PETAR SKOK

ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA

I

A-J

PETAR SKOK

DICTIONNAIRE ETYMOLOGIQUE DE LA LANGUE CROATE OU SERBE

Rédacteurs
MIRKO DEANOVIĆ et LJUDEVIT JONKE

Collaborateur dans les travaux préparatoires
et l'établissement du texte
VALENTIN PUTANEC

TOME PREMIER

A – J

ACADÉMIE YOUGOSLAVE DES SCIENCES ET DES BEAUX-ARTS
ZAGREB 1971

PETAR SKOK

ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA

Uredili akademici
MIRKO DEANOVIĆ i LJUDEVIT JÓNKÉ

Surađivao u predradnjama
i priredio za tisak
VALENTIN PUTANEC

KNJIGA PRVA

A – J

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
ZAGREB 1971

Djelo se objavljuje uz financijsku pomoć Republičkog fonda, za naučni rad Socijalističke republike Hrvatske

L' ouvrage est publié avec le concours financier du Fonds national pour la recherche scientifique de la République socialiste de Croatie

Dio predradnja i priređivanje djela za tisak izvršeni su u Institutu za jezik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu

Une partie des travaux préparatoires et la rédaction pour la publication ont été effectues à l'Institut philologique de l'Académie yougoslave des sciences et des beaux-arts de Zagreb

PREDGOVOR

Petar SKOK, autor ovog etimološkog rječnika, rođen je 1881. u Jurkovu Selu u Žumberku (Hrvatska). Srednju je školu svršio u Karlovcu (1892—1899), Filozofski fakultet (slušao je romanistiku, germanistiku i indoevropski) u Beču 1900—1904. Od 1904. do 1907. bio je srednjoškolski profesor u Banjoj Luci. Godine 1905. doktorirao je u Beču, a 1912. habilitirao na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Godine 1917. počinje predavati na Filozofskom fakultetu u Zagrebu kao docent, a od 1919. godine kao redoviti profesor romanistike, osnovavši na tom fakultetu prvu katedru za romanistiku. Kao profesor djeluje 35 godina, sve do penzioniranju. Umro je 1956. u Zagrebu.

Veoma je široko polje njegova znanstvenog istraživanja : osim na području romanistike u najširem smislu, on proučava jezične pojave, prošle i suvremene, na našem teritoriju i na cijelom Balkanu. Tako je postao jedan od najznačajnijih balkanologa svoga vremena. Osobito su originalni njegovi onomastički radovi (toponimija, antroponimija). Od početka svoje lingvističke djelatnosti bavi se i problemima hrvatskog ili srpskog jezika i njegovih dijalekata. Premda slijedi pravac neogramatičara, nije uskogrudan pristalica te metode i ne zazire od ponekih novina 20. stoljeća. Koliko je bila plodna njegova znanstvena djelatnost, vidi se i po velikom broju objavljenih radova: u 70 godina, od 1889. do 1960, izašlo je njegovih 511 što knjiga, što članaka (v. bibliografiju njegovih radova u Ljetopisu JAZU *54, 1949, str. 194—213, i dopunu toj bibliografiji što ju je objavio Ž. Muljačić u* Zborniku za filologiju i lingvistiku *12, Novi Sad 1969, str. 262-266).*

Na svom etimološkom rječniku autor je počeo raditi za vrijeme drugog svjetskog rata. Godine 1948. Jugoslavenska akademija znanosti ì umjetnosti unosi to djelo u plan svojih izdanja i 1949. dodjeljuje autoru kao pomoćnika u radu dra Valentina Putanca iz Instituta za jezik JAZU. Tako je pomalo sabrana golema grada, dijalekatska i etimologijska, iz objavljenih djela i časopisa i iz još neizdanog dijela Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika *JAZU (autor se služio rukopisom toga rječnika do kraja slova* S; *za obradbu riječi koje počinju slovima* Š—Ž *poslužio mu je Broz-Ivekovićev* Rječnik hrvatskoga jezika,). *Naknadno je autor unio u rukopis i građu iz svoje zbirke romanizama tako da je došlo do nekih dvostručenja obradbe u rukopisu.*

Smrt je prekinula ovaj Skokov višegodišnji rad (1952—1955) koji u rukopisu obuhvaća preko 10.000 rukom pisanih strana. Godine 1958. Jugoslavenska je akademija

preuzela rukopis i od 1961. do 1968. priređivao je V. Putanec djelo za tisak. U toku godina više se puta mijenjao sastav uredništva koje je davalo upute za rad, dok Odjel za filologiju JAZU nije izabrao sadašnju dvojicu urednika.

Iz pijeteta prema preminulom autoru, a na osnovi odluke Odjela za filologiju JAZU, nismo mijenjali izvorni tekst rukopisa. Ispravljene su samo najočitije omaške. Sitnije promjene teksta, kao i dodaci, izvršeni su tako da su navijeni u uglate zagrade. Dakako, i literatura je tu i tamo dopunjena, ali to u tekstu nije posebno isticano.

Kako je rukopis prva redakcija teksta koju bi autor, da je imao prilike, dotjerao, ostalo je u rukopisu dosta riječi kojima autor nije dao etimologije. Neke od takvih riječi uredništvo je uklonilo, a neke je ostavilo radi mogućnosti drugih kombinacija. Izuzetno je redakcija za takve riječi dala etimologiju u zagradi.

Od posebnih problema u priređivanju djela treba spomenuti: a) da je neka mjesta u rukopisu koja su bila pisana stenografijom razriješio dr Blaž Jurišić, pa mu ovdje zahvaljujemo; b) da sii etimologije koje su u rukopisu dane u obliku dvaju članaka spajane na način kako smo smatrali daje najpovoljnije; c) da su neki glasovi u pomanjkanju odgovarajućih tiskarskih znakova označeni na lako shvatljiv način; medu ostalim, orijentalno h 5 kvačicom ispod tiskano je kao kūrent u kurziviranom slogu, litavska e _s točkom i akcentom pisano je kao e 5 dugouzlaznim akcentom, slovensko otvoreno o t e pisano je samo s akcentom, i si.

Treba još spomenuti da autor upotrebljava stari naziv slavina u značenju »jedan od slavenskih jezika« i da se dijalektalne oznake nazivaju kadšto po vjerskoj pripadnosti kad je ona relevantna.

Treba istaknuti da su ovdje posebno obrađeni i prefiksi i sufiksi, zatim da su izvedenice s fonetskim inačicama i dijalektalnim i onomastičkim potvrdama grupirane u članku pod osnovnom riječi ili korijenom. Onomastika koja ne ide u apelative obraduje se, dakako, pod svojom riječi. Radi lakšeg snalaženja u djelu posljednja će knjiga sadržavati potpun indeks svih navedenih riječi.

Posebna je vrijednost ovog rječnika u tome što se u njemu etimologija daje na osnovi mnogih dijalektalnih i historijskih potvrda i sto je povijest riječi često povezana s analognim pojavama u ostalim slavenskim jezicima, u baltoslavenskom ì uopće u indoevropskim jezicima. Naročito su istaknuti odnosi sa susjednim balkanskim jezicima. Zato će, osim slavista, osobito balkanolozi znati cijeniti vrijednost ovog jedinstvenog djela kakva naša znanost dosada nije imala i kojega značenje prelazi granice slavistike.

U Zagrebu, u svibnju 1970.

Urednici

PREFACE

Petar SKOK, auteur de ce dictionnaire étymologique, est né en 1881 à Jurkovo Selo en Žumberak (Croatie). Il termina l'école secondaire à Karlovac (1892—1899) et il fréquenta la Faculté des lettres de Vienne (Autriche) en 1900—1904 où il suivit les cours de romanistique, germanistique et d'indoeuropéen. En 1904—1907 il était professeur de lycée à Banja Luka. En 1905 il passa son doctorat à Vienne et en 1912 son »habilitation« à la Faculté des lettres de Zagreb. En 1917 il commence à enseigner à la Faculté des lettres de Zagreb en qualité -de chargé de cours et à partir de 1919 en qualité de professeur de romanistique, après avoir fondé à la même faculté la première chaire de romanistique. En tant que professeur il déploie son activité au cours de 35 ans jusqu'à la retraite. Il est mort en 1956 à Zagreb.

Le champ de ses activités de recherche scientifique est très vaste: outre sur le champ de la romanistique dans le sens le plus large, il étudie les phénomènes linguistiques, passés et contemporains, sur le terrain yougoslave et dans tous les Balkans. C'est ainsi qu'il est devenu un des plus renommés balkanologues de son temps. Sont surtout originaux ses travaux onomastiques (toponymie, anthroponymie). Depuis le commencement de son activité de linguiste il s'occupe des problèmes de la langue croate ou serbe et de ses dialectes. Quoiqu'il suive l'école des néogrammairiens, il n'est pas un partisan aveugle de cette méthode et il n'a pas d'aversion pour certaines nouveautés du 20ème siècle. Combien féconde a été son activité scientifique, on peut le voir d'après le grand nombre de ses travaux publiés: dans l'espace de 70 ans, de 1889 à 1960, sont publiés 511 de ses travaux, aussi bien livres qu'articles (v. bibliographie de ses travaux publiée dans Ljetopis *de l'Académie yougoslave des sciences et des beaux-arts nro 54, 1949, pages 194—213 et le supplément à cette bibliographie publié par Z. Muljačić dans le* Zbornik za filologiju i lingvistiku *nro 12, Novi Sad, 1969, pages 262—266).*

L'auteur a commencé à travailler à son dictionnaire étymologique au cours de la deuxième guerre mondiale. En 1948 l'Académie yougoslave insère cette oeuvre dans les plans de ses publications et en 1949 elle délègue M. Valentin Putanec de l'Institut de philologie de JAZU pour aider l'auteur dans ses travaux. C'est ainsi que sont recueillis de grands matériaux, dialectologiques et étymologiques, provenant des livres publiés et des périodiques comme aussi de la partie inéditée du Dictionnaire croate ou serbe *de JAZU (l'auteur s'est servi du manuscrit de ce dictionnaire qui va jusqu'à*

la lettre S ; *pour la rédaction des lemmes commençant par les lettres* Š *à* Ž *il s'est servi ι du* Dictionnaire de la langue croate *de Broz-Ivekovic). Après coup, l'auteur a in- j séré dans le manuscrit aussi les matériaux de sa collection de romanismes ce qui eut, pour résultat un doublement des lemmes dans le manuscrit.*

C'est la mort qui a interrompu ce travail de plusieurs années de Skok (1952—1955) dont le manuscrit comprend plus de 10.000 pages écrites à la main. En 1958 l'Académie yougoslave a obtenu le manuscrit et c'est de 1961 à 1968 que Valentin Putanec a établi le texte pour la publication. Au cours de ces années, le comité de rédaction, qui donnait les directives pour le travail, a changé plusieurs fois jusqu'à ce que la Section philologique de JAZU ait choisi les deux rédacteurs en chef d'aujourd'hui.

Par piété pour le feu auteur, et à la suite d'une décision de la Section philologique de JAZU, nous n'avons pas changé le texte original du manuscrit. Sont corrigés seulement les lapsus les plus manifestes. Les changements infimes comme aussi les suppléments au texte sont signalés entre crochets. Naturellement, la bibliographie a été accrue elle aussi, mais ces additions ne sont pas indiquées dans le texte.

Comme le manuscrit représente la première rédaction du texte que l'auteur aurait retouchée s'il en avait eu le temps, dans le manuscrit sont restés beaucoup de lemmes pour lesquels l'auteur n'a pas donnés une etymologie. Quelques-uns de ces lemmes ont été éliminés par les rédacteurs et quelques autres ont été retenus pour suggérer les possibilités d'autres combinations. Dans de rares cas la rédaction a donné une etymologie pour de tels lemmes entre crochets.

Parmi les problèmes à part dans la rédaction du manuscrit pour la publication sont à noter: a) que les passages du texte qui ont été écrits en sténographie ont été déchiffrés par M. Blaž Jurišić, et nous lui exprimons ici notre gratitude pour sa complaisance; b) que les etymologies qui on été données dans le manuscrit sous la forme de deux lemmes ont été fusionnées de la manière que nous avons jugée la plus convenable; c) que quelques phonèmes, pour lesquels manquent des lettres typographiques correspondantes, ont été indiqués d'une manière facilement compréhensible: entre autres, h *oriental avec un crochet sous* h *a été imprimé par un caractère droit dans un texte en italique, un* e *lithuanien avec un point et un accent a été imprimé comme un* e *avec accent montant long, un* o *ou* e *slovène ouvert et accentué est imprimé seulement avec accent, etc.*

Il faut encore mentionner que l'auteur emploie le terme ancien slavina *dans le sens »une des langues slaves« et que les caractéristiques-dialectales sont données quelquefois d'après l'appartenance à une religion quand elle est significative.*

Il faut faire ressortir encore que dans ce dictionnaire sont traités aussi les préfixes et les suffixes, ensuite que les dérivés avec variantes phonétiques et les données dialectales et onomastiques sont groupés dans un article sous le lemme principal ou sous la racine. L'onomastique qui n'entre pas sous un appellati/', est traité, naturellement, sous un lemme à part. Pour faciliter le maniement du dictionnaire le dernier livre contiendra l'index complet de tous les mots cités.

L'un des principaux mérites de ce dictionnaire consiste dans le fait que l'etymologie y est élaborée sur la base de beaucoup de données dialectales et historiques, et que l'historique d'un mot y est très souvent rattaché aux phénomènes analogues dans d'autres langues slaves, dans le baltoslave et en général dans les langues indoeuropéennes. On y fait surtout ressortir les relations avec les langues balkaniques voisines. C'est pourquoi, outre les slavisants, ce sont surtout les balkanologues qui sauront apprécier la valeur de cet ouvrage unique que notre science jusqu'ici n'a pas possédé et dont l'importance franchit la frontière de la slavistique.

Zagreb, mai 1970.

Les rédacteurs

Jezik	Jezik. Zagreb, 1951. ss.
JF	Južnoslovenski filolog. Beograd.
JFOu	Journal de la Société fmno-ougrienne. Helsingfors.
jfr.	južnofrancuski
JGl	Južnoslovenski glasnik. Niš.
	Jugoslovenski istoriški časopis. Beograd.
Jireček, *Elem.*	C. Jireček, Das Christliche Element in der topographischen Nomenklatur der Balkanländer. Wien, 1897 (=· SAW 136).
Jireček, *Gesch. Serben*	C. Jireček, Geschichte der Serben. Wien, 1911-1918.
Jireček, *Handelstrassen*	C. Jireček, Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters. Prag, 1879.
Jireček, *Romanen*	C. Jireček, Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters. Wien, 1902-1904. 3 voll. C= DAW 48, 49).
Jireček, *Sporn.*	C. Jireček, Spomenici srpski. Beograd, 1892 (= Spomenik SAN 11).
Jireček, *Staat*	C. Jireček, Staat und Gesellschaft im mittelalterlichen Serbien. Studien zur Kulturgeschichte des 13.-15. Jahrhunderts. Wien, 1917, 1919 (= DAW 56, 58).
JNj	Jugoslavenska njiva. Zagreb, v. HNj.
Jokl, *Stud.*	N. Jokl, Studien zur albanesischen Etymologie und Wortbildung. Beč, 1911.
Joki, *Unt.*	N. Jokl, Linguistisch-kulturhistorische Untersuchungen aus dem Bereiche des Albanesischen. Berlin, 1923.
jon.	jonski
Jónké, *Književni jezik*	Lj. Jonke, Književni jezik u teoriji i pra>si. Zagreb, 1965^{2}.
jfP	Južni pregled. Skopje.
JPh	= JEGPh Cv.).
JPol	Język polski. Kraków.
JŠ	Jadranska straža. Split.
jslav.	južnoslavenski
jtal.	južnotalijanski
JZb	Jadranski zbornik. Rijeka—Pula.
K	katolici
Kadlec, *Valasi*	K. Kadlec, Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských. Prag, 1916.
Kahane, *Terms*	H. & R. Kahane & O. Koshansky, Venetian nautical terms in Dalmaţia. 1954 (Reprint iz RPh 7, 1953-1954).
kajk.	kajkavski
kal.	kalabrijski
kaim.	kalmički
kambr.	kambrłjski
kar.	karelski
kaš.	kašupski

kat.	katalánski
kavk.	kavkaski
KB	Knjiga o Balkanu. Beograd, 1936.
kečuan.	kečuanski (Amerika)
kelt.	keltski
KH	Književni horizonti. Beograd.
kimr.	kimrijski
kin.	kineski
Kiparský	V. Kiparský, Die gemeinslavischen Lehnwörter aus dem Germanischen. Helsinki, 1934.
Kiparský, *Balta.*	V. Kiparský, Fremdes im Balten-deutsch. Helsinki, 1936.
kirg.	kirgiski
KJ	Književni Jug. Zagreb.
Klaić	A. B. Klaić, Rječnik stranih riječi, izraza i kratica. Zagreb, 1958.
Klaić., *Zemljopis*	Vj. Klaić, Zemljopis zemalja u kojih obitavaju Hrvati. Zagreb, 1880 — 1883. Voli. I-III.
kllat.	klasično-latinski
Kluge-Götze	F. Kluge, Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. 13 — 14. izd. priredio A. Götze. Berlin, 1943.
Književnik	Književnik. Zagreb.
kol.	kolektiv
Kolo	Kolo Matice Hrvatske. Zagreb.
Kongres	III međunarodni kongres slavista. Beograd, 1939.
korn.	kórnicki (keltski u Engleskoj)
Karting	G. Körting, Lateinisch-romanisches Wörterbuch. Paderborn, 1907.
Kosmet	pokrajina Kosovo (označuje dijalekat obrađen od Elezovića)
Kr.	Krasić
Krahe, *Fluss.*	H. Krahe, Unsere ältesten Flussnamen. Wiesbaden, 1964.
Krahe, *GN*	H. Krahe, Die alten balkanillyrischen geographischen Namen. Heidelberg, 1925.
Krahe, *Lex.*	H. Krahe, Lexicon altillyrischen Personennamen. Heidelberg, 1929.
Krahe, *Spr.*	H. Krahe, Sprache und Vorzeit. Heidelberg, 1954.
krč.-rom.	krčko-romanski
Krek, *Einleitung*	G. Krek, Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. Graz, 1887^2.
Kretschmer, *Wort-*	P. Kretschmer, Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache. Göttingen, 1918.
ksgr.	kasnogrčki
kslat.	kasnolatinski (spätlateinisch)
Kühn, *Beiträge*	V. Kühn, Beiträge zur Wortgeographie der serbokroatischen Umgangssprache (die Bezeichnungen für Kleidung). Berlin, 1961.
Kühn, *Die romanischen Spr.*	A. Kühn, Romanische Philologie. Erster Teil: die romanischen Sprachen. Bern, 1951.
kum.	kumanski
Kušan	F. Kušan, Ljekovito bilje. Zagreb, 1956^2.

Kušar	M. Kušar, Narodno blago. Split, 1934.
KZ	Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen. Ed. A. Kühn. Berlin.
langob.	langobardski
Language	Language. Baitimor.
Laographia	Laographia. Atena.
lap.	laponskí
lat.	latinski
LAZU	Letopis Akademije znanosti in umetnosti. Ljubljana.
LB	Balkansko ezikoznanie. Linguistique balkanique. Sofija.
LbGR	Literaturblatt für germanische und romanische Philologie. Heilbronn—Leipzig, 1880. ss.
LDiss.	Language Dissertations, pubi. Linguistic Society of America. Baltimor.
Lebel	P. Lebel, Les noms de personnes en France. Paris, 1946.
Leotti	A. Leotti, Dizionario albanese-italiano. Roma, 1937.
Leskien	A. Leskien, Grammatik der serbo-kroatischen Sprache. Heidelberg, 1914.
Leskien, *AbI.*	A. Leskien, Der Ablaut der Wurzelsilben im Litauischen. Leipzig, 1884.
Lexicon	Lexicon latinitatis medii aevi Jugoslaviae. Zagreb.
LF	Listy filologické. Prag.
Hb.	libijski
lig.	ligurski
lik.	likijski
lit.	litavski
liter.	literarno
liv.	livonski
LMon	Language Monographs. Baltimore.
LMS	Letopis Matice Srpske. Novi Sad.
LMSl	Letopis Matice Slovenske. Ljubljana.
log.	logudorski
Lokotsch	K. Lokotsch, Etymologisches Wörterbuch der europäischen Wörter orientalischen Ursprungs. Heidelberg, 1927.
lomb.	lombardijski
Longnon	H. Longnon, Les noms de lieu de la France. Paris, 1920—29.
Lopašić, *Sporn.*	R. Lopašić, Spomenici Hrvatske Krajine. Voll. I—III. Zagreb, 1884—1889 (= MSHSM 15, 16, 20).
Lopašić, *Urbari*	R. Lopašić, Urbaria lingua croatica conscripta. Zagreb, 1894 (= MHISM 5).
lot.	lotiški
LP	Lingua posnaniensis.
LUÂ	Lunds Universitetą Arskrift. Lund.
ŁudSl	Lud słowiański. Kraków, 1929-38.
luk.	lukanski (Lucca, Italija)
Lukaj	L. Lukaj, Fjaluer shqyp-srbohrvatisht. Rečník arbanasko-srpskohrvatski. Beograd, 1935.

luž.	lužički
Ljetopis	Ljetopis JAZU. Zagreb.
LjZ	Ljubljanski zvon. Ljubljana.
Machek	V. Machek, Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Prag, 1957.
Machek, *ČSR*	V. Machek, Česká a slovenská jména rostlin. Prag, 1954.
Machek, *Rech.*	V. Machek, Recherches dans le domaine du lexique baltoslave. Brno, 1934.
Machek, *Studie*	V. Machek, Studie o tvoření výrazů expresivních. Prag, 1930.
madž.	madžarski
mak.	makedonski
mak.-rum.	makedo-rumunjski
Malecki	M. Małecki, Przegląd słowiańskich gwar Istrii. Kraków, 1930.
Maretić	T. Maretić, Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb 1931².
Maretić, *Crtice*	T. Maretić, Crtice o rječniku naše Akademije. Zagreb, 1916.
Maretić, *Savj.*	T. Maretić, Jezični savjetnik. Zagreb, 1924.
Marulio	Marulić (časopis). Zagreb.
Marulićev zb.	Zbornik u proslavu 500-godišnjice rođenja Marka Marulića. *Zagreb,* 1950 (= Djela JAZU 50).
Matešić	J. Matešicį Rückläufiges Wörterbuch des Serbokroatischen. Wiesbaden, 1966.
Matzenauer, *Cizi slova*	A. Matzenauer, Cizi slova ve slovanských řečeh. Brunn, 1870.
Mayer	A. Mayer, Die Sprache der alten Illyrier. Voll. I-II. Beč, 1957-59 (= Schriften der Balkankommission, lingu. Abt. 15, 16).
Mažuranić	VI. Mažuranić, Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik. Zagreb, 1908 -1923.
MB	Mélanges Paul Boyer. Paris, 1925.
meg.-rum.	rneglenorumunjski
Meillet, *Et.*	A. Meillet, Etudes sur l'étymologie et le vocabulaire du vieux slave. Paris, 1902-1905.
Meillet, *Intr.*	A. Meillet, Introduction à l'étude comparative des langues indo-européennes. Paris, 1934'.
Meillet, *Slave*	A. Meillet, Le slave commun (en collaboration avec A. Vaillant). Paris, 1934.
Melanges Jud	Sache Ort und Wort. Jakob Jud zum 60. Geburtstag. Romania helvetica, 20.
Melanges Mladenov	= Studia Mladenov (v.).
Merlo, *Stagioni*	C. Merlo, I nomi romanzi delle stagioni e dei mesi. Torino, 1904.
Meyer, *Alb.*	G. Meyer, Albanesische Studien. Voll. 1-3. Beč, 1883-1896.
Meyer, *Ngr.*	G. Meyer, Neugriechische Studien." Voll. I-II. Beč, 1894. Voll. III-IV, Beč, 1895.
Meyer, *Türk*	G. Meyer, Türkische Studien. Beč, 1893 (= SAW 128, nro 1).
Meyer-Lübke, *Gr.*	W. Meyer-Lübke, Grammatik der romanischen Sprachen. Voll. I—III, register. Leipzig, Raisland, 1890-1899.
MHISM	Monumenta historico-iuridica Slavorum Meridionalium. Ed. JAZU, Zagreb.
MIG	Mitteilungen des Instituts für oesterreichische Geschichtsforschungen.

Migliorini	B. Migliorini, A. Duro, Prontuario etimologico della lingua italiana. Torino, 1953".
Mihăescu	H. Mihăescu, Limbă în provinciile dunărene alle imperiului roman. Bucureşti, 1960.
Mihailā	G. Mihailā, împrumuturi vechi sud-slave în limbă romînă. Bucureşti, 1960.
Mikkola, *Ursi. Gramm.*	J. J. Mikkola, Urslavische Grammatik. Voll. I-III. Heidelberg, 1913—1950.
Miklósié	F. Miklosich, Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen. Beč, 1886.
Miklósié, *Alb.*	F..Miklosich, Albanesische Forschungen. Voll. I-III. Beč, 1870-1871.
Miklošič, *Lex.*	F. Miklosich, Lexicon palaeoslovenico-latinum. Beč, 1862—1865.
Miklósié, *Mágy.*	*F.* Miklosich, Die slavischen Elemente im Magyarischen. Beč, 1872.
Miklošič, *MN*	F. Miklosich, Die slavischen Monatsnamen. Beč, 1868.
Miklošič, *ON*	F. Miklosich, Die slavischen Ortsnamen aus Appelativen. Voll. I—II. 1872.
Miklošič, *ONPN*	F. Miklosich, Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen. Beč, 1964.
Miklošič, *PN*	F. Miklosich, Die Bildung der slavischen Personennamen. Beč, 1860.
Miklodič, *Rum.*	F. Miklosich, Die slavischen Elemente im Rumunischen. Beč, 1861.
Miklošič, *Steig.*	F. Miklosich, Ueber die Steigerung und Dehnung der Vocale in den slavischen Sprachen. Beč, 1878.
Miklošič, *Term.*	F. Miklosich, Die christliche Terminologie der slavischen Sprachen. Beč, 1876.
Miklošič, *tru*	F. Miklosich, Ueber den Ursprung der Worte von der Form aslov. *tnt.* Beč, 1878.
Miklošič, *treț*	F. Miklosich, Ueber den Ursprung der Worte von der Form aslov. *trêt* und *trat.* Beč, 1878.
Miklošič, *Türk.*	F. Miklosich, Die türkischen Elemente in den südost- und osteuropäischen Sprachen. Beč, 1884. Voll. I-II.
Miklošič, *Vgl. Gramm.*	F. Miklosich, Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen. Beč, 1852-1876^2.
Miklošič, *Voe.*	F. Miklosich, Ueber die langen Vocale in den slavischen Sprachen. Beč, 1879.
Miklošič, *Zig.*	F. Miklosich, Ueber die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner Europas. Voll. I-III. Beč, 1872.
Milas	M. Milas, Ispravci dubrovačkijeh riječi u Vukovu rječniku. Zagreb, 1898. (= Rad JAZU 136, 223-248).
Minalo	Minalo. Sofija.
Misao	Misao, književno-politički časopis. Beograd
Mladenov	S. Mladenov, Etimologičeski i pravopisenb rečnikb na bblgarskija knižovenb ezik-ь. Sofija, 1941.
Mladenov, *Geschichte*	*S.* Mladenov, Geschichte der bulgarischen Sprache. Leipzig, 1929.
Mladenov, *Reč.*	S. Mladenov, Rečnikb na čuždite dumi ъ bblgarskija ezikī>. Sofija, 1932.
mlet.	mletački
mlet.-tršć.	mletačko-tršćanski
MLN	Modem Language Notes. Baltimore.
MLR	The Modem Language Review. London.
MNy	Magyar Nyelv. Budimpešta.
MNyTESz	A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. Budapest, I, 1967. ss.

mod.	moderno
Mon. croat.	= AC o,.).
mong.	mongolski
Mon. rag.	Monumenta ragusina. Zagreb, 1879, 1882 (= MSHSM 10, 13).
Mon. șerb.	Monumenta serbica spectantia historiam Serbiae Bosnae Răgușii. Beč, 1858.
Moor	E. Moor, Westungarn in Mittelalter im Spiegel der Ortsnamen. Szeged, 1936.
mor.	moravski
MOr	Le Monde Oriental. Uppsala.
Moravcsik	C. Porphyrogenitus, De administrando imperio. Ed. Gy. Moravcsik-R. J. H. Jenkins. Budapest, 1949. Tom II: Commentary, par D. Obolensky. London, 1962.
mordv.	mordvinski
Mosin	V. Mošin, Ćirilski rukopisi JAZU. Zagreb, 1952. Voli. I—II.
MPh	Modern Philology.
MPKJ	Materiały i prace Komisyi językowej Akademiji umiejętności w Krakowie. Kraków.
m. r.	muškog roda
MR	Morsko ribarstvo. Split.
MR1W	Mitteilungen des Rumänischen Instituts in Wien. Beč.
MSFOu	Mémoires de la Société finno-ougrienne. Helsingfors.
MSHSM	Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium. Zagreb. Ed. JAZU.
MSI	Le Monde Slave. Paris.
MSLP	Mémoires de la Société de linguistique de Paris. Paris.
MSNH	Mémoires de la Société néophilologique de Helsingfors. Helsinki.
Mussarla, *Beitrag*	A. Mussarla, Beitrag zur Kunde der norditalienischen Mundarten. 1872 (= DAW 22).
MVen	Mélanges linguistiques J. Vendryes. Paris, 1925.
MWAG	Mitteilungen der Wiener Anthropologischen Gesellschaft. Beč.
n-	novo-
n.	nominativ.
Nahtigal	R. Nahtigal, Slovanski jeziki. Ljubljana, 1952[a].
Naselja	Naselja Srpskih zemalja. Ed. SAN. Beograd.
Nastavnik	Nastavnik. Beograd.
nbug.	novobugarski
NE	Nova Evropa. Zagreb.
ne-ie.	neindoevropski
Nemanu	D. Nemanić, Čakavisch-kroatische Studien. Beč, 1883,.1884, 1885. (= SAW 104, 105, 108).
neol.	neologizam
Neophilologus	Neophilologus. Groningen.
NESt	Narodna enciklopedija srpsko-hrvatsko-slovenačka. Ur. St. Stanojević. Zagreb, 1925-1929. Voli. I-IV.
ngr.	novogrčki

Niederle	L. Niederle, Manuel de l'antiquité siuvę. Paris, 1923 — 1926. Voll. I — II.
Milles	N. Nilles, Kalendarium manuale utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis. Oeniponte, 1896. Voll. I-П.
niz.	nizozemski
NJ	Naš jezik. Beograd.
NMH	Neuphilologische Mitteilungen, Helsingfors.
nord.	nordijski
norv.	norveški
Novaković, *Pom.*	S. Novaković, Srpski pomenici XV-XVIII veka (= G1SUD 42).
Novaković, *Zemlj.*	S. Novaković, Zemljište radnje Nemanjine. Beograd, 1877 (= GČ 2). .
nperz.	novoperzijski
nprov.	novoprovansalski
NR	Nova revija. Makarska.
NReč	Naše Řeč. Prag, 1917. ss.
NSt	Narodna starina, Zagreb.
NVCsl	Národopisný věstník československý. Prag.
NVj	Nastavni vjesnik. Zagreb.
NyK	Nyelvtudományi Közlemények. Budapest.
Nýt	Nyelotudomány. Budapest.
njem.	njemački
Obnorskij	S. Obnorskij, S. Barchudarov, Chrestomatija po istorii russkogo jazyka. Voll. I, II, 1-2. Moskva, 1938-49.
OChP	Orientálja Christiana periodica. Roma.
Olivieri	D. Olivieri, Dizionario etimologico italiano. Milano, 1953.
Onomastica	Onomastica. Ed. A. Dauzāt. Paris. 1947. ss.
Onomastica[1]	Onomastica. Wroclaw.
Opći šematizam	Opći šematizam katoličke Crkve u Jugoslaviji. Sarajevo, 1939.
oset.	osetski
osk.	oskički
osm.	osmanlijski
Ostojić, *Opatija*	I. Ostojić, Benediktinska opatija u Povljima na otoku Braču. Split, 1934.
Oštir, *Beitr.*	K. Oštir, Beiträge zur alarodischen Sprachwissenschaft. Wien — Leipzig, 1921.
Oštir, *Vögeln*	K. Oštir, Drei vorslavisch-etruskische Vogelnamen. Ljubljana, 1930.
Papahagi	T. Papahagi, Dicționarul dialectului aromîn. București, 1963.
Parčić	D. A. Parčić, Rječnik hrvatsko-talijanski. Zadar, 1901[3].
Pascu	G. Pascu, Dictionnaire étymologique macédo-roumain. București, 1924, 1925. Tomes I-II.
Pascu, *Suf.*	G. Pascu, Sufixele rommești. București, 1916.
Patsch	C. Patsch, Archäologisch-epigraphische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien. Beč, 1896. ss.
Pauly- Wissowa	= REKA (v.).

Pawlovsky	J. Pawlowsky, Russisch-deutsches Wörterbuch. Riga—Leipzig, 1895.
PBB	Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur. Ed. H. Paul, W. Braune, E. Sievers. Halle a. d. S.
PE	Pomorska enciklopedija. Zagreb.
pehl.	pehlevi
Pekmezi, *Gramm.*	G. Pekmezi, Grammatik der albanischen Sprache. 1908.
Pénzig	0. Pénzig, Flora popolare italiana. Genova, 1924.
perz.	perzijski
Petersson, *Beiträge*	H. Petersson, Vermischte Beiträge zur Wortforschung. Lund, 1922.·
Petrovici, *Caras.*	E. Petrovici, Graiul Caraşovenilor. Bucureşti, 1935.
PF	Prace filologiczne. Varšava.
piem.	piemontski
pik.	pikardijski
Pirana[1]	II nuovo Pirona. Vocabolario friulano. Ed. G. H. Pirona, E. Carletti, G. B. Corgnali. Udine, 1935.
PK?	Prace Komisji językowej. Varšava.
pl.	• plural
Pleteršnik	M. Pleteršnik, Slovensko-nemški slovar. Ljubljana, 1894-1895. Voll. I-II.
pl.t. ·	plurale tantum
Pokorny	J. Pokorny, Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bern, 1949. ss.
polap.	polapski
polj.	poljski
Popović, *Geschichte*	1. Popović, Geschichte der serbokroatischen Sprache. Wiesbaden, 1960.
Popović, *IR*	D. Popović, Turske i druge istočanske reči u našen jeziku. Beograd, 1884.
Popović, *Sintaksa*	M. Popović, Sintaksa i rječnik žumberačkog dijalekta. Zagreb, 1941.
port.	portugiški (portugalski)
PPNP	Prilozi za proučavanje narodne poezije. Beograd.
PPP	Prilozi za književnost, jezik, istorijų i folklor. Ed. Pavle Popović. Beograd.
pra-	pra- (npr. prabaltijski)
prabalt.	prabaltijski
Prace Baud.	Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay 1869—1921. Kraków, 1921.
pra-ie.	praindoevropski
praslav.	praslavenski
Prati	A. Prati, Vocabolario etimologico italiano. Milano, 1951.
pred-ie.	predindoevropski
Prellwitz	W. Prellwitz, Etymologisches Wörterbuch der griechischen Sprache. Göttingen, 1905.
Premier congrès	Premier congrès international de toponymie et d'anthroponymie. Actes et mémoires. Paris, 1939.
Preobraženskу	A. Preobraženskу, Etimologičeskij slova» russgago jazyka. Voll. I—II. Moskva, 1910-1914. Trudy ORJAS, I, 1949.
PrGl	Prosvetni glasnik. Beograd.
Profous	A. Profous, Místní jména v Čechách. Voll. I-IV. Prag, 1947-1957.
prôv.	provansalski

PS	La Patrie Serbe. Paris.
PSKjf	Pitanja savremenog književnog jezika. Sarajevo.
Pușcaiu	S. Pușcariu, Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. Heidelberg, 1905.
Pușcariu, *DLR*	= DLR (v.).
Pușcariu, *Istrorom,*	S. Pușcariu, Studii istroromîne. București, 1926—1929.
Quatrième congrès	Actes et mémoires du IV congrès international des sciences onomastiques. 1954. Uppsala.
Rački	F. Rački, Documenta históriáé chroaticae periodum antiquarii illustrantia. Zagreb, 1877.
Rad	Rad JAZU. Zagreb.
Radovi FFZ	Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru. Zadar.
Radovi NDBiH	Naučno društvo BiH. Radovi. Sarajevo.
Radovi SI	Radovi Staroslavenskog instituta. Zagreb.
RAL	Rendiconti dell'Accademia dei Lincei. Roma.
Ramovš, *Gram.*	F. Ramovš, Historična gramatika slovenskega jezika. II. konzonantizem. VII. dijalekti. Ljubljana, 1924, 1935.
Ramovš, *Zgod.*	F. Ramovš, Kratka zgodovina slovenskega jezika. Ljubljana, 1936.
Rasprave	Rasprave Instituta za jezik JAZU. Zagreb.
RAU	Rozprawy Akademii umiejętności, w. fil. Krakow.
Razprave	Razprave, izd. Znanstveno društvo za humanistične vede. Ljubljana.
Rozprave AZU	Razprave Akademije znanosti in umetnosti, razr. fil.-hist. Ljubljana.
RČAV	Rozpravy České akademie. Prag.
REB	Revue internationale des études balkaniques. Beograd.
*Redhouse**	J. W. Redhouse, Lexicon english and turkish. Carigrad, 1890. ss.
REHF	Revue des études hongroises et fmno-ougriennes. Paris.
REIE	Revue des études indoeuropéennes. Paris.
REKA	Realenzyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft. Ed. C. Pauly, G. Wissowa & comp. Stuttgart, 1892. ss.
RES	Revue des études slaves. Paris.
Rešetar, *Dram.*	M. Rešetar, Četiri dubrovačke drame u prozi iz kraja XVII. vijeka. Beograd, 1922.
Rešetar, *Kol.*	M. Rešetar, Die serbokroatischen Kolonien Süditaliens. Beč, 1911.
Rešetar, *Stok.*	M. Rešetar, Der štokavische Dialekt. Beč, 1907.
Rešetar, *Zb.*	M. ·Rešetar, Dubrovački zbornik od god. 1500. Beograd, 1933 (Posebna izdanja SAN 100).
reto-rom.	retoromanski
REW^{3}	W. Meyer-Lübke, Romanisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1935^{3}.
rez.	režijski
RFV	Russkij filologičeskij věstnikb. Varšava.
RH	Romanica helvetica.
Rie.	Ricerche slavistiche. Roma.

RIEB	= REB (v.).
RĪGI	Rivista indo-greco-italica di filologia, lingua ed antichità. Napoli, 1917—1937.
RIJAZUZ	Radovi Instituta JAZU u Zadru. Zadar.
RIO	Revue internationale d'onomastique. Paris.
RK	S. Ristić-J. Kangrga, Rečník srpskohrvatskog i nemačkog jezika. II srpsko-hrvatsko-nemački. Beograd, 1928.
ŘKA	= RAU (v.).
RLR	Revue de linguistique romane. Paris.
Ro	Romania. Paris.
Rohlfs	G. Rohlfs, Etymologisches Wörterbuch der unteritalienischen Gräzität, Halle, 1930.
Rohlfs, *Diz. Cal.*	G. Rohlfs, Dizionario dialettale delle Tre Calabrie. Voli. I-HI. Haiie-Milano, 1932-1939.
Rohlfs, *Gramm.*	G. Rohlfs, Historische Grammatik der italenischen Sprache und ihrer Mundarten. Bern, 1950-1954. Voll. I-III.
rom.	romanski
Romanoslavica	Romanoslavica.
Románsky	S. Románsky, Lehnwörter lateinischen Ursprungs im Bulgarischen. 1909 (= JberRI 15).
ROr	Rocznik oryentalistyczny. Kraków.
Rosamani	E. Rosamani, Vocabolario giuliano. Bologna. I958.
Rospond, *-itj-*	S. Rospond, Poludniowo-slovianskie nazwy miejscowe z sufiksem -itj- Kraków, 1937.
Rostaìng	Ch. Rostaing, Les noms de lieux. Paris, 1948.
Rozwadowski, *Quest.*	J, Rozwadowski, Questiones grammaticae et etymologicae. Krakow, 1897—1900. Voll. 1-2.
Rozwadowskij *Stud.*	J. Rozwadowski, Studia nad nazwami vod slovianskich. Kraków, 1948
RPh	Romance Philology. Berkeley,
RSAN	Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog govora. Ed. SAN (U), Beograd.
RSi	Rocznik slawistyczny. Revue slavistique. Kraków,
пип.	rumunjski
rus.	ruski
rus.-cslav.	rusko-crkvenoslavenski
RY	Revue yougoslave. Paris.
SA	L. Sadnik-R. Aitzetmüller, Handwörterbuch zu den altkirchenslavischen Texten. 1955.
SAN	Srpska akademija nauka (i *SANU* = Srpska akademija nauka i umetnosti).
Sandfeld	K. Sandfeld, Linguistique balkanique. Paris, 1930.
sanskr.	sanskrtski
SANU	= SAN (v.).
sard.	sardski
SAU	Sprawozdania z czyności i posiedzeń Akademiji umiejętności w Krakowie. Kraków.

Suvremenik	Savremenik. Beograd.
SAW	Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Cl. Beč.
SAZU	Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ljubljana.
SBAN	Sbornikb na Bblgarskata Akademija na naukite. Kl. ist.-fil., Sofija.
SbBob	Jubileenb sbornikb... v čestb na S. S. BoЬce ъ. Sofija, 1921.
SbFil	Sborník filologický. Prag.
SbMS	Sborník Matice slovenskej. Turčanský sv. Martin.
SbNUN	Sbornikb za narodni umotvorenija i narodopisb. Sofija.
SbORJAS	Sbornikb Otdělenija russkago jazyka i slovesnosti. Lenjingrad (Petrograd).
SbPast	Slovanský sborník prof. Františeku Pastrnkovi 1853—1923. Prag, 1923.
SbŠiš	Sbornikb ъ čestb na I. D. Šišmanovb. Sofija, 1920.
Sb Vaz	Ivan Vazovb. Životb i tvorčestvo. Za 70. god. Sofija, 1920.
SbZub	Sborník vydaný na pamět... J. Zubatého. 1885-1925. Prag, 1926. 1872-1877.
Schmeller	A. Schmeller, Bayerisches Wörterbuch. Bearb. von G. K. Fromann. München, 1872—1877.
Schneeweis	E. Schneeweis, Die deutschen Lehnwörter im Serbokroatischen in kulturgeschichtlichen Sicht. Berlin, 1960.
Schneeweis, *Grdr.*	E. SchneeweiSi Grundriss des Volksglauben und Volksbrauchs der Serbokroaten. Celje, 1935.
Schröder	O. Schrader, Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde. Berlin, 1917-1929^2.
Schrader-Nehring	= Schrader (v.).
Schuchardt	H. Schuchardt, Slawo-deutsches und slawo-italenisches. Graz, 1884.
Schuchardt, *Rom. Etym.*	H. Schuchardt, Romanische Etymologien. Beč, 1898—1899. Voll. I—II.
Schütz	J. Schütz, Die geographische Terminologie des Serbokroatischen. Berlin, 1957.
SCL	Studii și cercetări linguistice. București.
SDZb	Srpski dijalektološki zbornik. Beograd.
Seliščev	A. M. Seliščev, Slavjanskoje naselenije v Albaniji. Sofija, 1931.
Sella	P. Sella, Glossario latino-italiano. Città del Vaticano, 1944 (= Studi e testi 109).
SEW	E. Berneker, Slavisches etymologisches Wörterbuch. I A-Mor. Heidelberg, 1908-1913.
SEZb	Srpski etnografski zbornik. Beograd.
SHPr	Starohrvatska prosvjeta. Split-Zagreb,
sic.	sicílski
Simeon	R. Simeon, Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva. Zagreb, 1969. Voli. I-II.
Simonami	D. Simonović, Botanički rečník. Beograd, 1959.
Simányi	Sz. Simonyi, Die ungarische Sprache. Strassburg, 1907.
sir.	sirski
sjev. .	sjeverno-

SKGl	Srpski književni glasnik. Beograd.
Skok, *Dol.*	P. Skok, Dolazak Slovena na Mediteran. Split, 1934.
Skok, *Hron.*	P. Skok, Tri starofrancuske hronike o Zadru 1202. godine. Zagreb, 1951.
Skok, *Osn.*	P. Skok, Osnovi romanske lingvistike. Zagreb, 1940. Voli. I—III.
Skok, *Poj.*	P. Skok, Pojave vulgarno-latinskog jezika na natpisima rimske provincije Dalmacije. Zagreb, 1915.
Skok, *Pregled*	P. Skok, Pregled francuske gramatike. Zagreb, 1938-1939. Voli. I-II.
Skok *Slav.*	P. Skok, Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima. Zagreb, 1950. Voli. I-II.
Skok, *Suff.*	P. Skok, Die mit den Suffixen -ācum, -ānum, -ascum und -uscum gebildeten südfranzösischen Ortsnamen. Halle a. S., 1906.
Skok, *Term.*	P. Skok, Naša pomorska i ribarska terminologija (od koga năucise jadranski Jugosloveni pomorstvo i ribarstvo). Split, 1933.
Skok, *Verb.*	P. Skok, Die Verbalkomposition in der romanischen Toponomastik. Halle a. S., 1911.
si.	(i) slijedeće strane (v. ss.),
slav.	slavenski
Slávia	Slávia, časopis pro slovanskou filológii. Prag.
Slawski	F. Slawski, Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków, 1952. ss.
SIE	Slovenski etnograf. Ljubljana.
SIGI	Slavjanski glasb. Sofija,
slov.	slovenski
Slovan	Slovan. Ljubljana.
Slovo	Slovo. Časopis Staroslavenskog instituta. Zagreb.
SlPohl	Slovanské pohlády. Turčanský sv. Martin.
SIR	The Slavonic Review. London.
SlRev	Slavistična revija. Ljubljana.
SlRu	Slavische Rundschau. Berlin,
slvč.	slovački
SO	Slávia Occidentalis. Poznaň.
SOF	Südostforschungen. Leipzig.
Solmsen	F. Solmsen, Indogermanische Eigennamen als Spiegel der Kulturgeschichte. Heidelberg, 1922.
Solovjev	A. V. Solovjev, Odabrani spomenici srpskoga prava (od XII do kraja XV veka). Beograd, 1926.
Sophocles	E. A. Sophocles, Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods. New--York, 1900.
SpBA	Spisanie na Bblgarskata Akademija na naukite. Sofija.
SpKA	Sprawozdania z posiedzeń Akademii umiejętności w Krakowie. Kraków, 1890-95.
Spomenica	Spomenica. Beograd.
Spomenik	Spomenik SAN. Beograd.
Sporn, srp.	Spomenici srbbski od 1395. do 1423. to est pisma pisana od Republike dubrovačke kraljevima, despotima, vojvodama i knezovima srbbskiem, bosanskiem i primorskiem. Prepisao s dubrovačke arhive M. Pucić. Beograd, 1858.

SpTNW	Sprawozdania z posiedzeń Komisiji językowej Towarzystwa naukowego Warszawskiego. Varšava, 1937. ss.
sr-	srednjo- (v. srlat.)
SRAZ	Studia romanica et anglica zagrabiensia (v. SRŽ). Zagreb.
srbug.	srednjobugarski
srdnjem.	srednjodonjonjemački
srengl.	srednjoengleski
srgr.	srednjogrcki
srlat.	srednjovjekovni latinski
srnjem.	srednjonjemački
srp.	srpski
srperz.	srednjoperzijski
sr. r.	srednjeg roda
srvnjem.	srednjovisokonjemački
SRŽ	Studia romanica zagrabiensia (od br. 5 SRAZ).
ss.	(et) sequentes (= i slijedeće strane, godine, i tako dalje)
SSGW	Sitzungsberichte der sächsischen Gesells;haft der Wissenschaften,
st-	staro-
Stampa	R. A. Stampa, Contributo al Lessico preromanzo dei dialetti lombardo--alpini e romanici. Zürich & Leipzig, 1937 (= RH 2).
Starinar	Starinar. Beograd.
Starine	Starine. Ed. JAZU, Zagreb.
StB	Studi bizantini. Roma,
stbug.	starobugarski
stcslav.	starocrkvenoslavenski
stčak.	staročakavski
stčeš.	staročeskí
stdalm.	starodalmatski
Stender-Petersen	A. Stender-Petersen, Slavisch-germanische Lehnwortkunde. Göteborg, 1927.
stengi.	staroengleski
stfr.	starofrancuski
stgerm.	starogermanski
stgr.	starogrčki
sthrv.	starohrvatski
stind.	staroindijski
stir.	staroirski
stiran.	staroiranski
stisl.	staroislandski
stilai	staroitalski
stlat.	starolatinski
stlit.	starolitavski

stlomb.	starolombardijski
stmadž.	staromadžarski
stmlet.	staromletački
stnord.	staronordijski
Stojanović, *Sporn.*	Lj. Stojanović, Spomenici na srpskom jeziku. Stari srpski zapisi i natpisi. Beograd, 1902—1923 (= Zbornik za istoriju, jezik i književnost, I, II, III, IV).
Stokes, *Ürkek.*	W. Stokes, Urkeltischer Sprachschatz. Göttingen, 1894.
stperz.	staroperzijski
StPH	Stari pisci hrvatski. Ed. JAZU. Zagreb.
Striedter-Temps	H. Striedter-Temps, Deutsche Lehnwörter im Serbokroatischen. Berlin, 1958.
Strohal, *Cvet*	R. Strohal, Cvêt vsake mudrosti. Zagreb, 1910.
strus.	staroruski
stsaks.	starosaksonski
stskand.	staroskandinavski
stsrp.	starosrpski
stšpanj.	starošpanjolski
stštok.	staroštokavski
sttal.	starotalijanski
sttosk.	starotoskanski
sttur.	staroturski
Studia Mladenov	Studia linguistica in honorem ac. S. Mladenov. Sofija, 1957.
StudiE	Studi Etruschi. Firenze.
stval.	starovalonski
stvnjem.	starovisokonjemački
SupK	lura Sancii Petri de Gomai (Supetarski kartular). Ed. V. Novak, lingvistička analiza P. Skok. Zagreb, 1952.
Sušak	J. Hamm, M. Hraste, P. Guberina, Govor otoka Suska. Zagreb, 1965 (= HDZb 1).
sveslav.	sveslavenski
Symbolae Rozw.	Symbolae grammaticae in honorem J. Razwadowski. Kraków, 1927—8. Voll. I-II.
SZb	Svetosavski zbornik. Beograd.
Szombathely, *Tršć. statut*	M. Szombathely, Statuti di Trieste. Trst, 1930. 1935.
Šafárik, *Parň.*	P. Šafárik, Památky drecniho písemnictva Jihoslovanuv. Prag, 1851.
Setka	J. Setka, Hrvatska kršćanska terminologija. Šibenik-Makarska, 1940—1965. Voli. I-III.
Šišić	F. Šišić, Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara. Zagreb, 1925.
Školjić	A. Škaljić, Turcizmi u narodnom govoru i narodnoj književnosti Bosne i Hercegovine. Sarajevo, 1957. Voli. I—II.
*Škaljić**	A. Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku. Sarajevo, 1965.
Šloser, *Fl.*	J. Schlosser-L. Farkaš-Vukotinović, Flora croatica. Zagreb, 1869.

Šloser, *Korn.*	J. Schlosser, Fauna kornjaša. Voli. I-IH. Zagreb, 1877-1879.
španj.	španjolski
Stefanie, *Rkp. JAZU*	V. Stefanie, Glagoljski rukopisi JAZU. Voli. I-II. Zagreb, 1969-1970.
Stefanie, *Rkp. Krk*	V. Stefanie, Glagoljski rukopisi otoka Krka. Zagreb, 1960.
stok.	štokavski
Štrekelj	K. Štrekelj, Zur slavischen Lehnwörterkunde. Beč, 1904 (= DAW 50, nro 3).
Štrekelj, *Prinosi*	K. Štrekelj, Prinosi k poznavanju tujih besed v slovenščini. Ljubljana, 1887.
Šulek	B. Šulek, Deutsch-kroatisches Wörterbuch. Zagreb, 1960. Voll. I-II.
Šulek, *Im.*	B. Šulek, Jugoslavenski imenik bilja. Zagreb, 1879.
Šurmin	Đ. Šurmin, Hrvatski spomenici. Acta croatica, 1100—1499. Zagreb, 1898.
švap.	švapski
sved.	švedski
Tagliavini, *Mars.*	C. Tagliavini, II »Lexicon Marsiliamim«, dizionario latino-rumeno-unghe-rese del sec. XVII. București, 19.30.
tál.	talijanski
Tamas	L. Tarnas, Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen. Budapest, 1966.
tát.	tatarski
TB	Tommaseo-Bellini, Dizionario della lingua italiana. 1865.
Theol. Blatier	Theologische Blätter.
Thesaurus	Thesaurus linguae latináé. Leipzig, 1900. 'ss.
Tiktin	H. Tiktin, Rumänisch-deutsches Wörterbuch. București, 1895-1925. Voll. I-III.
TÍŽ	Tauta ir Žodis. Kaunas.
Tkalčić	I. Tkalčić, Povjestni spomenici... grada Zagreba. Monumenta civitatis Zagrabiae. Zagreb, 1889. ss.
Tkalčić, *Sporn.*	I. Tkalčić, Povjestni spomenici zagrebačke biskupije. Monumenta episco-patus Zagrabiensis. Zagreb, 1873 — 1874. Voli. I-II.
toh.	toharski
Torp	A. Fick, Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen, Bd. 3 Urgermanisches Sprachenschatz, von A. Torp. Göttingen, 1909.
tosk.	toskički
toskn.	toskanski
Trautmann	R. Trautmann, Baltisch-slavisches Wörberbuch. Göttingen, 1923.
Troisième congrès	Actes du IIP"[16] Congrès international d'études byzantines. 1930.
Trombetti, *Glott.*	A. Trombetti, Elementi di glottologia. Bologna, 1923.
Trombetti-, *Saggio*	A. Trombetti, Saggio di antica onomastica mediterranea. Beograd., 1925.
tršć.	tršćanski
tršć.-mlet.	tršćansko-mletački
Trubačev, *Term.*	O. N. Trubačev, Istorija slavjanskih termínov rodstva i nekotoryh drevnejših termínov obščestvenoga stroja. Moskva, 1959.

Truhelka, *Sporn.* — Ć. Truhelka, Tursko-slovjenski spomenici dubrovačke arhive. Sarajevo, 1911.

tur. — turski

tur.-tat. — turskotatarski

U — unijati

Uhlenbeck — C. Uhlenbeck, Kurzgefasstes Wörterbuch der altindischen Sprache. Amsterdam, 1898.

UJb — Ungarische Jahrbücher.

ukr. — ukrajinski

umbr. — umbrijski

UP — Učilišten pregled. Sofija.

UZ — Učenie zápisky. Odesa.

v- — vulgarno- (v. vlat.)

v- — visoko- (v. vnjem.)

v- — veliko- (v. vrus.)

v. — vidi

VAHD — Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku. Split.

VAI — Vestnikb arheologu i istorii. Lenjingrad (Peterburg), 1885—1918.

Vaillant, *Gramm.* — A. Vaillant, Grammaire comparée des langues slaves. Paris, 1950. ss. Voll. I-II.

Vaillant, *Manuel* — A. Vaillant, Manuel du vieux slave. Paris, 1948. Voli. I—II.

Vaillant, *Zlătarii* — A. Vaillant, La langue de Dominko Zlatarić, poète ragusain de la fin du XVI siècle. Paris, 1928-1931. Voli. I—II.

val. — valonski

VAR — Vjesnik Državnog arhiva na Rijeci. Rijeka.

Vasmer — M. Vasmer, Russisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg, 1950-1958. Voll. I-III.

Vasmer, *Alb.* — M. Vasmer, Studien zur albanesischen Wortforschung. Dorpat, 1921.

Vasmer, *GL* — M. Vasmer, Die griechischen Lehnwörter im Serbokroatischen. Berlin, 1944.

Vasmer, *GSl* — M. Vasmer, Greko-slavjańskije etjudy. Lenjingrad, 1909.

Vasmer, *SGr* — M. Vasmer, Die Slaven in Griechenland. Berlin, 1941.

VĂZ — Vjesnik kr. državnog árkivá u Zagrebu. Zagreb.

VGSN — Věstník královské české společnosti nauk. Tr. fil.-hist.-jez. Prag.

ved. — vedski

Veda — Veda, dvomesečnik za znanost in kulturo. Gorica.

VEM — Vjesnik Etnografskog muzeja. Zagreb.

Venae — Venac, književni omladinski list. Beograd.

Vežić, *Urbar* — M. Vežić, Urbar hrvatsko-slavonski. Zagreb, 1882.

VHAD — Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva. Zagreb.

VHDA — Vjesnik hrvatskog državnog arhiva. Zagreb.

VHZA — Vjesnik kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskog árkivá. Zagreb.

Vijenac — Vijenac, zabavi i pouci. Zagreb 1869. ss.

Vincent, *Toponymie* — A. Vincent, Toponymie de la France. Bruxelles, 1937.

Vinja, *Notes* — V. Vinja, Notes étymologiques dalmates en marge au REW, I (= *RLR* 21), II, III (= *SRAZ* 7 i 23, s indeksom).

vlat.	vulgarno-latinski
vnjem.	visokonjemački (hochdeutsch)
vog.	vogulski
Vandrák	W. Vondrák, Vergleichende slavische Grammatik. Göttingen, 1924—1928^{2}.
Vondrák, *Aksi.*	W. Vondrák. Altkirchenslavische Grammatik. Berlin, 1912^{2}.
VR	Vox romanica. Ženeva.
Vrela	Vrela i prinosi. Sarajevo.
vrus.	velikoruski
vtur.	vulgarnoturski
Vujaklija	M. Vujaklija, Rečnik stranih reči i izraza. Beograd, 1954^{2}.
vulg.	vulgarno-
VVr	Vizantijskij vremennik. Peterburg, 1894. ss.
Walde-Hofmann	A. Walde, Lateinisches etymologisches Wörterbuch. Ed. J. B. Hofmann. Heidelberg, 1938^{3}.
Wartburg	W. v. Wartburg, Französisches etymologisches Wörterbuch. Bonn, 1925. ss.
Weigand-Dorič	G. Weigand, Bulgarisch-deutsches Wörterbuch. Hrsgb. von A. Doric. Leipzig, 1943^{6}.
Weigand-Hirt	L. K. Weigand-H. Hirt, Deutsches Wörterbuch. Giessen, 1909-1910. Voll. I-II.
WP	A. Walde, Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen. Ed. J. Pokorny. Berlin, 1928-1932. Voll. I-III.
WSI	Die Welt der Slaven. Wiesbaden.
WuS	Wörter und Sachen. Heidelberg.
WZKM	Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes. Wien, 1887. ss.
Zapisi	Zapisi, časopis za nauku i književnost. Cetinje.
Zapyšky UÀ	Zapyšky ist.-fil. vod. Ukrajinskoj Akademiji.
ZbBP	Zbornik u čast Bogdana Popovića. Beograd, 1929.
ZbDan	Daničićev Zbornik. Beograd-Ljubljana, 1925.
ZbFFB	Zbornik Filološkog fakulteta. Beograd.
ZbFL	Zbornik za filologiju i lingvistiku. Novi Sad.
ZbIJK	Zbornik za istoriju, jezik i književnost. Beograd.
ZbJ	Jagićev zbornik (v.).
ZbMH	Zbornik Matice Hrvatske o tisućgodišnjici hrvatskog kraljevstva. Zagreb, 1925.
ZbMS	Zbornik Matice Srpske. Novi Sad.
ZbNŽ	Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. Zagreb. Ed. JAZU.
ZbRFFZ	Zbornik radova Filozofskog fakulteta. Zagreb.
ZbS	Zbornik Ferdi Šišiću 1869-1929. Zagreb, 1929.
ZbTom.	Zbornik kralja Tomislava. Zagreb, 1925.
ZbZKG	Zbornik Zagrebačke klasične gimnazije 1607—1957. Zagreb, 1957.
ZbZN	Zbornik Zagrebačke biskupije. Zagreb, 1944.
ZCPh	Zeitschrift für celtische Philologie.

ZDMG	Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft. Göttingen, Leipzig, Wiesbaden.
ZDWf	Zeitschrift für deutsche Wortforschung. Strassburg, 1901. ss.
zend.	zendavesta
Zett, *Beiträge*	R. Zett, Beiträge zur Geschichte der Nominalkomposita im Serbokroatischen. Köln-Wien, 1970.
ZHI	Zbornik Historijskog instituta JAZU. Zagreb.
ZIP	Zeitschrift tür indogermanische Forschungen.
ZNF	Zeitschrift für Namenforschung (v. ZONF).
ZNO	Zápisky Neofilologičeskogo Obščestva.
ZOG	Zeitschrift für osteuropäische Geschichte. Berlin, 1911. ss.
ZöG	Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Beč, 1850. ss.
ZONF	Zeitschrift für Ortsnamenforschung (öd vol. 14: ZNF). München, Berlin.
Zore, Pα/У.	L. Zore, Paljetkovanje po oblasti našega jezika. Zagreb, 1892 — 1907 (= Rad JAZU 108, 110, 114, 115, 138, 170).
Zore, *Rib.*	L. Zore, O ribanju po dubrovačkoj okolici (= Arkiv za povjestnicu jugoslavensku 10).
Zore, *Tuđ.*	L. Zore, Dubrovačke tuđinke. Beograd, 1895 (= Spomenik SAN 26).
ZR	Zadarska revija. Zadar.
ZRPh	Zeitschrift für romanische Philologie. Halle.
ZRSAN	Zbornik radova SAN. Beograd.
ZSlaw.	Zeitschrift für Slawistik. Berlin.
ZSPh	Zeitschrift für slavische Phiologie. Berlin—Leipzig.
ZŠevč.	Zapiski naukovoga tovarištva imeni Ševčenka. Lavov.
ZTNT	Zapiski Towaristwa naukowega w Toruniu. Torun.
Zubatý, *Stud.*	J. Zubatý, Studie a články. Prag, 1945, 1949. Voll. I-II.
ZVSF	Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung. Berlin. 1852. ss.
ZVŠ	Zapisy Vysoki' školi. Odesa.
Ž	Žumberak (za ŽK i ŽU, v. K i U).
ZA	Živa antika, Skopje.
Život	Život. Zagreb.
ŽMNP	Žurnal Ministerstva Narodnogo prosveščenija. Peterburg (Lenjingrad), 1867. ss.
ž. r.	ženskog roda
ŽS	Življenje in svet. Ljubljana.

ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA

A

a-prvobitno uzvik dugouzlazne intonacije kao izraz čuđenja i iznenađenja, očuvan do danas u književnom jeziku i u narječjima (npr. ŽK *a,* Kosmet *a, ä* te *aa* i *aâ* s nijansama u značenju, v. Elezović, *SDZb* 4, 1), stoji prema ie. *ā* ili *ō* uz vokativ (Loewe, *KZ* 54, 143). Kao uzvik pojačava se sa *nu, ni:* tako *anu* u Pivi i Drobnjaku služi kao uzvik »kad se netko poziva da dođe« (cf. Vuković, *SDZb* 10, 195: *ànu malo da te vidu}* a *ani* u Crnoj Gori znači »eno« (Vuk, v, *ARj* 1, 90). Slično u Kosmetu *an* znači suprotno od *nemoj,* s paralelnim *ante* za drugo lice plurala, slično kao što *děde* ima *dedete* i *nuda nudate* (ŽK).

Ovaj se uzvik veže i sa *o, oh, oj* i sa *-va (ava* za potvrđivanje i uvjeravanje, v. tumačenje koje se daje niže pod *ami.*

U praslavensko doba *a* nije imalo protezu (Bruckner, *KZ* 46, 205). Iz interjekcije razvio se veznik za protivnost u značenju fr. *mais,* lat. *sed,* njem. *aber* i kopula u značenju lat. *et.* Ovo se značenje može pojačati pokaznim zamjenicama srednjega roda: *à to* »eto«, *a ono* (14. v.) > *ano,* u starije vrijeme *avo* < *a* -į- *evo* (14—16. v., kod dubrovačkih pisaca i drugdje u starijem jeziku), *ase* (na stećcima) < *a* + *se* (v. *saj}* »evo, gle«. Adverzativno značenje dobiva još enklitiku *li: ali,* u narječjima *ài,* upór. i *dal.* Starina se očituje u akcentu i nerastavljivosti u izgovoru i pisanju. Rastavlja se u vezi s veznikom *a da.* Adverzativno *ali* dolazi uvijek na prvom mjestu, no u narječju s'e također govori prema njem. *on al ne zna* (ŽK). Može pojačati i afirmaciju:, ada < *a* + *da (SDZb 9,* 129).

Kopulativno α (upór. češko α) dobiva upitnu zamjenicu srednjega roda *ko: ako* (glede akcenta upor. *ali),* kad postaje uvjetni veznik (v. *ako)* koji u hrvatskokajkavskom, slovenskom i bugarskom jeziku dolazi i bez α (upor. ŽK *ko bude lipo)* i u prijevoju *če* »lat. *si,* njem. *wenn«.* Starosrpsko *aie* istoga značenja sadrži u drugom elementu mjesto *-ko* = *če* 3. 1. sg. prezenta *ste* > *ťe* od glagola *hbteti,* upor. provansalsko *seveals* < lat. *si velis,* stcslav. *asce.* Za *ako* upor. Music, *Slávia* 8, 228. bilj. 1, za *aste* isti, *ASPh* 29, 625, gdje to drukčije tumači. Za ispuštanje α upor. i u Pivi *vecāko* > *véčko* (Vuković, *SDZb* 10, 379).

Kopulativ.no (v. Leskien, *ASPh 22,* l·) i adverzativno značenje može se pojačati i sa:

1. *-že* > *-re* > *-r: ar* »jer₃ ta« (Vodice, Istra) u istom značenju u kojem se javlja i *ač* > *as* (v. Tentor, *JF* 5, 202) < *ašto* (upor. čak. *zač* prema *zašto) : ar se svak uskaje, znajte stanovito, ki godi puštaje skrovná za očito* (Menčetić, *StPH 2,* 333). U kajkavskom se kopulativno *a* veže sa *da* i и + *da* > *ada,* pisano *adda,* i *anda* (17. v., cf. Valjavec, *Kres* 1886, 242-51, i *ASPh* 12, 522), oboje u značenju »dakle«.

2. u štokavskom sa *ma* > *ama* (Vasmer, *RSL* 3, 260).

Kao morfološki elemenat *a* se javlja: a) u deklinaciji: od indoevropskih vremena u femininima na -a prema maskulinu na *-o* (tip *servus: serva): zmãj —; zmija, susjed-susjeda, gospođin—gospođa, tast —tašta, žena, snaha, teta (tetki}, ШЪа, riba; -a* kolektivnog značenja od indoevropskih vremena: *gospoda, vlastela,* rašireno sa *./': braća* prema *brat,* pl. *brati;* b) u tvorbi riječi: 1. kod nomina agentis: *sluga, uhoda, velmoza, preteča, drvodjelja, junoša, vojvoda, vinòpija, vodopija, noćobdija, vladika,* pejorativno značenje: *debèlguza, luda, lola;* hipokoristici: *Jíva, Pêra* (ŽK, v. *ASPh* 20,530); 2. postverbalia abstracta i concreta: *hvala, plata* (od *platiti), plaća* (od *plaćati), trka, prisega, klada, muka, nužda, rózga, ruda, tuga, ruka, vlaga, groza;* takvo se *-a* od slavenskih nomina agentis prenosi zbog deklinacije i na turcizme: *Sarajlija, kujundžija, bena* (< tur. *bon),* kao i na stare maskuline na *-ü: scđii* > *sudija, suda, tepbčii* > *tepčija,* i na neke posuđenice iz madžarskoga jezika: *bitanga.* Femininum kao oznaka

konkréta *(ruda, črta, vŕba, prítka, rózga, gòra, voda, lúka, vuna, slama* itd.) prenosi se i na tuđice : *kórpa* < njem. *Korb, falinga, f minga, pèrla, cenila* (turcizam od ar. *kenef), podùmijēnta* < lat. *fundamentum* (ovo bi mogao biti i lat. pl. n.). Najvažnija je pojava da se ovo *-a* prenosi i na imena rijeka predindoevropskog porijekla: *Drava < Dravus, Kupa < Colapis, Sava < Savus, Una < Oenus, Soča < Sontius, Sana, Lonja,* pored *Dunav, Bosut, Lom < Almus,* kod kojih je latinski maskulinuin ostao. U *Bojana, Mrsunja < Marsonia* i *Mlava < Malva* (?) ostao je latinski femininum. Može se misliti da je u prvoj kategoriji latinski rod promijenjen prema slavenskom apelativu *reka* f. Kako su rijeke bile divinizirane, može se raditi i o rodu vezanom na primitivnu religiju; c) u izražavanju durativnog vida kod glagola: *platiti* pf. prema *plaćati* durativum < *plati+a+ti, roditi* pf. prema *rađati* impf. < radz + α + ίζ, *sjeći* < **sěkti* prema *stjecati* impf.; d) fakultativna deiksa u sufiksu priloga mjesta: *sad — sada, kad — kada, kud — kuda.* Može se zamijeniti sa *e.* Ulazi u narječjima i u glagolske priloge na *-vši, -ci: pjevajuća* za *pjevajući* (Pavičić). Zamijenio je -i u *veoma < velmi.*

Lit.: ARj 1,82. 67-74. 90. 91. 93. 94. 122. Meillet, *MSLP* 20, 108-110. Bruckner, *ASPh* 10, 184. 11, 130. *Bruckner* 1. *SEW* 21. Λίζklošič 1. *Trautmann* 1. *Măreții* 256. *Leskien* §§ 356, 437, 459, 485. *Vandrák* 1, §§ 428—441. Jagić, *ASPh* 31,553. *Elezović* 1,15.

aba f »grubo sukno i od njega napravljen ogrtač«, odatle pridjev materije *abeti < aba + -en,* poimeničen pomoću sufiksa *-jak* (v.): *abènãk,* gen. *-aka* m »kapa od abe«, radna imenica izvedena pomoću turskog sufiksa *-džija* (v.): *abadžija* m »koji gradi odijela od abe«, odatle prezime *Abadžić (< -đžijić),* posvojni pridjev *abadžijin* »koji pripada abadžiji«; odatle *abadžīnica* »radnja abadžijina«, pa pridjev svojstva i pripadanja *abadžijskī = abadžinskī* i apstraktum *abadžiluk* (v. *-luk)* »zanat abadžijin«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (od ar. *'aba,* istoga značenja). Nalazi se u svim balkanskim jezicima.

Lit.: Elezović, *SDZb* 4, 491. *Mladenov* 1. *SEW* 22. *ARj* 1, 27-28. *Lokotsch 2. Miklošič* \. *Pascu 2,* 106, nro 2.

abàîn, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Korčula) = *abain* (Božava) »(staklo) otvor na krovu«. Od tal. *abbaino,* stfr. *baie* »otvor«, postverbal od *baer* < lat. *baiare* s prijedlogom *a < ad* i deminutivnim sufiksom *-inus > -ino.* Lat. *baiare* onomatopejskog podrijetla > tal. *badare* »otvoriti usta, blejati«, posuđeno u *badati, -am* impf. (Molat, kajk.) »mariti«. Od talijanske sintagme *stare a bada > abbadare* je *abađati, -am* (Perast; Potomje, Pelješac) »osvrtati se, svraćati pažnju«. Odatle postverbal *obad* m (Šibenik: *ne daje mi abada).* Sa zamjenom tal. prefiksa domaćim: *obàdat, -am* impf. (Dubrovnik, Cavtat, Crna Gora) »mariti, obazirati se«, isto na -z'raiz < njem. *-ieren: obadírati = obadijèrati, -dijerãm* (Lika), koji se u kajkavskom javlja i kao *abadirati* (Kr). Taj talijanizam nalazi se u slovenskom, češkom i poljskom jeziku.

Lit.: ARj 8, 298. Cronia, *ID* 6. *REW** 988. *DEI* 3, 401. *Štrekelj, ASPh* 12, 452.

abája ï, prema Vuku još *baja* f; oboje se govori u Dalmaciji; pored toga prema istom vrelu *abájija* i *abájlija* f »konjski pokrovac na sedlu«. Balkanski turcizam iz oblasti konjske terminologije. Nalazi se još samo u rumunjskom *abai* i odatle u deminutivu *abăioară* obrazovanom pomoću latinskog sufiksa *-oară < -ola.* Rumunjske riječi znače isto što *sahraca <* tur. *çaprak* »pokrov za sedlo, konjski pokrov« *(Lokotsch* 395). Prema Daničiću od tur. (bolje ar.) *'abai, 'abaji.* Oblik *abăjlija* turciziran je kod nas prema brojnim našim izvedenicama na *-li* (v. *-lija).*

Lit.: ARj **l,** 28.

abàrat pf. (Smokvica, Korčula; primjer: *kosa ti je lako abarat)* »prevariti ptice^ divljač i ribe, izazvati kod njih opreznost kod lova nesmišljenim činom, tako da uvide klopku, npr. kod ribe ješkom koja ne odgovara«. Očito od lat. *aberrare,* dosada potvrđeno od zapadnoromanskih jezika samo u log. *aerrare* »varati«.

Lit.: REW[3] 19.

abdâl (Kosmet, *Elezović* 1, 471), provincijski pridjev (indeclinabile) i imenica m (primjer: *abdal cövek,* sinonim: budala, bena, zamiata), arapskoga podrijetla. Odatle prezime u Banjoj Luci *Avdalović.* Pridjev je ušao u upotrebu preko derviša koji njime označuju svoju ekstazu *(dervisan-i abdalan).* Općenit je danas, naprotiv, na čitavom hrv.-srp. teritoriju balkanski turcizam, također arapskoga podrijetla, a u vezi sa *abdal* i ž>e/zd»lud«: *budalam* i f < tur. *budala,* sinonim za *bena, mangup,* bug. *ahmak,* iz oblasti ruganja i psovanja. Kao pridjev poznat je u Kosmetu *(Elezović* 1, 63: *ovoga budăloga*

Spirų). Proširio se do u Istru (Vodice) i u Sloveniju *(budalo,* Ribarić, *SDZb* 9, 136, gdje je *-o* mjesto *-a).* U Kosmetu postoji jpš složenica *š'er-budala* »osoba koja se pravi budala« (v. *šer).* Odatle su naše izvedenice: *budaliti* = *budàlisati,* obrazovane pomoću *-iti* i *-isati,* pridjev kakvoće *budalast* (sin. *luckast)* izveden- pomoću sufiksa *-äst* (v.); radna imenica obrazovana pomoću sufiksa *-as* (v.): *budalāš,* augmentativ na *-ina: budalina;* apstraktum od nepotvrđenog pridjeva *budalaški* sa sufiksom *-(j)ina: budalaština* = *budaleština* (Šibenik, Palikuća 1771), gdje je nastala zamjena sufiksa prema *lupeština* (v.). Prema Koršu, *ASPh* 9, 493, riječ nije arapska, nego čagatajska *butalag* »glup«, od *buta* »klada«, v. *ASPh 29,* 627, i Elezović, *JF* 14, 204. U arbanaskom bez dočetnoga *-a: budal,* v. *GM* 50. Za ostalu literaturu v. *SEW 96, Mladenov* 48. *Miklošič* 23. *ARj* s. v. *Măreții* 306-7.

àbdest = **àvdest** (obično kao objekt uz glagol *uzeti)* »umivati se po islamskom zakonu prije molitve«; prema našem pridjevu obrazovanom s pomoću općeg pridjevnog sufiksa *-ъn* *àvdesní* (Vuk), poimeničen s pomoću *-iça* *àvdesnica* »ubrus čim se muslimani otiru kad uzmu avdest« (Vuk), nastadoše naši oblici bez dočetnoga *t: àbdes* (Crna Gora) = *avdes* = *ãvdes* (Kosmet, *Elezović 2,* 491 ; ondje imamo i složenicu *avdesăna* f, v. *-ana).* Riječ se nalazi i u bugarskom i arbanaskom jeziku. Balkanski religiozni turcizam koji potječe od perzijske složenice *ab* »voda« i *dest* »ruka«. Oba su elementa indoevropske riječi. Dočetno -i može analogijom prijeći i u -г: *avdez* (prema *bes* > *bez,* gen. *beza).*

Lit.: ARj l, s. v. Elezović, *NJ,* n. s., l, 154. i si. *GM* 1.

abeceda f »kolektivni naziv za sva slova nekoga pisma«, nastao od prva četiri slova latiničke abecede *abcd;* odatle naše izvedenice s pomoću sufiksa *-ar* (v.): *abecedar, -ara,* određeni pridjevi *abecèdãrskl, abecední.* Postoji i izvedenica s pomoću *-ica (v.-ica,* bez *d): abécevica* f. Sinonim je *azbuka* (Vuk, bug. *azbuka)* = *azbuka* (Kosmet), *àzbukva* te odatle deminutiv *azbukvica* i izvedenica *azbukvidnjak* (17. v., Bijanković) = *azbukividnjak* (Levaković, 1693) i skraćeno *bükvica* (u izrazu *očitati nekome bukvicu)* prema starocrkvenoslavenskom nazivu *äz* za *a, buky* = *bukva* za *b,* i odatle određeni pridjev *azbučni,* sinonim za *abecedni,* i *bukvar,* gen. *-ára,* sinonim za *abecedar* u značenju »početnica«. Mjesto *abeceda* govore obrazovani ljudi i *alfabet* m i, prema bizantinskom izgovoru, *alfàvit,* naziv nastao prema grčkom nazivu početnih slova α i β; odatle pridjev *alfabetskī* i prefiksalna složenica *analfabet* m »čovjek koji ne zna čitati« (od gr. prefiksa αν- i lat. *in-,* ie. *n* koji služi za negiranje značenja osnove pred kojom se nalazi) i izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa *-izam: analfabetizam,* gen. -гота (s takvim se akcentom danas govori) »nepismenost, neznanje čitanja«. Grčki naziv ἄλφα (alfa) za slovo α je posuđenica iz hebrejskoga afe/, koje je tamo naziv za *a.* Sama hebrejska riječ *'elef* < semitskog *'alf* znači upravo »vo« jer veliko *A* naliči na volujsku glavu. Taj se znak razvio iz egipatskoga ideografskog pisma. U govoru učenih ljudi upotrebljava se izraz *alfa i omega* u značenju »početak i svršetak«, a nalazi se već kod Marulića koji ga je uzeo iz *Apokalipse* I_8 te mu daje značenje u stihu: *On je alfa i o, početak tere fin* (= svršetak).

Lit.: ARj \, *29.* 67. 126. *W P 2,* 320. *Mladenov* 3. *Elezović* l, 5.

abemàrija f (Dubrovnik, Zore) = (s aferezom *a-) vamarija* (hrv., južna Italija) »anđeosko pozdravljenje«. Od tal. *avemmaria* < lat. *ave Maria* »zdravo, Marijo!«, anđeoske riječi upućene Bogorodici.

Lit.: Wędkiewicz, *RSl 6,* 235.

àbis m (Dubrovnik) »zla godina« (metafora, s pridjevom *božji),* s denominálom i prefiksom *s-* : *sabisati se* pf. (Dubrovnik) »propasti, prosjesti se«. Odatle postverbal *sàbis* m (Polj ica, *od vitra).* Zoranie ima *abes,* u kojem je *e* mjesto *i* kao u tal. *gesso* < gr. *gypsos. S* umetnutim *m* (tip *dumbok)* pred labijalom *ambiz* (Bosna, Ljubuški) = *àmbis* (Vuk, Dubrovnik) = *âmbis* (Kosmet) »propast, bezdanica, bezadnjica, provalija«. Denominál na *-ati: àmbisati se* pf. (Vuk, Crna Gora) »dirumpi«. Sa: *h* *hambis* (18. v.). Kavanjin ima *gavez* možda u značenju »bezdan, propast«. Ako je u tom značenju i ista riječ, fonetski je od nos prema navedenim varijantama nejasan, naročito početno *g; v* mjesto *b* bio bi grčki izgovor kao u južnoj Italiji *àvisso, e* mjesto *i* kao kod Zoranića, a *z* mjesto *s* kao u *ambiz.* To je učena posuđenica < gr. ἄβυσσος > lat. *abyssus* (kao i u Romaniji), ušla je u jezik preko crkve.

Lit.: ARj l, 29. 80. 3, 115. 564. *Elezović* l, 14. *Štrekelj, DAW* 50, 11. *REW*[3] 56. *DEI* 11.

abòkãt, gen. *-ata* m (Hercegovina, Crna Gora, Boka) = *abukât* (Rab, Dubašnica, Baška) = *albukat* (Istra; *al-* je zamjena za *ad-)* = *bákat,* gen. *-ata* (Bosna) = *bokát* (Rab) = *óvókat,* gen. *-ata* (Lumbarda) = *avõkat* (Korčula) = *avòkãt* (Dubrovnik) = *avukat* (Božava) = *avukat* (Kosmet). Od tal. *avvocato,* poimeničen part. perf. od (ш *ìus) vacare* »pozvati na sud«. Prefiksom *ad-* izražava se pomaganje onome koji je *vocatus.* Značajna je promjena tal. geminate *w* > *b,* koja se nalazi i u krčko-rom. (veljotskom) *abucuat.* Upor. i obratno *p* < *bb* u *opat* (v.). Postoji i izvedenica na *-luk* (v.): *avukãthk* (Kosmet). Preko srvnjem. *voct* = *voget* »beaufsichtigender Beamter« = nvnjem. *Vogt* = *Vogd* < *advocatus* potječe slov. *vòjd* m, polj. *wójt,* rus. *voit* »der Dorfälteste«. Prema lat. *advocatus* > *advokat,* gen. *-âta* (Vuk, dijai, i *dvòkat* m, Zagvozd, kot. Imotski) u današnjem književnom jeziku. Na zapadu postoji i stari sinonim *odvjetnik* m.

Lit.: ARj l, 29. 33. 34. Kušar, *NVj* 3, 337. Kušar, *Rad* 118, 21. 24. Budmani, *Rad* 65, 165. Štrekelj, *DAW* 50, 72. Cronia, *ID* 6. *Banali 2,* 169. *Elezović 2,* 491.

abonos m »tvrdo drvo crne boje koje potječe iz Indije a u vodi otvrdne kao kamen«, odatle glagolska izvedenica *uabònositi se* pf. »u vodi očvrsnuti« (o drvetu, Vuk) = (u Kosmetu) *abanos.* Balkanski turcizam (cine. *abanoz,* ngr. άμπάνοζι, bug. *abanos,* rum. *abanos)* arapskoga ili, bolje, egipatskoga podrijetla (Battisti) mjesto koga se u zapadnim krajevima govorilo *eban* m (17.v.), pridjev *ebanskl* i *eben* (Stulić), iz gr. έβενος > lat. *(h)ebanus,* prema starogrčkom izgovoru suglasnika *b* > sttal. *èbano* pored *èbeno;* upor. i našu izvedenicu *êbanovina* sa sufiksom prema *hrastovina.*

Lit.: Lokotsch 3. *Pascu 2,* 106, nro. 1. *Mlađenov* 1. *DEI* 1407. *Elezović* 2, 491. Meyer, *Türk.* l, 27. *ARj* l, 29.

abraš m »konj pjegav, šaren«, provincijalizam (Kosmet), odatle pridjev na *-ast: abrasasi,* bug. *abrasest konj* »s bijelom pjegom pod repom«. Vuk ima samo pridjev *abr. "ljiv* »pjegav« sa sufiksom *-Ijiv* (v.). Osnovna je imenica potvrđena kod nas još u prezimenu *Abrās, Abrašević* i u toponimu *Abraševa Bara.* Balkanski turcizam (tur. *abraş* »konj s bijelim i crnim nogama«) perzijskoga ili arapskoga podrijetla *(äbräš)* istoga značenja. U cincarskom se govori i za čovjeka i stvari a znači nesreću; odatle cincarska izvedenica *abraseti* »impertinent, bezobrazan«. U arbanaskom *abrash* »Kakerlak«, u dakorumunjskom samo za konja.

Lit.: ARj l, 30. *Elezović* l, 12. *Lokotsch* 9. *Tiktin* 4. *GM* 2. *Pascu 2,* 106.

abrîvat *(se)* pf. (Smokvica: *vapor se abrîva)* sa značenjem koje je u tal. *abbrivare* (pomorski , termin) »acquistare la normale celerilà«. Postverbal *apriva* f »kretanje broda uslijed vlastite snage«. Sa gubitkom početnog α (prefiksa), kao u *paritat, duperai: brivati* »napredovati« (16.v., Nauke Bernarda). Od kelt. **brīgos* »snaga« > tal. *brio.*

Lit.: ARj 1, 656. *REW** 1297. *DEI* 7.

àbrum m (Dubrovnik), ribarski termin: »mamac što se baca u more da se okupe ribe, pa tek onda se metne meka s udicom« sa *a* > *o obrum* (16.v., Vetrame, Stulić) »mamac, meka«. Toponim *Punta de Brome* (negdje kod Lepetana, Boka), zacijelo naziv ribarske pošte. Postverbal od *abrùmat* pf. prema impf, *abrumavat* = *obrumati* pf. (Mljet, Potomje, Stulić), *obrumavat* impf. (Mljet) te (metafora) *abrumavat* (Čilipi) »povraćati« < mlet. *abrumar* < **adbromare* od gr. βρῶμα »zalogaj«, odakle i nprov. *broumet* »isto što *abrunvi* (dem. na *-et)* te glagol *broumeja* »jeter dans la mer l'appât dont on se sert pour attirer le poisson«, što je isto što *abrùmat* (Dubrovnik), *-eja* < **(brom)idiare,* u Kalabriji *abrumacatu* »nutrito«. Sa semantičkog gledišta upor. fr. *amorce* (poimeničen part. perf. ž.r. **admorsa* od *admordere).* Drugo je značenje ovog grecizma u španj. »razmrviti«.

Lit.: ARj 8, 475. Zore, *Tuđ.* 1. *FEW* l, 557. *REW* 181. 1326. 1327. Deanović, *AR* 21, 276. *Rohlfs* 393. Isti, *Diz. Cal.* 58.

abundați, *-âni* pf. (Marulić, 16.v.) »umnožiti se izobilja«. .Ušlo je i u pučki pomorski govor na Hvaru za obratnu morsku pojavu od *oseka* — *oseknut: abundat* — *opRmat* (od *plima),* odatle postverbal *abunda* (Hraste). Od tal. *abbondare,* lat. *abundare.*

Lit.: ARj l, 30. *REW*[3] *52.*

-(a)c, nom. sg., gen. *-ca,* opći slavenski sufiks kategorije *k* za muški rod. Nepostojano *a* nastalo je od kratkoga ie. ». Zbog toga se pred njim mijenjaju osnovni suglasnici *k,g,h* u *č,ž,š.* Suglasnik *c* razvio se od *k* (upor. *micati* pored *mikati* u narječjima). Upor. sufiksalnu varijantu *-ika* (v.) i litavske sufikse

-ikas i *-ikis,* koji mu morfološki, semantički i fonetski odgovaraju. Veoma je raširen u tvorbi apelativa i toponima. Osnovna mu je funkcija deminutivna, no ona se vrlo često gubi kao u *otac* (v.), *jaganjac, stožac* pored *stog, stupac* pored *stup, gradac* pored *grad, brusač* pored *kruh.* Kod hidronimą označuje pritok : *U nac* pritok *Une,* ispor. u Rumunjskoj *Olteç* pritok rijeke *Ohe,* ili u Rusiji *Donec* pritok *Dona.* Iz deminutivne funkcije razvila se funkcija za oznaku mladoga i za oznaku srodstva: *ždrijebao, junac, vrabac, stric, üjac (vûjac* u narječjima) pored *ujak.* Ova funkcija dade se potvrditi u antroponimiji od najstarijih vremena: *Adamizo* za hrvatske narodne dinastije (od *Adam), Radinac* od *Radin,* odatle ime familijskog naselja *Radinei* u Srijemu.

Iz deminutivne funkcije kod imenica za muška lica razvila se veoma raširena funkcija tvorenja nomina agentis od jednosložnih glagolskih osnova: *kosac, plątać, lažac, lovac, pisac, ranac, kupac, borac, pijevac, sopac* (čak.), *tvorac, žrec* (v.), *glumac* itd. Ova je funkcija još i danas živa: uspor, *tečajac, milicajac.* Rjeđe su složenice s objektom kao prvim elementom: *čovjekoljubac.* Ova se funkcija proširuje time što služi za tvorbu nomina agentis od pridjevskih osnova i tako služi kao morfološki elemenat u poimeničenju pridjeva i prošlih participa aktiva i pasiva: *starac, astrae* (toponim *Oštre), Dubočac* (toponim), *zubatac, mrtvac, gubavac, kradljivac, carevac, krastavac,* u toponimiji *Petrovac* (lat. *ecclesia Şti Petri), davalac, vladalac, poznavalac, istražwalac, znanac, žganac* itd. Iz ove funkcije razvija se izražaj opreke muškoga i ženskoga kod imena stanovnika (etnika) tako da u mociji *izražava* muško lice u opreci prema ženskome, koje se izražava sufiksima *-ka, -ica* (sinonimi su mu sufiksi *-janin* /v./ i *-lija): Samoborac* prema *Samoborka, Kranjac* prema *Kranjica, Smederevac* prema *Smederevka, Prištevac* prema *Prištevka* itd. Ista funkcija od *-äc* i *-janin* dovodi do konglutinata tipa *Zagrepčanin* (kod Belostenca još *Zagrebec).* Kod imena krajeva može ispasti sufiks *-ina: Rađevac* prema *Radevka* od *Radevina* (knežija na desnoj strani Drine). U svim ovim funkcijama ovaj je sufiks još i danas živ i izražajan. Osjeća mu se značenje još u ovim slučajevima: ako je toponim sintagma koja sadrži posjedovni pridjev i apelativ kao *Bajina Bašta* (Srbija), *bajinac* označuje ne samo čovjeka *(Bajinac)* nego i predmet, »duhan iz Bajine Bašte« (Šapčanin). Sintagmatski toponim *Cakov turen* (Vitezović, Kronika 1575: *v ladanju grada našega Gakova turna v Mejmurju)* zove se — ispuštanjem hrv. pridjevskog sufiksa *-ov-,* madž. *Csáktornya* i njem. *Tschakaturn,* ali se u narodnom govoru krati s pomoću ovoga sufiksa: *Čakovec,* gdje je supstantiviran pridjev. Ovako građeni toponimi bili su često u pluralu, jer su označivali naselje; tako u 18. vijeku *desertûm Marianczy, desertus pagūs Bratoschovczy* u Donjoj Podravini danas glase (kao imena ljudi) u singularu *Marijanac, Bratoševac* (Hamm, *Rad* 275, 11).

Sufiks je izgubio svoju izražajnost kad označuje pojedini predmet ili kad mu osnova ne postoji više u jeziku; tako *kolac,* gen. *koca* od *kol-,* koje kao osnova postoji samo za se u kajkavskoj leksikografiji (Belostenec), a veza s glagolskom osnovom *kol-i-ti* ne osjeća se više, premda postoji kolektiv *kolje* od *kol.* Izgleda da je sufiks *-äc* uklonio u ovom slučaju homonīmiju sa *kolo.* Bez ikakve izražajnosti je sufiks u *lonac, palac* i *kobac zbog* toga što ne postoje više osnove *Ion-, pal-* u jeziku, a *kob* je semantički daleko od *kobac.* U *vijenac,* gdje je sufiks baltoslavenski kao i osnova (lit. *vainikas),* ne osjeća se veza sa *vijena,* koje je arhaizam u današnjem jeziku.

Lit.: Măreții 25. *Leskien* §§ 423, 390, 468, 357-8, 393-4. *Vandrák* 1, § 604, pi 620. Boskovic, *JF* 15, 36. 97-100. Glede akcenta v. R. Brandt, *Sborník v česť Millera* 305-10.

-acija, imenički sufiks latinskoga podrijetla *(-ãtio)* za izvođenje glagolskih apstrakta (lat. *-ātiis* kao nastavak prošlog participa pasiva i *-io,* gen. *-ionis).* Nalazi se najprije u učenim posuđenicama gdje je u najviše slučajeva oboje posuđeno, i osnova i sufiks: *obligacija* f i *obligirati, publikacija* i *publicirati, konfiskacija* i *konfiscirati, komemoracija* i *komemorirati.* Odatle je apstrahiran i dodan na našu glagolsku osnovu u *uživácija* f (od *uživati).*

äc[1] m (Bella, Stulić, danas u Dubrovniku nepoznato) »apium hortense«. Vuk ima *ák* (Dubrovnik) »petrusin, peršun, peršin«. Daničić tvrdi da obje ove riječi ne postoje u narodu. U 15. i 17. v. *aleb* nepoznatog postanja. Lukaj ima arb. *aç -i -a* »kopar, mirodija, anita«. Slov. i kajk. *opih,* gen. *-iha* (Belostenec, Jambrešić, Stulić, Šulek) potječe od stvnjem. *Eppich* istog podrijetla (o- pretpostavlja *a-).* Oblik *ač* potječe od lat. *apium.* Glede *pı* > *i* upor. *inćun,* sic. *ačča,* u južnoj Italiji *accio.* Zamjena *č* > *k* nije objašnjena. *Opih* pretpo-

stavlja ukrštanje *Eppich* i tal. *appio,* ali može biti i kao *olito — jelito. Apium* je mediteranskog postanja. Ako je u vezi s ie. i mediteranskim korijenom *ap-* »voda«, interesantna je naša *svodnica,* od sintagme s *vode* (se. *biljka).*

Lit · *ARj* 1, 30. 65. 9, 55. *Pleteršnik* 1, 834. *REW** 526. *DEI* 255.

-ač[2] je opći slavenski sufiks kategorije *k* za muška lica. Od dragih slavenskih jezika razlikuje se duljinom vokala, — u drugim je slavenskim jezicima vokal kratak. Ova duljina je nastala najprije u zatvorenom slogu u nominativu a zatim je analogijom prenesena u ostale padeže. Upor. *-äc* i *-ad.* Kratak vokal nalazi se po pravilu u femininu *-ača* (v.) i *-ačica. č* je nastao od pridjevskog ie. sufiksa *-io: -aklo > -ač.* Sufiks je prema tome prvobitno pridjevski, ali se femininum upotrebljava u mociji vrlo rijetko: *narikača, udavača, alâkaca,* za koje feminine ne postoji maskulinum. Funkcija, koja je još živa, jest stvaranje nomina agentis od imperfektivnih glagolskih osnova na *-α-ti: sijač* od *sijati, izdavač, trubač, nosač, ispitivač, berač, brijač, igrāč, vikāČ, cjepāč, otimač.* U tvorenju imenica za predmete noviji su *opasat* i, izolirano, *ogrtač* (od pf. *opásati, ogrnuti < ogrtati).* U ovoj funkciji sinonim mu je sufiks *-atelj,* s kojim se kadikad naizmjence upotrebljava: *izdavatelj* pored *izdavač, predavač* pored *predavatelj.* Rumunji u sva tri dijalekta posudiše ga s tom razlikom što kod njih tvori nomina agentis od imeničkih osnova, upor. *codaciu* »repat« od *coadă* »rep«, *luptaciu* »borac« od *lupla* »borba«. Kod imeničkih osnova u hrv.-srp. kao i u drugim slavenskim jezicima rijedak je: *kolač < kolo.* Isto je tako rijedak prijelaz u ť deklinacijų da bi se izrazilo kolektivno značenje: *divljač,* gen. *-ci. Bradai* (od *brada)* postoji kao prezime, *Sokač* od *sokačii* »kuhar« isto tako. Značajno je također što *kulaç* posudiše Arbanasi obaju dijalekata. I Arbanasi i Rumunji posudiše još *kopaç = copadu* »klada«, Madžari *szakács.* Kako je već gore rečeno, *-ača* je u mociji za femininum rijedak sufiks. Femininum od *-ač* tvori se dodavanjem *-ica* (v.): *-ačica,* gdje je također očuvan kratak vokal: *prodavačica.*

Lit.: v. *-ača.*

-ača f karakterističan sufiks za hrv.-srp. jezik jer se od ostalih slavenskih jezika nalazi u ograničenom opsegu samo u slovenskom jeziku. Od sufiksa *-aí* razlikuje se time što ne tvori nomina agentis, nego samo imenice koje označuju konkréta (odjevne predmete, alat, itd.). Kao osnove služe imenice i glagolske osnove: *kijača* (upor. *Kijac* u toponimiji), *pregača* (v.), *šajkača* (od tur. *šajak,* v.), *sumporača, drljača, veljača* (v.), *nategača* (v.), *potegača* (vrsta mreže). Služi kao morfološki elemenat kod poimeničavanja pridjeva na *-ov: brezovača, Ijeskovača, makovača, komovača, klekovača.* U ovoj je funkciji vrlo raširen i u toponimiji: *Pitomaca, Popovača, Leskovača* (ŽK). Veže se sa sufiksom *-io* u *-jača* (v.). *-ača* ima i afektivnu vrijednost koja se može pojačati augmentativnim sufiksom *-ina* (v.): *derača* pored *deračina, otimačina, premetačina.* Kad se označuje muško lice, kao u *junačina,* ne radi se više o sufiksu *-ača,*. nego 0 *-ak* (v.). Dočetak *-a* može se zamijeniti sa *-ka* u *igračka, pljuvačka,* koje je, kako *pljuvačnica* pokazuje, nastalo od *pljuvača.*

Lit.: Maretić 258. *Leskien* §§ 361, 362, 374, 395-8. *Vandrák* 1, 586. 612. Boskovic, *JF* 15, 39. i d. 106. 131-143. Bělic, JF 15,238. 1 d. Grubor, *JF* 8, 21-32. Pekmezi, *Gramm.* 220. Pascu, *Sufixele* 197.

-ač(a)k m, -áčka f je deminutivni pridjevski sufiks. Nalazi se i u češkom jeziku *(maleckd).* Nastao je gomilanjem pridjevskih deminutivnih sufiksa *-bk* i *-bk,* slično kao u kajkavskim imeničkim deminutivima tipa *-ićak,* gen. *-ićka* (ŽK) u *pipčīčak* od *ptpãc,* gen. *pipca* (ŽK) »mali pokretni nožić s drvenim drškom«. Ide medu karakteristične hrv.-srp. deminutivne nastavke sa dvostrukim sufiksom tipa *-ahan* (v.). Primjeri: *lagačak, ludačak, punačak, slabačak, suhačak, uzačak.* Prema *velik, ovolik, onolik,* tvore se i rijetki deminutivi *velikāčak, onolikāčkī, ovolikāčkī* (Vuk). Deminutivno se značenje ne osjeća u *dugačak* (pored *dugačak* ŽK). U *nejačak* ne radi se o dvostrukom deminutivnom sufiksu, nego o deminutivu od *nejak* dobivenom s pomoću jednostrukoga deminutivnog sufiksa *-bk.*

Lit.: Maretić 313, § 361. *Leskien* §§ 543, 546. Bělic, *ASPh* 23, 134 i d. Trautmann, *KZ* 46, 183-4.

ačenat, *-ām* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »mimikom pokazati«. Od tal. *accennare <* lat. *adcinnare,* denominal od tal. *cenno* m < kslat. *cinnus,* možda grčkoga podrijetla (od *κινέω* »pokrećem«).

Lit.: DEI 23.851. *REW*[s] 1932.

acetati, *-ām* pf. (16.V., Nalješković) »primiti«, učeni talijanizam, ali može da ide za-

jedno i s ribarskim terminima: *decelați, -am.* pf. (Zore, Cavtat, Hektorović) »izvaditi, isplesti ribu iz mreže«, (protivno) *inčetat, -am* (Zore, Cavtat), *mietala je riba* (Šibenik), (s metatezom suglasnika *n) ičintati* (Žirje, subjekt je *riba)* »zakvačiti se u saki tako da se uguši«. Postverbal *inčet* m (Korčula: *riba od incela)* »riba koja se izvadi iz oka rukom«. Od lat. *disceptare, inceptare* (od *capere)* zacijelo preko dalm.-rom. Glede *c* > *ć* upor. *ćifal.*

Lit.:ARj 1, 30. 2, 330. Rešetar, *Štok.* 238. Skok, *Term.* 84. *REW** 43. 48.

ačik, prilog, »otvoreno« u vezi s glagolima *pogledati, odgovoriti* (Mrkonjić-Grad, Bosna, Budmir), također u vezi s pridjevima koji znače boju: *ačik plavo* (Srbija). *Elezović 2,* 495 bilježi *ačik* kao pridjev »otvoren (o bojama)« ali ne daje primjera iz kojih bi se vidjela pridjevska upotreba. Nalazi se još u arbanaskom i bugarskom jeziku. Balkanski pridjevski turcizam *(açik* od *açmak* »otvoriti«).

Lit.: ARj 1, 30. *GM* 20. *Mladenov* 12.

áčiti se, *acīm se* impf, »govoriti razvlačeći riječi nepristojno i kao ludeći se« (Vuk), danas se upotrebljava na istoku (Sterija), odatle imenica *ač* f koja se upotrebljava samo u vokativu: *idi, aći\ (BI* 1,30). Glagol je onomatopejskoga podrijetla izveden od izgovaranja *äaa,* da bi se izrazilo prisiljeno čuđenje. Ne može biti u vezi s turskim *açmak* »otvoriti«, niti je istovjetan s praslavenskim **ačc, ačiti* u pogledu značenja. Refleksiv je prema *opáčiti se.*

Lit.: ARj l, 31. *SEW* 1, 32-4.

-äc je sufiks za muški rod živih bića, s duljinom samoglasnika kao u *-ač* (v.) koja je nastala najprije u zatvorenom slogu. Od slavenskih jezika nalazi se samo u hrvatskosrpskom, i to pretežno na istočnom području. Ne poznaje ga ni čakavsko ni kajkavsko narječje. Ne može mu se utvrditi pravilo za tvorbu. Služi u mociji samo jednom u *srndać* m prema *srna* f. Pridjevske su osnove kadikad raširene nejasnim suglasnicima, tako *zelenbać* (prema *zelenáč* ŽK), *crndać* »Steinadler«, *crvendać* prema *bilač* (Jukićeva narodna pjesma) »vojnik s bijelim remenima preko prsiju« i *gluhać* = *gluvać* »tetrijeb« (Kolašin). Raširuje jednostavne osnove: *puhač* (Srbija) = *pu(v)ać* (Vuk) od *puh, mulac* »nezakonito dijete?. Jednom označuje stanovnike u pejorativnom (posprdnom) smislu: (etnikum) *Řkać* (možda od *graecus* > *Grk).* Poimeničuje pridjev *muškać* (Kosmet) = *muskać* (Lika) »muškarac« i prema glagolskoj osnovi *mazarać* m (Stulić) »gizdelin« < *mazati.* Postanja je nejasna. Upor. ngr. -ακης koje dolazi u deminutivnoj funkciji osobito kod ličnih imena i prezimena. Mogao je ući u jezik crkvenim putem preko novogrčkih ličnih imena. Upor. *Nikolai Hristodulovič* rodom iz Soluna, u Kosmetu *Mijalaćko* < ngr. Μιχαλάκι (v. i rum. prezime *Mihalache).* Evo još riječi obrazovanih tim sufiksom: *bekać* m »scolopax rusticola«, *bènać,* gen. *-aia* (Lika) »budala« (< *bena), burlac* »salamandra maculosa« (< *bura,* sa *-rl-* < *-rn-), cepać* = *copai* (Kosmet) »veliki komad« (< arb. *ćope* »komad«), *culai,* gen. *-ăia* (Srbija, Leskovac) »puzdra«, *golać,* gen. *-aia* (Vuk) »1° goli sin, 2° puž, 3° toponim«, *golesać* pored *golesak* = *golešak* = *gološak* »Lychnis dioica«, *gorskać,* gen. *-aca* (Banija) »castanea vesca« (od *gorski), grbać* — *garbai* (Šulek) »nasturtium officinale«, *guntùrac,* gen. *-aca* (Vuk) »bolest u konja, kad im ide gnoj kroz nos« (od *gùntura), lijai,* gen. *-aia* (Srbija, od *lija)* »lisac«, *lipsać,* gen. *-oca* »sirota« (od *Upsati), lipeai* m (Kosmet) »crkavanje«, *lukovać* (Vodopić) »albium rotundum et roseum« (od pridjeva *lukov), muzgać* m »elodone moschata« (< *muskatï), patáé* m (Riječka nahija) »stoka, stado« (od arb. participa *pate* = *pásur* »imućan« *pasure* »ricchezza«), *puštao* (Martijanec) »ćuk« (od uzvika *pusk,* kojim se imitira glas te ptice), *rzać* (Kosmet, šatrovački) »konj« (od *rzati), stuhač, sugai* (Kosmet, prezrivo) »Arnautin« (od *šuga), zmijać* »Schlangenmännchen« (od *zmija).* U jednom primjeru raširen je talijanskim augmentativom *-one* > *-un: dragaćun* (Omiš) »lanius excubitor«. Upor. i prezime Dubrovčanina iz 14. v. *Mazarać* (od arb. *modhullë,* rum. *mazăre* »grašak«) i toponim *Madaraćev dèh,* koji pripada crkvi treskavačkoj.

Lit.: Hirtz, *Amph,* 13. 183. Hirtz, *Aves 9,* 13. 41. 45. 76. 94. *Elezović* l, 364, 366. 401. 404. 425. 2, 419. 423. 488. *ARj* 1, 858. 3, 208. 251. 292. 293. 501. 699. 4, 58. 102. 214. 356.-541. 930. 7, 146. 170. 184. 8, 182. 9, 698.

-acī, pridjevski sufiks u određenom obliku, po postanju upravo particip prezenta imperfektivnih glagola na *-α-ti,* koji je izgubio glagolsko značenje, ali je zadržao aktivni ili pasivni smisao iz kojega se razvio smisao mogućnosti koju izražavaju svi ovako izvedeni pridjevi. Upor. fr. *café chantant.* Primjeri: *brijaći, jahaći, cjelivaća* (ikona), *jedaća* (soba), *obuvaći, oraci* (vő, zemlja), *pasáci* (re-

men), *paşaca* (zemlja), *pisaći* (stroj), *poljevacī — polīvacī, spavači* (vagon, neologizam), *stajaći* (broj), *šivaća* (mašina, neologizam). Odatle neologizmi *jedaća soba, pletača* (pored *pietica) igla* (gdje je *-aći* anologijom prenesen i na suglasničke osnove *jed-* i *plet-* od glagola *jesti* i *plesti).* Ovim se pridjevskim sufiksom u vezi s imenicama (sintagmama) označuju predmeti (alati itd.)- Poimeničenje vrši se s pomoću sufiksa: *brijaća* dobiva *-ica* (v.): *brijaćica, šivaća (igla)* kaže se u ŽK *siváčka. Stajaća zvijezda* (upor. njem. *Fixstern)* kaže Se u neologizmu *stajaćica* s nepravilnom izmjenom *ć > č. Spavaći* veže se jednom sa sufiksom *-iv* (v.): *spavaćiv.* Svi su ovi pridjevi hrvatsko-srpske inovacije. Stara je tvorba, koja se nalazi i u češkom i poljskom jeziku, pridjev *domaći,* poimeničen sufiksom *-in,* koji izražava individuum: *domaćin* m pored *domaćina* m (analogijom prema *starješina).* U staroslavenskom bio je ovaj pridjev raširen u *domaštbnb* koji nema nikakve veze s participom prezenta, nego je istoga podrijetla kao u *opći,* stcslav. *obbštb,* tj. ie. sufiks -í raširen s pomoću sufiksa *-io* i dodan prilogu *doma-* odnosno prijedlogu *oЪъ-.* U staroslavenskom jeziku bilo je takvih pridjeva izvedenih od raznih glagolskih osnova s pomoću sufiksa *-tub: pitija voda (Suprasliensis* 549) »aqua potabilis«, *nesítrzpětija moka* »intolerabilis punido«, slično u češkom i poljskom jeziku. Ženski rod poimeničen je u *pisaća* od *pišati,* odatle je sufiks prenesen u eufemizam *'mokraća.*

Lit.: Maretić 313, § 361 b. *Vandrák* 539, § 492. Havránek, *Slávia* 7, 769. 780. Boskovic, *NJ,* n. s., 1, 116-131.

-ad[1], gen. -j živ je kolektivni sufiks t-deklin. za živo, rjeđe neživo; upotrebljava se najčešće u štokavskim govorima. Samoglasnik *a* dug je zbog istog razloga kao i u *-äc, -äc, -as.* Ovaj je oblik sufiksa donekle karakterističan zahrv.-srp. jezik, jer ostali slavenski jezici poznaju samo *-jadb* koji u nas dolazi u izvedenici *čeljad* (od iste osnove od koje je i *koljeno,* no ta veza više ne postoji u današnjoj jezičnoj svijesti). Živ je u izvedenicama od naziva za domaće životinje: *järad, jünad, živād, pilad, perad, prasad, telad, ždrebād.* Odatle je prenesen i na *bliznad* i na sintagmatsku imenicu *nâzimād.* U svim ovim izvedenicama živi u jeziku i primitivům, dok kod *gamad* osnova više ne postoji. Veže se također s deminutivnim sufiksom *-če: unučad, siročad, Sfpčad, momčad, 'pastorčad, paščād, Arapčād, ropčad, Latinčād, varoščad.* Rijedak je u izrazima za neživo (za predmete): *bürad, ćebad* (od tur. *ćebe), dȓvljad.* U posljednjem primjeru pojačava kolektivan smisao izražen sufiksom *-je* (u *drvlje}.* I ovdje se može govoriti o sufiksalnom konglutinatu. Kolektivan smisao što ga izražava sam sufiks *-ad* može se pojačati s pomoću sufiksa *-ija* grčkoga podrijetla: *Srbàdija, Šokadija, momčadija (Javor* 15, 644), *ženskadija,* također u imenu kraja: *Šumadija, Špinadija* (odatle *Spinadinci* kao *Šumadincf).*

Lit.: Maretić 258. 268. 289. *Leskien* § 514. *Vandrák l,* 655. Vondrák, £TZ 58,214. i d.

ad[2] m, u nekih pravoslavnih Slavena (Bugara i Rusa) sinonim za *pakao* (v.), posuđenica je iz stgr. αδης »Had, podzemni svijet« > lat. *ades* > tal. *ade.* Ušla je iz crkvenoslavenskog jezika i u jezik leksikografa (Mikalja, Belostenec, Stulić), jednom i u narodnu pjesmu te u *Gorski vijenac.* Zabilježeni su još oblici *adb* m (13. *v.), jad* (16. i 17. v.), odatle i pridjevi *adov* (14.v.)j *adski, adovan* (14. i 17.v.), *adovit* (18.V.), pa *jadov* (17.v.) i *jadovan,* te današnji učeni oblik *hod.* Riječ nije ušla u narodni govor.

Lit.: Miklošič 1. *SEW* 1, 24. *Mladenov* 3. *ARj* 1, 31. 4, 393. *DEI* 58. *Vasmer* 5. Vasmer, GL 40.

ada f u istočnim podunavskim i podravskim krajevima sinonim za *ostrvo* (Srbi), *otok* (Hrvati), turskoga podrijetla (< tur. *ada),* odatle deminutiv *adica* f. Piše se i izgovara također *hada* zbog početnoga *a* koji se u hrv.-srp. dijalektima izgovara kadšto sa slabom aspiracijom. Tako i u arbanaskom jeziku. Dolazi u naznačenim krajevima i kao toponim *(Perina, Kovačeva adică* u Donjoj Podravini; v. Hamm, *Rad* 275, 41). Nalazi se i u bugarskom *ada* i arbanaskom *hode.*

Lit.: ARj 1, 31. *Mladenov 2. GM* 144·

adalet m, turcizam arapskog podrijetla, potvrđen samo u izrazu *donese neke adalete* (18.V.). Od vulgarnog izgovora *'adalet* za arapsko *<adala* od *'adi* »pravednost«. Ovamo ide iz Kosmeta *adlua* f »redovni građanski sud« (protivno *urfija* »prijeki sud«), od ar. izvedenice *'odliyye* < *'adl.*

Lit.: ARj 1, 31. *Lokotsch 2. Elezović* 1,4.

adàmanat, gen. *-nta* m (14. ili 1S.v., Stulić, Daničić) = *adamant* (Kavanjin) = *gemanat,* gen. *-nta* (kajk., Belostenec, Jambrešić s pridjevom *gemantov) = démant* m (Belostenec) = *dijàmanat,* gen. *-anta* (1S.v.,

Dubrovnik) = *dijòmanat,* gen. *-nta* (17.v., nar. pj.). Pridjev (s ngr. *nd < ni) adamandovb.* Obliku *adàmanat* odgovara kod Dantea *adamante* i staromilansko *adamanla.* Dolazi od gr. ἀδάμας, -άντος od δαμάω »krotim« s privativnim prefiksom α- »ne«. Odatle preko ar. i tur. *alamas, eljmàz* m (Kosmet) = *aimas* »1° kamen za sječenje stakla, 2° dijàmanat, 3° muško ime prema ž. *Elmaza* (Bosna)«, također rus. *almaz* i tal. *almás.* Na arapski oblik smjera možda i *alem-kamen* u narodnoj pjesmi (v.). Glede napuštanja dočetnoga *-ant* upor. u Engadinu *adam* »Befestigungsring an dem Schlitten«. Ova je orijentalna riječ možda akadijskog (mezopotamskog) podrijetla *elmešu* »dijamant«. Oblik *gemanat = demanat* odgovara madž. *gyémánt,* a taj je u vezi sa *dijàmanat, dijòmanat* = danas *dijamant* u kojem je gr. 'početak aS- od ἀδάμας bio unakrštanjem sa διαφανής »proziran« izmijenjen u το διαμάντι, arb. *dhjamandi* < kslat. *diamas* koje je potvrđeno na tablicama sa zaklinjanjima (defbdonum tabelláé).

Lit.: ARj 1, 31. 2, 384. 393. 3, 127. *Mladenov 2. Vasmer 5.* 13. Vasmer, *GL* 40. *GM* 86. *Elezović* 2, 511. Isti, *Ný 2,* 47. *DEI* 54. 138. 1279. *FEW* 28.

adatat, *-ām* pf. (Potomje, Pelješac) »pristati, pričvrstiti, priljubiti«. Pridjev na *-ьn > -ân adatan* (Potomje) »prikladan, srodan«. Od tal. *adattare,* pridjev *adatto* < lat. *adaptus* (7.V.) prema *adaptare* (Svetonije). Od istog lat. glagola s njem.-fr. *-ieren > -irati: adaptirati, adaptiram.* Apstrakturn iat. *adaptatio > adaptacija,* njem. *die Adaptation,* fr. *l'adaptation.*

Lit.: DE/ 55. *REW*[3] 146. *FEW* 28.

adei, također *hadét* m (kao *hada* za *ada),* sinonim danas gotovo na čitavom teritoriju za *običaj, uredbu, red* (Vuk). *Elezov'.ć* 1, 4 t« 2, 491 bilježi za Kosmet akcenat *âdet,* gen. *âdeta* i prilog *adetâ* »obično, onako kako je uobičajeno«. Opći je balkanski turcizam *(adet,* prilog *adeta* »véritablement, tout simplement«) arapskog podrijetla u istom značenju (ar. *<ada),* potvrđen u cincarskom, bugarskom, arbanaskom i novogrčkom.

Lit.: ARj 1, 32. *Lokotsch* 16. *Mladenov* 3. *Pascu 2,* 106. *GM 2.*

adiđar = *adidžar* = *odidar* (Vuk) m u narodnim pjesmama kao epiteton ornans indeclinabile uz imenicu *koduna* i ženska lična imena kao *Fatila: adiđar kaduna, adidžar Fatila,* u zn. »lijep, ljepota«, također u obliku *jadidar Ajkuna* (i opet u nar. pjesmi). Riječ je u Bosni potvrđena i kao imenica *(GIZM* 20, 10—11): *osvojiti ... svakog adiđar a* u značenju »blago, dragocjenost, nakit«. U arbanaskom *jadigar* »lijep, značajan, vrijedan gledanja«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *jad k'ar,* tur. vulg. *yadigâr)* istog značenja.

Lit.: ARj 1, 32. 8, 590. Korsch, *ASPh* 9, 505.

admiranat, gen. *-anta* m (Kavanjin, Pjev. crnogorska) = *armìralja* m (17.v., Mikalja, poslovica) = *arminarta* m (Pjev. crnog.) = *armiljara* m (poslovica) = *amlralja* m i danas prema njem.: *admiral,* gen. *-ala.* Od tal. *aimirante* (16.V., upor. španj. i port, *almirante,* obrnuto u *admiranat* prema lat. *admirări).* Dočetak *-ante* prema *comandante. Armiralja* je iz mlet. *armiragio (-gio* < od starijeg *-ja < -lo).* Dočetak *-a* stoji za *-o* kao u *gimnazija, Tèlenta* (Mostar, prezime) < tal. *tenente.* Dočeci *-artaj -ara* sadrže ar. *rahl* s članom *ar--rahr. Amlralja* je od tal. *ammiraglio.* Riječ je evropski složeni arabizam. Prvi dio složenice sadrži ar. *'amir* »zapovjednik«, drugi dio ar. *rahl* »prijevoz« ili *a'ali* »vrhovni«. Značenje je »zapovjednik transporta« ili »vrhovni zapovjednik«. *Amir* (od glagola *amara* »zapovijedati*) je potvrđeno u našim historijskim spomenicima: *veliki amira* (prema Vasmeru < ἀμιρας), *Pajazitb = veliki caгь amiгь Bajazit, amire sultan.* Riječ se proširila sa Sicilije, gdje je za vrijeme Normana bila službeni naziv ministra mornarice, po cijelom Sredozemlju.

Lit.: ARj 1, 32. 81. 111. 5, 279. *Mon. șerb.* 182. 534. *REW** 423. *DEI* 139. 168. *FEW* 88. *Lokotsch* 69. *Vasmer* 6. Vasmer, *GL* 43.

adorati, *-am* impf, i pf. (16. i 17.v.) prema impf, na *-va- odoravati, -oravam* (16. i 17.v.) »pokloniti se, klanjati se, častiti«, od tal. — lat. *adorare.*

Lit.: ARj l, 32. 58. 111. 5, 279. *Mon. șerb.* 182. 534. *REW*[S] 423. *DEI* 139. 168. *FEW* 88. *Lokotsch* 69. *Vasmer 6* (od Petra Vel.). Isti, *GL* 43.

àdrapovac, gen. *-ōvca* m (Vuk) pored *àdrap* m i *odrapać, àdrapavac,* odatle *àdrapovica* f, apstraktum *adrapóvština* od *àdrapovski + -ina, àdrapski* pored *àdrapovackî* u značenju »vojnik poderan, odrpan«, »dje-

čak odrpan«, pejorativne riječi koje se govore u Vojvodini, Banatu, Baniji i Bosanskom Novom (ovdje selo *Adrapovci).* Očito je da je osnovna riječ *àdrap,* gen. *àdrapa.* Sufiksi *-äc, -ovac, -avac* naši su dodaci. Geografska area isključuje Elezovićevo izvođenje iz stgrč. το ἀνδράποδον »rob« *(NJ* 1, 58-60) i Vukovićevo iz tal. *atroce (GodCup* 14, 214 — 42), koji se uostalom ni fonetski ni semantički ne slažu. Kako se radi o pejorativnom nazivu za vojnike, moguća su dva izvora, prema Daničiću < njem. *Haderlump* »čovjek odrpane odjeće« prekrojen prema našem glagolu *drapati, drpati,* ili < njem. *Trabant,* od koje potječe i stčeš. i *stpolj.drab* »pješak«. Posljednje je manje vjerojatno. Navedene su riječi zacijelo ušle u narodni jezik spomenutih krajeva iz graničarskog njemačkog jezika, kako će se vidjeti i iz drugih naših germanizama, upor. toponim *Lemuštrānjga* < njem. *Alarmstange* na Kordunu i antroponime *Cantrãjtar* (ŽK) < njem. *Tanzreiter, Majöfar,* gen. *-ara* (Jaska) < njem. *Maihofer,* apelative *boktar* m < njem. *Wächter, šlljbot* m < njem. *Schildwacht, halbot* (Petrinja) < njem. *Hauptwacht.* I drugi dio složenice može se svakako preinačivati: za *Schöpflöffel* govori se pored *šeflja* f i *šefarka* f (Petrinja), *šefrka* f (ŽK).

Lit.: ARj l, 32.

ađrfato n (14. i 15. v.) pored *adrbfatb* m (1396) i *adhfato* »praebenda, zadužbina (za besplatan sto)«; *r* pored *l* je novogrčka pojava, upor. αδελφός / αδερφός. Sufiks *-ato* je lat. *-atus.* Dolazi od srgr. ἀδερφάτον prema ngr. αδερφός »brat«. Izvedenica na *-tor: adrfator* m (15. v.) »onaj što uživa ađrfato«. Upor. semantičku paralelu *brašćina* »objed u bratovštinama«.

Lit.: ARj 1, 33. Vasmer, *GL* 40.

adukavati, *-dukāvām* impf. (Potomje) »odgajati« prema pf.. *adukati* u part. perf. pas. *adukon* »odgojen«. Od lat. > tal. *educare* »odgajati« (14. v.) (prefiks *ex-* > *e-* koji je izmijenjen sa *a-* u našoj posuđenici, i **ducare* prema *dux,* gen. *-cis).* S lat. prefiksom *co-* »SU-« postaje apstraktum *koedukacija* »zajedničko školovanje djece obaju spolova«.

Lit.: DEI 1424.

àdvenat, gen. *-enta* (Dubrovnik); od 16. v. kod hrvatskih crkvenih pisaca (Divkovića, Bandulavića, Posilovića, Glavinića, Filipovića, Kanižlića) = *advent* (ŽK), pridj. *advencki* (ŽK, ~ *pôsť).* Iz crkvenog latiniteta *adventus* (se. *Christi),* poimeničeni part. pret. od *adventre.* Prevedenica je *prišašće, došašće (Gospodnje).* Radna imenica na *-tore (adventor)* živi u *oventur* (Lumbarda) = *aventúr,* gen. *-ura* (Korčula) u značenju »kupac« < tal. *avventore.*

Lit.: ARj 1, 33. Kušar, *NVj* 3, 337. *REW*³ 3219. *DEI* 382.

ađutanat, gen. *-nta* m (Vuk) »1° pomoćnik (npr. generala)« = *adutant* (Šibenik) »2° malinar iz makine za ulje«; *di* > *đ* je prema latinskom. Prema tal. *aiutante* m (nar. pj., Crna Gora) = (s metatezom samoglasnika) *jautanat,* gen. *-anta* (Crna Gora). Poimeničeni part, prezenta *adiutans,* gen. *-antis* od lat. *adiutore* ^pomagati«. Kao vojnički termin običnije bez nepostojanog *a: ađutant,* dijal. *ađutant.*

Lit.: ARj 1, 34. 44. 492. *REW*³ 172.

ädžaba, prilog koji se dodaje pitanjima u sumnji (v. Elezovićeve primjere iz Kosmeta). Turcizam arapskog podrijetla (ar. prilog *ağeba, ağaba, ağeb* »čuđenje« i pridj. u vezi s prilogom *adžäip* »čudan«); u Kosmetu kao indeclinabile *(adžaip čovek),* isto tako u bug. *adžaib* »čudan, divan« i čine. *agiaipe* »drôle, bizarre, curieux à voir«. Arapski se prilog meće ria početku rečenice kao i u Elezovićevim primjerima. Opominje na poštapalice turskog podrijetla kao *elemek, dója, bajagi,* kojima se davao turski izgled našim rečenicama. Taj je običaj vladao nekada i kod umetanja njemačkih i talijanskih suvišnih riječi u naše rečenice u Hrvatskoj, Dalmaciji i Istri.

Lit. : Elezović 2, 496. *Mladenov* 3. *Pascu 2,* 106. *Deny* § 443.

Adžam m označuje u· nar. pjesmi i kod Gundulića Perzijanca i Perziju, ali za oznaku zemlje tvori se izvedenica s porhoću *-ija* (kao *Srbija): Adžamija.* Pridjev se tvori od izvedenice *adžamījskī* (15 — 17. v.), ali postoje i izvedenice od *Adžam: adžamskī* »perzijski«, apstraktum *adžamstvo* »Perzija«, *Adzamkinja* (Gundulić, nar. pj.) »Perzijanka« i *Adžamljanin,* augni. *Adžamina* »Perzijanac«. Mjesto *a* čita se i e kao u turskom: *Hádžem, adžemskī* (u nar. pjesmi, Kanavelović), ovako i rum. *Agem, agemasc* »Perzija, Perzijanac, istočnjak«. Ime naroda prenesoše Arapi na luda i nevjesta čovjeka, tako da se u narodnoj pjesmi govori *luda adžamija* i *momče adžamija.* U arapskom *'agami* znači »barbarın, tuđinac«. Jednako u bug. *adžamija* »neopiten čovek« i rum. *agemiu*

pored *ageamiu.* U Kosmetu apstraktum *adžamlluk* pored *adžanňhk* m znači »neznanje, djetinjasti postupak«, *adžamiska rabota,* isto u bug. *adzamălăk* i cine. pridjev *agiami* »neiskusan, novajlija«, *agiamilache* »ludost«. Opći balkanski turcizam arapskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 37. *Lokotsch* 29. *Mladenov* 3. *GM 2. Elezović 2,* 496. *Pascu 2,* 106.

adžijäsma f (Kosmet) »vodica, posvećena voda koju donose hadžije sa božjeg groba u čiju se ljekovitost mnogo vjeruje«. Unakrštenjem sa *hadžija* zamijenio je *-džija* prvobitno У ili *g* koje se nalazi u búg. *aj azma* pored *agijazma* = *ajazmo,* arb. *ajazmë* f »Weihwasser«, rum. *aghiazmă,* stcslav. *agiazma* f pored *agiazmo* n »eucharistia«. Balkanski crkveni termin grčkog podrijetla < gr. ἁγιασμα, apstraktum od ἅγιος.

Lit.: Elezović 1, 23. *Tiktin* 31. *Mladenov 12. GM* 6. Vasmer, *GL* 41.

adžuvan, gen. *-äna* m upotrebljavaju Vuk i Daničić u prijevodu Sv. pisma u značenju »mladić«. Riječ je perzijska *(güwan)* istog značenja. [Potvrđena je i u BiH. Došlo preko turskoga *ercuvan* »jorgovan« < perz. *ergewãn* »id.« (Škaljić)].

Lit.: ARj 1, 37. *Škaljić*[2] 71.

äf = häf m (Vuk, Vučitrn) = *äv* m (Kosmet), sinonim *radica,* bug. *hav* »tanke dlake u suknu, kadifi, platnu na jednoj strani«. Upor. *havli(ja)* (v.). Ograničeno raširen balkanski turcizam (< tur. *haw)* istog značenja.

Lit.: ARj 1,34. 3,545. *Mladenov* 669. *Elezović* 1,2.

afan, gen. *afana* m (Rab, Božava) = *ăfan* m (Potomje, Cavtat: *pasti u afan)* »nesvjestica, zvenimenat«. Postverbal od *afànat se* (Cavtat, Dubrovnik) »zacrveniti se (više od stida)« — *áfámat* (Božava), s asimilacijom na distanciju *f — n > f — m.* Od tal. *affanno, affannare,* neodređenog podrijetla, vjerojatno franačkoga.

Lit.: Kušar, *Rad* 118,17. Cronia, *ID* 6,104. *REW*[3] 250. *DEI 72. EEW* 47—48. *Prati* 16. *Gamillscheg* 1, 193—94.

afèrim = *avèrim* (Crna Gora) = *aferim* m (Kosmet) »pohvala«, također uzvik za koji su sinonimi internacionalna riječ *bravo* i balkansko *masala* u ironickom značenju u pl. »grijesi«. U nar. pjesmi uzvik je i bez početnoga *a-: ferim (ferim tebe, ljubi moja, snaha naša).* Također kao apstraktum s turskim sufiksom *-luk: aferimhk* m »pohvala«. Turcizam iz oblasti kurtoazije, raširen u svim balkanskim jezicima (perz. podrijetla < *afärin,* a to od *afrin* »pohvala«). Dočetno *-m* mjesto perzijskoga *-n* u balkanskim jezicima osniva se na turskom vulgarnom izgovoru; nije iste prirode kao *-m* u *burjum* (v.).

Lit.: ARj 1, 36. 123. 3, 50. Skok, *Slávia* 15, 180. *GM* 3. *Elezović* 1, 23. 2, 495. *Mladenov* 11. *Pascu 2,* 106. *Deny* § 1059.

afijūn, gen. *-una* m (Vuk, Srbija) = *afijôn,* gen. *-Sna* (Kosmet), na zapadu *opijo* = *opih* pored *opijum.* Balkanski grecizam koji se raširio preko tur., rum., bug., arb. *afion,* ngr. ἀφιώνι, tal. *a/ione.* Stgr. бтио > lat. *opium* > ar. > tur. *afiūn.*

Lit.: ARj 1, 34. 9, 56. *Elezović* 1, 23. Elezović, *y F* 14, 231. *Mladenov* 11. *Lokotsch* 25. *Tiktin* 27. Korsch, *ASPh* 8, 647. *GM 3. SEW* 24. *Pascu 2,* 106, nro 8.

afikat, gen. *-kta* m są impf, na-m- *afiktavati* »(upravo od sintagme *ad fictum)* na nagodbi utvrđena cijena« = (sa metatezom *kt > tk) àfitak,* gen. *-itka* m (Dubrovnik, Prčanj) »najam«. Može biti ili latinizam ili, vjerojatnije, leksički ostatak iz dalmato-rom. jezika (upor. *trakta > tratka* < lat. *tracta).* Od srlat. *affidare* (prefiks *ad* i particip */ictus,* poimeničen, 10. v.) »cijena najma« od *figere.* U ostaloj Dalmaciji dalmato-rom. oblik bio je preplavljen talijanizmom *(ct > tt) àfit* m (Perast, Boka), postverbal od *afitat, -ām* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »iznajmiti«, sa zamjenom tal. prefiksa *a-* < lat. *ad* našim *na-: nafitivati, -ujem* (impf, sa *-iva-,* Budinić) »najmiti«. Sa gubitkom *a-* prelazi u sandhiju u *fit* m (15. v., Božava, u Sloveniji Notranjsko) kao u tal. *fitto* »kamata«, denominal na *-ati filati, fitam* impf. (Belostenec) »davati u najam, na kamatu«, na *-ovati fitovati, -ujem* (Belostenec), radna imenica na *-nik fitnik* m, pridjev na *-alis fitava* (Božava) »affittuale«.

Lit.: ARj 1, 34. 3, 59. 7, 320. *Pleteršnik* 1, 200. *REW*[3] 3280. *DEI* 76. 1660.

afrik m (16. v., Kašić) »jugozapadni vjetar«. Od tal. *africo* = *affrico* »vjetar iz Afrike, lebić«. Starija je posuđenica *văz jăpark* (prilog, Molat; *vaz* je složeni prijedlog *va* < ъ + *iz)* »na jugozapad«, *japrk* (također toponim), *na japrk* (Veli otok) »ad occidentem«; u trojezičnoj zabilježbi iz 1557. za označivanje granica nekretnina u Zadru *jāparok:* hrvatski

naziv za lat. *quirina,* mlet. *garbin* (prema Jelićevim ispisima iz zadarskog arhiva), odatle nastaje i pridjev *japršnji.*

Lit.: ARj l, 34. *Bartoli* 1, 291. 2, §§ 377. 563. *REW*[3] 272.

-āg m, -aga f rijedak je sufiks kategorije *g* raznog značenja. Nalazi se samo u hrv.-srp. jeziku. Izmjena kratkog i dugog vokala je kao u -äc m prema *-ača* f. Izražava kolektivno značenje u *šiprag* m, ali u svijesti ne postoji više veza te izvedenice sa *šipak* (v,). Kolektivno značenje ima i izvedenica *prtljāg* m = *prtljaga* f od glagolske osnove *prtiti — prtljati,* dok je radna imenica pejorativnog značenja *mùt-Ijaga,* a *mùtljag — mutež* opet kolektiv od *mutljati — mutiti,* isto tako *krčag* od *krčiti.* Dolazi i u konglutinatu sa *-ulja* (v.) u *sovuljaga* od *sova,* gdje pojačava augmentativno značenje. U *vinjaga* nije sufiks, nego je drugi elemenat složenice od osnove riječi *jagoda.* Izgleda da je postanja afektivnog (pejorativnog) kao i *-enda* (v.), nastao baš rastavljanjem složene imenice *vinjaga,* koja se u svijesti veže sa *vino,* a izražava rđav okus.

Lit.: Măreţie 259. 297. *Leskien* § 444. *Vandrák l,* 628, § 610.

m deklinacije *a* (17. v.), *hàga* (Crna Gora), *aga,* gen. *âge* porde *age* (Kosmet), jednom u narodnoj pjesmi u turskom i našem pluralu *agalári.* Značenja su različita: a) gospodar zemlje (Vuk, Bosna, Kosmet), sinonim *čiiluk-sahibija* (Bosna) = *ciflik saibija* (Kosmet); b) zapovjednik janjičara; *uHasanaginici* zapovjednik vojničkog odreda; odatle bosanska prezimena kao *Đonlagič* »zapovjednik dobrovoljaca«, *Bešlagić;* c) u vezi s pridjevom *haračlijski* (v. *harač)* »sabirač poreza«; d) u vezi s turskim pluralom od *krz* (v.) »glavar harema« *(Kizlar-aga* u *Osmanu);* e) najstarije tursko značenje srodstva »stariji brat« (upor. *paša)* očuvano je i kod Vuka »djever, muževljev brat«, ali tada postaje hipokoristik po akcentu i dočetku: *ago — aga;* u Kosmetu *aga* gen. *age,* »stariji muškarac u zadruzi za mlađe žene; srodnici njihovih muževa«. U turskom dobiva sufiks *-ça: agata* »najstariji brat«. Ovaj oblik očuvan je u Bosni u prezimenu *Agačić,* u toponimu *Agačića Majdan.* Aga je nepismeni Turčin za razliku od pismenoga, koji se zove *efendija* (Kosmet). Ovako i u Turskoj. Posvojni je pridjev *agin* (17. v.), od čega poimeničenje sa *-iça àginica* »agina žena«, dok je *àgica* deminutiv od *aga;* kvalifikativni pridjev je *àginskî,* jednom i *agačkī,* koji nije ušao u upotrebu. U narodnoj pjesmi postoji pored *aga* i oblik *agan,* koji upotrebljava žena u vezi *moj agane,* što je nastalo prevođenjem i prekrojavanjem iz turskoga *benim agam* »moj aga«, tako da je *agan* kao *Milan* neka vrsta hipokoristika. Apstraktum se tvori s pomoću sufiksa *-luk: agàluk* (18. v.) = *hagaluk,* bug. *agalăk* »agin feudum«. Osnovno *aga* veže se kao drugi elemenat s ličnim muslimanskim imenima (tip *Hasan-aga)* i tada se deklinira samo drugi elemenat jer se ime smatra kao složenica. Zbog toga se stavlja crtica. Odatle brojni muslimanski patronimici tipa *Smailagić.* Za razliku od *beg,* nema patronimika sa *-ović.* U narodnoj pjesmi ponavlja se i pred muslimanskim imenom: *Oj čuješ li, ago Asan-ago.* To je nastalo zacijelo zbog potrebe građenja deseterca. Isto je i kod *beg* (v.). Umetnuti se može zbog istog razloga i epiteton *gazi* (v. *gazijd): Čuješ, aga, gazi Smail-aga.* Bio je običaj da uplivne porodice u Turskoj i Bosni nose naslov *aga,* odatle bosanska imena kao *Adem-àga Mešić.* Opći balkanski turcizam raširen u svim balkanskim jezicima (tur. *aga* »id.«).

Lit.: ARj 1, 34. i si. *Lokotsch* 28. *Mladenov 2. Vasmer* 4. *Deny* § 1159. *GM* 4. *Ehi,* s. v. *Pascu 2,* s. v.

agata f (Kavanjin, Bella): *plemenití kamen koji se zove agata* (A. Kadčić). Nije potvr; u nar. govoru. Od tal. *àgata* iz srednjovjekovnih lapidara, a to iz gr. αχάαης = *gagātes* »Pechkohle«. Belostenec i iz njega Stulić imaju *akstan* iz njem. *agtstein,* srvnjem. *agetstein* »Bernstein«, složenica od *agt* < *ágata* i *Stein* »kamen«. Upór. u narodnoj pjesmi *alem-kamen zlatni* (v.). Drugi su hrv.-srp. nazivi *jantar* i *ćilibar* = *čelibar,* gen. *-ára* (v.)-

Lit.: ARj \, 35. *REW** 3635. *Weigand-Hirt* 28. *DEI* 82.

agàzli, indeklinabilni pridjev značenja »mrk«, a izveden s pomoću turskog imeničkog sufiksa *-U,* epiteton ornans u narodnoj pjesmi pred imenicom *gavran: i izvede agazli gavrana.* U turskom se kaže *yağız* »mrk«. ' ez *-li. Znači* da je izvedenicu stvorio naš narodni pjevač slijedeći maniru uobičajenu u narodnoj pjesmi, upor. Skok, *Rad* 272, 39-48. U Kosmetu postoji apstraktna izvedenica od *yağız* s turskim sufiksom *-luk: ăgazlak* pored *ãgbzhk* »tanka materija od pamuka ili svile kojom muslimansko ženskinje pokriva lice i usta kad iziđe na ulicu«. Nosile ga i kršćanke. U bugar-

skom *azfak (na cigare, na puška)* sa stezanjem *agi* > *a* kao u *ağaç* > *aç*. Ali ovaj apstraktum nije izvedenica od *yağız* »mrk« nego od *ağız* »usta«, *ağızlık* »ono što se meće u usta«. Spominjemo ga ovdje jer se turski samoglasnik (jery) zamjenjuje sa α i zbog toga što je ispušten početni suglasnik *j,* valjda zbog miješanja obiju riječi.

Lit.: ARj l, 35. *Mladenov* 3. *Elezović l,* 3.

agirai, *-am* pf. (Prčanj, Muo) = *agèrati* pored *agirati* (Bijela, Boka) »(ribarski termin) opkoliti mrežom, zakoliti da se ne izgubi pošta kad se ima trata potezati«. Primjer: *Agirão sam na tu poštu* (Muo). Odatle apstraktum na *-ancija* (v.) *agirâncija* f »zaokruženje«. Primjer: *Na agiranciju bili smo, a riba pobjegla,* kažu u Prčanju da tako Muljani govore. Očito se radi o dalmatskom denominalu od γϋρος > tal. *giro, *adgyrare* (prefiks *ad-)* > tal. *aggirare* sa očuvanim velarom *g. Gür* m (Doboselo, Lika) »(zidarski termin) duga motka, kojom se miješa žbuka u mutionici« nije potvrđen u drugim narječjima. Nije izvjesno da li ide ovamo. Moglo bi se raditi u toj riječi i o domaćem postverbalu od *gurati* (v.). Naziv otoka *Žirje* n (potvrđen je *Curi)* može ići ovamo. Pretpostavlja υ > *гu* i razvitak *giù* > *ž* kao u *Sipan* < *Giuppana.* Inače je grčka riječ zastupljena u italijanizmu *dir* m (Dubrovnik, Cavtat, Šibenik: *učinit dir, idem ù dir, pàsãjmo dva dira),* impf, na *-va- điravat, dirãvãm* (Dubrovnik, Potomje) »ići amo tamo, okretati se, kružiti«, (sa *d* > *j) jirõvât* impf. (Brusje) prema *jirãt* pf. : *jiroj brod, nemoj jirovát brod* < tal. *giro, girare.* Deminutiv na *-élla girèlla* > *direte* f pl. (Dubrovnik) »kvačice koje priljubljuju škure pri lastri, virandula (u Šibeniku)«. Imperativna složenica *džirasol* (kalk, Šulek) »suncokret, Lelianthus«. Toponim *Na diranu gornju, donju* (Muo, ribarske pošte), vjerojatno je isto što *Agiran* na Mljetu koji dolazi od **aggerlanum* < lat. *aggeries* »hrpa, gomila«.

Lit.: ARj 3, 502. Hraste, *JF 6,* 187. Skok, *Slav.* 211. *REW*[1] 3937. *DEI* 1816.

agrarna f (akcenat u Banjoj Luci, Srbija, Milićević). Znači isto što i izvedenica *agratnaluk* »nervoza«. Daničićev akcenat *agrarna* ne poklapa se s turskim naglašivanjem dočetnog sloga. Zbog toga bit će pogrešan. Nije ista riječ kao i *agrarna* (v.), ali je stvorena na isti način od tur. *ağrımak* »osjećaj boli«. Turcizam koji dosad nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj l, 31. Skok, *Slávia* 15, 180.

agravaţi, *-am* pf. (16. i 17. v., tranzitivan glagoli »činiti tegobu«. Od tal. *aggravare* (prefiks *a* < *ad* i denominai od *gravis).*

Lit.: ARj l, 36. *REW** 3855. *DEI* 87.

gen. *agrška* m (Vuk), sinonim *prešljen* (v.), u Kosmetu *agršak, -a* m *(a* ostaje i u genitivu!) »kolut od razne materije koji se natakne na donji dio vretena radi boljeg zamaha pri predenju«. Vukov oblik pokazuje da tursko *a* u dočetnom zatvorenom slogu može postati nepostojano. Turcizam *ağırşak* istog značenja nije dosada potvrđen u ostalim, balkanskim jezicima.

Lit.: ARj l, 36. *Elezović* l, 4.

agün m (Dubašnica, Vrbnik), morska riba koja se zove i *aliga* (v.) = *ölig Uliti aguni* (Feretić, Statut verbenski 9) = *agun,* gen. *-una* (Rab). U Dubrovniku (tako ï u Račišću) se ta riba zove *gavun,* gen. *-una* = *gavun* (Vuk) = *gavun* (Božava), *gavuni* pl. (Muo) = *gavun* (Smokvica, Korčula) = *gavun* (Perast) = (bez *v) gaün* (Split) = *gaūn,* pl. *gauni* (Vrgada) = (sa *v* > *g) gagün.* Odatle na *-aria* > *-ara, -era* (mlet.) u imenu mreže: *gavunāra* (Dubrovnik, Mljet) = *gavunâra* (Molat, Božava) = *gagunôra, agonêra* (Vrbnik) »bucavica«. Mlečani posudiše također dalmatinski oblik *gavon* (Budmani, Tommaseo). U naučnoj terminologiji ta se riba zove *ciupea aiosa* (> tal. *cheppia), atherina hepsetus,* u Rovinju *ziro* < *gerres* (Ive), u tršćanskom *agon* »Ährenfisch«, u krčko-romanskom *agaun* »seppia« (veljotizirano mlet. *agon* f) = u mletačkom na Krku *agon.* Razlikuje se od *ligan* (v.). Augnţentativna je izvedenica od lat. *acuş* s pomoću sufiks *-one.* Osnovna se riječ prevodi u *iglun* = *iglúni* (Kostanjica, Boka) = *iglun* (Krtole) od *igla* = (čakavski) *iaglun* (Račišće) = *iglica* ili *jaglica* (Račišće), s umetnutim *n inglun* (Prčanj) = *inglûn* (Lepetane, Boka). *Gavun* pokazuje krčko-romansku diftongaciju *(au* za lat. naglašeno *o,* upor. *rasaun* < *ratione).* To je jedini ostatak veljotske diftongacije iz ribarske sredine na Jadranu. *Igla* na Krku je prevedenica za mlet. (istarsko) *angusigola* (deminutiv od *acus* + *-ūceus* + *-icula)* = *j'igla* = *angožigola* (u izgovoru Hrvata u Vrbniku). Upor. tál. -dijai, *angosella* < **acucella.* Mletački je deminutiv izopačen u Mulu (Muo, Boka) u *dîngula* ili *igla* i u *dôglo* n sa nejasnim *d.* To su sve različite ribe[y] dijelom male i sitne, kao *gavun,* dijelom velike, koje imaju dugi nos, srebrnaste, žive na po-

vršini mora, ne na dnu. Ovamo ide zacijelo još *gâvorica* (Brač) »smaris vulgáris«, u kojem je *-un* zamijenjen drugim sufiksom. O gubitku početnog *a-* upor. *guća* (v.).

Lit.: ARj 3, 114. 116. 115. 4, 408. Skok, *Term.* 37 sl. *Banali 2,* 169. *Jurišić, NVj* 45, 181. Kušar, *Rad* 40, 10. 18. *REW*[3] 130. *lve* 70. *DEI* 205.

ah, refleksivna amorfna interjekcija, koja se nalazi u svim jezicima i dolazi sa samoglasnicima u prijevoju: *oh, eh, ih, uh* (v.); *h* se prenosi odavde i na *jaoh.* Izrazuje začudenje pred vokativom ličnih imena, radost, želju *(ah, da mi je...},* gnjev. Pojačava se dodavanjem -a: *aha.* Mjesto *h* govori se za čuđenje *-i: al aï.* Stariji pisci, kao Zuzzeri, upotrebljavaju *ahi* i dodaju proklitičnu zamjenicu *me* sa *h: ahimeh.* Vjerojatno je u ovom slučaju oboje talijanskoga podrijetla. Mjesto *hi* govori se *j: aj* za čuđenje, žalost, želju, molbu, negiranje, gnjev i ukor, te se kod Hektorovića veže sa *a: aja, davori.* Vuk ima također vezanje sa *-a: âja àja* kao uzvik za poricanje. Ova se značenje razvilo zacijelo iz čuđenja nečemu. Ova veza dobiva i deiksu *k: ajak* kao *ondak.* Mjesto *k* dolazi i *c: âjac,* što začuđuje. Ovo *a,* koje se dodaje, dolazi u uzvicima i na prvom mjestu: *ajào, ajàoh, ajàoj.* Može biti istoga podrijetla i *-a,* koje se u rumunjskom jeziku dodaje pokaznim zamjenicima: *acela* pored *cei* »ovaj«. Ali se u ovom slučaju pomišlja i na lat. prilog *hac.* Također se veže sa *bo* (v.): *ãjbo* (Vuk). Kao gore u talijanskom jeziku veže se *aj* i sa proklitikom *ma: ajme* za izraz žalosti, gnjeva, ukora i može se pojačati *sa jao* (v.) i *h: ajmeh.* Od ovoga uzvika pravi se i impf, *ajmékati.* Mjesto *h* dolazi u balkanskim jezicima /: *af* (upor. rum. / za jslav. *h* u *virf* < *vrh).* Kod Arbanasa i Novogrka dodaje se još í: arb. *aht* = ngr. ἄχτι. Kod Arbanasa može se i poimeničiti *ah* m »žalost«.

Lit. : ARj l, 39. i si., 42. *GM* 3,4. *Dicţionarul* l, 74.

-ah(a)n, ž. r. -ahna > -an, ž. r. -ana, složen deminutivni pridjevski sufiks veoma raširen u hrv.-srp. književnom jeziku i u narječjima. Kad se u narječjima ispušta *h,* nastaje odatle *-an,* bez duljine *a,* koja bi morala nastati po zakonu stezanja dvaju samoglasnika. Mora se uzeti da u genitivu f i n *-ahna* nije bilo duljine po zakonu i da je odatle kratko •*a* preneseno i stegnuto *-an* mjesto *an.* Ovo -an govori se bez duljine u narječjima koja ne poznaju duljine poslije naglaska. Samoglasnik α može varirati sa *u,* tako i й sa š. Oba *a* nastala su iz debeloga poluglasa б, i to prvo α po zakonu, a drugo *a* po zakonu harmonije iz mekoga ь. Pridjevski je sufiks nastao iz sufiksa *-zh,* koji se očuvao u hipokoristicima od ličnih imena (upor. st. hrv. *Sedeh* > češ. *Zdech)* i općeg pridjevskog sufiksa *-ъn* ;> *-an* (v.). Deminucija počiva na prvom elementu *h,* koji dolazi u starohrvatskim hipokoristicima u vezi sa samoglasnicima *oii: Milohna* (odatle prezime *Milohnić* na Krku), *Vojihna* (odatle toponim *Vojnić}.* Primjeri: *lăgahan* < **1ъ§ъnъnъ* > *lagan, grübahan, mălahan, mêkahan* > *mikan, pünahan, tanahan* > *tanan, üzahan* > *uzan, mlađahan (d* prema komparativu *mlađi), živahan, ladan, mllanī, pünan.* U prilogu *dobrano.* Ako se pridjevska osnova svršuje na *dit,* deminutivni sufiks dolazi na komparativnu osnovu: *bleđan, gladan, hladan, mlađan, žedan, sićan.* Ovaj je sufiks ušao i u književni jezik, a živ je i u narječjima. Primjer iz ŽK: *mlađan, mnedan* »vrlo mršav«, *bleđan* »vrlo blijed«, *mâljahan* > *maiján* »vrlo malen«. Postoji i u slovenskom jeziku *málehen* > *majhen* (također kajkavsko prezime) i u ruskim narječjima: *boljahnyj.* Mjesto *-ъЪo-* dolazi *-ušan* u *lagūšan* »vrlo lagan« ŽK, *mekušan* (upor. *mekušac, malešan), sićušan, miljušan.* U štokavskom prilogu *lagácko* »vrlo lagano« teško je objasniti grupu *ck.* Vjarojatno je *c* nastalo od *s,* koje se nalazi u *tanjusan* za *tanahan.* Iz *sk* moglo je nastati *ck* (upor. *Atanacković* od *Atanasije).* Pored *-ahan* postoji i *-ašan: slabašan.* Ovo *š,* koje je nastalo iz *h* kraćenjem dvočlanih sveslavenskih antroponima, u kojima je drugi elemenat bio *-slav: Miloslav* > *Milohna, Vojisldv* > *Vojihna, Sedeh* < *Sedeslaus* < *Zdeslavb)* i dodavanjem pridjevskog ie. sufiksa *-io:* igra veliku ulogu u hrvatskosrpskim hipokoristicima: *Miloš* (od *Miloslav), Praos* (od *Prvoslav), Dragos* (od *Dragoslav), Rados* (od *Radoslav).* Odatle' dolazi i na kršćanska imena kao u *Per oš.* Samoglasnik varira u *Miljuš* (od *Miloslav).* Odatle u kršćanskom imenu *Ivaniš.* Dodaje mu se i hipokorističko *-a* (v.) u obje kategorije: *Dobriša* (od *Dobroslav), Grdiša, Perisa, Juriša, Jankiša.* Samoglasno *i* gubi se i *sa* dodaje na suglasničku osnovu češće kršćanskih imena, rjeđe starih slavenskih dvočlanih imena: *Ivša, Jakša, Nikša, Prvša* (od *Prvoslav), Drakša* (od *Dragoslav).* Pred *ś* može se nalaziti i samoglasnik *a: Dragaš* (od *Dragoslav), Milaš* (od *Miloslav), Petras,* kao i *u: Miljuš* od *Miloslav).* Dodati

mu se može i sufiks *-in* (v.): *Milašin* (upor. *Milaime,* hrv. toponim). Kad u 15. v. propada slavenska lična toponimija, od svih ovih hipokoristika prave se porodična descendentna prezimena na *-ič, -ević, -ović.* Akcenatsko je pravilo za ove pridejvske deminutive da odreda nose akcenat " na osnovi. Nije deminutivni sufiks i drugog je postarija u *čohan, kozanı mèsan, ružan, rebràm, solani, zemljan.* Ovdje je dijelom postao iz *-enъ > -en* (v.) poslije palatala *(kozan, ražan, zemljan)* i odatle prenesen na *mèsan* (upor. *ntesnen* 2K, gdje je pridjevski sufiks dva puta izražen: *-ъn* i *-enъ), čohan,* a dijelom je nastao iz *-ьnъ > (a) n* (v.). Poslije suglasničke grupe *a* je preneseno i u femininum i neutrum i ostale padeže.

Lit.: Maretu 313, § 361 a. 314. § 362 b. 318. § 365 c. *Leskien* § 542. *Vandrák* \, 635. § 630. Rešetar, *ASPh* 36, 546.

ahar, gen. *âhara = ar,* gen. *ara, har,* gen. *hara* (Vuk) = *ar* (Kosmet) = *jar* (narodne pripovijetke, kao u bug. jeziku *jahăr) = akar,* gen. *àkara* (Hercegovina, Bogišić) m »1° konjušnica (Vuk i Kosmet),. 2° dvor (Crna Gora), 3° kuća s oborom i avlijom i sve kuće naokolo (Hercegovina)«. Balkanski turcizam *(ahır* »staja, obor«), raširen u svim balkanskim jezicima osim. u rumunjskom jeziku, perzijskog je podrijetla (perz. *ãhur).* Drugo *a* u početnom slogu nastalo je od turskoga jeryja (upor. bug. *ahãr),* dok u arbanaskom i novogrčkom jeziku ostaje perzijski samoglasnik *u* (αχούρι = arb. *ahur).* ; Iz oblasti gradnje stanova kao *avlija* (v.), *boj* (v.), *kat* (v.), *japija* (v.), *dírek* (v.). Oba turska značenja (1. konjušnica, 2. obor) zastupljena su na Balkanu.

Lit.: ARj 1, 40. 3, 568. *4,* 463, *SEW* 25. Skok, *Slávia* 15, 180. *Mladenov* 12. 704. *Lokotsch* 36. *GM 5.* Matzenauer, *LF l,* 212.

àhbab, gen. *-aba = abâb* m (Kosmet) »drug, prijatelj«. Općenit je turcizam arapskog podrijetla u Bosni i · Hercegovini i drugdje, premda ga ne bilježe leksikografi. Turci su generalizirali i proširili na Balkanu arapski plural *ahbāb* (sing, *habib)* »prijatelj« kao singular, što se često događa, upor. *Juhara* (v.).

. *Lit.:* Skok, *Slávia* 15, 179. *Elezović 2,* 491.

ahmedíja (Bosna) = *hamedija* (Srbija) f »bijela čalma«. Turcizam arapskoga podrijetla istoga značenja, koji upotrebljavaju samo muslimani. Arapska je izvedenica od ličnog imena kao *Ahmed,* upor. *medžidija.*

Lit.: ARj 3, 564. Skok, *Slávia* 15, 180.

à(h)tapod m (Vuk) = *ahtapot* (Łazić) = *oktapodb* m (st. srp.) »(h)obotníca, polip, octopus vulgáris«. Balkanski grecizam (složenica ngr. όκταπόδι > όχταπόδι »osmokraka«, od οκτώ »osam« i πους, ποδός »noga«), bug. *ahtapod, oktopód,* arb. *aftapoth, oftapoth,* eine. *(o)htapode,* túr. *ahtapodi.*

Lit.: ARj l, 4I. 59. 8, 877. *Mladenov* 378. 12. *Pascu* 69, br. 1278, 1279. Vasmer, *GL* 41, 103. *ZSPh* 14, 466. *GM* 3. Matzenauer, *LF* 7, 4.

-aija, rijedak hrv.-srp. pejorativni sufiks za muška lica, za koji Maretić 259 navodi samo dva primjera iz narodnih pjesama: *ludaija* (od *luda < lud)* i prema ovome *pustàija* (od *pust).* Interesantan je time što mogu nastati sufiksi pejorativnog značenja stapanjem hrv.-srp. hipokorističkog sufiksa na -a (v. *bena, luda)* i *-ja,* dodatka turskim sufiksima *-ci > -d&ija* i *-li > -lija.*

Lit.: ARj 6, 195. 12, 699. *Maretić* 259.

àis = àjis = äjs, amorfni uzvik za tjeranje volova na kretanje u stranu (Vuk) ili naprijed (ŽK), *ăjs* ŽK također *hajs;* kad teško ide, akcenat je *hajs;* i ime vola *(rogo,* vokativ od *rogma).* Odatle glagoli *ăjskati, ăjsnuti, ăjsnem* (Vuk) te *aiskati* i *aisnuti* (Lika, Vuk). Za obratan smjer je uzvik *štīs.* Izgleda da je interjekcija upravo složenica od *àe,* koju Vuk također navodi za tjeranje volova. Odatle impf, *aékati, aēčem* »tjerati volove vičući *aeч.* Elemenat -ї nalazi se u *šūs* (ŽK). U Kosmetu se govori sa vokalom *o: oj s,* koji pozna i ARj: *oj s, oj ski, ős.* Izgleda da ovamo ide i uzvik *ahăj* (ŽK),. kojim se tjera lisica od peradi, odatle impf. *tajkati, -am* (ŽK).

Lit.: ARj l, 41. 44. 34. 43. *Elezović* 2, 22- Pedersen, *KZ* 38, 342.

-āj je sveslavenski sufiks iz praslavenskoga doba. Kao živ sufiks dolazi u svim južnoslavenskim jezicima, a od sjevernih u ruskom jeziku. To je upravo složen ie. sufiks *-го* raširen vokalom *a.* Služi za tvorenje glagolskih imenica, tzv. nomina actionis, ali apstraktno značenje može prijeći u konkretno *(namještaj).* Samoglasnik *a* je dug kao u *-ač, -ag.* Ako dolazi u femininumu, onda je kratak ili po analogiji dug. Veže se obično s ie. sufiksom -ro, tako

da mu je najrašireniji oblik *-jaj*, pred kojim se glagolske osnove na *k g h* palataliziraju u *(žš*. Služi najčešće za izvođenje od perfektivnih jednostavnih i s prefiksom složenih osnova. Početni palatami elemenat *j* mogao je nastati i od tema na *-i-* u infinitivu kao i od *-ějb* i odatle se analogijom proširiti. Čisto *-oj* nalazi se u *uzdisaj* i *zalogaj* (od *založiti)*. Veza sa *-to* vidi se u *običaj* (od *obiknuti), naraštaj* (od *narasti), zamašāj (zamahnuti), okršaj (okrsnuti)*. Inače se često dodaje kod perfektiva na *-i-ti: namještaj* (od *namjestiti), oproštaj (oprostiti), položaj (položiti), domišljaj (domisliti), povraćaj (povratiti), slučaj (slučiti), porođaj (poroditi), rađaj (roditi)*. Od imperfektivnih je glagola *noćaj (noćiti), ndšaj (nositi), vršaj, ležaj (ležati), mješaj (miješati)*. U *događaj* pored *događaj* varira perfektivna i imperfektivna osnova. Rijedak je kod imeničkih osnova: *naručaj* (od *naručje)*, upor. stesi, *brbžaj* »struja« (< *Ьгъгь* + *-ějb* od *Ьгъгь)*. U femininumu dolazi rijetko od glagolskih osnova samo u značenju radne imenice *mješaja* »onaj koji mijesi«, *suđdja* »onaj koji sudi«, isto tako rijetko i kod imeničkih osnova *kvfgaja, j/rèkaja, domaja, peraja*. Ali nije izvjesno da sü *-aj* i *-aja* identični sufiksi. Isto tako se može identificirati ovaj sufiks sa dočetkom *-aj* u toponimima izvedenim od pridjeva: *Bjelaj* , = *Bilaj* = *Belaj* (Cres), *Blagaj* (od *blag* »bonus« upor. *Buna,* hercegovački hidronim), *Kosmaj* (od *kosmb* »kosmat«), *Maglaj* (od *mbglz* »maglovit«, upor. drugi sufiks u *Meglen, Moglena* kod Soluna). U ovim je izvedenicama *a* kratko. Postoji kod ovih toponomastičkih izvedenica i fern inum: *Suvaja* (od *suK), Krivaja* (od *kriv), Crnaja, Krnjaja*. Pomišlja se na to da je *-aj, -aja* u ovim primjerima određeni oblik: a/ > *-aj* mjesto -í, koji odgovara ruskom *-oj (Tolstoj)*. Još valja istaći raširenja na *-ica: držajica, plazājica, stežajica, bjelajica* »bijela čarapa«, *svilajica, tulajica*. Atmosferski pomorski termin *mlakajica* »mlako vrijeme« ne ide ovamo. To je mletačka riječ *macaizzo* (koja sadrži lat. sufiks *-aticiu* > *-aizzo),* u koju se umiješao naš pridjev *mlak*. Kod *izraza, za* predmete raširuje se s *-ka: Ijuljajka, todljajka, ševeljājka*.

Lit.: Măreții 259. 289. *Leskien* § 483. *Vandrák* 1, 515, § 454. Skok, *BZb* 1(1921), 119-128. Brugmann, *IF* 33, 282.

ájam, gen. *alma* m (Lika, Vuk) »prednji kraj samara što stoji ugregnut konju oko vrata«. Ovaj turcizam *(oyum* »prorez«) nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima, a i u hrv.-srp. je izoliran.

Lit.: ARj 1, 42.

àjan, gen. *ajana* (akcenat je možda i *ajan, ajana)* m »starješina u kojem mjestu«. Balkanski administrativni turcizam arapskoga podrijetla (ar. plural *a'jan* »oči«, sing. *<ain* »oko«) nalazi se i u dakorumunskom, bugarskom i arbanaskom jeziku u istom značenju. Arapski plural postao je u turskom jeziku singular, kako se često događa. Ušao je i u bosansku muslimansku antroponimiju *(.Ajanović,* Tešanj). Turska administracija ostavila je na Balkanu više takovih arabizama: *nàhija* (v.), *musala* (v.), *vilajet* (v.).

Lit.: ARj 1j 42. *Mladenov* 12. *Lokotsch* 38. *GM* 6.

ajâr, gen. *-a* m (Kosmet) »mjera ravnoteže«, odatle *ajãrlt, ajărim* impf, »sravniti, dotjerivati se«. Ovaj turcizam arapskoga podrijetla (ar. *nar,* u turskom izgovoru *ayar* »aloi, poids, mesure, étalon, mjera za čistoću zlata i srebra« lokalan je u hrv.-srp. jeziku, ali je potvrđen u bug. *ajar,* ngr. ἀγιάρι, cine. *alare,* svagdje isto značenje »verifikacija utega, vage, srebra itd.«. Iz turske upravne terminologije za utege (baždarenje).

Lit.: Elezović 2, 492. *Pascu 2,* 107. *Mladenov* 12.

albo, uzvik za poricanje »non, aja, a jök« (Vuk, Dubrovnik), prema Daničiću i Maretiću složenica je od uzvika *aj* i od enklitike *bo* »naime, jer« (v.). Ispravnije prema Pavletiću potječe od tal. *aibò,* uzvik odvratnosti, negiranja, koji Muratori izvodi od sintagme *heu bone deus*. Upor. *bērākos* (Vrbnik). Upor. za posuđivanje uzvika *ājme* (ŽK) < tal. *ahime, jok* < tur. *yok*. Promjena tal. *o* > α nastala unakrštenjem sa *ăj* (v.).

Lit.: ARj ì, 42. 362-3. Pavletić, *NVj* 1, 362-363. Maretić, *Rad* 89, 115. *REW*[3] 6048a.

ajdàmak, gen. *-aka* m »toljaga, kijača«. Ovaj turcizam potvrđen je u navedenom značenju kod Obradovića. Izgleda da je identičan sa turskim infinitivom *haidamak* »goniti vi" ;ći *hajde** (v.). Promijenio je prema tome kod nas značenje, što se rijetko događa. Potvrđen je i u BiH. U bugarskom jeziku ima *hajdamakb* i znači »glupaka«.

Lit.: ARj \, 42. *Mla'.enov* 664. *SEW* 375. *Lokotsch* 61. *Vasmer* 1, 251. *Školjić*[3] 76.

äjer m (Rab), *poć v äjer* »prsnuti« (Istra, Split, Banovac, Belostenec) = (s protezom *j) jâjer* m (Dubrovnik, 18. v.) = *jâer* (17 v., Dubrovnik, hercegovačka narodna pjesma) = (s akcentom ι-\ι *aer* (Vrančić, Stulić) = (s *j,* kojim se uklanja hijat) *ajer* (16. v., Dubrovnik, Marulić, Kavanjin, Mikalja) = slov. *äjer,* gen. *-rja* (jugozapadni dio Kranjske) = (sa i za grčko η) *aur* (13. v., Domentijan, upor. gr. αήρ) »zrak, văzduh«. Jednom se piše u 17. v. *hajer.* Upor. arb. *aj r.* Pridjevi na *-ьn* > *-an âjeran,* na *-ski ajerskī (ajersko razvedrenje,* Terzić). Oblik *(j)a(j)er* je pravilan razvitak od lat. *aer(e)* i odgovara posvema rum. *aier,* sitai, *aire,* furl, *ayer* i fr. *air.* Mora se prema tome uzeti da potječe iz dalmato-romanskog jezika, jer je riječ ograničena na jadransku zonu. Od grčkog akuzativa potječe tal. *aria.* Taj oblik posudiše pisci.^lS. v. I on je potvrđen samo u jadranskoj zoni *ârija* f (Cavtat, Dubrovnik, Potomje). Ovamo ide zacijelo *inja* f (Dubrovnik) »ružno vrijeme, vihar *(irija od vremena,* Zore)«. Taj se oblik poklapa sa arb. *eri* (G-M) »Wohlgeruch« = *eiri,* određeno *eirija* (Godin), izvedenica na *-ia* od *ere f* < **aira* »Luft, Wind, Geruch«. Upor. za semantički razvitak **auraticum* > *fr. orage* »Sturm« od lat. *aura* = gr. αΰρα »Lufthauch, leiser Wind«. Lat. *aer,* gen. *aeris* je posudenica iz gr. αήρ, a to je u prasrodstvu s našim *vijoti (v.), vjetar* (v.).

Lit.: ARj 1, 34. 41. 108. 4, 405. 421. Zore, *Tuđ. 9. Pleteršnik* 1, 2. Kušar, *Rad* 118, 23. *REW*[3] 240. 788. *GM 6.* 96. *DEI* 287. *WP* 1, 211.

àjgîr, gen. *-ira* (Vuk) = *hajgir* = (sa disimilacijom *j-r* > *n-r) àngîr, hàngïr* = *hanjgir* (18. v.) = *jàngîr* (Podgora, Dalmacija, Pavlinović) = *adir* (Matzenauer) »ždrijebac, pastuh«, metaforickí u izvedenici *ajgirača* — *ajgiruša* f (= *ađiruša* kod Matzenauera) »upaljenica«,pridjev *ajgiròvit* »pastušast« (Vuk). Nalazi se i u bugarskom jeziku *ajgăr.* Balkanski turcizam osmanlijskog podrijetla (< *aygır* »admissarius«) i ide zajedno s našom turskom terminologijom iz oblasti konjogojstva kao *at* (v.), *dorat* (v.).

Lit.: ARj 1, 43. 90. 3, 566. 4, 452. Matzenauer, *LF* 11, 345.

-ajiv, pridjevski sufiks složen od dočetka *-a* imeničkih osnova i od *-iv* (v.). Značenje mu je kao i sufiksu *-iv,* tj. snabdjevenost onim što kaže osnova, *-j-* ukida hijat. Primjeri: *lećajiv* »pjegav u licu, od sunca« (od *leća* »pjega«), *sipljajiv* (od sipnja, s promjenom *pnj* > *plj* prema *sipljiv), bliznàjiv* = *bliznjajiv* (od *blizna).* Na nepoznat način došao je u *čukljajiv* (od *čukalj,* gen. *cukija}, šaljajiv, žuljajiv.* Nema mu potvrda u riječima književnog i saobraćajnog govora. Ne nalazi se u *lišajiv,* gdje je *-iv* došao na *Пsaj.*

Lit.:Măreție 393, § 361 e.

ajkula f »morski pas, charcarias glaucus, monace glauca«, govori se u Srbiji za koji se govori i italijanizam *pešekan* (Dalmacija, Hrvatsko primorje). [Dolazi od bug. ili rus. *akúla* koji dolazi od nord, *hakall;* možda je u unakrštenju s njem. *Hai(fisch)].*

Lit.: RK 4. Vasmer 1, 9. *Mladenov* 4. Hirtz, *Pisces* 15.

-ajlija je tursko-slavenski sufiks za muška lica. Složen je od *-aj,* kome se ne zna pravo postanje, jer ne može biti identičan sa *-aj* zatvorenjeapstrakta od glagola i nekih imenica; *-lija* je svakako tursko *-li* (v.), koje označuje lica, potjecanje njihovo iz nekog mjesta, kadikad snabdjevenost njihovu nekim svojstvom *(troskali,* u Bosni). Služi za izvođenje od pridjeva, imenica i glagolskih osnova i imade kadikad pejorativno značenje: *dugajlija* (od *dug), granajlija, novajlija* (od *nov), zlatajlija, točajlija* (Baranja). Prezime *Durajlija,* u ŽK *Dularija* i *Dur alija* (Tupčina). Možda je afektivna (pejorativna) tvorevina kao *-eskara* u *Ijudèskara, -endra* u *selendra, ženturina* od *žena,* gdje ima svakakvih sufiksalnih konglutinata, da bi se izrazila odvratnost.

Lit.: Skok, *Rad* 272, 43.

ájluk m (Vuk) = *hajluk* = *ãjluk,* gen. *ajlûka* (Kosmet, također sa 6 mjesto *u)* »svaka plata, mjesečna činovnička beriva (Bosna), plata vojnicima (bećarina, v.)«, odatle radna imenica *ajlukčija* m »vojnik plaćenik« (Vuk), *ajlbkčija* (Kosmet) »činovnik«. Ovaj turcizam *(aylık, aylıkçı)* potvrđen je samo kod nas u Bosni i u Kosmetu. Uzet je iz turske upravne i vojničke terminologije.

Lit.: ARj \, 43. 3, 555. *Elezović* 2, 492.

ajljäzlbk m »besposličenje«, turski apstraktum *(haylazlık)* obrazovan s pomoću *-luk,* ograničen je samo na Kosmet, nastade od indeklinabilnog pridjeva i imenice *ajljâz* (< tur. *haylaz* »müssig«) »besposlen, skitnica, besposličar«. Potvrđen je i u bugarskom *hailaz,* gdje je proširen sufiksom *-in* za individua, kao

kod nas *kasapiti: hailazin.* U rumunjskom postoji kao prezime *Hailaz* (Bukovina).

Lit.: Elezović 2, 471. 492. *Mladenov* 664.

ajmàna f (Bačka, Vuk) = *jamana* (Vuk) »kljuse u selu ili polju bez gospodara; bitanga, sinonim *java = joha* (v.)«. U Kosmetu *ajmàna* m f »neuljuđeno, nevaspitano i nespretno čeljade«. Odatle *poàjmaniti se.* Nalazi se u dakorumunjskom *haimana* »vagabund, bitanga« i odatle glagol *a käimani* »bez posla okolo hodati«. U značenju »bitanga« i u arb. *haimana* kao i u bug. *haimana* i odatle glagol *haimanuvam.* Vrlo raširen balkanski turcizam, koji ima dva značenja: *haymana(-e)* »divlji, neobrazovan« i »pašnjak, utrina, gdje se goni stoka«. Metaforicko značenje postalo je općenito na Balkanu. Daničićevo izvođenje od *hajvan, -ona* »stoka« ima se zabaciti.

Lit. ARj 1, 43. 3, 556. 10, 121. *Lokotsch* 783. *GM* 144. *Mladenov* 664. *Elezović 2,* 492.

âjta m (Kosmet) »pokvaren čovjek, sinonim za bekrija (v.), bećar (v.)«. Nalazi se bug. *haita,* kojim Mladenov glosira *kajmana* (v.), i u ngr. χάφτα »budala, besposličar«. Dolazi od tur. *haita* »hajduk, odmetnik, besposličar« i ide zajedno s balkanskim turcizmima za psovanje: budala (v.)₃ bena (v.), ajmana (v.), ajljaz (v.).

Lit.: Elezović ï, 8. *Mladenov* 664.

-(a)k[1] je opći slavenski sufiks iz ie. vremena, α je nepostojano zbog toga što se razvilo iz poluglasova ъ i г., a ovi iz ie. *u-* i »'-osnova. U posljednjem slučaju palatalizira dočetne osnovne suglasnike *k g h* u *č ž š* (primjeri: *tračak* od *trak, mráčak* od *mrak, grašak* od *grah).* Po podrijetlu je pridjevni sufiks kao i lat. *-icus* i njem. *-ich. -ìko,* koji ne postoji u baltičkoj grupi, očuvao je pridjevsko podrijetlo u *lăgak* pored *lak < hgbkt, gladak, sladak, uzak, brïdak, drzak, kratak, krepak, krotak, mek < mękłkz, mrzak, sklizak, rijedak, židak, težak, tanak.* Velika većina ovih pridjeva gubi u komparativu i imeničkim izvedenicama sufiks *-bko: uži, sladi, tanji, mrzi, rjeđi, teži.* Neki od njih dobiše ovaj sufiks u hrv.-srp. jeziku, tako *drzak,* koji je u rumunskom jeziku bez toga sufiksa *dirz.* To znači da je u starije doba bio i u hrv.-srp. jeziku živ sufiks određene vrijednosti, dok je danas u jezičnom osjećaju izgubio semantičnu vrijednost, a *zadržao* morfološku, tj. izrazuje samo pridjevsku kategoriju osnove. Hrvatskosrpske su kreacije *gïbak, Ijubak, nizak - niži, rêzak, hoćak.* Pridjevski sufiks *-ko* mogao je doći i na o-osnove i tada glasi *-ok: dubok — dublji, širok — širi, visok — viši, žestok — žešći.* Imeničke izvedenice od ovih pridjeva odbacuju od reda *-ok* kao u komparativu: *dub(lj)ina, širina, visina, žestina,* tj. tvore apstrakta i od komparativne osnove, · upor. *težina* pored *teža, dubina* pored *dubljina.* Nadalje služi kao sufiks i za tvorbu pridjeva od prijedloga: *prijek* oď *prě, opak* od *op* = gr. από. Isto tako od priloga kolikoće: *kolik* (prilog *kolt), tolik* (prilog *toli),* i prema ovima *onolik, ovolik,* kao i od zamjeničkih osnova na *-a: kàkî, tàkî, ovàkt, onàkl* (v. niže *ako}* gdje dobiva određeni oblik (neodređeno *kakav, takav, onakav, ovakav),* ali u *jak* dolazi u neodređenom obliku *jak* (v.) i promijenio je značenje. Ne znači, kao u češkom jeziku »kakav, kaki« nego »fortis«. Od pridjeva količine prenesen je *-ik* i na stcslav. *veli,* koji se očuvao u neproširenom obliku samo u čakavskim narječjima i u toponimiji na tom području *(Vela Vrata* kod Cresa). Inače je generaliziran *velik.* Vezan na *t*-particip može označivati, kao *-aći* (v.), mogućnost: *pitka voda.· Prema,* mišljenju Trubeckoga imao je pridjevski sufiks *-iko* i u pridjevskim izvedenicama afektivnu (deminutivnu) vrijednost. Izražavao je nešto malo ili prijatno: *uzak < czbkb, tanak < гъnъНъ* i si. od osnovnih pridjeva *czt, *іьnъ,* koji se očuvaše u komparaciji, a nestadoše u pozitivu, kad izgubiše afektivnu vrijednost i postadoše morfološki elemenat za tvorbu pridjevske kategorije.

Iz pridjevske razvila se imenička funkcija, tako da služi u mociji za izražavanje muškoga *(-ák)* i ženskoga *(-ka)* roda kod živih bića: *patak — patka, gusāk — guska, mačak — mačka, svraćah -~ svrâka.* U ovom slučaju događa se da u femininumu ima drugi sufiks: *momak* prema *moma, krmak* prema *krmača,* ili da nema femininuma: *cvrčak, čvorak.* Kod etnika u muškom r.odu može imati za muško i oblik *-(a)c,* kako smo vidjeli. Tada se mocija *izražava* u opoziciji *-(a)c: -ka: Bosanac - Bosanka, Slavonac - Slavonka, Posavac — Posavka, Podravac — Podravka, Podunavac — Podunavka, Smederevac — Smederevka, Prištevac — Prištevka.* U srednjem rodu izražava materiju: *klupko* (v.). Deminutivna (afektivna) funkcija mu je još uvijek živa i izražajna: *tračak, članak* pored *član, cvijetak, đavolak, oblačak, redak* prema *red, grašak* (od *grah),*

časak, dárak, glásak, cŕvak, mravak (također prezime), *čovuljak* = *čovječuljak.* Naprotiv morfološka funkcija veoma je razvila, i to u dva pravca. Poimeničuje pridjeve u muškom rodu: *utorak, četvrtak, petak,* odavle prenesen i u *ponedjeljak; manjak, višak, jedinak* = *jedinac.* Isto tako i prošli particip na *-t: dobitak* (rum. *dobitoc* »stoka«), *ispravak, dodatak, napitak, početak, savitak* = *svitak* ŽK, *užitak, začetak, zadatak.* Prema *početak* stvorene su imenice *svršetak, završetak* i od *nedosta(jd)ti nedostatak.* Po svom značenju sve su izvedenice nomina actionis. Nije stoga čudo što ovaj sufiks dolazi i na čiste glagolske osnove prelaznog značenja: *dòljevak, ulomak, ručak, zagrizah, pabirak, ovitak, lijepak, zvéčak, prijavak, popravak, ispravak, lažak* = *ožujak, držak, dometak, umetak, točak* (od *teći).* Ali se daje i na neprelazne osnove: *dolazak, stánok* (lat.-dalm. *stanicum)* < *ststanbkb* > *sastanak, ostanak* od *ostati* prema prezentskoj osnovi. Odavde do parasintaktičkih (prefiksalnih) složenica samo je jedan korak: *doručak, nadimak, naprstak, omedak* (čakavski *umejak* Krk), *oplećak, podzimak, prikrajak, ùzglavak, zapećak, zaselak, opanak* (upór. *na-pęti), zaglavak, podmladak, potomak, posobak* (upor. *osoba* < *o sobe)* i do izvedenica od priloga: *napredak, nazadak,* prema ovima *posljedak. Izražava* kao i *-ac* i materiju, a da osnova ne živi više u jeziku: *pijesak, šipak, pápák, vívak, vrijesak* (upor. *vriština* Lika); *sirak* ne ide ovamo (v.). U ženskom rodu posudiše ovaj sufiks i Rumunji i Arbanasi.

Lit.: Măreție 313, § 361. *Leskien* §§ 543. 546. 428. 375. 469. 399. *Vandrák ì,* 605, § 580 i 581. Havránek, *Slávia l,* 799-784. Trubetzkoj, *BSLP,* 24, 1 (1923), 130-7. Vaillant, *BSLP* 31, 43-46.

-ak[2] je sveslavenski sufiks pridjevskog podrijetla, kojemu u litavskom jeziku odgovara *-okas* u pridjevima kao *saldokas* »sladak« od *saldus, naujokas* od *naujas* »nova«. Nalazi se u lat. *merăcus* od *merus* i u galskim toponimima na *-acuș.* Veoma je čest u varijanti *-jako* (v.). U starijem južnoslavenskom bio je veoma živ i karakterističan. Zbog toga ga posudiše Arbanasi oba narječja te im služi za izvođenje muškoga u mociji i kod etnika, ima kadikad i deminutivnu vrijednost kao u *hurrák* »čovuljak« (od *burrë* »čovjek«), *motak* »jednogodišnjak« (od *mot* »godina«), *rosak* »patak« prema *rose* »patka«, *Durrësak* »Drača nin« od *Dürres* »Drač«, *Ulqënak* »Ulcinjanin« od *Ulqin.* Veže se sa *-ar* (v.): *fusharák* »stanovnik ravnice« pored *fushãr* (od *fushë* »ravnica«), i od glagolskih osnova: *vjedharak* (toskički) pored *vjedhcak* (gegički, ovdje konglutinat *-es* + *-ak)* »kradljivac« (od *vjeth* »krasti«). U hrvatskosrpskom jeziku služi najprije za oznaku lica koja imaju izvjesna svojstva. U ovom slučaju vrši i morfološku funkciju põimeničavanja: *luđak, gluhak* (također prezime), *novak* (također prezime), *ljevak, gòrnjãk, dònjãk, prostak, sedmak, svòjãk,* također, stegnuto u starije doba, *svâk* (riječ je prema tome dubleta), *vještak.* Veza sa primitivumom izgubila se u *junak* (upor. sa suf. *-ъc: junač,* gen. *-cd).* Kad označuje lica, može se dodati i na glagolske osnove: *težak* (od *težiti* »obrađivati«), *težāk, zujāk.* Varira sa *-ъc: ujak* u književnom jeziku za *ûjac,* gen. *ûjca* (ŽK) u narječjima prema femininumu *ujna.* U ovoj funkciji tvori maskulina i od imenica: *poljak* (također etnikum i prezime), *zemljak, čudak.* Oscilira sa *-nik* (v.) u *vojak* pored *vojnik,* koje je običnije, od nekadašnje imenice *voj* »vojska« očuvane u *voj(e) voda* (v.). Izražava mociju u *gùsak* m prema *guska* f, *rođak* (ŽK, kajkavsko *rojak)* prema *rođaka.* Služi i u tvorbi imenica koje znače predjel i predmete: *mravinjak* i *telećak,* gdje vrši põimeničenje pridjeva: *šljivak,* gdje oscilira sa *-ik: šljivik* (upor. *slivljâk* ŽK). U *ktjāk* za starije *kijb* oscilira sa *Kijac* (čakavski toponim, upor. i *Kijevo* u Dalmaciji). Dolazi i u turskih riječi: *tòrbãk* pored *tórba.* U ženskom rodu ne pokazuje duljinu: *divljaka.* Pridjevsko postanje živo je još u *jednak, dvojak, inak,* gdje ima duljinu kao obično, a nema je u *kàkî, ovàkî, onàkî* (v. gore te niže *-ako}.* U *šurāk* oscilira sa varijantom *-jako: šurjak* (upor. *surljâk* ŽK). Pojačava se afektivno (augmentativno) značenje, koje više ne postoji u jeziku, sa *-ina: junačina, prostačina.* Duljina na α stoji kao u *-ač* (v.), *-ać* (v.). Upor. *-jak.*

Lit.:Maretić 260. *Leskien* §§ 380. 402. *Vandrák* 1, 610, § 584. Belić, *NJ 6,* 177-202. Babić, *Ný* 3, 177. i si. Boskovic, *JF* 15, 92-101.

akacija f (Dubrovnik) = (odbacivanjem dočetka *-ija,* koji se osjećao kao suvišan sufiks pomiješan zacijelo sa *-ija) akač* m (Dubrovnik, upor. rum. *acaț, acarț)* = (odbacivanjem početnog *a-,* koje se osjećalo kao suvišan prefiks pomiješan sa *a-* < *ad-) gàzija* (Perast, Dubrovnik, upor. tal. *gaggia)* = slov. *gacja* (Notranjsko) = *góc* (slov.) = (zamjenom početnog α- drugim prefiksom *re-) rekacija* = *rkacija* (slov.). Posuđenica preko

tal. *acacia,* mlet.-tršć. *acazia, cascia, gaggia.* Danas općenito *akacija* valjda preko njemačkog izgovora. Gr. ακακία, riječ egipatskog podrijetla kao i samo drvo.

Lit.: ARj 1, 44. 3, 118. Budmani, *Rad 65,* 164. Sturm, *ČSJ* 6, 65. Strekelj, *DAW* 50, 35. *REW** 58. *DEI* 16.

akmadža (Vuk) = *atmadža* (Kosmet) »kraguj, žurica, lovački soko«, također bug. *atmadia* istog značenja, kao i tur. *atmaca.* U Poljicima (Dalmacija) prezime *Atmača.* Turcizam je iz tur. feudalnog života. Lovci su nosili sokole u ruci, kad bi polazili u lov. Vukov oblik pokazuj'e asimilaciju *tm* > *km* kao foraca za *tmica.*

Lit.: ARj 1, 45. *Elezović* 1, 42. *Mladenov* 11.

àkmak (lS.v.) = *âmak* i *ãmãk* (Kosmet) m »luda, glupak, budala«, također bug. *ahmak (Ako sam pomak, ne sam ahmak, ta mi davaš zeleni krastama,* v. *Gerov 5,* 317) i rum. *acmac* «espretnjaković«. Odatle apstraktum *amăkhk* pored *amakhk* (Kosmet) »budalaština«. Ide u red uvredljivih balkanskih turcizama arapskog podrijetla (ar. *ahmak* »lud«), kao *ajmana* (v.), *bena* (v.), *budala* (v.), *torlak* (v.), i sl.

Lit.: ARj 1, 65. *Mladenov* 12. *Elezović l,* 14. *Lokotsch* 25.

-ako[1] je sveslavenski sufiks kategorije *k,* koji služi za tvorenje priloga načina od korijena upitnih i pokaznih zamjenica: *kako* (od *kt,* v. *tko)* »quomodo«, odatle *dakako, nego da kako* (ŽK *negđakako), tako* (od íг., v. *taj)* »sic«, *ovako* (v. *ovaj)* »hoc modo«, *onako* (v. *onaj)* »ilio modo«, *svakako, svakojako* (v. *sav, kt)* »varie«. U kajkavskom narječju *-o* se shvaća kao fakultativna deiksa te se odbacuje *(kak).* Pored priloga, koji su upravo srednji rodovi pridjeva, govore se i određeni pridjevi *kaki, takí, onakí, ovàkï, svâkakï, svakojaki* (u kajkavskom sa dvostrukim sufiksom *svakojački).* Ovi se pridjevi nalaze i u drugim slavenskim jezicima, dok su pridjevi izvedeni s pomoću -ъ *o* i *-ovo* karakteristika hrvatskosrpskoga jezika, i to -ъ *o* > *-av* samo štokavskoga i književnoga jezika: *kakav, kakva* ili *kakov, kakova, takav, ovakav, onakav.* Od izvedenica na -ъ *o* pravi se apstraktum s pomoću sufiksa *-oca: kakvoća.*

ako[2] je pogodbeni (hipotetski, realni, potencijalni i irealni) veznik (konjunkcija). U tom značenju *nalazi* se i u slovenskom i bugarskom jeziku. Sveslavenski je s tom razlikom što u drugim slavenskim jezicima znači »kako, kad, premda«. Veoma je značajno, i to je od važnosti za etimologiju, što ni u jednom slavenskom jeziku nema proteze *j-* i nije je nikada ni imao. U hrv.-srp. narječjima može izgubiti prvi elemenat *α* (upór. ŽK *ko bog da* »kamo«, *ko būde lípo)* i dočetno *-o: ak* u kajkavskom, kao *ovăk, onâk tăk* itd. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. U tumačenju postoje dvije vrste teškoća: a) što je po postanju prvi elemenat *a-* i b) koje je prvobitno značenje, da li je prvobitno upitno značenje, kao u sjevernim slavenskim jezicima, ili pogodbeno kao u južnoslavenskim. Brugmann uporeduje *a-* u *ako* sa sanskrtskim *a-sáu* »onaj«, grčkim *ἐ-κεῖ* »ondje«, *ει* »ako«, prvobitno »kako«, lat. *e-quidem,* oskičkirn *e-tanto.* Prema ovom tumačenju, prvi elemenat bio bi ie. zamjenički korijen *e,* u prijevoju *o\o* > slav. α. Prema ovom tumačenju prvobitno bi značenje bilo upitno »kako«. Drugi dolaze do istog prvobitnog značenja, identificirajući *ako* sa *jako* (v.) »kako«. Ovi tumače gubitak suglasnika *j* time što *ako* dolazi uvijek na početku rečenice. Ali nema dokaza da je *ako* ikada imalo /. Prema tome ovo se mišljenje mora zabaciti. Ali i Brugmannovo se mišljenje mora zabaciti, premda se uporedenje *ako* — *d* vrlo dobro slaže, jer se *a-ko* vrlo dobro slaže sa češkim *ać* »ako, kako«, poljskim *acz* < *acze* »premda«, gdje je *a-* očito kopulativno-adverzativno kao i u *iako* = *ako i* »premda«, *ijâko* (Kosmet, *Elezović* 1, 228 kao koncesivni veznik). O tome *a* v. gore *a.* Ovo tumačenje objašnjava nepostojanje proteze *j,* a isključuje i Miklošičevo, koji je u α tražio refleks od sveslavenske zamjenice *i, ja, je,* kao i ona, što identificiraju *ako* sa *jako* »kako« u staro-crkvenoslavenskom jeziku, ukrajinskom, češkom i poljskom i u oba lužická jezika. Drugi elemenat *-ko* najlakše je tumačiti. To je zaista zamjenički upitni deiktički (upór. lat. *sic)* elemenat u neutrumu *-ko* = *quod, quid,* koji sam za se bez a- može u našim narječjima uvoditi hipotetske rečenice kao i u francuskom jeziku *(j'avais de l'argent que je le donnerais),* a u prijevoju *ce* zaista i uvodi uvijek bez *a-* u hrvatsko-kajkavskom, slovenskom i bugarskom jeziku. U starom crkvenoslavenskom, slovačkom i ruskom jeziku postoji i *aky* < *a* + ie. *aų* kao u sanskrtu *ká* »gdje«> avesta *čū* »kako«, koje nije ostavilo traga u hrvatskosrpskom jeziku. Budući da je *-ko* = *če* upitna zamjenica, može se zaista uzeti da je prvobitno značenje bilo upitno, koje se

očuvalo u sjevernim slavenskim jezicima, a izgubilo se u južnoslavenskim. Takav je razvitak i u drugim ie. jezicima: avesta *kā* »kako«, lit. *kai* »kako«, gr. πῶς »kako« odgovara u stprus. *kau* »ako«, lit. *ką* »ako«, srednjokimr. *pan, paun* »kao da«. Da je postojalo upitno značenje i u južnoslavenskim jezicima, za to ima dokaza. U narječju južne Srbije, gdje *ako ako* »tako« znači potvrdu, u istom smislu u Timoku *dako (SDZb* 3, 180), dok u rumunjskom jeziku *dacă* (v. Skok, *ASPh* 37, 90. i si.) znači samo »ako«. *So* »tako« može uvoditi i u njemačkom jeziku pogodbene rečenice. Budući da i danas još možemo hipotetsku rečenicu, naročito potencijalnu, izraziti upitnom rečenicom *(ako bude lijepo vrijeme = bude U lijepo vrijeme* /prolaza = la donnée/, *doći ću* /apodoza = la conséquence/), rješava *ako = tako = kako* upravo na izričit način to pitanje. -'Iz ovih konstrukcija izlazi i ekspletivna upotreba *li* (ŽK *ako li me neš posluniť).* Ovome *ako li* dodaje Kavanjin još prilošku deiksu *-će: okolice.* Upor. u francuskom jeziku *si* u neupravnom pitanju *(Je ne sais pas s'il est venu).* Kopulativni veznik α u *a bude li ružno, neću doći* izražava adverzativnost, dok i prije i poslije *ako izražava* koncesiju, jednako kao i neutrum *sve (sve ako),* a u Crnoj Gori veza *no + ako > nâko* (Vuk) znači »osim« = izuzimanje (upor. fr. *si će n'est).*

Lit.: ARj l, 45-8. *Miklošič* 107, s. v. ju. *SEW* 26, s. v. *ako. Bruckner* 1, s. v. *a,* 2, s. v. *acz.* Brugmann, *Dem.* 32. Belić, *Priroda* 474. *Mladenov* 4, s. v. *ako,* 680, s. v. *če, WP* 1, 507, s. v. *que* za *če,* 519, *quo — que, qua* f. *Boisacq* 219.

akôržit se pf. (Smokvica) = (sa zamjenom tal. prefiksa *a* < lat. *ad* hrv. prefiksom rr-) *ukôržit se* (Rab) »opaziti, dosjetiti se«. Od tal. (tosk.) *accorgersi* (prema mlet. izgovoru *ż)* < lat. **accorrigere.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 25.

akosiat, *-am* pf. (Smokvica, Korčula: *Ja bi maina, pa ćemo lako akoštat abrïvom)* = *akòstati* (Perast) = *akuštat* (Božava) = (uz gubitak prefiksa koji je nestao u sandhiju) .*kuštali* (Molat: *vapor je kuštua na rivu)*·»pristati«. Öd tal. *accostare,* denominai od *costa* ie. podrijetla s prefiksom *a-* < *ad-*. U Crnoj Gori (Riječka nahija) *a* je zamijenjen domaćim prefiksom *o = ob, okostati se* pf. (15.v.) »približiti se«. Na lat. *-idiare* > tal. *-eggiare* > *-ižati* upućuje *kostižati, -am* impf. (Dubrovnik) »ploviti uz obalu« < tal. *costeggiare.* Deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* > tal. *-ola: kôstula f* (dvije dubrovačke poslovice) »rebro« < tal. *costala.*

Lit.: ARj 5, 379. 8, 846. *REW*[3] 2279. *DEI* 32. 1133. 1134. 1135.

àkov, gen. *akova* (Vuk) = *hákov* (Orfelin) m »vijedro, vinska mjera«. Govori se u Slavoniji i Srbiji. Odatle deminutiv *akōvče,* gen. *akōvčeta* n obrazovan s pomoću sufiksa *-če* kao *sanduče,* gen. *sandučeta* (Srbija). Orfelin poznaje još pridjev *hákován* i kolektiv *hákovčad.* Iz hrv.-srp. jezika posudiše Rumunji *acov* u istom značenju u Banatu i Mehedinți, ali u drugim krajevima govore Rumunji *acău,* što znači da su taj oblik posudili iz starijeg madžarskog *akou* (1368). I Slovaci posudiše istu riječ. Madžari posudiše iz panoskoslavenskoga govora *okovb* »željeznim obručima okovana posuda«, postverbal od *okovati* (v.). Panonski postverbal očuvao se u Miholjcu kod Križevaca u izvedenici 1720. *modius vulgo okovanec* »pola zagrebačkog vagana« (Mažuranić, *Prinosi* 821). Značenje »modius« izgubilo se u hrv.-srp. zbog homonimije sa *okovi* »negve«. Madžarizam iz starijega vremena, ide u isti red kao i *parlog* (v.) i *čobanja* (v.).

Lit. ^ARj l, 58. *Miklošič* 153, s. v. *ku* 1. *SEW* 26, s. v. *akov. Gombocz — Melich* 49, s. v. *ako.*

akram, gen. *akráma* m iz Jukićeve narodne pjesme u značenju »doček«: *Njem' okrama u Budimu nejma / m njegovim yet stotín' momaka; Na akramu indiskoga bana.* Očito je da je ovaj oblik identičan s današnjim bosanskim turcizmom *ičram,* od ar. *ik'ram* > u tur. *ikram etmek,* što se u narodnoj 'pjesmi doslovno prevodi sa »ićram učiniti« (ispor. egipatsko arapski *el achram).* Daničić ne daje značenja, nego etimologiju (ar. plural *akran,* sg. *kärn* »drug, kolega«, koja se riječ govori u Kosmetu kao *akran,* gen. *-a* m »vršnjak, drug«).

Lit.: ARj l, 59. 3, 766, Skok, *Slávia 15,* 352. *Elezović 2,* 493.

àkrap = *àkrep* i *akrep* (Kosmet) = *jàkrep* m u istočnim krajevima i narodnoj pjesmi za *škorpija* f = *skrpijun* = *škorpijôn — špúrak,* gen. *-rka* m (Crna Gora). U Kosmetu znači »kazaljka na satu«. Stulić ima naš izraz *štipavac,* koji nije potvrđen u narodnom govoru. Arnauti govore *hagrép* m pored *shkrap*

(Godin). Istočni je oblik turcizam arapskoga podrijetla (ar. <ahrab *u* turskom izgovoru *akrep).* Oblik *àkrap* dokazuje da su se arapske riječi na Balkanu širile i prema arapskom izgovoru. Latinski oblik došao je na zapadu u nominativu u učenom obliku *scorpia,* preko tal. *scorpione* > *škrpijun* (pučka starija) i *škorpijôn* (mlada posudenica). Značajan je crnogorski oblik *špúrak* koji pretpostavlja metatezu **spurk(ius),* koja je po svoj prilici ostatak starodalmatskog romanskog govora, dok arbansko *skkrap-i* predstavlja stapanje arapskoga i staroromanskog oblika.

Lit.: ARj l, 59. 4, 438. *REW*[3] 7741 i 7741 a. *Lokotsch* 47. *Elezović l,* 8.

aksađb m (15.v.) = *aksagb* (stsrp., 15. v.) (termin za mjere) »šestina unce«. Od ngr. ἀξάγι = srgr., biz. ἑξάγιον < lat. *exagium.* Prema latinskom izgovoru *aksaž* = *aksadž,* koje može biti i dalmatoromanski leksički ostatak. Upor. *oksjenač* za *x.* Sa *š* < *x ašadž* (Dubrovnik, Zore) »podmjerivanje mjera«. Iz dalmatoromanskog je i oblik s prijeglasom *a* > *i* zbog palatala što slijedi *sîz,* gen. *šiša* m (Dobrota) »pravac, metoda« = *slža* f (Vuk, Paštrovići, nar. prip. ; dočetno *-a* je od n. pl., primjer: *svake siže aspre}* »vrsta, fela, sorta«. Gubitak početnog *e* > *a* (asimilacija *e — a > a — a* kao u *galatına)* nalazi se u *saz* (Rab, Istra) »1° nekakva mjerica za sjeme svilene bube, 2° šestina unce« < mlet. *sazo,* furi. *sas,* tal. *saggio.* Denominai *sažat* pf. (Smokvica, Korčula) »naviknuti (u pitanju« *Je U sažala sedlo?* Pita se za mladu mazgu, koja je odskora osedlaná)«. Ovamo idu i naši internacionalni galicizmi *esej* m, *esejist* < fr. *essai.*

Lit.: ARj 1, 59. Zore, *P alj.* 115. 160. *Tua.* 4. Kušar, *Rad* 118, 24. Lukié, *Bog.* 4, 140-150. *REW*[3] 2932. *SEW* l, 26. Vasmer, *GL* 42.

akšam (Vuk) = *aksam* (Kosmet) »Γ vece *(akšam pade: o, po aksomu),* 2° muslimanska molitva mujezinova, kad zađe sunce, večernja molitva *(akšam klanjati)ч.* U posljednjem značenju riječ je skraćenica od *akşam namazi.* Odatle dolazi (samo kod katolika i pravoslavnih, ne kod muslimana) prezime *Akšamović.* Ovaj turcizam složenica je prema Elezoviću od tur. pridjeva *ák* »bijel« i perz. *sam* »vece« i značila bi »vece u punom jeku«, upor. *belo plãdnê* »podne u punom jeku«.

Lit. ARj l, 59. Elezović 1,9. GM 1. БЫ. s. v.

âkvila f (16. i 17.v., Dubrovnik) »orao«. Deminutiv na *-ič akvilić* »orlić, orlović, orlušić«. Od lat. > tal. *aquila* »id.«. Odatle lat. > tal. izvedenica na *-o,* -oras *aquilo, -onis* > *akvìlon,* gen. *-ona* m (17.v.) »1° sjeverna strana, 2° sjeverni vjetar«.

Lit.: ARj l, 59. 60. Budmani, *Rad* 65, 164. *DEI* 562-563.

-(a)![1] je pridjevski i imenički sufiks ie. podrijetla. Kao pridjevski sufiks dolazi na samoglasničke i suglasničke osnove glagolske i imeničke, od kojih neke ne žive više same u jeziku, tako u *cio* < *ceiъ, năgao* < *nagib.* Može se vezati sa *-го: šúpalj* m. г., *šuplja ï.* r. Na samoglasne osnove dolazi u *gnj'io gnjila, smjeli* (< *smêH,* običnije *smion,* gdje je spojen sa općim pridjevskim sufiksom *-ьn), neumrli, sreo zrela, čio;* na suglasničke u *svijetao svijetla* (odatle *svjetlost,* ali *svijetiti* pored *svijetliti,* koje je obrazovano prema pridjevu, a *svijetiti* prema osnovi), *topal topla* (osnova *tep* očuvana u toponimu *TepljuK), nagao nagla.* Tada se pojavljuje nepostojano *a,* i to samo u muškom rodu između suglasničke osnove gdje stoji mjesto poluvokala. Taj zakon tvorbe važi također i za prošli particip aktiva, gdje se nalazi isti sufiks i tu je živ: *imao imala, vidio vidjela* prema *išao išla.* U književnom i saobraćajnom jeziku /, kad zatvara slog, vokalizira se u o. U narječjima diftong *ao* steže se u α ili o. Mjesto *-ъi* dolazi i varijanta *-el* u *kiseo kisela* (prava osnova vidi se u *po-kis-nutį* v.). Neki su pridjevi kao **magl~b* očuvani samo u toponimiji *(Maglaj*):* Kod imenica pojavljuje se u sva tri roda i stavlja se također na suglasničke i samoglasičke osnove: na samoglasne u *dio* . (< *děh),* gen. *dijela, predjel* i deklinira se kao o-osnova. Tada znači radne imenice i nazive za oruđa, koja s njima stoje u vezi: *pijetao,* gen. *pijetla, vital, vitao,* gen. *vitla, ûzao,* gen. *uzla* (v.), *sv'fdao,* gen. *svrdla* (pored sufiksa *r* u narječju *svldar, svidra* ŽK). Dolazi u deklinaciji i- osnova, kad izražava apstrakta: *misao,* gen. *misli (pro-, po-), pogibao,* gen. *pogibli, prĕgîbao, iznikao, ponikao, izrastao, nazebao.* U pridjevskim i imeničkim tvorbama nije više produktivan u jeziku.

Lit.:Maretić 260. 313, § 361 g. *Leskien* 113. 290-91. *Vandrák* l, 564-69, § 527-34. Vaillant, *RES* 13, 156-7.

al[2] = *âl* (Kosmet) pridjev indeklin. »crven«. Dolazi u narodnim pjesmama u vezi s turskim imenicama, gdje tvori složenice koje se pišu

s vezicom: *al-baber, al-bašča, al-binjiš, al-čador, al-čoha, al-duvak, al-katmer.* Vezica je opravdana kad drugi elemenat dolazi sam za se, no *alat* = *halat* (Crna Gora) piše se zajedno premda *at* dolazi također samo za se, kao i u turskom *(al at* »crven konj«). Ovo pisanje nastalo je prema *dorat* (v.), koje se ne osjeća kao složeni apelativ, nego kao jedna riječ, od koje se tvori hipokoristik *doro.* Od *alat* postoje i izvedenice: pridjevi *alatav* (Vuk), *alatasi* (Vuk, Kosmet), imenica *alàtuša* »alatasta kobila«. Ove izvedenice upućuju na to da se *alat* mora pisati zajedno. Drugi dio složenice je hrvatskosrpska imenica samo u jednom primjeru: *alčašica* »biljka trapaeolum majus i antirrhinum« prema Daničićevoj etimologiji. Složenica *alkermoš* »neki napitak« pored *krmez* (v.) u Jačkama nije jasna, jer *krmez* ne znači nikada »napitak« kao u Jačkama, a drugih potvrda za *alkermoš* »napitak« nije se našlo.

Od *al* postoje i izvedenice, i to turska *âlca* za *alat.* U Kosmetu je *aldža,* gen *-e* »najčešće ime volu, rjeđe 'konju, crvene dlake«. Naša je izvedenica *alica* u Mostaru »rana trešnja« (Vuk). Turski pridjev može postati naš deklinabilni pridjev ako dobije naše pridjevske sufikse: *ălav* (Milićević), koji Vetranie piše *alaf* (jedanput u *izrazu αίαβ šipci).* U hercegovačkoj narodnoj pjesmi nastade odatle metatezom indeklinabilni epitet *aval binjiš* (Vuk). Pored sufiksa *-av* dobiva i *-en* (prema *zelen, gvozden) alen* (Milićević, Kosmet) »ružičast«. Ovako i u bugarskom jeziku. U Makedoniji ima nastavak *-ev: alev,* a u bugarskom jeziku još *-est: alest.* Ovaj se turcizam osmanlijskog podrijetla za oznaku boja nalazi i u arbanaskom jeziku. Nema nikakve veze s ovim pridjevom *al* m (Vuk) »bijeda, napast, miseria, casus ad versus«, koja je prema Mateenaueru tursko-tatarska, ujgurska i džagatajska riječ *al* »doluș, fraus«.

Lit.: ARj 1, 60. 64. 67. 69. 75. İ22. *Mladenov* 5. *Elezović l, 9.* 13. *GM* 7. Matzenauer, *LF* 72, 2. Sulek, *Im. '2.* 541.

-ala[1] f je neživ sufiks. Dolazi u dva primjera u pluralu: *mrežale, vlačale.* I ovdje znači oruđe, kao kad u srednjem rodu služi za tvorenje imena oruđa od imeničkih i glagolskih osnova: *năkovalo* (pored *nakovanj), oralo, sjedalo, zrcalo, stopalo, klecalo, ogledalo, šukalo.* Kao i gornje dvije može biti samo plurale tantum: *vješala.* U sjevernim slavenskim jezicima odgovara mu *-dio,* koje je indoevropskog podrijetla i glasi u lat. *-bulum (stabulimi).* U narječjima ima više primjera za nj : *drvălo* »mjesto za gorivo drvo pred kućom« (ŽK), *cesala* n.pl. »češagija«. Vokal *a-* pred *-lo* došao iz konjugacije *α-ti* i odatle prenesen i na imeničke izvedenice, kao *stopalo, mrežale.* Od ovoga treba razlikovati pejorativni sufiks *-alol-ilo* koji služi u štokavskom govoru za pravljenje pejorativnih radnih imenica od imperfektivnih glagolskih osnova na *-α-ti, i-ti: ćaskalo (ćaskati,* Vuk, *ARj 2,* 127), *naklapalo (naklapati,* Vuk), *blebetalo (blebetali), hajalo (hajati), zanovijetalo (zanovijetati), trubilo (trubiti).* Pejorativnost može se izraziti i sufiksom *-as* (v.): *klebėtas.* Nastao je samo u hrv.-srp. štokavskom govoru pejorativiziranjem složenog sufiksa *-alac,* gen.- *aoca,* u kojem *-(a)c* poimeničuje prošli particip *-al, -ala.*

Lit.: Măreție 261. 295-6. *Leskien* §§ 371. 378. *Vandrák* 1, 570.

ala[2] = *ăla,* uzvik kojim se pojačava sam čin, nastaje od *al(i)* i a; ako se dodaaĭnastaje *alàh:* prema *ah* i *aj* govori se i *ălaj.* Izražava čuđenje i potvrđivanje u isto doba (tip: *ala se ukrasio*).* Ima primjera i za želju i proklinjanje. Nalazi se i u arbanaskom jeziku, ali u značenju poticanja »hajde, dalje, naprijed«. U takvu je značenju i kod nas u narječjima (Lika), upor. i u komandi za potezanje mreže: *pomalo, ala, ala, malo bolje na desno* (Prčanj). U Kosmetu *âla — ala* = »oh, ah«. Nalazi se i u turskom i arapskom jeziku u značenju »he«. U narodnoj pjesmi dobiva *h* na početku: *hala.*

Lit.: ARj 1, 60. 3, 558. *Elezović 9. GM* 7—8, s. v. *alla alla.*

âla[3], gen. *ale* (Kosmet, razlika u akcentu prema *àia* »zmija«, v. *hala)* f »naziv za stariju Turkinju ili Arnautkinju«. Ovaj naziv upotrebljavaju i Srbi u Peći. Arbanasi imaju *halle* f »tetka«. U Kosmetu u tom značenju postoji naša izvedenica *alka* »tetka«. Sufiks *-ka* je došao na arapsko *halla* prema *tetka* i zbog toga nema deminutivnog značenja: to je unakrštenje kao *češagija* (v.). Turcizam je iz oblasti afektivnog života (srodstva itd.) kao *amiaza* (v.), *àhbăd* (v.).

Lit.: Elezović 1, 10. *GM* 145.

alabaşlar, gen. *-stra* (Bella, Stolic) = *alabastro* n (Bunić, prema tal.) = *alabavstro* n (16.V., prema srednjolat. *alabaustrum* i sttal. *-stro)* = (sa aferezom *a-) labastar,* gen. *-stra* (1 S.v.). Arb. *alabaster,* s elanom *-stri.* Riječ je orijentalnog podrijetla. Etimologija

nepoznata. U evropske je jezike došla preko grčkoga ἀλάβαστρον.

Lit.: ARj 1, 60. 5, 859. *DEI* 109. *REW** 306. *Boisacq*[3] 40. *GM 1.* Maretić, *Savj.* 160.

aladža (u nar. pjesmi, Daničićev je akcenat nesiguran) = *aladža* i *aladža* f (Kosmet) »šarena haljina, tkanina«, također u složenici *šamaladža,* gdje prvi elemenat znači *Sam* »Perzija« (v.) »svilom protkana šarena haljina«. Kao imenica nalazi se još u bugarskom *(aladža)* i rumunjskom jeziku *(alagea* »fino platno a). Turcizam (pridjev i imenica *alaca* »šarena, vunena tkanina«) iz oblasti tkanina, kao *bez* itd.

Lit.: ARj 1, 61. *Elezović* 1, 11. *Lokotsch* 50. Korsch, *ASPh* 8, 647.

alah (Daničićev akcenat) = *halah* (Vuk) = *halaj* = *-àlãh.* gen. *aláha* (akcenat bosanskih muslimana, učeniji muslimani oponašaju i arapsku geminatu *àllãh)* »bog, samo kod muslimana«. Odatle uzvik *vala* = *vàlãj* »boga mi, bog me« za isticanje istinitosti tvrdnje, koji upotrebljavaju i kršćani obaju zakona na Baniji, Kordunu, Lici i dalje na istoku. Početno *v-* potječe od arapske partikule *toa,* koja služi pri zaklinjanju: *wallah* »Boga mi«. Postoji još uzvik za sokoljenje, čuđenje i žalost *jalàh* ~ *jala* (Vuk), od arapskoga *jallah* »bože« i prilog *alalem* (Vuk) »po svoj prilici«, od arapskoga *allalem* »bog zna«. U'Kosmetu se govori uzvik *ala-čerim* »kako bog daš, od arapskoga *allah qerim* »bog je milostiv«. Ovaj religiozni arabizam proširen je na čitavom Balkanu. Pored toga postoji u narodnoj pjesmi *ilah* m u vezi *ilah ičum,* od arapskoga *'andkum,* po turskom izgovoru *indkum* »bog s vama«. Od *alah* postoji i glagolska izvedenica *halačati, -čaju* (Turci) (Milutinović) = *halékati, hàlêkãm* i *halēčēm* (17. v., Dubrovnik) = *haldkatiı-acem,* impf., *haláknuti, halāknēm* pf. (17. v.) »vikati *halah,* kad se govori o Turcima i njihovoj vojsci«. Nije .izvjesno da li je od te glagolske osnove izvedena imenica *halakuša* f (Dalmacija) »vinova loza crna grožđa«, kao ni to da li je u prvom dijelu imenice *(h)alabuka* sadržano *alah.* Glagoli su potvrđeni i bez *h (alàkati, alaknuti, -em -kam, -čem)* i sa *j- jalàkati, jalaknuti. j-* potječe od *jalah* (v. gore). Obrazovani su kao *tíkati, vikati* »govoriti *ti, vi«,* i *aékati* i nemaju nikakve veze s turskim *almak* »uzimati«, kako je mislio Daničić. Značajno je da su Arbanasi skadarskog gegičkog narječja posudili naš infinitiv i prenijeli ga u svoju pasivnu konjugāciju: *allakatem* »zerstreue mich«. S obzirom na ovo preneseno značenje moglo bi biti da u vezi s osnovom ovih glagola stoji i pridjev *õlakast* »razuzdan« i imenica *alâkaca* f »razuzdano žensko čeljade« (Vuk). U Kosmem ima *álakat, -am* impf, različita značenja »larmati, grajati, tražiti, preturati, pretraživati«. Kako glagol, pridjev i imenica imaju onomatopejski izgled (opetovanje istoga samoglasnika, tvorenje sa *-kati),* nije čudo što postoje različne varijante suglasnika *(p* mjesto *k: alapača)* i nadovezivanja na glagol *orlati* impf, *(arlakača).* Upor. i pridjev *(h)alast* (ŽK) »razuzdan«. Svakako neće stajati izvođenje Matzenauerovo od tursko-tatarsko-altajskoga *alu, alak* »stultus, mente captus?. I sanai glagoli *orlati, -am* (Vuk) »tumultuare« = *ărliti, -īm* »ululare«, pa prema *urlikali* obrazovani deminutivni imperfektiv! *arlíkati* = *arlúkati, arlūčem* »ululare«, pa od iste osnove izveden pridjev s pomoću sufiksa *-ovan* (v.) *arlovan* (Lika) = *ariòvit* (Srbija) »tumultuosus« onomatopeje su latinskoga tipa *ululare* s umetnutim *r* prema *orli* — *harli* (v.). Daničić nepravom gleda u njima turski glagol *Irlamak* »pjevati« što ne može biti ni semantički ni morfološki ispravno, jer naše glagolske pozajmice iz turskoga glase na *-isati* (v.). Iz ovoga se prikaza vidi da se i posuđenice iz oblasti religije mogu onomatopeizirati. U složenim uzvicima *masala* (v.), *supanula* (Kosmet) »uzvik čuđenja« < ar. *subhan ullak* riječ *alah* ulazi kao drugi elemenat.

Lit.: ARj 1, 61. 63. 110. 3, 558. 560. 786. 4, 440. *BI* 2, 695, *Mladenov* 4. *Elezović* 2, 11. 285, 360. *GM* 7. Matzenauer, *LF* 7, 2. Korsch, *ASPh 8,* 647.

àlãj, gen. *àlaja* (17. v.) (Vuk) »puk, pukovnija, vojna parada, gomila ljudi, ovaca, pukovska zastava«. Posljednje značenje nastalo je po zakonu sinegdohe ili ispuštanjem drugog elementa u složenici *àlaj-bàrjak,* koja se govori također. U složenici deklinira se samo drugi elemenat, ali ima potvrda za dekliniranje obaju elemenata. Odatle radna imenica *alaj-barjaktar.* Postoji još složenica *alajbeg* »zapovjednik puka, pukovnik, jedan od četvorice predstavnika bosanskih begova«, *àlãjbegovica* f »žena njegova«. Zabilježiti treba iz Kosmeta *alajbegova slama* »pusto maslo«. Pored ove složenice govorilo se u značenju pukovnik i *miralâj,* gen. *-aja* (Kosmet). Odatle *miralajevica* f »žena njegova«. Ali ovaj posljednji izraz nije ostavio traga u prezimenima bosanskih muslimana, nego *Alajbegović.* U narodnoj pjes-

mi stvoren je indeklinabilni epitet *alajli barjak* koji se ne govori u turskom jeziku. On se pomiješao s pridjevom *al* »crven« (v.), pa se u narodnoj pjesmi pored *alajli-barjak* govori *alali pašmage* (Vuk), čemu odgovaraju na drugom mjestu *crvene pašmage* (Vuk). Sva tri vojnička turcizma raširena su po cijelom Balkanu u oba značenja »puk, procesija, pratnja«.

Lit.: ARj 1, 61-62. 4, 734. 9, 693. *SEW* 1, 27. *Elezović* 1, 10. 2, 409. *Lokotsch* 51. *Mladenov* 4. 298. *Pascu 2,* 107. *ЕЫ* s. v.

alàman[1] m (Vuk) »hajduk, razbojnik«, u jednom dijelu bivše Vojne granice (Šajkaški bataljun, Banat) »ciganin«. Upotrebljava se u poredbi *kao alamani pojedoše.* Neće biti u vezi s *Allemand* »Nijemac« jer Turci u novije vrijeme prihvatiše ovaj naziv za narod, stariji je *Nemçeli,* nego će biti, kako Matzenauer i Daničić misle, turski (tatarsko-džagatajski) *alaman* = *alakman* »lupeže. Čudno je da riječ nije potvrđena drugdje na Balkanu. Prema Korschu je također iz istočno-turskoga i u vezi s glagolom *almak* (v. *ališ-veriš).*

Lit.: ARj 1, 62. Matzenauer, *LF* 7, 2. Korsch, *ASPh 8,* 647.

Alàman[2] m (16—18. v., Vetranie, Zaničić) prema f *alamanka* (Vuk, nar. pj.) »sablja«. Pridjev *alamanskī* (15. v., Crna Gora), poimeničen u f zemlja *Alamanska* f = (prema tal., na nenaglašeni sufiks *-ia) Alamanja* (Vetranić) = (isto sa romanskim slabljenjem *a > e* u intertonici) *Alèman'm* (16. v., Vetranie, Glavinić, Kanavelić) prema *Alemanha* (nar. pj.), pridjev *alèmãnski* (Kašić) = *alèmanjskī* (17. v., Ančić). Zemlja *A1emanja(pmema* tal.).Oba lika 'potječu iz Italije *Alamagna* = *Alemagna,* pridjev *alemanno* — *alamanno,* zamijenjeno sa *tedesco,* v. *tudešak.* U narodnu pjesmu i u Crnu Goru ušlo je preko turskog. Upor. i arb. *alaman.* U turskom je također iz talijanskog jezika.

Lit.: ARj 1, 62, 66. *REW*[3] 308. *DEI* 105. ΟΛί 8. Korsch, *ASPh* '8, 647.

alaša f = *olakša* (za ovaj oblik nema potvrda u *ARj;* umetnuto *k* iznenađuje), kolektivni je naziv za mnoštvo konja. Iz osmanlijskoga jezika, upor. rusko *lošad,* koje je zbog *a > o* starija posuđenica kao u *klobuk* pored *kalpak* (v.). *Alaša* nije potvrđeno drugdje na Balkanu, a u turskom jeziku nema kolektivnog značenja, nego »teretni konj za sedlanje, pastuhe.

Lit.: ARj 1, 62. *SEW* 734. *Lokotsch* 55. *Vasmer 2,* 63 — 4.

alat, gen. *alata* = *halat* m. Pored ovoga oblika, koji je danas općenit na cijelom teritoriju hrv.-srp. jezika, postoji i *alta* f gdje je α shvaćeno kao nepostojano (upor. *agršaK),* ali nije ušao u saobraćajni i književni jezik. Razlog je što se u akcentu i duljini poklapa sa *zanat.* Upor. poslovicu *bez alata nema zanata.* Odatle nastade izvedenica *alatljika* f »jedan komad iz skupa alata« (Vuk), ali je tvorba nejasna. *-Iji* pred sufiksom *-ika* izgleda kao tursko *-li.* U današnjem jeziku industrijalizacije postala je ova riječ općenita. Kao turcizam arapskoga podrijetla (ar. pl. *ālāt* od sg. *âlet,* kao obično, v. *ahbab, fukara)* nalazi se u svim balkanskim jezicima, kako je i prirodno kad se zna da se zanatska organizacija i produkcija (esnafi, zanati) vršila prema istočanskom tipu po čitavom Balkanu za tursko vrijeme. Drugi homonim *alat* »brodsko uže« nije turska riječ, nego madžarska *alattsag,* dobivena ispuštanjem madžarskog sufiksa za apstrakta.

Lit.: ARj 1, 63. *Mladenov* 4. *GM* 8. *Tiktin* 717. Korsch, *ASPh H,* 648. Asbóth, *NyK* 5, prema *IJb* 3, 164.

alauža f (Vuk) = *alaudža* = (sa aferezom α-) *lauza* f »lapavica«, Daničić izvodi od novogr. ἁλαχοσύνη »nesreća«.

Lit.: ARj 1, 63.

al avanta f »vreva, gungula« (Srbija), »stvar stečena bez muke« (Bosna), odatle radna imenica *alavantadžija* m »čovjek koji hoće bez muke da živi« i pf. glagol *zaalavàntati* »steći što bez muke« (oboje iz Bosne). U Vučitrnu (Kosmet) govori se rečenica *Doneli beu alavante,* ali Elezović ne zna pravo značenje. Čini se da se pokriva s bosanskim. Belić, *Dijalekti* 352, bilježi *alavanta* u značenju »kicoš«, a Sima Milutinović, *Istorija* 183, ima primjer: »Nahija požarevačka... s osobitom i bogatom alavantom«. U turskom jeziku postoji riječ talijanskog podrijetla *alabanda* »žestoko predbacivanje« < tal. *alla banda.* Svakako, podrijetlo i semantika nisu jasno jutvrđeni.

Lit.: ARj 1, 64. Skok, *Slávia* 15, 180.

alban m (Šulek, *bijel* i *crn* ~, Hrv. primorje) »vrst vinove loze«. Ovamo ide možda *arbol mali* i *veliki* (Šulek, Hrv. primorje) »bijelo grožđe«. Od tal. *albana* »varietà d'uva chiara, a maturazione tarda« i lat. *albuêlis* »Rebenart« > *albera* (milansko narječje), sve od *albus.*

Lit.: ARj, 1, 64. 102. *REW*[3] 327. *DEI* 107.

albëta f (Baošići, Boka) »onaj momenat zore, kad nije ni dan ni noć«. Deminutiv na *-itta* > tal. *-etta* od opće romanske riječi *alba* »zora«, ispuštanjem opće riječi *lux* »bijela svjetlost«, poimeničeni pridjev ž. r. Upor. francuske deminutive pik. *aubette,* Languedoc *aubeto* »pointe du jour«.

Lit.: REW[3] 331. *FEW* 63. *DEI* 106.

àlcak, gen. *alçaka* m »nevaljanac, obješenjak, lopov, kao izraz u šali«, općenit bosanskohercegovački turcizam (tur. pridjev *alçak* »rđav, zao, nevaljao«), koji nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima. Upotrebljava se samo kao imenica.

Lit.: ARj l, 64. Skok, *Slávia* 15, 180. Korsch, *ASPh* 8, 648.

ālčīn, gen. *aicina* (Kosmet) m znači isto što i turski *alf г.* Ovaj turcizam nije potvrđen u drugim našim krajevima, ali se nalazi u bugarskom jeziku *alčija* i u arbanskom *alici,* gdje znači »sadra, žbuka« kao i u turskom jeziku. Značajan je zbog dodatka *-n* koji je nastao da .bi se mogao deklinirati, dok je u bugarskoiţi jeziku dodano *-ja* kao u svim ostalim našim primjerima koji se svršavaju na turski naglašeni vokal. Upor. hrv.-kajk. *merčin,* gen. *-iria* »mjerač« pored *tepčija, sudija < tepbči, scaii,* gdje nalazimo također u jednome *-n,* u drugima *-ja* iz istog razloga.

Lit.: Elezović l, 13. *Mladenov 5. GM* 8.

aldomāš = *aldumāš* ni (15. v.j, odatle i deminutiv obrazovan s pomoću sufiksa *-će,* gen. *-četa: aldumašće, -eta* (Vuk), kajkavsko hrvatski i slovenski pravni izraz za pojam koji se zove *lîkov* m, *likova* n na zapadu, u istočnim krajevima *halvàluk,* a u čakavskima *kanata* f »napitak, objed, večera na završetku kupovine«. Odatle je izvedena radna imenica *aldomašnlk, oldomašnik* (16. v.) »svjedok pri kupovini« (u jednom pravnom spomeniku). Izvor je riječi madžarski apstraktum *áldomás* »žrtva, svečana gozba pri žrtvi uopće« izveden od madžarske glagolske osnove *áld* »žrtvovati«. Madžarski particip *aido* posudiše kajkavci: *àldõv,* gen. *aldova* (Daničićev poštokavljeni akcenat, 17. v.) »žrtva«, odatle pf. *àldovati se* »žrtvovati se«, pridjev *àldõvan àldõvna,* radna imenica *aldovavac* »svećenik«.

Ovaj madžarski prvobitno mitološki termin posudiše svi narodi koji s njima graniče u značenju pravnog termina, čak i Slovenci. Hrvatskosrpski izraz za taj pravni termin ne postoji, premda je sam pravni običaj potvrđen još u vrijeme hrvatske narodne dinastije u darovnici Petra Crnoga (»prandiurn pro fine«, 1080). *Likov(o)* je srednjovisokonjemačka složenica *litkauf,* u kojoj prvi elemenat *lit* znači »žestoko piće«, a drugi »kupovina«, dakle »piće pri kupovini«. *Halvàluk* je opet turski apstraktum na *-luk* od *hãha* (v.), dok je *kanata* dalmatoromanska apstraktna izvedenica na *-ata* (upravo pasivni particip prošlosti) od *cena* »večera«.

Lit.: ARj l, 65. 3, 561. 8, 889. *Miklošič* 221. *SEW* 27. Matzenauer, *LF* 8, 41. *Gombocz-Melich* l, 62. i si. Maver, *SR* 3, 308-12.

aldum, indeklinabilni pridjev, epiteton ornans u narodnoj pjesmi u izrazima *aldum direk* »zlatan stup«, *aldum trava* »sambucus ebulus«. Drugih potvrda nema. Zbog toga nije posve pouzdan. Čini se da je identičan s turskom imenicom *altm* »zlato«, koja se nalazi i u bugarskom jeziku *altan* u istom značenju. Samoglasno *u* obična je zamjena za tursko jery (upór. *hadům, kaduna* itd.), ali je neobično *lt > Id* i zbog toga nije etimologija posve pouzdana.

Lit.: ARj l, 65. *Lokotsch* 61. *Mladenov 5.*

alega f (Mikalja, Voltiđi, Perast), također toponim u *Monasterium Sancii Georgii de Alega(\216)* = (sa protezom *v) voliga* (Korčula, Orebić, Molat, Krk, Senj, Ugljan) = (bez anaptikse *elf) vaoga* = *vóga* (Dubrovnik, Mljet, Pelješac, Cavtat; Stulić) = *vaga* (Kučište) = (sa likvidnom metatezom *al > la,* kao u *Labin,* i s augmentaţivnim hrv.-srp. sufiksom na *-ina) lažina* (Korčula, Split, Brač) »morska trava *zostera marina,* p'urić, alga kao naučni termin«. Stara posuđenica lat. *alga* (ie. podrijetla). S anaptiksom *eji* potvrđena je u tršćanskom govoru i tal. jeziku. Anaptiksa je zacijelo južnotalijanska te je kasnije došla u Dalmaciju, kako potvrđuju dalmatinski oblici bez nje (koji su stari, kako se vidi iz oblika s metatezom likvida). Može da potječe iz 7. v. kao i *Labin.*

Lit.: ARj l, 65. 5, 940. Zore, *Rad* 170, 228. Macan, ZWVŽ 29, 1, 207. *CD 6,* 162. *REW*[3] 334. *FEW* 65. *DEI* 123. *WP* 1, 153. *Walde 25.*

Aleksandar, gen. *-dra* m pored *Aleksandro* (-o kao u *Măkso)* = *Aleksandar* = (sa *an > en) Aleksender* (13 — 16. v.), lično ime. Odatle hipokoristik *Aleksa* m = *Aleksa,* s protezom *Jaleksa.* Toponimi od poimeničenih pridjeva *Aleksandrovac, Aleksinac* (18. v., Vuk). Na

nenaglašeno *-ia: Aleksandrija* (Egipat). Veoma raznoliki su oblici s aferezom α-: *Lèksandar,* gen. *-dra* (16. v.) = *(ks > hs) Lehsandar,* gen. *-dra* (dubrovački pisci) = *sveti Leksêdrije* •(Peć) = *Lèksãndro* = *Lehsandro.* Toponim *Lèhsãndrija* f s etnikumom *Lehsandrínjanin* m prema *Lehsàndrinka* i pridjevom *lehsàndrinskí.* Žensko ime *Lehsàndrîna* (17. v.). Sa *ks > hs > s Lèsãndro* s pridjevom *Lèsandrov, Lesêndrije* (Slatina) i u imenu egipatskog grada *Lèsãndrija* (Vuk, 17. v.) s pridjevom *lesàndrijskî, lesàndrïnskï* (18. v., Dubrovčani). Hipokoristici: *Leksa,* potvrđeno i u prezimenu *Leksić,* na *-an* (tip *Milan) Ĺeksan* (18. v., Kavanjin), *Leka* m (14. v., nar. pj., također arb. *Leka Dukaxhim) — Leká* (Kosmet) i prezime s pridjevom *Lekin* (poimeničen na *-iça Lêkinica* »žena *Lekina«),* također u toponimiji, prezime *Lekić, Leko* m u prezimenu *Leković,* na *-an Lekán, Léso* pored *Lésa* u prezimenu *Lesić, Lesović.* Iste fonetske pojave opetuju se u kraćem obliku *Aleksije = Lesij* (18. v.) = *Alesije* kao i u imenu biljke *lèsãndra* f (Vuk) »smyrnium olustrum, petroselinum macedonicum«. Grčko lično ime ušlo je turskim posredovanjem (a ovo preko ar. *Al Iskandar* > tur. *Skender)* Arbanasa Jurja Kastriotića, koji je bio prozvan *Skender-beg* (1459, Dubrovnik), jer je bio odgojen kao ičoglan na turskom dvoru u Carigradu. Njegova zemlja bi prema njemu prozvana *Skènderija* (Vuk) »zemlja oko Skadra«, pridjev *skanderinski* (Turci, 1707), *skenderski* (kralj, nevjera): kod Kavanjina i Mrnavića *Skanderbeg. Skender* kao muško ime (Bosna i Hercegovina, prezime Lika) potvrđeno je prvi put 1466, odatle pridjev *Skenderov* u poimeničenju *Skenderovac,* prezime *Skenderović,* na *-äc Skenderac, gen.-rca* (Vitezović) »čovjek iz zemlje Skenderije«. Na *-uša Skenderuša* (oranica, Gospić). Kao opće ime *skender* m (Marulić, Lučić, Krnarutić) g. 1561. *pas* ili *skender,* nazvan tako po svoj prilici zbog toga jer potječe iz *Iskenderije* (= *Aleksandrija}.* Još postoji hipokoristik *Šaša* ruskog podrijetla.' Lično ime je grčkog podrijetla Αλέξανδρος, koje ide u tip složenica (ἀνήρ »čovjek« i ἀλέξω »zaštićujem«) značenja »zaštitnik ljudi«.

Lit.: ARj l, 65. 4, 440. 5, 959. 960. 6, 16. Matzenauer, *LF* 9, 201. Korsch, *ASPh* 9, 520. *Elezović* l, 359. Solmsen, *Eigennamen* 114.

aleluja f (Cres) »Γ uzviku liturgiji, 2° blagoslovljena maslinova grančica, 3° crkvena pjesma (Banovac)«, 4° *aleluja bela* f (Šulek) »lilium candidum (biljka)«. Odatle po svoj prilici pripjev (refren) *leluja* (nar. pj. u Srijemu) i glagol *saleluvala se* (Otok, Slavonija, možda momentana kreacija, jer nije dovoljno potvrđena) u *izrazu saleluvala se bolest sa mojega tijela,* što se kaže kad svećenik prvi put zapjeva *aleluja* na Uskrsnuće. Kod pravoslavaca, prema novogrčkom izgovoru ove hebrejske imperativne složenice *(hallelu* »slavite« *-jäh* »bog«) αλληλούια = *aliluja, àliluj* (Srbija, Milićević) u dočetku obrnuto prema *pomiluj.* Kao biblijska riječ nalazi se u svim balkanskim i evropskim jezicima. Odatle sa sufiksom *-arium > -ar alilar* (18. v.) »pojanje *aliluja* poslije pročitanog apostola«, stegnuto od grčkog ἀλληλουιάριον. Biljka srlat. *alleluia* — tal. *lùiola* nazvana je tako već u srednjem vijeku jer cvjeta oko Uskrsa.

Lit.: ARj l, 66. 74. 4, 4. Tentor, *JF* 5, 203. Vasmei, *GL* 42. *DEI* 129.

alem, indeklinabilni pridjev koji se upotrebljava kao epiteton ornans u narodnoj pjesmi u vezi sa *kamen* iii *kamen dragi.* U crnogorskoj narodnoj pjesmi postoji varijanta *aler kamen dragi* pored *alin kamen dragi* kod Vuka. Značenje i etimologija nije dosada utvrđena, jer Daničićevo izvođenje od arapske riječi *'alam* = turski *alem* »znak, zastava«, koja je očuvana u rumunjskom *alem* »polumjesec i zvijezda na turskim zgradama«, pl. *alemuri* »zastave s polumjesecom i zvijezdom« ne može da objasni pitanje kako je došlo do specijalizacije toga značenja baš za epitet uz *dragi kamen,* riječi koja se upotrebljava u narodnom govoru (ŽK) u značenju dijamanta. Značenje »magicus«, koje Daničić pridaje epitetu *alem,* nije ničim potvrđeno. Postoji još pridjev *àlemov* u jednoj Petranovićevoj narodnoj pjesmi: *Jedne uši, dvoje mendušice, alemove dvije zvjezdice.* Drugih potvrda za taj pridjev nema. Moguća su tri tumačenja, koja sva tri mogu da objasne i značenja i specijalizaciju za epitet. *Alem* dozvoljava, prvo, pomišljanje na turski pridjev *al* (v.) »crven«, koji je potvrđen ü izvedenici napravljenoj s pomoću pridjevnog sufiksa *-en.* Ta je potvrđena u Srbiji i Kosmetu. Kao *aval* u Hercegovini, i ovaj je mogao postati epitet i tom prilikom promijeniti dočetno *-n* u *-m.* Ako je tako, onda *alem-kamen dragi* znači naprosto »dragi kamen (= dijamant, rubin) jake crvene boje«, nešto kao fr. *escarboncle* u *Pèlerinage de Charlemagne* < lat. *carbunculus,* koji se sjaji na vatri i svjetlosti. Izmjene *aler* i *alin* objašnjavaju se time, što je pridjev *alen* narodnom pjevaču prešao u red

slabo razumljivih turskih epiteta, kojih je u izobilju u našoj narodnoj pjesmi (upor. Skok, *Rad* 272, 39-48). To bi bilo jedno tumačenje, koje pruža izvjesnu vjerojatnost. Pored toga Korsch upućuje na sjevernotursko *alam, além,* koje znači »ures na odjeći«. Ali ovo pomišljanje ne rješava problem, već je samo navođenje neke druge suzvučne turske i to sjevernoturske, a ne južnoturske (= osmanlijske) riječi, koja jedino dolazi u obzir za našu narodnu pjesmu. Zbog toga može da baci izvjesnu svjetlost na problem analogan izraz koji upotrebljava rumunjska narodna pjesma: *pietre nestemate* (plurale tantum), koji rumunjski pjevač nije razumio pa ga je na razne načine izopačivao : *pietre nățtrăpate,kao* daje izvedenica od *năstrapă* = hrv.-srp. *maštrafa* (v.) < ar. *mešrebe.* Čita se i o *piatră nescar piatră,* gdje *nescar* stoji možda prema stfr. *escarboncle* < lat. *carbunculus.* Te *pietre nestemate* nose životinje na dva roga. Što znači rumunjski pridjev *nestemate,* to najbolje tumači bugarska i naša narodna pjesma. U Angelova-Arnandova, *Bălgarska narodna po'-'-lja* 1, 17 to je *bezcen karnak,* a kod Vuka Nar. pj. 2, 482 i 3, 83 : *U njoj se sjaji bescen kamen dragi; i od zlata dvanaest jabuka, a u svakoj bescen kamen dragi.* Prema *bescjen* < *bez-cenьnъ* rum. *nestemate* sadrži slav. *ne* i prošli particip od lat. *aestimare,* koji inače nije potvrđen u rum. jeziku, i zbog toga su ga rumunjski narodni pjevači različito izopačivali tražeći mu značenje. Prema tomu, analogija o kojoj je riječ veli nam da treba i u epitetu *alem* tražiti riječ koja je bila preinačivana, jer u govoru nije bila dovoljno poznata. Zbog toga mislim da se u *alem* može da sakriva grčka riječ *adāmas* »dijamant« > ar. *almas* (v. niže *almaz],* u kojoj je *d* promijenjeno u /, kako se kadikad događa. Ali treba pomišljati i na to da se može raditi o istoj riječi *alemande,* koja dolazi u spomenutom starofrancuskom *Pelerinage-M* (ed. Koschwitz 581): *Encore ai un chapel d'alemande engoet* »još sam metnuo oko vrata niz dragog kamenja«. To starofrancusko *alemande* nema nikakve veze s Nijemcima (v. gore *Alaman²),* nego odgovara srednjolatinskom pridjevu *al(l)amanđina* < *alabandina* (se. *petra)* »drago kamenje pravljeno u maloazijskom gradu *Alabanda* (Caria)«. Naš epitet *alem* može biti skraćenica od *alani-Andina).* Svakako nema nikakve veze ni s turskom riječi *alem* »svijet«, koja se nalazi u arb. *além* »ljudi, svijet«, ni sa *âlim* (Dalmacija) »glatka kost poput sise, što se navrne na kamiš i u usta meće, tal. *bocchino«.* Tu posljednju riječ izvodi Daničić kao i epitet od ar. *'alam* »znak, zastava«, što nije uvjerljivo.

Lit.: ARj 1, 66. i si. 74. 239. *Tiktin* 1053. Korsch, *ASPh* 8, 648. GM 8. *REW³* 142.

âlet m jednom u narodnoj pjesmi: *En' ono je AKİ Čelebija u aletu alćergeletu, što se titra zlatnim buzdovanom.* Daničić tu riječ izvodi od ar. *hil'at hal'at* = tur. *halat* »časna haljina«, od koje dolazi i naša *halja, haljina* (v.) i rum. *halat,* plur. *-uri* »spavaća košulja«. Upor i ar. *hali* »čilim«. Kakvo je odijelo *alćergelet,* ne zna se. Izvjesno je da se u *alet alćergelet* radi o igri riječi.

LIT.: ARj 1,67. *Tiktin* 717. *Lokotsch* 797.

alis (Kosmet), indeklinabilni pridjev u značenju »istinski, pravi« *(alls gazda)* arapskog podrijetla *(chalis* »koji nije miješan,· čist«); nalazi se još u bugarskom jeziku *(halės,* u istom značenju).

Lit.: Elezović 1, 12. *Mladenov* 665.

ališ-veriš m (Bosna) = *ahš-veriš* i *albs--veríš* (Kosmet) (obično objekt uz *nema ~, /~-ima)* »pazar, promet, posao, potajan dogovor«. U bugarskom jeziku postoji i prijevod *(da zemaš s nego vzemane-davané).* Čudan je rumunjski prijevod *daraveră* »posao«, koji sadrži dvije slavenske riječi *dar* + *vjera.* U Kosrnetu postoji također s futurskim participom, koji izražava namjeru: *aladžak veredžěk više . . . nemamo.* Ovo je turska složena radna imenica *(alış-venş* »pazar, promet«) obrazovana s pomoću sufiksa *-(y)l-is,* koji odgovara našem *-nje (uzimanje + davanje),* od *almak* »uzeti« i *vermek* »dati«. Upotrebljava se u svim balkanskim jezicima u istom značenju kao u turskom jeziku: u bug. *aIъIъ- eгKъ,* arb. *allish-verish,* ngr. αλισβερίσι i cine. *alışverişe* f.

Lit..-Skok, Slávia 15, 181. *Elezović l,* 13. 2, 503. *Mladenov 5.* Mladenov, *Geschichte* 290. *Tiktin* 505. *Pascu* 2, 107. *Deny* § 713, 618.

älk m (Kosmet) »svjetina, narod, gomila«. Turcizam arapskoga podrijetla; nalazi se još u arb. *hallk* = *chalk,* istoga značenja.

Lit.: Elezović 1, 13. *GM* 145.

almaz, indeklin., kao ukrasni pridjev upotrijebljen u Petranovićevoj narodnoj pjesmi: *almaz-prstenovi* »prstenoví s dijamantima«. U bugarskom i arbanaskom jeziku dolazi kao

imenica *almaz.* Od ar. *almas,* a ovo od gr. ἀδάμας »dijamant«.

Lit.: ARj 1, 75. *Mladenov 5, Lokotsch* 60. *GM* 94. Elezović, *NJ* 2, 47-50.

Almugavari m pl. prema katal., španj. *almogàvar* »katalánski vojnici u službi Aragonaca protiv Anžuvinaca, u 14. v. (1302—1411) na Balkanu (upor. katal. *Valencia* > *velenca,* v.)« = *Mogovari* (bez arapskog člana *al-,* prema tal. *mogàvero,* koje spominje Danilo na dva mjesta u vezi sa *Frugy, Pruzi* < *Franci, Turbky, Jasi, Tatari, Mogovari že i Katalani,* koji dođoše na Svetu Goru i popališe hramove. Naziv je ar. *mugãwir* »ratnik«, odatle sttal. *mugàvero,* katal., španj., port, *almogàvar* »lako oboružani ratnik«. Na Balkan su došli iz južne Italije gdje su ratovali u 12, 13. i 14. v. kao katalánska i španjolska infanterija, u kojoj je bilo Arapa i kršćana.

Lit.: ARj 6, 895. *REW** 5716. *Prati* 675.

aloj m (14. i 15. v.) = *aloja* f (15. v.) = *aloje* n (jedanput) = *aluja* (pisano *alua)* f = *alov* m (jedanput u slavonskoj narodnoj pjesmi: *Petar djela nova kola od olova)* »drvo αλόη«. Prema bizantinskom i latinskom izgovoru samoglasnik η u αλόη < hebr. *'ahalim* (plural), nperz. *älwa.* Nije narodna riječ.

Lit.: ARj 1, 76. 77.

àloka f »jaruga«, možda je isto što *(h)aluga* f »provalija« (Crna Gora i južni krajevi), ali u tom liku samoglasnik *u* može da stoji mjesto nazala *ç.* Zbog toga je identifikacija nesigurna. Grčki akuzativ ἄλοκα od αλοξ = αδλαξ, ὦλαξ, ngr. αὐλάκιον »brazda, mali jarak« ne poklapa se posve ni značenjem ni fonetski.

Lit.: ARj 1, 76. 3, 561. *SEW l,* 381.

altar, gen. *-ára* m (17. v., Glavinić, Vitezović, Kraljić) = *altar,* gen. *-ara* (Rab) nalazi se s neizmijenjenim samoglasnikom *a* već u stcslav. *ahtarb (Psalt. sin.,* upor. rus. *altan).* Kod Držića odatle augmentativ *altarijūn,* gen. *-una.* Apstraktum na *-ija altarija* f (Bogišić) needitus altaris«. Taj oblik dolazi sa disimilacijom *l-r* > *n-r* i s protezom *j: jantar* pored *jentăr* (Vodice, Istra). Pripada bez sumnje narodskom govoru. Najčešće sa *a* > *o,* na što upućuje posuđenica iz starijega doba *oltar,* gen. *-ara* = *oltar* (Božava) = *oltar,* gen. *-oră* (Hvar), s tom fonetskom promjenom i u ostalim slavinama stcslav. *оіыагь,* kao i kod pravoslavaca (Srba i Bugara):' slov. *oltár,* deminutiv *oltarček.* Deminutivi na *-ъk* > *-ák oltárok, gen. -rka, oltarić, oltane.* Pridjevi na *-ъn* ~> *-an òltãran,* poimeničen *oltarnik,* na *-jak oltarnjak,* na *-ski oltarski* = *oltarski* (Kosmet). Taj posudiše i Dakorumunji, — premda postoji strum, *altar* — i Madžari *oltar* (14. v.). Kod katolika dobiva i prefiks *predoltarje* n. Postoje još varijante po zakonima dicimilacije: gubitak *l* zbog / — *r* > *0* — *r.* Oblik *òtãr* je dosta raširen (16. v., Dubrovnik) = *atar,* gen. *-ára* (ŽK, Poljica, Crmnica, Lastrić, Kačić, Kavanjin, Mikalja, Voltici). Odatle deminutiv *otarie,* augmentativ na *-ina otarina.* Pridjevi u poimeničenju *otarnica* (crkvica), *otarnik* »trpežnjak«, *atarski.* Dobiva prefikse *podotarje* (Stulić) »podnožje pred oltarom«, *predotarnik* m (Bella, Stulić) »trpežnjak, incef (v.)« = *pridotarnik* (Kašić, Kačić). Drugi disimilacijski oblik je *òntar,* gen. *-ára* (nar. pj., Slavonija), *na ontari* (Vrbnik, 1639). Kršćanski termin zapadne i istočne crkve »žrtvenik, časna trapeza« (upor. kod Vuka *ući u oltar, sudove s mirom nanesú sa slavom u oltar).* Fonetikom samom ne može se riješiti problem, da li je to posuđenica iz lat. *altare* (prema Jirečeku iz balkanskog latiniteta), iz stvnjem. *altari* (Miklošič, Bruckner) ili iz bizantskoga (Boháč) ἁλτάριον. Kako ne pokazuje metatezu likvida (kao *Albana* > *Labin),* ne potječe iz prgog vremena (7. v.) i nije nastala kontaktom naroda nego evangelizacijom i nikako ne ide u praslav. doba, premda se nalazi u svim slavinama. Upor. arb. *hter* < *alterium.* Latinska je izvedenica s pomoću sufiksa *-ariš* < *-alis* od *altus* »visok«.

Lit. ARj 1, 77. 9, 9. 72. 349. 10, 304. 11, 493. 495. Zore, *Palj.* 114,227. Miletić, *SDZb 9,* 386. Budmani, *Rad* 65, 162. *REW* 381. *Puscariu 68.* 124. *D'ensusianu* 49. *Tiktin* 53. *Pleteršnik* 1, 821. Hraste, *BJF* 8, 20. *Elezović* 1, 26. *Miklošič* 221. *Bruckner* 379. *Vasmer* 14. *Kiparský* 119. *Holub* 254. *Gorjaev* 3. Jireček, *Romanen l,* 36. *GM* 233. Boháč, *LE* 35, 432. *Mladenov* 380. Kuljbakin, *JF* 5, 301. *Mažuranu* 2, 823.

älterän, pridjev »ljut« (Dubrovnik, Cavtat), upravo part. perf. pas. od nepotvrđenog glagola *^alterati,* od tal. *alterare* (internacionalno), od *alter,* koje je posuđeno u prilogu *aitroke* (Božava) < tal. *altroché.* Taj se prilog inače miješa u narodni govor Dalmacije, naročito u gradovima.

Lit. Cronia, *ID* 6, 105. *REW*[3] 383. *DEI* 144.

altıpatlar (Kosmet) m »revolver koji šest puta puca«, pored, skraćeno, *altija i altija.* Primjer je za skraćivanje turskih složenih riječi. Prvi elemenat je broj *altı* »šest« kao i u prezimenu *Altiparmaković* »šest prsta«. Vojnički turcizam.

Lit.: Elezović 1, 3. 2, 493.

altirna f (lS.v., Zadarski lekcionář, gubitak početnog *l-* shvaćenog kao romanski član, disimilacija *n — n > l — n) = intijerna* (Dubrovnik, *an- > in-* kao u *Uncun* pored *lancun) = intima* (Ranjina, Lekcionář, Kašić) = *interna* pored *intirnja* (Mikalja) = *lantírna* (Božava) = *latirna* (lS.v., Kavanjin, disimilacija *n — n > a — l,* upor. njem. *Laterne) = (an* pred suglasnikom > *u* ili upliv od *lucere,* upor. krčko-rom. *lunćerna < lucerna) lutijerna = lutêrnja* (ŽK) = (moderna posuđenica) *lanterna* (16.V., Rab, Dubrovnik i ostala Dalmacija) u značenju »1° svijetnjak *(altirne i svitnjaci razlikuju se},* svitnjica, fenjer; 2° pomorski svjetionik; 3° toponim *1ѓa lanterne* (Budva)«. Deminutiv na *-ica intijernica* (Dubrovnik), *lantîrnica* (Božava) »pesce .simile alla triglia, lucerna = krčko-rom. *lunćerna«.* Radna imenica na *-ist(a) lantèrnista* m »svjetioničar«. *Altirna* i *intijerna* leksički su ostaci dalmatoromanski, dok su ostali od lat. > tal. *lanterna* < gr. λαμπτηρ, gen. -ηρος. Glede sufiksa *-erna* etruščanskog podrijetla upor. *lucerna.*

Lit.:ARj 1, 77. 3, 850. 5, 924. 899. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, *23.REW*[3] 4896. Skok, *ZRPh* 41, 151. *Olivieri* 385-6.

alubaša m, turska složenica nepoznata značenja u Hektorovićevoj bugarštici: *Andrijaš se moljaše baši,, alubaši, subaši* (šesnaesterac). Tačno je poznat samo drugi elemenat *baša* (v.). Daničić traži u prvom elementu složenice *alup* »hrabar junak«.

Lit.: ARj 1, 77.

alun m (hrvatskokajkavski, Belostenec, Jambrešić, slov. *aluri) =* (s protezom *j) jalun* (Belostenec) = (sa *ja- > je-) jelun* »kocelj, stipsa, alaun«. U slovenskom je proteza zamijenjena sa *g-: galun — golün.* Upor. bavar.-‑njem. *galaun* prema njem. *Alaun.* Odatle slovenski pridjevi *galûnat, galunov,* poimeničeno na *-ьc > -ac, -ica galunoveclgol-, galunovicaļ gol-.* Denominal na *-iti ogolúniti.* U Dalmaciji je potvrđen *òlum* m (Dubrovnik, Ston, Stulić, sa *a- > o-* kao u starim romanizmima). Pridjevi na *-ьn > -an oluman,* sa *-ost olumast.* Denominal na *-ati olumati,* part. perf. pas. *naoluman* (Stulić) »stipsom obojen«. Oblici sa *a-, ja-* potječu preko srvnjem. *alun,* a taj preko fr. *alun.* Oblici sa *a- > o-* preko rom. *alúmen >* tal. *allume.* Odatle i internacionalno *aluminij* m. *Alúmen* je nepoznata postanja. Zacijelo je u vezi sa *aluta* f »Alaunleder«, koje se nalazi također u pučkom vidu u Romaniji; kod nas je riječ proširena deminutivnim sufiksom *-ʒk > -ák lutak,* gen *-tka* m (Bella, Stulić, Voltiđi) »tanka učinjena koža od divokoze«, tal. *alluda* (16.v.).

Lit. ARj 1, 77. 4, 584. 6, 228. 7, 471. 8, 898. *Pleteršnik* 1, 4. 206. 230. 802. *SEW* 1, 28. *REW*[3] 389. *DEI* 136-137. *FEW* 79.

àlvatan, *-tną* (također sa ӥ-) = *ǎlvatan* (Kosmet) = *avlatan* (Vuk, sa metatezom kao *zãvla ŽK.* pored *zãovd),* pridjev u značenju »prostran (o odijelu)« izveden s pomoću našeg općeg pridjevnog sufiksa *-an* od arapskog *al-i»at* »prikladan, o haljini koja dobro stoji«.

Lit.:.ARj 1,77. 124. *Elezović* 1,12.

-ālj m prema *-alja f* (glede kvantitete upor. *-äc* m prema *-aca* f) je hrvatskosrpski imenički sufiks istočnih štokavskih krajeva. Ne nalazi se u drugim slavenskim Užicima. Služi za izvođenje imena životinja, naročito konja, rjeđe živih lica od pridjeva i imenica: *gubalj* »gubav konj«, *kusali* «kusast konj«, *slvalj* »siv konj«, *zèkãlj* od hipokoristika *zeko < zelenko, pūtalį* (v.), *mrkalj* »mrk konj« (može biti i prezime). Živa lica zastupa *bogalj.* Jedine dvije imenice, gdje bi služio za tvorenje imena predmeta, jesu *četvȑtalj* »žitna mjera« od *četvrt* i *vatrālj* od *vatra.* Ali u prvoj riječi sufiks *-alj* može biti i njemačkog podrijetla, upor. *Viertel > frtalj* (ŽK), a u drugoj može biti i romanski *-alis,* jer je u dalmatinskom latinitetu potvrđen *vatralis,* a *vatra* nije slavenska, nego ilirotračka riječ. Sa *-ālj* ne stoji u vezi sufiks *-lja,* koji tvori ženske radne imenice: *prălja* f od *prati,* odavde prenesen u *grebènalja* (i sa dužinom *grebenalja)* od *greben* i *grebenati,* u neologizam *primalja* »babica« i *krivalja* »grožđe duguljasto krivih jagoda« od *kriv.* U vezi stoji sa sufiksom *-lja* konglutinat *-ăljka,* koji tvori imenice za oruđa od impf, glagola na *-a-ti: čegrtaljka, kazaljka, màhāljka, okretāljka, sìsaljka, štrcaljka,* rjeđe radne imenice *naradaljka,* nazive za pjesme i igre: *tužaljka, izmetaljka* »djevojačka igra«. Nije isti sufiks u *stabaljka* od *stablo.* Očigledno je da se u *-lja, -ăljka* radi o varijanti sufiksa

-alo (v. *-ala, -lo)* < *-dio* u sjevernim slavenskim jezicima i da je promjena / > // kao u *sukaljtca* (ŽK) za *šukalo.* Ta je promjena nastala možda i zbog toga da se spriječi prijelaz *l* > *o* pred suglasnikom (za *-alka* > *aoka* upor. **Konavaoka* > *Konavoka* od *Konavli). Zbog* toga je 7/ iz *prďlja* preneseno i na *-aljka.* Druge je prirode sufiks *-alj,* gen. *-lja* u *rogalj* m, gen. *rõglja, Staval]* m, gen. *stavlja* i u *pedalj* m, gen. *pedlja.* Ovdje se može raditi, kao u posljednjem primjeru, o prijelazu *dnj* > *dlj* (upor. *pédan,* gen. *pêdnja* ŽK i obratno *siganj,* gen. *signja* < *Mului),* dakle o pridjevskom složenom sufiksu *-nj* (v.). Prema ovom tumačenju *rogalj* i *štavalj* bili bi poimeničeni pridjevi.

Lit.: Măreţii 261. *Leskien* 256. Boskovic, *JF* 15, 143-154.

-aljé, sufiks, konstatiran je dosada u dvije riječi izvedene od domaćih osnova: *osrdalje* n (Došen) »osrčina«, primjer (Pavlinović): *Srce se pridrží svoga osrdalja* »loj izmiješan sa mesom oko srca« (Pavlinović); *gràbalje* n u izričaju: *Teško ti je Klisu na kamenu, a Zadvarju, jer je na grabalju, a Vrgorcu, jer je na udarcu* (Pavlinović). *Grabalje* je čini se napravljeno zbog asoniranja sa *Zadvarje.* Za *-alje* ne daje Maretić nikakva primjera, nego za *-ālj, -alja, -aljka. -alje* ima kolektivno značenje. Mogao bi potjecali od lat. *-alia,* koji se nalazi u tal. *-aglia (canaglia). — alia* je n. pl. od pridjevskog lat. *-alis.* I taj se nalazi u dvije izvedenice od naših osnova: *krizo,* gen. *-ola* m (Lika) »kriška izrezana na dvije, na tri, na četiri osušene kriške«, *otročálj,* gen. *otročalji* ili *-alji* »dječak, deran« (Istra). Posljednja ne može biti izvedenica s pomoću *-eh,* jer taj služi za izvođenje apstrakta.

Lit.: ARj 3, 353. 5, 592, 9, 445. *Maretić* 261. Meyer-Lübke, *Gram.* 2, 482, § 439. 477, § 434.

aljkav, pridjev (Vuk). = *âtljav* (Baranja, Vuk) »neuredan u odijevanju«, »koji radi površno i kojekako«. U posljednjem značenju pridjev je ušao u današnji saobraćajni govor zapadnih krajeva. Oblik koji se govori u Baranji važan je za postavljanje etimologije koju je već Daničić dao. To je naš pridjev izveden s pomoću sufiksa *-(j)av* (v.) od osnove madžarskog glagola *hatlani* »raditi kojekako«. Suglasnička grupa *tlj* očuvana je u Baranji kao u madžarskom jeziku i prešla je u *klj* (upor. *lakija* od *Kittel, pêkljar* od *petliar* ŽK, *měkla* od *metla),* ali u obliku *akljav* pridjev dosada nije potvrđen nego samo u metatezi *ãljkav.* Možda ovamo s takvom metatezom ide i pridjev *ăljtav,* poimeničen u *âljtavac,* gen. *aljtavca* i (od iste osnove) glagol *ăljtati* impf, »nespretno hodati kao klijajući se«. Obje riječi potvrđuje Pavlinović za Dalmaciju (Podgora), ali ovdje ne bismo očekivali madžarizma.

Lit.: ARj 1, 77. i si. 120. Belić, *NJ* n. s- 1, 264.

àljma (Vuk) = *àjma* (Kovačević) f »naziv luka allium ascalonicum«, koji se zove i *vlasac* »vlaški luk«. Naziv upućuje na rumunjski izvor riječi: *hajmâ* »Schalotte« (Alexi). Rumunjska riječ glasi i *hagima, hasma* i odgovara tačno madžarskome *hagyma.* Promjena madž. g)» > *j* nastala je zacijelo uplivom rum. *aiu* < lat. *allium.* Ali i madžarsko *d* izgovara se kao /,' pa je *àjma* moglo doći i direktno iz madžarskog jezika, ali Vukovo *aljma* upućuje na rumunjski izvor, jer je u starijem rumunjskom *lj* bio očuvan. Matzenauerovo izvođenje od turskog ili madžarskog *alma* »jabuka« ima se zabaciti.

Lit.: ARj 1, 77. *Dicţionarul* s. v. Matzenauer, *LF* 7, 2.

aljuga f (Pavlinović) = (sa *a* > *o) oljuga* »sitna ribica, koja se stoprv izlegla«, *oljiga* (Mikalja) »halex trichia« = *(J* > *j* čakavski, Brač) *ojiga* »atherina mochon« = oliga (Rijeka i vrbanski statut, Hrv.primorje, Vrbnik, Krk) »isto, kao mala girica, koja se zove i *oblica, agone** = *õliga* (Senj). Deminutivi na *-ьc* > *-ac oljižac,* gen. *-sca* (Stulić), na *-ica oljižica* (Mikalja) = *oliSica* (Bakar). Na *-nica* < *-ьn* + *-ica oližnica* (Vrbnik, Senj) »mreža kojom se love olige«. Dalmato-romanski leksički ostatak iz ribarske terminologije od lat. *halex,* gen. *-ids,* gr. το ἁλυκόν »salure«. Ovamo ide sa sraštenim članom (upor. *lovrata* .pored *ovrata) lojka* »isto«.

Lit.: ARj 8, 892. 894. 900. *REW*[3] 4001. Skok, *Term.* 53

aljur-biljur, uzvik u narodnoj pjesmi uz *duge noći,* potvrđen je samo jedanput pa se ne može znati šta upravo znači i koje mu je postanje. Izvjesno je samo da je to turska složenica tipa *kitap mitap,* ali da je drugi elemenat tursko *bilir* »zna«, kako hoće Pačić, to se ne zna.

Lit.: ARj 1, 78.

-(a)m je danas potpuno neživ (mrtav) sufiks ie. podrijetla. Upór. lat. superlatívne pridjeve na *-imus (infimus).* U nekim imenicama, koje se niže navode, potpuno se srastao s osnovom; u nekim se opet osnova osjeća još i danas. Nalazi se u sva tri roda. Prema tome je to sufiks pridjevskog podrijetla. U toj funkciji danas živi u dva primjera, koji su po postanju stari participi prezenta *(lakom, pitoni),* i u dva redna broja: *sedmi, osmi,* od *sedam* i *osam,* gdje je isto tako mrtav kao i u *dim, sram, um, šum, hram, gluma, krma, slama, šuma, rame.* U *kosmb* raširen je danas pridjevskim sufiksom *-at: kosmat,* dok se prvobitni očuvao u toponimu *Kosmaj* (v. pod *-aj).* Osnova se još dobro osjeća u pridjevu *bratim* (v. *brat'),* odatle *pobratim, poočim, posestrima, pismo.* Ali se ne osjeća više u *povjesmo* (v.), kao ni u prilozima *amo* (v.), *tamo, kamo, mìnio, sìmo,* osim u *ovamo, onamo.* U *jaram* i *ječam a* je nastalo iz mekog 6.

Lit.: Vandrák 552-555.

ama[1] (Vuk, Kosmet), veznik suprotnosti kao *ali, ala,* u narodnoj pjesmi i u saobraćajnom i književnom govoru istočnih krajeva. Nalazi se u bugarskom jeziku u dva vida *ama* i *ami* »nego«, u rumunjskom *ama* i *ma* »odista«, u arbanskom *ama* »ali« i novogrčkom μα. I u hrv.-srp. može se ispustiti početno *a*-xi istim krajevima gdje se govori *ama,* ali tada *ma* izražava suprotnu misao: *Mă da mi ga je uhvatiti, ala bi mu pokazao.* Kad se *ma* veže s *da, mâda* dobiva i koncesivno značenje, sinonim je za veznik *premda* (v.). Dobiva u dočetku *-n: aman* (Vuk) prema *kanda* < *kao* + *no* + *da* < *kao ono da.* Ovo *aman* prevodi Vuk sa »čini mi se«, a Daničić ga identificira s imenicom *àman.* Ni jedno ni drugo ne potvrđuju primjeri koji se navode u *ARj.* Mjesto *ama* govori se u jugozapadnim krajevima *Ima* (17.v.): *Doša-bi, êma ne mogu* (Crmnica, Miletić, *SDZb* 9, 449). U Banjoj Luci pojačava se sa *hă* koje služi kao uzvični prilog u značenju »tako valja«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla *(amma, emmã* »ali, ipak«) iz oblasti sintakse. Kad se radi o *ma,* može biti i posuđenica iz talijanskog jezika. To naročito vrijedi za čakavsko narječje u Hrv. primorju *(mă sam mu kazal).* Bugarsko *ami* ide zajedno sa srgr. i ngr. άμή, αμέ »sed, verum«.

Lit.: ARj 1, 78. 3, 27. *Mladenov* 5, 6. *GM 9. Lokotsch 64. SEW* 1, 28. Korsch, *ASPh* 8, 648. Matzenauer, *LF l, 2. Elezović* 1, 14. *Deny* § 982.

äma[2] f (Muo, Lastva) »morska riba koja se hvata udicom«. Ribari u Bijeloj i u Baošićima zovu je *špadun* < tal. *spadone.* Ako je od *hamus* > tal. *amo* »udica«, neobičan je semantički razvitak.

Lit.: REW[3] 4025, *DEI* 173.

amajnati, *-am* (l6.v., Vetranie u primjeru: *ter s neprijatelji gdje se staju į гa svijet neće da ammajnaju),* nejasnog značenja, po svoj prilici »staviti mač u korice (tako u Kalabriji *mmajinare)«.* U vezi je s pomorskim terminom *mainãt, -am* pf. (Smokvica, Korčula) »1° spustiti jedro; obratno *isat; 2°* spustiti bilo što, što se s pomoću vinca ili na drugi način diže«. Postverbal *maina* f »Windstille«. Od tal. (posuđeno iz napuljskog narječja) *ammainare* =-- (s aferezom u sandhiju) *mainare* (tako mlet. i tršć.), od lat. *invaginare* (prefiks *in-* i *vagina* »korice« > tal. *guaina}.* Glede *ŋv* > *m* upór. *mitati* (Hrvati u Abrucima) < *invitare.*

Lit.: ARj \, 78. *REW*[s] 4527. *DEI* 164. 2331. Štrekelj, *ASPh* 11, 463. Wędkiewicz, *RSI* 6, 231.

amaldar m »carinik« jedan je od najstarijih potvrđenih arabizama u našem jeziku (15.v.); postoji i pridjev *(amahdarska гесь)',* < ar. *amel-dãr* »carinik«.

Lit.: ARj 1, 78. *Elsi.* s. v.

aman, gen. *amâna* m (16.v.) = *amân* pored *amân* (Kosmet) »milost«. Upotrebljava se više kao uzvik beznađa i tuge »vaj, avaj« i u vezi *bože* (Kosmet), nego kao samostalna imenica. Kad je čisti uzvik, ponavlja se. Za Crnu Goru daje Vuk *eman,* gen. *emana* i *heman* prema ar. *eman* u istom značenju. Taj turcizam arapskoga podrijetla (ar. *eman* = tur. *amân, aman allah)* raširen je na cijelom Balkanu (bug., rum., cine. *aman,* arb. *aman* = *hamán)* u istom značenju. Složenica *amân zaman* »milost i sve što je s time u vezi« turskog tipa *kitap mitap* upotrebljava se u Kosmetu kao objekt uz *aman zaman nema* »ima da se plati«. Složenica odgovara našem galicizmu *bez pardana* = *svakako.* Iz ove složenice, ispuštanjem prvog dijela, mogao je kod nas nastati prilog *zaman* »zaludu«, koji ne treba da potječe od iste osnove kao češko *maně,* kako misli Budmani, *ARj* 6, 435. Ali je moguće unakrštavanje turske i slavenske, riječi kao u *češagija* (v.).

Lit.: ARj ï, 78. 3, 590. *Mladenov* 6. *GM* 9 · *Pascu 2,* 107. *Elezović* 1, 14. 2, 472. 493· Skok, *Slávia* 15, 504. *Lokotsch* 66.

amânat, gen. *-anta* m (16.v.) »dragi« prema *amanca* f (Nalješković) »draga«, od talijanskog poimeničenog participa prezenta *amante* m od *amare* i sttal. apstraktuma odatle *amanza* (13. i 14v.) »Geliebte«. Od apstraktuma je talijanski deminutiv na *-ino: amancin* m (Nalješković). U Kosmetu je poimeničen part, perf. pas. "na' *-ka amâtka* f s deminutivom na *-ica amātkica* »žena prijatne spoljašnosti i mila po naravi«. Apstraktum tal. *amore* < lat. *amor* ušao je također u jezik puka u jadranskoj zoni: *amur* (Rab), odatle poimeničen pridjev lat. *-osus* > tal. *-oso* u ž.r. *murôža* (Božava) < mlet. *morosa* < *amorosa,* glagol na *-are* = *-ati namùrati se, -ãm* pf. (Dubrovnik, Perast) = *namurăt se* (Božava) = *namurât se* (Rab) < tal. *innamorarsi* »zaljubiti se«; s lat. *-idiare* > *-zzati: amorižat* impf. (Dubrovnik, Cavtat) »voditi ljubav, činiti kortu, vagidžat«.

Lit.: ARj l, 78. 7, 463. *Elezović* 1, 14. *REW*^{3} 399. 427. Kušar, *Rad* 118, 24. 25. Budmani, *Rad* 65, 167. Cronia, *ID* 6, 115 -116.

amanet (Vuk) m »depositum, vjera, povjerenje, sigurnost«. Odatle pridjev *amanetāri* (samo u Srbiji) »poštanski«, jer je riječ *amanet* značila i »poštanska pošiljka«. Mjesto *-et* (arapski sufiks za apstrakta) postoji i *-at: amânat* m u istom značenju. U Crnoj Gori i narodnoj pjesmi *a* u *-at* smatra se kao nepostojano. Govori se i bez početnog *a- manet* kod leksikografa i pisaca 1S.v., c u narodnom govoru potvrđeno je u Drsniku (Kosmet): *mânet,* gen. *maneta.* Postoje još dvije nesigurne varijante: *amamet* kod Kavanjina i *hanámet* u Pjevánijima crnogorskim. Oboje bi moglo biti štamparska greška, a ne ujednačenje (asimilacija) *m* — re > oт i metateza. Odatle radna imenica *amānetčīja* m »čovjek koji čuva tuđe stvari«. Taj je turcizam arapskog podrijetla (ar. *imâna* = tur. *emanet)* i raširen je na čitavom Balkanu (bug., rum., arb. *amanet* pored rum. *emanet,* ngr. ἀμανέτι/ἐμ-, ἀμανάτι, cine. *aminele)* sa samoglasničkim varijantama. Iz istočnih krajeva hrvatsko-srpskih došao je i na zapad u književni i saobraćajni govor.

Lit.:ARj 1, 78-9. 3, 565. 6, 442, *Elezović* 1, 386. 2, 494. *SEW* l, 28. *Lokotsch* 66. *Pascu 2,* 108. *GM 9.*

amar kao prilog potvrđen je samo jednom u rečenici : *Za to mi je amar na nj,* i to daleko od centra turcizama, u Dalmaciji (Podgora?, Pavlinović) u značenju »žao«. Možda je arabizam *amarr* »tuga«. Nije dovoljno potvrđeno.

Lit.: ARj l, 79. Korsch, *ASPh 8,* 648.

amaro (Potomje, Pelješac: *para mi se amaro* »čini mi se neobično«). Od tal. *amaro,* novija gradska tuđica u Dalmaciji, < lat. *amarus.* Pučka etimologija izvodi odatle i tal. *amarasca* = *amarena* (upór. u narječju *maregna)* = *marasca,* sa sufiksom *-inus: maraschino* »vrsta gorke trešnje, liker i vino odatle« = *maráséin* (Božava) »vrsta grožđa«, *marašćina* f (Božava) »vino che ha sapore di marasca«, *maraska* f (Vrgada, Jurišić) »višnja«, *marašcīna* (Vrgada) »vrsta grožđa i vina« = *maraština* f (Dalmacija) »vrsta vinove loze bijela grožđa«, *maraska* f (Mikalja). Dočetak *-aska* zamijenjen je domaćim sufiksom u *marača* »prunus ceiasus«. Sufiksi *-asca* i *-ena* nisu latinski, nego predrimski *(-ascus* je ligurski, *-eno* je kao u *Tirreno* maloazijski). Zbog toga bi *(a)marasca* = *amarena* mogla biti mediteranska riječ srodna sa alpinskom *marasc* »alno montano«.

Lit.; ARj 6, 468. 469. Cronia, *ID* 6, 114. *DEI* 151. *REW*^{3} 406. *FEW* 83.

âmbar (Vuk) = *âmbar* (Kosmet) = *hambar* m, sinonim *žitnica,* potvrđeno od 16.v. Sa istoka prodire na zapad i potiskuje domaću riječ. Također toponim. Odatle su izvedenice: augmentativ *ambarına,* deminutiv *ambar če* (Kosmet) i oznaka mjesta, gdje je nekada bio ambar: *ambarište* (v. sufiks *-ište).* U igri se upotrebljavaju i glagoli *ambàrati* impf, i *ambarnuti* pf. Opći je balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *änbm jamb-* »šupa«, postverbal od glagola *änbaštän* »nagomilati«, = *ambar* u turskom izgovoru), potvrđen u bugarskom, rumunjskom, arbanaskom jeziku *(K)ambar,* novogrčkom αμπάρι (u istom značenju). Korsch ga izvodi od ar. *anbãr,* pi. *oânibr* »spremnica, komora za hljeb«. Druga je rijcč *ambar,* gen. *ambra* »jantar« koja je evropski arabizam (ar. *'anbar),* v. *amber.*

Lit.: ARj l, 79-80. 3, 564. *Elezović* 1, 17. *GM 9.* Korsch, *ASPh 8,* 648. Matzenauer, *LF l, 2.*

ambašadur, gen. *-ura* m (16.v., Dimitrović) »poslanik, poklisar«. Od tal. *ambasciadorè* (14.V.), radna imenica na *-atore* m od *ambasciare,* posuđenica od prov. *ambaisar,* a to od gal. *ambactus* »sluga«. Danas *ambasà-*

dor, gen. *-óra* i *ambasada* f od francuske posuđenice iz tal. *ambasciata, -tore -dore* > fr. *ambassade, ambassadeur.* Italijanizam koji se nalazi vrlo često u dubrovačkim historijskim spomenicima.

Lit.: ARj í, 80. *REW*[s] 408a. *DEI* 154.

amber m (Vuk) = *âmbar,* gen. *ambra* (Vuk, Kavanjin, narodna pjesma) = *ambra* f (preko talijanskog, 17.v., Mikalja, Kavanjin) = *ămbor* = *anbor* »succinum, ćelibar, burstin, cyanus persicus«. Odatle apstraktum *amberija* f (Vuk, nar. pj.) »rozolija začinjena amberom« (sufiks *-íja* je ar. *-Iyye)ч.* Evropski i balkanski arbizam (ar. *'anbar):* rum. *ambru* = *ambră,* bug. *amber* = *ambra,* gr. ^μβρα.

Lit.: ARj 1, 80. 83. *REW*[3] 441. *Mladenov 5. Lokotsch* 78. *DEI* 157.

ambrëta f (Dobrota) = *ombreia* (Prčanj, (Tivať) = *ombreta* (Stulić) = *ìmbrete* f. pl., gen. *īmbrētā* (Vuk) »kopče na košulji pod grlom, od mjedi, od srebra ili zlata u bogatih ljudi po varošima, u siromaha spone mjesto imbreta, tj. sa svake strane po jedan končić, kojim se veže košulja na zamku, ažulica, maite«. Budmani je mislio da je riječ talijanska, ali ne zna koja. U jednoj potvrdi iz 14. v. u Trstu čita se: *cintura di grana intessuta con filo d'oro cņn cinque, dieci membretis.* Pisac Cavalli, koji donosi taj citat, tumači *membretum* »specie di bottoni«. To je talijanski deminutiv na *-etto* < vlat. *-ittus membretto.* Početno *m* ispalo je zbog disimilacije *m* — *m* > 0 — *m.*

Lit.: ARj 3, 812. 8, 909. Rešetar, *Štok.* 224. *REW"* 5428. Skok, *ZRPh* 54, 202.

Ambros (Budinić) = (sa *zjž* prema mletačkom) *Ambroz* (14. v.) = *Ambroz* (16. v.) = *Anbroi* = *Ambroza* (Gradić) = *Ambroza* m (Ančić, Bosna) = (prema latinskom) *Ambrosija, -je* (Vuk), *-zij j -žije* (15. v.) / *-zio I -zo* = (bez *ní) Abrosije* = (bez 6) *Amroz* = *Amruš* (preko madžarskog *Ambrus)* (također prezime, Zagreb) = *Ambruš,* odatle prezime *Jambrušić, Jambrešić* — (prema talijanskom /toskankom/ *Ambrogio) Amrođo* — (sa protezom, hrvatskokajkavski hipokoristik) *Jambrek* (16. v.), odatle prezimena *Jambreković,* s deminutivnim sufiksom *-ьc* + *-bk* > *-čak Jambrečak,* na *-išak Jambrišak* = (sa aferezom sloga *am-) Brož* (15. v.), odatle hrvatskokajkavsko prezime *Bros, Brozić, Erózií, Brôzović* (kod Karlovca), *Bróžo* (15. v.). Ovamo ide s nastavkom *-alj* (?, tip *Vukalj)* i *Brozalj* (15. v.), upor. i Vitezovićevu opću *lıecjambrek* »pijanica«, koja je možda sugerirana od tal. *imbriaco.* Da lična imena mogu postati opće riječi, dokazuje *zvane, žvanic* <. *Johannes* preko mlet. *zuan* »glupan« (Istra). Od *Ambrosius* grčkog podrijetla, gr. ἀμβρόσιος »božanski, besmrtan«.

Lit.: ARj l, 80. 82. 84. 681. 4,448. *Gombocz--Melich* 88.

àmbulja f (Vuk) »dugačka vreća«. Deminutivi: na *-ica ambùljice* f pl. »dronjci, rite, starež«, na *-ғћ* > *-ak ambuljak,* gen. *-Ijka* m »biljka *gnorimus Lepeli«* bez naznake gdje se govori. Vasmer zabacuje Daničićevo izvođenje iz gr. αναβολή = ἀμβολή »ogrtač«, ngr. ἀνάβολιον »ukopna košulja«, s pravom, jer se ne slaže s fonetskim razvitkom. Značenje ne dozvoljava da se ova riječ veže sa bugarskim *ambalja* »vaccin«, *(am)boljasvam* »cijepim« ili sa čine. *ambol'u* »greffe, ente«, *ambul'isire* »cijepiti« od gr. (ά)μπολιάζω, denominál od (α)μπόλι.

Lit.: ARj l, 80. Vasmer, *GL* 43. *Pascu 2,* 10,-br. 98-99.

ámelj m (Vuk) »nečistoća u žitu, nečisto žito« (Srijem, Lika); *ávelj* m »treske, ljuske i ogranci, koji ostanu među sijenom« (Lika); *àvrlje* n (Vuk) »herbae inutilis segmenta putrescentia« (Srijem, Baranja, u Lici isto što *ámelj* i *avelj).* Od *avelj* postoji još izvedenica stvorena s pomoću -aca: *aveljača* f »sitne konoplje što ostanu najzadnje«. Sudeći po značenju i po zajedničkim fonetskim elementima, ove tri riječi idu zajedno, ali je teško objasniti prijelaz *m* > *v* u *amelj* i *avelj* i dočetna dva sloga u *avrlje.* Daničić tumači *amelj* = *avelj* i *aveljača* iz madžarskog *hüvely* »ljuska«, što objašnjava samo dočetak *-elj.* Možda *avrlje* i ne ide u ovu seriju. Upor. *(h)avar* m (ŽK) »komad grane ili štapa kojim se baca na voćku da bi se istreslo voće«; *avrlje* »čini se kao kolektivna izvedenica odatle.

Lit.: ARj \, 123.

ámen uz *àmen* (katolički izgovor) prema *âmîn* (pravoslavni izgovor prema grčkom pisanju αμήν hebrejske riječi *āmen* »uistinu«). Imenica je u rečenici *kao amen u molitvi* prema njem. *wie das Amen im Gebet',* inače prilog *(amin da bog da,* Vuk), odatle *amânați* impf. = *aminai, -am* (Kosmet) »poslije svatovske zdravice pjevati *ămin-ămin«* = *amin-*

kovati impf, »vikati amin«, u narodnoj pjesmi. Internacionalna riječ biblijskog hebrejskog podrijetla, upor. i, bug., rum. *amin.*

Lit.: ARj 1, 81. *Lokotsch* 68. *Elezović* 1, 14. *EJud.* s. v.

Amerika f (isti akcenat kao u talijanskom) »1° ime kontinenta, 2° kraći naziv *SAD«* = *Amerika* (ŽK) = *Amerika* (ŽU) = (sa aferezom *a-) Mêrika* (Vrgada, Krk, Kolicí, Bėgi ŽK, Vodice, Istra). Etnici: na *-ьc* (prema tipu *Afrikanac) Amerikanac,* gen. *-anca* (ŽK) prema tal. *Americano,* na *-janin Amerićanin* (knjiški, ne čuje se u narodu). Pridjev na *-bsk: američki* (knjiški), prema tal. *americano* > *amerikánski* (ŽK) kao *afrikanski.* Čisti talijanski poimeničeni pridjev *americana* > *amerikána* f (Lepetane, Boka) »vrsta graha«. Od tal. *America,* ime stvoreno prema latinskom tipu *Attica* od ličnog imena geografa *Amerigo Vespucci* (1454 — 1512), koji je četiri puta putovao po južnoj Americi. *Amerigo* je isto što prov. *Aimeric* (v. *Emerik).*

Lit.: Jurišić, *NVj* 45, 183. Ribarić, *SDZb* 9, 124. *DEI* 160. Maretić, *Savj. 2.*

àmet m = *hamet* (Vitezović, 17.v.) »pogibija, propast«. Drugih potvrda za tu imenicu u nominativu nema. U književnom i saobraćajnom jeziku upotrebljava se samo prilog *karnetom* (17.v.) »posvema, sasvim, do nogu« (uz glagol *poraziti).* Vuk ima prilog izveden s pomoću *-icē* (v.): *àmetimicë* i, po zakonu haplologije, *âmelice* (Srijem). Glede početnog *h-* kod turskih riječi v. *ačik* i *ambar.* Taj je turcizam arapskog podrijetla (ar. *'ammet* »opće, svuda«) ograničen na hrvatskosrpski jezik. Krivo je Matzenauerovo izvođenje *hametom* < gr. prilog ομαδόν »omnino«.

Lit.: ARj \, 81. 3, 564. Korsch, *ASPh* 9, 504. Matzenauer, *LF* 7, 212.

amid m (Kašić) »nišeste, škrob, štirka, štěrká«. Od tal. *àmido* (14. v.), a to od gr.-lat. *amylum.*

Lit.: ARj 1, 81. *REW*[3] 437. *DEI* 161.

àmidza m = *amidža* (Kosmet) »stric« (kod bosanskih muslimana, a u Kosmetu i kod Srba kršćana, obično naziv za starije muslimane). Kačić, *Razgovor* 126 b, ima oblik *ameža (Arnesi je ruke oprostila).* Kao u arb. *midžo* (= *midžoja, midžua)* i u Kosmetu se ispušta *o-: mīdža, mīdže;* u vezi s ličnim imenima gubi akcenat: *Midža Vēstij.* Iz ovakvih veza nastade prezime *Midžić.* Taj turcizam iz oblasti srodstva arapskog je podrijetla (ar. *'amudža* »ujak s očeve strane« > tur. *amuca, amca).*

Lit.: ARj 1, 81. *Elezović 2,* 412. *GM 2,* 278.

amîja (Starigrad, Hvar) »tetka«. Od mlet. *amia* < lat. *amila.* Odatle i fr. *tante* > njem. *Tante* (17. v.), koje se i kod nas govori po gradovima.

Lit.: REW[3] 424. *DEI* 161. *FEW* 89.

arnikat, gen. *-kta* m (17. v., Držić) = (sa metatezom, da riječ dobije izgled naše izvedenice na *-ъK) àmilak,* gen. *-tka* (Kašić), = (sa *cl* > tál. *tt) amit* »svećeničko odijelo za vrijeme molitve«. Od tal. *amictus,* gen.» *-us* poimeničen part. pret. od *amεcio, -īre* »zaogrnuti«, tal. *amato* (14. v.), arb. *amit.*

Lit.: ARj 1, 81. *GM* 10. *DEI* 164.

-amo, tim sufiksom grade se od zamjeničkih osnova, jedne upitne i triju pokaznih, prilozi mjesta, koji znače pravac ' micanja i kretanja. Nalazi se i u drugim slavenskim jezicima. Postanje nije objašnjeno, a ni ie. paralele nisu utvrđene; *kamo* »quorsum« (od upitne zamjenice *kъ,* v. *tko), tamo* »ibi« (od *tъ,* v. *taj), ovamo* pored *ovamo* »hue« (od *o ъ,* v. *ovaj,* čakavski *vamo* ŽK), *onamo* pored *onamo* »illuc« (od *onъ,* v. *onaj,* čakavski *namo* ŽK). Dočetno *-o* shvaća se u narječjima kao deiksa i odbacuje se npr. u hrvatskokajkavskom i čakavskom: *kam gres.* Upor. i bugarski *ovamo* pored *o amъ.* Druge je prirode u crnogorskoj himni *Onam onamo,* gdje je kraćenje haplologijom zbog stiha. Od svih ovih priloga, osim od *kamo,* mogu se praviti određeni pridjevi s pomoću složenog sufiksa *-šnji,* koji je nastao asimilacijom u *današnji* < **danasnji* < *danas; onamošnji, ovamošnji, tamošnji. Ovamo* i *onamo* mogu u štokavskim narječjima primiti deiksu *-ka: ovàmoka, onàmoka.* Upor. slovenski *tamkaj.* Zasebno treba govoriti o štokavskom kraćem obliku *amo* pored *ovamo.* Daničić tumači postanje kraćeg oblika gubitkom *v* i stezanjem *oa* > *a.* Time se dobro objašnjava duljina i akcenat (upor. *pojas* > *pas),* ali se ne kaže zbog čega je nastalo ispadanje, jer u kajkavskim i čakavskim narječjima ispada samo početni samoglasnik zbog hijata u sandhiju, tj. najprije poslije riječi i oblika koji se svršavaju na samoglasnik. Zbog toga mislim da se postanak štokavskoga *amo* može i drukčije tumačiti. Od pokazne zamjenice *soj* postoji prilog *simo* kod čakavaca

i kajkavaca. Taj prilog mogao je nekad postojati i kod štokavaca. Upor. *simo tamo (Mirakuli* 10 b), što odgovara stcslav. *semo* pored *samo.* Oba ova oblika morala su propasti zbog dvostruke homonimije: 1) s prijedlogom i prilogom *sem sjem* »osim« < *svěně* (v. Skok, *Rad* 272) i 2) zbog priloga *samo* »nur«, *šerno* = *samoltamo* moralo se reformirati na dva načina; prvo, zamjenom pokazne zamjenice *sb* sa *o ъ.* Na taj je način dobiven prilog *ovamo,* koji se upotrebljava u južnoslavenskim jezicima; drugo, ispuštanjem zamjeničke osnove *s-,* što se osobito dobro slagalo sa *amo tamo* »kojekuda« ili *tamo amo.* Upor. *ovamo onamo* u značenju »kojekuda«. Daničićevo tumačenje mora se odbiti iz kronoloških razloga. *Ovamo* je mlađa kreacija, a *simo* starija. Duljina od *amo* prenesena je na *ovamo, onamo.* Šuman tumači *-α-mo* prema *a-ko* u *-ako, tako, kako, jako,* što ispravno kritizira Jagić. J. Kozlovskij uspoređuje *amo* sa gr. ἥμος.

Lit.: ARj 1, 81, 8, 952-3. 9, 481-2. *Mladenov* 371. *Măreții* 325. Šuman, *ASPh* 30, 293. Kozlovskij, *ASPh* 10, 657-8.

amper m (hrv.-kajk., Zagreb) »sic, siganj«. Slov. *jêmpar,* gen. *-rja* »Fischbehälter« = *jêpar,* gen *-rja* (Gorensko) »neka posuda«. Ovamo će ići zacijelo i *lémp* m = *lempa* f (Toimin) »drvena posuda koja se nosi na leđima, zacijelo isto što *jćmpa* »Butte«. Bit će od stvnjem. *ambar, eimbar,* srvnjem *eimbe",* nvnjem. *Eimer* m, koje je možda prekrilo gr. *amphora* > lat. *ampara* (složenica od ἀμφι- i φέρω »nosim«, haplologija ἀμφιφορεύς. Odatle i lat. *ampulla,* od koje deminutiv na *-iça '. sudi vode i vina ili ampulice* (Zanotti). Ovarno ne ide *aibole* = *aybole* (u Dubrovniku 1386 - 1391) = *abole* (Zadar), u tršćanskom statutu 1350. *aybolus* = *albo!* (Istra) »madia, naćve«. To je od *alveolus,* deminutiv od *alveus* (disimilacijom *l — l* > 0 — */)* > **aveolus* (sa *vi* > *ib* kao u *Olib,* (v.). Upor. novoprov. *ambro* »grosse bouteille de verre où l'on fait macérer des plantes aromatiques avec du vin ou du vinaigre«.

Lit.: ARj 1, 82. *Banali* 1, 235. *REW** 431. 391. *PleterŠnik* 1, 366. 507. *DEI* 201. *PEW* 80. 90. *Weigand-Hin* l, 414.

-(a)n[1] m, **-na** f, **-no** n opći je hrvatskosrpski pridjevski sufiks sveslavenskog i ie. podrijetla određenog značenja (1). Djelomice je živ i produktivan još i danas (2) tako da se u jezičnoj svijesti dobro razlikuje sufiks od osnove. Djelomice je srastao s osnovom tako da je teško razlikovati osnovu od sufiksa, često i zbog toga što osnova ne postoji više u jeziku (3). Često živi samo poimeničen (4). Kadikad se upotrebljava samo u određenom vidu (5). Kad je vezan sa drugim pridjevskim sufiksom *го,* uvijek je u određenom vidu (5). Može se dodavati i drugim sufiksima, tako sufiksu *-ov* (v.) i odatle nastaje konglutinat *-ovan* (v.), koji ima svoju funkciju. Nepostojano *a,* koje čini slog u suglasničkoj grupi na koncu, nestaje u femininumu i neutrumu (6). Nastao je od ť (upór. lit. *-inas, -minkas, -ininkë* oo slav. *-ьnъ, -ьniЂъ, -ьnica)* odnosno od mekog poluglasa. Zbog toga se *c kg h* pred njim mijenjaju u *č ž š* (7). Mjesto *i* > *ь* stoji i prijevojni štěpen *ě,* koji u svim našim narječjima glasi *e,* a ne *ije,jei\i i,* kako bismo očekivali (v. *-eri).* Ušao je i u rumunjski jezik, ali je djelomice raširen latinskim nenaglašenim sufiksom *-icus* > *-ič Į -ee* (8). U tom je jeziku živ i produktivan. Ovo se niže detaljnije obrazlaže prema brojevima ,danim gore u zagradi.

1. Bez određenog je značenja. Sufiks samo kaže da je imenička, priloška, glagolska osnova ili sintagma uzeta u funkciji kvalifikacije, ili, kako Belíc, *Priroda* 311, uči, kao dopuna ili determinacija u zavisnom položaju. Prema tome, taj sufiks služi u morfološkoj funkciji. Da je tako, vidi se najbolje iz činjenice, da strani pridjevi, najviše internacionalni i učeni, moraju dobiti ovaj sufiks da ih naša jezična svijest može osjetiti kao pridjeve. Primjeri: *efikasan* ili *efikasan* (fr. *efficace), fizikalan, fališan* (njem. *falsch), poetičan, kritičan, ironičan, političan, moralan, nemoralan,* itd. Događa se dapače, da se dodaje i našim pridjevima da bi se bolje označila pridjevska funkcija. Pored *ubog* govori se *ubožan,* pored *sulud suludan,* pored *čil čilan,* pored *milostiv milostivan,* pored *moguć mogućan.* Dogodilo se i to da se poneki stari pridjevi danas govore samo sa tim sufiksom, tako *Iгег ъ* (očuvan u rumunjskom jeziku *treaz)* danas samo *trijezan* ili *trezven, obIIъ* danas samo *obilan,* isto tako samo *kukavan* (upor. *kukavelj).* Samo u nekoliko slučajeva dobiva specijalno značenje mogućnosti, i to kad je pridjev izveden od glagolskih osnova: *neizmjeran* »koji se ne može izmjeriti«, *pokretan* i *nepokretan* »koji se (ne) može pokrenuti«.

2. Kao živ ili produktivan sufiks služi danas za izvođenje pridjeva od imenica jednostavnih, izvedenih i složenih: *svijestan* (od

svijest), bijesan (od *bijes), blatan* (od *blato), koristan* (od *korist), vrletan* (od *vrlet), gladan* (od *glad), hladan* (od *hlad), ledom* (od *led,* pored *leden), mástan* (od *mast), miran* (od *mir), oblačan* (od *oblak), olovan* (od *olovo), pametan* (od *pamet), rodan* (od *rod), slavan* (od *slava), taman* (od *tama), čudan* (od *čudo), častan* (od *čast), smiješan* (od *smijeh), sjajan* (od *sjaj), dužan* (od *dug), pravičan* (od *pravica), bolestan* (od *bolest), ispravan* (od *isprava), sramotan* (od *sramota), probitačan* (od *probitak), tričan* (od *trica), nemaran* (od *nemar), radišan* (od *radiša), štedišan* (od *štediša), siromašan* (od *siromah), pšeničan* (od *pšenica), pravedan* (od *pravda),* itd. Rijetko se događa da je u pridjevu ispušten imenički prefiks kao u *vičan* (od *navika).* Zatim služi i od glagolskih osnova: *javan* (od *javiti), budan* (od *buditi), tajan* (od *tajiti), tvaran* (od *tvoriti).* Kad dolazi na glagolske osnove, onda je živ u participu perfekta pasiva: *dan, znan, izdjelan.* Od priloga *nazad, -naprijed* nastade *nazadan, napredan.* Na sintagme se dodaje također: *bèzrodan* (od *bez roda), zdušan* (od s *dušom,* zapadni krajevi), *nepoštedan, djelotvoran* (neologizam 18. v., Stulić, od *djelo tvoriti,* za fr. *efficace), bezobrazan* (od *bez obraza), tvrdokoran* (od *tvrda kora), nádvoran* (15. v., od *na dvor, ARj 7,* 315). U *pristupačan* (od glagola *pristupiti)* došlo je do konglutinata *-ák* + *-ъn* zbog toga, što je postojala imenica *pristupah* (značenje posibilnosti kao kod *pokretan,* v. gore 1).

3. Osnova više ne živi, a sufiks je ipak živ, tj. jasno se osjeća njegova morfološka funkcija: *jasan, crn, lijen, pun, ran, vrán* »crn«, *tijesan.* U *slan* samo lingvist znade da je to prijevoj od io. Ovamo treba staviti i slučaj gdje je i sufiks mrtav, jer je pridjev nestao, a bio je izveden od priloga *ju,* koji živi danas samo u čakavskom i kajkavskom/иг (< *ju* + *će).* Stcslav. pridjev *juni* potisnut je danas na čitavom području od *mlad, a* očuvao se samo u *junak,* gen. *junaka,, júnac, gen. junca* i *junica,* gdje je poimeničen s pomoću sufiksa *-ak, -ЬI* i *-ica.*

4. Poimeničen je u sva tri roda. Tada ne živi u jezičnoj svijesti ni u osnovi ni kao sufiks. Osnova i sufiks mogu se raspoznati samo na osnovu lingvističkog upoređenja i analize. U *ovan* prema *ovca* izražava mociju. U *rujan* (se. *mesęcb)* ušao je u kalendarsku terminologiju za *septembar.* U maskulinumu je poimeničen u: *član, čun, plijen, stan, san, sin* (v.), *trn, ostan.* U posljednjoj riječi *a* je nepomično, a u *san,* gen. *sna* je nepostojano. Razlog je u tome suglasnička grupa *st.* U feminimumu je poimeničen: *cijena* (v.), *hrána, luna, mijena, pjena, rana, slina, srna, strana, struna, vésna, vuna.* U neutrumu: *dno, vino, sijeno, stegno, súkno, zrno.* Isto se dogodilo kad je promijenio deklinacioni tip, te iz o-osnova prešao u z'-osnove, kao u *desni,* gdje samo lingvist znade, da ta riječ ima istu osnovu kao i lat. *dens, -tis,* zatim u *plijesan,* gen. *plijesni,* te kad se u vezi sa suglasnikom *s* pomiješao sa sufiksom, deklinacije *i: sablazan* (v., od *sablast* > *sablastbnb).*

5. U određenom vidu dolazi kadikad od starijih izvedenica samo u *kućni* (od *kuća), burni* (od *bura), glavni* (od *glava), izdājnī* (od *izdaja), skrajni* (od *skraja), studení* kao naziv za mjesec *novembar,* zatim u *desní,* gdje je nestalo imenice, od koje je pridjev izveden; zatim redovito u slučaju kad je proširen sa *w: sadašnji, jutrošnji, večerašnji, Ijetošnji, jesenašnji, skorašnji, tamošnji, ovamošnji, dâlnjl, gornji, prednji, posljednji, svagdanji, negdanji* pored *nek(a)dašnji,* kao ı u slučaju gdje je palaţalizacija prenesena: *kutnjl* pored *kućni.* Ako je izvedenica skorašnja ili učena (neologizam), određeni je oblik redovit: *fosforni, klorni, dnevni* (od *dan), istražni* (od *istraga), predbježni, dušni* (se. *dan,* od *duša).* Neodređeni se oblik *-nj* očuvao u poimeničenom obliku u imenima mjeseci: *siječanj,* gen. *siječnja, svibanj,* gen. *svibnja* (za *maj), lipanj,* gen. *lipnja* (za *juni), srpanj,* gen. *srpnja* (za *juli),* sve pridjevske izvedenice od *sviba, lipa* i *srp,* samo je *siječanj* od *sjeći.* Dosta brojne su imenice sa *-nj,* koje postadoše od neodređenog pridjeva: *bubanj,* gen. *bubnja, bâcanj, nǎkovanj* (prema *nǎkovalo* ŽK), *potporanj, svežanj,* gen. *svežnja, žrvanj* (v.), *sužanj* (v.).

6. Nepostojanog *a* nema ni onda, ako je sufiks *-ьnъ* došao na osnovu koja svršava na *-n: stran* < *stranbnb,* odatle *nastran* (od sintagme *na stranu), savremen* (od sintagme *sa vremenom), privremen* (od sintagme *pri vremenu), bescjen,* u toponimiji *Vini Vrh, Vinagora* < *inьni* od *vino,* upor. *Vinovrh* kod Zagreba, od *vinov vrh.* U rumunjskom se jeziku iz *stranbnz* razvilo *strein,* gdje se sufiks *-ьnъ* može razabrati, samo je *i* došao iz *vecin* < lat. *vicinus.* Uporedi istu pojavu u *stjenica* < *stěn* + *-ьnica* prema rumunskom *stelniţă,* gdje je iz *-nъn-* nastalo disimilacijom *-In-.* Nepostojano *a* se pojavljuje, kad dobiva deminutivni sufiks *-ce* u poimeničenim primjerima: *dance* (od *dno), brašance, vlakance*

(od *vlakno), sukance* (od *sukno),* odavde preneseno u *sitance* (od *sito), bjelance* prema *žutance* (v.)) *čedance* (od *čedo), mjestance* (od *mjesto}, društvance* (od *društvo).* Upor. *djetence* (prema *ditéce* ŽK). Taj deminutivni sufiks *-ance* nalazi se samo u hrv.-srp. jeziku i nastao je iz potrebe da se spriječi gomilanje suglasnika, koje bi dovelo do svakojakih asimilacija i nestajanja osjećaja za osnovu (v. niže *-ance).*

1. Upor. kao tipične primjere iz gore navedenih pridjeva: *pšeničan* od *pšenica, pravičan* od *pravica, tričan* od *trica, vičan* od *navika, probitačan* od *probitak, pristupačan* od *pristupah, junačan* od *junak, dužan* od *dug, snažan* od *snaga, istražni (sudac,* od *istraga), brižan* (od *briga), bezbrižan* (od sintagme *bez brige), zdušan* (od sintagme *s dušom), bezdušan* (od sintagme *bez duše), dušni (dan,* od *duša).*

8. Odatle je nastao rumunjski pridjevni sufiks *-nic,* koji neki lingvisti izvode iz južnoslavenskog imeničkog sufiksa *-nik* (v.), što ne može biti, jer taj sufiks tvori u slavenskim jezicima radne imenice: *tainic* < *tajbnb* > *tajan, padnie* = *paşnic* »miran« od lat. *pace* »mir«, *zilnic* »dnevni« od plurala *zile* od sing. *zi* < lat. *dies, îndărătnic* »nazadan« od latinske sintagme *in* + *de* + *retro* »natrag«.

Lit.: Măreţii 261. 314. § 362 *a. Leskien* §§ 518, 540, 541, 424, 492. *Vandrák* 1, 525, §§475-478, Bruckner, .ńŕZ 46, 237. *Lohmann, ZSPh* 10, 352-382. Havránek, *Slávia* 7, 779. 782. Boskovic, *JF* 15, 102. i si.

-an[2] pojavljuje se u hrv.-srp. sđ dva kvantiteta: sa kratkim α i sa dugim α (upór. *-ač* i *-aš* m prema *-aca* f). U prvom slučaju je veoma raširen kao hipokoristički sufiks u dvije afektivne vrijednosti ili značenja. U meliorativnom značenju izvodi lična imena za muška lica od dvočlanih praslavenskih ličnih imena : *Milan* (od *Milivoj), Vukan* (od *Vukmir), Grdan, Bojan, Gruban, Stojan* (od ' *Stojislav), Živan.* Pored ovih i od kršćanskih imena: *Dukan, Jurán* (oboje od *Georgius), Matan* (od *Malija), Peran* (od *Petar,* upor. slovensko prezime *Petrán).* Često stoji u vezi s hipokoristicima na *-e, -o (Milan* prema *Mile, Peran* prema *Pero, Pere).* Od ovih imena nastaju prezimena na *-oviί (Milanovia, Petranović, Matanović,* itd.). Između tih služi i kao lično ime i kao apelativ *dragan* od *Dragoslav* i od pridjeva *drag* (odatle i prezimena *Dragarne* i *Draganović).* U toj upotrebi je star, jer je već u stcslav. postojao *bratan* od *brat* (odatle prezime *Bratanic* i *Bratanović).* Kao hipokoristički sufiks dolazi i u ž. r.: *Bojana, Grozdana, Vujana, Vukana,* i *dragana* kao lično žensko ime i kao apelativ. Kad služi kao morfološko sredstvo poimeničenja pridjeva, koja znače zla ljudska svojstva, onda ima pejorativno značenje: *divljan, dugan, glupan, tupan, mrtvan,* odavde prenesen i na imeničke osnove u *bukvan, tikvan, zvekan.* Bez afektivne, tj. neutralne je vrijednosti u *domišljan, riđan* (ime vola), *mnadan* (ime vola ŽK, od *mlad).* U ovom posljednjem značenju posudiš ga Rumunji: *plăvan* »vo bijele i sive boje« (od *plav), bălan* »vo bijele boje« (vjerojatno od *běh,* ali može biti ilirotračka osnova). U jednom slučaju služi u mociji za izraz muškoga, tako u *plovan* prema *plovka* (Niš) u značenju *patak* prema *patka.* Upor. u rumunjskom jeziku *răţoiu* prema *raţă (-oiu* je od lat. *-oneus)* = *răcăk* m prema *raca* i *racka* (ŽK). Izgledalo bi kao da je sufiks u *župan* iste prirode kao u *plovan,* tj. da izražava mušku radnu imenicu izvedenu od *šupa.* Ali kako je to izoliran slučaj u slavensTdm jezicima, a *zoapan* je potvrđeno u neslavenskom spomeniku, sufiks *-an* u ovoj riječi nije slavenskoga, nego turskog podrijetla. Još postoji *-ana* u izvedenici od *polje', poljana.* Ovdje ima kolektivno značenje. Drugi bi primjer bio za ovakvo izvođenje: *smetana* »kajmak, vrhnje«, ali je te riječi nestalo u južnoslavenskim jezicima. Da je nekada postojala jednako kao kod Čeha, dokaz je rum. *smîntână* i vlaško prezime *Smantara.* Sufiks *-anica* u *cjepanica, gibanica, oranica* ne prikazuje raširenje ovoga sufiksa s pomoću *-ica,* nego je to poimeničenje sufiksa *-an.n* prošlom participu pasiva s pomoću *-ica* (v.). Isto tako ni *ručanica, sunčanica, cjevănica, ključanica,* gdje *-ica* služi poimeničenju kao u *sunčanica* i *ključanica* (upor. *zaključan),* a dijelom je prenesen analogički. Varijanta sa dugim *a* dolazi najprije u poimeničenju *velikan* (upor. prezime *Velikanović)* augmentativnog značenja. Označuje muško živo kod ljudi i životinja: *gaćan, gotòvãn, guşan, guşan, kuman, sirotan;* od predmeta u *obručān.* U mociji služi u *puran* (hrvatskokajkavski) prema *pura* za *tukac* prema *tuka.* Odavde je duljina prenesena u *župan* pored *župan.* Moglo bi se reći, da se kontaminirao ili da se pomiješao s talijanskim *-ano* i tada je raširen sa *-ьc* u mociji: *-anac* m prema *-ãnka* fi označuje stanovnike (etnika): *Amerikanac* prema *Amerikanka, Austrijanac, Banijanac* (od *Banija,* dio Karlovca), *Srbijanac.* Odatle i u izvedenici *pretorijanac.* Uz *Talijan* postoji *Talijanac* pored *Italijanac.* U *partizan* prema *partizanka* raširenje nije nastupilo.

Odavde je prenesen na imena mjesta, koja se svršavaju na *-a: Belocrkvanac* (od *Bela Crkva) Svetojdnac* (ŽK, od toponima *Sveta Jana), Peštanac* (od *Pešta), Jaskánac* (v. i niže *-anski, -anstvo).* Kad se dodaje našim osnovama, ima dva značenja: pejorativno u *obrukánac, prebranac, previjanac,* ili služi za tvorenje imena pristaša neke stranke: *starčevićanac* od *Starčević.* Veže se i sa sufiksom *-ija* (v.), koji može biti grčkoga podrijetla ili je starocrkvenoslavenski kolektivni sufiks *-ije* prenesen u deklināciju *-a.* Tako nastali sufiks *-anija* ima pejorativno značenje i služi za izvođenje od osnova imperfektivnih glagola na *-α-tí: hvatànija, petljànija, pisanija, vezànija, pjevanija.* Postoji još vezanje sa *-го* u *lòkvãnj* od *lokva* i *tukvanj* od *tukva = tikva,* grčki *τύκος* (v.), *nakovanj* (ali upor. *năkovalo* ŽK). Odavde je prenesen u *čokanj = kočanj* (v.) sa metatezom, *koštanj* (v.) i *krbanj* (v.). I u ovom slučaju nema duljine vokala u f: *putanja* (od *put), pomaganja* (od osnove *pomagati), kopanja* (v.) i *lubanja* (v.), *-anj* se može raširiti deminutivnim sufiksom *-bko: bljuvánjak,* gen. *-anjka, potočanjāk,* gen. *-anjka.* Odatle prenesen u *žumanjak,* gen. *-anjka.* Duljina je prenesena i na *-ance* u *blatance, čedance,* gdje se ne radi o sufiksu *-an* nego o *~ьn* (v. *-Iain).*

Lit.: Măreții 261. *Leskien* §§ 445, 467, 446, 549, 424. *Vandrák* 1, 546, § 500.

-an[3] sufiks latinskog i talijanskog podrijetla *(<* lat. *-anus,* tal. *-ano).* U tim jezicima prvobitno tvori pridjeve koji se zatim poimeničuju. Nalazi se kao okamina u našim tuđicama gdje se dijelom kontaminira s našim sufiksima: *lutoran* < tal. *luterano, Talijan* < furl. *Talián, Amerikanac* < tal. *Americano* + *-ac, Afrikanac* < tal. *Africano* + *-ac.* U *kršćanin* je poistovjećen s našim sufiksom za tvorbu etnika *-janin.* Upor. *-äc, -an*[2].

-ana[1] f je hrvatskosrpski sufiks koji je nastao od perzijske imenice *han(e),* koja je veoma raširena kao apelativ *hân* (v.) »gostionica«. Sinonim mu je *-ara* (v.). Značenje mu je lokalno »zgrada u kojoj se nalazi ono što osnova kaže«. Živ je i produktivan i danas. Dolazi najprije u turskim složenicama: *džebana* (v.), *apsàna* (v.), *barutana* (v.), *mehana.* Kako pored ovih složenica postoje u jeziku i nesložené turske imenice *aps, barut* itd., iz turskih je složenica apstrahiran sufiks *-âna,* koji može doći i na domaće osnove: *sušana* »sušionica«, *svilana, solana* pored *solara* (BI 2, 443). S istoka raširio se i na hrvatskokajkavsko područje, gdje se govori *pívána* pored *pivara, ciglana* (od *cigla* »crijep«), *dvorana* pored *sala* (od njem. *Saal), kuglana, şokolana.* Najnovija je izvedenica nastala u doba industrijalizacije *čeličana,* gdje je *-äna* dodan na pridjev *čelični.* Rijedak je primjer za postanje sufiksa od imenica i zbog toga je od interesa za opću lingvistiku.

Lit. -.*Măreții* 262. *Lokotsch* 80. *Leskien* § 547.

Äna[2] f = hipokoristik *Ana* (Vuk) = *Ane* = (sa protezom;'- hrvkaj.) *Jana* f. Deminutivi: na *-ica Anica,* na *-ka Anka* (15. v.), *Ànkica,* na *-če Anče,* gen. *-eta* (ŽK), na *-oka Anoka* = *Janoka,* na -uša *Anuía,* dem. *Anuška.* Augmentativ *Anera* (Lika). Toponim *Sveta Jana,* etnik *Svetojanac,* gen. *-ânca* (ŽK), pridjev *svetojanski.* Latinski deminutivi u Dubrovniku: *-uculaAnucla* (Kotor,Dubrovnik), *Anuhla* (15. v.) = (sa aferezom *a-) Nukla* (Đordić). Ovamo će ići i Držićev deminutiv *Anisula.* Od hebr. *Anna.* S talijanskim deminutivnim sufiksom *-itta* > *-etta Aneta.* Prezimena *Anii, Ančić, Aničić, Anočić, Janušić* (hrv.-kajk., neizvjesno, jer može biti i od *Janui* < madž. *Janos).*

Lit.: ARj ï, 82. 89. 90. 93. 8, 265. Jireček, *Romanen* 2, 22—23.

anafora f (13. v.) — (sa aferezom *a-) năfora* (Srbija, Kosmet) = *năora* (Kosmet) = *napora* (Ljubiša) = *năvora* (Vuk) »(termin istočne crkve) posvećeni hljeb koji se dijeli u crkvi narodu poslije liturgije, poskurica, paskurica, hostija«. Određeni pridjev: *naforni* (Danilo). Balkanska riječ grčkog crkvenog podrijetla: rum. *(a)naforă, -fură,* bug. *náfora,* arb. *naforë,* cine. *anafurauă* »pétition, supplique« Od gr. αναφορά (upor. lat. prevedenicu *oblata)* »isto«; postverbal od ανά- »gore, iznova« i φέρω »nosim«. Kao internacionalna riječ u stilistici *anafora* »retorička figura koja se sastoji u ponavljanju iste riječi u istoj rečenici«.

Lit.: ARj l, 83. 7, 320. 509. 756. *GM* 296. Vasmer, *GL* 43. *Mladenov* 343. *Tiktin* 64. Můrko, *WuS* 2, 91.

anasar m: *mili moj gospodine..., velikýj hon'kiare i ~e,* u prijepisu Aleksandride iz 15. v. U druga dva rukopisa romana o Aleksandru Velikom čita se oblik bez početnog *a-: nasar.* Ide u najstarije naše turcizme arapskoga podrijetla. Daničić tumači iz *nesir,* pl. *ansar,* ali moglo bi biti i ar. *nazzar* »inspektor, admiral, vojvoda«.

Lit.: ARj 1, 83. 7, 605. *Lokotsch* 126. *EЫ.* s. v.

anason m »foeniculum dulce« (Pančić), pridjev na *-ov anasonov* (također bug., rum. *anason = anison* /Moldavija/, iz gr. ανισον, οίνησον), preko tur. *aniš* (Belostenac, Dubrovnik) = *aniž* (Vuk, Mikalja, Dubrovnik) = *aniz* (Šulek) = *anjez* (15. v., Šulek) = s talijanskim deminutivnim sufiksom *-itta* > *-etta anizeta f* »rakija začinjena anišem« = s tal. sufiksom *-ina anižína* f (Tivat) »mastika, mištrô, gen. *-ä«* = (sa a- > *o-) onež* m (slov.) = *ònaiz* (Vuk) = *onaj z* (Popović), odatle na *-ovica ònãjzovica* f »rakija od onaj za« = (sa nejasnim /) *onliz* (Stulić i Popović, prema Marelicu nepouzdano) »pimpinella anisum«. Oblici na *-aj-* mjesto *-i* jesu od austr.-njem. *Aneis.* Kod Slovenaca s protezom /-: *jánež,* pridjev *janežev)* poimeničenje *jáneževec, janežnik;* hrv. *(slatki} janus* (preko madž, *anos).* Ide li ovamo *janežić* »graue Eidechse«? Upór. još rum. oblike *aniș* (Erdelj), *(h}anoș* (Botoșani) i madž. *anos.*

Lit.: ARJ 1, 83. 90. 94. 8, 946. 950. *PUteršnik* 1, 358. 830. *Tiktin* 96. *Mlađenov 6.* Korsch, *ASPh* 648-649. *DEI* 209.

Anastas m = (sa aferezom α-) *Nastas* = hipokoristik *Násto* (Vuk) = *Naca* = *Nacko* = *Anastasije* = *Anastasia* = (prema kslat. i tal. izgovoru) *Anastázia* (17. v.) = *Anastažij* m prema *Anastazija* f = *Nastazija* (16. v.) = *Anastaze* (Kavanjin) = hipokoristik *Nasta.* Od gr. Αναστάσιος, stvoreno kao i *Paschalis* > *Paško* od *pascha* »Uskrs« od ἀνάστασις »upravo: rođeni na Uskrs«. Odatle prezime *Anastasijević* (podrijetlom Cincarin) = *Nastasijević, Nastasović, Nastić.* U bizantskoj Dalmaciji je to ime bilo u običaju i kod katolika. Kratilo se ispuštanjem *Ana-: Stasius* '(Split, 1258) prema *Stasia* (Krk, 1198), u Zadru *Sv. Stasila* (1466). Odatle prezime *Stošić.*

Lit.: ARj 1, 83. 7, 220. 648. 653. Jireček, *Romanen* 1, 51. 2, 22.

anatema f (13. v.) = (pseudojekavizam, upor. pisanje *anatema) anaćema* f (Crna Gora »crkveno prokletstvo, ekskomunikācija«. Odatle uzvik *ànatemate* = (s aferezom a-) *natemate đavola i njegova imena* (Vrčević). Značajno je da se zamjeničkim genitivom, u kojem je lice koje se proklinje, taj uzvik može rastaviti u dva dijela: *anate ga, te,* ili *mate.* Ta sintaktička konstrukcija nastala je prema *nalet ga bilo, sramota te bila.* Ne mislim da je taj uzvik nastao od gr. kosog padeža αναθέματος, nego od *anatema te bilo,* u kojem je genitiv *te* zbog prethodnog sloga u Ijutini (afektu) bio krivo spojen i tako srašten ostao, a kako je riječ duga, prepolovljena je također zbog afekta. Pridjev *anatemskī.* Na *-nik: anatemnīk* (Vuk) = na *-njak anatemnjak* prema *anatem' nica* f. Denominal na *-ati anatemati, -am* pf. = na *-isati anatemisati, -šem* pf. »prokleti«. Balkanska riječ crkvenog podrijetla: gr. ἀνάθεμ« »isto« (od ανά »gore«, τίθ-ημι »postavljam«)? rum. *anaftemă = anatemă,* bug. *anatema, anatemósvam,* cine. *anathimă, anathimare.*

Lit.: ARj 1, 83. 7, 680. Vasmer, *GL* 44. *Tiktin* 65. *Pascu г,* 12. br. 125.

Anatolija f (književno) = *Ànadol* (pjevanija crnog., preko turskog) = *Anadolija* —· (s aferezom *a-) Natalija* f (1-5. v.) »Mala Azija, Levanat«. Pridjevi na *-ski: natolijski* (16. v.) = *natolski* (16. v.), na *-evski natoljevski* (I. Gundulić). Etnikum *Anadolac,* gen. *-Ica* (Bosna), *Natoljevac,* gen. *-vca* »čovjek odatle«. Balkanska riječ grčkog podrijetla Ανατολή »istok«, arb. *anadolt,* čine. *Anatolie — Nădulie, anatolit* »Levantina«.

Lit.: ARj 1, 83. 7, 693. *Pascu 2,* 11, br. 123. *GM* 10.

anei (Dubrovnik) = *anei* (Perast), adverzativna partikula, prilog i veznik u isto doba, »pače, da, dapače, bržek« (17. v., Ančić, Terzić). U vezi sa tal. *ne* »ni«: *nana* (Božava). Od tal. *anzi* < kilát, *antea,* analogijski promijenjeno u lat. **antius* prema *prius.* Ovamo ide možda naziv rta kod Raba *Kaldănac,* gen. *Kaldãnca.* U toj složenici izvjestan je samo prvi dio *Kal-,* koji potječe od mlet. *čao* < tal. *capo* < vlat. *caput.* Drugi dio *-danac, -danča,* koji se različito piše u dokumentima, može se upoređivati s dubrovačkim obalskim toponimom *Dance,* gen. *Danaca* f pl. *D-* može biti lat. = tal. prijedlog *de* pred prilogom *anzi* (upor. *anzi detto* »detto prima«), no može se uporädivati i s predrimskim obalnim toponimom *Antiuni.*

Lit.: ARj 1, 84. *DEI* 236. *REW*[3] 494. Budmani, *Rad* 65, 167. Cronia, *ID* 6. Skok, *Slav.* 62. Ribezzo, *Onomastica 2,* 44.

-ancila, učeni sufiks latinskog podrijetla, poimeničenje lat. part, prezenta na *-ans, -antis* s popoću nenaglašenog sufiksa *-ia* za apstrakta: *-antia.* Pojavljuje se u jadranskoj zoni i u talijanskom vidu *-anca* < tal. *anza,* najprije u riječima, koje su i po osnovi latinskoga ili talijanskoga podrijetla. U oba lika ušao je u narodni govor i služi za izvođenje i

od domaćih glagolskih osnova. Apstrakta na *-ancija: dovŕšancija* f (Lika, sjeverna Dalmacija, Pavlinović) »dovršaonica, zadnji dan vršidbe«, *doiinjancija* (Lika) »dožinjanje« (v. žeti) = *dužijanca* f (Bunjevci u Tavankutu, Šebešića Žedniku kraj Subotice) »dožajnica« (Lika), *govorancija — govorancija — govoranca* (slov., *Jagić,* pismo Šurminu), *kukancija* (Hercegovina) »pomagnjavina«, *màntrãncija* (okolica dubrovačka) od *mantrati se* (v.) »vrtjeti se u glavi«, *nagonancija* (Crna Gora. Riječka nabija) »nagon silom na nešto«, *otepanclja* (Grižani) »kleveta« od *otepati, potèskãncija* (Rab) »(po)teškoća«, *tèrãncija, varâncija* (ŽK) pored *vàrãncija* i *varâncija.* Na *-anca: cokòtãnca* (18. v.) »stridor, cokotanje«, *mišanca* (Žrnovo) »jelo pripravljeno od kostrića, radića, žutinice i parapaća zajedno«, *obećanca* f (Marin Držić) »obećanje«, *obilanca* (čakavski), *obranca* »krivo drvo prebačeno preko ramena, kad se iz daljine voda nosi u dvije posude«. Tu je služio sufiks *-anca* za zamjenu dočetka u *òbramnica* (Vuk, v.). U *pridikānca í* (Bunjevci) za »propovjedaonica« služi istoj svrsi. U *ufanca* f (Dalmacija, Andrijašević) »ufanje« je unakrštenje sufiksa i prijevod prema tal. *speranza.* I u *uzdanca* f (Boka, Krtole, Vuk) »uzdanica« zamijenjen je domaći sufiks kao kod *ufanca.* Slično: *neuzdanca* f (Kašić, Kavanjin) »neufanje«; *uzglãnca* f (Bunjevci) »jastuk« < *uzglavlje* (od sintagme *uz glavu}; uzlmānca* (Bunjevci) »tijesto izliveno u tepsiju«, *vjeravânca* f (Krtole) »vjerovanje«.

Lit.: ARj 1, 819. 2, 684. 727. 734. 927. 3, 339. 6, 447. 7, 338. 8, 120. 320. 437. 9, 353. 10, 648. 11, 122. Štrekelj, *ASPh* 8, 315. 14, 533. *Marette* 562. *BI 2,* 573. 698. Y. Malkiel, *Developement of the latin suffixes -antia and -entia in the romance languages* (Univ. of Calif. Pubi. 1). Berkeley-Los-Angeles, 1945.

anćuga f = *inćun,* gen. *-lína* m (Dubrovnik) = *minčun* m = *minčôn,* gen *-öna* (Senj) = *menćun* (Vrbnik) = *inćok* (Zore) = *rnićun* (Budva) »vrst sardelina, engraulis encrasicholus«. Deminutiv na *-li: itićunić* (Stulić); na *-гса: minćunica* f »ime ovci na Krku (prema Kurelcu od imena ribe)«. *Anćuga* je od tal. *acciuga* s umetnutim *n,* upor. *ančuna* (Foggia) ı *ancina* (Genova) itd. *Inćun* ide naporedo s mlet. *in'ćo > in'ćuo* (Rovinj), dobivši sufiks *-un* i *-k; m-* u *minćun / menćun* potječe zacijelo °d unakrštavanja sa *mici* »malen«. Izvor je gr.^ ἀφύη. Glede *pi >* č, koje je pravilno u južnoj Italiji i Genoví v. *ač.* Oblici *inćun, minćun* i *menćun* s obzirom na fonetsku, pojavu *an > in* kao u *Uncun* pored *láncún,* mogu biti i dalmato-romanski leksički ostaci.

Lit.: ARj 3, 835. 6, 600. 715. 716. Rešetar, *JF* 12, 287. Matzenauer, *LF* 8, 12. *REW*[3] 520. *DEI* 28. Skok, *Term.* 53. 54.

andaga f (jedna potvrda iz 15. v., *Mon. şerb.* 408. *Sp. srp. 2,* 97. 99.) Daničić riječ definira kao »vas quoddam« i izvodi je iz gr. ἐνθήκη (prefiks εν- i *-teka* (v.) od τίθημι.) > lat. *entheca.* Prema novogrčkom izgovoru *nt > nd* i *k > g,* upor. tal. *èndica* »fondaco, magazzino, provista«. Vasmer sumnja u ispravnost Daničićeve etimologije, možda s nepravom. Samo je Daničićeva definicija značenja neispravna.

Lit.: ARj 1, 84. *REW** 2876. *DEI* 1475. Vasmer, *GL* 44.

andar (Šloser) = *andara* f »crna velika vodena biljka, marrubium«. Deminutiv na *-ьc > -äc: andarac,* gen. *-rea* (Šulek). Ne zna se gdje se govori. Od njem. *Andorn* < lat. *cantherum,* prema Weigand-Hirthu »dunkler Herkunft«.

Lit.: ARj 1, 84.

andara - mandara (Vuk), složenica značenja »koješta, zaludno, besposlica«. Ne deklinira se, pa je teško označiti gramatičku kategoriju u koju ide, da li je imenica ili prilog. U arb. postoji imenica *andere* f »oluja«. Odatle je glagol impf, *andàratì* »govoriti koješta« (Vuk) = *andarät, -am* (Kosmet) »mlatariti«. Daničić ovu riječ izvodi od ngr. αντάρα f »vika, svađa, boj«, što po svoj prilici nije ispravno jer tvorba upućuje na turske složenice tipa *kitap-mitap,* pa je sigurno naša dalja onomatopoetska kreacija stvorena prema turskom uzoru. Upor. *tăndara-măndara* (v.).

Lit.:ARj 1, 84. *GM* 11. *Elezović* 1, 15. *Klaić* 1252.

ändrak[1] m (Vuk, Srijem, Bačka, Srbija) »riječ bez određenog značenja«. Upotrebljava se u pitanjima čuđenja: *što tije* ~ ! kao supstitut za *đavo, vrag, sent* (ŽK, slov.), *koji ti je andrak* ?, i u kletvi *andrak te odneo,* mjesto *đavo, vrag.* Čini se da je grčkog podrijetla: ἀνθράκιον »Geschwür« unakršteno sa δράκαινα »ženski zmaj«. Ali je mogućno, da se pod *andrak* skriva i rum. *un drac* (u *izrazu e tot un drac* »sve jedan vrag, alles eins«) < lat. *draco,* -ora's u značenju »vrag« ili možda prije ime biljke *mandragora* (v.), od koje se poludi, jer se u Srbiji govori u kletvi *matrag,* koje

je skraćenica od rum. *mătrăgună* < *madragora*. Upór. *Por' că î - a dat cineva mătrăgună* »lud je«, upravo »čini se da mu je dao mandragoru«. Nikako ne zadovoljava Daničićevo izvođenje od perz. *ädrenk* »bol, žalost, nesreća«.

Lit.: ARj 1, 81. *Tiktin* 567. 962. *Rohlfs* 146. *REW*[3] 5291.

ândrãk[2] m »dumetum, česta« (Valjevo, Stari Vlah) = (unakrštavanje sa *drača") handrača* f (Dubrovnik, Vuk) »česta, trnje, živica«, s pridjevom *handračev,* augmentativ *handračina.* Odatle poimeničen pridjev na *-bsk andraška* f (Hrvatska, Donja Stubica) «biljka leontodon taraxacum«. Ovamo ide možda i *antraga* f (Slavonija, Jablanci, nedovoljno potvrđeno) »lomina, travuljina, korov«. Daničić pomišlja na grčki botanički termin ἀνθέρικος, lat. *anthericus,* ἀνθέριξ [1]>osje na klasu, klas«, ἀνθερίκη »aphodèle«, što ne može biti ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 1, 84. 85. 93. 3, 565. *Rohlfs* 2453.

andr(a)mólji, gen. *-ólja* m pl. »dronjci što od pocijepanih haljina vise na čeljadetu«. Po tome i »drugo što bi kao oni visjelo na čeljadetu ili čemu god« = (disimilacija *n — m > n — v) andravolji* (Vuk) »isto; pejorativan izraz za odijelo« = *andramttje* n (Vuk) »kao nešto ljepše od *andravolja«* (eufemističku unakrštavanje sa *milje) = antràmanja* f (Lika) »(metafora) cima krumpira povučena zajedno sa gomoljikom«. Prema Daničiću od grčke složenice χονδρόμαΛλον »gruba vuna, vuna s runjama«, prema Vasmeru vjerojatnije u vezi s katal. *androminas:* »1° Habseligkeiten, 2° im Wege stehende Gegenstände«. To je daleko upoređenje. Možda je njem. složenica *Haderwolle* s umetnutim *r* pred dentalom.

Lit.: ARj 1, 84. 93. Vasmer, *GL* 44.

Andrej m (13 — 17. v.) (pridjev *AnJrejev,* prezime *Andrejevic) = Andreja* m (13. v. *-a* prema gr. *-as) = Andrejos* (14—15. v.) = *Andrija* (13. v.), pridjev *Andrijin,* prezime *Andrijevič = Andrijāš* (16. v., prezime *Andrijašević) — Andrije.* Hipokoristici: *Andra* (Srbija, Vuk, pridjev *Andrin) = Andrò* (prezime *Andrić, Andrović}* =-- *André,* gen. *-eta* (13. —14. v.) = *Andre* (Cres) = *Andreta* (15. v.) = *Ändruško* (15-16. v.) = *Andros* (prezime *Androšević) = Àndriko.* S protezom: *Jandrij* (15-16. v.) = *Jandrîja* (ŽK) = *Jandrijaš,* hipokoristik *landre, landra,* prezirne *Jandrić* (hrv.-kajk.), *Jandričić* < **Jandriko* = (s ispuštanjem suglasnika *n* pred dentalom, obratan govor, ili disimilacija *n — r* > 0 — r) *Jadrij* (15. v.), hipokoristik *Jadra, Jadre,* gen. *-eta, Jadre* (Cres), pridjev *Jadrînovi* pored *Jedrînovi* i *Jidrtnovi* (nőm. pl.), svetkovina *Jadrmjina,* prisjev *Jadrov* (dalmatinsko prezime *Giadrov),* toponim *Jadrtovac* = tal. *Castel Andreis* = *Jadrêj* (Cres), prezimena *Jadrić* = (na *-úľ) Jadntlič* od *Jadrul* (Zadar, 1527); sa *a* > *o* potvrđeno samo u prezimenima *Ondrić* = *Ondrihich* (Dubrovnik). Od grčkog svetačkog imena Ανδρέας. Odatle ime mjeseca studenog *andrejščak* (slov., Prekomurje), poimeničen pridjev *andrejsk(i)* + *-jak,* ime *bulke jandrašika* (Zagreb) »kosmura«, *jadrašicaj-iešica* = *jandraška* »cichorium intybus«, na *-ona* (prema *masona, mošunkd) jandrašona* »jabuka«. Veoma rašireno ime i u dalmatinskim gradovima u srednjem vijeku.

Lit.: ARj 1, 85. 4, 404. 405. 440. 452. 9, 2. *Pleteršnik* 1, 4. Ribarić, *SDZb 9,* 64. 66. Jireček, *Romanen* 2, 22.

àndrkva f (Mikalja) »pastinaca, paštrnak, slatka trava«. Postanjem, treba razlikovati od *àndrkva* f »raphanus, rapistrum«, koje ide zajedno sa *rdakva,* v. *rodakva.* Ne zna se pravo da li se gdje govori *andrakva* »hren«. Daničić je izvodi od gr, ΐνδράχλη = ἀνδράχνη »portulaca; pourpier«. *Àndrkva* u naznačenom značenju nije dovoljno potvrđena. Vasmer je nije uzeo u svoj rječnik grecizama. Ako postoji u narodu, slaže se sa ngr. *andraka* (Južna Italija).

Lit.: ARj 1, 86 *Rohlfs* 137.

andróbus, novije dijalekatsku izopačenje novog tehničkog naziva *omnibus* ili *autobus.* Nije zahvatilo saobraćajni jezik.

Lit.: Pavlovic, NJ 7, 58-61.

ändžak, prilog, »samo, jedino«, potvrđen dosada samo u Kosmetu, ali postoji i bug. *ándžak* (sinonim za *ta imenno, tăkmo)* i čine. *angeac* «od prilike«. Odgovara turskom pridjevu, vezniku i prilogu *ancak* složenom od *an* (3. 1. sing, *ona* ili *äna)* i *-čak — çağ* »količina uopće«.

Lit.: Elezović 1, 16. *Pascu* 2, 108. *Deny* § 424 i sl.

anđeo, gen. *-dela* m (16. v., književno, Vuk) = *andel* (Rab), odatle deminutiv na *-ьc* > *-äc anđelac,* gen. *-Ica* == na -»fe > *-ák andelak,* gen. *-elka* pored *-eoka* (15. v.), na *-äc* < *rbk-\--ić anđelčić,* pridjevi na *-ov andelov,* na *-bskb anđelski* = *anđeoski,* apstrak-

tum na *-bstvo ändeostvo; j* mjesto *d* kod čakavaca: *anjel* (Hektorović) = *onjel* (Brač, Brusje) = *ânje* (Božava), kod kajkavaca *aňgel* = *ajngel* (ŽK). Kod dubrovačkih pisaca (sa *gj* > *dj) andio,* gen. *-djela* = *-dela* (Dubrovnik, Perast), *arkandio* (Risan). Kršćanski termin: od gr. ἄγγελος »poslanik«, lat. *angelus.* Dubrovački oblik *andio* govori za velami izgovor *ge* kao u Bovi i Otrantu *ànghielo,* upor. *liturgija* (bizantski izgovor). Upor. bug. *angel,* slov. *angel, angelček* prema *ánjouc,* rez. *anjul.* prema furl, *agnulı* arb. *engjell.* Prema tome je književno *d* nastalo zamjenom gr. *e* sa (jat). Za izgovor prema tal. *gè* > mlet. *z* potvrda je u ličnom imenu *župan Anžul,* skraćeno *knezb Anžb* (14. v.) < mlet. *Anso, Anzolo.* Odatle dalmatinsko prezime *Anzulović.* Upor. u Rovinju *Anzula.* Ženska lična imena: *Andelija,* hipokoristik *Anda, Jéša* (Lika) = *Đeša, Jesna. Andželika* (Dubrovnik) »vrsta biljke« < lat. i tal. *angelica* (15. v.).

Lit.: ARj 1, 86-7. 93. 4, 628. *Mladenov 6.* Rešetar, *Stok.* 224. *GM* 95. Sturm, *ČSJK* 6, 68. Ramovš, *Gram. 2,* 235. Zore, *Tuđ.* 1. Hraste, *SDZb* 10, 21. i *JF 6,* 187. Vasmer, *GL* 44. *Klaić* 63.

áneta, gen. pi. *ánetã* n »zavojiti žljebovi u puščanoj cijevi«. Izgleda da se deklinira kao *tane, laneta.* Možda < ar. *enhā* plural od *nahv* »put, pravac«. Potrebne su još druge potvrde. Nema potvrda iz drugih balkanskih jezika.

Lit.: AR 1, 90.

angàrija f (16. v., Dubrovnik) »tlaka, kuluk«. *Angaria, angaridia (-idia* od *-idiare* < gr. -ίζειν), *angaredum, angariar, angararius* dolazi vrlo često u dalmatinskim latinski pisanim statutima u istom značenju, ovdje iz bizantskog prava. Također i tal. *angaria, angheria.* Balkanska riječ: bug. *angàrija,* arb. *angart.* Od gr. αγγαρεία, glagol ἀγγαρέω »kulučim«, apstraktum na -εια od gr. αγγαρος »poslanik perzijskog kralja na konju (koji je imao pravo ubirati takse)«.

Lit.: ARj 1, 90. Jireček, *Romanen* 1, 87. *GM* 12. *REW*[3] 458. *DEI* 201. 202. *Maguranić 5.*

Anglija f (15. v.), etnikum *Anglijanac* (Belostenec), pridjev *angliski, anglijanski* (nije ušlo u jezik) = (sa tal. sufiksom *-ese* < lát. *-ensis) Englez,* gen. *-éza* m (Vuk, danas općenito) = *Anglez* (Crna Gora), pridjev na *-bski engleski,* zemlja *Engleska* (Vuk); (analogijom prema *viški* od *Vis* itd.) *engleski* (Pavlinović), (sa *-en* > *-in* kao u tal. *inglese} Ingles /- ezm* (17—18. v.), *ingleskī, Ingleskinja f, ingleskī* (Vuk, Boka, Molai), *Ingleskā* = (sa *z* > *ž) ìnglez,* gen. *-éža,* (potpun italijanizam) *Inǵlmtera* (18. v.) = *Inglitera, engUterski* (16. v.) = (prema turskom, a taj prema talijanskom) *ingiliz* — *Indiliz* (Srbija), *indiliski,* grad *Inglitar* (narodna crnogorska pjesma) = *Neglitera* (Mirakuli), denominai *poingležiti se* (Pavlinović). U .složenicama prvi je dio uvijek prema latinskom, kao i u njemačkom, francuskom : *anglosaski (-saksoński), anglo--normanski* »normanski u Engleskoj«, *anglo--egipatski, anglo-iranski* itd., u značenju obostrano *engleski* i *iranski* itd. Od lat. pridjeva *anglicus* > *anglicanus* > *anglikanski* (crkva).

Lit.: ARj 1, 90. 3, 838. 839. 8, 835. 10, 466.

angosa f (Marulić u rimi *podnose* / *trpiše angose,* Judita 3, 306). U komentaru *angose* komentiraju se sa »nevolje«. Daničić misli da zbog rime stoji mjesto *angosa.* Komentar govori protiv toga mišljenja. Potreba komentara govori i za to da se *angosa* nije upotrebljavala u Splitu u Marulićevo doba. Marulić upotrebljava doduše zbog rime dijalekatske oblike (npr. *pes, mei").* Drugih potvrda za *angosa* < lat. *angustia,* tal. *angoscia* nema. Ovamo ide možda (s aferezom *an-)* ribarski termin *goša* f (Split, Bijela, Boka) = *gola* (Mljet) »der mittlere dichte Teil des Netzes im Gegensatz zu Seitenteilen (krila), trećina tratke«. To je dio *sabake. Oči su široke prs i po', do goča su mrje, dje su oči široka dva prsta, a daje je kolić', na količu su oči široka četiri prsta* (Opis sa Mljeta). Prijelaz *-sa* > *-ča* je prema *guče* (v).

Lit.: ARj 1, 90. Rešetar, *Štok.* 235. Macan, *ZbNŽ 29,* 209.

angrīz, gen. *àngriza* m (Split, Šulek, haplologija) = *granàriz* m (Dubrovnik, Cavtat, Zore) »riža«. Od apozitivne složenice tal. *granoriso.* Drugi dio *òriz* m (Perast, Vuk Crna Gora, Mikalja, Kosmet, Boka. Piva, Drobnjak) = *oriz* (Prčanj *oriz na kavraman,* ib. »Lammfleisch mit Reis«; pridjev *orizon,* na *-ište orizište* n toponim *Orizari)* = *oriza* f (Stulić) = *drīz,* na *-iça ori&ica* »kobasica u kojoj ima oriža«, *orižice* f pl. /Vrbnik/ »biljka sedum acre« = *oriža* f (Lika K) »pirin(a)č, riža«. Oblik *oriz* je balkanski grecizam (gr. Ορυζον): stcslav., rum., bug., arb. *oriz.* Preko srvnjem. *ris,* nvnjem. *Reis* > *ríša* (općenito

u Hrvatskoj, ŽK; Šibenik); slov. *riè* f pored *rajž* m. Preko tal. *riso* > *říz* (Zaostrog), *ríž,* gen. *riža* (Božava, Rab, Istra). Preko madžarskog došla je složenica *riškaša* f (hrv.-kajk., Belostenac, Voltidija). Za gr. δρυζον upór. sanskr. *vríhí-š,* afg. *vriže* > nperz. *birindz* > tur. *pirinç* > *pirin(d)ć.* Indeklinabile *rizi* f pl. (Dubrovnik, Korčula, Potomje) dolazi od mlet. *risi-bisi* »jelo od riže i graška«.

Lit.: ARj 9, 168. Rešetar, *Štok.* 241. *Elezović* 2, 533. Kušar, *Rad* 118, 19. Vuković, *SDZb* 10, 391. *Pleteršnik* 1, 428. 847. 2, 372. 428. *Miklošič* 225. *Bruckner* 473. *Holub-Kopečný,* 321. *REW*[3] 6109. *Bonfante, KZ* 64, 129. GAÍ 38. 316. Štrekelj, *DAW* 50, 52–53.

-anin m, običnije **-janin** m, složen je sveslavenski sufiks indoevropskog i baltoslavenskog podrijetla, *-j* od *-janin* potječe po svoj prilici od ie. sufiksa *-го* (upór. *-aj* prema *-jaj}.* Paralela mu je u litavskom *-énas (Tilzénas* »čovjek iz Tilzita«, *Kalnėnas* »brđanin«), a u grčkom -ήνοζ: Λαμψακηνός »čovjek iz Lampsaka«, Δαμασκηνός. U singularu dolazi i u antroponimiji *(Varešanin, Kuprešanin, Orеščanin).* Drugi dio ovog sufiksa *-in* dolazi i u u apelativima (primjer: *gospodin:* pl. *gospoda, vlastelin: vlastela)* i znači jedan individuum između drugih iste kategorije. Zbog toga iščezava u pluralu. Plural u starijem jeziku glasio je po suglasničkoj deklinaciji *-ane, -jane,* danas analogijom izjednačeno sa deklinacijom *o: -ani, -jani.* U narječjima po analogiji plurala gubi se *-in* i u singularu (u kajkavskom i djelomice čakavskom: *Zagrepčan* mjesto *Zagrepčanin).* Kod plurale tantum dolazi i u toponimiji od najstarijih vremena. Služi za izvođenje imena stanovnika muškoga roda (mještani) od imena mjesta i krajeva ili od apelativa, koji znače naselje *{grad, varoš, selo, ostrvo, otok, brdo), a* može označivati i jednoga između neke množine *(pučanin* od *puk, kršćanin, gošćan* »jedan između gostiju« ŽK). Oblik *-ëninъ,* koji odgovara tačno litavskom *-énas* (bez slavenskog individualnog -ini) i grčkom -ήνος, očuvao se samo u slavenskom narodnom imenu *Sloeninъ,* o kojem će biti niže govora, *-anin* bez *j* dolazi u *Bečanin* (od *Bec), Moračanin* (od *Moračd), Senjanin* (od *Senj), Spužanin* (od *Spue), Mačvanin* (od *Mačva,* prema ovome *Bačvanin* prema *Bačka), Tuzlarım* (od *Tuzla), Kotoranin* (od *Kotor), Makaranın* (od *Makarska* ili bolje od *Makar,* kako se brdo zove, prema ilirskom *Muccurum),* i apelativu *varošanin,* tj. u svim onim slučajevima gdje već osnova sadržava *č, š, ž, nj, cv, r. Zbog* toga se može kazati da je *-anin* nastao iz *-janin,* ne obratno. *-janin* naime palatalizira *c, d, g, h, k,* $/_5$ *m, n, s, sk, st, t, v u č, đ, ž, š, lj, št = šć, ć, vlj: Jajčanin* (od *Jajce,* također prezime), *Vinkovčanin* (od *Vinkovci), Karlovčanin* (od *Karlovac), Mlečanin* (od *Mleci), brđanin* (od *brdo), Beograđanin* (od *Beograd), Bažanin* (od *Bag), Ličanin* (od *Lika), pučanin, otočanin* (od *otok), Rimljanin* (od *Rim), Jakinjanin* (od *Jakin), Hrvaćanin* (od *Hrvati), Cavtaćanin* (od *Cavtat), Banaćanin* (od *Banat), Hraštanin* (od *Hrast), Ivaštanin* (od *Ivanjska), kršćanin, ostrvljanin* (od *ostrvo). -janin* dolazi veoma često vezan uz sufiks *-ъс* zbog toga što i ovaj sufiks služi sam za se u istoj funkciji: *-canin,* koji se dodaje veoma često zbog toga da bi se osnova očuvala čista bez palataliziranja: *Zagrepčanin* od *Zagreb* (nekada kod Belostenca *Zagrebac), Dubrovčanin* (od *Dubrava* mjesto *Dubrava* za *Dubrovnik), Mitrovčanin* (od *Mitrovica).* Ovamo i *Decani* (od *dědina).* Rjeđi je konglutinat sa *-ar* < lat. *-arius,* koji sam dolazi također u istoj funkciji kao *-janin* (upór. *Prijekari* od *Prijeko* u Dubrovniku) : *Lešćaranin* (od *Liješće,* Lika). Sasvim rijetko služi od pridjeva: *vāroščan* (ŽK, od *varoš).* Sufiks *-ъс* može doći i na konac ovoga sufiksa: *Piroćanac* (od *Pirat,* također prezime), *Sesveščanec* (kajkavski, od *Sesvete), Roviščanec* (od *Rovišće).* Ovamo je došao prema mociji. Danas vlada naime tendencija da se femininum od *-janin* pravi ispuštanjem *-inъ* i zamjenom sa sufiksom *-ka,* koji je nekada pravio femininum prema *-ъс (Prištevac — Prištevka, Smederevac — Smederevka, Slovenac ~ Slovenka): Zagrepčanin — Zagrepčanka, Beograđanin — Beograđanka, Bečanin — Bečanka* itd. U narječjima se bolje očuvala starina. Tako je u čakavskom za *Hvaranin {Forări)* femininum *Hvarka.* Pred *-janin* može ispasti sufiks koji je služio za izvođenje toponima: od *Dubašnica* (Krk) stanovnici su *Dubašnjani* (sa disimilacijom *Dubašljani).* Sinonimi su ovom sufiksu *-ьc, -ak, -jak {Ljubušak* od *Ljubuški)* i tursko *-lija* (v.). Posudiše ga Rumunji, i to, a to je značajno, prema *-eninъ* > *-ean.* Istisnuo je posvema latinski *-ensis* i dodaje se toponimima i apelativima latinskoga i slavenskoga podrijetla bez razlike, mnogo dosljednije nego u južnoslavenskim jezicima: *apusean* »zapadnjak« od *apus* »zapad« (od glagola *a apune* »zapasti«), *codrean* »šumski čovjek« (od *codru* »šuma«), *Bucureștean* (od *București), mãsean* »gost« (od *masă* < lat. *mensa* »sto«). I femininum je posuđen *-eancă: Bucureșteancă. Zbog* toga je i *-că* <

-bka prenesen: *Rumîncă* »Rumunjka«, *-janin* posudiše i Arbanasi: *Dibran* (od *Dibrë), Shkodran {Skadranin), Mishkodran* »stanovnik okolice Skadra«. Jednako je posuđen i -ifaz za femininum. [Usp. i *-janin}.*

Lit.: Maretić 262. i si. 290. i si. *Leskien* §§ 391. *Vandrák* l, 542, § 497. *Pekmezi* 221. Pascu, *Sufixele* 302.

ànio, gen. *anjela* m (Perast) = *anijo,* gen. *anjela* (Mljet) = *anjel* (Račišće, Brač) = *anel* (Korčula) »1° gvozden kolut zaliven u stijenu pokraj mora gdje se lađe privezuju, u zidu za vezivanje životinja, 2° *{svjetala s anjelom,* Mljet), brnjica, bijančug, prejica (Smokvica, Korčula)«. Od tal. *anello,* lat. deminutiv *anellus* = *anulus* od *anus.*

Lit.: ARj l, 289. Macan, *ZbNŽ* 29, l, 209. *REW*[3] 452. *DEI* 195.

anita (15. v.) = *anet* (16. v.) »kopar (v.)«. Arb. *anido* »isto«. Od lat. *anēthum* > tal. *aneto,* biljka, podrijetlom mediteranska.

Lit.: ARj l, 89. *REW*[3] 455. *DEI* 197.

ankas s prijedlogom *za,* s prilogom i glagolom *reći* (Dalmacija, valjda Podgora, Pavlinović) »reći nešto napola, natuknuti, da bi se što doznalo od drugoga«. Bez prijedloga kaže se s priloškim sufiksoqi *-ice ankasice.* Daničić izvodi od ar. *ankas* »nepotpuno«. Arabizam koji u drugim našim krajevima ni na Balkanu nije potvrđen.

Lit.: ARj \, 90.

ânkora f (Šibenik, Mljet, 16-18, v.) = *ânkura* (Perast, Cres) »sidro«. Denominai na *-ati ankorati.* Od lat. i tal. > *àncora, a* to od gr. ἁγκυρα, estruščanskog podrijetla. Ovamo ide balkanski turcizam perzijskog podrijetla *lenger* (< όζγκυρα, sa novogr. *ng* < *ne)* (Posavina, nar. pj.) = *lender* m (18. v., nar. pjesma) iz oblasti pomorstva, bug. *lenger.* Prezime *Lengerović.*

Lit.: ARj \, 91. 6; 7. *REW*[S] 443 b. *DEI* 190.

-auskī je pridjevski sufiks složen od *-an* različita podrijetla i od općeg pridjevskog sufiksa *-skī* (v. niže). Prvi je elemenat nastao najprije od tal. *-ano* u *amerikanski* pored *američki, afrikanski* pored *afrički, austrijanski* pored *austrijski, (i)talijanski* pored čega se upotrebljava *italski* samo u lingvistici (samo kad se govori o starim ie. narječjima na apeninskom poluotoku), *trojanski* pored *trójski* (od *Troja),* tj. talijanski je pridjev postao naš kad mu se dodao naš opći pridjevski sufiks *-ski.* Upór. gore *efikasan* iz fr. *efficace,* v. *-(a)n.* Prema ovima je valjda prekrojen grčki pridjev *damascenus* u *.damaštariski.* Tome sufiksu *-anskï* odgovaraju imenice .naroda na *-anac* (v.). Prema ovim hibridnim, pola stranim, a p'ola domaćim primjerima stvoreni su zacijelo *muhamedanski* i *Mehamedanac,* koji se u Bosni ne govore, nego *muslimanski* od *Muslim* i *Musliman,* stvoren dakako i ovaj na isti način. Upor. tal. *maomettano* i njem. *mohamedamsch.* Što se govori *-anski* u navedenim primjerima, razlog leži i u tome što i Nijemci stvor.· se na ovaj način svoj hibridni sufiks *-anisch* u *amerikanisch, afrikanisch, mohamedamsch.* Zbog toga ih je bolje izbjegavati i zamjenjivati s *američki, afrički, austrijski.* Drugog je postanja *-anski* u *božanski, vladičanski, čovječanskī* (Lastrić *čovičanski), djevičanski* (Lastrić *divičanski), brčanski* (od *Brka,* rijeka, *Brčko,* mjesto na njoj). U starijem jeziku govorilo se *člov,ičaski* (Bernardin), *člověčaskije* (a. 1333, *Mon. şerb.* 163), što je sasvim ispravno prema stcslav. *člověčbsk-.* Ovako bi bilo u svim navedenim primjerima, gdje stoje *c k g* ispred *-bsk-* da su potvrđeni iz starijih vremena. Ovdje je *n* umetnuto pred sufiks *-ski.* Umetanje je analogické prirode. Nastalo je prema *veličanstvo, veličanstven,* gdje je *-an-* pravilno, jer je to apstraktum, izveden ód prošlog participa pasiva *veličan* od *veličati,* jednako kao *poznanstvo* od *poznati — poznán, znani, znan.* Da *čovječanski* i *veličanstvo* idu zajedno, vidi se u Zadarskom lekcionářů, gdje na str. 73 b čitamo : *Kad sede sin čovičaski na pristolji veličastva svoga,* što Vuk prevodi *Kad sjede sin čovječij na prestolju slave svoje* (= *Cum şederii filius hominis in sede majestatu suae,* Mat. 19, 28). Vidi se da je *veličanstvo* stvoreno prema *velik,* a onda zamijenjeno u *veličanstvo* prema participu *veličan* od *veličati.* Odavde je *-anski* prenesen na imenice sa *c k g* u osnovi, čak i na *katoličanski* (Kanižlić) od *katolik* i na *poštanski* od *pošta,* ali u narječjima *poštarskī.* U posljednjem primjeru dogodilo se umetanje i iz istog razloga kao *-an-* u *mjestance.* U *pošt* + *ski* moralo se naime izbjeći asimilaciji suglasnika, da bi se mogla bolje vidjeti osnova, dakle iz razloga razgovjetnosti. Treći je razlog, sasvim različit, za postanak sufiksa *-anski* u *ciganski, građanski, mačvanski* (također prezime), *rišnjanskī, tuzlanski, kršćanski* = *(h)riSćanski.* Ovdje je nastao od etnika na *-anin, -janin* na jednak način kao u mociji *Zagrepčanka* (mjesto *Zagrepka)*

prema *Zagrepčanin,* kao u *Hvaranka* pored u u narječju pravilnog *Hvârka* prema *Hvaranin,* *-anstvo,* apstraktan složen sufiks, samo što mjesto *-ski* stoji *-sivo* (v.), dolazi samo kod pridjeva *-anski* izvedenih od osnova *c k g: božanstvo, čovječanstvo, djevičanstvo, katoličanstvo, veličanstvo, vladičanstvo.* Taj sufiks je analogickí prenesen u *svjedočanstvo* (od *svjedočiti, BJ 2, 512,* Vuk; pored ispravnijeg *svjedodžba),* prema *poznanstvo* od *poznati.*

Lit.: Maretu 35, § 39 a. 306, § 555 i 314, § 362 *c. Leskien* §§ 511. 512.

-ant, sufiks lat. = tal. > njem. podrijetla. Služi za pravljenje radnih imenica često pejorativnog značenja od stranih i kadikad od domaćih imeničkih i glagolskih osnova, upor. *-ancija.* Većinom su to novije izvedenice. Dolazi najprije u stranim riječima, gdje je ovaj sufiks upravo particip prezenta: lat. *-ans,* gen. *-antis* > tal. *-ante.* Sama osnova odnosno i osnovni glagol često se ne nalazi kao posudenica u našem jeziku: *trafikant* »prodavač duhana« od *trafika* »prodavaonica duhana«, *politikant* od *politika, maturant* prema *matura, maturirati, laborant* od značenja, koje je u *laboratorij(a),* a sam glagol *laborirati* ima drugo značenje »bolovati od nečega«; *muzikant* prema *muzicirati* i *muzika, komedijant* prema *komedijati* i *komedija, komandant* prema *komandovati = komandirati, komanda, ignorant* »neznalica« prema lat. glagolu *ignorare* »ne znati«, *(ignorirati,* ima drugo značenje »ne priznavati, ne cijeniti nekoga«), *špekulant* prema *špekulirati, denuncijant* prema *denuncirati* itd., *diletant* za koji ne postoji glagol. Od domaćih je osnova obična riječ *prevarant* »varalica« prema *prevara,* zacijelo u vezi sa *defraudant, zabušant* »embusqué« (nastala je u prvom svjetskom ratu) od *zabušiti, -lm* »sakriti«, đački izraz *bubant, biflănt* »koji uči odviše na pamet« od domaćeg glagola *bubati* i od posuđenog iz njemačkog jezika *blflati* < *büffeln.* Latinska je varijanta ovog sufiksa *-ent: dirigent, student.* Samoglasnik e je iz latinske konjugacije na *-ere* kao *-ant* što je prema *-are.* Ova varijanta ne znači samo radne imenice nego i stvari, kao *koeficient, incident, orient.* U ovoj varijanti moguće je nepostojano *a: incidenat.* Maretić nije uzeo ove sufikse u svoj popis zacijelo zbog toga što za njih nema primjera u Vukovu Rječniku. Pridjevi svojstva od *-ant* / *-ent* prave se dodavanjem općeg pridjevskog *-ьn* > *-an : sekăntan, korpulentan, kompetentan, pregnantan.* Kad znače lica, prave se pridjevi na *-ov* (posjed) i na *-ski* (svojstvo).

Lit.: ARj 11, 784. *Holub Kopečný*451 -456. *DEI* 218. *Vandrák* l, 671.

anta f (Vuk) »humka, granica« (Srijem, Bačka, Srbija u valjevskom okrugu). Odatle denominai *ântati* impf, »praviti *ante«.* (Vuk, u istim krajevima). Potječe od madž. *ham* «hum«, koje je postalo femininum kao *bitanga* < madž. *bitang.*

Lit.: ARj l, 91. Radojčić, *GUD* 2 (1929), 248-50.

antèrija pored *änterija f* (Vuk) »kratka haljina s rukavima koja se nosi pod drugom« (u istočnim krajevima, npr. u Bosni), odatle denominativ *america* f (za *-rijica}* pored *anterijca* i apstraktum koji je postao konkrétum *anterüuk* m (Vuk) »količina platna za anteriju«. Riječ je raširena na Balkanu: bug. *antèrija,* rum. *antenu,* arb. *ändert* (ovamo došla preko novogrčkoga, kako pokazuje *nd* < *nt).* Turcizam *(ameri* »donje odijelo slično zapadnoj spavaćoj kabanici«) arapskoga podrijetla (ar. *'•amari,* prema glasovitom junaku *Amar* iz doba arapskoga poganstva).

Lit.: ARj l, 91, *SEW* l, 28. *Mladenov* 7. *GM* 11.

anti- »protu«, prefiks grčkoga podrijetla, ne upotrebljava se u pučkom, nego u učenom govoru *antikr(i}st,* (16. v., Marulić, Postila), *antipapa* (Kavanjin), s pridjevom *antikrstov* = *antikrist* (Vuk), *antikristov, antipod* — lat. *antipodae* od gr. αντίποδες pl. od πους, ποδός »noga«, *antispasmotikon* (Reljković, grčki pridjev od άντι,σπασμός). U toponomastici *Antivar* (Kavanjin) = *Bar* prema tal. *Antivari* prema grčkom izgovoru β > arb. (talijanizam) *Tivari* (sa gubitkom *An-},* etnik *Tivaras* »Baranin« prema f *Tivarēsh* »Baranka«. Hrv.-srp. izgovor Bâr osniva se na lat. *Barium* (upor. *Bari* u Italiji). Dokaz za to je i dio grada koji se zove *Brbot* (poviše Podgrada) < lat. *barbatum* »mjesto obrašteno sitnom šumom«. Upor. *Bărbat* na Rabu i Pagu.

Lit.: ARj l, 91. 92. Skok, *Slav.* 58. 71.

antìluk (Vuk) m »šesták, turski novac od šest groša« (nar. pj.). Turcizam, apstraktum izveden od brojnika *altı* »šest« s pomoću sufiksa *-luk* (v.); riječ danas više ne živi, jer je nestao taj novac. Upor. za izumiranje naziva novaca *patakun* (ŽK), *novčić = krajcar, forint(a)* itd. U turskom *altılık* nastala je disimilacija / — /

> *n — l* prema *Altiparmakovic* (prezime od *altı parmak* »šest prsta«), gdje je po pravilu nema.

Lit.: *ARj* 1, 92.

antor m (Kavanjin) »biljka helleborus niger, kukurijek«. Od tal. *amòra* »aconito«. Kavanjin spominje tu biljku uz *nalip* i *cikutvu* (v.). Promjena roda nastala je odatle što je tal. f shvaćen kao genitiv.

Lit.: *ARj* 1, 93. *DEI* 232.

antrešelj m (Vuk, Bosna, Krivošije, najčešće s prijedlogom *uis* glagolom *staviti}* — *antrśalje* n (Stulić) = *antršelje* (Bela) = *antrselj* (Kavanjin) = *antreš* (u prilogu *u autres* »povrh svega drugog«, Vrčević) — *antréše* (Šibenik) = *(an* > *in* kao *láncún* > *Uncun,* v.) *intrešelj* (Stulić) = *intrišel* (Smokvica, Korčula) = (prijevod prefiksa ш »u«) *utrešelj* -= (odbacivanje prefiksa *in-}, trèselj* (Vuk, nar. pj.) = *trešéj* (Zatrebač. Izvjestilac Arbanas kaže i *ndërmjef)* = (disimilacija *r — /* > *r — ii) trešmj,* gen. *trešnja* (Krtole) — *trešelja* f »1° ono što se natovarenu konju metne odozgo među strane, mjesto između dviju natovarenih strana, prazan prostor između dviju strana na samaru; 2' mali mijeh za vino (Smokvica); 3° krtog, sordes in cubili sparsae (Srijem)«. Na -zk > *-ak trešeljāk; metnuti na utrešeljak* (Sarajevo) »oben drein geben«. Dvije su mogućnosti postanja: ili je dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. **intersellum* od *sella* »sedlo« s prefiksom *inter,* ili je kao' pastirski termin ostatak jezika srednjovjekovnih Vlaha od rumunjske sintagme *între* + *şei* ili *şele* od ja < *sella* »sedlo«, pl. *şele,* arb. *shalë.*

Lit.: *ARj* 1, 93. 3, 850. *REW»* 7795. Jagić, *ASPh* 1, 281. Skok, *ZRPh* 36, 644.

Antun, gen. *-una* (16. v.) m prema f *Antunica,* pridjev *Antunov,* poimeničen ti prezimenu *Antunović,* hipokoristik *Ante* = *Ama* s pridjevom *Antin,* odatle prezime *Antii* prema f *Anta,* deminutiv na *-ica Antica, Tone* = *Tône* (Cres) s hrv.-kajk. deminutivom *Tônček;* bez prijelaza *o* > *u Anton* (Cres), sa sufiksom **Antonac,* koje nije potvrđeno u *ARj,* ali postoji prezime *Antončić* (Krk), *Antonie, Antonovia.* Sa protezom *j: Jantôn* (ŽK). Prema lat.: *Àntonije* m prema *Antonija* f. Prezime *Antonijević* (Srbija, Cincarm?). Sa disimilacijom *n — n* + *n — /,* koja može biti madžarskog podrijetla (madž. *Antal}: Arnol* = *Jantai* (16. v.), prošireno sa *-ьс Antolac,* u prezimenu *Antolić, Jantolčić* (17. v.), bez proteze *Antolković* (hrv.-kajk.). Sa ngr. *nd* < *m Andan* u prezimenima *Andonović, Andonije.* Hipokoristik na *-ui Antul, Amula* m. Na *-in* (tal. deminutivni sufiks) *Antunīn.* Gr. > lat. *Antonius.*

Lit.: *ARj* 1, 84. 91. 92. 4, 455.

-anje n, -énje n, sveslavenski sufiksi složeni od prošlog participa pasiva na *-an, -en* (v.) i sufiksa *-je* (v.). Znače glagolsku radnju kao čin. Pored ovih narodskih oblika postoje i *-anije, -enije* posuđeni iz crkvenoslavenskog (slavenosrpskog) jezika kao jezika narodne liturgije: dolaze većinom u riječima crkvenim kao *blagodejanije, bdenije, sostojanije.* Ako su ti sufiksi postali i narodski, onda su prešli u deklināciju *-a* i riječi su tako izvedene dobile pejorativno značenje: *petljanija, pjevanija.* Ti sufiksi ušli su i u rumunjski jezik u crkvenoslavenskom vidu, tj. mjesto hrv.-srp. *nj* ne nalazi se *j.* Dodaju se u rumunjskom i na latinske osnove: *capetenịp* f »glavar« od *cap* »glava« (semantička paralela sa *sluga* (v.) i *podestà}, supuşenie* f »podanstvo« (od prošlog participa *supus* od *supune}, cetăţenie* f »građanstvo« (od *cetate* < *civitatem* »grad«); na turske riječi: *şiretenie* f »lukavstvo« (od *şir}.*

Lit. : *Maretić* 262. Pascu, *Sufixele* 241 — 244.

anjitânto (Božava) »kadikad, kadšto, s vremena na vrijeme«, prilog, od tal. složenog priloga *ogni* < lat. *omnis, omnia* + *tanto* < lat. *tanturn.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 165.

-aonica, -ionica f, imenički su sufiksi složeni od tri elementa: od *-al I-il. (v.},* kijiji su sufiksi prošlog participa aktiva, od općEg pridjevskog sufiksa *-ьnь* (v. *-an}* i od imeničkog sufiksa *-ica,* koji služi za poimeničenje pridjeva. Ovaj konglutinat, koji se nalazi samo u južnoslavenskim jezicima, služi za tvorenje imenica od imperfektivnih glagola na *-a-ti, -i-ti,* koje znače mjesto, gdje se vrši radnja izrečena glagolom. Raširio se u novije doba i vezan je uz razvitak proizvodnje i školstva. U kajkavskom obično se poimeničenje vrši s pomoću *-a* (v.). Primjeri: *spavaonica, blagovaonica, klaonica* (od *klati,* na istoku *klanica},* *vježbaonica* (od *vježbati}, gombaonica* (od *gambali}, zalagaonica* (od *zalagati,* njem. *Versatzamt), dražbovaonica* (od *dražbovati}, prodavaonica* (od *prodavati}, ljevaonica* (od

lijevati, na istoku *livnica), valjaonica, kovrčaonica* (najnovije izvedenice); *radionica* (od *raditi), učionica* (od *učiti},* odavde prenesen u *predionica* (od *presti).* Od reda su to noviji neologizmi koji se dadu potvrditi u novijem književnom i saobraćajnom jeziku od 60 godina na ovamo.

Lit.: Maretić 301-302. Moskovljević, *NJ 2,* 76-77. *Leskien* § 385. Boskovic, *JF* 15, 105-125.

apa drapa (Vuk), sioženica pogrdnog (pejorativnog) značenja, za koju je teško odrediti leksičku kategoriju, da li je imenica, kojeg je roda, ili prilog, »convicium in rem male confectam«. Daničić je izvodi iz gr. ἀποτροπή/ἀπότροποζ »ružan, gadan«, što neće stajati. Vjerojatnije je da je to onomatopeja obrazovana prema tipu turskih sioženica *kitap — mitap,* a na osnovu našeg glagola *drapati* (v.).

Lit.: ARj \, 94.

apâlat, gen. *-ha* m (Milna, Brač: *poj mi kupit španjulet u '—·)* (prerna *opâlda* f Štajerska, Dolenjsko) »trafika, trafika (ŽK)«. Radne imenice na *-ar* < lat. *-arius = -nik opâldar — opâldnik* m »trafikant«. Od tal. *appalto* (14. v.), srlat. *apaltus* (1252) < lat. **ap-pactum* (v. *päť)* »ugovor«. Značajni su prijelazi *—o > -a zbog* identifikacije s nastavkom slov. *-o =* hr v.-srp. *-u* u akuzativu, *lt > Id.*

Lit.: Pleteršnik l' 830. *DEI* 250. *REW*[3] 533.

apâns&z (Kosmet), prilog »iznenada, neočekivano«. Nije potvrđen u drugim našim krajevima gdje ima obilje turcizama, ali se nalazi u bugarskom jeziku *(apanszz* u istom značenju kao u Kosmetu). U turskom postoji kao prilog vremena *ansızın* pored *apansızın* u istom značenju kao na Balkanu. Postpozicija *-siz* za odricanje »bez nečega« glasi kod nas obično *suz* (v.); *an* dolazi u turskom još u *an be an* »progressivement«. Što je *ap,* nejasno je.

Lit.: Elezović 2, 494. *Mladenov* 8. *Deny* § 401.

àpeo, gen. *-ela* m (15. i 17. v.) »(sudački termin) priziv«. Postverbal od *apelavati (se) — apelivati se = apelirati* (preko njem. izgovora) »prizvati«. Apstraktum *apelācija* f. Od tal. *appetto,* postverbal od *appellare < ad-pettare (pettare,* promjena konjugacije od *pellere}.*

Lit.: ARj 1, 94. REW[8] 542. *DEI* 252.

apetit, gen. *-ita* m (17. v., danas općenito) = *apètid* (Perast, mlet *t > d)* = (s aferezom *a-,* koja je mlet.) = *pētīt* (Božava) = *petid,* gen. *-ida* (Istra) »tek (ŽK)«. Od tal. *appetito,* od lat. *appetitus,* upravo poimeničen particip perfekta od *ad-petere.* Bez prefiksa *petit* m (sudački termin) »zahtjev«.

Lit.: ARj 1, 94. 9, 814. 815. Croni *ID, 6. DEI* 253. *REW* 546 a.

äpkalo n (Vuk, Srijem) = *êpkalo* n (Vuk, Srijem) »zalistak na dulcu«. Prema Matzenaueru od gr. επικάλυμμα »poklopac«. Vasmer sumnja u ispravnost te etimologije. U dočetku je ponašen grecizam prema našim izvedenicama za nazive oruđa sa sufiksom *-alo* (v. *ala).*

Lit.: ARj 1, 84. 3, 29. *Vasmer, GL* 57.

apokalipsa f (danas, ranije potvrde, sa gen. i lok. sg. *apokalipsi,* znak da je riječ bila indeklinabilna kao tal. *apocalissi)* »otkrivenje«; teološki grčki termin, apstraktum ἀποκάλυψις od αποκαλύπτω »otkrivam«.

Lit.: ARj 1, 94. *DEI* 242.

apoplèsija f (Kućište) »kap, damla, žiak (ŽK)«. Od tal. *apoplessia,* od gr. αποπληξία, s aferezom *a-* kao obično u grčkim riječima preuzetim preko talijanskog.

aposto, gen. *-ola* m (Vuk, 13. v.) — *apostol* (Vuk), pridjevi *apoštolov, apostolski, apostolički* (prema lat. > tal. *apostolico),* apstrakti *àpostolstvo, àpostolje* n, prema lat. > tal. *-at apostolat,* gen. *-ata;* (sa sí > sí iz madž. prema Daničiću, što ne treba da stoji, upor. *štacun* prema *stačun,* v. oblike *apusto* prema *apusto) aposto,* gen. *-ola = apostol* (ŽK) s istim izvedenicama = (-o/ > *-úľ) apóstul* (15. v.) = *apóstul* m (Lastrić) = (sa *o > u* u penultimi) *apusto,* gen. *-ola* (15. v., Vuk) = *apustol* (15. v.) (Upor. u prvotisku glagoljskog brevijara iz g. 1491. *oktaba Petra i Pavla apustolu* pored *apostolu), apùstolskì, àpustohtvo* = (sa sí > sí) *apusto* (Radnic) = *apustól* (Glavinić) = *apustul* (Belostenac). Crkveni termin od gr. > *lat. apaštalus* »poslanik«, prijevoj od αποστέλλω »šaljem«; lat. > tal. pridjev *apostolico.*

Lit.: ARj 1, 97. *REW*[3] 530 a. *DEI* 248. Stefanie, *Rad* 285, 86. 87.

apríl, gen. *-ila* m (14. v., prvotisak glagoljskog brevijara 1491) = *april* (Rab) = *àprio,* gen.-z'/a (Dubrovnik, Kašić) = *aprilj* (14. v., prema cslav. *apriľь* < srgr. ἀπρίλις =

cslav. *aprilii* < srgr. i gr. ἀπρίλιος, upor. rum. *aprilie)* = *aprili}* (15. v.) = («k = *i)* *aprëla* (15. v.) = *aprilis* (16. v., preko madž.) = *(pr > vr,* mlet.) *avril* (Cres) = (s aferezom *a-) vrîja,* gen. *vrìla* (-α < *-o* < *-],* Vodice) = *prílja oprílji* (igra riječi, Otok, Slavonija[1]), *oprttjiti, òpnljím* (Vinkovci) = *opŕljiti* = *oprliti, opflīm* »ožeći, opaliti«, »travanj«. Od lat. *aprilis* > tal. *aprile,* drugi mjesec rimske godine posvećen Veneri. Već Varro izvodi taj izraz od imena božice Αφροδίτη, hipokoristik Ἀφρώ; vjerojatno je lat. izvedenica na *-ilis* od etruščanskog *apru.*

Lit. :^ ARj 1, 97. *Mon. şerb.* 158-159. 537. *Surtnin* 311. *Románsky* 91. Lovretić, *ZbNŽ 2,* 96. Kušar, *Rad* 118, 17. Budmani, *Rad* 65, 163. Ribarić, *SDZb* 9, 70. 204. *REW*[3] 562. *DEI* 260. Stefanie, *Rad* 285, 84.

aptazi (Dubrovnik, stari dubrovački kancelarijski termin, potvrđen samo u lök. pl.: *jedno pismo u aptazěhb u kanželariji* »privatno pismo, obveznica s naznakom dužne svote, stavljena u službenu pohranu medu zadužnice u kneževoj kancelariji«) = (u dubrovačkom latinitetu, indeclinabile) *aptagi* pored ák. pl. *aptagos* = (u budvanskom statutu) *li attazi* (varijanta *aitagli)* = (u kotorskom statutu) *aptagiae* (1215. zabranjuje se u Kotoru komesu uzimati *aptagias süper uttum clericum).* Jireček ima iz g. 1348. grafiju *actachi.* Prema dubrovačkom statutu značenje je »ľ zadužnica, 2° sudbena globa, 3° pristojba«. Osnovni je oblik *aptagi,* sa *ct* > *pt* i prema dubrovačkom čitanju *gi* kao zvučni velar i asimilacijom *e — a > a — a* (tip *taštament, galatına)* od gr. ἐκταγή »muleta, sportula«. Glede dočetka *gì* > *zi* upor. *tetrazi* (v.).

Lit.: ARj l, 97. Jireček, *Romanen* l, 88. 2, 9. CD 2, 135. Skok, *Rad 222,* 114-119.

-fajr[1], **-ra, -ro** stari je pridjevski sufiks, sveslavenski je i baltoslavenski ie. podrijetla, koji nije više živ ni produktivan, premda je dosta raširen. Potpuno se srastao s pridjevskom i imeničkom osnovom i može se raspoznati kao sufiks samo na osnovu lingvističkog uporedênja s drugim ie. jezicima. Danas karakterizira samo pridjeve, ali im ne daje specijalnog značenja. Razlikuje se od starog pridjevskog sufiksa *-zk,* time, što u komparativu ostaje, dok *-bk* nestaje. Očuvao se u pridjevskoj i imeničkoj funkciji, u drugom slučaju je vjerojatno poimeničen. I kad je u imeničkoj funkciji, očuvao se u sva tri roda. Prema tome, morao je prvobitno biti pridjevski sufiks. Nepostojano *a* u pridjeva i muških imenica ostaje samo u dočetnoj suglasničkoj grupi, kad označuje slog. Pridjevski primjeri : *dobar, bistar, bodar* pored *bodar hrabar, hitar, jedar, jar, modar, mokar, mudar, oštar, spor, šar* pored *šaren,* gdje je pridjevsko značenje istaknuto još jednom s pomoću pridjevskog sufiksa *-en* (v.), síâr, *vedar.* Imenice muškoga roda: *dar, djever, mír, pír, žír, svekar.* Imenice ženskoga roda: *iskra, mjera, vidra;* imenice srednjega roda: *bedro, jedro, njedra, puzdro, pero, rêbro, vijèdro.* Sve ove imenice bile su obrazovane s pomoću ovog sufiksa već u indoevropske doba, pa se mora uzeti, da ovaj sufiks već u praslavensko doba nije bio vitalan.

Lit.: Maretić 314. § 362 d. 322, § 368 i. *Vandrák* 1, §§ 515-518.

-ar[2] m, gen. *-ára* (duljina samoglasnika je kao u *-äc, -as* i *-ari),* sveslavenski je sufiks za muška lica (nomina agentis), ali je rijedak u poljskom i ruskom jeziku. Sinonimi su mu sufiksi: *-(a)c* (v.), *-al(a)c, -nik* (v.), *-telj* (v.), *-ač* (v.) i -as" (v.) (1). Služi i za predmete. Podrijetlom je < latinski sufiks *-arius* (2). Postoji mišljenje, da potječe od gotskoga *-areis,* koji je također latinskog podrijetla kao i njemačko *-er.* Nalazi se u svim evropskim jezicima, u koje ga je proširilo kršćanstvo. Najvjerojatnije je stoga mišljenje da ga je kršćanstvo proširilo najprije u balkanske slavenske jezike, odakle je preko panonske i rumunjske nizine ušao u sjeverozapadne i sjeveroistočne slavenske jezike. Ovaj sufiks potječe prema tome iz balkanskog kršćanskog latiniteta. Denominalan (3) je i deverbalan (4), tj. može tvoriti nove imenice od imeničkih (3) i glagolskih (4) osnova. Kad tvori nomina agentis, *izražava* mociju (5), tj. pravi ženska lica s pomoću *-ica* (v) ili *-ka* (v.). Kod ženskih radnih imenica i imena predmeta raširuje se sa *-a* (v.) u *-ara* (6,7). Tada *-a-* gubi duljinu. Rjeđe služi za izvođenje imena stanovnika (etnika) (8). Može se proširiti sufiksima *-(a)c: -arac,* gen. *-arca* (9); *-ica: -anca* (5): *-nik: -arnik* (10): *-nica: -arnica* (11): *-íja* (v.): *-arija* (12), u ovom slučaju pojavljuje se u francuskom vidu kao *-erija* < fr. *-érié* (13); *-bko: -arak,* gen. *arka* (9); *-ina: -orina* (14). Postoji i varijanta *-arius* > *-er / -ir* (16). Zamjenjuje nenaglašeni dočetak *-ar* u *Caesar,* germ. *Kaisar* > *cesarb, car* (v.), njem *-er,* koje je istog postanja: *petljar* = *pêkljar* m (ŽK) prema *pêkljarica* f, mlet. *-er* < *-arius* *Badvar* a. 1304. Raširuje se talijanskim demi-

nutivnim sufiksom *-ino: zvonjarin* (Potomje) »budilica«. To je tal. *svegliarino* < od lat. *exvigilare.* Veže se i sa *io* u *-jar,* tako da u ovom slučaju palatalizira prethodne suglasnike u sufiksima: *-ьc, -iça, -ika, -bk, -ъi* u *č, lj* (15). Ove će se odlike objasniti pod ovim brojevima:

1. Da je sufiksima *-aï* i *-(n)ik* sinoniman sufiks *-ar,* vidi se najbolje u dubletama *Ijekar* i *liječnik; poglavar* pored *poglavnik, slagar — slagač* (tipograf), *carinar* pored *carinik, kuhar* pored *kuhač.*

2. Kao latinski sufiks nalazi se najprije u onim radnim imenicama gdje je posuđena i osnova i sufiks. To su *mlinar* (čakavski *malinar)* < lat. *molinarius* pored *mlin* (čakavski *malin) < molinum, mornar < marinarius.* Ove riječi nijesu posuđene iz gotskoga, gdje nijesu potvrđene. I kad ovakve posuđenice dolaze preko staroga ili novoga visokog njemačkoga, sufiks ostaje *-ar.* Primjer : *mežnar* (kod kajkavaca i čakavaca) < lat. *mansionarius* > stvnjem. *mesnari, trâjbar* (ŽK). Drukčije na istoku, gdje se kaže *mòler* za njem. *Maler.* Dakako, u svim slučajevima gdje imamo dočetak *-ar, a* radi se o muškom licu, ne radi se o latinskom sufiksu. Tako je *bòljãr(in)* nastalo od turskog (avarskog) plurala : *boilalar* (v.), a ne od *bolje + -ar.* Isto je i u *timar* (v.). I kad se radi o imenima predmeta, i onda je latinskoga podrijetla: *granar* m < *granarium* od *granum* »žitnica«, *panar* m < *panarium* od *panem* »košara za hljeb«, *ciplarica í* »mreža za hvatanje *cipala« < cephal + -aria* itd. Kad se u funkciji tvorenja imena za razne predmete pojavljuje kao *-ara,* i tada je latinskoga podrijetla. Mora se ipak uzeti, da se u nekim slučajevima latinski sufiks stopio sa slavenskoga podrijetla sufiksom *-aro,* tako u *lòpar* (v.), *kômãr,* koje su sveslavenske riječi. U riječi *kotar* (v.) ne radi se uopće ni o slavenskom ni o romanskom sufiksu, jer je to avarska riječ.

"ì. Od imena predmeta tvori radne imenice koje označuju muška lica što se bave onim što kažu osnove, dakle raznih zanata i službi: *bačvar, bravar, cestar, čizmar, drvar, kamenar, ključar, kolar, kožar, kravar, limar, lugar, mesar, mljekar, novinar, poljar, puškar, reШаг, ribar, ribar, vinar, vinogradar, volar, vratar, crkvar* »koji ide u crkvu« (upor. *mašar* »čovjek koji je bio kod mise«), *zlatar, hiljàdar* »koji broji hiljade, novčar«, *ženar* »tko leti za ženama«, zvan također *ženskār* (jedim primjer za izvedenice od pridjeva), *glavar* (također *poglavar* kao primjer za izvedenice od sintagme), *gospodar, vrtljar* (od *vrtal* pored *vrt').* Može značiti i nositelja izvjesnog svojstva kao *drugar, mràvãr* (ptica, koja se zove i *Ušinār),* člana nekog udruženja: *zadrugar.* U ovoj je funkciji sufiks živ i produktivan. Dolazi i u antroponimiji, kod prezimena: *Zdelar, Lončar,* i odatle u patronimicima na *-ović ! -evie'. Kamenarević, Lončar ević, Ovčar evič.* U ovoj funkciji posudiše ga Madžari, dodavši mu svoj -os: *mésaros.* Madžarski sufiks govori se i kod nas u *crkvāroš* (Bačka, *ARj* l, 829) »tko često ide u crkvu« i *džeparoš* pored *džepār.* Prema tipu *nataroš < nótárius* (Slavonija, Srijem) nastadoše *noktaroš = noktaš* (Vuk) »koji pruža nokte za tuđim ženama, hoće da ih ljubi«, *p'ecaroš* (Ilok, Vukovar) od *pecati ribu, piekāros, pletkaroš* »(s)pletkar«. Ako se od ovih imenica. prave denominálni glagoli, tada imperfektivni idu po konjugaciji *-i-ti : ribariti, gospodariti.* Odatle je možda apstrahiran glagolski sufiks *-ariti* u *životariti* »teško živjeti«, *mrcvariti* (v. niže). Jedan jedini slučaj postoji za oznaku knjige: *bukvar* »početnica« od *bukva,* naziv za slovo *b.* Označuje mjesto samo u *voćar* (od *voće}.* V. još *-arati, -ariti, iriți.*

4. Isto je tako živ i produktivan u građenju radnih imenica od imperfektivnih glagolskih osnova. Tada znači vršioca onih radnji što ih izražavaju glagoli: *brodar* (od *broditi), čuvar, gatar, kuhar, pekar* (pored *pek* kod kajkavaca, od njem. *Back), pisar, stražar, štampar, vidar, vòzãr, zidar.* Ovamo ide i *pudar* »čuvar vinograda« od starog glagola *puditi* »tjerati«, koji posudiše Madžari: *pandur,* odakle je riječ došla opet k nama u značenju »uličnog stražara«; u Rumunja *ptndar* i Arbanasa *pëndar* u značenju »poljskog čuvara«, riječ za koju postoji turcizam *bekčija* (v.). I ovdje dolazi u antroponimiji: *Pisarević.*

5. Primjeri su brojni: *drugarica* (prema *drugar,* ne prema *drug,* od čega je *družica), gospodarica, glavärica, kuharica, pisàrica, mljekàrica, vratarima,* gdje znači ženu koja se bavi onim što znači osnova. Ali često znači ženu, suprugu onoga koji je označen zanatom u osnovi: *lugàrica* »lugareva žena«, *pekàrica* »pékárévá žena«. U *mornarica* f ne znači ni jedno ni drugo, nego riječ ima kolektivno značenje, jer je to ponašena mletačka riječ *marinaressa,* izvedenica od *marinaro* s pomoću lat. sufiksa *-itia > -ezza,* koji može imati kolektivno značenje. Ali sufiks *-anca* može označivati i predmete: *travarica* (od *trava)* znači u Dalmaciji vrstu rakije, *brodarica* znači mjesto gdje se iskrcava (tal. *barcagno).* Fe-

mininum može se izraziti i sa sufiksom *-ka* mjesto *-ica,* tako u *novinarka,* u *buvarka* f (od *buha)* znači »noćna košulja« (ŽK).

6. Sufiks *-ara* označuje ženske radne imenice u *gatara, kartára, redara, vračara, muškòbara,* pejorativna riječ izvedena od pridjeva *muški* sa udvostručenim sufiksom *-oba* (prema *grdoba)* + *-ara,* kao i *krava muzara.* Inače sufiks *-ara,* kao i lat. *-aria, znači* mjesto gdje se nalazi ono što znači i osnova, ili gdje se vrši radnja ako je osnova glagolska: *brašnara, crepara, drvara, gvožđara, mljekara* »prodavaonica mlijeka«, *pivara, pecara* (od imperativa *peci* od *peći), kupusara, stolara, tiskara* (od *tiskati* = *štampati,* hrvatski neologizam), *vinara* »trgovina vina«. U ovoj je funkciji sufiks živ i danas u doba industrijalizacije, kad je stvorena riječ *koksara, željezara, -ara* označuje zatim razne predmete što se odnose na odjeću, jela: *brvnara* »kuća od brvana«, *gužvara, elevara, smokvara, subara.* Ovamo idu još *košara* (od *koš)* i *pustara* (od pridjeva *pust).*

7. *-ara,* sufiks tal. < lat. podrijetla, čest je u izvedenicama od imena morskih riba. Služi za pravljenje naziva mreža kojima se hvataju ribe što ih osnova navodi. U toj funkciji dolazi i u našim nazivima riba. Kako se taj sufiks upotrebljava u jadranskoj zoni, očito je da je dalmatoromanskog, talijanskog ili mletačkog podrijetla. Proširuje se našim sufiksom *-ica.* Primjeri iz dalmatoromanskog: *palandara* (v. *palamidd), tunara* (Budva), *ušatara, lokardarica* itd. Sa mletačkim *-aria* >*-era: jastogera* (v. jastog), *tunera* (uređaji za lov tuna). Od naših osnova: *iglăra, rakara, bukvâra, gaunera* (Budva, naši oblici *bukva, gavun), skakvlera* (Špič), *rákiéra* (Budva), *svićarlca* (Muo).

8. U značenju stanovnika (etnika) ima malo primjera : od *Prijeko* u Dubrovniku stanovnik je *Prijekoräc* m, *Prijekarka* f, *Kanižar* (Lika, Gospić), *Kljenovar* (od *Kljenovica* kod Senja), *Puntar* m, *Pûntarka* f,.stanovníci *Punta* (nom. *Punat* < lat. *Ponte,* na Krku), *brlgari* m »stanovnici bregova (ŽK)«, Rijedak je isto tako konglutinat *-ar* + *-janin* u *Lešćaranin* od *Liješće* u Lici. Ovamo idu *Turci Konjari* u Makedoniji od *Konia* (Mala Azija).

9. Primjeri za *-araç, -arak* nijesu također brojni: *muškarac, poletarac, pomeljarac, bukvarac, suvarak* (od *suh).* Značajno je da je ovdje duljina očuvana kao i kad je *-ar* u dočetnom slogu. Vjerojatno su to sasvim recentna tvorenja.

10. *-arnik* dolazi samo u neologizmima: *ljekarnik* za *apotekar, ranarnik* za *kirurg, sumarnih* »glavar šumara«. U toponimu *Konjanik* (Makedonija) narodski je sufiks i označuje brdo na kojem su boravili nekada *Juruci* konjari.

11. *-arnica* narodskoga je podrijetla u *mesarnica* pored *mesara* i u *voštarnica,* a znači mjesto (lokal) gdje *mesar, voštar* vrše svoju radnju.

12. *-aria* je postao prilično raširen sufiks u značenju radionica i prodavaonica: *stolarija, štamparija* pored neologizma *tiskara, željezàrija, vrtljàrija.* Kolektivno značenje, koje sufiks *-ija* ima, očuvano je još u *drvenarija* »drvene stvari«, kao i u izvedenici od grčke riječi *trpeza: trpezarija* za »blagovaonica, jedaća soba« na zapadu. Kad je očuvano kolektivno značenje, a osnova nemoralne osobine, onda sufiks ima pejorativno značenje: *laganje* f pl., *gadarija* (Lika, Dubrovnik), *gladarija, govnarija, krparije, igrarije, grošićarija, praščarija, slatkarija, petljanja* f pored *petljanija, tričarije, sljeparije* (upor. *slîpar* m »čovjek koji slipi, vara«, od *slijep* ŽK). Ovako je nastala i psovka *ništarija* m, f. Ne radi se o sufiksu *-arija* u *madžarija* »madžarski dukat«, Bosna, koje je nastalo od etnika *Madžar* (v.) i od arapskoga sufiksa *-iyye* (kao u *ahmedija,* v.).

13. Zamjena sufiksa *-arija* sufiksom francuskoga podrijetla *-erija* naročito je česta, ako je već osnova francuska: *parfumerija, drogerija, bižuterija.*

14. *-arina* je čest sufiks u oznaka dažbina za ono što kaže osnova za različite vrste poreza: *dimarina, glavarina, kućarina, krvarina, svadbarina, travarina* (srednjolatinski *herbaticum), brodarina,* odatle neobično u hrvatskom neologizmu *dohodarina* »porez na *dohodak«.*

15. Primjeri za *-jar(a)* nijesu brojni: *lončar, vrtljar* (od *vrtal* pored *vrt,* v.), *pješčara.* Ovamo idu današnje izvedenice od riječi izvedenih s pomoću stranog sufiksa grčkog podrijetla *-ika: gramatičar, kritičar, fizičar, historičar,* za koje se predlažu i jednostavnije neizvedene riječi: *kritik, fizik, historik.*

16. Zasebno treba promatrati varijantu *-erius* za *-arius* (upor. slov. prezime *Oštir* < tal. *ostiere* < lat. *hospitarius),* koja ima veliku važnost u romanskim jezicima. Ona je zastupljena najprije u pseudojekavskom liku *-ijer gustijer* m (Bogišić) »nešto što se pravi od mlijeka«. U *Ostožijer* (Konavli, Pavlinović)

zamjenjuje kolektiv *ostožje* (Vuk) »stožina *oko stoga* sađevena«; *pàlijer,* gen. *-éra* = *pâlir,* gen. *-ira* m »čovjek koji pali ugljevlje«. Prema mlet. *-er* < *-arius; voder* (u terminologiji mlina »jedan nosi vruću, drugi hladnu vodu«), *plàhlr,* gen. *-ira* (Srijem, Vuk) »vo koji se plaši«, *zvèkîr,* gen. *-ira* (Vuk) »halka, biočug«. Naročito je brojno zastupljen u slov.: *mečir,* gen. *-rja* = *mečar* »Schwertfeger«, *kopir* »kopica«, *kosir, kurbir* »kurbež, kurviš«, kolektivno značenje u *drobir* »Brüchstücke«, *hrastir* »ptica crex pratensis«, *hudir* »vrag«, *kloštir* »klop«. U *mehir* zamjenjuje domaći *-ur* u *mjehur,* u *tnočvir, močir* domaće *-ar* u *močvar* (upor. *mocvir* = *mocver), osîr* »osinjak«, *rezir* od *rezati, skočir* (Idrija) od *skočiti, skovir* »sova«, *slepir* »Blindschleiche«, *smrdér* (Štajerska) »koji smrdi«, *sovir* od *sova.* U *stožir* (također prezime) *-ir* je zamijenio domaći sufiks *-er* u *stožer; trebir* ima kolektivno značenje »što se istrijebi«. U *vardır* zamjenjuje tal. *-iano* u *vardjan* < *guardiano* (Primjeri iz *ARj* 3, 512. 9, 276. 587. 589. 945. i *Pleteršnik* l, 560. 175. 279. 286. 412. 424. 491. 495. 2, 510. 522. 539. 582. 597. 685. 748.).

Lit.: Maretić 263, § 323. Maretić, *NJ* 2, 99-100. Tucan, *NJ 2,* 133-134. Milojević, *NJ* 2, 209-10. Boskovic, *NJ* l, 205-10. Boskovic, *JF* 15, 38 i si. 106 i si. 131-143. Bělic, *JF* 15, 239. Vaillant, *RES* 24, 183. Stegmann v. Pritzwald, *WuS* 12, 214. Babić, *NJ* 3, 176-80. Flajšhans, *LF* 67, 236. *SO* 13. *Vandrák* l, 558, § 520.

ar[3]**,** gen. *-a* m (Kosmet), samo kao objekt uz glagol *imati,* »dostojanstvo, čast«. Taj je arabizam *(ar* »stid, sram«) potvrđen samo ovdje. Nema mu potvrde u ostalim balkanskim jezicima. U -Bosni se govori samo s turskom postpozicijom odricanja *-suz* (v.) »bez«: *ârsuz* kao indeklinabilni pridjev, u značenju »obijestan, obješenjak«, koji se pomiješao s *hrsuz* (v.).

Lit.: Elezović l, 17. Skok, *Slávia* 15, 181—182.

àraba f (Vuk, akcenat je sumnjiv, jer se prema turskom dočetnom akcentu i prema bugarskom *araba* očekuje *araba,* ali bi mogao biti prema cincarskom *araba)* = *haraba* (nar. pj. crnog.) = *raba* f (Đorđević) = *rabe* f.pl. (plural zbog analogije sa *kola}* »kola, volujska kola na dva točka (Stari Vlah, Novaković)«. U crnogorskoj pjesmi se kaže u rimi: *sablju paše, a arabu jaše.* Daničić tvrdi da Bosanac govori *arabu jahati* mjesto *voziti,* i tumači da se tako prevodi tursko *araba ile gitmek,* što nije tačno jer *gitmek* ne znači »jahati« nego »ići«. Odatle je izvedena radna imenica s pomoću turskoga *-džija* (v.): *arabadžija, -e* (Kosmet) = *rabadžija* (Vuk, akcenat je sumnjiv, mjesto *rabadžija)* = *rabadžija* m (Kosmet) »onaj koji ide s kolima na rad ili vozi pod kiriju (= *furman* m ŽK)«, odatle apstraktum *arabadžlhk* (Kosmet) = *rabadžiluk* m (Vuk) »radnja rabadžije« i pridjev *rabadžijski* i impf, glagol *rabadžovati, -ujem* (Milićević). Potvrđeno je i prezime i ime mahale u okružju donjotuzlanskom *Rabadžič* (valjda je takav akcenat). Turcizam osmanlijskog podrijetla, nalazi se u svim balkanskim jezicima (bug. *araba, arabadžija, arabadžilak,* cine. *arabă* f. »velika kola«, gr. αραμπάς, αραμπατζής). Gubitak početnoga *a-* nalazi se u hrvatskosrpskom, gdje je nastao u sandhiju: *ova (ta, ona)* + + *araba,* i u rumunjskom *roabă* f »ručna kola sa dva točka«. Za gubitak *a-* upor. i *arakan, rakija.*

Lit.:. ARj l, 98, 3, 568. 12, 831. *Elezović* l, 17. 2, 156. *Lokotsch* 90. Skok, *Slávia* 15, 181. *Mladenov* 8. *Pascu 2,* 108. Matzenauer, *LF* 16, 161.

aradžan, pridjev »rot im Gesicht durch oder aus innerer Anstrengung« (Dubrovnik, M. Držić). Od izvedenice **arrabidiatus* od lat. *rabies.* Može biti i posuđenica iz južnotal. *arraggiare* »stizzirsi« = tal. *arrabbiare* (14.v.). Upor. *ač* < *apium.*

Lit.: Rešetar, *Stok.* 224. Rohlfs, *Diz. Cal.* 108. *DEI* 299.

aràjdati (se), *-ām* pf. (16.v., Dubrovnik, Cavtat, Kašić) »veseliti (se), razveseliti, obradovati se, diviti se« prema impf, na *-va- arajdavati.* Pridjevi na *-av aràjdav* na *-ьn* > *-an aràjdan* »veseo, zadovoljan«. Apstrakti *arajdavstvo* = *arajdaj, àrãjstvo* n (Vuk, Srijem), *arajdnost* f (Kavanjin). Na *-ьc* > *-ac* od part. perf. akt. *aràjdalac,* gen. *-aoca* prema *arajdalica* f. S aferezom *a-: râjdati se, -ām (za-, na-)* (Vuk, Dubrovnik), iter, *rajdavati se* »radovati se«. Postanjem nejasno. Daničić predlaže gr. ραΐζω »ozdraviti, oporaviti se, odmoriti se«, at. ράδιος »facile«, koje ne objašnjava početno *a-* niti se slaže značenjem. To je mišljenje napustio u *Kor.* 20, gdje veli da *rajdati* sadrži umetnuto У i da je isto što *radovati se* (v. *rado).* Na **ragitare,* intenzivum od *ragere* »brüllen« s prefiksom *ad-* (tosk. *raitare,* furl, *raita)* teško je misliti zbog značenja i zbog *d* umjesto *t.* Postoji mogućnost

da je *rajdati* primitivům, a *aràjdati* sekundarno nastalo od *narajdati* krivim rastavljanjem prefiksa kao u *buliti* < *obuliti, driješiti* < *odriješiti,* tj. ispuštanjem *n-', -j-* se može objasniti unakrštanjem sa *raj {raj dati).* Ovu dubrovačku riječ *(rajdati se)* tumači Milas iz sintagme *bog ti raj dao.* Nema primjera za takvo izvođenje glagola. Glede gubitka početnoga *a-* upor. *raba* za *araba, rakija.*

Lit.: ARj 1, 98, 7, 551. 13, 1. Dančić, *Kor.* 20. *DEI* 299. *REW* 672.

arakčīn, gen. *-čina* (Mikalja, Belostenac, Stulić) = *rakčin* m (Martić, Belović, Hercegovina, Crna Gora) »klobuk postavljen kožom, kapa«. Turcizam arapskoga podrijetla (ar. *'arakçın* »kapica koja se nosi da kupi znoj«, izvedenica od *'arak* »znoj«; od iste je osnove i *rakija,* v.). Nije potvrđen u ostalim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 99. *Lokotsch* 92.

araksati impf, »pristajati s lađom«. Slabo potvrđeno značenje, dano samo jednim primjerom. Od gr. aorista ἄραξα, od ngr. αράζω »vor Anker gehen«.

Lit.: ARj 1, 99. Vasmer, *GL 45.*

araloj m (Božava) = (metateza r — 1 > / — r) *alerõj,* gen. *^oja* (Hvar, Brusje, Vis, Brač, Šolta, Čiovo) — (s aferezom početnog samoglasa u sandhiju) *rèloj* m (čakavski, Split, Poljica, Bukovica, Molat) = *lerój,* gen. *-ója* (Rab). Afereza se nalazi i u mlet. *lerogio* (Boerio), *rolojo.* Prema toskanskom *orologio* > *orlodžo* m, *orlodžije* n (Dubrovnik, Zore) = (metateza) *òlordijo* n (Perast) = *orlođije* (Potomje) = *orlodžo* (Mikalja) = *orlado* (Kućište) = *òrlod* m (Kućište) »časovnik, sat, džepni i zidni«. U Režiji *orloj, orlej.* Sinkopa intertonike nalazi se i u furi, *orlòj.* Tal. od grčke = lat. složenice *horologium.*

Lit.: ARj 9, 170. 13, 863. Hraste, *JF* 6, 188. Kušar, *Rad* 118, 20. Sturm, *ČSJK* 6, 67. *REW*[3] 4183.

araluk (Srbija) = *arâhk* (Kosmet) »hodnik, koridor«. Turcizam osmanlijskog podrijetla (apstraktum obrazovan s pomoću nastavka *-luk* (v.) od *ara* »prostor između dva predmeta, interval, mjesto«). Nalazi se i u ostalim balkanskim jezicima s istim značenjem (bug. *aralak,* rumunjski *aralık* i arb. *arallëk).*

Lit.: GM 14. *Mladenov* 8.

arankáti, *-kam* koga ili na koga pf. (16.v., Nalješković) »napasti, navaliti«. Prema Daničiću bilo bi od tal. *arrancare* »veliere, strappare, sradicare« (što semantički ne može biti) od franačkoga *rank.* Prije će biti u vezi s tal. *arringare,* denominai od *arringa, arringo, rengar* (Trento) »jemanden tüchtig abkanzeln«, odatle na *-aria* > fr. *-ière,* tal. *-iera: ringìera* (Dobrota) »red, fr. rang«, internacionalno *(h)aranga f, harangirati* (u hrvatskim gradskim govorima preko njemačkoga) »javan govor«, od gotskoga *brings. Arankati* nije nažalost obilnije potvrđeno. Zbog *an* < *en* kao u *láncún* za *lencun, Uncun* < *linteolu* (v.) kao i zbog *-g* > *-k* moglo bi se raditi o dalmatoromanskom germanizmu.

Lit.: ARj 1, 99. *REW*[a] 4209. 7325. *DEI* 302. Asboth, *Nýt 6,* 126 (cf. *RSl* 8, 367).

Arapin m, *Arapi* pl. — *Arabljanin,* pl. m -ra, prema *Arapka, Arabljanka* f. Odatle pridjev *arapski,* ime zemlje *Arabija.* U prvom obliku dodan je sufiks *-in* na *Arap,* oblik koji govore Rumunji *(Harap)* i Arbanasi, a drugom je, valjda prema njemačkom *Arabier,* dodan sufiks *-janin.* Prvi se oblik govori i piše kod Hrvata, drugi kod nekih Srba. Pridjev uz ime toga naroda je *crni,* odakle se vidi da *Arapin* u nas označuje ne samo narod semitskoga jezičnog roda nego i *Crnce,* koji idu u druge jezične skupine. Na Balkanu gubi se početno *a-* u *rapka* f (bug. provincijsko) »carevića, kukuruz«. S početnim *a-* stoji *hàrapka* f u rukopisu 18. v. u značenju »mirasole, ricinus communis« pored *arepka* (Stulić) f u istom značenju. Daničić kaže da se i u turskom jeziku kaže *e* mjesto *a* u *areb.* Ovamo ide i *arapka* f »nekaka kruška tvrda, crnkasta«.

Lit.: ARj 1, 104, 3, 573. *DEI* 264.

-ar-a-ti, -ar-i-ti, -ir-i-ti glagolski su sufiksi iterativnog imperfektivnog vida. Služe u denominalnoj funkciji za izvođenje glagola dijelom od imeničkih i pridjevskih, a dijelom od nepoznatih osnova. Primjeri: *puškar ati* (od *puška), ljenčariti* (od *lijen), mrcvariti* (od *mrtvac,* s metatezom suglasnika *c* iz **mrtvcariti* i gubitkom í u suglasničkoj grupi). U *trčkarati* (od *trčati)* ima i deminutivne značenje, a u *piskarali* (od *pisati)* još i pejorativno. Tu dolazi u varijanti *-k-ar-,* koja je nastala prema *k-a-ti* (v.). Nalazi se i u izvedenici iz njemačkog jezika: *fusariu* »rđavo raditi«, od *Pfuscher* »rđav radnik«, -trio' nalazi se u *usplahiriti se* (od pridjeva *plah,* v.). Od ne-

poznate je osnove u *tumarati.* Značajno je da se nalazi također u rumunjskom *a se cățăra* »puzati«, izvedenica od *acata* »penjati se« < lat. *adcaptiare.* Nije, prema tome, posve izvjesno da je apstrahiran od *gospodariti* kao u *životariti.*

Lit.: Măreții 342—3. 345. 346. *Leskien* 235. 242-3. Pascu, *Sufixele* 178.

arătos (nar. pj., nar. prip., nar. posi.) = (s umetnutim *n* pred dentalom) *arantos* (Risan), prilog s genitivom onoga što se proklinje: *arătos Carigrada, tako me arantos ne bilo.* Upor. konstrukciju *nalet ga bilo, anatémáié* (v.). Denominal na *-Ujati* (analogija prema *blagosiljati) aratosiljati se, -tòsíljãm* impf, »proklinjati što, želeći oprostiti ga se«. Od gr. ἀρατός »proklet«. Ušlo u jezik preko grčkih popova i kaludera.

Lit. ARj 1, 99. 101.

aravais, gen. *-a* (Kosmet) m »promet, pazar« pore~d *revais* m (Kosmet) u istom značenju. Elezović izvodi od perzijskoga *reviš* »tok, način kretanja«. On ne tumači zamjenu samoglasnika j dvoglasom (diftongom) *ai.* Ova je pojava jasna samo onda ako se uzme da je taj turcizam perzijskoga podrijetla došao u srpski govor u Kosmetu preko arbanaskoga narječja u kojem *i* postaje dvoglas *ai: shpai* za *shpij shtëpi* < lat. *hospitium* »kuća«. Ali to bi trebalo utvrditi ispitivanjem arbanaskih govora u Kosmetu. Početno *a-* u *aravaiš* nalazi se još u *aravariìja,* le f (Kosmet) »slatkiš koji se u tepsiji peče, a pravi se od brašna ili griza, šećera i masla«, od turskoga *revani.* Taj je dodatak razumljiv samo onda ako se uzme da su oba turcizma, koji su dosada potvrđeni samo u Kosmetu, došli ovamo preko cincarskoga gdje se *a-* stavlja pred početno *r* po pravilu, upor. *Romanus > Arman* »Cincarin«. I to bi trebalo utvrditi ispitivanjem cincarskih govora.

Lit.: Elezović 1, 17. 2, 494.

aràvuna f (Mikalja) = *rauna* »kapara«. Balkanska riječ grčkoga podrijetla: gr. ἀρραβών, -ῶνος, ak. αρραβῶνα: drum. *arvonă, arvună* »arrhes«, bug. *ravona,* tur. *urbim, arunun,* lat. *arrobo,* gen. *-onis* (Plauto, Terencije). Ovamo ide i tal. *arra* u složenici *kapara* (v.) i slov. *zaorati* pf. »kaparisati«. Za grčku riječ se drži da je semitskog podrijetla, upor. hebr. *'ērābōn* »zalog«.

Lit.: ARj 1, 101. *Pleteršnik 2,* 816. *Pascu* 2, 16, br. 205. Lukié, *Bog. 4,* 140-150.

arbadiga f »globa koja se plaća kad bi tko pustio stoku na tuđi pašnjak« (Šurmin) = *(ar* > r) *rbadiga* (Miklošič) = *arbâdija* (Vodice) = *eřbadig* m (Rab) »travarina«. U istročakavskom *rubàdnica* »krdo ovaca« slaže se semantički samo donekle sa slov. *rabâdnica* »tuja ovca na pašo vzeta«. Latinski sufiks *-icus* zamijenjen je domaćim *-nica.* Sa *-je* u *rbadje* n (Notranjsko) »pašnina, Weidetrift«. Od poimeničenog lat. pridjeva na *-aticus* u srlat. *herbaticum* > tal. *erbatico* > upor. španj. *herbadgo* »Viehweide«, koje se semantički slaže sa istročakavskim *rubadnica.* Od lat. *herbą* > tal. *erba* mediteranskog podrijetla. Ovamo ide složenica od apozitivne sintagme tal. *erba rosa* > *barbarôza* (Rab) = *barbarôža* (Krk, Božava, Šulek) »1° pelargonium radula, 2° melissa officinalis«. Upor. mlet. *arba* < *herbą,* izmijenjeno u *barba* pod uplivom *barba* (v.). Iz rum. *iarbă* u šatrovačkom jeziku je *jarba* »Gras«.

Lit. ARj 1, 101. 102. *Pleteršnik 2,* 368. Kušar, *Rad* 118, 22. *Mažuranu* 1235. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Ribarić, *SDZb* 9, 129. *REW** 4109. *Miklošič* 284. Matzenauer, *LF* 17, 181.

Arbanasin, pl. *Arbanasi* (sa *-in* kao u *Srbin),* danas općenito *Arbanas* (analogija prema pluralu bez *-iri),* tako i u toponimu *Arbanasi* pl., toponim kod Zadra; prema talijanskom i njemačkom dosta se govori i piše *Albanac* m, *Albanka* f i pridjev *albanski,* što nije potrebno s obzirom na činjenicu da je ime *Arbanasin,* odatle pridjev *arbanaski,* i *arbanaški* (kao *Vis: viški)* i *arbanski* i odatle ime zemlje *Arbanija* potvrđeno već od 12.v. U starosrpskim dokumentima označuju se kao balkanski nomadi koji žive u katunima (katun *Arbanas).* Stalnosjedioci postaju dolaskom Turaka u Evropu, ali se feudalne arbanaske porodice pominju i prije turskoga vremena. Prema tome morale su postojati među epirskim i skadarskim Slavenima i arbanaske stalnosjedilačke kmetovske porodice. Značajno je da Skenderbegova porodica nosi naša lična imena i da on upotrebljava slavensku kancelariju. Prvobitni opseg i teritorij njihovih naselja ne da se tačno ustanoviti. Po analizi njihova narodnog imena dade se ipak utvrditi da im je prvobitna postojbina kraj oko Kruje i sam grad, iako ih najstarije potvrde pominju u Epiru. *Arbanasin* je, naime, izuzevši naš individualni sufiks *-in,* potpuno arbanaska izvedenica obrazovana s pomoću arbanaskog sufiksa -as za etnika (upor. *Tiranas,*

stanovnik grada *Tirane)* od *Arban-,* koju osnovu upotrebljavaju i Arbanasi Gege u obliku *Arbé'n* i odatle *Arbeni, arbënisht,* a Arbanasi Goge u rotacizmu: *Arbër* i *Arbëri, arbërisht* za *Arbanas* i *Arbanija, arbanski,* naročito u talijanskoj dijaspori (Sicilija, Molise, Kalabrija). Zabilježiti treba da Cincari govore također *Arbines* s varijantom *-es* mjesto *-as* i *i* mjesto *a* za oslabljeno arbanasko *ë*. *Arbën* = *Arbër* odgovara slovo po slovo starosrpskom, imenu grada *Kruje* = *Kroja* (> arb. *Krua,* određeno *kroni* »izvor«, kraj ima oko 40 izvora): *ЯаЪьпъ,* pridjev *rabanski* 1415. *Ra-* mjesto *ar-* je po zakonu likvidne metateze. Prema tome *Arbanasitn)* —. ^*Arbines* znači stanovnika grada Kruje. Ako se još uzme da *Arbën* — *Arbër* odgovara Ptolomejevu *Albanopolis* (prema Αλβανοί, upor. kod istoga autora του ' Αλβανού ορούς za του Άλβίου ορούς kod Strabonaj i da je promjena / > r pred suglasnikom nastala po zakonu novogrčke fonetike (αδερφός za αδελφός), onda se mora uzeti da su Arbanasi dobili ime po starom gradskom naselju, tj. da je kod Ilirotračana vladao isti onomastički zakon kao na Mediteranu, gdje se narodno ime tvori prema glavnom gradu. Upor. *romanus* ("> *Rumunj; rumane* u Švicarskoj) od *Roma,.*

Osnova ovoga toponima je predie. *alba* »brijeg««, upor. *populi Albenses* (Plinije 3, 69), također u imenima rijeka *Alba / Albula,* upor. *Lab* pritok Drima. Ovo ime očuvalo se po slavenskim fonetskim zakonima i u Epiru: *Lab* kao plemensko albansko ime, odatle pokrajina *Labëri* gdje pleme stanuje. Naziv zemlje *Rabanija* potvrđen je od 1493. *Rabanija,* pisano i *Rbbanija, Rbana* (valjda *Rbanja),* upor. i u 17.v. *providur ad Kotora i Rabanije,* Crna Gora, *Starine* 10, 22. Varijanta je tog irnena prema *ar* > *r,* tj. arbanaskom izgovoru *Rbanija* (Crna Gora, 17.v., *Starine* 10, 23 i Vuk, nar. pj. 8, 326, danas *Rbanija* u Crmnici). Stojanović ima odatle izvedenicu za naziv stanovnika *Rbánjak,* gen. *-anjka* m, ali nema navoda gdje se tako govori. Gornje izvođenje potvrđuje i grčki naziv Αρβανίτης, obrazovan s pomoću grčkoga sufiksa -ίτης za etnika (koji odgovara našem *-janin)* od *Arbanum,* kako se Kruja (kod Kačića *Kroja)* obično zove u srednjem vijeku. Od grčkoga naziva nastade turski *Arnăut* ispuštanjem dočetka -ης i samoglasnika *i,* kako obično biva, te metatezom *v* — *n* > *n* — *v (u).* Turski je naziv prodro i u naše istočne krajeve *Arnautin,* pi. *Amatiti* (1782), pored *Arnûtin,* pl. *Arnüti* (Kosmet), *Arnautka* — *Arnutka* f, *Arnuče* = *Arnauče,* pl. *Arnučići,* pridjev *arnautski* — *arnucki* (Kosmet) i apstraktum *Arnaùtluk* = *Arnautlăk* »Arbanija«, glagol *poarnàutiti* = *poarnutit.* U Crnoj Gori govori se mjesto *ar* > *r: Rnàut,* za koji Rešetar daje i izgovor *Hrnjaut* »čovjek iz Romanije« (Dubrovnik). U arbanaskom govoru danas prevladava drugo ime za njih, ne ono staro *Arbën* = *Arbër,* nego *Shqipëtar* pored *Shqupëtar,* ime obrazovano s pomoću arbanskoga sufiksa *-tar* za pravljenje nomina agentis od pridjeva *shqipë* ili *shqupë* »arbanaski« i prema etimologiji koju je dao Gustav Meyer, od osnove glagola *shqipónj* »razumijem«. Oni sebe nazivaju, prema toj etimologiji, koja se ne prihvaća jednoglasno, kao ljude koji razumiju svoj jezik, upor. *Nijemac* (v.) za Germane kod svih Slavena i madž. *magyarázni* »tumačiti«. K. Treimer ne prihvaća Meyerovu etimologiju. Po njegovu mišljenju *shqyp* (Gege) = *shqip* (Toske) ide zajedno s arb. *qipl* »kup« i predstavlja **s(e)mkupo* »Volkshaufe«.

Ovaj naziv potvrđen je kod nas u Dubrovniku već u 13. vijeku u obliku *Skapudar.* U naš govor nije ušao. Jedino Pavlinović piše *Skipetar* nepravilno sa *s* mjesto s. U govor Makedonaca i u Kosmetu ušao je *Šiptar, Šiftar.*

U tajnim jezicima na Balkanu dolaze za njih još ova imena: 1. *Krpatin* znači »Arnautin« u Prištini. Osnova je po svoj prilici identična s pridjevom *krpatno* (se. *mjesto)* u Kopaoniku, gdje to označuje »mesto krševito, planinsko, lomno«, što je zacijelo izvedenica od *krpa* — *karpa* (s članom *karpata,* Makedonija) < arb. *karpe* »grebene. Odatle je izveden ·í glagol *nakrpati* »arnautski govoriti« (u narodnoj pjesmi o Banoviću Strahinji): *i nakrpat sitno arnautski. 2.* Ako je ovo izvođenje ispravno, a izgleda da jest, onda se objašnjuje i naziv *Krša* »Arnautin« u tajnom jeziku u Vranju (Srbija). Tu je *krpa* zamijenjeno našom riječju *krš* »greben«. I u Prištini se Arnauti zovu ovako. Oba naziva, *Krpatin* (obrazovano od *krpa* dodavanjem *-tin* od *Arnautin)* i *Krša* odnose se još na ono doba kada Arnauti žive kao nomadi po vrletnim planinama. 3. Nejasniji je naziv za njih *Reska* u zidarskom šatrovačkom govoru u Siriniću.

Lit.: ARj 1, 61. 102. 111. 12, 832. 13, 788. *Elezović* 1, 18. 2, 83. Skok, *Rad* 272, 79. *GM* 14. 411. Jireček, *ASPh* 8 102. Ribezzo, *Onomastica 2* (1948), 44. Kostie, *JF* 6, 220

i sl Trojanović, *JF 5,* 223-224. Treimer, *IF* 35, 135. sl. *WP l,* 372. Krähe, *GN* 12-3. Joki, *SAW* 168, 43. Miletić, *SDZb* 9, 278.

arbor m = (sa protezom *j-) jãrbor* (Gazarović) = (sa disimilacijom *r — r > r — 1): arbul* m (Stulić) = *ãrbuo,* gen. *-ula* (16.v., Dubrovnik, Ranjina, Perast, Dobrota, Mikalja, poslovice), sa deminutivom na *-ić arbulić* (Budva) = *jarbuo* (Mljet) = *jarbol* (16.v., Brač, Rab, Notranjsko, Slovenija), sa deminutivom na *-ъc > -äc jarbolac,* gen. *-Ica* (Istra) = (sa / > *o) jarbo (o < ol* Božava) = *jarbuo* (17.V., Mljet) = *jărbul* (Račišće) = (sa disimilacijom *r — r > m — r) jambor,* kol. na *-je jamborje,* odatle složenica *trijamborica = trijanborka* »Drei-master«, denominal *ojamboriti.* Pleteršnik ima u f *orbala, jambora,* kol. *jamborovje, jarbola* i *jarbola* »jedrilo na brodu, katarka, Mastbaum«. U poredenju sa *mramor* < lat. *marmore, raka < arca* ne pokazuje likvidnu metatezu. Zbog toga je mlada posudenica iz starodalmatskoga, upor. krčko-rom. *juarbul,* furl, *arbul,* tal. (tosk.) *àlbero, arbora, ' albero* < lat. *arborem* »1° drvo, 2° (specijalizirano zakatarku u talijanskom, katalánskom, španjolskom i portugiškom, dakle na Mediteranu) kllat. *malus* (koje se zbog homonimije sa *malus* »zao« nije očuvalo u romanskim jezicima)«. U arb. *arbun i varkësë.*

Lit. ARj 1, 102, 103. 14, 444. 447. 467. *Pleteršnik* 1, 6. 357. 358. 690. 807. *Miskološič 4. SEW* 1, 30. GAÍ 16. Cronia, *ID 6.* Budmani, *Rad 65,* 166. Kušar, *Rad* 118, 23.

arbun, gen. *-una* m (Hektorović, Bella, Stulić, Vuk, Zore) = *arbun* (Malínská) = *ärbur* (Malínská) = *arbuo,* gen. *-ula* (Bela) »morska riba *erythinus,* crvenkasta, plosnata«. Od mlet. *arbora* »Rolling« (sa disimilacijom *r — r > r — n, r — l').* Zbog crvenkaste boje gotovo je nespojivo vezati taj naziv s *albula* »Weissfisch« ili sa *albumus.* Daničićevo izvođenje od lat. *arbor* također nije uvjerljivo.

Lit.: ARj 1, 102. *ASPh* 25, 436. *REW** 328. 329 a. *FEW* 62. Skok, *Term.* 47. 84.

arciprës (Cres, upor. istrom, *arciprieso)* = (sa disimilacijom *r — r > n — r) ancipreš* m (Vodice, Istra) == *ancipreš* (Buzet, Sovinjsko polje) = *ancipreš* (15. i 16.v., Zoranie, upor. istrom, *ansiprieso)* poklapa se s toskanskim *arcipresso* sa disimilacijom *ancipresso,* u kojem je *a-* jednakog podrijetla kao u *alloro < laurus,* tj. ostatak člana *illa > la, cypressus* > tal. *cipresso* (14.v.) < gr. κυπάρισσος mediteranskog podrijetla, jer se nalazi u hebr. *gofer* »resina« i asirskom *kupru* »bitumen«. Latinski oblik dao je u hrv.-srp. jeziku mnogobrojne varijante koje se objašnjuju dijelom različitim refleksima *i, e, u* za gr. u, a dijelom različitim refleksima za velar pred tim glasom: *après* (16.v.), odatle pridjev *cipresov,* kol. *cipresovlje = cipreš,* pridjev *cipreški,* na *-ište ciprešište = ciprii* (Belostenac) = *ciprež* = (s umetnutim *m* pred labijalom) *cimpris* (Ugljan) = *cimpreš* (Šulek) = *auprès* (Božava) = (sa *č* mjesto c) *Üpris — iipr'es, cipresov = cipreš, ciprešište, čepres* (Marulić, Dubrovčani), pridjev *čepresan, čepresište* n = (sa *e* < υ) *čempris* (ne zna se gdje se govori) = *cempfeš* (Belostenac) = *cemprs* (Dalmacija, Pavlinović) = *čempris* (Šulek) = *.čempres* (Vuk, Dubrovčani) = *čempres* (Budva, Škaljari), pridjevi *čempresan, čempresast, čempresav, čempreski, čempresov,* poimeničen *čempresovina* = (sa *ć* za gr. *k,* upor. *ćefalija) ćepris* = *čempres* (Tivat) = *ćimpres* = (prema gr. κυπάρισσος) *ćepariz* (Vuk, Perast, Škaljari, Prčanj) = *ćaparlz* ((stari ljudi, Lastra, Tivat) = *čiparis* (Domentijan) = *ćeperiz* (Ljubiša) = *ćeveriz* (Krtole) = (sa *u, o* za gr. υ) *cumpres* (Šulek) = *ćopris* (»česmina«, što začuđuje) = (s očuvanim velarom) *kùpres* (također toponim u Bosni) = *kuperiz* (17.v., čakavci) = *kumparis* (a. 1468) = *kiparis* (1733, botaničari na istoku, upor. arb. *qiparis).* Od svih tih brojnih varijanata iskristalizirao se kao opći naziv *čempres.* Od toga se tvori i kolektiv na lat. *-ata cemprèsãta* f (Dubrovnik). Veoma je vjerojatno da taj oblik i toponim *Kupres* predstavljaju dalmatoromanski leksički ostatak. Naziv je prema tome ušao u jezik: a) kao čisti grecizam u Boki, b) kao talijanizam i c) kao dalmatoromanski leksički ostatak.

Lit.: 1 768. 797. 802. 859. 937-8. 941. 2, 39. 131. 132. 137, 138. 140. 5, 1. 791. 795. 807. *Pleteršnik* 1, 85. Ribarić, *SDZb* 9, 129. Budmani, *Rad* 65, 164. Mussafia, *Beitrag* 127. *Lokotsch* 727. Štrekelj, *DAW* 50, 11. *Ive* § 71, 78. *REW*[s] 2442. GM 228. *DEI* 276. 954.

-arda, strani sufiks (pejorativan, upor. fr. *-ard,* iz drugog svjetskog rata *capitulard).* Dolazi samo u *maşlarda* m f »koji sve hvali i svakome laže«. Potvrđeno u folklornoj građi. Sufiks je mogao doći iz tal. *-ardo* (sa *-o > -a* preko *-o > -u)* tal. *bugiardo* »lažljivac«, *testardo* »tvrdoglavac«.

Lit.: ARj 6, 497. *ZbNŽ 5,* 83. *DEI* 279.

àrdalj, gén. *-álja* m »gorušica, slačica« (istočna Srbija) = *hardal (Bili).* Arabizam *(hardal)* koji nije potvrđen nigdje drugdje na Balkanu.

Lit.: *ARj* 1, 105. *Škaljić** 314.

ardûra f (Muo, Budva, Dobrota, Božava, uz glagol *planúť)* »fosforescencija, svjetlucanje mora, *ribanje pod arduru* na palamide, ribarski termin«. Od tal. *ardura,* apstraktum od *àrdere* < lat. *ardere* »gorjeli, paliti«, mlet. *ardor de mar.* Od *àrdere* > *arditi* (Budva): *vidi, kako more ardì* (to je za vrijeme *ardure).* Daničić stavlja ovamo *arzovan* m (u jednom srijemskom desetercu kao apozicija uz *svijeću : Pa iznela svecu arzovanaįp'ona čeka Rada gospodara).* To bi imalo biti tal. part. perf. *arso,* ali morfološki dio *-ovan* ostaje neobjašnjen. Pored toga, kako dolazi italijanizam u srijemsku narodnu pjesmu?

Lit.: *ARj* 1, 114. Cronia, *ID 6.* *REW*[3] 620. *DEI* 279.

Arđur m (l6.v.) označuje Daničić kao rumunjsko muško ime. Prije će biti od gr. Ἀργύριος. Upor. ngr. prezime Αργυρίου.

Lit.: *ARj* 1, 103.

are, čestica za potvrdu »jest« (šatrovački jezik kalajdžija, Bos. krajina). Od rum. 3.1. sing. prez. *are* < lat. *habet* od *a avea* < *habere.* Prema toj čestici stvoreno je u istom jeziku od rum. niječne čestice *nu* < lat. *non,* dodatkom *-re* od *are, nore* (— niječna čestica »nije«). Od lat. participa *habitus* > tal. *àbito* > *obit* m (Rab, Božava) »ženska haljina« (talijanizam) — (latinizam) *obit* m (16.v.) — *habit* (15.V.) = *(h)âbet* (Bosna, katolici) »redovničko, fratarsko odijelo«.

Lit.: *ARj* 1, 29. 3, 544. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 19. Trojanović, *JF* 5, 255. *DEI* 11.

arečitati pf. (Marin Držić, objekt *komedije)* prema impf. *rečitavati, -am* (I. Držić) i latinizmu na *-irati recitirati, -citiram* (Zagreb) od lat. > tal. *recitare,* sadrži protezu *a-* ispred *r,* koja je pravilna u cincarskom (tip *arumân* < lat. *romanus)* i u nekim talijanskim narječjima (v. *Ragusium).* Bez prefiksa *re-: citirati, citiram.*

Lit.: *ARj* 1, 104. 13, 810.

arena f (učeni latinizam) »mjesto gdje se bore gladijatori, borilište«. Značenje se razvilo po semantičkom zakonu sinegdohe: pijesak — mjesto posuto pijeskom > borilište u amfiteatru. S aferezom *a-* u prvobitnom značenju: *rima* f (Trogir) »sitni morski pijesak«, zacijelo iz dalmatoromanskog jezika; *m* < *n* nije objašnjeno. Bez aferezę i s prvobitnim *n* i protezom /: *jarma* (Hvar) »krupan pijesak«, toponim *Jarinovica* (Hvar, Hraste). Ovamo ide toponim *Rina vela* (seoce Drvenik) i *Réna* f (Bar), ime rijeke koja se dijeli na više potoka poviše Toplice. Upor. u Dobroti *contrada in Alba rena, Arena alba* kod Lepetana = *Bijeli pijesak* kod Stoliva. Arbanasi posudiše *ran* »sitan pijesak«, *rane trash* »pržina«, *Mahela rãnês* »Pristan« (Ulcinj).

Lit.: *ARj* 14, 27.

arenda f (Vuk) »zakup«. Odatle na *-as arendas,* gen. *-áša,* apstraktum *arendaštvo* n, na lat. *-atar,* gen. *-oris arendator* m (Vuk) = *rendãtur* (ŽK) »zakupnik«. Od kslat. *arrenda.* Nalazi se u rumunjskom, madžarskom i bugarskom jeziku. Upor. španj. *arrendamiento,* tal. *affitto* (v. *afit),* kat. *renda,* tal. *arrenda* (prefiks *a* < lat. *ad* i *rèndita,* — odakle galicizam *renta* prekg njem. *Rente, rentabilan* (lat. sufiks *-abilis* proširen na *-ьn* > *-an* — novi part. perf. od tal. *rendere* < kllat. *reddere* (prefiks *re-* i *dare)* > *renditi, -im* impf. (Perast, Krk) »donositi korist«. Prevedenica *vratiti razlog* (Bernardin, Bandulavić, Ranjina) = *reddere rationem.* Možda je dalmatoromanski leksički ostatak na *-ati rèndati, -ām* impf. (Dubrovnik) *(za-)* »taumeln (von Betrunkenen), teturati«.

Lit.: *ARj* 1, 104. 13, 870. Rešetar, *Stok.* 284. *REW*[3] 7141. *SEW* 1, 30. *Mladenov* 8. *Tiktin* 90. *Gombocz-Melich* 180. *DEI* 300.

àrest m (18.v., bug. *arést),* denominai na *-ovati orestovati, -ujem* = *àrest* (l8.v., Belostenac), *areštovati* — *ariste* n »zatvor, haps« (Vuk, Vojvodina), poimeničen part. perf. pas. *arištanac,* gen. *-anca* m (Vuk) = (afereza *a-) rest* m »Γ ostatek, 2° zatvor« = *rešt* (Vrbnik) »1° ostatak, 2° sequestrum (Belostenac)« = *rešt* (Istra, ŽK, gradiška i brodska pukovnija, Varoš, Slavonija) = *rait* (Bednja) »careel, zatvor, kaznionica«. Odatle *reštanac,* gen. *-anca* m »zatvorenik«. Od tal. postverbala *arresto* (18. v.) od *arrestare* < kslat. *adrestare.* Odatle poimeničen part. prez. na *-ia* (v. *-andja) restancija* f »ostatak« < tal. *restanza.* Od fr. *arrêter,* prema njem. izgovoru, *aretirati, aretīrām* (hrv. gradovi).

Lit.: *ARj* 1, 104. 109. *REW*[3] 674. *DEI* 301.

arež (Šulek) = *ariš,* gen. *ariža* (Stulić, Cres), odatle kol. na složeni sufiks *-ev-inaariševina* f (Hrvatska, Pančić) = *árií* (ne zna se gdje se tako govori) = *ariž* (Perast) »pinus larix«. Upór. u mletačkom govoru na Cresu *orise.* Bez /- potvrđeno je i u Abruzzima *arge.* S očuvanim / samo u Božavi *lariž.* Od tal. *làrice* preko mlet. *larise* (1242). Oblik *arie* može da stoji u vezi i sa sjev.-tal. *larécio,* Lat. *larix,* gen. *-icis,* mediteranskog podrijetla, koje je prodrlo i u njemački s izgovorom *-ce > k Lärche >* slov. sa metatezom *rélih* »macesen«.

Lit.: ARj \, 104. 108-109. *Pleteršnik 2,* 417. *REW*[3] 4916. *DEI* 2170.

arežine f pl. (srednja Dalmacija, Pavlinović) »pokrivač od vune i köstrijéti«. Na ovu riječ naliči *arazine* f pl. (Lika) »nespretna obuća i odjeća i svake prnje po kući«, ali se ne slaže semantički. Daničić tumači od tal. *arrazzo* (15. v.), industrijski proizvod fr. grada *Arras* u Pikardiji, što se ne slaže ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 1, 104. 112. *SEW* 1, 30. *REW*[3] 668. *DEI* 267.

argan m 1. (17. v., Glavinić) »istezalo, čiga« = *organ* (Cres) »machina scansoria« = *argan* (Dubrovnik, Zore) »sjprava oko grade, koze itd.« = *àrgon* (Šibenik) »visoki stup blizu makine, mlina za masline (terminologija uljarstva)« = slov. *argan* »Winde« = *argon* m (Buzet, Sovinjsko polje) »sprava, kojom se stišću sporte da iscuri ulje«. Od gr. όργανον > lat. *organum* > tal. *òrgano,* furl, *argagn,* mlet. (gradovi) *argano* »Werkzeug zum krämpeln der Wolle« sa *o- > a-* unakrštanjem sa gr. εργάτης > *argatin* ili asimilacijom *o* — α — ű > α —- α — *α* od gr. n pl. τα όργανα. Talijanski deminutiv na *-ellő* < lat. *-ellus : argànel* m (Račišće) »1° konop za pluta i olova, 2° vinova loza (Primorje)«. Sa protezom /- : *jargan* m (Posavina) »1° vrtal, 2° stup na lađi, na kojem se sidro vira«. Upor. madž. *járgány* (okolina Tise) »Baum, mit dem das stecken gebliebene Schiff von der Sandbank an die Höhe gehoben wird«.

S protezom *v-,* koja je furlanskog ili istroromanskog podrijetla: *vargănj* m (Vodice) = *vrganj,* gen. *vrgnjã* (Marčelji, Kastavština) »stari plug koji nema kotača, nego samo željezni lemeš, a sve ostalo je od drva« (> deminutiv *vrgnjic)* = *vrganj,* gen. *-gnja* (Medulin) = *varganj* (Pazinski kraj) = *verganj,* gen. *-crnja* (Vrbnik) = *vrganj,* gen. *vrgnja* pored *-ànja,* deminutiv *vrgnjic* »onaj dio pluga koji reže, ralo«. Istroromanski od lat. **organium* na *-ium* prema **ordinium* (v.): *vargano, vergeň* (Rovinj, Pula, Fazana), *vergano* (Bale), *vergai* (Galežan), furl, *(v)uardzine* <'**organium* izmijenjeno u *argine* prema *ordine, uarzenâr* »costruttore di aratri«, *uarzenon* »aratro, coltro«. Istroromanska riječ je raširena i na kopnu: *vrganj* (Praputnjak kod Bakra), *vrganj* (Novaija na Pagu), *vrganj,* gen. *vrgnja* (Bibinje kod Zadra i posvuda na Krku). Upor. krčko-rom. *or gain* (?).

2. Kao učena (knjiška) riječ u crkvenoj terminologiji *organ* m (Dubrovnik) = *organ* (Rab), deminutivi *organic, organac,* radna imenica na *-ište organiste* = i posudenica iz njemačkog jezika: *orgule* f pl. (ŽK) — *orgulje,* radna imenica na *-as* = *-ar orguljaš* (hrv.-kajk.) = *orgunaš, orguljar, orguljati* preko njem. *Orgel,* tako i slov. *orgle* f pl., *ôrglati, regolice* itd.

3. U ribarskoj terminologiji *riganj,* gen. *rîgnja* m (Budva) »konop koji služi za to da bude mreža otegnuta. Na kraju *rignja* je kamen koji zovu *dobrić.* Taj stoji na dnu mora«. Odatle deminutiv na *-ellus* > *-io: riganjio,* gen. *-njela* (Zore) »konop kojim se veže dio mreže za barku kad se izbaci mrežom«.

4. Potpuno knjiške, internacionalne riječi *organ,* gen. *organa* m, *organizam,* gen. *-zrna,* na *-irati organizirati, -nizīrām, organizacija.*

Lit.: ARj 1, 104. 4, 470. 9, 165. *ZbNŽ* 7, 312. Bratanic, *Oráče sprave u Hrvata* 27 — 30. *Pleteršnik* \, 654. 847. 2, 416. 939. Zore, *Rib.* 54. Rešetar, *JF* 12, 286. Kušar, *Rad* 118, 21. Schuchardt, *ZRPh* 15, 91. Štrekelj, *ASPh* 14, 552. *DAW* 56, 73. *Ive* 26. *Bartoli 2,* 210. *REW*[3] 6096. *Pirana*[2] 1231.

àrgat m (Vuk, Crna Gora, nar. pj.) »jama na kakvoj zgradi kao puškarnica«. Daničić tumači tu riječ iz tur. *ergedal* »zasjeda, mjesto zgodno za zasjedu«, što ne odgovara ni fonetski ni semantički. Schuchardt pomišlja na srlat. *argata* (1349) »annulus crassior« (Diez) i pita da li se s time može dovesti u vezu srp. *argat* »Schiesscharte«. Upor. *argate* (Bari) »telaio«, napuljski deminutiv *argatella (argata)* »argano« < lat. *ergala* (Vitruvije) < gr. εργάτης »argano«.

Lit.: ARj 1, 105. Schuchardt, *ZRPh* 15, 91., bilj. 1. *DEI* 283.

àrgatin m (17. v., individualno *-in* kao u *Srbin, kasapiri),* pl. *argaţi,* gen. *argată* »nadničar, saraori ili argaţi«. Sa *-ar* < lat. -arms i *-aš: àrgatãr* (Vuk, nar. pj.) = *argataš,* gen. *-aša.* Takoder sa *ar-* > *r-:* dem. na *-ьc rgatac,* gen. *-aca* (Pavlinović) = *rgatar* = *rgatin.* Kolektiv na *-ija argàtija* f. Apstraktum na *-luk argatluk* »opera mercenaria«. Pridjev na *-ski ar galski,* odatle na *-ina argaština* f (Milićević). Denominal na *-ovali argatovati, -ujem.* Balkanski grecizam od εργάτης (izvedenica na -ατής od έργον) s promjenom ερ- > αρ- već u ngr. αργάτης »isto« i u romanskim jezicima (v. *argat* i *argutla) :* rum., arb. *argat,* bug. *argatin,* glagol *argatuvam,* tur. *ırgat.*

Lit.: ARj 1, 104. 105. *SEW ì,* 30. *GM* 15. *Mladenov* 8. Vasmer, *GL* 46.

argić m (Mikalja, Stulić) = *jargić* (Pag) »apus, bregulja, čiopa, roraj (mnoštvo sinonima)«. Naziv za pticu koji nije dovoljno potvrđen u narodnom govoru.

Lit.: ARj ï, 105 (ovdje krivo *ardžić).* 14, 166. Hirtz, *Aves 2.* 166. 419.

argila f (Srbija) = *nargila* f »sprava za pušenje«. Upada u oči ispadanje početnoga *n,* koje bi bilo razumljivo da se radi o romanskoj posuđenici, gdje bi se taj gubitak mogao tumačiti miješanjem ,s prijedlogom ш »u«. U bugarskom jeziku glasi također samo sa *n- nargile.* Ako je ovaj balkanski turcizam arapskoga podrijetla (tur. *nargile)* došao u Srbiju preko Arbanasa, može se također tumačiti miješanjem s arbanaskim prijedlogom *ne* »u«, ali ga Gustav Meyer nije zabilježio za arbanaski.

Lit.: ARj 7, 582. *Mladenov* 337.

argıtla (Božava) = *argitula* (Ugljan, Veliki otok, Sali) »daždevnjak, salamandra, (prema Croniji u Božavi) lucertola, gušterica«, dalmatoromanski oblik **agirtla,* koji se slaže & tosk. *agerto* < lat. *lācēnus* > tal. *lacerto,* mlet. *ozerlola* < **lucertula* (unakrštanje sa *lucēre,* jer se svjetluca), *čortula* (Korzika), *arsimela* (Parma) < lat. **lacerlella* (disimilacija *r — l > n — 1).* Da *argıtla* predstavlja dalmato--rornanski oblik, dokazuje očuvani velar *g* ispred *i* (upor. *giman, galatına); r* je metatezom prenijet iz naglašenog sloga u nenaglašeni. Sonorizacija *c > g* nastala je možda unakrštanjem sa gr. pridjevom λαγαρός »grêle« (upor. splitski toponim *Logorun).* Upor. španj. i port·. *lagarto, l-* je odbačeno, jer se identificiralo sa članom (upor. obratno *lovrata). Argilla* predstavlja deminutiv na lat. nenaglašeni sufiks *-ula: *lacerlula.* U značenju »daždevnjak« potvrđen je u Istri *lužerät* m < tal. *lučena* prema mletačkom izgovoru. U Dalmaciji i na Balkanu uopće postoji *lacarta, lacartus* < lat. *lacertus* > tál. *lacerta* u značenju ribe »scomber«. Upor. za prijelaz značenja gr. σαῦρος u značenju »1° riba, 2° gušterica«. Potvrde su *pisces lācēnos, de gripo de lacertis* (dubrovački statut). Grupa *rt* prešla je u *rd* i (upor. *lacerda* u Genoví) u mlet. *lanzarda* (s umetnutim *n* pred dentálnom afrikatom), u krčkoromanskom /acar pored *lanzuorda* (iz mlet.). Najstarija je potvrda iz 1080. u splitskom nadimku *Mratinus Locarda.* Stari su dalmatinski nadimci po ribama: u Dubrovniku *Saraka, Girica.* Stara je posudenica, kako pokazuje α > *o* u nenaglašenom slogu: *lodar ad,* gen. *-arda* m (Perast, Časka) = *lokarda* f (Račišće, Dubrovnik, Mljet) = *lokarda,* gen pl. *lokărad* (Senj) = *lokarda* (Cres, Malínská, Rab) — *inkârda* (Božava) »scomber eólias, plavica (Cres,) skuša, vrnut«. Odatle na lat. *-ária* + *-iça lokardarica* (Malínská) »mreža za lokarde, tal.-mlet. *scombrera«.* Čuje se i mlet. *lànlarda.* U Bijeloj (Boka) govore se sva tri naziva *lokarde, làncarde* i *škombri* za istu ribu. Riječ je i balkanska: u ngr. λακέρδα »ein gesalzener Tunfisch, trup«, *lakerda* (Pančić), bug. *lakerda.* Oblik *laçaria* > *lacarda* je po svoj prilici mediteranski, s kojim se unakrstio lat. *lucerlus.*

Lil.: ARj 5, 884. 6, 139. 232. Elezović, *NJ 2,* 47-50. Budmani, *Rad 65,* 164. Kušar, *Rad* 118, 15. Miklošič 173. *SEW* 1, 687. Cronia, *ID* 6, 105. Tentor, *JF 5,* 210. *Mladenov* 269. *Románsky* 117. *REW*[3] 4821 a. *Bartoli 2,* 200. 294. *Jagićev zbornik* 55. *DEI* 83. 2165. 2747. 2276. Vasmer, *RSl* 4, 181. Joki, *IF* 37, 110. *CD.* \, 176.

ârgutla f (16. v., Dubrovnik, Vetranie, Marulić, Hektorović, Mikalja, Bella, Stulić) = *argulula* = (metatezom) *àrgluta* (Zore) = (sa nejasnim *i* mjesto *u) argilla* (Mikalja, nije potvrđeno u narodnom govoru) »ručica, držalo, pokretač za krmilo (= timun) kojim upravlja krmilar«. Dalmatoromanski leksički ostatak kao brodski termin, deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* od lat. *ergela* > srlat. *argata* »argano« < gr. εργάτης, potisnut od mlet. *argola — arguola* == *arigola* < **argcola* s ispadanjem međusuglasničkog *t,* upor. sa punijim deminutivom *-ellus aragalelle'* (Napulj) »argano«, španj. *argadilla* (naglašeno *a > u* kao u krčkorom. *kupio* < *capite) > jargõla* f (Senj) = *jàrgola* (Šibenik, Korčula)

= *argola* (Budva, Božava) = (sa *ar* > *r* i protezom *v) vrgõla* (Lastva, Račišće, Mljet). Upór. tal. *rigola* sa gubitkom *a-*.

Lit.: ARj 1, 105. Cronia, *ID 6.* Macan, *ZbNŽ 29,* 214. *Banali 2,* 287. Skok, *Term.* 81. 138. *ZRPh* 54, 192. *REW*[3] 2894. Mussarla, *Beitrag* 146., bilj. 2. Schuchardt, *ZRPh* 15, 91., bilj *2. DEI* 282.

arhi- (prema gr. ἀρχι-) =*ar- (rh > r)* — *arci-* = arfo'- (prema lat. > tal. *archi-) ^arči-* (prema tal. *arci-}* = ješ- (prema madž. *es-,* a to prema njem. ers-) u crkvenim terminima: *arhi(i)episkop* s pridjevima na -OD, *-ski* i apstraktumom na -si^o (pravoslavci) = *arhibiskup* = *arcibiskup* s izvedenicama na *-at, -ija, -ski* = *arcièpiskop, s* istim izvedenicama (v. *jepiskop* = *biskup), arhanđel* = *arhanđeo,* gen. -r/a = *àrkandio,* gen. *-djela* = *arkanđeo,* gen. -r/a = *àrhãndio,* gen. *-djela* — *arkanđel, -stvo, -ov, -ski* — (pravoslávnej) *àrãndel* (Srbija, mjesec novembar) s izvedenicama -OL» *àrãndehki,* poimeničen pridjev *arandelovski, arāndelovštāk,* gen. -aßa »čovjek koji slavi *arandelov dam, aranđeo,* gen. *-ela* (v. *anđeo); arcidak* — *arcižakan* < *archidiacon* (v. *zakon); arcipop* (v. *pop}; arčidukeša* f (v. *uka); arčipret* m < tal. *arciprete* < *archipresbyter; ješprišt* m (17. v., Vitezović, Belostenac, hrv.-kajk.), odatle na -rУa *ješprištija* < madž. *esperest* < nvnjem. *Erzpriester* < stfr. *arciprestre* < *archipresbyter, vicejašpríšt* (Krašić), *vicijašpeš* (ŽK) = *vicijašpuš* (ŽK). Danas se kod katolika prevodi prefiksom *nad- nadbiskup, -ija.* U tal. *archi-* pored *arci-* < gr. ἀρχι- prema gr. ἀρχος »glava«, αρχή »početak«.

Lit.: ARj 1, 99. 105. 106. 107. 4, 629. Veselinović, *GodČup* 26, 231. 238.

arka[1] (Vuk) f »leđa od haljine« = *arka* (Kosmet) »leđa u pravom i prenesenom značenju: zaštita, protekcija«. Turcizam osmanlijskog podrijetla *(arka* »leđa«), nalazi se i u bugarskom *(arka),* arbanaskom *(arke}* rumunjskom jeziku, gdje se iz prenesenog značenja razvila radna imenica »zaštitnike.

Lit.: ARj 1, 109. Skok, *Slávia* 15, 181. *Mladenov 9. GM* 15. Matzenauer, *LF l,* 3. *Elezović l,* 18. *Tiktin* 88.

ärka[2] f (16. v., latinizam) kao biblijski izraz za lađu koju je gradio Noa kao i za kovčeg koji je gradio Mojsije. Stara posuđenica pokazuje metatezu likvida i posebnu semantiku: *raka* (ŽK, slov., Marulić, stcslav.) »1° obiteljska grobnica, 2° grob (15. v., Vuk, nar. pj., Srbija, Privlaka, Komletinci, Slav., Zaplanje, Srbija, Sušak, Cres), 3° ograđen krš s pločom te sahranjenim mrtvacem, 4° kovčeg, lijes, Sarg (Virje)«. Bug. *raka* »sto u koji su ugrađena krilca za vodenično vreteno«. Slov. *rake f* pl. »Mühlgerinne, Mühlgang (Gorenjsko, Notranjsko), pokrit jarak po kojem je voda puštena u koji kraj (Idrija), upor. njem. *Wasserarche«. Raka* je toponim u sing, i pl. (Morinje /tu je i potok/, Vrbnik, kragujevački okrug), *Rake* (Virje), odatle pridjevsko prezime na *-bsk Rački, Na raku* (ribarska pošta, Morinje, Muo). Radna imenica na *-ar răkar* m (Sarajevo) »koji kopa raku«. U značenju »obiteljska grobnica« išla je i po *u-* deklinaciji: slov. *rakev* (također češki) = *râkva* (17. v., bezjački govor, Slum, Istra). Također rumunjski. U bugarskom jeziku postoji i lat. deminutiv *-ula ar cula* > *rákla* »Schrank in der Wand, Gewölbe, Kasten in der die junge Braut ihre Sachen aufbewahrt (Drama), relikvijar«, (s prijelazom u neutrum *o-* deklinacije) *raklo* »Gewölbe einer Brücke«. Kod Rumunja *raclă* = (metatezom) *lacră* »Kasten«, deminutiv na *-iça racliță* (Moldavija). Ovamo ide još *raknić* m (Vrbnik, notárska knjiga, sa *kn* < *kl,* zacijelo zbog unakrštanja s *rakno,* v.) »ormarić«.

Grčki i arbanaski latinizam od važnosti su za određenje podrijetla. Arbanasi pored slavizmą *rake* imaju i *arke,* koji može da potječe od lat. arca (postverbal od *arcēre* »sadržavati«). Gr. αρκλα je od *arcula,* potvrđeno na natpisima. Slav, *raka, rakla* kao i ti romanizmi mogu da potječu iz balkanskog latiniteta, a ne iz talijanskog jezika. Kako je metateza likvida bila na djelu i u 7. v., što pokazuju *Skradin* i *Labin, raka* i *rakla* ne treba da idu kao posudenice u praslavensko doba. Zbog *rakev* i *rakva* ne treba s Hirtom i Meilletom zaključivati da je *rakva, rakev* — *raka* posuđeno iz got. **arkõ.* Upor. *murva* < *morum* itd. Kod posuđenica postoji oscilacija -a i *-va.*

Lit. ARj 1, 109. *Pleteršnik 2,* 372. *ZbNŽ* 8, 135. 13, 269. Fancev, *ASPh 29,* 386. Ribarić, *SDZb* 9, 13. *Starine* 3, 329. *Miklošič* 272. Miklošič, *Lex.* 782. *Mladenov* 556. *Tiktin* 885. *GM* 15. 361. Hirt, *PBB* 23, 338. Meillet, *IF* 5, 332. Karsten, *IF 22,* 294. *Románsky* 126. *REW*[3] 611. *DEI* 269.

arkada f »(graditeljski termin) skup svodova« (npr. *arkáde na Mirogoju,* u Zagrebu), iz fr. *arcade* preko njem. < tal. *arcata* (tako i u srednjovjekovnom latinitetu), izvedenica od *arcus* »luk«. Dio Splita *Arcuzo,* lat. deminutiv

na *-ūceus,* preveden je u 13. v. sa *Lučac (— našim* deminutivom na *-ьc > -ac).*

Prema madž. izgovoru dočetnog lat. *-s arkuš* m (ŽK, Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk.) = *arak,* gen. *arka* »tabak papira«.

Lit.: ARj l, 109. *DEI* 27ì.

arka) m (Kolombatović) »morska riba zvana ovčica, pagelius momyrus« = *arkaja* f (Zore) »tal. *lucerna« — rkalja* f (sadrži sonantno *r* za *ar,* upor. *Rbanija* za *Arbanija,* v. *Arbanasin).* Nigdje nije navedeno gdje se tako govori u Dalmaciji. Svakako tuđa riječ, ali se ne zna koja.

Lit. ARj 1, 109.

arla f (Dubrovnik, Perast) »1° lijeha, pred kućom, malo izdignuta, 2° posuda za cvijeće« = (sa protezom *v-* kao u *vaoga > voga} varla* (Rešetar) = *jaria.* Upada u oči sinkopa samoglasa *u* prema *jãrula* (Rab) »1° lijeha« = *jârula* (čakavci, 17. v., Božava, Šibenik, Krk, Baraković, Veli otok) »2° vaso da fiori«, deminutiv na *-ica jarulica* (Kavanjin). Sa*ja > jejerula* (Hvar). Od lat. deminutiva na *-olus j -ola* od *area* »lijeha« : *areola >* tal. *aiuòla,* iz dalmatoromanskoga jezika, kako pokazuje π > *r* (upor. potvrde u Supetarskom kartularu). Južnodalmatska sinkopa od *u* objašnjava se najlakše unakrštanjem s drugim deminutivom sličnog značenja od lat. *arvum > arum +* nenaglašeni sufiks *-ulus > arula* »njivica«.

Lit.: ARj \, 110. 4, 473. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 14. Aranza, *ASPh* 14, 77-78. *REW** 632. 692. *DEI* 103.

árii (Vuk), indeklinabilni pridjev zabilježen u dvije narodne pjesme »silan, silovit, ljut« = *harli.* Apstraktum je od iste osnove *harluk* m »ponositost, naprasitost« u bosanskoj narodnoj pjesmi. Turcizam koji u ostalim balkanskim jezicima nije potvrđen. Daničić ga isporeduje sa *kàrli* (v.), čime se ne objašnjava ni značenje ni ispadanje početnoga *k-,* Budmani objašnjava apstraktum turskim *erlik,* od *er* »čovjek, muž«, ali turska grupa *er* ne prelazi u *ar,* upor. *jèrlija* (v.). Mislim da treba tumačiti i pridjev i imenicu kao turske izvedenice na *-li* i *-luk* od ar. *hair* »žestina« (Zenker).

Lit.: ARj l, 110. 3, 577. Skok, *Slávia* 15, 351. *Lokotsch* 830.

arma f (17. v., Mikalja, nar. pj.) »grb« < tal. *arme. Larma* f (i slov.) »Lärm« od tal. uzvika *all'arma* »pod oružje«, također rum. *larmă,* denominal na *-ati larmati, -âni,* radna imenica na *-džija larmadšija.* Afereza *a-* u vezi s prijedlogom a < lat. *ad* i člana *illáé > le. Armija* f (Rajić, crnog. nar. pj., danas službeni naziv za »korpus, vojska«) od francuskog apstraktuma *armée* < lat. *armata,* poimeničeni part. pret. = *armada* f (17. v., pisci, nar. pj.) »vojska« < španj. *armada* (istog postanja preko njem.) = *armata* f (15. v., nar. pj.) < tal. (tosk.) *armata.*

Na *-ati armati, -am* impf. (Mljet) (ribarski termin) »1° opskrbiti mreže potrebitim, 2° spremiti lađu za putovanje« prema iteratīvu *armavati, -am* (Mljet). Na *-idiare >* tal. *-eggiare > -ižati: armižati* »privezati lađu za obalu da bude sigurna od vjetra«. Odatle postverbal slov. *manza = moríža.* Na *-tore: armatúr* m (Prčanj) »gospodar lade, kapetan pustica (v.)«. Sa *a > o : orma* f »konjska oprema« (također slov.); postverbal od *ormati,-amimpf.* »oružati, opremiti« (Hektorović), part. pret. pas. *orman* »brigantine, poimeničen na *-ica ormànica* f (Vuk) = *ormenica* (Vuk, nar. pj.) = *oranica* (Vuk, Srbija) »brod, čun, šajka«. *ormanda* f (18. v., ljetopisi) < *armada* (s umetnutim *n* pred dentalom).

Velike varijacije postoje od lat. izvedenica na *-arium > -ar : armara* f (čakavski) = *armar* (Perast, Cres, Rapić) = *ormar,* gen. -ára (Dubrovnik, Hrvatska) = *ormar,* gen. -āra (Rab, ŽK) = (sa disimilacijom *r — r > r — n) orman,* gen. *-ana* (Vuk) = (sa disimilacijom *r — r > l — r) lemor* (Bednja, hrv.-kajk.) = (sa redukcijom *ar > r~) fmar* (Istra) = (sa metatezom *or > ró) romár,* pored *ormar* i *rmar* (Vodice, Istra) — (s aferezom početnog sloga) slov. *marina* f = *omar(a}* (disimilatorno ispuštanje prvog *r,* Notranjsko) = *morejna = morajna* (Gorenjsko) = *marènica = morejnica.* Augmentativ na tal. sufiks *-one > -un armerün,* gen. *-una* (Rab) = *armarûn* (Molai, Božava) »veliki ormar« < mlet. *armerane.* Apstraktum na lat. *-atura >* mlet. *-adura : armadura* f (Smokvica, Korčula) »grativo, lime (Muo), konop odozgo tratke, pluto i olovo za mreže« = *armatūra* (Cavtat, Dubrovnik) »1° skele kod gradnje kuće, 2° plutnja i olovna kao dio krila na mreži zvanoj šabaka ili trakta (Mljet)«.

Od tal. < lat. *arma, armata, armare,* fr. *armée,* španj. *armada, armario, armadio* (disimila. cija *r — r > r — d,* koja nije zastupljena u- hrv.-srp.i.

Lit.: ARj 1, 110. 111. 645. 9, 157. 172. 173. *Pleteršnik* 1, 551. 822. 602. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 14. 20. Macan,

ZbNŽ 29, l, 209. Cronia, /ö 6. Ribarić, *SDZb 9,* 187. Barw« *2,* 65. ЯЕЙ?[3] 653. 652. *NJ* l, 192. Tentor, JF 5, 203. Matzenauer, *LF* 12, 164. *Vasmer, RSl* 3, 260.

armağan m (Vuk, nar. pj.) »dar« = *armağan.* Turcizam koji nije potvrđen u drugim balkanskim j-ezicima; perzijskoga je podrijetla: perz. *eremgān* = tur. *armağan,* istoga značenja. Zabilježeni su i oblici sa *har-* (narodna pjesma, BiH).

Lit.: АЩ l, 110. *Lokotsch* 103. *Škaljic** 98.

armelïn m (Molat, Božava) = *armelïn,* gen. *-ina* (Šulek) = *armelîna* f (Bol, Sutomore) = (sa protezom _;'-) *jarmulin* (upor. istrom. *annoiiti)* = (sa deminutivnim sufiksom, *-ka) armèlînka* (Prvić-Luka, Split, Šulek) = *armerinka* (Brač) »kajsija, natupijerka«. Od tal. (tosk.) *annettine** (plod), *-a* (drvo), mlet. *armeiin. Rumènjãnka* (Orebić, Pelješac, Zore) predstavlja drugi tip, koji se može upoređivati sa denoveškim *armugnin.* To su jadranski tipovi. Treći je tip u sjevernoj Hrvatskoj *mandalıca* (hrv.-kajk, Zagreb, Patačić). Četvrti je *mareia* f = deminutiv na *-ica marelica,* slov. *(almarêlica,* koji ide zajedno sa nvnjem. *Marille.* Jadranski tip sadrži lat. > tal. pridjevski i deminutivni sufiks *-inus* ' · *-ino, -ina* od *Armenia, *armeninus* (se. *pnmus, malum)* s disimilacijom *n — n > l — n. Rumenjanka* se slaže bolje sa sufiksom *-iacus (prunus malus armeniaca).* Njemački tip pretpostavlja talijanski izvor bez pridjevskog sufiksa.: **armelln* i metatezu. Nejasan je odnos prema tim tipovima u *mandalıca.* Vjerojatno sadrži čitavu sintagmu *malum *armenīniim.* Od istog talijanskog pridjeva potječe i *armelïn,* gen. *-ina* m (16. v., Posilovic, Kavanjin) = *armilïn,* gen. *-ina* (16. v., Vetranie) < tal. *armellino,* njem. *Hermelin,* upravo *mūs *armenīnus* (= *Arménias, armeniacus)* »armenski miš, mustella alba, bijela lasica«. Postoji i mogućnost tumačenja iz stvnjem. *harmilīn* od *hermo* »lasica«.

Lit.: ARj l, 110. 111. 511. 610. 4, 472. 6, 471. *Pleteršnik* l, 4. 551. 553. Jonke, *Rad* 275, 174. Zore, *Palj.* 160, 222. *Ive* 171. *REW*[3] 654. 656. *DEI* 292.

armīž m (Božava) = *armiž* (Budva), brodarski termin < tal. *armeggio* (17. v.) = *ormeggio* »cavo per ormeggiare« *(a* pored *o* unakrštanjem sa *arma,* v. *orman* »brigantine). Postverbal od *armeggiare,* mlet. *armizar* = *ormeggiare* > *armìzati, -am* impf. = *armižat* (Božava, Budva, objekt *barka)* »vezati pri kraju« = *remizaṭi, -am* (Vetranie, objekt *plavcu)* »osigurati čamac blizu obale protiv vjetra«. Talijanskom je glagolu izvor grčki denominal ὁρμίζω > *ormeggio* (1. 1. prez.) od ὁρμος »plaža«, *-iźati* < tal. *-eggiare* < vlat. *-idiare* < gr. -ιζειν služi za tvorbu denominala.

Lit.: ARj \, 111. 13, 869. Cronia, *ID 6,* 105.

àrmutine f. pl. (Lika) »mutno vino sa dna suda«, sinonim *omućine* (Lika). Daničić izvodi krivo od tur. *armud* »kruška« i upoređuje *armud şerbeti* »kruškovača«. Za oblik *armuline* nema potvrda iz drugih naših narječja.

Lit.: *ARj* 1, 111.

Arnir m »slidnik sv. Dujma« (Kavanjìn), splitski nadbiskup (+ 1180). Odatle prezime *Arnirić hrabreni* (Kavanjin), samostan *sv. Arnira* Upor. sa tal. patronimičkim nastavkom *-i :* porodica *Arneri* u Korčuli. Ime je nastalo od srlat. *Rainerius,* a to od franačkog dvosložnog *Ragin hari.* Ide u red franačkih svećeničkih imena koja dolaze Hrvatima iz Ogiąja (Aquileia).

Lit.: *ARj* l, 112. Jireček, *Romanen* 2, 54. 0. 61.267.

arniž m (čak., istočna Istra) »vas lignei genus«. Upor. istrorom. *arnazo* (Rovinj) »recipiente«, tal. *arnese* pl. (Toscana) »roba, cose« < prôv. *arnês,* stfr. *herneis* " - nfr. *harnais* < germ, (složenica) **heernest* od *Heer* »vojska«.

Lit.: *Nemanić ì,* 44. Štrekelj, *DAW* 50, 2. *Ive* 7., bilj. 2.

árnjevi, gen. *arnjèvã* m pl. t. (Vuk) »tectum currus rustici« (Vojvodina). Madžarska posudenica provincijski raširena: madž. *árny* »sjen«. *Gombocz-Melich* 140 s. v. *árnyék* ne spominje našu posuđenicu koju nije lako objasniti morfološki. Dvije su mogućnosti. Ili je *árny* shvaćeno kao plural, pa je prema *koši — koševi* stvoren novi naš rašireni plural, ili je *árnyék* shvaćeno kao madžarski plural pa preneseno u naš jezik kao *árnjevi.*

Lit.: *ARj* 1, 112.

arnjul, gen. *-ula* m (Molat) »bubreg«. Nema potvrda iz drugih narječja. Primjer: *arnjulï me bole.* Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. deminutiva na *-oḷus *rēniolus* od *rēn,* gen. *rēnis,* upor. log. *renules.*

Lit.: *REW** 7206.

aróma f (internacionalno) = *aromat* m (Domentijan) = *aromato* n (14. v.). Od gr. ἄρωμα, gen. -ατός. Oblik na *-o* stvoren prema bizantinskom pl. αρώματα η. Upor. tal. *aròmaio,* fr. *aromate.*

Lit.: *ARj* 1, 112. *DEI* 297.

arpa f (dubrovački pisci) od tal. *arpa* < germ. **harpa,* (latinizam) *arfa* f (Vuk) = *harfa* od njem. *Harfe,* a to od kslat. *harfa* germanskog podrijetla.

Lit.: *ARj* !.. 104. 112. *REW*[3] 4054. *DEI* 297.

árpakása f (Vuk) »ječmena kaša«, hibridna složenica tipa *dževizorah* (Skok, *Slávia* 15). Prvi je dio turska imenica *arpa* »ječam«, a drugi je dio naša imenica *kaša* (v.). Opominje na dvojezične hibridne složenice tipa *Linguaglossa* (toponim na Siciliji). Inače je *arpa* rašireno na Balkanu i u deminutivnoj turskoj izvedenici na *-džik* (v.): *arpadžik* m (Vuk) = *harpadšik* »sitan crni luk«, potvrđenoj u Slavoniji i Bosni od 18. v. U Banjoj Luci je *arpadžik* ono što se u Zagrebu i drugdje zove »lučica (rasadna)«. U rumunjskom je jeziku *arpagic* ono za što se u njemačkom jeziku veli »Schnittlauch, Schalotte«. U Vinkovcima i Srijemu govori se *repadžik* sa *ar* > *re,* valjda prema *rep* ili *repa.*

Lit.: *ARj* 1, 112. 3, 577. *Lokotsch* 105. Belić, *NJ,* n. s. 1, 266-7.

arsal m »nuncius, poslanik vlasteoski«, potvrđeno u Vinodolskom zakonu: *posai* = hrv. *arsal.* Bit će prije *vassallus,* posudenica iz srednjovjekovnog latiniteta, negoli Jagićevo upoređenje s ar. *irsal* »poslanstvo«, *rasu!* »poslanik«. Kad bi stajalo Jagićevo mišljenje, *arsal* bi išao zajedno s *mogoriš* (v.) među najstarije naše arabizme. Glede gubitka početnoga *v-,* ako je od *vassallus,* upor. *apa* (v.) prema *vampa (vapor),* a glede *rs* < ss upor. *Marseille* < *Massilia* i fr. *varlet.* Glede značenja *sluga* > *poslanik* upor. *cursor* prema *cursus,* *REW*[3] 2417.

Lit.: *ARj* 1, 113. *REW*[3] 9166. *Mažuranić* 9. Dobrić, *ZbZKG* 547—555.

arsana f (17. v., Mrnavić, Kavanjin) < stmlet. *arzana,* odatle identifikacijom mletačkog oblika s našim genitivom novi nominativ *arsan,* toponim *Arsan* (dio Cresa koji plima preplavljuje). Sa *a* > *o* *òrsan* m (Dubrovnik, Mikalja, Bella, Voltiđi, Kašić, Vodopić) pored *orsan,* toponim na Korčuli, predstavlja možda dalmato-rom. **arsin(a).* Mlet. *arsana* dobilo je u 16. v. *-le* (upor. *Cividale* u Furlaniji) *arsenale,* koje postade internacionalno > *arsenal,* gen. *-ala,* u Crnoj Gori (Pjev.) s promjenom sufiksa *arsènãt, -ata.* Toj se izmjeni ne zna razlog. Od ar. sintagme *dar as sina'a* »kuća u kojoj se radi, radionica«; *d* je ispušteno jer se zamijenilo s romanskim prijedlogom *de.*

Lit.: *ARj* 1, 113. Tentor, *JF 5,* 211. Skok, *Term.* 103. 105. *REW*[3] 2474. *DEI* 305.

àrslan, gen. *-ana* m (Vuk, nar. pj.) »lav«. Odatle *arslànija f* »stari turski sitni novac od 40 para« od turskoga pridjeva *aršiam* »lavski«. U kajkavskom dolazi u istom značenju *oroslan* (Vramec, Belostenec). U ŽK govori se samo u poredenju za pridjev ljut: *ljut je kaj oroslan,* ali nitko ne zna· što ta riječ znači. Od *oroslan* postoje izvedenice na *-ak* m, *-anka* f, *-njica* f, pridjev *oroslanski.* Balkanski turcizam: bug. *ardan* pored *aslan,* arb. *asttan,* sve istoga značenja. U kajkavski je došao preko madžarskoga.

Lit.: *ARj* 1, 113. *SEW* 1, 31. *Mladenov* 9-10. *GM* 18.

àrsili, gen. *-ina* (Vuk) m »lakat kao mjera (v.)«, potvrđeno od 17. v. = *arsîn,* gen. *aršīna* m (Kosmet, potvrđeno 1765) »dužina od vrha prstiju do ramena«. Turcizam perzijskog ili osmanlijskog podrijetla. Tursko *arşin* kao mjera izvedeno je od ans »pijest« ili od perzijskoga *ärš* »lakat« s pomoću sufiksa *-(y)in.* Nalazi se u svim balkanskim jezicima, kao i drugi izrazi za mjere *(kantar,* v.) (bug., rum. *aršin,* arb. *arshî-ni).* Od iste tursko-pėrzijske imenice izvodi Budmani indeklinabilni epitet *harešli* za pušku koja se u narodnim pjesmama zove *šišana* (v.). Ali to se mišljenje ne može utvrditi, v. *harčalija,* koje je izopačeno u *harešli,* v. za takvo izopačivanje turskih riječi u epitetima na *-li* Skok, *Rad* 272, 41. i si.

Lit.: *ARj* 1, 113. *SEW ì,* 31. *Mladenov* 10. *GM* 16.

art m »Netz« (Cres) = *art* f, gen. *uarti* (Molat) »ribarski alat«. Slaže se s krčkorom. *vuart* f *(joina vuart* »un arte /rete/«). Ne može se misliti da je *art* = *vuart* od *rētis,* kad je u krčkoromanskom *e* > *ai raita* = *raida* pored *rial,* pl. *raite* (fonetika prema očekivanju). Nema druge nego uzeti sa Schuchardtom da se u *art* — *vuart* sakriva lat. *ars,* gen. *artis* u specijalnom ribarskom značenju. Prov., katal., španj. i port. ars je kolektivni naziv za ribarski alat.

Katalánska izvedenica *ártó (-ó* < lat. *-oněm)* znači »mreža«. Tal. *arte* »umijeće« daje *art,* gen. *arti f* kod Marulića, Budinića *art ili mestrua, nova art od boja* (Kuhačević). Odatle radna imenica obrazovana s pomoću latinskog sufiksa *-ensis* > tal. *-ese* i *-anus* > *-ano : artežān,* gen. *-ana* m (18. v., Banovac) = *artizan* (Dubrovnik, Hrv. primorje, Marulić, Budinić, I. Držić) »obrtnik, zanatlija«, od tal. *artigiano* > fr. *artisan.* Ovamo idu donekle i naši vojnički izrazi *artiljer,* gen. *-éra* = *artíljerist,* apstraktum na *-ija artiljerija* iz fr. *artillerie* (14. v.) od stfr. glagola *artillier* (13. v.) »opremiti« koji je nastao unakrštanjem od *art* f »vještina« i stfr. *atillier* < *apticulare* od *aptus.* Krčkoromanski *raita* f pokazuje prijelaz u latinsku deklināciju -α jednako kao *reta* (Riječka nahija, Crna Gora) »mreža za hvatanje ribe, grib (v.)«. Kako dočetak krčkorom. oblika *riat* pokazuje, postojala je *retis,* kao i tal. *rete* f, bez prijelaza u α-deklinaciju; *reta* predstavlja prema tome dalmatoromanski prijelaz.

Lit.: ARj l, 113. 13, 904. Tentor, *ASPh* 30, 187. *Banali 2,* 34. 218. 235. §§ 295. 397. *REW*³ 679. *DEI* 309.

arta u Petranovićevoj narodnoj pjesmi, u vezi sa *Marta: U Kreševu kolo igra, i u kolu. arta Marta, za kapom joj zlatna parta.* Ne zna se ni pravo značenje ni kategorija te riječi, da li je imenica ili pridjev (indeclinabile) ili prilog, ili čak glagol. Prema tome Daničićevo tumačenje od tur. *arta* »ostatak« nije razumljivo i ne osniva se ni na čemu. Izgleda prije da se radi o turskoj složenici tipa *kitap — mitap* i igri riječi, da bi se jezikom *izrazila igra* u kolu. *Arta* je doduše potvrđena u bug. *ortak* < tur. *anık* »izlišan« i u glagolu *artisant, -isvam.* Vjerojatno se i u *arta Marta* »Marta koja se ističe, nadmeće« radi o turskom glagolu *artmak* »dodavati, množiti, nadmetati (se)«, koji Daničić nalazi u *anovati, -njem* impf. (Vuk) »savjetovati, učiti koga pokazujući starješinstvo nad njim«, i s kojim je u vezi *artarlsat, -išem* impf, »preteći, povećati preko obične mjere« (Kosmet), gdje se nalazi turski kauzativ obrazovan s pomoću sufiksa *-ir: artırmak* (Elezovićev *artimak* bit će štamparska greška) kao u *baterisati* (v.) < *bat-ir-mak* »potopiti, uništiti«.

Lit.: ARj l, 113. *Mlađenov 9. Elezović 2,* 495. *Deny* § 579.

artena f (Mikalja) = *artina* (Dubrovnik i okolica) sa deminutivima na *-ica* i *-ka artinica* (Dubrovnik i okolica) = *attinka* (Stinica u velebitskom Podgorju) = *artenja* (Vrbnik' »ptica puffinus«. Postoji još oblik *latrina* * (Kolombatović, valjda Dalmacija) »puffinus obscurus«, u kojoj kao da je srašten (aglutiniran) romanski član. Ali ne zna se, kako je došlo do *pr* mjesto *rt* > *tr.* Od tal. *artèria* koje se nalazi na cijelom Mediteranu, u talijanskim narječjima sa varijacijama, u grčkom i portugalskom jeziku.

Lit.: ARj l, 113. Hirtz, *Aves* 3. 409. 420. *DEI* 307.

artičôk m (18. v., Kavanjin) = *artičoka* f (Belostenec) = *artičovka* (Jambrešić) = *artičoka* (Šulek) = *artičôk* (Božava) = (metateza *ar* + *rá) ratičoka* — izmjena *arti-* u *arki-* (daljom disimilacijom *t* — *tš* > *k* — *č) arkičoka* (Belostenec) = *arćićok* »cynara scolymus« od sjev.-tal. *articiocco* f prema njem. *Artischocke,* madž. *articsóka,* arb. *artiçók.* Sinonim *karčofao,* gen. *-ala* (-ō, gen. *-ala* kao *dženerō,* gen. *-rala,* Mikalja) »dragušica, gardun, kardun pitomi« dolazi od tal. *carciòfo(lo), cardò/ano,* od ar. *haršūf.*

Lit.: ARj l, 103. 114. 4, 863. Cronia, *ID 6,* 40. *SEW* 1 489. *GM* 16. *REW*³ 4060. *Lokotsch* 833. Matzenauer, *LF* 16, 170-171. Šulek, *Im.* 513.

artikul m (15. v.) »član (kao gramatički i pravni termin)« == (prema madžarskom izgovoru lat. jezika) *artikulus* (16. v.). Od lat. deminutiva *aniculus* < *artus.* Ovamo idu i internacionalni izrazi *artikulacija, artikulirati.*

Lit.: ARj 1, 114. *Šurmin.* 311. *Mlađenov 9. REW*³ 687. *DEI* 309.

arula f (sv. Sava: *arulu velikujuježe jestb ogniste u medi skovano i prenosimo).* Od srednjogr. αρουλα < laț. *arula,* deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* od lat. *ara.* Grčki latinizam koji je kao i *oltar* (v.) postao pravoslavni crkveni termin.

Lit.: ARj 1, 114. Varmer, *GL* 47.

árum, po svoj prilici indeklinabilni pridjev (u Petranovićevoj narodnoj pjesmi i u Lici) »sulud, tvrdoglav, ćudljiv« = *arum* i *arun* (Kosmet) najviše u vezi sa *konj* »koji neće da ide pravo, koji se đemu na pokorava«, a onda u prenesenom značenju »inadžija, tvrdoglav čovjek«. Odatle naša izvedenica *árumnjãk* m (Lika) »suludnjak«, koja je nastala na taj način što je na *arum* došao dočetak *-njak* iz naše sinonimne riječi. Turcizam arapskog podrijetla *(haruri)* i istog značenja

potvrđen još u arb. *(K)arúm* u istom značenju. Zamjena *m za n* iste je prirode kao u *bedeın* (v.) za *beden, burjum* za *bujurun.*

Lit.: ARj l, 114. *Elezović l,* 19. *Lokotsch* 834. *GM 16,* 148.

arvànija f (u Petranovićevoj nar. pjesmi) = *harvanija* f (također u nar. pjesmi) = *avrànija* (s metatezom tipa *barjak* za *bajrak,* v.) »ogrtač« (Bosna). Taj turcizam *(havrani/ harvani)* nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj \, 114. 125. 3, 578.

arza = *harza į* »izvještaj« kao objekt u vezi s glagolom *pisati, učiniti (na portu): mazar* (»molbe«) *pišu, harze prepisuju* (u nar. pjesmi, Jukić, *Bos. prijatelj* 2). Odatle naš denominal *harziti, -im* impf, »bijediti, potvořiti, denuncirati«, u bos. narodnoj pjesmi s interesantnim semantičkim razvitkom (učiniti kriv izvještaj — obijediti). Taj je arabizam više proširen u arapskoj složenici *'ard-i hal* — perz. *arz-i hal* > tur. *arsual* < *arz* »iskaz, izvještaj« i ar. *hal* »stanje«, upravo »iskaz o stanju«: *arzo-(h)al* m (u Petranovićevoj nar. pj.) = *arzovâl* pored *arzuvăl* (Kosmet) = *arzovan* (Vuk, s disimilacijom *r — l > r — n)* = *herzoval* (Bogišić) = *rzoval* »molba, predstavka«. Ovaj je administrativni turcizam potvrđen još u rumunjskom jeziku *(arzuhal, arzovâl, harzoval),* arbanaskom *(arzual, arzuhal)* i novogrčkom (άρζουχάλι) u istom značenju. Ovamo ide i složenica *arzi o.daja* u Jukićevoj narodnoj pjesmi »cubiculum salutatorium«, prema Đaničiću *arz-i* »za prijavljivanje«.

Lit.: ARj l, 114. 3, 578. 595. *Elezović* l, 18. Marjanović, *NJ* 3, 216. *GM* 16—17.

arzlak = *hàrzlak* m »tip, kalup (puške)« u Vukovoj nar. pjesmi: *Sve* (se. *puške")* *na jedan arzlak izgonjeņe.* Turcizam iz oblasti oružja koji inače nije potvrđen u narodnom govoru ni u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: BI 1, 18. 372.

-as, kao živ sufiks ne postoji u apelativima ni u jednom slavenskom jeziku, nego samo u našim prezimenima izvedenim od hipokoristika od dvočlanih praslavenskih ličnih imena, kao *Milas* (dubrovačko prezime) od *Miloslav, Belas* od *Bjeloslav, Vūkas* od *Vuk(o)mir, Vidas* od *Vidomir,* isto tako *Juras* od *Juraj* (i ovo ime išlo je u starije doba u dvočlani sistem: *Jurislav), Petras* od *Petar, Matas* od *Matej, Matija.* Od ovih nastadoše patronimička imena na *-ić, -ovié: Mătăsii, Matasović, Vukasović.* Moglo bi se uzeti da se očuvao kao pridjevski sufiks poimeničen s pomoću *-ica* u toponimu *Bjelasica,* ispor. polj. *bìalasy* »bjelkast«. Prestao je biti živ imenički i pridjevski sufiks već u praslavensko doba. Tu je nastao upravo od *-sb* s proširenjem *-ost.* Sam se *-sı* kod imenica očuvao samo strašten s osnovom, tako da se može raspoznati samo na osnovu lingvističke analize. Ovamo idu: *ovas,* gen. *ovsa* (v.), caí od osnove *(o) calati* (v.), *glâs* od osnove *gol,* koja dolazi u reduplikaciji *glagol* (v.), *klas* od osnove *koljena* (v.), *'kus* (v.), *bijes* (v.), *kriješ* (v.), *kos* (v.), ris (v.); od pridjeva samo u *rus,* dok je poimeničen s pomoću *-ica,* kao gore u *Bjelasica,* u *lisac -lisica* (v.). Inače se -asб kod pridjeva očuvao kao živ sufiks samo u konglutinatu *-ost,* gdje *-t* potječe od pridjeva na *-at.* Konglutinat je nastao zbog sinonimije, jer su i -as i *-at značili* isto, snabdjevenost osobitim svojstvom, istom bojom, u nepotpunom opsegu. Pored toga i u početnom dijelu doživio je *-ost* razna raširenja, najprije sa *k: -kast,* pa sa *-ih: -ikast,* zatim sa *-ar : -arast, -ič : -ičast,* sa *j : -jast, -kar : -kärast, -ol : -õlast, -ölj : -oljast.* Primjeri: sam sufiks -asř dolazi u izvedenicama od imenica i pridjeva: *budalast, davolast, grivast, račvast, küsast, okruglast, pjegast, prutast.* Raširenje *-kost* dolazi samo u izvedenicama od pridjeva: *bjelkast, crvenkast, rùmenkast, šarkast, zèlenkast, žutkast, plavkast.* U narječjima može se još proširiti sa *-ov* kao u *črnovkast* ili *črnovkast* (ŽK). U raširenju *-kast* može doći i na komparativnu osnovu: *crnjkast, žućkast.* U raširenju *-ikast* dolazi u *mòdrikast, višnjikast,* čak i od pridjeva *plavetan: plavetnikast.* *-arast* se nalzai u *prütarast* pored *prütast,* a *-kärast* u *žućkarast; -ilast* u *bjeličast, galičast, ljubičast, ružičast.* Ovdje služi upravo kao sufiks *-jast* od imenica na *-ica* (v.): *bjelica, galica, ljubica* i *ružica.* Zato se ovi primjeri mogu smatrati kao izvedenice s pomoću -yasî jednako kao i *kučast* i *zakučast, pastušast, pepeljast, pupčast, šiljast,* gdje također služi za izvođenje pridjeva od imenica: *kuk, pastuh, pepeo, pupak, šilj.* Da bi se izbjeglo palataliziranje suglasnika *kg,* dodaje se *-olast,* koji je apstrahiran iz *đavolast,* u *mrkolast, vragolast.* Posljednji je pridjev izmijenjen prema *-jast* u *vragoljast.*

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 39. *Marette* 265. 314. 316. 318. *Vandrák l,* 630., § 624. *Leskien* §§ 525 i 526. Bruckner, *ZSPh 2,* 308.

äse, gen. *ãsêta* n (Kosmet) »bolje končano· platno«, sinonim *patiska* (v.). Arabizam potvrđen također u bugarskom jeziku *hasé*

kao neutrum, dok bismo prema arapskom *chasa* očekivali femininum. Inače naši turcizmi na *-ei* gen. *-eta,* kao *ćebe* (v.), svršavaju i u turskom jeziku na *-e,* nikada na *-a.*

Lit.: Elezovič \, 20. *Mladenov* 666.

asi = hasi, u narodnoj pjesmi kao indeklinabile, imenica ili pridjev, veže se sa *učiniti se* u značenju »pobuniti se, odmetnuti se«. Odatle imenica *asija,* gen. *-e* m »odmetnik, buntovnik« (Kosmet), potvrđen također u bug. jeziku *asija* (u istom značenju). Bosanske primjere v. u Skok, *Slávia* 15, 182. Turcizam arapskog podrijetla *('osi,* pridjev i imenica).

Lit.: ARj 1, 115. *Mladenov* 10.

àsistit, *-Im* impf. (Čilipi, Šibenik) = (s aferezom *a-~) sistit* (Korčula) »pomoći«. Od tal. *assistere* (14. v.), od *ad-* i *sislere* (reduplikacija od *staré).* Prijelaz talijanske konjugacije *-ere* u *-iti* kao obično u Dalmaciji (upor. *kűrit* < *correre}.* Ovamo ide kao part. prez. *asistent* < łat. *assistens* > tal. *assistente,* i *azìstent* sa *z* < *s* (upor. *bazen* za franc, *bassin).*

Lit.: ARj 1, 115. *Kledé* 99-100.

àsker m (Vuk, narodna pjesma, BiH, Kosmet) = *ašker* = *aščer* (Kosmet) »1° vojnik, 2° vojska«: *carski àsker (talunu se /—ı ~)* »sultanova vojska«. Na *-ija* < ar. *-ijje askeríja* f »Γ vojna taksa, 2° vojna služba«. Balkanski turcizam (preko arapskog) latinskog podrijetla (lat. *exercitus* > ar. *askđr* > tur. *asker,* glede metateze *χ* > *sk* upor. *Alexander* > ar. *al Iskandar* > tur. *Skender, Iskenderije* < *Alexandria),* iz turske vojne terminologije: rum. *ascher* »vojnik«, *ascherliu,* bug. *askér(iri), askeríja, askerlăk* -»vojna služba«, arb. *asqér,* cine. *äschere,* ngr. ασκέρι. Perzijska složenica je također postala balkanska riječ: *serâsker* ~ *seraskijer* (Ljubiša) = *serašćer* (Vuk, nar. pj.) »generalissimus« < perz. *säräskar* < *sär -i-äskär* »glava vojske«. Italijanizam je apstraktum *zemcijon* (Kućišće) u izrazu *bâtit* ~ (< tal. *battere)* »gimnasticirati«.

Lit.: ARj 1, 115. GM 18. *Mladenov* 10. Skok, *Slávia 15,* 182., br. 27. *Lokotsch* 1307. *Elezović l,* 24. *Pascu 2,* 109., br 51.

asli, kao indeklinabilni pridjev u narodnoj pjesmi znači »plemenit«. U tom značenju potvrđen je i u arbanaskom jeziku. Kao prilog znači »sasvim, potpuno« i upotrebljava se uz naše pridjeve: *asli zreo* »potpuno zreo«, *asli manit* »potpuno lud«. U tom značenju potvrđen je i u Kosmetu *(asli* i *osli* »doista, pouzdano«), u bugarskom jeziku *(aslî* i *asla)* i u arbanaskom jeziku. Ovamo ide možda i prilog *jàsli* uz glagol *ići* »ponosito ići«, iako je proteza *j-* rijetka kod turskih riječi različitog podrijetla. U cincarskom je jeziku *asii -cheleam* »barem« prema ár. *hasil -i Kéľam* pored *hasl -ı* »ukratko«. Pored toga treba zabilježiti složenicu tipa *kitap — mitap* u *asii vâsli* (Imotski) »zaman, uzalud« prema turskom *ash fash* istog značenja. Taj turcizam arapskog podrijetla *(osli* = prilog načina, *hasl-i* za *hãsil-í* u značenju »prvobitno, starinsko, originalno«) ide u kategoriju posuđenica-poštapalica tipa *denrek* (v.).

Lit.: ARj 1, 115. 4, 482. *Mladenov* 10. *GM* 18. *Elezović* 1, 20. *Deny* 474. Zore, *Rad* 138, 56.

asma, gen. *-e* f (Kosmet) »vrst loze, čardaklija (v.)«, nalazi se i u bugarskom jeziku *asma* »łożnica«. Dolazi od tur. *asma.* Ima i u BiH *asma* = *hasma* u istom značenju.

Lit.: Elezović 2,495. *Mladenov* 10. *Školjić*[2] 101.

ásol m (Dalmacija, valjda Podgora, Pavlinović) »dobit i što kmet daje gospodaru« = *asul* pored *asil,* indeklinabilni pridjev i prilog (Kosmet, Vučitrn) »dobar, kako treba« u vezi s glagolom *urabötat* »uraditi«, odatle pf. glagol *nasülit, -im (na* + *asûlit,* koji bez prefiksa nije potvrđen) »ljudski uraditi«. Turcizam arapskoga podrijetla (ar. *hasyl* »rezultat, prihod«) potvrđen još u arb. *hasëlë* f (gegički). Samoglasnici *o/u* nastadoše iz turskoga ı (< tur. *hasıl);* upor. *kaduna* (v.).

Lit.: ARj 1, 115. *Elezović* 2, 376. *GM* 148.

aspida f (14. v., Vuk) »vipera, zmija otrovnica« = (s protezom *j-} jaspida* (16. v., Vetranie) pored stsrp. *aspidb* (16. v.) = ašpid m (Divković, Posilović, Radnić, Budinić, 16. v.) = *ašpit* (Poljica, Dalmacija), s pridjevom na *-in 'aspidin,* na *-ov aspidovb* (15, v., Aleksandrida). Balkanska riječ grčkog podrijetla (ngr. ασπίδα od stgr. ασπίς, -ίδος): rum. *aspidă,* bug. *aspid* m pored *aspida,* arbe *aspith* s članom *-dhi.* Ušla u balkanske jezik. iz srednjovjekovnih fiziologa.

Lit.: ARj 1, 115. 116. 118. 845. 4, 483. *Mladenov* 10. *Hittz,Amph.* 1. *GM* 18. Vasmer, *GL* 48. *REW*[3] 711. *Tiktin* 113.

aspra f (Vuk, Crna gora, tako i u bugarskom jeziku) sa deminutivom na *-ica ăsprica* (Držić) = (sa protezom *j-~) jăspra* f (16. v., Dubrovnik, nar. pj., Vuk, Istra), pi. *jăspre,* gen. *jàsprî*

pored *jăspri* f pl. s deminutivom *jâsprica* (17. v.) = *jăsprice* (Crmnica) = *jâspro* n (istarska nar. pj.) »1° srebrn novac 15. — 18. v., *T* pecunia, 3° šljoka, Flitter (Vuk, Slavonija)«. Denominal *òjaspriti se* (Poljica, Dalmacija) »onovčiti se«. Balkanska riječ grčkobizantinskog podrijetla: srgr. i ngr. ἄσπρον < lat. *asperum* unakršteno s pridjevom ἄσπρος »bijel« (upor. poslovicu *Čuvaj bijele novce za crne dané),* upravo od gr. pl. n. ἄσπρα »novac«: rum. *aspră,* arb. *aspre* f pored *ashpërë* »1° kleine türkische Silbermünze, 2° Geld überhaupt«, tur. *aspra.* Tur. *akçe* istog značenja je prevedenica od bizantinske riječi koja upravo znači »oštro kovan novac«: *jàspra* (Vuk, Šulek) je i botanički termirr (lysimachia nummularia).

Lit.: ARj 1, 116. 3, 483. 4, 483. 8, 802. *Pleteršnik* \, 360. Miklošič 4. *SEW Ï,* 32. Ribarić, *SDZb* 9, 153. Psichari, *MSLP 6,* 312. *REW>* 708. *Rohlfs* 27. 252. *Románsky* 91. *GM* 18. Meyer, *Ngr.* 3, 12. Schwytzer, *IF* 49, 28. *Elezović* 1, 21. *Mladenov* 10. Vasmer, *GL* 48. Šulek, *Im.* 125'.

àstagarka f (Novaković) u poredbi za golemu svijeću. Pravo značenje nije određeno. Prema Daničiću od gr. αστράγαλος »1° gležanj, 2° biljka dragani«. Vasmer otklanja s pravom tu etimologiju.

Lit.: ARj 1, 116. Vasmer, *GL* 48. Šulek, *Im.* 500.

astar, gen. *astara* m »postava, platno za postavu, pamučno platno u koje se obično mrtvi Turci zavijaju«. Turcizam perzijskog (perz. *astär)* ili bolje osmanlijskog podrijetla (džag. *astar* »rđava vrsta svile, platno kao postava«), nalazi se još u rumunjskom, bugarskom i arbanaskom jeziku u istom značenju i obliku *(ostar)* i u novogrčkom jeziku ἀστάρι(ον).

Lit. ARj 1, 116. *Mladenov* 10. *G M* 19 Matzenauer, *LF 7,* 4.

astrolog m (16. v., Dubrovnik) = *aštrulog* U5. v.: *meštri ki se govore a'strulozï)* = (s aferezom α-) *strólig* m (Dubrovnik) prema *strâKga* f (Cres) = *ströliga* (Potomje) = *strohga* (Božava, Korčula) »gatalac m prema Prema gatalica, vračara, vještica, striga = »trtoga f (Korčula)«. Denominál na *-ati stro-"Sat, -ām* (Dubrovnik, Cavtat) »prozreti (situaaju)«. Od mlet. *stroleg(o)* prema *stratega,* lari, *strolig* < lat. *astrologus* > tal. *astròlogo.* Apstraktum na *-ija astrologija* (17. v.). Grčka učena složenica od ἄστρον »zvijezda« i sufiksa -λόγος, -)ογια koji znače naučno zanimanje onim što znači prvi dio složenice.

Lit.: ARj 1, 116. *Šurmin* 107. *REW*[3] 745 a *DEI* 342.

esumiti, *-im na koga* pf. (Dalmacija, Pavlinović) »rasrditi se na koga«. Nije dovoljno potvrđeno primjerima iz narodnog govora. Možda talijanizam *assumere* (kod. Dantea < tal. prefiks *ad-* > α i *sumere}.* Prijelaz značenja nije jasan, Daničićevo mišljenje da je od tur. *ısınmak* »ugrijati se, žestiti se« nije uvjerljivo ni morfološki ni semantički.

Lit.: ARj l, 116. *REW** 8448. *DEI* 336.

-āš[1], gen. *-aša* (duljina kao u *-oc, -ari),* živ i produktivan hrvatskosrpski sufiks (rijedak u dragim slavenskim jezicima), služi najprije za izvođenje radnih imenica od imeničkih (1) i glagolskih (2) osnova u neutralnom i pejorativnom značenju. U ovom slučaju pravi se femininum (mocija) (3) s pomoću *-ica* (v.). Pored toga u istoj funkciji upotrebljava se i za poimeničenje pridjeva (4). U tim funkcijama sinonimi su mu sufiksi *-ač* (v.), *-ar, -jar, -dzija* (v.) (5), *-nik* (v.), *-telj.* Dodaje se u antroponimiji hipokorističkim skraćenicama od starih slavenskih dvočlanih ličnih imena (6). Da je još uvijek živ sufiks, vidi se odatle što služi u gornjoj funkciji i za izvođenje od najnovijih tuđica (7). Posudiše ga od južnih Slavena i Rumunji i Arbanasi (8). Po postanju je najvećim dijelom posuđen iz madžarskoga jezika (9), ali dijelom je postao iz slavenskih sufiksalnih sredstava (10). Primjeri za ilustraciju ovih postavki:

1. Od imeničkih osnova označuje pristalicu stranke, tako od *právo* nastade *právaš* prema nazivu Hrvatske stranke prava (19. v.). U zadnje doba austrougarske okupacije Bosne nastade za Nebosance pejorativan naziv *kuferaš,* od *kufer* »kovčeg«, s kojim dođoše u Bosnu. Dok je u prvom izrazu sufiks neutralan, u drugom je pejorativan. Neutralan je nadalje u *tamburaš, gajdāš, birtās* (v.), a pejorativan u *budalaš, rakijaš, pendžeraš.* U ovom slučaju veže se i sa sufiksom *-ija* (v.) kao u *mudrijaš.* U *kalaš* »nevaljalac, lopov« (odatle *raskalašen)* etimološkog je podrijetla (< perz. *galias,* tur. *qalaš* »id.«). U riječi *bradas* znači snabdjevenost.

2. Od glagolskih osnova tvori isključivo pejorativne radne imenice: *pravdaš* (od *pravdati se), blebetaš* (od *blebetali), prtljaš* (od *prtljali}, zanovjetaš* (od *zanovijetati), kartaš* (od *kartati se}.*

3. Od svih ovih radnih imenica govore se femininumi obrazovani s pomoću *-ica;* ako i nisu potvrđeni, a ono su mogući: *bertašica* f (ŽK) »gostioničarka« pored *bêrtinja* od njem. *Win fin).*

4. *Bjelaš* je konj (od *bijel).* To je rijetko poimeničenje, ali je veoma rašireno: *bogataš* (= *bogatuš* ŽK s madžarskim *-os* > *-uš), plemenitāš, velikaš* za magnat (i odatle pridjevi *velikaški, plemenitaški, bogataški).* Takvi se pridjevi govore i od gore navedenih izvedenica.

5. Da mu je sinoniman ovaj turski sufiks, vidi se iz oblika *pravdadžija,* koji se govori pored *pravdaš* (Hrvatska). Upor. niže *štrajkaš* pored *štrajkao,* gdje se opet vidi, da mu je sinonim *-ač.*

6. U antroponimiji su potvrde za *-as* dosta rijetke: *Bogdaš,* odatle toponim *Bogdašić* u Boci, od hipokoristika *Bogde* od *Bogdan, Milaš* od *Miloslav,* odatle pridjevski toponim *Milašme* pl. m (Hrvatska), *Dobraš* od *Dobroslav.* Danas su to prezimena. Odavde je prenesen i raširen sa *-in* (v.) u *kumasin* od *kum* i *prijašin* od *prijatelj.* Ova raširenja stvorena su prema hipokoristicima. : *Milašīn, Petrašīn,* koja postoje kao u prezimenima i u izvedenicama na *-ič, -ović, -evie.* Pored *-as* postoji i varijanta *-iš* u *Ivaniš,* nekada lično ime, danas očuvano u patronimiku *Ivanisevic.*

1. Danas su veoma rašireni *športaš* od englesko-francuske riječi *šport,* i *štrajkaš* od engleske riječi *strike.*

8. U rumunjskom jeziku je *-aş* veoma razgranjen i tvori ne samo radne imenice kao *ucigaş* »ubica« od *ucig* »ubiti«, *ostaş* »vojnik« od *oaste* »vojska«, nego i pridjeve kao *codaş* »repat« od *coadă* »rep«. Tu služi za izvođenje od glagola i imenica latinskoga podrijetla *(uccidere, hostis, cauda),* ali i od posudenica kao *birtas* »gostioničar« od njem. *Wirt.* Nalazi se u imenima biljki i životinja, a ima i deminutivno značenje kao u *baetas* »dječačić« od *băet, băiat* »dječak«, *ciocănaş* od *ciocan* »mala čašica«. U arbanaskom jeziku imamo *mengash* »ljevak« od *menge* < lat. *manica* »rukav«, od čega je *mëngjër* »lijevi«.

9. Madžarsko *-aš* nalazi se najprije u posudenicama gdje je i osnova posuđena, kao u nazivu jela *paprikaš,* zatim u *paj daš* m i *pajdašica* f »suputnik« (v.), *orijaš* (v.). Madžarska posudenica *kõu!* (ŽK) bila je preinačena u *kočijaš* prema *kočija* (v.).

10. U primjerima navedenim u t. 6 zacijelo je slavenskoga postanja, kako se vidi iz varijante -os u *Vidoš* od *Vidomir,* u češkom *Jaroš* od *Jaroslav,* u poljskom *Stanisz* od *Stanislaw.* Tu je *-š* nastalo od veze sa *-h* (v. *-ahan, -ihna)* sa sufiksom *-ıo.*

Lit.: Măreţii 265. *Leskien* §§ 366, 406. Štrekelj, *DAW* 50, 54-55. *Vandrák* 1, 633-635. §§ 631-647. Pascu, *Sufixele* 345 i sl. *Pekmezi* 220. Boskovic, *JF* 15, 38 i si. *ARj* 13, 101. 4, 766.

as[2] m (Vrčevic) »kec (termin u igri kartama) « = *has* m (Marin Držić: *da među bogaci valjam has,* prema Budmanijevu tumačenju) = as (u nadašnjem knjiž. jezika) = *as* (metaforickí preneseno u Ljubljani na nekadašnju novčanicu od 1.000 dinara u staroj Jugoslaviji). Od lat. *as,* gen. *assis* > tal. *asse, asso* (15. v.) »rimska moneta (jedinica duodecimalnpg sistema)«, njem. *As,* arb. as.

Lit.: ARj 1, 117. 3, 579. *GM* 17-18. Bune, *NJ 2,* 212. *DEI* 328. 333.

asar, gen. *-a* m (Kosmet), objekt uz glagol *uzeti,* »desetak«, sinonim *ušur* (v.). Taj arabizam *Cäsar)* nalazi se još u bug. *ašár,* pored *jušur,* oba puta u istom značenju.

Lit.: Elezović 1, 23. *Mladenov* 12.

ašašīn, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Poljički statut, Budinić) »razbojnik«. Pridjev: *ašašinski.* Apstraktum na *-stvo: ašašinstvo* »razbojstvo, lupeštvo«. Od tal. *assassino* < ar. pl. *'haššašin,* sing. *'haššiaš* »pušač hašiša«, izvedenica od opojne biljke *hašiš* (internacionalna riječ). Tako se zvala sekta koja je počinjala ubojstva u opojnom stanju. Kod Marina Držića *hassası* m pl. »Wachkommandant«.

Lit.: ARj 1, 117. 3, 580. *REW*[3] 4071a. *DEI* 328. *Lokotsch* 839. Rešetar, *ASPh* 31, 478-479. Matzenauer, *LP* 7, 4.

-ašce, deminutivni sufiks srednjega rada udvojenog postanja, od *-ьc* > *-(a)c* (v.), *-ъH* i od *-će* (v.) ili ud udvojenog *-ьce; a* je nastalo od mekog ili tvrdog poluvokala ь/6. Postoji samo u hrvatskosrpskom jeziku, gdje udvojeni deminutivni sufiksi nijesu rijetki, upór. kajkavski *-Heki -îcăk,* gen. *-íčka* (ŽK: *pipčīcāk* od *pîpăc* »nožić«, *petešićak* od *petêh* »pijetao«), *-čac* (ŽK: *jūnčac* od *junac, klasunčac* od *klasūnač).* Primjeri: u *sunāšce* (< *зіъньсъсе)* potječe od udvojenoga *-će: sunce* (< *$1ъньсе)* (v.). Iz ovoga primjera apstrahiran je i dodan u *sitašce* od sžio. Ovdje se može kazati i razlog tome postupku. Sam deminutivni sufiks *-će* nalazi se u *síce* (ŽK), gdje je iz grupe *te* nastalo po pravilu *c.* Da se to ne dogodi, tj. da se bolje

vidi osnova, dodan je *-ašce* kao gotov deminutivni sufiks. Riječ *sice* je u ŽK postalo i poseban termin. Označuje *sitašce* u upotrebi za čišćenje podojenog mlijeka i pri tom nitko ne misli na *sito,* tj. *sice* je izgubilo deminutivno značenje. Drugi je primjer *klubašce* (< *ЫnЬъсъce)* gdje se očuvalo deminutivno značenje od *klupko* (< *ЫсЂъЂо).* Kao što u ovom primjeru, tako i u *srdašce* (< *srbdbčbce)* pojavljuje se osnova medija. *Síce* pored *sitašce* ponavlja se u *bfce* < *brd-ce* (u Dalmacij', Kaštela) u značenju »povišeno mjesto u selu«, s gubitkom deminutivnog značenja, pored *brdašce,* -gdje je deminutivno značenje potpuno očuvano, jednako kao u *koritašce, sedlašce, stȓmašce* od *strmen* (s gubitkom sufiksa *-en,* upór. *šibenski* od *Šibenik, Topusko* od *Toplice).* Samo u pluralu *vratašca.* Pluralni oblik osnovnog sufiksa *-ьce* nalazi se u *vraća* f (ŽK) u značenju »mala vrata na dnu bureta« i u toponimu *Vraća.* Kako se vidi, kad je sufiks naglašen, onda nema duljine. Oblik *-ašce* nastao je iz *-acce* (< *-ъсъсеі-ъсъсе)* na osnovu zakona disimilacije time što je iz *tš* — *tš* ispalo *t* u prvom elementu suglasničke grupe.

Lit.: Boskovic, *JF* 15, 102. *Maretić* 265. *Leskien* § 424.

ašča, gen. *-e* f (Kosmet) »aspra, jaspra (srebrn novac)«. Za vrijeme sultana Bajazita II kovale su se četiri *ašce* od jednog drama srebra. U Bosni se upotrebljavaju složenice: *džepašče,* gen. *-età* m od *džep* (v.) (Sarajevo) = *džep-ašluk* m (Travnik) = *dzepášluk* (Mostar) za »Taschengeld«. U posljednja dva oblika pomiješala su se dva turcizma *harçlık* i *ahçalik.* Vuk ima još *kazukāšče,* gen. *-eta* n = *kazukàrina* f »pristojba za pristajanje broda, Ufergeld«; *kazukàrina* je naša izvedenica s pomoću sufiksa *-arina* (v. *-ar),* dok je osnova tursko *kazık* »kolac« *(u* za tursko jery kao u *koduna,* v.). Postanje značenja je jasno. Brod se naime veže o stup zabijen kao kolac u zemlju. Turcizam *ašča* nastao je od turskoga pridjeva *ák* »bijel« (upor. *Akhisar* za *Prusac* u Bosni, upravo »bijeli grad«, i deminutivnog turskog sufiksa *-će,* upor. *Deny* § 517). Denominacija je prema tome ista kao u *aspra į jaspra* od gr. άσπρος »bijel«. Naša suglasnička grupa razvila se iz turskoga *akçe* jednako kao u *basca* od *bagce* (v.).

Lit.: *ARj* 4, 924. *Elezović 2,* 472. Skok, *Slávia* 15, 345.

aščija, gen. *-e* m (Vuk) = *akcija* (nar. pj., Crna Gora) = *akcija* (Kosmet) »kuhač, kuhar, čovjek koji drži radnju, u kojoj se kuhaju i prodaju jela« = *arčija* »upravitelj kuhinje kod svadbe« (Čilipi kod Dubrovnika. Promjena *šč* > *rč* nije utvrđena). Odatle pridjev *aščijin,* poimeničen u izvedenicama *aščinica* = *aščtjnica* = *aščinica* (Bosna) f = *aščinica f* (Kosmet) »kuhinja, dućan u kojem se za novac može jesti«, *aščbka* f (Kosmet) »kuharica« (s našim sufiksom *-ka* (v.) i apstraktum *ašiiluk* m (Vuk) »zanat, vještina kuharova«. Opći balkanski turcizam osmanlijskoga podrijetla (turska izvedenica na *-ci* od *as* »juha«, u vulgarnom izgovoru *aha,* na kom se osniva *akcija),* nalazi se u gotovo u svim balkanskim jezicima u oba izgovora (bug. *ahčíja,* arb. *ahçi, akçi* kod Gega, u Skadru *hacì).* Ide u balkansku kuhinjsku terminologiju orijentalnoga podrijetla.

Lit.: *ARj* 1,44. 117. *SEW* 1, 25. *Mladenov* 12. *GM* 4-5. *Lokotsch* 117. *Elezović* 1, 9. 24. 2, 496.

ašešur, gen. *-urǎ* (Rab, Božava) »općinski prisjednik«. Od sitai, *assessore* (13. v.) < lat. *assessor,* radna imenica na *-or* od part. prêt. od *assedēre.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 21. Ctonia, *ID 6.*

ašibičar m »(biijka) aquilegia vulgáris« (Slavonija, Šulek). Drugih potvrda nema ni iz narodnog govora ni iz balkanskih jezika. Daničić je izvodi iz ar. *'ašyk-i bīčare* »ljubavnik bez duše« i uporeduje s nazivom *popina kapica.* Bez daljih obavještenja etimologija ostaje neutvrđena.

Lit.: *ARj* 1, 117.

ašićare, prilog »otvoreno, nesakrito« (Bosna, Kosmet). Turcizam perzijskoga podrijetla: tur. *aįik'are* = perz. *āskār.* Nalazi se u istom značenju i obliku u arb. *ashiqare* (skadarski *ashiçare)* i u bug. *ašikeré,* a u cincarskom jeziku bez početnoga *a-* *șichiare.* *ARj* 3, 32 ima oblik *eškero* (18. v., Zuzzeri, Rosa i dva leksikografa). Odnos između *eškero* i *ašićare* nije jasan.

Lit. Skok, *Slávia* 15, 182., br. 31. *Mladenov* 13. *GM* 19. *Elezović* 1, 24. *Pascu 2,* 165.

ašik = *hasik* (Vuk) = *jašik* (učiniti na djevojku) m »dragi« u vezi s refleksivnim glagolima *~ se učiniti, r~j se metnuti na koju, za kojom* »zaljubiti se«, također s turskim sufiksom *-čija l-džija* (v.): *ašikčija* = *ašigdžija* m (Vuk) »amator«, odatle pridjev *ašikov* u toponimu *Ašikova Mehana* u Vračarskom srezu, i apstraktum *ašikluk* m (Reljković) »amores« i denominal *ašikovati* »ljubiti« = *jašikovati* (17. v.): *ne boluje, veće ašikuje.* Također u

vezi s turskim imperativom za 3. lice: *aşkolsun* (Kosmet) = *ašikōsum* = *ačkōsum* (Bosna), uzvik u značenju »bravo, na zdravlje«. Glede *n* > *m* upor. *burjum* (v.). Ovaj turcizam arapskoga podrijetla i istog značenja *('ašyK)* nalazi se i u ostalim balkanskim jezicima (bug. *ašik* »ljubavnik, pjevač ljubavnih pjesama« i uzvik *alkolsün;* u arb. *ashk* pored *ashik* = s umetnutim *r arshik* »ljubavnik«, *arshìqi* f, *arshikl'ek* (gegički) »ljubakanje«, *ashikoj* »ljubim, ljubakam«). Glede *arš- : as-* upor, niže *ašlama, ašov.* Iz oblasti je ljubavnog govora kao i *sevdah* (v.) i *sevdalinke* (v.). Turski jery može ispasti. Pored značenja »ljubavnik« itd. postoji u Kosmem *asık, -a,* pl. *asid* u značenju »piljak, jagnjeća čašična kost kojom se djeca igraju«, u istom značenju i u balkanskim, jezicima, bugarskom, rumunjskom i arbanaskom (ovdje i s umetnutim *r ashik* = *arshik,* upor. Capidan, *Le jeu aux osselets chez les Roumains, les Slaves et les Albanais, REB* 1, 311-231. Razvitak značenja nije objašnjen iako se bez sumnje radi o istoj riječi. Zacijelo ide ovamo i varijanta *a* > *e* u *ešak,* gen. *eška* m (Vuk, nar. pj.) »ekstaza«. U prilogu *eškile* (Vuk, Sentandrija) = *heškile* (Rapić) = (jedanput i) *eškilj* (18. v.), gdje je arapska riječ vezana s turskom postpozicijom *-ile* koja odgovara našem prijedlogu *s* = *sa* = *su.* Značenje je priloga »zdravo, podobro«. Taj prilog dokazuje da se radi o istoj riječi. Prijelaz *a* > *e* nije objašnjen. Korsch, *ASPh* 9, 677 misli da se radi možda ne o arapskoj nego o talijanskoj riječi *escire* > *uscire* < lat. *exire,* što ne može biti jer od tog glagola nema imenice.

Lit.: ARj 1, 117-8. 3, 32. 596. 4,487. Skok, *Slávia* 15, 182. *Elezović* 1, 24. 2, 496. Isti, *JF* 14, 216-7. *GM* 19.

aška f (Psalt. dubr., 16. v.: *sikirom i aškom razvrgoše njega* — Ps. 73, 6 *In securi et ascia dejecerunt eum)* = *(j}aška* (Cavtat, Mljet) »keser kojim se dubu drva kad se pravi bačva, šesula, oruđe za tesanje«. Od lat. *ascia* = *ascea.* Važno sa romanističkog gledišta zbog očuvane suglasničke grupe *se* pored *e l i τι* hi j atu, upor. *Sisak* < *Siscia, or kulić* < *urceolus.* U augmentativnoj izvedenici na *-one* > *-un,* odatle je grupa *sci* prešla u *š: lašun* m (Šibenski otoci, Šibenik) »mašklin, kramp« < < *asciane,* s aglutiniranim članom. Odatle denominal na *-iti: olašumti, -im* pf. »ukrasti malu stvar« (Riječka nahija, Crna Gora). Upor. sic. *asciuni,* kal. *sciuni* < fr. *aisson.* Ovamo ide možda ime morske ribe *lasuja* (metafora) »spada argentina«, od lat. deminutiva *asciala* s aglutiniranim članom i metatezom palataliteta *ś — U > s — 1 >j.*

Lit.: ARj 8, 889. Fancev, *Djela JAZU* 31, 171. Macan, *ZbNŽ* 29, 1, 214. Skok, *Term. 52.* 155. *REW*[3] 696. *FEW* 152. *DEI* 316.

ašlama f (općenito u Bosni i Hercegovini) = *aršlama* f (Vuk, Pančić, Petranović) = *aršlama-* (Kosmet) = *r šlama* (Vuk, Šumadija) = *arašlama* (Vuk, narodna pjesma) = *orašlama* (nema ni *ARj,* ni *BI)* = *aršlamija* (Šulek) »crna trešnja duguljastog Iika$_3$ plavica« (Vuk, Pančić), »oplemenjeno kalemljeno voće kao trešnje, višnje« (Kosmet), »rana trešnja, ranica, crna, lika duguljastog, plavica« (Vuk, Šumadija). U narodnom govoru potvrđeni su likovi *ašlama* = *aršlama* = *ruama; r za ar je* kao *Rbanija* (v) i *rmija* (v.). *Ašlama* .je oblik koji se potpuno poklapa s turskim apokopativnim infinitivom *aşlama* »kalemljenje, oplemenjivanje« od *aş(ı)lamak* »pricjepljivati, navrtavati, kalemiti«. Sam glagol nalazi se u bug. *ašladisvam, -disam* »vakciniram, prisađujem«, odatle *ašlama.* Prema tome je apstraktum postao konkrétum, *r* je umetnuto u našem jeziku kao u *aršov* pored *ašov* (v.) i u arb. *arshik* pored *ashik.* Razlog za umetanje je nepoznat. Umetnuto je još *a* > *o* u *arašlama* kao gore u *oroslan* (v.) za *arslan.* Dodatak *-ija* mjesto *-a* ide po svoj prilici na račun Šulekov.

Lit.: ARj 1, 101. 113. 118. *BI 2,* 356. *Elezović* 1, 20. *Mladenov* 12.

-ašnjī, -ošnjī, -išnjī, -ušnjī, -šnjī, složeni pridjevski sufiksi određena oblika. Služe za tvorenje pridjeva od priloga, većinom vremenskog značenja, koji se svršuju na *-as, -os, -a, -o, -e.* Kod nekih ovako izvedenih pridjeva opaža se osciliranje između *-crnji* i *-ašnji,* tako u *svagdanji* pored *svagdašnji, jučerašnji* prema *čeranji* u narječju (ŽK). Varijante *-išnji, -šnji* nalaze se u izvedenicama od imenica: *godišt(e~)* + *-ъni, uskrs* + *-ьni.* U ova dva primjera *nj* je mogao nastati iz asimilacije *-šni* > *-šnji.* Pored *uskršnji* govori se i *uskrsni.* Prema tome ovdje je *Snj* analogický preneseno iz *godišnji* i iz ostalih pridjeva vremenskoga značenja. U ostalim je pridjevima *nj* nastalo iz *-ъn* + *-lo.* U starocrkvenoslavenskom još je postojao neodređeni oblik ovih pridjeva *tamošbnjb, aomaЛьщъ, čerašbnjb.* Suglasnik í razvio se u ovom slučaju iz s na osnovu zakona asimilacije prema *nj.* Taj suglasnik nalazi se ne samo u starocrkvenoslavenskom nego i

u bugarskom i ruskom jeziku. Primjeri : 1) pridjevi od priloga na *-as: jesenašnji* od *jesenas, večerašnji* od *večeras, današnji* od *danas, noćašnji* od *noćas;* 2) od priloga na -oi: *jutrošnji* od *jutros, Ijetošnjl* od *ljetos;* 3) od priloga na *-us : zimušnji* od *zimus.* U sva ta tri slučaja dočetno *-s* potječe od pokazne zamjenice *saj* (v.). Kako su ovo svevremenski prilozi, nije čudo što su se odavde apstrahirali sufiksi *-ašnji, -ošnji* i dodali na vremenske priloge koji se svršuju na *-a, -o, -e,* dva puta već u starocrkvenoslavenskom jeziku dapače i na priloge na -a koji nijesu vremenski, nego mjesni (lokalni). Primjeri: pridjevi od priloga na *-a: ondašnji* od *onda, sadašnji* od *sada, jučerašnji* od *jučer(a), nekadašnji* pored *negdašnji* od *nekada, sjutrašnji* od *sjutra* (ŽK *sutra), tadašnji* od *tada, vazdašnji* od *vazda.* Odavde je sufiks *-Šnjī* prenesen na vremenske priloga na *-o, -e: davnašnji* od *davno,* jer postoji i *od davna, prijašnji* pored *predašnji* od *prije = pređe, maloprešnji* od *malo pre, prvašnji* od *prvo, s prva, skorašnji* od *skoro, onomadašnji* od *onomadne.* Očuvao se samoglasnik mjesnog priloga *-o* u *tamošnji,* ovako već u starocrkvenoslavenskom *tamošbnb,* od *tamo,* ali je izmijenjen u *ovdašnji* od *ovdje,* jer postoji *ovda,* a očuvao se u *domašnji* od *doma,* također stcslav. *domašbnjb* i rus. *domašnij.*

Lit.: Măreție 315., § 362 g. 325., § 370 c. *Leskien* §§ 540-41. *Vandrák* \, 537., § 490. 491. Lohmann, *ZSPh* 10, 352 i si. *ARj* 8. 953. 9, 482.

ašov, gen. *asova* m (Vuk, Vojvodina, također Slavonija) = *áršov,* gen. *áriová* (Vuk) »gvozdena lopata« (17. v.). Madžarska posudenica *ásó* istog značenja (a. 1317, 1409. *asów),* koja kod nas ima samo provincijski karakter (upor. *àrnjevi),* nalazi se još u rumunjskom *(K)arįeu* i u ukrajinskom *aršiiv* u istom značenju i s umetnutim *r,* glede čega upor. *aršlama* (v.).

Lit. *ARj* 1, 118. *'Gombocz-Melich* 150—1.

ašprin m (Smokvica, Korčula: *У f ga je pòpunice po ašprínu)* »podmořsko produženje mrkente od obale daleko najviše 12-15 m« (opozicija: *kulf* < κόλπος). Potječe po svoj prilici iz nekog starodalmatskog oblika koji odgovara log. *asprile* < *asprigine* »rauher Boden«, izvedenica na *-igo,* gen. *-iginis* kao *caligo, robigo* od lat. pridjeva *asper.* Upor. tal. botanički naziv *aspraggine* f i slov. *pirla* pored deminutiva na *-ica perlica* »Waldmeister, asperula odorata«.

Lit.: Pleteršnik 2, 24. *DEI* 325.

-aština je rijedak složen hrvatskosrpski sufiks za pravljenje apstrakta od pridjeva i imenice. Ne nalazi se u ovom obliku u drugim slavenskim jezicima (ali upor. hrv.-kajk. i slov. *siromaščina).* Nastao je najprije u pridjevu izvedenom s pomoću sufiksa *-bski* (v.) od *siromah: siromašk(i),* koji je poimeničen s pomoću sufiksa za apstrakta *-ina* (v.): *siròmaština.* Upor. *gospoština (gospošćina* ŽK) od *gospodski.* Od ovih izvedenica prenesen je na *uboština* od *ubog* ili *uboški,* na *reveitina* od *revan* »siromašan«, koji pridjev nije štokavska riječ, u Crnoj Gori na *neimaština* od *ne imati,* koja je riječ danas ušla u književni jezik, i na koncu na *budalaština* od *budala* (v. *-ština).*

Lit.: Leskien § 497. *Măreții* 306., § 355 1. *Pleteršnik* 1, 69. 2, 480.

-(a)ť je onomatopejski imenički sufiks koji se nalazi i u drugim slavenskim jezicima. Iz imeničkih je izvedenica prenesen i u denominalne glagole onomatopejskog značenja; *a* je nastalo iz debelog poluglasa i nepostojano je, ali ako je u onomatopejskoj osnovi samoglasnik *a* ili *e,* onda mjesto ъ stoji *oje* i u sufiksu. U ovim se izvedenicama opaža ono što se u turskoj i madžarskoj gramatici zove samoglasna harmonija u sufiksima (tipovi plurali *begler* prema *ağalar* u turskoj, a *embernek* prema *lónak* u madžarskoj gramatici). Primjeri za nepostojano *a: dfhat,* gen. *dfhta,* odatle denominal *drhtati; bâhat,* gen. *bahta.* Posljednja imenica prešla je u pridjevsku kategoriju pod uplivom pridjeva na *-at* (v.); tada je *bahat* promijenio i značenje (v.). Jednom je α postalo dugo prema -ör (v. niže): *šapat,* gen. *šapata* uz *šapat,* gen. *šapta (<$ьръiъ* prema *šbpbtati),* ali u denominalu očuvalo se prvobitno nepostojano *a : šaptati.* Primjeri za samoglasno *o* u osnovi: *sôpot, grohot, gldmōt, topot.* Jednom je ovakva izvedenica izgubila onomatopejsko značenje i postala termin za pijevca: *kokot,* riječ koja može biti i prezime i patronimik *{Kokot* i *Kokotovic).* Jednom je čak ušao u izvedenice od pridjeva: *život* i u izvedenice odatle *životan* i *životinja.* Primjeri za samoglasnik *e* u osnovi: *klepet,* koje dolazi i u prijevoju *klopot,* odatle *klopotac,* gen. *klopoca* (= *klepetăc* ŽK), *zveket,* odatle *zvêk* i *zvečati; tr'eset* izgubio je onomatopejsko značenje i

postao termin za njem. *Torf.* Ovaj sufiks ušao je i u rumunjski jezik. Nije identičan sa pridjevskim sufiksom *-at* (v. niže).

Lit : Maretit 265. *Leskien* § 473. *Vandrák* \, § 553.

-at[2], -ata, -ato, pridjevski je sufiks iz praslavenskog i indoevropskog doba, i danas još živ i produktivan. Po značenju odgovara latinskim pridjevskim sufiksima *-atus* i *-osus.* Da je veoma star, to se vidi i iz pridjeva *bogat* koji je izveden od iste osnove od koje i *bog* (v.), ali iz vremena dok je ta riječ značila i »zemaljska dobra, robu (upor. češ. *zboží* »roba« i naš pridjev *ubog* »siromašan«, upravo »koji nema zemaljskih dobara (v.)«. Nalazi se i u litavskom *-otas.* Prema Brugmannu nastao je u ie. doba na taj način što je opći ie. pridjevski sufiks *-to* došao na instrumentalne osnove na *-a* i -o. Odatle mu veza s imenicama na α i značenje. Izražava općenito snabdjevenost onim što znači osnova, dakle isto što i latinski pridjevski sufiks *-ātus.* Prema tome je to jedan od rijetkih slučajeva slavenske i latinske zajednice u tvorbi riječi. Duljinu α pokazuje samo onda ako je poimeničen i prešao u deklināciju *i: svojat,* gen. *-i,* izvedenica od *svoj.* Tu naime nije postojao femininum i neutrum, gdje je kratko *a* po zakonu. U tvorbama s ovim sufiksom imamo da razlikujemo tri slučaja. U prvom slučaju on tvori pridjeve od imenica. Služi dakle u morfološkoj funkciji: *bradat, brkat, glavat, granat, kljunat, krilat, krošnjat, mèsat, okat, plećat, rèpat, rògat, ùsnat, vlàsat, zubat.* U drugom slučaju daje jaču izražajnu sadržinu bivšem pridjevu *kosmb* koji se očuvao u toponimu *Kosmaj.* Tako nastade *kosrnat.* U trećem dobiva preda se suglasnička pojačanja *j, lj* i *n* koja potječu od pridjevskih sufiksa *-10, -ьnъ.* Tako nastaju pridjevski konglutinati *-jat, -ljat, -nat. -jat* nalazimo u *domišljat* od *domisliti se, umiljat* od *umiliți se, š'iljat* od *(za)šiljiti.* Od posljednjeg je po svoj prilici apstrahiran *-ljat* u *oštrljat* od *oštar.* To je jedini primjer za *-ljat.* Dosta raširen je *-nat: brsnat, čvôrnat, gôrnat, lisnat, pernat, rêsnat, tfsnat, vlăsnat,* pored kojih postoje i pridjevi izvedeni s pomoću *-ьn* od imenica, kao *čvorni, trsnl, lisni, Perna* u toponimima, upor. *Resan* u Makedoniji. Pridjevi na *-at* mogu biti poinaeničeni s pomoću imeničkih sufiksa *-ьc* (v.), -бќо, *-bka* (v.), *-ica: zubatac,* gen. *zubaca,* prijevod vrlo uspio i vrlo raširen u Dalmaciji za ribu zvanu tal. *dentale,* koju riječ također govore naši ljudi. S pomoću *-bko* poimeničeni su *kusátak, težatak, žeratak,* a s pomoću *-bka krupatka, suhatka, zubatka, zukatka* »nekakav sud, ali se ne zna, šta je osnova«. Veoma jasna je izvedenica *ušatka* od *uho,* znači »neka ptica«. U ŽK je to »kabao za vodu sa dvije ručke koje strše kao dva uha«. Sufiks *-ica* dolazi u ovoj funkciji samo u toponimiji: *Rogatica* (Bosna) i *Rasohatica* (Dalmacija). Jednom se pojavljuje sufiks *-at* poimeničen u izvedenici u kojoj se ne osjeća osnova. To je u *svat* < *svojat,* upravo »čovjek koji pripada *svojima* ili je snabdjeven njihovim izborom, pozivom«. Odatle apstraktum *svadba* (v.). Upada u oči neslaganje u akcentu između *pas* < *pojas* i *svat* < *svojat.*

Lit.: Măreții 315. 318. 319. *Leskien* § 524. *Vandrák* 1, 593., § 564.

-at[3], gen. *-ata,* imenički sufiks za tvorbu imeničkih apstrakta u značenju časti, položaja, ureda, latinskoga podrijetla, od *-ãtus.* Nalazi se najprije u učenim izvedenicama gdje je u najviše slučajeva oboje, osnovna riječ i izvedenica, posuđeno: *rektor — rektorat, dekan — dekanat, lektor — lektorat; novicijat, klerik — klerikal, biskup* (upravo *episkop} — episkopat, maršal — maršalai, deputat, arhiđakon — arhidakònāt.* U toponimiji za oznaku zemlje: *Banat,* gen. *-ata; Temešvarski bănat.* Odatle etnikum *Banaćanin,* pridjev *banatski.* Odatle je apstrahiran sufiks *-at* i dodan na našu posuđenu osnovu: *beg — begov — begovāt* (Bosna) »ustanova bosanskoga plemstva iz turskog doba«.

-at-[4], glagolski infiks, koji dolazi ispred *-a-ti* (v.), da bi se onomatopeizirala i derninutivirala radnja što je izrazuje osnova. Samoglas varira sa *-e-, --u-, -et-* (v.). Od *lòm-iti* (v.) stvara se onomatopeja i deminutiv *lomàtati, lamačem, -tām,* od *svòjiti svojatati, -tām* (nema Vuk, ali se govori); od *šakati* je (v.) *sakatatı, -tam.* Češći je u varianti na *-et.*

Lit.: Măreții 345. Grickat, *JF* 21, 71.

at[5] m »1° djelo, djela apostolska, 2° čin u drami« = *ato* m (Kašić), kao crkveni i dramski termin danas zamijenjen općenito prevedenicom *čin;* 1509. (Senj) također juridički termin : *at ali kveštion.* Od tal. *atto* < lat. *actus* m od *agere,* danas često prema njem. ili tal. *akt,* pl. u *akta (ad acta).*

Lit.: ARj 1, 121. *Maźuranić* 10. *REW*[8] 117.

at[6] (Vuk), plural *at(ov)i* (lS.v.) = *at* (Kosmet), plural prema turskoj deklinaciji *atlar* i *atlâri,* gen. *-a* (u narodnoj pjesmi, Banje) = *hăt* (Slavonija, Reljković) »equus arabs, 'jahaći ili ustrojen konj, pastuh (Dubrovnik)«. Ženski se rod pravi s pomoću našega složenog sufiksa *-kinja* (v.) < *-ka* + *-ynji: ătkinja* (Crna Gora) = *hâtkinja* (Srbija, Milićević) »arapska kobila, sinonim za *bedevija* (v.)«. Od *at* je izvedenica *àtlija* = *häilija* m »konjanik«, dobivena s pomoću turskog sufiksa *-li.* Pridjev glasi *ătskt* (Vuk). Turska je složenica *ătmejdan* m (Vuk) »konjsko trkalište«. Postoje još turske složenice *krat* (v.) i *dorat* (v.), ali se one ne osjećaju u našem jeziku kao složenice pa se od *dorat* pravi hipokoristik *doro.* Turcizam osmanlijskog podrijetla *(at,* istog značenja, odatle *atlı),* nalazi se u bugarskom, arbanaskom *(at)* i rumunjskom jeziku *(hat'),* svagdje u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 119. 120. 121. 3, 582. 583. *Elezović* 1, 20. *SEW* 1, 33. *GM* 20.

-âta[1], latinski sufiks za apstrakta, upravo poimeničeni sufiks part. perf. pas. u ž.r. kolektivnog značenja. Dolazi u dva vida, stdalm. *-ata* = mlet. *-ada.* U jadranskoj zoni oba vida nastavljaju se i na domaće osnove, glagolske i imeničke: *kucala* f (šaljiva riječ za djecu, Dubrovnik: *novci se dobivaju na kucati* »skucanjem, skucajući«), *madinata* (Bogišić, Dubrovnik, Makarska) »maslinik«, *poljata* (Kanavelić), upor. *Pòljatnica* (bara u Bosanskoj Krajini), *pokrivala* f (Dubašnica, Krk) »košarica sa pokrovcem«. Ovamo ide *Kušata* (mjesto gdje izvire rijeka Jabučica, okrug krajinski, Srbija) gdje je sufiks *-ata* rumunjskog podrijetla (-aia). Mletački oblik nešto je rašireniji: *maslmada* (Boka, Zadarski kraj, Ulcinj, Prčanj), *poljada* f (Kašić) »polje, poljana« (upor. raširenje na *-ija poljadija* »isto«, Mikalja, *puškada* f »hitac iz puške«, *sikirâda* »udarac sjekirom« i *stenâda* »udarac kamenom« (prevedenica od tal. *sassata,* zadnje tri potvrde sa Raba). Nalazi se i u Goriškom, Krasu, slov. *cebáda* »Fusstritt« pored *cèbec* = *cebljaj* od *c.èbnotij-bniti, cebâti* »Fusstritt geben«; upor. mlet. *zampada* »Schlag mit der Pfote«; *rezada* = *r zâda* = *rzadec, gen.-deca* (Podkrnci) »suržica«. U *paprada* f (Pollice, Dalmacija) mletački je sufiks zamijenio naš *-at* f u *paprat* = *paprad* f, gen. *-i.* V. još *oželanda.* Latinski se sufiks *-atus* raširuje sa lat. *-inus.* Ovamo ide *kastr'adina* (v.) i od domaćih osnova *mrkadina* f (Dalmacija, Pavlinović) »mrko, prono sukno«. Raširenje sa latinskim pridjevskim sufiksom *-īcius* u poimeničenjima m. i ž. r. preko mlet. gubitka r > *d* u međuvokalskom položaju dalo je *-ajic, -ajica* koji izgledaju kao naši sufiksi. Dolaze najprije sa romanskim osnovama: *fuškajica* (v.), *mlakajica* (v.), *pašajic(a), rebatàjic* (v.), *trešajica,* u Dubrovniku *skala levajica* (v.), od naših samo *peljajica* (Istra) f (od *peljati* »voziti«) »povez, za koji drže malu djecu, kad ih uče hodati«, *plazàjica* f (Vuk, Kostajnica) »točilo, tj. mjesto, gdje se drva otiskuju niz brda, riza«. Raširenje istog sufiksa na lat. *-or,* gen. *-oris* služi za tvorenje radnih imenica u svim romanskim jezicima. Kod nas dolazi u domaćim osnovama u dva vida lat. *-ator* pored *-àtur* i mlet. *-ador: čaratur,* gen. *-ura* m (Rapić) »koji čara«, *gnjavator* (općenito u govoru inteligencije) »koji gnjavi, čini gnjavažu«, *kasator* (Lika) »blagajnik, koji isplaćuje radnike u Slavoniji«, *pivator* m (Stulić) prema f na *-ica pivatorica* »popilica«, *pizmator* (Vuk, Crna Gora, Riječka nahija) pored *pizmator* »koji čini pizmu, omrazu među ljudima«, također *przmatar* (starija književnost) < ngr. πεισματάρης, *skàčatūr* (Vuk, Dubrovnik) »skakavica, štekavica«, od prezentske osnove *skač-em* + *-atur* (prevedenica od *saljàtur,* gen. *-ura* »ključanica«, v.), *sumator* (ŽK) mjesto književnoga *šumar,* gen. *-ara.* Od mlet. *-adar* samo *prknjadōra* f (Ston) »pogrdno ime proždrljivoj ženi«. Raširenjem *-ura* dobiva se lat. *-atura* > mlet. *-adura (d* može ispasti) za glagolske apstrakte, raširenu svim romanskim jezicima. Kod nas dolazi najprije u posuđenicama sa romanskim glagolskim osnovama, zatim u dvije izvedenice od domaćih osnova: od *mel* = *mîl(o)* (v.) »pijesak« *meladûra* f (Smokvica, Korčula) »fini pijesak na morskom dnu« = *miladura* (Pavlinović, Poljica) »1° sićušni pijesak na dnu mora, što se na pogled modri, 2° plitko more uz obalu« = (preko mlet. *-aura* > *-ura) milüra* (Hvar) »plitko more«. Kod Vetranića *milina* »plitko mjesto u vodi, pličina«. U *plavadurica* f (Vrbnik, Krk, Istra) »plavenka, plavenčica, coccinella septempunctata« *-adura* zamjenjuje domaći sufiks *-enka.*

Lit.: ARj 1, 716. 893. 5, 830. 6, 179. 498. 665. 702. 7, 63. 9, 630. 768. 905. 908. 924. 1, 15. 32. 557. 633. 635. 12, 231. Kušar, *Rad* 118, 26. Zore, *Tud.* 19. *Pleteršnik* 1, 75. 2, 424. 447. *Miklošič* 27. 301. 417. Maretić, *Savj. 2.*

ata[a], gen. *-a* m (Kosmet) »šteta«, upotrebljava se kao dopuna glagolu *biti.* Nije potvrđeno u drugim našim krajevima koji imaju

turdzama. Odatle izvedenica dobivena s pomoću turskoga *-li: átallja* m uz imenicu *čovek,* sinonim *baksuz* (v.). Turcizam arapskoga podrijetla *(hata* »pogreška«, turski *hatali* »fatalan«), nalazi se još u bug. *hatá* »greška, pogibelj«, ngr. χατας »nezgoda«, cine. *hătae f* »greška., nesretan slučaj«. Isto tako i izvedenice búg. *hatalíja* »pogibeljan (se. čovjek)«, čine. *hatali* »fatalan«.

Lit. Elezović 2, 495. *Pascu 2,* 142.

Atànacko *(ek < skj* m (Vuk) = *Atànasko* (Npvaković, Vuk). Pridjev *Atanackov,* poimeničen u prezimenu *Atanacković* (cincarskog podrijetla). Hipokoristik *Aṭa.* Inie grčkog podrijetla, upor. άθανάσιος »besmrtan«.

Lit.: ARj 1, 119. Jireček, *Romanen 2,* 23, 65. 3, 4. *Nules* 1, 74. 469. 487. 488. 150.

Atena f (prema starogrčkom izgovoru, na zapadu) = *Alina* (prema novogrčkom izgovoru, na istoku). Pridjev *atenski* = *àttnskï.* Od gr. pl. Αθήναι > tal. *Atene,* fr. *Athènes.* Nema narodskog oblika kao za *Rîm,* gen. *Rima* < lat. *Roma* (v.). U Alejksandridi je zabilježen oblik *Afina* (prema stcslav. / za θ), grad *afinski.*

Lit.: ARj 1, 34. 119-20.

atento, pridjev i prilog (Perast) »pozoran«. Od tal. *attento,* lat. part. perf. *attentus* od *attendere* (prefiks *ad-)* »uprijeti«.

Lit.: Brajković 17. *DEI* 353.

ateš, indeklinabilni pridjev kao epitet za *demiju* u narodnoj pjesmi, »vatren«: *Naveze se u ateš đemije* (Vuk). Ovaj turcizam osmanlijskoga podrijetla *(âteș* »vatra«) nije drugdje potvrđen u narodnom govoru ni kod nas ni na Balkanu.

Lit.: ARj 1, 120.

-a-ti je sveslavenski složeni sufiks, živ i produktivan još i danas. Sadrži dva elementa, samoglasnik α koji karakterizira glagolsku osnovu sa gledišta vida. Izražava naime imperfektivni vid. Drugi je elemenat ie. sufiks *-t* po deklinaciji *i,* isti koji se nalazi npr. u ri-/eči *vlast, -i* od *vladati.* Izražava dakle glagolsku radnju kao takovu, u apstraktnom smislu (nomen actionis). Infinitiv je prema tome okamenjen slavenski padež, vjerojatno lokativ deklinacije *i.* Bez toga -»' dolazi u narječjima i u našem futuru, složenom sa *ću* (v. *htjeti').* Ali to je upravo supin. U sandhiju gubi se i ovo í, tj. asimilira se idućem suglasniku. U dalmatinskim narječjima gubi se ne samo pred *ću* nego i inače pred suglasnicima, tako da tu postoji krácen infinitiv (rum. *infinitivul prescurtat)* bez *-ti* kao u romanskim jezicima (u furlanskom i rumunjskom) što postoje infinitivi bez lat. *-re. -ati* može se uporedivati sa lat. *-a-re,* od kojega drugi elemenat sadrži nastavak s za apstrakta (tip: *tempus, temporis,* hrv.-srp. *kolesa).* Glagolska osnova, na koju dolazi *-α-ti,* može biti imenička ili pridjevna, jednostavna ili izvedena ili sintagma, domaća ili posuđena, jednosložna, dvosložna ili višesložna, može postojati u današnjem jeziku, a može da je i nema više. Otkriti se može u tom slučaju s pomoću lingvističkog upoređenja. Primjeri: *djelati* od *dj'elo, igrati* od *igra, ravnati* od *ravan, pravdati* od *pravda, večerati* od *večera, klevetati* od *kleveta, sedlati* od *sedlo, računati* od *račun, kušati* od gotskoga *kausjan* (fr. *choisir), coprati* (ŽK) od njem. *zaubern, diverťíškati* (Dubrovnik) od tal. *divertire* prema starinskom prezentu *divertisco ita., pitati* i *pitati,* gdje su se stare imeničke osnove izgubile. Taj sufiks služi prema tome u denominalnoj funkciji i značenje mu je faktitivno, tj. izvođenje onoga što kaže osnova. Isti taj nastavak služi i kod deminutivnih glagola kao što su *dahtali* od *dahat* (v.), *tapkati* od iste osnove od koje i *topot* (u prijevoju), *glavinjati* od *glava, trčkarati* od *trčati.* Razlika postoji ipak velika između infinitiva kao nomen actionis i onoga što se tvori s pomoću sufiksa *-je* dodanog na sufiks *-n: -anje, -enje.* Ovaj posljednji sufiks nema glagolske nego imeničku sintaksu, a *-α-ti* ima samo glagolsku sintaksu. Pored toga *-anje* izražava glagolsku radnju kao činjenicu, a *-α-ti* glagolsku radnju kao proces.

Lit.: Măreții 343 — 348. *Leskien* §§ 760. *Vandrák* 1, 714-18, § 755.

àtibur m (Vuk) »koža crne ovce što se meće na sedlo kad se jaše«. Nije naznačeno gdje se govori. Izvor je madžarska složenica *hátibõr,* upravo »koža sa leđa« od *hát* »leđa« i *bor* »koža«.

Lit.: ARj l, 120.

atorzijo[1] (Kućište), prilog »utaman«. Primjeri: *Nemo' da to pođe* >**. Od tal. *a ritroso* < lat. *ad retrōrsum* < *retro versus* (od *vertere).*

Lit.: REW[3] 7272.

atorzijo[2] (Božava), prilog »α *zonzo* (andare), skitati se, tumarati«. Od mlet. *andar a torzió* »isto« < lat. *ad *torquidus* (pridjev na *-idus* od *torquere'}.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 105. *REW*[3] 8800.

atuía f (Vuk) »Gesims«. Tačnije znači u Kosmetu »greda koja se uzida u zid, od ćerpiča ili kamena pa se samo s jedne strane vidi«. U Bosni je (Livno) također *atuía* u značenju »greda i ograda na divanani«. U obliku *hate'le* = *hatule* f nalazi se i u arbanskom jeziku i znači »podloga za crijep od krova, prostor između krova i kućnog zida«. Vuk je zabilježio u Crnoj Gori *àftulja* f »greda krajem iznutra na kojoj druge grede stoje«. Tehnički turcizam iz oblasti građevinarstva, kao *kat (v.), boj* (v.), *japija* (v.) itd. Tur. *hatel* »planche qu'on met à intervalle dans un mur«. U crnogorskom obliku nastala je metateza **ahtula* > *aftulja.* Inače se ne može objasniti/.

Lit.: ARj \, 34, 121. *Elezović* 1, 22. *GM* 149.

audttūr, gen. *-ura* щ (16. i 17.v., Budinić, Kašić) »sudac« = *avditor,* gen. *-óra* (Vuk, Vinkovci) s pridjevima *avditorov, avditorskī* = *alvitōr* (Lika, zamjena grupe *vd* > *lv)* = *alvator* (Lika) pridjev *alvatorsko pero,* — (metateza) *avlitōr* (Kordun, Primišlje) = *avitôr* (ŽK). Od lat. *auditor,* od *audire.* Riječ je postala narodska posredstvom sudske vlasti u bivšoj Vojnoj krajini preko njemačke graničarske uprave.

Lit.: ARj 1, 121. 123. 4, 289. *REW*[3] 779. *DEI* 361.

august m (16. i 18.v.) = (misée ~, 15.v., prema lat.) = *avgust* (prema bizantinskom = novogrčkom) *aogust* = (sa disimilacijom *au — u* > *a — u,* prema tal.) *agûst* (Rab, Božava, 13.v., Baraković, Bandulavić) = *agûst* (Lastva) = *àgost* = *agušt* (17.v.) = *agosto* (Kašić) = (sa protezom) *jagust* (bug.) = *jegust* (bug.) »kolovoz«. Također lično ime prema lat.: *Àvgust* = *August,* sa deminutivnim sufiksom *Avgustin,* odatle prezime na složen sufiks *-ьc* + *-ič* > *-čii Augustinčić,* sa pomenutom disimilacijom *Agòstin* = *Agùstin* = *Aguštin,* prezime *Agustinovič,* s aferezom *Guslika* i s njemačkim deminutivnim sufiksom *Gusti* (hrv. gradovi). Od kllat. *augustus* > vlat. *agustus,* mjesec nazvan u čast *Oktavijana Augusta* mjesto *sextilis.* Odatle i u ličnim imenima, gr.-bizant. Αὐγουστος.

Lit.: ARj 1, 36. 94. 123. Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 23. *Románsky 91.92.* Vasmer, GL 48.

-(a)y!, **-va, -vo,** sveslavenski pridjevski sufiks ie. podrijetla očuvan u jedinom pridjevu od osnove na suglasnik, još žive u jeziku: *mrijeti,* u prijeglasu *mrtav, mrtva.* Poimeničuje se sa *-ьc: mrtvac.* Inače pridjevski sufiks *-v* dolazi na samoglasničke nežive osnove u *kriv, prav, zdrav, zîv,* u određenom obliku u *lījevī, pfvī,* u pridjevima za boje *plav, siv.* Raširen je pridjevskim sufiksom *-en* (v.) u *trezven,* upor. *trizăn* (ŽK) i rum. *treaz.* U poimeničenom obliku očuvan je u sva tri roda. *-v* dolazi redovno na samoglasničke osnove, većinom nežive u današnjem jeziku, u maskulinu od živih osnova: *gnjev* od *gnjiti, stav* od *stati,* od neživih *div. -v* je nastao u imenicama muškoga roda često pod uplivom imperfektivnih glagola na *-va-ti: pjev, napjev* od *pjevati, priziv, proziv* od *pro-, prizivati, upliv* prema *plivati, zaliv* prema *zalivati.* U ovom slučaju bilo bi bolje govoriti o postverbalima od navedenih glagola negoli o sufiksu *-v.* U femininumu od neživih osnova dolazi u *glava, krava, djeva, njiva, sliva* (ŽK) = *šljiva, udova,* a od živih u *pljeva* od *pijeti* (ikavski *pliti).* U neutrumu od neživih osnova u *crijevo, drljevo* pored *drvo* u prijeglasu, a od živih u *pivo* (ŽK *piva* f) od *piti.*

Lit.: Vandrák 1, 517-519.

-av[2], -ava, -avo je pridjevski živ i produktivan sufiks kategorije *u̯,* koja je ie. (v. *mrtav)* podrijetla. Sa samoglasom *a* u pridjevskoj funkciji veoma je čest i nalazi se i u drugim slavenskim jezicima. Taj samoglas iste je prirode kao kod pridjevskog sufiksa *-at* (v.) i imeničkog *-ák* (v.). Kao kod tih pripada korijenu ili temi na -a, od tih je apstrahiran, tako da može doći ne samo na imeničke osnove, glagolske na *-α-ti,* nego i na osnove na *-o.* Na imeničke i danas žive osnove na *-a* dolazi u *balav* od *băla, bodljikav, dlakav, čupav, garav, grbav, gubav, hrapav, krastav, Ijuskav, pjegav, smolav, žilav.* Isto tako na imperfektivne glagolske i danas žive osnove na *-a-: bekav, brbljav* od *brbljati, klizav, lăjav, mucav, têpav.* Odatle se prenosi na imperfektivne glagolske osnove na *-i: škiljav* od *škiljili, žmlrav* od *žmiriti,* kao što se prenosi na imeničke osnove na *-o: čvorav* o'd *čvor,* na osnovu -í: *krvav* od *krv-i.* Dolazi i na tuđe osnove: *kilav* od *kila.* Znači, kao i *-at,* snabdjevenost onim svojstvom koje je sadržano u imeničkoj ili glagolskoj osnovi. U današnjem jeziku nije se kadikad očuvala živa osnova sama za se, tako u *šepav* (upor. *šepati)* i u *lukav* (nije više u svijesti da je to izvedenica od *luk).* Budući da mu je opće značenje snabdjevenost nekim svojstvom (fr. *-é, -eux},* dolazi i na turske posuđene pridjeve,

koji znače tjelesne mane, tako *kior* glasi kod nas *ćorav,* u arbanskom jeziku samo *qorr* i u rumunjskom *chior* u istom značenju; isto tako *ćelav* od tur. *kel* i *šašav* od tur. *şaş.* Upór. složena prezimena *ćor-Spasoje, ćor-Lukić.* Posudiše ga i Rumunji *gârbov* »grbav« gdje je *a* izmijenjeno u *o* zbog prethodnog labijala. Zamjenjuje sufiks *-ьn* u *grozav* »grozan«, dodan je na *-ьn* u *bolnav* »bolan«. Kada je supstantiviran, α dobiva duljinu: *rukav,* gen. *-dva, žerav,* jednako *-ačj-aš.* Duljina nestaje po pravilu u *-ava, -avica* (v.). Upor. niže o sufiksima *-iv* (v.), *-lj'iv* (v.), koji imaju isto značenje, ali drugi vokal. Drugog je podrijetla sufiks *-av* po deklinaciji i u *ljubav,-i* od osnove *Ijub* nekada pridjevske, a danas samo glagolske *(ljubiti).* Tu je *a* nastalo od poluglasa *ъ* od *Ijvby,* gen. *Ijubzve* u deklinaciji *ü,* dok je u *narav, -i* < *nгa ъ* prvo *a* umetnuto budući da je suglasnička grupa *nr* na početku izolirana. Drugi primjer ide upravo pod sufiks *-v* (v.).

Lit.: Maretić 291. 300. 315. *Vandrák* 1, 517., § 460-466.

-ava f je imenički sufiks sveslavenskog podrijetla. Tvori apstrakta od imeničkih, pridjevskih i glagolskih osnova. Apstraktno značenje prelazi u konkretno: *država* od *držati* znači prvobitno ono što drži vlasteoski (feudalni) gospodar i odgovara tačno romanskom apstraktumu *tenutum'* > rum. *ţinut,* tal. *tenuta* od *tenere.* Apstraktno značenje čita se još u 14.v.: *Prijem vsu državu srpskie zemlji...jako casъ, Mon. şerb.* 104. Danas znači »état« ili »provincija (fratarska)«. *Dubrava* »šuma« (od *dub,* koje je izgubilo dočetno *-r)* imala je prvobitno kolektivno značenje, ukupnost dubova. Sporedni oblik *dubrava,* koji se kod nas očuvao u toponimu *Dubrovnik* i kod Poljaka, dokazuje da je sufiks *-ava* pridjevskog podrijetla, da je to poimeničeni pridjevski sufiks *-av* (v.). Apstraktno značenje očuvano je u *maùkava, žeravá,* osobito onda ako je *-ava* vezano s *j* od pridjevskog sufiksa *-гo* ili od *i* u imperfektivnih glagola *-i-ti* ili sa *nj* od pridjevskog sufiksa *-ъn* i *-lo. -java* dolazi u *grmIjava* od *grmiti, lomljava* od *lomiti,* odatle apstrahiran u *mećava* od *metati, meljava* od *mljeti.* Od pridjevskih osnova dolazi u *tvrđava* od *tvrd* (ŽK *trdnjavd). -njava* dolazi, često u pejorativnom značenju, u *jurnjava* od *juriti, dernjava, krivnjava, kuknjava, pucnjava, tužnjava. -ava* se nalazi i u hidronimima od imeničkih, pridjevskih i glagolskih osnova: *Bregova, Trnava, Rèsava, Tamnava,* a odatle prenesena i na neslavenske osnove u *Mòràva* < *Margus, Nišava* < *Naïssus. -ava* se širuje s pomoću *-iça* (v.), *-ina* (v.). Tim se sufiksima upravo poimeničuje prvobitni pridjevski sufiks *-av,* kako će se niže vidjeti. Sa *-ica* imamo od glagolskih osnova: *migavica* od *migati* »vrsta mreže za morsko ribarenje«, *padavica* od *padati, pijavica* od *piti, ispȋjatiı trepavica, vijavica,* a od imeničkih: *bradavica, gujavica, lastavica, nogavica* (stvoreno prema *rukavica,* a ovo od *rukav,* v.). Ovamo ide i *mećavica* pored *mećajica* od *mećava.* Izvedenice na *-ina* (v.) od ovoga sufiksa imaju augmentativno i pejorativno značenje: *mješavina, grušavina, grmljavina, tutnjavina.*

Lit.: Maretić 266. 291. 300. *Leskien* § 470. 479. Maver, *Slávia 2,* 628-31. Mayer, *NVj* 41, 115-40. *Vandrák* 1, 519-20., § 466.

-avac, gen. *-avca* je raširen sufiks, živ i produktivan. Nalazi se i u drugim slavenskim jezicima. Složen je od dva različita elementa, *-av* (v.) i *-va* (v.) i *-ъc* (v.), koji posljednji sam po sebi tvori radne imenice *(kosac, kupac).* To čini i sada. Prvi elemenat može biti najprije identičan s pridjevskim sufiksom *-av.* U tom slučaju poimeničuje ga *-ьc* i tvori radnu imenicu od pridjevske osnove: *bekavac, čupavac, ćelavac, ćoravac, gubavac, krastavac,* izvedenica koja znači i biljku, *krvavac, šugavac.* Odavde se prenosi i na glagolske osnove na *-a', kùsavac, lizavac, lajavac, pûcavac, mïgavac, skăkavac, škripavac.* U mociji, u tvorenju femininuma, služi u ovoj funkciji *-ica* (v.): *bekavica, ćelavica, ćoravica, lajavica.* U toj funkciji služi i u toponomastici *(Čađavica}* i nazivima za faunu: *pliskavica* (delfin). Femininum radne imenice može se tvoriti i s pomoću *--oka: -ăvka* u značenju lica, životinja i predmeta: *služavka, strišavka* »uholaža« (ŽK), *mirisavka* (kruška), *tociljavka* pored *tociljajka.* U posljednjoj je izvedenici nejasan prijelaz *v* > *j,* ali upor. gore *mećavica* pored *mećajica.* Dugo α je po zakonu, jer se nalazi u zatvorenom slogu. Ova posljednja grupa, kao i ona gore *(kusavac* itd.), čini prijelaz prema izvedenicama kad *-avac,* gen. — *avca* tvori radne imenice od imperfektivnih glagola. U ovom slučaju sinonimi su mu sufiksi: *-alac, -ilac,* gen. *-aoca, -ioca* (v.). Tada prvi elemenat sufiksa stoji u vezi sa sufiksom *-va* od imperfektivnih glagola, a ne s pridjevskim sufiksom *-av.* Kako smo gore vidjeli, ove distinkcije ne mogu se u svakom slučaju tačno odrediti. U štokavskom govoru nije t&liko raširen kao u kajkavskom i čakavskom.

Najpoznatiji je primjer štokavski *prodavač* (Vuk) od *prodavati,* čemu odgovara kajkavsko prezime *Predavec* od *predavati se.* U kajkavskom i čakavskom govoru je odatle apstrahiran *-avac,* koji može doći i na glagolske osnove bez imperfektivnoga *-a,* ali uvijek imperfektivnog značenja: *začinjavac* »pjesnik«, kod Marulića, od *začinjati, peljavac* od *peljati, otpovedavec* kod Jambrešića, *nedêlavac* ŽK od *ne djelati* i u bezbroj drugih primjera. I u štokavskom govora ima primjera, da se daje na glagolske osnove na *-a-ti: glodavac* od *glodati, bákavac* od *bukati, skàkavac* od *skakati,* i gore već pomenuti *lizavac* od *lízati.*

Lit..· *Leskien* 359 § 527. FancëV, *Građa* 15, 182. *Maretić* 266-7.

avan m (Mrnavić) »izdajnik«, također raširen sufiksom *-ica* za muška lica *avànica* m (Vuk, 17.V.) »zlikovac; nitkov«. Taj je arabizam *(Ь.аг г an* »izdajnik«) potvrđen još u arb. apstraktumu *avani* »klevetanje«.

Lit.: ARj l, 122. *GM* 20. *Lokotsch* 852.

àvar, pridjev »škrt« (Dubrovnik, Korčula, Perast), proširen na lat. *-osus* > *-ož avarōz,* s našim sufiksom na *-ьn* > *-an avàrozan* (Dubrovnik) »lakom«. Od tal. *avaro.*

Lit.: Budmani, *Rad* 65, 166.

-av-a-ti, -ev-a-ti, -iv-a-ti, -ov-a-ti složeni su glagolski sufiksi imperfektivnog i iterativnog vida. Nalaze se u svim slavenskim jezicima. Služe od reda u denominalnoj i deverbalnoj funkciji, tj. u građenju glagola od imenica, ili daju već imperfektivnim glagolima, koji već postoje, iterativni vid. Primjeri za denominalnu funkciju naročito su brojni kod *-ovati, -ujem·: putovati, putujem* od *put, trgovati, 'trgujem* od *trg.* Ova je tvorba naročito živa i produktivna, i to od starine, što se vidi iz činjenice da su Rumunji posudili baš ovaj sufiks i neobično ga proširili, naročito na svoje glagole koje posudiše iz madžarskoga. Kod njih glasi prema prezentu *-UJĢ* > *-ui* preudešenom prema latinskoj konjugaciji na *-ire (audire* > *auzi),* prema kojoj se mijenjaju svi rumunjski glagoli slavenskoga podrijetla. Da je ovaj sufiks produktivan, vidi se i odatle, što mnogi glagolski neologizmi stvoreni za strano *-irati* idu po ovoj tvorbi. Varijanta *-evati* nalazi se poslije palatala: *bicèvati, bičujem, kuševati* (kajkavski germanizam od *küssen)* itd. Ovo *-èvati* mora se razlikovati od *-ēvati* u čakavskom i kajkavskom narječju mjesto *-ivatiu* štokavskom narječju: *kaževat(f) — kazujem* (ŽK). Sufiksi *-avati, -ivati* služe obično u deverbalnoj funkciji. Primjeri: *umnožiti — umnažati — umnožavati, podržati — podržavati, kazati — kazivati, udružiti — udruživati,* itd. I sufiks *-avati* > *-ajem* posudiše Rumunji u obliku *-ăi,* ali ga upotrebljavaju drukčije nego južni Slaveni. Dodaju ga samo na onomatopejske osnove.

Lit.: Maretić 345. 348-9. *Leskien* §§ 774. si. Zubatý, *LF 42,* 227-39.

àvãz m = *havas* (Vuk, nar. pj.) »glas«: *ovan ćuti, ne pušta avaza.* Odatle prilog obrazovan s pomoću turske postpozicije*-ile* »sa« (v.): *àvãzile* »što se može glasnije«. Turcizam perzijskog podrijetla *(avaz,* isto značenje) nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit. ARj l, 122. Skok, *Slávia 15,* 183. Elezović, *NJ,* n. s., l, 160.

aveliti se, *-ì* part. perf. akt. *avelija se* (Split, Korčula) »zapustiti se«. Promjena *e* < *i* je zacijelo zbog disimilacije í — Г > *e — ì* (upor. rum. *vecin* < lat. *vīcīnus).* Od tal. *avvilire* (prefiks *a-* < lat. *ad-* i pridjev *vile)* < kslat. *vilire,* kllat. *vilescere.* Tal. pridjev *vile* < lat. *vilis.* Kod Marina Držića i u superlativu: *ubožtvo je najvilija stvar.*

Lit.: REW[3] 9328. *DEI* 383.

avet, gen. *-i* f (Vuk, Obradović, Milićević) »utvara«. Odavde *avètinja* f (Vuk), izvedenica obrazovana s pomoću istog sufiksa kao *svetinja.* Ne nalazi se ni u jednom slavenskom jeziku, a i u hrvatskosrpskom samo u istočnim krajevima, odakle je danas prenesena u književni govor i na zapadu. Daničić je izvodi od ar. *bajalet* istog značenja, ali je teško objasniti nestanak duljine na a, ako je nastala stezanjem od *-aja-,* i promjenu / > *v,* za koju nema primjera medu turcizmima, a nadasve je teško objasniti i- deklinacijų po kojoj doduše idu 'apstrakta, ali ne turske provenijencije. *Vilajet,* gen. *-a* ostaje po o-deklinaciji. I tako redom svi arapski apstrakti na *-et,* kao *adet.* Zbog toga mi se čini da će to biti naša riječ, apstraktum obrazovan s pomoću kolektivnog sufiksa *-et, -i* (upor. *vrlet,* gen. -t) od praslavenskoga glagolskog korijena **avjo, aviti* (v. *javiti),* koji u hrv.-srp. kao i u drugim slavenskim jezicima dobiva obično protezu *-/*: *javiti;* ali prilog *ave* može biti i bez nje, kao

veznik *ako* (v.). To je stari lokativ a-deklinacije *ave, javě,* očuvan i u starijem hrv-srp. *javi,* odatle s prijedlogom *na javi* »u stanju nespavanja, budnosti« (opozicija *san : java).* Ako je tako, onda *avet znači* »ono što se javlja, prikazuje«.

Lit.: ARj 1, 123.

avgutār, gen. *-ara* m (Vuk) »riblji mrijest, ova piscium condita, hajvar > kaviár (v.)«. Vadi se u Skadru iz ribe skakvice, skakve (v.). Jede se uz časni post svaki dan. Od ngr. αύγοτάραχο, -ριχο »isto«, Grecizam koji je ušao u narodni jezik preko grčkih manastira.

Lit.: ARj l, 124. Vasmer, *GL* 48.

aviđati se, *-am* pf. (Dalmacija, Pavlinović, subjekti: maslina, čovjek, poslije rđe, bolesti) = *ovindati se, -am (od strâ)* = *ofindati se* = *antidati se* (S.Rosa, 1764) »oporaviti se (poslije bolesti), jedva doći k sebi«. Daničić tumači kao *ammendare* od *menda.* Time se ne objašnjava *v.* Bolje: *adventare,* intenzivum od *adventre* ili od *ventus* »zračiti se« > »oporavljati se« (prema semantičkom zakonu sinegdohe), upor. jtal. *abbintari* — (u Abruzzima) *abbenda* »mirovati«, prov. *aventar* »zračiti«, sttal. *avventare* »baciti« je od *ventus.* Glede *nt* > *nd* (ngr., arb. i jtal. pojava) upor. *planda* (v.). Glede *dv* > *m* upor. *menda* (Teramo). Za *a* > *o* upor. *oprtalj,* ili je zamjena lat. prefiksa hrvatskosrpskim prema *oporaviti se* (prefiksalno unakrštanje).

Lit.: ARj 1, 81. 124. 9, 491. *REW*[3] 218. 9212. 2860. Skok, *ZRPh* 54, 432. *DEI* 381.

àvlija f (Vuk, nar. pj., Otok kraj Vinkovaca) = (metatezom *vi* > *lv) àlvija* (Rmljani, Liješće, Lika, K) = *hàvlija* »dvorište oko kuće, crkve, manastira, široko, sa vratima, kamenom ograđeno ili posađeno«. S turskim epitetom *mermer(li) avlija* (nar.pj.). Pridjev na *-bsk: avlījskī* = *àvlínskí* (vrata). Na *-ište: avlīSte* »mjesto gdje je bila avlija«. Balkanski turcizam grčko-latinskog podrijetla (tur. *havlı* = *avh* < lat. *aula* > gr. αυλή »Hof«) iz terminologije gradevinstva: rum. *avlie,* bug. *avlija,* arb. *avili* »Hof, Palast«. Prema *ćefalija* > κεφαλή balkansko *avlija* može da potječe i direktno iz bizantinskoga. Kako je to građevinarski termin, koji je sav na Balkanu turskoga podrijetla, vjerojatnije je tursko posredovanje. *Aula* se nije očuvala na zapadu. Današnje *aula* (na sveučilištu) latinskog je podrijetla. Riječ je ie., prema Rozwadowskom u vezi sa *ulica* (v.).

Lit.: ARj 1, 124. Jurić, *ZbNŽ* 23, 292. *Miklošič* 5. *SEW* 1, 34. *WP* 1, 20. Vasmer. *RSl* 3, 260. Vasmer, *GL* 48. *GM* 20-21.

avoljiti, *-im* impf. (Srijem, srijemsko Podunavlje, Bačka, Futog) »dugo žvakati ili valjati zalogaj u ustima«. Provincijalizam bez proteze /- kao obično u turcizmima i madžarizmima. Zbog toga može biti stranoga podrijetla.

Lit.: Aleksić, *NJ* 4, 89.

avorija f (16.V., Nalješković) »slonova kost, fildiš«. Od tal. *avòrio* < lat. pridjev na *-eus eboreus* za *eburneus* od *ebur,* gen. *-oris,* možda egipatskog podrijetla preko etruščanskog (Battisti).

Lit.: ARj 1, 125. *REW** 2847. *DEI* 380.

ävrc m (Srbija, Uzice) »nanus, sinonimi: manjo, maljenica, starmali, kepec«. Daničićevo izvođenje od ar. *ifrit* nije uvjerljivo.

Lit.: ARj 1, 125.

ävrlj bävrlj (Vuk), prilog »amo tamo, ovamo onamo, npr. kad ko kazuje kako je tumarao kojekuda dok je što našao«. Vuk ne kaže gdje se taj prilog govori. Zore ga je zabilježio u Imotskom (Dalmacija) *averij bàverlj* u istom značenju, gdje je našao još dva jednako građena priloga: *ariani barlam nešto učiniti* »uništiti što do temelja«; *asii vâsli* (v.) »zaman, zaludu«. Za às/i *vâsli* nađen je turski uzor (v.), za *ävrlj bävrlj* i *áriam barlam* nije. Daničić je predlagao turski izraz *âvâre olmak* »besposličiti, trčati kojekuda«, odatle *avarelik* »besposličenje«. To upoređenje ne objašnjava ništa, ni značenje ni oblik. Očigledno je da su ti prilozi stvoreni prema turskom obrazovanju *kitap — mitât,* tj. na taj način da je u drugom dijehi složenice prvi dio izmijenjen dodavanjem drugog suglasnika da bi se izrazilo sve ono što. je u vezi sa značenjem prvog dijela složenice. Jedino je pitanje da li za prvi dio *avflj* i *ariani* postoje istoznačne turske riječi. Dosada se nisu našle. Za *bavrlj* upor. niže *bavrljati* (v. *baviti).*

Lit.: ARj 1, 125. Zore, *Palj.* 56.

äza pored *azäja* m (Kosmet) »kršćanin kao član turskog suda uz kadiju«; *-ja* u *azäja* je naš dodatak kao u *odaja* (v.). Ovaj arabi-

zam nije zabilježen u Bosni (ar. pi. *aza* od sing. *uzv* »član«), nego u cincarskom *äza* »član savjeta«.

Lit.: Elezović 2, 490. *Pascu* 2, 110.

azamogljan m (Mrnavić, 17.v.) »zarobljeno dijete od kojega je bivao janjičar ili sluga u dvoru sultanovu«. Taj turcizam (ar. *adžem* i turski *oglan)* nije potvrđen u narodnom govoru u ovom obliku, nego Vuk ima *džamoglãni* pl., samo u frazi: *nevaljaSi kao* ~; zatim Popović u kolektivu *džamogladija* f u frazi *Ima dosta džamogladije na vratu,* gdje je dočetak tursko-arapske složenice *-ani* zamijenjen kolektivnim sufiksom *-adija* (v. *-ad).* Prvi dio složenice je ime zemlje: *Adžem* »Perzija«, drugi dio je turska izvedenica *oglan,* upravo perzijski plural od *oglu* »dijete«, koji se nalazi još u *ičoglan* (v.). Rijedak je slučaj da u turcizmima ispada početno *a-*. Možda ovamo ide i hercegovačko katoličko prezime *Džamonja.*

Lit.: ARj 1, 126. 3, 529.

-az(a)n, **-azna, -azno** je pridjevski sufiks koji postoji samo u hrvatskosrpskom jeziku, stvoren od sveslavenskog imeničkog sufiksa *-гнь,* gen. *-zni,* koji se nalazi i u našem kao i u drugim slavenskim jezicima, a služi za tvorenje apstrakta ženskog roda od glagolskih osnova po г-deklinaciji. Primjeri: *prijazan,* gen. *prijazni* od *prijati, bojazan,* gen. *bojazni* od *bojati se.* Nepostojani samoglasnik *a* umetnut je u suglasničku grupu *zn* na kraju sloga. To umetanje, pravilno u našem jeziku, dalo je povoda našoj jezičnoj svijesti da se dočetak *-an* identificira s našim općim pridjevskim sufiksom *-ьнъ* > (a)и (v.). Tako nastade uz imenicu ženskoga roda *bojazan-bojazni, prijazan-prijazni* pridjevi *prijazan* i *bojazan* »koji se boji«, rijedak u govoru, ali općenit u književnom jeziku u složenici *bogobojazan* »koji se boga boji«. Prema ovima nastadoše od glagolskih osnova *gojazan* »koji se lasno uzgoji« od *(uz)gojiti se, ljubazan* »srdačan«. Pored posljednjeg oblika govori se i *Ijubezan,* gdje je *e* mjesto *a* nastalo prema *Ijubéžljiv.Od* sufiksa *-zn* nastaje u vezi sa sufiksom *-jiv* (v.) pridjevski konglutinat *-ažnjiv,* koji imamo u *sablašnjiv* od *sablazan* f (> *sablazniti),* od koga po zakonu disimilacije nastaje *-ažljiv.* U tom slučaju pomiješao se s pridjevskim sufiksom *-ežljiv,* koji je nastao dodavanjem *-ljiv* (v.) na imenice kao što su *boljezan* f — *bolježljiv* prema *bolest* — *bolešljiv, grabež* — *grabežljiv,* pa se mjesto *bojažnjiv,* koji nije nigdje potvrđen, govori *bojažljiv* uz *bojazan* f, *gojàzljiv* »koji se lasno ugoji« pored *gojazan, Ijubežljiv* mjesto *Ijubažljiv,* koji nije nigdje potvrđen, kao i u *sramežljiv* od *sram, darežljiv* od *dar.* Iz posljednjih se primjera vidi da je pridjevski sufiks *-ežljiv* dobiven apstrahiranjem i da se zatim osamostalio. Na sličan način je nastao *pažljiv* od *paziti* prema *pažnja,* kao *brižljiv* prema *briga.* Postanje osnovnog sveslavenskog sufiksa *-гнь,* gen. *-zni* nije posve jasno, jer postoji uza nj i varijanta *-snb,* gen. *-sni,* koja služi također za tvorenje apstrakta po deklinaciji г ili α od glagolskih osnova. Primjeri su za to *pjesan,* gen. *pjesni* od glagola *peti,* kod nas očuvan u *pjevati* (v.), *basna* od *bajati* (v.). Apstraktum *pjesan, pjesni* očuvao se u radnoj imenici *pjesnik,* a na osnovi asimilacije *ρ — n > ρ — m i* prema rodu riječi *basna, pjesan* je običnija danas u govornom jeziku u obliku *pjesma* f. Sufiks *-snb,* gen. *-sni* nalazi se još u *plijesan,* gen. *plijesni f,* odatle pridjev *pljesniv.* Odnos između sufiksa *-snb* i *-гнь,* koji služe u istoj semantičkoj i morfološkoj funkciji, nije objašnjen. Oba su postojala već u praslavensko doba, ali samo za sufiks *-snb* postoji litavska paralela u pluralu *-sni; z* od *zn* uspoređuje se sa latinskim genitivom u *võraga, -ginis.*

Lit.: Măreție 315. 316., § 362. k. 363 n. *Leskien* § 521. *Vandrák* 1, 643., § 653.

azbašća (narodna pjesma) = *azbašča* f (Kosmet) »osobito lijepa cvjetna bašta, cvjemjak«. Drugi dio složenice je posve jasan. To je perzijska riječ *bagče* > *bašta* (v.). Prvi dio se razno tumačio, kao *äz* »malen«, protiv čega je Korsch tvrdio da je to ar. *h'arz* »zabava«. Složenica bi prema tome bila arapsko-perzijska i značila bi »vrt, bašta za zabavu«. Ispravnije će biti Elezovićevo tumačenje, koji u prvom dijelu vidi arapsku riječ hoss »carsko dobro, dvor« i tumači ovu složenicu kao »dvorska bašta«. To je to vjerojatnije što hass »carsko dobro« dolazi i inače u balkanskoj toponomastici turskoga podrijetla, tako u *Azbukovica* (Srbija), koja nema nikakve veze s *azbuka* (v.) nego znači *»Bukovica* kao carsko dobro«, *Haškovo* od *Hasskõy* (Bugarska) »carsko selo«, i čitav kraj zvan *Has* na arbanskoj granici. Isto tako neće biti da su u prvom dijelu arapski nazivi za biljke as »mrča« ili hass »loćika« ili kakav epiteton ornans. Ispravno je naslućivao već Daničić hoss »carsko dobro«, kritikujući značenje »mali vrt, voćnjak«.

Lit.: ARj 1, 126. Korsch, *ASPh* 8, 650. *Eiezović* 1, 5. i JF 14, 207-8.

äzgan (Kosmet), indeklinabilni pridjev pored *âzgbn, ãzgbn* »bijesan, pust«, odatle apstraktum *ãzgínhk,* gen. *ãzgmhka* m (Kosmet) »bijes, pustahiluk«. Od pridjeva izveden je femininum *azginjãjka* = *ãzginjãjka* = *ãzginjača* (Kosmet) »žena ili djevojka vesela, ohola«. Igra složenih sufiksa *-njajka* = *-njača* upada u oči u ovoj izvedenici. Taj turcizam osmanlijskog podrijetla nije kod nas zabilježen izvan Kosmeta; nalazi se ipak u balkanskim jezicima, i to najprije kao indeklinabilni pridjev u bug. *azgăn* »bujan, raspaljen«, u arb. *azgan* = *hazgan* »bezobrazan, odvázán« i u cine. *azgîn* »raspojasan, bijesan«. Odatle je izveden apstraktum s pomoću turskog sufiksa *-luk* (v.) kao u Kosmetu bug. *azgănlăk* »bijes, pasija« i cine. *azgînlîche* »tjelesne slasti, naslade«. Turski pridjev *azgin* izveden je s pomoću istog sufiksa kao *čališkan* (v.) ili *sürgün* od glagola *azmak,* a od toga glagola *azdîsat, -sem, -sam pí.* pored *azdisăvat, -sujem* (Kosmet) = *àzdisati, -šēm pí.* »Oiiiliti se, uzobijestiti se kad se ko obogati ili kad se mlado čeljade uljubi te postane nepošteno (Srbija), pobijesniti, pomamiti se (Kosmet)« i cincarski glagol *azdisire* (oboje prema turskom aoristu *azdı)* »postati mekoputan, raspojasan«. Nije od turskog kauzativa *azdırmak* »zavesti«, kako krivo uči Pascu.

Lit.: ARj 1, 126. *Elezović 2,* 492. *Mladenov* 3. *GM* 21. *Pascu 2,* 110. *Deny* § 866.

äzman (Srbija) m »nerast«, odatle pridjev *azmanòvit,* sinonim za *nerastovit,* izveden u oba slučaja s pomoću složenog sufiksa *-ovit* (v.). Turcizam *(azman* »silovit«) koji nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 127.

azur m (Marulić, rima sa *valuri)* »modra boja«. Od tal. *azzurro* arapskog podrijetla = *làzur* m »modra boja«, od srgr. (biz.) λαζούριον (upravo λίθος λαζούριος) ili preko njem. *Lasurstein,* pridjev na *-ыг* > *-an ažuran* = *lazuran,* slov. *lazurec, lazuren.* U Srbiji turcizam perzijskog podrijetla *ladžuver* m »modri kamen sa zlatnom žilom, tirkiz« < perz. *läzvärd* > turski *lacüverd,* ar. *lazwardl* »lapis lazzuli«. U tal. *azzurro* ispušteno je /- jer se smatralo članom, upór. *javor.*

Lit.: ARj 1, 127. 5, 875. 935. *Pleteršnik* 1, 503. *REW*[3] 4959. *DEI* 388.

aždaha (Vuk) = *aždaja* (Vuk) = *hažhàja* (Vuk) = *aždaja* (Kosmet) = *aždava* f (Vuk) = *aždaj* m (Kavanjin), sinonim za *hala* = *ala* (v.), *zmaj* (v.), *drokun* = *drakun* v.), *pozoj* (v.). Zamjena *h SSL j i v* razumljiva je, isto tako dodavanje *h* pred turskim *a.* Kavanjinov oblik je prema maskulinu *zmaj* ili *drakun.* Turcizam perzijskog podrijetla *(aždaha* istog značenja). Figurativno značenje »proždrljivac« zabilježeno je samo u Kosmetu. Tu se to značenje razvilo u varijanti *aždér,* gen. *ažděra* m i u *aźderajka* f »proždrljiva žena«, gdje je dočetak *-žder* izazvao vezanje za glagol *žderati* (v.). Varijanta *aždeŕ* dolazi i u Crnoj Gori i u bugarskom jeziku *(aždeŕ).* Postoji također varijanta sa α > *e: eždeŕ* m (u nar. pjesmi), odatle epiteton ornans *kovča eždirlija* »kovča nalik na zmaja«, također u narodnoj pjesmi. Ta samoglasna varijanta nalazi se i u arb. *eždeŕha* »zmaj, velika zmija«. Bit će zacijelo imitacija perzijskog izgovora *ä* u *äždäha,* perzijski plural *äždärhá,* odatle tursko *aždeŕha* i *aždeŕ* »zmija«.

Lit.: ARj 1, 127-8, 3, 38. *SEW* 1, 36. *GM* 97. *Elezović* 1, 4-5. Kořínek, *LF* 67, 286-9.

ažrupati pf., u pismu vladike crnogorskog: *sobe manastirske ... nepravedno ažrupane ot oficijala.* Drugih potvrda iz narodnih govora nema. Značenje je »prisvojiti, oteti«. Od tal. < lat. *usurpare.* Latinizam preko njem. na *-irati: uzurpirati, uzurpiram.*

Lit.: ARj 1, 128.

ažula f (Korčula, Mikalja) = (s protezom *j-,* deminutiv na *-icd) jažulica* (Istra) = na *-ič jažulić* (Istra) »kopča, petlja, spona, ombreta, imbreta«. Od mlet. *àsola,* deminutiv na *-ula* od lat. *ansa,* vlat. *asa* (Appendix Probi).

Lit.: ARj 1, 128. 4, 503. Štrekelj, *ASPh* 14, 526. *REW*[3] 491. *DEI* 322.

B

-ba[1] je praslavenski imenički sufiks ženskog roda, živ i produktivan još i danas. Nalazi se u svim slavenskim jezicima. Postojao je i u baltoslavenskoj jezičnoj zajednici (litavski *-ýba,* lotiški *-iba).* Da je živ još i danas, vidi se iz neologizama kao što su *dražba* od *drag* »skup« (ne od *dražiti)* za tuđicu *munta* f »Versteigerung« i **urudžba (urudžbeni zapisnik)* od *uručiti.* Pred *-ba* postojao je u starom crkvenoslavenskom poluglas б : *-ьЂа.* Zbog toga prelaze pred njim velari u palatale (tip *družba* od *drug,* ne od *družiti,* zbog semantike). Taj poluglas je nastao prijevojem od *i* glagola na *-i-ti* (tip *moliti,* odatle *molba* i *moba).* Pred *-ba* vrši se asimilacija bezvučnih suglasnika u zvučne (tip *svjedodžba* od *svjedočiti, vršidba* od *vršiti, gozba* od *gestiti).* Služi od najstarijih vremena za tvorenje glagolskih apstrakta (nomina actionis) od osnove primarnih glagola (tipovi: *berba* od *Ђьгаii — berg* s prijevojnom osnovom kakva je u prezentu, *parba* od *preti),* a naročito se često dodaje na osnove izvedenih glagola na *-i-ti* (tipovi: *služba* od *služiti, svjedodžba* od *svjedočiti).* U ovom slučaju može doći i na sam infinitiv (tipovi : *vršidba* od *vršiti kosidba* od *kositi).* Prema ovima je stvoren neologizam *činidba.* Služi za pravljenje takvih apstrakta i od glagola ove konjugacije koji su složeni s prefiksima: *nagodba* od *nagoditi se, pogodba* od *pogoditi se, naredba* od *narediti.*

Mogu ga zamijeniti i postverbali na *-a: nagoda* pored *nagodba.* Prevladuju ipak izvedenice jednostavnih glagola na *-i-ti (borba, dvorba, korba, seoba,* od *seliti, gozba, trudba, tužba,* rjeđe od glagola na *-a-ti; kárba).* Nomina actionis tvore se, rijetko doduše, i od imenica: *svadba* od *svat, svôjdba* od *svojta.* U posljednjem slučaju zadobio je kolektivno značenje.

Pridjevska apstrakta tvori veoma često, ali tada dobiva preda se *o* mjesto poluvokala *ь: -oba.* To raširenje nastalo je na dva načina. Prvo dodavanjem *-ba* na srednji rod: *zloba* od *zlo, grdoba* od *grdo, hudòba* od *hud.* U ovom slučaju mogao je ispasti sufiks *-ьn,* jednako kao sufiks *-ica* od *Toplica* što je ispao u pridjevskom toponimu *Topusko,: gnjusòba* od *gnjusan.* Prema ovome stvoreni su apstrakti *rugoba* od *ružan (poruga), tegoba* od *težak* (upor. *teginja* ŽK), *tjeskoba* od *tijesan* (upor. *pritešćati* ŽK). *-o* srednjega Toda dobilo je znatno pojačanje analogijom u samoglasu *0* od sufiksa *-ota,* koji tvori također, apstrakta od pridjeva *-(milota* od *mil, divota* od *div).* Ovamo ide i *utroba* od pridjeva **otro,* koje se nije očuvalo kao pridjev, nego kao prilog *unutra.* Ovo *-oba* služi i za tvorenje pejorativnih izvedenica, koje se raširuju s pomoću drugih sufiksa, tako *muškobana* = *muškobara* od *muško, čarobija,* koje je dobilo *-ija* prema *čarolija.*

Kako sufiks *-ina* (v.) tvori također pridjevske apstrakte *(milina* od *mio, bjelina* od *bijel),* nije čudo što se *-ьЂа* udružuje s njime: *tâdbina* od *tat,* stcslav. *tatbba (tadzbina* ŽK prema pridjevu *tacki* < *tatski), tazbina* od *tast, rodbina* od *rod, otadžbina* od *otac.* Dvaput 1 od sintagme: *zadužbina* od *za dušu, popudbina* od *po putu,* ali najčešće služi i ovdje za izvođenje nomina actionis od osnova glagola na *-i-ti: čazbina* od *častiti, sôdžbina* od *sočiti, narudžbina* = *porudžbina* od *naručiti l poručiti,* odatle *narudžbenica, postojbina* od *postojati, tedžbina* od *teći — tečem, sudbina* od *suditi, osudbina.* Varijantu *-bina* drugi slavenski jezici ne poznaju.

Sufiks *-ba* odigrao je veliku ulogu među apstraktima u pogledu roda. Kako se svršava na *-a,* jednako kao i imenice ž.r. deklinacije *a,* sva apstrakta ovoga tipa postadoše feminina. Kao živ sufiks povukao je za sobom i apstrakta *n&-ъka* (tip *ostaviti — ostavka),* na *-ava* (tip *držati — država),* na *-ina* (tip *mili mio-milina),* na *-ъaa* (tip *pravda),* kao i postverbalia na *-aļ-ja (plata* = *plaća* od *platiti).*

Tako se zgodilo, da je deklinacija *-a,* koja je prvotno bila nosilac ženskih živih bića, postala i glavni nosilac apstrakta, za razliku od latinskoga, gdje je sufiks *-ium* očuvao prvobitno stanje da se apstrakta označuju kao neživo. Međutim izgleda da je *-a* u *ьЂa* iste prirode kao u *vlastela.* Postojao je naime i oblik *-bbo* muškog roda, koji se nije očuvao kao živ sufiks, nego samo u nekim riječima kao što su *jastrijeb* (pseudojekavizam) pored pravilnog *jastreb* (v.) i u *golub* (v.), gdje označuje boju životinja. Misli se da se taj sufiks nalazi još u *glu-b-ok = dubok,* gdje je raširen pridjevskim *-ok.* le. oblik glasio bi -Wio. Nastaje pitanje odakle potječe. Mislim da je iste prirode kao i germansko *-dom* (engl. *kingdom),* njem. *-turn (Reichtum,* od *reich},* koji je prvobitno bio imenica, od ie. korijena *dhē* »postaviti«, stcslav. *dějQ,* u prijevoju *o:* got. *doms* (odatle rus. i búg. *duma* »riječ«). Stvnjem. *tuom* »čin«, upor. *djelo* s drugim sufiksom. Kao ova imenica što je u sklopu složenice označivala prvi dio kao apstraktum, tako je *-ba* od ie. osnove *ba-* u *hajati.,* grčki φημί mogla označivati prvi dio složenice kao apstraktum, upravo onako kako je grčka imenica λόγος-λογία postala internacionalni sufiks za oznaku raznih znanosti kojih se sadržina izrazuje prvim dijelom složenice. Ali ima i drugih tumačenja postanka toga sufiksa.

Lit.: Maretić 267., § 325 a,e. *Leskien* §§-471.503. *Vandrák* 1,603, § 379. Iljinski, *ASPh* 24, 224-226 i Jagićeva kritika, ib. 228-9. Matzenauer, *LF* 17, 177 — 8. Osten—Sacken, *IF* 26, 307-24.

ba[2], rijedak hrv.-srp. uzvik (inter j ekei j a) kao izraz čuđenja (Marulić), nijekanja i potvrđivanja (Srbija, Stojanović) = *bă -bă* (Kosmet). Nalazi se .i u bugarskom, gdje Mladenov razlikuje *ba* također u trostrukom značenju. U rumunjskom je *ba* uzvik negacije, ali je raširen i drugim nijansama. Nalazi se i u sjevernim slavenskim jezicima (češkom, poljskom i ukrajinskom) većinom u potvrdnom značenju. Kao primarna interjekcija za izraz čuđenja nalazi se i u neindoevropskim jezicima, kao u turskom. Indoevropskog je podrijetla, kako se vidi iz potvrda u avesti, armenskom i u homérskom φή i u prijevoju *bo* (v.).

Lit.: ARj 1, 128. *SEW* 1, 36. *Bruckner 9. WP 2,* 136. *Elezović* 1, 36.

baba f »stara žena, djedova žena; u prenesenom značenju prema bavljenju s djecom: dadilja«. Pokazuje udvostručenje (reduplikaciju) istoga sloga kao *mama, tata,* internacionalne djetinje riječi. Riječ je prastara. Ide u baltoslavensku zajednicu kako dokazuju litavski *boba,* lotiški *baba).* To se vidi i odatle što se posjedovni pridjev tvori pomoću staroga sufiksa *-ji: bablji,* pored novijih *babin* i *bapski.* U značenju »djedova žena« tvori hipokoristik s pomoću sufiksa *-ka* (upor. *majka) : baka* (18.V.), također »svekrva«, koji se može i umanjiti *bakica, bakušica* (Kosmet), augmentativ *bakètina.* U značenju »stara žena« tvori ove augmentative: *babètina,* riječ koja se upotrebljava i u prenesenom značenju u pejorativnom smislu »žena koja mnogo govori«, *babùrina* (glede sufiksa v. *-urina)* i *babùskara — babuskera* (v. i *-uskara, -uskera).* Hipokoristik *baba* »stara žena, dojkinja« potvrđen je u 16. v. Bavljenje s djecom vidi se u izvedenicama sa *-ica.* Denominal *babičili* ili *bâbiti, bãbiti se* »rađati« (Vodice, Istra), *òbabiti* (ženu), također refleksiv (Sarajevo, Lika), pf. pored impf, *obabìnjatì se* (Vuk), *dòbabovati* i *òdbabovati* (Dubrovnik). U kolektivu: *babine·* pored *babinje* f pl. (ŽK) »pohod žene poslije poroda«, odatle *babmjara f* »porodilja« (Šabac), u pridjevu ž.r. *zbăbna (žena),* koji je obrazovan s pomoću prefiksa s (v.) kao *skozna, sjajna* itd. Kad se radi o izrazima za rađanje djece, ova se riječ upotrebljava kao eufemizam i tabu, da se ne upotrijebi prava riječ. Iz pojma »stare žene« izlazi predodžba o namreškanosti lica i sva ostala svojstva nezgrapnosti. Sve to igra veliku ulogu u onomasiologiji, naročito u izvedenicama. *Baba* kao metafora označuje morskog raka, nalik na jastoga, odatle *babica* »ornala morska ribica« (Hrv. primorje), sa sufiksom *-ьc* (v.): *babac,* gen. *bdpca* m »krupan orah« (Srijem, Vuk), sa sufiksom *-as: habaš* »cipo, skakva«, sa sufiksom *-ić: babić* »vinova loza crna grožđa«, sa sufiksom *-bko, -zka: bábák,* gen. *bapka* »buba«; s deminutivnim sufiksom *-ica,* pa na *-ovina; babica* »primalja«, odatle pridjev *babački* u *babočka plata,* s promjenom sufiksa, i *bavkovina,* sinonim za *babotrsovina* »berberis vulgáris«. Izvedenice od *baba* imaju najrazličitija značenja: *babica* »buba koja se zove i *babuška, babor«, babuška* znači i »šiška«, *babura* i deminutiv *baburica* »buba«, *baburača* »velika žaba«; *babor* znači biljku, vrstu paprike i *plantago* (također *bábika); babica* znači u ŽK »kup pijeska za popravak ceste«, drugdje opet znači »izdanak, stup koji drži kuću i zemljanu peć bez pećnjaka, gvožđe ili nakovanj za otkivanje kose« (Buzet, Istra). Pri-

djev *babIji* poimeničen s pomoću -aca: *băb-Ijača* znači »iglu i neku kiselu jabuku«. S pomoću sufiksa *-aja* obrazovan je f pl. *babaja* »trešnje koje se zovu i 'rskavice, ruštevi (v.)«. Nije moguće izbrojiti svu metaforickú upotrebu ove riječi u primitivnim izvedenicama. Apstraktum se tvori s pomoću složenog sufiksa *-uština: babúština* f »besposlica«. Značajno je ipak da su ovu riječ posudili sv; okolni narodi na istoku: Rumunji *babă,* Madžari *baba,* Arbanasi *babe,* Novogrci βαβά. Od složenica treba naročito istaći *baba jaga,* koja se nalazi i u drugim slavenskim jezicima i ide u slavensku mitologiju. Drugi dio tumači se iz ie. *oiga,* riječ koja se nalazi u nvnjem. *Ekei* »gnjusoba«. Zatim spominjem našu podrugljivu složenicu *babosuk* »domazet oženjen udovicom«. Drugi je elemenat od *šukati* (v.). *Baba* dolazi i u toponomastici: *Baba* planina između Niša i Paracına i u Hercegovini. Isto tako i pridjev *Babin (brijeg, most), Babin zub* (u Sloveniji) i *Băbljak.* Samo u hrv.-srp. postoji ova ista riječ i kao maskulinum, ali u ovom slučaju ona je posuđenica iz turskoga *baba* »otac, pradjed, starac, dobar čovjek«. I ta je riječ izašla iz djetinjeg govora, ali označuje, kao *tata,* samo muško lice. Posudiše je i Rumunji *baba* »otac«, Bugari, Arbanasi i Novogrci. Opći je balkanski turcizam. Kod nas je dobila hipokoristički akcenat i dočetak -o: *baba* = *babo* »otac« (Vuk, 17.v., nar. pj.), također »nagovor snahe svekru« = *baba,* gen. *babe* (Kosmet) »djed«, odatle deminutiv *bapče,* gen. *-eta* »naziv djece za oca« i pridjev *babin.* Razlika je u akcentu prema *babina duša* »mirisna trava, majčina dušica«, od naše riječi *baba* »starica«. Odatle izvedenica *babajko* »otac« (Vuk, l S.v., nar. pj.) = *bàbaljko* »poočim«, također búg. *babájko* pored *babajka* i rus. *babaj, babajka.* Naš hipokoristik *babo* mogao je nastati i od *babajko* »otac«, kojega sufiks nije lako protumačiti. U Kosmetu se naime govori *babačko,* gen. -a m »krupan, krepak, snažan čovjek«. Daničić je izvodio ovu našu izvedenicu iz turskoga' apstraktuma *babalık* »starac, tast, punac«, koji je također posuđen kao *babaluk* (u Jukićevoj narodnoj pjesmi) = rumunjski *babalic* »poštovani gospodin (nagovor Turčina za starijeg čovjeka)«. Daničićevo tumačenje nije ispravno. Sufiks *-ajko* može se protumačiti iz naših jezičnih sredstava. Mogao je doći na tursko *baba* prema *tdjko* (Paštrovići) i *brajko* od *tatko* i *bratka* po zakonu semasiologičke srodnosti. *Tatko* > *tajko, bratko* > *brajko* nalaze se i u bugarskom; *j* mjesto *t* nastalo je prema *majka* od *maja* kao i ία/o od *tâjko; j* dolazi još u pridjevu od *bábo bàbajin* (Vuk, nar. pj.) koji Daničić bez potrebe izvodi od perzijskog pridjeva *bābajane.* Od turskoga *baba* i našeg sufiksa *-in* nije moglo drugo da nastane nego *bàbajin.* Ali uporedi rum. *babac.* Kod Katančića dolazi i femininum *babajka* prema *baba* i *majka: Sinka daj sladkog materí, babajki.* Tu je turcizam prešao sasvim u sferu naših riječi. Od *babajko* pridjev je *babajkov,* a od *babo babov* (Vuk), koji je poimeničen u *bábovina* prema *očevina.* Čist turcizam očuvao se u složenici *babazèman* m »staro vrijeme«. Međutim izvedenica *babačko* m, koja se govori u Kosmetu, govori i za mogućnost drukčijeg tumačenja sufiksa *-ajko.* U rumunjskom postoji *babaca* (odatle deminutiv *băbăcuța),* a u novogrčkom μπαμπάκας (izgovori *babdkas)* pored μπαμπάς, zatim u rumunjskom *băbae* i odatle deminutiv *băbăi f ă,* koje riječi služe za nagovor; sa *babae* slaže se rusko *babaj.* Iznenađuje onomatopeja *babaka* »glas žabe« u Lici, koju Vasmer izvodi iz turskotatarske riječi. Svi ti oblici vele da je tursko *babá* bilo rašireno na Balkanu sa *-ka* i sa *-ja zbog* toga što je turski naglas bio *babá,* pa da se dobije paroksitona, dodana su ova proširenja. Upor. slično u rum. *bajacă,* v. *badža.* Ova dva sufiksa tumače *-ačko* < *-ák* + *-bko* u Kosmetu i *-ajko* kod Vuka. Na ovo raširenje lako se nakalamilo *-ajko* od naših hipokoristika *tajko, brajko.* Varijanta sa *lj* u *babaljko* zamjena je *j* sa *lj* u udaljenim krajevima na Jadranu gdje se govori *lj* > *j.* Taj oblik potvrđen je samo kod Došena i u staroj bugarštici.

Lit.: ARj 1,129.134.135.158.179.213. *Miklošič* 5. *Trautmann* 23. *WP* 2, 106. *Tiktin* 137. *Mladenov 12. Elezović* 1,24.27.110. *GM* 21. 22. *Boisacq* 12ЛП.* Jagić, *ASPh* 3, 727. Brugmann, *SSGW* 1897, 37—38. Isti, *Anz-IF* 8, 133. *SEW* 9.26.268. Vasmer, *RSl* 4,154. Isti, *ZSPh 6,* 297. Ribarić, *SDZb 9,* 129. 205.

babuin m (Mikalja, danas se ne čuje) »majmun«. Od tal. *babbuino* (14.V.)· Onomatopeja.

Lit.: ARj 1, 135.

babuń, gen. *-una* m starosrpska radna imenica (14.V.), u narodnom govoru potvrđena samo za Nevesinje, ali bez primjera. Ta je izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa *-un* (v.) kao *bjegun* »bjegunac« od dosada nedovoljno utvrđene osnove. Označuje pripadnika

bogumilske hereze, za koje se veli u starosrpskim vrelima: *bezboznyje i pagonyje babuny, bledivi i prokleti, zli jeretici IгъЫeгi, a* za *bábunbsku rečb* određuje Dušanov zakonik oštre kazne. Njihova hereza zove se *babunska vera. Idi, prokleta babunijo* veli se u Nevesinju kad se nekoga tjera od sebe. Što se upravo misli pod *babunija,* ne zna se. Kako je ta izvedenica dobivena s pomoću sufiksa *-ija,* vjerojatno znači isto što i *babunska vjera.* Riječ postoji još u búg. *babunin,* pl. *babuni.* Ime *Babım* m potvrđeno je i u hidronimiji. Tako se zove izvor u Hercegovini. U femininu *Babuna* potvrđena je kao oronim. Tako se zove planina u srednjoj Makedoniji između Prilepa i Velesa, koja počinje kod izvora rijeke Istok nedaleko od Peći. Još postoji izvedenica dobivena s pomoću *-(a)c: Babuna,* selo u Boki. Znači zacijelo naselje sljedbenika ove hereze. Da ime planine *Babuna* stoji u vezi s nazivom *babun* »bogumilski heretik«, kako se dosada obično uzimlje, izlazi odatle, što u toj planini postoji selo *Bogomila.* Drugo selo *Tèhovo* nalazi se na rijeci *Babunici* u istoj planini. Postoji još i ime plemena *Babuni,* koje G. Balaščev ubicira u blizini Bitolja. Ime je dakle potvrđeno i u antroponimiji, toponimiji i u izvedenicama: kao pridjev, apstraktum na *-ija,* kao etnikum na *-ьc* i ime rijeke na *-ica.* U jezicima, koji ovaj naziv posudiše iz starosrpskoga, vidi se da je riječ dobila značenje »superstiţie« (upór. češ. *bobonky* kod Brandia, *Glossarium),* u rumunjskom »čarolije« *(boboane* f pl.), u madžarskom i poljskom »praznovjerje, coprija« *(babona,* isto poljski *zabobon).* Miklošič pominje još hrvatski glagol *boboniti* »murmurare«, što je zacijelo onomatopeja. Nije u vezi s ovom riječi prezime stare hrvatske porodice *Babanii* iz Sane u Bosni, gdje se spominje župan *Babonig* iz plemena *Babonežić* (g. 1293) = *Babonižić* (ikavski oblik, goričko pleme), koje je ime izvedeno od starog slavenskog dvočlanog tipa *Babooněg* (upór. *Bratoněg). Bobonežić* je bilo obrnuto na osnovu pučke etimologije u *Babonožić* (upor. isto u imenu crnogorskog plemena *Bratonožić* od *Bratoněg).* Zacijelo je i *Babordi* dalje skraćivanje od *Babonožić,* nastalo zbog eufemizma da se izbjegne pomišljanje na *bablje noge.* Što se tiče značenja osnove *bab-* u *babun,* mislim da je dobro uputiti na srednjovjekovni idol *bafomet,* što je prekrajanje imena *Muhamed.* U srednjem vijeku Muhamedova vjera bila je na Zapadu od doba Karla Velikoga pa dalje smatrana kao glavni predstavnik poganstva i hereze uopće. Daničićevo izvođenje od *baba* ne čini mi se uvjerljivo.

Lit.: ARj 1,136. *Mladenov* 13. *Miklošič 6.* 414. *SEW* 1, 36, Balaščev, *ZbJ* 495-503, Jagić, *ASPh* 1, 432. *Tiktin* 203. *Bruckner* 643. CD 5,9.6,262.7,152. Skok, *JIĞ* 1, 462-72.

babušina f (Vuk) »inguen, sinonim *pobočina* (v. *boK)<.(* = *pabušina* f (Vuk, Srijem) = *panušina* f (Lika) »potrbušina u svinje i čeIjadeta« = *panjuša* f (bez naznake gdje se govori) »opna u guske« = *panjušina f* (Lika) »dojka u stare žene, sinonim dimnja, prepona, slabina«. Svih pet ovih varijanata, čini se, ista su riječ, ali tako preinačena da je dosta teško naći etimologiju. Mislim da se prvi Vukov oblik osniva na asimilaciji *p — b > b — b* kao, obratno, *păperkovati* (ŽK) »pabirčiti«. Prema tome je *pabušina,* kako se govori u Srijemu, ispravan iskonski oblik. U ostalim je oblicima izmijenjen *buni nj,* jer se nije znalo za osnovu. Očigledno je prvi slog bio prefiks *pa-,* koji izražava neprávo, kao *u jasan — pajasan.* Drugi dio bit će *trbušina* od *trbuh.* Zašto je ispao slog *-tr,* to se ne zna. Maretić izvodi *panušina* i *panjuša* od osnove *pen-,* koja se nalazi u glagolu *peti* (v.), što bi također moglo biti, ali tada ostaju neobjašnjeni Vukovi oblici, koji zacijelo idu u ovu grupu. Možda Maretićeva etimologija pomaže objasniti gubitak sloga *-tr.* Jezična svijest je **patrbušinu* »krivu trbušinu« počela dovoditi u vezu sa osnovom *pen.*

Lit.: ARj 1, 136. 9, 544. 620. 623.

baca f samo u Daničićevoj poslovici: *nije mu bace.* Od tal. *bazza* »(u igri karata) colpo fortunato, buona fortuna, vantaggio«, od ar. *bazza,* morfén od *bazz,* »odnio je«.

Lit.f ARj 1, 137. *REW** 1011. *DEI* 469.

bacati, -äw impf. (17.v.) s prefiksima *iz-, na-, nad-, po-, poz-, poraz-, raž-, od-, pod-, pre-, z-, u-, uz-, za-}* prema pf. *baciti, bacim* (s prefiksima *do-, iz-, na-, nad-, od-, po-, pod-, póz-, pre-, pred-, pro-, raz-, u-, uz-, za-, z-).* Iterativ se tvori od *baciti* s pomoću glagolskog sufiksa *-va-* (v.): *bacivati* potvrđen samo jednom bez prefiksa, inače u današnjem književnom i saobraćajnom govoru postoji samo u prefiksalnim složenicama *(do-, iz-, na-, od-, pod-, raz-, pre-, pred-, u-, za-}.* U jugozapadnim krajevima govori se *č* mjesto *c: bacati,* u Crnoj Gori *baciti* i *bačivati.* Taj je izgovor provincijalizam. Iz dijalekata treba još

zabilježiti *m* mjesto *b* u Crmnici: *močim oči = baciti oko na nešto* »željeti nešto dobiti«, zatim u Kosmetu impf, *bacinjat, -am* pored *bačovati, bacüjem;* lički prilog *na dobac* »daleko, koliko se može rukom dobaciti« stvoren prema postverbalu od *dobaciti,* zatim iz južne Dalmacije *obacivati se, — obàcujem* impf, mjesto *nadbacivati se.* Opće je značenje »werfen, jacere« koje je samo hrv.-srp- i češko, dok Bugari upotrebljavaju *hvarljam* > rum. *flrli = vrljati, vrljiti* (v.). Još valja zabilježiti značenje »bataliti, napustiti« u Kosmetu i *zabacit, zabacim* »zaturiti, izgubiti« i prijevode (calques) iz turskoga *bacit top* »bankrotirati« prema turskome *topi atmak, bacit lakrdiju* »aludirati na što« prema turskome *laf atmak; puška baca* (također bug.) prema turskom *tufenk atmak.* Korijen je *bak-* onomatopejskog podrijetla, sa varijantom *bah-* u *bahnuti > banuti* (v.) »irruere«, Osnova *bak-* objašnjava *c* i *č* pred z (imperativ *baci,* i *baciti* pred *i -ti).* Oblik *boati* bio je prvobitan, ali ga je istisnuo imperativ *bod* (upor. *junaci* i *junače).* Onomatopejsko podrijetlo osnove *bak-* vidi se npr. u *kobacati se* (ŽK) za »koprcati se«. Osnova *bak-* dolazi u bugarskom, češkom i ruskom kao i u čakavskom *baknut* »poljubiti« (na Cresu) (tako i bug.), i u našim izvedenicama *băkva* f (Vuk) »mjesto gdje se stane nogom kad se meće kamen«, *bàkljati* »versare, contendere, blaterare«, možda i u *bákati* (jedanput, 16.v.) »increpare« i *baknuti* kod Marina Držića »capere, lucrări« (nedovoljno potvrđeno; dubrovački argot: *da i mi štogodi baknemo uza nj).* Od *bacati* postoji još glagolski deminutiv *bacakati se, bacaljka* f (Vuk), *bacanj,* gen. *bâcnja* m »nassae genus« (Vuk) iz ribarske terminologije. Izvedenice dobivene s pomoću sufiksa *-ka* (v.), *-aljka* (v.), *-(a)n* (v.). Radna imenica se tvori s pomoću *-ač* (v.). Postoji još izvedenica s pomoću stcslav. sufiksa *-anija* (v.) *bacanija* (nar. pj.). Kao onomatopeja dolazi i u bavarskom *Batzen* »udarac po ruci«, *patzen* »udariti«, vjerojatno i naše *pâcka* f »1° udarac po ruci, 2° mrlja od crnila«, odatle denominal *packati* (Hrvatska) = slovenski *pačati* u istom značenju. Zatim arbanska onomatopeja *bace* »zaušnica«, koja zbog c mora da potječe iz hrv.-srp. Upor. . i rusko *bacatb* »zvučan udarac dati«.

Lit.: ARj 1, 141. 160. 161. *SEW* 37. *Mladenov* 19. *Miklošič 6.* Unbegaun, *RES* 12, 44. Tentor, *JF 6,* 203. Vasmer, *RSl* 3,261.

bač m »stanar, planinar, glavar pastirskog stana u planini, njem. Senner«, odatle izvedenica stvorena s pomoću *-ih bacilo* n (Makedonija) »obor, stan, mjesto gdje se muze i pravi sir u planini«, sa *-ija* (v.) *bačija* (Srbija) »1° muženje ovaca, 2° mjesto gdje to biva, 3° toponim«, *bálija* f (Kosmet) »stan, obor«, s pomoću *-ica : bacıca,* femininum od *bač* (Kosmet) »stanara, ona žena u zadruzi koja se stara o mlijeku, mužnji«; s pomoću-wma (v.): *bačevina* f (Kosmet) = *Ђьсе ina* (Belíc, *Dijalekti* 385) »mlekar, kao velika soba, sinonim ladnîk«. Postoji i pridjev na *-bsk : bačijskī,* imenica na *-ište: bačište* n »mjesto bačije«. Nalazi se s istim značenjem u rum. *baciu* (izgovor *bač).* Balkanska riječ koja je preko rumunjskih nomadskih pastira prešla preko Karpata: madž. *bacs, bacsa, bacsó* »Schäfer«, u poljskom i slovačkom ima značenje »oberschäfer«. Ne može se znati tko ju je od koga posudio. Dovodi se u vezu s ngr. μπάτσιος = γέρωνσεβαστός u Epiru i arb. *bac* »drug«, koje dvije riječi idu zajedno. Trebali bismo doduše pobližih obavještenja o semantičkoj vrijednosti epirske i arbanaske riječi. Arbansko *tš* (pisano *c)* izgleda da je posuđeno iz novogrčkoga, jer da je posuđeno iz *bač,* imalo bi da glasi *s,* upor. arb. toponim *Shas* od stsrp. *Svačb.* Ako je tako, onda je epirski oblik posudenica iz epirsko-slavenskoga *bač.* Grčko *tš* zamjenjuje uvijek *í.* Mislim da ova riječ ide zajedno, što se tiče postanja, sa *stopanin* (v.) iračkoga podrijetla. Ovamo ide još toponim *Bačka* (se. *međa, županija, zemlja),* madž. *Bacsmegye.*

Lit.: ARj \, 141. *SEW* 1,37. *Bruckner* 10. Barić, *Alb.* \, Isti, JF 3, 203-4. *GM* 29. *Elezović l,* 35. *Miklošič* 414. *Mladenov* 19. Popovici, *Slávia 7, 22,* Pușcariu, *DLR* 1, 409.

báča (Vuk, Vojvodina) »svekar«, u poslovici: *Otići će báča, asiace snaša.* Akcent je hipokoristički. Ide zajedno s búg. *baj, bajčo, bako, bačo.* Nije identično s *baca* (v.), nego će biti naš hipokoristik od turskoga *baba* (v.). Daničićevo izvođenje od *bač* (v.) ne može se primiti, jer je ovo termin iz balkanskoga pastirstva.

Lit.: ARj l, 141. *Mladenov* 19.

bačMo, gen. *-kijela* m (16. v., Marin Držić, posi.) »malj kojim se nabija kudjelja«. Potvrđeno u narodnom govoru u Stonu *baškelica* »pirejka«. Denominal na *-ati bačkijelati, -am* impf, (potvrđeno također samo u poslovici). Daničić izvodi iz gr. φάσκελον »zvrčka«, što semantički ne zadovoljava. Bit će unakrštanje od naše riječi *bat* (v.) i dalmato-romanskog leksičkog

ostatka od lat. deminutiva na lat. (složeni sufiks) *-icéllus:* kslat. *fūsticellus* > tál. *fusticello* od *fūstis* > **fuškio, gen.-kijela.* Pored *bat* dolazi u obzir i unakrštenie sa *baccillum* > tal. *bacillo, bakkiddu* (Logudoro).

Lit.: ARj ì, 143. *REW*[3] 870. 3615. *DEI* 397. 1740. Skok, *ZRPh* 43, 405.

bačva f (13. v., dubrovački pisci, Vodice) = *bačva* (Slum), nekada po *u-* deklinaciji *Ьъсу* (odatle u Vrbniku *beči},* gen. *Ьъсъ e,* danas po *a-* deklinaciji, slov. *bačva* = *bečva* = makedonski *borna* »1° dolium, 2° stablo u prorasla luka, na kojem je gore sjeme (Baranja)«. Deminutivi na *-ak bačvak,* gen. *-aka* »doliolum«, na *-bka bbčbka* > *bačka* (J. S. Reljković, metafora) »izvod«, toponim *Baška* (Krk) = *Beška* (Vrbnik) = *Bisca* (krčko-romanski, Krk), *bečka* (Vuk, ne zna se gdje se tako govori) »pivarsko bure«, madž. *bocska,* rum. *boşça,* na *-ica bačvica* f, toponim u pl. *Bačvice* (Split), na *-ić bačvić,* na dva deminutivna sufiksa *-ica + bkb* > *-ilah,* gen. *-ička bačvičak,* gen. *-ička bačvičak, -ica* + *-ić bačvičić.* Radna imenica na *-ar bačvar,* gen. *-ara* s pridjevom *bačvarevj-ov, bàivarskï.* Od vlat. *buttia,* od *buitis,* sa *tti* > *i* kao u *Arcar* < *Ratiaria, račun* < *ratione, puteu* < *puč.* Prijelaz u deklinacije w kao u *pekva, mrkva, blitva, murva.* Lat. й > ъ kao u *solanu* > *slar.* Upor. *buča* i *vucija.*

Lit.: ARj l, 144. 220. *MikloSič* 25. *SEW* 105. *Bruckner* 19. Isti, *ASPh 42,* 140. *Pleteršnik* 1, 9. 15. Skok, *Slav.* 29. Ribarić, *SEZb 9,* 105. *Mladenov* 54. *REW*[a] 1425. Korsch, *ASPh 9,* 500. Jagić, *ASPh* 1, 159. Vasmer, *RSl* 3, 263. *Gombocz-Melich* 429. Puşcariu, *DLR* 1, 623.

baca m »brat od mila, kao *bato — bráto, brale* (v.)«. Ovaj se hipokoristik upotrebljava i za druge ljude, koji nisu *brat,* onako kao *bata, brojne, brajnče* (ŽK), koji se kažu svakom odraslom čovjeku. *Basta, bastıca* upotrebljava se u bugarskom i za oca, tako i u srpskom, gdje je oblik Jí = *ć* došao iz crkvenog jezika: *bašta* »otac, starješina u manastirima«, odatle *baština* »očevina, naslijeđeno dobro« o kojoj v. niže. Ispravan narodni oblik *baca* nalazi se u čakavskom i štokavskom kao pridjevski toponim: selo *Batina,* odatle *Baćinsko jezero* ili *Peraško blato* kod Ploča; *Batin Do* pod Kozarom, poimeničen sa *-(a)c: Baćinac,* gen. *-nca* kod Smiljana u Lici. Upór. i deminutiv *Baćica* (brdo, Srbija). Gerov poznaje *baťo, bajo, bačo, baťa* »fráter natų major« prema *bašta,* pridjev *baštin,* deminutiv *bastıca.* S obzirom na rusko *bat'uška* »otac, svećenik« moglo bi se uzeti da je *baťa* sveslavenski hipokoristik. Oblik sa c za *ť* mora da je postojao i u panonskoslavenskom, kako se vidi iz madžarske posudenice *bácsi, bácsikó* i *bácsika.* Za osnovu se značenja ima uzeti dvoje: ä) brat, b) otac. Izgleda da ovu dvojakost osvjetljava kršćanstvo. Za kršćanstvo svi su ljudi *braća,* a u manastirskom govoru riječ je mogla dobiti i specijalan naziv za manastirskog svećenika (upor. na zapadu skraćenicu *fra* < *fráter* i za manastirskog svećenika, za koga se inače kaže i *pater).* Ovamo ide i lit. *boczius, prabocsius,* pl. *boczei, praboczei* »pradjedovi«, ovamo ide možda i *bačun* »(Crmnica) glomazan čovjek, veliki sanduk (u prenesenom značenju)«, izvedenica dobivena s pomoću tal. *-one.*

Lit.: ARj 1, 144.199. *SEW* 1, 45. *Mladenov* 19. *Miklošič* 6. *Gombocz - Melich* 1, 314. Brükner, *KZ* 46,229. Miletić, *SDZb 9,* 263. Sobolevskij, *RFV* 64, 148, Vasmer, *RSl* 4,161.

baćir m (Dubrovnik, pisano i *baar)* = *baar,* gen. *-ıra* (Rab, Cres) »vrst dinje, Wintermelone, cucumis melo«. Od mlet. i furl, *baciro* »popone vernino« (< perz. > tur, *bãkuré).*

Lit.: ARj 1, 144. Kušar, *Rad* 118,18. Štrekelj, *ASPh* 14, 515. *Pirona*[2] 30.

badana, gen. *-e* f (Kosmet) »krečenje, prevlačenje zidova krečnom vodom«. Turcizam talijanskoga podrijetla *(badana* < tal. *pàtina),* potvrđen još u bug. *badana.*

Lit.: Elezović 2, 496. Mladenov 13.

badanj, gen. *badnja* m (13. v., Hrvatska, Crna Gora) »kada, kaca, (v.); velika šuplja klada što kroz nju voda teče (Srbija, u tom značenju i slov. *badenj, beden/}«,* »veliki žetak« (Čilipi). Izvedenice su: deminutivi *badnjica* »bačva kojom se za vrijeme berbe prenosi grožđe« (Srijemsko podunavlje, Futog), *bàdnjîc {-ic* mjesto *-ić* kao u *Konjic)* = *badnjić,* augmentativ *bădnjina',* sa *-ara* (v.) *badnjara* »vodenica, potočara« i pridjev *bàdnjev* sa *-ev* (v.), koji ne bismo očekivali s ovim posebnim sufiksom. Vokal *a* je nastao iz poluglasova ъ, ь (upor. u Krašiću *ЪЫъп),* gen. *bîdnja).* Također toponim za izvjesnu konfiguraciju uvala. Nalazi se u svim slavenskim jezicima, ali ne postoji u baltičkoj grupi. Zbog toga nije opća slavenska posuđenica iz· pragermanskoga, nego ispravnije iz poznijeg stvnjem. *budin* (upor. stengi, *byden),* a ovo iz lat. *butina,* kod Hesycha βυτίνη. Njemačka riječ *butin* > *Bütte* posuđena je kasnije kao *puta* (ŽK) »drvena posuda koja se nosi na leđima«, odatle *putunja* i rum. *putină.*

Ovu našu germansku posuđenicu posudiše dalje Madžari *bödön(y), bodon(y)* i Rumunji *budăiu* sa mnogo varijanata *budacă* (upor. madž. *bodoncd), budască, budaşcă* (upor. madž. *budiska), budălău* (ovo je valjda iz madž. *bodalo),* dok su *bădan* i *bădănifă* očito iz hrv.-srp. Riječ potječe prvobitno iz oblasti mediteranskih *izraza* za drveno posuđe. Preko Nijemaca i Slavena raširila se u istočnoj Evropi.

Lit.: ARj í, 145. *Miklošič 25. SEW* 106. *Bruckner* 19. *ASPh 42,* 14. Scheftelowitz, *KZ* 56,176. Stender-Petersen (kritika J. Janko, *Slávia 9,* 347). Iljinskij, *IzvORJAS23,* 2(1921), 180-245 (tumači iz slavenskoga, što ne može biti). *Kiparský* 232. Aleksić, *NJ 4,* 89-90.

badava (Vuk, 18. v.), danas općenit prilog na čitavom hrv.-srp. području, ušao i u kajkavski *(zabadava* u pismu Jagićeve matere, *žabodavę* pored *žabodavę* ŽK), u značenju domaćih priloga »zaludu, uzalud (v.), zastunj, (v.) (ŽK), utaman (v.), šumice (v.), utoma (v.)«. Dobiva *još'-d(e): badavad* (Vuk), *badovad* (J. S. Reljković; *o < a* kao u *Uvoda).* Ovaj dodatak nije deiksa za pojačanje značenja, nego dolazi od denominala *badavàdisati* pored *badavàisati* »besposlićiti« prema turskom aoristu *-di* koji je čest u našim glagolskim posuđenicama iz turskoga (upor. *kalandisati* v.). Prema *zaludu, zastunj* veže se s prijedlogom *za* (v.): *zabadava.* Na zapadu se dočetno *-a* mijenja prema drugim prilozima na *-ice* (v.) ili *-o* (v. gore *žabodavę,* u kajkavskom *-o: zabadava).* Radna se imenica tvori s pomoću sufiksa *-džija: badavadžija* »besposličar«. Pored ovih oblika postoji u hrvatskosrpskom sa *j* pred *-ava : badjavā* (Bosna) = *badjăva* (Kosmet), odatle *badjavadžlja, bađavdžija* (Belić), *zabadjava* pored *bodjãva, bodavá* (Priština, α > *o* kao u *Uvoda).* Postoji jošte turski apsolutni superlativ tipa *bom boş* »posve prazan«: *bàmbadàvã* »posve uzalud«. Oblici sa *j* su balkanski: búg. *bódévá = badiavá — badihava,* arb. *badjava.* Ovaj je turcizam arapsko-perzijska složenica *bād-ī-haiva, bad hewa,* odatle asimilacija već u turskom *badava,* koja znači »što uzrokuje zrak«. Metafora je kao i u drugim jezicima: njem. *aus der Luft greifen* »izmisliti«, naše *govoriti u văzduh.* Drugi elemenat složenice *hàva* f »zrak, văzduh, klima« postoji kao posudenica sama za se u Bosni, kao i u bugarskom, arbanskom i cincarskom *(avae~); baduhava* zvala se u Bosni i vrsta poreza (Truhelka).

Lit.: ARj l, 147. *SEW* 1, 37. *Elezović* 1, 25. 52. *JF* 14, 199-200. *Lokotsch* 160. Skok, *Slávia* 15, 351. *GM* 22. 149. *Mladenov* 13-14. Korsch, *ASPh* 8, 650.

bâdilj m (Dalmacija, Pavlinović) = *badîlj* (Porát, Krk) = *badi!* (16. v., H. Lučić) = *badü* (slovenski, Kras) »ašov, lopata kojom se bacaju masline pod kolo, Stechspaten«. Od tál. (mlet.) *badil(e~)* »isto« < kslat. *batillum.*

Lit.: ARj 1, 147. *Pleteršnik* 1,38. Šturm, *ĞSJK* 6,83. *REW*[3] *992. DEI* 402.

bádem m (Krk) »omindula (v.), mandula, amygdala, gr. αμυγδαλή, na zapadu, u Dalmaciji« = *bájam,* gen. *-ama* (Crna Gora, ovako i kod nekih pisaca, ali ovaj oblik nije ušao u književni jezik. Nije jasno kako je došlo do *d > j.* Dvostruki oblici (dublete) nalaze se i u drugim balkanskim jezicima, bug. *badem,* ali arb. *bajanie* pored *badam* i *modem.* Turcizam perzijskog podrijetla *(badām* > tur. *badem).*

Lit.: ARj 1, 146. *SEW l,* 37. *Lokotsch* 154. *GM 24. Mladenov* 13.

badrljak, gen. *-ljka* m = *bateljak,* gen. *-eljka* m = *bataljica* f = *patrlj,* gen. *-a* m (Vuk) = *patàljak,* gen. *-ljka* »komadić drveta što viri iz zemlje« (Crna Gora, Jovićević) = *patrljak, -ljka* i kolektiv *patrlje — patrljica* (Ston). Ove riječi idu zacijelo etimologijski zajedno, ali je nejasna varijacija samoglasa *a > e >* sonantno *r* (upor. *krletka* iz *kaletka,* v.), a i mijenjanje suglasnika *p — b, t-d.* Postanje bi bilo nejasno kad ne bismo imali *bad'Ujica* »1° struk trave od zemlje do cvijeta, 2° ono što ostane od perja kad se čija«, s čim treba uporediti *badaljika* (v.), od imperfektivnog korijena *bod — (bosti),* od kojega postoje tolike izvedenice. Pored ove imenice postoji još pridjev *badrljast* izveden s pomoću sufiksa -aii (v.) »spinosus, bodljiv«, koji također upućuje na osnovu *bad-.* Njegovo značenje preneseno je i na duhovno polje »osoran, pršljiv« (Dalmacija, Podgora, Pavliuović). Od iste je osnove i denominal *badrljati se* »srditi se na malenkosti«. Pridjev bi se mogao upoređivati sa *Ђъагыг* kod Domentijana i Save (13. i 14. v.) koji sadrži dva pridjevska sufiksa *Бъагъ* »bodar, badar« + *-ънъ.* Ali značenje ne ide. Mislim da se i u gore spomenutim riječima radi također o osnovi *bad-bod-.* Samo je *d* bilo izmijenjeno u í prema *bat* (v.), samoglas *r* unesen je u riječ prema *krlj* (v.), a *ρ* mjesto *b* prema *parijez* (v.). Te su riječi u neku ruku sinonimi pa su se mogle unakrštavati. Pored gornjih varijanata postoji još *bazdrljika* (Vuk, Baranja)

istog značenja kojeg i *badrljica.* To je pejorativiziranje istoga tipa kao *cüsra* za *cura* (ŽK) prema *srati,* ovdje prema *bazdjeti* (v.)·

Lit.: ARj \, 148-9.213. 9, 699.705.

badìa *f* (Vuk) »rupa na kući kuda dim *izlazi;* dimnjak«, odatle *bodženjača* f »motka duga od ognjišta, od *badže,* te se njom otvara i zatvara badža« (Lika), obrazovana s pomoću složenog sufiksa *-en* + *-jača* (v.), složenica *bodzámét* m (Hrvatska, Vuk) »dimnjačar« od *mesti* u drugom dijelu. Turcizam osmanlijskog podrijetla *(baca* »kamin«), nalazi se u svim balkanskim jezicima: rum. *bageaca, bajacă,* gdje je dobila isto raširenje kao *babacă* (v.), bug. *badža,* arb. *baxhë, baxha* (Berat), ngr. μπαντσας (čitaj *bądźás).*

Lit.: ARj 1, 151. *Mladenov* 13. *Lokotsch* 167. *GM 22.* Vuletić-Vukasović, *ZbNŽ* 1,35.

bsidžāk m (Vuk) »a) stegno (v.), b) opanak od kože s goveđih nogu, nožanj (v.)«, odatle naš deminutiv *badžačak* obrazovan s pomoću našeg sufiksa *-ъЫ* (v. *-ak); badžaküja* f (Vuk) »zlatan novac holandskí na kom je čovjek raširenih nogu«; obrazovan s pomoću turskoga sufiksa *-li* (v.). Od tur. *bacak* »Bein«, *bacaklı* »langbeinig«.

Lit.: ARj 1, 151. *Škilji?* 111.

badženāk m (Bosna, Dalmacija, Podgora, Pavlinović) = *bodzának* (Kosmet) »muževi dviju sestara su među sobom *badžanaci«,* »pašenog (v.), svak«, odatle hipokoristik *badžo* m (Dalmacija, Podgora?, Pavlinović). Nalazi se i u bug. *badžanak* (istoga značenja). Turcizam iz oblasti srodstva *(pacának* »djever, muževijev brat«).

Lit.: ARj 1, 151. *Elezović l,* 35. *Mladenov* 13.

bag[1]**,** pl. *bazi* m (Vuk, nar. pj., u izrazima *zlatan sahat s bazima, bag od sahata)* »lančić«. Turcizam *(bag* »verižica«), nije drugdje potvrđen.

Lit.: ARj 1, 149.

Bag[2]**,** gen. danas *Baga,* u 15. v. *Bgam(H95,* potvrđen lok. *Na Bgu),* predrimski i predslavenski toponim (grad u Podgori), tal. *Carlobago* koji se i kod nas često upotrebljava kao *Karlobag* [ime prema gradačkom nadvojvodi *Karlu* koji je obnovio mjesto 1579], pridjev na *-bsk baguški (zakon, kumfin boguški),* neobičan umetak kojega postanje nije objašnjeno, možda prema etniku *Bagužan;* umetak je nastao zbog težnje da se izbjegne *baiki,* jer bi nastao homonim sa *Baška.,* i *paški;* kako je to gladan kraj, možda je *-uš-* došao prema *gladuš.* U rimsko doba *Vegia* (Ptolomej) preko lokatīva *Vegiae* > *Bigi* (Ravennas) od *Vegium* (Plinije). Nasuprot Bagu nalazi se na Krku brdo *Bag* (betacizam je potvrđen već kod Ravennasa,upor. još *Bôl'); i* > 6 > *a* i velami izgovor *gi* > *g* kao u *giman,* dokazuju da je toponim ušao u hrvatski jezik kroz dalmato-romanski medijum.

Lit.: ARj 1, 149. 151. Krahe, *GN* 40.76.102. *Mayer* l, 355. Skok, *GIZM* 31, 153.32,119. Klaić, *Zemljopis* 1,111-112. *EJ 5,* 215.

bağa f (Vuk) »nekakva konjska bolest«, odatle pridjev *bàgljiv (konj)* obrazovan s pomoću sufiksa *-ljiv* (v.). Petranović ima mjesto toga sufiksa *bàgljav,* valjda iz govora Crne Gore. Postoji još i *bažljiv* (Vuk) sa *g* > *ž.* Vrčević ima glagol *obaglamiti* »oboljeti od bage« (za konja). Taj glagol još jače zamršuje pitanje postanja. Daničić kaže da je riječ turska, ali ne kaže koja. Postanje nejasno. A i bolest nije utvrđena. Niti se pravo zna gdje se te riječi govore. Kako značenje riječi nije tačno utvrđeno, nije isključena mogućnost veze s pridjevom *bagav* i s ostalim izvedenicama koje idu u konjsku terminologiju kao i *baga.*

Lit.: ARj 1, 149.150. 265! 8, 302.

bagajlija f, u Petranovićevoj narodnoj pjesmi: *gdje polecę jastreb tica ljuta..., a za njime dvije bagajlije.* Drugih potvrda nema ni iz naših pisanih ili usmenih vrela, kao ni iz drugih balkanskih jezika. Ni značenje nije jasno. Prema Daničićevu tumačenju narodni je pjevač izopačio tursko *bile-bagli* »ptica nalik na sokola«.

Lit.: ARj 1, 149.

bàgalj gen. *bàglja* m (Vuk, Srijem, Banat) »navilják« (v. *vile)* = *bàglja f* (Vuk), odatle deminutiv· *bagljić,* gen. *-ića, bàgljica* (Vuk) i denominai *bàgljatì.* Možda ovamo ide[1] i *vokal,* gen. *vakla* m (ŽK) u značenju *otkos* (ŽU). Daničić rastavlja *bogalj* m od *baglja* f. Prvi oblik identificira s madž. *baglya* u istom značenju, a drugi izvodi iz gr. φάκελον »svežanj«, što ne odgovara ni fonetski ni sernasiološki. Oba se oblika ne mogu rastavljati. *Gombocz-Melich* nemaju madž. *baglya.*

Lit.: ARj l, 149. Skok, *ASPh* 33, 372.

bağana f (Vuk) »koža jagnjeća«. Akcenat je sumnjiv. Prema turskom *bağana* »jagnje«, odakle taj turcizam potječe, bio bi akcenat *bağana.* Nigdje drugdje nije zabilježen, ni

kod nas ni na Balkanu. Ide li ovamo *bàgane,* gen. *bàganeta* n (Srbija, Milićević) koju riječ Daničić također identificira s *bağana* »dijete«.

Lit.: *ARj* 1, 149.

bagarija f »remen«. Prema potvrdi kod Belostenca bila bi to kajkavska riječ koja se još nalazi u slovenskom i rumunjskom *bogărie* i madžarskom *bagaria.* U kajkavski je došla preko madžarskoga. *Gombocz-Melich* 1, 222 je označuju kao mongolsku, osmanlijsku' i perzijsku.

Lit.: *ARj* 1, 149.

bagāš, gen. *-aša* m (17. v., Vuk, Crna Gora, Paštrovići, Ljubiša) »žitna mjera od 10 oka«. Nije naša izvedenica na *-as* (v.). Upor. *-usius* u *barcusius* (v.). Miklošič pomišlja na arbanasko vrelo, ali ne spominje preciznije koje. Ne vidim koja bi to arbanaska riječ mogla biti. Opravdano je pomišljati na vezu sa tal. *baga* »sacco di pelle, otre«, furi, *bage* f »vaso di pelle per contenére e trasportare vino ed altri liquidi«, zatim sa furi, *bagón* »buraciot = barilotto« (v. *vagan).* Pretpostavlja se da je to predie. (ligurska) riječ u srodstvu s egejskom φάκελος »svežanj«. V. *poculica.*

Ovamo treba uvrstiti još i *bagelj* »čovječić, homunculus« < mlet. *baga* »otre« > (metafora) »uomo soverchiamente grasso« < mlet. *baghelo* »piccolo otre«. Od *baga* je na *-aticum* >*-age* i fr. *bagage* > *bagažą* f »1° prtljag, 2° (pejorativno) rđava mladež«, s promjenom sufiksa tal. *bagaglio* (preko *bagaggi* > *bagai)* > *bagaj* (I8. v., Kuhačević, *saj* < *lj kao Veja* < *Veglia).*

Lit.: *ARj* 1, 149. 150. *Miklošič 6. DEI* 403. 'Štrekelj, *DAW* 50,3. Isti, *ASPH* 14, 515. *REW* 850.

bagatela f (16 — 17. v., Poljički statut, Vuk čuo u Vojvodini, danas općenito u hrv. gradovima) »neznatna stvar«. Denominal na *-isati bagatèlisati, -šēm* pf. »omalovažavati, nipodaštavati«. Od tal, *bagattella* »id.«, deminutiva od lat. *baca* sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *-atta* (varijanta od *-Uta* > *-etto)* i *-ella.* Talijanska je riječ postala evropskom. Preko austrijskonjem. ušla je u hrv.-sŕp. i madž. Mjesto *-ella* dolazi i sa sufiksom lat. *-inus* > *-ino* 'u *bagatîn* (slov.) »kleine Münze« < mlet. (1274) i tršć.-tal. *bagattino* »novac zvan i *piccolo* (odatle u ŽK *nlmam ni pikule* »nemam ni prebite pare«) > (sa metatezom i njem. izgovorom *b/g* > *p/k* s promjenom sufiksa) *patakûn,* gen. *-úna* ŽK = *batakûn* (Lika, Liješće) »stari austrijski bakreni novac od 4 novčića«. Osnovna lat. riječ *baca* »jagoda« očuvana je u *bôkva* f (Vuk, Dubrovnik, Dalmacija), deminutiv na *-ica bokvica* (15. v., Vuk) = *bukvica* »germen, plantago«. Berneker izvodi tu riječ od *bok* (v.). Lingvistička geografija govori u prilog posudenice iz dalmatoromanskog jer *bok* ne objašnjava ni značenje ni oblik, *-va* mjesto lat. *-a* je kao u *murva* < lat. *morum. Baca* je u romanskim jezicima također ime biljke, kao »Hagebutte« itd., tal. *bagatto* »ceitis austraiis«.

Lit.: *ARj* 1, 149.728. *Pleteršnik* 1,9. *Gombocz-Melich* 223. *Miklošič* 17. *SEW* 1,68. *DEI* 404.

bagazija f »platno bojeno« (prema potvrdi iz Belostenca i Voltidija, kajkavska i dalmatinska riječ) = *bogosíja* f (Kosmet) »pamuk ili platno aleve (= crvene, v.) boje, nekada donošeno iz Skadra«. Turcizam *(bogasi* »platno za postavu«).

Lit.: *ARj* 1, 150. *Elezović* 1, 52. Štrekelj, *ASPh* 14, 515. Miklosich, *Türk., Nachtrag* 1, Hälfte 8,2,79. *Lokotsch* 324.

bägav (Vuk, nar. pj. i posi. 18. v., Baranja) pridjev »hrom«, odatle poimeničenje sa *-(a)c, -ica* (v.) *băgavac* m, *bagavica* f i denominai *òbagaviti* pf. »ohronuti, tj. postati *bagav«* (u Lici). Vuk poznaje tu riječ u konjskoj terminologiji (v. gore *baga)* s umetnutim *n bângav* (konj) u istom značenju. Taj oblik nije ubiciran, ali se nalazi u bugarskom *bangó* m = *pangó* m »hrom, kusast đavo, đavolov epitet«. Mjesto *òbagaviti* (u Lici) Vuk ima u istom značenju denominai *òbangaviti,* koji također nije ubiciran. Prema tome *bagav* i *bangav* idu bez ikakve sumnje zajedno; *băngav* je po postanju ciganski pridjev *pango* = sanskrt *pangú* »hrom«. Kod nas je dobio prema značenju sufiks *-av* (v.) kao turski pridjevi *ćorav, ćelav.* (v.). Ciganski pridjev ušao je u konjsku terminologiju posredstvom njihova trgovanja konjima. Problem ostaje zašto je nestalo *n* u *bagav* i veza sa *baga* f. Kad bi bilo utvrđeno značenje te imenice, femininum bi se lako protumačio prema *pjega-pjegav,* tj. iz pridjeva je nastala imenica odbacivanjem pridjevskog *-v.* Vjerojatno u vezi s ovim pridjevom stoji i *obaganjati* (Lika) = *òbangaviti* (Vuk).

Lit.: *ARj* 1, 150. 8, 302. *Mladenov* 16. 410. *SEW* 42. *Miklošič* 7.

bagina f = *bagína* (Prčanj) »solen, Seemuschel«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *vagina,* sa *v* > *b* u Dioklecijanovu ediktu

(bagina spathae), katal. *boyna* i s očuvanim velarnim izgovorom *gi* kao u *giman, galatına* (prema mlet. *vazina,* furl, *vazine).*

Lit. : Rešetar, *Stok.* 225. *REW*[3] 9122.

baglàme f pl. a) »gvozda što drže vrata za dovratnik, sinonimni izrazi *särke* (v.), *brtvjele* (v.), *panti* ŽK, posuđeni će iz madž., tal. i njem., domaći je sinonim *samac* m i *samica f* u Istri«, b) »članak u noge« *(bağlama),* c) »mala tamburica od 3 žice« = *bağlama* i *bağlama f* (Kosmet u značenju pod *d).* Balkanski turcizam osmanlijskog podrijetla (turski apstraktum ili apokopativni infinitiv *bağlama* »vezanje« od *bağlamak* »vezati«), nalazi se još u rum. *balama* (s nejasnim gubitkom *g},* bug. *bağlama* i arb. *bugiarne,* sve u značenju podn *a.* Značenje pod *c* mogu da objasne samo poznavaoci toga instrumenta. Nejasno je također kako je ovaj apstraktum mogao postati antroponim, prezime *Bağlama* kod katoličkih Hrvata. Vjerojatno se mora poći od značenja »sprečavanje konzumiranja braka«, tj. stavljanje štapa između bračnih drugova kao kod Tristaną i Izolde. Odatle je riječ prenesena na one koji su rođeni u takvim prilikama.

Lit.: ARj 1, 150. *Elezović* 1, 25. *Mladenov* 13. *GM* 22. *Lokotsch* 173.

bagoče f pl. (Stulić) »maxillarum nervorum convulsio«, u Dubrovniku .»vilice« (Deanović). Riječ nije potvrđena u narodnom govoru i ne zna se gdje se govori. Nije zrela za etimologijske ispitivanje.

Lit.: ARj. 1, 150. Rešetar, *Štok.* 225.

bagov m (Banat) »prosti duhan«. Nalazi se još u rum. *băgau* m u istom značenju. Posuđenica je iz madž. *bagó.* U značenju »ostatak duhana u luli« govori se *bogus* m (ŽKU i Lika). Ista riječ, koja dolazi također iz madž. *bagos,* govori se još u slovenskom, slovačkom i kod erdeljskih Sasa.

Lit.: Skok, *ASPh* 33,359. *Pleteršnik* 1,9. *Gombocz-Melich 225* i si.

bagra f (Zore i Pavlinović potvrđuju ovu riječ kao termin pomorskog ribanja) »crven od borove kore; mast kojom se mreže maste da ne pucaju od suše«, sinonim *tanga f* (v.). Zacijelo je ista riječ koja i *bagrb* kod Domentijana i Save »purpura«. Vuk poznaje istu riječ u značenju »nekakve morske ribe« (Dubrovnik). Miklošič je ovo značenje ispravno upoređivao s gr. φάγρος. To bi mogla biti ista riba koja se inače zove *pagar* (iz porodice *sparidae).* Ali to bi trebalo istom utvrditi. Na osnovu neodređenog značenja »nekakva morska riba« ne može se praviti naučna etimologija. Svakako se ta Vukova *bagra* mora izlučiti iz gore spomenute *bagra* »purpura«. Pored stcslav. *bagri* »skriet« postoji još *bagor* u ruskom i denominal *bağrın* »bojadisati purpurom« u ukrajinskom, ruskom i bugarskom. Odatle: pridjev *hagren* (13. v.), obrazovan s pomoću pridjevskog sufiksa *-en* (v.), očuvan je u poimeničenom obliku *bagrem* m (također u bugarskom, s asimilacijom *b — b > b — m,* upór. *bedem* < tur. *beden), bagrena* f = *bagrema* f (Šulek), odatle *bàgrenica* »biljka robinia pseudoacacia«, odatle pridjev *bagrenov* i izvedenice na -(a)c, *-ica : bagrènac,* gen. *-ènea* m »neka trava«, *bagrenovac* »med iz cvijeta bagremova«, složen pridjev *bagrovidan* (potvrđen samo jedanput, u 15. v.), denominali *obagriti* pf. »obojiti bagrom« (14. v.), *zabagrět, -im* pf. »zarđati od nečistoće«, *obagrêt, -îmj ubagrêt* pf. »pocrveniti, zarđati« (Kosmet). Ime cara Konstantina Porfirogeneta prevode neki naši historici *Bagrenorođeni.* Postoje dva tumačenja postanja ove riječi. Prema Bariću, *bagra* potječe iz ie. **bhogoros* od iste osnove od koje i gr. φώγω »peći«. Prvobitno bi značenje bilo **gorući > crven.* Polazno značenje bilo bi »žariti« potvrđeno u rus. *bagatb* »vatra koja tinja«. Kako za *bagra* nema drugih ie. paralela, ova je etimologija kombinacija koja ima malo vjerojatnosti. Ne postoji stcslav. *bagzrb* m kako navode Berneker i Barić, nego samo *bagrb.* Ranije je Mladenov označio slav. *bagrí, bagriti* kao praslavenske riječi od osnove *bag* »bojadisati uopće«, zatim »bojadisati crvenom bojom«. Ali prvo značenje nije potvrđeno. Najbolje će biti ako kažemo da je postanje nepoznato, ako nije posuđenica iz gr. πορφύρα > **pгaЬъгa,* sa metatezom i disimilacijom **bragra > bagra,* kao što je i lat. *purpura* iz grčkoga. S ovom riječi teško da će biti istoga postanja *bâgra f* kojoj je prvobitno značenje iz marvogojstva zabilježio J. S. Reljković u *Kućniku* »mlado jedno stado što se ostavlja za kuću«, odatle ono značenje što ga Vuk daje za Vojvodinu, gdje su sinonimi »vrsta, soj, fäjta, pasmina, species«. Riječ je dobila u prenesenoj službi i pejorativno značenje, upor. I. Držić: *parti ali' bagre u universitadi.* Ni za ovu riječ, koja se akcentom razlikuje od prve, nije utvrđeno postanje.

Lit.: ARj 1, 150-1. 8, 302. *SEW* 38. *Miklošič 6.* Barić, *PPP* 1 (1921), 231-7. *Mladenov* 13 i *RFV* 68, 378-88. *Elezović* 1,183.2,1. Skok, *Term.* 47. *REW*[3] 6862.

baguda f (18. v., M. A. i J. S. Reljković, pridjev *svitla ι—'*, kod Rapića *svilena* ~) »krijesnica«. Pridjev na *-ъn bagudni.* Daničić pOmišlja na tal. *baco* »svilena buba«, čime se ne objašnjava pravo ni značenje ni sufiksni *c* > *g.*

Lit.: ARj 1, 151. *DEI* 398.

bagulȉna f (Božava) »bastoncino«. Od lat. *baculus pastoralis* (9. v.) > tal. *bacalo* (15. v.) = *bägol* (Romanja) sa deminutivnim sufiksom *-ino.* Od istog je korijena (keltskog, ir. *bace* »zavinut štap«) sa deminutivnim sufiksom *-ītta* > *-etta baketa* f (Vuk, Risan, Perast) = *bakita* (16. v., Marulić) »štap, šibika, prut, palica« < tal. *bacchetta,* furl, *bakete.* Ne zna se kako se etimologijski odnosi čakavsko (Istra) *bakul* »gryllus domesticus« prema tršć. *bacalo, bakula* f (Molat) »babura slična pauku, živi na vlažnim mjestima, tijelo joj je kao dio stonogę« i *bakljača* f (Šulek, Makarska) »neka krupna kruška« (bila bi izvedenica na *-oca,* naš ili romanski sufiks, ako ide ovamo.)

Lit.: ARj 1, 159. Cronia, *ID* 6. *Nemanić* 1, 28. Štrekelj, *ASPh* 14, 516. *REW*[3] 8742. *DEI* 395-6. 399.

bàgun, gen. *-una* m (Vuk, Hrvatska) »svinja kovrčastih čekinja«. Deminutiv na *-ьc* > *-ac bagúnac,* gen. *-nca* (Vuk). Riječ je engleska u talijanskom izgovoru *bacon* »ventresca di maiale affumicato«, frč. *bakkō,* već u srlat. (941) *baco,* gen. *-onis.*

Lit.: ARj 1, 151. *DEI* 399.

bäh, pridjev i poimeničen kao maskulinum, »a) prasak, lupa, vika, b) preneseno na psihološko polje: ohol, oholica«. U vezi s prijedlogom *u* (v.) nastaje prilog *ubah (redovništvo ubah zagovori se održati bogu,* Glavimć) > *uba,* koje dolazi i zajedno s prijedlozima *na* (v.), *s* (v.), u svetostefanskom hrisovulju *ni u Ђъnъ* »nikako«, u starijem hrv.-srp. *u bah* »durchaus, svakako, upravo«, danas zamijenjeno sa *baš* (v. kasnije). U Pomieru, Premanturi i Medulinu *ubah* znači »neprestano«. U narječjima dolazi prilog *ubah* vezan sa *pre* (v.): *prèuba* (Lika) = *pri* (ikavski) *priuba* (Banja Luka) »dosta, prilično, ikoliko«. Prvobitno značenje lijepo se vidi u prilogu *izùbaha* »iznenada« (Vuk, Boka). Tu je iz priloga *ubah* nastala imenica. Pridjev *bah* »ohol« ne postoji više ni u književnom ni u saobraćajnom govoru, nego je objašnjen pridjevskim sufiksom *-at* (v.): *bahat* »ohol«. I prvobitno značenje objašnjenjeno je istim poimeničenim sufiksom *bahat* > *bât* m »tresak, prasak, lupa, osobito nogama, kad se ide«. Od iste su osnove denominali *bahati* impf, prema pf. *bahnuti (na-,* iz 17. v) > *banuti* = *bănuț, banem* (Kosmet) »lupiti, udariti« pored »neočekivano, iznenada doći«, iterativ *bàhtati* (Vuk), *b-īhat* impf, »mnogo trošiti nečega bez potrebe« (Brusje, Hvar), *baharat* impf, »tandrljiskati, udarati, praviti galamu« (Smokvica, Korčula), *baharatı* (Kućište, Brač) »šuškati«, odatle imenica na *-ija bahàrija* f »pomorski izraz za nepomorce«. Odatle augmentativ *bašina* f (Vuk) »buka, vika«. Još postoji denominai *basiti* impf, »udarati u bah«, *zabašiti* pf. »zanijekati« i pridjev *izbašan* (16 — 18. v.) koji kao da znači »oslobođen, slobodan«. Kako se iz prefiksalne složenice vidi, *bäh* m je dobilo i značenje »odricanja, poricanja« koje se razvilo iz negativnog tvrđenja lupom ruku ili nogu. Od ovoga značenja ima glagolska izvedenica *zabašuriti* pf. prema impf, *zabašurivati,* gdje je *zabašiti* rašireno glagolskim sufiksom *-ur-* (v.), u Kosmetu bez samoglasa *u* : *zabaštrat, -am* pf. prema impf, *zabaštrāvat, -avam* u istom značenju (s umetnutim *t* između *sr* kao u *oštar,* v.). Upoređenje sa stcslav. *bъhъmъ* pokazuje da je α u svim ovim riječima postalo od poluglasa ъ. Isto tako i u *baš* < *bbšb* (također slovenski i madžarski). Jedino bi se u pridjevu *bahat* moglo dopustiti prvobitno *a* s obzirom na rusko *bahatb* »hvastati se«, ali Bruckner i Scheftelowitz dovode ovaj glagol zajedno s rus. *baharb* »čarobnjak« (v. niže *bahoritf)* u vezu s grčkim φάσκω, tako da ispada iz veze s *bah* < **bthí.* Poluglas б može i ispasti: *zapšiti* »zanijekati« < *za* + *bìs-i-ti* (upor. glede značenja *zabašiti").* Praslavenski onomatopejski korijen *bih-* je niži prijevojni štěpen od *buh-,* koji se nalazi u *buknuti, bûhnem* pf. *(na-)* »provaliti«, impf. *bušiti* »udarati, bacati, bučno padati« (upor. *zabušiti* se *ä vodu* ŽK), *nabušiti se,* impf. *buhati, buhai* m (sa *-äc,* v.) »ćuška, zaušnica«; pridjev na *-av* (v.): *bühav* »mollis« = *bühavan* (sa dva pridjevska sufiksa), imenica *bûhovica* f »terra soluta«. Ovamo ide još s prefiksom *pod-* složeni pridjev *podbül* ŽK < *podbuhh* »napuhnut u licu« i inhoativni glagol *buktjeti* < **buhtjeti.* Rumunji posudiše prijevojni stepen *bus-,* odatle njihovi glagoli *buși, înăbuși,* imenica *bușaiu,* apstraktum *busala* i prilog *dea Бщeie* »četveronoške«, od čega potječe ličko (posuđeno od velebitskih Vlaha ?) *dojabušoliti* »doći četveronoške«. Uzme li se da je *h* u onomatopeji *bbh-lbuh-* nastalo iz ie. inhoativnog glagolskog sufiksa *-sk-* (lat. *veterasco),* onda treba ovamo staviti i korijen

bu- koji se nalazi, raširen pridjevskim sufiksom *-10,* u *búj-an* i' impf, *bu-j-a-tì (na-),* u stcslav. pridjevu *Ъцђъ* < ie. **ЬIIоиго. Buj* je raširen možda sa *-ulj-* (v.) u *buljiti (iz-), buljim* impf, s objektom *oči* (npr. *buljiti* u nešto), odatle *buljina* f = *buljuna* f (Vuk, Banat) »sova«; sa *-eš* (v.): *bùlje!* m (Bačka, Vuk) »riba perca fluviatilis«, koju posudiše i Madžari *(bules),* odatle hipokoristik *búlja* f istoga značenja. Ta riba zove se i *okun* od *oko* (upor. *ukljata* u Dalmaciji) i u Srijemu *bandaš,* gen. *-aša* (Vuk) pored *bandar,* gen. *-ara.* Složenice: *bulioka* < *bùljooka* »ovca« i pridjevi *buljook, buljookast.* Upor. još *bùljioka* f, imperativna složenica. S našim glagolom *buljiti* u vezi je češki *vybouliti* »glotzen«. Matzenauer uporeduje s got. *uf-bauljan.*

Lit.: ARj \, 171. 194. 198. 199. 4, 145. 301. 7, 730-1. 11, 771. 12, 202. *SEW* 1, 97. 100. 107. *Mladenov* 51. 54. *WP 2,* 112. 118. *Bruckner* 46. /CZ 51, 240. Scheftelowitz, KZ 54, 228. *GM* 28-9. 271. Liewehr, *Slávia* 5, 210. Perušek, *ASPh* 34, 20. 36. *Elezovic* 1, 30. 184-5. Ribaric, *SDZb 9,* 130. *BI 2,* 612. Hraste, *JF* 6, 211. Matzenauer, *LF* 7,17. *Gombocz-Melich* 1, 303, 567.

bahân m (Smokvice, Korčula) »svinja«. U vezi je možda s tal. *baffo* (stmlet., stlomb., furi., srlat.) »slanina«, odatle *bafara* »debeo«.

Lit.: REW[3] 878. *DEI* 402.

bähoriti, *-im* impf. (Vuk, 16. v., zapadni pisci) »bajati (v., s tom je riječi u etimologijskoj vezi)«. Odatle apstraktum na *-ija* (v.) i na *-je',* *bahòrija* f = *băhorje* »bajanje«, radne imenice *bahornīk* m = *bahoternik* m (valjda složenica) prema *băhorica* f »bajalac, -ica«. Glagol je izveden s pomoću *h* < *s(k)* od ie. osnove *ba-,* koja se nalazi u gr. φημί »govorim« i u našem *bajati* (v.), *bajalac.* Odatle rusko *bahan* »hvastati se« i radna imenica *bahar'* »brbljavac, čarobnjak«. Osnova *bah-* nalazi se i u drugim slavenskim jezicima, osim u bugarskom i poljskom. Zbog toga se može označiti kao praslavenska. Prvobitno značenje bilo je »govoriti nejasne, magične formule«; odatle onomatopeiziranje osnove s pomoću *-or-,* upor. *žuboriti, krákořiti.* Kao i *bajati* ide u termine primitivne mitologije i narodnog vjerovanja.

Lit.: ARj. 1, 154. Scheftelowitz, *KZ* 54, 248. Matzenauer, *LF* 7, 4-5.

bäht m = *bat* (Vuk, nar. pj.; Bosna i Hercegovina, Kosmet) »sreća, sudbina«, odatle indeklinabimi pridjev obrazovan s pomoću *-li:* *batli* »sretan«, poimeničen *bàtlija* m (Vuk), turski indeklinabilni pridjev obrazovan s pomoću postpozicije *-suz* (v.): tur. *bahtsız* > *boksuz* »nesretan«; u Pivi i Drobnjaku i taj dobiva *-li: baksùzli* »nesretan«, odatle imenica *baksuzlija* m. Konsonantska grupa *ks* nastala je ispadanjem, kao obično, srednjeg *t* u grupi od tri suglasnika; *hts* > *hs* > *ks* (ugor. glede *k* < *h *buhtjeti* > *buktjetf).* U Kosmetu postoji još složenica *bezbâtnik* m prema *bezbatnica* f »nesretnik« i pridjev *bezbatan,* koji se može tumačiti na dva načina: 1. *bez* kao naš prefiks = turska postpozicija *-suz,* upor. *neba(h)t* m sa *ne-* prema *nesreća* ili 2. kao perzijska složenica *bedbaht* koja znači isto. Još postoji izvedenica *batùna* f (Srbija) »sreća«. Glede nastavka *-una* na tursku imenicu upor. *bašuna* od *baš* (Skok, *Slávia* 15, 185). Taj turcizam perzijskog podrijetla *(baht,* ie. riječ, srodna s našim *bog, ubog, bogat,* v.) nalazi se i u bug. *baht, bahtlija* i arb. *baht* > *baft* (Gege) u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 154. 205. 209. 7, 788. Skok, *Slávia* 15, 184. *Mladenov* 19. *GM* 23. Vuković, *SDZb 9,* 379. *Elezović* 1, 33. 37.

bahuljati, *-am* impf. (Vuk, Šumadija) »ići pobaučke, četveronoške, na nogama i rukama«. Govori se za malu djecu. Ovamo ide zacijelo i *bavćet* pored *bahćet* impf, »hoditi na vrsima od prsti« u narječju Lumbarde (Korčula), sa *-éti,* upor. *bahtati* (Vuk, v. naprijed *bah).* Možda ide ovamo i *bahuljača, bahuljičica* f, ime ševe ili ševrljuge, koje Daničić izvodi od korijena *bas-* »zujati«. Glagol *bahuljati* svakako je deminutivna izvedenica od sveslav. korijena bah- > *bah-* (v.). Glede glagolskog deminutivnog infiksa upor. *-ulj-* (v.) u *namiguljiti.* Upor. glede značenja i ličko *dojabušoliti* (v. naprijed *bah)* istog značenja.

Lit.: ARj 1, 155. Kušar, *NVj* 3, 328.

bailo m (16. v.) = (metatezom) **balijo* m (16. v., potvrđeno samo u genitivu: *izgna сагь poklisarije bbnetbčkago bálija).* Od tal. *bàilo,* bizantinsko βαΐουλος > arb. *bailas* s članom *-zi* »mletački poslanik na bizantskom dvoru«, od lat. *bajulus* »1° trhonoša, hamal, 2° bizantski administrativni činovnik«. S izgovorom *b* > *v vagilar* »Kinderwärter«, *vágljam* »dvorim novorođenče (Pljevlja, Drama), ngr. βαΐλας < mlet. *baila* > (metatezom) *bàlia* »dadilja«, mlet. denominal *bailir* »allattare« > *balliti, -im* impf. (Lika) »pjestovati, dvoriti dijete«, *bäjla* f (Lika, Dalmacija,

koliko graniči uz Liku, dio Gorskog kotara), pridjev na *-in bǎjlin.* Ovamo ide i rum. izvedenica na lat. *-atus* > *-at bǎiat* »dječak«. Od furl, *bae, baje* »balia« > slov. (Notranjsko) *bája* = *bájila* »dojilja«. *Bajula* je i posuda za vodu. Ovamo *bǎjica* (Molat) »drvena posuda manja od kabla za vodu«.

Lit.: ARj 1, 155. Sturm, *ČSJK6,* 77. *DEI* 408. 414. *Románsky* 131. *REW*[3] 886.

bàir m = *bajir* = *bàir* (Kosmet) »brijeg, obala« = *bajer* (Tuzla) »međa«. Turcizam arapskog podrijetla *(bayır* »strmen«), nalazi se još u bug. *hoir* »hrid«. Treba razlikovati, što se tiče postanja, *bajer* m »jezero« (v.).

Lit.: ARj. 1, 155. *Elezović 2,* 497. *Pleteršnik l,* 10. Pavlovic, *JF* 16, 179. si.

bajàgi (Vuk) prilog, također u vezi sa *kao* > *ko* (Bosna i istočni krajevi) = *bajàgi* pored *balogi* (Kosmet) = *Abajaga* (Lika, *a* je naša zamjena za tursko jery) »tobož(e) (u zapadnim krajevima)«. Vuk pozna i oblik *bajàgi* koji se može tumačiti na dva načina: 1. ili je to fonetska promjena *a* > o kao u *Uvoda* poslije İabijala; 2. ili je miješanje i unakrštavanje sa sláv. *bo* (v.). Glede oscilacije upotrebe sa *kao* > *ko* upor. *kođoja* pored *doją* u istom značenju (Skok, *Slávia* 15, 359). Taj turcizam osmanlijskog podrijetla *(bayağı,* pridjev i prilog, koji se upotrebljava kad se nešto konstatuje, bilo to neugodno ili neočekivano onome koji govori, kao fr. *tout bonnement, tout simplement)* nalazi se i u bug. *baegí* »už, božem«. Upor. sinonimni turcizam *adeta* (v.). Ide u oblast sintaktičkih turcizama, kao *dernek* (v.), *doją* (v.), *osli* (v.).

Lit.: ARj 1, 155. 507. *Mladenov* 14. *Elezović* 1, 26. *Děny* § 469.

bajat, -a, -o pridjev (Bosna i Hercegovina, istočni krajevi) »star u smislu gubljenja svježine (protivno je značenje *svjež),* pokvaren (hljeb, meso, ulje, mast)«. Protivno drugim turskim pridjevima koji. ostaju obično indeklinabilni kao u turskom ili dobivaju naše sufikse (kao *ćorav, ćelav, šašav),* da bi postali naši pridjevi, deklinabilan je i izražava mociju zbog toga što se svršava na *-at,* koje je dočetak i naš pridjevski sufiks (upor. *rogat).* Ali Vuk poznaje i našu pridjevsku izvedenicu (odatle *bǎjatan)* dobivenu s pomoću općeg pridjevskog sufiksa *-ьnъ* (v. *-an)* upravo kao u *fališan* od njem. *falsch.* Još postoji imenica izvedena s pomoću *-as* (v.) *baetaš* i denominali *obajǎtit se* (Kosmet) = *ubàjatiti se* (Vuk) = *obajatiti* pf. (Jelić) »izgubiti svježinu«, Pridjevski turcizam osmanlijskog (tur. *bayat)* podrijetla, nalazi se u svim balkanskim jezicima (búg., arb., *baját,* ngr. s grčkim sufiksom u μπαγιάτικος »bajatan«).

Lit.: ARj 1, 156. 8, 302. Skok, *Slávia* 15, 183. *Mladenov* 19. *GM* 24. Matzenauer, *LF* 7,5.

bajati, *-ēm* impf, na istoku = *vračati* na zapadu. Ide u terminologiju staroslavenske mitologije i danas narodnog vjerovanja. Upor. za *bajanje* još *vražanje* g. 1452. na zapadu. Prvobitno je značenje isto koje i gr. φημί »govoriti«. Pejorativno značenje razvilo se iz vraćanja. Ono se vidi najbolje u prefiksalnoj složenici *nabajati nekome nešto* »nekoga krivo izvijestiti«. Ovo posljednje značenje nalazi se i u stčeš. *boju, bati,* kao i u lotiškom *batJma* »kriva vijest« i u jednako obrazovanom latinskom *fama,* gr. φήμη »glas«. O izvedenici dobivenoj s pomoću sufiksa *-n : basna* f »(danas) fabula«, v. niže. Izvedenice su još ove: sa sufiksom *-ъka* (v.): *bajka,* radne imenice na *-ač: bajač,* na *-lac, -lica* (v.): *bajalac* m prema *bâjalica* f, pejorativna na *-alo* (v.): *bojalo;* na *-vāc, -vica* (v.) *bâjavac* m prema *bǎjavica î* (kajkavski); denominali: *òbajati, -jēm-pļ.* (Vuk, na istoku) »očarati (na zapadu)«. Osnova je praslavenska i sveslavenska *ba-,* i ona je postojala u ie. i baltoslavenskom. Miklošič i Matzenauer je drže u vezi s madž. *báj* »magia, incantatio, ali i muka, zlo, teret« riječju koja potječe iz tur. **bagy* »veza«. Upor. džag. *báj* »veza, čarolija«, *bajlamak* »očarati«, *bajgin* »začaran«. Nalazi se u složenici *đozbaidžija* »mađioničar« *(göz* »oko«) (Skok, *Slávia* 15, 343). Ovamo ide i *bağlama* kao prezime (v.). Međutim *nabajati* i *bajati* u hrvatsko-kajkavskom znači »mučiti, štrapacirati, inkomodirati nekoga«. Prema Štrekelju to su denominali iz madž. *baj* < slav. *boj.* To bi bile pozajmice tipa *čobanja* (v.), ako je ispravna Štrekeljeva etimologija. U tom bi slučaju otpalo Miklošičevo mišljenje.

Lit.: ARj 1, 156-7.7,204.8,302. *SEW* 39. *Trautmann* 24. *WP 2,* 124. *Miklošič* 5. *Bruckner* 11. *Mladenov* 19. *Mažuranić* 13. Grünenthal, *KZ* 63, 277. *Gombocz - Melich* 230. *Boisacq*[3] 111. Mladenov, *WuS* 12, 60. -Matzenauer, *LF* 7,5. Štrekelj, *DAW* 50,3. Momirović, *GIEM* 11, 64-68.

bäjbok m (istočni i zapadni krajevi, Vojvodina, zacijelo iz graničarskog jezika) »zatvor«. Od nvnjem. *Beiwach(te),* stvnjem. *biwache, biviaht* > u romanskim jezicima *bivac, bivouac.*

*Lit.: REW** 1140. *DEI* 537.

bajer m »Г (umjetna) bara koja nastaje iskopavanjem ilovače za proizvodnju crepova (Krasić), 2° toponim *Bajer* (dio Karlovca uz Kupu), hidronim jezero *Bajer* (kod Fužina u Hrvatskoj) = slov. *bãjar* »id.«. Oboje iz nvnjem. *Weiher* < lat. *vivarium* preko fr. *vivier,* stvnjem. *wî(w)öri* > slov. *vîrij, vērij* »1° piscina, 2° toimin (upór. toponim *Toimin),* eine tiefe Stelle im Wasser«.

Lit.: Pleteršnik 1,10. 2,761, 771. Ramovš, *ČSJK* 3,58 (cf. *RES* 2,170). *REW*[3] 9409.

bäjngeri = *banjgeri* m. pl. (ŽK) »Türpfosten, drveni okvir za vrata«, nalazi se još u slov. *vanger* m = *hangar* u Donjoj Kranjskoj i u polj. *węgar* u istom značenju. Postanje je nepoznato. Bruckner pomišlja na njem. *Anker,* što se ne slaže ni glasovno ni semasiološki. Ide u građevinsku terminologiju, koja je u hrvatsko-kajkavskom i slovenskom jeziku njemačkoga, a u Bosni, i uopće na balkanskom istoku, turskoga_podrijetla.

Lit.: Skok, *ASPh* 33, 359. *Pleteršnik* 1, 11. 2, 747. *Miklošii* 394. *Bruckner* 609. Štrekelj, *ASPh* 11, 467.

bajôk m (Božava) »mjeden papinski novac«. Od tal. *baiòcco* (15. v.), srlat. *bajocchus* »id«.

Lit.: ARj l, 157. Cronia, *ID* 6. *DEI* 409.

bàjrak m (17. v.) = *bãjrak,* gen. *bâjrăka* (Kosmet) = (češće sa metatezom *jr > rj* koja je značajna za hrv.-srp.) *barjak* (Vuk, 18. v.) »zastava, fis = pleme kod Arbanasa (Kosmet)«. Odatle deminutiv *barjačić* (17. v.); *barjačkinja* (u igri djece sufiks *-kinja,* v.); složenica *bajràktãr* m (17. v.) = *bajraktâr* (Kosmet, nasljednu u Arbanasa zbog toga što *bajrak* znači kod njih »pleme«) = (sa metatezom) *barjaktar* (Vuk, 18. v., važan položaj u hajdučkoj organizaciji) = (sa *rj > r) baraklar* (jedanput 17. v.) »zastavnik« prema *barjaktàrica,* odatle posesivni pridjev *barjaktdrev,* kvalifikativni *barjàktarskï* i hipokoristik *banjo.* Također muslimansko prezime *Bajraktarević* (Bosna) = *Zastavniković* kod Srba. Turcizam osmanlijskog podrijetla *(baïrak),* nalazi se kod svih balkanskih naroda (bug., arb. *bajrák,* arb. i sa metatezom *jr > rj,* ngr. μπαράκι), isto tako i turskoperzijska složenica (drugi dio kao sufiks *-dar* (v.) od *darem* »imam«). Proizašao je iz turske vojničke i plemenske organizacije.

Lit.: ARj l, 157. 181. 187. 188. *SEW* 1, 39. *Lokotsch* 182. *Mladenov* 14. *GM* 23. *Elezović* 1, 26.

bàjram (Vuk, Bosna) = (sa metatezom *jr > rj* kao u *barjak,* v.) *bar jam* (nar. pj., Kačić, 18. v.) = *bajram* pored *hajrám* m »muslimanski praznik poslije ramazana«, također muslimansko lično ime za muško (Bosna). Taj turcizam arapskog podrijetla raširen je po cijelom Balkanu. U Bosni se govori i čitava turska rečenica *Bajram mübarek' olsun* (= neka ti je Bajram sretan!) za čestitanje.

Lit.: ARj 1, 157. *Lokotsch* 183. *Elezović* 1, 26. *Školjić* 1,70.

bajta f (Lika, ŽK, hrv.-kajk.) = *bãjta* (slov.) »hölzerne Hütte«. Deminutiv na *-ica bàltica f.* Na *-ar bäjtar* m = *bajtnik* prema *bajtarica ī.* Denominal na *-ati ballati, -am* (o-). Od tal. *baita.* Ta se riječ nalazi još u sjevernoj Italiji, južnoj Francuskoj i u Pirenejima (Navarra) kao i u baskickom *baita* »kod (upór. fr. *chez < casa)«, beiti* »bajta«. Na Balkanu je potvrđena u tračkom *baita* = *baite* »šator od kože«, gr. βαιτήζ (1. v., natpisi) »zagrijan prostor« = βέτης (Hesych) »crypta«, postoji i hebr. *baijth* »kuća«. U sve jslav. jezike, u rumunjski i arbanski nije ušla. Nalazi se samo u slovenskom i krajnjem sjeverozapadnom hrvatskom, kamo je došla ne iz predslavenskog romanskog nego kao retoromanska posudenica. V. *pojata.*

Lit.: Skok, *SIRev* 3,351. *Pleteršnik* 1,10.721. *Stampa* 132-133. *DEI* 409.

baj vmet, gen. *-età* m = *bajonet* m = *bajoneta* f = *bajnéta* (ŽK) = *panganet* (Vuk) »vojnički bodež«. Od fr. *baïonnette* (16. v.), preko njem., deminutiv na *-{ita > -ette* od *Bayonne,* grada u Francuskoj ğdje se proizvodilo to oružje.

Lit.: ARj 9, 615. *DEI* 409.

bajz m »krupan .šaren grah tačkaš (Su lek, Međumurje)«, od madž. naziva za boju *bajsg* »mrk«. Nema potvrde iz drugih naših narječja gdje ima madžarizama.

' *Lit.: ARj* 1, 158.

bäk[1] »gle« (Jovan Rajić). Nema potvrde u nar. pjesmi. U *Pjev. crnog,* dolazi u tom značenju *baka.* Upor. madž. *baka* u istom značenju. Nema potvrda iz drugih narječja gdje ima turcizama, a niti iz drugih balkanskih jezika. *Bak* je turski imperativ, a *baka* turski optativ od *bakmak* »gledati«. Odatle po svoj prilici imenica *baka* m »običan redov«u bivšoj austrougarskoj vojsci (tako se govorilo u.

Hrvatskoj i Madžarskoj), ali bi moglo biti i u vezi sa *baca(laureus).*

Lit.: ARj l, 158. *Gombocz—Melich* 1,619.

bäk[2] m (Vuk, 16. v., Hrvatska, ŽK) = *bik,* gen. *bika* i *bika* m (14. i 15. *v.),'Kka* m (posljednje također f: *bike pritilę* Velikanović, također Lika, katolici), pl. *bikovi* »taurus«. Prvi je oblik (koji u slov. znači »ovan«) samo hrv.-srp. (na Zapadu), a drugi je općeslavenski. Prvi je dragocjen za etimologiju. Od toga oblika postoji deminutiv *bačić* (Stulić), također prezime u Hrv. primorju, augmentativ *bakonja* m na *-onja* (v.) u metaforickom humoristickom značenju »jak čovjek, veliki gospodin« (upor. Matavuljev roman *Bakonja fra Brne),* posesivni pridjev *bakov,* odatle *bukovina* f »viburnum lantaną, salix vitellina«, kvalifikativni pridjev na *-ovit bakòvit* (Vuk). Značenje riječi *bakonja* nalazi paralelu u furlanskom *boco* »uomo corpulento, grasso soverchiamente« (upor. dalmatinsko prezime *Bakotić)* i denominal *obàkoviti, -im* pf. »otvrdnuti kao koža od bika« (Dalmacija). Od *bik* su izvedenice pridjev *bikovit* »debeo, koji zaudara«, *bičji* (Petrović). Oblik *bika* tumači Daničić kao augmentativ, što ne odgovara našoj tvorbi riječi. To je madžarski oblik *bika* koji Madžari posudiše od panonskih Slavena, a mi od njih (upor. *čobanja).* Rumunji posudiše *bič* od đačkih Slavena. Aromuni imaju pored *bič* i *bića* ~ ngr. μπίκας; r je nastalo od jeryja (poljski, ruski i ukrajinski *byk), a* u *bak* mogao je nastati samo od poluglasa ъ. Riječ se ima prema torne povezati sa impf, glagolima *bukati, bučēm, bucati* odatle *bukač, buknuti* (koji su sveslavenski) od ie. korijena *bü-* kojim se oponašaju duboki tamni zvukovi goveda i ptica, naročito sova (upor. bug. *buh* »sova«, rus. *buhatb* »tamno i dugo vikati« i gr. βοάω »vikati«). Odatle *buka* f (postverbal od *bukati), bukovac.* Prijevojni štěpen ъ kao u **bzkb > bäk* nalazi se također u *Ъъceia > pčela.* Je. korijen *bü-* je onomatopeja. Postoji i mišljenje da je *bykb < *bükű* tursko-mongolskoga podrijetla: *buka, buga* istog značenja, odatle búg. *buga.* Ali i ta je riječ onomatopeja. Tim upoređenjem se ne može obesnažiti saznanje da *bak = bik* ide u dobro zastupljenu prijevojnu slavensku grupu *ъ-y-u,* tj. da se može etimologijski protumačiti iz slavenskih jezičnih sredstava: *bik* znači »bukač«.

Lit.: ARj 1, 142.300. 301. 8, 303. *SEW* 1, 112. *Bruckner* 53. Isti, *KZ* 42, 339. 341. *WP l,* 112-3. *Miklošič* 27. *Gombocz-Melich* 1, 399. *Mladenov* 28. Korsch, *ASPh 9,* 493. Vasmer, *RSl* 3, 263-4. 4, 169. 6, 191. Kořínek, *Slávia* 15, 51. Paul, *WuS* 20, 38-9. *Boisacf* 137. Sköld, *LUA* n.f., avd. 1, sv. 19,^.7. Perušek, *ASPh* 34, 20. *Pascu* 2, 182.

bákal, gen. *-ala* m (Vuk) = (s individualnim sufiksom *-in,* v.) *bàkalin* m »sitničar (neologizam)« prema *bàkãlka* f »žena bakalova«, odatle izvedenice posesivni pridjevi *bakálov,* kvalifikativni *bakālskī, bàkãlnica* f »dućan bakalov«, denominal *bakaliti* impf., pejorativno sa sufiksom *-äc* (v.): *bokalai,* gen. *-oía* »ćifta« (Vuk, Bačka), apstraktum sa sufiksom *-luk bakahk* »silničářova roba, njegovo zvanje« (Kosmet). Taj turcizam arapskoga podrijetla *(bakkal* istog značenja, odatle turska izvedenica *bakkalhk)* raširen je u svim balkanskim jezicima kao termin orijentalne trgovine (bug. *bàkalin,* rum. *bacal, băcan* m prema f *băcăneasa,* apstraktum *băcălie,* denominal *bacana;* arb. *bakái,* cine. *bacal = bacala,* odatle pridjev *băcălescu* »bakalski«), apstraktum *băcăliche,* ngr. μπακάλης, svagdje u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 158. *Lokotsch* 189. *GM* 24. *Mladenov* 14. *Elezović 2,* 497. *Pascu 2,* 111.

bakàlaj, gen. *-aja* m (Vuk, Boka, nar. posi.) < tal. *baccalà* (glede dodatka *-j* upor. *belaj), bakalář,* gen. *-ara* (Rab, Božava, Hrv. primorje) = *bakalář,* gen. *ara* (danas općenito u književnom jeziku) = *bakaljar,* gen. *-ara* (Dubrovnik, Hercegovina) = *bakajar* (Potomje) < tal. *baccalare (r* uklanja hijat kao u *galera, turnir)* < špan), *bacalao* »štokfiš (ŽK)«, od flamanskog *bakkeliauw* (metatezom od holandeskog *kabeljauw).*

Lit.: ARj 1, 158. Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 4650. *DEI* 392.

bakam m (nar. pj.) = *bakam* pridjev i priiog (protivno *as* »boja koja se ne mijenja na suncu«, (Kosmet) »crvena boja za mazanje lica, nakita i obrva, *varzilo < Brasil* (v.)«, »loš zefir i nepostojana boja« (Kosmet), odatle denominai *bàkamiti* (nar. pj.), složenica *môrbakarn* (Kosmet) »boja slična boji varzila«. Turcizam arapskog podrijetla *(bakkam),* nalazi se u svim balkanskim jezicima kao termin iz oblasti boja (upor. *boja* i *bojadisati,* danas opće hrv.-srp. riječi) : búg. *bakám,* cine. *bacáme* f »bois du Brésil, bois rouge de teinture«, ngr. μπακάμι »sandalovo drvo«.

Lit.: ARj 1, 158. *Lokotsch* 190. *Elezović* 1, 27. 2, 497. *Mladenov* 15. *Pascu* 2, 111.

bàkar, gen. *bakra* m (Vuk) »mjed, kufar, gen. kufra (kajkavski germanizam, njem. *Kupfer)«,* prvobitno riječ raširena na istoku, ali danas u književnom jeziku općenita. Odatle: pridjevi *bakaran* (srijemska nar. pj.) = *bakaran* (1766, Kosmet) = (u književnom i narodnom govoru samo sa *-en) băkren* (također Kosmet), *bakarljîv (saan,* v.) »osobina nekalaįisana bakarna suda (Kosmet)«, sa *-K: bakarli* (jedanput kao epiteton), poimeničeno *bakarlija — bakračlija* f »stremen, uzenđija, bakračlija (glede *-ač* v. niže)«; sa *-uša* (v.): *bakaruša* f »bakreno zvono« (Vuk, Srijem); sa *-enjača: bakrenjača* f (Vuk, Kotor) »puška okovana bakrom«; denominal na *-isati* (v.) *nabakarisati* pf. »bakrom okovati«, *obakarisati* pf. = *obàkriti, -im* (Vuk) ; radna imenica na *-dzija bakrdžija* = *bakardžija,* odatle pridjev *bakřdžinskí* (zanat); *bakrar* i *bakrište* su Stulićeve kovanice. Deminutiv *bakrenče,* gen. *-eta* n (Kosmet) »bakarni sud kao časa ili maštrafa«, upor. *romijenča* f < lat. *aeramentea* (v.). Nije naša izvedenica na *-ač* (v.) *bakrač* m (17 v.) »kotao«, odatle naš deminutiv na *-ьc: bakračac,* na *-ič bakračić* i hipokoristik (?) *băkra* f (akcenat nesiguran, Lika) i odatle deminutiv *bakrica.* Mjesto *bakrač* govori se *bakrenica* u Dalmaciji (Podgora (?), Pavlinović), *bakrenih* m (Stulić). I *bakar* i *bakrač* turcizmi su osmaniijskog podrijetla *(bakır, bakraç,* istog značenja), rašireni u svim balkanskim jezicima (bug. *bakar,* upor. i bug. prezime *Bakardžijev,* arb. *baker* pored *baker,* cine, *băcîre* f i denominal *băcíryisire,* ngr. μπακίρι, pored μπακρί, turska izvedenica na *-aç:* bug. *bakráč(e),* arb. sa metatezom *r brakaçe* pored *pagraç, pragaç* i cine. *barcace f,* ngr. μπακράτζι). Tursko jery postalo je kod nas nepostojano *a,* ali i u novogrčkom može također ispasti.

Lit.: ARj 1, 160. 7, 205. 8, 303. Skok, *Slávia* 15, 184. *SEW* 40. *Elezović.* 1, 27. 2, 497. *GM* 24. 44. *Pascu* 2, 111.

bakija f (Kosmet) »přetekli stari neisplaćeni dug«. Ovamo ide također *bekają* f »ostatak duga«. Taj arabizam *(baki, bakijje, bekają)* nije kod nas drugdje potvrđen, ali se nalazi u búg. *bakíja* i u arb. *bakî* f.

Lit.: Elezović 1, 27. 2, 499. *Mladenov* 15. *GM* 24.

bakla f (Kosmet) »bob«. Taj arabizam *(bakla)* nije drugdje potvrđen kod nas. Nalazi se i u bug. *bakla* i u arb. *bakl* (s istim značenjem).

Lit.: Elezović 1, 27. *Mladenov* 15. *GM* 24.

baklava f (općenito u Bosni i Hercegovini, u muslimanskim kućama) »pita zalivena medom ili šećerom (odatle epitet na *-K: šećerli* u nar. pj.)«, također i složenica *đulbaklava* (v. glede prvog elementa *đul}.* Taj turcizam osmanlijskog podrijetla posudiše i Arapi. Nalazi se još u bug. *baklava* i rum. *badava* s istim značenjem.

Lit.: ARj 1, 160. *Mladenov* 15. Korsch, *ASP h* 8, 650.

baklja f (svi leksikografi osim Vuka, Rapić, Reljković, danas opća književna i saobraćajna riječ) »luč, zublja, buktinja«, odatle sa sufiksom *-ada bakljada,* = *jakija* (Jukićeva nar. pj. s nejasnim, značenjem) ~ *vaklja* (Vuk, Baranja) »od grabovine kao iverje koje se pali mjesto luča« = *fâgla* (Vodice) = slov. *fagla* (Notranjsko) »Fackel«, odatle denominal *fagiati* »buktjeti« (metafora *nafaglâti* »prevariti«, *gì* mjesto *klj* upućuje na stfurl. **fagle* gdje je danas *fale* f, upo[1]. *Mile < Mugla).* Na *-as bakijai* (Varoš u Slavoniji, »iz drveta rastová«). Ovamo ide i *válka* (metateza mjesto *vakla}* = *fakija* (Jukić) »nakit na kalpaku«. Zacijelo metafora. Upor. rum. posudenicu *făclie* koja se pokriva s bug. *faklija* i madž. *fáklya.* Izvor je vlat. *facla* > biz. φάκλα, kllat. */ocula* > **flacula* > tal. (tosk.) *fiaccola* (Daničić krivo kaže da odatle potječe *baklja)* < onomatopeizirano **flacnla.* Vlat. *facla* pripada balkanskom latinitetu, upor. rum. *faclă* i arb. *flake* »plamen«, gr. φάκλα, dem. φακλίον (Cerigo, odatle *-ija* u bug. i rum.).

Lit.: ARj 1, 160. 3, 4.0. *Pleteršnik* 1, 10. Ćolić, *ZbNŽ* 21,144. Ribarić, *SDZb 9,* 145. Zore, *Rad* 108, 212. *Miklošič* 6.57. *SEW* 1,40. Jagić, *ASPh* 8,318. *REW** 3137. Šturm, *ČSJK* 6,83. *GM* 107. *Tiktin* 605. *Románsky* 102.

bakijati, *-ām* impf. (Lika, Pavlinović, srednja Dalmacija) »1° versare, 2° contendere, blaterare«, *baklăti, -am* (ŽK) »nekako obavljati posao«. Upor. furl, *bagola* »hin und her bewegen«, *bagni* »cosa mobile fra più cose salde, beffa, sollazo«, mlet. *bălegar,* istrom, *baligare* (Pula), koji se izvode od *ballo* s pomoću *-icare.* Koliko bi semantički odgovaralo, ne zadovoljava fonetski, sjev. - tal. *bagolare* »ciarlare«.

Lit.: ARj 1, 160. *REW"* 909. *DEI* 406.

bakóčiti se impf. (Dalmacija, Podgora (?), Pavlinović) »reluctari«. Nije dovoljno potvrđeno primjerima u narodnom govoru,.

niti je utvrđena area. Ni tvorba na *-očiti* nije jasna. Etimologija se ne može utvrditi s izvjesnošću. Možda je u vezi s *bak* = *bik* (v.) kao metaforickí izraz.

Lit.: *ARj* 1, 160.

bàksum prilog značenja »kao = quasi, tobože, bajagi (V.)«. Taj arabizam *(mahsen* »čisto, prosto, upravo«) nije potvrđen u današnjem nar. govoru nego ga daje M. A. Reljković kao karakteristiku slavonskih turcizama 18. v.: *Jok vala im služi misto mije« ... boksum »kano« zlamenovat hoće.* Zbog toga je vrlo interesantan.

Lit.: *ARj* 1, 161.

bakšiš m (nar. pj., Kosmet i općenito u štokav. saobraćajnom govoru) »dar, napojnica«, danas općenitije u pejorativnom značenju »mito«. Pored ovoga postoje još četiri oblika istoga značenja, ali različitoga fonetskog izgleda: *peškeš* m (Vuk, Kosmet) »dar, poklon«, naročito u vezi sa *učiniti* (upor. tur. *etmek)* »pokloniti, darovati«, *peškiš* m u istom značenju, *pešćeš* (Mostar), sa metatezom *šk* > *kš* prema *bakšiš, pekšiš* (Bosna) i napokon *bešket* m (15 v.) gdje je naročito *-t* nejasno, dok bi *ρ* > *b* moglo biti prema *bakšiš.* Oba vida turcizama jesu dvije različite perzijske riječi: 1° *bahšiš* »dar« od glagola *bähšidan* »darovati«, 2° *pískaš* »dar koji se ponudi gostu, višem gospodinu ili sebi ravnome« > tur. *peşkeş.* Oba vida nalaze se u balkanskim jezicima: 1. rum. *bacşiş,* arb. *bakcish* = *bakshish* = *bashis', 2.* bug. *peskéš,* rum. *peşcheş* — *peschiş* s istom metatezom kao gore, arb. *peshqesh* = *peshçesh* (Skadar), ngr. πεσκέσι. Prvi oblik raširio se i po Evropi kao zao glas turske uprave. Idu među naše najstarije turcizme.

Lit.: *ARj* 1, 161. 256. 9, 805. *Miklošič* 244. *Lokotsch* 178. 1663. *GM* 24. 330. Korsch, *ASPh* 9, 662. *Elezović* 1, 28.

bakuk m (Dalmacija) »biljka santolina chamaecyparissus L.« riječ je nedovoljno potvrđena u narodnom govoru, bez akcenta i bez primjera. Nije zrela za etimologiju.

Lit.: *ARj* 1, 161.

bàkulja f (Vuk) »bijelj, bjelika, na drvetu, osobito hrastovu i cerovú, do kore, otprilike 3 prsta debelo«. Odatle ime biljke *bakuljar* m »notoxus Geoffr.«. Posljednja riječ nije dovoljno potvrđena u narodnom govoru. Nisu joj naznačeni akcenat ni area. *Bàkulja* se govori, čini se, u Banatu. Postanje nepoznato.

Lit.: *ARj* 1, 161.

bäkvica f (Vuk, Šumadija) »drveni vodeni sud«, deminutiv je na *-ica* od **bakva* koje nije potvrđeno. U vezi s time je *baklje,* gen. *bakalja* f pl. (Srbija) »sudovi u kojima se nosi mlijeko na magarcu«. Na *-aia bakvača* f (Kolombatović, bez naznake gdje se govori) »Kröte, bufo Laur.« tako nazvana što nosi oklop nalik na *bakvu* (metafora). Od **bacca* > fr. *bâche* f prema fr. *bac* < **baccus,* koje je potvrđeno u deminutivu na *-īnus baccimtm, bacchinon* (Grégoire de Tours) > tal. *bacino* (14. v., upor. njem. *Becken),* odatle *bačin* m (15.v.), (s promjenom sufiksa *-in* > *-one) baćun* (Sutomore) »1° korito za svinje, 2° toponim (tri vode u šumi Pelrše), na *-ile* tal. *bacile* > *bàcio,* gen. *-ila* m (15. v., dubrovački pisci) = *bačilj* (1380) »plitka zdjela, umivaonica«. Prema tome je *baklje* < lat. deminutiv *baccula.* U izvedenici na *-r* lat. *bacar* > *bòkãr,* gen. *-ara тη.* (Dubrovnik, 15. v., sa Jadrana došlo u Srbiju zacijelo posredstvom dubrovačkih trgovaca kojima tragova ima i u Prokuplju) = *bokor* (Kućište, Brač, Crmnica) »pehar, bokal«, deminutiv na *-ič bokarić* m (Vuk, Potomje) »1° noćna posuda, 2° carev cvijet, convallaria majális«, na *-iie* < *-ьc* + *-ič bokarčić* (Dubrovnik) »digitalis alba«, *bùkar* , gen. *-ara* (l 5.v. nesigurno). Običnije je *bókára* f (16.v., Vuk, Marulić, dalmatinski pisci, Potomje i Slovenija) »vrč« = *bokára* (Krtole) = *bukóra* (17.v., Lika, šibenski otoci, Račišće, Brač, Zagvozd, Vrgorac) = *bukóra* (Pazin, Poreč) »drven sudić okovan gvožđem ili žutim limom, konata, vrč od gline za vino, broka«. Odatle na *-uša bokaruše* f. pl. »žene koje donose darove djevojci koja se udaje«. Od kslat. *bucar* (Paulus Festus, glose) »sud za vino«, također *bacarium* > tal. *bàcara.* Vjerojatno je mediteranska riječ. Upor i ibersko *bacca* »vino« i ime egejskog boga vina βάκχος.

Lit.: *ARj* 1, 142. 160. 161. 722. *Mažuranić* 12. Hirtz, *Amph. 4. Pleteršnik* 1, 43. *REW*[3] 862. 866. *DEI* 391. 398.

bala f (Vuk, Crna Gora, ŽK, Potomje) Lastva, Perast, Slovenija) »l ° (trgovački termin, breme, tovar, denjak, naramak *(bala* sijena, drva, pruća, duhana, platna, mjera izvjesne veličine u paketu), 2° buca (Molai), 3° lopta,

4° Mobil-Brautgut (slov.), 5° kovilje, stipa pennata (Istarski Kras)«. Odatle na *-ar* slov. *balar,* gen. *-rja* »der das Brautgut des Bräutigams führt«. Denominal na *-ati baiati* (Molai) »igrati se buca«, *nabàlati se, -am se* pf. (Vuk, Crna Gora) »(metafora) najesti se, nabubati se, nabanjati se«. Sa deminutivnim sufiksom lat. *-inus* > tal. *-ino battn,* pi. *-ini* (Tivat, Lastva) »1° kupovna sačma«, 2° (slov.) kleine Kugel«, odatle denominal na *-caii balîncati* »mit Kugeln (Steinen) spielen«, na *-otta: balota í* (Vuk, 16.v., Potomje) »1° puščano zrno, 2° kugla željezna«, *balote* f pl. (Lepetane) svrsta trešanja«, odatle deminutiv *balotica,* denominali na *-ați balotați,* na *-avati balatavati, -avam,* poimeničen part. akt. *balotalac,* gen. *-aoca,* augmentativ na *-one: balon,* gen. *-óna* (Belostenec, Voltidi) = *balün,* gen. *-una* (17.V., Mikalja, Belostenec) = *balun* (Korčula) »nezrela smokva, zadulica«, na složen talijanski sufiks *-oncino balončin* = *baluněin* m (Vodopić, Dubrovnik) »ardea egretta«. Na složen talijanski deminutivni sufiks *-ott* + *-ula : barôrkla* f (Slovenija, Banjšćice) »Spielkugel«, s denominálom *barorklati* (ibidem). Upor. tal. (sa langobardskim *b > p) pallottola.* Pridjev na *-juhat baljukat* (Stulić, nedovoljno potvrđeno u narodnom govoru) »okrugao«. Postoji i arb. *balle.* Od tal. - tršć. *balla, ballino,* • tosk. *pallino, ballotta, balloné, bullonano,* romanske izvedenice od franačkog *balla.*

Lit.:ARj 1, 161. 162. 163. 165. 166. 167. 168. 7, 205. *PleterSnik* 1, 11. Hirtz, *Aves* 6. *REW*³ 908. *GM 24. DEI* 415. 417.

balaban m (u nar. pjesmi, pogrda kokotu) = *balaban* (Kosmet) »ptica ardea stellaris, roda«, metaforickí u Kosmetu »nesrazmjerno visok krákat čovjek, živinče«. Posljednje značenje objašnjava upotrebu kao preime (ŽK *Balaban).* Taj turcizam perzijskog podrijetla *(balaban* »ptica bukavac, vodeni bik«, srodno sa stcslav. *Ыъ an,* rus. *balvan),* nalazi se još u bug. *balaban.* Ovamo se stavlja još *pehlivan,* gen. *pehlivana* m = *pelivan,* gen. *pelivana* »funambulus, plesač na užetu, akrobat«, odatle pridjev *pellvanskï.* I to je turcizam perzijskog podrijetla *(pählävan* > tur. *pehlivan* »atleta, junak«) raširen u svim balkanskim jezicima (bug. *pehlivan,* arb. *pelivan,* ngr. πεχλιβάνης).

Lit.: ARj 1,162.9,759.767. *Lokotsch* 1607. *GM* 326. *-Elezović* 1, 28. *Mladenov* 15. 421. Korsch, *ASPh* 8, 651. *SEW* 1,40-1.

balad m (Šulek) »biljka acorus calamus L.«, *babád* m znači istu biljku, upór. i *baban* (Šulek) : sve riječi bez naznačenog akcenta i b2z određene aree. Međusobni odnosi ovih oblika poive sa nepoznati. Nezrelo za etimologijsku ispitivanje. Daničić bez potrebe uspoređuje *palud, bı'ya l, iđirot.*

Lit.: ARj 1, 130, 162.

bałam m (Stulić) = *balan* (Šulek) = *bana* f (Šulek) sinonimi su za *bùnika* f = *bùnjika* = *bunika* (Kosmet), izvedenice od *bun,* gen. *buna* m (Vuk, Hrvatska) »otrovna biljka hyocyamus niger L., njem. Tollkràut«. Ova se biljka zove i *blen* m = (sa asimilacijom й — *n > b — m) blem* (Stulić), čemu odgovara slovensko *blen,* gen. *blena* i bug. *bien* »fantazija« i češ. *blen.* Posljednji oblici nastali su po zakonu metateze likvida od praslav. **ЬеІпъ,* upór. rusko punoglasje u *belen.* Prema tome *bun* je nastalo od nižeg prijevojnog štěpena **ЪьІпъ,* tj. *u* je nastalo od samoglasnog /. Hrv.-srp. *bun* (upór. poslovicu *kao da se buna nazobao)* prošireno s pomoću sufiksa *-ika* kad se radi o biljci,-preneseno je na psihološko polje, odatle denominali *buniti se* »varati se«, *bunovan, -ujem* impf, »delirare«, *obunati, -am* u nar. pjesmi »metnuti u vino trave *buna* da se čovjek opije«, odatle pridjev *bunovan* (Vuk) »semisomnus«, upor. bug. *bălnuvam* »fantaziram«, i *bunovina* f »biljka mandragora«. Faktitivni glagol *buniti se* bio je na različite načine pejorativiziran s pomoću *-ca-ti: buncati* impf. = *bunăcati* (Lika) »ludo govoriti« = (sa *-ar -a-tf) buncàrati* impf., sa *-di-* (od tal. *dire* < lat. *dicerė) bundijati* impf. (Dalmacija) »ludo koješta govoreći uznemirivati ljude«, odatle radna imenica na *-as* (v.) *bundijaš,* gen. *-aša* m (Dalmacija). Ovamo zacijelo sa nejasnim prefiksom *tra-* u *trabun,* gen. *-i í,* apstraktum po deklinaciji *i,* koji se govori u vezi *govoriti u trabuni* u značenju *halucinacija* f (< lat. *(K)alucinor, -ari* < ie. **al-,* gr. ἠλεός, lot. *ăla* »polulud čovjek«), odatle denominali *trabúniti = trabùn(j)ati* »tlapiti«. Možda je baš *tra-* nastalo od *tla-* u *tlapiti* kad se taj glagol unakrstio sa *buniti.* Kako bi **belnz* po zakonu likvidne metateze imao glasiti *Ыгпъ,* a ovo može u mnogo slučajeva da zamjenjuje *a* (v. Skok, *Rad* 272, 34—8), mora se ovamo staviti i pridjev *blan* (Mrnavić, 17. v.) »furibundus«, odatle denominali *blanití* impf. (Mrnavić) i *blánuti se* pf. »prenuti se« (Dalmacija, Kavanjin, Pavlinović). 1 u bugarskom postoje *blană* i pridjevi *blanav, blanov.* Ovdje je moguć dakako i prijevojni atepen **ЪоІпъ,* ali se taj ne da potvrditi u drugim

slavenskim jezicima. Daničić je već ispravno uočio vezu između *blan* i *bunika.* I oblik *blen* bio je pejorativiziran s pomoću raznih sufiksa: *blentav* (Bosna) pridjev, pa imenice *blesan* m i *bleka f,* pejorativan hipokoristik na *-ka* (v.). Upor. gluž. *blek* »Bilsenkraut, bunika«. Sva ova značenja lako se izvode od značenja imenice *bunika.* Gornji oblici *balam* = *balan* zacijelo stoje u vezi sa *blan,* ali se ne zna odakle je ono umetnuto *a* u *bi.* Nije li posrijedi madžarski upliv? Dosada takvi oblici nijesu potvrđeni u madžarskom. Šulek i Stulić ionako ne kažu areu ovih riječi. Kako *bunika* ima izrazito *bijel cvijet,* praslav. **ЪeInъ* je izvedenica od toga pridjeva s pomoću ie. pridjevskog sufiksa *n.* Praslav. oblik nije dokazan u baltičkim jezicima, ali ima ie. paralela. Bit će to praslavenska tvorevina, ali može potjecali iz ie. prajezika. Ne može se uzeti sa Machekom da ide u ie. supstrat. U njemačkom je ie. osnova proširena sa *s* mjesto sa *n* : *Bilsenkraut,* ali germanska narječja poznaju i raširenje sa *n.*

Lit.: ARj 1, 162. 170. 423. 424. 435. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 8, 487. *BI 2,* 582. *SEW* 1,48. *Bruckner* 48. Isti, *ZSPh 4,* 215. *Elezović* 1, 66. *Trautmann* 30. *Mladenov* 33. *WP 2,* 180. Machek, *LP 2,* 158. Machek, *CSR* 205.

balančāna f (Dubrovnik) = *balančana* (Božava) = *balančāna* (Perast) = *palančana* = *balančan* m (Šulek) = (ispuštanjem sufiksa *-anã) balandža* f, ide zajedno s tal. *melanzana* > arb. *melindzanë.* Glede asimilacije *e-a* > *a* — *a* upor. *galatına; b* mjesto *m* dolazi prema perz. *bâdingan* > ar. *badingan; melan-* je nastalo zacijelo unakrštanjem sa *melo* »jabuka«. Tursko (narodske) *patlıcan* balkanska je riječ iz terminologije hortikulture: *patlidžan,* gen. *-ana* (BiH), rum. *pătlăgea,* deminutiv *pătlăcică,* bug. *patladžan,* cine. *pătlăgeană* f = ngr. πατλιτζάνα »rajčica (hrv. prevedenica od *Paradiesapfel* > *paradajz,* hrv. gradovi)«. Ovamo ide i *malanguli* m pl. »vrsta krastavaca« < tal. *melangoli.* Upor. i *badongola* (Šulek, * Istra) »neka trava«.

Lit.: ARj 1, 162. 6, 411. Budmani, *Rad* 65, 164. Cronia, *ID* 6. *Mladenov* 413. *Pascu* 2,850. *REW*[3] 876. *Lokotsch* 161. *GM* 269. *Škaljić* 2,600.

balânžanje n (samo jedanput kod Kačića, od nepotvrđenog *balanzati)* ide zacijelo zajedno sa *baljezgati, -gam* impf, »govoriti koješta bez prilike« (Vuk, Risan) = *baljuzgati, -gam* impf. (Dalmacija, Pavlinović, ŽK *-găti)* = *baljuzgati, -gam* (Piva - Drobnjak) = *baljigati, -gãm* impf. (Dalmacija, Pavlinović) = *bulazniti, -ïm* (Vuk), koje je nastalo od *blázniti* (upor. češ. *blázen* »lud«) s umetnutim *u* u suglasničku grupu *bl* prema *bun, bunika, buncati, trabun* (v. naprijed *balam).* Grupa *zg* od *baljezgati, -ljuzgati* ušla i u *bulazniti.* U Dalmaciji Pavlinović potvrđuje *bulazganje* »nugae«. Ostaje neobjašnjena samo grupa *nz* mjesto *zg* u *balànzanje.* Mora da se negdje govori **balazanje* (upor. *baljiganje).* Daničićevo izvođenje od tur. *bulanmak* isključeno je. Tu je *n* moglo nadoći naknadno. Očevidno se u svih šest oblika radi o glagolu ónomat ope j skoga podrijetla. Ribarić je u Vodicama (Istra) zabilježio *bljezgati* u istom značenju »trabunjati«, gdje se vidi da onomatopeji nije nuždan samoglas *a.* Upor. polj. *balamucić, balamącić* »zaluđivati«, rus. *balamut* itd., i rum. *balamut,* glagol *balamuti* (u istom značenju) glede prvog dijela *bal-.* Ovamo ide također Kavanjinov glagol *balakati,* upor. polj. *balakać.* V. niže *balek. Balamut* je prema Lokotschu mongolskog podrijetla, ali to ne "isključuje onomatopeju.

Lit.: ARj 1, 162. 168-9. 72?. Ribarić, *SDZb 9,* 132. Vuković, *SDZb 9,* 380. *SEW* 1, 40. *Tiktin* 1, 148. *Dicționarul* 1,447. *Lokotsch* 199.

balaş, gen. *-asa'* (15. v.) »rubin«, sa tal. deminutivnim sufiksom *-etto* (< lat. *-ittus) balùsêt,* gen. *-età* (15. v.) »mali balas«, tal. *-ino,* (< lat. *-inus) balâsın,* gen. *-ina* (15. v.). Danas se ne čuje. Od tal. *baiasse, baiaselo* preko mletačkoga, gdje je potvrđeno od 14.v. Od imena perzijske provincije *Badahšan* > ar. *balahš.*

Lit.: ARj 1, 162. *DEI* 411. *Lokotsch* 151. *REW*[3] 841.

baiati, *-am* impf. (16. i 17. v., dubrovački pisci) »plesati, igrati«. Romanski postverbal *bal* m (Reljković, preko njem.) = *bǎo,* gen. *bala* · m (Dubrovčani) »igra, ples«. Romanski augmentativ na *-one: balone f* pl., gen. *balon* (Vodice) »starinski vrlo slikoviti ples« = *balûn* m »istarski narodni ples«. Sa složenim tal. sufiksom *-arino: baların* m (Veli rat na Velom otoku) »aegialitis hiaticola, pjeskuša«. Upor. tal. *ballerina* »motacilla alba«. Na lat. *-atorium* > mlet. *-ador,* daim.-rom. *-ator,* gen. *-atara: balodur* (Perast, Budva) = *balador* (~ *crkve)* »porticus, trijem«, *baladõr* (Buzet, Sovinjsko polje) »kamena terasa pred nekim kućama«;

balàtur, gen. *-ura* (Dubrovnik) = *balatûr* m (Potomje, Kućište) »crkveni kor« = *balatura* (Krk) = *balatura* (šibenski otoci) = *balatura* f (Lika, sjeverna Dalmacija) = (asimilacija) *barátura* (Božava) = (metateza *l — r > r — l') barătula* (Split) »ballatoio, porticus, pergola«. Od lat. > tal. *ballare, ballo* m, od gr. βάλλω = βαλλίζω. Za tal. *ballatoio* »balconata all'esterno o all'interno d'un edifizio«, koje je potvrđeno istom u 11. v. u lat. *ballatorium,* pomišljaju Meyer-Lübke i Battisti, možda bez potrebe, na poimeničenje pridjeva *bellatorius* (od *bellům* »rat«) »pianerottolo«. Ovamo ide i toponim *Baligot* m (ribarska pošta, Bijeljana pod Tomanovićima, Boka), denominativna izvedenica na *-ottus > -ot* od mlet. *bălegar* »hin und her bewegen«. Od internacionalnih riječi ide ovamo tal. deminutiv na *-ittus > -et: balet* m koji je ušao u sve kulturne jezike.

Lit.: ARj 1, 163. 179. *Šurmin* 321. *REW*[3] 909. 1023a. *DEI* 416.

balaustrada f (Prčanj) »ograda od kamena ili željeza, najviše od kamena, i to sa stupićima« = *balustrada* (hrv. gradovi, graditeljski termin iz doba renesanse, raširen u Evropi od tal. graditelja). Izvedenica s pomoću sufiksa *-ata* > mlet. *-ada* (v.) od lat. *balaustium* s umetnutim *r* kao *scheletro.*

Lit.: REW[3] 896. *DEI* 412.

balčak m (Vuk) = *balčag* (jedanput, 18. v., Krmpotić, prema izgovoru *bők-boga,* »kriva regresija« prema Dauzatu) = *barčak* (Vuk, nar. pj.) = *baldžak* (nar. pj., Bogišić, nije potvrđeno u narodnom govoru) »držak od mača«. Turski dočetak *-ák* shvaćen je kao naš sufiks *-ák* i kao nepotreban odbačen u *baoča* f (16. v.) = *boča* (Gundulić, 18. v.) = *balča* (narodna pjesma). Za ovaj naš turcizam osmanlijskog podrijetla nije se našlo potvrda u drugim balkanskim jezicima. Oscilacija suglasničke grupe *lč > rč* nalazi se i u tur. *balçak-barçak* istog značenja.

Lit.: ARj 1, 163. 164. 179. 184. Korsch, *ASPh* 9, 487.

baldàkïn, gen. *-ina* m (Mikalja, Kašić, Perast) = *baldahin* (Božava, hrv.-kajk., Zagreb, Belostenac, Jambrešić) »pokrov, nebnica«. Tal. *baldacchino* (13. v.), izvedenica s pomoću lat. *-ɜnus* > tal. *-ino* = *-ensis* kao ktetik od tal. *Baldacco < Bagdad,* kao mjesta fabrikacije.

Lit.: ARj 1, 63. *REW*[3] 881. *DEI* 412. *Lckotsch* 170.

balega f (Vuk, 17. v.) »stercus; ~ goveđa, konjska, ovčija«. Odatle deminutiv *baležica* f (Vuk) i augmentativ *baležina,* na *-āš* (v.) *balegaš,* gen. *-áša* m »buba ophodius« (Šloser), na *-ar-ka: balègãrka* f »piiska, motacilla« i denominal *balègati* (Vuk), eufemizam za *stercus facere* i metaforickí glagol *baležiti* impf. (Lika) »raditi nevjesto«. Varijanta sa samoglasom *o* mjesto *e haloga* potvrđena je za Dalmaciju (leksikografi Bella, Belostenec, Voltiđi i Stulić). Odatle augmentativ *baložina* i eufemistički denominal *baložiti* impf. Postoji još metateza *b-g > g-b: galeba* koja je nastala umiješanjem pridjeva *gao,* gen. *gala* »sordidus, impurus«. Ta je karakteristična samo kao hrvatski provincijalizam *galeba* f (Karlovac), augmentativ odatle *galebina* f (Vuk, Imotski). Četvrta varijanta sa *e > a: balağa* f nije potvrđena u narodnom govoru, nego kod pisca Jablancija koji ne piše dobrim jezikom. Treba još razlikovati petu varijantu *oblega* f »stercus« (Lika) gdje je, izgleda, došlo do metateze *ba- > ah-* i zamjene s prefiksom *ob-* (v.), ali se ne zna tačno zbog čega je došlo do te čudne metateze. Možda se u jezičnoj svijesti osjetilo da bi mogao biti postverbal od *obležati,* jer goveda leže na svojoj nečisti. Obje ove metateze nisu potvrđene u drugim balkanskim jezicima. Riječ je balkanizam nepoznatog podrijetla. Nalazi se još u rumunjskom *baligă* pored *balegă* u veoma razgranatoj leksikološkoj porodici: deminutiv *băliguță, băligar* »veliki kup životinjske balege«. Kao u hrv.-srp., i ovdje se zove kukac prema ovoj riječi. Pridjev *băligat* »onečišćen balegom«, *băligos* »pun balege«. Iz rumunjskog je riječ ušla i u ukrajinski: *belega, baloh* u istom značenju. U cincarskom dolazi zamjena sufiksa *-igă* sa *-ică: balica.* Još je potvrđena u arbanasskom *baigë > bagjë* nastalo iz *balege, bag(e)le,* tj. metatezom *bagëlë* iz *balege.* Tko je od koga posudio ovu riječ na Balkanu, da li mi od Rumunja ili Arbanasa ili oni od nas, to se na osnovu fonetike ne da utvrditi. Isto tako nije utvrđeno ni podrijetlo ove riječi. Istina, pomišljalo se na podrijetlo iz talijanskih narječja: tal. (Lombardija, Pula) *bagola,* riječ koja među ostalim značenjima znači i »nečist od malih životinja«. To je deminutiv od *baga* < lat. *bac(c)a* »bobica«. Ali taj eufemizam ne zadovoljava ni glasovno ni semantički. Rumunjski lingvist Hasdeu pomišljao je na tatarsko *baigas, balhas, baigas* u istom značenju. Ali ni to ne zadovoljava fonetski. Trebalo bi pored toga uzeti da je *balega* ostatak

iz jezika srednjovjekovnih Turaka na Balkanu (Kumana, Pečenega). To bi trebalo ipak nečim dokazati. Čudnovato je da riječ *balega* nemaju Bugari koji su staru tursku riječ mogli dobiti od Asparuhovih Bugara-Turaka. Zbog svega toga mislim da je ipak najvjerojatnije staviti *balega* u red riječi kao što su *bač* (v.), *stopanin* koje potječu iz ilirotračkoga.

Lit.-: ARj 1, 162. 164. 166. 3, 93. 8, 392. *GM* 23. *Dicţionarul* 1, 457-9. *SEW* 1, 141. *REW* 873. Ribarić, *SDZb* 9,130. *Bruckner, KZ* 45, 38. Capidan, *DR* 3,528. Iljinski, *JF* 5,186-187 (cf. *IJb* 12,133). Oštir, *ÄA* 2,370 (cf. *IJb* 11,223). Alessio, *RIO l,* 248.

balek m (Dalmacija, Pavlinović) »čeljade kome se rugaju« = *bâlijek* m (Lastrić) »rug«. Lastrićev je oblik postverbal od *balijèkati, bàliječēm* impf, »šaliti se, podsmijevati se, rugati se«, kod Zoranića ikavski *balikati* u istom značenju. Kavanjinov *balakat(i)* u rimi je s *plakat.* Sufiks *-eh* (v.) je onomatopejski, upór. *lelek* (v.), *-ijekati* = *-ikati* za *-ekati,* koje nije potvrđeno, moglo bi biti hiperijekavizam, odnosno hiperikazivam prema tipu *kupjena* = *kupina.* Osnova ide zajedno s ruskim *balakatb* »mlatiti praznu slamu«. I ovdje kao i u *baljuzgati* (v.) radi se o onomatopejama.

Lit.: ARj 1, 162. 164-5. *SEW* 40.

balenka f (Šulek) = *balenta* f (Šulek) = *válenka* »njeka vinova loža crna grožđa«. Nije označena area riječi, niti je zabilježen akcenat. Izgleda da se govori u istočnim krajevima (Vojvodina?), jer se nalazi u P: Bolića koji je na početku 19. v. u Budimu izdao knjigu o vinogradarstvu. Posuđeno iz madž. *bálinka* »vrsta bijeloga grožđa«, riječ koja se u značenju kruške nalazi -u *bjelijanka* (Vuk,). Madžarizam tipa *čobanja* (v.).

Lit.: ARj 1, 164. *Gombocz-Melich* 258.

balestar, gen. *-stra* m (15. v.) = *balištar,* gen. *-štra* (15. v.) = (disimilacijom *l-r* > *n-r) banestra* f (16. v.) = (ijekavski) *banjestar,* gen. *-stra* (16. v.) »luk za bacanje strelica«. Odatle radna imenica na lat. *-orius* > *-iere* tal. *balestriere* > *balištrar* (13. v.), i odatle prezime na *-ii Balistrilić* = *Banistrilić* (prmancir splitski, kod Marulića). Od tal. *balestra, balestro* < lat. *ballista,* grčka izvedenica od βαλλίζω, βάλλω »bacam«. Glede umetnutog *r* poštuje í upor. *Spalatro, scheletro.* Upór. dočetak u slov. *samôstra* f = *samostrel* »Armbrust«.

Lit.: ARj 1, 164. 165. 172. 178. *REW*[3] *911, DEI* 414. *Pleteršnik 2,* 456.

balgam, gen. *-ama* pored *bãglm* m (Kosmet) »šmrkalj, hračak, šlajm«. Taj je turcizam (možda grčkog podrijetla) potvrđen još samo u bug. i arb. *balgam* u istom značenju (Doric).

Lit.: Elezović 1, 28. Isti, *JF* 14, 212-3 *GM* 24.

balina f (16. v., Mikalja) = *baléna* (17. v.) »kit«. Pridjev *balenin.* Od lat. > tal. *baléna* (19. v.).

Lit.: ARj l, 164.

Balkan, gen. *-äna* (s takvim se akcentom govori), na sjeveru u poljskom, ukrajinskom i ruskom apelativ za »podnožje brda itd.«, na jugu je oronim i naziv poluotoka. U bug. *balkan* »planina« = tur. *balkan* »strme planine obrasle šumom«. Kao oronim zamijenio je u tursko doba antičko ime *Haimos.* Kako je to gorje smatrano kao glavno, prenesen je oronim na cijeli poluotok koji se zove *Balkan,* odatle pridjev *balkanski,* bug. *balkanski* = *planinski* (kaşkaval), etnik *Balkanac.* Od doba stvaranja balkanskih država nakon slabljenja turskog carstva dobiva ime i apelativno značenje »Balkanski poluotok« za razliku od Apenina i Pireneja, koji oronimi, premda također označuju južne evropske poluotoke, ne postadoše ni sada apelativi. Stvaranje apelativa biva danas učenim putem za oznaku izvjesnih svojstava, vrlo često pejorativnih, odatle izvedenice: *balkanizam.* Za razliku od zapadne Evrope, gdje je oznaka polutoka *plurale tantum:* tal. *Balcani,* fr. *les Balkans,* odatle pridjev tal. *balcanico,* fr. *balkanique,* u balkanskim jezicima je *singulare tantum. Plurale t.* se objašnjuje brojem balkanskih država, bug. također *balkanite* u tom značenju. U bug. postoji također radna imenica *balkandžija* »planinar«. V. *baluk.*

Lit.: Sobolevskij, *RFV* 71, 431-448. *Mladenov* 15.

balkon, gen. *-ona* m (graditeljski termin, evropski talijanizam) = *barkün,* gen. *-una,* (Rab, Božava, Pag) »1° kapak na prozoru, 2" prozor, semplice finestra«. Od tal. *balcone* (16. v.), mlet. *harcon,* od frank, *balko,* po romanskoj deklinaciji *-o, -onis,* nvnjem. *Balken.* Postoji još longobardski nominativ **palko* > tal. *palco,* odatle kod Palmotića i Gučetića *palak,* gen. *palka* m »pozornica«, s gubitkom dočetnog *-o* kao obično u posuđenicama iz talijanskoga, čak i onda kad su iz najnovijeg vremena; danas u Cavtatu i Dubrovniku u čistom ta-

lijanskom obliku bez ikakve izmjene (tuđica, mot étranger) *pâlkosêniko* »pozornica«. Upór. krč.-rom. *balcun, balcaun.*

Lit.: ARj 9, 582. Kušar, *Rad* 118, 20. Cronia, *ID 6. REW*³ 907. *DEI* 412. *Banali 2,* 172.

balsam m (Vuk, 16. v., Perast, dobro potvrđeno) = *basan* (15. v., glede gubitka / upór. *Omiš) < bahan* (Božava), s pridjevom *balsanov = (s > z* poslije /) *balzam* (17. v., pisci, i danas općenito) = *(z > ž) balzam* (18. v.). Sa tal. deminutivnim sufiksom *-ino balsamin,* gen. *-ina* «drvo balsam« < tal. *báť samino* = na *-ite balsamu* m < tal. *balsamite.* Arb. *ballsam.* Denominali ná *-ati balsamàt* (Božava) = *balzamirati* impf, preko njem. izgovora, na *-iti balsamiti se.* Posuđenica iz tal. *bàlsamo* < lat. *balsamum* < gr. βάλσαμον > tur. *belesan,* možda od hebrejskog *besım.*

Lit.: ARj 1, 166. 168. 192. Cronia, *ID* 6. *GM* 24-25. Korsch, *ASPh 9,* 487. *REW*³ 918. *DEI* 419.

balta¹ f (Belostenec) »mali Štit«. Nedovoljno potvrđeno. Od gr. πέλτα..

Lit.: ARj 1, 167.

balta² f (Vuk, ,16. v.) »sjekira, vojnička ili ubojna«, »manja sjekira« (ŽK, Krašić, ovdje i deminutiv *bàltica'),* odatle apstraktum *baltàluk* »mala šuma« (Bosna, medele), denominal *bahati, -am* impf. (Vuk) »tući balton«. Čudna je izvedenica ako je dobivena s pomoću sufiksa *-ija* (v.): *baltija* f (Kosmet, također bug.) u značenju Vukove *balta.* Taj turcizam osmanlijskog, po svoj prilici vojničkog, podrijetla raširen je ne samo u bug. *balta* i odatle *baltalak,* u rum. *baltac, baltag* (glede *-ac* upór. *balčak)* i ngr. μπαλτάς, nego i u svim slavenskim jezicima osim u češkom i lužičko-srpskom: rus. *balda* pored *balta.* U ŽK služi i za upoređenja *pijan je kaj balta,* tj. tako da ne može pravo hodati. Značajno je da prijelaz *l* > o nije potvrđen kao ni u turcizmima *balčak* (v.), *kalpak* (v.), *balvan* (v.).

Lit.: ARj 1, 167. *Lokotsch* 207. *Mladenov* 16. *Elezavić* 1, 29. *Doric* 8. *Miklošič 1. SEW* 41. *Gombocz-Melich* 1, 261.

Baltasār = *Baltazar* = *Baltazar* = (sa *v* mjesto *b,* po novogrčkom izgovoru) *Voltazar* = (sa *h > Id* kao u talijanskom) *Bâldasãr* = *Baldašar* »biblijsko ime«. Hipokoristici na *-e,* gen. *-età Balde,* gen. *-eta* (12. i 13. v.) = na *-o Baldo* (Dubrovnik). Prezime na *-ič Baldić, Baltazarić.*

Lit.: ARj 1, 163. 533.

bàluk m (Srbija) = *bàluk* (Kosmet) »kleca (v.)«, »naročita vrsta šare po tkanju, na pregačama i na drugim vezenim predmetima«. Odatle denominai *bàluciti, -im* impf, »klečati« = *baluči,-im* (Kosmet) »na naročit način vesti« i pridjev *balučen* (Kosmet). Taj folklorni termin pri tkanju' i vezenju Daničić izvodi, kao i *bàluk* »riblja trava« (v. niže *baluška),* od tur. *balık agi* »mreža za hvatanje riba«, jer da su tako nazvane šare nalik na tu mrežu* Kako je to tehnički narodni izraz, trebalo bi da folkloristi, koji se bave narodnim tkanjem i vezenjem, ispitaju to mišljenje. Značajno je da arb. *baluke* f znači također »neki ures u tkivu«, što se slaže sa značenjem od *bàluk,* ali se ne slaže s izvođenjem od tur. *balìk.* Arbanaska riječ znači i »cheveux onduleux«, što je postalo metaforom.

Lit.: ARj 1, 167. *Elezovič* 1, 29. *GM 25.*

baluška f = *baljuška* f »colchicum autumnale, muscari comosum« = *baljučka* f (Šulek) »narcissus pssudonarcissus« = *balučka* f (Vuk) »trava koja se na nekim mjestima zove i *pupa,* allium vincale« = *baloška* f (Šulek) »ornithogalum minimum«. Nalazi se također u rum. *bălușcă* f »ornithogalum umbellatum«. Postoji također oblik s ispuštanjem deminutivnog sufiksa *-ka: baloša* f (Šulek) u istom značenju, ali nije potvrđen u narodnom govoru, bez akcenta je i bez aree. Tiktin izvodi rumunjski naziv biljke od iste osnove *băl* (Moldava, Erdelj, Banat) = *bel* (Prahovo), koja se nalazi u *bălaiu, bălan, băloiu, băluț* < *Ƅeiъ* (v. *bio)* u imenima domaćih životinja s bijelom glavom. Međutim postoji i oblik *baluka* f (Šulek) »trava muscari comosum Mili«. Botaničari bi nas morali' poučiti da li ove trave stoje u vezi sa *halukat* m (Vuk) = *bàluk* m (Vuk, Šulek) »riblja trava« naziv koji se nalazi u *balagot* m »otrov za ribe miješan sa tijestom« (Skadarsko jezero) = bug. *balăkotú* =· *bahk-õti* (Kosmet), indeclinabilia, »trava za trovanje ribe«. Upor. i tursku složenicu *balbk-jàgi* (Kosmet) »riblje ulje«. Oblici *baluka* = *baluška* mogli su nastati od *halukat/halukat* ispuštanjem *-ot* i zamjenom sa slavenskim sufiksom. *Balukatj balukot* m je turska složenica od *balìk* »riba« i *ot* »trava«. Od tur. *balìk* postoji i radna imenica obrazovana s pomoću *-dšija: balugdžija*

m »ribar«. Odatle prezime *Balugdžlč*. Glede *-ot* upor. *idirot* (v.). U šatrovačkom govoru *boluk* »riba«.

Lit.: ARj 1, 166. 167. 168. *Elezović* 1, 29. *Mladenov* 16. Skok, *Slávia* 15, 184. *Lokotsch* 208. *SEW* 41-2. *SEZb* 13, 216. Grünenthal, *ASPh* 42, 316.

balvan (I) m (Vuk, 17. v.) = (Ia) *havan* m (Vuk, Crna Gora) = (lb) *bavan,* gen. *bãvăna* (Kosmet, odatle augmentativ *bãvônja)* = *balvan* (II) m (Vitezović, Belostenec) = (Ha) *bòvãn* (Solin, Dalmacija) = (lib) *bòbān,* gen. *-ana* (18. v.) »1° idol (Belostenec, Vitezović), idolopoklonik (za I i II), 2° greda (Vuk, I, la i lb, *balvan* »greda« je danas živo značenje u gornjoj Hrvatskoj i Sloveniji), 3° kamena stijena (Ha, lib), 4° drvo čvorasto, krivo i uopće nezgodno za vatru (lb), 5° glupan (Hrvatska, II, upor. *bukvan* glede značenja)«. *Bavan* i *bovan* nastadoše vokalizacijom *l > o, haban* je po zakonu asimilacije *b — v > b — b* (upor. *păperkovati < pabirkovati* 2K). *Bovan* je također toponim, *Bobon,* pl. -i antroponim (prezime i naziv porodičnog naselja u pluralu). Od izvedenica čini se da postoji samo *bobanica* (Bela, s naznakom da su riječi *bobân = bobariìca* »sasso« pučke riječi), *bovanica* (Split, Deanović). U starocrkvenoslavenskom potvrđen je još oblik *Ы uanъ,* struś. *Ьъі anъ* »idol«. *0 < a* (tako također slov. *balvan)* ukazuje na staru posuđenicu, ali u ukrajinskom, bjeloruskom i velikoruskom moglo je *o* nastati 1 iz s. U panonskoj nizini posudiše Madžari *balvany* (I) koje je potvrđeno od 1055. kao »idolům, statua, columna, pertica, rätis, ingens«. Madžarski semantemi veoma su važni za pitanje što je bilo prvotno značenje sveslavenske riječi. Od đačkih Slavena posudiše Rumunji sa fonemom *o < a bolovanjbolohan = bolocan* = (madž. u Erdelju) denominal *bolohaní* »nabujali«, = skraćeno *bol}* »komad pećine, Klotz«, pridjev *bolocănos.* Prema tome bi izgledalo da kod đačkih Slavena nije postojalo značenje »idol«. Alternacija vokala ъ :o:α nije ie. prijevoj, nego je slavenska adaptacija stranog vokala. To isključuje mišljenje Iljinskoga da je riječ ie., odnosno slavenskog podrijetla. Dva su tumačenja postanka. Prvo je dao Korsch koji ovu riječ izvodi iz perz. *pählävan* »junak« > tur. *balaban* (v.), *pehlevan > pelivan,* preko kirgijskoga *pahan = balvan.* Ovo tumačenje ne objašnjava prvobitno značenje »idol«. Drugo je dao Melioranskij koji polazi od *balbal* na orhonskim natpisima »nadgrobni stup postavljen na uspomenu pokojnika koga su ubili neprijatelji«. Po zakonu disimilacije *Ъ — b > b — vil — l > l ~ n* mogao je već u turskom nastati *balvan.* Ovo tumačenje je najvjerojatnije. Iz značenja »nadgrobni stup, statua« moglo se razviti slavensko značenje »idol« koje je u slavenskom prvobitno. Sudeći prema *a > o* bila bi to posuđenica iz avarskoga kao *kalpak > klobuk.*

Lit.: ARj 1,168.211.463.564. *SEW* 1,41. *Bruckner* 12. *Gombocz-Melich* 1,262.463. *Elezović* 1,25. Iljinskij, *IzvORJAS* 24,1,114. Meringer, *IF* 17. Isti, *WuS* 10, 189.159-60. Sköld, *LUĂ* br. 19,7. *Boisacą*[3] 1031. Jagić, *ASPtı* 30,458. *Pleteršnik* 1, 11.45.

balja f (Danilovgrad, Goransko, Crna Gora) »macula frontalis, balja od perja«, odatle sa sufiksom *-in baljin* »šarenkast« samo u vezi« *baljin kokot* u nazivu ptice »upupa epopse. Izgleda da se taj pridjev ne upotrebljava mnogo jer narod govori i *babin kokoi,* ali se kaže da ptica ima *bolju od perja* na glavi. Vuk ima dva pridjeva odatle: 1° sa sufiksom *-ăst băljast* »crne glave« (vo, koza), mit Strirnblässe versehen (Crna Gora), 2° sa sufiksom *-av baljav* »nigriceps«. Pored toga ptica *fulica astra* koja ima bijelu pjegu na čelu, zove se u Crnoj Gori *balješka* (Vuk) = *baljočka* (Đurašin) = *bolješka* (Jovićević). Očito je da taj posljednji naziv sadrži naš sufiks *-ka* i arb. *balosh = balash* »konj ili vo s bijelim čelom«, kod Gega pridjev »blond, crvene kose«. Imenica *bolja* f je poimeničen pridjev koji se nalazi u čine. *bal'u* koji kod Dakorumunja glasi *breaz* (v. *breza),* a Dalametra ga prevodi »s bijelom pjegom na čelu«. Taj pridjev se nalazi još u ngr. μπάλιος »šaren, koji ima zvijezdu na čelu (konj ili ovan)«, μπάλιου (-ου = -ος) »crna ovca koja ima bijelo čelo« (Grčka Makedonija), μπαλιά »crna ovca s bijelim čelom«. Možda ide ovamo i arb. *bale* f »bijeli rubac za žensko čelo, krpa«, odatle denominali *mbalos = -mbalonj* »krpam«, koje je posuđenica iz ngr. μπαλώνω, μπάλωμα = *mabalomë* »krparija«. U Grblju postoji ime volu *haljata* m s našim sufiksom *-ota,* a u Kosmetu *baljós* m »baljast vo, vo s pjegom na čelu«, figurativno »sulud, nevješt, smeten čovjek«. To je očita posuđenica iz arb. *balosh.* Odatle pridjev na *-asi: baljôšasj-sta* i s našim sufiksom *-uša baljūša* f »ovca, krava s pjegom na obrazu«. Area svih ovih *izraza* upućuje na zajednički izvor, na balkansko pastirstvo ilirotračkoga podrijetla. Gustav Meyer izvodio ih je od slav. *Ьеiъ.* Ali se iz potvrda vidi da se ne radi samo o bjelini nego i o crnini. A i fonetski

ne ide sasvim. > *a* išlo bi doduše (upor. rum. *veac > vac),* arb. *-osh* moglo bi se izvoditi od našega *-āš,* ali *-li* < *h* ne ide. Pored toga *baljós* postoji i izvan Balkana, u Galiji u značenju »s bijelom pjegom (konji)«., odatle stfr. *baille,* a danas *cheval baillet* »konj bjelaš, crvenkasto bijel«. Postoji još stgr. βαλιός »šaren«, odatle ime konju Βαλίος. Kako ovaj pridjev u novogrčkom glasi są *b-* (pisano μπ), treba uzeti da se na gore označenoj arei u Makedoniji starogrčka riječ unakrstila sa tračkom *dalios.* Kako se nalazi i u galskoj arei, Daničić je imao pravo kad je *baljast* vezao sa ie. korijenom *bhā-* »sjati«. Osnovno tračko *bala* bez pridjevskog sufiksa *}o* potvrđeno je kod Prokopija.

Lit.: ARj 1, 168. Hirtz, *Aves* 6. 18. *Pascu* 1, 1801. *Dalametra,* s. v. *GM* 24.25. *Elezavić* 1, 29. Matzenauer, *LF* 7, 5. *REW*[3] 906. *WP* 2,122. *Gamillscheg* 69. Capidan, *DRom 2,* 519. *Thesaurus 2,* 1688. *Wartburg* 217.

baljëmez m (Vuk, nar. pj.) »veliki top«. Riječ je izopačena u *bonomez* u Bogišićevoj pjesmi. Akcenat nije potvrđen iz narodnog govora, nego ga je dao Daničić. Taj naziv topa nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima. Turska sintagma *bal-jemez-topu* »top" što ne jede med« (A. Pavić) bila je skraćena ispuštanjem opće riječi *top.* Prvi dio turske složenice nalazi se i u *basirà* (Kosmet) »med (v.), medljika, upaljiva materija na lišću usjeva, grožđa, oidium Tuckeri« < tur. *bal-sra.* [Novije tumačenje: *baljemez* < tur. *balytmez* < njem. *Faule Metze* »lijena Metza« (od *Methild')].*

Lit.: ARj í, 168. 548. Elezović 1, 33. *škaijić*[1] II9.

bamnja f (Srbija, Bosna) = *bãmnja* (Kosmet) »hibiscus esculentus L.«. Taj turcizam arapskog podrijetla *(bamija)* raširen je u svim balkanskim jezicima: bug. *bomja — bamnja,* arb. *barnje,* rum. *bornie = barna, bamba,* ngr. μπάμια, svuda u istom značenju.

Lit. : ARj 1, 169. *Lokotsch* 210. *Mladenov* 16. *Elezović* 1, 29. *GM* 25.

ban, gen. *bana* i *bana,* pl. *báni* i *banovi* »Γ upravitelj zemlje: ban Hrvatske, Bosne, Mačve, Vlaške i Moldave u Rumunjskoj; 2° gradova, slankamenski, Zadranin, od Karlovca, to samo u narodnoj pjesmi; *banus da Zevrino* (= Severin) g. 1368; u naslovu erdeljskog vojvode *(weyvoda transalpinus et* <~; *banul Craiovei* u Rumunjskoj *(Craiovă* »Kraljevo«); 3° gospodin, gospodar (bug. također u tom značenju), naslov koji se iz poštovanja davao svakom čovjeku u Dubrovniku i Crnoj Gori (Vuk)«. Gerov je zabilježio da *bana* pominje bugarska narodna pjesma: *Zapil se e Petar bane / Petar bane vlaški krale / Sãs banovi sãs kralevi / Sãs sestra si sas Marija.* Značajno je da je taj *ban Petar,* koji se ima identificirati sa *Dojčin Petrom, varadinskim banom,* poznatom pijanicom, ovdje i *rumunjski = vlaški kralj.* U narodnoj je pjesmi *ban* indeklinabima riječ prema uzoru turskih epiteta kad stoji ispred *despot, vojvoda (ban-despot, ban-vojvoda,* v. *beg, aga),* ali kad je u vezi sa *gospodin,* onda se deklinira. Kao prezime potvrđena je od 15. v. Samoglas *a* nastao je stezanjem od *-oja* kao u *pas < pojas* (upor. *Raković < Rajaković* ŽK i bug. *bãzliv < bojazliv).* Nestegn\it oblik potvrđen je kod cara Konstantina βο-(ε)άνος kod Hrvata u Lici, ali Kinnamos ima već stegnuti oblik μπάνος. Stegnut oblik nalazi se u madž. *ban,* rum. i bug. *ban.* Kod Arbanasa je i Cincara riječ nepoznata. Postoji još četvrto značenje »novac«, ali samo u rumunjskom općenito. U bugarskom je *ban* »para od mjedi, mangura *rézpenz«* (Gerov, Doric), a u staropoljskom »šiling, filir«, u hrvatskom samo u izvedenici, koju v. niže. Izvedenice su brojne. Stari posesivni pridjev na *-jb bánj* očuvao se samo u toponimiji: *Banja Luka, Banj dvor* (mjesto u župi Bočaci kod Kosinja u Lici), *Bando,* gen. *Bândóla (n* mjesto *nj* je zbog asimilacije prema *d), Banbrdo* mjesto **Banje brdo.* Inače je danas posesivni pridjev samo *banov* u književnom i saobraćajnom govoru i u toponimiji *(Banovo Polje* kod Šapca, *Banova Jaruga).* Ovaj se posljednji pridjev poimeničuje s pomoću *-ovica: bânovicalbanovica* »banova žena«, ali postoji u tom značenju i *banica.* U narodnoj je pjesmi to i naslov kraljici *(kraljica banica).* U Hrvatskom primorju je *banica* »sitni srebrni novac, zvan također *banić«.* U Vodicama je *banica* »stari, sada nepoznat novac«. I neka pšenica se tako zove u Dalmaciji. Pridjev od *banica* na *-in: baniSin.* Kao prezime poimeničuje se sa *-ovié'. Banović* — madž. *Banfi.* Deminutiv je *banić* i *banić ~ banović (Strahinja)* »sin banov«. Kvalifikativni je pridjev *banski,* potvrđen od 16. v. Apstraktum je *banstvo.* U imenu kraja *-stvo* zamjenjuje *-at* (v.) = madž. *-sag: Banat,* gen. *-ata* = madž. *Bánság* pored *Banat,* lat. *Banalus Temesiensis = Temišvarski Banat,* rum. *Banatul Timișoarei.* Sa sufiksom *-ija* dolazi kao ime mjesta: *Banija,* danas dio Karlovca,

odatle *Banijanac; bànijanska općina* postojala je nekada prije, pripojenja Karlovcu; i *Banija,* kraj u koji ide Glina, Vrginmost, Petrinja itd., prema Kordunu. Još postoji põimeničenje sa *-ovac* (v.) *banovac* »l zamjenik bana (15. v., Hrvatska), 2° novac (v. gore *banica),* 3° vojnik nekadašnje graničarske banske pukovnije (za ovo značenje postoji i izvedenica od domaćeg latinskog jezika *banatista)«.* Upor. još toponim za porodično naselje *Banovići* (Srijem). Od *ban* postoje još denominali: *bániti se* »ponositi se« (upor. fr. *se prélasser* »oholiti se« od *prélat)* = *kotobániti se* u istom značenju; *κoίo-* je valjda od unakrštavanja sa *kočoperiti se, kotrljati* itd.; *banovali, -ujem.*

Postanje ovog neslavenskog naziva iz oblasti administracije utvrđeno je. To je avarska riječ *bajan* »vladalac horde«. Sa slav. fonemom α > *o: bojan* potvrdio ju je kod Hrvata car Konstantin (v. gore). Kod Mongola, Avara, Bugara, Tatara i Kirgizą dolazi i kao lično ime, a u Turaka u značenju »koji posjeduje dobra, bogat« i kao vlastito ime. Posudenica potječe dakle iz vremena kada su Avari organizirali Slavene. Naziv posudiše najprije Madžari od panonskih Slavena *ban.* U madžarskom je potvrđen kao antroponim i kao toponim *Baanfalva* »banovo selo« u Baranji, u Srijemu *Ban Monostor* »banov samostan« > *Bdnoštor* (Srijem, blizu Čerevića). Od đačkih Slavena posudiše *ban* (v. gore) Rumunji. Puscariu rastavlja u pogledu etimologije naziv administrativne časti od naziva za »novac«. Za posljednje kaže da je nepoznata postanja, ali kad se zna da su hrvatski banovi kovali svoj novac i da je to značenje potvrđeno i u Hrvatskoj i u Bugarskoj, onda ne treba sumnjati u to da se radi o istom postanju. Jorga drži da je administrativna čast *ban* došla u Rumunjsku posredstvom Madžara.

Lit.: ARj 1, 169. 173. 5, 400. *SEW 42. Gombocz ~ Melich* 1, 267. 270. *Bruckner* 13. Isti, *KZ* 43, 324. Korsch, *ASPh 9,* 486-7. Melioranskij, *JzvORfAS* 7, 12. 282. Jorga, *Geschichte des rumân. Volkes l,* 135. *Dicționarul* 1, 471. *Mažuranić* 34. Crnčić, *Najstarija poviest* 26-30. *Gerov* 2. *Mladenov* 16. *Arnim* 9, 406. Glušac, *GIPD* 14, 878-91. *Herkov* 83-92.

banalački, pridjev za »tajni jezik zidara u Osaćanima, oko Srebrnice (Bosna)«, sinonim *šatrovački* (v.), fr. *argot.* Kako ti zidari iz arbanskog jezičnog materijala stvaraju svoj tajni jezik, dodajući naše sufikse, izvjesno je da je ovome pridjevu, kojemu nije zabilježen akcenat, osnova arb. glagol *bornoj* »živim, stanujem« s našim *-lac.* Upor. još hrv. *bana* (u južnoj Italiji) i cine. *banǎ* »život« < arb. *bane* »stan«.

Lit.: Trojanović, *JF* 5, 222. Wędkiewicz, *RSI* 6, 231. *Pascu 2, 222.,* n° 84.

banak, gen. *bânka* m (16. v., Vojvodina, Dubrovnik, Cavtat, Rašišće, Božava, Rab, Baška) »1° sto, tezga, drvena klupa oko peći, u crkvi, školi, lađi, 2. (*banak,* gen. *banka)* zemlja između dvije brazde, tzv. *balvan* (Srbija)«. Od značenja pod 2° denominál na *-iti bančiti, -lm* impf, »izgrtati vinograd u banak«. Slov. *bank* (Notranjsko). Deminutiv *bančio* (Molat) »klupica«. Na *-ada bankada* f (Paštrovići) »vijeće«. Na *-ale baňkal* m (Vrbnik) »škrinja na dvije noge«. Od tal. *banco* m < germ. *bank* koje je ušlo već u vlat. Od tal. femininuma *banca* (internacionalni trgovački italijanizam) *banka* f »1° novčani zavod, 2° novčanica«. Varijanta sa / u naglašenom slogu: *blǎnak,* gen. *blanka* m (Dubrovnik, Zore, Vodopić, Konavli, Čilipi, Potomje, Kućište) »klupa dolje zatvorena tako da služi i za spremište pod pùnjestrom« = *blanka* f (Srbija, bug.) »koritasto izdubeno drvo što se podmeće pod pečenicu da u nj kaplje mast«. Ovo / je došlo prema Daničiću unakrštanjem sa *planka* ili *blanati.* Vjerojatnije je da je lat. deminutiv na *-ulu *bank-ulu,* upor. stfr. *bancel,* fr. *bancelle* koje v. Wartburg tumači kao složenicu *bane* + *selle.* Upor. tal. *bancola* f (14. v.) i augmentativ *bancone.*

Lit.: ARj l, 170. 174. 424. Budmani, *Rad 65,* 165. Kušar, *Rad* 118, 20. *REW* 933. *DEI* 424.425. Stürm, *ČSJK* 6,74. *Mladenov* 33. *Wartburg* 1, 237. Vasmer, *ZSPh* 13, 33.

bànbala f (Dubrovnik, Zore) »neka velika školjka«.

Lit.: ARj 1, 171. *REW** 922. *Wartburg* 1, 228.

banbanica f (Samobor, Šulek) »njekakva jabuka«. Akcenat nije zabilježen, niti je pobliže opisana vrsta te jabuke i odakle potječe njena kultura. Nije zrelo za etimologiju.

Lit.: ARj 1, 171.

bančiti, *-im* impf. (Vuk, Srbija) »pijančiti (od *pijanka)«.* U vezi s tim glagolom teško da stoji *zbančiti, razbančiti* (ŽK) »probuditi dijete oda sna«. Daničić je izvodi iz madž. *bandsa* = *bandsi* »razrok, škiljav, jer pijan čo-

vjek škilji«. Nije uvjerljivo. Taj bi glagol mogao biti denominai od *bânac* (Kosmet), riječ zabilježena samo u nominativu u *izrazu a za njim ide bânac svakojaki ljudi* u značenju »golema pratnja, buljuk (v.)«. Potrebna su još dalja obavještenja.

Lit.: ARj l, 171. *Elezović* 1, 29. *Gombocz-Melich* 273.

bând m (13—16. *v.,* u pravnim spomenicima) »osuda, globa«. Od tal. *bando* (13. v.) < srlat. *bannum* (976), *bannus* (Grégoire de Tours), franački pravni izraz, nvnjem. *Bann.* Odatle tal. *bandire* > (prema prezentu na *-isco) bandeškati, -am* impf., pf. »proscribere«, pored *banditi* (16. v.), kod Vuka samo part. perf. pas. *bänden* < tal. *bandito* (16. v.), odatle internacionalno *bandit* (prezime u Vrani kod Biograda), *banditstvo,* arb. *bandill.* Stulić i Mikalja imaju *bantui (o-)* mjesto *nd,* odatle poimeničen part, perf. *obanćenik, obanćenje.* Na *-idiare* < gr. -ιζειν > *-ižati bandižati, -am* impf., pf. (16. v., Marulić) »prognati« < sttal. *bandeggiare* (14. v.) = mlet. *bandizar,* sa *nt* < *nd bantižati, -om* (Belostenec, Jambrešić, Stulić, zacijelo zbog unakrštenja sa madž. *bánta,* v.), slov. *izbandižati, -Háti,* odatle postverbal *bandiža* f (Lika, Gospić i okolica, *otići u ~ u)* »skitnja«, part. pret. pas. *bandižān* (Vuk, Marulić, Boka), poimeničen na *-ьc* > *-ac bandižanac,* gen. *-nca* (Belostenec), zamjenom sufiksa prema *-isati bandisan,* sa r > *u banduzan.* Ovamo ide sa sinkopom i *banzati* impf. (16. v.) »oglašivati, objavljivati« < srlat. *bannizare,* tal. *bandizzare.* S prefiksom lat. *ad-* > tal. *a- abbandonare* (14. v., od sintagme *ad bannum donare)* > *bandùnati, -ãm* pf. (Vuk, Paštrovići) »ostaviti, napustiti« = *bandunat* (Rab, Božava). Afereza *a-* je furl. *bandunâ.* Bez aferezę *abandonat* (Dubrovnik, Cavtat) pored *obandùnat.* Složenica s prefiksom *kontra* »protiv«: *kontrabando* n (Božava) = *kontròbanat,* gen. *-anta* (16., Vetrame) = *kontrabanda* f (14. v., Srbija) = *koníràbanat,* gen. *-anta* (18. v., Hercegovina, •Crna Gora, Boka, Potomje) = *kontràbanad,* gen. *-anda* »krijumčarstvo« < tal. *contrabbando* (upravo »protiv oglasa, zakona«). Radna imenica na *-arius* < fr. *-ier kontrobäntjer* (Potomje) »kriomčar« = *kontrabandyēr,* gen. *-éra* (zapadni krajevi) = na *-nik kontrabantnik* (Bogišić).

Franačko *banma, banman* u srodstvu je sa got. *bandiva* »znak, zastava, barjak«. To značenje očuvano je u izvedenici na *-aria* < fr. *-ière:* tal. *bandiera* (13. v.) > *bàndijera* f (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Mljet, Perast) = (ikavski) *bandıra* (Kašić, Glavinić, Božava) = (hrv.-kajk.) *bandera* (Belostenec, slov. »barjak«) = *bandera* (Srbija, Hercegovina) »telegrafski stup«, arb. *bandiere.* Na *-as bandiraš,* gen. *-aša* m. Deminutiv *bandirica* (Mikalja). Pod zastavu su se sakupljali vojnici. To feudalno značenje očuvano je u *bandérium* u našem latinitetu. Odatle značenje *banda* f »1° grupa ljudi (pejorativno), *T* vojna muzika«, u Dalmaciji *banda* f »3° strana« (15. v., dubrovački i dalmatinski pisci, otoci, općenito), s *druge bande* (Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Račišće, Rab, Mljet, Vodice, Istra) = *banda* (Brač, Hvar), toponim *Vêla bonda* (Brusje, Hvar), etnik. *Velobãnjanin* prema *Velobônka* f, prilog *zbandičke* (skočiti). I arb. *bande.* Ovamo ide i glagol na *-āti rebandati, -am* (Vrbnik, prefiks *re-)* »ostaviti, napustiti«. U Perastu je zabilježeno *nabandati,* bez značenja. Stoji zacijelo u vezi sa *zabàndat* (Čilipi) »zapustiti«. Složenica *banda/ero* (Božava) < *banda di ferro* (haplologija). To značenje (3°) nastalo je po zakonu sinegdohe: *zastava* > *mjesto, strana, kraj gdje stoji* > *strana* uopće. Prilog *alabanda* (Vuk, nar. pj.) < tal. (vojnički, komandni izraz) *alla banda* »na stranu, sa strane, fuori bordo (kod davanja počasti na brodu)«.

Lit.: ARj 1, 60. 171. 172. 8, 306. Kušar, *Rad* 118,24. 25. Hraste, *BJF* 8, 26. *Pleteršnik* 1, 11. 300. *Miklósié 1. ZbNŽ l,* 315. Cronia, *ID* 6. *REW** 929. *SEW* 1, 42. *DEI* 424. 425. *GM* 26. Slawski, PF 8, 527-35. (cf. *RSl* 8,355).

bandar, gen. *-ára* m (Vuk, Srijem) = *bandās,* gen. *-aša* m (možda Srbija, jer riječ upotrebljava Pančić) »riba zvana i *bulješ — okun,* perca fluviatilis«. U Baji upotrebljavaju tu riječ i Madžari *(bandar).* Sufiksi *-ar* i -oś su naši. Oni osciliraju u toj riječi. Upor. još prividno složen pridjev *bandoglav* »lud čovjek« (Banja Luka).

Lit.: ARj l, 174. *Gombocz-Melich* 1, 271.

bandıma f (istročakavski), slov. *bendïma* (Notranjsko) = *mandîba* (slov.), odatle denominal *mendibati* = *bendiba* »berba, jematva, slov. trgatev«. Od istrom, *vandime* (Rovinj), s denominálom *vandāma* pored *mandama* = furl, *venderne* < lat. (složenka) *vīndēmia* > tal. *vendemmia* (od *vínům* i *demere,* prefiks *de* i *em rè)* od koje je *jematva* zacijelo preve-

denica {*jati = emĕre, v > b* betacizam kao u *Bol, bolta, en* > α kao u *láncún).*

Lit. : Pleteršnik 1,20.549. Sturm, *CSJK* 6,73. *REW*[3] 9343. *Ive* 27. Štrekelj, *DAW* 50, 3. 70. *SEW* 1, 42.

bàndur (I), gen. *-ura* (Palmotić, Kačić, 17. i 18. v.) = (II) *pandur,* gen. *-ura* m (Srbija, Hrvatska) »općinski ili gradski policajac, sudski poslužitelj (Vojvodina)«, »vojnik« *(Trenkovi panduri}.* Odatle prezime *Banduri* (Dubrovnik), glede dodanog tal. -r na naša prezimena upor. *Budmani, Ljepopili.* Od I i izvedenica na *-ica* (v.) *bandùrica* f (Kavanjin) »kula u kojoj su banduri«; od II sa posjedovnim *-ov: pandurov,* poimeničeno sa *-ica'. pandúrovica f* »žena pandurova«; sa *-nica* (v.): *pandūrnica* f »pandurska stražarnica«; sa *-ija: pandurija* f »služba pandurova«; denominali *pandurovati = panduru = pandurisati* (Lika) »vršiti tu službu«; složenica sa turskim *-baša* (v.): *pandurbaša* »voda, glavar pandura«. Taj naziv je madžarizam slavenskog podrijetla tipa *čobanja* (v.) *(pandur < pcdarb* od *pcditi* »tjerati«, v. *pudar).* Prvi oblik nastao je u Dalmaciji ukrštavanjem tal. *bandire* (v.) i *pudar,* zbog toga *b* mjesto *p.*

Lit.: ARj 1, 172. 9, 614. *BI 2, 7. Miklošič* 257.

banduska f (Stulić) = *benduska = benduška* (Sulek) = *brnduška = brnduša* (sa gubitkom sufiksa *-ka) = brnduška* (Vuk, Baranja) »crocus sativus, crocus vernus; colchicum autumnale; šafran, mrazovac (Vuk)«. Osim *brnduška* nijedan oblik nije lokaliziran. S istim značenjem postoji u rum. *brindușă.* I Tiktin i Puscariu uporeduju rumunjsku riječ s našom *brnduša,* ali kažu da je nepoznatog postanja. Sufiksi *-uša,* deminutiv *-uška* jasni su, *-uska* mjesto *-uška* može biti i štamparska greška. Zamjena sonantnoga *r* sa *ale* naliči na *krletka* od *kaletka* (v.). Osnova je nepoznatog postanja.

Lit.: ARj 1, 172.231.663. *Tiktin* 224. *DLR* 1, 640.

banistra f (Hektorović) = *banêstra* (Božava, Veli otok) = *benestra = benêstra* (Pag) = (anticipacijom suglasnika *r* u početnom slogu kao u *Drmitar < Demetrius) barnëstra* (Punat, Krk) = *bernestra* (Mikalja, Stulić) = *(ar, er >* f) *brnèstra* (Šulek, Rab) = *brnistra* (16. v., Vuk, Gornje Primorje) = (pseudojekavizam) *brnjestra* (Šulek) = *brnasta* (Seget kod Trogira, α mjesto e je u naglašenom slogu kao na Krku *banastra, v.* niže) »žuka, žukovina, spartium junceum«. To je mediteranska biljka koja raste od Španjolske preko Francuske, Italije, Balkanskog poluotoka sve do Male Azije. Daje otporna tekstilna vlakna. Služi za vezanje snoplja. Kad se osuši, upotrebljava se za potpaljivanje vatre. Postanjem je od kslat. *genesta* = kllat. *genista,* tal. *ginestra* (sa umetnutim *r* kao u *Spalatro, scheletro),* u istroromanskom *zanęstra* (Rovinj) = *źenestra* (Pula), u krčkoromanskom *banastra* pored *ginastra,* s istim zagonetnim *b* mjesto *g* kao u hrvatskom. Vjerojatno je krčki oblik posuđen iz hrvatskoga; *b* se nalazi i na Sardiniji: *binistra* (Logudoro) pored *jinistra.* Ime je mediteranskog podrijetla. U hrvatski je došla preko dalmato-romanskog. Daničić je uporedivao *b* mjesto velara *g* sa *b* u *bistijerna < cisterna > gisterna.* Upor. obratno *b > g guraste* mjesto *burnite* (Prčanj). Kao u *galatına* < lat. *gelatina* i ovdje bismo očekivali očuvano velarne *g* ispred *e.* Oblik *ganistra* nije kod nas nigdje zabilježen. Kako u krčkoromanskom postoji prótetsko *v* kao i u furlanskom (upor. furl, *voli* = krč.-rom. *vaklo < oculu,* koje prelazi i u *gu* u *guapto < octo),* a to protetsko *u* prelazi u hrvatskom u *b* (upor. *Brtonigla* = tal. *Verteneglio < *hortinïculd),* moglo bi se misliti da je **genista* dalo u dalm.-rom. **jenista* kao u južnoj Italiji *(jinistra* u Kalabriji i Logudoro te *yinoštra* u Campidanu) pa je **enestra* (upor. španj. i *enero < januariu)* s protezom dalo *ue(r)nestra > ba(r)nistra.* Manje je vjerojatno da bi ta proteza bila anticipacija suglasnika *v* u deklinaci)! *-va* (tip *murva); br < gr* može se upoređivati i sa slovenskim romanizmom *živa bresa* (Gorensko) < *giovedì grasso* u izričaju *kos mesa pa bokal vina, pa je živa bresa.*

Lit.: ARj 1, 173.232.664. 2, 784. Kušar, *Rad* 118, 16. *Pleteršnik* 1, 55. *Banali* 1, 246. 2,186.341. Starčević, *Vjesnik* 6, br. 389.3. *REW** 3733. *DEI* 1809. Alessio, *Onomastica 2,* 189.190. Skok, *ZRPh* 46, 406., br. 82. *Ive* 4. 155.

banpunica f (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) = *banjpunica* (Hirtz) »ptica koja se zove *cucka* (v.) i *ranjkusa* (v.), erithacus rubecula L., tal. *pettirosso,* njem. *Rotkelchen«.* Prema ovoj složenici izgledalo bi da je to *banova punica.* To bi mišljenje potvrđivali i nazivi *careva, kraljeva punica* za tu pticu. Međutim, ona se zove i *badnjakuša* (Poljica, Dalmacija), a to je izvedenica na *-usa* od *badnjak* »panj«, zbog toga što se leže u duplju panjeva (= *badnjaka,* v.). Suglasnička grupa

dnj bila je po zakonu asimilirana u *nj* (upor. *sklanje,* v. i *panem* pored *padnem).* Kolombatović (Dalmacija) je zabilježio da se zove *banjakuša.* Tom glasovnom promjenom naziv je izgubio vezu sa svojom leksikologijskom porodicom. Narodna etimologija započela je zbog toga svoj rad. Ona je mislila da je riječ bolje objašnjena ako se dovede u vezu sa *ponjava.* Zbog toga se u okolici Splita zove *ponjakuša.* Ali ni to nije bilo dovoljno jasno. U Starom Gradu na Hvaru zove se *poklańjuša* prema *pokloniti se, poklanjati se.* U Svinišću kod Omiša opet je ispušteno *a* u drugom slogu: *banjkuša,* iz razloga koji nije dosta jasan. Taj je oblik istom trebalo objasniti. Početni slog identificirao se sa starim pridjevom *banj* (v.) = *banov.* Mjesto ovoga pridjeva uzeo se i razumljiviji: *kraljev* i *carev, a* od *-kuša* nastade *punica* = u čakavskom narječju *pelnica.*

Lit.: ARj 1, 175. Hirtz, *Aves 5.* 7. 360. 366.

bánta f (čakavska i kajkavska riječ, ŽK) »1° molestiranje, neprilika, 2° globa (samo kod pisaca)«. Odatle u hrvatskim pravnim spomenicima, naročito kajkavskim, od 15. v. denominal *bântovati, -ujem* (Lika) = *bantovati* impf. (ŽK) »dosađivati, vrijeđati« i radna imenica na *-telj* (v.) *bantovatelj.* To je madžarizam ugrofinskog podrijetla *(bántani, bán, bánt, bánat* »bol« koji je ušao u srednjobugarski, čakavski i kajkavski, češki u Moravskoj, ukrajinski i rumunjski *(bănat* »neprilika«, *bănui* »sumnjiičiti«, *bantui* »smetati«).

Lit.: ARj 1, *П5-6.Маѓигомс,41. Miklošič* 7. *SEW* 1, 42. *Gombocz-Melich* 270.

bantuza f (samo jedna potvrda u Hektorovića) : *sude caklene, bantuze kë zovu.* [Od srlat. i tal. *ventosa* > fr. *ventouse* »kupice«].

Lit.: ARj 1, 176. *Dauzāt* 744. *DEI* 4013.

bänj m (17. v., Mikalja) »Г kupelj, 2° (lokalitet *Banj* kod Mula vojničko kupalište, 2° toponim kod Zadra, tal. *Bagno«,* od tal. *bagno* m, tako u čitavoj zapadnoj Romaniji. Inače je općenito u hrv.-srp., bug., madž., rum. i arb. femininum tako da se za balkanski latinitet mora pretpostaviti **balnea* f > vlat. *balnio,* (CIL XIV 914), što je upravo n. pl. kao fr. *joie* < *gaudia: bánja f* (14. v., Vuk) »1° kupelj, kupalo, ilidža, 2° Wanne, kupanje u toploj vodi u rupi ili u kaci, 3° toponim (Vrnjci: Vrnjačka banja, Ribarska pošta, Bijela u Boki)«. Nalazi se još u ukr. i rus. *banja* »Badstube«. Deminutiv na *-ica bânjica* f »1° mala banja, 2° toponim (izvor kod Zaječara, Beograd)«. Denominal na *-aţi bânjati se, -ãm* impf. (Vuk, bug.), *o-* »lavari« = *banjăti (se)* (ŽK, slov.) »liječiti toplom vodom«. Rum. *baie* (krivo po *REW* da je posuđeno iz slavenskoga), arb. *baje (j* u oba jezika nastalo je od *ni),* madž. *banya.* U madžarskom i rumunjskom znači također »Bergwerk, rudnik«. To značenje specijalizacija je termalnih kupelji koje izviru. Značenje »kaca za kupanje, Wanne« nastalo je po zakonu sinegdohe. Kako je femininum karakterističan za istočnu Romaniju, treba uzeti da su Slaveni posudili vlat. *balnia* na donjodunavskom limesu možda već u 5. ili 6. v. Ilirik se u rimsko doba odlikovao toplim kupalištima *(Aquae Balissae, Aquae* na Dunavu kod Timoka, odatle etnikum *Aquenï).* Deminutiv na *-olus balneolum* (odatle disimilatornim ispadanjem *l-l* > *0-Г) baneolum* : *Bánjál* (Rab), *Banjûla* "pored *Banjôla* (Bar, blizu mora, dvije vode koje tope zemljište. Dotiče se *Glêra* < lat. *glared).* Kllat. *balneum* < stariji *balineum* posuđenica je iz gr. βαλανεΐον koje je mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 176.178. 8, 306. Moskovljević, *NJ 2,* 234-238. 3, 118. si. (cf. *JF* 13, 287). Perušek, *ASPh* 34, 21. *Románsky* 92.93. *SEW* 1,43. *Bruckner, KZ* 45, 26-27. *Mladenov* 17. *Gombocz-Melich* 277-278. *Miklósit 1. REW** 916. *DEI* 406. Můrko, *WuS* 5, 1-12. (cf. *IJb 2,* 165). *Vasmer* 1,52. Isti, *RSl* 3, 261. *GM* 24.

banjoška f (Dalmacija, Šulek) »njeka vinova loza bijela grožđa«. Bez naglaska i bez tačnije naznake aree i kulture. Ni sufiks nije jasan. Nije zrela za etimologiju.

Lit.: ARj 1, 178.

banjščak m (kajkavska riječ, Lobor: *banjičak za liječiti banjke)* »gallium verum L., ivanjsko cvijeće«. Sufiks je doduše jasan i našeg podrijetla: *-šćak* (v.), ali osnova nije. Ne može se studirati etimologijski bez daljih obavještenja.

Lit: ARj 1, 179. Šulek, *Im.* 10. 446. 520.

bâr[1] m (Vuk, 17. v., jugozapadni krajevi, Hercegovina, kajkavski, Belostenec) = *bar* f po z'-deklinaciji (samo u jednoga pisca) »žito kao proso, muhar, lat. *panicům«.* Odatle *harika* »setaria viridis Beauv.« (Šulek), naziv za biljku obrazovan s pomoću sufiksa *-ika* (v.); *barovica* f sa *-ovica* (v.) »pogača od bara«. Sveslavenska riječ bez paralele u baltičkoj grupij *a* je nastao iz poluglasa ъ, koji je u češkom

poljskom i u oba lužická jezika zamukao u deklinaciji (češ. *ber,* gen. *bru).* Mjesto poluglasa ъ stoji *o* u ukrajinskom i panonskoslavenskom, kako pokazuje madžarska posuđenica u složenicama *bor köles, bormohar.* Kod nas je *a* u deklinaciji generaliziran kao u *panj* (v.). Ne stoji prema tome ni u kakvoj vezi ni s lat. *far,* gen. *farris,* ni s arb. *farr,* ni s furl, *fare,* što dokazuje α u tim jezicima i slavenska *i*-deklinacija, nego je ie.'korijen **bher-* »stršiti, oštrica« koji se nalazi i u *bor* (v.), *borovica* (v.), *brinje* (v.), *brana* (v.), a ne, kako je Daničić mislio, ie. **bher-* »nositi, donijeti«, slav. *berc, Ъъгаґі* (v.) i *brašno* (v.).

Lit.: ARj 1,180. 186. 190. *SEW* 110. *Miklošic* 25. *Bruckner* 21. *WP* 2,134.

bar[2] f, m (Marulić, akcenat je Daničićev) »mnoštvo, svi zajedno *(puka bar* kod Marulića)«. Dolazi i u vezi sa *sav* i s instrumentalom od *bar: sav barom* (Marulić, Mrnavić) »savkolik«. Već je Daničić dobro vidio da je to perzijska riječ *bar* koja se nalazi i u perzijskoj složenici *bari* »jedanput«, gdje í znači »jedinica«, a kao prilog znači »dajbudi, wenigstens, du moins«. Ta perzijska složenica ušla je u turski u dva vida: *ban* i *barım* (vulgarni oblik) u istom značenju. Odatle prodriješe oba turska vida, finiji *barı ı* vulgarni *barım* u sve balkanske jezike. Kod nas je taj tursko-perzijski prilog istisnuo iz upotrebe na cijelom teritoriju naš domaći prilog *dajbudi* (v.) i *dar* (v.) te se pojavljuje u svemu u devet varijanata: 1. bez dočetnog samoglasa *-i,* valjda prema *dar,* koji je istisnut: *bâr* (18. v., Vuk i ostali leksikografi, pisci, nar. pj. i običan neknjiževni govor), tako i slovenski *bar,* bugarski i madžarski *bar; 2.* sa zamjenom tur. *-г* > *i: bari* (Marulić, 16. i 18. v.), također bug. i arb. *bari;* 3. sa zamjenom tur. -z > *-e* (upor. *baterisati,* v.): *bare* (17. v., pisci i nar. pj.), ovako i bug. i arb. *bare;* 4. vulgarni turski *barım* dolazi samo kod Stulića *barim,* ovako i u bug., rum., čine. *barim;* 5. isti turski oblik izgovara se i kao *barem* (Vuk, 17. -v., kod pisaca, leksikografa i u današnjem književnom i saobraćajnom govoru); to je ušlo i u čakavski i kajkavski te u Kosmet; također bug. *barem;* 6. dočetno *-m* zamijenjeno je sa *-n: baren* (Stulić, upor. *Ijudèn,* Split): 7. u ŽK pored *bar* govori se *barom* sa zamjenom *-em* > *-om* prema instrumentalu; 8. dolazi udruženo s domaćim *daj* < *da+i: dajbar; 9.* u Kosmem postoji *a > e: bere, berem* u istom značenju; ovako i u bug. *beri.* Mladenov izvodi *bar* iz domaćeg *έα* (v.) + *-že.* Protiv toga izvođenja govori najprije turski akcenat koji je očuvan u bugarskom, arbanaskom i rumunjskom. Naš akcenat je prema domaćem *dar* (v.) i ne govori ništa o autohtonosti priloga, nego samo za to da je došlo do unakrštavanja domaće i strane riječi. Protiv autohtonosti govori nadalje i činjenica što se ona nalazi samo na Balkanu, a ne i u sjevernim slavenskim jezicima. U Kurelčevim *Jačkama bar* znači »premda, ako i«, jednako kao u madž. *bar.* Ali za slovenski, hrvatsko-kajkavski i čakavski mora se dopustiti i tumačenje koje je predložio Mladenov za bugarski. V. niže pod *bo.*

Lit.: ARj 1, 180. 184. 185. 186. *SEW* 1, 44. *Miklošič 1. Mladenov* 17. *GM* 27. *Elezović* 1, 32. *Tiktin* 159. *Dicţionarul* s.v. *Gombocz-Melich* 279. Korsch, *ASPh* 9, 488. *Deny* § 459.

bara f (Vuk) »1° palus, močvara, značenje općenito i u književnom jeziku; 2° pratum, livada koja se kosi (Lika); 3° (po semantičnom zakonu sinegdohe biljka) carex L., juncus (Bella, Belostenec) jer te biljke rastu u barovitim krajevima«. Također toponim. Odatle pridjevi: 1. *barski* (kornjača, zmija, žaba); 2. *baran* (ne nalazi se u književnom jeziku, nego u toponimiji) »paludosus«, poimeničen s pomoću *-ica : harnica* »locus paluster«, s pomoću *-jak* (v.) *barnjak* »acilius Leach.« jer živi »u barah«, s pomoću *-jača* (v.) *barnjača* »žaba, biljka i zemlja iz barovitih mjesta«; 3. *baròvit;* 4. jedanput *baratasi* (17. v.) i 5. *barnát.* Izvedenice : deminutiv *borića* (Vuk) ; s pomoću *-eš* (v.) *bareš,* gen. *bareša* m (Vuk) »palus«, odatle *barešnjak* m »acilius Leach.« (upor. bug. *barešnica);* augmentativi s običnim sufiksima *-ina, -etina: bariņa* f (17. v.), *baretina* f te *baruština* f, s neobičnim sufiksom *-uština,* koji je po svoj prilici nastao iz *-juža* (upor. *kaljuža),* s pridjevskim sufiksom na *-ski* (v.), poimeničen s pomoću *-ina* (v. gore *bariņa, baretina). Baruža* f je u Smokvici na Korčuli »umjetno pojilo u polju za životinje«.

Bara se nalazi u svim slavenskim jezicima, osim u polapskom i oba lužická jezika. Posudiše je Madžari u Bačkoj *(bara),* Cincari *(bară,* v. značenja kod Dalametre) i (Novogrci) : ngr. μπάρα u značenju koje stoji blizu bugarskom *bara:* »1° mala tekuća voda, potok, voda; 2° stajaća voda, lokva, blato«. Značajno je arb. *berrak* »močvarna zemlja« koje pretpostavlja jslav. **bannjak* (v. gore). Po značenju mogla bi *bara* biti srodna sa *brna* f (v.) »blato« < stslav. *brbnbje* (Bruckner). Nema paralela u baltičkoj grupi, a niti ie. veze nisu utvrđene.

Mladenov je dovodi u vezu sa sanskrt. *barbura* m »voda«, gr. βόρβορος »blato«, što fonetski ne ide. Pomišlja se i na tursko (avarsko?) podrijetlo *(bare* »močvara« kod Kamasinaca, tungusko *biral* »rijeka«). Miklošič uporeduje s tršć. *baro* — furl, *bar* »Büschel«, što semasiološki ne ide.

Lit.: ARj 1, 180. 186. 191. *Miklošič* 7. *SEW l,* 43. *Mladenov* 17. Isti, *IzvSSF* 17,4,228 -47. Isti, *GSU* 11,201. i si. *Bruckner, KZ* 51,222. *ASPh* 39, 4-5. *GM* 33. Vasmer, *RSI* 3, 255-6. *Gombocz-Melich* 1,279.

baraba m, f (Banja Luka i općenito Bosna i sjev. Hrvatska, također kajk. i slovenski) »1° besposličar, niškoristi (hrv. prevedenica njem. Taugenichts, Nichtsnutz, tal. fannullone), 2° nevaljao čovjek«. Nije potvrđeno u drugim balkanskim jezicima, ali nije potvrđeno ni u jadranskoj zoni, nego samo u unutrašnjosti. Bit će da je i to , i tršć.-mlet. *baraba* »malvivente, rubagiorni«, *barabba* »giovinastro«, u vezi sa biblijskim imenom *Barabbas* (sir. složenica od *bar* »sin« i *abba* »otac«, v. *opat).* Upor. međutim i ime tur. plemena *Baraba* (između Omską i Tomską).

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 3. 77. *REW*[3] 940. *DEI* 427. Skok, *Slávia* 15, 185. Vaillant, *RES* 18, 185. *Lokotsch* 220.

baràbãr, prilog (17. v., Vuk) = *bărabar* pored *barabăr* (Crmnica, Crna Gora), odatle denominal *barabáriti se, -obarím* impf. (Vuk, Kačić, Obradović) »uporedo s kime stajati ili sjediti ili ići, jednačiti se«, *izbarabarlt, -arim (se)* (Kosmet) pf. »izjednačiti, sravniti«. Nalazi se i u bug. i arb. *barabar,* odatle denominal *barabarja se.* Turcizam perzijskog podrijetla *(beraber, barabar,* glagol *beraberlemek).*

Lit.: ARj 1, 181. *Mladenov* 17. *GM 26.* Miletić, *SDZb* 9, 440. *Elezović* 1, 220.

barakan, gen. *-äna* m (Korčula) = *barakan,* gen. *-ana* m (Dubrovnik) »vuneni pokrivač na postelji, kuvertur deblji od velence«. Od tal. *barracano* (13. v.), srlat. *barracanus* < ar. (< perz.) *barrakān* »panno grossolano di pelo di capra o di cammello«. Preko njem. *Barchent* > *brkan* m (Stulić) »(1°) panni genus«, *brkan* m (Vuk, Boka, 16. v., Nalješković, Hrv. primorje) = *barhan, berhan* (Hrv. primorje, Lošinj) »(2°) ženska suknja« = *bran* ili *brhan* (Tivat) »(3°) jaka ili teško gornje žensko odijelo, cottola, jaka nagrešpana (ima *tïrake* koje narod zove *opiece)«* —- *brehan, brhan* (Istra) »ženska kiklja do pasa«. Deminutiv *brhanac, gen.-anca* (Istra). Geografska area ne govori u prilog njemačkog posredništva. Nalazi se još u slovenskom, češkom i poljskom jeziku. Od njem. *Barchent* potječe izvjesno *parket* m (Lika) = *parhet* (Karlovac) = *parket* »neko sukno«, pridjev *porketski.*

Lit.: ARj 1, 640. 9, 652. 10, 863. Tentor, *JF* 5, 203. *SEW* 1,44. *Lokotsch* 250. Korsch, *ASPh. 9,* 488. *REW* 941. *DEI* 427. 455.

barâkula f (Cres) = deminutiv na *-iča barakulica* (Poljica) »ka' mala raža« = krč. -rom. *barakoluta.* Od mlet. *baracela* (1508) »id«.

Lit.: Ivanisevic, *ZbNŽ* 8,216. *Banali 2,* 172. *DEI* 428.

baran m »ovan« (u J. S. Reljkovića), odatle deminutiv *barátiak* (Budinić), možda i hipokoristik *bara* »ime kozi krmači« i uzvik *bar,* koji se kaže ovci u Hercegovini da mirno stoji. U Dalmaciji (Pavlinović) zabilježen je pridjev *barasi* za ovcu koja je bijela i crna oko vrata, ali tu je vjerojatnija veza sa *bãrzast* (v.). Belostenec je zabilježio *boran* kao dalmatinsku riječ u značenju »aries ad diruendos muros«, dakle kao ratno oružje. Tu je *a* > *o* kao u staroruskom. U antroponimiji i toponimiji postoji *Baran, Borani, Baranovu,* ali to može biti hipokoristik od *Baro,* a ovo je opet hipokoristik od *Bartholomeus.* U drugim južnoslav. jezicima nema potvrda, dok jė u sjevernim slav. jezicima riječ općenita. Da je postojala i na Balkanu, to dokazuje arb. *berr* »ovca«, gr. βάριον' πρόβα-rov kod Hesycha. Potvrđena je još kao alpinska riječ, u nordijskom i u keltskom. Madž. *bárány* »jagnje« potječe iz panonsko-slavenskoga. Riječ je svakako predie., ali upor. i nperz. *barra* »jagnje« *(*varnak,* pehl. *varak* »ovan«). Miklošič je upoređivao još i mordv. *boran,* koje je možda iz ruskoga.

Lit.: ARj 1, 180-2.549. *SEW* 1, 43. *Mikhšič* 7. Bruch, *WuS 6,* 171. Joki, *Unt.* 245. Vasmer, *RSI* 3,256. Meillet, *RSl* 2,69-70. *Brückner,* 15. *Slawski* 27. Matzenauer, *LF* 7,5. *GM* 33. *Gombocz-Melich* 282. *REW*[3] 1049. *Wartburg* 1,335. *WP* 1,269.

barară f (Sulek), »njeka loza vinova«. Bez naznake tačnog značenja, kulture, aree i akcenta neuporabljiva za etimologiju.

Lit.: ARj 1, 182. Šulek, *Im.* 10.

barat m (hrv.-kajk., Belostenec) »commercium«. Postverbal od *baratati, -am* impf. (Vuk, Perast, 16. v.) = *barátai, -am* (ŽK, slov.) »trgovati«. Apstraktum na *-íja barátija* f (ŽK) »trgovanje«. Radna imenica na *-arius*

> tal.- *-iere: baràtijer,* gen. *-éra* (17. v.) »igrač«. Od tal. *baratto, barattare, barattiere* »id.«. U sjov. (s umetnutim n pred dentalom) *baràniati (na-, pre- se)* s postverbalom *barant, barantîja, barantâvec = beret, beretáti* (Dolenjsko) »id«. Ovamo ide još prema lat. *-atorem* > mlet. *-adui barodur* m (Split) »Vogel, welcher dem Vogelsteller durch die Flucht entgeht« < *barattatore* (haplologija *tado* > *do).* Daničić stavlja ovamo još *barat,* gen. *-ata* (Srbija) »trijem pred vodenicom«, ali je semantički predaleko od prve riječi.

Lit.: ARj ї, 182. *Pleteršnik* 1,12.20.216.624. Hirtz, *Aves* 7. *DEI* 429. *REW** 943 a. *SEW* 1,44.

barati, *-am* impf. (Zore, ribarski termin, subjekt *riba;* govori se valjda negdje u južnoj Dalmaciji) »pomaljati glavu iz vode, glavati«. Apstraktum na -я/a *bârnja* f (Zore) »pomaljanje glave iz vode (također ribarski termin)« Prema Daničiću < tal. *barare,* furi, *bara* »truffare, frodare, ingannare per lo più nel giuoco«, denominai od *baro* »truffatore«. Ne zadovoljava semantički. Prije će biti da je to dalmatoromaski leksički ostatak s betacizmom *b* < *v* (upor. *Bol)* od lat. *varare* »prekoračiti« koje je potvrđeno na iberskom poluotoku s prefiksom *es-* < lat. *ex-* katal. *esbarar,* španj. *desbarar* »gleiten, einen Fehler begehen«.

Lit. : ARj 1, 182. *REW*[3] *9l5l* a. *DEI*428.443.

baratina f »nekakvo tkanje«. Daničić izvodi od srlat. *barratus* (pridjev, upravo part, prêt.) od *bana* »motka«, odatle na *-arius* > *u.-iere barijera* (internacionalni galicizam < fr. *barrière),* ali se to ne može opravdati jer riječ nije zrela za etimologijsku ispitivanje kada joj se ne zna značenje. *Barra* je iberska riječ potvrđena i u baskickom.

Lit.: ARj 1, 182. *DEI* 444.

barba m (jadranska zona, napose Kvarner, Istra, Hrv. primorje, Rab, Hvar, Božava) »stric«, indeclinabile pred ličnim imenom, upor. čak. *barba Ivanu* (Brusje). Arb. *barbe* Od lat. >-tal. *barba* »brada« s kojom je u prasrodstvu. Nalazi se još u grčkom (Epir), u južnoj i sjevernoj Italiji. Glede semantičkog razvitka upor. *barba* > *brada* > *stric, Onkel* i u sjev. Italiji i u Graubundenu. Na tal. sufiks *-itta* > *-etta* upućuje *barbétta* f (Božava, Perast) = *barbeta* (Dubrovnik, Račišće) »konop kojim se barka veže za kopno, sprone d'una barca pescehereccia« < tal. *barbetta* < fr. *barbette.* Od kslat. *barbìtium* (Apulej, > tal. *barbigi)* > *bàrbeza* f (Vuk) »šamija a pod njom kapa od crvene čohe, po tom bijela mahrama«. Upor. tal. *barbazzale, barbozza.* Na lat. *-atus* završava *Barbât* (toponim Rab, Pag) = *Brbot* (gornji najnapučeniji dio Bara, brežuljak pod pećinom *Spile).* Naziv se odnosi, kao *Kosmaj,* na mediteransku sitnu šumu. Na *-arius* > tal. *-iere bàrbijer* (Perast) = (16.v.) *barbír* (1572, Rab, Božava, Brusje, Krašić, Prigorje) »1° brijač, 2° marvinski liječnik na selu« = *barber,* gen. *-éra* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) s izvedenicom *barberski, barberov, barberija, barbernica* = (s disimilacijom *r-r* > *m — r) bèmbër* (nar. pj.), *bènberin* (Vuk, Crna Gora) (slov. *bdrbir* »zdravnik«), hipokoristik *bérbo,* s metatezom *breber* (Vitezović). Upor. madž. *borbély* (disimilacija *r — r* > *r — 1).* Preko tur. *berber* (perz. *barbar)* > *berberin, berberînov, bèrbërnica,* augmentativ *berberina, berberin, -im (o-)* »brijati«. Balkanski turcizam: bug. *berberin,* arb. *berber,* ngr. μπερπέρις = μπαρμπέρις. Augmentativ na tal. *-one: bàrbun,* gen. *-una* (Vuk, Mljet, Dubrovnik, Bijela) = *barbûn,* gen. *-una* (Rab, Krtole, Ulcinj, Arbanasi) zove se i prevedenicom *bradòvatica* (Dubrovnik). Deminutiv *barbe(n)ka* (Mikalja) nije dovoljno potvrđen. Postoji još u bugarskom i u novogrčkom. Balkanska je riječ talijanskoga podrijetla. Ista riba sa *triglom* (v.). Složenica *barbaćep* m (M. Držić) »nekakva ptica«, od tál. složenice *barbach(i)eppo* (15. v.).

Lit.: ARj 1, 130.131.183. 184, 580. 620. 8, 324. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 22. *Macan, ZbNŽ* 29, 208. Hraste, *JF* 6, 207.209.210. Isti, *BJF* 8,48. Korsch, *ASPh* 9,488. Perušek, *ASPh* 34,21: Jagić, *ASPh* 8,319. Fink, *Imenik* 44. *DEI* 429-431. 435. Skok, *Slav.* 57, passim. Jireček, *Romanen* 2, 24. Stefanie, *Rad* 285, 78.

barbakan m »Г kup kamenja koji dijeli u krasu kultiviranu zemlju, 2° nasip protiv poplave (Potomje), 3° toponim (Lastva)«. Od tal. *barbacane* m (12. v.) »rinforzo ad opere di fortificazione«, od perz.-ar. složenice *barbah-hanä* (za drugi dio v. *han).*

Lit.: Lokotsch 187. *DEI* 430.

barbúcati, *barbūcām* impf. (Lika) prema *barbúcnuti, barbūcnēm* pf. (Lika) »ticati, taknuti u što zabranjeno«. Po značenju može se upørediti sa *bàrkati, -am* impf. (Vuk) »ticati, bockati« prema *bǎrnuti, -ēm* pf. (Banja Luka) »dirnuti«. Razlika je samo u tome što prva serija pretpostavlja deminutivan glagol na *-ucati, -ucnuti,* a druga na *-kati.* Prva serija

pokazuje redupliciranu onomatopejsku osnovu *barb-,* a draga nereduplicirami, koja stoji u vezi s bug. *baram* »tičem, tražim« i slov. *barati* »pitati«. Mladenov veže *baram, bârna, barvám, -nivám, -nuvam* ispravno sa *barkam, bărnivam* kao i Daničić koji *barkati* drži onomatopejom kao *ubrkati* (v.). Onomatopeja *barb-fbrb-* veoma je raširena u hrv.-srp. Vuk (Baranja) ima *barbukati, barbūčēm = brkúkati = brbótati, brbōčēm* (subjekt: *bik, patka,* s onomatope)skim *-ot-,* v.); *brbúčiti, brbučím* »tumariti u što rukom ili glavom«. Upór. onomatopeju *barbuk* »glas koji biva u vodi kad se udari po njoj« i *štrbok* ŽK »glas kcji nastaje kad netko skoči u vodu«.

Pored deminutivnih glagolskih sufiksa *-uk-* > *-uc-, -ot-* imamo još *-olj- : brboljiti, -гm* (Vuk) »labris crepare«. Bez ovih sufiksa postoji *brboti, -am* impf. CTrebinjska nahija) = *bȑbati, bȑbam* (srednja Slavonija), pored *ràzbrbati, -ām* (objekt *stvari* ili *voće)* »přemetati, tražiti rukom nešto po kući«, u onomatopejskom prijevoju *brêbiti* pf. »lupiti«. Upor. bug. *bărbja, băbrja, băborja, băbla.* Sve su to onomatopeje starog tipa *barbarus,* koje se još nalaze sa samoglasnim i suglasničkim varijantama u *brtljiti* impf. = *brblati* (v.), *prtljati* (v.), *bobòtati, bobočem* (v.), *boboniti, -im* (v.).

Lit.: ARj 1, 184.189.614.615. *SEW* 43. *Pleteršnik* 1, 12. *Mladenov* 17. 52. 620. Matzenauer, *LF* 7, 5—6.

bardak, gen. *-aka* m (Vuk, 15. v., Risan) = *bardak,* gen. *bardaka* (Kosmet) »1° krčag ili staklo s noscem; 2° bijel i šaren sud koji se u Srbiji zove *bokar* (v.) i *milojka* (v.) (Risan); 3° povelika čaša s drškom ili bez njega; 4° mali zemljani krčag za vodu bez nosca, samo s drškom (Kosmet)«. Odatle deminutiv *bardače,* gen. *-eta* m (Kosmet), *bardačić* m (Vuk), augmentativ *bardačina ï,* radna imenica s pomoću *-džija* (v.) *bardagdžija* (Vuk), metafora *barda klija* f (Fruška gora), izvedena s pomoću *-li* = s pomoću *-ača bardakača* f (Gojbulja), *bardagača* (Kosmet) »crna šljiva nalik na bardak«. Turcizam osmanlijskog podrijetla *(bardak < bar* »držak« i sufiks *-đak = -tek)* istog značenja, nalazi se u svim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 184, *Elezović* 1, 31. *Lokotsch* 230. *GM 27. Mladenov* 17. *Deny* § 930.

bare d m (Malhinje, Kras, slov.) »1° pust n; rodan kraj, teren; 2° biljka nymphaea alba« = *borêd* m »biljka triticum repens«; *in bare do* u dokumentima na Krku »zapušteno zemljište«. Od séč.-tal., istro-rom. *baredo* »1° *id.,* 2° Büschel«. Izvedenica na lat. *-ētum* od gal. *barras.*

Lit.: Pleteršnik 1,12.45. *REW*³ 964. *Bezlaj* 48. Maver, *Slávia* 2,32.

baréta f (Perast, Potomje, Dubrovnik, Cavtat, 16. v., Vuk, Hrv. primorje) = *baréta* (Vela Luka, Korčula) = *berita* (Božava, 15 — 17. v., Malínská, Baška, Rab) »kapa tamnoplave boje s cufom (čup, v.) na kraju«. Na *-uša beretuša* f (Kolombatović, bez naznake gdje se govori) »anas boscas«. Od tal. *barretta* f pored *barello* m (s asimilacijom *e — a > a — a* kao u *galatına, žaladija, salvations* itd.) i *berretta* f (14. v.), poimeničen pridjevski deminutiv na *-Ittus > -etto* od lat. *birrus* (u Dioklecijanovu ediktu o cijenama) »cuculia brevis«, riječ koja je keltskog podrijetla (upor. ir. *berr,* kimr. *byrr* »kratak«). Bez deminutivnog sufiksa dolazi s prefiksom *ex-* > tai. *s-,* kojim se pojačava značenje (upor. *merga* pored *smergo),* u *zbir* (Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *zbir* (Vuk, Primorje) = *žblro* (Cres) »Γ uhoda, pandur; 2° financ«. Na *-ьc > -ac žbírac,* gen. *-rea* (Split, okolica) »eine Art Krebse« (metafora). Na *-il* (upor. *ribič) birič* m (hrv.-kajk., Jambrešić, Voltiđija) = *birič,* gen. *-iča — berič* m (slov.) prema f *birička* »sudski sluga, pandur, der Scherge«, s leksikologijskom porodicom *birićevina, biričiti, bIriški.* Nalazi se još u češ., ukr. i rus. Može biti u vezi i s madž. *biro* (od tal. *birro* m (14. v.) »policajac«, nazvan ovako po pridjevu *birro* »crvenkast«). Ta riječ u tom značenju nije identična sa gornjom riječi keltskoga podrijetla s kojom se unakrstila. *Birrus* kao pridjev za boju potječe od gr. πυρρός »crven«.

Lit.: ARj 1,185.237.327. Budmani, *Rad* 65, 163.165. Hirtz, *Aves* 11. *Pleteršnik* 1,27. Kušar, *Rad* 118, 19. *Miklósié* 406. *SEW* 1,57. *REW*³ 1117a. *DEI* 445.496.528.

baril, gen. *-ila* m (Hvar, Brač, Rab, Bela Krajina) = *bàrii* = *bario,* gen. *bâr j ela* (Dubrovnik, Perast, toponim Kotor) = (s prijelazom u neutra) *barilo* (ŽK) = *bărjelo* (Crna Gora) = *barela* (Ozrinići, Crmnica) »irula drvena posuda od dužica kao vjedro«. Deminutivi na -6C > *-äc barjelac,* gen. *-ioca — barilac,* gen. *-ioca — barïlac,* gen. *-Ica* (Krašić, također slov.) = na *-će barttce,* gen. -a (ŽK) = *barilce* (ŽU) = *barioce, bariočac,* gen. *-čca,* na *-ić bariočić,* na *-ica barilica,* na *-če,* gen. *-četa barilce* n, na tal. deminutivni sufiks *-ot barilài* (Budva), na *-as barilai.* U bug. *barilo,* pored

grecizma *varel.* Rumunji posudiše *holercă* < rus. *balyrka* (metateza *-rei-* > *-1er-)* > madž. *báderka, barilica., barilla.* Ngr. βαρέλι, βαρέλα (augmentativ) > arb. *varielë.* Postoji još varijanta sa *u* mjesto *a: burilo* n (Hercegovina) »drveni sud za vodu kao *bure,* mnogo duže nego šire«, odatle *bmionica* (Hercegovina) »mjesto pred kućom za *burila«,* bugarski isto tako deminutivi *burilka, burilce.* To *u* je od *bure,* gen. *bureta* n (Vuk), kolektivum *bürad,* gen. *-i* (Vuk), deminutivi *burénce,* gen. *-eta* (Vuk), *burica* (Cres, Istra, slov.) »drveni sud od dužica sa zaklopcem sa dva uha u kojem -se nosi hrana pastirima i ljudima u polju«. Unakrštanjem *burica* i *barilo* nastade *burilo* n (Hercegovina, bug.). Odatle arb. *burile. Baril(o)* nalazi se još u stfr. *baril,* odatle tal. *barile* i balkanski refleks, sa *rr* prôv. i port. *barrii.* Stfr. *baril* izvodi se od longob. *bara* s pomoću lat. sufiksa *-ile.* Upor. sa deminutivnim • sufiksom *barriclus* (9. v.). Značajno je da se s ovim deminutivom slaže slov. *barîgla* f »Fuhrfass, Lagel« (Štajersko, Gorenjsko, Notranjsko). Oblik sa *u* stoji u vezi sa mlet. *boria* »botte«, tal. *barracela,* stfr. *bűire* »Krug«, fr. *burette, burinette,* tal. *burrini* m. pi. »scodelle molto cupe«, *vurro* (Otranto) »sorta di vaso« koje Battisti veže s *byrrhos,* prema Hesychiju etraščanska riječ. Odnos između *barile* i *bure* nije jasan. Battisti veže *borile* s prov. *barrica* »botte, barile«, odatle fr. *barrique* »glinena posuda«. Ta je riječ prema španj. *barro* • »glina« po svoj prilici iberska. Imale bi se prema tome pretpostaviti **barra* i **burro* kao mediteranske riječi. Odatle *barilo* i *burilo.* Bruch ih veže sa *baris,* odakle je *barka.* Upor. još rum. *buriu* (Muntenia) »kleines Fass«, deminutiv *buriąs.*

Lit.: ARj 1,186.188.710. 739.740. Ribarić, *SDZb* 9,136. Tentor, *JF* 5,203. Jagić, *ASPh* 1,159. Hraste, *BJF* 8,22. Kušar, *Rad* 118, 23. *Pleteršnik* 1,50. Sturm, *CSJK* 6,83. *Miklošič 1. SEW* 1.44. *Bruckner* 17. *Mladenov* 50. Bruch, *WuS* 7,166. *REW*[3] 1038.1408. *FEW* 332. Štrekelj, *ASPh* 12,455. 26,412. *Gombocz-Melich 292.' GM* 54. *Tiktin* 244.

barka f (Perast, Božava, Rab, Dubrovnik, Cavtat, danas općenito u gradskom govoru, i slov.) »čamac, plav f (Lika, K)«. Prema grčkom izgovoru bug. *varka* pored *barka* prema turskom. Deminutivi na *-ica barčica* (15. v., Vuk), na *-e barle* n (Vuk) »Γ lađa, 2° piscina lignea«, na tal. *-itta* > *-etto* upućuje : *f f k t* = *vrkët* m (Crna Gora) »mala ladica« < tal. *Marchetta* (1226). ß umjesto / nastalo prema tur. *párakét.* Upor. još slov. *barkotôn* m »Galeere, grosses Flussschiff«. *Na -ustus* (sufiks nepoznatog podrijetla) *barcuscius* u dubrovačkim spomenicima. Upor. tal. *barcoso* m (14. v.) »bastimento antico da guerra e da traffico«. Denominai: slov. *izbârkati, -am* < tal. *sbarcare* (s- < lat. *ex- Λξι).* Postverbal *dèzbarak,* gen, *-řka* m (Boka, nar. pj.) < mlet. *desbarco (des- < lat. dis- = ex* »iz«). Na *-aneus: Barcagno* toponim (Zadar), hrv. *Brodarica,* jer je tal. *varcare* unakršteno sa *barca.* Arb. *barke.* Podrijetlo riječi je zacijelo mediteransko. Veže se sa gr. βαρις, -ιδος, koje potječe iz Egipta (koptski *bari, baare* < egipatski *br).* Battisti je veže s iberskim toponimom *Barca/ Ibarca (i* je iberski član) i sa *barışa* »vrsta posude« (upor. fr. deminutivni *vaisseau* < vlat. deminutiv *vascellum)* i s *Ibar* i *iber* > španj. *Ebro.*

Lit.: ARj 1,189.2, 368.3,74. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 23. Skok, *ZRPh* 57,480. *Pleteršnik* 1,12.300. *GM* 27. *REW*[3] 3952. *DEI* 436. *Románsky* 131.

barna m (Vuk, Vojvodina ?) »fuscus equus et bos«. Odatle pridjev, .na *-ast barnást* »mrk« i imenica *bámulja* f »ime krave«, izvedena sa sufiksom *-ulja* (v.). Madžarizam njemačkog podrijetla *(barna* < njem. *braun)* istog značenja.

Lit.: ARj 1,189. *SEW* 1,44, *Gombocz-Melich* 297. Štrekelj, *ASPh* 18, 508.

baron, gen. *-ona* m (17. v.) = *baron* (ŽK, također prezime) = *barun,* gen. *-una* (16. v.) »feudalna titula franačkog podrijetla«. Apstraktum na *-stvo barunstvo* = *baronstvo* n. Femininum je pejorativan *barona* (Budva) »lopovica«. Na *-aceus baronâco* m »lopov«. Denominál na *-ati barimat, -am* = *baronati* impf. (Budva) »lascivire« < tal. *bar onar e.* Prvobitno je značenje franačke riječi »čovjek« koje se očuvalo u španj. *varon,* port, *barão* i na Siciliji *barom.* Riječ je ušla u srednjolatinski prema starofrancuskoj deklinaciji *bér* (hóm.), *baron* (ak.): *baro,* gen. *baronis,* odatle u naš i madžarski latinitet i naš narod. U franačkom je značila kraljevskog čovjeka kojega položaj stoji između *comes* = *grafia* > *grof* i *castellanus* »zapovjednik grada«. Pejorativiziranje je toga feudalnog naziva nastupilo već u sjevernoj Italiji, a odatle je došlo na južni Jadran: *barón* »ribaldo, canaglia«.

Lit.: ARj 1,190. *REW*[3] 961. *DEI* 444.

baroziti, *-im se* impf. (Hrvatska) »svađati se«. Nedovoljno potvrđen glagol, bez tačnije naznake aree i bez akcenta. Daničić ga izvodi

iz madž. *faragni* »sjeći«, što ne zadovoljava ni fonetski ni semasiološki. Upor. ipak *barünati* impf. (Lješće, Lika) »plašiti nekoga s kime«.

Lit.: ARj l, 190.

bârsa f (Bela, Stulić, Pavlinović, Dalmacija) »Ijesa na kojoj se voće suši«. Daničić je ispravno postavio srlat. *bersa* »Ijesa«. Bit će poimeničeni part. perf. *versus* od *vertere,* s vlat. prijelazom *v* > *b* kao u rum. *bată* < lat. *vitla.* Dalmato-romanska posudenica.

Lit.: *ARj* 1,190.

baršon m (17. v.) = *baršun* (17. v.) = *baršun* (ŽK) »Γ kadifa (v.) = belud (v.) = velut (v.), 2° vrpca oko šešira (ŽK)«. Odatle pridjev na *-ski* : *baršunski* (cvijet), deminutiv *baršunak,* gen. *-ka* »kadifica«, ime biljke na *-ka* (v.): *baršünka* f »lagurus L., sericosomus Servil!.«. Nalazi se još u slov. *baršun* »samet«. Madžarizam turskog podrijetla *(bársony,* riječ koja stoji u daljoj vezi s perz. *abrišem, ebrēšem, barēšam* »svila«, v. *ibrišim).* Daničić je krivo mislio na vezu s lat. *barchanus* > *brkan* (v.).

Lit.: *ARj.* 1,190. *SEW l,* 44. *Miklošič* 414. *Gombocz-Melich* 300-1.

Bartolomej m (13 — 17. v., *gospodin Bartolomej š Čabdada)* = (s tal. dočetkoia *-eo) Bartolomeo* (Glavinić) = (-aeus > -ij, *-ija, -ije) Bartolomij, Bartolomija* (16. v.), *Bartolomije* (15. v.) = (ispuštanjem dočetka *-maeus,* što može biti kraćenje, obično kod drugih imena, ali i pučka etimologija koja je shvatila taj dočetak kao latinski posjedovni pridjev *meus* = tal. *mio): Barto,* gen. *Bartola* (15. v., *SO.* *Barto* u Divkovića, Posilović) = *Bartol,* s pridjevom *Bărtolov,* poimeničen na *-ka bartolovka* »jabuka«, na *-šćica* > *-šica bartolšica* »kruška«, prezime *Bartolović* — (s tal. -o) *Bartola* (15. v.) = *Banuo,* gen. *-ula* (15. v., Bandulavić, Aněić), s pridjevom *Bartulov,* prezimena *Bartulio, Bartulović, Bartulica* = (or > *r) Brtol* (16. v.). Hipokoristik *Bare, Bariša,* prezime *Barišić.* U Dubrovniku je potvrđena izmjena *b* > *m:* lat. *Martolus* m > *Martol(o)* prema *-ica Martulica* m (13—14. v., najstarija potvrda iz 12. v. *Martoo,* što bi bio i najstariji primjer *-l* > *- o).* *Martolus* je nastao od *Banalus* zbog *sanctus- svįtt* koje stoji pred imenom. Od grupe *tb* moglo je nastati *trn.* *Banula* se zove i dio Bara, ispod Lisînja, gdje stanuju muslimani i katolici. Zacijelo je tu morala postojati nekada crkva *sv. Banula.* Na istoku izgovara se prema grčkom *Vratolomije* m, s hipokoristicima *Vrâtoje* i *Vrtoje.* Najdalje je kraćenje išlo u slov. *Jerrièj* koje je nastalo u početnim slogovima, u vezi sa *sanctus* > *sent* > *š* (upór. *Šmarje, Škocijan): *šmernéj* poslije odbacivanja epiteta *šm.*

Lit.: *ARj* 1, 190.684. 6, 491. Jireček, *Romanen* 2,45. Štrekelj, *DAW* 50,78. Skok *ČSJK* 4, 40-3.

barûfa f (Rab, Božava) »šakanje«. Od tal. postverbala *baruffa* (1475), od *baruffare* (13. v.) »contendere«, od langob. **biroufan* (upor. nvnjem. *berufen)* kao sudački termin.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID 6.* *REW*[3] 1116. *DEI* 446.

bánili m pl. (Zore, bez naznake gdje se govori, zacijelo negdje u južnoj Dalmaciji) »potkit povrh bječve gdje su jedan ili više zametaka sa licem ili sa naopak«. Potrebni su podaci (varijante) iz drugih govora. Možda dalmato-ŕomanski leksički ostatak od vlat. **variolus,* deminutivni pridjev od *varius* sa betacizmom *b* > *v* (v. *Bol).* U tal. *varialo, -le* »Blattern« dolazi u furl, u zamjeni deminutivnog sufiksa *-olus* sa *-usculus varùskli* > slov. *marüske* f pl. — *marüskle* (Toimin), odbacivanjem početnog sloga *ma-* samo *ruske* f »id.«. Latinizam je na *-irati varirati, variram* (Zagreb), *varijano* (Kućište) »miješano«.

Lit.: Zore, *P alj.* 108. 212. *Pleteršnik* 1,553. *REW*[3] 9156.9157. Štrekelj, *DAW* 50,57.

bárut m (Vuk, danas općenito u književnom jeziku, 18. v.) »puščani prah«, upor. amplifikaciju kod Kačića: / *paljaku prahom i barutom.* Odatle pridjevi na *-ьn barutni* (Vuk) i na *-ljiv* (v.) *barutljiv* (u toponomastici); radna imenica na *-dzija* (v.) : *barugdžija* = *barudžija.* Akcenat je sumnjiv. Prema ispravnom starom akcentu *barutčlja* (Kosmet) očekivali bismo *barutčija,* koje nije potvrđeno. Složenica sa *-äna barutana* (Vuk) = *barutana* f (Kosmet) »vojni magazin municije« < tur. *bant-hane.* Turcizam grčkoga podrijetla *(bant* < gr. πυρίτης, upor. intern, termin iz rudarstva *pirit),* nalazi se u svim balkanskim jezicima (bug. *barut, -en, -ni, -čija, barut-hana,* arb. *barútj-ót;* rum. i gr. isto tako μπαρούτι = cine. *barute* f). Iz oblasti je vojničke. Glede zamjene tur. jery > *u* upor. *kõduna* (v.).

Lit.: *ARj.* 1,191. *Mladenov* 18. *GM* 27. *Elezović* 1, 497. *Pascu 2,* 111.

bärzast, pridjev, »napola crn, siv ili bijel, ti govoru čobana u Vrani (Dalmacija) za kozu, također Srbija«. Odatle sa *-ilo* (v.) *bàrzilo* (Vuk) m »ime jarca« i *brdõka f* (Kosmet) »bijela ovca«, sa *ar > r* i *-oka* (v.). Daničić je dao pridjevu krivo značenje »zelenkast i crvenkast«, dovodeći naš pridjev, stvoren s pomoću sufiksa -asi (v.), u krivu etimologijsku vezu s rum. *varză,* tal. *verža* < vlat. *viridia* »zelenilo, zelje«, protiv čega govori značenje, fonetika i area. Pridjev sa sufiksom *-av* (v.) nalazi se u bug. *bárzav* istog značenja. Bez tih sufiksa nalazi se u rum. *capră bardză* »koza crno šarena« (u Telesu, Erdelj), u čine. *bardzu* »bijel, bălan« (v. gore *balja),* zatim u dokorum. *barză* »roda«. Kako se vidi, to je pastirski balkanizam arbanaskog podrijetla (pridjev *barth* m prema 6ar*dhë* f »bijel«, sa *z* (uz *d)* za interdentalni spirant *dh* kao u hercegovačkom imenu sela *Bürmazi* < arb. *burr madhë* »veliki čovjek«). Arbanaski je pridjev ie. podrijetla, srodan s našim *brêsk* (v.)*, breza* (v.) i *brijest* "(v.). Prema tome pridjev *barzast* odgovara etimologijski i semantički našem pridjevu *brêzast* kojji se upotrebljava također za boju životinja, npr. u *izrazu brêzosta kokoš* (čakavski). Veoma je lako moguće da je od pridjeva *barzast* stvoren hipokoristik *bara* f »bijelo crna koza« (Perušić, Lika). Vuk ima *bara* kao ime kozi i krmači. Pavlinović je zabilježio u Podgori (?) odatle nov pridjev *barasi* »bijel i crn oko vrata«. Daničić je krivo izvodio *bara* i *barasi* od ie. korjena *bhar-,* ali je uporeďivao i sa *baran* (v. gore).

Lit.: ARj 1,181,182. 191-2. *REW*- 9367. *WP 2,170. Mladenov* 17. *Pascu 2,* 217., no 6. Weigand, *JbRI* 14,214.221. Skok, *ASPh* 35, 337-8. *Elezović* l, 59. Capidan, *DR* 677. Joki, *IJb* 10,167. Isti, *Unt.* 172/Popovici, *Slávia* 7,22.

bas (Rab, Božava, Molat, uz *čovik,* 18. v., Kraljić) »nizak«. Poimeničen m *baš* (Dubrovnik) »1° pjevač basist, 2° bajs (ŽK, muzički instrumenat)«. Deminutiv na *-ittus* > tal. *-et bàset* (Dubrovnik, Cavtat), pridjev »nizak«. Denominal s prefiksom *ex-* > tal. s- *zbašat, -am* (Božava) < tal. *sbassare* Apstraktum na *-mentum* > tal. *-mento: basáménál,* gen. *-enta* (Potomje) »obojeno podnožje u sobama ili izbočeno podnožje na vanjskim zidovima kuća«. Složenice: *basarnan,* gen. *-ana* m »prsobran na stepenicama«, *bašamar* m (Budva, Sipan) »veliko mnoštvo, više *bašamara* zajedno zove se *krfun* (v.)«. Od tal. *basso, bassetto, (abbassare.* Kao rimski kognomen očuvao se u toponimu *Bošana* < *Bassiana* (Biograd na m.).

Lit.: ARj 1,192. Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 24. *DEI* 452.453.

basa f »lički ovčji mekani sir, drži se u *kobi* ili *hoblici* koja se pokriva«, »ukiseljeni skorup«. U *ARj* zabilježeno je samo: *nazbijala sam punu kobetinu base.* Nepoznata postanja.

Lit.: ARj 5, 135.

basamak, gen. *-aka,* pl. *-aci* m (Vuk) »sing. prečaga u najprostijih stuba, gdje se nogom staje koračajući, stube, merdevine«. Turcizam osmanlijskog podrijetla i istog značenja, nalazi se još u bûg. *basamak.*

Lit.: ARj. l, 192. *Mladenov* 18.

basan, gen. *basni* f (Antun Dalmatin, 15. v., možda prema stcslav. *basnb)* = *basna* f (Kavanjin, Obradović, 17. v.) = *basma* f (Vuk, Milićević, Srbija, s asimilacijom *b — n* > *b — m,* upor. *pjesma)* »1° prvobitno: riječ, govor; 2° čarobna izreka, magija; 3° fabula, bajka«. Od *basna* postoje izvedenice: pridjev na *-ovit* (v.) *basnòvit,* deminutiv na *-ica* (v.), *bãsnica,* složenica *basnosloviti.* Prijelaz iz i-deklinacije (koja se očuvala u starocrkvenoslavenskom, slovenskom, češkom, ruskom i poljskom) u a-deklinaciju hrv.-srp. inovacija je koja se dogodila u isto vrijeme kada je *pjesan,* gen. *pjesni* (v.) postala *pjesna* = *pjesma.* Obje su sveslavenske apstraktne izvedenice od osnova *ba-* (v. *bajati)* odnosno od *pě-* (v. *pjevati)* dobivene s pomoću sufiksa *-sm* (v.). Rumunji posudiše oba oblika a-deklinacije *basnă* = *basma* f »fabula« iz južnoslavenskoga.

Lit.: ARj. 1,192. 193. *SEW* 1,45. *Miklošič* 5. *WP* 2, 124. *Vandrák* 1, 643.5653.

basati, *-ām* impf. (Vuk, s prefiksima: *do-s iz-, na-, za-;* govori se i u čakavskom i kajkavskom) = *basât, -am* (Kosmet) »l' ići ne gledajući kuda, lutati; 2° jako udarati, mučiti se, truditi se; 3° *nabasat* pf. »napuniti puno do gore«, objekt: *furünu* »peć«, *nabasati se* »najesti se«. Značajno je da se značenje pod 3° koje se izvodi iz značenja pod 2° nalazi i u slovenskom *basati, -šém* »vollstopfen, laden«. Iz toga bi izlazilo da je to značenje prvobitno, a ono pod 1° sekundarno. Odatle postverbal *bas* m »hitan hod ljudski« koji Pavlinović potvrđuje u izričaju *čovjek ide na bas, a konj na kas.* Nalazi se još u bug. *basam, basna, basnúvam, basvam.* Semantički čini se da ide zajedno se impf. *bazați, bāzām* »ići bez posla, švrljati (Lika, Srbija), s prefiksom *na* i refleksivom *se: nabazati se* (Lika) »nanositi se«, ali taj dolazi i složen sa *šala-* (v.): *šalabazati, -labāzām* impf. (Srijem) »vrljati«. Ni za jedan od ova tri im-

perfektiva ne može se utvrditi postanje. Daničić izvodi *basati* od iste osnove od koje je *bahnuti* > *banuti (v.),* što ne ide ni semantički ni fonetski, jer je u osnovi *a* ne *ъ,* kako pokazuje bugarski jezik. Mladenov izvodi tu riječ od tur. *basmak,* stavljajući ovamo i *basamake* (v.). To ne ide jer se glagoli iz turskoga izvode s pomoću *-(t, d)isati* (v. i niže *baskijd). Bazați* dovodi Daničić u vezu sa slovenskim *bzikati,* češki *bziti se,* a ovo sa srvnjem. *bisen.* Ni to tumačenje ne zadovoljava jer su to onomatopeje sasvim drugog značenja »zujati« Cv. *zolja).* Štrekelj izvodi *basati iz* madž. *bojaszni* »okolo lutati«, a Matzenauer iz gr. βάς, βασα, βάσις od βαίνω, Osten-Säcken opet *bazați* i *basati* stavlja pod *bbzd-,* v. *bazdjeti.*

Lit.: *ARj* 1,192. 213.2,499.4,127. *SEW* 1,111. *Elezović* 1,32.427. Štrekelj, *ASPh* 14, 516. *Pleteršnik* 1, 13. Matzenauer, *LF* 7, 6. Osten-Sacken, *IF* 33, 241.

basilek m (Cres) = *basilk* (Split, upor. krč.-rom. *basirko;* Marulić: *basilk se busaše s murtelom)* — *bàsiljak,* gen. *-Ijka* (Istra) = *bašilak,* gen. *-lka* (Cres) = *bašiljak,* gen. *-Ijka* (Istra) = (s odbacivanjem dočetka *-akj-ek* koji se osjećao kao deminutivni sufiks i s metatezom *s — l > l — s) bališ* (Vrbnik) = (s *e* mjesto *í) basêlak,* gen. *-elka* (Baška, 15. v., Šulek), pridjev *baselčeva meta* (15. v.) = *bašelak,* gen. *-lka* (nar. pj., Mikuličić, Šulek) = *bašeljak,* gen. *-Ijka* (Istra) = (s ispuštanjem *-ak) bašel* (Baraković), s pridjevom *bašelov* (nar. pj.) = *bašalak,* gen. *-lka* (Istra) = (sa ż mjesto *š) bažilek,* gen. *-lka* (hrv.-kajk.) = *bažoljak,* gen. *-Ijka* (Jačke) = *bažulek,* gen. *-lka* (hrv.-kajk., Belostenec) = (sa *a-* > o-) *bòsilak,* gen. *-ioka* (Vetranie), s analogijskim nominativom *bosiok,* gen. *-oka* (Vuk, Dubrovnik, Perast) = *basìlica* f (pogača koju kuhaju i katolici po Zagrebu i po Primorju na mlado ljeto) = *bosiljak,* gen. *-Ijka* (Vuk, 16. v., slov. *bosiljek)* = (ispuštanjem dočetka *-ak) basii* (16. i 17. v., Stulić), s pridjevom *bosilski* = *bosilj* = na *-je* (prema *smilje, kovilje) bosuje* n (17. v., slov. *bosuje)* »aromatična biljka ocymum basilicum«, od gr. βασιλικόν, pridjev od βασιλεύς »kralj«. Nalazi se još u bug. *bosilek, bosiljak.* Rum. *busuiok* (upor. madž. *bisziok)* i arb. *bozelok* dokazuju da je oblik *bosiljak* stariji od oblika sa *a-,* koji predstavljaju superpoziciju tal. *basilico* na prvobitni oblik. Grčki je dočetni akcenat (oksitona) očuvan u talijanskim narječjima i u istrom, *bazigcl* (Šišan), mlet. *basilico.* Na istoku je istiskivalo prvobitni oblik tur. *testiden* = *festigen* (Vuk) =*feslìdan* (nar. pj.) = (sa / > *v) vesligen* (Vuk, jugozap. krajevi) = *velsàgenj* (Vuk)· = *vasleđen* (Vuk, ibid.) = (sa *m* mjesto /, *v) mesliden* — *mislòdìn,* gen. *-ina* (Vuk, ibidem, toponim) od tur. *fesleken* < gr. βασιλικόν. *Bosiljak* je kod nas i u bugarskom potvrđen latinskim izgovorom grčkog ß, s čime se slaže rum. *biserică* »crkva« < *basilica.* Riječ je posuđena prema tome na latinskom dijelu Balkana. To potvrđuje i prezime dubrovačke porodice *Bassegli* koja je još živjela u Napoleonovo doba (od gr. Βασίλιος prema *Vasilije, Vasilj, Vaso* kod pravoslavaca). K tome dolazi toponim *Bosiljina* kod Trogira i *Bosiljeva* (Hrvatska) prema *Vassilich* na Krku. Akcenat *bosiljak* može da se objasni samo prema latinskom pravilu kao u tal. *basìlico,* nikako s grčkom oksitonom. Upor. madž. *bazsalyikon,* cine. *vasilco* pored *vasilico,* arb. *vasilicua.* To mišljenje potvrđuje i očuvano s kao u rum. *biserică.*

Lit.: *ARj* 1, 192-193. 197. 198. 214. 215. 3,51. 6,610. *Pleteršnik* 1,46. *Miklošil* 19 *ASPh* 11, 110. Isti, *Lex.* 57. *SEW* 1, 77. *Mladenov* 41. *GM* 44. *Pascu* 2,99., br. 1889. Barić, *NJ 2,* 45-47. Kostie, *NJ* 1, 171. i si. (cf. *JF* 13, 283), 268-272 (cf. *JF* 12, 306). Jireček, *Romanen* 1, 50-1. 2, 24. 3, 5. Lukić, *Bog.* 4, 140-150. *REW*[3] 973.973a. *Ive* 171. *Banali* 2,173. Zore, *Palj.* 208.215.

basilisk m pored *basilisko* m (16. v.) = (sa *z* prema talijanskom čitanju grčke riječi) *bazilisk* m (16. v., Menčetić) = *baziliško* (17. v., Đorđić) == (sa *z* > *ž* na mletačku) *bazilisk* (Belostenec) = *baziliško* (17. v., Posilović) = (prema bizantinskom izgovoru β > *v) vasiliskb* (Fiziolog, Aleksandrida, 15. v.), pridjev *vasiliskovb* »bajoslovni gmaz koji ubija svojim pogledom«. Od gr.-lat. *basiliscus,* grčki deminutiv na -ισκος od βασιλεύς »mali kralj« > tal. *basilisco* (14. v.).

Lit.: *ARj* 1, 193. 214.215. Lukić, *Bog.* 4, 140.150. *REW*[3] 97'3a. *DEI* 450. Vasmer, *GL* 147.

bàskija f (Vuk, Srbija) = *bàskija* (Kosmet) »žioka, velik gvozden čavao, klinac«. Odatle deminutiv *baskıca f* (Kosmet), denominal *baskìjati* impf, »žiočiti«. Takoder bug. *baskíja* u istom značenju. Turcizam osmanlijskog podrijetla *(baskı,* izvedenica od osnove glagola *basmak* »stezati, pritiskati«, s pomoću turskog sufiksa *-ki* koji služi za tvorbu naziva oruđa). Od osnove turskog aorista *bast-iml-sdim* toga glagola nastao je prijelazan i neprijelazan pf. *bàstisati, -šēm* (Vuk, nar. pj.) = *bastisat*

(Kosmet) »1° pogaziti, potrti, naići, udarati; 2° iznenada napasti« koji se nalazi i u bug. *bastís(v)am* i cine. *băstisire* »uništiti«. Skraćeni je turski infinitiv *basma î* od istoga glagola (Vuk, Kosmet, Bosna, Mostar) »Γ kupovno šareno platno, 2° spremnica za puščani prah«, također bug. *basma,* eine, *basma* »toile indienne«. Samo u Kosmetu potvrđena je imenica i indeklinabilni pridjev *baskin* m »1° prepad, iznenadan pretres, 2° jak, žestok«. Turski sufiks *-km* varira sa *-gin, -kan, -kun: janţin* (v.), *Miškan* (v.), *sürgün* (v.), *dizgin* (v.).

Lit.: ARj 1, 193.194. *SEW* 1, 45. *Miklošič* 8. *Mladenov* 18. *Elezović* 1, 33.'Deny §§ 866.868. *Pascu* 2,94.95. Ćorović, *ASPh* 29, 509.

basoktati, *-am* imf. (ŽK) »njemački govoriti«, iz graničarskog njemačkog *was sagt (er).*

Lit.: Skok, *ASPh* 29, 480.

bàstfih, gen. *-aha* m (16. v., dubrovački pisci) »1° nosač, hamal (v.), 2° toponim«, pridjevi *bastahov, bastāškī,* denominál na *-ovati bastahovati* = na -iri *bastašiti* »\° raditi posao *bastaha,* 2° plandovati (Kućište)«, prezime *Bastaste* (ŽK). Sa *k < h bastak,* gen. *-aka,* s *h > v* u kosim padežima, odatle i analogij ski nominativ *bastav.* Postalo u Dubrovniku od srlat. *bastasius,* pi. *bastasi* (prema Βλάσιος > *Vlasi,* hipokoristik *Vlaho}.* Od tal. *bastagio* m > mlet. *bastazo — bastaso* (Boiardo) istog podrijetla > *bastai,* gen. *-áža* m (Rijeka) prema f na *-ica bastažica,* denominal na -iii *bastatiti.* Upor. ngr. βαστάσος iz mletačkoga. Prema uvjerljivom tumačenju Battistijevu sufiks *-ascius* došao na korijen gr. βαστάζω »nosim« prema drugim grčkim riječima kao άσπάσιος, θαυμάσιος od glagola na -άζω. Daničić stavlja ovamo još *bastai* m »nekakav ždrijeb«, ali ta riječ nije dovoljno semantički utvrđena pa nije zrela za etimologiju.

Lit.: ARj 1, 193. 194. Bogišić i Jireček u *MHISM 9,* 216. 425. 8, 80. Štrekelj, *ASPh* 14, 516. *REW** 980. *DEI* 454.

bastati, *-ām* pf. (Vuk, 16. v., Perast, nar. PJ·) = *bastati, basta* (Crmnica) = *bastati* (Istra, 18. v.) »sufficere«. Od tal. *bastare* »id«, neizvjesnog podrijetla. Prema Battistiju je možda grecizam istog postanja kao i *bastah,* od βαστάζω »nosim«, ali se ne razabira dobro razvitak značenja jer ngr. βαστώ »= tal. *basto«* može biti i talijanizam koji se unakrstio s βαστάζω.

Lit..· ARj 1, 194. 200. *REW9S4.* D-E/455.

basulj m (Stulić) »porcorum genus« (s primjerom *navodio kao basulj na bundeve)* = *bàsulja* f (Vuk) »krmača koja se lako goji«. Ne гпа se za areu tih riječi. Daničić veli da može biti od srnjerri. *vasel* »živinče koje se hrani za priplod«.

Lit.: ARJ 1, 194.

baš, gen. *baša* (Vuk) m i indeklinabilni pridjev = *basa* m (Vuk, Marulić, dubrovačko--dalmatinski pisci, 15. v.) = *bosija* (Mrnavić) »Γ prednji dio lađe, prova (Vuk); 2° kao-indeklinabilni pridjev dolazi pred naziv časti i znači »glavni«: *baš-vezijer* (Gundulić), *baš-aga* (odatle bosansko muslimansko prezime *Bašagič), baš-knez* (Srbija, Vuk), to je prema turskom *tipu bas kjatip* »glavni sekretar«); 3° poglavar, starješina, zapovjednik, gospodar: u nazivima vojničkih časti: *onbaša* (v.), *bimbaša* (v.)y *subaša (v.), onbašija, kjojbašija* (v. *čojluk)* subašija* (v. *subaša);* 4° janjičari (Srbija), 5° svaki musliman koji nije beg ni aga (Srbija, Bosna, nar. pj.)«. Oblik *bosija* pored *baša* dolazi· i u bugarskom. Varijante *basa* i *bašija* nastale su prema dva načina shvaćanja turske postpozicije *ı* u *baş-ı* koja se upotrebljava u vezama kao *hekim başı* »glavni liječnik«. U bugarskom i u Kosmetu dodan je *-ja* na tursku postpoziciju da bi se mogla deklinirati kao i u sufiksima *-h, ci- > -lija, -dzija.* U hrv.-srp. shvaćena je kao naš padežni nastavak *-i* u dativu imenica na *-a (sluga: sluzi)* i odatle stvoren novi nominativ na *-a* koji nema nikakve veze s turskim nominativom. Taj turcizam osmanlijskog podrijetla *(baş* »glava«) raširio se po svim balkanskim jezicima preko· turskog vojničkog jezika. Ostavio je tragova u turskim i u našim izvedenicama i složenicama. Turske su izvedenice: na *-h: başlı > bašlija* f »glavata igla«, na *-lik: başlık > boşluk* m (Vuk) »1° konjski oglavak, 2° u varoške preslice ono gore na što se povjesno navija«. Naše su izvedenice posesivni pridjev na *-in: basin;* na *-icä* (v.): *bàsica* f (Vuk, Srijem) = *basica < basilica* (Bosna) »prva rakija«, u arb. *bash* »ekstrakt od tekućina«. Ovamo također *bàsica* f (Vela Luka, Smokvica, Korčula) »čvrst, dosta pravilan od prirode neobrađen kamen, prikladan za građenje; velik neklesán kamen za kaldrmisanje«. Od *baša* naša je izvedenica s pomoću *-luk: bašaluk* m (Vuk) »gospodstvo basino«, denominai *basiti se* bašīm se* = *basanti se* (Srbija, *-ariti* prema *životariti)* »kao baša po volji živjeti, razmetati se« pored *basiti (se}* »nazivati koga basom, činiti se baša«. Upor. *bániti se.*

Značajne su ove naše složenice stvorene prema turskim vojničkim nazivima:

1. *ceribaša m.* (Vuk) »ciganski starješina«, odatle pridjevi *ceribašin* i *ceribaški, ceribašinica* f »žena njegova«; također u toponimiji i antroponimiji. Daničić je prema A. Paviću tumačio tu složenicu, koja u tom obliku dolazi samo kod nas, od ar. (krivo mjesto perz.) *ser* »glava« i tur. *baş.* U tom slučaju bila bi to tautoloģija. Perzijsko *sär* dolazi u složenicama: *serdar* (v.), *serasker* (v.). Prema Barbier de Maynardu postoji tur. *čäribasi* »glavar, zapovjednik trupe«, gdje je *čari* isto što drugi dio u *janjičar* (v.). Od 16. v. postoji u tom značenju i u Tnadž. *cser(i}bassa,* kao i u bug. *čeri-bašija* »vojni, ciganski čelnik«. Kako je u Bosni došlo do promjene *č > c,* nije poznato, možda preko ciganskoga.

2. Druga slična složenica je iz svatovske terminologije *dolibaša* m (Vuk) »svat koji napija zdravice«. Prvi je dio složenice *dālija* f»čaša kojom se napija«, od tur. pridjeva *dolu* »pun«. U našoj jezičnoj svijesti ta je riječ dovedena u vezu s našim glagolom *doliti* i *dolivati* »još naliti«. Turska je složenica shvaćena kao imperativni kompozitum. Zbog toga je u Lici prema *dolibaša* stvoren nov kompozitum *točimbaša, točinbaša* u istom značenju. Primjer prikazuje kako nastaje slaviziranje turskih riječi.

3. Ovako je (kao u 2) stvorena i složenica *sječinbaša* m »mesar« (Bosna, Šurmin) od *sjeći.* U oba slučaja umetnuto je *m (n)* pred *b.*

4. Treća je naša složenica *pločobaša* f od *ploča* »dugmeta na tokama, najveća dugmeta«, bez paralele u turskom.

5. *četobaša* m (Vuk) prema *četovođa* (Crna Gora).

6. *bašibozuk* (Kosmet) »neredovna vojska, dobrovoljci, (pogrdno) turska vojska (BiH)«, također bug. *baši bozúk,* noviji je turcizam *başıbozuk* od *baš* »glava«, *bozuk* »pokvaren«).

7. Ovamo ide još prilog *bašlibašbna* (Kosmet) »na svoje ime, na sama sebe« [< tur. *baş-hbasma* »selbständig, unabhängig«]. Upór. tur. *başlıca* »principalement«.

Vukovo značenje »prova« nalazi se i u madž. *bas* i *basnica.*

Lit.: ARj 1, 196. 197. 198. 199. 769. 2, 6.607. 3, 161. *SEW* 1, 45. *Lokotsch* 260. *Mladenov* 19. Skok, *Slávia* 15, 185. *Gombocz-Melich* 1,363. 960. *GM* 28. *Elezović 2,* 498. Korsch, *ASPh9,492.* Lalević, *NJ* 2, 78-81. 278-283. *Školjić"* 123.

bašamar, gen. *-ara* m (Dubrovnik, Zore, primjer: *kad iz peleži pristupi kraju kakav bašamar i ugledaju ga ribari, ograde ga mrežom i uhvate mnoštvo) = bašamar* (Budva) »agmen piscium, jato ribe koje se vidi na površini«. Deminutiv na *-ić bašamarić.* Od mlet. sintagme *bassa mare,* od lat. > tał. *mare* m (tosk.): f (mlet.) »more« i *basso* »nizak«. Talijanski deminutiv na *-etta* < vlat. *-itta: mareia* f (Dubrovnik, Hrv. primorje) = *mareta* (Dobrota, Prčanj) »jako uskolebano more«, deminutiv na *-ica marelica,* od tal. *maretta.* Unakrštanjem s našom riječi *more mor'eta* (Božava). Poimeničen talijanski pridjev na *-Inus* u *marina* f »pomorstvo«: lat. *marinus* > tal. *marino, marina.* Odatle poimeničeni pridjev na *-arius* > *-ar :* vlat. **marīnarius* > tal. (mlet.) *marinaro, marinaio* > (stara posuđenica) *mrnãr,* gen. *-ára* m (Kotor, Dubrovnik, Prčanj, Vuk, Boka, nar. pj.), deminutiv na *-ič mrnarić,* augmentativ *mrnàrina* m, odatle apstraktum na *-itia* > mlet. *-essa mrnàrica* = (unakrštanjem sa *more) mornarica* »1° flota, 2° igra (Kotor) < mlet. *marinaressa;* unakrštanjem s našom riječi *more mornar,* gen. *-ara* m (danas općenito, Marulić, slov.), deminutiv *mornarić* »1° ptica monticola cyanes, 2° biljka«. Pridjevi *mornarov, -ev, mornarski.* Denominal *mornarovati.* Disimilacijom *r — r > l — r moinar,* gen. *ară* (Bakar), deminutiv *molnárié* »neka vodena ptica«. Postoji još bez sinkope i *marinar* (15. v., historijski spomenici) < mlet. *marinaro* (unakrštanjem sa *more).* Upor. arb. *marinar.* Oblik sa sinkopom (ili í > ь i zamukivanje) može biti, kako ispravno primjećuje Budmani, dalmato-romanski.

Lit.:ARj 1, 197. 6, 471. 476. 920. 7, 8. 12. *Pleteršnik* 1, 602. Budmani, *Rad* 65, 162. Rešetar, *Štok.* 250. 253. Cronia, *ID 6. REW*[3] 5349. 5359. *GM* 260. Kušar, *Rad* 118, 15.

basca f (Vuk) = *bokca* (nar. pj., Bogišić, Peć, Kruševo) = *bašća* (čest izgovor na zapadu) = *bašta* (Srbija) = *baca* (Crmnica, Crna Gora, Ljubiša) = *bajča* (Kosmet) = *bavča* (Neretva) *»vrt* na zapadu, *gradina* na istaku«. Odatle pridjevi na *-en* (v.) *baščenī* (Vuk), *bastem,* na udvojeni *-en* + *-ski baščenskī* (Mušicki), *baštenskī,* deminutiv *baščica* f (Vuk), augmentativ *baščina* (Vuk) = *bakčina* (Srbija), radna imenica na *-ar basear,* gen. *-ara* m (Reljković), koja nije mogla istisnuti ni *baščovān,* gen. *-ana* m — *baštovan, -ana* = *bačován* (Crmnica) na istoku ni *vrtar* na zapadu. Perzijska radna imenica obrazovana s pomoću perz. sufiksa *-van* dobiva još tursko *-džija* (v.):

baščovandžija m (Vuk) (upór. *pasvandšija)* = *baščovāndžija* (Kosmet). Odatle pridjevi na *-ov, -ski: baščovanov, baščovānskī; baščovandzinica* f (Kosmet) »žena baštovanova (i radnja gdje se prodaje povrće)« = *baščovanka* f (nar. pj.), *baščovanluk* m »zvanje baštovanovo«; složenica na *-äna bastavano* f (Srbija ?) »zemlja gdje su kadgod baštovani imali baštu« (haplologija *baštovan* -\—*äna* ?). Turcizam perzijskog podrijetla *(bāgča* i *bāǵčavān)* iz oblasti vrtlarstva, raširen u svim balkanskim jezicima: bug. *bahčá* > *bafča,* arb. *bahçe* f. = *baca* (Berat) *bace, bashte* posljednje preko hrv.-srp. pored očuvanog perzijskog primitivuma· *bak-ga,* čine. *bahce* f, ngr. μπαχτζές, μπαξές u istom značenju. Ali nije mogao istisnuti domaću riječ *gradina,* koju posudiše i Rumunji, ni stariju posuđenicu *vrt,* ni u arb. *kopësht,* ni posuđenicu iz gr. *perivoj* (v.). Perzijska suglasnička grupa djelomice je očuvana kao *hč* > *vč,jč, kč,* a djelomice asimilirana u *šč* (i dalje prekrojena u *šč)* > *št,* a u Crmnici prema *kociṇa* < *koščina* reducirana u *č.*

Lit.: ARj 1, 159. 197. 198. 200. 204. 211. Miletić, *SDZb* 9, 381. *Elezović* 1, 27. 36. 2, 498. *Pascu 2,* 111. *GM* 23. Korsch, *ASPh* 8, 650.

baščan m = *baščanin* m (Šulek) »njeka vinova loza crna grožđa«, odatle *baščanka* f (Šulek). Nema akcenta i ne zna se gdje se govori i kultivira. Daničić je uporeduje s *Bašćanin* m »čovjek iz Baške (Krk)« što može biti semantički ispravno.

Lit.: ARj 1, 197. 198. Šulek, *Im.* 10. Kušar, *Rad* 118, 50.

baška (Vuk i pisci, općenito u Bosni), prilog = *haška* (Kosmet) »osobito, odvojeno, zasebno, napose« i s prijedlozima *na* (v.), *o* (v.) : *po* (v.) : *nabaška* (Lika, *ôbaška* (Vuk)$_x$ *naobaška, pobaške* (Lika), *napobaška* (Reljković), također prema turskom apsolutnom superlativu *bombaška* (upor. *bambadava,* v.). Odatle indeklinabilni pridjev na *-li* (v.) : *boskali* (<-- *maslahat,* nar. prip., Vrčević), apstraktna imenica na *-luk* (v.) *baškalük* m (Reljković, Milićević), odatle imperfektivni denominal *baškalučiti.* Turcizam osmanlijskog podrijetla *(başka* izveden od *baş* »glava« s pomoću *-ka,* što je staroturski dativ »independam, autre«), nalazi se i u rum. *başca* »osim«. Arb. *bashkë* »zugleich, gemeinsam« ne ide ovamo.

Lit.: ARj 1, 199. 7, 205. 8, 312. *SEW* 1, 45. *Lokotsch* 263. *GM 29. Deny* 171., *bilj 2.*

baškot m (nar. pj., Istra, Božava, Split, Šibenik, Malínská) = *beškot* (Vuk, nar. pj., Mikalja, Dubrovnik, Cavtat, Kućište, Lastva) = *beškot* (Mikalja) = *biskot* (Mikalja, Voltiđija) = *biskot* (Belostenec) = *biskot* (Rab) = *(p* prema njemačkom izgovoru) *piškota f* (ŽK) =*piškot* (Belostenec, Popović) = *peškot* (nar. pj.) »(prema fr.) *biskvît-rulâr* (u hrv. gradovima)«. Sa talijanskim deminutivnira sufiksom *-in beškotīn,* gen. *-ina* (narodna pjesma). Na *-ati beškotat, -am* impf. (Božava) »biscottare«. Od talijanske složenice *bis* »dva puta« i part. pret. *cotto* < lat. *cactus* od *coquere: biscotto* (14. v.), *biscottare.* Prevedenica *dvòpek* prema njem. *Zwieback.* Arb. *be(r)skot.*

Lit.: ARj 1, 199. 246. 256. 327. 9, 888. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. *GM* 33. Budmani, *Rad* 65, 164. *REW** 1123. *DEI* 513. Jireček, *Romanen* 3, 27.

bašta[1] f (Belostenec, čak., Istra, Buzet-Sovinjsko polje) »sedlo, samar, clitellae«. Denominal *obaštat* (Buzet-Sovinjsko polje) »metnuti samar na magarca«. Od mlet. i istrorom. *basta* »idem« = tal. *basto,* rašireno u čitavoj západnej Romaniji koje se izvodi od istog korijena od kojega i *bastah,* tj. od gr. βαστάζω· »nosim«. Femininum je od npl. Upor. u kslat. *basterna* »nosiljka«. Sa sufiksom *-ard,* koji je germanskog podrijetla, veže se s istim korijenom u *bastard* m »nezakonito dijete«. Pridjevi *baštärdast, -ân* (Božava). Arb. *bashtart* »id.«. U internacionalnom govoru *bastardîran.*

Lit. : ARj l, 200. Cronia, *ID 6.* Štrekelj, *DA W* 50,4. *Ive* 157. GM29. *REW*[3]*9&3. DE1455-* 456.

bašta[2] f (17. v., Vitezović, Jačke) < madž. *bástya* < srvnjem. *bastìe* < stfr. *bastie,* poimeničen part. pret. od *bastır* > *batir* < germ. *bastjan.* Upor. češ. i polj. *bašta.* Talijanskog je vrela *hostija* f < talijanska posuđenica *bastia* (13. v.), iz francuskoga kao i nvnjem. *Bastei* > slov. *pcštajna* »id«. Sa talijanskim augmentativnim sufiksom *-one* > *-un baštijun* m (Budva, Kavanjin) < tal. *bastione* (15. v.). Možda ide ovamo *baštun* m (Sipan) »1° od zemlje napravljena brana za vodu podno vinograda, 2° (ribarska metafora uz gen. *ribe*$_y$ *bukava, sardela, vrnuta, skuša, lokarada, šnjuraj* velika količina plave ribe u jednom komadu«. Upor. i *bastun* (Račišće) »kljun lađe«. Upor. niže *baštun* »štap«.

Lit.: ARj 1, 200. *Pleteršnik 2,* 180. *SEW* 1,45. *Bruckner* 18. *REW** 981. *DEI* 455. *Gombocz-Melich* 305.

baština f (Vuk, Mikalja, dubrovački pisci) = *bašćina* (Bernardin, Baraković) = *baščina* (14. v., kajkavci) = *bočina* (Jambrešić i slovenski) »Γ očevina, djedovina, hereditas, praedium; 2° njiva (Crmnica)s, poimeničen ženski rod pridjeva *ЂаЫпъпъ* (14, 15. i 16. v.). Od Daničića moderniziran bez potrebe za današnji jezik *baštinan m, baština L,* kad se ne govori više (upor. *istina* f < *istimna).* Taj je izveden s pomoću općeg pridjevskog sufiksa *-ьпъ* od stcslav. *bašta* »otac« (v. gore *baca).* Od hrvatskih leksikografa bilježe tu riječ samo Stulić i Daničić u poslovicama. *Baština* je pravni termin koji se iz crkvenog slavenskog jezika raširio i na zapad. Jedini narodski oblik na zapadu je *bočina* koji bilježi Jambrešić i koji odgovara kajkavskom narječju. Dva pisca 17. v. pišu *bapština* prema *babo* (v.). Poimeničenje mora da je staro jer je prema *baština* stvoreno *djedina* (v.) od *djed,* kasnije reformirano u *djedovina* prema *očevina.* Odatle i radne imenice na *-nik: bāštinīk* = *bašćinik* m (Budinić, Poljički statut) prema *baštinica.* Potvrđen je oblik na *-enik: baštenik* (Belostenec) = *baščenik* = *bašćenik* (Lučić) m prema f *baštenica* (18. v., Kanižlić, Filipović, Kadčić); *e* mjesto *i* nejasno je, možda prema *poslenik.* Košta upotrebljava *baštiomk* m prema f *baštionica,* također nejasan oblik, možda prema *dionik.* Kavanjin skraćuje *baštnik.* Na *-ьc: baštinac* m {Baraković, Zoranić) »zemljak«. Deminutiv na *-ica* (v.) *baštinica* f »praediolum«. Pridjevi na *-ov: baštinikov,* na *-ski: bāštinički* od *baštinik; bāštinskī* od *baština.* Apstraktum na *-stvo: bäštinstvo.* Ovo posljednje glasi u Vodicama (Istra) skraćeno po zakonu haplologije: *basivo,* samo u izražaju: *Zaštoi — Za babino basivo.* Na *-luk: baštinluk* »fundus« (Blagojević). Denominali: *baštiniti* (općenito) s prefiksom *iz-* pf. prema iteratīvu *-nivali', baštinovati* (ne govori se).

Ovaj stari termin posudiše Rumunji *baștină.* Arbanasi *basatine* i Cincari *basnă* (Dalametra) u istom značenju. Značajna je nadalje rumunjska inovacija. U njihovu jeziku za *bašta* kaže se i *moș.* Zbog toga oni izmijeniše *baštiniti* u *moșteni* s disimilacijom *i — i > e — i* kao u *vecin* < lat. *vicinus.*

Lit..· *ARj* 1, 179. 198. 203. 4, 4. 127. Miletić, *SDZb 9,* 607. Ribarić, *ib.* 130. Novaković, *Glas* 54, 200-255. *GM* 29. Skok, *Omagiu profesorului Ilie Bărbulescu.* 1931. 207-215.

baštun m (Božava) »1° (brodski termin) bastone levabile su cui si appoggia talvolta l'antenna a vela calata, 2° kljun lade (Raćišće), 3° (kod Vrčevića) termin u igri *čivutliji* (igra karata)«. U šatrovačkom govoru na *-ьc* ~> *-äc baštunjac* »Baum«. Od tal. *bastone* »štap«, augmentativ od *basium* (4. v.) koje je u vezi sa gr. βαστάζω »nosim«.

Lit.: *ARj* 1, 205. *Pirana*[2] 42. Štrekelj, *ASPh* 14, 516. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Cronia, *ID 6.* *REW*[3] 982. *DEI* 456.

bat, gen. *bata* m (Vuk) »1° nekada oružje (15. v.); clava, kasnije u tom značenju zamijenjeno turcizmima *topuz* (v.) *buzdohan* (v.), 2° malj (v.)«. Odatle brojni deminutivi u semantičkim varijacijama na *-ьc:* 1. *bâtec,* gen. *baca* (Belostenec), odatle *bačenka* (Lika) »igla koja nema ušicu, nego glavu«; 2. na *-bko: batak,* gen. *batka* (Kavanjin) »baculum«; 3. na *-iça: bàtica* = *baaca* f (ŽK), odatle *batlšnjica* f »čioda« (ŽK); 4. na *-ič: batic;* 5. na *-ić: batic;* 6. s udvojenim deminutivnim sufiksom: *batičica* f; 7. na *-uška* (v.) *haluška* f »ľ igla bez ušica, a sa glavom, 2' biljka gagea«,; 8. na *-unie: batunić* m (Srbija) »komadić hljeba«; 9. na *-urica: batùrica* f »jagoda«; 10. na *-ika* (v.) : *batika* f (ugarski Hrvati) »batina« ; augmentativi 1. na *-ak* (v.) *batak* m (Vuk) u metaforickom značenju »stegno u životinje«; ovo i s prefiksom *dò-, za-* (í гa-); 2. na *-ina* (v.): *batina* f »baculum«, odatle denominali *batinati* impf. (Vuk) »1° tući batinom, 2[J] govoriti koješta« (upor. glede značenja *lupati), batinjati* (J. S. Reljković, Lika) »vagari«, deminutiv *batinica* f »1° vrh roga u govečeta, 2[3] podugački kolač«. Postoji i f *bata* (Srbija) »stupica, mišolovka«. Taj rod dolazi najčešće u deminutivnim izvedenicama, naročito u sufiksalnim konglutinatima *-ãljka: bàtãljka* f (Vuk) »batina«, *-aljica: batàljica* f (Vuk) = *batuljica* (Mušicki) = *bataljak,* gen. *batáljka* m u metaforickom značenju »ruka u koje nema šake«, *-eljir.a: batèljica* f (Dalmacija) »glavica proraslog luka u kojoj je sjeme«. Ovamo idu još izvedenice: sa nejasnim sufiksima: 1. *obatnjača* f »pogača što se u Paštrovićima daje polazniku«, 2. *batok* m (Srbija, Podunavlje) »suha riba«, također u tom značenju u rumunjskom. U značenju »bič, palica« također u staročeskom, poljskom i ruskom. Za *batog* postoji mišljenje (Vasmer) da je iz iranskoga.

Kako se vidi, metaforická je upotreba po zakonu sličnosti veoma raširena. Osnovno je značenje bilo »predmet nalik na glavu, kijača (v.), kijac (v.), s drškom kojim se udara«. Riječ je praslavenska, očuvana u većini slavenskih jezika. Osnova joj je ie. : *bhat-, bhăt-,*

bhut- »udarati«. Pitanje je samo u tome da li hrv.-srp *a* u *bat* nastade iz poluglasa *Ьъiъ* ili iz slav. *Ђaiъ.* U jezicima koji posudiše ovu riječ, kao Madžari od panonskih Slavena i Rumunji od đačkih Slavena, mjesto *a* stoji *o* (madž. *boi* »štap«, upor. također ruski *boi* »batina za tjeranje ribe«); ili u rumunjskom *'i, a, o: bita f* »štap«,, deminutivi *bîtcă, biticuță,* odatle denominal *bíti* (v. niže *baiati)* »udarati štapom« pored *botă* f, *bot* m »njuška«, deminutiv *botica* f, zatim *batic, bățișor, bățicaș* možda i *bat, bîță.* Jedino Cincari pokazuju *a* mjesto r u *bată* f istog značenja kao *bata* f (Srbija) »stupica«, ali to je možda mlađa posuđenica. Kako(je osnovno značenje »udarati«, a *batina* igra na putu veliku ulogu, veoma je vjerojatno da od *bat* potječe i denominai *baiati, batam* impf. (Vuk, 16. v., s prefiksima *do-, iz-)* »hoditi usiljavajući se, kao što biva od slabosti ili od velikog umora ili tromosti« (upor. gore metaforu *batinjati),* u deminutivnoj glagolskoj izvedenici *bacakati (po šumi,* Reljković, Satir). Taj se glagol onomatopeizira u *batrgati se* impf. (Vuk) »u hodu bacati se nogama«; *batrljati,* koji je potvrđen samo u prefiksalnim složenicama *dòbatrljati* pf., *izbatrljati* (Lika) »izići trudom«. Odatle radna imenica *batavac* m prema *batavica* f. U složenicama upotrebljava se rijetko: *batonoša* m (Mikalja) = *batonosac* (Belostenec) »claviger« nijesu potvrđeni u narodnom govoru. Naziv ptice *batokljūn* m (Vodopić) »fringilla coccothraustes« = *bata-kljun* = *batokljunica* f je narodski. Sa turskim *kara-* (v.) *karabatak* (Lika) »dobatak«. Ovamo ne ide *obâtak,* gen. *obatka* m (Šaptinovci) »klipić, prljak u krovu što drži slamu«, tehnički izraz u pokrivanju slamom. To je prefiksalna složenica **obhvatak* od *hvatati* (v.), upor. *obuhvatiti.*

Lit.: ARj 1, 142. 145. 205. 206. 207. 208. 210. 2, 499. 4, 127. 8, 813. *Miklošič* 8. *SEW* l, 46. *Bruckner* 18. *Slawski* 28. *WP* 2, 126. Skok, *Rad* 272. Scheftelowitz, *IF* 33, 148. *KZ* 56, 176. Iljinski, *PF* 13, 497. Wood, *MPh* 11, 315, sl. br. 19. Meyer, *ZSPh* 5, 144. sl. *Dalametra* 37. Matzenauer, *LP* 7, 6. Hirtz, *Aves* 7. 8. Vasmer, *RSl* 3, 261-2.

bâta f (Istra, Vodice, Golać, Dane, Jelovice) = *bâta* (Raspor) = *bata* (Milohnići, Dubašnica, Poljice, cio zapadni dio otoka Krka) = *bata* (Krk) = *bata* (Marulić) »1° lokva u blizini kuće s mutnom vodom, 2° kopanja, jama u kojoj se drži đubre, 3° kaljuža koja se napravi poslije kiše, mala lokvica, svaka jama uz put koja se za kiše napuni vodom«. Odatle sa talijanskim augmentativnim sufiksom *-one* > *-un batûn* (Lastva, Tivat) = *botun,* gen. *-una* (Vuk, Boka) »Г voda koja stoji na jednom mjestu, manja od jezera; 2° udubina u zemlji u kojoj se voda skuplja, jaza (presuši za velike suše); 3° pri izvoru mala lokva koja služi za pojenje stoke (ima ih u kojima se voda stalno-nalazi)«. Ovamo ide možda i *bătaia* f, augmentativ na *-ina bâtalina* (Konavli) »1° močvara (zemlja), 2° (toponim: podno poljana kraj mora, Gruž)«. Dočetak *-la, -lina* možda je nastao unakrštanjem s. *močalina* (Vuk, Crna Gora) »zemlja puna vlage«, toponim *Močali f.* pl. (zemljište, Crna Gora), *Macao,* gnę. *-čala* (rijeka, voda u Baošićima). To su izvedenice na -ê/ò od korijena *mok-,* v. *mokar.* Arbanasi posudiše *macai* »Morast«. *Bata* (s gubitkom / pred suglasnikom kao u *Omiš, otar)* može biti posuđenica iz rumunjskoga kao *bale, balega, kustura.* Kako *baltă* > cine. *bată* »bazen, velika ravnica okružena bregovima« nije posuđenica iz slav. *blato,* nego je tračko-ilirski leksički ostatak, *bata* može da nastavlja tu predslavensku riječ pored oblika sa metatezom likvida *blato.* Upor. i furl, *tantan* > *paitan* (disimilacija) »fango, mota«, lomb.. *palla: panta.*

Lit.: ARj 1, 206. 210. 6, 879. Zore, *Palj.* 208. 212. *Dalametra* 37. Ribarić, *SDZb* 9, 131. 155. *Banali* 2, 211.

bätak m (Kosmet) = *bàtak,* indeklinabilni pridjev (Mostar) = *batak* (Kosmet) »blato,, glib, podvodno mjesto; propao (Kosmet, npr. *batak dug),* rasipan (Mostar)«. Odatle radna imenica na *-džija : batakčija* m (Bosna, Kosmet) »rasipnik, propalica«; apstraktum na *-luk: batàkluk* m »rasipnost« (Mostar); *batakčihk* m (Kosmet) »varanje, inćar (v.)«. Turcizam osmanlijskog podrijetla (izvedenica dobivena s pomoću tur. sufiksa *-ak,* upor. *jatak,* od glagola *batmak* »potopiti«, tako da *batak* znači »mjesto gdje se čovjek utapa«), nalazi se i u drugim balkanskim jezicima: bug. *batak* m, *batakčija, batakčilak,* čine. *batacci* »kradljivac«, *batacciläche,* ngr. μπατακτζής. I sam glagol *batmak* ušao je u balkanske jezike : uz *-isati* (v.): *batisati* »umrijeti, lipsati« koji se ne nalazi u *ARj* nego u Parčića, koji krivo upućuje na *bitisati* (v.), *batisovat, -újem* (Kosmet) impf, »lipsavati, ginuti« = bug. *batisam* »upropašću-jem«, arb. *bališ* »topim se, uništavam«. Isto tako raširen je i kauzativum na *-ir* od *batmak:* tur. *batırmak: balansai, -isem* pf. (objekt *pare)* = *batèrisati/betèrisati* (Bosna) »upropastiti«,

•odatle apstraktum u obliku skraćenog infinitiva *batèrma í* »propast« (Bosna); također bug. *batârdis(v)am; betèrisati* slaže se sa *bitirisat, -sem* (Kosmet) »upropastiti do kraja«, od tur. *bitirmek* od *bitmek* (v. *bitisati),* odakle se vidi da je kod nas došlo do unakrštavanja dvaju turskih kauzativa. Upor. rum. *bitirdisi* »rekvirirati«. Glede tur. jery > *e, a* upor. *čiknk* > *Zekrk, kılavuz* > *kalauz.*

Osim toga Vuk poznaje turski apsolutni superlativ od osnove tur. glagola *bambát* samo u izrazu: *tako me sjutra hambata ne našli* »potopljena«. Upor. zbog tvorbe *bambadava* (v.). Ovamo ide možda i *batîlj,* gen. *baulja TD.* i indeklinabilni pridjev (Kosmet) »nevaljanac, nevaljao«. Zacijelo ide ovamo *hatlak* m (Pavlinović,) = *hatlak* pored *băthk* (Kosmet) »glib, blato«. Pavlinovićevo značenje »trag po putu, vestigium« može se spojiti sa značenjem u Kosmetu ako se pomišlja da se tragovi po putu prave nogostupom po blatu. Izgleda da je taj oblik nastao kraćenjem po zakonu haplolo•gije od tur. *bataklık* »glib«. Tako misli i Daničić.

Lit.: ARj 1, 169, 209. *Elezorić* 2, 497. 498. 500. Skok, *Slávia* 15, 186. *Mladenov* 19. *GM* 29. *Pascu* 2, 110. Korsch, *ASPh* 9, 489. *Deny* § 579, 859. *Tiktin* 195.

batal, indeklinabilni pridjev f~ vodenica, ~ džamija »napuštena«, također u vezi s :glagolom *učiniti* = »napustiti« prema tur. *batal etmek,* toponim) = *batal* (Kosmet) u istom značenju. Odatle deminutiv na *-ьc: batálac,* gen. *-ka* m (Srbija) »malo zapušteno mjesto«, augmentativ na *-ina: hatalma* f (Dalmacija, Pavlinović) »pokvareno, zapušteno što«, denominal *bataliti, -im* pf. (Vuk, Bosna, često se govori) »napustiti, zapustiti, uništiti, pokvariti« prema *bataljivati, -tàljujem,* također s prefiksom *o-: obataliti, obatālīm* (Vuk, Srijem, Ljubiša, Turska Hrvatska) »opustošiti«. Turcizam arapskoga podrijetla *(hattal* »id.«, turski službeni izraz za »anulirano«), nalazi se i u bug. *batal, batalama* »potvrda«, *bataljas(v)am,* rum. *batalama* = čine. *batalama,* arb. *batal* »neobrađen, nenaseljen«.

Lit.: ARj 1, 206. *Elezović l,* 33. *GM 29. Pascu 2,* 96. *Mladenov* 18. *Tiktin* 169.

bătaia f (Dubrovnik) »(pomorski termin) dno od porta, luke«. Bit će u vezi s tal. *hatalo* pored *bàtolo* »1° qualunque spianata di ponticelli fuori bordo, 2° base delle pigne o piloni dei ponti, platea« = *bàttola* (del mulino) od *tattere* < kllat. *battuere.*

Lit.: DEI 459. 467.

bàtara f (Srbija, Smederevo) »koš od pruća kojim se riba hvata, kao *vrša* (v.), *bacanj* (v.), (v.), *doboš* (v.), *šljepak* (v.)«. Daničić pomišlja na koju madžarsku riječ.

Lit.: ARj 1/207. *RSAN* 1,328. 329. 336.

batel m (Dalmatin, Zanotti) = *batil* (Baraković) = *balio,* gen. *-tjela* (17. v., Mikalja) = *batelo* n (Banovac) = *baiilo* (Korčula) = *batèla* f (Molat) »(pomorski termin) čamac, leut od 6 metara duljine, lađa s ravnim dnom«. Deminutiv na *-ica batelica* f (Božava). Od tal. *tanelio, battellina* (12. v., u Mlecima) < stfr. *batel,* danas ft. *bateau,* deminutiv na *-ellus* od ags. i stnord. *bat* »barca«.

Lit.: ARj 1, 199-200. Cronia, *ID 6. DEI* 461.

bätiti, *-im* impf. (Molat: »1° *juâje se bâti; ûvik bati na tom* »govori uvijek isto« = *baiiti se* pf. (Crna Gora) »2° subjekt *puška* »otrgla se«; 3° boriti se (Istra)« = *bâtit zeìciju* (Kućište) »gimnasticirati«. S talijanskim prefiksima *imbàtiti se* (Perast, Smokvica, Korčula) »susresti se«, *abatit, -im se* pf. (Radnić) »susresti se«, *rebâtit* pored *ribâtit* (Dubrovnik, Konavlje) »kucnuti, prikucnuti«, postverbali *rebat* m (Budva, u primjeru: *ure su cükale, ovo je sad rebat). Bata* (Srbija) »mišja stupnica, decipula« rumunjski je postverbal od rum. *a bate* »udarati« < *battuere«,* od cine. *bată* »id«. Imperativne talijanske složeniće: *batafûn* m (Božava) »giuoco di mani, toccafondo« < *battifondo; batìpan,* gen. *ana* m (Šibenik) »prakljača« < *battipanno.* U Dubrovniku se kaže za isto oružje *zbatolo* m, na lat. deminutivni sufiks *-ulu.* Taj se nalazi i u toponimu *Na bâtuo* (ribarska pošta, Muo, Kotor). Radna imenica *batidur,* gen. *ura* (Perast). S lat. sufiksom *-atlciu* > mlet. *-aizzo rebatajic* m (Split) »fr. ressac, odbijanje morskih valova o grebene«. Poimeničen part. pret. *bàtuda* f »tučenac za posipanje cesta« (odatle na *-irati batudirati,* Lika, Kordun) = *batūda* (Potomje) »udarac, odjek«, s promjenom *b* > *m* (nastalom unakrštanjem sa *mesti, meteni) metúda* f (slov., Zilja, Rožná dolina) »Buttermilch, Rührmilch«. Ovamo idu i stare vulgarnolatinske izvedenice na *-alia,* (pi. od *-ale) batalja* f (Marulić) = slov. *batalija* = *batalija* (ŽK) »bitka« i vojnički termin na tal. *-one: bataljun,* gen. *-una* = *batalijôn* (hrv.-kajk.) preko fr. *bataillon,* kao i na fr. sufiks *-erie* = tal. *-aria batárija* (Vuk, crnogorska narodna pjesma) < tal. *batteria* > *baterija.* Na *-aculm:* vlat. *battuãculum* > tal. *battocchio,* mlet. *batoco,* odatle na *-ka*

batočka f (Konavli) »igla s glavicom«, s promijenjenim sufiksima *batišnjica* (ŽK) »id.« (unakrštanjem sa *batica)* i *hataca* (Molat) »pribadača«. Od tal. *battere, imbattersi, abbatersi, ribattere, battifondo, battipanni, battuta, battocchio, battaglia, battaglione, batteria,* sve izvedenice od kllat. *battuere* > vlat. *battere.* Upor. gore *bătaia.*

Lit.: ARj 1, 18. 206. 207. 209. Popović, *NJ* 3, 253. Zore, *Rad* 208, 212. 110, 219. *Pleteršnik* 1, 14. 578. *REW*[3] 996. Stürm, *ČSJK* 6, 77. *DEI* 462 sl. *Dalametra* 37. Štrekelj, *ASPh* 12, 462.

bator kajkavski prilog (Belostenec, Jambrešić, od njih Stulić) »omnino, neka baš«. Također rum. *batar* »barem«. Madžarizam ştaroturskog podrijetla *(bátor = bar* »premda«, v. *bar).*

Lit.: ARj 1, 209. *Gombocz-Melich ì,* 279. 312.

bátriti, *batrīm* impf. (Vuk, Slavonija, ugarski Hrvati, Jačke) »hrabriti«, i s prefiksom *o- (obatriti,* Jačke). Odatle pridjev na *-iv: bàtriv* (17. v.) »srčan, slobodan, hrabar« i od njega izvedene radne imenice na *-äc* i *-nik: bàtrivac,* gen. *-г ca = bătrivmk* i denominal *batrivitijbatriveti* »hrabriti«, *batrovati* i apstraktum na *-ost* (v.): *batrivōst* f. Nalazi se još u slovenskom *batriti* i pridjev *batriven* (u istom značenju). Prema *batriti* stvoreno je od *sân,* gen. *sna snatriti* (Hrvatska) »schwärmen«. Madžarizam ştaroturskog podrijetla (madž. *bátor* »hrabar« < sttur. *bagatur,* upor. ruski *bogatyrb),* ušao najprije u panoskoslavenski i odatle u kajkavski i slovenski. Nalazi se i u imenu bugarskog vojskovođe poznatog iz hrvatske povijesti (926. g.) *Alogobotur* (u Porfirogeneta Αλογοβότουρ, metateza s umetnutim *o* umjesto **Albogotur* »crveni junak«). Grupa *-tr-* u kajkavskom i slovenskom prema madž. *-tor* tumači se iz madž. plurala *bátrak.*

Lit.: ARj 1, 210. *SEW* 66. *Miklošič* 16. *Bruckner* 34. *Gombocz-Melich* 1,310. *Pleteršnik* 1, 14. *Šišić* 422. 429.

bätvo n (ŽK, Vodice, Istra, Rab, Jačke) = *batvo* (Golać, Istra) = *hatva f* (Stulić) »struk kakvoga bilja, stabljika«. Odatle deminutiv na *-će: balavce* (ŽK), augmentativ *batvača* f (Vetranie) i deminutiv odatle *batvačica* »krupna kruška«, kolektiv *batávlje* n (ŽK). Toponimi *Batva* i *Batvača* (Srbija) govore možda za to da je riječ bila nekada raširena i na istoku. Poznata je još u slov. *bèlva* f i deminutiv *bêtvica* f, odakle saznajemo da je *a* nastalo od poluglasa. Možda je od iste osnove, ako nije od *bat* (v.), *baturac* m prema *batmica* f »maleno muško, odnosno žensko čeljadeod više godina koje je samo u visini zaostalo«, od iste osnove i denominal *zabatūAt* pf. »ostati malen tijelom« (Brusje, Hvar). Daničić izvodi *batvo* n od *bat* (v.), a Miklošič od osnove*by-* »rasti«, od koje je i *bilje* (v.) i označuje riječ kao »kroatisch«. Miklošičevo mišljenje bit će ispravno jer u slovenskom i *bilo = bitvo* ima isto značenje. Glede ie. *u* ~> ъ u ovoj osnovi upor. gr. φύσις »priroda«, φυτόν »biljka«,, riječi koje postadoše internacionalne. Sufiks je kao u *pastva* (v.) od *pas-* (v.)

Lit.: ARj 1, 211. *Pleteršnik* 1, 23, Ribarić,, *SDZb* 9, 130. Osten-Säcken, *ASPh* 34, 555-559. *WP 2,* 143. si. Hraste, *JF* 6, 214.

bau bau (Kosmet, internacionalni uzvik ie. podrijetla) »glasovi za plašenje djece kad plaču ili nisu mirna«. Odatle: denominal *baùkati, bàulëm* impf. (Vuk) izveden s pomoću *-kati* (v.) kod onomatopejskih glagola (upor. *jaukati)* »vikati *bau barn* prema pf. *baùknuti, -něm.* Odatle postverbal *băuk* m (istočni krajevi) »izmišljeno živo strašilo«, odatle imenica na *-bka* (v.) : *baučka* f pored *huika* (Kosmet) »strašilo za djecu, kad su nemirna«. Od apstraktnog značenja postverbal *bauk* je dobio značenje radne imenice (upor. razvitak značenja u sufiksu *-ilo).* Od nje je stvoren hipokoristik *bája* f (Vuk). U dječjem govoru od *bauk* je deminutiv na *-bk: baučak* m »zubi male djece, kad počnu nicati«, u Vuka *hâk* (α < *au* > αο). U Boci se zovu *vučići.* Naziv je tabu. Po narodnom vjerovanju tako su nazvani da bi se plašio svatko tko bi htio naškoditi djetetu. A i sama onomatopeja *bau bau* nastala je prema vukovu zavijanju. Odatle postoji i onomatopejski glagol *bavketati* impf. (Jačke) »lajati«.

Lit.: ARj 1, 155. 158. 211. 212. *GM* 477. *Elezović* 1, 34. 66. *DEI* 467. 468.

baûl, gen. *-ula* m (Rab, Božava, Kućište, Molat) = *haul,* gen. *-úla* (Zagvozd, Vrgorac) = *bàjuo,* gen. *-ula* (Perast) = *bavujo,* gen. *-úla* (Potomje, Pelješac) = *bagül* (Cres) »kovčeg (putnički)«. Od tal. *baùle* »isto«. Stfr. *bahut* (12. v.) naliči na ar. *tabut* > *tabul* (BiH) »mrtvački odar«. Upor. još *bacaulum* »mrtvački sanduk«, u glosama.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 20. *REW*[3] 1008. *DEI* 468. Cronia, *ID 6.*

bava f (Božava, Molai, Rab, Malínská, Baška, Kućište, Brač, Mljet »(pomorski termin) laki vjetar«. Deminutiv na *-iça bâvica* (Kućište). Od tal. *bava* < lat. (srednjovjekovno) *bava* < **baba,* djetinja riječ reduplikativnog tipa *{tata, mama).* Na isti se etimon svodi i značenje »slina«. To je osnovno značenje novijoj posuđenici iz mlet. *bavàrin,* gen. *-ina* m (Dubrovnik, Čilipi, Cavtat) = *babarin* (Korčula) »zastirač(ić) djetetu da se ne omrlja«. Upor. mlet. deminutive *bavalin* »collare dei bimbi«, *bavarai,* tosk. *bavaglio.* Istog romanskog podrijetla je *băle,* gen. *bălă* f. pl. (18. v., Vuk) »sline« (u sing, *băla* »slina«), pejorativna riječ koja je Daničiću bila nepoznata postanja, ali je pomišljao na vezu s *blato, bara,* što ne objašnjava ni oblik ni značenje. Već je Miklošič opazio identičnost obojega s rum. pl. f. *bale* »Geifer, Rotz, Speichel« koje pretpostavlja sing. **baba* < **ba.* Ta riječ ima u hrv.-srp. veliku leksikologijsku porodicu. Pridjev na *-av balav,* poimeničen na *-ьc* > *-ac bălavac,* gen. *-avca* m prema f na *-iça bãlavica,* deminutiv na *-če,* gen. *-četa balavce* n = *halence* (Lika), kolektivum na *-čađ, -i balavčad,* na *-nica baia-unica* f (Istra) »kovilje, stipa pennata«. Hipokoristici *balo* m (Vuk) = na *-onja balonja.* Augmentativ *balušina* (18. v.). Denominal na *-iti: baliti, -lm* ima *(iz-, o-, za-)* iterativ ma *-iva- -baljívati, -bàljujem, -vam* (Stulić) samo s prefiksima. Iznenađuje što je posudenica iz rumunjskoga postala samo u hrv.-srp. općenita ne samo na istoku nego i na zapadu, a ne nalazi se u bugarskom. Upor. ipak raširenost drugih posudenica iz rumunjskoga na zapadu kao *kostura, fićor, glindura.*

Lit.: ARj 1, 163. 165. 166. 167. 4, 127. Zore, *Rad* 208, 212. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID* 6. *Miklósié 6. SEW* 1, 41. *REW*[3] 853. *DEI* 468. 469. Matzenauer, *LF* 7, 5.

Bavarska f = *Pajarsko* n (ŽK), poimeničen pridjev na *-bsk* prvi od lat. *Bavaria* < *Bajuvarii,* drugi od njem. *Bayern* (od stvnjem. *ze dem Bayern* »kod Bavaraca«). Odatle prema mlet. *Bavera* na *-ьc* > *-ac Bavarac,* gen. *-rea* — *bavérac* (Hrvatska, Vuk) »neka krtola« = *Bavijera* (17. v., Mikalja, Bela, Kašić, bugarštica), od tal. *Baviera.*

Lit.: ARj 2, 211. 212. *DEI* 469.

baviti se, *-lm (se)* impf, (s prefiksima *dò-, iz-, izu-, ná- poza-, ò-, 'pri-, prò-, za-)* »zadržavati se > demeurer, s'occuper«, *izùbaviti, -lm* pf. (Dubrovčani, 17. i 18. v.) »izvaditi meso između kosti za pečenicu«, iterativ na *-avati izbavljavati,* na *-ivati dobavljivati* (18. v.), odatle deverbativ iterativ *băvljati* = *bávljati* stvoren s pomoću infiksa *-a-* (v.). Značenje »demeurer, s'occuper« nastalo je depreverbacijom od *zabaviti* pf. »retenir, s'occuper«. Danas se *-bavljati* upotrebljava samo s prefiksima *do-, iz-, na-, o-, pri-, napri-* (Lika), *pro-, za-,* kod Vitezovića i bez prefiksa. ; upor. i u Kosmetu *nabăljat, -am* impf, te *zaboljál, -am* impf. (= *nabavljati, zabavljati).*

Nalazi se u svim slavenskim jezicima te se uzima da je praslavenski. Odatle postverbali: *izbav f* (17. v.) = *izbava,* rašireno sa *-tko: izbavak,* gen. *izbavka* m, *dobava, (ne)-probava, zabava, nabava,* rašireno i sa *-tka* (v.) *nabavka;* pridjevi na *-ьn izbāvan* »oslobođen« (Stulić), *prebavan̦probavan, zabavan,* na *-iv neprobaviv,* danas *neprobavljiv ı* radne imenice na *-äc* (v.) *dobavljač,* na *-nik: dòbāvnīk* m prema f *dòbãvnica,* na *-telj izbavitelj* m prema *izbaviteljica* f, *dobàvitelj* (18. v.). Onomatopeizira se umetanjem *r* (upor. *čavrljati) bavrljati* (17. v., Vuk), s prefiksom *na- ~ (se)* (Lika) »nagraisati, nastradati«, odatle pridjev *bavrljast* »sarmentosus« (Pančić, o stablu) i prilog *àvflj bàvflj* (Vuk), stvoren prema tipu »amo tamo, ovamo onamo« (v. s. v. *avrlj);* s infiksom *-un* (v.): *zabavùnati* pf. (objekt: *dijete,* Lika) prema impf, *zabavunavati* »odvratiti pozornost s jedne stvari i upraviti je na drugu«. Rumunji posudiše prefiksalne složenice: *izbăvi* »spasiti«, odatle postverbal *izbavă* f »spasenje«, *zăbovi* »oklijevati«, odatle rumunjski pridjev *zabavnic* »lijen«, Arbanasi *me u zbavíte* »ozdraviti« < *izbaviti. Baviti* je praslavenski kauzativum ili faktitivum od *byti.* Ne nalazi se u baltičkoj grupi, nego u sanskrtu *bhãvayati* »stvarati, činiti da nešto bude«. Tako je *dobaviti* kauzativ od *dobiti, pribaviti* od *přibyti, nabaviti* od *nabyti, izbaviti* od *izbyti.* Zbog homonimije sa *byti* > *biti* i *biti* »tući« — *přibyti, nabyti* i *izbyti* propadoše u hrv.-srp.; *izbyti* očuvao se u rumunjskom *išbūti* »postignuti, pobijediti«, odatle rumunjski apstraktum *izbutință* »pobjeda«. Po današnjem jezičnom osjećaju *baviti* i *biti* su posve različite riječi.

Lit.: ARj l, 125. 212. 4, 301. 7, 530. 8, 38. 314. *Elezović l,* 25. 183. 427. *GM* 431. Korsch, *ASPh 9,* 677. Matzenauer, *LF* 7, 4. *SEW* 46. *WP 2,* 142. *Bruckner* 18. Isti, *KZ* 46, 226. *Slawski* 28. *Mladenov* 13. *Miklošič 26.* Tomanović,.*JF* 17, 207. Ivšić, *NVj* 21, 443-51. Vaillant, *RES 22,* 25. Holthausen, *JF* 48, 265. Iljinski, *ASPh 24, 224.*

baz, gen. **bza* m (upor. stčeš., stpolj. *bez,* gan. *bzu* — oblik *baz* imaju Vrančić, Mikalja, Bela), sveslav. i praslav. *Ъъгъ* »sambucus nigra, racemosa«. Odatle *baza* f (Vuk). Danas se govori samo u põimeničenoj pridjevskoj izvedenici ž. r. *zova* koja je ušla u književni i saobraćajni govor. Početno *b* u pridjevu *bzov* u rijetkoj početnoj grupi *bz* je ispalo kao u *pšenica > šenica.* Ta se grupa olakšava i dodavanjem samoglasnika *a-, o-:* pridjev na *-ov abzov* (17. v., Mikalja, Voltiđija, Stulić), poimeničen na *-ište abzovište,* na *-ina abzovina = obzóva* f (Banat, Srbija, Morava) = *òvzovina* (Crna Gora, Crmnica), toponim *Obzovõ* (Baška, Krk, uzvisina), poimeničen na *-iça ôvzovica* (Crmnica), na *-je Obzovlje* (Kragujevac). Ta se grupa oblakšava i sa *ъ > a:* pridjev *bazov,* poimeničen u ž. r. *Bazová* (brdo, Srbija), na *-ina bazovina* (Reljković) = *Ьъге ina* (Krasić) »drvo od bazge«, na *-ica Bazovica* (toponim kod Trsta), *Bazje* (Virovitica), *Bazik* (Bosna), na *-ika bàzika* »1° baz, 2° zovin cvijet«. Upor. *Bazijaš* (Rumunjska). Oblakšava se i umetanjem samoglasnika *u: buzòvina* (Prčanj), upor. rus. *buz* u *buzina,* ukr. *bűzök* govori u prilog prijevoja *ъ > u.* Suglasnička grupa uklanja se i metatezom: *zobovina* »Holunderholz« < **bzovovina.*

Bez ispuštanja *b* potvrđeno je *bzova* kod tri pisca našeg vremena, *bzovina* (16. v.) i u toponimu *Bzovik = Zovik'* (Makedonija), pridjev na *-en bzen,* potvrđen u toponimu *Zenica* (Bosna) f < **Bzenica* > tur. *Ižnica; Ženik* (mahala u Sarajevskom polju).

Već u praslav. proširuje se s pomoću *-d bazd* (Hektorović), upor. polj. *best < *bezd,* lit. *bezdas.* To proširenje moglo je nastati unakrštanjem sa *cnъЪъIъ > aptika, avdika* (v.) ili, kako zovin cvijet ima zaseban miris, unakrštenjem s *bazditi, paziti* (v.) < *pzzdeti.* Kako je *bazga* šumsko drvo, živi često u simbiozi s bukvom, naročito nakon što se posijeku bukve u šumama, pa je praslav. *Ьъ'гъ* dobilo još *-ga* prema *drezga* (upor. *Dreznica)* »šuma«: *bazga* (ZK, slov.), s pridjevom *bazgov,* poimeničen *bazgovina, bazgovica.* Upor. lot. *búzga* »Knittel«. Prema maskulinu *baz, bazd* stvara se *bazag,* gen. *bazga* m = *bezeg,* gen. *bezga* (Prigorje, hrv.-kajk., slov.) koji poznaju leksikografi. *Въгъ* je ljekovit zbog cvijeta. Zbog toga se posuđuje. Madžari posudiše kolektiv **Ьъгџе > bodza* »zova«, Dakorumunji *boz* (Moldavija, sa s > *o)* »avdika, aptika« (premda imaju *soc* < lat. *sambucus,* kao i Arbanasi *shtog,* s članom *shtogu),* kolektiv *bozie,* odatle m *boziu = buziu·* (Muntenija); ovamo ide još *bazate* »Attichgebüsch« < **Ьъго ъсъ,* kod Arbanasa *borzag,* Novogrka βούζι,ον. Praslav. *Ьъгь* nema nikakve veze sa σέβα kod Dioskoridesa, koje kao tračka riječ ide zajedno sa *sambucus bez -ucus. Zbog* toga ne može *zova* ići u balkanski supstrat, kako misli Alessio. Prihvatljivo je zbog gore navedenog podatka o simbiozi *zove* i *bukve* etimologijsku vezanje sa ie. **bhugo* (prijevoj prema **bhāuǵ-, *bhouǵ-)* > kurdski *büz* »eine Art Ulm«, nvnjem. *Buche,* lat. *fagus* »bukva«, dórski φαγος »hrast«. Prijenos značenja je razumljiv na osnovi semantičkog zakona sinegdohe. Ni Machek neće imati pravo kad, zabacujući prijašnje svoje izvođenje iz ie. **bhugo,* uspoređuje *Ьъгъ* i *btzgz,* ali odvajajući jedno od drugoga, sa galskim σκοβίη »id.« i stavlja ga u protoindoevropski supstrat.

Lit.: ARj 1, 30. 212. 213. 214. 751. 8, 500. 9, 502. Jagić, *ASPh* 31, 627. Žuljić, *ZbNŽ* II, 272. Štrekelj, *DAW* 50, 74-75. Maretić, *Gr.* § 110. Rešetar, *Štok* 103. Miletić, *SDZb* 9, 363. *Elezović 2,* 3. *Miklošič* 26. *SEW* 1, III. *Holub* 63. *Bruckner* 202. Isti, *KZ* 45, 196. *Vasmer* 100. 438. *Mladenov* 52. *WP2,* 129. *Trautmann 42. GM* 496. *Tiktin* 218. Alessio, *RIO* 1, 247. Endzelin, *IF* 23, 119-127 (cf. *JF* 3, 204). Machek, *LP 2,* 153-154. Isti, *Rech.* 1934. Isti, *ČSR* 221-2. Matzenauer, *LF* 19. Isti, *Cizi slova* 375. Melich, *MNy* 7, 318-320. Petersson, *KZ* 46, 140. Scheftelowitz, *KZ 56,* 177. Uhlenbeck, *PBB* 30, 270. *Gombocz-Melich* 439. Sulek, *Im.* 551.

bàzdjeti, -řmimpf. (Vuk, Bosna) = *izbaždeti* (Crna Gora) = *bãzdêt* (Kosmet), s prefiksima *za-, u-,* »prdjeti, smrdjeti« *(rakija bazdl iz njega,* Banja Luka). Varijanta po zakonu asimilacije *p -zd > b -zd* (upor. *bazduh* za *pastuh* v.) od *pazditi* (ŽK), slov. *pezdéti,* odatle imenica na *-ьc* (v.) *pazdăc,* gen. *-aca* (ŽK), slov. *pezdec.* Asimilacija je vrlo stara, baltoslavenska, te se nalazi i u lit. *bezdéti,* lot. *bendēt.* Osnova je *bbzd-.* Glagol je baltoslavenski, srodan s lat. *pedere,* gr. βδεω »id.«. Prema Daničiću ide ovamo i *bazdrčiti, bazdrčim* impf. (Lika) = *bazdŕkati, bazdrčēm* »bez posla odati«, odatle postverbal *bazdrk* m. Glagol *bàzdjeti* onomatopeiziran je umetanjem *r* i nastavkom *-k-a-ti, -č-i-ti* deminutivnih glagola. Upor. *bavrljati* (v.), *čeprkati* od *čepati* (v.). To je opscena metafora za besposličenje. Vjerojatno je takvoga podrijetla *bandfkat, -dfče* (npr. *prazan dućan,* kad nema kirajdžija, kad ne radi) (Kosmet). Upor. i kajkavsku onomitopeju

baziknati (plamen je iz topa baziknal »izletio«, Volavje kraj Jastrebarskog). Odavde je moglo nastati rekompozicijom *bazaṭi, házaló* (v.).

Lit.: ARj 1, 213. Elezović 1, 26. 29. 183. 2, 376. *Miklošič* 271. *Bruckner* 54. *WP* 2, 68—9. Matzenauer, *LF* 7, 20. *Walde-Hofmann 2,* 273-4.

bazèrdan m (Vuk, nar. pj.) = *bazrdān* (nar. p j.) = *bazar dan,* gen. *-ana* m (d umetnuto u grupu *zr,* upor. *ždrak)* »trgovac«. Odatle izvedenica na *-če,* gen. *-četa: bazrdanče* (narodna pjesma) i složenica sa *-basa: bazerđambaša* m (Vuk) »glavni trgovac«, odatle posesivni pridjev na *-in bazerđambašin* i apstraktum *bazèrdãnibasluk* m (Vuk) »vlast njegova«. Turcizam perzijskog podrijetla (od *bazar* i *-gyan* > tur. *bazirgyarì),* nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 213-4. *Lokotsch* 278.

bazijan m *(ph > b* 17. v., Kavanjin, upor. slov. *bazan) = (>)bezijan*(Jambrešić,Habdelić) = *(ph > p) pazijan = paciján* (Bela, Jambrešić) = *facan* (Belostenec, prezime) = *fazan* m < njem. *Fasan* prema f *fazanica, fazanka,* deminutiv na *-ič fazanu,* na *-erija fazanerija* < njem. *Fasanerie,* = *fadžān,* gen. *-dna* (16. v., Dubrovnik) < tal. *fagiano.* Od latinskog poimeničenog pridjeva na *-ianus* od imena zemlje i rijeke *Faside* (Φάσις,-ιδος) između Male Azije i Kolhide (danas Gruzija), gr. φασιανός = lat. *phasianus.* Upor. arb. *fasandua -oi.*

Lit.: ARj 1, 214. 269. 9, 544. 721. Hirtz, *Aves* 104-5. *Pleteršnik* 1, 14. *GM* 100. *REW*[3] 6465.

bazjaluk m jedanput u narodnoj pjesmi: *ne bojim se.... nit' careva silna bazjaluka.* Nije potvrđeno u narodnom govoru ni u drugim balkanskim jezicima. U narodnoj se pjesmi daje i značenje »silna carevina«, odakle Daničić zaključuje da bi to moglo biti turski apstraktum *bisyarhk* »silno mnoštvo«.

Lit.: ARj 1, 214.

bàzjan m (Pančić) »biljka aegopodium podagrana L.«. Bez naznake aree i podataka o upotrebi nije za etimologiju. Daničićevo izvođenje od perz. *büz* »koza« proizvoljno je.

Lit.: ARj 1, 214.

bazlamaca f (Stulić, Lika, Krašić, dijai. *bazlamaca)* »tanka pogača obično od kukuruznog brašna i mlijeka«. Dolazi od tur. *bazlamaç.*

Lit.: ARj 1, 214.

bažaman m (Šulek) »1° xanthium spinosum, 2° cirsium arvense«. Očito od tal. imperativne složenice *baciamano* > mlet. *basarnan* » rukoljub«, ali nema potvrda za nju iz botaničke terminologije.

Lit.: ARj 1, 214. *DEI* 396. Sulek, *Im.* 11. 509. 563.

baždar, gen. *-ara* m (Vuk) = *baždar* (Kosmet) »1° mensurarum ponderumque examinator, 2° općinski trošarinski kantar (Kosmet)«. Odatle f na *-ica baždarica* »žensko čeljade koje uzima *baždarinu* = carinu«, u narodnoj pjesmi *vila baždarica;* na *-ina, -ija* (v.): *baždarina, baždarija;* pridjev na *-ski: baždarskī* (ured); denominal: *baždīrat* (ŽK) »službeno utvrditi mjeru posude«," značajan zbog zamjene sufiksa *-ariti* > *-írati,* što se dogodilo prenošenjem turcizma u udaljene krajeve gdje je termin manje poznat. Ovamo ide možda, kao šaljiv eufemizam, *nabaždarac,* gen. *-arca* m (Levač i Temnić, Srbija) »penis«, ali je nejasan prefiks *na-* jer,nema tako složenog -glagola. Turcizam perzijskog podrijetla (složenica *bãcdar* »carinik« kao *tefterdar, bajraktar* od *bāc* »porez« koje se nalazi u bug. *bac);* nalazi se i u arb. *baxhdár* »carinik«.

Lit.: ARj 1, 214. 7, 206. *Lokotsch* 166. *Miklošič 2. Elezović* 1, 26. *GM* 30.

bažulj m *(ph > b* upor. *baklja,* hrv.-kajk., Belostenec, slov. *bažol* m, *bažôla* f pored *bežôl)* »grah«, deminutiv na *-bk bažuljek,* gen. *-Ijka* (Jambrešić) »sitan grah« = *bažoljak* (Jačke) = *(a > o) božanj,* gen. *-inja = (ph > p) požanj,* gen. *-žnja* (Mikalja) = *(si > š)pošanj,* gen. *-šnja* (Mikalja, Bella, Stulić, zamjena dočetka *-ulj* domaćim sufiksom *-bnj),* deminutiv na *-ьc pošanjac,* pridjev *pošanski* = (u jadranskoj zoni redovno *si > ž* kao u mlet. *fasol, fasiol,* istrorom. *fazol* (Rovinj), furi, *fasùl) fažô,* gen. *-ola* (Vodice) = *fazo* (Božava) = *fažôl* (15. v., Hrv. primorje, Dalmacija, Hvar, Brač) = *fažȍla* (Perast, Šćepan, Lepetane) — *fadžola* f (Hercegovina) = *vadžola* (Crmnica, Grbalj) = *fàdzuo,* gen. *-ula* (Dubrovnik, rukopis) = (zamjena sufiksom *-uri) važün* (Okruk, Čiovo) = *fazuo* = *fazul* (Mikalja) = *(st > s) fasol* (Dalmacija) = *fasolj* = *fásulj* (17. v., Dalmacija) = *fasuo, gen.-ula* (Dalmacija, upor. búg. *fasúh* = *(ph > p) pazúl,* gen.-ώ/α (Istra, prezime *Pazulić* m prema *Pazùlika* f »žena njegova«) = *pažuv,* gen. *-ula* (Buzet, Sovinjsko polje) = *pažulj* (Šulek), odatle *pažuljevka* / *pažuljarka*

(Krašić, Hrvatska), *paželarka* »kornjača, nazvana tako jer podgriza grah « = (na istoku općenito) *pàsulj,* gen. *-ulja* (Vuk, Srbija) = *pasulj* (Kosmet, Zatrebač: *sitan, krupan, beo, žut, šaren, pećki (=* iz Peći), *ťetovski, začinjen, piktôsan* ili *pitosari),* augmentativ na *-ina pasùljina, pasuljlna* »grasina«, deminutiv na *-ica pasùljica = pasuljica* (Kosmet). Na *-ara* < lat. *-aria pasuljara* f (Banat) »1° vračara koja u pasulj vrača, 2° prosta lula«. Denominal na *-ati pasuljati se, -am* impf, »postajati kap grah (inhoativ)«, na *-iti opasúljiti se* (Vuk). Od *pasulj* unakrštanjem došao ie dočetak u *grasulj. Pasulj* je balkanski grecizam latinskog podrijetla: dakorum. *fasolă,* bug. *fasúh,* deminutiv *fasulce, fasulíče,* arb. *fásul,* cine. *Jăsul'u,* ngr. φασούλι (-ολι), pl. φασούλια > tur. *fasulla.* Postoje još varijante sa sonantnim *r* mjesto α i sa r (upor. *krletka):* slov. *fržôl,* hrv. *fržonj* i *fižôl.* Oboje je došlo preko njem. (tirolskonjem.) *farsôl* (upor. arb. *frashule)* i *Jisole.* Oboje u španj. *frisuelo; i* mjesto *a* dolazi od unakrštanja sa *pisum, pisellum,* a r od *fresum, Jaba fresa* »razmrvljen«. U lat. *phaseolus* (Plinije, Cominella) došao je deminutivni sufiks *-eolus* mjesto gr. φάσηλος, riječ vjerojatno egejskog podrijetla.

Lit.: ARj l, 215. 3, 39. 45. 46. 9, 27. 691. 727. 11, 77. 334. *BI 2,* 15. *Elezović 2,* 61. 203. Jagić, *ASPh* 8, 318. Perušek, *ASPh* 34, 56. *Pleteršnik* l, 199. 200. 204. 2, 16. Šturm, *ĞSJK 6,* 71. Hirtz, *Amph.* 104. Hraste, *Rad* 272, 27. Miletić, *SDZb 9,* 261. 263-4. Ribarić, *SDZb 9,* 145. 70. *REW*[3] 6464. *Rohlfs* 2300. Štrekelj, *DAW50,* 35. *Románsky* 103. *GM* 111. 323. Vasmer, *RSI 3,* 267-268. *Mladenov* 660. Rešetar, *JF* 6, 255. Trajanović, *NJ* 3, 150-151. *SEW* 1,280. *DEI* 1582. *Ernout-Meillet* 729. *Pascu 2,* 40, br. 707.

Bdinj m: *do Bbdynja (Mon. șerb.* 2), ƀ *Bbdinji (2* puta, Danilo), danas *Vidin* preko turskoga gdje *i* u *Vid-* uklanja početnu suglasničku grupu nepodnošljivu u turskom. Rumunjski je *Diu (n > i* pravilno u rumunjskom jeziku). Od latinskog lokatīva *Bononiae* od *Bononia,* keltski toponim, upor. tal. *Bologna,* fr. *Boulogne-sur-Mer* na kanalu La Manche. Izvedenica od *bona* koje je drugi elemenat u keltskoj toponoma'stičkoj složenici *Vindobona > Wien* (češ. *Vídeň,* polj. *Wiedeń),* u značenju »grad, castellum« (v. *Beč).* Oblik *Bdinj* važan je za prosuđivanje razvitka *-ona > *-yn > -in* u ilirskim toponimima tipa *Solin < Salonae; *y* > ť nije nastao, kako je mislio Bartoli, preko ilirskoga izgovora *õ > ö > e > i* jer se *Bdinj* nalazi ne na ilirskom (i keltska je riječ) nego na tračkom teritoriju; to je kllat. ō > vlat. *u > y > i* nastalo po zakonu prijevoja, ako je u idućem slogu *ï* ili palatal (ovdje *ni > n).*

Lit.: ARj l, 215. *Bartoli* l, 279. *Grohler* 130-131.

bdjeti, *bdím* impf. (Vuk), s prefiksima *pro-, na-, sna-* »ne spavati«. Odatle pridjevi na *-en, -ljiv, -it* koji ne žive u jeziku i koje su možda sami pisci stvorili: *bden* (Kavanjin), *bdit* (Kavanjin za *vigil), bdjeljiv* (Stulić); radne imenice na *-telj, -teljica, -(a)c, -nik,* sve prijevodi (calques) za lat. *vigil: bditelj* (Stulić) m prema *bdíteljica,* odatle pridjev na *-ьn bditelj an, bdjelac, bdjenik,* i prema participu prezenta *bdećnik* »strašnik«, Apstraktum *(b)denije* n kao crkvena liturgijska riječ (= gr. αγρυπνία) očuvala se do danas i posudiše je Rumunji *(bdenie > denie,* odatle denominal na *-ujņ > -ui: bdenui* koji kod nas ne postoji) prema književnom *bdjenje (BI* 1,39).

Od prefiksalnih složenica uz neologizam *probdjeti, probdím* (samo dva leksikografa 19. v., Šulek, Popović) »durchwachen« (čini se kao kalk prema njemačkom glagolu, tako i slov. *prebdeli* »id«.) zanimljiv je stcslav. *nabbděti* »tueri, servare« (uz izvedenice *nabbdja* f »ἐπιμε>εια, cura«, *naЂъaeщe* n »servatio«) koji dolazi i u starosrpškim tekstovima 13. v. [To je kalk prema gr. ἐπιμελέομαι »avoir soin de, s' occuper de, veiller à« gdje je επί prevedeno s *na,* a μέλω »brinem se, nastojim« sa *bdjeti (nad nečim)* u značenju »brinuti se o, čuvati«.] Odatle sa sufiksom *-ar nabdār,* gen. *-ara* m »nadstojnik, starješina samostana« (samo u katoličkih pisaca: Bernardin, Hektorović, Baraković, Bandulavić, Bijanković, Mrnavić) = *nàvdãr,* gen. *-ara* m »čovjek na službi koji nadzire težake« (valjda na Braču, jer je Ostojić zabilježio ovu riječ — prema tome bi ova riječ bila ostatak slavenske terminologije povaljskih benediktinaca). [Zbog geografske aree *nabdar* treba smatrati kalkom prema lat. *invigilator* »custos«.] Od glagola *nabdjeti* načinjen je dalje stcslav. *sbnabbdeti* (odatle i češ. *snabděti* i rus. *snabditb)* »elucrari, acquirere, observare, custodire«; od njega potječe naš glagol *snabdjeti, snàbdìm* ili *snabdijēm* staro značenje: »spasiti, salvare«; novo: »opskrbiti koga čime«, s izvedenicama *snabdijevati* impf, i *snabdijevanje* n, part. prêt. pass, *snabdjeven* kao *odjeven.* Maretić misli da je današnje zna-

čenje ovoga glagola rusizam jer u staroslavenskim tekstovima srpske redakcije (Sava, Domentijan) toga značenja nema, a od novih je pisaca ovaj glagol najprije zabilježen kod Bogišića i Krasića (1888).

Složenica *noćobdija* m noviji je neologizam stvoren prema njem. *Nachtwächter,* od sintagme *noću bdjeti.* Za nju nema potvrda ni kod starijih pisaca ni u živom govoru (za ovaj termin služi u Bosni turcizam perzijskog podrijetla *pasvànddžija* ili *pasmandžija* m).

Korijen je praslavenski očuvan u svim slavenskim i baltičkim jezicima ie. **budh-* > slav. *bbd-* (lit. *budéti).* Prijelazom *ъ* > *a* stvorena je u hrv.-srp. nova serija riječi koja je u jezičnoj svijesti izgubila vezu sa *bdjeti* i zbog toga se semantički drukčije razvija: 1. arhaički i dijalektalni pridjev na *-(a)r* (v.) (kao *dobar"): badar* »živahan (za konja i inače)«, odatle denominai *bădriti* (Istra) »vigilare«. U Vodicama (Istra) postoji u značenju »budan« *zbadán* (prefiks *s-, -an* < *-ьпъ)* pored *badar.* Nalazi se također u litavskom *budrus.* Ovaj pridjev ušao je u naš i u bugarski književni jezik kao rusizam (б > о): *bodar,* odatle denominal *bodriti (o-)* i apstraktum na *-ost: bòdrõst. 2.* kao pridjev na -я/г (< *ьn* + *-j}: badnji* samo u vezi s *dan* (tada se deklinira po staroj deklinaciji *badnjega dne* itd., ne *dana)* i *vece (badnje* ~), također bug. *bodni večer.* To je kalk kršćanskog termina *vigiliae* > fr. *veille de Noël* i znači dan ili vece uoči Božića. Istarski Rumunji (Cici) posudiše taj pridjev: *bodljazi* f (б > о, *dń* > *dlj* + *zi* »dan«). Poimeničen pridjev s pomoću sufiksa *-jako* = bug. *-iko: badnjak,* bug. *bădnik* u dva značenja: 1° isto što i *badnji dan* (ŽK, *badnjaK); 2°* drvo ili panj koji se pali uoči Božića, folklorni običaj koji ima svoj ceremonijal i svoju simboliku«. Taj običaj postoji dapače u Vodicama (Istra) *badnjak* »panj koji se na badnji dan svečano donese iz šume«. Prema *badnji* nastale su izvedenice na *-jača (v.) badnjača, badnjačica* (Srijem) »hljeb koji se mijesi na *badnji dan (libača,* ŽK)«. U Podibru *badnjak* predstavlja Josipa, a *badnjačica* Mariju. Prijevojni štěpen ie. **bhoudh* > praslav. *bud-* očuvan je u svim slavenskim jezicima. Nalazi se u imperfektivnom kauzativu *buditi, budim (pro-),* u pridjevu ma *-ьn budan* (u lit. *baudžiu), budna* (Vuk, 18. v., također slov. i bug.), odatle neologizam *budilnik, budilica* (za *vekerica, žveljarin).* Korijen je veoma raširen u dvočlanim starim imenima kao što su *Bud(i)mir Budis(l)av, Budivoj, Búdnál, Radobud,* i u hipokoristicima *Buden, Budoje, Budos, Budman, Budin, Budilo,* odatle naša prezimana *Budinu, Budimirović, Budisavljević* itd.; kao toponimi: *Budmjak* (ŽK), *Budinščak, Budinšćina,* i u panonskih Slavena *Budin* > *Budim,* danas s asimilacijom kao tur. *beden* > *bedem.*

Lit.: ARj 1, 707. 215. 709. 711. 7, 206. 733. 8, 418. 15, 829. *SEW* 1, 96. *Miklošić* 25. Isti, *Lex.* 398. 939. *Pleteršnik 2,* 218. *Bartai* 348. Maretić, *Savj.* 114. 138. *Bruckner* 47. *Mladenov* 19.48. *Trautmann* 33. *WP 2,* 148. Skok, *Slávia* 15, 485. Ribarić, *SDZb 9. REW*[3] 9326. *Boisacq** 776-7. Hirt, *IF* 32, 285. Barić, *SKZ* 304 (1943), 170-4. Jireček, *ASPh* 15, 456-7. Šuflaj i Asbóth, *ASPh* 28, 601-10. Fraenkel, *ZSPh 9,* 42. Boissin, *RES* 27, 43. Meillet, *RSl 2,* 61. Osten-Säcken; *IF* 33, 200-1. Zubatý, *SbFil* 3, 183-239. Đorđić, *NJ* 4, 100-7. Belić, *NJ* 1,76. Hujer, *LF* 57, 522-8. Puşcariu, *Studii 2,* 304.

bë, uzvik za odobravanje, pohvalu i čuđenje (nar. pj., Bosna, Travnik) »ta (v.)«. Najčešće u vezi sa *aferim* (v.); *be ne luduj.* Nalazi se također u bugarskom. Daničić vidi ovaj uzvik i u *bestulum* < *be zulum* (v.) u Bogišićevoj narodnoj pjesmi: *nijesam mladoj djevojci bestuluma učinio,* što nije vjerojatno jer se uzvik *be* ne nalazi na početku rečenice. Uzvik je turcizam, možda grčkog podrijetla, ako je kratica za *bre* < *more.*

Lit.: ARj 1, 218. 258. *Deny* § 1039. *Mladenov* 20.

beana f (Kosmet, *ĞM)* »nedostatak, mana, zamjerka« (objekt uz *naći, biti bez beane*).* Odatle neće biti denominai *obaânit, -im* pf. »otkriti« = *obejániti* (Mostar) »iznijeti na javu« = *obejaniti se* »očitovati se« (Konavli), nego od ar. *bejan* »objašnjenje«, koje se upotrebljava u Bosni kao imenica *bèãn* u vezi *izlaziti na bean* (Banja Luka) = *bèjãn* (Mostar). Ni jedan ni drugi od ovih turcizama arapskoga *(bejan)* i perzijskoga *(běhané* »povod, uzrok, izgovor«) podrijetla ne nalaze se u drugim balkanskim jezicima. Narodna pjesma poznaje *bejan* u pripjevu gdje se ne vidi značenje.

Lit.: ARj 1, 226. 8, 324. Skok, *Slávia* 15, 186. *Elezović* 1,36. 2,2. *G M* 254. Zore, *Rad* 170, 215.

beba f (Vuk) = *beba* (Kosmet) »infans«. Odatle hipokorislici *bébe f* (Dubrovnik; prema *Mare, pape)* = *bebo* m (Stulić) »malo muško dijete«, deminutiv na *-iça* (v.) *bébica* f (Vuk), na *-ъka* (v.) *bêpka* (Vuk) »lutka«, na *-če,* gen. *-četa* (v.) *btpče,* gen. *bepčeta* n (Vuk) = *bepče,*

-eta (Kosmet). Za Vodice u Istri zabilježeno je da je *beba* dječja riječ za ovcu i da su dalje izvedenice odatle *beja, beka, bêkica,* u govoru pastira. U ovom slučaju radi se o onomatopeji *be* za ovčji glas (v. niže *bekati).* Ta internacionalna riječ, koja pokazuje reduplikaciju kao i druge dječje riječi (njem. *Lallwörter)* istoga tipa: *mama* (v.), *tata* (v.), *baba* (v.), kad gubi osjećajnu vezu, postaje opća imenica kao tal. *bambino, bimba.*

Lit.: ARj I, 218. 234. *SEW* 1, 47. 'Ribar'c, *SDZb* 9, 134. *Elezović'* 1, 42. *GM* 30. *REW* 921. Bruckner, *KZ* 48, 222.

bebūk m (Mušicki) »tuber, veliki šklopac koji nastaje od ujeda obada«. Daničić ispravno uporeduje s *bobūk* m (Vuk) »klobuk u vodi«. Od posljednjeg postoji denominal *bobučati* (Stulić), *bobúčiti se* »izbijati bobuke«. Izgleda da se radi o metafori *bob* (v.) i unakrštavanju sa *klobuk* (v.) te onomatopeiziranju izmjenom samoglasova *o-e.* Svakako, nije od ie. korijena kako je mislio Daničić.

Lit.:ARj 1, 218. 466.

bebekati, *bebēčē* impf. (Stulić) pored *bekati, bekā* impf, onomatopejski su glagoli obrazovani reduplikacijom i bez nje istoga *be* kojim se oponaša glas ovaca u mnogim jezicima (latinski, grčki, njemački). Istim slogom oponaša se u nas i pokret ustiju kad se hoće nešto da kaže, a ne zna se: *bebeúknuti* pf. (Stulić) = *béknuti* (polj. *beknąć)* »os aperire ad loquendum«. Odatle *beka* f (Vuk) ime ovci u Grblju i u Vodicama (Istra), deminutiv na *-iça: bêkica* pored *bečica* (Vuk) u dječjem govoru (v. gore *beba).* Zvuk *bek* dolazi i u konjugaciji *-éti: bečati, beči* impf, pored *blejati, blekati* u varijanti *ble,* pojačanoj sa /. Onomatopeja *be* se krivljenjem usta prenosi i na pokret očiju *bečiti se, bečim* impf. (Vuk, 16. v., objekt *oči) = bečlt, bečim* (Kosmet) u vezi s prefiksima *iz-, o-: izbečati, izbēčām* pf. (18. v.) = *izbéčiti, izbéčīm* (objekt *oči,* 16. v., danas ŽK), *obečiti, obečim* pf. pored impf, *izbečivati, izbečujēm, -ívãm* (17. v.). Stulić ima pridjev odatle na *-ast* (v.) *bekokast* »u koga su izbečene oči«, gdje je umetnuto još *oko.* Krivljenje ustiju pojačava se u istoj onomatopeji glagolskim sufiksima *-elj, -íj: izbekéljiti se, izbèkēljîm* pf. pored *izbéljiti, izbēljīm (se)* (Lika, Dalmacija) »iskriviti usta«. Oba glagola *bečiti* i *bujiti* umeću poslije prefiksa *iz* još prefiks *ko-: iskobečiti, iskobečim* (Lika, Dubrovnik), *iskobéljiti, iskòbeljím* (Lika). Mjesto *b* postoji u onomatopeji i varijanta *p: pēčīt se* impf. (Bručje, Hvar) »kriviti lice prema nekome«, s prefiksom *iz-:, ispéiiti, ispečim* pf. (17. v., Dubrovnik) s umetnutim *ko-: iskopéčiti, iskopečīm* pf. »iskriviti«. U prefiksalnim složenicama *raspečiti = obečiti* nejasan je razvitak značenja »razmaziti«, ako ova onomatopeja ide ovamo. U vezi s prefiksom *iz-* ima još druga vrsta varijacije onomatopejske osnove, zamjena slabijeg suglasnika *b* s jačom ekspresivnijom grupom *dr: izdrečiti, izdrēiīm* (18. v., s objektom *oči* jednako kao i *izbečiti očf) = izdréljiti, izdrēljīm (oči).* Daničićevo tumačenje *beljiti se* od *bijel* »kao lud zjati tako da se zubi bijele« ne vodi računa ni o *lj* ni o akcentu ni o ostaloj grupi sličnih riječi. Možda ide u vezu s ovim onomatopejama i narodna etimologija *odéči oči* kao tumačenje postanka toponima *Dečane* u Vukovoj pripovijeci kako je nastao manastir i crkva u Dečanima. Nejasan je razvitak značenja u *odbéčiti, odb čim* pf. (Vinkovci) »otturiti, odrinuti«. Jedanput (u 17. v.) potvrđeno je izvođenje sa *-icati: bebicanje* n »mugitus«.

Lit.: ARj 1, 130. 132. 218. 219. 228. 3, 886. 890. 4, 132. 161. 8, 320. 567. *Miklošič 9. Bruckner* 20. *Elezović* 1, 44. Hraste, *JF 6,* 213. Tomanović, *JF* 17, 202. 207. 209. Scheftelowitz, *KZ* 58, 134.

Beč, gen. *Beča* m, odatle pridjev na *-ski bečki* i etnikum na *-janin* (v.) *Béčanin* m prema f *Béčanka* i s turskim *-li* (v.) *Béčlija* m. Taj naš danas općenit naziv za prijestolnicu Austrije potvrđen je od 16. v. i nema nikakve veze s keltskim nazivom *Vindobona,* koji su očuvali Nijemci: *Wien* prema *Wiedeń* (dio Beča i rječica ovako nazvana). Od posljednjeg oblika nastade češ. *Vídeň* i poljski *Wiedeń. Wien* bio je latiniziran u *Vienna,* odatle fr. *Vienne,* tal. *Vienna,* odatle opet bug., rus. ł rum. *Vena.* Naziv *Beč* nalazi se još u madž. *Bécs,* tur., arb. i čine. (ovdje također *beeil'i* »u Beču« prema turskom). Madžarska toponomastička imenica *becs* nalazi se ne samo u starijem nazivu *Bécsország = Austrija,* nego vrlo često u madžarskoj toponomastici: *Új-Bécs, Kis-Bécs, Szamos-Bécs,* i u složenici *Becskerek* > *Bečkerek* u Banatu. Kod nas dolazi još kao ime sela kod Bosiljeva. To je zbog toga što je i u madžarskom i u rumunjskom *beč* opća riječ u značenju »podrum«. U rumunjskom je *beau* sinonim za *pivniță* koja je našeg podrijetla. *Beč* je kumanskoga podrijetla (kumansko *beči el* znači »huffe, hauz«). Po svoj prilici, tako su se zvala avarska zemljana utvrđenja, što odgovara našim toponimima *Zemun* i

Zemunik. Značajno je još da ni Slovenci nijesu očuvali *Vindobona* > *Wiedeń,* premda su kao alpski Slaveni mnogo bliže tome gradu. Oni ga zovu po rijeci na kojoj je: *Dunaj.* Sve to upućuje na to da ni panonski Slaveni nijesu imali u svom jeziku refleksa od *Vindobona.* To je keltska složenica od pridjeva *vindos* »bijel« (ie. korjen te riječi nalazi se u našem glagolu *vidjeti,* v.) i imenice *bona* koja se u jugoslavenskoj toponomastici nalazi u keltskoj izvedenici odatle *Bonoma (y. Bdinj).* Misli se da je *bona* značila »grad« i da je od iste ie. osnove od koje je i stvnjem. *bûan,* got. *bauan,* njem. *bauen* »graditi«, odatle ir. *buía* »koliba« (upor. i hrvatsko-kajkavski toponim *Hudi bitek* i *Velebiť}.* Ako je ova kombinacija ispravna, onda bi *Vindobona* značila isto što *Beograd.*

Lit.: ARj l, 219. *Gombocz-MeÜch* l, 322. *Bruckner* 614. *GM* 33. *Pascu 2,* 112. Joki, *UJb 7.* Korsch, *ASPh 9,* 490. Rešetar, *ASPh* 35, 296.

beča f (Crna Gora, Vuk, nar. prip.) »velika zmija za koju se govori da ima na sebi kraljušti kao riba; nije je nitko vidio«. Od lat. *bestia* (sa *ti* > *č* kao u *Poreč* < *Parentium, palača* < *palatium, stí* > *šč* > *č* kao u Dubrovniku *ubručić* < *ubruščic).* Upor. arb. *bishë* < *bestia,* tal. *bescio, besso, biscia.* U pučkom fonetskom razvitku još u augmentativnoj izvedenici na *-one* > *-un: *bestione* > *Psunj, Šunj* u toponimu (naziv morske uvale), *Gospa od Šunja* (Lopud) = tal. *Madonna del Bisson.* Lat. *bestia* očuvana je samo u ovom obliku bez promjene suglasničke grupe sÍz: *bestija* f (16. v., Perast) = *bjestija* (Nalješković, Dubrovnik) = *beštija* (16. v., Vojvodina, Vuk, ŽK) »pogrdna riječ, pejorativ za pakosno čeljade«, odatle pridjev *bestinski* = *beštinski* (pojačanje *beštija beštinska,* ŽK), apstraktum na *-luk bestiluk* = *bèstinstvo* = *bestīnstvo,* denominal *obestìljati, -am* (Risan, Vuk) »poludjeti«.

Lit.: ARj l, 219. 252-253. 257. 8, 326. Hirtz, *Amph.* 5. *GM* 38. Budmani, *Rad* 65, 164. Rešetar, *JF* 12, 286.

beči m pl. (Rab) = *beči* (Vodice), sing. *beč,* gen. *béča* (15.-18. v.) = *beč* (Vodice, ŽK) = *peč,* gen. *péča* (slov., Brkini) »novac«. Denominal na *-iti obečiti, -im* pf. (Ljubiša) »obogatiti«. Od tál. (mlet.) *bezzo,* pl. *bezzi,* mletačka moneta kao zamjena za sitan novac inostranaca kovana od 1497. Izvodi se od Švicarskonjem. (alemanskog) *Balze,* a ovo od *Petz* (upor. kod nas prezime *Peć,* podrijetlom zacijelo Nijemci) »medvjed«, hipokoristik od *Bär.*

Lit.: ARj l, 218. 8, 320. Kušar, *Rad* 118, 16. Ribarić, *SDZb 9,* 131. *Pleteršnik* l, 2. 2, 16. *REW** 998a. *DEI* 504.

bećar, gen. *-ára* m (Vuk) »Γ neženja, 2° (Srbija, Karadordevo vrijeme) vojnik za platu, Söldner, *У* (Srijem, Ugarska) beskućnik, koji se skice i od nadnice živi, 4° rasipnik, pijanica«. Odatle: augmentativ na *-ina: bećarina* (Vuk), pridjev na *-ski: bècarskî;* denominal *bećar ovati;* izvedenica na *-ušan* u metaforickom značenju *bećaruša* f »bubuljica što po licu izlazi u mladića«; apstraktum na *-luk: bećarhk* m (Kosmet) »stanje, život bećara«. Turcizam arapskog podrijetla (pl. *bekâr,* sing. *bikr,* tur. *bekârhk),* nalazi se u svim balkanskim jezicima: bug. *bekjar(in), bekjarlăk,* rum. *becher,* arb. *beçár,* ngr. μπεκιάρις, cine. *bichiar, bichiarliche.*

Lit.: ARj l, 220. *SEW* l, 48. *Elezović* 2, 499. *Pascu 2,* 112. *GM* 34. Korsch, *ASPh* 9, 490.

bed m (Stulić) »aer«. Nigdje drugdje ni kod nas ni na Balkanu ne postoji ovaj turcizam perzijskog podrijetla *(bod* »vjetar, zrak, văzduh«). Odakle je Stuliću, ne zna se. Nejasna je također promjena *ã* > *e.* Sudeći prema indeklinabilnom pridjevu *berbat (učiniti se)* »prljav, gadan«, bug. također *berbat(in)* »šmucijan« koji potječe od perzijskog prijedloga *ber* »po« i *bod* »văzduh«, odatle prezime *Berbatović;* taj α ostaje.

Lit.: ARj l, 220. *Elezović l,* 42. *Mladenov 27. Doric* 14.

bêdak m (Obradović, hrv. leksikografi, Belostenac, Jambiešić, općenito u Hrvatskoj, slovenski također) = *bedak,* gen. *áka* (ŽK) »luda (v.)*," budala (v.) bena (v.)«. Prema pridjevu na *-ast:, bedast* (općenito u Hrv.), odatle apstraktum na *-oca* (v.) *bedastoća* f = slov. *bedaãja,* na *-ija* izgledalo bi da je korijen *bed-* i sufiks *-ak* (v.). Tako je to shvatio i Daničić koji je korijen *bed-* identificirao s tur. *bed nao,* nevaljao, ružan«. Tada nastaje semasiološki problem koji Daničić ne rješava; jer zao čovjek obično nije *budala,* nego *prefrigánac.* Pored toga bio bi to hrvatsko-kajkavski i slovenski turcizam za koji nema balkanskih potvrda. Vjerojatnije je prvo izvođenje Štrekeljevo (kasnije napušteno i zamijenjeno sa *bijeda,* v.) od talijanskog pridjeva (govori se

osobito u Emiliji) *bedano* »sciocco, lud«, izvedenica na *-ano* od emilijánske imenie *beda* < lat. *beta* (upor. *bitva, blitva,* v.) »cikla«. Talijanski sufiks *-ano* < lat. zamijenjen je našim *-ak.* Upor. drugu zamjenu talijanskog sufiksa sa *-ar* u slov. *bedarîja* f »ludost«, denominal *bedanti* »ludo govoriti«, pored *bedaliti, bedalast* gdje se umiješala i *budala* (v.). Turski pridjev *bed nalazi* se doduše među našim turcizmima, ali ne kao pridjev nego kao imenica *bedèna* f (Milićević, Srbija)»zlo«. Glede dočetka *-èna* upor. *bosima* f (v.). Zatim u *beduv* m (Dalmacija, Pavlinović) »čovjek zle ćudi« kome se kaže u pridjevu *beduast* (ista area) »krupna tijela, ali zle ćudi«, zatim u impf. *beduati se* »osijecati se na koga, okačati se (v.)«, također u istoj arei. Daničić je ovdje pogodio tur. *bed-hu* »zloćud«. Taj turcizam nije doduše potvrđen nigdje drugdje ni kod nas ni na Balkanu. S obzirom na polj. *biedak* (17. v.), češ. *bidák* »misérable«, ukr. *bidák* moglo bi se misliti da je slov. i hrv.-kajk. *bedak* »luda, glupan« izvedenica od *bijeda* (v.), kako se i čita kod Slawskoga;ali je razlika u značenju između sjevernih slavenskih izvedenica od *bijeda* i naših riječi.

Lit.: ARj 1, 220-1. 223. Štrekelj, *ASPh* 14, 517. 28, 481. *DEI* 1, 474. *Pleteršnik* 1, 15. *Slawski* 32.

beden m (Vuk, 17. v.) = *beden* (Banje, Kosmet) = (danas općenito s disimilacijom *b-n* > *d-m* tipa *Budin* > *Budim, Utinum* > *Videm* u književnom i saobraćajnom Jeziku) *bedem* (Vuk) »utvrđenje, zid«. Odatle kolektivum *bèdenje* n. Turcizam je arapskoga podrijetla *(beden),* raširen u svim balkanskim jezicima (bug., arb. *bedén,* rum. *bedean,* ngr, μπεδένι) s istim značenjem.

Lit.: ARj 1, 221. *Elezović* 1, 37. *GM* 30. *Mladenov* 20.

bèdel m (Bosna, u vrijeme 1878—1908) »vojnik koji služi u vojsci mjesto drugog vojnog obveznika« = *bedêlj* pored *beduj,* gen. *-Šija* »zamjenik, zamjena, porez u tursko vrijeme koji su plaćali nemuslimani koji nisu bili obavezni služiti vojsku«. Turcizam arapskoga podrijetla *(bedel* »zamjena«), i u búg. *bedéi* »vojnički porez, harač«.

Lit.: Elezović 1, 37. Skok, *Slávia* 15, 186. *Mladenov* 20.

bedev m (Marulić, dubrovački pisci) = *bedeva* f (16. i 18. v., Kavanjin) = *bedevija* f (Vuk, 17. v.) »konj, kobila arapske pasmine« = *bedevija* (Kosmet) u poredbi *žena kaj* ~ »nesrazmjerno visoka«. Odatle deminutiv na *-če* (v.) *bedemjče,* gen. *-eta* (Vuk) »ždrijebe«. Turcizam arapskoga podrijetla *(bedevi* »stanovnik pustinje«, odatle i evropski naziv *beduin)* iz oblasti terminologije za konje (upor. *dorat, krat'),* nalazi se u búg. *bedúh* »neuškopljen konj«, gdje je dočetak *-evi* zamijenjen sufiksom *-uh* prema *pastuh.* Arapski dočetak *-ì* ispustiše Marulić i dubrovački pisci jer ga zamijeniše našim pluralnim nastavkom *-i,* a Kavanjin opet dativnim nastavkom *-i (ženi),* koji prema tome tvori femininum na *-a,* dok je kod Vuka dobio proširenje na *-ja* kao i sufiks *-džija* (v.), *-lija* i domaće riječi *sudija, tepčija* itd.

Lit.: ARj 1, 221. *Elezović* 1, 36. *Mladenov* 20.

bėdina f (Krk, Milčetić) »domaće tanko crno platno«. Daničić izvodi krivo iz tal. *letta* < lat. *offa,* s deminutivnim vlat. sufiksom *-itta* > tal. *-etta,* upor. *f j elica* u Dubrovniku i uporeduje s *krpa platna.* [< tal. *bedèna* (Ramusio) »specie di sopravveste« < ar. *badań}.*

Lit.: ARj 1, 21-22. *REW* 233. *DEI* 474.

Bediija f = *Bêdnjo* = *Bêdljo* (izgovor staraca) »1° zagorska rijeka koja izvire u Maceljskoj gori, teče kroz Trakošćansko jezero, salijeva se u Dravu u blizini sela Malog Bukovca (dugačka je 133 km), 2° selo na njoj«. Etnikum *Bednjuíčan* m prema f *Bednjuišico* < *Bednjaščica* od pridjeva *bednjanski* > *bednjuiski.* Identificira se sa *Batinus fluvius* koje se ponavlja, također kao hidronim, u Picenumu. Prema Ribezzu izvedenica je od βάτις, βάτος, βάτεια (Dioscorides) »rovo, cespuglio«, leksički prethelenski relikt. Femininum je kao u *Sava, Drava* < lat. *Savus, Drovus.* Upadaju u oči neobični prijelazi: í > *d* u predslavenskim riječima u Panoniji kao i prijeglas *a* > *e,* ako je identifikacija ispravna i *Bednja* nije identična s *Ђъaьnь* > *badanj.*

Lit.: ARj 1, 222. Jedvaj, *HDZb* 1, 279. Ribezzo, *Onomasticon 2,* 46. Bertoldi, *Gioita* 21, 258. sl. *Studi etruschi* 10, 24. sl.

bedra f (12. v., Mostar) = *bedro* n »sveslavenski naziv za dio tijela: coxa, lumbus, latus, femur« (oba roda i u poljskom). Nema paralele u baltičkoj grupi. Dolaze pridjevi na *-ast: bêdrast* (Stulić) i dalje na *-ьn: be arastan,* koji se ne govore, na *-en* u određenom obliku

bedreni (Vuk), koji je poimeničen sa *-ica: bedrenica* f (Vuk), *bedrenica* f (Piva -Drobnjak) »drvena kriva daska zadnjeg dijela samara« = *bêdrnica* (Kosmet) = *bedrenica* (Valjevski okrug) »bolest stočna«; sa *-jača: bedrenjača* f (Pančić) »os ilii«, sa *-ik bedrenih* = deminutiv *bedreničak* = na *-in* + *-ьc bêdrinac,* gen. *bedrìnca* »biljka pimpinella« (ta se izvedenica nalazi i u polj. *biedrzenìec* u istom značenju). Pridjev na *-in* poimeničen je sa *-iça* u *bèdrínica* »sablja«. Deminutivi na *-iça: bèdrica* f (Vuk) = na *-ika: bèdrika* f »kisela jabuka«. S prefiksom *na- nabedrnica f* (14. v.) je svećeničko odijelo koje se grčki zove παραμηρίδιον. Denominali: *bedrīti se* »koračati na strani« samo kod leksikografa, dok s dva prefiksą *ispòbedríti se* pf. (u Lici) »leći na jednu ili drugu stranu tijela i tim zauzeti mnogo prostora« dolazi i u narodnom govoru. Složen pridjev *bedrobolan* (~ *na bolest* za *išijas),* odatle *bedrobolnik,* noviji je neologizam. Etimologija nije utvrđena. Daničić je tu riječ izvodio od *bosti* (i *bijeda,* što semantički nije uvjerljivo). Rozwadowski, koji uzimlje kao prvo značenje »Einsenkung, Abhang«, tumači to također sa *fodere* »bosti«. Veza s lat. *femur,* koja bi zadovoljavala semantički, ne može se opravdati fonetski. Svakako jeie. nastavak *-ro.* Upoređenje koje se čini s arm. *port* < ie. *bod-ro* »pupak, trbuh, sredina« ne uvjerava semantički. Prema tome ie. korijen nije izvjestan.

Lit.:ARj 1, 222—3. 7, 206. Ćorović, *ASPh* 29, 509. Vuković, *SDZb* 9, 380. *Elezović* \, 37. *Miklošič* 8. *SEW* 1, 47. *Bruckner* 27. *Mladenov* 20. *WP* 1, 109. Peterson, *LUA* n. s. 1, 11, br. 5, 171. Meillet, *Intr.* 145. Rozwadowski, *RSI 2,* 104. Osten-Säcken, *IF* 23, 377. i si. Specht, *KZ* 55, 19.

beg m (Vuk, 15. v., plural *begovi* = prema tur. *beyler:* pl. *beglêrí,* gen. *biglera* »begovi« u Kosmetu) »1° car sultan *(car sultan Mehomet beg), 2°* gospodin muslimanski i kršćanski pod turskom vlašću *(Skenderbeg),* 3° najviši štěpen plemstva u feudalnoj skali (Bosna), 4° preneseno u značenju *oplemenjen* (upor. tur. *begarmudi* »begovska kruška« = *begârka* Kosmet) na cerealije i voće »klip kukuruza sa crvenim zrnom« (Kosmet)«. Kao *aga* (v.) i *paša* (v.) dodaje se ličnom imenu: *Omer-beg, Ali-beg, Semsi-beg.* Kao drugi elemenat složenice deklinira se, ali se dodaje i pred lično ime uz opetovanje na drugom mjestu. Prvi je dio tada indeklinabilan: *Beg Milan-beg.* Odatle brojna bosanska muslimanska prezimena na *-ovié: Mustajbegović, Šemsibegovič, Alibegović.* »5° kao naslov, koji u turskom odgovara našem *presvijetli — illustrissimus«, beg* gubi vezu s feudalnim značenjem i daje se u Dubrovniku iz poštovanja svakom čovjeku, kao *monsieur, Herr.* 6° Prenosi se i u porodičnu i svatovsku terminologiju, upor. *caus* (v.). U Dalmaciji kaže žena svome mužu *beg.* U Hrvatskoj *beg* je mladoženja. Odatle deminutiv *Végié* »mladi beg«, također kršćansko prezime. -Izvedenice na *-arka: begârka* (Kosmet) »oplemenjena kruška«; posvojni pridjev poimeničen sa *-ьc: bêgovac* (Vuk) »begov čovjek«, također toponim (upor. prezime *Pašalić}, bêgovina* f »zemlja begova«, *bêgovica* f = *bêginica* f »begova žena«, *begović* m »od begovskog roda«, na *-ovski: begovski* (Vuk); apstrakta: *begovstvo* (Bosna); na *-ãt begòvãt,* gen.-αω m (Bosna) »institucija begovstva«; denominai *begòvati, bègujem* impf, »biti beg«. Od turskih izvedenica najvažnija je na *-luk: bègluk* m (Vuk) = *Víglak* (Kosmet, Klina) »1° državno ili vlasteosko, spahijsko dobro, 2° rad za državu, 3° čeljad koja radi za državu«, odatle pridjev na *-sìa: beglückt* (Vuk) »državni, vlasteoski«, denominai *bègluciti* impf. (Vuk) »1° raditi za državu, spahiju ili vlastelina, 2° trošiti što kao općinsko dobro«. Taj izraz ušao je u naš jezik iz otomanskog prava *(medele).* Turske složenice su dvije: (I) *bègler-beg,* također *beglen-beg* m (16. v.) »carski namjesnik, upravo *beg nad begovima«,* odatle apstraktum *beglerbegstvo* n (17. v.) »njegova vlast« i muslimansko prezime *Beglerovič* (Banja Luka) i (II) *begzada* pored hipokoristika *bégza* (nar. pj.) i deminutiv odatle *begzadić* = *Végződé,* gen. *-eta* (Kosmet) (odgovara našoj izvedenici *begović* = *odžaković)* »od begovskoga roda«, također muslimansko i kršćansko prezime, a sadrži u drugom dijelu perz. *zada* »rođen, sin« (od *zaden* »roditi se«). Turcizam osmanlijskog podrijetla: stariji oblik *beg,* noviji *bey* »1° naslov vojničkih i civilnih funkcionera, 2° srodstva: *aga bey* »stariji brat«, nazvan ovako od mlađeg brata, 3° u najstarije doba naslov plemenskih poglavica (upor. *Bey-Osman,* osnivač turske imperije), guvernera provincija; tako *eflak beyi* »rumunjski, vlaški knez«. Ušao je u sve balkanske jezike u vida dva: 1° kao stariji tur. oblik *bek* > *beg* u hrv.-srp. i alb. *bek,* s članom *begu,* i bug. *beglik, beglija, begov, begče',* 2° kao mlađi tur. *bey:* bug. *bettik, bejov, bejovica, bejovski, bejce,* arb. *be,* rum. i cine, *betu,* ngr.: μπέης, cine, *beiliche* f.

Lit.: ARj 1, 224. i sl. *Lokotsch* 282. *GM* 31. *Deny* § 1157. *Elezović* 1, 36. *Mladenov* 27. *Pascu 2,* 112.

begènisati, *-išem* impf, i pf. (Vuk, Bosna) = *begènati, -am* (Dalmacija, Pavlinović), s prefiksom *o-* (nar. pj., Slavonija) = *begemsat* impf. (Kosmet) »htjeti, milovati, zavoljeti, prihvatiti, sviđati se«. U Kosmetu osnova se opetuje *Vegén bégén (lubenica)* »po izboru«. Od toga *Vegén* može se tumačiti dalmatinski denominai *begènati.* Turcizam osmanlijskog podrijetla *(beğenmek),* zastupan u svim balkanskim jezicima u više vidova: 1° sa izgovorom *ge > g:* hrv.-srp. *begènisati* i arb. *beğeniş',* 2° s aorisnom turskom osnovom *beğendi* i izgovorom *ge > j* u bug. *beendisuam* pored *begendis(v)am* i *bendisvam* i u ngr. μπεγεντώ, μπεγεντίζω i 3° sa stezanjem *-ege- >* » u cine. *bindisire* i u Moldaviji *bindisi* »brinuti se, sviđati se«. Glagolski sufiks *-isati* je kao obično u preuzetih turskih glagola i odgovara tačno gr. μπεγεντίζω. Kao što je u bugarskom *bendis(v)am* pored *begendis(v)am* tursko *-ege-* stegnuto u *e,* može se uzeti da se ista pojava dogodila i u Riječkoj nahiji u Crnoj Gori *obendăti, -am* »begènisati«, ali je nejasno zašto nema *-isati* kako je obično kod preuzetih turskih glagola, i čemu prefiks *o-*. V. niže *bendati.*

Lit.: ARj ì, 224. 8, 324. *Elezović 2,* 498. *Pascu 2,* 112. *GM* 31. *Mladenov* 20. 27.

behar[1], gen. *-ára* (Vuk, nar. pj. i općenito u Bosni) = *bear* (Kosmet) »1° proljeće (samo u Kosmetu), 2° cvijeće (Bosna i Kosmet)«. Odatle denominal *obehariti* »rascvjetat se«, *bearât, -â* impf, i pf. (Kosmet) »cvjetati«. Turcizam perzijskog podrijetla *(behar* »proljeće«), nalazi se još u arb. *behar* »ljeto, (kod Gęga) proljeće«.

Lit.: ARj l, 226. *Elezović 2,* 498. *GM* 31.

behar[2], gen. *-ára* m (15. v., *Sporn, srp. ì,* 169) = *pehar,* gen. *-ara* (Hrv.) = *pehar* (Vuk, Dubrovnik, Smokvica, Korčula) = *pejar* (Poljica) = *pihar* (nar. pj., Bogišić) »Γ vrč (Baraković), krčag, 2° tanjur od drva (Smokvica) 3° zdjela (Hektorović), 4° naćve (Dalmacija)«. Deminutiv na *-ьc > -ac peharac,* gen. *-rea* (Smokvica), na *-čac < -ьc + -ьc peharčac,* hrv.-kajk. na -ьc + *-bk peharček* »(i metafora) hyacinthus orientalise. Nalazi se u stcslav. *peharb* i *panaгъ.* Madžari posudiše *pohar,* odatle izvedenica na *-nikb pohárnok* (15. v.), Rumunji *pahar, paharnic* m prema *păhărniceasă (-easă <* gr. - ίσσα). Balkanska riječ njemačkog podrijetla (stvnjem. **pehhāri\Vehhāri <* srlat. *biccarium,* u glosama), slavenskim posredovanjem ušla u rum. i arb. *pehar.* Njemački akcenat pokazuje samo hrvatski oblik *pehar.* U ostalim oblicima utjecao je naglasak izvedenica na lat. *-arius > -агь* (upor. *cěsarb).* Podrijetlo od *biccarium* nije jasno. Može biti varijanta od *bacar(ium)* ili unakrštanje s gr. βίκος »irdenes Gefäss« > *víka* »ein Getreidemass von 20 oka«. Tal. *bicchiere <* stfr. (valonski) *bichier,* u mletačkom deminutivu na *-ino bićerln,* gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Krk) »čašica, kupica za liker«.

Lit.: ARj l, 226. *9,'* 835. Lukić, *Spomenica (cf.JF* 15, 264). *Mikloiit* 234. *Bruckner* 447. *REW*[3]1081 a. *FEW* 362. *GM* 325. Sobolevski, *RFV* 71, 21. i sl. *Kiparsky* 155.

behnuti, *-nem* impf. (?) (Martié, Osvetnici) »concitar!, speculari, plašiti (o živinčetu i čeljadetu)«. Bit će u vezi s *Vehük* m (Dalmacija, Podgora Pavlinović) »plašnja koja biva vikom ili prijetnjom«. Nikako od tur. *bihmak* »ljutiti se« kako misli Daničić. Nema turskih glagola s našim sufiksom *-no- > -nu-.* Možda onomatopeja prema *bah* (v.) sa samoglasom *e* za *a.*

Lit.: ARj 1, 226.

behflt, gen. *-úta* m (Srbija) = *bèvut* (Vuk, Zemun) = *beut* (Kosmet, *pasti u ~*) »nesvijest, neznan, gen. -г«, u vezi sa *doći u ~* »obeznaniti se«. Odatle denominál *ubevútiti, ubèvutim* pf. = *ubeutit se* (Kosmet) »onesvijestiti se«. Turcizam perz. podrijetla *(bi - bud* »izvan sebe«, glede *bi* upor. *bigàjri (hàk,* v.), nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj l, 259. *Elezović* l, 44. 2, 376.

beja f (Srbija Valjevo) »pudenda puerilia, kita, kita«. Odatle deminutiv *Vèlica* f istog značenja. Neće biti isto što *veja* »grana« na što pomišlja Daničić pozivajući se na *kita* jer nema *v > b* u narječju Valjeva nego će biti od uzvika *be* za »gadno«. *Veja* nije, kako kaže Daničić na istom mjestu, od korijena *va,* nego je ie. *voi-ia* od korijena *uei-* »savijati« (v.).

Lit.: ARj **l,** 226. *W P* 1, 224.

bejaz (nar. pj.), indeklinabilni pridjev »bijel (anterija, konj)«. Taj turcizam arapskog podrijetla *(bejaz}* potvrđen je samo kod nas.

Lit. ARj l, 226. Skok, *Slávia* 15, 186.

beka f (Vodice, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = slov. *béka* = (sa dočetkom *-va* kao u *bukva) bêkva* »salix vitellina, viminalis, žuta vrba (služi za vezanje grana čokota u vinogradu)«. Odatle deminutiv na *-ica bekvica* (Šulek) »id«. Na *-ar bekvar* (Sulek) »bekovo stablo«. Pridjev na *-ov Vekov.* Poimeničenja

na *-aca behávala,* na *-iça bekovica,* na *-ina bekovina* »bekova šiba, viburnum«, sinonim za *ùdika = udljika — zudljika = fuljika = udikovina = fudikovina* (v.) »viburnum lantaną«. Zore i Parčić imaju još *venga* (južna Dalmacija?) »žukva, specie di salice«, u krč.-гощ. *vanĕ* (toponim, Vrbnik), deminutiv na *-ellus Vančale.* U slovenskom još izvedenice *bekulja* (Laško) »korpa spletena od bekovih šibljika«, *bekûljica* (Laško) »id«.; *frbéka* (Celjska okolica) predstavlja unakrštanje od *vrba* i *beka.* Kako oblici *venga* i *vane* pokazuju, *e* u *beka* je nastalo iz *e,* a to iz lat. *in* u **vincus* »savitljiv« > tal. *vinco,* furl, *venk* »Weide«; *vani* je plural *vină', ne > ng* je kao u *planda.* Pored toga *beka* pokazuje betacizam *v > b* kao *Bol, bandıma.* Upór. još slvč. *beka* »Satzweide«, rus. *bekovina* »salvia horminum«.

Lit.: ARj 1, 228. Zore, *Palj* 115. 183. *Parčić* 1105. *Pleteršnik 2,* 793. *Banali 2,* 455. Skok, *AGI* 24, 49., § 78. Ribarić, *SDZb* 9, 131. *REW*[3]*^9342.* Perušek, *ASPh* 34, 23. *Pavlovski* 51.

bekac, gen. *-kca* m (18. v., Lastrić) »govnovalj«. Daničić je ispravno pomišljao na *becchino* »scarafaggio«, deminutivni hipokoristik na *-ino* od *beccamorto,* imperativna složenica od *beccare* »kljuvati« i *morto* »mrtvac«. Od *beccare* je zacijelo *bekati, -am* pf. (Molat) »(metafora) nasamariti« : *on ga je bekuã* »nije mu učinio ono što je obećao«; *bekac* je prema tome radna imenica na *-ьc > -äc* kao *pisac, krivac, prodavač,* uza sve što se nije našlo primjera· tako građenih radnih imenica od talijanskih glagolskih osnova. Upor. još na *-one > -um bêkun* m (Krtole) »nož«, koje može biti i od imenice tal. *becco* < gal. *beccus* (Svetonije) »kljun«. Hirtz ima *bakva* f (Omiš) »(ptica) regulus ignicapillus«, s nejasnim *e > a* i dočetkom *-va* (ako je od *beccus).* Romanska izvedenica na *-ada* tal. *beccaccia* f, fr. *bécasse* »scolopax rusticola« govori se u Bakru *bekaca* f. Dočetak se obraća u *-ač bekać* m (Podług, Dalmacija) = *bekaca* (Tinj, Dalmacija). Odatle tal. deminutiv na *-ino* < lat. *-mus beccaccino* »limicola, barska ptica« > *bekacin* »gallinago« = *bekačin* (Dubrovnik) = *bekacîn* (Božava) = *bekasinka* (ne zna se gdje se tako govori). Ovamo zacijelo i *bèklezina* m (Dubrovnik) »ein Schopfkopf« unakrštanjem sa *màmlaz* (v.). Naročito velika prekrajanja doživjela je tal. izvedenica *beccanotto > bekànot* m (Dubrovnik, Poljica, Mostarsko i Utovsko blato) »scolopax gallinago« = *bekämet* (Podlog, oko Mostara) = *bekanjac* (Omiš) = *bekenjac* (Podlog) = *beketenjac* (ibidem). Imperativna složenica tal. *beccafico* m > *begafik* (Nerezine, Lošinj, Cres) »oriolus«. Upor. još *pik* »kljun« u mlet.-slov. < tal. *becco.*

Lit.: ARj 1, 227. 6, 434. Rešetar, *Š tok.* 226. Hirtz, *Aves 5.* 8. 9. *SEZb* 13, 189. Cronu, *ID* 6. *REW** 1013. *DEI* 473.

bekčija m (Makedonija) = *bekcìja* (Kosmet) »1° poljar, u zapadnim krajevima *pudar, 2°* čuvar (Kosmet)«. Odatle prezime *Bekčić.* Taj turcizam osmanlijskog podrijetla *(begci)* nalazi se i u bug.· *bekčija* i arb. *bekçilbekshi* u istom značenju pored »noćobdija« u bugarskom.

Lit.: ARj 1, 227. *Elezović 2,* 499. *Mladenov* 27. *GM* 31.

bekeš m (u ŽK, danas iščezla riječ) »muška haljina kožom postavljena«. Madžarizam *bebes* koji posudiše i Slovaci, Česi, Poljaci i Rumunji.

Lit.: ARj l, 227. *Gombocz-Melich* 1,331.

bèkîna f (Dubrovnik, Zore, Hercegovina) »bravila koža«. Dalmato-romanski leksički ostatak od vlat. pridjeva na *-īnus *berbecina,* od *vervex, verhex, berbex.* Gubitak početnog sloga *ber-* mogao je nastati unakrštanjem s tal. *becco.* Ta je riječ bila zacijelo poznata i u Dalmaciji (v. *ЫK).* Ovamo neće ići *beka f,* deminutiv *bekica* (Vodice, Istra) = slov. *béka* (Notranjsko) »ovca« jer riječ pripada dječjem govoru. Stvorena je prema onomatopeji *be be.* Upor *bekănje* »Blöcken«. Upor. glede pridjevske izvedenice na *-īnus* pored rum. *berbece* »ovca« i rum. *barbinta — berbeniță* (Erdelj), deminutiv *berbincioară* »sudić za sir« > ukr. *berbenicja* »id.« i madž. *bërbënce* »id.«; *barbinta* je od pridjeva **berbecea* s umetnutim.«.

Lit.: Zore *Tud.* 4. *Pleteršnik* 2,16 Ribarić, *SDZb* 9, 131. *REW*[3] 9270. *Gombocz-Melich* 362. *Tiktin* 158.

bëko m (16. v.) »jarac«. Od tal. *becco.* Odatle *bekâr,* gen. *-ára* m (Hrv. Primorje, 1490: *kastavski behari) — bikăr,* gen. *-ară* (Rab, Božava). Upor. slov. *bacar* »Metzger« (Režija) < furl, *beciar,* »mesar, komardar, kasapin«, prezime na *-ič Bekarić* (16. v.). Pridjevi na *-ov bekarov, bikarov,* na *-bsk bikarski.* Apstrakta na *-ija bekàrija* (Hrv. Primorje) = *biharija* (Rab, 15. v., Poljički statut, Božava) = na *-luk bikarluk* (Kačić) »mesnica, mesarnica, radnja mesarska«. Denominai na *-iti bekariti, -im* (17. v.). Od tal. *beccaio = beccare,* mlet. *becher, bicher < sílat,* (u Dalmaciji) *beccarius* (ali *bekar* i *bıkar* mogu biti i posudenice ne iz mletačkoga, gdje je *-arius > -er,* nego iz

dalmato-romanskoga), izvedenica od *beccus* »jarac« (upór. u dubrovačkom latinskom tekstu iz 1302. *carnes de beco),* varijanta *boccus* > fr. *bouc, boucher,* koje Battisti veže s lat. *ibex, -cis* »divokoza«, a Meyer-Lübke s onomatopejom *bek,* upór. frank, *bucc,* njem. *Bock.* Upor. u Dubrovniku *buccarius.*

Lit.: ARj 1, 227.300. Kušar, *Rad* 118,21 Cronia, *ID* 6. *REW*[3]1020. a. 1300. Jireček, *Romanen* 1,89. Sturm, *ČSJK 6,* 53. *DEI* 472. 47J.

bekrija f = *bekrija* (Kosmet) »pijanica«; pred ličnim imenom *bekri* kao indeklinabilni pridjev. Odatle augmentativ na *-ič, -ina* (v.) *bekričina* m, denominai *bekrìjati, -om* »pijančevati« i apstraktum na *-luk: bekrihk* (Kosmet) »stanje onoga koji *bekrija«.* Turcizam osmanlijskog podrijetla *(bekri* »pijan«, upor. *mamuran,* v.), nalazi se u svim balkanskim jezicima (bug. *bekrija,* rum. i čine. *becriu,* ngr. μπεκρῆς).

Lit.: ARj 1, 228. *Lokotsch* 285. *Elezović* 499. *Mladenov* 27. *Pascu* 2, 112.

bckuta f (Vuk, ne kaže gdje se govori) »tupa rdava britva«. Prema Daničiću tamna postanja, bez sumnje tuđa riječ, možda tal. *piccòzza* »mala sjekira«, što nikako ne odgovara ni fonetski ni morfološki; *piccòzza* je izvedenica od *picco* s pomoću pridjevskog sufiksa *-accio* = *-ozzo* < *-oceus, -a.* To *bèkuta* nije. Ni pejorativiziranje ne bi bilo jasno kao ni prijenos na britvu. Mjesto sufiksa *-accia* = *-ózza* stoji augmentativni tal. *-one* > *-un pikún,* gen. *-una* (Istra) = *pikan* (Buz_et, Sovinjsko polje) »kramp«, odatle na *-ala pikunaca* (Istra) »ligonis genus«, slov. *pikôn* (Notranjsko) »kramp«, *pikonica* »Spitzhaue«, (asimilacija *i-o* > *o-o) pohoniča* »kopača« (Riherberk), (zamjena sufiksa) *pikulja, pikonščica* »vrsta kruška«.

Lit.: ALj \, 228. 9, 846. *Prati* 764. *REW** 6495. Matzenauer, *LF* 12, 340. *Pleteršnik* 2, 36-7. 121.

bela f (Spič) »1° vilice, viljuška, pirun, 2° (Srbija) ašov«. Stoji bez sumnje u vezi s arb. *bel* m »Spaten, Grabscheit«.

Lit.: GM 31.

belaj, gen. *belaja* m (Vuk, nar. pj.: *udariti na belaj* »ograisati, nagaziti«) = *beljaj,* gen. *beljaja* (Kosmet) = *belav,* gen. *belava* (Crna Gora) »eufemizam za *zlo, bijeda, neprilika, đavo«.* Danas je taj turcizam arapskoga podrijetla *(bela* »nesreća, zlo, bijeda, kad se ne zna što da se radi«) poznat i na zapadu, kao što je raširen i po cijelom Balkanu (bug. *bela, beija,* arb. *bela,* rum *belea,* cine. *bileauă,* ngr. μπελιας, μπελάς). Odatle pridjev na *-ni* (određeni oblik) *beljãjni, -a* (Kosmet) »đavolji, nesrećni«, radne imenice na *-nik* m prema / *-nica* (v.) *beljãjník, beljājnica* »blaži izraz za *đavo, davolicat* i na *-niče, -ničeta* »dijete, davolče«, na *-lija* (v.) *beljalija* — búg. *belalíja* m, sve četiri izvedenice u Kosmetu, na *-luk: belájluk;* denominai *belaisati, -šem* pf. i impf. *(na-)* = *nabelajiti* »nagaziti«. Pored toga još u turskim uzrečicama: 1° *běláni versen* »đavo te odnio, upravo: (alah) te dao do belaja«: *alah ti bilarversum* (disimilacija *n-n* + *r-m)* u narodnoj pripovijeci u kojoj se karakteriše govor hodžin, u Crmnici *ala balâ versi* pored (rijetko) *beloni versi;* 2° *düz belàile* (Bosna) < tur. *güç bela ile* »s teškom mukom = jedva jedvice«. Za razliku od tur. *oda* > hrv.-srp. *odaja* ovdje je turskom oksitonu dodan samo *-j, -v* da bi se riječ mogla deklinirati; *oda* je postao femininum prema *kuća,* a *belá* maskulinum prema *đavo.*

Lit.: ARj 1, 228. 7, 206. Skok, *Slávia* 15, 344. *GM* 31. *Mladenov* 27. Miletić, *SDZb* 9, 440. *Elezović* 41. *Pascu 2,* 112.

belci (nar. pj.) = *belćim* (Vuk) = *belkim* (18. v., u jeziku Bošnjaka), prilog »možda, valjda, jamačno«. U Kosmetu *bećita* pored *beliita* = *bici* pored *btćita* pokazuje dvije značajne varijante: \" *e* > *i* i gubitak *l* prema *bit će* + *biće* i 2° dodatak *-ta* koji se može uporediti s arb. *belcida, belda, beita* pored *belcim* u istom značenju »možda«. Dodatak *-ta* = *-da* je prema našim prilozima *možda, valjda.* Vidi se, dakle, kao u *češagija* (v.), unakrštavanje naših i turskih istoznačnih riječi. Već u turskom postoje dva oblika koja se naporedo upotrebljavaju: ar. *bel* »bien mieux« i *ki* »da« = ar. *bel* i tur. *aim* > *belaj, belgim* »vjerojatno«. Ide u oblast sintaktičkih turcizama kao *bajagi* (v.), *demek* (v.), *dója* (v.). Nalazi se i u bug. *bélki* = *bèki.* Možda ide u vezu s ovim prilogom i prilog *mučim* »drukčije«, ali ne znam kako.

Lit.: ARj l, 228. 7, 120. *Deny* § 455. 456. Skok, *Slávia* 15, 186. *GM* 32. *Elezović ì,* 41. 2, 364.

belëca f (Božava) »ljepota«. Od tal/ *bellezza,* pridjevskog apstraktuma obrazovanog s pomoću lat. *-ïties, -říza* > *-ezza* od pridjeva *hellus* »lijep«, stari deminutiv od *bonus* < *duenos.* Posuđivanje apstrakta ide u rjeđe pojave.

Lit.: Cronia, *ID 6.*

beledíja f (Sarajevo) »gradski magistrat, sjedište (zgrada) gradske općine« = *beled'ija* (Kosmet) »općinski sud«. Odatle pridjev *beledîski (kantar).* Turcizam arapskog podrijetla *(beledijje),* nalazi se i u búg. *beledíja.*

Lit.: Elezović 2, 499. Skok, *Slávia* 15, 186. *Doric* 14.

beleğija f (Bosna) = *belegìja* (Kosmet) »gladilica; brus za oštrenje noža, brijaće britve«. Taj turcizam osmanlijskog podrijetla *(bileği* »brus«) iz oblasti alata nalazi se i u bug. *bilegija* pored *bilgija* u istom značenju.

Lit.: ARj \, 229. *Elezović l,* 39. *Mladenov* 29.

bclenćuk, gen. *-ćuka* m (I) = *belenđuk* (GM) = (II) *belenzuk* (Tekelija) = *belênzuk,* gen. *-enzûka* (Kosmet) = (III) *belènzuka* f (Vuk, nar. pj.) = (IV) *bilenzuka* f = *bIlênzuk,* gen. *-enzûka* pored *bilênzik* (Kosmet) = (V) *biòlug* m (Vuk, 15. v., Dalmacija, Pavlinović) = (VI) *biočuh* (leksikografi) = (VII) *bjančug* (Šibenik), *bijančužić* = (VIII) *objećuh* =t (IX) *objočuh* (Stulić) »Γ kolut, alka na vratima, zvekir (I, V), 2° grivna, narukvica, okovi na pušci, lisice (III, IV), 3° karika, prsten za vezivanje konopa na obali (VII), 4° óbodac 0 koji se što objesi i koji se zakvači za čavao (VIII)«. Oblici pod I—IV pokazuju prema turskom *bilezik,* odakle potječu, umetnuto *n* pred dentalom. To *n* nalazi se i u arb. *belendzikë f* »Armband«. Glas *i* varira sa *e* također u búg. *belezik* pored *belezuk* i *bilezik, belezíja, beležica.* Ovo variranje potječe od *beleg* i *biljeg* (v.), *i* mjesto *e* nalazi se i u madž. *bilincs* »okovi«. Oblici V—VI potječu od **behčugb.* Ovi su stariji od onih pod I—IV, tj. potječu iz staiijeg sjevernog turskoga, možda iz avarskoga, jer pokazuje *e* > *ь* u interfonici prema očuvanoj u oblicima I—IV koji potječu iz mlađeg južnoturskoga. Oblici VIII i IX nastadoše unakrštavanjem *beôčug* s glagolom *objesiti,* a *h* mjesto *g* krivom rekompozicijom od genitiva deminutiva *biočušca.* Oblik VII nastade od *biočug* prema izgovoru *bio* + *bija* u narječju i umetanjem suglasnika *n* pred *ž.* Oblik I je nastao unakrštavanjem od *biočug* 1 *belenzuk.* Dočetno *u* mjesto i nalazi se već u staroj posudenici *biočug* < **behčugb,* a mogao je nastati kao u *tepeluk* (v.) ili od složenice *bileqyüzük* »grivna koju su muslimanske žene nosile oko ruku ili noge«. Srpski crkvenoslavenski oblik *bělbčugb* prema ruskom crkvenoslavenskom *behčugb* nastao je unakrštavanjem s pridjevom *Ђeiъ* kao u *belegъ* < tur. *bilgu. -ču-* mjesto *-zu-* ukazuje na veliku starost posuđenice, upor. vlat. *z* > *č* u *ratione* > *račun.* Ova turskoavarska riječ posuđena je dakle dva puta, kao *klobuk* i *kalpak.* Starija slavenska posuđenica ušla je i u rum. *belciug,* odatle pridjev *(îm)belciugat* ali tu postoji i mlađi turcizam *belezic* kao i u-arb. *belezíkjbü-, bülüzük* i bug. *belezik* pored *belezuk* i *belčúg.* Od oblika I—IV nema hrv.-srp. izvedenica nego od V—VI, i to samo deminutiva na *-ьc: biočušac, -sca* (Stulić), *biočmić,* odatle pridjev na -air *biočušast, biočužac, -sca,* na *-bko biočušak, -ika, objočić* = *objočac* (Stulić) i denominal *odbiočušiti* pf. prema impf, *-ivati.*

Lit.: ARj \, 229. 289. 301. 8, 367. 569. Daničić, *Rječ.* 99. *Mladenov* 27. *RES* 1, 47-8. Skok, J/Č 2, 10-11. *Gombocz-Melich* 1, 402. *SEW* 1, 48. *Miklošič* 13. *Lokotsch* 306. *GM* 32. Matzenauer, *LF* 7, 21. Korsch, *AS Ph9,* 490-1.

beli, prilog (Jukić) = *bilji* (Kosmet) »zaista«. Taj turcizam *(belli* »očevidno«) nalazi se i u bug. *belli* i arb. *bel(l)í* u istom značenju. Češće se upotrebljava u obliku turskog apsolutnog superlativa *bèzbeli* (Bosna, Mostar) = *bèzbeli* (Kosmet) kao prilog istog značenja. U Pivi i Drobnjaku osjeća se prvi dio, koji je reduplikacija početnog sloga, kao naš prijedlog *bez,* pa se kaže pored *bèzbeli* te *bèzbeli* i *brêzbeli* te *brezbeli.*

Lit.; ARj l, 229. *Elezović* l, 37. 41. *GM* 32. Ćorović, *ASPh* 29, 510. Korsch, *ASPh* 9, 490. *Mladenov* 27.

belmuž m (Srbija, Milićević) »jelo kao cicvara od mlijeka i brašna«. Daničićeva etimologija (< pridjev *el* + *muž,* od *musti,* upor. složenica *jomuža)* ne može se održati jer ta riječ postoji u varijantama u jezicima oko hrv.-srp.: rum. *balmuș, -eș, -aș, -aj* »Brei« s glagolom *balmuji, -oji, -ași, -osi, -ușí, bolmoji* pored (s drugim sufiksom) *balmatucă, -truca.* Iz rumunjskoga je madž. *halmos* »polenta caseata«, bug. *balmuš,* polj. *balmosz,* njemačko šaško *bďlmosch.* Ovamo arb. *byrmet* = *bylmet* »Milchspeise« kao i (sa *w* mjesto *Ђ,* možda unakrštanjem s njem. *warm)* stvnjem. *viarmmuos,* srvnjem. *warmuos* »cibi ex oleribus«, odatle češ. *varmuže* »Bruche«, češ.-moravski *varmuža* »kuhane jabuke procijeđene i pomiješane s mlijekom«, gluž. *bermuž.* Nije isključeno da ti nazivi jela stoje u vezi s *bulamaç* (Bosna, bug. pored *Ђuiumaiъ)* < čagatajski, osmanlijski (južnoturski) *bulamaz* »Mehlsuppe mit Käse« koje Mladenov dovodi

u vezu s turskim glagolom *bulğamak* »miješam« i s *bulgur* > *bungur* (v.). Upor. još fr. (argo) *talmouse* »une patisserie feuilletée«.

Lit.: ARj 1, 382. *Miklošič* 376. *Mladenov* 16. 49. *Gombocz -Melich* 1, 260.· Baist, *ZRPh* 33, 62. *GM* 58.

bèlnuk m (Stulić, Vuk) = *bènluk* (Vuk, 18. v., Baranja i Slavonija, J. S. Reljković) »duga ženska haljina s rukavima, koja se nosi ispod druge«. Odatle, deminutiv *belnučić.*

Lit.: ARj 1, 229. 233.

belopàndara f (Vuk, Srbija, Uzice) »njeka krupna šljiva«. Zacijelo je složeoica kao *bilošljiva* (Travnik) = *bjelošljiva* (v.), ali je drugi elemenat složenice nepoznat.

Lit.: ARj 1,229. 9, 614. 855. Šulek, *Im.* 294.

belvedér m (Kućište) »prozor na tavanu«, < tál. (sintagmatska složenica) *belvedere* »vidikovac« < lat. *bellům* + *videre.* Radna imenica na *-itore* od tal. *vedere* s prefiksom *proje provveditore* (14. v.) »mletački upravni činovnik« > *provtdūr,* gen. *-ura* (15. v.) (haplologijom *dido* > *du),* prevedeno kod Ljubiše *providnih, a* u Budvi *knez.* Apstraktum od lat. *provider e* je *provizija* < lat. *pr ovisio,* gen. *-onis* (part, pret. *provisus* sa sufiksom *-io, -ionis).*

Lit.: ARj 1, 230. 12, 472. 475. *REW** 6793a, 9319. *DEI* 1045. Matzenauer, *LF* 14, 92.

bèmbelj m (Hercegovina) »nekakav grah«. Upor. arb. *fendelë* »biljka passerina tartonraia«. Možda je u vezi sa *fába* »bob«.

Lit.: ARj 1, 130. *REW*[3] 3117.

ben m (Vuk, nar. pj.) = *ben* (Kosmet) »m(l)adež po tijelu, naročito po licu mrke boje«. Turcizam *ben* (istog značenja) potvrđen samo kod nas.

Lit.: ARj 1, 230. Matzenauer, *LF 'I,* 6.

bena f (Vuk, Hercegovina, Hrvatska) »luda«. Odatle pridjev na *-ast Vénást,* na *-av beňav* Vuk), također poimeničen *bénává* f (Stulić) »benavo čeljade muško, ili žensko«, denominal *benaviti (se)* impf, »ludovati, zaluđivati«, sa *-et-a-ti* prema *blebetali, klevetati: benćtati, benećem* impf. (Vuk) »govoriti koješta«, odatle pejorativna radna imenica na *-alo: benétalo* m (Vuk). Taj turcizam *(bön* »glup«) iz oblasti uvredljivih riječi (upor. *tokmak, torlak, ahmak, budala}* nalazi se samo u hrv.-srp. Dočetak *-a* je prema *budala* kao i u našoj riječi *luda,* odakle je po svoj prilici i akcenat.

Lit.: ARj 1, 130-1. 232. Matzenauer, *LF* ') 6. Kappus, *ASPh* 29, 627.

bënat, gen. *benta* m (Sutjeska, Bosna) = *bênat,* gen. *benta* (Crmnica) = *bent* m (Vuk, Hrvatska, Lika, Kosmet) »vodenična brana, ustava kod vodovoda«. Također toponim *Na Bendbaši* (Sarajevo) = *Bembaša* = *Benbaša* (nar. pj.). Turcizam perzijskog podrijetla *(bend),* nalazi se i u bug. *bent* (u istom značenju).

Lit.: ARj 1, 233. Skok, *Slávia* 15, 186. Miletić, *SDZb* 9, 230. *Elezović 2,* 499. Matzenauer, *LF l, 6. Mladenov* 27.

bendati, -am impf. (Banja Luka) »priznavati«. U Crnoj Gori (Riječka nahija) išlo bi zajedno s time *obendati* pf., kad ne bi bilo naznačeno značenje »begenisati« (v.), bez primjera koji bi to značenje potvrđivali. Za impf, *obendavati* iz istoga narječja daje se primjer i značenje »mariti«, koje se može složiti sa značenjem u Banjoj Luci. Taj turcizam perzijskog podrijetla *(bende* »sluga«, *benden* »služiti«, osobito u formuli uctivosti *bendeniz* »Vi, vaš sluga«) nije drugdje potvrđen.

Lit.: ARj 8, 324. Skok, *Slávia* 15, 63.

Beneci, gen. *-etaka* m pl. (13.—17. v., Rijeka, leksikografi, historijski spomenici) = *Beneće,* gen. *Benei* f pl. (Vodice i u ostalim dijalektima Slovinaca), toponim, etnik na *-janin Benečanin* m prema *Benečanka* f, odatle pridjev na *-bsk benečanski,* od pl. stvoren singular *Benetak,* odatle pridjev *benetački* (1349. *drevo benetbSkd)* prema lat. *Veneticus* > *Benetik,* na *-anac Benetanac,* gen. *-anca.* S betacizmom *v* > *b* (v. *Bôľ),* koji se nalazio u dalmato-romanskom kod nekih latinskih riječi, dolazi od lat. etnika *Venetici,* gen. *-orum.* Ovako se zvahu u kronici Johannesa i Dandula stanovnici grada *Veneţia,* koje i danas u književnom talijanskom ima vid *Venezia* prema domaćem *Vinegia* = *Vineza.* U današnjem talijanskom jeziku se pridjev izveden na *-icus* ne govori nego glasi prema kllat. *vénĕtus* > *veneto.* Pored *Beneci* postoji s nenaglašenim *e* > *ь Bnetci,* gen. *Bnetaka* (15 — 18. v., pisci i leksikografi) = *Bned* (Cres) prema *Bnetke,* gen. *-taka* f pl., etnik *Bnečanin* m prema *BnetkinjaļBnetkinjica* f, *Bnetak,* gen. *Bnetka* m, prisjev na *-bsk bneški* (upor. slov. *beneškf)* = *bnečki* = *bnetački, bnetaški* (Kašić: *bnetaško drivò).* Asimilacijom *bn* > *mn Mneci,* gen. *-etaka* (Divković, Posilović, Kanižlić), *Mnetke,* gen. *-taka* odatle *Mnečanin, mnètaikî* (Vuk, nar. pj.). Disimilacijom *mn* > *ml Mleci,* gen. *-taka* (Vuk, Palmotić), *Mletke,* gen. *-taka* f pl., sing. *Mlètak,*

gen. *-tka* (Vuk, nar. pj.), *Mlečanin* »1° čovjek iz *Mletaka,* 2° mletački dukat (nar. pj., Vuk: *daše blaga sve u sitno žuta mlečanina)«,* etnik na *-ić Mlečić* (upor. deminutive za etnike tal. *romagnuolo, -ino,* kod nas *Bokelj* na *-ellus),* pridjev na *-bsk mletački* (17. v., Vuk), odatle *Mletačkinja* f (Vuk) pored *Mletkinja* f »Γ ženska iz *Mletaka,* 2° vrst smokve, 3° trešnje«. Pseudojekavizam *Mlijetak,* gen. *-tka* (Vuk, nar. pj.), *ml > ml: Mljeci.* Interesantan je oblik *MUjki* (Šolta, Hvar, Brač), u kojem je *k* iz ák. pl., a *j < t* obična pojava u suglasničkoj grupi. Naoko se slažu hrvatske varijacije s njem. *Venedig,* ali to je nastalo, kao *Käfig* < lat. *cavea,* od *Veneția.* Sa í > *d* prema *veneticus* u mletačkom izgovoru ili prema tur. *Venedik* nastade naziv puške: *eno puče puška venedika* (Pjev. crnog.), *pripucaju turski venedici* (Jukić) = *ledenik,* gen. *-ika* (Vuk, asimilacija *v-d > l-d)* »mala puška okovana srebrom« (nar. pj.), epitet *puške ledenike* (Crna Gora), sa zamjenom dočetka *-ik* našim sufiksom *-jak ledenjak,* gen. *-aka* m »mala puška«, sa *-jača ledenjača,* sa *-ica ledenica* (Vuk, Crna Gora, epitet *puška ledenica* nar. pj.), s metatezom *vedenîk,* gen. *-ika* (Vuk) »pištolj«, s prijdjevom *vedenički,* ovo od *Vedènik,* gen. *-ika* < *Venedik,* gen. *-ika* »Mleci«. Pogrešno je misliti da je to od njem. *Venedig.* To je turski naziv za *Mletke,* koji oni prenesoše i na *Dubrovnik:* tur. *Dobravenedik.* Druga varijanta metateze od turskog naziva je pridjev *nevedlčki* (nar. pj.) = *venedički (pištolj, zlato t čoha) — venedlčki* (Kosmet). Upor. arb. *venetik* »dukat«, rum. *venetic* »1° venezianische Goldmünze, 2° (pejorativno) tuđinac«. Turski, arbanski i rumunjski oblik je balkanizam od gr. βενετικός. U Vukovoj narodnoj pjesmi zove se ta puška i ispravno: *i imade puška mletačkinja koja no je u Mietku kovana* (3,434). Zove se i *latinka: no upali bijelu latinku, al' mu pusta oganj ne prifati* (4,130). Turcizam *ledenik,* gen. *-ika* znači i »ubrusac na kome su nanizani novci što nose žene na glavi« (Srbija). U Hercegovini je *Шenjaca* »španjolski talir«.

Lit.: ARj 1, 131. 460. 5, 951. 6, 838. 842. 848. 852. 8, 125. *Miklošič* 377. *GM* 466. *Tiktin* 1727. *NJ* 3, 192. *Elezović* 1, 77. Hraste, *Rad* 272, 14. Skok, *Hron.* 176., bilj. 6. Rjbarić, *SDZb 9,* 49. Rački, *Doc.* 365.

benđeluk m (Vuk, nar. pj.) = *benđiluk* »trava što se meće u vino i rakiju za opijanje i spavanje«. Odatle denominal *obendelučiti, -čim* pf. (Vuk, nar. pj.) = *obenđijati* = *obenđiti, -im* »bendelukom opiti«. Iz posljednja dva denominala može se zaključiti da postoje imenice *benđija* = *benda,* koje nijesu potvrđene. Taj turcizam, izvedenica na *-luk bengilik, bencilik,* potvrđen je samo kod nas.

Lit.: ARj 1, 131. 8, 324.

benum, samo u vezi s *fèndum* na prvom mjestu (općenito u Bosni i Hercegovini, u gradovima, kad se radi o prijateljskom nagovoru) : *fendum benum* (nar. pj.) »moj gospodine«. Sintaktički turcizam *(benim* gen. 1. lica sa *-im* mjesto *-in* koji izražava pripadanje: *benin* upravo »od mene«), nalazi se i u bug. *benim* pored *benúm.*

Lit.: ARj 1, 233. *Mladenov* 27. *Deny* § 295-296.

benjīš, gen. *-isa* m (Slavonija) = *bīrijīš,* gen. *-isa* (Vuk, nar. pj.) »kabanica, ogrtač«. Taj se turcizam nalazi u svim balkanskim jezicima, obično sa *i:* bug., arb., rum. *biniș,* ngr. μπενίσι u istom značenju. Glas *e* pored *i* i u tur. *beniș* uz *biniș.* Upor. gore *benluk* (v.); *nj* za « je kao u *janjičar* (v.).

Lit.: ARj 1, 234. 313. *GM* 36. *Mladenov* 29.

beprima f (Hvar, Pavlinović) »1° kopriva, *2°* kostjela, ceitis australis«. Prema Daničiću od tal. *vepre* < lat. *vêpres* »Dornstrauch«. To može biti dalmato-romanski leksički ostatak pod pretpostavkom da je poimeničen pridjev u ž. r. na sufiks *-mus: vepřína* (se. *planta};* *m* mjesto я je zbog asimilacije *v-n > v-m* kao u *basne* > rum. *basme.* Betacizam *v > b* kao u *bandıma, bantuza, Bol* itd. Upor. *vepřína* (v-).

Lit.: ARj l, 234.

berak, gen. *bèrka* m (I, Vuk, Srijem) = (II) *bereg* (17. v.) = *berek,* gen. *-eka* (leksikografi, također slovenski) »1° gaj, lug (I), 2° bara, lokva, blato, 3° obala (Vitezović, II)«. Odatle augmentativ na *-ina: berečina* »locus palustris«. U Srijem je došla riječ preko kajkavskog ili madžarskog. Dočetak *-ek* je shvaćen kao *-bko > -(a)k.* Oba oblika su toponomastičke riječi, u Srijemu dapače i u madžarskoj složenici *berekaszó* »vallis, fluvius; šumska rijeka« > *Bèrkasovo* (selo). Madžarizam nepoznatog postanja *(berek* »gaj, bara«) koji se semantički slaže s lat. *palude* »bara« > rum. *pădure,* arb. *pul* »gaj, 'šuma« i slav. *creț* (v.). Oba su se značenja očuvala i u našoj posuđenici.

Lit.: ARj 1, 234. 237. *Gombocz-Melich* 1, 367.

bèrdõ (18. v., Vuk), uzvik naših stražara pod njemačkom komandom, također madž. *berdó,* od austr.-njem. *(halt) wer dat* Odatle denominal *berdokati, -čēm* impf, prema pf. *berdoknuti.* Kuhačevićev nomen verbale *berdikanje* n pretpostavlja *berdikati* koje nije potvrđeno. Ne zna se da li je ovaj germanizam ušao preko graničarskog njemačkog ili preko madžarskog. Semantički je nejasno *bèrdõv,* gen.-oтe m »hljeb za siromašne đake u Karlovcima«. Sudeći prema dočetku *-ov,* potjecalo bi iz madžarskoga, ali toga značenja nema madžarski uzvik.

Lit.: ARj l, 235. Jagić, *ASPh* 8, 318. *Striedter-Temps* 103.

berèkîn, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) = *birikin* (Dalmacija, Dubrovnik) »mangup, lerò, huncút«. Na *-ati: berekinat, -am* impf. (Božava) »fare una birichinata«. Od sjev.-tal. *birichino,* mlet. glagol *berekinar,* nepoznatog postanja. Battisti-Alessio pomišljaju na vezu sa *briccone* koje je također nepoznatog postanja. Odatle *brikunanje* n »laganje, varanje« (16. v., M. Držić) i prema Budmaniju *frkūn,* gen. *-una* m (Vuk, Boka, Crna Gora) prema *frkùnica* f, deminutiv *frkunić* »djetić, djevojka od 10 do 15 god.«; *fr—* mjesto *br—* zacijelo je onomatopeiziranje. v. *Brkini.*

Lit.: ARj 1, 650. 3, 74. *DEI* 527. 599. Cronia, *ID 6. REW*[3] 1268.

bergamot m (Šulek) »mentha citratą«, *bergamota* f (Šulek) »neka kruška«. Od tal. *bergamotto /bergamotta* »isto«. Jedini primjer turcizma koji je ušao u naš jezik preko talijanskoga. Talijanska riječ potječe od tur. *(Mustafa) beg armūdi* »kruška Mustajbegova«. Dočetak *-uđi* bio je preobrnut prema tal. sufiksu *-otto, -otta.*

Lit.: ARj 1, 236. *REW** 1619. *Lokotsch* 282. *DEI* 492.

beričinica f (Dalmacija) »njeka vinova loza bijela grožđa«. Nepoznat akcenat. Nije tačnije označena area ni kultura te loze. Nije zrela za etimologiju.

Lit.: ARj 1, 236. Šulek, *Im.* 14.

berićet m (Vuk, općenito u Bosni i Hercegovim) = *birićet* (nije dovoljno potvrđeno) ?= *berićet,* gen. *-četa* (Kosmet) = *berećet* (Kösmet, 1763) »blagoslov, korist, ljetina, blagotvorna kiša«. Odakle *berićetan* (Vuk, Kosmet) »koristan, obilan, plodan«, odatle apstraktum na *-ost berićetnost* (18. v., Slavonija). Turcizam arapskog podrijetla *(bereket)* nalazi se i u bug. te arb. *bereket* istog značenja.

Lit.: ARj 1, 236. 322. *SEW* 1, 49. *Mladenov* 27. *Elezović* 1, 42. *Lokotsch 222.*

berija (Lika), uzvik u nevolji (nar. pj.); odatle denominal *berijakati, -čēm* i *-kam* impf, »vikati *berija,* u pomoć«. Turcizam, *berüye* »amo, ovamo«, nije potvrđen drugdje, ni kod nas ni na Balkanu.

Lit.: ARj 1, 236.

berikata f (Sv. Juraj kod Senja, Podgora; primjer: *iščupaću ti berikatu)* = *berikata* (Senj, Rakalj, Istra: *ću ti piririšai berikatu)* = *birikăta* (Pērušie K, svi Slovinci u Istri: Vodice, Dane, Jelovica, Golać, Trstenik, Raspor, Črnjehi na Krasu: Badema, sv. Ivan od Sterne, Kaštelir, Vabriga, Filipan, Mrčana, Krnica, Rakalj, Medulin, Pomer; kod domaćih nedoseljenih Istrana riječ je nepoznata) »1"grkljan« = *berikata* (Vrgada) »2° vrat«. U Liješću i Sincu izopačena je u *berišaljda* »vrat«. Vrčević ima *berikai* m »jabučica ispod grla«. Daničić je predložio kao izvor arbanaski deminutiv *njerith* = rum. *omuşor* »Gaumenzäpfchen, luette, resica«, izvedenica od *njer,* s članom *njeri* »čovjek, Mann«, što ne može biti ni fonetski ni semantički. Izgleda da je Daničić u brzini možda krivo pročitao grčku grafiju arbanaske riječi vjepi-9-t, uzevši grčko v kao *v* i odatle izveo svoje jednačenje *beri* = *veri-,* čime dakako nije još objašnjeno *-kata.* Potpuna paralela, fonetska i semantička, nalazi se u rum. *beregată* (Muntenija) »Kehle, Gurgel (das ist Vorderhals und Halsteil der Luftröhre)«. Rumunjska je riječ poimeničen lat. pridjev na *-ātus* (tip *barbātus* »bradāt«) *umbilicãtus* »nabelformig«. Riječ je prema tome leksički ostatak iz govora hrvatskih Vlaha na Velebitu i u Cetini, odakle potječu Slovinci u Istri.

Lit.: ARj ì, 237. Ribarić, *SDZb 9,* 132. *Tiktin* 178. *Puşcariu* 1888.

berilj m (Marulić) od tal. *berillo* (14· v.) prema *biljūr,* gen. *-ura* (nar. pj., Vuk) »Kristallglas«, pridjev na *-ьn* > *-an biljūran,* na *-ka biljōrka* f (Vuk, Baranja), s opetovanjem prvih dvaju slogova kao u turskom apsolutnom superlativu: *jedra gora od bili biljura* (Vuk, nar. pj.). Oblik *biljar* je balkanski turcizam (tur. *billur* < gr. βήρυλλος, sa tur., *u* < υ, sanskrt *vaidūrya):* bug. *biljúr,* arb. *bilur, bylár* »Kristall«.

Lit.: ARj l, 237. 301. 311. 312. *Mladenov* 29. *GM* 36. *REW** 1055, *DEI* 493.

bermak, gen. *-mka* m (Stulić, Šulek) »asphodelus, čepljez«, *brtnak,* gen. *-mka* (Šulek) »eryngium campestre«, s drugim sufiksom: *brmeč* m (17. v., Baraković) = *bermeç* (15. v.) = (Pag) *bermêc* = *bermez* = *(m > mb) brmbeč* (Šulek) »scolymus hispanicus«, na *-elj brmelj* = *bermej* »kentrophyllum lanatum«. Za ove biljke nije utvrđeno gdje se ovako govore. Čini se da sadrže betacizam *v* > *b* prema tal. *vermena,* furi, *vermene* < lat. *verbena s* raznim zamjenama za dočetak *-ēna*. Ovamo ide dalm.-rom. toponomastički ostatak *Birbinj* (Veli otok) = tal. *Berbigno,* potvrđeno 1195. *Berbineum, Berbin,* latinska pridjevska izvedenica na *-eus.*

Lit.: ARj l, 238. 661. 663. *REW** 9219. Skok, *Slav.* 118. Jireček, *Romanen* 1, 63.

bèrmet m (18. v., Vuk, običniji je akcenat *bêrmet* u Hrvatskoj, ŽK) »pelinkovac«. Germanizam od njem. *Wermut(weiri)* »pelin, pelinkovac«.

Lit.: ARj l, 238. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Striedter-Temps* 103.

bersîna f (Cres) = *bršina* (Parčić) poklapa se potpuno s krč.-rom. *bresaina, bersaina* »brina, slana, inje, mraz, sriš, gen. -za (ŽK)« = istrom, *brizena* (Rovinj), *purgina* (Grisons u Švicarskoj), *vruscina* < vlat. **pгusyгna* kao ostatak predrimskog (ilirskog, venetskog, alpskog itd.) supstrata > kllat. *pruina.* Glede *pr > br* upor. *breskva* pored *praskva.*

Lit.: Tentor, *ASPh* 30, 188. Paracalli. 48. Skok, *ZRPh* 54, <69. 1. *Banali* 2,1175. Rohlfs, *ANS* 167, 149. *REW*[s] 6796.

berta f (16. v., Nalješković, Kavanjin) »poruga«. Od tal. *berta* »burla«, od ličnog franačkog imena *Bertha,* lice srednjovjekovne francuske epopeje *(Berte as gras piez).*

Lit.: ARj 1, 238. *DEI* 497. *REW** 1032.

bertranka f, izvedenica na *-ka* < njem. *Bertramwurz* < lat. (< gr.) *pyrethrum.*

Lit.: ARj 1, 239. 9, 768. Šulek, *lm.* 14. 285. 288. 495. *REW*[s] 6891.

bgsa f (Milićević, Srbija, nar. pj., Kosmet) »1° zadana vjera hajducima koja traje do zahoda sunca, 2° časna riječ«. Dalja izvedenica *besnîk* m (Kosmet) »čovjek koji tvrdo drži zadanu riječ«; sadrži doduše naš sufiks *-nik* (v.) za izvođenje radnih imenica, ali *besnik* nije ipak naša izvedenica (jer ne postoji od *besa* ni pridjev na *-ьn* ni glagol) nego arbanaska. Oni posudiše ovaj naš sufiks. Isto tako i složenica *ćebesa* i udvojeno *ćebesa bĕs,* koja se govori u Kosmetu, nije naša tvorba nego je *će* — arb. *kë* »imaš«. Značenje je »vjere mi«. Udvojeno *besa bes* »uistinu« upotrebljava se u istom kraju uz rečenicu : *bêsa-bês ako ti dođem tamo, viđećeš ti!* Riječ *besa* je provincijalizam, posuđen iz arb. *bese,* danas je općepoznata kao karakteristika arbanaskih pravnih običaja. le. je podrijetla, Od korjena *bhendh-* »vezati« koji se nalazi u gr. πεíσμα (v. *pizma)* i u njem. *binden* kao i u drugim ie. jezicima. Riječ je imala prvobitno religiozno značenje.

Lit.: ARj 1, 239. *GM* 33. *WP 2,* 152. *Elezović* 1, 43. 2, 357.

besjeda f (Vuk, 13. v.) = *beseda* (ekavski i kod nekih ikavaca, ŽK i Lika) = *beslda* (Istra, Vodice) = *biseda* (ŽK, metateza *e-i > i-e]* pored *besjed, -i* f (Palmotić, prema z-deklinaciji koja nije potvrđena u narodnom govoru) »1° riječ, 2° razgovor, 3° sastanak, zbor«. Odatle: deminutiv na *-iça* (v.) *bèsjedica,* denominali *besjediti, -lm* (Vuk) i *bèsjedovati* (samo leksikografi) i od njih izvedene radne imenice *besjèditelj* kao neologizam za *orator* (17. v., leksikografi), *besjednik* m prema *besjednica* f (leksikografi) i *besjetko* (17. v.). Pridjevskih izvedenica nema, a *besjediti* se danas osjeća kao pjesnička riječ. Riječ je prema tome bez jezične porodice, izolirana u današnjem jeziku. Praslavenska je i sveslavenska, ali je nema u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima. Stvorena je od ie. jezičnih sredstava u praslavensko doba. Uzimlje se s velikom vjerojatnošću da je to prefiksalni postverbal od prefiksa *bez* u starijem značenju »izvan« i od *sjedjeti* (v.). Upor. sličnu složenicu *susjed* (v.; ali ima i drugih tumačenja: Bruckner, Iljinskij). Prema ovom shvaćanju prvobitno je značenje bilo »sjedenje izvan kuće« > »zbor, sabor, sastanak«. To se značenje očuvalo kod nas u nazivu *Svetosavska besjeda* »zabava, sastanak u čast sv. Save«, u češ. *beseda* »kasino«, polj. *biesiada* »gozba, sastanak za gošćenje« i u rus. *besídka* (također bug.) »altanka, Laube«. Semantički je razvitak jednak kao u *zbor* »1° sabor, sastanak > 2° riječ«, u gr. αγορά »skupština«, ali ἀγορεύειν »govoriti«, lat. *conventus* »skupština, > rum. *cumnt* »riječ«, ngr. κουβέντα »govor, zabava«, perz. > tur. *divan* »uredska soba, tribuna« > hrv.-srp. »sastanak vijeća«, u denominala *divaniti* (V.) impf. (ŽK) »razgovarati« pored *divan* m »razgovor«. Značajno

je da našu riječ ne posudiše Rumunji nego Arbanasi *(bisedë ţ* i glagol *besedój)* i Madžari *beszéd* »govor«, *beszélni* »govoriti«.

Lit.: ARj 1, 240-245. *Miklošič* 11. *SEW* 1, 52. *ZbJ* 597-603. *Bruckner* 26-7. *ASPh* 38, 53. *Gombocz-Melich* 1, 384. Ribarić, *SDZb 9,* 131. Skok, *ASPh* 32, 366., § 12. *Mladenov* 28. *ASPh* 30, 457. Jokl, *Stud. 5.* Isti, *Unt.* -131. 331. *GM* 33. Iljinski, *RFV* 62, 253-59. *Rozwadowski, RSI 2,* 164. Pogodin, *RFV* 39, 1-3. Wanstrat, *ASPh* 14, 101-3. *Doric* 15.

bèskola f (Šulek) = *bestula* (15. v., Šulek) = *rošpolj* (Miklošič, hrv.) = *našpalja* f (Šulek, upor. madž. *naspolya}* = *našpela* (Popović) = *nespula* (Mikalja) = *nespola* (Stulić) = *nešpula* (Bela, Voltiđija) = *nešpulja* (Dalmacija, Belostenac) = *nješpula* (Lepetane, upor. furl. *gnespul')* = *nešplin* (Belostenac), pridjev *nešplinov,* upor. slov. *nešplja,* polj. *niesplik,* nladž. *nespolyajnaspolja.* Od tal. *nèspolo* (disimilacijom *m-p* > *n-p)* < lat. *mespilus,* stgr. μέσπιλον »id.«. Isto što *müšnula* (Vuk, Crna Gora) = *mušmulja* (Virovitica) »mespilus germanica«. Taj je oblik balkanski turcizam (tur. *muṃiiia) :* rum. *moşmol, moşmoală, moşmoană* pored *mişculă,* bug. *mušmul(a),* arb. *mushmulë,* ngr. μούσμουλον. Balkanski turcizam sadrži asimilaciju labijala *m-p* > *m-m.* Glede disimilacije *m-p* > *b-k,* upor. u Napulju *bespolo* < *mespilus* i *proskura* < προσφορά (v.).

Lit.: ARj 1, 245. 253. 7, 174. 674. 8, 79. 96. *Pleteršnik* 1, 703. Šturm, *CSJK* 6,76. *Miklošič* 198. *Mladenov* 309. *GM* 294. *Tiktin* 1012. Korsch, *ASPh* 9, 657. *REW** 5540.

bèstïlj, gen. - *ttja* m (Vuk) = *pestuj* (Kosmet) »gust pekmez od šljiva«. Turcizam *(pestil* ili *pesdil* »sušene juvke od voća koje spremaju za zimu«), potvrđen kod nas i u bug. *pestii* »ukuhan sok od voća«, u čine. *histile* u vezi sa *feafire* < lat. *facere* »nekoga izlemati«.

Lit.: ARj 1, 252. *Elezović 2,* 68. *Mladenov* 419. *Doric* 269. *Pascu 2,* 870.

bestìmati, *-imam* impf. (18.. v., Perast) = *bestimât* (Rab) = *bestìmati* (Boka, Dobrota) = *bestimât* (Božava) = (pseudojekavizam) *bjestimati* (17. v., Dubrovnik) = (sa *je* > *ja* prema tal. *biastemid) bjestèmati* — *bjastimati* »psovati«. Prema talijanskom *(bestemmiare') beštemtjati* »id.«. *bestîma f* (Rab) = *bestîma* (Božava = *bjaštema* (17. v.) = *bjastéma* (16. i 17. v., Gučetić, Orbin). Prema talijanskom *beštemija* (18. v.) = *bestimija* (17. v.). Radna imenica na *-atore* > *-atur* > *-adur: bestimàtūr,* gen. *-ura* (17. v.) = *beštimadūr,* gen. *-ură* (18. v., Molat) »hulitelj«. Oblici na *-ma-* < lat. *m(г)-* mogu da potječu iz dalmato-romanskoga, ali protiv toga govori početni slog *be-* < *bia-* koji je moguć samo u toskanskom i mletačkom. Upor. u istrorom. *basčema.* Od tal. *bestemmiare, bestemmia* < gr.-lat. *blasphēmāre* > vlat. (prema *aestimare} blasfemare.* Također prema gr.-lat. *blasfemati, blàsfem* m (16. i 17. v., Budinić, Kašić), *blasfemija.*

Lit.: ARj 1, 252, 257. 376. 390. 424. Kušar, *Rad* 118, 24. 25. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 1156. *DEI* 409.

beš (Pavlinović, srednja Dalmacija /?/), samo u izrazu: *oli les (—* mrtvac, v.) *oli beš,* koji se kaže bolesniku o kome se misli da će mu ili bolje biti nakon nekoga lijeka ili da mu drugoga lijeka nema. Prema tome *beš* može da znači samo opreku od *les,* tj. »živ, zdrav«. Daničić izvodi *beš* od perz. *peš* »mancus«, što ne odgovara ni fonetski ni semantički. Perzijska riječ mogla je doći samo preko turskoga, a u turcizmima perzijskog podrijetla nema primjera za *p* > *b* (v. samo *busija).* Bolje odgovara rum. postverbal *beş* »prdac« od *basi* < lat. *vlssīre* (upor. tal. *vescia* »isto«). Opreka *leš-beS* znači prema tome »mrtvac-prdac« (živ čovjek koji prdi). Riječ je ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha (ev. cetinskih). Ovamo može da ide kao dalmato-romanski leksički ostatak *besa* f (Bela, Stulić, 18. v.) »vitium, defectus, menda, infirmitas«, deminutiv na *-ica bešica* »leve vitium«. Odatle pridjevi na *-av bešav* »vitiosus, valetudinarius, mendosus«, na *-iv bešiv* (Bela) »isto«, na *-ьn besan* (Stulić), prilog na *-asto bešasto* (Dalmacija: *drvo stoji bešasto kad je nahereno).* U rodu se *besa* slaže s tal. *véscia* »leiser Furz, Staubpilz = *puhára,* Finte, Erfindung«, *v* > *b* je betacizam < vlat. **vissia* > fr. *vesse* od *vïsslre.* Daničić i za ovu seriju predlaže perz. *peš,* čime se ne objašnjava rod.

Lit. ARj 1, 255. 256. *REW*[1] 9382. *Prati* 1041. *Mladenov* 421. *Dorii* 270.

bešika[1] f (Vuk, Rajić, Srbija) »mjehur u čovjeka u kojem se skuplja mokraća u tijelu, u ribe u koji se uvlači zrak (văzduh)«. Nalazi se još u ukr. *bešyha* »Rotlauf«. Već su je Miklošič i Daničić dobro utvrdili kao posuđenicu iz rum. *băşică* »Blase, Luft-, Wasserblase« = *beşică* (Erdelj, Moldavija) < lat. *vessîca,* tal. *vescica.* Pripada balkanskom latinitetu: arb. *mëshikë, pshikë, fshîkë* (Ulcinj; primjer *ish*

tu fshík pet djegunit »digao se mjehur, kad se neko opeče«). Ovamo preko mlet. *vižiganat,* gen. *-anta* (Perast) < tal. *vescicante.*

Lit.: ARj 1, 256. *MikMič* 415. *SEW l,* 53. Popovid, *Slávia* 7, 22. *REW*[3] 9276. *GM* 276. *Tiktin* 178. *Prati* 1041. *Puscariu* 189.

bešika[2] f (Vuk, nar. pj., 18. v., istočni krajevi, Bosna,"Srbija) = *bešik* m (Kosmet) »kolijevka, zipka (na zapadu)«. Odatle hipokorištik *besa,* deminutiv *bešičica,* pridjev *bešična* (se. *žena* /Kosmet/ »trudna, teška, u drugom stanju«). Femininum *bešika* prema maskulinu *bešik* nastao je pod uplivom sinonima *kolijevka.* Turcizam osmanlijskog podrijetla *(beşik* »ljuljačka«), nalazi se u bug. *běsík* u istom značenju.

Lit.:ARj 1, 256. *Miklošič* 11. *SEW* 1, 53. *Lokotsch* 293. *Doric* 15.

beška f (Šulek, Krk) »njeka vinova loza«. Značenje neodređeno. Naznaka da se govori na Krku dovodi na misao da stoji u vezi s *Baška* prema izgovoru poluglasova u Vrbniku.

Lit.: ARj\, 256. Šulek, *Im.* 14. *DEI* 499. *Sella* 624.

bešlija m (Vuk, 17. v.) »1° u vrijeme suverenstva Turske nad rumunjskim kneževinama, u doba Fanariota, turski konjički vojnik. U toj konjici, koja je vršila žandarsku i kurirsku službu, bilo je i kršćana; 2° jedan od konjičke tjelesne straže velikog vezira ili od slugu beglerbega«. Turcizam osmanlijskog podrijetla *(bešh* »peta vrsta vojske« od *beş* »pet«), nalazi se i u rum. *beşliu* te u madž. *bestia* (u istom značenju). Odatle zacijelo potječe toponim *Bešlinac* u Hrvatskoj < **Bešlijinac.* Od tur. *beş* »pet« postoji 1° apstraktna izvedenica na *-luk: bešluk* m (nar. bos. prip., nar. pj.) »petak, srebrni turski novac od pet groša« (također rum. i bug. *beşlik* u istom značenju); 2° složenica *bestas* m (Kosmet) »titra (Vuk), jedan od pet kamičaka kojima se djeca igraju«, odatle *beštašadžik* (s turskim deminutivnim sufiksom *-džik,* v.) *igrati.*

Lit.: ARj 1, 256. *Gombocz-Melich* 1, 380. Hammer, *Geschichte des osm. Reiches* 10, 340. *Mladenov* 28. *Elezović* 1, 44.j Korsch, *ASPh 9,* 490.

bešljati, *-am* impf. (Stulić, Pavlinović, srednja Dalmacija) »decipere aliquem verbis«. Od iste je osnove možda pridjev na *-Ijiv bešljiv* (Mikalja, Stulić) »šupljikast«, apstraktum na *-ost bešljivost* f »pororum abundantia«. Prema Daničiću od tal. pridjeva *bèscio* = *tesso* »sciocco« < možda kslat. *bestius* od *bestia* (v. *beštija),* no to ne odgovara ni semantički ni morfološki. Od talijanizama nema tvorbe glagola na *-ljati* ni pridjeva na *-Ijiv.*

Lit.: ARj 1, 254-256. *REW** 1063. *DEI499.*

bët, indeklinabilni pridjev (Kosmet) »čudan, neobičan, nezgodan« = *bét* pored *bītli* s turskim *-li* (Banja Luka, Mostar) »neprijatan, grk«. Pomiješalo se i sa *baterisati* (v.), koje je drugog postanja pa se govori i *beterisati* (Banja Luka). Postoji još i perzijski komparativ *beter* kao indeklinabilni pridjev (Kosmet) »lošiji, grdi, gori«, u Petranovićevoj narodnoj pjesmi: *nije šećer, već je beter, ne bilo mì ga.* Turcizam perzijskog podrijetla *(bed* »ružan«, komp. *bedter),* nalazi se i bug. *bet* i *beter.*

Lit.: ARj 1, 258. *Elezović* 1, 44. 2, 499. Skok, *Slávia* 15, 186. 187. *Mladenov* 28.

bèteg m (16. v., kajkavska i čakavska riječ, Marulić, Hrv. primorje, Hvar) = *betêg* m (ŽK) »bolest«. Odatle pridjev na *-ьn: betežan* (ŽK), denominal *betežati* impf, (leksikografi) prema *zbetežati* pf. (ŽK) i radna imenica *betežmk* m prema *betežnica f* (također ŽK). Madžarizam neodređenog podrijetla (sjevernoturskog, ugrofmskog, njemačkog ?), nalazi se još u slovenskom, slovačkom i ukrajinskom.

Lit.: ARj 1, 257-8. *Miklošič* 11. *SEW* 1, 53. *Gombocz-Melich* 1, 383-4. Tentor, *JF* 5, 203. Asbóth, *Nýt* 5, 222. Raić, *ASPh* 12, 522. Štrekelj, *DAW* 50, 77.

betònika f (18. v.) = *betunika* (18. v.) = (prema njem. izgovoru) *petonika* »srpac, bokvica, bukvica, ljekovita biljka, betonica officinalis«. Latinizam iz medicinskih krugova (internacionalan).

Lit.: 1, 258. 9, 820. *DEI* 501.

bevanda f (Perast) = *bevanda* (Rab, Božava) »slabo bijelo vino, polovnik«. Na *-elina* (tal.-hrv. sufiks < *-ell-* + *-ina* augmentativ) *bevandêlina* (Božava) »id.«. Prezime na *-ić Bevandić* (Lika, katolici). Od mlet. *bevanda* (14. v.), lat. gerundi) *bibenda,* od *bibere.* Poimeničen latinski infinitiv slov. *bîbra* f »schlechtes Getränk, verpantschter Wein«. Ovamo ide kao stara posuđenica iz dalmato-rom. *bikla* f (Dalmacija, Pavlinović) »miješano vino s mlijekom«, od deminutiva **bibitula* od part, pret. *bibitus* od *bibere,* koji se u talijanskom upotrebljava također kao *bibita* »bevanda«, u stfr. *boite* (pučka riječ).

Lit.: ARj ï, 300. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* l, 25. *REW*[3] 1074. 1075. *DEI* 503. 509.

bez[1], prijedlog s genitivom »sine«, nominalni prefiks u složenicama (pridjevskim i imeničkim, tipovi: *bezazlen, bezobrazan, bezakonje,* nikada u glagolskim), kao prilog u starim dokumentima značio je »osim, izuzevši, neuračunavši«. Dolazi u tri vrste pridjevskih izvedenica a) *bezglav,* tip stvoren prema *tvrdoglav,* b) u pridjevima izvedenima s pomoću sufiksa *-ьn: bezočan* (Kosmet) »bez stida« (upor. stcslav. *bezokb* »impudens«), *bezdan, bezimen, besvjestan, bezbjedan,* c) u pridjevima izvedenim s pomoću *-en: bezazlen, besposlen.* U svim tim slučajevima prefiks je došao parasintaktičkim putem, tj. preko sintagmi *bez glave, bez imena, bez svijesti, bez posla, beza zla.* Kod imenica dolazi u pridjevskim poimeničenjima na *-nik, -iça, -ost, -ka,* te kao *i-* deklinacija: *bezočnih* m prema *bezočnica* f (Kosmet), *bezobraznik, bezdetka, -kínja* f (Kosmet) »žena koja ne rađa«, *besposlica, bezbednost / bezbjednost, bezdan,* gen. -í. Ovamo ide i *bezjak* < *^ezjajak.* Kod glagola samo ako su denominali od takvih pridjeva ili imenica: *obeshrabriti, obeskrijepiti, obezbijediti* itd. Taj prijedlog glasi u baltičkoj grupi bez *-z* (lit. *be* = stprus. *bhé).* To znač da je u praslavenskom dobio -z < ie. *-ǵh(o),* koje se kao deiktička čestica nalazi i kod drugih prijedloga i zamjenica, tako kod prijedloga *na* u *nazočan,* pridjev < *na oko, do* u *dozvoliti,* u po u *pazder* (od *derati);* kod zamjenica: *njojzi.* Ta je deiksa postala općenita i kod prijedloga s genitivom, istog značenja ali različitog postanja, upor. *prêz* (Lastovo, ŽK) = *friz(a)* (Dubrovnik), od praslav. **perz-* > *prěz* »praeter«, kojemu je ista osnova koja je i u prefiksu *pré-* i u pridjevu *prijek* (v.) te u imenici *priječka* (v.). U drugim ie. jezicima odgovara mu sanskrt. *bahit* »en dehors, séparément«. Postojao je nekada *bez* na čitavom hrv.-srp. teritoriju, i na onom koji danas ne poznaje *bez* kao prijedlog. To dokazuju složenice kao *bez dzna* > *bezdan / bezan* m (ŽK) i slov. *bezen.* Do unakrštavanja između istoznačnih prijedloga *bez* i *prez* došlo je na štokavskom, kajkavskom i čakavskom tlu *brêz* (ŽU, Vrančić, Marulić, kao i Jambrešić). Ovo *brez* dolazi i kao prefiks u pridjevskim i imeničkim izvedenicama: *bresvjestan, bresputan, brespuće, bresposlen, bresprijekorno.* U rumunjskom je posuđeno samo kao pridjevski i imenički prefiks u crkvenim i narodskim izrazima *becisnic* »jadan, slabunjav« < *bez съзіьпъ,* odatle apstraktum *becisnicie* »sramota, slabunjavost«, *bazaconie* = *bezbojnic* »bezbožan«, *băzăochiu* »škiljav«, *bezmetic* »lud«, *bezmân* »porez na nasljedstvo« < *bez měny* (= *bez promjene}, beznă* < *bezdtna.* Interesantan je prilog *bêstebezòve* < *bez te, bez ove* koji se upotrebljava po jugozapadnim krajevima u značenju »bez razloga, bez potrebe«.

Lit.: ARj 1, 259. 631. 11, 810. i si. *Miklošič* 244. *SEW* 1, 541. *Trautmann* 28. *WP* 2, 31. 137. *Bruckner* 12. 22. 444. KZ 43, 317. *ASPh* 38, 54-5. *Elezović* 1, 31. 43. Meillet, *RES 6,* 179. *RSI* 6, 126-7 i 2, 87-8. Rozwadowski, *RSI2,*83 -93. Zubatý, KZ31,60. Vaillant, *RES 6,* 78-9. Ulaszyn, *ASPh* 29, 444.' Oblak, *ASPh* 16, 441., § 28. Wijk, *ZSPh 2,* 379-81. Štrekelj, *DAW* 50, 78. Ilešić, *SDZb* 3, 71-96. Jagić, *ASPh* 5,681. Lalević, *NJ .2,* 78-83.

bez[2] m (Glavinić, tri puta; Belostenac) »demon, đavao«. Glavinić, *Cvit* 372 b: žena prijemljući pineze tudije bez skoči u nju. Toga primjera nema Daničić u *ARj* 1, 261. Daničić je uporedivao *bezjak,* koja riječ nema nikakve semantičke veze s Glavinićevom i tumačio je s pomoću srvnjem. *fiesz* »callidus, hostis, diabolus«, što je Jagić označio kao sumnjivo. Kako riječ nije potvrđena u narodnom govoru, i Daničićev akcenat *(bêz)* je sumnjiv.

Lit.: ARj 1, 261. *ASPh 5,* 681.

bez[3] m (Vuk, 18. v., općenito u Bosni i Hercegovini) »platno«. Odatle sa sufiksom *-ar* (v.): *bezār* m (Vuk) i arapsko-perzijska složenica *besistan* m (nar. pj.) = *bezistan* (Vuk) »mjesto i zgrada gdje se prodaje platno«. Turcizam arapskoga podrijetla *(bezz, bez* + perz. *-istan* kao u *Afganistan, Juanistari)* i u arb. *beze* f »Baumwollzeug«, bug. *bezistėn* = *bezestėn.*

Lit.: ARj 1, 261. 264. 269. *Mladenov 22. GM* 34.

bezanica f (Šulek, Gospić) = *bezanka* »biljka potentina anserina L.«. Postanje nejasno. Ta se trava zove i *steža* f (Vuk). Jede se od srdobolje i steže. Odatle joj ime. Postoji još naziv *prostře^,* gen. *prostřela* m (Srbija) = *prostrijel* (Lika). Posljednji naziv upotrebljava se i za svinjsku bolest haemorrhagia interna, a liječi se travom koja se isto tako zove. I ovaj naziv je jasan. To je metafora od *prostrijeliti,* jer navali krv iz svinje. Ove dvije denominaci j e ne pomažu objasniti *bezanica.*

Lit.: ARj 1, 264. 12, 428. *BI 2,* 472,

bezderisat, *-išem* pf. i impf. (Kosmet) »okaniti se čega« (npr. *dganHka).* Taj turcizam osmanlijskog podrijetla (kauzativum *bezdir-*

mek »ogaditi« od *bezmek* »dosaditi«, s umetnutim *-dir-)* nije drugdje potvrđen u našem jeziku. U novogrčkom se i cincarskom govori bez *d:* μπεζερίζω < μπεζδερίζω = cine. *bizirsire* »dosađivati se« prema part, *bezer* od *bezmek,* koje dolazi u bug. i arb. u aoristnoj osnovi *bezdi:* bug. *bezdisuvam* = arb. *bezdis* (Skadar) »dosađujem«, i sa *-gin* (v. *čališkan) bezgin* »dosadan«.

Lit.: Elezović \, 37. *GM* 34. *Pascu 2,* 113. *Doric* 11.

bezjak m (Vuk, 16. v.) »1° homo rusticus, luđak (kao ukor, Srbija), 2° naziv za hrvatske kajkavce između Drave í Save (Dalmatin, Križanić), 3° naziv starosjedilaca Hrvata čakavaca u Istri za razliku od doseljenih istarskih Slovinaca«. Također prezime *Bedak* (ŽK) < *Bezjak.* Nalazi se još u slov. *bezjak* = *bizjak* sa značenjima kao u hrvatskom »1° Tölpel, luđak, 2° hrvatski kajkavac, 3° čovjek sa talijansko-slovenske jezične granice«. Odatle slov. *bezjača* f (sufiks kao u *mužača* prema *muži-mužaki)* prema *bezjak* m »1° vincilirka, 2° sjekira iz kraja *Bezjaka, У* vrst hrvatske pastirske svirale, 4° vrsta šljive«, sve semantičke varijacije prema nazivu hrvatskih kajkavaca. Od opće riječi *bezjak* »luđak« potječe na *-e, -eta: bezjáče, -eta* n »lud dječko« (Dalmacija, Pavlinović); odatle denominali *bezjáčiti, -lm* impf, »fallacies facere« i *bezjakati, bezjāčēm* »govoriti gluposti, nesuvisle riječi (Gospić i okolica)«. Odatle apstraktum na *-stvo: bezjaštvo* n »glupost« (stvorio je po svoj prilici sam Pavlinović). Za naziv govora i za pridjev na *-ski bezjačkī* i apstraktum *bezjaština* f (17. v.) vrelo je samo Križanić koji pod tim misli govor hrvatskih kajkavaca. Riječ je ušla i u istroromanski *bezgakojbezǵako* s objema varijantama kao u slovenskom i s jednakim značenjem »Sonderling, Tölpel«, koje se poklapa sa hrvatskim i slovenskim značenjem pod 1°. Dalje je ta riječ putovala na Apenin, gdje je grupa *ég* zamijenjena sa *si:* tal. *bislacco* »sonderbar, launisch, überspannt«, koje se smatra ekspresivnom riječi. Ovdje se unakrstila s tal. *vigliacco* »kukavan« i španj. *bellaco* »obješenjak«. Vrlo je vjerojatno da je mlet,--istarsko *búzdo* nastalo prekrajanjem od *beégako.* Do tog prekrajanja moralo je doći zbog grupe *zj* > *žg,* neobične za Romane. Što se tiče postanja, mislim da je riječ nastala na jednak način kao furlansko *bezoal — bazoăl — basaual* »balordo, sciocco« u rečenici *Će pedino fă di chel basoăl* »Šta se može učiniti od ovih luda?«. Furlanska riječ nalazi se i u istrom, *bazuai* pl. »muda«. Potječe od lat. *bisōvālis* »koji ima dva jaja«; *bezjak* je prema tome pejorativna izvedenica na *-ák* od sintagme *bez jaja.* Da se slični izrazi upotrebljavaju za uvrede, poznato je.

Lit.: ARj 1, 269. *Pleteršnik* 1, 24. Skok, *ČSJKT,* 66—76. Ilešić, *SDZb* 3, 71-96. Jagić, *ASPh* 5, 681. *SEW* 1, 53. *REW*³ 9335. *Pirana"* 42. Vidossi, *ZRPh* 30, 202. Ribarić, *SDZb 9,* 136. *DEI* 532. *Bezlaj.* 59-60. Gušić, *ZbNŽ* 43,7—124.

bezoreksija f »bolest u kojoj bolesnik ne može da jede, nestašica apetita«. Od gr. ανορεξία, negativna prefiksalna složenica od ορεξις »apetit«. Glede prevođenja negativnog prefiksa upor. *besfideći.* Tal. *anoressia* < ανορεξία.

Lit.: ARj 1, 274. *DEI* 266. Vasmer, *GL* 105.

bezuventa f *(od zlata,* Petranovićeva nar. pjesma). Daničić to prevodi sa »poveza« i izvodi tu riječ od tur. glagola *bezenmek* »kititi se«, za koji nema potvrda ni kod nas ni u balkanskim jezicima, niti je *bezuventa* fonetski ili semantički u vezi s tim glagolom.

Lit.: ARj 1, 278.

bezmek m (Zore, Dubrovnik) »morska riba čačak, uranoscopus scaber«. Etimologija nepoznata.

Lit.: ARj l, 279. Hirtz, *Pisces* 37. Fink, *Im.* 49.

bîba f (Hrvatska) »zemlja na podvodnom mjestu koja se uliježe kad se ide po njoj«, postverbal od *bibati se* »njihati se, ulijegati se«. I glagol i postverbal postoje u slovenskom u značenju »ľ inala životinja koja gmiže, 2° plima i oseka«, *bibati* (se) »polagano se kretati, ići kao patka, fluktuirati«. Kako reduplikacija pokazuje, riječ je onomatopeja za kretanje. Odatle pridjev *bibav* i poimeničenje *bibavica* f »more kad se biba«. Bezizgledno je takve riječi izvoditi iz ie., kako to čini Daničić. Ta onomatopeja može se odnositi i na glasove; odatle *bibac,* gen. *bipca* m (Bosna) »puran (v.), tukac (v.), budac (v.), ćurak (v.)« prema *blba* f »pura (v.), tuka (v.), budija (v.), ćurka (v.)«. U slovenskom također *bibec,* gen. *bibca* m »puran« prema *bunka* f. Ta se· onomatopeja nalazi i u arb. *biban* »puran« prema *bibe f* »pura« i bug. *biba, bibe, bibok;* rum. *bibilică, ЬЫШса* f prema *bibiloiu* m »Perlhuhn«. Da li ovamo ide i botanički izraz slov. *biba*

»Grashalm«, odakle je deminutiv *bíbica* f »travná biljka: naberi mi *bibico jagodi,* koji se nalazi i kod Šuleka *(bibica* f »teucrium chamaepitys L.«), ne može se ništa kazati dok ne budemo potanje obaviješteni o tome gdje se te riječi govore, koji im je akcenat, čemu služe i odakle im može da potječe denominacija.

Lit.: ARj 1, 280. *GM* 35. Mladenov, *SpBA* 22, 227-41. Perušek, *ASPh* 34, 5-6.

Bïbïnje n, obalski toponim južno kod Zadra, u historijskim potvrdama *Bibanum* (13. v.). Ide u seriju rimskih posjedovnih toponima (njem. Besitzernamen) obrazovanih s pomoću lat. pridjevskog sufiksa *-anus* od rimskih gentilnih imena (gentilicija) na *-ius,* u ovom slučaju od *Vibius* > *Vibianum* (se. *fundus, praedium) »Vibijev* posjed«. Sufiks je ovdje drukčije razvijen nego u *Jakiján, Žnjan, Ugljan* ltd., zbog toga što mu nije osnova latinski akuzativ ili nominativ nego lokativ **Vibiam* »ad Bibanum (u srednjem vijeku), u Bibinju«. Odatle prema dalmatorom. prijeglasu kao u krč. *kimp* »polja« = tal. *campi', -je* je naš pridjevski nastavak za sr. rod kao u *Celje, Skoplje* (rimsko *Celera, S cupi). Bibinje* je prema tome dalmatoromanski toponomastički ostatak. Upada u oči i betacizam *v* > *b* kao u *Bol, bandıma.*

Lit.: ARj 1, 280. Skok, *RIJAZUZ* 1, 42.

biblija f (Belostenac, Glavinić, Stulić) »sveto pismo«. Od gr. deminutiva βφλίον od βίβλος »knjiga«. Složenica *biblioteka f* od gr.-lat. složenice (drugi dio *-thēca* < --8-ήκη od τίθημι »stavljam«), pridjev na *-ьn bibliotečni,* radna imenica na *-ar bibliotekar,* gen. *-ara.* Prevedenice su (prema njem. *Bücherei) knjižnica, knjižničar.* Prema tal. *bibbia* > *Ubija* f (16. v.). Dočetak *-ja* kao u *gimnazija* prema gr. pluralu βιβλία, kslat. *biblium.*

Lit.: ARj 1, 280. 5, 130. *DEI* 508.

bícak, gen. *bícka* m (Srbija) »naziv nerastu kad se mame svinje«. U kajkavskom je riječ i apelativ *bicek, blcko* (ŽK, Krasić, Pribić) »muško neuškopljeno svinjče«. Osnova se nalazi u arb. *bič* m — *mic* (Debar), *bičmi* »mlado svinjče, odojak«. Na nju je došao sufiks *-bko.* Daničićevo izvođenje od madž. *fiche* »živahan« ne objašnjava značenje ni promjenu *f* > *b* jer madž. / ostaje nepromijenjeno. Riječ je tipa *pile* (v.), tj. nastala je od *izraza za* vabljenje životinja. U Krašiću (Hrvatska) uzvikom *btc bič* (s reduciranim *i)* vabi.se nerast kad je na paši. Kad se pari, onda se svinja smiruje složenim uzvikom *du blč dû blč.* Prvi elemenat te složenice odnosi se na svinju, drugi na nerasta (saopćio Torbar).

Lit.: ARj 1, 280. *GM* 38.

bič m (Vuk, Srbija, nar. prip., Paštrovići, Ljubiša, Bosna, Dalmacija, Lika, pravoslavni) »pramen kose ili vune, pram (Lika, katolici)«. Pavlinović glosira riječ *okučina* sa »bič vune istrgnut iz runa«. Odatle deminutiv *bičić vune* (Grubor, Poljica, Dalmacija). Daničić tumači taj pastirski termin kao metaforu od *bič* »Peitsche, flagellum«, po semantičkom zakonu metafore, što je dakako moguće, ako se uzme da u semantici mašta potpuno vlada. Međutim *bič* se semantički potpuno slaže s rum. *bit,* pl. *bite* (varijante *bghif* i *ghif,* betacizam gdje *b* varira sa *v viță de păr* »Haarlocke, čuperak kose«; varijante su *mit, miță, șuviță (neagra), șuviță de păr, mit mită* »Schafwolle«, pridjev *mițos* »langhaarig«; glede varijanata sa *m za. b, v* upor. *miti mitui* »scheren, strici«; u rumunjskim varijantama ima još etimologijski nejasnih oblika — to je zamjena *vlb sami* prefiks *su-)* istoga značenja (»Wolllocke, Bündel roher Wollhaare)«, od lat. pridjeva na *-eus : vitteus* od *vitis, vitto* »vrpca, povezača (na glavi u žena, svećenika)«. Obje riječi *bič* = *bit* potječu iz balkanskog pastirskog latiniteta.

Lit.: ARj 1, 284. 8, 878. Skok, *ZRPh 36,* 643. i si. Skok, *CM F* 6, 41. (ef. *IJb 'I,* 124). *Puşcariu, DLR* 1, 569. *REW*[3] 9388.

bičak m (16. v., Marulić, prema Vuku rijetka riječ, pisano *bičah,* 16. v., Hektorović, i *bičag,* Marulić, genitiv nije potvrđen) »nož«. Odatle muslimansko prezime *Bičakčić,* od *bičakčija* »nožar«, potvrđeno u Kosmetu i u bugarskom. Odatle možda i *bičakija* f (Peć), ali nije određeno značenje kako treba nego samo »jedna alatka kod kujundžija«. Turcizam osmanlijskog podrijetla iz oblasti alata, jedan od najstarijih kod nas potvrđenih izvedenica na *-ák* (kao *jatak* (v.), od *biçmek* »rezati, krojiti«; nalazi se još u madž. *bicsak i* u arb. *bitshak* u istom značenju. Od istog glagola postoji još *bičkija* f (Vuk) »nož kojim se koža siječe«, također bug. *bičkija* i madž. *bicskia.* Madžarski je oblik došao preko hrvatsko-srpskog, kako pokazuje dodatak *-ja.* I skraćeni infinitiv *biçme nalazi* se u Kosmetu *blčim,* gen. *-a* m »kroj«, kao indeklinabilni pridjev *bičimslz* (uz *čok-*

stre) »lošeg kroja«, složen sa *-suz* (v.); *-im* mjesto *-ma* je prema turskom sufiksu *-im* u *jardum* (v.), *dunum* ili *dulum* (v.)j *kaldrma* (v.).

Lit.: ARj 1, 251. 283. *GM* 35. *SEW l,* 56. Skok, *Slávia* 15, 187. *Elezović* 1, 47. 2, 501. Bruckner, *ASPh* 11, 123-4. Matzenauer, *LF* 7, 7. Korsch, *ASPh* 9, 490. *Gombocz-Melich l,* 394.

bičje n »sita, juncus L., scirpus L.«. Ne zna se gdje se govori ni za što se upotrebljava. Postoji još deminutiv *bikica* f »luzula DC«. Tu riječ piše Schlosser sa *ie,* što Daničić drži greškom, isto tako piše i *bieka* »luzula DC«, a Daničić i to proglašuje greškom. Ni ovdje se ne zna za pravi narodni izgovor. Postoji još *bikovina* f »viburnum«. Kako *bukovina* (v.) ima također značenje »viburnum lantanę, salix vitellina«, a ovo je prilično evidentna izvedenica od *bak* »bik« (znači, dakle, »bikova biljka«), moglo bi biti da i *bičje* kao poimeničeni pridjev na *-ji* ima isto značenje. Ali dok se ne dobiju određeniji podaci o tome u kakvoj vezi stoje ove biljke s *bikom,* ne može se ništa izvjesno kazati o postanju. Svakako je krivo izvođenje Daničićevo od stvnjem. *ЫI-nuz,* od srvnjem. *Binz,* nvnjem. *Binse* »sita«, jer ne odgovara fonetici.

Lit.: ARj 1, 282. 300. Šulek, *Im.* 14. 15. 526. 552. Machek, *ČSR* 274. 277. Skok, *ČMF* 6, 41.

bičkāš, gen. *-asa* m (Vuk, Vojvodina) »razuzdano muško čeljade«. Madžarizam, možda turskog podrijetla (izvedenica *bicskás* »lupež« od *bicska l* v. *bičkija /* »džepni nožić«), nalazi se još u rum. *bicikaş.*

Lit.: ARj 1, 283. *Gombocz-Melich* 1, 395.

bičva f, običnije f. pl. *bičve* (Marulić, Rab, Vrgada, Potomje, Lumbarda, Skabrnje, Zemunik, Biograd n/m, Korčula, Mune u Istri, Hrvati u južnoj Italiji, zapadna Bosna, Sanski Most, Grahovo, Livno, Glamoč, Sinj, Drniš) = *bičve* (Novljanski blagdanar, 1506) = *bîcva* (Molat) = (jekavski) *bječve* (Vuk, Gornje primorje, Hrvatska, 15. v., Boka, Dobrota, Prčanj, Krivošije, Dubrovnik, Cavtat), deminutiv na *-ica bječvica* (Nalješković) »1° ženska i muška čarapa, *kàlceta* (Korčula, više se govori negoli *bičve).* Stariji ljudi spavaju s kapom na glavi koja je napravljena od *bičve* ili *kalcete, kalce* f pl. (Obrovac), ženske duge čarape (kod muškaraca *kalcete,* koje su kratke, Krivošije. *Crne bječve* zovu se *gete),* 2° ženske dokoljenice (Vuk, Hrvatska), 3° gamaše (zapadna Bosna, Dalmacija, Sinj i Drniš, Skabrnje, Zemunik, bez stopala. Na *bječve* dolaze *nazupci)«* = *beivi* f pl. (Makedonija, Galičnik, Debar, Drimkol, Bitolj, Prilep, Kruševo, Poreč, Mariovo) »1° bijele i crne gaće, 2° vrsta pantalona, čakšira«, bug. *beava, beivi, bečvišta* »Strumpf, Gamasche«. Riječ koja je u 15. v. bila poznata i na srpskom dvoru, danas je raširena na južnoslavenskom području od Jadrana preko Makedonije do na bugarski teritorij. Čini se da je prvobitno značenje bilo ono koje se danas govori u Makedoniji »nogavica, odjeća za nogu«. To je značenje suženo na čarape (upor. slično suživanje naziva *hlače* »pantale« prema *calzetta* »čarapa«). Tu riječ potiskuju na istoku i zapadu kasniji nazivi, turcizmi: *čarape, salvare, Čakšire,* i na zapadu italijanizam *kalcete.* Metaforički se upotrebljava deminutiv *bječvica* »Geschühe des Beizvogels«. Na *-ar* < *-anus bičvar* (Pavlinović), toponim *Bečváři* (Srbija, Čačak). Daničić je tražio romansko vrelo, ali ga nije našao u tal. *pezzola, picciolo* i mlet. *picolo* »nožica«, koje tal. riječi nisu djelomice ni dobro navedene, a misli se zacijelo *picciuolo* »gambo di frutta« < kslat. *pedalus* »mala noga«. Matzenauer pomišlja na tursko vrelo; na *pača* »eine Art Waden- oder Fussbekleidung«, što je fonetski i morfološki jednako nemoguće kao i Daničićevo mišljenje. Mladenov pomišlja na vezu sa *benevreci* (v.), ali ni to nije moguće. Po mojem mišljenju *bječva* je leksički ostatak iz balkanskog latiniteta, upor. pridjev na *-eus vitteus* »ad *vittam* pertinens«, zatim *vittea* od *viltà* > rum. *bată* »Band«, meglenski *beta* »Strumpfband«. Glede pridjevskih izvedenica na *-eus* v. *bič* i *večica.* Za izvođenje s pomoću *-eus* upor. lat. *vīteus* od *vītis.* Istarski Rumunji posudiše *băţva,* pl. *băţve, băţvi.* Betacizam je potvrđen i u rumunjskom. Grupa *ti* > *č* je kao u *račun, palača.* Dočetak *-va* je po *ŭ*-deklinaciji, kao u *bačva* < **buttia.*

Lit.: ARj \, 376. *Mladenov* 28. *Doric* 15. Polenaković, *REB 2,* 235-237. *REW*[3] 9404. Skok, *ČMF 2,* 34-37. Isti, *ZRPh* 36, 641-646. Matzenauer, *LF* 7, 7. *Pщсагіu* § 114. 143. *Gerov* 1, 40. Hirtz, *Aves* 15. Kušar, *NVj* 3, 325. Ribarić, *SDZb 9,* 41. Jurišić, *NVj* 45, 174.

bidat m (u narodnoj pjesmi, objekt uz *pokupiti)* = *bedat,* gen. -a »turski nameti kao desetina, porez na stoku, služba u vojsci, harač«. Turcizam arapskoga podrijetla *(bid'at).*

Lit.: ARj 1, 288. *Elezović* 1, 36.

bidati se, *-am* (od čega) (18. v., kod trojice pisaca J. S. Reljkovića, Kneževića i Pavlinovića, Slavonija i Dalmacija) »odbijati se, uklanjati se od čega, sebe kriviti, žaliti se proklinjući svoje djelo«. Odatle *bide f* (Pavlinović, hipokoristik tipa *Mare)* »žensko čeljade koje se bida«. Daničić isključuje ikavizam od *bijeda* jer riječ ne dolazi u istočnom i južnom govoru. Taj razlog ne isključuje ikavizam u Slavoniji i Dalmaciji. Berneker navodi *bijèdati* u značenju »beschuldigen«, od čega bi moglo biti *bidati se* kao ikavizam, ali to može birti štamparska greška mjesto *bijèditi.* U stcslav. postoji *obida* »unrichtige Beschuldigung«, *obiděti* »beleidigen« < *ob-vidëti* (v.). Ako je prefiks *o-* ispao kao u *buliti* < *obuliti* (v.), onda je od *obida* moglo nastati *bidati se* na osnovi deprefiksacije. Daničićevo izvođenje od muslimanske vjerske riječi ar. *beddu'a* »kletva« nije moguće ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj l, 288. 291. *SEW* l, 54.

biflati impf, *(na-* pf., hrvatski đački žargon) »bubati, učiti što napamet slabo razumjevši«. Germanizam đačkog podrijetla *(büffeln* od *Büffel* < *bubalus* »bivol«, v.). Odatle izvedenice na *-ant* (v.): *biflănt* m »bubant«, gdje je sufiks iz đačkog latinskog govora.

Lit.: ARj 7, 207.

biga f (Hvar) »1° svežanj, snop *(biga* obruča), 2° toponim (Sipan)« = *biga (kruha,* Milna, Brač), 3° struca kruha, dugi komad kruha većinom kod kuće pečen«. Arb. *bige* f ima također raznolika značenja »1° Zweig,'kleiner Ast, Stengel, bei Hochzeitgebrauchen aufgepflanzte Stange, 2° um ein Stöckchen gebundener Blumenstrauss, 3° eine Art Schleuder, die in einem oben gespaltenen Stöckchen besteht«. Ovamo ide možda (kao deminutiv) *bigica* (Podsused): *pepeljuga* (zmija) *ima naprvo na gornjoj čeljusti bigicu kakti puran,* »Schnauzenhorn der Sandviper«. Taj je deminutiv daleko od jadranske zone. Zbog toga nije izvjesno da li je romanizam. Na tal. deminutivni sufiks *-otta bigota* f (Biograd n/m) »(pomorski termin) okruglo drvo za provlačenje konopa na sartijama«, s deminutivom na *-tea bìgotica* (ibidem). Na *-ovica Bîgoica* f (toponim kod Bara u *Voluici* zajedno s toponimima *Poljica* i *Gorak).* Od langobardske riječi *biga* koja u mletačkom i u ostalim talijanskim narječjima znači »1° alcune travi al bordo della nave in coverta, 2° due pani appaiati o un pane con un taglio nel mezzo, 3° (lat.) travi congegnate a capra, bigotta (1614.), 4° carrucola senza girella«.

Lit.: ARj 1, 288. Skok, *Slav.* 236. 237. 241. Hirtz, *Amph.* 7. Štrekelj, *ASPh* 14, 517 *REW*[3] 1095. *DEI* 516. 518.

bigair-hak. prilog (nar. piip.) = *bigàjri hâk* (Bosna) »na pravdi boga, nepravedno«. Turcizam arapskog podrijetla iz oblasti priložnih umetaka, kao *đoja* (v.), *dernek* (v.), *evet* (v,): ar. prijedlog *bI* + *gairi* »bez« i *hakk* »pravda« (v.), prilog *bigaiiihakkin.*

Lit.: ARj l, 288. 3, 533. Skok, *Slávia* 15. 187.

bîgar, gen. *-gra* m = *bigor* (Makedonija) »siga (Srbija), sedra, bijela zemlja ka' usirena (Pavlinović)«. Također toponim i hidronim: potok *Bigar* kod sela Sige (Srbija), studenac *Bigor* blizu Decana (14. v.), *Bigre* (valjda ak. pl.), selo zabilježeno u spomenicima. Pridjev *bigren,* obrazovan s pomoću *-en* (v.), potvrđen je samo u toponomastici: *Bigrenac,* gen. *-nca* (Srbija), potpk koji utječe u Mlavu više sela Ribara, *Btgrenica* f (14. v.), selo kod Ćuprije (Srbija). Riječ se nalazi još u bug. · arb. *bigorr* »porozni laki vapnenac«, *a* = *o* upućuje na a. S obzirom na geografsku raširenost (Srbija, Bugarska, Makedonija i Arbanija) riječ je predslavenska, možda iliro-tračka, iz oblasti naziva za kamenje (kao *karpa,* v.).

Lit.: ARj l, 288. *GM* 36. *Mladenov* 28.

bigät m (Veli Otok, Božava, Molat) »scarafaggio, bigatto, žohar«. Od tal. deminutiva na *-atto: bigatto* »baco da seta«, od drugog sloga lat. *bombyx,* gen. *-yeis.* Od iste riječi s lat. nenaglašenim sufiksom *-ulus* > tal. *-oío hígul* m (Rab) = pl. *biguli* (Božava) < mlet. *bigoli* »spaghetti«.

Lit.: Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 19. *DEI* 517.

bigla f, stsrp. u primjtru: *da imь nêstb gradozidanija ni bigle.* Daničić veli da se ta služba zvala i *gradobljudenije* »čuvanje grada, stražarerije na gradskim zidovima«. Postoji također toponim: *Bygla* pored *Bigla* »Straža, u Svetoj Gori, mjesto u Zaglavatoj«. Riječ je postverbal od ngr. βιγλάω, βι,γλίζω < lat. *vigilare* »stražiti, budan biti«. Upada u oči betacizam *v* > *b* kao *Ber* < Βερρόια > ngr. *Veria,* tur. *Karaferia* prema ngr. *Vigla* (Βίγλα). Daničić stavlja ovamo i glagol *btglisati, -šém* impf. (16. v., dubrovački pisci, subjekt *ptice, čovjek)* — (sa *gl* > *1) biljisati* »pje-

vati«, od gr. aorista od βιγλίζω i pretpostavlja semantički razvitak »budan biti > veseliti se > pjevati«. S obzirom na rum. *priveghitoare* »slavuj« od glagola *priveghia* »čuvati mrtvoga« < *per* + *vigilare* < *per-vigilatoria* (se. *avis)* može se i dopustiti takav semantički razvitak. *Bigla* bi prema tome bio leksički ostatak iz balkanskog latiriiteta. Italijanizam je *veo,* gen. *-i* (rod nepoznat, Budva) u rečenicama: *idemo na veo / oćeš ti na veo,* koje se govori kad se ide čuvati mrtvaca; *veo* je od tal. *veglia,* postverbal od *vegliare* »custodire« = sttal. *vegghiare,* preko stmlet. *veja* < *vigilare.* Sa *j* govori se *zvejàrîn,* gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) = *zvejàrîn* (Božava) »budilica« od mlet. *zveğarin (ğ < j"),* izvedenica na složen sufiks *-arìus* + deminutiv *-ino.* Upor. slov. *bilja* (Gorenjsko) = *bila* = *vilja* pored *vila* (Notranjsko) »1° Totenamt, 2° vigiliae (= *bdenije* kod pravoslavaca), 3° Osternabend« < furl, *vilié* < crkvenolat. *vigilia.* Miklósié ima *vilija* kao hrv. zajedno sa slov. *vele.*

Lit.: ARj l, 288. Hirtz, *Aves* 12. 14. *Pleteršnik* l, 26. 2, 796. Šturm, *ČSJK 6,* 77. *Miklósié* 392. Můrko, *WuS 2,* 139. Cronia, *ID 6,* 122. *REW*[3] 9326. *Tiktin* 1264. *Prati* 1032.

bigûnac, gen. *-unca ma.* (Marina kod Trogira, Hvar, Brač, gen. pi. *bigûnciK)* = *bigunac* (Perast, Potomje, Račišće) »vijedro, hektolitar«. Od mlet. *bigonzo* (14. v.), *bigonzus* (1251.) < vlat. **bicongius,* složenica od *bi* = »dva« (kao *bicornis, bidem* itd.) i *congius* »mjera za tekućine«. Kako *g* < *c* nije nastao sonoriziranjem okluziva među samoglasnicima, *bigunac* može biti posuđenica iz dalmatoromanskoga.

Lit.: Hraste, *Rad* 272, 24. *REW** 1083. *DEI* 518.

bijèditi, *bljeđim* impf. (Vuk) danas općenito »nepravedno optuživati«. To je značenje vidljivo još u složenici s prefiksom *o-* (v.) *obijèditi, òbijedìm* pf., *objeđivati, objedujem* impf, i u postverbalu *objeda f. Bijeda* f, od koje je kauzativum *bijèditi,* ne stoji u današnjem jeziku u semantičkoj vezi s glagolom i ne znači »nepravedna optužba«, nego »nevolja (v.)«, s kojom se riječi upotrebljava u amplifikaciji: *bijeda i nevolja.* U Kosmetu *beda,* gen. *bedé* znači »zlo, napast« i eufemizam je za »đavo«. Odatle pridjev na *-ьn: bijedan* »jadan«, u određenom vidu *bední* (Kosmet) »nesretni«, poimeničen sa *-ik, -ica bijednik* m prema *bijednica f* »jadnik, jadnica«. U semantičkom raskoraku s time ide složenica s prefiksom *po-: pobjeda* f »victoria« i denominal odatle *pobijediti, -lm* pf. Ovaj semantički raskorak objašnjava se historijom riječi. Prvobitno je značenje glagola *bijèditi* bilo »siliti«. *Bida* je značila u stcslav. ανάγκη. Apstraktum obrazovan s pomoću sufiksa *-ba bedbba* 'f značio je »prisilan rad na manastirskim dobrima« (upor. *pečalba).* Pridjev odatle obrazovan s pomoću *-Ijiv: bedliv* (17. v.) »importunus«. U Kosmetu *bedosat, -dšem* impf, očuvalo je još nešto od tog značenja: »zlo raditi, raditi bez volje, po nevolji«. Glede glagolskog sufiksa v. glagola na *-osati.* Današnje značenje *bijeda* »nevolja« razvilo se prema tome iz srednjovjekovnog »prisilnog nevoljničkog rada«. Današnje općenito značenje kauzativuma *bijèditi* »nepravedno optuživati« razvilo se naprotiv iz sudskoga govora: »siliti na sudu« > »nepravedno optuživati«. U Kosmetu je semantički ostatak tome u složenici s prefiksom *za-: zabedit, zabêdim* pf. »izazvati svađu«, odatle radna imenica *zabednik* »koji traži svađu«, *zabedmče,* gen. *-četa, zabedôvat, -ujem* »dosađivati«. Značenje složenice *pobjeda* f »victoria« stoji također u vezi s prvobitnim »siliti«, samo izrazuje to prema prefiksu *po-* kao rezultat sile. Kako je glagol bio sudski i vojnički termin, posudiše ga Rumunji s prefiksima *o-* i *po-: obidi, -ui, -dnui* »nekome nepravdu činiti, jadikovati nad nečim«, odatle rum. postverbal *obidă* f »nepravda, jadikovanje« (г za *-k* je pravilno u nenaglašenom slogu). Mjesto *i* nalazi se « u rum. *pobedi* »pobijediti«. Arbanasi u Skadru imaju od *bijediti* svoj pasiv *beditem* »silim se > svikavam se«, također prema prvobitnom značenju. *Bijeda* i *bijèditi* sveslavenske su riječi iz praslavenskoga doba. U baltičkoj grupi nema refleksa za *bijèditi,* dok su u ostalim ie. brojni, kao u gotskom *(baidjan* »siliti« prema *heidan* »čekati«), gr. πείθω »uvjeravam«, lat. *fides,* arb. *be* »zakletva« itd. Glagol je indoevropski i bio je izraz suđenja i vojevanja, φ je nastalo iz ie. diftonga *ai.* Od novijih naših riječi ide ovamo *ubijèditi* pf., *ubjeđenje* n., koje je rusizam, ali pokazuje isti semantički razvitak kao gr. πείθω. Zatim složenica *bezbjedan* pored posuđenice *siguran* (v.), također bug. *bezbéden* i odatle apstraktum *bèzbjednost f* = *sigurnost* i denominai *obezbijéditi* »osigurati«, danas u čestoj upotrebi.

Lit.: ARj l, 265. 290. 376. 8, 367. 369. *Miklošič* 12. *SEW* 1, 50. *Bruckner* 24. *KZ* 46, 231. *Elezović* l, 36. 184. 2, 84. *GM* 30. *Mladenov* 20. Rozwadowski, *RSI* 2,1 05-7. Ljapunov, *IzvORJAS* 26, 31—42. Šuman›

ASPh 30, 293-4 (i Jagićeva kritika, ibidem). *ASPh* 27, 597 (ispravak*'breda = bijeda}.* Zubatý, *Slávia* 6, br. 1. *Boišacq*[3] 755. Hirt, *PBB* 23, 331. Matzenauer, *LF* 7, 20. *И*, 337-8. Moskovljević, *NJ* l, 81. *Slawski* 32. Maretić, *Savj.* Ì 60.

bijes m (12. v., Vuk) = fejest (Bela, Voltidija, analogicko *-t* prema pridjevu *o-bijèstan,* koji je nastao iz f *bijesna* prema tipu *vlastan* m: *vlasna* f, ali može biti i prema *obijest* i hiperkorektno prema dalm. *-os < -ost)* = *bis* (ikavski, ŽK) = *bês,* pi. *bêsovi* (Kosmet) »Г demon, tabu za *vrag, đavo,* danas_ nije općenito značenje, nego u narječjima (ZK, Kosmet), 2° rabies, furor, violentia, ardor«. Odatle: pridjev na *-ьn* (v.): *bijesan,* na *-ovski* (v.) *bjesovskī* (13. i 14. v.) »daemonicus«, složen prema sintagmi koga *bijes* (= *vrag) muči: bjesomučan* (Vuk), samo jedanput *bjest* (16. v.) iz *bijestan* s ispuštanjem pridjevskog sufiksa *-ьn.* Pridjev *bijesan* poimeničen je sa *-oca* (v.) *bjesnoća* f (Šulek) »njeka gljiva«, sa *-oca* = *ota* = *ost* = *ilo: bjesnoća* f (Vuk) = *bjesnòta* = *bjesnost* = *bjesnilo* n, sa *-jak: bišnjak* (Košta) »luđak«; impf, denominali: od *bijes bjesôvati,* od *bijesan bjesnovati* (13. v.), od *bjest bjestovati* (17. v.); na *-éti bjesnjeti, bjesnīm* impf. »furerei«. Termin iz praslavenskoga paganizma, demonsko božanstvo istog ranga kao *Gorgone (ježibaba = baba jaga),* pod uplivom kršćanstva postao tabu za *vrag* u našim narječjima, kao i u češkom i poljskom, -k je nastalo iz ie. diftonga *ai,* kako se vidi iz lit. *baisa* »strah« < ie. *baid-s-ä,* lit. pridjeva *baisus* »strašan, užasan«, sve izvedenice od osnove glagola *baidyti* »plašiti«. Riječ je baltoslavenska. Ie. korijen *bhai-* »bojati se« nalazi se u slavenskom još u *bojati se* (v.), *bojazan* (v.). Slavenski je semantički specijalitet da je riječ iz prajezika očuvala demonološko značenje, što se u litavskom ne vidi.

Lit.: ARj l, 299. 389. 390. *Elezović l,* 43. *Miklošič* 12. *Bruckner* 26. *KZ* 43, 318. *WP* 2, 125. 186. *Mladenov* 35. Budimir, *JF 6,* 166-9. Bulat, *JF 4,* '104-5. 5, 130-142. *Boisacq*[3] 782. *Slawski* 33. Iljinski, *RFV* 65, 212. i si. *Brugmann* 1[2], 724. 725. 808. *KVĞ* 232. Horák, *ASPh* 12, 298. Ulaszyn, *MPKJ 5,* 261-311.

bijo (Hektorović), pridjev u izrazu *ki* (— Isus) *da svitlost biju v uzi* (štampano *bijum uši),* iskonstruiran od Daničića i identificiran s tal. *bigio* < srlat. *bysiuslbi-,* prôv. fes »pepeljaste boje«.

Lit.: ARj 1, 299. *REW*[3] 3873. *DEI* 516.

bik, gen. *bika* m (Vuk) »scapus, lukova prorašljika (Srijem), plod tatulin (Lazić, Pančić i botaničari)«. Madžarizam lokalne aree *(bök* »bodlja« = *bük* »bosti«, *biked-bökõd}.* Glas *i* nije posve jasan.

Lit.: ARj 1, 300. *Gombocz-Melich* 1, 519.

bika f (Vuk, bosanske varoši) »majka«. Akcenat je hipokoristički; u rumunjskom s vokalom jery *bica* istog značenja. Daničić označuje postanje tamnim, što je ispravno, ali pomišlja bez potrebe na tur. *bik* »gospodar«.

Lit.: ARj 1, 300. *Tiktin* 183.

bìlah (crnogorska nar. pj.), obično u vezi *vallah-i-bilah,* u varijantama *vala-i-bila, valaj-i-bila, valaj bilaj, halaj bilaj* u nar. pjesmama; odatle i sam prvi dio *vàlaj* i *vala* kod pravoslavaca na Kordunu = *valăji biljăji* (Kosmet), odatle prvi dio *vala* = *vala* za pojačanje tvrđenja ili odricanja, u varijantama *vălaa, valaa, vāļāji* pored *valăji;* u jugozapadnim krajevima *vala* pored *vala, vàlaa, vàlaj* pored *valaj bilaj i tako mi dina.* Sa gledišta našeg jezika to su uzvici koji odgovaraju našemu *bogme* i odatle *bogmati se* za pojačanje vjerojatnosti tvrdnje. Taj turcizam arapskoga podrijetla nastade iz muslimanske arapske zakletve *vallah-i-billan* »boga mi«, *ve* + *allah* »boga mi«. Proširio se iz govora muslimana i u govoru kršćana. Nalazi se i u bug. *ЫЩ}-jaha, vallati, vallaha billjaha.*

Lit.: ARj 1, 301. *Elezović ï,* 45. 71. *BI* 2, 695. *Mladenov* 29. 57.

bile[1] = *bîlem(i}* (Kosmet) = *biUsi(m}* (Bosna, Banja Luka) prilog »čak, štaviše«. Turcizam iz oblasti umetnutih priloga u slavenski govor *(bile* »même, čak, iako«), nalazi se i u bug. *bile bilja* »dori, daže« i arb. *bile* »wenigstens«. Dodano -sr je posesivni sufiks za 3. 1. kao u *bile-si-n-ce,* a -от je kao u *barem* (v.).

Lit.: Elezović 1, 45. Skok, *Slávia* 15, 187. *Mladenov* 29. *GM* 36. *Deny* § 437.

bile[2] nije samostalna riječ nego stoji u vezi *šile - bile.* Toj složenici je teško odrediti kategoriju, da li je imenica, neodređena zamjenica ili prilog. Dolazi najprije u zagoneci: *I na putu mu sîle-bîle. Šile-bile boga mole.* Odgonetljaj: *krmača s prascima.* Složenica bi se mogla prevesti »tako nešto«. U Kosmetu je *sîle-bîle* u rečenici: *poče tu Sîle-bîle, n* istom značenju. Ta se rečenica govori kad se hoće da predstavi kako je netko pokušavao riječima da izbjegne učiniti ono što se želi. Taj turci-

zam, koji nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima, nastao je od tur. priloga demonstrativa načina *şöyle böyle* »ni bien ni mal«.

Lit.: ARj l, 301. *Elezovic* 1, 45. *Deny* § 323. 344.

bilie f (Dalmacija) u primjerima: *čeljade lipe bilici, dva brata iste bilici.* Značenje je zaista *obličje.* Pavlinović potvrđuje iz dalmatinskog govora (Podgora) impf, *blíčiti, bh'čím* »similem esse«: *Komu bliči ovo ditei* Taj je glagol nastao kao *biknuti* ispadanjem samoglasa *o-* u prefiksu *ob-* (v.). Imenica *bilie* f < **blič* mogla je nastati na isti način. Umetnuto *i* je zacijelo prema *bilig* »biljeg« (v.). Daničićevo izvođenje iz tur. *biliş* »poznanstvo« od *bilmek* »znati« ne zadovoljava ni fonetski ni semantički ni morfološki. Tur. *š* ne prelazi u *č.* Naša z'-deklinacija ne sadrži turcjzama.

Lit.: ARj 1, 302.

bilikum m (krv.-kajk., Parčić) »tazza del benvenuto«, *birlik* pored običnijeg *bilik* (Crmnica, umetnuto *r* kao *škurdela* < *škudela* »zdjela«, v.) »velika flaša«. Od srvnjem. složenice *willekommen* »dobro došao« > tal. *bellicane* »sorta di bicchiere«.

Lit.: Parčić 23. *Miletu, SDZb* 9, 392. *REW³* 9538 b. *DEI* 480. *Prati* 121.

bilja f (Vuk, dubrovački pisci, Mikalja, Stulić, 17. v.jbugarštice, Poljica) »l°kao brvno, gredica« = *(lj > j) bíja* (Korčula, Smokvica) »2° debeli komad drva (obično borovine) do 1 m dužine koji se stavlja jednim krajem na ognjište«. Deminutiv na -ica *bilica* (Smokvica) = (stezanjem *iji* > *i) bica* (Čilipi) »kladica«. Od gal. **bilia* (upór. ir. *bile* »panj«), srlat. *billia* (12. v.) »panj«, sačuvano u sjevernotal. narječjima i u fr. jeziku.

Lit.: ARj 1, 311. *REW³* 1104. *DEI* 517.

biljeg m (14. v., Vuk) = *biljega* f (14. v., Vuk) = *belêga* (Kosmet) = *bjeljeg* (Crna Gora, Vuk) »1° signum, znak; tjelesna oznaka, grb, marka, slika, vinjeta, etiketa«, 2° terminus (vrlo staro značenje), meta (Kosmet). Odatle: deminutivi: 1° na *-ьc: bilježac, 2°* na *-bko: Uližak* (Kašić), 3° na *-ika: bilješka* f (Vuk) = *beleška* (Srbija) i 4° na *-ić bilježić;* pridjevi 1° na *-ъn: biljежan* »insignis«, poimeničen sa *-iça: biljежnica* f, radna imenica na *-ik: biljежnik* m; 2° na *-iv: biljеživ;* 3° na *-it: biljеžit;* denominali 1° na *-ati: biligati* (Dalmacija; Pavlinović)^0 na *-eti: biljеžati, -am* (Piva—Drobnjak) »cijepiti, pelcovati«, odatle *biljеžanica* f »na ruci znak cijepljenja« i *biljеženja* n »cijepljenje« te radna imenica *beležar* m (Kosmet) »majstor koji cijepi djecu protiv boginja«; 3° na *-iti: biljеžiti, -lm* (13. v.) = *beležiti* (Srbija) = *beUžit, -im* (Kosmet) »kalemiti majom protiv boginja«; pf. od preflksalne složenice *(o-)* nastade *obiljeg* m, *obiljеžje* n = *obeležje, obiIježa* f, *obiljеžak* m, i Šulekov neologizam *bbilješka* f »Markierpflock« i pridjev *obiljеžan,* impf, *obiljеžavati, obiljеžavam* (18. v.) = *obeležavati* pored *obiljеživati, -ujem* (18. v.); 4° na *-ovati: biljegovati, -ujem* (Stulić), 'danas općenito.

Značenje denominala u Kosmetu i Pivi—Drobnjaku »cijepiti« zasebno je i može biti vrlo staro. Razvilo se iz tjelesnih znakova. Riječ se nalazi još u slovenskom i bugarskom *(belgija, beleg, beleza),* dakle u svim južnoslavenskim jezicima, a od sjevernih samo u ruskom. Rumunji posudiše vjerojatno od đačkih Slavena *beleag, a* Madžari od panonskih *bélyeg,* Arbanasi od južnih Slavena *belek -gu;* svi u istom slavenskom značenju. Ikavski oblik *biljeg,* kod štokavaca općenit, osim na istoku, u Srbiji kod ekavaca i u Kosmetu, gdje se govori *beleška* f, nastao je iz pred palatalom kao u *prije* i u ekavskim krajevima *dì je* < *kbde je.* Najstariji je oblik stcslav. oe/egs. Femininum *biljega* je postverbal od *biljegati.* Oba jata očuvana su u Crnoj Gori: *bjeljeg.*

Budući da se riječ ne nalazi u sjeverozapadnim slavenskim jezicima, ne može se staviti u praslavensko doba. Kao posuđenica nastala u avarsko doba, potječe iz sjevernoturskoga: mongolski *balga,* ujgurski *belkii* »signum, vestigium«, znak koji su po svoj prilici nomadski Avari davali Slavenima da bi ih prepoznali. Njihov izgovor je bio vjerojatno **bälägu,* sudeći po slav. *belegъ.* Osnova se ove stare posudenice nalazi i u južnoturskom ili osmanlijskom glagolu *bilmek* »znati«, koji se nalazi u negativnom obliku u imenici *bilmez* m (Mostar, Bosna) »neznalica«, nadalje u frazi narodne pripovijetke *caldano ni čajdano, ni bilmezi bilmedžano.* Daničić tumači prvi dio te teško razumljive rečenice sa tur. *bilmez* »lud«, »koji ne zna«, a drugi kao sastavljen od tur. *bilmez* i ar. *džahit* »lud«. Rečenica ostaje ipak da se objasni. Izgleda kao igra riječi. Sa tipom turskih imenica *bilmez* upor. *utanmaz* (Kosmet) »bestidnik«.

Lit.: ARj 1, 302. 304-308. 389. 8, 354-5. Skok, *УIČ* 2, 7-8. Isti, *Slávia* 15, 187. *Elezović* 1, 38-9. 2, 398. *Gombocz-Melich* 1, 351. *GM* 32. *Mladenov* 27 i *RES* 1, 46-47. *SEW* \, 55. *Miklósié* 12. Matzenauer, *LF* 7, 21. *Lokotsch* 395.

bimbaša m (Vuk) = *bimbaša* (Kosmet) »major, komandant bataljona«. U Vukovo doba i Srbi obnašaju tu čast, ne samo Osmanlije, upor. *bimbaša Milenko.* Odatle pridjev na *-in: bimbašin,* na *-inski: bimbašinski* (pretpostavlja oblik *bimbašija* kao u bug.), na -ifa': *bīnbaškī;* i apstraktum na *-stvo* za oznaku časti *bimbaštvo.* Turcizam osmanlijskog podrijetla (složenica od *bin* »tisuća« i *bas(i),* v. *baša),* nalazi se i u bug. *binbašija* i cine. *bimbaș.* Prvi je dio brojnik *bin,* još u prilogu *binde bir* (Kosmet) »vrlo rijetko«, upravo »od tisuće jedno«, i u izvedenici na *-luk: Mnlbk.* m (Kosmet) »boca od 2 i po oke zapremnine, upravo od tisuću drama težine«.

Lit.: ARj l, 312. *Mladenov* 29. *Elezović* 1, 45. 2, 500. *Pascu 2,* 112.

bimber, epiteton ornans u Vukovoj nar. pjesmi 1, 150 kao indeklinabilni pridjev u *bimber-grožđe* pored *grožđe bimberovo* u Vuk 1, 286. Značenje se na ta dva mjesta ne razabira. Upor. *bimbiriče* n u nar. pjesmi u Kosmetu gdje znači »nekakav cvijet«. Daničić se kao obično upušta u etimologijsku kombinaciju, premda riječ inače nije potvrđena u narodnom govoru i premda značenje ostaje sasvim neodređeno i nakon upoređenja s riječju u Kosmetu. On misli da bi epiteton mogao biti *biber* (v.), s umetnutim *m,* jer da je to grožđe sitno i nalik na *biber.*

Lit.: ARj 1, 312. Hirtz, *Aves* 11.

bina f (Vuk) = *bina* (Kosmet) »aedificium«. Turcizam arapskoga podrijetla *(bina* »građevina, japija, građenje«), nalazi se u svim balkanskim jezicima (bug., arb. *bina,* čine. *binae)* u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 312. *GM* 36. *Mladenov 29. Elezović* 2, 500. *Pascu 2,* 112.

binda f »povezača« (17. v., *Radovčić* 433: *one binde ali pećine'}, binda* (Perast) »naziv za odijelo i obuću«. Od tal. *benda,* srlat. *binda* gotskog podrijetla (upor. nvnjem. *binden).* Upor. francusku izvedenicu *bandoulière* (od deminutiva *banderau)* > tal. *bandoliera* preko njemačkoga izgovora *pantaler* m = (sa metatezom) *pantarela* (15. v.) »kājas«. Složenica *banda/его* (Božava, haplologija *-da di > da)* »palo di ferro con cui si sbanda p. e. la nave quando è a terra«.

Lit.: ARj 1, 312. 9, 618. Cronia, *ID 6. DEI* 425. 484. *REW*[3] 1110.

bînec, gen. *-nea* m (slov.) »1° odraslo dvoIjetno jagnje (upor. *onukle),* 2° übermütiger Bursche«. Prvo značenje je od furl, *bime,* poimeničen lat. pridjev *bīmus* (upor. prefiks *ЬI-* »dva«) »dvogodišnji« u ž. r., proširen deminutivnim sufiksom *-ьc* > *-ec* (upor. *junac* rn prema *junica* f). U drugom značenju može biti domaća izvedenica od *bîncati se* impf. (slov., ŽK) »natjeravati se«. Promjena *m* > *c* nastala je pred suglasnicima u kosim padežima. Upor. obratno *Samac* pored *šanac* < njem. *Schanze* (v.). Druga je latinska izvedenica *bini* »po dva« u *bîna f* (Rab) »nekakav hljepčić što se prepolavlja« < mlet. *bina* (1319.), furi, *bine* »piccia di pani«.

Lit.: Pleteršnik 1, 26. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW*[3] 1107. *DEI* 522.

bingulja f (18. v., Šulek) »biljka mercurialis«. Ne zna se gdje se govori. Šulek je identificira sa *Bingelkraut.* Prema tome je postala od *Bingel.* Upor. još *bìndoli* m pi. (Kosmet) »ime nekakvog baštenskog cvijeća«.

Lit.: ARj 1, 312. *Elezović* l, 45. *Weigand--Hirt* 1, 241. Šulek, *Im.* 16.

binija f (Vuk) »dovratak, prečka na vratima«. Turcizam *(bini),* nalazi se i u bug. *binija.*

Lit.: ARj l, 313. *Mladenov* 29.

binjāk, gen. *-âka* m (Vuk, nar. pj.) »jahaći konj«. Odatle radna imenica na *-džija blnjadžija* m (Vuk, nar. pj.) = *binjedžija* = *binedžija* (Kosmet) »1° konjanik, dobar jahač, 2° jahaći konj«. Turcizam osmanlijskog podrijetla (pridjev *binek* »prikladan za jahanje«; sufiks *-ek* kao u *jatak* (v.), *batak* (v.), *kačak* (v.), *ulček* (v.), *bičak* (v.), *dernek* (v.), *sandžak* (v.), *kolak* (v.); nalazi se u arb. *binjak* i bug. *binek* »Reitpferd«, u cine. *binec* »konj za samar, jahanje«. Turski sufiks *-ek* bio je zamijenjen našim *-jak.* Turska radna imenica *binici* »jahač«, koja je izvedena od *bini* »konj dresiran za jahanje«, gdje je dočetno -i sufiks kao u *japija* (v.), *kapija* (v.), *bi4sija* (v.), *komšija* (v.), bila je kod nas i u Bugara reformirana u *binekci (binedžija). Binek* se nalazi još u složenici *binjaktaš* m (Vuk), izmijenjenoj u *binjektaš — binjektaš* (Kosmet) = *binjekteš* i skraćenoj u *bintjaš* (nekoliko puta i prevedeno u drugom dijelu: *privodi ih* /se. konje/ *binjeku kamenu = binjektu kamenu).* Drugi je dio složenice tur. *tas,* »kamen«. *Binjektaš* (također bug.) znači »kamen sa kojega se konji uzjahuju« (tur. *binektaşı).*

Lit.: ARj 1, 313. *Elezović* 1, 46. 2, 500. *Mladenov 29. Doric* 15. *GM* 37. *Pascu 2,* 112. *Deny* § 869.

bio ili **bijel** m, *bijela* f, *bijelo* n »albus«, sveslavenski pridjev iz praslavenskog doba. Kako pokazuju nazivi slavenskih božanstava *Beibog* i *Črnbog,* pridjev je pripadao i slavenskoj mitologiji. Supstantiviran je kao femininum samo u *bêla* f (Kosmet) »bijela = srebrna medžedija (turski novac)« i *blažena belą f* (Šulek) »biljka matricaria L.« Značajnije je poimeničenje *bjel* m, gen. *bjèla* (Vuk) »quercus sessiliflora«. Može dobiti prefiks *na-: nabijel,-a* (Lika) »bjeličast, bjelkast«. Ovaj pridjev nalazi se i u baltičkoj grupi s tom razlikom da se slavensko jat osniva na ie. **e, a* baltički refleksi na prijevoju *ō* odnosno α od ie. korijena *bhê-,* odnosno *bhō-jbhā-,* koji je značio »svijetliti se«. Sveslav. *Ђëiъ* po korijenu odgovara lit. *boluoti — balti* »bijeliti se«, *baltas, balas* »bijel«, lot. *bals* »blijed«. Prema tome i slavensko i baltičko značenje *bijele boje,* kao i njemačko *weiss* »albus«, razvilo se iz »svjetlosti, sjaja«. To primarno značenje svjetlosti još se očuvalo u *izrazu bijeli svijet* (također Kosmet) za *tuđinu,* koju znamo samo po svjetlosti, zatim pridjev *bjelodan* i odatle *objelodaniti* (upor. i polj. *biały dzień* »jasan dan«). Kako bijela boja u onomasiologiji ima izvanredno veliku ulogu, nije čudo što je *bijel* jedna od najbrojnije zastupljenih osnova u hrv.-srp. jeziku. Zbog toga je praslav. pridjev očuvan u hrv.-srp. u veoma brojnim poimeničenjima stvorenim s pomoću sufiksa koje ćemo nabrojiti alfabetskim redom, u složenim pridjevima i imenicama, koje ćemo tipove na isti način prikazati, i u denominalima na *-etil-iti, -osati,* jednostavnima i složenima s prefiksima i odatle stvorenima deverbalnim imenicama. Pored toga i u toponomastici zastupljen je ovaj pridjev, najprije u starom i novom određenom, vidu: *Bjelaj* (kotar Bosanski Petrovac) = *Belaj = Bilaj, Belej, Beli, Bela, Belo* u sva tri roda, kojima se podrazumijevaju razne toponomastičke imenice (kao *grad, mjesto, pećina = peć);* u neodređenom vidu *Ђeiъ* s toponomastičkom imenicom kao drugim elementom složenjce (tip *Beograd) = Biograd = Belgrad* (Hrv. primorje), također u lokativu (tip *u Beligradu* 1561. *Šaf. pam.* 79 za *Beograd).* Taj tip bio je raširen već u prvo doba doseljenja (upór. *Belgrad* na Tilmentu u Furlandiji, *Berat* = gr. *Vilardi* u Arbaniji, *Bălgrad* u Erdelju, danas *Alba Julia* = madž. *Gyula-Fehérvar).* I u antroponimiji ima *běh* veliku ulogu. Dolazi najprije u dvočlanim starim slavenskim imenima: *Bjeloslav* i u odatle stvorenim hipokoristicima tipa *Bjeloš* i poslije u prezimenima na *-ič, -ović Bijelio, Belošević.* Pored toga u Kosmetu dolazi i u turskom apsolutnom superlativu *bëm beo* m, *bem bela -o* »sasvim bijel« prema tur. *bem beyaz* istog značenja. Upor. *gòzgo* (Bosna, Mrkonjić-Grad) »posve go«. Još treba spomenuti u Kosmetu balkanizam *sas beo obras da bôgda,* što odgovara arb. *faqë bardhë* = tur. *yuziak = już akliği.* Kako Rumunji i Arbanasi imaju svoje pridjeve za bijelu boju, prvi lat. *albus* > rum. *alb,* drugi iliro-tračku riječ *barth,* nije slavenski pridjev posuđivan na Balkanu. Jedino je vjerojatno kod Rumunja došlo do unakrštavanja slavenskog pridjeva s iliro-tračkim *bal-* istoga značenja, i to u *bălan* »svijetao, blond« < *Ђeianъ* (upor. prezime *Belan, Bjelanović),* upor. za sufiks *-anъ* u rum. *plăvan, mur gan;* u deminutivnim pridjevima *bălăior, bălăcel, bălănuţ,* zatim u vezi sa *laiu: bălaiu.* Ako sam pridjev nije bio posuđivan, vidjet će se da su bile posuđivane imeničke i glagolske izvedenice koje su od njega postale.

Izvedenice s pridjevskim sufiksima rijetke su: sa *-jav: bjeljav* (Stulić) »albidus«, sa *-ast, -kasi* samo u izvedenicama od *bjeluša* i *bjelica* (v. niže) : *bjelušast* »subalbus«, *bjeličast* (Vuk) = *bjelkast* i od sintagme *bijelih obrva: bjelòbrvast,* sa *-ovit bjelòvit* (16. v.); sa *-ьn* samo u sintagmi od *bijele kore* (v. niže): *bjelokoran.* I to je sve. Svi se ti izvedeni pridjevi danas ne upotrebljavaju. Daleko bolje zastupljena su poimeničenja:

-(a)c: bêlac, gen. *belca* m (Kosmet), v. *belance; bjèlac, -Ica* m (Bosna) »poluhajduk«, *belăc* samo u izrazu *samnlti na belăc* (ŽK).
-(j)ača: belaca f »rakija«, u šatrovačkom zidarskom govoru u Sirinići u Kosmetu, *bjelač(a)* »ptica garzetta garzetta« = *birlica (r* nejasno); *biljača* f »vestis muliebris genus« = *bjelača* f »crno žensko odijelo koje se nosi zimi preko košulje (Cilipi)«, značajno zbog promjene boje — *bjelača* (Hercegovina, Crna Gora) »bijela muška suknena haljina s rukavima«, *belaca* (Šulek) »l ° bukva, *2°* bijela krmača, 3° bijelo rublje«.

-ance: belânce, gen. *-ânceta* (Kosmet) = *bjelance* (Vuk).
-eć: bilei m (Stulić, Šulek) »chrysanthemum, calendula arvensis L., officinalis«.
-anjak: bjelanjak, gen. *-anjka.*
-će: biòce n = *b'dce* (Peć) »bjelance«.
-ica: bilica f »chrysanthemum«, *bilica* f (ŽK) »bijela šljiva«, *bjelica* f (Vuk) »naziv raznih plodova, kao što su pšenica, jabuka, trešnja, šljiva, kruška, smokva, maslina; životinja;

bijele zemlje, i, u religioznoj terminologiji, isto što i *bijela nedjelja«', bélvica* f od osnove *belv-* kao *goavica* (v.) »vrst pastrve u Ohridskom jezeru« = *bélavica* na drugim mjestima u Makedoniji = *beovica* f »abramis ballerus Cuv.« = *kesega* (v.).
-ika: bjelika f »1° alburnum, v. *bSlj,* 2° zova (Dalmacija; Pavlinović)«.
-iga: heliga, belliga f (kajkavska riječ) »njeka šljiva«.
-j: bijelj m = *bilj* = *belj* (Kosmet) »bijelo ćebe«, odatle deminutiv na *-ac: blljăc,* gen. *bttjca* (ŽK); *bêlj* m »alburnum« = *bjelika* (v.) Augmentativ na *-ina: bjeljina* (Vuk);
-(j)âvka: biljâvka f (Smokvica, Korčula) »kao bijele tačke u moru, u stvari pjeskovito bijelo morsko dno«; *bjelavka* f »bijela krava«.
-(j')ava: bujává f (Vodice, Istra) »bjelanjak«; također, u istom značenju, *biljăvina; bjeluva* f (Stulić) »bijela krava«.
-avina: bjelavina »u moru malo plitko mjesto gdje se more bijeli od pijeska« (upor. *biljâvka).*
-na: biòna f (Vuk) < **ЬёIъna= bělma* (Cres) »bijelo na oku« < stcslav. *Ьеlьно',* odatle *bionica* f (Šulek) »papaver argemone«
-ota: bilota m »bijeli vo« (v. niže *bikuša), bjèlota f.*
-oca: bjeloća f (16. v., leksikografi).
-uš: biljuš m »asparagus acutifolius L.«.
-uša: bjeluša f (Lika) »1° bijela kokoš, 2° njeka vinova loza bijelog grožđa (Šulek)«, *biluša* f (Vodice, Istra) »bijela ovca koja nema crne tačke na glavi«; ovamo ide možda i *bikuša* f »l"bijela ovca, 2° ženska koja se miluje« (Dalmacija, Pavlinović), upor. arb. *beïkë* »Art Lamm mit weissem Gesicht«, u cine. *oi beci* »bjelkaste ovce«. Etimologija od *bikuša* nije izvjesna, jer može da stoji u vezi sa uzvikom *bik* kojim se vabe ovce.
-utak: belutak m (Srijem) »riblja trava« = *kok* (u Dalmaciji, < *coccole di levante) = bjelutak* (Vuk) »kvarc«.
-uška: biljuška f (Vodice, Istra) »1° visibaba, 2° njeka vinova loza bijelog grožđa«.
-zna: bilizma = *bilizha* — *bilišnja* (Brač) »riba lichia, tal. *la lizza«.* Upor. toponim *Belezna* kod Kanjiže u Madžarskoj.
-as: bjelaš m »1° bijeli konj, 2° morski rak koji se zove *lap* (v.), 3° isto što *bilaćv.*
-čiča: bjelčica f »gljiva koja raste na bukovu panju«.
-esina: belesina f (Šulek) »càlamagrostis epigeois«.
-ičica: biličica f »1° šljiva (Hrvatska), 2° smokva (Dalmacija)«.
-ig: bèljîg, gen. *-iga* (Srbija, ekavski) »quercus sessiliflora«, v. *bjel.*
-ačina: bjelačina (nar. pj., Bogišić) »bjelača, gunjina«.
-ać: bilač (Jukić) »vojnik s bijelim remenom preko prsiju)«, v. *bjelaš.*
-ãk; bjèlãk, gen. *bjelaka* m »njeka vinova loza jedna bijela, draga crna grožđa«,
-yo: *bjèlijafí>r* bijela pogača, 2° njeka pšenica«.
-ijanka: bjelijanka (Uzice) »njekakva kraška«.
-ovina: bjelikovina f »zovina«.
-ikar: bélikor (Belostenac, kajk. uz *trava)* »cacalia«.
-ūja: bjelīlja f (Vuk) »žena ili djevojka koja bijeli platno«.
-(j)ara: bjelara f (Vuk), v. *bjelilja.*
-(jarica: bjeljarica f (Vuk), v. *bjelilja.*
-ina: bjelina f (Vuk, 16. v.) »1° bijela boja, 2° nekakva jabuka«, *bilína* f (ŽK) »bijelo grožđe«.
-inica: bjelinica f »vinova loza bijela grožđa«.
-inja: bilinja (18. v., Lika) »bjeloća«.
-ilo: bjelilo n, v. *tjeloća.*
-ov: bjèlov, gen. *-ova* (Vuk) »canis albus« = *belôv* (Kosmet), odatle pridjev *bjelòvljev.*
-uče (upravo *-utce) belúce* (istočni govor, Srbija), isto što *biljak* = *beljak* (Belostenac) = *belanek* = *biljance* = *beljance* = *bjelanjak.*
-(f)"g> -"ë" '· bjelūg m (Vuk) = *bjèluga f* (Vuk) »bijela krmača«, odatle pridjev na *-ov: bjělugov; bjeljùga f* »bijela svinja«, *beljuga* (Kosmet) »vrst korova«.
-ulja: bjelulja f »bijela krava«.
-ušika: bjelušika f »njeka biljka«.
-usina: bjelušina f (Vuk, Lika) »marrubium candidissimum«.
-uška: beluška f »vodena zmija«, danas pod uplivom srednjoškolskih prirodoslovaca složenica *bjelouška.*
-ač: bjeljač, gen. *-ača* (16. v.), v. *bjelar.*
-ar: bjèljãr (Dubrovnik) »što bijeli«.
-evina: bèljevina f (Srbija, »njekakva rađena zemlja koja se razlikuje od krčevine«; također toponim.
-ić: beljić m (Istra, nar. pj.) »vrsta biljke«.
-ka: bijelka f = *belka* (Kosmet) »bijelakokoš«.
-ojka: belôjka f (Kosmet) »stabljika konoplje«.

Složeni pridjevi sa *bijel* u prvom dijelu jesu od dva tipa: 1° u složenici stvorenoj od sintagme drugi dio od imenice postaje pridjev: *bjelodan* od sintagme *na bijelu danu,* odatle prilog *bjelodano* i *bjelodan* m i denominal *objelodaniti', bjelogrli* »u koga je *bijelo grlo«;*

bjeločano (< na bijele oči} prilog »javno, očito«, *bjelokos* (Stulić, nar. pj., upor. prezime *Bjelokostf), bjelolik* (Vuk) = *belolik* (Kosmet), *bjelonog, bjelovlas,* odatle poimeničenįe *bjelovlasac; 2°* u drugom tipu imenička složenica dobiva *-ъn: bjelokostan* (17. v.), *bjelokoran.* I imeničke složenice sa *bijel* kao prvim elementom pokazuju više vrsta. Pored tipa koji je poimeničen složeni pridjev *(bilorêpa)* postoje još dva: prvi se tip razvio iz kvalifikativnih sintagmi u genitivu; to, biva često poimeničenjem: *ptica bijela·repa > bilorêpa, bjeloguz* m, *bjeloguza* f »vrsta ptice«, *biobradac,* gen. *-obraća* (Kavanjin), ovamo ide i *bjelènguza f* »njeka riba morska« sa zamjenom *o > en* valjda zbog pejorativnosti; *beleusna* f »suludasto čeljade muško ili žensko«, *bjelobrada ţ* (Šulek) »helichrysum stoechas«, *bjelòbor* »pinus silvestris«, *bjelodulija* (Šulek) f »hyacinthus orientalis«, *bjelòglavica* f »dorycnium Tourn.«, *bjelograb* »carpinus betulus«, *bjelogrlka* f, *bjèlojabuka* f (Šumadija) »njekakva jabuka«, *bjelojug* m (Dubrovnik) »južni vjetar bez kiše«, *bjelòkapac,* gen. *-pea* (Lika) »susnježica«, *bjelòkorac,* gen. *-orca* (Vuk) »nož bijelih kora«, *bjelokost,* gen. *-i* »slonova kost«, *bjêlolist* m »filago, verbascum thapsus« = *beloperka, bjelònoga* (Vuk) = *belonoga* (Kosmet) »1° žensko čeljade, 2° saponaria officinalis«, *bjelošljivača* f »rakija od *bjelošljive«, bjelotrn* m »echinops«, *bilotrna* f »astragalus creticus«; *beloljmac,* gen. *-înčă* m (Kosmet) »čovjek koji nosi bijele haljine« (stezanje *oha > o).* Jedan se tip razvio napuštanjem sintagme slaganja i taj je vrlo bogat: *bijela šljiva > bjelošljiva* (Rudnik) = *bilôšljiva* f (Travnik) = *belošliva* (Kosmet), *bjelogorica* (Šulek, I860., prema *crnogorica,* kalk od njem. *Schwarzwald), bjelòlipa* (Srbija). U drugom imeničkom tipu pridjev je zadržao sintaktičku samostalnost slaganja. Taj je tip malobrojan: *beo mlak,* gen. *béloga mlaka* m (Kosmet, Ludoviće) »vrsta hrastova drveta«, *bijela nedjelja* f u religioznoj terminologiji, *bijeli bor* m »pinus silvestris«, *bijeli grab* »carpinus betulus«, *bélovo drvo* (Kosmet) »vrsta hrasta«, *beli svet* (Kosmet) »mnoštvo«, odatle pridjev *belosvecki* (Kosmet), *běli trn* m. Ovamo ide i naziv *Bijeli Hrvati,* koji Porfirogenet ima u obliku Βελοχρωβάτοι, zacijelo prema pridjevskoj složenici **belohrìvatbskb.*

Od denominala najvažniji je kauzativum i faktitivum na *-i-ti: bijeliti* impf, »činiti bijelim«, *btlit* (Brusje) »ginuti od bolesti ili gladi, propadati u tijelu«; *bíliti* (ŽK) »1° krečiti kuću, 2° strugali krumpire, kolje, 3° topiti mast«; *beliti* posudiše Rumunji: *beli* »skinuti kožu«. Taj denominal može dobiti 1° prefiks *iz-: izbijèliti, Izbijelîm (se)* pf. (Vuk), koji postoji i sa inkoativnim *-ê-ti: izbijèljeti, izbijèlîm* (18. v., Vuk); 2° *o-: obijeliti* (18. v.) pf. prema *objeljivati* impf.; *obeltt* (Kosmet) s objektom *obraz* »osvijetliti obraz«, *obíliti* (Vodice, Istra), *obíliti* (ŽK), odatle postverbal *obila* f (Vodice, Istra) »smok«, *obel,* gen. -í f (Istra) »začin«, kolektivum *obelinje* n (kajkavski) = *obelek, obelki* m pl. »putamentum, ono što otpada kad se što objeljuje, npr. krumpir«; *obela* f (Srbija) »ono zlo zbog kojega čovjek prije reda obijeli«; 3° prefiks *na-: nabijeliti* (Vuk), »učiniti što bijelim; 4° *pod-.* Od glagola *podbijèliti, podbijelfm* koji je potvrđen u značenju »podguliti drvo, ozdo zabijeliti« nastao je postverbal *podbjel* m = *podbijelj — podbio,* gen. *podbjela* m, *podbjelica* f, *podbelec* (kajkavski) »tussilago farfara, kopitnjak«. Tu riječ posudiše i Rumunji: *podbeal* (Moldavija) u istom značenju; 5° prefiks *raž- razbilit* pf. *(mast, željezo,* ŽK) »rastopiti mast, užariti željezo« = *razbijeliti* (ŽU), također slovenski, prema impf. *razbjeljívati, razbjeljujem;* 6° prefiks *u-: ubel'it, ubêlim* pf. (Kosmet = objekt *duvar) = ubijèliti, ubijelīm;* 7° *za-: zabêliti > zabijeliti, zabijelim* (Vuk) »zabilježiti, ostrugavši koru drveća da bi se označio zabran«, odatle stari postverbal *zabel* m (Dušanov zakonik) »šuma, zabran«: *žabe* pored *zăbel,* gen. *gabela* i *zâbela, zăbelj, zâbelja* (sve Kosmet) »zabran«. Tu starosrpsku riječ posudiše Arbanasi *zabél-i* »šuma«, no nju ne posudiše Rumunji, koji za ovaj pojam imaju slavizam *branişte* »zabran«. Od izvedenih glagola treba istaknuti *bjelàsati se* (Vuk) pored *bilaksati, -sam se* (Dalmacija, Pavlinović). Umetnuti sufiks izgleda kao da je nastao.prema *malaksati(v.).* Možda ide ovamo i *bikoliti, -lm* impf. (Dalmacija) »adulări«, od **beHk-ol-iti > *bilkoliti* (s disimilacijom *l-l > 0-1).* Daničić misli da je u vezi s *objekoliti.*

Lit.: ARj 1, 218. 230. 234. 301-302. 313-318.295.378.380.381.385.388.389.300. 4, 133. 7, 208. 8, 369. 324. 10, 217. *Miklošič* 12. *SEW* 1, 55. *Trautmann* 29. *Bruckner* 24. *WP 2,* 123 i 276. *Mladenov* 54. Dukat, *NJ* 4, 136-9. *REW*[3] 1099. *Pųcaгiu* 198. Matzenauer, *LF* 7,7. 21. Tentor, *JF* 5, 203. Trojanović, *JF* 5, 224. Nehring, *ASPh 25,* 66-74. *SEZb* 35, 240. 13, 189. *Elezović* 1, 38. 39. 42. 184, 2, 302. 499. *GM* 479. 31. 482. 283. Hirtz, *Amph. 5.* 7. *Aves* 14. *SDZb 9,* 132. *Godin* 389. *Tiktin* 1198. *Mažuranu* 1627. Jireček, *Staat und Gesellschaft 2,* 22. Skok, *Term.* 51. 52. 101. Persson, *IF 26,* 61. Hirt,

IF 32, 243. *Boisacq*[3] 1013-4. Bertoldi, *BSLP* 30, 170. sl. *Slawski* 31. Hraste, *JF 6,* 211. Prusík, *KZ* 35, 600.

bîr[1] m (Vuk, 13. v.) »župnikov dohodak«, također slov. *bîr* »oprema« i bug. *bir* s izvedenicama na *-ija* i *-ka: birija, birka* »porez«. Odatle denominal *obíriti se, oЬгггт se* (Vuk) »dobiti bir«. Stari madžarizam staroturskoga podrijetla *bér,* nalazi se samo u južnoslavenskim jezicima. Ista riječ u osmanlijskom glasi *vermek* »dati«, upor. *ališ-veriš.* Izvođenje od postverbala *(Ьlгъ* od impf, *birati)* nije vjerojatno jer taj glagol ne dolazi u upotrebi kod sabiranja podavki. Postoji još mladi madžarizam izveden od iste osnove s pomoću madžarskog sufiksa za radne imenice -os: *béres* »mercenarius, conductor« > *birus* m (kajkavski madžarizam, Belostenec, Jambrešić, ŽK) »govedar (v.), čoban«.

Lit.: ARj 1, 320. *Gombocz-Melich* 1, 360.

bîr[2] m (Zore) »morska riba *cipo,* gen. *cipala* (v.) < *cephalus«.* Nije određeno gdje se govori. Svakako je to južna Dalmacija, odakle je Zore crpio svoje ribarske termine. Odatle je možda i izvedenica na *-(a)c birač,* gen. *bîrca* m (18. v., Zore) »njekakav morski rak«, druga morska životinja. Postanje nepoznato. Potrebna su nova obavještenja.

Lit.: ARj 1, 321.

bîr[3]**,** turski brojnik, u nas se ne mijenja. U pripovijedanju upotrebljava se zajedno s brojnikom *ići* (v.). Kao prilog znači u narodnoj pjesmi »odjedanput, istom«. I kao veznik dolazi u narodnoj pjesmi, opetujući se u drugoj rečenici u značenju »čim-odmah«. Kao imenica govori se u rečenici: *ni bin duga ni bir gotovine* (Bosna). Kao prvi član složenice u izvedenici na *-ica: birkatica* f (Srbija) »zid koji nije deblji od jedne cigle«, »kuća na jedan boj (Bosna)«, kao turcizam *(< bir + kát).* U Gospiću, kad djeca skaču jedna preko drugih, ili u igri na prste, govori se: *bír tópus bîr mamuš andšáis,* što nitko ne razumije. U izvedenici na *-luk:* bug. *birlik* = rum. *berlic* »as u igri karata«. Veoma se upotrebljava u priloškoj funkciji: 1° *birdem,* prilog (nar. P). 1, 410, Petranović 2, 361) »odmah, odjedanput, odjedared«. To je turcizam *(birden,* ablativ od brojnika *hir* »jedan«) iz oblasti priloga, potvrđen samo u nas, i to ne u živom narodnom govoru. Dočetno *-m* mjesto *-n* je kao u *bedem.* U grupi priloških turcizama u vezi s ovim brojnikom ide 2° *bîr-băs* (Kosmet) »upravo«, od tur. *bir başına* »lično«, 3° *bir vakát* (Kosmet), od *bir-vakta,* »nekada«, u Bosni s postpozicijom *-ile: bir vakitte* u istom značenju; 4° *Kr-zeman* (Kosmet) »odvajkada« = *bìr zèman* m (Bukovica), *od bir-zemdna* (Kačić, Lika) < tur. *bir zeman; 5° Kr taman* (Kosmet) »ujedanput« (v. *tamam); 6° bîrda* (Kosmet) »više nikada«, u bug. *birda(há)* (v. *daha).* U bug. ima također priloga sa *bir: bir tjurlju* »edin vid«, *bire bir* »na ednoto edno«.· Od *bir* posuđen je i redni broj *birindi* (Bosna) = *birindii(~-ajduk,* Kosmet) pored *birindzi.* Odatle po svoj prilici naziv bajoslovne ptice pjevice u hrv. nar. pjesmama *(siva) berenđuša* f.

Lit.: ARj 1, 321. 322. *Mladenov* 29. Skok, *Slávia 15,* 187. 188. *Elezović* 1, 46. 2, 500. Hirtz, *Aves* 11, 431. *ZbNŽ* 20, 51.

bira f (Dubrovnik, Cavtat, Božava, Dalmacija uopće) »pivo«. Od talijanskog germanizma *birra* < njem. *Bier.*

Lit.: Cronia, *ID* 6. *DEI* 528. *REW*[3] 1089.

biran, *bírna -o,* pridjev (16. i 17. v., Marulić, Zoranie, Baraković) »vješt«, obrazovan s pomoću sufiksa *-ъn* od osnove koja se nalazi u impf, *birati* (16. v., Vuk, Vetranie) s objektom *konja* (nar. pj., Petranović, Pavlinović, Dalmacija, Lika) »kušati, poznavati, obučavati«. U toj je osnovi ť nastalo od jery < ie. и (rus. - cslav. *byrati* »lutati«, u oba lužičko-srp. jezika *byrąs, -ać* »bacati«). Jery stoji u prijevoju sa *u* < ie. *ou* ili *au: buriti se* impf, »ljutiti se«, odatle hipokoristik *buro* m »iracundus«. Ista se osnova u prijevojnom štěpenu *u* nalazi u *bura* (v.), *burkati (uz-), burljati* (v.) kao i u ništičnom prijevojnom štěpenu *brkati (po-).* Ie. osnova *bhur-jbhur-* »bijesniti urlajući, zaduhajući se« jest prastara onomatopeja. Daničićevo izvođenje od ie. *bhur-* »vrtjeti se« ispravno je doduše što se tiče korijena, ali taj korijen ne znači »vrtjeti se«. Međutim njegovo upoređenje s lat. *versaţus* od *versare* (odatle intern, pridjev *verziran),* kao i s njem. *erfahren* od *fahren* dobro tumači semantičko značenje pridjeva koje se osniva na zakonu rezultata.

Lit.: ARj 1, 103. 191. *SEW* 1, 102. 103. 108. *WP 2,* 191.

bȉrt m (Vuk) = *bert* (ŽK) »krčmar«. Odatle kod kajkavaca i štokavaca sa *-ija birtija* f (štokavski krajevi) = *bertlja* (ŽK) »krčma«. Radna imenica se tvori i pomoću *-āš: birtās* m = *bertas* (ŽK) prema *birtašica* f = *bertašlca* (ŽK) = *bêrtinja* (ŽK) »krčmar m prema krčmarica f«. Odatle pridjev na *-ski birtaški* i denominal *birtdšiti, birtāšīm* impf, »baviti se

krčmarskim poslom«. Mjesto *birtija* govori se novija posuđenica *Krcauz* m »krčma«. Od njem. *Wirt, Wirtin* (> *bêrtinja ṭ,* njemački sufiks *-in* kroatiziran prema *gospodínja,* ŽK), *Wirtshaus.* Sufiks *-ija* došao preko *ošiarija* < tal. *osteria.* Nejasan je prijelaz *i* > e u *bert,* upór. *bêrmati.* U Slavoniji je posuđena *ЬI-šokterica-ĩ* .< *Wirtschafterin.*

Lit.: ARj 1, 323. 337. Jagić, *ASPh* 8, 318.

bîrmanac, gen. *-anca* m (Vuk) »čovjek uzet u vojnike«, izvedenica od prošlog pasivnog participa od *blrmati, -ãtn* (Reljković) impf, »vrbovati«. Taj glagol imaju Belostenac i Voltidi u obliku *b rmati.* Glede *ir-er* upor. *birt* i *bert* (v.). Kao *vrbovati* Daničić izvodi i *birmati* = *bermati* od njem. *werben,* To bi moglo biti, samo ako bi se uzela disimilacija *b-b* > *b-m,* koja je nastala u našem obliku onim časom kada je *w* dalo *b* kao u *birtlbert.*

Lit.: ARf 1, 238. 323.

bírka f (Vuk, Bačka) »njeka oyca«. Značenje je doduše neodređeno, ali je area određena. Zbog toga se može uporeďivati s madž. *birka.* Ali riječ se nalazi i u češkom i ukrajinskom te u slovenskom *birka* »eine graue Geiss«. Sufiks je bez sumnje *-bka* kao u *patka* i već iz toga razloga ne može biti madžarskoga podrijetla. U ukrajinskom i ruskom postoji uzvik *bir bir* kojim se vabe ovce. Kod nas služi taj reduplicirani uzvik za vabljenje curica i gusaka: *bir bir* pored *biri biri* i *birke bírke* (ovo za guske, upor. *bil bil* za vabljenje pataka). Upor. *biri* (Kosmet) »glas kojim se tjera psa«. Odatle potječe *bîrka.*

Lit.: ARj 1, 322. *Pleteršnik* 1, 27. Perušek, *ASPh* 34, 27. Gombocz, *MNy 7,* 414-5. *Gombocz-Melich* 410. *Elezović* 1, 46.

birov, gen. *bírówá* m (Vuk, Srbija) »1° općinski starješina (Obradović), 2° sluga općinskog starješine = sluga kmetov (Srbija)«. Odatle pridjev na *-jev: bírovljev.* Značajno je da se ovaj madžarizam ugrofinskog podrijetla *(biro* »sudija«, particip od *bir,* stmadž. *biron* »habens, judex«) ne nalazi na hrvatskokajkavskom tlu, gdje je posuđen apstraktum izveden s pomoću *-sag* (madž. *-sag)* od iste osnove: *biršag,* gen. *-aga* (16. v., "Belostenac, Jambrešić) »1° globa, 2° boca ili čaša koja se daje predvodnicima svatova, prije nego svatovi dođu u kuću«, odatle denominal *biršážiti* impf, »globiti« (o- pf. pored impf, *obiršaživatf),* pridjev na *-ъn: biršažan (penez),* odatle radna imenica na *-ik: blršažnik* »globar«. *Birov* i *biršag* posuđivani su na dva naša različita terena. U Srijemu je posuđen madžarski particip *bírható* »što se može nositi«, ali je ispušten participski sufiks *-o: b'irvati* m. pl. »dvije jake oble grede povrh osovine za bačve, sklanje«.

Lit.: ARj 1, 323. 8, 357. *Gombocz-Melich* 1, 408.

bisáci, gen. *-akā* m. pl. (16. v., Dubrovčani). Nalješković ima odatle sing. *bisak,* koji teško da je postojao u narodu, jer *bisaci* idu u predmete koji imaju dva dijela (ali je potvrđen pl. f. *bisake),* a ti se izražavaju uvijek u pluralu; primjeri: *gaće, kliješta, škare, pantale. Bisãk,* gen. *-aka* je potvrđeno kao toponim. Deminutiv ima na -бс: *bisačci,* gen. *bisāčacā.* Rašireniji je oblik sa *g* mjesto *k: Bisãg,* gen. *-ága* samo kao toponim, inače pl. m. i f. : *bisazi,* gen. *-aga,* sa deminutivom na *-ica: bisažice* f (17. v.). Upor. bug. *bisagi. Bisage,* gen. *bisaga* pl. f. (15. v., Vuk, narodna pjesma) = *bisăge* (Kućište, Brač, ŽK); sing. *Bisaga* samo toponim (otočić u Kornatu). Na *-iti prebisažiti* (Bistrac, Hrvatska) »nepunu vreću objesiti preko ramena u obliku bisaga *(vreća je prebisaźena)«.* Upor. slov. *bisaga* = *bésaga, bisagăr, bisažnik.* Od latinske složenice *bisaccium,* od *bis* »dva puta« i *saccus* s nenaglašenim sufiksom *-ium* (v. **intersellium* > *antrešelj).* Time put nije u cijelosti objašnjen. Dubrovački oblik niože se objasniti sa *-cei* > *c.* Oblike sa *g* tumači Bartoli unakrštenjem sa gr. σάγη. Očekivali bismo da će se to unakrštenje dati potvrditi u novogrčkom. Tu se nalazi samo βισσάκι i u prijevodu bizantinskom *bis* — SL δισάκκι odatle bug. *disagi,* rum. *desagă* opet sa *g* prema < gr. *kk.* Postoji još prevedenica *dvanke. bisaci, bisake, bisage* su balkanske riječi latinskoga podrijetla koje uđoše u balkanske jezike preko bizantinskoga. U zapadnoj Romaniji nepoznat je maskulinum, poznat je samo femininum od n. pi., tal. *bissacela,* fr. *besace.*

Lit.: ARj 1, 324. 9, 437. *Miklošič* 13. *SEW* 1, 57. *Bruckner 26. Románsky* 93. *Schuchardt* 50. *Mladenov* 30. *REW*[3] 1121. Vasmer, *ZSPh 5,* 289. *RSI* 3, 262-263. Šturm, *ČSJK* 6, 65. *DEI* 528.

biser m (13. v., Vuk) = *biser,* gen. *bisera* (Kosmet) »margarita«, instrumental *bisrom* kod Dalmatina, odakle Daničić rekonstruira nominativ *bisar,* ali može biti i *bisro.* Odatle: pridjevi na *-ьn'. biseran, biserni* = *biserni* (Ko-

smet), na *-äst: biserast,* na *-ov: biser ov,* na *-ski', biserskï,* epitet na *-li bisèrli* (nar. pj. ~ *sač-bage, đerdani, kruna, sedlo, đevojka),* deminutiv na *-če, -četa* u metaforickom značenju: *btserče, -četa* n (Vuk) »drago momče« (nar. pj.), denominai *obìseriti, -lm* pf. (Stulić); pridjev *obiseran (brada)* u slavonskoj narodnoj pjesmi je od sintagme *od bisera.* Nalazi se još u bug. i stčeš. i polj. (15. v.) te arb. *bisher* u istom značenju. Postanja je arapskoga *(busr, busra* > tur. *biisre).* To je stari arabizam kao *mogoriš* (v.). Posrednici su bili ili Turko-tatari, ili rani arapski trgovci po slavenskim zemljama.

Lit.: ARj 1, 324. 8, 357. *SEW* 1, 58. *GM* 38. *Mladenov* 30. *RES* 1, 45. *Elezović* 1, 46. Vasmer, *ZSPh* 5, 136. Lohmann, *KZ* 58, 207. *Slawski* 34.

biserka f (tajni jezik, argot Sirinićkih zidara, Šar-planina) »'crkva«. Očito je da je od rum. *biserică* »crkva« < lat. *basilica.*

Lit.: Trojanović, *JF* 5, 223. *REW*[3] 972.

biskup m (13. v., *arci-, arhi-* — *\rh* > *rj ari-* = *arki-,* prevedeno danas u *nad-, pra-* kod Kavanjina, Šuleka i Pavlinovića), pridjevi na *-j biskupalj* (16—18. v. poimeničen kao neutrum u toponimu *Biskupije,* 14. v., oko Požarevca) i dr. — *biskupov, biskupski, biskupaljski* (Budinić), apstraktum na *-ija,* također toponim *Biskupija* (Knin, Škaljari, Stoliv), na lat. *-atus* > *-at biskupat* (16. v.), složenica *jerobiskup* m (Kavanjin, < ιερός), femininum navodi Kanižlić *biskupadija* = *biskupovica* prema *popadija, đakonadija* = *(sk* > *šK) biskup* (15. v., hrv.-kajk., ŽK) s istom složenicom i izvedenicama = *bîskop* (Cres) = (s očuvanim *p) piskup (arhi-,* 13. v.), *piskupija* (13. i 14. v.), toponim *Piskupova glava, Piskupo* n (selo, Srbija) = *piskop* (dečanski hrisovulj), *piskupov,* sinonim za *vladika.* Od gr. επίσκοπος (prefiks επί-, σκοπός od gr. σκοπεῖν »gledati«, upravo »nadglednik, nadzornik, nadziratelj, inspektor«) > lat. *episcopus, episcopatus.* Zbog *ρ* > *b* nije potrebno misliti da je od stvnjem. *biscop* jer kod grčkih bezvučnih suglasnika češće dolazi do sonorizacije i u romanskim jezicima (upor. i tal. *vescovo,* španj. *obispo,* fr. *boutique, tal. bottega).* Isto tako nije potrebno mišljenje da je hrv.-kajk. *biskup* (Lika) »trtica od pečene ili kuhane živadi« riječ drugog postanja, kako misli Daničić, od stvnjem. *biskaban* > nvnjem. *beschaben* »oglodati«. To je metafora (sličnost sa *biskupskom mitrom).* Od stvnjem. *biscof* je posuđeno slov. *škof,* .gen. *škófa (nad-), škoflja,* (metafora) *škofica* — *škufica* »kleine Münze«; *šhof* je potvrđeno i za Istru *(škof porečki,* 13. v.). Internacionalne su riječi *episkopat,* gen. *-ata* (18. v.), pridjev na *-alis episkopalan, episkopalna* (npr. *crkva).* Mletački je italijanizam *veskovad* (Rab) »biskupska palača«. Kako dokazuju neki toponimi kao *Biskupije* i *piskop* u dečanskoj hrisovulji, posuđenica iz latinskoga bila je raširena i na istoku, što je kasnije potisnuto od grecizma *episkop* m (1349, *arci-),* danas samo kod pravoslavaca, dok je u 18. v. bilo tako'i kod pisaca katolika, pridjevi *episkopov, èpiskopski,* deminutiv *episkopac,* gen.-lica (jedna potvrda), *episkopstvo* (jedna potvrda) = *episkup* (17. v.) = *jepiskop* (Dušanov zakonik), *jepiskopija, jepiskopstvo,* = *jepiskup* (1269) s istim izvedenicama. Iz madžarskoga je *eršek* m (Vitezović), odatle *eršekija* = *jeršek aliti arkibiskup* < *érsëk* < njem. *Erzbischof.*

Lit.: ARj l, 103. 106. 107. 109. 327. 337. 3, 31. 4, 589. 601. 603. 9, 878. 10, 850. 11, 352. Kušar, *Rad* 118, 20. *Pleteršnik* 1, 27. 94. 629. 634. Stojanović, *Sporn.* 3, 6. *REW*[3] 2880. *Gombocz-Melich 2,* 24. Gauthiot, *BSL 16,* CLXIII. Janko, *Slov. studie Vajsovi* 1948, 182-188 (cf *JF* 18, 297). *RES* 25, 195. Joki, *Unt.* 22. *GM* 458. Titz (v. *ZSPh* 13, 417.). *Miklošič* 13. *SEW* 1, 58. *Holub-Kopečný* 69. Vasmer, *GL* 57. *Mladenov* 162.

bìsta ha (Krasie, ŽK) »uzvik kojim se konji tjeraju kad zapnu«. Upor. *gijo, dijo.* Izvođenje od bav.-njem. *winstar* »na lijevo« ne odgovara ni semantički ni fonetski. Primarna kreacija uzvika za životinje isključuje posudenice u ovoj lingvističkoj oblasti.

Lit.: Šamšalović, *NVj* 24, 590.

bistar, *bistra, bistro* (Vuk), sveslavenski pridjev iz praslavenskoga doba, = *bizdar,* prema Miklošiču hrvatski = čakavski pridjev s asimilacijom sonoriteta između početnog i dočetnog sloga (upor. *mazga* < *maska,* v. i *nozdri)* »1° brz, 2° jasan«. Prvo značenje ne postoji više ni u književnom ni u saobraćajnom jeziku, nego samo u toponimiji (hidronimi) *Bistra, Bistrica* (i Grčka, Erdelj) i u apoziciji *šljive bistrice* »šljive koje brzo dozrijevaju«. Danas je općenito samo značenje »jasan«. To se značenje razvilo iz otjecanja brze vode kao rezultativno. Voda koja brzo otječe postaje jasna, dok je ona koja ima polagan, spori tok mutna. S vode se značenje prenosi metaforickí na svjetlost i na oko (gledanje), pa i na apstraktne predodžbe *(bistrina* u mislima, *bistriti pojmove).* Pridjev se poime-

nicuje sa *-(a}c: bistroe,* gen. *-aca* m »1° jaje iz kojega se ništa ne izleže, 2° čovjek skroz pošten«, sa *-ić: bistrio,* gen. *-ića* m »čovjek bistar ili lukav«. Pridjevski se apstraktumi tvore na *-ilo: bistrilo* n (Baraković), na *-ina: bistrina,* f (Vuk), na *-oca = -ota bistroća* (Vuk) = *bistrata* f, na *-ost: bistrost* (17. v.). Denominali: *bistriti (iz-,* Vuk) impf., *izbistravati, izbistrãvãm = izbistrívati, -ujem, -ivom; obistriti* pf. »učiniti što bistro«; *razbistravatì, razbistrãvãm = razbistrivati, -ujem; i* je nastalo iz jeryja (stcslav. *bystrí,* rus. *bystryj,* polj. *bystry)* < ie. *u* u korijenu *buịbhū* »napuhnuti« koji se raširuje sa / u *buljiti* (v.), sa *s* u *bah* (v.). Na raširenje sa *-s* (upor. Šved. *busa* »navaliti«) nadošao je stari ie. pridjevski sufiks *r* (upor. *dobar, mokar).* U grupi *sr* umetnuto je *t* kao u *oštar* (v.). Iz ie. *^Vhus-ro* nastade *bystrb* i odatle s nepostojanim *a,* koje uklanja suglasničke grupe u dočetku.

Lit.: ARj l, 328 i si. 135. 8, 359. *Miklošič* 27. *SEW* \, 113. *Bruckner* 54. *KZ* 46, 234. 48, 207. *Mlađenov* 30. *WP* l, 119. *Slawski* 53. Iljinski, *Jagićev zbornik* 291 — 8. Matzenauer, *LF* 7, 19. *Bezlaj* 62-4.

Biševo je treći dalmatinski otok koji ima pridjevski sufiks *-ovj-ev* u sr. r., nastavljen na predslavensku osnovu. Prvi je *Lastovo* (v.), gdje je *-ovo* dodano dalmato-romanskom nazivu otoka *Lasta* (v.), treći na sjeveru *Sušak,* koji se zvao za doba narodne dinastije *Sansicovo* (v.). Talijanski *Busi* sadrži zacijelo prvobitni naziv. Dočetno *-i* je kao u *Zuri* > hrv. *Žirje* (v.), zacijelo ostatak lat. lokatīva na *-i* kao u tal. *Rimini* < lat. *Ariminum* ili *Ascoli* < lat. *Ausculum. Busi* je možda (ilirsko?) lično ime koje je dobro potvrđeno u Panoniji i u Daciji: *Beusas,* gen. *Beuzant-, Buzetius, Buzetia,* u Apuliji *Busią, Busa,* na mesapijskim natpisima *Basât, Bao^tas.*

Lit.: Skok, *Slav.* 222. Ribezzo, *Onamasticon* s. v. Krähe, *Lex.* s. v.

bitanga f (17. v.) »1° skitnica, potepuh, uvredljiva riječ, 2° sinonim za *java = joha* (v.): kljuse koje se nade u selu, a ne zna se čije je, = *skit, skitavac* (konj) (Karlovac)«. Odatle: denominal *bitānziti (se)* impf. = *bItandžiti se (na-,* Lika) »skitati se«. Taj madžarizam srvnjem. podrijetla *(bitang* »bez gospodara«, od *biutunge* »plijen«) nije toliko raširen na zapadu (Krašić) koliko na istoku, odakle je došao i u bug. *bitanka = bitan,* s odbacivanjem *-ka,* »Taugenichts«, i u rum. *bitanglbitong* »nezakonito dijete«. Od sjevernih slavenskih jezika nalazi se još u slovačkom i ukrajinskom. Dočetak *-a* je kao u *opravda* (v.) i *Kikinda.*

Lit.: ARj l, 337. 7, 209. Szarvas, *MNy П.* Melich, *ASPh* 34, 552. *Gombocz-Melich* l, 415. *Doric* 16. *Mažuranu* 1316.

bite f pl. = *bitve* (Kućište) »(pomorski termin) stupić na provi za konop sidra«. Od tal. *bitta,* od stnord. *biti.* Prešlo u pomorsku terminologiju zapadnih Romana.

Lit.: DEI 536. *REW** 1135.

bíti[1] pf. od ie. vremena, impf. (Vuk) »esse«, sadrži osnovu *bi-,* u kojoj je ť nastalo od jeryja (stcslav. *byti,* rus. *bytb,* polj. *być),* a ovo iz ie. *u* (gr. φύω »stvaram«, odatle *physis,* odatle opet ineternac. riječi *fizika, fizički, fiskultura;* lat. *fu-i,* ir. *buith* < *etm',· kao u slavenskom). Jery se govori i u južnoslavenskom, kako pokazuju susačko *bujah* i rumunjska posudenica *izbuti* »uspjeti« < *izbbyti* (upor. i ukr. *buty),* jedini rumunjski glagol slavenskoga podrijetla koji potječe od slavenskog infinitiva, dok je svima ostalima izvor slavenska prezentska osnova. U baltičkoj grupi infinitivi lit. *buti,* lot. *bût* pokrivaju se semantički, fonetski i morfološki potpuno s praslavenskim i sveslavenskim **buti.* Ie. osnova *bheu-jbhu-* značila je prvobitno »rasti«. To se značenje očuvalo u *biljka* f (Vuk) i *bilje* n. Iz toga značenja razvila su se dva: 1° egzistencija »esse« u konjugacionom sistemu i u mnogim izvedenicama i prefiksalnim složenicama i 2° boraviti, commorari, u prefiksalnim složenicama, koje ćemo detaljno analizirati. U konjugacionom sistemu u prezentu, kada znači »esse«, zamjenjuje ga od najstarijih ie. vremena glagol sasvim druge osnove *es-ls-* u svim slavenskim kao i u ostalim ie. jezicima upor. npr. francuski, gdje imamo *esse* i *stare.* Kada *biti* tvori svoj prezent, on danas glasi *budem* < stcslav. *bçdo* ili analogickí *bùdnèm, Videm, Vidnim (bi-* Kosmet, Bosna, *ì* mjesto *u* iz infinitiva). Taj je nastao od osnove *bhu-* analogickí prema redupliciranom prezentu: *djedem, dadem,* s umetanjem infiksa *n* (kao lat. *frango, tango}.* Taj prezent očuvao se i u. složenicama: *dobiti, dobudem,* ali je danas izmijenjen prema *biti* »udariti« u *dobijem.* Prvobitni se oblik očuvao u rumunjskom *dobindi* < *dobcdo.* Kajkavsko *bum, büš, bü* je stvoreno prema *znam.* U potencijalnim rečenicama dobio je futursko značenje. Od infinitivne osnove *bhū-* > **by-* tvori se još prošli aktivni particip *bio, bila, bilo* i izvedenice koje će se niže navesti kao *bilje* n itd.

Imperfekt se tvori također od osnove *bhū-,* upor. lit. *buvo* < **buuāt,* ali u slavenskim jezicima je u stcslav. *beaše* = hrv.-srp. *bijaše* mjesto *u* došlo *e* prema prijevoju *es: es* (upor. lat. *erani).* Razlog za tu analogiju je borba protiv homonimije. Slavenski paralelni razvitak sa lit. *buvo* doveo bi do kolizije s iterativom *bývati,* o kome niže. Stari crkveno-slavenski kondicional *bim, bis, bi* (itd.) očuvao se u čakavskom, a u štokavskom je dobio *h* mjesto *m* prema aoristu. Glas *i* nije u ta dva oblika nastao od jeryja < ie. *u,* nego je to prijevojni štěpen *i.* Aorist *be* > *bje* ima svoj samoglas od *es* ili je ie. *buēt.* Odatle u narječjima na Korčuli (Lumbarda): *bisem, bisel, bišete* u značenju »trebati, sollen«: *bìSe! to r'eć* »trebao si to kazati«. Još postoji ostatak starog optativa *budi* koji se danas govori za imperativ mjesto *neka bude* u *budi bog s nama,* i u disjunktivnoj vezi *budi-budi.* U Kosmetu *bud-tud,* veznik »premda«: *bud mu ja kazujem, tud on ne sluša.* U književnom jeziku, ne u narodskom, upotrebljava se nekadašnji particip prezenta kao veznik uzročnosti *budući* i u vezi s *da (budući da),* i kao pridjev *budući, -a, -e* »što će doći« u futurskom značenju, kao i *budem,* odatle apstraktum na *-ost: budućnost* f.

Prefiksalne složenice od *biti* (zbog semantičnog i morfološkog razvitka treba svaku posebice prikazati):

1° sa *do-: dobiti, dobudem* pf. je stara ispravna konjugacija, danas napuštena u književnom i saobraćajnom jeziku. Upotrebljavaju je još dubrovački i čakavski pisci; danas samo *dobijem.* Da je u južnoslavenskom bio općenit oblik *dobodc,* dokazuje rum. *dobindi* »pobijediti«. Arbanasi posudiše infinitivni oblik: *dobitun, dobis* < **dobitįo* »pobjeđujem« i odatle arb. apstraktum na *-ia* (v. *-ija) dobī* f »pobjeda« (Gege). Odatle je dalje izvedena radna imenica *dobitnik* m prema *dobitnica* f (17. v.) »pobjednik, victor«. Apstraktum s istim sufiksom kao infinitiv *dobit,* gen. *-i* (15. v.) »Erwerb, Gewinn, Sieg«, dalje prošireno sa *-bko: dobitak,* gen. *dobitka* m »korist, imanje, stoka«. U tom značenju posudiše ovu riječ Rumunji *dobitoc* »stoka«. Pridjev na *-ъn: dobītan* (16. v.); kolektivna riječ *dobica* (18. v., Stulić) < *dobit* + *-ъca* (sufiks prema *djeca},* *dobića* f (16. v., prijelaz iz *i-*deklinacije u *a-* deklināciju), odatle sa *-bko: dobićak* m; kolektivum *dobiće* n i pridjev *dobićan* nisu ušli u književni jezik. Imperfektum se tvori na dva načina: sa *-va-: dobivati, dobivam,* odatle radna imenica *dobivalac,* gen. *-aoca* m (Vuk), i sa *-ja-: dobijali* (17. v.).

2° sa *iz-: izbiti, izbudem (se)* pf., stcslav. i rus. »izbaviti se, osloboditi se, preostati«, ne govori se ni u književnom ni u saobraćajnom govoru. Očuvan je u rum. *izbtndi* prema prez. *izbçdo.* U rumunjskom je ta složenica dobila značenje po zakonu rezultata radnje što se već kod Zoranića vidi: *izbi mi se san* »ispunio mi se san«, upor. u rumunjskom, »erfüllen > gewinnen«. Ali rumunjski ide još i dalje u razvijanju ovoga semantema: »pribaviti sebi zadovoljštinu > osvetiti se«, odatle rum. postverbal *izbîndă* f »pobjeda, osveta«. Kako je već naprijed rečeno, i sam infinitiv ušao je u rumunjski jezik: *izbuti* »imati uspjeha, réussir«. Odatle apstraktum *izbitak,* gen. *-tka* m »suvišak« (cslav. i rus. te u knjigama pisanima crkvenim jezikom). Stulić ima, kako veli, iz brevijara pridjev *izbitan* »suvišan«. *Izbiti* je u hrv.-srp. morao propasti zbog kolizije sa *izbiti* »izlupati«. Imperfektiv odatle obrazovan s pomoću *-va* glasi: *izbivati, izbivam* (Vuk, stcslav. i rus.), usp. i *ne izbivati nikada* »biti uvijek«, u Kosmetu *izbîvăt, -îvam* »izlaziti, napuštati, curiti (subjekt *sud}*,*

3° sa *po-: pobiti, pobudem* »commorari« je danas crnogorski provincijalizam. U književnom i saobraćajnom jeziku ovaj je složeni glagol potisnut u zaborav zbog homonimičke kolozije sa *pobiti, pobijem* »mactare«.

4° sa *prě-: prěbytb* »zadržavanje, boravak«, postojalo je još u stcslav., u današnjem jeziku samo iteratív odatle *prebivati, prebivam* i odatle apstraktum na *-aliste: prebivalište.*

5° sa *pro-* »naprijed«: *probiti, pròbudem* »uspjeti« (Vuk, Primorje i Dubrovčani) pf., danas je primorski provincijalizam. Ljubiša piše još *probijem.* Odatle iterativ *prebivati, -vam,* koji također nije ušao u književni ni u saobraćajni jezik, nego samo apstraktum odatle na *-bko: probitak,* gen. *-bitka* m, i pridjev na *-ьn: probitačan* te apstraktum *probitatnost.* I ta je glagolska složenica propala zbog homonimičke kolizije sa *probiti, probijem* »pertundo«. Miklošičevo mišljenje da je *probi-* od tal. *profitto* > *probitak* nije potrebno jer se složenica može dobro protumačiti iz naših jezičnih sredstava.

6° sa *sz-: zbiti se, zbûdë se* »dogoditi se«; odatle iterativ *zbivati se, zbîva se* »događati se«. Apstraktum se tvori od prošlog participa aktiva (upor. *biljon, biljna* »istinit, pravi« od

bilj, gen. -i f »istina«) i sufiksa *-ja: zbilja* f = *zbilja* (Hrvatska) »istina«, uzvik »à propos«, prilog *zbilje,* pridjev i prilog na *-ski: zbiljski* »doista«, prilog *nãzbilj* (Dubrovnik) »doista« = *nazbilje* — *nazbilj(d),* pridjev *nazbiljan* (Stulić). S prefiksom *od-:* pridjev *ozbiljan,* negativno *neozbiljan,* nastao je od sintagme *od zbilje',* odatle *uozbiljiti se* pf. (Stulićeve su kreacije *nazbiljstvo* n i *nazbiljnost* f). Upor. još denominai *biljèvati, -ujem* (16. v.) »vera dicere«, pridjev *biljevit* (Stulić) »istinit«,- prilog *bilj evito ļbilj ovito* (Dubrovčani) »certe, vere«. V. niže *biljka* i *bilo.* Prijedlog s u prilogu *zbilja* može se tumačiti i prijedlogom *iz: izbttja* = *zbilja* »à propos«, tj. prilog je nastao od genitivne sintagme i *bilja* — *s bilje* (turcizam *dériek,* v.) od imenice *bilj* m »istina«, kako misli Rešetar. Upor. rečenicu: *ako si se ti Sale* (< s6 *šale} ženio, ja sam se zbilje (si bilje* = *zbiljski) udavala.*

7° sa *iz-* = *s-* + *ne: iznèbiti, iznèbudem se čega* pf., stcslav. »izbaviti se > ujedanput nestati« (18. v., Dubrovčani) = *snèbiti se, snèbijem se* pf. »kao zabuniti se u čudu« prema impf, *iznebívati se, iznèbîvam se* (18. v., Dubrovčani) »od čuda se zbuniti«. Odatle u današnjem jeziku samo *snebivati se, snebivam se* (Sorkočević). Odatle pridjev na *-ljiv snebiv-Ijiv.* Upor. *sneveseliti se.* Ovamo ide zacijelo i Martićev *snebljušiti se* »uplašiti se«, u kojem je intenzitet značenja izražen sa. *-uš-* + *-iti se i s* umetnutim *lj.*

8° sa *za-: zabiti, zàbudem* je danas bokeljski provincijalizam; u starom vrbničkom zapisu *ne zabudemo se napiti',* ova složenica danas živi samo ti narječjima *(zabiti, zabim,* ŽK) jer je posve potisnuta u književnom i saobraćajnom jeziku od *zaboraviti, -lm* (v.), čuje se i čita samo apstraktum po ť- deklinaciji: *zabit,* gen. *-i* f »zaborav, samoća« (stcslav. *zabytb,* Stulić, Banija): *u zabiti,* odatle pridjev *zabitan, -tna* (Đordević) »skrovit«.

Još treba spomenuti apstraktum *bít,* gen. *biti* f (16. i 17. v.) »natura«, kao filozofski termin; odatle pridjev *bitan, bitna* »praesens, essentialis, substantialis«, pa *bitnost,* gen. *-i* prilog *bitno* »substantialiter« i imenica na *-zko: bitak,* gen. *bitka* m (Vetranie, Ranjina) te apstraktum na *-je: biće* n < **bytue* (14. v.). Ne treba da je iz češkoga kao što je složenica *dobrobit,* gen. -i f. S negativnim prefiksom *u* (v. *ubog) ubitak* »šteta«, *ubitačan, ubitačnost* je prema Mareticu rusizam. Kao teološki termin stvoren je apstraktum na *-stvo: bistvo* n »esse«, koje dobiva *v* od *bivati: bivstvo.* Odatle pridjev na *-en: bistven* (17. v.) »essentialis«. Sve te izvedenice su prevedenice od *essentia* < *esse* »biti«.

Od prošlog participa aktivnoga *Ьуіь* > *bio* izvedenica je dobivena s pomoću sufiksa *-го : bilj* m »istina«, koju smo spomenuli pod 6°. Tu je osnovno značenje *biti* »esse« očuvano. Kako je već rečeno, očuvano je i prvobitno značenje »rasti« u kolektivu *bilje* n (14. v.) i u izvedenici odatle (na *-ika): biljka* f (16. v.) »herbą«; odatle radna imenica *biljar* m (također toponim) prema *biljàrica* f, pridjevi na *-ьn: biljni,* na *-ski: bîljskl.* Ovamo ide i složenica *sv. Jovan Biljòber* te *obiljušiti, -ušim* pf. »napabirčiti« , = *nabeljušiti/nabi-* (Kosmet). Postoji i apstraktum *bilina f* suvišan školski izraz za *biljka.* Upor. gr. φυτόν, riječ koja je postala internacionalna. U izvedenicama od istoga participa očuvano je i značenje »boraviti« u *bilo* n (Kosmet) »jugum montis, planina, planinski vijenac (Vuk), najviši hrbat na krovu od zgrada (metafora, Kosmet)«, upravo »mjesto gdje stanuju ovce (v. *stan* u planini)«. To isto značenje očuvalo se i u izvedenici na *t,* ali samo u toponimiji: *Velebit,* planina, upravo »veliki pastirski stan«, kajkavski toponim *Hudi Bitek.* Ovamo ne ide i denominal *obitavati* (v. *viti)* za koji se misli da je rusizam.

Iterativ od pf. *biti* tvori se, kako se vidjelo kod prefiksalnih složenica, s pomoću *-va- : bivati, bivam* (12. v.)· Ta izvedenica ide u baltoslavensko i praslavensko doba te se tačno poklapa s lit. *buvóju,, buvoti.* U narodnom govoru u Bosni upotrebljava se od tog prastarog iterativa samo 3. 1. sg. prez. *biva* »naime«, što se još raširuje deiksom *-karee: bivàkãrcê* »to jest, nämlich«. To je danas kao prilog koji se umeće. Bella je sam možda stvorio filozofski termin *biva* f »esse«. U Vodicama (Istra) *bivati* impf, znači »ľ postajati, 2° boraviti«. O kauzativima *baviti* i *batvo* vidi naprijed.

Glagol *biti,* kao *ići,* tvori konjugáción sistem od dva korijena: od *by-* > *bi-* < ie. *'bhu-,* koji smo vidjeli u bogatoj ramifikaciji, u svim vremenima osim prezenta i participa prezenta, koji se, kako je spomenuto, tvore od ie. korijena *es-.* Taj varira sa s- u enklitičnim oblicima. Ovamo bi išao po jednom tumačenju i *isti* (v.) i *prisbiib* (v.). Prezent *jesam* prema *sam, jesi* prema *si, jest* (analogijski *jeste* sa *e* prema *-e* u *kaže, piše, jede* itd.) prema *je, jesmo* prema *smo, jeste* prema *ste, jesu* prema *su* veže se s negacijom u *ne* + *esmb* > *nesmí: nijèsam* (jekavski), *nisam* (ikavski, jekavski i

ekavski), *nesam* (ekavski, Kosmet) itd. U čakavskim i kajkavskim narječjima *-m* u 1. 1. sing, može ispasti *jêsjnís.* Duljina *e,* koja je nastala kontrakcijom, našla je odraza u svim našim narječjima, 3. 1. pl. *jesu* ne nalazi se u drugim slavenskim jezicima. On je hrv.-srp. inovacija. U 3. 1. *nestb* < *ne* + *est* > *nije, ni* (ŽK) napušteno je dočetno *-st* od *jest.* To je analogija prema enklitici. Upor. u narječjima *je* (ŽK), koje se može reduplicirati *je je* kao i *ni ni.* U književnom je jeziku također /2 kada je u vezi s upitnom *li* (v.). Kako je *je* i afirmativna čestica (fr. »oui«), može se zamijeniti sa *da, nu: da li/nu li.* Iz crkvenoga je jezika particip prezenta *spšt-* kojim se prevodi gr. ων = lat. *(praeļsens, essentialis,* kao filozofski termini. Odatle određeni pridjev *šušti* (Vuk) = *süsti* (Kosmet) »sinonimi za: isti, istovetni, puki, pukahni, pukasti«. Upor. got. *sunjis* = sanskr. *satya* »istinit«. Odatle se izvode apstrakta na *-ina suština* »sinonim: bitnost«, na *-stvo suštastvo.* Denominal je *prisuštit* (Kosmet) »približiti se, primaći tako da smeta (prezrivo)«. Od participa *sçt-* u vezi s 3. 1. pl. su participi *odsutan* i *prisutan* »sinonimi: nenazočan, nazočan« i apstrakta na *-ost* i *-stvo odsutnost, prisutnost, ođsu(t)stvo* »sinonim: dopust, nestašica«, *prìsu(t)stvo'i* denominai *prisustvovati.* To su upravo rusizmi, upor. rus. *otsustvie.* Prema 3. 1. sing, *jest* stvoren je u crkvenom jeziku apstraktum *jestbstvo* (već u *Suprasaljskom zborniku: jestbstvo* »φύσις«) kao prijevod· od gr. ouc7Ía = lat. *essentia* kao filozofski termin, odatle posuđenica iz crkvenog jezika *jèstastvo* m »bivstvo« i dalja izvedenica, upravo poimeničeni pridjev na *-en: jestastven, jestastvenica* »prírodopis«, *jestastveničar.* Ovamo ide i određeni pridjev na *-ъn* s prefiksom *na-* = επί- *nasušni (hljeb,* nema Vuk) kao prevedenica od gr. άρτος επιούσιος = stcslav. *'nasçstbnyj* (prema Kuljbakinu već u Ćirilovu prijevodu).

Vezanje ie. korijena *bhū-* i *es-* u istom konjugacionom sistemu nalazi se u baltičkoj grupi, u irskom, latinskom i u sanskrtu.

Lit.: ARj 1, 383-8.' 302. 303. 311. 309. 335. 342-372. 374. 375. 2, 502. 504. 505. 508. 3, 914. 12, 245. 4, 135. 260. 261. 7, 769. *Miklošič 26. SEW l,* 79-80. 114. *WP* 2, 143. *Bruckner* 51. *ASPh* 11, 125. *Vasmer* 159. *BI 2,* 439. 833. *Trautmann* 40-41. Ribarić, *SDZb 9,* 132. *Elezović l,* 63. 45. 2, 3. *Boisacq*[3] 1028. 1043. *GM* 36-7. 70. Veselinović, *GĞ* 26, 229-38. Joki, *Stud.* 10. 6-7. *NJ 2,* 121. Belić, *NJ l,* 66. *ASPh 26,* 126. *TZ 58, 208. Murko *ASPh* 14, 104. 12, 566. Rešetar, *ASPh 36,* 548. Kušar, *NVj* 3, 336. Bulat, *JF* 5, 149. Benveniste, *BSL* 34, 190. Maretić, *NVj* 3, 191. Maretić, *Savj.* 3. 4. 160. Jagić, *Književnik 2,* 180. Isti, *ASPh 6,* 287-8. *Brugmann* 1[2], 1006. Music, *JF* 11, 173-8. Osten-Säcken, *IP* 33, 268. - za reflekse od *esse: Miklošič* 105. *SEW* 265. *Holub* 83. 157. *Bruckner* 206. 482. *Vasmer* 1, 405. *Mladenov* 163. 622. *WP* 1, 160. Schwyzer, *IF* 27, 295. Hermann, *KZ* 47, 155. *Boisacq*[3] *226-7.* Iljinski, *ASPh* 34, 8-9. Budimir, *NJ* 2, 7-9. Đorđić, *NJ 2,* 50-3. Märgan, *Ny 2,* 277 — 8. Deismann, *Reinhold-Sieberg Festschrift* 1, 299. i sl. Smalek, *Eos* 31, 447. Debrunner, *Theol. Blätter* 8, 212. i sl. Schmiedel, *ib.* 258.(cf. *IJb* 15, 214). Rozov, *Slávia 9,* 620-1. Kuljbakin, *JF* 13, 161-2.

biti[2]**,** *bijem,* impf. (Vuk) »udarati«, u prefiksalnim složenicama: *iz-, izod-, ispre-, na-, nad-, o-, obuz-, od-, pod-, pre-, pri-, pro-, raz-, sa-, spod-, süz-, uz-, z-, za-, zauz-.* Iterativ se tvori sa *-ja: -bijāti* koji se govori samo s prefiksima: *iz-, izna, izod-, isporaz-, ispre-, izraz-, izu-, na-, nau-, naz-, nad-, o-, obuz-, od-, po-, pod-, pre-, pri-, priuz-, pro-, raz-, sa-, süz-, u-, uz-, z-, ga-, zauz-.* Tvori se talcoder i sa *-va-* u narječjima: *izbivati* (Kavanjin), *razbivati, prebivati, razbfvat, -ivam* impf. (Kosmet) prema pf. *razbit; obivati (sé)* impf, pored *obijati se* (Grgur iz Vareša, Kavanjin) — *obivāt, -warn* »tumarati, tražiti zgodno mjesto za gnijezdo (subj. *kokoši)«, pobivat, -ivam (kolje,* guvno) (Kosmet), *ubivat, ubivam* (Kosmet) »žuljiti (subjekt *jemenije}»;* upor. i *nabivač* m »čovjek koji hoće tuđe žene«. Iterativ na *-va-* nije prodro u književni jezik, ali mu u narječjima postoje ostaci: *nedobiven duh* kod Bunjevaca; čuje se particip pasiva: *razbiven, ubiven* pored *ubijen,* radna imenica *ubivalac,* apstraktum *bivenje* = *ЬIjenje* i pridjev na *-ljiv: razbivljiv.*

Zabilježiti treba neke znatnije semantičke promjene kod prefiksalnih složenica: *odbit, odbije (krava tele)* (Kosmet); *razbiti* pf. prema impf, *razbijati (vunu, pamuk), ubiti* pf. prema impf, *ubijati* »töten«, *òbiti, Obijem* pf. (Piva--Drobnjak) = *obit, obijem* (Kosmet) »pretražiti«; *iznèbiti, ìznebijem* pf. (Vuk, Gospić) »izbiti dijete prije vremena, pobaciti« = *znêbiti, znêbin* pf. (Vodice) »abortio«; *nemam ni prebijene pare* »nijedan odsječak pare«, jer se nekada *ţara Vila,* sjekla; *zbijati šale* je balkanizam, upor. rum. *a bate jocuri.*

Prema stcslav. *buç, biti* samoglas *i* iz infinitiva prenesen je i u prezent, ali ima ostataka od prezentskog prijevoja u pasivnom participu *(raz)bjen* pored *bijen.*

ekavski), *nesam* (ekavski, Kosmet) itd. U čakavskim i kajkavskim narječjima *-m* u 1. 1. sing, može ispasti *jêsjnís.* Duljina *e,* koja je nastala kontrakcijom, našla je odraza u svim našim narječjima, 3. 1. pl. *jesu* ne nalazi se u drugim slavenskim jezicima. On je hrv.-srp. inovacija. U 3. 1. *nestb* < *ne* + *est* > *nije, ni* (ŽK) napušteno je dočetno *-st* od *jest.* To je analogija prema enklitici. Upor. u narječjima *je* (ŽK), koje se može reduplicirati *je je* kao i *ni ni.* U književnom je jeziku takođe /2 kada je u vezi s upitnom *li* (v.). Kako je *je* i afirmativna čestica (fr. »oui«), može se zamijeniti sa *da, nu: da li/nu li.* Iz crkvenoga je jezika particip prezenta *spšt-* kojim se prevodi gr. ωv = lat. *(praeļsens, essentialis,* kao filozofski termini. Odatle određeni pridjev *šušti* (Vuk) = *süsti* (Kosmet) »sinonimi za: isti, istovetni, puki, pukahni, pukasti«. Upor. got. *sunjis* = sanskr. *satya* »istinit«. Odatle se izvode apstrakta na *-ina suština* »sinonim: bitnost«, na *-stvo suštastvo.* Denominal je *prisuštit* (Kosmet) »približiti se, primaći tako da smeta (prezrivo)«. Od participa *sçt-* u vezi s 3. 1. pl. su participi *odsutan* i *prisutan* »sinonimi: nenazočan, nazočan« i apstrakta na *-ost* i *-stvo odsutnost, prisutnost, ođsu(t)stvo* »sinonim: dopust, nestašica«, *prìsu(t)stvo'i* denominai *prisustvovati.* To su upravo rusizmi, upor. rus. *otsustvie.* Prema 3. 1. sing, *jest* stvoren je u crkvenom jeziku apstraktum *jestbstvo* (već u *Suprasaljskom zborniku: jestbstvo* »φύσις«) kao prijevod· od gr. ouc7Íа = lat. *essentia* kao filozofski termin, odatle posuđenica iz crkvenog jezika *jèstastvo* m »bivstvo« i dalja izvedenica, upravo poimeničeni pridjev na *-en: jestastven, jestastvenica* »prírodopis«, *jestastveničar.* Ovamo ide i određeni pridjev na *-ъn* s prefiksom *na-* = επί- *nasušni (hljeb,* nema Vuk) kao prevedenica od gr. άρτος επιούσιος = stcslav. *'nasçstbnyj* (prema Kuljbakinu već u Ćirilovu prijevodu).

Vezanje ie. korijena *bhū-* i *es-* u istom konjugacionom sistemu nalazi se u baltičkoj grupi, u irskom, latinskom i u sanskrtu.

Lit.: ARj 1, 383-8.' 302. 303. 311. 309. 335. 342-372. 374. 375. 2, 502. 504. 505. 508. 3, 914. 12, 245. 4, 135. 260. 261. 7, 769. *Miklošič 26. SEW l,* 79-80. 114. *WP* 2, 143. *Bruckner* 51. *ASPh* 11, 125. *Vasmer* 159. *BI 2,* 439. 833. *Trautmann* 40-41. Ribarić, *SDZb 9,* 132. *Elezović l,* 63. 45. 2, 3. *Boisacq*[3] 1028. 1043. *GM* 36-7. 70. Veselinović, *GĞ* 26, 229-38. Joki, *Stud.* 10. 6-7. *NJ 2,* 121. Belić, *NJ l,* 66. *ASPh 26,* 126. *TZ 58, 208. Murko *ASPh* 14, 104. 12, 566. Rešetar, *ASPh 36,* 548. Kušar, *NVj* 3, 336. Bulat, *JF* 5, 149. Benveniste, *BSL* 34, 190. Maretić, *NVj* 3, 191. Maretić, *Savj.* 3. 4. 160. Jagić, *Književnik 2,* 180. Isti, *ASPh 6,* 287-8. *Brugmann* 1[2], 1006. Music, *JF* 11, 173-8. Osten-Säcken, *IP* 33, 268. - za reflekse od *esse: Miklošič* 105. *SEW* 265. *Holub* 83. 157. *Bruckner* 206. 482. *Vasmer* 1, 405. *Mladenov* 163. 622. *WP* 1, 160. Schwyzer, *IF* 27, 295. Hermann, *KZ* 47, 155. *Boisacq*[3] *226-7.* Iljinski, *ASPh* 34, 8-9. Budimir, *NJ* 2, 7-9. Đorđić, *NJ 2,* 50-3. Märgan, *Ny 2,* 277 — 8. Deismann, *Reinhold-Sieberg Festschrift* 1, 299. i sl. Smalek, *Eos* 31, 447. Debrunner, *Theol. Blätter* 8, 212. i sl. Schmiedel, *ib.* 258.(cf. *IJb* 15, 214). Rozov, *Slávia 9,* 620-1. Kuljbakin, *JF* 13, 161-2.

biti[2]**,** *bijem,* impf. (Vuk) »udarati«, u prefiksalnim složenicama: *iz-, izod-, ispre-, na-, nad-, o-, obuz-, od-, pod-, pre-, pri-, pro-, raz-, sa-, spod-, süz-, uz-, z-, za-, zauz-.* Iterativ se tvori sa *-ja: -bijāti* koji se govori samo s prefiksima: *iz-, izna, izod-, isporaz-, ispre-, izraz-, izu-, na-, nau-, naz-, nad-, o-, obuz-, od-, po-, pod-, pre-, pri-, priuz-, pro-, raz-, sa-, süz-, u-, uz-, z-, ga-, zauz-.* Tvori se talcoder i sa *-va-* u narječjima: *izbivati* (Kavanjin), *razbivati, prebivati, razbfvat, -ivam* impf. (Kosmet) prema pf. *razbit; obivati (sé)* impf, pored *obijati se* (Grgur iz Vareša, Kavanjin) — *obivāt, -warn* »tumarati, tražiti zgodno mjesto za gnijezdo (subj. *kokoši)«, pobivat, -ivam (kolje,* guvno) (Kosmet), *ubivat, ubivam* (Kosmet) »žuljiti (subjekt *jemenije}»;* upor. i *nabivač* m »čovjek koji hoće tuđe žene«. Iterativ na *-va-* nije prodro u književni jezik, ali mu u narječjima postoje ostaci: *nedobiven duh* kod Bunjevaca; čuje se particip pasiva: *razbiven, ubiven* pored *ubijen,* radna imenica *ubivalac,* apstraktum *bivenje* = *ЫJenje* i pridjev na *-ljiv: razbivljiv.*

Zabilježiti treba neke znatnije semantičke promjene kod prefiksalnih složenica: *odbit, odbije (krava tele)* (Kosmet); *razbiti* pf. prema impf, *razbijati (vunu, pamuk), ubiti* pf. prema impf, *ubijati* »töten«, *òbiti, Obijem* pf. (Piva--Drobnjak) = *obit, obijem* (Kosmet) »pretražiti«; *iznèbiti, ìznebijem* pf. (Vuk, Gospić) »izbiti dijete prije vremena, pobaciti« = *znêbiti, znêbin* pf. (Vodice) »abortio«; *nemam ni prebijene pare* »nijedan odsječak pare«, jer se nekada *țara Vila,* sjekla; *zbijati šale* je balkanizam, upor. rum. *a bate jocuri.*

Prema stcslav. *buç, biti* samoglas *i* iz infinitiva prenesen je i u prezent, ali ima ostataka od prezentskog prijevoja u pasivnom participu *(raz)bjen* pored *bijen.*

Od prefiksalnih složenica posudiše Rumunji *izbi* < *izbiti, răzbi* < *razbiti* s mnogobrojnim izvedenicama kao rum. postverbal *izbă* »udarac« = *izbaiu* (Moldavija), *izbelişte* »mjesto gdje se udara«; *razbiciu* »Durchschlag« itd., Arbanasi *razbitis* — *razbis* (Kalabrija) < *razbiti, zabis* < *zabiti.*

Glagol je sveslavenski, iz praslavenskog doba, bez paralela u baltičkoj grupi. Ie. korijen *bhi-* nalazi se još u keltskim narječjima, u armenskom, grčkom i germanskom. Izvedenice od praslav. korijena *bi-* jesu:

Sa sufiksom *-dio: bilo* n »1° kucanje srca, puls, upór. i *očno bilo,* 2° daska ili gvozdena ploča u koju se udara mjesto zvona (12. v., Vuk), 3° u grabalja, brane, pluga ono u čemu stoje zupci, 4° panj ili stablo osim grana, 5° prema jednom tumačenju: jugum montis«, upor. špan), *sierra* < lat. *serra* »testerà, pila«, po zakonu metafore prema nazubljenim grabIjama; u ovom se značenju javlja također kao toponim; upor. i f *bila* (Vuk, Šumadija) »montes continui«; odatle deminutiv *bîlce* n (Srbija). Tu riječ posudiše Rumunji *bilă* f »Balken«.

Sa sufiksom *-tvá: bitva* f (Obradović, ovako i rus.) »pugna«, izmijenjeno u *bitka* f možda zbog izbjegavanja homonimije od lat. *beta* > *bitva* (v. *blitva);* apstraktum *biće* n (Kosmet) »bijenje« (upor. part. pas. *razbit).*

Od *nabiti, nabijem* (Vuk) s pomoću *-otina* (upor. *krhotina)* izvedena je· riječ *odbijotina* f (Imotski) »komadić kamena koji se zidarima odbije«. Od istoga glagola postoji humoristické imperativne složenice: *nabidrob* m (Ljubiša) »koji se dobro hrani«, *nàbiguzica* m (Vuk, Lika) »koji rado jede mukte«, odatle augmentativ *nàbiguzičina* m (Lika), *nabigùzija* i pokraćeno *nabigāš,* gen. *-aša,* gdje je sufiksom *-as* (v.) izmijenjen *-guz* u *-gas;* u Riječkoj nahiji (Crna Gora) cijela riječ *-guz* je zamijenjena sufiksom *-jača* (v.) *nabijača',* zamjenjuje se i eufemizmom *puška* = *guzica: nabipuška; nabikuća* f »mačka koja ne lovi miševe, nego se skita kojekuda«. Od impf, *nabijati* izvode se s pomoću *-lja* radna imenica *nabijalja f* (Lika) »žena koja nabija konoplje«; s pomoću *-äc* i *-jača* *nabijač,* gen. *-ača* i *nabijača* f u raznim značenjima.

Od *ubiti* izvedena je radna· imenica na *-ica: ubijca* > *ubica,* na *-lac: ubilac, samoubilac* u složenicama *bratoubica, bratoubilački;* apstraktum *ubistvo, samoubistvo.*

Od osnove *bi-* veoma je stara sveslavenska izvedenica iz praslavenskoga doba s pomoću složenog sufiksa *k+ го* > *č bič,* gen *biča.* (Vuk, 16. v.), riječ koju potiskuju sinonimni turcizmi *korbáč* (v.) i *kandžija* (v.). Tu staru riječ posudiše Rumunji *biciu* m = *zbiciu* (Erdelj) u istom značenju, odatle rum. deminutiv *biciuşca* f i denominal *biciui* < *bičovati* (17. v.), kao i Nijemci *Peitsche.* Odatle *bičalje* n (Vuk) »držalo od biča« sa sufiksom *-alo* + *-je',* denominali: *bičati* (17. v.), s prefiksom *iz-,* = *bičiti, bičovati* '= *izbičevati,* deminutiv *bičkarati, -ām* (Baranja, Vuk).

Veoma je raširen praslavenski leksikologijski elemenat *boj* m, gen. *boja* (14. v.), dobiven kao postverbal prijevojem od *biti,* kao *-poj* od *pi-ti, loj* od *li-ti;* odatle radne imenice na *-(a)c: bojac,* gen. *bojca* m (Vuk), kod Madžara *baj* kao posuđenica iz panonskoslavenskoga, na *-džija: boj(a)džija, bojdžija,* hipokoristik na *-bko: bojak* (16. v.) samo kao unutrašnji objekt u *bojak biti* (Vuk); pridjev na *-ьn: bojan* (15. v.), *bojni kamen* (Kosmet), poimeničen u slov. *bojna* »rat«; na *-nik: bojnik* m (14. v.) »vojnik«, odatle pridjev na *-ski bojnickí,* danas općenito samo u prefiksalnoj složenici *razbojnik* m (13. v.), također rum. *războinic* »ratnik«. Odatle apstraktum *razbojništvo* = *razbojstvo.* Od panonskih Slavena posudiše Madžari tu radnu imenicu u značenju »vojnik«: *bajnok* (13. v., također antroponim i toponim; odatle toponim *Bajmok* kod Bunjevaca), a Rumunji od đačkih Slavena *boinic* m = *boiniță* f »mjesto boja« < *bojnica* »certamen«. Od *boj* postoji također izvedenica na *-ište: bojište* »bojno polje«, također toponim; posuđenica u rum. *boişte* »ribarsko mjesto«; pridjev na *-evanļ-ovan: bojován* (Stulić), odatle *bojovnik* m prema *bojovnica* f.

Elemenat *boj* dolazi vrlo često u prefiksalnim postverbalima: *naboj* od *nabiti, saboj* od *sabiti, òbojina* f (Lika) »ono što odpada kad se što obija«, odatle pridjev na *-it: obojit* »(vino) jak, žestok«, *razboj* = *război* (Skopska Crna Gora) od *razbiti* u dva značenja »1° tkalački stan, krosna (upor. naprijed *razbiti vunu* za razvitak značenja) = natra, tara, stative« (Srbija, Srijem, Slavonija), 2° bojno polje, 3° u stcslav., ubijstvo, grabež«, *kućni razboj* (Crna Gora)«. U posljednja dva značenja ovu riječ posudiše Rumunji *război* »1° rat, 2° krosna«, odatle pridjev *războiesc* »ratni«, prekrojenu prema *bellům: urăzbelkoja* riječ im zamjenjuje franačku posuđenicu *werra* > fr. *guerre,* tal. *guerra* za lat. *bellům.* Još

su značenja: »3° razbijanje zakona (g. 1652, Kastav), 4° novo iskrčena zemlja (Riječka nahija, Crna Gora)«. Odatle pridjev na *-ьn: razbojan (napad), razbojište* n (Vuk), sa *-d&ija: razbojdžija.* Također toponimi : *Razbojina, Razbojna (draga), Razbojno.*

Od *ubiti* je stari postverbal stcslav. *ubojb* »ubijstvo«, *ūboj,* gen. *uboja* = *ūboj,* gen. *ubôja* (Kosmet), odatle radna imenica *ubojica* m i izvedenica na *-stvo ubojstvo* na zapadu, za što Vuk upotrebljava *ubijca* > *ubica* i *ubistvo,* dok je *ubojica* m Vuku »koji se dobro bori«; izvedenice *samoubojica, samoubojstvo;* odatle pridjevi na *-ьn ubojni,* na *-it ubojit* (epitet za *koplje), ùbojnica* f epitet za *puška, ubojnik* za *bećar.* Od *nabiti: naboj,* gen. *náboja* »ono što je nabijeno ili čime se što nabija«, odatle *nábojiná,* pridjev *naboju, nábojník* (Dubrovnik) .»rana«. Odatle se ispuštanjem *j,* možda pod uplivom *bok,* dobila onomatopeja i sa sufiksom *-ka* (v.) *nabokati se, nàbõkãm se* »najesti se«. Od *pobiti: poboj,* gen. *pobòja* »sprava koja služi za nabijanje obruča na bačvu« (Istra, Buzet, Sovinjsko polje) kao i *sàbõj* m od *sabiti,* te od *prebiti prijeboj* m.

Lit.: ARj l, 280. 283. 372. 374. 507. 516. 517. 518. 2, 517. 3, 934. 958. 4, 135. 137. 139. 260. 277. 289. 301. 7, 207. 208. 209. 211-2. 709. 769. 8, 341. 360-1. 362. 423. 568. *Miklošič* 12. *SEW* l, 56. 68. 117. Maretić, *Savj. 5. Bruckner* 25. *Slawski* 31. *Trautmann* 33. *WP* 2, 137. 138. *Elezović l,* 47. 53. 220. 2, 3. 4. 16. 84. 88. 160. 376. Vuković, *SDZb* 10, 394. 399. 400. Škarić, *NVj* 20, 45-9. Gombocz, *MNy* 7, 35-7. *Gombocz-Melich* l, 227. Holthausen, *PBB* 66, 271. Boissin, *RES* 27, 43. *GM* 362. 488. Ribarić, *SDZb 9,* 205. Mazzo-arac 77. *Tiktin* 1312. *SEZb l,* 349. Vaillant, *RES* 22, 13. Sköld, *LUA* 19., br. 7. *Mladenov* 30. *Boisacq*[3] 1027-8. Lalević, *Njf* 3, 88.

bitisati, *-sem* pf. (Vuk) = *bitısat, -isem* (Kosmet) »ne biti više«, npr. *bilo i bitisalo* »nekad bilo, sad nije više«. Ovaj je balkanski turcizam (od *bitmek* »proći, ne biti više, transire«) na zapadu kod hrvatskih pisaca (i dobrih, kao Nazor) po jezičnom osjećanju doveden u krivu vezu sa *biti* (v.), tako da je dobio značenje »postojati, egzistirati«, protiv čega je Maretić. Premda je *bitisati* pf., stvorio se apstraktum *bitisanje* n »egzistencija, postojanje«. U tom ga značenju upotrebljava Nazor u *Radu* 251, 36: *dočekuju novo bitisanje.* Ta izvedenica nije potvrđena na istoku jer *bitisati* nije imperfektivan glagol. Nalazi se u bugarskom kao imenica *bitim* m, *bitisvam* »dovršujem, dokončavam«, i kauzativum na *-ir-* od osnove aorista *bitirdisvam* od tur. *bitirmek* »dovršiti«, u rum. *bitirmea* f »rekvizicija«, *bitir dişi* = *beter dişi* »rekvirirati«, arb. *bitís* »dovršujem«, cine. *bitisire* pored *bitire* »dovršiti«.

Lit.: ARj 1, 372. *Mladenov* 30. *Doric* 16 *GM* 38. *Elezović* l, 47. *Pascu 2,* 113. Maretić, *Savj.* 4.

bitkavac, gen. *bitkavca* m (Bela, Stulić) = *bitkavica* f (Konavli, Vodopić) »ptica, vrsta zebe, fringilla coelebs L«. Izvedenica na *-av* + *-äc* iv.), *-av* + *-ica* za radne imenice od glagola *bitkati, -tka* impf. = *bitbikati, -če,* a ovaj od glasa ptice *bit-bit-bit.* Hirtz navodi još 42 naziva za istu pticu.

Lit.: ARj l, 372. Hirtz, *Aves* 14.

bìt-pàzar, gen. *-ára* m »stara krama (Zagreb)«. Turcizam, složenica od *bit* »uš« (upor. *tahtabit* m »stjenica«) i *pazar* »trg« < perz. *bazar,* nalazi se i u bug. *bit-pazár* »Trödelmarkt«. Upor. još za takve složenice nadimak *Bitpara* i *bitoti* (Kosmet) »trave protiv vašiju« < *bit* + *ot* »trava« (upor. *baluk* > *balukot').*

Lit.: ARj l, 372. *Lokotsch* 278. *Elezović* 2, 501. *Mladenov* 30. *Doric* 16.

bitèvi, indeklinabilni pridjev (17. v., leksikografi), nedovoljno potvrđen u narodnom govoru > *bitevija* f (Vuk, nar. pj.) u apoziciji *koplje bitevija* »potpuno, od jednog komada«. Odatle u turskom apsolutnom superlativu *bizbitevlja (oganj}* (Kosmet) »cio cjelcat«. Turcizam *(bitevi* »jedinstven«, *bis-bitevi* »sve u cjelini«, upor. *buzbutun),* nalazi se i u bug. *bitivija* = *bitjuvija* »vollständig, aus einem Stück«.

Lit.: ARj l, 337. *Elezović* \, 45. 2, 500. *Mladenov* 30. *Doric* 16.

bïtva f (16. v.j dubrovački pisci, Vuk, Dubrovnik) = *blitva* (16. v., Sutomore, Rab, Veli otok, Cres, Božava, Vodice, Slavonija, kontinentalni pisci kao Palikuća, Vladmirović, J. S. Reljković, Šulek), slov. *blitva,* ukr. *blytva* »cvekla = cikla = cikva (Hrvatska), meko zelje, rote Rübe, pazija = *pasjak,* gen. *-aka* (Zemun)«. Pridjevi na *-én bitven* = određeno *blitvem,* poimeničen na *-jača blitvinjača* (Šulek, Dalmacija) »potamogeton« = na *-ica blitvenica* f »(metafora) čovjek nezgrapan i nedotupavan (prevedenica od tal. *bietolune)«.* Sa romanističkog gledišta od interesa je opa-

ziti da se dubrovački oblik koji potječe od dubrovačko-rom. refleksa za lat. *beta,* slaže s kalabrijskim *veta,* i logudorskim na Sardiniji *beda,* dok *blitva* ide zajedno s furl, *bledé,* tosk. *bieta — bietola,* prôv. *bieda,* tj. od lat. deminutiva **bētula* > **bētla,* metatezom *Wē-*ta.* Tom metatezom uklonjena je homonīmija s imenom drveta *betulla* »breza«. Meyer-Lübke tumači taj oblik unakrštanjem od *beta* + *blitum,* gr. βλίτον. Lat. *beta* ušlo je i u stvnjem. *pieιa,* nvnjem. *Biessen,* odatle opet *pesa* f (Istra) = *pesa* (slov.) = (promjenom. deklinacije) *peso* (ŽK), furi, *piѐse.* Battisti uzimlje da je *bita,* kao i gr. (jonsko) σεϋτλον = (atičko) τεΰτλον > *cvekla, cikla, cikva* (v.) mediteranska riječ. U sjeveinim se slavinama mjesto refleksa za vlat. *e* pojavljuje *o* valjda zbog labijala *b* (upór. u Dubrovniku *Tre basolche* < **baseleche):* polj. *boćwina,* ukr. *botvyna,* bjelorus. i rus. *botva, botov.* U poljski je liječ došla iz ukrajinskoga. Bruckner zabacuje Miklošičevo izvođenje od lat. *beta* i tumači je korijenom *bot-jbut-* u slavinama, koji u romanskim jezicima glasi *boto/botso.*

Lit.: ARj 1, 372. 440. 9, 721. 725. 802. Ribarić, *SDZb 9,* 132. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID 6.* Jagić, *ASPh* 1, 431. *Pleteršnik l, 26.* 35. Skok, *ASPh* 33, 367. *Miklošič* 19. *Bruckner* 33. 51. *Vasmer* 1, 112. *REW*[3] 1064. 1173. 1239a. *Pirana* 751. Matzenauer, *LF* 7, 7. 12. 335. *DEI* 514. Šulek, *Im* 19. 501-2.

bivol = *bívõ,* gen. *-ola* m (15. i 16. v., slov. i bug.) prema *buvol* pored *búval,* češ., gluž., struś, *bujvol,* ukr. *bujvin (buj-* je ušlo po pučkoj etimologiji od pridjeva *Ђщъ* »divlji, lud«) »njem. *Büffel* = fr. *buffle,* tal. *bufolo, búfalo* (13. v.)«, s kojima je u prasrodstvu; na *-iça bivolica* (Vuk, 18. v.), deminutiv na *-će,* gen. *-ćeta bivolče* (Vuk) »mlado od bivola«, pl. *bivolčići* m pl. »tatula, datura stramonium«, augmentativ na *-ina bívolina* »meso od bivola (upór. *govedina)«,* pridjevi na *-ov bivolov,* poimeničen na *-ina bivolovina* »koža od bivola«, na *-bsk bivohkī* (17. v.), na -/(г) *bívolj(f)* (14. v.), poimeničen na *-aca ЬI o-Ijača* »bivolja koža«, na *-uj bivoluj* (upor. *voluj* »volujski«) (Stulić); na *-ar bivolar* m (14. v.). Madžari posudiše *bivaly* (13. v.), također antroponim, upor. *Bival* (prezime u Jaski), Rumunji *bivol* = *biol — ghihol,* Arbanasi *biolic* < *bivolica* (?); * je nastalo od jeryja, upor. rus.-cslav. *Ьу оіъ.* Sjeverne slavine pokazuju *u* za jery prema tipu *surov* pored *sirov* itd. Značajno je da je *u-y* > *i* geografski odijeljeno na sjever i jug. Još je. značajnije za povijest te riječi da su Arbanasi i Rumunji zadržali lat. *bubalus* u svome pučkom razvitku, i to Arbanasi ne kao južni Slaveni sa *u* nego sa u: Rumunji *bour* = *buăr* = *boar,* = *buor* = *boor* = *bohor* = *bor* »bos-uius, tur« (upor. *cot* < *cubito),* deminutiv *bourel,* Arbanasi *buat* (Gege) = *buall* = *bull,* pl. *buejt.* Sa sjevernim slavinama slažu se Rumunji i Arbanasi. Kratko *u,* koje je nastalo analogijom prema *buttle, bùbus* od *bos,* nalazi se i u gr. βούβαλος, βούβαλις »specie africana di cervo o di gazella«. Ne može se uzeti da su Slaveni već u praslavensko doba upoznali ovu životinju i posudili naziv za nju, jer se uzimlje da je istom oko 600. godine naše ere ova životinja došla u Italiju (upor. sanskr. *gavatas* »divlji bik«) kao dar nekog avarskog kneza kralju Agilalfu. Poslije toga datuma posudiše Slaveni svoje nazive *byvola, Ьu оіъ* iz balkanskoga latiniteta na donjem Dunavu, i to svakako prije formiranja rumunjskog jezika i prije 700, kada prestaje veza između zapadne i istočne Romanije. *Bubalus* znači Pliniju »antilopa, tur., bizon (v. *Psunj}«,* gr. βούβαλος »afrička antilopa«. Oblici na Istoku kod Slavena, Rumunja i Arbanasa očuvali su *b* među samoglasnicima, dok Zapad za taj suglasnik ima / prema oskičko-umbričkom dijalektu: **bufalus.* Radi se prema tome o staroj latinskoj posuđenici koja je u 6. vijeku, kad Langobardi unose ovu riječ u Italiju, bila prenijeta na životinju zvanu *bivol.* Zabilježiti još treba da je rum. *bour* = *buăr* posuđeno u Bačkoj kao *baura* (sa *-a* kao u *drakula)* »šuta ovca«, upor. izričaj koji se govori izvan Bačke: *jaše tuta na bauri* (tj. svraka na krmači). Odatle augmentativ *bauretina,* na *-ónja boronja* (Srbija /?/, Kovačević) »ime volú«, *borulja* f »ime kravi«.

Lit.: ARj 1, 555. 557. *Pleteršnik* 1, 30. *Miklošič* 27. *SEW* 1, 116. *Holub-Kopečný* 82. *Bruckner* 18. *ASPh 42,* 114. *Mladenov* 28. *Vasmer* 1, 139. *GM* 50. *Gombocz-Melich* 1, 417. *DLR* 1, 632. *Tiktin* 195. *Románsky* 94. *REW*[3] 1351. *FEW* 580. *DRI* 627. Meillet, *RSI 2,* 68. Gauthiot, *BSLP* 16, CLXIII. *Boisacq*[3] 128. *Meillet-Ernout* s. v. 115, Ascoli, *AGI* 10, 14.

biz[1] m (Dalmacija) = *bíz,* gen. *bīža* (Rab, Božava, Molai) = *bíz,* gen. *ЬI&a* (Vuk, Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Šibenik), pl. *biži* »pisum sativum, grašak, loznac«. Deminutiv na *-ič bižić* (Cres, Šulek). Od mlet. *biso* < (upor. u njem. kuhinji *risi bisi),* furl, *bisoche* < lat. *pisum* < gr. πίσος *(ρ* > *b* kao u *bu-*

figa), istrorom. *beiéi, biziéra,* arb. (kod Zadra) *bizē.* Upor. slov. *pežek, piiek* < tal. *pisello,* s prijevodom deminutivnog sufiksa *-elio* = *-tk.*

Lit.: ARj 1, 76. 375. Cronia, *ID 6,* 106. Kušar, *Rad* 118,18. Sturm, *ČSJK6,* 71. *Pleteršnik* 1, 17. Zore, *Falj.* 208, 214. *REW*[3] 6543. *DEI* 533. Štrekelj, *ASPh* 14, 517.

bïz[2], prilog **bize bize,** (Kosmet) »za naš račun, kako mi hoćemo«. Turcizam iz oblasti priloga *(biz biz-e* »entre nous, par nous mêmes«, od *biz* »mi« i dativa *bize* »nama«), nalazi se još u bug. *bizúm* < tur. *bizim* »naš« (genitiv).

Lit.: Elezović 2, 500. *Mladenov* 28. *Deny* § 295. 296.

biz[3] m (Slov.) »Auerochs, bizon (kao učena riječ), tur«. Na *-ovina: bìzovina* »meso od biza«. Kao oronim *Psunj* m, u dokumentima *Magnum Pisum.* Od lat. *bison,* gen. *Usontis* (Plinije), gr.-lat. prema germ., upor. nvnjem. *Wisent.*

Lit.: Pleteršnik 1, 30. *DEI* 534.

bïza f (Vuk, Crna Gora) = *bı-ıa* (Crmnica) »kučka«, (sa sufiksom *-iri) bizin,* gen. *-ina* m (Vuk) = *bilin* (Crmnica) »canis, pas«. Daničić tu riječ izvodi od tur. *büz* »koza«.

Lit.: ARj 1, 375. Miletić, *SDZb* 9, 368.

bizgõv, gen. *-ova* m (Srbija) = *bizgôv* pored *bizgôv* (Kosmet) »čovjek mlad, zdrav i jak, a lijen« prema f *bizgulja* (Srbija) = *blzgülja* (Kosmet) »žensko čeljade zdravo i jako, a lijeno«. Odatle pridjev na *-ski: bīzgōvski* (Kosmet). Upor. *zvizgov* (Bosna), koje nije zabilježeno u rječnicima. Značajna je mocija; u maskulinumu sufiks *-ov* je madž. *-o,* u femininumu naš *-ulja.* Upor. još kod Marina Držića deminutivnu izvedenicu *bizgjići.* Ne zna se prava vrijednost od *gj,* da li je *đ* ili *dž,* a ni značenje. U arbanaskom postoji slična osnova sa sufiksom *-onje: biskonje* »Mädchen von hohem und geradem Wuchs« nepoznatog postanja. Da li postoji kakva veza sa slov. *bezgâvka* = *bizgăvka* f »Drüse, Anschwellung, skrofule« u Štajerskoj, ne zna se.

Lit.: ARj \, 375. *Miklošič* 11. *Elezović* 1, 45. *GM* 37. Scheftelowitz, *KZ* 54, 242. *Pleteršnik l, 24.*

bizikaljka f (kajkavska riječ, Belostenac, Jambrešić, odatle Voltiđi i Stulić) »siringa« = *bzikaljka* f (isti leksikografi) = *bzikalica* »štrcaljka, siringa«. Također slov. *bzikalica,* = *bzikanica* u istom značenju. Izvedenice od impf, *bzíkati* »štrcati«, s pomoću sufiksa *-aljka* (upor. *njihaljkd)* (v.), *-alica, -anica.* Osnova je onomatopoetska. Glagol se nalazi i u polj. *bzykać.* Od iste je osnove i *gólja f* »osa« < *bbzolja,* s gubitkom početnog konsonanta kao *pčela* = *čela* < *Ъъceia.* Upotrebljava se u uporedenju *leti u oči kao 'zolja.* Zbog toga možda izvedeni pridjevi na *-ljiv* u Kosmetu: *nadžorljiv,* odatle *nadžorljivko* = *nadžorljivica* »prgav, naklonjen svađi«. U romanskim jezicima franačka onomatopeja *bisa* > fr. *bise* prenesena je na vjetar. Oponašanje zvukova *PS* > *b}* nalazi se već u ie. *pezd* > *pazdlti* (ŽK).

Lit.: ARj 1, 375. 751. *BI 2,* 851. *Miklósié 26,* 404. *SEW* I, 111. *Bruckner* 54. *Pleteršnik l,* 73. *REW*[3] 1120. *Slawski* 53. *Elezović l,* 452.

bižica f (Bella, Stulić) »muzlica, kravljača, dižva, sigio, sic, amper«. Nema potvrda iz današnjeg narodnog govora. Prema Daničiću moglo bi biti od srgr. (bizantinskog) βήσα »vasculum«, βήσι,ον »ampulla«. Za gr. ima refleksa -sa *b,* upor. *Bassegli, B'osilj, bosiljak, koliba, korab,* ali nema *ź* za *s,* osim ako se uzme unakrštanje sa *dižica.* Upor i gal. *bĕsena.*

Lit.: ARj 1, 375. *REW*[3] 1058.

bižigati, *-am* impf. (Dubrovník, Marin Držić) »tražiti« = slov. *bezgati (bbzg-)* »stochern, bohrend wühlen, herumstöbern«, *bezati* »stupfen, stochern«, možda ovamo ide i *bazgić* (Istra, čakavci) »cognomen viri joculare«, upravo »Herumstöberer«. Od mlet. *bisegar,* furl, *bisigã,* mlet.-tršć. *sbisigar* »frugacchiare, frugare, rovistare, arrabbattare (stöbern, hermustöbern)«.

Lit. : Nemanu 1, 48. Štrekelj, *DA W* 50, 5. 78.

bižígule f pl. (Milna, Brač) »sitne stvarčice u kući, mali kipci«. Od furi, *bisignèle* »bagatella«, *bisègul* »bussetto, arnese di bossolo con risalti per lustrare gli orli della suola, nelle scarpe«.

Lit. : Pirana[1] *56.*

bižot m = *bízat* (Šibenik, Korčula) »jegulja, (j)anguja (Split)«. Od mlet. *bis'ato,* furl. *ЬIsat(e)* »id.« = *bisatto, bisciatto* (Marche), deminutiv na *-atto* (varianta od *-etto, -otto)* od tal. *biscia* < *bestia* (lat. dijalektalna varijanta *bīstia).* V. *beča, Šuņ.*

Lit.: DEI 499. 529. 530.

bjâka f (17. v., Gundulić, nar. pj., Bogišić) »bjelilo, cerussa«. Denominal na *-ati bjãkati, -ām* (17. v.) »bijeliti lice«. Od tal.-mlet. *biacca* »id.«, od langob. **blaih* (nvnjem. *bleich* »blijed«).

Lit.: ARj 1, 376. *REW** 1163. *DEI 504·*

bježati, *bježim* impf, (u pjesmi *biježatī),* s prefiksima *do-, iz-, o-, pre-, raz-, z-, u* ekavskom *bežati,* u ikavskom *bižati, bižim* (ŽK), pored *bjêgati, bjegam* impf. (Vuk, 14. v.) = *bēgat* (Kosmet), koji rijetko postoji u prefiksalnim složenicama: *izbijegati* impf., *razbjegati se.* Glagol je sveslavenski iz praslavenskog doba, baltoslavenski, a korijen ie. Glagol *bježati* govori se na čitavom hrv.-srp. teritoriju, *bjegati* samo na istoku, upor bug. *bēgam.* Imperativ je od ovoga glagola potvrđen već u Bizantinaca u XI v.: βεζείτε ό τζαΐσαρ. Dublete su postojale već u stcslavenskom, nastale su zbog toga što je postojao postverbal *bijeg* m (16. v., Vuk), od kojega je stvoren denominal *bjegati,* dok je *bježati, -zim* starija kreacija od *běg-ě-ti.* Kao treći oblik govori se *-bjeći, -bjegnem* samo s prefiksima *do-, iz-, od-, pre-, pri-, raž-, u-, uz-, z-, za-* u primarnoj klasi glagola (por. polj. *biec)* kao u lit. *bėgti* »bježati«, lot. *bēgt.* Stari postverbal *bijeg* nalazi se i u lit. *bėgas* m. Stcslav. *begncti* > *bjěgnuti* (Vuk) postoji i sam i s prefiksima *(iz-, do-),* ali se u prezentu upotrebljava s prefiksima *po-, iz-* kao i *-bjeći.* Iterativ se tvori s pomoću *-va-* od obiju dubleta, ali najčešće od *bjegati: izbjegavati, -bjegāvām* (Lika), *izbjegivati, -bjegujem* (17. v.), *razbjegavati se, -bjegāvām* (Lika, Srijem, Slavonija), *razbjegivati se* pored *razbježávati se, razbježāvām se* (Lika) pored *razbježivati se* (Voltidija), *dobjegávati.*

Veoma brojne su radne imenice od glagolske osnove kao i kod drugih glagola: na *-(a~)c: bježac,* gen. *bješca* »fugitivus«; na *-al(a~)c: bježalac,* gen. *bježaoca* m (Vuk) prema *bježalica f* na *-l(a)c: bjèglac, bjègaoca* (16. v.) »profugus«, *dobjegàlac* m prema *dòbjeglica f* (Vuk) »djevojka koja sama dođe za momka«; na *-ič'. bjeglić',* na *-un* (v.): *bjègun,* gen. *-una* (14—16. v.) »profugus« (također u češkom, poljskom i ruskom, upor. slovenski toponim *Begunje),* odatle danas na -(äc): *bjegunac,* gen. *-unca* m (Vuk, 18. v.) prema *bjegùnica* (18. v.) = *bjegunka f* (to raširenje nastalo je prema paraleli *Slovenac-Slovenkd),* odatle deminutiv *bjegunce,* gen. *-Zeta* n.; na *-ica: izbjeglica;* na *-ar: bježanār* m (Vuk), gdje je *ž* mjesto *g* prema *bježati.* Postoji i radna imenica bez sufiksa: *prèb* odatle prezime *Prebeg.* Interesantan je kolektiv *bj'ežan,* gen. -í f (Vuk) »bjegunci«, odatle kolektiv na *-ija: bježanija f* (15. v.) »čeljad koja bježi«, također toponim *Bežanija.* Iz deklinacije na *-i* nastala je *bježanja* f »fuga«. Pridjevske izvedenice nisu brojne: na *-iv: bježiv* (17. v.) »fugax«, danas samo u *neizbježiv; bjegać,* pridjev i particip (16 — 18. v.). Apstraktum od *bijeg* je *bjekstvo* (13. v.). Postoji još *zbjeg* kao postverbal od *zbjeći se, zbjêgnem se,* pl. *zbjegovi* (M. A. Reljković), također toponim: *Zbêg* (Slavonija) i *Zbjeg* (Primišlje). Denominai: *obegôvat, -új em* impf. (Kosmet) »izbjegavati«. Prijenos u botaničku terminologiju je samo jedan: *bijeg vražji* (Šulek) »biljka hypericum perforatum«. Kako glagol i izvedenice idu i u vojničku terminologiju, Rumunji posudiše od Slavena: *băjenie* f »bijeg« < stcslav. *béžanue,* odatle radna imenica *băjenar* »bjegunac«, *a băjeni = a se băjenari* »pobjeći«, denominali su od *bežan,* gen. *-i* f; od *prêbêg* > *pribeag,* pridjev »fugitivus«, i odatle denominal *a pribegi* (»iseliti se«) i apstraktum na *-ia* > *-ie pribegie* f »bijeda«.

Lit.: ARj 1, 291. 376. 390. 2, 509. 4, 138. 8, 369. 375. *BI 2,* 833. *Miklošič* 12. *SEW* 1, 54. *WP* 2, 149. *Bruckner* 25. *Trautmann* 29. *Mladenov* 54. *Tiktin* 1248. Hamm, *Rad 21S,* 5. *Elezović* 1, 36. 2, 2. Lohmann, *KZ* 58, 208. Havránek, *Slávia,* 7, 782. Osten-Säcken, *IF* 24, 239. 28, 152. Bugge, *IF* 1,455. *Boisacq*[3] 1019. *Slawski* 32. Jireček, *Romanen* 1, 36.

blàbositi, *-im* impf. (17. v.) »mucati«. Ova stara onomatopeja, za koju postoji litavska paralela *balbãsyti,* danas se ne govori. Ide u grupu ónomatopejskih glagola u kojoj se opetovanjem sloga i glasova (upor. bug. *blabolja)* i variranjem samoglasova slika glagolska radnja. Sa *e* je srodno *blebetali, blebećem* impf, »ludo gogoriti«; sa *r: brbljati, -ām (brblâti,* ŽK). Za starost onomatopeje govori likvidna metateza u **bolbo(J)* i prijevoj *ь-e-o.*

Lit.: 1, 394. *Mladenov* 30. 35. *Miklošič* 17. *WP 2,* 106. *Trautmann* 24. *SEW* 1, 69. 117. Vaillant, *Gramm,* 1, 24.

blag, blaga (Vuk, 12. v.), sveslavenski pridjev iz praslavenskog doba »1° najstarije mu je značenje »dobar« očuvano u toponimu *Blagaj* na Buni (Hercegovina), 2° benignus, lenis, suavis (to je značenje danas općenito), 3* beatus«. Poimeničen je srednji rod pridjeva *blago* n, s razlikom u akcentu prema pridjevu *blago,* tako i u bug. *blago* i slovenskom *blago,*

dok u sjevernim slavenskim jezicima toga poimeničenja nema. Posudiše ga Rumunji *blaga* f (Erdelj) »bogatstvo« i Arbanasi u izvedenici *blegtur* »pastir«. Značenje i tu polazi od »dobar« u materijalnom smislu: »1° imanje, dobro, bogatstvo, 2° sermija, stoka (Vodice, ŽK)«, upor. *dobro* n »imanje« (v.). Odatle pridjev na *-ovit: blagòvit* (16. v.) »bogat«. Prilog *blago* = *blago* pored *blagoš* (Kosmet) je i uzvik: *blago tebi;* u Vodicama (Istra) *blăgor* sa *r* < *že.* Uzvik se očuvao i u starom lokatīvu *blaži meni* (Menčetić, istarska nar. pj.), upor. bug. *blaze,* rus. *boloze,* stcslav. *blaže* (upor. *tribe mi je,* ŽK), u Vodicama: *blaže mane* pored *blazar meni* (Rukavac). Vuk poznaje *blaško li si mene,* sa sufiksom *-tko* prema: *teško li si mene.* Slog *bla-* nastao je po zakonu metateze likvida < praslav. **bolgz,* upor. polj. *blogi,* rus. *bologo.*

Kako je pridjevu najstarije značenje »dobar«, najvjerojatnije je da mu je korijen **bol-* koji se očuvao u komparativu i superlativu *bolji, najbolji.* Dočetak *-gb* je sufiks ili formant, doduše rijedak, ali ima-za nj paralela u avesti *bgrgjaya* »reći nekome dobrodošlicu« < ie. **bhelgh-.* Upoređenje sa sanskr. *bhargãh* »svjetlost« < ie. *bhelg-* veli da je u korijenu ie. *bhel-* »sjati se«. Prema tome praslav. **bolgī* predstavlja o-prijevoj.

Izvedenice od *blagz* jesu ove: od *blâgo* n »thesaurus« određeni pridjev *blagajni* »ad thesaurům spectans«. Složeni sufiks je prema *tajni,* odatle noviji juristickí neologizam *blagajna* f »kasa«, raširen sufiksom *-ica: blagajnica* »aerarium«, radna imenica *blagajnik* m prema *blagajnica f;* pridjev na *-ski blagajnički;* također sa *-aonica: blàgaonica* f koja nije ušla u jezik. Te su riječi zamjena za *kaznbcb,* riječ koja se još govori u dubrovačkoj okolici, a živjela je kao posuđenica u arb. *kasnéc.* Od *blago* n još je izvedenica sa *-ar-* + *-ica* i *-as* + *-ica: blàgarica* f (Hrv. primorje) = *blagašica* »djevojka bez brata, te na njoj ostaje očino blago«. Od *blag.* u značenju *dobar* izveden je sa *-un* (kao *sladun, štedun, gorun) blagun,* gen. *-una* m »quercus conferia«, u bug. »vrsta kruške«; sa *-va: blăgva* f »gljiva boletus regia«, sa *-ónja blãgônja* »ime vola« (Drsník, Kosmet). Apstrakta *blagòca î* (17. v.) = *blagost* (13. v.) = *blagòta,* odatle *blagòstiv* (16. v.) »benignus«, *-blagostínja* f. Pridjev *blag* je značio i »kad se može meso jesti«, odatle pridjev na *-ъn: blažan* »mrsan« (Srbija, Milićević) i složenica *óblaž* m »štogod mrsno, maslo«, postverbal od *oblažati se* (Pirot, Srbija) i denominal *blagovati, blagujem* impf. (16. v.) »jesti meso > jesti dobro« (prefiks: *iz-},* bug. *blaguvam* »živim dobro« i odatle sa *-aonica* (v.) *blagovaonica* »trpezarija«; denominal *blažiti* (13. v.) (prefiks: *raz-,* Vuk) »carnes edere, uživati rajsko dobro«, odatle part. prêt. pas. *blažen,* danas pridjev u značenju »beatus« (> rum. *blajin* »wohlwollend, fromm, sanft«), poimeničen u *bláženac, -ak, -nik* m prema f *blaženica, (o)blaženiti, blaženstvo, razblažavati, -ažāvām* = *-ivati, -blažujēm* impf.

Veoma brojne su složenice sa *blag(o~)* kao prvim elementom zbog toga što se tim pridjevom prevode grčke složenice sa ευ- i latinske sa *bene, bonus* u kršćanskim terminima i što se tvore pridjevi i od njih izvedena apstrakta od sintagmi. Ali ima i samostalnih kreacija prema latinsko-grčkim tipovima, kao *blagdan* »dies festus« i »festus, sollemnis« odatle određeni pridjev *blagdānjī, blagdanski,* denominal *blâgdanovati* i *blăgdanost,* gen. *-ť.* Pravo je značenje »dan u koji se smije mrsiti«. Kalk od ευσεβής je *blagočastan* (13. v.) »pius« = u crkvenom jeziku *blagočestiv, -častiv* (Vuk), *blagočašće* (14. .i 15. v.) »pietas«; za ovaj pojam upor. i *blagovjeran; blagoćudan, -ćudnost* < »čovjek *blage ćudi«; blagodan* (18. v.) = *blagodanje* (16. v.); *blagotvoriti* (14. v.), *-tvõrje* (14. v.) kalk od *benefícium* = ευεργεσία (upor. *oblagodati* u Voltidija je, crkvena riječ *blagodejanie*); blagodáriti* (13. v.) (pref. o-) = *blagodarit* (Kosmet) je kalk od ευχαριστώ, odatle pridjev i imenica *blăgodar, -darac, -daran, blagòd-arje* (16. v.), *-darnīk, -dárnost f, -dárstvo* n. Nije potrebno uzeti da su to rusizmi. Prema *gratia* = ευεργεσία = *beneficentia,* a možda i prema stvnjem. *wola-tat,* danas *Wohltat* stvoren je oblik *blagòdjet* m i f, gdje je u drugom dijelu apstraktuim *dětb* od *djeti* (v.), odatle crkvena riječ *blagodetelj* (Obradović, bug.) »moral, krepost«. Elemenat *-dêtb* zamijenjen je danas s bolje razumljivim *-dat* u *blagodat,* gen. *-i* f (Vuk) = *blagodat bozi* »kiša« (Kosmet), odatle *oblagodatiti* (Vuk). Od sintagme čovjek *blage duše* > nastade *blagodušan,* od sintagme *blaga* (-dobra = plemenita) *roda: blagorodan* (13. v.), odatle *oblagoroditi* (upor. njem. *wohlgeboren),* od sintagme *ъ blago vreme* = εύκαιρος rusizam *blagovremen* i odatle prilog *blagovremeno,* koji se danas čuje i na zapadu. Mnoge od ovih prevedenica nijasu ušle u književni jezik, tako npr. ni *blagovoljan,* odatle *oblagovoljiti* pf., *blagòvolje* n »benevolentia«, kalk od *benevolus.*

Kršćanstvo je učinilo da je u narod prodro *blagoslov* m i f (Marulić) = *blagosov* (Kosmet, prevedenica od lat. *benedictio* = gr. ευλογία, odatle denominal *blagosloviti* pf. prema impf. *blagoslivljati* i s disimilacijom */-/ > 0-1 blagosiljati,* pridjev *blagòslovan* (također ŽK) i *blagoslòven.* Kalk od ευαγγελισμός (za lat. *Annuntiatió): Blàgovijest,* gen. -i (14. v., Vuk) sačuvan je u ovom obliku više kod katolika, kod pravoslavaca cslav. *Blagoveštenje* (13. v., i toponimi u Srbiji), paralelni je kalk za το ευαγγέλιον *blagovijest* (19. v.) »Kristovo naučavanje«, odatle *blagovijestiti* impf. (13. v.). Kako je rumunjsko pravoslavlje prvobitno bilo isto što i slavensko, nije čudo što se ove složenice nalaze i u starijem rumunjskom jeziku: *blagocestiv* »pobožan«, odatle *blagocestie* f »pobožnost«, *blagorodnu* »plemenit«, odatle *blagorodnicie* = *blagorodnie* f »plemstvo«; α *blagoslovi* i odatle *blagoslovenie í; blagoveșnic* »objavitelj« i odatle *blagoveștenie* — *blagovestire* f; a stcslav. *Ьla§ocinъnъ* > rum. *blagocin* »upravitelj crkveni koji potpada pod protopopa«, sadrži *blago* »thesaurus«. Ima u rumunjskom dakako i ovako stvorenih rusizama (kao i kod nas): *blagopaloșnie* f »izvještaj« < rus. *blagopolučenie, blagomanie* f »besmislica« < rus. *blagomatnyj.* Pridjev *blag* ima ulogu i u onomastici, ali izgleda da taj tip nije *f* star jer se ne da potvrditi. Vjerojatno je kršćanskog podrijetla (prema gr. ευχάριστος).

Lit.: ARj 1, 394-398. 407. 421. 423. 424. 432. 8, 381. 391. *Miklošič* 17. *SEW* 1, 69. 196. *Trautmann* 48. *Tiktin* 196. *Mladenov* 31. *Doric* 17. Joki, *Stud.* 105. *(SAW* 168). Isti, • *Unt.* 257. Vuković, *NJ* 3, 22-26. *Boisacf* 342. Jagić, *ASPh 22,* 521. *Ný l,* 63. Maretić, *Savj.* 4. Ribarić, *SDZb 9,* 132. *Elezović* 1, 48. Meillet, *Etudes* 278. *Mažuranu* 65. i si. *WP* 2, 172. 182. 214. *Bruckner* 31. *Slawski* 36. *Nilles* 1, 126-7. Jireček, *Romanen* 3, 8.

blána f »membrana, kožica, pergament« slovenska je riječ. Postoji još u bug. *blana î* »osušena goveđa nečist ili busen u obliku crijepa za gorivo«. Da je postojala nekada i u hrv.-srp., dokaz je toponim *Blanje* n, kolektiv na *-je* (v.), zaselak kod Kapeine u osječkom močvarnom kraju, koji odgovara polj. *błonie* »livada« (14. v.), rus. *Ъoionь* »livada uz obalu izvrgnuta poplavi«. Rumunjska posuđenica iz južnoslavenskoga: *blană f* »krzno«, odatle *blănar* i *blănărie* »vrst plesa«. Slog *bla-* nastao je po zakonu likvidne metateze iz praslav. **bolna* (upor. ruske i poljske citirane oblike). Uzimlje se da je osnova ista kao u *bolto* > *blato* (v.), s čime se ne slaže slovensko i rumunjsko značenje. Vjerojatnije je da je prijevoj od *bijel* (v.), upor. lit. *balnas* »bijel« i da je onomasiologijski riječ nastala po bijeloj boji.

Lit.: 1, 424. Bruckner, *KZ* 45, 353. *Slawski* 37. *Tiktin* 197. *Boisacq*[3] 1020. Schulze, *SAW* 1910, 787. ss. *Pleteršnik* 1, 31.

blankîtovan, pridjev na *-ovan* < *-ov* + *-ъn* (Vodice, Istra) »od svjetloplavog sukna« = *blakitan (ARj* veli da je iz češkoga). Na *-itta* > tal. *-etta blanketa* f (Žrnovo, Korčula) »vuneni pokrivač, kuverta«. Sa tosk. *bi-* > *bi-* na složeni sufiks *-ar* + *-ia bjankàrija* f (Cavtat, Dubrovnik) »rublje, veš«, na sufiks za pridjevske apstrakte *-ura bjankūra* f (Korčula) »bijelo mjesto na morskom dnu pogodno za ribanje«. Od tal. *bianchetta, biancheria,* izvedenice od *bianco* »bijel«, od frank, *blank.*

Lit.: ARj 1, 423. Ribarić, *SDZb* 9, 132. *DEI* 505. *REW*[3] 1152.

bläto n (Vuk) »1° jezero, palus, npr. *Skadarska blato, 2°* jako nakvašena zemlja, Kot = lutum, močvara, močvarna livada«. Prvo značenje postojalo je i kod panonskih Slavena prije dolaska Madžara, kako se vidi iz naziva *Blatno jezero (Kocьiъ, knęzb blatbnbskb),* madž. *Balaton,* njem. *Moseburch* »urbs paludarum« = *Plattensee.* Sa slav. *blato* prevodi se predslavenski naziv *Pelso* = *'balsa* (v. niže) toga jezera. Riječ je sveslavenska iz praslav. doba. Slog *bla-* nastao je po zakonu likvidne metateze (upor. polj. *bloto,* rus. *baloto).* Izvedenice su: na *-ьn: blatan* (15. v., Vuk), koji dolazi u sr. r. kao toponim *Blatno* — madž. *Balaton* i poimeničuje se sa *-ica* u toponomastici *Blatnica;* sa *-jača: blatnjača* f »njekaka jabuka« (Slavonija); sa *o- oblatan;* na *-ovit: blatòvit* (Vuk) »lutosus«; na *-av: blatav* deminutivi na *-ce: blăce* n »malo jezero«, vrlo čest toponim, u pl. *Blaca,* odatle pridjev *Blataška riva* u'Milni na Braču; na *-ance: blătance* i s udvojenim deminutivnim sufiksom *-asce: blatašce* (Bela, Stolić); na *-uljica, -usina: blatùljica* = *blatušina* (Vuk) »aqua palustris«; na *-ušac, -ušar: blatušac* = *blatušar* m »biljka berošus Leach.«. Izvedenica na *-uša Blatuša* je toponim; na *-arica: blatarica* f (Šulek) »heracleum sphondylium«; augmentativ na *-ina: blatina* (16. v.). Denominali na *-α-ti: blatati, -ãm* impf, »gaziti blato«; na *-i-ti: blatiti* impf. *(iz-, ò-, za-)* »kaljati, (is-)«, *oblačati* impf., iter, *oblaćivati;* odatle na *-ište blatište* (Vuk).

U toponomastici dolazi još s prefiksom *Zablaće* n < *zablatue,* i etnikum na *-janin* u pl. *Blaćani,* stari toponim.

Što se tiče postanja, nema jedinstvenosti među etimolozima. Fortunatov, Torbiörson, Trautmann i Schulze uzimlju da sveslavenskoj riječi odgovaraju u baltičkoj grupi pridjevi lit. *baltas,* lot. *balts* »bijel«. Tome se protivi Berneker. Ako bi se pristalo uz prvu grupu etimologa, onda bi se moralo uzeti dvoje: a) da je značenje »močvara, baruština, jezero« slavenska semantička inovacija,. b) da je praslav. imenica poimeničen pridjev. Semantički razvitak dobio bi se doduše natezanjem, ali ako se uzmu u razmatranje druge ie. i ne-ie. paralele, onda *izlazi: a)* da to natezanje nije nužno, b) niti treba misliti da je rečeno značenje slavenska inovacija, jer se nalazi svagdje i c) niti je slavenski oblik poimeničen pridjev. Na Balkanu nalazimo u rum. *baltă* = arb. *balte* = ngr. βαλτή, βάλτος u istom značenju. Ne može se raditi o posuđenici iz južnoslav. jer nema likvidne metateze. Nema druge nego uzeti da je u ilirotračkom postojao oblik **balta* s istim značenjem. Taj se oblik može uporedivati s trackim toponimom *Di--bahum.* Dosada su ustanovljeni ilirotrački i slavenski identiteti u rum. *gata* = *gotov* (v.), *măgură — gomyla* (v.). U rumunjskom *baltă* ima svoju leksikolog!jsku porodicu: *baltac* »mlaka«, pridjev *băltăreț* »močvaran« *(pasăre băltăreață* »ptica koja živi po močvarama«), *băltău (-au* = madž. *-o)* »velika mlaka«, *băltoacă* (Moldavija) »mlaka«, možda i *bîtlan* »čaplja«. Na apeninskom poluotoku dolazi ista riječ sa suglasničkom varijantom *pjb* (upor. *pojata* i *bajta* v.) s istim značenjem *palta* u Lombardiji = *pauta* u Piemontu = *palta* u Emiliji, svagdje u značenju »fango, blato«; u Toskani sa etruščanskim sufiksom *-enna: paltenna* = *pantena.* Taj je sufiks zamijenjen lat. *-ano: pantano,* kod Trogira *Pánton,* toponim. Na iberskom poluotoku mjesto *-ta* dolazi varijanta *-sa: balsa* po svoj prilici iberska ne-ie. riječ koja živi u španj. *balsa* »pièce d'eau, palus virgultis obsita«, zacijelo identična s toponimom u Lusitani)! *Balsa* »oppidum paludibus vastis cinctum« *(Plinije* IV, 110). U baskickom postoji *baltsa* »pantano« i toponim *Balsa-pe.* Ako se hoće baltička paralela, onda to Može biti samo lit. *bala* »mo[1] čvara«, bez *-to,* a pridjev *baltas* »bijel« ima da otpadne. Upor. *bálja* »lutum« u tajnom zidarskom jeziku U Bracigovu u Rodopima. U ovoj vezi dobiva i lat. *palus, -udis* = gr. πηλός, dor. πάλος < * παλσός i njem. *Pfuhl* svoje mjesto. Radi se o predindoevropskoj riječi koja se odnosi na močvarni teren: *^al-ta* sa *-a* prema **pal-ta\-ud\-o.* Na Krku postoji *bata* f (također Vodice, Istra) »mutna lokva, kal, kaljuža na cesti«. To je posuđenica iz istrorum. *baltă.* Još postoji kod Marulića *bieca* f »studenac = kaljuža« *(Judita* 3, 153) koja može da potječe iz romansko-dalmatske izvedenice na *-eus* od *balta,* ali kako riječ nije nigdje drugdje potvrđena, ne može biti izvjesnosti u tumačenju.

Lit. ARj 1, 394. 425. 434. 4, 138. 8, 378. 389. *Miklošič* 18. *SEW* 1, 70. *WP 2,* 55.176. *GM 25.* Ribarić, *SDZb 9,* 130. 155. *REW** 6177. *Mladenov* 33. Trautmann 25. Jireček, *ASPh* 8, 101. Isti, *Romanen* 1, 88. Bonfante, *BSLP* 36, 152. Bruch, *Gioita* 8, 83-85. Perušek, *ASPh* 34, 28. Trombetti, *AA 22.* Alessio, *Onomastica 2,* 201. Isti, *RIO* 1, 244. Isti, *StudiE* 19, 156. 159. Matzenauer, *LF 1, 'I.* Schröder, *PBB* 46, 166. Ribezzo, *AGI* 30, 52. Vasmer, *RSl* 4, 168. 8, 182. Buga, *RFV* 67, 232. Schulze, *SAW* 1910, 787. i sl. Rozwadowski, *RSl 2,* 103-4, Fraenkel, jFCZ 54, 294 — 5. *Slamki* 37. Fortunatov, *ASPh 4,* 579. *Gombocz-Melich* 1, 253.

blavìten, f *-tena,* pridjev (Cres) »plav«, unakrštenjem frank, *blao* s domaćim *pia eiьnъ,* izvedenica od *plav* (v.), srlat. *blāvus* > tal. *biavo.* Možda je *plav* (16—17.) dobilo značenje »modar« mjesto »žut, nažut, žućkast« unakrštanjem slavenske i romanske riječi franačkog postanja.

Lit.: REW[3] 1153. *DEI* 508. Tentor, *JF 5,* 203.

blävõr m (16. v., Vetranie, Prčanj, Metković, Šibenik, Hercegovina, Crna Gora) = *blahor* (Nevesinje) = *blāvūr* (Dalmacija) = *blaor* (Imotski, Podług kod Benkovca, Jagodnja, Crnica kod Šibenika) = *blaur* (Dalmacija) = (stezanje *do > o~) blör* (Dalmacija, Crna Gora, Jagodnja, Skadarsko jezero) = (asimilacija *b-v > b-b) blabor* (Trebinje, Dalmacija) = *brabor* (Nin, Tribanj, Dalmacija) = (disimilacija *l-r > 0-r) babor* (Martié, Žman, Rave, Smokvica na Korčuli, Rab, Poljica, Pag, Brač, Imotski) = *bavör* (Vuk, nar. pj.) »ophisaurus apus, pseudopus apus«. Izvedenice odatle *baborić* (Kolombatović), *blaborina* (Imotski), *bla(v)orina* (Ervenik, Koprivno, Sinj), *blavorak,* gen. *-rka* (Vetranie), *blavoruša* = *bloruša* (Crna Gora), *braborina* (Hrv. primorje). Pridjev na *-ьn > -an blävoran.*

Nalazi se još u arb. *bullar* »1° isto, 2° slijepac (Ulcinj)« i u rum. *balaur* »zmaj«. Iz uporedenja sa ova dva refleksa izlazi da je u početnoj suglasničkoj grupi *Ы* iščezao poluvokal s < *u* ili *o* u nenaglašenom položaju, da *v* ukida hijat u dvoglasu *au* — *ao,* da je arb. *a* refleks za taj dvoglas (upór. *ar* < *auruni)* koji se očuvao u rum. kako je po fonetskom zakonu (upór. *aur* »zlato«). Glede lat. *au* > hrv. *ao* upór. *laurus* > *javor.* Pretpostavlja se ilirska ili tračka izvedenica sa sufiksom *-aurus (Panes Masauri Dalmata, CIL* 5, 7893, upór. i *Metamus)* kojemu odgovara praslav. *-шъ,* od *bola* > arb. *bolle* »zmija« ili *belua,* možda u prasrodstvu s Homerovim πέλωρ »monstre« < ie. **queror,* lit. *keras,* praslav. *сагъ* (v.). Rum. *balaur* posuđeno je u *balàura* (Srbija, ta riječ nije termin za guštera, nego služi kao psovka); *blavor* je rijedak predslavenski relikt na Balkanu koji je zajednički s rumunjskim i arbanaskim.

Pučka etimologija na razne načine stvara nove varijante i adaptacije ove riječi. Dovodi se najprije u vezu sa glava: *glavar* (17. v., Vuk, Bilišane, Pelješac, Risan), odatle disimilacijom *gavor* (Boka kotorska). Jer »siše mlijeko«, obraća se u *glavosavac,* gen. *-vca* (Karlobag, Hrv. primorje). Unakrštava se s tal. *magnare* < *mangiare* »jesti«: *manjaur* (kod nekih pisaca; ne zna se, gdje se tako govori) = *manjur* (Split) = *majur* (Trogir) > *maur* (Split), sa *zmaj* u *zmajur,* sa *mrav* u *mravor* (Kolombatović), *mramor* (nar. pjesma), eufemizam (tabu) je *mrav* (Zadar, Bokanjac), *mravak* (oko Dubrovnika), valjda od oblika sa *mra-* netom spomenutih, a ti mogu biti i fonetski prijelaz *br-* > *mr-*. S promjenom *b* > *m* (upor. *somiņa* < *sabina},* sa *u* u nenaglašenom slogu i sa *-aurus* > *-avar* (kao u *Maurus* > *Mavar} : mulavar,* gen. *-vra* (Novi, Hrvatsko primorje, Sali na Dugom otoku, Žman) = *mulavar* (Malínská), augementativ *mulavrina* (Sali na Dugom otoku) = *manjavăr* (Žirje), *molâvar,* gen. *-varja* (slov.) = *molaver* (slov., Kras). Ta je varijanta zacijelo predslavenska.

Postoje za taj reptil i brojni domaći nazivi: kao *glasač* (Kaštel na Rabu), *gluvaja* (Dalmacija), *oškrap, skor, škor* (Crna Gora), *skorav* (Crna Gora, Vuk), *skornjačalšk-.*

Lit.: ARj 1, 135. 163. 212. 427. 448. 3, 183. 209. 6, 452. 7, 44. 147. Hirtz, *Amph.* 34. 35. 72. 90. 91. 93. 153. 181. *Pleteršnik* 1, 599. *SEZb* 13, 195. Skok, *ZRPh* 50, 512., br. 12. Jagić, *ASPh* 1, 431. Trombetti, *AA* 3, 22. 83. Ribezzo, *Croazia* 80. Alessio, *Onomastica 2,* 195. Vasmer, *RSl 5,* 152. *ZSPh* 6, 297. Pascu, *AR 6,* 212 (cf. *IJb* 10, 180.). 7, 555. Joki, *ZRPh* 41, 228 233. (cf. *IJb* 9, 71.), Deric, *PPP 'I,* 23. si. (cf. *IJb* 13, 161.).

blâzan, gén. *blázni* f, apstraktum po deklinaci j i ı, sinonim za internacionalnu riječ *skandal·* (zagrebački akcenat) = *skandal* < gr. σκάνδαλον, odatle denominal *skandalizirati (se).* Od *blazan* je denominal *blázniti* impf, »laskati« = *blázniti* »mamiti« (Krnica, Vodice, Istra), *oblaznìti* (Riječka nahija) »primamiti, přivábiti, razbluditi, razmaziti«, *rozblázniii, razblāzmm* (Lika, objekt *djecu)* »razbluditi«; *blažnjenje* n »adulatio«. Kod Stulića i Martića potvrđen je oblik bez *-нь: blaž,* gen. -į zacijelo stoga što postoje pridjevi: **Ыагнънъ* > (haplologijom) *blázon \ blaznen, blazniv* »adulatorius, stultus«, i odatle radne imenice na *-nik, -nica: blaznīk* m prema *blăznica* f. Iz tih pridjeva i radnih imenica rekonstruiran je oblik *blaz* f, odatle denominai *blažiti (se)* (18. v.) »laskati« i pridjev na *-Ijiv: blažljiv* »blasphemus«. Kao obično, apstraktum deklinacije t može prijeći u deklināciju *a: blázna* f (18. v.). Taj je prijelaz možda star jer se nalazi i u rum. posudenici *blázna* f »zabluda«, odatle denominal *a blázni* »zavoditi«. Ali rum. *blázna* f može biti i rumunjska kreacija.

Danas je ovaj apstraktum postao općenit samo u prefiksalnoj složenici ία-: *sablazan,* gen. *-azni* f (13. v., Vuk), pored *sablazna* f (18. v.) i u denominalu *sablazniti, sablaznim* pf. prema impf, *sablažnjavati (se)* (Vuk), *sablažnjevati, -žnjujem* (Transit) i pridjevu na *-jiv sablažnjiv* (19. v.) i na *-ьн *$ъЫагнънъ* > *sablazan, -zna,* koji nije ušao u književni jezik. Rumunji posudiše i prefiksalnu složenicu: *săblaznă* f i a *sablazni* u istom značenju.

Riječ *blazan* se nalazi i u drugim slavenskim jezicima, samo ne u baltičkoj grupi. Od nje postoje dvije hrvatsko-srpske inovacije: 1° umetanjem samoglasa *u* u slog *bla-* dobiven je napola onomatopejski glagol *bulazniti* »buncati«, upor. u'Krašiću *blázniti* »brbljati gluposti« i polj. *blazgonić* »brbljati«; 2° od *sablaz, -i* i *sablaza* f i denominala *sablaziti se* stvoren je prema apstraktima na *-st,* gen. -i kao *vlast, mast: sablast,* gen. *-i* f (18. v., Došen, Kanižlić, Peštalić) »scandalum, phantasma, prikaza«, odatle pridjev na *-ьn: sablastan* (18. v.). Slog *bla-* nije nastao po zakonu likvidne metateze jer se nalazi i u polj. *blažen* i rus. *Ыагень.* Etimologija nije utvrđena. Pedersen i Jokl je izvode od *bledp* (v. *Muditi)* »griješiti« sa sufiksom *-zn-* kao u *bojazan, -zni*

f. Ova etimologiji odlično pristaje semantički, ali ne pristaje fonetski, osim ako se uzme da je « u prezentu nastao po infiksu *n* kao *bçdo* (v. *biti)* a *bla-* da je prijevoj. Veza s lat. *flagitium* i *flagitare* i zend. *berega* »Sehnsucht« ne odgovara semantički.

Lit.: ARj 1, 427 i si. 8, 391. *BI 2,* 366. *Miklošič* 13. *SEW l,* 58. *Mladenov* 33. *Bruckner* 30. *Slawski* 36. Petr, *BB* 18, 281–5. Ribarić, *SDZb 9,* 132. *WP* 1, 180. Jokl, *ASPh* 28, 1. 27, 321. 29, 5. 11. si. *IF* 27, 321. *Pedersen 26,* 293. Petersson, *Balt. u. slav. Wortstudien* (1918). *Vasmer* 1, 90.

blàzina f (Vuk, Hrvatska) = *blazinja* (Marulić, Jačke) »1° drvena podloga, greda za rožnice na krovu, za opijen (v.) u kola, 2° matrac = perina u krevetu, jastuk (Hektorović)«, sveslavenska riječ iz praslav. doba. Odatle deminutiv na *-ica: blazinjica* (Marulić). U pojedinim slav. jezicima varira samo sufiks: *-ina* u slovenskom i hrvatsko-srpskom je augmentativan, dok je u rus. *bólozno* »dickes Brett« i kod Kašubą i Slovinaca *blozno* pridjevski u sr. r. te u specijaliziranom značenju »priječka u saonica«. Slog *bla-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Sa augmentativnim sufiksom *-ina* i sa oba značenja nalazi se i u baltičkoj grupi: lit. *balžéna,* lot. *bàlziêns* »razne vrste priječki kod brane, kola, saonica, pluga«, stprus. *balsinis* »jastuk«. Izgleda da su se u baltoslav. jezicima slile dvije slične osnove u istu riječ: ie. **bhel-* + *-g-* »greda« i ie. **bhelgh-* »jastuk«. Slijevanje je bilo omogućeno metaforom, jer se ;greda na kojoj počiva opijen, i greda na kojoj počivaju rožnice na krovu, mogu metaforickí shvatiti kao »jastuk«. Kako je riječ u značenju »perina, jastuk« termin iz više civilizacije, *blazina* je danas provincijalizam u hrvatsko-srpskom. U bugarskom uopće ne postoji. U tom značenju živi još u Hrvatskoj, npr. ŽK *blāzma* i kod ugarskih Hrvata. Posuđenice, koje dijelom potisnuše *blazinu* iz upotrebe, jesu: 1° turcizmi: *jastuk,* danas općenita riječ u hrv.-srp. < tur. *jazdik, minder* (Bosna) < tur. *minder,* b) romanizmi: *tunđela* f, *-ica* f (Dubrovnik) < *tugulella, kòptõ,* gen. *-ala* m < capitale, c) germanizam *vanjkuš* (Hrvatska) preko madž. *vankas* od njem. složenice *Wangekissen,* u kojoj je drugi dio romanskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 427. *Miklošič* 18. *WP 2,* 181 183. *Trautmann* 25. *SEW* 1, 70. 449. Bruckner *KZ* 46, 231. 233. Skok, *ZRPh* 54, 495. *REW** 1632 Iljinski, *JF* 5, 187. Willman-Grabowska, *Symbolae grammaticae Rozwadowski2,*131 —142. 167. i sl. Solmsen, *IF* 30, 46. Petersson, *Balt. u. slav.,* 1916. Matzenauer, *LP* 7, 7. Posch, *WuS* 16, 36. *Lokotsch* 940. 1464a.

Blaž m (15. v.) = *Blažij* (15-17. v.) = *Blasij* (13. v.) = *Blažie* (prvotisak glagoljskog brevijara 1491) = (s deminutivnim lat. sufiksom *-ulus* > tal. *-oío} Blasul* (15. v., Veli otok kod Zadra) = (s grčkim izgovorom *b* > *v) Vlasij, Vlasije, Vlasi* (indeclinabile), *Vlas* = (hipokoristik sa *h* mjesto í prema tipu *duh-dusï) Vláho* (Dubrovnik). Od gr.-lat. *Blasius,* tál. *Biagio.* Hipokoristici *Blaže, Blážo, Blaško* (15. v.) mogu potjecali i od *Blažimir, Blagoje.* Prezime *Vlahovio* nije dubrovačko. Zbog toga ne potječe od *Vlàho,* nego od *Vlah* (v.). Prezime *Blažiolović* (1496) sadrži deminutiv *-olus.* Upor. tál. *Biagioli.*

Lit.: ARj 1, 424. 430. *ASPh* 14, 234. Šturm, *CSJK* 6,81.

blebètati, *blebećem* impf. (Vuk) (prefiks *raž-,* Lika) »govoriti koješta«. Odatle pridjev na *-Ijiv* (v.): *blebètljiv* i pejorativna radna imenica na *-alo, -aš, -uša blebetalo, blebètãs, Ыebetuša* f »muško, žensko čeljade koje blebeće«. Onomatopeja lat. tipa *battus* sa sufiksom *-et-a--ti* (v.). Upor. s istim glasovima lit. *blebenti.* U čakavskom *bleba* (Pazin) »mulier garrula« i odatle *blebuša,* posljednje posuđeno u Trstu i Kopru *bleussa* »ludo žensko«.

Lit..· *ARj* 1, 434. Štrekelj, *ASPh 26,* 410-411. *Boisacq*[3] 111.

blejati, *blejim* impf. (Vuk) (prefiksi *iz-, raž-, za-)* »1° o glasu ovaca, 2° ludo govoriti, brbljati (Lika u vezi sa *raž-), У* kukati za nečim (Kosmet u vezi sa *za-}«.* Sveslav. onomatopeja koja postoji ne samo u baltičkoj grupi nego i u drugim ie. jezicima, upor. srvnjem. *bloejen.* Jat, koji bi imao nastati iz *ê* (upor. lot. *blēju, blēt),* nije se razvio po zakonu baš zbog toga što je glagol onomatope)skog podrijetla, pa *e* bolje oponaša ovčji glas nego *ie, ije* ili i. Kao onomatopeja postoji i s glagolskim sufiksom *-k-a-ti,* kao i druge onomatopeje: *blékati* impf, prema pf. *bliknuti,* odatle postverbal *blêk* m i *buka* f sa hipokorističkim akcentom *bleka* f »luda« (Boka); odatle i pridjev na *-ast bttkast* u značenju »stultus«; zatim sa *-ë-ti: bUčati, ЪШIm* (Stulić, Kavanjin, narodna pjesma) i pridjev na *-ьn: blečan* (ovca, Pjevanija). Ista onomatopeja dolazi i u varijanti bez *1: beka* f »ime ovci«, *heknuti* u istom značenju u kojem i *bleknuti,* također sa sufiksom

-etati': bekètati. Pridjev na *-αv bèkav* »mucav«, poimeničen sa *-(a)c: békavac,* gen. *-avca* pored općeg značenja »balbus« dolazi i kao prezime (Travnik).

Lit.: ARj l, 434. 435. 4, 138. *Miklósié* 14, 415. *SEW l,* 59. 60. *Trautmann* 34. *WP 2,* 120. *Elezović* l, 184. Uhlenbeck, *PBB* 20, 325-8. Matzenauer, *LF* 7, 9. *GM* 38-9.

blëk m »krpa«, pl. *bleki,* slovenska, čakavska i hrvatsko-kajkavska riječ (Belostenac, Voltiđi), na Cresu u deminutivu na *-it: bIecìc* m »krpica«; < njem. *Fleck* > *Fleckerl* u hrv. i srp. gradovima.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 317. Tentor, *JF 5,* 203. *SEW ì, 59. Miklošič* 14. *Striedter-Temps* 123.

blënuti, *hlenem* impf. (17. v., Barakovič, Srbija, Kosmet) (prefiks *za-)* »gledati bez svijesti«. U tom je obliku možda zamukao glas *h,* kako se vidi iz *zablehnuti se* (Vuk, Crna Gora) u istom značenju, odatle pridjev *zàblehnūt* (Vuk) = *zàblenut.* Postoji još i glagol na *-i-ti* od osnove *bleh- : zabUšiti se, zablēšīm se* (Boka) = *zabušit se* (Kosmet), *ublešit se* (Kosmet) »zabezeknuti se«. Osnova *bleh-* je varijanta od onomatopeje *bIe-* u *blejati^.); blenuti* se može dovoditi u vezu i sa *bljenuti* (v.).

Lit.: ARj l, 435. *BI 2,* 762. *Elezović* l, 184. 2, 376.

blihati, *btiham* (Vuk) impf. »1° inundare, 2° bljuvali, 3° imati proljev« = *blijati* prema *bliknuti, -něm* pf. prema impf, *blihnivati* »1° perfundere, 2° pljusnuti«. Odatle postverbali *bliha* f »pljuska« i *blihna* f »alluvies« = *blinja* »nizina u koju se voda stiče s brda i na njoj duže ostaje«. Posljednje je hidronim i odatle toponim *Blinjski kut.* Upor. još u bug. *k* mjesto *h: bličđ, bliknuva, bliknã, blík(v)am* »sich ergiessen, strömen«. Za dalje moguće veze v. *bljuvali.* Sinonim za *pljuska* nastao je prema imitaciji vodenog zvuka.

Lit.: ARj l, 436. *Miklošič* 14. *Mlađenov* 34. *SEW* l, 61. *WP* l, 211. Matzenauer, *LF* 7, 8. *Boisacq*[3] 1031.

blijed, *blijeda* (Vuk), sveslavenski pridjev iz praslavenskoga doba za bijelu boju lica. Ekavsko *bled* i u čakavskom (ŽK). Upor. lit. *bleid-nas* »blijed« i *blaivas* i lot. *blinda* »pronošeno tkivo«. Jat je nastao iz ie. diftonga *oi* ili *ei* ili *ai* od ie. osnove *bhlei-* »sjati se«. Semantički posvema odgovara anglos, *blat* i njem. *blass* te alb. *blehurë.* Poimeničen je kod Kavanjina *blijed* m »bljedilo«. Odatle pridjev na *-ъn: btijèdan* (Vetranie); na *-ovit: bljedovit,* deminutivni pridjev na *-jahan: Medan* (također ŽK); na *-ičast: bledičast* (istočni govor); od sintagme *blijeda lica: bljedolik;* apstrakta na *-«/a: blijednja* f, na *-ost: blijedost = blijednost;* na *-oca: bljedoća* f; na *-ina: bljedina;* na *-ilo: bljedilo* n = *bledilo* (Kosmet); denominali na *-e-ti': blijedjeti, -īm (iz-, o-, po-, pre-, pro-} = biedēt* (Kosmet); na *-i-ti: blijediti (o-), obledivati* (Belostenac). Imenica kadšto služi za uporedenje: *blijed kao krpa* (v.).

Lit.: ARj 1, 437. 456. 4, 138. 7, 397. 406. *Elezovič* l, 48. 2, 121. *Miklošič* 14. *SEW* 60. *Mlađenov* 33. *Bruckner* 28. ÍCZ 45, 325. *Slawski* 34. *Trautmann* 34. *WP* 2, 217. Matzenauer, *LF* 7, 9. Kostie, *Njf* l, 237. *GM* 39. Uhlenbeck, *PBB* 22. 536.

blijesak, gen. *-ska* m (o-), ikavski *blîsak* (ŽK, Vodice /Istra/ *blìsak)* »svjetlost od groma, munja (Vodice)«; *blijeska* f (Vuk, Risan) = *bl'ije šnjāk* (Crna Gora) »svjetlucanje pred očima«. Paralela iz baltičke grupe: lot. *blaiskums* m »mrlja« dokazuje da je jat nastao iz ie. diftonga, i to od ie. osnove *bhleiǵ- : bhloiğ-* raširene s inhoativnim formantom *-sk-.* Odatle pridjev na *-av: bleskav* (Belostenac) = *bliskav* i poimeničenje na *-ica bliskavica;* denominali na *-ë-ti: bliještati, -lm* impf. (16. v.) = *blēštet, -īm* (Kosmet, *za-)* = *bliščat, -im* (ZK, *sunce blišći);* na *-i-ti: blijeŠtiti* impf. (Vuk, *o-)* = *blíštiti* (Vodice) prema iter, *obljeŠtivat;* na *-α-ti* i *-nu-ti bl(i)jeskati = bliskati, -ska* (za *Wetterleuchten)* »sijevati« (17. v., ŽK, Vodice, Istra) impf, prema pf. *blistati* (Vodice) »sijevnuli« (ŽK, također metaforickí »dati zaušnicu«); *blj'èsnuti* »razvedriti se« (Ljubiša) i *bljenuti* (Srbija: *bljenulo sunce* »zasjalo«, zacijelo preko **bljehnuti).* Od osnove glagola *bliještiti* apstraktum je *blještilo* n (17. v.) i pridjev *bljeŠtiv* (Stulić). U kajkavskom se umeće *ť* u sufiks u *blesikati, -am* (onomatopeiziranje, Belostenac, Jambrešić, Stulić), odatle *blesikavica* f »munja«. Rumunji posudiše iz južnoslav. *bleskb* > *bleasc* »životinjska duša«. Taj interesantan semantički razvitak nije objašnjen. Govori se i za čovjeka: *fără bleasc* »bez daha«. Mjesto ie. formantą *-sk-* stoji u ovoj osnovi i *-st-.* Ovaj je vezan uz prijevojni štěpen *i* (nije ikavizam kao naprijed u *blišćati):* pridjev na *-av: blistav,* poimeničen na *-(a)c* i denominal na *-α-ti blistati (o-,* iter. *oblistavati).* Upor. rus. *blistatb.* Ovaj prije-

vojni štěpen nalazio se i u stcslav. *bliskb* »sjaj«. Niži prijevojni štěpen *bltskt* očuvao se u stč-'š. *blesk,* gen. *blsku, a* postojao je i u starom hrv.-srp što dokazuje denominal na *-α-ti: huškati se.* Upor. stcslav. *bhštc, bhštati.* Pored toga polj. *lysk* i *błysk* »sjaj, munja« nalazi svoju paralelu i u *hskb* prema *bhskb: blěskb* u stcslav. Odatle denominal na *-i-ti lăsați se* »sjati« (ŽK); na prijevojnom štěpenu z i s umetnutim *i* (v. gore) *lisikati se* (Krašić).

Lit.: ARj 1, 438. 439. 440. 456. 7, 398. 399. 406. Ribarić, *SDZb* 9, 162. *Elezović* 1, 49. 184. *Miklošič* 15. *SEW* 60. 63. *Bruckner* 29. *KZ* 45, 47. *Slaviški* 34. 37. *Mlađenov* 35. *Trautmann* 34. *WP* 2, 212. *KZ* 56, 201. Scheftelowitz, *KZ* 54, 234-5. 56, 184-5. *Boisacq*[3] 1029. Sütterlin, *IF 25,* 62. Leskien, *ASPh* 1, 58. Machek, *RES* 23, 63-4.

blíž, *bliza,* sveslavenski pridjev iz praslav. doba, bez paralele u baltičkoj grupi, »propinquus«. Odatle prilozi: *bliz, blizu (iz-, o-, po-'), blizo* (ŽK), *izbliza, üblizo* (Kosmet); pridjevi: 1° na *-ъk* (koji se u komparativu i superlativu gubi): *blizak, bliska* prema *nizak', 2°* na *-ъn: blízán, blizna* postoji samo u toponimiji *Blížna* f i u određenom obliku *blizni* (Kosmet), proširen sa *-ji bližnji* (13. v.) »propinquus, vicinus (i kao imenica)«; *obližnji* (Vuk), inače je poimeničen u značenju u kojem i poimeničenja na *-(a)c: blizanac* (Vuk) = *bliznac* = *blizanak* = *bliznãk* (Crna Gora) prema f *blizanica* = *bliznakinja* (Kosmet) = *bliznica* = *blizanka,* coli, *blìznad,* gen. -г; na *-ik: bliznīk, -ika* (Piva—Drobnjak); na *-e,* gen. *-eta blizne,* gen. *blîzneta* (Vuk) = *bliznače, -četa,* pl. *bliznačići* (Kosmet). Toponim je *Bliznec* kod Zagreba. *Blizni* f. pl. (također bug.) je tkalački termin »vitium telae«, koji posudiše i Madžari *(bëlëzna).* Još treba naročito spomenuti *bliznica* f (14. v.) za »nado, čelik, acel, ocal, ocilo« u Starom Vlahu. Tu izvedenicu ne dovodi Miklošič ni u kakvu vezu sa *blizi,.* Semantički razvitak ne da se pravo objasniti, a ne nalazi se ni u jednom drugom slavenskom jeziku. Nije objašnjena ni veza sa *blizna* f »vitium telae«, niti sa češ., polj. *blizna* f »Narbe, cicatrice«. Moglo bi biti da je u ove tri izvedenice očuvano ie. značenje »gnječiti, udarati« (v. dalje). Poimeničenje sa *-ika* (v.) *blizika\bližika* (Hercegovina) »čeljade iz rodbine *(ž* je iz komparativa kao u pridjevu *bližan* /17. i 18. v./ i u poimeničenju *bližnik* /16. v. /) = *bliznica* f »cognata«. Odatle *blištvo* n (16. v.) < stcslav. *blizbčbstvo* i *bliština* f; *bližnjak* »susjed« je poimeničenje na *-jak* (v.). Denominal na *-i-ti: blizniti (p-)* »geminos parere« i od *bliži: bližiti (se) (pri-).* Apstrakta na *-ina: blizinalbližma* pored *bliznina;* na *-oca: bližnoća',* na *-ost: bližnost.*

Ie. srodstvo nije lako utvrditi. Izgleda da je *i* nastalo iz ie. *i, a z iz* ie. palatala *ğ,* tj. da je *bliz* srodno s osnovom lat. glagola *flīgere* »pričvrstiti« kojemu odgovara u prijevoju lot. *blaiszit* »gnječiti, udarati«, kimr. *blif* »ballista«, gr. φλίβω »gnječiti« < ie. **btilîğ(u)* ili *bIIğuo.* Ako je ovo uporedenje ispravno, onda je semantički razvitak od »pritisnuti, pričvrstiti, gnječiti, udarati > bližiti (pri-)« isti koji i romanskom participu perf. pas. *pressus* od *premere,* koji je u romanskim jezicima sam i u vezi sa *ad* zamijenio lat. *prope:* tal. *presso* »kod«, fr. *près de* »blizu«, *après* »nakon« i gr. ^TX[1]) ἀγχοῦ »blizu« od glagola ζγχω »stežem«, koji je u srodstvu sa *uzak* (v.). Prema tome bi slav. pridjev i prilog bio izveden od ie. glagola koji je već prije praslav. doba nestao u slavenskim jezicima. Srodnost sa *flīgere* omogućuje donekle shvatiti također razvitak od *bliznica* »nado«, tj. »pričvršćeno, nadodalo željezo«. Isto tako í češ., polj. *blizna* »ožujak«, tj. »udarac«.

Lit.: ARj 1, 440-448. 4, 138. 8, 401. 402. *Miklošič* 34. *SEW* 1, 61. *Elezović* 1, 49. 2, 376. Vuković, *SDZb* 9, 380. *Mlađenov* 34. *WP l,* 217. *Gombocz-Melich* 1, 349. *Boisacq*[3] 1031. *Bruckner* 29. *REW*[a] 6742. Brugmann, *IP* 27, 269. i si. Scheftelowitz, *KZ* 54, 234. *Slamski* 34.

blúditi, *bludīm (na-, raz-, za-)* (14. v.) »varati se« = *bindet, bludīm* (Kosmet) »otvorenih očiju sanjariti«, sveslavenski imperfektiv iz praslav. doba; *u* je nastao iz velarnog nazala *ç,* kako pokazuje lit. *blandùs* »mutan«, stnord. *blundr* »san« i engl. *blunder* »greška«, polj. *błąd, błądzić,* češ. *blouditi.* Odatle postverbal *blud* m, f (14. v.) »error, spolni nemoral«; pridjevi na *-ъn: bludan* (13. v.), *bludni sin* i poimeničenje *bludnik,* odatle pridjev *bludnički,* prema *bludnica* f (14. v.) »meretrix«, *blüdnište* n, apstraktum *blüdništvo* n i *blúdnost* te denominai *bludovati* »luxuriari«. Kod Hektorovića i Barakovića *bluditi* prelazi u grupu primarnih glagola *blusti, bludem* (16. i 17. v.) prema *blésti* (v. dalje). U narječjima: *nabluditi* = *nabluđavati* (Lika) = *nabludovati* ima specijalno značenje »ugađati kome, milovati ga, maziti«, u Vodicama (Istra) *bluditi* »miješati vodu«, *zablúdili svinjan* »miješati svinjama hranu s mlijekom, vodom«, *zablūdet* (Kosmet)

»izgubiti svijest«; *razbludni, razlūdīm* (16. v.), odatle *razbludnih* m prema *razbludnica* f, postverbal *răzbluda í* »naslada« i deminutiv *razbludica* f; pridjev na *-m razbludan* (16. v.), odatle *razbludnost, izrazi* su dubrovačko-dalmatinske lirike. U Bruvnu je *ovca razbludnica* i *razbludnih ovan* »pripitomljen«, *razbluđivati djecu* »maziti«.

Postojao je i postoji prijevojni štěpen *ı:* stcslav. *blędo, blısli* > *blësti, bledém* (16. v., Držíc, Ranjina, Belostenac) pored *blestiti* (Mikalja, Stulić). Odatle *bledá f* »nugae«, pridjev na *-iv blediv* »nugax« i složenica *bledosloviti.* I taj štěpen ima u baltičkoj grupi paralelu: lit. *blįsti* »spavati«, lot. *blensties* »rđavo vidjeti«, iterativ lit. *blįsti* »smračivati se«. Ie. paralele su njem. *blind* i *blenden; blësti* je doživio razne varijacije jer je glagol pejorativan i uvredljiv pa izmjenom suglasnika dobiva veću ekspresivnost: *blêskati* »balbutire«, odatle *bleška* f (Vuk, Boka) »blesasto čeljade, muško ili žensko«. Tu je *-kati* od onomatopeje. Tako je dobivena osnova *bles- i* od nje pridjev na *-ast blesast* »stupidus« (Hrvatska, Dalmacija) i imenica na *-an: blesav* (Vuk). *Bl'enuti* pf. (17. v.) < **blednuti* uvodi и u osnovu, odatle *bléna,* pridjev na *-ast blenast* te na *-tav : blentav* (Bosna); *bluna* < **blud-na* ili možda prema *bun* (v., dočetak *-a* je prema *bena,* v.). Unakrštavanje sa onomatopejom *blekati* (v.) došlo je također do *izraza: bleka* (Vuk, Boka) »stultus«. Grupa *-sk-* od *bleskati* sonorizira se kao u *maska* > *mazga* (v.) u *blézgati, -am* (Hrv. primorje) »blaterare«, odatle *blezgarija* f i opet odatle *blezgariti.* Glede *zg* upor. *baljuzgati* (v.). I krivi se ikavizam pojavljuje *(e > i* kao u *saditi* ŽK za *štedjeti): blibiti* (Ranjina) i odatle postverbal *blída* f »falsum«. Kako glagol ima pejorativno i uvredljivo značenje, a uvredljive se riječi posuđuju (upor. *budala, bena šuft)* kao i kulturne, Madžari posudiše pridjev *bolond* »luđak« (upor. češ. pridjev *bloud).* Rumunji imaju dvije imenice koje idu ovamo: 1° *bleandă* f »strašilo za ptice« i 2° *bundă* f »Nesselausschlag«, upor. *Ыcaъ* »lenocinium«, oboje od prijevoja *bled.* Ovamo također *blîdnic* u Trebniku 1679. < cslav. *blcdbnikb* (disimilacija *n-n > 0-ri).* Naprotiv prijevoj *blņd-* zastupljen je u rumunjskim madžarskim slavizmima *bolind* »glupan«, odatle denominal α *bolinzi* »oglupaviti« i izvedenica na *-arifa: bolindariță* f »biljka datura stramonium«.

Lit. *ARj* 1, 435. 436. 451. 455. 7, 210. *Miklósié* 14. *SEW* \, 60. *Bruckner* 31. KZ 45, 324. *WP 2,* 216. *Tiktin* 200. Endzelin, *IF* 33, 97. Brugmann, *IF* 32, 193. Ribarić, *SDZb 9,* 132. *Elezović* 1, 49. *Slawski* 36. *Gombocz-Melich ì,* 462.

blustro n (16. v., Kašić) = *blustra* f (Stulić) = *bljusta* f (Kavanjin, možda štamparska greška mjesto *bljuslra)* = *blustar* (Terzić) »sudić u kojem se hrani pričest, mirisna mast, sudić u koji se meću glasovi«. Daničić izvodi od stvnjem. *bluostar* »žrtva«. V. *bljusti.*

Lit.: 1, 455. 457.

bluta f (16. v., Perast, Hercegovina, Dubrovnik, Smokvica, Korčula) »1° striš, bijelo što ostane na bačvi, vest (ŽK), mucor, 2° pokvareno vino« = *bluta* (Lovran, Istra) »3° Geschwulst bei Pferden« = *bljuta* (Budva) »maravan, pokvareno vino; bez ukusa, alkohola, mirisa i kiseline« = *bjüta* (Potomje, Pelješac) »pokvareno vino« = *bljuta* (Vodice, Istra; psovka: *bljuta te ubila)* »bolest koja se razvija životinjama pod vratom«. Pridjev na *-ьn* > *-an blùtan,* na *-av blütav.* Denominal (inhoativ) na *-iti blatiti se* = *blutaviti se* »mucescere«. Nalazi se još u arb. *blude* f »weisser Schimmel auf verdorbenem Wein«, ovdje kao posuđenica iz južnog hrv.-srp., i ngr. μπλοῦτα »roter Ausschlag am Körpert Od poimeničenog ž. r. part. preterita *abluta (abluere* »oprati«). Kako nema *u > i* kao u *murus > mir,* posuđenica je iz starodalmato-romanskog.

Lit.: ARj 1, 455. *ASPh* 34, 306. Ribarić, *SDZb* 9, 133. *GM* 40. *REW** 32.

Mutiti, *-lm* (Vuk, Risan) »govoriti koješta bez prilike«. Odatle radna imenica na *-îs* (v.): *blutlš,* gen. *-iša* »ko bluti«. Ne postoji u drugim slav. jezicima. Upor. ipak gr. φλύω »brbljati«, srodno s *bljuvali* (v.) i onomatopejom *bluzgati* i *baljuzgati* (v.).

Lit.: ARj 1, 455. *SEW* 1, 62. *WP 2,* 213. Wood, *MPh* 11, 315. si.

bljeČkati se impf, *(raz-)* »strepere«, kad se govori o blatu: *ojužio snijeg, pa se razbljeČkalo* (Lika). Odatle *bljeČkavica* f (Vuk, Dubrovnik) sinonim za *brčkavica,* što predstavlja poimeničen pridjev na *-av* (v.) s pomoću *-ica.* Onomatopeiskog postanja, upor. *bljuzgati.*

Lit.: ARj 1, 455.

bljüdo n (14. v.) »patina, zdjela, plitica« = *bljuda î* (15. v., Vuk, Ljubiša) = *bljud* m (Miklošič, bug.). Odatle radna imenica na *-ar* (v.) : *bljüdar* (samo Mikalja). Oblik, koji posudiše Rumunji : *blid,* pi. *blide,* slaže se sa *bljud.* Rumunjski

su deminutivi brojni: *bliduţ, -aşel, -isel, -ărel,* odatle na *-ar* < lat. *-arium blidar* m »ormar za zdjele«. Oblik koji posudiše Arbanasi: *blude* slaže se sa *bljuda* f. Iz gotskoga *biut>s,* gen. *biudis* »sto«, iz kojega potječe praslavenska posuđenica koja je i sveslavenska, očekuje se baš oblik *bljud.* Prema tome treba protumačiti rod *bljudo* n i *bljuda* f. Posljednji je stcslav., stpolj., hrv.-srp. i rus.-cslav. i može se protumačiti analogijom prema *zdjela* (v.). Neutrum je u stcslav., rus., ukr., oba lužická jezika i hrv.-srp.

Lit.: ARj l, 456. *SEW* \, 64. *Miklo'sič* 15. *Mladenov* 35-6. Bruckner, *ASPh* 42, 142. 45, 39. *GM* 40. *Obnorski* 5, 73. 1. *Kiparsky* 193. 296. *Stender-Petersen* 403.

bljusti, *bljudem* (sa-) impf, (samo kod starijih pisaca od 13. do 18. v.: Marulić, Hektorović, Gundulić; u današnjem književnom i saobraćajnom jeziku kao i u narječjima ne postoji) = *biustui* (Kavanjin) »čuvati«. Prešao iz primarne klase u klasu na *-α-ti: bljudati, bljudam* impf. (17. i 18. v.) i u klasu *-i-ti: bljuditi, -dim* (13. v.). Odatle postverbal *bljuda* f (Kavanjin) »custodia«, pridjev na *-iv bljudiv* »servabilis«, prilog na *-ьno: bljudno* »caute«, radna imenica na *-telj* (kao *prijatelj, krstitelj) bljustelj* (13. v.) = *bljustitelj* (Domentijan, Danilo), na *-ar bljudār* »custos«. Još postoji *nàblidovati, nàblidujem* (Dalmacija) »napastovati, dolaziti jedan za drugim, neprestano, češće obavljati neki rad«, ali je nejasan semantički razvitak iako bi se moglo raditi o *biju-* > *bli.* O kauzativumu *buditi, budim,* koji se nalazi i u lit. *baudinti* »probuditi volju za što«, bila je već riječ, kako što i o *bdjeti* (v.). Značajna je fonetska razlika. Dok je u *buditi* ie. diftong *eu* od *bheudh-* reflektiran sa *u,* ovdje je *eu* > ш > *lu* poslije labijala. Zbog toga se mora uzeti u *buditi* ie. prijevoj *eų-ou.* Ova fonetska razlika imala je za posljedicu semantičku varijaciju: **bhoudh-* > *buditi* dobila je kauzativno, faktitivno značenje »činiti da netko bdije, bude budan«, a *bljusti, bljudem* »biti budan > čuvati«. U lit. *bausti,* koje odgovara slav. *bljusti* u pogledu glagolske klase, diftong je *au* koji se ne slaže sa slav. *iu* nego sa M u *buditi.* Litavsko se značenje ne slaže također sa *bljusti* »čuvati« nego je »siliti, strašiti, kazniti«. Izgleda da je slavensko značenje prvobitno, a litavsko sekundarno.

Lit.: ARj 1, 457. 458. 7, 210. *Miklošič* 15. *SEW* 1, 64. *Trautmann* 32-3. *WP 2,* 148. *Boisacq*[3] 776-7. Iljinski, *ASPh* 29, 485-6.

bljušt m (15. v., Vuk) = *bljušč* (slovenski i hrvatsko-kajkavski) = *bljušt* (disimilacija *Ij-h* > *lj-st)* = *blust* = *bijuši* (čakavski) = *bljušć* (Smokvica, Korčula): »1° biljka tamus communis L., 2° asparagus (Smokvica)«; sveslavenski naziv za *bršljan* »hedera« (v.). Odatle izvedenica na *-(j)ur: bljüštür* m »trava nalik na lišće od duhana, ali nema stabla«. Kako su biljke *hedera* i *bryonia* otrovne, najvjerojatnije je da je *bljušt* postverbal od *bljuštiti* (v.), a ovo od *bljuvali* (v.). Na vezu s tim glagolom upućuje rus. *plušč,* koje opet stoji u vezi s *pljuvati (v.)—phvatb.* Ştim ruskim oblikom ide zajedno *pljušt* m (Vuk, Srijem, Bačka), sinonim od *bršljan.* I u ruskom varira *bljušč* i *plušt.*

Lit.: ARj l, 458. 10, 105. *Miklošič* 15., *SEW* 1, 64-5. *Bruckner* 30. *KZ* 43, 321. *Slawski* 35. Štrekelj, *ASPh* 27, 64. Iljinski, *ASPh* 29, 486. Trautmann, *Die altpreuss. Sprachdenk.* 312. Osten-Säcken, *IF* 24, 238-9. 33, 312.

bljùvati, *bij ujem (iz-, po-, u- /se/),* sveslavenski imperfektiv iz praslav. doba, »povraćati«. Iterativ na *-vá-: izbljuvávati, -vivati, izbljùvujem;* pf. na *-np: bljünuti (iz-,* 15. v.); deminutiv odatle *bljúcnuii.* Osnova mu je bila raširena također sa *-sk-* po konjugaci)! *-i-ti: bljúštili* »fastidire« = *bljúšiili* (Vodiče, Istra) (v. *bljušt).* Osnova je bila raširena i sa -s: odatle *bljûs (krvi)* m. Pridjevi se tvore na *-αv* (v.), ali osnova dobiva proširenje na *-l: bljutav* (također bug.), odatle *òbljutaviti* »postati bljutav«; na *-bk: bljütak, bljutka* (Vuk). Iz unakrštavanja ovih dvaju pridjeva nastaje *bljutkav* (Stulić, Kosmet, bug.), odatle *obljutkavìt* (Kosmet) »pestati bljutav«. Proširenje sa *-t-* pretpostavlja inf. **bljuti* (upor. ukr. *bljuty* pored *bljuvaty)* i odatle apstraktum **bljut,* gen. *-i,* na koji dođoše pridjevski sufiksi *-av* i *- bk.* Imenice : 1° od *bljuvanje* sa sufiksom *-bk: bljuvanjak,* gen. *-anjka* m (Vuk) = *bljuvânak* (Kosmet, disimilacija *lj-nj* > *lj-n);* *2*° raširenjem osnove s pomoću onomatopejskog *-ot* (v.) i dodavanjem sufiksa *-ъЂ: bljùvotak,* gen. *-tka* te dodavanjem *-ina* (za apstrakta) na *-ot-: bljuvotina* f (16. v.). Samoglas *u* došao je u infinitiv iz prezenta jer je u staro-crkveno-slavenskom infinitiv glasio s prijevojem б (upor. stcslav. *bľkvati* i češ. *bivati);* i spor. jednako postanje samoglasa *u* u *pljuvati* (v.). *lj* mjesto *l* je nastao iz diftonga *m* kao u *bljusti* (v.). Za ovaj glagol postoji u baltičkoj grupi paralela koja osvjetljuje semantički i fonetski razvitak slavenskog imperfektiva: lit. *bliauti* i lot. *bl'aût* »mukati, blejati, vikati« imali su

onomatopejsko značenje. Prema tome, slavensko značenje «povraćati, rigati«, koje prate razni zvukovi, razvilo se iz onomatopeje. Diftong *iu* razvio se iz ie. diftonga *eu* u *^bhleti-*.

Lit.: ARj 1, 457. 459. 4, 139. 8, 409. *Miklošič* 15. *SEW* 64. *Trautmann* 35. *Bruckner* 30. *KZ* 43, 321. *Boisacq*[3] 1030.

bljüzgati, *-am* impf. = *bjüzgat* (Cres) »1° pljuštati, 2° govoriti koješta bez prilike (sinonim od *baljuzgati, baljezgati,* v.)«. Odatle postverbal *bljüzga* (Krasić, ŽK) i pridjev na *-αv* (v.) *bljûzgav* (Lika) »koji govori koješta«. Taj je pridjev imao i drugo značenje, koje je potvrđeno u póimeničenjima: I sa -rar: *bljüzgavica* f (također slov.) = *bjuzgavica* (Cres) »1° jaka kiša, sinonim od *pljusak* (v.), 2° tekuće blato, kad se topi snijeg (Vodice, Istra)«; II sa *-tale: bljuzgavac* m »šljiva džanarika (v.)«. Od osnove *bljuzg-* sa -aca: *bljuzgača* (Srbija) »kruška jeribasma« (v.). Perfektiv je na *-щ- bljüznuti* »effundi«. Ie. je korijen isti koji i u *bljuvali* (v.), samo je ovdje raširenje *sk* sonorizirano kao u onomatopejama u *-zg-*. Taj proces je star jer se *bljuzgati* nalazi i u drugim slavenskim jezicima (polj. *bluzgać,* rus. *bljuzgatb).*

Lit.: ARj 1, 460. *SEW* 1, 65: Bruckner, *KZ* 43, 321. 45, 42. 48, 211. *Boisacq*[3] 1031. Wood, *MPh* 11, 315. sl. Scheftelowitz, *KZ* 54, 246-7. Iljinski, *ASPh* 29, 481. *WP* 2, 213.

bo (12. v.), sveslavenska enklitička čestica iz praslav. doba za isticanje i objašnjenje uzročnosti u uporednim rečenicama, »enim, naime, car, en effet«. Ne upotrebljava se u istočnom štokavskom govoru nego u zapadnim stranama (Dubrovčani, čakavski i hrvatsko-kajkavski) i ne stoji nikada na početku rečenice. Udružuje se sa sinonimnim *jer* u *jerbo* (Hrvatska, Vojvodina). Ide u baltoslavensku zajednicu, a nalazi se i u drugim ie. jezicima; *bo* je prijevoj prema *ba,* koje je postojalo i u južnoslavenskom kako dokazuje rum. *ba;* a i hrv.-srp. i sloven, *bâr, barem* = *barom* (ŽK) »tantum, dajbudi« (kao prilog za isticanje ograničenja može se tumačiti kao *ba + se,* upor. *da + i > daj* (v.) i *da + že > dar* (v.). Teško je uzeti da se balkanski turcizam iz oblasti priloga proširio tako daleko na zapad da je preplavio i čakavski te slovenski i hrvatski teritorij. Vjerojatnije je mišljenje da se u *bar, barem* radi o sličnoj pojavi kao u *češagija* (v.), tj. o unakrštavanju istoznačne slavenske i turske riječi, *bo* je ušao u vezu s demonstrativom sr. r. *to* u *tobože* (Vuk) = *tobože* ili samo *bože* (ŽK) = *tobož* (Srbija) »sinonim: *tokorse, korsem* (v.), *bajàgi* = *bojagi* (v.), *(koodaja* (v.), *kao da* (v.) »quasi, comme si«; u bug.: bez *to: boše, bože, božem, božém* »zašto to, weil, denn, quasi, als ob«. Ni u hrv.-srp. ni u bug. *-že* »pak« nije prešao u *-r(e)* zbog toga 1° što se *bo* + *se* pomiješao sa vokativom *bože* od *bôg* i 2° što postoji pridjev *tobožnji* »što ne biva doista nego samo da se čini; sinonim *tokoršnji* (v.)«.

Lit.: ARj 1, 461. si. *SEW* 1, 36. 65. *WP* 2, 136. *Trautmann* 22. *Tiktin 135. s\. Mladenov* 39. Isti, *Slávia* 10, 249. *Boisacq*[3] 1023. Person, *IF 6,* 247. *Slamki* 37. i sl.

bob, gen. *bòba* m (15. v., Vuk) = *bôb,* gen. *boba* (Buzet), baltoslav. naziv za kulturnu biljku koja od drugih ie. jezika dolazi samo u lat. *fába* i u romanskim refleksima odatle (tal. *fava,* fr. *fève).* U baltičkoj grupi potvrđena je samo u stprus. *babo* u femininumu kao i u latinskom. Prema tome je slavenska inovacija promjena roda od feminina u maskulinum. Ta promjena mogla je nastati zbog toga što se **boba* osjećalo kao hipokoristik. Upor. *pop* m < *popa* (= rum. *popa)* < πάπας (v.). *Boba* f (Vuk) sa hipokorističkim akcentom upotrebljava se u metaforickom značenju »malo što okruglo« = *boba,* gen. *bobe* (Kosmet) »zrno skuhana ili pečena kukuruza«, odatle deminutiv *bobica* f (Dubrovnik, Vuk) »sitna boba« = *bobica* (Vodice, Istra) »bacca«, odatle pridjev na *-(j)ast* i *-jav: bobičast* = *bobičav.*

Imenica *boba* ima brojnu leksikološku familiju: izvedenice na *-ika: bábika* f (Šulek) »biljka sedům telephium L.«; na *-ara: bobara* f = *bobàrica i* »rak koji ima bobu«; denominal *bóbati se, bobam se* impf. (Vuk) »dobivam bobe«; na -oš + *-ara: babosára* f (Srbija) »njeka krupna paprika koja nije vrlo ljuta« = *bobošarka* f = *boboška* f, pridjev odatle na *-av: boboškav;* na *-uc, -uša: bobuc* m = *bobuša f* »vicia narbonensis«; na *-ušac: bobušac,* gen. -sca »njeka biljka«; na *-uljica: bobùljica í* »1° pilula, 2° sujedica, pristići po licu i drugdje«, na *-unjak: bobunjak* »biljka veronica beccalunga«; na *-ii: bobii* (Buzet, Sovinjsko polje) m »l ° zrnje kukuruza koje ima još u sebi mlijeko, 2° maneštra, juha od bobica«.

Izvedenice od *bob* upotrebljavaju se više u pravom nego u prenesenom značenju: deminutivi na -(a)c, *-(a)k: bòbac, bòpca* i *bobok, bòpka;* pridjevi 1° na *-ъn:* u određenom obliku *bôbnî,* poimeničen sa *-ja : bòbnja* f (Vuk, Beograd) »zelena paprika koja se kuha za jelo« (v. naprijed *bobošara);* sa *-jãk: bòbnjãk* m (Šulek) »biljka sedum telephium«; sa *-jača bobnjača f* »(Šulek) biljka crassula«; 2° na *-ov: bôbov,*

poimeničen sa -ac: *Bobovac,* toponim; *-ina: bòbovina* «bobova slama«; sa *-ište: bòbovtíte* «mjestom bobom zasađeno«, također topnim; sa -r'ca: *babovića* f »bobova pogača«; sa *-nik, -njak: bobovnik* (16. v.) = *bobolnik* = *bobovnjak* »biljka sedum teephium L.«; za tu biljku ima Šulek i izvedenicu na *-ište bobište* n, dakako bez naznake gdje se govori. Zbog toga je nepouzdana. Značajna je još metafora *bôbuk* m »bulla« dobivena unakrštavanjem sa *klobuk,* odatle *bubučiti se* impf, »izbijati bobuke«. Čudna je izvedenica na *-ut bòbut* »viburnum opulus« zbog toga što je to onomatopejski sufiks *(šatut, škrgnt,* v.).

Kako je *bob* kulturna biljka, posudiše je Madžari u panonskoj nizini *báb,* Rumunji od đačkih Slavena i na Balkanu (čine. *bob)* u dva značenja »1° vicia fába, 2° zrno kukuruza«. U rumunjskim je narječjima ta posuđenica vrlo omiljela u botaničkoj terminologiji kao i kod nas: *bob* »lathyrus platiphyllus«, *bobelei* »cytisus«, odatle deminutivi *bobuleț, bobușor* i naročito interesantna radna imenica na *-ar* < *-arius* zbog značenja *bobar* m prema *bobar eas ă* f »vračar, -arica«. Još treba istaknuti da su Rumunji posudili i hipokoristik *boabă* < *boba* i odatle deminutiv *bobită* f, što dokazuje starost toga oblika. Arbanasi imaju svoj oblik baštinjen iz ie: *bathë* f »vicia fába«, deminutivna izvedenica na ie. *-ko* > *-the.* Značajno je za njihov oblik da ne poznaje reduplikacijų kao sveslavenski koji dokazuje da je ie. riječ bila prvobitno onomatopeja (ie. **bhabh-a).*

Lit.: ARj 1, 462. *Miklošič* 15. *SEW* 1, 65. *Bruckner* 32. *Trautmann* 23. *WP 2,* 131. *Mladenov* 36. *Elezović* 1, 49. Ribarić, *SDZb 9,* 133. *Tiktin* 202. Pascм 2, 182. *GM* 101. *Boisacq*[3] 1011. Stokes, *IF 2,* 171. Hirt, *PBB 22,* 235. Petersson, *LUA* nf. avd. 1, bd. 19., br. 6. Machek, *LP 2,* 158. Trojanović, *NJ* 3, 150-1.

boboluska f (Šulek, Cres) »biljka lathyrus latifolius L.«, opominje na *boboruška* f »borovo sjeme iz kravice, tj. šišķe« (Smokvica, Korčula) i na *bobolj* m (Šulek) »biljka asarum, ficaria ranunculoides«, za koju se ne zna gde se govori. Izvedenice od *bob* (v.) su moguće, ali to je teško tvrditi dok se ne dobiju potanja obavještenja.

Lit.: ARj **1,** 464.

bobòniti, *bobonīm* impf. (16. v., Marulić) = *bobònjati, -ām* impf, »govoriti koješta, brbljati«. Reduplikacija u osnovi tih glagola upućuje na onomatopejsko postanje. Na to upućuju i onomatopejski sufiksi 1° *-ot* u *bobot* m »potmuo glas, potmula vika«, odatle denominai *bobòtati, boboćem* impf. (17. v.) »crepitare«, 2° na *-ut* u *bobútiti* impf, »crepitare, klokotati«.

Lit.: ARj 1, 464.

boca f (17. v., Vuk, Dubrovnik, Perast, Božava, bug., slov.) »1° staklenka, flaša, 2° lopta« = *buča* = *buca* (Dalmacija) »1° lopta, zrno (Lika), 2° drveni kegel u *igri na buće«,* odatle *bucati se* (Lika) »kotrškati se bućama«. Upor. *buci,* gen. *buca* m. pl. (Risan, Vuk) »neka igra«. Deminutiv na *-itta* > *-etto boceta* (Dobrota) »stakleno zvono ispod kojega je cvijeće«. Na tal. deminutivni sufiks *-ino bocln,* gen. *-ina* (Dubrovnik), na augmentativni *-one* > *-un bocan,* gen. *-una* (Vuk, Dubrovnik, Perast, Crna Gora, Lika) = *bocûn* (Budva, Rab, Božava, Kućište, Krasić; »velika boca, demižun«, sa deminutivom *bocunić* (Lika). Odatle ispuštanjem početnog sloga i sa tal. *-etto cùnei* (Riječka nahija, Crna Gora, Ljubiša) »staklenka nalik na bocu«. Deminutiv na -r'ca *bočica* (18. v.), izvedenica na *-njak bočnjak* (Vuk, Crna Gora) »sprema za boce«, upravo poimeničenje na *-jak* od nepotvrđenog pridjeva na *-ъn : *Ьосьпъ.*

Balkanska riječ mletačkog podrijetla (mlet. *bozza,* 13. v,), cine. *bota,* ngr. βότσα/μπότζα. Varijante sa *u:* slov. *buč.* m »Fass«, *buča* f »bauchiges Gefäss, bauchiger Krug, Destilierflasche«; deminutivi na *-ъk bučka* f »Krüglein«, na *-ъk bucak,* gen. *-čka* (Vodice, Istra) »malena, drvena bačvica«, *buca* f (Srbija) »drveni sud za vodu«, deminutiv *bucica* (Dubašnica) »mala kablica«, *buča* f (Vuk, Dubrovnik) »1° stakleni okrugao sud za piće, 2° mjedeni sud, kao pola bukare (Dalmacija, Pavlinović)«, sa deminutivom na -r'ca *bucica* (Srbija), slov. *buča* »polič, pol bokala«, 3° bundeva (ŽK, Hrvatska, Slavonija)«. Na romanski deminutivni sufiks, koji može biti i *-ittus* > krčkoromanski *-at búcat* m (Vetranie, Dalmacija) pored *bucata í* = *bucai* (Potomje, Pelješac) »sud za vodu i za vino u lađi, na polju, žban ili buca«. Ovamo ide *vučija* = *fučija,* arb. *fuci,* sarakačanski *vutsi* < tur. *fuçi,* sve od ngr. ßoÜTcjov, deminutiv βοντσί(ον, βουτσία, βουτσιά. Upor. još arb. *boç, boce* (Gege)»runde Flasche, runder Körper, Ball« = *boča* (Dubrovnik, Cavtat, Potomje) »1° lopta, 2° drvena kugla«.

Oblici sa *c* potječu od mlet. *bozza.* Oblici sa *u* < *o* i *č* mjesto *c* mogu biti i starije riječi. Oblik na naglašeno *-i* pretpostavlja grčki

deminutiv na -iov. Izvjesno je da su se na Balkanu unakrštavali stariji i noviji oblici različitog postanja: srlat. *boda* < **bokya,* tal. *boccia* »1° vaso di vetro, 2° palla di legno da giuoco (oba značenja zastupljena u jadranskoj zoni)«, *bozza* »bottiglia, fiasco«, iz sjevernotal. = mlet. aree i zacijelo izvedenica na *-ia *buttia* od *buttis, *bottia* »palia«, v. *bačva, bukila* i *butilja.*

Ovamo ide i metafora na *-éti: razbucali se, -čim se* pf. »sasvim se naduti« prema impf. na *-va- razbučavati se* (Stulić) i možda *buć* m »Federohren, aurēs pennaceae«, odatle složeni pridjev *bućoglav* »capite crasso«.

Lit.: ARj ł, 466-467. 702. 705. 706. *ZbNŽ* 13, 141. Budmani, *Rad* 65, 165. *Pleteršnik* 1, 69. Zore, *Palj.* 216. Štrekelj, *ASPh* 14, 518. Perušek, *ASPh* 34, 34-35. Hirtz, *Aves* 29. Jagić, *ASPh* 1, 159. *Miklošič* 15. *SEW* \, 65. *GM* 43. 115. Meyer, *Ngr. 2,* 85. *REW*[3] 1191a. 1425. *DEI* 547. 579. Vasmer, *RSI* 3, 254. *FEW* 658.

bočan m (Mikalja) = *bočanj,* gen. *-čnja* (Stulić, Trstenjak) »ciconia, štrk«, nije hrv.-srp. riječ, nego su je leksikografi preuzeli iz polj. *bocian.*

Lit.: ARj 1, 467. Štrekelj, *ASPh* 31, 200. *Miklošič* 19. *ASPh* 30, 458. *Bruckner* 33. *Slawski* 38. *SEW* 1, 78. Christiani, *ASPh* 34, 311.

bodriti, *-lm* impf. (Vuk, Rijeka) samo u izrazu *bodriti škarice* (o dječjoj igri koja se njem. zove *Schere schleifen}* »oštriti«. Daničić'označuje taj glagol, koji nema nikakve veze sa *bodar* (v.), kao riječ bez sumnje tuđu, ali tal. *foderare* »navlačiti« od langob. *fõdr* > tal. *fodero* »futrąļa«, za koji Daničić veli da je dalo *bodriti,* nikako ne pristaje ni semantički ni morfološki jer u konjugaciji na *-i-ti* ima talijanizama samo od glagola na *-ere', correre* > *kűrit.*

Lit.: ARj 1, 471. 9, 215. *REW*[3] 3405 a.

Boduo, gen.-«/« m (Vuk, Margitic 1704, Pavlinović, Ljubiša) = *Bodul,* pi. *-i* m prema *Bodulica* i *Bôdulka* f (Istarska nar. pjesma, Hrv. primorje, Kvarner, srednja Dalmacija), etnik koji stanovnicima na kopnu označuje otočane u Kvarneru, Bracane i Hvarane. Sa sufiksom *-ъc* > *-äc Bodulac,* gen. *-Ica* m naziva narod Sinjske krajine i *Zagorja* otočane i primorce srednje Dalmacije u podrugljivom značenju. Kopnenim stanovnicima *Bódulj* su ljudi ograničene pameti, bez lukavosti. Margitiću, bosanskom franjevcu iz Jajca, etnik *Boduo* je istog reda kao *Šokoc* i *Ercegovac,* a Banovcu, dalmatinskom franjevcu (1747—1767), *Boduo* je pejorativan etnik istog reda kao i *Vlah* i *Kranjac.* Upor. izričaj *Boduli su pizde, a Kirci kurči.* Daničić je izvodio od tal. *botoló* »malo pseto, ljut čovjek pakostan«, čime se ne objašnjava suglasnik *d.* Od mletačkog pridjeva *badalo* »1° tonto, uomo grassotto, 2° uomo o donna piccoli e grassi, 3° (nei tempi del governo veneto) soldato oltremarino a piedi«, deminutiv *bodoleto, -ato* pored *bodai* --- *bàtolo* »piccolo cane vile e ringhioso«, nepoznate etimologije. Prema Mussafiji mletačka riječ ide u red s ostalim sjevernotalijanskim koje su »lauter Wörter, welche einen untersetzten wohlgenährten Mann gewöhnlich mit pejorativem Nebenbegriff bezeichnen«. *Boduo* ide prema tome u isti red kao i etnik *Bezjak,* koji je također prvobitno pejorativni nadimak.

Lit.: Mazutanić 2. Skok, *HE 2,* 704. *Boerio* 86. *DEI* 573. *REW*[3] 1182a. Mussafia, *Beitrag* 135., bilj. Štrekelj, *ASPh* 28, 482-483.

bogačonka f (Medumurje, Daničićev naglasak je nepotrebno štokaviziranje) »jabuka božićnica«. Bit će zacijelo isto što i *pogačona* = *pogačonka* f (Šulek, Podravina) = *pogačica* f (Zagreb) »neka jabuka«, posljednje i »neka kruška« (Šulek). Da se radi o metafori *pogača* (v.), nema sumnje premda je značenje aljkavo naznačeno. Sufiks je *-ona, -onka.*

Lit.: ARj 1, 479. 10, 479. Šulek, *Im.* 8. 22. 117-8. 301. 302.

bôganj, *gen.-gnja* m (Lastva) »mali prozor na kući koji se začepi krpom jer fiksnog zatvora nema (opreka: veliki prozor)«. Upor. *zbùgara* (v.). Možda < dalm.-rom. (leksički ostatak) *vacuus* > *vacus* (upor. *vaka* »Höhlung, Muschel«, Trento, *in bagu* Logudoro »umsonst«), ali dočetak ostaje neobjašnjen. Možda ovamo ide i *žbôgulja* f (Prčanj) »Art Muscheln, venus verucosa, cappasanta«, s tal. prefiksom *s-* < lat. *ex-* i našim sufiksom.

Lit.: Rešetar, *Stok.* 315. *REW*[3] 9115.

bogat, baltoslavenski pridjev, dalja izvedenica od imenice *bog* kad je značila »zemaljsko dobro, sreću« s pomoću sufiksa *-ato* (v.) (upor. lat. *fortunatus')* koji znači snabdjevanost, lit. *bagātas,* lot. *bagāts.* Nalazi se u svim slavenskim jezicima i iz praslaven. je doba. Odatle radne imenice na *-(a)c: bògatac,* gen. *boğaca* (16. v.); na -as: *bogataš, -os* = *-uš* (madžarski sufiks) *bogataš* (Vuk) = *bagātus* (ŽK), *-un* (romanski sufiks): *bogatun;* na *-iça, -nica:*

atica = *bogatnica* f; stari pridjev na *-ьn: bogătan;* apstrakt na *-ija: bogatija f* (ŽK); na *-stvo: bògastvo* n; na *-ıa: boğaca* f (18. v.); na *-itina: bogaština;* denominali na *-i-ti: bogatiti (o-, za-) (se),* na *-ē-ti: bògatjeti (raz-,* 13. v.). U rumunjskom kao posuđenica iz južnoslavenskoga *bogát* je istisnuo lat. *dives* i odgovara franačkoj posuđenici *rihki* > fr. *riche;* također cine. *buguţîle;* Arbanasi također *i bëgatshem* pored *pasun* (koji odgovara hrv.-‑srp. *imućan) = (mibugat = mugát* (Gege), odatle apstrakrum na *-ia: bageti* f »Vieh, Weidevieh, Lastvieh«.

Kao što je pridjev *bogat* važan za povijest značenja današnje imenice *bog,* isto su tako i druga dva složena pridjeva *(bahuvrihi): ubog* »πτωχός« i *nèbog* (Vuk, Hrvatska 15. v., također slovenski) »jedan«. Prvi sadrži prefiks *u-* (v.), a drugi negaciju *ne-* (v.). Ove složenice su sveslavenske, ali se ne nalaze u baltičkoj grupi. One pretpostavljaju za *bog* ne samo isto značenje kao i pridjev' *bogat,* nego i to da je današnja imenica *bog* bila nekada i pridjev. Prefiks *u-* bio je u kajkavskom identificiran s prijedlogom i prefiksom *vь* u poimeničenju sa *-ъc vbogec* (Habdelić) = *bogac,* gen. *bokca* »pauper« prema *bogica* f (Belostenac), također »njeka jabuka«. Odatle poimeničenje sa *-äc, -ar ubogać, ubogar* (15—19. v.), *ubožar;* sa *-nik: ubožnik* m prema *ubožnica* f (Kosmet) »prosjak, -inja«, sa *-niče, -ta: ubožnice* n, pridjev na *-ski ubdžnički,* i neologizam *ubožnica* f (Zagreb) »Armenhaus«. Arbanasi posudiše *ubogi* u dvije varijante: *vobak(e) = vapëkë* »siromašan«, odatle, *vapehtí = vabëzt = babëzt* f »siromaštvo«. Ovamo ide i *bogalj* m »kljast« prema *bogaljka* f sa sufiksom *-älj* u istočnim štokavskim govorima, u Kosmetu s tur. sufiksom *bogalïja = bogajlija,*

Pridjev *nebog* raširen je kao riječ smilovanja i saučešća, upor. *bolan, bona* (v.): 1° *nebarė* < *ne* + vokativ *kože* m = 2° *nebago* < *ne* + vokativ ž. r., u pi. za oba roda 3° *nebāzi* (ŽK). 1° i 2° govore se osobi kojoj se kaže *ti,* 3° osobi kojoj se kaže *vi;* također štokavski *ne~ bore,* u frazi *moj neboře* »zaista, uistinu«.Odatle kajkavsko poimeničenje na *-ec: nebožec* »jadnik, kukavica« i *nebogar* (jedanput) »siromah«. Odatle i poimeničenje na *-(j)ak: *nebožak* (češ. *neborák,* polj. *nieborak),* odatle rum. *năbîrgeac = navîrc-ă, neberează* »mare şi prost, velik i neotesan«.

Prema ovim podacima *bog,* gen. *bòga* (lokativ sing. *pò bozi,* ŽK) sveslavenska je imenica iz praslav. doba za koju nema paralela u baltičkoj grupi, ali ima u arijskoj (v. dalje). Značila je najprije: 1° sreća = 2° zemaljsko dobro > roba« (upor. crnogorski odgovor: *dobra ti sreća* kao odgovor na pozdrav *pomoz bog;* zatim češ. kolektiv *zboží* »roba« **szbožue* od **sъbogъ* = sanskr. *subhagu* »sretan« i slovenski izričaj *zlega boga vživa* »ide mu rdjavo«, ali ovaj se može i drugačije tumačiti, v. dalje *zao bog).* Prvobitni pridjev **bogъ* postao je već u praslavensko doba radna imenica u značenju »božanstvo koje razdljeluje sreću i zemaljska dobra po svom nahođenju«. Ovaj semantički razvitak je paralelan u arijskim jezicima: sanskr. *bhagas* »1° djelitelj, gospodar, 2° bogatstvo« odgovara posvema sveslav. *bogt,* što znači da je već slavenska riječ imala oba značenja, apstraktno i radno. Tome tačno odgovara u Avesti *baya-* »gospodin > bog«, i nperz. samo »bog«. Upor. i Ζευς Βαγαῖος, ime frigijskog Zeusa kojega apoziciju Trombetti ispravno uporeduje s iranskim *baya* »bog«. Ova je paralela tako uvjerljiva da su neki lingvisti (Jakobson) pomišljali da je *bog* posuđenica iz iranskoga koja je Slavenima došla preko skitskoga. Ali za to nema dokaza (Meillet). Paralelizam slavenskoiranski ide i u tom pravcu da se prema *izrazima iz* slavenske mitologije *beibog, crn(o)bog, daždbbogb > Dažbog, Dabog, Zao bog* (upor. Vukov izričaj *teško do zla boga, namučiti se do zla boga,* čemu odgovara slovenski izričaj *zlega boga vživa* »ide mu rđavo«) može zaključiti da je već u praslavenskoj mitologiji postojao iranski dualizam: *dobar* i *zao bog.*

Kršćanstvo je preuzelo smisao *dobroga boga* i odatle stvorilo deminutiv na *-ič* (v.) *božić* m »*mali bog > *Isus, Krist (upor. stčeš. *bozic* »sin božji«, i turski izgovor *bozuk,* Martié)« u imenu svetkovine *natale Christi.* U romanskim se jezicima ispušta dopuna *Christi* te samo *natale* znači »božična svetkovina«. Potpuni se izričaj očuvao u balkanskom latinitetu i odatle u arb. *kërshën delle (dite -ae kë(r)-shëndellave = dies Christi nataliś) = kshnëlë* »božić«, upravo »roždestvo Hristovo« = χριστογεννα (6. v.) u pravoslavaca, u narodnom govoru ispušteno je *rođenje božica* i *božić* (16. v., također slovenski u značenju »božično drvo«) postao je opća riječ za *natale,* u Brusju u pl. *božici.* Od *božić* su izvedenice: određeni pridjev na *-ъn: božični* (16. v.) = *božitnjī* (Vuk, Kosmet), poimeničen sa *-jak: božitnjāk = božišnjak* (ŽK) »veliki božični hljeb«, također »biljka helleborus niger«; sa *-ica božićnica* f »xenium«; denominali *božičovati, božićati se* »čestitati božić jedan drugome«. Prema ličnom imenu *Natalis* stvo-

ren je u Dalmaciji *Božieho* (14. v. — 17. v.) i odatle prezime *Božićković,* a u kajkavskom za ime mjeseca »decembra = prosinca« : *veliko-božićnjak* pored *božićnjak.*

Leksikologijska je porodica riječi *bog* veoma razgranjena. 2. r. na *-inja boginja* (17. v.) = stcslav. *bogyni* = na *-iça bòiica* (16. v.) je prevedenica prema lat. *dea.* Pridjevi: na *-ьn: bôžan, božná* »divinus« (Vrančić, Belostenac, Stulić), nije potvrđen u narodnom govoru; danas se govore samo s prefiksima *na-, po-: nabožan, pobožan.* Veoma raširen je na *-j: božji* (12. v.) = *boží* pored *bozi* (Kcsmet), koji ŽK upotrebljavaju i za pojačanje negacije *(niš bozi).* Poimeničuje se u *božjak* m »templar«, odatle toponim *Božjakovina.* Na *-en* samo od *božanstvo: božanstven* (15. v.): na *-ski:* prilog *baskì (Vuk,* Bačka) »ut deo placet«, odatle prilog *poboškice* (Istra) »po bogu« (pri zaklinjanju), izmijenjeno prema *bogme: pobognjice* (Rijeka); na *-ovski: bôgovskí* = *bogõvski* (Kosmet) »veoma dobar«; na *-anski* (v.): *božanski;* na *-ovit bogòviti* (Rijeka) = *bogòvetni* u izreci *svaki* '—> *dan* (promjena *i* > *e* nejasna je). Deminutiv i *bokčići* u narodnoj pripovijetci (Kosmet): *Bog sedí, a bokčići jedu kiselo mléko.* Denominali: *baziti* impf. (Vuk) »nazivati kome božju pomoć«, *bogòvati* iropf. (Vuk) = *bogovăt* (Kosmet). Apstraktum na *-anstvo* (v.): *božanstvo* (13. v.) = *božestvo* (Kosmet, crkveni oblik) = *basivo* n. Važna je izvedenica na *-jur: božur,* gen. *-ura* (17. v.) = *bažúr* (Kosmet) »1° biljka paeonia, 2° glomus, 3° bulla«, također toponim i antroponim i u izvedenici na *-ovac: Božurovac,* od pridjeva na *-ov božurov;* deminutivi na *-zk: božurak,* gen. *-rka* (Vetranie); na *-ić: božurić.* U f *božura* i deminutivu odatle *božurica* f (Vuk) znači »prasica koja se kolje o božicu«. Važnost te izvedenice dolazi odatle što se ova biljka zove i *perùnika f,* izvedenica na *-ika* od *Perun,* kako se zvalo vrhovno slavensko božanstvo, a ovo je baltoslavensko (v.). Prema tome, riječ *božur* omogućuje rekonstruirati povijest riječi. Riječ *bog* je mogla biti slavenska apozicija za *Perun,* a u toj apoziciji nije potrebno baltoslavensko slaganje. Riječ *božur* (i rus., stcslav. te bug.) dokazuje nadalje da je *bog* animističkim putem ušao i u botaničku terminologiju. Postoji za tu biljku i poimeničen pridjev *boza* (također bug.) = **bošja ruža* u panonskom slavenskom, odakle madž. *bazsa rózsa* »paeonia, Pfingstrose«. Rumunji posudiše *bujórlbojór, a* Arbanasi Gege *boxhúr* »mak«. To potvrđuje i izvedenica na *-iša* (v.): *bogiša* (Vuk, Dubrovnik) »iris germanica« i pridjev *božji* u vezi s apelativima *drivo, metvica, drevce, travica, cvit, mizica* (od *mensa,* v.), *plahtica, suzice, kašica* za razne biljke. Ovamo idu i nazivi iz faune za neke životinje: *božji list* »zmija« (Otok, Slavonija) ; *božji pijetao* = *božjak* »pupavac«, *žabica* itd. Za bolest epilepsiju veli se *božja oblast,* odakle haplologijom *božjast* f.

U oblasti složenica s imenicom *bog* treba spomenuti najprije kršćanske prevedenice : *theologus, -ia: bogoslov, bogoslovija, bogoslovlje* n; prema ovoj prevedenoj složenici stvoreno je *bogoštovlje* i pridjev *bogoštovan* (17. v.); *deipara* = Θεοτόκος f = *bogorodica* f (13. v.), odatle pridjev na *-in: bogòrodicin* (14. v.); *epiphania* = τα θεοφάνεια = *bogojáv-Ijenje* (Vuk) za *vodokršće* (v.); θ-εοστυγής = *bogòmrzak;* θεόφορος = *bogonosac* (13. v., Vuk), odatle pridjev na *-ьn bogonosan;* ovamo idu i teološki pojmovi *bogòmati, bogočovjek.* Brojne su složenice iz sintagmi: od *bogom* ili *po bogu: bogòbrat* (Ljubiša), odatle kol. *bogobraća* (Ljubiša); *bogosvat; bSgodãn* (Vuk 15. v.) = *bogodavan* (Vuk, Slavonija) = *bogomdan* (Kosmet); *bogòmio* = *bogumio* (17. y.) = θεόφιλος, također naziv za *babuna* (v.); *bogobojazan* (13. v.), *bogobojaž-Ijiv* (Kosmet) = *bogojažljiv* (haplologija od *bogobojažljiv,* Obradović, Ljubiša, upor. *boga bojažljiv* kod Belcstenca); od *boga radi: bogoraditi* impf. (Vuk) »mendicare«, odatle apstraktum *bogoradija* (neologizam); denominal *bògmati* = *bogmăt, -am* (Kosmet) od uzvika *bogme* < *bog me,* koji se upotrebljava za pojačanje tvrdnje; *bogòljuban* pridjev »koji *boga ljubi«; bogomolja* (Vuk) »mjesto gdje se *bog moliu;* odatle apstraktum *bogomóljstvo* n *(-mo-,* Kosmet).

I u antroponimiji, koja je nastala u vrijeme kršćanstva, ima kalka: *Bogdan* (13. v.), od (a) *deo datus,* odatle *bogdanuša f* »neka vinova loza bijela grožđa«; *Bòiidar* za *Theodoras;* odatle odmila: *Boža, Božo, Bože, Boško.* Prema ovima su stvoreni *Bogos(l)av, Bogumili Bogomil, Bogoljüb,* odatle hipokoristik na *-an: Bozan;* na *-oje: BoĘoje, Bogoš, Boguj, Boğun, Bogut.* Staroslavensko dvočlano ime na *-mir* ne da se dokazati. Prema tome će *Bogomir* biti neologizam. Imperativna složenica *Spasibog* bit će također novija kreacija. Odatle naša prezimena na *-ić, -ović, -ević: Bož(i)darević, Bogojević, Bogit, Božić, Božićević* itd.

Riječ *bog* je ušla i u tvorbu prijedloga u vezi sa ıs-, *za-: zbog* (s gen.) »radi, cijeća = cica«, *za bog* < *s bog(a),* upor. *stoga* i polj.

przebóg. Početno je *a* ispalo iz dva razloga, 1° kao *-a* u genitivu određenih pridjeva i zamjenica gdje se identificiralo sa deiksom *-a* (v.) i 2° u vezi *zbog toga* da se izbjegne kakofonija. Glede značenja u takvoj sintaktičnoj vezi upor. i tal. *per amor di dio. Bog* je izgubio u toj vezi svoje pravo značenje i izražava moranje: upor. *nema boga = moraš*.

Još treba spomenuti nejasan refren iz narodne pjesme: *oj dodo le,_ moj bozo le* (Vuk) koji upućuje na slavenski paganizam. Kako je kršćanstvo tabuiralo riječ *bog* prema židovskom uzoru da se *Jahveh* ne upotrebljava nego *jekova,* često se ne upotrebljava *bog* u potpunoj fonetici nego se *g* zamjenjuje sa *r*. Mjesto *bogme* govori se *bořme, tako ti bora* mjesto *boga; oj bora ti; ga bora miloga*. Upor. i gore *neboře* < *neboze* gdje je *že* > *r(e),* kao obično. *Bog* se upotrebljava dalje kao tabu za riječi koje po narodnom vjerovanju nije dobro upotrebljavati u pravom i direktnom smislu: *ako bog da* (Kosmet, Piva-Drobnjak) = *ko bog da* (ŽK) za pitanje »kuda?«. Upotrebljava se i u izričajima za čuđenje kao uzvici: *bog ves* (Piva-Drobnjak) za nešto u previkej mjeri *(ves* je nejasno). Uzvici *buksnam* = *budi bóksnam* govore se u čuđenju. Za isticanje istinitosti postoji uzvik i prilog *vjerdj- bog* < *vjera i bog* »zaista« (Piva-Drobnjak); *istina bog* (Hrvatska) »doista«; *kăboga, kăbogu* (Kosmet), prilog »kako valja« (npr. *ništa mu kăbogu nije)* < *kako bogu; naboga* »slučajno« (Kosmet); *doboga* (ibidem) »vrlo«, upor. *ništa pod bogom ne zna* (Hrvatska); *iznèdãjboga* (Vuk) prilog »iznenada«. Na koncu, od pozdrava s *bogom* > *zbogom,* koji se upotrebljava. pri odlasku, nastade u Mlecima naziv *sboghe* za naše dalmatinske vojnike u mletačkoj službi; odatle Nodierovoj noveli prezime *Jean Sbogar*.

Lit.: ARj 1, 478. 487. 479. 480. 485. 486. 565. 567. 568. 570. 573. 716. 4, 261. 7, 798. 795. 10, 137. 142. *Trautmann* 23. *SEW* 66. i sl. 78. *IF* 31, 407-8. *Miklošič* 16. 20. *WP 2,* 128. *Bruckner* 71. *KZ* 46. 230. *ASPh* 29, 121-135. 11, 125. *Slawski* 40. *REW** 5845. 73.15. *GM* 44. 50. 476. *Pascu 2. Elezović* 1, 26. 52. 140. 2, 376. 519. *Rohlfs* 2463. *Gombocz--Meüch* \, 316, Vuković, *SDZb* 10, 379. 381. Lovrich, *Osservazioni* p. 71. Jagić, *Književnik 2,* 179. Boissin, *RES 27,* 43. Jagić, *ASPh* 1, 435. 5, 1-14. 166. 20, 591. 31, 543. 551. Bulat, *JF 2,* 284. 3, 41-47. *ASPh* 37, 480, *Ný 2,* 134-136. 187. 1, 160. 4, 94. Fraenkel, *ZSPh* 11, 42. *Ciotta* 4, 21-94. Trombetti, *AA* 3, 21. Meringer, *IF* 16, 153. Mserianc, *RFV* 65, 171. Vasmer, *RSl* 4, 161. Jacobson, *Arier und Ugrofinnen,* Göttingen 1922. Meillet, *RES 2,* 149. 6, 168. *RSl 2,* 66. Mladenov, *ŘEŠ 4,* 191-192. Senn, Soter, *Religionsmss. Zeitschrift 4,* 1 — 16. 97 — 116. Šašel, *Mladíka* 14, 233. 273. 314. 351. Štrekelj, *ASPh* 12, 469. *Mladenov* 36. *ZbNŽ* 7, 125. Merlo, */ nomi romanzi delle stagioni e dei mesi* 176. Šimčik, *Napredak,* Sarajevo 1936., 156-8. *NJ* 1, 128-9. Nehring, *ASPh* 25, 66. si. Hujer, *LP 46,* 181-189. 340-5. Grubor, *JF* 5,159-160. Bune, *NJ 2,* 213. Machek, *Slávia l,* 378. Vaillant, *RES* 11, 203-5. Brugmann, *Demonstrativa* 120. Jensen, *IF* 48, 120. Schulze, *KZ* 45, 190. 60. 138. Fay, *The classical Quarterly* 8, 50 — 60, *Boisacq"* 1010. Jokl, *Stud.* 5-6. Niederle, *Manuel 2,* 126-68. *Mihailā* 71.

bõgav, pridjev na *-av,* u izrazima *bogává ruka* »koja je otekla« (Dalmacija, *Kušar* 211), *štap bogav* »čvornat«, poimeničen sa *-ica: bogavica* f »ulozi, kostobclja«. Osnova *bog-* nije izvjesna. U madžarskom postoji ugrofińska riječ *bog* u značenju »nodus, čvor«, odakle bi mogao potjecali pridjev na *-av*. Madžarizam u Dalmaciji mogao bi se upoređivati sa *opravda* < *aprod* (v.) u Marulića. Daničić je uporedivao još glagol *bogošiti se,* koji nije dovoljno potvrđen (samo jednom, kod Vetranića). Stulić ima *razbogašati se* pf. i *razbogošiti se* (Gučetić) »naglo bujno porasti«. U madžarskom postoji pridjev *bogos* »nodusus, čvornat«. Kako se u bolesti *bogavica* zacijelo zaziva *bog* u pomoć, mogao bi biti i pridjev *bogav* kao i u *bogalj* (v.) izvedenica odatle, a *bogav štap* bila bi metafora prema *bogává ruka*.

Lit.: ARj 1, 490. *Oombocz-Melich* 1, 440. Bułat, JF 3, 41-47.

bògaz m (Vuk, narodna pjesma) »1° ždrijelo, klanac, 2° pređa u koju se riba hvata« (Vojvodina); također hidronim: potok *Bogaz* (gročanski srez, Srbija) i toponim *Bogaški Prijekop* (blizu Mitrovice), *Bogaz* (mjesto u Slavoniji). Vodenica na Zasavici (Srbija) zove se *Bogažnjača,* poimeničen nepotvrđen pridjev *bogazni* sa *-jača* (v.). Ovaj toponim pretpostavlja značenje »koš u vodenici gdje se žito sipa«, što *bogaz znači* u turskom. Apstraktum na *-luk: bogazluk* m znači »koža ispod grla, osobito u lisice u koje su ispod grla bijele dlake«. Opći balkanski turcizam: bug., rum. *boaz* i *bogaz,* arb. *bugas-zi,* ngr. μπογάζι u istom značenju (< tur. *bogaz* »1° grlo, guša, ždrijelo, 2° klanac, tjesnac«, tur. *bogazlik)*.

Lit.: ARj 1, 484. *GM* 50. *SEZb 5,* 1061. *Skaljić* 1, 111.

Bogdan, muško lično ime, potvrđeno vrlo rano i u dalmatinskim gradovima, hipokoristik *Bogde,* pridjev *Bogdanov,* vojvođansku prezime, poimeničeno na *-ič Bogdanović,* toponimi *Bogdanova* (ŽK), *Bogdanovac.* Nalazi se još u rumunjskom kao prezime i lično ime i u ukrajinskom horonimu *Bogdanska* »Moldavija«, tur. *Karabogdan,* nazvana po osnivaču iz Fogaraša. Značajno je da se u narodnoj pjesmi pominje *Jug Bogdan,* odatle *Jugović.* Osnivač rumunjske kneževine bio bi prema tome *sjeverni Bogdan.* Ime je kršćansko i teoforično. Davalo se prvobitno zacijelo djetetu koje su roditelji dugo željeli, pa im ga napokon *bog dao.* Prevedenica je od *Deodatus,* upor. prov. *Deusdet* > prezime *Daudet, Demde, Donadieu < donum a Deo, Deodat < a Deo datus, Dieudonné < Deo donatus* »voué à Dieu«. Sve su to prevedenice od hebrejskoga *Jonathan* »dar božji«. Druga varijanta te prevedenice je *Božidar,* hipokoristik *Božo,* prezime *Bozović, Božić* u Dubrovniku *Bosdari.* Tendenciju prevođenja hebrejskih teoforičkih imena započinju afrički kršćani koji prema njima stvaraju *Deo gratias, Quod vuit deus, Habet deus, Deutn habet.*

Lit.: ARj 1, 484 — 6. Jireček, *Romanen 2,* 33. 66. *Lebel* 119.

boginje, gen. *boginja* f. pl. (17. v., Vuk) »ospice (v.), kraste (v.), variolae«. Odatle pridjev na *-av: boginjav.* Od dnjem. pl. *Pocken* istog značenja a nepoznatog postanja, upor. ags. *pocc,* hol. *pok* »pustula«. U pučkoj etimologiji *Pocken* je dovedeno u vezu sa *Bock,* odatle prevedenice *koze, kozice* i pridjev na *-jav: kôzičav* (ŽK) u istom značenju. Kako se njem. *ρ* ne reflektira sa è u našim pozajmicama iz njemačkoga, može se uzeti da se umiješala riječ *bog.*

Lit.: ARj l, 480. *Miklošič* 416. *SEW* 1, 66. Matzenauer, *LF l,* 11. Bulat, *jfF* 3, 41-47. *Arambašin* 293 — 4.

boh m (Vodice, Istra) »najdeblja slanina na svinji«; također slov. *bah,* gen. *boha* »Speckseite«. Od nnjem. *Bache,* prema značenju u tirolosko-njem. i švapsko-njem. *Bachen* (upor. stfr. *bacon,* engl. *bacon* od frank, *bakko).*

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 133. *Pleteršnik l,* 21. *REW»* 889.

boj, gen. *boja* m (Bosna, Kosmet, Srbija) »1° rast ili uzrast čovječji, stas, 2° kat, sprat (Bosna), 3° red čega naslaganoga«. Odatle sa tur. *-li: bōjllja* m i pridjev »stasit« (Kosmet). Opći balkanski turcizam iste osnove od koje i *basa* (v.): bug. *boj* i *bojlija,* rum. *boiu,* čine. *boe í,* ngr. μπόγι, arb. *boje* f u istom značenju.

Lit.: ARj l, 596. *Miklošič* 16, *SEW* 1, 68. *Lokotsch* 527. *Mladenov* 39. *Elezović 2,* 501. *Pascu 2,* 113. *GM* 40-1.

bóјà[1] m (16. v., Belostenac) = *bdja,* gen. *-e* (Tivat) »krvnik, dzeļat, hahar, kocaņ«. Od tal. *boia* (15. v.) »isto«, lat. *bojae* od gr. βοήιαι (se. Sopai) »remenje od volujske kože«, od βοῦζ, gen. βοός »vo«. Semantički razvitak »krvnik < negve«.

Lit.:ARj 1, 506. *REW** 1190. *DEI* 550-551.

boja[2] f (17. v., Vuk) = *boja,* gen. *-e* (Kosmet) »1° farba (v., u kajkavskim krajevima), kolur (v.) /u Dalmaciji/, mast, mastilo (domaće riječi koje nisu mogle prodrijeti u opću književnu i saobraćajnu upotrebu), 2° svečano stavljanje boje na kosu djevojci prije udaje (Kosmet)«. Taj turcizam postao je danas općenit u književnom jeziku. U narodnoj se pjesmi opetuje *boja karaboja.* Odatle: indeklinabilni pridjev: na *-li* kao epitet u narodnoj pjesmi *bojali = bojànli (solufi, čibuk, dizgin, kuld);* upor. *bojalija* »vrč« u šatrovačkom jeziku; radna se imenica na *-ar* (v.) *bojar,* gen. *-ara* rijetko upotrebljava, češće na *-džija* (v.): *bojadžija* m (18. v.) = *bojadžija* (Kosmet), odatle pridjev na *-ski: bôjadzijskī,* na *-in: bojađžijin,* poimeničen sa *-ica: bojadžīnica* f »radionica gdje se masti pređa« i apstraktum na *-luk: bojadžīhk* m »stanje, zanimanje bojadžije« i skraćeni infinitiv *bojama* (Kosmet), imenica i prilog »1° u boji, 2° bojom prikriveno pravo stanje«; glagoli na *-ad-is-, a-tis-, -α-is-* -j- *-α-ti: bojadisati* (o-), *-šem* (Kosmet) = *bojatisati = bojaisati.* Prvi je oblik postao općenit u književnom jeziku pored domaće izvedenice *bojiti* (o-). Odatle radna imenica na *-ar: bojàisar — bojadisar* m. Opći balkanski turcizam *(boya, boyama,* od korijena *boj bot* »krv > boja«), koji se nalazi u svim balkanskim jezicima: bug. *boja, bojadžija, bojadisam;* rum. *boia, boia(n)giu, boiangerie,* arb. *boje* f; cine. *buiană* f, glagol *buisire, buiagi, buiagilie,* ngr. μπογιά, μποιατζήζ..

Lit. ARj 1, 506. 509. 516. 514. 7, 421. 423. *Mladenov* 42. *Lokotsch* 328. *Elezović* l, 53. *2, 5.* 501. *Pascu 2,* 114. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. *GM* 40-41. Živanović, *Venae* 14, 629. 772-3.

Bojana f rijeka koja *izlazi iz* Skadarskog jezera i izlijeva se u Jadran. Arbanaski naziv *Bune* (Gege) osniva se na dvoglasu *ua* < **Buane.* Taj se oblik osniva na našem *Bojana.* Najstarija potvrda nalazi se kod Livija *Barbenna.* Iz tog oblika ne može se izvesti *Bojana* jer bismo očekivali u slogu *bar* likvidnu metatezu kao u *marmor* > *mramor* i u *Scardano* > *Skradin.* Treba pretpostaviti disimilativni gubitak u formuli *r-n* ~> *0-n* i promjenu dočetka *-enna* > *-anna,* što je sve moralo nastati prije dolaska Slavena u ove krajeve: **Babánna; b* > vlat. *v* medu suglasnicima zamukao je kao u latinskim riječima arb. jezika: *kal* »konj« <*caballus, bubulcus*> *bulk,* tako i u rum. *cal; a* > ou nenaglašenom slogu nastao je kao u *Kolovare* < *Caballaria* (Zadar), *Lovran* < *Laurana, aurata* > *(l')ovrata* i u mnogim drugim primjerima; *j* zatrpava hijat.

I etnik na *-ьc* > *-ac Bojana* je toponim (Slovenija, kod Žumberka). Na *-ka bojanka,* naziv je ribe kod Krašovana.

Značenje riječi, ne može se ustanoviti. Dočetak *-annaj-enna* dolazi u etruščanskom. Korijen *barb-* je također predrimski. Loewenthalovo mišljenje da znači »more«, visi u zraku.

Lit.: ARj 1, 506-9. Skok, *ZONE* 4, 205. Barić, *SIRev* 3, 356 Skok, *Slav.* 267. Loewenthal, *ZONF* 5, 57 *(cf. IJb* 15, 102). Trombetti, *AA* 3, 91, Krähe, *Spr.* 93. *Mayer* 1, 76. 2, 19. Barić, *Ist.* 29—30.

bojati se, *bojím se* (13. v., Vuk) impf, je u svim slavenskim jezicima refleksiv. U baltičkoj grupi nije kao ni u njem. *fürchten.* U Kosmetu se govori *bojāt, bojím* bez *se.* Refleksivna zamjenica slavenska je inovacija. Ona izrazuje medijalno značenje, osobitu interesiranost na glagolskoj radnji. Apstraktum se tvori s pomoću rijetkog sufiksa *-zn: bojazan,* gen. *-zni* f koji se nalazi i u stprus. *biãznan,* odatle pridjev na *-ьn: *Ђo)агпъпъ* > *bojazan* koji je danas iščezao, a očuvao se samo u složenici *bogobojazan* (v. *bog)* i u *nebojãzan* (Vuk). Apstraktum odatle na *-ost bojaznost* f iščezao je također. Postoji kod nekih pisaca i skraćeni oblik *bojaz, -i* f, *nebojaz* m (Maretić) »svojstvo onoga tko se ne boji«. Taj je nastao ispuštanjem dočetnoga *-an* u pridjevu *bojazan.* Pridjev od *bojazan* f glasi danas samo *bojažljiv* i odatle apstraktum *bojažljivōst* f. Taj je nastao iz **bojazn* + *jiv* > **bojažnjiv* s istom promjenom kao *strašljiv* od *strašan* (v.), možda i pod uplivom od *plašljiv* (v.). Sa negacijom *ne-* postoji još *nebojaga* f (Srbija) »dijete u nekakvoj igri, koje kaže da se ne boji«. Tvorba na *-ga* je nejasna, jasnija je sa *(-f)ša* (v.) *nebojiša* = *nebojsa* (Vuk, Bosna). Vuk ima još prilog *bõjse* = *seboj* (Rijeka, Hrv. primorje) »valjda, mislim« koji je nastao kraćenjem od *(bojnim se* kao *valjda* od *valjada, možda* od *^mož(e biti)da.* Na nj se može dodati deiksa *-kë* (v.): *bojske.*

Osnova ovoga glagola nastala je prijevojem od *bi-* kao *boj-biti, loj-liti, (naipoj-piti.* Prijevojni štěpen *bi-* očuvao se u lot. *biti-s,* lit. *bi-jo-ti-s* »bojati se«. Prijevojm štěpen koji odgovara sveslav. *boj-* nalazi se u litav. pridjevu *bajus* »strašan« i u imenici *baimė* »strah«. U sanskrtu su se očuvale obje osnove *bibheti* i *bháyãte* »boji se«, avesta *bayente* »zastrašiti«. Korijenu *bi-* u ovom značenju nema traga u slavenskim jezicima. Već u praslavensko doba on je iščezao zbog homonimije sa *biti* (v.) »schlagen«. Prema tome praslav. denominal stvoren je od *boj-a-ti* kao u latinskoj i romanskoj konjugaciji *port-a-re, am-a-re.*

Lit.: ARj l, 509. 513. 514. 7, 797. *BI* 1, 83. *Miklošič* 16. *SEW* 68. *Mladenov* 42. *Bruckner* 10. *Slawski 25. Trautmann* 24. *WP 2,* 125. Šuman, *ASPh* 30, 294. Osten-Säcken, *IF* 33, 206-7. *Boisacq*[3] 1019. Hirt, *IF* 32, 240.

bok, gen. *boka* m, pl. *boci, bokovi* (13. v. i 14. v., Vuk) »latus«. Također toponim *Crkveni Bok, Zabok* (Hrv. Zagorje). Odatle: deminutiv *bočić* m, augni, *bočina* f *(iz-),* sveslav. denominal *bočiti* impf, *(iz-,* također rus. i stcslav.) »curvare, krrVitì, savijati, previjati«, pridjev u određenom obliku *bočni,* odatle neologizam *pobočnik* »aide de camp«, stvoren od sintagme *po boku.* Možda je od iste osnove i imenica *bokva* f, deminutiv *bõkvica* f (Kosmet) »plantago, vrst ljekovite zeljaste biljke«, ali to nije izvijesno jer postoji i varijanta *bukvica.* Mogla bi biti i tuđica < lat. *baca.* Izvjesno je da je *bok* sveslavenska imenica iz praslav. doba, ali ie. srodstvo nije utvrđeno. Pomišljalo se na germanski izvor (stengi. *boec* »Rücken« = stvnjem. *bah,* Hirt), na srodstvo sa lat. *baculum* i *focus* (Sobolevskij), na engl. *back,* stskand. *bak,* stir, *bace* »kuka« (Mladenov), ali sva ta upoređenja ne objašnjavaju semasiologiju sveslav. imenice *bok.* Daničić je iskonstruirao ie. korijen *bhak-* »tiskati, zbijati itd., da se ne rasklopi, tako da

bok to čini«. To se ne može primiti jer nije utvrđeno uporedenjima s drugim ie. jezicima.

Lit.: \, 518. 728. *Miklošič* 17. *Bruckner* 35. *Elezović* 1, 54. *Mladenov* 40. Sobolevskij, *Slávia 5,* 441. *GM* 41. Zupitza, IT2 36, 234. Hirt, *PBB* 23, 331. Perušek, *ASPh* 34, 28-9. *REW*[3] 859. *Vasmer* 1, 101.

bokal, gen. -άώ m (Vuk, istočni krajevi, Orfelin, Obradović, Srijem) = (unakrštanjem sa *pehar* ili lat. *poculum} pokal,* gen. *-ala* — (sa *u* mjesto *o} bukal,* gen. *-ala* (14. v., historijski spomenici, nar. pjesma, Istra), kod Belostenca *bukolija* »pehar, bardak, bokar, majulika (Paštrovići)«. Nalazi se još u slov. *bokal* »Mass f, Messkanne«, augmentativ na *-ina bokalina* (Žabče pri Toiminu) »1° prstena skleda, 2° Kesseltal«. Deminutivi na *-U bokalui* m. pl. (metafora, Šulek, Istra) »narcissus poeticus«, na tal. deminutivni sufiks *-ino* < lat. *-inus bukalīn,* gen. *-ina* (Korčula) »nokšir < Nachtgeschir, bokarić (Dubrovnik), tuta (BiH, Hrvatska), vrčina (Šibenik)«, na tal. *-etta* < vlat. *-itta bukalêta* (Vrbnik, Baška) »vrč (rjeđe)«. Nalazi se još u rum. *bocal, bocala* i u krč.-rom. *boccuala, -uola.* Od tal. *boccale* (11. v.) < gr.-lat. *baucalis.* Ovamo ide sa sufiksom *a buklija* f (16. v., Vuk, Hektorović, Dubrovčani, Tivat, Srbija, Slavonija). Deminutiv na *-ica bùklica,* augmentativ na *-ina buklina* (Stulić) »ploska koju nosi *buklijaś,* gen. *-asa* u svatovima (Hercegovina)«. To je balkanska riječ: bug. bez *-ija bukla* pored *buklija, bakéi, bakii, bakié, băklica,* arb. *bukli,* cine. *bucla* »Flasche aus Holz«, bizanţ. βούκλα, ngr. sa slav. deminutivnim sufiksom *-ica* μπουκλίτσα »hölzernes Weingefäss«. Nije jasno kako je došlo do sinkope samoglasa *a', bukla* pretpostavlja lat. deminutiv **bucula.* Odatle bi bio gr. deminutiv *βουκλίον > hrv.-srp. *buklija,* arb. *bukli.* Dalje je veza sa *bacca, bacar* »vas aquarium« > *bokar(a}* i *bacassa* »sorte de pot«. Alessio stavlja prijevoj *au/u* u etruščanski jezik, vezúci βαύκαλις sa lat. *bucar* »genus väsis« (Paul.-Fest. 32, 20).

Lit.: ARj 1, 520. 722. 724. *Pleteršnik* 1, 42. *Banali 2,* 174. *Mladenov* 49, 52. *GM* 52. Matzenauer, *LF* 7, 18. Alessio, *RIO* 1, 234., bilj. 5, 241. *StudiE* 9, 136.

bòkile m (Vuk, Grbalj) »ime jarcu«. Upór. *beko,* a. 1302. *carnes de beco* u Dubrovniku i frč. *bükk* > fr. *bouc.* Daničić pomišlja na tal. *bocca* »sulud«, što ne odgovara značenju.

Lit.: ARj 1, 521,

bokoru m (Vuk, Baranja) »u lađi rebro iznutra«. Regionalna posudenica iz madž. *bókony* istoga značenja < njem. *Balken.*

Lit.: ARj 1, 521. *Gombocz-Melich* 1, 458.

bokor m (Vuk, 17. v., istočni krajevi, narodana pjesma, od zapadnih leksikografa samo Mikalja) »struk kakve biljke, npr. ruže, s više pera i grančica«. Odatle deminutiv na *-z'ć: bokorié* m, izvedenica na *-iš* (v.) *bokorlš* »neka trava« i denominai *bokòriti se* (Vuk) »fruticare«, s prefiksom *razbokòriti se.* Postanjem < madž. *bokor* istog značenja, riječ koja je ušla i u ukrajinski, slvč. *bukréta* i u rumunjski u Erdelju.

Lit.: ARj 1, 521. 13, 476. *ASPh* 36, 468-9. *Gombocz-Melich l,* 458-9.

bol[1], gen. *boli* f (16. v.) = *bol,* gen. *bola* m = *bola* f (s hipokorističkim akcentom, 18. v.) »1° u sjeverozapadnom hrvatskokajkavskom *betek,* gen. *betega* m, morbus, 2° duševna bol, dolor«. Apstraktum deklinacije *ť* nalazi se u starocrkvenoslavenskom, slovenskom, ruskom i ukrajinskom. Odatle pridjev na *-ьn: bolan, bona = bolan (bon), bona* (Kosmet, Vodice, Istra): »1° bolestan, 2° pridjev saučešća kao *neboře, nebôgo, nebozí* (ŽK) (v)«, poimeničen sa *-ica'. bolnica ţ* (13. v.) »špital«, odatle opet pridjev na *-ski: bolnički,* radna imenica na *-jar: bolničar* m prema *bolničarka ï;* deminutivi na *-ъk bolak,* gen. *bôlka* m, na *-anka: bolanka* (Zoranić); radna imenica na *-nik: bolnih* (Vuk, danas općenita u složenici *umobolnik) = baník* (Kosmet) m prema *bănica* f (Kosmet) »bolesnik« i *honíce* n (Kosmet); denominali 1° na *-ě-ti: boljeti (iz-, o-, raž-, p're-, po-},* neosobno *boli = boľet (po-, pre-}* (Kosmet), odatle postverbali *război* i *prebol* m = *prebol* (Vuk), imperfektiv *razbaljati se = razboljivati se* i pridjev na *-ьn: prebôn, -a* (Kosmet); na *-ovati, -evati: bolovati (iz-},* odatle današnji službeni izraz *bolovanje* n, *bolevăt, -ujem* (Kosmet). Ovamo iterativ *pobolijevati (raz- se)* i *isporazbolijèvati se* »razboljeti se jedan po jedan«. Od *boljeti* particip prezenta na *-eć* služi kao pridjev *boleć* (Kosmet) »nježan«, poimeničen sa *-ica: bolećica* f (17. v., Vuk, Risan), sa unošenjem *t* iz infinitiva *boljetica* f (18. v.); raširen sa *-iv: bolećiv* »koji osjeća tuđu bol, sentimentalan«; *ć* se mijenja u ć u augmentativu *bolečina* f (Kosmet) i u *boleč,* gen. *-i* f (Vodice, Istra). Još postoji deminutivni pridjev *boljihăv* (Vodice).

U današnjem je jeziku za fiziološki bol u upotrebi apstraktna izvedenica na *-est* i prijevoj na *-ost: bolest,* gen. *-i* f (15. v.) = *bôlijest* = *balost* (16. i 18. v.). Odatle hipokoristik *bolja* f = *bolja* (Kosmet) i odatle *boljka* (Kosmet); pridjev na *-ьn: bolestan, bolesna* (15. v.); na *-ljiv* (v.) *bolešljiv* (16. v., Vuk, Kosmet), izmijenjeno u *boležljiv* = *boljež-ljiv* (16. v., glede *žlj* v. *bojažljiv); radna* imenica na *-nik, -nica bolesnik* m prema *bolesnica* f i pridjev na *-ski: bolesnički;* augmentativ na *-ština: boleština* f (Vuk) = *boleština* (Kosmet) i denominal na *-iti: obolestiti se* (Vuk). Još postoje apstrakta na *-java: boljăva* f (Kosmet) »bol«, odatle augmentativ *boljăvina* (Kosmet), i na *-zn-: bolezan* = *bòljezan,* gen. *-zni* f, m = *bolîzna* f (Vodice) »bolest«, *bojža bolizna* »padavka« i odatle pridjev na *-iv: boljèzniv* = *bolježiv* (jedanput). Apstraktne izvedenice na *-estь* i *-zn-* kao i denominal na *-éti* nalaze se i u drugim slavenskim jezicima. Nisu hrvatsko-srpska osobina, kao *boležljiv* itd.

Za sveslavenski korijen *bol-* iz praslavenskog doba nema paralela u baltičkoj grupi, a ni ie. veze, koje se dobivaju uporednim putem, nisu izvjesne. Najbliže stoje got. *balwjan* »mučiti« i stvnjem. *balo* »verdorben, übel«. Rumunji posudiše pridjev *bolnav* »bolestan« (koji s udvostručenim sufiksom *-ьn* i *-av* dolazi i u bugarskom), *boală* f »bolest«, *mă războiesc, a (sa) priboli* »ozdraviti« < *preboleli,* uza sve što se vlat. *dolus* = *dolor* > *dor* »čežnja« očuvao i što se kaže *me doare mimă* »boli me želudac«. Daničićevo izvođenje iz korijena *bhar-* »tiskati, udarati« mora se zabaciti.

Lit. *ARj* 1, 522. i si. 535. i si. 3, 939. 4, 140. 7, 797. 8, 424. 13, 477-9. Maretić, *Savj.* 5. *Miklošič* 17. *SEW* 1, 71. *Bruckner* 35. *KZ* 45, 36. *Slawski* 40. *WP* 2, 189. *Mladenov* 40. *Elezović* 1, 54. Ribarić, *SDZb* 9, 133. *ASPh* 12, 183. Vaillant, *RES* 22, 40. Śmieszek, *MPKJ* 4, 391-408. Joki, *IF* 27, 321. *GM* 479. Hirt, *PBB* 23, 331. Scheftelowitz, *KZ* 53, 250 1. *NJ* 1, 62.

bol[2] (Kosmet), prilog koji se i udvostručuje da se pojača značenje »dovoljno, obilno«. Odatle kod Vuka *bolbolicë* i sa disimilacijom ispadanja *l-l* > *0-1 babelice,* gdje udvostručenom turcizmu dodan još naš priloški nastavak *-ѓее,* značenje »dosta, izobilja«. Pored toga upotrebljava Vuk taj turcizam i u tur. apsolutnom superlativu *bôzbole* sa dodatkom našeg priloškog *-e* i *bozbolice* u istom značenju. Glede opetovanja *boz-* upór. *bezbeli* (v.) i *buzbutum.* Opetovanje se nalazi i u rum. *bolbol* »prekomjeran«. Sam pridjev *bol,* koji je kod nas potvrđen samo u Kosmetu, govore i Arbanasi: *boli* »reichlich, voll, im Überfluss«. Odatle ąpstraktum na *-luk bonluk* m (Bosna), gdje je *ni* nastalo kao u *duine* (v.) od tur. *Il* < *bolluk* = bug. *bolluk* = arb. *bollëk* »Überflüsse. Rum. *buluc* »Haufe, Menge« može biti ista riječ kao i naše *buljuk* (v.) < tur. *bölük.*

Lit.: *ARj* 1, 425. 564. *Lokotsch* 330. Skok, *Slávia* 15, 188. *Elezović* 1, 54. *Mladenov* 40. *GM* 41.

Bol[3] m (Brač, Kačić), toponim. U *Johannes, Chronicon venetum* (Pertz 7, 19) i u Dandula (Muratori 12, 183) zove se jednostavno *Braciensis urbs* u koji su upali Saraceni pošto izadoše iz Krete i osvojiše Bari. Drugi se *Bol* nalazi pred Dioklecijanovom palačom u Splitu *(Bolska ulica), a Balio* (1096). Dalmato-romanski toponomastički relikt od lat. *vallum* »šanac«. S lingvističkog gledišta od interesa je betacizam *v* > *b* (upór. Skok, *Pojave* 39. .51. 52.) prema češ. í slvč. *val,* polj. *wał,* rus. *val* »šanac« > njem. *Wall* < lat. *vallum.* Lat. *a* > hrv. *o* kao u *Kotor, Mosor.*

Lit.: *ARj* 1, 523. Skok, *AHID* 1, 27. Isti, *Etnolog* 10-11, 344-350. *Vasmer* 165. *RSI* 6, 195. *REW*[3] 9135.

bola f (17. v.) »diploma« = *bula* (16. v., Vuk, Paštrovići, Vodice) »1° pečat, 2° zrno kukuruza dobro raskokano, 3° kokica, buletinići (Bukovica)« = *hulja* f (Srbija) sa značenjem 2° i 3°. Sa tal. deminutivnim sufiksom *-itta* > *-etta: buleta* f (ŽK) »pismena potvrda« < tal. *bolletta* (15. v.), *muleta* (nar. pjesma koja obraduje priču o Aleksiju, sa nejasnim *l* > *m,* upor. *mulavar,* v.); sa dvostrukim tal. deminutivnim sufiksom *-ettino buletin,* gen. *-ina* (18. v.) < *bollettino.* Denominali na *-ati belati, -am* (15. v.) = *bulati, -am (iz-, od-, za-}* »pečatiti« = *bulati* (Vodice); *bulati, -ām* (Lika) *(iz-}* »kokati kukuruz«; na *-iti buljiti, buljim* impf, »torrere (grana zeae mais)«. Upor. bug. *buli* pl. »pečena carevića (kukuruz)«. Od tal. *bolla* »1° ringonfiamento, 2° sigillo« < lat. *bulla.* Ovamo ide *bul* m (Dubrovnik, Božava) »marka« < tal. *bollo.* Ovamo ide sa bizantskim izgovorom β > *v: vula* f (bug.) »1° Siegel, 2° Erlaubnisschein zur Trauung« < ngr. βοῦλλα sisto«, s glagolom *vulosvam* (Trnovo), *vula, -ina* »oblak«. Taj se oblik nalazi kod nas u složenici *hrisovulj* m (13. i 14. v.) = *hrisovulja* f = *hrisivoh* (Dušanov zakonik) = *hrisovoj* (1332) = *hru-*

šovoj < biz. χρυσόβουλλον »isto«; *bula* = *hulja* »kokica« može biti posudenica iz balkanskog latiniteta kao i arb. *bulë-a* (Ulcinj, Zatrebač: *bula gishtit* »na prstu pola nokta«), denominal *me bubu* »cvjetati *(Udhishta ka fülű me bulzū,* Ulcinj).

Lit.: ARj 1, 524. 728-729. 730. 8, 576. Jagić, *ASPh 9,* 526. Cronia, *ID 6.* Budmani, *Rad 65,* 163, Ribarić, *SDZb 9,* 136. *REW*[3] 1385. *DEI* 553. *Mladenov* 49.

bolānča f (13.-18. v., Marulić, M. Držić, Zoranić, historijski dokumenti) »1° novac« = *balança* (Bijela, Boka) = *balança* (Muo, Prčanj) »2° vaga sa dvije zdjele, kantar« = (sa sonoriziranjem poslije *n) bolandža* (nar. pj., Vuk ne daje značenja, ali se iz deseterca *pa izmjeri ploču na bolandži* zaključuje da je značenje »vaga«) = *balança* (Cres, cakavizam) = *balança* (Molat) »isto«. Augmentativ na tal. *-one* > *-un bolancûn* (Muo, Cres) »vaga koja se drži na ruci«. Sa *a* mjesto *o: balança* (Božava) = *balança* (Perast) = »isto« = *balança (povrh frake stoji ~ nepomično)* = *balonca* (Ugljan) = *balança* (Račišće, Brač) = *balanda* (hrv.-kajk.) »capulus, Haft, Griff, Gefäss«. To su sve oblici koji se osnivaju na asimilaciji ť > *e-á* > *a-a* (tip *galatına, salvaticus* za *silvaticus, Dalmacija* za *Delmatae)* od vlat. (izvedenice na -ra) *bilancia* od kllat. *bilanx,* gen. *-neis* (složenica od prefiksa *Ы-* »dva« i *lanx* »zdjela«) > mlet. *balanza.* Oblik sa *a-* > *o* može biti i dalmato-romanski. Ta asimilacija nalazi se i u *balansirati, -lansiram* impf., koja je od fr. *balancer* preko njem. Postverbal odatle *balansir* m (Kolombatović, 1880, bez naznake gdje se govori) »herodias alba«. Od talijanskog trgovačkog termina *bilancia* je *bilanca* f koja je ušla preko njem. *bilanc* m < njem. *Bilanz, bilancirati; c* se izgovara i kao *s (bilans)* kao da je došla preko francuskoga, a nije (fr. *bilan).* Prema *finansija* govori se i *bilansija.*

Lit.: ARj 1, 425. *Mažuranić* 77. Hirtz, *Aves* 5-6. *NJ* 1, 59. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 1103. Štrekelj, *DAW* 50, 3. *DEI* 410. 518.

boldün, gen. *-una* m (Rab) »kulen«. Od tal. = mlet. *boldone* »isto«, lat. *botulus* »isto« s augmentativnim sufiksom *-one,* s metatezom **bolutus;* sa sufiksom *-inus* > fr. *boudin.*

Lit.: Kusar, Rad 118, 19. *REW*[3] 1192. *DEI* 551.

bòljarin, pi. *boljari* (13. v., *-in* za oznaku individua iz množine) = *boljar* (Vuk, analogickí singular prema pluralu) »u starosrpskim spomenicima: čovjek vlasteoskog reda koji se stavlja u isti red sa *vehmože i boljari, vlastele i bollare, сгньсі* (»svećenici«) *i boljari, boljarin sokahnik i pop, graždane i bollare«.* Nema potvrda za tu čast u hrvatskim srednjovjekovnim spomenicima kao ni kod zapadnih Slavena uopće, kod Slovenaca, Čeha i Poljaka, nego još u bug. *boljarin, boljar.* Riječ je starocrkvenoslavenska *(boljare* u Supras.), ruska i ukrajinska; -// stoji samo u crkvenim spomenicima, inače *j: bojárin.* U ruskom i ukrajinskom se *-oja-* steže u *a* (upor. *bojan* > *ban, pojas* > *pas* i polj. *bać* < *bojati) : barin* m »gospodin« prema *bárynja* f »gospoda«. Ovaj je podatak vrlo važan za etimologiju. Sa *j* pored *lj* dolazi *bojar,* gen. *-ára* m (1.7. i 18. v.) kod leksikografa Belle i Stolića, koji ima i *bojarin* »vir nobilis«. Taj oblik imaju još Gundulić, Palmotić i Kavanjin, ali ne u značenju »miles«, kako tumači Daničić, koji ga izvodi od *boj-, biti,* nego u značenju »vir nobilis«. Taj je oblik, za koji nema potvrda u srednjovjekovnim spomenicima na Balkanu, posudenica iz rum. *boier* < *ЪоЦаггнъ* kao i madž. *bojár, bóer,* gdje je *lj* > *j* po zakonu. Upor. polj. *bojarzyn* iz ruskoga.

Došen i Reljković upotrebljavaju *boljar* u značenju »ugledan čovjek, imućan domaćin«, tj. osjećaju taj naziv kao izvedenicu od *bolji* (v.). Odatle f *boljarka, -kínja,* pridjev na *-ski boljarskī.* Ruski oblik sa / slaže se sa s tur. *bajar* u Kokandu »Vornehmer, Magnat« i sa mongol, *bajar* »bogat«. Prema fonetskom zakonu *a* > *o* mora se rus. *bojarin* označiti kao stara posudenica iz avarskoga. U starosrpskom i bugarskom, gdje naziv može biti i protobugarskog podrijetla, riječ *bojarmi* unakrstila se sa komparativom *bolji* (v.), jer *boljši* u 13. — 16. v. znači kao i u ruskom također »major«.

Ali ima još jedna mogućnost da se protumači južnoslavensko *lj* mjesto *j.* To je naziv protobugarskog kneza *botta,* ovako i turski na natpisu u Orchonu, pored *buila.* Taj naziv časti dolazi u srednjogrčkom kod Theophanesa i Porphyrogeneta: βοιλας, pl. βοιλάδες. Odatle u starocrkvenoslavenskom sa *ui* = jery *bylja* »Vornehmster«, tako i u staro-ruskoj pjesmi o Igoru. Od tur. *boila* je preko turskog plurala *boila-lar* mogao haplologijom nastati *boljar.* Kako je već rečeno, Rumunji posudiše *boier* od đačkih Slavena. Ta stara posudenica ne nalazi se kod Madžara, nego mlada *bojár* = *bóer* (15. v.) iz rumunjskoga kao i zapadnoevropski fr. *boyard* (1637). Znači da panonski Slaveni, kao ni zapadni, nijesu poznavali riječi *ЬоЦаггнъ,* za koju se može

misliti s Mladenovim da je protobugarska. Arbanasi je posudiše u dva vida: 1° sa *lj: bular* i 2° sa .7: *bujor* = *bojár* m u Grčkoj i Kalabriji »Vornehmer, Adeliger« i, kao pridjev, »freigebig, gastfrei« prema *bujareshë* f »boljarka«. Daničićevo izvođenje od *bolji* »veći« mora se svesti na unakrštavanje slavenske i turske riječi. Ono ne objašnjava postanje te riječi. Isto tako ni Brücknerovo tumačenje od tur. *boylu* »visok« od *boj,* koje dolazi kod nas kao posudenica (v.), ne objašnjava socijalan položaj srednjovjekovnih *boljara.* Istočnoslavenska i južnoslavenska posudenica ide u isti red kao *šupa, župan* (v.) i *ban* (v.).

Lit.: ARj ï, 509. 534. *Miklošič* 17. *SEW* 1, 72. i 113. *Bruckner* 34. *KZ* 43, 324. *Slawski* 39. *Mladenov* 40. 1, *RES* 46. Novaković, *Glas 92,* 54. 200-255. *GM* 52-3. *Gombocz-Melich* 1, 439. *Mažuranu* 78. Korsch, *ASPh 9,* 491 — 2. Sobolevskij, *RFV* 71, 431-48. Vasmer, *RSl 6,* 192. Matzenauer, *LF* 7, 19.

boljī (12. v., Vuk), sveslavenski komparativ za pozitiv *dobar* (v) = *boljši* (kajkavski, kao i starosrpski, starocrkvenoslavenski i strus. *bohšij,* danas *boljšoj* »velik«), upravo određeni komparativni pridjev, stcslav. *bolijb* od osnove *bol-,* za koju nema paralela u baltičkoj grupi, ali ima u sanskrtu *bala-m* »snaga, moć«, u frigijskom βαλήν »kralj«, u imenu tračkog kralja *Dece-balu-s* i s prijevojem *e* u gr. βέλτερος, βελτίον »bolji«. Komparativ *boljši,* upravo dvostruki komparativ kao *rajšt* od *rad* (v.), dolazi u književnom jeziku samo u denominalu *boljšati, -am* (16. v.) *(po-, iz-),* iterativ *poboljšavati, -ševati* »krenuti na bolje«, upor. takvu razliku u narječju ŽK: *veći* prema prilogu s *vekšinom.* Odatle *poboljšica f* i pridjev na *-ljiv poboljšljiv,* koji nije prodro. Od *bolji* nema denominala. Bilježi se samo *poboljiti, poboljkati,* koji ne uđoše u upotrebu. Upor. još *poboljišanje* sa umetnutim *i.* Od *bolji* prilog je *bolje* — *bolje* (Kosmet) »samo tako« i u dvosmislenom izrazu *ăjt u bolje.* U kajkavskom narječju u Bednji,služi za tvorbu komparativa: *belja reden* »rodniji«, upor. lat. *magis* > rum. *mai,* španj. *mas* u službi komparativa. Apstraktum na *-ina boljina* f nije prodro. Čuje se *boljitak,* gen. *-tka* (Pavlinović, Milićević). Ni Vukov prilog *boljma* isto tako nije prodro (stcslav. *Ђоıьма, Ђоıьмı* »magis« obrazovan kao *veoma,* češ. *velmi lv.I,* upravo instrumentali duala i plurala).

Prvobitno je značenje bilo »veći«, koje se očuvalo u prilogu *pokolje* »magis«. Odatle se razvilo značenje »jači«, koje se očuvalo u staroslavenskoj antroponimiji od dva člana: polj. *Bolesław,* kojemu odgovara češ. *Václav,* kroatizirano u *Veieslav.* Još u doba hrvatske narodne dinastije postoje dvosložni antroponimi sa *bolji* »jači« kao prvim elementom: *Boledrug* (11. v.), *Boljebrat, Boljemir, Boljerad, Boljeslav* (11, 13. i 14. v). Odatle hipokoristici *Boljehna, Bolješa, Boljan, Boljela,* odakle opet naša prezimena i toponimi: *Boljehnići, Boljenovići, Boljesavac* (selo u Bosni, 15. v.), *Boljanović, Boljanić.*

Lit.: ARj 1, 534-5. 542. 547. 4, 184. 10, 139. Materie, *Savj. 5.* 174. *Miklošič* 17. *SEW* 1, 79. *IP* 31, 411. *Bruckner* 35. *Trautmann 25. WP 2,* 110. *Elezović* 1, 55. *JF* 14,220-1. Trombetti, *AA* 3, 21. *Boisacq*[3] 118. Padersen, *IF* 5, 68. Jedvaj, *HDZb* 1, 306. Jireček, *Romanen 2,* 66-7.

bomba f (17. v., crnogorska nar. pjesma, danas općenito) = *bumba* (18. v., Kačić, nar. pjes.), internacionalna riječ. Na *-ara: bombára* (Tekelija) »isto«. Na germ, sufiks *-arde* (fr.) *bombarda* »top«, odatle na *-irau bombardirati, -bàrdírãm,* u Dubrovniku s tal. deminutivnim sufiksima *bombardeia, bombardēta,* sa disimilacijom *b-b* > *l-b lombarda* (18. v., nar. pjesma, slov.), *lumbarda* (16. v., Dubrovnik, Perast), s denominálom na *-ati: lumbàrdati, -ām* (16. v., Dubrovnik, Cavtat, *iz-},* toponim *Lumbarda* na Korčuli, sa gubitkom *m* (obratan govor prema *dumbok-dubok) lubarda* (17. v., Crna Gora), *lubardati, -am (iz-), nalumbàrdati se, -am* se (Lika) »najesti se, nabiti se, nabubati se (metafora)«. Radne imenice na *-ar lombàrdãr,* gen. *-ara* »tobdžija«, na -ir < tal. *-iere* < fr. *-ier lumbàrdir,* gen. -ira. Balkanska je riječ: arb. *lumbarde,* ngr. λουμπάρδα. Ova ide sa disimilacijom već u perz. > tur. : *kumbara* f (Vuk. 18. v.) < perz. *chumbere/chump-* > tur. *kumbara,* na *-džija kumbaradžija* (Vuk), *kumbura* f »mala arbanaska puška«, na tur. *-li kumburlija* = *kùbur* m, gen. *-ura* = *kubura* f < tur. *kubur.* Ovamo ide još *gudbara* f (Crna Gora) »top«, *gumbara* (18. v., Slavonija). Ovdje v. još apstraktum *rebunbavanje* »odjekivanje udarca« o'd tal. *ribombare,* u kojem se vidi prvobitna onomatopeja. Ispor. i onomatopejska metaforická značenja u *izbunbati* (Potomje) »natući«, *izbunbrèzati* (ibidem) »izlemati nekoga« kao naše kreacije od *bomba.*

Lit.: ARj 1, 54. 547. 3, 494. 499. 4, 224. 5, 777. 6, 143. 182. 216. 7, 424. *Pleteršnik* 1, 530. 535. Dimić, *GISAN* 161, 55-99. *GM* 251. Matzenauer, *LF 9,* 218. *SEW l,* 745. *DEI* 555. *WP 2,* 107.

bôndža f (Vuk, Bačka) »1° canis vetragus, 2° vacca macra, 3° slaba žena«. Daničić izvodi od madž. *bongyor* »kūdrav«, što ne uvjerava.

Lit.: ARj l, 547.

bonkulović m (Lastva) »čovjek gulozan koji bira bolje komade«. Od tal. *bono* < lat. *bonus* »dobar« i *ćulo* < lat. *cūlus* »stražnjica«, sa našim sufiksom *-ovii* prema tipu prezimena, kao u *nikogović.*

Lit.: DEI 1188.

bor, gen. .иога m (14. v., Vuk) = *bòra* f (Vuk, narodna pjesma, analogija prema *jela),* sveslavenski naziv iz praslav. doba »pinus, Föhre, Kiefer«, zastupljen na čitavom hrv.-srp. teritoriju. Također toponim koji dolazi sam i u složenici *Samobor* »bor na osami«. Odatle deminutivi 1° na *-bk borak,* gen. *borka* (16., v., također toponim); 2° na *-ić: borić* (14. v.), 3° s dvostrukim deminutivnim sufiksom: *borićak,* gen. *-ika;* kolektiv 1° na *-je: borje* (14. v.), 2° na *-ik: borik,* gen. *-ika* (Vuk) »pinetum«. Zatim sa suf. *-ika* (v.): *borika* f (Vuk) »bor« (> arb. *boriğe,* dok je madž. *boróka* < sh č. *boravka);* sa *-ina* (v.): *borina* f »luč od borovine« = *borina* pored *burma* (Kosmet). Pridjevi 1° na *-ov* (v.): *borov* (14. v., Vuk) »pineus«, osobito je razgranjen u poimeničenjima: sa *-ica: borovica* f (Vuk) »vaccinium myrtillus« = *barSvica* (ŽK) »juniperus« (disimilacija *o-o* > α-o); sa *-ina: borovina* f »drvo od bora«; sa *-nica: borovnica* f »isto što borovica«, posuđeno u arb. *baranice',* sa *-njak: borovnjak,* gen. *-aka* m »sud od borovine«; sa *-njača: borovnjača* f »isto što borovnica«; 2° pridjev na *-ski* postoji samo u toponimu *Zoborská* (1486. *na Záhorskí),* danas *Saborsko* (promjenu prefiksa *za* u *sa* izvršilo je novodoseljeno pučanstvo). Postoji još denominal od *borov: obòroviti se, -im* pf. »otvrdnuti kao borova kora«.

Pored toga postoje dvije izvedenice dobivene sa sufiksima *-jug* (v.) i *-venjak* po zakonu sekundarne likvidne metateze tipa *plodne* < *polídne: 1° branjūg* m (Vuk i kajkavski leksikografi) »ptica turdus pilaris L., sinonim drozd (v.)« i 2° *bravenjak* m (< *bor* + *-uo* + *-en* + *-jãk)* — *borovnjak* (Vuk, kod Belostenca označena kao dalmatinska riječ i prevedena sa »juniperina avis«, Požega, Đakovo), odatle pridjev na *-ov: bravenjakov.* Ta ptica zove se još *smrekar* (v.) i *vènjãr,* izvedenice od *vérga* (v.) i *smreka* (v.). Od *bravenjak* narod je stvorio pokratu *bravar, -ica, -usa* za istu pticu. Te izvedenice nemaju ništa zajedničko sa *brav* (v.), kako bi se moglo misliti. I *branjug* je narodna etimologija također izopačila u *bernjug, brnjug* (Martijanec), *brljug* (Banova Jaruga) i *vranjug,* tražeći pogodniji i jezičnoj svijesti razumljiviji oblik. Za *borovnjak* bilježi Hirtz 46 sinonima od kojih su najznačajniji *brinovac, brinjak, brinovka, brinjarka, brinjavka (< brinje,* v.), jer nam pomažu razumjeti *bernjug* = *brnjug* = *brljug.* Te izvedenice stoje za *brinjug* od *brinje.*

Što se tiče postanja praslav. *bor,* općenito se tumači prijevojem *e* > *o* od ie. osnove *bher-* koja znači »stršiti, šiljak«, a dolazi u germanskom (stisl. *bcrr* »drvo«, stengi, *bearo* »šuma«) i keltskom (stir, *barr* »šiljak«) te označuje *bor* kao »Nadelbaum«, tj. onomasiologijski je drvo nazvano po oštrici četinjača. Ne treba *bor* smatrati posuđenicom iz germanskoga, kako su mislili Hirt, Stender-Petersen i Kiparský.

Lit.: ARj 1, 548. 552. 553. 8, 429. *BI 2,* 708. *Miklošič* 19. *SEW* 1, 76. *Bruckner* 36. *Slawski* 40. *WP 2,* 164. *Gombocz-Melich* 1, 486. Uhlenbeck, *PBB* 22, 540. Hirt, *PBB* 23, 331. Loewe, *PBB* 60, 162. *Trautmann* 26. Holthausen, *IF* 48, 267. *GM* 42. Janko, *Slávia 9,* 346. *Stender-Petersen* 271. *Kiparský* 61. Hirtz, *Aves.* 11, 18-19. 21. 22. 26.

borag m = *boraga* f (slov. *borağa')* = *boráža* f (slov. prema furl, *buráže* = tal. *borage,* 1330) = *bor asina* (17. v., Vuk, < tal. *borràgine)* = *bòrãc,* gen. *-áča* (slov. *borac)* < tal. *borrace; boražđe* n (Vuk, Primorje), varijanta sa *u* mjesto *o: buraž* m (15. v.) = *buražin* (18. v.) = *buražiha* (Ljubiša) »proljetno zelje, lisičina, voluji jezik«. Upor. rum. *borata* = *boranță.* Adaptacije od lat. *borrago (officinalis)* prema latinskom i talijanskom izgovoru.

Lit.: ARj 1, 551. 739. *Pleteršnik* 1, 45. *SEW* 1, 72. Štrekelj, *ASPh* 14, 517. Šturm, *ČSJK 6,* 51. *DEI* 561. 568. *REW*^{3} 1412. Vasmer, *RSI* 4, 168.

borànija f (Vuk, Srbija) = *burànija* »phaseoli virides, grah u mahunama (Hrv.)«. Turcizam arbanaskog podrijetla *(būrānī, būrāniya,* jelo nazvano po *Būrān-ī,* ženi kalifa al-Ma'mūn, 813 — 833.), raširen u balkanskim jezicima: bug. *burànija* ı'*burerija,* cine. *burane* m, ngr. μπουρανίς.

Lit.: ARj 1, 550. 739. *Lokotsch* 358. *Mladenov* 50. *Pascu* 2, 115. *Skaljić* 113.

boraviti, *-vím,* impf. (Vuk) 1° u značenju »živjeti, nalaziti se« općenito u hrv.-srp., upor. *kako boravite* (ŽK) »kako živite«; =

boravit, -im impf. (Kosmet) »2° boriti se, rvati se, snositi, trpjeti«. Jedanput (Gučetić, 18. v.) *boreviti* u značenju 1°, ali se ne zna da li se govori u narodu (može biti i štamparska griješka). Od značenja 1° izvedenica na *-ište: boravište* n (Stulić i neki pisci) danas je prodrlo u književni i saobraćajni jezik. Apstraktum na *-ъk'. boravak,* gen. *-vka* m nije zabilježen kod starijih pisaca. Radne imenice na *-telj, -teljica boravitelj* m prema *boraviteljica* f stvorio je Stulić i nisu ušle u jezik. Važna je prefiksalna složenica sa *za- zaboraviti, -im* pf. (Vuk) »obliviscor« koja je istisla *sabiti, zabudem* (dubrovački pisci) zbog homonimije sa *biti, bijem* (v.), očuvala se samo u čakavskom i kajkavskom *(zabiti, zabim,* ŽK). Borba protiv ove homonimije došla je iz štokavskih narječja. U ŽK uklonjena je kolizija između *zabiti* »oblivisci« i *zabiti* »immittere« kvantitetom i prezentom: *zabim* prema *zabijem.* Značenje je prefiksa *za-* u oba glagola isto kao u *zagledati se, zaigrati se,- zabaviti se* (v.). Još postoji prefiksalna složenica sa *raž-: razboraviti se, -im* pf. (Srbija) »povratiti se od zanosa«, ali nema primjera iz kojih bi se vidjela upotreba i značenje. U Kosmetu pored samoglasa *o* postoji i *a* u složenici sa *za-: zaboravit, -im* pf. prema *zabaraljat, -am* impf. = *zaborăljat* (Peć), od imperfektiva apstraktum na *-*k: zabarăljakj'zaboraljak·,* gen. *-âljka* m »zalogaj hljeba koji se zaboravi« *(ä* mjesto *o* je jamačno rezultat asimilacije prema ostalim *a).* Od *zaboraviti* apstraktum je *zaborav,* gen. -i f i pridjevi na *-ьn: (ne)zaboravan* i na *-Ijiv* (v.): *zaboravljiv.*

Od slavenskih jezika *(za)boraviti* pozna još samo bugarski: *borauja* i *zaboravjă* i pridjev *nezabravim* bez *a.* Postanje nije utvrđeno. Miklošič je uzeo za osnovu *bv-* od korijena *by-ti,* upor. crkvenoslavenski particip perf. pas. *гаЬъ енъ* »zaboravljen« i rus. *(ne)zabvennyj,* s umetnutim -or-: *bv-or-avi-ti;* ali ne kaže odakle je ono umetnuto *-or-.* To tumačenje, koje uglavnom prihvaća Mladenov, zabacuje Berneker. Daničić se ne *izražava* jasno. I on prihvaća uglavnom Miklošičevo mišljenje. Važan podatak za tumačenje daje značenje *boravit* u Kosmetu, iz kojega nesumnjivo izlazi da je došlo-do unakrštavanja između *baviti (se)* i *boriti(se).* Time je objašnjeno i *-or-* i veza sa *byti.* Upor. još *oporaviti se* < *prav* + *boraviti* za takvo unakrštavanje.

Lit.: ARj 1, 550. 552. *Miklošič* 26. *SEW* 1, 72. *Mladenov* 41. Jagić, *ASPh* 30, 458. Iljinski, *RFV* 62, 253-59.

bore m (Kosmet) »dug«, odatle na *-li* (v.): *borčKja biti* »dužan, dužnik«. Turcizam < tur. *borç* »zajam, dužnost«, nalazi se i u ostalim balkanskim jezicima: bug. *bore,* pl. *borcove,* arb. *borç, borxhë,* ngr. μπόρτζι u istom značenju.

Lit.: Elezović 2, 501. *Mladenov* 41. *GM* 42. Thumb, *IF* 14, 362.

borija f (Vuk, narodna pjesma, gdje se spominju *borije i nakarade, zile i borije)* — *burlja* (Kosmet) »truba, trublja (v.)«. Turcizam < tur. *boru* »trska, trublja«; nalazi se i u ostalim balkanskim jezicima: búg. *borĭjai burija, burijka,* arb. *burt,* u Kalabriji *bort,* cine, *burie* f, rum. *burluiu* »cijev, Röhre«.

Lit.: ARj 1, 552. *Mladenov* 41. 50. *Elezović 2,* 502. *GM* 54. *Pascu 2,* 115. Matzenauer, *LF* 7, 11.

boriti se, *-im* impf. (13. v., Vuk) *(p-, sä-)* = *boriti se* (Vodice, Istra), u stcslav. *borjp, brati,* »1° luctare, 2° za goveda, kad se glavom bore jedno protiv drugog (Vodice)«. Baltoslav. i sveslav. glagol iz praslav. doba *borjp, *borti* prema lit. *baru, bani* »psovati, ismjehivati«. Infinitiv stcslav. *brati,* koji se očuvao u rus. *borótь,* zamijenjen je prezentskom osnovom *boriti se* kao da je denominai od imenice **bor,* koja nije nigdje potvrđena. To se dogodilo da se izbjegne homonīmija sa *brati, berem* (v.). I tako je iz primarnog razreda glagol prešao u sekundarni. Od prezentske osnove *bor-* nastao je i apstraktum *borba* f (Vuk), obrazovan s pomoću -бoa; odatle pridjev na *-en: borben,* zatim radna imenica na *-ьc: borac,* gen. *borca* m (13. v.), pa pridjev na *-ski: (ne)borački,* i pridjevski neologizam *borna (kola).* Od iste je osnove i raširenje sa *-va-: bôrvat se, -am* impf. (Kosmet) »boriti se, mučiti se«. Književna riječ *pobornik* je rusizam.

Ista osnova nalazi se i u dvočlanoj staroslavenskoj antroponimiji kao prvi dio u *Borislav* (13. v.) = *Borisav, Bořivoj,* i odatle hipokoristik *Bôroje* (14. v.), od posljednjega opet prezime *Borojević,* a kao drugi dio u *Velibor.*

Mnogo veću leksikolog!jsku porodicu čini baltoslavensko raširenje osnove *bor-* sa я (upor. lit. *barnus* »svada«), od čega po zakonu likvidne metateze nastaje *bran,* gen. -i f (13. v.) »borba«, odatle denominal *braniti, branim (se)* impf. (13. v.) »defendere« *(o-, od-, za-),* iterativ *branjivati* (Divković), odavle opet sa *-ik* (v.): *branik* m »dubrava, mjesto gdje se brani«; radne imenice: na -ьc: *bránac,* gen. *branca* »1° defensor, 2° occator«; na *-ii* (v.): *branie* m;

na *-telj: branitelj* m prema *hraniteljica* f, složenica *ustavobranitelj,* apstraktum na *stvo branitejstvo;* na *-lac: branilac* m prema *branilica* f i složenica *pravobranilac;* od part. pas. *branjenik,* gen. *-ika* m; apstrakta: postverbal *obrana* (zapadni govor, 16. v.) = *odbrana* (istočni govor), *zabrana* f; izvedenice na *-ъЂa: obramba* (17. i 18. v.), *hranidba* (Kavanjin); *zabran* m, f »šuma pod zaštitom« = *brànjevina* f = *branjevica,* od izvedenice na *-ja: branja* f »luctatio« s pomoću sufiksa *-evina* i *-evica* (v.); na *-ilo* (v.): *hranilo* n; za oznaku mjesta, sa suf. *-išt*e: *branište* n (tu izvedenicu posudiše Rumunji: *branişte* »brànjevina«).

Praslavenski je poljoprivredni termin, koji se nalazi u svim slavenskim jezicima, **borna* > *brana* f (Vuk) = *brana,* gen. *brane* (Kosmet) »1° drljača, 2° zaštita kod mlina itd.«, odatle denominal *hranatí* impf. Ovaj se termin ne nalazi u baltičkoj grupi, a to znači da je nastao nakon raspada baltoslavenske zajednice i ~da se od tada počinje razvijati slavenska poljoprivreda. Posudiše ga Madžari: *barona, borna;* Arbanasi *brane* i Novogrci. Taj termin postoji i u niskpm prijevojnom štěpenu sa sufiksom *-oca* (v.): *brnąca,* i odatle denominal *binati, -am* impf.

Još je praslavensko raširenje **born-* očuvano u starom pridjevu na *-ьn:* stcslav. *Ђгаnьnъ* > danas *-bran,* ppimeničen u drugom dijelu kompozita *domobran* (sa *-ьc: domobranac},* *Srbobran, grudobran,* i vrlo često u neologizmima: *kišobran, suncobran, gromobran, padobran,* kojima se dijelom kalkiraju francuske, talijanske složenice sa *para-* u fr. i tal. u prvom dijelu. Raširenje **born-* zastupljeno je i u staroslavenskoj dvočlanoj antroponimiji: *Branimir* (9. v.), *Branislav* (13. v.) = *Branisav,* i odatle najstariji hrvatski hipokoristik *Borna* (bez likvidne metateze, v. niže *Borna)* = *Brano* ili *Brana; Branko* i odatle prezime *Branković.*

Zabilježiti još treba stcslav. *zabralo* n »propugnaculun, šanac« *(gradb zabraly utvržden),* izvedenica od *bor-* s pomoću sufiksa *-lo,* koja je očuvana u češ. *zábradlo,* ukr. i rus. *zaborolo,* zbog toga što rum. *zăbrealǎ* f, danas *zăbrea* potvrđuje ovaj stari slavenski vojnički termin i u južnoslavenskom.

Još se može pod osnovu *bor-* staviti prijevoj *bar-* u *barkati* impf. (Vuk) »ticati, bockati« prema pf. *barnuti,* zatim, u niskom prijevojnom štěpenu, *brkati, -čem* impf. (Vuk) »pulsare«, odatle postverbal *brka, zbrka* f »confusio« i deminutivne *brcnuti.*

Ie. je korijen *bher-* »rezati oštrim oruđem, udarati« (arb. *bie,* lat. *ferio,* stisl. *beriask* »boriti se«, stnord. *beria* »udariti«), vjerojatno odatle »boriti se kamenjem, oštrim oruđem«, od čega praslav. prijevoj *bor-* koji se nalazi u stvnjem. *baro* »muž«, odatle rom. *baron* i naša posuđenica *barun.*

Lit.: ARj l, 189. 551. 549. 8, 437. 574. *Miklošič* 18. Isti, *Lex.* 42-3. *SEW l,* 74. 76. *WP 2,* 161. *Bruckner* 41. *KZ* 45, 53. *Slawski* 43. i sl. *Trautmann* 27. *Mladenov* 41. 43. *Prati* '732. Maretic, *Rad* 81, 134. Isti, *Savj.* 147. Jireček, *DAW* 49, 2, 9. 10. Ribarić, *SDZb 9,* 133. *Elezović* 1, 55. 2, 6. Dečev, *ZSPh* 4, 377-83. Scheftelowitz, *KZ* 56, 207. Petersson, *KZ* 47, 260. *Boisacq*[3] 1016-7. Uhlenbeck, *PBB* 19, 327-39. Johansson, *IF* 2, 23. Ünbergaun, *RES* 12, 28. Vasmer, *RSl* 6, 182. *GM* 43-44. 76. Můrko, *WuS* 12, 320-2. Boissin, *RES* 27, 43. Lewy, *PBB* 32, 142. Moskovljević, *NJ* 1, 95. 5, 175—80.

Borna, ime kneza u dalmatinskoj Hrvatskoj (u Einhardovim analima *dux Guduscanorum, Dalmatiae atque Liburniae,* 818 — 825), koji je pristao uz Hludovika, franačkog cara, mogao bi biti najstariji naš hipokoristik na *-o,* ako bi se uzelo da u tom vijeku još nije proveden zakon likvidne metateze (praslav. korijen **born-* u *Branimir, Branislav,* v. gore *boriti}.* Njegov nećak, koji ga je 825. naslijedio privolom Hludovikovom, nosi staro dvočlano ime *Ladasclauus* < *Vladislav.* Treba ipak primijetiti da *Borna* može biti i franačko ime ili ime preokrenuto na franačku. Upor. kod Burgunda lična imena *Bornus, Borno, Bornonus* (obrazovana od akuzativa sing, prema stfr. deklinaciji *ber-baron, Charles-Charlon),* od *borns* »sin«.

Lit.: Rački 320. 322. 324. 325. Gamillscheg, *RG* 3, 109.

boròzan m (16. v., jedanput potvrđeno) = *borozah* (Kosmet) = *bolòzan* (narodna pjesma, disimilacija *r-n* > *l-ŋ)* = *buruşan* (Kosmet) »1° trubač, 2° turska vojnička truba (Kosmet)«. Turcizam *(buruzan/bor-,-zen}* iz oblasti vojništva, nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima.

Lit.: ARj 1, 533. 556. *Elezović* 1, 56. 67.

boriati, *-am* impf. (Vuk, Bačka, Martié, Lika K) »bolovati«, *probortati* pf. »probaviti neko vrijeme bolujući« (Dalmacija, Pavlinović), *prebortati {patnje}.* Daničić tumači madžarskim glagolom ugrofinskog podrijetla *borit*

»pokriti, oboriti«, što ne može biti ni fonetski ni semantički. Rumunji imaju imenicu *borta* f »rupa«, koja također ne objašnjava značenje. Postanje nepoznato.

Lit.: ARj \, 557. 11, 449. *Gombocz - Melich l,* 482. *Tiktin* 214.

bos, f *bosa* (Vuk, 13. v.), sveslavenski pridjev iz praslav. doba, baltoslav., lit. *basas.* Odatle radna imenica na *-jak: bòsjãk,* gen. *-âka* m »bos vo«; apstraktum 1° na *-oca/-ota: bosoća* f (17. v.) = *basata* (14. v.); 2° *bosotinja* f (Vuk) = *bosot'inja* (Kosmet) »stanje kad se nema obuća«, sa složenim sufiksom za apstrakta *-ot(a)* + *-inja* kao u *golotinja;* denominal *obosiți* (Vuk) = *obosêt* (Kosmet). Od sintagme *bose noge* nastade pridjev *bosonog* (tip *gole glave* > *gològlav}.* Izgleda kao kalk od njemačke složenice *barfuss,* u kojoj je prvi dio *bar* istoga ie. podrijetla kao slav. *bosb* < ie. **bhosos.* Značajno je još i to da se slavenski pridjev pokriva sa arm. *bok* istog značenja, dok njem., *bar* znači »go« (ali arm. *-k* nije nastao od *k* nego sadrži formant *-go).* Rumunji posudiše denominal *obosiți* > *a obosi* »šuštati, umoriti se«, odatle apstraktum *oboseală* f *(-eală* = *eh}* »umor«, ali mu dadoše drugo značenje kojeg je razvitak teško razumjeti. Za značenje *bos* imaju oni latinski pridjev **desculceus* > *descult* za kllat. *descalcem.* Izgleda da je slavenskoj riječi u nomadskoj sredini (srednjovjekovni Rumunji bili su nomadi) lat. *descult* nametnuo semantički razvitak prema rezultatu: »umoriti se« rezultira iz stanja hoda kad se nema obuće.

Lit.: ARj 1, 557. *Miklošič* 19. *SEW* 1, 77. *Bruckner* 37. *WP* 2, 189. *Boisacq*[3] 1076, Perušek, *ASPh* 34, 30. Feist, *WuS* 11, 51. *Elezović* 1, 5. *REW*[3] 2662.

Bosna, f hidronim (17. v., pritok Save, izvor blizu Sarajeva, odatle naziv predjela gdje izvire: *Vrhbosna),* horonim potvrđen od polovine 10. v. kod Porfirogeneta *Bosona,* gdje je poluglas između s i *n* označen sa *o,* pa bi se moglo suponirati **Bosгna,* ali se poslije piše *Bosina* u Dubrovniku, upor. arb. *Boshnje,* i njem. etnik *Wasser(kroaten}* < *Bosn* + *er.* Ta grafija pretpostavlja *ь: *Bosbna.* Prema tome se poluvokal ne da odrediti. Dočetak je kadikad bio identificiran sa pridjevskim sufiksom *-ьn* > *-an* pa se deklinira kao pridjev: *(u, k) Bornoj.* U fratarskoj administraciji označuje se prema Srebrenici, gdje je nekad bio fratarski samostan, *provincia Bosna argentina.* Pridjev na *-bsk bosanski;* etnici na *-ьc* m prema f na *-ka: Bosanac,* gen. *-anca* (također prezime) prema *Bosanka* f (također ime uzvisine kod Dubrovnika *Bosanka};* na *-jak Bošnjak,* gen. *-âka* (15. v.) odatle tur. *boşnakça* »bosanski jezik«, arb. *boshńakce, Boshnjflk;* hipokoristik *Bošnjo* m (Vuk), toponim pl. *Bošnjaci,* gen. *-akā* (Slavonija), prezime *Bošnjaković;* prema f. *Bošnjakuša, Bošnjakinja;* na *-janin Bošnjanin* (14. v., stari instr. pl. *Bošnjami},* toponim pl. t. *BSšnjani* (Križevac), prezime *Bošnjanović,* pridjev *bošnjanski.*

Kako su nazivi za sve veće savske pritoke predslavenski i predrimski, mora se uzeti da je i *Bosna* predslavenska (zacijelo čak i predindoevropska) riječ. Uspoređuje se s imenom lijevog savskog pritoka *Bosut,* kojemu je potvrđeno predslavensko ime *Basante.* Kao za druga imena rijeka, koja su u rimsko doba glasila kao maskuliria, može se prema *Basante* (deklinacija *nt,* upor. *Narenta* > *Neretva)* postulirati **Bassanus* > **Bassenus* > **Bassinus.* Upor. *Bassānia,* grad u makedonskoj Iliriji.

Lit.: ARj 1, 559. *GM* 42. Skok, *ASPh* 29, 479-80. Mayer, *NVj* 42, 46. Isti, *GIZM* 24, 177. *Mayer* 1, 78.

bostan m (18. v., Vuk) = *bostan, -âna* (Kosmet) = *bostanj* (Primorje) »1° vrt, voćnjak, specijalno: vrt za dinje i lubenice, 2° (odatle po zakonu sinegdohe) dinja i lubenica uopće, 3° toponim«. Odatle: deminutiv *bostančić* (Vuk); pridjev na *-ov: bòstanov;* radna imenica na *-džija: bostandžija* m (Vuk) = *bostandzija* (Kosmet) »vrtljar«, odatle pridjev na *-ski bostāndžījski {pasulj}* (Kosmet); složenica: *bostandži-baša* m »starješina nad dvorskom stražom carevom«; izvedenica na *-ište: bostoniste* (Vuk), na *-luk: bostanluk* »bostan«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica: *bo* »miris« i *stan* »mjesto«); nalazi se i u drugim balkanskim jezicima: bug., arb., rum. *bostan,* cine. *huštane,* ngr. μποστάνι, s izvedenicom na *-ci* u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 560. *Miklošič* 416. *SEW* 1, 77. *GM* 42. *Mladenov* 41. *Elezović* 1, 57. Korsch, *ASPh* 9, 490. Lalević, *NJ* 2, 78 - 81. 282.

bosti, *bodem* impf. (13. v., Vuk) (s prefiksima: *do-, iz-, na-, nad-, o-, po-, pod-, pri-, pro-, u-, za-},* sveslavenski glagol iz praslav. doba. U baltičkoj grupi postoji s prijevojem *e:* lit. *bedu, besti* »zabosti, bockati, kopati«; lot. *b dze* »jama«, i sa prijevojem *a:* lit. *badyti* = lot. *badīt* »bosti«. Odatle: iterativ s prije-

vojem i produljivanjem *a: bádati, badām* (16. v., Vuk) (s prefiksima: *iz-, ispre-, upro-, na-, napri-, naza-, ražo-, u-, za-, o-, pro-).*
Izvedenice se tvore od obiju osnova: 1° *bod-* i *2° bod-.*

1° od *bod-:* pf. *bodnuti* (Vuk); postverbali: *bod* (Vuk) »nekakav vez« i *boda f* »l ° kao šilo ali deblje čim se buše rupe na opancima za oputu (Srbija), 2° viljuške kojima se jede (Bosna)«; *ubod.* Odatle denominal *izbodovati* impf., *bodati* (Kavanjin); pridjev na *-ьn: bodán;* izvedenice na *-Uje: bodilje* »bodljive trave«; na *-eč: bodēč,* gen. *-éča* (Dubrovnik) »neka riba«; na *-elj: bodelj* »biljka dispacus sylvestris«; na *-ilo, -nik, -njak: hodilo = hodnik = badnjak* »ostan«; na *-гнь: bodezan,* gen. *-zni* »oštar vrh«; na *-Hica: bodilica* f (Šulek, Gospić) »cirsium acaule«; radna imenica na *-ai: bòdač* (Vuk, *~ vo),* također »mreža za ukljeve, sinonimi *bodar = bodarac«,* deminutiv na *-ьc: bodac,* gen. *boca* m (16. v.) »žalac, pleuritis; ostan« (posuđenica u arb. *mbodéc* »pungolo«); odatle: *bocka* f (Srbija, Kosmet) »ubod, trag od uboda, pjega«; *bočka-igla* (Crmnica) sčioda za pričvršćivanje vune« (posuđenica u arb. *boçkë* f); deminutivni impf, *bacati, -am* (Vuk), *bockati, -ām* (Vuk) *(iz-) = buskot* (Brusje, Hvar) prema pf. *bôcnuti, -em* (Vuk); sa suf. *-otina: bòcotina* f »punetus«; s dvostrukim deminutivnim sufiksom *bočac* »1° bodac, 2° kornjaš tribolium« (Šloser); *bócak,* gen. *bócka* m »biljka xanthium spinosum L, carduus L«, odatle hipokoristik *baca* f (Vuk) u istom značenju; na *-alj: bôdalj,* gen. *bodlja* (Crna Gora) »carduus«; *bodlja* f »trn«, odatle *bodljav, bodljača* »drača«; na *-ika: bodljika* f i *bodljikav* »spinosus« i prilozi: *boce* (Jambrešić) = *bodimice.* Oruđe na *-ež* (v.) *bodež* m »bajonet; vrag (kajkavski)«, odatle *bodežljiv = bodezan;* pridjev na *-ljiv: bodljiv; òbodac,* gen. *òboca, obod* pl. m., gen. *òbodãca* (Vuk, Dubrovnik, 15. v., za dubrovačko-romansko *cherchellos)* »minđuše, naušnice«.

2° izvedenice od *bad-* isto su tako brojne: pf. na *-no-: bădnuti = bâdniti* (Vodice, Istra) prema impf, *badati;* postverbal: *bod* m »1° pomorski termin: školj (Hektorović), 2° palac s gvozdenim šiljkom kao koplje, za sklizanje na sanjkama (Kosmet)«; *nabad* pored *năbod* m (Kosmet) »dugačke dvoroge vile za podizanje snoplja«; *probadi* m pl. *(imati)* »protisli« (bolest); *obad* od *obadati (konja)* »ostan, žalac, žaoka« (taj postverbal treba razlikovati od *obad* m »muha koja se zove i *badalj, štrkalj«* jer postoji za nj i oblik *ovad* koji treba drukčije etimologijski tumačiti (v. *vod-* u *svađa, zavada).* Od *obad* postoji deminutiv na -ьc: *obadać,* gen. *obaca* (Mikalja, Stulić) »koji ujeda«; odatle na *-uša* (v.): *knjiga obaduša* »lettera pungente«; deminutiv na *-ьc: badać,* gen. *badăca* (Vodice) »probadi«; odatle deminutivni glagoli *bacati, -am* impf. (Vuk) »leniter pungere« < **badcati* prema pf. na -яр-: *băcnuti* (Vuk) i imeničkoj izvedenici *bàcotina;* i dalji deminutivni glagoli: 1° na: *-c-K-a-ti: bockati* impf. = *backăti* (ŽK) »čistiti zube«, odatle postverbal *bačka* f (Srbija) »mala bodlja«; pridjev *bac-kav; 2°* na *-k-a-ti: bătkati, -ām < *bad--kati* i odatle *batkalo* n »čačkalica«; pridjev na *-iv, -an: badna muha* »obad«; *badiv* »scopulosus«; na *-ljiv* (v.) *bàdljiv;* izvedenice na *~(a)lj: bădalj,* gen. *bodlja* m »spina«, odatle toponim *Badljevina; bàdalj,* gen. *-dlja* m »ostan za tjeranje životinja«; u pl. m. i f.: *bodlje* f = *bodlji* »bolest u očima«; odatle dalje *badaljika, badaljka;* na *-avac: badavac* (biljka); na *-elj: badelj* m pored *badelj* (carduus; riba) = *badej* m »fr. bêche« (Smokvica, Korčula), odatle *badeljac, -iac, -čić, badelj ka',* na *-ilj badilj* m »biljka cirsium arvense«. Izvedenica· se onomatopeizira umetanjem *r: badrljica* f »caulis«, odakle pridjev na *-ast: badrljast* »spinosus« i glagol u psihološkom značenju *badrljati se* impf. (Pavlinović) »irasci«. Još treba pomenuti radnu imenicu s tur. *-dzija: nabad&ija* m (Lika) = *nàbodica* m (Vuk, Hrvatska) »čovjek nalet, naletica«. le. je osnova *bhodh-* koja se nalazi u lat. *fodio,* sanskr. *gňu-badh* »klecajući«, upravo »koljena bodući«.

Lit.: ARj 1, 149. 468. 111. 145. 147. 139. 209. 466. 467. 3, 958. 4, 5. 139. 141. 7, 204. 766. 530. 8, 298. 299. 417. *Miklošič* 15. *SEW* 37. 65. *Trautmann* 29. *Bruckner* 33. *Slawski* 41. *Mladenov* 38. *WP* 2, 188. *Elezović* 1, 25. 57. 2, 84. 140. 377. Miletić, *SDZb* 8, 407. Ribarić, *SDZb 9,* 129. Matzenauer, *LF* 7, 6. Bulat, *JF 6,* 149. *GM* 43. 265-6. Hraste, *JF 6,* 211. Meringer, *WuS* 11, 120. *Boisacq*[3] 125. Pedersen, *KZ* 38, 342.

bos, indeklinabilni pridjev negativnog značenja: *bos vjera* »prazna vjera«, prilog i uzvik (Kosmet) značenja »1° nije istina, 2° uzalud«. Odatle: denominali *boskati* impf., *bôšnuti* pf. u igri prstena »govoriti uzvik *bos«.* Odatle također turska složenica *bôšarija* f (Vuk) »isječak od pečena brava između butova i rebara« (< tur. *boį + ara* »prazna sredina«) i izvedenica na *-luk: bošlbk* m (Kosmet) »praznina«. Od tur. *boş* »prazan«, nalazi se i u drugim balkanskim jezicima: bug. *bos* (npr. *bošlaf*

»prazan govor«), čine. *bosa* »bok« i *boșcu* »nemaran čovjek«, arb. *bosh* »prazan«, ngr. μπόσικος »suvišan«.

Lit.: ARj 1, 561. 562. Skok, *Slávia* 15, 188. *Elezović* 1, 57. 2, 501. *Mladenov* 42. *Pascu 2,* 114. *GM* 42.

bosak, gen. *bôška* m (Krk, Perast, Božava, Rab, Potomje, Škaljari, Dubrovnik, 17. v. u čakavštini) »gaj, lug« = *bôška* f (Istra, Vodice) »1° grm, bus, 2° hrastova šuma (Vodice)«. Denominal na *-ati: boskat, -dm* impf. (Krk, Malínská) »sjeći šumu, drveće za prodaju« (upór. na Krku 1792. *boscare le legna,* u kraju koji se zove krčko-romanski *Bruscait').* Od tal. *bosco,* srlat. *boscus,* galskog ili germanskog podrijetla (upór. franačko *busk,* nvnjem. *Busch).* Prema Štrekelju ovamo ide i *bus* m »1° Gebüsch, 2° Blumenstraus, 3° Stengel, Stande, 4° Binse, 5° Rasen«, koje da je nastalo odbacivanjem dočetka *-k,* shvaćenog kao naš deminutivni sufiks. Štrekelj nije uzeo u razmatranje *busen* m, koje znači isto. Iz fr. *bouquet* > *bókét* (Dubrovnik) »kita cvijeća«, preko njem. *puket* m (hrv.-kajk., mali hrvatski gradići), *buket* (Zagreb).

Lit.: ARj 1, 561. Ribarić, *SDZb 9;* 133. Kušar, *Rad* 118, 16. Cronia, *ID 6. REW** 1419 b. *DEI* 571.

bôšča f (Vuk, Bosna) = *bašta* (Milićević, Srbija) »1° zavitak, s-vežanj, 2° opregača, 3° najbolji duhan« = *bôjča* pored *bôkča* (Kosmet) »vrlo kratka suknja seljanci oko kukova; haIjetak«. Uz mjesto u *Hasanaginici: a četvrta* (žena nosi) *u bošci haljine, da se Mara'preoblači često* (Vuk) postulira se bez potrebe nom. *boska* »veliki šareni rubac«, a pravo je značenje ono pod 1°. Ono *u bošci* je po svoj prilici štamparska griješka mjesto w *bošci* »u svežnju«. Odatle apstraktum na *-luk* (v.): *boščaluk* m = *bokčaluk* (nar. pjesma, Vuk) »odijelo koje se daje na dar, fr. trousseau«. Suglasničke grupe *šč = št = jč = kč* nastadoše kao supstitucija za tur. *ǵc,* upor. *bašta* (v.). Ovaj turcizam *(bogça* »paket«) nalazi se i u drugim balkanskim jezicima: bug. *bohčá,* deminutiv *bohčica,* arb. *bahçe* »Schürze«, rum. *boccea* »Ballen, četverouglasto platno za zamatanje«, dem. *bocceluță* i radna imenica na *-ci: boccegiu, bocceangiu* »pokućarac«.

Lit.: ARj ì, 521. 561. 563. *Lokotsch* 525. *GM* 40. *Mladenov* 42. *Elezović* 1, 53. Tanni, *ASPh* 12, 320.

bošpor m (Belostenac) »kisela juha s bijelim lukom označena kao *jestvina horvatska«.* Ta hrvatska kajkavska riječ nalazi se i u slovenskom (nema je Pleteršnik) i slovačkom, a potječe iz madž. *borspor* = (sa disimilacijom *r-r* > *0-r) bošpor* »zapapren sos«.

Lit.: ARj 1, 563. Štrekelj, *DAW* 50, 7. *Gombocz-Melich* 1, 495.

bot[1] m (Prčanj, Crmnica, Podgorica, Šibenik, Marulić: *od ure jedan bot)* »1° čas, odatle prilozi u Vodicama: *oni bot* »tada«, *jedambôt* »jednom«, *na bot* »odmah«, 2° slov. *bot* »quitt«, *bot* m (Gorica, Mletačka) »Mal«, *embôt* »einmal«, *dva bota* »zweimal«; *bota* f (Kavanjin, Lika) »Γ udarac, mah, 2° koliko se u jedan mah izvadi žlicom palente iz kotla, 3° put, krat *(drugu* ili *tretu botu,* također arb. *nji bota, dy bot* »una volta, due volte«)«. Prilog od tal. sintagme *debato* (Dubrovnik, Perast, Potomje) = *debato* (Božava, Budva, Kućište) »zamalo, malo da ne«, isto s našim pridjevskim dočetkom *-om* (upor. *mahom* > *mám,* ŽK) *debatom* (Čilipi) = sa priloškim *-a* (upor. *veoma) debata* (Mljet) »skoro, gotovo« = s izmjenom tal. prijedloga *de* našim *do dobôtu* (Molat). S tal. sufiksom *-one* > *-un: botun,* gen. *-una,* m (Nalješković) = *botun,* gen. *-una* (Božava Molat, Rab, Potomje) »1° dugme, 2° čizme (Istra, upor. slov. *bota,* Gorički, Dolensko, Notranjsko, Kranj, Kranjska Gora »Stiefel«), 3° *Na botun* (potok, Sutomore)«. Deminutiv na *-ić botuniči* m. pl. (Istra) »trifolium ochloleucum«, upor. tal. *bottone,* fr. *bouton* »bocciolo, Knospe«. Denominali na *-ati botati, -ām* impf, »pljeskati«, (s objektom *palentu,* Lika), upor. slov. *botati* impf, »ausgleichen (in der Rechnung)«, *butati, -am* (Stulić) »percutere«, *imbotiškati, -am* »dobro dijete obaviti pokrivačem, zakùjat /Dubrovnik/« < prez. na *-isco* od tal. *imbottire.* Od tal. postverbala *botto* (14. v.) »colpo«, *in un botto* »subito«, *di botto* (Dante), *botta* »urto«, *bottone* m (13. v.) od *buttare* »percuotere« < frank, *buttan* (nalazi se i na galoromanskom teritoriju). Ovamo ide još *imbotija* f (Šibenik), furl, *imbotide f* »coltrone«, poimeničeni 'part. perf. od *imbottire (d* medu samoglasnicima ispalo kao u novomletačkom).

Lit.: ARj 1, 563. 564. 748. Ribarić, *SDZb* 9, 133. *ZbNŽ* 8, 187. Kušar, *Rad* 118, 22. *Rad* 199, 147. *PlelerSnik* 1, 47. *REW'* 1007. 1228c. *DEI* 574. 575. 577. *Tagliavini* 24. Štrekelj, *ASPh* 12, 454. *GM* 42-43.

bot-[2]**.** Osnova *bot-,* koja se nalazi u rus. *botětb* »debljati« i rus.-cslav. *bolèti (raz-)* »pinguescere« potvrđena je u hrv.-srp. samo u prefiksalnim složenicama sa *na-, o-, raž-: na-*

botiti se, -im pf. (Poljica) »nadutí se, oteći«; *obouti, -im* pf. (Marulić, Mikalja), odatle postverbal *oboi,* gen. *-i* f »otok« i pridjev na -ш : *obotan.* Ista osnova u prijevoju nalazi se još u Marulićevu imperfektivu *pribaćati (Judita* 1_3 101 — 102): *ter skupost pribaća* »biva sve veća, deblja, naduva se«, od *prĕbat-ja-ti.* Osnova se onomatopeizira umetanjem *h = ,k* pred *t: razbohtjeti se, -im* (subjekt *sise)* (Bosna), *nabohćeti = nabokčeti* (Riječka nahija u Crnoj Gori). Upor. slovenske onomatopeje: *bohôt, -ati, -éti, -en* »Überfülle, üppig, üppig verdén« gdje već sufiks *-ot* (v.) upućuje na onomatopejsko podrijetlo. Osnova *bot\but,* također onomatopejskog podrijetla, raširena je u romanskim i germanskim jezicima i u madžarskom.

Lit.: ARj l, 212. 8, 431. 13, 471. 488. *ZbNŽ* 6, 141. *SEW* 1, 77, *Pleteršnik* 1, 42. Tomanović, *JF* 17, 205. Rozwadowski, *RSI 2,* 108. Skok, *Marulićev zbornik* 192. *REW*[3] 1239 a.

bota f (Belostenac, kajkavska riječ) »štap, kijača« posuđenica je iz madž. *bot* istoga značenja, a ovo iz panonskoslav. **Ђъlъ* > hrv.-srp. *bat,* gen. *bata* (v.). Madžarizam je prema tome istoga tipa kao *čobanja* (v.) za *žban* (v.) ili *parlag* (v.) za *prijelog,* tj. slavenska je riječ ponovno ušla u jezik, ali preko tuđeg medija. Promjena roda je kao u *čobanja* i *bitanga* (v.).

Lit.: ARj 1, 563. *Gombocz-Melich* 1, 502.

botac m (genitiv nije potvrđen; Kavanjin •n rimi *Bio se obvinio jakno botac)* »vinski sud, boca (?)«. Daničić izvodi od tal. *bottaccio,* mlet. *botazo,* izvedenica na *-aceus* > *-accio* ©d *botte* < lat. *buttis.*

Lit.: ARj 1, 563. *DEI* 575. *REW*[3] 1427.

botaria f (Dubrovnik, Cavtat) = *butana* (Korčula) »žuto platno«. Od tál. *bottana* (1561), •ovo od ar. *butana* »specie di tela«.

Lit.: DEI 575.

bodlja f (Perast) = *botilja* (Dubrovnik) = *botija* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Potomje), na *-one* > *-un botiljün* (Perast, Budva) = *buttlja* (Rab, Božava), *butiljûn,* gen. *-una* (Rab, Božava) »galun« = *botulja* (Vuk, Primorje). Od tal. *bottiglia* (16 v), ovo od deminutiva lat. *butticula* od *buitis.*

Lit.: ARj l, 564. *REW* 1425. *DEI* 576.

bova f (Dubrovnik, Cavtat, Kućište, Dalmacija uopće) »(pomorski termin) plutača« Od tal. (u Genovi) *boa* »isto«, od langob. *йau*ga* > tal. *boga* »catena, anello, cerchio di ferro«. Možda ide ovamo i *buga* (Buzet—Sovinjsko polje) »vrsta masline«.

Lit.: REW» 1004. *DEI* 594. 550.

bozgûnîbk m (Kosmet) »buna, anarhija«, izvedenica na *-luk* (v.) od indeklinabilnog pridjeva *bozgun,* koji je potvrđen u bug. od tur. *bozmak* »verderben«, *bozgun* »pobijeđen, *bozdis(v)am* »bunim se«, *bazgunluk* »ustanak«; *gun* je isti sufiks· kao u *čahškan* (v.), *lapkán* (v.), *sürgün* (v.).

Lit.: Elezović 2, 501. *Mladenov* 39. *Deny* § 866. *Doric* 20. *Školjić* 1, 115.

bräbonjak, gen. *-ōnjka* m pl. *brabonja* (Vuk, istočni krajevi) = *braboljak,* gen. *-õljka* (Pavlinović) »izmet od koze ili ovce, baca ovilis vel caprini stercoris«. Odatle zamjenom sufiksa *bratka* f (18. v., Dalmacija) i *bravak* (gen. nije potvrđen, Parčić) »stereo del bestiame, de'montoni« *(v* mjesto *b* kao *Ubac, lipca* za *livac* u Lici, K). Denominal *brabonjati, -am* »cacare«. Prema tome je *brabonjah* sa sufiksom *-zk* > *-ak* kao u postverbalu tipa *zadatak.* Metafora *brabonjati* impf, »govoriti koješta«. Očito se radi o pastirskim izrazima. Zbog toga nameće se upoređenje sa ngr. βερβελιά. »Mist von Ziegen und Schafen«; *ň* za / mogao je nastati disimilacijom prema *r-ļ* > *r-ń.* Novogrčka riječ je latiniziran pridjev na *-eus/ -ius veì belila* (se. *baca),* od deminutiva *vervella* »ovčica«, vlat. *verbella* »προβάτιον«, od *vervex* = vlat. *berbex,* gen. *-eciș.* Glede *ver-* > *bra-* upór. *persica* > *praskva* i unakrštanje sa *brav.* Ova bi posuđenica prema tome išla u balkanski latinitet. Moguće bi je bilo vezati i sa fr. *bourbe* < ligur. *borba* »fange, boue«, lat. *burbalia* »intestina«.

Lit.: ARj 1, 574. 593. Meyr, *Ngr.* 3, 13. Skok, *ZRPh* 54, 470. Alessio, *Onomastica 2,* 187.

brac m (Božava) »fune con la quale la Iantina è legata al *karoc«, braci* m. pi. (Carić, Silba) »konopi kojima su vezani krajevi penuma (v.) da se mogu bracijavati, naime potezati desno lijevo, kako zahtijeva vjetar (pomorski termin)«. Upor. n. pi. lat. *brachia* »antenne della nave«; *bracijati,* impf, na *-va- bracijavati* < tal. *bracciare* »rivolgere i »bràcci« del pennone«, *-ijati* može biti od *-idiare* > tal. *-eggiare.* Sa mlet. sufiksom *-era* < *-aria bracera f* (Božava) = *bracera* (Perast, Račišće) »barca a due alberi« < mlet. *brazzera* (19. v.) =

bracera (Jakin). Na deminutivni sufiks *-olus : bracuja* (Mljet, pisano i *brocuja,* pomorski termin) : *buže u bracuji; asta od prove i asta od krme imaju na kontraasti pribijene brocuje, a na njima su mankuli od prove i mankuli od krme* (...) Sa dvostrukim talijanskim deminutivnim sufiksom *bracùlet* (Potomje, Pelješac) = *bracòlet* (Kućište) »narukvice«. Ovamo ide tal. *bracciatella (-o,* 13. v.), deminutiv od *bracciata* f »naručaj« > stvnjem *brezitella / pre-,* nvnjem. *Bretze, Brezel* > (preko madž.) *pereci* m. pl. (Hrvatska), sing, *perec* i *pereták* (ovo npr. Đakovo, stvoren analogijski prema *dodaci: dodatak),* slov. *pr esca* (Gorensko, Notranjsko) = *presta* = *prèsta,* deminutiv *preslica.*

Lit.: Croma, *ID 6.* Macan, *ZbNŽ 29,* l, 213. Carić, *Slike* 1. *Pleteršnik 2,* 280. *REW*[3] 1256. *DEI* 581. 582. 593. 597. *Weigand-Hirt* 1, 287.

Brač, gen. *Brača* m, otok srednje Dalmacije, tal. *Brazza,* koje nastavlja kllat. *Brattia.* Najstarija je potvrda hrvatskog oblika iz polovine 10. v. : 1° ἡ Βράτζα, 2° νῆσος ετέρα μεγάλη δ Βράτζης (11. v., u rukopisu 16. v., Ovo predstavlja sa ω = *u* dativ ili nominativ ako ω ne stoji za poluglas kao Διάδωρα = **Jadtru.* Pripadao je Neretljanina. Zbog toga predstavlja u dalmatinskom otočju jedan iz serije otoka koji su najprije naseljeni hrvatskim stanovništvom sa zaleđa. Gubitak lat. *-a* je kao u *Mljet* < *Melita,* iz čega izlazi da su imena otoka koja su potvrđena iz latinskog (rimskog) doba, i onda kad nije bilo identičnosti između naziva otoka i imena najvažnijeg mjesta na njemu, mogla glasiti u latinskom lokatīvu *Brattiae, Melitae* itd. Odatle po pravilu *-ï, ae* > *e:* preko *-ъi-ъ Sermi* > *Srijem, Romae* > *Rim. Brattia* je predlatinsko ime. Budući da se veže po jednom mišljenju i s Plinijevim *Elaphites,* koje se obično vežu sa dubrovačkim otočjem, uzimlje se da je *Brattia* isto što *Brettia,* a ovo opet da je identično sa mesapijskim βρέντιον »jelenova glava« *(Strabo* 6, 82), kod Hesychija βρένδον »jelen«. Upor. slično tumačenje imena grada Βρεντήσιον = *Brundisium, Brundusium.* S prijevojem í *Brittium* > *Bruttium,* danas *Abruzzi* pl. Alessio upoređuje s ilirskim gradom *Brindia,* danas *Brentista* u Arbaniji. Ali se upoređuje i s *Brittanni* (danas fr. *Bretagne,* pridjev *breton)* — *Carvetii* od kelt. *caruos* = lat. *cervus,* prema tome također »jelenji otoci«. Iz toga izlazi da ime *Brattia* ide u pred -ie. supstrat. *Brittania* je u našim spomenicima prema grčkom izgovoru vlat. oblika *Vretanija (Karlovački ljetopis,* 1503.), *vretanijska ostrva.*

Lit.: ARj 1, 574-5. Skok, *Slav.* 171-9. Isti, *ZNF* 14, 75-81. Alessio, *RIO* 2, 99. Šafárik, *Fam.* 15. Grujić, *GISND* 13, 203-209 (cf. *JF* 14, 252). *Moravcsik* 144. 164. *Mayer l,* 94-5. 2, 27-9.

brace, gen. *braca* f. pl. (Vuk, Boka) »vinova komina, trop, tropme (ŽK)« = *breče,* gen. *breča* f. pl. (18. v., Bella, Stulić) »isto«. Nije jasan odnos tih dvaju oblika, *e za. a* moglo bi biti kao dubrovačko-rom. *časa* > *chesa* (de Diversis), ali i onako kao u *resti* < *rasti.* Upor. ipak *brenke* pored *branče* (v.). Upor. galsko *brace* (fr. *brasserie* »pivara«) i rus. *braga* »Malzbier« prema lat. *fraces* »Ölkuchen«.

Lit.: ARj l, 574. *REW*[3] 1253. FEW 485. Matzenauer, *LF* 7, 71. *Vasmer* l, 116. Isti, *RSI* 6, 193. 195. *Banali* l, 237-238. Jud i Spitzer, *VuS* 6, 129. Skok, *ZRPh* 46, 388.

brada f (14. v., Vuk) »barba«, sveslavenska riječ iz praslav. doba: **borda,* baltoslavenska i zapadnoindoevropska; lit. *barzdà* i lot. *barda.* Slog *bra-* nastao je po zakonu likvidne metateze (polj. *broda,* rus. *boroda).* Odatle pridjev na *-aiъ: bradat* (15. v.), koji je također praslav., baltoslav i lat.; lit. *barzdotas,* lat. *barbatus.* U drugim slav. jezicima nalaze se i izvedenice *bradavica* f (15. v.) i *podbradak,* gen. *-tka.* Rumunji posudiše kao slavenske kulturne izraze *poaъЪгааа* > *broboadă* f »ženski rubac za zamatanje glave«, odatle *brododelnic* m »kabanica« = *îmbrobodeală* f, a Istrorumunji *bradovitsį* f. Ta prefiksalna složenica nalazi se još sa sufiksom *-nik* (v.): *podbradník* m »nakićena pantljika«; sa *-njak: podbrădnjak* (Vodice, Istra) »1° dio vrata pod čeljusti, 2° vrpca od šešira koja ga drži pod vratom«, u čakavskom sa sufiksom *-{a: podbraja* f (Lumbarda, Korčula) »vrpca na klobuku kojom se podvezuje ozdo ispod brade pa gore preko ušiju«; sa -aca: *podbradača î* »rubac za podbradivanje«, odatle i denominali *podbrodívati se* impf. = *podbradôvat, -ujem* (Kosmet). Sufiks u *bradavica* varira sa *-avka: bradavka* (Krasić) f (upór. polj. *brodawka),* odatle biljka *bradavnjača ĭ,* deminutiv *bradavičica f, í* pridjev na *-jast: bradavičast.* Deminutiv na *-ica: bradica f* (također prezime *Bradica,* Prekrižje, Hrvatska); augmentativi: na *-ura, -urina: bradura, bradurina,* na *-ina, -etina: bradina, bradètina.* Oznake ljudi na *-as: bradaS,* gen. *-aša* m (također prezime) =

bradas (Kosmet), na *-an : bradan* (odatle prezime *Bradanović); na -ónja: brádonja* m. Još su izvedenice na *-ovnica: bradovnica î* »naevus« i kalk *bradòvatica* f (Dubrovnik) za ribu *barbun* (v.). Vuk ima još s prefiksom *u- ubràdač,* gen. *-ala* m »vunen zamot za glavu, tunjga = konđa (v.), vaćel = vaćov (v.)«· Od sintagme *bez brade* nastaje pridjev *bezbrad* (Ljubiša), poimeničen sa *-ьc: bezbradac* (Mikalja); koji nosi bradu je *bradonos* (Jambrešić). Neologizam je L. Koštica *bradoglad* m »koji gladi bradu«. Denominali su na *-a-ti: bradati (kukuruz brada) (u-),* na *-i-ti: uhraditi, uhradím pí.* prema impf, *ubradívati, -bràdujem* »uzeti ubradač«. Eufemizam za »vrag« *bradailo* (Srbija, v. *SEZb 7,* 147). Ne zna se ide li u ovu leksikologiisku porodicu: *bradajaga* m (nar. pjesma) »Turčin koji u boju ide za vojskom i dariva vojnike koji osijecaju glave palim borcima«. Daničić to izvodi neuvjerljivo od složenice *marda + aga.* Onomatopeja bi mogao biti pf. glagol *razbradònjati se, -am* »razblebetati se« stvoren prema *brada.*

Lit.: ARj l, 577. 265. 3, 255. 10, 219. *BI 2,* 614. *Miklósié* 19. *SEW* l, 72. *Trautmann* 27. *Bruckner* 40. *ASPh* 11, 225. *KZ* 45, 53. *Sławski* 43. *Mladenov* 42. *WP 2,* 135. *Elezović* l, 57. Ribarić, *SDZb 9,* 174. Bulat, *JF 5,* 147. Kostie, *Ny 2,* 251. Scheftelowitz, *KZ* 54, 231. 56, 177. *Gartner* 315. Kušar, *NVj* 3, 338. Iljinski, *Sborník Sreznevskij* (1924), 27. sl.

brädva f (Vuk), prema stcslav. *brady,* gen. **braduve > bradbve,* prvobitno osnova na *u,* upor. *crkva < crbky,* gen. *-ktve* za prijelaz u deklināciju α. Nalazi se još u slovenskom i bugarskom; nepoznata je sjevernim slavenskim jezicima; gluž. *brodacica* < stčeš. *brodarica* opominje na njem. *Bartaxt,* a nije dokaz za postojanje refleksa u zapadnom slavenskom. Uzimlje se da je posuđena iz germ, *bardo* »sjekira kao ratno oruđe«. Budući da se ne nalazi u sjevernim slavenskim jezicima, moralo bi se uzeti prema Loewe-u da je posuđena iz balkanskog germanskog, dakle iz gepidskoga u Daciji. Za praslavenski se pretpostavlja **bordy,* gen. *-auųe,* ali za taj oblik nema potvrda u poljskom i ruskom. Svakako je slog *bra-* nastao po zakonu likvidne metateze. Rumunji imaju *barda* f, dem. *bardita, bardila)* »Art Streitaxt« (upor. polj. *bardysz),* glagol *a bardui* »tesati« iz madž. *bard, bardolni,* koje, prema Miklošiču, nije posuđeno iz panonskoslavenskoga, nego iz stsas. *barda.* Mladenov otklanja posuđivanje iz germanskoga, dopušta srodnost slavenske riječi sa germanskom.

Odatle: deminutivi na *-iça: bradvica f,* na *-ić: bradvić,* na *-ilj: bràdvîlj* m; augmentativi na *-elina: bradvètina* f, na *-urina: bradvurina;* denominali na *-α-ti: bradvati,* samo s prefiksima *iz-, o-* (Lika, Vuk) »izraditi bradvom«, na *-i-ti: bradviti* impf. (Vuk) »bradvom tesati«.

Lit. ARj l, 580. 4, 142. 8, 436, *Bruckner ASPh 42,* 138. *MikloHč* 19. *SEW* 1, 73/ *Mladenov* 42. *Stender-Petersen* 223. *Kiparský* 216. Hirt, *PBB* 23, 337. Vasmer, *RSl* 4, 169. Janko, *Slávia 9,* 346. *Gombocz-Melich* 1, 289. i si.

braga f (Carić, Silba) »kratko debelo uže na obruč (služi za hvatanje predmeta pri krcanju ili iskrcavanju, pomorski termin)«. Od mlet. *braga,* furl, *brage* »Lederriemeri« = tal. *braca,* metafora od galske riječi *braca* »gaće«. Odatle na *-atura* > mlet. *-adura bragadura* f (Muo) »konop dug 20 m na polandari«. U prvobitnom značenju u arb. *brek(e)* (Ulcinj) »čakšire za zimu«.

Prvobitno se značenje vidi'i u izvedenici *brageše,* gen. pl. *bragēšā* f (Marin Držić) = *brageše* (Crmnica, Rab, Božava, Pag, Malínská, Tivat) = *bragiše* (Belostenec) = *brageši* f (Cres) = *brgeše* (Istra, Vodice) »gaće« = (sa metatezom *b-g > g-b) grăbise* (južna Italija, Rab), upor. arb. *brakēsha* (Zatrebač). Odatle izvedenica na *-njāk,* upravo pridjev na *-ьn* poimeničen na *-jak brdešnjak* m (Lika, Perušić) =*bradîsnik* (Krasić) »gatnjik, gašnjak (ŽK), učkur« na osnovu metateze i disimilacije *g-n > d-nj* iz **bargešnjak.* Veliko mnoštvo varijanata pruža slovenski: *brageše = bregeše — brg še* (Gorički kraj, Kras) = *br-{ieše = brẹhese* (Režija) = (zamjenom sufiksa *-uša) breguše = brguše, brejiaše* (Notranjsko) = (ispuštanjem *r* kao u *deželo) begeše* = (metateza) *grbuše;* poimeničen pridjev *bregešnica.* Odatle odbacivanjem sufiksa *-uše = -eše bege* f. pl. = (asimilacijom) *gege* f. pl. (Gorenjsko, Bela Krajina) = *gege* (ŽK), deminutiv *gęgice.* Izvor je mlet. i furl, *braghesse* f. pl. »pantaloni alla moda orientale«. Sufiks je nejasan. Ako je gr. -ισσα > *-essa,* nije jasno kako je nastalo značenje odijela jer *-issa* označuje žensko lice.

Prvobitno je značenje dobro očuvano u složenici *benevreci* m. pl. (Vuk, Brusje, Hvar, knjaževački okrug), s varijantama u f *benevrèke* (Vuk) = (asimilacijom *b-v > b-b) benebreke* (nar. pjesma, bugarštica) = *brebébreke* (17. v., Palmotić) = *benevrke* (Vuk) = *benevrake* (Bogišić) = (metateza) *berevneke* (Lika) = *banovreke* (Istra) = *banabreke*

pored *barnabreke, barnoveke, brnoveke* »čakšire, hlače, pantale«. Ovamo možda disimilacijom *b-v > d-v dinevraka* m (Pavlinović) u čudnom značenju »benčina, čobanče«. Ta je složenica balkanska riječ. Nalazi se još u rum. *bernevici, -veći,* arb. *brendevek* (Gege), bug. *benevreci* i u makedonskom kao i u novogrčkom (ά)πα-νωβράϰ(α) (pisano i παννόβραϰα). Prvi je dio složenice gr. prilog απάνω »gornji«, čime se označuje razlika prema *braca* »gaće«. Samoglasničke promjene α > *e* govore za osmanlijsko posredovanje u širenju grecizma na Balkanu (tur. *benevrek).* Izvedenica je od *braca* prema Bernekeru i *bračin* m (15. i 16. v., u historijskim spomenicima), *bračina* »Kleid«, *bračnik* m »isto«, također u rus.-cslav. »Seidenstoff«, odatle *bračnenica* (Kavanjin) »haljina od bračina«, radna imenica *bračnovanik* »tko nosi takvo odijelo«. Podrijetlo sufiksa nejasno.

Lit.: ARj l, 575. 131. 233. 236. 626. 2, 404. 9, 771. Jagić, *ASPh 6,* 662. *Pleteršnik* 1, 16. 49. 54. 61.246. Šturm, *ČSJK6,*57. Wędkiewicz, *RSl 6,* 233. Carić, *Slike 2* (tumač). Kušar, *Rad* 118, 19. Vasmer, *RSl* 3, 262. 6, 197. Isti, *GL* 49. Isti, *ŽS* 18, 2-3. 88-93. *GM* 46. Meyer, *Ngr.* 3, 19. Ribarić, *SDZb 9,*130. 133. Cronia, *ID 6. REW*[3] 1252. *DEI* 581, 582.

bragőc m (Božava, Krk, Malínská, Baška) »domaća lađa sa dva jarbola (prednji niži, drugi viši)«. Od mlet. *bragozo = bargozo* »barca da pesca dell' Adriatico«. Upor. istrom., mlet. i tršć. *bragagna* f »barca da pesca a tre alberi«, s istim korijenom ali drugim sufiksom: *-anea* (upor. *Barcagno,* Zadar). Obje riječi su naziv i za mrežu. Upor. *sobaka* (v.) u oba značenja. Battisti izvodi od *braga* < gal. *braca* (v. gore *braga),* što bolje odgovara značenju mreže, ali se može izvoditi i od *barca.* Upor. fr. *barge* kao i *rc > rg perga < perca, amurga.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 106. *REW*[3] 952. *DEI* 586. 587. *Ive* 148. Skok, *ZRPh* 57, 467-9. 479-80. Putanec, *AHID* l, 174.

brâjda f (15. v., Hrvatska i Slovenija, Belostenec, Jambrešić, ŽK, Vodice, Krk, Cres) »1° odrina u vinogradu ili uz kuću, *2°* prvi red vinograda na obršu (v.), ŽK, 3° loze poredane po drvenim štapovima horizontalno na okrajcima livada (uz njih se može sijati i gajiti voćnjak, Prčanj) = *brajga* (Lastva, Perast) »uz put posađene loze za razliku od loza u vinogradu« = slov. *brâjda* »an einem Geländer gezogene Reben, die Rebenhecke«. Toponim *Brâjdica* (Rijeka). Od tal. *braidą* (13. v., furl, *braidė* »campo, podere«, srlat. *braidą* »ravnica«), langobardskog podrijetla, upor. nvnjem. *breit* »širok«.

Lit.: ARj 1, 581. Ribarić, *SDZb 9,* 105 *Pleteršnik* 1, 49. 2, 70. Jagić, *ASPh* 1, 159* Vasmer, *ZSPh* 13, 331. Perušek, *ASPh* 34 31. *DEI,* 587. *REW*[3] 1266. *Prati* 162. Sulek *Im. 29.*

brâk[1] m (13. v.) »1° ženidba, udaja, svadba, danas službeni izraz za *matrimonium, 2°* bračna gozba (Mrnavić)«. Nije narodna riječ nego riječ historijskih spomenika i pisaca. Nalazi se još u bugarskom i starocrkvenoslavenskom, odatle u ruskom i ukrajinskom. Praslavenski je postverbal obrazovan s pomoću sufiksa *-ko* od *bbrati > brati, berem.* Upor. *znak* od *znati* (v.). Odatle pridjev na *-ьn: bračan* (13. v.), danas općenito u određenom obliku u *bračni par.*

Lit.: ARj 1, 574. 583. *Miklošič* 20. *SEW* 81. *Mladenov* 43. Lang, *LF* 43, 223 — 30. 322-32. 404-410. Bruckner, *KZ* 45, 50. 319. Sobolevskij *RPV* 71, 431-448.

brâk[2] m (16. v., dubrovački pisci, Mljet, Krk) »l ° neka morska trava, vrsta alge (Korčula i drugdje u Dalmaciji), 2° (po semantičkom zakonu sinegdohe) plitko mjesto u moru gdje raste ta alga (ribarski termin: *ribe kë žive na braku,* Krk, zbog mreže)«. Deminutiv na *-ić bracie* (Stulić) »museus«. Određeni pridjev *brakični* (HE). Od tal. *braga* »fango, melma«, pred-ie. leksički relikt, koji se osim u romanskom nalazi još u arb. *brak, berak* »močvara«, gr. βράγος, gal. **bracum* > stfr. *brai,* prôv. i katal. *brac* u prasrodstvu je s rus. *morokva,* možda i s našom riječi *mlaka* (v.).

Lit.: ARj 1, 575. 583. Macan, *ZbNŽ 29, l,* 207. *REW*[3] 1258. 1264. *DEI* 587. Roglić, *HE* 3, 230. Isti, *PE* 1, 495-6. 560.

braktiisat se, *-lsem* pf. (Kosmet) »okaniti se«. Turcizam (od aorista *brakti, brakmak* »ostaviti«) potvrđen u istom značenju i u ostalim balkanskim jezicima od iste aoristne osnove: bug. *braktisa(v)am,* arb. *braktis,* čine. *brahtisire* i imperativ *brac* »ostavi«.

Lit.: Elezović 2, 502. *Mladenov* 43. *Pascu 2,* 114.

bran m (Vuk, *Kovčežić* 1, 96) »(tisanska nošnja) dugačka haljina koju nosi nevjesta svrh kamižole ili koreta od crvene kadife, s ambretama s obje strane prsiju«. Tu riječ tumači Daničić od tal. *brano* »komad«, a što ne objašnjava značenje; *brano* nigdje ne znači odijelo. Možda prije stoji u vezi s da-

korum, *brîu,* pl. *brine,* cine, *brina* »vuneni seljački, najčešće crveni pojas« < **brenu* ili *branu.*

Lit.: ARj í, 583, *DEÏ* 590. *Tiktin 225.*

branca f (16. v., Senj, Marulić, Mikalja) = *brance* (Split, Šibenik, Rab, Božava) = *brènke,* gen. *brènãkã* f. pl. (Dubrovnik) = *brenke* (Dobrota, Lastva, Muo, Korčula) = (sa *nk > ng,* upor. *planda,* novogr. pojava) *brenge* (Bijela, Paštrovići, Boka) »škrge«. Stulić i Zore imaju sing. *brenak,* gen. *-nka* m, *brenta* m. pl. (Budva) »škrge«. U Mulu (Boka) *brenak* je dio mreže palandare koji ima manje magle (v.) ali češće. To bi bila metafora, ako je ista riječ. Na Ugljanu *bronce,* gen. pl. *bronč* »grkljan«. Odatle na tal. deminutivni sufiks *-ino: brancin,* gen. *-ina,* ák. pl. *brancine* (Kostanjica) < mlet. *branşın* = *branzino* »labrax lupus«. Od gr. τα βράγχια > lat. *branchiae* (Columella, Plinije), kslat. *branda.* Ta riječ u zapadnoj Romaniji ima učeni oblik, a samo kod nas narodski, i to naglašeno *a > a* i *e* (prema dubrovačko-romanskom) i *kı > č* i *k* (upor. *orkulić).* Upor. *brace* i *breče* (v.).

Lit.: ARj \, 584. 626. Kušar, *Rad* 118, 15. *REW* 1271a. *DEI* 588. 590.

branda f (Dubrovnik, Kućište) »1° vrsta prenosnog kreveta (nategnuto platno na drvo), 2° Hängematte«. Od tal. *branda* »isto«, postverbal od *brandire* »scuotere«. Zove se i *ranac,* gen. *ranca* m »poljski krevet«.

Lit.: REW[3] 1273. *DEI* 589.

brandia f (Vuk, bez naznake gdje se govori) »fitilj topovski«. Noviji njemački deminutiv *Brändlein,* od *Brand.* Prijelaz u feminina kao u novijim germanizmima u Srbiji: *mašna* f, *kragna* f, *vašvandla* f < *Waschwandel.*

Lit.: ARj 1, 585.

brankarela f (Smokvica, Korčula) »ribarski termin) četvorokuka udica za hvatanje hobotnica«. Od tal. *brancarella,* deminutivna izvedenica na složeni sufiks *-ar* + *-ellus,* od *branca* »zampa,

Lit.: DEΓ 588. *REW*[3] 1271.

brašno n (Vuk) »štokavski istočni naziv za *múka* (u čakavaca, npr. u Vrbniku), *meija* (kajkavski, ŽK) na zapadu (u Vodicama, Istra poznata je samo *muka,* ali u Peroju samo *brašno)«.* Praslavenska pridjevska izvedenica **boršbno,* bez paralela u baltičkoj grupi. Slog *broš-* nastao je po zakonu likvidne metateze (upor. rus. *barošno* »brašno od riže«). Dočetak *-ьno* opominje na lat. *farına,* koje je također pridjev od *far, gen. f arris* < * *farsis* ; *brašno* je prema tome jedan od rjeđih latinsko-slavenskih identičnih izraza iz oblasti poljoprivrede. Upor. još *orati* i *arare.* Ne treba uzeti s Uhlenbeckom da se radi o posuđenici iz gotskoga *barizeins* nego o prasrōdstvu s tom riječi. U starocrkvenoslavenskom *brašno* je značilo »jelo«. To značenje očuvalo se u katoličkom crkvenom terminu *Brašánčevo* (Vuk) za svetkovinu *Tijelovo,* kada se svetkuje Isusova zadnja večera s učenicima. Ta je riječ poimeničen pridjev na *-evo* od deminutiva *brašance* pored *brašnace* u značenju »hostia, eucharistia«. Dubrovački je pisci upotrebljavaju u značenju »pričest«. Odatle denominali *brašniti* (Belo·; stenac) = *brašnovati* (15. i 16. v.) impf, »ići na pričest«. Odatle određeni pridjev *brašančanī (četvrtak)* pored *brašanski.* Za *viaticum* postoje izvedenice koje su pridjevska poimeničenja na *-ica: brašanica* (Vuk), *brašenica* = *brašnenica* = *brašnjenica* = (sa disimilacijom *nj-n > lj-ri) brašljenica.* Poimeničenja su i na *-nik, -enka: brašnenlk, brašnjenik* (Crna Gora); *brašnenka* »kruška brašnava«. Pridjevi su na *-av: brašnav,* odatle *brašnjavka* »jabuka brašnava«; na *-ast: brašnast,* na *-en* (određeni) *brašneni* = *brašnjeni,* odakle haplologijom *brašní* i *brusnica.* Na *-ja: brašnja* f (16. v.) »hrana«; na *-jak: brašnjak* m »biljka chenopodium bonus Henricus«; na *-ara: bramara* f »komora za brašno«; na *-jara: brašnjara* (šljiva, Slavonija); na *-ik* + *-ar: brašnjikar* = *brašnar* »biljka tenebrie molilor«. Radna imenica na *-ar: brašnar.* Vuk ima još denominal *obrašnjaviti se,* koji se govori i u Kosmetu. U toponimi)! postoje *Brašljevica* i *Brašljevac,* gen. *-vca* (ŽK), koji označuju dobru zemlju.

Lit.: ARj 1, 593. 594. 596. *Miklošič* 19. *SEW* 1, 74. Ribarić, *SDZb 9,* 135. 169. *Elezović* 1, 58. 2, 6. *Trautmann* 27. *WP 2,* 134. Uhlenbeck, *PBB* 30, 264. Hirt, *PBB* 23, 331. *GM* 26. *ZbNŽ* 7, 323.

braskva f (Belostenac) = *briska* f, pridjev na *-ov brèskov,* poimeničen na *-ina brêskovina* »lignum persicae« = (ikavski) *briska,* gen. pl. *brlsak* (ŽK, Vodice) = (po deklinaci) i *-y,* gen. *-vue,* tip *bukva) brêskva* (Vuk), pridjevi na *-en I-in breskven* (Belostenac, Jambrešić), *brêskvin* = *brbkva,* gen. pl. *brlskav* (Vodice) = *brėško* f (Bednja) = slov. *breskev,* gen. *-kve* f = *praska* (Vuk, jugozapadni krajevi, Split, Dubrovnik, Trpanj, Sutomore, Dobrota, Crmnica, Korčula, Lastovo, Poljica, Vrbnik), toponimi *Praska* (Sarajevsko Polje),

pridjev *Praskavo* (stara srpska država), poimeničen na *-ina praskovina,* na *-oca práškovala* »rakija od praskava«, toponim *Praskovče* n (selo, Srbija, okrug Kruševac) = *prăskva* (Budva, Perast, Prčanj, Dubrovnik, Lastovo, šibenski otoci, Biograd na m., Peroj u Istri, Cres, Vrbnik, Rijeka, Marulić, Vrančić, Mikalja, Bella, Belostenec) = *prăskva* (Rab), pridjevi na *-en praskven,* toponim *Praskveno* (14. v., Krk), na *-in praskvin,* poimenica na *-ьc* > *-äc praskvinac* = na *-jak praskvinjak.* Deminutiv na *-ica praščića* (18. v.), *praskvica (Praskvica* čest toponim: Kotor, Paštrovići, Boka, pred Spužem; f. pl. *Praskvice,* selo, Šabac) = *Prosinca* (mahala, okružje sarajevsko) = *proskva* (Popović, nepouzdano) = (čist venecijanizam) *persega* (Božava < mlet. *persega)* »njem. Pfirsich, s kojim je istog podrijetla, voćka (Šibenik, upor. slično specijaliziranje opće riječi od *pomum* »jabuka« u romanskim jezicima)«. Oblik sa *b* mjesto *p* govorio se i u panonskoslavenskom kako svjedoči madž. *barack.* Taj je oblik zajednički hrvatsko-kajkavskom i slovenskom i naslanja se možda na srvnjem. *P f er sich,* nvnjem. *Pfirsich* < *persicum* (se. *malum).* Poimeničen pridjev *persica* od *Persia.* Rana je posuđenica prije 9. v., kako uči likvidna metateza *per-* > **ргé-* pred suglasnikom; za *pré-* > *pra-* upor. *orěhb* > *orah; pr-* > *br-* također stfr. *Brancas* < *Pancratius,* upor. *Blzet* > *Buzet* prema *Pinguente.* V. pridjev u *natupijerka* (v.).

Lit.: ARj 1, 593. 627. 11, 373. 374. 375. 12, 412. *Pleteršnik* 1, 55. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID 6,* 117. Oblak, *ASPh* 6, § 30, 442. Miletić, *SDZb 9,* 407. Ribarić, *SDZb 9,* 134. *REW*[3] 6427. Novaković, *GĞ* 3, 206. *Stender-Petersen* (cf. Janko, *Slávia 9,* 350). Van Wijk, *ZSPh* 14, 13. *Gombocz-Melich* 280—281.

brät m (Vuk), sveslavenska riječ iz praslav. doba, baltoslav. i ie. riječ kao izraz za krvno srodstvo prvog koljena. Potječe od ie. osnove *bhrã-,* raširene sufiksima *-tori-ter,* kao *mater* (v. *mati* i *kći)* i lat. *pater.* Istim sufiksom izražava se i mocija: *-tra* u *sestra* (v.). U starocrkvenoslavenskom postojala su dva oblika *bratrъ* i *brait,* tj. kao u tal. i rum. *frate* prema fr. *frère* sa disimilatornim gubitkom *r* u drugom slogu. Oblik bez *-r* je jedini koji postoji u hrv.-srp. književnom jeziku i u njegovim narječjima. Gubitak dočetnog -r ide u baltoslav. zajednicu; potvrđen je u staropruskom *brati.* Upravo, postojala su u toj zajednici oba oblika kao u romanskim jezicima, upor. lit. deminutiv *broterelis* i lot. deminutiv *brãtarīti* »dragi«. Od oblika bez *-r* stvoren je još u praslav doba kolektiv *brătua* > *braća* (13. v.), stcslav. *bratija.* Upor. u gr. φρατρία važna ie. sociologijska organizacija. Odatle deminutiv na *-ica: bratića* (Vuk), kod Dubrovčana *bratića.*

Od najstarijih vremena tvore se hipokoristici od te riječi. Hrv.-srp. hipokoristik *brale* (Vuk), koji se obično upotrebljava u vokatīvu *brale,* upor. analogno *sele* od *sestra,* nalazi se i u lit. *brolis* i lot. *brālis.* Osim *brale* veoma su brojni i drugi hrv.-srp. hipokoristici koji se tvore na više načina:

a) dodatkom sufiksa *-coj-ca* (v.) na prvi slog: *braco, braca* (Vuk), odatle pridjev na *-ovl-in* — *bracov, brdcin.*

b) na isti slog dodatkom sufiksa *-jo: brajo* (16. v.), *brdja* (Vuk). Odatle pridjevi na *-ovį-in: brájov, bràjin* i dalje izvedeni hipokoristici: *brojan, bràjen* (Vuk, 16. v.), *brajénak,* gen. *-jénka.* Odatle i etnikum *Brájac,* gen. *Brdjca,* odatle ime zemlje *Brajsko* (nema veze sa antičkim *Breuci).* Ovaj se tip može proširiti sa *-ko: brajko* (odatle prezime *Brajković),* ali ovo može stajati i za *bratko* prema zakonu í > *j* pred suglasnikom, upor. *Captajka* f za *Captatka,* od *Cavtat.* Još se može raširiti sa *-in* i *-ce: brâjne* (vokativ u Vodicama, Istra, »1° brate, 2° dragi«, također ŽK, ovdje i *brajnče (vokativ),* često u negativnom tvrđenju: *a jok, brajn(č)e*

c) sa -sa: *braša,* odatle prezime *Brašić.*

d) ispušta se za djetinji govor težak suglasnik *r* u prvom slogu i na slog *ba-* dodaje se *le* od *brale: bala,* gen. *bale* (Kosmet) »isto što i *brale,* ali i sa raširenjem značenja naziv mlađih zadrugara za starije (upor. sinonim *striko)*.* Odatle pridjev na *-in balın.* Ovamo idu možda i prezimena *Balen, Balenović* (Lika). U Lici se reducira u brzom govoru i *a,* pa se govori *hrte* umjesto *brate.*

e) ovaj tip je star jer je sa nastavkom *t'a* postojao u staročeskom i u panonskoslavenskom, odakle je madž. *bátya* »stariji brat, (sa raširenjem) ujak«. U hrv.-srp. je ovaj tip proširio značenja na »otac«: *baca.*

f) dodaju se još i *-ja: baja* (Slavonija) i *-to l-ta: bato, bata* (za oca i brata; dolazi pred lično ime: *Bata Milenko,* Srbija).

g) sufiks *-ča: baca,* gen. *bace* m (Kosmet) »djetinji je izraz za *oca* (sinonim *čiča)* uz lično ime«.

h) i sa samim akcentom tvori se hipokoristik na *-oj-a: brata* = *brata* (Vuk), kao i sa *-jo: braćo* (Slavonija) i *bračan.*

Važna je izvedenica dobivena s pomoću hipokorističkog sufiksa *-an* (kao u *Milan* od *Mile}* jer označuje specifikaciju u krvnom srodstvu: *bratan* m (Vodice, Lovran) »fratris filius« prema *bratanica f* = *bratánična* (Drobnjak) = *bratano* (Vodice) »bratova kći«. To značenje dobiva se i proširenjem sufiksom *-ič* koji izražava descendenciju: *bratanic* (također prezime), odatle i pridjev na *-ev* i deminutivno *-(a}c: bratanac,* gen. *-anca* = *bratănac,* gen. *-ânca* (Kosmet) m prema *bratanica î* (Kosmet) i *bratance* n, pl. *bratančići* u istom značenju. Ovo značenje može se izraziti i sa samim *-ić: bratić.* Sa sufiksima *-en, -en, -in* poimeničenim sa *-(a)c: bratjenac* > *braćenac* = *braćinac* = *bratenac* = *brâtinac* izrazuju se i hipokoristici od *brat,* kao i sa samim deminutivom na *-(a)c: bratac,* gen. *braca* (13. v.). Važna je, nadalje, izvedenica s pomoću participskog sufiksa *-im: bratim,* pridjev i imenica: *bratim* »sodalis«, odatle denominal *bratimiti se* impf. Taj je mogao nastati i deprefiksacijom od *pobratimiti se.* Veliku ulogu igra prefiksalna složenka *pobratim* m, koju posudiše Arbanasi sa metatezom *probotim, a* stvoriše prema našoj i svoju izvedenicu *vëllam* od *velia* »brat« kao i Rumunji svoju izvedenicu *firtat* od *frate* s pomoću lat. sufiksa *-atus* (upor. *surata* f »posestrima« od *šoru* < lat. *soror).* Od *pobratim* su izvedenice: pridjev na *-ski: pôbratimskî,* apstraktum na *-stvo: pobratimstvo* n, *pobratimština* f (također i bez *po-}.* Odatle hipokoristik *pobro (-a, -e)* i *pòbrica* i pridjev *pobrin,* poimeničen sa *-ica: pobrinica* »pobratimova žena«. Antroponimi *Pobrat* (Dečanski hrisovulj), *Pobratać* (Dubrovnik) i prezime *Pobrić.*

Još postoji sa *bez-* kao prefiksom: *bèzbratica* f (Ljubiša) = *bezbratnica* (Vuk) »žensko bez brata«.

Od *brat* pridjevi su na *-ov: bratov,* na *-in: brătin;* na *-nji: bratnji,* poimeničen u *bratnjak* (Lovran) »dio koji je pripao bratu«; na *-ski: bratskí* (13. v.) = *bracki* (Kosmet), na složeno *-njev: bratnjêv* (Kosmet); *-inski: bratimki, -oviji: bratovljī.* Odatle apstraktne imenice *bratinstvo* (Vuk), *bratinština* (17. v.), *bratòv-Stina* (16. v.), kalk za lat. *fraternitas* »vrsta crkvenog društva«. Starogrčkoj *fratriji* u Sparti odgovara apstraktum *bratstvo* (Vuk) = *brătština f,* odatle *bratstvenīk* = *bratstvènjãk,* gen. *-aka* »jedan od *bratstva«.* Tu izvedenicu, koja mora da je stara, posudiše Rumunji u obliku *breaslă* f = *braslā* (Muntenija) »ceh, esnaf«, kao termin zanatlijskog udruženja, odatle *braslaı* »član esnafa«. Denominali: *bratiti (po-, raž- se, 19.* v.).

Od složenica sa *brat* kao prvim elementom važna je *bratučed* m (13. v.) »brat od strica, fráter patruelis« = *bratučedo* (Petranović, nar. pjesma i Kavanjin) prema *bratučeda* f. (16. v.) »sestra od strica, soror patruelis«, (tip kompozita *dvandva},* danas zamijenjeno u hrvatskim gradovima sa *kuzen* m prema *k.uzina* f (< fr. *cousin, cousine};* odatle posvojni pridjevi na *-ov, -in, -ski: bratučedov* (Vuk), *bratučedin, bratučedski.* Upor. stcslav. *bratučeda* »od dvojice braće djeca« (riječ je tada još imala etimologijsko značenje jer je složenica u prvom dijelu sadržavala dualni genitiv *bratu,* a u drugom *čedo* u pi.; ali već u *Suprasi, bratučįdb* znači »sin bratov, nećak«; ovako još u bugarskom). U drugim slavenskim jezicima nema te složenice.

Iz plurala *čįda* stvoren je pridjev samo u pridjevnoj složenici *inočedz* »μονογενής«. Ta je složenica važna za utvrđivanje etimologije od *čedo* jer kaže da prvobitno značenje nije »dijete« nego pridjev *čįdb* »začet«, stvoren od *-сьпр, -četi* »concipere«, upor. stčeš. *čađ* m »dječak« prema *čađa* f »djevojka«. Kako je dualni oblik *bratu* za današnju jezičnu svijest nerazumljiv, zamjenjuje se u bugarskom posesivnim pridjevom *bratovčed* m prema *bratovčedka* f. U hrv.-srp. opet *ied* m prema *čeda* f ne dovodi se više u vezu sa *čedo* jer je nerazumljiva. Zbog toga se zamjenjuje raznim sufiksima: *bratić* (16. v.), *bratanic* m, *bratična* f, *bratičina* f (Vuk) gdje *čn* stoji mjesto *ćn.*

Od drugih izvedenica treba spomenuti *bratkovina* f (Risan, Vuk, Smokvica, Korčula) »vrsta loze crnog ili bijelog grožđa s velikim okruglim jagodama« (rusko *bratko* nije potvrđeno u hrv.-srp. käo apelativ) i složenice *bratoljublje* n (13. i 14. v.) i *bratoubijca* m (17. v.). *Brat* igra u našoj antroponimiji također veliku ulogu; najprije kao prvi element u dvočlanom staroslavenskom tipu: *Brat(i}mir* (13. v.), *Bratislav* (14. v.) = *Braslav* (13. i 14. v.), *Bratoljub* (14. v.), *Bratomil, Bratonjeg* (13. i 14. v.), *Bratòrad* (11. v.), *Brativoj* i u bezbrojnim hipokoristicima odatle: *Bratiša, Bratjen, Bratko, Bratoje, Bràtonja* (14. i 15. v.), *Bratoš, Bratota, Bratovan, Bratu], Braţul}, Bratujko, Bratun* (14. v.), *Bratuš(a)* (14. v.)s *Bratuško* itd. Ima potvrda i za složenice sa *brat* kao drugim elementom. Upor. prezime *Ljubibrdtić.*

Riječ *brat* posudiše nomadski Madžari kao *barát* od panonskih Slavena, odatle apstraktum *barátság* »bratstvo«, ali to ne znači da oni kao

nomadi nisu poznavali u svom jeziku naziv za prvi štěpen krvnog srodstva. Naša posuđenica *burazer* (turcizam perzijskog podrijetla, perz. *brãtar* u turskom izgovoru *biirader)* kao i drugi arapski izrazi za srodstvo koji se upotrebljavaju u Bosni, pa kao i već spomenuti nazivi *kuzen* m, *kuzina f,* dokazuju da se izrazi za srodstvo često bez stvarne potrebe posuđuju. Kod Rumunja postoji samo u jednom starom tekstu *brataș* »drug« i *baratės* »amicus«; u Bukureštu *barat* označuje katoličkog svećenika; *barat* i *baratės* došli su u rumunjski preko madž. *barat.*

Lit.: ARj 1, 155. 209. 266. 574. 575. 596. 601. 604. 609. 662. 663. 10, 144. *Miklósié* 26. 32. *SEW* 1, 82. 154. *Trautmann* 36. *WP* 2, 193. *Bruckner* 39. *ASPh* 15, 315. *Slamki 1,41.Mladenov* 43. 44. Ribarić, *SDZb* 9, 133. Vuković, *SDZb* 9, 380. *Elezović* 1, 28. 34. 58. *GM* 354. 469. *Tiktin* 223. Skok, *Slávia* 15, 189. *ASPh* 34, 305. Boissin, *RES* 27, 43, Maretić, *Rad* 81, 114-5. *REW*[3] 27. 43. Budimir, *JF* 15, 160. Jagić, *ASPh* 3, 727. Jokl, *Unt.* 41-44. *Boisactf* 1036. Meillet, *IF 2,* 295-6. Otrębski, *LP 2,* 283. Hirt, *IF* 32, 245.

brāti, *bērēm* impf. (Vuk, ŽK *berem,* Kosmet), (s prefiksima *do-, iz-, iza-, na-, o-, od-, oda-, po-, pre-, pri-, raz-, raza-, sa-, u-, uz-, uza-, uza-, z- < s-, zao-}* sveslavenski glagol primarne klase iz praslav. doba s prijevojem *e* u prezentu, & u infinitivu (stcslav. *berç, bvrati}* kao *prati, perem* (v.), baltoslav. i ie. *bher-* »nositi, donijeti«. Iterativ se dobiva duljenjem *ь > i: birati, biram* (s prefiksima *do-, iz-, iza-, na-, o-, od-, po-, pre-, pri-, raž-, sa-, z- < s-}.* Postoji još prijevojni štěpen *o: bor* koji dolazi samo u litavskom *baras,* a u slavenskom većinom u prefiksalnim, najčešće imeničkim složenicama. Prema tome, četiri su osnove ovoga glagola koje služe u našoj tvorbi riječi: a) infinitivna *Ьы- > br-,* b) prezentska *ber-,* c) iterativna prijevojna *bìr-* i d) prijevojna postverbalna *bor-.*

Od osnove pod *a* radna je imenica na *-aí: brač,* gen. *-ala* m (Pavlinović, Podgora, Dalmacija) »trgalac, jemač« prema *bračica* f, apstraktum *bracino f* (Stulić) »collectio«; prošli particip pasiva poimeničen sa *-ica: bránica* f (Vuk) »izabrana jabuka ili kruška«; na *-je: branje* n (Vuk, 17. v.) = *branje* (Vodice, Istra, ŽK) »collectio, trava sabrana na livadi za svinje«; prošli part. pas. na í poimeničen sufiksom *-va: brătva* f (kajkavska riječ, Belostenac, Jambrešić, Voltidi); prošli partie, pas. kao pridjevi: *odabran* »dobar, valjan«, *razabrat (hljeb}.* Ovamo idu i *ndbar* m (Vodice, Istra) < **naЬъгъ* »nábor« i *nabraskati* pf. »načiniti bore« gdje je osnova raširena inhoativnim sufiksom *-sk-.* U književni jezik malo je od toga ušlo.

Daleko je veća leksikologijska porodica osnove *ber-.* Ovamo ide najprije praslavenska ili bolje još ie. izvedenica obrazovana s pomoću danas neživog sufiksa *-men:* praslav. **bere -men (set- osnova} > breme* n (12. v.), ikavski *brime* ŽK, slog *bre-* je po zakonu'likvidne metateze. Odatle pridjev na *-ьn: brèman < *Ьгеменьнъ* stegnuto po zakonu haplologije, na *-et: bremenit',* poimeničenje na *-ica: brèmenica* f (Vuk, Korčula) »sud od duga uzak a dug, bačva za vodu, koja nije plosnata (za razliku od *medzarola* f koja je plosnata, Korčula)«; odatle hipokoristik *bréma* f; radne imenice na *-ar: bremènar* = na *-džija bremendžija; bremenoša* (Crna Gora, haplologija tipa *zakonoša);* deminutivi na dvostruk sufiks *-сьсе: bremešce,,* na *-ičak: bremičak,* na *-jak: bremenjâk* m (Kosmet) »veliko kabasto breme«; kolektiv na *-je: bremenje* n (Kosmet). Denominal *razbremenivati* (Jambrešić). Ovamo ide po jednom tumačenju i praslavenski pridjev **ber-dia > bređa* (v. niže *bread).* Zatim apstraktum na *-bba: berba* f »jamanje, trganje« pored *bèridba* f (Srbija, Valjevo) »branje kukuruza«; radna imenica na *-ač: berač,* gen. *-oca* m prema *beračica* f; odatle pridjevi na *-ev* i *-ski: beráčev* i *berački;* na *-ka: berka* f (Srbija, Valjevo) »košarica za branje kukuruza«; na *-alo bèralo* n (Pavlinović, Dalmacija) »grane ili stablo na kom se što bere«. Ovu riječ Daničić bez potrebe izvodi od perz. *ber-awer* »rodan«. Ovamo ide još postverbal *pobër* m »jarak između dvije lijehe« (Buzet, Sovinjsko polje, Istra) zacijelo tako nazvan jer pobire vodu. Pridjev na *-iv: izberiv* (Stulić) danas je općenit.

Još veća je leksikologijska porodica osnove *bir-.* Ovamo ide najprije postverbal *bir* m, f (18. v.) »1° prijesad, voćka ili loza za presađivanje«. Nije etimologijski isto što *bîrm,. f* (13. v.) »porez popu od oženjene glave« < madž. *bér* (v. *bir).* Radna imenica na *-ač* (v.): *birač,* gen. *-aia* m »elector«, neologizam kao i *biralište* i *biranih,* gen. *-ika* m »electus«; deminutivni glagol *birúkati* impf. (Ljubiša); složenica sa *pa-* (v.) *pābirak,* gen. *-irka* m, odatle denominal *pabīrčiti (na-} = pabirčit* (Vuk Kosmet), u ŽK od osnove *ber- i* asimilacijom suglasnika *păperak,* gen. *-řka* i odatle *păperkovati.* Taj glagol posudiše Rumunji *pobírá* (Dame). Isto tako *o-: òbirak,* gen.- *òbirka* = *òbir* m = *obira* f i *obirač,* gen.

-aca, obìrina, obirotina, sve od *obírati = obírat* (Kosmet); *iz-: ízbirak, izbirāč = izbiravec* (kajkavski), *izbiralo* m, *izhirština* f (Kosmet), prema *izber* (narodna pjesma istarska); *na-: nabirač,* gen. *-oca* m, *nabirača* f »šipka na koju se nabire vatra«; zatim *nabiračiti* (Vuk) »napabirčiti« = *nabirkačiti, nabirkačim* (Lika). Zatim *od-: odbir* (npr. *na odbire: meni je na odbire,* Vodica, Istra) = *odbirak,* gen. *odbir ka* (Vuk). Zatim *z- < s- : zbir* m i *zbirka* f. Od *sabirali* je na *-oca: sabirača* f (Vuk) »vrsta pite kojoj se listovi u sredim sabiru«. Određeni pridjev odatle *sabirni* neologizam je za prevođenje njemačkih složenica s prvim elementom *Sammel-.*

Isto je tako brojna leksikologijska porodica osnove *bor-* koja se nalazi najčešće u prefiksalhim glagolskim složenicama i u postverbalima stvorenim od njih. Bez sufiksa je samo *bóra* f »plića, ruga« i pridjev odatle *boran* (17. v., samo Vuk) »sinuosus«. Jedna je od najvažnijih prefiksalnih složenica *$ъЪогъ,* postverbal od *sībbrati > sabrati, saberem* (15. v.) pored *zbra-ti* koja je dala semantičku varijaciju:

1° *sabor* »1° Falte, 2° dietě«. U prvom značenju posudiše Arbanasi *zapari = sabor,* gen. *sabora* (Kosmet) »slava nekog manastira«; odatle određeni pridjev na *-ni: saborni (crkva);* na *-ski: saborski;* na *-ište: saborište* n; denominai na *-isati* (v.): *sabòrisati = saborovati.* *2° zbor = zbor,* gen. *zbora* (Kosmet) u dva značenja 1° »skup«, odatle *zbornica f* i 2° »riječ, govor, razgovor«. U posljednjem značenju posudiše Cincari denominai *zburì < zboriti (po-, pro-, o-) = zbořit* pored *zbořit* (Kosmet) impf., *ozborăvăt* (Kosmet) »ogovarati«. Ovaj razvitak značenja koji se osniva na zakonu sinegdohe (totum prò parte), odgovara posvema lat. *conventus,* rum. *cuvînt* »riječ«, arb. *kuvënt* i ngr. κουβέντα »isto«, sve opet prema dvostrukom značenju grčkog kršćanskog termina ομιλία (od όμιλεΐν »skupiti se«) »1° zajednica, 2° propovijed«. Odatle složenica *zborbèra* f = *zborberüša* (Kosmet) »žensko čeljade koja sluša što se govori i to prepričava«, upor. *ubírat, -īram* impf, »prisluškivati«.

Važan je postverbal *razbor* m = *razbor* m (Vodice) od *raz(a)brati,* negativno : *nerazbor,* Prvobitno mu je značenje »razlika« što se vidi iz Vukove izrečice: *svi bez razbora.* Danas je dominantno značenje »pamet, razum«. *Razbor* je u Dalmaciji (Pavlinović) i »sitna šuma, grmlje, sinonim šišljaga«.

Ovamo zacijelo ide *razbora* f »mrežica kod crijeva« (Prigorje uzduž slovenkse granice). Odatle na *-ьс: rázborac,* gen. *-rea* m »brašno presušenu pri vatri u tavi, da cicvara bude sipka i krupčiva (tj. razabrala)«, pridjev na *-ъn: rázboran* = na *-it: razborit* (16. v.) »1° sinonimi pametan, mudar, razložit; negativno *nerazborit;* 2° širok u odijelu«, prema *ràzbōran* »što ima bore, pun nabora«. Odatle apstraktum *razboritost* f; denominai: *razboriti, -im* »govoriti« i *rázboník, razbornost, razborstvo,* kojine uđoše u današnji naš govor. Drugi postverbali: od *nabrati, näherem* (Vuk); *nábor* m »mrska na košulji«, odatle sa *-nica: nabonica* f (Pag) »crna suknja«; sa *-njak: nabornjak* »nabran dio oko vrata«; od *od(a~)brati: odbor.* Još je od interesa zabilježiti unakrštavanje slavenskog i turskog glagola u *salabrãt, salabêrem* pf. (Kosmet) pored *salaberisat, -гsem* »pokupiti, uzeti« < tur. *salmak* »potjerati pred sobom« + *brati, berem,* a u slovenskom *brati* »čitati«, odatle *berilo* n »štivo«, što je prevedenica prema njem. *lesen* i lat. *legere,* koji znače upravo »brati, birati«.

Lit.: ARj 1, 234. 236. 237. 320. 321. 322. 323. 549. 574. 575. 585. 592. 610. 623. 3, 854. 4, 134. 194. 8, 48. 426. 442. 547. 569. 574, 7, 208. 212. 356-7. 756. 770. 13, 428-32. 479-88. 12, 56. 14, 416-423. *Miklošič* 9. *SEW l,* 50. 51. *Bruckner* 37. 44. *WP* \, 157. *Mladenov* 44. *Elezović* 1, 3. 58. 190. 194. 204. 220. 428. 2, 6. 20. 23. 160. 376. i si. 538. *REW*[3] 2194. Ribarić, *SDZb* 9, 133. 172. 186. Vaillant, *RES* 22, 29. *Boisacq*[3] 1021-2. 1038. *GM* 35-6. 481. Brugmann, *KZ* 27, 418-20. Kretschmer, *KZ* 39, 548. Densusianu, *Grai și suflet 2,* 1-21. *ASPh* 30, 457-8. Bělic, *NJ* 1, 66. Thurneysen, *KZ* 44, 113-4. Meillet, *RSI 2, 62.* Güntert, *WuS* 11, 140. Tornanović, *JF* 17, 202.

brav m (Vuk, Kosmet), sveslavenska i praslavenska *(*boryo)* riječ, bez refleksa u baltičkoj grupi, dok za *ovca* (v.) postoje. Semantički znači isto što i *ovan.* Razlika je jedino u tome što *brav* nema mocije, a za *ovan* postoji femininum *ovca.* Ali kako apstraktna izvedenica na *-ina: bravina f* (ŽK) = *bràvetina* (Belostenac, Voltiđi) u narječjima znači »meso od ovce ili ovna, od jarca ili koze«, *brav* je prvobitno značilo tu sitnu životinju kao species, bez obzira na spol. Zbog toga Brugmann (II, 1, 157 — 8) ispravno zaključuje da *įe-brav* stara kolektivna imenica za sitnu stoku obojega roda, za *ovna, ovcu, kozu, jarca, jare.* S tim se slaže i podatak Vukov da u Bačkoj, Banatu i Slavoniji znači »porcus castratus« (ovako

i slovenski i slovački), dok u češkom znači »sitnu stoku uopće«, = u ruskom *borovčak* »jednogodišnje tele«, a starohrvatska pastirska radna imenica na *-ar bravar* m (11. v.) prema *bravàrica* f (Dalmacija, Pavlinović) značila je »čuvara sitne stoke, ovčara, kozara«, odatle *bravarev* i *bravarija* (16. v.) »ager pascuus«. Nju posudiše' Mlečani *braver* (Cres), a dolazi i u dalmatinskim pravnim spomenicima. Arbanasi posudiše *brave* f »stado, tor« i *bravar.* Slog *bra-* nastao je po zakonu likvidne metateze (rus. *borov* »divlji prasac«, polj. *browek).*

Od *brav* postoje još ove izvedenice: na *-(a)c: bravac,* gen. *-vca* (Vuk) »porcus«, određeni pridjev na *-j: bràvljî* — na *-skī: bravinskī,* coll. *kravlje* n, pridjevski toponim i oionim sr. r. *Bràvsko* (planina i selo); deminutiv na *-če: bravče,* gen. *-četa* »jedan brav«; denominal na *-ati bravati* (Vuk) impf, »ići bez pameti kao brav«; na *-iti: zabraviti* »zalutali kao ovca«; *brav* znači još i »neku-mjeru za zemlju« (Krčki statut), a tu riječ Daničić izvodi od tal. *braccia,* što ne odgovara ni fonetski ni semantički. Mažuranić kaže ispravnije da je isto što i *brav,* tj. da znači toliko prostora koliko jedan *brav* treba za pašu.

Što se tiče postanja, uzimlje se da je osnova ista koja i u *boriti se* (v.) i da je prvobitno značenje bilo »uškopljena sitna stoka, ovan, prasac«. U tom slučaju sufiks *-uo* bio bi isti koji i u lat. *cervus* i u *krava* (v.). Ako je tako, onda je praslavenska riječ srodna sa stisl. *borgr* i stvnjem. *barug;* nije posuđena iz germanskoga, kako misli Hirt.

Lit.: ARj l, 574. 593. 610. 611. *Miklošič* 19. *SEW* 1, 77. *Mladenov* 42. *GM* 45. *Mažuranić* 96. *Elezović l,* 57. *Trautmann* 27. *WP 2,* 161. Machek, *KZ* 64, 263. Hirt, *PBB* 22, 230. 23, 331.

brava f (16. v., Vuk), nije opća hrv.-srp. riječ jer se ne nalazi ni u čakavskom ni u hrvatskom kajkavskom* Od drugih slavenskih jezika nalazi se još samo u bug. *brava* »sinonim: klučalka«. Drugi su hrv.-srp. izrazi za *brava* ovi: *zaklop, zavor, ključanica* (ŽK), *ključenica.* Arbanasi posudiše *brave* f u istom značenju; tur. *pirava* Zenker označuje kao »ključanicu bosanske fabrikacije« (prema tome bi tur. *pirava* bila posudenica iz bosanskog govora). Postanje sloga *bra-* nepoznato je jer riječ ne postoji u sjevernim slavenskim jezicima. Veza sa predrimskom *barra* »priječka« bila bi semantički moguća (upor *mandal, zasun, kračun),* ali se ne zna da li je *rr* < *rv.* Sa gledišta lingvističke geografije, *brava* bi mogla biti ilirotračka riječ.

Lit.: ARj 1, 611. *Miklošič* 20. *SEW l,* 82. *GM* 45. *Mladenov* 42. Vasmer, *ŽS* 16, 2. 86. *RSl* 3, 263.

bravo (u Vuka era-), internacionalni uzvik »tako valja«, danas općenit u gradskom govoru, odatle ulazi i u narodni govor. Nastao je od tal. priloga *bravo* koji je ušao iz tal. opere u njemački, odatle oper k nama. Apstraktum je odatle *bravura* f »vještina«. I taj je došao k nama preko njem. *Bravour* < fr. *bravoure* < tal. (15. v.) i španj. *bravura.* To je izvedenica na *-ura* od tal. pridjeva *bravo* < prov. *brau* »divlji, oštar, neukroćen« od lat. *barbarus* (haplologijom **brabus* > vlat. *brovus}.* Na *-are* tal. *bravare* > *bravât, -am* (Cres) »prkositi, prijetiti«. Upor. arb. *bravom.* Riječ *barbarus* govori se kao internacionalna u dva izgovora u pridjevu na *-bsk barbarski* = *varvarski,* upor. arb. *varvaro.* Na nenaglašeni sufik *-ia* očuvao se u imenu kraja *Barbaria* > *Barbagia* (Sardinija) = *Varvaria* (prema grčkom izgovoru, Dalmacija). Odatle ἡ Βρεβέρα (hrv. župa kod Porfirogeneta), *Bribir* i pridjev *breberiscico.*

Lit.: ARj l, 612. Skok, *NVj 22,* 441-2. *REW** 945. *DEI* 592. 593. *GM* 45. 464. *Weigand-Hirt* l, 282. Van Wijk, *ZSPh* 14, 13. i si. *Mayer* l, 354. 2, 122.

brazda f (14. v., Vuk) »sulcus«, sveslav. poljoprivredni termin iz praslav. doba (*ŕои--da). Slog *bra-* nastao je po zakonu likvidne metateze (upor. polj. *brazda,* rus. *horozda).* Ie. je korijen isti koji u *brašno* (v.) i *brana* (v.), tj. *bher-ļbhor-,* raširen sa *s* (upor. bez í gr. φάρος »brazda«) i sa sufiksom *-dha,* koji se nalazi u *pravda* (v.) i *krivda* (v.), što znači da je *brazda* ie. apstraktum, srodan sa stengi, *breard,* stvnjem. *bran* »okrajak«. U bug. *brazna* f je poimeničen pridjev *prázdna,* koji se pojavljuje i u madž. *brázna* pored *barázda* (11. v.), starije *horozda,* znak da je taj poljoprivredni termin postojao u panonskoslavenskom u oba oblika, dok je u rumunjskom samo *brazda* f. Veza s korijenom od *brana* vidi se u tome što rus. *horozda* znači u narječju (Pskov) isto što i *barona.* Odatle: deminutiv na *-ica: brazdica,* radna imenica na *-āš: brazdaš* m »1° vo koji ore s desne strane, 2° confinis, 3° također vrsta biljke«, pridjev na *-at* (v.): *brăzdat;* denominali na *-ati: brazdati (iz-,* i Kosmet) i od deminutiva *brazdičati* (Vuk) te na *-iti: brázditi, brázdím* impf, *(iz-, za-}.* Mjesto

suglasničke grupe *zd* pojavljuje se *zg* samo u hrv.-srp. (ne u drugim slav. jezicima) u denominala *brázgati* »isto što i *brazdati«* i u izvedenici na *-otina* (v.) *brazgotina* f »1° trag od rane, ožujak (v.), 2° bóra (v.)« = *brăzgot* (Kavanjin), odatle pridjev na *-av: brazgotinav,* na *-ovit: brazgòvit.*

Lit.: ARj l, 612—614. *Miklósié 19. SEW l,* 75. *Bruckner* 42. *KZ* 45, 53. *WP* 2, 133. *Mladenov* 42. *Gombocz-Melich* 286. 535. *Elezović* 220. Scheftelowitz, *KZ* 54, 231. Meringer, *IF* 18, 246. Buga, *KZ 51,* 127. Todorović, *NJ* 5, 11-14. Nahtigal, *SIRev 2,* 303.

bȑblati, *-am* impf. (Vuk) = *brblàti* (ŽK) = *brbljati (raz- se)* (Vuk) »svašta govoriti«, bug. *brăbla.* Od baltoslav. onomatopejske osnove *brb-,* od koje s onomatopejskim sufiksom *-öt-* (upór. *topot, sopot,* v.) *brbòtati* = *hrbatiti* »izvoditi zvuk izviranja«, upor. slovenski *brbot* (odatle prezime *Barbot,* Vivodina) »mucanje itd.« i gluž. *borhot.* Paralela lit. *burbėti* »brummen, brodeln« dokazuje da je osnova *brb-* bila raširena s/ = / = r = or = os = *os — ot = olj,* tj. onomatopeiziranjem sufiksa. Odatle: pridjev na *-av: brbljav* (Vuk), poimeničen sa *-(a)c: brbljavac* m prema *brb-Ijavica* f = *bfbljivac* = *bȑbravac; bȑboriti, brbosati* = *bȑbositi* = *brbošiti, brboljiti, brbrati* (slov. i hrv.-kajk.), *brbotljivac.* Čudno je raširenje u Puntu (Krk) *brbuznjăt* impf, »blebetali«, odatle *brbuznjalo* m »brbljavac«. Ista osnova dolazi i s izmjenom suglasnika *b* u *f-.frfljati, -am* impf. (Vuk) = *frfrati* (Jambrešić) = *frfnjariti, -im* (18. v., Slavonija) = *frfuriti* (Jambrešić), odatle radna imenica *frfura* m (Belostenac). Mjesto samoglasa *r* dolazi i *oja: fòflati, faflata* (Dubrovnik, Boka) »rđavo čeljade koje svašta brblja«, odatle *faflatăt* »koješta govoriti«; *brebonjiti* impf. (Dubrovnik) »mrmljati« = *brebonjati* (Stulić) = *brabonjàt, -am* impf. (Kosmet) »trabunjati«. Poučan primjer kakve sve izmjene može doživjeti prastara onomatopeja tipa *barbarus,* gr. βορβορύζω.

Lit.: ARj l, 614-5. 3, 71. 72. 13, 489. *Miklošič* 101. *SEW* l, 107. *Trautmann* 39. *WP 2,* 262. *Mladenov* 46. Matzenauer, *LF 7,* 14. Tomanović, *JF* 17, 206. *Boisacq*[3] 114-5.

bȑc, uzvik, upravo skraćeni imperativ prema tipu *kuc kuc, tue tue,* od *bȑćati, bream* prema impf, *(po-, raz-")* (sjeverozapadna Hrvatska) »rastaviti, razbacati,· razmetati«, *bȑcnuti pí.* (Vuk, Boka) »projicere, anrühren«. Ide zajedno s *britti* (Marulić) »taknuti«, *brčkati* impf. (Vuk) prema *brinuti* pf. (Vuk), odatle *brčkavica* f (Vuk) »put po kom je žitko kao te se blječka kad se ide, sinonim *blječkavica«,* iz čega se vidi da je osnova onomatopejská *(brč = bijec-).* Odatle *break,* gen. *brčka* m »mali val što se diže kad se gazi po vodi ili brčka«. Dalja je veza *brkati* impf. (Vuk, Dalmacija) »turbare, kvariti« prema *brknuti* (17. v.); *(z)bfka f* »confusio«, o kojima v., te *(uz)burkan* (v.); *bŕcati* može biti i deminutiv od *brbati* (v.) < **brb.cati* ili unakrštavanje *brbati* + *bacati* (v.). Ne zna se ide li ovamo *break* m (Skadarsko jezero) »riba koja se ne jede nego služi za mamu jeguljama«.

Lit.: ARj l, 56. 615. 660. 661. 617. 659. *Miklošič* 10. *Mlađenov* 54. Osten-Säcken, *IF* 28, 145. Perušek, *ASPh* 34, 31. Pedersen, *KZ* 38, 342. *SEZb* 13, 193.

Breko m (Hrv.), lično ime. Od kelt. *Briccius,* ime sveca u gornjoj Hrvatskoj od 11. v., odatle toponimi *Brckovljani, Brcković* (i prezime), *Brckovčina.*

Lit.: ARj l, 615—5. Sertić, *ZbZN* 138.

brč, gen. *bȑča* m (Ljubiša, Boka) »stanje u kojem je što kad prispije do najboljeg svog vremena«, izvedenica je od *brk,* lok. *brku,* pl. *brkovi* prema *brci* (Vuk) s pomoću sufiksa *-io* (= lat. *-tum); -ía* u *bȑča f* »copia«, odatle denominal na *-eti: bŕcati, -am* impf. (17. v., Divković) »napredovati, jačati, koristovati se«. Ostalo v. pod *brk.*

Lit.: ARj l, 660. *Miklósié* 10. *Bruckner* 17. Osten-Säcken, *IF* 28, 148. Joki, *Uņt.* 137.

brdo n (Vuk) »1° tkalački termini: Weberkamm, Lade des Webstuhls, 2° geografski termin: brijeg, brežuljak, Hügel, colline«. U prvom značenju riječ je baltoslavenska, upor. lit. *birde* f »krosna, stan, razboj«. U tom značenju nalazi se u svim slav. jezicima. U drugom značenju nalazi se samo u južnoslav. jezicima kao apelativ, u češkom i poljskom kao toponim, u ruskom i litavskom nikako. Ali za drugo značenje ima paralela u drugim ie. jezicima, kao njem. *borzen, burzeń,* kimr. (keltski u Walesu) *brynn,* stisl. *brattr,* stengi, *bront* »strmenit«. Ova dva značenja osjećala su se kao homonimije koje je jezik uklonio sufiksom za oruđa *-tlo* (v.): *brdila* n. pl. (Vuk) = *bratto* pored *brdilo* (Kosmet, također bug.) i s prefiksom *nabrdilo* n (Srbija). Kao tkalački termin riječ je kulturna i posuđuje se. Madžari je posudiše od panonskih Slavena bez *-ilo: borda,* a Rumunji s tim sufiksom i u varijanti -r/o: *brîglă î* (sinonim *vaiale* = bug. *votala),* cine. *bîrdilă f.*

Riječ je svakako praslavenska, nije posuđena iz germanskog (got. *baurd,* nvnjem. *Bord}* i tumači se iz ie. osnove *bher-* koja znači »stršiti, šiljak«. Dalji je refleks iste ie. osnove prijevoj *bor-* (v.), *-d* je formant. Od *brdo* je deminutiv na *-će: brce* n (Dalmacija, Kaštela, Kosmet) »1° uzvišeno mjesto u sredim sela koje služi za sastanak« (Dalmacija), 2° dio na plugu (Kosmet)«. Odatle madž. *berce,* rum. *bírta — bîrsă* = »Scherbaum«. U ovoj se izvedenici ne vidi osnova jer se *d* asimiliralo sa *c.* Osnova se dobro vidi u izvedenici sa dva deminutivna sufiksa *-ъcъce* > *-sce: brdašce* n, na *-elj(a)k: brdéljak,* na *-anjak: brdanjak* (jedanput). Augmentativ na *-ina: brdina* f (Vuk), col. na *-je: bfde* (17. v.), danas s prefiksom *pobrđe.* Etnik na *-janin : brđanin* m, odatle pridjev na *-ski: brđanski.* Pridjevi su: na *-ъn* određeno *hrdni* (14. v.); na *-ski: brdskí;* na- *ast: hrdost* = na *-ovit brdovit* (Vuk). *Brdo* u sg. i pl., u izvedenicama na *-nik, -nica, -ovac* i s pridjevima veoma je raširen toponim i oronim.

Lit.: ARj l, 616-20. 7, 214. *Miklošič* 10. *SEW l,* 118. *Bruckner* 16. *ASPh* 42, 139. *Mladenov* 53. *Trautmann* 33. *WP* 2, 163. *Tiktin* 224. *Elezović* 1, 59. 184. *Pascu 2,* 182. *Gombocz-Melich* 478. Asbóth, *Nýt 6,* 43-47. *Boisacq*[3] 124. 771-2. Strachan prema *AIF* 4, 103. Scheftelowitz, *KZ 54,* 231. Densusianu, *Grai si suflet 1.* Hirt, *PBB* 23, 337. Stender-Petersen i Janko, *Slávia* 9, 346.

bȑdokva f (slov., Valjavec) »loćika, salata, solata (ŽK)« = bug. *bărdokvi* f. pl. »Lattichsalat«; nije potvrđeno u hrv.-srp., gdje bi ta riječ morala postojati kad se kao grecizam nalazi i u slovenskom. Od gr. akuzativa θρίδακα, od θρίδαξ, gen. -ακος, po deklinaciji *u* kao *bukva, mrkva.*

Lit.: Pleteršnik 1, 24. *Doric* 27. *Mladenov* 53. *SEW* 1, 94. Vaillant, *RES* 14, 235.

brđun, gen. *-una* m (Boka, Vuk) »loza osječena na kojoj su dva grozda«; *maca* glosira se »brdun, više grozdova na jednoj lozi (Hercegovina)«. Od tal. *bordone,* možda izvedenica od *burda* »canna«, ili *bordone* »hodočasnički štap«. Ne zna se je li ista riječ *brdun* (Aleksandrida) »gladius« < tal. *bordone* »specie di lancia« < stfr. *bourdon.*

Lit.: ARj 1, 619. 6, 344. *DEI* 564. *REW*[3] 1403. *Miklošič* 10.

brë, uzvik istočnih krajeva, nepoznat čakavskom i kajkavskom, javlja se u nprodnim pjesmama i pripovijetkama, u bugarštici kao *bri* (upor. μορή), *bro* u narodnoj pjesmi 18. v. i kod jednog pisca 17. v. U Kosmetu se veže s ličnim imenom *brê Radênko* ili *hre băle (v. brat');* također s vokativom *more* na drugom mjestu: *more brê.* Oboje je balkanizam grčkog podrijetla (vokativ μορέ od μωρός, μωρός »luda«, skraćeno u *bre* < **mre).* Nalazi se u bug., rum., arb. *bre* i ngr. μπρε, βρε μορέ te u turskom u rumelijskim narječjima. Odatle impf, *nabrekivati, nabrèkujem* (Vuk) »osijecati se na nekoga vičući mu *bre«* = *nabrećivati se* prema pf. *nàbreknuti se, -ēm* (Vuk), *brčkati se* impf.

Lit.: ARj l, 620. 640. 665. 7, 215. *Elezović l, 59. Deny* § 1041. Vaillant, *RES 22,* 190.

breber[1] m »šimšir«. Na *-ika breberika* f »berberis vulgáris«. Augmentativ na *-ina brèberina* »veprinac, ruscus«. Na *-ovina breberovina.* Od tal. *bèrbero,* srlat. *berberis* zastupljeno u evropskim jezicima. Riječ je arapskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 620. *DEI* 491.

breber[2]**,** gen. *brebra* m »castor fiber«, kajkavski naziv (Belostenec, Jambrešić) koji Daničić bez potrebe štokavizira u *briebar,* gen. *brêbra,* a Voliđi krivo piše *brebir.* Sa r u oba sloga (upor. fr. *trésor* < *thesaurus* i *tertre* < lat. *termite)* dolazi još samo u slovenskom. Metatezu glasa *r* iz dočetnog sloga u naglašeni pokazuje još rum. *breb.* Na kajkavkom teritoriju odatle toponim (šuma s potokom) *Brebrôvac,* gen. *-ovca* (kod Jastrebarskog), ime sela *Brebernica* (Hrv. zagorje) i u Krašiću prezime *Brebrić.* Bez *r* u prvom slogu nalazi se *beber* u slovenskom, bugarskom i gornjolužičkom. Vokal *e* u oba sloga može biti zamjena za meki poluglas 0, s čime se slaže galsko *Bibracte* > *Mont-Beuvray* (Saône-et Loire), a može biti i ie. *e,* upor. *bebros* u imenu rijeke *Bièvre,* i lit. *bebrus.* Možda ide ovamo još *beberia* m (Lovran, Istra) »šišmiš«, ako se uzme da je i ta životinja dobila ime po smeđoj boji kao i *castor fiber* (por. sanskr. *babhruš* »smeđ«, lit. *héros* »isto«). Za meki poluglas govori i štokavski oblik *dabar,* gen. *dabra* (Vuk), gdje vidimo i disimilaciju *b-b* > *d-b,* koja se nalazi i u lit. *dëbras, dabras.* Inače je u slavenskim jezicima bolje zastupljen prijevoj *o: bob(a)r,* gen. *bobra* (Mikalja, Stulić) i odatle izvedenice: pridjev na *-ov: bobrov,* poimeničen sa *-ina: bobrovina* »koža dabrova«. Jednako u sjevernim slavenskim jezicima. Značajno je da u hrv.-srp. toponomastici oblik *bobar* nije potvrđen.

Lit.: ARj 1, 218. 620. 2, 215. Dickenmann, *AECO 5,* 46. *Bezlaj* 81-2. *Miklošič* 8. *SEW* 1, 47. *Trautmann* 28. *Mladenov* 20. *Pleteri-*

nik l, 15. 36. 54. *WP г,* 167. *Bruckner 32. KZ* 45, 48. 48, 213. Niedermann, *IF 26,* 59. *ASPh* 34, 307.

bréci, *brêknëm* (Vuk) postoji samo u prefiksalnim složenicama *na-* (v.) i *za-: nabréknuti* »oteći, nabujali«, iterativ *nabrekívati, zabrëknuti.* Glagol je baltoslavenski, *e* je nastalo iz palatalnog nalaza *ę,* što se vidi iz lit. *brinkti* »nabujali«. Praslavenski je *brek-.* Prijelaz u primarnu klasu *brek-ti* (iz stcslav. *breknc, brțknçtï)* dogodio se zbog izbjegavanja homonimije sa dva onomatopejska glagola: 1° *bréknuti* »strepere, clamare« (v.) i 2° *nàbreknuti, -kivati* »nekome oštro *bre* kazati« (v. *bre).* Pored *nàbreknuti* Vuk ima iz Srijema *nabrēnditi (usne su mu nabrendilé).* Promjene koje su se u ovoj varijanti dogodile nisu jasne, sve ako se i za nju može misliti da je nastala zbog izbjegavanja homonimije. Umetnuto *n* neće biti staro, nego sekundarni umetak pred *d.* le. je osnova *bhren-* od *bher-* raširena formantom *ι* »stršati«.

Lit.: ARj 7, 215. *BI* 1, 724. 2, 763. *Miklošič* 21. *SEW* 1, 84. *Trautmann* 36. *WP 2,* 203. Osten-Säcken, *IF* 23, 379. Matzenauer, *LF 'I,* 13. Vaillant, *RES* 22, 190.

bređa (Vuk) = *breja* (ŽK) = *brlja* (Lumbarda na Korčuli), sveslavenski pridjev ž. r., koji se u m i n ne govori. Iz praslavenskog je doba. Danas se upotrebljava samo za životinje, u prvom redu za kravu i kobilu, u starocrkvenoslavenskom i za ženu, kao i u Vukovim poslovicama *(gulozan kao bređa žena)* »enceinte«; *e* je iz jata (stcslav. *brëžda,* stčeš. *březí,* danas *březí.* Kako se ra'di o pojmu koji je u folkloru podvržen tabu, upotrebljavaju se eufemistični izrazi: *u drugom stanju biti, noseća* (Lika, ŽK), i si., a kod domaćih životinja pridjevi na *-ьn: steona* < *sbtehna krava, skotna* od *skot* za svinje i ostale životinje itd. Ne nalazi se u baltičkoj grupi jer lit. *berždžia* znači »jalov (o kravi)«, koje je prema Bariću ie. *^hēr-ģdhiā* »poroda lišena«. Po značenju odgovara lat. *fordus,* koji prema slavenskom pokazuje prijevojni štěpen *o,* od ie. osnove *bher-* »nositi« (v. *brati),* upor. eufemizam *noseća.* U latinskom je ie. *bhor-* rašireno formantom *d,* u slavenskom još sa pridjevskim *-to* = ie. set oblik *^hendla.* Slog *bre-* nastao je po zakonu likvidne metateze (rus. *berežaja).*

Lit.: ARj 1, 622. 7, 214. *BI 2,* 763. *Miklošič* 10. *SEW* 1, 49. *WP 2,* 306. 157. Bruckner, *KZ* 45, 316. *Trautmann* 32. Matzenauer, *LF* 7, 15-16. *Boisacq"* 1038. Skardžius, *APh 5,* 22. i sl. Barić, *JF 2,* 310-11. Kušar, *NVj* 3, 325. *Brajkovič* 19.

brèkinja f = *brêkinja* (Kosmet) »sorbus terminālis«, i bug. *brekínja,* sveslavenska riječ iz praslav. **berka,* bez sufiksa *-inja* < **-ynji* u rus., ukr. *bérëk(a),* slov. *breka f* i *brêk* m = češ. *břek.* Slog *brë* > *bre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, *ť* iz jery, upor. ukr. *bŕakynja.* Ukr. i polj. *brzęk* pretpostavljaju korijen s palatalnim nazalom **brek-.* Madžari je posudiše od panonskih Slavena u dva lika: 1° sa sufiksom *-ynji: berekenye* = *berkenye* i 2° sa sufiksom *-ovica* mjesto *-ynji: barkaca.* Sufiks *-inja* varira sa *-unja* i *-ulja: brekunja* = *brèkulja* (Šulek, Lika). U slovenskom postoji još *bréča* f »Baumsaft, besonders Kirschenpech«, koje bi moglo biti pridjevska izvedenica na *-ıa* od *brek-* ili *brek-.*

Lit.: ARj 1, 623. *Miklošič* 10. *SEW* 1, 50. *Gombocz-Melich* 1, 294. 371. *Bruckner* 44. *Mlàdenov* 44. Machek, *LP* 2, 156. Isti, *ČSR* 115. Rozwadowski, *RSI* 2, 78.

bréknuti, *brêknëm* (Vuk) pf. »strepere, clamare«, odatle postverbal *brêk* m pored *breka î* (16. v.), onomatopejski je sveslavenski glagol iz praslav. doba, *e* je nastao iz palatalnog nazala *į,* upor. polj. *brzęk,* rus. *brjakatb* i stcslav. *breČQ.* Dolazi još u klasi *-eti: bréčati,* 3. 1. *brečí* »sonare«, također slovenski u značenju »meckern« = *brēcot* impf, »vikati na nekoga« (Brusje, Hvar), odatle postverbal *breč* m (Marulić) »sonitus«; kolektiv na *-ad: brečad,* gen. *-i* f »paščad, štenad«; deminutiv na *-e: breče,* gen. *brečela* n »pašče, štene«. Od *breka* f denominál na *-iti* je *brečiti* »oboriti koga na zemlju, kao da zvekne«. Ovamo ide još s deminutivnim glagolskim nastavkom *'-t-ati: brèktati, brekćem* »schnauben« (Vuk, Srbija). Onomatopeja se pojačava s umetnutim *n: brenčāti,* 3. 1. *brenči* (ŽK) = *brenčati, brenči* impf, »zvečati«. Odatle *brenčuša* f (Kaštela) »muha sarcophaga carnaria« i *brence* n, gen. *brenca* (Vuk, Gruža) »zvečak, klatno«. Treća varijanta pokazuje *k* > *c: brèkati se* = *brêcati se* (na koga) (ŽK) »osorljivo govoriti« impf, pored *brêcati, brēcām* impf, »kucati, lupati, vikati, zujati kao što čine muhe« = stcslav. *brecati,* odatle *brècavica* f = *brêculja* (Ljubiša) = *brèkulja* (Dalmacija, Podgora / ? /, Pavlinović), s prefiksima *o-, iz-, na-: obrecnuti se* (Srbija) pf. »viknuti, osjeći se« = *izbrècniti se* (ŽK) = *nabrecnut se* (Kosmet) pf. »osloviti nekoga osorljivo« pored *nabrecovat se* impf. Postoji još varijanta sa *h* mjesto *k* kao obično kod onomatopeja: stcslav. *brehati: brinati, bresēm* impf., odatle postverbal *brêha* f (Hrvatska) »veliki kašalj, magareći kašalj, sinonim hripavac, rika vac«,

izbrêhnut se pf. »natresti se nad kim« (Brusje, Hvar). Razlikovati treba *brekati se* »dire ère«, iako se mora uzeti unakrštavanje jer znači i »parler brutalement« (v. *bre).* Ova četvrta varijanta potječe od ie. onomatopeje *bherg-* »zujati, vikati«, o kojoj će biti-još riječ pod *brgljati* (v.). Slog *bre-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Sastadoše se dakle u hrv.--srp. ónomatopejskim refleksima dvije ie. onomatopeje: *bhrenq-* i *bherg-,* koje su zacijelo već u prajeziku bile istoznačne i oponašale na različit način prirodne zvukove.

Lit.: ARj 1, 622-3. 626. 7, 215. 8, 455. *Miklošič* 21. *SEW* 1, 84. *WP 2,* 171. 203. Trautmann 36. Hraste, *IF 6,* 211. 212. Matzenauer, *LF l,* 12. 13. *Elezović* 1, 428. 2, 6. *Bruckner* 44. *KZ* 43, 313-4. *KZ* 56, 200. 203. Zupitza, *KZ* 36, 58.

brenta f (15. v., Bakar, Cres, Grižani 1616, Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) = *brenda* (ŽK), slov. *bretã* (Ipava) = *brenta* »ein nach oben breiteres Gefäss, das auf dem Rücken getragen wird; služi za gnječenje grožđa, nošenje mošta, vina, jaja«. U slovenskom ima leksikologijsku porodicu; *brenta* je predrimska alpinska riječ, posuđena na čakavskom, slov. i hrv.-kajk. teritoriju u novije doba iz furl., ne u isto doba kad i *Soča* < *Sontius* jer ne pokazuje *e* od nazala.

Lit.: ARj 1, 626. *Štampa* 107-8. Skok, *SIRev* 3,350-1. *Pleteršnik* 1, 55-6. *REW** 1285. *Mažuranić,* 98. Ribarić, *SDZb 9,* 124. *Bezlaj* 84.

brešakinja f (Crna Gora) = *brešanka* (nar. pjesma) = *brešankinja* (nar. pjesma), etnik ž. r. od *Breša* < tal. *Brescia (<* kelt. *Brixia)* u značenju »puška iz Breše«; pridjev na *-bsk brêSka* f (Vuk, nar. pjesma), poimeničen pridjev ž. r. »puška posrebrena, sjajna«.

Lit.: ARj 1, 631. *NJ* 3, 192.

brevijar, gen. *-ara* (16. v.) = (disimilacija *r-r* > *r-l* ili zamjena sufiksa) *brevijal,* gen. *-ala* (17. v.) = *brevijao,* gen. *-ala* = (sa *re* > r) *brvijar,* gen. *-ara* (17. v.) = *br'vijal,* gen. *-ala* (1459, Novi, historijski dokumenti). I u talijanskom zamjenom sufiksa *-ario* je *-ale breviale* (15. v.). Učena crkvena izvedenica od *brevis* > *brêv* m (16. v.) »papino pismo«, *breviárium* »summarium, skup svećeničkih molitava prema kalendaru«. Upor. *Brvijal po zakonu rimskoga dvora* (1493).

Lit. · *ARj* 1, 631. 688. *Šurmin* 218. *REW** 1289. 1291. *DEI* 597.

breza f (Vuk) »bouleau« je baltoslavenski i ie. naziv šumskog stabla »betula alba«; lit. *beržas,* lot. *bęrzs.* Vrlo raširen toponim i hidronim sam, u izvedenicama kao *Brezna? Brezno, Breznik, Breznica* (rijeka kod Plevlja),. *Brezovica, Brezičani* (od *brezik* + *-jani* »stanovnici *brezika«)* itd. Kako pokazuje bugarski pridjev *brez* i rumunjski *breazu,* koji dolazi i kao prezime, *breza* je poimeničen pridjev ž. r. koji se u našim narječjima očuvao u nazivu za »crnu ovcu s bijelom mrljom na nosu« *briza* (Golać, Istra) = *breza* (Vodice, Istra). Inače je pridjev raširen sufiksom *-ast: brêzast* — *brızast* (Istra) »scheckig«. Od imena drveta je pridjev na *-ov brezov, e* je nastao iz 'IÏ, stoga u ikavskom: *briza,* ali ima i ikavskih čakavskih narječja koja kažu *breza* (ŽK).

Od iste je osnove i naziv drugog šumskog drveta *brijest* m = *brist, brest* (ŽK) »ulmus« u ikavskim čakavskim narječjima. Također je vrlo raširen toponim sam i u izvedenicama kao *Brestovac.* Za *brijest* nema baltičkih paralela. Slog *bre-ļbrije-* nastao je po zakonu likvidne metateze, kako se vidi iz baltičkih paralela za *breza; z* je nastao iz ie. palatala *ğ.* le. je osnova **bhereğ-* kojoj je osnovno značenje »svijetliti se, bijel«. Prema tome su oba šumska drveta onomasiologi j ski nazvana po bjelini drvne sastojine ili kore.

Lit.:' ARj 1, 629-630. 632-637. 649. *Miklošič* 11. *SEW* 1, 52. *Trautmann* 32. *Bruckner* 45. *WP 2,* 170-1. *Mladenov* 47. *Boisacq** 624. 1034. Vasmer, *RSI 4,* 167. *Vasmer* 1, 77-8. Hirt, *IF* 1, 476. Wiedemann, *IF* 1, 511-2. Christiani, *ZSPh* 18, 162. *GM* 45-6. Krek, *Kres* 1884, 414-21 *(ASPh* 12, 517). Sulek, *Im.* 31-2. 527. 559. *Bezlaj* 84-7.

brězgb m = *probrězgb* »diluculum, aurora« (jedno i drugo u stcslav.), *-zg-* varira sa *-sk-:* slov. *brêsk* m »zora«. Od varijanata sa *-zg-* pf. *razbreždíti se* (Sisak, kajkavski) »razvedriti«. Upor. slov. *brezi, brezdi se* »es dämmert«, češ. *březditi se* »isto«. Upor. lit. *brékszti* »razdaniti se«. Ie. je osnova ista koja i u *breza* (v.) i *brijest,* tj. **bhereg* — *bherek* »sjati se, bijel«, raširena formatom î ili *g.*

Lit.: ARj 13, 489. *Pleteršnik* 1, 55. *SEW* 1, 85. *WP 2,* 170. Slawski, *PF* 8, 527-35. *Boisacq*[3] 50. 1034. 1039. 1035. 1093. Bruckner, *KZ* 43, 320. 45, 43. Scheftelowitz, *KZ* 54, 245-6. 56, 177. 178.

Brgačel m brdo na Ugljanu, u dokumentu *Briacello.* Hrvatski oblik pretpostavlja romanski deminutiv na *-čellus, -icellus* kao *monticellu* > *Munčel* (v.), od galskog *briga* (upor. brojne

galske toponime na *briga* kao drugi elemenat) »brijeg«, dok je u *Briacello g* ispao. Postoji još oblik *briccoIbricca* »luogo scosceso, dirupo«, alpinska riječ, prema Battistiju mediteranskog podrijetla. Ovamo stavljam etnikum *Brkîn* m prema *Brkînka* f »stanovnik pješčanog humlja u sjevernoj Istri na staroj granici Istre i Kranjske«. Ovako se zovu i u Kranjskoj. Ime njihove zemlje je na *-ija Brkinija = Brkinčinîja* (Golać), odakle se vidi da se zovu i *Brkinci,* sing. *Brkinac.* Naziv je nastao zacijelo po zemlji na kojoj stanuju. Upor. *Kraševci* (susjedi *Brkina)* »stanovnici istarskog Krasa«. Kajkavski dijalekat Brkina, Kraševaca i Šavrina nije jedinstven. *Brkin* je izvedeno s pomoću lat. sufiksa *-inus* > tal. *-ino* koji služi za izvođenje etnika (upor. *Vrgadini* »stanovnici *Vrgade«, Murterini* »stanovnici *Murtera«).* V. *birikin.*

Lit.: Skok, *NVj 24, 660.,* br. 2. Isti, *Slav.* 107. 109. Ribarić, *SDZb 9,* 134. *REW** 1300a. *FEW* 1, 525.

Brgat m (16. v., Dubrovnik, Nalješković, Gundulić, Palmotić), oronim i toponim »1° brdo iznad Dubrovnika, 2° dva sela na njemu *(Gornji i Donji Brgat)«.* Etnik *Brgaćanin* m prema *Bȑgajka í (tk > jk* kao u *Captajkà) = Brgatka* (Gundulić), tál. *Bergatto,* u 13. i 14. v. *Vergato, Uirgatum* < lat. pridjev na *-ãtus* od *virga;* dalmato-romanski toponomastički ostatak kojemu je naš pandan *Šibenik.* Od *virga* je i slov. *brgôn* »Lehmrute, Leimstange« < furi, *vergòn* »panione«. Ne zna se da li ide ovamo kao metafora iz ribarske terminologije *brgljun* (Lorini) »engrualis encrasicholus, inćun (v.), sardon« < dvostruki sufiks *vírgula + -one.* Slov. *vržel,* gen. *-ì* f = *vržéla* je isto slov. *vrzël,* gen. *-eli = vrzela* »eiserne Gabelstange«. Bit će unakrštanje sitai. *vergella = verzèlla* »verga di ferro usata nelle ferriere« s domaćim korijenom **verz-* (v. *msti, vrzem).* Neprelazan glagol *vergulăt* impf. (Smokvica, Korčula, subjekti *tovar, mazga, konj}* »plašiti se, skakati« (Primjer: *Je li još vergulã mazgal),* pridjev *vergulozan* veže se semantički s tal. *vergola* »držak od mlata«; *firgaz* m (18. v., Obradović) »ferula, batina« potječe od madž. *virgas* < lat. ak. pl. *virgas,* možda iz školskog jezika.

Lit.: ARj 1, 639. 3, 58. *Pleteršnik* 1, 61. 2, 802. Hirtz, *Pisces* 52. 54. *Miklošič* 386. *REW** 9363. 9361. 9362. *Prati* 1037. *Pirana?* 1267. Jireček, *Romanen* 1, 60.

bȑglijez, gen. *-èza* m »dubrovačka domaća ptica, sitta syriaca« (16. v., Dubrovnik, Vodopić; Mažibradić piše *brljez* zacijelo pod uplivom talijanske ortografije: £/ = /) = *brglez* (Belostenec) = *brgljez* (Zagreb, Žumberak, Križovljani, Srijem) = *brgles* (Varaždin) = *brijeg* (u pisaca), pridjev *brgliježev* (o gnijezdu) »sitta syriaca«. Nalazi se u slovenskom, češkom, poljskom i ruskom. Može biti praslavenska onomatopeja u prasrodstvu s lat. *frín-gilla* > furl, *frinzel.* Onomatopejski korijen nalazi se i u *brgalica* (16. v., Ranjina) kao zamjena za onomatopeju *grlica* (v.). Upor. i Vukov impf, *bȑgljati, -ãm* »1° brzo govoriti, da se ne razumije«, 2° zettern (zwitschern)« = *brgu-Ijati* (Benkovac, Dalmacija). Odatle na *-alo brgljalo* m. Ta se onomatopeja opetuje u sttal. *bergolare* »plaudern« (možda prema lat. tipu *verbulare),* rum. *bîrfi,* odatle apstraktum *bîrfeală,* u Hrvatskoj *frfljati, fallati* (ŽK), v. *brbljati.*

Lit.: ARj 1, 639. Hirtz, *Aves* 24. 26. *Vasmer l,* 75. Isti, *ZSPh* 13, 333. *Bruckner* 16. Isti, *KZ* 48, 198. *Holub-Kopečný* 76. *Miklošič* 10. *REW** 9222. *DEI* 492. *Prati* 123. Zore, *Rad* 208, 295. *WP 2,* 171. Machek, *ZSPh* 20, 29-51. Iljinski, *IzvORJAS* 16, 4, 1—29 i *KZ* 43, 180. Osten-Säcken, *IF* 29, 151. *Boisacq*[3] 1039.

brgúd m (15. v., Istra, Krk, Parčić, Milčetić) »1° dio drmuna, »šumice«, prema potvrdi iz 1470. *brgud drmuna v kontr adi ka se zove Za brgud* (Vrbnik), 2° zemlja, općinska, iza sela, ispaša, ispust, *pascolo selvatico e rupestre* prema Parčićevu prijevodu, 3° mjesto iza Vrbnika gdje je nekada bila straža, 4° toponim u sjevernoj Dalmaciji, Istri kod Rijeke pred Prelukom«. Deminutiv na *-ьc > -ac brgudac,* gen. *-guca* (16. v., Roč, Istra). Toponimi: *Brgud,* selo (Kastav), etnik *Brgužan = Brgod* (seoce u župi Klanec), *Bargujac* (Vis, *j* mjesto *d* nastao je u gen. *-dea > -jca,* upor. *Bȑgajka, Captajkà), Brgüdac* (selo, Lanišće). Kol. na *-je brdude* n (Bašćanska draga) »gdje je kržljavo grmlje«. Daničićevo izvođenje iz tal. deminutiva *bor ghetto* od *borgo* nije moguće ni fonetski ni semantički. Štrekelj izvodi iz furl, deminutiva *borgut·— borgatt* = tal. *borghetto;* to ne objašnjava *t > d* ni semantičku stranu. Potvrda *Burguldo* pomaže pronaći pravi izvor. Ona pokazuje da je *u* nastao iz sonantnog /. Zbog toga se nadaje sama od sebe etimologija: lat. *virgultum* s betacizmom *v > b* kao u *Bol, bandıma.* Najstarija je potvrda 1186. *Berguto.*

Lit.: ARj 1, 63Э. Ribarić, *SDZb 9,* 134. *Mažuranu,* 100. Skok, *Slav.* 26. 33. 259. *ZRPh* 41, 147.

brid m »oštrice« = stcslav. *bridb* »δριμύς«, danas općenito u hrvatskom književnom jeziku zbog školske terminologije u mineralogiji; kod pisaca (Kavanjin) potvrđen kao pridjev *brid* »ljut«; kod Vuka i Daničića i ostalih pisaca samo s pridjevnim sufiksom *-íko* (upor. *sladak) bridak, britka* (14. v.) kao i u drugim slavenskim jezicima (stcslav. *ЬгіаъЪъ,* češ. *břitký,* polj. *brzydki),* sa *tk* > *ek: brıçka* (se. *sablja)* = *brîckinja* u nar. pjesmi pored *britkinja* f. Osjeća se veza s glagolom *briti* = *brijati* jer je potvrđen i oblik *brijackinja* = *brijatkinja* f, odatle apstrakta na *-oca, -ost: britkoća* = *britkost.* Potvrđen je i pridjev na *-ьn: bridan* »ljut, vrletan«. Denominál na *-éti: brídjeti, -īm* impf. (16. v., Vuk) »prurire«, upor. bug. *bridam* »režem«. Korijen je isti koji u *brîti/brija-ti* (v.), raširen formantom na *-d;* ali postoji i mišljenje da je srodno s got. *bauros,* stvnjem. *bittar,* njem. *bittér* < ie. **bhoid-ros* (Hujer, Niedermann) kao opozicija prema *sladak* (v.) i sa gr. δριμύς (Machek).

Lit.: ARj 1, 641. i si. 655. *Miklošič 22. SEW \,* 86. *Mladenov* 44. *WP 2,* 194. Niedermann, *IF* 37, 145-55. Machek, *RES* 23, 63. *Recueil linguistique de Bratislava* 1948, 93—96. Buzuk, *Zap. istor. fil. vid. uhraj.* Ak. 7—8, 67. i sl. Vaillant, *BSLP* 31,44. 226-8. Hujer, *LF* 44, 226-8. Jokl, *Stud. 9.* Pisani, *R. Ace. naz. dei Lincei,* Re. ser. 6, sv. 5, br. 34. Scheftelowitz, *KZ* 54, 248.

brigèntìn, gen. *-ina* m (15. v., Dubrovnik, Hektorović) = *bergèntîn,* gen. *-ina* m (Mikalja) pomorski termin. Od tal. *brigantino* (14. v.) »bastimento a un ponte e basso bordo a vele latine e a remi«. Naziv raširen po čitavoj Evropi. Izvedenica na deminutiv *-ino,* od part, prezenta *brigante* od *brigare* »ratovati«, od kelt. **brīga* »snaga«. Odatle internacionalne riječi *brigante* (13. v.) »razbojnik« i poimeničen part, prezenta na sufiks *-ata* kolektivnog značenja tal. *brigata* > mlet. *brigada* > *brigada* f (Belostenec) »1° ovce ili koze od nekoliko gospodara sastavljene u jedno stado, 2° vojnički termin«, od tog značenja na fr. *-ier* > tal. *-tere* > *-er* = *-ir brigader* (Belostenec), *brigadir* (Rajić) = *brigadijer* (pseudojekavski). Apstraktum na *-ija brigaderija* f »vlast brigadereva«.

Lit.: ARj 1, 236. 645. *DEI* 599. 600. *REW*^{3} 1299. Kaspret, *CZN* 6, 152-157. (cf. *RSl* 3, 364).

brijati, brijem (Vuk), praslavenski impf.; perfektivi : *iz-, o-* ; nastao od *briti, bruc* (upor. rus. *breju, britb),* s pomoću *-ja* bez paralele u baltičkim jezicima. Raširenje osnove *bri-* sa glagolskim sufiksom *-ja-* ističe jače imperfektivno značenje. U Crnoj Gori postoji i raširenje sa *-va-: brivati, brīvām, brivljēm* (Vuk) *(o-),* odatle radna imenica na *-äc: brivač,* gen. *-ača,* analogno kao *brijač, -ača* m, *brijača, brijačica* f, *brijačnica,* pridjev *brijaći* od *brijati,* zatim pridjev na *-ьn* za *britva brivatan.* Stari infinitiv *briti* upotrebljava Glavinić, a govori se u Vodicama (Istra), zatim *obriti, obrijem* (16. v. —18. v.).

Osnova *bri-* dala je dvije stare izvedenice: 1°.sa *-č: brič,* gen. *-a* m (Kosmet) »brijač«, odatle *bričnik* m i denominal *bríčiti, brīčīm* (Vuk, Duvno, Bosna) = *brīcit, brīčīm* impf. (Kosmet) *(na-, o-, po-)* i *obričvat* (Brusje, Hvar) »obřezati, npr. krajeve potplata«; tu izvedenicu posudiše Rumunji *bridu* u značenju »tonsor«; 2° sa sufiksom *-tva: britva* f (15. v.) koju posudiše Madžari: *beretva* = *borotva* i zapadni Romani (Režija i mletačka nizina, Trst, Istra) *britola f.* Odatle: deminutivi *britvica* f, *britvenče, -eta* n (Kosmet); radne imenice na *-džija: britvedžija* m (Kosmet); na *-ar: britvar,* određeni pridjev na *-eni: britvem;* augmentativi: *britvètina* f, *britvùrina* f. Denominal *òbritviti, -im.* Od *brijač* postoji hipokoristik na *-ča* (upor. *Joca* od *Jovan): brica* m u istočnim krajevima. Isti hipokoristik govori se u Bačkoj (Vuk) i za *britva.* Ne zna se da li je odatle pridjev na *-ast: bricast* sinonim za *ćosav,* i denominai *(embricati se,* sinonim za »linjati se (v., oboje u Dalmaciji, Podgora, Pavlinović)«. Geografska area i nejasan semantički razvitak ne govore u prilog ove veze. Osnova *bri-* prodrla je i u turcizam *biçak* »nož«: *bričak* (v.), koji posudiše i Rumunji:

Ie. osnova je *bhrei: bri-,* raširenje od *bher-* »oštrim predmetom rezati«. Ta je osnova vidljiva i u prijevoju *broj,* gen. *brôja* m *(bez-}* (15. v.), odatle denominali *brojiti* (Vuk) *(iz-, na-, po-, pře-)* = *brojiti* (Vodice, ŽK) pored *brojati,* pridjev na *-ьn: brojan (bez-)* (16. v.), radna imenica na *-ač: brojač,* gen. *-ača,* predmet ili alat na *-ilal-ilo : brojilo,* na *-nica : brójnica,* neologizam *brojnih* i *brojka* f, odatle *brojčan;* na *-anicel-enice: brojanice* = *brojènice* f. pl. (sinonim za *čislo,* v.) = *brõjnice* (Kosmet). Prijevoj *broj* je regionalni slavizam. Nalazi se još samo u bugarskom. Semantički razvitak je bez sumnje vezan na primitivno urezavanje brojenja u drvo zvano *raboš* = *rovaš* (v.). Iterativ *brojati, brãjãm* »numerare«. Govori

se obično u prefiksalnim složenicama *(do-, iz-, na-, raz-, pre-}.* Glede osnove *bri-* v. još *bridak.*

Lit.: ARj ï, 266. 581. 640. 7, 213. 8, 462-3. 11, 449, 451-2 13, 488-9. 499-1. AK-*klošič* 21. 22. *SEW* 87. 94. *Bruckner* 46. *Mladenov* 45. *WP 2,* 194. *Trautmann* 38. *GM* 37. Reichelt, *KZ* 46, 327. *Boisacq*[3] 1016-7. *NJ 2,* 94. 3, 190. Hraste, *J F* 6, 212, Dukat, NJ/?' 50, 437-9. Loewenthal, *WuS* 11, 51. 63. Štřekelj, *ASPh* 26, 411. Ribarić, *SDZb 9,* 134.

brijeg m (Vuk) (13. v.), sveslavenski naziv: »1° uzvisina, collis, 2° obala rijeke ili potoka, ripa«; bez refleksa u baltičkim jezicima. Zbog toga što u avesti stoji za slav. *-g* refleks *z < ğh: banzah-,* smatrala se (Berneker, Hirt, Stender-Petersen itd.) praslavenskom posudenicom iz germ. *Berg,* gdje je *g < gh* po zakonu. Kako se ovdje ne radi o kulturnoj riječi kao ni o kakvom specijalnom terenskom izrazu koji se posuđuje od prethodnog stanovništva, nema razloga za posudenicu, nego treba *brijeg* staviti u pogledu osciliranja između *g* i *z* u isti red sa *kamen* (v.), polj. *gwiazda* pored *zvijezda* (v.), *svekar* (v.), *guska* (v.). Veoma običan toponim sam i s pridjevima *(Široki Brijeg,* Hercegovina), u singularu i u pluralu; hidronim u izvedenicama *(Bregalnica, Brigava* u Hercegovini, *Briježnica,* upor. madž. *Berzencze).* Ovamo i *Zabreg »za* obalom Medvešćaka« (Krasić, upor. madž. *Zobrog* u *Cronica hung. Anonimi,* danas *Zagreb,* v. *greb), Obřeže* (Kosmet, upor. rum. *obreaja).* U značenju *ripa* posudiše je Arbanasi *(bregdeti* »morska obala«, upor. i glag. *zbres)* i Madžari *bereg,* riječ koja je ponovno ušla u hrv.-srp. kao *bèrak,* gen. *bèrka* m (Vuk) i slov. i hrv.-kajk. *bereg* »močvara«. Kao lat. *palude* > rum. *pădure* i arb. *pull* »šuma« u madžarskom *berek* znači »grm, lug, živica«. Ali postoji i drugo mišljenje o postanju te madžarske riječi.

Izvedenice: deminutivi na *-bk: briježak,* gen. *brijeska,* na *-ie briježić,* s dvostrukim deminutivnim sufiksom *-čič: breščić* (Vuk, Buzet); na *-julj* + *-bk: brežuljak,* gen. *-Ijka;* augmentativ *brezina* f (Vuk) = *brižina í* (Vodice, Istra) »svodovit pristranak brda«; s prefiksom *o obrežak,* gen. *obreška* (Vuk), Kosmet, također toponim); *obrežina* f »pobrđe« (Bosna, nar. pj.), *obrižína* f »obala potoka« (ŽK, upor. *Nabrežina* kod Trsta); pridjevi: *obrežu* »ocijedite; na *-ovit: bregovit',* na *-nat: brežnat* (potvrđen samo jednom), na *-ujlast: brežuljast;* poimeničenje na *-ьn Ą- -jača: briježnjača* f »iskopana peć u brijegu za hljeb« (Vuk).

Lit.: ARj 1, 631. 639. 650. 8, 461. *Elezović* 1, 59. 2, 6. Ribarić, *SDZb* 9, 134. *Miklošič* 10. *SEW* 49. *Trautmann* 30. *Bruckner* 49. *KZ* 43, 316. 46, 232. *ASPh* 42, 126. 139. *Mladenov* 47. *Gombocz-Meüch 2,* 567. Meringer, *IF* 18, 262-3. Jagić, *ASPh* 27, 582, Bernard, *RES* 27, 34. Vaillant, *RES 9,* 318. Meillet, *RSI 2,* 69. *Kiparský* 101-2. Janko, *Slávia* 9, 346. Baric, *AA 2,* 380. Joki, *IF* 44, 201. i sl. Hirt, *PBB* 23, 332. *GM* 46. 354. Georgiev, *KZ* 64, 177. *WP 2,* 173. Pedersen, *BB* 20, 228-38.

brijeći, *bržēm* (13. v. — 17. v.), baltoslav. imperfektiv »stražiti nad nečim, brigu voditi o nečem«; u istočnolitavskim narječjima *bifginti* »siediti«. Danas se ne čuje u književnom jeziku nego u čakavskim narječjima: *brici, bržen* (Nerezine, Lošinj) »slaviti«. Iz prijevoja u prezentskoj osnovi *brg-* stvoren je denominal *brgòvati (nedilju)* »svetkovati«. Od iste je osnove sa sufiksom *-ulja* (v.): *brgulja* f (17. v.) »svetkovina, veselje, veseo objed, gozba, teferič«, također toponim, s denominálom *brgùljati, -ām* u Bisku, selu (sinjske krajine). Daničić tumači *brgulja* talijanskim glagolom *bergolare,* što ne može biti semantički ni morfološki. Prezentski prijevoj nalazi se i u infinitivu s prefiksom o-: *obra, obržem* (objekt: *svadbu)* »učiniti, ovršiti« prema tumačenju Maretićevu. U istočnom književnom jeziku upotrebljava se danas u novinskom jeziku prefiksalna negativna složenica *prenebreći nešto* = *prenebregnuti* pf. »zanemariti« prema impf. *prenebregavati,* što je prema Marelicu nepotreban rusizam, upor. stcslav. *nebrěgo, nebrěšti* »isto«.

Ie. paralele nalaze se u germanskim jezicima gót. *baírgan,* njem. *bergen.* Pomišlja se i na vezu s predromanskom riječi *barga* »cabane« (Bonfante). Ovamo stavljam kao postverbal *briga* f (15. v., Vuk, ŽK, Božava), također bugarski, gdje se misli da je iz hrv.-srp. Odatle pridjevi na *-ьn: brižan* (također /Vodice/ »jadan, ubog«), *bezbrižan,* apstraktum *brižnost* f, poimeničenje na *-nik, -nica: brīžnīk* m prema *brižnica f* »mulier misera«, složeno *dušobrižnik;* na *-Ijiv: brižljiv* (16. v.), apstraktum *brižljivost;* denominali na *-ati: brigati se* impf., na *-iti: brïsiti se* (13. v., Crna Gora) impf, »affligere« = *brīžit, -īm* impf. (Kosmet) prema *brinuti se (raz-, z-), zabrinuti (se),* odatle pridjev *zabrinut,* imenica *zabrinutost* f, *zabrinjavati* impf, i *brigača* f (Lovran, Istra)

»zemlja od koje se godišnje daje nešto za vjerske svrhe«, odatle radna imenica *brigažnik* m. Odatle postverbal *brina* (Vitezović) »sollicitudo«, apstraktum *brinuče* n (16. v., leksikografi) i pridjev na *-iv brinutiv.* Slov. *briga (z-)* »Kummer, Verdruss«, *brigati se (po-)* »sorgen«. Riječ *briga* postverbal od **brigiti* < *brižiti,* nastala je od" **brega* od prezenta *brěgo, brěšti* < **berg-ti.* U toj glagolskoj izvedenici "fe >' *ije* nastao je pred palatalom kao u *di je* »gdje je« u ikavskom govora. Budući da je riječ samo hrv.-srp., moguće je da se umiješala i tal. *briga.* Arbanasi posudiše *übrige* f »Zuflucht«. Ali da se ne radi o posuđenici iz talijanskoga, dokaz je izvedenica *brinuti se* < **brignpti,* slov. *zbrignoti* »amarum fieri«. U klasi glagola na -ир- nema italijanizama. Izgleda da su se u impf, *obršavati, obršujem* (objekti *nedilju, mašu,* ŽK) »svetkovati« stopila dva glagola *brg- i vrš-* (v.).

Lit.: ARj 1, 639. 640. 642. 650. 8, 8. 455. 13, 489. Maretić, *Savj.* 106. Ribarić, *SDZb 9,* 134. Zore, *Rad* 158, 56. *Pleteršnik 1,61.2,* 71. 904. *Miklósié* 10. 22. *SEW l, 49.* 86. *Trautmann* 31. *WP 2,* 172. *ASPh* -34, 306. *REW*[3] 1299. *Mladenov* 44. *Elezović* 1, 60. Jokl, *Stud.* 13. *GM* 455. Fraenkel, *WuS 12,* 187. *DEI* 599.

brina f (Dalmacija, BiH) »1° uzdignuta zemlja, Ufer, Rand *(i moru je na brine izišo,* nar. pj.), 2° brdo (Krašić), 3° zemlja kraj jarka što se iz njega izbaci, 4° bara gdje se patke i guske kuplju, 5° zemlja gdje su snjegovi, 6° blatan put«. Terenski termin koji je izgleda identičan s arb. *brine* f »1° Rippe, 2° abschüssiger Boden, Anhöhe, Küste«. Značenje pod 2° veže se sa značenjem pod 1°. Značenja 3° — *6°* mogla bi se upoređivati i sa *brna, brnje* »lutum« (v.). Možda je to ilirotrački ostatak. Svakako se Daničićevo izvođenje od tal. *brina* »slana« mora zabaciti jer je semantički nemoguće. V. *brna.*

Lit.: ARj 1, 650. Đerić, *PPP* 7, 23. i si. *GM* 48.

brinje n, čakavski coll. »jagode od borovice«. Također toponim *Brinje* (Lika, starinom čakavski teritorij : *v Brinji, v BrinjaK).* U slovenskom *brin* »1° borovica, 2° larix meleze«, *brina î* »Nadelholz«, poimeničen pridjev na *-ov* + *-ec: brinovec* »rakija borovička«. Kušalo se tumačiti iz ie., tako od osnove *brijati* (v., Berneker) zbog toga što je to oštra četinjača. Iz istog razloga *WP 2,* 164 i Persson izvode od ie. korijena *bher-* »rezati« i sufiksom *-inъ.* Riječ bi prema tome bila srodna sa *bar* (v.) i *brk* (v.). S obzirom na okus jagode, dovodilo se u vezu s nizozem. *briju* »solná voda«. Zaboravilo se na geografski momenat. To se drvo ovako zove na alpinskom i ličkom brdovitom teritoriju. Ako se uporedi s istoznačnim **brenia* na iberskom poluotoku i *b(e)reun-io* »borovica, ariš« u alpinskim romanskim krajevima, dolazi se do mišljenja da je i *brin, -a, -je* leksikolog!jski predslavenski relikt iz jezika Karna i Japoda. Upor. i toponime *Breno,* danas *Župa* kod Dubrovnika, *Subbrenum* > *Srebrno* (Dubrovnik), *Brenna* i *Brenna* u Aplama.

Lit.: ARj 1, 653. *Miklošič* 416. *Pleteršnik* l, 61-2. *SEW l,* 86. Machek, *LP 2,* 155, Škarić, *Ljetopis* 35 86-7. Jud. *Bull. de dialectologie romane* 3, 86. Ettmayer, *MIG* 37, 639. *REW*[3] 1283.

brio u tal. sintagmi *corpo del brio* i *per brio (vero,* 3 x) kod Nalješkovića, također kod istog pjesnika u vezi: *majde* (< tal. *madia, madie* v.) *nije, per brio.* Zacijelo je to tabu (eufemizam) za *dio* kao fr. *corbleu* < *corps dieu, pableu* < *par dieu* ili tal. *corpo de baco* = *di bacco.*

Lit.: 1, 654. *REW*[3] *2610. DEI* 1120.

brisati, *brišem (iz-, o-, po-, s-, u-,* z-) (Vuk), južnoslavenski glagol; ne postoji u sjevernim slav. jezicima; г je nastao od jery < ie. *u* (stcslav. *słbrysati),* upor. lit. *brūkis.* Prijevojni štěpen *u* > ъ nalazi se u bug. *Ьъгъ* »reibe« i slov. *brsati* »streifen«. Stcslav. *brbs-nçti* »racler« nije zastupljeno u hrv.-srp., ali je vjerojatno da je od ove osnove *brše f.* pl. »ospice« kao izvedenica na *-ıa.* Drugi prijevojni štěpen *u* < ie. *au,* upor. *sirov* -*-surov i* lit. *braukyti* »abstergere«, nalazi se u *ubrus* »ručnik« = *ubrus* m »marama za glavu ženama kao dio nekadanje narodne nošnje (Vodice, Istra)«. Mjesto prefiksa *u-* stoji *o-* *v. obrus* (Baraković, Istra, čakavci i kajkavci). Značenje sufiksa *u-,* koji je zamijenio *o-,* je kao u *ubog* (v.); *obrus* je i u stcslav., bug., slově., češ., polj., ukr. i rus. Kako pokazuje madž. *abrosz* »stonjak«, govorilo se i u panonskoj nizini. To je praslavenski postverbal od *obrisati.* U Riječkoj nahiji *obrüsak,* gen. *-ska, obrusac,* gen. *-sca.* Prefiks *u-* također u *ubrlsovat, -ujem* (Kosmet). Glede oscilacije prefiksa *o-ļ u-* upor. *osoje* mjesto *usoje.* Izvedenice: *brìsāljka* f, *brisalo* n »penicillus«, *obris* m »čisto mjesto« postverbal od *obrisa-ti, -š m* (Vuk) pf. prema impf, *obrisavati — obrisivati,* odatle

obrisina f »visoko mjesto izloženo vjetru« (Timok-Lužnik), *obrisao* m »ručnik«. Arbanasi posudiše *porris* < *pobrisati*. Ie. korijen *bhreu-q-, -k-* zastupljen je samo u južnoslavenskom i baltičkom. Dalju vezu v. pod *brus* i *brusiti*.

Lit.: ARj 1, 654. 8, 463. 476. *Elezović* 1, 60. 2, 377. Ribarić, *SDZb 9,* 201. *Mlađenov* 45. *Miklošič* 23. *Bruckner* 372. *KZ* 46, 232. *SEW* 90. *WP 2,* 197. *BI 2,* 614-5. *GM* 47. 48-9. 349. Scheftelowitz, *KZ* 56, 198. Matzenauer, *LF* 11, 325. *Boisacq*[3] 350. Osten-Sacken, *IF* 28, 140. Machek, *Mnēma J. Zubatý (Slávia* 7, 363). *Gombocz-Melich* 1, 10.

britvêla f (Cres) = *britvêla* (Budva, Šćepan, Paštrovići, Prčanj, Lastva) = *britvele* f. pl. (Dubrovnik, Cavtat) = *bretvêla* (Pag) = *bratvěla* (Božava) = *bratuveh* (Malínská, upór. krčkorom. *bratovaila,* pl. *bratove!)* = (čakavski *ar* < *r) bartovêla,* pi. *-le* (Buzet Sovinjsko Polje) = *brtovêla* (Muo) = *bruntuvêle* (Baška) »željezo na vratima koje stoji na maškulima, panti (ŽK), stožer, gvožde koje drži krila od prozora, plosnato željezo sa rupom pričvršćeno na vrata da se mogu vješati na oćet u dovratniku, mastietto«. Od istro-rom. *bartuviela* = *bratuviela* (Rovinj), *bartuelli* (Milje), *bartavelo* (Padova), tal. *bertuello, bertovello* »vrša« < vlat. *vĕrtibĕllum* od kllat. *vertìbulum* (od *vertere).* Upór. arb. *vardivela per der* (Ulcinj). Oblici *britvêla* mogu biti i dalmato-romanski.

Lit.: Banali 2, 175. *Ive* 16. Cronia, *ID.* 6, 106. *REW*[3] 9251. *DEI* 497. 498. *Prati* 128.

briz m (Marulić, Baraković, 16. i 17. v.) »trak, rub, porub, kraj, obod«. Od tal. *friso* < srlat. *frisium, frixium* (13. v.). Bit će zacijelo isto što i *friz* m (Marulić: *uzde s zlati frizi, dva friza zlata)* = *fríz* (Vuk) »merduo, zlatan širit koji se udara po dolami sa strane od vrata do pasa«. Od tal. *fregio* < *(opus) phrygium* »stoffe ricamate d'oro originarie della Frigia (Mala Azija)« *ι friz* m (Šulek) »vuneno tkanje« < njem. *Fries* je drugog postanja, od imena zemlje *Frizia* (Holandija).

Lit.: ARj 1, 656. 3, 74. *DEI* 1713. 1719. *REW*[3] 3518.

brizgati, *-am* (Vuk, 18. v.) (iz-, *u-)* impf, prema iteratīvu na *-va-: ubrizgavati,* »štrcati, izlučivati mlijeko« i pf. *briznuti, brižnim* (Vuk) = *brizniti u plač* (Vodice, Istra). Odatle *brizgalica* f »štrcaljka« (ibidem). Bez *r nabisgat (vode u vino)* (Smokvica, Korčula). » je nastao iz jery (upór. rus. *bryzgatb).* Ovamo *brižditi* »plorare« (Vuk, Srijem) < **bryzgeti.* Ovamo također i za vjetar: *brižđati, brížđím,* upor. slov. *brizgetati* »pfeifen«. Mjesto jeryja dolazi *u bruzdati, bruždīm (16.* i 17. v.) < **bruzgeti* impf, prema pf. *brusnuti, bruznem* i postverbal odatle *brûzag,* gen. *brūzgą* m »silno tečenje« (Dalmacija, Podgora, Pavlinović.) Ovamo možda i *brīzdēt, -im* (Kosmet) »osjećati neku potmulu bol i utrnulost«. Sveslavenska onomatopeja srodna sa *bljuštiti* (v.), *bljuzgati, pljuitati* (v.). Ako se uporedi s onomatopejskom osnovom *bruja,* koja se nalazi u sjevernim slavenskim jezicima u značenju »reissend strömen«, izgleda da je konsonantska grupa *zg* onomatopejski formant.

Lit.: ARj 1, 668. 687. 4,144. *Elezović* 1, 60. *Miklošič* 23. *SEW l,* 93. Ramovš, *Slávia* 1, 237. Scheftelowitz, *KZ* 54, 231. 235. Matzenauer, *LF* 7, 14. Bruckner, *KZ* 45, 42. 56, 201. Osten-Säcken, *IF* 23, 379.

brk m (Vuk) 1° »mustàci« (v., ŻK). U ovom značenju danas dominantnom, u kojem ne dolazi ni u jednom drugom slavenskom jeziku, zacijelo je metafora od 2° »uzak šiljast kraj na igli, koplju, nožu, vrhu«. Daničić je stavio prema današnjem osjećanju metaforicko značenje na prvo mjesto. U poljskom odgovara *bark* »Oberarm, Achsel, Vorderfuss der Tiere, Schulter«. Prema Brückneru radi se o staroj riječi dobivenoj od korijena koji znači nešto oštro, a nalazi se u *brana* (v.), *bar* (v.). Postoji i u izvedenici na *-ιo: brč* m »vrh« (Vuk, Zore), odatle denominal *brati,* pridjev *bŕčji* (Vuk) = *brini* »extremus«, *brčnik* »poglavar«, možda i *bfla* f (Vuk) »copia«. Od metaforičkog značenja su izvedenice: pridjev na *-at: brkat,* odatle denominal *bȑkatiti, -im (o-)* (Vuk); *brkanja* m = *brkanlija* m = *brkajlija* m, odatle hipokoristik *bfko* = *brka* m, *brkaš,* gen. *-aša* m »brkat čovjek«. Od značenja pod 2° izvedenice su : deminutivi na *-ulja : bȑkulja* f »Bartweizen«; na *-ić: brkić* »ptica ptinus« (upor. i prezime *Brkić), brkica* f (Vuk) »riba cobitis barbatula«; pridjev na *-ast: brkast* »šiljast, crispus«; na *-oca: hrkača f* »cerambyx heros F. «, na *-(à)lj: brkalj,* gen. *brklja* »suh brk na stablu«; na *-lja: brklja* f (Vuk) »palus obliquus«, odatle na *-oca brkljača* f (Vuk) »velika motka« (upor. prezime *Brkljaču),* odatle *brkljât, -am* (Kosmet) »ironickí : miješati kao brkljom« (upor. ŽK *prkljăt, -am* »neodlučno govoriti«); *nabŕčiti se, nàbrčīm* (Vuk) (objekt *točak)* »udariti spice u glavičinu«; *nàbrtíca* f = *nabrčko* m (Vuk) »štenker, u gradovima«. Ovamo možda i *na-*

bŕčati, -lm pf »nagaziti na što« (Stulić) pored *nabrčavati* impf. Ie. je korijen *bher-* »stršiti, činiti šiljak« V. i *brka.*

Lit.: ARj 1, 617. 658. 660. 7, 214. 8, 464. *Elezović* 1, 61. Zore, *Palj.* 56. *Miklošič* 10. *SEW* 108. *Bruckner* 16. *WP 2,* 164. *GM* 467. Lewy, *IF* 32, 158. Jagić, *ASPh* 30, 455. Perušek, *ASPh* 34, 33-4.

brka f (Ljubiša) »confusio«, u književnom i saobraćajnom jeziku običnije s prefiksom *s-: zbrka;* postverbal od *brkati, brkam* impf. (Vuk) (2-, *raž-)* »miscere et turbare«, *zbrkăt* (Kosmet) = *brkati, bfčēm* impf.) (Vuk) »pulsare, horrere, turbare« prema pf. *bŕknuti, bfknêm* (17. v., Dalmacija) *(raz-)* »dodjeti se«. Pored *-k-* postoji i *-c-* u *bŕčati, bfcam* impf. (Belostenac, Voltidija) *(raz-)* »bacati, hitati« prema pf. *bfcnuti, -ēm* (Vuk) »attingere, malo ubosti« (Kosmet) i sa *-č-: bŕčiti, -im* »taknuti, dodjeti se; malo zamočiti (Kosmet)« (16. v., Marulić). Ovaj posljednji oblik se deminuira sa *-k-: brčkati, -am (iz-, po-)* (Vuk, Istra, Vodice) = *hrskati* (Dalmacija), *(z)bfčkat se* (Kosmet) »smežurati se, nabrati se«, s time upor. rum. *zbîrceală* f »Runzel«, apstraktum na *-eală* od *a să birci* s istim značenjem koje je u Kosmetu. Odatle *bfiak,* gen. *brčka* m, *brčkavica, brčkališ* »kao blato« (Kosmet) upor. *brc.* Sve su to onomatopeje od *br-br-* kojom se grupom zvukova karakteriše radnja. Nalazi se i u drugim slavenskim jezicima. U današnjoj jezičnoj svijesti veže se sa *brk* (v.), odatle značenje »taknuti se«. Ova sveslavenska onomatopeja dolazi i s vokalom *u : burkati, uzburkan* (v.). Sa *u* nalazi se i u baltičkoj grupi (lit. *brukti* »infigere«). Onomatopeja *br-* veže se, dalje, sa /: *brljati, brljam* impf, *(o-, u-)* (Vuk, Dubrovčani, upor *dfljati);* odatle pridjev na *-av: bfljav* »musav« (Vodice); na *-iv: brljîv* (Kosmet); možda kao postverbal i *bflj* pored *bflj* (Kosmet) »bolest u ovčijem mozgu«, ali ovo nije izvjesno jer postoji ime crva *brvalj* i *brvica.* Ovamo zacijelo ide *bŕljaga* f (Vuk, Crna Gora) »kaljuža, bara«; *obrljuga* f (Crna Gora) »obrijano žensko« i denominal *obrljúžati, -ām* (Lika) »oprati nekoga«. Ova formacija onomatopeje koje nema u baltičkoj grupi u vezi je s *brlog* (v.). Od *brlj-* ima dosta izvedenica: *brlota* m (Dalmacija, Pavlinović) »nadimak čovjeku koji *brlja«,* odatle i *bŕljavko* m »muško čeljade ubrljano«; *na-(a)k: bŕljak,* gen. *bŕljka* (Vuk, Hrvatska) »ptica čvorak«; na *-jug: brljug* m »blato, gdje se svinje valjaju«, odatle denominai *brljùgati se; brljotina f.* U narječjima naći će se i druge izvedenice, kao *zabarjohat* pf. »slabo pomesti« (Brusje, Hvar). Dalje su dvije varijacije u dva sinonima: 1° sa *ρ* mjesto *b: pflja* f, postverbal od *prljati, prljam* impf. (Vuk) *(iz-, u-, za-) = pfjal* (Čilipi) »kvariti«; pridjev na *-av: pfljav* (Vuk), s apstraktima na *-ost prljavost* f i *-ština prljavština;* 2° sa *m* mjesto *b: mrlja — mŕlja* f pored *mflj* m, postverbal od *mrljati, mrljam (se)* impf. (Vuk) *(iz-, u-, za-),* odatle pridjev na *-av: mrljav* »kaljav, prljav«. Ovamo-ide možda sa *e* mjesto *r* i *méljati* u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 615. i si. 616. 662. 682. 4, 5. 143. 252. 7, 70. 8, 464. 12, 234. 13, 221. *BI 2,* 647. 655. 796. *Elezović l, 61. 62.* 2, 512. Ribarić, *SDZb 9,* 133. *Miklošič* 10. *SEW* 120. *Bruckner* 17. *ASPh* 11, 125. *Mladenov* 54. *Tiktin* 1802. Iljinski, *ASPh 29,* 486-7. Scheftelowitz, *KZ* 54, 247. Matzenauer, *LF* 7, 14. Hraste, *JF 6,* 214.

brlina f (čakavski, 14. v., nar. prip., Vrčević) = *obrlin* m (hrv.-kaj., slov.) »1° trlica, klada, 2° vratna karika, kara, burma, pranger«. Na *-ьc* > *-ec obrlenec* m (slov.) »Kreisbewegung, Wirbel«. Od tal. (mlet., furl.) *berlina* (13. v.) »1 ° antica pena, 2° metafora: scherzo, derisione«, prema Battisti—Alessio vjerojatno od stvnjem. deminutiva *bretling* »daščica na kojoj je bio napisan počinjen zločin kažnjenika«. Prefiks *o-* potječe od unakrštanja s *obrljiti* (v.) »ozloglasiti«, slov. *obrléti* »schwachsinnig werden« različitog postanja. Upor. toponim *Dobrlin* i horonim *Obrljīn* (planina u Hercegovini).

Lit.: ARj 1, 661. 8, 464. Šterkelj, *DAW* 50, 43. *Pleteršnik* 1, 745. *REW*[3] 1043. *DEI* 494.

brlog m (16. v., danas općenito) = *brlog,* gen. *brloga* (Kosmet) pored *brljog* (kod dva pisca, prema *brljati,* v.) »1° kaljuga, 2° đubre, talog (Kosmet), 3° ležaji za svinje i druge životinje«. Također toponim. U f samo kao toponim *Brloga* (Srbija). Odatle pridjev na *-ьnъ: bŕložan* »spurcus«, denominal *bŕložiti* impf. (Vuk) »smiještati svinje u brlog«; *bfložit* (Kosmet) »praviti đubre«, augmentativ *ЪгІЗžina* f »šljam« (Kosmet). Ovu sveslavensku riječ posudiše Madžari: *barlang,* stmadž. *borlog* (1357) u značenju *špila* (Dubrovnik) = *špilja* (Vuk, također toponim) < gr. σπήλαιον (v.) koje se značenje ne nalazi u južnoslavenskim jezicima. Madžarsko značenje je zacijelo prvobitno jer su spilje prvobitne staje za svinje i ostale životinje, kao medvjede itd. Dakorumunji posudiše iz dačkoslavenskoga ili na Balkanu *bîrlog, bârlog, bârlog,* u južnoslavenskom značenju, isto tako i Arbanasi *borlok = biloa -gu.*

Ako stoji u etimologijskoj vezi s osnovom onomatopeje glagola *brljati* (v. pod *brka),* onda je *brlog* praslavenska izvedenica s pomoću rijetkog sufiksa *-ogъ,* koji nalazimo u *krtog* (v.) »smetlište, đubre«, *talog* (v.), *vrtlog* (v.). Ali se pomišljalo i na složenicu sa *log* od *ležati* (v.) kao drugim elementom. Što se tiče prvog elementa *Ъъг-* pomišljalo se na vezu sa stvnjem. *bero* »medvjed«. Prema tome bi složenica značila »medvjedov ležaj«, a to se slaže s madžarskim značenjem. Za složenicu govori i okolnost što je u bugarskom i ruskom drugi elemenat u femininumu: *bărloga,* rus. *berlóga.*

Lit.: ARj 1, 661-63. *Elezović* 1, 61. *Miklošii* 10. *SEW* 1, 120. *Bruckner* 17. *Mladenov* 54. *WP 2,* 166. *Boisacq*[3] 1035. 1040. Joki, *IF* 37, 111. Jagić, *ASPh* 20, 535-6. Uhlenbeck, *PBB* 20, 37-38. Rozwadowski, *RSI* 2, 72. *GM* 38. *ZSPh 2,* 294-5. Šuman, *ASPh* 30, 294. *Holub-Kopečný 11.*

bȓlj m (Vuk) »bolest u ovčijem mozgu«; odatle pridjevna *-av* (v.) : *brljav* »mente turbata« i impf, *brljati* »verwirren, beschmutzen«. Pored ovog oblika postoje i oblici sa *v.brvalj,* gen. *bfvlja* u istom značenju u kojem i *brvica* f »taenia coenurus« u jednog pisca zoologije (K. Crnogorac, 1874). Odatle pridjev na *-jiv: brvljiv* »bolestan od *brlja«·,* odatle opet pf. *obrvljiviti se* (Vuk, subjekt: *ovca),* bez *v* u Kosmetu *obrljivit se* »dobiti u glavi *brljeve,* izgubiti pamet«. Oblik sa *v* može biti prvobitan. Taj se konzonant mogao izgubiti u genitivu *brvlja* i odatle prodrijeti u nominativ *brlj.* Ako je u vezi sa *brlog,* kako misli Berneker, ili Daničić, koji traži korijen *bhar,* ili Miklošič, koji pretpostavlja **berli,* onda je *v* ušao u *brvalj, brvljiv* prema *crv- crvljiv.* Kako se vidi, postanje je ove riječi, koja se nalazi samo u hrv.-srp., nejasno. Tuđe podrijetlo nije isključeno jer se radi o pastirskom terminu, *brljati* stavlja i Vasmer u vezu s *brlog* (v.).

Lit.: ARj 1, 687. 688. 855. 8, 8. 478. *Elezović 2, 6. Miklošič* 10. *SEW* 1, 120.

brna f (16. v., dubrovački pisci, Rešetar) »kao, kal«. U današnjem jeziku nije potvrđeno. Odatle pridjev na *-ьn brnan* samo kod Kavanjina i možda *brnica* »neka gljiva« (Šulek). Kolektiv *Бгьnye* nalazi se u svim slavenskim jezicima osim u poljskom i bugarskom. Viši prijevojni štěpen *brěn-* postoji samo u pridjevu **Ъгеньпъ* potvrđen u 14. v.: *brěno tělo {Mon. şerb.* 166). Odatle toponim *Вгенса* (Srbija). Taj se prijevojni štěpen ne nalazi ni u jednom drugom slavenskom jeziku. Ie. veze nisu poznate. Možda je leksički ostatak iz predslavenskoga. V. *brina.*

Lit.: ARj 1, 663. *Miklošič* 21. *SEW* 1, 95. Schulze, *SAW* 1910, 787. sl. Rešetar, *Rad* 260, 30., § 26.

Brnarađ, gen. *-arda* (15. v.) = ßrnardsatal. deminutivnim sufiksom *-ino Brnàrdín,* gen. *-ina.* Prezime *Brnadić* (ŽK, *r* disimilacijom ispao); toponim u pl. *Brnadia.* Hipokoristik *Brna* (Krnarutić), *Brne* (16. v.), *Brno* (17. v.), *Bfneta* (16. v.), *Bŕnja* (Kavanjin). Od tal. *Bernardo,* a to od franačkog dvočlanog imena *Bernhard.*

Lit.: ARj 1, 663 — 5. Jireček, *Romanen 2,* 25. Stefanie, *Rkp. Krk* 359. 396. *Śurmin* 313.

bŕndati, *-am* impf. (Lika, Vuk, općenito u saobraćajnom govoru); također s vokalom *u: brundati, -om* (Hrvatska) »1° murmurare, 2° udarati u *brûnde* = *drombuljati,* od *đrombulja«.* Također bez početnog konsonanta *fndati, -ām* (Lika) »brundati« (kaže se zajedno *fnda* i *brndà).* S prefiksom *o- òbrndati, -ām* pf. (Lika) »pokvariti« (za ovo značenje nije potvrđen impf.), *brunda* f (17. v.) »drombulja«. Onomatopeja koja se može uporedivati s romanskim u tal. *rombare, frombolare* i fr. *fronde,* gdje je onomatopejsko *r* umetnuto u lat. *funda,* tj. riječ je bila onomatopeizirana. Daničićeva etimologija *Brummeisen* može služiti samo kao uporedenje za onomatopeju.

Lit.: ARj 1, 663. 685. 2, 790. 8, 464. 14, 56. Osten-Säcken, *IF* 28, 145.

brnduša f (Vuk, Baranja) »biljka mrazovac«, odatle deminutiv na *-ka: brnduška* f (Vuk, Šulek) »colchicum autumnale«. Area se i značenje posvema poklapa s rum. *brîndușă* f »različite biljke od kojih je jedna otrovna,crocus vernus«. Od rumunjskog naziva postoje deminutivi *brlndușea* f, *-usel, brîndușiță.* Postanje nepoznato. Ne zna se tko je od koga posudio ovaj botanički termin. Daničićevo izvođenje rumunjske riječi od lat. *blandus* + rum. *blind* ne odgovara fonetski, a ni semantički nije objašnjeno. Densusianu drži da su Rumunji posuđivači: »puisque nous ne voyons pas, quelle serait l'etymologie du mot roumain«. Možda je ta riječ u vezi sa *brandūs* m »žilica koja ide iz glavne žile u bilja«, *brândușa* f »cirrus, pramen«, dem. *brandušić* m »marmoropus«. Daničićevo izvođenje tih riječi od tal.

brandello, orandone »krpa« ne odgovara ni semantički ni morfološki. Upor. prije *blandonia* pored *brandonia* »verbasco«.

Lit.: ARj 1, 585. 663, *Tiktin* 224. Pușcariu, *DLR* 1, 640. *Densusianu* 1, 363. *DEI* 589. 590. Šulek, *Im.* 32.

bruka f (Vuk, Banat) »plamenik, risipjela (u Dubrovniku)« identična je fonetski i semantički sa rum. *brinca* f »érysipèle«. Dočetak *-ka* dokazuje da je rumunjska riječ slavenskog podrijetla i da se umiješao slav. sufiks *-bka,* ali osnova ostaje neutvrđena. Rumunjsku riječ Daničić izvodi iz ngr. βράγχος, a to ni fonetski ni semantički ne može biti. Upor. arb. *brengë* »Heiserkeit« < gr. βράγχος. Pușcariu uzimlje *breknç* (v. *breci)* kao vrelo, a to bi fonetski i semantički moglo biti ako se uzme da je *brinca* postverbal od *brıknç* i da je *bruka* posuđena od Rumunja. Čini se (prema Pușcariu) da je u vezi s tom riječi i *brant* »upala« postverbal od glagola *obrinti* »upaliti se«, od slav. perfektiva **obreknc* > > *obrincni* i sa *cn* + *in* i disimilatornim ispadanjem *n-n* > *η-e* > *obrinti,* odatle apstraktum *obrinteală* f »upala«. Isto značenje ima rum. *orbalf* = *orbanf* < hrv.-srp. *vrbanac,* gen. *-nca.*

Lit.: ARj 1, 664. Pușcariu, *DLR* 1, 639. *Tiktin* 220. Popovici, *Slávia* 7, 23. *GM* 48.

brnjica f (Vuk) »1° kolutić što se živinčetu provlači kroz gubicu, museau, 2° nakit, minđuša«, deminutiv je od *brnja,* koja nije potvrđena u tom značenju. Najbliže stoji hrv.-srp. značenju bug. *branka f* »mali prsten«. Nije jasna semantična veza s pridjevom na *-ost brnjast* (Vuk) »3° maculam albam habens in naso«; od iste su osnove hipokoristici *bŕnjo* m (Vuk, Grbalj) »brnjasto živinče«, *bŕnja* f »brnjasta koza« i izvedenica na *-as brnjaš* »equus maculam albam habens in naso«, *brnješa* f »ime kozi«. Izraz ide bez sumnje u pastirsku terminologiju. Značenje pod 1° i 2° mogla bi se spojiti sa stcslav. *brtnja* »θώραξ, pancir« koje se nalazi i u rus. *branja,* češ. *brně* f pl., stpolj. *brnia.* Za ovu se opću slavensku riječ tvrdi da je praslavenska posuđenica iz got. *brunjo,* stvnjem. *brunja,* nvnjem. *Brünne* »pancir«. Trebalo bi uzeti da je hrv.-srp. i bug. refleks suzio značenje od »pancir« na »kolutić u panciru« i napokon izgubio daljim sužavanjem značenja svaku vezu s pancirom. Uporedenje s lit. *burna* »usta«, čemu odgovara búg. *barna* »usnice«, ne objašnjava dovoljno hrv.-srp. i bug. značenje »kolutić itd., mali prsten«. Veza s arb. *brënjak* m »Fehlgeburt, auch Bezeichnung eines Schafes, unansehnlicher Knabe« ne objašnjava dovoljno značenje pod 3°. Možda se kod hrv.-srp. i bug. riječi, kojih značenje nije potvrđeno u ostalim slavenskim jezicima, radi o leksikologijskom reliktu iz iliro-tračkog pastirskog jezika, odakle je bez sumnje rum. *briu* »pas« = arb. *bres, -zi* »idem« < **brenu, brentiu.* Tada bi *brnja* bio rezultat od

Lit.: ARj 1, 664. *Miklošič* 23. *SEW l,* 90. *Mladenov* 46. 54. *IF* 35, 134-5. 36, 134. *Trautmann* 38. *GM* 48. Bruckner *ASPh* 42, 138. Ružičić, *BZb* 1921, 260-1. *Stender--Petersen* 224. si. Janko, *Slávia 9,* 346. Feist, *WuS* ,11, 51. Hirt, *PBB* 23, 347. Meillet, *RS12,* 59-60. Persson, *KZ* 23, 284. Iljinskij, *Proslav. Ъгъща* »рапсугь«. Nežin, 1911, 1 — 8. Osten-Säcken, *IF* 208.

brň j üsa f »dlačice u brku, brk« (Vodice, Dane, Golać, Jelovica na Krasu, također Slovinci u Istri; Brkinima i Bezjacima nepoznato). Odatle deminutiv na *-ica brnjusica,* augmentativ *brnjusina;* i na *-ar brnjusar·* »čovjek guste brade«. Ribarić smatra ovu riječ složenicom od *bran* + *-usa* »zaštitna dlaka« (!). Drugi dio bio bi od *vosb* ili *psz,* a prvi može biti i od *Ъгъща* (v. *brnjica}.* Non liquet. Složenica bi morala glasiti **brnjo-us(a),* a to ne bi značilo ono što zaista znači.

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 135.

brSć, gen. *braća* m. (16. v., Vuk), slov. *broč,* stcslav. i bug. *broštb* (pored *brožd* i *brof)* »1° rubia tinctorium, 2° crvena boja kojom se uskrsna jaja (pirihi) crveno mažu (Vodice)«, *broća* f »drilus Oliv.«, *braće* n. Pridjev na *-ev broćev,* poimeničan na *-ьc* > *-ac broćevac,* gen. *-vca* »crucianella«; na *-ьn* poimeničen samo u sr. r. *Brotnjo* (Hercegovina) = *Bračno;* na *-ost brocas t.* Na *-amca* = *-emca broćanica* = *broćenica* »asperugo«. Na *-anka broćanka* »1° galium aparine, 2° rubia tinctorium«. Deminutiv na *-ьc* > *-ac broćac,* gen. *-ćca* »rubia peregrina«. Na *-ika broćika f* »galium« Na *-ište broćište* »mjesto gdje raste broć«. Na *-onja broćonja* m »ime volu«. Denominai na *-iti brauti* impf, »rubia tingere«, na *-atì bracati* (Vodice) »bojadisati uskršnja jaja«. Hipokoristik *braća* f (Lika) »riđokosa žena«. Na *-ina izbroćine* f. pl. (Vuk) »ono što ostane od broća kad se već jedanput bojadisalo«. Rumunji posudiše *brodu, brochiu* (može biti posuđenica i iz ukrajinskog kao i polj. *brocz,* upór. arb. *praceme).* U češkom stoji í mjesto *c: brot,* gen. *broti* sa denominálom *brotit.* Rus. *brusk*

odstupa u samoglasu *u* za *o* i dočetkom. -rá mjesto c. Teško je objasniti te varijante. Od lat. *brattea* = *bractea,* posuđena na dunavskom limesu kao i *lactuca* > *loćika* (v.). Oba oblika ostavila su tragove u slavinama *bractea* > *brošt* = *broć* kao *loćika,* i *brattea* > *brož* sa *tj* > *č* kao *Ratiaria* > *Arčer, rattorte* > *račun, Parentium* > *Poreč.*

Lit.: ARj 1, *552. 665. 666.* 4, 144. Ribarić, *SDZb 9,* 135. *Pleteršnik l,* 64. *Miklošič 22.* SBH? l, 88. *Holub-Kopečný* 77. *Bruckner* 44. *Vasmer* \, 128. *Mladenov* 45. Skok, *ZRPh* 50, 499. Gray, *ASPh* 49, 343 si. (cf. *IJb* 14, 19). Rozwadowski, ÄS/ 2, 78. 485. Joki, Ja^и *Festschrift* 481. 485. (cf. ÄS/ 2, 242).

brodați m (15. v., Sulek) = (zamjenom dočetka *-an,* koji se osjećao kao pridjevski sufiks *-ъei)* poimeničenje sa *-jak brodnjak* m (Šulek) = (odbacivanjem toga sufiksa) *broda í* (Stulić) = (zamjenom na *-ka} abronka* (slov.) »artemísia abrotanum, Gauchhaar, Garthagel«, < lat. *abrotanum,* upór. u Breșei *amaden.*

Lit.: ARj 1, 667. 669. 670. Matzenauer, *LF* 7, 1. *REW*[3] 39. *DEI* 14. Šulek, *Im.* 498. 483.

brodet m (Perast, Potomje, Dalmacija, Primorje) = *brodet* (Krk) = (tal. *e* > *i* kao u *berita} brodit* (Smokvice) = (tal. *o* > *u} brudet* (Rab, Božava) = (s mletačkim gubitkom suglasnika *d* među samoglasnicima) *brujet* (Split) »riblja juha priređena kao gulaš«. Upor. slov. *brodet* »Beiessen«. Složenica *palinbrôh,* gen. *-ga* (Cres) < *pane in brodo* »kruh u juhi (disimilacija *n-n* > *l-ŋ).* Denominal na *-ati bradati, -am* impf, (objekt: *ruke,* Molat) »močiti« *(Zašto brudas ruke u vodiì).* Od tal. *bròdo* (14. v.) germanskog podrijetla kao i *suppa* (v. *župa),* deminutiva na *-ittus* > *-etto brodetto (brudettus,* 1256.).

Lit.: ARj 1, 668. Kušar, *Rad* 65, 19. Cronia, *ID 6. REW** 1321. *DEI* 606. Štrekelj, *ASPh* 14, 517.

broditi, *brodim* (Vuk) *(iz-, pre-)* »1° transire, 2° navigare, 3° *izbrodit* »izvaditi iz vode« (Lumbarda)« praslavenski je prijevojni impf. od stcslav. *brești, bredç* »gazim preko vode« koji se nije očuvao u hrv.-srp. Odatle praslav. postverbal ili korjenita imenica *brod* m, f (Šibenik: *moja brod}* u dva značenja »1° mjesto prelaženja preko vode (u ovom značenju raširen toponim): mjesto na rijeci gdje nije duboko, gdje se može pregaziti ili kolima ili stokom preko vode prijeći«, odatle denominal *br odavat, -ujem* »gaziti, ići preko vode« (Kosmet), mjesto gdje se riba hvata (Skadarske jezero, Crna Gora); 2° po semantičkom zakonu sinegdohe: navis, lada«, upór. još figurativno: *šel je v brod* (Cres) »šenuo je pameću«. Obje su osnove, s vokalima *e i o,* baltoslavenske: lot. *bristi,* lot. *brist,* lit. *bradyti, bradas* »brod«, *brasta* i *brastvà,* lot. *braslis* »brod«. Niži prijevojni štěpen na ъ mjesto *ęlo* nije očuvan u hrv.-srp. Ie. osnova *bhredh-* dade se pod izvjesno utvrditi samo u baltoslavenskoj grupi jezika. Ta vrlo značajna činjenica nije objašnjena. Kako se radi o kulturnom terminu, Rumunji posudiše *a brodi,* imenicu *brudină* f »carina za prijelaz preko mosta, mostarina, piage« (u starijim tekstovima). U današnjem rumunjskom jeziku postoje još figurativna značenja glagola *a brodi,* koja se teško dadu spojiti sa »transire, navigare«. To su »a) slučajno pogoditi, b) ludo govoriti, c) nastojati«.

Izvedenice se osnivaju na značenju 2°; pridjevi na *-ъn br odan* i na *-iv brodiv;* na *-ski: brodski,* ovaj poimeničen s pomoću *-jak: broštāk* m »vjetar koji duva od *Broda* ka Ibru«; deminutivi na *-ica: brodica,* na *-(a)c brodac;* augmentativ na *-ina: bradina í;* kol. na *-je: bròdovljen;* mjesto na *-ište: brodišten;* radna imenica na *-ar: brodar,* gen. *-ara* m (15. v.), *brodarica* f »1° žensko čeljade, 2° ladja«, *brodarče* n; odatle pridjev na *-ski brodarski,* apstraktum na *-ina brodàrina;* denominai *brodariti.* Složenica *brodolom* je neologizam, kalk prema lat. *naufragium* i njem. *Schiffbruch.*

Lit.: ARj l, 666. 680. *Miklošič* 20. *SEW* l, 83. *Bruckner* 40. *Mladenov* 45. *GM* 46. *Trautmann* 37. *WP* 2, 201. van Wiyk, *IF* 28, 128. Uhlenbeck, *PBB* 30, 270. *Elezović* l, 63. *SEZb* 13, 223. Kušar, *NVj* 3, 338. Tentor, *JF* 5, 203. Kostić, *NJ 2,* 250.

broką[1] f (Hercegovina, Prčanj, Potomje, Korčula, Boka, Čilipi, Milna, Baška, Račišće) = *brokva* (Pag, Šibenik) »urceus, vrč, pehar za vodu (zamjenjuje *romijenču)* od tenećeta, lima«. Deminutiv na *-itta* > *-etta bròketa f* (15. v., hist, spomenici, Dubrovnik) »mali sud vodeni« = (bez *r) bòketa* (15. v., *Mon. şerb.* 498, štamparska greška) »hirnula«. Od tal. *brocca* »isto«, prema Battistiju od προχόος (od προχέω »lijevam«), deminutiv *brachetta.* Drugog je podrijetla *broka** (v.) = *brukva* »klinac, čavao« i *brokijer* (v.) »štit«.

Lit.: ARj l, 521. 679. *REW*[3] 1320. *DEI* 604.

brgka[2] f (Hercegovina, Potomje, Pelješac) = (na *-va) brokva* (Račišće, Brač) »mali čavao, čavlić« = (starija posuđenica sa *o* > *u) brukva*

(Vodice) = *brukva* (Božava, Molat) = *brukvă* (Ugljan) »čavlić«. Deminutiv na *-ica brûkvica* (Hrv. Primorje, Cres) »čavlić« = *brükvice f.* pl. »cvëki (ZK), Schusternagel«. Na rom. sufiks *-one* > *-un* upućuje *bròkun, -una* (Prčanj) »Stecknadel« = *bròkvun* (Račišće). Na *-as brokas* m »trachodes«. Na nenaglašeni deminutivni sufiks *-ulus* > tal. *-oío: brokule* f. pl. (Vuk, Dubrovnik) = (unakrštenjem s našim prefiksom *pró-) prôkule,* gen. *pròkulã* (Dubrovnik) »1° kaulin, obraslica, Blumenkohl, brassica botrytis, brassica oleracea, 2° *prôkula* (Stulić) »klica od zelja«, prošireno našim dem. sufiksom *-ica brokülica* (Smokvica, Korčula) »jesenji i zimski sitni izdanak od stabljikastog korčulanskog kupusa« = *prokulica* (Bella) »kupusna klica« = *prokulica.* Denominali (metafore): *imbrokãti, -am* impf. (Žirje) »zanovijetati«, s tal. prefiksom *in-,* sa našim *pribrokavat* impf. (Smokvice) »predbacivati«. Ovamo ide na *-ijer* (pseudojekavizam) < tal. *-iere* < lat. *-orius bròkijer,* gen. *-éra* (16. v., Nalješković, Držić) »štit koji ima u sredini vršak kao klin«. Augmentativ na *-ina: brokjèrina.* Od tal. *bròcco* »1° stecco puntato, 2° germoglio« od lat. pridjeva *brocchus (dentes brocchi,* Varro) »zubi koji naprijed strše«; upor. *brunchus* (u glosama) »svinjska gubica«, prema Battistiju estruščanskog podrijetla, *bròccolo* »cavolo romano«, *braccare, brocchiere* »scudo romano col brocco al centro« < prov. *broquier* > fr. *bouclier.*

Lit.: ARj 1, 679. 685. 12, 330. 334. Rešetar, *Stok.* 228. Cronia, *ID 6.* Ribarić, *SDZb 9,* 135. Zore, *Palj.* 110. 234. *REW*[a] 1319. *DEI* 605. 606.

brômza f = *brõmzo* n (17. v., glede *mz* < *nz* kao u *bemzin* za *benzin,* Bosna) = *bronza f* = *bronzo* n = *brondza* (Perast) = *brūnza* f (16. v.) = *bronca* (17. v.) = (zamjena tuđeg dočetka domaćim sufiksom *-ъc* > *-ac) brünac,* gen. *-nca* (Božava) = *brunãc* (Malínská, Pag) »1° tue (v.), 2° (po semantičkom zakonu sinegdohe) lonac (Malinska, Pag)«. Pridjevi na *-en brômzen* = *broncen* = *bronzen* = *brunčen* = *broncen,* poimenica na *-ica: brunčenica* »top brunčeni«; na *-ъn* > *-an bronzán,* određeno *bronzant* O''-' *Majdan,* Bosna, toponim), na *-av bronzov,* na *-ost bronzasi.* Deminutiv na *-e brûnce,* gen. *-ca* n (Vodice) »malo zvonce na ovci«, na *-ьc* + *-ič* > *-čie bruncić* (cakavizam, Baška) = *brunele* (Božava, Malinska), na *-ica brônzica* »zvonce, drombulja«. Na *-jar brunčār,* gen. *-ara,* na *-arnica bronzarnica* (Stulić). Sa tal. deminutivnim sufiksom *-ino brancin,* gen. *-ina* (Račišće) = *bronzîn* (Potomje) = *brondzin* (Dubrovnik, Korčula, Boka, Čilipi) »vrsta, željeznog lonca za kuhanje«. Upor. slov. *brune* = *branec,* gen. *-nca* i odbacivanjem sufiksa *-ьc* > *-ee bron,* gen. *brona;* pridjev *bronên* pored *broncen, broníar.* Upor. arb. *brune.* Za isti metal postoji još *pirinač,* gen. *-nča* (v. ovu riječ) »Messing«, koja je balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *birniğ* = *pirinğ,* bug. *pirine* = *perinč).* Uzima se da i tal. *bronzo* m, koje se nalazi i u ostalim evropskim jezicima, potječe od perzijske riječi, u srlat. *brundium* (1313.), *brandi* (1339), *bronzum* (1335.), *brunzo.* Po jednom mišljenju i srednjovjekovni oblici na západu nastadoše za križarskih ratova iz istog perzijskog vrela. Početak perzijske riječi izmijenjen je unakrštanjem s toponimom *Brundisium j-dusium* > tal. *Brindisi* zbog toga što su se već prema Pliniju u tom gradu pravila brončana ogledala.

Lit.: ARj l, 679-80. 685. 8, 864 *Pleteršnik* l, 65. 67. Ribarić, *SDZb 9,* 135. Cronia, *ID 6. Miklošič 22. SEW* l, 87. *Bruckner* 41. *Mladenov* 45. *REW*[a] 1113. *DEI* 611. *GM* 49. Korsch, *ASPh 9,* 662. *Lokotsch* 132-3.

Brone f (Istra) žensko ime. Odatle prezime *Bronić* (Dalmacija). Hipokoristik od lat. *Veronika* (s betacizmom *v* > *b* kao u *Bol, bandima, Bira* < *Vera, Berinus* < *Verinus* itd.). Možda dalm.-rom. antroponimijski ostatak. Inače je u Hrvatskoj ime očuvano samo kao latinizam. Jireček ne donosi za nj potvrde iz srednjovjekovne Dalmacije.

Lit.: ARj l, 679. Jiřiček, *Romanen 2,* 25 26. 63. 67. 3, 10. 67.

broska f (Šulek) »imperatoria ostruthium«, *brSskva* f (15. y.j Vodice, Jankolovica, Dalmacija) »1° kupus, vrašt, 2° mlado lišće od kojega povrća (Hrv. primorje), pakoleč, borazina«, upor. tal. *braschette* (Lucca) »Kohlblätter«, *brôskva* (Rab, Cres) »Kohl« *(brôskva na pofríh,* Mali Lošinj, »osobito jelo toga kraja«), *brûskva* (Biograd) »loše granato zelje širokog mesnatog lišća bez glavice za hranu ljudi i životinja«. Slov. *brôskva* pored *broskev,* gen. *-kve* (Crnice, Goriško) »brassica oleracea«. S promjenom *sk* > *zg* kao u *mazga* pored *maska bròzga* f (Vuk, Stulić, Dubrovnik) »božur, božurak«. *a* > kao u *rapa* > *repa: brčsk(v)a* (Šibenski otoci, Prvić Luka, Brusje na Hvaru), slov. *bréskev, gen.-kve* (Goriška Brda), *berčva* (Režija) »Kohlpflanze«. Upor. polj. *brzoskiew.* Pridjev na *-en broskven.* Deminutiv *broskvica.*

Složenica *broskocvijet* (Kavanjin). Rumunji je posudiše s promjenom dočetka *-ka* sufiksom *-ba brojbă, broazbă.* Od tál. *brassica* > tál. *brasca.* Glede prijelaza lat. imenica u deklināciju ŭ upór npr. *broką* = *brokva, breskva.*

Lit.: ARJ í, 680. 681. 10, 362. Hraste, *jfF* 12, 96. Ribarić, *SDZb 9. Pleteršnik* 1, 20. 55 65. *Miklošič* 22. *SEW* 1, 87. *Bruckner* 45. Gauthiot, *BSLP* 16, 163. *REW** 1278.

brs[1] m (Dalmacija, Pavlinović u primjeru: *ostilo je vino na brs).* Odatle s rom. sufiksom *-ata brsata* f (Pravlinović) »1° mucor vini, 2° bluta (v.)«. Sa *ir* mjesto *r· birsa* (ŽK, Parčić, slov.) = (sa *rs* > *rz) bîrza* (Vuk) »mucor vini«. Sa *er* mjesto *m: bersa* f (Vodice) »1° tartarus, sriješ, 2° vinum mucidum« = *bérsa* (Istra) »faex vini, droždina vinska, kiselica« = slov. *bêrsa* »1° Weinschimmel, Kamm, 2° durch Gährung verdorbener Wein, 3° Satz im Wein, 4° (metafora) nichtsnutziger unangenehmer Mensch (upor. prezime *Bersò)«,* s pridjevima *bersast, bersnat;* denominali *bersiti se (iz-), izbërsati se, zbêrsiti se* (Vodice); *bêrsa* (Lika) »trop ili talog vinski koji se po dućanima prodaje za bojadisanje«, upor. s tim značenjem *bersa* (17. v., Gundulić): *mastim od berse daleko našaste lica im svuđer se pengaju i laste.* Upor. arb. na gr. *-ία: barst* = *bersi* »1° Wein- und Öltrester, 2° Düngererde«, *b* je nastao iz *v,* kako se vidi iz glagola *izvrsatiti se* (Parčić) »inccrconire« od **vrsata,* f, a to nije potvrđeno osim u ovom glagolu; u istrom, *bersa, bierto* pored *verša,* poimeničeni participi perf. na *-s* i *-t* od lat. *vertere,* furl, glagol *sviersa.* Možda se umiješala i iberska riječ *brisa.*

Lit.: ARj 1, 238. 323. 324. 681. *Pleteršnik* 1, 21. 27. *Parčić* 25. 289. tal.-hrv. 375. Ribarić, *SDZb* 9, 131. *Ive* 33. Schuchardt, *Rom. Etym.* 1, 56. Skok, *ZRPh* 50, 518., br. 15. *GM* 34. *REW*[3] 1307. 9249. Štrekelj, *DAW* 50, 4-5. Alessio, *RIO 2,* 107.

brs[2] (Vodice) samo s našim prijedlogom *suz* (v.) kao prilog: *suz brs* »mimogred okrznuvši«. Nema na žalost drugih potvrda; *brs* možda je od prijedloga *versus* > tal. *verso,* furi *viers, {inverso, deversa}* koji znači pravac »prema«. Betacizam kao u *Bol* itd.

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 135.

brst m (Vuk) »bourgeon« = *bȑst* »frondes« (Vodice, Istra) = *bȑs* (Kosmet), *brst f* (Srbija); odatle kol. *éršće* n i denominal na *-iti brstiti, -im* (Vuk) = *brstït, -îm* (subjekt *koza,* Kosmet) *(o-),* također na *-éti: obršćeti* (Lika). Prvobitni je oblik femininum, očuvan i u ukr. *brosť.* Nalazi se i u bug. *bras(ť)* m. Prema tome to je apstraktum na *-i* dobiven s pomoću sufiksa -íb od ie. osnove **bhreus-* »pupoljiti« koja se nalazi u stengi, *br otan* »lomiti«, srvnjem. *brieıen* »nabuhnuti«, ovdje u prijevojnom štěpenu и > s. Prvobitno značenje apstraktuma bilo je »pupoljenje drveća > mladica, pupoljak > hrana za sitnu stoku«. Sveslavenska riječ iz praslav. doba **berstb, brusii* > stcslav. *brzstb.* Ne nalazi se u baltičkoj grupi.

Lit.: ARj 1, 682. 8, 470. *Miklošič* 23. *SEW* 1, 91. *Mladenov* 47. Ribarić, *SDZb* 9, 135. *Elezović* 1, 62. van Wijk, *ASPh* 24, 235. *KZ* 56, 202. Iljinski, *ASPh* 29, 487. Vasmer, *ZSPh 2, 58. Boгacd*[3] 136. *WP 2,* 198.

brs (Brač, primjer: *brs ću doť~)* prilog = *fôši* (Žrnovo, Korčula) »možda«. Od tal. *forse* < lat. složen prilog *fors(s)itan* koji sadrži *fors* (v. *fortuna)* »sudbina«, konj. *sit* od *esse* »biti« i *an.*

*Lit.: REW** 3454. *DEI* 1694.

bršalj m (Budva) »1° gađalište, 2° toponim (mjesto za gađanje austrijske vojske)«. Od tal. *bersaglio,* a to od stfr. *bersail,* romanska izvedenica na *-alium* od stfr. glagola *berser* < franačko **birson,* nvnjem. *birseken* »ići u lov«.

Lit.: DEI 497.

bi-šljan m (Vuk, 17. v.) = *brsljan* m (ŽK) »hedera helix«, odatle pridjev na *-ov bršljanov,* poimeničen s pomoću *-ica bršljanovica* f »ara-Hacea«; toponim *Bršljanica.* Taj se oblik nalazi i u bug. *brašl'an* pored *brasei, brauen* i s metatezom *bräšnel* i u slov. *brsljan* pored *bršlen, bršlin, obršljan, obršlenek, obršlin, bf-slej, bfslek, bršček, brščel.* Zajedničko je brojnim varijacijama slovenskim i bugarskim to što mjesto *-(j)a-* imaju -i'O')«-. Ta se pojava nalazi i u hrv.-kajk. *bršljen* m (Belostenac), odatle pridjev *bršljenov* i izvedenica *bršljenka* f »evonymus europaeus L.« (Hrv. Zagorje). Pored ovih varijanata s konzonantskom grupom i/0) postoje i varijante s konzonantskom grupom *St: Vrstan* m (Vuk, 16. v., Dubrovnik, Perast), odatle pridjevi *brštanov, brštanast* (Stulić), *bȑštanji* (Ranjina), deminutiv *brštanak,* gen. *-anka* m »geranium hederafolium«, muško ime *Brštanko* (Gundulić, zacijelo pjesnička kreacija). Mjesto *št* u narječjima je *šč: bfščan.* Skraćeni femininum (hipokoristik?) *brsta* f potvrđuje Sulek. U jednoga pisca mjesto ír stoji *st: brstan* (18. v.). Da se govorio u narodu, dokazuje toponim *Brstanica* (Bosna) i izvedenica *brstanica* f »convolvulus arvensis,

convolvulus tricolor« (Šulek). Oblici *brštan* i *brstan* (upor. osciliranje *oštar* pored *oštar)* pokazuju još umetanje konsonanta *r* poslije *st* (upor. *prostrlca* /ŽK/ = *prosiac* i *brnistra* < lat. *genista): brštran* m (Mikalja, Vetranie, 16. i 17. v.); *brštran* m (15. i 1-7. v.), pisano u jednom dubrovačkom komadu *barstran;* odatle toponim *Brstranovo* (Dalmacija). Mjesto sonatnog *r* postoje varijante sa *e: beštran* m (Liješće, Sinac, Perušić, Lika, katolici). Ovaj je oblik mogao nastati disimilacijom iz *berštran* (Mikalja). Druga je pojava *er* > *re* u *brestan* m (Zoranić, Mikalja). Varijante *st* > *št i -re-* nalaze se i u češ. *brečtan, bršťan* i polj. *brzesztan, brzestan* (danas "Zaboravljeno). Osnovne su dvije varijante koje se pojavljuju sa *si* i ir. Obje se nalaze u madžarskim i rumunjskim posudenicama: 1° *boroszlan* »syringa vulgáris« i 2° *borostyán* (14. v.) < **bršťan* »isto što bršljan«. Te se dvije madžarske varijante mogu svesti na jednu sa *st* > *si* prema *poroszló* < *pristav* i *zászló* < *zastava.* Time je dana veza panonskoslavenskog oblika sa sjevernim slavinama, u češkom i poljskom. Rum. 1° *boroşlean* posuđeno je iz madžarskoga, što se vidi po umetnutom vokalu *o* za uklanjanje početne konsonantske grupe, *2° broştean* koji pokazuje *ro* < slav. *гъ* kao u *dobitoc, -oace* i slaže se s madžarskim pod 2°. Rumunjski je oblik *broştean* dragocjen jer kaže da je hrv. = slov. *(j)a* = *e* nastalo od jata ( ). S time se slaže i posuđenica u novogrčkom μπρούσλιανη, skraćeno μπρουσλου «κισσός«. Prema ovom tumačenju sufiks bi bio *-енъ* kao u *ourjan* (v.) > rum. *buruian.* Što se tiče osnove, koju Mladenov identificira sa *brst* (v.), ne može se ništa izvjesno kazati. Možda se radi o leksikologijskom reliktu iz ilirskog jezika Panonije. Taj bi relikt putovao odatle na sjever k Česima i Poljacima i na jug sve do u Grčku.

Lit.: ARj 1, 630. 682. 683. *Miklošič 21. SEW* 1, 95. *Bruckner* 30. *Gombocz-Melich* 1, 488-9. Vaillant, *RES 2,* 323. 16, 82. Machek, *LF* 72, 129-133. Sköld, *Zur Chronologie der štokav. Akzentverschiebung,* Lund, 1922, p. 53. 87. *Tiktin* 213. Madıek, *ĞSR* 153. Puşcariu, *DLR,* s. v. *Pleteršnik* 1,66. *ASPh 29,* 379. Šulek, *Im.* 34-5.

brtviti impf. (Belostenac) = slov. *brtviti, brtvim* (objekt *sud* »bačva«) »luftdicht verschliessen«, običnije s prefiksima *zabrtviti* pf. (ŽK) prema impf, *odbrtvívali, -ujem.* Na čakavskom i štokavskom teritoriju nije dosada potvrđen. Izgleda da stoji u vezi s praslav. osnovom - koja se nalazi u sjevernim slavenskim jezicima a znači -»šupljinu u drvetu«, upor. stcslav. *Ѣънь* »Waldbienenstock«. Vjerojatno iz ukrajinskog u Moldaviji posudiše odatle Rumunji *bortă* f »rupa«, deminutiv *bortită, a borteli, a borti* »prošupljiti«, *bortitura, bortos,* koje je djelomice istislo *gaură f* < lat. *cavula.* Ako je tako, razvitak naše slovenske i hrvatsko-kajkavske riječi nije jasan; *Ѣън-* stoji u vezi s ie. osnovom *bher-* »rezati oštrim oruđem«, koju smo vidjeli u *boriti se* (v.), *brana* (v.). Pretpostavlja niski prijevoj **bhbrti*raširen pridjevskim sufiksom *-uo* i odatle denominál na *-iti.*

Lit.: Pleteršnik 1, 67. *ARj* 8, 576. *Tiktin* 214. *Miklósié* 11. *SEW* 1, 109. Uhlenbeck, *PBB* 30, 276. *WP 2,* 161.

brùfulj m (istarska čakavština) »pústula«. Od tal. *brùffolo* m »piccolo furuncolo, piccola postema«. Prema Battistiju od deminutivnog pridjeva *rūfulus* »crvenkast«, s unakrštanjem sa *furunculus* > *brun* ili bolje *buffare.*

Lit.: Štrekelj, *ASPh* 14, 517-518. *DEI* 614.

brüka f (Vuk) »rug, poruga«, riječ danas proširena i na zapadu s istoka, postverbal od *brukati se* (o-) impf, prema *obrukavati, -am* (Lika), pored *bruciti, -lm* impf. (Ljubiša) *(o-,* Crna Gora, Perast) »ružiti, grditi«. Odatle *obrukanac,* gen. *-anca* m (Vuk) prema *obrukanica* f (Lika). Nalazi se sa sličnim značenjem u rus. *brukatb* »werfen (se. blato), beschmutzen, besudeln«. Značenje »werfen« još se osjeća u pf. *brnknutí, brukném* »naglo poletjeti, sunuti, buknuti«. Iz pf. se vidi da se radi o onomatopeji *brujati, brujim* impf. (Vuk) koja je u *brukati* raširena sa *-ka-* (v.). Ovamo ide pridjev na *-av: brükav* (Srbija) »tuberosus«. Od glagola sa *-ča-* mjesto *-ka- brucati* je postverbal *brūce* f pl. »prve dlake na spolovilu«. Odatle u zagrebačkom studentskom govoru izvedenica sa -oi: *brucoš* m prema *brucoškinja* f »studentica) prve godine«. Upor. srvnjem. onomatopeju *brus-* »lärmen«, nvnjem. *brausen.*

Lit.: ARj 1, 684. 8, 475. *SEW* 1, 89. Rozwadowski, *RSI 2,* 78-9. Meillet, *RSl 2,* 65. Osten-Säcken, *IF* 23, 379. 28, 145.

brûla f (Tivat, Neretva, Miholjice, Kanajt, Krk), odatle deminutiv *brulica,* — *brulja* (Šulek) = (sa *-va* kao u *murva* i s augmentativnim sufiksom *-ina) brulvina* (Krk) = (s metatezom *r-l* > *l-r,* upor. *Trilj* < *Tilūrium, galafur* < *garoful) blura* (Boka, Ljubiša »triglochin, juncus acutus, scirpus lacustris,

sita, šaš«. Slov. *brûla* f »isto«. Od mlet. *brûla* (1255); *u* je nastao iz grčkog ipsilona βρύλλον (upór. ngr. βοῦρλον, βροῦλον, Ducange, Sophocles) mjesto kojega stoji *e* u arb. *vrel,* rum. *breiu, briu, breu* (upór. tal. zamjenu *e* u *gesso)* »Bingelkraut«.

Lit.: ARj 1, 455. 685. *ZbNŽ S, 67. Pleteršnik* 1, 67. Skok, *ZRPh* 38, 544., br. 3. Meyer, *Ngr.* 4, 20. *Hoeg* 161. *Rohlfs* 388. *REW*[3] 1161 Šulek, *Im* 35. Štrekelj, *ASPh* 14, 518. *DEI* 615.

bruman, pridjev (Istra, Trojanska priča, 15. v.) »dobar, vrlo vrstan, valjan«, slov. *brumen* »pobožan«, također gluž. i dluž. Upór. još *brubne* »murve crne« (Lumbarda). Izvodi se od srvnjem. *frum,* nvnjem. *fromm* s našim općim pridjevskim sufiksom *-ьnъ,* upór. *fălisem* < njem. *falsch* za takvo izvođenje.

Lit.: ARj 1, 685. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Miklošič* 22. *SEW* 1, 89. Kušar, *NVj* 3, 338.

brun[1] (16. v., Nalješković, Banovac, Dubrovnik, također slov.), pridjev = (sa и > *o* kao u *Lacroma* < *acrumine,* značajka dubrovačko-romanska) *bran* (15. v., *berita brona,* Perast) »mrk, crnkast«. Poimeničen ž. r. *bruna f* »braune Kuh«. Proširen na *-ast brûnast* (slov.). Denominali na *-éti bruneti, -im* (inkoativ) »bräunlich werden, reifen«, *pobruniti* (Vitezović) »pocrnjeli«. Od tal. pridjeva *bruno* (14. v.), kslat. *brūnus* preko franačkog (stvnjem.) *brūn,* nvnjem. *braun.*

Lit.: ARj 1, 679. 685. 10, 149. Budmani, *Rad* 65, 166. *Pleteršnik* 1, 67. 2, 358. *SEW* 1, 87. Vasmer, *ZSPh* 13, 331. *REW** 1340. *DEI* 617.

brun[2], gen. *brună* m (Brusje, Hvar, Korčula, Vis, Brač) »čir«. Upór. *frunę* (Bari) »isto«. Od lat. *furunculus,* s gubitkom deminutivnog sufiksa *-duś,* koji se možda identificirao sa slav. deminutivnim sufiksom *-bko.* Glede zamjene / > *b* upór. *bačkio, bažulj* (v.). Upor. *brùfulj.*

Lit.: Hraste, *JF 6,* 211. *REW>* 3607.

brunčela n pl. (Dalmacija, Pavlinović) = *brunćela* = *brunđela* n. pl. (Dalmacija, Pavlinović, *nč* > *na* kao *planda}* »prāmi ili vitice koje se spuštaju niz obraz« = *frnčela* f (Kurelac) »uvojak, kovrčica«, odatle na *-inka frnćelinka* (Kurelac) »ime ovci« = *frontelica* (Istra, nar. pjesma: *vlasi na* ~м). Dalmato-romanski leksički ostatak od deminutiva na složeni sufiks *-icellus* od *frons,* gen. *-tis: fronticella* > arum, *frunceană* »Augenbraue«; *frons* je zastupljen u novim posudenicama; *fronta* f (hrv.) = *front* m (srp.) < *u.front;* hrv.-kajk. i slov. *frànta* »glavica po polici«, *fronta* »Rüben, Mohren, Erdäpfel als Schweinefutter«. Talijanski deminutiv na *-ino frontin,* gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »obodac na kapi *(baréta s frontinom),* rasketa (Šibenik)«. Talijanska složenica *frontespicioj-tisp-* > *fronteśpicjo* n (Buzet, Sovinjsko polje) »sljeme«. Denominai *sfrontati, -am* pf. (Stolivo), *konji sfrontani* »intajani«.

Lit.: ARj 1, 685. 3, 75. *Pleteršnik* 1, 204. Skok, *ZRPh* 38, 545., br. 5. *REW*[3] 3533.

bruno, gen. *-nála* (Dubrovnik) = (metateza) *burno,* gen. *-ala* (Ston) = *burnai* m (Trogir) = pl. *brunali* (Račišće, Brač) = (asimilacija *b-n* > *b-m) brumal* (Vrbnik) = *(ur* > *f) brna* n. pl. (Mljet: *kroz brna, dvije buže provrćene sa bande u razini, teče voda u more}* »rupice na korbi, kroz koje prolazi voda u more, kanalie, forellino fatto nella colomba delle navi«. Denominal *probrunati, -am* pf. (Račišće) »pročistiti bramale«. Izvjesno je da je to pridjevska izvedenica na *-alis,* ali nema izvjesnosti u pogledu korijena. Po mojem mišljenju to je izvedenica od *imber* »kiša«, *imbrinalis,* što potvrđuje tal. m pi. *imbrunali* (17. v.) = *ombrionali* »pomorski termin: fori, aperture dalle bande della nave per dove si vuota l'acqua entrata con le ondate o con la pioggia«. Upor. i *bornèu* (Marseille).

Lít.: ZbNŽ 'I, 338. Macan, *ZbNŽ 29,* 213. Skok, *Term.* 137. i sl. *REW*[3] 1338. 1220a. Maver, *AR 6,* 241. sl. *DEI* 1945. 2647.

bruntùlati, *-ãm* (17. v., Perast, I. Držić) = *bruntulăt* (Božava) »mrmljati«. Na *-uša,* koje zamjenjuje talijanski pridjevski sufiks *-oso* (upor. toponim *Trtuša), brontoluša* f (17. v.) »mulier murmurans« (tal. *brontolosa).* Od tal. onomatopejskog glagola *brontolare* »mormorare«.

Lit.: ARj 1, 680. *DEI* 611.

brusiti, brûsïtn (Vuk, 17. v.) »oštriti«, sveslavenski imperfektiv, odatle *brus* m (14. v.) kao praslav. postverbal; *u* je nastao od diftonga kako pokazuje lit. *braukti* »brisati«, lot. *braukt* »rezati«, u prijevoju *brukt* »zdrobiti«. Za imenicu *brus* nema baltičke paralele. To će biti slavenska kreacija. Značenje se razvilo iz »više puta trti > · oštriti«. Upor. glede *u* < *au* i prvobitnog značenja »trti > brisati« sveslav. prefiksalnu složenicu *obrus* > *ubrus* »marama« pod *brisati; brus* je kamen osobite vrste. Zbog toga dolazi često i kao toponim: *Brus* kod

Zadra, kol. *Brusje* na Hvaru, *Brušani* (Lika). Glosira se u dalmatinskom latinitetu sa *petra.* Ovamo ide figurativno *brasati se, -am se* impf, »moriti se tucajući se za čim naprešito« (Dalmacija, Zagora, Pavlinović). Upor. bug. *brusam.* Od imenice *brus* izvedenice su: *brùsara* f »tobolac, vodijer«, *brušnjača* (Vuk, Ibar), augmentativ *briisina* (Vuk, također prezime), *brusnica* f (poimeničen pridjev *brúsni)* »1° gdje se kopa brúsni kamen, 2° (brusnica) sprava na 4 noge u kojoj stoji brašno kolo (ŽK)«.

Ovamo ide možda i ime biljke *brusnica f* (Bosna) »aireile, Preiselbeere, Streichelbeere, Rauschbeere« koja je sveslavenska i balto--slavenska (lit. *bruknė,* lot. *brūklene).* Biljka je mogla dobiti ime odatle što se zreli plodovi lako taru o predmete. Iz slavenskoga ušla je i u njem. *Braus-* »Preiselbeere < *brus.* Ali postoji i pretpostavka da je pred-ie. leksikologijski relikt (Machek).

le. je osnova sveslav. glagolu *bhreu-* ra--širena s *-q-1-k-* »trti preko nečega«; s u *brisati, brusiti* nastalo je iz ie. palatala *k. Zbog* toga što u lit. i lot. stoji *k* mjesto í, kako bi moralo biti prema slav. s, imamo i ovdje· paralelu za *kamen* (v.) i polj. *gwiazda* = hrv.--srp. *zvijezda.*

Lit.: ARj 1, 686. *Miklošič* 23. *SEW* 1, 89. 90. *Bruckner* 42. *ZSPh 2,* 307. *Mladenov* 46. *Trautmann* 36. *WP* 2, 197. Osten-Säcken, *IF* 28, 145. Mladenov, *ASPh* 33, 9. Matzenauer, *LF* 7, 14. Machek, *ČSR* 178. Isti, *LP* 2, 159. Skok, *Slav.* 208.

brušket m (Vuk, Crna Gora, uz glagole *metati, postaviti, pasti na* ~) = *brušket* (Malínská, Muo, *ribanje po brušket traje od aprila do oktombra)* »ždrijeb, kocka«. Odatle denominal na *-ati brušketati se* impf. = *brušketat* (Malínská) »ždrebati«. Od tal. f. pl. *bruschette;* deminutiv na *-ittus* > *-etto* od *brusca* »stoppia, ramoscelli secchi per far scope«. Deminutiv znači »dječju igru u kojoj se izvlače nejednaki ostaci«. Bez tog sufiksa nalazi se u istročakavskom *bruškva,* sa *-ica bruškvica* = *pruškva, pruškvica* »assula, Span«; na lat. nenaglašeni sufiks *-ulus bruškula* < tal. *brùscola* »Span, Splitter«, *bruscolo* »Strohhalm, kleine Splittere.

Lit.: ARj 1, 686. Skok, *AGI* 21, 100. Isti, *Slav.* 58. Štrekelj, *DAW* 50, 8. *REW*[3] 1342. *DEI* 617.

brviškin, gen. *-ina* m (Čilipi, Šibenik) »četka za *fregat,* ribanje, *fregün,* gen. *-Una* m (Korčula)«. Od tal. deminutiva na *-ino bruschino* od *brusca* < od vlat. *brūscus* »ruscus aculeatus«. Upor. toponim na Rabu *Bruškit* < **bruscetum,* dalm.-rom. toponomastički ostatak, na Krku krč.-rom. *Bruscait* (1548) = *Broscaijto* (1471), bez početnog *b locus de Ruschellis,* 1388. Na Cresu se ta biljka zove *kotoroška* = na Krku *kataroška* (Šulek) »koštrika (v.)«. Čini se da *-roška* sadrži lat. *ruscus,* a prvi dio *koto-/kata-* možda je nastao unakrštanjem sa *koštrika.*

Lit.: ARj 4, 895. 5, 401. Skok, *Slav.* 58. Isti, *AGI* 21, 100., br. 6. *REW*[3] 7460. *DEI* 617. 618. *Banali* 2, 243. 247.

bruštulati (Perast) = *bruštulat, -am* impf. (Božava, Pag, objekt *kafu)* od sttal. *brustolare* »pržiti«, vlat. **brustulare* (unakrštenje kllat. *ūstulare,* deminutiv od *ūrere,* i *bruciare* =a mlet. *brusar* < srlat. *brusāre).* Od osnove tog glagola s tal. deminutivnim sufiksom *-ino* < lat. *-mus bruštulīn,* gen. *-ina* m (Potomje) = *bruštulīn* (Korčula, Baška, Crmnica) pored *brštulín* (Crmnica) = *broštultn* (Vrbnik) »pržionik za kavu, tostino del café« < sjev.-tal. *brustolino.*

Lit.: Cronia, *ID 6,* 107. *DEI* 619. *Prati* 175. *REW*[S] 9097.

bružeta f (Dubrovnik) »smokva koja se talijanski *zove fico brogiòtto* (15. v.), dicke Feige mit rotem Fleisch«. Varijanta je toga naziva *brunjača.* Odnos tih dvaju naziva nije jasan. Možda su dvije različite riječi. Ne može se pomišljati na poimeničenje s pomoću *-jača* od *brun* jer je meso te smokve crveno. U *bružeta* nastala je zamjena deminutivnih sufiksa *-etta* mjesto *-otta.* Pored *brogiotto* stoji i oblik *borgiotto* koji se izvodi od *Burjazot,* katalánski gradić kod Valencije.

Lit.: ARj 1, 687. *DEI* 565. 606. Šulek, *Im.* 35. 365.

bružola f (Ugljan, Božava) = (sa umetnutim *n) brinžôla* (Rab) = *bržolica* pored *brižjôlica* (Cres) = *brižolica* (Mikalja, Belostenac) pored *brzala* (Belostenac, Perast, Dubrovnik) = *brzala* (Dobrota) = (unakrštanjem sa *pržiti) przotica* »goveda pečenica, popečak, Rostbraten (hrv. gradovi), Schnitzel«. Od mlet. *brisiola* (Treviso), furl, *brisiole, bras'ola,* deminutiv na *-olus* od germ, *brasa,* u Puli (istroromanski) *brasiola.* Upor. bavarsko *brisolen.* Slov. *brzala* »Rostbraten«; *brasa* bez deminutivnog sufiksa *-olus* nalazi se u slovenskom s domaćim sufiksom *-ka: braška* (Gorensko, Železniki) > *bračka* (Gorensko) = (unakrštanjem sa *prah) praška* »Kohlen-

staub bei den Kohlenbrennern, Kohlenbruchstücke) < tal. *brasca* »polvere di carbone«, prema Battistiju unakrštenje *brasa* + *rusca.*

Lit.: ARj 1, 658. 697. 10, 785. Zore, *Palj.* 1, 216. 2, 138. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID.* 6. *Pleteršnik* 1, 51. 69. 71. 2, 211. *Miklošič* 22. *SEW* 1, 86. *REW* Ul6. Ive* 152. *DEI* 585. 591.

brv, gen. -ı f (Domentijan, 13. v.) »1° obrva, trepavica, palpebra, 2° daska ili greda što se metne preko puta, vode (potoka) da ljudi mogu prelaziti«. Značenje 2° općenito je u hrv.-srp., slovenskom i bugarskom, a nalazilo se i u staroruskom i ukrajinskom *(berv).* Odatle augmentativ *brvina* f (Vuk). Deklinacija -ı f upućuje na prvobitni apstraktum. Sinonīmija između 1° i 2° je uklonjena prefiksom 065-. Samo Pedersen i Meringer drže oba značenja za etimologijski istu riječ. Pridjevska izvedenica na *-ьno brvno* n »trabs« (Vuk, 17. v.) je sveslavenska. Iz te izvedenice može se zaključiti da je prvobitno značenje i od *brv* f bilo »balvan, greda«, kako je u bugarskom i danas i da je već u praslavenskom nastupila potreba da se sufiksom *-ьno* razlikuje termin za gradnju kuća od termina za primitivan most. Odatle coll. *brvanje* n (ŽK) = *brvēnje* (Vitezović); izvedenica na *-ara* (v.): *brvnara* f »kuća od brvana«; na *-as* (v.): *brvnaš* m »konj koji je kao plosan«; augmentativ na *-usina: brvnmina* (Lika); denominai na *-ati:* (v.) *bȑvnati, -ām* (Vuk) »metnuti brvno oko čega«; odatle *obrvka* f (Požega) »klupa na koju staje mlinar kad pljevnicu otvara«'; od *brv* f postoje toponomastičke izvedenice: *Brvenica, Brvenik* od pridjeva na *-en, brven, -ъn Brvnik* (u Dalmaciji *Brnik).* Kao kulturnu riječ posudiše je u panonskoj nizini Madžari *bërëna* = *borona* (15. v.), a od đačkih Slavena Rumunji *bírna,* odatle njihov denominal *ЫΙгпиі.* Za *brv,* gen *-i* »Braue« lit. paralela je *bruvis;* za *brvno:* lit. *briauna* »rub, okrajak« (glagol *briáutf).* Apstraktum deklinacije -ı govori u prilog Brücknerova izvođenja od osnove glagola *bbrati, berc* (v.). Uporeёenje s njem. *Brücke* i galskim *brīva* f »most« slaže se doduše u semantičkom ali ne u glasovnom i morfološkom pogledu. Prema tom izvođenju prvobitno bi značenje bilo »predmet koji što nosi«.

Lit.: ARj 1, 687. 8, 478. 12, s. v. *ralica. Miklošič* 21. *SEW* 92. *Bruckner* 26. *KZ* 42, 340. 51, 222. *ASPh* 11, 118. 124. *W.P* 2, 207. *Mladenov* 46. *Gombocz-Melich* 487. *Tiktin* 191. *Vasmer* 119. 124. Baric, *Alb.* 1, 84. Lewy, *IF* 32, 161. Osten-Säcken, *IF* 28, 140. *Boisacq'* 733-4. Meringer, *WuS* 1, 189. Pedersen, *KZ* 38, 322. Iljinski, *RFV* 65, 222. i sl. *SA* 14, 218-9.

brvelež m (16. v., pop Dukljanin) = *breveleg* (13-15. v.) = *preveledija* (1706.) f »1° privilegij(a)« = *pravileđa* n. pl. »2° (Vuk) stare knjige, knjige staroslavné«. Učene riječi od tal. *privilegio* < lat. *privilegium.* Na *-irati privilegiran, -legīrām* = *privilegovati, -ujem.*

Lit.: ARj 1, 631. 687. 11, 408. 788.

bȑz, f *brza* (Vuk, 13. v.), baltoslav. i praslav. pridjev iz praslav. doba. Postoji i s formantom *-đ* (upór. brus. *borzdo* pored *borzo).* Kako pokazuje poimeničenje sa *-iça* (v.) *brzdìca* (Crna Gora) pored *brzica* »mjesto u potoku na kojem voda protječe brzo preko pijeska«, *brzd* pored *brz* postojao je nekada i u hrv.-srp. jeziku. Samo s ovim formantom postoji u baltičkom: lit. *burzdùs* = *bruzdùs* »pokretan« (glagoli *brusii, brusdù* »baviti se«, *burzdéti* »kretati se«). Pored priloga *brzo, ubrzo* »skoro« (Piva—Drobnjak), postoji i *brgojbrgo, pdbrgo* pored *pobȑgo* (Kosmet) kao i u bug. *brago.* Prema Marelicu analogickí prema komparativu *dugo-duže* stvoreno je *brgo-brže.* Kao u slovenskom govori se u istom značenju komparativni prilog *brz* »možda« (Della Bella), *brz* (Smokvica, Korčula), *najbrže* (Cres). Ostale ie. veze nisu utvrđene. Izvedenice su sa *-ak brzak* m »bob koji brzo zri«, sa *-ъc brzac,* gen. *brsca* (Vuk, Crna Gora) »velox«, na Krku (Punat) prezime; *-elj* (upor. *smrdelj, krpelj) brzelj* »certa muraria«; apstraktum na *-ina brzina* f prema komparativu *brži* (upor. *visina).,* ŽK *brzina;* dem. pridjev na *-ahan, -ašan* (v.): *bȑzahan* (Vuk), *brzašan* (upor. *slabašan);* denominali *bŕziti, bŕzjeti, brzati, -ām* (16. v.) *(u-; za-,* Piva—Drobnjak), *brzati* (16. v., *ȇ* iz komparativa *bržì).* Česte su pridjevske složenice s bezvremenskom glagolskom osnovom participskog značenja, kao *brzoplet, brzòrek* (Crna Gora), poimeničen *brzòreka* m, *brzòtrk, brzòlov.* Prema ovom tipu nastadoše *brzonog* i neologizmi *brzojav, brzovoz* (pridjev *brzovozan,* željeznički termin. Prilog *brže* može dobiti deiksu *-k (bržek;* upor. *paček* pored *pače},* s promjenom sufiksa *brzak.*

Lit.: ARj 1, 688-697. *Miklošič* 11. *SEW* 1, 109. *Trautmann* 40. *Bruckner* 16. *KZ* 48, 197. 204. *Mladenov* 46. *Vasmer* 107. *WP* 2, 175. 314. Vuković, *SDZb* 10, 384. 405. *Elezović 2,* 84. Machek, *KZ* 64, 264-5. Iljinski, *RFV* 63, 322-41. Scheftelowitz, *KZ* 56, 177. Matzenauer, *LF* 12, 325. *ASPh* 30, 457.

Boisacq[3] 132. 199. 1101. Lewy, *KZ* 40, 422. Pedersen, *IF* 26, 292. Tentor, *JF* 5, 203. Bulachovskij, *JF 4,* 115. *Maretić* 45. Joki, *IF* 27, 321. *NJ* 1, 159. Sulek, *Im.* 35. *RK* 42-3.

brzār, gen. *-ára* m (Lika) »velika kesa od kože u kojoj čobani nose sir za užinu« = (prema *brzditi,* unakrštenje) *bȑzdar,* gen. *-ára* (Dalmacija, Pavlinović) »kožna kesa u kojoj se nosi brašnenica« = *brznār,* gen. *-ára* (Lika). Može se uporeďivati s rum. *bulzăriţă* »Sack in dem der frische Käse ausgedrückt wird«, obrazovano sa složenim slavenskim sufiksom *-ar* + *-iça* od *bulz* »Schafkäseklumpen«, bug. *vulgíja* »Ledersack für Mehl« < ngr. ßoupγία, u kojem je *r* nastao iz / pred suglasnikom kao u βούργαρος < *Bulgarus,* αδερφός < αδελφός; *bulz* potječe možda od *bulga* > (s pridjevskim sufiksom *-eus* za gradu, materiju) **bulgeus,* odatle možda tal. *bolgia,* za koju se običnije (Meyer-Lübke, Battisti-Alessio) uzimlje da je iz stfr. *bolge* > nfr. *bouge* < *bulga.* U značenju »ovčji sir« *bulz* se može uporeďivati sa *formaticum* > *formaggio* < fr. *fromage.* Upor. arb. *bullçí-ri (ni}* »Backentasche«.

Lit.: *ARj* 1, 695. 696. *Mladenov* 84. *REW*[3] 1382. *GM 52.* *DEI* 552.

brzda f »frenum« (13. i 14. v.) = *brzda* (Vodice, Istra) = *brsta* (Krnarutić) nalazi se još u stcslav. *Ъгъгаа,* slov. *brzda* i rus. *brazda.* Sadrži isti sufiks kao *uzda* (v.). Zamjena grupe *-zd-* sa -sř- kod Krnarutića nije jasna. To bi mogla biti stara izvedenica od glagola *obrbtiti* (ovo od *rt* = *rat,* v.) s pomoću sufiksa *-da* (v.) < *oЬ-гы-da* (upor. *d-t* > sr), ali uporeďenje s lit. *bruzdùklis* »uzda« ne govori u prilog takvog tumačenja. Gubitak početnog *o-* bio bi kao u *biknuti* < *ob* + *vyk--nç-ti.* Odatle denominal *brzdăti* impf, »držati na uzdi« (Vodice, Istra).

Lit.: *ARj 2,* 695. *Miklošič* 23. *SEW* 92. *Vasmer* 125. *RSI* 4, 169. Scheftelowitz, *KZ* 54, 230-1. 56, 177-8. Lewy, *JF* 32, 161. Osten-Säcken, *IF* 28, 141. Machek, *Mnēma Zubatý* 413. i sl.

bu, indeklinabilni uzvik, u vezi sa *mu* u izreci *ne umije ni bu ni mu.* Postanja je možda od turske pokazne zamjenice *bü* »ovaj«, prema kojoj je stvoren drugi indeklinabilni uzvik *mu* koji se upotrebljava u ovoj poslovici, a nastao je možda kraćenjem od *mukajet* (v.). Elezović bilježi još uzvik *bü* (Kosmet) u 1. *Kuj je on Kadija, bu\\, 2. Adži Doka, bü,* ali nije jasno označeno značenje. Drugojačijeg je postanja uzvik *bü bü* (Kosmet) koji se opetuje, a predstavlja buktanje vatre (u primjeru: *koftor* /»peć«/ *gori bü bü).* Odatle *bubnêt, -îm* impf, »buktati« (v.). I to je onomatopejski uzvik.

Lit.: *ARj* 1, 697-8. *Elezović 2,* 502.

buba f (svilena, sviona), nalazi se u arb. *bube* f »Seidenkokon«. Drugo je značenje u *buba* f »Ungeziefer«, koje Buga uporeďuje s lit. *bū-ž-ys* »nasjekomoe«, a nalazi se i u rus., ukr. *buba* »Geschwulst«. Upor. i gr. βουβών »Drüse«. Reduplikacija *buba* nalazi se sa sličnim značenjem i u drugim baltičkim riječima bez nazalnog infiksa. Upor. s nazalom *ņ* > *u* *bubulj* i *bubuljica* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 698-700. Buga, *RFV* 67, 232. i sl. *Vasmer* 132. Wood, *MPh* 11, 315. i sl.

bubanj, gen. *-bnja* m (16. v.) = *bubalj,* gen. *-bíja* (Vetranie sa *bnj* > *blj* kao u *pedalj* pored *pedanj,* ŽK) je sveslav. vojnički ' termin iz praslav. doba za koji postoje posuďenice: iz madžarskog *doboš* m (v.), iz arapskoga *talambas* (v.) i *tupan* m (v.), iz gr. τύμπανον. Danas je *bubanj* leksem zapadnih hrvatskih krajeva; *u* je nastao od *nazala ç* (slov. *bobén,* polj. *beben,* polap, *bęben).* Baltički glagoli i imenice omogućuju ustanoviti prvobitno značenje i postanje vokala *u:* lit. *bambėti, bambù* »zujati«, lot. *bambêt* »udarati, bucati«. Kako se vidi, riječ pokazuje reduplikacijų slogova, značajku onomatope j skih riječi. To je značenje očuvano u baltičkim jezicima, dok je u slavenskom prvobitna onomatopeja za prirodni zvuk leksikalizirana, postavši vojnički termin. Odatle denominal impf, *bubnjati, -ām (raz-')* prema iter, *razbubnjavati,* sa *Ъn* > *mń:* *bùmnjiti, -lm* samo u dubrovačkoj poslovici (17. v.) *ne može se i glumit i bumnjit;* i radna imenica *bubnjar,* gen. *-ára* m.

Onomatopejski korijen *bob* je ie. Od njega je izvedeno *bubanj,* a nalazi se još u *bubati, bubam* impf. (Vuk, 16. v., *iz-* 18. v.) = *bubát, buban* (Cres) »jako udarati«, *hubnuti* (16. v.); u šatrovačkom govoru zidara u Siriniću »jesti«, u prvobitnom značenju »udarati (u bubanj)«; u hrvatskom ďačkom govoru »učiti na pamet, biflati«, odatle sa sufiksom *-ant* (v.) *bubant* m = *biflānt* = *bubalo* (takoďer prezime) prema pf. *hubiti* »udariti padnuvši«; *bubalica* f (Vuk) »djetinja igra«, *bubac,* gen. *-pca* (Srbija), apstraktum *bùbota* f (Vuk),

odatle *bùbotak,* gen. *-tka m* (Vuk) »pugnu ictus«. Riječ je ušla i u djetinji govor: *babin* (Zagreb) »bolestan«.

Lit.: ARj í, 698. 699. *4,* 145. 13, 491. *Miklošič* 18. *SEW* 79. *Bruckner* 23. *KZ 42,* 341. 45, 48. *Vasmer* 132. *WP 2,* 107. *Trautmann 26. Boisactf* 126. *GM* 53. Matzenauer, *LF 7,* 16 21-2. Perasek, *ASPh* 34, 34. Trojanovic, *JF 5,* 224.

bubreg m (Vük, 16. v.) = *bubreg* (Kosmet) »opći hív.-srp. naziv za organ tijela koji služi za izlučivanje mokraće, ren«; *e* je nastao iz *e* (jat), upor. *bubrîk,* gen. *-iga* (ŽK, Vodice, Istra, kod Brkina ne postoji). Odatle deminutiv na *-bk: bubrežak,* gen. *-ška* m (Vuk), također u značenju »želudac od živadi, prćak (ŽK)«; zbog toga *bubac,* g. *-yca* m (Srbija) u istom značenju može biti i hipokoristik. Od pridjeva *bubrežan* (Stulić) izvedenica je *bubrežnjak* m (Vuk) »caro remim, Nierenbraten«; denominali *nabùbrezùi se* (Lika), odatle pf. *nabubriti* prema impf, *nabubravati* (Vuk) »napiti se kao bubreg, nabreknuti« i *nabuburiti se* u istom značenju. Iz tih se oblika vidi kako se denominal pomalo onomatopejizira. Upor. još *nabumbariti* »nabubriti«. Riječ *bubreg* se nalazi još u bugarskom, gdje *u* varira sa *ъ,* u slovenskom i u ruskim narječjima. Stulić i Jambrešić imaju i varijantu *bumbreg* (Hrv. primorje) s umetnutim *m* pred *b* kao u *dumbok* za *dubok.* Prema starom Miklošičevu tumačenju to je posuđenica iz turskoga, ali jer osmanlijske posudenice u hrv.-srp. ne pokazuju *e* > , a riječ se pored toga nalazi i u ruskom, treba uzeti da je to posuđenica iz starijeg perioda (možda avarskoga) kao *pašenog* (v.), *črbtogb* (v. *čardak).* Upor. za *e* > >k *bělěgb* > *biljeg* (v.), Arb. *bubureqë* je posuđenica iz hrv.-srp. Osmanlijski je *böbrek,* azerb. *böirök.*

Lit.: ARj l, 732. 7, 217. 218. *Miklošič* 23. *SEW* 1, 96. *Vasmer* 133. *Mladenov* 52. *RES* l, 48. *Lokotsch* 337. Ribarić, *SDZb 9,* 136. *Elezović* l, 63. *GM* 50. Štrekelj, *DAW* 50, 11. Matzenauer, *LF* 7, 21-2.

bubuli, gen. *-ulja* m (Vuk, Budva) = *babulj* (Split) »obao kamen, oblutak (v.)«, *bubùljica f* (Vuk) i dalji deminutiv *bubuljičica* f od primi ti vuma *bubulja* koji nije potvrđen u hrv.-srp. nego u strus. *bubulja* gdje znači »kaplja kiše«. Značenje je »ono što je napuhnuto, pústula, što naliči na nešto okruglo, kup zemlje, mali čvor (Zore), sitna okrugla šljiva«. Ovamo ide još *buban* m, *bubla* f (Vuk) »massa, Klumpen«, *bubòlica* f (Mikalja), *bôbuk* m »klobuk na vodi« i *bobùljica f* »pilula« = *.bõbuljica* (Vodice, Istra) sa *o* mjesto *u* prema *boba* (v.); *buban* m »Art Bohne«; *u* je nastao iz *ç* (polj. *bąbel,* gen. *-bia* m = češ. *boubel* »Wasserblase«, bug. *nabăbnuvam* »auschwellen«, slov. *bobljati* »Blasen werfen (vom Was-. ser)«. To pokazuju i baltičke paralele: lit. *batnbalas* »kleiner, dicker Knirps«, lot. *bumbulis* »gomoljika, čir«. Onomatopeja *bamb-* je ie. Njom se oponaša zvuk kod nabujavanja. Zbog toga se može prenijeti i na okrugle predmete; *bäbulj* = *babula* f (Cres) »neki morski puž« Tentor uporeďuje s gr. βομβύλη.

Lit.: ARj l, 700. 702. *Miklošič* 18. *SEW* l, 78. *Trautmann* 39. *WP* 2, 108. *Bruckner* 19. *Mladenov 52. Vasmer* 132. 133. *Boisacq*[3] 765. Matzenauer, *LF* 7, 21-2. Tentoť, *JF* 5, 203. *DEI* 545. *REW*[3] 1181. *Kušan 251.* Ribarić, *SDZb* 9, 133.

bucati[1], **bučām** impf. (Vuk, 16. v. Cavtat, *~ na gavune, na ribe;* Hektorović, ribarski termin) = *bucati* (Vrgada) ,»1° udarati po površini mora kad se lovi strašilima, 2° hitati (loviti) gavune, ribe tim načinom (Zore)«. Odatle postverbal *buc.* m (Lastovo, *poći na buć;* Mljet *ribati na buć,* Kućište, Potomje, Pelješac) »1 ° d vo kojim ribari udaraju po vodi da se riba plaši i bježi u mrežu, 2° lov tim oružjem«. Sprava za taj posao *pobuk* m (Bella, Stulić, Makarska: *bucati s pobukom;* Vis, Hvar, Hektorović: *pojdoše naprida..... kud je ribam črido, pobukom bucajuć).* Drveno zvono »navrnuto na palicu«, kojom se lupa po moru, zove se *bucalo* (Cavtat) = *bucaljka* f (Hercegovina). .Na Lastovu mjesto *-alo* stoji *-to* < lat. *-ellus budo,* gen. *bùcjela.* Ovamo ide kao naša izvedenica *bucavica* (Vranjic, Dubrovnik, Zore) »mreža kojom se love gavuni« = *buskavica* (Vrgada) »ime mreže«. Prema jednom značenju, koje donosi *ARj,* izgledalo bi da je to naša riječ, varijanta od *bukati: bucati* (v., denominal od *buka): stanu bucati i rikati, rzati i revati.* Ali to značenje ne pristaje ribarskom terminu posvema. Za vezu s *buka* govori i *pobuk,* u kojem je prefiks *po-* kao u *pobuka* (Ljubiša, prema *pobuna)* »buka«. Sufiks u obliku na Lastovu *bitcio,* gen. *bùcjela* dovodi na misao da se u oblicima sa *buc-* radi o dalmato-romanskom leksičkom ostatku koji se unakrstio s domaćom riječi *buka.* Romanske paralele govore u prilog tom mišljenju: nprov. *boulega* »agiter, remuer les eaux pour pêcher« < lat. *bullicare* > mlet. *bulegar* u drugom značenju od *bulla* »vodeni mjehur«. Upor. *buluzare* (Logudoro) »pulsen«. Možda

je u dalmato-romanskom postojala izvedenica na *-idiare* **buüidiare* > *bucati*, u kojoj se glagolski sufiks razvio na isti način kao u *carridiare* > *krcati* (v.).

Lit.: AR 1, 702-3. 10, 151. Zore, *Rib.* 364. Macan, *ZbNŽ 29,* 209. Jurišić, *NVj 46,* 17. *FEW* 1, 618. Schuchardt, *Rom. Etym. 2,* 129. *REW*** 1388. Skok, *Term.* 71. *DEI* 632. Hirtz, *Pisces* 55-9.

bucati[2] se (Srbija, Leskovac) »catulire, subare, upaliti se«, odatle pridjev *bucovan (nerast},* ide zajedno s *bukariti se* (Vuk, SU$_T$ bjekt: *krmača),* denominálom od *bùkara* f (Vuk), izvedenicom na *-ara* (v.). To je varijanta od *bukati se* »sinonim: *voditi se* (subjekt: *krava)«,* a ovo je opet semantična varijacija onomatopeje *bukati, bučěm* impf, »brüllen«. Alternacija *c-k* je kao u *micati* pored *mikati* (ŽK) (v.).

Lit.: ARj 1, 722. *SEW* 1, 98. *Vasmer* 140.

biiceo m, gen. *-ela* (Potomje) = *buce* (Božava) = *bucio,* gen. *-cjela* (Prčanj, Lastva, Lepetane) = *bucijo,* gen. *-cijela* (Mljet) = *bucel* (Račišće, Brač) »kolotur, čekrci za uže (upotrebljava se najviše na lađama, pomorski termin)«. Od tal. *bozzello,* deminutiv na *-elio* od *bozza* »fune che serve per legare una gomena o una catena«, etimologijski ista riječ (metafora) koja i *boca* (v.).

Lit.: Macan, *ZbNŽ 29,* 213. Cronia, *ID 6. DEI* 579. 580.

bucko m (Belostenec, ŽK) »bucculentus«, odatle pridjev *bûckast* »krupan u licu« (Belostenec, Jambrešić), od madž. *buczka* »debeo a nizak«. Ovamo ide zacijelo i Vukov pridjev *bucmast* »facie obesa«. Promjena *m* mjesto *k* nije posve jasna, ali je mogla nastati prema drugoj madžarskoj riječi sličnog značenja *buszma* »debelih obraza«. U tom su se pridjevu, prema tome, mogla unakrstiti dva madžarska sinonima.

Lit.: ARj 1, 703. *Gombocz-Melich* 1, 581.

búconja m (Vuk, Petrinja) izgleda kao izvedenica s pomoću hrv.-srp. augmentativnog sufiksa -ои/α (v.). Area riječi nije određena. Pisci zoologije Pančić i Crnogorac govore za istok. Ako ovamo ide i hercegovačko katoličko prezime *Buconjić,* onda je area riječi i južno narječje. Po značenju je isto što i *búcov* m (Vuk), ihtiološki termin »alburnus mento«. Dočetak *-ov* < madž. *-o* (upor. *lopov* < *lopó),* koji je u *búconja* zamijenjen našim sufiksom, govori za madžarsko podrijetlo: *buco* »riba aspro asper, Barsch«, kako je već Daničić mislio. Ide, kao *kečiga* (v.) itd., u našu ihtiološku terminologiju madžarskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 703. *Gombocz-Melich* 1, 547. Hirtz, *Pisces* 26. 55-8. Fink, *Im.* 36-7.

bučan, f bučna (Vuk), pridjev izveden pomoću *-ьn* od osnove glagola *bukati, buč m* »brüllen« = *bukati, bučen* (Vodice, Istra) »mugio« koja se nalazi u svim slavenskim jezicima. Postoji i denominal na *-éti: bucati, bučím* (subjekt npr. *more}* »tosen« = *bucai, bučí* (Kosmet) pored *bučet, buči* (Kosmet). *bučí* (Kosmet) pored *bučet, bučí* (Kosmet). Postverbali su odatle *buk* m »strepitus«, u Dalmaciji u prenesenom metaforickom značenju »skup, ogranak, mnoštvo, krdo (ovaca), stado« i *buka* f. Posljednji dolazi u kajkavskoj složenici *halabuka* f (v.); *buk* je i toponim: *Skradinski Buk.* Radna je imenica na *-avac* (upor. *prodavač)* i *-ač: búkavac,* gen. *-avca* m = *bukač,* gen. *-ăia* m (Vuk) »Г vodeni bik, ardea stellaris, biljka euphorbia spinosa (Sulek), 2° sinonim za *bundžija* (Vuk)«; *bukač* se zove i *bukljivac,* gen. *-ivca* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović), što pretpostavlja pridjev *bukljiv,* koji nije potvrđen, upor. *bùkljati.* Onomatopeizira se sa *-tati* (v.) u *bùktati,* v. *buktjeti* pod *buhav.* Izvedenica na *-ara* je *bùkara* f (Vuk, Srijem) »tumultus, delectatio tumultuosa«, odatle opet impf, denominal *bukariti se* (Vuk) »subare (subjekt *krmača)«.* Rumunji posudile *a (i)zbucni* »provreti, buknuti«. Upor. prijevoj u *bik* = *bak.* V. varijantu sa *h* mjesto *k.* Korijen se nalazi i u drugim ie. jezicima kao i ц baltičkoj grupi, v. *buhav.*

Lit.: ARj 1, 722. 13, 491-2. *Miklošil* 24. *SEW* 1, 98. *Bruckner* 46. *Vasmer* 140. 156. *WP 2,* 113. *Tiktin* 864. Ribarić, *SDZb 9,* 136. *Elezović* 1, 69. 2, 383. Urlić, *NVj* 18, 281. Šuman, *ASPh* 30, 299. Štrekelj, *ASPh* 31, 198. Körinek, *IF* 54, 267. Meringer, *WuS* 3, 47.

bucata f (Krk) »slatka voda koja se pomiješala s morem«. Roglić ima *brakična* ili *bočata voda* »slankasta· voda koja postaje miješanjem slatke i morske vode«. Bella i Stulić imaju pridjev *bucat* »slan (o vodi)«, kod Pavlinovića je proširen na *-ьn* > *-an bocalan* u istom značenju, tako i jedan pisac iz 18. v. Sufiks *-ata* upućuje na romansko postanje i na kolektivno značenje. Daničić izvodi oba pridjeva i imenicu od tal. *bacata* »cjeđa«, što je zacijelo krivo čitao mjesto *bucato* m, *bucata* f franačkog podrijetla. Ta talijanska riječ ne zadovoljava ni semantički ni fonetski, osim

u sufiksu. Prema sufiksu *-ata* sudeći, to je dalmato-romanski leksički ostatak iz pomorske terminologije. Upor. u srednjoj Dalmaciji *bać* »bunar pored obale«. Upor. *brak*[1].

Lit.: ARj l, 467. 703. 704. Roglić, *HE* 3, 230. Isti, *PE* 1, 495-6. 560. *DEI* 580. 622. Deanović, *Fr.* 28. *TB l,* 2, 1203.

bučka f (Srbija, Kosmet, Vuk) »sinonim: stap«, izvedenica s pomoću sufiksa *-ka* (v.) od sveslavenskog onomatopejskog impf, *bucati* (v.). Nalazi se i u bug. *bucka* »butalka, butim«. Odatle denominal *buchati* »razbijati mlijeko da se odvoji maslo«. Pored *i* i akcenta *û* govori *se i sa ü i ć* prema drugom onomatopejskom impf, *bückati* »lupati po vodi« prema pf. *bućnuti* (Vuk), odatle na *-alo* (v.) *bućkalo* n »drvo kojim ribari bućkaju po vodi« (Vuk, ostalo upor. pod *bucati},* možda na *-iš* kolektivnog značenja *baćkuriš* m (s ovim se akcentom govori u Hrvatskoj, Daničićev je akcenat *bućkurif)* pored *bücürü* m prema Daničiću »piće mutno od koječeg pomiješano, pokvareno koječim«, prema Parčiću »vino raspante che sa di aceto«. Zašto je *k* otpalo, ne zna se, a ne zna se ni gdje se tako govori. Daničićevo izvođenje ove riječi iz madž. pridjeva *bugyborékos* »što se pjeni« ne zadovoljava ni semantički ni fonetski. Daničić izvodi i onomatopeju *buckán* iz madž. *bugyka/butyka,* ali naša onomatopeja ne treba da bude posuđena jer se onomatopejske riječi u raznim jezicima slažu. S onomatopejom *buchati* nema nikakve veze *buć* m »kosa na glavi neočešljana i u neredu« (Kosmet), odatle pridjev na *-av* (v.): *bućav* »razbarušene kose« i deminutiv *bucka* f (Kosmet »kao neka kićenka, kita« i denominal *nabućit se, -učim* pf. »nakostriješiti se (o kosi)«, s kojim se slaže i Vukov *nabućiti se.* Upor. *putiti se* (v).

Lit.: ARj 1, 706. 7, 217. *Mladenov* 51. *Vasmer* 140. *Gombocz-Melich* 1, 558. *Parcia* 51. *Elezović* 1, 68. 428. *DLR* 1, 627.

bučuk m (Srbija) = *bučuk,* gen. *-ūka* m (Kosmet) (odatle deminutiv *bučuče,* gen. *-eta* n) »žitna mjera kao šinik (v.)«. Prema Daničiću to je turcizam *buçuk* »polovina«. Nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima jer rum. *buciuk* znači »zastava« i potječe iz tur. *bu(n)cuk* »zastava, stijeg«.

Lit.: ARj 1, 706. *Elezović* 1, 69. *DLR* 1, 668. *Školjić* 1, 116.

Bučum m (Srbija, Kneževac, selo), toponim, isto sa sufiksom lat. *-etum* > rum. *-et* istog značenja kao naše *-ih* u *borik: BuÎùmet* m (Srbija, Jablanica, pusto selo). Od rum. *bucium«* 1° Klotz, tronc d'arbre, bûche, branche, pied de vigne, souche; 2° vigne; 3° moyen« nepoznatog, možda tračkog podrijetla, zacijelo različitog od rum. *buciuma* »sonner du cor, trubiti« < lat. *bucinare,* odatle rum. postverbal *bucium.*

Lit.: ARj 1, 706.

buć m (Srbija, Srijem) »kosa na glavi kao klupko«. Pridjevi *bućav* »neočešljāne kose« = složen *bućoglav.* Ovamo zacijelo *buća* f (Srbija) »resa, kitica« i kao metafora denominal *búüti se, bucim* impf, »nadimati se od srdnje«. Može se uporeďivati s rum. *boț* »Klumpen, pelotte, tapon, boule, boulette, noeud« i bug. *buca* »grba« i s rumunjskim denominálom *a boți* »drängen, se pelotonner«.

Lit.: ARj 1, 706. *DLR l,* 627.

buclfalo (Dubrovnik) »pretilo dijete«. Upor. u Kalabriji *bucèfalu* »uomo pingue«. Od gr. Βουκέφαλος > *Bucifal, Bučifal* (Aleksandrida, 15. v.), možda i **Dučipal* u toponimu *Ducipalsko.*

Lit.: Zore, *Tuđ. 5. DEI* 624.

bucina f (Ljubiša, Petranovićeva narodna pjesma) nejasna značenja »usukano što«. Jasnije značenje daje se za Kosmet: *bučme,* gen. *-eta* n »vrsta ibrišima kojim se vezu haljine turskog kroja«. Prema tome je to turcizam iz oblasti odijevanja. Nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima. To je apstraktum (skraćeni infinitiv) od tur. glagola *bükmek* »sukati, upresti«. Oba oblika: *-a\-e,* gen. *-eta* jednako su moguća kod nas, upor. *ćebe* (v.), i zamjena sa *-a* ako se dočetno *-e* shvati kao naš nastavak plurala tipa *žena.*

Lit.: ARj 1, 706. *Elezović 2,* 502. *Škaljić* 1, 116.

búda f (Vojvodina, Vuk) »dućan za drvene sude«, također rum. *buda* »Waldhütte«. Iz nvnjem. *Bude* koje je rašireno i u drugim slav. jezicima.

Lit.: ARj 1, 707. *Miklošič* 23. *Bruckner* 46. *SEW* 1, 96. *Vasmer* 134. 136.

búdac, gen. *buca* m (Vuk, bez naznake aree) prema *budija í,* odatle određeni pridjev *budinjī,* koji je nastao dodavanjem sufiksa *-ji* (v.) neodređenom pridjevu *buđijin* koji nije potvrđen, ali je moguć. Sinonimi su brojni: *ćurak* (v.), *túkac* (v.), *puran* (v.), od čega su feminina *cura, ćurka, tuka, misirka* (v.), *pura, purka, vintuSa* (v.). Mocija *budac* prema *budija*

nije obična, umjesto *-ka* koje se govori *(bůtka)* kod vabljenja, ili *-ica* (upor. *junac* prema *junica).* Postanje nepoznato.

Lit.: ARj 1, 707. 709. 749. *Miklošič* 23.

budak m (Vuk) »sinonim trnokop (v.), krasna (v.), kramp (v.)«, kao metafora »tup čovjek«, također bugarski *budak* i rum. *budac* (Banat) »pioche«. Dolazi od tur. *budak* »grana, čvor na stablu« koji na Balkanu pokazuje interesantnu semantičku varijaciju koju uklanja Mladenov time što upućuje na *butrak.* [Kao prezime dolazi *Budak* od 14. v. u Hrvata i Srba, odatle toponimi *Budakovići, Budakovac,* sve kao hipokoristik od *Budislav,* v. *bdjeti}.*

Lit.: ARj 1, 707. *Mladenov 42. DLR* 672.

Budva f stari grad u Böki kod Porfirogeneta Βούτοβα. Upada u oči očuvani femininum, a očekivalo bi se maskulinum kao kod drugih starih gradova, upori *Senia > Senj, Roma > Rim, Jad(e)ra > Zadar, J akin < Ancona* itd., s istim dočetkom *-uà* kao u *Castua > Kastav.* Kod Ravennasa također sa *t* kao i kod Porfirogeneta: *Butua.* Ide u kategoriju mediteranskih toponomastičkih relikata. Upor. *Būtoa* (otok blizu Krete), *Budua* (grad u Lusitanijl·, *It. Antonini).*

Lit.: ARj 1, 712. 713. Skok, *GIZM* 32, 35-6. *Mayer l,* 103. 2, 31. Krahe, *GN* 18. *Rostaing* 77. Ribezzo, *RIGI* 1934, 38.

búdža f (Vuk) »1° drvo koje se tjera štapovima u igri zvanoj *krmača, 2°* kijača«. Pridjev na *-ost budžast* »nalik na budžu«. Denominai *búdžati se* (Vuk) »igrati se *budže«.* ŽK *búza f* (stari ljudi iz graničarskog doba) »palica seoskog starješine«. Složenka *fur-búdža* (Mušicki) »budža koja sama udara« (v. pod *fur).* Ovamo na *-an budžan,* gen. *-ana* m (Srijem) »naziv za vola (prema velikim rogovima)« prema *budžulja* f (Vuk) »mala krava malih rogova«. Daničićevo izvođenje iz tur. *bägiU* »kocka«, *budžan-budžulja* < tur. *buga* »bik« ne odgovara ni fonetski ni semantički.

•*Lit.: ARj* 1, 716. 2, 79.

budžak, gen. *-aka* (Vuk, 17. v.) = *budžak* m (Kosmet), opći balkanski turcizam iz oblasti terenskih naziva. U hrv.-srp. se upotrebljava samo u istočnim krajevima za sinonime *ugao* (v.), *küt* (v.). Odatle deminutiv na *-ić budžačić* i radna imenica na *-lija* (v.) *budžaklija* m (Srbija) »zakutni advokat«. Također toponim (selo kod Banje Luke); bug. *budžak,* arb. *buxhák,* rum. *bugeac* u istom značenju. Poznat naziv stepnog kraja u Besarabiji koji Theophanes zove "Ογγλος < slav. *çgh.*

Lit.: ARj 1, 716. *GM* 50. *Vasmer* 135.

bud f (Vuk) = (s prijelazom iz deklinacije *i* u deklināciju α) *buda f* »sinonim: plijesan (v.)«. Odatle pridjev na *-av: bûdav* (Vuk) »plijesniv«, poimeničen augmentativnim sufiksom *-ina* (v.) *büdavina* f (Vuk). Izvedenica će odatle biti na *-ara (v.): budara* f (Srijem, Vuk) »žabić«. Denominal od pridjeva glasi *bûđaviti* impf, i odatle apstraktum *ubuđalost.* Daničić izvodi *bud* f od perz. *buj* »vonj, zadah, miris, smrad«, glagol *bűiden* »vonjati«, ali deklinacija *i* ne, sadrži turcizam perzijskog podrijetla. Za *budara* f »žabić«, upravo »pljesniva žaba«, predlaže Daničić tur. *böcek* »crv« kao izvor, što ne može biti ni fonetski ni semaziološki. Riječ nije poznata na zapadu hrv.-srp. jezika.

Lit.: ARj 1, 713.

buđelar, gen. *-ara* m (Vojna Krajina) = (metateza *b-g > g-b) gubelar* (Međumurje, Mala Sobotica). Od madž. *bugyëlaris* »isto« < lat. *pugillaris* od *pugillus,* slov. *buđelar,* prikarpatskoruski *pudilar,* rum. (u Erdelju) *bud'ilaraš.* Dočetak -if ispušten u hrv.-srp., slovačkom i ruskom zbog toga što se identificirao sa sufiksom -is (kao u *plaviš* itd.).

Lit.: Gombocz-Melich 556. *REW*[3] 6809.

bufetą f (Kućište, Brač) »struca kruha« = (sa / > *h* kao u *pfhet < prefetto,* Vrbnik) *buhečić* m (Dubrovnik) »kleiner Laib-Brot«, deminutiv na složen sufiks *-ьc + -ić > -čić,,* od mlet. *buffetto* (15. v), »pane spugnoso affettato«, od onomatopeje *buff- >* imperativna složenica *bufàrija* f (Dubrovnik, Čilipi, Cavtat) »niša, udubina u prozoru« (prvi dio *buffare* »spirare«, drugi *arija,* v.), s romanskim prefiksima *imbufat* (Dubrovnik), *zbufat* (Božava).

Lit.: Cronia, *ID 6.* Rešetar, *Štok.* 117. Zore, *Tuđ. 5. DEI* 627.

bugàcati, -α impf. (Dubrovnik, Zore, Stulić, subjekt *ingvast, masť) (pro-)* »probiti (kad ingvast, »tinta« ili kakva mast, probije s druge strane papira)«. Pridjev na *-av bugacav* (Stulić, *papir).* Od osnove toga glagola stvoren je školski termin hrv. *bugačica* »Löschpapier« koji se zamjenjuje sa *upijač(ica).* Drugih potvrda za glagol nema. Od mlet. *bugazar* [?] »upijati«, koji je deminutivne raširenje od *buco, buca.*

Lit.: ARj 1, 713. 12, 252. Zore, *Tuđ. 5.* Maretić, *Savj.* 6.

bùganca f (Mikalja) = *bugünce* f pl. (Boka), *bogânac,* gen. *boğanca,* pl. *bogănci* (Molai), gen. *boğanca* (Hvar, Korčula), *bohánci, bòhānācā* m pl. (Hrv. primorje) = *bùgancì* m pl. (Šibenik) = *buhanac,* gen. *-nca* (Rijeka) »ozebline, rajba (Dubrovnik)«. Od sjev.-tal. *buganza* »gelone« nepoznatog postanja.

Lit.: ARj 1, 502. 713. 717. *DEI* 629.

Bugarin m, pl. *Bugari* (13. i 14. v.) »Г ime slavenskog naroda na Balkanu od 10. v. dalje, 2° ime muško (13. v.), upor. *Hrvatin,* 3° prezime (13. v.)«; pridjev *bugarski; u* je nastao od *Iъ* (stcslav. *bligarìn**, bug. *balgarin* pored *bãlgarán,* rus. *bolgariri).* Kavanjin (izd. 1913, str. 253b) ima pl. *Bugari kripei slavokruni: Jasen, Buris, Samuel.* Prema tome je arb. *bugarç* posudenica iz hrv.-srp. Sa *u* govori se i u makedonskom. Glede *-in* v. *Arbanasin, Srbin* i *-janin.*

Značajno je da se naziv naroda ne nalazi u pučkoj tradiciji u sjeverozapadnim slavenskim jezicima, a ni u dakorumunjskom i arbanaskom, koji i za slavenske Bugare ima kslat. naziv *sclavus* > rum. pi. *Schei,* arb. *shqa,* pl. *shqe.* Narodski razvitak imena naroda očuvaše na Balkanu pored Hrvata i Srba još Grci: Βούλγαροι > *Vurgaros* = čine. *Vurgur* i ar. *Burgar.* Iz toponomastike je važan podatak ime sela u srezu mitrovačkom *Bûgariće,* gen. -a n, od čega je etnikum *Bugārčānin* m prema *Bugarčanka f.* Taj je toponim zacijelo u vezi s bugarskim katunom koji se pominje uz arbanaski i vlaški. Iz toga podatka nesumnjivo izlazi da su Asparuhovi Protobugari, prije nego što se poslaveniše, nastavili na Balkanu pastirski nomadski život, jednako kao i Arbanasi i Cincari. Ovaj je podatak vrlo važan jer je Schmaus naveo potvrdu za značenje *bugarin* »čobanin«, a pomaže nam objasniti i značenje impf, denominala *bügariti* »Г canere neniam, 2° jadikovati, 3° obraćati na Bugarina«, *obùgariti* pf. »oplakati mrtvoga« (Lika), odatle apstraktum *bugàrãnje* n (Lika) »jauk za mrtvim«, *razbùgariti se* pf. »prijeći u živo bugarenje« (Lika). Poimeničeni pridjev *bügarštica* f od *bugarski* (Hektorović, upor. kod Gundulića naziv za pjesme *slatke bugarkinje, RES* 3, 162), označuje vrstu junačke narodne' pjesme 14—15 slogova, koja se i pjevala, upor. *Niko dite mladolitno . . . bugaršćicu peti sede* (tako u Barakovića, *Vila* 142). U vezi s tim stoji i naziv muzičkog instrumenta *bugaríja* f »tambura« = *bulgaria* (1670, Bakar) koji je prvobitno služio po svoj prilici za praćenje tih pjesama. Na zapad u jadranskoj oblasti sve do Vodica (Istra) došao je glagol *bügariti* u značenju »pjevati stare narodne pjesme po nekoj određenoj melodiji«, *bugđrština f* »stare narodne pjesme od 10 slogova«. Tako se dakle mogla raširiti riječ u ovom značenju .samo pod pretpostavkom da su srednjovjekovni Bugari bili pastirski nomadi kao Vlasi i Arbanasi, koji su se kretali i na zapad do Jadrana. Značenje »jadikovati«, koje ima *bugariti,* moglo se pravilno razviti iz monotone melodije i iz sadržine junačkih pjesama ovako nazvanih jer opjevavaju pogibiju i bojeve junaka. Nejasnije je značenje *bûgar* m »porcus«, upor. tal. *bulgaro* »oznaka kože«. Kako su u Hektorovićevo vrijeme junačke narodne pjesme bile i srpske, nije čudo što on upotrebljava ujedno obje riječi, za pjesmu *bügarštica,* a za melodiju *srpski način,* veleći da se njegove dvije bugarštice pjevaju »srpskim načinom«.

Ime *bulgārus,* koje je u srednjolatinskom značilo i »heretik«, raširilo se zbog bogomilstva po zapadnoj Evropi u pejorativnom značenju: fr. *bougre* (12. v.) »hérétique, homosexuel, Schuft«. Odatle tal. denominai *buggerare* (13. v.) »praticare la sodomia« i radna imenica *buziron* (1314, Treviso) »sodomita«, fr. *bougeron* (15. v.), španj. *bujarron.* Iz sjeverne Italije prosino se taj naziv u južnu Italiju *buz'z'arare,* Francusku i Španjolsku, odatle opet dođe u naš gradski govor kao *buzoriratil-zu-l -ze-* pf. i impf, i *buzorantj-zuj-ze-* m. Gubitak / nastao je po zakonu disimilacije *l-r* > *0-r* (upor. *Bugeri,* 1255. kod Ennodija i *otăr* /ŽK/ pored *oltar* < *altare}.* U rumunjskom je dobio naziv baštovanstva: *a bulgari* »bavit ise tim poslom«, *bulgarie* f »baštovanstvo«.

Po postanju je to naziv turskotatarskog plemena (također u Kini), sttur. *bulgar* »mješanac« od glagola *bulgamak* »miješati«. To je Tomaschekovo tumačenje koje prima i Mladenov; ono je najvjerojatnije. Tumačenje Šišmanova, da je to složenica od imena rijeke *Bulga* > *Volga* i tur. *erjär* »čovjek« ne prima se. Madžarski Anonymus 57 pominje *terra Bular.* Daničićevo etimologijsku rastavljanje *bugarštice* od imena naroda i povezivanje sa srlat. *bucculare,* tal. *boccalone* ne odgovara ni po značenju ni po fonetici.

Lit.: ARj 1, 714. 715. 8, 484. 13, 493. *Miklošič* 25. *Mladenov* 52. *Vasmer* 102. Šišmanov, *Vetymologie du nom »bulgare*, Keleti Szemle* 4, 47-85. 334-63. 5, 88-110. *Gombocz--Melich* 1, 461. 566. *Elezović* 1, 63. *Mažura-*

nić, 106. Ribarić, *SDZb* 9, 136. Skok, *J IČ,* 462-6. *DEI* 1, 629. 632. Cancel, *RES* 1, 237 -9. *GM* 50. Schmaus, *PPNP 2,* 269-70.

bùgija f (Vuk) »exhalatio major«. Ne zna se gdje se govori, valjda u Vukovu kraju. Daničić izvodi od tur. *bug* »para«, ali *bugija,* kao *kapija, kutija* i sijaset drugih imeničkih turcizama, zahtijeva **bugu.* Turcizam < tur. *buğu, bugi* »Dunst« iz oblasti prirodnih pojava (kao *hava* »zrak, văzduh« atd.), potvrđen samo kod nas.

Lit.: ARj 1, 716. *Školjić** 152.

bugljar n (Belostenec, hrv.-kajkavska riječ) »sinonim: rukovet«. Daničić uporeduje s *bàglja* f (Vuk) »svežanj«, za koju misli da je od gr. φάκελον »svežanj«, ali ta je riječ možda isto što i *băgalj,* gen. *-glja* (Vuk, Srijem) »naviljak«; *baglja* je isto što i madž. *baglya.* Daničić veli, nadalje, da i kajkavsko *bugljar* potječe iz madž. *buglya* »naviljak«. O madž. *baglya* i *buglya* Gomboch-Melich ne daju podataka. Upor. niže *vokal,* gen. *vãkla* m (ŽK) »otkos«. Svakako *bugljar* »rukovet« nije ista riječ što i *bugljar* m »kolutić na pojasu«, za koju Belostenec veli da je dalmatinska. Drugih potvrda nema ni za kajkavsku ni za dalmatinsku riječ. Dalmatinsku riječ Daničić ispravno uporeduje s madž. *boglár* »Spange, Knopfring« od srvnjem. *buckelaere,* također rum. *boglár* »agrafe, fermoii«, koja je zacijelo iz madžarskoga.

Lit.: ARj 1, 716. *Gombocz-Melich* 1, 444.

buha f, pl. *buhe* (Vuk, 15. v.) »pulex«, ie. i baltoslav. naziv za tog nametnika na ljudskom tijelu. Odatle dem. na *-ica: bušica* (15. v.), izvedenice za nazive raznih biljaka na *-ai bùha^gen. -aca* m *(-ać,* Jagodina, Srbija); na *-as buhaš* m »sijerak«; na *-oca bukača* f »pulicaria« zvana i s drugim sufiksima *bušin* m, *bušina* f, *bušinac,* gen. *-Inča, husinak,* gen. *-inka, busák, bušika, buhačak,* gen. *-čka, buhačica, buharica.* Prenosi se i na platno: *buhač,* gen *-ača* (ŽK); na košulje: *buvarka* (ŽK) »noćna košulja«, upor. bug. *bălhorka* u istom značenju; metaforickí sa suf. *-ara: buhara* »zatvor«. Pridjevi na *-ivi -ljiv* (upor. *ušiv, ušljiv): bušiv, bušljiv,* poimeničeni u *bušivac* m prema *bušivica* f, *bušljivac* m prema *bušljivica* f; na *-inl-inji: buhin* = *bùhinjî* bez mijenjanja A U S , ali je morao postajati i s tim prijelazom kako se vidi iz poimeničenja *bušinjāk* »»buhoserina«. Složenica *buhoserina f — buosêrina* (Kosmet) »mrlje na rublju koje ostavljaju buhe«. Denominali: *ìzbuhati, -am* pf. (Lika) = *òbuhati* »otjerati buhe«, odatle depreverbativnim putem *bühati* (Lika) »tjerati buhe«; *u* je nastalo iz sonantnoga / (slov. *bolha,* češ. *blecha,* polj. *pchia,* ruš. *blahá,* strus. *Ыъna,* bug. *bălha); h* je nastao iz ie. *s* poslije *u,* što se vidi iz lit. *blusa,* lot. *blusa* (upor. arm. *lu,* gen. *Ivoy* < *Шш<г).

Lit.: ARj 1, 747. 4, 145. 8, 483. *Miklo&č* 15. *SEW* 1, 62-3. *Bruckner* 401. *Mladenov* 53. *Trautmann* 35. *Vasmer* 94. *Boisacif* 1078 -9. Meillet, *MSLP22,*142-3. *GM345* Vaillant, *RES* 22, 20. Šulek, *Im.* 34. 36. 38. Machek, *ĞSR* 241-2.

bühav, pridjev (Vuk) »mollis«, poimeničen sa *-ьc : būhavac,* gen. *-vca* (Vuk »buhav hljeb, buhava zemlja«) »šupljikast«, poimeničen sa *-ica buhavica* (Dalmacija) »terra soluta« = *zemlja tančica-buavica* (Drobnjaci). *Buhavica* je crnogorski toponim. Korijen *buh-* nalazi se još u pf. *nabuhnuti* »anschwellen«, *pòdbuhnuti* »turnere« = *podbûnut, -em* (Kosmet) »naduti se«, od posljednjega pridjeva *pòdbuo* = *podbül* (ŽK, Lika) = *podbuo* (Kosrnet, *od rakije, oči).* Pridjev na *-jav: bušav* (Vuk) »ventriosus«. Denominál na *-ati: bujati* (Vuk) < *buhati* »aufgehen, vom Teige«, na *-iti: nabušiti se, -гm* »naduti se, napuhali se«, odatle pridjev *nabušast,* prilog *nabušice;* na *-tati* (od onomatopejskih glagola tipa *drhtati) zbüftat, -am* pf. (Kosmet) »nabacat, natrpat« (uz objekt *àljinè); zabuhovât* impf. (Brusje) »reče se o grozdu kad islom počinje zreti«. Ova osnova znači i »lupati, bubati, udarati«: *buhac* m (Krk) »alapa«, *búhati, bûham* impf, prema pf. *buknuti, bûhnem* »losbrechen«, (sa *k* mjesto *h* možda kontaminacijom s *bukati,* v., upor. búg. *bukna* = *bukvom) buknuti* (subjekt *rat), bùktjeti, -гm* »lodern« *(na-),* odatle *buktinja f* »baklja (v., upor. arb. *buhtis), bušiti,* »schlagen, stürzen, fallen«, *zabušiti, -im* »zabašuriti«, *zabušiti se u vodu* (ŽK), *năbușiți se* nalazi se i u rum. *înăbuși; büšnuti* »pulsare«; od isle osnove sa *ne-: iznebuha* (Vuk, Pavlinović, Kosmet), prilog »iznenada«, odade opet *iznebušiti, -īm* (Dubrovnik) »iznenada pojaviti se > iznenaditi; uplašiti«; *nebušica* f, *nèbuh, nèbruh* (Srijem, umetnuto *r* nalazi paralelu u umetnutom *lj* u *iznebljušiti, -tm* i prilogu *nebljušice, iznebljušice* »iznenada«; to su po svoj prilici umetanja koja ističu onomalopeju). Mjesto negacije *ne-* dolazi prefiks *o-: izobušice* »iznenada«. Ovamo i pridjev *bùhjïv, buhjiva* »napržit« (Lumbarda). Osnova *buh-* s tim značenjem ušla je i u rum. *bus,*

buıeala »Faustschlag, Stoss« od *a Ђщi* »stossen«, *prăbuși, isbucní.* U oba značenja osnova se *buh-* nalazi i u drugim slavenskim jezicima i onomatopejskog je podrijetla. Uporeduje se lot. *baükš* »oznaka zvuka izazvanog udarcem ili padom« i sa nvnjem. *bausen* »schwellen«. Sudeći prema tom upoređenju slav. *h* nastalo je od ie. *ks.* Tiktin pretpostavlja i za rum. α *zapust* (subjekt *soarele* »sunce«) »činiti sparinu«, odatle apstraktum *zăpușeală* »žega, sparina«, jslav. *zabušiti.* V. prijevoj *bbhnoti* > *banuti.*

Lit.: ARj 1, 717. 748. 4, 261. 7, 220. 800. 8, 489. 10, 221. *Bruckner* 46. *KZ* 43,313-4. 45, 43. *Miklósié* 23. *SEW* 1, 46. 97. *Vasmer* 155. *Mladenov* 51. *WP 2,* 113. *Elezovic* 1, 204. 3, 88. *GM* 51. Waldstein, *PBB 22,* 240. Kusar, *NVj* 3, 338. Hraste, *JF 6,* 214. *SEZb* 4, 432. *Tiktin* 245. 773. 1794. Matzenauer, *LF 7, 9. RK* 677.

bujan, bujna (Vuk), pridjev »žestok, buran, što raste u izobilju«, izveden s pomoću *-ьn* od pridjeva stcslav. *bujb* »divlji, okretan, lud«, s tim sufiksom u svim slavenskim jezicima osim u slovenskom i u oba lužičkosrpska. Pridjev *bujb* ne postoji više u hrv.-srp. *Miklošić* 417 poznaje doduše hrv. pridjev *buj* »pinguis, libidinosus«. Za nj ima potvrda od 13. do 16. v. i supstantiviran je raznim imeničkim sufiksima: sa *-ica bujica* f »torrens«, s kolektivnim *-od* u flori *bújod* f, odatle *bùjatka, bujadika, bujadina;* s *-äc: bujač,* gen. -oca m »Juniperus oxycedrus«. Daničić stavlja ovamo sa *-an: bujan* m »neka riba«. Od *bujb* je izvedenica Vukov naziv iz narodnih pjesama i pripovijedaka *búin,* gen. *-ina* m kao apozicija uz *konj i* bez tog, u značenju »tegleći konj«. Piše se i sa *j: bujin* m »veliki tegleći konj«. Daničić ne zna za postanje te riječi, ali veli da je bez sumnje tuda, u čemu se vara. Sufiks *-în* je kao u *sârin* pored *šarūn* za šarac. Upor. i ime kravi *buja* f. Denominal je na *-ati: bujati* impf, *(iz-,* 17. v., яa-), *uzbùjati* pf. (o mlijeku, Piva—Drobnjak) = *buját, -am* (Kosmet).

U onomastici je *bujb* također raširen koliko u starom tipu dvočlanih ličnih imena toliko i u hipokoristicima: 1° *Bujimir, Bujislav, 2° Bujak, Bujko, Bujša, Bujo.* Možda ide ovamo i dalmatinsko prezime *Bujaš.* I u Panoniji i u Daciji posuđen je: madž. *buja* »lascivus« (glede *-a* upor. *koma* < *kum),* odatle apstraktum *bujaság* i glagol *bujáikodig;* rum. denominal α *se bui,* odatle pridjev na *-ăko: buiac* »divlji«, koji nije potvrđen u slavenskim jezicimf (upor. ipak lično ime *Bujak).*

Vokal *u* je nastao iz ie. diftonga *ou/au,* za koji se nalazi potvrda u avesti *bavyõ* (prilog) »duže« i u prijevoju α »više, jače« i sa sufiksom *r* (kao u *dobar)* u lit. *būrys* »mnoštvo«. Za posljednje pojave nema slavenskih refleksa. Osnova je onomatopejska; ona se nalazi i u ne-ie. jezicima (upor. tur. *buyumak).* Upor. *buh-* kao dalju izvedenicu od iste osnove dobivenu s pomoću í > *h* poslije *u.*

Lit.: ARj 1, 718-9. 4, 146. *Miklošií* 23. *SEW* 1, 98. *Bruckner* 47. *Mladenov* 48. *Vasmer* 138. *WP 2,* 115. *Elezović* 1, 64. Vuković, *SDZb* 10, 405. van Wijk, *IF* 24, 31. *ASPh* 30, 457. Wood, *MPh* 11, 315., br. 21. *MLN 29,* 69-72. Sulek, *Im.* 36. Hirtz, *Pisces* 60-1. 93. Fink, *Im.* 39. Jireček, *Romanen* 3, 11.

bujôl m (Kućište, Brač) = *-bujõ,* gen. -o/a (Perast, Stoliv) = *bújó,* gen. *-óla* »mali mastil za nečistu vodu, za pranje veša, drveni kotao na brodovima za pranje palube«. Od sjev.-tal. *bugliòlo,* mlet. *bugiai,* istrom., piščc. *bujòl* »secchio di legno a doghe« nepoznatog podrijetla.

Lit.: DEI 630.

bujrvmtija f = *burjùntija* (glede metateze *jr.* > *rj* upor. *bajrak* pored *barjak)* = *burùntija* (Vuk, Bosna, 17. v.) = *burūntīja* (Kosmet), od tur. *buy(u)ruldulbuyrultu* »zapovijed ili naredba upravitelja zemaljskog (vezira, serdara itd.)«, na osnovu stezanja *uyu* > *u* \ disimilacije *r-l* > *r-n.* Prijelaz *d* > *t* nalazi se i u bug. *bujurultija', d* ostaje u rum. *buiurdeu* i u ngr. μπουιούρντισμα. Od tur. glagola *buyurmak* »zapovijedati«, očuvan u bug. *bıtjurdis(v)am,* u impf. 2. 1. sing, *bùjur* (prema Daničiću krivo, da je to okrnjen turski impf. 2. 1. pl. *buyurun)* koji se U Bosni govori i *bujrum* — *bujùrum* = *bujrum* (Kosmet) pored *bujrun* i *ЬIгыn* = *Vírům* (Kosmet, glede i za M upor. tur. *biyuriň* »zapovijedajte«) kao uzvik u značenju »izvoli«. Dočetno tur. -Я često se zamjenjuje kod nas sa *m,* ispor. *jurum* pored *jurun* (v.), *kursûm* (v.), *bedem* (v.), *(h)oždeldum* (v.) i obratno, tursko *m sa n: kùzun* (v.).

Lit.: ARj 1, 719. 743. Skok, *Slávia* 15, br. 94. 189. *Mladenov.* 51. *SEW* 1, 98. *Lokotsch* 346. *Elezović* 1, 46. 64. 2, 500.

buk m (16. v., jedanput, i danas u Primorju) »fagus« nalazi se gotovo u svim slavenskim jezicima, odatle pridjev *bukov* i odatle izvedenice u kojima se poimeničuje sufiksima *-ьc bukovac,* gen. *-vca,* -aca *bukovača, -ina bukovina.* Po rodu odgovara drugim općeslavenskim nazivima za drveće muškog roda kao *grab* (v.), *dub* (v.), *drijen* (v.), *klen* (v.).

Kolektiv odatle očuvao se u Kosmetu *buče,* gen. -a »bukova šuma«, toponim *Bučje* (Slavonija, 14. v.). U istom značenju dolazi i kao *buka* f (Srbija, po nekim krajevima) i opet kao i druga općeslavenska imena drveća: *vŕba* (v.), *jela* (v.), *iva* (v.), ali je femininum hrv.-srp. inovacija.

Danas je općenit samo oblik koji je proizašao iz deklinacije ō (stcslav. *buky,* gen. *bukwe)* koja se nalazi u imenima bilja *mrkva, brdokva, jelva* (ŽK). Taj oblik prešao je u deklināciju α kao i *crkva: bukva* (14. v.) »1° fagus, 2° littera, 3° (u metaforickom značenju: *bukva = bukvan)* glupan«. Raširen je kao toponim, odatle kol. *Bukóvlje* (ŽK). Od slavenskih jezika nalazi se u slov. *búkevjbukva,* stčeš. *bukev, polį. bukiew* u značenju »fagus«. U značenju »littera« *bukva* dolazi u ruskom, ukrajinskom i bugarskom, u pl. u stcslav. *bukbvi* »pismo, povelja«, odatle *bükvar* m »početnica (na istoku)«, *bukvica* »alfabet«. Od imena slova *až buky* nastade *azbuka* f prema *abeceda* (v.).

Odnos prema istoznačnom madž. *bükk* nije utvrđen. Najraširenije je tumačenje postanja iz germanskoga, i to *buk* m < germ. **bōkaz, bukva* f < germ. **bōkō,* nvnjem. *Buche* istog značenja. Stcslav. pi. f. *bukívi* u značenju τα γράμματα poklapa se doista s got. *bakos* pl. u istom značenju. Germanska riječ je srodna s lat. *fagus,* gr. φηγός »dub«, slav. *bbzb,* odatle *zova* f (v.). Koje su kulturne potrebe prisilile Slavene već u praslavensko doba da posude ovu riječ od susjednih Germana, ne zna se. Značajno je da se ovaj germanizam ne nalazi u baltičkim jezicima. Na osnovi tumačenja iz germanskoga pravila se i povijest i ustanovljivala slavenska pradomovina. U najnovije vrijeme germanska teorija nailazi na opoziciju kod V. Macheka koji slav. *buk,* lat. *fagus,* gr. φηγός, got. *bökő* stavlja u pred-ie. supstrat, i kod M. Budimira koji *buk* i *bukva* stavlja u vezu s pridjevom *baukis* (βαυκός) »crven« i na osnovu toga traži pradomovinu Slavena bliže na jug k Dunavu.

Lit.: ARj 1, 727. *Miklošič 24. SEW* 1, 99. *Bruckner* 48. *KZ* 46, 193-215. *ASPh* 42, 132-184. *Mladenov* 48. *Kiparský* 217. *Stender-Pedersen* 447. *Vasmer* 139—40. Hirt, *IF* 1, 483. Krogmann, *IF* 48, 271. *Boisacq*[3] 1023-4. Janko, *Slávia 9,* 352-3. *GM* 54. Machek, *LP 2,* 156-8. Budimir, *Rad* 282, 5-32. *Bezlaj* 1, 95-6. Passler, *AIAVS* 1, 155-161. Knutsson, *LUA* n. f. avd. 1, bd. 24, nro 9 (Die germanischen Lehnwörter im Slavischen von Typus *buky*"). Lund-Leipzig, 1929.

buka f (Rab) »vrata« < tal. *bocca* < lat. *bucea.* Isto značenje u složenici (pomorskom terminu) *bukapdrat,* gen. *-orta* m (Božava) = *bukapôrta f* (Rab, Mljet) = (asimilacija) *pokapane f* pl. (Račišće) »otvor na krmi« < tal. *boccaporto* m pored *boccaporto* (tip *betterave, granariz, Linguaglossa).* To značenje i u imenu kraja i zaliva *Bûka* f (Kačić, Normi; nije potvrđeno u, narodnom govoru) = *Bôka* s pridjevom *kotorska* (Kavanjin, Obradović; prema tal. sintaksi *do Boke od Kotora = Bocche di Catturo;* Bogišićeva nar. pjesma: *po Boci; Böke* f pl., Dubrovčani, prema talijanskom). Etnici su: na *-ellus* (deminutivni sufiks u službi etnika, upor. *Mlečić* i tal. *romagnolo* od *Romagna* sa deminutivnim sufiksom *-olus) > -eljl-i(j)elj* (upor. *poguzíelj,* Paštrovići): *Bokelj,* gen. *-élja* (Ljubiša, Risan, Vuk, književno, Dubrovčani) = *Boklelj* (Krtole, Crna Gora, Luštica, Grbalj, Bijela) = *Bòkielj,* gen. *-èlja* (Crna Gora, Nikšić) m prema *Bokeljka* f (Vuk), također cvijet *bokèljica* »ruža koja cvate i ljeti i zimi, ali nema mirisa (Dubrovnik)«, pridjev *bokeljski',* na *-ensis* > tal. *-ese : Bukez* (Kačić) = *Bokêz* (Dobrota, Budva, Prčanj) < tal. *Bocchese* m prema *Bokeška* f, pridjev *bokeški = bokēškī;* na tal. *-ino Bdkinac,* gen. *-inča* m prema *Bdkinka* f, pridjev *bôkinskï.* Stariji je naziv Kačićev. Oblik sa *o* mjesto *u* nastao je zacijelo pod mletačkom upravom. Dok su bili pod Turcima, nisu se smatrali Dalmatincima. Vokal *o* mjesto *u* nalazi se i u posuđenim izvedenicama: na tal. *-ino bakîn* (Rab, Božava) = *bakin,* gen. *-ina* »Mundstück« < tal. *bocchino;* na *-one > -un bokun,* gen. *-una* m (Vuk, Primorje, Dubrovnik, Cavtat, Kućište, Mljet, Potomje, Vis) = *bokûn,* gen. *-una* (Rab, Hvar) »komad«. Ovamo ide i deminutiv na *-ič bukànîc,* gen. *-ica* u Daničićevoj dubrovačkoj poslovici: *igra od ruke nije dobra ni bukanic* < tal. *boccone* (14. v.) (nema drugih potvrda, *a* mjesto *o* nejasno). Talijansko značenje »usta« potvrđeno je u Režiji *boca* < furi, *bòk'e.* Arbanasko značenje »kruh, hljeb« (sinegdoha) u *bukar* »hljeb« (izvedenica na *-ar)* u tajnom jeziku (argot) u Vranji i Prištini od arb. *buke* »isto«, i rumunjska izvedenica na *-ața bucată* »zalogaj« u šatrovačkom (osaćanskom) govoru na *-as buketaš* »hljeb«.

Lit.: ARj 1, 520-1. 721. 10, 435. Cronia, *ID* 6. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 19. 22. 23. Šturm, *GSJK* 6, 53. Hraste, *BZb* 151. Macan, *ZbNŽ 29,* 207. 214. Jireček, *ASPh* 8, 102. Trojanović, *JF 5,* 223. *GM* 51. *DEI* 547. Šulek, *Im.* 23. 549.

bukàgije, gen. *bukagījā í pl.* = *bukàgije* (Kosmet) »sinonimi : puto (v.), negve (v.), prange (v.)«, od tur. *bukağı* istog značenja. Nalazi se još u arb. *bukagí.* Hrv.-srp. pl. nastao je analogijom prema *negve* (v.). Kavanjin i Stulić imaju varijantu sa / *(If)* mjesto *g: bukàlije* = *bukàljije.*

Lit.: ARj 1, 722. *GM* 51.

bukila f (.Vuk, ne kaže gdje se govori; Dobrota, Boka) »četvrtina stara (30 lit.) < sextarius (v.)«. Nije mjera za tekućine. Star se računa 120 lit.; *bukila* je drvena u obliku valjka. Poslovica: *bolje star nego bukila.* Prezime *Bukilica* (Grbalj). Od lat. deminutiva *butticella* (564), sa naglašenim sufiksom *-icellu,* varijanta od deminutiva *buticula.* Oboje potvrđeno u romanskim jezicima, v. *butilja,* od *buniš.* Upor srlat. *bucellus* za gubitak antetonike *ti; k* pored *i* ukazuje na podrijetlo iz dalmato-romanskoga.

Lit.: ARj 1, 723. *DEI 576.*

buklija f (Potomje, Pelješac) = *buklija* (14. v.) »posuda za piće na polju«. Deminutiv na *-ica bùklîca (iji* > i). Balkanska riječ grčkoga podrijetla, grčki deminutiv na -ю od μτοῦκλα »hölzernes Weingefäss« > bug. *bukla* »isto«, cine. *buda,* bug. *buklija* (Gorno-Džumajsko), dem. na *-ica* bug. *băklica,* cine. *bucliță,* na *-e* bug. *bakié* od *bokal* »fassartiges hölzernes Wassergefäss«, arb. na -»' < gr. tov *bakii.* Na Cresu metafora *buklija* »Schimpf- und Schmähwort für ein Weib (Mädchen) runden Gesichtes«. Öd lat. *buccula* »tout objet en forme de joue; sorte de vase«. Upor. slov. *bokla* f »Loch«, *baklja* < furl, *bòculelbùcule.* Možda ide ovamo i *bikulja* f (Vuk) »cirrus, vitica«, ako se uporedi s furi, *bùcullbòcul* »riccio di capelli«, tal. *bóccolo,* fr. *boucle.* Glede i za *o* upor. istoznačno tal. *biòccolo* pored *biocca* od unakrštanja sa *fiocco* < *floccus.*

Lit.: AR] 1, 301. 723. *Pleteršnik* 1, 43. *Mladenov* 49. 52. Šturm, *ČSJK* 6, 76. *DEI* 523. 548.

bukle в (Dubrovnik) pored *bûklo* »rupa u zahodu za tjelesne potrebe«. Upor. slov. *bokla* »Loch«. Pleteršnik kaže da je furlanskoga porijekla, ali ne navodi furlansku riječ. Dubrovačko *bukïo* je očit dalmato-romanski deminutiv na *-ulus* od *bucoļbuca,* paralelni oblik od lat. *bucea,* vlat. **buculus* ili **bucculus.* Nije potvrđeno dosada u ostalim romanskim jezicima.

Lit.: Zore, *Tuđ.* 5. Isti, *Palj.* 216. *PleterSnik* 1, 43. *DEI* 621. 625. *Prati* 178.

bukurija f (Osaćani, šatrovački govor) »crkva« = *bukurlija* u istom značenju u istom govoru, odatle radna imenica na *-as: bukurlijaš* m »bog«. Od iste je osnove *bukureš m* (Kosmet) »mjesto puno nemorala i bluda, sodoma i gomora«. Dočetak *-eš* je možda prema imenu rumunjskog grada *București,* a svakako su sve tri riječi postale u šatrovačkom govoru iz rum. *a bucura* »veseliti se« ili iz arb. pridjeva *bucure* »lijep«, *bukurt* f »ljepota«. U osaćanskom šatrovačkom govoru ima i drugih prekrajanja iz arbanaskoga, tako *čkojalica f* »noga« od arb. *shkoj* »idem, hodam«.

Lit.: Trojanović, *JF* 5, 233. Grünenthal,. *ASPh* 42, 316. Jireček, *ASPh* 8, 102. *Elezović* 1, 64. *Školjić* 1, 118.

bükva f (Vuk, Zore, Kolombatović, Dubrovnik, Boka, Bijela, Kostajnica, Tivat, Muo, .Malínská) = *bõkva* (Krtole) = *búgva* (Rab, Božava) = *búgva* (Senj) »morska riba boops vulgáris«. Na *-aria* > *-ara* (sufiks za oznaku mreža za hvatanje riba označenih u korijenu izvedenice) *bùkvara* (Mljet, Zore) = *bugvăra* (Senj). Deminutiv na *-ьc* > *-ee bukovec* m (Malínská, naliči na *konja),* na složeni sufiks *-eljić* < lat. *-ellus* + *-ič bukveljić* (Zore) »morska riba nalik na bukvu, ali manja od nje« = na *-ica bükvica.* Od gr. βόαξ > (stezanjem) βῶξ, ak. *boca* — βῶκα »θύννον«. Oblik s nesonoriziranim velarom *bukva* potječe iz dalmato-romanskoga; *-va* je kao kod imena stabla i biljke *murva* < *morum* prema *buky,* gen. *-ъ e.* Oblici sa sonoriziranim velarom *k* > *g* predstavljaju upliv mletačkog *boga; bukveljić* je dalmato-romanski deminutiv **bokeiu.* Druga je varijanta *boba* (Risan,. Božava) od tál. (mlet.) *bòba* od βόωψ, -ωπος »riba volovskih j očiju«. Sa mlet. sufiksom *-era* < *-aria bobéra* (Božava) »rete per bobe«. Odatle *o* u *bôkva.* Upor. krč.-rom. *baubą..*

Lit.: AR] 1, 463. 702: 716. 727. Cronia, *ID* 6. *Banali 2,* 173. Budimir, *Rad* 282, 28. Štrekelj, *LMSl* 1882/3, 278. *DAW* 50, 4. Macan, *ZbNŽ* 29, 208. *REW*[3] 1182. 1210. *Rohlfs* 397. *DEI* 545. 550. 576. Fink, *Im.* 38. Hirtz, *Pisces* 56.

bula f (Vuk, 16. v., Kosmet) »1° žena Turkinja nižeg staleža prema hanuma (v.), kada = kaduna koje su otmjenije žene. Turkinje, 2° Turkinja uopće«. Odatle deminutiv na *-ka: bulka* = *bula,* sinonim *túréinak* »papaver rhoeas« (u ovom metaforickom značenju i u bugarskom); *hulanka* f »jabuka crljena«, deminutiv na *-če,* gen. *-četa bulče* = *bulče* (Kos-

met) »djevojka turkinja za udaju«; pridjev na *-in bulin,* na *-ski bülskí,* denominal *ràzbuliti, -îm* (Srbija) »učiniti da tko ne bude bula«. Opći balkanski turcizam iz oblasti turskog porodičnog života: bug. *bula,* arb. *bulle,* ngr. μπούλα »signora ebrea«, madž. *bulya* (16. v.) od sttur. *bula/bola* »tante du côté paternel, femme de l'oncle paternel«.

Lit.: ARj 1, 728. 729. 730. *SEW* 1, 100. *Mladenov* 49. *Gombocz-Melich 1,* 568. *GM* 52. *Elezović* 1, 64.

bulàndisati pf. (nar. pjesma) »poludjeti, smušiti se«, od tur. *bulanmak* »sich verfinstern., trübe werden«. Odatle u sjevernim slavenskim jezicima: rus., ukr. pridjev *bulaný* »falb, fahl (o konjima)« < sjev.-tur. *bulan.* Tursko značenje izmijenjeno je u hrv.-srp. prema *bulazniti, bulažnjenje,* od *Ыагпъ* > *blázniti* (v.), a ovaj posljednji dobio je и u grupi Wód turskog glagola. Prema tome, ovdje imamo unakrštavanje (kontaminaciju) hrv.-srp. i tur. riječi kao u *češagija* (v.). Grupa *zn* izmijenjena je u *zg* u *bulazganje* prema onomatopeji *ba-Ijuzgati* (v.). Od iste turske osnove je bosansko katoličko prezime *Bulut.*

Lit.: ARj 1, 729. *SEW* 1, 58. 100. *Vasmer* 141. *Lokotsch* 350. *Škaljić* 1, 119.

bùlbul m (Srbija, nadimak) = (s disimilacijom *l-l* > *m-Γ) bumbul* (nar. pjesma) = *bùljbulj* (Srbija, Leskovac) »slavuj«. Mjesto *u* za tur. *ü* govori se u Kosmeru *i: biljbilj* m u istom značenju. Odatle pridjev na *-ov: bùmbulov (jaje).* Opći balkanski turcizam *(bülbul')* perzijskoga podrijetla: bug., arb. *bilbil, bilbjul,* arb. i disimilacijom *l-l* > *r-l: birbil.*

Lit.: ARj 1, 729. 730. *Mladenov* 29. *Elezović* 1, 45. *GM* 36.

buldirjan m (Orfelin) »odoljen«. Možda štamparska greška *u* mjesto *a* za rus. *baldyrцan* < njem. *Baldrijan* < lat. *valeriana* (officinalis).

Lit.: ARj 1, 729. Korsch, *ASPh* 9, 487. *REW*[3] 9130. *Vasmer* 46. Šulek, *Im.* 244.

buldum samo u zagoneci o mlinu: *kako deldum* (v.), *tako buldum.* Očito je to 1. lice tur. perfekta od *bulmak* »naći« koji se nalazi u arb. (Gege) *bullundis* »nalazim se slučajno«, od tur. *bulunmak* »nalaziti se«.

Lit.: ARj 1, 729. *GM* 52.

bulèntün, gen. *-ina* m (16. v., Dubrovnik, Vetranie, Račišće) »(ribarski termin) 1° duga uzica sa više udica na kraju (pada na dno s pomoću olova, sa kopna se baca daleko u more), 2° tunja za kanjce, 3° olovo na običnim tunjama«. Postoji i glagol *bulètati, ~am* (Dubrovnik) »ribati tom spravom«. Dalmato-romanski laksički ostatak iz ribarske terminologije od *volantino,* poimeničeni particip prezenta od *volare* »letjeti«, *volons,* gen. *-antis,* s pomoću lat. sufiksa *-înus; en* mjesto on može biti kao *láncún* < *lencun, v* > *b* je dalmato-romanski betacizam kao u *Bol, bandıma* itd.

Lit. ARj 1, 729. *KEW*[3] 9431. Skok, *Term.* 162. *DEI* 551-2.

bulgur m (Della Bella, Belostenec) = (običnije s disimilacijom *l-r* > *n-r) bùngur* (Vuk, Bosna) = *bungür* pored *bûngur,* gen. *bun-) gura* (Kosmet) = (s metatezom *b-g* > *g-b) gümbür* (Srbija) »mjesto pirinča oderana i osušena pšenica ili kukuruz«. Odatle pridjev na *-ov: bùngurov;* deminutiv na -ьс: *bùngurac,* gen. *-urca* (Vuk), denominali *bungùrati* = *bungurisati* »mljeti bungur«. Opći balkanski turcizam (tur. *bulgur* = *burgul),* bug., rum. *bulgur.*

Lit.: ARj 1, 729. 735. 3, 499. *Vasmer* 142. *Mladenov* 49. Skok, *Slávia* 15, 90. *Lokotsch* 352.

bùlierga (Bijela, Boka) = *bulîerga f* (Kotor, Dobrota, Muo, Lastva) »1° meduza, okrugla i raznovrsne boje kao klobuk (ne može se uhvatiti rukama, mućka se kao živo srebro, nema ih po dnu mora; kad se opaze na moru, kad »pliju« po moru, biva to najviše za kiš-Ijiva vremena, zimi kad iskoče na kraj, nije dobar znak za obilat lov; ribari vele da bulierga truje ribe... škodi mrežama... stađun je njihov u marču..., 2° (podrugljiva metafora u Kotoru) *prava si bùlierga* (veli se čovjeku koji govori bez smisla, upor. fr. *pouacre* »rogueux, sale« < stfř. *poacre* »kostobolja«)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *podagra* < gr. ποδάγρα (složenica od πους, gen. ποδός »noga« i άγρα »lov«) »1° laccio per prendere l'animale ai piedi, 2° (medicinski termin) kostobolja«; *ρ* > *b* kao u *butiga; d* > *l* dolazi i u fr. narječjima *poulacre* i u južnoj Italiji *pularge, pularike.* Za metatezu *gr* > *rg* upor. *kalierga; a* > *e* možda zbog *r,* upor. *rasti* > *resti.* Kao medicinski termin živi *podagra* preko njemačkog izgovora *d* > *t* u slov. *poten gròb* m »1° Hühnerkrankheit, 2° kostobolia« = *potigra, putika, putka.*

Lit.: Pleteršnik 2, 184-5. 187. 367. *REW*[3] 6624. (cf. Bruch, *ZRPh* 40, 315). *Rohlfs* 1720. *Gamülscheg* 711. *Wartburg 9,* 109.

bulik m (samo Belostenec) = *buluk* (17. v., jedanput) = (najobičnije) *buljuk* (Vuk, 17. v.) = *buljuk,* gen. *buljuka* (Kosmet) = *bujuk* (Brač) »1° gomila, četa vojske, 2° stoka, sinonim za *turma* (Crna Gora), *kärvan,* 3° u Kosmetu u prenesenom značenju punoljetstvo, zrelost *(ulègao u buljuk* »punoljetan«, *devojka u buljuk »zrela* za udaju«)«. Odatle denominal *nobuljukăt se* pf. = (s metatezom) *nabukuljăt se* »doći u velikom broju« i složenica *buljumbaša* m = *buljubaša* (Kosmet) = *buljak-baša* (A. Palmotić), odatle deminutiv na *-ica buljubašica,* pridjev na *-in bùljubaSin,* odatle *buljubašinica* »žena buljubašina«, apstraktum *buljubaštvo,* denominai *buljubašovati* (Vuk). Opći balkanski turcizam iz oblasti vojništva (tur. *buluk/bölük, boliik-baįi* »kapetan u janjičarskom odžaku«): bug. *buljuk, buljük-baša* pored *biljuk* (disimilacija *ü-ü* > *i-ju),* rum. *buluc, bulubașa* »gardijski, ciganski kapetan«, ngr. μπουλούκι, arb. *biilluk,* madž. *bulyok.* Značenje, »punoljetstvo, zrelost« tumači Elezović miješanjem (kontaminacijom) s tur. *bulûğ* »pubertet« (upor. tur. *bulûğa ermek* »dozreti, dorasti za udaju ili ženidbu«).

Lit.: ARj l, 729. 730. 731. *Mladenov* 29. *GM* 58. *Elezović* 1, 65. 428. *Gombocz-Melich í,* 568.

bulikān, gen. *-ana.* m (16. v., Vetranie, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) = *bulikān* (Korčula, rijetko) »1° nered i buka, svađa, vika, graja, dannar, 2° mnoštvo, burdil (v.) stvari i čejadi (Korčula)«. Dalmato-romanski leksički ostatak od lat. *Vulcanus* > sttosk. *bolcano, bolgano,* s anaptiksom *i* kao u *aliga* < *alga* (v.). Glede betacizma upor. *Bol, bandıma* itd.; upor. i ime *Bulkan,* gen. *-âna* u Barakovića. Učene riječi *vulkan,* gen. *-ana, vulkanizācija.*

Lit.: ARj l, 729. 730. Zore, *Palj.* 170. 204. *REW** 9462. *Prati* 1055.

bulog m (Dalmacija, 18. v.) »metež«. Ovamo ide zacijelo i *búloga f* »žensko čeljade koje mnogo viče« = *bulağa f* (Kosmet) »muško ili žensko čeljade prljavo i lenje koje leži u neredu i nečistoći«; augm. *bulożina f.* Odgovara po značenju Vukovu *obrljuga f.* Elezović uporeduje *ulôgavica f* od pridjeva *ulôgav* u Kosmetu. Obje posljednje riječi potječu bez sumnje od *ulog,* prijevoj od *uleti; bulog* i *buloga* mogu da imaju *h* od prefiksa *ob,* upor. *biskati* (v.), *buliti* (v.). Vukova *obrljuga f,* koja je od *ob* + *vrljati* (v.)$_3$ ima prefiks *o-,* koji je nestao u *buloga,* isto tako i denominal *obūlozit, -im* pf. (Kosmet) »zagojatiti, npr. đubre, rastrviti«. V. *buligati.*

Lit.: ARj l, 730. *Elezović l,* 64. 2, 7.

bulumāč, gen. *-oca* m (Srbija) »žitko zamiješano brašno kojim hljebari pomazuju hljeb kad je upola pečen«. Vuk ima istu riječ sa *-ć,* ali definira značenje dosta neodređeno »nekakvo jelo od brašna«, određenije Elezović *bulumač* m (Kosmet) »nekada jelo kao kaša od pšeničnog brašna, a danas kuhano brašno za lijepljenje«. U Kosmetu se upotrebljava i u igri riječi: *napravi se alamai bulumač,* koja se govori »kad se nešto smiješa pa se ne može uhvatiti kraj ni red«. I bug. *bulumač.* Ne znam je li isto što i tur. *bulumaç* »marmelade de moût et de farine«, koji turcizam G. Meyer navodi za arb. *hürmet, bűimet* (Skadar) »Milchspeise«, u bug. *bulamaç,* koji Mladenov izvodi od tur. *biilgamak* »miješam«. Upor. naziv kolača *bazlamaca* (v.). Upor. glede dočetka *-mač tutmač* (Kosmet) »jelo od pšenična brašna slično kaši« < tur. *tutmaç* »čorba od brašna«.

Lit.: ARj l, 730. 6, 497. *Mladenov* 49. *Elezović* 1, 65. 2, 352. *GM* 58.

bulj un m (Lepetane, Boka) »izvor«, *bolüm* m pl. *(veliki* ~, Muo) »kao izvor iz dna mora«; toponimi: *Boljuni* m (Stoliv, ime kamenice iz koje se pije voda), *u Boljunê* (velika šuma), *Boljun* m (Istra), *Boljuni* m. pl. (dva sela u Hercegovini). Apstraktum na *-mentum bulumenta f* (Vuk, Crna Gora, Srbija) »mnoštvo«. Obje riječi stoje možda u morfološkoj vezi, prva sa *-umen,* druga sa *-umentum,* od *bullīre* »vreți«, zamjena sufiksa mjesto *-imen.* Upor. tal. dvostruki imperativ *bolli bolli* »Aufruhr« i *bollicarne.* Particip prezenta na *-iens* > *-ens* (lat. *bulliens* > sttal. *bogliente* > *bollente") Bùlet,* gen. *-eta* (selo u Zatonu kod Dubrovnika, *e* <' *e).* Upor. i *Buljarica* (Paštrovići). Od *bullire* postoji još glagolska izvedenica na *-icore:* srlat. *bullicare* > tal. *bollicare,* mlet. *buligá,* istro-rom. *boulaga,* fr. *bouger.* U Dalmaciji je to ribarski termin: *buligati, -ã* (subjekt *riba, cipoli,* Perast, *riba buliga* Dobrota) »kad nije na površini, kad ne kača (v.)$_3$ nego se vrti pod površinom morskom; kad glavataju i kupe se na kraju«. Ovamo možda ide kao postverbal *búlog* m (18. v., Dalmacija) »metež«, *búloga* (Dalmacija, Pavlinović) »žensko čeljade koje mnogo viče«, s denominálom na *-iti búlošití, -im* impf. (Dalmacija) »buniti.«

Toponim *Bulozi* m pi. i *Buloge', -og* mjesto *-ig* nastalo je unakrštanjem sa *vrtlog,* ali se može i drugačije tumačiti (v. gore *búlog).*

Lit.: ARj 1, 547. 729. 730. *REW*[3] 1389. *DEI* 550. 553. Štrekelj, *ASPh* 14, 518.

bumbača f (Vuk, Slavonija) »igla bez ušice a sa glavom, babljača, batuška, batišnjica (ŽK), čioda«. Upor. rum. *bumb* (Moldavija) »Knopf«. Prema Daničiću od *gombostű* (v. *gumb).*

Lit.: ARj 1, 731.

bùmbak, gen. *-aka* m (16. v., Dubrovnik, Cavtat, Perast) = *bumbâk,* gen. *-aká* (Rab, Božava, Molat, Vodice) = *bombák* (15 — 17. v., Krnarutić, Istra) = *bumbõk,* gen. *-oka* (Brusje, Hvar, Ložišće, Brač). Pridjevi na *-ьn* > *-an bumbačan,* na *-bsk bumbački.* Deminutiv na *-ič bumbačlc* (M. Držić), na tal. sufiks *-ino bunbačin* (Dubrovnik) »pamuk gore vrsti«. Na Cresu s metatezom samoglasnika *bambuk,* gen. *-ukâ.* Slov. *bumbâk* (Notranjsko) = *bombáz (ž* < *tal. -gio).* Tal. pridjev na lat. *-īnus* > *-ino bumbažin* (samo uz imenicu *harta.,* 16. v.), poimeničen u *bumbažma* f (Rab, Smokvice, Korčula) = *bumbažina* (Lika) »pamučno platno« < tal. *bambagina* (14. v.). Madžari posudiše *bumbâk,* Rumunji *bonbac,* Bugari *babák* pored *babek* pokazuju zamjenu za velami nazal *ç.* Općenit je danas oblik *pamuk* m (Vuk), složenica *am-pamuk* (Banja Luka, prvi je dio perzijski pridjev *ham* »sirov, neizraden«, koji se nalazi u arb. *ham* »Paradepferd, tj. koji ne radi«) = *pambuk* (Srbija, okrug valjevski, prema toponimu *Pambukovica).* Pridjevi: *pamučan* = *pamušan* (ŽK, analogija prema f i kosim padežima), indeklinabilni pridjev na *-li pamukli košulja (čarape,* Kosmet, epitet), *pamùklija* f (Kosmet, Užička nabija) »1° kratka haljina s rukavima naložena pamukom, 2° vrsta jabuke (Uzice, Bosna), 3° ono u što se beba zamotáva (Bosna)«, odatle *pamuklijica* f (Milićević). Na *-jar pamučar* »trgovac pamukom«; " je u tom obliku nastao iz búg. *pambúk* pored *pamuk* i bez *m bubah = bubák, bubajk, babek, bobak.* Arb. *pambuk — pamuk* (Skadar) = (s metatezom samoglasnika *a-u* > *u-a) pumbak* = *pumbuk.* Madž. *pamuk* pored *pamut.* Ovamo ide i indeklinabilni pridjev *pèmbe* (Vuk, Kosmet, uz *măfes,* v.) »ružičast, rumen, boje kao pamuk«.

Oblik *bùmbak* (Dubrovnik) slaže se sa sttal. *bombace* (1363), srlat. *bombax,* gen. *-ciš* (u nas sa očuvanim velarom kao *kimak,* v., upor. u Sardiniji *bambaghe,* tal. *bambagina); pamuk* = *pambuk* je balkanski turcizam koji se osniva na metatezi *u-a* > *a-u* kao sprijeda. Upor. još tal. *bambagia* s pridjevom *bambagino.* U ovim oblicima može da stoji u vezi s gr. βόμβυξ, gen. -κος »svilena čahura«. Čini se da su se unakrštavali bizantinsko βαμβάκιον > perz. *pänbäk,* ime grada Βαμβύκη, gdje se proizvodila *charta bambagina* i gr. βόμβυξ u našim krajevima. Naziv boje *penbe* je perzijskog podrijetla *(pänba).* To je također balkanski turcizam, sa tur. *-li pembelija* (Kosmet) »crvena haljina«, rum. *pembĕ* »rosa«, *pembea.* To se vidi i u ngr. πάμβαξ, παμβάκιον.

U vezi je sa *bombyx* Vukova *buba* f (17. v., također bug.), koja se upotrebljava s pridjevom *svilena,* »kukać, koji se po semantičkom zakonu metafore prenosi na naziv bolesti djetinjih i životinjskih«. Na tu vezu upućuje pridjev *bubućera* (15. v.) < ngr. βαμβακερινός »pamučan«. Odatle radna imenica na *-anca bubàrica* »žena koja hrani svilene bube«. *u* je nastao od vélarnog nazala *o,* upor. bug. *bubák* »pamuk«; *buba* je nastala na taj način što je odbačen novogrčki dočetak *-ak,* u βαμβάκι > bug. *bubák.* Taj je dočetak kod nas sufiks *-aï* (v.). Da je to tumačenje ispravno, dokazuje izvedenica *bubának,* gen. *-ānka* (Potomje, Pelješac). Unakrštanjem sa *bauk* (v.) nastala je s augmentativnim sufiksom *-ina baučina* f (18. v., Palikuća) »svilena buba«. Upor. još *bubač* m (Hrvatska) »žiška« i *buban* m (Hrvatska) »neki pasulj«.

Lit.: ARj 1, 211. 547. 732. 3, 563. 9, 610-1. *Elezović 2,* 65. 535. Hraste, *JF 14,* 63. *Pleteršnik* 1, 45. Budmani, *Rad* 65, 162. Tentor, *JF 5,* 203. Kušar, *Rad* 118, 15. 22. *Miklošič* 230. *SEW* 1, 78. 100-101. *Mladenov* 47. 410. *Gombocz-Melich* 1, 570. *Lokotsch* 1617. *GM* 146. 320. Korsch, *ASPh* 9, 661. *REW*[3] 932. 1200. 1202. *DEI* 421. 555. Schwyzer, *KZ* 63, 61. *Románsky* 96. Sturm, *ČSjfK 6,* 51.

bumbar m »Hummel« = *bumbar* (Kosmet; Bosna: *bumbar)* »1° kukac krupniji od dzundzara (v.), 2° u pekarnicama nešto kao krezie od jagnjeće utrobice (uveče se jede po mehanama kao meze uz rakiju«. Značenje pod 2° nije potvrđeno u drugim istočnim našim krajevima koji poznaju *meze* (v.). Izgleda da tom značenju odgovara tur. *bumbar* »kobasica« te ne ide ovamo. To je etimološki druga riječ. U ukr. *bombar* je »Maikäfer, hrušt«. U Istri *bumbarima* zovu Istroromâne, tj. romanske stanovnike Rovinja, Dinjana, Bala, Galežana, Pule i Šišana (ovaj naziv smatra

Meyer-Lübke romanskom kreacijom). Ovamo se može ubrojiti u metaforickom značenju *bumbarati = bumbarãti, -am* impf. (Kosmet) »govoriti besmislice, zundarati«. Podrijetlo je zacijelo onomatopejsko. U drugim ie. jezicima upotrebljava se udvojena onomatopejska osnova *bher-* za oznaku istog kukca; *m* je mogao nastati disimilacijom *r-r* > *m-r* iz takve reduplikacije u prijevoju *o,* ali je moguća, i izvedenica sa sufiksom *-ar* od internacionalne onomatopeje *bumb-* od koje je *bomba* f »upravo streljivo koje zuji«, gr. βόμβος »zujanje« itd.

Lit.: ARj l, 732. *Elezović* 1, 65. *WP 2,* 161. 5. *REW*[3] 1199. Ribarić, *SDZb 9, 6. Gombocz-Melich* 1, 570. *Škaljič** 154.

bumbir m (nar. pjesma) = *bumbar* (Della Bella) »placenta«. Daniele izvodi od tur. *bumbar* »kobasica«, što semantički ne zadovoljava, v. gore *bumbar.*

Lit.: ARj **l,** 732.

buna f (Vuk, 16. v.) »perturbatio« = *buna* (Vodice, Istra) »vika, buka«, postverbal od impf. *buniti, bunim* »tumultuar!« (16. v.), odatle radna imenica na *-džija* (v.) = *-telj: bundžija* (Vuk) = *bùnitelj.* Miklošič izvodi od istog glagola i *buntovnik* m, što nije ispravno (v.). Pridjev na *-ovit* (v.) *bunòvit* potvrđen u zagoneci nije ušao u književni jezik, nego *buntovan* (v.). Prefiksalne su složenice odatle: *uzbuna* f »allarme«, *pobuna* f od *uzbuniti, pobuniti (se), zabuna f* od *zabuniti (se).* Bug. *buna f* i *búnja* pokazuju hrv.-srp. značenje, dok sjeverni slavenski jezici ruski i ukrajinski imaju, samo glagole onomatopejskog značenja rus. *búnitb = bunétb, bunjú* »dröhnen, summen«, ukr. *buníty* »summen«. Prema tome hrv.-srp. i bugarski pokazuju razvitak od onomatopeje do leksikologijskog termina. Iz hrv.-srp. *buna* je ušla i u madžarska narječja.

Lit.: ARj ì, 733. 786. *Miklošič* 24. *Mladenov* 49. Loewenthal, *ASPh* 37, 388. *Vasmer* 144. Ribarić, *SDZb 9,* 136. *Gombocz--Melich* 1, 570.

bùnaca f (16. v., Dubrovnik) = *bunăca* (Rab, Božava) = *bonaca* (16. v., Šolta: *pala je bonaca* »more se smirilo«; *danăs nî bonaca* Hvar; Molat) »tišina morska«. Deminutiv na *-ica bonačica* (Istra). S talijanskim pridjevom *calmo: kalma bonaca* (Kućište) »ni ćuha vjetra«. Denominali: na *-ati bunàcati* (Perast) = *bunacãt, -ã,* (Božava) pored *bonacât;* s prefiksima o-, s-: *obunàcati, -àcã* (subjekt *more, vrijeme}* »stišati se«, *zbunacat* (Božava), *zbun očaje* (Kućište, Brač); *kalma* i *bunăca* čisti su italijanizmi, *kalma* je i gr. καϋμα, *bunăca* < mlet. *bonaza* = tosk. *bonaccia* (djelomična prevedenica u eufemističkom pravcu od gr. μαλακία, apstraktum na -ία od pridjeva μαλακός »weich, mollis«). Prevedenica je stvorena na taj način što je grčka riječ bila shvaćena kao izvedenica od lat. *malus* s pomoću sufiksa *-aceus.* Arb. *bonace.* Prefiks *o-* u *obunacati* zamjena je za tal. *a-* < lat. *ad-:* mlet. *abbonazar* = tosk. *abbonacciare.* V. *molajčina* i *malaksati.*

Lit.: ARj 1, 547. 735. 8, 487. Cronia, *W* 6. Kušar, *Rad* 118, 23. *REW*[3] 5254. *GM* 41. *DEI* 557.

bùnar, gen. *-ara* (17. v.) = *bunar,* gen. *-ara* m (Vuk) »u istočnim stranama sinonim za *zdenac* < *studenac* (v.) = *klàdenac* (v.)«, odatle pridjev na *-ski: bunarski (voda),* augmentativ na *-ina bunàrina* f, radna imenica na *-džija: bunardžija* m = *bunardžija* (Kosmet) »zanatlija koji kopa bunare«. Opći balkanski turcizam *(bunar* »izvor, studenac«): bug., .arb. *bunar.* Također toponim.

Lit.: ARj 1, 734. *Elezović* 1, 66. *GM* 53.

bunda f (Vuk, Vojvodina i Hrvatska) »vestis pellicea«. Nalazi se još u slovenskom, bugarskom, slovačkom, ukrajinskom i rumunjskom. Odatle izvedenica na *-aš* (v.): *bundas,* gen. *-asa* m »biljka epicometis (metafora)«, denominal *razbūndati, -ām* pf. (objekt *svatove,* nar. pjesma) »skinuti bundu«. Od madž. *bunda.* Upor. za kulturnu oblast madžarizma *bekeš* (v.).

Lit.: ARj 1, 735. 12, 493. *Gombocz-Melich* 1, 570.

bundeva f (Vuk, Reljković, Lazić, istočni štokavski krajevi Hrvatske, Bosna) »cucurbita pepo; sinonimi: *buča* (kajkavci, v.), misirača (v.), tikva (v.), duma (Belostenec)«. Odatle deminutiv na *-ica bimdevica* f, izvedenica na *-ara bundevara* f »gužvara s bundevom«, pridjev na *-ski bùndevskî.* Daničićevo izvođenje od tur. *müdever* »okrugao« ne odgovara ni fonetski ni semaziološki; radi se o kulturnoj riječi koja je morala već u jeziku odakle potječe imati hrv.-srp. značenje. Opominje na madž. *bundira* »becsi tök«, ali ta riječ nije u madžarskom dobro potvrđena.

Lit.: ARj 1, 735. 2, 884. *Gombocz-Melich* 1, 570. Šulek, *Im.* 37. 512.

bungasije f. pl. (Dalmacija, Podgora, Pavlinović) »gaće crne i tanke što su nosili stari primorci poput grčkih«. Riječ nije potvrđena

u drugim jezicima. Vjerojatno je riječ nastala od naziva materijala od kojeg su se gaće šile. Dočetak *-ija* govori za turski izvor upor. tur. *boğası* »Futterleinwand«. Daničićevo izvođenje iz gr. φουντωτον βραχίον »Plumphose« ne zadovoljava fonetski; *n* je umetnuto.

Lit.: ARj 1, 735. *Lokotsch* 324. *Mladenov* 36.

bùnina f (Vuk) »stercus, fimus, sinonim gnoj« izvedenica je dobivena s pomoću augmentativnog sufiksa *-ina* (v.), ali primitivům *buna* u ovom značenju nije nigdje potvrđen. Vjerojatno je da je tim sufiksom uklonjena homonimija s *buna* f »perturbatio«, koja je drugog etimologijskog postanja (v.). Od **buna* = **bunja* »gnoj« postoje još dvije izvedenice: na *-jak bunjāk,* gen. *-aka* m (Vuk) = na *-išt*e *b unis t e* n (Vuk, Crna Gora) = *bunjište* (Vuk, Kosmet) »sinonim: smetlište, gnojnik, ilmetum«. Postoji još u bug. *buníšte,* koje Mladenov izvodi od *Ƅunъ* »kupčina, rastiteljenost« i uporeduje s gr. βουνός (5. v. ρ. n. e.) »uzvisina«. Ovako Je i Miklošič mislio. Upor. i arb. *dzburie* f »Abfall von Spinnrocken, gnoj«. Riječ je ograničena na hrv.-srp., bug. i arb., ide dakle zajedno s *balega* (v.), *brabonjah* (v.); **buna* »gnoj« je prema Bernekeru tal. *buina* f < **bovīna* od pridjeva *bovīnus* od *bos* »vo«. To je vrlo vjerojatno, ali i Daničićevo izvođenje od novogr. βουνιά »kravlja balega« nije na odmet. Novogrčka je riječ možda balkanska uporednica za naše **buna/*bunja,* tako da se ne osnivaju na međusobnom posuđivanju nego predstavlja možda stariji (iliro--trački?) relikt.

Lit.: ARj 1, 736. 737. 738. *SEW* 101. *Miklošič* 24. *Mladenov* 50. Vasmer, *RSl* 3, 263. *REW*[3] 1247. *GM* 79. Bernard, *LB* 1, 98-101.

bunt m (Srbija, Nenadović) = *punt* (Lika) = *bûnta* f »1° sinonimi: *buna,* seditio« = *punta* f (kajkavci, Virje, ŽK) »kao 1°, 2° uznemirivanje lažnim vijestima« (Banja Luka). Od *bunt* izvedenice su na *-as* radne imenice *huntās* = na *-ovnik buntovnik* »homo seditiosus, rebel«, posljednje od pridjeva *buntovan.* Također bug. *bunt, buntar, buntarski.* Od *punta:* radna imenica na *-ar puntar* m (Vitezović, Lika, također slov.) prema *pûntarica* f (Lika), odatle apstraktum *puntarija* f (Lika, Virje, 16. v.), pridjev *puntarski* (Kuhačević) = *puntarstvo* (Belostenec) i denominali *puntanti, puntarim* (također slov.), *puntati* impf, *(s-* ŻK, *na-* Lika, Srbija), *napuntavati* iter. (Lika, Srbija); *bunt* pored *bont* nalazi se i u rumunjskom u značenju »Aufruhr«, odatle *huntas* »révoltant« i apstraktum *buntașie* (Sedmogradska). Oblik *bunt* izgleda da je kod nas i na Balkanu ruski germanizam: *buntovnik* upor. s rus. *buntovščik* m; *bunt* m i *punta* f su danas provincijalizmi prema općoj hrv.-srp. riječi *buna.* Oba oblika su od njem. *Bund* (možda i prema njem. *Bundschuh* kada se sredinom 15. v. ova obuća u seljačkim bunama upotrebljavala kao oznaka staleža i služila u borbama, tako da je već u njemačkom dobila značenje »Empörung«). Prijelaz *b* > *p* je pravilan u germanizmima, femininum i očuvano *b* u *bunt* je prema *buna.*

Lit.: ARj 1, 737. 7, 545. 12, 671. *Mažuranič* 1196. Fancev, *ASPh* 25, 386. *Mladenov* 50. *SEW* 1, 101. *Miklošič* 24. *Brükner* 49. *Tiktin* 242. *Vasmer* 144. *RSl* 6, 169. *Weigand-Hirt* \, 307.

bunja f (sjeverna Dalmacija, Mljet, Zoranić, Baraković) »1° rupa po kućnim zidovima za golubove, u zemlji za zvjerke, 2° kuća u poljima, u vertikalnom presjeku eliptična, kao presvođena (Rubić), 3° sirotinjski privremeni stan ili ostava, vješto složena od kamenja (N. Radojčić): *bugna* (Split, 1288), toranj uz benediktinski samostan (Split, 1268.); 4° toponim u sing, i pl. (Brač, Šolta)«. Deminutiv na -te > *-äc bunjac,* gen. *-njca* m (Vis) »kotac«, na *-ica bunjica.* U vezi s tal. *bugna* f »1° pietra sporgente, risalto nel muro, 2° paniere, 3° bugno m »košnica« (tako već Daničić), jfr. *bouniau* (Poligny) »habitation«, arb. *bun* m, *bune, buje* f »prenoćište« koje je u vezi s glagolom *buj* »stanujem«, možda pred-ie. podrijetla.

Lit.: ARj 1, 737-738. Skok, *NVj 29, 229.* Isti, *Slav.* 180., bilj. 28. *REW*[3] 1396. *FEW* 628. *ZRPh* 49, 87. *Lukaj* 1, 72. *GM* 51. *CD* 5, 103. 470. Gušić, *Mljet* 40. *DEI* 630. Radojčić, *GIID* 53, 268-270 (cf. *JF* 10, 258.)

Bunjevac, gen. *-evca* m (Vuk, Obradović) prema *Bunjevka* f = *Bunijevac* (Vuk, Hrvatska) »katolik, ikavac, Hrvat iz Bačke, stanovnik nekadašnjih županija *Bacs-Bodrog, Baranja«.* U pl. *Bunjevci,* gen. *-vāca* je toponim (Hrv. primorje, Hercegovina blizu Trebinja). Odatle pridjev *bunjevački* kao *slovenački* od *Slovenac, požarevački* od *Požarevac, zagrebački* od kajk. *zagrebec* = *Zagrepčanin,* itd. Augmentativ na *-ina: Bunjēvčina.* U madž. *bunyëvac* »1° katolički Hrvat ili Srbin u županijama Bacs-Bodrog, 2° srpski trgovac u Tiszamaroszögu«. *Bunjevci* sebe nazivaju oò*

kac, gen. *šokca* m prema *Šokica í.* Madžari ih nazivaju *Dalmát* »Dalmatinci«, a to je važno za etimologiju. Bilo ih je i u Lici (Pazarište) i Krbavi. U Peroju (Istra) *Bunjevac,* gen. *-êvca* je pejorativni naziv za Hrvate iz sela Slovinaca koji dođoše u Istru iz makarskog zaleđa. Odatle u Peroju pejorativni denominal *pobunjevčit se* »postati katolik«. Rašireno je dvojako tumačenje: 1° Vuk je izvodio od hercegovačke rijeke *Bune.* Daničić se protivio tom mišljenju zbog sufiksa *-evac* (bolje *-jevac),* što.je ispravno; 2° Daničić je pomišljao na lično ime *Bunj* od *Bunislav* ili *Bonifacije.* Od posljednjeg imena izvodio je ovu riječ već 1881. Martin Nedić. Skok pomišlja na rumunjsko ime *Bun* od *Bonus.* Od tog imena potječe zacijelo toponim *Bunić* blizu Gospića koji upućuje na velebitske Vlahe. Sufiks *-evac* upor. u *Prištevac* m, prema *Prīštevka* od *Priština* (v.).

Lit.: ARj 1, 738. *BI* 1, 119. *Gombocz-Melich* 1, 571. Skok, *Vojvodina* 1, sep. p. 4-5. Ribarić, *SDZb 9,* 136. Nedić, *Đakovo* 1881.

bûpa f (Vuk) »sinonim lupa«, postverbal od impf, *bufati, bupăm* (Vuk, Perast) = *hüpati* (Kosmet) »lupati« prema pf. *bufiti, -fm* (Vuk, Perast, Srbija, Kosmet u dječjem jeziku i *hupnuti, - m* »padajući lupiti o što«)- U Kosmetu postoji i *bûp* »glas za plašenje djece da ne padnu«, odakle se vidi da je glagol nastao iz dječje onomatopeje. Upor. i *pup* (Kosmet) »uzvik za iznenadni neočekivani pad«. Onomatopejsko se podrijetlo vidi i iz izmjenjivanja početnog sloga *bu-* 'i *bre-: brēpât, brêpam* impf, »lupati, tući« prema pf. *brêpit, -im* i *brêpnut, - m* (Kosmet). Upor. i onomatopeje *hubnuti* pf. i *lupati* (v.).

Lit.: ARj 1, 738. *Elezović* 1, 59. 66. 2, 149. Tomanović, *JF* 17, 201.

bura f sveslavenski naziv iz praslav. doba za »vihor, zao vjetar (prema definiciji u stcslav.)«, *r* je nastao iz *rj* (stcslav., slov., rus., ukr. *burja,* češ. *bouře,* polj. *burza).* U baltičkoj grupi postoji glagol koji objašnjava postanje značenja i samoglasa *u.* To je lot. *baumot* »mukati (subjekt *bik, volovi,* kad zemlju raskaplju)«. Slična značenja imaju i ostali ie. refleksi. Lot. glagol ističe se naročito onomatopejskim značenjem; *bura* je nazvana po karakterističnom hujanju. U jadranskoj zoni *bura* je dobila značenje određenog vjetra i strane svijeta: »1° sjeveroistočnjak, 2° sjever«. To se značenje poklapa s tal. *bora,* koja potječe od gr. *boreas.* Došlo je dakle do unakrštavanja talijanske i hrv.-srp. riječi, što se vidi i po tal. deminutivnom sufiksu *-in* u izvedenici *burin* (Hrvatsko primorje) »bura manje žestine«. Drugo je mišljenje da je *bura* sveslavenska posudenica iz gr. βορέας > mlet.-tršć. *bara.* Ovamo s ligurskim sufiksom *-osca buraška* f (17. v.) = *barátka* (M. Držić) < mlet. *borrasca, burrasca* > fr. *bourrasque* (1555). Odatle pridjev s dvostrukim sufiksom *-ыг + -j: bûrnji = saz bure* »1° što se odnosi na sjevero-istočni vjetar, 2° sa sjeveroistočne strane«. Drugi pridjev, na *-ъn: buran, burna* »tumultuoso« izgubio je semantičku vezu s imenicom i u značenju se poklapa više s glagolima tipa *burkati* (v.). Odatle su izvedenice na *-nica burnica f* »Sturmvogel« = na *-nik burnih* m (Vuk, Crna Gora) »isto«, na *-jača burnjača* »burnu ptica, lasta, cypselus opus« = na *-jak bürnjak* 1° (Vuk) »salamandra« i denominal *aburiți, -im* (Vuk, Kotor, Lika, Poljica) »okrenuti na buru«. Vokal *u* je nastao iz ie. diftonga. Ovamo možda i *burlać* (na *-ać* i sa *rn > rt)* »salamandra maculosa« koja se javlja po buri i kiši, upor. *daždevnjak.* Rum. *bură* f »1° nagla kiša, 2° magla« je samo po izgledu identično s *bura,* ne po značenju, jer *bura* ne donosi ni magle ni kiše nego snijeg i veliku studen. Stoga se zbog značenja ne može smatrati rumunjska riječ posudenicom iz južnoslavenskoga. Bolje je smatrati je postverbalom od *a abura, aburi* »isparivati«, odatle i drugi postverbal *abur,* riječi koje su identične s arb. *avull.*

Lit.: ARj 1, 182. 552. 738-42. 8, 487. *Pleteršnik 2,* 71. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID 6.* Hirtz, *Aves* 13. 34. Fink, *Imenik* 8. 24. *Miklósié* 24. Jagić, *ASPh* 8, 137. *SEW* 1, 103. *Trautmann* 28. *Bruckner* 50. *Mladenov* 50. *Vasmer* 151. *RSl 4,* 170. Charpentier, *IP* 29, 377-8. Lewy, *IF* 32, 159. Buga, *RFV* 67, 232. i sl. Meillet, *RSl Z,* 64-5. *GM* 42. Thurneysen, *Pestschrift Kühn* 80 — 2. *Boháča*[3] 127. 1042. *REW** 1219. *DEI* 561. 639.

buraca f (Hrvatska, Dalmacija, u nar. pjesmi *č* varira sa š) »kao čutura od kože« = *buraća* (Smokvica) »posuda napravljena od mijeha za vino, piće«. Od tal. *borraccia* (14. v.) »piccola botticella di legno che si porta a tracolla«, furi, *buracio,* deminutiv *buraciot, buriciot, buric, burigot.* Sufiks *-aca* je bez sumnje rom. *-aceusį-acea,* koji se slučajno slaže s našim augmentativorn. Glede osnove v. *bure.* Štrekelj ima još *kaburica = cuburizza* (bez naznake gdje se govori) »Holzgefäss mit Deckel (služi za nošenje juhe radnicima)«.

Lit.: ARj l, 739. Štrekelj, *ASPh 26,* 412. *REW** 1408. *DEI* 568.

burag, gen. *-aga* m (Vuk) »venter animalis, trbuh«. Odatle dénommai na *-iti proburáziti* pf. (Vuk, Pavlinović, srednja Dalmacija) »probosti kome trbuh«. Zamjenom početka *-ag* sufiksima *-ák* (?) *burak* m (genitiv nepoznat, Brusje, Hvar, stanovnici su Hvara dijelom došljaci iz Bosne iz 16. v.), sa sufiksom *-ać* (v.) *burać.* Razlika je u značenju *bûrak,* gen. *burga* m (Brusje) »vrsta platna«, koje je drugog etimologijskog (zasada nepoznatog) postanja. Postoji još hipokoristik *buro* m »burav čovjek« i pridjev na *-av bürav* (Vuk) »nizak, a trbušast« (sufiks *-av* kao u *kuljav).* Već je Daničić ovu riječ izvodio, od rum. *buric* »1° pupak, 2° (meglenski, sinegdoha) trbuh«, pridjev *buncos* (Dalametra) »cu burta, trbušat«. Početak *-ik,* koji ima specijalno značenje (šuma od izvjesnog stabalja, *borik* od *bor* itd.), zamijenila je naša jezična svijest sa *-ãg (prtljag), -ak, -ać.* Rum. *buric* pretpostavlja lat. *umbilicus* »pupak«. Riječ je leksički ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha.

Lit.: ARj l, 739. 742. 12, 202. Hraste, *JF* 6, 185. *REW** 9045. Skok, *ZRPh* 41, 147. *Puįcariu* 240. Bajraktarević, *PPP 6,* 280-281 (cf. *ZSPh* 14, 380). *Prati* 153.

Burak m, gen. *Burga,* toponim, dio Hvara, *Burgus* u Dubrovniku, danas *Prijeko,* čist italijanizam *Borgo* u Zadru, složeno sa *Erizzo* (imenom mletačkog providura) u *Borgo Erizzo* = hrv. *Arbanasi',* *burak* i *Burgus* pripadaju dalmato-romanskom jeziku, od kslat. *burgus* gr. < πύργος ili prema drugom, raširenijem, tumačenju od germ, *burgs* (got. *bourg,* nvnjem. *Burg).* Biz. πύργος nalazi se u stsrp. *pirg* »toranj, kula« = *pierg* (Vetranie, pseudojekavizam) = *pirak,* gen. *pirka* = *prg* (Vuk, nar. pjesma), na *-janin* stsrp. *pirъganь* »in turri habitans«. U Vukovoj nar. pjesmi još toponim *Piringrad.* Denominál *ispirgati, -am* pf. »sagraditi *pirge* = kule«. Toponim 1572. manastir *Pirbgb na rêkê Zletovštice.* Ovo je balkanski grecizam : bug. *pirg,* pl. *pirgove* »kula«, arb. *pirk -gu* »Turm, Haufe, Schober«, tur. *burgus* (odatle bug. toponim *Burgas),* cine, *pir^u* »tour, donjon«.

Lit.: ARj 3, 922. 9, 840. 862. 868. 11, 826. *Mladenov* 423. *GM* 338. Vasmer, *GL* 116. *Pascu* 2, 75., br. 1388. *REW** 140.7. *DEI* 565.

burázer m (Vuk, Bosna, Srbija) »brat«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *biirāder),* nalazi se još u arb. *burazér.* Govori se također u šatrovačkom (i u Zagrebu). Upor. za takve posudenice *amidža* (v.).

Lit.: ARj 1, 739. *GM* 54. Grünenthal, *ASPh* 42, 916.

burčan m (Belostenec) = *burstin* (Voltici, Stulić) = *burstin* »succinum, jantar, ćilibar«, od njem. *Bornstein* (13. i 16. v.) = *bomsten* (13. v.) — *Bernstein.*

Lit.: ARj l, 739. 742. *SEW í,* 102. *Weigand--Hin* 1, 208.

bùrdelj m (Srbija, bug. *bordelj, burdelj > bór dej, bur def)* »1 ° koliba, 2° toponim (okrug Krajinski)«. Nalazi se u tom značenju još u rum. *bordei,* madž. *bordély* (Sikulci i Čango--Madžari) i kod erdeljskih Sasa. Ne može se na prvi mah odrediti da je *burdelj* u tom značenju posuđeno od Rumunja ili obratno, da li su Srbi i Bugari posudili od Rumunja. Posljednje je vjerojatnije. Ako se uzme da je rum. *bordei* (prema pl.) identično sa *bordel* na Sardiniji i stfr. *bordel* (12. v.) »capanna«, posudenica od got. (ne franačkog) na Balkanu, a u bug. i srp. nema likvidne metateze, vjerojatnost je još veća, da je *burdelj* posudenica iz rumunjskoga; *bordel* (Zagreb, Karlovac) = *burde* (Božava) = *burdel,* gen. *-ela* (Rab) = *burdelj* (Belostenac) »lupanar« internacionalni je italijanizam, na *-nica burdeljnica* (Belostenec, Jambrešić). Ovamo ide još *burdil* m (Korčula) »mnoštvo, *bulikan,* gen. *-âna* (v.) (metafora od »rumore« > »gomila)«. Od tal. deminutiva na *-elio, bordello* (13. v.) od franačkoga *bord, sílat, bordum* »daska«. Denominai odatle na *-idiare* > tal. *-eggiare* > *-ižati burdižati, -ãm* impf. (18. v., Dalmacija, Molat, Dubrovnik, Cavtat) = *brdizati* »broditi suprot vjetra (kod Vodopića, *Tužna Jele* 251 : *na zapovijed kapetanovu brod uze tada jedriti na izvitak protiva vjetru)«.* Postverbal *bûrdig,* gen. *-ga* m (Molat) »put što se učini u jednom pravcu bordižajući«. Ovamo ide možda i *jabùrdisati, -šem* pf. »jurišati, natrčati na koga« (Ružičić nije naznačio gdje se govori), prema Budmaniju od tal. *abbordare* »udariti (subjekt *lađa}* jedno o drugo«. To bi bio jedini slučaj za grčko-slavenski sufiks *-isati* s talijanskom osnovom. Zbog toga je Budmanijeva hipoteza neizvjesna.

Lit.: ARj 1, 552. 739. 740. 4, 390. Cronia, *ID* 6. Můrko, *WuS 2,* 131-132. Kušar, *Rad* 118, 24. *DLR* 1, 618. *Densusianu* 1, 366. *Gombocz-Melich* 1, 479. *Mladenov* 41. *SbMNP* 18, 2, 9. *REW>* 1216. *DEI* 563.

burđus m (Dalmacija, Pavlinović) »promaja, vjetromet«. Daničić pomišlja na vezu s pomorskim terminom *burdižati,* što nikako ne ide; prije bi ovu riječ trebalo vezati s rumunjskim slavizmom *burduf, burduș* »Schlauch« < *produh* (v.)«.

Lit.: *ARj* 1, 740. Stocki, *ASPh* 35, 350.

burek m (općenito u Bosni i Hercegovini, Kosmet) pored *bîrek,* gen. *-ēka* (Kosmet) »pita s mesom ili sirom«. Odatle složenice *bùrek-plta í* (Banja Luka) istog značenja i *pûh-bùrek* »vrsta bureka« (također Bosna i Hercegovina). Opći balkanski turcizam *(börek):* bug. *bjurék,* cine. *burecă* f, ngr. μπουρέκι.

Lit. : *ARj* 12, 620. *ZbNŽ* 1,114. Skok, *Slávia* 15, 189., br. 92. *Mladenov* 55. *Pascu* 1, 472. *Elezovic* 1, 46. *GM* 378.

burgija f (Vuk, Crna Gora, Bosna) = *burgija* (Kosmet) = *burgija* (Donja Podravina) »sinonim: 1° svrdao (v.), svrdlić, Bohrer, 2" *(burćija* pored *burgija,* Smokvica, Korčula) dugački komad od željeza kojim se dubu rupe u kamenu da se postavi mina«. Odatle denominal *burgijati* impf. (Slavonija, Bosna) »bušiti burgijom«, u metaforickom značenju »buniti, podbadati« širi se i na zapad; odatle radna imenica na *-as burgijaš* m (Vuk) »bundžija«. Sufiks *-as* može biti zamijenjen sa *-ant: burgijant* m »mutikaša«. Deminutiv na *-ica: burgīca* f (Vuk) = *būrgīca* (Kosmet). Opći balkanski turcizam *(burgu/burgi* od osnove glagola *burmak* »okretati, šarafiti«, od koje i *burma* f v., sufiks je *-kï):* bug. *burgija,* arb. *burgi,* rum. *burghiu* u istom značenju.

Lit.: *ARj* ì, 740. *Elezović* 1, 66. *Mladenov* 50. *GM* 54. Hamm, *Rad* 275, 43. *Deny* § 868.

burić m (Cres) »prsluk«. Od tal. *buricco* = *buricco* »capotto di lana a peli lunghi«. Ide etimologijski zajedno sa *berita, baréta* (v.), *birra,* od *burras* = *birro* »di color rosiccio«, *birrica* < gr. πυρρός od πυρ »vatra«. Dočetak *-ič* mjesto *-ik* nastao je na Cresu analogijski prema mletačkom pisanju našeg sufiksa *-ič* = *ich.*

Lit. : Tentor, *JF* 5, 207. *DEI* 528. 566. 638.

bůrit[1], 3. 1. sg. *-i* impf, (subjekt *šunce, vatra, svjetlo),* primjer: *buri mi sunce, starem Márkid búri feral, pa ne moie vidit sardelu među Iekārdami,* Smokvica, Korčula) »udarati u oči«. Čini se da je početno *b-* iste prirode kao u *buliti* (v.), od krivo rastavljenog prefiksa *ob* + *uriti* < *ürere* ili je vlat. rekompozicija od kllat. *comburere* з nejasnim *b* kao u tal. *bruciare* < srlat. *brusare.* Trebalo bi još potvrda.

Lit.: *REW*[3] 9081. *Prati* 173. *DEI* 618.

buriti[2] **se,** *būrim* impf. (Vuk) »irasci«, *odbúriti' se, odbūrīm* pf. »odljutiti se«. Hrv.-srp. značenje ne nalazi se u drugim slavenskim jezicima, sve ako je *burjo, buriti* u konkretnom značenju »stürmen, toben«, izvedeno od *bura* (v.), rašireno u slavenskim jezicima. Hrv.-srp. značenje je psihološka metafora i ne može se odvojiti drugom etimologijom od ukr. *buryty* »wallen (von Blut)«. Odatle hipokoristik *buro* m (Vuk) = *búra* m (Vuk) »iracundus«. Budmani uporeduje *buriti se* u značenju »irasci« sa *durili se* impf. (Vuk) »sinonim: srditi se«. Od iste osnove je pridjev na *-ьn: duran, durna* = na *-ljiv dùrljiv* (18. v., Vuk) = s dva sufiksa *-ьn* i *-ovit durnòvit* (Vuk) = *drnovit* »aufbrausend«. Neobična zamjena *d za b* može se shvatiti ako je osnova bila onomatopeja. Upor. ipak *oduran* (v.). Ako je prvobitno značenje onomatopeje u *bura, buriti* bilo i »šuštanje«, onda se može shvatiti i značenje *buriti, -im* impf. (Vuk, Dubrovnik) *(po-, u-)* = *búrét, -îm* (Kosmet) *(po-se, u-se)* »sinonim: mokriti, pišati«; odatle postverbal *bur* m »pišanje« i izvedenica na *-ež búrež* m (Kosmet) »urina, mokraća« = na *-anjak,* gen. *-anjka. burănjak,* gen. *-anjka.* Odatle *burežnjak* m »noćni sud«; *buriti* i izvedenice u ovom posljednjem značenju imali bi se shvatiti kao eufemizmi.

Lit.: *ARj* 1, 738. 741. 742. 2, 895. 8, 576. *SEW* \, 103. *Vasmer* 147. *Elezović* 1, 66. 2, 377.

búrján m (Vuk, Braničevo, -Srbija) »sinonim: apta (v.); sambucus ebulus«. Također toponim. Nalazi se u svim slavenskim jezicima, osim u slovenskom i češkom. U Panoniji posudiše Madžari *burján* »Unkraut«, a u Daciji Rumunji *.buruiană* (femininum prema *iarbă* < *herbo)* »mauvaise herbe«, veoma raširen termin u rumunjskoj narodnoj botanici. U madžarskom je i prezime. Na Balkanu ta sveslavenska riječ nije bila posuđivana; izvor i ie. paralele nisu poznate. Upor. ipak isti sufiks u *bršljan* (v.). Bruckner i Vasmer izvode je od *buriti, burję* (v.) »durcheinander werfen« > »üppüg wachsen«, značenje koje nije ni u jednom slavenskom jeziku jasno potvrđeno. Mladenov vidi u búg. *búrján* = *búrén* ie.

korijen *bhu-* koji u prijevoju imamo u *bilje* (v.). To je samo kombinacija bez ie. ili slavenskih paralela.

Lit.: ARj 1, 741. *Miklósié* 24. *Bruckner* 50. *Vasmer* 151. *Mladenov* 50. Pujcariu, *DLR l,* 704. *Tiktin* 245. *Mihailā 72.*

burka f (Dubrovnik, samo u poslovici, gdje se rimuje sa *urķa)* »neka mala lađa«. Daničić uporeduje sa *burlot* u crnogorskoj narodnoj pjesmi < tal. *burlano, brulòtto* »čamac za zapaljivanje neprijateljske lađe« < fr. *brûlot,* izvedenica od *brûler* s pomoću sufiksa *-ot* = tal. *-otto* < vlat. *brūstulare.* Semantičke i morfološke veze nema. Bliže stoji tal. *burchio I burchia* < srlat. *burclus* »barca a fondo piatto« nepoznatog podrijetla. Unakrštanjem sa *barka* moglo je nastati u Dubrovniku *burka.*

Lit.: ARj 1, 741. *REW*[3] 202. *DEI* 616. 636. *Prati* 174. 184.

bûrkati, *-am* impf, *(uг-, uzburkano more* »uznemireno«) »sprudeln«, nalazi se još u slovenskom, ruskom, ukrajinskom i poljskom. Raširenje je osnove koja se nalazi u *bura* (v.), pomoću *-kāti* (v.), koji služi za tvorenje deminutivnih glagola, a služi i za pojačanje onomatopejske vrijednosti osnove. U prijevojnom štěpenu glasi *brkati* (v.), upor. bug. *moreto se barka* »pjeni se«. Ovamo ide i prilog *búrke* »mlazom«. Onomatopeja s raširenjem *k nalazi* se i u litavskom *burkuoti* »girren (o golubu)«. Onomatopeja je dakle ne samo praslavenska nego i baltoslavenska.

Lit.: ARj 1, 741. *Miklošič 24. SEW* 102. *Bruckner* 49. Šīrekelj, *ASPh* 28, 482. *Vasmer* 147.

burla f (Dubrovnik) »šala«, na *-ati burlati se* impf. (Dubrovnik, Potomje) = *burlati se* (Kućište, Brač) »šaliti se«. Od tal. *burla, burlare* »isto«, riječ koja se nalazi i u francuskom i u španjolskom, o,dakle je internacionalan pridjev (kao literarni termin) na germ, sufiks *-esco* < *-isk* > nvnjem. *-isch burlesco* > određeno *burleskni, burleska* »lakrdija«. U slovenskom je *-la* zamijenjeno domaćim sufiksom *-ka burka* f »Posse, Scherz«. Domaćeg onomatopejskog podrijetla je *burlati* »heulen«, *burlikanje* n »Art heulendes Weinen«, *burljati* »kollern«. Upor. i niže *burlav* i *burljati.*

Lit.: Budmani, *Rad* 65, 106. Štrekelj, *ASPh* 28, 482. 508. Perušek, *ASPh* 34, 38 -39. *REW*[3] 1411. 1418. *DEI* 638-639.

burlav (Vuk), pridjev na *-av,* »naduven u obrazu, sinonim: *podbul* ŽK, Lika K, v *buhav)«.* Po akcentu i značenju razlikuje se *burlav,* pridjev s istim sufiksom, »slabačak«, odatle denominal *bûrlaviti* impf, (o-) »slabiti«. Etimologijski su zacijelo isto. Postanje osnove *buri-* nepoznato. Daničićevo izvođenje od tur. refleksivnog glagola *burulmak* »previjati se« (od *burmak* »okretati«, v. *burma)* ne zadovoljava ni fonetski ni semantički. Od istog tur. refleksiva izvodi Daničić još .dva naša glagola: *bùmjati, -am* impf, (subjekt *brod, čeljade)* »vrsti se amo tamo«. Kako je ovo brodski termin prenesen i na čeljade, veća je prilika da ide zajedno s katalanskim *bornar* »sich umdrehen«, španj. *bornear* = fr. *bornoyer* (španj. *-ear* = fr. *-oyer* < vlat. *-idiare* < gr. -ιζειν) < **bornius.* Drugi je glagol koji Daničić izvodi od *burulmak* očita naša onomatopeja: *burlikati, burlīcēm* impf. (Vuk) »plakati ricuci«, koji sadrži *-ikati* kao *urlikali, urlīčēm* od *urlati* (v.). Suglasnik *b-* je možda prema *bukati, bucati.* Hrv.-srp. glagoli izvedeni od turskih osnova svršuju se redovno na *-isati* (v.).

Lit.: ARj ì, 741. 742. 8, 487. *REW*[S] 1221. Tomanović, *JF* 17, 201.

burljati impf. (Vuk) (subjekt *crijeva), uzbùrljati, -ām* = *uzburljăt, -am* pf. (Kosmet) »kad se u utrobi nešto uzmiješa«. Elezović uporeduje s posljednjim glagolom *uzdurljăt, -am* (Kosmet) »praviti vrevu, galamu, tutnju« (subjekt *djeca),* gdje *d* stoji mjesto *b* zbog unakrštavanja s turcizmom *uzdurlèisati se* (v.). Daničić izvodi od *bura* (v.), ali najvjerojatnije je da je *burljati* onomatopeja kao i *brljati* (v.).

Lit.: ARj 1, 741. *Elezović* 2, 383. Skok, *Slavia* 15, 188., n. 79.

burma f (Vuk) = *burma* (Kosmet) »1° gladak prsten, 2° odvoj u svrdlu, u puški, šaraf, 3° gdje voda savija«. Toponim: složenica *Karaburma* »crni prsten«, mjesto u Beogradu gdje su u tursko doba bila vješala. Odatle: indeklinabilni pridjev na *-li* (v.) *burmali* (Kosmet) u izrazu *bûrmali prsten;* imenica na *-lija burmal'ija* f (Kosmet, Vuk, nar. pjesma) »puške sve na jednu burmu zavíjené«; naša izvedenica na *-enjăk* (pridjevski sufiks *-en* poimeničen sa *-jak): burmenjāk, -aka* m (Lika) »mali svrdlić«. Možda je naša izvedenica na *-ák (v.) burmak* m (Kosmet) »kratak štap s gvozdenom budžom«. Denominali: *odburmati* pf. prema impf, *odburmávati, odbùr-*

māvām. Bez prefiksa *burmati* nije potvrđen. Opći balkanski turcizam *(burma,* isti korijen u *burgija,* v.): bug· *burma,* arb. *burme* »šaraf, Zündloch«.

Lit.: ARj 1, 742. 8, 576. 13, 493. *Elezović l,* 67. 2, 502. *GM* 55. *Mladenov* 50. *Lokotsch* 363.

Burmád m (14. v., prezime) = *Burmaz* (Novaković, ime muško). Odatle toponim u pl. kao naziv porodičnog naselja (Hercegovina, Stolac). Na *-ović Burmazović* (Srbija, prezime). Od arb. sintagme *burr* »muž« (u prasrodstvu s njem. *Bauer)* i *madh* »velik« (u prasrodstvu s gr. μέγας). Arbanaska dentálna aspirata *dh* koja ne postoji u hrv.-srp., supstituirana je jednom dentalnim okluzivom *d,* drugi put sa dentalnim spirantom. Nema potrebe izvoditi ovu riječ s Daničićem od tur. *burmaz* »nosat«.

Lit.: ARj l, 742.

bùrnut m (Della Bella) = (običnije s asimilacijom *b-n + b-m) burmut* (Vuk) = *bûrmut,* gen. *burmüta* (Kosmet) pored *burnut,* gen. *bumûta* i *bornut* »satrven duhan za šmrkanje«. Odatle izvedenica na *-ica burmutica* f (Vuk) »cistella tabaci« i radna imenica na *-džija* (v.) *burmudžija* m (Vuk) »koji prodaje burmut«. Opći balkanski turcizam (složenica od *burun* »nos« i *otu* »trava«, upor. *čibuK): búg. burnút* — *burmut* (odatle *burnutnicaj-mutica,* arb. *burnoť).*

Lit.: ARj 1, 742. *Elezović* 1, 55. 67. *GM* 55. *Mladenov* 50.

bursa f (Dubrovnik, Vuk) »cesa, kesa« = *bfsa* (Vodice), deminutiv *bršica* »vrst vrećice za drveni ugalj«. Sa tal. deminutivnim sufiksom *-ino bùrsîn,* gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) = *borsîn* (Boka) »tašna (u srpskim varošima)«. Od tal. *borsa,* od lat. *bursa* < gr. βύρσα (egejskog podrijetla) »odrta koža«. Odatle i internacionalna riječ *burza* < fr. *bourse.*

Lit.: ARj 1, 742. Ribarić, *SDZb 9,* 135. *REW** 1437. *DEI* 569. GM 46-47.

burlati, *-am* impf. (Slovinac, južna Dalmacija, subjekt *koza)* »1° bosti rogom«. Refl. *burlati se komu* (na moru, Mikalja, Stulić) »2° nauseare« teško je spojiti sa značenjem pod 1°. Štrekelj je doveo značanje 1° u vezu s furi, *sburtà* »spingere«, postverbal odatle *sburt,* na *-ata sburtade* f. Upor. tal. *urto* s neobjašnjenim *b,* zacijelo od nekog unakrštavanja. Prefiks furi., tal. *s-* < lat. *ex-*. Daničićevo tumačenje sa *boriati* (v.) »bolovati« možda zadovoljava značenje refleksīva.

Lit.: ARj 1, 742. *Pirana?* 950. Štrekelj, *ASPh* 28, 508.

burimdžuk m (Vuk) = *birindžik* pored *piríndžik* (Kosmet) »tanko bijelo svileno platno«. Odatle indeklinabimi pridjev na *-li: burundžukli košulja.* Opći balkanski turcizam *(büründük;* nije izvedenica od *burun* »nos«): bug. *burundžúk,* rum. *burungiuc.*

Lit.: ARj 1, 742. *Elezović* 1, 4. 2, 76. *Mladenov* 50. *Lokotsch* 367.

bus[1] m (16. v., Marulić, Vuk) = *busa f* (Srbija, Slavonija, 18. v.) »cespes«. Postoji u prerazličitim izvedenicama kao pridjev na *-av bûsav,* na *-ast busást,* na *-at búsat (busát čokot,* Daničić), na *-enit* (Vuk, od *busen,* v. niže) »cesposus«; kao imenica deminutiv na *-ъiго búsak,* gen. *-ska* (17. v., Gundulić), na *-ika* za biljke *busika* f »aira«, na *-ina busina* f (biljka), odatle na *-ьс businac,* gen. *-nca* m (biljka), na *-injak businjak* m (biljka). Izvedenica na *-en* ima isto opće značenje kao primitivům: *busen* m (Vuk), odatle na *-ica busènica* (također bug.), na *-jača busenjača* f »biljka polygala major«, kolektivum na *-je bûsje* n (Vuk, 17. v.). Prenosi se od biljaka na gljive u izvedenici na *-aia: busača* f »neka gljiva kojih raste više zajedno kao bus«. Denominali na *-ati: busati* impf. (Vuk) »fruticare«, *ubusât, ubûsam* (Kosmet) pf. »kad žito uhvati vlagu pa proklija, napravi se kao busen«. Ovaj glagol upotrebljava se u Kosmetu u značenju »mučiti se, zamarati se ni za što«: *busát se, busam* impf., *zabusăt, -ūsam* pf. (Kosmet) »zaglibiti se, zavući«. Taj semantički razvitak nije jasan. Upor. još *nabusati se, nàbusãm* impf, »nalupati se« u bokeljskoj poslovici: *ko se motikom ne năbuşă, taj se kruha ne nākuša.* Pf. *bûsnuti.* U Istri (Vodice) *busati se = tttabusati se* (slogovi *trta-* nejasni) »tući se rogovima, kako se bore ovnovi, kad se zatrkivaju jedan na drugoga«. Izgleda da se tu radi o homonimnoj onomatopeii koja ne stoji ni u kakvoj vezi s *bus* »cespes«. Dalje: *razbùsati se, -am* pf. (Stulić) prema impf, *razbusivati se* »naglo se iz busije razviti«; pridjev *razbusav* isto tako ne ide ovamo, već stoji u vezi s turcizmom *busija* (v.). U denominalu na *-iti bušiti* (Marulić) »fruticaree, odatle *năbuşiţi, năbuşim* pf. (objekt *gubičine,* Lika) prema impf, *nabu-*

šivati (Vuk), odatle *năbuşit* (Vuk) »opor, oporan, ljutit« možda je metaforički uporedena Ijutina s busenom. Razumljiva je metafora *razbusiti šator* (Krnarutić). Od pridjeva *busat* • denominal je *abusatiti, -lm* pf. »orunjaviti po životu (subjekt *čeljade)«* u metaforički razumljivu značenju. U toponomastici *bus* je zastupljen samo u izvedenicama *Busovača* (Bosna) i *Bùsovnik* (brdo, Crna Gora).

Riječ *bus* se nalazi još u bugarskom, odatle bug. kol. *busje* i izvedenice *buser* i *bustur* s nejasnim sufiksima. S bug. *buser* može se uporedivati *busârnicaî*»koliba busenjem pokrivena; figurativno: sirotinjska kuća, ciganska koliba« i toponim *Busar* (Srbija). Što se tiče postanja, nema jedinstvenog utvrđenog mišljenja. Miklošič ispravno razlikuje *bus* »Buchs« od *bus* i *busen* »cespes«, ali ne daje etimologijskog • objašnjena za značenje »cespes«. Daničić izvodi od korijena *bhū-,* od čega je *bilje* (v.) kao arm. *bois,* gr. φυτόν. Bernekeru je ova • etimologija »einleuchtend«, ali pomišlja i na tal. *bosco* »Busch, Strauch«, u kojoj je *-co* osjećan kao naš sufiks, odbačen i rekonstruiran primitivům *bus.* Pri tom ne vodi računa o izvedenici *busen.* Mladenov ispoređuje *bus* s tal. *busso, bosco* i njem. *Busch.* Kako je *bus* potvrđen samo u hrv.-srp. i bugarskom, može biti i relikt iz iliro-tračkog supstrata.

Lit.: ARj 1, 743. 744. 745. 7, 219. 8, 487. 13, 493. *Mladenov* 50. *Miklošič 25. SEW* 103. *Elezović* 1, 67. 68. 185. 2, 377. Ribarić, *SDZb 9,* 136. *GM* 56. *DEI* 571. 642.

bus[2] m (Vuk, Dubrovnik, 16. v., Hektorović, Zoranie, Kavanjin, Vodice, Božava) = -*busa* f (Prčanj) = *buks* m (Zagreb, prema njem.) = **bukso* m (Vetranie, prema gen. *buksa,* prema lat. *buxuš)* »šimšir (v.), Buchsbaum«. Izvedenica na *-alica büsalica* f (Vodice) »frula izrađena od busa, šimšira«, deminutiv лa *-ič — ić buslč,* na *-ište* = lat. *-etum büstšte* »buxetum«. Od tal. *bosso* »isto«, od lát. *buxus* < gr. πυξός.

Lit.: ARj 1, 727. 745. 793. Rešetar, *Štok.* 229. Cronia, *ID 6. REW*[3] 1430. *DEI* 571.

-bus[3] moderan sufiks za oznaku novokonstruiranih većih kola na benzinski ili električni pogon, nastao od *omnibus* (dat. pl. od *omnis)* »sav«, upravo »vozilo koje služi svima«, nastao •od latinskog nastavka za dativ i ablativ. Prema tom čisto latinskom modernom nazivu nastade od *auto-* (kratica od *automobil* < fr. *voiture automobile* (1875) *autobus, trolejbus,* u Rimu od *fib* (lat. *filum) filobus* (1936). Interesantan primjer za nastajanje sufiksa.

Lit.: Prati 78. 589. 700. 434. *Dauzāt* 61. *Vujaklija* 975. *DEI* 640.

Busadosa (14. v.) prezime od arb. sintagme *bythë* »stražnjica« + *dose* »svinja«. Upor. za takvu tvorbu kordunsko prezime *Kurepa* kod banijskih Srba i u Sandžaku od rum. sintagme *cur* < lat. *cülus* + *iapă,* gen. *epei* »kobila« < lat. *equa).*

Lit.: ARj 1, 744. 5, 811.

busati[1], *busam* impf, i refl. *busati se* (16. v., Hektorović, Vuk) »udarati, biti, tući, lupati« prema pf. *bûsnuti* (Vuk) »(metafora) naglo doći«. Pridjev na *-av busav (vîtar, Dalmacija),* poimeničan na *-ica busavica* (Dalmacija, Pavlinović), na *-it năbuşit* (Vuk), na *-ovan büsõvan,* na *-ovit busnòvit* (sva tri pridjeva u značenju »iratus«; upor. i što se veli pod *bus* »cespes« za *năbuşit).* Daničić dopušta mogućnost postanja od tal. *bussare* koji ima slično značenje »1° battere, picchiare, 2° muoversi«. Možda je vjerojatnije da je u vezi s rum. prilogom *busnă, busta* (Moldavija) u izrazu *a da busnă în casă* »banuti, bûsnuti«. Prije će biti da se radi o onomatopeji u sva tri jezika. Upor. i *busati*.*

Lit.: ARj 1, 744. *Tiktin* 1, 246. *REW** 6837. *DEI* 642.

busati[2], *-am* impf. (Budva) »(ribarski termin) plašiti ribu bacanjem kamenja u ono mjesto gdje je ardura (v.) planula«. Apstraktum *busanje* n (Budva) »plašenje ribe«. Pf. *busnüt* (Božava) prema impf, *bušivat.* Od tal. *bussare* »muoversi«; upor. *bucati; busati se u prsa* »udarati se« drugog je podrijetla, tj. od tal. *bussare* »picchiare, battere« (upor. i *busati*[1]).

Lit.: ARj 1, 744. Cronia, *ID 6. DEI* 642.

busija f (Vuk, 16. v.) = *pusija* (Bosna) -— *pusija* (Kosmet) »sinonim zasjeda«. S istoka došla je riječ dosta rano i na *zapad* gdje je znaju Baraković i kajkavski leksikografi. Kavanjin ima *bus,* a taj oblik nije potvrđen u narodu. Berneker i Meyer poznaju i slov. *busija* kao staru riječ, kamo je došla preko hrvatsko-kajkavskoga. Izvan hrv.-srp. u balkanskim jezicima ovaj turcizam *(pusu:* nastavak *-ul-i* > *-ija* kao u *japija, jazija, kapija, komšija)* iz oblasti vojništva raširen je sa *p* mjesto *b:* bug. *pusija,* arb. *pusi* f, cine. *pušie.* Razlog za promjenu *ρ* > *b* nije poznat. Od turskih jezika poznaje *b* džagatajsko *bosu* =

tur. *pusu.* Možda se radi o starijem turcizmu koji nije ušao u hiv.-srp. iz osmanlijskog nego možda iz kumanskog (pečeneškog).

Lit.: ARj 1, 744. *SEW* 1, 104. *Miklósié* 25. *Elezović 2,* 150. *Mladenov* 536. *Pascu 2,* 158., br. 878. *Deny* § 869. *GM* 359. *Matzenauer, LF 7,* 18. Korsch, *ASPh 9,* 663.

busloman τη (Krnarutić, Kavanjin) = *buslomanin* (Mrnavić, sa *-in* kao u *Srbin)* = *busromanm* (15. v., *Mon. șerb.)* = *busormanin* (Kavanjin) = *busulman* (Zanotti) = *busurmanin* (Rapić), dolazi iz perzijskog plurala *musliman* = pučki tur. *müsürman,* a ovo iz ar. *muslim* »onaj tko se predaje božjoj volji«. Promjena *m* > *b* odgovara sjevernoturskom izgovoru. Odatle i rum. *busurman,* madž. *böszörmény* istog značenja, a odatle opet naši pridjevi 16. i 17. vijeka *besermenijski, bestermanijski* i *bestrimanski* pored *buslomanski* (16. i 17. v.); í je umetnut u grupu *sr* (upor. *oštar,* v.). Danas se ti nazivi više ne upotrebljavaju, nego *musliman* (Bosna) ili *musloman* prema perzijskom pluralu.

Lit.: ARj 1, 239. 252. 253. 746. *Tiktin* 246. *Vasmer* 153. *Gombocz-Melich-* 1, 530.

busovat, *-ujem* impf, (istarska nar. pjesma) »javljati, prokazivati«. Radna imenica na *-ovié busovič* (izolirana tvorba; 13. v., zakon vinodolski, tu se pominje uz *grašćika* i *satnika;* statut vrbnički) »telai, zdur (Dubrovnik), riparius«. Svakako je naša izvedenica na *-ovati* kao denominal, možda od istrom, *bus* (Rovinj) < lat. *vox,* gen. *-cis, bous* (Milje), mlet. *boza,* u krč.-rom. *baud.* Daničićev prijedlog, da je od tal. *baciare* »vikati, objavljivati, razglašivati«, ne objašnjava ništa, kad tog talijanskog glagola nema. Ima *bocciare* u sasvim različitom značenju.

Lit.: ARj 1, 746. *Mažuranić,* 110. *DEI.* 548. *Banali l,* 254. 2, 173. 334. 381. 385.

bust m (16. v., Marulio) »prsa od haljine«. Od tal. *busto* »tronco di corpo umano«, od lat. part. perf. *combustus* od *comburere* »spaliti« »lik preminuloga na grobu«, dobiveno odbacivanjem prefiksa *com-*. Odatle prema francuskom izgovoru *bista* = *bista f* (kao internacionalna riječ < fr. *buste).* Na tal. deminutivni sufiks *-ino bùstîn,* gen. *-ina* (Dubrovnik, Cavtat) = *bušttn,* gen. *-ina* (Korčula) »pršnjak«.

Lit.: ARj 1, 746. *REW*[3] 1422. *DEI* 643.

bûsula f (17. v., Dubrovnik) = (sa zamjenom sufiksa *-ula* našim *-alo) busalo* n (16. i 17. v., Vetranie, I. Držić) = (s izgovorom *z* mjesto *s,* upor. *bazen* za fr. *bassin* u hrv. gradovima) *buzola* »(pomorski termin, nadomješten neologizmom) sjevernica«. Od gr. akuz. πύξις, -ιδα > kslat. *buzida* (za *d* > *l'* upor. *amylum* < tal. *amido)* > tal. *bùssola.* V. *puška.* Internacionalni italijanizam.

Lit.: ARj 1, 744. Cronia, *ID 6. DEI 642.*

buša f (Hrvatska) »l ° krava kratka a debela, 2° ime volu Gacke)« = *buša* (ŽK) »kratak malen loš vo«. Također slov. *buša* »eine Art kleiner Kühe«, odatle slov. *bušák* za vola i augmentativ *búšina.* Izvedenice: na *-ak* (v.) *búsak,* gen. *-âka* (Vuk) »vo omalen i čvrst* i na *-inja* (v.) *bušakinja f* »krava malene pasmine«. Ovamo ide možda i *bušat* m (Vuk, narodna pjesma, u opoziciji s *dorin)* »ime konju«. Upor. rum. *bou bucıan* »Abart des moldavischen. Rindes«, pridjev *bucịit* »vollgestopft«. Hrv.-srp. naziv potječe od madž. *busa* »untersetzt, dick, zdepast, zbijen«. Od te madžarske riječi izvodi Daničić i *buša* f, pl. *buše* (Vuk) = izvedenica na *-ar bušar* m (Slavonija) »preobučena momčad pred bijele poklade«.

Lit.: ARj l, 746. *Gombocz-Melich* 1, 579. Maretić, *Gr. 266. Pleteršnik* 1, 72.

busati, *-am* impf. (Istra) = *basovati, -ujem* (Hrv. primorje) »sinonimi: ljubiti, cjelivati« prema pf. *bušnuti* (Hrv. Primorje, Krasica) = *bušnut* (otok Cres) = *bušnuti* (Mikalja^ Stulli) »poljubiti«; *obuševati, -ujem* (Istra, nar. pjesma) »naokolo izljubiti«. Odatle: imenica na *-ьc bušac,* gen. *busca* m (Istra) »»osculum«. Iz čakavskoga je istromurunjski (Cici) *bušni* istog značenja. Možda posuđenica iz furl. *bussa.* Budući da se osnova nalazi i u njem. *bussen,* ar. *bus,* može biti i naša onomatopeja. Upor. i alb. *buze.*

Lit.: ARj 1, 747. 748. Tentor, JF 5, 203. *Lokotsch* 368. *GM* 57. *REW** 1419.

bušiti, *bušim* impf. (Vuk, štokavski) »terebrare; sinonim: šupljiti«. Nije potvrđeno u starijih zapadnih književnika. Akcentom se razlikuje od onomatopeje *bušiti* (v.). Može dobiti prefikse *iz-, na-, pro-*. Od *probušiti?* koje se nalazi i u bug., je rum. *a prăbuși* »versenken« s promijenjenim značenjem. Slov. *prebušiti.* Ne postoji u sjevernim slavenskim jezicima. Od iste je osnove pridjev na *-ьn búSan, bušna* (Srbija) »probušen« i hipokoristička radna imenica na *-ko* (upor. *Miško·* od *Miho, Mihael) búško* m »burgijaš (v.)«. Imenice: na *-otina* (v.) *bušotina f* »jama na

daski ili drvetu« (Vuk), na *-ljika bušljika* f »porus«, odatle pridjev na *-av bušljikav.* Sufiks *-ljikav* i *-ljika* nastao je analogickí prema *šupljikav* od *šupalj.* Ovamo možda i na *-ica: bušlca* f (Kosmet) »čioda« kao i deminutivni glagol *buškarati.* Daničić izvodi od *búhati* (v.) »pulsare«. Ali nije jasan semantički razvitak.

Lit.: ARj 1, 746. 747. 748. 7, 220. *Tiktin* 1231. *Elezović* 1, 69.

huškati, *-am* impf. (Perast). Od tal. *buscare* »procacciarsi, rubare« < španj. *buscar* »cercare«.

Lit.: DEI 640-1. *Brajković,* 17.

buštrić m (16 v., Vetranović). Značenje »laživac« daje Daničić s upitnikom. On ga izvodi od tal. *bugiardo* < sjev.-tal. *bugiadro (-adro* < lat. *-ator,* srlat. *bausiator),* u Kalabriji *vusciaru.*

Lit.: ARj 1, 748. *DEI* 630. *StPH 1,* 417. Djamić, *Grada* 18, 173 — 89.

but, gen. *buta-m* (Vuk, nar. pjesma, štokavski) »sinonim: stegno (v.)«. Odatle: deminutiv na *-ič butii* m (Vuk) = na *-ica bulica* f »makova glava« i na *-bk bütak,* gen. *-âka* m (Kosmet) = *bütka* f (Kosmet) »batak od životinje«; sufiks *-ák* je došao od *batak,* v.; to je unakrštavanje dviju riječi slična značenja. Opći balkanski turcizam *(but)* iz oblasti naziva tijela (upor. *bubreg):* bug., arb., rum. *but,* ngr. μπούτι »cuisse de boeuf«.

Lit.: ARj 1, 748. *SEW* 1, 104. *Lokotsch* 372. *GM* 56. *Elezović* 1, 68. Korsch, *ASPh* 9, 493. Iljinski, *IzvORJAS* 23, *2,* 180-245.

bùtarag, gen. *-arga* (Bijela, Zore) = *butãrga* f (Budva, Dobrota, Molat) = *putarga* (Ulcinj, arb.) »ikra«; *riba bùtargana* »ikraš«. Od tal. *bottarga* (15. v.), od srlat. *butarìgus* (1320. u Veneciji), od ar. sing, *butārth,* pl. *batrah* »isto«.

Lit.: Zore, *Palj.* 205. *REW*[3] 6705. *Lokotsch* 274. *DEI* 575.

bùtiga f (Perast, 17. v., Cavtat, Zore) = *bùtiga* (Dubrovnik) = *butîga* (Rab, Kućište) = *butīga* (Božava) »(trgovački termin) dućan, stačun, štacun (ŽK)«. Radna imenica na *-ir* < mlet. *-er* '< lat. *-arius butigîr,* gen. *-īrā* (Rab, Božava) »dućandžija, štacunár (ŽK)«. Od tal. *bottega,* mlet., tršć. *botegher,* od gr. αποθήκη od άποτίθημι »postavljam«. U slov. također *betéiga* (Notranjsko), *beție ga* (Režija), *butocha, betegár = bedgar, botegar* < furl, *butegar* pored *botegher.* Ista grčka riječ služi kao farmaceutski termin *apoteka f* (danas i neologizmi *ljekarna, ljekarnica), apotekar,* gen. *-ara, apotekarovj-ev, apotekarski, apotekarija* = (hrv.-kajk. sa *o > a,* asimilacija nenaglašenih samoglasnika) *apatéka* (Vuk, Belostenec, Jambrešić s istim izvedenicama) = (s aferezom α- kao u grecizmima) *pateka* (Lika), *patekar* (Belostenec), *patekarija* (Belostenec) = (zatvoreno *e > i) patika* (ŽK), *patikär* (ŽK), *patikarija* (Jambrešić) iz madž. *patika* »farmacija«.

Lit.: ARj l, 94. 97. 749. 9, 699. 700. Kušar, *Rad* 118, 21. Budmani, *Rad* 65, 165. Šturm, *ČSjfK 6,* 58. 72. Štrekelj, *DAW* 50, 46. Zore, *Rad* 108, 216. *REW** 531. *DEI* 249.

bütorica f (Rijeka, Hrv. primorje, Cres» ŽK) »maleno breme drva kao najniža jedinica kod kupovanja«, deminutiv na *-ica* od *butura f* (Belostenec) »breme«. Od madž. *bútor* »sarcina«. Femininum je kao u drugim riječima iz madžarskoga, upor. *bitanga* (v.). Ova madžarska riječ nalazi se i u slovenskom., te ukrajinskom. Nikakve veze s tom riječi nema. *bùturnica f* »zatvor« koja, kao *pars pro toto,* stoji u vezi s rum. *butur e* m »Baumstumpf», *buturugă* f (Muntenija) = *butuc* m = *buștean* m »Klotz«, *butoară* f »šuplje drvo«; *buturnica znači* naime mjesto gdje su zatvorenicima stavljali noge medu klade; *bütur* pored *bútor* m. (Kosmet) »sinonimi: đavo, bijeda, andrak» neka bolest« možda stoje također u kakvoj vezi s rumunjskom riječi. Za sada se ta veza ne može objasniti.

Lit.: ARj 1, 749. 750. *MiЬIoШ* 25. *SEW* 1, 104. *Gombocz-Melich* 1, 583. Tentor, *JF* 5, 203. *Elezović* 1, 68. *Tiktin* 247. Perašek, *ASPh* 34, 39-41.

bùtruga f (Pijavičino, Pelješac, Zore, južna Dalmacija /?/) = *butrüga* (Smokvice, Korčula) »1° plosnati sud od vina, 2° mala bačvica za nošenje pića na polje (domaći produkat; *bréma, bremica* u Šibeniku)«. Ovamo· možda sa *ъ, ь > a: batàluga* (Konavlje) »bačvica za vodu«. Upor. stcslav. *Ъыагь; r* može biti i umetnuti suglasnik poslije *t* kao u *vltrice, prosinca* (ŽK), *Spalatro* itd., *-uga* je augmentativni sufiks. Upor. *botac.* Od tal. *botte* < lat. *buttis* (564). Upor. aro. *butē* i *puta* (v.), također bizantinsko. Odatle i germanske posuđenice, lat. *futtis* etruščanskog podrijetla.

Lit.: Zore, *Palj.* 216. *GM* 56-57. *DEI* 576.

butum = *butun* (glede dočetnog *-m* upór. *bedem,* v.), indeklinabilni pridjev (upor. *butun dtmjaluk,* Banja Luka, »cio, sav svijet«), odatle u Bosni i *butumtte (<* tur. *butun* + tur. post--pozicija *-iie* »sa«) »sve zajedno, sve skupa«. Jedanput u pisca Crnogorca s našim dodatkom *-om* kao prilog, *butumom* »posve« = *bütün* (Kosmet) »sve«. Nalazi se još u arb. *bütün kao* prilog. Turcizam *bütün, istog* značenja, izvedenica je od *bütmek* (istočnoturski) = *bitmek* (osmanlijski) »dovršiti« s pomoću sufiksa -m/ *-uni-un* kao u *yog-un* (odatle naš pridjev *jogunost,* v.), *tüt-ün* »dim, duhan« (odatle bug. i mak. *futuri).*

Lit.: ARj 1, 749. *Elezović* 1, 48. 2, 500 *GM* 58. *Deny* § 345, 348. *Školjić* 1, 123-4.

buza[1] f (Kosmet) »grotlo na kotlu (kalajdžij-«И izraz)«. To je provincijska posuđenica iz arbanaskog, potvrđena kod nas samo u zanatskom govoru Kosmeta, ali se uza sve to može označiti kao balkanska riječ ilirotračkog podrijetla jer se nalazi i u búg. *búza* »Wange«, rum. *buză í* »Rand eines Gerasses«, *buză fosei* »Schneide« i cine. *budză.* Riječ je srodna s lit. *burnà* »usta« (Joki). Prema Bariću arb. *buze* nastalo je iz deminutiva *burë-ze* »ustašca«. Glede sufiksa *-zë* upor. *dreteza* (v.) i antroponime *Ivezić, Nikezić.*

Lit.: Elezović 1, 64. *GM* 57. *Mladenov* 48. Wędkiewicz, *MRIW* 1, 262-91, 403-4. Jokl, *Stud.* 11. *Tiktin* 248. Baric, *JF* 3, 203.

buza* f (Vuk, Bosna, Srbija, Slavonija) = *boza f* (Bosna) = *boza,* gen. *boze* (Kosmet) »piće od žita (npr. prosa) i vode«. Odatle *buzadžija* m »koji pravi i prodaje buzu« i *bozadžinica f* (Kosmet) »mjesto gdje se pravi i prodaje buza«; odatle i muslimansko prezime u Bosni *Buzadžić.* Evropski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *buza* > tur. *buza / boza* »eine Art Hirsenbier«, proširen i na Balkanu: bug. *buza/boza,* rum. *boza.* U šatrovačkom (boškačkom) jeziku (= argot) Kosmeta znači i »rđav, loš« *(boza rabota* »rđav rad«).

Lit.: ARj 1, 750. *SEW* 1, 104. *Elezović l,* 53. 472. *Mladenov* 39. 48. *GM* 43. *Lokotsch* 376. *Škaljić* 1, 115.

buzđo, gen. *-da* m (Cres, Budva, Molat) = *Mzdo* (16. v., M. Držić, Dubrovnik) *buzdo* (Brusje, Hvar) »glupan, zvekan, čeljade kratkoumno i neobrtno«. Denominai na *-iti buzditi (što buzdiš,* Budva) »buljiti, budalasto, bez razmišljanja gledati«. U mletačkom govoru Cresa također *busdo.* Upor. dubrovačko prezime *Bosdari* < *Božidar* sa tal. *-i* kao *Budmani, Liepopili.* Kako u Istri *Zvane* < *mlet. Zuan* < *Johannes* znači i »glupan«, možda je i ovdje *buzdo* nastalo od *Božidar* i kod Talijana postalo od ličnog imena pejorativ. Ako se usporedi s *buzdo* istarsko prezime *Buzdan* (Lanišće i drugdje), *Buzdan* (Piran, Portorož), *Bosdachin, Bosdakin, Bozdakin, Buzdakin* (Umag, Kaštel), moglo bi se misliti i na izvedenicu od *vox de cani.*

Lit.: Cadastre, Suppi, s.v. Ribarić, *SDZb* 9, 136. *DEI* 640. Štrekelj, *ASPh 26,* 422. Zore, *Tud. 5.* Hraste, *JF 6,* 211.

buzdòhãn m (Vuk, Baraković, Gundulić) = (običnije danas sa *h > v) buzdovan,* gen. *-dna* (Vuk) = *buzdovan* (Kosmet) pored *buzduvan* = (bez *v) buzdoan* = *buzduhan* (Kavanjin) = *buzduvan* (Kanižlić) »sinonimi: bat (v.), topuz (v.)«. Opći balkanski turcizam iz oblas_ti vojništva *(bozdoğan,* složenica od *bös/bot* »leer, wüst, zerstört« i *tok/tog* »erzeugen«, dakle »ono što stvara pustoš«, »Streitkolben«): bug. *buzdogán,* rum. *buzdugan* (također rumunjsko prezime), arb. *poštovan* (glede *b > p* upor. *busija* i hrv.-srp. *pust').* Mjesto tur. *ğ* (γ) nalazi se *h > v* samo u hrv.-srp. i u arbanaskom.

Lit.: ARj í, 750. *SEW* 1, 105. *Mladenov* 39. 48. *Elezović* 1, 64. *Lokotsch* 333. *Vasmer* 137. *DEI* 571.

buzduk, gen. *buzdüka* m (Kosmet) »čeljade koje dobro jede, a nerado radi«, odatle augmentativ na *-ina* (v.) *buzdučina* m (Kosmet). Nigdje drugdje nije potvrđen taj turcizam (upor. *buzduk kavmi* kod Evlije Čelebije kao ime naroda).

Lit.: Elezović 1, 64.

Buzet m, toponim, mjesto u Istri; *u* je nastao odsonantnog/Sfeei *(l215,mejuBlzetom* i *Kaštelom* u *Istarskom razvodu), a e iz* palatalnog nazala kao u *Poreč.* Pridjev (ktetik) na *-bsk buzetski* = *komun blzecki,* odatle etnik na *-janin Blzešćani* (16. v., upor. ženski etnik od *'Boljun Boljumćicd)* pored *Buzećanin.* Predslavenski (rimski) je oblik *Piquentum* > danas tál. unakrštenjem sa *pinguis Pinguente* (tako već 1102). Odatle disimilacijom *n-n* > *l-ŋ* i zamjenom *gu* > *z* kao u furlanskom hrvatski oblik. Početak *-entum* veli da je toponim iz predrimskog vremena. Glede *pl* > *Ы* upor. *Bovec* < *Bļc* < tal. *Plezzo,* njem. *Flitsch.*

Lit.: ARj 1, 751. Skok, *NVj* 23, 341. *AČ* 4. *Šurmin* 10. ss. *CD 2, 6.* Skok, *IG* 3, 16-19.

buža f (16. v., Dubrovnik, M. Držić, Mljet) = *búza* (Korčula, Sutomore, Potomje) = *buza* (Molat) = *budža* (Bosna) = (metateza) *džuba* (Hercegovina) »rupa, luknja«. Talijanski deminutiv na *-etta* < vlat. *-ina bužeta* f (Dubrovnik, Cavtat) »luknjica, zapučak«. Denominal: *buzați* impf. (Molat) *(pro-), probužati* (Zore, Mljet) »bušiti«. Od mlet. *buso, busar* = tosk. *bugio,* istrom, *bous, bóuźa.* Ovamo ide deminutiv na *-ar* + *-tk bužárak,* gen. *-arka* (Dubrovnik) »mala rupica, zakutak«. Stoji u vezi sa *buco;* prema pl. *buci* > *busi* stvoren je sing, *budo* (Rim) (od mlet. glagola *busar* postverbal *buso* > *bugio,* Battisti-Alessio), prema Meyer-Lübkeu unakrštanjem od *vacuns* i *pertugio* (što mi se čini manje vjerojatno).

Lit.: *ARj* 1, 751. 12, 252. Zore, *Palj.* 216. *Ive* 12. *REW*[3] 9115. *DEI* 650. *Prati* 101. Alessio, *RIO* 1, 241.

C

cacarica f (Belostenec) -»cicer« = *cocor* m (Sulek) »lathyrus cicera« = *cicer* m (Sulek) »lithospermum arvense« = *'cicerica* (sulek) »rhamnus infectoria« = *dcerka* (Belostenac, Sulek) = *čičerka* f (također slov.) »cicêr minutum« = *ćićerka* (Dalmacija, Pavlinović) »sočivo poput leće, koje se melje i od njega naraste kruh« = (odbacivanjem *-erka) čič,* gen. *čiča* m (Rab, Vrbnik) »slanutak, tal. *čeče* > krč-rom. *čič* (prema Bartoliju posuđeno iz hrv.)« = *cucuvarda* (Pag) = *čičevarda* »cicer arietinum« *(cicevarda coriena,* 15. v., u mletačkom rukopisu, Šulek) = (sa deminutivnim sufiksom *-bk* > *-ák) čičak,* gen. *-čka* m (Belostenec, Jambrešić, *divlji, crljeni, žuti,* s apozicijom *čičak grah)* = *ćtćak,* gen. *-čka* (Prigorje) = *čiček* (slov.) »čičerka« = na *-arica čičarica* »ervilia« = (sa umetnutim *n) činčera* f (Gorensko). Od lat. *dcer* mediteranskog podrijetla (prema Battistiju) > tal. *cece,* cine. *feațire.* Ušlo je i u balkanski latinilel arb. *qikërë* »Kichererbse«, odatle prijelaz *ì, e* > 6 > α u *cacarica, cacar.* Mlet. *tsezara* ušlo je u slov. *cízara* f = *rízra* = *cízarka.* Njem. *Kicker* < lat. *cicer* ušlo je u hrv.-kajk. *kihra* (Belostenec) = slov *kíhra* > *kira* (ŽK) »cicer arietinum«. Čudan je oblik *macizra* f (Haloze, slov.) = *manza* = *marciza.* Dočetak *-ka* u obliku *čičerka* može da potječe od tal. *cicerchia* < lat. deminutiv *dcercula,* arb. *thirkë.* Upor. *Džidžarín* (na podnožju brda *Măjlîke,* Bar) = *Kakaraine* (Krk, krč.-rom.) <**dcerina.*

Lit.: ARJ 1, 752. 776. 2, 21. 136. 4, 947. Kušar, *Rad* 118, 16. *Pleteršnik* \, 10. 85. 103. 396. 539. Sturm, *ČSJK 6,* 49. 50. *Banali* 2,177. *REW** 1900. 1901. 1902. *DEI* 831. 926. *Sulek, Im.* 55-6. 43. 508. Machek, *ČSR* 126.

cácoriti impf. (Srbija, subjekt: *kokoš),* onomatopeja u kojoj se oponašaju glasovi kokošiju, kao u sinonimnim onomatopejama *kokodakatilkak-* (v.), *kakotati, rakoliti se* (v.). Onomatopeja istog tipa jeste *cúcoliti* — *cacoriti* impf, *(us-)* (Vrančić, Mikalja, Belostenac, Lika) »garire, gracillare« koje Daničić krivo izvodi iz tal. *ciangolare* »blebetali« koje je također onomatopeja iste prirode. Ovamo također kao onomatopeja istog tipa *gágoliti, -im* impf. (Lika) *(raž- se)* »brbljati«.

Lit.: ARj l, 752. 754. 3, 88. 13, 21-2. Štrekelj, *DAW* 50, 12.

cäf (Bogišić, nar. pjesma, 17 v.) »1° barabanat, pandur, zbir (Hrv. Primorje), 2° slovensko prezime« = *cav* (18 v., Zakon poljički) »3° glumac«. Nalazi se još u slovenskom i poljskom te arb. *caf.* Od mlet. *zaffo* »sbirro« (iz argota). Može biti metafora od *zaffo* »čep« u govoru lupeža < langob. *zapfo.* Daničić stavlja ovamo još *capati se* impf. (Bosna) »igrati se žirkama tjerajući ih u jamu«, denominal od *capa* f »kad dva žira dođu u jamu, onda je *capa«.* Sama igra zove se *capanje.* Nije vjerojatno da je bosanski naziv za dječju (ili pastirsku) igru lalijanizam. Daničić je stavio ovamo još i Marulićev impf, *capariti, -im* koje je nejasno značenjem i tradicijom teksią. Taj glagol u Srbiji znači »udarali nogom«. Očilo je glagol oblikovan sufiksom *-ar-iti* kao *zivariti* = *životariti* i ne poklapa se nikako sa *zappare* »kopali« koje je donominai od *zappa* »motika« (v. *capin)* ilirskog podrijetla. Daničić je ovamo slavio i *câpnti, -im* impf. (Bosna) »svađajući se nepreslano vikati na nekoga«. Vjerojatnije je sve te glagole vezali sa *capa* (v.).

Lit.: ARj 1, 752. 755. 764. *Miklošič* 27. *SEW* 1, 120. *Bruckner* 55. *GM* 439. *REW** 8565. *Prati* 253. 1058. *DEI* 841. *Ribarić, SDZb* 9, 137.

cagalja (Mikalja) »framea, darda«. Od tal- *zagàglia* < berb. *zagãya* »crnačko oružje«-

Lit.: ARj 1, 752. *REW** 9591. *Lokotsch* 2181. *Prati* 1058.

càgrije, gen. *càgríjã f* pl. (Vuk) = *sagrija* (nar. pjesma) »kore od noža, nožnice, Chagrinleder, Scheide« = (s umelnutim *n* pred velarom) *cangrija* »u pčele gdje ima žaoku« (ne razabira se semantička veza) = *sàrgija*

(nar. pjesma) »Scheide«. Dolazi od tur. *sagri* »1° Korduanleder, 2° groppa di bestia« > fr. *chagrin,* evropski turcizam.

Lit.: AR} l, 752. 14, 484, 647. *REW** 7512. Miklošič, *ASPh* 11, 111. *Lokotsch* 1760.

cagŕknuti pf. (Srbija, Milićević) »sinonim zveknuti«. Ova onomatopeja običnija je sa *č* mjesto *c:* 1° s vokalom *a: čagrljati* impf. (Vuk) = *čagŕtati* impf. (Vuk) »strepitare«. Odatle imenica sa sufiksom *-aljka* (v.) *čagrtā-Ijka î* »crepitaculum«; 2° sa samoglasom *e* mjesto (u istom značenju) *a: legttati* (Srbija, Milićević, Stulić) = *čegrljati* impf, i odatle imenica s istim sufiksom *čegrtāljka* f (Vuk). Hrv.-srp. onomatopeja. Služi kao primjer kako se i u onomatopeja ograničenih na jedan jezik lako mijenjaju samoglasnici i suglasnici da bi se jezično izrazila imitacija prirodnog zvuka.

Lit.: ARj l, 752. 879. 880. 920.

čajger m (Hrvatska, gradovi) = *cajnger* = *cagar,* gen. *-ara* (ŽK) »sinonim: kazaljka na satu«. Njem. *Zeiger.* Noviji germanizam. Stariji je *cegar* m (genitiv nije potvrđen, Belostenec, Jambrešić).

Lit.: ARj ì, 766. Jagić, *ASPh »,* 320. *Striedter-Temps* 107.

cäjt m (Brod, ŽK, hrv.-kajk. i slov.) nije sinonim za *vrijeme* (v.) nego ima isto značenje koje i njem. *Zeit* f, od kojega potječe kao noviji germanizam. U narječjima, koja ga posjeduju, kao ŽK, *vrime* znači ono što u štokavskom *nevrijeme* (v.), tj. atmosferske promjene (kišu, snijeg, oluju), odakle se vidi kako posudenica daje drugi smjer semantici domaće riječi.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 319. Strohal, *Rad* 196, 84. *Striedter-Temps* 108.

cajzel m (potvrđeno u jačkama ugarskih Hrvata) »miš«. Njem. *Zeiselmaus,* upor. *Zeilbär.* Noviji germanizam.

Lit.: ARj 1, 753.

cajzić (1°) m »fringilla spinus = carduelis spinus L.« = (2°) *cajzl* (nedovoljno potvrđen oblik koji se govori u hrv. gradovima). 1° predstavlja noviji germanizam, od njem. *Zeisig,* sa zamjenom dočetka *-ig* sa *-ić.* 2° je bav.-njem. *Zeisel.* U ovakvim posuđenicama postoji i kod nas sonantno /. Njemačka riječ je upravo posudenica iz slav. *čii* m, koji se nalazi u ruskom, ukrajinskom i poljskom. Onomatopeiskog je podrijetla. U slavenskoj se onomatope)i oponašaju glasovi ove ptice. Čiá je kod nas potvrđen u izvedenici *čižak,* gen. *číška* m »fringilla spinus L.«, Rumunji posudiše *ciz* pored *cij* (Sedmogradska), Madžari *cziz.* Oblik *ciz* »acanthis« < srvnjem. *zise* nije dovoljno potvrđen.

Lit.: ARj l, 753. 804. 2, 52. *Miklošič* 36. *SEW* l, 158. *Bruckner* 83. *Weigand-Hirt* 1311. Hirtz, *Aves* 34. Fink, *Im.* 17.

cákati, *cakam* impf. (Bac) »bacati što, udarati nogom« prema pf. *ćaknuti, -em',* s prefiksom *o- ocakati* »otjerati, protjerati«. U bug. *caka* f, *cakam* ima značenje »igra na karte«. U Kosmetu postoji *čak* »uzvik kojim se obilježava glas prskanja stakla«. Tome uzviku odgovara *caka, caka,* za zveku (Vuk). Prema tome je *cákati* očito onomatopejskog podrijetla, i ne može biti posudenica iz tal. *scacciare (*excaptiare)* »otjerati« kako misli Daničić. Ovamo ide s glagolskim sufiksom *-tati: càktati, cakčem* impf. (Srbija) »tinnire«. Onomatopeja postoji i u rum. *a ţăcăni* »knacken« pored *a ţăcai* kao i *toc* »ritsch«. Upor. i tur. imperativ *çak* »udari« od *çakmak.*

Lit.: ARj l, 753. 754. 8, 501. *Elezović 2,* 417. *Tiktin* 1545.

čakija f (Belostenac, Daničićev akcenat *čakija* je proizvoljan) = *čakija* f (Vuk, Crna Gora, 17. v.) »uncus, domaći sinonim: kuka (v.)«. Odatle denominal na *-ati* (v.) *čakljati, -am* »udarati pritke«. Nalazi se u slovenskom i slovačkom sa *e* mjesto a: *čekla,* iz čega bi se moglo zaključiti da je α = *e* < *ь.* Madž. *csàklya* istog značenja možda potječe iz hrv.--srp., rum. *ciocia]ciocia,* pi. *ciaclii* možda također iz istog vrela. Postanje nije objašnjeno. Možda je avarska riječ, srodna s tur. *cangai* istog značenja, koje se nalazi u hrv.-srp. *cengel* m u narodnom govoru i pjesmi, [v. *čakija}.*

Lit.: ARj l, 754. 883. 938. *Gombocz-Melich* 808.

calați, *calăm* impf, (subjekat *zmija,* Srbija) = *calat, -am* (Kosmet) »plaziti jezik (u stvarnom i prenesenom značenju), sinonim: palucati«. Daničić misli da može biti istoga postanja kao i *čalovati* »varati«, što se semantički ne poklapa. Drugo njegovo upoređenje s *cdljati* impf, (objekti: *čašu, ogledalo)* »brljati« može da stoji. Izgleda kao onomatopeja za kretanje.

Lit.: ARj l, 754. *Elezović 2,* 417.

canca f (16., cakavizam?) »brbljanje, blebetanje«. Denominai na *-ați căneați* impf, »blebetali«. Marulić (16. v.) ima *conca* »bes-

poslića, lakrdija«. Mada su to onomatopeje, kako se vidi iz reduplikacije, bez sumnje su posuđenice od tal. onomatopeje *cianciare* (14. v.) »parlare per burla«. Upor. Vukovu onomatopeju: *to je cã ću* »nugae«. Obje varijante doživjele su razne izmjene. U čakavskom obliku napušta se reduplikacija: *cănkati, -am* »blaterare«, s postverbalom *čanka* f (Mikalja) i pridjevom na *-av cănkav,* poimeničen *cankavac,* gen. *-vca* m prema *cankavica* f »garrulus, -a«, *cănkanje* n (17. v.) »blateratus«. Možda ide ovamo i varijanta *cănjati* impf. (Vuk, Risan) »dosađivati«, s pridjevom *cănjav* (ibidem). Mnogo varijanata pruža i reduplikacija sa palatalnom afrikatom: *č > ć,* također sa napuštanjem reduplikacije: *campa* m (Rijeka) »brbljavac«, odatle *campanti* (Rijeka) »brbljati«, *ćaprdati, -ãm* (Vuk) »fabulare«, na *-alo ćaprdalo* m; *ćaskati* (Vuk), *ćaskalo* m.

Lit.: ARj 1, 887. 2, 125. 126. *DEI* 917.

candra f (Belostenec, kajkavski; . slov. *canard)* »sinonim krpa, prnja«. Odatle pridjev na -av: *căndrav.* S naglašenim vokalom *u* riječ je raširenija: slov. *cûndra* f. Ovako slovački i češki. Odatle pridjev *cûndrav — cundar* (ugarski Hrvati). Sa *o* mjesto *u* ili *a* govori se u Lici *condrali,* upravo kajkavski impf., »bez posla hodati, vrljati (v.), bazdrkati (v.)«, odatle ime ribe *côndra* f »sinonim skobalj«. Za značenje »bez posla hodati« govori se u Lici *conjati se* i *cünjati se* impf. To značenje može se izvesti iz madž. *condra* »zerlumpter Kerl, odrpanac, kurva«. Za *cünjati se* (Vuk) predlaže Daničić tal. *zanzare* (= *andar a zonzo),* što je fonetski nemoguće. Ovamo možda ide još *conjak,* gen. *conjka* = *cvonjak,* gen. *cvonjka* m (Lika) »ništa«. Samoglas *a* u *căndra* nastao je uplitanjem kajkavskog *canjek* istog značenja. Rumunji imaju *ţandăra* f — *ţandură* » Splitter« u drugom značenju. S gornjim riječima je zacijelo u vezi kajkavsko *cánjek,* gen. *cánjka* m »krpa« i *cünja* f (ŽK) istog značenja (odatle radna imenica na *-ar cünjar* m) ŽK (»trgovac koji skuplja krpe za · tvornicu papira«), kod istarskih čakavaca *conja.* Morfološki *canjek, canja* = *conja* »krpa« nijesu jasni ako su nastali od *candra, condra, cundra* < *condra.* Daničićevo tumačenje od srvnjem. *Zanke* = *Zacke* »okrajak koji visi« još manje zadovoljava. Nije jasno ni izmena *u, o > a* prema madž. *a,* koje ostaje kod nas (upor. *tolvaj, lopov").*

Lit.: ARj 1, 754. 820. 859. 875. Štrekelj, *DAW* 50, 18. *ASPh* 28, 510. *Gombocz--Melich* 1, 751.

cap, gen. *capa* m (čakavski, Istra, slov.) »hircus«. Drugdje na hrv.-srp. teritoriju nije potvrđeno u tom značenju. Ovamo ide zacijelo i uvredljiv poklik *cap* za bradata čovjeka u Kosmetu, sve ako je i rijetko da od opće imenice postane uzvik. Od balkanskih jezika nalazi se još u rum. i cinci, *ţap* »bouc«, ngr. (Epir) τσάπος i arb. *sqap, tsap.* Od rumunjskih pastira potječe madž. *cap,* polj. i nkr. *cap.* Postanje se riječi različito tumači. Prema Rozwadowskome, Vasmera, Uhlenbecku i Scheftelowitzu riječ bi bila orijentalnog (iranskog) (nperz. *čapiš, -uš, -eš* »bouc d'un an«), a prema Bariću i Scheludku arbanskog podrijetla. U svakom je slučaju predslavenski balkanizam. Samo začuđuje činjenica da je potvrđena na rubu hrv.-srp. teritorija (Istra) koji je u vezi sa slovenskim. Može se uzeti još i to da je to, možda, ilirotrački leksički relekt, upor. *zappa* (REW[8] 9599) »Ziegenbock«.

Lit.: SEW 1, 56. 120. *Gombocz-Melich* 1, 613. Barić, *Alb.* 1, 93. *WP* 1, 347. Vasmer, *GSl* 3, 222. i sl. *RSI* 3, 264. *Rozwadowski, RSI* 2, 109. *GM* 387-8. Scheftelowjtz, *IF* 33, 142. Rohlfs,· ZtfPÄ 45, 662-75. Scheludko, *BAA 2,* 113-46. Uhlenbeck, *PBB* 19, 330.

cápa f (kajk., Belostenec) »corium elaborátûm ex pelle porcina, piseis, asini«. Od madž. *capa* istog značenja; *capa* je u kajkavskim krajevima bolje poznata u značenju »1° planta pedis, 2° pasja noga«: *pasja capa,* prevedenica od *Hundspfote* (v. *huncút,* također i kao psovka). Odatle pridjev *capasi,* deminutiv na *-ica capica* f, na *-onja caponja* m »diplocoelus Guerin« (Sloser). Riječ *capa* nalazi se još u slovenskom i gornjolužičkom. Upor. bav.-austr. *zapp* »chagrin«. Štokavski je sinonim *šapa* f, deminutiv *šapica* (Vuk). Taj sinonim ne govori protiv mogućnosti veze s tal. *zampa (di animali}* »cianca«. Upor. *safran > cafran > safran* i tal. *ciampa* (Napulj), *inciampare.* Slov. *capati po blatu,* hrv. *càpkati,* slov. *capljati.* Slov. ima još očito posuđenice *cebáda* (Goriško) »Stoss mit dem Fuss« (< mlet. *zampadd)* bez *m* pred labijalom.

Lit.: ARj 1, 754. *Pleteršnik* 1, 74. 75. *REW** 9598. 1539. *Prati* 274. *Miklošič* 27. *SEW* 1, 121. Perušek, *ASPh* 34, 42. Šulek, *Im.* 39-40. 48.

capàrika f »nišador, sal ammoniacum«. Na *-ovica caparikovica* f »ammonia pura liquida«. Riječ potvrđuje Popović. Govori se, prema tome, u Srbiji. Istog je značenja rum. *cipirig* = *fipirig/fiper-, ţeperig,* koje Tiktin i Puscariu

označuju kao tamnog porijekla, upozorujući na srp. *caparika.* Odnos samoglasa između rum. i hrv.-srp. riječi nije jasan. Možda ide ovamo i Vukova *cavàrika í,* pejorativna riječ za »rđavo vino« = *cavarija f* (Dalmacija, Pavlínovic) = *cevàrika í* (Srbija). Druga je varijanta *dvor* (Srbija, Leskovac) »preluselo, ne može se jesti«. Postanje nije objašnjeno.

Lit.: ARj l, 764. 755. 776. 804. 814. *DLR 2,* 742. *Tiktin* 1603. *Lokotsch* 2218. *Weigand--Hirt* 1334. *REW*[3] 9617a.

capata (Dubrovnik) »stara cipela«, stoji u vezi sa *cavata* (Dobrinj, Baška) »papuče« (na Pagu samo u izrazu *nisam tvoja cavata,* se. *da ЬI me mogao zlostavljati),* slov. *compata* (s umetnutim *m* pred labijalom) = *copatá* (Goriško) = *savata* pored *cavata* (ibidem) »Fleckschuh, Filzschuh«. U mlet. (tršć.) *zavata* = furl, *cavate,* tal. *ciabattaiciavatta* (14. v.), fr. *savate.* Dubrovačkom obliku najbliže stoji španj. *zapala.* Riječ orijentalnog podrijetla kao *orsan* (v.). Upór. perz. *čäbät* > tur. *cabala.* Battisti-Alessio misle da su Mlečani raširili ovu perzijsku riječ po zapadnoj Evropi.

Lit.: Pleteršnik 87. Šturm, *ČSJK 6,* 50. *DEI* 914. 923. *REW*[3] 2448. *Dauzāt* 653.

capin m (Stulić) »jela, abies«, na *-ovina* •*capinovina* »jelovina« = *čapin* »isto«. Od tal. *zappino* u južnoj Italiji i na Siciliji, s umetnutim *m* pred labijalom *zampino* < *sappinus.*

Lit.: ARj l, 755. 889. *REW*[3] 7592.

capiti, *-lm* pf. »avide comedere« (Stulić). Ne zna se gdje se govori, ali se zna kad je s prefiksom *na-* (v.): *nacapili se* »dobro se najesti (voća ili kakvog zrnja)« (Crna Gora, Riječka nahija). Dobro su potvrđeni uzvici (onomatopeje) od kojih je nastao taj glagol: *cap capi* govori se u Lici kad se dťaži pseto*;* *cap* (Kosmet) »1° glas kojim se predstavlja kad se nešto hitro grabi (upor. *capiti,* v. = *scapiti,* ŽK, »brzo uhvatiti«), 2° glas kojim se predstavlja neko otkidanje«; *cape* (Kosmet) »glas kojim se predstavlja zobanje zrno po zrno«. Od ovakve je onomatopeje postalo u slav. jezicima i *capati, capajo.* Ovamo ide i *cápat, -am* pf. (Kosmet) »pejorativno za: umrijeti, lipsati«. Daničić je *capiti* »avide comedere« izvodio od talijanskog onomatope)-skog glagola *chiappare,* što ne može biti jer je ova riječ posuđena u jadranskoj zoni u razredu glagola na *-aţi capăt* »uzeti«, kako je i prirodno kad se radi o konjugaciji *-are, a* prijelaza od *-ati м* glagole na *-iti* nema. Na *-iti* je samo tal. *correre > kűrit.*

Lit.: ARj í, 755. 2, 126. 7, 220. *SEW ì,* 121. *Elezović* 2, 417.

câpor m (Dubrovnik) »Blüte von Zwiebel«. Denominal na *-ati caporali, -a* (ibidem) »Blüten schlagen (vom Zwiebel)«. Od lat. pridjeva na *-arius cêparius* od *cepa,* koje je očuvano u rum. *ceapă,* arb. *kepe,* cine. *fiapa,* fr. *cive,* furl, *sive* ltd. Nenaglašeno *ē- > ь > a* kao u *Nádin < Nedinum, Civitate > Cavtat.* Naglašeno *a > o* kao u *Mosor, Kotor; c* pred *e > c* kao u *Cavtat.* Naglasak *ă* nastao zbog toga što se osjeća kao postverbal od *caporali.* Upor. još *capàrika.* Leksički ostatak iz dalmatoromanskoga.

LM.: Rešetar, *Štok.* 229. *GM* 223.

caprag m (Belostenec, Jambrešić, Voltidi) »sinonim: abajlija (v.)«. Toponim *Câprag* (kod Siska i kod Bosanskog Novog)'neće biti ista riječ nego, jer se prvi nalazi blizu Save, a drugi blizu Une, mislim da predstavlja složenicu *Car'prag* »carev prag = prijelaz« (s disimilacijom *r — r >* 0 *— r).* Daničić identificira *çapraş* (kajkavski?) u gornjem značenju s tur. *çaprag,* općim evropskim turcizmom (njem., fr. *chabraque,* polj. *czaprag).* Nejasno je tur. *č > c.*

Lit.: ARj l, 755. *SRW* 136. *Lokotsch* 395. *Bruckner* 72.

Captat m (13. v., *odb CapUata = Cbptata)* = *Cavtat,* pridjev (ktetik) *càptajski/càvtajski* (Zore), etnikum na *-janin Captaćanin* m prema *Càptãjka* f. Toponomastički dalmatoromanski relikt od lat. *cīvitātem* (prema srlat. *Civilas vêtus ragusina* = danas tal. *Ragusavecchia).* Na furlanskom teritoriju *cîvîtatem* > furl. *Cividãt* > toskanizirano *Cividale* (prema disimilaciji *d — d > d — l'),* etnici *Cividales (-es < lat.-ensis, tal.-ese)* = na *-inus Cimdin* (odatle prezime *Cividim), Cividalin: Cabdad* m (1325.) = slov. *Čedad* (izgovor u Gorici), etnik *Čedajci.* Odatle *cebedîn* m »1° vrsta grožđa, 2° bijelo vino (Goriško, slov.)«. Lat. *civitas* pripadalo je i balkanskom latinitetu, upor. rum. *cetate,* arb. *qytet = dütet* (Ulcinj): *Pazari dütetit* (dio staroga grada, u kojem stanuju muslimani).

Lit.: ARj l, 755. 876. *Pleteršnik* l, 75. 85. *Pirana* 1470. Jurca, *Asimilacijska moč slovenščine pred* 1300 *leti = Edinost* (Trst) 50, br. 117, str. 4.

cara f (Božava, Veli otok) »sorta di rete«. Upor. mlet. *chiara* »una parte della cogolera«; izvedenica na *-era* < lat. *-aria* od *cogolo* < *cucullus* (služi za lov jegulja).

Lit.: Cronia, *ID 6. DRI* 1005.

caratati m (prezime u Travniku) = *ča-rȁlan* (Boka, 16. v., Vuk) m prema f *canònica* (17. v.) = (na naš sufiks *-nik) čaratanīk* (17. v.) = (zamjena stranog lat. > tal. sufiksa *-an* domaćim *-ar) caratar* m prema *caratàrica* f »čarovnik m, prema čarovnica f «. Apstraktum ná *-ija caratànija* = *caratàrija* »incantatio«. Od tal, *cerretano* »impostore«, izvedenica na *-ano* od toponima *Cerreto* kod Rima (v. *cer)* »liječnik odatle«. Vokal *a* u intertonici potječe od *carati* ili od *ciarlatano* > *šarlatan,* gen. *-äna* (prema fr. izgovoru *charlatan,* 1543.), koje je nastalo od unakrštanja sa *ciarlare.*

Lit.: ARj 1, 757. 892. *REW*³ 1836. *DEI* 872.920.

carbóra f (Veli otok) »(ribarski termin) vrsta mreže«. Od mlet. *zerbera* > *cerbera,* srlat. *cerberarius* (1219., Mleci), možda od gr. *κίρβα* »piccolo sacco« > jtal. *drma,* na *-aria* > mlet.-era.

Lit.: *DEI* 862. 960.

carga f (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »svađa, altercatio«. Radna imenica na *-IJİV+ -ьc cargljivec* m (Jambrešić), slov. (Valjavec) *carga* »istoa. Denominai na *-ati cargati se* impf, (isti) »svađati se«. Od srvnjem. *zergen* (varijanta od *zerren)* »neckend reizen«, bav. *zar'n.*

Lit.: ARj 1, 759. *Pleteršnik* 1, 75. *REW*³ 9616.

carina f (Srbija, Milićević) »1° ograda oko sve seoske zemlje, 2° vrlo raširen toponim u sing, i pl.«. Postanjem različito od *carina* f »vectigal, telonium«. Slaže se donekle s rum. *ţarină* f »Saatfeld, Ackerfeld (razlika od neobrađene zemlje)«. Obje se riječi poklapaju u mjestu akcenta, dok rum. *ţarină* »Erde als Stoff, Erdreich« ima drugi akcenat. Obje su rumunjske izvedenice od *ţară* < *terra.* Odatle je i rum. *ţăran* »seljak«, koje je izvedenica s pomoću našeg sufiksa *-janin,* odatle naš pridjev *caranski jezik* (Milićević, Srbija) »jezik kojim govore oni Vlasi koji se drže da su starosjedioci«. [V. drugačije pod *cesar].*

Lit.: ARj 1, 761. 922. Po povici, *Slávia* 7, 7, 23. *REW*³ 8646.

Caseno, toponim u prijedjelu *Dumidrana* < **Demetriana* u *Mrčevcu* (od *mrča* < *myrtea)* kod Kotora. Od galskog **cassanus* > fr. *chêne,* prôv. *casser* »hrast«. Upor. *česvina* (v.).

Lit.: REW3 1740.

Ćaska f (Pag, *c* mjesto c cakavizam) = *časka,* pridjevski toponim na *-tsk* ž. r. (upor. *Makarska* od predrimskog *Muecurum)* zbog toga što se ima dopuniti *vala* »uvala«, ruševine starog predrimskog grada kod Novalje. *a* je nastao iz ь < *e,* u srednjem vijeku *Kissa insula* (1070.), *Kessa, Kessensis, Kessa vetraná,* zacijelo dalmato-romanski oblik za predrimsko *Cissa,* koje je možda u vezi s mediteranskom biljkom *κισσός.*

Lit.: Skok, *Slav.* 69. 76. *Mayer* 1, 191.

câta f (Šibenik) »dinja, pipun (Dubrovnik)«. Od tál. (mlet.) *zatta* »isto«, ali je prvobitno talijanska riječ pomorski termin »vrsta lađe« = *chiatta* < *piatta* (v. *pịjat),* odakle mlet. *zattera* »splav«. Je li *câta* u značenju »dinja« metafora odatle ili je isto što mlet. *tsata* = furl, *isate* »Pfote«? Upor. *càtara.*

Lit.: Prati 1060. *DEI* 895. *REW*³ 8599.

càtar m (Dalmacija) = *satara* f (Vuk) = (jedanput) *satura* (Martie) »mesarski nož, mesarska sjekira«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *satur* > tur. *saur) :* bug. *satâr,* rum. *satír, sátiras.* Promjena *s* > *c* je kao *cijeć* (v.) prema bug. *sreštu.* Tursko r > naše α je kao u *hatâr, bakar.*

Lit.: ARj 1, 764. *BI 2,* 384. *Lokotsch* 1873. *Mladenov* 569.

catara f (Mikalja) = *catara* f = *čatra f* (16. v.) »splav«. Od mlet. *zàttera,* španj. *zatara.* Upor. u donjem Engadinu *zatra* »Floss«.

Lil.: ARj 1, 764, 914-5. *REW*³ 8599. *Prati* 1060. *DEI* 895. Högberg, *ZRPh* 41, 287.

-ce, priloški sufiks koji služi za raširivanje priloga nastalih parasintaktičkim putem: *na preskok* > *napreskokce,* upor. *zagonce* (ŽK) »neprestano«, *uzastopce, uzasopce* (upor. ŽK *saki zôsebi* »svaki za se«), (kajk.) *postrance, neprestance,* itd. Suglasnik *c* je istog postanja kao u *samcal* (v.). Rašireniji je *-icē,* naročito u vezi s priloškim *-om: -ornice,* odakle prema *ušima* > *ušimice* i *-imenice: niče* > *ničíce, malko* > *malacé, kradom* > *kradomice, kriomice, danomice* uz *danimice, letimice* (odatle pridjev

letimičan}, letimice, strèlimicë, bodimice, hotimice, u vezi s opetovanjem *mam môšamice* (ŽK) »odmah« *(mâm < mahom).* Sufiks *-ice* dolazi i u parasintaktičkim prilozima: *isprva > isprvice, iznova > iznovice,uzasebice= zásobíce,* itd. Nalazi se i u prilozima od osnove koja ne postoji više sama u književnom jeziku, tako u *pješice (píšíce* ŽK); *c* je nastao od *k; -kë* dolazi pored *-ice* u *pješke, objeručke, natraške, strelimke* itd. Inače raširuju priloge od glagolskog pridjeva (nekadanjeg participa): *ležećke* (upor. *spēckī,* ŽK), *mučke* prema *muče, mučēm, podmuče, ispodmuče* i *mučki.* Ovi priloški sufiksi nalaze se samo u hrv.-srp., odakle prodiru u slovenski.

Lit.: Maretić, *Rad 96,* 228–33. Valjavec, *Rad* 101, 170. Boskovic, *JF* 15, 100. i si. Hadrovics, *AnzSPh ì,* 59—67.

cèbati (se), *-ām* (Srbija, Stulić, Kavanjin) »agitare; sinonim: trzati se« prema pf. *cèbnuti se* (Srbija) »sinonim: trgnuti se«. Odatle na *-aljka* (v.): *cebaljka f* »sinonim: Ijuljaška, culjka (Stulić)«. Prema *bn > n* u *ganuti* (v.) od osnove *gbb-* ovamo može ići i *cerniti se, cenem* »špiritu deficere«, *zacenuti se, zàcênem* (Vuk) »kao zagušiti se od velikog plača«. Ali kako i *pn* daje *n* (upor. *sari),* taj glagol može imati istu onomatopejsku osnovu koju i imenica *cêpêt* m (Baraković) »cokotanje, bobotanje zubima« i impf, *cèpiti, -lm-* (Srbija) »drhtati«. Da je i osnova *ceb-* onomatopejska, to se vidi iz promjena samoglasa *e > u* i suglasnika *b>p,m: cubati se* (Vuk) »njihati se na daski položenoj preko balvana«, odatle na *-aljka* (upor. *njihaljka) cùbaljka f* (Vuk) »daska ili balvan za ljuljanje«; *cibati (se"), -am* impf. (Srbija) »kao tresti i na cubaljci pokretati« (nar pjesma: *dba mu se koplje, kad je junak na konju).* Odatle pridjev na *-ljiv* (v.): *dbljiv* (Dalmacija, Pavlinović) »slab«. Sa *b = m: cimati, -am* impf. (Vuk, *pro-,* Vinkovci) »sinonim tresti (v.), drmati (v.)« prema pf. *cimnuti, -ēm* i deminutivnom glagolu *cünkati; cümati* (ŽK, samo sa: *za ušesa)* »bei den Ohren greifen, nategnuti više puta za uho (roditeljska kazna)«. Daničić izvodi bez potrebe od tal. onomatope)e *cimbellare* (bolje *cimbottolare).* Onomatopeja *cumati* opominje na furlansku *zuma = sumă = ciumă* »cogliere, spiccare colle mani delle piante, raccogliere qualunque prodotto del campo«. Mjesto *m* dolazi *lj* u *cúljati, culjām* impf. (Vuk, *ras-,* Stulić) »sinonim ljuljati u kolijevci«. Odatle *cùljajka* f (Vuk, Boka) i *cûljka f* (Stulić) »Ijuljaška«. Daničić ovu varijantu izvodi krivo od tal. *culla* < lat. *cūnulae* »zipka, bešika«. Suglasnik *lj* došao je prema *ljuljati.* To može biti i unakrštavanje dviju istoznačnih onomatopeja. Ta onomapeja ide i u djetinji govor, što se vidi iz uzvika *cucu* i odatle *cucati, -am = cucat, -am* (Kosmet) *(is-, po-, za-)* »auf dem Knie wiegen« prema pf. *cucniti, -ēm.* U djetinjem govoru Zagreba *cüca* f znači »sisaljka za mlijeko«. I ovakve onomatopeje mogu se posuđivati. To dokazuje germanizam *cuciati* (Zagreb) i odatle *cucla f* < bav.-njem. (preko austrij skoga) *zuzeln.*

Lit.: ARj 1, 764. 765. 776. 796. 856. 12, 257. Skok, *ASPh* 33, 360. Popović, *Sintaksa* 34. Tomanović, *JF* 17, 203. Schulze, *Aufsätze E. Kühn* 193-197. Pedersen, *KZ* 38, 342. *Pirana*[2] 1326. *REW** 2400. *Elezović* 2, 427. *Schmeller* 2, 1168.

cec m (značenje vidi niže) = *cèca* f (Stojković) »3 bajama ili oraha jedan do dragoga, a na njih se stavi četvrti (dječja riječ, u dječjoj igri gađanja u izreci: *stoji na čeci* »labavo, klimavo«)«; *stoji na cecu* »kad što stoji tako da se lako može prevaliti i pasti (Dalmacija)«; *ucécati* »učiniti da što koleba, posrče, (odakle) ubiti«, *ucecnuti* pf. (Lika), *rascécati, rascēcām* (Lika) »rascijepati, rasjeći«. Kurelac misli da je od uzvika *cee* »kad što padne«. Upor. *cok.*

Lit.: ARj \, 765. 13, 73—4.

cécelj m »natrium carbonicum crystallisatum«, odatle *ceceljača* (Šloser) »oxalidea«. Prema Daničiću od gr.-lat. σέσελις = *šešèlis,* kao i učeni nazivi za biljku fr. *šešèli,* tal. *šešèlio,* njem. *Sesei* »Bergfenchel«. U Kosmetu samo u poredenju *kiselo kaj cîcélj.* S ispuštanjem dočetka *-elj cíc* m (Srbija: *mleko kiselo kao cíc, ljut hljeb kao cic).* Upor. u Kosmetu *kiseo ka cbîk,* bug. *cvîk* »surutka poslije prekuhavanja i procjedenja mučenice« i slov. *cviček* »kiselo vino«, *clknuti* (ŽK) »ukiseliti se«. Elezović ima poređenje *slano kao cacar.*

Lit.: ARj 1, 752, 766. *Elezović 2,* 418, 422. Popović, *RES* 31, 103.

cedar, gen. *-dra* m (16. v., latinizam < lat. *cédrus),* pridjev *cèdrov, cèdrovski* (Belostenac), *cedarski, cedrinski = čedar,* gen. *cedra* m (17. v.), *čedarski* (italijanizam < tal. *cedro) = cedar* (grecizam < gr. κίδρος), *k* pred ε > *č) = kédar,* gen. *-dra* m (Daničić u prijevodu Sv. pisma), *kedrov,* poimeničen *kedrovina* (stsrp. *kedrb) =* pridjev *cidrov* (Jačke).

Lit.: ARj 1, 778. 2, 127. 4, 932. *Gombocz-Melich* 1, 621.

cedulja f (Vuk, Vojvodina, danas u književnom i saobraćajnom govoru), deminutiv *ceduljica* (Vuk), na *-ar cèdular,* na *-ara, -arnica cedùljara, cedùljarnica,* također madž. *cédola, cédula* (ŽK) = *cédula* (Lika). Od deminutiva na lat. *-ula* > tal. *-ola schedala, schedula* < lat. *schedula* prema mlet. čitanju *ch* > *č.* Primitivům *scheda* < gr. σχέδη potvrđeno je kod Belostenca *ceda, c* mjesto *č* može potjecali od srvnjem. *zedele* > njem. *Zettel,* upor. i nalet, *tsétola — zetola* »Oktavblatt«. Sa *ę* > *i* (tip *berita) cidula.* Taj oblik nije dobro potvrđen. Preko mlet. *tsétola /ze-* > *čitulja* f (Ljubiša) = *čitula* .(15. v., Vuk, Dubrovnik) »index defunctorum«. Oblik *čitulja* ušao je i u književni jezik.

Lit.: ARj 1, 766. 778. 920. 2, 50. *Miklósié* 27. *SEW* 1, 121. *Gombócz-Melich* 621. *REW*[3] 7678. 7681. *DEI* 836.

cegarb = cbngarb (stsrp., 13. v.) »sutor, obućar«. Oblik *cangar* je Daničićeva konstrukcija koja nije potvrđena u narodu. Balkanski grecizam: čine. *fîngar* »cordonnier«, složenica *ţîngarsulă* »šilo« (drugi je dio novogr. σούβλι < lat. *subula)* < srgr. τσαγγάρι,ς = σαγγάριος (Hesychios) od τσάγγα »gamaša, mestve« < perz. *zanca* »Schuh« u romanskim jezicima, na lat. *-orius* > -αριος kao u *caligarius* > καλιγάριας. Neobičan je razvitak *an* pred suglasnikom > *ъn, e.*

Lit.: ARj 1, 754. 766. *RE W** 9598. Novaković, *ASPh* 32, 383-388. Meyer, *ZRPh* 16, 524-527. *Pascu 2,* 97. 1847. 1848. Vasmer, *GL* 49.

ceh m (danas sjeverni krajevi od Srijema preko Hrvatske do Slovenije) »1° (starije značenje u Hrvatskoj potvrđeno od 15. v.) esnaf, majstorska zadruga, majstorski sindikat, 2° Bergwerk, Bergwerkgenossenschaft, fedina (16. v.), 3° trošak za platiti *(platiti ceh)«* = *cêj* (Srijem) = *ceh* m (Belostenec) »pijančenje«, odatle denominál kod istoga autora *čekati* »pijančevati« (ovamo možda Pavlinovićev glagol *čekljaniti* »potare, veseliti se pijući«, nejasno je *-ljaniti).* Odatle kalk *cehovska ladica* »Zunftlade«, pridjev *ciovski* (Blagojević, Valpovo, 1771). Od značenja 2° potječu iz doba saskih rudarskih naseljenika i iz njihove terminologije toponimi *Ceovci* (Kopaonik), *Ceovine* (Plana), *Cehovi potok* (pisano *zehovi,* kod sela *Cгьniio ьcь).* Od srvnjem. *zeh(e)* »Gesamtheit von Personen desselben Standes, Vereinigung mehrerer zu gemeinsamen Zwecken, auf gemeinschaftliche Kosten: Trink-, Zechgesellschaft, Zunft, Verein, Bruderschaft, Kirchengemeinde, Grubenfeld usw.«. U značenju 1° u češkom, poljskom, ukrajinskom, ruskom, slovenskom, arb. *cene.* U slovenskom i značenje *cehmešter* »Kirchenvorsteller, Kirchenprobst«. Ovamo i *cehmeštar* = *coonestar* (jedno i drugo Belostenac) = *cehmājstor* (Vuk) < njem. *Zechmeister.*

Lit.: ARj 1, 752. 766. 921. 925. *Pleteršnik* 1, 72. Štrekelj, *DAW* 50, 10. *GM* 440. *Stríedter-Temps* 108. *Schneeweis* 36. 44. 82.

ceka f (15. v.) »1° kovnica, *2°* prečišćeno srebro (Crna Gora, Hercegovina), 3° u izrazu *jedna čeka* (Srbija) »jednaka mjera«. Od tal. *zecca,* a to je skraćenica od arapske sintagme *dar as-sikka* »kovnica novaca«. Odatle s tal. deminutivom na *-ino cekin,* gen. *-ina* m (Vuk Dubrovnik) »mletački dukat« = *cekin* (Rab, ŽK, slov.) < tal. *zecchino.*

Lit.: ARj 1, 767. *Pleteršnik l,* 76. Budmani, *Rad* 65, 16. 166. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW*[3] 7909. *Lokotsch* 1903. *Prati* 1061.

cela f (16. v., Marulić, prema lat. izgovoru), deminutiv *célica* = *čela* (16. v., prema talijanskom izgovoru) = *ćela* (1510., Dubrovnik, Perast, upliv grecizma). Od lat. > tal. *cella;* od gr. deminutiva κελλί(ον) > *ćelija/* (13. v., Vuk) = *kelija* (18. v., u rukopisu pisanom crkvenim jezikom), manastirski termin koji je danas postao poznat i na zapadu preko prirodopisnog termina; toponimi; »njem. *Zelle«;* pridjev *ćelijnf,* imenica *ćelište* (13. i 14. v.), dem. *ćelij(c)a* s pridjevom *ćelijčin.* Ovaj grecizam je balkanska riječ: rum. *chilie* »1° Haus eines Mönches, 2° toponim *Kilija* na Dunavu«, bug. *käija,* arb. *qelt* = *celia* (Ulcinj, župni stan).

Lit.: ARj 1, 767. 926. 2, 129. 4, 934. *Románsky* 111. *GM* 221. *Mladenov* 235. 237. Meyer-Lübke, *MRIW* 1, 29. *REW*[3] 1802. *DEI* 845. *Matzenauer, LF* 7, 26.

cemeter m (17. v., Kašić) = *cemiler* (Budinić) = *cîmiter* (14. v.) = *cimitir* (Perast) = *cimitêr,* gen. *-éra* (Prčanj) = *cimlter* (Liješće, Sinac) = *cìmitar* (16. v., Belostenac) = *cimitâr* (Božava) = *cimïtar,* gen. *-ara* (Vodice, Pag, Rab) = *cimiterij* (16. v.) = *cimitor* (glagoljski spomenici, Jačke) = *cimitõrij* (17. v., Cres) = *cimatorij* (17. v., BijanKović) = *amatorji* (Božava) = *čematorije* (Lumbarda) = *cimatori]* (17. v., Split) = *šematorije* (Bukovica) = *šimiterija* (Budva) = *simatorij* (Zoričić) = *ćimitorje* n (Dubrovnik, Cavtat) =

demitorje (Konavli) »groblje, grobište«. Crkvena riječ: łat. *coemētērium* = *(ē* > í) *ctmíterium* < gr. κοιμητήρι,ον (od κοιμάω »idem spavati«) »groblje«. Preko madž. *cintërëm, antenom* > *cintar* (ugarski Hrvati, i Slovaci *cintar)* = *cintorom* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić).

Lit. ARj \, 768. 796. 797. Cronia, *ID 6. Pleteršnik* 1, 84. Šturm, *ČSJK 6,* 48. *ASPh* 32, 472. Ribarić, *SDZb* 9, 137. Kušar, *Rad* 118, 21. Tentor, *У F 5,* 203. *REW*[3] *2023. DEI* 939-40. *Vasmer^GSl* 3, 222. *SEW* 1, 129.

cemper m (Krk, čakavski) »mala mrvica« = *cemper* »Splitter« (slov.). Daničić navodi *cemper* kao slovački oblik zbog toga što je krivo čitao kraticu *nsl.* kod Miklošića. Njegovo izvođenje od njem. *zimperlich* ne ide. Mora se upoređivati sa *cîpurak,* gen. *-rka* (ŽK) »Fetzen«, odatle *scipurkăti* (ŽK) »rasjeći na sitne komadiće«. Tu stoji *i* za , a tome može odgovarati samoglas *e* u sjevernom čakavskom i slovenskom, upor. *cijep* (v.); *m* je umetnuto kao u *dumbok* (v.).

Lit.: ARj 1, 768. Štrekelj, *ASPH* 11, 460-461. *Miklósié* 27.

cencer m (Šulek, Dubrovčanin Pizzelli *zenzer)* < tal. *zénzero; cinciber* (Mikalja) < sttal. *zenzévero, zinzivero* > *čincibar* m (Šulek, rukopis 15. v.) = *dindibar* (Šulek, Sabljar) < ngr. γιγγφέριον = *dunđiber* = (haplologija) *đumbir,* gen. *-ira* (Vuk) = *dumber* (Belostenec, Jambrešić) < madž. *gyömbér;* (turcizam arapskog podrijetla) *đendefil* = *džend&eftt* (Vuk, narodna pjesma, dočetak analogijom prema *karanfil}* < tur. *zincifre* < ar. *zengĕbîl* »1° amomum zingiber, 2° ribes rubrum«. Evropska orijentalna riječ (sanskrt. srngavêra).

Lit.: ARj 1, 768. 798/3, 7. 12. 13. 533. *SEW* 1, 259. *REW** 9619. *Prati* 1062. *RSl* 3, 266. *Lokotsch* 1930. Šulek, *Im.* 461. 564.

cenda f (Dalmacija, Pavlinović) »pantljika što mladoj privjese niz pieci« pored *cendal* (Pavlinović). Od tal. *zendale,* mlet. *zenda* < *cendatum* (829). Ovamo ide zacijelo i *čenda* f (15. v.) »svileno platno« < tal. *zendado.* Ar. *sandal* < gr. σινδών »tela finíssima« (disimilacija *n-n* > *η-l, d').*

Lit.: ARj 1, 768. 938. *REW*[s] 7935. *Prati* 1061.

centa f (Mljet, brodski termin*;* primjer: *prvi je madijer centa; napituran je gotovo vazda modrom piturom; na centi sa bande iznutra pribijena je kontracenta).* Od tal. poimeničenog part. perf. *incinta f* (< lat. *incinctus* od *incingere)* »bordo di tavole esterne«.

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 212. *REW*[3] 4351. *DEI* 1988.

centar, gen. *-tra* m (18. v., danas općenito) = *centro* n (17. i 18. v. prema tal.) »središte«. Od lat. *centrum* < gr. κέντρον od κεντέω »pungo« > tal. *centro.* Ovamo ide *(s)koncentrirati se.* Internacionalna riječ. Kao leksički relikt iz dalmato-romanskoga: *kêntra* f (Dubrovnik, Stulić) »stožer, čep na poklopcu, gangheretto«. Deminutiv na *-iça kêntrica* f (Zore) »kolutić na šiljku utvrđen u drvo (u njemu je drugi kako veriga; tako se spravljaju zaklopci za spremu)«. Dočetno *-a* je od n. pl. Već je Budmani opazio da je to dalmato-romanska riječ (kao *kelomna, kimah).* Denominal na *-atí raskèntrat* pf. (Dubrovnik). U Bijeloj (Boka) *kênterica* f »pant (bağlama), koji je unutra odzada (iznad njega su mašlje ili zible; maškulić veže *kentrice* i mašlje na vratima)«. Denominal na *-iti okenderiti se* pf. »zagledati se u što« *(nt* > *nd* kao u *planda* v., upor. .arbansku paralelu); *centrum* je ušlo i u balkanski latinitet, kako pokazuje arb. *kendre* = *gendre* < *centra* n pl. »Festigkeit« = *kjandrë* »pedamen, sostegno« = *çandër* f (Skadar) »Stützholz«, odatle na lat. *-itta* > arab. *-esë këndresë* f »fester Punkt«. Denominal na *-onj këndroj* = *kindronj* »bleibe stehen, verbleibe«, apstraktum na lat. *-tmĕn* > arb. *-im kendrim* »Ausdauer, Festigkeit«.

Lit.: ARj 1, 768. 4, 935. Car, *NJ* 2, 12. *GM* 225. *REW*[3] 1815. *DEI* 857.

centurion, gen. *-ona* m s pridjevom *centuriónov* = *centuriím,* gen. *-una.* Od lat. *centurio,* gen. *-onis* > tál. *centurione* »zapovjednik centurije«, učena (u nas prvenstveno biblijska) riječ; lat. *centuria* je izvedenica od *centum* »sto« s pomoću nejasnog sufiksa *-uria.* Upor. *satnik* od *síto* »sto«.

Lit.: ARj 1, 768. *DEI* 859.

cër, gen. *céra* m (Vuk, 13. v., *Ge cer* /Sutomore/ »kod cera«., bug., slov.) »1° vrsta duba, quercus cerris, njem. Zerreiche, 2° toponim«. Pridjevi na *-ov cèrov,* poimeničan u ž. r. toponim *Cerova,* na *-iça Cèrovica,* na *-ьc* > *-äc cerovac,* gen. *-ovca* (Vuk) »1° cerov žir, 2° toponim«, na *-oca cer ovala* »cerova batina«, na *-ina cèrovina* »drvo cerovo«, na *-njača cerovnjača* »gljiva«, na *-ьn* u toponimima *Cèrna, Cèrna, Černica, Černík,* na *-bsk* samo toponim

Cêrskõ. Madžari posudiše *cser.* Glede *c* > *es* upor. *császár* < *c sarb.* Rum. *cer* = arb. *tser* = istrum. *ier* = arb. *qar(r)* > *car* (Zatrebač) nisu posuđenice, nego reflektiraju balk.-lat. *cerrus* > tal. *cerro.* Sa furlanskim deminutivnim sufiksom *cerut* m (Kastavština) »cerov žir«. Na *-ucea ceruca* f = arb. *ćeruca* (Ulcinj) »vrsta cera s bodljikavim lišćem«. Posuđeno od lat. *cerrus,* mediteranske riječi, kako ispravno kaže Battisti, upor. *carro* (Bova), španj. *carrasca,* jfr. *garric,* bask. *(K)aritz,* toponim *Biaritz.* Kako je *cer* vrsta hrasta koja uspijeva na kamenitom terenu, *carra* > *cerrus* može da stoji u vezi sa *carra, caris, car anta* (v.).

Lit.: ARj 1, 768. *Pleteršnik* \, 80. *Miklošič* 28. *SEW 1,* 122. *Mladenov* 676. *Gombocz--Meltch* \, 957. *Románsky* 100. Vasmer, *RSl 3,* 264. *GM* 220. *DEI* 780. 870.

cera f (18. v.) = *cera f* (nar. pjesma, Crna Gora, Bosna) = *čijera* (pseudojekavizam, 16. v.) = *čira* (16. v., Nalješković) »lice«. Od tal. *cera* »isto« < stfr. *Mere,* mod.-fr. *chère* (u izrazu *faire bonne chère)* < gr. κάςα »glava, lubanja«. Italijanizam se unakrstio s turcizmom *čehra* (Bosna, Muslimani) u *cera* (Bosna, K) < tur. *çehre* »Gesicht, Antlitz, Miene«.

Lit.: ARj \, 768. 943. 2, 24. *Miklósié* 28. *SEW* l, 122. *Bruckner* 58. *REW*[3] 1670. *DEI* 860. Skok, *Slávia* 15, 190., br. 104. *Škaljič í,* 135.

cerãnat, gén. *-anta* (Prčanj) = *čeranat* m (Vetranie) »Grünfink«. Od mlet. *ceranto* = *zaranto* = tal. *taranta* < lat. *cerința.* V. *verdun.*

Lit.: Rešetar, *Stok.* 229. Hirtz, *Aves* 58. 140. 498. 572. 534. *REW*[3] 1831. Fink, *Im.* 18. *Prati* 966. 1036-7. *DEI* 861.

ceremonija f (15. v.) = *ceremūnija* (17. v.) = *cerimōnija* (16. v.) »1° (religiozni) obred, 2° komplimenat«. Na lat. sufiks *-alis ceremonijal,* gen. *-ala* »propisi o tome«. Internacionalne riječi. Ngr. τσερεμονία, rum. *feremonie,* arb. *cirimoní.* Termin rimskog poganskog kulta etruščanskog podrijetla: *caeremomajcaerim-* (od etrušč. *caerimo);* prema nekim etimolozima od toponima *Caere.*

Lit.: ARj l, 769. *Mladenov* 676. *GM* 441. *Ernout-Meillet* 126. *DEI* 868. *REW*[3] 1470. *Klaić* 200-1.

čergari, gen. *cêrgana* m (Dobrinj) »ograđen prostor pred crkvom«. Čini se da potječe od *circinus* kao dalmato-romanski leksički relikt. Za takav semantički razvitak nemam potvrda iz romanskih jezika; *circinus* je izvedenica na nenaglašen sufiks *-inus* od *circus* (v. *karika).* Ima toponomastičkih potvrda za dalm.-rom. part. perf. od *circinare* > log. *chirchinare* »1° tagliare tondo, 2° accorciare, 3° circondare«: *Krknata* f (otočić), *Krklant* m (Rab, s umetnutim *n* pred *t),* deminutiv na *-uceu* > *-us* (zamijenjen sa hrv-srp. *-as) Krknjaš* (Dalmacija).

Lit.: Skok, *Slav.* 117. 121. 59. 99. 167 164. *DEI* 864.

ceribaša m (Kosmet, Bosna, Truhelka) »1° ciganski starješina, 2° četovođa«. U bug. *čeribašija* m »vojni čelnik«. Turska složenica *ceri-basi* »starješina plemena«. Kod Evlije Čelebije stoji između *alajbega* (v.) i *juzbaše* (v.). Prvi je elemenat složenice perz. *čari* »vojska«, koji v. pod *janjičar* (v.). Upada u oči tur. *č-* > hrv.-srp. *c-*. Taj prijelaz bio bi razumljiv ako je turcizam došao preko grčkoga, ali za to nema dokaza.

Lit.: Elezović 2, 419. Truhelka, *Spom.* 35. *Mladenov* 682.

cerka f »italijanizam koji je istisnuo fratarsku *prošnju,* kad kupe *bir* (Zore)«. Postverbal od tal. *cercare* < kslat. *arcare* (od priloga *circa, circum).* Upor. i moderni italijanizam (prilog) *circa* »oko, od prilike« (hrv. gradovi). Ovamo.'" ide i prevedenica od lat. *circumstantia* > tal. *circostanza okolostanca* (Filipović) = *okolostanje* (Lastrić, Radnić, Kanižlić, Dobretić, Tomiković, Leaković) = *okolostatak* (Stulić) = *okolostojstvo* = *okolostojenje* = *okolostojivo* = *okolostojstvo* = *okolostanak* (Ančić, Stolić, Kadčić, Leaković, Mrnavić), pridjev *okolostojan* < *circostante.* Drugi dio prevedenice zamjenjuje se domaćim sufiksima za izvođenje: *okolovina, okolovište,* (čakavski) *okolušćina,* dok se nije danas ustalila *okolnost.* Interesantan primjer pokušaja prijenosa stranog jezičnog duha u naš jezik.

Lit.: ARj 8, 839. 12, 264. Zore, *Palj.* 217. *DEI* 863. 958. *REW*[3] 1938. Maretić, *Rad* 108, 89.

cèrkuo, gen. *-ula* (nar. pjesma, Bogišić) = *cirkuo,* gen. *-ula* m = *čirkuo* (Bogišić) »1° okrug, 2° starješina okruga *(kapetan o cirkuļa,* Kučišće, Brač »sreski načelnik«). Od tal. *circolo* < *circulus,* učena tal. riječ. Kao dalmato-romanski leksički relikt *kfklo* n (16. v., Dubrovnik, Ston) »bora, nabor načinjen i sašiven sve naokolo po dnu odijela, da bude kraće, tako i na dnu dječinjih skutića, da mu, kad ponaraste, odjeća ne bude kratka«. Deminutiv na *-ić kȑklií* (Cavtat) »pjëtina (Korčula)«. De-

nominal (faktitiv) na *-iti krkliti, potkȑkljati* (Ston) »načiniti krklo na haljini, da bude kraća«. U Prčanju *kȃrkuo,* gen. *-ula* m »Saum um Kleid«. Ostatak čakavizma u Prčanju (upor. *căȑkva* (ibidem).

Prema Maveru govori se na Mljetu *krkanj* sa *-nj* mjesto *l* kao u *siganj* (v.) < *suulus.* U Dobroti je *kȑkor* m (asimilacija *r-l* > *r-r)* »isto«. Već je Budmani opazio da se radi o dalmatoromanskoj riječi.

Lit.: ARj 1, 770. 803. *2,* 39. 5, 594. 11, 154. Rešetar, *Štok.* 240. Skok, *ZRPh* 46, 403. 50, 509. Zore, *Palj.* 218. *REW** 1947. *DEI* 956.

césar m (hrv.-kajk., slov. *césar,* gen. *-árja,* 15. v., zapadni pisci, Hektorović, Zlatarić) = *césar* (Vodice, ŽK) = (asimilacija) *sesar* (Badric) = *cezar* (15. v., Mon. serb.), prema f *cêsarica* = *sesarica* (Badrić) »1° imperator, austrijski vladar (opozicija *car* = *sultan,* rus. *car), 2°* hrv.-kajk. prezime, 3° *Cesarica* (toponim u Hrv. Primorju), 4° *zmijski* = *zmajevski car,* 5° troglodytes, *car krstaš* = njem. Kaiser-Adler«. Pridjevi na *-ov cesarov,* poimeničen na *-ina cesarovina* (18. i 19. v.) »zemlja austrijskog i njemačkog cara«, na *-bsk cesarski* (Vodice, ŽK), složen *cesaro-kraljevski* (1867, poslije austrougarske nagodbe), od *cesarica* na *-in c'esaričin.* Apstraktum na *-stvo cêsarstvo.* Na *-ka cêsarka* »kruška, Kaiserbirne«. Denominali na *-ati cesarati* (15. i 16. v.) = *císařovati.* Deminutivi na *-ić cesarie* »carev sin«, na *-ec Cesaree* (hrv.-kajk. prezime). Da se taj oblik govorio i u Makedoniji, dokazuje Kedrenova bilješka iz 1071. (opis bitke kod Setaine: βεζεΐτε, ό τζαΐσαρ (var. τζέσαρ) = *bežíte, cesar* (se. *bizantski car dolazi}.* Vokal *e* nije nastao od , jer ne postoji ikavski lik *cisar; cesar* je potvrđeno u struś., *cesar* (pouzdano u nas potvrđeno u 3 pisca kao u Palmotića, ali nema potvrda iz narodnoga govora) moglo bi se tumačiti od jekavskoga **cjesar* (upor. *ovci).* Oblik *cèsar* m (14. v., Vuk) »1° dvoranin u staroj srpskoj državi, 2° rimski vladar, 3° austrijsko-njemački vladar« ima istu leksikologijsku porodicu, f *cesarica* (nar. pjesma, Vuk), pridjev *cesarov, -ev,* poimeničen *cesarovac, cesarovina, cesarski,* na *--ija ćesarija, načesarovati se.* Meko *ć* je nastalo od gr. *k kesarov* (nar. pjesma, Vuk), stbug. *k'esan.* To je posuđenica iz biz. καΐσαρ.

Postoji još oblik sa *ь* mjesto *e* u nenaglašenom slogu: *сьвагь* potvrđeno u 11. v., u s-pskom, bugarskom i ruskom, nema ga u zapadnim slavinama na jugu i sjeveru. Odnos između e i *ь* odgovara odnosu *graecus* > *grčki* u južnih Slavena prema *Grekt, grečbski* u sjevernim. Iz *сьзагь* nastade asimilacijom skraćenica *can* > *car* m prema f *carica* (14. v.) »rus. *cart (r* < *rj* od 12. v.), *protucar* (germanizam prema *Gegenkaiser}.* Pridjevi na *-j car', carja* (14. v., Domentijan *čari muži,* toponim *od Corego kladenca, patrijarh carja grada* = *cbsarb gradb,* Sava, Assemanus ima *cesarъ-gradb* m »Bizant, Carigrad«, upor. i *Cesargradt* u Hrv. Zagorju); na *-ev carev, careva punica* »Rotkehlchen«, poimeničen na *-ьc .cărevac* »carev čovjek«, na *-tk, -ka carevak,* gen. *-vka* = *carevka* »hyacinthus«; *carevića* (nar. pjesma) = *carica, carević* »1° carev sin, 2° prezime«, *carevića* (Vardar, Gornja Morava) »kukuruz«, *carevka* = *cărevna* »filia imperatoris«, *carevina, carski* (13. v.); *čarka* = *carevka* (kruška). Denominal *cărui (o- se, za — se), carevali, -ujem.* Deminutiv na *-ić carić* »1° carev sin, 2° ptica« (Mostar, Dubrovnik) = *carićak* (Gregurevci). Apstraktum *carstvo* (13. v.), Odatle *cărstvovati* (13 — 16. v.) i pridjev na *-en carstven (carstvene knjige),* na *-ьn *carstvbnb* poimeničen *carstavnik (dva carbstavnika srbbbska,* u kojima su popisani srpski *carevi,* iz njih Marko određuje na kome je carstvo; u jezičnoj se svijesti izgubilo razumijevanje tog pridjeva, pa je zamijenjen najprije složenicom *carostavan,* onda *staroslávne knjige}.* Pridjev *car'* poimeničen je s pomoću sufiksa *-ina carina* f (13. v.) »telonium«, sa leksikologijskom porodicom *carinik* m (13. v.) = *carinar* m prema f *cărinica, carinski, carinarnica, carinište, canniti* (o-) = *carinovati.*

Madžari posudiše *császár,* Turci *casar,* Litavci *cesor(i)us.* Internacionalna je posuđenica *czar* za ruskog *cara.* Arbanasi i Rumunji, koji imaju iz balkanskog latiniteta *imperator* > rum. *împărat,* arb. *mbret* (»kralj«, upor. bug. *car* u istom značenju), nisu posudili *cesar* ni *car',* Rumunji samo *Tarigrad* > (sa disimilacijom) *Ţaligrad.* Izvedenicu *carina* posudiše i Arbanasi i Rumunji: arb. *carine,* rum. *ţarină* »Feld«, *târnă* (Moldavija) »porez«, prema rum. *ţarină* < lat. n. pi. *terrena,* s drugim latinskim naglasom i drugim sufiksom. Glede značenja »njiva« upor. ukr. *cáryna* »Schlagbaum, Weideplatz, Acker«.

Vuk ima još *kajsar* u složenici *kajsar-papuča, kajsar jemenije* (nar. pjesma) pored *kajser* m »fina crvena koža«, s tur.-ft *kájserlij-sarli* epitet uz *papuče* i *postole,* od tur. *kaysar* od varoši ar. *Kaysariyye* < *Caesarea,* gdje se ta koža pravila.

Za *cěsarb* = *cesarb, cbsarb* > *car* obično se misli da je od got. *kaisar* = *biz.* καῖσαρ »bizantski vladar (odatle također ar. *kajsar)«,* prema Bruckneru posuđeno između 4. i 5. v., *cbsarb* > *car* da je ruska skraćenica, što nije sasvim ispravno, jer je *car* i bugarska riječ (najprije bizantski vladar, onda i domaći). Bizantski i germanski naziv nastao je od punog rimskog carskog naslova *imperator caesar* (slijedi ime cara) *augustus.* Gubi se iz vida razlika u naglasu. Dok je u grčkom, germanskom i arapskom latinski akcenat na *ae* > *ai* (u sakralnom jeziku) očuvan, u slavinama je naglas na *-ar.* Osim toga dočetno slav. *-rj* ne slaže se sa lat. *-r* od *Caesar,* nego ide zajedno sa ags. *casere* < *caisareus.* Mora se prema tome uzeti da je *c sarb* < *caisáreus, cesar* = *cъ$агъ* < *caesarius* neovisna slavenska posuđenica sa dunavskog limesa u 5. v.

Lit.: ARj 1, 757. 762. 2, 133. si. 4, 740. 939. 8, 501. 12, 463. *Pleteršnik* 1, 75. 72. 81. 221. 299. Hirtz, *Aves* 14, 181. Elezović, *NJ* 3, 276. Ribarić, *SDZb* 9, 113. 137. *ASPh* 15, 100-101. 32, 105-106. *Miklošič* 28. *SEW* 1, 126. *Holùb.-Kopecny* 83. *Bruckner* 59. Vasmer, *GL* 77. *Mladenov* 236. 674. *Tiktin* 1564. *GM* 439. Rozwadowski, *RSI 2,* 74. Binkenmayer, *Jpol* 23 (cf. *IJb* 4, 356). Hirt, *PBB* 23, 337. Lindestowna, *SO* 9, 613-614 (cf. *IJb* 16, 217). Mikkola, *MSNH* 7, 261. si. (cf. *IJb* 11, 466. *JF 7,* 243). Romanski, *BP* 1, 125 (cf. *IJb* 15, 296). Jireček, *Romanen* 1, 36. Skok, *CSJK* 8, 151-55.

cesta f (Vuk, 14. v.) »put, vještački put građen od inženjera«, zajednički termin sjeverozapadnim i jugozapadnim Slavenima. Odatle novija izvedenica na *-ar: cestar* m (Bosna, Hrvatska) »Strassenmeister«. Ne nalazi se u bugarskom, ukrajinskom i ruskom. Pored *cesta* govori se *tèsta* f (Bosna i Dalmacija, Pavlinović, Poljica); *t* < *c* = *tš* nastao je po zakonu disimilacija *tš* — *st* > *t* — *st* ispadanjem prvog sibilanta; *e* je nastao od jata, a ovaj od ie. diftonga *ai* ili *oi,* kako pokazuju lit. usporednice (lit. narječje žemaitis: *kaišti* »grepsti«, *iškaisti* »učiniti ravnim«, v. i asi). Ali je *e* < -k općenit u hrv.-srp. Nigdje nije potvrđen jekavski oblik, *cista* samo u čakavskom govoru, blizu Zagreba (Ivšić). Morfološki *cesta* je ž. r. participa na *-to,* kojemu se podrazumijeva kao opća riječ *draga* (v.) < **dorga.* Upor. poljska prevedenica *utarta'droga* za lat. *via trita* ili *strata* > stfr. *estrée.* Prvobitno je značenje bilo »poravnjen put«. Prema tome *cesta* može biti stara prevedenica od lat. *strata* ili gr. πλαταῖα. Lat. *strata* > njem. *Strasse* posudiše Nijemci prije Karolinga zbog toga što su rimske ceste bile na glasu. U doba prije Karolinga ide po svoj prilici i *cesta.* U prilog ovakvu tumačenju govori činjenica što se *cesta* nalazi u zapadnim, sjevernim i južnim slavenskim jezicima i što nema > *e, i.* Upor. slov. *rimska cesta* »Milchstrasse«.

Lit.: ARj 1, 774. *Miklošič* 29. *SEW* 1, 127. *Trautmann* 113. *WP* 1, 328. Zubatý, *ASPh* 16,385. Meillet, *MSLP* 14, 353 Isačenko, *ZSPh* 13, 99. *ZbNŽ 9,* 219. Matzenauer, *LF* 7, 25.

ciba f »atelestus Er.« (Šloser). U hrv.-srp. nedovoljno potvrđeno. Nepoznat akcenat, gdje se govori i eventualne varijante. Izgleda kao da je identično sa slov. *âba f* »Hünchen, -lein«,

Lit.: ARj 1, 776. Rozwadowski, *RSl* 2, 77. Vasmer, *RSl* 3, 250. Hirtz, *Aves* 35.

cibet m (Marin Držić) < tal. *zibetto,* srlat. *zibethum* »Zibethkatze«, arapskog podrijetla (ar *kätt azzabãd).* Nalazi se i u drugim evropskim jezicima. Zore ima iz Dubrovnika *zibo* same u frazi *zaljubljen ko žibo.* Je li to naš hipokoristik od tal. *zibetto?*

Lit.: ARj 1,776. Zore, *Tuđ.* 8 *Prati* 1063.

cibilin m (Marin Držić, *poetava od cibilirui)* =; *zibilin* »samur« = *dzibelîn* (Prčanj) »die Tuberose«. Od mlet. *zebelini, zibellino* (pelle) < rus. *sobolj* preko njem. *Zobel* (?) s talijanskim pridjevskim sufiksom. Bez tog sufiksa ide ovamo možda *simbal* (Budva) = *simbălji* pl. m. (Muo) »mala obotnica, nazvana tako po boji (?)«. Glede umetnutog *m* pred labijalom upor. *giambellini, simbelini.*

Lit.: ARj 1, 776. REW^3 8049. *Prati* 1063.

ciborica f »prunus insititia« ide zacijelo zajedno s *cibulja f,* deminutiv *cibuljica* (Lika) »neka šljiva«. Daničić izvodi od tal. *cipero* < lat. *cyperus* < gr. κύπερος, koje je naziv za močvarnu biljku, prema tome semantički nemoguć izvor. Šulek ima *divlji ciper* (Cres?) »artemísia abrotanum«, koje odgovara talijanskoj riječi (možda mediteranskog podrijetla prema Battistiju), ali je Daničić označuje kao nepouzdanu. Upor. arb. *qupër* »cyperus rotundus«.

Lit.: ARj 1, 776. 802. *DEI* 953. *GM* 230.

cibur m = *cimbur* (s umetnutim *m* pred *b* kao u *dumboK)* (Dalmacija, čakavski) »1° kapa od dimnjaka; 2° dimnjak«. Upor. srvnjem. *ziborje* f. pl. »Hostienkelch mit baldachinartigem Deckel itd. < lati *ciborium* n.^

Lit. Štrekelj, *DAW* 50, 10. 79.

cíc, gen. *cica* m »linteum pietum«. Od njem. *Zitz* < engi. *chits* »feiner bunter Kattun, ursprünglich mit gemalten Blumen und Figuren«.

Lit.: ARj l, 776. *Weigand-Hirt 2,* 1334.

cicati, *cïcam* impf. (Stulić) »pondus aliquod difficile gestare« = *cicát* (Kosmet) (o-) »opaliti, • osmuditi« prema pf. *cïcnut,. -em* (Kosmet) »krknuti, pisnuti« s prefiksom *od-* (v.): *ocicati* pf. (Stulić) »odnijeti teško breme«. Odatle postverbal ž. r. *dea* (Kosmet) »plasa, kamenčina«. Daničić uspoređuje *cicati* s *cikljati, -am* impf. (Lika) »što teško nositi ili vući ili kroz blato mučno prolaziti«, a za ovaj glagol tvrdi da je istoga postanja kojeg i *cikati, -am* impf. (Vuk) »pucati, praskati, lomeći davati glas kao kad što puca«, odatle postverbal *cik (podraniti u ~ zore* (Vuk, Ljubiša), *û cik > o ~ zore* (Crimnica), *cika zora* »zora puca«), pridjev na *-av: cikav* »fragilis«; odatle imena ptica: *cikavac,* gen. *-avca* m »turdus iliacus«, *cikavica* f (Vetranie) »erythacus rubecula«; s deminutivnim sufiksom *-élj* < lat. *-ellus* (upór. *Bokelj* i tal. *tertsella* (Foggia) < *querquellus) cîkelj,* gen. *cikèlja* m »turdus musicus«. Ptice su ovako nazvane zacijelo po onomatopeji koja imitira njihov glas. Promjena *c-k* je kao u *micati = mikati.*

Zacijelo se radi i u gore navedenim glagolima o istoj onomatopeji. Samo što gore označuje glas što se očituje u micanju kod teških ljudskih radnja. Ta onömatopeja može dobiti i druga značenja. Tako u Vodicama (Istra) *cíc,* gen. *cica* m znači »cijev iz bazgovine (zove) koja služi djeci za' štrcaljku«, odatle *derati* (Vodice) »štrcnuti«. Zatim značenje »sisa«: *cica* f (Vodice, ŽK), odatle *cicati* (samo *majčino mlijeko)* »sisati« (Vodice, gdje se kaže: *dítě dea* pored *sase* od *sati;* ŽK). Ista je onomatopeja i njem. *Zitze f,* koju ne treba smatrati izvorom od *cica.* I u ovom značenju postoji *c-k: cikli!*m »sisa u djevojke« (nar. pjesma, Istra, Vodice); *cikavac* m znači još i »pusta zemlja«; *čik* m (Vuk) je »oponašanje puščanog glasa«; *dk* m = *cika f* »strider«, postverbali od *cikati, podcikivati; cikati* znači i »vabiti«. Onömatopeja se prenosi od zvuka i na kiseo okus: *ciknuti, cîknëm* pf. = *cïknut* (Kosmet) = slov. *ciknoti, vino cikne* (ŽK) »počinje kiseliti se«, odatle *ciklo víno* (Kosmet), postverbal *cik.* U slovenskom se onömatopeja pojavljuje sa *cv* mjesto *c: cvič* »Sauerdorn«, *cviček* m »kiselo vino«. Upor. bav.-njem. *ziehen* »être aigre«, *gezwickte Milch.* Tako i kod nas: *cvik* m «kisela surutka« (Srbija), bug. *cvik* »kisela surutka« = *cvik* (Vučitrn) »kisela šljiva«; *cvika, cvičati (< -ěti), -im = cičati* (< -йr'). Upor za *cv* i *cviliti.* U Istri čakavci govore *šv* mjesto *cv: švik* »vinum acidum«.

Lit.: ARj 1, 776. 793. 794. 862. *SEW* 1, 129. 131. *Miklošič* 29. Miletić, *SDZb 9,* 614. *Mladenov* 674. Štrekelj, *DAW* 50, 12. *Elezović* 2, 46. 418. 421. 422. Ribarić, *SDZb 9,* 137. *REW*[s] 6952. Hirtz, *Aves* 38-9. Popović, *RES* 31, 101-3.

cicija f »tvrdica«, *cipija* m »isto«. Na zapadu nepoznata riječ. Apstraktum na tur. *-luk cipiluk* m »škrtost«. Daničić uspoređuje obje varijante s imperativnom složenicom *cjepidlaka* m, koja također znači »tvrdica«, i misli da je istog postanja kao talijanska djetinja riječ *cica* »un nonnulla, mica, niente«, fr. *chiche,* lat. *ciccum,* što zacijelo ne može biti. Dočetak *-ija* upućuje na turcizme; *i* nije od . Postanje je prema tome nepoznato. Stulić ima pridjev *cickav* »minutissimus« koji se slaže s hrv.-kajk. deminutivnim glagolom *dckati.* Upor. glede deminutivnog sufiksa *stuckati; cickav* je blizu talijanskoj djetinjoj riječi *cica.*

Lit.: ARj l, 777, 802. *DEI* 924. *REW** 9653.

cicina f (Dubrovnik) »Grille«. Zacijelo je od lat. *cicada > cigala,* mediteranska riječ prema Battistiju, sa zamjenom dočetka *-ada* deminutivnim tal. sufiksom *-ina.*

Lit.: Rešetar, *Štok.* 229. *DEI* 924. sl.

cicirina f (Stulić) »jaka studen«. Nije potvrđeno u današnjem narodnom govoru, *-ina* je zacijelo agumentativni sufiks. Daničić ima pravo kad, s obzirom na značenje i na taj sufiks, uspoređuje s *cicina* f (Vuk), augmentativom od *ciča* f (Vuk) istog značenja; *ciča* fi *cič* m (Crna Gora) su postverbali od *cičati* impf. (Vuk); *ciča* f može biti i poimeničan pridjev *cič* u f prema *zima,* a govori se također zajedno s općom imenicom: *ciča (z\.ma).* U Dalmaciji asimilacijom *c-i > č - č: cič m (ljetni* i *zimni,* Pavlinović). Ta onömatopeja postoji i sa suglasnikom *v* i sa samoglasnim *r* mjesto *i: cvič* m (Hrv. Primorje), postverbal od *cvičati, -im* (17. v.); *cvrč,* gen. -ť f (ŽK) »jaka studen«, apstraktum deklinacije i od impf. *cvŕčati, cvrčím* (Vuk) i *cvŕknuti* pf., odatle *cvrká* f. Onomatopejom se oponaša zvuk što nastaje stupanjem po zamrznutoj i zasniježenoj zemlji.

Lit.: ARj \, 777. 778. 804. 862. 875. Matzenauer, *LF* 7, 32. *GM* 441. Aranza, *StPH* 22, 462.

cicvara f (štokavsko istočno područje), odatle na *-as cicvaraš,* gen. *-aša* m »1° koji rado jede cicvaru, 2° (ironična metafora) trebnik«, prezime (ličko) *Cicvarič — (cv > cm) cicmara* »gusto jelo od brašna, masla i sira«. Slov. *lotvara* f »Latwerge« < tal. *lattovaro* < lat. *electuārium.* Nejasna je zamjena *cic-* za *lot-,* Madžari posudiše *atvara.*

Lit.: ARj 1, 777. *Pleteršnik* 1, 533. *REW*[3] 2838.

cifra f (Mikalja) »1° pismo potajno, 2° biljeg (Belostenec), 3° broj«, odatle deminutiv *cifrica* f »4° nakit«, odatle denominal *cifrati se (is-, na-),* na *-as cifraš* m prema *cifrašica* f. Prva tri značenja nastala su prema srlat. *cifra* (12. v.), odnosno prema tal. *cifra,* njem. *Ziffer,* četvrto (koje se nalazi i u slovenskom jeziku) od madž. *cifra* »ukras, ures«. Ovamo i *zera* f (Lika, ~ *kruha)* »1° veoma mala količina, 2° dopuna negaciji: *nema ni zere,* 3° (riječ od mila, hipokoristik) dijete«, odatle deminutivi *zerica, zeričica,* prilog *dzeru* (Čilipi) »malo«; *cifra* je došla u talijanski i latinski iz ar. *ṣifr* »praznina, ništica« (kalk od sanskr. *sünya* »prazan > ništica«), a to je dalo preko fr. *chiffre* internacionalnu riječ, u nas *šifra* »tajno pismo«, s izvedenicama *šifrirati, dešifrirati.* Ista arapska riječ dala je u turskom *zerre, zerrece* »autant qu'un atome«, u negativnoj službi »pas le moins du monde«, odakle naša *zera.* Uzima se da je tal. *zero* »ništa« (> fr. *zéro* »id.«) nastala kontrakcijom od tal. *zéfiro* (1202) »ništica«, od iste arapske riječi *ṣifr.*

Lit.: ARj 1, 778. *REW** 7902 a. *Lokotsch* 1894. *DEI* 934. *Prati* 279. *Gombocz-Melich* 663-5.

cigalj m, riba Vranskog jezera, koje je kanalom vezano s morem. Možda je dalmatoromanski leksički ostatak od *sigillum > siddu* (Korzika) »Seestern«. Potrebna su detaljna obavještenja o deklinaciji i akcentu kao i o samoj ribi. Glede *s > c* upor. *ciglarica.*

Lit.: Novosti 5. I .1937., br. 5 (XXXI), str. 19. *REW*[3] 7904.

Ciganin m — stcslav. *athinganint* pored *aciganim,* m prema *aciganbka* f (za gr. fr > *c* upor. tal. *zio* < θεíος, s disimilatornim ispadanjem prvog *rí)* = (sa aferezom *a-) Ciganin* m *(-in* kao u *Srbin) = Cigán* m prema *Ciganka* f (17. v.). Deminutivi na *-e,* gen. *-eta Ciganče* n,pl. *Cigančiti, Ciganica* (ŽK), *Cigančica,* hipokoristik *Cigo.* Pridjev na *-ov Cigánov,* poimeničen u prezimenu *Ciganović,* na *-ski ciganski (ciganska vira,* 1679), poimeničen na *-ina ciganština* (Vuk). Kolektivum na *-čađ* f *Cigančād,* gen. *-i.* Apstrakti na *-ija cigànija* f (1679) = *ciganija* (ŽK) »himba, prevara«. Denominali: na *-iti cigániti, -im* impf, *(is-),* na *-itati* (v.) *cigànisati, -šém.* Prvo *n* očuvano je u *cigániti (se)* (Molat) »cjenkati se«, *cinganin* (Božava), zacijelo prema tal. *zíngaro.* Metaforicko značenje *cigáni* »sola, solika«. Prva je potvrda iz 1378. kao prezime u Zagrebu *(Cigan Nicolaus).* U tajnom jeziku (agot) grnčara u Prištini *ciganin* se zove *paverac, paverica* »vatra«, *pavernjak* »lonac« (gegavci u Srijemu), složenica od prefiksa *pa-* i *véra* »rđava vjera«.

Dolazi od grčkog naziva αθíγγανος. Odatle i evropski naziv za njih *Zingari* (disimilacija *n - n > n - r).* Prema toj etimologijskoj indikaciji *Cigani* su došli u Evropu preko Balkana gdje su i danas najbrojnije zastupljeni. Svaka balkanska varošica (palanka) ima svoj *Cigànluk* (Banja Luka). Upor. *(Ada) Cigànlija* s tur. *-li* (= ciganski otok). Na Jadranu postoji za njih naziv *Jedupak* m prema *Jedupka* f od gr. Αιγυπτιακός, ne od latinskog oblika (υ > *ḷu).* Madž. *czigány* i rum. *ţiganu* je iz južnoslavenskoga; ostali balkanski oblici: tur. *çingiane > çengene, çingene,* arb. *çingan.* Lat. *Secani, Cingari, zingarus* > tal. *zíngaro* pored *zingano.* Po jeziku srodnici su s jezikom plemena Dardi u Kafiristanu i s jezikom plemena na Hindukušu. Ciganski je jezik varijanta od pali-jezika, daljeg razvitka sanskrta.

Lit.: ARj 1,778-80. *Mažuranić* 123. Maretić, *NVj* 1, 83. Cronia, *ID* 6. Trojanović, *JF* 5, 223. 225. *Miklošič* 29. *Holub-Kopečný* 85. *Bruckner* 69. *Mladenov* 676. Venelin, *Vlahobolg. ili dakoslav. gramoty. Lexicon. Weigand--Hirt* 1326. *Wiener Arch. f. St. d. n. Spr.* 109, 280-304 (cf. *AIF* 21, 3). Korsch, *ASPh 9,* 496. *Prati* 1064. *GM* 447. Kern, *AI AV S* 1, 153-4.

cigar, gen. *-ara* m (Hrv. Primorje, Rab, Budmanijev štokavski akcent) = *cigar* (Božava) = *cigara* f (ŽK, općenito hrv-srp.-., bug. *cigara).* Od španj. *cigarro* (1688) > tal. *cigaro > sigaro, zigarro,* njem. *Zigarre,* internacionalni amerikanizam iz jezika Maja (Centralna Amerika). Deminutiv na tal. *-etta* < vlat. *-ittus sigaretta* < fr. *cigarette* > njem. *Zigarette > cigareta.* Na tur. *-luk cigarluk* (Bosna, bug.) = njem. složenica *cigaršpic* m (hrv. gradovi) = *mustika* = *muštikla* (Srbija) < njem. *Mundstück.*

Lit.: ARj l, 780. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID* 6, 124. *DEI* 931. *Prati 90S.*

cîglî (Vuk, nar. pjesma, Mikalja, Stulić, Lika) »solus«, određeni pridjev praslavenskog postanja od osnove *(s)ceg-,* sa sufiksom / kao u *nagao* (v.). Neodređenog oblika nema u hrv.-srp. Vuk ima još *akti,* gdje je *-ti* mjesto *-li* prema *jediti; k* koji je u *akti* nastao iz *g* po zakonu, prenijet je odavde u *akli* (Kosmet), najčešće u sr. rodu: *ciklo ovo* »samo ovo«. Čudno je što se *k* nalazi i u pridjevu *cikom, -a, -o* »jedini, samo jedan« (Vodice, Istra). I nastavak *-om* je nejasan. Prema reduplikaciji *jedan jedini,* kojom se izražava pojačanje značenja, *cigli* veže se s *jedan: ni ciglo jedno,* u prilogu *ciglom jednom.* Vuk ima još u reduplikaciji *cigli ciglovetnī.* Glede *-vetni* uporedi: *cio bogovetnî dan.* Taj nastavak imamo još i u pridjevu *istovetni* (v.). Marin Držić upotrebljava oblik sa sufiksom *-ovit* (v.): *cigiovit,* obrazovan prema *cjelovit* (v. ero). Prema tome ,može se uzeti da je *-vetni* nastao iz složenog sufiksa *-ovit* + *-ьni* s disimilacijom *i-i* > *e - i* (upór. u romanskim jezicima lat. *vīcīnus* > rum. *vecin* itd.). Kako pokazuje stcslav. *(s)cêglz, г* je nastao od "k. Slično kao u *cesta* što se ne nalazi nigdje jekavski oblik, tako kod *cigli* nema nigdje jekavskog ni ekavskog oblika. U poljskom i kašupskom szénái, u ukrajinskom i ruskom *ščegol', ščegol'nyj* »ostryj«, *e* je nastalo od ь. To je niži prijevojni štěpen, *i* se nalazi i u češ. *stihlý* »schlank«. Hrv.-srp. općenito г < "k je nastalo možda pod uplivom rum. *singur* < lat. *singulus* istog značenja *(Singur* je ime Vlaha u Dečanima, 1222—1228). Ie. je korijen *ϑa}-* »jedino, samo«. Formant *-gì* nalazi se u istoznačnom lat. *singulus.* Uporeduje se s latinskom osnovom u *caelebs* (odatle internacionalna riječ *celibat* m) i sanskrtskom *kevalą-* »što nekom pripada«; *c* je nastalo od se ispadanjem na osnovu zakona disimilacije *s - tš* > 0 - *tš.*

Lit.: ARj l, 780. 794. 15, 24. *Miklósit* 289. *SEW* 1, 123. *Bruckner* 543. *ASPh* 4. *Holub-Kopečný* 376. *WP* 1, 326. Johansson, *IF 2,* 28. Rozwadowski, *RSI* 2, 109. *REW²* 7945. Durnovo, *RES 6,* 217. 221.

cîjec, (Dubrovnik, Zore) = ikavski *cić* (u starom tekstu moreške) = *djeca* (Vuk, Dubrovnik) = ikavski *ciča* (Kačić, g. 1552., Petrinja) = *cica* (Lumbarda) = *cica* (Lovran) = *cice* (Čubranović, on ima i *cić) = ciču* (Kuhačević) = *ciču* (Brešca, sjeverno-čakavska sela u kastavskoj općini) = *djeci* (Stulić); prijedlog s genitivom, izražava uzrok, »propter; sinonimi: zbog, radi«. Sa *c* potvrđen je još u ruskom i srpskom crkvenoslavenskom: *cesta.* U Lici, Senju i Podgorju (Bunjevci u Velebitu) govori se sa s mjesto *c: siću.* Osnovni je samoglas , kako svi pretpostavljaju. U tome nema neslaganja među etimolozima. Pita se samo što je starije **seću* ili **ceću.* Ovaj je prijedlog teritorijalno ograničen na zapadne ijekavske i ikavske krajeve i pisce. Ne nalazi se u drugim slavenskim jezicima. Upoređivati se može samo s bugarskim prijedlogom *sreštu, nasreštu* »naprama«, koji je iste osnove od koje i *'sreća — sr'ića; r* je ispao u slučajevima kad je stajao pred riječima koje sadrže *r,* upor. *cez* (ŽK) < *črez.* Ako se uzme da je *c* starije, onda je prijedlog etimološki teško objasniti. [Miklošič veže s *cesta* i daje paralelu njem. *wegen* »zbog«]. Za osciliranje sämoglasa u dočetku *cieć, -a, -u, -e, -i* ima paralela kod priloga i prijedloga..

Lit.: ARj 1, 781-3. 5, 625. 14, 903. *Miklošič* 29. 417. Isti, *Lex.* 1109. *SEW* 1, 128. *Mažuranić,* 121. Mladenov 605. Skok *ZSPh 9,* 138. *ASPh* 30, 457. Kušar, *NVj* 3, 325. Ribarić, *SDZb* 9, 137. Daničić, *Rjef.* 3, 456-7.

cijediti, *cijedim* impf. (Vuk, 14. v.) *(is-, na-, o-, pro-, s-)* (ikavski *cidlti* ŽK, ekavski *cèditi);* iterativ *iscījat* (ŽK), *(isljeđivati* = u Kosmetu *isceđovat, -ujem, nacedìt, ocêdnut* pf. = *cijedati, -am* (jedanput, 16. v., Stulić) »filtrer, passer, distiller«; ie., baltoslavenski i sveslavenski glagol iz praslav. doba. U lit. *skaidit* »Getränke verdünnen«, lit. pridjev *skaidrus* »jasan, čist«. U vezi su *cesta* (v.) i *uist* (v.). Kao ie. značenje uzima se »jasan, svijetao« od osnove *(s)qaį-t-d-* (lat. *caelum* »nebo«, njem. *heiter).* Prema tome je *cijediti* faktitivan glagol u značenju »rendre pur«; je nastao od ie. diftonga *aı.* Izvedenice su: pridjev na *-ьn* = *òcédan, -dna* (Kosmet) »suh«, imenica na *-ıo* = *cijeđ* m. »lixivia«, domaća riječ za posuđenice *lihsija* f (Dubrovnik) = *lukšija* (ŽK), na *-nik ăjednîk* m »torcular«, *cjedènïk,* gen. *-ika* m »med samotok«, na *-ka cìjetka* »sud "na sito kroz koje se cijedi što«, na *-njak cienjok* m »sud u koji se sprema hrana za svinje (Bednia)«, na *-ilo* = *cjedilo* n (Vuk, 16. v.) »sprava kroz. koju se što cijedi«, odatle *cjediljka* f (Srbija) »cjedilo«. Rumunji posudiše glagol *profidi, sadila* »Kwarksack der Hirten, in den die geronnene Milch getan wird, damit die Molke abrinne«, Novogrci τσανδίλα f.

Lit.: ARj l, 783. *Miklošič* 28. *SEW* 1, 122. *Bruckner* 57. *KZ* 51, 228. *Mladenov* 675. *WP 2,* 538. *Tiktin* 1352. Meillet, *RSl 2,* 62-3. Kostić, *NJ* 1, 236-9. *Boisacq** 933. 518-9. Vaillant, *RES 22,* 40.

cijena f (Vuk, 14. v., ikavski *čina,* ekavski *céna;* i u ikavskim se krajevima gdjegdje govori *céna* prema *procinit, prôcimba* f, tako ŽK, kod nekih pisaca 16. v. analogickí *cjena,* Stulić), ie., baltoslavenska i sveslavenska riječ iz praslav. doba, »vrijednost, Wert, Preis, danas samo prex,-cis«. Odatle pridjev na *-ьn cijènan, cijena* (Dubrovnik) »jeftin«, komparativ *cjenijl* i *cjènjî* »jeftiniji«, prilog *cijene* (Srbija) = *cijeno* = *cijenu* »jeftino«, komp. *cjenje; *cënьnъ* glasi u m. r. *cen* (prema Miklošiču hrv.) kao u *stran* (v.). Analogickí prema f govori se redovno u složenim pridjevima *dragocjen, nescjen, bèscjen* (Vuk), *mnogocjen, neprocjen, skupocjen, scjen* (Divković) »dragocjen«. Odatle apstraktum na *-oca cjenoća* f (Kotor) »jeftinoća«. Taj pridjevski oblik poimeničen je u *bescjena* f, *nescjena f* »beščast, nečast, sramota«. Odatle su izvedenice: *bescjenje* n (Vuk, 14. v.) i *bescjenost* (Stulić). Prema ovome pridjevu nastade i gore spomenuti oblik *cjena* pored *cijena* i *scjena* (15. v.). Odatle opet pridjev na *-iv cjeniv* (Voltiđi, Stulić), danas samo u *neprocjèniv.* Denominal na *-iti: cijeniti, cijenim* impf. (14. v., *o-, prę-, pro-, pot-, ras-, u-).* U zapadnim krajevima (15. v.) *scijèniti, scîjenim* »procjenjivati > misliti«. Od svih imperfektiva postoje i apstrakta na *-anje; rascijeniti* pf. »rasuditi« kod Šuleka je »disvalutare«; *potcijeniti* pf. je noviji kalk prema njem. *unterschätzen.* Postverbali su *ocjena, procjena, prêcjena, ucjena* od pf. *ocijeniti* prema impf, *ocjenjivati, ucijeniti* prema impf. *ucjenjivati, precijeniti* prema *precjenjivati.* Deminutiv *cjènkati se* impf. (Srbija, danas općenito). Apstraktum na *-ba cjemba* f (Kavanjin), *procimba* f (ŽK). Radna imenica na *-ьc cinac* samo u Poljičkom statutu. Novija je izvedenica *cjenik,* gen. *-ika* »prix courant«.

• k je nastao od ie. diftonga *ai* iii *oi,* kako se vidi prema lit. (u narječju žemaitis) *puskainan* »u pola cijene«, gr. ποινή = lat. *poena,* avesta *käena.* Ie. je osnova *quei-* »paziti na što, opažati, animadvertere > bajati, častiti« koja se nalazi u stcslav. *čajati* (v. *očaj),* u prijevoju ō *u kajati se* (v.), bila je raširena formantom *n* u baltoslavenskom, grčkom, latinskom i avesti, dok u sanskrtu *cayatë* »osvećuje se, kazni« znači i bez toga formanta isto što i lat. *poena.* To značenje je prvobitno, dok je baltoslavensko sekundarno. U ie. je izvedenica s formantom *n* značilo akt osvete (= kazne), a u baltoslavenskom vrijednost kojom se osveta mogla izmiriti ili iskupiti.

Lit.: ARj 1, 239. 785. 787. 811. 812. 8, 63. 13, 74, 75. *Miklošič 28.* 417. *SEW l,* 124. *Bruckner* 58. *ASPh 29,* 110. *Trautmann* 113. *WP* 1, 509. Rozwadowski, *Quest. 2,* 109. *Boisacq*[3] 801. Osten-Säcken, *IF* 33, 193 — 4. Brugmann, *IF 29,* 238. Zubatý, *ASPh* 15, 478-80.

cijep m (Vuk, 17. v., ekavski *cep,* ikavski *cíp,* ŽK) »1° flagellum, batina, 2° sinonim: turcizam *kalam* i domaći *navru.* Sveslavenska riječ iz praslav. doba, bez baltičke paralele. Odatle: deminutivi па-ье *cijèpac,* gen. *-pea m* (Vuk, 16. v.) = *cepoe,* gen. *-pca* (Kosmet) »štapovi na razboju provučeni kroz osnovu između niti i zadnjeg vrátia« i па-гс *čepić* m (Buzet — Sovinjsko polje) »dio cijepa koji udara po žitu«. Arsenijević pozna ikavizam *cíp* (Bačka) »dio ruke od lakta do šake«, a Vuk u priloškom instrumentalu *đpom* i u denominalu *sápati se, sđpam* pf. (Šabac) »ukočiti se«. Taj je oblik nerazumljiv na ekavskom teritoriju. Starocrkvenoslavenski je poznavao pridjev izveden s pomoću sufiksa *-enъ: cëpenъ* »star«. Odatle je denominal na *-iti cjepjeniti* ie (15. v.) u starom jeziku u istom značenju u kojem *sápati se* »kočiti se *(u-)* > nagibati se«. Prema tome se za *scipati se* ne može tražiti druga etimologija. Pridjev je na *- ík : cjêpak, cjepka,* Imeničke su izvedenice još na *-aia cjepača* f »šljiva koja se dade cijepiti«, na *-ika cjèpika* f (Krašić *eepika;* ŽK *cipika* »cijepljena voćka«) »mjesto gdje se drva cijepaju«, na *-ъka cjepka* f (Vuk) »assula«, na *-гa cjeplja* f = *cjèpljika* = na *-otka cjSpotka* (Dalmacija, Pavlinović) »cjepanica«, na *-otina* (upor. *brazgotina) cjèpotina* f, na *-urak cipurak,* gen. *-urka* (ŽK) »Fetzen«, odatle *scipurkati* pf. (ŽK) »na komadiće sasjeći«.

Postoje dva denominala u različitim značenjima a ipak istoga postanja: na *-ati cijepati, cijepam* impf. (16. v.) »findere« *(is-, po-, prò-, ras-, s-), icepãt, icêpam* pf. (Kosmet, *sts > c* je disimilacija), i na *-iti cijepiti, -im* impf, *(pri-, «-)* »sinonimi: kalamiti, navrtiti (voćke)«. Prošli participi pasiva poimeničeni su sa *-iça: cjepanica* f i *cjepànîk* m; *rascijèpati* i *rascijèpiti* pf. prema impf, *rascjepávati, -avam* i *rascjepljívati, -ujem* ne razlikuju se u značenju. Odatle deminutiv *rascjepkati,* pridjev na *-ljiv rascjèpljiv* i postverbal *rascjep — rascip* (Vrbnik). Od *procijèpiti* postverbal je *procijep* m i f = *procip* (Vrbnik) = *prõcep* m (Kosmet) (Vuk) »1° klopka za zmije, konja, 2° rudo (t. j. procijepljeno drvo) kod volovskih kola, 3° mengele = škripac«. Odatle deminutivi na *-bk procijèpak,* gen. *-pka* m (Srijem) »vrsta biljke«, na *-ьc procijepac,* gen. *-pca* m »mladi sir pritisnut u procijepanu policu«. Čudno je značenje augmentativa *pr odpina f*

»prase« u Poljicima. Postverbal *procep m nalazi* se i u bugarskom. Imperativna je složenica *cjepidlaka m* (i toponim selo *Cepidlak* u okolici Križevaca te *Cjepidlake* f pl. u okolici Pakraca), denominal *cjepidlačiti,* upor. njem. *Haarspalter.*

Cijep i procijep kulturne su riječi koje se posuđuju. Rumunji posudiše *(ep, proțap* u značenju »rudo za volove, konje itd.«, odatle deminutiv *profapel* i denominal *a (sa) proțapi* »spreizen, knebeln« i *a țepeni.* Madžari samo *csép.* Ie. korijen nije pod izvjesno utvrđen jer nema ie. paralela s diftongom *at, οι* odakle je nastao -k, u ie. korijenu *sqeip-lsqeib-* koji se nalazi prema Uhlenbeckovu uporedenju u gr. σκίπων, lat. *scipio* »štap«. Uporeduje se *cijep* s gr. σκοίποξ »kolo lončarsko« = njem. *Scheibe,* s lat. *scapus,* gr. σκαπος »grana« i s καίπετος. ἀξίνη (Hesych). V. *kopati* i *štipati.*

Lit.: ARj 1, 790. 801. 812. 813. 12, 256. 13, 74-76. *Miklošič299. SEW*1, 125. *Bruckner* 58. *Mladenov* 619. 676. *ASPh* 36, 117-8. *Holub* 84. *Elezović* 1, 244. 2, 145. 419. Durnovo, *RES 6,* 218-219. Specht, *KZ* 52, 90. Petersson, *KZ 46,* 130-1. Matzenauer, *LF* 7, 23. Osten-Säcken, *IF* 33, 197. Ćorović, *ASPh 29,* 510. *Medic, NVj* 27, 130. 28, 139-140. 16, 190-4, 696-7. 18, 441. Posedel, *NVj* 16, 422. Urlić, *NVj* 16, 421. *ZbNŽ 6,* 12.

cïjev, gen. *-i í* (Vuk, ekavski *cév,* ikavski *αv,* ŽK) po deklinaciji *i* u slovenskom, češkom i poljskom, po deklinaciji *a* u bugarskom, poljskom i oba lužičko-srpska jezika, »1° Spule, Röhre, Flintenlauf, tubus, syrinx, fistula, 2° Schienbein«. Baltoslavenska i sveslavenska riječ iz praslav. doba. Odatle: pridjevi na *-ast cjevast,* na *-ьn* poimeničen sufiksima *-jak cjevnjak* m, *-ica cjevnica* f, *-nik cjevnik* m »orgulje«, *-ãk cjèvnãk,* gen. *-aka* m »čunak u tkalja, sinonim: turcizam čekrk (v.)«. Deminutivi na *-ka cêvka f* (Kosmet, šatrovački u Siriniću »puška«) i *-čiča cjevčica f.* Pejorativ na *-ara cjêvara* f »noga«. Prema *cjepanica* stvorena je *cjevànica* f »sinonim: golijen«. Augmentativ *cjevčina.* Riječ je kulturan termin. Zbog toga ga posudiše Rumunji: *țeava* < bug. *ceva* f, u Moldaviji po deklinaciji *i fevie,* i Madžari *cső = csév, cseve.* U baltičkim jezicima po deklinaciji *a:* lit. *šeiva* »Rohrspulchen (za krosna)«, u prijevoju *šaiva* »Stückchen Rohr oder Stück einer Federflause, das zum Spulen machen dient«, lot. *saiva* »Spule, Weberschiff«. Kako se vidi, •k je nastao od ie. diftonga *ai — oi,* od ie. osnove *sqei-* »rezati, rastavljati, odjeljivati« u prijevoju *skhoi-* raširene s pomoću pridjevskoga sufiksa *-uà; sqel-* se nalazi u sanskrtu *chyati* (3. 1.) »reže«, gr. σχάω »režem«, lat. *seire* »znati« (upor. internacionalnu riječ *plebiscit).* Semantički je *cijev* isti naziv kao njem. *Spule,* koja pripada praslav. osnovi **poľo, polti* »cijepati« > hrv.-srp. *răsplătiți* (v.), toponim *Plat* (v.), odatle rum. *plătită* f »augusta agri pars«. *Cijev* kao pridjevski apstraktum deklinacije » znači »ono što je izrezano iz drva«.

Lit.: ARj 1, 792, 814. *Miklošič* 29. *SEW* 1, 128. *ASPh* 30, 457. *Bruckner* 59. *Mladenov* 675. *Trautmann* 301. *WP* 2, 542. *Gombocz--Melich* 1116. *Elezović 2,* 419. *Tiktin* 1572. Zubatý, *ASPh* 16, 385. Machek, *Slávia* 16, 187. Agrell, *Zwei Beiträge* 17. Trojanović, *JF* 5, 224.

cijùkati, *àjuie* impf, (subjekt *ptica)* »vikati *aju«,* od onomatopeje kojom se oponaša ptičji glas. Odatle postverbal *etjük* m.

Lit.; ARj 1, 792. Hirtz, *Aves* .38. Isti, *Amph* 15.

cikõnija f (Budmanijev akcenat, 18. v.) = *sikonija* (Stulić) »roda, štrk«. Od lat. (učenog) *ciconia* > tal. *cicógna* mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 794. *REW** 1906. *DEI* 930. Hirtz, *Aves* 63.

cikorija f (hrv. gradovi, Božava) = *cukôrija* (ŽK) = *cikorija* = *Sikora* (Šulek) = *cihara* f (Sulek, 17. v.) »Γ biljka cichorium intibus, *2"* pridodatak za kavu«. Od lat. *cichorium* < gr. κιχώρεια, tal. *cicória* egejskog podrijetla. Arb. *körré,* rum. *cicoare.*

Lit.: ARj 1, 794. 2, 23. 25. Cronia, *ID.* 6. *GM* 201. Diculescu, *DRom* 5, 483 (cf. *IJb* 12, 128). *DEI* 931. Šulek, *Im.* 42. 56-7. 508-9.

cikutva f (Kavanjin, upor. bug. *cikuta)* = *cikuta* (17. v.) = *gugùta* (Vuk, Baranja), augmentativ *gugutina* — *gugutva* (Šulek, Sinj) = *kukuta* pored *kukuta* »biljka 1° conium maculatum, 2° trbulja, bobe, pásika, trudovnik, scrophularia nodosa«. Od lat. > tal. *cicuta* = (asimilacija samoglasnika izazvana jednakošću suglasnika tako da čini utisak onomatopeje, odatle promjena *k > g) cucuta,* koje se nalazi i u rum. *cucută,* arb. *kukute* i u južnofrancuskim narječjima, mediteranskog podrijetla prema Battistiju.

Lit.: ARj 2, 25. 3, 495. 5, 766. *Miklošič* 29.-146. *SEW l,* 641. *REW** 1909. *DEI* 931. *GM* 211.

cíl m (16. v.) = *čilo* n (samo jedanput, 17. v.) = cí/y (Vuk, 16. v., dubrovački pisci, danas općenito) = *cljelj* (hiperjekavizam, koji se čuje kadikad; nije zabilježen u leksikografa) = ce/j, gen. *-i* f (Srbija, Milićević, rusizam, odatle i *celishodan).* Denominal *ciljati, ciljam* impf. *(na-).* Germanizam, njem. *Ziel, nalazi* se "u 'svim slavenskim jezicima. U rum. također sa *e* mjesto i: *ţel* »Ziel«, isto tako i u madž. *cei* kao u polj. *cel* i rus. *ceiь.*

Lit.: ARj 1, 794. *SEW* 1, 124. *Miklošič 29. Bruckner* 57. Maretle, *Sovj.* 7. *NJ* 1,93.

cilicij m (16. v.) = *cilicije* n (17. v.) = *cilicio* n (16. v.) = *ülicij·* = *cilicio* = *cilicio* »haljina od kostrijeti koju su nosili pokornici«. Od lat. *cilicium* > tal. *cilizio* = *čiliečio.* Ovamo ide i *celega,* u Korčulanskom statutu *ẓeliga,* koje Mažuranić i Hanel krivo prevode »pila«, jer se pominje u vezi *manarias et ẓeligam.* Kako *manaria* < lat. *mamaria,* tal. *mannaia* znači doista »sjekira«, oni misliše da se uz nju mora pomenuti i »pila«.

Lit.: ARj 1, 795. *Mažuranić* 1678. "Skok, *ZRPh* 41, 147. *REW*>* 1912. *DEI* 935.

Cîlika f veoma rašireno hrvatsko-kajkavsko žensko lično ime. Od lat. *Caecilia* (prema njem. izgovoru, haplologija *čeci-* > *ci-)* i naš hipokoristički sufiks^ kao *Elizabeta* > *Beta* (Pribić) > *Betika.* [Odatle i toponim *Cecela* (Drniš, Dalmacija)].

Lit.: Gunjaca, *Rad* 288, 261-2. Putanec, *Marulić l,* 93—96.

cilikati impf, pored *cilìktati* (i *ci-),* odatle postverbal *cllīk* m (Vuk, Boka Kotorska), od onomatopeje koja stoji u vezi s *cviljeti* (v.) = *kvíliti* (ŽK). Umeću se još suglasnici *n i r: cilinkuša* f »komar«, *cilmkeš* m pored *cilinkuš* »vrsta muhe« (također prezime) (Vodice, Istra), *cirlikati se* i postverbal odatle *clrllk.*

Lit.: ARj 1, 795. 803. Ribarić, *SDZb 9,* 137. Hirtz, *Aves* 39. ,

cima[1] f (Perast, Krtole, Mljet, Rab, Božava) »(brodski termin) uže na lađi koje služi za vezanje barke (i većih lađa) uz kraj, na provi vezano je za mankule *(cima od škote* veže se za žabicu)«. Od mlet. *sima.* Glede *s* > *c* upor. *cijeć,* ali i ngr. τσίμα i tur. *cin,a,* tal. *cima* »ciascuna delle estremità d'una corda«.

Lit.: Kušar *Rad* 118, 23, Cronia, *ID* 6, 124. Macan, *ZbNZ 29.* 213, *DEI* 937.

cima[2] f (Vuk, *krumpirova* ~ ŽK, Krasić, romanizam s drugom palatalizacijom tipa *Cavtat)* »1° lišće do glavice, 2° rub, okrajak (Potomje), 3° (slov.) Pflanzentrieb, Keim, 4° Eiszapfen = (prema tipu s očuvanim velarom *kimak) kîma* f (nar. pjesma, 16. v., Dubrovnik) »1° vršika, iznikao, mladica na travi«, deminutiv na *-ica Umica (od masline,* 'Ston) »grančica«, s dvostrukim deminutivnim sufiksom *-ičica kîmiaca* (Ston). Upor. arb. *aime* »isto«. Augmentativ na *-ina cimina f* (Vuk), denominai *scintati, -am* pf. (Orahovica) »stresti, zdrmati«. Već je Budmani opazio da se radi o dalmatoromanskom leksičkom reliktu. U oba refleksa *i* stoji za gr. υ: κῦμα (apstraktum od κυεω) > lat. *cyma, cima.* Odatle i njem. *Keim* s očuvanim velarom. Postoji još s lat. deminutivnim nenaglašenim sufiksom *-ula cymula* »junger Spross« i s prvom palatalizacijom *čimula* (Mikalja, Stulić) »vršika od trave, od kupusa«, s deminutivom *cзmuiica* (Vetranić) = *ćimula* (Veli Otok) »cvijet zelja u proljeće«. S furlanskim deminutivnim sufiksom *-ott cimata* (slov.) »oberster Teil des Kukuruzstengels« < furl. *cimati* od. *cima.* Unakrštenjem sa *bubuljica* nastade možda varijanta sa *m* > *b čibuljica* f (Vuk) »pústula, bubolica, puhvica«. Ovamo idu možda i *čovilja* »kužni otok, modrica na čelu, tuber, tumor« i sa sinkopom od ť u *čvlIja* (Pavlinović) »čvor u drvetu« s pridjevom *čviljav.* Suglasnička grupa *cv* mjesto *čim-* mogla je nastati unakrštenjem sa *čvor.* Postoje i druge varijante u kojima samoglasnici *u\o* zamjenjuju gr. υ : *čumák* m (Drivenik, Crkvenica) »Federbusch« (dočetak *-ák* je zacijelo naš deminutivni sufiks *-ъK), čomiga* (Budva) »bubuljica od udarca, kad nabrekne« (podrijetlo sufiksa *-iga* nije jasno). V. *čuma.*

Lit.: ARj 1, 120. 796. 2, 20. 26. 62. 436. 4, 952. Hirtz, *Aves* 70. *Pleteršnik* 1, 83. 2, 820. *REW*[3] 2438 Štrekelj, *ASPh* 12, 456. *SEW* 1, 129. *Rohlfs* 1183. *GM* 126-127. Perušek, *ASPh* 34, 44. *DEI* 937.

cimbal m (Marulić, Mikalja, Belostenac) = *cimbao,* gen. *-ala* (16. v., Dubrovčani), odatle na *-as cimbalaš* (Belostenac) = *ambala* f (Belostenac, Jambrešić) = *cimbolą* (Jambrešić, ima i metaforicko značenje »biljka chelidonium majus«) = *ambula* (Jačke), na *-aí cimbulaš* m prema *cimbulašica* f (Belostenac, Jambrešić) = *cimbulja* (Istra) = *cinbulj* = *cimbal, cimbao,* kao muzički termin od lat. *cymbalon* < gr. κύμβαλον > tal. *cèmbalo.* Denominai *cimberlati* (Istra, nar.

pjesma). Ovamo idu i varijante koje pokazuju ulaz učenih riječi u pučku terminologiju kao botanički termini: *andala* f = *angola, angelica* »chelidonium majus« i *çıngara* f (Vuk, Crmnica, Crna Gora) »zvonce što se vješa stoci oko vrata«. Upor. slov. *kémbelj,* gen. *-bíja* = *kombelj* »1° glockenschwinge, 2° Laufgewicht an der Schnellwage, 3° Uhrgewicht, 4° Löffelente«.

Lit.: ARj 1, 796, 798. *Pleteršnik* 1, 395, 427. *REW*[3] 2441. *DEI* 847.

címer[1] m (Belostenac, Jambrešić, Katančić) »1° grb, cimer ili arma, 2° znak na dućanu (Vuk Vojvodina), 3° nakit (Hrvatska), 4° bijelj, ponjava pod gredom prostrta, a na njoj jabuke, pozlaćeni orasi, lješnjaci i pantljike«. Nalazi se i u drugim slavinama kao u slovenskom, slovačkom, poljskom i ukrajinskom, madž. *czimer,* tal. *cimièro.* Od fr. *cimier,* izvedenica na *-ier* < lat. *-orius* od *cime* < lat. *cyma* (v.) »nakit na šljemu, šljem viteza (srednjovjekovni viteški termin)«, preko srvnjem. *zimier.*

Lit.: ARj l, 797. *Miklošič 29. SEW* 1, 129. *Bruckner* 69. *REW»* 2438. *DEI* 939.

címer[2] m (Vuk) = *cimber* (Srbija) »gvozdena daščica oko 2 prsta široka koja drži lemeš za gredelj; potanji opis toga plužnog termina v. u *ARj)«.* Prema Daničiću od njem. *zimber, zimmer* »drvena grada«, a prema Miklošiču ista riječ koja i *cimer* »grb«.

Lit.: l, 796. *Miklošič* 29. *Bratanic* 70-1.

cimin m (Belostenac, Sulek) = *čimin* (Mikalja, Stulić, slov.) = *cemin,* gen. *-lna* (Perast, Dubrovnik) = (odbacivanjem dočetka *-in* koji se osjećao kao sufiks) *kim* (18. v., Vuk u prijevodu Sv. pisma, Šulek, s različitim pridjevima) = *kimin* = *kimino* n (u knjigama pisanim crkvenim jezikom prema gr. κύμινον, upór. arb. *qimino)* = *kimen* (ŽK) = *kìmljen* (Lika, Lij esce, Sinac) = *kimlin* hrv.-kajk., Belostenac, /// je od njem. *Kümmel)* = *kimena* f (slov., Toimin, Goriško) = (sa sinkopom u protonici možda preko 0 > 0) *kmín* (Stulić, nije potvrđeno u narodnom govoru, ali se nalazi u češkom, poljskom i ruskom) = *imin* (Mikalja, *divlji, vodeni* za biljke »gladiolus, iris pseudoacorus, lilium coeleste«) = (metateza) *man* »trava açoras« = *hmin* (Šulek, iz rukopisa 18. v.) = *min* (Mikalja, Stulić) »acorus« = (sa *u/o* < gr. v) *kumin,* gen. *-ina* (15. v., stari leksikografi) = slov. *kumin* = *kumina* f = *komin,* gen. *-ina* (16. v., Vuk, Dubrovnik) = *kominj* (Bella, Šulek) = (ispuštanjem *-in) kom* (Sabljar, mje potvrđeno u nar. govoru). Te različite varijante objašnjuju se raznim posrednicima, preko kojih je naziv biljke ušao u naš jezik i različitim zamjenama za gr. v: lat. *cymînum* < gr. κύμινον > tal. *cimino, comino,* njem. *Kümmel,* prvobitno hebr. *kammōn,* ar. *kammūn.* Prema tome je ime te mirisave biljke mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 2, 26. 55. 3, 635. 4, 952. 953. 5, 109. 232. 241. 242. 778. 6, 547. 715. *Pleteršnik* 1, 104. 397. 497. *REW*[3] 2442. *Rohlfs* 1185. *GM* 227. *DEI* 939. 1028.

cimīnjēra f (Potomje) »dimnjak na štednjacima«. Od tal. *ciminiera* pored *ciminea* < fr. *cheminée* < lat. *caminata* (izvedenica na *-ata* od *caminus* > *komin,* v.). Glede zamjene fr. *-ee* > *ea* > *iera* upór. *turnir* (v.); *r* zatrpava hijat.

Lit.: DEI 939.

cîmoljak, gen- *-õljka* m (Crna Gora) = *cìvoljak,* gen. *-oljka* (Srbija) »sitno što«. Daničićevo je izvođenje od tal. *cipolla* posve proizvoljno. Uporedi *crvoljčiti* impf, »sitniti više nego što je potrebno« (v. pod *crn*[1]*).*

Lit.: ARj 1, 797. 804. Popović, *NJ* 3, 151.

cimpet m (Belostenec, kajkavska riječ) »testűm, irdenes Gefäss«. Odatle na *-iça cìmpetica* f (Krašić) »zemljani protvan (< njem. *Bratpfanne)* za pečenje, npr. guske« = (kod ŽK unosi se još /) *amplet* m. Od njem. *Zinnbeck(en).* Nejasna je izmjena dočetnog *-k* u *-t* i unošenje /.

Lit.: Štrekelj, *DA W* 50, 11.

cimuša f (Perast) »kraj na suknu« = *cimoz* = *cimuz* (slov., Bijela Krajina) »pojas što ga nose bjelokrajinske žene iz klobučine i crvenog sukna ukrašen pantljikama«. Od tal. *cimosa* = *cimossa* < srlat. *cimussa* = kslat. *simussa* grčkog podrijetla.

Lit.: Šturm, CSJK 6, 49. *DEI* 940. *REW*[3] 1917.

cȉn m (Vuk, Vojvodina) = *cinj* (Belostenec, kajkavski) »sinonimi: kositer (v.), kalaj (v.)«. Odatle pridjev na *-en* (upór. *bahren): cinen* (Vuk, Srijem). Od njem. *Zinn,* koje se nalazi i u drugim slavenskim jezicima, a srodno je možda sa rus. *svinéc* »cin«.

Lit.: ARj l, 797. *SEW* l, 130. *Bruckner* 70.

cinak, gen. *-nka* m (noviji rječnici) pored *cink* m, evropska riječ njemačkog podrijetla: *Zink,* od *Zinn.* U Kosmetu.awfei f (Vučitrn) »plavo posude, emajlirani sudovi od cinka« je turcizam talijanskog podrijetla (tur. *çinko* < tal. *zinco).*

Lit.: Elezović 2, 447. *Prati* 1064. *Weigand-Hirt* 1329.

cinam m (Kavanjin) = *cinamom* m (16. i 17. v.), odatle'na *-ka cinamonka* (Belostenac) = *cinamonka* = *çimen* m (Stulić). Od lat. *cinnamum* > tal. *cinnamo* »cannella«. Učena riječ. Denominal *počinamomiti* (Stulić) »začiniti činamomom«. Preko njem. *Zimt* > *cimet* m (hrv.-kajk.).

Lit.: ARj 1, 796. 10, 174. *DEI* 946. *REW^* 1931.

cinciuš m (Belostenec, Jambrešić) »tentator, diabolus«. Od madž. *cincos* »lukav«. Madžarski dočetak je izmijenjen prema latinskim riječima.

Lit.: ARj 1, 798.

cinkati impf, (kajkavski, Belostenec), nastalo od onomatopeje *cin* s pomoću glagolskog nastavka *-kati,* kojom se imitira zvuk zvona. Upor. *ein* »glas za oznaku slaba zvonjenja« (Kosmet). U tur. *fin* »odjekivanje praznog predmeta«. Odatle *cinkuš* m »tintinabulum«, kajkavska riječ (Zagreb) dobivena dodavanjem latinskog dočetka *-us* prema madžarskom izgovoru (upor. *juš* »pravo«, ŽK). Ovamo ide još u Šlosera *cinkos* m »paramencosoma curtis«.

Lit.: ARj 1, 798. *Elezović 2,* 421.

cinober m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Srijem) = *cinabar* (isti) (oboje preko njem. *Zinnober) = cinabar* (preko tal. *cinabro)* = *kenovar* (Šulek) »isto«. Posljednji je oblik balkanski grecizam perzijskog (orijentalnog) podrijetla (κιννάβαρι »zmajska krv« < perz. *šängärf):* rum. *chinovar,* bug. *Innovar.*

Lit.: ARj 1, 797. 4, 935. *DEI* 940.

cio, f cijela (Vuk, 13. v., ekavski *ceo,* ikavski uz *čil* = *cîja, cila,* Vodice, Istra, može biti ı *cei* kao u ŽK, gdje se govori pored *zacílit* i *cilma* f), danas u značenju »1° integer »neoštećen«, 2° totus, sinonim: sav, potpun, 3° čist, nemiješan *(cijelo vino — čuo vino,* Gospić)«, le. i sveslavenski pridjev iz praslav. doba. Značenje 1° nalazi se u poimeničenjima na *-ьc, -ica, -ina, -jak: cijèlac* m »snijeg bez puta, preko kojega nitko nije išao«, *cjèlica* f (Vuk, ikavski *cilica) = célica* »vrst soli« i isto što *cjelina* (ikavski *cilma,* ŽK) »zemlja nekopaná i neorana, ugar, ledina, Neuland, novale«; *celjaki* m. pl. (ŽK) »ukuhani cijeli, neřezáni, samo oguljeni krumpiri«. Izvedenica *celina* kulturni je poljoprivredni termin koji posudiše Rumunji *teliņā f* u istom značenju i odatle stvoriše svoje denominale *inţeleni* »pretvoriti u ledinu«, *desţeleni* »krčiti«.

Prilozi su od srednjega roda *celko* »sasvim«, *zacijelo* »doista, pouzdano, bez sumnje« (to se značenje razvilo prema izrazu *cijela istina* »potpuna, čista istina«).

Od *cijel* izvode se još pridjevi na *-mat, -ovit* (v.), *-avitan: cjelovit,* odatle *cjelovitost, cjelovitan* (narodna pjesma, Jukić); deminutiv na *-ahan* (v.): *cijâhan, cijãhna* (Vodice, Istra), a može se napraviti na turski način apsolutni superlativ ponavljanjem prvoga sloga: *cipcêo* pored *cipanceo* (Kosmet) = *cipci li, cipciela, cīpciēlōme* pored *cipanciēlī* (Crmnica) »cio bez ostatka, potpuno cio«. Ali se to značenje izrazuje na naš način ponavljanjem pridjeva i dodavanjem sufiksa *-cat, -cit* (tip *nov novcat, gô golcat, isti isticar): cêo cêlcat* pored *ceo cēlāt* (Kosmet) ili dodavanjem *vascio,* stcslav. *vbseceh* »ὁμόκληρος«. Apstrakti se tvore na *-oca* i *-ost* (v.): *cjeloća f* (16. v.) i *cijelost* f (Marulić, 16. v.).

Kao prvi elemenat složenih pridjeva i imenica služi rijetko: *cjelòkup,* danas općenito *cjelokupan* (Vuk, 15. v.); *cělomudar* (13. v.) = *cëlomudrn* ne postoji danas. Iz feudalnog je doba *celoselac* (Hrv. Zagorje) »gospodar koji daje gospoštini 300 težaka na godinu«, tj. zamjenjuje *cijelo selo.*

Ie. značenje pridjeva u vrijeme kad je pripadao govoru magije bilo je »sanus«, upor. njem. *heil.* Iz toga se razviše prema zakonu metafore tri današnja proširena značenja. Značenje »sanus« očuvalo se do danas: *cijêliti, cijelim* impf. (Vuk, *za-,* 16. v.) »sanare« *(zacílit,* ŽK, subjekt *rana), ûcélit, iscëlim* pf., *icelìt* 1774. (Kosmet, *sts* > *tš* je disimilacija) »izliječiti«, odatle radna imenica *iscelitelj* m (Kosmet) »koji liječi«. Ovamo ide izvedenica na *-ba: célba* f (13.—15. v.) »sanatio«, odatle opet radne imenice *cêhlnik* (15. v.), *celiteli* (13. v.) »medicus«. "k se razvio iz diftonga *ai* < *oι* (upor. got. *hails,* gr. κοïλυ »lijep«, kimrički /keltski u Walesu/ *coil* »sretan znak«). Kod baltičkih jezika postoji samo paralela u staropruskom apstraktumu *kailūstiskan* (ak. sg.) »zdravlje«, izvedenica od apstraktuma

**kailustas,* a ovaj od pridjeva **kailus* »cio«. Prema ovoj usporednici može se pridjev *cio* smatrati i kao baltoslavenski, samo što se izgubio u litavskom i lotiškom.

Kao slav. semantički specijalitet može se označiti stcslav. denominal *cělovati, -ujo* »pozdraviti« od *ceiъ* (upór. polapski *col* »govoriti zdravo« i pozdrav /ŽK/ *zdrâvljice bog dajl)* i *cjèliti* /Vuk/ »osculari«). Odatle postverbali *cjelov* m = *celov* (Lumbarda) i *cjelīv* (13. v.) »sinonim poljubac« od *cjelovati* (Vuk) = *cjelivati, cjelivam* i *cjèlujem* (Vuk) = *celivat* impf. (Lumbarda) i *cjelúnuti, cjelūnēm* pf. (16. v.) (upor. bug. *celună* »er küsst«), danas *celûnut* pf. (Lumbarda) = *cêlunut* (Korčula). Odatle pridjev *cjelivaă* (~α *ikona,* Vojvodina). U Istri (Vodice) od *celîvati* tvori se (valjda u dječjem govoru) *ček* m »poljubac« i odatle *čekati.* I to značenje stoji u vezi s prvobitnim »sanus« (v. niže *pozdraviti* i *pozdrav),* kako se vidi iz današnjeg pozdrava *zdravo* i iz kršćanskoga običaja da se pozdravljanje vrši ljubljenjem: *zdravlje* usko suvisi s *pozdravom* u svim jezicima. U romanskim jezicima lat. *salutare* od *salus, -utis* dobilo je značenje ne samo »pozdraviti« nego i »poljubiti«: fr. *saluer, salut* (odatle internacionalno *salutirati},* stšpanj. *saludar* = rum. *sărut* i *săruta* »poljubiti«.

Lit.: ARj l, 785. 798. *MiЫoШ* 28. *SEW* 1, 123. *IF* 31, 411. *Bruckner* 55. Vasmer, *RSl 4,* 154. *Trautmann* 112. *WP* 1, 329. *Elezović l,* 243. 2, 422. Ribarić, *SDZb 9,* 137. Miletić, *SDZb 9,* 420. *Tiktin* 1574. Johansson, *IF 2,* 28. Zubatý, *IF* 25, 207. Hirt, *PBB* 23, 332. Hamm, *KZ* 67, 119-120. Meillet, *RSI 2,* 63. Medic, *NVj* 15, 742. Specht, *KZ* 64, 17-18. *Boisacq** 399. 491. *NJ,* n. s., 1, 338. i sl. Kušar, *NVj* 3, 326.

cipa f (stsrp., rukopis 14. ili 15. v., jednom) »tjena, opna«. Nema potvrda iz današnjih govora. Balkanska riječ: arb. *cipe,* nogr. τςίπα »membrana«, bug. *cipa,* .cig. *cipa.*

Lit.: ARj 1, 801. *GM* 441. *Miklósié 29.*

cipal, gen. *-pla* m (Belostenec), na *-arıca* < lat. *-aria* + *-iça dplarica* »mreža kojom se hvataju cipli« (upor. *cibandière* f, južna Francuska), na *-ariu* > *-ar ciplar* »pandion haliaetus« = *cipalj,* gen. *-plja* (Šibenik) = *cipao,* gen. *-pla* (16. v., Zore, Dubrovnik, Gazarović) = *cipol* m (Račišće, Bogdašić, Risan, Kostanjica), pridjev *cipolan* (Stulić); *cipolaš* (Vodopić) »1° jastreb, 2° ciplar« = *cipo,* gen. *-ola* (16. v., Vuk, Dobrota, dubrovački pisci), *cipelar* (Dubrovnik) »ciplar« = *cipo,* gen. *-ola* (Krtole) = *cipol* (Boka, Škaljari) = *cipo,* gen. *-ola* (Prčanj) = *cipuo,* gen. *-ula* (nije dobro potvrđeno) = *àpuli* m. pl. (Sutomore) = *člfal,* gen. *-fla* (Senj) = *ćtfal,* gen. *-fla* (Rab, Malínská) = *afã,* gen. *cîfla* (Božava, Molat, Veli Otok) = *ćefola* (Skadarsko blato) »mugil cephalus, domaći izrazi: *skakavac* (Risan), *skăkavica* (Paštrovići, Sutomore), *skăkva* (Boka, Budva, tako zvan jer *skače),* luben, glavoč«. Od gr. κέφαλος (a to od κεφαλή, v. *ćefalija)* > kslat. *cephalus.* Kao leksički relikt dalmatoromanski mogu se smatrati oblici sa *će* > *c* (upor. *Cavtat* < *avitate)* i sa *ph* > *p.* Oblici sa *ć* > *k* i */* pokazuju upliv grčke riječi. Na *-ata* > *-ada cipóiddá* (Mou) »vrsta šabakuna (v.)«. Značajan je oblik koji je zacijelo istog postanja *covra* (Krtole) »ženski cipo« = *cabra* (Dobrota) = *čabra* (Muo) »vrst cipola (dolazi iz Bojane, skače preko mreže pa se mora produžiti i na barku«. Vokal α je nastao iz dvoglasa kao u *tarma* (v.) < *termes* (Sutomore). Glede sinkope penultime upor. gen. *tipla.* Neobičan je prijelaz *//* > *br; vr. ćavra* je drugi leksički relikt iz dalmatoromanskoga. Upor. *ćeful* (Ulcinj, ribari Arbanasi) = *qéfall.*

Lit.: ARj 1, 801. 802. 803. 2, 127. 128. 289. Budmani, *Rad* 65, 162. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID 6.* Hirtz, *Aves* 41. *ZRPh* 40, 143. 171. Kappus, *ASPh* 29, 627. Matzenauer, *LP* 7, 26. *GM* 221. *REW** 1859. *DEI* 838.

cípati se, *cîpam* impf. (Vuk) »mnogo se kleti«. Možda je istoga postanja i *cipariti* impf. (Nalješković, Stulić) »vociferări«. Upor. rum. *a țipa* »laut schreien, kreischen, lärmen«. Ovamo neće ići *iscipáriti, -im* pf. (Lika) »brzo izrasti«. Za glagol u tom značenju bez prefiksa nema potvrde. U istom se značenju navodi iz istoga govora *iscapariti (capanti* doduše postoji, ali u drugom značenju).

Lit.: ARj 1, 755. 801. 3, 857.

cipele f = *cipela* (Srbija) = *cipelja* (18. v.) = *cipela* (Hrvatska) = *cipega* (Stulić) = *cipeliš* (Belostenec, Jambrešić, Voltidi) = *cipeljuš* (jedanput) = *ciple f* pl. (Vučitrn »jemenije, v.«) »sinonim: crevlja«. Odatle radna imenica na *-ar* (v.) *cipelar* = *cipèljãr* m, sinonim za *obućar* (v.), *šoštar* (v.), *postolar* (v.), *kaligir* (v.); deminutiv na *-ica cipelica* f (Vuk) i augmentativ na *-etina cipelètina* (Srbija). Ovamo ide i *cipel* (Belostenec) = *cipalj* (Miklošič) »sinonim: golijen, cjevanica«, ali je semantički odnos nejasan. Nalazi se još u

slovenskom. Dočetak *-ga* u *cipega* je nejasan. Ne zna se gdje se govori. Posuđenica iz madž. *cipellő,* srlat. *zipellus.* Sufiks *-iš — -uš* su također prema madžar *-es.* Pominje se još bug. *tipica* »Pantofel«. Jagić ovamo stavlja iz šatrovačkog govora (argot) u Prištini *ciplja* »dolazi«, *ciplje levaj* »tamo idi« (v. gore *ciple).* V. *štopela = šćopsla.*

Lit.: ARj 1, 801. *Elezović 2, 422. Miklošič 29. SEW l,* 130. *Gombocz-Melich* 719-722. Jagić, *Die Geheimsprachen bei den Slaven* 26. Trojanović, *JF 5,* 223-4. Kusar, *NVj* 3, 337.

cipor m (Vuk) »sinonim: geak (v.)« prema f *cîpörka* »sinonim: geakuša«. Odatle pridjev na *-ov cîporov.* Izgleda kao pejorativni naziv za neodređenu vrstu pučanstva. Daničić navodi mišljenje da je to rumunjski naziv *chiborean* za *Sase.* Drugi dio *-por* kao da je njem. *Bauer.*

Lit.: ARj 1, 802.

cipov m (Belostenec, Jačke, 1653. i 1663. Novi u Vinodolu) = *cípov* (ŽK, Daničićev akcenat *cípov* nepouzdan) »bijeli kupljeni hljeb«, također slov. *cípov* (Valjavec) »Kuchen«. Odatle deminutivi na *-ka* i *-čiča cipovka* f = *cipovčica* f (Vuk, Vojvodina) »mali bijeli hljeb«. Kako dočetak *-ov* < madž. *-á* pokazuje, posuđenica iz madž. *cipó,* koje se nalazi u slovenskom, ukrajinskom, šaškom u Erdelju i u rum. *ţipau, fipou* m »kleines Weissbrot«.

Lit.: ARj 1, 802. *Gombocz-Melich* 1, 722. *Mažuranić* 124. *Pleteršnik* 1, 84.

Ciprijan, prezime *Ciprijanović* prema lat. *Cypríanus,* pored *Kuprijan* (gen. *Kupriêna,* u tiskanom glagoljskom brevijaru iz g. 1491), sa zamjenom υ > *u* prema gr. Κυπριανός > *Kiprijan, Čeprnja* m (13. v.), sa υ > *iu, e, Guprijan* i sa *pr > br Cubrijan = Čubran,* ime muško, odatle prezimena *Gubranić* (15. i 16. v.), *Gubranović* (16. v.), toponim *Gubranovi doći* (Sutomore) i hipokoristici *Cubar,* gen. *-bra* (ime muško, Crna Gora), **Cubre* potvrđen u prezimenu *Cubretić* (15. i 16. v.), *Cubro* (nadimak, Crna Gora), na *-ilo Gubrilo,* odatle prezime *Gubrilović.* Prema tal. izgovoru *Ciprijan* (Budimé). Prema gr. *k* pred palatalnim samoglasom *ć: Cuprijăn = Ciprijan.* Ovamo ide možda i ime grada *Kofrijan.* Vjerojatno ide ovamo i hrvatsko prezime *Gabrijan* sa υ > δ > *a* u nenaglašenom položaju.

Lit.: ARj 1, 942. 2, 82. 138. Stojanović. *PPP l,* 217-219. Stefanie, *Rad* 285, 72. 89, Gregov, *Kalendar* 36. *SA* 49. Ostojić, *Opatija 55—6.* Jireček, *Romanen 2,* 32.

cipulja f (Srbija) »pogrdna riječ za odraslu djevojku«. Upor. *apun* m (Srbija) »nadimak čovjeku«. Daničić izvodi od *cip* »rigor, bit će kao veliko neokretno čeljade«. Upor. njem. *sipp = zipp* »zimperlich, zurückhaltend«.

Lit.: ARj 1, 803.

Čiřilo m = *Kyrii* (14. v.), odatle prezime *Kirilović = Kuril = Kurilo* (13. v., toponim, gr. v > *u,* Asemanovo evanđelje *Кугиъ,* u prvotisku glagoljskog misala i brevijara iz 1483. i 1491. gen. *Kurila,* odatle hrv.-kajk. toponim *Kurilovec* (poimeničen pridjev *Kurilov) =* (prema ngr. *k* pred palatalnim samoglasnicima *£) dril* m (Vuk) = *Girilo* m (Kavanjin), pridjev *Cirilov* (18. v.), odatle hipokoristici *Giro* (14. v.), *Gira* m (Vuk), prezime *Ćfrič* = (gr. υ > *iu) *Guril* u toponimu *Gurilovo polje* (Konavli). Odatle naziv pisma *ćirilica* f (Pavlinović), *kirilica* »alphabetum cyrillicum« (17. v., Vuk, i bug.) = *ćurtlica,* (metateza) *cirulica* (Antun Dalmatin), s asimilacijom *ćurulica* (18. v., Belostenec, Kanižlić). Pridjevi *ćirilski = ćirilski = cirulski.* Od lat. *Cyrillus* < gr. Κυρολος.

Lit.: ARj 1, 803. 2, 139. 155. 5, 812-3. *Mladęnov* 238. Zore, *Palj.* 221. Stefanie, *Rad* 285, 73. 82. Gregov, *Kalendar 29.*

ciškōv, gen. *-ova* m (Pančić) »riba na Dunavu«. Po dočetku *-ov* < madž. *-ó* sudeći,, posuđenica je iz madžarskoga.

Lit.: ARj 1, 803. Hirtz, *Pisces 65 — 6.* 68. 78-80. 94. Fink, *Im* 43.

citar, gen. *-tra* m (16. v.) = *citar* (Zoranić) = *čidar,* gen. *-dra* (Kavanjin). Od lat. *citrus* > tal. *cedro* < gr. κέδρος, mediteranska riječ. Na *-one* > *-un: cetrûn* (Belostenec, Božava) = *četrūn,* gen. *-una* (16. v., Perast, Dubrovnik, Vetranie) = *cetrûn* (Stoliv, Ugljan) = *četruna* f (Vuk, Primorje, nar. pjesma) = *četron* (Šulek, 15. v., rukopis) = *citrūn,* gen. *-Una* (Šulek) == *čitrun* (Spič) = *citróna* (Belostenec, Jambrešić, Šulek, danas općenito, ovo prema njem. *die Zitrone) = citron,.* gen. *-óna* (Rapić, Voltidi) = (sa *tr > drj čidrun* (Mikalja, Stulić) = *čedrun* (Mikalja, Stulić) »limun«. Ovamo na tal. *-ina četrína f* (Šulek) »lippia citriodora«.

Lit.: ARj l, 920. 2, 8. 9. 22. Bndmani,r *Rad 65,* 164. Cronia, *ID 6. REW** 1957. *DEI* 836. 881.

citara f (16. v.) s radnom imenicom na *-avac citaravac,* gen. *-vca,* deminutiv *citarica* = *citra* (16. v.), denominal na *-ati citrati* =

Utra, citrati = *cetra* = *cètra* (17. v.) = (sa ir > ár i umetnutim я pred dentalom) *ctnđra* (Marulić), denominai *cîndrati* (Gornja Krajina, Hrvatska) »udarati u citru«. Ovamo ide možda prezime *Cindrić* (upor. u Solinu *Cindro).* Ne zna se ide li ovamo *kêtrica f* (Vuk) == *ćetrica.* Nije označeno značenje. Öd lat. > tal. *citara — citera* > *cetra* < gr. κιθάρα. Glede *tr* > *dr* upor. *iáidra* (Engadin), španj. *cedra.* Upor. i *gitara.*

Lit.: ARj 1, 798. 803. 804. 4, 942. *REW** 1953. *DEI* 881. 965.

cìvare, gen. *civara í.* pl. (Lika) = *cìvijera* (Vuk, Boka, Zore, Dubrovnik) = *cìvijere* f. pl. (Perast, Dubrovnik), s glagolom na *-iti ctvijeríti* impf. (Stulić) = *dvere* (Pag) = *ci-vêr e* (Baška) = *civara* f (Dalmacija, Pavlinović) = *čivēre* (Račišće) = *čtveré* f. pl. (Krk) = *čivíre* (Kućište) = *čivire,* gen. *čivīra* (Korčula) pored *ćivire* (ibidem) = *šćtvīre* (Račišće) »drvena nosila za dvojicu (zbog toga plural), nosila za robu, drva·, kamen, tralje (Šibenik)«. Od mlet. *tsiviera* < fr. *cimere* < lat. poimeničen pridjev na *-arius* > fr. -zere od *cibarius* »što pripada hrani, (par extension) nosiljka na kojoj se nosi hrana«.

Lit.: ARj 1, 804. 2, 20. 50. *REW** 1895. *Gamilhcheg* 225.

civrija f (Srbija), običnije pl. tantum (upor. *škare, nožice)* »sinonim: -kliještica«, u sing. u metaforickom značenju »ljuto pseto, ukor nemirnoj ljutoj kćeri« = *uvrije* (Bosna, Mostar). Turcizam *sivri* »šiljast«.

Lit.: ARj l, 804. Skok, *Slávia* 15, 193.

cjëriti, *-im (se}* (Vuk, 16. v., objekt *zube,* ikavski *čiŕiti;* običniji je u današnjem ijekavskom saobraćajnom i književnom jeziku ekavizam *ceriti (se)* »smijući se pokazivati zube; sinonim: kesiti se (v.)« I *zemlja se cjeri,* kad se rasjedne. I *rijetko se platno cjeri.* Odatle deminutivni glagol na *-ekati: cerekati se, -am* (istočni govor) = *cjerèkati. se, rasc(j)erekati se, -om* (Lika) »dati se na grohotan smijeh; sinonim: razgrohotati se« i složenica *cerozubac* m (Marulić) »dentes ostendens«. Glagol *cjeriti* nalazi se u slovenskom, češkom, slovačkom i poljskom, tu sa í pred *s: šćer, šćir.* I hrv.-srp. može da sadrži *se-* > *tš-* (tj. sa disimilatornim ispadanjem prvoga s). Ie. osnova je *(s)qer-* »cijepati, rezati«. Ta se osnova nalazi i u *(s)kora* (v.), *cren* = *crem* (v.). Prvobitno je značenje bilo »strici« (upor. njem *scheren,* gr. κείρω »rastavljati > odrezati«, upor. lit. *skirti)«.* Slavensko je značenje specificirano na rastavljanje laloka.

Lit.: ARj 1, 769. 813. Durnovo, *RES 6,* 218-9. Matzenauer, *LF* 7, 25. *RES* 27, 39. *SEW* 1, 126. *Miklošič* 299. *Bruckner* 544. *ASPh* 42, 137.

ckřli (Vuk), indeklinabilni pridjev, samo u vezi s *merdšan* (v.). Daničić izvodi od ar. *syhr* »čar«, jer pretpostavlja *c* < *s.* Oblik *skrli* nije doduše potvrđen, ali je to po svoj prilici pokraćenica od *skrletli* nastala iz potrebe deseterca. Ovakvi se epiteti češće pokraćuju. Sufiks *-li* je turski. Glede 5 > *c* u turcizmu upor. *civrije* (v.).

Lit.: ARj 1, 816. Skok, *Rad* 272, 39.

clez (1251) = *celez* = *celiz* = *cezlez* (s anticipiranjem dočetnog suglasnika u naglašenom slogu, što znači da je posuđenica postala nerazumljiva), u starim spomenicima Brača, Vrbnika i Senja oznaka novca neodređene vrijednosti, stcslav. *stblędzb, štbltdzb, sk(z)lezb,* iz got. *skilliggs,* nvnjem. *Schilling; c* je nastalo ispadanjem početnoga *s-* na osnovu zakona disimilacije *sts* < got. *sk* pred *i.* Hrvatski se izgovor latinizira u *celesum.* U dočetku pokazuje isti fonetski oblik kao *knez* (v.).

Lit.: ARj l, 817. *Mažuranu 125. Miklošič* 309. *Kiparsky* 265. Obnorskij, *IzvORJAS* 19, 4, 99-102. Jireček, *Romanen* 1, 89. Ostojić, *Opatija* 48.

cmiljeti, *-lm* impf. (Vuk, 17. v.) pokazuje *m za v* kao *cmãriti* (v.) i *cmokali* (v.) = (običnije) *cviljeti, -lm* impf, »lamentări« prema pf. *cvïlnuti.* Odatle postverbal *cvîl* m = *cvtta* f, apstraktum na *-ba* (v.) *cvttba í,* pridjev na *-ьn, -ovan cvîlan, cvilna* = *cviona (krmača,* Slavonija), *cvilovan* »sinonim: bûcovan (v.)«. Od *cvîl* denominal *milovati, -ujem.* Mjesto *c* dolazi u toj onomatopejskoj osnovi, koja je sveslavenska, *k* u *kvíliti, kvílím* (ŽK, samo za svinje). Upor. polj. *kwiat* prema *cvijet* (v.). Ista onomatopejska osnova dolazi u stcslav. s -k mjesto *i.* Tako i u hrv.-srp. *cvijeljati, -am* i *cvijèliti, cvîjelîm, rascvjèliti, ràscvijelîm* pored *rascvilitì* i *rascveliti* »rasplakati«, u Menčetića *rascvijeljati se,* u Lici *rascvjeljivati,* u Zoranića *rascviljevati.*

Lit.: ARj 1, 818. 864. 869. *Miklošič* 150. *SEW* 1, 657. *Bruckner* 287. *Mladenov* 675.

cmizati, *-am* impf. (Hrvatska) »sinonim vući (v.)«. Po Daničiću osnova *cmiz-* bila bi istovetna s osnovom u *šmig-nuti* (glede *sm* >

im upor. *smrkati,* v.) i *smuc-ati* »vagari«. Miklošič ima hrv. *osmicati* »abstreifen«, *smuk* m »Art Schlange« (upor. *smok,* v.), *smaknuti* »zucken«. Prijelaz im- > *cm-* je kao u *cmilje* < *smilje* (v.). Korijen *smbk-* je zastupljen u svim slavenskim jezicima, a nalazi se i u lit. *smukti, smaukyti; cmizati* pretpostavlja prijevoj *u* > *y* > *i* i *g* pored *k: *smyg-,* za koji nema potvrda u drugim srodnim jezicima. Upor. niže *cmrkati,* gdje se navode baltičke paralele s *g.* Na dočetak *-izati* < vlat. *-idiare,* gr. -ίζείν) u *otvorizati* ne · može se pomišljati.

Lit.: ARj 1, 818. *Miklošič'Ш. Bruckner* 504.

cmřkati, *-am* i *cmfčēm* impf. (Belostenec, Stulić) »srkati (Vuk, v.)« = *smrkati, šmřčem* impf. (Vuk) »attrahere naribus« prema pf. *smrknuti.* Od posljednjeg postverbal *śmřk* m »domaći sinonim za posuđenicu *šprica* f (Hrvatska) < njem. *Spritze«.* Pridjev na *-av šmřkav* »sinonim: balav (v.)«, poimeničen sa *-ьc šmřkavac,* gen. *-avca* m »bâlavac«, na *-dj: šmřkalj,* gen. *-klja* m (Hrvatska, ŽK) »bale u nosu«. Prijelaz *sm* > *cm* kao u *smilje>. cmilje* (v.); i > *š* u ovoj onomatopejskoj osnovi potvrđen je i u drugim slavenskim jezicima; *sm-* se nalazi u rumunjskoj posudenici iz južnoslavenskog: *smire* »Saugheber, Wasserstrudel, Schlund, Pfuhl«. Odatle rumunjski onomatope j sKi glagol *smîrcîi* »schnupfen«. Mjesto *k* baltičke paralele pokazuju *g:* lit. *smurglis,* lot. *smurga.* Upor. glede *k — g cmizati* (v.).

Lit.: ARj 1, 818. *Miklošič* 310. *Bruckner* 503. *Mladenov* 595. *Tiktin* 1447.

cocán m (leksikografi, zapadni pisci od 17. v.) »sinonimi 1° posuđenice dzeļat (v.), boja (v.), hahar, 2° vrag«. Upor onomatopeju *(u)cecati* (v.) »ubiti«. Vjerojatno je i ovo onomatopeja, kao i *cacati, cocam (se)* impf. (Bosna) »sinonim: ljuljati se«. Odatle augmentativ na *-onja* (v.) *cóconja* m (Srbija) »krupan i neokretan čovjek«. Daničić upoređuje ovu onomatopeju sa *cucati (dijete na koljenu)* impf, prema pf. *čučnuti* (Vuk), odatle deminutivni glagol *čačkati.* Ta onomatopeja je djetinja riječ kao i *cucu,* koja se govori za uspavljivanje djeteta. Upor. *homo cùcice,* što se kaže djetetu kad ga žele iznijeti iz kuće (Vodice, Istra).

Lit.: ARj 1, 818, 857. Bulat, *JF* 5, 149. Ribarić, *SDZb 9,* 137.

cof, gen. *cofa* m (Vuk, Vojvodina, Prigorje) »sinonim: kika (v.), pletenica«. Noviji germanizam od njem. *Zopf.*

Lit.: ARj l, 818. Schneeweis, *Lehn. 22.*

cSk, prilog (Kosmet) »pouzdano, odsječeno«, U vezi je možda pf. *rascokati se, -am* (Lika) »razbiti, razvaliti prema impf, *rascokavati, rascòkavãm* (objekt: *ploču od pilja).* Denominai od *cok* »\° uzvik koji se veli kad pane ploča na pilj (v.), 2° nešto namješteno kao piramida« (Lika). Upor. *cee.* [Drugo je *côk* m (Rijeka) »truncus, klada«, odatle deminutiv *còde* (Rijeka) < tal. *zecco* »truncus«].

Lit.: ARj 1, 818-9. 13, 76. *Elezovič 2,* 423. *Prati* 1065.

čokla f (Jambrešić), slov. *čokla* »1° cipela, paočanica (Vuk, Lika, Hrvatska), 2° bundeva« = *cokija* (Jambrešić) »isto pod 1°«, *cokol* m (Belostenec, Jambrešić), slov. *cokol* »calceus ligneus« = *cokola* (Belostenac) = *cokula* (16. v., Marulić, Vuk, Baranja, Muo, Srbija, Milićević) »cipela od drveta«. Deminutivi na *-iça cõkulica,* (prema njem.) *cokiin* (Belostenec) »calceus ligneus«. Denominal na *-ati côkljati, -am* impf. (Lika) »ići vukući noge kao u cokIjama«, *ràscokljati (sé), -ām* (objekt *obuću, cokljé)* »razderati, rascopati«. Pridjev na *-av côkljav* (Lika) »neuredno obučen«. Na *-eša coklješa* m (pogrda). Od tal. *zòccolo* »sorta di calzatura colle suola di legno«, deminutiv na *-ulus* od *zocco,* od lat. *soccus* »sandalo leggero« (v. pod *cok).* Upor. arb. *çakara* < srgr. τσόκαρα »calceus ligneus«, slov. *žôk* m = *zoka* f (Savinjska dolina) »Fussocke«, madž. *cako, cokol,* češ. *coki* i polj. *cokol,* njem. *Zockel, Sockel.*

Lit.: ARj l, 819. *Pleteršnik* 1, 86. 2, 971. *Miklošič* 30. *SEW* 1, 130. *Bruckner* 66. *Gombocz-Melich* 747. *GM* 448. *REW*[3] 8052.

cokòtati, *cokoćem* impf. (Ranjina, Hektorović) = (običnije) *cvokòtati, cvokoćem* (Vuk, Srijem) »drhtati«. Denominai od imenice onomatopej skog postanja *cõkõt* m obrazovane pomoću sufiksa *-ot* (v.) kao *topot, sopot.*

Lit.: ARj 1, 819. 871.

colnar m (16. v.) »carinik«. Od njem. *Zöllner* < lat. *telonarius,* od gr. τελονεῖον > lat. *telonium.* Upor. hrv.-kajk. prezime *C8-larić.*

Lit.: ARj 1, 820. *REW** 8622.

сбтЬпг m (Srbija, Leskovac) = *cùmbūlka î* (Srbija, Leskovac) »prorašljika u crvenom luku«. Obje riječi stoje možda u vezi s *.čapur* (Vuk) »što od mladog drveta ostane na korijenu kad se posiječe«, odatle kol. *lapurje* n (Vuk) i deminutivna izvedenica na *-bk* (v.) *čaporak,* gen. *-arka* m. Daničić izvodi *cômbûr* od ngr. τσάμπουρον (το) »šepurina od grozda«, ali se fonetski novogrčka riječ bolje slaže sa *čapur.* Postoji još varijanta *£epur* m *(Vuk,* Dubrovnik) = bug. *čepor.* Odatle pridjevi na *-ast* i *-av čepurast, čepurav.* Ta varijanta govori u prilog mišljenju da je i *čapur* izvedenica od *čep,* koja se nalazi u ruskom i bugarskom u značenju »grana od vinove loze > grana (uopće)«. Ovamo dodaj još *čapřlj* m (Vuk) »čapur«. Glede sufiksa upor. *havrlje.* Berneker bez potrebe dopušta umiješanje tal. *cepperello.* Fonetski odnos prve serije *cômbûr* sa *čapur* nije objašnjen. Jedino je *m* umetnuto pred *p* kao u *dumbok.* Promjena *e > a čapur < čepur* je kao u čakavskom *žaja < žeđa* (v.), *žalac* (v.).

Lit.: ARj 1, 820. 859. 890. 942. *Miklošič 32. SEW l,* 143.

còparica f (Martié) = *còprnica* (Vuk, Hrvatska) = *comprnica* (s umetnutim *m* kao u *aurnbok,* čakavski, Istra) = *côparnjica* (ŽK) »sinonim: vještica« prema m *còprnik* (17. v.) »sinonim: višćun (Dalmacija)«. Odatle apstraktum na *-ija* (v.) *coprija í* (17. v.) = *coprija* (ŽK), naše izvedenice od *coprati* impf. = *coprati* (ŽK) *(o-, za-)* — *cuprati* (Vitezović), *ucoprivati* (kajkavski, Jambrešić). Upor. i slov. *coper.* Stariji germanizam od njem. *Zauber, Zauberin.* Odatle možda kao pogrdni hipokoristik za ženu *copa* f (Vuk), koje Daničić izvodi od njem. *Zofe* »dvorkinja«, upor. *cota.*

Lit.: ARj 1, 820. 859. 8, 505. Štrekelj, *DAW* 50, 11. *Pleteršnik* 1, 87. *Mažuranu* 1, 129-30.

còpina f (Srbija) »scoria«. Prema Daničiću od *stopina,* izvedenica stvorena pomoću sufiksa *-ina* (v.) od osnove glagola *stopiti, stopim* (v.) »liquefacio« kao *istresine* od *istresti, ògrizine* od *o(d}gristi; c < st* je kao u hipokoristiku *Cóle* od *Stojan.*

Lit.: ARj 1, 820.

copul m (Hrv. Primorje, potvrda za Bakar Í788.) »duguljasta lađa 9 m duga 90 cm široka (korito joj je izdubeno od jelova panja, ima daščane bokove koji se zovu *okane* (v.) ili *paramorte* (tal. imperativna složenica *para + morți,* v.), poduprte rebrima, koje se zovu *lukoči* (v.) ili *kastanjole,* porubljene opasom od kape na pramcu do kape koja zatvara krmu; jarbol je pričvršćen za trastan u sredini; nosilac vesla je *jaram, igo* ili *jigo* na stražnjoj trećim, a veslima služi kao potpora *ključ* ili *soha;* zove se i *ladva«.* Bez lat. deminutivnog sufiksa je slov. *copa* »Art Kahn aus einem ausgehöhlten Baumstamme« < furi, *zapi* m. pl. (15. v.) »barche per i passi dell'Isonzo«, deminutiv na dvostruk sufiks *-ül + -ïttus zopolèt* od *zopul = zocul* »imbarcazione minima, forse cavata in un tronco«. Suvisi sa *soccus > zoccus* mediteranskog podrijetla (v. *lot, čok, čokot},* s varijacijam suglasnika *ρ* mjesto *t \ k. V. lada.*

Lit.: JŠ 16, 187. Barbalić, *Ladva* ili *copul u starim ribolovmm ugovorima, JŠ* 16, 513. *Pirana*[1] 1320. Štrekelj, *ASPh* 12, 456.

cot (Dalmacija), pridjev potvrđen samo u imenu cvijeta *cota viola* »hroma ljubica«, inače proširen sufiksom *-av còiav* (Vuk, Budva, Perast, Crna Gora, Rab, Božava, Veli Otok) »šepav, hrom«. Na Velom Otoku *coto* m prema *câta* f »šepavac« prema »šepavica«, denominal *cotați* »šepati«. Slov. *lot, cnot* (Notranjsko) m prema *čata, čótast, cotați* »šepati«. Od mlet. *zoto* = furl, *tsuet* = tal. *ciòtto* »zoppo« ekspresivnog postanja. Varijanta sa *ρ* mjesto *t* tal. *zoppo* nalazi se u pridjevu na *-av čdpav* (Dubrovnik) »krumm«, *copava ruka* »eine Hand mit krummen übereinander stehenden Fingein«, sa umetnutim *m* pred *p čômpav* (Prčanj) »isto«. Glede tog variranja upor. *capa* i tal. *zampa* (v.).

Lit.: ARj 1, 820. Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID 6. DEI 952. REW*[3] 2454. 9598. Šturm, *ČSJK* 6, 50. Rešetąr, *Stok,* 231.

cota f (ŽK) = slov. *cota* »Franse, Fetzen« [usp. njem. *Zotte* »čuperak«].

Lit.: Perušek, *ASPh* 34, 45. *Pleteršnik* 1, 87. *Weigand-ffírt* 2, 1338.

cremuža f (Banja Luka) = *crímuža f* (Kozarac, muslimani ikavci) = · *crljemužina* (pravoslavci oko Kozare) = *crijemuša* (Lika) = *cremuž* m (Šulek) = *cremos* m (Parčić) = *čremuš* m = *črimuš* (Hrvatska, kajkavci i čakavci) = *srtjemoš* m = *srijemuš* = *srljemuša* f »kisela trava koja miriše kao bijeli luk, Schnittlauch, allium ursinum L, Bärenlauch«. Pored toga stoji i naziv drveta »prunus padus, prunus mahaleb« *cremza* f = *crimza* = *cremža*

(Parčić) = *crijemža* = *sremza.* To su doduše dvije različite biljke, ali im je zajedničko to što se odlikuju jakim mirisom. Zbog toga su se već u ie. doba unakrštavale etimologički i fonetski. Razlika je danas samo u tome, što naziv za drvo nema *u* u penultimi. Naziv je ie., baltoslavenski i sveslavenski iz praslav. doba. Nalazi se.i kao dosta čest toponim: tako 1673. katolička *parochia Czeremosniza,* danas *Tremošnjica* (ovako se piše, ali narod izgovara *Tremošnjica,* kotar Gradačac, Bosna). To je poimeničeni pridjev s *-ica;* poimeničen na *-ik Tramošnik* (kotar Visoko, Bosna). Čist pridjev ž. r. je *Crijemošna* (Srbija), *Tramošnja* (kotar Sanski Most, Bosna). Na ime drveta smjera augmentativ *Tremzina,* brdo visoko 1175 m u južnom Velebitu. Glede prijelaza *cr*.— *čr* > *tr* upor. *crešnja, trešnja* (v.), a glede > *a* upor. *član.* Paralele su lit. *kermušė,* dalje ags. *hramsa* »Bärenlauch«, gr. κρόμιον »luk« (odatle ngr. deminutiv κρομίδι, posuđen u NR Makedoniji *kromid').* Za ime drveta je paralela gr. κόμαρος, odatle fr. *cornai, cormier,* i toponim *in comareto* kod Zadra u doba narodne dinastije. Slog 1° *ere — eri — crije — tre — tra-,* 2° *sre* — nastao Je po zakonu likvidne metateze: **ceгmъnia, *čermuhıa,* ie. *kerm-* »luk« > praslav. **čermuha, *kerm-* »prunus padus« > sveslav. **sermbha.* Upor. za *kerm-* lit. *sermukšle,* lot. *sērmūkslis* pored *cērmauksis* i *cermuoksis.* Dočetak *-uha] -ъna* očuvao se samo u sjevernim slavenskim jezicima: češ. *třemcha,* polj. *trzemcha, trzemucha,* ukr. i rus. *čeremha,* u južnoslavenskom taj je dočetak raširen sufiksom *-ja* (slov. *čremoš,* odatle prezime *Gremošnik,* i *sremša, -sa).* Kako je fitonim varirao u rodu, mogao je u narječjima prema tipu nom. *muš,* gen. *muža š* biti zamijenjen sa *ž.*

Lit.: ARj 1, 823. *Miklošič* 33. *SEW* \, 145. *Bruckner* 580. 581. *KZ* 43, 316. 46, 232. *Trautmann* 128. *Schuchardt* 24. 412. Jelenic, *Starine* 36, 146. Zrnić, *JF* 3, 78. Novaković, *jfF 2,* 117-8. Scheftelowitz, *KZ* 56, 193. *Boisacq** 488. 520. Machek, *LP* 2, 158. Isti, *ČSR* 266. *Bezlaj* 1, 120-1.

cren m (14. v.) = *cren* (Kosmet) == *crem* (Srbija, *m* zbog disimilacije dentala *tš — n* > *c — m,* upor. *bedem,* v.) = također *člen* u narječju (valjda prema *clari)* »držak u noža, svrdla«. U hrv.-srp. naziv je dijalektalan. Inače se nalazi u svim slavenskim jezicima (bug. *čeřen, čiřen}.* Po zakonu likvidne metateze *cren* je nastao od praslav. **cегnъ; cr* mjesto *čr* je kao *crešnja* pored *trešnja* (v.). Ne postoje paralele u baltičkoj grupi, a od ie. paralela najbolje odgovara slavenskom značenju kimr. (keltski u Walesu) *earn* i sanskr. *kärna* »držak«. le. osnova je *(s) ger-* »rezati«, raširena s formantom *n.*

Lit.: ARj 1, 821. *Miklošič* 34. *SEW* 1, 146. *Bruckner* 582. *Mladenov* 682.

cret m = *čret,* gen. *créta* (Belostenec, hrv.-kajk.) »močvarno mjesto u šumi, Sumpfwald«. U ovom značenju i slov. *čret.* Ijekavski oblik **crijet* nije potvr.đen u narodnom govoru. Toponim g. 1211., 1395. *terra Crete* (Glina), kol. *Začretje* (toponim, Hrvatsko Zagorje). Odatle noviji pridjev na *-ьn cr(ij}etne kupke* »blatne kupelji«. Ovamo ide također toponomastička izvedenica *Čatež* (Slovenija), upor. s tim toponimom *Ciritež* m u vlažnom tlu Ročkoga polja blizu Roča (Istra). Istarski toponim dokazuje da je postojao ikavski oblik **črít* s umetnutim *i* u grupi *čr* (upor. *čerip).* U ukrajinskom i ruskom znači »trska, sita«, biljke koje rastu u močvarama. Možda ide ovamo kao posuđenica iz južnoslavenskog i rum. *cirifel* »Strauch«, s lat. deminutivnim sufiksom *-el* < lat. *-ellus* (a svakako i madž. toponim *Cserét}.* Nema paralela ni u ie. ni u baltičkoj grupi. Slog *ere-* nastao je po zakonu likvidne metateze (praslav. **čertt),* a izvodi se od ie. korijena *(s}aer-* »rezati«, rašireno s pomoću formantą *-t* (v. *crtalo* i *čnjeslo}.* Budući da je rus. *cerēt* »trska, sita« (biljke koje su oštre, koje režu, a na takvo značenje može da smijera i rum. posuđenica), izgleda da je rusko značenje bilo prvobitno, iz kojeg se po semantičkom zakonu sinegdohe razvilo »mjesto gdje raste ta močvarna biljka > Sumpfwald«.

Lit.: ARj 1, 822. 2, 78. *Miklošič* 35. *SEW* 1, 150. *Mažuranii* 176. *Gombocz-Melich* 1, 980. *WP* 1, 579. Ribarić, *SDZb* 9, 141. Charpentier, *ASPh* 37, 48--50. Perušek, *ASPh* 34, 47. *Bezlaj l,* 121-2.

crëvlja f (Vuk, 13. v.) = *crêvja* (Čilipi) = *creva* (Vuk, Boka) »sinonimi: postola (v.), cipela (v.)«. Odatle deminutiv na *-iça crèvIjica* f (Vuk), augmentativ *crêvljina,* radna imenica na *-ar crèvljār,* gen. *-ara.* U stcslav. postojao je i *crěvub,* čemu odgovara slov. *čevelj.* Izgleda da je dočetak -ь/ъ *ļ-ua* pridjevski sufiks. Ako je tako, onda bi bokeljsko *creva* nastalo odbacivanjem pridjevskog sufiksa. Oni koji sveslav. *çrevlja* izvode od *črevo* n, hrv.-srp. *crijevo* (ovo je srodno s lat. *corium)* »koža«, mogu se također pozivati

na praslav. pridjev na *-го.* Kao *opanak* (v.) ova sveslavenska riječ iz praslav. doba nije bila posuđivana ni na Balkanu ni na sjeveru. Srednjegr. i novogrčke τζερβούλια, σερβούλια, βέρβουλα, u zakonskom *čérvule* »postole uopće« nije posuđeno od *crevlja,* kako bi se moglo misliti prema Porfirogenetovu nazivu τζερβουλιανοί za *Srbiji,* i to zbog toga ne što bi -se inoralo pretpostaviti da su je posudili baš od Srba koji mijenjaju *j* poslije *v* u *lj.* Te pojave ne poznaju grčki susjedi, ni Bugari, koji posudiše od Grka *cãrvúl* m »gamaše«, ni Makedonci. Grčka riječ potječe od ar. *zarbul.*

Lit.: ARj 1, 822 -3. *Miklósié* 35. *SEW* 1, 151. *Bruckner* 581. Vasmer, *RS'l* 3, 264. Sobolevskij, *RPV* 71, 431. sl. Skok, *StPr* n. s. 1, 65. 194. *GM* 439. *Matzenauer LF* 7. 38.

Criapis pored *Crépis,* nad Kotorom pećine (u dokumentima), sadrži daim.-rom. dvoglas *ía* za vlat. *ę* (upór. *cârma* < *termes* u Spiču). Odatle s prefiksom lat. *ex-* > *s-* > *š- škrip* m »pećina (Zore) u hridi, hládnica (Crna Gora) za održanje sirovih namirnica ljeti«, na *-ьc* > *-ac škripac,* gen. *-pca* (u izrazu *doći u škripac* »neugodan položaj«), augmentativ *skŕípina f* (Vodice) »kamenita njiva«, pridjev *škrpeljiv* (Vodice) »kamenit«. Prema dalm.-rom. dvoglasu *škrapa* (Cromica) »rupa u zemlji, u kemenu, u zidu«. Toponim *Škrępa* (Ulcinj, izgovor Arbanasa) »oštre stijene morske gdje čovjek može da stupi samo s velikom teškoćom«. Kao sinonim od *škrapa* postoji *skraca* f (Hektorović, Baraković, Zoranić) »grebenaste stijene na kamenu uz more i u moru«, pridjev *skračljiv* (Zoranić) = *skraca* (Molat) »nabrano smežurano kamenje na obali morskoj« sadrži isti sufiks *-aceus* kao fr. *crevasse,* furl. *scravaz.* Ovamo ide možda sa *-uceus* > *us* (upor. *karkusius,* v.) *Krpûs,* gen. *-usa* (Lepetane) kod *Gomile,* gdje je samo kamenje sa nešto maslina. Dalmatoromanski leksički ostatak *crêpa,* postverbal od *crepare* »raspuknuti se«. Upor. istrom, *grępa* (Šišani »testa della pecora«, tal. *crèpa* (14. v.) »fend-) tura«, stfr. *crieve.* Ovamo još *potkrpatiti es* pf. (Dalmacija) »raspucati, razbiti se« (kao dalm.-rom. leksički ostatak) < *crepitare* > tal. *crettare* »screpolarsi«, slov. *škrvanta* »škalba, vode je bilo v vsaki škrvanti dosti nabrano« kao postverbal od **crepantare.*

Lit.: ARj 11, 154. Zore, *Palj.* 208. *Mayer* 2, 64. Isti, *NVj* 40, 34-8. *Pleteršnik 2,* 638. Ribarić, *SDZb 9,* 197. *īve* 166. *REW*[3] 2312. 2313. 2316. *DEI* 1152. 1156. Alessio, *RIO* 1, 234., bilj. 3. Vasmer, *ZSPh* 14, 59-60. van Wyk, *ZSPh* 14, 13.

crijep m (Vuk, 14. v.) = ekavski *crep* (Kosmet) = ikavski *čríp* pored *čerip* (Vodice, Istra) = *čerip,* gen. *-{pa* (ŽK) = čakavski *crep* (Cres) »1° Scherbe, 2° domaći naziv za *cigla, tugla, tikula* (sve iz lat. *tegula* preko njemačkoga, turskoga i dalmato-romanskoga), 3° sud, obično od bakra, sa žeravicom što ga žene meću zimi ispod suknje da ih grije (Cres)«. Također f *crèpa* (Kosmet) »ulomak od ćeramide ili od kakva razbijena zemljana suda«. Odatle deminutiv na *-it crépie* (Vuk), augmentativ na *-ina črepina* f, kol. na *-ovije crepovlje* n, radna imenica na *-ar crèpãr,* gen. *-ara;* na *-ara crèpara* f (Vuk, Srijem), na *-ulja crèpulja* f (Vuk) = *crepülja* (Kosmet) »od pečene zemlje plitki sud« = *crèpulja* (Travnik) »jelo koje se zove turskim nazivom *đuveče«* (kalk od tur. riječi *güveç* »lonac«), na *-я/a críjèpnja* f (Vuk, Bačka, Crna Gora) »veliki zemljani pokrov koji se na vatri ugrije i meće preko hljeba da se ispeče« = *počrepnja* f (Buzet, Sovinsko polje).

• *Crijep* ide u praslavensku lončarsku kulturu. Kako je to kulturna riječ, ona se posuđuje: Madžari posudiše *cserép,* Rumunji *cerep* »Hirnschale«, Cincari *cereap* = *cireap* »peć«, premda imaju za taj predmet svoj izraz (od lat.) *furnu;* arb. *çerep* m »zemljana zdjela«. Samo u madžarskim narječjima nalazi se *cserempulya* < *crèpulja.* Riječ je sveslavenska iz praslav. doba. Nalazi se i u baltičkoj grupi: stprus. *kerpetis* »časka, lubanja«, lot. *škerpis.* Kao prvobitno baltoslavensko značenje označuje se »Schale, Schädel«. Za to značenje ima paralela u romanskom *testa,* koje je pored »Scherbe« također značilo »mozgovna zaštita od kosti = lubanja«. Ie. paralele su utvrđene: sanskr. *karparas,* njem. *Scherbe,* tj. ie. osnova *(ß)qer-* »rezati« bila je raširena sa *p* (upor. *crpsti,* v.), *b* (upor. *škrbav,* v.) i s и (upor. *cren).* Slog *crê-* nastao je po zakonu likvidne metateze (praslav. **cerpъ).* Zamjena *er-* > *cr-* je hrv.-srp. fonetska pojava nastala zbog izbjegavanja teške suglasničke grupe. Umetanje *e* u *čr-* u narječjima također olakšava tu grupu.

Lit.: ARj 1, 821. 823. *Miklósié* 34. *SEW* 1, 147. *Bruckner* 582. *KZ* 43, 316. 51, 239. *Trautmann* 139. *WP* 2, 582. Niedermann, *IF* 27, 145-155. *GM* 446. *Boisacq*[3] 400. Tentor, *JF* 5, 203. *Gombocz-Mdelich* 1, 973. 976. *Mladenov* 682. *Elezović 2,* 424.

crijevo n (Vuk, 13. v.) = *črevo* (kajkavski i čakavski) = *crivo* (ikavski) = *čerívo* (čakavski ikavski sa svarabhaktičkim *e* u suglasničkoj grupi, upor. *čeríp* ŽK i bug. *čerevo, čiravó* pored *cervo)* »1° κοιλία, intestinum, 2° viscera, boyeau, 3° (prema zakonu sinegdohe nekada kod nas kao i u rus.) tijelo, želudac, trbuh«. Odatle deminutiv na *-će* (v.) *críjèvce,* gen. *-(eť)a* n »ime bilju«, radna imenica na *-ar crevar,* gen. *-ára* m (Srbija, također prezime) »koji spravlja i prodaje crijeva«. Sveslavenska riječ iz praslav. doba *Acervo).* Slog *čr* - nastao je po zakonu likvidne metateze kako se vidi iz staropruske paralele *kermens* »tijelo«, od osnove *ker-,* u pruskom sa sufiksom za apstrakta *-men,* u slavenskom s pridjevskim sufiksom *-uo.* Ie. veze nijesu utvrđene. Uporedivalo se sa sanskrtskom osnovom *kar-* »raditi« (Brugmann), holand. *karaiéi* (Matzenauer) »intestinum«, sa *krava* (v., Budimir) i ie. osnovom *(s~)qer-* »rezati«, od koje je u prijevoju *(s)kora* (v.).

Lit.: ARj 1, 822. *Miklošič* 35. *SEW* 1, 150. *Bruckner* 581. *WP 2,* 557. Brugmann, *IF* 28, 362. Matzenauer, *LF* 7, 39. Budimir, *IF 6,*173. *Boisacq*[3] 809-810.

crkati, *-am* impf. (16. v.) »sinonimi: skapavati (v.), (tuđica) krepivati (v.)« prema pf. *crknuti, - m* (Vuk). Iterativ je *crkavati, crkavam* (Vuk) = *crkivati* (Belostenec). U pejorativnom značenju govori se u Slavoniji *nacrkavati se* za »naspavati se«. Pf. *crknuti* prelazi i u grupu primarnih glagola *crei* (Vuk, 17. v.). Ljubiša ima impf, *creati* impf, sa *-cati* mjesto *-kati* prema *ticati = tikati, micati = míhati, mucati = mukati, pucati.* Postoji još u istom značenju slov. *crkati* i *crknoti* i bug. *crăka se.* Imeničke izvedenice su na *-anica, -avica, -otina: crkánica* f »1° koža od crklog živinčeta, 2° crkotina«, *crkotina* f (Vuk) = *crklôtina* (ŽK) »strvina« = *crkavica* f (Vuk) također »bolest od koje stoka crkava«. U sjevernim slavenskim jezicima značenje ove onomatopejske osnove nešto je drugačije. Paralele za sveslavensku onomatopeju ne postoje ni u baltičkim ni u ostalim ie. jezicima.

Lit.: ARj 1, 820. 826. 7, 221. *Miklošič* 28. *SEW* 1, 132. Matzenauer, *LF 9,* 18.

crkva f opći štokavski crkveni termin (Vuk), danas također općenito književno, sveslavenvenska riječ, ali nije praslavenska, jer kao što kršćanstvo ne ide u praslavensko doba, tako ni slavenska crkvena terminologija; pridjev *crkven* poimeničen u ž. r. *Crkvena* (potok, Banja Luka, tako zvan jer protječe kraj nekadanje crkve sv. Lauša). Deminutiv *crkvica,* u čakavskim narječjima mjesto r varijante *ir, ri, re,* slov. *er: cîrkva* (ŽK, Dolinci, Krašić, Pribić, Hrv. Primorje), pridjev na *-en cirkven,* poimeničen na *-ica Cirkvenica* (Hrv. Primorje) = *crikva* (ŽK, Gorinja, Brač gen. pl. *crikov,* Liješće /Lika/, 1506. Novljanski blagdanar, ikavsko štokavska narječja kraške visoravni), pridjev *crikovnî (crikovnô zemlja,* Vis) = *crikva* (Vodice, Istra) pored pridjeva *crkvên (ri > ṛ* pred naglasom), odatle apstraktum na *-bsk -\—ina > -itina crkvenština* »crkveno zemljište« = *crékãv* f (Hrv. Primorje, Liburnija), upor. u slov. *cerkev,* gen. *-kve* f pored *cerkva,* stcslav. *crbky,* geri. *-vae,* bug. *cărkov, crăkva* pored *čarkva, cerkva.* Hirt uzimlje da je posuđenica iz stvnjem. *chirihha* = nvniem. *Kirche,* E. Schwarz iz stbav. *chirch,* Berneker i Mikkola iz nepotvrđenog got. **kyrikō* < gr. κυρικόν (pučki oblik) za κυριακόν »kuća gospodnja«. Nije prihvaćeno Gunnarsonovo mišljenje da je od rum. *biserică* < lat. *basilica,* poimeničen gr. pridjev na -ικός od βασιλική στοά od βασιλεύς, krč.-rom. *basalca.* Prvobitna je area riječi *crkva* balkanska jednako kao i *basilica.* Oblici sa *-ér-* (slov.) = *-re-* (čakavski) ne mogu se objasniti iz njemačkoga nego iz gr. υ > *e* (upor. tal. *gesso"),* koje se zamjenjuje i sa *i* (upor. foro). Slavenski femininum slaže se s germanskim. Oba potječu iz gr. κυρι(α)κή (se. στοά, upor. gore βασιλική).

Lit.: ARj 1, 803. 824-31. *Pleteršnik 2, 224.* Ribarić, *SDZb 9,* 36. 106. 127. Hraste, *JF* 10, 20. Vrana, *Rad* 285, 112. Tentor, *JF* 5, 203. *Miklošič* 28. *SEW* 1, 132. *Holub--Kopačný* 86. Boháč, *LF* 35, 437-443. Gunnarson, *Ďas slav. Wort für Kirche* 1937. (cf. Skok, *RIEB* 3, 592-594. *JF* 17, 301. *KZ* 64, 281. Pirchegger, *IF* 57,-70). Hirt, *PBB* 23, 337. Horak, *ASPh 12, 299.* Meillet, *RSl 2,* 691. Mikkola, *MSNH* 7, 261. sl. (cf *IJb* 11, 466. *JF* 7, 243. Schwarz, *ASPh* 40, 284-292.).

cřn[1] m i f »1° robigo, 2° Wurm im Finger«. Slov. *črm* istog značenja dokazuje da je *crn* nastalo iz **črm* s prijelazom *-m > -n* zbog asimilacije na prethodnu dentálnu afrikátu, upor. obratno *bedem-<* tur. *beden* (v.). Odatle sveslavenski pridjev iz praši, doba na *-ьn *съгтъпъ* »crven« > (kod starih pisaca) *črman, črmna* (13 — 17. v.) i u toponimu *Črman Kal* u Vinodolu (15. v.) »crveno blato«. Pridjev je do danas očuvan u poimeničenju na

na -iça *Crmnica* f = *Crvnica* upravo »crvena zemlja«, crnogorski kraj koji se lat. zove *Croatia rubea* u *Dukljaninovoj Kronici,* i u imenu biljke *čŕmanj* (Hrv. Primorje). Odatle i antroponim g. 1070. u imenu starohrvatskog župana u Bribiru: *Cerminico breberscico (= Čŕmnik bribirski,* upor. češ. prezime *Čermák).* Značenje pridjeva razvilo se iz značenja *crva* upravo kao i u fr. *vermeil* »crvenkast« < lat. deminutiv *venniculus.* To značenje nastade odatle što *crvi* zvani naučno »coccus ilicis« i »coccus polonicus« daju purpurnu boju. Riječ je ie. i baltoslavenska kako dokazuje stprus. *kirmis* »Made«, lit. *kirmis* — lot. *cirmins* »crv« od ie. osnove **aųeггms* koja se nalazi i u sanskrt. *krmi-,* odakle potječe i ar. *girmiz,* odatle opet evropski arabizam *grimiz* i naš turcizam *krmez.*

Pored ove baltoslavenske riječi nastade već u praslavensko doba dubleta s prijelazom *m > v *iъг ь,* koja se nalazi u svim slavenskim jezicima. Razlog ovoj staroj inovaciji nalazi se u pridjevu *сгъmьпъ,* u kojem je suglasnička grupa *mn* prešla u *vn,* upor. gore *Cronica* i *vnogo* za *mnogo.* Odatle je nastao pridjev *crven* i odbacivanjem pridjevskog sufiksa *crv.*

Ova praslavenska fonetska dubleta imala je u kasnijem razvitku za posljedicu da su se razvile dvije posebne riječi od kojih je **сы ь* zadržala značenje »vermis« do danas i istisla **съгтъ* u tom značenju iz današnjeg općeg govora. Zbog toga se *сытъ* očuvao dijelom u toponimi)! a dijelom u specijalnom značenju. Od te varijante: *crv* m (Vuk, 14. v.) = *crv* (čakavski i hrv.-kajk., ŽK) »vermis«; odatle opet deminutivi na *-ьс í -bk crvac,* gen. *cfvca* m »coccus, koji daje crvenu boju«, *cŕvak,* gen. *cfvka* m (Vuk) »svilena buba«. Prvobitno značenje *crva* kao proizvoditelja crvene boje vidi se u denominam na -iti *cfviti, crvīm = cervìti* (Vrgada) »bojadisati, tingere«, odatle na *-ilo crvilo* n. Značenje »vermis« očuvano je u *rascŕviti se, rascrvim se* (Lika) »razdijeliti se«, isto tako ni u deominalu na *-ati crvati se* »devenir veruex« *rascrvati se, rascrvām* »rastvoriti se« kao i u *nervati se,* odatle postverbal *crva í* (Vuk) »Wurmloch«. Ovamo treba ubrojiti još *cvroljčiti* impf, »sitniti više nego što je potrebno« od nepotvrđene izvedene imenice *crvoljak.* Kavanjin ima određeni pridjev *crvlji* koji nije zabilježen u narodnom govoru nego samo na *-iv* i *-ljiv crviv, cr(v)ljiv = crljîv, crljiva* (Kosmet). Odatle *lj* i u denominalu na *-ati cȑvljati se i l u* pejorativima *crvloša f* (Srbija) »žena lijena i neoprana«, *cȑvlivša* m (Lika) »dronjava i ušiva skitnica«. Interesantna je još apstraktna izvedenica u kolektivnom značenju *crvina* f »vrsta rezanaca od tijesta«. Kaže se i deminutiv *crvić,* kao u fr. *vermicelle* »rezanac, fida«.

U složenicama *crvo-* je prvi elemenat u pridjevu *crvotočan,* odatle imenica *crvotočina* f (Vuk), i u *crvopīsak* (Vuk) »sirotinja koja pišti kao crvi«. Veoma brojne su izvedenice od pridjeva na *-en, -jen (= -го + -eri): crven = crven, crvena* (Kosmet) = *črvuцen* (Suprasl.) > *črbvljen* (14 — 16. v.), u današnjim govorima s ispuštenim *v* u grupi od *ṛ* + 2 suglasnika (upor. gore *crljiv): crljen, crljèna* (13. v.) = *Men* (kajkavski) == *crljen* (ŽK) = *cevjên* (Cres, sa *c* mjesto *cr* zbog ispadanja na osnovu zakona disimilacije *r — l > 0 — l')* = *čerljan* (Bednja). U toponomastici su vrlo česte sintagme s ovim pridjevima u sg. i pl. : *Crveni Got, Crvena Vodica, Crveni Breg, Crvene Njive ita.* Odatle po deklinaciji *i: crven,* gen. -i = *crljen* f i pridjevi na *-ost crljènkast (k* je ušao prema *crljēnko* m *= *crvênko* /Kosmet/ »1° crven čovjek, 2° ime volu crvene dlake« prema *cȑlj nka* f »ime kravi«) = *crvenkast* (Vuk) prema *crvènast* (Ljubiša). Brojna su poimeničenja: na *-ьс crljénac,* gen. *-nca* m »1° allium cepa L., 2° krumpir« = *cerljanec* (Bednja) »vrst pasulja«, na *-ъk crljenak,* gen. *-nka* m (Dalmacija) »vinova loza«, na *-ica crljènica* f (13. v.) »1° odijelo: kao crvena kabanica, crveno donje odijelo, 2° prezime (Prekrižje, Hrvatska)« = *crljenlca* (Vodice, Istra) »terra rossa«, na *-ika crvènika* f »1° vinova loza, 2° epiteton za *vino* u nar. pjesmi«, na *-ilo* i *-ina* (apstrakta) *crvenilo = crljènilo = crljenina,* na *-jak crljenjak* m (Hrvatska) »vinova loza«, na *-jača crvenjača* f (Vuk) »crvena šljiva«, na *-jajka crvènjajka* f (Srbija) »crvena jabuka«. Značajno je poimeničenje pomoću sufiksa *-ać* (v.) u vezi sa *d* (upor. *srndać* m prema f *srna): crvendać,* gen. *-oca* m (Vuk) »motacilla rubecula L.«. U toponomastici na *-ik: Crvenih* (Srbija, Veselinović). Denominala su dva : inhoativni na *-eti crvenjeti (se)* impf. = *crljènjeti se,* faktitivum na *-iti crveniti (se)* impf, *(za-, ras-) = crljèniti (za-).*

Lit.: ARj 1, 831. 850. 13, 77. *Miklošič* 33. *SEW* 1, 169. 172. *Bruckner* 76. *KZ* 43, 317. *Trautmann* 134. *WP* 1, 523. *Mladenov* 681. *HEW»* 6907. Rački, *Doc.* 52. Vaillant, *RES 22,* 20. *Elezović* 2, 423. 425. Jurišić, *NVj* 46, 17. Veselinović, *GČ* 26, 229-38. *GM* 31. *ASPh* 32, 472. Tentor, *JF* 5, 204. *Boisacq»* 245. 427. 499. Popović, *NJ* 3, 151.

cřn[2], f crna (Vuk, 13. v.) = *crn* (kajkavski i čakavski), ie. baltoslavenski i sveslavenski pridjev iz praslav. doba *(*сьгпь)* za boju, »niger«. Brojne su izvedenice. Prema *crljen (= crven)* može dobiti sufiks *-jen: crnjen,* ali ta je tvorba ostala izolirana. Sa sufiksom -asi glasi *cřnkast — crnjkast.* Tu je *k* došao od hipokoristika *crnko* m prema *crnka = ćŕnjka* f (Vuk »crnomanjasto čeljade« = *črnovkast* (ŽK) »crnomanjast« = s prefiksom *na- nacrn* (Vuk). Kao epitet, određeni oblik *crni* upotrebljava se u narodnoj pjesmi za *oči,* tako u dubrovačkoj književnosti već kod M. Držića. Kad je epitet za *zemlju, goru, more,* onda glasi *čarm,* gdje se pomiješao s imenicom *čar* (v.). Odatle također *čarnook* (Vuk) pored *crnòok* (Vuk) i *čarnookast.* U hidronimiji ime makedonske rijeke *Crna* (= tur. *Karasu)* glasi bez dopune *voda —* tur. *su.* Upotreba određenog oblika *crni* kao dodatka ličnom imenu veoma je stara, upor. *Petrus Cemi = Żerni* u Splitu g. 1080. Inače taj oblik dolazi u sintagmi kao naziv za stabla : *crni grab* (Kosmet) »vrsta graba«, odatle složenica *crnograb* (Vuk, Crna Gora), *crni trn* (Kosmet) »trn što rada trnjinu«. Ovamo još *crni petak* »nesreća«, *crna škola* (Zagreb) »bogoslovija«. Ovaj je oblik veoma čest u toponomastici: *Crni Vrh* (1771. kod Peći), odatle *crnovrški* (1769.) potvrđen kod Porfirogeneta τζερναβούσκη; *Crni Lug* (često), *Crna Reka,* ime zemlje *Crna Gora, Cernavoda* toponim na Dunavu u Rumunjskoj itd. Neodređeni pridjev dolazi kao toponim samo u Panoniji: madž. *Csongrád < сгьпъ gradb* (g. 1075. —1217. *cernigradensis; castrum... quod nominaverunt Sclavi ... Surungrad id est nigrûm castrum,* kod Anonymusa). Često dolazi kao prvi elemenat pridjevskih složenica. Osim već pomenutih uspor, još *crnòkos* »crne kose«, *crnomanjast* (Lika) = *crnomanjas, -sta* (Kosmet) »crne puti«, pridjev izveden od sintagme (čovjek) *crne masti,* pomoću sufiksa *-jast.* Ne sadrži hipokoristički sufiks *-man* koji je u *Rodman, Vukman,* kako je mislio Daničić, nego na osnovu ispadanja po zakonu disimilacije s-s > *0-s* nastao iz **crnomastnjast,* opozicija mu je u Lici (katolici) *bikast < *bilkast* »bijele puti«. Nejasna je postanja pridjev *crnpurast* (Srbija) prema imenu biljke *crnpura f =* slov. *crna pura'* »bedrinac, jarcija trava, pimpinela saxifraga L.«. Kako u Srbiji ne postoji *pura f — tuka,* drugi dio pridjevske složenice ne može da potječe od te imenice.

Imeničke su izvedenice, poimeničenja na *-ьс crnac,* gen. *-nca* m (Vuk) »1° kaluđer (13. i 14. v.), 2° Arapin, 3° crni prišt, 4° toponim« prema f na *-ica crnica f,* koja znači pored m pod 1° i 2° još »5° crna zemlja, 6° razne vrste voća« = *crnica f* (Kosmet) »žensko čeljade nesretno, jadno«; na *-ile crnice, -eta* n (Kosmet) »jadno dijete« i deminutiv *crni&a f* (Kosmet) u istom komizerativnom značenju; na *-ik cřník,* gen. *-tka* m (Vuk) »ukor muškom čeljadetu (pejorativ)« = *crnih* (Kosmet) »izraz sažaljenja za čovjeka u mučnom položaju (komizeracija)«; na *-ika crnika* f = *cemtka* (Cres) = *crnika* (Krk) »ilex«; na *-ilo crnilo* n (13. v.), kalk prema lat. *atramentum;* na *-juša cřnjuša* f »biljka erica sanguinea L.«, odatle augmentativ na *-ina crnjušina* f (Lika) »trava dobra za pčele«, upor. toponim *Crnuša* (Vučitrn); na *-jak crnjak,* gen. *-njka* m (Hercegovina) »crna trava«; na *-jača* crn/aca f »crna smokva«; hipokoristici na *-jo, -jan crnja, crnjan* (Vuk) »isto što gore *cřník«,* na *-jel cřnjel,* na *-ojka crnõjka* f (Vuk) »crnomanjasto čeljade« (sufiks prema *djevojka).* Brojna su apstrakta na *-/, -(j)ad, -javina, -oca, -ost, -ina: crnj f, crnad f = crnjad* f, *cmjavina f* (Dubrovnik) »caligo«, *crnaca f, crnost* (14. v.), *crnina* f (17. v.) = *crnina* (ŽK) »crno grožđe«.

Imeničke složenice s prvim elementom *crno-* isto su tako brojne: osim gore navedenog uspor, još *crnòbor* m, *crnòkapa* (Dalmacija) prema *crvenkapa* (v.), *crnokrūg* (Vuk, Crna Gora) »vipera«; *crnorēp — crnòrep* (Vuk) pored *crnoguz* za ribu zvanu *ukljata* (v.) < lat. *oculata* a grčki *melanurus,* što se prevodi složenicom *crnorep* (kalk); složenicu *crnogorica* napravio je Sulek, (usp. njem. *Schwarzwald')* prema tipu *sitnògorica* od sintagme *sitna gora.* Ovamo još: *crnòsliva* (Kosmet) »šljiva krupnija od džanarike, okrugla, ranka«, upor. *bilošljiva* (Travnik), *crnopupka* f »grah, pasulj«, *Crnogorac,* gen. *-orca, crnorizac,* gen. *-risca* m (13. i 14. v.); *crnovunac,* gen. *-unca* (Srbija) »pastir koji drži samo crne ovce, također naziv za Cincare i Sarakačane (= pogrčene Cincare)«. U staroj antroponimiji *Crnomir* (13. v.), odatle ime potoka *Črnomerec* (Zagreb), poimeničenje s *-ьс* starog pridjeva na -/ (značenje je »»potok, koji protječe posjedom nekog *Črnomira«).* Odatle hipokoristik *Ornata.* Denominala su dva : inhoativni na *-eti* i faktitivni na *-iti: cŕnjeti, crnim* (16. v., *po-)* i *errati, crnim* (Vuk).

Kako je već gore rečeno, u baltičkoj grupi odgovara ovom sveslavenskom pridjevu stprus. *kirsnan* »crn«; u lit. je očuvan samo u imenu rijeke *Kirsnà.* Od ostalih ie. jezika (osnova

qers-) sanskrt pruža potpunu usporednicu *kfíná* »crn, taman«. U sveslav. **сынъ* ispalo je s u grupi od 3 suglasnika, prešavši možda preko *h.* Ovaj slavenski pridjev malo je posuđivan: Rumunji imaju *cerni,* Cincari *terță* < *сгъnica,* arb. *cerile* < *crnilo* (iako Rumunji i Cincari imaju svoje lat. *negru,* a Arbanasi Ж).

Lit.: ARj 1, 835. sl. 839. 846. 847. 848. 895. 6, 503. *Miklošič Ы. SEW* 1, 169. *Bruckner* 72. *Trautmann* 134. *WP* 1, 428. *Mladenov* 682. *Gombocz-Melich* 1, 114. *Elezović* 2, 425-6. Meillet, .RS/ 2, 61. 68. *GM* 440. Воиас?[3] 813. Tentor, *JF* 5, 204. Kidrič, L/Z 56, 590-597. Tomanović, *JF* 17, 207. *NJ* 3, ISU Jagić, *ASPh* 20, 520-521. Fink, 7m. 41. Vinja, *PE 6,* 579.

cřpati, *cřpam* = *crpljēm* impf. (Vuk, 17. v.) = *crèpati, crèpãm* = *crèpljem* (Vuk, 16. v., Dubrovnik, *na-}* prema pf. *zàcrepnuti,* pored *crpsti, crpēm (is-}* i *crpiti, -im (is.-)* »haurire«. U stcslav. *čnpc, črěti.* U oblicima *crpati* i *crpsti* analogijski je prenijeta prezentska osnova *сгър-* u infinitiv, a u provincijalizmu *crepati* ostala je stcslav. infinitivna osnova *ire-* i u današnjem infinitivu i odatle prenijeta u prezentsku. U *crpsti, crpēm* današnjeg književnog i saobraćajnog jezika stvoren je novi primarni tip glagola s umetnutim s pred *-ti* kao u *dupsti, grepsti, skupsti.* Taj umetak nastao je prema primarnom tipu *klásti, sjesti* i to zbog toga da se dočetni osnovni suglasnik uzmogne održati i u infinitivu, za razliku od stcslav., gdje je asimiliran s í što slijedi. Odatle: pridjevi na *-iv, -Ijiv: crpiv* (Stulić, Della Bella), *iscrpiv, neiscrpiv* i *iscřpljiv, neiscrpljiv;* imeničke izvedenice na *-ka crpka* f (Kosmet), na *-aljka crpaljka* f (Kosmet) »štrcaljka«; s prefiksom *pa- pacrk* m, *pocrka* f (Kosmet) »u figurativnom značenju: prazna i gola glava« = sa *po- pocfpka* (Kosmet). Deminutiv na *-kati crtkati* (Vuk). Madžari posudiše *cserpa* »haustrum«, *cserpák, cserpál.* Glagol je baltoslavenski i sveslavenski iz praslav doba *(*сьгрр, čerti):* lit. *kerpu, kirpti,* lot. *cirpt.* U baltičkoj je grupi bolje očuvano ie. značenje »strici« od ie. osnove *(s)qer-* raširene formantom *p,* upór. i lat. *carpo* »trgam« i gr. καρπός »plod«.

Lit : ARj 1, 821. 849. 7, 221. *Miklošič* 34. *SEW* \, 170. *Bruckner* 76. *KZ* 51, 239. *WP* 2, 582. *Trautmann* 129. *Mladenov* 683. *Elezović* 1, 62. 2, 426. *ASPh* 12, 183. *Boisacq*[3] 415. Pedersen, *KZ* 38, 342. *Gombocz-Melich* 1, 992.

crtalo n (Vuk, 15. v.) = *crtalo* (Crmnica, Crna Gora) = *črtalo* (Buzet, Sovinjsko polje, Istra) »u terminologiji pluga: veliki željezni nož usađen u gredelj, da reže zemlju, culter aratri«; sveslavenska izvedenica iz praslav. doba od prezentske osnove stcslav. glagola *crac, crești* »rezati«, koji u ovom obliku ne živi ni u jednom slavenskom jeziku. Sufiks *-lo* < *-dio* služi za tvorenje oruđa. Sufiks *-alo* zamijenjen je sa *-ak* (v.) *crtāk,* gen. *-âka* (Srbija) u istom značenju. Sa sufiksom *-tlo* od infinitivne osnove izvedeno je u istom značenju *eresio* n > *črijeslo* n (v.). le. i baltoslavensko značenje »rezati, sjeći« oïuvano je u *crtalo, crtač* i *črijeslo* do danas. Ie. osnova *qer-* (»rezati«) raširena je u baltoslavenskom formantom *t:* lit. *kirsti* »oštro sjeći, žestoko udarati«, lot. *cirst* »sjeći, kopati«. Starocrkvenoslavenska imenica *crua* f »linija, upravo ravna linija urezana plugom u zemlju«, danas *eha* (14. v.), dala je mnoge izvedenice: denominal na *-ati crtati, -am* impf. (Stulić) *(is-, na-, o-, pre-, za-)* »(u zapadnim krajevima) sinonim: *rìsati, rišem* (v.)«, upor. stcslav. . *иačrłtati* (Supraśl. 418, 4) »ύπογράψοα«, odatle radne imenice na *-ar crtãr* m (Dalmacija) = na *-äc crtač,* gen. -aca, apstraktum na *-ež* (v.) *crtež* m, postverbal *nacrt* m, pridjev na *-ost ertasi* »striatus«, iterativ na *-ar-i-ti: crtariti* (Vuk) prema pf. *crtárnuti* i *cřtnuti* »vites incidere«. Posljednji perfektiv, važan sa semantičkoga gledišta, nije nažalost dovoljno potvrđen. Osnova *crt-* sa sufiksom *-ja* (kao u *plaća* pored *plato)* nalazi se u *créa* f (16. v.). Pored nje postojao je i apstraktum na *-jaj čfćaj* m (16. v.) od *crtati.* Kako se vidi, u tim dvjema izvedenicama očuvan je *čr* kao u narječjima. U *črć-* provedena je asimilacija *črč-* u *črčāj* m (16. v.) »sinonim za *čřknja* f (u zapadnim krajevima)« < *črtnja,* upor. glede sufiksa *piknja, tn* > *kn* kao u *Knin* za starije *Tnin).* Od asimilacije *črč-* nastade deminutiv *črčkati* = slov. *čečkati* (glede *m* > *e* upor. *dežela* < *držela)* u pejorativnom značenju za »pisati«, odatle radna imenica na *-ar črčkar* m »połygraphus« i odatle opet iterativi na *-ar-a-ti črčkarati* = *črčkariti.* Stcslav. *izъia* bio je kulturni termin koji se posuđuje, odatle rum. *cirtā* »1° potez perom, 2° prenijeto na vrijeme: čas, trenutak«. Ista ie. osnova u prijevoju nalazi se još u *cret* (v.), *krāt* (v.) i *kratak* (v.).

Lit.: ARj 1, 849. 850. 2, 77. *Miklósié* 35. *SEW* 1, 172. *KZ* 43, 306. Sütterlin, *IF* 25, 69. *Boisacq*[3] 427. Štrekelj, *DAW* 50, 35. Pictet,

KZ 6, 181. Osten-Säcken, *IF* 24, 247. Matzenauer, *LF l,* 37. *Mladenov* 683. *Tiktin* 363.

cübok m (Hrvatska, Srijem, Slavonija). Od njem. *Zuwaage,* germanizam od kojega postoji prevedenica *pr'ivaga f* (Lika, ŽK).

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 319. *Striedter-Temps* 111.

cuca f (Lika) »mucus, slinac« nije dovoljno primjerima potvrđena riječ da bi joj se mogla utvrditi afektivna vrijednost. Ipak njena glosa upućuje na slov. eufemizam *cuca î* »weibliche Scham« i na madž. *czucza* »Geliebte«. Madžarsko značenje upućuje opet na arb. *cuce f* »mlada djevojka do 12. godine«. Po reduplikaciji se vidi da se radi o djetinjoj onomatopeji u *cucati* »njihati«. Izlazeći iz djetinjeg govora, kod odraslih, dobivala je različita značenja i preinačenja. Tako *č* mjesto *c: čuča.* Upor. za ovu izmjenu *cuca* f = *cucka* f »ptica sylvia rubecula« prema drugoj onomatopeji. Nije isključeno da jedno preinačenje u pogledu dočetka predstavlja i *cura* f (Vuk, 18. v.) »djevojka«, riječ koja je danas općenita na čitavom hrv.-srp. teritoriju, izgubivši i pejorativno značenje, premda ima pejorativni sufiks *-(j)ura,* upor. *djevojčura.* U narječjima se ponovo pejorativizira, tako *cusra* f (ŽK, prema *srati* »cacare«, v.). Druga tumačenja ne zadovoljavaju. Daničiću je *cura* bila posuđenica iz tal. *ciutta* (ovo od *fanciulla* »djevojka«, od lat. *infans),* čime se ne objašnjava dočetak *-ura,* Skoku od rum. *fecioară* »djevojka« < lat. deminutiv *fetiola* od *fetus.* Time nije dovoljno objašnjen gubitak početnog sloga. Bernekeru je postverbal od *curiti* (v.) i prvobitno bi značenje bilo *cuca* »žensko spolovilo«, Deminutivni je hipokoristik od *cura curetak,* gen. *-tka,* građen prema *haljétak,* gen. *-tka* (v.), augmentativ *curètina* f, građen prema *ženetina* (v.). Deminutiv je na *-ica: curica* f (Vuk) i *-če curče,* gen. *-eta* (ŽK). Pridjevi su na *-in* i *-ski: cürin, cürskí.* Slov. *cûrlja* f je primljeno iz hrv.-srp.

Lit.: ARj l, 857. 2, 83. *SEW* l, 131. Skok, *ZRPh* 38, 545. *Gombocz-Melich* l, 763. *REW** 4393. *Pleteršnik* l, 89. *GM* 443. Hirtz, *Aves* 46. 69. Fink, *Im.* 21.

cúcak, gen. *cucka* m (Vuk) = *cucăk,* gen. *cucka* (ŽK) = *cucek* (Habdelić, Belostenec) (hrv.-kajk., slov., ugarski Hrvati, u jednog pisca iz Bosne) prema f *cucka* (Belostenec) »sinonim: pas m, prema kuja f«. Odatle hipokoristik na *-e cucę,* gen. *-eta.* Osnova je prema tome reduplikativna, a nalazi se i u arb. *cucqë f* »kuja«, koje zbog nesuvisle geografske aree ne može potjecao iz kajkavskog *cucka.* Reduplikacija kao bitna oznaka onomatopeje može se nalaziti i u drugim jezicima, tako u ukr. *cucu* i odatle u glagolu *cucukaty,* polj. *ciucia,* češ. *cúcyk, čučena,* glaž. *ćužka* »malo pseto«, rus. *cucy,* lit. *čiučius,* njem. *zuzu,* španj. *chucho.* U toj reduplikaciji dolaze i suglasničke varijacije, i to *k* mjesto *c* u prvom ili drugom slogu. Tako u Vukovu uzviku *čuki za.* tjeranje psa, koji i Madžarima služi za psa; odatle Vukovi hipokoristici na *-o* i *-in: čuko i cukin; k* mjesto *c* u prvom slogu općenito je u hrv.-srp.: *kucak,* gen. *kucka,* hipokoristik na *-e kuće,* augmentativ *kučina* (ugarski Hrvati), *kuca* (Vuk), *kućo* m (Vodice, Istra), s madž. sufiksom *-o > -ov kucövı* od iste osnove i denominál *(s)kúcati se* (Vuk) »pariti se (o psu)« i imenička izvedenica odatle *kúcalica* f (Kurelac) »vrijeme kucanja«. Također u rum. *cufu* i furlanskom *kutin.* Ova onomatopeja dolazi i u uzviku kojim se mame (vabe) psi: *küc, küd, kucima* pored *kutima, kutma* i *kičma* (Kosmet). Sa sufiksom *-bko,* kao gore *cucak,* govori se *kučak,* gen. *kučka* (Čilipi) m prema *kučka* f = *kučka* (Vodice, Istra) »pas, kuja«; *č* je mogao doći u ovu izvedenicu od izvedenice na *-e* (kao u *magare) kuče,* gen. *kučeta* n (Vuk, Kosmet, također bug.), na *-ence kučence,* pl. *kučići* (Kosmet), odatle augmentativi na *-ina i -ste* (upor. *derište) kučetlna* (Kosmet), samo figurativno i pejorativno, »žensko čeljade«, *kućište* (Kosmet) »figurativno i pejorativno: dijete«. Značajno je ipak da se *ć* nalazi i u drugim jezicima, tako u tur. *küçük* »mlado pseto« i arb. *kuç* (u dječr jem govoru), *kuçikë.* Osnova *kuč-* raširena je i u romanskim jezicimai Suglasnici *c* i *č* variraju sa *tj* u ukr., rus. i madž. *kutya,* sa *š* u uzviku *kuš* »zov za psa« (Vodice, Istra). Nema sumnje da ovamo moramo staviti i opći hrv.-srp. femininum *kuja* »kučka« i odatle denominal na *-ati hujati se.* Upor. s drugim sufiksom lot. *kuna* »kuja« prema lit. *sa,* sanskr. *çva* »pas«. Onomatopejska je osnova u svim ovim slučajevima zajednička.

Lit.: ARj 1, 858. 5, 716-24. 824. 829. *Miklošič* 145. *SEW* l, 636. *Mladenov* 264. *Gombocz-Melich* 743. *GM* 218. 219. 443. *REW34789.* Ribarić, *SDZb 9,* 160. *Elezović l,* 347. Şăineanu, *IJb* 12, 146. Petersson, *IP 24, 269.* Pogodin, *VAI* 10, 68-75. Jagić, *ASPh* 31, 551. Schulze, *Aufsätze E. Kühn* 193-197.

cucùkati impf, (narodna pjesma) »pjevati uz tamburu«, onomatopejski glagol s deminutivnim *-kati*. Onomatopeja *cucu-* nije potvrđena u ovom značenju u narodnom govoru.

Lit.: ARj 1, 857.

cugelj, gen. *cuglja* m (Belostenec, Jambrešić) »sinonim: uzda«. Noviji germanizam od njem. *Zugel.* Osnova je njem. izvedenice u kajkavskom *ćuk* m (Belostenec) »sinonim: 1° nategača, 2° vlak (ŽK, ovdje je gen. *cuga)«* < nvnjem. *Zug.*

Lit.: ARj 1, 857. *Striedter-Temps* 112.

ćujka = *cojka* (Vuk) f (Srbija) »slaba rakija«. Nalazi se i u rum. *fuică f* »domaća rakija, osobito u Vlaškoj«, odatle radna imenica *ţuicar* m »rakijaš«, i kod madžarskih Sikulaca *cujka.* Sufiks je očito naš. Daničić izvodi krivo od rum. *zoi* »pomije«, što nije mogućno ni morfološki ni semantički; *zoi* je plural od sing, *zoae, a* ovo stoji prema Tiktinu u vezi sa *soiu,* pl. *soae* (Muntenija) »die fetfigè Schmiere«, što semantički nije isto sa *zoae* f »pomije« < polj., rus., bug. *zolá* »lug«. Vjerojatnije je da je od djetinje onomatopejske osnove *ću-* u impf, glagolu na *-kati cukati, cukám* »1° potare, 2° míngere« (hrv.-kajk., Belostenec) prema pf. *cuknuti, - m* »srkati«, odatle *cuklić,* gen. *-ića* m (Della Bella, Stulić) »pijanica«, i hrv.-kajk. i slov. *cucati* »1° sucer, 2° uriner«. U drugom značenju dolazi ista osnova kod Vuka u *cûkiti, -im* (Grbalj) »poljubiti« = *cuknuti* (Mikalja), odatle *cuknuće* n (Mikalja) »cjelov« = *canuti, - m* (Srbija, Leskovac). I ovaj glagol izvodi Daničić (krivo) od tal. *succiare* < lat. **suctiare* od *sugere.*

Lit.: ARj 1, 819. 857. 858. *Tiktin* 1659. *Gombocz-Melich* 1, 769. *REW*[3] 8415. Bernard, *BSLP* 44, 109.

cukati[1], *-ām* impf. (Vuk, Budva, narodna pjesma) = *kucati, -am (ot-, s-)* prema pf. *cuknuti, -ēm* i *kucnuti* »udarati«. Perfektiv *cuknuti* nije dovoljno potvrđen u narodnom govoru; *u* je nastalo od sonatnog /, kako pokazuje slov. *kolcati* i bug. *kalçam* istog značenja. Glagol se osjećao kao onomatopejski. Zbog toga je došlo do reduplikacije u uzviku *küc kûc* i do metateze *cük* (Kosmet: *cük u kuću, ćuk pred kuću,* u narodnoj poskočnici) i u impf, *cucati* »kucati«. Od *kucati* izvedene su u Dubrovniku imenice na *-anja kucanja,* f (Dubrovnik), na *-alo* (za sprave) *hučalo* (Dubrovnik), na *-ata* (dałmatoromanstó nastavak kolektivnog značenja, upor. *maslinãda* u Zadru) *kucala* f (u Dubrovniku, u izreci: *novci se dobivaju na kucati).* U prijevoju *klecati, -am* impf. (Dubrovnik) »udarati sve jednako u zvono samo s jedne strane«.

Lit.: ARj 1, 858. 5, 47. 716. *Mladenov* 265. *Pleteršnik* 1, 421. *Elezović 2,* 426. Tomanović, *JF* 17, 203.

cukati[2], *-am* impf. (Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk., 2K) »sinonim: trgati (kod boli u tijelu)«. Noviji germanizam od nvnjem. *zucken.*

Lit.: ARj ì, 858.

ćulo n (ugarski Hrvati, Krašić, Hrvatska) = *ćula* f (slov.) »zavežljaj, paket, fascis, Bündel«. Odatle deminutiv na *-će* (upor. *Selce) culce* n (Hrvatska). Iz madž. *ćula* istog značenja, ali nepoznata izvora. Ne može se uzeti da *ćulol -a* potječe iz arb. *ćule* »Sack voll Getreide« zbog nesuvisle aree, budući da ni *ćulo* ni *ćula* nije potvrđeno u južnim hrv.-srp. krajevima, a ni akcentom se ne slaže. Daničić izvodi od *culo* i izvedenicu na *-aí* (v.) *culać,* gen. *oca* m »puzdra, penis quadrupedum«, koja nalići na indeklinabilni pridjev *culjăk* (Kosmet) »go« < arb. *cullak* »nackt« (Godin), ali se ne slažu u značenju.

Lit.: ARj 1, 858. *Gombocz-Melich* 1, 772. *Elezović* 2, 426. *Godin* 264. *GM* 442. Joki, *UJb l* i *IJb* 11, 198. Barié, *FPP* 1, 231. i sl. Isti, *AA 2,* 88.

cimcupa f (Vuk, Dubrovnik) »zdrava i debela ženturina«. Zacijelo je pejorativna riječ. Daničić je uporeďuje sa *cùpara* (Srbija) »odrasla djevojka« te pomišljana tal. *chionzo* »tozzo, rattrapito« neodređenog postanja, i na tál. *döfo* »uomo dappoco«. Oboje je neuvjerljivo. Prije će biti domaća ekspresivna riječ koja je u vezi s makedonskim *čupa* »djevojka«, s reduplikacijom početnog sloga i umetnutim *n* pred dentálnom afrikatom. Upor. *cumprela* (v.).

Lit.: ARj 1, 859. *DEI* 907. 950. *REW*[3] 2453. 4718.

cûnj m (16. v., Dubrovnik, Marin Držić) »klip u koji se gađa loptom ili drugim čim« = *čunovi* m. pl. (Budva, *igrati na čunove)* = *čunj* m (Voltiđi, slov.) »eonus«. Oblik *čunj* je ušao u našu srednjoškolsku terminologiju za geometriju i postao danas općenit. Odatle pridjev na *-ost čunjast* (i slov.), *čunjkast.* Složenica *čunjosječ* f je prevedenica prema njem. *Kegelschnitt.* Isto značenje ima *künj* m (Novi, Hrv. Primorje, 16. v., Dubrovnik, Marin Držić) »1° klin gvozdeni, alat kamenárov, 2° oruđe za kovanje novca«. Ovamo

ide denominal na *-ati* s tal. prefiksom *in: inkonjăti, -ām* (Mljet) »pričvrstiti«. Upor. arb. (Gege) *kú,* s članom *kuni* »Dobel, Keil«; *kunj, inkonjăti* je od lat. *cuneus* > tal. *cagno,* učeno *conio* (termin kovnice novca), *incognare; kunj* može da potječe iz dalmátoromanskoga. Oblici *čunj* — *čunj* slažu se s mlet. *zono,* koje je također po mom mišljenju nastalo iz *cuneus* prijenosom palataliteta na velar: > **k'uńus.* Ne zna se ide li ovamo s tal. deminutivnim sufiksom *-etto* < vlat. *--ittus cùnei* m (Vuk, Crna Gora, Ljubiša) »tijesno staklo za tekućine«. Moglo bi biti i skraćenica od **bocunet,* od tal. *bozza* > *boca* (v.). Daničić pomišlja na tal. *cunetta* od *cuna,* što ne može biti ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 1, 859. 2, 100. 5, 788. Macan, *ZbNŽ 29,* 209. *Pleteršnik* 1, 117. Jokl, *ZONE* 10, 196. Mussafia, *Beitrag 225. DAW 22. REW*[3] *2396.* ЛЕГКИМ. 1063.

cüpiti, *-lm* pf. »trgnuti se natrag«, deminutiv na *-kati cupkati* impf, *(po-* »hüpfen«), *cûpnuti* »sitno igrajući udarati nogom o zemlju«. Izvedenice od uzvika *ćup* (Vuk), *ćupa,* koji u rum. glasi *top* — *ţup(a)* »hopp, hops« i odatle onomatopejski glagoli *ţopăi* = *fupăi* »hüpfen« i apsţraktum *ţopăială* f. Onomatopeja.

Lit.: ARj 1, 859. 10, 158. *Tiktin* 1622.

curiti, *-im* impf. (Vuk) *(is-, s-)* = *curiti, -îm* (ŽK, *is-)* »kapati neprestano«. Upor. hrv.-kajk. i slov. *curati* (slov. i *cüreti)* »harnen«. Od iste osnove izvedenica na *-гћо cúrak* m »kao vir gdje voda izbija«, također toponim *(Curâk,* gen. *Ćurka* ŽK). Glagol je sveslavenski onomatopejskog podrijetla, što se vidi iz mijenjanja osnovnog *c u c i s i* opetovanja osnove: bug. *čučurkam* pored *curkam, šurkam* pored *šurtam.* Sa suglasnikom *š* upor. *šum* m (v.) i *šuma* (v.). Onomatopeja se nalazi i u baltičkoj grupi, u njemačkom kao i u madž. *csuranni,* rum. *tarai* i u romanskim jezicima (španj. *chorrear, chourrouta).* U hrvatsko-kajkavskom mjesto *r* dolazi i *z: cúzeli* (Belostenec, Jambrešić), koje Daničić (bez potrebe) izvodi iz madž. *csuz* »nazeba«, što se ne slaže ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 1, 860. 3, 858. *Miklošič* 30. *SEW* 1, 131. *Mladenov* 690. 696. *Bruckner* 65. *KZ* 56, 187. *Gombocz-Melich* 1, 1234. Schuchardt, *ZRPh* 29, 342.

curunda f (Vrbnik u rečenici: *razvajaj kvas ali teslo pod rukami na curundu);* deminutiv na *-ica curùndica* f (Daničićev akcenat, Krk) »hljepčić što se zadnji napraví a prvi ispeče«. Daničić izvodi iz tal. part. prez. kao pridjeva *corrente* od *correre* < lat. correre, što ne može biti jer bi u toj riječi velar ostao a ne bi prešao u afrikátu *c, nt* ne bi dao *nd.*

Lit.: ARj 1, 860.

cuvik, gen. *-ika* m »svirala kojom se ptice vabe«, postverbal od impf, *cuvikati* (kajkavski) »hukati kao ćuk« Daničić izvodi od madž. *csuvik* »ćuk«. I *cuvik* i *ćuk* = slov. *ćuk* »sova« — onomatopeje su koje oponašaju glas ptice; rum. *ciovică* f = *ciomvica* = *ciomulică* »sova«, pa neće biti pozajmica.

Lit.: ARj 1, 860. *SEW* 1, 163. *Gombocz-Melich* 1, 1234. Hirtz, *Aves* 47-6.

cvàncik m = *cvâncik* (Drsník, Kosmet, pored *cvăncik)* = *cvànciga* f (narodna pjesma) = *cvănciga* (ŽK) »stari austrijski srebrni novac od 20 novčića koji je bio u opticaju i na Balkanu«. Ž. r. je nastao prema *forint* pored *forinta* (v.). Odatle hipokoristik *cvanja* f (nekadašnja Vojna krajina) i unakrštavanje s *franak: franaka* = *pràncika.* Od njem. *Zwanziger* (dočetak *-er* ispušten kao u *frăjt* < njem. *Gefreiter* »razvodnik«, najniža vojnička čast u nekadašnjoj austrijskoj vojsci). Novija balkanska riječ njemačkog podrijetla: rum. *sfanţ* = *sfanzig,* čine. *sfanlic,* bug. *cváncig* i s izmjenom dočetka *-dg* u *-ec: cvanec,* ngr. σφαντζίκι, *arb. svancik.*

Lit.: ARj 1, 860. *Elezović 2,* 418. *Pascu* 3, 227., br. 13. *Mladenov* 674. *GM* 397. *Gombocz-Melich* 1, 778. Tomanović, *JF* 17,204—205. *Ive* 32., § 72.

cvasti, *cvalem* impf. (Vuk, 13. v.) *(pro-, ras- se),* baltoslavenski i sveslavenski glagol iz praslav. doba, »florere«; sadrži *a* < *ь* od prezentske stcslav. osnove *c Ыc* prema *i* u inf. *cvisti,* koji se nije očuvao u hrv.-srp. Prezentski prijevojni štěpen nalazi se još u inhoativnom glagolu na *-êti cvàtjeti, cvàtìm* impf. (Vuk, 16. v.) < *cv iteti* (ikavski *cvatìtì* ŽK), ś metatezom *càvtjeti (ras- se)* (Vuk, nar. pjesma, 16. v.). Nastavak *-im* povlači za sobom i u jekavaca infinitiv *cvàtiti (ras-* Vuk). Ima potvrda i za *í* < *tj cavćeti* i za gubitak mekog poluvokala ь *cijeli, clím* kod dubrovačkih pisaca (16. v.). U grupi od 3 suglasnika *cvi-* ispao je srednji po zakonu. Od iste je osnove i pf. *cvànuli, -em (Osvetnici)* sa *tn* > *n* kao u *panem* pored *padnem.* Upor. bug. *cъ nъ.* Od *cvàtjeti* postoji postverbal *cvat* m (Vuk) = *cvôt* (istarska nar. pjesma), od infinitiva apsţraktum *cvăst* f = *cvatnja f* »inflorescentia«, a od *cvat* stvoren

je denominal na *-ati cválati, -ām* (16. v.) *(ras- se)* i imenica na *-ivo* (v.) *evalivo* n »floş«, koje nije ušlo u saobraćajni jezik. Od *cvat* izvedeno je s pomoću madž. sufiksa *-os > uš* (upor. *bogatuš* ŽK »bogătan«) *cvatuš* m »biljka anthonomus germ«., ali ova izvedenica nije dovoljno potvrđena u narodnom govoru. Dubrovački pjesnici i Kavanjin slaviziraše ž. lično ime *Flora* u *Cavtislava = Captislava* prema *captiti, ь > a* je nastao od » koji se nalazi u lot. *kvitēt* »svjetlucati, sjati«. Ie. osnova je *knetí-,* raširenje s pomoću formantą *-to; značila* je također »svijetliti, jasan, bijel«. To je ista osnova koja se kod nas nalazi u *svanuti* (v.), *svitati* (v.), *svjetao* (v.), *svijetliti* (v.) i *svijet,* gdje je ie. palatal *k > s* po zakonu. Prema tome u sveslavenskom glagolu iz praslav. doba postojala su dva izgovora **kvtteti* > rus., stcslav. *cvbteti* > hrv.-srp. *cvàtjeti,* bug. *căvija* s drugom palatalizacijom samo u južnoslavenskim jezicima, dok je u sjeverozapadnim slavenskim jezicima *kv* očuvan (upor. češ. *květen,* polj. *kwiat').* Praslavenska je značajka dvostruki· izgovor ie. osnove *kuelt.* Ta fonetska dubleta imala je za posljedicu semantičku varijaciju. Ie. osnova u sjevernozapadnom izgovoru postoji još u prijevoju ie. *oi* > sveslav. : *cvijet* m (Vuk), ekavski *cvet,* ikavski *cvît.* U ikavskim čakavskim narječjima može biti i *cvet,* a u izvedenici *cvitnâ (nedilja,* tako ŽK). Ie. **kvoit* imalo je prvobitno participsko značenje »ono što je rascvjetano ili vrijeme kad je rascvjetano«, odatle po semantičkom zakonu rezultata (sinegdohe) konkretno »1° Blüte, Blume, 2° menstruacija (prevedenica prema krivo shvaćenom lat. *fluorés = f lores)«.* Odatle: denimutivi na *-ьc, -bk cvijètac,* gen. *cvijeća* m, *cvijètak,* gen. *cvijetka,* kol. na *-je cvijeće* n = *cveće* (Kosmet »bijele glavice na vinu«), *cvîtlje* (Vodice, Istra), kolektivni deminutiv na *-će cviječice* n, pridjev na *-ъn* u određenom obliku *cvjetna nedjelja* »dominica palmárům«, koja se zove i u pluralu *cvijeti = četna neđelja* (Piva, Drobnjak) = *cvitnâ nedilja* (ŽK), raširen sa *j* u određenom obliku *cvjètnjî.* Pridjev je poimeničen sa *-jak cvjêtnjak,* s *-ica cvjetnica f* (16. v.) »cvijeti«. Zoranie ima pridjev raširen sa *-lo* (upor. *lipanj, srpanj, travanj)* u neodređenom obliku: *cvitanj* za mjesec *maj.* Taj naziv odgovara češ. *květen.* Još su izvedenice na *-onja* (v.) *cvjetanja* m (Vuk) »cvjetast vo« prema izvedenici na *-ulja* (v.) *cvjetulja* f (Vuk) »krava«. Posljednja je izvedenica ime biljke »ranunculus acris L«. Denominal je na *-ati cvjetati, -am* impf. (Vuk, 16. v.) *(iz-, ras- se)* prema impf, *rascvjetávati se* (Lika). Po ovom prijevoju sa r > *e* reformiran je u istočnim krajevima *cvesli, evetem* mjesto *cvasti = rascvjèsti se, rascvjètëm* (Risan). U antroponimiji je prijevojni oblik obilno zastupljen. U starim imenima od dva člana potvrđen je *Cvitimir* kasno (u 15. v.). Obilno su potvrđeni hipokoristici odatle: *Cvjetko, Cvjetan, Cvjetašin* za muškarce, *Cvjetana* i *Cvijeta* (15. i 16. v.) za ženske ne samo kod nas nego i u bugarskom. Upor. crnogorsko prezime *ćetković.* Vrlo je vjerojatno da ovaj antroponimički tip nije samo slavenski nego da je nastao иa Balkanu kao prevedenica prema romanskim *Florus, Flora, Florianus.*

Lit.: ARj 1, 765. 856. 860. i si. 867. 12, 261-4. 13, 73. 77-80. *Miklošič* 150. Isti, *Lex.* 1105. *SEW* \, 657. *Bruckner* 287. *KZ* 46, 232. *Elezović* 2, 418. *Mladenov* 675. i 677. *Trautmann* 147. *WP* 1, 470. Belić, *Priroda* 301. Ribarić, *SDZb* 9, 137. Vuković, *SDZb* 10, 405. Georgijev, *KZ* 64, 119. Vaillant, *RES* 13, 110-113. 22, 41. Capidan, *DRom* 1, 331-6. Osten-Säcken, *IF* 23, 382-3. Jireček, *Romanen 2,* 36. 3, 22. *Miklošič, ONPN 69.* Isti, *PN* 113. *Nilles* 2, 198-209.

cvéba f (Hrvatska, Zagreb), slov. *cveba* pored *cibêba, civêba* < njem. *Zibebe, cìbib* m (Mikalja, Bela, Sulek) < tal. *zibibbo,* s adaptacijom dočetka domaćim riječima *ciblićm* (Brač) »uva passa« < mlet. *zebibo* < ar. *zibīb* (iz Levanta i Sicilije). Ovamo ide kao metafora *cibib* m (Lastva) »bijelo grožđe sitna zrnja« te kao adaptacija i kao metafora *cibila* f (Dalmacija) »vinova loza bijela grožđa«, upor. *tsubibbu* (Lipari) »Art weisser Traube«. Posljednje može biti dalmatoromanski leksički ostatak. Reduplikacija u dočetku *-bib izazvala* je reduplikacijų u početku *ztzib* m (Dubrovnik) »vrst suhog grožđa iz Grčke«, *cicîb* m »bijelo grožđe stolno«. Ovamo ide i varijanta *ciziba f* (Primorje) »vinova loza bijela grožđa«.

Lit.: ARj 1, 804. 976. 2, 20. Zore, *Tuđ* 8. *Pleteršnik* 1, 82. 85. 89. *REW** 9608. *Prati* • 1063.

cvek[1] m (hrv.-kajk. i slov., ŽK) = *cvek,* gen. *cveka* (Buzet, Sovinjsko polje« »1° sinonim: brukvice (Lika, v.), *klínci* (ŽK), 2° čavao koji izrađuje domaći kovač iz komadića željeza (za razliku od tvorničkih čavala koji se zovu *pontine)«.* Taj postolarski termin potječe od srvnjem. *Zweck.* Nalazi se u svim slavenskim jezicima, osim u bugarskom i ruskom, upor. također madž. *cövek.* Da je postolarski zanat bio kod kajkavaca u rukama

Nijemaca, to dokazuje kajavska posuđenica *šoštar* m < srvnjem. *schuohstere* (složenica od njem. *Schuh* »cipele, postole« i lat. *sutarėm,* upor. s time i srednjovjekovni naziv za Dugu ulicu /danas Ulica Pavla Radića/ u Zagrebu *vicus leulonicorum sutorum* »Šoštarska vulica«).

Lit.: ARj l, 862. *Miklošič* 1. 30. *SEW* \, 131. *Bruckner* 68. *Gombocz-Melich* 1, 761. *Pleteršnik l,* 89. *Slávia l,* 241. Tkalčić, *Spom.* 1, XIII. *Mažuranić,* 1429.

cvek[2] m (Srijem) »sok koji pčele naberu te iz njega bude med«. Ne zna se, ne postoji li još kakav termin ovoga značenja i da li postoji još kakve varijante ovoga termina u narodnom govoru. Postanje nepoznato. Homonim *cvek* (v. gore) ima sasvim drugo značenje.

Lit.: ARj 1, 862.

cvèkla f (Vuk, Srbija, može biti jekavski i ekavski) = *cveka* f (Stulić, Šulek) = *cikla* (hrv.-kajk., može biti ikavski, upor. stsrp. *svěklovb)* = slov. *cikla* = *cikva* (ŽK) »beta rubra, blitva«. U stcslav. *svêkh,* stsrp. pridjev *svěklovb korenb, sokb* < gr. *σεῦτλον* = ngr. *σεῦκλον* > arb. *sef kle* f (glede *ti* > *kl* upor. vlat. *vedus* < kllat. *vetulus),* s metatezom **sef* > *sve-*. Prijelaz *s* > *c* nalazi se i u bug. *cvekló* i u madž. *czékla,* s kojim se poklapa hrv.-kajk. i slov. *cikla.* Ta su dva posljednja oblika bez metateze. Upor. još polj. *ćwikła.* oblik *cikva* (ŽK) je nastao metatezom od **civkla* po analogiji biljaka na *-va (blitva* itd.). Balkanski grecizam iz područja vrtljarstva. Prijelaz s > *c* po Vasmeru nastao je prema *c eiъ.*

Lit.: ARj 1, 862. 793. *Miklošič329. Bruckner* 68. *Mladenov* 674. *Rohlfs* 1929. *GM* 380. *Vasmer 49.* 139.

cvelati se impf, (subjekt *krmača)* »sinonim: bukariti se (v.)«. Pridjev sadrži r mjesto *e: cvilovan, -ovna.* Bit će istog onomatopejskog postanja kao *cviljeti, cvilim* impf. Mjesto *cvi-* postoji u čakavskim i kajkavskim narječjima *kvíliti, kvili* (subjekt: *svinja, kad se kolje,* ŽK, Fužine). U Cresu se govori i za ljude: *on kvîli* mjesto *cvili.* U ŽK razlikuju: ljudi, žene, djeca *cvttidu,* a svinje *kvilidu.* Upor. još stcslav. *cveliti.* Sveslav. onomatopeja. Glede *cvi-* pored *kvi-* upor. polj. *kwiat* i *cvijet* (v.).

Lit.: ARj 1, 862. 869. *SEW l,* 657. Hirt, *IF* 32, 252. Petersson, *ASPh* 34, 377. Matzenauer, *LF 7,* 25-26. Tentor, *JF* 5, 210.

cvókati, *cvôkãm* impf. (Vuk) prema pf. *cvaknuti* »osculari cum crepitii«. Odatle *cvoka* f »koliko se može jedanput srknuti«. Značenje tog postverbala kaže da je onomatopeja sadržana u impf, i pf. značila i zvuk koji stvaraju usta kod jela. Onomatopejsko postanje vidi se i odatle što se osnova upotrebljava i sa sufiksom *-ot* (v.): *cvokòtati, cvòkocêm* (Vuk) = *cvokôtat, -ocem* (Kosmet) = *cokòtati* (glede *evo-* > *co-* upor. *nastoran* ŽK od *stvoriti,* v.) »drhteći udarati zub o zub«. Kako u onomatopeja često biva, i ovdje dolaze i drugi suglasnici u osnovi, tako *m* mjesto *v* (upor. *cmariti,* v.): *cmokali, cmokam* impf. (Vuk) prema *cmòknuti.* Odatle hrv.-kajk. *crnokec,* gen. *-kca* m »poljubac«. S prijevojem *o-a:* u Slavoniji *rascmakati se* »glasno se cjelivati«. Vukovo *cmakati, cmokam* impf, *(na-)* »odveć maziti kose«, *rascmakati, ràscmãkãm* pored *-čem* (Lika) »pravom mašću razmazati«, također sa *cv* pored *cm* (v. gore) *rascvakati, rascvākām* (Lika, objekt *maslo)* ne potječe od onomatopeje nego od *smok* (v.).

Lit.: ARj 1, 817. 818. 874. 13, 76. *Ele·-zović 2,* 419.

cvòlika f (Vuk, 17. v.) »1° scapus, tibia, 2° cikuta > kukuta (v.)«, izvedenica sa sufiksom *-ika* u imenima biljaka od *cvol* koje je potvrđeno u slov. i bug. < stcslav. *stvolb.* Također s augmentativnim sufiksom *-ina cvòlina* f »kukuta«; *cv je* nastalo iz *sv: svalina,* koje je potvrđeno. Nejasan je lički oblik *camòljika* f »debela krupna trava, osobito od duvana i boba«. Taj oblik pretpostavlja *cv* > *cm* kao *cmariti* (v.) i *cmokali* (v.), ali ostaje neobjašnjen (svarabhaktički?) samoglas *a,* za koji nije postojao razlog u stcslav. *stvolz, stvolije* »urtica« > slov., bug. *cvol* i *cvolceı cveleníka f* (Kosmet) »kukuta« ide također ovamo kao poimeničeni pridjev na *-en* s pomoću *-ika; e* mjesto *o* bit će asimilacija nenaglašenih samoglasa *o-e* > *e-e; c* za *st* je kao u *Cole* za *Stojan, Caka* za *Štaka.* 'Osnova se nalazi u starocrkvenoslavenskom, češkom i ruskom. Postojala je dakle u praslavenskom, ali ie. veze nijesu utvrđene. Mladenov je drži srodnom sa *stablo* (v.), dakle sa ie. osnovom koja se nalazi u *stojim* (v.).

Lit.: ARj 1, 759. 875. *Miklošič* 327. Isti, *Lex.* 1104. *Mladenov* 607. *Elezović* 2, 418. Bernard, *RES* 27, 38-39. Rešetar, *ASPh* 36, 541. Lukić, *Bog.* 4, 140-150. Štrekelj, *ASPh* 28, 496-499.

čvor, gen. *cvôri* f (Brusje, Hvar) »gamad na čovjeku ili na životinji (obično uši)«. Nije potvrđeno u drugim narječjima. Grupa *cv* nastala je zacijelo od *stv* kao u *cvolika* i *cvolina* (v.) od *stvar* (v.). Glede značenja upor. *nima stvar* f (ŽK) »životinja, upravo nijemi stvor«.

U narječju. Brusja $\bar{o}$ < *a*. Kolektivno značenje izraženo je apstraktumom po deklinaciji *i* (upor. *bujad, živad, gamad).*

Lit.: Hraste, *JF 6,* 211.

cvrcîl m (Sutivan, Brač) »tanki špag, tanji od traine«. Možda je u vezi s *sferzina* f »lančana (na gripu, Parčić)«.

Lit.: Parčić, *Tal.* 736.

cvŕčati, *cvrčím* impf. (Vuk) »stridere«; £ je nastao ispred *-éti* (upor. *bježati,* v.), kako se vidi iz *cvrkati, -am* impf, prema pf. *cvrknuti,* odatle postverbal *cvrká f i* izvedenica na *-ūt* (v.), odatle opet denominai *cvrkùtati* impf. Pored *cv-* postoji i *cv: cvŕčati, -lm* za *cvrčati* impf, prema pf. *čvŕknuti, čvfknēm* (Vuk) »o glasu koji nastaje od vode kad pane na usijano gvožđe«. Od *cvŕčati* je apstraktum stvoren s pomoću *-ež* (v. *lavež): cvŕčež* m i radna imenica na *-bko (v.) cvrčak,* gen. *-čká* m (Vuk) »cicada, gryllus«, s varijantama *cvrčak, crčak, cvrkac, cvrčić, smrček* (Habdelić, Belostenac) = *smrčak* (Slavonija), također s ispadanjem srednjeg suglasnika u grupi *cvr: crčak,* gen. *-čka.* Belostenec i Stulić imaju *m* mjesto *v: čmŕčak,* gen. *-čka.* Kao u *kvíliti* pored *cviliti* i ovdje imamo *skvrčati, -čim* za *cvrčati* i odatle pejorativnu izvedenicu na *-ala* (v.) *skvrčalo* n »figurativno (metaforickí)': brbljavac« i bez *s-* u *kvrknuti* (upor. bug. *kvečerče)* kao i sa *c* < *s* u *ckvrknuti.* Onomatopejska osnova *skverk-,* kojom se opetuje prirodni ili umjetni glas izazvan ljudskim radom, nalazi se u svim slavenskim jezicima osim u ukrajinskom i ruskom. Postoje i varijante sa *lj* i *g* mjesto dočetnog *-k: čvŕljiti, čvfljim* impf, »nješto tako primicati vatri da gori i upali se« (nejasno definirano značenje), o ptičjem pijevu *cvrguljiti* (Jačke, Trstenjak). Ovamo ide i *čvrča* f (Mrkopalj) = *cvrč,* gen. *-i* f (ŽK) »škripa koja nastaje pod nogama kad je velika studen«. Upor. još *šturak* (v.)

Lit.: ARj 1, 875. 2, 55. 121. 122. 15,775. *Miklošič* 37. 305. *SEW* 1, 164. *Brükner* 68. *Mladenov* 675. Bernard, *RES* 27, 33. Hirtz, *Aves* 49—50. 71. 599. *Pleteršnik 2,* 978.

cvrîti, *evrem* impf. (ŽK) *(sa-)* = *cvrêti* (Belostenec, Jambrešić, Trebarjevo, Vrbnik, krv.-kajk., čakavski i slov.) »(ras)topiti (mast, salo, vosak, ovo na štokavskom teritoriju)«. Nalazi se još u sjeverozapadnim slavenskim jezicima. Osim navedenih leksikografa pozna taj glagol još Mikalja. U starocrkvenoslavenskom glasi *skvbrç, skvrêti,* kod nas je generalizirana infinitivna osnova s prvom i drugom palatalizácii om: *čvr-* i *cur-*. U prošlom participu dolazi u nižem prijevojnom štěpenu *cvŕt (procvŕti vosak, sa-,* ŽK), odatle izvedenica na *-je* (v.) hrv.-kajk., slov. *cvrtje* = *cvrće* gen. *-a* n (ŽK) = *cvrća* f (Mikalja) »kajgana«. Ovamo *ocvŕtje* (slov.) »Eierschmalz« i *čvŕljci* pored *cvŕljki,* gen. *cvfljākā* (Kosinj, Pērušie) »žmäre f. pl. (v.)«, *rascvrlje* n (Belostenec) i pridjev na *-ljiv rascvrljiv.* Prijevoj 0 > α nalazi se u *ocvărak,* gen. *ocvărka* m (ŽK) = *čvorak,* gen. *čvarka,* pl. *čvarci* m (štokavski) i u *čvariti, -im* (Vuk, Pavlinović) »mit Geräusch schmelzen« pored *čvariti* »schmorren« *(ras- se,* Lika). U Slavoniji je potvrđen *očvarak,* gen. *-rka* »Speckgriebe«. Viši prijevoj ť nalazi se u *cvirak* (Hrv. Primorje), slov. *ocvîrek, -rka* m (također prezime *Ocvirk)* = *ocvîrak,* gen. *-îrka* (ŽK, Istra i hrv.- kajk.), postverbali rašireni sa sufiksom *-bk* od impf, *ocvîrati* (slov.), *rascvírati, ràscvirãm* (Zoranie, Belostenec, Jambrešić, Stulić) »rastopiti«; odatle *rascviralnica* f (Jambrešić) prema pf. *ocvreti.* Naziv svinjske prerađevine **skvrbčina* (augmentativna izvedenica na *-tko* od prezentske osnove postverbala) je kulturna riječ. Nju posudiše Madžari u panonskoj nizini: *kurczina. Proroci* (16. v.) imaju i prijevoj na o:. *rascvor,* koji nije potvrđen u današnjim govorima. Prijevoj aje stcslav. *skvarım* = *škvara* f = *škvara* (Vuk, Šibenik), *škvara* (ŽK) = *ckvăra* (Vuk) = *cvăra* (Martié, s gubitkom srednjeg suglasnika u trosložnoj grupi) »sinonim *zátop* (Crna Gora), Suppenange«, *ckâra* f (Srbija) »sprava koja se u zapadnim krajevima zove gradele f (Lika)«. Odatle denominai *nàskvariti, -lm* (objekt *kom)* (Vuk) »namazati« Upor. *škvaŕiti* »schmelzen«. I ovo je kulturna riječ koju posudiše Rumunji *sfarà* »übler stinkender Dunst von verbrannten Fett itd.«, odatle pridjev *sfaroǵ* »uscat, suh«. I u ovoj onomatopejskoj osnovi, koja se nalazi u bugarskom, ukrajinskom i ruskom (praslav. **skver),* dolazi *cm, cm* i *žm* mjesto *cv: rascmariti se* (Lika) »posve rastopiti« i *čmariti (se)* (Lika) = *čvariti* »za jelo, kad dugo stoji na štednjaku da se ne ohladi«. Odatle postverbal *čmára* f (Dalmacija-Pavlinović) »škvara« od *čmariti,* apstraktum na *-ina cmarina* f »žega« i *žmare* f. pl. (Liješće, Lika). Nema ie. paralele za ovu onomatopeju koja je očuvana i u *ckvŕliti, ckvrljeti* i *cvrliti.*

Lit.: ARj 1, 814. 816. 817. 860. 871. 875. 2, 150. 7, 617. 13, 80. *Miklošič* 305. *Bruckner* 498. *Tiktin* 1413. Osten-Säcken, *IF* 22, 310. 28, 154. Štrekelj, *ASPh* 27, 42. Matzenauer, *LF 9,* 45-46. Bernard, *RES* 27, 39. Pedersen, *IF 5,* 81.

Č

čabar, gen. *-bra* m (Vuk, 14. v.) = *čabar* (Kosmet) = *čabar* (Smokvica, Korčula) »1° drvena posuda za vodu, 2° mjera za žito, vino, 3° prepolovljena plivaća tikva ili dio mijeha u čem su pastirice spremale mlijeko (Smokvica)«. Kao i *bačva* (v.) također toponim za izvjesnu dolinsku konfiguraciju: *čabar* (Hrvatska), *Čabre* (Kosmet). Vokal *a* je nastao od poluglasa ь kako se vidi iz cslav. srpske provenijencije *сьЬьгь*. Taj je nastao od ť ako se uzme da ide u baltoslavensku zajednicu i da lit. *kibiras* nije posuđeno iz stpolj. *czber,* gen. *czebru,* nego da je u prasrodstvu sa *сьЬьгъ.* Postoji naime mišljenje da je *čabar,* koji se *nalazi* u svim slavenskim jezicima osim ruskom, pa može biti praslavenski, posuđenica iz stvnjem. *zubar,* danas *Zuber* (srodno s *tubus).* Tu riječ posudiše i Francuzi: *cibre, cimbre, trube, toivre* < **tuibra.* Ako se uzme s Vasmerom da je *džbán* m (v.) = *žban* = *žbanja* (ŽK) »drvena posuda za mast« koje se nalazi u češkom, slovačkom i poljskom te ruskom od iste osnove od koje i *čabar,* samo sa sufiksom *-an* (kao *krb* pored *krban),* a ovo je u prasrodstvu sa lot. *ciba* »posuda za maslo«, postverbal od lit. *kibti* »visjeti«, onda se mora uzeti da je i lit. *kibiras* = *сьЬьгъ* izvedenica od iste osnove **kib-* dobivena pomoću ie. sufiksa *-r.* Prema tome je vrlo vjerojatno da je *čabar* baltoslavenski i sveslavenski termin iz praslav. doba, i to iz oblasti drvenog suda. Odatle su izvedenice deminutivi na *-ić čabrič* m, ria *-iça ćabrica* f (Vuk), s dvostrukim deminutivnim sufiksom *čabričica* f, augmentativ *cabrino* f (15 v.) »vectigal vini«; određeni pridjev na *-en cabrent* = *čabrení* (Vuk), poimeničen na *-lk\ -jak čabrenīk* m = *čabrenjāk* (Vuk) »motka na kojoj se nosi čabar«, na *-as čabrenaš* m (Varoš, Slavonija) = *čabrenjak* »alat kojim se ječam tuče u stupke«; složenica *čabronoša* m (Vuk). Kao naziv posude *čabar* je kulturna riječ koja se posuđuje. U panonskoj nizini imaju Madžari od *сьЬьгъ* > *cseber* = *csöbör* = *csoborló,* od đačkih Slavena Rumunji *cibar* — *ciubăr (u* za *i* kao u turcizmu *ciubuc),* sinonim za *hârdău,* riječ madžarskog podrijetla. Upor. *žban* (v.).

Lit.: ARj 1, 876-7. *Miklošič* 37. *SEW l,* 165. *Bruckner 56. KZ* 45, 25-26. 51, 238. *Vasmer* 411. Obnorski, *IzvORJAS* 19, 4, 99-102. *Mladenov* 680. *Kiparsky* 23. Gamil-Ischeg, *RG* 1, 284. 2, 128.

čabrūn, gen. *-una* m (Mikalja, Belostenac, Stulić, Zore) »gredica, transtrum, *mřtek* (Imotski: »greda koja s jedne i druge strane drži šljem od kuće, a podupire se u vjenčanici što se vidi)«. S umetnutim *m* pred labijalom *čambrun* (Póljica) »na sidru su 4 brka ili cambruna, koja se zovu *mare* (v.)« = *čanbruni* (Gate u Poljicima) »kljüké ili peklje (< *petlje)* od gozda, oba šta obišaju vrči«. Dolazi u dalmatinskom latinitetu u računima rapske općine: *ad domos salinarum communis et (pro) duobus zavronibus, pro uno zaurono* (radi se o popravku za *palacium communis)«.* Sufiks *-un* < tal. *-one* kaže da se radi o romanskoj posudenici. Prema Daničiću je od tal. *sciàvero* »okrajak, otpadak od drveta«, što ne objašnjava ni *č,* ni *b,* ni sufiks, ni značenje. Bit će talijanski dijalektički francuzizam koji se govori u južnoj Italiji stsic. *chabruni, ciavaruni, ciavruni* (Kalabrija) »letva na koju dolazi crijep« < fr. < *chevron* < vlat. *caprione,* v. *krpljun* (tal. *capriata),* furi, *ciavri.* Upor. i tal. *ciavarro* »montone giovane dopo l'anno«.

Lit.: ARj 1, 877. *ZbNŽ* 8, 265. *MSHSM* 5, 246. 260. Zore, *Rad* 138, 57. 61. *REW** 1650. *DEI* 923. 744. Rohlfs, *Diz. Cai.* 201.

čáčak, gen. *-čka* m (Vuk, Srijem, Hrvatska) »1° gruda po putu od kala smrzla ili osušena, 2° kamenje po putu koje iz zemlje strši«. Također toponim u Srbiji. Izvedenica je sa deminutivnim sufiksom *-bko,* kako se vidi iz *Čačanin* i *čačanski* od *Čačak* (Srbija), gdje je u daljoj izvedenici na *-janin* otpao taj sufiks. Odatle je pridjev na *-ovit čačkovit* (Vuk).

Ako se uzme s Daničićem da je osnova *čak-* srodna sa impf, *čkali, čkám* (Vuk, *ná,- za-,* objekt: *pukla vrata pamukom)* »zatisnut pukotine« = *čačkati* »fodere« = *čaktati* (17. v.) »fodicare« koji je glagol sveslavenski iz praslavenskog doba (jer se nalazi u češkom, poljskom, ukrajinskom i ruskom, odatle ime biljke *čkalj,* gen.' *čkalja* m »carduus«), onda je *a* nastalo od mekog poluglasa *ь* > *a.* Ako je Îako, onda nije ispravno Daničićevo uporedenje *čačak* sa *čagalj,* gen. *-glja* m »lutum congelatimi«, koje je vjerojatno od tur. *çakıl /çağıl* »šljunak«. Vjerojatnije je osnovu od *čačak* dovesti u vezu s onomatopejskim *čačkati, -am* impf, »fodere« *(is-* = *iščačkati,* Kosmet), odatle· novija izvedenica *čačkalica* f »Zahnstocher, cure--dents«. Ovu onomatopeju predstavljaju još *cákati* impf, (v.) prema pf. *cáknuti* (Lika), *čakotati,* odatle *čakatalo,* deminutiv na *-tati čaktati* impf, (o-) (v.). Ovamo možda još *čaktar* i *čaktor* (v.). Ako je *a* nastao iz *ь,a.* taj poluglas stoji u prijevoju s *i,* onda ide ovamo *cičati, -am* impf. (16. v., M. Držić) »namiještati mnogo čega u što, često«, odakle deminutiv *čičkati* (Vuk, Kosmet) (na-), postverbal *čičko* (M. Držić), *čičma* f »vlasi na čelu« (Lumbarda, Korčula, glede sufiksa *-ma* upor. *kukma* v.) i *čičak,* gen. *-čka* m (u botanici, često s pridjevima *veliki, mali, konjski, janjeći, vodeni)* »lappa«. Dalje veze te onomatopeje v. pod *štucati,* rum. *ciocni* i *ščokniti* (ŽK).

Od *čkalj* je zacijelo izvedeno ime biljke *čkaljevica* f »cynarocephala«. Takoder ime čestice *Škaljevica* (ŽK). Možda je *začkoljina f* (Vuk) »skrovište u koje se može sakriti, rupa u koju se može šmignuti« od *začkati,* ali je nejasno *a* > *o; čkati* s prefiksom *sa-* nalazi se možda u *sadžgati, -ām* pf. (Vuk) — *sadegāt, sadegam* (Kosmet) »upotrebljavanjem satrti, poderati, pokvariti, ponositi, stisnuti, ugužvati«, ako je *čk* > *džg* kao *sk* > *zg* u *maska* pored *mazga* (v.); *čkalj* posudiše Rumunji *sceau* m »Distel«, odatle pridjev *scaios* »distelartig«, *scăiuș,* »dipsacus pilošus«, *scaete* (Muntenija, dočetak *-ete* bit će od *-ьc* > *eț* koji se osjećao kao plural *scaeți* i odatle stvoren novi sing, na *-ete).* Biljka *čičak* tumači se i prema tur. *çiçek* »cvijet« (također arb. *çiçek).* Ali je *čičak* potvrđeno već u 15. v., a to je prerano za turcizam. Složenice *kavkadžičak* »biljka zavornjak, modrica, delphinum consolida L.« i *kana čicegi* (Kosmet) sadrže u drugom dijelu spomenutu tursku riječ.

Lit.: ARj 1, 53. 56. 877. 879. 883. 2, 20. 21. 52. 4, 78. 907. 7, 226. 8, 510. *Miklósié* 38. *SEW* 1, 166. *Bruckner* 683. *Elezovič* 1, 246. 451. 2, 204. 520. *Tiktin* 1374.

čador, gen. *-óra* m (Vuk) = *čadar,* gen. *-dra,* pl. *čadrevi* pored *čadbr,* gen. *-díra* (Kosmet, objekt uz pf. *razapeti)* »1° Zelt, tente, 2° kišobran, suncobran (Kosmet), 3° poljska trava penjačica Ijevkastih cvjetova razne boje (metafora, Kosmet)«. Odatle kol. na *-je čadōrje* n, deminutiv na *-ić čadorčić,* pridjev na *-ski čadorskī.* Opći balkanski turcizam perzijskog podrijetla iz oblasti vojništva i civilizacije (perz. *čādtr* > tur. *çadır/çatır)* potvrđen sa c u bug. *čadar,* arb. *cadre lça-dërë,* cine *d'adire* f pored *ciadră î* i ngr. τσαντίρι. Samoglasi *a* = *o* = *ь* (Kosmet) naša su zamjena za turski poluglas ı. To je novija posudenica iz osmanlijskog vremena na Balkanu. Postoji starija varijanta sa *š* mjesto *č: šator,* gen. *-ara* m = *šator* (ŽK) = *šatar,* gen. *-ara* (Vodice), kol. *šatōrje* (Crna Gora), pridjev *šatorski* pored f *šatra* »tentorium mercatoris«, u turskoj složenici *šatrāšče,* gen. *-eta* n, od tur. *šatra* i *akče* (v.) »novac koji trgovac plaća za mjesto«. Oblik sa *š* nalazi se na čitavom teritoriju hrv.-srp. jezika, a sa *č* samo na istoku. I značenje varira. Pored »tente« znači kod Bogdanića 14 »nastor«, a u Vodicama u Istri »koliba koju sebi načine ugljenari u šumi«. Varijanta sa *š* mjesto *č* nalazi se u rus. *šaterь* »Zelt« = polj. *szater,* madž. *sátor,* bug. *šator* pored *šatar.* Femininum *šatra* govori se i u bug. *šatra* te rum. *șatră.* To je također turcizam, osm. *į įtra* »Marktbude«. Od *Š'ątra* f je poimenični pridjev *šatnwac* (Srbija) »baraba, mangup, escroc, kockar« odatle pridjev na *-ski šatrovački jezik* »argot«. Kako su značenja od *čador* i *šator* ista, nije čudo što se slažu u dočetku *o* = *a* za turski poluglas. Ali da je ta varijanta posudenica iz starijeg turskog, dokazuje geografija. Arb. *šatore* govore Arbanasi u Kalabriji, kamo dođoše u 15. v. Osim toga oblik sa í je i sjeverno-turski: kirg. *šater,* odakle potječe i ruski te poljski oblik. Upor. sa î mjesto *d càtor,* gen.-òra m (jedanput u 18. v., i *Pjevanja crnogorska)* za unakrštavanje obaju oblika. Perzijska je riječ indoiranska ie. podrijetla: sanskr. *chamam,* srodna sa *čhaya* i gr. σκιά »sjena«.

Lit.: ARj 1, 878. 915. 17, 501-5. *SEW* 1, 133. *Bruckner* 542. Melich, *ZSPh* 4, 94 -103. *GM* 443. Korsch, *ASPh 9,* 494. *Lokotsch* 380. *Mladenov* 692. *Pascu* 2, 123., n°289. Ribarić, *SDZb 9,* 196. *Elezovič* 2, 428. Jokl, *UJb* 7. Gavazzi, *NSt 2,* 39-47. *Mažuranić* 1423.

čađ m = *čađa* f (Vuk, Kosmet) »1° caligo, 2° Dunst«, govori se na štokavskom teritoriju za ono što se zove na čakavskom *saje* f. pl. (ŽK), »3° (u šatrovačkom govoru, Priština, metafora) kava«; *čađ* i *čađa* postoji i u čakavskom *čaj* m (ŽK), ali znači »atmosfersko isparivanje, Dunst«, *čaja* f (Senj, 18. v.) »fuligo« (rum. *ceață* nije posuđena odatle), dok u štokavskom te riječi imaju oba značenja. U 17. i 18. v. mjesto *đ* potvrđeno je *čađ* m kako je u svim slavenskim jezicima, i u praslavenskom: *čađ,* gen. *-a* m »plava magla ljeti u zraku koja smeta pogledu (Rukavac, Vodice, Istra)«. Odatle pridjevi na *-ьn, -αv, -ljav, -Ijiv: čadan, čadna,* odatle *čadno* n (Vodice) »čaj (ŽK)«, *čađav* fuliginosus«, *čadljav, čadljiv,* odakle *očadljaviti, očadljivati;* augmentativ *cadine* f. pl. »para iz zemlje«, nazivi sitne stoke *čadeša* »mrka koza (Lika)«, *čadonja* m »vo«, *čađa, čadin* »crnkasta krava, vo«, *čađe,* gen. *-eta* »isto« (Vodice, Buzet). Faktitiv na *-iti čaditi* impf. = *cădit, -im* pored *čadit, čadím* (objekt *sobu,* Kosmet) »činiti da bude što čađavo« *(na-, ò-* pf. prema impf, *očadívati).* Sufiks *-гo, -гa* došao je u *čađ* i *čađa* iz prezentske osnove faktitiva *caditi* koji je glasio, analogno *kaditi, *čad'c, caditi; čađ* je prijevojni štěpen od *qed* od ie. osnove *ged* »dimiti se, čađaviti itd.«, od koje drugi prijevoj *god* postoji u *kaditi* (v.); *čađ je* prema tome hrv.-srp. varijanta od sveslavenskog *čađ* iz praslav. doba. Štokavski oblik *čađa* posudiše Arbanasi *çagjë* f, premda posjeduju svoje domaće riječi *Ipoze, thurr* za taj pojam. Ni *čađ* ni *kaditi* ne nalaze se u baltičkoj grupi. Upor. ipak stprus. *accodis* »Rauchloch, durch das der Rauch aus der Stube zieht«. Vokal *a* je nastao od ie. *ë* kao u *bježali* < *bĕgĕ-ti.* Od *čađ* ovi pridjevi uđoše u književni i saobraćajni jezik: *čađav* (Vuk, Kosmet, *kuća, platno},* odatle *očađaviti, čadan,* na *-ar čadar* »dimnjačar« (Pavlinovićev). Poimeničenje *čađavica* f »čađava puška« je toponim i hidronim jer riječ znači »zemljana magla«. Denominal: *očađati, -am.* Čakavskom sinonimu *saje* odgovara stcslav. *sažda* f, sveslavenska riječ iz praslav. doba koja potječe iz baltoslav. jezične zajednice: slov. *saja,* polap, *sodžai* i rus. *saž,* predstavlja prijevojni štěpen **sōd-* od ie. **sed-* (v. *sjedjeti).* Znači prvobitno »ono što se je na nešto sjelo«.

Lit.: ARj 1, 877. 7, 222. 8, 509. *Miklošič* 30. 290. 418. *SEW* 1, 133. *Bruckner* 17. *WP* 1_3 385. *Trautmann* 123. *Mažuranić* 146. Ribarić, *SDZb* 9, 138. *Elezovič* 2, 128. *Mladenov* 678. *GM* 443. *Baisacqz* 426. 479 —480. Peterson, *IF* 34, 223. Trojanović, *JF* 5, 223.

čagalj m — *čagaj,* gen. *-aja* (Pavlinović) = *čakal* (Ljubiša) = *šakal* (u današnjem književnom govoru, prema izgovoru kakav je u drugim evropskim jezicima). Evropski turcizam perzijskog podrijetla od sanskr. *srgala* (perz. *sägal* > tur. *čakal* i *šakal).* I u ruskom varira č i i: *šakal* pored *čakalka* = *čekalka.*

Lit.: ARj 1, 879. 882. Korsch, *ASPh 9,* 494.

čagfljati, *-am* impf. (Vuk) »strepitare« = (s umetnutim *n* za pojačavanje onomatope j-skog značenja) *čangrljat, -am* (Kosmet) »lupanjem, grebenjem, zvonjenjem pričinjavatí drugima dosadu«. Zbog istog značenja mijenjaju se suglasnici i samoglasi, tako *t* mjesto *lj: čagftati* pored *čagrtati, -čem* (Vuk), odatle imenica na *-aljkaịv) čagrtāljka* f (Vuk); *e* mjesto *a: čegřljati, čegrljam* (Srbija) = *čegrljat, -am* (Kosmet). S ovom samoglasnom promjenom onomatopeja oponaša i ljudsko brbljanje, pejorativizira se: *čegŕtati, čegrćem* (Srbija, Piva — Drobnjak) »mnogo govoriti«, odatle imenica na *-aljka čegrfaljka* f i na *-as čegrtāšļ* gen. *-aša* (Vuk, Risan, Boka) »koji mnogo govori«. Odatle postoji u Crnoj Gori apstraktum na z-deklinaciju *čegft* f (Vuk) »mala svađa«. Kako se takva apstrakta danas više ne tvore, mora se zaključiti da je onomatopeja stara. Stuliću *iščegrtati* pf. prema impf, *iščegrtivati* znači još konkretno »nešto istruga'ti«. Pavlinović to potvrđuje za Dalmaciju u *čekrljati, -ām* »brbljati pijući«. U Lici je onomatopeja još jače izmijenjena: *čeljugati, -ām* »garrire«, odatle pridjev na *-av čeljugav* i poimeničen s hipokorističkim sufiksom *-sa* (v.) *čeljugavša* m. Daničić stavlja ličku onomatopeju postanjem pod *čalakati* (v.). U 18 v. je potvrđeno *čepljúskati, čepljuskām* impf, »govoriti koješta«, odatle sa *sk* > *zg čepljuzgavac,* gen. *-vca.* Primjer kako se efektivna vrijednost onomatopeje na razne načine mijenja i pojačava.

Lit.: ARj 1, 879. 880. 920. 925. 932. 94Í. 4, 79. *Elezovič* 2, 431. Vuković, *SDZb* 10, 406. *Bruckner* 48. 182.

čah m = *čak* (hrv.-kajk., Belostenec) »igra u kojoj neki igrači djeluju kao lupeži«. Od srnjem. *schock* »lupeština«.

Lit.: ARj **1,** 880.

čahor m, navodi se samo u dubrovačkoj poslovici 18. v. *(vozi se u čahoru po Rijeci, a u skornjah laži po Prijeći)* i glosira se neodređeno »kao da je neka lađa«.

Lit.: ARj l, 880.

čahulja f (Srbija) = *čaula* »kravica do dvije godine«. Sufiks *-ulja* dolazi doista u imenu krava, ali je tada nejasan sufiks *-ula* za drugi oblik.

Lit.: ARj 1, 880.

ča(h)ura f (Vuk) »capsula«, odatle deminutiv na *-ica čahurica* f i pridjev na *-ast čahurast.* Riječ je raširena po istočnim krajevima, ali je danas ušla u književni jezik i na zapadu. Izvedenica je dobivena s pomoću sufiksa *-ura* od osnove *čah-* koju Daničić uporeduje s *čaša, časka, čehno, cesati, koš.* Kako su to riječi različitog postanja, može da stoji uporedenje samo s *čehno, čekati, čehulja* (v.). U tom slučaju *čahura* predstavlja prijevojni štěpen ie. *qis-* > *čbh-.*

Lit.: ARj **l,** 880.

cair m = *čajīr* m = *čajer* (Došen) »sinonim: livada (v., prema toj riječi femininum *čajira,* koji nije potvrđen u narodnom govoru) i *paśnik = pašnjak«.* Odatle deminutiv na *-ić čajirić* m. Također raširen toponim. Govori se od Like dalje na istok. Balkanski turcizam iz oblasti agrara *(çayır):* arb. *cajir,* rum. *ceair* »Pferdewiese«.

Lit.: ARj 1, 880-1. *Lokotsch* 383. *GM* 443.

čaj m (Stulić, Parcie) = *čaj* pored *čaj* (ovo ako je *čerkeski,* Kosmet), danas općenito poznata kulturna riječ, mjesto koje se po zapadnim gradovima govori *te* m. Odatle složenica *čaj šićer* (Kosmet). Riječ *čaj* je balkanska (bug. *čaj,* ngr. τδ τξάΐ, cine. *ciaé)* i evropska riječ kineskog podrijetla, od *ča* u kineskom izgovoru Kantona. Dočetno *-j* je ostatak od kineske riječi *ye* »listovi«. Prema tome je *čaj* kineska složenica *ča-ye* »čajni listovi«. Oblik *te,* koji je raširen također u evropskim jezicima, predstavlja istu kinesku riječ *ča* samo u izgovoru narječja provincije Amoy, odakle se *čaj* izvozi.

Lit.: ARj \, 880. *Farcii* 823. *Elezović* 1, 429. *Kušlan* 147. *SEW* 1, 134. *Mladenov* 678. *Pascu 2,* 123., n°290. *Lokotsch* 415.

čajati, *-em* impf, »expectare« potvrđen je samo kod starih pisaca. U narodnoj pjesmi je odatle imperativ: *Ne čaj više, Miloševa majkol* = »ne čekaj više...«, tako i u slov. *čaj* pored *čakaj.* Martie pobuđen tim imperativom upotrebljava *čajat* u svom desetercu: *Ne čajemo smilovanja tvoga.* Ovaj starocrkvenoslavenski glagol očuvao se u nas do danas samo s prefiksom parasintaktičkog podrijetla *od* (v), upravo *ot čaja* »od čekanja«: *očajat,, -am* (Vuk) »prestati nadati se« (s istim prefiksom i u istome značenju i u ukrajinskom, starocrkvenoslavenskom i slovenskom). Grupa *ot-č* se potpuno asimilirala u c; u bugarskom upor. još *otčaja, otčaivam)* pored *očajavati, očajavam,* impf., odatle postverbal *očaj* m »1° beznađe, 2° biljka koja se zove *strava, strašnih* i *strašno zelje** i pridjev na *-ьn očajan, očajna* (također praslav.), poimeničen u *očajnik m* prema f *očajnica — očajnik* m prema f *očajnica* i *očajniče* n (Kosmet) »bijednik, koji očajava«. Odatle pridjev na *-ski očajnički,* s apstraktumom na *-ost očajnost* f. Postoji još poimeničen particip prošli pas. *očajanīk* m. Interesantan je inhoativ *čajet, čājīm* impf. (Kosmet) »čamiti, nestajali« gdje mjesto *-ati* stoji *-eti.* V. s drugim sufiksom *čama* i *čamiti.* Ovom glagolu, koji nema paralela u baltičkoj grupi, stoji najbliže u pogledu značenja sanskr. *cayati* (3. 1. sing.) »biti zabrinut, bojati se, opažati«; *čajati* je postalo od ie. osnove *quei-,* u prijevoju **quei-* koji se nalazi u arb. *kõhe* »vrijeme« i *čas* (v.) < ie. **quesa.* Taj prijevoj je nastao zbog izbjegavanja hornonimije s ie. osnovom *aцeé-* koja se nalazi u *činiti* (v.) i *pokoj* (v.). Ista osnova nalazi se još u prijevoju *oi: cijena* (v.), u prijevoju õ u *kajati se* (v.). U značenju »expectare« stcslav. *čajati* zamijenjen je drugom glagolskom izvedenicom *cákati,* gdje je *-α-ti* zamijenjeno sa *-k-a-ti* kao u *grajati: grakati* (v.).

Oblik *cákati* dolazi u starijim tekstovima, u Bednji *čokoti, čaokam,* u Krašiću (Hrvatska), u hrv.-kajk. (Habdelić), u slov. *čakám,* bug. *cakam,* u poljskim narječjima *czakać,* u staročeskom i u oba lužičkosrpska jezika. Izvedenica ide prema tome u praslavensko doba. Teškoću pruža *če-* mjesto *ča-* u *čekati, -am* impf. (Vuk, 13 v.) *(do-, iš-, sa-,* odatle *dočekivalo* m, Lika, *sačekavati* i *sačekivati* prema iterativima *dočekivati, iščekivati, iščekujem, očekivati, očekávat, očekuvat, -újem,* Kosmet) i pf. *čeknuti, -em* (Vuk). Iterativ je i *dočíkati, docikám (is-,* Banja Luka, Dalmacija, 18. v.), *iščíkati, očíkati* (Dalmacija), odatle pridjev na *-Ijiv iščikljiv,* postverbal *dočik* m. Ta varijanta nalazi se još u ukrajinskom, poljskom, češkom i u bugarskom pored *čakam.* U češkom i poljskom istislo je starije *ča-.* Vaillant tumači *če-* u *čekati* od **kye,* raširena osnova od *(počiti* »počivati (v.)« (upor. lat. *quietus, quiescere),* ali tom supozicijom nije ništa dobiveno za objašnjenje fonetske teškoće jer bi i tada iz *ë* trebalo da

nastane ne *e* nego *a,* da ne govorimo o semantičkoj teškoći koja je tom nepotrebnom supozicijom nastala. Nema druge, nego uzeti da su u praslavensko doba postojale dvije varijante iste ie. osnove u značenju »expectare« **qṇei* i *qụēi- + k-a-ti,* upor. u ŽK *šesti* pored *šiditi* < ie. *sed-* i **sed-*. Još postoji skraćeni imperativ *ček* koji se upotrebljava u Kosmetu udvojeno kao uzvik *(Te ja ček ček, te ček ček i on ne dođe pa ne dođe).* Tu skraćenicu upotrebljavaju i Dubrovčani te Ljubiša. Treba je razlikovati od postverbala *ček* m »mjesto gdje se čeka kad se lovi«. S prefiksom *do-: doček* m od *dočekati, poček,* gen. *-a* m (Vodice, Istra, *na poček* »rok čekanja«) od *počekati.* Druga vrsta skraćenog imperativa pokazuje ispuštanje samoglasa *e* kao u *pamtiti = pămetiti* (ŽK, v.): *počkaj,* odatle *dočkati* (Marulić, 15 — 18 v.) mjesto *dočekati,* odatle postverbal *dočká* f (Lika) »mjesto gdje lovac u vece dočekuje zečeve«. Sveslavenski oblici *cákati = čekati* iz praslav. doba stoje u vezi, prema Bernekeru, sa sanskrtskim participom *čakonas* (= part. perf. pasiva *čekanz,* upor. gore *očajaniK)* »begehrend«. Moralo bi se prema ovoj uporednici pretpostaviti da je semantički razvitak bio po zakonu rezultata (sinegdohe): »želja« > »čekanje«. Paralele za takav razvitak navodi Berneker. Postoji još radna imenica na *-ač* (v.) *čekāč,* gen. *-oca* m i izvedenica na *-aonica* (v.) *čekaonica* (neologizam) koji je stvoren u 19. v. u vrijeme velikih prometnih pronalazaka (željeznica itd.) i potreba modernih ureda, liječnika, bolnica. Iterativi *číhati* i *čekivati* postoje samo u izvedenicama s prefiksima *(do-, iz-, o-, sa-).*

Lit.: ARj 1, 882. 922. 925. 2, 541. 545. 546. 4, 82. 8, 509. 518. 10, 159. 161-2. 11, 850-1. 14, 424. *Miklósié* 80. *SEW* 1, 133 -134. *Bruckner* 71. 75. *KZ* 48, 180. 45, 304. *ZSPh* 4, 216. *WP l,* 508. *Elezović 2,* 47. 429. 437. *Mladenov* 403. 678. 680. Ribarić, *SDZb* 9, 178. Jagić, *ASPh* 31, 542. Vaillant, *RES 22,* 190-191. Ułaszyn, *ASPh 29,* 442. *Bio-* 968.

čak = *čak* (Kosmet) = *ček* (Kosmet) = *čik* (Kosmet) »1° prilog, sinonim: *dori* (v.), *că* (ŽK) = *tja* = *tija* (v.), 2° dapače«, samoglasne izmjene *e 1 i* mjesto *a* u Kosmetu nejasne su. Govori se u istočnim štokavskim krajevima, ali ulazi u književni jezik i na zapadu. Balkanski turcizam (turska limitativna postpozicija *çak)* iz oblasti priloškog umetanja (v. *demek}:* bug., arb. *çak.* Služi uz prijedlog *do* za isticanje potpunosti kao neodređena zamjenica *sam: čak do zore* »do same zore«. Upor. tur. *sabah-a-çak* »jusqu'au matin«. Kod ugarskih Hrvata (Jačke) mjesto *čak* govori se *čar* i *čer.* Izgleda da se u tom govoru pomiješao domaći prilog *tja > ća + r < -se* s madž. *csak;* u *cer* ostaje nepbjašnjeno.

Lit.: ARj 1, 881. 891. 943. *Elezović 2,* 429. 437. 446. *Gombocz-Melich* 1, 802. *Deny* § 905.

čakanac, gen. *-anca* m (Vuk) »sinonimi: posuđenice *čekić,* (v.), *maljic* (v.), domaće *kladivo* (v.), *kladivec* (hrv.-kajk.)«. U ostalim slavenskim jezicima nema deminutivnog *-ьc.* Uzimlje se da je sveslavenska posuđenica iz tur. (avarskoga?) *çakan* od *çakmak* »udarati«, kod Turaka Kirgizą *čakan* »eine mit langem Stiel versehene Hacke, die als Waffe gebraucht wird«. U madž. *csákány* (14. v.) s istim samoglasom, dok se u bug. i rum. javlja *o* mjesto α: bug. *čakan* = rum. *ciocan,* srgr. τσόκανος, ngr. τσούκανι η i bug. *cukán* sa *u* mjesto *a.* Pored *u* u bug. *cukán* govori se *e : čekán,* ovako i rus. *čekan* »Stempel«, polj. *czekan* »Streitkolben«, slov. *čekan,* arb. *cekán,* valjda prema *čekić,* ali upor. slično *čerapa f* (ŽK) za opće hrv.-srp. *čarapa* < tur. *çorab.* Upor. još *čakija* (Kosmet) pored *čakija* (Peć) i *Čekija* f (Peć, Vučitrn) »Federmesser« (od tur. *çakı)* s istom promjenom. Samoglasne varijante *oḷuḷe* mjesto *a* nijesu posvema objašnjene. Samoglas *o > u* slaže se s turskotatarskim džagatajskim *čokum* »Keule«; *o > e* poslije palatala može biti slaviziranje. Glede samoglasa *u* upor. bug. i maked. glagol *čukom.*

Lit.: ARj l, 882. *Lokotsch* 384. *WP* 1, 381. *Elezović 2,* 429. Vasmer, *Ž S 16,* 3, 67-70. Matzénauer, *LF T,* 29. *Gombocz-Melich* 804. *Mladenov* 689. *Miklošič* 419. *GM* 445-446. *Školjić l,* 126.

čakar, indeklinabilan pridjev (narodna pjesma, kao epitet *čakar-bedevija*),* postaje deklinabilan dodatkom našeg sufiksa *-ost* (v.): *čakarašt* (oko) = *čakaras, -sta* (Kosmet) »šaren«. Odatle u Kosmetu prezime *Čakar* pored *Čakar.* Samoglas *a* u dočetku nastao je iz tur. poluglasa *i.* Balkanski turcizam *(çakır* »de couleur gris rayé de bleu; gris, qui a une pointe de vin«) iz oblasti boja: bug. *čakar* i *čakarēsi;* cine. *ciacir* »louche, strobique«. U bugarskom i cincarskom jeziku dolazi i u vezi sa *će(i)f: čakar-kef, ciađr-chefe* < tur. *çakır kef* »napola pijan«. Dalje od centra turcizama pridjev *čakarašt* dobio je značenje

»zao, karljiv (žena)« (Hrvatska). Upor. za ovakva semantička mijenjanja *bitisati* (v.).

Lit.: ARj l, 881. 882. *Lokotsch* 386. *Elezović 2,* 429. *Pascu* 2, 123, br. 286.

cákati, *cakām* impf, (is-) prema pf. *iščaknuti, -em* (Lika) »sinonimi: kljuvati, kljucati (Lika)«. Odatle *čakanje* n (Lika) »morsus gallinae« i *iákatalica í,* izvedenica koja predstavlja postojanje nepotvrđenog glagola *čakatati,* a znači »sprava na vratima kojom se kuca po njima«. Osnova se nalazi u glagolu izvedenom s pomoću deminutiva na *-tati* (v.), upor. *štektati* (v.): *čaktati* (objekt *zube, is-,* Dubrovnik) »sinonim čačkati (v.)«. Odatle imenica izvedena na *-alo čaktalo* n, s varijantom *ček(t')alo* n (u mlinu), na *-ar čaktar* m (Vuk), s varijantom *čaktor)* »zvono na stoci«, odatle radna imenica na *-as čaktaraš,* gen. *-aša* »ovan na kojem je *lâktan.* Bogišić je zabilježio varijantu *čoktar* m »zvono na ovnu ili jarcu«. Ista osnova raširena ja *-alj-: čakaljati* impf, kod Della Belle i Stulića dobiva metaforicko značenje »brbljati«. Ova onomatopeja srodna je s tur. *çakmak* »udarati« (v. *čakanac),* ali nije posuđena nego su obje osnove onomatopej skog podrijetla. Upor. *čačak* (v.) i *čekalo.*

Lit.: ARj 1, 882. 2, 58. 4, 78.

čaklas m (Srbija) = *čaklās* pored *čaklas* (Kosmet) = *ieklās* (Srbija, Niš) = *čeklas* (Kosmet) = *čiklasa* f (Kosmet, Drsník) »trava nalik na žito, triticum villosum, sinonim: *čelôvina* (Kosmet, Drsnik)«. U bug. takođe *čéklas.* Sinonim u Drsníku *čelôvina* kaže kakav je etimon od *čeklas.* To je sintagma *čelni klas* stegnut u složenku **čel-klas,* s disimilacijskim ispadanjem prvoga *l.* U *čaklas* je nastalo izjednačenje *e-a* > *α-á* kao u dubrovačkom starom romanizmu *galatina* < lat. *gelatina* (v.).

Lit.: ARj I, 883. 925. *Mladenov* 680. *Elezović* 2, 429. 437. 446.

čakija f (Vuk, 17 v.) »uncus«. Odatle pridjev na *-ast čakljast* »račvast«, izvedenica s tal. sufiksom *-one* > *-un čakljun* m (Smokvica, Korčula) »gvozdeni prsten na pramcu barke kroz koji se provlači kanap kad se barka izvlači na kraj, na obalu« = *čekljūn,* gen. *-una* (Vuk) »1° kvaka na vratima, 2° kuka u ključa« (Baranja, Srbija) i denominai *čakljati, -am* impf. Ovamo ide možda, sa *o* mjesto *a* (valjda prema *čokur,* v.), pridjev na *-ost čaklas, -sta* (Kosmet) »čvorastj račvast, čakljast«. S istim samoglasom rum. *cioacla* f pored *doda* »čakija«. Daničić izvodi Vukov *čekljun* iz madž. *csegely* »klin«, čime nisu protumačeni *k* ispred *lj* ni nastavak *-un.* Izmjena a/г u *čakljun-čekljun* naliči na *čaklas* pored *čeklas* (v.), [v. *čakija}.*

Lit.: ARj 1, 883. 925. *Elezović* 2, 454. *Gombocz-Melich* 1, 808.

čakmak m (Vuk, nar. pjesma i pripov.) = *čakmak,* gen. *-âka,* pl. *-aci* (Kosmet) »sinonimi: ocilo (v.), krémen, ognjilo«. Odatle indeklinabilni pridjev na *-U* (v.) *čakmali* (prema skraćenom infinitivu bez *K)* kao epitet za obrve u narodnoj pjesmi. Balkanski turcizam (tur. *çakmak* kao glagol »udarati«, kao imenica »briquet, křemen«) iz oblasti oružja (upor. *puške na jedan čakmak dogonjene,* Vuk, 3,333), bug. *čakmak,* odatle deminutiv *čakmače,* čine. *ciacmac,* ngr. το τζακμα = ή τζακμακό πέτρα, το τζακμάκι, arb. *çakmak.* Turski glagol nalazi se u čine. *cihtisire* pored *ciahtisire* »udarati, mutiti se, poludjeti«. Upor. *čakanac* (v.) i *cákati* (v.).

Lit.: ARj 1, 883. *Elezović 2,* 429. *Pascu 2,* 123. i 124., br. 309. i 310. *G M* 443. *Mladenov* 678. *Deny* § 706.

Čakovac (hrv.-kajk. *-ec),* gen. *-vca,* grad u Medumurju, do 16. v. se zvao u sintagmi *Čakov turen,* tj. *Gakova utvrđenje* (v. *turanj,* gen. *-nja* m koje je i apelativ i toponim: *Turanj* kod Karlovca). Upor. *u Čakovu turnu* 1576. Na hrvatskokajkavskoj sintagmi osniva se njem. *Tschakaturn* i madž. *Csáktornya.* Primjer je kako u tpponomastici pridjevska izvedenica na *-ovac* može da zamijeni prvobitnu sintagmu od pridjeva i imenice.

Lit.: ARj 1, 883-4. *Mon. croat.* 266. 276.

čakšire f. pl. (Vuk) = *čakarē* = *čaš'ire* (Kosmet) = *čakširi* m = *češire* (Kruševo) »hlače od sukna ili čohe ukrašene gajtanom, sinonim: salvare, (v.); nošnja muslimanska i kršćanska«. Femininum i plural nastao je pod uplivom naših posuđenih riječi: *gaće* (v.), *tantale* (v.), *hlače* (v.) koje su pluralia jer označuju udvojen predmet. Odatle deminutivi na *-ice* i *-ka čakSirice* f. pl. (Vuk) = *čaširice* = *češírka* f (Kosmet), augmentativi na *-etine, -čine: čakširetine* f. pl., *čašlrčine* (Kosmet). Maskulinum pl. nalazi se u bug. *čakširi* pored *cesiti* i cine. *ciacįiri* (upor. *pantaloni* m. pl. u Hrvatskoj). Balkanski turcizam *(çahșir — şakşir* > ngr. το τζαχσίρι.) iz oblasti nošnje. Glede promjene *ča-* > *če-* v. *čakanac* (v.).

Lit.: ARj 1, 883-884. *Miklósié* 36. *Elezović* 2, 435. 444. *Mladenov* 678. *Lokotsch* 385. *Pascu* 2, 123., br. 288.

čala »udri«, uzvik koji je nastao od turskog imperativa *callçala* (upravo »neka udari«) od *çalmak* »udariti; oviti«. Glede imperativa na -a upor. *-ola* od *olmak* u *šajtola* »budi svjedok« (Banja Luka), zatim *elalelate* (v.). U Kosmetu se *čala* veže s prilogom *bađjđva* u· izreci: *Ja sol tako za čala badjăva neću.* Od istog turskog glagola postoji još *čalglja* f (Kosmet) »muzika«, odatle radna imenica na *-džija* (v.) *čalgidžlja* m (Kosmet) »svirač koji od sviranja i pjevanja živi«, od tur. *çalgi* »instrument de musique, musique«. Turski sufiks *-gij-ki* čest je u našim turcizmima: *burgija* •(v.), *bičkija* (v.), *češagija* (v.), *uzendije* (v.), *vergije* (v.). Prema *çalmak* »cukati« govori se u Kosmetu kao kalk *čuka* (»udara«) *tamburu, čukaju goč.* Od turskog imperativa izvodi Daničić s pravom *čalakati, -ãm, -čem* impf, »vikati, bucati«, upravo »udarati u viku, buku« prema pf. *calanuti, - m* (Slavonija) »udariti štapom«. Tako je turski imperativ došao medu naše onomatopejske glagolske izvedenice. Odatle promjena samoglasa *a* > *e* u *čalekati se,* kako je kod onomatopeja prirodno. U vezi s prefiksom *raž- raščalakati, -ãm* pf. prenosi se na jelo »kao lakom pojesti«. V. *čalabrcnuti.*

Lit.: ARj 1, 884. 885. 13, 362-3. *Elezović 2,* 429. *Deny* § 868. *Lokotsch* 388.

čalabrcnuti, *čalabfcnem* pf. (Vuk, također varijanta sa *k* mjesto c) »malo založiti u hitnji« prema impf, *čalabŕcati, čalabīcām* (Vuk). Odatle postverbalni deminutiv na *-bk čalabrčak,* gen. *-čka* m (Vuk). Ljubiša ima u istom značenju *labŕcnuti* i *labrcnuti* »založiti, anbeissen«; u Lici *Calanuti,* dok Vodopić (Dubrovnik) *očebrškati* i *očegrljati* (subjekt *mačka).* Upor. još *očebrsnuti, -em* (objekt *grančicu, posnog* »otkinuti, očehnuti«. Daničić će biti u pravu kad u Vukovu prvom elementu ove onomatopeje vidi turski prilog'ili optativ *çala* > *čala* (v.) »en frappant, udarajući, neka udari«, ali neće imati pravo kad drugi dio *brcnuti/ brknuti* identificira s *brcnuti* (v.), jer vidimo i razna druga prekrajanja ovoga dijela, u kojima se može razabrati miješanje glagola *očehnuti* (v.) *brčkati* (v.). U Ljubišinu *labrcnuti* ispušten je *ča-* prema *labrnja* (v.). Zbog toga treba u *brknuti* tražiti vezu s *brk* (v.) a u dočetku *-caci* = *-kati* deminutivnu infinitivnu izvedenicu. Za ovakove hibridne tvorevine upor. arb. *çallapatis* »klevetati« < ngr. τσαλαπατώ »trete mit den Füssen«, koje je također složenica od *çala* od *çalmak* »udarati« *i* πατώ.

Lit.: ARj 1, 884. 8, 512. *GM* 443. Pedersen, *KZ* 38, 342. *Školjić* 1, 127-8.

caiac, gen. *-Ica* (16. v., jedanput) »varalica«. Od osnove te radne imenice obrazovane pomoću *-ьc* postoji hrvatsko-kajkavski pridjev na *-aran, -ama* (upor. *kavaran,* v.) *iàlaran, -rna* »varav«, apstraktum na *-ija* (v.) *čalarija f* (Belostenac, Jambrešić) »prevara«. Osnovu *calar-* upor. sa slov. *caler.* Od te osnove postoji još denominal *calanti* impf, »fraudare«. Riječi *čalarļčaler* potječu od madž. izvedenice *csalárd,* gdje je *-ard* zamijenjeno našim sufiksom *-ar.* Odatle još *čalarnik.* Osnova je *cal-,* od koje postoje pridjev na *-ovan čalovan* »fraudulentus« (Mikalja), poimeničen u *čalovnīk* m prema *čalovnica f,* radna imenica *čalovitelj* m prema *čaloviteljica f.* Ali denominal *čaloviti* nije potvrđen nego *čalovati* (Mikalja), koji posudiše Rumunji *celui.* Upor. ukr. *čal'uvaty.*

Lit.: ARj 1, 884. 885. *Miklošič* 30. *SEW l,* 135. Matzenauer, *LF* 7, 27.

calada f (16. v., asimilacija *e-a* > *α-a* kao u *galatina)* = *celata* (16. v., Dubrovnik) = slov. *čeláda* »šljem«. Balkanski talijanizam (tal. *celata,* poimeničen part, pf., tj. *cassis celata,* od *celare* »pokriti«): srgr. τσε>άτ«, ngr. τσαλάθα, alb. *caliate.*

Lit.: ARj 1, 884. 926. *Pleteršnik* 1, 97. *DEI* 842. *GM* 443. *REW** 1800.

calila f »(sinonim) drač, paliurus aculeatus«. Turcizam (tur. *çal,* istog značenja) iz oblasti botanike, potvrđen samo kod nas. Osnovu turcizma v. pod *čala, čalma, čališkin.*

Lit.: ARj 1, 885.

čališkin, indeklinabilan pridjev (Banja Luka, Travnik, Visegrad, Mostar) = *čališkan* (Sarajevo) »okretan, marljiv«. Samoglasi *ila* zamjenjuju tur.. poluglas *ǝ*. Turcizam *çalışkan, -kın* »travailleur studieux« iz oblasti duhovnih svojstava, izvedenica je dobivena s pomoću tur. sufiksa *-kan* od tur. recipročnog glagola *çal-tş-mak* »travailler«. Potvrđena je samo kod nas, dok glagol postoji u bug. *čalästís(v)am,* u cine. *cilistire* i alb. *çallëstis* »faire des efforts, tâcher, s'occuper«. Osnovu tur. glagola v. pod *čala, čalma.*

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 190, br. 99. *Pascu 2,* 125, br. 315. *Mladenov* 79. *Deny* § 568. *Školjić l,* 128.

čalma f (Vuk, Kosmet) »sinonim: .saruk (v.), turban (v.); povez od platná oko kape što je nose duhovna lica naših muslimana«. Odatle u botaničkoj terminologiji izvedenica na *-ašica čalmašica* f (metafora) »češljugar«.

Opći balkanski turcizam (skraćeni infinitiv *çalma* od *çalmak* »oviti«) iz oblasti nošnje: bug. *čalma,* arb. *çallëm,* cine. *dalma* f. V. *čala* i *čališkin* zbog iste osnove.

Lit.: ARj 1, 885. *SEWl,* 135. *Elezović 2,* 430. *NJ 2,* 49. *Lokotsch* 388. *Pascu 2,* 123., br. 292. *GM* 443.

čalūn, gen. - *una* m (Marulić) = *čelun,* gen. -гота (15. v.) »prostirka«. Od tal. *celane* (1299) < stfr. *chalan,* a to od toponima *Chalons-sur-Marne* gdje se proizvodila tekstilna roba.

Lit.: ARj 1, 885. 930. *DEI* 846.

čäm, gen. *čama* m (Vuk, Kosmet) »sinonim: jela (v.), abies« = *čam,* gen. *čama* m (s promjenom akcenta., Vuk) »lađa od jelovine«. Odatle pridjev na *~ov čamov = čamôv, -ova,* põimeničen sa *-ina càmovina* f = *čamôvina* (Kosmet), deminutivi na *-ъc* i *-ič:'čamac,* gen. *čamca,* koji je danas općenit u hrv.-srp., *čamić;* radna imenica na *-džija čámdžija* m »koji vuče i vozi čame, čamce i camice«, odatle pridjevi na *-in* i *-ski čamdžijin, čamdžijski = čamdžinski (-in < -ijin).* U bug. toponim *Čam-korija* »jelova šuma«. Balkanski turcizam *(çam)* iz oblasti botanike: bug. *čam,* rum. *ceam,* arb. *çam,* ngr. το τζάμι istoga značenja.

Lit.: ARj 1, 885. *Elezović 2,* 430. *Mladenov* 679, *Lokotsch* 389. *GM* 444. Matzenauer, *LF l,* 27.

čamiti, *-lm* impf. (Vuk) pored *čameti* (jekavski **lamjeti* nije potvrđeno) = *lamati, -am* (Vuk) »languescere *(zub čami kad boli,* Hrvatska)«. Odatle postverbal *čama* f »sinonim: dosada (v.)«, *čam* m *(obišli su ju čami i šum,* g. 1746., bolest zadana od vještica), pridjev na *-ost čamast* »vaporis pienus«. Vuk ima još *očamati, acamam* pf. »zabaviti se čekajući da već dodija« pored *očamiti, očāmīm* pf. »ostati čameći«. Prošli particip akt. poimeničen je sa -ica: *čamalica* f (Srbija) »groznica«. Vuk pozna još glagolske deminutive na *-inj-ati, -unj-ati: čaminjati = čamunjati.* Osnovno *a* je nastalo od palatalnog poluglasa i>. Nalazi se u slov. *čméti > černěti* i u kaš. *camusa* »mučiti se nespavanjem«. Poluglas se gubi u *čmavati, imavam* (Vuk) »spavati dugo lijeneći se«. Odatle pejorativna radna imenica na *-avalo, čmavalo.* Taj imperfektivum izveden je pomoću *-va-* od osnove *cm-* u *uimasti* (mjesto *učmali,* koje nije potvrđeno; upor. *ùzesii* (Travnik) za *uzeti) = učmanuti* pf. »marcesco«, odatle part. perf. akt. *učmanuo = učmao, učmala* (Vuk). le. je osnova **qem-* »stisnuti«, od koje je *čest* (v.), u prijevoju na *o: kom* »Weintreber«, *kòmsati* (v.) i *oskamine* (v.).

Lit.: ARj 1, 885-7. 2, 55. 8, 510. *Mažuranić* 147. *Miklošic* 38. *SEW* 1, 167. Bruckner, *KZ* 51, 230. Moskovljević, *NJ* 1, 19. *Boisacq*[3] 449.

campa f (Novaija na Pagu) »čakija, Kralle« prošireno sufiksima *campara = campera* (nar. p'jesma) = *compra* (Tinj, Ravni Kotari) = *campraga* (Alan > Velebit) »isto«, *čamba* (Alan, Velebit) = *cambra* (južna Dalmacija, Zore) »kliješta u raka«, deminutiv *čambica.* Varijante bez *m* pred labijalom (upor. *capa* prema tal. *zampa): čapak,* pl. *čápci* »isto«, *čapjina* (Vrbnik), *čapuka* f (Vrbnik), *čaporak,* gen. *-rka* »isto«. Denominal *čapati* »reissen«. Upor. slov. posuđenicu iz furl. *zampe* »ljevica«: *campar,* gen. *-rja* (Solkan, Goriško), na naš augmentativ *-ina comparino* (Banjščica) »ljevica«. Upor *capa* i *šapa* i varijante od tal. *zampe: ciampa, inciampare,* istočno-lomb. *zanfa, san/a, zanfa* »mit Krallen ergreifen«.

Lit.: ARj 1, 886. Hirtz, *Aves* 54. 55. 58. *Pirana*[1] 1301. Mussafia, *Beitrag* 223. *REW*^ 9598. *DEI* 916. 1987.

campar m »sinonim panca, kandža« — *campar* m »nešto što se ubada, zakvačuje« (Kosmet, nejasna definicija značenja) = *camper.* To je tur. *çarpar* s disimilacijom *r-r > n-l.* Istog su podrijetla *campara* f »lančić ili uzica što se konju proteže ispod donje vilice od jednog kraja zvala do drugog«, ribarski termin *čambra* f »kliješta u raka, jastoga« i *campraga* f, pl. *čamprage* (Vuk) »sinonimi: panca, kandža, spone, imbrete (v.), maite«. Glede sufiksa *-age* upor. *čapražice* (v.). Značenje ovih riječi *izaziva* na upoređenje tkalački termin *člmbari* m. pl. (Srbija, Milićević) = *čimbori* (Kosmet) = *džimbari* (Kosmet) »gvozdena naprava što može da se skraćuje i produžuje i na krajevima ima zupce, a služi da drži pri .tkanju na razboju (= krosnama) platno rastegnuto; sinonim: *prugla* n pl. (Vuk, Sinj, Dalmacija)«. Taj termin odgovora tur. *cambar* istoga značenja, a potječe od perz. *čenber* »obruč, grivna, lub«; ť mjesto *a* u *čimbari* može se objasniti perzijskim oblikom, a suglasnik *p* u *čampar* (Srbija), *campara* (Kosmet) itd. unakrštavanjem tur. *çarpar < çar para* i perz. *čenber.*

Lit.: ARj 1, 886. *Elezović 2,* 431. 446. 467. *Mladenov* 679. Skok, *Slávia* 15, 190.. br. 100. *GM* 444. Matzenauer, *LF* 7, 31. *Školjić* 1, 129.

campare, gen. *-eta* n (Bosna) »kastanjete, turski muzički instrument«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (od perz. *čar* »četiri« i *para* »komad«, narodski turski s disimilacijom *r-r* > *l-r, faipara* »kastanjete kojima se udara jednom o drugu kad se igra«: bug. *campará* f, s disimilacijom *l-r* > *n-r* rum. *tampara,* arb. *çapara* (Skadar).

Lit.: ARj \, 886. *Elezović 2,* 431. 446, 467. *Mladenov* 679. Skok, *Slávia* 15, 190. br. 100. *GM* 444. Matzenauer, *LF l,* 31. *Škaljić* 1, 129.

čanak, gen. *-nka* m (Vuk, 18. v.) = *čanak,* gen. *-aka* (Kosmet) »sinonim: zdjela (v.), kalenica (v.)«. Takoder prezime (Lika). Odatle hipokoristik *čana* f, deminutiv na *-ić, -e čančić* i *čanače,* gen. *-età,* pi. *čanačići* (Kosmet), augmentativ na *-ina čančina* f, radne imenice na *-jar* (prema *lončar) čančar,* gen. *-ara* i na *-džija čanakčija* m (Kosmet) »grnčar«, metafora na *-jara čančara* »kornjača«, pridjev *čančarev* od *čančar* (također prezime, *Caniarević,* Lika) i složenica *čankoliz* m »koji liže zdjele, Schmarotzer«. Balkanski turcizam *(çanak, a* u dočetku bio je identificiran s nepostojanim *a* < ь, ъ*):* bug. *čanak,* rum. *ceanac — cenac,* ngr. το τζανάκι.

Lit.: ARj 1, 887. *Lokotsch* 391. *Elezović 2,* 431. *Mladenov* 679. *GM* 444. Hirtz, *Amph.* 21.

čandrati, *-am* impf. (Dalmacija) »dosadno moljakati«. Odatle postverbal kao radna imenica *čandra* f »čeljade koje dosadno moljaka« i pridjev na *-ljiv čandrljiv* »rivosus«. Stulićevu varijantu sa *tr* mjesto *dr čantrati, -ãm* »dosađivati kudeći« Daničić bez potrebe dovodi u vezu s tur. onomatopejom *çınırmak/ çmramak* »zujati«. Mjesto *č* Vukova varijanta ima *dž: džandrljiv* = *džandarljív* (čovek) (Kosmet) »prgav, naprášit, koji se lako naljuti i svađa«, odatle pejorativ na *-ka: džandarljîvko* m (Kosmet) prema *džandrljlvica* f »žena svađalica«. Taj pridjev Popović, i opet bez potrebe, izvodi od tur. *dar canlı* »tijesne duše«. Postoji još *džandrlja* f kao pogrdna riječ. Da taj pridjev nije tur. podrijetla, dokazuje impf, *žandrljati, -am* (ŽK) »govoriti neprestano koješta« i *čanjkati* (Lika) »dosađivati prošnjom«. Taj glagol Daničić ispravno uspoređuje s onomatopejom *canatiIcànkati* (v., *is-)* (Mikalja) »garrire« čemu treba dodati Vukovo *cànjati, -am* impf, »dosađivati« *(is-,* Lika). Iz posljednjih se glagola vidi da se je u onomatopeji pojačala ekspresivnost dodavanjem suglasničke grupe *-tr-I-dr-*. U Pivi-Drobnjaku mijenja se zbog istog razloga početno *č* = áz u í: *tandrljati, -ãm* »pričati koješta«. Sa tom promjenom upor. *c — tš.*

Lit.: ARj 1, 754. 887. 888. 3, 529. 855. *Elezović 2,* 461. Vuković, *SDZb* 10, 404.

candrlïn, gen. *-ina* m (Lika, Kavanjin) »mjeden novac«. Bez sumnje romanskog podrijetla, sudeći po deminutivnom sufiksu *-ino.* Upor. tal. *cianfrone* »doblone, antica moneta d'oro«; **cianfronino* moglo je biti izmijenjeno disimilacijom u *čandrlin.*

Lit.: ARj 1, 887. *DEI* 918.

čangrizati, *čangrizam* impf. (Vuk) »sinonim: zajedali«, odatle pejorativna radna imenica na *-alo čangrizalo* m. Daničić dovodi dočetak *-izati* u vezi s istim dočetkom u *tvarizati* (v.), ali dodaje da se umiješao i glagol *gristi* (v.). Upor. *govnogrizati, govnògrízãm* (Vuk). Upozoriti ipak treba na čine. *cingrîșire* (Dalametra) pored *cingîrșire* »cogner des oeufs, se disputer«, ná ngr. (u Bpiru) τσιγκρίζω = τσουγκρίζω »piquer, agacer, irriter, choquer, heurter, cogner des oeufs, se brouiller« i apstraktum ngr. ἡ τζίνγρα »querelle«. Radi se o balkanizmu nepoznatog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 887. 3, 338. *Pascu 2,* 28., br. 449. Meyer, *Ngr. 2,* 90. *RK* 1231.

čangura f potvrđeno samo u dubrovačkoj poslovici 17.— 18. v. : *pod canguru davorije ispijeva.* Ne razabire se pravo značenje. Daničić ovaj oblik veže, sasvim proizvoljno, s tal. *zangola* »stup, bućka«.

Lit.: ARj 1, 888.

cânta f (Kosmet) »kesa, novčanik, ručna torba«. Turcizam *(çanta* »kožna kesa, torba, jelek s dugmetima s obje strane, ratna oprema: fišekluk od silava (v.)«, iz oblasti vojništva; još bug. *canta* f, odakle deminutiv *čantička* f i *cantica* f, arb. *cante* f »ranac«.

Lit.: Elezović 2, 431. *Mladenov* 679. *GM* 444.

čanjak, gen. *čanjka* m (Hrvatska) »truncus digitus, batic«. Riječ nije dovoljno semantički objašnjena. Ne zna se u kakvim se vezama upotrebljava, kakav joj je akcenat, da li postoje varijante i gdje se sve govori. Daničićevo izvođenje od perz. *cenk* »kuka, nokat u ptica« ne slaže se glasovno, a kao turcizam perzijskog podrijetla ne bismo ga očekivali u Hrvatskoj nego u Bosni itd.

Lit.: ARj 1, 888.

čap m (Vuk, Crna Gora, Lepetane, Lastva, Stoliv, Tivat, Dobrota) = *hp* (Krtole) = *cep,* gen. *četa* m (16. v., slov., bug., upór. polj. *czop)* »1° Zapfen, 2° čvoru drvětu«; *a* se pojavljuje u: *čapovica* f »posljednja duga u kaci koja može biti uža ili šira od ostalih«, *čapur* m (Srbija, bug.) pored *čepur* m i u *čaprlj.* Deminutivi na *-ьc* > *-ac čepac,* gen. *-pca* = slov. *čepec, čepić* = slov. *čepic, čepinec.* Denominal *olepiti, ocepém* pf. *(o < od-}* (Vuk Srbija, Poljica) prema impf, *očepivati* (Stulić) = *očepljavati, očepljāvām* »izvaditi čep«, *počep* m u *izrazu odsjeći drvo u počep* »odsjeći ga u zemlju, tj. da se ni m.alo ne poznaje gdje je bilo«. Madž. csap je od srvnjem. *zapp.* Bokeljsko i crnogorsko *čap* ne može biti odatle. Etimilogija je nejasna. Prema Mladenovu nije posudenica nego je od ie. korijena **$kop-l*skep-.* Rum. *čep* kao i *čep* može biti i lat. *cippus* > tal. *ceppo* »piede dell'albero«; α u *čap* može biti od lat. *ï* > *ь* > *a.*

Lit.: ARj~\, 888. 890. 939. 8, 513. 10, 164. *Pleteršnik* 1, 98. *Gombocz-Melich* 1, 847. *Miklošič* 32. *SEW* 1, 143. *Mladenov* 681. *REW*[3] 1935. Jagic, *ASPh* 1, 159. *Tiktin* 322. Perušek, *ASPh* 34, 46-47. Torbiörnsson, *RSl* 1, 37.

čapa f (Dalmacija) »nenadana i velika nesreća«, bilo bi prema Daničiću isto što *žapa* f, tj. postverbal od *žapati se* (v.), ali se ne vidi kako je došlo do promjene *ž* > *č* i do razvitka značenja. Osnova te imenice *izaziva* upoređenje s ličkim pejorativnim pridjevom, upravo prošlim participom pasiva *ocapan* »mršav, tj. oderan«, ali glagol *očapati* nije potvrđen, dok je potvrđen *capati* (v.). Odatle pejorativi *očápalica* f = *očapēnka* = *očapljenka* »mršavo žensko« prema m *očapljenko* (Lika). Značenje istih izvedenica dâ se spojiti s prvim ako se uzme da je *čapa* postverbal ž. r. od *čapati* »greifen«; *čapa* bi bila efektivna riječ za »nesreću koja se čovjeka *dočepala* = koja je na nj vrebala«.

Lit.: ARj 1, 888. 8, 511.

čapak, gen. *-tka* m (Vuk, Srbija, Risan) »nokat u ptica i zvjerinja, u mačke«. Sufiks je *(-bko)* i akcenat prema *pápak* (v.). Od iste su osnove izvedenice sa sufiksom, *-onja čaponja* (Šloser) »ime biljke selenophorus Dej.«, *-onjak čaponjak,* gen. *-njka* m .»papak«, *-orak čaporak,* gen. *-orka* (Vuk, Crna Gora) »sinonim: čapak«, *-ur čapur* m (Vuk) = *čepūr* (Vuk, Dubrovnik) = *čaprlj* m »trunculus«. Posljednje izvođenje ide u oblast onomatopeja koje imaju svoju morfologiju. Odatle se opet prenosi metaforickí na oblik rogova u osnova: *čapŕljak,* gen. *-Ijka* = *čaprljan* m (Hercegovina) »ovan savitih rogova«. Ista se osnova nalazi u impf, *čapati, -am* »hvatati, grabiti« pored pf. *canuti.* Zbog postojanja ovoga perfektiva ne može se misliti da je to isti glagol koji i *capati, -anı* »uhvatiti« (Dalmacija, Primorje, otoci) od mlet. *ciapàre* jer posuđeni talijanski glagoli ne tvore perfektive na *-nc* > *-nem.* Stulić ima *čapati* i deminutiv *čapkati* »fricare«. ŽK *scàpiti* »brzo uhvatiti« sadrži prefiks s + *capiti (šč* > *šč* je sekundarno kao u pejorativu *Jošče* pored *fošće* od *Józa* = *Józe).* Od iste je osnove imenica na *-et čapět* (17. v.). Osnova se nalazi i u drugim slavenskim jezicima, a ie. korijen nalazi se u lat. *capio.* V. *cep*[e].

Lit.: AR] 1, 888. 889. 942. *Miklošič* 30. *SEW* 1, 135. Matzenauer, *LF l,* 27. 28. Iljinski, *JF* 8, 290-291.

čaplja f (Vuk) »1° ardea, Storch, 2° unguis« dvije su riječi možda različitog podrijetla prema značenju (homonimi). Takoder toponim. Značenje 2° upućuje na isto postanje s *čapak* (v.) i *čapati* (v.). U značenju 1° *čaplja* je sveslavenska riječ iz praslav. doba bez paralela u baltičkoj grupi, a ni ie. veze nisu utvrđene. Ako bi značenje 2° bilo prvobitno, onda je ptica nazvana po zakonu sinegdohe prema *capama* (prema Brückneru »Greifer«), ali to se ne da utvrditi drugim slavenskim jezicima, premda je osnova *čap-* u *čapajc* također sveslavenska. U drugim slavenskim jezicima postoji i *čap.* Prema tome je *-Ija* < *-гa* sufiks za femininum. Odatle deminutiv na *-ič čapljić* (također muslimansko prezime), pridjev na *-in* i *-en čapljin, čapljen* (jedanput).

Lit.: ARj 1, 889-90. *Miklošič* 30. *SEW* 1, 135. *Bruckner* 72. *KZ* 48, 178. 181. Loewenthal, *WuS* 9,· 183. *GM* 443. Rozwadowski, *RSI* 2, 109.

capra f (Vuk, Crna Gora) »1° koža od živinčeta, 2° kesa od kože«. Prema Matzenaueru turska, prema Iljinskome domaća riječ **čap-ъг-a,* od korijena **(s)kep-* »rezati«, srodna s lit. *kepurė,* kao i *čapur, čaporak* i *čaprlj* (v.). Posljednje tri imenice potječu od iste osnove od koje i *čapak.*

Lit.: ARj 1, 890. Matzenauer, *Cizi slova* 136. Iljinski, *JF* 8, 290-291. Isti, *RFV* 74, 123.

čapražice f (16. v., u oporuci), izvedenica s deminutivnim sufiksom *-ica,* neodređenog značenja. Daničić je izvodi od tur. *čapraz*

»Schnalle, Paar Knopfborten, eine Kittelbinde welche die Unteroffiziere bei den Janitscharen als Abzeichen tragen«. Činjenica da se riječ nalazi kao naziv nekė ostavštine u oporuci, opravdava njegovo izvođenje. U Kosmetu se govori u složenici *čaḷraz-divan* kao objekt uz *čini mu* »ugadaje«. *ARj* ima samo toponim pl. t. *Gaprazlije,* zacijelo naselje nekih ljudi koji su nosili taj vojnički nakit. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čäprast,* složenka od *čap* »lijevi« i *rast* »desni«) iz oblasti tur. vojništva, nalazi se u bug. *čapraz* pored *čaprašik* = *-šok* i rum. *ceapraz* = *cepraz* = *ceprez* = *cepreg* »Franse, Borte, Tresse«, alb. *çapras-zi* »Besatz am Rockkragen«, ngr. το τσαπράσι. »plaque aux genoux pour parer les balles«. U izvedenici *čapražice* suglasnik *ž* se mogao osjećati kao da je nastao od *g,* upór. rum. *cepreg, veriga* i *verižica.* To je moglo dati povoda obrazovanju sufiksa *-aga* u imenici *čamprage* (Vuk) »spone, imbrete, maite«, v. *campare.*

Lit.: ARj 1, 886. *Mladenov* 679. *Tiktin* 323. *Lokotsch* 396. *Elezović* 2, 432.

captila f (Vuk, narodna pjesma) »ubrus od svile«. Turcizam potvrđen samo kod nas, no ne u današnjem govoru. [Isto u izvornijem obliku *čatkija, ćatkija,* te *čatija, ćatija* (Bosna, narodna pjesma) »1° duvak, tanko platno kojim se pokriva mlada, nevjesta, 2° vrsta pokrivača kod muslimanki«; od tur. *catki* »Binde, Umschlag (um den Kopf)«, s metatezom *tk* > *kt* i vezanje uz *čatija* < *çatı,* v. pod *causati)].*

Lit.: ARj 1, 890. *Školjić* 1, 33. 133 - 4.

čar, gen. *-i f* (Vuk, 16. v.) = *čára* f (16. v., prijelaz femininuma iz deklinacije *i* u deklinaciju α) = *čvara* f (16. v., jedanput) »1° divinatio, incantatio, volšebstvo, 2° sinonim: draž f, charme, Reiz«. Baltoslavenski i sveslavenski magijski termin iz praslav. doba. Odatle deminutiv na *-ka: čarka* f, pridjevi na *-ьn, -ljiv, -ovan, -ovit, -ovski: čar an, -rna, čarován* (također slov. i bug. *čaroven), čaròvit, čarovski,* radne imenice na *-nik čarnik* m prema *carniça* f »Zauberer« (Lovran, Istra"), na *-lac čaralac* m prema *čaralica* f, *čaravac* m prema *čaravka* f. Posljednje dvije radne imenice upravo su denominali od *čárati, caram* impf, (o-, *ob-* u Lici, *raz-, za-).* Od prefiksamih složenica ušao je u današnji saobraćajni i književni jezik part. perf. *razočaran* (rusizam). Pridjev čaroban poimeničen je s *-ik čavtvmk* m prema *čarovnica* f (i slov.), sa *-jak čarovnjãk* (18. v.). Apstraktum na *-ba* (v.) *čarba* f nalazi se samo kod Divkovića. Na *-oba čaroba,* odatle *čaroban, čarobnjak, čarobnica.* Vuk ima odatle izvedenicu na *-ija: čarobija* iz okolice Senja. Kao najstariji slavenski termin iz oblasti magije, riječ je bila tabu. Zbog toga postoje za nju posudenice *coprati, coprtja, còparnjica* (v.) i eufemizmi *viška f* (Lika), *vještica* f, *višćun* (v.), *čini* (v.), *općiniti* (v.). Kad je riječ *čar* izašla iz folklorne magije, promijenila je značenje u navedeno pod *2°,* jednako kao lat. *carmen, incantare* > fr. *charme, enchanter.* Vokal α u čar dolazi od ie. *e* poslije palatala, kako pokazuje lit. *keras* »čar«, odatle denominal *kereti* »pogledom ili riječima začarati, ureći«, od ie. osnove *qyêr-* »činiti, obrazovati«. Osnovno je značenje glagola bilo »činiti« kako pokazuje sanskrtska paralela *karoti 3.* 1. sing. »čini«, ali izvedenica nižeg prijevojnog štěpena *krtya znači* »čar«; u keltskom (kimričkom) *peri-* također znači »činiti«. Isti se razvitak opetuje kod nas u *(ini* pl. m., *općiniti,* u tal. *fattura,* stfr. *failure* i španj. *hechicera* »vještica«. Kako je već rečeno, *vračati* je dobilo značenje »carati«. Nije stoga čudo što su se unakrstila oba glagola u *čvarati* i *cvarovati,': cvàrujem* impf. (Grbalj) i odatle kao postverbal *čvara* f. Arbanasi posudiše *care* »strega«.

Lit.: ARj 1, 895. 2, 120. 8, 511. 9, 1. 3. 13, 686. *Miklošič* 30. *Pleteršnik* 1, 93. *SEW* 1,136. *Bruckner* 72. *WP* 1, 518. *Trautmann* 127. *Mladenov* 679. *ASPh* 34, 307. Matzenauer, *-LP* 8, 202. Iljinski, *RFV* 61, 227-243. *PF* 1 , 497. i si. *Boisacq*[3] 953. 956. Mikkola, *WuS 2,* 217-218. *GM* 439. Maretić, *Savj.* 8. 123. Isti, *Rad* 108, 94.

čärak, gen. *-rka* m (Vuk) pored *čark* (Kosmet, pl. *čárkové)* »1° zupčast točak u raznim alatima, 2° batterie de fusil«. Elezović stavlja ovamo još *čaraklija (tepsija)* »plitka tepsija s naročitom ivicom«, identificirajući apoziciju s tur. *çarklı* > rum. *cearcliu* »ausgezackt«, bug. *čarklija.* Nejasno je α pred *kl.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čärh* > tur. *çark* »kolo, točak«): bug., arb. *çark,* cine. *darcu,* ngr. τζάρκι/τζέρκι »cercle, chien d'un fusil«.

Lit.: ARj 1, 891. *Elezović* 2, 432. *Mladenov* 679. *Pascu 2,* 123., br. 295. *GM* 445.

čarap m (jedanput, maskulinum nije potvrđen u narodnom govoru) = *čarapa f* (Vuk, 18 v.) = *čarapa* (Kosmet) = *čerapa* (ŽK, Hrvatsko Primorje) = *čorap* m (Lika, jedanput, 18. v.) = *čarapa* f (Vuk, 17. v.)

= *čarapa* (Kosmet) »sinonimi: bječva (v.), hlačice (ŽK) (v.)«· U književnom i saobraćajnom govoru prodro je oblik *čarapa f i* na zapad. Odatle: deminutivi na *-ica čarapica* f (Vuk) = *čorapica* (18. v.), augmentativi na *-ina, -etina, -čina čarapina* f = *čarapetina* = *čarapčina,* pridjevi na *-in, -ast čarapin, čarapast (konj* »putonog«, metafora), radna imenica na *-ar čarapār* m (Vuk), odatle pridjev na *-ski càraparskî,* denominal *očarapiti se* »opiti se« (metafora u argou pijanih ljudi). Balkanski turcizam *(çorab):* bug. *čorap* m, odatle *čorapčija* m »čarapar«, rum. *ciorap,* arb. *curate* f. *çar ape* f (kod Gega i u Kalabriji), ngr. το τσουράπι. U femininumu se slaže hrv.-srp. i arbanaski. U arbanaski je turcizam došao preko hrv.-srp. Činjenica da se taj turcizam govori i u arbanaskoj dijaspori u Kalabriji, dokazuje da hrv.-srp. turcizam u femininumu potječe još iz 15. v. Taj je femininurh nastao prema *bječva,* riječ koju je taj turcizam istisnuo; *e* mjesto tur. *a* poslije *č* prilagodenje je našoj fonetici; asimilacija *o-a* > *α-a* nije obična u turcizmima.

Lit.: ARj 1, 891. 2, 60. 8, 511. *GM* 450. *Lokotsch* 439. *Mladenov* 687. *Elezović 2,* 433. 454.

čardak m (Vuk, 17. v.) = *čardak,* gen. *čardaka* (Kosmet) = *čerdāg* (jedanput, 17 v., sa značenjem pod 4°) »1° dio kuće na niskim stupovima kod jednokatnice, sa strane ima *trobozăn* (v.), kod dvokatnice se nalazi u gornjem katu kao balkon; uza nj je *ăjat* (Kosmet v.); 2° terasa poduprta na četiri noge, 3° balkon (v.), 4° ložnica; na čiftlicima (v.) se često zida kao ljetnikovac u obliku tornjeva (Bosna.« Odatle deminutiv na *-e čardače* pored *čardače* n, augmentativ na *-ina čardačina f,* toponim *Čardakovac* (dio polja kod Vučitrna), na *-lija* (v.) *čardaklija* f »1° velika soba na spram u bosanskim kućama, s dobrim vidikom; 2° sinonim: odrina (v.)«. Balkanski turcizam perzijsko-arapskog podrijetla fsloženica od perz. brojnika *čähar* > *čar* »četiri«, upor. *campare,* i *zi. tak.* »arhitektonski luk« > tur. *çardak):* bug. *čardak* pored *čerdak, čardak* i *čardak* »terasse, pavillon ouvert, soutenu par quatre poteaux, balcon, portixue«, rum. *ceardac* pored *cerdac,* arb. *çardak,* cine. *cirdache* f »balkon«, ngr. το τσαρδάκι »šator«. Pored ove posudenice iz osmanlijskog doba, na Balkanu je postojala još starija posudenica, koja doduše danas više ne živi u našem narodnom govoru: *črtog* m (13. i 15. v.) »cubiculum«, *črtag* (Mrnavić, 18. v.), stcslav. *črtíogu* »spavaonica, Brautgemach«, u ruskom »palača (v.)«. Prijelaz *a* > *o* dokazuje da se radi o staroj posuđenici, možda iz avarskog doba. Za Brücknera je *črtíogt* slavenska izvedenica od *črbtĢ* (v. *crtati)* jednako kao slcslav. *očnšte* »teniorium«.

Lit.: ARj 1, 893. 943. *SEW l,* 171. *Lokotsch* 397. *Elezović 2,* 432. *Mladenov* 679. *Pascu 2,* 125., br. 330. *GM* 444. *ZSPh 2,* 294. Korsch, *ASPh 9,* 494. Bruckner, *KZ 46,* 237. Mikkola, *RSI l,* 18.

Cardin *alti đardin alti vrtao ili cvitnjak* (1678, u današnjem narodnom govoru oblik *čardin* nije potvrđen) = *dzàrdîn,* gen. *-ina* m (16. v., Vuk, Primorje, zapadni krajevi, Dubrovnik, Cavtat, Špič, Brce) = *sardini* m. pl. (Sutomore) »1° vrt, vrtal, običnije u pl. *vrtli* (Korčula), gradina, cvjetnjak, 2" toponim *Džardin* (Bijela, Boka, vinogradi)«. Od talijanskog francuzizma *giardino* »vrt« < fr. *jardin,* stfr. *jart* < frank. **gardo* (u prasrodstvu sa *gradina,* v.), srlat. *gardinium.*

Lit.: ARj 1, 894. 3, 530. *REW** 3684. *DEI* 1805.

čare, gen. *-eta* n (u nar. pjesmi *careta ni nije* »nema nam spasa«) = (potvrđeno u današnjem govoru u Kosmetu kao indeklinabile) *čare* (u izrekama: *care nije; da gi nađem čare; ima li čare)* »spas, izlaz, lijek«.Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čare* »spasenje, sredstvo, lijek«), potvrđen na Balkanu još u čine. *dare* m »moyen, remède, expédient«.

Lit.: ARj 1, 894. *Elezović 2,* 432. *Pascu 2,* 123., br. 297.

čarka f (Vuk) = *čarka* (Kosmet) »mali boj«. Odatle radna imenica na *-džija čarkadžija* m (Vuk, Kosmet) »vojnik koji zameće boj«. Denominali *čarkati* = *čarkat* (Kosmet, s objektom *oganj), čarkat se* »zadirkivati se« (Kosmet) prema pf. *carnuti se,* dokazuje da su se oba glagola osjećali kao domaće izvedenice od *čarka* kao deminutiva na *-ka* (v.) od osnove *čar-*. *Zbog* toga nije čudo što se s tim turcizmom postupalo kao s domaćom onomatopejom u Kosmetu, i to izmjenom suglasa *č* u *dž: džarkat* impf, »dirkati« prema pf. *džarnut* »gurnuti, dirnuti« i što je umetnut samoglas *a* u *džarakat, -am* impf, »dirkati po ognju«. Turcizam perzijskog podrijetla *{çarka* »course, incursion«, *çarkaci* »(nekada) dio vojske«, tat., *çerig* »exercitus«) : bug. *čarka* »escarmouche«, cine. *darcu* »course«.

Lit.: ARj 1, 894-5. *Elezović 2,* 433. *Pascu 2,* 123., br. 296. Matzenauer, *LP* 7, 31.

čaršaf m (Vuk, 17 v.) = *čaršaf* (Kosmet) = *čarsav* (Vuk, 18. v.) = *čašav* (ne zna se gdje se tako govori) »1° sinonimi: koperta (v.), lincun = láncún, krpatur, 2° zar (za glavu i gornji dio tijela u muslimanki)«. U Kosmetu još u složenici *jastbk-čaršaf* »mali čaršaf ukrašen narodnim vezom za jastuke«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *çarşaf* < perz. *čaršeb* od skraćene složenice *čaderseb* »noćni pokrivač«) : bug. *čaršaf,* arb. *çarçaf,* rum. *cearşaf,* cine. *drceafe* f, ngr. το τσαρτσάφι u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 896. *Elezović 2,* 433. *Mladenov* 679. *Pascu 2,* 125., br. 328. *GM* 445.

čaršija f (Vuk, 17 v.) = *čar's'ija* (Kosmet) »dio balkanske varoši u kojem su dućani, zanatlijske radnje i prodavaonice, trg«. Odatle pridjevi na -ski *čaršījskī* (Vuk) = *čaršīnskī* (Vuk) = *čāršīski* (Kosmet), izvedenice na *-ija* (v.) *čaršilija* m· = *čaršilija* (Kosmet) »čovjek iz čaršije, trgovac ili zanatlija« prema *čaršījka* f »žena iz čaršije«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perzijska složenica od brojnika *čar* »četiri« i *su* »strana« > tur. *carsi):* bug. *čaršija,* cine. *drşie* f »marche, bazar«.

Lit.: ARj 1, 897. *Elezović 2,* 433. *Mladenov* 679. *Pascu 2,* 126., br. 333.

čarugdžija m (Vuk) = *čarubdžija* (izmjena grupe *gdž* u *bdž* je prema *mutabdžija, oklobdžijd)* = *čarakčija* pored *čankčtja* {Kosmet) »sinonim: opančar (v.)«. Odatle pridjevi na *-in, -ski čarugdžijin, -džījskī* = *-džīnskī.* Riječ dolazi od turske radne imenice na *-ci çarıkçı* od *çarık* »Art leichter Schuhwerke der Hirten >und Landleute«. Zamjena *u* = *a* = *ь* za turski poluglas *ı* je kao u *saruk* i *kazlar* pored *kızlar.* Imenica tur. *çarık* > *čaruk* m (Bosna) »opanak« potvrđena je u čine. *cicorie* m »guêtres, gamaches«, ngr. το τσαρούχι »chaussure de cuir«, dok rum. *cioareci* ima .drugo, prošireno značenje »weisse wollene Bauernhosen«. Upor. proširenje značenja *bječve* »1° čarape, 2° hlače«.

Lit.: ARj ï, 879. *Elezović 2,* 432. *Pascu 2,* 125., br. 322. *Lokotsch* 33. *Škaljić* 1, 133.

čas m (Vuk, 13 v.) »sinonimi: 1° trenutak, momenat, 2° *sat, ura* (kao mjera vremena, u tom značenju danas većinom na istoku, kod Srba)«, sveslavenska riječ iz praslavenskog doba. Možda je i baltoslavenska, ali samo stprus. *kısman* »vrijeme«, s drugim sufiksom. Odatle deminutiv na *-bko časak,* gen. *-ska* »moment«, pridjev na *-ъn časan, časna* (16. v), koji nije ušao u današnji jezik zbog homonimije s *častan, časna, časni,* nego je sufiks *-ъn* zamijenjen složenim *-ovit časovit* (18. v.). Složen pridjev *dugočasan* i glagol *dugočasiti* su kalk od njem. *langweilig* i *sich-langweilen.* Ni pridjevi *čašljiv, čašnji* nijesu ušli u književni jezik. Prilozi su dosta brojni: *čas ovo lás ono* »sad--sad« = *casi-casi* (ŽU prema slov.), *(za) čas* »u kratko vrijeme (Kosmet)«; *maločas* (i Kosmet, nastalo unakrštavanjem prema *malo vrijeme)* »prije kratkog vremena«; *udobrí las* »zbogom« (Piva—Drobnjak i Kosmet); *usočes* (ibidem) »na nesreću« = *uzôčas po se* (ŽK, preuzeto od ŽU), odatle pridjev u Pivi *uzōčešnjī (dijete, čobani; e* < *a* je nejasno, možda prema *zločest,* v.); *časkom* (Bosna, Kosmet) »za kratko vrijeme«. Izvedenica stcslav. *časovnik,* koju su danas kod nas zamijenili turcizam *sat* i romanizam *ura* u značenju »ft. montre«, bila je u upotrebi u 13. i 15. v., nalazi se još u živoj upotrebi u Srbiji, u bug. *časovnik,* u rum. *ceasornic* (sa zamjenom rum. *rn* za našu grupu *vn,* koja je neobična u rumunjskom), odatle rumunjska radna imenica *ceasornicar* »satčija«. *Čas* je ušao i u crkvenu terminologiju u složenici *časoslov,* kalk za gr. ὡρολόγιον, usp. *breviárium,* od koje postoji na zapadu i posudenica *brevijar* (v.). Po zakonu haplologije tipa *zakonoša* odatle rum. *ceaslov* i sa *-äc časlovac,* gen. *-ovca* (prema Vuku razlika je u akcentu kad je to radna imenica na *-ьc časlóvac,* gen. *-ovca* »dijete koje uči čitati *časlovac«).* Složenica *časopis* (1842.) je čehizam (češ. *čas* »vrijeme«), a u češkom je kalk prema njem. *Zeitschrift.* Prema ie. korijenu *quei-lquei-* »opažati, gledati« prvobitno je značenje od *čas* bilo »opažanje neba, da bi se utvrdilo trajanje vremena ili meteorološka pojava«. To je značenje kasnije preuzelo *vrijeme,* zbog toga se značenje od *čas* suzilo. Denominal *časiti* impf, znači »odugovlačiti«. Iz toga se značenja vidi da je *čas* značilo prvobitno »dulji odsječak vremena«. To je i razumljivo ako se ima u vidu da je osnova ista kao i u impf. *Hajati* i *čekati,* tj. ie. prijevojni štěpen *quei* s formantom s. Taj isti prijevoj sa istim formantom nalazi se i u arb. *kõhe* »vrijeme kao tempus i kao atmosferska pojava«. Razlika je samo u rodu *čas* je m, a *kohe* je f, tj. od ie. osnove *gueso* i *quesa.* I u ovoj riječi moramo gledati baltoslavensku i ilirsku jezičnu vezu kao u *gomila* (v.) i *gotov* (y.). Rumunji posudiše *ceas,*

Arbanci *cas,* premda oba naroda posjeduju svoje domaće riječi: *timp* < lat. *tempus* i *kõhe.*

Lit.: ARj 1, 897. 904. *Miklósié* 31. *SEW* 1, 137. *Bruckner* 73. *Trautmann* 131. *WP* 1, 508. Vuković, *SDZb* 10, 405. *Elezović 2,* 434. Unbegaun, *RES 12,* 31. Zubatý, *ASPh* 16, 385. *GM* 194. 445. Barić, *AA* 1, 138. sl. Machek, *ZSPh* 18, 22. Schleicher, KZ 11, 31. i sl. Budimir, JF 6, 167. Scheftelowitz, *KZ* 56, 208-209. Maretić, *Rad* 108, 85. Isti, Saw/. 8. 20.

čast, gen. *časti* (Vuk) i *časti í = čas,* gen. *časti* (Kosmet) 1° honor, 2° officium, munus, 2° convivium, cibus«, sveslavenski apstraktum iz praslavenskog doba od prezentske osnove *čbtǤ* (inf. *čisti)* izveden s pomoću sufiksa *-tb,* koji se u lokatīvu nalazi i u infinitivu na *-ti* (v. *-ati, -eti, -iti).* Glede *-sí* upór. *čist* (v.). Kao postverbal od prezentske osnove *čbtǤ* ima Marulić *čat ī* u značenju »čast«, tako i g. 1382. *i poznavše čti i službe, Mon. ṣerb.* 209. Zbog toga *čast* predstavlja izvedenicu od postverbala **сы + -tb.*

Samoglas *a,* koji se pojavljuje u 14 v., nastao je iz mekog poluvokala &: stcslav. *čbstb.* Taj poluvokal ispada i u denominalima od **čbtb* u faktitivu *ititi* (Marulić; imperativ *čty otbca i maten svoju, Starine* 3,8) *= čtjeti — chiavati > štovati, štujem* (Vuk, zapadni krajevi) impf, prema *poštivati = postiti* (Grbalj) i u postverbalu odatle *pošta* f, odatle radne imenice *štovalac = štovatelj (po-),* današnji pridjev na *-en pachten > pošten (ne-), poštena,* odatle opet apstraktum na *-je poštenje* n, particip perf. pasiva *nečten* »nepošten« (1520).

Od ь je prijevojni štěpen *i: čitati, čitam* »sinonim: častiti«, *počítati* i odatle *čitanje* n (Stolić) »veneratio«, *počitanje,* složenica *strahopočitanje* (germanizam za *Ehrfurcht').* Samo *čitati* (v.) s različitim akcentom razvilo se semantički u sasma drugom pravcu: »legere«. Izvedenice od *čast* su brojne: pridjevi na *-ъn, -en, -iv, -it častan, časna,* određeno *časni (kfst, pôst), časten* (Dubrovnik), *častiv* (potvrđen samo u pisaca, dok je u općoj upotrebi negativna složenica *nečastiv(i) = nečastivi* (Kosmet) kao eufemizam za *vrag* (v.), odatle i *nečastîvnik* (Kosmet) »1° *đavo, 2°* vješt, hitar čovjek« prema f *nečastivnica* i n *nečastivničé).* Pridjev *časmenit* »svečan« potvrđen je samo jedanput; dočetak je prema *plemenit* (v.), ali v. i *čismenit.* Pridjev *častan* poimeničen je 1° sa *-ik časnik* m »officialise, (u kajkavskih leksikografa; potvrđen g. 1189. u Dubrovniku *od mojih častbnikovb sile, Mon. ṣerb.* 2; nekada u domobranstvu iz austrijskog doba, zamjena za francuzizam *oficir,* gen. *-ira,* v.), nastade kao izvedenica od *čast* u značenju 2° »služba, šarža, magistrat«, semantička je paralela *officialis* < *officium* »služba, dužnost« > tal. *ufficiale;* lat. *honor* znači i »charge, magistrature«, gr. αξίωμα »haut rang,dignité«; upór. stcslav. *čbstbnikb* »qui honoratur«); ovamo i eufenizam *nečasnih* (Kosmet) »davo«; 2° sa *-iça časnica* f »poklon« (Kavanjin); 3° sa *-ost* kao pridjevski apstraktum *časnost* f. Složeni su pridjevi: *častoljubiv* (Stulić) i *častohlepan* koji uđoše u književni jezik; odatle apstrakta *častoljubivost* f (= *častoljublje* n, rusizam) i *častohleplje.*

Denominal (faktitiv) je na *-iti: častiti* iřnpf. *(obez-, ohne-, po-) = častit, -im* (Kosmet) »gozbom ili pićem ukazati čast nekomu«. Postverbal je *počast* f od *počastiti.* Sa sufiksom *-ba* (upór. *gozba)* obrazovan je apstraktum *čazba* f, odatle pridjev na *-en čazben* (Vuk, Kosmet), poimeničenje na *-ik čazbemk* m »conviva« i na *-bina* (upor. *otadžbina) čäzbina* (Vuk, Dubrovnik).

Madžari posudiše u Panoniji *tiszt* (u toj posuđenici nastalo je početno г iz c na osnovu zakona disimilacije *tš -st > t* -sr). Rumunji posudiše od đačkih Slavena **cist,* koje se nalazi u njihovu pridjevu *becisnic* »nepošten« < *bez-čbstbn-ic (-ič* je rumunjski sufiks latinskog podrijetla < *-icus).* Opća rumunjska imenica glasi međutim sгто *cinste* f i odatle pridjev *cinstit* »pošten«, upravo rumunjski part. perf. pasiva od *cinsti* »častiti«, ali može biti i posudenica od jslav. *čestit!,* > hrv.-srp. *čestit.* Rumunjski refleks *in* je zamjena za slavneski palatami nazal *ḭ* koji se u riječi *čast* nalazi i kod nas: *ies,* gen. *česti* f (Kosmet) »poštovanje, ugled«, u općem složenom hrv.-srp. pridjevu *zločest,* u izvedenom pridjevu na *-it čestit* (Vuk, 14. v.) »pošten, dobar, valjan« = *čestit* (Kosmet) »felix«, upor. *čestita učiniti nekoga, čestit Božić;* odatle apstraktum *čestitost* f i denominal na *-ati čestitati* (Vuk, 18. v.), tj. »govoriti *čestit* (npr. *Božić)«;* Rumunjska posudenica *cinste* dokazuje da su se u južnoslavenskom pomiješala dva apstraktuma: *čbstb* i *čįstb* (v. *čest* »pars, dio«).

U vezi s ovom imenicom treba još razmotriti semantičke vrijednosti od pridjeva *pošten.* U Crnoj Gori (Kuci) ovaj pridjev, koji u općem hrv.-srp. *izražava danas* samo moralnu kvalifikaciju »nonestus, ehrlich«, znači »gostoljubiv«. To znači da je *pošten* po postanju stari particip perf. pasiva od *pocăįți > postiti*

(Grbalj »počastiti«, upor gore *nečten.* Novaković je opet dobro opazio da je *росыенъ* u starim spomenicima kalk od gr. ἔντιμος te označuje plemstvo i privilegirane, »poštovanu gospodu«. Nakon nestanka feudalizma značenje starog participa perf. pas. suzilo se na današnje moralno značenje. Nadalje treba u povijesti semantičkog razvitka od stcslav. *čisti, čtíg* naročito istaći semantičku bifurkaciju: 1° brojiti = čítati (konkretno značenje) i 2° častiti (psihološko značenje). Ova bifurkacija stvorila je u toku vremena neugodnu homonīmiju koju je jezik morao ukloniti. Sredstvo za to dao je prefiks *po-* koji dolazi samo u složeničama značenja *-сыс* »častiti«, *postiti, počítati, pošten,* od tih *izraza* preneseno i na *štovati* gdje nije bio taj prefiks potreban nego je ostao fakultativan. Na uklanjanju homonimije sudjeluju i Rumunji, ali na drugi način, unakrštavanjem *čbstb* i *čęstb.* Fonetski razvitak grupe *čt,* koji je Kurelac pisao prema svom arhaističkom pravopisu, razvio se u *št* kao u *što* < *čbto* po zakonu disimilacije *tš -t* > *št,* tj. gubitkom dentalnog elementa u *č.* Grupa *čt* ostala je neizmijenjena u govoru u *(ne)učtiv* »höflich«, odatle *(ne)učtivost* (posudenica iz rus. *učtivyj, učtivostb).* Oba značenja od *čisti* razviše se u praslavenskom, a osnovno ie. značenje »smatrati, cijeniti, misliti« očuvano je dobro u baltičkoj grupi (u lotiškom glagolu *šķist)* »misliti, činiti se«, u sanskrtu *cetāṭi 3.* 1. »on pazi«, u sanskrtskoj imenici *citii-h* (koja se poklapa s *čbstb)* »uviđavnost, razum«. Ie. osnova *gyei-* »paziti na što, opažati«, koja se nalazi u pridjevoju *ai* > u *cijena (v.)* i u *kajati se* (v.), bila je u *čbstbįčbt-* raširena formantom *t.*

Lit.: ARj 1, 814. 910. 912. 918. 2, 80. si. 8, 8. 96. 106. *Mažuranić,* Prinosi 146-65. *Miklošič* 38. *SEW* 1, 173. 174. 155. *Bruckner* 77. 89. *Mladenov* 683. *Vasmer 2,* 305. *Trautmann* 135. *WP* 1, 509. *Elezović 2,* 3. 429. 433. Osten-Säcken, *JF 26,* 321. Moskovljević, *NJ 2, 272.* Belić, *NJ* 1, 12-15. Unbegaun, *RES* 12, 31. Sekulić, *SKGl* 34, 595-598. Novaković, *ASPh* 9,' 521-523. Moskovljević, *NJ* 5, 278-281. Maretić, *Savj.* 61. Isti, *Rad* 108, 96.

čaša f (Vuk, 13. v., u Samoboru 1555., danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku) »sinonim (na zapadu) kupica«. Odatle deminutiv na *-ica čašica* f. Sveslavenska riječ, možda iz praslavenskog doba. U baltičkim jezicima pruža samo stprus. *kiosi* »Becher« mogućnost upoređenja. Po značenju odgovora u sanskrt. *casakas* = arm. *čolak* »Trinkgeschirr, Becher«, koje stoji u vezi s nperz. glagolom *časīdan* »okusiti« i imenicom odatle *čast* »zajutrak«. Armenska je riječ posuđena iz iranskoga. Vjerojatno je da su i Slaveni posudili iransku riječ preko Skićana, i to najprije u obliku *čašbka* = sanskrt. *caşaka-,* odakle je dobiveno *čaša* odbacivanjem dočetka *-bka* jer se taj os jecaj o kao slavenski deminutivni sufiks; *časka* f je naime sveslavenski deminutiv. Nalazi se u ruskom i poljskom; *časka* je danas botanički naziv za dio cvijeta, a Mikalja je glosira sa *concha,* riječ koja u Dalmaciji postoji u posuđenici *kučića* (v.). Rumunji posudiše *ceaşcă* f i stvoriše odatle svoje deminutive *ceşcuță* i *ceşculiță;* Arbanasi *çaçkë* f. Riječ *caía* nije ušla u crkvenu terminologiju, nego posuđenice, na istoku grecizam *putir* (v.), na zapadu latinizam *kalež* (v.). Ne zna se ide li ovamo kao denominal *iščašiti, -im(se)* pf. »sinonim: uganuti (v.), navinutí (v.)« prema impf, *iščašivati,* jer je u 17. i 18 v. *iščašiti,* a Mikalja i Belostenec imaju u istom značenju *iščesnuti, -em,* a Radonjić *iščeviljati, -im.* Prema Ivšiću bilo bi *iščašiti* semantička paralela za fr. *déboîter* »uganuti« od *boîte* »kutija«. Ako je tako, onda pomenute varijante treba zasebno tumačiti. Valja pored ostaloga voditi računa i o izvedenici *česanica* f (Dalmacija, prema *Slovincu)* »melem od sapuna i jaja, koje se privija kad se kome što *iščašio.* Očito je da se umiješala i osnova *češ-* od *česati* (v.)

Lit.: ARj 1, 912. 945. *Mažuranić* 164. *Miklošič* 31. *SEW* 1, 137. *IF* 31, 411. *Bruckner* 73. Vasmer, *RSI 6,* 173. *Mladenov* 680. *RFV* 67, 260-267. Meillet, *RSl 2,* 67. *GM* 445. Ivšić, *BZb* 1 (1921), 249-251. Matzenauer, *LP* 7, 28.

čatal m, pi. *calali* i *calale,* gen. *catalã* f (narodna pjesma, Srbija) = *čatal* i *čatal* (indeklinabilni pridjev, Kosmet) »1° sinonim: račve (v.), 2° (kao pridjev) račvast, kao sinonim za *zamršen (čatal rabota)«.* Odatle i indeklinabilni pridjev *čatali,* koji sadrži tur. *-li,* »dvostruk«, kao epitet za *jular* (v.) u narodnoj pjesmi. Odatle naš denominal *raščataliti se* pf. »razračvati se, raširiti noge kao račve« (Trstenik, Srbija). Balkanski turcizam (tur. pridjev *çatal* »1° račvast, 2° viljuška, 3° metafora: sumnjiv«, *çatalli* »1° verwickelt, 2° sumnjiv«), nalazi se u bug. *čatal* i pridjev *čatalest.*

Lit.: ARj 1, 914. 13, 363. *Elezović 2,* 435. *Mladenov* 680.

čatisati, -sēra pf. i impf. (Vuk)»!° conjungere, sklopiti, sašiti, 2° skupiti se, doći, prispjeti, 3° zajedno sjedjeti u društvu«. Od tur.

çatmak »spojiti sklopiti«. Odatle skraćeni tur. infinitiv u *čatma* f (Vuk, i bug.) = *calma* (Kosmet) »1° pleter (opreka: zid), cjepanica, kao letva od hrastova pruća; služi za građenje preko njih se lijepi blato ili malter«. Upór. džag. *çatma* »šator«. S našim sufiksom *-ara* kao u *brvnara: čatmara* f »kuća od čatme«. Denominai *začatmit, -im* (Kosmet) »udariti čatmu«. Raširenija je od iste osnove turska izvedenica *çat* »nešto što je na račvama jedno na drugo naslagano, skelet krova koji drži ćeramidu, crijep«; *čatija* (Kosmet) »krovna japija, krov bez crijepa ili drugog kakvog pokrivača«. Balkanski turcizam: cine. *citie f* »toit, toiture«, arb. *cali* i ngr. ἡ τσατή istog značenja. Ovamo ne ide prilog *cat pat* (Kosmet) »ovdje ondje, tu i tamo, rijetko«, također bug. *cat-pat.* To je turska onomatopeja *çat-pat,* tvorevina tipa *kitap -mitap.*

Lit.: ARj 1, 914. 915. *Maźuranić* 165. *Elezović* 1, 203. *2,* 435. *Mladenov* 680. *GM* 445. Matzenauer, *LF* 7, 28. *Pascu 2,* 126., br. 335.

čatlōv, gen. *-ova* m (Vuk) »u kolā ozad prečaga od jednih stuba do drugih ozgo«. Kolski termin madžarskog podrijetla: *csatlo,* posuđen također u rum. *ceatlău* m »Knebelholz«, za koji postoji i sinonim slavenskog podrijetla *praștie* f < stcslav. *prašta* = *praća* (v.).

Lit.: ARj 1, 915. *Tiktin* 331.

čatrlja f (Rajić, 1793.) = *čatrlja* (Kosmet) »provincijski pejorativni izraz za bijednu kolibu, kućerac, malu rđavu kuću«. Daničić izvodi od osnove turskog kauzativa *çat-dır--mak* (v. *čatisati* od *çatmak)* »sklopiti« što bi moglo biti, samo dočetak ostaje neobjašnjen.

Lit.: ARj 1, 915. *Elezović* 2, 435.

čaūš m (Vuk) = *čauš* (Kosmet) »1° vojnički službenik; narednik, 2° prenijeto kod nas u svatovsku terminologiju: svatovski starješina = stari svat, 3° (u Dalmaciji) općinski službenik, 4° pomoćnik ćehaja u esnafu«. Odatle pridjev na *-ev čamev,* poimeničen sa *-ić čaušeiić* (prezime u Bosni), hipokoristik *čajo* m (Vuk, u značenju 2°), odatle pridjev na -ov: *čájcv* te složenice *čaušbaša* (Palmotić, Eosna) »narednik, starješina causa«, *taš-čauš* m (Bosna, Kosmet) »1° narednik, 2° major medu čaušima (Kosmet) 3° svatovski časnik«. Balkanski turcizam *{çavuș* »prvobitno: čelenkom okićena glava«, izvedenica od *čau-* »vikati«, upravo »čovjek koji objavljuje zapovijed«): bug. *čaušin* sa *-in* kao u *kasapin* (v.), čine. *ciaus.*

Lit.: ARj 1, 915. *Elezović 2,* 435. *Lokotsch* 404. *Školjić* 1, 81. 125-6. 134-5.

čavao, gen. *čavla* m (15 v., Vuk, jugozapadni krajevi) = *cavai,* gen. *čavla* (ŽK) = *čava,* gen. *čavla* (Božavaj Rab) = *cavo,* gen. *čavla* (Krtole) = *ča-,* gen. *čovla,* gen. pl. *čavol* pored *čavlih* (Hvar) = *cava,* gen. *cuãvla* (Molat) = *cavel* (Cres) = slov. *čávelj,* gen. *-vlja* »ekser (na istoku)«. Odatle pridjev *čavlen,* naziv uvale *Gavima* (Krk), poimeničen *čavlenjâk* (ŽK) »svrdao za čavle«, sa *-ica čavlenica* »klinac koji se *zabada* u kakav sud da se zna dokle je pun (Pavlinović)«; na *-ar cavlar,* Deminutiv *čavlić,* na dva sufiksa *čavlićak,* gen. *-ićka* (ŽK), augmentativ *čavlina.* Denominali na *-ati načavliti, -am,* na *-iti začavliti, očavliti* pf. prema impf, *očavlivati.* Od tal. deminutiva *chiavello* »chiodo« od lat. *daviš; e* u sufiksu *-ellus* bio je zamijenjen našim nepostojanim *e* > ь > α u deklinaciji. Zbog toga je u italijanizmu prenijet akcenat sa sufiksa na osnovu; *eh* > *č* izgovara se prema mletačkom; *chiodo* > mlet. *cado* nalazi se u *inćodat* (Potomje) »zakovati«.

Lit.: ARj l, 917. 5, 142. 7, 222. 8, 511. Kušar, *Rad* 118, 14. Hraste, *BJF* 8, 20. *Pleteršnik* 1, 95. *Miklošičil. SEW* 1,138. Perašek, *ASPh* 34, 46. *REW** 1984. 1977. *DEI* 896.

čavka f (Vuk, Kosmet) = *Hajka* (također slov.) = *čapka* = *čoka* (hrv.-kajk., Belostenac, Jambrešić) »ptica coloeus monedula«. Ispuštanjem sufiksa: *čava* (Stulić, prema Daničiću nepouzdano). Odatle pridjev na *-ji čävčji,* na *-in čavkin* (Kosmet), deminutivi na *-e, -ica* i *-ić: čavče* n, pl. *čavčići* (Kosmet), *čavčica* i *čavčić* (i selo u Bosni te prezime 16. v.). Na *-njača čavnjača* (Velebit) »propast u kojoj se ležu čavke«. Stoji u vezi s glagolom *čavkati, -če,* kojim se oponaša glas čavke, pored *čevkati, -a* »sinonim: lajati«. Arbanasiposudiše *çafkë* f iz iz hrv.-srp. Rumunjski nazivi *cioacă* f (Muntenija, Moldavija, Banat) = *ceucă* = *cioucă* (Erdelj) = *doică* bolje se slažu u samoglasu *o* s madž. *csoka* koje posudiše i kajkavci. Upor. *cola* (Mikalja, Stulić) i *ćolka* (17 v., Zoranie), *cola* (Stulić), *colica* (Nin), *čoka, čojka* (Livno) kao nove kreacije. Onomatopeja, koja oponaša glas te ptice, nalazi se u mnogim jezicima ne samo ie. nego i u turskim. Onomatopejska osnova *čav-jčev-,* kad se prenosi sa životinjskih glasova na ljudske, da

bi se pojačalo pejorativno značenje, raširuje se raznim dodavanjima: /, *r, rk, elj, rij, rzg: čaveljati* (Hercevogina), *caviali, -am* (Lika), *čavrljati, -am* (Vuk) *(raž- se),* odatle *čavrlje* n »nugae«, pridjev na *-av čavHjav,* izvedenica na *-uga čavřljuga* f · »ševa«, *čavrzgati* (Vuk); *čavraka* f (Bačka) »1° vrana, 2° ukor ženskom čeljadetu« (u maskulinu *čavrak,* prezime); *čevrljati, -om* (Srbija, *razse) = čevrljat* (Kosmet) »cvrkutati«, odatle na *-uga čevrljuga* (Vuk, Crna Gora, Kosmet) »sinonim: ševa«, *čevrkati (raž- se izse),* (Lika) »sinonim: brbljati«. Bez potrebe izvodi Daničić *čavrljati* iz unakrštavanja *čavrljati* i *brbljati.* Naša onomatopeja olakšala je posuđivanje mlet. *zavaríar > čavarijati* (Risan) »buncati« kao i gore u *čoka.* V. *kavka.* od čavka.

Lit.: ARj 1, 889. 917. 918. 2, 18. 59. 4,80. 13, 366. Hirtz, *Aves* 52. 56-7. 61. 66-7. *SEW* 1, 138. Isti, *ASPh* 28, 87. *Tiktin* 359. *Gombocz-Melich* 1125. Bruckner, *KZ* 43, 326. 48, 198. *GM* 443. 445. *Mladenov* 678. Matzenauer, *LF* 7, 27. *Elezović 2,* 436. Maretić, *Gr.* 346. Gauthiot, *BSLP* 16, 164. *REW*[3] 2449.

čavkun (Vuk) = *čapkun — čapkbn* (Kosmet) m i indeklinabilni pridjev »1° koji brzo a sitno ide (konj), 2° vragoljan, pokvarenjak (dijete i si.)«. Odatle denominai *čavkuniti.* Balkanski turcizam *(çapkın* »1° qui court vite, 2° malin, va-nu-pieds, *У* Schürzenjäger«), potvrđen u bug. *čapkanin* »fakin, vagabund«, sa sufiksom *-in* (upór. pod *čauš),* odatle apstraktum *oapkănlăk* »friponnerie«, cine. *ciapcîn* »débauché«. Turski sufiks *-kun* < tur. *-kin* nalazi se i inače u našim turcizmima, kao u *surgun* (v.), *čališkan* (v.), *jangin* (v.).

Lit.: ARj 1, 917. *Mladenov* 679. *Pascu 2,* 123., br. 293. *Deny* § 866.

čävor m »štogod malo od čega se može jedva živjeti (nejasna definicija, s primjerom: *ima cavar i dvije strijele,* tj. »malo, živi sirotinjski«, Srbija/?/, Milićević)«, odatle denominali impf, *lavoriti, -im* (Lika) »mučiti se u siromaštvu i starosti«, *očavoriti, -ïm se* pf. (Kostajnica, Lika) »zakržljaviti (v.), vrlo ostarjeli«. Odatle sa suglasničkom varijantom *r > lj: čavoljak,* gen. *-ōljka* m (Vuk) »mala tvrda jabuka«.

Lit.: 1, 917, 8, 511.

-če, gen. *-četa,* složen sufiks od *-zko* i *-e,* gen. *-eta* (v.) < stcslav. *-ę,* gen. *-ęta:* a) u deminutivnom značenju: 1. na istoku u riječima stranog, češće turskog i domaćee podrijetla: a) *sanduče* (Beograd) »mali sanduk« *akōvče* (v. *akov), parče, mješče, pramce; &* veoma raširen za oznaku mladog čeljadeta ili mlade životinje: *Arapče, Bugarče, varoSče Prištevče,* pl. *-čiči* (Kosmet) »mladić iz Prištine«, *nedonošče, golúpče, momče, siroče,* itd b) u pejorativnom značenju u izvedenicama od muških i ženskih imena (ŽK): *Jurče Tivče, Jòsce, Muče, Karlénče, Ance, Marce', Katunče, lagünce,* od hipokoristika *Jure Jívě, Józe, Mijo, Karle, Ane, Mare, Kátë Jaga,* itd. U turcizmima naročito perzijskog podrijetla, kao *parče* (v.), *můrce* od *múr* »mrav« i sam sufiks može biti perzijskog podrijetla: *-če, -ča.*

Lit.: Marette § 326 2.

čéčati, -z impf. (Vuk) »čučnuvši paziti (rad kera, v.)« prema pf. *čečnuti, -něm* (Marulić, 16. v.); odatle ime biljke sa složenim sufiksom *-un* (ispor. *kaćun)* i *-ka: čečunka* f (15. v.) »teucrium chamaepitys L.«; izvedenica pomoću rijetkog sufiksa *-var* (ispor. *sušnevar* m ŽK »suho lišće ili granje« i makedonski toponim *pßtvar): čečvār,* gen. *-ara* m (Srbija) »zakržljalu drvo po hridu kakvu god«. U Kosmetu sa *dž* mjesto *č* (znak za onomatopejsko podrijetlo) *d&edžat, -im* »čekati nečiju uslugu > uzalud čekati«. Varijanta s *u* mjesto *e čučati, -lm* impf. (Vuk, 16. v.) = *čučet* (Kosmet) prema *čučnuti, -nem* »hocken« nalazi se u slov. *čučeti,* slovačkom i bug. *čuča,* a s početnim *k* mjesto *č* u slovenskom i poljskom u istom značenju: slov. *kucati,*polj. *kuczeć,* kao i u romanskim jezicima. Odatle prilog *čučk* (Vrčević). Ovamo i dječja riječ *čučit, -im* (Kosmet) »sjesti«. Reduplikacije i pomenute varijante upućuju također na onomatopeju. Od nje je možda i naziv ptice *cucka f* (Dubrovnik, Vetranie) *erithacus = Sylvia rubecula«. Na osnovu ove onomatopeje stvorena je nova u kojoj se reduplikacija jasnije vidi jer upotrebljava *-ur-* za raširenje infinitivnog nastavka: *čučuriti* (Stulić). Varijanta s *u* dolazi i sa ć mjesto *č: ćućati, -im* impf. (Dosen, 18. v., jedanput) prema pf. *čučnuti* (Mikalja); *cucka* f »ptica sylvia rubecula« (v. gore *cucka)', ćučuriti,* na koji se Daničić poziva, ne nalazi se u *ARj* 2,145., ali se govori u ŽK s prefiksom *s: šćućuriti se.* Ie. korijen: **qeu-* kojim se označivalo savijanje udova, nije davao utisak onomatopeje. Istom je taj utisak činilo raširenje s formantom: *q: *qeuq-* u *čučati, -im.* Tu je infinitiv u- *-ěti* kao u *bježati.* U slavenskim jezicima dolize

i u prijevoju *qauq- > *kuka í,* odatle *kukára f* »Hacken bei der Pflugdeichsel«, odatle pridjev na *-ast kukast;* s prefiksom o-: *okuka,* odatle toponim *Okučani* (Slavonija) i *ôkuč* i *kuč,* gen. -i (ŽK), *kučanjak,* gen. *-ánjka* (ŽK). Da ie. korijen **qeu-* nije bio onomatopejske prirode, dokazuje i raširenje s formantom *p: küp* (v.). Ovamo prema Treinerovu tumačenju i naziv Arbanasa, u domaćem jeziku *shgyp* (Gege) = *shqip* (Toske), odatle pridjevska imenička izvedenica dobivena s pomoću sufiksa *-tar shqypëtar* = *Šiptar* (u Jugoslaviji) »Arbanas«.

Lit.: ARj 1, 919. 2, 83-4. 145. 143. *Elezović 2,* 459. 465. *Miklošič* 37. *SEW* 1. 161. *Bruckner* 279. Isti, *KZ* 43, 326. *Mladenov* 690. Isti, *ASPh* 34, 395. *WP* 1, 372. Matzenauer, *LF* 7, 39. Frisk, *IF* 49, 100. Štrekelj, *DAW* 50, 30. Uhlenbeck, *PBB* 22, 536-42. Iljinski, *ASPh* 29, 488. Hirtz, *Aves 1.* i sl.

ceder, gen. *-era* m = *ceder* (Kosmet) »šteta, tuga, briga« Drugdje na hrv.-srp. teritoriju nije potvrđen taj turcizam arapskog podrijetla (ar. *qeder* > tur. *keder* »Kummer, Gram, Schaden«), iz oblasti psiholoških pojava (upor. *sevdah),* osim bug. *keder* »défectuosité«, arb. *xheder* »Leid«, *ceder* (Skadar) »šteta«, cine. *andere* f »tristesse, chagrin, peine«. U Kosmet je -došao iz dva izvora: preko arbanskog izgovora u Skadru i direktno preko turskoga (tur. *k* pred *e > c).*

Lit.: ARj 2, 357. 436. *GM* 138. *Pascu* 2, 120., br. 241.

cedit, *-lm* pf. (Dubrovnik, Cavtat; objekt *malo mesa)* »odstupiti«. Od lat. > tal. *cèdere,* prijelaz *-ère* > *-iti* kao u *kűrit* (v.).

Lit.: REW[s] 1798. *DEI* 836.

čedo n (Vuk, 13. v., narodna pjesma, danas pjesnička riječ, koju je iz saobraćajnog govora potislo *dijete* n, v.). Poimeničeni je srednji rod od sveslavenskog pridjeva iz praslavenskog doba. Maskulinum *čed,* potvrđen jedanput u 18. v., poimeničen je u složenici *bratučed* m (v.), upor. još *jedinočedi* (kod pravoslavaca i katolika, crkveni tekstovi, 13.— 15. v.) = *jedinoćedyjb sinb* (g. 1302; *Mon. şerb.* 77 i *Starine* 22,218) za kasniji *jedinorodni.* Odatle je postojao kolektiv po deklinaciji *i* u 14. v.: *čed,* gen. *cedi.* Zamijenjen je izvedenicom stvorenom s pomoću sufiksa *-ija* (upor. *drobarîja* f »sitna djeca«, ŽK): *cèdila* f (Vuk, Kosmet g. 1770) »Kinder«. Odatle: pridjev na *-ьnъ: čedan, čedna* »sinonim: krotak (v.)«, koji je izgubio semantičku vezu s *čedo* (glede semantičkog razvitka upor. *natīvus* > fr. *naïf;* nalazi se još u slov.). Daničić ga krivo izvodi od madž. *csendes* »tih«. Upor. češ. pridjev na *-sky čadský* »hübsch, tapfer, edel« i engl. *knight,* prvobitno »dječak«. Odatle apstraktum na *-ost čednost* f. Deminutiv na *-će* (upor. *selce > seoce): čeče* n < *čed* + *-će* (16 v.), danas *čedānce* (raširenje sufiksa je kao u *mjestance* da bi se bolje vidjela osnova *čed-).* U antroponimiji od dva elementa: *Čedomir* i *Čedomilj,* odatle hipokoristici *Čedo* i *Čeda* m. Samoglas *e* u prvobitnom pridjevu *čed* nastao je od palatalnog nazala *ę* koji je u glagolu *-cьnc, -četi* (v. *načeti, po-, sa-).* Na osnovu *ten-* dodan je formant *-db* koji se nalazi još u *čudo* (v.), *govedo* (v.) i *stado* (v.). Pridjev je značio prema tome »koji je začet u utrobi« (upor. lat. *natus* »filius«'). Za taj formant u značenju »čedo« nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima, ali ima za samu osnovu *čen-* < ie. *ken-* u sanskr. *kaná* »djevojke«, ir. *cenēl* »pleme« i s tzv. pokretnim *s-* kod nas u *štene* (v.). Ie. osnova *ken-* u značenju »potjecali, početi« zastupljena je kod nas osim u *čed(o)* još u *načeti, konac, napokon, okana* (v.). Izvođenje iz njem. *Kind* nije prihvaćeno.

Lit.: ARj 1, 918. 919. 4, 531. *Miklošič* 32. Isti, *Lex.* И3О. *SEW* 1, 154. *WP* 1, 398. *Bruckner* 542. *KZ* 45, 54. 51, 227. Loewenthal, *WuS* 11, 61· Obnorski, *IzvORJAJ* 19, 4, 99 — 102. Sutnar, *Jagićev zbornik* 613. Oštir, *ASPh 6,* 441-443. Hirt, *PBB* 23, 337. Jokl, *Unt.* 85. Matzenauer, *LF* 11, 183-184. Isačenko, *ZSPh* 13, 99-100.

Čeh m (15. v.), pl. *Česi* prema *Čehinja* f (Belostenac, Voltidija, Stulić) = (danas) *češkinja* »(ime naroda, etnik) Bohemus m, Bohema f« = (pejorativno u narodu) *Pernac,* gen. *Pernca* m, *Pernica* f < njem. *Bohmi.* Takoder ime (15. v.) i prezime (15. v.), *Čeh,* odatle *Čehovií* (15. i 16. v.), kao plurale tantum toponim *Čehi* (Zagreb) i poimeničen pridjev *Čehovac* (Međumurje). Odatle pridjev na *-ski češki* (15. v.), s mijenjanjem *h > š* kao u *vlaški* < *Vlah,* odatle ime zemlje *Češka* f. Čuje se također *i. češki* (15. —18. v.) što je ispravno u češkom, ne kod nas (odatle stariji naziv zemlje *Češka* f, Kanižlić, Velikanović). Madžari posudiše *Cseh,* što dokazuje da r u osnovi nije nastalo od nazala *ę* i da se prema tome ne može misliti na potjecanje od *čedo* i *-četi.* Pretpostavlja se naime hipokoristik *čelech* > *Čech* od *ceЦaainъ.* Izgleda da se radi o hipokorističkoj izvedenici na *-h,*

koja se nalazi još u *Leh* (v.) i *Meh* (v.), u starohrvatskom ličnom imenu *Zděh* (pisano *Zedeh),* a veoma je raširen u češkim ličnim hipokoristicima kao *Stach.* Ako je tako, onda bi *Čeh* moglo biti hipokoristik od *Čest(i)mir* ili *Čes(ti)slav,* ako je ime naroda bilo prvobitno lično ime vođe (upor. *Osmanlije* od vođe *Osmana* ili *Hrvat* od χρόβατος kod Porfirogeneta). Ako nije, onda se može pomišljati na izvedenicu od *četa* (v.).

Lit.: ARj 1, 921. 958. *Miklošič* 31. *Holub -Kopečný* 90. *Bruckner* 74. *KZ* 43, 306. 48, 219. *Mladenov* 685. Nahtigal, *JF* 18, 49-54. Sutnar, *Zbornik Jagić* 612-617. Maretic, *Rad* 81, 141. Svoboda, *Onomastica 4,* 365—88.

čehra f (narodna pjesma) = *čehra* (Banja Luka, Mostar) = *cera f* = *cere* n (indeklinabile, Kosmet: *nema cere, na cere)* »1° lice, 2° boja lica, izgled, 3° spleen«. Odatle indeklinabilni pridjev na *-lija* (v.) *cerelija* »koji je lijep na oko«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *çehre),* potvrđen još u arb. *cere,* gdje može biti iz tal. *dera,* upor. *cera.*

Lit.: ARj 1, 921. 943. *Elezović* 2, 441. *GM* 446. Ascoli, *AGI* 4, 119.

čeiz m (Vuk, Srbija, Bosna, narodna pjesma) = *čeiz* (Kosmet) = *ćejiz* (muslimanska narodna pjesma) = *čejiz* (Bogišić) = *čejz* (Bosna) = (na *-luk) čeizluk* = *čejzluk* (Bosna) »djevojački darovi za vjenčanje, ruho djevojačko, dota, miraz, prćija (v.)«. Gradski turcizam arapskog podrijetla (ar. *čehiz, čehez, gihaz* > tur. *ceiz)* iz oblasti prava kao *miraz.*

Lit.: ARj 1, 921. 2, 128. *Elezović* 2, 437. *Härman 2,* 130. Skok, *ZA 2,* 108.

čéjrek m = *cerek* = *cerek,* gen. *cereka* (Kosmet) = *čéreg* (Vuk, narodna pjesma) = *čerak* (Vuk, narodne pjesme 3, 511) »sinonim: četvrt (v.)«. Odatle radna imenica na *-jar* (v.) *čérečar,* gen. *-ara* m (Srbija) »ko plaća samo četvrtinu danka«, denominali na *-iti* i *-ati: iščerečiti, -im* pf. (Srbija) = *iščerekati, -ām* (Lika) »na krupne komade isjeći«, *raščerečiti, -im* (Srbija, šabački okrug, Zaplanje, Leskovac, Slavonija) = *raščerekati (se), -ām* (Lika, Poljica. Brač) »razdijeliti što na četvero«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od brojnika *čar* »četiri« i *jak* »jedan«, upravo »jedna četvrt« > tur. *çeyrek):* rum. *cerchiu* »stari novac koji je vrijedio četvrtinu madžarije«, bug. *cerek,* odatle deminutiv *čereče,* arb. *cereke,* s metatezom *çekërdhék* (odatle bokeljsko prezime *Čekrdeković),* čine. *cirec.* Metateza *rj* > *jr* opominje na *bajrak* pored *barjak* (v.).

Lit.: ARj 1, 921. 943. 4, 80. 13, 363—4. *Elezović 2,* 441. *Pascu 2,* 126. *GM* 446. *Mladenov* 682.

čekalo n = *čeketalo* = *ček talo* = *čaktalo* (Vuk) »crepitaculum, na kamenu u vodenici«. Isto se oruđe u Hercegovini· zove *cakàtalica* f, gdje stoji *c* mjesto *č* prema imitaciji glasova *caka* (Vuk) »zvuk nakita i razboja, kad se če (= tke)«. Izvedenice obrazovane su s pomoću sufiksa *-alo* za oruđe (upor. *klepetalo)* od onomatopejske osnove *ček-įčeket-* (raširenje onomatopeje s pomoću ér-). Onomatopejski glagol *čektati* nije potvrđen, ali upor. pf. *čéknuti,* koji nije izvjesno potvrđen. Variranje samoglasa *e-a* i suglasnika *č-c* obično je u onomatope)ama; *čaktati* (17. v.) je potvrđen u drugom značenju »fodicare«, ali i to značenje može se izvesti iz zvuka, koji proizvodi radnja.

Lit.: ARj 1, 884. 922.

čekič m (Vuk, Kosmet) = *čekić* (tur. *-ič* zamijenjeno našim sufiksom *-ie,* upor. *ribić* i prezime *Ribić,* ŽK) »sinonimi: čakanac (v.) i malj (v.)«. Odatle denominai na *-ovati* od oba lika: *čekičovati* i *-covati.* Balkanski turcizam *(çekiç,* džag. *čokiič'),* raširen danas i na hrv.-srp. zapadu: bug. *čekič.*

Lit.: ARj 1, 924. *Elezović 2,* 437. Korsch, *ASPh 9,* 674. Mladenov, *ASPh* 34, 389-392. Matzenauer, *LF* 7, 29.

čekmedže, gen. *-eta* n (Vuk) = *čekmedže,* pl. *čekmedžići* (Kosmet) = *čikmedže* (Mušicki) »sinonimi 1. škrabija (v.), fijoka (v.), ladica (ŽK), 2. sanduče raznog oblika ukrašeno fijokama (Bosna, Kosmet)«. Balkanski turcizam, deminutiv na *-će* od skraćenog infinitiva *çekme* »tiroir« od *çekmek* »vući«, iz oblasti kućnog namještaja (tip *sofra):* bug. *čekmedže,* rum. *cecmegea,* čine. *cicmige.* Ovamo možda i pl. tantum *čekme* f (Vuk, Hercegovina) »neke toke« koje Daničić izvodi od tur. *çekmen,* što ne može biti. Kako riječ nije dobro utvrđena u pogledu značenja, nije ni zrela za etimologiju. Tur. glagol *çekmek* dolazi u narodnoj pjesmi sam i u vezi s *ćuprija* u značenju »pont-levis, most koji se diže i spušta«.

Lit.: ARj 1, 925. 2, 25. *Elezović 2,* 437. *Lokatsch* 405. *Mladenov* 680. *Pascu 2,* 124, br. 301. *Deny* § 517. *Školjić* 1, 136. 137.

čekrk m (Vuk, 17. v.) = *čekrk,* gen. *čekrka,* pl. *-ci* (Kosmet) = »1° sinonimi kolo (v.), točak (v.), 2° vitao, sprava na koju žene na-

mátajú predu na cijevi«. Odatle indeklinabilni pridjev *cekïkli* (epitet u narodnoj pjesmi za *čelenku* i *pojas)* i imenica na *-lija* (v.) *čekřklija* f »preslica na čekrk«. Balkanski turcizam *(çıkrık) :* bug. *čekrak* > rum. acne, arb. *çıkrık* (Toske) = *çekërk* (Gege, preko hrv.-srp.), čine. *nerica* f »rouet à dévider«, ngr. το τζικρίκι. Ovamo možda varijanta *čekrt* m, ako nije štamparska grijeska, u crnogorskoj narodnoj pjesmi: *svirke i borile... na čekrt načinjene.*

Lit.: ARj 1, 925. *Elezović 2,* 437. *Mladenov* 680. *Pascu 2,* 124., br. 302. *GM* 44-7. Matzenauer, *LF* 7, 28-29.

celebi, indeklinabilan pridjev ili imenica u vezi s *fesić* »elegantan fes«, također u složenicama kao ime biljaka *čelebi-nos, čelebiperčin* »antirrhium«. Kad se imenica mora deklinirati, onda glasi *čelebija* m = *čelebija* (Kosmet, u narodnoj pjesmi titula za Muju i Gruju) »gospodin (u Vučitrnu »šef željezničke stanice«). Odatle pridjev na *-in* *čelebijin* = *celebin.* Balkanski turcizam *(çelebi* »élégant, bien élevé, ayant de bonnes manières, nekada naslov članova turske dinastije, danas samo naslov derviša Mevlevi u Koniji«): bug. *čelebija* »gospodin plemić«, rum. *celebiu* »elegantan«, čine. *cilibi* m »noble«, ngr. τζελε-(μ)πής. Ovamo i *Celebi-pazar,* turski sinonim za *Rogatica* (varošica u istočnoj Bosni, Jukić).

Lit.: ARj 1, 926. *Elezović 2,* 437. *Pascu 2,* 124., br. 313. *Lokotsch* 407. *Deny* § 1161.

čelenka f (Vük, 18 v.) = *čelenka* (Kosmet) »perjanica (ukrašena dragim kamenjem), u staro doba turska vojnička dekoracija kao znak pobjede«, odatle izvedenica na *-as čelenkaš,* gen. *-asa* »1° čovjek koji nosi čelenku, 2° nadimak nekom Turčinu«. Balkanski turcizam *(çelenk):* bug. *čelenk,* arb. *çellengë* f »zastava (?)«, cine. *cilengã* f = ngr. u Epiru »petite baguette qu'on emploie dans certains jeux, houppe«. Turcizam je ženskog roda u svim balkanskim jezicima osím u *bugarskom, nk > ng* u arabanaskom i cincarskom ukazuje na novogrčki izgovor.

Lit.: ARj l, 926. Elezović 2, 438. *Pascu 2,* 124., br. 312. *GM* 446.

čelik m (Vuk) = *čelik* (Kosmet) »1° domaći sinonimi: nado (v.), blizni (v.), sinonimi romanske posuđenice: *acal, acar, ocal odlo* (v.), 2° vrsta kliša kojim se djeca igraju». Danas je taj turcizam potisnuo u zaborav domaće posuđene sinonime na zapadu i ušao tako i u zapadni književni i saobraćajni jezik. Odatle: pridjevi na *-m\ -ov: čeličan, čelična, čelikov* (potvrđen samo jedanput u 18. v., nije ušao u književni jezik), denominal *čiličiti (o-).* Najnovija je izvedenica ili bolje složenica na *-ona* < nerz. *-hane* (v.), ali sa suglasnikom *č* od pridjeva *čeličana* f (< tur. *çelikhane)* »Stahlwerk, dio željezare«. Također prezimena: *Čelik* (Drniš), *Celiković* (Bosna). Balkanski tuŕcizam *(çelik)* iz oblasti prerađevina ruda: bug. *čelik* pored *stornano* < ngr. στομόνω »kalim«, arb. *çelik,* rum. *ciKc,* cine. *etliche f* pored *ciuliche, ciulecă,* odatle glagol *cilicusire* »čeličiti«, ngr. τσε)ίκι Ovamo i turski deminutiv na *-čik čeladžik* (Kosmet) u izrazu *igrati se čeladžika* »igrati se vrste klisa«, jer u tur. *çelik* znači »1° kratka odsječena grana, štap, 2° Steckling, sadnica, položnica«.

Lit.: ARj 1, 927. *Elezović 2,* 437. 438. *Mladenov* 681. *GM* 446. Vaillant, *RES* 35, 89-93.

čelo n (Vuk, 13. v.) = *čelo,* gen. *-a* i *čettta* (Kosmet) »frons«, baltoslavenska riječ iz •praslavenskog doba iz oblasti naziva za dijelove tijela. Toponim za bregove: *Velo Celo* (Krk). Kao naziv za dio tijela, deklinira se u drugin slavenskim jezicima kao *tijelo,* gen. *tjelesa:* gen. *čelesa,* odatle ruski i crkvenoslavenski pridjev na *-ьn: čelesbm* »praecipuus«, dok je kod nas određeni pridjev na *-ьn: čeoni* (bug. *čelen),* poimeničen na *-ik: čelnik* (1214) > *Íeomk* < *čehnikb* (14. v., g. 1428-9. *Čelnik Radić)* »1° praefectus, 2° starješina bratstva (Crna Gora)«. Ta je izvedenica ušla u pastirsku terminologiju Balkana : čine. *celnic* »propriétaire des troupeaux«, šrgr. τζέλνικος ngr. (Epir, Sarakačani) τζελίγγας m prema ak. sg. (izgovori) *čélTlgas,* pl. *celrıgadis* »chef d'une stani (v.)« prema *cehıgina* »žena celníkova«. Kavanjin (izd. 1913, str. 87 b) ima oblik (rapski) *čelmik* (pisano *celmich* prema mletačkom pravopisu) »rapski pastir«. To znači, da je Kavanjin čuo tu riječ, ali kako nije postojala u njegovu jeziku, disimilirao je *tš - n* u *č - m* (upor. *počmem* mjesto *počnem).* Na sličan je način nastalo možda i kajkavsko prezime 18 v. *Colnic (Conic* ŽK) pisano *cholnich.* Prvi je izdavač Kavanjinova djela mislio da je *Celmich* prezime, koje se ima pisati po današnjem pravopisu *Celmić.* Odatle od sintagme *za čelom* riječ *začelje* n »protivno od čela, početka nečega > gornje mjesto stola, vrh stola«, sa *-ák záčelak* m »kraj, mjesto na čelu čega (stola, kreveta)«, *záčelci,* gen. *začelākā* »ona

dva drvena ili kovna dijela u kreveta koji stoje čeljadetu čelo glave i čelo nogu« (Vinkovci, Pavičić), s prefiksom protivnog značenja *pročelje* n (*pro-* kao u *proljeće : be zidano to pročele,* 1442, Omišalj na otoku Krku, natpis nad vratima crkve Velike Gospe), *pročelak* m »čovjek široka čela« (Poljica), augmentativ odatle *pročeleina* (Poljica). Ovamo i neologizam na *-nik pročelnik* m »čovjek koji je na pročelju, čelu nečega, neke zajednice«. Druge je etimologije riječ *načelnik* m (leksikografi Bella, Voltić, Stulli, Vuk, od zapadnih pisaca Kožičić, Postila, Budinić, Bandulavić, Kašić) koja se od vremena kada su nestali nazali veže u svijesti sa sintagmom *biti na čelu, a* dolazi od starije riječi *načelo* n »početak, initium« (to je imenica na *-lo* od *načeti* »anfangen, beginnen«: stcslav. *načelo,* rus. *načalo)* sa sufiksom *-bnikb* (stcslav. *načįlbnikb* »Urheber, Oberster« prema *noceıьnъ* »an erster Stelle stehend«, rus. *načahnik* »Vorsteher, Befehlshaber«, stsrp. *načehnikb,* Daničić, 12—15. v., u Pavlovića 1747. i *načelnica î* »antifona«, odatle pridjev *načelnički,* složenica *rodonačelnik* m (Stulli, danas na istoku), npvija *gradonačelnik* (prema njem. *Bürgermeister),* i izvedenica na *-stvo načelstvo* n »poglavarstvo« (Daničić, 14. v., uzima se da je u Srbiji danas ne iz starosrpskoga nego da je prekrojeni rusizam prema rus. *načahstvo).* Riječ *načelo* »početak, princípium« u značenju »ontološki princip« nalazi se već u Belle »principio, quello che produce da se qualche cosa«, a u značenju »princip koga se držimo u radu, fr. principe« uzima se da je prekrojeni rusizam rus. *načalo* koji je ovo značenje dobio prema osnovnom evropskom *principium.* Odavle i pridjev *načelan* (u 14. i 15. v. i u značenju »poglavit, glavni«), prilog *načelno.* Mogli bismo uzeti da je *začelje* nastalo prema *začelo* »initium« (> *začelo* »initium« iz crkvenog jezika u nekih zapadnih pisaca: *Naručnik plebanušev,* Krčki statut, Baraković, Glavinić) i da se tek Tcasnije kao i *načelnik* veže sa *čelo.* Jedino se za *pročelje* ne može misliti na vezu sa *četi.* Od složenica postoje još: 1. *čelopek* (Vuk) = *čelepek* (ŽK, asimilacija *e-a* > *e-e* prema naglašenom *e)* = *čalapek* (Lika, također toponim, Zadar, Peć, lički je oblik nastao iz **čelapek* gdje je mjesto singulara stavljen plural, a nakon te izmjene nastala je asimilacija *e-a* > *α-a* kao u *galatina,* v. Ista se asimilacija nalazi i u arbanaskom prezimenu *čalapeković* »čovjek iz sela *Čelopek* (Peć)«); 2° *čelovođa* (Vuk, narodna pjesma, Crna Gora); 3° ne zna se pravo da li je složenica *čeljust.,* gen. *-i f* »maxilla, tempora« < *čelo* + *usta* ili je izvedenica dobivena s pomoću sufiksa *-just* (upór. *krêljūšt* /Srbija/ pored *kraljušt* i *kȑljušt* (v. *krilo)* »ljuska od ribe« (odatle na *-ka čeljuska* f »dva gvozda na pušci kremenjači, između kojih stoji kremeň«, na *-ica čeljustica f* »ime neke biljke«). Ali i *kreljušt* može se tumačiti kao izvedenica: *lj* u *čeljust,* ako je složenica, moglo je nastati od lokatīva *čele,* (upór. *Carigrad);* 4° į" se nalazi i u nejasnoj izvedenici *čeljūp* m (Petranović, narodna pjesma) »fauces«, odatle augmentativ na *-ina čeljupine* f. pl. = *čeljubine* »maxilla«, upór slov. *čeljúga,* pejorativna izvedenica na *-juga.* Od *čeljust* denominal je *raščeljustiti* pf. prema impf, *raščeljuščivati* (Belostenec) »rastvoriti, razjapiti čeljusti«. Nepouzdan je Stulićev augmentativ *celina* kao opća riječ (mot commun). Možda se nalazi u toponimu *Celina* (ali to može biti izvedenica od *pčela,* upor. bosanski toponim *Celinac).* Nepotrebni kolektiv na *-evlje čelevlje* n nije ušao ni u književni ni u saobraćajni jezik; *čelo* je još prijedlog s genitivom *(čelo stola)* i prilog u izvedenici *sučelice,* prema prefiksalnom denominalu *sučelitilsa- se* (Vuk) pf. prema impf, *sačeljivatijsu- se.* Paralela je lit. glagol *keliu, kelti* »dignuti«, *iškeltas* = lat. *celsus* (odatle evropsko *ekscelencija).* S drugim prijevojem je *klanac* (v.). Ie. osnova je *qel-* »stršiti, biti u visini«. Prvobitno je značenje sveslavenske imenice bilo «ono što je uzdignuto«.

Lit.: ARj 1, 927. 929. 938. 5, 596. 7, 223-4. 12, 264-5. 14, 109. *Miklošič* 31. *SEW* 1, 140. 142. *Bruckner* 75. 80. KZ 45, 35-39. *Vasmer 2,* 203. *Mladenov* 681. *WP* 1, 434. *Elezović 2,* 439. Kadlec, *Valasi* 147. Stojanović, *Sporn.* 3,3 Meyer, *Ngr.* 2,61. *Hoeg* 2,137. 1,8. *Pascu* 2, 185. 79. Matzenauer, *LF* 11, 343. Lewy, ŕTZ 40, 561-563. Frisk, *IF* 49, 97. Charpentier, *KZ* 43, 164-165. *Boisacq*[3] 487-488. *Mažuranić* 167.

čeljad, gen. *-i* f (Vuk, 13. v.) »Hausgesinde«, sveslavenski kolektivni naziv za porodičnu organizaciju na ffsnovu zadruge (Sippe, φρατρία, bratstvo) iz praslavenskog doba. Stvoren je s pomoću formantą *-jadb* od iste osnove od koje je prvi dio složenice *cьio-vêkb* > *čovjek* (v.) u prijevoju, tj. od ie. korijena **quel-* koji je značio »pleme«. Korijen *čel-* ne dolazi sam u slavenskim jezicima, ali se dade utvrditi usporednicama iz drugih ie. jezika jer je srodan najprije s ir. *clan,* koji je ušao u sociološku terminologiju, zatim sa sanskr. *kula-* m »Herde, Schwärm, Menge, Geschlecht, Familie«, sa lit. *keltis/kiltis* »genus, origó«,

sa lot. *zi'lís* »Geschlecht, Stamm« i gr. τέλος »Schaar«. S drugim prijevojnim stupnjem dolazi ista osnova u *koljeno* (v.) i u *pokoljenje* (v.). Odatle: pridjev na *-ski čeljadskī;* za oznaku jednog člana porodice upotrebljava se sufiks *-e* kojim se prave izvedenice za *mlado* (upor. *tele): čeljade,* gen. *-eta* (Vuk) »Kind, Mann, Weib, Perso«, Mensch«, odatle s individualnim *-in čeljadin* (13.—18. v., upor. *dbjak čeljadinić,* 15. v.) i pridjev na *-ski čeljadetski* koji nije ušao ni u književni ni u saobraćajni jezik; deminutiv na *-će čeljace,* pl. *.čeljaca* (Vuk). Madžari posudiše *család* = *cseled* »familija« u prvobitnom značenju porodične organizacije uopće. Rumunji posudiše samo poimeničenja pridjeva na *-ьnъ* s pomoću *-ikļ-ika* u kuriózním značenjima: *celednic* m »špijun«, *celetnica* f »femme de mauvaise vie«. Upor. *čovjek* (v.).

Lit.: ARj 1, 930. 932. *Miklošič* 31. *SEW* 1, 141. *Bruckner* 75. *Mladenov* 681. *WP* 1, 517. Matzenauer, *LF 1,* 30. Petersson, *IF* 34, 226. *Boisacq** 952-959.

čember m (Vuk, narodna pjesma) »1° bijelo fino platno, 2° veliki rubac kojim se turkinje prevješaju preko glave, 3° obruč, šuplje kolo«. Odatle indeklinabilni pridjev *çemberli* kao epitet za *čaršaf* (Petranović, narodna pjesma). Vjerojatno ovamo i *čembiluk* »komarnik, koprena protiv komaraca« (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) kao izvedenica na *-luk* (upor. *tepeluK).* Balkanski turcizam *(çember* »Reifen (zum spielen), Fassband, Einkreisung«) iz oblasti nošnje : arb: *çember'ļci-* »Schleíer«.

Lit.: ARj 1, 933. *GM* 446. Vasmer, *Jagiiev zbornik.* 271-8. *Školjić* 1, 138—9.

čemen m = *amen* (Bosna, Martié, *Osvetnici) = címen (ćimen-trava) = síben* (oo *šiba)* »1° bus, busenje, ledina, travnjak, 2° zemlja puna žila od trave«. Odatle kolektiv na *-je čimēnje* n. Turcizam *(çim, çimen* »livada, Rasen«).

Lit.: ARj 1, 933.

čgmer m (jedanput f; Vuk, 14 v.) = *čemer* (Kosmet, samo u poređenju *ljut kaj čemer)* »1° otrov, 2° jad, nausea«. Odatle pridjev na *-ьn čemeran, čemerna* (15. v.) »otrovan, bijedan, nesretan«, u sr. r. *Čemerno* i poimeničeno s *-ica Cemernica* su toponimi; *čemernih* = *čemērmca* (Kosmet) f »ljuta paprika«; poimeničenje s *-ika čemerikafje* ime biljke »helleborus, aconitum, veratrum, Nieswurz«. Odatle pridjevi na *-ov* i *-ast: čemerikov* i *čemerikast.* Denominali su *čemeran* impf, »živjeti čemerno, mučiti se« = *čemerikovati.* Madžari posudiše oboje *csemer — csömör* i *csomorika.* Kako se vidi iz lit. *kemerai* (pl.) »helleborus« i stvnjem. *hömera* »Nieswurz«, ovaj sveslavenski naziv praslavenskog doba odnosi se prvobitno samo na otrovnu biljku *aconitum.* Sva ostala značenja razviše se odatle po zakonu metafore. Iz južnoslavenskog potječe čine. *čemer* »poison, amertume« i glagol odatle *'ncimirare, 'nciumirare* »s'attrister«. Arb. *cermë* »Gicht« ne ide ovamo.

Lit.: ARj 1, 933. *Elezovič* 2, 439. *Mladenov* 681. *Miklošič* 31. *SEW* 1, 142. *Trautmann* 126. *WP* 1, 390. *Bruckner 62.* Matzenauer, *LF* 7, 30. Uhlenbeck, *PBB* 22, 540. Hirt, *PBB* 23, 344. *Pascu 2,* 184., br 80. Sulek, *Im.* 49-50. *Mažuranić* 167.

čemgŕljati impf. (Brač) »leviter scindere«. Grupa *gr* zamijenjena je sa *dr* u *čendrljati se* impf. (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »razbarušivati se«. Od iste je osnove u istom narječju pridjev na *-av čendrljav* »čupav, neočešljan« i izvedenica (zacijelo pejorativna) na *-ovka čendŕljoka* f »žensko čupavo, neočešljano čeljade«. Tornano vic imade *očegrljati* »ogrepsti« (bez *mļri)* koje tumači unakrštavanjem iz *očeprljati* i *ogrepsti,* dok Daničić izvodi od *čantrati* (v.). Zacijelo ekspresivna riječ onomatopejskog podrijetla, vjerojatno pejorativiziranje glagola *čekati* (v.).

Lit.: ARj l, 937. 938. Tomanović, *JF* 17, 206.

černiti, *-i* impf, »zujati (Krk, o vodi kad hoće da uzavri)«. Po značenju je onomatopeja. Daničić izvodi od lat. *gemere,* što ne odgovara ni fonetici ni značenju. Od osnove *čem-* mogla bi biti izvedenica na *-ía iemija* f (Kavanjin, ali se ne zna pravo značenje; izgleda kao da je svirala). Daničić pomišlja na tal. *cemmamella* »svirala«, što se -ne slaže glasovno. Kušar je zabilježio u Lumbardi (Korčula) *isčemuhat* pf. »izvodnjeti (subjekt: dinja)«. I taj perfektivum izgleda kao izvedenica od odnove *čem-,* Upor. još pf. *raščemušati, -om* (Lika) »rastaviti one koji se svađaju«. Prosti glagoli *čemuhati* i *čemušati* nijesu potvrđeni. Prošli part. pas. govori se u Poljicima: *kosa je raščemušana* u značenju »nepočešljana; sinonim: raskuštrana, razbašurena«. Teško je složiti sva ova značenja.

Lit.: ARj 1, 937. 13, 363. Kušar, *NVj* 3, 338. *Prati* 255.

čenas, gen. *cenša* m (17. v.: *nepravedne censé)* »dobit(ak), prihod«. Od tal. *censo* < lat. *census* »1° procjena imetka, 2° popis

(pučanstva), 3° imutak« od *censēre.* Odatle u nas *cenzus,* radna imenica na *-or cenzor* i apstraktum *cenzura,* s glagolom *cenzurirati,* internacionalne riječi. Odatle i njem. *Zins,* odakle, *činž,* danas *cins,* slov. *čižman* m »Zinsbauer, Zinsgeber«, stčeš. pridjev *činežny* (peniez).

Lit.: ARj 1, 938. *ASPH* 12, 183. Štrekelj, *DAW* 50, 14. *Mažuranić,* 169.

cengel m (Vuk, 17 v., narodna pjesma) = *čengelj* (Kosmet) = *cengele* f. pl. (Bosanska Krajina) = *čendel* m (Mostar) »sinonim: kuka, (za vješanje mesa), gvozdena kuka na konopcu za vađenje vode iz bunara i za vješanje mesa«. Isto znači *čenkīn,* gen. *-ina* (Mikalja, Della Bella). Obje riječi su balkanski turcizmi perzijskog podrijetla (perz. *čängäl* > tur. *çengel):* rum. *cinghie!,* cine. *cingheľu,* ngr. τσεγγέλι/τσιγγέλι, arb. *çengel.* Varijanta *čenkīn* je tur. *çenk* »harpon, griffe, serre«, nalazi se još u cine. *cenghiu* »croc« (prema novogrčkom izgovoru *nk* > *ng).* Na perz. *čäng* > tur. *çenk* došao je nastavak *-in,* zacijelo prema tal. *uncino.* Ne zna se na žalost gdje se govori, možda u Dalmaciji, sudeći po leksikografima koji tu varijantu donose. Potvrđen je oblik *cenkin.*

Lit.: ARj 1, 768. 938. *Elezović 2,* 439. *GM* 441. *Pascu 2,* 125., br. 519. Skok, *Slávia* 15, 190., br. 107. *Lokotsch* 392.

čengija f = *čēngīja* (Kosmet) »1° igračica koja igra na javnom mjestu, 2° sinonim: *(o)rospija* (v.), *kurva* (Kosmet)«. Odatle impf. *čengijati* »šaliti se« (Sarajevo). Balkanski turcizam *(.çengi* »danseur publique)«: bug. *čengija,* cine. *cinghie f* »danseuse publique«. Odatle bosansko prezime *Čengijić* > *Čengīč,* kod Mažuranića u krivoj složenici *Cengić-aga* (upor. pod *aga). Aga* se može reći u složenici sa ličnim imenom *(Smailaga Čengić),* nikako u složenici s porodičnim imenom.

Lit.: ARj 1, 938. *Pascu 2,* 125., br 320. *Elezović 2,* 439. Skok, *Slávia* 15, 190, br. 108.

čenkati impf. (Stulić) = *cinkati* »izvlačiti žice iz krpe i otkidati lišće, kao čehati, carpere«, s prefiksom *iz-: iščenkati, -am* pf. (Mikalja, Stulić) »sfilacciare« = *iščinkati -am* »vršiti cinkanje«, *raščiňkati.* Lik *cinkati* je očigledno stvoren od *činiti* pomoću glagolskog deminutivnog nastavka *-kati* (v. *-ati).* Promjena » > *e* je nastala unakrštavanjem s *čehati* i *čehnuti* (v.).

Lit.: ARj 1, 938. 4, 82. 13, 371.

čenturin m (Vrbnik) »staffa«. Od tal. *cinturino,* deminutiv na *-ino* od tal. *cintura* < lat. *cinctura* »pas«, apstraktum na *-ura* od part. perf. *cinctus* od *cingere.* Ovamo možda *načīntrati se* (Žrnovo, Korčula, subjekt *žena)* »udesiti se, namazati se, uresiti se«.

Lit.: DEI 949. *Prati* 285. *REW** 1922.

čgp[1], gen. *-a* m (Zore, južna Dalmacija) »vrsta ribe, tal. sardone« = *čepa* f (Kolombatović) »alosa vulgáris« = *cepa* (Senj) = *čipa* »skumrija, ciupea alosa«. Od mlet. *cepa* = *cheppia* = *chieppa* (Napulj) < vlat. **clipea,* nepotvrđena varijanta od *ciupea.* Ovamo ide kao dalmatoromanska varijanta *kabla* (Dobrota, Muo, Bijela, Prčanj, Tivat) = *kubla* (Budva, također arbanski u Ulcinju) »riba puna drače, vrsta sardele« = *škdbālj* m (Paštrovići, Skadarsko blato, u Ulcinju zove se i *ńild).* Odnos prema *ciupea* nije objašnjen.

Lit.: ARj 1, 940. 2, 131. *Banali 2,* 293. *SEZb* 13, 193. Matzenauer, *LF* 7, 26. Zore, *Palj.* 218. *REW** 1998. *DEI* 887.

čep[2] m (16. v.) = *čep,* gen. *čepa* (Buzet, Sovinjsko Polje) »sinonim: vranj«. Odatle glagol *začepiti* »zapušiti«, *odčepiti* »odstraniti čep«, sa sufiksom *-ur* (upor. *mjehur) čepur* m »Strunk« koje se slaže s bug. *čep* »grana«. Sufiks *-ur* je varijanta od *-or:* stcslav. i bug. *сероғъ* »grana«. U rus. *čap* »cijep (v.), Dreschpflegel« pretpostavlja < *e.* Ie. osnova varira u slav. jezicima: **qep-* i *qep-* kao i *sed-* i *sed: sèsti* (ŽK) prema *sjesti. Cep,* kad bi bilo ograničeno samo na hrv-srp., mogla bi biti i romanska posuđenica od *cippus.* V. *čupak.*

Lit.: ARj 1, 939-40. *Miklošič.* 32. *SEW* 1, 143. Scheftelowitz, *IP* 33, 142. 144. *WP 2,* 561. *REW** 1935.

čepa f (Belostenec) = *čepela* (hrv.-kajk.) »sinonimi kod štokavaca: krlja (v.),-krpelj (v.), krpuša«. Sufiks *-ela* nalazi se u slov. *dežela* < **držela,* apstraktum od *držati. Zbog* toga se *čepela* može uporediti u pogledu sufiksa s *krpelj* (v.). Ako je tako, onda je *čepa* postverbal od *čepati* u značenju koje je potvrđeno u sufiksalnoj složenici *dočepati (se), -ãrn* pf. »zgrabiti« (Vuk, 18. v.) prema impf, *dočepavati (se).* Potvrđen je i s prefiksom *raž-: raščepati* pf. (18. v.) »rastvoriti, razjapiti čeljust«, zatim sa í-: *ščepati, -am* pf. »praehendo«. Vukovo *čépati, čepam* i *čeplj m* impf, ima tri značenja »1° pejorativno: circumambulare, i 2° pono pedem meum in alterius pedem, 3° gaziti satinici« prema pf. *čepnuti* i deminu-

tivima *čepkati,* sa umetkom *-or čepkoriti, če-pùkati.* U Kosmem je *cepat, cepam* »1° pejorativno, u značenju: koračati, 2° sa refleksivom, metaforicko *(cepat se) :* »mučiti se«.

Ta je osnova potvrđena i s glagolskim nastavkom *-iti* (faktitiv): *dočepiti se* (jedanput); s prefiksom *od-: očépiti, očēpim* pf. (Vuk) »stati nogom na što, stati komu na noge« prema impf, *očepljivati, očepljujēm* i *očipati, -am* (Dalmacija, Pavlinović; mijenjanje *e > i* ja kao u impf, *docikali,* Banja Luka, prema pf. *dočekati); iščepiti* (Stulić) u značenju »očepiti« nije dosta pouzdano. Pejorativno se značenje vidi i u *raščépiti se* (Vuk) »die Fusse spreizen« = *raščēpit, -êpim (se)* pf. (Kösmet, *raščepiti noge* i u Krašiću) »raskrečiti noge« = = *raščepiti se* »rastegnuti se, osobito kad se govori o ženskinji«, upor. bug. *razčepja,* prema impf, *rašćepljivati se* (g. 1704). Pejorativno u Kosmem i u izvedenici na *-če* (v.): *račepče,* gen. *-eta (šč > č) = raščepulja* f je »žensko čeljade koje se daje«, *čepaja* f »nepristojno žensko čeljade«, odatle na *-če čepajče,* gen. *-eta* i augmentativ *čepajčina* f. Izvedenica na *-iti* je također u Kosmem ekspresivan izraz: *čēpīt se, čepim* impf, »bekeljiti se«. Pejorativni apstraktum obrazovan s pomoću *-otina* (upor. *brazgotina) čepôtina* f je (Kosmet) »ženskinje koje se nepristojno smije i ceri«, *počepat se, -čepam* pf. »puknuti od smijeha«.

Glagolska se osnova raširuje s *-ar- šćepáriti, -im* pf. (Vuk) »praehendo«, *raščepariti* »jako raširiti noge«, u Kosmetu s *-at- čepatit se, -im* »praviti nepristojne grimase, smijati se«, *ras-čepatiti* (Gundulić) pf. »otkriti, otvoriti« prema impf, *raščepačati.* Imenička izvedenica sa deminutivnim nastavkom *-ъk* od glagola *če-pati: čepérak,* gen. *-rka* m (Vuk) »dužina od vrha palca do vrha kažiprsta kad se rastegne«, sadrži raširenje osnove *čep s -er-,* u Kosmetu *čeperak,* gen. *-rka* u izreci *popusti za jedan čeperak.* Ovo raširenje daje povod onomatopeiziranju glagola: *čeprkati, -am* impf. (Vuk, subjekt: *kokoš) (iz- > iš-, гаг- > raš-)* odatle s pejorativnim sufiksom *-alo čeprkalo* m, *čeprkuša* f (Hrvatska) »brbljavo čeljade«. Grupa *pr* zamjenjuje se i sa *tr: četrljati.* Kao ovdje, deminutivni nastavak *-kati* zamjenjuje se sa *-Ijati: čeprljati* (Vuk, Kosmet), odatle na *-ača čeprljača* f »radula«.

Vrlo je interesantno promatrati kakvim se sve fonemima onomatopeizira ovo deminutivno izvođenje. Od *očeprljati* »ogrepsti« stvara se pf. *očeprsnuti* »ozlijediti, raniti«. Mjesto deminutivnih glagolskih nastavaka *-kati, -Ijati* stavlja se *-ušatti: čepušati, -am* impf. (Lika) *(iš- se, o-)* »sinonim: čupati«, odatle *počepu-šati se* »potući se«. Ekspresivnost se pojačava s umetnutim *-re-: očerepušati, -ām* (Lika). Kao ovdje *-re-,* tako je po svoj prilici umetnuto *-ru-* u *čerupati, -pãm* impf. (Vuk, Crna Gora) »čupati na sitno, osobito što pernato ili kosmato« *(iš-, o-, ras-)* prema *raščerupavati* (Srbija). Odatle *čempak,* gen. *-pka* m »versus hirsutus«. Budmani misli da je to koruško-njem. *zer-rupfen,* ali se tome protivi geografija. Opce--slav. *ščepajc* znači »spalten«, dolazi od ie. osnove *skep-ļskap-.* S glagolskim nastavkom *-eti* u hrv.-kajk. *čepiti* impf, prema pf. *če-punti (kaj čepíš* »što čučiš«, Krašić), slov. *cepeti* »čučati, hocken«, odatle hrv.-kajk *čepek,* gen. *-pka* m (Šulek, Hrvatska) »vrsta graha čučavca«. Isto u Istri (Golać): *kokoš čepi na jaja;* u Vodicama *čepiti* impf. = *čepiti* (Golać) prema pf. *čepnuti* »hocken« (također ŽK). S prekiksom *raž-: raščepiti se* (Golać) »raširiti noge toliko da se osjeti bol« približuje se značenju glagola u Kosmetu. Prema polj. *czįpiec* »hocken« *e* je nastalo iz palatalnog nazala. To bi potvrđivala i rumunjska posuđenica *a cimpi.* Osnova *čep-* u pejorativnom značenju izazvala je metatezu od *pečiti se* (v.) u *cépiti se, čepím,* u značenju »maziti se«.

Lit.: ARj 1, 940. 941. 943. 945. 946. *2,* 440. 544. 4, 79. 8, 513. 514. 520. 13, 363-4. *SEW l,* 143.144. *Elezović 2,* 117. 171. 439. 440. 448. Tomanović, *JF* 17, 202. 206. 210. 213. Rozwaćowski, *RSI 2,* 110. Matzenauer, *LF 'I,* 27-28. 30. *Tiktin* 350. Bruckner, *KZ* 42, 339-340. Štrekelj, *ASPh* 12, 456.

čepac, gen. *-pca* m (Vuk) = *šepa* f »plitka kapa« (Srbija, Srijem) odatle i dječja igra kapom *šepe* f. pl. = (sa deminutivnim sufiksom *-ica* mjesto *-ьc) čepića* (Vuk) = *šepica* »njeka ženska kapa«. Lik *čepac* je sveslavenski: slov. *čepec,* češ. *čepec,* polj. *czepiec,* rus. *čepec,* bug. (s drugim deminutivnim sufiksom) *čepik.* Začuđuje početno mijenjanje suglasa *č >ć > š.* Iljinski izvodi od ie. korijena **kep-* »rezati« što nije uvjerljivo. Prije će biti zapadnoevropskog podrijetla kao kulturan termin.

Lit.: ARj 1, 940. 2, 132. 17, 536. 538. 539. Hunski, *RFV* 74, 123. *JF* 5, 185. *Miklósié* 32. *SEW* 1, 143. *Bruckner* 75. *Mlađenov* 681. *Boisacq*[3] 873.

čépčeg m (Vuk) = *čévčeg* (15. v., Šulek, Hercegovina, Vetranie) = *čučeg* (Vuk, Crna Gora) »biljka sonchus, berberis vulgáris; sinonimi: kostriješ (v.), mliječąc (v.)«. Odatle deminutiv na *-ьc, -bk: čepčežac,* gen. *-sca*

(Vuk) = ćevčežac pored *čepčiježac* = *čepčéžak,* gen. *-ska,* augmentativ na *-ina čepčezina.* Šulek uspoređuje s rus. *čepčikb* »thymus serpyllum«.

Lit.: *ARj* 1, 940. 2, 18. 83. Šulek, *Im.* 51. 60. 501. 555.

čepljúskati, *čepljuskam* impf, »govoriti koješta bez prilike«. Odatle pridjev na *-av čepljùskav* (Kavanjin), poimeničen sa *-ьc* i sa zamjenom *sk* > *zg čepljuzgavac,* gen. *-avca* (17. v.). Ovamo varijanta *č* :> c: *recepljúskati se, -čepljuskam* impf. (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »šaliti se«. Glede grupe *-zg-* u onomatopejama ovakva značenja upor. *baljuzgati* (ŽK, v.); *rece-* stoji možda mjesto **rasce-* > *^race-* (upor. *Pelisac,* gen. *Pelica* za *Pelješac).*

Lit.: *ARj* 1, 941.

čepnjāk m »streptopus Mich. (Šloser)«. Ne zna se gdje se govori i koje su varijante. Osim sufiksa, osnova je nejasna. Izgleda kao pridjev na *-in* od *čep* poimeničen s pomoću *-jak.* Ali se ne zna kako se semantički odnosi ta osnova sa stvari.

Lit.: *ARj* 1, 941.

čepovača f »brassica napus rupifera« (Sabljar). Ne zna se gdje se govori. Izgleda kao pridjev na *-ov* od *čep* s pomoću *-ača* (v.), ali se ne zna kako se semantički odnosi ta osnova sa stvari.

Lit.: *ARj* 1, 941. Šulek, *Im.* 155.

čeprnja f (Srbija, Leskovac) = *čepfnja* (Kosmet) »ľ zemljani sud za vodu kao milojka (v.), 2° loš sud, krnjav zemljan sud, koji je izišao iz običaja (Kosmet)«. Možda ide ovamo i *čprnja* (Kosmet) »stvar bez vrijednosti, koješta, sitnica«. Upor. *crijep (crijepnja).*

Lit.: *ARj* 1, 942. *'Elezović* 2, 440. 456.

čerarija f (Dubrovnik) »voštanica«. Na složeni sufiks *-ar* < *-arиu* (pridjev) + *-ija* (v.) od lat. > tal. *cera* »vosak« > tal. *'cereria; čerożina f* (Čilipi) »voštana svijeća« < tal. *cerògene* f »stearica₅ lojana svijeća« od kslat. *ceroger(ulum)* »candelabro« sa disimilacijom *r-r* > *r- n.* Složenka *čerašpanja f* (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) < tal. sintagma *cera di Spagna>* mlet. *ceraspagna.* Prema Battistiju *cera* je mediteranski leksički relikt. Ovamo još *incerada* f (Potomje) »kišni ogrtač« (poimeničen part. perf. u ž. r.), današnja *cerada f »1°* voštano platno, *2°* nepromočivo odijelo (pomoraca), 3° navlaka na kolima i si. za zaštitu od nevremena« < tal. *(tela) cerata* iz 1868., u nas mletačko *-ada.* Pridjev materije na *-eus* poimeničen u m. r. lat. *cēreus* »candela di cera« > *(uskrsni) cerej* = *cèreo,* gen. *-a* (Prčanj) < tal. *cereo* »voštana svijeća«. Upor. krč.-rom. *čir.* Učena crkvena riječ. Ta se svijeća zove u Dubrovniku *krilat,* gen. *-ata* m (Mikalja, Stulić) »cereus paschalis, velika debela voštana svijeća što se svečano blagosilja i upaljuje na bijelu subotu (u nju se zabadaju zrna tamnjana)«. Budmani je već naslućivao u slogu *.kri-* dalmatoromanski refleks za *cera* sa *c* > *k* kao u *kapula, kimak.* Bit će od vlat. pl. (festûm) *cērēōrum,* disimilacija *r-r* > *r-l,* upor. za plural *kandelora.* Glede **cereo-* > drom. *kri-* upor. krč.- rom. **cereseu* > *kris.* Dočetak *-at* potječe od unakrštenja sa *kèrostat* m (16. v., Dubrovnik) pored *kèrostac,* gen. -sca (Vuk, Mikalja) »svijećnjak za domaću upotrebu, čirak, kandilijer«. To je grčka složenica κηροστάτης > lat. pl. n. *cerostata; kèrostac, gen. kèrosca* je upravo deminutiv na *-ьc* > *-ac* **kerostatbc,* jer su *kerostati* manji od *kandilijera.* Budmani je već ispravno vidio kad je tvrdio da je i *kèrostat* dalmatoromanski refleks, a ne grecizam jer ne pokazuje *ć* mjesto *k* pred *e* kako je u *ćiler, ćelija ila.; krilat* se može tumačiti i kao sintagma **cerearumcerostata,* stegnuto haplologijom; *kèrostat* je singular od pl. n. *cerostăta.* Ovamo još *čerot* (1775., Vladmirović, Dalmacija: *cerot za uboj,* recept za pravljenje melema, Daničić čita *če-)* = *cerot* (Perast) = *drot* (Rab, Božava) »melem, flaster« < tal. *cerotto* (14. v.) < kslat. *cerotum,* grčki pridjev sr. r. κηρωτόν »voštano« (zamjena grčkog sufiksa talijanskim sufiksom *-otto).*

Lit.: *ARj l,* 945. 4, 938. Zore, *Tuđ.* II. 24. *Rad* 108, 218. 115, 188. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID 6.* *DEI* 860. 868. 870. *Prati* 257. *REW3* 1829. 1835a.

Cerber m (16 v., Dubrovnik) = *Gerbar* (16. v., Ranjina) = (disimilacijom r-r > *m-ŕ) Çember* (18. v., Margitić) = *čembir (fokiem ~,* Hektorović). Od tal. *cèrbero* < lat. *Cerberus* < gr. Κέρβερος, pasja nakaza sa tri glave, čuvar Averna (ulaza u pakao). Danas *Cerber* (prema lat.).

Lit.: *ARj l,* 767. 933. 943. *DEI* 863.

čerčija m (Banja Luka) = *čerčika* f pored *iercika* (Kosmet, *i* je nastao iz *-ij-*, *-ka* je naš nastavak) = *čerčīnka* f (Bosna) »sinonimi: trgovka, pazar-bula (Sarajevo), nosilica (Banja Luka), Hausiererin«. Odatle izvedenica s tur.- *-luk', čērčilak* pored *čerčthk* m »hauziranje«. Od tur. *çerçi*. Turcizam iz oblasti trgovine (upor. *češatluK)*, potvrđen je rum. *cercelar* »Hausierer«.

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 190., br. 109. *Elezovič* 2, 442. *Lokotsch* 410.

čerenac, gen. *-enea* m (Vuk, Srijem) »preda na drvetu radi hvatanja ribe«. To ribarsko oruđe nije dovoljno opisano, pa se pravo značenje ne vidi. Nije li to vrsta mreže na prutu nalik na onu koja se na Jadranu zove *vojga* »Sacknetz«. Svakako je identično s češ. *čeřen* »Senkgarn«, odatle denominal *čereniti* »mit einem solchen fischen« i polj. *cierzen* i izvedenica s istim deminutivnim sufiksom *-ьc* (kao i srijemski ribarski termin) *cierzeniec* »Sacknetz«. Zbog toga se može smatrati praslavenskim ribarskim terminom. Daničić ga identificira sa *cren* = *crem* (v.) < rus.-cslav. *стень*, rus. *čeřen* »Griff eines Messers« i smatra da je *e* umetnuto u grupi *čr* (ispor. *čerïšnja, čerívo* ŽK), što ne može biti kako pokazuju češki i poljski identični termini. Ne zna se idu li etimologijski zajedno s ovom riječi imena biljki *mali čerinac* (Brač) »glodiolus segētum« i *čerinka* f »fuligula marila Steph.«. U litavskom postoji s prijevojem *e-o korinis* »rētis genus«, u lotiškom *keru* »fangex«. Kako postoji još rus. *čeren* u značenju »Strunk, Stiel« i u slov. *čeřena* f »saxum, scala«, moglo bi biti da je *cerenъ* pridjev na *-en* (v.) od ie. **(s)qer-* »rezati« ili **qer-* »hvatati«; *čerenac* = polj. *cierzeniec* bio bi tada poimeničen pridjev u značenju »ono što je postavljeno na odsječenoj grani ili čim se hvata (riba) > vojga, Sacknetz«, a slov. *čeřena* »ono što reže noge > pećina«. U tom slučaju *Čerenac,* gen. *-nca* (Krk) je i razumljiv toponim.

Lit.: *ARj l,* 943. 944. *Miklošič* 33. *SEW* 1, 144. Matzenauer, *LF* 7, 31. Loewenthal, *WuS* IO, 142. Perušek, *ASPh* 34, 48-9. *WP ì,* 412. 2, 577. Machek, *ČSR* 273. Šulek, *Im. 52.* 521. Hirtz, *Aves* 44. Fink, *Im.* 26.

čereviz m (Vuk, Bosna, valjda Travnik, gdje se c i ć ne razlikuje) = *čereviz* (Sarajevo) = *đereviz* (Mostar) »peršun, celer«. Turcizam *(kereviz* »sellerie«): bug. *ker(f')vizъ, kerevizecb.*

Lit.: *ARj* 1, 744. Skok, *Slávia* 15, 338., br. 135. *Mlađenov* 236.

čerez m (Mostar, narodna pjesma) = *çerez* (Kosmet) »poslastica poslije ili između jela, slatkiš, voće, ajvar«. Turcizam *(çerez)* iz oblasti hrane, potvrđen samo kod nas.

Lit.: *ARj* 1, 944. Skok, *Slávia* 15, 190., br. 110. *Elezović* 2, 441.

čerga f (Vuk, 16. v., Kosmet, gen. *čērge,* u Bosni akcenat i *čerga}* »1° zastirač koji služi mjesto čilima (Kosmet), 2° ponjava i od kostrijeti zastirač od 3 pole (Srbija, Levač), 3° ciganski šator«. Odatle deminutivi na *-iaaj -iče čergica* (Kosmet) pored *čerzica* f, *čerglče,* gen. *-eta* n (Kosmet) i radna imenica na-os i -ar (v.) *čergāš,* gen. *-aša* = *čergar,* gen. *-ara* »Ciganin«. Balkanski turcizam (?) romanskog podrijetla *(çerge* < lat. *serica, çergye* »ciganski šator«) iz oblasti pokrivala i tekstila: *cergă f* »Bauerntuch, Wagendecke«, bug. *čerga* f »Zelt, dickes Gewebe«, odatle *Čergílo* n »šator« i deminutiv *čeržé* »mali ćilim«, *craga,* arb. *çergë* pored *cergë f* »prostirač od vune«, cine. *cergă* f istog značenja kao i ngr. (Epir) τσέργα, tur. *çerge.* Istaknuti treba da balkanske varijante ne pokazuju nikakva traga turskom akcentu na posljednjem slogu i da c pored *č* u arbanskom upućuje na novogrčki izvor. Moguće je prema tome da je od *serica* najprije nastalo ngr. τσέργα, odatle tur. *çerge,* odatle opet u ostalim balkanskim jezicima *č* mjesto *s* (upor. *čeke,* Gege, < tal. *secco)* i *c.* Ovamo možda i *čergija f* u Bogišićevoj bugarštici: *lomiti kopj e na čergiji pred Budimom.* Tu riječ Daničić izvodi iz perz. *čera-gah* »pasište, livada«, ali se fonetski ne slaže. Upor. za takove perzijske složenice *tezga* (v.).

Lit.: *ARj* 1, 944. *Miklošič* 33. *SEW l,* 145. *Mlađenov* 688. *Elezović 2,* 441. *Pascu 2,* 120., br. 233. Thumb, *IF* 14, 354-359. Zubatý, *ASPh* 16, 387-388. *GM* 440. Vasmer, *RSI 3,* 277. *REW** 7848. *Lokotsch* 412. *Románsky* 101. *Školjić* 1/140.

čerjen m *(na čerené,* 14. v., Vetranie, Vuk, Crna Gora, jekavski oblik za «k) »1° svod nad ognjištem s rupom gore gdje se sastavlja s dimnjakom, sinonim: bolta f (v., ŽK), napa f (Dalmatinsko i Hrvatsko Primorje), 2° (Lika, Vuk) kao plitak koš u kojemu se suši žito više vatre« = *čerin* (ikavski oblik kod dvojice pisaca) = *čerjan* (Hercegovina, Trebinje, *ja* <) »Ijesa više vatre u seoskim kućama« = *čeranj* (dalmatinska Neretva *a* < *e* poslije *r)* »onaj ošit što se ogradi ispod dimnjaka iznad ognjišta da se skuplja dim« = *čeren* (ekavski oblik za "k, Srbija, Uzice) =

čerenac, gen. *čerēnca* (Srbija) »Ijesa od pruća ograđena sa strane daskom na kojoj se suši kukuruz«. Sveslavenski izraz iz praslavenskog doba iz oblasti kulture ognjišta, srodno s njem. *Herd.* Ie. je korijen *ker-* »gorjeti, ložiti«, upravo pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-eno,* dok je u polj. *trzon* = ukr. *ćerenj* = rus. *čeren* sa sufiksom *-no* kao *gьrnъ* (v. *grnac)* i lat. *fornus.* Riječ je kulturni termin koji posudiše Madžari od panonskih Slavena: *cserény* »crates viminea, scirpea, Hürde, Wagenkorb«, s promijenjenim značenjem koje se osniva na činjenici da je stslav. *cerenъ* bio pleter od pruća koji se mogao upotrebljavati u razne svrhe,

Lit.: ARj 1, 944. *Miklošič* 34. *SEW* 1, 146. *Bruckner* 582. *WP l,* 418. Osten-Säcken, *IF 22,* 318. ss. Matzenauer, *LF* 7, 31. Jokl, *Unt.* 108. 110. 116. *Gombocz-Melich* 972.

Čerkez, gen. *-éza* m (Vuk, narodna pjesma) = *Čerkas* (Vetranie) = *Cerkezin* (Kosmet, sa *-in* koje individualizira) prema *Čerkêskinja* f i *čerkešče* n »čerkesko dijete«, pl. *Gerkeščići.* Odatle prezime *Čerkez* (katolici oko Širokoga Brijega, Hercegovina), pridjevi na *-ov* i *-ski: čerkezinov* i *čerkeski* (Kosmet, *groblje, selo, trnje,* složenica *čerkeztfn,* Gojbulja, Kosmet). Turski naziv za kavkasko pleme *Adige* koje su Turci naselili na Kosovu. Ovamo ne ide *čerkezi* m. pl. (Banja Luka) »manchette«.

Lit.: ARj 1, 944. Skok, *Slávia* 15, 366., br. 111. Isti, *HE* 4, 229-31. Županić, *Etnolog* 5-6, 218-53. Rusić, *EJ 2,* 254-5. *Elezović 2,* 441-2. *školjić* 1, 140. 164.

čersa f (Mikalja, Gundulić) s glagolom *čersati se, čersanje* n (16. v., Marulić) — *cersa* (nije dovoljno potvrđeno) »1° bjelilo čim se žene bijele, 2° biljka phytolacca decandra (Šulek)«. Od lat. *cerussa,* možda grčkog podrijetla. Sinkopa penultime *u* slaže se sa tal. *cersë* (Molfetta), *cèrësë, cèlësë* (Napulj). Upor. i tal. *gersa.*

Lit.: ARj 1, 771. 945. *2,* 39. *DEI* 874. *REW*[3] 1842. Šulek, *Im.* 541. Machek, *ČSR* 72.

cèrto, prilog (Dubrovnik, Nalješković, 16. v.) »zacijelo«. Od tal. *certo* < lat. *certus* »siguran«, particip perf. od *cernere,* krč.-rom. *ciart.* S prefiksom *con- koncert* m, riječ je internacionalna. Ovamo *koncertacija* f < njem. *Konzertation* »ugovor između privatnika i države u pogledu vojne službe« (polovina 19 v.), s pridjevom *koncertativan.*

Lit.: ARj 1, 945. 5, 263. Budmani, *Rad* 65, 166. *DEI* 873. 1044.

červeo, gen. *-eia* m (Marin Držić) »mozak«. Od tal. *cervello* < lat. deminutiv *cerebellum* od *cerebrum,* krč.-rom. *carviale,* kome nema traga u hrvatskim narječjima na Krku. Na *-ata* milansko *zervelada* = *cervellata* > *safalada* [< madž. *szafáladé],* upor. njem. *Zervelatwurst.*

Lit.: ARj 1, 945. *REW* 1826. *DEI* 874 *Vujaklijo?* 856-7. *RK 2,* 1749.

červíš m (Srbija) = *červíš,* gen. *červlša* (Kosmet) »jelo kao žitka cicvara od brašna, octa i bijela luka (sos) u koje se umače pečeno meso«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *cerviį* < perz. *čärbiš* »most«) iz oblasti hrane: rum. *cer(e)vis* »Talg, Unschlitt, Rinderschmalz«.

Lit.: ARj 1, 945. *Elezović 2,* 440. *Lokotsch* 413.

cèsati, *češēm* impf. (Vuk, 16. v.) = *cèsati* (Vuk, *š* iz prezenta prenijet u infinitiv a može biti i asimilacija *č-s > č-š,* ispon *iščašiti)* (if-, *o-, po-, raš- se)* »1° grepsti, 2° češljem ili četkom gladiti ljudsku kosu, životinjsku dlaku, grivu, timatiri konje, stoku, 3° čistiti vunu, konoplju«. Odatle od *očešati, -šēm* pf. prema impf, *očešavati* postverbal na *-ъЂъ* je *očešah,* gen. *-íka; raščešívati, -ujem.* Sveslavenski glagol iz praslavenskog doba iz oblasti njegovanja tijela i stoke. Ne može se kazati da je baltoslavenski jer u baltičkim jezicima ta osnova postoji u prijevoju α te u značenju 1°: lit. *kasti* »kopati jamu«, odatle iterativ *kasyti* »neprestano polagano grepsti«.

Izvedenice su brojne i stare, od kojih se neke često nalaze i u drugim slavenskim jezicima: na *-ulja česulja* f (Šulek) »biljka geranium robertianum«, na *-ho* (upor. *kašalj} češalj,* gen. *-šija* pored *češlja* »pecten« (16. v.) = *češelj,* gen. *-Šija,* sveslavenska izvedenica, odatle u štokavskim narječjima denominal *češljati, -am* impf. (Vuk, 16. v.) (if, *na-, o-, po-, raš-)* = *češljat, -am* (Kosmet, objekt *kosu, vunu)* prema *iščešljavati* pored *iščešljivati* i *načišljati, načišljam* (s prijevojem *e-i* kao u *dočikati);* od *raščešljati* postverbal je *raščešljak,* gen. *-aka* m »rijetki češalj«. Taj je denominal zamijenio *česati* u tom značenju (upor. samo *počešati,* ŽK). Odatle dalje izvedenice deminutiv na *-ič češljīc,* na *-ika* ime biljke *češIjika* f (Vuk) = *češljlka* (Kosmet), odatle opet *češljlkovina* f, *očeSljika* f »biljka pecten Veneris«, na *-iga češljiga* f = na *-uga češljuga f* (Vuk) »1° bijeli čkalj (biljka), 2° ptica fringilla carduelis«, odatle opet *češljugārka î* i ptica *češlja-*

gar te *igovina f* i *češljugovina í* »kol. češljiga«, na *-aljka češaljka í* »biljka koja se zove hipokoristički i *češlja«,* na *-ak češljah morski,* na *-anica češljanica* f »tobočić za češalj«, radna imenica na *-ar češljār* m prema *češljarica* f. U izvedenici *češalj š* je nastao asimilacijom prema sufiksu iz **čes-lio.* Ona dokazuje da je i u slavenskom postojao kao i u litavskom primarni glagol **česati* koji je zamijenjen glagolskom izvedenicom na *-a-ti.*

Od *cesati* izveden je s pomoću sufiksa *-alo* za oruđa *cesalo* n (ŽK i kod pisaca, akcenat se mijenja prema dijalektima). Tu izvedenicu posudiše Rumunji u dva vida: 1° *țeseală* f »oruđe za timarenje stoke«, odatle *a tesala* == *cesala* (Moldavija) i metatezom *sețela — sácala, 2° cer scala = cear sală* i odatle denominal *cearsăli.* U 1° ; je zamijenio slavensko *č* zbog unakrštavanja s rum-lat. *texere > țese;* u 2° umetnut je *r* (upor. *Marseille* za *Massalid).* To rumunjsko umetanje ne će biti iste prirode kao u kajkavskom *česrati, -am* impf. (Belostenac, Jambrešić) *(raš-), račšesravati = cesrat* (Cres) u značenju tuđice *gorgati = gargasati* (v.), odatle radna imenica obrazovana pomoću kajkavskog sufiksa *-avac česrdvac* m prema f *raščesravka.* Tu je *r* potvrđen i u polj. *czochrać* i u našem *češer,* odatle *češernjača* »conífera« (to je izvedenica od *češ-* s pomoću sufitsa *-er).* Kajkavsko *česrati* može biti **česbrati.* Postoje još izvedenice od prezentske osnove *češ-:* na *-ulja češulja* f »racemus« = *češnja* (16. v.) »squama«, odatle na *-ka češuljka* f istog značenja.

Pridjevska izvedenica na *-ъn* je poimeničena: *česan,* gen. *-sna* m (Vuk, Boka, Kosmet) = *česán,* gen. *česna* (ŽK) = *česen* (kajkavski, Trebarjevo, Hrvatska) = *česno* n (Kosmet) = *cêsenj,* gen. *češnja* (Cres) »1° dio luka, 2° bijeli luk«. Posljednje značenje nastalo je iz sintagme *česnb* ili *česno b(ij)eloga luka* (15. v., *Starine* 10, 94), odatle složenka *česnoluk* (17. v.) »bijeli luk«. Odatle izvedenica na *-io češanj,* gen. *češnja* (Vuk) = *češanj,* gen. *-šńja* (Kosmet). Taj se pridjev poimeničuje sufiksima: na *-ica česnica* f (Della Bella) »jelo od bijela luka, kao gusta čorba«, na *-jak češnjak,* gen. *-aka* m (Vuk), odatle deminutiv na *-bko češnjačak,* gen. *-čka* »scordium«, na *-jaka češnjaka* f »alliaria officinalis«, na *-jača češnjača* f »alliaria«, na *-ovka češnjovka* f (Hrvatska) »kobasica s češnjakom«. Značenje *češnjak = česan* »bijeli luk»« može biti i prevedenica stvnjem. *chlobolouch* > nvnjem. *Knoblauch,* u narječju *Knofel,* što znači »rascijepani luk«, ali i osnova *čes-* prvobitno znači to isto.

Od prvobitnog pridjeva 1° denominali su: *očesnuti, -nem* pf. »otrgnuti«, *očesnivati, -ujem* pored *očesnovati* (Belostenac), *raščesnuti, -em* »rastaviti« pf. prema impf, *raščesnivati, -ujem;* 2° pridjevi na *-ov, -ovit česnová trava* f »teucrium scordium L.«, *česnoviti luk* (16. v.).

Veoma je važna varijanta koja pokazuje *h* mjesto *s: čehati, -am* impf, »trgati, čupati« prema pf. *čehnuti, -něm (o-,* rai-) = *čeknuti, -em* (Stulić, nepouzdano) = *očenuti, acenēm, očekávati — čijati, -ãm* (Vuk) = *Ujati* (ŽK, objekt *perije* »perje«) impf, prema *raščeniti.* Prijevoj *e-i* nalazi se i u *očivati, dčivam* impf. (Siče, Slavonija), odatle postverbal *čija* f »u pera na badrljici što se svlači kad se čija«. Upor. i *čenkati — cinkati* pod *čenkati.* To *h* dolazi i u *čehno* (Vuk, Srbija) = *ceno* (Milićević, Pančić) = *ceno luka* (Kosmet) = (sa sufiksom -ro) *Senj bela luka* (Srbija), poimeničenje na *-jača čenjača* f (Vuk, Šumadija) »nekaka kisela jabuka«. Ovo *h za. s* zastupljeno je još u izvedenici na *-ulja čehulja* f (Vuk, Crna Gora), odatle deminutiv na *-ica čehuljica* (17. v.). U toj se izvedenici mijenja Au/: *cefûlja,* deminutiv *čefuljica* (ŽK) »otrgnuti komad grozda«, *čifuljika* (Rukávec, Istra) »grozd od 5—15 zrna grožđa«. U istarskoj čakavštini dolazi *r* mjesto samoglasa *e* ili *u: čefrlica — = čŕfulja = čefuljica* »pars racemi« (upor. *krletka* i *krpuša* za istu pojavu). S prijevojem *e-i* (v. gore *čijati') i s, h > f* ide ovamo: *čifùnjati, -am* (Vuk, Risan) »komiti kukuruz, komušati (v.)« impf., kao i rum. *a ciufuli.* Još treba spomenuti pridjev *čušljav* »čupav, neočešljane kose«, gdje je došao samoglas *u* mjesto *e* zbog semantičkog unakrštavanja s *čupav,* te *kušljav* sa *češalj.* Ie. osnova **qes-* »grepsti, cesati« nalazi se u našem jeziku još u prijevoju *o* u *kosa* (v.), *kosmat* (v.), možda i u *kosnuti* (v.), i s diftongičkom varijantom *oi > ai >* u *cesta* (v.), upor. stprus. *koimis* »češalj« i *koistwe* »četka«.

Lit.: ARj 1, 92. 921. 938. 945. 947. 957. 958. 959. 960. 2, 22. 23. 4, 80. 7, 239, 8, 512. 518. 514. 515. 530. 13, 363-71. *Miklošič* 35. *SEW l,* 151. *Trautmann* 119. *Bruckner* 77. 80. *KZ* 48, 179. 181-182. 51, 228. *WP* 1, 449. *Elezović* 2, 117. 439. 442. *Mladenov* 684. Sobolevski, *Slávia* 5, 445-446. Brugmann, *IF* 1, 562. Vaillant, *RES* 22, 19. *Slávia* 9, 495. Bezzenberger, *BB 27,* 168. *Boisacq*[3] 443. 489. 677. 1074-1075. Kuzmić, *NVj* 24. Scheftelowitz, *KZ* 56, 179. Jokl, *Unt.* 168. 223. *Festschrift Kretschmer* 78-95. Meillet, *RSl 2,* 61. Osten-Säcken, *IF* 28, 146., bilj. Țentor, *y F 5,* 204. Ribarić, *SDZb 6,* 141. Štrekelj, *DAW* 50, 34. Tomanović, *JF* 17, 205. *Tiktin* 1580. Hirtz, *Aves* 37. 59.

česma f (Vuk, 17 v.) = *česma,* gen. *češme* (Kosmet, Srbija) »1° sinonimi domaći: vrelo (v.), izvor (v.), kladenac (v.), studenac > zdenac; turski: bunar; 2° toponim«. Odatle deminutiv na *-ica česmica,* pridjev na *-in cesmín,* radna imenica na *-džija češmedžija* m (Kosmet). Prema Dickenmannu istog je podrijetla i hidronim *Česma,* koja izvire u Bilogori između Virovitice i Velikog Grdevca (pritok je rijeke Lonje). Zove se i *Čazma,* kotar pak, kojemu je dala ime, samo *Čazma,* isto tako i samo mjesto. U 12. v. potvrđeno je *Česma.* Teško je misliti, zbog kronologije, da je taj toponim i hidronim identičan s balkanskim turcizmom perzijskog podrijetla (perz. *čāšma* > tur. *çeşme* »quelle, Springbrunnen«, istoga podrijetla je *čāšm* »oko«, upor. i hrv.-srp. metaforu *oko* »izvor«) : bug. *češma,* rum. *cişmea.* Lik *česma* od *česma* razvio se po zakonu disimilacije *tš-š* > *č-s.*

Lit.: ARj 1, 948. 959. *Elezović* 2, 445. *SEW* 1, 151. *Dickemann l,* 86—88. *Lokotsch* 402.

čest[1], *česta* (Vuk, 13. v.) = *čes, česta* (Kosmet) »sinonim: gust, dicht, häufig«, baltoslavenski i sveslavenski pridjev iz pràslavenskog doba, danas potisnut u hrvatskim narječjima od *gust* (npr. mjesto *često puta* kaže se u ŽK *gusto krat).* Poimeničen je f *česta* = *česta* (Kosmet) »sinonim šikara, Dickicht«, sa sufiksom *-ak čestāk,* gen. *-aka* (Srbija), upor. rum. *desiş* »pădure deasa« < lat. *densis;* odatle augmentativ *cestina î* i *cestina* (17. v.), apstraktum na *-oca čestoća* f. Denominali na *-ati* i *-iti: učestali* (odatle pridjevi *učestali* pored *učestani), čestiti, čestim* (16. v.). Čudno je značenje Vukova perfektiva *načestiti* (objekt *vinograd,* Srijem) »posaditi loze mjesto onih koje su se osušile«. Prilozi: *često, počesto* (Piva-Drobnjak), kod čakavaca *často* (1496, *Starine* 23, 69 sa *a* < * į* kao u *jačmeň, zajac, žalac, žaja* »žeđa«, *jadrka,* ŽK). Litavski particip pasiva *kimsztas* »napunjen« objašnjava fonetiku i postanje sveslavenskog pridjeva. Ta uporednica kaže da je *e* nastalo od nazala *į, -t* je participski na'stavak koji je došao na ie. osnovu **qem.* »stisnuti«. Ta se osnova još nalazi s prijevojem *o* u *kom.*

Lit.: ARj 1, 949. 951. 955. 7, 224. *Elezović 2,* 442. Vuković, *SDZb* 10, 398. *Miklošič* 32. *SEW Ï,* 154. *Trautmann* 126. *Bruckner* 78. *Mladenov* 684. *WP l,* 389. 393. *Boisaap* 1117. StevanOvić, *NJ* 3, 173. sl.

čest[2], gen. -t f (Vuk, 12. v.) = *čast* (Istra glede *a* < *ĭ* > *e* upor. čakavsko *často, zaja)* »1° sinonim: dio, pars; 2° sors, fortuna«. Ne smije se ni etimilogijski ni semantički pomiješati s pridjevom *čest, česta* (v.). Sveslavenska imenica iz pràslavenskog doba. Nije baltoslavenska jer baltički jezici pružaju usporednice sa drugojačijim prijevojnim stepenom. Odatle: deminutiv na *-ica čestica* f »1° particella« (> fr. *parcelle* > *parcela, parcelirati), 2°* hostija (u pravoslavaca)«. Od sintagme *zla* (huda, opaka, protivna itd.) *čest* »malum fatum« nastade složeni pridjev *zločest,* koji odgovara značenjem i postanjem tačno £r. *mauvais* < **malifatius.* Ovako je nastala i istarska složenica (Vodice, Dane, Jelovica, Medulin) *golečast,* gen. *-i* = *golačast* (Medulin) »kičma, Rückgrat, Wirbelsäule«, od sintagme *(meso od) gole časti.* Ovamo i poimeničeni pridjevi *česnica* f = *česnica* (Kosmet) »pogača ili pita koja se mijesi na Božić«, *česnik* (12. v.) »particeps«, danas *učesnik, učestvovati* i apstraktum *učešće, saučešće, saučestvovati* (ovo i s varijantama *su-), saučesnik,* (ove riječi su prekrojeni rusizmi: *ucaЯniЂъ, učastvovatb, učastie, součastnikb, součastie,* tako misli Maretić, ali se kod nas sa *į* > *e* javlja *učestije, učestbnikb* već u tekstovima 13. i 14. v.). Osobito je značajna prefiksalna složenica *pričest,* gen. *-i* f (Vuk) kao prevedenica gr. *κοινονία* = lat. *communio, communicare* u starom jeziku i »dioništvo«. To je to značajnije što su Rumunji očuvali latinski glagol *a se comunica,* a Bugari ga posudili iz balkanskog latiniteta: *komkam* (iz bugarskog je ušla i u starocrkvenoslavenske tekstove). U starom jeziku radna imenica izvedena odatle glasi *pričesnīk,* gen. *-ika* m (Lika) prema f *pričesnica* (odatle danas *prvopričesnik* m). Značila je »dionik«. Pridjev na *-ьnъ pričestan* (Vuk) posudiše Rumunji u *priceasnă* f u značenju »τροπάριον κοινονικόν«. Denominali su: *pričèstiti (se)* (Vuk) pf. prema impf. *pričešća(va)ti, pričestivati* = *pričešćivati, -češćujem* i *-češćivam.* Postoji još izvedenica na *-je přičesce* n = stcslav. *pričęstije.* Značajno je da su Rumunji stvorili svoj kalk *pri f es tanie* iz slavenskih jezičnih sredstava, koji se ne nalazi ni u jednom slavenskom jeziku (upor. i *zăpadă* f »snijeg«, za takav slučaj), tako i denominal *precestui* nema paralele **pričestvovati* u slavenskom. To znači da su Rumunji često stvarali sami svoje slavizme bez obzira na analogne slavenske izraze. To je to značajnije što je kršćanstvo starije kod Rumunja nego kod Slavena.

Od *iest,* gen. *-i* postoje još pridjevi na *-it: čestit* koji se nalazi samo u južnoslavenskim jezicima, odatle negativan *nečestit* »nesretan, nevaljao, loš, rđav«, od *nečest* f (Vetranie),

na *-men* (taj dočetak prema *trezven, trizmen,* v.) *česmen* (Lučić, Ćubranović), na *-menit česmenit* (Lučić). Upor. *česmina* > *česvina* glede *sv* < *sm.* Vokal *e* je nastao od nazala *ę* (stcslav. *częstb, cei. čast,* polj. *część,* rus. časí), a taj od ie. korijena **qnd-* kome je dodan sufiks za apstrakta *-n,* koji dolazi i u infinitivu.

Lit.: ARj 1, 946. 947. 7, 803. 12, 852. AKklošič 32. Daničić, *Rječ.* 3, 397-8. *SEW* 1, 155. *Bruckner* 78. *KZ* 51, 230. *Mladenov* 525. 679. 684. Ribarić, SÄZ* 9, 148. Charpentier, *ASPh* 29, 4. Maretić, *Savj.* 148. 160. Isti, *Rad* 108, 96. Isti, NK; 3, 192. *Boisacq*[3] 933 -934. Meillet, *RSl* 2, 63. IFP 1, 392-3. Vaillant, 5L 14. Stefanie, *Slovo* 6-8, 102-3.

čestut m (Vetranie, u stihovima: *i zelja ostala za u čestut jedini, što je narav sazdala u pustoj ledini;* drugih potvrda nema). Daničić izvodi od tal. pridjeva danas zastarjelog *cestuto* (15. v.) »busat« na *-uto* ffd *cesto* m < lat. *cisthos* < gr. κίσθος mediteranskog podrijetla. Upor. *Campo cestino* kod Trogira. Ovamo ide Marulićev *čist* m »frutex«. Odatle u Šlosera deminutiv na *-ьc* > *-ac čistac,* gen. *cisca* koje na žalost nije potvrđeno iz modernih dijalekata nego kod botaničara ilirskog perioda Šloser—Vukotinovića.

Lit.: ARj 1, 957. 803. *DEI* 879. *REW*[3] 1952.

česvina f (15. v., Vuk, Crna Gora, Dubrovnik) = *česvina* (Lumbarda, Korčula) = *česmina* ~ *česmika* (Šulek, Dalmacija, Visovac) »1° quercus ilex, 2° cerrus, 3° Juniperus nana Willd.« (to je značenje samo za *česmika).* Odatle deminutiv na *-ica česvinica* (Dubrovnik), pridjev na *-ov česvinov* i poimeničenje *česvinovina.* Šulek ima još *česmiga* f = *češmiga* »berberis vulgáris L.« (navodi da se prvi oblik govori u Zagrebu, drugi u Varaždinu). Nalazi se još u slov. i rus. *česmina* »Steineiche«. Belostenec i Jambrešić glosiraju mediteransko stablo *ilex* sa *cer, cerova drevo.* Sinonimi za *česvinu* su *dub* (v.) i *dubac,* posljednje posuđeno u krčko-romanskom *bos (= Ьъс,* ispušteno je *du-).* Drugo je ime za česvinu *planica* (v.). Prvobitan je oblik zacijelo ruski. Promjena *sm* > *sv* nalazi se samo kod nas. Upor. za takovu izmjenu *trezven* i *trizmen* (v.). Daničić izvodi od osnove *ies-* (v. *česati)* i uporeduje slavenski naziv s njem. *Stecheiche.* Kako je lišće ovoga stabla oštro, Daničićevo izvođenje može da stoji: *česm-* bi bio prvobitno pridjev obrazovan s pomoću formantą *-m* kao *kosm-* u *kosmat* i *Kosmaj* od *kosa.* Drugo njegovo uporedenje s gr. πρίνος nije uvjerljivo. Mislio je možda da je to izvedenica od πρίω »rezati, piliti« (odatle internacionalna riječ *prizma),* ali ni to ne stoji. Postoji još stcslav. *čresmina* »ilex«, koje upućuje na *ie. cers-,* upór. lat. *cerrus* < **cersus.*

Lit.: ARj 1, 946. 957. Kušar, *NVj* 5,3. *Miklošič* 35. *SEW* 1, 151. Loewenthal, *WuS* 10, 157. Matzenauer, *LF* 7, 32. Šulek, *Im.* 52. 54.

češagija f = *kašagija* (Vuk, 18. v.) = *kašagija* (Kosmet) = *kešagija* »sinonim: cesalo (v.)«. Oblik *češagija* nastao je unakrštavanjem turske imenice i našega glagola *česati.* U *kešagija* samo je promjena *a* > *e* nastala pod uplivom našega glagola. Upor. za takvu vrstu unakrštavanja *kajas* < tur. *kaiš* (v.) + *pojas* (v.). Odatle denominal *očešagijati* (objekt: *konj;* Riječka nahija, Crna Gora). Balkanski turcizam *(kaıagı):* arb. *kashagt* »Striegel«, odatle denominál *kashagís* (Gege).

Lit.: ARj ì, 957. 4, 884. 941. *Elezović 2,* 288. Skok, *Slaoija* 15, 336., br. 113. *ZbNŽ* 23, 136.

češit m (Kosmet) »vrsta, sorta, kvalitet«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *çeşit* < perz. *češit):* bug. *češit,* cine. *eisite f* »variété, espèce, assortiment«.

Lit.: Elezović 2, 444. *Mladenov* 685. *Pascu* 126., br. 934.

češneđer m = *česneđer* (dvije potvrde iz 15. v., pisano *češnegerl-sn-~)* »dvoranin koji kuša jelo prije cara, praegustator«. Ide medu naše najstarije turcizme perzijskog podrijetla: perz. *čašnegír* > tur. *çeşnigit.*

Lit.: ARj \, 960.

četa f (Vuk, 15. v.) = *ieto* n (Zoranie, Kosmet) »troupe, Schaar«. Praslavenski ratnieki izraz poznat svim Slavenima osim Česima. U poljskom je *czata* posuđenica iz madžarskoga. Nema paralela u baltičkoj grupi (upor ipak *skėsti)* nego u italokeltskoj : lat. *cat-erva* i ir. *cethern* imaju istu osnovu i isto značenje. Odatle deminutiv na *-ica četica* f, pridjevi na *-en* i *-ъn četen* potvrđen samo u *četenīk,* određeni *četni,* odatle poimeničenje na *-ik četnik* m prema *ćetnica ï; četnik* »1° član čete; koji četuje, 2° dekurion /Novi/« je stara riječ jer se nalazi kao posuđenica u madž. *esetnek* »pandur (u našem jeziku ovo se značenje nalazi i u Vojvodini, Vuk)«, kao obnovljena riječ značila je nekada u hrvatskom domobranstvu »major«. Odatle i prilog *četimice.*

Složenice su: *četovođa* m (Vuk, Crna Gora) u kojoj je drugi dio turciziran sa *baša* (v.): *četobaša* m kao i *četokaik* (Vuk) »navicula armata«. Denominal na *-ovati četovati,* na *-ati, -iti raščetati (se)* perf. (Sinj, Dalmacija) »rastaviti vojsku na čete« = *rasčetiti (se)* (Stulić). Izgleda da je *četa* bilo zbog značenja osjećano kao plural, od čega je stvoren neutrum sing, *četo* (u Kosmetu se upotrebljava kao prilog u značenju »četimice«: *idu Turci sve četo četo).* Riječ je posuđenica ne samo u madž. *csata* (16. v.) »zasjeda, grex«, *esete* »tumultus« nego i u svim neslavenskim balkanskim jezicima: krč.-rom. *žata,* rum. *ceată,* cine. *ceată* f »troupe, bande«, arb. *cete* f, ngr. (u Epiru) τσιότα »Haufe«, tur. *çete* »Raubzug«. U turskom je nastala i radna imenica na *-ci* > *-džija: çeteci* »Plünderer, marodeur«, koja kao posuđenica dolazi kod nas kao *četedžija,* a u madž. *csetedzsi.* Kao posuđenica dobiva u turskom i madžarskom pejorativno značenje. Naročito je značajno značenje arb. *cete* »1° srodstvo, parente, Verwndschaft, 2° Handschlag beim Wettrennen« (kod Gega), što znači da je slavizam došao kod njih u terminologiju plemena (fisa) i bese. Ie. je osnova **qet-* »četa«.

Lit.: ARj 2, 1. 6. 13, 365. *Miklošič* 35. *SEW* 1, 152. *Bruckner* 73. *KZ* 48, 180. 51, 229. Brugmann, *IF* 28, 370. Rozwadowski, *RSI 2,* 73. *GM* 446. Joki, *Unt.* 299. *Boisacq** 962. Planta, *IF 2,* 439. *Mažuranić,* 168.

-četi, *-cnem* = *-čmem* (u zapadnim krajevima na osnovu zakona disimilacije dentala *tš-n* > *č-m),* sveslavenski glagol koji već od praslavenskog doba postoji samo u složenicama s prefiksima *po-, na-, za-: početi, počnem* pf. »commencer«, *načeti, načnem* pf. »entamer« = *načet, načnem* (Kosmet) »okrnjiti što, početi trošiti od čitavoga« (pored prijelaza u razred glagola na *nu: načnut), začeti, začnem* pf. »concevoir«, slično kao u romanskim jezicima što postoji *-čipeře* > fr. *-cevoir* (od lat. *capere)* samo u prefiksalnim složenicama *(concevoir, décevoir, recevoir, percevoir,* itd.). Dodaj tome *pričeti, příčném* pf. (Piva — Drobnjak) »početí raditi nešto što se napustilo«, *docēti, doinim* (Vük). Sve ove složenice od kojih su tri praslavenske, znače početak u raznim vidovima: prva početak svake radnje, druga kad se radi o trošenju hljeba, vina, treća kad se misli na rađanje kod ljudi i domaćih životinja, krava, kobila, ovaca itd. Vokal *e* u inf. nastao je od *e:* stcslav. *-četi.* U prezentskoj osnovi ispao je poluglas 0: stcslav. *сьno.* Taj se produljuje u z u iterativima: stcslav. *počínati, počínaje, načínati, načinaJĢ, začínati, zacinaj/},* hrv.-srp. i slov. prema prezentu *počinjali, počinjem, načinjati, -njem* = *načlnjat, -em* pored *-am* (Kosmet) *začinjati, -njem,* na zapadu *počimati, počim-Ijem* itd., *počimati, začimati, načimati* (ŽK). Ovamo ne ide *raščimati, -am* pf. (Della Bella, Stulić) »otrgati, obrati, zrno od grozdova« (v. *čin).* Samo *činjati, čīnjēm* i *činjam* (Kašić, Reljković, Njegoš, Ljubiša) u narječju znači isto što i *počinjati,* odakle je nastalo odbacivanjem sufiksa (depreverbativnim putem), i to samo u igri »plojke« u uzrečici *čin i počinj* (Crna Gora) »à toi de commencer«.

Pridjevske su izvedenice na *-ъn: početan* od part. pas. *počet* (i u *započet), dočetan.* Taj se poimeničuje s *-łko: početak,* gen. *-tka* m (u Daničićevu prijevodu sv. Pisma i *započétak), dočetak,* gen. *-tka* »sinonim: svrha«, prema ovome po analogiji dobiva *-etak* i *svršetak, načetak,* gen. *-tka;* m (13 — 15. v.) znači isto što *početak* »prvine«. Sa sufiksom *-lo* stvara se *načelo* n od *načeti,* prvobitno u značenju »početak« kao u rus. *načalo* (v. i pod *čelo),* kod nas danas u značenju »lat. princípium« (internacionalna riječ *princípium* govori se kod nas kao *princip* m, ovamo i pridjev *principijelan* s fr. *-el* <*-alis* < njem. *prinzipiell* /1834/, latinska riječ je izvedenica od sintagme *primům capere* »ono što se prvo uzme«). Od *početi* postaje *počelo* (14. v.) »initium«, u 19. v. »element« (Šulek).

Nominativ neutra sing, participa preterita I glasi kao prilog *počan* (Marulić, Držić, Lučić, Hektorović, Sasin) = *počam* (15. v.), sa *m* mjesto и prema prezentu *počmem.* Prema nőm. pl. na *-ši* i nom. n. duala *počavši* isti prilog glasi i *počanšijpočamši* ili *-Seı a* mjesto *e* je čakavizam. Maretić i Boranie označuju kao pravilo Vukov *počev, počevši.*

Osnova sa samoglasom *e* < *ę* nalazi se još u *čedo* (v.) i s pokretnim s u *itene* < *scen-* sa sufiksom *-e* za oznaku mladoga. U baltičkoj grupi nema refleksa s istim značenjem za praslav. *čen-* od ie. osnove **qen-* koja znači »noseći, naglo nastati, potjecali, početi«, nego u lat. *recens,* ir. *cinim* »potječem« i *cenēl* »pleme«. Upor. ipak lit. *skinu* »pflücke« i stprus. *er--kininia* »los machen, erledigen«. Prijevojna. praslavenska osnova s *e-o* je baltoslavenska. Lotiški prilog *atkan* »iznova, opet« odgovara praslavenskoj imenici *koń,* koja se govori samo u frazi *od kon(a) do kon(a)* »od početka do kraja«, u prefiksalnoj složenici *iskon* m, odatle pridjev na *-ski iskonski* (Vuk), prilog

stcslav. *iskoni* »ἀπ'ἀρχῆς«, u prijedlogu *nakon(f)* = *nâkom* (Kosmet) »poslije«, u prijedložnom prilogu *do pokon* (Lučić) = *napokon — năpokōnj (nj < ni* je ostatak od deklinacije *i),* odatle pridjev *napokonjl* (Vuk, Kosmet) »zadnji«, izmijenjen u *najpokonji* (16 v.), *najpokojni* zbog semantičkog unakrštavanja sa *najposljednjï, nâpokojne* (Vuk, Srbija, *jn* je nastao disimilacijom iz starijeg *napoнюnъnъ),* u prijedlogu *kon* koji je ú štokavskom govoru izmijenio dočetno и u á te dao *kod* prema prijedlozima *nad* (v.), *pod* (v.), *pred* (v.).

Odatle denominali: *dokonati, -am* pf. (Vuk, Slavpnija, 17. v.) pored *dokonjati* »odoljeti« = (sa prijevojem *o > a) dokanjati* (Vitezović); *skonati* (16 v.), na *-iti iskoniti* (18. v.) »izvaditi«. Od iste te imenice sveslavenski i praslavenski deminutiv na *-ьc: konac,* gen. *-nca* m »1° kraj, finiš, 2° Zwirn, filum«, također slovenski *konec,* od nje opet pridjevi na *-ьn koncan* »od konca«, s razlikom u značenju *konačan, beskonačan* (i *-ko-},* određeni *konačni,* prilog *konačno* »definitivno« = na *-en končen* (16 v.), na *-.ast kônčast* »sličan koncu«, na *-av končav* = na *-iv končiv,* augmentativ *končina* (Lika) i .denominali *končati, okončati, skončati (se)* pf. (ŽK »ubiti«) prema impf, *skončati* (Belostenac), *dokončati* pf. (ŽK, Krašić, kajkavski) »zaključiti« prema impf, *dokončati,* sa postverbalom *dokončah,* gen. *-aka* m »dogovor, zaključak«, na *-iti končití* (18. v.) i prilog *konči* (ŽK, Istra) »barem« = *konče < koncerna, končemar.* S prijevojem *o-a* idu ovamo *òkãnčina* f (Vuk) »okrnjak (od sablje)« i možda *okànica* »komadić kože za krpanje«. Rumunji stvoriše od pridjeva *končen* svoj glagol *conceni* »vertilgen«, upravo izvedenica od pridjeva *končen,* koji kod nas nije potvrđen u tom značenju.

Veoma važna je s kulturnohistorijskog gledišta parasintaktička složenica **za kona* »od početka« > *zakon,* koja je sveslavenski i praslavenski nomen actionis od perfektiva *začeti* »anfangen, commencer« s prijevojnim stepenom *o* za perfektum. Značila je prvobitno »ono što je začeto, conçu«, a zatim »1° običaj, 2° testamentum (dijelovi sv. pisma), 3° brak, 4° vjera«, 5° Gesetz, loi«. Semantička je paralela u kajkavskom *dokončah* »dogovor« (v. gore). Odatle pridjev na *-ьn zakonbm,* poimeničen sa *-ik zákoník* »1° legislator, legi. s peritus, 2° knjiga zakona (najstarija potvrda u Dušanovu *Zakoniku,* ima i rus. *zakoniku),* 3° zakoniti muž ženi (Postila, Dalmatin)«, *bezákon* (12. v.) od sintagme *bez zakona (-nьnъ > -n* kao u *stran,* v.), poimeničen u *bezákon* m (17. i 18. v.), radna imenica na *-ьc bezákonac,* gen. *-nca* (Vuk) prema *bezakonica* f, na *-ik bezakonīk,* pridjev na *-it zakonit, nezakonit,* apstrakta na *-ost (nezakonitost, bezdkonitost,* na *-stvo bezakonstvo* n, na *-je bezakonje* (17 .v.) pored *bezakonost,* denominali *.bezakoniti, pozakoniti, uzákoniti, razakoniti se* (Sinj) »razvjenčati se«, *bezakonovati.* Složenice: prva sa *nositi* u drugom dijelu sa sufiksom *-га zakonoša* (haplologija od *zakononoša)* i *zakonodavac* te *zakonodavstvo* kao neologizmi *(zakonoša* djeluje kao kalk od *legislator,* a za *zakonodavac* upor. njem. *Gasetzgeber),* kao kulturna slavenska riječ *zakon* je postala balkanski slavizam: το ζάκονον (Konstantin Porfirogenet), ngr. ζακόνι(ον), arb. *zakon* »običaj, Sitte«.

Još postoji i prijevojni štěpen *a* od ove osnove: *kaniti* (v.) (o-), odatle postverbal *okâna* u građenju lada (v.) Od prijevojnog štěpena *i* potječe rum. *podnog* »der erste Verkauf« i možda *zacinká* f »sinonim: pjesma, prvobitno pjesma kojom počinje antiphona« (upotrebljava je od novijih pisaca Martic, *Osvetnici* 1, 46: *cure i mladići bijesni knade* /»izmišljaju«/ *drage začinke i pjesniř),* v. i pod *čin,*

Lit.: ARj 1, 262. 588. 597. 2, 37. 544. 888. 5, 253. 264. 265. 7, 224. 234. 237. 255. 399. 374. 375. 501. 503. 8, 147. 807. 10, 162-172. *NJ* \, 221. Maretić, *Rad* 108, 85. 88. *Miklošič* 114. *SEW* 1, 168. 560. *Holub -Kopečný* 94. 178. *Bruckner* 252. 424. 643. *ZSPh* 4, 316. *ASPh* 11, 131. *KZ* 51, 227 *Vasmer* 611. 613. *Trautmann* 133. *Elezović* 1, 438. 299. 308. 451. 2, 117. Vuković, *SDZb* 10, 399. Maretić, *Savj.* 58. 88. Belić, *Priroda* 300. *GM* 480. *ZSPh 9,* 137. *Boisacq** 391. Wijk, *IF* 24, 231. *NJ l,* 128. Śląski, *PF* 8, 527-235. Vaillant, *RES 22, 22. Mladenov* 240. *Gorjaev* 154. Zubatý, *ASPh* 16, 386. Möller, *KZ* 36, 326-356 (cf. *AnzIF* 3, 87-88). Joki, *Unt.* 115-117. Jagić, *ASPh* 1, 433.

cetina f (Vuk Hrvatska) = *šćetina* (ŽK, hrv.-kajk.) = *štetina* = *čekinja* (Vuk) »1° seta, Borste, 2° bodljikavo lišće«. Odatle pridjevi na *-ast četinjast* »setosus« i na *-av čekinjav,* poimeničen sa *-ka čekinjavka* f »ime biljke«; imeničke izvedenice deminutiv na *-ica čekinjica,* na *-(j)ar četinar* m = *četinjār* m (Pančić) »conífera«, na *-jak četinjak,* gen. *-njka* m = *četinjak* »pesce sasso, nazvan ovako jer ima draču po hrptu« (ne zna se gdje se tako govori); odatle i kajkavsko prezime *Šćetinec; č* se razvio iz *šč* kako se vidi iz likova *šćetina* = *štetina* i iz slov. kolektiva *ščetinje* i dolje niže iz *četka* u drugim slavenskim jezicima. Suglasno *č* nastalo je naime po

zakonu disimilacije, tj. *š* u grupi *štš* ispao je kao u *kručica* < *kruščica, ubručić* za *ubruščić* u južnoj Dalmaciji. I u bugarskom je *cetina.* Rumunji posudiše *cetină* f »borovica, juniperus communis«, Madžari *csëtënye* »Fichtenzweig, frutex, Gebüsch, Wäldchen«. U madžarskim slavizmima slav. ci prelazi redovno u *es: csáva* < *scava* (v.), *csuka* < *ščuka* (v.) itd. Varijantu *čekinja* »Borste« nije lako objasniti, upor. *čikotina* f (Kosmet) istog značenja. Možda se i tu radi o disimilaciji *tš-t* < *č-k* (ali za nju nema drugih primjera), *-ina* je augmentativni sufiks (v.) koji je zamijenjen već u praslavensko doba u **štet* < **sket* deminutivnim *-ъka* (upor. *zıpka* od *zibati): četka* f »1° Borste, 2° kefa, Bürste«, također bug. Odatle deminutiv na *-ica č'ečica* f i denominal na *-ati četkati -ām* (Srbija, Srijem) (o-). U značenju 1° slov., češ. *štět* i *štětka,* u 2° polj. *szczeć* i *szczotka* »kefa«, ukr. *ščetb, ščetka* »kefa« = rus. *ščetb, ščetka.* Primitivům *ščet,* koji je potvrđen u južnoslavenskom u denominalu na *-ați cetăți, -ãm* (16. v., M. Držić) *(iš-, o-}* »čistiti četkom« prema *iščetavati, iščetivati, iščetiti* (Stulić, nepouzdano), posudiše Madžari: *ecset* »Pinsel«. Kako se vidi, riječ je sveslavenska iz praslavenskog doba, a i baltoslavenska. Litavska paralela pomaže nam ne samo objasniti fonetsku i mor^ fološku stranu slavenske riječi nego i utvrditi ie. etimologiju: lit. *Sukos* f »češalj«, lot. *suka* »kefa, česagija« vele da se slav. **ščet* osniva na **sket-* od **stk-* i sufiksa *-etz.* Odatle *k* > *č* pred *e,* dalje *šč* > *št.* Početno ss- mogao je biti identificiran s prefiksom *s-* i ispasti (upor. *kopiti,* ŽK, < *škopiti* < *skopitf).* .Taj prefiks mogao se prema *kôstrijet* (v.) = *kôstrelj, kostriješ* (v.), *kočiti* (v.) zamijeniti rijetkim *ko-.* Odatle *-kdčeti,* gen. -í »1° debela, oštra dlaka (u koze, svinje), 2° griva u konja, magarca«. Odatle radna imenica na *-ar kočetar* m, mjesto koje se upotrebljava turcizam *mutavdžija* (v.) i možda toponim *Kočetin.* Lit. í = lat. *s* nastao je iz ie. palatala *k* u korijenu **kueq.- : kuq-* »klopfen«. Upor. sanskr. *çváncate* »otvara se, upravlja se«.

Lit.: 1, 919. 925. 2, 2. 6. 4, 80. 7, 515. *Miklošič* 343. *Bruckner* 543. 545. *ZSPh* 4, 217. *Mladenov* 648. *WP* 1, 471. *Trautmann* 309. *Gombocz-Melich* 1001. 1004. Loewenthal, *ZSPh 6,* 374-375. *Tiktin* 331. Zubatý, *ASPh* 16, 414-414. Mikkola, *RSl* 1. Machek, *Slávia* 16, 189. *Elezović 2,* 446.

četiri (Vuk) = *četiri* (ŽK), ie., baltoslavenski i sveslavenski glavni imenički brojnik 4 iz praslavenskog doba. Prema stcslav. *četyre* m, *četyri* f. i m. pl. generaliziran je dočetak i prema pluralu *tri.* Grupa *-ir-,* koja je nastala od· *yr* < *ie. u: *ketur* < ie. **quetyor,* prijevoj je od *-var,* kako pokazuje sanskr. *catvár-i.* Taj prijevoj dolazi najprije u dva štěpena: *ver* i *vor,* prvi u pridjevu *četver* (15. v.), poimeničenom s *-ica četverica* f »4 muška čeljadeta ili živinčeta«, u kolektivu *četver* m = *ietver* m (Hrvatska Krajina) = *četver* (Vodice, Istra) »pretpreg, sprega od dva vola koja se dodaje kao pomoć već upregnutim volovima«, odatle denominal na *-iti četveriti* (ŽK) = *četveriti* (Vodice) »dati pretpreg«, *rasčetveriti, čétvr* (?), gen. *četvera* (Buzet, Sovinjsko polje) »drvo koje služi da se volovi u jaram spoje s plugom«, *četvero* (ŽK), u složenim pridjevima *četver'ȍdnevan, četverostruk, četveronoǵ, četveronožan,* u poimeničenju *četveronožac,* gen. *-sca* (upor. gr. τετράπους, lat. *quadrupeš),* u neologizmu *četverokut,* u prilozima *četveronoške* (Kosmet), *-nožice:* s prijevojem *o: četvoro,* gen. *četvorga, četvorak,* gen. *-řka* m »quatruplum«, *četvorka f* (Vuk) »bure od četiri akova«, danas prevedenica plesa *quadrille* = *četvorka* (Kosmet) »karta koja nosi četiri znaka«, u Kosmetu *četvôr* pored *četver* (suprotno od *Uto, sukno, kola),* odatle pridjev *čȑtvoran* (protivno od *lit),* denominali *rasčetvoriti* (Šulek), *četvorica* = *četvorica* pored *-ica* (Kosmet) »4 muške glave«. Niži prijevojni štěpen *vŗ* < stcslav. *гъ-* nalazi se u određenom pridjevu na *t* kao rednom brojniku: *četvrti* (Vuk, 12. v.) = *četvrti* (Kosmet) = *četrti* (ŽK), poimeničen s *-zko četvrtak,* gen. *-tka* (14. v.) = *četvrtak* (Kosmet) = *četrtak,* gen. *četŕtka* (ŽK) »dies jovis«, na *-ak četvrtak,* gen. *-aka,* »muško dijete ili živinče od četiri godine«, s *-ina četvrtina* f = *četvrtina* (Kosmet), s *-ka četvrtka* f »četvrti dio hljeba«, s *-aia četvrtača* f »quartana febris«, s *-alj četvrtālj,* gen. *-álja* m »žitna mjera od 18 oka«, s *-ar četvrtār,* gen. *-ára* »mjera za uglove« (možda kalk za *quadrant},* pridjev na *-ast četvrtast* »quadrangulus«, apstraktum po deklinaciji *i četvrt,* gen. *-i* (Vuk, 13. v.) »mjera Viertel« = *četvrt* pored *čem* f (Vodice) »četvrtina mesa, upravo polovica prednjeg ili stražnjeg dijela jagnjeta ili ovce«. Odatle denominal *rasčetvrtati* = *rasčetvrtiti* prema *rasčetvrćivati,* prilog za *-oč* (v.) *četvrtōč* »četvrti put«.

Od ovih izvedenica važan je termin za dan u sedmici *četvrtak,* za koji u romanskim i germanskim jezicima postoji naziv iz poganstva: *dies jovis* u romanskim jezicima i *Donnerstag* kod Nijemaca. Kako je slavensko

kršćanstvo dijelom kronološki dosta recentno a dijelom ovisno od Bizanta, nije čudo što taj dan nije nazvan prema slavenskom poganstvu, recimo prema *Perunu,* što bi odgovaralo njem. *Donnerstag,* nego prema brojčanom sistemu: *quarta feria* (kao u portugalskom i vjerojatno u Oglaju = Aquileia) i u grčkom, s tom razlikom da je u grčkom τετάρτη »srijeda«, računajući s nedjeljom kao prvim danom u sedmici (upor. madž. *hétfő),* dok je prema slavenskom brojčanom sistemu ponedjeljak prvi dan u sedmici. Madžari, koji poznaju nedjelju kao glavni dan sedmice, posudiše ipak *csütörtök, scoiar.* Apstraktum *četvrt* kao naziv mjere kulturna je riječ i posuđuje se. Tako Madžari posudiše *csëtërt,* a Rumunji *cifen* (starorumunjski) = *ξfert,* s brojnim deminutivima odatle: *şfertişor, şfertuleţ, şfertuş.* Kod nas opet ta je stara slavenska mjera potisnuta od talijanizma *kvârat* u jadranskoj zoni i od germanizma *frtalj* (ŽK) na sjeveru.

U baltičkoj grupi paralelizam za sveslav. *četyre, četver-, četvr-* je potpun: lit. *keturi* = *četyre, ketveri* »četiri puta toliko« = *četver-, ketvirtas* = *četvrtci).* U složenim brojevima ima nekoliko hrv.-srp. fonetskih osobitosti. Za broj 14' ostao je stcslav. *četyre na desete,* koji posudiše i Rumunji za razliku od zapadnih Romana: *patru spre zece.* Kako je akcenat došao na prijedlog *na,* nastaju brojna skraćenja i ispuštanja u nenaglašenim slogovima: *četrnaest* = *četrnajst* (ŽK) = *četrnajes* (Kosmet), gdje je n > *ṛ* uz ispušteno *d* kao u *gospôn* (ŽK), *gospar* \ (Dubrovnik), odatle određeni pridjev *četrnaesti* = *četrnájsti* (ŽK). Vuk ima iz Crne Gore zamjenu prvog dijela kolektivnim brojem *četveronaest.* Kraćenja se nalaze i u broju za 40, gdje *deseti* dolazi u pluralu: *četrdeset* = *četrdeset* (ŽK). Upor. rumunjsku prevedenicu *patru zeci* gdje je *zeci* također plural od *zece.* Tako se čita kod Ranjine *četrdesti,* gdje je *desti* plural od *dest,* koje se pokračuje u *(d)es* u *četřes* = *četerese* (40. dan ukopa, Skopska Crna Gora) = *četres* = *četres* = (Kosmet) pored *-es,* odatle *četreskinja f* »sinonim za grecizam *sarandar* (v.), 1° molitva porodilje poslije 40 dana, 2° plaća svećeniku za pomen mrtvom poslije 40 dana«. Odatle kolektivni broj *četrèstoro* (Vuk), s *-ica četridestorica* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović). Određeni pridjev glasi *četrdeseti* pored *četrdes(ef)ni* kod starih pisaca. Oba lika se poimeničuju: *četrdesetica, četrdesetina, četrdesetnica* — *četrdesnica* (prevedenica *quadragesima)* = *četresnica* (Skopska Crna Gora). Brojnik *sto* uz *četiri* dolazi u n. pl.:, *četirzsta* (Kosmet) = *četrsta,* odatle pridjev *četrstôtt.* Sonantno *ṛ* <*ri,* koje je nastalo u ovim složenicama i ušlo u naš današnji književni i saobraćajni jezik, nalazi se kod starijih pisaca i u samom brojniku *cetre* za *četire, po četaře strane (ar* = *ṛ)* kod čakavca Barakovića *(Vila,* 69). Još treba spomenuti složenicu *četirireška* f (Srbija, Crna Reka), s haplologijom tipa *zakonoša: četereška* (Leskovac, Srbija) »sinonim: skadarka, crno mekano grožđe koje najprije zri i najbolje je za jelo« (nema obavještenja zašto se tako zove; valjda zbog toga što se četiri puta reže).

Lit.: ARj 1, 2. 4. 2, 8. *Miklošič* 36. 244. Isti, *Term.* 20. *SEW* 1, 53. Budimir, *Rad* 309, 89-90. *Trautmann* 131-132. *WP* 1, 512. *Elezović 2,* 443. *Mladenov* 684. Ribarić, *SDZb* 9, 138. *Tiktin* 1414. *Jagićev zbornih* 212. si. Vaillant, *RES* 9,5., bilj. Můrko, *WuS 2,* 84. Müller, *IF* 54, 137-138. Iljinski, *ASPh* 34,5. *Boisacq*[3] 960-961. *Ducange* 3, 436—7. *Schröder* 964.

četŕkati, *četfkām* impf. = *četverîkatí* »glagol kojim se oponaša glasanje jarebice«. Nastaje prema onomatopeji *četir četir četir četir* (Velebit, Bakar, Hreljin).

Lit.: ARj 2, 8. 11. 82. Hirtz, *Aves* 53. 55. 60. 61. 62. 198. 325. 333. Fink, *Im.* 14.

četrna f (Stolić, možda štamparska griješka za) = *četrnja* (1670., Belostenec, Jambrešić, Habdelić, hrv.-kajk.) = *čatrnja* (17 v., Vuk, Mikalja, Stolić, Hercegovina, Trebinje, Ogulin, u narodnoj pjesmi apozicija *voda čatrnja)* = *čatrnja* (Skradin, Risan). Nalazi se još u rum. *cetérnă* = *ceatírnă* i u madž. *csatorna* »žlijeb, cijev«. Od lat. *cisterna (i* > ь > *e, a)*; í mjesto *st* nastao je po zakonu disimilacije *ts-st* > *ts-t* koja se nalazi i u talijanskim narječjima. Posuđenica je stara, kako pokazuje poluglas za nenaglašeno *i* i što je vezana samo na kopno. Pored ovoga kopneni je i djelomice primorski oblik i *šternja* (ŽK, slov., bug. i ngr. στέρνα) = *stèrna* (Cres) = *stèrna* (Kastavština, Glavinić, Prigorje, Krašić, hrv.-kajk.), odatle deminutiv *sternica* (istro-čakavski). Taj se oblik može tumačiti na dva načina: 1° kako je u slovenskom potvrđen oblik *šušterna* (Trubar, asimilacija *č-št* > *š-št), sterna* je moglo nastati haplologijom od **čbsterna,* *2°* kako je opet u 13. v. u dvjema knjigama pisanim crkvenim jezikom potvrđeno *isterna (isterny rekše črěpnyje trúby,* Krmčaja) u koj'em je *i* mjesto *ci* nastalo od gr. γιστέρνα = jtal. *jisterna,* na Sardiniji *gisterra,* izgovorom

γι > *i* (odatle odbacivanjem i ngr. στέρνα), i jslav. *sterna* mogio je nastati na isti način kao i novogrčki oblik. Dva su jadranska otočka i obalska oblika: *gustima* (ikavski, Pelješac) = *gustima* (Trogir, 1370., Hvar) = *gustrina* (Račišće, Kućište) = *gustima* (Vrbnik, Kavanjin) = *gustêrna* (15. i 16. v., Marulić, Božava, Molat, Ugljan, Split 1069.) = *gušternja* (17. v., čakavci) = *gušterna* (16. v., Dubašnica, Pag, ekavski) = *gušternja* (17 v.) = *gušćerna* (Lastovo) = (jekavski) *gùstijerna* (16 v., Dubrovnik, Cavtat, Radnić) = (metateza) *gùstrijena* (Čilipi); odatle deminutiv *gustijernica,* apozicija *voda gustierna* (Radnić, v. gore *voda čatrnja) lgust'ierna* je potvrđena i kod gradišćanskih Hrvata. Mjesto *g* potvrđen je na Braču 1182. (prijepis 1250.): *na kalěhb u kostěnne* = *Kostírna* (toponim na Visu). Najstarija je potvrda 1069: *terra., ad gusternam.* Miklošič ima još hrv. *gusturna.* Oblik sa *g* je specifično dalmatinski oblik raširen od Dubrovnika do Kvarnera gdje počinje area oblika *sterna.* Bokeljska i crnogorska varijanta glasi *blstijerna* (Perast, Risan, Paštrovići) = *bisuerna* (Budva, Krtole, Bogdašić, Bijela, Dobrota, Lepetane) = *bistiernja* (Sutomore, Bar) = *bistrierna* (Jovičević, Crna Gora) = *brstijerna* (Stoliv). Upor. i na Braču *bistranka* »voda iz bistijerne (Pavlinović)«. Oblik sa *bi-* potvrđen je u 15. v. u Novakovićevoj *Aleksandridi,* također toponim *Bisterna* (15 v.) u Donjoj Lastvi. Miklošič ima i *bišterna.* Sinonimi su *bunar, studenac* > *zdenac, ubli, počuo, puč, saranač* = *sarnie.* Arbanasi u Ulcinju za *bistiernu* kažu *pus* < lat. *puteus; u* mjesto » od *cisterna* nalazi se i u istro-rom. *dustierna, źustierna.* Nastao je unakrštavanjem sa gr. κλύζω »perem», κλυστης, -ηρος, κλυστήριον (v. *klistir* > *glistir)* ili sa κύστις »mjehur«. Kako se na natpisima υ piše *iu* ili *ui,* objašnjavaju se dalm. *gušterna* = istrom, *zusterna* od vlat. **giusterna (c* > *g* je kao u γιστέρνα) prema drom. *gušterna* (upor. *Igalo* za αιγιαλός), a u istrom, *zusterna* ili *giù-* > *diu* > *dusterna,* dok je bokeljsko i crnogorsko **guisterna* > **gbisterna* > *bišterna.* Lat. *cisterna* > gr. κιστέρνη je prema Battistiju vjerojatno etruščanskog podrijetla. Upor. još arb. *cuterr-i* »Bach, Forellenbach« *(çuterr troftash)* pored *shi -u* < *sinus.*

Lit.: ARj l, 332. 776. 915. 2, 8. 9. 3, 511. 512. 516. 4, 30. 5, 187. 828. 7, 495. 9, 749. 10, 438. *SEZb* 5, 1213. *Pleteršnik 2,* 644. 651. Hraste, *Rad* 272, 24. *BJF* 8, 7. *Mažuranić,* 368. Rački, *Doc.* 77. Ostojić, *Opatija* 37-8. Tomanović, *JF* 17,203-204. Jireček, *Romanen* 1, 40. Schuchardt, *ZRPh* 27, 105-110. *REW** 1951. Štrekelj, *DAW* 50, 22-3. *Románsky* 130. *ZSPh* 46, 389. *Gombicz-Melich* 888. *Mladenov* 697. *Miklošič* 31, 343. *SEW* 1, 137. *RSl* 3, 281. *Godin* 46. *DEI* 964. 966. Skok, *Slav.* 194.

čever m (16 v., Vetranie) u izrazu: *oružje u čever spraviti.* Daničić identificira s tor. *ç evre* »Umkreis, Umfang, maramica, mit Gold besticktes Kopftuch«, kao prilog »autour«, od glagola *çevirmek* »tourner«. U Kosmem je potvrđena imenica odatle *čevre,* gen. *-eta* n »marama domaće izrade u raznim vezovima na 4 ugla«, bug. *čevré,* deminutiv *çevrence,* rum. *gevrea* »eine Art Brokat«, cine. *civrea* f »mouchoir de mousseline«. Kao prilog pojačava se opetovanjem prvog sloga: (tip *buzbutum,* v.) *čepčevre* pored *čepečevre* i *čepčevŕma* (ovdje je skraćeni turski infinitiv »svuda naokolo«). Sudeći prema ovim potvrdama Vetranićev *u čever* bio bi prilog u značenju »naokolo«. Skraćeni turski infinitiv ušao je u našu narodnu terminologiju za vezove: *čevrma* f »sitni vezak, bosanski urnek, za vez na čevrme i jagluke sa vrlo majušnim listićima i granama« (Đakovština) = *ćevrma* f (Banja Luka) = *ćevrma* ~ *ćevra* (Mostar) »rubac izvezen zlatom ili na jednom ili na sva četiri kraja«. U Kosmeto je *čevrma f* kolski termin »na kolima na prednjoj osovini gredica s užljebljenom rupom na oba kraja gdje stoje stupci, a može da se okreće oko klina koji je u sredini utvrđen u prednjoj osovini; sinonim: oplên (ŽK, v.)«. Od istog glagola je izvedena *čevŕntija* f (Srbija, Milićević) = *čevrntlja* »vir, vrtloga« = *čeirntija* f (Bosna) »okretanje oko svoje ози, uokrug, na jednom mjestu« < tur. *çev(f)rinti* »tourbillon«, izvedenica na *-nti* od *çevirmek.* Izgleda da je taj turski glagol služio kao izvor kod stvaranja naših ekspresivnih glagola: *četvrtat* impf. (Čilipi, Konavli, objekt *bob)* »Ijuštiti«, *raščevrtati* pf. (Konavli) »obrnuti ruži latice«, *raščevrljati se, -am* pf. (Stolić) »raščupati, zamrsiti kose«, odatle radne imenice *raščevrljalac, -anica, -anık; raščeviljiti, -im* (objekt *vilice kao konj,* Srbija). Prosti glagoli *čevrljati* i *čeviljiti* nijesu potvrđeni.

Lit.: ARj 2, 18. 13, 366. *Elezović 2,* 436. 440. *Mladenov* 680. *Lokotsch* 414. *Pascu 2,* 126., br. 342. Skok, *Slávia* 15, 338., br. 138. Cepelie, *Narodno tkivo i vezivo. Škaljić** 173.

čeverčila f (18. v., jedanput) »sinonim: salnitra«. Izgleda kao složenica u kojoj je drugi dio ime zemlje odakle salnitra potječe: *Chile (Čile).*

Lit.: ARj 2, 18.

čéze f. pl. (Vuk) »sinonim: dvokolice«. Od madž. *czeza* < fr. *chaise.*

Lit.: ARj 2, 18.

čeznuti, *čeznem* (16. v.) ima u današnjem književnom i saobraćajnom jeziku psihološko značenje »imati veliku želju za nečim, sich sehnen«, koje nije prvobitno. To se nalazi još u prefiksalnoj složenici *iščeznuti, -ēm* pf. prema impf, *iščeznjivati* »nestati, ginuti« prema isto tako impf, *iščezavati* (Obradović). To je i sveslavensku značenje. Oba značenja ima bug. *čezna* »1° nestajem, ginem, vergehe, 2° čeznem, sehne mich«. Apstraktum *čeznuće* n (17. v.) »tabes« ima još prvobitno značenje, dok *čežnja* f »desiderium« današnje, sekundarno, koje je nastalo preko »nestajati tjelesno zbog duševne boli, verschmachten > nestajati od želje > čeznuli«. To se značenje razvilo prema tome po zakonu hiperbole. Glagol je izveden s pomoću infiksa *nņ* > *nu* od osnove *čez-,* koja se vidi u *čezati, -ām* impf. (16. v., Menčetić, Ljubiša) »kao ginuti od straha«. Ova je dobro očuvala prvobitno značenje, naročito *iščeznuti, iščezavati; iščezati, -am* čita se samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom, odatle postverbal *iščez* m (Đordić) »čeznuće, tabes«. U 17. i 18. v. potvrđeno je sa *e* > *a* pf. *iščaznuti, -ēm* prema impf, *iščažnjavati* (upor. u čakavskom *jačmeň,* ŽK, za *ječam).* U baltičkoj grupi bila bi paralela lit. *këzti,* što bi predstavljalo ie. *kel-,* koja nije dovoljno utvrđena.

Sveslavenska osnova *čez-* stoji u prijevoju sa sveslavenskom osnovom *kaz-* u stcslav. *kaziti* »ἀνατρεπεῖν«, koji u hrv.-srp. postoji samo u postverbalu *kaz* m »nakaza, strašilo« kod sjevernih čakavaca, u hrvatsko-kajkavskom i u slovenskom, s prefiksima *na-, napo-, izna-, una-, pro-:* u faktitiva *nakaziti, nakazím* pf. (Vuk) = *nakazit, -azem* (Kosmet) »učiniti koga nakaznim« = *nakaziti* (Vinkovci) (pored *nakázati, -žem,* koje se danas ne govori) prema impf, *nakazivati, nakazujem* (Lika), *iznakáziti, iznakāzīm, unakaziti* (Lika K). *ARj* ima od posljednjega postverbal *napokaza* (nije potvrđeno više puta). Samo *krpiti* ne postoji kod nas, premda je Budmani s, .vio za nj posebnu natuknicu u *ARj,* misleći da odatle dolazi *kazan* (v.). Bez prefiksa se *kaziti* nalazi u slovenskom i u drugim slavenskim jezicima. Kod nas je propao zbog izbjegavanja homonimije u prezentu *kažo* > *kažem* od *kázati.* Postojalo je ipak miješanje s *kazati.* Tako *raskazati, -žem* pf. (Palmotić) »iznakaziti«, odatle pridjev *raskazan* (Gundulić) »iznakažen«. Postverbali su odatle *nakaz,* gen. *nakaza* (Kosmet) = *nákaz* m »monstrum«, *nakaza* f »monstrum, sinonim: grdoba«, s pridjevima na *-it nakazit,* s apstraktumom *nakazitost,* na *-ьn nakazan, nakazna,* odatle poimeničenje *nakazna* f, na *-īk* m prema f *-ica nākaznik* prema *nakaznica, näkazniče* n (Kosmet) = *nakaznica* (Piva — Drobnjak), augmentativ *nakažetina* (Trpanj). Od nepotvrđenoga *skazili* na *-ilo skazilo* »strašilo«, pridjev na *-ьn skazari* »nevaljan«, na *-Ijiv skazljiv* »hinjen«, poimeničen na *-ьc, skazIjivac* m prema f *-ka skazljivka* »čovjek, žena koja hini«. S *pro- prőkaza* »Wassersucht« ima prvobitno značenje kao *čeznuće* »tabes« i *pro(k)šen* (ŽK) »übermütig, mutwillig, izbirljiv u jelu« = slov. *prokšen* istog značenja < **prokažen,* s nejasnom sinkopom od *a.* Rumunji posudiše postverbal *năcaz* = *necaz* m »tribulatio«, sa svojim izvedenicama α *necăji* »ärgern«, pridjevom na *-ošus necăjos, necăjicios* »dosadan«, razvivši psihološko značenje koje se ne nalazi u slavenskim jezicima, *pricaz* (Moldavija) »Ungemach, Unheil«, s pridjevom *pricaznic* »unheilvoll«, *pricaza* f »Aussatz« < *prőkaza* (s promjenom prefiksa) s glagolom *pricăji* »1° schänden, 2° aussätzig werden« i *pricăjitură* »Schändlichkeit«. Za prijevojni oblik *kaž-* nema parcela u baltičkoj grupi, ali ima u ie. jezicima *(fgak-* »mršaviti«, njem. *hager).* Machek i Holub možda bez potrebe dijele *kaziti* od *čeznuti,* dovodeći *kaziti* u srodstvo s lit. inhoativom *kežëti, kežu* »ukiseliti se«, koje može biti od *keža* »bijeli sir« a ovo zacijelo od njem. *Käse.*

Lit.: ARj 2, 18. 20. 4, 78. 80. 501. 908. 921. 7, 385. 386. 388. Vuković, *SDZb* 10, 391. *Elezović* 1, 437. *Miklošič* 36. 114. *SEW* 1, 153, 498. *Holub-Kopečný* 166. *Bruckner* 223. 674. *Vasmer* 504. *Trautmann* 132. Wiedemann, *KZ* 33, 162-163. Uhlenbeck, *PBB* 35, 172. *KZ* 39, 258. 40, 552-561. Osten--Sacken, *JF* 24, 246. Petersson *IF* 24, 51-52. *Tiktin* 1045, 1249.

ciana f ili *čtan* m (Korčula) »svečana prigoda kao vjenčanje, ženidba, Uskrs, Božić, ili inače svečana prigoda u gradu«. Govorila je riječ stara baka Şiora Mara Trojamuša u Korčuli (70 — 80 god.). Danas se ta riječ ne čuje više. Zbog toga je nemoguće dobiti druge potvrde. Izvjestitelj čuo samo u rečenici: *srebrne nože čuvamo samo za ciane.* Upor. krč.-rom. *kaina.* Dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *cena.* Dobro je potvrđen drugi leksički relikt odatle: kol. izvedenica na *-ata cenata* > *kanata î* (Rab, Cres, Susak, Kaprije, Brač, Korčula,

Vis, Šipan) »likof, likovo (ŽK), gliha« = *kanôta* (Hvar, npr. kod jematve: *dosa si na kanôtu)* = *kanata* (Lošinj) »slava kad je završetak koga posla, večera, pijaca« = *kanata* pored *kanada* (Šibenik) »zadnji preostatak novaca, živežnih namirnica (npr. *danas jej kanada našoj salati; ovo mi je kanata).*

Lit.: Maver, *SIRev* 3, 308-312. *AIV* 84, 767.

čibuk m (Vuk) = *čibuk,* gen. *-ūka* (Kosmet) »1° prut, palica, koju upotrebljavaju mutavdžije pri tkanju (Peći), 2° štap za pušenje (Kosmet: *ljudi su pili duan na čibuk),* 3° danak od ovaca i koza«. Odatle deminutiv na *-e obuče,* gen. *-eta* (Kosmet); indeklinabilni pridjev na *-li* (v.) *čibukli* kao epitet uz *simsija* (v., u narodnoj pjesmi), poimeničenje pridjeva na *-ov* sa *-ina čibukovina f* = *čibukovina* (Gojbulja, Kosmet) »drvo od kojeg se pravi čibuk«, radna imenica na *-čija čibukčija* m (Vuk) = *čibukčīja* (Kosmet) 1° momak koji čibukom služi, 2° koji kupi danak zvan čibuk, 3° koji pravi čibuke, lule, muštikle«, na *-luk čibukluk* (upor. *cigarluk).* Denominali na *-ati čibukati, -am* impf. (Vuk) *(iš-)* »prutom udariti što da iziđe prah, isklofati (v.)« = *iščibikati, -am* (Dubrovnik: *u* > *i* nastao unakrštavanjem sa *išibikati* za *išibati).* Taj denominal sadrži prvobitno značenje turske riječi. Balkanski turcizam (tur. *çibuc* < perz. *čub* »batina«, *čob* »drvo«): rum. *ciubuc,* bug. *čibúk, čibukčija,* čine. *ciubuche f, ciubucci,* arb. *fimbuk,* ngr. τσιμπούκι.

Lit.: ARj 2, 20. 4, 86. *Elezović* 2, 445. *Mladenov* 685. *Pascu* 2, 126., br. 336. *GM* 447. *Miklošič* 36. *SEW* 1, 156. Vasmer, *RSl 4,* 172.

číča m (Vuk, Kosmet) »sinonim: stric«. Kao i kajkavsko *kum* (v.) može biti prenijeto kao naziv za svakog starijeg čovjeka koji nije po srodstvu stric. Veže se s ličnim imenom. Skraćuje se u *ča* (haplologija, Slavonija, Bačka). Hipokoristik je odatle *ciko* m, *čile* (u Hrvatskoj Krajini kao nadimak). Od hipokoristika *ciko* mijenja se u *čika* (Vuk, Srbija), ovamo sa *ć* mjesto *č ciko* m »stric od milja« (u Pivi-Drobnjaku); *čika* se naziva starije muško. Odatle pridjevi na *-in, -ov člčin, číkin, číkov,* deminutiv *čikica* m i hipokoristik na *-an čikan.* Vjerojatno odatle i bosansko prezime *Cičić* (Kreševo, Zavidovići, Biljačići, Derventa, brda između rijeke Rame i Gornjeg Vakufa, Kupres, katolici). Balkanski turcizam *(fife* »tetak«): bug. *čiča, čičo, čtčko, čina* (haplologija) < »čičina žena«. Upor. i *kika* m (Vojvodina) »ime što ga mlada pridijeva starijem muškom«.

Lit.: ARj 2, 20. 25. 4, 950. *Mladenov* 85 -86. *Elezović* 2, 451. Vuković, *SDZb* 10, 405.

čičimak, gen. *-îmka* m (16. v., Vuk$_3$ Dubrovnik, Ranjina, Vetranie) = (sa drugim sufiksom *-ka) čičinka* f (Rab) »ziziphus vulgáris, tal. giùggiolo, zizzola, sa *m* mjesto gr. *φ* (upor. *Jacobus* > *Jacomus)* sic. *dzídzimu, yojemę* (Napulj)«. Upor. arb. *qimç* (Skadar) »Brustbeere«, *kīmča* (s članom, Ulcinj) »drvo malih grana, plod se jede kao voće, kao maslina« pored *tindzife,* sa umetnutim *n.* Južnotalijanske paralele govore u prilog mišljenju da je *čičimak* dalmato-romanski leksički ostatak, možda sa našim nastavkom *-tk* od gr. ζίζυφον < ar. *azufaifa* (Štrekelj izvodi iz kosog padeža: **čičifak* > **čičifka* > **čičivka* > *čičimka,* kao *glamnja* < *glavnja,* > *čičimak).* Metafora je *ličinke* f. pl. (Vuk, Boka) »sitan grah koji se zove *žižole* (< tal. *zizzola)* i *kinkavica* od· *kimak* (v.)«. Naši sufiksi *-ъk i -ka* zamjenjuju se sa *-ndra* (upor. *selendra,* pejorativ od *selo)* u *čičindra* = *cicindra.* Nema obavještenja o afektivnoj vrijednosti tih oblika. U tal.-mlet. *zizzola* > *žižule* (Cres), slov. *zizola, žižulek* »Judendorn« zamijenjen je grčki dočetak -φος lat. deminutivnim sufiksom. Tal. varijanta *giuggiola* > *džudžola* (Šulek, pisano *dudule* i navedeno da je isto što tal. *giuggioli,* plod).

Lit.: ARj \, 777. 2, 21. 3, 540. *Pleteršnik* 1, 103. 2, 922. *REW** 9627. *Prati* 499. *DEI* 1819. *GM* 227. 441. Stürm, *ČSJK* 6,50. Štrekelj, *DAW* 50, 13. *Lokotsch* 2228.

čičmak m (Belostenec, pisano dva put *chichmak)* »jestvina iz meda i maka, drek z makom« = *makvići* m. pl. (Jambrešić s. v. *»cocetum* . . . makviči ali druga jestvina z medom i makom pripravljena«, kod oba leksikografa ovako se glosira spomenuta latinska riječ *cocetum* »mets composé de miel et de pavots« < gr. κοκητόν). Dolazi od madž. *makcsik* (postoje i oblici *makocsik, macsik)* »Mohnnudeln« < madž. *mak* »mak, pavot« + *esik* »Nudeln«. U prvom je obliku nastupila metateza *(*makčik* > **čikmak,* s asimilacijom i disimilacijom > *čičmak).* Druga je riječ zadržala redoslijed madžarske složenice, ali je izmijenjen dočetak.

Lit.: ARj 2, 22. Štrekelj, *DAW* 50, 13.

čičōka f = *čičovka* »sitna repa, helianthus. tuberosus«. Od madž. *csicsóka.*

Lit.: ARj 1, 22.

čičur m = *číčur* (krv.-kajk., Koprivnica, slov.) »Lerche; sinonim: ševa«. Slijedeće su varijante sa *n: (incur* (Božjakovina), *čančir* (Valpovo), *čančerka* (Brođanci). Od madž. *csicsörke* »Flachsfink, Citrinchen, Rothänfling«, prema Štrekelju.

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 13. Hirtz, *Aves* 54. 62-3.

cîf = *č'tvt* (narodna pjesma, Banja Luka, Mostar) = *cif t* m (Kosmet) »1° sinonim: par, 2° jaram, kad je riječ o volovima, 3° vrsta, parnjak«. Odatle u deklinaciji na *-e: čifte,* gen. *-eta* (Kosmet) »1° zadnje noge u konja, 2° lovačka puška sa dvije cijevi, duplônka (ŽK)«, odatle u Mostaru *čifteli* i *čiftelija* f (Kosmet) = *čiftelija* »1° vrsta tambure, 2° puška sa dvije cijevi« = *čiftelija/čivt-* (Bosna) »nesretnik, smutljivac, spletkar« i .prilozi *čivtimice* i *čiftom* »obim nogama u jedanput« u Dalmaciji (Podgora, Pavlinović), izopačeno *džiltimice.* Obje riječi su balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *çift* < perz. *juft,* iranski awesta *yuxta* »upregnut«, srodno s lat. *jugum,* našim *igo, v.;* tur. *çifte* »dvostruk«): bug., arb. *cifi* i *čifte, čiftelija* »à deux canons«, cine. *afte* f »1° paire, couple, 2° fusil à deux canons«, *ciftili* »méchant«. Veoma važna je izvedenica od iste osnove na *-čija čifčija* m (Vuk) = *čivčija* (narodna pjesma) = *čipčija* = *čipčija* pored *čijčija* (Kosmet) »kmet, koji sjedi na čitluku, obrađuje ga i daje *čitluk -sahibiji (= čiflbk -sājbija,* Kosmet) ugovoreni dio«. To je bio važan agrarni termin u feudalnom uređenju prije i poslije okupacije Bosne i Hercegovine po Austro-Ugarskoj. Odatle pridjevi na *-in, -ski čipčljin* (Kosmet), *čičpči(n)ski,* odatle na *-hk cipčikk* (Kosmet) i pl. *Čipčije* toponim (Drobnjaci, Banja Luka), prezime *Čipčič.* Turska izvedenica na *-çi çiftçi* »ko sa jarmom volova ore i obdjelava zemlju, težak zemljodjelac« u najužoj je vezi s drugom apstraktnom izvedenicom na *-luk* = *-lak* < tur. *lik: čitluk* m (Vuk, Srbija, Bosna, u Dalmaciji i u Kosmetu toponim) = *čivluk* (Crna Gora, također toponim) = *čivlak* (Makedonija) = *čivlak* (Kosmet, toponim 1789.), od tur. *çiftlik* »Landgut« (jednom u grupi od tri suglasnika ispao /, drugom srednji suglasnik í)· Turski apstraktum znači upravo prvobitno »upregnut par volova, koji oru zemlju« > »zemlja koju može izorati par volova«. Upor. za sličan razvitak njem. *Joch* i naš *igo* »1° jaram, 2° jutro zemlje«. Odatle se razvilo značenje, razumljivo kod nomada, »Landgut, ferme, métairie, feudalno dobro, koje obraduju čivčije«. Vuk definira značenje riječi *čitluk* ovako: »imanje koje je osim spahije imalo još jednog gospodara (= čitluk-sahibiju)«. Odatle denominal na *-ati čitlučiti,* radna imenica na *-džija čitlugdžija.* Balkanski turcizam *(ciflik) :* bug. *čif(t')lík,* arb. *çiflik,* ngr. το τσιφλίκι.

Lit.: ARj 2, 22. 39. 49. 51. 3, 537. Skok *Slávia* 15, 337., br. 122. *Elezovič 2,* 446. 448. *Pascu 2,* 124., br 305-308. *SEW* 1, 156. *GM* 447. *SEZb 4,* 434. Ćorović, *ASPh 29,* 510.

čiftijáni, gén. *-anã* m. pl. = *čiftihani* (narodna pjesma, s epitetima *krzli* = *krmezli, purli,* također u Jukićevoj narodnoj pjesmi *gaće ćiftijanej-hane)* »vrsta ženskih gaća u Turkinja; dodatne nogavice pri dnu dimija: *dimije na čiftijane.* [Od tur. *çintiyan].*

Lit.: ARj 2, 22. 136. *Školjić* 1, 145.

Čifut = *čifutin* (Kosmet) = *čivutin* m (s *-in* koje individualizira) = *džifutļ-in* (Belostenec) prema f *čivutka* — *čifutka* (Kosmet) = *čivutkinja.* Odatle: hipokoristik *čiva* m, kolektivi na *-ad* i *-ija čivučađ,* gen. *i* = *čivutija f* (Vuk), na *-e čivuče,* gen. *-eta* n = *čifuče* (Kosmet), složenica s perz. *hane* (v.) *čifuthana* (Bosna) »jevrejska bogomolja« = *čivutana* f (Vuk) »regio Judaeorum«, pridjev na *-ski čivutskí* (17. v.) = *cif uski* (Kosmet), na *-lija* (v.) *čivullija* f »neka igra u kojoj biva velika halabuka«, denominal *čivutariti, čivutarīm* impf. (Vuk) »trgovati kao čivutin«. Taj je naziv pejorativan, upotrebljava se na istoku hrv.-srp. teritorija, a i na zapadu uz *židov* pored *žid* (ŽK). Pored toga *izraza* postoji još *jaudija* m (Kosmet) = *jahudija* i *jèvrejin* = *jevrej.* Posljednji je izraz neutralan sa gledišta afektivnosti; *cifut* je balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *Jahud* ime *Jude* sina Jakovijèva u narječima *ğehud* > tur. *çıfıtj cifut):* rum. *ciufut* »škrtac, kajišar, Židov«, bug. *čifutin,* arђ. *cifut.* Lik *jahudija* (v.), koji nije prodro u narod, potječe od arapskog pridjeva *jahůdí.*

Lit.: ARj 2, 50. 3, 535. *Elezović* 2, 451. *Mladenov* 686. *GM* 447. Schwarz, *NVj* 21, 68-74. *Školjić l,* 145.

čiga f (Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk.) = *čigra* (Vuk, umetnuto *r* nejasno) »sinonim: vitao (v.), trochus, turbo«. Odatle deminutiv na *-ica čigrica* f. Od madž. *csiga.* Galebu slična ptica *čigra* »Hydrochelidon Bóie« nazvana je ovako prema glasanju koje se opisuje sa *krek, krek, krek, či-gra-gra,* odnosno *ki-ki-kie* i *grah.*

Lit.: ARj 2,22. 23. *Bruckner, KZ* 48, 169. Hirtz, *Aves 62.*

čiger m (Belostenec, Jambrešić, hrv.-kajk.-) = *cinger* »vino koje postaje kad se u kominu nalije vode te prevri, lora«. Od madž. *csiger.*

Lit.: ARj 2, 22. 28.

čik (Vuk, Srbija) »uzvik za izazivanje«, odatle na *-ati čikati, -ãm (sé)* impf. (Vuk) »izazivati koga na natjecanje ili na boj vičući *čik«* prema pf. *čiknuti, -nem* (Vuk). Odatle izvedenica na *-avica čikavica* f »djetinja igra u kojoj se igrači izazivaju da se biju i hvataju vičući *čik«.* Balkanski turcizam (tur. *çık),* imperativ od *çıkmak* »izlaziti, izaći«: arb. *cik* »izadi napolje«. Sam glagol u skraćenom infinitivu glasi *čikma* f (Kosmet) »u hamamu (v.) pribor za brisanje koji hamamdžija (v.) klijentu donese kada hoće iz banje da izađe«. Ista turska glagolska osnova u negativnom obliku nalazi se u složenici *čikmasokāk* m (Bosna, odatle i *čikmali sokak* »ćorsokak« u bosanskoj sevdalinki) = bug. *čikmaz-sokak* »Sackgasse, impasse«, upravo od tur. *çıkmaz-sokagı* »ulica iz koje se ne (= *maz)* izlazi«, u cincarskom je skraćeno u *cicmacă.* Turska grupa suglasnika *zs* stegnuta je u 5. I kauzativni mrski oblik *çıkarmak* »izvaditi« zastupljen je u skraćenom infinitivu *čikarma* f (Kosmet) u primjeru *izvadili mu čikarmu.* Sam glagol nalazi se u čine. *ciđrdisire* koji kao refleksiv znači »poludjeti, devenir fou«.

Lit.: ARj 2, 24. *Elezović 2,* 446. *GM* 447. Skok, *Slavio* 15, 336., br. 118. *Pascu 2,* 124., br. 300. *Deny* § 580. Perušek, *ASPh 34,* 48. *Škaljić l,* 145—6.

čikara f (Račišće, Rab, možda i prezime) = *čikara* (Perast, Prčanj, Rab, Božava) sa deminutivom na *-ica cïkarica* (Tivat, Vrbnik) = *klkara* (Dubrovnik, Baška), *kikarica* (Baška) »1° findžan, šalica za kavu, 2° dubica, kašika«. Od mlet. *Meara* (= španj. *jecara)* > tosk. *chicchera* (17. v.), prema izgovoru mletačke grafije, jednom *eh = člć* (upor. *Buković* za *Bukovih* prema službenom mletačkom pisanju *Bucovich),* drugi put na toskánsko *k.* Riječ je meksičkog podrijetla *gicatli.*

Lit.: ARj 4, 950. Budmani, *Rad* 65, 165. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 16. *DEI* 897.

čikoš, gen. *-òsa* m (Vuk, Bačka) »1° sinonim: konjušar, 2° prezime«. Dolazi od madž. *csikós* »equarius«. U narodnoj pjesmi *kikaš* s istim značenjem. Glede asimilacije *č-k > k-k* upor. *kika* (v.) za *čika.*

Lit.: ARj 2, 25. 4, 950. *Gombocz-Melich* 1045.

čiktati, *-će* impf. (Kanižlić, subjekt *sinica),* onomatopeja kojom se imitira glas sjenice.

Lit.: ARj 2, 25. Hirtz, *Aves* 392-434.

čil = *čio, čila* (Vuk) »frisch, munter (protivno umoran); sinonim: snažan (v.), silan (v.), svjež«, ie. i praslavenski pridjev. Nalazi se još u slov., češ. *čilý* »rüstig« i u gornjolužičkom. Odatle još pridjevske izvedenice na *-ьn cilan, cuna* i na *-oiňt* (upor. *silovit,* v.) *čilovit (ždrijebao).* Pojačava se u: *čil i zdrav* (v.), Izveden je od osnove *či-* < ie. **auï-, queie-* s pomoću formantą *-lo* (v. *at* kao u *gnjil* od *gnjiti, čulo* od *čuti).* Ta osnova nalazi se u prefiksalnim složenicama od stcslav. glagola *-čuc, -čiti* »mirovati« koji u hrv-srp. dolazi samo u prefiksalnoj složenici *po-,* u imperfektivnom raširenju *-va-: počivati, počivam (ispo-, napo- se)* i perfektivnom na *-nu-: počinuti, -něm (se, otpo-).* Sama osnova očuvana je i u radnoj imenici kao toponim na *-telj: Pocitelj* (Hercegovina). U Vodicama (Istra) postoji još bez infiksa *-va* -i *-nu-: stočiti se* »otpočinuti se«, odatle pridjev na složeni sufiks -ŕ + *-ъnъ: spočítán* »odmoren«. Upor. slov. poimeničenje *počitnice.* f. pl. »ferije, veliki praznici«. Od *či-* imperfektiv na *-ati* u djetinjem govoru: *čij ati* samo u uspavane! ugarskih Hrvata kad se ziblje dijete: *hajaj* (= hrv.-kajk. *ájati* »spavati«), *čijoj, nunaj (=* zibati se).

Od *ci-* prijevojni je sveslavenski štěpen iz praslavenskog doba tipa *liti: loj* za oznaku svršene (obavljene) radnje: *-kój* koji dolazi također u hrv.-srp kao i u ostalim slavenskim jezicima u prefiksalnim složenicama: prema gr. ανάπαυσες i lat. *reıuies: pokoj* »mir, naročito za mrtvoga« (s izvedenicom *upokojiti /se/) = pokoj* (Kosmet) »samo u zakletvi: *pokoj mi babine duše, ti to nećeš učinit* (inače cslav. *pokojänije)«, upokoj* (18. v., Srbija), postverbal od *ispokojiti, -im* pf. prema impf. *ispokojívati,* odatle pridjev na *-ьn {spokojan,* određeni *pokojni* (upor. rum *reposât* < lat. *repausatus* od *pausa > pauza* »odmor«, internacionalna riječ), ali neodređen sa prefiksom s- (upor. *smiren) (ne)spòkojan,* odatle apstraktum na *-ost* i *-stvo: spokojnost* i *nespokojstvo.* Sam faktitiv na *-iti* bez prefiksa *kojiti* znači u slovenskom »odgajati, gojiti«, u istom značenju i kod Hrvata kajkavaca u Topolovou i kod ugarskih Hrvata. Upor. češ. *kojiti* »stillen (ещ Kind)«, polj. *koić* s prvobitnim značenjem. Slovensko i hrvatsko kajkavsko značenje razvilo se prema tome iг »miriti dijete« > »hraniti ga, gojiti ga« > »odgajati ga«. U *Hvarkinji* 305 mjesto *kojiti* stoji *skojati koga s kime«* izmiriti,

poravnati« u prvobitnom značenju. Značajan je rumunjski slavizam *ogoi* »sedare« u kojem se unakrstiše *ugojiti* (v. *živ)* i *(uspokojiti.* Za prijevoj *či-* > *к. *дие, *queiē* iz baltičke grupe paralela je stprus. *et-ski-t* »uskrsnuli (od mrtvih)«, odatle *et-ski-nan* »uskrsnuće«. Lit. *pakájus* »quies, pax« je po svoj prilici posuđenica iz poljskoga. Jače se nalaze paralele za *čil* u sanskrtu, perzijskom, lat. *tranquillus* i *quies,* gen. *quietis,* odatle učena riječ *kvietizam,* crkveno *rekvijem* (akuzativ od *requies),* njem. *Weile* — got. *hīoela.*

Lit.: AR) 2, 23. 25. 38. 3, 934. 936. 8, 77. *Miklósié* 116. *SEW,* 166. 538. sl. *Bruckner* 243. 424. *KZ* 46, 240. 51, 227. *HoIкЬ-Kopecnÿ* 107. 179. *Gorjaev* 269. *WP* 1, 510. Trautmann, *KZ* 46, 239. Zubatý, *LF* 42, 18-20. Ribarić, *SDZb* 9, 192. *Mazuranić* 1217. Matzenauer, *LF* 7, 33. *Boisacq*[3] 961. *Elezović 2,* 95. Windisch, *IF* 3, 80. *ASPh* 12, 183. Bělič, *JF* 3, 205.

cilās, gen. -oία m (Vuk, 17. v.) = *cilās,* gen. *-áša* (Vuk, narodna pjesma s epitetom *pelivan-}* »equus albuş«. Odatle hipokoristik na *-e: čile* m = *cíle* (Vuk, narodna pjesma) i pridjev na *-atast čilatast* »bijel (samo za konja koji se zove i *Jabučilo,* kalk od *Apfelschimmel* = *cavallo pomellato)«.* Mjesto složenog sufiksa *-atast* stoji u bugarskom samo *-est: eilest* »s bijelim i crvenkastim dlakama«. Osnova je zacijelo tur. *çil* »1° ptica francolin, gelinotte des bois, perdrix grise, jarebica, 2° njezina boja: couleur grise, gris«. Balkanski turcizam, potvrđen u cine. *cil* »1° nom d'un oiseau, 2° rouan« i u bub. *illők* »vulpin des prés (bot.)«. U ukr. i rus. postoji pridjev *čalyj* »grau, siv« (tur. *çal,* koja riječ nije južno-turska, osmanlijska). Ako je to isti pridjev koji i u *alas,* nejasna je promjena *a* > *i.* Složeni sufiks *-atast* može se tumačiti turskom imenicom *at* »konj«, upor. *dorat* (v.), ali **čilat* nije potvrđeno. Mogućno je da je *at* zamijenjeno našim sufiksom *-as* (v.).

Lit.: ARj 2, 25. 137. *SEW* 1, 135. *Mladenov* 685. *Lokotsch* 387. *Pascu* 2, 124.

cíle, gen.-era n, pl. *čilíči* (Kosmet) »sinonimi: kanurica (ibrišuna, svile, srme), tiriplik, štringla«. Balkanski turcizam *(.çile* »Strähne, Gebinde«), potvrđen i u arb. *çile f* »Strang, Faden«.

Lit.: Elezović 2, 446. *GM* 447.

čilva f (Cres, Šulek) »neka smokva sitna i slatka« = *člvla* (Hrvatsko Primorje) »mala smokva duga repa, najpoznija suvrst«. Dočetak *-va* je kao u domaćim i posuđenim imenima biljki i plodova od njih, upor. *bukva* i *murva* (v.). Metateza *lv* > *vi* je kao u *zaova — zavla* (ŽK). Daničić dovodi taj naziv iz bogate primorske terminologije smokava u vezu s tal. *giulebbe* i *giulebbare* od vulg. ar. *ǵuleb* < perz. *gulāb* »Rosenwasser«, složenica od *gul* »ruža« (v. *đul)* i *ab* »voda« (odatle Vrazove *Đulabije).* Ta etimologija ne izgleda mogućna fonetski, a možda ni semantički.

Lit.: ARj 2, 25. 51. *REW** 3952. *Lokotsch* 742. Šulek, *Im.* 57.

čiljeti, *-im* impf. (Vuk) »extingui, interire«. Semantički postoji veza sa *ckiljeti* = *škiljiti,* na što pomišlja Daničić, ali bi moglo biti da je to inhoativ na *-éti* od *čil* (v.) u prvobitnom značenju »repose«.

Lit.: ARj 1, 25.

cırnak, gen. *-âka* m »ko posljednji bije, kad djeca igraju kupe (v.)«. Izvedenica je od osnove *lim* dobivena pomoću *-ak* (upor. *bedak, glupak),* koju Daničić nalazi i u impf. *cimati, címeim se* »kad koje dijete izgubi sve orahe u igri osim jednoga pa čeka hoće li mu ostati ili će mu i njega odnijeti«. Daničić izvodi od tur. *cimah* »kupiti«.

Lit.: ARj 2, 25. 26.

čimbur m (Vuk) »1° jaja cijela skuhana u slanoj vodi (nakon iscijeđene vode stavlja se skorup i bijeli luk), 2° jelo od jaja ... da se jaja izliju i prže . . . bez miješanja . . . (Bosna)«. Dolazi od tur. *çırbir* = *çılbır* istog značenja. Daničićevo izvođenje iz perz. *cumbul* »siromah« ne ide ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 2, 26. Škaljić 1, 146.

čimencina f (Šulek, Visovac) »artemísia santonica«. Ostali su nazivi za ovu biljku bliži originalu: *sementina* (Dubrovnik), *semencina, semenčina.* Daničić postavlja ispravno tal. naziv te biljke *seme santo,* bolje *semenzina* (< *semenza* f, Redi) ili *sementina* (Tommaseo), prema s > š > č, posljednja asimilacija *š-ts* > *tš-ts.*

Lit.: ARj 2, 26. *Prati* 898. *REW** 7802. Šulek, *Im.* 347. 349. 498.

címkati, *-ám* impf. (Vuk) (ó-) = *č'ipkat, -am* (objekt *pita, o-* objekt *koske,* Kosmet) pored *čimkat* »prstima vaditi, čupati sa kostiju sve što se može pojesti« = *čenkat* (Brusje, Hvar) »čupati zubima meso sa kosti« (promjena i > *e* je prema *čekati,* v.). Glagolski nastavak *-kāti* (v.) je deminutivan, umetak *m* kao u

dumbok pred labijalom *p* služio je uklanjanju homonimije s *čipkati* impf, »plesti čipke«. Osnova *čip* kao imenica potvrđena je u Dalmaciji (Podgora /?/, Pavlinović) u značenju »bič (v.) vune otrgnut ili još na runu«. To je očilo poimeničen pridjev *čip* »laxus, fein«, odatle pridjev na *-av čipav* (Vuk, Kosmet) »malih sisa (u živinčetu, o ovci i kozi)«. U Козтеιи odatle poimeničenje sa *-ica člpavica* f (ovca, koza) i figurativno *čipav čovjek* »cipija, škrtac«. Odatle na *-ulja čipidja* f »čipava krava« i "možda *začiplčit* pf. »zakržljati« (Brusje, Hvar). Daničić dovodi ovu orno/u u vezu s *čupati* (v.) i *štipati* (v.), koji nisu etimologijski identični, a Mladenov uvjerljivije s ie. korijenom **(s)kei-: *(s)ki* kao lat. *scindo,* gr. σχίζω, raširenim s formantom *ρ* kao *tup* (v.). U vezi s ovom osnovom potrebno je promotriti balkanizam rum. *țipă* f »Netz«, riječ koja stoji bez sumnje u vezi s arb. *cipe* f = *dzipe* »feine Haut der Eier« = ngr. τσίπα istog značenja < bug. *cipa* f »Haut«, prema Mladenovu od iste ie. osnove (v. *cijepiti).* Od ove riječi nije mogućno odijeliti sveslav. *čipka f* (17. v.) »dentelles, textûm reticulatum«. Madž. *csipke* »dentelles« ne treba uzeti kao metaforu od *csipke* »baca гозae caninae, Hagebutte«, koje je po svoj prilici od *šipak,* gen. *šipka* (v.), upor. slvč. *šipka* »dentelles«, koje kaže da je doista došlo do unakrštavanja obiju riječi. Mogućno je još misliti sa Štrekeljem da je došlo do unakrštavanja slavenske i talijanske riječi *pizza* > slov. *pica,* odatle *pička,* izvedenica koja je zbog opscene homonimije morala biti uklonjena germanizmom *špica.* Upor. i pod *čipka.*

Lit.: ARj 2, 38. 39. *Elezović 2,* 47. 446. 448. *Gombocz-Melich* 1, 1090. *Miklošič* 36. *Mladenov* 676. 686. *ASPh* 36, 118-119. Štrekelj, *DAW* 50, 13. *GM* 441. Hraste, *JF* 6, 211. 214.

-čin[1], rijedak sufiks kojim se prave radne imenice od glagolskih osnova, zastupljen u starom jeziku u obliku *-lija: tepčijajtepačija* (v.), nalazi se samo -u *gončin* m »koji goni« (prema Vuku, iz Like), *merčín* m »koji mjeri« (ŽKU). Odgovara češ. *-či* (tip *krejčí* »krojač«), rus. *-lik* (tip *izvoščiK),* stcslav. *-či* (tip *knjigtči).* Ne će biti turskog podrijetla, nego je složen od *-ьc,* koji tVori radne imenice (tip *pisac)* i *-ä* (tip *sodii* > *sudija),* koji služi istoj funkciji. Dodatak *-n* = rus. *-k* nastao je od potrebe stavljanja u deklinacijų *o* budući da *-ti* ne postoji više u jeziku.

Lit.: Marette 282. Vaillant, *PF* 18, cz. 2, 157-160.

čin[2] m (Vuk, 13. v.) »1° oblik, način, 2° radnja, djelo, *У* u folkloru (pl. *čini* m. pored f kod Radnica i u Vukovoj narodnoj pjesmi 1, 620) incantatio, magija, 4° prema stcslav. značenju τάξις »red«, danas činovnički razred (prema Marelicu < rus. *cinъ* »Rang«)«. Ta imenica deklinirala se nekada po deklinaciji *u* kao *syni synu synovi.* To se vidi po izvedenici *činovnik* koja je poimeničeni pridjev na *-ik* od *cino ьnъ,* odatle i pridjev *člnovni,* na *-ski činovnički.* Prema Marelicu *činovnik* je rusizam. Kod dva pisca 18. v. *čina* f znači »formi«, isti rod. Od *čin* je faktiliv na *-iti činiti, -im* impf. (13 v., *do-, iš-, na-, ob, od-, po-, pri-, raš-, sa-, u-, za-, zău-).* Odăile postverbali: *náčin* (14. v.) = *náčin* (Vodice), *učin, iščin* (18. v.), kalk za lat. *effeetus* od *iščiniti* »posve učiniti« (Pavlinović). Neki postverbali dobivaju još sufiks -afo, *-bka,* tako *očinci,* gen. *-aka* m i f (Trogir, Slon, Vuk) pored *očinke,* gen. *-aka* f (Mikalja) »kad se žilo čini, onda ono ispod resela šlo oslane« = *očimak,* gen. *očimka,* pl. *očimci* (Riječka nabija, Crna Gora, sa *m* < *n* prema mijenjanju u deklinaciji pred suglasnikom), odatle *očimati* i *raščimati* (Della Bella, Stulić) »očehnuti jagode«, i *učinak,* gen. *-nka.* Iterativ *-činjati* dolazi samo u vezama s prefiksima *iš-, izna-, do-, o-, pri-, s(d)-, za-, raž-: iščinjati, iščīnjām* (Dalmacija, Folgora, Pavlinović) »vijali žilo«, *iznačinjati, iznačinjām* »posve načinili«, *dočinjati, dočinjām* (Srbija, Milićević), *načinjati, načtnjem, očinjati, očinjām* (objeki: *kletve s nekoga), pričinjati se, sačinjati* (Kavanjin), danas običnije *sačinjavati, ščinjati se* (Vodice) »pretvarali se«, *šćínjati se* (štokavski) »zaudern«, *začinjati* »pjevali« (?), *raščinjati* pored *raščinjivati, raščinj'evatí, -ujem* (18. v.). Zabilježili Ireba još neka značenja: *činiti šito* »na rešelu trijebili«, *činiti kozu, učinet ruke, čašire* (Kosmel) »izmrljati«, sa refleksivom *se činiti se* »sich stellen«, *učinit se budala, učini se mukajet* (Kosmel) »pobrini se«, neobično *čini mi se* »es scheint jnir«, *zaučiniti, zaučinīm* pored *zaučinjeti* (Piva-Drobnjak) »reći«, *začiniti komu* (Vodice) »nekoga začarati«. Prema romanskom razvitku od *facere* > fr. *faire,* tal. *fare* postao je u Dalmaciji *činiti* pomoćni glagol za tvorenje kauzalivuma već kod Marina Držića 302: *koji ga je vrag činio pustit iz tamnice.* Običan je izraz u Dubrovniku *nemoj me činit čekati* »nemoj da dugo čekam«. Romansku sintagmu ovog lipa mi prevodimo obično posebnim glagolom, kao fr. *faire aller* »tjerati«, *faire voir* »pokazati«. U Kosmetu se imitiraju turske sintagme *sa-etmek* mjesto naših glagola: *činet pazar* »cjenkati se«, *činet*

izmet »služiti« (v. *izmećar);* u narodnoj pjesmi: *seir čini lijepu Patu* prema tur. *seir etmek* »promatrati, gledati, fiksirati«, *nićah (unciniti djevojku* »vjenčati«, *nijet (unciniti* »nakaniti, namjeravati«. I njemačko *machen* imitira se u *ne čini ništa* < *es macht nichts,* mjesto *ništa za to.* U izvedenicama i složenicama ima također prevedenica (kalkova): *činjenica,* koja je poimeničenje participa perf. pasiva s pomoću *-ica,* odgovara posvema lat. *factum-* > fr. *fait,* koje se govori kao posudenica *fakat,* gen. *fakta ĩfiļ* radne imenice na *-ъc* od participa perf. aktiva *činilac* m (17. v., Stulić) prema *činilica* f »incantatrix« od *(op)£initi* »začarati« danas se govori pored tuđice *faktor;* apstrakta *zločinstvo* i *dobročinstvo* stvorena su prema grčkom i drugim jezicima; mjesto *zločinstvo* govori se na zapadu *zločin,* odatle radne imenice *dobročinitelj* i *zločinac.* Od izvedenica treba još spomenuti radnu imenicu na *-telj činitelj* m (16. v.), apstraktume na *-ba cimba* f (17. v.), od koje je nastao neologizam *čimbenik* za *factor,* i *nácimba* f (15. v.) koja se nije održala. Zanimljiv je prilog *kočinje* »domaći sinonimi: tobož(e), navlas (v); turcizam: bajagi (v.), doja = kodoja (v.)«, sastavljen od *kao* i participa prezenta *čine* (sa *nj* mjesto *n* prema iteratīvu *-činjati)* i u čakavskom pridjev *{ča sam) čineći, -ía* (ŽK). Deminutiv na *-kati cinkati, -ãm* »1° izvlačiti žice iz krpe, 2° otkidati lišće«, *očinkati* (Mikalja). Nije etimologijski isto što i *čimkati, -om* (Vuk) »cupkati meso sa kosti (v.)«. Glagol *činodéjstvovati* »obavljati službu božju« je iz crkvenoslavenskoga. Imperativni kompozitum je *činiluda* (Obradović) »simulatus stultus«, nije ušao u književni jezik kao ni *beščinje* »nerad, inercija«. Prerna značenju polj. *składacz* »pjesnik« od *skladati* (v), mogla bi se shvatiti radna imenica izvedena s pomoću čakavskog i kajkavskog nastavka *-(a)vac začinjavac,* gen. *-avca* (Marulić) »poeta« od *začinjati* »pjevati, otpijevati«, prema čemu bi postverbal na *-ka zacinká* f značio »ποίησις, pjesma«, ali je isto tako mogućno tumačenje od *začinjati* »entonner«, iteratív od *-četi* (v.). Razvitak ovih za književnu povijest vrlo važnih termina u vezi je s crkvenim antifonama. Glagoli *činiti* i postverbal *čin* idu u sferu kulturnih termina. Zbog toga Rumunji posudiše administrativne izraze *čin, činovnic,* kao i apstraktum *pricină f* »razlog, povod, uzrok«, odatle njihov denominal *a proemia* »prouzročiti« i radna imenica na *-aš prieinąs* »uzročnik« koji ne žive u južnoslavenskom, a Madžari *csin* i *csinálni.* Arbanasi posudiše *pofinge.* Riječi *čin* i *činiti* sveslavenske su iz praslavenskog doba. Za njih nema paralela u baltičkoj grupi. Upor. ipak *skinti,* stprus. *kín-*. Od ie. jezika pružaju usporednice sanskrt, awesta i perzijski. Iz njih se vidi da je prvobitno značenje bilo »redati, postavljati u red, jedno na drugo u kup, sakupljati«. Ie. osnova *quei-* koja se s prijevojem *ei-oi* nalazi u gr. ποιέω, raširena je u slavenskom formantom *-no* kao u sanskrtu *cinoti* »3. 1. on reda«. Bez toga formantą dolazi ista osnova s istim prijevojem kao u grčkom u slav. *kojç, kojiti,* ali ta nije zastupljena u hrv.-srp.

Lit.: ARj 2, 25. 26. 27. 28. 37. 4, 83. 255. 5, 143. 8, 166. 518. 520. 10, 173. 13, 367-73. *Miklósié* 36. *SEW* 1, 156-7. *Trautmanň* 124. *WP l,* 510. *Bruckner* 82. Belić, *Príroda* 310. Maretić, *Savj. 9.* Ribarić, *SDZb 9,* 169. 196. Vuković, *SDZb* 10, 386. *Elezović* 1, 203. 246. 2, 399. 447. Vaillant, *RES 19,* 169. 22, 19. Matzenauer, *LF l,* 32. Budimir, *NJ 2,* 232. Asbóth, *Nýt* 3, 276. *GM* 350. Meringer, *IF* 17, 155. 156. *Boisacq*[3] 799-800.

činar m (Kosmet) »platan«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *çinar):* bug., arb. *cinar,* čine. *cinar* »platane d'occident, d'orient«.

Lit.: Elezović 2, 447. *Mladenov* 685. *GM* 447. *Pascu 2,* 125., br. 318.

činčati, -α pored *-ča* impf. (Kanižlić), onomatopeja u kojoj se oponaša glas zebe (v.). Odatle zacijelo i *činkovac* = *sinkovac* = *šinkovac* »fringilla coelebs, Buchfink« po glasu *čin, cink, sink* ili *šink* kojim se opisuje mužjakovo dozivanje ženke.

Lit.: ARj 2, 27. Hirtz, *Aves* 63. Fink, *Im.* 21.

čingrija f (17. v., Krnarutić) »1° zvonce, praporac, 2° prezime (Dubrovnik)«. Miklošič označuje tu riječ kao hrvatsku u značenju »tursko glazbalo«. Dolazi od tur. *çıngırak* »Klingel, Schelle, Handglocke« prema tur. *çıngır* »laut und hell« (onomatopeja), sa sufiksom *-ija.* Daničić izvodi od tur. *çınırdak,* a to se fonetski ne slaže.

Lit.: ARj 2, 28. *Miklošič 41S. Školjić* 1, 147.

činija f (Vuk, 17. v.) = *činija* (Kosmet) »sinonimi: kalenica (v.), zdjela (v.), tanjur; svaki sud od pečene zemlje ili porculana strane izrade«. Odatle deminutivi na *-ica, -iče: cìnica* f (Vuk, í < *iji), činíce,* gen. *-eta* n (Kosmet). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla *{cin*

»Kina«, perz. pridjev *čini* »kitajski, se. porculan« : tur. *çim* »Tonfliese, Kachel, Fayence«): bug. *činija,* arb. *cent.*

Lit.: ARj 2, 28. *Mladenov* 685. *GM* 447. *Elezović 2,* 447.

čiopa f (Dubrovnik), upor. dubrovačko prezime 13. v.: 1253. *Čelpa.* Zove se i *sipokril* m »cypselus apus«. *Čiopa = celpa* stoji zacijelo u vezi sa gr. κύψελος »hirundo riparia«, κύφελλα > **cypela* sa metatezom suglasnika /. *Sipokril* je možda pučka etimilogija mjesto gr. riječi. Stulić je krivo pročitao fa)d Mikalje *dopa* i transkribirao *čopa,* kao da je *cio-* talijanska grafija. Ta kriva transkripcija ušla je u udžbenike kao *čopa,* kako se ne govori.

Lit.: ARj 2, 38. 59. Zore, *Rad* 115, 160. Hirtz, *Aves* 37-8. 40. 66. 430. 456. Fink, *Im.* 24. Jireček, *Romanen 2,* 16.

cupka f (17. v., Vuk, danas općenita riječ u književnom jeziku; u Dubrovniku ne postoji) »špice (ŽK, slov., hrv.-kajk.) < stvnjem. *spizza,* nvnjem. *Spitze, picilj* (Dubrovnik, v.)«. Deminutiv na *-ica čipčica,* radna imenica na *-ar č'ipkar* (Vuk), pridjev *čipkarev, -crv,* denominal na *-ati čipkati, -ām* »plesti čipke«, pridjev na *-oči člpkaći* (Srbija). Balkanska riječ madžarskog podrijetla (madž. *csipké):* slov. *čipki, cipek, gen.-pka* »Franse«, bug. *čipka* »Spitzen, Besatz«, rum. (Erdelj) *cipcă,* ngr. τσΕπκα. Pored toga isti madžarizam se nalazi u jezicima koji graniče s madžarskim: u slovačkom, moravskom, ukrajinskom, kod erdeljskih Sasa. Kojim je putem došao u Madžarsku, nije utvrđeno kao ni etimologijsko postanje. Čini se ipak da je dočetak *-ka* slavenskog podrijetla kako misli Štrekelj koji tumači *čipka* iz njem. *Spitze* a to iz tal. *pizza* sa našim deminutivnim *-tka.* Upor. i pod *čimkati.*

Lit.: ARj 2, 39. Štrekelj, *DAW* 50, 13.

čir m (Vuk, 17. v.) = *čiraj* (Dalmatin, 16. v., i slov.) = *čiraj* (Slum, Istra) = *ciraj* (Cres) = *čirjak* (Belostenec, Vrančić, Voltidi) = = *čirjak* (Vodice, Istra) = *čvír* (Rađevina, Bosna) »Geschwür, furunculus«. Sveslavenska riječ iz praslavenskog doba: ukr., rus. are/, gen. *čirja,* bug. *čirka = cirka* pored *cirej,* polj. *czyrak,* ne postoji u češkom. Odatle denominal *očiraviti se* (Lika), od pridjeva *čirav* koji je slabo potvrđen. Oblici na *-aj < ų* po svoj su prilici poimeničeni određeni pridjevi m. r. (upor. za pridjevske poimeničene dočetke *-aj = -ej* toponime *Blagaj, Belej).* Neodređeni je pridjev poimeničen s *-jak* u *čirjak* = polj. *czyrak.* Ako je tako, onda bi *čir* bio prvobitno neodređeni pridjev koji se može uporediti s gr. pridjevom σκιρρός »tvrd« i imenicom σκίρρος »tumeur dure, squirre. Neobjašnjeno ostaje umetnuto *v* u *čvír.*

Lit.: ARj 2, 39. 120. 8, 8. 520. *Miklošič* 36. *SEW* 1, 157. *Pleter'snik* 1, 104. *Bruckner* 82. *Mladenov* 686. Tentor, *JF* 5, 204. Ujinski, *RFV* 69, 12-23. 70, 258. i sľ. Kuzmić, *NVj* 24. *Bmsaca*[3] 877. *GM* 20.

čirak, gen. *-aka* m (Vuk, Belostenec) = *čirjak* (Bosna) = *čarjāk,* gen. *-aka* (1780., jedanput u Dalmatinca Zoričića) »sinonim: svijetnjakji-cnj-«. Taj turcizam *{çırak* »flambeau, lumiera, žižak, fenjer« je potvrđen samo kod nas. U Kosmetu se govori *čirahk* m »suho drvo kojim pekari potpaljuju vatru u pekarnici«, izvedenica na *-luk* (v.) od *çıra* »luč«, za koju izvedenicu Elezović tvrdi da je nema u turskim rječnicima, citirajući *çira komák* »potpaliti«. Tur. *çıra* je možda u vezi s *çirãk.* Drugo značenje turcizma *çırak* »šegrt« balkanska je riječ iz oblasti zanatstva: *čirak, gen. čirdka* (Vuk) = *čirak* (Kosmet), odatle deminutiv na *-e čirače,* gen. *-età,* pi. *čiračići* »šegrtče«, bug. *čirak,* odatle *čiraklak,* rum. *cirac,* odatle *ciraclîc* »Lehre«, cine. *cirac,* odatle *eindicke* f, arb. *çırak,* ngr. τσιράκι/τσουρ-. Značajno je još značenje: *čirak se učinit = očiračit se* »obogatiti se, usrećiti se«. To značenje dovodi Elezović u vezu s perz. *čirag* »onaj koji je dobio poklone ili službu«.

Lit.: ARj 1, 803. 2, 39. *Elezović 2,* 47. 448. *Pascu 2,* 125., br. 326. Skok, *Slávia* 15, 337., br, 121. *GM* 448.

Čiribiri m. pl. ili *Ćilibiri* i *Čiribiri* (s disimilacijom r-r > *r-l),* isto sa sufiksom *-ъc > -ac Ciribîrci,* etnik, naziv što ga daju istarski Hrvati tzv. Istrorumunjima koji su se sami nekada zvali u svom jeziku *Rumar* (usp. *Rumeri,* naziv koji je zapisao za njih Ireneo della Croce, 1627—1713.) < *Romāni < Roma,* danas *Vlasi.* To su doseljeni sa Velebita dvojezičnjaci pod Učkom koji jos ne năpustise svoj jezik, nego ga govore u porodici za razliku od doseljenih stanovnika isto tako sa Velebita i Cetine na sjeverozapadnoj kraškoj visoravni u Čičariji, koji năpustise dvojezičnost i govore samo hrvatski prema istarskom dijalektu, a zovu se *Čiči* ili *Čiči,* sg. *Č'ić,* gen. *Čića* = (sjeveročakavski) *Čić, Čič* (Žejane), 1463. u hrvatskom psaltiru, 1499. *Czyschnlandt zwischen Wessen und Krabaten, Zygen* i *Zitsen* (Kuripešić, 1530.). Horonim *Ćićarija* =

Ćićarija sadrži složen sufiks *-arija* < lat. *-arius* + *-ija* (v.). Prema tem nazivu pravi se za njih novi istarski etnik na *-janin* ili na lat. *-anus* > tal. *-ano Čičerani = Ciceram,* odatle istarsko prezime *Ciceron.* U mletačkom govoru Pule i Trsta *ćUo* (pisano tal. *chicchio)* je svaki »slavenski seljak Istre«. Opatijski gosti zovu domaće hrvatske stanovnike također *Clć.* Ovamo ide i istarsko prezime *Cić* koje pišu Talijani prema mletačkom pravopisu *Chichio, Chicco,* čitano na toskanski *Kik,* kroatizirano *Kikcvić.* Naziv *Ciribiri* nastao je u istrum. *fire* < lat. *дuem* »tko«-i *bire* < lat. *bene* »dobro«, a *Ciii* od *ce* < lat. *quid* »što«. Upór. za takve nazive kod nas : *Kajkavci, Cakavci* i *Štokavci,* slov. *Prieki* < *prie* »prije«, makedonski *Mijaci* od *mije* »mi«. Upor. još *prkelati.* Ostaci su njihova jezika u Istri prezimena *Faraguna* < *fără gună* »bez gubera«, *Poropatić* < *fără pat* »bez kreveta«, *Zenzerović.*

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 141. Skok, *HE* 4, 399. Puşcariu, *Istrorom. 2,* 44. *Cadastre* 512. 355. 260. 218. 227. 375. 378. 511. 116. 137. 223. 247. *Cadastre, Suppi.* 106.

ciružik m (Dubrovnik) = *čirudžik* (17. v., Kašić) »vidar, ranar«, pridjev *čirudžikov,* danas *kirurg* (na zapadu) = *hirurg* (na istoku) kao internacionalna riječ (pridjev *kirurški* = *hirurškf).* Od sttal. *cerusico* (14. v.) = (Kalabrija) *cirùgicu* izvedenica na nenaglašen sufiks lat. *-icus* > tal. *-iço* od *cerusia* (15. v.), od lat. *chirurgiens* < gr. pridjev χειρουργικός od χειρουργός, -ία, složenica od χειρ »ruka« i ἔργον »djelo«, -ουργός »koji djela rukom«.

Lit.: *ARj 2,* 40. Budmani, *Rad 65,* 165. *REW*[3] 1875. *DEI* 874. 911.

čist, *čista* (Vuk, 13. v.) »purus, rein«, ie., baltoslavenski i sveslavenski pridjev iz praslavenskog doba. Toponim *Cista* (Dalmacija). Prilog *čisto* (hrv.-kajk., Kosmet) »1° vrlo, sasma, posve, 2° upravo (Kosmet)«, također stcslav. U religioznoj terminologiji *čista srijeda* »početak korizme, kad se ne mrsi«, *čistí ponedânik* (Kosmet) »prvi ponedjeljak od časnih posta«, *čista nedjelja* (pravoslavci) »prva nedjelja časnog posta« (nazvana tako prema gr. ἡ καθαρά ἡβδομάς, prema grčkom su i ostali spomenuti termini), *precista* epitet za *Bogorodicu,* koji posudiše Rumunji: *preacista* f. Ime biljke *čist* = *čistac* pored *čistac,* gen. *čisca,* 1° »stachys recta L., 2° euphorbia lathyris L.«. Da je pridjev bio poimeničen s -ьс (upór. i stcslav. *сімьсъ* »kositar, stamnum«, upór. i stcslav. *kasiter, rekše čistoe olovo")* dokaz je imenica *čistac* s različitim značenjima: »1° jaje iz kojega se ne izleže pile (zove se i *bistroe), 2°* jalova matica (pčelinja), 3° čist čovjek, 4° čistina«. Ova imenica ušla je i u frazu *nešto na čistac izvesti* (potvrde od 19. v., Pavlinović) i *izaći na čistac* što je prema Mareticu kalk od njem. *etwas in's Reine bringen, aufs Reine kommen.* Pridjev je proširen složenim nastavkom *-menit,* u kojem *-men* potječe od *trezven* > *trizmen* (v.): *čismenit* »koji pazi da mu je sve čisto«, odatle na *-ka čismēnka* f »čismenita žena«. Naročito treba istaći da određeni oblik *ošti, ăsta, cisto* služi u Istri (Vodice) za pojačanje pridjeva za totalitet *vas, sva, sve: vaščīsti* »posve čist«. Postojanje se te upotrebe može objasniti unakrštavánjem štokavskoga *čit* (v.) i pridjeva *čist.* U religioznoj terminologiji dobiva i prefiks *pa-: pačista neđelja* (15. v.) »treća nedjelja posta« = *akačista* (Piva-Drobnjak), gdje je *pa-* zamijenjeno s nejasnim *aka-,* slično i *pačisti ponedelnikь* (15. v.); *čist* i *nečist* poimeničuju se s *-ina* za apstrakta *čistina* f »freies Feld«, sa *-inja čistinja f,* sa *-ilo* za oruđa, mjesta (v.) *čistilo* (17. v., u katoličkoj religioznoj terminologiji za gr. σέβασμα = lat. *purgatorium* > (posuđeno) *purgatorij(a), pragatorje* itd., danas zamijenjeno s *čistilište* (za koje nema potvrde kod starih pisaca), dva apstrakta na *-oca, -ota (ne)čistoća* (15. v.) = *(ne)čistota* (13. v.), kod Marulića *nečistoć* f = *nečist,* gen. -í f. Nisu dosta jasne tvorbe: *nečislac,* gen. *-aca* (Bandulavić) »nečist čovjek« = *nečislet* (Morača, Crna Gora) »pogan, gadan čovjek«, isto što i poimeničenje *nečisnik* m prema *nečisnica* f. Vjerojatno se radi u *nečislac* = *nečislet* o disimilaciji *n-n* > *ŋ-l* i. zamjeni sufiksa *-ik* sa *-ьc.* Ali *-et* u *nečislet* i nakon toga ostaje neobjašnjeno. Možda je to nastalo unakrštavánjem sa turcizmom *nálet.* Sa *-nik* postoji još *čisnik,* a *nečist* poimeničuje se i s *-njāk nečišnjak* »1° bludnik, 2° đavao«. Još postoji radna imenica obrazovana s pomoću složenog sufiksa *-unac* (tip *bjegunac* prema *višćun)* m prema *-unica* f: *čistunac,* gen. *-unca* »purist« (djelomični kalk prema *purist)* prema *čistunica* f (Srbija) »žena, koja čisti kuću i sebe«. Sufiks *-unica* zamijenjen je s *-uljica: čistuljica* (Srbija) u istom značenju. Faktitivum se pravi na *-iti: čistiti, -im* impf, *(iš-, o-, obne-, po-, one-, pro-, raš-, zane.-}.* Od *počistiti* je postverbal *pôčis* = *počíst* m (Kosmet) »vuna što se podstriže ovcama oko repa i vimena«. Iterativ *-čiščati* (18. v.), *-čišćavati, -čišćivati* (18. v.) govori se samo s pomenutim prefiksima. Imperativna je složenica tipa *palikuća: čistikuća* f »žena koja

čisti kuću«. Madžari posudiše *tiszta* »rein«, gdje je í nastao po zakonu disimilacije *tš-st* > *t-st.* U baltičkoj se grupi nalazi ovaj pridjev u različitim prijevojima: lit. *skystas* »dünnflüssig)«, *skaistas* »hellglänzend«, *skaidrus* »hell, klar (o vremenu)«, lot. *šķiests* »dünn(flüssig)«, odatle glagol *šķiest* »zerstreuen«, stprus. *skijstan* »rein«, *skistan* »keusch«; *č* je prema tome nastao od ie. i baltičkog *k* pred *e*. Kad to *k* dođe pred prijevojni dvoglas, pretvara se u c: *cijediti* (v.). Grupa *-st* u *čist* nastala je kao u *vlast,* gen. *-i* < **vlad -tb* od participa na *-to* od ie. osnove *(s)qīd* + *-to* (upor. arm. *ystaq* »pur, serein«), dok se prijevoj u lit. *skaistas* (upór. arb. *thjeshtë* »echt, rein, unverfälscht« i *skaidrus* nalazi u faktititivu *cijediti* < ie. *(s)qaid-*. Upor. još za prijevoje sanskr. *citräh* »helle Erscheinung« i lat. *caelum* < ie. **qaid-lo.* Semantički razvitak u pridjevu asi prema *cijediti,* koji znači »činiti čistim«, tumači se po zakonu rezultata (sinegdohe), upor. *sitan* »parvus, winzig« prema *sito* (v.).

Lit.: ARj 2, 40. 44. 7, 804. 8, 412. 9, 550. *Miklošič* 36. 28. Isti, *Lex.* 1118. Maretić, *Savj.* 9. *Nilles 2,* 93. 118. 121. *SEW* 1, 157. 122. *IF* 31, 406. *Bruckner* 57. 82. *WP 2,* 537 — 8. *Trautmann* 263. *Mladenov* 686. *Elezović 2,* 117. 449. Ribarić, *SDZb* 9, 142. Vuković, *SDZb* 10, 405. Lewy, *IF* 32, 164. Patrubany, *MOr 2,* 220-225. Jokl, *Stud.* 38. Matzenauer, *LP* 7, 32-33. *Brnsacq** 518-519. Belić, *NJ* 1, 57-58. 73. Bulat, *JF* 5, 14.

cišanjak, gen. *-njka* m (Kosmet) »sinonim: mokraća«, izvedenica na *-anjak* od impf. *čišet, čiším* »mokriti« (u dječjem govoru). Osnova *čiš-* potvrđena je još u cine, *ciųa* »enfant qui urine au lit«. Balkanski turcizam *(fiį* »mokrenje, urine«).

Lit.: Elezović 2, 452. *Pascu 2,* 126, br. 341.

čit (neodređeno, Marulić) = *čiti* (određeno, Vuk, Bosna, Kosmet), hrv.-srp. pridjev, danas dijalektalan, »cio, isti, šušti, puki«, u vezi *citi on, otac* (Peć). Odatle prilog *čito* pored *cito* (Piva-Drobnjak) »nalik, isto«. Više se upotrebljava u književnom i saobraćajnom govoru kao i u narječjima pridjev izveden odatle s pomoću *-av čitav* (14. v.) »ganz, unverletzt, wahr, tout un *(čitava vojska),* fest (ŽK), istinit«. Ta se hrv.-srp izvedenica nalazi još samo u bugarskom, sa sufiksom *-ov* u rum. *citov* (Erdelj) »ganz, unbeschädigt«, s istim sufiksom proširenim još s *-at* (v.) kod Marulića i leksikografa: *citovat* (16. v.). Baltičke paralele za *čit* kažu da je prvobitno značenje'pridjeva izvedenog s pomoću formantą *-to* bilo »hart, fest«: lit. *kietas,* lot. *ciets* »solide, dur«. Što se tiče osnove *ä-,* veoma je uvjerljivo mišljenje Vaillantovo da je ista koja i u *čio* — *čil* (v.) gdje mjesto *-to* stoji formant *-lo.* To znači da je ie. značenje bilo »reposé«, odakle balto-slav. »robuste, fest«. Nejasno je zašto je nestao u drugim slavenskim jezicima.

Lit.: ARj 2, 48. 50. *Mikľošič* 38. *SEW* 1, 158. *Trautmann* 124. *Elezović* 2, 449. Vuković, *SDZb* 10, 406. Vaillant, *RES* 6, 106 -107. Grünenthal, *ZSPh* 9, 380-381. Л^ n. s. 1, 338. sl.

Čitak (Kosmet) »1° naziv Turaka koji su se nosili kao ćaje (v., bili su desecäri, nastojnici aginski po čiflucima; na aginskim zemljama pominj'u se zajedno s Jurucima (v.), govore kao i oni posebnim turskim narječjem, 2° također arbanasko prezime koje *ARj* potvrđuje kao naše prezime«. Odatle pridjev na *-ski čitački* (Kosmet) u toponimima *(Livade, Vode,* Kosmet), izvedenica na *-inja čitakinja* f (Srbija, Milićević) »kapa kakvu nose popovi«. Posljednje je izvedenica od bug. *čit* »basma«, upor. *šajkača* f (v.) od *šajak* (v.). Balkanski turcizam potvrđen u bug. *Čitak* »Turčin« i *cit* »basma«. Daničićevo izvođenje imenice *čitakinja* od tur. *çıtlamak* »uzimati prstima bodlju i drugo što« ne odgovara ni fonetski ni semantički. Što se tiče sufiksa, taj se nalazi u etnografskim nazivima *Torlak* (v.), *Pomak* i u pejorativnom *ahmak* (v.). Vjerojatno je turska izvedenica od *çit* »basma« sa sufiksom *-ak* kao u *jatak* (v.). Naziv je po svojoj prilici nastao po nošnji. Dočetak *-ák* ne može biti turski pridjev *ák* »bijel« jer taj stoji u turskom pred imenicom. U vezi s *çit* stoji i *čitma* »Art Spitze«, odatle indeklinabilni pridjev *čitmali,* arb. *çitos.*

Lit.: ARj 2, 47. 49. *Mladenov* 686. *Elezović 2,* 449. *SKGl* 28, 610-615. Urošević, *GISND 5,* 319-320. *GM* 441-442.

čitati, *-am* impf-. (Vuk) *»(na-, se, o-, pro-)* = *čitat, -am* (Kosmet, ŽK) »1° legere, 2° služiti *(čitati misu)«* je iterativ koji je nastao od prezentske osnove primarnog stcslav. glagola *čbto, asti* »1° brojiti = računati, 2° pisano čitati« s produljenjem 0 > i. U starijem jeziku govorilo se još *listi, čtem (se-)* kao u starocrkvenoslavenskom. Prezentska se osnova prenosi i u infinitive na *-iti, -ati, -éti: štiti, stijeni* impf, (if-j *na- se, raza-* /pismo, Sinj/), *etiti, čujem* (15. v., sa-) koji je prema Vuku potvrđen u zapadnim hrvatskim krajevima, a

govori se i danas u Vodicama (Istra), *ciati, čtam* (ία-), *čtjeti, ctím* (16. i 17. v.). Ovi glagolski nastavci odgovarali su nastavcima glagola *misliti, pisati* i *věděti.* Taj prijenos postoji i s *ь > a: caliti, -im* impf. (16. v., *o-) = calati, catam* (17. v., o-). Odatle u osaćanskom argotu: *čatrlj* m »pop«. U toj se izvedenici vidi pejorativiziranje s pomoću sufiksa. Oblik *čti- = šti- — čat-* ušao je u katoličku crkvenu terminologiju. Zbog toga nalazimo u pisanim spomenicima za lat. *lector* najrazličitije prevedenicee (calques): prema stcslav. *сыьсь: -ač* mjesto sufiksa *-ьс: čtač* m (15. i 16. v., Stolić) = u poimeničenom part. perf. akt. sa *-ьс* od *čtati: čtalac* (14. i 16. v.) = sa kajkavskim i čakavskim sufiksom *-vāc: čtavac = čtavec,* gen. *-vca* (Belostenec) = *čtejec,* gen. *-jca* (Jambrešić, prema prezentu *čtejem)* = u poimeničenom part. perf. aktiva od *etiti > ititi* sa *-ьс: cmae,* gen. *ctiaca* (Kačić, 17. v.) > *štilac,* gen. *štioca* i, prema gen., ňom. *štioc* = hrv. kajk. *čtelec* — radna imenica na *-telj* (v.): *ititeli* (18. v.). Pridjevska izvedenica sa sufiksom *-iv: nečtivo pismo* (16. v.), poimeničena s *-ьс* i *-nik : čtivac* (Alberti) i *čtivnik.* Sa ь > *a* odgovara stcslav. *сыьсь: čatac,* gen. *čaca* (Vuk), poimeničenja part. perf. akt. *čalilac,* gen. *čatioca* m (18. v., jedanput), na *-nik: čatnik* (Baraković), pridjev na *-iv: čativ* (Stulić, nepouzdano). U književni je jezik ušao poimeničeni neutrum pridjeva na *-iv: štivo.* Kajkavski part. perf. aktiva poimeničen je s *-nica: čtelnica* »pulpitům«. Prezentska osnova *čbtc* prodrla je i u rumunjski jezik *a citi* (Muntenija) = *četi* »čitati«, odatle rumunjski pridjev *citeț = cetet* »čitljiv *(,-eț* nije slavenski sufiks nego lat. *-idus), citeală* f »štivo«. Tu stoje samoglasi *ije* za poluglas 6. Od *čitati* particip perf. pasiva *načitan* od *načitati se: načitan* »belesen« postao je danas potpun pridjev, tj. izgubio je glagolsku vezu s participom upravo kao u španj. *nombre leido.* Taj semantički razvitak odgovara zakonu rezultata. Maretić ga smatra rusizmom. Od *čitati* postoje još pridjevske izvedenice na *-bk* (upor. *plitak) čitak* i *-ljiv (ne}čitljiv* te *čitanka,* neologizam koji potječe iz češkoga. Zbog različitog semantičkog razvitka po današnjem jezičnom osjećaju druga je riječ s različitim akcentom *čitati, čítam* »sinonim od častiti, cijeniti«, premda je etimologijski isto (v. *časť).* Prvobitno značenje glagola *čitati, čitam* nije »legere«, kako je danas općenito, nego »brojiti«. Upor. češ. *učet* »račun«. To se značenje još vidi u izvedenici na *-ka: čitka* f (Dalmacija) »brojenica« i možda i u pf. *Utnuti* kod dubrovačkih pisaca, danas sa složenim prefiksom s- + *po- : spočitnuti nekomu nešto* »vorwerfen = germanizam *predbaciti«,* tj. »izbrojiti nekomu griješke« ali se može tumačiti to značenje i sa figurativnim: *očitati nekomu bukvicu.* Najbolje se vidi prvobitno značenje »brojiti« u sveslavenskoj izvedenici iz praslavenskog doba na *-slo* ili *-tlo: čislo* n (12. v.), riječ koja je ušla u katoličku religioznu terminologiju u značenju »rosarium koje je također posuđeno, domaći sinonim: krunica (v.), brojanice/ero/era- (v.) i kraliješ (v., posuđeno)«; *čisao,* gen. *čisla* m »broj«, odatle izvedenica *čísaonica = čisanica = čīsōnica* f (Vuk, Srijem, Lika) »tri žice u pasmu prede«. S drugim prijevojem u lit. *okaitlius* »Zahl«. Prema tome razvitak značenja išao je od »brojiti slova > legere«. Upor. i slov. *številka ї* »broj«. Glede fonetskog razvitka grupe и > *St* kao i glede ie. etimologije i literature v. *fast.*

Lit.: ARj 1, 40. 914. 2, 47. 80. 4, 89. 7, 239. 675. 8, 511. Ribarić, *SDZb* 9, 198. *Elezović 2,* 449. Lewy, *IF* 32, 162. *SEW ї,* 157. *Poradnik językowi* 1948. *Boisacq*[3] 933 — 934. Gavazzi, *Slávia* 3, 655 — 657. *Bruckner* 83. *KZ* 51, 227. *Mladenov* 686. Maretić, *NVj* 3, 191. Christiani, *ZSPh* 18, 161. Jagić, *ASPh* 8, 102. Trojanovic, *JF 5,* 223. Zubatý, *ASPh* 16, 388.

čivija f (Vuk, Srbija, narodna pjesma) = *čivija* (Kosmet) »1° sinonim: drveni klin (v.), postolarski drveni klinci, *lunjah,* gen. *lunjka* (ŽK), 2° metafora: a) tvrdica, lukav čovjek; b) podvala, prijevara (Kosmet), upor. *burgija* u metaforičkoj upotrebi«. Odatle deminutiv na *-ica cìvica* f (Г < *iji) = civica* (Kosmet), izvedenice na *-njāk* (upor. *čavlenjak, grablenjak* (ŽK) (»svrdlovi za čavle, grablje«) : *čivinjāk* m »svrdao što se njime vrte rupe za čivije«; na *-luk: čiviluk = čivlhk* (Kosmet) »poduga daska ili gvožđe sa nekoliko čivija; sinonim: klinčanica«, denominal *Uvijati* »čivijom zaprijeti«. Balkanski turcizam (tur. *çivi)* iz oblasti alata: bug. *čivija,* arb, *çivi* f (Gege).

Lit.: ARj 2, 50. *Elezović 2,* 445. *Mladenov* 685. *GM* 448.

čivit m (Vuk, Kosmet) »indigo«. Odatle radna imenica na *-ar čivitar* m »ko prodaje čivit«, na *-njak čivitnjāk* m »lonac u kom se kuha čivit«. Balkanski turcizam *(fivit* pored *fifit* »biljna plava boja koja se proizvodi u Jemenu i Indiji, odatle naziv *indicum > indigo)* iz oblasti boja: rum. *čivit.*

Lit.: ARj 2, 51. *Elezović 2,* 445. *Lokotsch* 429.

čiz m = *ciz* — (s deminutivnim sufiksom *-ъK) čížak,* gen. *-ška = iesāk,* gen. *-ska* »ptica 1° carduelis elegáns Steph., 2° fringilla spinus«. Odnos između *žižak* i *ćesak* nije jasan, još manje *džizer.* Nazivi nijesu lokalizirani. Odatle njem. *Zeisig.* Onomatopejska osnova u kojoj se oponaša glas ptice,- sveslavenska je, a nalazi se i u rum. *cij = ciz.*

Lit.: ARj 2, 133. 3, 538. Bruckner, *KZ 45,* 50. 48, 198. *SEW* l, 158. *Tiktin* 349. Hirtz, *Aves* 34.

cizija f (Kosmet) »sinonimi: crta (v.), linija (v.)«. Balkanski turcizam *(.çizgi* »crta perom izvučena ili izdubljena u nečem«) iz oblasti pisma (v. *jazija),* potvrđen je i u bug. *čizija.* Redukcija *zgi > zi* upućuje na novogrčki izgovor turcizma. Taj turcizam izvedenica je od osnove glagola *çizmek* »vući« s pomoću sufiksa *-gi* koji se nalazi u brojnim našim turcizmima: *ver-gi > vergija* (v.), *çal-gı > čalgija* (v.), *kaıa-gt > česagija* (v.), *biç-kı > bičkija* (v.), *üzen-gi > uzendije* (v.), *bur-gu > burgija* (v.). U skraćenom turskom infinitivu *çizme* taj se glagol nalazi u nazivu obuće *čizma* f (Vuk, Kosmet) = *čižma* (Srbija, Hrvatska, slov., 16. v, *č-z > č-ž* je asimilacija). Odatle: deminutiv na -ica *čizmice* f pl. (ŽK) »visoke cipele sa žniranjem«, na *-enka čizmenka* f »naziv · ovce ili koze u Gornjoj Krajini, Hrvatska, kojoj su papci kao čizma« (odatle hipokoristik *čizma* f), augmentativ na *-etina čizmetina* f, radne imenice na *-ar čizmar* (odatle naziv zanata na *-luk čizmcrluK) =* na -os *čizmaš =* na *-dzija čizmedžija =* (složenica tipa *vodopija) čizmešija.* Balkanski turcizam (rum. *cizmă,* bug. *čižam = čizma,* arb. *çizme,* cine. *cizmă* f) raširen i na zapadu u Hrvatskoj i Sloveniji i dalje sve do u Bavarsku. Razlog toj raširenosti leži u tome što je ušao i u madžarski jezik. Na zapadu proširite ga Madžari (16. v.). Na to upućuje činjenica što je *sara* iz madžarskoga. Domaća hrvatska riječ bila je *škõrnje* f. pl. koja se još čuje u ŽK, od *(s)kora* (v.), ali je od *čizme* već potisnuta u zaborav.

Lit.: ARj 2, 52. *Elezović 2,* 446. *Mladenov* 685. *Deny* § 575. *Lokotsch* 431. *GM* 448. *Miklošič* 418. *SEW* l, 158. *Gombocz-Melich* 1111. i si. *Pascu 2,* 126, br. 343.

čkojiti (osaćanski šatrovački, argot) »ići«. Odatle na *-alica čkojalica* »noga«. Od arb: *shkoj* »idem«.

Lit.: Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Trojanović, JF 5, 223. Jireček, *ASPh* 8, 101. Grčić--Bjelokosić, *GIZM* 12, 591.

čkometi, *-im* impf. (Belostenec, hrv.-kajk.) »sinonim: šutjeti (v.), tacere«. Odatle hrv.-rkajk. prilog *skomce* (Belostenec) »kradomice, potajno« = *(po)čkomce = (po)čkoma* (Vitezović). Upor. rus. *priščemitb* »einklemmen«, u prijevoju *skomitb* »Schmerz empfinden«; *čk-* razvio se iz *šk* (upor. *škopiti, škvare} < sk.* Upor. zbog •toga još i stcslav. *skomati, skomljp* »gemere«, češ. *skomlili* »cviljeti«. Semantički razvitak nije posve jasan: »biti u stisci > cviljeti > cvileći šutjeti«?

Lit.: ARj 2, 53. 15, 266. *Miklošič* 31.

čkvřlj m (Vuk, Crna Gora) »njekaka crna ptica kao kos«. U vezi je možda *hvrljak,* gen. *-Ijka* m (Dubrovnik, Marin Držić, 16. i 17. v.), deminutiv na *-bko.* Značenje je neodređeno »njeka ptica«. Zacijelo su oba ormtološka naziva onomatopejskog podrijetla i Daničić će biti u pravu kad pomišlja na *cvrijeti* (v.) i *ckvrljeti* (v.). Ali treba još uzeti za uporedenje *čvrljak,* gen. *-Ijka* (Vuk, 18. v.) »sturnus«, deminutiv na *-bko* od *čvrlj* m (Belostenec, Vrančić, Hrvatska Krajina), također s varijantom *c: čvrljak* (Marulić). Pored *ikvrlj* Miklošič stavlja pod istu osnovu i *čevrljuga = ševrljuga,* odatle hipokoristik *ševa* f *i* hrv.-kajk. *škrlec* istog značenja (također poznato prezime u Hrvata kajkavaca). Očito je da se u svim tim riječima radi o onomatopejskim izvedenicama od slov. *čvrleti = scrieți* »zwitschern«, češ. *cvrlikati* i *cvrkutati* (v.). Onomatopejska osnova *skver-jskvor-* je sveslavenska iz praslavenskog doba bez paralele u baltičkoj grupi. Odatle ime poznate ptice lat. *sturnus,* njem. *Star,* stcslav. *skvoncb: skvorac,* gen. *-rea* m (Dubrovnik, Kostajnica, Bjelovar), bug. *skvorėc, škorec;* sa *sk > śk* kao u *škopiti < škopiti: skvorac,* gen. *-rea* (Hrvatska); sa *!kv > cv,* tj. s gubitkom srednjeg suglasnika u grupi od tri suglasnika: *čvorak,* gen. *-rka* m (Vuk) = *čvorac,* gen. *-rea* (Mikalja); *sturnus* se zove i *brljak* (v.).

Lit.: ARj 2, 53. 3, 754. 15, 389. 17, 685. 692—93. *Miklošič* 305. *Bruckner* 499. *KZ* 43, 326. *Mladenov* 583. Hirtz, *Aves 25-6,* passim. Fink, *Im.* 31.

član m (13. v.) = *iklân = čljan = Sijan* (Piva-Drobnjak) = *Щеn* = (ikavski) *člin* (Baraković) = *člen — Sljén = čljen* pored *šljen* (Vodice) = *ikljen — cjen* (Cres) (upor. *klet > kjet* u creskoj čakavštini), sveslavenski i praslavenski **celnъ,* sva četiri lika s *e* mjesto α u Istri i Cresu, »1° membrum; sinonim gležanj (v.), 2° dio kakvog društva ili cjeline, Mitglied,

3° articulus (gramatički termin), 4° vrljika, red vrljika u ogradi (Piva-Drobnjak), 5° koljeno = generacija (na drvetu, Cres)«. Odatle sa deminutivnim sufiksima *-ъc* i *-bko'. škljanac,* gen. *-nca m = sklanac,* gen. *-nca* (Jablanci, nepouzdano) = *členek* (Belostenec, Jàmbrešić) = *čljenak.poied šljenak* (Vodice) = *šljának,* gen. *-nka* (Piva-Drobnjak) = *šlanak,* gen. *-nka* (Vetranie) »članak u noge« = *članak,* gen. *-nka u* današnjem književnom jeziku »napis u novinama« prema evropskom novinskom terminu njem. *(Leitartikel,* fr. *article de fond.* Deminutiv na *-ič členíc* (Slum, Istra) »sinonim: gležanj«. Suglas *l < lj* u *član, članak* osniva se na disimilatornom ispadanju palatalizacije zbog početnog *č* (upor. za takovo ispadanje *grablenjak* mjesto **grabljenjak* od *grâblje* /v./, *kolenjăk* mjesto **koljenjak,* od part. perf. pas. od *kaljen* od *koliti* (v. *kolac),* ŽK. Zbog toga se mora uzeti da je u svim tim varijantama *ja = e < é.* Umetnuto *k* u grupi *člj* je kao u *žđrak* pored *zrak.* Složenica: *gustočljen = gustošljen* »suvrst vinove loze bijela grožđa«. Slog *ilja- — íle-* nastao je po zakonu likvidne metateze iz praslav. **ceInъ.* Riječ je baltoslavenska i sveslavenska iz praslavenskog doba kako se vidi iz lot. *kęlna* »Bein eines Huhnes«. U prijevojima nalazi se ista osnova u *koleno* (v.). Rumunjski slavizam *dlen* za današnji neologizam *membru* ruskog je podrijetla.

Lit.: ARj 2, 53. 54. Vuković, *SDZb* 10, 407. Ribarić, *SDZb* 9, 142. Malecki, *JF* 11, 218-219. *Miklósié* 31. *SEW l,* 139. *Mladenov* 687. van Wijk, *ZSPh* 14, 7-8. Vondrák, *ASPh* 30, 285-286. *Bruckner* 78. *ASPh* 29, 115. i si. Osten-Säcken, *IF* 24, 245-246. Porzeziński, *ASPh* 29, 418. Reichelt, *KZ* 46, 328. Frisk, *IF* 49, 100. *Boisacq*[3] 543. Tentor, *JF* 5, 189. 203.

«**Sloviti,** *-lm* impf. (Vuk, Srijem, Bačka) »stajati na stražnjim nogama kao zec > stajati na glavi i rukama, dignuvši noge u visinu«. Po Daničiću odgovara njem. *Männchen machen* i osnova nalazila bi se u *c'Iověkъ.*

Lit.: ARj 2, 54.

čmár m (Vuk, Dubrovnik) »1° intestinum rectum, debelo guzno crijevo, 2° crijevo uopće (ugarski Hrvati)«. Ovamo možda iz Istre: amara < *čmára f* »fette Griebe« (Vodice) i *imur,* gen. *čmára* m »želudac« (Buzet, Șovinjsko polje). Možda srodno s njem. *Schmerbauch* »1° trbušinai, 2° trbonja«, gr. (σ)μύρον »Salbe«.

Lit.: ARj 2, 54. Ribarić, *SDZb 9,* 207. *Weigand-Hirí* 2, 747.

čmolj m (leksikografi) »crv u varivu, u vinovoj lozi«. Akcenat i mjesto gdje se govori, nepoznati su. Možda je u vezi sa slov. *čmelj < čmrlj (e < r* kao u *dežela* iz *držela), < cъmeiь,* polj. *(s)czmiel, imiel,* rus. *čmel, šmel* »Hummel«. Osnova je možda onomatopejska kao u *Hummel.* Matzenauer i Bruckner uporeduju sa stprus. *kamus* »Hummel«, lit. *kamine* »šumska pčela« i *komar(ac)* (v.), a Uhlenbeck s *Hummel.* Ako su ta uporedenja ispravna, *e > o* u *čmolj* potječe od, unakrštavanja s *molj(ac)* (v.).

Lit.: ARj 2, 55. Štrekelj, *DAW* 50, 35. Uhlenbeck, *PBB* 35, 174. Matzenauer *LF 7,* 34. *Pleteršnik* 1, 107. Bruckner, *KZ* 51, 230.

čoban(in) m (Vuk, 17. v.) = *čobanin* (Kosmet) prema *čobanica* f pored *čobanica* »sinonimi: ovčark, -ica, pastir, -ica (v.)«. Odatle deminutiv na *-če cobanče* (Vuk) = *čobanče,* pl. *čobančići* (Kosmet), kolektivi na *-čađ čobančad f* (Vuk, *č* od deminutivne osnove), na *-ija čobánija* f (17. v.), augmentativ *čobanina* m, pridjevi na *-ov* i *-ski čoban(in)ov* i *čobanski.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *šubān* pored *šobān* > tur. *çoban)* iz oblasti pastirstva: rum. *cioban* (također prezime), bug. *čobán(in),* arb. *çoban,* ngr. τσομπάνης, također madž. *csobany,* polj. i ruš. *čaban* (preko sjeverno-turskoga), ali polj. *czaban* znači »rumunjski pastir«. Perzijska je riječ složenica u kojoj je drugi dio *-ban* »stražar«. Ovaj dio nalazi se od naših turcizama još u *pasvandžijaj pasman-* (v.), *seimen* (v.) i u *segerdom* (v.). Promjena *š > č,* koja se dogodila u turskom, nije jasna. Ovamo možda zagrebačko prezime *Soban.* Na Balkanu raširiše ovaj termin zacijelo Juruci kao na sjeveru turski nomadi.

Lit.: ARj 2, 55. *Elezović* 2, 453. *Mladenov* 687. *Lokotsch* 433. *GM* 448. *SEW* 1, 159. *Bruckner* 71. *Gombocz-Melich* 1, 1119. Vasmer, *RSl* 4, 172. Milosavljević, *GISND* 3, 209. i si.

čóga f (Vuk, Bačka) »1° kratka kost koju djeca igrajući se gone štapovima, 2° biljka saponaria officinalis«. Sudeći po akcentu, *čóga* je hipokoristik od duže riječi, koja glasi u Dalmaciji (Podgora /?/, Pavlinović) *čogljan* m »1° gola kost od cereka (v.) odsječena, za koju se cerek prikvači, 2° kukast štap (Hrvatska Krajina, s ovim značenjem upor. *čugljen* m, Bosna), augmentativ *čogljina* f »kosturna« (Dalmacija /?/, Pavlinović). Još postoje varijante: *džoga* f = *džoganja* f = *džogov* m (s madž. dočetkom *-ov <* madž. *-o)* »gola kost od gnjata u vola ili konja« = (s metatezom *dž-g >*

g-dž) godža f (Vuk), odatle augmentativ na pejorativno *-ura godžura* f (Vuk) i pridjev na *-av gSdžav* »sinonim: mršav«. Vjerojatno je turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čōgān* »Schlägel im Ballspiel«, odatle fr. *chicane* > internacionalna riječ: *šikana* i *šikanirati,* port, *choca* »ein Kinderspiel mit Kegeln«). Za *džoga* misli Daničić da je od tur. *çevkan,* što se ne slaže.

Lit.: ARj 2, 56. 3, 538. *Lokotsch* 454.

čoha f (Vuk, 16. v.) = *čaja* = *cova* = *čôa,* gen. *-e* (Kosmet) »1° sukno ponajviše na domu satkano, 2° haljina od takva sukna, 3° haljina uopće«. Odatle indeklinabilni pridjev kao epitet *čohali* (~ *papuča,* narodna pjesma, Vuk), pridjev na *-ьn* s prijelazom *h* > *š* i bez toga prijelaza; kad prelazi, onda je u femininumu itd. *a* nepostojano: *čôšan, čôšna* (Vuk, Kosmet: *časne čakšire)* prema *ćo(K)an, čohana* (Vuk). U deminutivu na *-ica* i augmentativu na *-ina* potvrđen je samo *h* > *š: čašica f* i *cosina* f. Radna imenica na *-ar còhãr,* gen. *-ara* potvrđena je za Hrvatsku, odatle pridjev na *-ski čohārskī* = *čohadžija,* koje nije potvrđeno, ali postoji prezime *Čohadiić* (Bosna). Važna je perzijska izvedenica na *-dar: čohadār,* gen. *-ara* m = *čovadar* = *čohodar* (Crna Gora, Petrović, s *o* mjesto *a,* kao da se radi o našoj složenici) »čuvar oprava«. Tako su se zvali i sluge viših turskih funkcionara, lakaji na dvoru, koji su izvršivali naređenja izvan dvora, »Geschäftsträger«. Pored *čohadar* pisala se ta riječ i *çuhadar* (upor. madž. *csuha* za *čoha* i prema tome *csuhadar)* i sa ḱ mjesto *h çokadar* (upor. *džaka* f /v./) Srbija, Dalmacija, Pavlinović), ako je od *čoha,* »1° maleni lagani prsluk sapet od grla do pojasa, 2° rđava haljina«. Oblik *ču(ha)dar* (Kačić), s *h* > *v čuvađar,* gen. *-ara* (Vuk, narodne pjesme i pripovijetke) došao je u vezu s glagolom *čuvati.* Odatle Vukovo značenje »custos«. Značio je i »ono jaje što se prvo meće u farbilo = varzilo o vaskrsu,,te se ogleda kake će boje biti (njega ne valja jesti, nego čuvati)«. Obje riječi *čoha* i *čohadar* balkanski su turcizmi *(çoha, çohadar)* iz oblasti odijevanja i administracije: bug. *čoha, čohadar* »Leibdiener beim Car«, rum. *ciohadar* »Leibdiener eines hohen türkischen Beamten«, eine, *cioahã* f »pauvre, nécessitaire«, ngr. τξόχα = arb. *cohë.* Na zapadu je riječ doprla do u slovenski: *čoha* »Art Mantel aus grobem weissen Tuche«. Riječ *džoka* u navedenom značenju može biti unakrštavanje s *jaka* (v.).

Lit.: ARj 2, 57. 61. 62. 82. 111. 3, 538. *Elezović 2,* 433. *Mladenov* 687. *Gombocz-Melich* 1, 1201. *SEW l,* 159. *Pascu 2,* 125., br. 321. Štrekelj, *ASPh 12,* 455-456. *Lokotsch* 435. *GM* 442. Rozwadowski, *RSl 2,* 110 Skok, *ZRPh* 38, 546.

čok[1]**,** gen. *caka* m (Belostenec) »panj«. Balkanska riječ: rum. *cioc* »isto«, arb. *çok* »Fussfessel, Fussblock«. Riječ je raširena i na Apeninu: tal. *ciocco,* mlet. *zòco,* fr. *souche* < varijanta **socca.* v. *çok.*

Lit.: ARj г, 57. *DEI* 950.

čok[2]**,** prilog »sinonim: mnogo« u narodnoj" poslovici gdje se rimuje s *jok* (v.): *čorbe čok, mesa jok* = *čorba čok, meso jok* (Kosmet). Od turskog priloga *çok* istog značenja.

Lit.: ARj 2, 57. *Elezović* 2, 454.

čokānj, gen. *-ónja* m (Vuk) »1° caulis u kupusu, 2° staklence rakije (Bosna, Srbija)«. Značenje 2° ima također i rum. *ciocan.* To značenje može biti etimologijski druga riječ [uz oblike *čokanj, -an* i *čokālj* < tur. *çokal,* Škaljić]. Sa značenjem 1° ide zacijelo zajedno *čokanja* f »klas kukuruzni bez zrnja, ono što se u ŽK kaže *klasunac,* gen. *-unca* m (v.), klip«. Suglasnici *č-k* su plod metateze, kako pokazuje *kočanj,* gen. *-čanja* (Vuk, Crna Gora) m = *kočan* m (Vuk, Dobrota) = *kočan* (Kosmet) »1° Stengel, Strunk« = *kočan* »2° metafora: Kinn, 3° membrum virile«. Na *-ica kočanica* »vrsta kupusa«. Odatle *skočanjiti se, skočanjlm* = *skočanit se* (Kosmet) »(metafora) smrznuti se«. Ovaj oblik je sveslavenski i praslavenski: bug. *kočán,* koja je i balkanizam slavenskoga podrijetla: rum. *cocean,* arb. *koçan* m »der obere essbare Teil des Krautkopfes«, tur. *koçan* »trognon, tige intérieure«, cine. *cuțan* »Kohlgemüse«, ngr. το κοτσάνι »Stengel«. U rumunjskom postoji i metateza *ciocan* »Strunk, Stengel«. Vokal *a* je nastao iz jata kao u *član* (v.) kako pokazuje *kocen* (Hrvatska, hrv.-kajk., slov.) = *kočen* m (ŽK) = na *-ica kocenica* (Podgorci, Slavonija) istog značenja kao *čokanj* (1°). Pridjev na *-jast kocenjast (kupus),* kolektivum na *-je kočenje.* Miklošič je stoga ispravno postavio **kocenu.* Kao ikavski oblik u feminmumu mogao bi se smatrati *kučina* (Selce kod Đakova). Postoji još varijanta s *u* mjesto *o:* pored *kučina* još *kucen* (Valpovo). Početak *-an, -anj* — *-en* varira s drugim sufiksima: sa *-ьi* i *-lo* u *kūcālj,* gen. *kūclja* m (Istra) »Strunk«, sa *-elj* i *-ika* u *kuceljika* (Hrvatska Krajina). I metateza nije ograničena na gornje dvije potvrde, kako pokazuje *čokov,* gen. *-ova* m (Vuk, Srijem) »klas od kukuruza bez zrnja« gdje mjesto *-anj* stoji madž. *-ov* < *-o.* Upor.

rum. s tim oblikom *ciocâlău* u istom značenju gdje je rum. *au* < madž. *-o.* Kako sve ove varijante znače »krūtij tvrdi, gotovo drveni dio kupusa, kukuruznog klipa«, nije presmjelo ako se s osnovom *koč-jkoc-* poveže i *čôkot,* gen. *-ota* m (Vuk, 18. v.) »sinonim: trs, trtica (ŽK), u zapadnim krajevima, tako da Vukov lik predstavlja naziv istočnih krajeva«. Taj je danas ušao i u književni jezik zapadnih krajeva. Odatle kolektiv na *-je čokoće* n (18. v.). Pavlinović (Podgora /?/, Dalmacija) zna istu riječ s izmijenjenim sufiksom *čokrlja* f »lozni čokot«. Moguće je i drugo tumačenje postanja od *čokot,* v. *cat.* Ovamo možda iz Ljubišina jezika *čokur* m »čvor u drvetu« i *čokić* m »dio cotiga (v.)« (Buzet, Sovinjsko polje). Teškoća u ispitivanju podrijetla ove grupe riječi leži u tome što osnova može biti i tuđeg podrijetla: *čak* m (v.) (Belostenec, hrv.-kajk. i slov.) »panj, Klotz« je istog podrijetla kojega i tal. *ciocco.* Upór. i madž. *csök* i (Kosmet) *čokan* »turska priznanica pri naplati kakve takse, kupon«. Bila osnova tuđeg ili domaćeg podrijetla, od nje je i glagol (faktitiv) na *-iti kočiti, kočim* impf, »das Rad hemmen«, *kočiti se* (Vuk, 18. v.) »sich versteifen, oholiti se«, odatle apstraktum *kóčnja* f (Pavlinović) »oboljenje« i *kočnica* »Bremse« (neologizam), kao i unakrštavanje s *cetina* (v.), *kôcêt* (18. v., Vuk, Kosmet) »Sauborste« = *kociņa* (Vuk), s radnom imenicom na *-ar kočetār,* gen. *-ara* »sinonim: mutavdžija«. Lik *kočet* varira sa *kocet* (Belostenac) upravo kao *kocen* i *kočan.* Od sintagme *kočiti perje* stvoren je složen denominal *kočoperiti se, kočoperim* (Vuk) »sich sträuben«, s pridjevom na *-ьn kočoperan* (o djetetu, čeljadetu) »živahan, brz«.

Lit.: ARj 2, 57. 58. 716. 59. 5, 139. 143. 718. 722. *Elezović* \, 318. *JF* 14, 210-211. Barić, *Beiträge* 15. *Miklošič* 122. *SEW* 1, 159. 536. *Bruckner* 212. 242. *KZ* 45, 48. *Mladenov* 252. 254. Vasmer, *RSI* 3, 264. Raić, *ASPh* 1, 620-621. *Tiktin* 355. 381. *GM* 203 Matzenauer, *LF* 8, 191. 192. Güntert, *WuS* 11, 137. (cf. *IJb* 14, 17). Scheftelowłtz, *IF* 33, 142. *WP* 1, 334. *Školjić* 179.

čoktati, *cokće* impf. (Kanižlić) »davati glas kosa«. Osnova *čak,* od koje je glagol izveden s pomoću *-tati* (upor. *graktatf)* za onomatopeje, predstavlja glas ptice.

Lit.: ARj 2, 59. Hirtz, *Aves* 66.

čolak (Kosmet), indeklinabilni pridjev, pored *čalak* »sakat (v.) u jednu ruku, kome je jedna ruka defektna«. Istog je podrijetla *Čolak* u složenom srbijanskom prezimenu *Colak-Antić* (upor. takvu sintagmu u Vukovoj narodnoj pjesmi 2, 67: *već sve gleda Nahod-Simeoną)* i bosansko pravoslavno prezime na *-ović čolaković.* Pridjev je balkanski turcizam obrazovan s pomoću turskog sufiksa *-akl-ek (çolak/ çulak* »bogalj«) iz oblasti naziva za mane (upor. *topal, sakat) :* bug. *čolak,* arb. *coliak* »einarmig«, rum. *dolac.* S istim sufiksom obrazovana su još ličko katoličko prezime *Kolak* kao i *Kdlaković* od tur. *kolah* »qui a un des membres antérieurs abimés« i *Solak* od tur. *solak* »gaucher«. Daničić od tur. *çolak* izvodi i *čuluk* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »čovjek u kojega je samo jedno mudo«.

Lit.: ARj 2, 99. *Elezović* 2, 429. 454. *Mladenov* 687. *GM* 448.

čolama f (Srbija, akcenat nepouzdan) »černiš (v.) od piletine«. Balkanski turcizam (tur. *çullama* »Speise, die oben mit Teig bedeckt ist«)« iz oblasti hrane: rum. *ciulama* »ein gekochtes Huhn mit Eiern dick breiger Tunke gemischt«.

Lit.: ARj 2, 59. *Lokotsch* 444.

čom, gen. *còma* m »zamotak, paklié *(păkljec,* ŽK) duhana«. Nije navedeno gdje se govori. Od madž. *csomó* istog značenja, a ugrofinskog postanja. Nejasno je zašto je odbačen madž. sufiks -ó, koji kod nas obično ostaje kao *-ov* (tip *lopov,* v.). Zbog toga bit će prije od madž. *csomag* »koli«. U toj izvedenici *-ag* je mogao biti identificiran s našim deminutivnim sufiksom *-ak* i odbačen.

Lit.: ARj 59. *Gombocz-Melich* 1, 1134.

čopor, gen. *-a* m (Vuk) »sinonimi: hrpa (v.), rulja (v.)«. Odatle: deminutiv na *-tk čoporak,* gen. *-rka* m, radna imenica na *-as čoporaš,* gen. *-aša* m »gazda koji ima čopor svinja«. Riječ se nalazi još u slovenskom jeziku. Na zapadu ima pejorativno značenje. Od madž. *Csoport.* Dočetak *-t* bio je zamijenjen našim deminutivnim sufiksom *-ík* u *čoporak* koji je zbog toga odbačen jer nadžarska riječ nema deminutivnu značenje. Madžarizam je došao u naš jezik kulturom svinja, ali je i na zapadu i na istoku izgubio vezu s tom kulturom. —

Lit.: ARj 2, 59. *Miklošič* 37. *Gombocz-Melich* 1, 1148.

copula f (Bella, Stulić) »čun od jednog panja izduben, monoksil«. Zove se i *golica* < **golijica* od *galija* ili od tal. *goletta; copula* ide zajedno sa *copul* (v.).

Lit.: ARj 2, 60. *Mažuranić,* 1692.

-čor, -šor rumunjski deminutivni sufiksi, složeni od lat. *-ic* (u *-icellus,* upor. *monticellum* > *Munćel,* toponim na Krku i Ižu) i od ilirotračkog *-iš* i lat. deminutiva *-olus* > rum. *-or* (primjer rum. *oscior* od *os* »kost«, *domnișor* od *doinus* »gospodin«); *-čor* se nalazi u jednom vlaškom ličnom imenu iz 14 v. u dečanskorn krisovulju *Hrbzbčor,* deminutiv od *Hrs* (13.— 16. v., upor. toponim *Hrsov dol* u Makedoniji), a *-šor* u imenu mjesta koje je u 12. v. Stevan Nemanja darovao Hilandaru: *Dabbšor.* Upor. *Dabiša.*

Lit.: ARj 2, 216. 3, 708. Pascu, *Sufixele* 56-7.

čora[1] f (Vrnjci, Srbija) »Krähe«. Na *-ka čorka* f (Vodopić) »ptica garrulus glandarius«. Poklapa se sa rum. *cioară* »Krähe«, arb. *sorre,* furl, *dore* f.

Lit.: Hirtz, *Aves* 67. *GM* 390.

cōra[2] f (Vuk, Srbija, Kosmet) »1° djevojka od 12 godina; sinonim: cura (v.), 2° prasica (Ljubiša)«, odatle deminutivi na *-ъka čorka* f (16. v.) i na *-ica carica* f (Kosmet), pejorativni augmentativ *čoretlna* f (Kosmet), pridjev na *-in čôrin* (Kosmet). U folkloru ta riječ znači »strašilo za plašenje djece« (valjda u Dubrovniku), odatle hipokoristička izvedenica dobivena s pomoću sufiksa *-oje* (upor. *Maroje* od *Martin, Blagoje* itd.) *čôroje* m »preobučen momak, koji je još s vilom i turicom za vrijeme mesojeda (fašnika) u vrijeme republike«, odatle na *-ica čorojica* f »sinonim: obrazina, maska«. Možda je u vezi s ciganskom riječi *corro,* odatle rum. *doroiu* »Spitzname für Zigeuner« [ili < rum. *fecioară* »Jungfrau«, *fecior* »Knabe, Jüngling«, s gubitkom prvog sloga, v. *fičor, cuca].*

Lit.: ARj 2, 60. *Gombocz-Melich* 1156.

čorba pored *čorba* f (Vuk, 17. v.) = *čorba,* gen. *čorbe* pored *čorbe* (Kosmet) »sinonimi: juha (v.), župa (ŽK), supa (gradovi)«. Odatle: pridjev na *-ast č orbasi* (Kosmet: *pasûlj),* deminutiv na *-ica čorbica* f = *čorbica* (Kosmet), pejorativni augmentativi (na *-ina, -etina, -uljina* i *-urina) čorbina, čorbetina, čorbuljma* (Kosmet), *čorburina,* na *-luk čorbalbk* (Kosmet) »sud za čorbu«, složenica (tipa *krvolok) čorbòlok* (Vuk), u šatrovačkom govoru (argot) u Prištini *čorbovina* »kava«. Važna je radna imenica izvedena s pomoću *-džija čorbadźija* (Vuk, neobičan akcenat prema bug. *čorbadžíja* i *čorbadžíja* u Kosmetu) »1° gazda, 2° imućan (Kosmet: *on je počorbadžija .se ja* »bogatiji je od mene«), 3° nekada kapetan, poglavica ili zapovjednik janjičarske čete«. Odatle pridjevi na *-in čôrbadžijin,* poimeničen sa *-ica čôrbadžínical-džijnica* f »žena gazdina«. Balkanski turcizam perzijskoga ili arapskoga podrijetla (tur. *çorba* pored *sorba* od perz. *šurābā* od *šur* »slan« ili od ar. *šurbä* »Portion, Trank, soviel man auf einmal austrinkt«, *çorbacı)* iz oblasti hrane (kulinarstva): rum. *ciorbă,* na *-lik ciorbalîc* »zdjela za juhu, Suppentopf«, deminutiv *dorbuliță,* bug. *čorba* i *čorbadžíja* = rum. *dorbagiu,* arb. *corbe,* cine. *ciorbă, ciorbagi* »notable de village, maître, patron, sieur«.

Lit.: ARj 2, 60. *Elezović* 2, 454. *Mladenov* 687. *GM* 448. *SEW* 1, 159. *Pascu* 2, 125. Trojanović, *JF* 5, 233. Korsch, *ASPh* 9, 446. Miklošič, *ASPh* 11, 109-110.

cosalija f »igla velika trouglasta; sinonim: čavalduša (ovo će biti štamparska griješka mjesto *čuvalduz,* v.). [Možda isto što *ćošeli* (BiH) »uglast« < tur. *köșeli* »isto«].

Lit.: ARj 2, 61. *Školjić** 197.

Č8t, gen. *čota* m (Srbija) »1° uzvisina, brdašce, 2° toponim *(Crveni* ~, Srijem)«. Upor. rum. *dot,* pi. *doturi* »Knorren«, s pridjevom *datoros* »knorrig«. Ovamo ide zacijelo i *čota f* (Banat) »1° čokot« koje se može uporedivati sa rum. *cioată* (Moldavija) »Baumstütze«. Ista riječ *čota* f znači još »glaeba« s pridjevom na *-av čotav* »glaebosus«, koje se i opet može uporedivati sa rum. *ciotca* (Moldavija, sa slavenskim deminutivnim sufiksom *-ka)* »Knäuel«. Budmani uporeďuje *čot* (Srbija) s tal. *ciotto* »piccolo sasso, ciottolo«, što je predaleko za uporeďenje s istočnim apelativom. Čini se da se u značenju »panj« izmjenjuje suglasnik *t* > *k,* upor. *čok* m (Vodice) »1° panj, onaj dio drveta koji raste u zemlji«, *čak,* gen. *lokā* (Buzet - Sovinjsko polje) »1° panj, 2° čokot vinove loze«, *čok,* gen. *čoka* (slov., Notranjsko) »*Г* Klotz, Rumpf, 2° untersetzter plumper Mensch« < tal. *ciocco,* furl, *coce,* mlet. *zoco* < lat. *soccus* (upor. **socca* > fr. *souche)* mediteranskog podrijetla prema Battistiju. Ovamo još denominal na *-are* > furl, -α = *-ati čokati, -am* impf. (Vodice) »razgrtati, rahlijom činiti zemlju oko rašća u vrtu« < furl, *doca* = *кoca* = *soka zoncolâ, zonconă* »trebbiare ali' uso antico, cioè battere il grano facendovi comminar sopra i buoi, sull'aie«. V. *čokot, čok, čok.* Kako je *čokot* riječ istočnih krajeva, gdje se govori i *čota* f u tom značenju, moguće je tumačiti postanje riječi *čokot* unakrštavanjem od *čok*

(v. *čokanj) i (óta.* Meyer-Lübke stavlja rum. riječ *ciot* pod *čott* nepoznate provenijencije. Kako *Čokot* ide u terminologije vitikulture, *čokot* i *čot* mogu biti predrimske panonske riječi.

Lit : ARj 2, 61. 819. *Pleteršnik* 1, 108. Ribarić, *SDZb 9,* 142. *REW** 2453 a. 2454. *DEI* 950. 952. Sturm, *ĞSJK 6,* 50. Meringer, *IF 16,* 152. *Pirana*[3] 1316. Schuchardt, *ZRPh* 15, 104.

čovjek pored *čovjek,* gen. *čovjeka* pored *čovjeka* m (Vuk) = ek. *čovek* = čotiefc, gen. *čoveka* (Kasmet) = ik. *fövik* (ŽK) = (sa ispadanjem, *v) čôek* (Prilep, Ohrid, Debar, Ricevo) = *čôäk,* gen. *čoäka* pored *čôäka* (Crmnica, Piva-Drobnjak, Crna Gora) = (sa stezanjem dvoglasa *oe* > *o) čak* (Vuk, 18. v.) = (sa *oe* > *e) ček,* gen. *čeka* (Dubrovnik, Perast, Nikšić, Lastovo) = (sa *oe* > *of) čoik* (18. v.) = (sa *oe* > *oj*) čojk* (potvrđeno samo u negativnoj složenici *nečojk,* Mostar) = (odatle sa nepostojanim *a) čojak* (Crna Gora) »1° Mensch, homo, 2° muž, suprug«; *č-* je nastao iz grupe *cl-* kako se vidi iz hrv.-kajk. *človek* (također slov.) i kako je bilo i u hrv.-srp. 12.— 15. v.: *ilovik* (Korizmenjak, Menčetić, Kašić, Georgiceo). Upor. polj. *człowiek.* Ispuštanje suglasnika / u ovoj grupi karakteristika je svih hrv.-srp. narječja kao i nekih bugarskih, koja u grupi *cl-* imaju mjesto toga *e, i, o, u: čeljak, čelek, čileak* (Ahar-Čelebi), *éïlek, ciljah, čoljak* (Demir-Hisar), *čolek, čuljak, čulék.* U tim je oblicima ispušteno *v.* Ali ima bugarskih oblika sa *v,* a sa ispuštenim /: *čivék, čuvek.* U svim ovim ispuštanjima može se raditi ne o fonetskim pojavama, nego o tendenciji kraćenja kao u *gospodin, gospodar* > *gospon, gospun, gospar* (upor. i polj. kraćenja$_4$.c2/EA), a može se raditi i o pojavi brzog govora. U svim hrv.-srp. narječjima živ je vokativ: *čovječe = čdviče* (ŻK) = *čôče = čôäče* (Crmnica). Od te riječi prave se hipokoristici: *cóvo* m (Vuk, 16. v.) = *cóva,* gen. *cove* (Kosmet); sa nejasnim *Ƅ* mjesto *v: còbo* m (Vuk, Dubrovnik, Crna Gora) = (s umetnutim *m* pred *b* kao u *dumboK) čónbo* m (Potomje, Pelješac) »iznakažen čovjek«. Glede *v* > *b* treba upozoriti na istrom. *čoubo* »dicker Mensch«, sttal. *ciofo* »Mann von verächtlichen Stande«, u Sieni *cobo* »Faulpelz, Feigling«. Tu se može raditi o unakrštavanju našeg i talijanskog pejorativa. Od *cóvo* pravi se denominal (faktitiv) na *-iti coviti se* »ponositi se« (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) i odatle apstraktum na *-nja čóvnja* f (17. v.) »ponos«. Pridjevi su od *čovjek* (negativno *něčovjek* »zao čovjek, nitkov, ništavac«) na *-/ čovječ* (13. i 14. v.), danas određeni *(ne)-čovječji* (16. v.) = *čoveci* (Kosmet), na *-ъn (ne)čovječan, -čna* »humánus«, na *-ov čovjekov,* na *-ski coečkí* (Boka) = *čovječkī, čovječanskī* od *člověčbskb (n* je ušlo po analogiji prema *-anski* u *veličanski, veličanstvo').* Odatle apstrakta na *-ost (ne)čovječnost,* na *-stvo čojstvo = (ne)čovještvo* n = *čovestvo* pored *čovesto* n (Kosmet), *čovječanstvo.* Apstraktum *čojstvo* (Crna Gora) i *čovestvo* (Kosmet, glede *-stvo* mjesto *-stvo* upor. *društvo = društvo* u Sarajevu) poklapa se s arbanaskim apstraktumom *njerëzi* od *njer-i* »čovjek« u značenju »osobine koje dolikuju čovjeku kao člana društva i kao junaka (objekt uz *učinio)«.* Deminutivi su brojni: na *-ьc čovječac* m (17. i 18. v.), na *-zk čovječak,* na *-ič* (upor. *konjic* toponim i opća riječ) *čovječīc,* na *-ić čovječić,* na složeni *-uljak čovječuljak* (Vuk); od hipokoristika *covo* na *-uljak čovúljak,* gen. *-uljka* (16. i 17. v.), na *-ič covùljïc·.* Pravi i pejorativni augmentativi su na *-an čojčan (sjedi ka ~)* »lijena žena« (Riječka nahija, Crna Gora), na *-ina čovječina,* na *-etina čovječetina* (Ljubiša), na *-ište* (upor. *derişte) čovječište* (Crna Gora) = *čoečište* (Crna Gora) »monstrum hominis«. Složenica *čovjekoljúbac,* gen. *-pca* m je crkvenog podrijetla, prevedenica (calque) je od gr. φιλάνθρωπος, odatle pridjevi na *-ъn* i *-iv čovjekoljuban, čovjekoljubiv* i apstraktum na *-je čovjekoljublje* n. Za razliku od bugarskoga, u svim narječjima hrv.-srp. *čovjek* nema plurala, nego se mjesto toga upotrebljava *ljudi* (v.). U tom se očituje velika starina. To je tako zbog toga što je čovjek prvobitno označivao jednoga od članova sociologičke jedinke *(čeljadi,* v. = *Sippe, clan, bratstva,* φρατρία ili porodice). Prema tome je bila za ukupnost potrebna druga riječ. Da bi se utvrdila etimologija, treba istaći da rus. *čelovék* i gore pomenuti bugarski oblici sa *elijoịu* između *čil* upućuju na postojanje mekog poluglasa *ь* ili na *e: *čblovekb,* a to je već u stcslav. moglo ispasti: *človekt.* Vrlo je vjerojatno tumačenje prema kojem je *čovjek* sveslavenski kompozitum iz praslavenskog doba od dva člana od kojih je drugi baltička riječ sa značenjem »dijete, sin«: stprus. *waix* (ak. sing, *waikan)* »Knecht«, odatle *wayklis* m »sin«, lit. *vaikas* »Knabe, Sohn, u pl. Kinder«, u litavskom narječju žemaitis: *vaikis* »Knecht«. Glede značenja »Knecht > Sohn« upor. slov. *otrók* »dijete« = češ. *otrok* »rob«. Ta usporednica káže da Ê u *člověkb* potječe od dvoglasa *oi* > *ai.* Ako je ovo tumačenje ispravno, onda *čovjek* znači »dijete klana, jednoga od

čeljadi«. Početno *сьі-* je niži prijevojni štěpen od *čel-* koji se nalazi u *čeljad* (v.) gdje smo vidjeli da je prvi dio baltička riječ.

Lit.: ARj 2, 56. 57. 62. 76/ 77. 7, 809. *Miklošič* 36. *SEW* 1, 140. *Bruckner* 79. *ZSPh 2,* 297-298. *Slawski* 1, 123. *Trautmann* 339. *WP* 1, 517. *Mladenov* 681. 687. *Elezović* 2, 453. Miletić, *SDZb* 9, 230. Zimmer, *ASPh 2,* 346-8. Oblak, *ASPh* 16, 440., § 25. *ZbNŽ* 11, 72. 15, 71. Jagić, *ASPh* 20, 536. Četyrkin, *Filogičeskija zapiski* 1881. 3. sv. (upor. *ASPh 6,* 155). Šuman, *ASPh* 30,295. Meillet, *BSLP* 14, 54. 157. *RSl 2,* 63. Otrębski, *LP 2,* 267. Georgijev, *KZ* 64, 177. Brugmann, *IF* 12, 26. Uhlebeck, *PBB* 27, 124. *Boisacg*[3] 433. 743-744. Loewenthal, *ASPh* 37, 387. Fraenkel, *IF* 41, 402. Brandt, *Jubil. Sborn, v čest Miller a* 305-310. Solmsen, *KZ* 34, 548. Barić, *PPP* 16, 78-93. Vaillant, *RES* 16, 246. *NJ* 1, 287-288. 2, 53-55. *REW** 2453. *DEI* 950.

creda f (čakavski, Nerezine, Lošinj) = *créda* (Golać, Rukavac, Istra) = *créda* (hrv.-kajk.) = ik. *črida* (16. v., kod čakavskih pisaca: Lučić, Marulić, Zoranie, Hektorović) = *creda* (Jakče) = *čereda* (Istra, s umetnutim *e* u suglasničkoj grupi *čr,* upor. *čerivo* /ŽK/, *čerep* /ŽK/ »1° sinonimi: stado goveda, krdo, grex (jato riba, Hektorović)., 2° red, izmjena, series«. Riječ je potvrđena samo u zapadnim hrvatskim krajevima, u istočnim srpskim je potisnuta od *krdo* i *stado.* Nalazi se još u bug. *č(e)redá, carda; črijeda* je iskonstruiran jekavski oblik koji nije potvrđen u narodnom govoru. Vuk i Daničić poznaju *créda* samo u crkvenom jeziku: *créda (po manastirima i crkvama) ordo: sadje njegova creda.* Kad *ARj* kaže da je to prema istočnom govoru, onda to nije ispravno. Sveslavenska riječ iz praslavenskog doba obrazovana pomoću sufiksa *-daį-do* kao *čedo* (v·), *govedo* (v.), *krdo* i *stado.* Odatle: radna imenica *čredar* m (hrv.-kajk.), denomanl na *-ati eredat se* (Rukavac, Istra) »redati se u nekom poslu«. Da se ta riječ govorila u Panoniji, u Daciji i na čitavom -Balkanu, u značenju »stado«, dokazuju pored bug. *č(e)redá,* još madž. *cseréda (é < e* kao u *szçmséd < sçsedz),* odatle, nakon gubitka srednjeg samoglasa *é* kao u *pojata* (v.) > madž. *pajta* i prema vokalskoj harmoniji, *csorda,* drum. *cireada f,* odatle rumunjska radna imenica *ciredar,* i arb. *çerdhë.* Madžarski slavizam ušao je natrag u naš jezik, i to na onom teritoriju gdje je nestala praslav. *creda: còrda* f (Vuk) »sinonimi: krdo, stado; *konjska corda* (Varoš, Slavonija)«. Odatle: radna imenica na *-as* (v.) *cordai,* gen. *-aša* m (Vuk, Srijem), odatle opet prezime na *-ič Čordašić.* Madžarski slavizam posudiše. i erdeljski Rumunji: *ciarda = ciurdă.* Neobičan je hrv.-kajk. *čarad* m »Haufe, Trupp, Herde« s fonetskog gledišta ako je posuđeno iz madž. *csorda,* kako misli Štrekelj. Prije će biti da se ne radi o posudenici, nego o **čredb* sa *é > a* kao u *Čatež < créiez* od *crei* (v.). Upor. neutrum *crédo* (hrv.-kajk., Belostenec), gdje je praslavenska riječ prema *stado* i *krdo* prešla medu neutra. Mogućan je prema tome i prijelaz medu maskulina, upor. *kfd* pored *krd; a* u *čar-* bio bi umetak kao *e* u *čerivo, čeríp,* da se ukloni teška suglasnička grupa. Riječ je ie., baltoslavenska *(*kerda~),* sveslavenska iz praslavenskog doba, kao pastirski termin. U litavskom je potvrđena samo u radnoj imenici *(s)kerdžius* »pastir«, izvedenoj od **kerdä* »grex«. Baltoslavensku riječ posudiše Finci: karelijsko *herda* »series«. To je prvobitno ie. značenje. Stprus. *kērdan* »vrijeme« odnosi se semantički također na značenje »séries«, upor. stvnjem. *herta* »vices temporum, vicissitude«. Upor. još got. *hairdeis* »Hirt« od *Herde* i kimr. (= kelt. u Walesu) *cordd* »četa«. Postoje još usporednice u sanskrtu *śardhas* »stado, četa«, avesti i staroperzijskom koje ukazuju na ie. *ḱ,* dok slavenske na *k.* Na *k* upućuje i *krdo* n (Kavanjin, Ljubiša) istog značenja kojega i *creda; krd* pored *kfd* m glosira se nejasno »stado domaćih životinja naročitog stanja«. Maskulinum posudiše Dakorumunji: *cîrd* m »roj, četa«. Odatle: radna imenica na *-ar krdâr,* gen *-ára* m (Vuk) »svinjar« prema f na *-ica krdarica* »čuvarica ovaca«, deminutiv na *-šče (-ьc + -ьce) krdašce,* na *-nica krdnica* »1° krmača, 2° više svinja na okupu (Kurelac)«, denominai na *-iti krditi* (Crna Gora, objekt *ovce)* »čuvati«, *zakfditi, zàkrdim* (Piva-Drobnjak) »steći krd ovaca«. Važna je izvedenica na *-elj-elo: krdelo* (Belostenec, slov., slvč., ukr. i polj.) koja je potvrđena u starom jeziku, a morala je biti raširena u 8. v. u južnoslavenskome jer je posudiše Novogrci το γκριντέλλι (izgovori *grideli)* »stado svinja«. Sufiks sjeća na sufiks *-ellus* u prov. *tropel,* fr. *tropeau.* Riječ *krd* se ne nalazi ni u bug. ni polj. ni rus., nego u slovenskom, slovačkom i ukrajinskom. Budući da je teško protumačiti ъ *(*kzrdz)* pored **kerda,* postoji mišljenje da je *krd(o)* posuđenica iz gotskog ili stvnjem. *kortar* »stado«, ali za mogućnost slavenske varijante **kzrdz* govori keltsko *cordd.* Prema tome je najvjerojatnije mišljenje Briicknerovo, da je *krd* varijanta od *creda* kao polj. *kwiat* prema hrv.-srp. *cvijet; krdo* se upore-

đuje još sa sanskrt. *śardha-* »isto« i arb. *herde* < ie. **skrdhis,* lit. *(s)kerdzius* »pastir« (Baric).

Lit.: ARj 2, 61. 77. 78. 5, 497. Vuković, *SDZb* 10, 385. *Mažuranu,* 176. *Miklošič* 32. 155. *SEW* 1, 144. 666. *Holub-Kopečný* 358. *Bruckner* 228. 582. *KZ 46,* 233. 48, 207. 51, 227-228. *ZSPh 4,* 216. *Mladenov* 687. *Trautmann* 127. *WP* 1, 424. *ZbNŽ 25,* 140. *Gombocz-Melich ì,* 1154. *Tiktin* 293. Štrekelj, *DAW* 50, 13. Ribarić, *SDZb 9,* 138. Matzenauer, *LF l,* 35. 8, 46. Hirt, *PBB* 23, 332. 348. *Boisacq*[3] 496 Vasmer, *RSl 6,* 182. *GM* 151. 446. Barié, *PPP* 1, 231. 236-237 (cf. *J F* 3, 200). Obnorski, *IzvORJAS* 19, *4,* 99-102 *(LF* 47, 256). *Kiparsky* 102-103. Agrell, *Balt.-slav. Lautstudien* 25. Machek, *Slávia* 16, 187. Stieber, *Ьlice zbornik* 341-344.

eresio n (hrv.-kajk., Hrvatska Posavina; Budmani bez potrebe jekavizirao u *črijeslo)* »kora od drveta sasječena ili na prah smrvljena kojom kožari učinjaju«. Odatle denominal (faktitiv) na *-iti crediti* impf, »učinjati kože, staviti kožu u posudu napunjenu vodom u kojoj je kora«. Budmani jekavizirao *črijesliti.* U tom značenju slov. *eresio* n »Gerberlohe, Baumrinde«, bug. *čereslo* i češ. *třislo.* Nom. pl. *eresia* (16. v.) »lumbi«, stcslav. *eresia* ne živi danas u hrv.-srp. gdje je zamijenjen s *útroba* (v.), *ošit* (v.). Upor. got. *haírpra.* U slov. *crédo* ima i specijalizirano značenje »pretini v orehu, Scheidewänder in der Wallnuss«. Riječ je doduše po fonetskom i morfološkom izgledu balto-slavenska, ne po semantici: stprus. *kersle* »Haue«, lit. *kerslas* »željezo za puštanje krvi, čimbistra«. Sva se baltoslavenska značenja dadu ipak izvesti od ie. korijena **(s)qer-* raširenog formantom *-t* (v. *crta, crtalo* i raširenje formantom *-s* u *irez).* Na ie. **(s)qert-* došao je sufiks *-tlo* ili *-slo* (v. *čislo)* za tvorenje apstrakta. Slog *čre-* nastao je kao i u *črez* po zakonu likvidne metateze (praslav. **čerslo).* Prvobitno značenje »ono što rastavlja > oruđe čime se reže, stvar koja se reže« prenijeto je na koru. S prijevojem *aort-* postoji riječ i u lat. *cortex,* gen. *-ids* »kora«, odatle *krka* f (Dalmacija) »kora koja služi ribarima za bojadisanje mreže«, posuđena od dalmatinskih Romana koji nestadoše.

Lit.: ARj 2, 78. 79. *Pleteršnik* 1, 110. *Mladenov* 683. *Miklošič* 41. *SEW* 1, 148. *Bruckner* 583. *Trautmann* 1, 579. Uhlenbeck, *PBB 22,* 539. 30, 286.

črez, arhaički prijedlog s akuz., potvrđen kod pisaca od 14. v., »preko, radi, kroz«. Nije više u upotrebi na čitavom teritoriju hrv.-srp. jezika, nego samo u narječjima. Kod ikavaca čakavaca ŽK: cei (~ *Pešćak), čez* (~ *Leskovaču), čež (~njega), čeza* (~ *me),* zbog disimilacije sa imenicama koje u osnovi imaju *r* (primjeri *čez goru, čez brdo),* gubi r. I u slovenskom, gdje je u živoj upotrebi, može također izgubiti *r.* Tako i u *Jačkama* (ugarski Hrvati) i kod Vitezovića. U narodnoj pjesmi još sa e u suglasničkoj grupi *čr: čerez.* U današnjem književnom i saobraćajnom govoru potisnut je od *kroz,* prijedlog s akuz., »durch, propter, per, radi, poradi, s pomoću, posredstvom« i prilog, *kroza,* kod starih pisaca i *krôzi; krozje* i *krozju* potvrđeni su kao prilozi. Kao prijedlog i prilog govori se *skroz* (16. v., ŽK), *skroze* (J. S. Reljković) = *skrozê* (13. v.) = *skrozi* (Istra, najstarija potvrda 1351.: *skrozi Vika).* Kad je samo prilog, pojačava se *skroz na skroz* (pored *na skroz)* »potpuno, sasvim« (ZK), možda prema njem. *durch und durch.* Oblik sa *s-* je prvobitan jer je nastao od *skvozě.* Početno *s-* i dočetno *-e* je otpalo, a r je došao mjesto *v* zbog unakrštavanja (kontaminacije) sa *črez.* To unakrštavanje još je vidljivo u obliku *kr'ez,* gdje je prema *črez* i samoglas *o* zamijenjen *se; krêz* pored *skrez* govori se u Vodicama (Istra). U književni je jezik ušao složeni pridjev *krezub* (v.). Upor. još ukr. *kerez,* rus. *skrezb.* Od priloga *skrozi* tvore se: novi prilog dodavanjem sufiksa *-mice* (upór. *letimice) skrozimice* i pridjev na *-ъn,* u sr. r. također u priloškoj službi *skrozno* (Pjevanija Crnogorska). Odatle denominal na *-irati* (v., upor. *luftirati, urudžbirati): skrozirati* (Salvonija, Čamagajevci). Još postoji u rustičnom prijevoju: *skrz* pored *křz* (Vodice) = *skrze* (prijedlog s gen., Budinić dva puta) = *křz* (Kosmet) prijedlog »kroz« pored *kriz* i *kroz.* Posljednja dva lika su nejasna. Upor. bug. *črez, kroz* i *krăz.* Prema tipu složenih prijedloga *poradi, zaradi* i kauzalno *kroz* pojačava se sa *cijeć* (v.): *krocijeć* (sa zc > c), a u prostornom značenju i sa *sred: krdsred* = *krosred njive* (Kosmet, sa *zs > s,* upor. arb. *nermjet* < lat. *inter mediu), a* kao prilog *naskroz* »skroz«. Lik *skvozě* očuvao se kao prijedlog s gen. u obliku *sküzi* s gen.. (ŽK: *sküzi dice* »zbog djece«). Prijedlog *črez* slavenska je kreacija od ie. osnove *qer-* »radi« proširene s formantom -i: **(s)kers.* To raširenje je baltoslavensko : lit. *skersas* »quer, schielend, Zwerch«, lot. *skers* »quer«. U staropruskom postoji i prijedlog odatle *keršan, kiršan, ķirša* »preko«. Upor. još grčki pridjev (ἐγ)κάρσιος »kriv, kos«, *-z* mjesto *-s* potječe

od kontaminacije sa *skvozě.* Slog *čre-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upór. *skozi* (v.).

Lit.: ARj 1, 944. 2, 18. 78. 5, 524. 526. 529. 612. 619. 625. 7, 617. 15, 347-9. 358. *Mažuranie,* 1319. *Miklošič* 115. 425. *SEW* 1, 148. *Bruckner* 496. *ZSPh* 2, 307. *KZ* 51, 228. *Trautmann* 129. *WP* 1, 590. *Mladenov* 688. Ribarić, *SDZb* 9, 191. *Eiegović* 1, 326. 330. 336. Bugge, *IF* 1, 446. *Boisacg*[3] 212-213. Matzenauer, *LF* 7, 37-38. *NJ* 1, 93.

čřvoljiti, -zm impf. (Belostenec, Stulić) »brbljati«. Nejasna onomatopeja. Homonim *crvo-Ijiti* (Srbija) »sitno što raditi kao plesti, vesti«, s ovim je u vezi *cřvoljčiti* (Lika) *(ná-)* »djelati, rezati, strugali od besposlice«. Ako su to izvedenice od *crv* = *crv* nije jasno izvođenje, a ni značenje »brbljati«. Upor. onomatopeiziranje glagola *vrtjeti se* u *vrpoljiti se* (v.).

Lit.: ARj \, 855. 7, 222.

cubar, gen. *-hra* m (15. v., Vuk) »biljka saturēja hortensis«, odatle deminutivi na *-ič čubrić* »serpillus«, na *-ica čubrica í* (Kosmet, bug. *ćubricd)* »1° mirišljiva trava koja se suši kao začin za jelo, 2° toponim«, odatle *čubričica* (ibidem) »oplemenjena čubrica«, na -SA > *-ák čubrak divlji* »neka trava«, (s umetnutim *m* pred labijalom) *čumborak,* gen. *-rka* = *čumborić* »saturēja hortensis« = na *-ika čúbrika* (također bug.) »isto«. Vokal *u* je nastao iz vělarnog nazala *ç.* Madžari posudiše *csombor,* dok Rumunji imaju *cimbru* s palatalnim nazalom kao Poljaci *czabr* ali taj nazal nije potvrđen u južnoslavenskom. Posuđenica je iz gr. θύμβρος/θύμβρα. Zamjena grčkog interdentalnog spiranta θ sa č naliči na afrikátu *z* u tal. *zio* < gr. θεíος. S tim se slaže varijanta *cúpar,* gen. *čupra* (Vuk) »isto« i *cabr* (Stulić, Šulek) ako to nije griješka; *p* za gr. *b* nalazi se i u *čupar.* Značajni je još oblik nòne m »isto« sa *i* mjesto *u.* Posve nejasan je lik *kuhar,* gen. *-bra* (Stulić, Kuzmić, Šulek) sa *k* mjesto *č.* Mišljenje da je *cubar* posuđenica, nije općenito prihvaćeno. Bruckner ga izvodi od ie. korijena **kem-l*skem-,* prema Sobolevskom je u vezi sa *čemerica, čemerika* (v.), stvnjem. *hemera,* lit. *kemarai.*

Lit.: ARj 1, 752. 859. 2, 20. 82. 99. 101. 5, 714. *Elezović 2,* 456. *Miklošič* 36. *SEW* l, 100. 142. 160. *Bruckner* 73. *RSI* 3, 264 -265. *Vasmer,RSl 3,*225. *Mladenov* 688. Sobolevskij, *Slávia 5,* 445. *Gombocz-Melich* 1132. Pușcariu, *DLR 2,* 408. *Tiktin* 350. *Rohlfs* 796.

čúbra f (Lika), akcenat je kao u *Mile,* značenje je »ime kozi«, zbog toga ovamo oion/o(Vuk) »ime jarcu« i možda prezime *Čubrilović.* Pridjev na *-ost čubrast* (Vuk, Crna Gora) od iste je osnove, a značenje mu je isto koje i pridjevu na *-av ćulav* (Vuk) »bez ušiju, u koga su malene uši (o ovnu i ovci)« od *čula f* (Vuk, Lika) = (s hipokorističkim akcentom) *čula* (Lika) »ime ovci u koje su malene uši«, odatle sa hipokorističkim sufiksom *-an* (kao u *Milan) čulan* »ime ovnu«, sa *-ovka čulōvka* (Lika) »ime kozi«. Ne zna se kako se odnose nastavci *-bra, -brilo* i *-la,* ali se zna da je osnova *čul-* u ovom značenju balkanizam: rum. pridjev *ciul (oae ciulă)* »ohne Ohren, mit sehr kleinen Ohren« = *čulav* (Vuk), bug. *čul* »bezuh«. Odatle rum. denominal *a ciuli urechile* »die Ohren aufrichten, spitzen« = *čuljiti, naćuliti (uši), -čulīm* = *oculiti* (Vuk) = *ćuliti* (Dalmacija) »čekati« = slov. *culiti.* U madžarskom narječju Polovaca i Sikulaca raširiše tu pastirsku riječ rumunjski pastiri u Karpatima: *esula,* kao i u českomoravská narječja *čul'ena, čulka,* u ukr. *čulyj.* Iz hrv.-srp. došla je i u slov. *sul.* Suglasnik *&* varira s *ć: ćulav* (Vuk) »nemajući uši ili malenih ušiju«. Homonim je *čula* f (Bačka) »neka igra kao u Srbiji *krmača,* ispor. *svînkati se,* ŽK, »igrati se svinkanja«. Od takve osnove je deminutiv na *-ica čulica* f »suvrst vinove loze« (ne zna se gdje se tako govori). Buba *symbioiis Redt,* zove se *čulin* i *čulonoša* m »claviger Preissl«. Ni za te nazive ne zna se gdje se govore; buba je mogla doista biti nazvana po pastirskom terminu, ali za vinovu lozu i za igru nema podataka iz kojih bi se moglo zaključiti da su ti nazivi etimologijski isto što i pastirski termin. Pored *-bra, -brilo, -la* dolazi i nastavak *-ka: čuka* pored *čuka* (Lika), također s hipokorističkim akcentom, »1° ovca bez ušiju, 2° općenito ime ovaca u Hrvatskoj Krajini«, također s hipokorističkim nastavkom *-ān čukān* (Lika) »ovan bez ušiju«. Daničićevo izvođenje od tur. *kulak* »uho« (odatle današnji naziv bogatog seljaka) ne objašnjava ništa, ni semantiku ni fonetsku stranu, jer tur. *k* ostaje neizmijenjeno kad je pred *ajoju,* samo pred *e* prelazi u *č* (tip *čemer).* Leksikolog!jski se problem komplicira ako se dalje uporedi sa *čut* — *šut* (v.).

Lit.: ARj 2, 82. 97. 99. 153. 7, 248. *Tiktin* 366. *Farcia* 87. 446.

čudo n (danas po deklinaciji *-o,* u stcslav. gen. po suglasničkoj deklinaciji na *-es: čedese* kao u *slovo, slovese;* otatak deklinacije -rije pl. *čudesa* pored *čuda;* u Vodicama u Istri odatle novi singular po deklinaciji *-o: čudeso,*

pl. *čudesa; čudeso* n i u Kosmetu, tako i inače u 17. i 18 v.) »1° od 13. v. glavni kršćanski termin: miraculum, 2° pejorativno: niko i ništa, nevaljanac (Vodice)«. Interesantna je hibridna rečenica *dete te čuda* u značenju »budi bog s nama«., u kojoj je glagol arb. *me gjetë* »naći«. Odatle od osnove *-o* pridjevi na *-ьn, -ovit: čudan, čudna* (13. v.), upor. *dočudan* (ŽK) od sintagme *do čuda', čudovit.* Od pridjeva na *-ьn* tvore se dalji na *-ovat čudnovat* (16. v., Vuk) = *čudnovat* (Kosmet), na *-ovast čudnovast* (Obradović), na *-ovit čudnoviť, čudovit, čudnovast* i *čudnovit* nisu ušli ni u književni ni u opći saobraćajni govor. Pridjevi od osnove *čudes-'. čudesan, -sna* (13. v.) i apstraktum na *-stvo čudestvo* n (Vrčević). Od *čudovit* apstraktum je na *-ište; čudovište* m (Stulić), po Marelicu rusizam. U jednoga pisca 18. v. apstraktum na *-luk* (v.) *čudaluk* m i na *-je čude* n (16. v.). U književnom jeziku upotrebljava se izvedenica na *-ák* (v.) *čudak* »Sonderling« (također bug. *čudák)* za koju nema starih potvrda. Odatle Martićev pridjev na *-ьn: čudačan, -čna.* Femininum *čuda* potvrđen je samo jedanput u 18. v., ali prilog *čuda* (Vodice, ŽK) »mnogo« po postanju je n. pl. U Pivi-Drobnjaku govori se u tom značenju izvedenica sa cslav. sufiksom *čudevenije* n; *čudo* je u tom narječju i upitna partikula u značenju »zašto«. Denominál na *-ovati: čudovali se* (16. v.), koji se danas ne govori nego faktitiv *na-iti: čuditi se* impf, *(iš-,* 15 v., Ljubiša, *na- se, za-),* odatle germanizam *čudi me* < njem. *es wundert mich* mjesto *čudim se).* Riječ nido ušla je i u antroponimiju praslavenskog tipa od dva člana (tip *Slavomír): Čudomer, -mir,* kao toponim u izvedenici na *-ići* u pl. *Čudomerići = Čudomiriä,* 1451. Potvrđena je i izvedenica na *-an* (tip *Milan)* odatle: *Cudomiran,* i zamjena drugoga elementa *-mir* sa *-mil: Čudomil,* sin Bele Uroša i stric Stefana Nemanje. Kako je *čudo* kršćanski termin par excellence, postoji i složen pridjev na *-ьn: čudotvoran* (18. v.) i odatle radna imenica na *-ьc: čudotvorac,* gen. *-rea* (Vuk, 13. v.). Kao kršćanski termin *čudo* je ušlo u rumunjski kao *ciudă* f, ali to nije dokaz da je i južnoslavenska osnova rumunjskog slavizmą bila f jer je rum. *-a* pravilan refleks za slav. *-o,* odatle rumunjski pridjev na *-at ciudat* (upor. i bug. *čudat* tako da rum. *-at* u ovoj izvedenici ne mora biti lat. *-atus),* cine. *ciudă* i glagol s grčkim nastavkom ία *dudui* »čuditi se«, madž. *csoda, csuda,* arb. (Gege) *çudë* f i izvedenica na *-ia: çudt.* U semantičkom pogledu *čudo* je izvedenica od osnove primarnog glagola *čuti, čujem* (v.) dobivena s pomoću sufiksa *-do* (kao *stado* od *stati,* v.) iste prirode kao lat. *miraculum* od *mirare* ili *divo* n »čudo« od *diviti se.* Semantički razvitak *čudo* od *čuti* odgovara primitivnom mentalitetu: *stani pa gledaj — divi se, čudi se*\ Razumljivo je da je ta riječ bila vrlo pogodna za kršćansku ideologiju u vrijeme kad je bila lexikálna građa, tj. kad je značila »ono što se pročulo, o čemu se počelo govoriti«. S kršćanstvom je postala prava riječ, tj. termin. Ie. je baza **qeu-do-s* od osnove **qeu* »čuti (v.), ćutjeti (v.)«, u prijevoju prema gr. κῦδος »slava, čast«.

Lit.: ARj 2, 90. 95. 96. 4, 84. 7, 239. *KZ* 43, 317. 45, 54. 237. *Miklošič* 37. 357. *SEW* l, 161. *Bruckner* 67. *WP* 1, 369. *Mladenov* 668. *Gombocz-Melich* 1, 1122. Ribarić, *SDZb 9,* 142. Vuković, *SDZb* 10, 406. Maretić, *NVf* 3, 191. *GM* 449. Matzenauer, *LF* 7,40. *Boisacq** 37-38. 529. Moskovljević, *NJ* 1, 80. *Elezović 2,* 456.

čuka f (Kosmet) »1° brdo, greben, Bergspitze, Berggipfel, Anhöhe, Hügel, 2° veoma raširen oronim i toponim u Srbiji i Makedoniji«. Balkanska riječ možda mediteranskog podrijetla (upor. *tuku* »Hügel« u Gaskonji od *tuk* »isto«): arb. *Suka* (Ulcinj, brdašce, poluotok u moru, *Punta Sukes), çuke* (Toske), ngr. u Epiru τσοῦκα »Hügel, Geschwulst im Gesicht«, bug. *čuka, čukara.* Prema Mladenovu ide pod ie. korijen **keu-,* uporedujući sa got. *hauhs,* nvnjem. *höh, Höhe* i lit. *kaukarą* »Hügel«. Ovamo ide možda *čuklin* (Crna Gora) »grosser vorspringender oder überhängender Fels«. Upor. toponim *Čukljenik.* V. *lukalj.*

Lit.: ARj 2, 97. *Elezović 2,* 457. *Mladenov* 689. *ASPh* 34, 383-389 (cf. *IJb 2,* 165). *GM* 449. *REW** 9021. *GIGD* 5, 244.

cukalj, gen. *-kija* m (Vuk, Ljubiša) »1° u vrhu buta kraj za koji se drži cerek kad se nosi, 2° klin u kući o koji se puške vješaju«. Daničić pomišlja na-domaći izvor i uspoređuje sa *kuka* (v.), ali madž. *csukló* »poples« ima isto značenje. Još treba usporediti *cukija* f (hrv.-kajk., Belostenec, slov.) »membrum aliqua sui parte mutilum, laesum«, odatle hrv.-kajk. pridjev na *-av čukljav* »sinonim: kljast«, zatim Vukov pridjev *čuklja(j)iv (o konju)* »u koga, kad trči, koljena udaraju jedno o drugo«.

Lit.: ARj 2, 97. 98. Mladenov, *ASPh* 34, 390-392. *Gombocz-Melich* 1210.

čukat[1], *-am* impf. (Kosmet, bug.)»1"kucati, lupati, udarati, svirati u kakav instrumenat (prâporak, čüngur, tamburu (v.) goč (v.), 2°

figurativno (metaofra): ubijati po malo, 3° (s objektom *kukuruz)* skidati zrnje s klipova (Makedonija)«, s prefiksima *na-, za-: načukati, -am* pf. (Kosovo polje) »nabiti špice u glavčinu«, *zacukati, -ãm* (Vuk) = *zacukat* (Kosmet) »zakucati, sabiti«. Odatle skraćeni imperativ ili bolje onomatopeja *čuk,* koja se opetuje, *luk čuk na vrata* (Kosmet), također bug. Odatle pf. na *-nu- -cuknut, -em* (Kosmet) »kucnuti, udariti« i pridjev na *-nut* (upravo prošli particip na *-ť) cuknut* (Kosmet) »luckast«. Upor. *ćaknut* (Hrvatska) »pripit«. Mikalja i Stulić imaju *cuknuti, -em* pf. kao »sinonim: poljubiti, cjelivati« koje treba uporediti s madž. *csók* »poljubac« ugrofinskog podrijetla i sa rum. *tue* (Cihac) istog značenja. I ovo su zacijelo onomatopeje. Ovamo možda kao postverbal ž. r. *čuka* »neka igra«. Ne zna se gdje se govori, ni kakva je. Valjda u istočnim krajevima jer riječ potvrđuje Pajo Markovié. Glagol je *cuknuti, čuknēm* »potjerati čuku u igri«. U šatrovačkom govoru (argotu) zidara i lončara u Siriniću (Prištini?) izvedenica na *-ač čukač* znači »časovnik«, u veškarskom *čukalec* »časovnik«, *čukaćot* »čekić«. Posljednje dvije izvedenice morfološki nisu posve jasne, *-ot* u *čukaćot* mogao bi biti bugarski i makedonski član *-ot,* a *čukalec,* ako je naglas na *a,* deminutiv na *-ьc* od *čukalo.*

Lit..· *ARj 2,* 97. 98. 7, 239. *Elezović 2,* 203. 457. *Mladenov* 689. Trojanović, *JF* 5, 224. 225. Vasmer, *RSl* 3, 264. Mladenov, *ASPh* 34, 385-386.

čukati[2], *-am* impf, »pozivati kokoši glasom cm«. Ova onomatopeja glasi kod Vuka sa *ć* mjesto *či* dodatkom *-k: ćuk, ćuk,* odakle glagol na *-ati cukati, -ãm* impf, »pozivati kokoši glasom *ćuk«.* Potvrda *je* dragocjena jer nam objašnjava postanje -složenog glagolskog sufiksa *-kati* (v.) koji služi za tvorenje glagola od onomatopeja. Odatle je zacijelo izvedenica na *-avica lukavica* f kao naziv za pticu »oedicnemus crepitans«. Ne zna se gdje se govori. Možda u Dalmaciji. Neka buba »phylax Brüll« u Šlosera zove se *čukin* m, ali se ne zna gdje se govori, koje su varijante, koji je akcenat, ni u kakvoj vezi stoji s onomatopejom. Mora se označiti kao nezrela za etimologiju. V· *ćuk ćuk.*

Lit.: ARj 2, 98. 151. 152. Hirtz, *Aves* 79. Fink, *Im.* 16.

cukija f (Vrančić, 17. v., na žalost s neodređenom glosom) »neko odijelo«. U slovačkom *čukla* znači također vrstu odijela. Od madž. *csuklya* < lat. *cuculia.*

Lit.: ARj 2, 98. *Gombocz-Melich* 1, 1210.

čukov m (Zore, južna Dalmacija ?) »riba koja se zove i *păs«.* Upor. tal. *ciuchello* m (argot) »cane«, slično i u ostalim evropskim argotima. Ovamo ne ide *džukela* (v.).

Lit.: ARj 2, 98. *DEI 2,* 969.

čukunda f »biljka polygonům bistorta L.« = *čukundėda* f u istom značenju. U posljednjem umetnuto *n* pred *d,* valjda opetovanje prvoga *n: čukundenda* f »slákov koren, slakovina«. Ne zna se gdje se govore te riječi.

Lit.: ARj 2, 98.

čukundruk m (Vuk) »1° kukuruzni klip bez zrnja; sinonimi: čokov (v.), okomak (v.), klasūnac (ŽK), 2° cikla, cvekla, béta vulgáris, rapa rubea (Stulić, Šulek)«. Balkanski turcizam *(çugundur):* bug. *čukundúr.*

Lit.: ARj 2, 98. *Mladenov* 689.

čul m (Vuk, narodna pjesma) »konjski pokrovac« = *čul,* gen. *čula* (Kosmet) »pokrovac za stoku«. Rašireno s perz. sufiksom *-tar (-dar)* od glagola *darem* »imam« (upor. *mühürdar, tefterdar): čoltar,* gen, *-ára* m »konjsko pokrivalo«. To isto s disimilacijom 1) *l-r > l-n: čultan,* gen. *-âna* m = *čultan* za *o < u, 2) l-r > n-r: čuntar* (hrv.-kajk.) »dorsuale, pokrovac, čaprag«. Balkanski turcizam (tur. *çul, cuidar)* iz oblasti konjogojstva (upor. *at, ergeka):* bug. *čul, cullar,* arb. *cull* »Decke« (Gege), ngr. το τσούλι.

Lit.: ARj 2, 59. 99. *Mladenov* 689. *GM* 449. *Lokotsch* 443. Bruckner, *KZ* 48, 176. Škrekelj, *DAW* 50, 15.

čuma f (16. v., Vuk, Ljubiša, Milićević, istočni krajevi, bug., makedonski) »1° kuga, 2° guka, kvrga za rogovima kod goveda i ovnova (Krnica, Istra)«. Pridjev na *-ьn > -an čuman, čumna.* Deminutiv *čumica* (Srbija, Milićević). Denominali *čumijati, -am* impf. (Dalmacija /?/, Pavlinović) »strnutí i svenuti«, *cumijèhati* impf. (Stulić) »pedetentim deficere« morfološki su nejasni. Imenica je balkanska riječ: rum. *ciumă,* bug. *čuma,* tur. *cuma* »Pest«. Potječe od gr. κῦμα sa υ > *iu.* Upor. *cima, čibuljica, čumak.*

Lit.: ARj 2, 99. 160. Ribarić, *SDZb 9,* 142. *Mladenov* 689. *ASPh* 33, 7-10. *Lokotsch* 445. *SEW* 1, 163. Brückner, *KZ* 45, 110. Capidan, *DRom* 3, 142-144. (cf. *IJb* 11, 200). Diculescu, *DRom 4,* 477. (cf. *IJb* 12, 128.). Sobolevskij, *RFV* 65, 409. si. (cf. *RSl* 5, 266). Vasmer, *RSl 4,* 172. *REW*[3] 2438.

čun m »sinonimi: čamac, barka«. Nije danas općenit naziv u hrv.-srp. nego turcizam *čamac,* gen. *-mca* (v.). U tom se značenju čuje samo u zapadnim krajevima. Turcizam je potisnuo baltoslavenski sveslavenski termin iz praslavenskog doba *(*сьlnъ)* medu zanatske termine, u terminolog!ju tkalačkog stana. U Kosmetu se *čun* govori samo gdjegdje kao tkalački termin. U tom ga je značenju zamijenio u tom kraju turcizam *mećik* (i *menka).* Deminutiv na *-tko: čunak,* gen. *-nka* m (Vuk) »radius textorius, Weberschifflein«, odatle radna imenica kao naziv oruđa na *-jar: čunčar* m »tkalačko drvo pređom omotano (Vrhovac, Jaska)«. Drugi deminutivi na *-ka, -čić, -ica, -ьс, -jak* i *-{o* metaforickí se prenose: *čunka* f »rilo u psa, mačke«, *lunjah,* gen. *čunjka* m (Vodice, Istra) »svinjsko rilo, upravo samo krajnji dio sa dvije nosne šupljine«, *čunčić* m, *čunica* f (Vuk), *čunj* (Ljubiša), *čunjac,* gen. *čunjca* m »plod biljke colchicum autumnale«. Važna je činjenica za povijest razvitka značenja da u Lici na Pučini (ovako se zove rijeka Gacka u Liješću, gdje je još u uporabi monoksil) *čun* označuje »dva kraja plavi (naziv za barku, upravo monoksil),na kojima sjedi veslač«; *čun* je u Lici dio plavi (= monoksila) dok u rus. *čelnok* znači »monoksil«. Rusko značenje nastalo je po zakonu sinegdohe. Po tom zakonu razvilo se i hrv.-srp. značenje *čun* »čamac«. To je značenje i sveslavensku i potječe zacijelo još iz praslavenskog doba. Ali prvobitno se značenje očuvalo na Pučini u Lici, na rijeci Gackoj. Ono odgovara i ie. korijenu **(s)qel-* »rezati« koji se nalazi u prijevoju *kaljem, klati* (v.), *prokole* (v.). Samoglas ***u*** u *čun* nastao je iz sonantnog / kako se vidi iz lit. *kelnas* »čamac«, lot. *celiava* »mali čamac«. Riječ *čun* je u slavenskim jezicima izolirana, bez leksikologijske familije, dok u baltičkim jezicima ima svoju familiju, kao glagol *kelti* »dignuti, nositi, preko vode otpremati«; *čun* je prema tome izvedenica s pomoću formantą *-n* od glagolskog korijena koji ne postoji u tom prijevoju u slavenskim jezicima, nego samo u prijevoju *kol-: kaljem, klati.* Riječ *čun* je sveslavenska kulturna riječ i posuđuje se: arb. *sule* f »kleiner Boot (Gege)«, njem. *Zulle, Zülle* < *ciъnъ,* austrijsko-njem. *činákl* (i u Osijeku), madž. *csalnak,* odatle rum. *cin, cinei.* Mladenov uporeduje arb. *sule* sa slov. *sülj* »drvena posuda u kojoj se sprema skuta«.

Lit.: ARj 2, 100. Ribarić, *SDZb 9,* 142. Elezović 1, 402. 2, 458. *Tiktin* 351. *Gombocz-Melich* 1140. *Miklósié* 31. *SEW l,* 166-7. *Bruckner* 80. *Traultmann* 125. Vasmer, *RS* 3, 265. *GM* 395-396. *Boisacq** 869. Meillet, *RES* 7, 5-8. Uhlenbeck, *PBB* 22, 540. Matzenauer, *LF* 7, 31. Rudnički, SO 14, 232. i sl. Mladenov, *SpBA 6,* 73. sl. (cf. *IJb* 8, 198).

čupati, *-am* impf. (Vuk, 19. v., depreverbativ od *i!-, na-),* također slov., »arracher«, raširen na čitavom štokavskom teritoriju, na zapadu ga zamjenjuje *pūkati* (ŽK). Brojne su imeničke i pridjevske izvedenice: postverbali *čup* m = *čupa* f (Vuk, 18. v.) »fasciculus capillorum«, *čupi* m. pl. (Dubrovnik) »die ausgekämmten Haare«, deminutivi na *-īk čupak,* gen. *-pka* m, na složen deminutivni sufiks *-erak čuperak,* gen. *-érka* m (Vuk, upor. ukr. *čuper* »Haarschopf«), na *-ica čupica* f (Vuk) »ženska kopča, viilus; preneseno: zatiljak, nuque, prema zakonu sinegdohe od: mjesto gdje se nalazi čupica«, na *-ka cupka* f (Brač, Makarska) »lupar (u ribarskoj terminologiji, upor. *ćup),* na *-arka čuporka* f »ime ovci«. S romanskim deminutivnim sufiksom *-ellus čupjele* f (Stulić) »srebrnaste škarice (ovako nazvane, jer čupaju ?)«. Augmentativ na *-ina čupina* f. Pridjevi na *-ast čupast* (o suknu, Dalmacija, Podgora, Pavlinović), *-av, -ljiv čupav* »sinonim: nepočešljan«, također bug., poimeničen sa *-ьс, -ica čupavac,* gen. *čupavca* (Srbija, Lika) prema f *čupavica* (Lika), također kao naziv biljke, u tom značenju s dvostrukim deminutivnim sufiksom *čupavčica* f; *čuperljiv* (Pavlinović, o djetetu) »gavežljiv (v.) u jelu«. Poimeničen part. perf. na *-ica čupanica* f (Vuk) »vuna s mrledine očupana«. Važan je hipokoristik *čupa* f »1° nepočešljano čeljade, 2° sluškinja prve godine, 3° djevojka« od *čupavica* f; u Makedoniji: *čupa,* pl. *čupinja* = bug. *čupa* (jugozapadno), odatle deminutiv na *-ica čupica* »sinonim: mönüce, mqma«. Taj termin posudiše Arbanasi: *cupe* f »langes Haar > Mädchen«. U Dubrovniku dobio je taj hipokoristik *m* pred läbijal (upor. *čombo* < *cobo,* v. *čovjek)* i *r* poslije njega da se izrazi pejorativnost te lat. deminutivno *-ella: čumprela* f »prosta djevojka«. Kao *čupa* što postade balkanizam, tako i pejorativno *čupra:* ngr. u Epiru i Kefaloniji τσούπρα »Tochter, eigentlich Mädchen«, deminutiv τσουπρούλ« (Aravandinos), arb. *cupre* f. Ovamo je došla zacijelo od nekadašnjih epirskih Slavena. Upor. pejorativno *cùpara* f (Srbija) i u Dubrovniku *cùncupa,* gdje stoji *c* mjesto *č* i tursko udvostručenje početnog sloga (tip *gozgo* »posve go«, Bosna, Mrkonjić, i *bambadava* »posve badava«), oboje zacijelo zbog pejorativiziranja. Postoji i hipokoristik *čupo* m »čupavo muško čeljade«, ali taj nije doživio

toliko raširenje na Balkanu kao ćupa. Od glagolskih izvedenica treba spomenuti deminutive na *-kati, -injati -endati: cupkati* impf., *čupinjati* (Srbija) »grebenati, carminare«, *cupèndati se* »drapati se, koškati se«. Sa mijenjanjem osnovnog samoglasa *u* > *o, i:* slov. *cop,* gen. *čápa* m »Büschel, Schöpf«, *čápa f* »Schopfhenne«, *copatí, čopljēm* -impf. (Vrčević), *čopljiti, -im* »otčupaviti«; impf, *čapati* »štipati« prema pf. *capiti* »štípnuti« (Vodice, Istra). Značajno je ipak da u Vodicama postoji i pomenuti postverbal *čup* m »čuperak (kose, sijena, slame itd.)«. U Kosmetu pf. *iščipkat, -am* (objekt: travu) »iščupkati«. Varijanta sa / mjesto *p: ču{* m »verruca rostralis viperáé ammoditae«, deminutivi cи/tc (Hrvatsko Primorje), *čujka* »isto, bigica«. Nalazi se i u slov. *čuf* (Notranjsko), *cuįa* Яте ovci«. Ova varijanta može biti i posuđenica iz furl, *çuff,* tal *ciuffo* < langob. *zuppfa.* Pomenuti još treba: unakrštavanje pridjeva na *-av kušljav, kustrav* s pridjevom *čupav: čušljav,* odatle *čušlja* (Lika) i poimeničenje na *-ica čušljavica* f (Lika) »žensko neočešljane kose«. U sjevernim slavenskim jezicima mjesto *ρ* stoji *b,* kod nas samo u varijanti s *ć* mjesto *č: ćuba* f »Vogelschopf«, itd. (v.). Jslav. *čup* nalazi se u madž. *csupalni* i u rumunjskom (samo i u izvedenicama): *ciup* (Erdelj) »Büschel«, odatle *ciupi* »zwicken, rupfen«, *ciupitură,* rašireno s *-erl-el dupera* = *ciupeli* »rupfen« i àpstraktum na *-eală ciupeală* »kleiner Diebstahl«; također s / mjesto *p: ciuf* m (s mnogo varijanata: *ciaf, duh, duș)* »Haarschopf«, odatle pridjev *ciufos* »zottig«, *ciufuli* = *-ui* »zausen« (upor. madž. *csupalni),* arb. *fufkë.* Kako postoji i tal. *ciuffo,* mora se uzeti da je i sveslavenska glagolska i imenička osnova *čup-jčub-* prešla u kategoriju onomatopeje, sve ako se i uzimlje da je ie. podrijetla **(s)qeuq-jsqeub(h)-* »Büschel, Schöpf, Quaste«, koja je i u germanskim jezicima dobro zastupljena: *Schaub, Schober, Schöpf itd.* Od *Schaub,* stvnjem. *scoub,* je stara posuđenica *škopa* f, odatle *škopnik* m (ŽK) »slama za pokrivanje kuća«. U vezi je možda i *kita* (v.) ako je s prijevojem ie. **qup-ta.*

Lit.: ARj 1, 859. 2, 59. 100. 101. 102. 103. 143. Hirtz, *Amph.* 24. *Pleteršnik 2,* 116. Šturm, *ČSJK 6,* 50. *Miklósié 2,* 37. *SEW* 1, 160. 161. *Bruckner* 81. *KZ* 43, 321. 45, 44. *WP l,* 555. *Sandfeld* 51. *GM* 450. *JF 2,* 338. Ribarić, *SDZb* 9, 142. *Mladenov* 689. *ZRPh* 31, 4. *Tiktin* 366. 368. *DLR* s. v. *Elezović* 243. Štrekelj, *ASPh* 12, 457. *ASPh* 34, 392-394. *Donum nat. Schrijnen* 414. sl. *Boisacq*[3] 536. Nagy, *ASPh* 28, 61. Matzenauer, *LF* 7, 39. 41. Petersson, *KZ* 46, 145. Vaillant, *RES 22,* 20. Iljinski, *ASPh 29,* 487. *REW*[3] 2453 i 9632 a. *DEI* 969. *Gombocz-Melich 2,* 1218.

čur m (Srbija, okrug Knjaževac) »sinonim: dim(v.)«, odatle denominal (faktitiv) *curiti, -im* (Srbija) »dimljiv biti« = *curii* (Kosmet) »pušiti, dimiti«. Odatle toponim *Curilo* (Kosmet), u argotu *čuralnik,* turcizirano *čuralbk* »duhan«. Nalazi se i u bug. *čur* koje Mladenov označuje kao provincijski arhaizam. Daničić izvodi od tur. *kurum* »čađa«, što fonetski ne može biti, prije prema Mladenovu u prijevojnom odnosu sa hrv.-kajk. *kuriti* (v,) < ie. ** leur-\qur-.*

Lit.: ARj 2, 102. *Mladenov* 689. *ASPh* 34, 394-395. *Elezović 2,* 458.

čurek m (Mostar) »1° osobit hljeb o krsnom imenu, 2° biljka nigella arvensis«. Prema Šuleku i Mikalji biljka se zove i *ćurek* i *ćurika.* Prema tur. *korek ć* je pravilnije nego *č.* Balkanski turcizam iz oblasti hrane: rum. *durée* »Art Butterwecken«, bug. *cured* pl.

Lit.: ARj 2, 102. 155. *Mladenov* 689. *Lokotsch* 441. Skok, *Slávia* 15, 337. Korsch, *ASPh 9,* 519.

čurlin m (Poljica, Dalmacija) »ptica numenius arquata«, deminutiv *čurlinić* (ibidem) »ptica tõtanus«, na *-uša čurlinuša* f (Dalmacija ?) »ptica haematopus ostralegus«, složenice *počurlin* (Dalmacija, *po* < *pol* »polovina« ?) »numenius tenuirostris«, *čurlinkoka* f »ptica otis tetrax«. Sa c mjesto c zbog onomatopejske prirode naziva: *cùrlîn,* gen. *-ina* m (Omiš, Veli rat) »ptica charadrius pluvialis«. Na *-jača čurlinjača f* (Dalmacija ?) »ptica emberiza hortulanus, čukavica«, na *-avac,* gen. *-vca ćurlinkavac* »passerina melanocephala« = *ćurlinkovac,* gen. *-ovca* »emberiza hortulana«. Zamjena *e* mjesto *u* zbog istog razloga *ćerlinkavac,* gen. *-avca* (Dalmacija ?) »ptica agrodroma campestris, žvrljinka«. *-in* je zacijelo talijanski deminutivni sufiks *-ino* < lat. *-īnus,* tal. *chiurlo* »assiolo, numenius tenuirostris, gr. κολλυρίων«, od onomatopeje *kyurl.* V. i *curlika.*

Lit.: ARj 2, 102. 133. 156. 10, 185. Hirtz, *Aves* 70. 80. 81. 82. *REW*[3] 4801. *DEI* 912.

curma f (Mikalja) »vozci od galije«. Od tal. *durma,* srlat. *churma* (tako i port, pored *chusma)* < kslat. *celeusma* = *celeuma* < gr. κέλευσμα »pjesma vozara (veslača) u galijama prema tempu veslanja«, àpstraktum od gr. κελεύω »kričim«.

Lit.: ARj 2, 103. *REW** 1801. *DEI* 844. 970.

čuruk m i indeklinabilni pridjev (Bosna, općenito) = *čuruk* (Kosmet) »sinonimi: 1° nedostatak (v.) mana (v.), 2° iskvaren, neispravan, fališan (v.)«. Odatle: apstraktum na *-luk çürüklük* m (Kosmet) »trulež« i pridjev na *-ьn čuručan, -ina* (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *çürük* »gnjio«): rum. *ciuruc* »Abfall, Gesmdel«j bug. *čuruk* i glagol *čurukdisvam,* arb. glagoli aktivno *çuruktis* »verderbe« i pasivno *çorodítem* »werde verdorben«.

Lit.: ARj 2, 103. *Mladenov* 689. *Elezović* 2, 458. Skok, *Slávia* 15, 339., br. 151. *GM* 450. *Lokotsch* 466.

cüst, pridjev (Vuk, Dalmacija, Pavlinović) »sinonim: krepak (v.), ponosit (v.)«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *čust* »flink, tätig, passend« < tur. *cast* »tačan, brz« u prasrodstvu s *kidati* (v.).

Lit.: ARj 2, 157. *W P 2,* 554.

čuti, *čujem* impf, i pf. (Vuk, 13. v.) *(do-, na-, po-, pro-,* sa-) »1° empfinden, fühlen, wahrnehmen, sentir, 2° hören, audire, entendre; sinonim: slušati«. Ie. i sveslavenski glagol primarne grupe iz praslavenskog doba, bez paralela u baltičkoj grupi. U Crnoj Gori prešao je u sekundarnu glagolsku grupu na *-ati: čujati, čujām* »slušati«, obrazovano kao *stajati* pored *stati.* Odatle kod Martića *čujavati* i na Rijeci *čujevati* prema pf. *čujnuti.* Iterativ se pravi s pomoću infiksa *-va-', čuvati, čuvam (o-, sa-}* = *čuvat* (Kosmet, ŽK). Taj je po semasiološkom zakonu rezultata (sinegdohe) iz »neprestano, opetovano čuti = slušati« razvio značenje »garder, custodire«. Zbog semantičke razlike *čuvati* je danas ispao iz etimologijske veze s *čuti* í tvori termin za se sa zasebnim pojmom. To se dogodilo zbog toga što je *luti* istim oblikom *izražavao* dva aspekta. Primjer je kako semantička razlika razbija leksikografsku familiju. Na najvećem dijelu hrv.-srp. teritorija radnja izražena impf, glagolom *čuti* vezana je na opažanje uhom. U Bosni *se čuje* i miris, tj. *čuti* se upotrebljava i za opažanje njuhom; *čuje se* »zaudara« daje Vuk za jugozapadne krajeve. Particip pf. pas. bio je *even* (upór. rus. *čvannyj* »gordyj, opščeslavnyj), odatle apstraktum na *-je čvenje* (15. v.). Danas je u taj morfem ušao samoglas *u* iz prezenta i infinitiva i glasi *čuven, čuvena, nečuven, nečuvena* (Vuk) = *čujen* (glede *v-j* upor. *dobíjen* pored *dobiven)* koji je po semasiološkom zakonu rezultata dobio značenje »glasovit, glasan, glasit, znatan, na glasu, na daleko poznat«. Još postoji u Lici pf. *cuknuti, cûknëm* »sinonim: načuti«, stvoren od *čuh* (v. niže). Sufiks *-en* u pridjevu *čujen* izmijenjen je u *-ьn: nečujan* u kojem je dočetno *-n* > *-m Nečujam,* gen. *Nečujma,* naziv morske uvale na Šolti zaklonjene od vjetra (kod Marka Marulića i Božićevića lat. *Vallis surda,* na zemljovidu Mlečanina P. Santinia iz kraja 18. v. *Porto Sordo;* u tim se potvrdama ispravno prevodi hrvatski pridjev na latinski i talijanski). Od osnove *ču-* postoji i raširenje *s* > *h: čuh* m (Lukarević, Kanavelić i slov.) »spiritus« = *čuv* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »dah vjetra« = *čuv* (Kavanjin) »oprez«. Kao toponim dolazi *Čuh* kao naziv rtova (punti) na obalama otoka (Krk, Dugi otok). Kako riječ ide u sferu onomatopeje, mijenja se c u c: *ćuk* m »spiritus«, odatle *tuhnuti* (15. v.) i *čuhtati, -am* (Marulio) »vijoriti se«. Nerazumljive su sufiksalne kreacije u *čuvaonik* (18. v., 2 put u Kavanjina) i *sačuvitelj* (Gradić). Od svih prevedenica održao se u današnjem književnom i saobraćajnom govoru samo *čuvar* = *čuvar* (Kosmet) »1° custos, 2° štediša«, s pridjevima na *-ovļ-evj-bn: čuvarovļ-ev* (Vuk), *čuvāran, -rna* (Belostenac, Vuk) = *čuvāran* (ŽK) = *čuvāran* (Kosmet) »štedljiv«; i apstraktum na *-ina čuvarina* f (Vuk, 19. v.). Još postoji pored ovih radnih imenica i *čuvadar* m (Vuk) ko'a ne ide ovamo (v. *čoho).* Treba istaći imperativni kompozitum *čuvakuća* f (Vuk) »biljka sempervivum tectorum L.« < **čuvajkuća.* Kako za kompozita od glagola na *-ati* nema drugih primjera, ispušteno je *j* i složenica je tako postala nejasna. Zbog toga je zamijenjen prvi dio izvedenicom: *čuvarkuća* (Vuk). Osim biljke označuje isto što i poluturcizam *čuvadar* »jaje koje se na veliki petak ostavlja da prenoći u varzilu kako će boja obojiti; to se jaje poslije čuva do druge godine (Banat)«. U Sinju je *v* izmijenjen u *h* i odbačeno dočetno *-a: čuhakuć.* Ista fonetska izmjena čita se i u Lastrica: *sačuhana* »sačuvana«. Od osnove *ču-* još *čulo* n »Sinn, sensus«, u zapadnim krajevima *ćutilo* od *ćutjeti* (v.) koje prema Mare'tiću nije dobro«; *čulo,* odatle određeni pridjev *čulni,* upravo je poimeničen part. perf. aktiva u sr. rodu. U psihološku je terminologiju kao ovaj ušao i stari apstraktum na *-stvo čuvstvo* n (13. v.) »sensus« i pridjev odatle na *-en čuvstven* (Obradović). Oboje je zamijenilo *čvenje.* U *Crnogorskoj Pjevaniji* potvrđen je deminutiv *čuvkati.* Značajna je posudenica u madžarskom vojničkom govoru. *csues* koja znači »slavenski prostak, seljak«. To je upravo naše 2. 1. sing, *čuješ.* Stranci često uhvate riječ koju domoroci često upotrebljavaju, bez obzira na njen gramatički oblik, kao

karakterističnu za njih i prema toj riječi stvaraju naziv za domoroce. Upor. prilog *dobro* koji su uhvatili u prvom svjetskom ratu francuski vojnici Crnci kao karakterističan sa Srbe i njime nazivali sve Srbe vojnike. Upor. mletački naziv *zboghe* < *s bogom* za Dalmatince vojnike mletačke vojske. Ie. korijen **qeu-* »paziti na što, slušati, osjetiti, opaziti« koji se u drugom prijevoju nalazi u lat. *cavea,* gr. κοέω, ακούω (odatle internacionalna riječ *akustika);* u njem. *hören* = got. *hausjan* s raširenjem *-s.* V. još izvedenicu *čudo* od osnove *ču-*.

Lit.: ARj 2, 97. 98. 103. 111. 113. i si., 151. *MikloHč* 37. *SEW* 1, 161. 162. *Bruckner* 81. *KZ* 51, 237. *Gorjaev* 416. *Holub-Kopečný* 35. *Trautmann* 132. *WP* 1, 369. 370. Maretić, *Savj.* 10. *Mladenov* 688. *Gombocz-Melich* 1, 1198. *Elezović* 3, 456. Fisković, *Republika* 6, 196. 199. Iljinski, *ASPh* 29, 488-489. Frankéi, *IF* 49, 209. Brugmann, *IF 24,* 164. Meillet, *MSLP* 13, 39. Osten-Sacken, *IF* 33, 196-197. Rozwadowski, *RSl 2,* 110. *Boisacq*[3] 358. 480.

cuval m (Vrčević) »sinonim: vreća (v.)«. Odatle složenica *čuvalduz* m = *čuvalduz* pored *-dbz* (Kosmet) »veoma debela igla kojom se samari (v.), harari, čerge šiju; sinonim: samaruša«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (tur. *çuvaldız,* upravo perz. imperativni kompozitum od *čuval* »vreća« i imperativ *duž* od *duhten* »šiti«) iz oblasti alata.

Lit.: ARj 2, 111. 112. *Mladenov* 688. Mićović, NJ 1, 142-145.

čuveta f (16. v., Dubrovnik, Marin Držić, Hrvatsko Primorje, Dalmacija) = *čuvita* (Marulić, Kavanjin, Rab, Vrbnik, Rava) = deminutiv na *-ica čuvitica* = (c mjesto *č) ćuvita* (Nin) = *ćuveta* (Hrvatsko Primorje) »sova, soja, jejić, uhaljka«. Od mlet. *tsoveta, zveta,* tal. *civetta, ciovetta,* (Abruzzi) *ciuvette.* Riječ je onomatopejskog podrijetla. Ovamo idu prekrajanja te onomatojeje *ćuk* m (18. v., Vuk) »strix noctua«, pridjev *ćukov,* denominal *cukati* impf, »vikati poput ćuka« prema pf. *cuknuti, cûknëm, ćukavac,* gen. *-vca* (Srbija) »1° neka ptica, 2° trava anchusa«, *ćuhalo* m »scopspulchella«, pridjev *Łuski* (se. *jezik)* »jezik krčkih Romana (u Vrbniku)«. Ovamo ide možda i *čuvida* f (Crna Gora, Srijem) »larva, obrazina, navlaka, čorojica«. Promjena *t* > *d* nije jasna jer se ne nalazi u talijanskom. Zore zna i za *ć* < *č ouvida* u istom značenju. V. *ćuk, kukuvija.*

Lit.: ARj 2, 119, 151. Zore, *Palj* 108, 222. Kušar, *Rad* 118, 18. Hirtz, *Aves* 70. 81. *REW** 4800. *DEI* 971.

cvakati, *-ām* impf. (Vuk) prema pf. *cvaknuti, -ēm* (Vuk, 18. v.) (subjek *batine},* od onomatopeje *čvak* »glas koji daju batine kad se ljudi biju«. U onomatopejskom prijevoju *cvaknuti, -ēm* pf »udariti«. Upor. *cvokotati* (v.). Varijanta impf, *čvalíkati, -čem* (Vuk: *batine čvaliču, kad se ljudi biju).* Odatle postverbal *čvalīk* m »crepitus«. Upor. glede *-ikati, -ik: urlikali* pored *urlati* i *urlik* (v.).

Lit.: ARj 2, 120.

čvilja f (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »sinonim: čvor (u drvetu)«. Odatle pridjev na *-av čviljav* »sinonim: čvorav (v.)«. Moglo bi biti da je *čvilja* nastalo metatezom od **čivlja* (upor. *čvrst)* koje sadrži sufiks *-ıa* > *-Ija* í osnovu **čiv-*. Ta je produženje od stcslav. *cь* - u *cь огъ* (v. *čvor}.* Ako se **čivlja* nade u kojem našem narječju, onda će ova etimologija steći štěpen izvjesnosti. Zasada je samo pretpostavka.

Lit.: ARj 2, 120.

čvor, gen. *čvora* m (Vuk) »nodus«, odatle deminutiv na *-ica* i *-ič čvorica* f »biljka spergula«, *čvorić* m, augmentativ na *-ina* i *-uga čvorina* f (Vuk), *čvoruga* f (Vuk), pridjevi na *-ost čvorast,* upor. bug. *čvorest,* na *-av, -iv, -ljiv čvôrav* = *čvoriv* (Stolić) = *čvorljiv* (Stulić), na složeni *-nat, -novit, -ovit čvdrnat* (Vuk) = *čvornovit* = *čvorovit* »nodosus«. Od nepotvrđenog pridjeva **čvornov* poimeničenje je *čvornovaka* f »clava nodosa« kod dvojice pisaca. U novije doba stvorena je izvedenica na *-ište čvorište* »mjesto gdje se sastaje više željezničkih pruga«. Nalazi se bug. *čvor, čvorest, čvoruga.* Upor. arb. *džore.* Stcslav. *cь огъ* kaže da je sufiks *-огъ* (upor. *žagor, govor),* a osnova *cь -*. Upor. *čvilja* (v.). Zbog toga će Mladenov biti u pravu kad predlaže ie. korijen **que-: *qou-: *qu-* »biegen, wölben, gebogen, gewölbt sein«, s armenskim paralelama, kao osnovicu južnoslavenske riječi. Međutim treba upozoriti još na hrv.-srp. riječi koje semantički idu zajedno sa *čvor.* To su: *čvfljika* f »drven klinčić u zidu (duvaru)«, deminutiv na *-ka* za koji se ne zna gdje se govori; augmentativ na *-uga čvrljuga* f (Vuk) »guta, guka što izrasle čovjeku na glavi«. Upor, još *čvrga* f (Hrvatska, Križevci) »komad« prema *kvrga* (v.). Tu je sufiks *-or* u rustičnom prijevoju.

Lit.: ARj 2, 121. 122. *Mladenov* 680. *ASPh* 34, 395-397. Iljinski, *RFV* 73, br. 2, 218 -308. (upor. *Slávia* 3, 579.). *GM* 82.

čvřgnuti, *-ēm* pf. »sinonimi: udariti, ošinuti«, prema pf. *čvrknuti, -ēm* (Vuk) koji odgovara impf, *cvrkati, -ām* (Vuk) »pulsare«. Ekspresivni (pejorativni) glagoli koji se osnivaju na onomatopeji *čvrk, čvrg* za »udarac«.

Lit.: ARj 2, 121.

čvrst, *čvrsta* (Vuk, 16. v.) = *cvřs, čvrsta* (Kosmet) *(cvr-* prema *fur-* je kao *crešnja* prema hrv.-kajk. *crešnja = trešnja,* v.) »solidan, masivan, jak«, ie. i sveslavenski pridjev iz praslavenskog doba. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Suglasnik *v,* koji je kao sufiks (ie. *-tu,* upor. *mrtaii)* pripadao dočetku, došao je u hrv.-srp. i bug. *čevrast* u osnovu po zakonu metateze, jer bi bez nje prigodom mijenjanja nastala teška trosložna suglasnička grupa *stv* poslije sonanta *r.* U slovenskom je ta grupa oblakšana nepostojanim *e: črstev.* Nema metateze u rus. *čerstvt,* polj. *czerstwy* i češ. *čerstvý.* Odatle: poimeničenje na *-ьc: čvrstac,* gen. -sca m »buba molytes«, apstrakta na *-ina* i *-oca čvrstina* (Vuk) = *čvrstina* (Kosmet) i *čvrstoća* (18. v., jedanput, danas općenito u književnom jeziku), denominali (faktitivi) na *-iti čvŕstiti* impf. (Stulić, Voltiđi) *(pri-, u-)* prema pf. *očvrsnuti, -něm* (Vuk) = *ocvřsnut* (Kosmet). Od ie. *qrt-tu-os* koji se nalazi u njem. *hart,* sanskr. *krtsnás* i u gr. κράτος, riječ koja je kao drugi elemenat ušla u naše današnje internacionalne složene izraze: *demokratka)* m, *aristokratla}* i *biròkrat(a),* odatle apstrakta na *-ija demokracija, aristokracija, birokracija.* Ie. glagolska i pridjevska osnova **qert* »okretati, kompaktan, masivan« raširenje je s pomoću formantą -í od **qer-.* Naš je pridjev u ništičnom prijevojnom štěpenu istog korijena koji se s drugim prijevojem nalazi u *kretati* (v.) i *krut* (v.). Ti sadrže nazalirane samoglase *į, ç M* osnovi. Upor. i arb. *shkreh, shkrīnj* »schmelze, taue auf, vergehe«.

Lit.: ARj 2, 122-3. 8, 531-2. 11, 858. *Mladenov* 680. *Elezović 2,* 46. 419. *Pleteršnik* l, 114. 119 *Miklošič* 34. *SEW* l, 171. *Bruckner* 76. *WP* \, 422. *Boisacq*[3] 416. 511. Reichelt, *KZ* 46, 341-342. Jokl, *Stud.* 63-64.

C

cä (Vuk, 18. v.), zamjenički prilog; u književnom jeziku ne upotrebljava se sam, nego u starih pisaca i u narječjima — *ča* pored *ča* (ŽK, kao pojačanje pred prijedlozima *do, u)* = *uja* (Vuk, Hrvatska, također slov.) = *tjà* (Vuk, Hrvatska, također slov.) = *čak* (»Ljubiša, pred prijedlogom *do',* dočetak *-k* potječe od unakrštavanja s turcizmom *čak,* v.) »sinonimi: čak (v.), dori (v.), hine, procul, longe«. Odatle glagol onomatopejske prirode na *-kali* (v.): *cákati* impf. (Vuk, objekt: vola) »tjerati vola iz kvara« prema pf. *ćaknuti (vola)* i uzvik *čaja* (Lika) kojim se goveda tjeraju iz kvara, upor. s drugim samoglasom *ćeja* (Vuk) »uzvik koji se dovikuje volu da otide odakle«. To je interesantan primjer kako se pravi uzvik i onomatopeja od zamjeničkih priloga. Vremenski prilog *ondan,* koji se može tumačiti na dva načina: *onaj dan* i *onda* s deiksom *-n (-α,-e),* veže se u Ljubiše sa c'a: *candan* — (<) *éâondân* (Vuk, Crna gora) »sutra, prekosutra, on dan, ćandan, pandan *(< pa on dări),* sandan«; *ća\ea\čak* oblici su brzog govora. Duljina na *ća* (ŽK) označuje veliku udaljenost *(prosa je ća u Ameriku).* Oblici *tja* i *uja* pripadaju zacijelo sporom govoru. Lako je objasniti elemenat *t,* koji se nalazi u brojnim drugim zamjeničkim prilozima, od *Iъ* »taj« (v.). Teže je objasniti drugi elemenat *-ua* = (s produljenjem 6 > *i) -ija.*

Lit.: ARj 2, 123. 125-6. *BI 2,* 569. 573.

čaba f (Vuk) = *ćaba,* gen. *ćabe* »hram Prorokov u Meki«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *q'abe* od *q'abet* osnovnog značenja »ono što je četverouglastog oblika«) iz oblasti 'muslimanskih vjerskih ustanova.

Lit.: ARj 2, 123.

cablasi (Vuk) »sinonim: suludast«, pridjev u kojem je samo sufiks *-ost* (upor. *benast, budalast)* jasan, a osnova nije. Može se doduše uspoređivati s Vukovom onomatopejom *ća ću* i s glagolima *ćaskati, ćaprdati* i s pridjevom *ćaknut* (v.), ali se tim upoređenjem ne dobiva objašnjenje suglasničke grupe *bl.* Uostalom, nismo obaviješteni ni o efektivnoj vrijednosti tog pridjeva. Može se uspoređivati i sa *ćalov,* gen. *calava* m (Vuk) »sinonim: budala«, gdje madž. dočetak *-ov* < madž. -ó upućuje na pejorativnu vrijednost (upor. *zvìzgov* m »étourdi«).

Lit.: ARj 2, 123. 126.

ćaća pored *ćaća* m (Vuk, 16. v.) = *ća* (Marulić, Dubrovnik; na Cresu: *o ća* za vokativ *Sce;* glede kraćenja koje opominje na haplologiju, upor. *ča* za *čiča)* = *ćaće* (upor. *ćaće,* vokativ, ŽK, od *otac,* gen. oca) = *ćaćo* (s hipokorističkim *-o,* Medulin, Pomer i Premantura) = *čaćo* (vokativ = nominativ, Istra u selima, koja se spominju .niže; nadimak za stanovnike Ližnjana, Kavrana i Valture), hrv.-srp. djetinja riječ, »sinonim: otac«. Glede *č* mjesto *č* upor. slov. *čača.* Odatle deminutivi: na *-ík ćaćek* (hrv.-kajk., glede sufiksa upor. *tătek, jăpek* u istom govoru), na *-ica ćaćica,* na *~bk* s hipokorističkim -o (upor. *Matko, Zlatko) ćaćko* m (Vuk, 16. v., Zlatarić) = *čočko* (ŽK) »djed« = *čajko* (16. 'v., s promjenom *ć* > *j* prema *tăjko* < *tatko)* = *čajko* pored *čajka* (Istra u selima koja govore *cako).* Hipokoristici su još *cako* m (16. v.) pored *cako* (Golać, Filipan, Ližnjan, Istra) i *cale* m (Vuk, Bunjevci) »svekar«. Prema samoglasu *e* u *sestra* mijenja se ta djetinja riječ u *cèca f* (Posavina) »sestra«. Pridjevi na *-in ćaćin, ćakin,* poimeničen sa *-ica ćakinica* f (Vuk) »uxor patris«, na *-ov ćaćkov, ćakov.*

Lit.: ARj 2, 123. 126. 127. Ribarić, *SDZb 9,* 138. Rozwadowski, *RSI 2,* 75-76. Tentor, *JF* 5, 203.

ćafur m (Kosmet) »1° sinonim: kamfor, 2° gorka rakija u kojoj ima svakakve trave, dobra za bolove u želucu (Kosovo)«. Odatle

s arapskim pridjevskim sufiksom *-i: ćafurija* f (Kosmet) = *ćafurija* (Mostar) = *čefurija* (Banja Luka) »1° sinonim: kamfor, 2° biljka koja ima miris kamfora«. Turcizam arapskog ili perzijskog podrijetla (ar., perz. *kâfur* »smola s jakim mirisom što se dobiva iz indijskog drveta nalik na dafinovo«, odatle ar. pridjev *kãfurí* »kamforov«) iz oblasti medicine. Pored turcizma u općoj je upotrebi i evropska kulturna (medicinska) riječ *kamfor* m, postanjem iz srlat. *camphora* m prema njem. *Kamfer,* a potječe iz sanskrt. *karpura* ili *kanpura* (s disimilacijom *r-r > n-r)* »drvo cinnamonum camphora iz Taivana (= Formoza)«.

Lit.: ARj 2, 125. *Elezović 2,* 357. Skok, *Slávia 15,* 190., br. 103. *REW** 4656. *Lokotsch* 1100.

cage, gen. *-eta* n (Vuk, narodna pjesma) = *čage* (Bosna) = *iát* m (Mostar) »1° sinonim: hartija (v.), papir (v.), 2° cigar-papir (Mostar)«. Turcizam arapskog podrijetla *(k'agtd)* iz oblasti pisma (v. *jazija).* U *ćage* je arapski dočetak *-iđ* (u turskom izgovoru) prešao u našu suglasničku deklināciju tipa *tele,* gen. *teleta,* dok je oblik *ćat* mogao doći samo preko grčkog izgovora ar. *gi > e* (glede *ae > a* upor. *čaja,* v.), pridŕžavší *d > t* također prema turskom bezvučnom izgovoru dočetnih zvučnih suglasnika u arapskom.

Lit.: ARj 2, 125. Skok, *Slávia* 15, 190., br. 97.

cà(h)oritì, -í (Lika) (subjekt: vjetar) »kad vjetar blaže duva«. Upor. za ovakvu onomatopeju *lahor* (v.) i *lahoriti.* Osnovica onomatopeje, slog *ča-* dolazi i u *ćarkati* (Vuk) i *ćarlijati* (Vuk) s istim subjektom.

Lit.: ARj 2, 126.

ćaija f (Vuk) = *ćaija* (Kosmet) »masni pekarski kolači, kao burek (v.)«. Odatle radna imenica na *-džija ćaidžija* m (Vuk) = *ćaidžija* (Kosmet) »zanatlija koji pravi i prodaje čaije«; pridjev na *-in ćaidžijin.* Turcizam arapskog podrijetla *(q'ahi)* iz oblasti kulinarstva.

Lit.: ARj 2, 125.

ćaja m (Vuk) = *čaja,* gen. *čāje* (Kosmet) = *ceha* m (ne zna se gdje se govori, ni kakav je akcenat; možda se govori u Srbiji; oblik se može osnivati na stezanju *-aja > -a,* upor. bug. *kehaja,* a može biti i hipokoristik, ako je *ceha) = ćeaja — ćethaja* (u listini iz g. 1537., *Starine* 12,8) »1° sinonim: upravitelj kuće, 2° sinonim: čobanbaša (v.), čelnik arbanskih pastira, 3° vezirov pomoćnik, 4° poslanik Srbije, Karavlaške i Karabogdanske (= rumunjskih kneževina) kod sultana u Carigradu, 5° čovjek koji se miješa u tuđe poslove (npr. *tí mi nēsi moj ćaja,* Kosmet), 6° posjednik velikog stada sitne stoke i trgovac time (Povardarje)«. Odatle pridjev na *-in čājīn, ćaj'ina* (također u toponimiji u vezi s imenicama *livada, pojata)* i prezime na *-ič* kod muslimana i kršćana (katolika) *Čajić,* iskvareno *Cajič, Hasan Čajić* (Lika, katolici), *Ćehajič* (muslimani, iskvareno *čekajíc).* Vokal α je nastao stezanjem iz *eha > ea > a* kako se vidi iz balkanskih jezika. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *kad* »kuća« i *\iuda* »gospodar«, *šeher kethüdası* »gradski načelnik«, *kapukethudasi = elçi* »poslanik«): rum. *chihaiu,* bug. *kehajá,* odatle f *kehaica* »crieur public, chef des bergers, chef d'une corporation«, cine. *chihăe = parachiăe* m »propriétaire des troupeaux«, odatle *chihăiaone* f »žena ćajina, ćajinica«, ngr. κεχαιας = κιαγιάς »vezirov pomoćnik«.

Lit.: ARj 2, 123. 127. 128. 135. *Mladenov* 236. Skok, *Slávia* 15, 337., br. 131. *Pascu 2,* 121., br. 245.

ćaknut (Srbija, Srijem) = *ćaknut* (narodne poslovice) = *ianut* (Vuk) = *šanut* (ne zna se gdje se govori, ni kakav je akcenat), eufemistički pridjev, upravo prošli particip pasiva od glagola *ćaknuti,* možda »udariti« (?), koji nije potvrđen, »sinonim: sulud«. Upor. rum. *ţicnit,* familijaran pridjev istog značenja. Upor. također kajkavski pridjev istog tipa *vudren* od *udariti* (v.).

Lit.: ARj 2, 125. i si. *Tiktin* 1585.

ćakule f. pl. (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Split, Božava) = *ćakula* f (Molat, Vodice) = *iakuli* f. pl. »brbljarije, ogovaranja«. Denominali na *-ati ćakulali), -ãm* (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = *ćakulati* (Vodice, Božava), *čakaljati, -am* »blatterare, garrire«, na *-iti čakoliti* (Voltiggi) = *čakoliti, -im* (Lika, Vrančić, Mikalja). Pridjevi na *-av, -ast čakaljav, čakaljast.* Na tal. deminutivni sufiks vlat. *-ittus > -etto: ćakulete* f. pl. *(poći na* ~, Korčula). Nalazi se još u slov. *ćakule = čakore* (Notranjsko), *čakorat, čokorat* »brbljati«. Od tal. onomatope)skog glagola *chiacchierare < *klakk-,* furi, *ciàcule, zacule,* mlet.-tršć. *ciacole.* Talijanska onomatopeja još se kod nas varira umetanjem *ćabakolo* m (Crmnioa) »čovjek koji ne zna što zbori«.

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 83. 142. Šturm, *ČSJK 6,* 78. *REW*[δ] 34705. *DEI* 691. Štrekelj, *ASPh* 14, 518-519. Isti, *DAW* 50, 12-13.

ćama f (narodna pjesma) »njeko odijelo«. Daničić pomišlja na tur. *kamis* »košulja«, koje je možda od tal. *camicia*.

Lit.: ARj 2, 126.

cap[1] m (Vodice) »stado ovaca, jato ptica«. Od furl, *s'ciap = ciap* »Schar, Herde, stormo d'uccelli in volo«- <· lat. *capulum* (?). Dragog je podrijetla natal.-zwo < lat. *-inus šćapin* m (Korčula) »nespretan čovjek«, odatle hipokoristik *scapa* m i pridjev na *-ost scapasi* (Split) »nespretan«. Slov. *ščapín* m »elender zerlumpter Mensch, Fratz« < mlet. *schiapin,* furl, *sciapín* pored *sciape,* tršć. *sciapín; s-* je tal. prefiks, lat. *ex-*. Korijen je sadržan u glagolu *capăt, -am* pf. (Božava, Kvarner, Dalmacija) »uzeti, uloviti«, *ćepati* (Molat) »uloviti, uhvatiti, dobiti«, na *-iti capiti, -im* (čakavski), *scàpiti* (ŽK; Krašić, pored *śapitf).* Od mlet. *datar, chiappare* »prendere, afferrare« < lat. *capulare* (metateza *Г) > clappare* (upor. i germ. *klappori)* od *capulum > cappio* »corda«. Za *scàpiti* usp. i *cap*[2].

Lit.: Cronia, *ID 6.* Ribarić, *SDZb* 9, 142. Štrekelj, *ASPh* 27, 68. Stürm, *ČSJK* 6, 78.

cap[2]**,** uzvik (Vuk), odatle faktitiv na *-iti .capiti, -im* pf. »rukom ugrabiti« = *scapiti* (ŽK) istog značenja s prefiksom *s-* (upor. *shvatiti).* Ne treba da je posuđeno iz mlet. *ciapar* koje je doista posuđeno u Hrvatskom Primorju i Dalmaciji kao *capăt, -am* (objekt: ribe) »uhvatiti« jer među glagolima na *-iti* nema tal. posuđenih glagola iz razreda *-are,* nego samo iz razreda *-ere* i *-ire: (kűrit,* v., *divertît se); cap* je domaća qnomatopeja koja izražava brzinu. U Istri postoji m *cap* »stado ovaca, jato ptica« (Vodice), ali se ne zna kako se odnosi prema onomatopeji. V. *cap*[1].

Lit.: ARj 2, 126. Ribarić, *SDZb* 9, 142.

car, gen. *cara* m (Vuk, narodna pjesma) = *car,* gen. *căra* (Kosmet) »sinonimi: dobitak (v.), trgovina (v.), zarada (v.), posao (v.)«, obično u vezi sa *šićar* (v.) i *zijan* (v.), isp. poslovicu: *car i zijan braća su,* Kosmet; *nema cara ni šićara, dok ne dođe Karo iz Mostara.* Posljednje se odnosi zacijelo na kakvog sefarda mjenjača podrijetlom iz Španjolske. Odatle: radna imenica na *-džija ćardžija* (Vuk) = *ćardžya* (Kosmet) »prekupac, preprodavalac«, pridjev i imenica na *-li ćarlija* (Kosmet) može imati i komparativ: *vi caruje iskočiste* »vi ste više zaradili«; denominali (faktitivi) na *-iti canti, carîm* (Vuk) »trgovati« = *carii* (Kosmet) »zarađivati, osobito igrom«; deminutiv na *-kati ćarkati* (Vuk). Složenica s perz. *hane* »zgrada« > *-äna* (u nas sufiks) : *cer âna* f (Vuk) »officina saponis« = *cerano* (Kosmet) »1° ciganska ciglana, 2° pejorativno: kuća, u kojoj nema reda«; *car* je kod nas postao sufiks za izvođenje radnih imenica od turskih osnova i često se krivo izgovara *č* mjesto *č: izmećar* (v.), *zulumćar* (v.). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *k'ār* »rad«, *k'arhane* »radionica« > tur. *kerhane)* iz oblasti trgovine i zanata: bug. *kjar,* arb. *qar = çar* (Skadar), cine. *chiare* f.

Lit.: ARj 2, 126. 132. *Elezović 2,* 355. 360. *Mladenov* 267. *Pascu. 2,* 120. *Lokotsch* 1069. *SEW* 1, 680. *GM* 220.

cârma f (Sutomore, Spic, Zupci) »1° padina od brijega, zemlje bez kamenja na kojima mogu biljke rasti, 2° uske njive, parcele, sa međom kao skale, terasasto položene niz strminu brda, terasaste njive sa suhom medom medu njima«. *Carme* se nalaze ispod crkve u Sutomoru (imaju ih Zaukovići, Brce i Milovici; *ćarma* je kao kolektivni naziv za više terasastih njiva; jedna od njih je samo *dolac).* Deminutiv na *-ice ćarmice* pored *ćarmtce,* koje se zovu u Sutomoru i *zamede.* U Crmnici je *kârma* f »velika stijena« (možda unakrštenje s arb. *karpe).* U Budvanskom statutu *tarma = terma = turma* (štamparska griješka ?) = *tarmo;* glosira se i sa »maceria«. Pavlinović ima iz srednje Dalmacije *òtarmiti, -im* pf. u metaforickom značenju »neupravnim i lijepim načinom otpraviti koga od sebe (primjer: *kad Markovića tko sta moli, on zna svakoga otarmiti od sebe)«.* Jireček ima iz kotorskog statuta *flumen de Calme,* što Stjepčević čita *Çalmej Zalme.* Danas je to *Vela rijeka* za razliku od *Male rijeke* između Prčanja i Mula, poviše koje je Skurdą (< **scorda < *exgurgita),* a dijeli položaje Glavati od pravog Prčanja. Piše se i *Calme: Sta Anna e Santa Veneranda Calme Xalme; l* mjesto *r* moglo je nastati disimilacijom u pluralu *termora* > rum. *farmure* »obala«. Ovim oblicima odgovara istrom, *tierma,* rrom. *termo, tierm* (Engadin), port. *termo* »međaš« < kllat. *termen* »Grenzstein«; *ć* je nastao od dvoglasa *гa* < kllat. *e* koji je potvrđen za kotorski romanski u *Criapis < crépis.* Za *tla* piše se u Kotoru *z\x.* U oblicima *tarma* ispao je palatalitet ili je rđavo pisano *t* za *ti* ili je *er > ar.* Dalmatoromanski leksički ostaci od lat. *termen.* Upor. slov. *tırman* (Notranjsko) = *tìrmen* (Kras) »Grenzstein, rnejnik«, *termin — termen*

(Istra, *Istarski razvod,* 15. v.) »meda (upor. » *tu bue svršeni termeni i kunfini,* v. *Šurmin* 17.)«.

Lit.: *ARj 9,* 349. Miletić, *SDZb 9,* 369. *Pleteršnik 2,* 670 *REW*[3] 8665. Jireček, *Romanen* l, 59. АГЗЯАИ 3, 12. 14. (glave 37, 38, 46). 37. 38. 46.

ćasa" f'(Vuk, Srbija, u Bosni i općenito) »zemljana zdjela, şaplak (v.)« = *čase,* gen. *caseta* n (Kosmet) »dubok sud od porculana ili lima, obično strane izrade« = *kasa* »kundak«. Odatle deminutiv na *-ica čašica* f (Vuk). Balkanski turcizam arapsko-perzijskog podrijetla (ar. *kas'a* > perz.-tur. *k'ase* »Schüssel, Krug, Teller«) iz oblasti suda: arb. *gase* pored *gase* f »irdene Schüssel«. Značajna je činjenica da je turcizam kod nas predstavljen u dvije različite deklinacije: u Kosmetu je perzijsko-tursko dočetno *-e* dalo povod te je došao u deklinăciju *-ẹ/-eta* (upor. *ćebe,* v.), a u Bosni i Srbiji je taj dočetak bio identificiran s našim *-e* u pluralu (f) i odatle stvoren novi sing. na *-a.* Upozoriti treba još da je u *casa* i *case* očuvana tursko-perzijska duljina samoglasa *a,* a u *kasa* nije. Ta činjenica gevori u prilog Miklošičevu izvođenju iz ar. *kas'a.* V. *kasa.*

Lit.: *ARj 2,* 127. 4, 874-5. *Elezović 2,* 356. Skok, *Slávia* 15, 337., br. 129. *GM* 221.

câtip, gen. *caŭpa* m (Vuk, 17. v., Kosmet) = *ćatiba* (Mrnavić, jedanput, *-a* kao u *sluga)* »1° pisar, 2° rječnik«. Bolje poznat je naš hipokoristik *tata* m (Vuk, 17. v.) = *iato* (Vuk). Odatle pridjevi na *-in, -ov ćatin,* poimeničen na *-ica ćatinica* f »žena cătina«, *ćatov,* u antroponimiji prezimena na *-ić* i *-ović Ćatić, ćatović.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *katib)* iz oblasti turske administracije: bug. *katib.* Od iste je arapske osnove i *čitat,* gen. *-άρα* pored *ćitab,* gen. *-aba* m (Vuk, 18. v., narodna pjesma) = *kitab,* od ar. *kitāb* »knjiga«. U Kosmetu još u složenici na *-äna* < perz. *hane* »zgrada, kuća«: *ćutupana* f »knjižnica«. Također balkanski turcizam arapskog podrijetla iz oblasti književne kulture: arb. *get'ap.*

Lit.: *ARj 2,* 127. 139. *Elezović 2,* 356. 373. *Mladenov* 267. *GM* 224. Korsch, *ASPh* 9, 515. 517.

ćebe, gen. *-eta* (Vuk, 18. v., Kosmet) = *čepe* (Reljković) »pokrivač od vune; sinonim: bij'elj (v.)«. Odatle: deminutiv ná *-će ćebence* n (Bačka) i radna imenica na *-dzija ćebedžija* m (Vuk). Značajna je identifikacija turskog dočetnog samoglasa *-e* s našom deklinacijom *-e,* gen. *-eta* po kojoj idu imenice koje označuju mlado *(tele, magare, itene* itd.). U kolektivu na *-od ćebad,* gen. *-i* ne pojavljuje se osnova te deklinacije. Nejasno je odakle je *p* < *b* kod Reljkovića. Balkanski turcizam (tur. *kebe)* iz oblasti kućne i konjske opreme: búg. *kébe, kébence.*

Lit.: *ARj* 2, 127. 131. *Mladenov* 235. *Elezović 2,* 357.

cèca f = *kecá* »manteau de laine que les bergers portent pendant la pluie»« = *čeče,* gen. *-eta* n (Kosmet) »kapa od uvaljane vune«. Balkanski turcizam (tur. *keçe* < *kebçe)* iz oblasti odijevanja: rum. *checea* »Filzdecke«, bug. *keče* »feutre«, cine. *chece* »bonnet de feutre«, ngr. κετσές »feutre«. Glede razlike u deklinaciji *ceca* i *čeče* upor. *casa* i *čase,* gen. *-eta* (v.).

Lit.:ARj 2, 127. 4, 931. *Elezović 2,* 363. *Pascu 2,* 120., br. 235. *Tiktin* 332.

ćećuran, *-rna* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović), pridjev »(dijete) jedro i puno živahnosti« = *dederan, -rna* (hrv.-kajk.) »agilis, dexter« = *ćečevat* »(o žitu, grozdu, djetetu) jedar«. Opetovanje prvog sloga upućuje na onomatopejsko postanje. V. i *dederan, ćeperan* (pod *čepa).*

Lit.: *ARj 2,* 127.

cefalija m (14. i 15. v., pisano *kje-* i *kë-,* historijski spomenici) = *čepalija* m (14. v., pisano *.kje-* i *kë-)* = *kefilija* (Kavanjin) »praefectus arci«. Balkanski grecizam, od gr. κεφαλή »šef, guverner«, búg. *kevalija.*

Lit.: *ARj 2,* 127. 131. 4, 932; Vasmer, *GL* 49-50.

ćefenak, gen. *čefenka* m (Vuk, narodna pjesma) = *ćepenak,* gen. *ćepenka* (Vuk, Srbija, Bosna) = *ćepenak,* gen. *-ênka* (Kosmet) »vratašca na dućanu *(gornji* se *ćepenak* zakopčava za strehu, a *donji* leži na gredi ispred dućana)«. Balkanski turcizam (tur. *kepeng* »innerer Fensterladen«) iz oblasti građevinarstva: rum. *chepeng* »Falltür«, bug. *kepének,* pl. *kepenei,* arb. *qepéng* m, *qepengí,* eine, *chipenge* f.

Lit.: *ARj 2,* 128. 131. *Elezović 2,* 359. *Mladenov* 236. *Lokotsch* 1160. *Pascu 2,* 122., br. 266. *GM* 223.

ćefil (Bosna) = *cefil* pored *ćefilj* (Kosmet) = *kefil* (dopuna glagolu: *stati za nekoga* ~) »sinonim: jamac — jemac (v.), garant«. Bal-

kanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kefil')* iz oblasti trgovine: bug. *kefil,* cine. *chifil'u* »caution, garant«, ngr. κεφίλης.

Lit.: ARj 2, 128. 4, 932. *Elezović 2,* 363. *Pascu 2,* 121., br. 242.

ćefin m »bijelo platno u koje muslimani zavijaju svoje mrtvace«. Odatle složenica *ćefen--aga* (narodna pjesma) »grobar; onaj koji mrtve sahranjuje«. Turcizam iz oblasti muslimanske religije (tur. *kefen* > tur. prostonarodno *qefin* »mrtvačko ruho«).

Lit.: ARj 2, 128.

ćeif m (Vuk, narodna pjesma) = *čeiv* (Vuk, narodna pjesma) = *čeip* (Vuk), narodna pjesma) = *keif* (samo u vezi *nasul keif* »kako si?«, Bosna) = *ćef* m (Vuk, narodna pjesma) = *ćev* (u izreci *ćev ti piti* »od volje ti«) = *ćev* pored *ćef* (Kosmet, u vezama: *nije mi ćef kolomboć, bašča, bostan* »ne napreduje mi itd.«, *mlogo mi je ćef ove godine; namesujo si mi ćef* »učinio si mi po volji«, *istrüo si mi ćef* »pokvario si mi volju«) = *cip* (ikavizirano u Dalmaciji, Podgora /?/, Pavlinović) »sinonimi: volja (v.), veselje (v.), raspoloženje (v.)«. Odatle: negativni indeklinabilni pridjev s turskom postpozicijom *-siz* »bez«: *ćefsîz* pored *ćefsbz* (Kosmet) »neraspoložen, rdave volje«; denominali (faktitivi) na *-iti cèifiti* »biti dobre volje«, *na -ćefiti se* (narodna pjesma) »naveseliti se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *keif* »zdravlje« > tur. *kef}* iz oblasti medicine: bug. *keif* = *kef,* odatle *keflija, kefsizQiK),* cine, *chefe* f »bonne humeur, gaîté, ivresse«, ngr. κέφι. Istaći treba da se u nas nalazi s diftongom *ei,* kako je u arapskom, i s monoftongom *e,* kako je u turskom, a kad je riječ došla daleko od centra turcizama, kao *čip* u Podgori, onda je ikavizirana. Osim toga u Kosmetu se nalazi i u obliku *cefi* u vezi *besćefi (dite)* »nije najzdravije«. Taj oblik potječe iz novogrčkoga ili iz cincarskoga.

Lit.: ARj 2, 127. 128. 135. 138. 7, 240. *Elezović 2,* 357. 362, *Mladenov* 235-236. *Pascu 2,* 120., br. 236. Skok, *Slávia* 15, 481.

Ćekla f (Vrčević), žensko ime koje se u folkloru pominje uz *sv. Petku* i *Ognjenu Mariju,* Potvrđeno u Kotora i Bara od 13. v. Odatle na *-ič Ćeklići* (1381. *Teclichi,* 1431. *Tiecliti)* ime plemena (etnik) u katunskoj nahiji, odatle selo *Ćeklići* (pleme obasiže 13 kapetanija medu koje pripadaju Cetinje, Njeguš i Ćeklići u užem smislu). Deminutivni sufiks *-ič* ima istu funkciju kao u *MKčić* od *Mleci,* označuje kao *-janin* jednog između skupa ljudi (upor. *gošćan* (ŽK) »jedan od gostiju«), u ovom slučaju znači isto što složeni sufiks *-štak* < *-bsk* + *-jak* (tip. *Nikoljštak* »koji svetkuje Nikoljdan«). *Ćeklići* su oni koji su slavili *sv. Teklu.* Crkva *sv. Tekle* nalazila se u Sutomoru u Spiču uz benediktinsku opatiju; *Ceklić* = *Ćeklićanin* »jedan iz tog plemena«. Pridjev na *-bsk čeklićkl.* Ofonim *Sutikva* kod Splita i ime groblju *Sutikla* u Podgori < *sancta Thecla,* sa *e* > *i* (ikavski) prema jekavskom *Ćekla.* Promjena *-kla* u *-kva* objašnjava se unakrštenjem (metaforom) sa *tikva* jer je *Sutikva* ime brda.

Lit.: ARj 2, 128. Skok, *AHID* 1, 37. Jireček, *Romanen 2, 59.*

ćel = ćelj, indeklinabilni (?) pridjev, dolazi samo pred ličnim imenom ili iza njega (Kosmet) = *ćelav* (Vuk, 18. v., Kosmet, danas općenit u književnom i u saobraćajnom govora) = *čSlav* (ŽK, *o* mjesto *e* možda prema *ćorav,* v.) »calvus«. Odatle: poimeničenja na *-ьc* i *-ica čelavac,* gen. *-avca* m (Vuk) prema *ćelavica* f (Vuk) »1° žensko čeljade ćelavo, 2° bolest od koje kosa ispada, 3° bolest koza«. Hipokoristici od poimeničenja: *ćela* m = *čela* (Kosmet) = *ćelo* (Vuk), odatle pridjev na *-in celin,* s pejorativnim sufiksom *-ónja čélonja* m i s hipokorističkim sufiksom *-ča* (upor. *Vančd) ćelča* (Srbija, Leskovac) i pejorativno *ćelavšija* (Kosmet), sa složenim sufiksom *-sa* (upor. *Ivša*)* i *-ija,* upor. *dugajlija* »dugonja«. Pridjevski apstraktum na *-ost: ćelavost* f. Denominali na *-ati oćelati* (Sarajevo) = *očelat, očelim* (Kosmet) »prenijeti ćelu na nekoga«. Iz ove izvedenice može se zaključiti da je postojalo *celati* i bez prefiksa ö-. ;Od *celati* potječe postverbal ž. r. *cela* (Vuk, Kosmet) »calvitium«. Dočetak *-a* u tom femininumu dobio je podršku i u pridjevu *ćelav.* Denominai od pridjeva na *-iti čelaviti (o-}* = *očelavit, -lâvim* (Kosmet). Još postoji deminutiv na *-etak* (upor. *curetak,* v.) *čelétak,* gen. *-étka* m U metaforickom značenju »klip kukuruza u kome je do pola ili manje zrnja, a ostalo je pola kočanica« (ne zna se gdje se tako govori) i pejorativna izvedenica *ćelupaća* (Vuk), samo u izoliranom primjeru *jetrve ćelupače* gdje je pejorativno značenje sufiksa *-aća* pojačano s umetkom *-up-*. Balkanski turcizam (tur. *kel* »1° ćelav, 2° ćela«) iz oblasti bolesti: rum. *chel* »ćelav«, izvedenica na *-ie* < gr. ioc *chelie* »Glatz«, bug. *kel* m »Grind, Rinde«, odatle pridjev na *-αv* (kao u hrv.-srp.) *kélljlav, kelka.* U hrv.-srp.

i bugarskom turcizam je potisnuo domaći slavenski pridjev *plehb* koji se očuvao samo u oronimu i toponimu *Plješivica* »mons calvus (tako u romanskim zemljama)«. Turski pridjev *kel* dobio je u hrv.-srp. pridjevski sufiks *-av* da bi i u tim jezicima mogao služiti kao pridjev. Bez tog sufiksa govori se samo u vezi s ličnim imenom. Upor. *ćorav* (v.). Daleko od centra turcizama (Bosna itd.) *ćel(-a, -av)* je izmijenio samoglas *e* > *o.* Od tur. *kel* postoje ioš dvije turske izvedenice koje uđoše u naša narječja: *ć'elek* pored *čelik* m (Kosmet) »1° zelenje od lubenice i dinje, 2° plod od lubenice i dinje dok je koliko pesnica«. Od tur. *kelek* »1° bez dlake, go, 2° zelen plod koji se ostavlja nakon što je obran«. Turski sufiks *-ek, -ák,* koji ovdje imamo, susrećemo često u hrv.-srp. turcizmima: *binjek* (v.), *ulček* (v.), *dernek* (v.), *konak* (v.), *oturak* (v.), *bičak* (v.), *solak* i *kolak* (v.) u prezimenima. Druga je izvedenica na *-eş: celés m* (Kosmet) »1° ćelav, 2° pejorativno: zelen čovjek«. Odatle prezime *Keleš* i deminutiv na *-če ćelešče,* pl. *ćeleščići* »zelen plod od dinje ili lubenice«. I ova izvedenica postade balkanski turcizam (tur. *keleş* »koji ima po glavi tragove od ćele«): búg. *kelés* »teigneux«, cine, *chiles* »chauve«. Od ove turske osnove možda je još *čelarće* n (Vranja) »dijete« u šatrovačkom jeziku.

Lit.: ARj 2, 129. 130. 8, 532. *Mladenov* 235. *Elezović* 2, 45. 357. 358. *Lokotsch* 1152. *Miklošič* 114. 425. *SEW* l, 499. *GM* 223. Matzenauer, *LF* 7, 29. *Deny* § 859. *Pascu 2,* 121, br. 247. Jireček, *ASPh* 8, 102.

celepīr, gen. *-ira* m (Vuk) = *čelepír* (Kosmet) »sinonimi: plijen (v.), dobit (v.); nešto što je dobiveno zgodnom prilikom (objekt: *naći nešto ćelepira)«.* Odatle: radna imenica na *-dzija celepīrdžija* m (Kosmet) »koji umije da nešto uzme u bescijenje«, denominal (faktitiv) na *-iti ćelepiriti, ćelepmm* (Vuk) »plijeniti« = *celepīrit, -pirim* (Kosmet) »ćariti (v.), dobiti u bescijenje«. Balkanski turcizam iz oblasti trgovine (tur. *kelepir* »zu billigem Preise gekauft« < prvobitno: »Finderlohn«): rum. *chilipir* m »Gelegenheitskauf«, odatle *chilipigiu* »Glücksritter«, bug. *kelepir* i *kelepirdžíja,* arb. *qelepir* »Fang, Beute, Fund, Kind dem ein Teil der Eltern fehlt«, eine, *chilipure* f »chose acquise pour rien«, *chilipurgi* m »qui cherche a acquérir quelque chose pour rien«, ngr. κελεπίρι pored κελεπούρι.

Lit.: ARj 2, 129. *Elezović* 2, 358. *Mladenov* 235. *Lokotsch* 1156. *GM* 221. *Pascu* 2, 121.

ćelepuš, gen. *-usa* m (Vuk) = *ćelepuś* (Kosmet) = *ćelepoš,* gen. -osa (Srbija) = *ćelepoš* (Kosmet) »1° kapa koju svećenik nosi pod šeširom, 2° kapa od crvene čohe mjesto fesa za vladanja turskog za muškarce i djevojke, 3° rđava stara kapa u kojoj čovjek obično spava (Kosmet)«. Odatle: deminutiv na *-če ćelepošče,* pl. *-cici* (Kosmet). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. imperativna složenica od *kele* »glava« i *puš* »pokrivaj)«: arb. *qelepose-çe* »weisse Untermütze zum Fes«.

Lit.: ARj 2, 129. *Elezović 2,* 358. *GM* 221.

ćelp äze (Kosmet), indeklinabilni pridjev »(u vezi sa *čôvek)* nizak, nevaljan«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *kepaze* »strijela koja služi za vježbanje; kao pridjev: koji se ne cijeni, unižen i sraman, koji nije poštovan«) iz terminologije morala (upor. *šuveli):* bug. *kepaze* bez umetnutog / kao u turskom i perzijskom. Elezović uporeduje *sjolpaz* [»skitnica« < tur. *jolpaz* »isto«].

Lit.: Elezović 2, 359. *Mladenov* 236. *ARj* 4, 657. *Skalji?* 372.

ćemane, gen. *-eta* n (Vuk, Bosna) = *ćemane,* gen. *-anela* (Kosmet: *svīri* иa~) = *cimane* (Vuk, narodna pjesma) »sinonimi: gusle (v.), violina v.)«. Odatle: radna imenica na *-džija ćemanedžija* m (Kosmet). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *keman* »1° luk, 2° violina«): bug. *kemanejkeme-* i *kemendžíja,* arb. *gemane,* sa disimilacijom *m-η* > *w-l cemâli çam-* = *cemale* i s turskim deminutivom na *-ce qemenxhé* (Gege) = *qemanxhé* (Skadar) »Art Violine, petit violon«, cine. *chimanee* f i *chimanigí* »violoniste«. Dočetak *-e* prebacio turcizam u našu deklinacijų na *-e,* upor. *cebe* (v.) ii *campare* (v.). Lik *cimane* prijelazom ť < *e* kaže da je turcizam ušao u narodnu pjesmu putem Cincara.

Lit.: ARj 2, 130. 137. *Elezović* 2, 359. *Mladenov* 235. *Pascu* 2, 121., br. 252. *GM 222.*

cerner m (Vuk, Lika, Šibenik) = *cerner,* gen. *-era* (Kosmet) »1° svod, 2° mala kućica u polju, od kamena; služi za skrovište u slučaju nevremena (Šibenik); sinonim: bunja (v.), 3° šupalj pojas od kože kao kesa za novac i oružje; nose ga i djevojke;, sinonim: pašnjača (v.)«. Odatle indeklinabilni pridjev na *-li temerli* (kao epitet). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *kemer* »voûte, ceinture«» srodno s lat. *camera* > *komora,* v.), iz oblasti

građevinarstva i odijevanja: rum. *chimir/chimer* (Moldavija), bug. *kemér,* cine. *chimere* »ceinture«, ngr. το κεμέρι u oba značenja.

Lit.: ARj 2, 130. 9, 696. *Elezović 2,* 359. *Mladenov* 235. *Tiktin* 340. *Pascu* 2, 121., br. 255. Korsch, *ASPh* 9, 515.

cenar, gen. *-ára* m (Vuk) = *cenar* (Kosmet) »1° kraj ili granica, bord, bordure, pervaz (v.), lisière d'étoffe, 2° bilo (v.) planinsko (u narodnoj pjesmi: *staze i bogazi, diade i ćenan),* 3° debeo i sasvim bijel pamuk za tkanje, upravo za šarenje platna pri tkanju (Kosmet, u Vučitrnu *krăj-pămuk),* 4° vrsta platna i odijelo od njega; sinonim: dereklija (v.)«. Odatle indeklinabilni pridjev/ kao epitet u narodnoj pjesmi: *cenarli (košulja).* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *kenar)* iz oblasti tkanja i odijevanja: rum. *chenar,* bug. *kenar,* arb. *qenár* »Rand, Ufer, Tuchrand«, eine, *chinare,* ngr. το κενάρι.

Lit.: ARj 2, 131. *Elezović 2,* 259. *Mladenov* 235. *GM* 222. *Pascu* 2, 121., br. 256.

cenífa f (Bosna i Hercegovina) = *cênef,* gén. *-êfa* m »zahod, nužnik«. Odatle: radna imenica na *-džija ćenefčya* m (Kosmet) »koji čisti nužnike«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (ar. *kenif* > tur. narodski *kenef,* prema Mladenovu od gr. κενός »prazan«, koji se nalazi u bug. *kén(d)zam* »idem zbog velike nužde, praznim se«) iz oblasti građevinarstva: bug. *kenéf,* arb. *qenef,* cine. *chine/e* f. U hrv.-srp. došao je taj turcizam iz cincarskoga kako se može zaključiti po femininumu.

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 337., br. 132. *Elezović 2,* 259. *Mladenov* 236. *GM 222. Pascu 2,* 121., br. 255. *Školjić*[2]· 189.

ceno n (Srbija, Lika, Kordun, Vuk »kao ime psu«) = *cena* (Hercegovina) »mladi pas« (taj hipokoristik ne nalazi se u zapadnim krajevima) = *ker,* pl. *keřoví* (Vuk, Srbija) »lovački pas, ogar, zağar, biza« prema *hera* f (Dubrovnik, samo kao .psovka ženskoj), hipokoristik *kéra* m (Vuk) sa leksikologijskom porodicom: kol. *kêrãd* f, deminutiv na *-če kérče,* gen. *-eta* (upor. prezime *Kerčević),* kol. *kêrcãd* f. Deminutiv na *-ica k'èrica,* augmentativ na *-ina kèrina.* Pridjevi na *-ov kêrov* (Vuk), na *-ovlji kerovljī.* Sa madž. sufiksom *-á > -ov* (tip *garov) kêrov* m (Bosna). Na *-uša ķēruša* f (Vuk) »kučka«. Ovamo ide zacijelo i *kéra* »uholaža«, upor. fr. *chenille* < lat. *canicula.* Denominal na *-ati kerati se* (Mrkonjić-grad, Bos. krajina) *(za-),* odatle *zakeralo* m, *kerajica* m »onaj koji voli da se kera, nadmudruje«, na *-iti keríti (ot-, pot-)* »snažnim udarcem pokrenuti«, *keranje* n »vrsta primitivnog agona«. Prvi oblik objašnjava se arb. *gen — ćen* (Ulcinj), drugi sa istrum. *čare* m, oboje od balkansko-lat. *canis.* Oba oblika uđoše u jezik vjerojatno putem šatrovačkog jezika (argot). Upor. *kenka* u šatrovačkom jeziku u Prištini, od dakorum. *cíne* < *canis.* Tal. *cane* nalazi se u imperativnoj složenici *macákon,* gen. *-dna* m (Dalmacija, Zagora, Šibenik, Korčula, Dubrovnik, Cavtat) »kučkoder, pasjak (Šibenik), šintar« < mlet. *mazacom* i u apozitivnoj složenici *pešikan* (Perast) < tal. *pescecane.* Od talijanskog je i *kanálja* f (Notranjsko) = *kanaja* < tal. *canaglia.* Na *-inus Canynl-èn* < furl, *daninę,* tal. *Monte Canino.*

Lit.: ARj 2, 131. 4, 936. 937. 938. Trojanović, *JF* 5, 224. *GM 222.* Budimir, *PNP* 3, 227-8. Šturm, *ČSJK* 6, 54. 77. Ćorović, *AA* 1, 201-5 (cf. *IJb* 10, 154). Đerić, *PPP* 7, 23. sl. (cf. *IJb* 13, 161).

cepa f (čakavski, Rijeka) »sinonim: pljuska«. Nepoznata je afektivna vrijednost. Odatle denominal na *-ati cepati, -am* impf, prema pf. *ćepnuti.* Riječ je zacięło onomatope;skog podrijetla. Osnova oponaša glas udarca i nejasnog govora. Posljednje je očigledno u deminutivu na *-kati ćepekati, ćepekam* impf. (Brač) »balbutire«. Osnova se *ćep-* u tom značenju proširuje i deminuira: *-ur-iti: cepurīti, cepūrīm* (18. v., jedanput) »blaterare«; u istom značenju na *-kāti: cepūrkati, -am* (Vuk). Upor. *ćevkati, -a* impf. (Vuk) »lajati ali ne jako« i *ćeretati, cerētām* impf. (Vuk) »garrire«. Ne zna se kako se prema tim onomatope)skim kreacijama odnose *cepa ĩ* (Srbija) »poćepana kapa«, prema akcentu sudeći, hipokoristik od *ćepara* f istog značenja i glagol *poćepati.* U Pivi-Drobnjaku izvedenica na mletački sufiks *-ada* < lat. *-ata* (upor. *maslinãda* u zadarskom kraju) : *ćepada* f znači »poveća parcela ziratne zemlje«. Da je u toj izvedenici doista sufiks mletačkog podrijetla, dokazuje dimenutiv na složeni sufiks *-čić* < *-ъc* + *-ić: ćepčič* m »mala parcela zemlje za obrađivanje« u istom narječju. Ali se ni tu ne zna kako se osnova *ćep-* odnosi prema pomenutoj onomatopeji. Nije li možda po srijedi drugo kakvo podrijetlo? Postoji još kod Ljubiše pridjev *ćeperan, -rna* »živahan, okretan«. Isto vrijedi i tu za osnovu *ćep-* proširenu sa *-er-* kao u *đeđeran* (v.). V. i *čepac.*

Lit.: ARj 2, 131. 132. 135. Vuković, *SDZb* 10, 405.

ćepazmo n (potvrđeno samo jedanput) »stragulum« = *hašizmo* n (u rukopisu 16. v., u romanu o Aleksandru Velikome, u istom rukopisu *haizmo,* u drugom *hakizmo* i *halkizmo)* »konjski pokrovac«. Prvi oblik najbliže stoji. gr. σκέπασμα »pokrivalo«; drugi su kao izopačenje grecizma koji se po svoj prilici nije govorio ni u vrijeme pisanja ovog rukopisa kao ni danas.

Lit.: ARj 2, 131. 3, 544.

ćepče, gen. *-eta* n (Kosmet) »sinonim: kutlača (v.), varjača za skidanje pjene«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *kefçe* = *kepçe* /Zenker/): rum. *chepcea — chipcea* f (Moldavija) »Schaumlöffel«. Turski docetak *-e* prebacio turcizam u našu deklinaciju *-e, -eta.*

Lit.: Elezović 2, 259. Tiktin 335.

ćepeklija f (Šulek) »njeka kruška«. Ne zna se gdje se govori, ni kakva je to kruška, kao ni varijante u drugim narječjima. Prema dočetku *-lija* sudeći kao da se radi o turskom pridjevu na *-li* od *ietek.*

Lit.: ARj 2, 131.

ćeramida f (Vuk, on i *ćeremida)* = *ćeremida* (Kosmet) = stsrp. *keramida* = *čiramida* (Srbija ?) »1° cigla, rugla, tigla, opeka, crijep, ćerpič (odatle pridjev na *-ьn* > *-an ćeramidan), 2°* toponim (Srbija)«. Na *-aria* > *-ara ceramidara* f (Srbija) »kuća od ćeramide«. Balkanski grecizam (ngr. κεραμίδα): bug. *keramida,* arb. *qeramidhe.* Naziv je ušao u jezik i kao turcizam grčkog podrijetla (ar. *kirmid* > tur. *keremid, kiremit,* ngr. κεραμίδι): *teremet* m (18. v.), *ćeremit* (18. v.), unakršteno sa starijim grecizmom *ćeremida.* Radna imenica na *-džija: ćeramidžijal-rem- (majstori ćeremidžije,* 1797.) m »ciglar«. Složenica *ćeremetana* f (Bosna) = (skraćeno) *ćerana* (istočna Srbija) »ciglana« < tur. *keremithane.* Upor. i *čremiga* »isto« (glede *-da* > *-ga* upor. *katriga).*

Lit.: ARj 2, 132-133. *SEW* 1, 500. *GM* 223. Vasmer, *GL* 50. *RSl 4,* 153. Van Wijk, *ZSPh* 14, 12. *Rad* 1, 188.

ćerčiva f (Vuk) = *ceravo* (Kosmet) = *čerčīvo* n (Srbija ?) »1° sinonimi: okvir (v.), svaža (v.), ragustov (v.), ram ili rāma (v.) od prozora, od vrata, 2° ižlijebljen ram za staklo na prozoru«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica tipa *cerek* /v./ od *čar* < *čahar* »četiri« i *ćube* »drvo« > tur. *çercive)* iz oblasti građevinarstva: rum. *cerceveá f* »Fensterrahmen, Flügel« pored *ciurduveá* (Muntenija) = *giurgiuveă,* bug. *čerčeve,* arb. *çerçine î,* cine. *circive* m »chàssis de croisée«, ngr. ó τζερτζεβές »chassis de papier, de croisée«. Značajno je što se akcenat tog turcizma ne slaže s općom pojavom kod akcenruacije naših turcizama. Naš akcenat drži se naime turskog akcentuiranja na krajnom slogu. Očekivali bismo dakle akcenat *ćerčivo,* koji je potvrđen samo u *ćerčiva.* To znači da je turcizam bio prilagođen našim pridjevima na *-iv* (v.) i imenicama na *-ivo.* Ta činjenica objašnjava ı izmjenu turskog dočetnog samosa *-e* > *-o* n i *-a* f.

Lit.: ARj 2, 132. *BI* 1, 891. *Elezović 2,* 442. *Tiktin* 325. *Pascu 2,* 125., br. 329.

cordati, *-ãm* impf, *(pro-, raz-,* sa-, s-, š-, Vuk, narodna pripovijetka, Lika) »upropašćavati, prosuti, profućkati, prošundrati« = (na *-isati,* v.) *ćerdisati -šēm* »isto« == (na *-osati,* v.) *ćerdosati, -šēm* impf. (Vuk)ⱼ »pessumdare« = *ćerdosat* (Kosmet) »izgubiti«) = *(ć > đ* zbog asimilacije *ć-d + đ-d) derdisati* — (unakrštenje sa *corda,* v.) *ćordisati, -šēm* impf. (Vuk, primjer: *tako me more ne ćordisalol).* Balkanski grecizam (gr. κερδαίνω = κερδίζω »gagner«, denominal od κερδοςν): »gain, profit, avantage« bug. *kerdos(v)am,* arb. *qerdhés, qërdhenj* »dobivam«, cine. *ncherdu* »gain, profit«, *nchirdasire* »gagner«.

Lit.: ARj 2, 132. 141. 11, 274. *Elezović 2,* 281. *GM* 223. Pavlovic, *JF* 16, 175. sl. Skok, *Slávia* 15, 338., br. 144. *Pascu 2,* 67., br. 1231. *Mladenov* 236. Vasmer, *GL* 50.

čereče n (Vuk, genitiv nije potvrđen) »vrst platna što Mostarke tkaju«. Odatle izvedenica na *-lija* (v.) *cere ćelija f* »uzvod, platno uzvodno«. Balkanski turcizam (tur. *kereke}:* rum. *cherachia.*

Lit.: ARj 2, 132. *DLR* s. v. Skok, *Slávia* 15, 337., br. 133.

ćeresta f (Vuk, Srbija, Bosna) = *ćerestija* (Kosmet) »drvena grada«. Odatle : radna imenica na *-džija ćerestedžija* m (Kosmet) »trgovac japijom, drvenom građom, materijalom«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *keraste* > tur. narodski *kereste, keresteci)* iz oblastí građevinarstva (upor. *japija, kat, boj):* rum. *cherestea* »Getälk«, bug. *kereste* i *kerestedžíja,* cine. *chiriste* m »bois de construction« i *chiristigi,* ngr. κερεστές. Glede izmjene *-e* >

hrv.-srp. *-a* upor. *casa* (v.). U Kosmetu je taj docetak zamijenjen sufiksom *-ija* (v.) kolektivnog značenja.

Lit.: ARj 2, 133. *Elezović 2,* 360. *Pascu 2,* 122., br. 270. *Lokotsch* 1162.

ćerpič m (Vuk, 18. v., Bosna) = *ćerpič* m (Bosna, narodna pripovijetka) = *ćerpič* = *ćerpič,* gen. *ćerpiča* (Kosmet) = *čerpić* (Vuk, zacijelo iz kraja gdje se ne razlikuju *c i f)* »nepečená cigla, later crudus«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *kirpič* > tur. *kerpiç)* iz oblasti građevinarstva: rum. *cherpiciu,* bug. *kerpič* pored *kirpič,* arb. *qerpiç.* Turski docetak *-ič* zamijenjen je djelomice sa *-ič.* Upor. *vodič* za *vodič,* prezime *Ribić* za *ribič.*

Lit.: ARj l, 945. 2,133. *Elezović 2,* 361. *Mladenov* 236. *GM 224. Miklósié* 115. *SEW* 1, 501.

cērt m (Vuk, Jadar, Srbija) »ugao u brvnari kuće kad se ukrste krajevi greda *(kuća na čertove),* sinonim: sjek (v.)«. Balkanski turcizam (tur. *kertik* »urez, usjek«) iz oblasti građevinarstva: rum. *chertic* »Einschnitt, Kurve«, búg. *kert,* odatle glagol *kertos\v)am, kěrtja.* U hrv.-srp. i bug. ispušten turski docetak *-ik* zacijelo zbog toga što je bio osjećan kao sufiks *-ik* u *šljivīk,* a nije pristajao toj riječi.

Lit.: ARj 2, 133. *Mladenov* 236. *Lokotsch* 1164.

ćesa f (Vuk, narodna pjesma, Ljubiša, Kosmet sa gen. *ćese* i *ćese) = kesa* (17. v., rašireno i u zapadnim krajevima) »1° novčanik, 2° spremica za duhan, 3° metafora: bogatstvo, 4° suma od 500 groša = tur. *qise akçe)«.* Odatle deminutiv na *-iça Kêsica* f, augmentativi na *-etina* i *-urina kesètina* f = *ćesetina* (Kosmet) = *kesurina* (Vuk), pridjevi na *-at kesat* (Lika) »metafora: bogat« i *-ost kesast,* odatle i lički hipokoristik *kesa* »žena omalena, zbijena, upravo *kesasta žena,* kojoj vise dojke kao *kese«;* složenice: *kesonoša* m (18. v.) »čovjek koji nosi kesu« i *duvànkesa* f. Denominali na *-ati kesatı se* (Lika) »natjecati se kesom«, *skêsati, -šem* pf. »skupiti, srozati 'kod švenja ili vezenja (Orahovica, Slavonija)«, upravo »učiniti kao kesu, kesasto« i na *-iti nàkesiti se* pf. »obogatiti se«. Balkanski turcizam istočnog podrijetla (perz. *kiše* > tur. narodsko *kiše = kese',* ishodište je babilonsko *kišu* »bourse«, odatle u zapadaom arapskom *kis,* aramé j ski Mia i gr. κίοις) *iz* oblasti alata (upor. *čemer, v.):* rum. *ehise,* .bug. *kesíja, kisija* (to preko ngr. κιρι), aŕb. *ϑese.* Naša zamjena *-a* < tur. *-e* je kao u *kula, lùla, déva, casa, kila,* tj. tur. *e* bilo je identificirano s nastavkom *-e* ž. r. pi. i prema tome je stvoren novi f. sing. Na takvo postanje upućuje i akcenat *kesa* mjesto *kesa.*

Lit.: ARj 2, 133. 4, 938-940. 7, 389. 15, 214. *Mladenov* 236. 238. *GM 224. Elezović 2,* 361. *Lokotsch* 1185. *SEW* 1, 502. *Bruckner 229.*

ćesat m (Kosmet) »kriza u trgovini«. Odatle apstraktum na *-luk česatluk* m (Banja Luka, Mostar) = *ćesatlbk,* gen. *-atlika* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kesad,* tur. *kesadliK)* iz oblasti trgovine: bug. *kesatlăk* »manque de débit, d'argent«, eine. *chisate* f, ngr. το κεσάτι.

Lit.: Elezović 2, 361. *Pascu 2,* 122., br. 272. Skok, *Slávia* 15, 336., br. 112.

Ćeselbaš m (Gundulić) = *Česelbaša* (Gundulič) = *Česelpaša* (Gundulić) = *Kuzulbaša* pored *Kuzulbašanin* (Mrnavić) »ime naroda: Perzijanac«. Odatle: *Kuzulbaš* »Perzija« (Mrnavić) i pridjevi na *-ski ćeselbaški = kuzulbaSki — kusulbabski* (Mrnavić). Od turske složenice *kizUbaș — kezelbas* »crvenoglavac«. Samoglasi *eju* zamjena su za tur. í.

Lit.: ARj 2, 134. 5, 829. 842.

ćesma f (Vuk) »1° sinonim šupljika, 2° gajtan po listovima *(česme f.* pl.)«. Ovamo *cosmea* m. pl. (Srbija oko Drine), »ono ispod rešeta što ostane kad se žito čisti« i pridjev i prilog *česme* (Kosmet, protivno od *topać, toz,* v;). Denominal na *-ati cèsmati, -ãm* impf. (Vuk) *(iš-, pro-)* »graditi šuplj ike« = *nakèsmati,* faktitiv na *-iti išćesmit, -im* pf. (Kosmet) »isjeći na kocke«. Pored ove imenice, koja je kao *sarma, agma ita.,* skraćeni turski infinitiv *kesmek* »sjeći«, postoji još *ćesam,* gen. *česma* m (Vuk, u izreci *kupiti što na ćesam* »na sreću«) = *česim* (Kosmet) = *kesim* (Bosna, pravni termin) »pogodba odsjekom« od tur. *kesim* »sječenje, napuštanje, kraj«. Vuk ima također *kesim* m kao pravni termin »Miete für den Fruchtgenuss«. Upor. doamće sinonime: *na ispol* (ŽK), *na reju* (ŽK). Odatle izvedenica na *-oca kesimača f* »krava, ovca, koza koja se daje u kesim«. U Petranovićevoj narodnoj pjesmi *cesîm* znači »aversio«. Pravni termin *kesim* potječe od unakrštavanja tur. *kesim* »Schnitt« i ar. *kisma* »Anteil« od glagola *.kasama* »dijeliti« (v. *kismet),* odatle balkanski turcizam hibridnog podrijetla arapsko-turskoga iz eblasti prava koji se nalazi i u bug. *kesim* maprijeko«. Od *kesmek* potječe i složenica *paraćesik* »sitan dio« sa turskim

sufiksom *-ik*. Prvi dio je grčko παρά (upór. *paratoia,* v.) ili je prenijeto *para-* od *paramparčađ* (v.) gdje je turski apsolutni superlativ koji se osniva na opetovanju prvoga sloga. Od turske osnove *kes-* sa *-er* (džag. *keser* »culler«) potječe *ćeser* m (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »oruđe za dubenje i za djelavanje, s jedne strane kao dlijeto, a s druge kao petica od mašklina« = *keser* m (Vuk, 17. v., Srbija, zapadni krajevi, Posavina, ŽK) »Queŕaxt« = *kešir* (Posavina, s nejasnom promjenom *s > š,* dočetak *-ir* mjesto *-er* je možda prema ikavskom *kosir)* = *ćeser* m (Banja Luka, Mostar) »šteta koja nastane kad se što kroji«. I ova turska izvedenica postade balkanski turcizam iz oblasti alata; arb. *qesér, çesér* (Skadar). Od iste turske osnove proširene sufiksom *-kin* (upór. *čališkan,* v.) potječe indeklinabilni pridjev (u Bogošića deklinabilni) *ćeskin (konj, duhan)* = *ćesktn* (Kosmet) »brz *(čovjek, konj, nišan, magare, ajduk,* protivno *dembel,* v.), vatren, ljut«. Odatle izvedenica na *-ica ćeskinica* f (16. v., Marin Držić, piše *moja ćešinice* u vokatīvu sa *š* mjesto *sk;* možda je *š* krivo čitanje za *sch* u rukopisu). I to je balkanski turcizam (tur. *keskin)* iz oblasti terminologije duhovnih svojstava: bug. *keskin,* arb. *qeskín, çesqín* (Skadar) »arguto, pronto«, cine. *ehischin* »intelligent, vif«. U Kosmetu se govori· kauzativni ili faktitivni turski infinitiv u skraćenom obliku: *ćestrma* f »prijeki put« od tur. *qestirme* »odsječeno«, od *qesmek;* s umetkom *-dir-*. U vezu sa tur. *kesmek* stavlja se i pejorativna radna imenica na *-džija cesedžija* m (narodna pjesma, Petranović) = *cesedžija* (Kosmet) = *ćesendzija* (ibidem) = *ćeserđžija* (Vuk) = *ćeserčija* — *ceserà* (ime gusaru kod Gazarovića) = *kesedžija* (Vuk, 17. v., narodna pjesma) = *kesečija* »sinonimi: lupež, haramija, otimač, džeparoš«, pored složenice *jan-ćesedžya* m »džepar« (Kosmet). I ovo je balkanski turcizam iz oblasti prava *(yan kesici* »koji odřezuje s boka«); bug. *(jan) kesedžijaj-si-,* cine. *chisigi* »brigand, filou, coupeur de bourse«. Hrv.-srp. oblici s umetnutim *n > r* upućuju doista na vezu sa tur. *keser* od *kesmek.* Oblici sa *e* za tur. *i (kesici)* kao i akcenat vele da je turska radna imenica bila dovedena u vezu s imenicom *kesa* = *cèsa* koja ne potječe od *kesmah,* nego ima sasvim drugo podrijetlo.

Lit.:ARj 2, 133. 134. 4, 85. 939. 940. 941. 7, 389. 12, 268. *Elezović 2,* 361. 362. 246. *Mladenov* 236. *Lokouch* 1187. Korsch, *ASPh 9,* 516. *GM* 224. *Pascu 2,* 122., br. 273 i 274. Skok, *Slávia* 15, 489., br. 570 te 338., br. 136. Matzenauer, *LF* 8, 163. *Školjić** 191.

ćeš m (Vuk, Kosmet dopuna glagolu činiti s akuz. prema tur. *elmek)* »pregledati mrtvoga, ubijenoga«. Odatle faktitiv na *-iti cèsiti* (Vuk, o-) i apstraktum *češenje* n »inspectio occisi«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *keš~)* iz turske sudske terminologije.

Lit.: ARj 2, 135. 8, 532. *Elezović 2,* 363.

ćeške, gen. *-eta* n (Vuk) = *češke,* gen. *-eta* (Kosmet) = *ćešket* (Srbija, Milićević) = *keške,* gen. *-eta* (Vuk) = *češkek* (Peć, Stara Srbija) »jelo od pšenice i mesa«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *kesk* = *keįkek* »ječmena kaša, Grütze die mit in Stücken geschnittenem Fleisch gekocht wird«) iz oblasti hrane: rum. *ehesekét,* bug. *keşkek.* Turski dočetak *-ek* izmijenjen je u Srbiji i u Rumunjskoj u *-et,* a taj je dao povod prijelazu u deklinacijų *-e,* gen. *-eta.* Upór. glede očuvanoga *k* mjesto *ć* i prilog *ćeške* (v. *ci).*

Lit.: ARj 2, 135. 4, 941. *Elezović 2,* 363. *Lokotsch* 1167. *Mladenov* 236.

ćeten m (Vuk) = *ćeten,* gen. *-ēna* (Kosmet) = *héten* (Vuk, Hrvatska, Lika, Slavonija) »sinonim: lan (v.)«. Odatle: na *-ište* (upor. *lanište) ćetemšte* n (Vuk) = *ketenište* (Lika), pridiev na *-ov ćetenov* »sinonim: lanen«, složenica *ćetenhalva* f (Srbija) = *cetén—alva* (Kosmet) »halva od konopljina sjemena«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *kettãn* = *kitãn* > tur. narodski *keten,* upor. *coton* u evropskim jezicima) iz oblasti kulturnih biljki. Složenica *ćeten-halva* nije nastala kod nas, nego je iz turske sintagme *keten halvasi* »ćetenova halva« odbacivanjem postpozicije *-si* koja kaže da je prethodna riječ uzeta u pridjevskom značenju. To ispuštanje je općenito u složenim turcizmima, upor. *papazjanija, šišćevap* itd.

Lit.: ARj 2, 135. 4, 941. *Elezović 2,* 362. Matzenauer, *LF* 8, 163.

ćevap, gen. *-apa* m (Vuk) = *ćebap,* gen. *-apa* (Kosmet) »grudica skosanog mesa«. Odatle: u antroponimiji slavonsko prezime na *-ović čevapović* (krivo pisano sa *č),* deminutivi sa složenim sufiksom *-čić* < *-ьc* + *-ić ćevapčić* m, na *-če ćebapče,* gen. *-četa* n (Kosmet), radna imenica na *-džija ćevapčija* m = *ćebapčija* (Kosmet), odatle na *-inica* < *-čijnica kebapčinica* (Kosmet) »ćevapčijin lokal«, složenice sa *Sii* m (Vuk) »gvozden ražanj« *sïs-cèvap* m (Bosna), sa *ćumlek* m »lonac« *ćumlek-ćebap* (Kosmet) »sinonim: papazjanija (v.), jelo koje se gotovi u zatvorenom loncu«. Upor. rum.

cuşkebap m »Vogelspiessbraten« od tur. *kuş* »ptica«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla *(kebab, kuşkebabı)* iz oblasti hrane: bug. *kebab, kebabčija,* ngr. κεμπάπι, cine. *chibape* f, *chibapci* m. I prvi dijelovi složenica *šiš* i *ćumlek* su balkanski turcizmi (tur. *ıiş* »kurzer Degen, Bratspiess«, *çömlek* »lonac«): bug. *šiš,* arb. *shish* (Gege) = *shisht* »Dolch, Stockdegen, Bratspiess«, cine. *ciumlecke* f »ragout de boeuf aux oignons, à l'ail« (upor. za takav semantički razvitak: *lonac* »đuveče«, v.) iz oblasti kuhinjskog pribora; *v* mjesto *b* u *ćevap* osniva se na disimilaciji *b-b* > *v-b.*

Lit.: ARj 2, 135. *Elezović 2,* 357. *GM* 406. *Mladenov* 235. *Pascu 2,* 120., br. 239., 126., br. 339. *SEW* 1, 498.

ćezap m = *ćezap* (Kosmet) »tvrda voda (prevedenica od srlat. *aqua fortis* = fr. *eau forte)* »azotna kiselina«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *tiz ab* »slina, oštra voda« > ar. *kezzab* > tur. *kezab suju* »lučavka«) iz oblasti kemije: rum. *chezap* »apătare, Scheidewasser«, bug. *kezáp.*

Lit.: ARj 2, 135. *Elezović 2,* 357. *Mladenov* 235.

ci (Kosmet), konjunkcija koja uvodi sporedne dopunske rečenice, »da, a da, što«, u primjeru: *on misli ci je Turčin.* Nalazi se još u bugarskom: npr. *ne znam ki* . . . . Kod nas je srasla u *beici* (v.) = *bici* (v.) = *bićita* < tur. *belki.* U posljednjem obliku došlo je do unakrštavanja tur. *belki* sa *biće da.* U Kosmetu se ta konjunkcija nalazi još sraštena s perz. *kaš* > tur. narodsko *kėš,* izrazom za jaku želju: perz. *Kaski* > tur. narodsko *keşke* »plût à Dieu que«, poslije čega dolazi optativna rečenica: *ćeške,* prilog, »kamo sreće da ...«. Značajno je da *k* u partikuli *ki* ovdje nije. prešlo u *ć* .To je možda zbog disimilacije *k'-k'* > *k'-k: keşke* > *ćeške.* Upor. isto u imenici *ćeške,* gen. *-eta.* Oboje *ci* i *ćeške* balkanski su turcizmi perzijskog podrijetla (perz. > tur. *ki* »que« i perz. > tur. *keşki)* iz oblasti sintakse : bug. *ki* i *keiki.* Da se i konjunkcije posuđuju dokazuje makedonsko *oti* < ngr. δτι »da«.

Lit.: Elezović 2, 363. 364. *Mladenov* 236. *Deny* § 986.

cibar = *cibarli* (s tur. *-li,* Banja Luka) = *cibar* m indeklinabilni pridjev (Kosmet) »otmjen, ponosit«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kebir,* pl. *kibar* »velik, lijep, otmjen«) iz oblasti ponašanja: arb. *qibrë* f »Pracht, Aufwand« od ar. *kibr* »Stolz« i *qibar* »an Aufwand gewöhnt, verwöhnt«, upor. i rum. *ghibirdic* »Stolz, Knirps«.

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 338., br. 139 *GM* 225.

ćibra f (Banat) = *cibrei* m = *ćibrit* (Banat) = *ćibrit,* gen. *-ita* (Kosmet) = *cibrei* (Crmnica) = *cibre,* gen. *-eta* n (Banja Luka) »sinonimi: žigica (v.), šibica (v.), prižega, sumporača«. Odatle složenica *kaf-čibrit* m (Kosmet) »šibica za paljenje duhana« (prvi je dio tur. *kav* »guba za kresivo«). Balkanski turcizam istočnog podrijetla (ar. *kibrit* od asirskog *kuprītu* preko aramejskog *kebrītha* »sumpor«) iz oblasti tehnike: rum. *chibrit,* bug. *kibrit,* arb. *qibrit, çibrit* (Skadar), ngr. κιμπρίτι. Arapski dočetak *-it* u hrv.-srp. je dijelom zadržan, a dijelom dao povod da se turska imenica prilagodi arabizmima na *-et* ili da se mijenja prema deklinaciji *-e,* gen. *-eta* i da prijeđe napokon u deklināciju *-a.*

Lit.: ARj 2, 136. *Elezović 2,* 288. *Mladenov* 236. Skok, *Slávia,* 15, 336., br. 115. *Lokotsch* 1171. Miletić, *SDZb* 9, 368. *GM* 225.

ćićeruše f. pl. »sitne ribe«. Ne zna se, gdje se tako govori ni kakve su još varijante. Jedino sufiks je jasan: *-uša* (v.). Osnova dolazi još u pridjevu na *-ovj-ev: ćićerov* pored *-ev,* ali samo u izrazu *ćlćerova kfv* (Kosmet) »sama gola krv«. Ni tome se pridjevu ne zna pravo značenje ni postanje. Ne vidi se prema tome da li postoji identičnost u obje izvedenice.

Lit.: ARj 2, 136. *Elezović 2,* 366.

ćićin-boba f »sinonim: ribizle (v.)«. Ne zna se gdje se ta složenica turskog tipa (upor. *šiš-ćevap,* v.) - govori ni koje su još varijante.

Lit.: ARj 2, 136.

ćifta m (Vuk) »tabernarius, dućandžija (pejorativno)«. Odatle deminutiv na *-ica ćiftica* m i pridjevi na *-in* i složeni *-inski ciftin, čiftinskī.* Akcenat i dočetak *-a* upućuje na hipokoristik, ali se na zna od koje je osnove. Teško je misliti na hipokoristik od *čifut* = *čufut* (v.) zbog *á* i zbog gubitka *u* jer se ne prave hipokoristici gubitkom jednog samoglasa. Na vezu sa homonimima arb. *qift* »Sperber, Hühnergeier« = ngr. τσίφτης »milvus regalis« < ξυφτέρι/ξεφ- < lat. *acceptor* teško je pomišljati jer takva metafora nije nigdje potvrđena.

Lit.: ARj 2, 136. Skok, *Slávia* 15, 338, br. 141. *GM 226.*

cika f = *čik* (običnije) *čík* m (slov.) »1° Zigarrenrest, 2° letzte Prise Schnupftabak in der Dose«. Deminutiv *iićić* »komadić nečega« (Vrbnik). Od tal. *cicca* »avanzo di sigaro o sigareta« > fr. *chique,* djetinja riječ. Arb. *cike f.*

Lit.: Pleteršnik l, 103. Sturm, *ČSJK 6,* 49. *REW*[3] 1899. *DEI* 925. *GM* 447.

ćikara f (Boka, Korčula, Šibenik, Dalmacija) »fildžan, šalica, šolja« = *kikara* (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi). Od mlet. *cicára* pored *ciccherà* (Kalabrija), istrom, *ceıkara* (Rovinj) »tazzina di porcellana«. Odatle dalmatinsko prezime *Çıkara.* Meksikanska (yokut) riječ *gicatli* koja je u Evropu došla preko španj./*içara, Meara.*

Lit.: ARJ 3, 137. *Ive* 47. *DEI* 897. *REW** 3755 a.

cîla f (Vuk) »kesa od duhana i okov joj od lima na otvoru« = *alo* n »kesa od baruta«. Isti akcenat pokazuje *kila* f (Vuk, 18. v.) »mjera za žito, oko 20 oka«. S tim akcentom i značenjem slažu se rum. *chilă* f »Getreidemass von 20, 22 und 24 banițe (v.), je nach der Kornart« i arb. *aille* f »Getreidemass«, dok se bug *kiló* slaže u akcentu s tur. *kilo.* Za značenje »kesa od duhana, baruta« ne nalazim balkanskih paralela. Balkanski turcizam grčkog podrijetla (tur. *kilo* < srgr. κοίλον »crijevo«) iz oblasti mjera (upor. *oka, kantar, drani).* Sa značenjem »crijevo« i sa grčkim akcentom slažu se naše *čila* i *nlo* »duvankesa (koja je od mjehura)«, a s akcentom i *ķīla* »mjera za žito«; *čilo* slaže se i s grčkim dočetkom: *-o* < -ou. Sa grecizmom u turskom jeziku pomiješalo se ar. *Ш* ili *kail* (v.) »mjera za žito« > tur. *kile* (odatle ngr. κιλές) od arapskoga glagola *kala,* aorist *jekil* »mjeriti«; *i* za grč. οι predstavlja srednjegrčki izgovor. Neobična je zamjena dočetno -a u hrv.-srp. i rum. za gr. i tur. *-o.* Potječe zacijelo od grčkog pl. sr. r.

Lit.: ARj 2, 137. 4, 9-51. *Mladenov* 237. *GM* 226. *Lokotsch* 1174a. *Miklošič* 116. *SEW* 1, 504.

ćilibar, gen. *-ara* m (Vuk) = *ćelibar* (Kosmet) = *čitibar* (Bačka) = *ćilibar* (Kosmet) = *ćiribar* (Bačka) »1° sinonim: jantar (v.), agata (v.), okstan (v.), 2° kamen ili stakla ili kosti navrh kamiša za usta (služi za cigarluke = muštikle, brojanice, derdane^į druge ukrase)«. Odatle pridjev na *~ьn ćilibaran, -rna.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenka imperativnog tipa *kahruba* od *kāh-* »strog« i prezentske osnove *rubā* od *rubūdan* »hvatati« > tur. narodsko *kehribar* = *kehlibar):* rum. *chihli(m)bar,* búg. *kehlibar* = *kehribar, keliber,* arb. *qehribar, çelibar* (Skadar), cine. *chihlibare* f, ngr. κεχριμπάρι(ον). Hrv.-srp. oblici sa *i* mjesto *e* upućuju na cincarsko posredovanje. To je zbog toga što je *ćilibar* trgovački predmet.

Lit.: ARj 2, 129. 137. 138. *Elezomć 2,* 358. 364. *Pascu 2,* 121., br. 246. *GM* 221. *Mladenov* 236. Matzenauer, *LP* 7, 26. *NJ* 3, 158. *Lokotsch* 1004.

čilim m (Vuk, 17. v.) == *čilim,* gen. *-ima* pored *-ima* (Kosmet) = *tiling* (Belostenac, bit će krivo zapisano) = *kilim* (narodna pjesma) »sinonimi: sedmak (v.), smetenjak (v.), šarenica (v.), prostirač (v.), kudravac (v.), sag (v.), tepih (v., gradovi), krpeta (v.)«. Odatle: deminutivi na *-če* i složeni sufiks *-äc* < *-ьc* + *-ič ćilimče,* gen. *-četa* n (Kosmet) = *ćtlimčić;* radna imenica na *-ar ćilimar,* odatle pridjev na *-ski cīlimārskī.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *kilimjke-)* iz oblasti kućnog namještaja: rum. *chilim,* bug. *kilimjke-,* arb. *qilim, çelüm* (Skadar), cine. *chilimé f,* ngr. κιλίμις, τσιλίμι. Vukov se akcenat ne slaže s kosmetskim.

Lit.: ARj 3, 137. 4, 925. *Elezomć 2,* 364. *Mladenov* 235. 237. *Pascu* 2, 121., br. 248. *GM* 226. Korsch, *ASPh.* 9, 517. Matzenauer, *LP* 8, 164. *SEW'l,* 503-504.

ćipirkanje n (Ljubiša, u vezi s pridjevom: *ptičije ~*) »sinonim: cvrkut (v.)«, apstraktum od onomatopejskog glagola na *-kati ćipirkati,* koji u infinitivu u *ARj* nije potvrđen.

Lit.: ARj 2, 138. Hirtz, *Aves* 73-4.

cìpur m (Vuk, Crna Gora) »sinonim: vrt (v.), bašta (v.)« = *kipurija* f (listina iz g. 1441.). Iz citirane listine vidi se da se radi o terminu manastirskog gospodarstva. Prema tome su taj grecizam (gr. deminutiv κηπούριον, κηπουρία) donijeli u Crnu Goru grčki kaluđeri. Odatle deminutiv na *-ъЬ, ćipurak,* gen. *-urka* m pored *ćipurak,* gen. *-urka* »sinonim: vrtal« i toponim na *-ovac ćipurovac* (Srbija, beogradski okrug) = bug. *Čiprovec.*

Lit.: ARj 2, 138.

ćirica m (Vuk, Beograd) »momče koje je u službi kakva gospodina, famulus«. Izvedenica m. r. na deminutivno *-ica* (upor. za maskulinum *priča,* opća riječ i prezime, *povlašica, izbjeglica,* prezime na Kordunu cornea od *Gane, Crnica,* prezime u Dalmaciji)

od *čir* = *kir* (npr. *Kir-Janja* za Cincarina Grkomana u Sterijinoj drami) < gr. κύρ(ιος) preko cine. *chir* »gospodin«. V. *kur, kir.*

Lit.: ARj 2, 138. *Pascu 2,* 27., br. 429.

cīrīš m (Vuk »1° matériáé genus, 2° gluten« = *cms* (Kosmet, u značenju 2°) »1° greda poprečnica (Posavina), 2° pôpa, kläjster«. Odatle toponim, složen sa perz. *hanę> -ana* (kod nas sufiks): *Ćirišana* f (Skoplje, kod željezničke stanice gdje je u tursko vrijeme bila klaonica). Balkanski turcizam (tur. *çiriş,* = *çeriş, kirişhane* »mjesto gdje se izrađuje žica od crijeva za muzičke instrumente) iz oblasti obućarstva i građevinarstva: rum. *çiriş* (Muntenija) »Art Kleister«, također madž/ *csiriz,* s čime se slaže čine. *arija* f »colle d'amidon«. Nije jasno kako se semantički odnosi s tim značenjem značenje »greda poprečnica«. Izgleda kao da je to metaforickí naziv za gredu koja kao da lijepi druge grede. Nejasno je i *č* mjesto *č.* To bi značilo da Vukov i Elezovićev turcizam potječu iz kraja gdje se ne razlikuju *č i ć* (kao npr. u Travniku). To nije moguće za Kosmet.

Lit.: ARj 2, 139. *Elezomć 2,* 366. *Gombocz--Melich* 1, 1100. *Tiktin* 302. *Pascu 2,* 332.

ćitajka f (Srbija ?) »demi-coton«, odgovara tačno ukr. i rus. *kitajka* »taffet«. Izvedenica je na *-bka* od *Kitoj* »Kina«, odakle na *-ьc* m prema *-íka* i pridjev na *-bski Kitajac,* gen. *-jca* (Šulek) m prema *Kitajka f, kitajski,* dok je današnje *Kinez* i *kineski* prema tal. pridjevu *Chinese.* Upor. njem. *chinesisch.* Upor. i *ćitabija* f (Kosmet) »svilom protkana materija« < tur. *hind kitabisi* »prugaste svile materija«.

Lit.: ARj 2, 139. 5, 15. *Elezomć* 2, 366. Korsch, *ASPh* 9, 503. Franke, *ZSPh* 13, 16. i si.

ćiverica f »1° kapa, 2° (pejorativna metafora) glava (Lika)« = *ćiverica* f (Dalmacija) = *čeverica* f »isto (značenje 2°)«. Upor. rum. *chivără* »cako« < rus. *kiver.* Miklošič ima kao serb. *kiver* »Mütze«. Taj se oblik ne nalazi u ARj. Polj. *kizoior* »turski kalpak«. Ne zna se da li je to ista riječ koja i balkanski grecizam stsrp. *kivurb* »grob«, búg. *kivár* pored *kiúr* »Sarg, Stelle für Kerze«, arb. *qivúr* »grob«, eine, *chivure* < srgr. κφούρι^ον,) »sépulcrale monumentum« < κφώριον < lat. *ciborium.*

Lit.: ARj 2, 18. 50. 139. *Miklošič* 116. *SEW* 1, 506. *Mladenov* 237. *Tiktin* 347. *Bruckner* 231.

ćivot m (Vuk, 13. v., termin pravoslavne crkve, Ljubiša, narodna pjesma) = *kivot* (stsrp., Srbija) = *kiot* (Stulić, iz misala), deminutiv na *-ić kivotić* »kovčežić za svete moći, relikvije«. Pravoslavni crkveni grecizam κιβωτός, srgr. κφωτι(ον) »sandučić«.

Lit.: ARj 2, 140. 4, 956. 5, 21. Vasmer, *GL* 50. *Miklošič* 116. *SEW* 1, 506.

ćok, gen. *ćoka* m (čakavski; na otocima: Molat, Pag, Krk, Cres). Odatle izvedenice na *-ovac* m prema *-ovica, -avica f.* Onomatopeja *ćok* kojom se oponaša glas ptice, odatle i glagol na *-tati ćoktati.* U Kosmetu je *ćok* »glas koji se čuje kad se dobro kljune ili klepne po glavi«. Odatle: glagol na *-ati ćokat, -am* impf, »udarati, kljukati« prema pf. *ćSknut, -em* »1° kljunuti, klepnuti, udariti«, 2° (preneseno na piće) popiti na iskap«.

Lit.: Hirtz, *Aves* 1, 74. *Elezović 2,* 366.

ćokla f (Stulić, s dodatkom: ~ *smokava;* nije potvrđeno iz današnjih govora) = *gljuka* f (Ljubiša) »kao klupko, smotka od zamršenih niti ili dlaka«. Upor. u Vodicama (Istra) *ćoka* »kristalan crkveni svjetionik«. To je značenje teško spojivo s prvima. U vezi je zacijelo sa tal. *ciocca* = sjev.-tal. *ciòca* < kslat. *ciocca* »ciuffetto, mazzetto, grozd«, u Kalabriji *schiocca.* Upor. pridjev *ćaknut* »pijan«, mlet. *čoka* »Trunkenheit«, *čok* »betrunken«. Možda ide ovamo slov. *kuca* »Büschel, Schöpf, Quaste«, ako je metateza od **čuka.* Štrekelj pretpostavlja *cochlea* (v.).

Lit.: ARj 3, 213. 140. Ribarić, *SDZb 9,* 142. *REW** 1995. *DEI* 949. Štrekelj, *DAW* 50, 29.

cola f (Mikalja, Bela, Stulić) »vrana« poklapa se istrom, *cóla* »cornacchia«. Deminutivi na *-ka* i *-ica ćólka, còlica* (čakavski) »cornicum genus«. V. čavka.

Lit.: Ive 60. Štrekelj, *DAW* 50, 15. *REW*[s] 2449.

ćopekluk m (Jukić, narodna pjesma) [»obijest« < tur. *köpeklik* < tur. *köpek* > *čopek* »pas«]. Upor. bug. *kjópoglu* prostonarodno za tur. *köpekoglu* »pasji sin« što se tiče osnove.

*Lit.: ARj 2,*140. *Mladenov* 237. *škaljiP* 195.

ćopiti, -im (Vuk) »percutere«. Zacijelo onomatopejskog postanja ako i nije potvrđen uzvik *ćop* za udarac. Upor. *ćaskati se, conati se* impf. (Vuk) prema *ćohnuti.*

Lit.: ARj 2, 140. Tomanović, *JF* 17, 203.

cбr, *-a -o* (Vuk, 17. v.) »1° slijep (Dosen: *ćoro oko;* Ljubiša: *ćora vlada), 2°* koji vidi samo na jedno oko«, *ćor čutuk* (Kosmet) »potpuno pijan; upravo metafora: ćorav panj«. Femininum je põimeničen: *ćora* (Vuk) »1° kobila, *2° žena s* jednim okom«. Odatle pridjev na *-in* сопя. Pridjev je indeklinabilan pred ličnim imenom i prezimenom: *čor-Sposoje* (Vuk, narodna pjesma, 1, 25., upor. *Kaгa-dorde, Uzun-Mirković), ćor-Lukić* (bosansko katoličko prezime), *Ćoralići < Ćor-Alijći* iz Cazina; kao i u turskim složenicama: *ćor-badža* »nekakva jama u kući«, *čor-balta, ćorflšek, ćor-pazar* (Vuk) »pazar na slijepo, noću«, *ćdr-sokah* »Sackgasse, impasse« (danas ušlo u novinarski jezik); i u složenom pridjevu *ćor sakat* (Kosmet) »kuso i repato«, prilog *ćor-ćutuk pijan* »sinonim: *kaj drvo pijam.* Turski pridjev postao je danas općenit na hrv.-srp. teritoriju kad je proširen sufiksom *-av* (v.): *ćorav* (Vuk, 18. v., Kosmet, ŽK, Cres) »1° slijep uopće (samo na Cresu), 2° slijep na jedno oko«. Ova semantička diferencijacija nastala je zbog izbjegavanja potpune homonimije sa *slijep* (v.). S drugim pridjevskim sufiksom *-ost ćorast* potvrđen je turcizam u 16.—18. vijeku, a očuvao se samo u Vodicama u Istri. Imeničke izvedenice tvore se od *ćor i* od *ćorav:* sa *-ъc ćorac,* gen. *corca (ćorac* »fišek«, u šatrovačkom govoru zidara u Siriniću), sa *-ъk ćorak,* gen. *-ćorka; ćoravac,* gen. *-avca* m (Vuk) prema *ćoravica f,* odatle hipokoristik *ćoro* m (Vuk) prema *ćora* f = *ćora,* gen. *ćore* (Kosmet) = *ćoro,* gen. *carota* (Vodice), odatle na *-ьc ćorac,* gen. *-rea* (Kosmet) i pridjev na *-in* te *-ov ćorin, ćorov* (odatle prezime *Ćorović* u Mostaru), odatle *ćórinica* f (Vuk) »žena corina«. Na *-ko: ćoravko* m prema *ćorajka* (Kosmet) »sinonim: ćoravica«. Apstraktum na *-ilo: ćoravilo* n = *ćorllo* (Kosmet). Denominali se prave također od *ćor* i *ćorav:* na *-eti* i *-iti naćoret, naćorim* (Kosmet) »(metafora) napiti se, opiti se«, *oćoret, oćorim* (u kletvi) = *oćoriti, -im;* faktitiv na *-iti ćoriti, -im* »činiti ćorava« (o-); *ćoravet* pored *ćoravit* (Kosmet), *oćoraviti,* S pomoću turskogrčkog sufiksa *-laisali* (upor. *muhurleisati,* v.), *-lisati: ćorlaisati* (Vuk) »clausis oculis petére, impetum facere«, *ćorlisati, corlīšēm* (Lika) »skakati«, *naćorlati na što* (ŽK) »naići na što«. Pridjevska složenica sa *oko ćorok* pozna samo Bella, a Kosmet imeničku *ćormiš* i *ćormiš* »slijepi miš«. Apstraktan na *-luk: ćorluk* »prkos«, *uš ćorluk* (Bosanski Petrovac) »usprkos«, odatle denominal na *-iti čorlučiti* »prkositi«. U Gospiću (Lika) se kaže *uz ćurlučum.* U tom prilogu izopačen je turski prilog *körligine.* Balkanski turcizam *(kör* = narodski *kior* »slijep«, *kör-lik* < perz. *kur)* perzijskog podrijetla iz oblasti tjelesnih mana (v. *kolak, Topalović):* rum. *chior,* bug. *kior,* indeklinabilan pored *kiorav,* arb. *qorr* »slijep«, cine. *chior* »privé d'un oeil«.

Lit.: ARj 2, 140. 141. *Mladenov* 237. *GM* 228. *Lokotsch* 1207. *Elezović 2,* 45. 367. 368. 1, 450. *Miklošič* 116. 425. *SEW* 680. Skok, *Slávia* 15, 338., br. 145. *Pascu 2,* 12., br. 260. Ribarić, *SDZb 9,* 142. Joki, *Stud.* 109. Markovié, *NJ,* n. s., 1, 151-153. Trojanović, *JF* 5, 224. *SEZb* 35, 648. Tentor, *JF* 5, 210.

còrda f (Vuk, narodna pjesma, 17. v.) = *đorda* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: sablja (v.)« = *corda je vani* (Vodica, Istra) »svađa je nastala«. Odatle: deminutiv na *-ica ćordica* f, denominal na gr. *-isati naćordisati, -š m* pf. (Vuk) »pripasati ćordu«, potvrđen samo u perf. pas. *naćordisan.* Pored oblika sa *č* postoji *kôrda* f (Dubrovnik) »1° sinonim: sablja (zastarjelo), 2° (danas) veliki nož kojim mesari meso sijeku«. Odatle: radna imenica na *-ъc kordac* (genitiv nije potvrđen) pored *korda* m = na *-as kordas* (Belostenec, 17. v., također slov.) »gladiator, tj. koji se vuči fektati, bosti«, denominal na *-ekati kordekati se* (Dubrovnik, Trpanj, Ston) pored *kòrdekovati se* impf, »svađati se«. Taj je oblik postojao i u stcslav. *korida* f »Schwert«, odakle ga posudiše Rumunji *coardă f* i Arbanasi *korake f* »Schwert«. Postoji još i u sjev.-slav. jezicima polj. i češ. *kord,* kao i dluž. *korda* te u madž. *kard.* Riječ je raširena i u ugrofinskom; *ć* pored starijeg *k* objasnjuje se novijim turskim uplivom: tur. *k'ard* < perz. *kārdmož«* <iranski *kareta.* Kako općeslavenska posuđenica pokazuje *a > o* (upor. *klobuk,* ŽK, i *kalpak,* v.), nastala je zacijelo u avarsko doba. Ne nalazi se u bugarskom. Interesantan je primjer stare istoč. posudenice, obnovljene pod turskim uplivom.

Lit.: ARj 2, 141. 3, 10. 5, 323. 7, 247. Ribarić, *SDZb* 9, 142. Skok, *Slávia* 15, 338., br. 144. *Lokotsch* 1088. *GM* 199. *Miklošič* 132. *SEW* 1, 569. *Bruckner 256.* Scheftelowitz, *IF* 33, 140.

còsa m (Vuk) = *coso* m (18. v.) = *còsa,* gen. *-cose* (Kosmet) »golobrad«, pored indeklinabilnog pridjeva *cos (ostăo~,* Kosmēt). Od tog pridjeva su dalje pridjevske kvalifikativne izvedenice na *-av, -ast* (upor. *ćorav): ćosav* (Vuk, Kosmet) = *cosasi* (Vuk), a od hipoko-

ristika *còsa* = *còso* posesivne na *-in ćósin,* odatle poimeničenje na *-tea còsmica f* »žena cosina«, i na *-ov ćasov.* Denominali su od *ćos* i *ćosav* na -ari, *-iti: cosati, -ām* impf, »saliti se, sprdati se«, *naćosati se* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: naašikovati se«, *o-ćosaviti* pf. »postati ćosav« = *oćositi* (Stulić, slabo pouzdano). Bella ima *còse,* gen. *-età,* a Gundulić uz ime *cose Čelebija.* Upor. bug. prezime *Kjose-Ivanov.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *köse, kjöse,* = srgr. σπανός > rum. *spân* i srbijansko prezime *Spanaćević* < ngr. σπανάκης) iz terminologije tjelesnih mana (upor. *ćorav, KolaK) :* bug. *kjosé* i *kjósav,* arb. *qose, '* eine. *chiose.* U hrv.-srp. turski dočetak *-e* bio je identificiran s pl. *-e* deklinacije *-a* (tip *sluga),* odatle s hipokorističkim akcentom *cosa* = *coso,* ali je očuvano i tursko *-e* s prijelazom u deklināciju *-e,* gen. *-eta* kao u *ćebe.* Kao u *ćorav,* tako je i ovdje stvoren naš pridjev dodavanjem sufiksa *-av* koji *izražava* snabdjevenost nekom manom (tip *grbav).*

Lit.: ARj 2, 142. 7, 247. 8, 534. *Elezović 2,* 368. *Mladenov* 237. *GM 229. Pascu 2,* 121., br. 262. *SEW* 1, 680. *Lokotsch* 1210.

còse, gen. -era n (Vuk, narodna pjesma) = *còsa* f (crnogorska narodna pjesma, narodne pripovijesti) = *ćošak,* gen. *ćaska* m (Vuk, 18. v.; taj je oblik postao danas općenit u književnom i saobraćajnom jeziku) »sinonimi: rogalj, ugao (v.), nugal (u zapadnim krajevima)«. Odatle: indeklinabilni pridjev na tur. *-li ćošeli* (upor. bug. *kojšelíja)* i naša pridjevska zvedenica na *-ost* od *ćošak-.ćSškast.* U Kosmetu mjesto *o* govori se *u: ćušak* pored *ćušak* (gen. *-âka* odnosno *ćuška)* »ugao, kat« = *ćuśe,* gen. *-eta,* n. pl. *ćušlći* i *ćušelije* kao indeklinabilni pridjev; odatle izvedenica s našim sufiksom *-nik ćušntk* m kao apozicija uz *kamen* »ugaoni kamen«. S drugim značenjem »solarium (odatle dalmatinski romanizam *slăr,* gen. *siara* »sinonimi: divanana /v./ = doksat /v./ = saieti (u hrv. gradovima) = (donekle) trabozan«) ima Vuk *ćošak,* gen. *ćaska* m s različitim akcentom od *ćošak* »ugao«. Po značenju *ćošak* odgovara evropskom turcizmu njem. *Kiosk,* fr. *kiosque.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gasa* > tur. *köșe* »Winkel, Ecke« i perz. *kūšk* »Palast, Villa, Schlösse > tur. *küșk* »visoka veranda, ladnjak u bašti«): rum. *chiose* m »Verkaufbude« i radna imenica na *-ar chioscar* »Zeitungsverkaufer« (posuđeno iz evropskog), bug. *kjošě, kjošelíja, kjošk,* arb. *qoshé* »Ecke, Winkel, Kiosk« pored *qoshk* m i pridjev *qoshlli* »viereckig«, eine, *chiose* f = *chiosa* pored *chiuse* »angle, coin«, *chioįcu* m »pavillon, kiosque«, ngr. κιόσκι. Kako se vidi, na Balkanu, a naročito u hrv.-srp., pomiješale su se dvije različite perzijske riječi, koje se u turskom još razlikuju. Početno *-e* identificirano s nastavkom u pl. *-e* dalo je povoda prelazu u deklinaciju -α.

Lit.: ARj 2, 143. *Elezović 2,* 347. *Mladenov* 237. 267. *GM* 223. *Pascu 2,* 121., br. 263. *Lokotsch* 732. Korsch, *ASPh 9,* 517. *SEW* 1, 680.

ćòtek m (Vuk, Crna Gora) = *ćotek* (Crainica) = *ćutek,* gen. *-ēka* (Kosmet) »1° udarac, 2° batina, 3° tjelesna kazna rukom ili batinom«. Ovamo *iždotati* (Srijem) »izlupati« (Velikanović). Balkanski turcizam (tur. *kötek* »Stock, Rute, Stockschläge, Bastonade«): bug. *kjoték,* cine. *chiotecă* f »bastonnade, rossée«. Izgovor *u* za *o* < tur. *ü* odgovara izgovoru turskog glasa *õjü* > *u* u Srednjim Konjarima kod Skoplja; *ćutek* se u Kosmetu konstruira kao objekt uz *izēsti: izêo ćutek od oca.* Ta je metafora doslovan prijevod (calque) turske sintagme: *kotek jemek* »pojesti batine«. Ušla je i u hrv.-srp. saobraćajni jezik sa *batine* kao objektom.

Lit.: ARj 2, 143. Miletić, *SDZb 9,* 614. *Elezović 2,* 372. *Pascu 2,* 122., br. 265. *Mladenov* 237.

ćotigo, gen. *-a* n (Buzet, Sovinjsko polje) »sprava za lovljenje miševa i štakora«. Bez sumnje posuđenica iz istro-rom. *kuótago* »trappola, carcere«, furl., mlet. *kótego* »isto«. Zamjena *ć* mjesto *k* predstavlja hipervenecijanizam (prema *parićat* = tosk. *apparecchiare).* Upor. za takove hiperkorektne oblike kod makedonskih Arbanasa u Skopskoj kotlini *madár* za *magar* »magarac«. Od ags. *kot.*

Lit.: REW[3] 4746. *Ive* 60.

ćŕlati, *-am* impf. (17. v., jedna potvrda) »brbljati, govoriti«. Nema potvrde iz narodnih govora. Upor. tal. onomatopeju *ciarlare* (14. v.).

Lit.: ARj 2, 143. *DEI* 921. *REW*[3] 2451.

cuba f (Vuk) = *čuba,* gen. *cube* (Kosmet) »cirrus, kapa u ptica«. Odatle: pridjev na *-ost cubasi* (Vuk, Kosmet) »eristatus«, na tur. *-lija ćubalija* m, f *(kokoška je* ~) (Kosmet), to isto s deminutivnim sufiksom *-če,* gen. *-četa ćubaliče,* pl. *ćubaličići* (Kosmet), imenice na -aca, *-an ćubača* f (Vuk) »kokoš koja

ima ćubu«, odatle hipokoristik *ćuba* f (Vuk), *Cuban* m (Lika ovdje varira sa *Cuban)* »ime ovnu« = *Cuban* gen. *-äna* m (u Kosmetu »petâo«). Metaforickí se prenosi iz govora o peradi na ljudske usne: *cube* f. pl. (pejorativno, ŽK), odatle denominal (fakťitiv) na *-iti cùbiti, -im* impf. (Lika, Gospić) = *cubiti, ćubim* »dugo čekati«. Kod kajkavaca i u Vodicama (Istra) ista riječ govori se sa *č* mjesto *ć: čuba* f (Belostenec, Jambrešić) »(pejorativno) sinonim: usne, usnice (v.)« = *čuba* f (Vodice) »kokoš s čuperkom na glavi«, odatle metaforickí faktitiv *čubit se* (subjekt *konj)* »koji se pokazuje upornim i mušičavim« i pridjev na *-ast cubasi* »mušičav (u Vodicama)«, u Krašiću *načubiti se* »namrgoditi se«. U slov. *čuba* = *čoba* = *soba* f »Lippe, Lefze«, koje Štrekelj bez potrebe izvodi iz njemačkoga. Belostenec ima još izvedenicu na *-ák lubăk* m (također slov.) »čovjek u kojega su velike usne«, odatle *čubáke dělati* > *čubeti* »gaffen«, deminutiv na *-ica cubica f* »buba«, pridjev na *-ast cubasi* (Belostenec i Jambrešić). Možda ide ovamo i ime biljke *čubac,* gen. *-yca* »choragus Kirby« i raširenje sa *r čubra* f »ime kozi« i pridjev *čubrast* (v. i *čubra).* Riječi *cubara* (Lika) = *subara* f »Pelzmütze« zacijelo je izvedenica stvorena s pomoću *-ara* (v.) od *šuba* f (Piaski, Hrvatska) »dugačka ženska haljina s rukavima od plavetne -čohe postavljena kožom«, ali pokazuje mijenjanje *ć* > *š* prema *ćuba* i *Suba* kao sprijeda slov. *čoba* i *soba.* Izvjesno je da je *ćuba* ==· *čuba* po postanju ista riječ koja i *cuЬъ* = *cupъ* u ostalim slavenskim jezicima, a izvodi se iz ie. korijena **(š)qēubļ-p* od kojeg je i njem. *Schöpf.* Upor. *čuperak, čupica, čupinjati* i *čupendati se* (v.). Glede izmjene *ć* > *ľ* ispor. i *ćuk* pored *čuk* u drugim jezicima. U arb. *çumbëlçufkë* pojavljuje se naša *.ćuba* sa *ţ* mjesto *q.* Izmjena č u ć ima se pripisati onomatopeiziranju osnove.

Lit.: ARj 2, 83. 143. *Elezović 2,* 368. Ribarić, *SDZb 9,* 147. Štrekelj, *DAW* 50, 62. Jagić, *ASPh* 1, 433. *Pleteršnik* 1, 107. 115. 2, 639-40. 649. *GM* 134. 449. Puşcariu, *DRom 2, 592. RSl 2,* 110.

ćuća, gen. *ćuće* f (Kosmet) »jadnica« = *ćuća* (Kosmet, sa *ü* za arb. *y,* po čemu se jasno vidi arbanasko postanje). Odatle s našim sufiksom *-ka cucka* f istog značenja. Ta izvedenica nije isto što i *cucka* — *čačka* (v.). Deminutiv na *-če ćućajče,* pl. *ćućajčići* — *ćućanče,* pl. *ćućančići* od hipokoristika na *-an ćućan,* gen. *-äna* »jadnik, nesretnik, bijednik«. Vuk ima iz Crne Gore pf. *iščućati, -im* u značenju »izvjetriti«. Bez prefiksa nije potvrđen *čučati.* Nije jasna semantička veza toga glagola s imenicama u Kosmetu koje Elezović izvodi iz arb. *qyqe* »kukavica«.

Lit.: ARj 4, 85. *Elezović 2,* 373.

ćućat, *-ām* impf. (Božava) »succhiare«. Od mlet. *ćućar* (asimilacija *s-ć* > *ć-ć)* < lat. *succulare* ili djelomična onomatopeja kao i *cucati* (Šibenik) sa *c* mjesto *ć.* Deminutiv na *-ino cucîn* m (Božava) »puppatoio«.

Lit.: Cronia, *ID 6,* 107. *REW** 8417. *Prati* 952.

ćufta f (Mušicki) = *ćufte,* gen. *-teta* n (Kosmet) = *ćufteta* n. pl. (Vuk, s tačnim opisom jela) »iskosano meso u kugljicama pripravljeno u umaku«. Odatle deminutiv na *-ica čuftice f.* pl. (Banja Luka). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. particip pas. *kuftä* od *kuftän* »isjeckati« > tur. *köfte}* iz oblasti hrane (kulinarstva): rum. *chiftea,* deminutiv *chifteluţă,* bug. *kjufté,* deminutiv *kjufténce,* arb. *pataçyftë,* ngr. *κεφτές.* Turski dočetak *-e* zamijenjen deklinacijama *-e,* gen. *-eta,* i -a, kao obično, v. *ćebe* i *časa. ARj* ima još *ćufter* m iz Jukića, ali ne daje tačne definicije, veli samo »da se gradi od grožđa onako kao što se od suhih šljiva grade isušeni neki kolačići«; od perz. > tur. *küfler.*

Lit.: ARj 2, 150. 151. *Elezović 2,* 374. *Mladenov* 267. Skok, *Slávia* 339., br. 146. *Lokotsch* 1226. *SEW* 1, 680. *GM* 324. Korsch, *ASPh 9,* 518.

ćuk[1] m »sinonim: sova (v.), nazvana po glasu (onomatopeji) koji daje noću«. Odatle impf, *ćuktati* i pf. *cuknuti* (subjekt *sova)* i izvedenice na *-uša ćukuša,* na *-avac, ćukavac,* gen. *-avca* (Kosmet i u mnogim krajevima Srbije), na *-alac,* gen. *-alca ćukalac.* Stulić ima augmentativ *ćukčina* f. U arb. *çuk* m. Drugi narodi imitiraju drugim fonemima njezin noćni glas: *ghuk, Kuiaiff,* skraćeno *kmff i kiff,* stari *giwkuh* itd. Odraz tako slušanih onomatopeja je naziv u Dalmaciji *ćučumija* f »noctua minor Briss«, koji se u dočetku može usporediti s tal. *cucumeggia,* i *ćućuviz* m (Dalmacija, Podgora, Pavlinović) »(prema Hirtzu) athene noctua, Steinkauz«. Dočetak *-viz* ikavski je oblik od jekavskoga *-vješa: kukuvježa,* a nalazi se još u varijanti *kuk(u)viza,* koje v., a podudara se sa tal. dočetkom *-veggia* u sttal. *coccoveggia.* Ovamo ne ide *ćuviz* (v.) kako bi se moglo misliti po dočetku *-viz.* Kako se u ovim posljednjim

varijantama može raditi o unakrštavanju naših i romanskih onomatopejskih naziva u jadranskoj zoni, v. o njima posebnu natuknicu *kukuvija* i *čuveta.*

Lit.: ARj 2, 143. 145. 163. *Elezović 2,* 369. Hirtz, *Aves* 76. 79. *GM* 449.

ćuk[2] **-ćuk** (Vuk) »onomatopejski uzvik kojim se pozivaju kokoši«. Odatle onomatopejski glagol *ćukati, -am* impf, »vabiti kokoši tim glasom«. U Kosmetu taj uzvik ima drugo značenje. Sa *ćuk* tjera se magare, a sa *ćukš* se zaustavlja. Varijante su *ćuš* i *čuki* »glas kojim se vabi magare«. Upor. *ćuš* (v.). Odatle *ćaknut, -em pí.* (Kosmet) »potjerati magare« ı *ćukati* (Bosna) »šaptati« izvedenica je od *ću ću,* odatle pf. *doćukati, doćukam* i *išćukati, išćukam* pf. (Lika) »pokupiti piliće ili kokoši ćukajući«. U Vodicama postoji *ćuk* m i *ćukati, ćučen* pored *ćukan,* ali se ne navpdi značenje. Hirtz bilježi onomatopeju *čuk* = *ćuk* kao glas kosa u nevolji, odatle impf, *čuktati — ćuktati, -će* (subjekt *kos)* i složenica *ćukokos* m (Danilovgrad, Crna Gora;, skraćeno po zakonu haplologije u *ćukos* (Boka) i *ćukoš* (Danilovgrad), sa zamjenom dočetka *-os* sufiksom *-os,* »turdus merula«. Kako se vidi, ista onomatopeja može imati više značenja, a može biti kraća i raširenija. Zbog toga može se uzeti da onomatopeja *ćuk* može imitirati i »udaranje po kamenu«. Ovamo ide *ćuka f* (Srbija ?) »sprava za isjecanje vodeničkog kamena« kao postverbal od *ćaknuti* (Lika) »1° udarili, 2° kao metafora: na jedan mah popiti«. Odatle pridjev *ćuknut* »sulud«, upor. kajkavski pridjev *vudren.* Upor. *cukati*[2]. Onomatopeja *ćuk* odnosi se možda i na psa, ali to nije potvrđeno. Odatle *čuko* m, s hipokorističkim akcentom (Banija) »1° pas, 2° buba microcara Thorns.«, s madž. sufiksom *-o* > *-ov ćukov* (Brač) »pas«. U arb. je *auk* m »ždrijebe«. V. *cukati*[2].

Lit.: ARj 2, 151-152. 554. 4, 85. *Elezović 2,* 368. Ribarić, *SDZb 9,* 142. Hirtz, *Aves* 69. Perušek, *ASPh* 34, 50.

ćiikile (Srbija), prilog, »u gomili«. Nije rečeno gdje se govori. Sadrži zacijelo tursku postpoziciju *-ile* »cum« kao u *šakatte* (v.), *düzbelaile* (v.), usp. *čak*.*

Lit.: ARj 2, 152.

ćukur, gen. *-ura* m (Kosmet) »1° ukopano u zemlju ognjište, 2° jama u kojoj se naslagani zemljani sudovi peku, kao lončarski (= grnčarski) termin«. Odatle toponimi *Ćukur-an* (< *hane)* u Solunu, kamo su se Vučitrnci svraćali, i *Čukurčesma* u Beogradu. *ARj* bilježi *čukur* kao varijantu od *učkur,* a to je druga riječ (v.). Od tur. *tukur* »jama«. Upada u oči *ć* mjesto *č* u Kosmetu gdje se oba glasa tačno razlikuju.

Lit.: ARj 2, 99. *Elezović 2,* 369.

ćula f (Vuk, Bačka) = *ćula,* gen. *-ćule* (Kosmet) »sinonimi: kijača, batina; štap debeo pri dnu«. Odatle: *ćulati se* »igrati se ćulanja (tu igru opisuje Vuk)«. S prefiksom *išćulati, išćulam* pf. (Lika) »izagnati, istjerati bijući nogama«. Prema akcentu sudeći, riječ je hipokoristik od *ćulumak* m (Kosmet) »batina debela pri dnu«. U toj su se riječi unakrstile dvije turske: *külünk* i *çomak* »batina vrlo debela na kraju«; balkanski turcizam: bug. *čomak,* čine. *dumag* m »gourdin, massue de bois«, arb. *çomagë* »bâton de bergers«. Vuk ima *ćulumak,* gen. *-mka* m. U tom se liku vidi da je turski dočetak *-iink* bio zamijenjen sa *-umak,* kao da je *-iink* > gen. *-unka* > *-umka,* odakle je napravljen novi nominativ *ćulumak.* Kako je *-ák* mogao u našoj jezičnoj svijesti izazvati osjećaj deminutivnosti, odbačen je zbog značenja, kome ne pristaje, i stvoren novi primitivam *ćulum* m »sinonim: topuz«, odatle augmentativ *ćulumina* f. Kavanjin ima složenicu *ćulumbrađa* »brada nalik na topuz«. Odatle i katoličko ličko prezime na *-ović Ćulumović.*

Lit.: ARj 2, 152. 153. 4, 85. *Elezović 2,* 369. *Pascu 2,* 126., br. 338. *Mladenov* 687.

ćulah m = *ćulav* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) = *ćula* (Kosmet) pored *ćulav* i *ćula/* »1° derviška kapa ili kamilavka sa sarukom (v.), 2° figurativno (metafora ili sinegdohe?): bijeda, krivica, podvala, prijevara«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *külah)* iz oblasti muslimanske nošnje: rum. *chiulaf,* búg. *kjuláf, kjulâh,* arb. *qülaf.*

Lit.: ARj 2, 152. *Elezović 2,* 369. *Mladenov* 267. *GM* 229.

ćulanija m (Bosna ?) »budala«. Ovamo također *čulavija* f »budalaština« s nejasnom zamjenom *n* > *v,* možda analogija prema *ćulav* (v. *ćulah),* koja riječ figurativno znači »prijevara«. Dok je u *ćulanija* dočetak *-ja* prema perz. > tur. *kiil-hani* »petit polisson, fripon, vagabond« običan naš dodatak turcizmima koji se svršuju na vokal (npr. *kapija, odaja* itd.), u drugoj je varijanti dočetak *-ija* identificirala naša jezična svijest sa sufiksom *-ija* < gr. -ία za apstrakta. Što se tiče značenja, našem turcizmu stoji najbliže rum. *chiulhan* m

(Muntenija) »Gelage, Lustbarkeit, Zeche«, odatle *chiulhangiu* »Zechbruder«, koje se nalazi u čudnom semantičkom odnosu prema tur. (< perz.) složenici *kül-hane* »Badeofen« od *kül* »pepeo«. Taj se turcizam govori u Kosmetu *čulan* m »ognjište u hamamu«, bug. *kjulhané.*

Lit.: ARj 2, 153. Skok, *Slávia* 15, 339., br. 148. *Elezović 2,* 369. *Tiktin* 347. *Mladenov* 267. *Školjić** 198-199.

ćulbastija f (Kosmet) = *dulbàstija* (Bosna) »goveđe meso pečeno na žaru«. Balkanski turcizam *(külbastı,* od *kül* »pepeo« > v. *čulanija)* iz oblasti kulinarstva: búg. *kjulbastíja.* Prvi dio zamijenjen je običnijim turcizmom *đul* (v.).

Lit.: Elezović 2, 369. *Mladenov* 267.

ćuma f (Hrvatska Krajina) »1° čvor na gornjem kraju štapa, 2° bena, budala«. Odatle: pridjev na *-ost ćumast,* pejorativna imenica na *-ilo* (upór. *trubilo) čumila.* Glede značenja 2° upor. *klada* (v.) i *sumast* (v.). S akcenatskom varijacijom: *ćuma* f »1° fasciculus, 2° erista, 3° gomilica, 4° (pejorativno) žena velike neiščešljane glave«. Odatle: deminutiv na *-ica čumica f* (Vuk), augmentativ *ćumetina í* (Hrvatska Krajina), *na čumě (posej* ~, Kosmet) »gomila«. Kao da je balkanski turcizam (tur. *küme* »kup, gomila«) ? Arb. *çumbë* f »Weintraube«, ngr. τσούμπα (čitaj *cuba)* »Federbusch« i madž. *esuma* »Fruchtstiel« stoje značenjem bliže hrv.-srp. *čuba* (v.) negoli turskoj riječi. Upor. *čumák* m (Drivenik, Crikvenica) za *cuba* glede promjene *b > m.*

Lit.: ARj 2, 153. *Elezović 2,* 370. *GM* 449. *Gombocz-Melich* 1, 1214. Korsch, *ASPh* 9, 518. Hirtz, *Aves* 70.

ćumez m (Vuk, Lika, Bosna i Hercegovina) = *ćumez,* gen. *-èza* (Kosmet) »1° sinonimi: gajba (v.), kavez (v.), kokošar, 2° (pejorativna metafora): ružna zapuštena kuća«. Odatle: augmentativ na *-ina čumezina* f (Kosmet). Balkanski turcizam (tur. *kümes):* arb. *ümes -zi, këmaç* (Toske), ngr. κουμάσι.

Lit.: ARj 2, 153. *Elezović 2,* 370. *GM* 229.

ćumišli, epitet (uz *pištolje,* Vuk, narodna pjesma). Daničićevo izvođenje od tur. *kymetli* nije moguće, možda varijanta od *dumišli* (v.).

Lit.: ARj 2, 153.

ćumur m (Vuk, Srbija, Bosna i Hercegovina) = *ćumur,* gen. *-ura* (Kosmet) »sinonim: ugljen (v.) od drva ili od kamena«. Odatle: izvedenice na *-nica* i *-njača ćumurnica* f = *ćumurnjača* f (Vuk) i složenka na *-äna* < tur. *hane* (kod nas sufiks) *ćumurana* f (Srbija) = *ćumurana,* (Kosmet) i radna imenica na *-džija ćumurdžija* m (Vuk) = *ćumurdžija* (Kosmet) i odatle *ćumurdžmica f.* Balkanski turcizam (tur. *kömür,* izvedenica dobivena s pomoću sufiksa *-ur,* upor. *potur* /v./, od glagola *kommek* »pokriti, zatrpati«) iz oblastí ruda i zanata: bug. *kjumjúr,* arb. *qümür, çümmür* (Skadar), cine. *chiumiure* f i *chiumurgi.*

Lit.: ARj 2, 153. *Elezović 2,* 370. *Mladenov* 267. *GM* 230. *Pascu 2,* 122., br. 276. *Deny* § 871.

ćun m (Vuk, Grbalj) »kljun u ptica«. To je jedina potvrda. Hirtz također ne donosi druge. Izgleda kao upliv talijansko-mletačkog[1] pravopisa; kao da je *klj > kj* netko napisao **chiun* i čitao po mletačkom izgovoru *ćun.* Sve je to pusta kombinacija. Upor. brojne primjere iz toponomastike gdje je naš dočetak *-ik* ušao u narodni izgovor kae-ić: *Bukovič* mjesto *Bukovik, Osić* mjesto *Osik.* Još smjelije tumači Rozwadowski koji pretpostavlja **cup-nъ* od osnove *čup-* (v.).

Lit.: ARj 2, 153. Hirtz, *Aves* 79. Rozwadowski, *RSI 2,* 110.

ćunāk, gen. *čunka* m (Kosmet) »1° cijev od pečene lončarske (grnčarske) zemlje što služi za vodovod, 2° cijev od crnog lima za peći«. Balkanski turcizam (tur. *künk* »Kanal, Rinne«): bug. *kjunk* pored *kjunec,* pl. *kjunci* (tu je turski dočetak *-nk* shvaćen kao da sadrži deminutivni sufiks *-bk* koji je zatim zamijenjen sa -ьc), arb. *qyng* m pored *qynge f, çyng* (Skadar) s promjenom tur. *-nk > -ng* kao u ngr. κιοϋγκι, isto tako u cine, *chiunghe f* pored *chiungu.* U Kosmetu je u dočetnu tursku grupu umetnuto nepostojano *a.* Upor. *ćurak* (v.). Primjer je kako turcizam šire na Balkanu razna posredništva. Kako je *čunak* trgovački artikal, razumljivo je grčko-cincarsko posredništvo kod Arbanasa.

Lit.: Elezović 2, 370. *Mladenov* 267. *GM* 230.

ćup, gen. *ćupa* m (Vuk, 17. v., Kosmet) »zemljan sud za vodu, lonac za med, maslo, ulje, vino« = *ćupa* f (Vuk, Bačka, upor. femininum i u čine. *chiupa)* »nekakav vrč«. Odatle: deminutiv na *-ič ćupić,* augmentativ na *-ina ćupina* f (Vuk) = *ćupina* (Kosmet), na *-ara ćupara* f (Srbija?) »(pejorativna metafora) glava«. Balkanski turcizam (tur. *kub,* narodski

kjiip »Krug«) iz oblasti suda: rum. *chiup,* bug. *kjub,* arb. *qüp,* cine. *chiup* pored *Mupe* i *chiupă.*

Lit.: ARj 2, 153. *Elezović 2,* 371. *Mladenov* 267. *GM* 230. *Pascu 2, 122.,* br. 279. *Lokotsch* 1249. Korsch, *ASPh 9,* 517.

ćupnuti, *čupnem* pf. (Lika, objekt *ugarok)* »turnuti«. Jamačno je onomatopeja, možda varijanta od *čuš* (v.).

Lit.: ARj 2, 154.

ćuprija f (Vuk, 18. v.) »sinonim: most«. Također toponim. Balkanski turcizam (tur. *kopru):* búg. *kjuprίja,* ngr. κιούπρι. U antroponimiji prezime na *-lijić: Cuprilić.*

Lit.: ARj 2, 154. *Mladenov* 267. *SEW í,* 681.

ćurak[1], gen. *ćurka* m (Vuk, 18. v., narodna pjesma, Kosmet) »1° sinonim: kožuh (v.), haljina od sukna ili čohe postavljena ovcijom ili drugom kožom s runom, 2° zimski kaput«. Odatle: deminutivi na *-če čurče* n (Vuk, Kosmet), pi. *curaci* »muška ili ženska haljina do pojasa, postavljena kožom« (za *i < kč* upor. búg. *kjurkčŕ),* na *-ič curcii* m (Vuk), radna imenica na *-čija, ćurčija* m (Vuk, 18. v.) = *ćurčija* (Kosmet) = *ćuršija* (Belostenec) = *ćurdžija* (jedanput, 18. v.) »sinonim: kožuhar, krznar«, također prezime sama riječ i sa *-ič Čurčīč* (obično krivo akcentirano *Ćurčić).* Odatle pridjevi na *-in* i *-ski* = *ćurčijin* = *ćurčijin* (Kosmet), poimeničen sa *-ica ćurćtjnica* f = *ćurčinica* (Kosmet) »1° žena ćurčijina, 2° radionica ćurčijskih predmeta«, *ćurčijskt* pored *č'urči(j)nskī* (Vuk) = *ćurčiski* (Kosmet), apstraktum na *-luk čurčiluk* m = *ćuršiluk* (Belostenac) = *ćurčilak* pored *ćurclhk* (Kosmet) »krznarski zanat« i složenica sa *-baša* (v. kao drugi član) *ćurčibaša* m (Vuk) »poglavica ćurčijski«, odatle pridjev na -m *ćurčibašin,* poimeničen sa *-ica ćurćibašinica f* »žena njegova«. Hipokoristik *Čuna* m od imena harambaše *ćurčija,* odatle na *-ovci Ćurtinovci* »njegovi momci«. Balkanski turcizam (tur. *kürk* = perz. *gurg* »1° vuk, 2° krzno«, odatle *kürkçü* »krznar«): bug. *kjurk, kjurkče, kurka* f »Obergewand, Mantel«, arb. *qürk, türk* (Skadar) »krzno«, *çür(k)xhi* »krznar«, cine. *chiurcu,* pl. *-uri* »pelisse, fourrure«, *Mured* »fourreur«, *chiurcilîche* f »pelleterie«. U hrv.-srp. i bug. turcizam je po zakonu sinegdohe dobio značenje odjevnog predmeta od krzna. Značajno je da je tur. *kürk* »vuk« bilo posuđeno u starije vrijeme, vjerojatno u doba avarsko. To je imenica *kurjak* m (Vuk, 17. v.) koja se nalazi samo u hrv.-srp. Ono umetnuto *-ja-* pojavljuje se u uzviku (onomatopeja za glas vuka) *kurja.* Uzvik je dobio značenje »vika«. U madž. *kurja* znači oboje: »1° vika, 2° vuk«. Glede nepostojanog *a* u *ćurak* upor. *čunak* (v.). Drugi turski naziv za vuka *kurt* nalazi se kod nas samo u muslimanskim prezimenima: *Kurt* i *Kurtagićte Kunovic* (katoličko bosansko prezime).

Lit.: ARj 2, 155. 5, 813. 814. *Elezović 2,* 371. 372. *Mladenov* 267. *Lokotsch* 1255. *GM* 230. *Pascu 2,* 123., br. 280. *SEW* 1, 648.

ćurak[2], gen. *-rka* m (Vuk) »sinonim: budac (v.), puran (v.), tukac« prema *ćurka* f (Kosmet) = *cura* (Vuk) »sinonim: budija (v.), pura (v.), tuka (v.)«. Odatle: deminutivi na *-ič curici,* na *-e cure* n (Vuk) »sinonim:buče« = *türce* (Kosmet), pl. *ćurčići,* pridjev na *-jil-iji čurjī* (Vuk) od **ćur = curi* (Kosmet) i *ćurčiji (jajca, krėsta, trava,* Vuk), od *ćurak.* Imenica na *-an: ćuran,* gen. *-ana* (Srbija) = *curan* (Kosmet) od **ćur, ćurkan* od *ćurak,* odatle i pridjev na *-ast ćurkast* i izvedenice na *-ovac čurkovac,* gen. *-ovca* m »trava zvana ćurčija krėsta«. Ovamo možda i složenica *cürtaük* m (Vuk) »1° ćurija bolest, 2° desiderium veneris (kaže se i o ženama)«. Drugi je dio turcizam *tavuk* »kokoš«. Upor. toponim *Taukbašta* u Prištini. Značenje nije razumljivo. Denominál na *-iti curiti, curim* impf. (Vuk, Ljubiša) »duhati« ekspresivna je metafora prema vješanju nosa tukca kad se šepiri. Postanje je onomatopejsko. Uzvikom *čur* (Kosmet) tjera se *ćurka.* Ako se udvoji *ćur ćur,* vabi se. Upor. *pür pür.* Uzvik se poimeničuje sufiksima. Uzvik imitira i glasove grabežljive ptice *vultur fuhuș,* za koju je potvrđen također naziv *ćurkan.* Budmani pominje srgr. κούρκα f kao moguće vrelo, ali to ne može objasniti *k > č.* I taj naziv može biti onomatopejskog podrijetla kao i *puran* m prema *pura* f (Hrvatska, v.). Hrv.-srp. nazivi za ovu domaću perad, koja je došla iz Indije (= Amerike) u recentno doba, nisu jedinstveni, nego variraju kao i u Evropi. Arbanasi posudiše *ćurke* f. Rumunji: *curcanįcor-* m sa mnogo različitih varijanata *curcodan, curcon* prema *curcă* f, slažu se sa gr. κούρκα. V. *kur.*

Lit.: ARj 2, 154. 156. *Elezović 2,* 371. Hirtz, *Aves* 80. *GM* 450. Jagić, *ASPh* 1, 159. *Tiktin* 464.

ćurđija f (Vuk, Srbija) = *čurďtja* (Kosmet) »1° kratkih kožuh (Vojvodina), 2° ženska suknja bez rukava (Srbija), 3° ženska haljina koja nije

više u modi, (pejorativno) ćorak (v.), (Kosmet)«. Odatle: deminutiv na *-ica curdi'jca f* (Vuk), augmentativ na *-etina ćurdijetina* f (Vuk). Balkanski turcizam nepoznatog .podrijetla (možda tur. *kurtek* »kurze Jacke« izmijenjeno prema imenu naroda *Kurd* »Kurd«): arb. *xhurdí* »kratka muška gornja haljina«. *Kurd* »Kurd« dolazi u toponimiji: *ćurt-mahala* (u Prizrenu, *1773.}, Čurtovo brdo* i u prezimenu na *-ović ćurtović.* Upor. i *Curta* pod *ćurak*[1].

Lit.: ARj 2, 155. *Elezović 2,* 371. *GM* 82. Brückner, *KZ* 48, 177. *Miklósié* 148. Korsch, *ASPh* 9, 518.

ćurlika f (Lika) »1° čobanska svirala od jedne cijevi, zvana zbog toga i samica, 2° slavić, 3° pejorativna metafora: prazna glava«; postverbal od *ćurlikati, čurlīčēm* impf., (Vuk, 18. v.) »svirati u ćurliku«, *išćurlikali, išcurlīčēm* (Lika), glagola onomatope)skog podrijetla: »1° dobiti ćurlikanjem, 2° (pejorativna metafora) izgnati van«, a ovo izvedeno deminutivom *-tkati* (tip *urlikali* pored *urlati)* od *čurliti, -im* (Lika). Odatle ime ptice *ćurlin* pored *čurlin.* Daničićevo je izvođenje od tur. *súrna = zurna = surla f* (v.) proizvoljno. Upor. *ćurominka.* V. i *čurlin.*

Lit.: ARj 1, 860, 2, 146. 4, 85. Maretić, *Crtice* 63. Hirtz, *Aves* 80—2.

curomîn(j)ka f (Smokvica, Korčula) »frula što se svira u jematvi (ima kao pastirska frula samo jednu cijev)«. Odatle glagol na *-ati ćuromlnkal* »duvati frulu« i radna imenica na *-as ćurominkaši* pl. Upor. *ćurlika* f.

ćusara f (Srbija ?) »testija (v.) u kojoj je okrnjen vranj«. Odatle hipokoristik *tusa* f istog značenja.

Lit.: ARj 2, 156.

ćuskija f (Vuk) = *ćuskija* (Kosmet) = *ćuškija* (Stulić) »sinonim: poluga (v.)«. Odatle radna imenica na *-as* (v.) *ćuskijaš,* gen. *-asa* m »radnik koji čuskiju nosi«. Balkanski turcizam (tur. *kiisku* »Schürhacken, Brecheisen«, izvedenica na *-ki* kao brojni naši turcizmi *burgija, bičkija, čašagija, uzenđija, čulgija, vergile)* iz oblasti alata: arb. *qiiskí, çusqí* (Skadar) »Hebebaum«.

Lit.: ARj 2, 156. 230. *Elezović 2,* 372. *GM* 142. 230. *Deny* § 868.

ćustek m (Vuk, narodna pjesma) = *ćustek* (Kosmet) pored *ćosleka f* (upor. čine. *chiusteca)* = *ćostek* (Crmnica) »1° lančić za sat *(ćustek od srme,* Kosmet, Crmnica), 2° spona konjima na noge«. Odatle *skakati skoka iz ćusteka.* (Petranović, »priljubivši stopalo uz stopalo«, Škaljić). Balkanski turcizam (tur. *köstek* »Kette, Spankette für Pferde«) iz oblasti konjske i ljudske opreme: rum *chiostec,* bug. *\kjustek,* arb. *qosték,* cine. *chiusteca* f «cordon de montre«, ngr. κιουστέκι/γιου-.

Lit: ARj 2, 157. *Elezović* 2, 372. *Mladenov* 267. Miletić, *SDZb 9,* 368. *Pascu 2,* 123,, br. 283. *LokotschUn. GM 229. Školjić* 201.*

ćustera f (Mušicki, Vojvodina ?) = *austere,* gen. *-ela* n (Srbija ?) = *ćuskera* (Srbija ?) »strug, Schrotthebel«. U bug. radna imenica na *-džija kjusteredija* m »strugar«. [< tur. *küslere* »isto«.]

Lit.: ARj 2, 156. 157. *Mladenov* 267. *Školjić*[1] 201,

ćüsati, *-am* impf. (Vuk, 18. v.) »udarati po uhu« prema pf. *ćušiti, -im* i *ćušnuti, -em.* Od iste je osnove, koja je bez sumnje onomatopejska, pridjev na *-ut* (upravo part. perf. pas.) *ćušnut* (Vuk) = *ćanul* (v.). Od onomatopejske osnove *tuš,* kojom se oponaša glas udarca, izvedenica je na *-ka: ćuška f* (Vuk) »sinonim: zaušnica, priušak«. Odatle denominal na *-ati ćuškati, -am* (Vuk) = *ćuškat, -am* (Kosmet) »1° tjerati nogom, udarati, 2° gurati, tiskati, 3° gonati se po sudu (2° i 3° Kosmet)«, *il,* »1° izbaciti ćuškajući, 2° dati kome mnogo zaušnica«, *išćuškivati* impf. (Lika) prema pf. *ćušnuti < *ćušk-nu-ti.* S prefiksom *na-: naćuškati, -am* pf. (Kosovo polje) znači isto što *načukati* (v.) »nabiti špice na glavinu«. Izvedenica sa *-ьc* (upor. *tajac) ćuskac* (Vuk) također je uzvik koji se reče kad se koga ćuši. Sama interjekcija bez *-ьc* i *-ka* nalazi se u složenici *ćuškapa* (Vuk) »igra u kojoj se udara po kapi«. Složenica je stvorena prema tipu imperativnih iz *ćuš(i)kapa.* Izvedenica *ćuška* uporeďivala se i izvodila (Jagić, Daničić) bez potrebe iz srgr. κόσσος »alapa«, odatle κοσσίζειν »alapam innigere«. Ekspresivnost onomatopeje *ćuš-* pojačala se umetanjem samoglasaa: *ćaus,* odatle *ćaušak,* gen. *-Ska* m (Vuk) »alapa«. Ovamo zacijelo i *ćauk* m »glava, tjeme« u izreci *lupio ga po tauku.* Upor. *tui.*

Lit.: ARj 2, 127. 157. 4, 85. 7, 248. *Elezović 2,* 374. Jagić, *ASPh* 1, 159. *Miklošič* 357.

ćuš-ćuš (Stulić) »uzvik koji se govori udvojeno, a služi za tjeranje magaraca«, poimeničen *ćuš* m (Bačka) »sinonim: magare«. Vuk ima u vokatīvu *ćuše* »1° uzvik za tjeranje magaraca,

2° benast čovjek« = *čule,* gen. *ćuše* m, f (Kosmet, hipokoristik) »čovjek ili žena mlakonja, šonja«. Odatle deminutiv na *-ica: ćušica,* u izreci *eno je glava od tušíce.* Strekelj pomišlja bez potrebe na podrijetlo iz rom. *dus* »balordo, bonaccio, sempliciotto« koje je također onomatopeja. [Usp. tur. uzvik *çüş* »Anruf des Eseltreibers damit der Esel stehen bleiben soll« (Heuser)]. Upor. *ćuk* (v.) ł *ćušati.*

Lit. ARj 2, 157. *Elezović* 2, 157. Štrekelj, *DAW* 50, 15.

ćutjeti, *ćutim* impf. (Vuk, 16. v., *iš-, o-, pre-, u-} = tűiét, tutím* (Kosmet) *(po-, u-} = ćuliti* (prema iter, *oćućivati, oćućujem,* Vuk, *oćućevati = oćulivali)* »1° sentire, 2° sinonim: šutjeti, mučati«. Mjesto inhoativnog *-èli* i faktitivnog *-iti* postoji također *-ati', tutali., tūtām* impf. (Vuk, *o-,* Lika, «-) pored pf. *utulali, učulīm* »sinonim: šutjeti, šutim, Vuk, samo štokavski *u-, za-,* mučati (zapadni kajkavski, čakavski i štokavski krajevi)«. Odatle: postverbal deklinacije *i ćut,* gen. *-i f* (17. v.) »sensus; danas sinonim: čuvstvo (v.)« = *čut* m (Ranjina) »sinonim: osjećaj«, od *oculati* je *otul,* gen. -t (Kavanjin), danas maskulinum kao psihologijski termin; *satul* f (Šulek, Popović) »ljubav« = *sućut* »Mitgefühl« je prevedenica (calque) prema njemačkome. Pridjevi su na *-ьn, -iv, -ljiv* od osnova *(o)ćut-* i *(o~)ćuć-: oćutan, (PÌCÙIÌV, (o~)ćutljiv, ćulljiv* (Vuk, 18. v.) »1° sensitivus, 2° sinonim: mučaljiv, taciturnus«, odatle apstraktum *oćulljivosl* f i radne imenice na *-ko, -ica: ćulljwko* m prema *iutljivica* f (Kosmet). Particip prošli aktiva poimeničen je sa *-ica: ćutalica* f (Vuk). Imenicu na *-ilo ćulilo* n »sensus« ima Stulić (ušla je u književni jezik zapada, ali je Maretić smatra neispravnom mjesto *čulo,* v.). Druge Stulićeve imeničke i pridjevske izvedenice, kao *.ćuteljnost = ćuleljslvo* »sensus« i odatle pridjev na *-ьn čuleljan* kao i složenica *ćulimoć* njegove su kovanice. Apstrakta 17. v. su *ćućenje* n i *ćućenstvo* n. Glagolske su izvedenice: deminutiv na *-kali ćulkali, -am.* impf. (Vuk) »silentium imponere« prema pf. *utulkali, ućutkam* »učiniti da netko ućuti; sinonim: šutkati (Vuk)«, iterativ *oćutkivati, oćulkujem* (Vuk); denominal na *-ovali oćutkovat, -ujem (sé)* impf. (Kosmet) »odlagati, odugovlačiti, predomišljati se, ustezati se«, od postverbala na *-bk oćutak* koji nije potvrđen. Od imperativa *ćuli* »šuti, muči« stvoren je uzvik *ćut* (Kosmet) kojim se naređuje da neko prestane plakati, govoriti itd. Prilog se pravi od iste. osnove sa *-ke: tülke* (Vuk, Kosmet) = *šutke* »tacite«; kod Vuka *čućežljivo,* ali imenica *ćućež* i pridjev *tućežljiv* nisu potvrđeni. Od priloga stvoren je uzvik *tutkac — sutkor*

Zbog etimologijskog ispitivanja, treba promotriti u vezi s tom glagolskom osnovom i imenicu deklinacije *i* (apstraktum). *ćud,* gen, -»' f (Vuk, 15. v., Kosmet; jedanput m u 17. v.) = *čuda* f (Vuk) »1° ingenium, 2° Índoles, 3° mos, mores, 4° natura, 5° voluntas«. Značajno je da se u Vodicama (Istra), gdje se dobro razlikuje *č* i *ć,* kaže *ćud,* gen. *čudi f* kao i u slov., gdje *čud* f znači »Neigung«. Odatle pridjevi na *-ljiv* i *-ovit: ćudljiv* (Vuk) »sensibilis« = *čudovit* (Vuk). S obzirom na *čud* u Istri pridjev *dôčudan, -dna* (ŽK) »launig« možda nije od *čudo* nego od *ćud,* gen. *-i* koje se govori (ŽK) također, upor. rus. *pričudy* »Launen«. Apstraktum je na *-ina: tuđina* f (17. v., prezime u Dalmaciji, koje se piše na mletačkom *Chiudimi).* Denominai je na *-ali: tudati, -am* impf. (Vuk) »voljeti« prema pf. *ćudnuti, -em* »concupiscere«. Apstraktum *tudanje* n »plašenje (o konjima)«, je od *tudati se* »plašiti se (subjekt *konj)«* prema pf. *ućudili se, učudim* »koji prestane biti ćudljiv«. U 18. v. stvoren je složen pridjev *ćudoredan* »morális« od *(u)redili ćud,* odatle apstraktum *ćudoređe* n (Pavlinović) »mores; sinonim: moral«. Budući da je potvrđen i *čuda* f (Vuk), ovamo može ići i rum. *ciudă* f »Ärger, Verdruss« (u izrekama kao što su *'mi e ciudă de cine. am aiudă pe cine* »srdim se«). Tiktin izvodi oboje *ciudă* u ovom psihološkom značenju i *ciudă* »Wunder« od *čudo* (v.). Dok Miklósié ne zna ide li ovamo arb. *qud f* »pertinacia«, odatle *qudój* »obstinare, affirmare«, *quduem* »pertinax«, G. Mayer uzimlje za osnovicu tal. *chiudere,* što ne može biti.

Razvitak značenja *sentire* > *lacere* objašnjava se zakonom rezultata (sinegdohe): tko dugo *ćuti* »osjeća, trpi, a nikome ne kaže to«, taj *suli.* Dok *šutjeti* »tacere« postoji samo u hrv.-srp., za *ćutjeti* nalazimo paralele u stcslav. *stufiti* pored *iuțiți* »fühlen«, *študb* pored *čudb,* češ. *cit, cititi, cud, cudny,* polj. *cud, cucić* (također gluž.), ukr. *oščuščaly,* brus. *očučić,* rus. *scutiți, oščutiť, oculili' sja.* Glagol *ćutjeti,* stari prez. *tutu,* danas *ćutim,* sveslavenski je iz praslavenskog doba (*r/Mt-). Može biti i baltoslavenski ako se s Machekom, Vaillantom i Holubom uzme da je nastao od prefiksalne složenice **ot-jutitiļ-leli* > stcslav. *ošlulili* > *Slutiti* ispuštanjem prefiksa (depreverbacijom). Upor. *buliti* < *ob-uliti* (v.). Osnovno *putiti,* koje se ne nalazi ni u jednom slavenskom jeziku, odlično se poklapa s lit. *jausti, jaučiu*

»fühlen«, *justi, juntù* »durch's Gefühl wahrnehmen«, lot» pridjev *jautrs* »munter, lebhaft, frisch«. Miklošičev praslav. korijen **tjut* nastao bi prema ovom tumačenju od **otjut > o^tjut.* Imalo bi se dakle uzeti da je deprefiksacija nastala već u praslavensko doba. Ovo tumačenje dovodi *ćutjeti* u vezu s praslav. osnovom *jūt-* u *jutro* (v.). Ipak ima objekcija koje opravdavaju i pritivno mišljenje. U stcrslav. postoje naporedo oba oblika Ä- i *č-* za postulirano praslav. **tj.* U hrv.-srp. postoji također oblik *č* pored *č,* upor. *čud* kod Ranjine. Moguće je prema tome *ćut-jčuđ-* dovesti u vezu s *iuditi se* na osnovu zakona metateze izazvane asimilacijom u 1.1. prezenta: **t$uštc > štuštp > cuću.* Zajednički je i onako objema osnovama formant *(do),* a ie. paralela za *jut-* i onako nema. Sa ie. osnovom **qeu-* »worauf achten, worauf hören, fühlen, merken« raširenom formantima *t* i *d* mogu se posvema objasniti *čuditi se, ćutjeti í ćud í.* Na osnovu disimilacije gubitkom dentalnog elementa *tš-št > š-ć* objašnjava se posvema i hrv.-srp. varijanta *šutjeti,* prilog *šutke, šutkom* (kao *trkom, mukom).* Upor. i slov. *šútati* »spähend oder lauernd schleichen«. Reforma je prema tome bila *izazvana* u prvom licu prezenta. Kod *šutjeti, šutati* nije potrebno sa Štrekeljom misliti na posuđenicu iz madž. *šut* »Ofenwinkel itd.«.

Lit.: ARj 2, 145. 150. 158. 162. 158. i si. 4, 85. 8, 537. *BI 2,* 547. 618. *NJ l,* 286. *Elezović 2,* 46. 116. 368. 372. 398. *Tiktin* 365. *GM* 229. Ribarić, *SDZb 9,* 142. *WP* 1, 197. 369. Osten-Säcken, *IF* 33, 197. Vaillant, *RES* 19, 300. 21, 167-168. Machek, *Studie* 41. i si. *Miklošič* 357. Isti, *Lex.* 549. *Holub-Kopečný* 28. *Bruckner* 67. 81. Berneker, *IF* 10, 156. Matzenauer, *LF* 7,40—41. Moskovljević, *NJ* 1, 19. Štrekelj, *DAW* 50, 64-65.

ćutuk щ (Srbija, Lika) = *čätuk* pored *ćutuk,* gen. *čutuka*)Kosmet) »1° panj čvornovat i kratak, 2° (pejorativna metafora) smetenik«, u vezi s pridjevom *ćor ćutuk* (Kosmet) »sasvim pijan«. Odatle: deminutiv na *-če* (upor. *sanduče* od *sanduk): ćutuče* (Makedonija). Sa zamjenom tur. dočetka *-uk* našim deminutivnim sufiksom *-bk: ćutak,* gen. *ćutka* m (Vuk) »sinonim: šuljak«. Za Gradišku i nekadanju brodsku graničarsku pukovniju zabilježen je homonim *ćutak,* gen. *ćutka* m bez akcenta, a sa značenjem »nekakvo žensko pokrivalo«. Ovakvo neodređeno značenje ne dopušta određeniju identifikaciju. Balkanski turcizam (tur. *kütük)* iz oblasti šumske kulture (upor. *kornija, orman):* bug. *kjutúk.* Razlikovati treba *ćutek,* koje v. pod *ćotek.*

Lit.: ARj 2, 158. 163. *Ehzović* 2, 372. *Mladenov* 267.

ćuvik m (Srbija ?) »vršak brdski, zaošiljasti brežuljak« (= rum. *deal țuguiat).* Takoder srpski toponim. < tur. *kûh,* izg. *kjûh* < perz. *kuk* »brdo«.

Lit.: *ARj* 2, 169. *Školjić*[2] 202.

éùyïz, gen. *-iza* m (Neretva, Pavlinović) = *ćuviza* f = *kuviz,* m = *kuviza f* »sinonim: bibac (v.), vanelluš vanellus«. Hirtz bilježi oko 50 raznih naziva i varijanata za ovu pticu koja je dobila ime po onomatopeji kojom se oponaša njezin glas *bl bok.* Za prvu seriju sa *í* postoji još varijanta *ovizac* m, a za drugu seriju sa *k (s)kovijuza* i *kukuvijuza.* Očito je da se i u ovim dvjema serijama radi o onomatopejskom postanju prema različitom čuvenju njezina glasa. Druga serija stoji najbliže njem. *Kiebitz.*

Lit.: ARj 2, 163. Hirtz, *Aves* 11. 82.

ćuza f (Hrvatska Krajina) »(pejorativno) malena a široka žena«. Od iste osnove i u istom kraju deminutiv na *-e,* gen. *-eta: cüze* n »malen konj, sinonim paripče«. Sa sufiksom za kolektiva *-ad: cüzad* f »maleni konji«. Prvobitno se riječ odnosila na vrstu konja, odatle kao pejorativna metafora prenesena na ženske određenog stasa. Postanje možda onomatopejsko, v. *čuziti.*

Lit.: ARj 2, 163.

ćužiti, *-im* impf. (Srbija ?) (subjekt: *pastirica, Ševa)* »ići po zemlji, trčkarati ubrzanim koracima«. Onomatopeja za hod navedenih ptica. Nije jasno kako je obrazovana. Upor. *ćuza* (v.).

Lit.: ARj 2, 163. Hirtz, *Aves* 82.

D

da = *da,* potvrdna čestica kao odgovor na pitanje, »sinonim: jest, sic, ita«. Nalazi se u istom značenju u bugarskom i kao posudenica iz južnoslavenskoga u rumunjskom jeziku. Kao svezica općenita je u slavenskim jezicima i postanjem je iz praslavenskog doba. Uvodi željne = hipotetske, irealne, namjerne i posljedične rečenice. Kao korelat ima u tim posljednjim u glavnoj rečenici *tako* i *zato.* U hrv.-srp. uvodi dopunske rečenice koje zamjenjuju infinitiv kao objekt i pridonose gubljenju infinitivnog morfema i u ovom jeziku. To je gubljenje potpuno u bugarskom, arbanskom, novogrčkom i donekle u rumunjskom jeziku gdje je zbog gubitka morfološke funkcije latinski infinitiv prešao potpuno u zasebne imenice ž. r. To je sintaktički balkanizam. U vezi sa *i* (v.) koje može da stoji pred *da* i poslije njega *(da i, i da),* pa se mora pisati rastavljeno, očuvao je svoje prvobitno značenje »tako«. Tada uvodi koncesivne rečenice. Iz veze *da što* čime se izriče čuđenje, nastade impf, glagol *daškati se, -am* »sinonim: zagonetati se (v.)«. Zagonetke počinju takvom vezom. Upor. za takvo tvorenje *štokati* (v.) < *što ćui* Veže se sa *li* (v.), *ne* (v.), zamjeničkim elementima *no* (v.), *nu* (v.), *si* (v.), *ti* (v.), *-ko* (v.), prilogom *pače* i s deiktičkim elementima *-i, -že* > *r(e),* konjunktivům *budi* i turcizmom *bar* (v.); *dă li* od 16. v. upotrebljava se za uvođenje nezavisnog i zavisnog pitanja. U ovoj funkciji može dobiti preda se *e* (v.) koje dolazi također sa *li: ë li* (Lika, ŽK), inače s protezom *je li,* prema ovome *jedali* koje često upotrebljava mladi Jagić za uvođenje zavisnog pitanja. U 15. v. imenica rastavlja *da* i *li* i prema tome moralo se pisati rastavljeno, kako i čini *ARj.*

Kod čakavaca i zapadnih štokavaca znači isto što *ali* (v.) kao veznik suprotnosti »sed, tarnen, mais« (tako i u bug. *da li): dano* (15. v., narodne pjesme) »ut, ipak«, *danu* (15. v.) »sed, nun wohl« (upor. *nuder,* v.), *dasi* (16. v., Dubrovčani, uvodi pitanje čuđenja još i danas u Dubrovniku; glede *-si* upor. *onsica,* (v.), *dati* (Crmnica) »valjda« *izražava* nadu, *dáko* (Srbija, također bug., Piva-Drobnjak): *dáko mu lokne do ujutru* »ako mu bude lakše do ujutru«. Rumunji posudiše ovu čestičnu složenicu u značenju »si, wenn«: *dacă.* U starijem hrv.-srp. dolazi *đak* »also, natürlich, deshalb, folglich« bez *-o* (upor. kod kajkavaca *ak* mjesto *ako, ovăk, onak* mjesto štokavskoga *ovako, onako).* Prema *ele* to *đak* dobiva u dočetku *-e -.đake* (Zoranić, 15. i 16. v.), koje zadržava zaključno značenje. Prema *dôkle, o(t)kle* mijenja se *đake* u *dakle* (Vuk, 17. i 18. v., također bug.) i prema *elem* dobiva *-mḷ-n dăklem, dăklen.* Oblik *dapače* (15. v., čak. i slov.), limitativno, služi za isticanje, sinonim *čak* (v.), danas je općenito u zapadnom književnom jeziku, ali se ne nalazi kod Vuka; *daj* (12. —18. v.) »barem« dolazi rijetko u poslovicama kao arhaizam: *ako je kolac, daj da je oštar.* U ovom značenju veže se ta složenica s *budi: dajbudi* (kod dubrovačkih pisaca, a kod čakavaca još i danas). Tu složenicu upotrebljavaju i noviji pisci kao Ljubiša, Ivan Brož. Konjunktiv *budi* daje i *ovdje* kao i zamjenicama *(budi koji, budi kakav)* generalno koncesivno značenje. Upor. tal. konjunktiv u *chi (che) che sia.* Udruženje s turcizmom *bar: dâjbar* (danas u Lici), *dajbare* (jedanput u 17. v.). Upor. za udruženje turske i naše partikule *ko dója* (v.) pored *dója.* Turcizam je bio jači i potisnuo *dajbudi iz* saobraćajnog govora. Oblik *dar* »daj, dajbudi, barem« je prilog u čakavaca 17. i 18. v., slov. *dare* < *daže.* Nalazi se i u rum. *dar(ă)* u značenju »aber, jest«, također u obliku *doar* gdje se veže sa stcslav. varijantom *do* od *da: do i učenici tvoi videtb děla tvoja.* Ovo *dar* veže se još i s deiksom *-i* u *dari* koje se upotrebljava u vezi s prijedlogom *do* »usque ad« (Lovran, Istra). Kao rum. *doar* i ovo *dari* varira sa *dori* (Srbija, bug.) Upor. rus. *dože, аогь, dože do, dožeido* »bis«. Kao *dati* što dolazi kod Vetranića kao *deti* u vezi s prilogom *tja,* tako i *dari* varira sa

deri do (13. v.), jedanput *dera do* s izmjenom deikse » deiksom *-a.* Mjesto *dar* upotrebljava se reduplicirano *dodaj.* V. i *do.*

Čestica *da* je ie. podrijetla. Za ie. *do* upór. lat. *donee, quando.* Prvobitno je značenje bilo »amo, ovamo, herzu«. U slavenskim jezicima razvilo se odatle značenje »sic, ita, so, i, und ali, aber, dass«. Sadrži dva elementa: zamjeničko demonstrativno *d* (lat. *idem, quidam, dum* = u romanskim jezicima *dune}* i padežni nastavak *-a.* Može se potpuno uporeďivati s partikulom *ta* (v.). Razvitak se prvobitnog značenja »sic, ita« može objasniti postanjem fr. *oui* < stfr. *oil* < lat. *hoc (dicit, focit) UU* (vlat. za *ille)* »to čini, reče on > jest«. U značenju vezice najbolje se uporeďuje s njem. *dass* »to«, koje je demonstrativna zamjenica sr. roda i rezumira u glavnoj rečenici sadržaj sporedne; *da* služi ne samo kao samostalna partikula, nego i kao nesamostalna deiksa u narječjima: *oda* (ŽK) < *hodi da* (stegnuto po zakonu haplologije), *nada, nuda* (ŽK), *nekada* (ŽK) »neka«, *da(J)da* »neka« i gore pomenutom varijantom *do: zemi-do* (Bednja) »deder uzmi«. Ovamo još prilog *izda* (hrv.-kajk.) »još; (v.) sinonim: išće, jošće«. Zatim *da* služi kao vremenski priloški sufiks kod zamjeničkih osnova: *kada* (stcslav. *kłda),* kajkavski *gďa, nekada — negda, ikada = igda,* od upitne zamjenice *kt* (v. *tko),* negativno *mkada, nîgda, nigdâr* (ŽK), *onda* »tum« od *onъ* (v. *onaj), sada* od *sb* (v. *danas),* slov. i hrv.-kajk. *udaj* < *sbda + -i, tada* od íб (v. *taj), vazda* = hrv.-kajk. *vezda* < *vъ sbgda, drugda,* te napokon kao mjesni priloški sufiks kod zamjeničkih osnova: *kuda, ovuda, onuda, tuda.*

Lit.: ARj 1, 234, i *si,* 275. 2, 163-214. 239. 268. 269. 272. 276. 285. 339. 360. 224. 225. 227. 229. 4, 146. *MikloSič* 39. *SEW* 1, 175. 177. *Bruckner* 83. *Mladenov* 119. *Vasmer* 315. Belić, *Priroda* § 359. *WP* 1, 770. *Pleteršnik* 1, 304. *Tiktin* 502. 504. *DLR* s. v. Miletić, *SDZb* 9, 569. Vuković, *SDZb* 10, 390. *Elezović* 1, 11.8. Persson, *IF* 2, 219. Skok, *Slávia* 15, 359., br. 423. Moskovljević, *NJ* 1, 28. 81. 4, 107. si. Stevanović, *NJ* 3, 282-288. *NJ* 1, 181-182. *Măreții* 469. Isti, *NJ* 1, 34. 166. *ASPh* 34, 306. Grubor, *JF* 5, 160-161. *Boisacq*[3] 181. *Vandrák* 2, prema registru pp. 578—9. Milewski, *Slávia* И, 234. Barić, JF 2, 337. Music, *PBB* 53, 228-262.

dabar m »ždrijelo, provalija«, kod Marulića *dobar f* s umetnutim *o* zbog stiha od **dbar,* gen. *dbri í* kao u češkom, poljskom i ruskom; postoji na hrv.-srp. teritoriji samo kao toponim: *Dabar* m (selo, Hrvatska Krajina, 15. v., dolina i selo u Hercegovim i općina i selo u bihaćkom okrugu). Odatle pridjev na *-ski dàbarskí,* u. nazivu eparhije: *mitropolit dobro - bosanski*(= sarajevski). Vokal α je nastao iz palatalnog poluglasa ь: selo *ОьЬгъ* (14. v., dano Ravanici, Srbija), episkopija *ОьЬьг,* koju je osnovao sv. Sava. Na poluglas ь upućuje i *Debar* u Metohiji, arb. *Dibra (-a* je član ž. r., upor. Marulićev oblik ž. r., upor. i *Debrc,* toponim u šabačkom srezu). Postoji još u Hercegovim (kotar Konjić) selo *Dbâr,* gen. *Dbra* (15. v.: *u Dbri u Neretve),* tur. *Idbar,* s turskom protezom kao u *Ibzenica* za *Bzenica* > *Zenica* i sa zamuklim ь > *a.* Riječ je u svim sjevernim slavenskim jezicima očuvana, npr. u brus. *dobn f* »provalija« i rus. *debrb f,* gen. *débri* »šumska dolina, provalija«, a od južnoslavenskih samo u slov. *deber* m »Talschlucht«. U hrv.-srp. je propala zbog izbjegavanja homonimije s. *dabar* (v.). Kako je u polj. *Dbra,* danas *Brda,* ime vode (hidronim), nije isključeno da je odatle ime pritoka Kupe *Dobra* s istim umetnutim o kao kod Marulića, ovdje možda zbog pučke etimologije koja je htjela vidjeti u imenu rijeke pridjev *dobar.* Praslavenska **(dlbrf)* je riječ keltska i baltoslavenska: lit. *dùburas* »do«, lot. *dubra* »kaljuža, močvarno mjesto«, gal. *dubrum* u imenu rijeke *Vernodubrum,* od iste osnove od koje i *dubok* (v.), *duplja* (v.), *dno* (v.), od ie. korijena **dheub* »dubok, šupalj«.

Lit.: ARj 2, 215. 333. *MikloSič* 55. *SEW* 1, 242. *Bruckner* 86. *Vasmer* 333. *Trautmann* 46. *WP* 1, 847-8. Novaković, *ASPh* 28, 464-7. Skok, *Marulićev zbornik* 191. Matzenauer, *LF* 7, 167.

dabul(h)àna f (narodna pjesma) = (s umetnutim *m* kao u *dumbok) dambulhàna — tambulhana — tambulăna* (Kosmet) = *tambuhana* sa *d* > *t* prema *tambura* ili prema *tabilhane* = *dalbuhàna* (Kosmet, narodna pjesma), s metatezom *l dalbuâna* (Kosmet) = *dobul(h)àna* (Pjevanij a crnogorska, Petranoviceva narodna pjesma) »turska muzika«. Odatle muslimansko prezime u Banjoj Luci na *-ić Dabulhànić.* Od turske složenice *davulhane, tabilhane* »vojnička muzika«. Prvi dio je tur. *davul* = kirg. *davyl* < ar. *tabi* »Pauke, Trommel, ταβαλα (Partili)« koje je balkanski turcizam arapskog podrijetla: rum. *daul,* bug. *davul/ daúl,* arb. *daulle.* U narodnoj pjesmi odatle još složenka *daùlbas* m »manji bubanj, doboš« od tur. *davulbaz* »bubnjar, dobošar«, kod Evlije Čelebije *tablbaz.* Glede drugog dijela složenice upor. *talàmbas* (v.). Prelazeći od turske voj-

nicke terminologije u svatovsku i cigansku, turska se složenica različito izopačuje: *davurlàna* f »svatovska ciganska svirka« = *durlibana* »svatovska narodna muzika«. Ovamo ide zacijelo i *dalbüka* = *darbuka* = *darabüka* (Kosmet) »turski muzički instrumenat u obliku krčaga od pečene zemlje sa dva otvora« = *t(a)rlabuka* (Vuk) s mnogo varijanata, među Jcojima onomatopeiziranje *tandrk* i denominal *tarlabúkati*. Drugi je dio naša *buka* (v.). Na ioncu je turcizam dopro do identiteta sa *davorije* (v.) f. pl. »turska muzika«, u jednoj narodnoj pjesmi »velika tambura«.

Lit.: ARj 2, 217. 229. 246. 318. 319. 306. 539. 554. 895. *Elezović 2,* 297. *Mladenov* 119. *G M.* 62. *REW** 8513. *Lokotsch* 1971.

dacij m (15. v., Rab) = *dacji* m (Božava) = *dacija* f, običnije u f. pl. *dacije* (ŽK) = *dácija* (16. v., Vuk, slov.), odatle na *-arį-ijer* < lat. *-arius,* tal. < fr. *-ier dàcijãr — dacijēr* m (Vuk, Boka) = (unakrštenjem sa *dan* part, perf. pas. ili sa *danak) dáncija* (Martié, Bosna) »danak, štibra, porez«. Od tal. polučene riječi *dàzio, daziere* < lat. apstraktum na *-io* od part. perf. *datus,* od *dare* »dati«, *datio,* gen.-orai > stfr. *dace* > njem. *Tatz* > *dac* m (slov., ŽK) »Verzehrungssteuer«, *văjndac* (ŽK) »taksa na vino«, odatle *docar.* Tal. *dare* upotrebljava se za tvorenje faktitiva u vezi s infinitivom s prijedlogom *a* < lat. *ad: dar ad intendere,* odatle j dubrovačka sintaktička prevedenica (calque) *dati razumjeti.*

Lit.: ARj 2, 217. 263. *Pleteršnik* l, 120. Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID* 6. *REW** 2484. *DEI* 1218.

dad m (Mikalja, Voltidi) »kocka«. Od tal. *dado* »isto« neobjašnjenog podrijetla, možda poimeničen lat. part. perf. u sr. r. *datum* ili lat. *tālus* (upor. fr. *talon).*

Lit.: ARj 2, 218. *REW*[3] 2486. *DEI* 1203.

dada m (Reljković) »sinonim: tata (v.), ćaća (v.)« = *dada* f (Vuk, Srbija) = *dada,* gen. *dade,* vok. *dade* (Kosmet) »1° majka u govoru djece, 2° starija sestra«. U bug. *dada* »Kinderfrau, ältere Schwester« i rum. *dadă î* »ältere Schwester, Frau«. Odatle pridjev na *-in: dădîn, -ina* (Kosmet). Djetinja onomatopeja mnogih jezika, i u turskom, odakle može ali ne mora biti posuđena. Upor. *dadilja* (v.).

Lit.: ARj 2, 218. *Mladenov* 119. *Elezović l,* 120. Zimmermann, *KZ* 47, 192.

dàdija f (Vuk, narodna pjesma) = *dodija* (Kosmet) »sinonim: dojkinja, služavka što čuva malu djecu«. Prema *dojilja* = *dojilica* (v.) izmijenjen je dočetak *-ja* u *-lja: dadilja f.* Ta je izmjena ušla u književni jezik. Druga izmjena s *-iška* < *-ička* (v.): *dadiška* ostala je regionalna (Dalmacija), odakle denominai na *-ovati dadiškovati (o-,* Sarajevo). Balkanski turcizam onomatopejskog podrijetla (tur. *dadı)* iz oblasti njegovanja djece: rum. *dadae* pored *dadaca s* dočetkom prema *daică,* bug. *dodija,* arb. *dade* f »Mädchen, Magd«, ngr. νταντά »nourrice, bonne«. U turcizmu spojile su se upravo dvije istočne riječi: perz. *dajă* > tur. *daje* »Amme«, odatle pod uplivom našeg glagola *dati* i *dojiti: dajka* (Vuk, Srijem) »mati« = *dojka,* i dalje *dôjkinja* f i *dojiča* (Belostenec, Voltidi i Stulić), u rum. također *daică\doică f.*

Lit.: ARj 2, 219. 584. *Miklošič* 39. *SEW* l, 176. *Mladenov* 119. *Elezović* l, 120. *GM* 58. *Lokotsch* 455. Korsch, *ASPh* 9, 496. Perušek, *ASPh* 34, 50.

dàf ina f (Vuk, Šulek) = *dāvina* (Vuk, epitet *suva)* »oleaster, lovorika«. Pridjev *dàfinov: dafinovo zrno* (Vuk, Crna Gora, Primorje) »myristica moschata«. Balkanski grecizam: rum. *dafin* m, *datină* f, arb. *dafinë, dafin.* Od gr. δάφνη < lat. *daphne* egejskog podrijetla (Battisti), srodno s lat. *laurus* > *lovorika* (v.).. S umetnutim ť u suglasničkoj grupi i u Kalabriji *dafina.*

Lit.: ARj 2, 219, 315. *GM* 58. *Vasmer, GL* 50. *DEI* 1203.

dagai), gen. *daglja* m (Vojvodina, jer je potvrđeno u časopisu *Zemljak* koji je *izlazio* 1871. u Novom Sadu) »mast iz kosti«. *ARj* uporeduje s rus. *deglo* »sjeme, mlijeko u ribe«.

Lit.: ARj 2, 219.

dağara f (Srbija, Uzice) = *tagôr* m (Kosmet) »sinonim: mangal (v.)« = *dağara f* »tepsija od zemlje u kojoj se peku janjci«, odatle *dagardžić — dagarčić* i *dogarčac* (Stulić) »čobanska torba od kože«, a to su prilagođivanja našim deminutivima turskih deminutiva na *-džik* (v.) koji se nalazi u *dağarcık — tagardžik,* gen. *-ardžika* m (Kosmet). Sa zamjenom turskog deminutivnog sufiksa našim *-če tagarče* (Kosmet) i sa stezanjem *aga* > *a târiuk* m »kožna torba u kojoj seljakinje nose malo dijete kad putuju« = *tarčūg,* gen. *-úga* m (Vuk) »sinonim: jandžik (v.)«. Odatle: deminutiv na *-ъk tarčužak* (Vuk) »ime biljke capsela bursa pastoris«. Balkanski turcizam *(tagarjdagar* »1°

irdener Napf, Gefäss, 2° Sack, Ledersack«) iz oblastí suda i odjevnih predmeta (tip *torba):* rum. *tăgărgică, tagîrţă* f »kleiner Sack« s varijantom *tabîrţă,* bug. *tagár, tagardžik, tagarče, -ee, tagarÜca,* arb. *togar* (Gege), *tangar* »Kohlenbecken«, *tarkaç* »Speisesack«, cine. i megl. *tăgărcică* pored *trăgăcică,* ngr. ταγάρι, ταγαρτζίκα/δα-. U hrv.-srp. i u svim rumunjskim narječjima riječ je ž. r. prema drugim turcizmima za suda kao *tepsija* itd. kao i zbog toga što se turski dočetak *-ar* identificirao sa sufiksom *-ara.*

Lit.: ARj 2, 219. *EUzović* 2, 291. 302. *Mladenov* 628. *Lokotsch* 1983. *Miklošič* 346. Skok, *Slávia* 15, 339., br. 154. *GM* 424. *Tiktin* 1548. *BI 2,* 557.

dagët m pored *deget* m (Istra, preko Učke; u Kastavštini nepoznato) »veliki kuhinjski nož«. Od tal. *daghetta,* deminutiv na *-etta* < vlat. *-itta* od *daga* »spada corta e larga«. Odatle i njem. *Degen.* Postanje nepoznato. Vezanje s imenom naroda (etnik) *Dacus* ne potvrđuje se. Supozicija je.

Lit.: DEI 1204. *REW** 2456.

dagnja f (dalmatinsko Primorje, otoci, Dubrovnik) »sinonim: mušalj (v.), mytilus edulis, tal. pedocchio (koje je u istoj zoni posuđeno u *pidoči* pl. m.)« = *denga f* (Cres) »eine Art Muschel«. Creski oblik dokazuje da je *a* nastao iz poluglasa. Grupa *ng* mjesto *gnj* može se tumačiti kao metateza;^«/ < *gn* je kao u *gnoj* — u narječjima *gnjoj* (ŽK). Zbog toga se naziv može identificirati sa stcslav. *dbgna* f »cicatrix« koja se nalazi i u rus.-cslav. *degna, dogna* i u polj. *dziegna* »Mundfäule«. Semantički razvitak »ožujak > mušalj« osnivao bi se na metafori: na pećinama sitne mušlje izgledaju kao ožiljci na licu. Upor. tal. metaforu *pedocchio* s prvotnim značenjem »uš«. Prema Bernekeru slavenska osnova *dbg* srodna je s lit. *diegti* »stechen«, lot. *digt* »keimen« i dalje s lat. *figo.* Sufiks *-na* kao u *blizna.*

Lit.: ARj 2, 219. Tentor, *ASPh* 30, 189. *SEW* 1, 250. *Vasmer* 335 Bruckner, *KZ* 45, 34. Matzenauer, *LP 'I,* 168

dah m (17. v.) »Hauch, souffle«, postverbal od *dăhnuti, -něm = dânut, -em* (Kosmet) »ispustiti dušu«. Odatle: *iz-, izdanit* (ŽK), odatle *izdăh = izdahnuće* n prema *izdahnjivati, izdàhnjujem, -njívãm; nadahnuti,* odatle *nadaha* f (jedanput), hrv.-kajk. *nadeha* f *(božja),* upor. češ. *nadeha, nadšeny* »Eingebung«) = *nadahnuće* n »inspiracija« prema impf, *nadahnjivati* »inspirirati« (apstraktum *dahnuće* n, 16. i 18. v., kao teološki termin zamijenjen je s *nadahnuće,* obrazovano sa sufiksom *-je* od part, perf. pasiva); postverbal *odah = odahnuče* od *odahnuti; udahnuti; üzdah* m od *uzdahnuli; aadāhļ-āj* m = *zâda,* gen. *zadaa* (Kosmet) »neprijatan miris« = *daa,* gen. *dae* (Kosmet) »zadah, miris«; sa sufiksom *-tati dahtali, dašće* (subjekt *pas), zadaktati, zadakćem se* (Piva--Drobnjak) »zaduvati se«, odatle postverbal *dahat* m; *dahtjeti* (16. v.); rijedak denominal na *-ati dáhati, dosem (iz-,* Stulić); deminutiv na *-bk: dašak,* gen. *daška* (~ *vjetra).*

Još brojnije je zastupljena leksikološka porodica koja se osniva na drugom prijevojnom štěpenu *u: düh* (Dubrovnik) = *düh* (Vuk), gen. *duha* m (Vuk) »1° spiritus, souffle«, 2° esprit, Geist, 3° miris (Vodice)«, riječ koja' je ušla u drugom značenju u religiozni kršćanski leksikon *(sv. Duh,* također toponim), kao i u kulturni i literarni. Po deklinaciji *-a duha* f (17. v., zadržala je značenje prijevojne porodice *d)* »miris«, odatle pridjev na *-at duhat* (16. v.). U narječjima s prefiksima *iz-, o-, s-, víz-, za-: izduha* f »para« (18. v., jedanput), *oduha* f (Lika, Orahovica), *zdúva* f (ŽK) »Anschlag, Erfindung, intriga«, *zăduh* m (Boka), *zăduhal -uva f* »1° zadah, 2° sipnja«, odatle *zaduiljiv* (ŽU), *văzduh* (je cslav. *vbzduhb,* danas u istočnom književnom govoru, u zapadnim se krajevima govori *zrăk,* v.). S negativnom partikulom *ne: nedu(h)a* f (ŽK) »astma«, odatle pridjev na *-ljiv nedušljiv* (ŽK) »astmatičan«, poimeničen na *-ьc nedušljivac* m (ŽK) i na -osi *nedušljivost* f. U Vodicama (Istra) mjesto *ne-* govori se *nâduha* i pridjev *nadušljiv* »asthmaticus«.

Od izvedenica od *duh* važne su one koje su obrazovane sa *-nik* i *-njak* m: *dušnik* pored *dušnjaci,* gen. *-aka* (također sg.) »pharynx«, *dušnica* f »sinonim: rupa« jer se osnivaju na prvobitnom značenju »souffle«. Zasebno pak treba govoriti o pridjevu na *-o ъn: duhovan, duhovni,* koji je bio prvobitno religiozni termin stvoren od crkvenih ljudi za lat. *spirituális* i gr. πνευματικός. Prema Vuku ne govori se u narodu, ali se može pomiješati s narodnim riječima. Odatle poimeničenje s *-ik: duhovnik* i odatle hipokoristik *dújo* m (Vuk). Razlog za tu kreaciju dao je denominal *duhovati, dùhujêm* (Vuk) »biti ispovjednik«. Novija je kreacija od *duh* na *-iti oduhoviti* pf. *(pro-).* Danas je pridjev izašao iz crkvenog govora i ušao u opći kulturni u kojem se nalazi i pridjev na *-ovit duhovit.* Taj se danas općenito govori za čovjeka koji ima *esprit.* Odatle apstraktum,

na *-ost duhovitost* f. Pridjev na *-ov duhov* nije se očuvao kod nas, nego u bug. *duhov den* = rus. *duhov dienj,* ali je ušao u crkvenu terminologiju za svetkovinu: *duhovo* n (jedanput, 18. v.) = *duhova* f (kod čakavaca), danas u pl. m. *dühovi,* gen. *duhova* (Vuk, 17. v.) za »pentecoste (= pedeseti dan po uskrsu) > Pfingsten«. Plural je kao u starom nazivu za tu svetkovinu *rusalje* (v.) = *trojice* = *trojaki* (ŽK) = *trojičin dan,* gen. *trojičine dne* (v.) i kao njem. *Pfingsten* > slov. *binkošti,* upor. još plural u rum. *pasti,* kod čakavaca *uzmi* pl. m. »uskrs«. Plural potječe odatle što su se te svetkovine slavile više dana. U 17. i 18. v. govorilo se *dusi* pl. = *podusije* n tako da bi prema današnjem štokavskom osjećaju izgledalo *duhovi* kao plural od *duh.* Od *duhovi* današnji je pridjev *duhovski (ponedjeljak).* Deminutiv na *-bk* prema značenju »souffle«: *dušak,* gen. *duška* (Vuk, 17. v.), najčešće u izreci *ispiti na dušak.* Ovamo ne ide *odušak,* gen. *oduška* (Vuk) pored *ôduška* f »spiraculum« jer je to postverbal od *odusiti, odusím* pf. prema impf, *odušívati, odušujēm.*

Denominali su od *duh* na *-ati* i *-iti: -dukati, dūhāmļduvam (o-)* i *dušēm* impf, na istoku (subjekt *vjetar)* »sinonim: puhati (na zapadu)« prema pf. *dúhnuti, duhnēm:* Odatle izvedenice na *-alo dùhalo* n »sinonim: mijeh« i deminutiv na *-kāti duškati, -ām* (narodna pjesma). Oblik *dušiti* (i rus.) je kauzativ od *duh* »sinonim: gušiti (na istoku), od *guša* (v.)«, s prefiksom *íz- izdúšiti, izdušīm (se)* (Vuk, Dubrovnik, 14. v.) pf. »izvjetriti« prema impf. *izduši vati, -šujem* i *-ivam.* Odatle postverbal *izdušak,* gen. *-ška.* Od *duha* f »miris« dolazi *dušiti, -im* »mirisati« (Kačke). U Srbiji (Timok — Lužnik) *nadušovati, -šujem* »osjetiti, namirisali, nanjušiti«. Složenica *duhobòrac* (15. v.) prevedenica je od gr. πνευματομάχος. Glagolska složenica *duhopirati, duhopīrām* impf, »jedva dihati« prema *duhopirati, -ēm* (Dubrovnik) govori se još na Hvaru (Brusje): *duhoperăt* impf, »prebirati nešto rukom, ne gledajući sam predmet«. Drugi dio *-pirati* — *-perat* nije jasan.

Veoma je važna izvedenica na *-ia* od *duh: duša f* (Vuk) = *duša,* gen. *duše* (Kosmet) koja se nalazi u svim slavenskim jezicima kao i *duh* i *dah.* Ide dakle u praslavensko doba. Prvobitno značenje bilo je apstraktum »dihanje, životna sila«. To značenje potvrđeno je kod pisaca u rečenici: *duša kuca.* Odatle u frazeologiji: *duša mu je uzest* (Travnik) »milo mu je, uživa u tome«, *duša i svet mu je tako da se zadeva* (Kosmet). Odatle se iskristalizirao termin prema lat. *animusįanima* i gr. ψυχή (od glagola ψύχω »hauche«), odatle dalje kao hipokoristik, za koji postoji i turcizam *džanum* (v.), i izvedenica na *-ko: duška* m (Vuk, narodna pjesma). Iz hipokorističke upotrebe razviše se antroponimi *Dušan* i *Dušman* (14. v.), s hipokorističkim dočetkom *-man* kao *Rodman.* Lično ime *Dušman* nema nikakve veze s turcizmom *dušman* (v.).

Izvedenica se *duša* toliko osamostalila da tvori za sebe leksikologijsku porodicu. Odatle: deminutiv na *-ica dušica f* (15. v.) »1° (čakavski) lepirić (upor. rus. *dušička* i ngr. deminutiv ψυχάρι, značenje je preneseno, važno za folklor), 2° spravica kroz koju se na fenjer utakne stijenj što se moči u ulju (Buzet, Sovinjsko polje),« augmentativ na *-ina dusina f.* Pridjevi na *-in dušin,* na *-evan duševan,* odatle apstraktno poimeničenje na *-ost duševnost* f, na *-nik duševnih* i književni faktitiv na *ííí oduševiti (se)* pf. prema impf, *oduševljavati, -ševljāvām,* koje je prema Mareticu rusizam (rus. *oduševitb)* i apstraktum *oduševljenje* n. Na *-ьn* postoji samo određeni pridjev *dušní dan* kao katolički religiozni termin »dan mrtvih« (upor. češ. *svätodušný),* u saobraćajnom govoru samo s prefiksima *bez-* i *s-: bezdušan* (14. v.) »1° inanimus, 2° impius«, poimeničen na *-ik* i *-ica: bezdušnik* m prema *bezdušnica* f (Vuk), odatle pridjev na *-ski bezdušnički, zdušan, nezdusán,* odatle *nezdušnost,* novije prevedenice *velikodušan (magnanimus)* i *malodušan,* odatle *velikodušnost, malodušnost.* Te složenice nastadoše iz sintagme *bez duše, s dušom, velike, male duše* parasintaktičkim putom. Složenice su: stara *dušogubac,* gen. *-pca* m (Vuk) = *dušegubnik/dušo-* m prema f *-nica* (Kosmet) i novija prevedenica iz 18. v. *dušobrižnik* prema njem. *Seelsorger* = *curator* (fr. *curé,* španj. *el cura,* njem. *Kurat,* prema Mareticu bolja je riječ *duhovnik,* v. gore), *duševadnik* /-ío- m »rdav, naprášit čovjek« prema *duševadnicaj-šo-* f i deminutiv na *-če duševadničej-šo-* m (Kosmet). Od *duša* postoji samo jedan denominal, i to *dušiti se* »kleti se dušom, frazom *duše min.*

Na trećem prijevojnom štěpenu *i* osniva se leksikologijska porodica s osnovom *dīh-,* najprije u glagolu na *-ati: dihati, dišem* pored *diham* »atmen, respirare« prema pf. *dihnuti, dîhnem.* Odatle: postverbal *dih* m (16. — 18. v., kod čakavaca) i apstraktum na *-oj* (v.): *dthaj* m (17. v., Dubrovčani); radna imenica na *-avac* m prema *-avica dihavac,* gen. *-ovca* prema *dihavica.* Od *odihati, odihnuti* prema *odihavati* i *odihivati* postverbal je *odih* i ap-

straktum na *-oj Mihaj.* Prema ovom tipu stvorene su *nedih щ, nédiha f* »1° sipnja, 2° zaduha«, pridjevi na *-av nedihjav,* poimeničen na *-ьс nedihjavac* (Vrbnik); *izdih* m postverbal od *izdihati, izdiham* i *izdišem* prema *izdihnuti, izdihnem* i *izdihnjivati, -nju'em,-njivom; zadijati se, zàdijãm* (Vuk) = *zadijat se, -dijam* (Kosmet), »učestano disati«. Iz prezentske osnove *du-* stvoren je novi infinitiv *disati* = *disati* (ŽK), *odisati, odišēm* (Vuk), *izdisati, -šēm* (Vuk, 16. v.), *ùzdisati, uzdišem,* odatle apstraktum *uzdisaj, zadisat, zadišem* (Kosmet) »imati neprijatan miris«. Prezentske *š* u *dišem* prenijeto je i u infinitiv : *disati, dišem* (17. v., Mikalja, Belostenec) = *disat, diši* (ŽK, hrv.-kajk.) »mirisati« pored *disiti, dišim* (Voltiđi, Stulić) kao u *bježati, bježim,* inf. je na *-éti.* Odatle *dišavina* f (Šulek) »vrsta kruške«. Analogno uz *dahtali* govori se deminutiv *diktati, discern.* Ovamo ide iz crkvenog jezika *dihànija* f (Vuk) = *dijanije* n (Piva-Drobnjak) »živi stvor, biće, čeljade«, *dijânija* pored *dijamja* f (Kosmet) »živo biće; sve što diše«, također bug. *dihanie* »Lebewesen«. Prijevojni štěpen α < ь, koji se gubi, zastupljen je u izvedenici na *-or dъhmъ* — *tíhoTb* > *tvor* pored *tvçr* (Vuk, Kosmet), *var, far* (Kordun), *torac,* gen. *torca (ZK)* < **thorac* i u deminutivu na *-ik dbhìkt> *dhak* > *hâk, âk* (Vuk). Rumunji posudiše *dihor.* U toj posuđenici mjesto ъ stoji », što predstavlja ili osnovu *dih-* od unakrštenja sa *dihanie* ili ь mjesto ъ (asimilacija prema početku ъ*).* Još više odstupanja pokazuje arb. *shar* »Marder« ako je ispravna tvrdnja G. Meyera.

Budući da su prijevojni štěpeni *dah-, duh-, dih-* i kulturne riječi, koje uđoše u religioznu terminologiju, njih posuđuju: Rumunji *duh* »Atem«, odatle pridjev *duhăit* »übel richend«, *a duhlui* »smrdjeti«, *duhnicesc* »duhovni«, *duhnit* »eingehaucht«, *duhoare* »smrad« (sufiks prema *putoare,* koje je lat. podrijetla, odatle *duhori, duhornic,* koje posljednje može potjecati i od *dihorb), duhovnic, -cesc, a duhovnici* »ispovijedati se«, *a duhui* < *duhovati* »gescheidt machen«, *duf* m, *năduf* m = *năduh* = *năduv* »Atembeschwerde«, *zăduf* m »žega«, *văzduh, duşcă* f »Schluck« *(bea de duşça* »piti na dušak«), *odihnă* = *hodina* »mir«, rumunjski postverbal od *dihm, odihni, odihneală* < *otdbhnoti, şugubeţlşi-* pridjev obrazovan s pomoću lat. sufiksa *-idus* > rum. *-eţ* »tückisch, gefährlich« u starom jeziku, u modernom »lakrdijaš, lakrdijaški« jer se unakrstio slavizam *^dušegubb,* sa *šugui* (v. *šega)* »šaliti se«, odatle apstraktum na *-ina deşugubină* > *įugubina; dihanie ĩ* »životinja«, pridjev *dihaniesc; bîzdîganie* f »nakaza«, s mnogo varijanata, < *Ђегаунапъпъ* »unbeseelt« sa sufiksom *-ie; dihor* — *dior* = *jgior* = *jdior* »tvor«, Madžari posudiše *аъЫ* > *doh* »miris«, *nátha* < *naduha* »Schnupfen«, *dusnok* < *dušbnikb* i *duška,* koje je identično s rum. *duşça;* Arbanasi *dushë, duf, dinas.*

Prijevojima ъ > *a, u, y* > *i* u *dah, duh, dih-,* koje pokazuju ove sveslavenske osnove iz praslavenskog doba, odgovara u baltičkoj grupi *u:* lit. *dùsas* m (= dah, polj. *dech)* »para, Dunst, uzdisaj«, lot. *dusa* »mir, vrijeme«; *au:* lit. *dausas* »zrak« (= *duh)* i u prijevoju *dvašas* »duh, spiritus«, lit. *dvasia* »duh, spiritus (= *duša)*', u:* lit. *duséti, dusiù (— dihati),* »ausser Atem sein, keuchen«, *ãt-dusis* »uzdisaj«. Prema tome *h* je nastao iz 5 poslije velarnog vokala *u.* Ie. osnova je **dhu-*dhou-\ *dhu* proširena s formantom *s* < **dhousos* > *duhb,* srodno s njem. *Tier* (upór. *dihanie).* Bez formantą s samo *dhou-* nalazi se u *dünuti, dunem* pf. »flare«, stcslav. *duncti,* također u ruskom i poljskom dok je u *duhnuti* nastalo unakrštavanje s *duh.*

Lit : ARj 2, 220. 222. 415. 416. 871. 877. 905. 4, 147. 156. 158. 163. 164. 235. 7, 252. 254. 309. 813. 817. 830. 8, 151. 591. 595. 698. *Miklósié* 53-54. 421. *SEW* 1, 234. 239. 243. 249. *Bruckner* 86. 101. 104. 106. *Trautmann* 64-65. *WP* 1, 846. *Mladenov* 128. 157. *BI* 1, 871. Popović, *Sintaksa* 46. *Pleteršnik* 1, 634. Ribarić, *SDZb 9,* 170. 203. Vuković, *SDZb* 10, 383. 384. *Tiktin* 103. 195. 545. 589. 1030. 1080. 1528. *Elezovič* 1, 119, 304. *Boisacq*[3] 340. 356. 357. Scheftelowitz, *KZ* 56, 193. Petar, *Krok 6,* 6. 248. sl. *GM* 67. 76—7. 399. Jagić, *ASPh* 1, 430. Ivšić, *JF 2,* 132. Budimir, *NJ 2,* 232. *JF 6,* 169-171. Mikkola, *IF* 23, 125. Osten-Säcken, *IF* 33, 214. Fraenkel, *KZ* 42, 237-238. Joki, *Stud.* 43. Zubatý, *ASPh* 16, 390-391. Rešetar, *ASPh* 36, 542. Hraste, *JF 6,* 211. *Vasmer* 383. 365. 332. 386. Bernard, *RES* 27, 36-37.

dàhija m (Vuk, narodna pjesma) »baša i janjičari koji su ubili vezira 1801«. Odatle pridjev na *-ski dàhijnski* = *dàhijskî* i apstraktum na *-luk dahiluk* m. Vuk ne potvrđuje u značenju apelativa, nego kao red tako nazvanih turskih ljudi. Potvrde za apelativ (nom commun) donosi Elezović iz Kosmeta: *daija* m »junak«. Ovamo turska složenica: *kàbadahija* m (Vuk) »niži od dahije, Unterdahia« = *kabadaija* m »junak, pustahija, čovjek koji ne poštuje tuđe pravo, kavgadžija«. Prvi je dio turski pridjev *kaba* »prost« koji je u *kabast* (v.). Balkanski turcizam (tur. prema Elezoviću, kao imenica *dayi* »ujak, stariji čovjek koji je bio u boju,

kapetan, starješina janjičarske vojske, upor. *daidža;* kao pridjev »hrabar«; prema Gustavu Meyeru *dahi* »schlau, geschickt«, upor. i ar. *dāī* »koji što prisvaja«), iz vojne organizacije: rum. *dahiu,* bug. *daija,* arb. *dai* »stramer Bursche, Räuber«.

Lit.: ARj 2, 221. 4, 707. *Elezović* 1, 120. 266. 2, 504. *Mladenov* 119. *GM* 58. Korsch, *ASPh* 9, 496.

daidža = *dajidža* m (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: ujak (v.)«. Sufiks *-dža* dolazi samo u Vukovoj potvrdi koja se u Bosni općenito govori. Bez toga sufiksa dolazi sa hipokorističkim akcentom *daj a* (Jukić, narodna pjesma) = *dajo* (Vuk) = *daja,* gen. *dajê* m (Komset). Odatle s deminutivnim sufiksom *-kaļ-ko: dájka* = *dajka* m (Kosrnet) = *dájko* (također u narodnoj pjesmi), deminutiv na *-če dajče* (Kosmet) »ujak«, na složeni deminutivni sufiks *-čii dajčić* (Kosmet) »ujakovo dijete, sin«; sa arb. (?) sufiksom *-ok: e* aa/o£(eksklarnativno) »zdrav si«. Sufiks *-dèa* je deminutivni tur. *-će.* Upor. *Karadža* i odatle *Karadzic* »Crnković«. Miklošič je izvodio *daidža* od našeg deminutiva na *-ica* što bi fonetski moglo biti, ali takav deminutiv nije nigdje potvrđen. Budmani drži da je *-dža* u *daidža* došao analogijski od *amidža* (v.). Pridjevi su na *-in daidžin, dajin* (poimeničen s *-iça dàinica* »sinonim: ujna«), *ddjkin.* Balkanski turcizam (tur. *dayı* »Oheim mütterlicherseits«): arb. *dajë, dají* »Oheim« i slav. deminutiv *dăiko* »Mutter, Bruder«.

Lit.: ARj 2, 233. *Elezović l,* 120. *GM* 59.

daira f (Vuk) = *dăjra* (Kosmet) = *daire,* gen. *-eta* n, pl. *daíreta* (Vuk) = *dàhire* f. pl. »1° oluk, 2° bubanj s praporcima; služi uz pjevanje; talambasi, 3° pijanka, 4° vrsta muslimanskog vraćanja«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *da'ira* > tur. *da'ire* »krug«, od glagola *dara* »ići okolo«) iz oblasti muzičkih instrumenata: rum. *daerea* »bubanj«, bug. *daire* = *dajré,* arb. *daire* f »Handtrommel«. Tur. *-e* zamijenjeno sa f. pl.' *-e: daire,* koje se baš u tom obliku najviše upotrebljava, i s deklinacijom *-e,* gen. *eta* kao *ćebe* (v.).

Lit.: ARj 2, 223. *Elezović l,* 121. *GM* 59. *Mladenov* 119. Korsch, *ASPh* 9, 496. *Lokotsch* 464.

dàjak m (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) = *dàjak,* gen. *-a* (Kosmet) »1° poduporanj zidu, 2° batine«. Mjesto / potvrđeno je *lj: dalja,* gen. *dâljãkã* m. pl. »cijevi u grlu kroz koje se diše (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović; ako je metafora, nije jasna; *lj* bi bio prema izgovoru *judi* za *ljudi,* Brač; možda nije ista riječ)«. Upor.' *daliján* pored *daljan* (v.). Oblik *daljak* nije dosta potvrđen u narodnom govora. Odatle denominal na *-iti odajačiti, -čím* pf. (Vuk, Srijem). Glede prefiksa *o-* upor. *oiïnuti* (v.). Mjesto; ima Vuk *1: odalačiti, -im* (Srbija) u istom značenju. To / potječe po svoj prilici od *odalamiti, odalamim* »1° batinom preko leđa (Vinkovci, Slavonija), 2° umrijeti (Srbija, Šabac), 3° jedva svršiti kakav posao«. Ne vidi se u kakvoj je vezi ovaj posljednji s *izlémati, nalemati* . Balkanski turcizam (tur. *dayak* »1° potporanj, 2° pajanta, batina«) iz oblasti građevinarstva i kazni: bug., arb. *doják* »Stützholz bei Auf- und Abladen von Lasttieren«.

Lit.: ARj 2, 221. 224. 244. 8, 552. 553. *Elezović 2,* 504. *GM* 59. *Miklošič* 39. Matzenauer, *LP* 11, 344.

dajanisati, *-šēm (se)* impf. (Piva-Drobnjak; *o-* Bosna i Hercegovina) = *dajantsat* (Kosmet) = *dajandisati* (Bosna i Hercegovina) = *dajāndisat (se)* (Kosmet) = *dāndtsat* (Kosmet, *-aja-* stegnuto u *-a)* = *dajandišiti se* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović, zamjena gr. *-isati* sa -z'u'tt') »braniti se, odolijevati, održati se, izdržati, trajati, izdržući podnijeti, trpjeti«. Odatle: 3. 1. imperativa: *dojana* (Vuk, narodna pjesma) »drži se, nedaj se«, poimeničeno *dajàna* f (Piva-Drobnjak) »izdržljivost«. Balkanski turcizam (tur. *dayan mak, d* u *dajandisati* je od aorista *dayandı)* iz oblasti morala: drum. *dăinui* »durer« (preobraženo možda prema slav. nastavcima *-nui* < *-novați, -nujem* kao u *praznovati),* búg. *dajandís(v)am,* čine. *danisire* »supporter, (en)durer«, pridjev *dinîsit* »patient«, ngr. νταγιαντίζω = νταγιαντώ.

Lit.: ARj 2, 225. 8, 552. *Elezović* 1, 120, 504. *Mladenov* 121. Vuković, *SDZb* 10, 382. *Pascu 2,* 130., br. 402. Skok, *Slávia* 15, 340., br. 157.

dàjma (Srbija, Vlasotinci, Leskovac) = *dajma* (Kosmet, Crnnica), prilog, »jednako, svagda, neprestano«. Jedanput kao imenica: *u jednu dojmu* (Banovac). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *daym(a)* »neprekidno« > tur. *daim(a)* iz oblasti prilog-: arb. daima, *dojím* »immer«, cine. *dâima* »toujours, continuellement«.

Lit.: ARj 2, 225. 246. *Elezovič l,* 120. *GM* 59. *Pascu 2,* 129., br. 392. Miletić, *SDZb* 9, 440. *Deny* 260.

dalàgan m (Ljubiša) = *talàgan* m (Vuk, Crna Gora) = *tarlagân* (Kosmet) »težak gunj, čobanska haljina u kojoj se može spavati pod vedrim nebom«. Balkanski turcizam nepoznatog, možda perzijskog, podrijetla (tur. *dolagan)* iz oblasti nošnje: arb. *tallagan* m, *-e* f »Mantel mit Kaputze«, cine. *tălăgan* »drap grosier en laine, manteau fait de ce drap«, ngr. ταλαγάνι.

Lit.: AR) 2, 229. *Ekzović 2,* 301. *GM* 423. Meyer, NIT. 2, 64. *Pascu* 2,.168., br. 1048. Miklošič, *Türk. 2,* 46. Đerić, *PPP* 7, 23. sl. (cf. *IJb* 13, 161).

dälak, gen. *dálka* m (Vuk, 17. v., Srbija), gen. *dalaka* (18. v., Posilovic) = *dalak,* gen. *dalaka* (Kosmet) »tvrdina na slezem, bolest slezene«. Odatle pridjev na *-Ijiv dalačljiv* (Srbija) = *dalàkljiv* (Banat) »bolestan na slezeni«. Tur. *a* u dočetku postalo je djelomice nepostojano kao u *čanak,* gen. *čanka* (v.), *Golać* gen. *Gaka* (grad u Rumunjskoj < rum. *Galați).* Balkanski turcizam (tur. *dalak* »slezena«) iz oblasti bolesti: rum. *dalac,* bug. *dalak,* odatle pridjev *-dalaién* = *dalačiv,* cine. *dolaca* f »maladie de la rate«. Turski naziv •dijela tijela specijaliziran je na Balkanu na »bolest na tom dijelu tijela«.

Lit. : ARj 2, 229. Elezović 2, 504. *Mladenov* 119. *Pascu 2,* 129., br. 314. *Miklošič* 39. *SEW l,* 177.

dalek, *daleka* (Vuk, 16. v.),, sveslavenski pridjev izveden s pomoću pridjevskog sufiksa *-ek, -zk* od praslavenskog korijena *dal* koji se pojavljuje u apstraktumu deklinacije *г dalj,* gen. -г f i u komparativu *dalji,* prilogu *Sdaljē, nadalje* (upor. ispadanje sufiksa *-bk* u tom morfému u *sladji, kraći* od *sladak* i *kratak),* u denominalu na *-iti (u)daljiti(se)* *{o-* Kosnaet, *lj* mjesto / je iz komparativa) = *aduliti, odalım* (Vuk, Crna Gora, Lika, bez *lj* kao u prilogu *dal)* prema impf, *odaljivati, odaljujem, odaljivati* (Obradović), također na *-ati odaljati, òdaljãm* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) (razlika u značenju prema *odàliti* »pustiti lijevo«); u pridjevu na *-ьn* s *lj* iz komparativa *daljan,* određeno *daljnî,* u apstraktumu na *-ina daljina* f.

Od *dalek* prilog je *(iz)dale£ (e, -i, na-,* Dubrovnik), *daleko, izdaleka* (Vuk, Kosmet) = *daleko* (Kosmet), *adaléké* (Kosmet) = *odolekêjtê izdolekê* (Kosmet, s nejasnim α *>o), podaleko* pored *podaleko* (Vuk, Kosmet). Germanizam je *daleko* koje služi kao pojačanje komparativima *bolji, veći* prema *weit grosser.* U hrv.-kajkavskom i ŽK prilog glasi *dálko, izalka* (Belostenec) koji dokazuje obrazovanje sa sufiksom *-bk* kao u *sladak.* Od *dalek* postoji još apstraktum po deklinaciji г : *daleč,* gen. *-i* f, na *-ina dalečina* f, na *-oca dalekoća* f i denominal na *-iti dalečiti (u-, o-)* te određeni pridjev na' *-ьn dalečni.* Ove izvedenice nijesu ušle u književni jezik.

Od praslavenske osnove *dal* postoje još dva prijevoja: **dbl-* koji se očuvao u prijedlogu s gen. *pol, pola, poli* (čakavski, 16. v.) > *pul* (Rijeka, Istra), *pú, puli* (Kastavski statut, 1490., *pole gomile,* Bosna, 1323) »neben, uz, pokraj«. Mijenjanje -a za *ë > i* je kao u polj. *dla,* rus. *dlja;* u prilogu *välje* < * *ь dblě* (Istra, upor. slov. *vàdlje* pored *volte)* »odmah«, u ŽK veže se s *mam* < *mahom: volje mam* (pojačano, upor. ŽK *mam mašamice* »smjesta«, u Istri s prijedlozima *do, na, za); a* je ispao kako se vidi iz ostalih slavenskih jezika: polj. *dla, podle, podla, wedle,* rus. *podle* < **po dblê, dlja* itd. Od istog korijena postoji još komparativ *dlji* i apstraktum na *-ina dljina.* Upor. rus. *dlitb* »odgađati«, *dlina* »duljina«. Taj isti korijen dolazi i u duljenju *ь-i:* komparativ *dilji,* prilog *(sve) üdîlj(e)* (Vuk) »semper, odmah« = *udija, udijãsto* (Smokvice, Korčula), *dîlje* = *dilje* (Kosmet) »dalje«, odatle pridjev na *-ьn (své)udiljan* (Stulić), apstraktum *dūjiņa* (16. v.), denominal *díljiti, dîljka* f (Vuk, 17. v.) »puška«. Treba ipak istaći činjenicu, koju ističe Budmani, da se ova puška zove i *divtija* (Vuk) »vrsta duge puške«, turcizam od npr. διβόλι(ον). U *diljka* nastalo je unakrštavanje turcizma i našeg pridjeva *dilji.* Deminutivni je pridjev na *-ьn dlljahan* = *dlljašan.* Složenica je *diljnorečan* opreka prema *kratkorečan.* Prema rus. *dýh* f »udaljenost«, pridjev *dýlnyj* »dalek«, kako uči Iljinski, *i* u *dilji* nastao je iz *y < u,* upor. u sanskrtu *dūrās* »fern, weit«. Ako je tako, onda se mora uzeti da su se unakrstile dvije različite ie. osnove istog značenja. Prijevojni štěpen г zamijenjen je s *u* u komparativu: *dulji* prema pozitivu *dug* (v.), gdje je *u < l* po zakonu. Taj komparativ je danas općenit u štokavskom i odatle u književnom i saobraćajnom jeziku koji se na njemu osniva. Odatle denominali na *-iti, -ati: duljiti, duljim* i *dù-Ijati, dúljam* mjesto *diljiti* (17. i 18. v.). Zamjena *i > u* nastala je zbog unakrštavanja s *dţg < dblgí > dug* (v.) istog značenja. Veze praslavenskog korijena *aьi-, dil-, dal-* s ie. nijesu pod izvjesno utvrđene. U baltičkoj grupi dolaze ti korijeni s varijantom *to-:* lit. *toli* »daleko«, *tolùs* »udaljen«, *tolinti* »udaljiti«,

lot. *tāls.* Ta varijanta, u koju se stavlja češ. *otáleti* »cunctari«, nije jasna. Arbanasi posudiše *dalonj.*

Lit.: ARj 2, 229. 242. 397. 472. 4, 150. 7, 254. 8, 554. 12, 598. *BI 2, 622. Miklošič* 39. 55. *SEW* 1, 177. 252. *Bruckner* 84. 87. *ASPh* 11, 127. ÍTZ 46, 210. *Vasmer* 327. 254. 385. *Mladenov* 119. *Elezović l,* 121. 2, 19. 88. Zubatý, *ASPh* 16, 388-389. *GM* 60. Iljanski, *RFV* 60, 421-440. Oštir, *WuS 5, 222.* Osten-Säcken, *IF* 33, 262. Dečev, *ZSPh 4,* 380-383. NJ *2, 29. Surmm* 79. Štrekelj, *ASPh 21,* 66. Ribarić, *SDZb 9,* 202.

dalga f (narodna pjesma) = *dalga* (Kosmet, subjekt uz *dići se; kad ga ufati dalga)* »sinonim: valovi (v.), talasi (v.)«. Odatle: na *-lija dalgalija* m i apozicija *dalgaRja čovek* (Kosmet) »naprášit, ćudljiv«. Balkanski turcizam (tur. *dalga* od korijena *tal-* »hin und her bewegen«) iz oblasti pomorstva: bug. *dalga* »sinonim: valná«, cine. *dalga* f »flot, vague«. Od iste je osnove tur. *dalmak* »sich vertiefen, sich stürzen« koji se kao balkanski turcizam nalazi u *dãldisat, -išem(se)* pf. (Kosmet) »prasnuti, baciti se, zanijeti se« pored impf, *daldisõvat, -üjem* »bijesniti, navaljivati, napadati«, u arb. *dalldis = dallëdis* »begeistere mich für etwas«. Od kauzativuma odatle *daldırmak* »zaroniti, utonuti« nastade u bug. *daldărdis(v)am,* a u arb. *dallëndis = tallandis* »beunruhige, quäle« i ngr. νταλαντίζω »turbor«. Arbanski i novogrčki balkanizam pokazuje disimilaciju *l-r > l-n.*

Lit.: ARj 2, 238. 505. *Ekzović* 1, 121. *Mladenov* 119. *Lokotsch* 470. *GM* 59. *Pascu 2,* 129. *Deny* § 572.

Dalmacija f = *Delmâcija* (ŽK, Cres), učena riječ izvedena s pomoću nenaglašenog sufiksa *-ia* za oznaku zemlje od lat. etnika *Dalmatáé, Delmatae* (na natpisima) = gr. Δελμάται, Δαλμάται. Taj je oblik prvobitan, jer se nalazi i u mesapskom i u toponimu *Delminium* > Δελμινιον > **Dḷvno* > *Duvno,* pridjev *duvanjski,* etnik *Duvnjak.* Od osnove toponima *Delm-* izveden etnik s pomoću ilirskog sufiksa *-ata* koji odgovara gr. -οτης (upor. *Ćozot* od mlet. *Ćoza* = tal. *Chioggia* < lat. *Claudia,* kod nas *Likota = Ličanin).* Korijen *delm-* pokriva se s arb. *djelmt* pl. »ovca«. *Dalmacija = Delmacija* nije ušla u • naš pučki govor, nego je ostala uvijek učena riječ. Razlog toj zanimljivoj lingvističkoj poIjavi leži u tome što se kraj oko *Zadra,* gdje je bilo sjedište bizantinske teme Dalmacije, zvao oduvijek *Hrvati = Sclavonia* (mlet.. *Schiavarli),* kraj oko Splita poznat je u 11. v. u Supetarskom kārtulām samo kao hrvatski. Kraj oko *Narone = Norin, Norilj* zvali sa Porfirogenetovi Bizantinci *Pagania* »poganska zemlja«, hrv. *Neretljani* itd. Tako je naziv od bizantinskih vremena sve do konca mletačke i austrijske uprave živio samo kao administrativni naziv u učenom vidu i u tom ušao u naš narodni govor, jednako kao i nazivi nekih otoka kao *Šolta, Korčula, Murter, Vrgada, Premuda,* itd., koji istisnuše naše stare nazive *Sulet, Krkar, Srimač, Lapkát, Dlačnik* itd. Nije stoga čudo što su i naše izvedenice od *Dalmacija* stranog talijanskog podrijetla. Tako etnik *Dalmatinac, gen.-inca* prema f *Dalmatinka* i ktetik *dalmatinski* sadrže tal. sufiks *-ino* = lat. *-ïnus, dalmatino* (potvrđen od 14. v., upor. naziv *La Dalmatina* Goldonijeve komedije). Naš narodni oblik od *dalmat-jdelmat-* morao bi, kad bi bio ušao u naš jezik istodobno sa *Scardano > Skradin, Albana > Labin,* sadržavati likvidnu metatezu ili kao *Duvno* samoglas *u* za sonantno / < *el* u *Delmatae.* To je lingvistički dokaz da horonim *DalmatiajDel-* u vrijeme dolaska Hrvata u 6. ili 7. v. nije postojao. To potvrđuje i historijsko ispitivanje koje kaže da se u zaleđu dalmatinskih gradova već davno prije Porfirogeneta osnivaju starohrvatske župe baš tamo gdje su bila rimska naselja, itd. Bizantinski horonim živio je samo u dalmatinskim obalskim gradovima. U zaleđu nije postojao. Tu nastaju hrvatski horonimi. Teško da će se moći održati Novakovićevo mišljenje da se horonim *Dalmaţia* očuvao kao toponim u *Glamoč.* Ta je identifikacija Novakovićeva s gledišta fonetike posve ispravna. Ona pokazuje likvidnu metatezu jednaku kao *Albana > Labin, ti > č* kao *palatia > polaca, Parentium > Poreč itd.,* naglašeno *a > o* ka'o *Massarum > Mosor, Catarum > Kotor,* gubitak *-a* u ultimi jednako kao *Senia > Senj, Brattia > Brač* itd. Ali Novakovićevo mišljenje mora ipak ostati hipoteza jer nema historijskih potvrda da se *Glamoč* zvao *Dalmaţia.* Druga upoređenja opet dokazuju da je *Glamoč* staroslavensko plemensko ime i na sjeveru. Samoglas *a* u *Dalmatáé, Dalmaţia, dalmaticus, dalmatinus* je sekundaran. Izvorni je oblik sa *e* mjesto *a; a* je nastao asimilacijom u protonici na jednak način kao u *silvaticus > selvaticus > salvaticus* > fr. *sauvage.* Kao što se prvobitni oblik očuvao u *Duvno,* tako bi očekivali da će se očuvati i u *Delmatia.* To se u *Glamoč* nije dogodilo. Prema tome nema za Novako-

vićevo mišljenje ni dovoljno lingvističkih dokaza. Pridjevi *dalmata* i dalje izvedenica na nenaglašeni sufiks *-icus dalmatica,* koja je odgovarala vulgarno-latinskom, očuvala se do danas kao naziv za obuću i odijelo: *dalmata* (se. *caliga)* živi u retoromanskom kao *dalmedo* (Ampezzo), furl, *daimide, daimine* itd. u značenju »cokule« < tal. *zoccolo; dalmatica* (se. *vestis)* živi od 4. vijeka kao učen naziv crkvenog odijela za djakone, odakle u nas *dalmatika* (17. v.).

Lit.: ARj 2, 243. Ribezzo, *Groazia* 74. Vukičević, *StPr* 1895, 42-45 (cf. *AIF* 8, 199). *DEI* 1205.

dáljan, gen. *-ana* m (Vuk, Crna Gora, Skadarsku blato, Bosna) »pregrada u vodi za hvatanje ribe, s otvorom u sredini, koliko je sak (tu' može riba ući)«. Balkanski turcizam (tur. *daliyarí)* iz oblasti ribarstva: arb. *dailanë,* ngr. ταλιάνι »vivier, piscine«.

Lit.: ARj 2, 244. Skok, *Slávia* 15, 340., br. 158 *GM* 59. *SEZb* 13, 211.

damar m (Kosmet) »žila, krvni sud, žica u kamenu, vodena žica«. Odatle na *-lija:* pridjev *damãrlya* »koji ima žicu, prugast *(kamen je mlogo damarlija)«.* Balkanski turcizam (tur. *damar):* bug. *damar* i *damarlija.*

Lit.: Elezović 2, 505. *Mladenov* 120.

damaskíja (Gorski Vijenac, *a* mjesto *e, i* prema tal.?) = *dèmeskija* (18. v., Bogišić, narodna pjesma) = *demiskija* (1550., testament) = *demiskija* (Vetranie) = *demištíja* = (bez *-ja) demisia* (kao indeklinabilni pridjev *demiski corda,* Pjevanija crnogorska) = (sa zamjenom sufiksa *-inja* za *-tjei) demeškinja* (narodna pjesma *dorda* ~) = *demiškinja* (Kačić, narodna pjesma) = (sa zamjenom sufiksa *-janka* od etnika) *demiščanka* (Osvetnici) = (odbacivanjem tog sufiksa) *demiška* (Osvetnici) = *dimiskija* (Vuk, narodna pjesma) = *dimišćija — dimiškija = dimiškinja,* apozitivni epitet obično za *sablja,* rijetko za *puška* (Jačke), rijetko prepozitivni epitet *(demeskija britka sablja,* Bogišić). Balkanski turcizam. Od ar. pridjeva na *-i* od ar. > tur. *Dimeşk, Dimişk aš-Šam* »Sirski Damask«, pridjev *dimiıki* < *Damascus,* grad poznat zbog svile (odatle u zapadnoj Evropi *damasco* > *damasta,* 14. v., holandeski *Damast,* mačeva, ocjela, šljiva, sa sufiksom *-ēnus* > *-inus damasceno, damaschino')* bug. *damaskí,* arb. *dimasqt* f »kleiner Messer«, *dhimsqt f* »Damaszener Schwert«, *thikë dhimisqî* »damasciertes Messer«. Za *šamaladža* (v.) upotrebljava Reljković *damašak,* gen. *-ška* pored *damaská ț* (odatle možda hrv.-kajk prezime *Damaska),* u Dubrovniku *demašak,* gen. *-ška* < tal. *damasco.*

Lit.: ARj 2, 245. 336. 337. 399. *SEW l,* 183. *Bruckner* 84. *DEI* 1206. *REW** 2465. *GM* 67. *Mladenov* 120.

damati impf. (Bosna) »sinonim: duhati (v.), puhati (v.)«. [Usp. tur. *dem* »Atemzug«].

Lit.: ARj 2, 246.

damčik m (Srbija) »pärnik, parobrod, lađa na paru«. Od njem. *Dampfschif.*

Lit.: ARj 2, 246. Skok, *Slávia* 15, 340., br. 160.

dâmga f (Kosmet) = *danga* (Mikaija, Stulić) = *dàgma (gm* mjesto *mg* nalazi se samo u našem jeziku) »1° marka, žig za bilježenje volova, 2° trag, mrlja, ožujak«. Odatle: na *-Uja* = *damgalîja,* pridjev bez promjene, »tačkast, poprskan, mrljan«, denominal na *-laisati* = *-eisati* (upor. *muhurleisati, uzdurleisatf) dagmalàisati, -šem* pf. = *dagmeisati, -Sem* »udarati dagme na što, žigosati (v.)«, radna imenica na *-džija dagandžija* m (narodna pjesma) »cannar, koji udara dagmom biljeg na trgovinu«. Taj je oblik nastao metatezom iz **dangadžija* ili **dagmadžija,* koji nisu potvrđeni, ali su se zacijelo govorili. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *tagma > dogma* pored *damga, tamga,* ali samo *damgalamak)* iz oblasti carine: rum. *danga,* bug. *damga* i glagol *damgos(v)am,* arb. *damkê f* »Stempel, Presse«, *dange f* (Skadar) »eingebrannetes Zeichen bei Pferden«, cine. *damca* f »tache, estampille«, s glagolom *damcusire.* Arbanaski i cincarski oblik idu zajedno.

Lit.: ARj 2, 219. *Elezović* 1, 122. 2, 505. *Mladenov* 120. *GM* 61. *Pascu 2,* 129., br. 396. *Miklósié* 39. *SEW* 1, 178.

damižān» f (Vuk, Perast, Dubrovnik, Cavtat, Korčula) ' = *damižāna* (Božava) »okrugao poveći stakleni sud opleten« = *demižana* (Sutomore) = (sa *j* mjesto *ž) dam(i)jana* (Šibenik) = *damjana* (Rab) »velik i širok stakleni sud« = (sa zamjenom dočetka *-ana* augmentativ na tal. sufiks *-one > -uri) damižon* m (otoci) = *damižun* (Korčula) = *demižunļ-žon.* Potječe od tal. *damigiana* = mlet. *damegiana (gì = j).* Postanje općezapadnoromanske riječi nije utvrđeno. Po pučkoj etimologiji nastavlja se u *dame jfanne* »gospa

Ivana«. Pomišlja se i na izvedenicu sa lat. sufiksom *-anus* od *dîmidius* > fr. *demi,* prôv. *demig* »polovina« kao i na ime perzijskog grada *Damgan,* odakle ar. *damağan* »zemljani sud«.

Lit.: ARj 2, 246. Kušar,*Rad* 118, 20. Cronia, *ID 6. DEI* 1207. *Lokotsch* 474. *REW*[3] 2733.

Damlan (15. v., Vuk), odatle prezime *Damjanović* i augmentativ na tur. *-ča Damjandža* (Lika) = (sa ŕ > *lj* poslije *m) Dàmljan* (narodna pjesma) = (sa *mlj* > *mnj) Dàmnjan* (17. v., s prezimenima *Damnjanić, Damnjanović)* = (sa *mnj* > *vnj) Davnjan* (18. v.) = (sa *a* > *o,* što dokazuje veliku starost) *Dom(f)-jan* (13. v.), deminutiv na *-ьc Domjanac* (15. v.) (tip *Adamizo* iz doba narodne dinastije), odatle hrv.-kajk. prezime *Domjanić.* Hipokoristik *Dášo* (Hrvatska Krajina). Od lat. *Damianus,* u vezi s *Kuzma i Damjan = sv. Vraci,* u prvotisku glagoljskog brevijara iz 1491. *Kuzmi i Dombêna (27.* IX).

Lit.: ARj 2, 246. 286. 627. Stefanie, *Rad* 285, 89.

damla f (Bosna) = *damla* {Kosmet) »sinonim: kap (v.), kaplja (paraliza)«. Balkanski turcizam (tur. *damla)* iz oblasti bolesti: bug. *damla,* arb. *damblla = damulla,* cine. *dambla* »apoplexie«, ngr. νταμπλας, δαμ(π)λας; *-la* je sufiks.

Lit : Skok,· Slávia 15, 340 , br. 159. *Elezović 2,* 505. *GM* 61. *Pascu 2,* 130., br. 400. *Deny* 582.

dán, gen. *dana* m (Vuk, 12. v., Kosmet /gen. *dana* pored *danai* po deklinàcíji *-o,* sa ь > *a* generaliziranim u svim padežima da se izbjegne homonīmija s padežima od *dno,* v.), gen. *dne* (očuvan kao arhaizam u naznaci datuma, odatle pl. *dnevi),* gen. *dnêva* (analogija prema pl. *dnevi* s prijelazom u deklināciju *o)* = *dien,* gen. *dnăvo,* dat. *dnâvu* (Bednja, hrv.-kajk.) »1° dies = arb. dite, 2° u terminologiji svetkovina kao drugi element svetkovina: *Ivanj dan, Petrov dan, badnji dan, Vellg-dan* (Kosmet) »uskrs«, *Đurđev, Mltrov, Špásov dan* itd. odatle *dobar dan = blagdan* (složenica), 3° u nazivu dana trgovanja: *pazārnī dan* (Bosna, Kosmet), 4° u nazivu dijelova sedmice *prvi dan* (Žrnovo, Dalmacija) »ponedjeljak (upor. furl, *prindi* > *prímus dies), 5°* osvit (ŽK, Vodice), 6° dan smrti (Kosmet)«. Veoma brojne izvedenice i složenice prave se većinom dijelom od arhaizma *dne* > *dnevi,* manjim dijelom od novijeg oblika sa ь > *a:dăn* gen. *-a.* Od *dne* pridjev na *-ьn: dnevan, -vna,* određeni *dnevni, dnevnji* (18. v.), poimeničen sa *-ik dnevnik* pored *dnevnik* m (upor. rus. *dnevnik* »Tagebuch«), prevedenica (calque) od fr. *Journal* < lat. *diurnale,* a ovo od gr. ἐφημηρίς, kol. *dnëvlje* n (17. v., Divković), radna imenica na *-jar dnevničar,* prevedenica od njem. *Diurnist,* prema *dnevnica* »dieta«, prilozi *dnevno* pored *dnevno* i *dnevice,* složenica podne < *poiъane* (n.sg. *paldan* očuvan u ŽK), odatle pridjev *podnevni* i prevedenica *podnevnih* za *Meridian.* Ova složenica dolazi i u obliku stcslav. *pladbne, plodne* (Vuk) = *plodne,* gen. *plodna* (Kosmet) pored *plodne, bélo plodné* »veliko podne« *(belo* je prevedenica tur. *ák* »bijel« u *akšan* »bijelo vece«), skraćenica je od gen. *pola dne.* Prvi je dio *poh* upotrebljen ovdje u pridjevnoj funkciji kao i u *paldan* (ŽK). Upor. rus., češ., polj. *poludnica* »podnevni zao demon« i u Krašiću toponim *Polûdnjak* (velika ravna njiva za koju treba pola dana da se izore). Ovamo *poludnévmca* (Blato na Korčuli) = *poludavnica* f (južni čakavci) »zvono što preko korizme zvoni na misu oko .podne«. U *plodne* kao u pastirskom terminu za dio dana kad stoka miruje, nastala je metateza koja je semantički izdvojila ovu složenicu iz leksikolog!jske porodice. Odatle nastade denominal na *-ovati plandovăti* (Vodice) »lutati amo tamo« = štok. *plandovăti,* kojim se prevodi romanski *meridiare,* i izvedenica na *-ište plandište* »mjesto gdje se stoka ljeti odmara za najveće žege, zaklonište« (Vodice, Kosmet).

Stari genitiv očuvao se još u Vodicama (Istra): *do dne* u rečenici *bile su dvî üre dS dne = do dana* »osvit« i u prilogu *neknja* (Timok, Lužnik, Leskovac) »sinonim: jučer, prekjučer, onomadne« koje je nastalo od *neh* + *dnĕ* sa *ê* > *ıa.* Prefiksalna složenica *nadnica f* (17. v.) »ono što se zasluži na dan« prevedenica je od tal. *la giornata* > *zurnada f* (Dalmacija) ili njem. *Tagelohn.* Odatle radna imenica na *-jar* = *nadničar* m, pridjev na *-ski* = *nadnički* i denominai na *-iti nadničiti.* Hrv.-kajk. prilozi *vetomadne,* skraćeno *veto*<* ъ *Юнгъ dnĕ* s umiješanjem partikule *èto;* štok. *onomadne* (Habdelić; upor. rus. *onomédni, namédm,. onomnjás* < **onom dbnja + sb) = nomadne* (sjeverna Dalmacija, glede gubljenja *o-,* upor. *navečer* i *nako* za *onako)* sadrže lokativ *onomь dbnĕ,* skraćeno *onomad,* preko *onomad* (Kosmet) jer se *-ne* identificiralo s deiksom koja može biti fakultativna. Upor. *dokién* pored *dokle.* Odatle pridjevi : *onomadaSnjl* pored *onomadnašnjī* gdje se zbog disimilacije izgubilo *n.* I taj je pridjev mogao dati povod kraćenju *onomad.*

Od *daň* stvoren je deminutiv na *-ik danak,* gen. *danka* m (Vuk, 15. i 16. v., ŽK, gdje se čuje samo u ženskoj kletvi *danka današnjega nedočekald),* odatle *dončić* (Istra, naroda pjesma), pridjev na složeni sufiks *-ьn* + *-ıo* u određenom vidu *danji* (16. v.) = *danji* (Kosmet), *nekidanji, svagdanji* pored *nekidašnji* obrazovan prema *svagdašnji* od *svagda.* Ovamo možda *danje* »što se pokaže, kad čovjek po noći ide« (Koprivnica, Ivančani kod Bjelovara i Virja). Pridjev *дьньнъ* > određeni *dānī* (Vrančić, Belostenec) põimeničen je u *dănîk* (Vuk) i u sveslavenskoj riječi *damca* f (13. v.) »jutarnja zvijezda«, također lično žensko ime i porodično *Daničić,* odatle pridjev *daničin.* Taj pridjev nalazi se i u prilogu od *bijeli dan: bjelodano (dokazati*),* odatle denominal na *-iti* pf. *objelodaniti, -odanim* (Vuk, 19. v.) = *obelodânit* (Kosmet) »1° iznijeti na bijeli dan, 2° štampati« prema impf, *objelodanjivati, -dànjujêm.* Prilozi *danomice* = *dănimice.* Denominal na *-iti: daniti se* (Vuk, *raž-)* prema *danjivati, dànjujem* odnosi se na značenje »osvit, svanuće«, odatle postverbal na *-ъk razdanak,* gen. *ràzdanka* m (Crna Gora) i denominál na *-ovati danòvati, dànujem* (Vuk, s unutarnjim objektom *dan).* Odatle: *danište* = *danovište* n (Vuk). Rijetko se upotrebljava faktitiv na *-iti* s umuknutim ь : *dráti, dním,* odatle iterativ *dnivati se.* Najnovija je složenica *trudodan* [< rus. *trudodenb}* »vrijeme koje se uračunava u rad pojedinim članovima zadruge«. Veoma je stara složenica s pokaznom zamjenicom : praslav. *tydbm,* kod nas u ák. pl. *tję* < *tų̨* u *tjedan,* gen. *tjedna* = *čedan,* gen. *-dna* (ŽK) = *čedan* (Vodice), slov. *téden, tjeden* i *kjeden,* gdje je drugi dio *dne* adaptiran deklinaciji na *o.* Nominativ se te složenice upotrebljava u ŽK u rečenicama kao što su: *rodi se je po Miolji, po Mikülji, taj dan* »tj. u sedmici poslije Miholja dne ili sv. Nikole«. Inače nazivi za njem. *Woche,* lat. *settimana* nijesu jedinstveni na hrv.-srp. teritoriju: *sedmica* je prevedenica od *septimana* = *hefta* (Bosna) < perz. *hafta* > tur. *hefte* ili *nedjelja* koja je kao zadnji dan sedmice proširila svoje značenje na svih sedam dana. U vezi s pridjevom *veliki tjedan* znači »sedmicu pred uskrsom« kao u rum. *săptămînă mare.*

Od glagolskih složenica treba još pomenuti *dangubiti -lm (se) (iz-)* = *dãngublt* (Kosmet) od sintagme *gubiti dan,* odatle postverbal *danguba* f (Vuk, 17. v.) = *danguba* (Kosmet). Odatle na *-ica dàngubica* f, pridjev *dànguban,* poimeničen sa *-îk dàngubmk.* Voltiđi je stvorio odatle i radnu imenicu *izdangubitelj* koju zacijelo nije čuo.

Prilozi su brojni. Složenica zasebnog tipa je *dan-i-noč* (Vuk) »biljka viola tricolor L.« [= njem. *Tag-und-Nacht].* Sveslavenski je akuzativ vremena *dbnbsb* > *danas* (Vuk, 14. v.) = *gnjes* (Bednja, hrv.-kajk.) koji sadrži postpoziciju od pokazne zamjenice *soj* (v.), kao *O. jutros* (v.), *večeras* (v.), *noćas* (v.), *podanăs posle* (Kosmet). Pojačava se opetovanjem *dandanas* (Vežić) = *dandanas-(ke)* (Kosmet). Upor. fr. *aujourd'hui.* Odatle određeni pridjev na *-ьn* + *-ío: današnji* (14. v.), *današnī* (Glavinić bez *-ío),* također s reduplikacijom osnove *dandanašnjī,* jedanput *dànanjī.* Priloški se karakter pojačava s deiksama *-ka, -kë, -kar(e): dànaska* (14. v.), *danaskē, danaskar(e~).* Prilog je i veza *вь* i *dan* kao akuzativ vremena *(pòyvazdan* (Vuk) = *(po*)-vãzdan* pored *vâzdan* i *(po~)vãzdân* (Kosmet) »preko cijelog dana, cijeli dan«, odatle u' pojačanju *vazdahnji dan.* U Bosni je dobio taj prilog značenje »mnogo«: *ima ih vazdan* (Banja Luka). I demonstrativne zamjenice u starijem obliku *ovъ, onъ* vežu se s *dan* u priloškoj funkciji: *o(n)dan* (Crmnica)'»prekosutra«, *nâovdaň* (Piva-Drobnjak) »istoga dana (otići nekuda i vratiti se)«. Postoje još veze s prijedlozima *preko : prodan* »danju« (Piva-Drobnjak, brojne naročito u Kosmetu; *ob : (na)ôbdan,* odatle današnja imenička izvedenica *obdanište;* prilog *obdănice* »za dana«, *odan dodan* »od danas do sutra«, *bezdana* »iznenada«, *dan podan, dan iz dana* »svaki dan«. , Instrumental *dbnijc* > *danju* obrazovano kao *noću.* Nejasna je tvorba *odădnut se, -dne* (Kosmet) »(vrijeme se) poljepša kad iz ružna nastupi vedro«. Tu izgleda kao da je grupa *dn* nastala disimilacijom iz *nn* < *^o-dan-nut se.*

Riječ je ne samo sveslavenska iz praslavenskog doba (*<йю), nego je i baltoslavenska i ie. : lit. *diena* »dan«, lot. *diena,* stprus. *deinan* (akuz.), sanskr. *dinam* n »dan«, s drugim sufiksima lat. *dies,* arb. *dite.* Ie. korijen **di-* značio je »svijetao«, **dei-* »sijati se«. Isti se semantički razvitak opetuje: fr. *jour* < lat. *diurnu* znači ne samo »dan«, nego i »svjetlost«. Sveslavenska je riječ prema tome značila prvobitno »1° danja svjetlost, 2° početak jutra« kao protivni pojam od *noć* (v.). Ista ie. osnova nalazi se u *divan* (v.), u *dan* s formantom *-no.*

Lit : ARj 2, 247. 259. 264. 267. 271. 538. 3, 22. 4, 150. 7, 281. 881. 882. 8, 228. 369. *Miklošić* 56. *SEW* 1, 253. *Bruckner* 109. *KZ* 43, 319. *ZSPh* 2, 308. *Vasmer* 339. *Trautmann* 55. *WP* 1, 774. *Mladenov* 124. Belić, *Priroda* 107. Ribarić, *SDZb 9,*142. 144. 177. *REW*[3] 5530. *Elezović* 1, 9. 70. 85. 88. 122. 2, 79.

Miletić, *SDZb* 9, 385. Vuković, *SDZb* 10, 392. Brugmann, *BSGW* 69,1-34. Meillet, *RSl* 3, 163-164. Sütterlin, *IF* 25, 73. Scheftelowitz, *IF* 33, 154. Diels, *ASPh* 32, 311-312. Subak, *AT* 3, 2, 246. Raniovš, *ČSJK* 3, 55 — 57. Lehr-Splawiński, *Język polski* 12, 6. 13, 12. i sl. Łoś, *Zbornik u čast Sobolevskoga* 354. i sl. Jagić, *ASPh* 20, 521. 31, 553. Sobolevski, *Slávia* 8, 483-485. Škarić, *NVj 24,* 38-48. Bulat,JF5,140. Budimir, *NJ* 2, 8-9. Šimčik, *ZbNŽ* 30, 244.

Dančul m (16. v., Dubrovnik, Čubranović, Pelegrinović) = *Dančuo,* gen. *-ula,* prezime, toponim *Dančulović* m pl., unijatske selo (ŽK, ovako službeno, u domaćem govoru *Dančelovići,* ŽU = *Dančalovići,* ŽK). Hipokoristik *Dane* (Pelegrinović, Hvar). Rum. *danciul* »Ciganče«.

Lit.: *ARj* 2, 264.

danićkinja f (narodna pjesma) = *daničkinjaj-neč-* (Vuk) = *danicka* »pištolja, mala puška koja se nosila za pojasom, skovana u u Gdansku«. Od njem. *Danzig,* stvoren s pomoću *-kinja* (v.). Obrnuto od pučke etimologije u *danica* f (narodna pjesma) »isto«.

Lit.: *ARj 2,* 267. *NJ* 3, 192.

Dani(j)el = (sa zamjenom hebrejskog dočetka sa našim hipokorističkim *-ilo,* tip *Momčilo*) Danilo [= Danojla,* prezime *Danojlič,* kao *Emanuel* > *Manojlo].* Hipokpristik *Dane* (ŽU), na *-ko Danko, Dance,* odatle prezime *Dančetović* (Vučitrn). U dečanskom hrisovulju bez tog sufiksa *Dan* (14. i 15. v.). Tako glasi i rumunjsko lično ime i prezime u Erdelju. Sa rum. *-ul* (član?) *Dánul* (kod Novakovića) i *Danaio* (Osor, 1018).

Lit.: *ARj 2, 259.* 270. *CD l,* 57.

-dar, perzijski drugi dio složenica, upravo postverbal od *darem* »imam«. Dolazi u turcizmima: *čohadar* (v.), *tefterdar* (v.), *haznadar* (v.), *mühürdar* (v.), u turskom su nomina agentis, koja označuju službe, označene prvim dijelom složenice. Od takvih obrazovanja došao kao sufiks i na domaće osnove : *sveznadar, domadar* (v.).

Lit.: *ARj* q, 619. 17, 246. *Maretić** 296—70.

dara f (Vuk) »teža vreće itd., u čemu je roba«, u izreci: *odbiti'kome što na dari.* Kao evropska orijentalna riječ glasi *tara* (fr. *tare,* tal. *tard).* Odatle i ime igre na karte *tarok* (u gradovima). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tark,* imenica od glagola *taraha* »odstraniti«) : rum. *dara.*

Lit.: *ARj 2,* 275. *Lokotsch* 2024.

darad, gen. *darda* (16. v., Zoranie) = *dárda* f (17. v.) »strijela, džilit, sulica«. Nalazi se i u drugim slavinama, kao i u madžarskom te u rum. *darda* i arb. *dardhë.* Od tal. *dardo* »isto« franačkog podrijetla (upor. fr. *dard* < ags. *darodh*)'.* Upor. toponim *Darda.*

Lit.: *ARj 2,* 276. *Pleteršnik l,* 122. *Miklošič* 39. *SEW* 1, 179. *REW** 2479. *GM* 61. *DEI* 1212.

darčin, gen. *-ina* m = *daran,* gen. *-ina* (Kosmet) »cinnamomum, cimet u prašku ili kori«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perzijska složenica *daran* > tur. *tarçin,* u kojoj je' prvi dio riječ srodna sa *drvo,* v., a drugi *-čin* »Kina«, upravo »kinesko drvo«) iz oblasti kulturnih predmeta: bug. *darčin,* arb. *darcin* = *dalçín* »Zimmt«.

Lit.: *ARj 2,* 276. *Elezović* 1, 124. *Mladenov* 121. *GM 62.*

darovac, gen. *-ovca* m (Slavonija) »grubo debelo sukno« = *dòrõc* (Vuk, Srijem, Bac — Bodrog) »Art Oberkleid«. Iz madž. *daroc* (14. v.) > rum. *durut* < *dorovac, -ovca* m, a ovo od prijevojnog štěpena *dor* (v. *razdor)* od *derati* (v.).

Lit.: *ARj 2,* 280. 662. *Gombocz-Melich* 1278.

däskal m (18. v., narodna pjesma) = (sa *s > ć) dackale* m (Bosna, narodna pjesma) »učitelj«. Prezime na *-ovié Daskalović.* Balkanski grecizam: rum, *dascăl,* bug. *daskal,* prezime *Daskalov,* arb. *dhaskál.* Haplologijom od gr. διδάσκαλος (od διδάσκω »podučavam«).

Lit.: *ARj 2,* 286. *NJ* 3,248. *GM* 83. *Mladenov* 121. Vasmer, *GL* 51.

datai m (15. v.) = *datala* f (15. v., Dubrovnik) »1° južno voće, 2° palma > paomá«, od tal. *danaio* (14. v., sa *a > e* ų penultimi za *v)* = sa *u < o <* tal. o) *datul* m (18. v., Rab, Božava) = *datula* f (Perast, Krtole, Dalmacija, danas općenito) = *datulja,* od mlet. *datolo* = (sa *v > f) datil* (Mikalja). PI. m. *datili* »školjke koje se zovu deminutivom (od *prsť) prsa* = *prstići* (prijevod, calque grčke riječi) = tal. *dàtteri di mare* (Mikaljin oblik pokriva se sa prôv., katal., španj., port, *datil,* srlat. *datillus*).* I oblik sa *v > u datula* (Krtole, Senj, Muo)

znači »školjka u šupljikama morskog kamena (kad se otvori kora, dobra je za jelo, lomi kamen; žute su i okrakom naliče na datule; naziv je prema tome metaforičan«. Prijevod *prsci* = *prstiči* dokazuje da se riječ identificirala sa gr. δάκτυλος »prst«. Battisti će imati pravo kad tvrdi da je grčka riječ paretimologička adaptacija sir. *degla* = arm. *diala,* ar. *dagai* »sorta di dattero« (upor. gore *datai,* sa α u penultimi s arapskim oblikom). Ovamo može da ide i *nanara f* »školjka« < tal. *nàcchera* kako pokazuje korzikanski naziv *natteri* koji se U dočetku slaže s tal. *dattero.* Na podrijetlo iz Sirije govori i ruski naziv *finik* < gr. φοίνιξ (upor. učeno *phoenix dactylifera).* Grecizam *daktilo-* nalazi se u učenom *daktilograf* »strojopisač«, *daktilogram.* Druga je riječ srp., bug. *tatula* »Stechapfel« < tur. *dotúla* < sanskr. *dhattura.* Na istoku se za *datulu* kaže *hurma* (v.) < perz. > tur. *hurma.*

Lit.: ARj 2, 287. 306. Kušar, Äaa 118, 18. Cronia, *ÍD 6. REW*[3] 2457. *DEI* 1215. Petersson, KZ 46, 139.

daṭi, *dăm* (13. v.), *dadem* (17. v.), *dâdnem* (Ljubiša, narodna pjesma, novija kreacija) pf. (Vuk) *(do-, iz-, ispopro-, ispre-, ispra-, na-, nado-, o- po-, pou-, pre-, pri-, pro-, raz-, razu-, uz-, u-)* prema impf, na *-va- dávati, dâvam* i na *-ja-* (ova se nalazi samo u starom *razdajati* i u prezentu *dajem* te u imeničkim izvedenicama od glagola s prefiksima *do-, iz-, na-, ispre-, ispro-, o-, pro-, u-* kao *izdajēm, údajem, prodajem, nadujem, dodajem* pored *dodajem* /16. v./, *odajem* /15. v./). Sveslavenski, baltoslavenski i ie. glagol praslavenskog doba (*αα-) »dare, geben«. Najstarija ie. i baltoslavenska izvedenica iz praslavenskog doba je na *-r dar* m »donum, Geschenk«.

Osnove su za izvođenje: *-d(í), da-, dat-* Cpart. perf. pas.) = *dan-, dad-* (osnova od **dadmb,* lični nastavak *-mь* kao u *esmb* > *jesam,* v., koja se pojavljuje pred samoglasima u *dade, dadu, dođoh,* dok je u grupi *dm* asimilirana). Prefiksi igraju veliku ulogu u semantičkom razvitku izvedenica: npr. *udati (se)* pf. < stcslav. *vzdati* prema impf, *udavati se* (kćer, žena) i *zdati se* »vjenčati se«, odatle *zdavanje* »vjenčanje« u hrvatsko-kajkavskom; *nadati* ima interesantna značenja: 1° odati (Vinkovci), 2° strugnuti, pobjeći (Vuk: *nádadé preko, polja}-* 3° isto što i dodati, pridati, nadodati«; *nadávati, nadājēm* s objektom *ruku* znači »pružam ruku«. Osnova *aъ,* koja je lost verbal od *pridati,* nalazi se u prefiksalnoj koženici *prîd* m »Daraufgabe, beim Tausch«, odatle pridjev na *-ьn pridan, prîdna* (ŽK, slov.) »valjan«. Radnu imenicu na *-ač* ima Kavanjin (18. v.) : *izdač,* gen. -aca. Lik *da-* se javlja u hipokoristiku na -sa (tip *Ivša, lakša): dosa* m (Vuk 17. v.) »davalac«, također *seka dąsa* f »nemoralna žena«, s negativnom česticom *nedaša* m (Vuk) »ko rado ne daje«. Odatle pridjevi na *-ьn: dašan* (Bogišić), ušlo je u književni jezik samo *izdašan* (Vuk), odatle *izdašnost,* i *podašan;* 'stara nomina agenti» stcslav. *dăt'elj* m prema f *dâteljica* ne govore se; *pridatelj, izdatelj* (Sulek); *izdalac,* gen. -aoca (18. v.) ima samo Kavanjin.

Osnova *dat-* sa sufiksom -ja (praslav. *datui,* tip *plaća)* nalazi se u aaca f (16. v.) »danak, carina« s različitim akcentima: *daća í* (Vuk) »sinonim: *kārminja* (ŽK, hrv.-kajk.)«, *daća* f (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: dar«. Primjer je za semantičku varijaciju s pomoću akcenta. Odatle negativna složenica *nedaća f* »nesreća, neuspjeh«. Kolektivni apstraktum na *-je: daće* n (16. v.) »sinonim: dar«, = *daće* (Kosmet) »udavanje«, *izdate* (17. v., Stulić, Šulek), *razdače* n. Apstraktumi po deklinaciji i (koji odgovaraju lokatīvu u inf. *dati) đatb* nalaze se u složenici *blagodat,* gen. -г f i u *izdat,* gen. *-i* (Kavanjin). Upor. rus. *podatb* »porez«. Na *-ba: dadba, razdadba, izdadba,* (Stulić, Šulek), *udadba, nadodadba, udădbina* f (Kosmet) »trošak za udaju«. Pridjevi na *-ьn: datan* (Pavlinović), u književnom i saobraćajnom jeziku samo *podatan, na -Ijiv podatljiv.* Neologizmi su *dodatak,* gen. *-tka* m, *podatak,* gen. *-tka* m, *izdatak,* gen. *rtka* m, radna imenica na *-nik izdatnīk* m. Miklošič pózna hrvatski pridjev *dać* »liberális (iz Karnarutića)« obrazovan od *dat-* sufiksom *-го.*

Lik *dan-* se nalazi kao pridjev od glagola *(po)uzdati* i *odati,* gdje je upravo part, perf. pasiva (očuvan još u antroponimu *Bogdan),* izgubivši glagolsku vrijednost: *pouzdan* »sinonim: siguran«, odatle *pouzdanje* n, *üzdan* (Crna Gora), *uzdanje* n, *nepouzdan,* odatle poimeničenja na *-ost (ne)pouzdanost ï,* na *-ica uzdanica* »pouzdanje« (naš sufiks *-anica* zamijenjen je talijanskim -аяса < lat. *-antia: uzdānca* f), *nepouzdanica* f, radna imenica na *-ik (ne)pouzdanik* m. Prilozi: *pouzdano, nauzdano.* Pridjev *odan,* odatle *odanost f.* Ovamo i rusizam (< rus. *poddanikb)* ili čehizam *podanik* »sujet«. Nije razumljiva tvorba pridjeva *vaodan(i)* (Stulić, Komulović, se. *grijeh)* »venialis«, ako ide ovamo < (г>г->) *va* + . *odan.* Ovamo ide možda i antroponim *Prodan* (Dalmacija u srednjem vijeku, danas prezime), *Prodanović* (Srbija), pridjevski toponim Pro-

danča f »polje vučitrnsko«, od ličnog imena *Prodanac,* pridjev *prodanački.* Po deklinaciji *-i: dan* f (13. — 16. v.), zamijenjen je od kraja 14. v. i početka 16. izvedenicom sa sufiksom *-bko danak, gen..dánka m* (Vuk) »sinonim: harač (v.)«. Razlika je u akcentu prema deminutivu *danak,* gen. *danka* od *dan* »dies«, *izdanak,* gen. *-nka* m. Femininum *aanь* prešao je u deklināciju *a: danja f* (13. v.). Ovamo još apstraktum na *-je: danje* n (13. v.) »donatio«, *izdanje* n.

Od prezentske osnove *dad-* sa sufiksom *-ıa* stvorena je u stcslav. *dazda* f (upor. *daća* glede sufiksa -ja). Ta izvedenica raširena je s pomoću sufiksa za apstrakta *-ba* (v.) u *dažba* da se izbjegne homonīmija sa *dažd* (v.). Odatle apstraktum na *-ina dažbine f.* pl. »porezi«.

Manju leksikološku porodicu čine izvedenice od imperfektivne osnove *dava-:* pridjev na *-ьn izdavan, izdavna, bogòdavan* »sinonim: pobožan«, postverbal *îzdava* f od *izdavati,* odatle radna imenica na *-ač izdavač, -telj, -Iьc izdavatelj* m pored *izdavalac,* gen. *-aoca,* na *-nīk izdāvnīk* m prema f *ìzdavnica,* apstrakta na *-ost izdavnost* f (17. v., jedanput) i na *-itina izdavština* f »plaća onome koji vrši osude nad dužnikom«, *prodava* »prodaja« (Kosmet). Radna imenica su na *-ьc: davač,* gen. *davca* (17. v., postoji već u stcslav.), *prodavač,* gen. *prodavca, predavač,* gen. *-vca* m »prebjeg«, odatle hrvatsko-kajkavsko prezime *Predavec.* Na *-Iьc davalac,* gen. *-aoca* m, na *-ač davač,* gen. *-oca* (Vuk, također bug.), pejorativno *dávalo* m (Vuk), stvoreno prema *uzimalo, primalo.* Analogno prezentu *dajem* pored *dâvam* postade postverbal od pf. *udati {po-, raž-}:* prema impf, *udavati (iz-,* rar-): *udaja* f; od *prodavati prodaja', isprodaja* f prevedenica od njem. *Ausverkauf; prodajăt* (Cres); tako i *izdaja* f (16. v.), odatle *izdajnik* m prema *izdajnica í,* pridjevi *izdajan, izdajski, izdajnički* od *izdati,* radna imenica na *-ica izdajica* (Vuk, 16. v.), apstrakta *izdajstvo* = *izdajništvo* n = *izdajnost* f, sa *-vac izdajavac,* gen. *izdajavca;* od starog *razdajati* radna imenica na *-nik razdajnik* m. Pored *podanik* govori se u Kosmetu *podajnik* m prema f *podâjnica.* Od *uzdăt se, -am* (Kosmet) »nadati se, oslanjati se« postverbal je *ûzdaja* f; *ot-dati* > *odati* pf. »maritare« (Srbija, Leskovac), uz »izdati«, prema impf, *odavati, odajem* (15. v.) daje *ődaja f* »isto što udaja«.

Izvedenica *dar* m »1° poklon, 2° rublje što ga nevjesta ponese u mladoženjin dom« čini veliku leksikologijsku porodicu. Odatle: hipokoristik na *-usa (neyìarùsa* f (Kosmet) »koja daje darove«, deminutivi na *-ьc daraç,* gen. *-rea* m (Ljubiša), na *-bk darák,* gen. *dārka* m (15. v.), na *-ič darii,* pridjev na *-ьn daran, -ma,* danas samo u složenici *blagodaran,* na *-o ьn darovan, -vna* (14. v.) = *darovni* (npr. *dimije,* Kosmet), poimeničen sa *-ica darovnica f* (također epitet za *sablja'),* na *-ina darovnina* f (Kosmet) »poklonjen novac i pokloni nevjesti o svadbi«, na *-ovit darovit* »obdaren« (Piva-Drobnjak i općenito 15. i 16. v.), poimeničen na *-ost darovitost* f, na *-ežljiv* (upor. *sramežljiv, Ijubežljiv) darežljiv,* poimeničen na *-ьc darežljivac,* gen. *-vca* i na. *-ost darežljivost f.* Apstraktumi na *-ovština darovština,* na *-ba darba* (Kavanjin), odatle *nodarbina* »praebenda« (od lat. *praebenda* > *praebendarius* > *prebendar,* gen. *-ara* m »službenik stolne crkve koji posjeduje nadarbinu«. Denominali su na *-iti: (po-, na-) dařiti, (po)darīm,* koji se nalazi i u drugim slavenskim jezicima, odatle *darilo* (Vuk) i radna imenica na *-telj daritelj* m prema f *dariteljica;* na *-ovati, -ivati, -uvati: darovati* pf. (iz-) prema impf, *darivati, darujem (iz-, ispre-)* = *daruvati* (hrv.-kajk.). Odatle radne imenice na *-ьc daròvalac,* gen. *-aoca* m pored *darívalac* m prema f *darivalica,* na *-telj darovatelj* m, na *-nik darovnik* m. Postverbali: *darov* m (17. i 18. v.) pored *dăriv* m (17. v.) = na *-je uzdarje* n. U antroponimiji *Daroslav* (13. i 14. v.), *Božidar.*

Još treba spomenuti da se osnova *dad-* raširena pridjevskim *-io nalazi* i u slavenskoj mitologiji. Ovamo se može staviti ime božanstva *dažbbogb* »božanstvo koje daje« ili po drugom tumačenju imperativna složenica: *dažb* »daj« + *bog* »sreća«.

Sveslavenske riječi su i kulturni termini koji se posuđuju. Najviše posudiše Rumunji: stcslav. *aanь* > *danie* f »Geschenk, Gabe«; *dažda* > *dăjdie* pored *dajdie,* strum. *dojde* pl., sa dočetkom od *danie* (unakrštavanje dvaju slavizama) odatle *dojnic* »oporezanik«, s fr. sufiksom *-ier* < lau *-orius dajdier* »poreznik«, *dar,* pl. *daruri,* također teološki termin *sfinte daruri, darui* < *darovati, -ujem* (rumunjski je slavizam od prezentske osnove), odatle rum. apstraktum *dăruială* f »darivanje«, pridjev *darnic* »darežljiv« < *aагьnь* + rum. sufiks *-ič* < lat-, »c««, *preda* < *predati* prema lat. *a da* < *dare.* Prilozi *zădar* »badava« sa zamjenom prefiksa za lat. *in: îndar,* odatle i unakrštavanjem obaju oblika *înzădar,* upór. češ. *zadar, zadarmo.* Odatle rumunjska izvedenica: pridjev *zadarnic,* apstraktum *zădărnicie* f »ispraznost« i glagol *zadarnici.* Od *pod* + *dati* > *a podidi, me podideşte* »übermannt mich«, od *predati* > *a prididi* < *pridădi* »svia-

dati«, oboje od prezenta *dadem,* ne od infinitiva. Arbanasi posudiše: *darovi* f »Geschenk, Trinkgeld« = *darove,* postverbal od *darovati* > *me dhurue, dariais* — sa metatezom *doravís* (Berat), *me darovite, darovitës,* uz *daje, rabit.*

Od veza s ie. jezicima koje su već odavno utvrđene, pomenimo samo neke paralele. Infiks *-ja-* od *dajati* pojavljuje se.u sanskr. *dayas* »dar«, *aanь* nalazi se u lit. *dunis,* lokativ kao *dati* = ie. *dotei,* lat. *dos, dotis,* posuđeno kao *dota* f, gr. δώσις, *datelj* — lat. *dator,* sanskr. *data.* Infiks *-va-* u *davati* nalazi se u lit. *davinėti* »dati«, *dovana* (istočno-lit. *da-}* »dar« = sanskr. *davane,* u lot. *dáwat* »darovati«, sve je od ie. **đoy-,* raširenje od *do-*. Lik *prid* nalazi potpunu paralelu u lit. *priedas* »Zugabe, Zulage«; *dar* odgovara tačno gr. δώρον, dok u lát. s formantom *donum* = sanskr. *dana-; datb* je u lat. *datio,* koje je kod nas posuđeno: *dãcije* f. pl. »porezni nameti«. Ie. osnova *dō* nalazi se i u neindoevropskim jezicima: u koptskom *do-* »dati«, asirskom *na-dānu* »dati«.

Lit.: ARj 2, 217. 270. 272. 286. 309. 3, 959. 4, 6. 148. 155. 7, 258. 285. 724. 812. 818. 8, 12. 555. 561., 13, 493-6. 708-9. *BI 2,* 684. *Mitdošič* 39. 419. *SEW* 1, 170. 177. 179. 180. *Bruckner* 83. *KZ* 45, 55. 7rautmann 56-57. *WP* 1, 815. *Vasmer* 1, 325. 326. 327. 329. Ribarić, *SDZb* 9, 178. *Elezović* 1, 123, 239. 2, 88. 384. 532. Vuković, *SDZb* 10, 383. Tentor, *JF* 5, 204. *Tiktin* 504. 506. 850. 1198. 1251. 1788. *GM* 61. 83. 382. 460. 479-480. *Trombetti* 4. Zubatý, *LF* 28, 24. sl. 118-119. *KZ* 57,278. Mladenov, SpBJI 6, 73. sl. Sobolevski, *Slávia* 7, 174. Boissin, *RES* 27, 42. Meillet, *RSI 6,* 131. Štrekelj, *ASPh 26,* 436. Körinek, *LF* 65, 445-454. *Boisacq*[3] 186. Machek, *RES* 23, 58., bilj. 1. Ivšić, *HR* 1934, 194. Moskovljević, NJ 1, 82. Maretic. *Savj.* 89.

dáva f (17. v.) = *dávija* (Vuk) = *dovija* (Kosmet) »sinonimi: pravda (v.), raspra (v.), tužba (v.), proces«. U narodnoj pjesmi: *činiti davti, daviju* (Kosmet), *činiti davom koga* (Crna Gora, Boka). U *davija* je dočetak *-ija,* običan u turcizmima koji se u turskom svršuju na samoglas (tip *kapu* > *kapija"),* prenijet i na one koji bi se mogli deklinirati. Upor. *oda* > *odaja.* To se dogodilo zbog turskog naglaska na posljednjem slogu. Odatle radna imenica na *-džija: davudžija* m (17. v., narodna pjesma) = *daudžija* (Kosmet) »sinonim: tužitelj« (primjer: *komu je kadija davudžija, nek mu je bog jardumdžija) ; u* mjesto α nastalo je zbog toga što se u objektu kaže *činiti davu* ili analogickí prema *jardumdžija* (v), s kojim asonira. Denominali na *-ati* od *davija: davtjati se* (Crna Gora) »sinonim: pravdati se, suditi, preti se«, *zadovtjati, -am* (Piva-Drobnjak) »optužiti sudu«, *podavijati se* pored *podovijati se* pf. »početi tužiti se pred sudom«. Izmjena *-da-* > *-do-* može se tumačiti uplivom prefiksa *do-,* tj. *zadobiti* (npr. *parnicu).* Na gr. *-osati:* impf, *davôsati se, -šém* »tužiti se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *da'va* > tur. *dava* »Anklage, Prozesse, odatle *davacı)* iz oblasti turskog sudstva: rum. složenica *deverdava* »Geschäft, Angelegenheit, Umsatz, Absatz« (v. *dever),* bug. *davija* f (ovdje je *-ija* mjesto *-a* mogao doći zbog izbjegavanja homonimije s prezentom *dava* od *davam), davadžija* m, arb. *dave f* = *dava* »Prozess«, *davxhi* m »Anwalt«, grčko-arb. *dafaleps* »beschuldige«.

Lit : ARj 2, 307. 315. 4, 468. *Elezović* 1, 119. Vuković, *SDZb* 10, 384. 396. *GM 62.* Skok, *Slávia* 15, 340., br. 161. *Mladenov* 119. Vaillant, *RES* 11,259.

davan, *davna,* određeni vid *davni* = *dâmni* (18. v., Dubrovnik, sa *vn* > *mn)* »antiquus, prisais«. Odatle: prilozi *davno, odavno* = *odavno* i *odamno* (Kosmet), *nedavno, izdavna* (Vuk) = *izdamna* (ŽK). Određeni pridjev na *-nji* < *-ьn* -\—zo: *davnji,* odatle još sa *-en dàvnjen* nisu ušli u današnji književni jezik. Prema *skorašnji* (v.) obrazovan je pridjev *davnašnji* i *davnjašnjī.* Taj pridjev glasi u Kosmetu prema prilogu *odavno (o)damnošanj,* f *-inja.* Deminutivni prilog na *-čko : odavnačko* (Kosmet). Ovamo će ići možda hrv.-kajk. *za ve*[1] »sada«. Izvedenica na *-ьnъ* je sveslavenska iz praslavenskog doba od korijena *dav-* koji se nalazi u stcslav. u prilogu *dave* »nekada«, očuvanom u slov. *davi* »kurz vorher, heute früh«. Taj je prilog upravo lokativ od imenice **dava* »prošlost«, koja nije nigdje očuvana, a od nje je obrazovan pridjev na *-ьn.* Nema paralela u baltičkoj grupi, ali ih ima u južnim ie. jezicima (ie. **do/u/-):* arm. *tev* »trajanje«, gr. δηρόν »dugo«, lat. *dūdum* »nedavno«, *durare,* sanskr. *duras* »dalek«.

Lit.: ARj 2, 307. 315. 4, 155. *Elezović* 1, 122. *Mladenov* 119. *Miklošič* 39. *SEW* 1, 181. *Bruckner* 85. *WP* 1, 780. Štrekelj, *DAW* 50, 13. *Boisacq*[3] 183. *Vasmer* 325-326.

dáviti, *davim* (Vuk, 15. v.) *(iz-, u-, po-,* za-) »étrangler, sinonimi: dusiti (v.), gušiti (v.), potopiti (v.)«, sveslavenski kauzativ iz praslavenskog doba (*áau/z'/-) za koji nema paralela u baltičkoj grupi. Odatle: na *-nica*

davnice f. pl. (17. v.) »bolest u grlu kad oteku žlijezde«, postverbal *üdava f* (Kosmet) »pogibija, propast«. U Dušanovu Zakoniku *udava í znači* »hapšenje za dug«, ali tu može biti ista riječ koja i *udaja* od *udati.* Radne 'imenice na *-nik* m prema *-nica* f: *udavljenîk* prema *udavljenïca* (Kosmet) »sinonim: utopljenik prema utop(lje)nica (Vuk, v.)«. U prasrodstvu su: njern. *tot* = got. *daubs,* avesta 1. dual preterita medija *davidī* »obojica se najedoše mesa«, frig, *doos* »vuk« < ie. korijen **dhey-,* u prijevoju *dhōn̥-.*

Lit.: ARj 2, 315. 316. 4, 155. *Elezović 2,* 381. *Miklošič* 40. *SEW* 1, 181. *IF* 31, 400. *Bruckner* 85. *Mladenov* 119. *Vasmer* 326. *Trautmann* 58. *WP* 1, 823. *Boisacq*[3] 540-541. 1112. Oštir,. *WuS* 3, 207. Uhlenbeck, *PBB* 27, 115. 30, 272-273. Schmidt, *KZ* 57, 7.

davor (Srbija), također s -»' *davori* (Srbija) pored *davori* (Vuk, narodna pjesma i dubrovački pjesnici, Zoranie), uzvik koji se može udvojiti i primiti preda se čestice *a, ali, aj, ej* »1° u narodnoj pjesmi izraz žalosti, prijetnje, čuda i radosti, 2° hrabro, tapfer«. Izgleda kao imperativ od impf, *davoriti* (18. v., Kavanjin, Stolić i narodna pjesma) »pjevati davoriju«. Upór. i Miklošičev nejasan citat *davori muhe o Stefani dbni što patihb oiъ vasb.* Miklošiču je tu *davori* »altslovenisch« i možda uzvik. Kao uzvik služi također *davorilo* koje je pridjev sr. roda. Od uzvika *davar* obrazovana je izvedenica s pomoću *-ija* < lat. *-ia: davorija f* (17. v., Hektorović, Gundulić, Kačić) »pjesma, jamačno narodna; također epitet uz pjesma« = *davorija* f (Kosmet) »lumpovanje, pjevanje« = *davurija* »ćef, bijes« (objekt uz *isteratf).* Važan je Elezovićev citat iz Evlije Čelebije 7, 364: *srpski, hrvatski i bošnjački na glas pjevati kaže se davori, davorimo.* Upor. još *davorije* f. pl. »1° turska muzika, isto što dambulhana (v.), 2° (sg.) velika tambura (narodna pjesma)«. U vezi je lično muško ime *Davor* (17. v.) koje Obradoviću znači mitološko slav. (?) božanstvo: *klanjati se Davoru* i *Koledu.* U novije vrijeme prevodilo se *Martinus* kao *Davorin.* U Petranovićevoj narodnoj pjesmi pominje se *Davor-polje* kao toponim za koji. se ne zna gdje je. Postanje nejasno. Škariću je to konglomerat deiktičkih čestica *da(-a)(e~)vo--ž(e)-i,* Vaillantu drom. **dauri* < lat. *de hac ora* »od sada«. Oboje je kombinacija. Ako je *-or* sufiks kao u *tvor = tvor < dbhorb* od *dah* (v.), onda bi se moglo pomišljati na izvedenicu od *davati* (v.) i upoređivati s *Daždbbogb* (v.). Ali ni za to mišljenje nema drugih dokaza osim to da je *Davor* lično ime.

Lit.: ARj 2, 317. 318. *Elezović* 1, 120. Ilić, *Branková kolo* 18, 255. Škarić, *Rad* 242, 97 .Vaillant, *PPP* 13, 77-81. Perušek, *ASPh* 34, 50-51. Vondrák, *Vgl.* 1, § 523. *Miklošič* 40.

da vr anisai i se, *-šēm* pf. (Srbija, Gruža) = *davramsat, -liēm* (Kosmet, Mostar) = *davràndisati se* (Banja Luka) »podignuti se, otresti se, oporaviti se iza bolesti«. Odatle: uzvik *davran, doro* (hipokoristički vokativ od *dorat), davran, dobro moje* (Lj. Stojanović, valjda iz narodne pjesme), također i *dăvrana* »drži se, nedaj se, neboj se«. Balkanski turcizam (tur. *davranmak* »se remettre«) iz oblasti liječenja (Ijekarstva, medicine): bug. *davran* i *davrandis(y~)am* koje je od turskog aorista *davrandı,* kao i *davràndisati,* a *davran* je imperativ 2. L, *dàvrana* optativ ili 3.1. imperativa.

Lit. ARj 2, 219., s. v. *dodan,* 318. *Elezović 2,* 504. Skok, *Slávia* 15, 340. *Mladenov* 119.

dažd, gen. *dažda* m (16. v.) = *dažd,* gen. *dažda* (Vuk, prema Marelicu akcenat neispravan) = *dai,* gen. *dažja* (Kastav) = *daz,* gen. *dažda* (Dubrovnik) = *daz* (Lumbarda, Vodice, Istra) = *daš,* gen. *dažja* (Korčula) = *dažda* f (Vuk, rod prema *kiša),* sveslavenska riječ iz praslavenskog doba *(*duždf)* za »1° sinonime: kiša (v.), godina (ŽK, hrv.-kajk.), 2° salamandra«. Kastavska je rečenica: *šplja dažju,* koja se kaže »kad kiša pada, pa se sunce malo pokaže«. Odatle: deminutivi na *-ič* i *-ič: daždic,* pored *daždić,* pridjevi na *-ьn dazdan, dažna* (17. i 18. v.), poimeničen s *-tk dažnih* m »1° kabanica, 2° sud kojim se zelje zaliva (Stolić, nepouzdano)«, sa *-jak* (v.) *dažnjak* »salamandra«, na *-en dažden* (Vetranić), odatle *daždenjak* m »salamandra« = *deźdenjak* (Samobor), na *-iv daždiv,* poimeničen s *-ica daždivica* f »aqua pluvia, kišnica«, na *-ljiv dažljiv* (16. v.), na *-ev, -evan, -evski daždev* pored *daždevan,* poimeničen s *-ica daždevica f* »1° čatrnja, 2° kišnica«, s *-ina dažjevina f* (čakavski) »kiša, oluja«. Parasintaktička izvedenica na *-ica: odaždica* f (Ljubiša) »gusta magla iz kojeT prsi kiša«. Denominali: sveslavenski inhoativ na *-ett: daždjeti, daždī (iz-,* Vuk, Stolić, Dubrovnik) = *dažjī* (Kastav), deminutiv *da&dikati = daždukati.* Vokal *a* je nastao iz poluglasa *ъ :* stcslav. *dĺždb,* slov. *dez,* gen. *dežja* (to se prikazuje antropomorfski jer je subjekat glagola *gre, hodí);* češ. *deiť,* polj. *deszcz,* rus. *doždb.* Debeli poluglas mi-

jenja se u jery *ъг* > *i*: *dižd* m (15. i 16. v., Marulić). Odatle: *dtždevica* f (Vuk, Sarajevo) »isto što daždevica«, *diždenjak* m (Bosna) »salamandra«. Osnovni se samoglas mijenjao prema zakonima prijevoja kao u *dahjduhḷdih* (v.). S prijevojnim stepenom *u* nalazi se u nazivu za *salamandra maculosa Laur.*: *dužđevnjak* »isto što i daždevnjak«. Preokrenuto u *druždе(v)njak* (Visoko, Bosna, Margitić) zbog eufemizma »jer daždevnjak ne valja uznemirivati (ko bi ga uznemirivao, postao bi gluh jer da on vrisne)«, možda i zbog toga da ne da povoda vezi s *dužd* < mlet. *doge* < lat. *duce, dažd* je ipak dao povoda da se prema deklinaciji *daž, dažda* na našoj jadranskoj obali dekliniralo i *duž, dužda* i prema tome se stvorio novi nominativ *dušd* s dočetnim *d* koji nema nikakvog etimologijskog opravdanja. Naziv za »salamandra« varira veoma u osnovnom samoglasu. Hirtz navodi 26 raznih varijanata koje će zacijelo imati folklorne uzroke. Postanje nije utvrđeno. Činjenica je da nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u ie. jezicima, ali se kuša tumačiti iz ie. jezičnih sredstva: Matzenauer i Bruckner vide vezu s lit. onomatopejskim glagolom *dūzgėti* = *dūzgenti* »poltern, rasseln, dröhnen, rütteln« (subjekt *andrà* »oluja«) što nije semantički uvjerljivo, a Trubeckoj, Vaillant i drugi kompozitum od pridjeva *dus-* »rđav« i u drugom dijelu *-dius* »nebo, dan«, u značenju »rdavo vrijeme«. Za takve složenice upor. *dušmanin* (v.). Berneker, Vasmer, Mladenov i Endzelin uporeduju sa stnord. *dust,* norv. *duskregn* »Staubregen, sitna kiša« i njem. *Dunst* prema ie. korijenu *dhou-* koji se nalazi u *duh* (v.) i *dim* (V.). Körinek i Holub traže onomatopeju.

Lit.: ARj 2, 319. 431. 911. 4, 155. 8, 564. *Miklošič 55. SEW* 1, 248. *Bruckner* 88. *Vasmer* 357. *Mladenov* 155. *WP* 1, 846. Trubeckoj, *ZSPh* 4, 62-64. Endzelin, *ZSPh* 13, 78-80. Ribarić, *SDZb* 9, 185. Maretić, *Savj.* 13. *Holub-Kopečný* 42, *Gorjaev* 93. *Pleteršnik l,* 136. Vaillant, *RES* 7, 112-113. *BSLP* 9,41-42. Ivšić, *Prace Baud.* 68-78. Jakobson, *Belićev Zbornik* 1937, 39,—45. Matzenaner *LF* 7, 168-169. Kořínek, *Stud.* (cf. *IF* 54, 270). Scheftelowitz, *KZ* 54, 237-238. Kušar, *NVj* 3, 338. Hirtz, *Amph.* 26-29.

de[1], samostalan *(de)* i nesamostalan (enklitički) uzvik; kao samostalan udvaja se *dede* pored *ded* (Vuk, 18. v., upor. *hajdede) i* pojačava sa deiksom *-će* > *-r deder* (narodna pjesma), bez udvajanja *der* (16. v.), *dere,* također s izmjenom *-e* > *-a dera* (narodna pjesma), sa *-la* (prema *ala,* v.) *dēla.* Kao nesamostalan uzvik dobiva lični nastavak imperativa: *dele* pored *dedete.* Veže se sa *nŭ\nŭ* (v.): *nude* pored *nûder,* s imperativom *üzmide, üzmidere, dăjde, trošider, izididere.* U 2. 1. pi. imp. *de* ostaje umetnuto između ličnog nastavka *-te* i korijena: *dojdete.* U Kosmetu se dodaje i drugim oblicima finitnog glagola: *znâmde.* Služi za poticanje i nukanje (15. v., Marulić) ljudi i životinja, za prijetnju, odobravanje kao i za nabrajanje. Prema *ah* stvoren je *deh* (čakavci, 16.—18. v.), također *deha* u narodnim pripovijetkama. Samostalno *de* s pojačanjima karakteristično je za istočni štokavski teritorij. Na zapadu enklitičnome *de* odgovara enklitično *da: nuda* (ŽK) = *nude* kap 2. 1. imp., *nudate* = *nudele 2.* 1. pl., *odìda* (ŽK), *nekada* (ŽK). U Crnoj Gori veže se i sa *ti* (upor. etički dativ kao deiksu u *Hiti, konoti,* hrv.-kajk. *kajti* »jer«): prilog *deti* (Vuk) »slobodno« u primjeru *Je l' deť leći spared njet* Samoglasu *e* odgovara *i: dir* (16. v.) kod Hanibala Lučića i Hektorovića. Pojačanom *nekadire* »neka« kod Hektorovića odgovara *nêkadare* (ŽU). Kod Ranjine i Nalješkovića dolazi *đer(e)* mjesto ikavskog lika *dir.* Upor. varijantu *die* u deiksi *takode(r)* (v.). Odatle impf, glagol *děkati, dečēm* pored *-am.* prema pf. *déknuti, deknēm* (Vuk) »govoriti, zaviknuti *de*«. Lik *de* pored *da* domaćeg je i stranog podrijetla. Elemenat *d* je istog podrijetla kao u *da* (v.), tj. ie. demonstratív. Dočetno *-e ḭ-a* je kao u česticama *te* (v.), *ta* (v.). Jagić je mislio da je postalo od imperativa *děj* od *děje, děti* (v.). Kako dolazi i u tur. *diḷde* koje je balkanski turcizam tur. *hayde, a* u narodnoj pjesmi uz tursku riječ *sarum de* (v.), može se uzeti da se na Balkanu unakrstio domaći i turski uzvik. Arbanasi posudiše *odera, dha.* U cincarskom *de* »eh, bien, donc«, u istom značenju kod Novogrka u Epiru ντε, potpuno se poklapaju s turskim *de* pored *di* »voyons, allons, dépéchez -vous« kojim se pojačava indikacija.

Lit.: ARj 2, 323. 330. 331. 333. 334. 339. 342. 360. 361. 413. 432. 452. *Elezović* 1, 126. 129. 132. *SEW* 1, 192. 258. *Deny* § 1042. Popović, *Sintaksa* s. v. *GM* 83. 314.

-de[2], u prijevoju *-dé* > ikavski *-di (-ĕ — -e, -i* je lokativ), priloški je sufiks. Služi za tvorenje zamjeničkih priloga koji znače mirovanje. Dodaje se zamjeničkom korijenu: *on-* (v. *onaj}: ondje,* ekavski *ónde* (takođe kod čakavaca, ŽK), ikavski *ondi* »illic«; *ov-* (v. *ovaj}: ovdje,* ekavski *ovde* (također kod čakavaca, ŽK), ikavski *ovdi* »hic«; upitno *k-* (v. *koj f):* stcslav. *kbde* »ubi«: *gdje,* ikavski

dì, kadi (ŽK), *kade* (Kastav) ; *ovdje, ondje* mogu primiti preda se prijedlog *od.* Mijenjaju tada *o > a: odande, odavde.* Pored tih oblika s nejasnim α govori se po jugozapadnim krajevima *odanle, ondoie, öndolen* pored *odanle, odavle, -d* je stari sufiks u raznim jezičnim grupama.

Lit.: Vandrák 2, 235. 487-8. 504. *Leskien* 402-4. *AA* 3, 74. *ARj* 8, 647.

dëbe, gen. *-eta* n (Vuk) »drveni sud izdjelan iz jednog komada sa zaklopcem«. [Od ar. *daba* > tur. *debbe* »mijeh, tikva«. U BiH i *deba* f, a znači jedno i drugo i »mali mijeh u kome se drži maslo i si.«].

Lit. : ARj 2, 324. *Škaljić*[1] 208.

debeo, *debela* (Vuk, 15. v.) *(б-} = deblja* pored *debeo, debela,* određeno *debeli, -ela* i *dibêo, dibêla* (Kosmet, *e > i* nejasno) »épais«. U komparativu gubi sufiks *-eh* (upor. gubljenje sufiksa u *širok-širi, sladak-sladï): deblji < deb-ji,* odatle apstraktum na *-ina debljina f* pored *debelina* (16. v., upor. *vekšina* pored *veći,* ŽK), denominal *debljati, -am se (o-, u-; za-* Kosmet) pored *debellati, debèliti (o-} (sé), odebèljeti, -im* pf. prema impf, *odebljívati, -Ijujem* pored *odebelivatiflujem,* pridjevi *dèbeljast,* imenice na *-áčka j -ak j -as: debeljaia, debeljak,* gen. *-aka,* hipokoristik *debeljko* m. Poimeničenje ná *-ica: debelica* f pored *dibèlica* (Kosmet) »jedna trava«. Kod Šuleka *debrlica* f »asphodelus L.« je možda štamparska pogrješka: *r* mjesto *e.* Pejorativna složenica , *debèlguza* f (Vuk) = *debelguza* pored *debêlguza* (Kosmet) »koji ide rado u goste, a ne odlikuje se vrednoćom«, *debelokôrka f* (Kosmet) »vrst trave«. Izvedenice se prave od dviju osnova, od pozitiva i od komparativa. Od osnove *deb-* sa sufiksom *-lo* (upor. *stablo,* v.) je *deblo* n (Vuk), prema kojem *steblo* (ŽK). Pridjev je zastupljen u svim slavenskim jezicima, osim u češkom i poljskom. U baltičkoj grupi nalazi se ista ie. osnova **dheb-* s drugim sufiksom: stprus. *debīkan* »velik«, lot. *depsis* »mali debeo dječak«. Između drugih ie. jezika u prasrodstvu je njem. *tapfer.*

Lit·. : ARj 2, 326. 328. 329. 8, 576. *Elezović* 1, 127. *Mladenov* 122. *Miklošič* 40. *SEW* 1, 182. *Vasmer* 332. *Baisacq*[3] 333. Persson, *IP* 35, 199-216. Endzelin, *IP* 33, 126. Oštir, *RSl* 7, 23-24. Wood, *MPh* 11, 315. i si.

debòleca f (Perast) »slabost (tjelesna)«. Od tal. apstraktuma *debolezza* obrazovanog s pomoću sufiksa *-ezza* < -kllat. *-ities,* vlat. *-ilia* od lat. *d bilis* > tal. *débole* (14. v.). Od tog pridjeva denominal na *-iti izdebulìt, -îm* pf. (Malínská) »oslabiti«, *zdebulî se je* (Pag).

Lit.: DEI 1219.

dèboto (Perast) = *debato* (Božava), prilog od tal. priloga *di botto* (Boccaccio, Dante) »subito« [< mlet. deboto, Rosamani], od prijedloga lat. *de* > tal. *di* i *botto* m postverbala od *buttare* franačkog podrijetla (fr. *bouter)* »udariti«. Semantički se poklapa s *mahom* (v.); *del* < lat. *de ilio* (se. *anno}* umeće se i u naše tekstove u starim dubrovačkim spomenicama pred cifrom godine: *na peti dan del* 1096; *de* u priloškoj složenici dolazi još u *delongo* (Perast) < tal. *di lungo* (17. v.) »di continuo, diritto, lontano«. U narječjima jadranske zone brojne su sintaktičke prevedenice tal. prijedloga *di.* To se vidi najprije u vezama gdje tal. *di* s imenicom bez člana zamjenjuje naše pridjeve materije: *gropa öl bora, stôl ól darva* ili *ol darva, motika dl gvozda, uši ol koze, ubère jednu paucu od ruzge* (Brusje) mjesto ispravnih naših pridjeva *borov, drven, gvozden, kozji, rozgin.* Tako i u zamjeni *de* s imenicom sa generičkim članom gdje je zamjena za *kao: činí üši ol targõvca (= kao trgovac, fa l'orecchio del mercante}.* I posesivni se pridjevi zamjenjuju tal. konstrukcijom: ra *po krvi od jarca* (Ranjina, upor. u Vukovu prijevodu í *krvlju jarčijom = ni po krvi jarčevoj,* Bernardin, lat. *per sanguinem hircorum> Ad Hebr. 9, 12.}.* Upor. još *u svitu slavnu* (Zadarski lekcionář) = *u svitu od slave* (Bernardin), *na pristolju od suda sidjeli* (Divković). Tako i onda kad bi se po našoj sintaksi imao stvoriti ktetik od toponima: *Gospa od Škrpjela* (narodna pjesma, Bogišić), *Gospa od Žujana* (Split) prema ispravnom *Gospa Sinj ska; dvorani od Siana* (Kavanjin). Talijanska konstrukcija zamjenjuje i naš genitiv sadržine: *at od vire* (Radovčić), *sakramenat od ispovijesti* (Kašić), upor. kod Marina Držića *od tvoga ćemo pogleda siti bit;* za partitivni genitiv .'-i *tri same stotine od junaka... bijaše prostro svoje šatore* (Zuzeri); za posesivni genitiv *rane od duše pokorne* (Kašić). Osobito je raširena prevedenica (calque) talijanska apozitivna konstrukcija *la città di Roma* = vlat. *urbs Romáé,* gdje je kod nas ispravna samo ona konstrukcija koja je i u kllat. *urbs Roma: Gora od Libana sjedi* (Đorđić), *pustinja od Kodes* (Đorđić), *pod gorom od Srđa* (Vetranie), *goru od Stona* (Glavinić). Odatle dolazi česta upotreba apozitivnog genitiva u

dalmatinskoj toponomastici tipa *rt Križa* mjesto *rt Križ, s brežuljcima Krvavog Brda i Babina Kuta* (Vodopić). Tal. *da* < lat. *de ad* »kao« prevodi se također sa *od: ti činu na svijetu od trgovca, kupuješ, prodaješ* itd. < tal. *fare da mercante.* Tako i kad *da* izražava svrhu: *zimi grade volari u kršu kolibe od ružnog vremena* (Budak, selo u' Benkovačkom kotaru); *di = od* zamjenjuje prijedlog *o* (v.) : *Grci od njega* (se. *sjedinjenja) nikada ne govore* (Kanižlić), *od sili pra* »rasprava«, *o sili* (Zakon vinodolski, 1288), *od Hrvoja svak spovieda* (Plamotić), *koji od ovoga govore* (I. Držić).

Lit.: Cronia, *ID 6.* Hraste, *BJF* 8,48. Isti, *JF* H, 81.

decembar pored *dicenbar,* gen. *-bra* (Rab) = *decembar* (Lastva) = *decembar,* gen. *-bra* (služben današnji naziv na istoku) = *dečebar,* gen. *-bra* (12. y.) = *decembar* (15. v.) = *decembar* (15. v., rekonstruirano, 1714) = *dećemrij* (1707) = *dekambar* (14. v.) = *dekebar* (1442) = *dekembrij* (1395) = *dekemrij* (1367) = *dektebar* (15. i 16. v., analogijski prema *septebar* i *oktebar)* »prosinac, pored prosimac«. Od lat. pridjeva *december* (se. *mensis),* s lat. pridjevskim sufiksom *-ıo decembrius* (Marcelinus) > gr. -biz. δεκέμβριος, sitai, *decèmbrio,* pored *decembre, dicembre* (14. v.). Naši oblici objašnjavaju se različitim podrijetlom, kao lat. učena riječ sa izgovorom *c* za velar, kao talijanizam sa izgovorom *í* za velar, kao grecizam sa *ć — k* za velar i dočetak *-ij* < lat. *-ias* > sttal. *-io,* gr. -ιός. Naše analogijske kreacije su ispuštanje suglasnika *m* pred labijalom prema *oktobar* < lat. *October.* Prema tom nazivu je i zamjena *kt* za *k.* Ispuštanje *b* je također analogija prema našoj grupi *mr (mrav, mrak)* koja je u našem jeziku moguća na početku i u sredim *(mrak, pamrav).* Lat. pridjev *december* izvedenica je od *decem* s pomoću ie. pridjevskog sufiksa *r* (upor. *dobar, mokar)', deseti mjesec* zove se zbog toga što je rimska godina počinjala 1. ožujkom. Ide u seriju rimskih numeralnih naziva za mjesec. Upor. *septembar, oktobar, novembar.*

Lit. ARj 2, 329. 334. Kušar, *Rad* 118, 16. 23. *REW*[3] 2498. *DEI* 1223, 1288. Vasmer, *GL* 51.

decipät, *-am se* pf. (Veli otok, Božava, Cres) = *decipâti se* (Vodice, Istra) »1° indebolire, oslabiti, 2° sich schwer verletzen (Cres)«. Upor. krč.-rom. *dezipuot.* Öd sttal. *dicipare* (14. v.) = *discipare* (13. v.) < *dissipare* > mlet. *desipar,* od *dissüpare,* složenica od prefiksa *dis-* i *sapore* »baciti«. Glede *s> c* uspor. *Valceka* (Krk) < *Val secco, cijeć* (v.).

Lit.: Cronia, *ID* 6. *Banali* l, 179. Ribarić, *SDZb 9,* 143. Tentor, *ASPh* 30, 189. *REW*[3] 2684 *DEI* 1226. 1238.

dečetati, *-am* impf. (Cavtat, Zore, ribarski termin) prema impf, *-va-* na *decetãvâti* (Budva) »vaditi ribu iz mreže« = *disčetati* (Mljet: *kad se salpaju mreže iz mora, ako se uhvatilo ribe, onda je treba disčeta).* Od lat. (možda dalm.-rom.) *discettare,* prefiks *dis- i captare,* iterativ od *capere.* Dalmatinski ribarski termin, nije dosada potvrđen na Apeninu.

Lit.: Zore, *Rīb.* 351. Macan, *ZbNŽ 29,* 207. 209.

décidât, *-ãm* pf. (*~ na nešto,* Dubrovnik, Cavtat) »odlučiti se«. Od lat. > tal. učenog *decidersi* (15. v.), od lat. prefiksa *de-* (prema pučkom tal. *di-)* i **cidere,* od *caedere* »sjeći, rezati«. Upor. internacionalno prema njem. *decidiran.*

Lit.: DEI 1224.

deda f (Cres) »Maske, maskierte Person«. [Tentor veže uz ukr. *dítko,* rus. *dítka* »Teufel« što Vasmer veže uz *djed,* kao tabu].

Lit.: Tentor, *ASPh* 30, 189. *Vasmer* 1, 353.

dédo m = *deda* = *deda* (Kosmet) »1° sinonim djed, 2° tast, 3.° u dječjem jeziku: mjesec, kao planeta (Kosmet)«. Odatle: pridjev na *-in dedin* (Kosmet). Ovamo zacijelo kao metafora: *dedak* m (Vuk, 18. v., Vojvodina) »sinonim budala« sa sufiksom *-ak* od *luđak* (v.). Toga sufiksa nema u *dedeliti* (Dubrovčani) »ludo govoriti«. Postanjem je onomatopeja iz dječjeg govora, a može biti i posuđeno iz tur. *dede* »Grossvater, Alter«.

Lit.: ARj 2, 330. 331. *Elezović* 1, 129.

def m (Kosmet: *udara u ~*) »sinonim: daire (v.)«. Odatle indeklinabilni pridjev *deții* u vezi s *biți* »biti bolestan«. Postoji i komparativ *deflija* (f, narodna pjesma), denominal na *-iti defili* »liječiti«, radna imenica na *-čija defčija* m (Kosmet) »čovjek koji udara u daire za pare« prema f *defčika (ɛ < ij)* »žena koja udara u daire za novac«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ár. *däf* > perz. *def* > *tef ļ def* »odbacivanje, otiskivanje«, *defli)* iz oblasti muzike i medicine: arb. *def.*

Lit.: ARj 2, 331. *Elezović 2, 506.* Skok, *Slávia* 15,340., br. 163. *GM* 62.

defendžatí, *-ãm* impf. (17. v., Dubrovčani) »braniti«. Od lat. > tal. *defèndere, difèndere* (protivno *offendere),* od prefiksa *de-* > tal. *di-* i nepotvrđenog **fendere.* Ovamo idu i pridjevi na sufiks *-ivus,* poimeničeni u ž. r. *defenziva* f i *ofenziva* s pridjevima na *-ъn* > *-an defenzivan, ofenzivan.* Neobičan je u dubrovačkom romanizmu najprije prijelaz lat. konjugacije *-ere* u našu kategoriju na *-ati,* dok je u drugim primjerima običan prijelaz u kategoriju *-iti: kűrit* < *currere,* zatim promjena *d* u *dž.* To znači da dubrovački romanizam pretpostavlja morfološki prezentski partikularitet lat. *-do* > rom. *-dio.*

Lit.: ARj 2, 33'. *REW*[3] 2517. *DEI* 1295.

deferenza f (asimilacija *i-e* > *e-e,* 17. v.) = *deferêncija* (14. i 16. v., Božava, pravni termin) »rasprava«. Od tal. *differenza* (14.. v.) < lat. *differentia,* prijevod od gr. διαφορά, od kllat. *differre,* kslat. *differrere.* Zamjena *di-de* je venecijaniziranje. Internacionalni pridjev *indiferentan* (negativni prefiks *in-* i' part, prez. *differens)* proširen našim sufiksom *-ъn* > *an, diferentan* (Mljet) »različit«,

Lit.: ARj 2, 331. Cronia, *ID* 6. Macan, *ZbNŽ 29,* 206.

degati se, *-am* impf. (18. v., Vuk, Kavanjin, čakavci) »prepirati se«. Apstraktum na *-ьba degba* f »prepirka, rasprava«. Upor. *degmati se.* Ne će biti od gr. δίκη »pravica, pravda« kako se predlaže u *ARj.*

Lit.: ARj 2, 331.

degènek m (narodna pjesma, pripovijetke) = *dendèrek* (Vuk) »udarac štapom po tabanima«. Balkanski turcizam (tur. *degenek)* iz oblasti kazni: bug. *degenék.* Oblik *dendèrek* pretpostavlja umetnuto *n* pred dentalom, **dengenek,* disimilaciju *n-n* > *n-r* i asimilaciju *d-g* > *d-d* pod uplivom *derati.* U stvari je to onomatopeiziranje turcizma.

Lit.: ARj 2, 331. '338. Tomanović, *JF* 17, 213.

deglin m (Belostenec) »mač, nož«. Od njem. *Degen* prema srvnjem. *-lin* < nvnjem. *-lein.*

Lit.: ARj 2, 331.

degmati, *-am* impf. (Lika) »biti, lupati«. Ako je tur. *dog mek* »lupiti«, nejasan je postupak s turskim infinitivnim sufiksom *-mek* > *-mati* jer se taj ne *zadržava* u našim glagolskim turcizmima, nego se nadomještava s gr. *-isati* (v.). Upor. *dênjati,* koji je ekspresivan kao i ovaj, i *depati.*

Lit.: ARj 2, 331. Skok, *Slávia* 15, 340 br. 164.

depredati, *-ām* pf. (16. i 17. v.) »smetnuti, skinuti s časti«. Od lat. > tal. *degradare* > *digradare* »isto«, prefiks *de-* > *di-* i *gradus* »stepenica« > *grado, grad* (internacionalna riječ). Internacionalno prema njem. na *-frati* < *-ieren degradirati, -gradiram* = (asimilacija *e-a* > *e-e) degredirat* (ŽK) iz graničarskog njemačkog.

Lit:·. ARj 2, 331. *DEI* 1236. 1300.

dêk m (Dubrovnik, Konavli) »izgovor«. Prema Budmaniju može biti postverbal od *dekati* (v.), ali može biti isto što arb. *deg* m »List« < tur. *dekk* »friponnerie«.

Lit.: ARj 2, 332. Skok, *Slávia* 15, 340., br. 166. GM 63.

dekan, gen. *-äna* m (18. v.) »1° najstariji među kanonicima, 2° glavar fakulteta, 3° glavar crkvenog kotara (slov. *dekan* pored *têhant,* na *-ija tehantija* »njegov teritorij ili čast« preko njem. *Dechant)«,* hrv.-kajk. *arhidekan* (Belostenac) = *vicijašpeš* (ŽK) < *vice* + *archi* + *presbyter* preko madž. *esperest.* Učena riječ od lat. *decanas* > tal. *decano,* stallet., furl, *degàn, deàn* (odatle u Dubrovniku prezime *Dianis); decanus* je obrazovano s pomoću sufiksa *-anus* kao *primānus* od *primus* (v. *prman).*

Lit.: ARj l, 109. 2, 332. *Pleteršnik 2,* 568. *REW** 2496. *DEI* 1221. Sturm, *ČSJK* 6, 57.

dekíka f (narodna pjesma) = *dekîk,* gen. *-ika* pored *dakik* (Kosmet) »sinonimi: čas (v.), trenutak (v.), posuđenica: minuta, sekunda«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dakika* od glagola *dakka* »klein schlagen«): arb. *dokiké* pored *dekiká* f, *dekík* = *dakik* m.

Lit.: ARj 2, 333. *Elezović* 1, 121. *GM* 59. Skok, *Slávia* 15, 340., br. 165. *Lokotsch* 466.

dèkret^gen. *-età* m (16. v.), učena riječ u crkvenom značenju »papina odluka, naredba«, danas općenito administrativni termin »ukaz«. Odatle na lat. pridjevski sufiks *-alis,* poimeničeno u m. r. u pl. *dekretali (17.* v.) »papina odluka, crkvena naredba«. Denominál na *-ati dekrètati, -ãm* pf. (18. v.). Od lat. *decretam, dēcrētalis,* srlat. *decretare,* izvedenice lat. part, perf. od *dēcernere,* prefiks *de* i *cernere* »vidjeti, rešetati«.

Lit.: ARj 2, 334. *DEI* 1229.

dekteš m (Lika) »povodac od sindžira (v.) ili gvozda omotan na ular od kajiša«. Budmani sluti tursko podrijetlo.

Lit.: ARj 2, 334.

delet m (16. v., Marulio) »raskoš«, pridjev *deletan* (15. v.), na *-ati delètati* (15. i 16. v.), u našem jeziku denominal. Od lat. *delectare* > tal.-tosk. *dilettare,* odakle internacionalni talijanizam poimeničen part. prez. na *-ante diletant* m (Zagreb i hrvatski gradovi) »1° glumac kome to nije struka, amater, 2° književnik nestručnjak«. Latinizam *delèktati, -am* impf· (17. v., Dubrovnik). Tal. *diletto* je postverbal od *dilettare; de* mjesto tosk. *di* upućuje na sjevernu Italiju j *delectare* je iterativ od *dēlicere,* prefiks *de-* i *lacere* »primamljivati«. Upor. arb. *dhelatar.*

Lit.: ARj 2, 334. *DEI* 1303. *GM* 84.

dèli, indeklinabilni pridjev kao epitet za *alku* i kad dolazi pred lično muško ili žensko muslimansko ili kršćansko ime (npr. *deli Asian-beg, deli Magdalena)* ili prezime (npr. *Deli Šimunović,* 16. v., danas haplologijom *Delešinović,* ŽK) = *delija* m (Vuk, 16. v.) = *delija* (Kosmet) »1° lako oboružan konjanik, 2° vezírov vojnik, 3° junak«. Odatle: pridjevi na *-in* i *-ski dèlijin, dèlijínskí* > *deUjski;* apstraktum na *-luk deliluk* (Vuk) »ponositost, oholost«ı hipokorističke izvedenice na *-ko, -konja délko* i *delkonja* m »1° sila, Ijudetina, 2° ugič (v.)«; složenice *delibaṣa* m (Vuk) »koji zapovijeda delijama, rodu lake konjice u turskoj vojsci koja je služila kao prethodnica i kao vod puta i koja je činila hordu oblasnog vezira«; odatle pridjev na *-in delibaşın,* poimeničenje na *-ica delibašinica* f »njegova žena«; *delikanlija* m »momak«, od turske izvedenice na *-li* od *delikan* »luda krv« (prema ovom turcizmu obrazovana je naša riječ *velikan,* gen. *-dna,* v.): *deliustavci,* gen. *deliustavaka* pl. m. (Vuk) »treći dan po krsnom imenu« (v. *ustavci);* u toponimiji *Delibiate* (Vojvodina); denominai na -ati *dèlijati se* »hvaliti se«, odatle radna imenica na *-as delijaš* m (Kačić). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. *deli* »verrückt, wild, tapfer« < ar. *delil* »lud«; *delikanlı* »jeune homme«) iz oblasti vojništva: rum. *deliu* »mutig, wohlgebaut«, bug. *deli, delibaşa, delikanlija,* cine. *deli,* ngr. prezimena tipa *Delijánis* »hrabri Ivo«.

Lit.: ARj 2, 334. 336. *Mladenov* 124. *Lokotsch* 506. *Deny* 339. Skok, *Slávia* 15, 341, br. 167. *Elezović 2,* 505. *Pascu 2,* 130., br. 412. *Miklošič* 40. *SEW l,* 183. Lalevič, *NJ l,* 172.

delikat (Perast) = *delikat* (Božava), (sa zamjenom sufiksa *-at* koji se osjeća kao naš nastavak participa perf. pas. na *-t* drugim našim sufiksom part. perf. pas. na *-an;* rijedak slučaj u italijanizmima) <tó/z£a« (Dubrovcani) = *dìlikan* (17. v., Dubrovnik) »mekahan, slab, nježan, izabran«. Od tal. *delicato/dilicato,* mlet. *delicao* < lat. *dēlicātus,* obrazovano od prefiksa *de-* i iste glagolske osnove od koje je i *delet* (v., *licere* < *lacere* »primamljivati«) s pomoću sufiksa *-ātus.* Kao internacionalan pridjev dobiva kod nas opći pridjevski sufiks *-ьn* > *-an delikatan* (tako danas općenito; već kod Obradovića).

Lit.: ARj 2, 336. 397. Budmani, *Rad* 65, 166. Cronia, *ID 6. DEI* 1240. *REW*[3] 2538.

dèlubija f (Dubrovnik, Potomje) »pljuštaviiia kiše, prolom oblaka«. Poluučena riječ od tal. *diluvio* m (14. v.) »inondazione pluviale« < lat. *diluvium* (od *dīluere,* prefiks *de- i luere — lavare).* Femininum se objašnjava kao lat. n. pl. Glede *di-* > *de-* upór. fr. *déluge* »potop« i *deferenca.* Glede *vt-* > *b* upór. u Bergamu *lubiąc* »divoratore«. Ovamo ide možda kao termin našeg krša (krasa) *dulibaįdo-* f »1° krška (kraška) uvala, 2° veća ponikva i slijepa dolina koja se nalazi pod gustom šumom, pa je stoga mračna i veoma ograničena vidika a usto teško pristupačna, 3° velika dolina u divoseoskom Velebitu, 4° kod Ličkog Liješća ime šume, gora (oronium) i 5° selo (toponim), 6° prezime: *Duliba, Dulibić«.* I taj se oblik može objasniti lat. n. pl. kao *delubija.* Glede grupe *vt* > *bi* upor. *Olib* < *alluvium, odalibati.* Metateza *i-u* > *u-i* nastala je možda prema *dubok.* Na Sardiniji, u Bergamu i Piemontu *diluviare* je dobilo metaforicko značenje proždrljivosti, u *duliba* kao i u *Olib* odnosi se na rad voda, kiše itd. Za *dulibaldo-* v. i *do*[1].

Lit.: ARj 2, 883. Dugački, *HE* 5, 421. *REW*[3] 2643. Zore, *Tuđ. 1. DEI* 1304.

dèmbel m (Vuk) = *dembêl* pored *denbêl,* fém. *dembêla* (Kosmet, ovdje imenica i pridjev) = *délben* (narodna pripovijetka, metateza *m-l* > *l-η)* »čovjek trom, lenjiv«.Odatle denominal na gr. *-isati: dembelisati*, (Vuk) i na *-ija dembelija* f. Balkanski turcizam (tur. *tenbeľ)* iz oblasti moralnog života: rum. *tembel,* bug. *dembél(irì),* ngr. ντεμ,πέλις, arb. *dérnél* (Skadar).

Lit.: ARj 2, 334. 336. *Lokotsch* 2064. *Elezović* 1, 130. *GM* 63. Korsch, *ASPh* 9, 673. *GM* 63.

deme, gen. *-eta* n (Vuk) »sinonim: naramak (v.), svežanj, snop, breme« uz *démet* (BiH) [< tur. *demet* »snop, buket«].

Lit.: ARj 2, 336. *Škďljić** 211.

demek, prilog (Makedonija; govore ljudi koji ne znaju turski) »to jest, naime«. Balkanski turcizam (tur. *dernek olur ki)* iz oblasti priloga: cine. *demeç* »c'est-à-dire«.

Lit.: Pascu 2, 130., br. 407.

deminjati, *-ãm* pf. (Lika) »ostaviti s nepomnjom na takovu mjestu da se ne može više naći«. Budmani pomišlja na tal. učeno *diminuire* < lat. *diminuere* (odakle je gramatički termin, *deminutiv* pridjev na *-īvus* od part. perf. *deminutus),* ali se tom supozicijom ne objašnjava ni konjugációm tip *-ati* < tal. *-ire,* niti značenje.

Lit.: ARj 2, 336.

dèmir m »sinonim: željezo, gvožde«, samo kao epitet uz *pendžer* (u narodnoj pjesmi se odvaja sa *se: na demir se pendžer naslonio,* Vuk 3, 227), može se ispustiti, i na -ft' *demirli kapija* (v.); složenica: *dèmir-trava* f (Niš), koja se zove i *očobajka* (v.). Odatle: radna imenica na *-džija demlrdžija* m (Kosmet) »kovač, gvoždar«. Također muslimansko lično ime *Demir* (Kosmet), odatle toponim na *-ovac Dèmirovac* (selo, Bosna) i složenica *Demir-kapija* (toponim u Vučitrnu). Upor. starije složeno ime *Timur Leng* > *Tamerlan* u Evropi. Balkanski turcizam (tur. *demir)* iz oblasti kovina: bug. *demir.* U hrv.-srp. je *demir* samo pjesnički epitet koji nije uspio potisnuti *željezo* i *gvožde.*

Lit.: ARj 2, 337. *Elezović* 1, 130. *Mladenov* 124. *Lokotsch* 508.

démon m (14. v.), s pridjevom na *-bsk demonski, demun* (16. v.) > *demunski,* »zao duh«. Od lat. *daemon (2.* v.) < gr. δαίμων, gen. -όνος > tal. *dèmone,* internacionalna učena riječ.

Lit.: ARj 2, 337. *DEI* 1245.

dënak, gen. *dênka* m (Mikalja, Bella, Stulić) = *dênjak,* gen. *dênjka* (Vuk; Kosmet pored *đenjek,* gen. *dênjka)* »sinonim: tovar, bala trgovačke robe,'zavežljaj (v.), svežanj (v.), smotak (v.)«. Odatle: deminutiv na *-ič denčić,* pridjev na *-ьn dečan (~a roba).* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *teng(e)ldenk(c)* »poids, petite mesure, quart de drachme, Ballen«) : rum. *tenghiu,* bug. *denk,* pl. *denkove,* arb. *denk-gu* »Garbe, Band, Ballen« cine. *tenghe* »quart de drachme«, ngr. τέγγι. Upor. *tek* (v.).

Lit.: ARj 2, 337-8. *Elezović* 1, 131. *Pascu 2,* 169., br. 1061. *Tiktin* 1577. *GM* 63.

denigati, *-am* pf. (Marulić) »ne dati«. Od lat. > tal. *denegare, dinegare,* učena riječ, prefiks *de* i *negare* »nijekati«.

Lit.: ARj 2, 338. *DEI* 1248, 1309.

dèntijera f (Dubrovnik, Cavtat) »umjetno zubalo«. Od tal. *dentiera,* izvedenica s pomoću fr. *-ière* > tal. *-iera* < lat. *-aria* od lat. *dens,* gen. *-tis* »zub«.

Lit.: DEI 1250. *REW*[3] 2556.

denuncìjati, *-ãm* pf. (14. v., Krčki statut) »tužiti«, danas općenito prema njem *-ieren* > *-irati denuncirati, -nuntirăm* pf. »prijaviti«. Postverbal *denuncila* f (14. v.) »tužba« = (disimilacija *n-n* > *n-l') dèluncija* f (Dubrovnik, Zore). Od lat. > tal. *dēnuntiāre* (prefiks *de* i *nuntiare,* denominal od' *nuntius),* učena riječ.

Lit.: ARj 2, 338. *DEI* 1251.

dènjati[1]**, se,** *-am* impf. (Perast, Boka, Krtole, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Božava, Kućište, Šibenik) »(u)dostojati se« (prevedenica). Pridjev na tal. -oío < lat. *osus: dènjõz* (Šibenik, Kućište) »koji hoće nešto da učini«. Postverbal. s tal. prefiksom *des-* < lat. *-dis dezdenj* m (16. v.) »preziranje, nemarenje« od impf, na *-va- dezdenjavati, -ãm* »ljutiti se«. Od tal. *degnare* < lat. *dignare,* denominai od pridjeva *dignus, disdegnare* < vlat. *disdignare* mjesto kllat. *dēdignari.* Upor. arb. *denjoj* »würdige«, *denj* (Skadar). Internacionalni apstraktum na lat. *-tate* > *-tet dignitet* m »dostojanstvo«.

Lit.: ARj 2, 338. 368. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 2639. *DEI* 1235, 1334.

dènjati[2]**,** *denjām* impf. (Dalmacija, Podgora /-?/, Pavlinović) (fe-) »koga mlatiti šakom«. Ekspresivan glagol koji nije dovoljno utvrđen u narodnom govoru. Upor. *degmati* i *depati* (v.).

Lit.: ARj 2, 338.

dènjiz m (narodna pjesma) »sinonim: more«. U narodnom govoru nije potvrđeno. Upor. bug. složenicu *denizkadaif* m »lišaj«. Od ar. *deniz* > tur. *denis* istog značenja.

Lit.: ARj 2, 338. *Mladenov 124.*

dépati, *dêpam* impf. (Dubrovnik) prema pf. *dêpnuti, -něm* (Vuk) *(po-, z-)* pored *depili, -гm* (Vuk) »biti, tući, udariti, lupiti«. Pf. *podépati, pòdepãm* (Dubrovnik) »pogaziti«; *zdě-lati se* metafora je »odebljati, ogojiti se«. To značenje ima pejorativni pridjev ž. r. *d'êpna f* (Vuk, Dubrovnik) »zdrava i debela djevojčura ili ženturina«, pridjev na *-ost depnast* = *depna,* s prefiksom í- *zdepast* = *zdepnast* (Vuk), *zđenkast* (Vuk, Boka). Nejasna je varijanta *snepast* (Brač) »čovjek malen, a preko mjere tust«. Upor *dežmekast* (Lika) »malena i debela stasa«. Upor. za takov semantički razvitak *nalupati se* »najesti se«. U Lepetanama (Boka Kotorska) *k* mjesto *p děkoti, dēkām (na-, iz-}* »lupati«; *zdêknuti, -nem* (Dubrovnik) »1° udarcem odbaciti neki manji predmet, 2° krepieren«. Te izmjene u suglasniku dokazuju da se glagol osjećao kao ekspresivan, onomatopejski. Upor. još moguće veze s ekspresivnim glagolima *degmati* (v.) i *denjati* (v.) koji su također semantički zajedno vezani. Predlaže se prasrodstvo s gr. δέψω »knete, walke«, arm. *top'el* »schlagen«, ie. *dept-* »stampfen, stossen, kneten«.

Lit.: ARj 2, 338. 10, 224. *BI 2,* 835. Tomanović, *JF* 17, 208. Pedersen, *KZ* 36. 323. 38, 342. *WP* 1, 786. *Petersson, KZ* 47, 285. Loewenthal, *KZ* 37, 389.

depozit m (15.—17. v., i danas kao sudski termin) »ostava«. Učena riječ. Od lat. *depositum* (poimeničen part. perf. od *deponere,* prefiks *de* i *panere* »postaviti«) > tal. *deposito;* lat. *depostum* nalazi se u fr. *dépôt* koje se kao internacionalni francuzizam uporebljava i kod nas kao bankarski termin. Odatle i amerikanizam *dipa* (ŽK) »stanica, kolodvor«, riječ koju donesoše ljudi što iđahu na rad u USA. Ovamo ide još apstraktum na *-}o dispoziciōnī* (17. i 18. v.) = (danas običnije na *-ičija* < lat. *-itio) dispozicija,* pridjev na *-ivus* proširena na *-ьn dispozitivan, propozicija, prepozidja.*

Lit.: ARj 2, 339. 415. *DEI* 1253.

depsti, *debem* impf. (Srbija: Vranje, Leskovac i okolica) »vrebati, pružiti«. Potvrđeno samo u prezentu. Ne zna se afektivna vrijednost. Nije zrelo za etimologiju.

Lit.: ARj 2, 339.

deputāt, gen. *-ata* m (18. v.) »poslanik« = (prema njem. *Deputierter* sa zamjenom njem. dočetka *-ter* > *-ьc) deputirac,* gen. *-irca* (18. v.). Poimeničen part. ' perf. na *-atus deputatus* »izabran« od *deputare* [> tal. *deputato},* prefiks *de-* i *putare* »odrezati, cijepiti«. Odatle apstraktum na *-io,* gen. *-ionis* > *-atio* > *-adja deputacija* f »delegacija«. Učene riječi.

Lit.: ARj 2, 339. *DEI* 1254.

der m (Perast) = *dêro* (Rab) = (sa rom. dvoglasom *ie) dér* (Crmnica, Budva, Ljubiša, Tivat, Prčanj) »1° vapnena zemlja žute boje, ledina, ni kam ni zemlja (mrvi se, *đer* se ore; ima šikare; nije plodna; u njemu bude maslina); 2° toponim«. Augmentativ na *-ina đeričina* (Dubrovnik) = *đerma* (Prčanj). Odatle možda na *-oca Derača* (lokalitet, Bogdašić). U srednjovjekovnim listinama *derrus, derrum, darrus.* Sa dvoglasom *e* > *ia dâra* (Sutomore). U Budvi se razlikuje *der* i *pentâl,* u Prčanju *deru* je slično *zêg,* samo taj ljući. Jednu strminu od *dera* zovu u Prčanju *Prljăga.* Prema Alessiu predilirska je riječ *darraịderra,* srodna sa *terra, tellus,* prema Skoku ilirsko **darno\ derno,* arb. *djerrë* (Gege) »Brach«, *djerr,-i* »Brach, Brachacker«.

Lit.: ARj 3, 4. Kušar, *Rad* 118, 22. *ASPh 2,* 582. Skok, *ZRPh* 54, 459. Alessio, *REB* 3, 249-251. *DEI* 1258. Petković, JF 17, 289.

dera f (Novi Marof, hrv.-kajk., i slov. *dera* »Dörrboden«) »sinonim: tlaka, robota«. Iz srvnjem. *derre,* u koruško-njem. *dar.*

Lit.: ARj 2, 339. *SEW* 1, 184. Štrekelj, *ASPh* 14, 521. *Pleteršnik* 1, 132.

derbedenica m (Vuk, s disimilacijom *r-r* > *r-n)* = *derbèderina* m (s augmentativnim sufiksom, narodna pjesma) »sinonimi: skitač, skitnica«. Od tur. *derbeder* »prosjak, skitač«.

Lit. : ARj 2, 342.

deredža f (Bosna i Hercegodina) = *dered&a* (Kosmet) »štepen, stanje«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *deredze)* iz oblasti turske uprave: bug. *deredze* n. Zamjena dočetnog *-e* > *-a* je kao u *časa* (v.).

Lit.: Elezović 2, 506. *Mladenov* 125.

dèreglja f = *dereglija* (Vuk) »veliki čamac«. Od madž. *dereglye,* odakle su i drugi nazivi za splavi na rijekama kao *kerep* (v.), *komp* (v.). Ova se madžarska riječ nalazi i u slovačkom i u českomoravskom. Stoji zacijelo u vezi s plovidbom na Dunavu. Etimologijski nije objašnjena. Pomišlja se na tursku izvedenicu na *-li: dirãkli* (se. *gami* > *demija,^).* Bila bi prema tome identična s *dirèklija* (v.), koja ima sasvim drugo značenje.

Lit.: ARj 2, 342. *Gombocz - Melich* 1321.

dereš m (Posavina, Hrvatsko Primorje, Međumurje) »konj bijel a malo ridasi«. Odatle na *-ka dereška* f. Od madž. izvedenice *deres,* od ugrofmske riječi *der* »pruina« s pomoću sufiksa *-es* (upór. *bíruš),* a nalazi se još kao posuđenica u rumunjskom, ukrajinskom i slovačkom. Od iste madžarske riječi je i *děrež* m (Vuk, Srijem) »klupa pri kojoj je privezan onaj kojemu se daju batine«. I ta se nalazi u slovenskom, njemačkom, prikarpatsko-ruskom, slovačkom i rumunjskom.

Lit.: ARj 2, 342. *Gombocz — Melich* 1316. 1324-1325.

dereza f (Šulek) = *derezga* (Šulek) »divlji peršun (v.)«. Prvi oblik nalazi se i u drugim slavenskim jezicima, kao rus. *derezá* »galium aparine«.

Lit.: ARj 2, 342. *Vasmer* 1, 342.

derman, gen. *-ana* m »lijek« = *derman,* gen. *-âna* (Kosmet) m »izlaz, spas«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *derman* »rješenje, lijek, snaga, sposobnost«) iz oblasti medicine: arb. *derman* m »Heilmittel«. U *ARj* nije dobro protumačeno značenje riječi.

Lit.: ARj 2, 344. Skok, *Slávia* 15, 341., br. 171. *Elezović* 1, 131. *GM* 64.

dernek m (Vuk, Bosna i Hercegovina, Dubrovnik, Čilipi) = *dernek,* gen. *derneka* (Kosmet) = *drnek* (sjeverna Dalmacija, Pavlinović) »1° sinonimi: sajam (v.), vašar (v.), 2° kao mamurluk i nesposobnost za rad (Kosmet)«. Odatle na *-usa drnekuša* f »vinova loza crnog grožđa (Dalmacija)«. Od tur. *dernek* »veselje, svadba, pirovanje, igranka, lumperaj«.

Lit.: ARj 2, 344. 785. *Elezović* 1, 131.

dërt m (Vuk, 18. v., Kosmet, Bosna i Hercegovina) = *dna* f (jedanput, 18. v.; nije potvrđeno u narodnom govoru) »sinonimi: muka, nevolja, briga, jadi«. Odatle: indeklinabilni pridjevi na *-li dertli,* koji može imati komparativ *dertlji,* na *-ьn drtan, -tna* (Martié, Pavlinović, Dalmacija), možda određeni *dèrni* (Vuk) »nesrećan, jadan« (taj posljednji može biti i Tinakrštavanje hrv. pridjeva od *drijeti,* v.). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *dard,* istog ie. korijena kao naše *derati* > tur. *dert')* iz oblasti osjećaja (tip *sevdah):* bug. *derd* pored *dert,* arb. *dert-di* »Schmerz«. Odatle još složenica *muladert* i denominali na *-ovati dertovăt, -ujem* (Kosmet) i na *-iti ràzdertiti se, -im* pf. »sinonimi: raskariti se (v.)į zabrnuti se«.

Lit.: ARj 2, 344. 794. 7, 132. *Elezović* 1, 132. Skok, *Slávia* 15, 341., br. 173. *GM* 64 *Miklošič* 42. *SEW* 1, 185.

dervéčiti se (Vuk) pored pf. *odervèčiti se, odervēčīm* »nagnuti se na) stranu« f= *odevréčiti* se, BiH]. Isto znači *odervéljiti se, odèrvēljīm* (Vuk). Taj nije potvrđen bez prefiksa. [< tur. *devrik* »prevješen, prevaljen«].

Lit.: ARj 8, 578. *Školjić*[1] 498.

dērven, gen. *-ēna* pored *dêrven* m (Kosmet) »1° vazdušnoj struji izloženo m,esto, 2° sinonim: klisura (v.)«. Toponim *Dementa* f (Bosna, femininum prema *klisura).* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *der* »vrata«, u prasrodstvu s *dvor,* v., *bend* od inf. *benden* »zatvoriti, upór. *Na Bendbaši,* Sarajevo; svezati« > tur. narodsko *dervent* »tjesnac, ždrijelo«): bug. *dervént,* arb. *derven* »Engpass« *(-t* otpalo jer se identificiralo s padežnim nastavkom, odatle *derven* u Kosmetu).

Lit.: ARj 2, 344, *Ekzovič* 1, 131. GM 64. *Mladenov* 125. *Vasmer l,* 340.

derviš[1], gen. *-iša* m (Vuk, 15. v.) = *derviš* (Kosmet) »muslimanski redovnik, kao kaludjer, fratar«. Odatle: pridjev na *-ski dervīškī* (Vuk), augmentativ na *-ina dervisina* m (Vuk). Nalazi se i u toponomastici. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *dervēš* »prosjak« > tur. narodski *derviş)* iz oblasti muslimanske religije: bug. *derviš(in),* cine. *dirvîş,* ngr. ντερβίσης/δερ-.

Lit. : ARj 2, 345. *Elezović 2,* 506. *Mladenov* 125. *Pascu 2,* 131,. br. 418.

derviš[2], gen. *-iša* m (Vuk) »šiljak od gvozda kod čizmara, opančara, ćurčija«. Od tur. *direvių.*

Lit.: ARj 2, 344.

desen j ati, -дая pf. (17. v.) »naumiti, izumiti«. Postverbal *desenj* »namjera«. Impf. *disenjávati, -senjāvām* (Potomje) »crtati«; *(na)-sinjăti* (ŽK) »nišaniti, ciljati«. Od lat. *designare* (prefiks *de* i *signare* od *signum)* > tal. učeno *designare* »indicare« i *disegnare,* postverbal *disegno* »progetto«. Internacionalno prema njem. *-ieren* > *-iratì designirati, -signiram.* Preko njem. *segnen* (< lat. *signare}* > *žegnjati* (ŽK) samo u formuli *bog žegnja(j)* »bog blagoslovi« koja se kaže kad tko sretne ljude pri ručku.

Lit.: ARj 2, 348. *REW*[3] 2596. *DEI* 1260.

deset (Vuk) »10«, baltoslavenski i sveslavenski glavni brojnik, iz praslavenskog doba, indeklinabilan danas u književnom i saobraćajnom jeziku koji se na njemu osniva. Nekada se deklinirao kao imenica deklinacije *i,* tako u stcslav. Bio je prema tome apstraktum po toj deklinaciji i odgovarao po značenju gr. δεκάς, -άδος koja je riječ postala internacionalna: *dekáda f.* To je bilo i prvobitno značenje: *deset* je značilo »prva dekada«. Danas se može deklinirati samo u narječjima, upor. *desetim Ijudem* (ŽK) »desetorici ljudi«. Izvedenice su: na *-ák desetak,* gen. *-âka* m (ŽK) »1° kabao koji sadrži deset polica, 2° razna druga značenja«, na *-aia desetača* f (Boka), na *-ačka* i *-akinja desetāčka* f = *desetakinja í* »bačva«, na *-ica desetica* f (Mostar) »banka od deset kruna«, na *-ina* i *-inja desetina* f (Vuk, i u drugim slavenskim jezicima) »1° deseti dio, 2° decima« = *desètìnja,* odavde na *-ak* i *-čar desètinjāk* m = *desečār,* gen. *-ára* (Vuk, 14. i 15. v., Crna Gora) »1° onaj koji kupi desetinu, 2° koji zapovijeda 10 vojnika«, na *-nik desetnik* (i u drugim slavenskim jezicima) »u novije vrijeme kod nekadanjeg hrvatskog domobranstva za *kaplar* < tal. *caporale,* njem. *Korporal«,* na *-ríjak desètnjãk* O'edanput, 18. v.), na *-ar desetar,* gen. *-ára* m »isto što *desečār«;* na *-ъЂa desetka* f (18. v.) = *desetka* (Kosmet) »karta, tramvaj broj 10«. Pridjevi na *-w* od *desetak,* gen. *desetka* u određenom vidu: *desečani* (Vuk, glede *-cani* upor. *desečār* i *devečanī,* odavde c i u *desečār)* »u koga je deset dijelova ili stvari« i *deseti,* koji je sveslavenski, na *-erļ-or deseter* = *desetar.* Odatle složeni pridjev *deseteròstruk,* poimeničenfa na *-ica desetericaj -èrica* f = sr. r. *desetero,* denominal pf. *razdeseteriti* »razdijeliti na 10 dijelova« pored impf. *razdeseterivati.* Pridjev *deseti* poimeničuje se *s-bk: desetak,* gen. *-tka* m. Odatle denominál na *-ovati: desetkovati, -ujem* i (od *desetina) desetinovati* te na *-iti,* odatle pf. *razdesétiti, razdèsetím.*

Druga dekada označuje se u stcslav. sintagmom *ieaьnъ na desete* (lök. sing.), *dva na desete* i tako sve do *devetnaest.* Ta sintagma stegnuta je danas u jednu riječ zbog brzine potrebne pri brojenju, i to tako da su ispušteni suglasnik *d* i samoglas *e: jedanaest, dvanaest, petnaest, šesnaest, sedamnaest, osamnaest, devetnaest.* U narječjima nastaje suglasnik *j* iz drugog dijela silaznog diftonga *ae > aj: jedinâjst* (ŽK) itd. U ostalim dekadama do šio ne gubi se ništa u književnom i saobraćajnom, jeziku koji se na njemu osniva: *dvadeset, trideset* itd. do *devedeset; deset* u ovoj složenici je stari genitiv plurala deklinacije na *-i.* Odatle je prenijet gubitak dočetnog *-e* i u sintagmu *jedmt na desete.* U narječjima ima i ovdje kraćenja. Ispušta se *d,* ali se ne ispušta *e : dvăjset* prema *trideset, pedeset* itd. (ŽK). Prema tome staroslavenski dekadski sistem brojenja očuvao se do danas za razliku od Kelta kojih se vigezimalni sistem djelomice očuvao u francuskom (80 = *quatre vingts).* Oba sistema potječu od brojeva prstiju. Broj prstiju na ruci odgovara dekadskom sistemu, a broj svih prstiju na raci i na nozi vigezimalnom. To mišljenje potvrđuje i etimologija.

U brojniku *deset* suglasnik *s* nastao je iz ie. *k > s,* a *e* iz palatalnog nazala *ę* (stcslav. *desįtb,* rus. *désjatb,* polj. *dziesięć)* < ie. *m.* Dočetno -ío je isti sufiks koji npr. i u *vlast* f. Tako je i u baltičkoj grupi: stlit. *dešimtis,* danas *dešimt* = arb. *dhjetë* = u sanskr. *đacatiš,* gr. δεκάς »dekada«, dok je taj brojnik u lat. *decern,* gr. δέκα, sanskr. *daca,* avesti *dąsa,* njem. *zehn,* bez sufiksa za apstrakta. Ie. oblik *dekm* je prema tumačenju komparatista složenica koja u prvom dijelu *de-* sadrži brojnik *dva,* a u drugom *km* riječ srodnu s njem. *Hand* »ruka«. Prema ovom tumačenju brojnik je značio »dva maha rukom«. Rumunji posudiše od Slavena u potpunosti dekadski sistem. Njihovi brojevi *unsprezece* itd. tačno odgovaraju stcslav. sintagmi *jedtnt na desete, patruzeci* opet tačno *četyre desętb.*

Lit.: ARj 2, 348. 351. *Miklošič* 43. *SEW* 1, 187. *Bruckner* 110. *Vasmer* 346. *Trautmann* 53. *Mladenov* 125. *Elezović* 1, 132. *GM* 86. *Boisacq** 172. Meillet, *BSLP* 29, 29-37. *RSl* 3,166. Iljinski, *ASPh* 34, 5-6. Sturtevant, *AJPh* 48, 247. i sl. Ćorović, *ASPh* 29, 509.

desiježa f (samo kod Menčetića, u stihovima: *nu Hepe nje kosi į pomisli malo svaki desiježom* (var. lectio *s desižom) kë nosi / za gizdu vas žitak)* poklapa se sa tal. *desìo / disio* (16. v.) »desiderio« kao i sa učenom *desidia* (14.-16. v.) < lat. *desidia* »piacere, pigrizia«, **dēsēdium,* od *sedere.*

Lit.: ARj 2, 354-5. Skok, *PPP* 18, 297. *REW*[3] 2590. *DEI* 1260. 1261.

desiti se, *desim* (Vuk, *do-* u narodnoj pjesmi, *za-)* = *desit se* pored *desìi* (Kosmet) »dogoditi se, nalaziti se negdje, sresti, nabasati« s prefiksom *vъ-* > *u-:* pf. *udènti (se)* »urediti, ugoditi« prema iteratīvu *udešavati, udèsāvãm,* koji sadrži dva infiksa *-a-* i *-vaša š* iz prezenta, stcslav. *dešg,* unijetim analogijskim putom i u inf., odatle part. perf.

pas. *udēšen* pored *ùdesan* »u redu, dobro udešen, prikladan, zgodan«. Isto važi i za impf, od *desiti se dešavati se* »događati se« kao i *naudešavati se, -am* »sinonim: naurеđivati se«. Odatle: postverbal *des m.* »sinonim: sreća, fatum«. Taj je danas općenit u književnom jeziku samo s prefiksom *u-* istog značenja kao u *ubog* (v.): *udes* m (prema Vuku u jugozapadnim krajevima) »fatum«, odatle pridjev na *-ьn ùdesan* (južnozapad) »nesrećan«, *neùdesan* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »nesretan, nezgodan, dosadan«. Ali bi mogao biti i prefiks ъ- ako se misli na Parkę koje predeći niti udešavaju sudbinu ljudi. Pridjev na *-ьnъ* od postverbala *des* u određenom vidu *desni* »fatalan« pozna samo Kavanjin. Taj se nije mogao održati zbog homonimije s *desni* »dexter«. Osnova igra veliku ulogu i u antroponimiji: *Desa* hipokoristik od *Desanka, Desivoj, Desinar, Desislav, Desirad,* hipokoristik *Desiša,* u toponimu *Desivojce* (Kosmet, 1764.). Glagol je uglavnom samo južnoslavenske kreacije. Od drugih slavenskih jezika samó u stčeš. *podesiti'l'udesiti,* u rus. je samo u rus.-stcslav. tekstovima. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Upor. arb. *ndich* »befinde mich« < ie. *dek + -sko, ndesh* »susretam«. Osnova je ista koja i u *dêsan* (neodređeni m pridjeva dolazi samo uz *put* i *dol),* određeni *desni, desna* (Vuk ga postavlja na prvo mjesto) »dexter« = *desni* (Kosmet), poimeničena s *-ica'desnica* (13. v., također prezime; također u drugim slavenskim jezicima). Riječ *desnica* igra ulogu u folkloru, znak je sreće, desnicom se daje vjera i pozdrav od najstarijih vremena; *desna* je najvještija u radu. Protivno je *lijevi* (v.). Korijen može biti srodan i s brojem *deset* (v.) jer obje ruke imaju *deset* prsti. Riječ je slavenska iz praslavenskog doba, baltoslavenska i ie. Odatle: prilog *desno, nadesno.* Pridjev je poimeničen sa *-jak dešnjak,* gen. *-aka* m (Vuk) = *dešnjak,* gen. *-âka* (Kosmet) »1° vo ili konj iz sprege koji se hvata s desne strane, 2° alat kojemu je ime ženskoga roda kao bradva, 3° marijas ili petka na kojem Bogorodica drži Krista na desnoj strani (Lika)«, na *-jaka dešnjaka* f »kokoš kojoj je uhor na desnoj strani«, na *-jakinja dešnjakinja* (Lika) »novac dešnjak«. Složenice: *desnòruk* (protivno od *ljevoruk)* (Stulić, Jambrešić). U toponimiji Porfirogenetov *Desnik* (Dalmacija). U baltičkoj grupi: lit. *dešinas* »desni«, *dešine* »desnica«, u sanskr. *dakšiṇas* »desni, valjan« i avesti *dašina* »desni«. Pridjev je izveden od ie. osnove *dek-* »uzeti rukom, primiti, pozdraviti, sve radnje koje se obavljaju rukom«, s pomoću općeg pridjevnog sufiksa *-inu,* dok je formant *-n* došao neposredno na suglasničku osnovu u slavenskim jezicima: *dehn-* > **desn-,* tako da je *a* < ь umetnut u suglasničkoj grupi *sn* u dočetku. U stcslav. postoji *t* mjesto formantą *n: desti,* odatle sa sufiksom *-ьn* slov. *desten.* Upor. arb. *djathtë* i lat. dexter.

Lit.: ARj 2, 345. 355. 356. 359. 792. 8, 106 *BI 2,* 622. 767. *Elezović* l, 132. *Miklošič* 43 *SEW* 187. *Vasmer* 345-246. Mladenov, *Slávia 'I,* 744. *Trautmann* 53. *WP* l, 783-784. Joki, *Studien* 60-61. *Boisacq*[3] 172-173. 177. 521 — 522. Meringer, *IF* 17, 159. i si. Bulat, *JF 5,* 143. Brückner, *KZ 46,* 211. *NJ* 1, 245-246. Hirt, *IF* 31, 4. 14. Brugmann, *IF* 24, 74. Rešetar, *ASPh* 36, 547. Rozwadowski, *RSI 2,* 111. *GM* 69. Ramovš, *ČSJK* 3, 43-45. Güntert, *IF* 27, 1. i sl.

desküriti, *-im* impf. (Molat) »razgovarati« = *diskurit* (Dubrovnik, Cavtat) pored *diskdrat, -am.* Od tal. *discorrere* < lat. *discurrére* (prefiks *dis-* i *currere).* Odatle poimeničen part. perf. *discursus* > tal. *discorso* > *diskoras,* gen. *diskōrsa* (Dubrovnik, Cavtat) »razgovor«.

*Lit.: REW** 2663. *DEI* 1332.

desni, gen. *-desni* (Vuk, 16. v., f. pl. po deklinaciji i) = *desna* f (18. v., po deklinaciji *a,* Dalmacija) = *desii,* gen. *desii* (Vuk, Crna Gora, za *-sli* > *-šli* upor. *šljiva,* v.) = *dlesna,* gen. *dlesne* (dva pisca čakavca, Korizmenjak, Mihelanđelo; nije potvrđeno u današnjem govoru, upor. slov. *dlésna)* »gingiva«. Oblik *desii* se može tumačiti na dva načina: disimilacijom dentala *d-n* > *d-l,* drugim sufiksom *-slo* mjesto *-sna* (to je manje vjerojatno jer riječ ne znači oruđe). I ta disimilacija *izazvana* je kao i čakavski i slovenski oblik s umetnutim / izbjegavanjem homonimije s *desni* (v.). Upor. i polj. *dziąsło.* Vokal *e* je nastao iz palatalnog nazala *ę* (struś, *djasná,* pełj. *dziano,* u narječjima *dziąsna).* Sveslavenska riječ iz praslavenskog **dęsn-.* Sadrži pridjevsku izvedenicu obrazovanu s pomoću -sufiksa *-sna* od osnove *de-* koja se nalazi u lit. *dantis* = lat. *dens,* gen. *demis,* polj. *dzięgna* < ie. korijena *dent-* »zub« koja je kod nas očuvana samo u korijenu **ed* > *jesti* (v.). Značila je dakle prvobitno »zubno meso koje igra kod jela važnu ulogu«.

Lit.: ARj 2, 355. 472. *Miklošič* 43. *SEW Ï,* 190. *Brückner* 108. *Vasmer* 345. *WP* \, 120. Mikkola, *RSl* l, 19. Schwyzer, *KZ* 57,259.

despaužen, u pismu vladike crnogorskog u rečenici: *manastiri... despauzeni od plaćenika* (1770), od pf. *despaužiti, -im* koji nije potvđen. Značenje nije utvrđeno, ali se čini da

znači »pokrasti, oplijeniti«. Zbog toga Budmani misli da bi moglo biti tal. *dispogliare* < lat. *despoliare* od *spolium,* mlet. *despogiar.* Time se ne objašnjava dvoglas *au* niti tip konjugacije. Talijanski glagoli na *-are* idu redovno u klasu *-ati.* Možda je hiperkorektan oblik mjesto **despožan.*

Lit.: ARj 2, 357. *REW** 2602. *DEI 1349.*

desperati, *-am* pf. (15. *v.,* Marulio) = *desperați* (16. v.) = *desperat (se)* (Rab, Božava) = *disperati* (16. v.) = *dUpìrati* (16. v.) prema impf, na *-va- desperávati, -spèrãvãm* (17. i 18. v.) = *desperávati se* (18. v.) »očaja-*(va)tíi.* Pridjev *dèsperãn* (Perast, Dubrovnik, zamjena lat. > tal. *-atus* našim nastavkom participa pas. *-ari)* = *dispêran* (Kućište) »tužan«. Poimeničen part. perf. u m. r. *desperat* = *desperat* m, odatle na augmentativni sufiks tal. *-one* > *-un disperadün* m (Kućište) »tužan«. Apstrakti na *-io,* gen. -tonu *desperàcijon* m, f-(16. v. i danas u primorskim gradovima) = *desperacijun* f = *despèrãnje* u (17. i 18. v.) = *dešpiranje* (16. v.) = sa *-atto* > *-adja desperacija* f (Zelić) = *desperacija* (Zagreb), pridjev *dešperatan.* Od lat. *desperare* (prefiks *de-* i *sperare* »nadati se«) > tal. *disperare.*

Lit.: ARj 2, 357. 360. 416. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia *ID 6. REW** 2599. *DEI* 1347.

dèspet m (Vuk, 16 v., Perast, Dubrovnik) = *dèspet* (Lika, Istra) = *despêt* (Rab, Božava, Hrvatsko Primorje, Hvar, Brač, Vis, Šolta) = *(za)dešpet* (Šolta, Ökrük) = *dišpet* (Šolta) = *dišpet* (Korčula) = *dišpet* (Šibenik) »prkos, inat«. Pridjev na lat. *-osus* > tal. *-oso despètoz,* proširen na *-ъn* > *-an despètozan* (Dubrovnik) »prkosan« = *dispètõzan* (Korčula). Denominal *(na)dešpetiti, -im* (Lika) »(na)prkositi«. Od lat. *dēspectus,* part. pf. od *despicere,* prefiks *de* i *-spicere* »gledati« > tal. *dispétto, dispettare, dispettoso.* Arb. *dispensent.* Sa prefiksom *re-:* lat. *respectas* > *respekt* (Zagreb), na njem. *-ieren respektirati, -ām,* također sa *sp* mjesto *šp,* prema tal. *respetto* > *rispeto,* prilog *rešpeta prosim boga i njl* (ŽK).

Lit.: ARj 7., 357. 360. 7, 262. Hraste, *Rad* 272, 36. Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID 6. REW*2598. GM* 68. *DEI* 1348.

despot m (14. v.) = *desput* (15. v.) = *despota* m (jedna potvrda, prema tal. *despota)* »1° jedan od najglavnijih dvorana na starosrpskom dvoru, 2° (nakon propasti Srbije) starješina, zamjenik, vladar, guverner, 3° (prema Vuku u Srijemu) brat šogoričina muža, prema f *despotica* »žena despotova«, 4° prezime«. Pridjevi na *-ov despotov,* poimeničen na *-ina despotovina* f (Vuk) »zemlja, kojom upravlja«, na *-bsk despotski.* Arb. *despot.* Denominal na *-ovati, -ujem dêspotovati, -ujem.* Apstrakti na *-ija despotija* = na *-stvo dêspotstvo* = na *-ina despòtina.* Od ,gr. δεσπότης »1° bizantinski naslov dvorske časti > srlat. *despotus* > tal. *dèspota,* 2° (u novogrčkom) biskup (odatle prevedenica *vladika* m)«. U 15. v. *dèspinà* f »1° despotova žena, 2° žensko ime (također bug.)« < biz. δέσποινα *(pi = i),* odakle hipokoristik *Déspa,* odatle prezime *Despic.* U Dubrovniku se prevodi ngr. ἡ δεσποινίς »(ma)demoiselle« sa *vladika* f »gospođica«. Upor. kod Lučića *Pavica Zorzi i Ane Malipiero, vladike mletačke, upitaše ga.* U *vladyka* > *vladika i* u dubrovačkom *vladika,* dem. *vladičica* sufiks nije isti (v.). U prvom je *-yka,* u drugom je deminutiv kao u imenima biljki (v.).

Lit.: ARj 2, 358. *Vasmer, GL* 51-52. *DEI* 1263, *GM* 84.

đesputati, *-am* impf. (15., 17., v., Marulić, Jerković) = *desputati* (17. i 18. v.) = *disputati* (Marulić) = *disputati* (16. v.) = prema njem. *-ieren* > -trait *dišputirati* impf. (Antun Dalmatin) »raspravljati«. Odatle postverbal *disputa î* = *dišputa* f »preprika riječima«. Radna imenica na *-avac dišputavac,* gen. *-vea* (16. v.). Od lat. > tal. *disputare* (prefiks *dis,* prema mlet. des- i *tutore* »misliti«).

Lit.: ARj 2, 415, 416. *DEI* 1351.

destar, destra (16. v., Hektorović) »1° vješt« = *destar* pored *destar,* f *destra* (Vedice) »2° lijep«, slov. *bester* (unakrštenje sa *bister)* pored *dešter* »3° munter, wachend, lebhaft, gewecht, 4° hübsch, schön«. Poimeničeno: *dèstro* n (Dubrovnik, Cavtat, Zore) = *djêstro* (17. v., pseudojekavizam) = *destar,* gen. *-tra* (ŽK, Vrbnik, Dubašnica) = *dešter* (Sušnjevo selo, Čakovac, Ogulin) »zahod, nužnik, kondot (Malínská, Korčula) = kondüt (Boka), kamarīn (sada, Korčula), sekret (ŽK), provaža (Krk)«. Od tal. pridjeva *destro* (14. v.) »attivo, lesto, abile« (< lat. *dexter},* *destro* m »Abort«.

Lit.: ARj 2, 359. 360. 452. Skok, *ASPh* 33, 361. Budmani, *Rad* 65, 165. Zore, *Rad* 108, 130. 138. 66. Ribarić, *SDZb* 9, 143. *Pleteršnik* 1, 23. 133. Mussafia, *Beitrag* 180. *REW»* 2618.

destrègati (Perast) = *destregât* (Crmnica) = *destregati* (Molai) — *destrègati se, -am* = *distrigai se* (Rab) »riješiti se« = *distrigai*

(Žrnovo) = *destrìgat, -ãm* pf. (Smokvica, Korčula) = *(str > str* kao u *oštar) destregât* (Božava) = *deštergati* (Vragada) = *deštrigat* (Hvar) »1° osloboditi što, osloboditi od čega, dovršiti, dokončati, 2° trošiti bez računa (Hvar)«. U Pivi-Drobnjaku *bestrègati, -ãm* »upropastiti« s promjenom *d > b* zacijelo zbog disimilacije. Od lat. (u glosana) *destricare į di-* »consumare« > tal. *distrigare / -care* (16.v.) = mlet. *destrigar,* u milanskom narječju *destriga,* prefiks *dis- i trīcare.* Isti glagol s prefiksom ш-impf. na *-ve- intrigavat(i), -trigāvām* pored *-gujem* (Kućište, Dubrovnik, Cavtat; primorje: *ne mo me intrigavai* !) »zadirkivati«. Imperativna složenica *intrigàmõndo* m (Dubrovnik, Cavtat) »zadirkivač«. Ovamo idu i internacionalni talijanizmi *intriga* f i poimeničen part. prez. *intrigant* m. Od tal. *intricare = intrigare* (protivno *extricare),* prefiks *ex- = dis-*. Denominali od lat. *tricae* »robe da poco, imbarazzi«.

Lit.: ARj 2, 359. Kušar, *Rad* 118, 16. 25. Croma, *ID 6,* 108. Jurišić, *NVj* 45, 180. Miletić, *SDZb 9,* 259. Vuković, *SDZb* 10, 380. *DEI* 1359. 2075. *REW*³ 889.

đestruđit, *-im* pf. (Kućište) = *rastražiti, -im* pf. (Cres) »uništiti (objekti: *poja* i *introdu)«.* Od tal. *distrùggere* < lat. *d struere* (prefiks *de* i *struere > struggere)* zamjenom prefiksa *de-* sa *dis-* i prijevodom toga sa *raž-*. Ovamo ide i poimeničen part. perf. lat. *stručius* > tal. *strutto > strut* m »svinjska mast«. Internacionalni pridjev na lat. *-ívus* proširen našim sufiksom *-ъn > -an destruktivan.*

Lit.: ZbNŽ 3, 267. *DEI* 1359. *REW*³ 2606.

destur = *döştür* (Kosmet), prilog »sinonim: obilno, u dovoljnoj mjeri (uz: *imati)<t; dostur* nastalo je unakrštavanjem s našim prilogom *dost(a).* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. izvedenica od *dest* »ruka« s pomoću sufiksa *-ur* > tur. narodski *destur,* npr. *varda — destur* »pazi«, posljednje uljudnije nego *varda)* iz oblasti priloga: bug. destur.

Lit. : Elezović 2,506. *Mladenov 125. Deny* 1060.

dešak m, genitiv nepoznat (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »drhtavac od straha ili od groznice, drhat što jednom obuzme«. [Budmani veže uz *desiti, -im* impf, »plašiti, strašiti« (Stulić) = češ. *děsiti* »isto«].

Lit.: ARj 2, 355. 359.

dešturbīvat impf. (Božava) < tal. *disturbare,* imp. na *-iva-* i mlet. prefiks *des- < dis-*. Pavlinović ima iz Srednje Dalmacije /?/ *poturbati se* pf. »o konju kad stane jedan drugoga tući nogama« < naš prefiks *po-* i *turbare.* Nije jasna složenica *meterbija f* (Prčanj, Dubrovnik, Poljički statut) »Ver-virrang, konfuzija« koje izgleda kao da sadrži u prvom dijelu *mesti, metem = metež,* a u drugom postverbal od mlet. (Vicenza) *torbiare, intorbiar,* tal. *torbido* < lat. *turbidus.*

Lit.: ARj 2, 221. Cronia, *ID 6,* 108. Rešetar, *Štok.* 251. *REW** 8992.

deva f (Vuk) »sinonim: kamila (v.)«. Odatle: prevedenica *deva ptica* (narodna pjesma) od *struthiocamelus.* Deminutivi na -ÒR, *-ič* i složeni *-iić: devak,* gen. *-vka = dević* (Kačić, također prezime) = *děvčic* (narodna pjesma, također prezime), pridjevi na *-ski i -inski devski = devínski* (18. v.). Radna imenica na *-ar dèvãr,* gen. *-ara* (18. v.) »vod deva«, na *-džija devedžija* m »koji čuva deve«. Složenice: *deve ân* m (Kosmet) »han u kojem je mogao prenoćiti karavan kamila«. Složeni toponim *Devebagrdan,* danas samo *Bagrdan* (Srbija) »uzvisina gdje deve siplju i riču jer imaju teškoća da uzadu«. Riječ je ušla u balkanske jezike kao balkanski turcizam (tur. *deve* »Lasttier«, *deveci)* iz oblasti prometa za turske vladavine: bug. *deve, devé-tabán,* arb. *deve. Bagrdan* je od tur. kauzativuma *bağırtmak* »rikati«.

Lit.: AŘj 2, 361. 362. *Elezović l,* 505. *Mladenov* 123. *GM* 64. *Deny* § 551. *Lokotsch* 510.

devendei m, samo u rečenici: *to on nije stekao', to mu je od devendela.* Ne zna se gdje se tako govori. Iz tur. *develden* »od sreće«. Interesantan turcizam, iz kojega se vidi da se posuđuju turski dekUnacijski oblici (morfemi). Upor. *joktur, otur, sabaile* itd.

Lit.: ARj 2, 362.

deventät¹, *-am* (Božava) »inventare«. Od lat. iterativa od part. perf. *inventus* > kslat. *inventare.* Značajna je zamjena prefiksa *in-* sa drugim tal. *de-*. Ovamo na *-arium* tal. učeno *inventario* m >, (latinizam) *inventari]* (17. v.) = *inventar J* (Dubrovnik, Zagreb) = (s gubitkom prefiksa *-in) ventar* m (Božava) = *vintâr* (ŽK, objekt uz *vadiť)* »(sudski termin) zapljena dobara«.

Lit.: ARj 3, 851. Cronia, *ID 6. DEI* 2081.

devèntati², *-ãm* pf. (prema mlet., Perast, Dubrovnik, 16. v., M. Držić, Smokvica, Korčula) = *diventai* (prema tosk., Dubrov-

nik) »posta(nu)ti čim (npr. ministar, bogat, lud, strâmb)«. Od lat. *dēventare* (iterativ od *devenire,* prefiks *de-* i od part. perf. *ventus)* > *diventare«.* Usp. *deventât*[1].

Lit.: ARj 2, 362. *REW*[3] 2613. *DEI* 1365.

dever[1] m (Vuk) = *devèrika* f = *diver* (ne zna se gdje se govori tako) »riba abramis brama Cuv«. Iz madž. *dever.*

Lit.: ARj 2, 362. *Gombocz ~ Melich* 1339.

dever[2] **m** (narodna pjesma, Jukić) »1° vrijeme, 2° muka (obično u Bosni i Hercegovini)« = *dêver* kao objekt uz glagol *činiti* (Kosmet) »pregledati«. Izvedenica na *-ija: devrlja* pored *dēvrija* f (Kosmet) »patrola«. Denominál na *-ati devèrati* (Bosna i Hercegovina) »muku mučiti«. Složenica: 1° *dever -mavis* m (Vuk) »kovrtač« (drugi je dio složenice samostalna riječ u Vojvodini, Vuk, »österreichische Schneeballen, Krapfenteig«, odatle izvedenica na *-njāk mavišnjak* m u istom značenju); 2° *deverčin* m »upletnjak, upletnik« (drugi je dio tur. *čin* »vitica«). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *devr* »obratanje oko sebe ili oko dragih, putovanje, vrijeme«): arb. *devre* f »Umkreis, Rundreise«.

Lit.: ARj 2, 362. 6, 538. *Elezović* l, 127. Skok, *Slávia* 15, 341., br. 174. *GM* 64.

dēvēt (Vuk) »9«, sveslavenski glavni brojnik iz praslavenskog doba, danas indeklinabile, ali u narječjima deklinabile: *devetim Ijudem* (ŽK). Izvedeni pridjevi: određeni na *-i deveti* (također sveslavenski iz praslavenskoga), poimeničen na *-iça devètica* f (Vuk), na *-ina devètina* f (također praslavenski) = *devetlna* (Kosmet) »devet ljudi na broju« = *devetinja,* sa *-nica,* na *-tka* i *-ъH devètnica* f »katolički religiozni termin« = *devetka* f = *devetka* (Kosmet) »deveti broj tramvaja«; *devétak,* gen. *-vétka* m »1° deveti dio, 2° kolektivno: oko devet ljudi, predmeta itd.«, od posljednje radna imenica na *-jar devečar,* gen. *-ara* m (Vuk) »koji prima devetak, deveti dio« i pridjev na *-ьn* u određenom liku *devècanï* (Vuk) »u koga je devet dijela ili stvari«; na *-er* / *-or* .*deveter, -or,* poimeničen sa *-iça devetèrica, -òrica í,* u složenom pridjevu na *-struk* (v.) kao dragi dio *deveterostruk.* Izvedenica: na *-ák* i *-akinja devetak,* gen. *-âka* m (17. v.) = *devetak* (Kosmet) »1° ovan star devet godina, 2° devet snopova (Kosmet)« prema f *devetàkinja.* Složenice: brojevi: *devetnaest* = *devetnaes* (Kosrnet) = *devetnajst* (ŽK) < iz stcslav. sintagme *na desete* (lok.), *devedeset (deset* je gen. pl.) = *devedeset* (ŽK) i odatle izvedenice na *-i, -er (-or),* na *-bk, -ak devedesetak,* gen. *-tka* m »oko 90«, *devedèseter, -or, devedesetak* m »konj od 90 godina«. Biljka: *devèsilj* m (18. v.) = *davasilj* = *devèstlje* n (prema *smilje, kovilje)* = *devesinj* (16. v., disimilacija dentala *d-lj* > *d-nf)* = *devèsiljka* f (također bug. *devesil* m). Ovamo možda ime trave *diveseo,* gen. *-sela* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović). Prema *neven* (·«.) od *venuti* (v.) izmijenjeno je u *nevèsilj* m (Vuk, Boka) = *nevesilje* n = *nevesinje* (također hercegovački toponim, 18. v.) »corydalis ochroleuca«. Ovamo možda na *-ika* (v.) *nevesika* f »biljka peucedanum«. Sve ove varijante za biljku prevode lat. *nonenaria* sa *devet sil(d).* Denominali na *-ati: (iz)devètati* (Vuk, Srbija) »(iz)lupati (ekspresivno), (iz)mlatiti, izbiti«, *nadevètati se* (Vuk) »nalupati se« = *izdevetăt* (Kosmet). U Kosmetu je *t* zamijenjen sa *lj:* impf, *deveIjat, -am (iz-)* »tući se«; na *-iti: razdevétiti, -devetim* (Vuk) pored *razdeveteriti, -im* (Stolić) »razdijeliti na 9 dijelova«. Analogno brojniku *deset* i *devet* je apstraktum ž. r. po deklinaciji *i* obrazovan s pomoću sufiksa *-tb* kao *vlast.* Upor. sanskr. *navališ f* »90«, avesta *navališ* f. Značajna je u ovom pogledu razlika između *devet* i *deset* kad se uporedi s istim brojem u baltičkoj grupi. Dok je za *deset* postojala potpuna paralela s litavskim, tako da se za *deset* može kazati da je to baltoslavenski brojnik, za *devet* ne postoji takva paralela. Lit. *devyni,* lot. *devini* nemaju zamjene za *-tb.* To znači da je *devet* u praslavensko doba analogijski obrazovan prema *deset* neovisno od baltičkoga, ili bolje nakon raspada baltoslavenske jezične zajednice. Ali za određeni pridjev *deveti* postoji paralela: lit. *devintas,* lot. *dqvîtaîs.* To znači da je u pridjevu *deveti, deseti* drugi sufiks, ne *-tb,* nego ie. *-to.* Upor. arb. *nëndë.* Baltoslavenska se zajednica očituje kod brojnika *devet* u istoj disimilaciji. U ie. *eneųen n-n* disimilirano je u *d-n,* kao u *Bononia* > *Bъainъ,* danas prema tur. izgovoru *Vidin, Dornonia* > *Dordogne* (Francuska), i u prov. *degun* = stfr. *neun* < lat. *nec unus.* Značajno je da u staropruskom pridjevu *newinto* »deveti« nema disimilacije. Kako je *dēvēt* po postanju apstraktna imenica, mora i ovdje dopuna stajati u gen. pl. : *devet stotin(a)* = u starije doba *devet sat* (gen. pi. od *suo* kao i gore u *devet sil(a); e* u *devet* potječe iz palatalnog nazala *ț* kao i u *deset.* Upor. stcslav. *devetb,* polj. *dzieittiįc,* rus. *dévjatb.* Što se tiče postanja ie. **eneųen-,* misli se da stoji u vezi s pridjevskom ie. os-

novom *neuo* »nov (v.)« jer se pretpostavlja da počevši od ovoga broja počinje nov sistem brojenja prema dekadama. S brojem *osam* završio se jedan sistem. Ie. **oktou* predstavlja brojenje s osnovicom *četiri:* 2 x 4 = 8 (v. *osani),* a s brojem *devet* počinje prema takvom shvaćanju zaista nov način brojenja.

Lit.: ARj 2, 362. 363. 420. 7, 262. 8, 126. *Elezović* 1, 127. 223. *Miklošič* 43. *SEW* 188. *Bruckner* 111. *Vasmer* 335. *RSI* 3, 266. *WP* 1, 128. *Trautmann* 198. *Mladenov* 123. *GM* 304. *Boisacq*[3] 254-255. Güntert, *IF* 27, 21. Schulze, *KZ* 42, 27. Meillet, *RSI* 3, 166-167.

devlet m »vlada, osobito turska« = *dovlet* m »1° turski carski dvor, 2° turski car« = *dôvlet,* gen. *dõvlêta^m* (Kosmet) »blagostanje, gospodski život«. Složenica *devlet-hanuma ȋ* (Bosna) »gospođa u pitanjima uljudnosti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *devlet* »sreća, slava, bogatstvo, država, dinastija«): rum., arb. *daulét* »Glück«, ngr. Promjena *e* > *o* ima se pripisati uplivu priloga *do volje* (upor. *dovoljan).* Semantički razvitak: *dvor* > *car* paralela je za *camerata.*

Lit.: ARj 2, 367. 723. *Elezović* 1, 142. *GM* 62. Skok, *Slávia* 15, 341., br. 175.

devot pridjev (16. v., Reljković u rimi *devota / sirota),* prilog *deveto* (Rapić, Hektorović), s našim prefiksom *prepredevot* »pobožan u najvećoj, u prevelikoj mjeri« = *divot,* pridjev (15. i 16. v.), prilog *divoto.* Apstraktum na-го, gen. *-ionis devocijon* f (15. v., I. Držić, Kućište, Kašić) = *devocijun* f (16. v.) »pobožnost«. Od lat. *dēvōtus,* part. perf. od *dēvovēre* (prefiks *dē-* i *vovere}* > tal. *devoto, divoto, devozione f* < lat. *dēvotio,* gen. *-ionis.*

Lit.: ARj 2, 367. 427. 11, 475. *REW*[3] 9458. *DEI* 1271. 1368.

dezerat, f *dezerta,* pridjev (16. v., Ranjina) »pust«. Poimeničen u f *dezerta* »kurva« (kao manje nepristojna riječ, Dubrovnik, 16. v.). Od lat. *desertus,* part. perf. od *desĕrerĕ,* prefiks *de-* i *serere* »kultivirati«) > tal. *diserto.* Ovamo *dezertaṭi, -am* pf. (16. v., Perast) »porušiti, uništiti«, internacionalno prema njem. *-ieren* > *-irati dezertirati, -zertīrām* »pobjeći iz vojske« = (sa disimil acijom *r-r* > *r-ri) dezentlrat* (ŽK) »poluditi«, francuzizam *dezerter* m.

Lit.: ARj 2, 368. *REW*[3] 2592. *DEI* 1260.

dežela f (u glagoljskim spomenicima 15.—17. v., koji ne razlikuju u pismu / i *lj,* najstarija potvrda u vezi s *Kranjska;* može biti posuđenica iz slov., tako i primjer iz Vitezovića, kao i u Kastavskom statutu: *u dėžele)* = *deželja* (Baraković, Mrnavić). Odatle: pridjev *deželjski,* etnik na *-janin deželjanin* (1275., u prijepisu iz 1546., Anton Dalmatin). Izvedenica sa sufiksom *-eh (*= rum. *-eala)* za apstrakta od osnove glagola *držati* i prijelazom iz deklinacije r u deklinacijų α. Semantički isto što i *država* (v.). Zamjena *e* za sonantno *r* kao obrnuto u rum. *căpuşă* > *krpuša ·* (v.).

Lit.· ARj 2, 369. Skok, ČSJÍC 6, 248-51.

dežmekast (Vuk, Srbija) »ponizak a kratak; sinonim: zdepast (v.)«, pridjev obrazovan s pomoću sufiksa *-(ek)ast,* od osnove (formili *dežmek-* koja nije potvrđena, a upoređuje se s tur. *düzme* »sagrađen, pretvoren« što ne odgovara ni fonetski ni semantički. [< tur. *deşmek* »trbušast, a srednjeg rasta«]. V. *depa.*

Lit. ARj 2, 369. *Škaljif* 216.

dežmotaran, pridjev (Brusje, Hvar) »nesmotren, neuredan«. Jedini je primjer iz narječja jadranske zone hrvatske riječi s romanskim prefiksom *dis-* > *des-*. V. *motriti* glede osnove.

Lif.:.Hraste, *JF* 6, 211.

diba f (Vuk, narodna pjesma) = *diba* (Kosmet) = *diva* (narodna pjesma) »svilena tkanina; sinonim: kadifa, s kojom se n^poredo upotrebljava: *ud'ri na se dibu i kadiju, ponositu čohu sajaliju* (Vuk 2, 263) (u toj tkanim utkano je zlato)«. Ovamo možda *diban* u Pjevaniji crnogorskoj. Taj oblik nije dobro potvrđen. Promjena *b* > *v* nastala je pod uplivom našeg pridjeva *divan* (v.). Epitet za *dibu* je *terli* (v.). Od perz. > tur. *diba,* varijante od ar. *dībadž* »svilena tkanina sa raznim šarama, granama i cvijećem«.

Lif.: *ARj 2,* 369. *Elezović* 1, 133. *Miklošič 2,* 45.

dibati se, *-am* impf. (Jačke, Mikalja, Stolić) »kolebati se, njihati se«. Odatle: pridjev na *-ьn diban, -bna* (17. v., jedanput). Kako pokazuju rus. *dybatb* »auf den Zehen stehen«, ukr. *dybäty* »hintrotteln«, polj. *dyba* »Pranger, Block« i je nastalo iz ы. Danas se ne nalazi u južnoslavenskom, ali rum. *dibui* < **dibovati,* denominal od **diba,* dokazuje da je nekada postojao i ovdje. Za praslav. **dyba* nijesu utvrđene ie. paralele.

Lit.: ARj 2, 370. *Tiktin* 543. *SEW* 1, 248. *Bruckner* 105, *Vasmer* 384.

Dicmo n »polje između Splita i Sinja sa sedam sela i jednom urijom hrišćanskom i kršćanskom«, neutrum je prema *polje,* upor. *Duvno* (v.). Od lat. pridjeva *d cimus* (upravo od *Ad dedmum lapidem* »kod desetog miljokaza na cesti od Splita prema Andetriumu = Gornjem Mućú«); *c* za lat. velar kao u *Cavtat* < *civitatem.* Dalmatoromanski toponomastički ostatak. Poimeničen pridjev ž. r. *dècima* (se. *pars)* nalazi se prema tosk.-tal. u *dècima* *f* (18. v., Dalmacija), odatle na *-ar* < lat. *-orius decimar,* gen. *-ára* < tal. *decimano* = (prema mlet. i furi.) *dezma* (Mikalja) = *deima* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić), upor. i madž. *dezsma* »(prevedenica, calque) desetina, desetak«, odatle na *-ar dezmar,* denominal na *-ati dežmati* »desetkovati«. Berneker misli da je *dezma* = *dizma* posuđenica iz stvnjem. *dezemo* < lat. *decima,* što zbog *ž* < *c^e^* ne može biti, nego je iz stfurl. **dezima* > (asimilacija palatalnog izgovora) *d'eźime* > *gezime* (Stürm). Unakrštenjem od *dežma* i njem. *Dienstmann* »Ministeriale, Fröner« nastade slov. *dežman,* hrvatsko prezime. Ovamo ide internacionalno prema njem. *-ieren decimirati* »desetkovati« < lat. *decimare.*

Lit.: ARj 2, 329. 369. Skok, *ZRPh 46,* 393. *ASPh 21,* 599. *Mažuranić* 223. *Miklošič 46. SEW* 1, 189. *REW** 2503. Štrekelj, *DAW* 50, 14. Sturm, *ČSJK 6,* 51. Boháč, *LF* 35, 369-374. 432-444 (cf. *RSI* 2, 261). Perusek, *ASPh* 34, 51. *DEI* 1225.

dičiti (se), *dičim* impf. (16. v., Vuk) = *dicati* (jednom, Kavanjin) »hvaliti, slaviti«. Postverbal *dika î* (Vuk prema tipu *sttka* < *sližiti),* u narječjima amplifikacija *hvala i dika* (upor. ŽK *falanj ga budi čast i dika,* koje se govori kad se izusti ime božje). Odatle denominal na *-ati díkati se* (Crna Gora). Pridjevi na *-ьn* > *-an dičan* (16. v.), poimeničen u apstraktumu *dičnost* (17. v.), na *-in dikin.* Radna imenica na *-telj dičitelj* (18. v.). Nalazi se još u slovenskom i kao slavizam u madžarskom kao madž. postverbal *dics* »slava« od glagola *dicsérni,* pridjev *dicső* »gloriosus«. Nije utvrđen izvor ni hrv.-srp.-slov. ni madžarske riječi. Nije isključeno da izvor treba tražiti u lat. 3. 1. prez. konjunktiva *benedicat* koji se često upotrebljava u crkvenom jeziku. Upor. tal.-tosk. *benedica f* »1° dono in occasione della vendita d'un vitello alla fattora, *2°* (južno-tal.) uzvik buon prò, njem. prosit«, 3° u Cremoni *benediga* »confetto«, 4° u Bologni *bändiga* »pranzon alla fine d'un ławro«; *dika* je moglo nastati ispuštanjem prvog dijela *bene.* Od tal. priloga *bene* u ironickom smislu izveden je *benăt* (Božava) »minacciare dicendo *ben, ben«.* Lično ime *Benedictus* ide među najomiljenija imena zapadnih krajeva. Pojavljuje se u latinskom i talijanskom liku i u mnogobrojnim hipokoristicima. Od lat. *Benedikt* (15. v.), *Benedikta* s pridjevom *Benediktov* i sa tal. sufiksom *.-ino* u *benediktín,* poimeničen na *-ьc* > *-ac benediktinac, benediktinski* u značenju redovnika. Hipokoristik *Beneda* već u 11. v., ispuštanjem lat. *-tus benedičica* f »trava, zečja stopa, geum urbanum, upor. tal. *benedetta* (19. v.)«, *Benedik* (15. v.) s pridjevom *Benedikov,* prezime *Benediković,* s metatezom *sveti Bedenîk* (ŽK). Od rom. *Benedat* (16. v., krčko-rom.?) = *Benedet* (16. v.) = *Benedeto* (Kavanjin, Gučetić) = *Benedit.* Odatle hipokoristik *Beneto,* prezime *Benetovič.* Brojni su hipokoristici bez mogućnosti razlikovanja da li su nastali od lat. ili tal. oblika: *Bene,* gen. *Beneta* (Vodice,· Istra), odatle porodično ime *Benetovi; Beno* (17. v.) s pridjevom *Benov* i sufiksom *Benāš,* gen. -aša, prezime *Bénié, Benho* (18. v.), pridjev *Benkov,* odatle prezime *Benčić, Benčević* i *Benković* i toponim *Benkovac,* na *-ja* prezime. *Bênja, -ša Benešą* (14. v.) s prezimenom *Benešić* (13. v.), **Benša* potvrđeno u prezimenima *Benšić* (16. v.) i *Benšinić* (16. v.), od pridjeva **Benšin,* na *-ák / -ek* u prezimenu *Benaković, Beneković, Bendek* (15. v.), s prezimenom *Benđeković.* Romanski je hipokoristik na sufiks slavoromanski *-k* + *-eolus* (deminutiv + *-a; -k* i *-a* su hrvatski sufiksi) > *-zola: Binzola* = *Benzola* > hrv. *Binčula, Binčola, Benčula,* s prezimenom na *-iz Benčulić* (Dubrovnik, 12. i 13. v.) = *Binčulić.*

Lit.: ARj 1, 13. 2, 371. 393. 232. *Gombocz - Melich* 1350. *Miklošič 46. SEW* 1, 199. *DEI* 485. Matzenauer, *LF* 7, 42. Jireček, *Romanen 2, 25* Ribarić, *SDZb 9,* 131. Cronia, *ID 6.*

dičiš m (Kosmet) »šav, način šivanja«. Od iste osnove *dikišlija f* (Banja Luka) »gornje odijelo za paradu«. Turcizam od osnove tur. glagola *dikmek* »šivati« kojoj je dodan tur. sufiks *-yiį* kao u *ališ-veriš* (v.).

Lit.: Elezović 2, 507. Skok, *Slávia 15,* 341., br. 176. *Deny* § 856.

diđak, gen. *duka* m (Šulek) »biljka euphrasia officinalis«, koja se zove i *vidac, vidičak, vidovita trava* (v.). Nepoznato je: akcenat, gdje se govori i vrijednost samoglasa *ì,* da li je i osnova ili je ikavska zamjena za *é.* Nije zrelo za etimologiju.

Lit. ARj 2, 372.

diđeriti, *-im* impf. (Perast) »probaviti«. Od lat. *digerire* < lat. *digerire* (prefiks *de* i *gerere).*

Lit.: *Brajkovič,* 17.

đige m. pl., sing. također *digo* m, deminutiv *digići,* šaljiv naziv za Talijana u Lici i Hrvatskom Primorju. Od mlet. *digo* < *dico* l. 1. prez. od *dire-* <· lat. *dicere.* Iterativ *dictare* od part. perf. *dietus* nalazi se u *diktovati (iz-, pro-}* = prema njem. na *-ieren diktirati, diktiram* »1° izgovarati, 2° zapovijedati«. Odatle radna imenica *diktator,* apstraktum *diktatura ï,* poimenica (lat. gerund) *diktanda* m. Italijanizam *detto* »isto (kod citiranja)«.

Lit.: *ARj* 12, 281.

dignuti (se) pored *dići* (po primarnom glagolskom razredu bez infiksa *nu* u infinitivu), *dignem* pf. *(iz-, po-, uz-),* danas općenito bez *v* (tako od 14. v.) za staro *dvignuti* koje se pisalo i govorilo sve do 17. v., danas još *dvignut* (Komiža) prema *dignut* (Blato, Lastovo, kao i Kosmet) prema impf, *dizati, dižem* (14. v.) »mouvoir, lever« za starije *avizaţi,* kako se pisalo i govorilo sve do 17. v., »lever«. Mjesto 2 stoji *g* u stcslav. *dvigatì* i ostalim slavenskim jezicima. Odatle: crkveni termin *podigavanje* ri (ŽK) »podizanje (hostije)« i u denominalu na *-ovati digovât, -ujem* pored *diguvăt* (Kosmet, upor. bug. *digam* pored *dvígam* i s metatezom *vdigam; dv* mjesto *d* govori se još u *dingo* (Svirče na Hvaru) i *dviga* (Brač) i u postverbalu *podvig* m od *podvignuti* = *podignuti* (ta se riječ u značenju »junačko djelol mnogo upotrebljava u novijem književnom jeziku; Maretić je označuje kao rusizam, ali je to stara naša riječ potvrđena od 13. —15. v.), *podvigati* i *podvigovati* piše Mrnavić, *podvigodavac* (14. v.). Postverbal od *digati* (potvrđeno kod pisaca jedanput) je *dig* m (18. v., jedanput, Kavanjin), odatle pridjev na *-ljiv dìgljiv* (dva puta, 18. v.); *izdig* (stoke u planinu) je hercegovački pastirski termin, od *izdigati* ili *izdignuti* = *izdići* prema *izdizati, izdižem.* Od *dizati* ima Vuk na *-alo: dizalo* m »1° onaj koji diže, 2° naprava (alat) za dizanje«. Odatle neologizam na *-ica dizalica* »lift«. Mjesto *dv* nalazi se *d* djelomice još samo u bugarskom, a *z* < *g* poslije » (upor. *micati* pored *mikati* ŽK, v.) samo u hrv.-srp. i u rus. *podvizatbsja* »sich bewegen«. Gubitak suglasnika *v* u grupi *dv* (upor. još *dvekav* pored *dekav)* može se protumačiti na dva načina: metatezom *vdig-* kao u bug. *vdigam* (ta bi metateza dala u hrv.-srp. *udig-,* a to bi se osjećalo kao prefiks *u-* koji je, kako ne pristaje značenju glagola, bio odbačen); može se tumačiti s Vaillantom i iz prefiksalne složenice *vbzdvignçti* »mouvoir vers le haut« (tu je *v* moglo ispasti na osnovu disimilacije *v-v* > *v-0,* čime je oblakšana grupa od tri konsonanta *zdv,* poslije koje slijedi opet grupa *gri).* Glagol je sveslavenski iz praslavenskog doba bez paralela u baltičkoj grupi. Ni ie. paralele nijesu utvrđene. Veoma vjerojatno je Bernekerovo mišljenje, prema kojem je *d* od *dvigati* ništični prijevoj prefiksa *od* (upor. njem. *zagen)* koji se srastao s osnovom *vig-.* Upor. fr. *ruser* < stfr. *reuser* < lat. *refusare.* Za **vigati* u značenju »micati« nalazi se obilno .dobrih paralela u istočnoj grupi ie. jezika: sanskr. *vêgas* »drhtam«, avesta *vaēg-* »ugibam se«, nprez. *vēhtan* »baciti«, gr. οἴγνυμι »otvaram«, stvnjem. *wïhhan* »ugibam se«. Prema tome ie. osnova bila bi **ųeig-,* a razvitak značenja po zakonu rezultata radnje ili kretanja (sinegdoha). Za razvitak ie. značenja »micati« > »ustupiti« > »dignuti« paralela je lat. *levare* od *levis* »lagan« u romanskim ˈezicima: *olakšati* > *dignuti* > *uzeti:* rum. *lua* »uzeti«, fr. *lever* »dignuti«, španj. *llevar* »nositi«.

Lit.: *ARj 2,* 373. 472. 4, 156. 158. 10, 347. *Elezović* 1, 135. *Miklošič* 53. *SEW* 1, 240. *Bruckner* 114. *KZ* 43, 324. *Vasmer* 330. *WP l,* 235. *Mladenov* 121. 127. *REW*[3] 5000. 7164. Vaillant, *RES 22, 25.* 31. Rozwadowski, *RSI 2,* 112. Scheftelowicz. *KZ 56,* 180. Sobolevski, *Slávia* 5, 443. Belić, *NJ* 1, 74. *SEZb* 12, 46. Oblak, *ASPh* 16, 440., § 25. Maretić, *Savj.* 91.

dijàdëm m = *dijadema* (16. v., Vetranie, prema latinskom izgovoru grčke riječi) = *dijadima* (stsrp., 1357., prema η = biz. i) »kruna«. Od gr. apstraktuma διάδημα, gen. -ατός od διαδέω »vežem naokolo«, δια- prefiks) > lat. > tal. *diadèma.*

Lit.: *ARj 2,* 384. *DEI* 1276. *Vasmer 52*

dijaspar, gen. *-pra* m (18. v.) od tal. *diaspro* »pietra dura«, od lat. *jaspis,* gen. *-idiş* pored *jasper* od gr. ἴασπις, -ι,δος > *jāspīd* m (16. v.) »jašma« istog podrijetla; *di-* mjesto *j* je kao u Konstantinovu Διάδωρα = *Jódéra,* hipergrecizam stvoren prema novogrčkom izgovoru *ja ti* »zašto« </Sià τί.

Lit.: *ARj 4,* 483. *DEI* 1283.

dijavol, gen. *-ola* m (također slov.), pridjev *dijavolski,* = (umjesto *o* nepostojano α dobiveno iz *dilavo* — *dijavao) dijavao,* gen. *-via,* pridjev *dijavaoski,* = *dijavolj* = *dijává,* gen.

-via = *d'ava* (Vodice, Istra) = *djâval,* gen. *-djãvla* (Rab) = (sa *du* > *đ,* upór. *đak) đavao,* gen. *đavla* (15. v., danas općenito u književnom jeziku) = *đavo* = *dava,* gen. *đavla* (Vodice), pridjevi *đavolji* prema *đavolji* (kad služi za pojačanje negacije, Hercegovina, Crna Gora) »kein einziger« (upór. *nema ni vražjega), đavolov* pored *đavlov (đavolski* = *đavaoski.* Izvedenice' se prave od dviju osnova *đavol-* i *davi-.* Deminutiv *đavlić, đavolak,* gen. *'-ólka* (Vuk), *đavolče, đavolčić, đavolica,* hipokoristik *davòlãn,* gen. *-dna* (Vuk) nemaju crkveno značenje nego metaforicko »obješenjak«. Tako i denominal na *-isati đavolisati, -šém* (Vuk) *(na-,* Lika) = *đavolesati* (Vodice) (upor. glede *-isati, -êsati ciganêsati)* »vragovati, vragolisati« (unakrštenje domaće riječi i crkvenog grecizma), *đavlekati* kao i apstraktni na *-luk đavoluk* = *đavolstvo.* Sa *đ* > (čakavski) *j javai,* gen. *javia,* gen. pl. *javól, jôvlih* (Hvar, Brusje, Brač, Vis, Šolta) »sotona, vrag, hudič (slov)«. Riječ se upotrebljava kao tabu. U hrv.-kajk. (ŽK) popracuje se, kad se izgovori potpuno, rečenicom *potòri ga sveti kríž.* Inače se fonetski izmjenjuje prema drugim riječima u *datar* (Dalmacija, prema *fratar), dáva* u *cava* (Dalmacija, prema *čavao,* upor. *vrabac* mjesto *vrag), dabo, tavo,* (u Crnoj Gori) *zavō, zao.* Jedino antropomorfski prikazano lice mitološke prirode u kršćanstvu (inkarnacija zla, opozicija bogu) od gr. διάβολος = lat. *diabolus (b > v* ili vlat. ili srgr.) »ocrnjivao«, izvedenica od διαβάλλω »razbacujem, ocrnjujem«, upravo prevedenica od htbr. *satan* »protugovornik, opozicionalac«. V. *sotona.* Odatle na nenaglašeni sufiks *-icus djabolik* (16. v., Marulić), pridjev (~ *a družba, b* mjesto *v* latinizam). Sufiks tal. *indiavolato* zamijenjen je našim nastavkom part. perf. u *indjàvolan,* pridjev (16. v., Ranjina), poimeničen sa *-ik indjavlanik* m (17. v.) »čovjek u kome je davao«. Kao u svim romanskim jezicima što nije grupa *dia-* zamijenjena prema pučkoj fonetici (upor. protivno npr. *žakan)* nego je očuvana kao u poluučenim riječima, tako i u slavinama, stcslav. *dųavoh.* Meillet zaključuje da je ušla u slavine prije prijevoda Svetoga pisma sa izmjenom *b > v,* tal. *diavolo.* Upor. i arb. *djàll* gdje je grupa *dj* zadržana, a *v* među samoglasnicima reflektirano kao u *caballus > kal* »konj«.

Lit.: ARj 2, 385. 431. 931. 3, 1. 837. 8, 318. *Pleteršnik* 1,137. Hraste, *JF 6,* 187. *BJF* 8, 20. Ribarić, *SDZb 9,* 83. 145- Kušar, *Rad* 118, 21. Bulat, *JF 4,* 95-102. 5, 142-4. Meillet, *BSLP* 19, 11. *GM* 69. Vasrner, *GL* 52-3.

dijete, gen. *djeteta* n (Vuk) = *dítě,* gen. *detêta* (Kosmet) = *dijete,* gen. *dijeta* (Brčko) »sinonim: čedo (v.), infans«, obrazovano s pomoću sufiksa *-e,* gen. *-ete* (v.) za mlado (tip *tele, mače)* od apstraktuma u kolektivnom značenju po deklinaciji i *díjét* f potvrđenog od 12. v. do danas kod Dubrovčana. Odatle augmentativ *djetelina* (Vuk, Dubrovnik) i *dellšte,* gen. *-a* pored *-eta* (Kosmet). Glede pejorativnog sufiksa upor. *derište* (v.). Kao riječ od mila, može se *dijele* prenijeti i na odrasle. Kako *izražava* i izvjesna svojstva, može se lako pejorativizirati. Osobina je južnoslavenskog jezika obrazovanje plurala s pomoću *-ьca:* stcslav. *dělbca* = slov. *dèca* = hrv.-srp. *djeca* (Vuk) = bug. *deca.* To je upravo novi kolektivum sing, od deminutivnog *-ьc* + kolektivnog -u od kojega je vokativ *djeco.* Odatle se pravi u čakavskom deminutiv na *-iça diòica* (ŽK) i augmentativ *dječina* = *dielna* (ŽK) te pejorativni augmentativ na *-elina dječetina,* sve u kolektivnom značenju. Odatle pridjevi na *-in, -inji, -ji: djêíin* (18. v., Vuk), *djêcinjí. dječji.*

Da bi se osnova *dijete* očigledno vidjela i u deminutivu, obrazuje se u štokavskom *djeténce,* gen. *-eta* (glede *n* upor. *mjestance,* v.) = *djetece* n (16. i 17. v.) = u čakavskom *ditéce* (ŽK), s udvojenim deminutivnim sufiksom *-čiče djelečce, djetešce* (Vuk) = *djèlehce* (Vuk, Boka, Gornje Primorje). Postoje još dva deminutiva: na *-ьc ditac* = *dijèlac* (M. Držić) i na *-ić* (tip *mladić) djelić* (Marulić, 15. v., Vuk) »muško dijete koje se nedavno rodilo, ali nije doraslo«. Taj se deminutiv nalazi već u stcslav. *delištb.* Dalje se značenje raširuje »sin, mlad čovjek, junak, oženjen čovjek, sluga« i prema različitim afektivnim vrijednostima gubi deminutivno značenje, koje je u stcslav. *dětištb* potpuno. U slov. *delič* izgubilo se prvobitno deminutivnu značenje. U kajkavskom *delič* (Habdelić) znači i »šegrt, Geselle«. Odatle.se prave nove izvedenice: deminutiv *djelićak,* gen. *-ćka,* pridjevi na *-ev, -ьn* i *-ski djelićev, djetićki* i *djetićni.* Augmentativ na *-ina: djetićina* (Silba) »momak« i hipokoristik na *-ko* (tip *Milko) : djetićko.* Pridjevi od *detb* su veoma različiti: na *-ьn* samo s prefiksom sa-: *zdjelan, -ina.*

Pridjev na -ov: *djetetov* (17. v.) = *detetov* (Kosmet) nije ušao u književni govor, nego na *-in* (koji nije potvrđen) kad je raširen sa *-ji: djetinji,* sadrži prema tome dva sufiksa i dva značenja: »1° pueri, filii, 2° puerilis« i odatle poimeničenje *djetinje f.* pl. (Vuk). Od nepotvrđenog **djetin* poimeničenje glasi na *-arija* < *-ar* + *-ija: djelinărija* f (Dubrov-

nik), sa deminutivnim *-ьc* od **djetin* u pl. *djètïnci* znači »treću nedjelju pred božić«; odakle i denominál *djetiniti se;* danas je prema *djetinji djetinarija* reformirano u *djetinjarija;* pridjev na *-ost djetinjast,* na *-ski djèlinjski* (15. i 16. v., Vuk), *(pojdjètìnjitì* (Vuk, 17. v.), .na *-stvo* apstraktum *djetinjstvo* »infantia«.

Pridjev na *-bsk* od *dělb: dětbskb* potvrđen je samo u 13. i 14. v. Deminutiv na *-ьc: ditac* = *.dijetac* živi danas u izvedenici na *-jak: dječak,* .gen. *-aká* (17. v.) = *diiak* (ikavski, ŽK, 1648) = *dečak,* gen. *-áka* (Vuk, Vojvodina) = (u Vodicama, Istra) *dečak,* gen. *dečka* »sinonim: •djetić«, također prezime. Danas je *dječak* na zapadu maskulinum prema *djevojka* f, *dječačić* m prema *djevojčica* f. Budmani tumači *č* iz *djeca* + *-jak,* što može također biti. Isto *č* nalazi se i u kajkavskom deminutivu *dečec* (Belostenac, Jambrešić), u hipokoristiku *dečko* m (hrv.-kajk., rašireno i u Slavoniji i Srijemu) = *dečko,* gen. *đečkola* pored *dečka* (Vodice) »snažan^ jak čovjek, junak«. Kod književnika danas jekavizirano *dječko* »sinonim: dječak«. Upor češ. *děcko* = polj. *dziecko* < *dětbsko.*

Osnova *dječ-* igra veliku ulogu u pejorativnim izvedenicama: *dečlja* (Kosmet); *dječurlija* (Vuk) = bug. *dečurlí(g)a.* Taj rašireni pejoratív sadrži dva sufiksa: *-jura* i gr.-lat. *-ija: dječurija* (Martić) s umetnutim *l* kao u *dugajlija* prema tur *-lija* (v.), *dječarija* sadrži *-jar* + *-ia.* Od iste je osnove obrazovan s pomoću *-jar* + *-ьc: dječarac,* gen. *-arca.* Pejorativizirati može se i tako da se izmijeni *e* u *r: dì-te,* gen. *drtela* (Lika), *driad* (Lika), •*drčurlija* (Lika). Interesantan je čakavski hipokoristik na *-man* (tip *Rodman, Vukman) ditmăn* m (Korčula, Brač) = *ditmõn,* gen. *.ditmana* (Milna) = *ditmen,* gen. *dumana* (Lumbarda) = *dikmôn* (Brusje, Hvar, sa *tm* > *km* upor. *imica* > *kmïca,* ŽK, i *Tnin* > *Knin)* »mladić do 20 godina, momak«.

Riječ je sveslavenska iz praslavenskog doba. Ako za nju i nema potpunih paralela u ie. jezicima, može se ipak s izvjesnošću tumačiti postanje iz ie. jezičnih, sredstava. Izvjesno je da je *dijel,* gen. *-i* f izvedenica obrazovana s formantom *t* (upor. sanskr. *šuta* prema *sūnu-ķ* »sin«) od ie. korijena **dhei-* »sisati« koji se očuvao u lit. *dēju, dēt* i kod nas u prijevoju *dojiti, -ím* (v.) u istom značenju; *dijete* je prema tome »malo što sisa«. Na sličan se način, s drugim sufiksom /, *izražava* lat. *filius* i lot. *dels* »sin«, upravo »sisavac«.

Lit.: ARj 2, 330. 390. 391. 418. 432. 433. 434. 453. 455. 456. 458. 764. 794. *Elezović* 1, 132. *МШоШ* 44. *SEW* 1, 196. *Holub-Kopečný* 100. 97. *Bruckner* 108. *Vosmer* 353. *Mladenov* 125. *WP* 1, 830. *Trautmann* 51 *KZ* 58, 215. *Boisacq*[3] 345. Ribarić, *SDZb 9* 143. žrnić, *JF* 3, 78. Jagić, *ASPh* 31, 550. Kušar, *NVj* 3, 325. Hraste, *JF 6,* 211.

dik - stcslav. *dikt* »divlji« je baltoslavenski pridjev koji se nije očuvao u hrv.-srp. Potisnuo ga sinonim *divlji* (Vuk) = u neodređenom obliku *divalj, divlja (čovek, pop, broć, biljka,* Kosmet), obrazovan od iste praslav. osnove **di-* kao i *dikł,* taj sa sufiksom *-ko* kao *velik,* a onaj s dvostrukim sufiksom *-vo* i *-io.* Upor. udvostručenje i u češ. *divoký* sa *-vo* i *-ok* kao u *širok.* Pridjev *dikb* morao je postojati nekada i u hrv.-srp. kako se vidi iz brojnih imena domaćih životinja i biljki: a) *dika, dikan, dlkica, dikonja, dikoš, dikulja, dikuša,* b) s deminutivnim sufiksom -δα: *dičak,* gen. *dička* »trava zvana ritnja (v.), barbarea vulgáris«; na *-ica dikica* f »bodljikava trava zvana bóca f (od *bosti,* v., Vuk, Šulek), xanthium spinosum«. *ARj* izvodi krivo od tur. *diken* »trn, drač«, jer se na ovaj način ne mijenja turski dočetak. Taj' pridjev dolazi i u složenici *dikobraz* m. U Lici je potvrđen pridjev *dikast* »šaren (za kravu)«. Postoji i mišljenje Brücknerovo da *dika* f »Zier« potječe od tog pridjeva, ne iz madž. *dies* »Ruhm«, upor. rus. *dikovina* »Wunderding«. I pridjev *divb* s jednostavnim sufiksom *-ov* ne govori se danas više. Za nj ima potvrda samo u čakavskom narječju: *divi šipak* m »rosa canina« (Marčelji, Kastavština). Ovako se ta biljka zove u proljeće kad procvjeta; kad ima ploda, prozove se *srborìt,* a zimi *pasji glog.* Druge su potvrde za nj složenice: *đivokoza* f »antilopa«, *divolijèska* (Srbija, Milićević), *divoloza* (Šulek), *divòprasina* f »koža divljeg prasca«, toponim *Dlvoselo* (Lika, kraj Gospića), odatle *divoseljački* i *Divòfêljanin, -seljanka* pored *divòselka.* Ženski rod toga pridjeva poimeničen je: *diva* f (Gojbulja, Kosmet) »1° drvo slično vrbi, 2° vila«. Odatle poimeničenje za apstrakta s *-ina divina* (Vuk) = *divina* f (Kosmet) »zvjerinje«, s *-izna* (v.) *divizna* f = *divizma* (18. v., disimilacija *zn* > *zrn)* = *divizina* (umiješanje sufiksa *-ina* u rijedak sufiks *-zna)* »biljka verbascum täpsus« (ista se biljka zove također *divižljica mâla,* disimilacija *d-n* > *d-l),* na *-ača Divača* kod Trsta. Što je propao pridjev *divu,* tome je uzrok izbjegavanje homonimije s *div* m »gigas« (v.). I od pridjeva s dvostrukim sufiksom *divlji* < (starije) *divji)* brojne su izvedenice: na *-äc* (f) *divljač* f (16. v.), zamijenila je apstraktum *divina;* odatle na *-ina*

divljačina f »meso divlje zvijeri«; na *-ăk divljak,* gen. *-aka* m »1° divlji čovjek ili zvijer, 2° biljka« prema *divljačica* f »divlja žena«, odatle pridjev na *-ski divljački* i denominal na *-iti divljačiti* te pridjev na *-j divljač* (jedan put 18. v.); M. Držić ima odatle deminutiv na *-e,* gen. *-eta divljače;* na *-aka divljaka* f = *divljaka* (ŽK) = *divljàkinja* »1° divlje voće, 2° necijepljena voćka (ŽK)«, odatle na *-bka divljačka* f (Kosmet) »plod od divlje jabuke«; ovamo i prezime *Dívjak,* na *-ina divljina* (Vuk, Kosmet). S hipokorističkim sufiksom *-an* (tip *Milan): dìvljan* m (Vuk). Kolektiv na *ād* f: *dìvljad.* Denominai na *-ati divljati (po- = zadivljat,* Kosmet). Dolazi i u toponimiji: *Divlje polje* (Srbija). Pridjev *dik* nalazi se u gornjolužičko-srpskom, poljskom, bjeloruskom, ukrajinskom i ruskom, dok je *ai* ъ sveslavenski. Samo za *dikt* postoje paralele u baltičkoj grupi, ali s malo drukčijim značenjem: lit. *dykas* »slobodan, nezaposlen«, lot. *dīks* »prazan, bez posla«, od ie. jezika samo u kimričkom *dig* »ljutit, zao«.

Lit.: ARJ2, 370. 395. 426. *Miklošič 46. SEW l,* 202. *Bruckner* 113. *KZ 51,* 230. *Vasmer* 351. *Trautmann* 54. *WP* 1, 775. Lane, *Language* 9, 268-270. Fraenkel, *Gioita 4,* 21 — 49. Lohmann, *KZ* 58, 208. Uhlenbeck, *PBB* 26, 573. Matzenauer, *LP* 7, 42-43. Zubatý, *ASPh* 16, 389-390. Lewy, *ZSPh* l, 415-416. *NJ* l, 29.

dikij arati, *-ãm* pf. (Perast) prema impf. *dikjaravat, -kjàrãvãm* (Dubrovnik, Cavtat) »iskazivati ljubav«. Od tal. (tosk.) *dichiarare,* denominai lat. *declarare,* od prefiksa *de-* > tal. *di-* i pridjeva *darus* > *chiaro.* Ovamo internacionalno prema njem. *-ieren deklarirati, deklariram* »očitovati«.

Lit.: DEI 1289. *REW** 1693.

dikila f (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) = *dikîla* (Tivat, Lastva, Boka) »sprava sa dva roga na jednu stranu, na drugu tupa za kopanje zemlje«. Nalazi se u stcslav. *dikela* (1685.), arb. *dhikal, dikel* (Ulcinj). Od gr. δίκελλα. Upór. prevedenicu (calque) *objetelica* (od *oba* = gr. Si-, koje v. u *diple").*

Lit.: Miklošič 46. Isti, *Lex.* 161. *SEW* l, 199. *GM* 85. *Pascu 2,* 534. Vasmer, *GL* 53.

dilbágija f (Vuk, Petranović, narodna pjesma) »srebrna kutija«. Tumačenje postanja nejasno. Pomišlja se na složenicu od tur. *tel* »zlatna žica« i *bag* »trak, uzao, zavežljaj« ili *baga* »kora u kornjače«. Tur. *tel* živi kao posuđenica u Bosni u izrazu *udariti u tel* »brzojaviti«. Taj turcizam ne mijenja *e > i.*

Lit.: ARj 2, 396.

dilber (Vuk) = *dilber,* gen. *-era* (Kosmet), indeklinabilni pridjev pred ličnim imenom (npr. *s dilber-Ilijom,* Vuk 1, 477), kao imenica m i f »sinonim: 1° dragan, 2° lijep, mio«. Odatle: deminutivi na *-Sic dilberčić,* na *-če dilberce* n prema *dilberka* f = *dilberika* = *dilberka f* (Kosmet) »ljepotica«, u Prilužu (Kosmet) s tur. deminutivnim sufiksom *dilberdžika* f = sa *-nica dìlbernica* f. U narodnoj pjesmi odatle pridjev: *Ej Nedjeljo, mori dilbero* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenka od *dil* »srce« i od prezentske osnove *bar* od glagola *hurdan* »nositi« > tur. *dilber* »lijep«) iz oblasti sentimentalnog života (tip *sevdah} :* bug. *dilber,* arb. *dülbér.* Kurelac ima još složenicu za ime konja *dildąs,* od perz. *dil* i tur. *das* »drug«, a Elezović iz Kosmeta *dildăde,* gen. *-eta* n »ženska vezoglava«, od prez. *đil* i *dade* qd *dašten* »dati« (perzijski glagol je u prasrodstvu s našim *dati}.* U Vukovim pjesmama ima još tur. složenica s našim sufiksom *-ica: dilkušica* = *delkušica* kao epitet za *ptica* = *denkušica* (s disimilacijom dentala *d-l > d-n,* isto tako epitet). Drugi je dio tur. *kuș* »ptica«, tur. *dilkuș* »ptica od srca, duše, koja razveseljuje«. Promjena *i > e* nije jasna. Ovamo idea *dìlum* m (Trebinje, Hercegovina) »kruška«, upravo »moje srce«, obrazovano kao *džanum* »dušo«.

Lit.: ARj 2, 396. 397. *Mladenov* 127. *GM* 460. *Lokotsch* 519. *Miklošič* 46. *SEW* 1, 200.

dilcik m (Vuk, narodna pjesma) = *divčik* (Vuk, narodna pjesma) »1° motka na preslici na kojoj stoji bašluk (v.), 2° jezičac na kantaru«. Turski deminutiv na *-džik* od *dil* »jezik«.

Lit.: ARj 2, 396-7.

dilendžija m »sinonim: prosjak«. Balkanski turcizam (tur. *dilend):* čine. *dilingi* »mendiant, gueux«.

Lit.: Elezović 2, 507. *Pascu 2,* 130., br. 413.

dim m (Vuk, Piva-Drobnjak) = *dim,* gen. *dima* (Kosmet), ie., baltoslavenska i sveslavenska riječ iz praslavenskog doba »fumus (s kojim je u prasrodstvu)«. Odatle: stari pridjev na *-ьn diman,* poimeničen s *-ica, -ina dïmnica* f (Vuk, Kosmet) = *ďivnica* (17. v., *vn < mn* kao *vnogo* za *mnogo)* »vrst poreza, bir vladikama« = *dimnina;* sa *-jak* (v.) i *-ih*

(v.): *dimnjak* = *dimljak* (17. v., narodna pjesma) = *dlnmik* m »sinonim: odžak«, odatle radna imenica na *-jar* (neologizam) *dimnjačar,* gen. *-ára* m »sinonim: odžačar« i apstraktum *dimnjačarina* f; na *-jača* i *-avica: dimnjača* = *dimnjavica* f »biljka fumaria officinalis«. Još postoje pridjevi na *-ast dlmast* (18. v., Dubrovnik) i na *-ljiv dimljiv* (17. v.) (ra-) = *dimnjiv* (Stulić, *mij > mnf)* koji je zamijenio stari *diman.* Složenica: *dimòpija* m (Srbija). Denominal na *-iti:* impf, *dimiti (iz-, za-")* prema, pf. *dimnuti, -em* i *izdimljivati, -dimljívãrh;* pf. *zdimiti* (Piva-Drobnjak) »metafora tipa *odmagliti:* daleko otići nekuda naglo«. Vokal r je nastao iz ы (rus. *dym)* < ie. *u* koji se nalazi u lit. *dūmai* »dim«, lot. *dumi,* stprus. *dumis.* Srodno je s gr. δυμός »duh«, odatle gr. θυμίαμα > *tamnjan* (v.). Za dalju vezu v. *dah, duša, duti* s kojim pravi leksikologijsku porodicu u etimološkom smislu. le. je korijen prijevoj od **dheu-* s formantom *-m* < ie. **dhu-mo-s.* Prvobitno je značenje »ono što isparivanjem poprima veliki opseg«.

Lit.: ARj 2, 398. 426. 4, 157. *Miklošič* 54. *SEW* 1, 250. *Bruckner* 106. *Vasmer* 385. *Mladenov* 127. *Trautmann* 62. i sl. *WP* \, 836. *Boisacq** 356. Brugmann, *IF* 32, 322. van Wijk, *IP 24,* 34. *KZ* 37, 310. i sl. *GM* 92-93. Lalević, *NJ 5,* 19-22.

dimije, gen. *dimija* f. pl. = *dimlije,* gen. *dimlījā* = *dïmit* m (Vuk, Milićević) = *dèmije,* gen. *demījā* (Vuk, Crna Gora) = *dernije* pored *dimije* (Kosmet, *od doka, basme, džanfeza, jümbasme, kutnije* itd.) »turske široke gaće (v.), čakšire, salvare od modroga platna ili od svile«. Balkanski turcizam grčkoga podrijetla (tur. *dimi* »Barchent, dicker Wollstoff« < gr. složenica δίμιτος od δι »dva« i μίτος »konac«, upravo »tkivo od dva konca«, odatle *dimit,* upor. *aksamit,* v.) iz oblasti odijevanja: rum. *dimie,* bug. *dimija* »weisser ungewalkter Stoff, breite Hose daraus«, arb. *dimi* f. (Skadar). Suglasnik / u *dimlije* ne nalazi se u turskom. Došao je kod nas u turcizam možda unakrštavanjem s *dimije* (v.); *e* pored r nije jasno.

Lit.: ARj 2, 336. 399. 401. *Elezović* 1, 130. 137. *Mladenov* 127. *Lokotsch* 521. *GM* 67.

Dimitrije m (13. v., Vuk) = *Dimitrija* (Vuk), pridjev *Dimitrijin,* = *Dimitar* (odbacivanjem sufiksa *-ius* < -ιός), pridjev *Dimitrov,* odatle sa brojnim hipokoristicima *Dima — Dinto* (14. v.), odatle prezime *Dimović* (podrijetlom cincarsko), na *-oje Dimoje* (14. v.), na *-šaį-šo Dimio* (narodna pjesma). Vokal *i* zamjenjuje gr. η μ Δημήτριος, solunski svetac koji se štovao i u Sirmiumu, odatle naziv crkve i naselja uz nju *Dimitrovci* (15. v.), danas *Mitrovica,* tketik *mitrovački.* Lat. *e* pred labijalom postaje *o Domitar,* gen. *-tra* (čakavski, 15. v.), odatle toponim *Domitrovac,* prezime *Domitrović.* Ovamo ide *Dumitar,* gen. *-tra* (nije potvrđeno gdje se govori), također prezime. Vokal *e* u protonici daje ь i ispada u *Dmitrije* (13. i 14. v.) = *Dm'itar,* gen. *-tra* (13. v.), pridjev *Dmitrov* (13. v.), hipokoristici na *-osin* (tip *Milašin, kumasin) Dmitrašin,* augmentativ *Dmitrešilo* (Lika). Sa *dm* > *gm Grnitar,* gen. *-tra* (Srbija). Suglasnik *r* iz dočetka prenosi se u suglasničku grupu *Drmitar,* gen. *-tra* (14. i 15. v.. Istra, prvotisak glagolskog brevijara, 1491.). Rijetka početna grupa *dm* oblakšava se u *m: Mitar,* gen. *-tra* (Vuk). Odatle brojni hipokoristici *Mitre,* gen. *-eta* (Vodice, nadimak, narodna pjesma), *Mito* = *Mita* m (Vuk) prema f *Mitra, Mitrana, Mitro,* pridjev *Mitrov,* poimeničen na *-ica Mitrovica* »\° toponim, 2° žena Mitrova, 3° biljka geum urbanum (Gospić)«, proširen na *-bsk mitrovskī* (mjesec) »listopad, oktobar«, poimeničen na *-jak rmtrovštāk* »čovjek kojemu je krsno ime na Mitrov dan«; prezimena *Mitrić, Mitraievič, Mitrašinović, Mitrinovič* upućuju na nepotvrđene hipokoristike **Mitraš, *Mitrašin, *Mitrin.* Bizantinski svetac obilno je potvrđen i u srednjovjekovnoj Dalmaciji. Ovo je ime nosio i kralj Zvonimir. Postoji i toponim na *-anum* iz rimskog doba *Dumidrana* < *Demetriana* (Boka).

Lit.: ARj 2, 213, 415. 784. 886. 3, 213. 6, 775. 778. 779. Ribarić, *SDZb 9,* 168. Jireček, *Romanen* 1, 60. 67. 2, 32. 33. Skok, *ZRPh* 54, 202. Stefanie, *Rad* 285, 90.

dîn m (narodna pjesma) »sinonim: vjera, islamska religija«. Odatle s turskom postpozicijom -sиг'»bez«: *dinsuzfiri) / dimsuz-* (18. v.) »nevjernik«. Složenice: *dindušmanin* (narodna pjesma) »zaklet neprijatelj«, v. *dušman* zbog drugog dijela složenice; *dmjarlija* f »turska kapa, fes«, epitet za *kapa,* od tur. *din* + *jar* + *li* »prijatelj vjere«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *din)* iz oblasti islama.

Lit.: ARj 2, 402. 404.

dinar m, gen. *-ára* (Perast, bug.) = *dinar* (14. v.) »1° srebrn novac (historijski spomenici), 2° novac manje vrijednosti, mjeden novac, 3° novac uopće (15. v., Marulić)«. Deminutivi na *-ič dinarii* (M. Držić), *dinàríc*

(18. v., Dubrovnik). Radna imenica na *-nik dinamik* (16. v., Dubrovnik) »mjenjač«. Nalazi se već u stcslav. (Supr.), slov. *denár* »novac uopće« i u romanskim jezicima. Vokal *i* mjesto lat. £ = η u istočnim krajevima upućuje na bizantinsko vrelo δηνάριον < lat. poimeničen pridjev na *-arius* od *děni* (distributiv od *decern,* v. *Dicmo) denarius* (se. *nummus).* Oblik na *e* slov. *denár = denar* (Lastovo, pored *dinari)* kao *e* > ь u protonici upućuje na romansko vrelo *dnâr* m (Dubrovnik, Zore, slov.) — *dnăr* (Vodice) = *dnara í* (Nalješković) »beči«. Upor. arb. *danar* (asimilacija *e-a* > *a-a).*

Lit.: ARj 2, 402. 474. Ribarić, *SDZb 9,* 131. Oblak, *ASPh 16,* § 30, p. 442. *Pleteršnik l,* 141. *Miklošič* 46. *SEW* \, 200. Sturm, *ČSJK 6,* 72. *REW*[3] 2553. *DEI* 1246. Korsch, *ASPh 9,* 497. *GM* 61.

dinigla f (Vuk, Dalmacija; Krtole, Risan, Kostajnica, Bijela) = *dinīgla* (Lastva, Tivat, Lepetane, Stoliv) = *dinjîgla* (Perast, Lastva) = *dinigla* (Dobrota) = *dilingla* (Lastva) = *gittnga* (stari ljudi u Lastvi) = *gnigla* (Perast) = *glinga* (Kotor, Ljuta, Dobrota) = *gnjîgla,* gen. pi. *gnjîgăla* (Prčanj, Muo, Stoliv) = *gnjilga* (Dobrota), bokeljski naziv koji osjetljivo varira u pojedinim mjestima za ribu *orada* (< *aurata)* = lovrata (v.). Fonetsko variranje između *d* i *g* u početnom slogu sjeća na krč.-rom. *denakle* i *dencc'o* pored *zenoćo,* istrom, u Galežanu, južno-tal. *dinocchiu,* prov. *denolh* < vlat. *genuculum,* deminutiv od *genu* prema Mlat. deminutivu *genïculum* > port. *gelhas.* Bokeljski naziv, koji je zacijelo dalm.-‑rom. leksički ostatak, poklapa se fonetski potpuno sa kllat. *geniculum* sa *kl* > *gl* kao u *rićaglo* < *rete j aculüm,* ali nema nigdje potvrda da se tom kllat. riječi nazivala *lovrata.* Daleka paralela je doduše naš naziv *podlanica* »kao po dlana«. Prema toj paraleli moglo bi se tumačiti da je *lovrata* nazvana »kao ljudsko koljeno«. Semantički problem ostaje prema tome neriješen.

Lit.: ARj 2, 404. Rešetar, *Štok.* 233. *Ive* 128. *REW*.* *DEI* 1811.

dȉnka f (Srijem) = *dînjka* (Vuk, Srijem, Slavonija) = *plovdinka* (Srbija) »sinonimi: niševčica (Srbija) = lisičica (Srbija) = kraljevina (Zagreb) = brina (ŽK), vrsta grožđa«. Postanjem od bug·. *Plovdin* = *Plovdiv* < tracki *Pulpudeva* = gr. *Philippopolis* > tur. *Filibe,* kako pokazuje oblik *plovdinka,* odakle ispuštanjem prvoga sloga jer se identificirao s *ploviti, plovka* »patka«, s riječima koje nisu pristajale značenju. I u madž. *dinka,* prema Gombocz-Melichu od *dinja,* što ne može biti.

Lit.: ARj 2, 405. *Gombocz-Melich* 1359.

dinja f »sinonim: pipun (v.)«. Odatle: deminutiv na *-ica dinjica* f (17. v.), na *-če,* gen. *-četa dinjče,* pl. *dinjčići* (Kosmet), radna imenica da *-ar dinjãr* (Stulić), pridjevi na *-ski dînjskî,* na *-av dinjav* »tumidus« (prema Miklošiču hrv.). Sveslavenska riječ iz praslavenskog doba, bez paralela u baltičkim i ostalim ie. jezicima. Madžari posudiše *dinnye.* Ide u istu kulturnu sferu kao *tikva* (v.), *ugorak* (v.) i *lubenica* (v.). Te su biljke došle u slavenske jezike još u praslavensko doba iz Azije; i ja nastao iz bi(polj. *dynia,* rus. *dynja).* Dovodi se u vezu s *duti* (v.), s lat. *cydonia* (odatle *dunja,* v.), s glasovnom promjenom kao u *Scardano* > *Skradin* i *Bononia* > *Bъainъ,* danas *Vidin,* sa srlat. *tunna* i mandžurskom riječi *dungga(ri)* »lubenica«.

Lit.: ARj 2, 404. *Elezović* 1, 138. *Mladenov* 128. *Miklošič* 55. 421. *SEW* 1, 250. *Bruckner* 106. *Vasmer* 385. i sl. *Gombocz-Melich* 1359.

dìo (15. v.), *dijel* (čakavski *dil; del* ŽK), gen. *dijela* ili *dijela m* (Vuk) = *deja* (Kosmet) »1° pars, 2° sinonim: brdo (v.), glavica (v.), mons, collis, 3° (Kosmet) proplanak, terasa, uzdignuto i ocjedno mjesto sela, potes, 4° (Srbija, Milićević) rebro poduže kose koja se među dvije padine spušta, 5° (u historijskim spomenicima 13. v. vrlo često) termin pri označivanju granica«. Značenja 2°—5° razviše se na isti način kao i značenja riječi *gora* (v.). Gore su također dijelile teritorije i označivale granice. I zemljišta, koja su se dijeljenjem davala na obradu, nalazila su se na brdima. Zbog toga se značenje riječi stcslav. *delt* suzilo po zakonu sinegdohe. U istom značenju posudiše Rumunji *deal.* U tom je značenju *dèh* »collis, mons« u oba jezika čest toponim. Ali to značenje, ograničeno na istočne krajeve, nije prodrlo ni u književni ni u saobraćajni jezik, koji se na njemu osniva. Uporediti se može s razvitkom značenja lat. *quadras* u rum. *codru* gdje znači »šuma«. Odatle: pridjev na *-ьn aeiьnъ* samo u starom jeziku »gorski (npr. *~put)«.* Poimeničen je s *-ica: Delnice* (Gorski kotar), čest toponim, a i u općoj riječi (apelativu) *dionica* f »1° dio zemlje koji pripada jednom gospodaru (poljoprivredni termin), 2° akcija u trgovačkom jeziku (novije značenje), 3° kao femininum radne imenice prema maskulinumu *dionik,* gen. *-nika* (15. v.),

s akcenatskom varijacijom zbog homonimije prema *(su)dionik* od *djelo* (v.)«. Odatle apstraktum na *-stvo: dioništvo* n. Pridjev *dijèlan* ne postoji u književnom jeziku i bez potrebe je jekavizirati ga i akcentuirati prema štokavskom kako se čini u ARj. Deminutivi su na *-tk, -ić* i *-čio: dijelak,* gen. *dijelka* ili *diòka* m (Vuk, 14. v.) = *delak,* gen. *délka* (ŽK), *dijelio* m i *dijelčić* m. Prilozi: *djêlimice* (Ljubiša) = *djelomice* (Dubrovnik), oboje u današnjem književnom jeziku. Stari praslavenski denominai (faktitiv) na *-iti:* impf, *dijeliti, dijelim* (Vuk) *(iz-, o-, ot-, opre-, po-, raž-, raspo-)* prema iteratīvu *dijèljati* (Dubrovčani) *(iz-, raž-,* 16. v.), *razdjel]'avati, -Nevati, -Ijìvati, -djèljujëm.* Odatle postverbali *odjel* (upór. rus. *otdél'),* odatle noviji određeni pridjev *odjelni* i *razdio,* gen. *razdjela* pored *raž- 'I razdijel* (Vuk, Crmnica, Crna Gora, upor. rus. *razdél')* m i f (jedanput, Lastrić) pored *razdjela f;* sa *-tk razdjelak,* gen. *razdjelka* pored *razdioka* = *razdêljak,* gen. *-dêljka* (Kosmet) »Haarscheide«. Ovamo još imenica na *-jak: odeljak* m (Kosmet) »član porodice koji nije u zadruzi«. Odatle pridjev *razdjelan, razdjelna* = *razdiona,* poimeničen *razdionīk* m (Srednja Slavonija). Apstraktum od *dijeliti* je na *-ba: dioba* f (18. v.) = *delôba* (ŽK, *-oba* prema *tegoba)* »dijeljenje« = *dělba* (Kosmet) »daća, dijelenje za dušu«. Također bug. *dělba.* Prema *dioba* obrazovana je i *razdjelba* ~ *razdilba* (ikavski) = *razdioba.* Također slov. i bug. ako i nije stara riječ. Pridjev na *-jiv (ne)dje-Ijiv* čest je u današnjem književnom jeziku; radne imenice na *-ъc* i na *-telj: dijèlac,* gen. *dijèlca* i *dioca* (15. v., hrv.-kajk., kod Barakovića je to deminutiv) i *djelitelj* m (17. i 18. v.), danas matematički termin. Na *-džija: djelàdžija* m (Vuk, narodna pjesma). U književni je jezik prodrla stara prefiksalna složenica *predjel* (Vuk) = *predio,* gen. *predjela* = *prijedjel* (BI) »kraj« < *pred-delb* »1° teren pred brdom, glavicom (prema značenju 2° —5°), 2° Engpass, 3° sinonim: kraj«. Upor. toponim *Predil* u Alpama i rus. *predel* ».Grenze«. I ta složenica u vezi je sa starim razgraničavanjem. I Rumunji je posudiše kao toponim *Predeal.* Riječ *predea* se označuje bez potrebe kao rusizam. Oblik *bezdjeljak* od sintagme *bez dijela* posudiše Arbanasi: *bexhdile* f.

Vokal *e > ije, e, г* je nastao iz diftonga *ai,* lit. *dailýti, dailaū* »dijeliti«, got. *dails, dailjan.* Postoji i mišljenje (Hirt) da je posuđenica iz germanskoga, ali to ne mora biti; *dijel* i *dijeliti* su ie., baltoslavenski i sveslavenski iz praslavenskog od ie. korijena **dā(f)* ili **dhai-* od koje i današnji nvnjem. *Teil* i *teilen,* jedna od baltoslavenskih i germanskih usporednica kao prastari termin za dijeljenje plijena i zemlje.

Lit.: ARj 2, 386. 405. 409. 439. 440. 446· 4, 156. *BI 2,* 174. *Elezović* l, 17. 129. 162. *Miklošič* '45. *SEW* 195. *Bruckner* 108. *Vasmer* 337. *Mladenov* 157. *Trautmann* 43. *WP* l, 811. Hirt, *PBB* 23, 332. Buga, *RFV 67,* 232. i sl. Wood, *'MLN* 21, 39-42. *GM* 34 *DLR* s. v. Bélié, *NJ l,* 66. *NJ'l,* 148.

Dionisije m = *Deonosie* (gen., prvotiska, glagoljskog kalendat 1491) = *Dijanišb* (~ *Ruhojevikb,* dečanski hrisovulj) = **Đanješ* prema prezimenu *Đanješić.* [Od gr. > lat. Διονύσιος = *Dionysius (Dionysius Helie,* Split, 1397)].

Lit.: ARj 2, 384. 338. *GISUD 2,*12. 48. 100. Stefanie, *Rad* 285, 90. Jireček, *Romanen 2,* 33.

diple f pl., gen. *dīpālā (pl.teo gusle, gödije)* = (stari f. pl.) *dipli* = *dipla* n. pl. (jedna potvrda) = (sa umetnutim от pred labijalom) *dimpli f* pl. (16. v., jedna potvrda) »dvojnice (prevedenica, calque), Dudelsack, Doppelpfeife«. Radna imenica na *-as diplaš.* Nalazi se još u slov. *diple* pored *dibla* »Sackpfeife«, rum. *diplă, diplaș,* a *dipli* u oba jezika iz hrv.-srp. Denominal na *-iti dîpliti, -im* impf. (18. v.) »1° svirati u diple, 2° (pejorativne metafore) besposličiti (Lika)«, *nàdipliti se, -im* (Hercegovina, narodna pjesma, Bosna) »dobro se najesti ili napiti se«. U sing, *dipla* f (14. v.) »crkvena haljina«. Bug. *dipla* »Falte«. Balkanski grecizam: ngr. δίπλα »pallium duplicatura, Falte, Doppelpfeife« (arb. *dulpëkcnj* je unakrštenje s lat. *duplus).* Izvor je gr. pridjev διπλόος = lat. *duplus, duplex.*

Lit.: ARj 2, 402. 412. 7, 272. *Pleteršnik \,* 137. 138. Weigand, *JbRI* 17-18, 111-112. (cf. *RSI* 6,342). *Miklósié* 46. *SEW* l, 201. *Mladenov* 128. 77. *GM* 77. Vasmer, *GL* 53.

direk m (Vuk, 18. v., narodna pjesma, Bosna i Hercegovina, Kosmet s gen. *direkä)* = *durêk* (Crmnica, *i > u* kao u *đivar* pored *duvar,* v.) »sinonim: stup ili stub od drveta ili kamena koji nešto nosi ili se na nj oslanja«. Odatle na *-lija* (v.) *dirèklija* f (Vuk) »španjolski talir na kojem su dva stupa«. U Kosmetu je *direkli* = *direklìja* indeklinabilni pridjev kao prvi dio složenica s imenicama *platno* (Peć) »platno koje ima pruge od drukčije pređe, te izgleda šareno« i *pregljača* »vrst tkanja opregače i veza«. U ovim složenicama prvi je elemenat uzet metaforički. Na *-āč: direkāč,*

gen. *-áča* (Vuk, Risan). Balkanski turcizma (tur. *direk* »kolac, stup«, obrazovan s pomoću sufiksa *-ek* od korijena *tir-* »naslon«, upor. isti sufiks u *burek, jatak* itd.) : rum. *dire* «Wagengastell«, *đirechie* »Säulengang«, bug., arb. *direk,* ngr. ντερέκι.

Lit.: ARj 2, 414. *Elezović* 1, 138. Miletić, *SDZb 9,* 268. *Lokotsch 522. Miklošič* 46. *SEW* 1, 202 *Mladenov* 67.

dlrīndžiti, *-lm* impf. (Vuk, Vojvodina) »lijeno besposleno živjeti« = *dirīndžit* pored *dirindžat, -am* (Kosmet) »argatovati, služiti«. *ARj* predlaže kao etimon perz. > tur. *derim* »skitalica« rašireno s tur. *-ci.* Ali nigdje nije potvrđeno *dirindžija.* [< tur. *der rene* < perz. *der rang* »u muci, na muci«].

Lit.: ARj2 414. *Elezović* 1, 139. Škaljić" 219.

dis m (í348., u naslovu carskom) »zapad (u koji ide Arbanija i Primorje)« = (prema novogrčkom sa *-ja* kao *ćefalija) disija* (1348.). Od gr. δύσις, ngr. δύσι »isto«.

Lit.: ARj 2, 415. Vasmer, *GL* 53.

diskos m (1441., crkveni termin pravoslavaca) »zdjela, tanjur, u koji se polaže proskura«. Religiozni grecizam. Od δίσκος > lat. *discus* > tal. *desco* »1° sto, 2° klupa«, stvnjem. *tisk,* nvnjem. *Tisch.* U franko-prov. *desça* »plat, panier large et peu profond, corbeille«, katal. *desca* »zdjela«. Femininum je nastao analogijski prema *tabula* i *scutella.* Upor. logud, *discuedda* (unakrštenje od *discus* + *scutella).* Kao u germanske jezike, u keltski i u berberski što je grčka riječ, koja je egejskog podrijetla, ušla u vulgarno-latinskom obliku, tako je ušla i u slavine, s tom razlikom, što je u pomenute jezike ušla kao maskulinum, a u slavine kao femininum. Nema je u baltičkoj grupi. Vlat. *e* > ь > ъ (prijevoj zbog dočetnog *-a,* upor. *grikt,* upor. i berbersko *duscu* < *discus)* > *a* nalazi se u *daska* f = (sa s > c) *đačka* (Mikalja: *đačka od lađe* »madir«) = *daska* (čakavski, gen. pl. *dašak* = *dašak,* Hvar, Brusje) = *doska* (Brkini) = *diska* (Javorje, Podgrad, Podpeć) »tabula, Brett« = slov. *deskà* = bug. *daska,* iz panonsko-slavenskog madž. *deszka.* Sa umukivanjem ь > *0: ska* pored *cka* (Ranjina, Hektorović, Kašić; *na sci* 1520, Zbornik, upor. *cklô* < *stbklo).* Deminutivi na *-ica daštica* pored *daščica* (16. v.) = *hica* (Vuk, Potomje, jugozapadni krajevi) »1° mala daska, 2° stolić, 3° dio samara, 4° *štica* (Vuk), Abc-tafel«, dvostruki deminutiv *sličica* (Crna Gora). Denominal *štíčiti lađu* »Otiskivati je šticom«. Augmentativ na *-jur* + *-ina dašćurina* (Pavlinović). Pridjev na *-ьn* > *-an daščan* (Srbija). Na *-jara daščara* f (Vuk) »koliba od dasaka«. Na *-jak dáščak,* gen. *-aka* (Vuk, Hrvatska) »(metafora) konj plosan poput daske«. Na *-ar* < *-arius daskar* (čakavci, Jačke). I u slavinama *daska* ima i značenje »sto« kao i u germanskome, samo je to značenje potisnuto od *stoh* > madž. *asztal* i u slov. *miza* < lat. *mensa.* Sveslavensku značenje »Brett« i prvobitno poklapa se sa latinskim vojničkim terminom *discus* »Wurfscheibe«. Ne može biti posudenica iz germanskoga, kako misli Berneker. U kasnom latinitetu (9. i 10. v.) *discus* znači »1° piatto tondo, 2° tavola rotonda, sto«. Prvobitni *sto* je bila *daska* na podu. Sveslavenska (možda i praslavenska) posudenica potječe iz vojničkog latiniteta na limesu donjeg Dunava. Mjesto latinskog akcenta nije očuvano, nego je pomaknuto na dočetno *-a.* To pomicanje objašnjava se što je *discus* ušao u shemu akcenta određenih pridjeva na *-bsk.* Upor. *je bome slatka* (se. *ripa).* Od semantičkih varijanta treba spomenuti izričaj *fãli mu daska u glavi* »lud je«, koja se nalazi í u tur. *bir tahta eksik* u istom značenju.

Lit.: ARj 1, 814. 2, 217. 286. 415. *Pleteršnik* 1, 123. Ribarić, *SDZb* 9, 8. 106. Hraste, *JF 6,* 196. *Miklošič* 54. *SEW* 1, 246. *Holub-Kopečný* 99. *Bruckner* 88. *Mladenov* 156. *Gombocz--Melich* 1332. Wartburg, *FEW* s. v. *ZRPh* 47, 577. Skok, *Slávia* 15, 187,. br. 76. *REW*[s] 2664. *DEI* 1259, 1329.

disperau (Dubrovnik, Cavtat), pridjev, upravo part. perf. pas., »žalostan«. Od tal. *disperato,* part. perf. od *disperare* < lat. *desperare,* prefiks *de-* i *sperare.* Latinizam *dešperatan* (Zagreb), apstraktum na *-io desperacija* f < lat. *despērātiō.* Bez prefiksa *destèr anca* f (Dubrovnik, Marin Držić, Potomje) = *sper anca* (Rab) »nada, uzdanje«, apstraktum na *-ia* od part. prez. *sperans,* gen. *-tis,* vlat. *sperantia,* koje je zamijenilo kllat. *spes.*

Lit.: ARj 2, 357. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW** 8141. *DEI* 1347..

dispònjat, *-am* (Dubrovnik, prema tal. prezentu na *-io *disponio).* Na njem. *-ieren* > *-irati disponirati, -paniram.* Odatle apstraktum na *-itio* > *-ičija dispozicija* od part. perf. *dispositus.* Od lat. > tal. *disponere, disporre* (prefiks *dis-* i *panere).* Od part. prez. na *-ens,* gen. *-tis* radna imenica *disponent* m (bankarski termin).

Lit.: Zore, *Tuđ.* 7.

distonān, pridjev (Dubrovnik, Cavtat) »bez sluha«. [Od tal. *distonare],* upor. lat. *extonare.*

*Lit.: REW** 3092. *DEI* 1358.

dišer (Vuk, narodna pjesma), uzvik, sinonim »na polje«, indeklinabilm pridjev kao epitet uz *avlija* (Pjevanija crnogorska). Odatle denominal na gr. *-isati* (tip. *siktèrisati):* impf. *dišerisati, -šern* (Vuk). Balkanski turcizam (tur. *dışan* »draussen, Aussenseite«) : bug. *dišaravlija.*

Lit.: ARj 2, 415. *Mladenov* 128.

dišipuo, gen. *-ula* m (15.— 18. v., Marulić, akcenat Budmanijev) »učenik«. Od tal. *discépolo, discipolo* (16. v.) < lat. *discipulus,* radna imenica na *-ulus* od *discere.* Arb. *distepul.* Odatle apstrakt na lat. *-ina dišiplīna f* (Marulić, 15. —18.V.), denominal na *-ati dišiplinati, -am* (16. v.) prema impf, na *-va- dišiplinavati* (17. v.). Latinizam je *disciplina* f (17. v.) »1° bič kojim se kršćanski asketi sami za pokoru biju, 2° stega«.

Lit.: ARj 2, 416. *REW** 2658. *DEI* 1327. 1329. *GM* 68.

diskui m (Korčula) »sin, dijete, koje ne uči, ne radi, neposlušan«. Od tal. pridjeva *dìscolo* (14. v.) < lat. *dyscolus* < gr. δύσκολος »neobuzdan«, složenica od gr. prefiksa δύσ- i -κολος kao u εὔκολος (ζυ »dobar«).

*Lit.: REW** 2813. *DEI* 1330.

ditam m (17. i 18. v.) »jasenak«. Od tal. *dìttamo* (14. v.) < lat. *dictamnus* < gr. δίκταμνος, prema Battistiju egejska riječ prema nazivu brda Δίκτη na Kreti.

Lit.: ARj 2, 416. *DEI 2,* 416.

div, pl. *divovi* m (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: gigan(a)t (evropska tuđica)«. Iz narodne pjesme ušla je ova riječ u književni jezik. Odatle: hipokbristik *divo* m (narodna pripovijetka), pridjev na *-ski, -ovski* (složeni sufiks prema pluralu *divovi): dîvskî (""Starješina,* Vuk), *divovski,* deminutiv na *-če dívče* n (narodna pjesma). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *děv,* u prasrodstvu s *deus* < ie. **deu̯os,* > tur. *div* »1° demon, vrag, zao duh, 2° gigan(a)t« /ovo posljednje značenje razvilo se u turskom): bug. *div,* arb. *dif -vi.* Femininum bi mogao biti bug. *diva* f i *samodiva* f »zla vila, diva« f (Kosmet), ali ovdje može biti i poimeničen slavenski pridjev *divb.* Ovamo još *divánija* m (Vuk) »suludak« = *divamja* pored *divanija* (Kosmet) »pomalo nepametan, pomalo divalj« od perz. pridjeva *dēvāna* > tur. *divane* »lud, budala«. To je također balkanski turcizam istog podrijetla iz oblasti čovječjih svojstava, prijekora (tip *budala):* bug. *divane.* Turski dočetak *-é* zamijenjen je s *-ija* zacijelo prema *dihanija* (v.).

Lit.: ARj 2, 418. 420. 426. *Elezović* 1, 134. *Lokotsch* 509. *Miklošič* 46. *SEW* 1, 202. *GM* 66. *Boisacqs* 189-190. Korsch, *ASPh* 9, 497.

dîvan[1]**,** *divna* (Vuk, 13. v.), pridjev, »sinonim: prekrasan«, praslavenska je izvedenica obrazovana s pomoću sufiksa *-ьn* od stcslav. *diví* »θαύμα, čudo«, bug. *diven,* češ. *divný,* polj. *dzizpny,* rus. *divný j* itd. Odatle: prilog *divno* pored *dimno* s *vn* > *mn.* Stara slavenska imenica *ai ъ* propala je u hrv.-srp. zbog homonimije s *div* »gigan(a)t« (v.). Pridjev *div,* potvrđen u značenju »divan« samo jedanput u 16. v., morao je propasti također zbog istog razloga budući da je postojao kod nas nekada i pridjev *div* u značenju »divlji« (v.). Pridjevu *divan* nije prijetila nikakva homonīmija i zato se očuvao jer je od *div* »gigant« moguć samo pridjev na *-ov* (upor. *divovski),* ne na *-ьn.* Od slabo potvrđenog pridjeva *div* stvoren je ipak apstraktum na *-ota / -oca: divota* f (Vuk, 18. v.) = *divoća* (16. v.). Ta izvedenica dokazuje da je i pridjev *div* = *divan* nekada zaista postojao. Denominal (faktitiv) je od nestale imenice *ai ъ : diviti se, dînîm* »sinonim: čuditi se«, što dokazuje da je ova praslavenska riječ postojala nekada i u hrv.-srp. *; diviti se* je također sveslavenska riječ iz praslavenskog doba kao i pridjev *divan.* Značenje »lijep« ovog pridjeva razvilo se iz značenja »čudo« kao lat. *mirus* i *mirabilis* od *mirare* »gledati«. Ali prvobitno značenje pridjeva bilo je u hrv.-srp. »čudan > čemu se čovjek mora čuditi«. Osnova *div-* ide u baltoslavensku jezičnu zajednicu, upor. istočno-lit. *deivoti* »opažati zvijezde«. Slično značenje ima češ. *dívati se* »opažati, gledati (uopće)«. Praslav. *diví* odgovara u baltičkoj grupi: *dievas* »bog«, *deivë* »boginja«, lot. *dievs* »bog«, stprus. *deiwas,* odatle lit. denominal *dievotis* »zak'inje se«, lat. *deus* = sanskr. *dêvah,* avesta *daēva* »idol, demon, vrag« > perz. *dev* > tur. (naš turcizam) *div* »giganat (v.)«. Promjena značenja: lit. »bog« > slav. »čudo« dogodila se u praslavensko doba zbog toga što je kao terminus technicus za božanstvo

u praslavenskom već postojala druga riječ (v. *bog).* Stoga je baltoslavenska riječ *ai ъ* morala biti specijalizirana po zakonu sinegdohe na »djelo božanstva > čudo«. Ie. korijen **dei* »jasan, sjati se«, raširen s formantom wo; nalazi se još u *dan* (v.).

Lit.: ARj 2, 418. 420. 427. *Miklošič* 46. *SEW* 1, 202-203. *Bruckner* 114. *Vasmer* 351. *Mladenov* 127. *WP* 1, 774. *Trautmann* 50. Fraenkel, *IF* 49, 208. Meillet, *RES* 6, 167-168. Štrekelj, *DAW* 50, 13.

divan², gen. *-ana* m (Vuk, 17. v.) »1° tursko glavno vijeće > vijeće uopće, 2° kuća gdje se čini vijeće, 3° govor uopće (isti semantem i u *zbor, zboriti,* v.)«. Posljednje značenje *divan* (Lika) = *divân,* gen. *divana* (ŽK), odatle denominativ (faktitiv) na *-iti* impf. *divaniti, dîvânîm* (17. v.) = *divāmt(ī)* (ŽK) »razgovarati, govoriti«, s prefiksom *raž-* pf. *razdivaniti se, -dîvânîm* (Lika, Vinkovci), deminutiv na *-kati divànkati, -ām* (Lika). Postoji i postverbal ž. r. *divâna.* U Kosmetu: *činiti sedî divân* »kaže se psetu kad se želi da ono seni« (prema tur. imperativu *divan dur* »mirno« od tur. *durmak* »stajati ukočen i čekati zapovijed«). Pridjev na *-ski: divanskī* (Vuk, Crna Gora) »na zboru«. Složenica s perz. *hane: divanàna* (18. y.) = *divanâna* (Kosmet) »čardak pred kućom zastrven prostirkom s jastucima uokolo gdje se ljeti sjedi; sinonimi: slar (v.) < tal. *solarium,* doksat (v.) i ćošak (v.)«; naša složenica obrazovana prema turskom *divan-kabanica.* Ovamo i *divan-kula* pored *berdivan kula,* kao epitet sadrži perz. prijedlog *ber* »po«, a · ne perz. *ber-de-wăm* »trajašan, stalan«, kako misli Daničić. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *dïwan* »savjet«, *divanhane)* iz oblasti građevinarstva i turske administracije: bug. *divan* »1° vijećanje, zbor, 2° vladin ured, 3° soba za goste«, *divanhana,* čine. *divane* f »cour ou conseil supérieur«, ngr. ντιβάνι/ διβ-. Već u perzijskom značila je riječ *dïwan* »uredovnica« kao i na Balkanu. Ovo značenje prenijeli su križari u Evropu u značenju »carinarnica«. Došla je u tom značenju i u Dubrovnik, kao trgovački grad. Kod Vetranića *divâna* f ima to značenje. U tom značenju pokazuje u Dubrovniku α > *o* kao stare naše posudenice: *dīvāna* (v.) Vezu dubrovačke *divane* (v.) sa zapadnoevropskim oblicima koji pokazuju promjenu ť > *u* (upor. *duvar* pored *divar),* utvrđuje ž. rod: tal. *doana,* danas *dogana* (s *g* za ukidanje hijata, upor. *ragunare* pored *radunare* i *raunare),* fr. *douane* »carina uopće«. U tom značenju postoji *dîvâna* samo u Dubrovniku. U istočnim krajevima govorilo se nekada *đumrukana f* (v.) »carinarnica (danas tako općenito)«.

Lit.: ARj 1, 235. 2, 419. 426. *Elezović l,* 134. 2, 506. *Mladenov* 127. *SEW l,* 202. *Pascu* 2, 131,. br. 420. *Lokotsch* 526. *REW»* 2707. Korsch, *ASPh 9,* 498.

divertiškati se, *-am* (Dubrovnik, Cavtat, prema tal. prezentu *divertisco) = divertit se, -im* (Rab, prema tal. inf. *divertire)* »zabavljati se«. Od tal. *divertirsi* < lat. *divertere* (prefiks *dis-* i *vertere).*

Lit.: Budmani *Rad 65,* 166. Kušar, *Rad* 118, 18. 25. *REW³ 2701.* 9249. *DEI* 1366.

divin, učen pridjev (14. i 15. v., Ivančićev zbornik 23, 90 *ruka divina)* »božji«. Od tal. *divino* < lat. *dīvīnus.* Od poimeničenog tal. *divino* m »profeta« denominal s prefiksom *in-: indivinăt* pf. (Smokvica, Korčula)' = *indivìnati* (Potomje, Pelješac) = *i > e > o* pred labio-dentalom već u tal.) *indovinai* (Perast, Dubrovnik, Cavtat; objekt *pût)* »pogoditi«. U prilogu *na indivīn* (Perast, Hercegovina) »na sreću, ne znajući kuda« < tal. *indovino, divinare (in-).* Ovamo ide iz crkvenog latiniteta poimeničenje *a divinis* (se. *rebus, suspensia).*

Lit.: ARj 3, 837. *REW³* 2704. *DEI* 1367.

divit m (Vuk, 18. v.) = *divit,* gen. *-ita* (Kosmet) »pero i mastilo u kutiji«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *devāt, davātum* > tur. *diviť)* iz oblasti pisma (tip *jazija):* bug., arb. (Skadar) *divit* »Schreibzeug«.

Lit.: ARj 1, 420. *Elezović* 1, 135. *GM* 68. *Mladenov* 127.

divizêrum in (Cres) »virvar«. Od lat. 3. 1. perf. pl. *divisērunt* iz biblijskog *diviserunt vestimenta mea,* što se pjeva iz »Muke Isusove« na Veliki petak, od *dividere* »razdijeliti« (prefiks *dis-* i ie. korijen *vīd-,* koji ne postoji u lat. kao samostalan glagol). Poimeničen lat. gerund *dividenda* f (bankarski termin). Poimeničen part. perf. *divìsa > devíza <* fr. *devise* »1° lozinka, 2° strana novčanica«. Apstraktum na *-io divisto,* gen. *-niš > divizija* f (vojnički termin), pridjev *divizijski,* na *-ar divizionar,* gen. *-ára.*

Lit.: Tentor, *ASPh* 30, 189. *DEI* 1367.

divõna f (Dubrovnik) = *divana* »carinarnica«, od perz. > ar. *díwãn* »registar«, pokazuje značajne fonetske razlike prema tal.

dogana (13. v.) > *dugăna* (Božava, Rab) = *dugonja* = *dogana* (danas u Dubrovniku i Cavtatu). U svim zapadnim jezicima taj arabizam pokazuje ť > *o* pred labio-dentalom kao u tal. *indovino,* ispadanje glasa *v* poslije velarnog samoglasnika (upor. *Radoanus.* za *Radovan* na šibenskom portalu); *o* < *a* je u dubrovačkom "obliku kao u arabizmu *mogoriš* (v.). Jedino u femininumu slaže se sa zapadnoromanskim arabizmom. Po svoj prilici je leksički ostatak iz dalmatoromanskog. V. i *divan*[1].

Lit.: ARj 2, 426. 419. 560. Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 2707. *DEI* 1372.

dizdar, gen. *-ára* m (Vuk, 17. v.) = *dizdar* (Kosmet) = *dàzdãr* (15.—17. v.) »zapovjednik i vratar tvrđave ili kule«. Odatle: pridjevi na *-ev, -ov* i *-ski: dizdarev, -ov, dīzdārskī,* deminutiv na *-ьc: dizdarac,* gen. *-arca* (Vuk, Crna Gora), složenica *dìzdar-àga.* Također toponim i antroponim (prezime na *-ević).* Turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. složenica *dizdar* od perz. *diz* »tvrđava, kula« i *dar* »koji čuva, drži«, kod nas sufiks za radne imenice).

Lit.: ARj 1, 319. 2, 430. *Elezović* 1, 136.

dizga f (Vuk) »krajać, ivica«. Ista osnova nalazi se u *dizija* f (Vuk, 18. v.) »red, niz, povorka« i u apstraktumu na *-luk dizluci,* gen. *dizluka* m. pl. (Vuk) = *dizluke,* gen. *dlzlūkā* f. pl. (Vuk) = *dîzlbk,* gen. *-lika,* pl. *dislêci* »dokoljenice, bječve, dokoljenice pticama za lov«. Balkanski turcizmi (tur. izvedenica *dizge* »jarretière«, od *diz* »koljeno« i sufiksa *-gè* / *-ke* varijante od *-gi* / *-ki, diz-íŋ — diz-i* »rangée«, *dizlik* »vrsta starih gaća do koljena«): bug. *dizgija, dizija, dizlik,* arb. *dize* »Tuchend, Selbend«. Pored *dizluci* govori se *tòzluci* m. pl. = *tozluke,* augmentativ na *-ina tozlučine* »dokoljenice, bječve«. Ovdje je osnova druga: tur. *toz* »prah«. I taj je oblik balkanski turcizam (tur. *tozluk)* iz oblasti nošnje: bug.· *tozluk,*.rum. *tusluc,* arb. *tos-zi* »prah«, ngr. τουσλούκκι.

Lit.: ARj 2, 431. *BI 2,* 582. *Elezović* 1, 136. *Mladenov* 127. *GM* 68-69. 433. Matzenauer, *LF* 7, 43. *Deny* 572. 575.

dizgin m (Vuk, obično u pl. prema našem značenju) = *dizgen* (Vuk, narodna pjesma) = *dizdin* (Pjevanija crnogorska) = *dizden* (narodna pjesma) = *dizdin* (Vuk) = *dizdum* (jedanput, Katančić, 18. v.) = *dizgum* (narodna pjesma) = *dizdum* (Kačíc, 18. v.) »sinonim: vodice, vojke (u narječju)«. Balkanski turcizam (tur. *dizgin,* od korijena *tir* od kojega i *direk,* v., i sufiksa *-kin* kao u *čaliskan* i *sürgün,* v.) iz oblasti konjske opreme: rum. *disghin* = *desghin,* bug. *dizgin,* arb. *tizgin.* Turski sufiks *-kin* ima u hrv.-srp. različite vokale, ovdje pored *-gin* još *-um* i *-en* zbog toga što u turskom ima i vokala z, koji se zamjenjuje kod nas i sa *e į u;* to je hiperturcizam *g >d* je asimilacija nestalnog konsonanta u sufiksu (upor. *sürgün); đ* < *g* je kao u *đemija,* samo metatezom premješteno u početni slog. Interesantan primjer prekrajanja turcizma kod nas.

Lit.: ARj 2, 431. 3, 8. *SEW* 1, 203. *Miklošić* 46. *Mladenov* 127. *GM* 431. *Lokotsch* 527.

díža f (17. v., čakavski, Krk, Hrvatsko Primorje, Prigorje) »sinonim: kravljača (v.), muzlica (v.)« = *dižva* f (Vuk, 18. v., Hrvatska, Hrvatsko Primorje) »sinonim: bukara (v.); sud za vino s ručkom (služi za pretakanje vina i za pojenje konja) (Donje Primorje)«. Odatle: deminutiv na *-ica dižica* f (čakavci na Braču, Fužine) = *dižica* (Vela Luka, Smokvica, Korčula) »posudica drvena s ručkom za *.puti* (»hvatati«, *pùjem, pûj)* vino, od dugā, služi za lijevanje vina iz postave u tolitar«. Sufiks *-va* u *dižva* upućuje na postojanje deklinacije *-u* (tip *crkva)', i* je nastao iz *e,* koji je potvrđen u rumunjskom i madžarskom slavizmu rum. *deja* f (Moldavija) i madž. *dézsa (é* < *ë* kao u *szomzéd* < *sus-jed").* Nalazi se u svim slavenskim jezicima osim u bugarskome. Prema tome je praslavenski termin za posuđe: **dežd.* Ekavski i jekavski oblik nije potvrđen. Jat je nastao iz ie. dvoglasa *oi:* ie. korijen **dhoigh-,* prijevoj od **dheigh-* »gladiti, mijesiti«, koji se nalazi u nvnjem. *Teig* i gr. τείχος/τοίχος »zid«, lat. *fingo, fīgulus* »lončar« i u istočnim ie. jezicima. Taj se korijen nalazi u lit. *dižti* »šibati«, dok u slavenskom samo kao tehnički termin za posudu i kao zidarski tehnički termin u baltoslavenskoj metatezi **ǵheidh* > *zid* (v.); *ž* je nastao iz *z* + sufiks *-ia* (kao u *plaća).* Prvobitno je značenje bilo kao u rus. *deža* »Backtrog, naćve«.

Lit.: ARj 2, 392. 431. *Miklošič* 45. *SEW* 1, 198. *Tiktin* 518. *Vasmer* 336. *Gombocz-Melich* 1343.

djëd m (Vuk) »ie. praslavenski i sveslavenski naziv za očeva i materina oca«. Za doba hrvatske narodne dinastije *e>a* potvrđen: *dad.* Ide prema tome u najstarije potvrđene hrv.--srp. riječi. Odatle: hipokoristici *deda* —

djeda = *dédo* = *djedo* m (Srbija) = *đjeko* (18. v.); ovako i u bug. *deda ila..;* augmentativi na *-ina, -etina, -usina: djêdina* m = *djedètina* = *djedušina,* s raznim afektivnim vrijednostima; pridjevi na *-inı -ov: djèdin* (13. v.), *djedov* (Vuk, 14. v.), koji živi i danas poimeničen sa *-ьc djèdovac* (ime biljke) i sa sufiksom *-ina djedovina* f (18. v.). To poimeničenje zamijenilo je danas praslavensku izvedenicu na *-ina* (upór. isti sufiks u *baština* v.) u *djidina* f, koja dolazi u svim slavenskim jezicima s istim sufiksom (upor. glede značenja njem. *Vaierei).* Ta izvedenica postojala je i kod nas kako pokazuju radne imenice na *-ьc* i *-ik: djedinac* = *djedinik* = *djednik* »baštinik«; pridjev na *-in: didino* (selo I486.); na *-ski: djêdinskî,* apstraktum *djêdínstvo.* U daljoj izvedenici sufiks *-ina* od *djedina* ispada; odatle čak. i hrv.-kajk. izvedenica na *-it: didić* »vrsta plemstva«, *dedić* »baštiník«. Upor. češ. *dědic.* Isto u stsrp. toponimu *Decani* < *dědbčani.* Riječ *djedina* u značenju »baština« nestala je iz današnjeg književnog i saobraćajnog jezika. Složenice: s prefiksom *prě-* > *pra-: pradjed* m = *prănded* = hipokoristik *prăndeda* m (Kosmet, s umetnutim *n* pred *d\,* upor. *dumboK).* U Kosmetu je naš prefiks *pra-* zamijenjen s gr. παρά: *paraded* = hipokoristik *păradeda* m; *pra-* se zamjenjuje i s lat. *secundus* > *sükun-:* odatle *šukundjed* m, *čuhundjed,* hipokoristik *šukundeka,* s *-ka* kao u *baka* i *Đaka / Dáko* od *Danijel* > *Dane.* Dolazi također kao metafora u imenu biljke, koje se zovu *sása: djèdovac.* S prefiksima *sa- / za- sadjed* (Vrančić, Mikalja, Stulić) = *zaded* (Belostenac). Prefiks *pra-* se može udvostručiti: *prapradjed* m. Deminutiv na *-ъk: dêdak* m (Donja Podravina, Šaptinovac) je metafora za »elavus ferreus ad latéra currus: sinonimi: strmoglavac, palac (v.), *kurdelj,* fuzov«; hrv.-kajk. *dedek* (Mikalja, odatle kod Belostenca i Jambrešića) »ptica putpuden, božji pivac, upupa« je prema Štrekelju iz češkoga. Na *-ica* samo u rum. *dedita* f kao metafora za »biljka anemone pulsatila«. Odavde za istu biljku dalji rum. deminutiv s lat. sufiksom *-ellus: dedețel, -tei, -iței.* Upor. rus. deminutiv *dedók* »Art Klette«. Dolazi i kao prvi elemenat u dvosložnim praslavenskim ličnim imenima: *Ojedomir,Djedoslav.* Kao drugi elemenat u *Želided.* Muslimansko prezime: *Dědič* (Bosna). Vokal *é* je nastao iz ie. e koji se nalazi u lit. *dēdis* »ujak prema ocu« i u lot. *dèds* »alter Mann, Popanz«. Riječ je prema tome baltoslavenska. Kako pokazuje reduplikacija suglasnika (upor. i arb. *xhaxha),* potječe iz djetinjeg govora (Lallwort) kao naziv za starije članove praslavenske velike porodice (Grossfamilie). Upor. i osmanlijsko *dädä* »Grossvater, Väterchen«, odakle mogu da potječu naši hipokoristici u istočnim krajevima s naglaskom *deda.*

Lit.: ARj 2, 434. *Miklošič* 44. *SEW l,* 191. *Bruckner* 107. *Vasmer* 335-336. *WP* l, 826. *Trautmann* 47. *Mladenov* 157, *GM* 79-80. *Boisacq*[3] 337. Joki, *Unt.* 38. Rozwadowski, *RSI 2,* 111. van Wyk, *ZSPh* 14, 10. Vulović, *ASPh* 8, 137. Boissin, *RES* 27, 43. Štrekelj, *ASPh* 31, 198. *BI 2,* 544. Hirtz, *Aves* 83. 84. 89. *Elezović 2,* 119. Hamm, *Rad* 275, 50. Lopašić, *Urbari* 30. Skok, *IG* 3, 3--5.

djëlo n (Vuk, ekavski i čakavski djelomice *delo,* ikavski *d'ilo,* danas po deklinaciji *o,* nekada suglasničkoj na *s:* gen. *djelesa,* kao *slovo, -věse, tělo, -esė),* ie., baltoslavenska (?) i sveslavenska riječ iz praslavenskog doba) »Tat (nvnjem., s tom riječi je u prasrodstvu), opus; štokavski sinonim: rad (v.)«. Deverbalna apstraktna je izvedenica od *djeti* (v.) s pomoću sufiksa *-lo* (upor. *jelo,* v.) koji se nalazi još samo u stisl. *dalli* »facilis«. Negativno: *nedjelo* n »zločin« (Vuk). U čakavskom na Hvaru (Brusje, Hraste) u rečenici *dílo ga je ubit* »trebalo ga je ubiti«, *ni dílo to učinit* »ne treba to učiniti« opominje na stfr. *est ues* > *estuet,* inf. *estovoir* < lat. *est opus* »treba«. Odatle: pridjevi na *-ъn delan, delna* (samo jedanput, kod Belostenca), na složeni *-avan djelavan* (za *av* upor. hrv.-kajk. *dêlavac, nedêlavac,* gen. *-vca,* ŽK, »lijenčina«), na *-atni djelatni (dan),* poimeničen s *-ik djelatnik.*

Važna je izvedenica na *-ța* od negativne složenice: *nedjelja* f (ekavski *nèdelja,* ikavski *nedllja,* ŽK), »kršćanski termin za 1° dies dominica kod Romana, dies solis kod Germana, 2° tjedan = sedmica (po semantičkom zakonu sinegdohe)«. To je upravo prevedenica (calque) od bizantinskog gr. ἄπρακτος ἡμερα. Grčka se riječ očuvala kao posuđenica u cslav. *aprakos* »recueils des lectures evangéliques des dimanches et fêtes«. Taj naziv stvoren je prema biblijskoj odredbi: *sedmi je dan odmora... Nemoj raditi nikakoga posla (non facias in eo quidquam operíš,* 5 mojs. 5, 14). Odatle su izvedenice: pridjev na *-ni nedjeljni* (Vuk), poimeničen na *-zk ponedjeljak,* gen. *-ēljka* m = *ponediljak,* gen. *-dttjka* (ŽK) = *pondelek* (hrv.-kajk.), na *-nik ponèdjeljmk* m (Srbija) = ekavski *ponèdeomk* (Srbija) = *ponadânik* = *ponadônik* (Kosmet) = *ponēdìjnik* (Lumbarda) »naziv prvog sedmičnog dana (upor. *prvi dan,* Dalmacija, v.)«; demi-

nutivi na *-ica nedjeljica* f. *Nedjelja* je također žensko ime kao u gr. Κυριακή i na zapadu *Dominica.* Odatle je stvoreno lično ime za muškarce *Nèdjeljko* prema f *Nedjeljka,* što odgovara imenu *Dominicus* (na zapadu) > *Dominko, Dinko, Dmine* (u jadranskoj zoni). Hipokoristici su ličnih imena *Nedá* ž, r., *Nédo* m. r., odatle prezime *Nedić* prema *Nedeljkovič* za ljude koji su se rodili u nedjelju, a može biti da se tako zovu i prema praocima *Nedo* i *Nedjeljko.* Upor. izvedenicu na *-ónja nédonja* m (Vuk) = *nedonja* (Kosmet) »vo koji se otelio u nedjelju«. Kao crkveni termin, *nedjelja* kod pravoslavaca prima preda se ove pridjeve: *cista, pačista, akačista, sredòposnã, krstopòklonjena, četna* < *cvijetna* (tako i kod katolika), *velika* (Piva-Drobnjak, djelomice i Kosmet, tako i kod katolika), *bêla, sírna, ursa, mlada, strasna* (Kosmet).

Denominali su od *djelo:* sveslav. iz praslav. doba na *-ati:* impf, *djelati, -ām* — ekavski i djelomice čakavski *dělati* = ikavski *dilati (iz-, o-, ob-'),* prema impf, *obdjelavatf)* »1° sinonim: štokavski raditi, 2° *dilati* (Korlevići, Istra, Smokvica, Korčula) »reskati, sjeckati komad drva«, *izdjelávati, izdjèlãvãm.* Od *obdjelati* postverbal je *òbdjel* m (Krašić, valjda jekavizirano bez potrebe u *ARj)* »oplata u vrata, u prozoru«. Na *-jati:* impf, *djeljati, -am* pored *-ēm* (Vuk) *(iz-, o-,* 16. v.). Ova se izvedenica rie nalazi u drugim slavenskim jezicima. Odatle deminutiv na *-kati: djêlkati* (Vuk), apstraktum od *ođeljati* na *-aj Bdjeljaj,* gen. *-aja* (Poljica, Dalmacija); radna imenica na *-ar djeljar* (17. v.) prema *deljarica* f (Kosmet), na *-avnica deljâvnica* f (Kosmet) »kačarski termin za mjesto u kačari gdje se duge i obruči djelju«. Na *-ovati, -ujem: djelovati* (16. v., i danas općenito) »biti aktivan, raditi«. Ni ta se izvedenica ne nalazi u drugim slavenskim jezicima. Odatle: pridjev na -6И *djêlõvan, -vna* (17. i 18. v.), koji se i danas čuje, ali ga potiskuje latinski učeni *aktivan.* Radne su imenice na *-ьc: djelovao* pored *djelovalac,* gen. *-aoca,* koji ne uđoše u književni jezik. Složen pridjev *djelòredan* (18. v.) zamijenjen je sinonimima *moralan* i *ćudoredan,* dok se *djeloispravan* nikako ne čuje. Složenica je radna imenica tipa *zakonoša: drvodjelja* m (Vuk), koja se nalazi i u stcslav. *drěvodělja.* Od ove leksilogijske porodice samo je izvedenica *djelatnik* ušla u rumunjski jezik: *(îri)deletnic* i odatle rum. glagol *îndeletnici.* Od *djelo* postojao je sve do 17. v. i prijedlog s gen., ali samo u ikavskom obliku, a upotrebljavao se i kao postpozicija: *dil* (Menčetić, *cesa dit), dilj* (Marulić: *dilj sile), dūja* (Menčetić: *nije dilja), dilji* »sinonim: radi (v.), zbog (v.)«. Nalazio se i u stcslav. *dehrna, -mi* i *dêlja.* Prijedlog je baltoslavenski i sveslavenski, jer se nalazi u svim slavenskim jezicima (slov. *dêlj)* osim u bugarskom: lit. *delei, del,* lot. *deľ* »radi«. U *ARj* se .bez potrebe jekavizira u *dijel.* Što se tiče baltičkih paralela za *djelo,* nijesu posve izvjesno utvrđene jer se *djelo* uporeduje s *padėlys* »hingelegtes Nestei«, *priedéle* »Beilage«, s *datte* »Werk, Kunst, Handwerk« i s pridjevom *dailus* »zierlich«, lot. *daiļš.* Ovo posljednje uporedenje je najuvjerljivije.

Lit.: ARj 2, 439. 440. 448. 451. 390. 385. 4, 159. *l,* 814. 820. 601. *Miklošič* 45. *SEW* 1, 194. i si. *Bruckner* 109. 360. *Vasmer* 338. *Mladenov* 157. *Trautmann* 48. *WP l,* 828. Buga, *RFV* 70, 104. *Elezović 2,* 103. 1, 130. 223. 455. Vaillant, *RES 22,* 19. Meillet, *RES 6,* 169. Isti, *Etudes* 415. *Vandrák 2,* 300. Sperber, *WuS 6,* 23. Neckel, *ZSPh* 6, 67-69. Vuković, *SDZb* 10, 405. Ribarić, *SDZb 9,* 143. Kušar, *NVj* 3, 328. Draganu,' *DRom, 5,* 328. i sl. Melich, *ZbJ* 212. i sl. Durnovo, *RES 6,* 107-108. Pereferkovič, *ŽM* 1916.

djëtao, gen. *-tla* (Vuk) = *djeteo,* gen. *-ela* = *ditei,* gen. *-ela* (ikavski, ŽK) = *djêtelj* (18. v.) = *ditelj* — *dètelj* (čakavski) »picus«. Praslavenska i sveslavenska riječ bez baltičke paralele. Odatle: pridjev na *-/ detelja trava* (hrv.-kajk.), na *-ič djetlić* (Vuk); *djetelina* f (praslavenska izvedenica) = *ditelina* (ŽK) = *djeteljina* (poimeničenje pridjeva s pomoću *-ina),* nazvana po boji ptice. Služi i u nazivima domaćih životinja prema boji ptice: na *-ka djêteljka* f (koza, ovca, Lika), *djêteo* (Vuk, jarac), odatle hipokoristici *djétla* f (ovaca, Lika), na *-an* (tip *Milan) djětlan* (ovan, Lika) = *djètlãn* (jarac, Lika). Čakavska osnova *det-* može predstavljati praslav. *dēt-* i *dęt-* kao rus. *djatel* i polj. *dzięcioł.* Zamjena *ę s é* može se uporediti sa *sręšta* > *sreća* pored *srića* u Hrvatskom Primorju. Sufiks se mijenjao *-tu* u *djelao* (upor. taj sufiks u *pijetao* i *vitao), -tel* u *djeteo* i *-telj djetelj* kao nomina agentis. Slavenska je kreacija. Nema paralela u ie. i nema jedinstvenosti u tumačenju osnove. Prema Budmaniju ptica je prozvana po jakom i oštrom kljunu. Riječ bi bila izvedenica na *-lo* od ie. **edent* > lat. *dens.* Prema Mikkoli sufiks je kao u nomina agentis a osnova *dblb-* »dubem«. Ovako i Machek, koji rastavlja *djetelinu* od ptice, izvodeći krmivo od *dvmc* (v. *duti).* Ako je sufiks *-telj,* onda može biti i ie. korijen *dhen-* »udarati«. Uhlenbecku je praslav.

<*dem-tlo. Jagić věže s dětb u blagodětb, a Vondrák s lotiškom onomatopejom *dimt, dimstu, dernu* i slav. *dbmějo* »dröhnen, gellen«.

Lit.: AR] 2, 452. Miklósié 41. *SEW* 1, . 190. *Holub-Kopečný* 152. *Bruckner* 112. *KZ* 45, 46. *ZSPh 2,* 309. *Vasmer* 387-388. *Mladenov* 125. Jagić, *ASPh* 1, 431. Uhlenbeck, *PBB* 27, 132. Machek, *Lp* 54, 233-238. *LP 2,* 156. Mikkola, *Ursi. gram.* 1, 104. £Zè 1937, 119. Vaillant, *Zlatarić* 1, 235. *RES* 23, 156. КоиогаД: 2, 575., § 548.

djêti (Mikalja, Stulić) *(do-, iz-, iza-, o-, na-, pr-, zapo-, raz-* Lika, Vinkovci) = *dēti* (Hercegovina) (ία-, Vuk) = *díti* (ikavska narječja kao Vodice, ŽK) (га-, *z-* ŽK, *u-)* = *deti (z-)* (Mikuličić, čakavski i hrv.-kajk), *djêd m* (reduplicirana osnova *děd-* kao u grčkom i u sanskrtu) (г'го-) = *djesti* (Vuk, obrazovano kao *jesti 1 jedem, presti j předem* od· *ded + ti) (za-, o-, pri-, z-, zapo-, ižo-, sa-), djêdêm* pored *djenēm* (ovako od praslavenskog ili možda ie. vremena, kako pokazuje rus. *denu* i arm. *dnem* < **dinem* prema glagolima s infiksom *-nc) (sa-* Vuk). Iz toga prezenta tvori se analogijski infinitiv *djènuti* (Vuk) *(o-, pri-, u-* Kosmet, ία-, *za-* Kosmet, гго-) Stcslav. 1. 1. prezenta *deždc* živi još u *dedem* (pravoslavci u Vrginmostu, Glini i Lici). Glavno je značenje »ponere, postaviti«. Prezent je i *òdijem* od *odjeti* = *odjenuti, sadijem* od *sadjesti, dodijem* pored *dodjenem* (Vuk, 16. v.) «sinonim: dotaknuti se«, *izodijem* od г'г- *odjesti.*

Ikavski *díti, dim* (čakavci i Dubrovčani 15.— 18. v.) »sinonim: kazati (v.), govoriti« = *dîn* (Lumbarda, Žrnovo, Korčula, gdje se upotrebljava kao *ovaj, onaj,* kad se netko ne može dosjetiti; na Cresu: *on de* »kaže). Ovo specificirano značenje, koje odgovara semantičkom razvitku *facere* »reći« u romanskim jezicima u umetnutim rečenicama i rum. *spune* < lat. *exponere,* nalazi se i u drugim slavenskim jezicima. Nastalo je možda i ovdje najprije u umetnutoj rečenici mjesto *kaže, veli.* U štokavskom dolazi slično značenje samo u prefiksalnim složenicama: *nàdjeti* pored *nàdjesti, nàdjeném* pored *nàdijêm, nadjenuti, izdjeti* = *izdjenuti* = *izdjesti* »dati prišvarak«. Odatle : *pridevak* = *pridovek* m (Habdelić) »cognomen«. Iterativ se tvori duljenjem jata i infiksom *-va-: -dijèvati* = ekavski *.devāt* (Kosmet) = ikavski *-dívat* (ŽK), koji dolazi samo u prefiksalnim složenicama: *do- (se), pri-, sa-, iz- (izdivati,* Marulić), *z- (zdivăt* ŽK), гго-, *na-, nau-, o-, raž-, za- (zadívati,* Vodice), *u- (udîvati,* Vodice); prezent: *dòdijevãm, odijevam* (13. v.) »sinonim: oblačiti«, *pridijevam, naudijevãm* itd. Odatle: postverbali *pridjev* kao gramatički termin, upravo prevedenica od lat. *adiectivus,* i na *-bk pridjevak,* gen. *-vka* m (poljoprivredni termin). Ovamo još *adivo* n (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović). Još postoji raširenje praslavenske osnove *dé-* > *dje-, de-, di-* s infiksom *-ja-,* i to danas samo u prefiksalnoj složenici: pf. *dodijali, dodijem* pored *-jam* »sinonim: dosaditi« prema impf, *dodijavati* (18. v.), *dodijāvām* pored *-jajem* = *dodijèvati* (16. v., danas, prema Vuku, u Dubrovniku). Ovaj posljednji oblik nije ušao u književni i saobraćajni jezik zbog homonimije s impf. *dodijèvati se* »sinonim: doticati se«.

Praslav. *dêjati* > *dijati* (upor. *č* > *i* kao u *prije)* dolazi bez prefiksa u stcslav. i ruskom, kod nas samo u historijskim potvrdama 14. v. To je upliv crkvenoga jezika kao i apstrakta *dejstvo* n, *sadejstvo,* prevedenica od njem. *Mitwirkung,* odatle denominal na *-ovati izdejstvovati,* što se govori i pišé u istočnom književnom jeziku. Kod pisaca čakavaca 16. i 17. v. *djanje* n (haplologija od **djejanje)* = *djeje* kod čakavaca glagoljaša. Još treba spomenuti part. perf. pasiva od *djeti: ođeden* (Ljubiša, od reduplikacije *děd-)* = *(o)djèven;* odatle poimeničenje *djevenica f* (16. v., narodna pjesma) »sinonim: krvavica (v.), ku, Ijen (v.), kobasica (v.)«, odatle opet radna imenica na *-jar djeveničar* m »kobasičar«, na *-jača djevenjača* f »duga i tanka bundeva«. U stcslav. *oaenъ,* koji dolazi kod nas raširen sa *-ut: zaodjenut.* U Vodicama *dija, dila, dílo* je part. perf. aktiva pravilan.

Od imeničkih izvedenica treba naročito spomenuti one koje se odnose na nošnju: stcslav. *odežda* = *odežda* f (Kosmet) živi kao crkveni termin u pravoslavaca = *odêda* (15. v.) = *odeja* (čakavski). Upor. pf. *odediti se* (Cres, Kurelac) »obući se kao muškarac«. Posudiše ga i Rumunji kao takav termin: *odaj die* f. Taj je nastao od reducirane sonove *oded-* + -га. Naš pravi narodni izraz poimeničen je part. perf. pasiva s pomoću istog sufiksa: *odět* + *-ia* s kolektivnim značenjem: *odjeća* f (Vuk, 15. v.) = ikavski *odića.* Odatle: pridjev na *-ьn: odjećan* (Stulić), deminutiv *odječica,* radna imenica *odjećar, odjećnica* f »soba za odjeću«, *odjećnik* »vestiarius«, koje ne uđoše u književni jezik. Pored toga postoji već u stcslav. *odelo* »Hülle«, gdje je sufiks *-Io* (v. *djelo)* došlo na čistu osnovu *dé-: odijelo* n

(Vuk, 18. v.) »sinonim: ruho« = *odjelo* (jugozapad) = *odelo* (Vuk) = ikavski *odilo* i *odilje* n. kol. Odatle *odijelnica* f »soba za odijelo«. Tu izvedenicu posudiše također Rumunji: *odiai — obial* = *o(t)ghidl* n (Moldavija) »sinonim: plapomă = poplun«, i izvedenica na *-aş oghelas.*

Još postoji od osnove *de-* postverbal *-aъ,* ali samo u prefiksalnim imeničkim složenicama: *sasud* m »dolium« (novljanski blagdanar, 1506.) < stcslav. ísspás, postverbal od *sbsçdêti (-diti), -ždņ, -din* »conferre, parare«. Tu su dva prefiksa *sì- i so-.* Odade *sud,* gen. *suda* m književno i *suda.* Da se izbjegne homonimija sa *sud,* gen. íMoa»judicium«,koje također potječe od istog postverbala, upotrebljen je prefiks *po-* mjesto ía-: *posuda* f, i posudenica *làjt* m (ŽK). *Odpridjeti* postverbal je *príd* m »sinonim: agio«, odatle pridjev (slov. i hrv.-kajk.) na *-ьn pridan* (ŽK). Od *nadjeti* je češ. *naděje,* stcslav. *nadežda f* (od reduplicirane osnove) > *nádeja* > *nada* (stegnuto *-eja* > α) i dalje denominal яaaarr' *se.* Od glagolskih složenica ide ovamo radna imenica s *-гo: zlodej* (Opatija, Kastav) < stcslav. *zuodejb.* Iz crkvenog je jezika još *blagòdet* f (13. v.), gdje je *dêtb* apstraktum deklinaci j e *-i,* prema Meilletu prevedenica od stvnjem. *Wolatat,* danas *Wohltat.* Jekavizirano je *blagòdjet* fi *blagòdjetanogii'àdig,* gütig«. Na zapadu je taj apstraktum zamijenjen s *dat* od *dati: blagodat f* (Vuk), odatle pridjev na *-ьn blagodatan.* Glagol je ie., baltoslavenski i sveslavenski iz praslavenskog doba: lit. *dědů, děti* »lege«, lot. *dēt,* sanskr. 3. 1. sing. *dádhati* »postavlja«, gr. τίθημι, lat. *facio.* Ie. je korijen *dhē-; ë* je prema tome nastao iz ie. *ē.*

Lit.: ARj 1, 407. 5, 454. i sl. 432. 438. 460. 4, 159. 277; 416. 557. 7, 274. 717. 8, 577. 602. 9, 863. *BI* 1, 476. 2, 720. *Miklošič* 44. 420. *SEW* 1, 180. 191. 192. 196. *Bruckner* 107. *Vasmer* 347. *WP* 1, 827. *Trautmann* 47. *REW*[3] 3050. 3128. Ribaric, *SDZb* 9, 144. 205. *EUzovic* 1, 142. 188. 2, 17. Meillet, *Etudes* 278. *Tiktin* 1588. 1083. Vaillant, *RES 22,* 24. *'Boisacq*[3] 969-970. Buck, *AJPh* 36, 1-18, 125-154. Brandt, *RFV* 74, 2. Tentor, *JF 5,* 204. Koštial, *CSjfK* 4, 134. Vrana, *Rad* 285, 176. Jagić, *ASPh* 8, 323. 31, 543. Măreţie, *NVj* 7, 79. *GM* 80. Kušar, *NVj* 3, 325.

djever m (Vuk) = *dêver* (Kosmet) = *diver* (ikavski, ŽK, Vodice, Istra) »1° brat supruga, mladoženjin; sinonim: šogor (v.), kunjado (v.), 2° nevjestin pratilac (Vodice) u svatovima, 3° (metafora, Vučitrn) žandar«; *djeveru* odgovara kao femininum *nevjesta* (v.). Odatle: pridjev na *-ov djeverov* = *deverov* (Kosmet), poimeničen na -z'ca *djeverovlca f* »žena djeverova«, na *-njl djevèrnjí,* na *-ski djevèrskî* = *devērski* (Kosmet); deminutivi na *-tk djevérak,* gen. *-rka* m (Vuk, 16. v.), na-zc *djeverić* i složeni -rac < -r'c'rc *djeverićić* m (Hercegovina, Crna Gora, Boka, disimilacija *č-č* > *l-ć,* upor. *gospodičić)* »djeverov sin snasi« prema *djeverima* f (Vuk, za *ćn* > *in* upor. *gospodična)* = *deveričnja* (Kosmet) »djeverova kći snasi«; na *-usa djevèrma* f (Vuk, 18. v.), odatle pridjev na *-in djevèrusin;* hipokoristik aУв'io m (Vuk); apstraktum *djevérstvo* n; složenica tur.-slav. *djeverbaša* (Vuk, narodna pjesma). Denominali na -r'rr', *-ivati, -ovati, -isati: djevèriti* prema *djeverivati, djeveròvati, djevèrísati* (Ljubiša) »biti djever«. Ie., baltoslavenski, sveslavenski iz praslavenskog *(deverb)* naziv iz jedinica velike porodice: lit. *dieveris,* lot. *dieveris,* lat. *lēvir,* stvnjem. *zeithhttr; é* je nastao iz ie. dvoglasa *ai,* upor. gr.* δοα,Ρήρ > δαήρ i sanskr. *dēvar-* < ie. *аолцег-,* koje Loewenthal shvaća kao složenicu *амацеф* »Gewalttäters Anhänger«.

Lit.: ARj 2, 461. *Elezović* 1, 127. Ribarić, *SDZb* 9, 144. *Miklošič* 45. *SEW* 1,198. *Bruckner* 111. *Mladenov* 123. *Vasmer* 333. *Trautmann* 43. *WP* 1, 767. *Boisacq*[3] 160. Loewenthal, *WuS* 11, 51. sl.

djevojka f (Vuk, 15. v.) = *dèvojka* (ekavski) = *divôjka* (ikavski, Lumbarda, ŽK) »žensko neudato čeljade«. Nalazi se još samo u bug. *devójka* prema slov. *dekle,* gen. *-età.* Odatle: pridjev na *-ski djevojački* =-- *devojački* (Kosmet, ovdje ime biljke *devojački sram),* odatle apstraktum na *-stvo djevojaštvo* = *devojaštvo* (Kosmet); na *-in djevojčin* = *djevojhin* (16. v.); kol. na *-jad* f *djevojčad;* nomen agentis na *-jãr djèvojíãr* m »djetić koji se rodio poslije nekoliko sestara«; deminutiv na -rca *djevojčica* = *devojklca* (Kosmet), na *-e,* gen. *-eta djevōjče* = *devôjče / div-* (Kosmet); brojni augmentativi razne afektivne vrijednosti na *-ište, -ina, -jura,* sa dva sufiksa *-jūriņa, devojčlšte* (Kosmet), *djevojčina, djevojčura, djevojčurina,* na *-ara djevòjkara* (ime kozi). Denominal na *-iti: djevojčin.* Hipokoristik je *djeva* f (Vuk), koji se ne smije zamijeniti sa sveslav. i praslav. *děva.* Od tog poimeničenog pridjeva *djevojka* je izvedenica s pomoću složenog sufiksa *-ōjka.* Taj sufiks sadrži *-oja,* koji se nalazi ir češ. *děvoje* »Mädchen« i polj. *dzievoja* »virago«, kod nas samo u hipokoristicima tipa *Blagaja / Blâgoje* (v.); *-ka* je

običan deminutivni sufiks. Upor. acc. pl. *djevoje od Derbeka* kod Gundulića. Riječ *děva* »παρθένος« je poimeničen sufiks ž. r. pored *djev* f (18. v.) »virgo«. Pridjev se još očuvao u značenju »caelebs«: *div* (Marulić), također poimeničen. Sa sufiksom *-ьn djevan* (dva puta, 17. i 18. v.). Poimeničen s *-ьc djevac,* gen. *djèvca* (15. v.) »caelebs«, odatle pridjev na *-ski djevačkt.* Odatle još apstraktum *divstvo* (Marulić) i denominál na *-ovati djevòvati* (Vuk, 18. v.). Deminutiv na *-ica: djevica* (praslav.) = *divlca* (Vodice, ŽK) »virgo Maria« = *devica* (Liburnija, Cres, Senj) »služavka«: odatle pridjevi na -/: *djevič* (17. v.), *djevičijī,* na *-ski djevički* (15. v.), na *-ьn djevičan* (17. v.), poimeničen u f *dívična* (Šulek) »veliki čičak«, na *-anski < čbski; djevičanski* (16. v.) pored *djevičaski,* apstraktum na *-ństvo > -čanstvo djevičanstvo.* Deminutiv na *-ica djevičica i* (16. v.), augmentativ na *-ina deviiina* (Hrvatsko Primorje, Rijeka) »djevojka«, *divičina* (Šulek) »vrsta grožđa«, na *-uza divuza f — djevica* »biljka styrax officinalis iz čije se kore vadi neka mirodija«. Denominal na *-iti: djevičiti se* (Srbija) »nositi se kao odrasla djevojka«.

Poimeničeni neodređeni pridjev ž. r. i odatle izvedenica na *-ica* ušao je u religiozni jezik kao termin za majku Isusovu. Sam pridjev očuvao se u lokativu *Đevišćenje* n (kol. na *-je* od *stijena,* v.) »dio visoke kamenite morske obale kod Sv. Stevana kraj Budve odakle je po narodnom pričanju skočila djevojka u more«. Kao pridjev na *-in: Devin* je slovenski toponim (tal. *Diano)* kod Trsta. Od *děva* postoji još poimeničen pridjev ž. r. na *-ьn: dívna* f (Lumbarda) = *dīmnja,* gen. *ditnnje* (Milna, Brač, *dimnja Mandalina,* narodna pjesma) = *dimnjă* pored *dimja,* gen. *dimnjé* pored *dimje* (Brač) = *milo dïvnjâ* (Hvar, Brusje) »djevojka« = *dibna* (Stulić, nepouzdano). Odatle prezime na *-ič Divnić* (Baraković, 17. v.). Zbog semantičkog identiteta treba staviti ovamo: *dekla* f (Vuk, Belostenec, Jambrešić, Voltici, Vodice, Istra, hrv.-kajk., Prigorje, neki dalmatinski pisci 15. v., ŽU, ŽK) »1° djevojka kao femininum za *dečko, 2"* sluškinja« = *dikla f* (16. v., hrvatski zapadni krajevi, Dubrovnik, Bunić) »djevojka«. Jekavski oblik nije potvrđen. Deminutivi su na *-e,* gen. *-eta: dikle* (ŽK) »djevojče«, na *-ica deklica* f (16. v., Zoranić) = *diklica* f (16. v., Gundulić) »1° puella, 2° sinonim za biljku visibaba, galanthus nivalis«, na *-ić deklié* m (Vuk) »djetić, momčić,« augmentativ na *-ina deklina* f (Prigorje), pridjev na *-in deklin.* Denominali na *-iti, -ariti: dekliti = dikliti.* = *deklariti, diklariti* »služiti kao dekla«. Ne zna se ide li ovamo *diklija* m (Levač, Srbija) »ime što ga nova mlada nadjene kome muškome u kući«. Fonetski je nemoguće izvesti *dekla = dikla* od *dijeva* i *djevica,* ali je moguće od osnove *dēt-* u *dijete,* ako bi se pretpostavilo **detbla > dekla* kao *mekla* od *metla* za promjenu konsonantske grupe. Ako se opet uzme •da je u *deva* ie. osnova **dhei* (upor. *dojiti)* raširena pomoću ie. pridjevskog formantą *-uo / -ua,* onda treba pretpostaviti da je *-tbla* sufiks. Glede ostalog v. *dijete,*

Lit.: ARj г, 459. 426. 395. 396. 426. 401. 427. 461. 462. 464. 467. 465. *Miklošič* 44. *SEW* 1, 197. *Holub-Kopečný* 99. *Bruckner* 111. *V.asmer* 333. *WP* 1, 830. *Trautmann* 51. Hujer, *LF* 48,111. i sl. *Boisacq*[3] 345. Benveniste, *BSLP* 34, 15. Prusik, *Kork* (cf. *ASPh* 4, 143). Kušar, *NVj* 3, 325. Hraste, *JP* 6, 211. *SDZb* 10, 45. *BJP* 8, 5. Tentor, *JF* 5, 204. Ribarić, *SDZb* 9, 144. *Elezović* 1, 128.

dlaga f (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović, Stulić) »daščica što se prislanja uz slomljenu kost da se ne miče«. Odatle deminutiv na *-ica: dlažica* f (Vodice, Istra) »daščica za uravnavanje slomljenih kostiju« (= slov. *dlažica* »tegula, planaj lata«), 2° tanka daščica kod koša za sijeno, slamu«; prefiksalna složenica *pôdlažanj,* gen. *-žnja* m »Reibscheit«. Budući da je zbog značenja došlo do unakrštavanja s *podloga* f »Unterlage«, izmijenjen je samoglas *a > o: podložanj.* Sveslavenska riječ iz praslav. **dolga.* Ne postoji u bugarskom i ruskom. Slog *dla-* nastao je po zakonu likvidne metateze. Upor. polj. *dlozka.* Kako češ. *podlaha* = polj. *podloga* kažu, i *pddloga* moglo bi biti da je i ova složenica nastala od **pod--dlaga* prema *rab-rab* ili umiješanjem od *ložiti.* Paralele su ie. utvrđene: ir. *dluigim* »cijepam« i stisl. *tolga* »schnitzen«, srvnjem. *zilge.* Praslavenskom značenju odgovara *žaganica* (ŽK) »daska« od posuđenice *žđgati* < stvnjem. *sagan* < lat. *secare; daska* <vlat. **disca* od. lat. *discus,* posuđena na Dunavu, potisnula je praslav. **dolga.* U toj je riječi korijen **dol-* koji se nalazi u *dlan* (v.) i u *odoljeti* (v.), prijevoj od ie. korijena **del-* »cijepati, rezuckati, vještački obrezavati«; *-ga* je formant. Korijen *dol-* nalazi se vjerojatno u baltičkoj grupi: lit. *dalyti* = lot. *dalit* »dijeliti«, stprus. *dellieis.* Ništični prijevoj je praslav. *dtlžb* f, rus. *dolž f* »Deckbrettchen für die durchgehende Furche in Waldbienenstöcken«, slov. *doli,* češ. *dluž,* slvč. *dlž,* polj. *dłuzec,* kod nas *dužalica* (Hercegovina) »štičica kojom se zaklapaju ulišta«, raširе-

no složenim sufiksom *-alo* + deminutivne *-ica*. Taj je pridjev baltoslavenski: stprus. *dulsis.*

Lit.: ARj 2, 469. *Miklošič* 47. *SEW* 1, 207. *Bruckner* 89. *Holub-Kopečný* 102. Lidén, *KZ* 56, 216-218. Matzenauer, *LF* 7, 43. *Vasmer* 360. Machek, *LF* 51, 132. i si. (cf. *IJb* 11, 465).

dläka f (Vuk, 13. v.) = *glăka* (Kosmet, ŽK, glede *dl* > *gì* upor. *dlijeto* > *glielo),* općenita hrv.-srp. riječ, »pilus; sinonimi: u životinja cetina = čekinja (v.), struna = strunja (v.), u čovjeka vlasi (v.), kose (v.)«. Izgleda da se prvobitno značenje odnosilo samo na životinje, ne na ljude, kako se vidi iz negativne dopune: *nimam bože glâke* (ŽK) »nemam stoke« i iz složenice *vukodlak* »loup-garou, Werwolf, vrst vampira«. Odatle: pridjevi na *-av dlakav* (Vuk, 17. v.), poimeničen na *-ica dlăkavica* f (Vuk) »riba«, denominali *dläkaviti (iz-, o-)* = *dlakavljeti* (Vuk), na *-ast dlâkast* (18. v.); deminutiv na *-ica dlačica,* augmentativi različite· afektivne vrijednosti na *-ina, -jūriņa, -etina dlačina* f (Dubrovnik), *dlačeiina, dlačurina,* radna imenica na *-ar dlâkar* m »sinonimi: mutavdžija (v.), strunar (v.)«. Denominál na *-iti: ìzdlaciti, -im* pf. »posve posuti dlakama« prema impf, *izdlačívati -dlàčujēm.* Riječ nije sveslavenska, nego samo južnoslavenska: slov. i bug. *dlaka.* Zbog toga se ne može pravo znati da li je praslav. oblik **dolka.* Uspoređuje se ipak s lit. *délka* »Angel, die an Schnuren ins Haft geworfen wird«. Kao drugi dio složenice folklorni termin *vukodlak* je postao balkanizam: bug. *vălkodlák* > ngr. βουρκόλακας* (disimilacija *l-l* > *r-ĩ)* »Vampyr«; rum. *vârcolac* < *vālcolac.* Iz rumunjskoga se opet vraća u bugarski: *vălkolak* > *vărkolak* > *fărkulak* > *variak.* le. veze nisu utvrđene. Iljinski veže s ie. korijenom **del-* »rezati«, Oštir s *taelg* / *telg* »Farbe« itd.

Lit.: ARj 2, 469. si. 4, 160. *BI 2,* 756. *Elezović* 1, 97. *Miklošič* 47. *SEW* 1, 28. *Mladenov* 128. Mikkola, *Mélanges Pedersen* (cf. *IJb* 23, 350-351). Matzenauer, *LF l,* 43-44. Petersson, *Balt. u. si. Worm.* 1918 (cf. *IJb* 8, 199). Iljinski, *RFV 69,* 12-23. Oštir, *WuS 4,* 218. Bruckner, *KZ* 46, 207. Charpentier, *ASPh* 37, 51-52. Loewenthal, *ASPh* 37, 385.

dlän m (Vuk, danas po deklinaciji *o,* sve do 16. v. po deklinaciji *i,* prema tome prvobitni apstraktum) »innere Handfläche; sinonimi: šaka (v.), pijesnica, pijest (v.)«. Odatle: deminutivi na *-ić, -čić, -ica dlanić, dlančić, dlànica,* na *-ьc dlanac,* gen. *dlânca* m »mali čičak u žitu«, na *-će dlance* (Dubrovnik) »balsamita suaveolens Pers.«, augmentativ *dlànãna* (Lika). Prefiksalna složenica *podlănica* f (Kosmet) je naziv vrsti poljske trave, kao i gore pomenuti deminutivi, u Dalmaciji *podlanica* je metafora za ribu *aurata* > *lovrata* (v.) jer naliči na otvoreni *dlan* > arb. (Ulcinj) *džanca* f. Složenica *dlanočar* (jedanput, 18. v.) je neologizam i prevedenica za *chiromantia.* Denominal na *-iti: dlăniti* »udariti dlanom«, *izdlaniti* pf. (Srbija) »dobiti, zadobiti < tukući šakom pri pogađanju«. Sveslavenski apstraktum iz praslavenskog doba **dolm,* značenja »ono što je otvoreno > (otvorena) šaka«, od ie. korijena **del-* »cijepati«, u prijevoju *dol-* (upor. *dlaga* i *dlaka* /?/. Slog *dla-* nastao je po zakonu likvidne metateze (polj. *dlon,* rus. *lađom* (metateza) < *dolom).* U baltičkoj grupi na štěpenu je **deln-* lit. *délna,* .lot. *dělná* »pijest«.

Lit.: ARj 2, 471. *Miklošič*47. *SEW* 1, 208. *Bruckner* 89. *Holub-Kopečný* 102. *Wasmer* 354. 360. *WP. l,* 811. *Trautmann* 51. *Mladenov* 128. *Baisaaf** 174. 331. 1105-1106. Lewy, *PBB* 32, 137.

dlijeto n (Vuk, 17. v.) = *glijèto* (Vuk) = *glêto* (Kosmet) = *gléto* (ŽK, glede *dl* > *gl* upor. *dlaka* > *glaka)* = *klijeto* = *Ujeto* (Stolić) »scalprum«. Odatle: deminutivi na *-će glijèce* (Vuk), na *-ence gletence* (Kosmet), na *-sce dljetašce* n = *gletašce* (ŽK), na *-zk dlitak* (čakavski). Neobičan je dočetak i ženski rod u *gletva* (prema Jagiću, provincial-kroatisch), što bi značilo da je *dlijeto* išlo i po deklinaciji и kao *crkva,* ali može biti i analogija prema *bradva* (v.). U sjevernim slavenskim jezicima od prijevoja do/è-: češ. *dláto,* polj. *dloto,* rus. *doloto.* Prijevojni štěpen *delb-* je samo južnoslavenski: bug. *dietă* pored *dláto.* Sveslavenski i praslavenski naziv alata je izvedenica s pomoću sufiksa *-tlo* od istog korijena od kojeg i *dupsti* (v.), upor. čakavsko *dlisti* (Krk) < praslav. **delti* »dupsti«. U tom sufiksu *l* je ispalo već u praslavensko doba zbog disimilacije s / u prvom slogu. Prijevojni štěpen **dolto* je postojao i u južnoslavenskom kako pokazuje bug. *dláto* i rum. *daltă f* i *dăltnitură* f i arb. *dahe* f. Ovdje je femininum po fonetskom zakonu *-o* > rum. *ă,* arb. *-ë.* U arb. odatle *late* »meissle«. Iz arbanaskoga vraća se posuđenica natrag u Kosmet: *dâljta f* »vrst dlijeta«. Prema tome *dlijeto* je kao naziv alata balkanizam slavenskog podrijetla. Berneker meće pod istu osnovu i *blànja* f »Hobel > *oblic*

(ŽK)«, ali to će biti posudenica od lat. **planea,* upor. tal. *pialla* < lat. *planula.* Glede ie. etimologije v. *dupsti* i *dubok* (v.).

Lit.: ARj 2, 412, 3, 197. 5, 70. 6, 83. *Elezović* l, 98. 122. *Miklošič* 40. *SEW* l, 183. 208. *Bruckner* 89. *KZ* 45, 105. *46, 206. Holub-Kopečný* 102. *Vasmer* 360. Matzenauer, *LF l, 44. WP l,* 867. Jagic, *ASPh* \, 157. *GM* 60.

dn8, gen. ana n (Vuk) = Jano (ŽK) = *děno* (hrv.-kajk., slov., upor. bug. *dăno}* »1° fundus, 2° u buretu«. Odatle: deminutiv na *-će dance* n (Vuk, Srbija) = *dance* (ŽK), na *-bka danka* f (Lika) »crijevo koje nema dna«; *dna* f (jedanput) »1° neodređena bolest«, »2° (kajkavski) colica«, u tom značenju i u drugim slavenskim jezicima kao češkom i ruskom. U složenici nastaloj iz sintagme *bez dna: bezdan* m i f (16. v.) »abyssus« i pridjev, poimeničen s *-(n)ica bezdanica* f pored *b(r)ez-dajnica* f (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović), kod nekih pisaca 18. v. i pridjev *brezdajni* = *bèzdanjî* = *bèzadnjî* (Vuk, Crna Gora), poimeničen s *-ica bezadnjica* f. Grupa *jn* nastala je kao u toponimu *Kostajnica* iz *-nьn-* disimilacijom. Pridjev je poimeničen u femininumu i u neutrumu: *bezdanja* (Ljubiša) i *bèzdanje* n. Prema gen. *bezdna* > *bezna* stvara se *bezno* n, *bezna* f i *bezan* m (ŽK, u frazi *se ti û bezan propalo,* također slov. *bezen)* »abyssus«. Rumunji posudiše *beznă f* »Abgrund, Tiefe, Finsternis«. Od sintagme *iz dna* nastade: *izdan* m (Vuk, Mačva) »mjesto gdje voda iz zemlje pišti«, odatle deminutiv na *-zk izdanak,* gen. *izdanka* m (Brač) »mladica blizu korijena«. Odatle možda i denominal na *-ati izdankati, -am* pf »probuditi čovjeka iz tvrda sna«. Ne zna se gdje se tako govori. Od sintagme *o dnu* nastade *adina* f (Lika) »u stogu sijena, što je sasvim pri dnu« = *odnine* f. pl. »ono što ostane na dnu kakva suda ili jela ili pića«; *odina* je nastalo disimilacijom *n-n* > *0-n* (upor. *hladetina* < *hladnetind).* Isto tako nastade iz sintagme *po dnu : padina* f (Kosmet) »1° izmrljana stočna hrana; slama, sijeno u štali ili na dnu, koju stoka nerado jede, 2°. (metafora) rdav posao«. Ovamo još *pođanjak,* gen. *-njka* m »njiva pod dno jedne postati, koja leži na brdu«. Prilozi i prijedlozi: *izdna* = *izadna* »od dna« = *iz dne svijeta* = *izdne zora* (Dubrovčani, 18. v.) »u prozorje, na osvitak«, skraćeno *ižde sora* u svezi *rano* »iz rana jutra«; *napadan* s gen. »sinonim: nadno, udno«. Odatle pridjev *napodanji* (Alberti) »sinonim: danji«. Prijedlog sadrži arhaizam *aьnъ* m. r. Samo *dno* može biti također prijedlog (protivno od *vrh,* v.) s gen. U ovoj funkciji jednom *dnu, sadnu* (Bukovica, Dalmacija). Običnije u vezi s prijedlozima *na, od, do, sa, u.* Od ovakvih sintagmi nastadoše toponimi *Dnòluka* (upor. *Preluka* kod Opatije < *pred lukom), Dnòpolje* (upor. *Vrpolje* < *vrh polja), Dnepolje* (14. v.), *dnòvoda.* stari je lokativ *dne.* Denominali na *-iti* od sintagmi: *zadniti, razadniti* (objekt *bačvu,* Vodice, Istra) »postaviti, ukloniti dno bačvi« = *odàdniti, -ïm* (Vuk) = *odadnjeti, odadnjevem* pored *odadnīm* (Ston) pf. prema' impf, *odadnivati* = *odàdnijevati* (Ston) »uzeti bačvi dno«. Etimologija mora voditi računa o činjenici da je između *d* i *n* postojao ne samo debeli poluglas *ъ* > *a* nego i o tome da je pred *n* postojao suglas *b.* Upor. lit. *dugnas* < **dubnas* »dno«, galsko lično ime *Dubnorix* »vladar svijeta« i kimr. *dwfn* »dubok« = got. *diups,* nvnjem. *tief.* Isti korijen nalazi se još u *duplja* (v.), *dupe* (v.) i *dabar* (v.), Ie. je korijen **dheub- 1 *dheup-* »dubok, šupalj«, raširen formantom *-no* sr. r.; *dno* je prema tome poimeničeni praslavenski neutrum pridjeva. Iz *danka j denka* potječe arb. *dange* f, *dangai.*

Lit.: ARj 1, 262. 266. 633. 2, 473-77. 4, 160. 364. 8, 549. 594. *BI* 2, 864. *Miklošič 54.* 91. *SEW* 1, 245-246. *Bruckner* 91. *Holub-Kopečný* 102-103. Vasmer 354-255. *RSI 4,* 173. *Elezović* 2, 9. Ribarić, *SDZb 9,* 205. *Mladenov* 156. *WP* 1, 848. *Trautmann 46.* Štrekelj, *ASPh* 28, 482-484. Iljinski, *ASPh 29,* 489. *Boisacq*[3] 825-826. Porzig, *WuS* 15, 128-130. *Mažuranu,* 1059.

do[1], prijedlog s gen., glagolski i imenički prefiks. Označuje svršetak micanja (kretanja). Kao veoma čest glagolski prefiks *izražava* svršetak radnje i služi za njeno perfektiviranje. Kao imenički prefiks nastao je iz postverbala. Primjer: *čekati-dočekati-doček* m. Dobiva uza se *li* (v.): *doli* (Vuk), prijedlog i veznik »sinonim: osim (v.); *liš* (od *Uho,* v.)«: *dôliš,* također prijedlog i veznik istog značenja; deiksu *-se* > *-r: dór* (G. Studena, Dalmacija, Pavlinović) prilog značenja »dok, dokle«, *dòri,* prilog i veznik za isticanje daljine kretanja, pored *darí, derí* »sinonim: čak (v.), ća (v.)« = *dor(f)* (Kosmet) = *dòri do* = *duri* (ovako i bug). Ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska riječ, u baltičkoj grupi lit., lot. *da* kao prijedlog, engl. *to,* njem. *zu;* u grčkom i avesti kao postpozicija οἰκόνδε, *vaesman-da* »kod kuće«, što podsjeća na tur. lokativ *-da (Istamboldd)* »u Carigrad« i naše postpozicije *-da, -de,*

-dje, -dijer, o kojima upor. *kuda, kude, nikada, ovdje, ondje, tudijer* itd. Elemenat *d-* u *do* je ie. demonstrativna zamjenica.

Lit.: ARj 2, 477. 609. 659. 662. *Elezović* 1, 147-8. 161. *Mladenov* 128. 154. *Miklošič 41. SEW* 1, 203. *Bruckner* 91. *Holub-Kopečný* 103. *Vasmer* 355. *Trautmann 42. Măreție*[1] 350., § 392.

do[2], gen. *dola* m (Vuk) (u 18. v. dva puta f *do,* gen. *doli)* »vallis«, u običnom govoru samo u izričaju *zbrda-zdôla,* inače u danom značenju u augmentativnoj izvedenici na *-ina dolina* f. Veoma čest toponim sam i u vezi s pridjevima kao i u složenicama *Suhodol, Mrkodol.* Odatle na *-janin: Doljani* m pl., također čest toponim. Riječ *dolina* je i geografski termin za formaciju krša (krasa = karsta). Hipokoristik je odatle *dola* f (Vuk). Deminutivi: na *-ьc dolac, doca* m = *dolac,* gen. *dolca* (ŽK), također veoma čest toponim (14. v.) i poljoprivredni i geografski termin kod čakavaca na Krku, koji domaći Romani prevode sa *gurgus* > *gorgo;* na *-čić: đačić* (Vuk); augmentativ na *-ina: dóčina.* Hipokoristik *dola* umanjuje se također: na *-ica dolica* f (Vuk) kao i *dòlinica* f. Kao geografski termin krša mjesto *dolac* upotrebljava se *vrtača* f, riječ romanskoga podrijetla, augmentativna izvedenica na *-aceus* od *hortus.* Sufiks *-ača,* koji je u *vrtača* romanski, izgleda da je naš u *dolaca* f »sinonim: dolina«; *dolaca* nije dovoljno potvrđeno u narodnom govoru. Od hipokoristika *dalja* f bolje je potvrđena *doljača* f »podulja dolina«, odatle pridjev na *-ast dô-Ijačast.* Na *-ište: dolišće* n (15. v.).

Lik *dol* dolazi veoma često kao prilog u vezi s prijedlozima i u starom lokatīvu *dole* i na *-u dolu* (18. v., također stcslav. i rus.); *ozdō* pored *ozdola* (opozicija *òzgo)* sa dva prijedloga *do*—h ii-, a može dobiti još jednom *od* jer se *oz-* ne osjeća više kao prijedlog: *odozdo, odizdo.* Kao *odizgar(d)* dolazi i u prijevoju *o-a: odizdal* (Dž. Držić) = *odizdala, izdala* = u Kosmetu *odozdôl* pored *odozdôlj, ozdôl,* s deiksom *-ka ozdõlka", ozdõlkena.* Postoje još prilozi: *dol* (15. v., narodna pjesma), *nizdol, dola* (14. i 15. v.). Od lokativa.*dole* potječu: *dolje, doli,* s deiksom *-ka, -n(a): dolika* (ŽK) = *daleka, dőljeka, döllen, doljenā.* Od priloga nastadoše pridjevi: određeni *donji, donja, donje* = *dojni* pored *dõlnji* i *dõljni* (Kosmet), također vrlo čest u sing, i u pl. u toponomastici. Sufiks je složen: *-ьn* + *-го.* Poimeničen na *-ak: dònjak* m »1° vodenički kamen, 2° vjetar, 3° stanovnik donjeg kraja«. Opozicija je *gornji.* U narječjima 6 > *a: dolânji* (ŽK, opozicija *gorănji).* Odatle prevedenica *donjište* n za *infernum.* Unakrštavanjem s *doli* nastade *dolinji* (čakavski, 15.—18. v.). Odatle kod Kavanjina *dolinja* f za *dolina,* na *-jak, -ьc doljnjak — doljnjac* = *dòljanin* m (Pavlinović) »vjetar koji s dola puše«, na *-ašica doljašica* f (Srbija) »jamica na bradi«, na *-as doljnjaši* »koji u donjem selu prebivaju« = *dolinci* (ŽK, opreka *Garinei,* koji prebivaju u *Gor'inji,* ŽK).

Još postoje s prefiksom *pro-, raz-: pr$dō,* gen. *prodali* (Crna Gora), *razdolje* n (Vuk) pored *razdol* m, f (Brač, 1250.) »duguljasta dolina između bregova«. U toponimi)! *Razdolina* i *Razdolje* (1318.). Složenica *dubodolina* sadrži u prvom dijelu pridjev *dubok.* Slog *-ko-* ispao je zbog haplologije. Zaseban je problem *duliba* pored *dalība* f »dubina, duboka dolina«. Izgleda da ta riječ, koja je karakteristična za Velebit, predstavlja japodski (ilirski) relikt, koji se unakrstio s *dol.* Za sveslav. i praslav. *doli* nema refleksa u baltičkoj grupi, a najbliži je ie. srodnik njem. *Tal.* Postoji mišljenje, neopravdano dosude, da je *doH* posudenica iz germanskoga (Hirt): got. *dal,* engl. *dale,* stnord. *dair,* gr. θόλος f »Kuppel, Kuppeldach«. le. korijen je **dhel-.* Za *dulıba j do-* v. i *dèlubija.*

Lit.: ARj 2, 486. 608. 610. 611. 638. i si. 640. 659. 4, 150. 8, 596. *BI 2,* 948. *Elezović ì,* 143. 144. 2, 19. *Miklošič41. SEW*1, 208-9. *Holub-Kopečný* 104. 110. *Bruckner 92. Vasmer* 358. 360. *WP* 1, 865. *Trautmann* 43. Schrijnen, *Neophilologus* 50, 241. i sl. Hirt, *PBB* 23, 332. *Boisacq*[3] 347. *Kiparsky* 65.

dôb, gen. *dobi* f (Vuk, 16. v., Marulić) = *doba* n (indeklinabile u štokavskom, Mrnavić *u sej doba,* 17. v.,femininum u narječjima, ŽK: *ká je doba, k letu s'e dobe)* = *dobo* n *(kóje U je* ~j Kosmet) »sinonim: vrijeme (v.), vakát«. Protivno *nêdobo* n, samo u Kosmetu. Upor. *nevakat.* S pridjevom: *gluho doba noći* = bug. *gluha doba* »potajno vrijeme«. Izvgdenice su: pridjev na *-ьn* u određenom vidu *dobni* (npr. *predsjednik),* poimeničen na *-ik dobnīk* (Bela, Stulić) »sinonimi: ura, sat«, na *-jăk dòbnjăk,* gen. *-aka* (Lika) m prema f *dobnjàkinja* (Lika) »muško, žensko tele od 2—3 godine sposobno za rad«. Semantika prefiksalnih složenica nema veze s »vrijeme« i jasnije je prvobitno značenje: *podoba* f »imago, forma«, rijetko se danas govori u književnom jeziku. Odatle pridjev na *-ьn: (nepodoban, podobna* »aptus, ineptus, idoneus«, čest je kod starih pisaca,

danas samo u apstraktnoj složenici na -irma (v.) *nepodopština* f. Upor. ukr. *podoben,* polj. *podobny,* češ. *podobný.* U zapadnim krajevima još s prefiksom sr-: *(ne)spôdoba* f (Lika), s pridjevom *spôdoban* (ŽK) »sinonim: lijep«, apstraktum *nespodobnost f.* U Vodicama s prefiksom *pa-* (v.) mjesto *po-: spodoba f* »slika«, odatle *spadoban* »sličan«, denominál na *-ivati spadobívati komu* »biti sličan komu«. Denominal na *-iti:* pf. *naspodobiti* »preslikati« (Jambrešić, hrv.-kajk). S prefiksom *u-* (tip *ubog)* samo u pridjevu *udoban, udobna* (protivno *neudoban,* od stcslav. *udobb* f, *uaoЬьпъ* »lagan«), odatle apstraktum *(ne)udobnost f* i *neudopstvo* n (Obradović). Posljednje se ne govori. Taj se pridjev smatra možda krivo rusizmom: *udóbnyj.* S prefiksom *na-:* pridjev *nadoban* (Gruža, Srbija) »namjeran, nakan« i denominál na *-ati nadobati* pf. »osjeći, odrediti, presuditi«. Riječ *razdoblje* n stvorio je Šulek i ušlo je u književni jezik. Maretić veli: može podnijeti. Još treba spomenuti hrv.-kajk. prilog *skodob* (Belostenec) »odskora, nedavno, tek sada«, odatle pridjev *skodoben* »nedavni«. Prvi dio složenice *sko-* nije jasan. Možda skraćeno *skoro* ili 5 *ku* (ák. od *koju).* Upor. rus. *v moju dobu* »in meinem Alter«. Rumunji posudiše: *podoabă* f »1° Gleichheit, Ähnlichkeit, 2° Zierde, Schmuck, 3° (ironickí) Ungeziefer«, odatle *(im)podobi* »1° gleichen, 2° malen«, *podobie* f, pridjev *podobnic* (nenaglašeno *-ič* je rum. dodatak iz lat.). Arbanasi stvoriše od *doba > dobe f,* svoj pridjev *dobéshëm* »koristan«, odatle apstraktum *dobt* f »Möglichkeit« *(i* < gr. ία), od stcslav. *udobb > udob* (Gege) »lagan«. Posljednja posuđenica dokazuje da *udoban* ne treba smatrati rusizmom. Sve pomenute izvedenice i posuđenice dokazuju da je osnovno značenje bilo »ono što je prikladno > pravo vrijeme, pravi oblik«. Prvobitni neutrum, koji je postao indeklinabilan u priloškoj upotrebi sintagme *doba mu je* »vrijeme mu je« femininum je u sveslavenskom i u praslavenskom. Upor. f indeclinabile *vil* mjesto *víla* (v.) u Dubrovniku. Lokativ *dobi* je postao također neutrum indeclinabile kod Vetranića, Ranjine i Kavanjina. Riječ je baltoslavenska: lit., lot. *daba* »priroda, svojstvo, karakter«, lot. glagol *dobāt* »gefällig sein«, got. *gadaban* »pristajati, događati se«; *podoban* je u lit. *patogus* »artig«, lot. *patägs* »bequem«. Dalje veze v. u *dobar* (v.). Ie. korijen *dhabh-* »što pristaje«.

Lit.: ARj 2, 487. 501. 510. 7, 283. 639. 8, 77. 106. *Miklošič* 47. *SEW* 1, 204. *Holub-Kopečný* 103. *Bruckner 91. Vasmer* 256. *Trautmann* 42-43. 312. *W P* 1, 825. *Mladenov* 129. *Tiktin* 1199. *GM* 70. *Ribaric, SDZb 9,* 192. *Elezovic* 1, 140, 456. Maretić, *Scaij.* 61. Iljinski, *ZbJ* 291-298. Fraenkel, *KZ* 53, 40. i sl. Meillet, *RSI 6,* 132. Vaillant, *RES 3,* 252-254. *NJ* 2, 118.

dobar, *dobra* (Vuk), sveslavenski i praslavenski pridjev, određeni *dobri* = *dobri* (Kosmet) »bonus«. Opozicija: zao (v.), rđav (v.), loš, zločest, opak (y.). Tvori komparativ i superlativ od druge osnove: *bolji* (v.) koja je nekada značila »velik«. Upor. rus. *bolšoj.* Sr. r. je poimeničen: *dobro* n (Vuk) »1° prevedenica: lat. bonům, tal. bene = njem. Gut, 2° imanje«. Odatle deminutiv na *-će: dobarce* n. Služi za oznaku dobre ćudi: odatle poimeničerua na *-iça dòbrica* f (Stulić), na *-uša dobruša f* (Kosmet) »žena koja je dobra«. S *-ina dobričina* m (Vuk); za pozdrave u vezi s *dan, večer, noć, čas: dobardan* pored *dobřdan, dobroveče* pored *dobrvečer, dobranoc', u dobričas.* Po analogiji sa *zločest* postoji složeni pridjev *dobročest,* odatle *dobroč stan,* koji ne uđoše u književnost. Prema *opaklija* tvori se suprotno *dobráklija* (Vuk) s tur. sufiksom *-lija.* Apstrakta su: na *-ina dobrina* (Vuk), na *-òta, -òca dobrota* (15. v., i u drugim slavinama) pored *dobroća* f, *dobrotma* (Kos-, met, sa oba sufiksa za apstrakta), na *-ost: dobrost* f, koje nije ušlo u književnost, ali se čuje odatle pridjev na *-iv: dobrostiv* (15. v.).

Prilozi: *dobro* za stcslav. *dobre* (= *vēre) > dobre* u narječjima (općenito u češ. *dobře* i polj. *dobrze),* očuvano je i u *dobrem* (Kosmet) »blago, na lijep način«; deminutivi *dobráno* (Vuk, Lika, Dalmacija), sr. r. prema *dobrahan,* koji nije potvrđen (upor. *maljahan.* v.), *dobričak* (Lika). Složenice prevode *benefícium, bene]"acere, benefactor:* pridjev *dobročin* (Belostenac, Stulić), radne imenice na *-ьc, -telj, -lac dobročinac,* gen. *-nca* (Vuk, 15. v.) = *dobročinik* (jedanput, 16. v.), *dobročinitelj, dobročinilac,* gen. *-ioca* (16. v.), *dobrotvor,* impf. *dobročiniti* (Voltidija, Stulić, Bela), apstraktum *dobročinstvo* n, *dobročinje* n, iz crkvenog jezika *dobrodjetelj f* »krepost« (Obradović). Prevedenice za *benevolus* jesu: : *dobrohotan,* odatle apstraktum *dobrohotnost* f, *dobrovoljan* (Vuk) od sintagme *dobre volje,* odatle *dobrovoljac* kao vojnički termin, *udobrovoljiti į odobr-.* Od sintagme *dobro došao* stvorena je složenica *dobrodošlica* (Vuk) = *dobrodošlica* (Kosmet), *dobrodošnica* od *dobrodušan* (Vuk) i pridjev *dobrodušan* (narodna pjesma). Upor. turcizam *hošdeldija* (v.) i germanizam *bilikum* (v.). Od sintagme *dobre ćudi, duše* pridjevi su: *dobroćudan, dobrodušan.* Prema tim složeni-

čama stvoren je pridjev *dobròhran* (sjeverna Dalmacija, Dubrovnik), poimeničen znači »jastreb«. U botaničkoj terminologiji: *dobričavica* f (18. v., Srbija, beogradski okrug) = *dobričāvka* (Srbija) = *dobričevica* (Srbija) = *dobričica* »trava glechoma hederaceum Lin.«..Kao eufemizam, kao tabu, u narodnoj medicini u animističkoj -psihopatiji, da se udobrovolji zao duh, veli se u Kosmem *dobrìnja f* »zlo, nevolja, bolest«; *dobrača* f »glavobolja«, *dobrice* f. pl. = *dobrinje* = *dobrinke* »boginje (v.) «, *dobrić* m »zao prišt«, *dobrać* »Masern« > madž. *dobroć, dobrane, dobroć* »eine Art Häutausschlag«, *dobrać,* gen. *-aca* m »bolest od koje dobije čovjek u glavu jako sijevanje«. Odatle pridjev *dobrčav*. Upor. bug. *dobra* »érysipèle« i *blânda* (v.). Denominali na *-iti: odobriti, odobrím* pf. prema impf, *odobravati, odobravam* (Vuk, Vojvodina, danas općenito); *izdobriti, izdobrīm* pf. prema impf, *izdobrivati* »učiniti što da bude posve dobro« nije ušlo u saobraćajni jezik; *udobřovat se, -avam* (Kosmet) »umiljavatf se«, *udobřit se* (Kosmet) »postati dobar« = *udobřiti se, udobrím* (Vuk).

Riječ *dobar* je čest toponomastički pridjev u vezi s raznim imeničkim toponimima, najčešće u određenom vidu kao *Dobri do, Dobro polje, Dub* itd., *Dobra Voda,* složenice *Dôbroselo* (Lika). Kao prvi elemenat dvosložnih starih imena *Dobroslav, Dobromir, Dobrivoje,* odatle hipokoristici *Dobroje,* odakle opet pridjevski toponim *Dobrevo* (Kosmet) < *Dobrojevo, Dobrača, Dobre, Dobroš, Dobrina,* odatle toponim *Dobrinj* (Krk), *Dnbriša* itd., *Doca.* Ovaj sveslavenski i praslavenski pridjev izvedenica je od istog korijena od kojeg je i *doba* (v.), obrazovana pomoću ie. sufiksa *-r* kao *mokar* (v.), *mudar* (v.), *hrabar* (v.). Taj kë pridjevski sufiks bio još živ u praslavensko doba, danas je mrtav. Za pridjev *dobar* ima paralela u lit. prilogu *dabar* »sada«. Germanski srodnik je stvnjem. *tapfar* »tapfer«, sve do ie. korijena *dhabh-* »što pristaje«. Lat. srodnik *faber* »radnik, kovač« < ie. *dhabhro-* živi danas i kod nas kao evropska'riječ: *fabrika, fabrikant, fabričnī.* Semantički razvitak *dobar* ide od konkretnoga »što pristaje u prostoru i · vremenu« na apstraktno i moralno polje »krasan (moralno)«, jednako kao i njem. *gut* koje je srodno s *goditi.*

Lit.: ARj 2, 511. 513. 516. *BI* l, 864. *Miklošič* 47. *SEW* l, 204.-205. *Holub-Kppečny* 103. *Bruckner* 91. *Vasmer* 356. *Mladenov* 130. *ASPh* 33, 9. *REW*[3] 1028. *Elezovic ì,* 140. 2, 382. Mariánovics, *M Ny* 4, 348. Bulat, *JF* 3, 41. J. Z., *Razvitak 4,* 61-63. Paunov, *NJ* 4, 206-H-13. *BoisacqZ* 888, Meillet, *MŞLP* 20, 89-94. Lewy, *IF* 54, 46-47. Machek, *Recueil linguistique* 1948, 93-116. Vaillant *RES 9,* 6-7.

doboš m (Vuk, narodna pjesma, istočni krajevi) = *tôboš* (Crmnica) »sinonim: bubanj«. Odatle: radna imenica na *-ar dobošār,* gen. *-ára* m, odatle pridjev na *-ev j -ov dobošárev, -ov* (Vuk), apstrakta na *-íja, -luk: dobošarija* f »plata dobosam«, *dobošarluk* m »služba dobošareva«. Od madž. -radne imenice *dobos »dobosai«* izvedene s pomoću sufiksa *-os* od *dob* »bubanj«. Jednako značenje ima madž. *doboš* u poljskom i ukrajinskom kao u hrv.--srp., dok Rumunji posudiše ispravnije *doba* = *tobă* f »bubanj«, a sa *-aş* radnu imenicu *dobas* = *tabas* m = *toboşar* (iz hrv.-srp.) »bubnjar«. Denominai na *-ati: nadabovati, -dabujem* pf. »dobujući = bubnjajući sazivati ljude« dokazuje da je morala postojati i u hrv.-srp. posuđenica **dob* m »bubanj« kao u rumunjskom. Semantički prijelaz radne imenice > predmet kao opća imenica dogodio se na isti način kao u madžarskom slavizmu *mészáros* < *męsarb* (v.), u kojem je slavenski sufiks za radne imenice *-агь* preveden na madž. sa *-os* i dodan slavizmu. Isto tako je u madž. *doboš* sufiks -os preveden s *-ar* i dodan imenici: *dobošar* »bubnjar«. Iz te radne imenice rekompozicijom stvoren je primitivům *doboš* »bubanj«.

Lit.: ARj 2, 510. 7, 284. Miletić, *SDZb 9,* 371. *Gombocz-Melich* 1369. i si. *Miklošič 47. SEW* l, 204. *Bruckner* 91. Simonyi, *Ung. Spr.* 85.

docõk m (Lika), u igri, samo u izrazu: *docok i tu, docok je.* [Usp. *coh].* Odatle denominal na *-ati: docòkati* pf.

Lit.: ARj 2, 541.

dodola f (Vuk, Srbija, Vojvodina) »1° žensko ili muško čeljade osobito nakićeno, koje pjesmom *zaziva* Idšu, 2° društvo takvih pjevača, tada u f. pl. *dođole«.* Odatle femininum na *-ica: dodolica,* samo u narodnoj poredbi: *pokisla kaj ~,* (Kosmet). Odatle pridjev na *-ski dodolskī,* denominal na *-ati* (metafora) *nàdodoliti(se), -im* »napiti se kao dodola«. Naš folklorni termin posudiše Arbanasi *dordoléc* m s umetnutim *r,* čime se pojačava onomatopejsko postanje iz pripjeva *oj dòdo + le,* koji se opetuje. Glede *le* u pripjevima v. *le* = = *lje.*

Lit.: ARj 2, 558. 7, 286. *Elezovic* l, 43. *GM* 71-72. 327. Barić, *PPP l,* 231-233.

dogandžija m (17. v.) »sinonim: sokolar«, radna imenica na *-džija* (v.) od tur. *dogan* »soko«, potvrđeno u bug. *doğan, u* hrv.-srp. samo kao prezime.

Lit.: ARj 2, 560. *Mladenov* 137.

dogram m (Vuk, Crna Gora) »vrsta duhana (valjda rezanog)«. Od iste 'je osnove radna imenica na *-džija dogramadžija* m (Kosmet) »stolar«. Balkanski turcizam (tur. *doğrama* »action de couper en petit morceaux« od *doğramak* »rezati«) iz oblasti zanata: bug. *dogramadžija* »menuisier«, cine. *dugramae î* »menuiserie«, *dugramagi* m »charpentier«. Crnogorski *dogram* m jedini je primjer za odbacivanje tur. *-a* u imenicama. To odbacivanje nastalo je odatle što je tur. *-a* bilo shvaćeno kao genitiv po deklinaciji *-o.* Upor. *dolam* (čakavski, m).

Lit. : ARj 2, 569. *Elezović 2,* 507. *Mladenov 222. fascu 2,* 131, br. 426.

dòhija f (17. v., Vuk) = *dovija* (Vuk) »madupnica, manastirska kuhinja gdje se gosti primaju i hrane«. Na *-ar* < *-arius dohijar* m, gen. *-ara* (13. i 15. v.) = *dovijar* »čovjek koji upravlja dovijom« m prema f *dovijārka* (Vuk) »adjutrix curatricis ovium (preneseno značenje)«. Od gr. δοχεΐον (od δέχομαι »primam«); upor. ξενοδοχεϊον »hotel«; δοχειάριος > *dohijar.*

Lit.: ARj 2, 570. 721. Vasmer, *GL* 53.

doìlnuk m (jedanput, 18. v.), metateza od **dojunluk* < tur. *doyumluk,* »sinonim: plijen (v.)«. Apstraktum na *-luk* (v.) od tur. *dojum* »veliki kup«, koje se nalazi u rum. *duium* m »Häufe, grosser Auflauf«. Elezović uporeduje s prilogom *doindše* (Kosmet) »dovoljno, koliko je potrebno da se bude sit« < tur. *doymak* »nasititi se, utoliti glad«.

Lit.: ARj 2, 579. *Elezović* 143. *Lokotsch* 528.

dój (Dubrovčani), »uzvik žalosti, čuda, molenja«. Unakrštenje tal. uzvika *doh* (14. v.) i našega *oj* (v.). Upor. i sttal. *dóimé.*

Lit.: ARj 2, 580. *DEI* 1375.

doj abušoliti, *-īm* pf. (Lika) .»doći polagano i s mukom« prema impf, *jabušoliti, -īm* (Lika) »teško hodati«. Stoji bez sumnje u vezi sa Stulićevim prilogom *pobušelice* »četveronoške pužući«, a taj s rum. prilogom *deabușele,* koji sadrži dva lat. prijedloga *de, ad* i pl. *Ьщeie,* upor. cine. *îmna ť abusila,* odatle denominal *abușilari* »merge de abușilea, četveronoške ići«. To je leksički ostatak (Wortrelikt) kao *kustura* iz jezika srednjovjekovnih Vlaha.

Lit.: ARj 2, 581. 4, 390. 10, 153. Skok, *ZRPh* 41, 150., br. 13. *Tiktin* 492.

dojiti, *-īm* impf. (Vuk) *(o-, za-}* = *dojít, -гm* (Kosmet) »l ° (istočni krajevi ograničuju na ljude) Hraniti mlijekom, sisama (objekt: *dijete : doji mu dête,* Kosmet), 2° sisati, 3° (zapadni krajevi ograničuju na životinje, objekt *kravu, ovce, koze)* musti (štokavski) *(po-,* ŽK)«. Odatle iterativ prijevojem *o* > *a: odajati, odajom (na-)* prema pf. *odojiti, odojīm* (Vuk) »(prema tome kako se shvati prefiks) 1° dati dojke, othraniti (objekt *prase,* za koje još nema druge potpune hrane, nego mlijeko), 2° odbiti od dojenja«. Od osnove *doj-* izvedenice su brojne: na *-aia dojąca* f (Slavonija) = *dojnica* f »mulctra«, na *-bk, -ka dojak,* gen. *dojka* m (Vuk, narodna pjesma, 18. v.) = *dôjka* f »sinonim: sisa«; odatle denominal na *-iti ispodōjčiti, -īm* (objekt: *ovce, kravu)* (Lika) »dignuti tele kravi, jagnje ovci«; *dojci,* gen. *dôjãkã* m. pl. »sinonim: blizanci«, radne imenice *dojilja* f »sinonim: turcizam dadilja = dàdija f (v.)«, *dòjilica* f = *dojiča, dòjionica, dőjkinja* f = *dôjka, dôjenik* m prema f *dojenica* »muško, žensko dijete«, *doènica* f (Piva--Drobnjak) »ovca koja izgubi svoje jagnje, pa se pod njom doji drugo«; [na *-če dojenče,* gen. *-eta* »dijete napršče, sisanče« (u Hrvata, za *odojče* u Srba)]; *dojenac,* gen. *-nca* »mlada svinja«. Apstrakta na *-ba, -tva: dojba* = *dòjitva f* »muzenje«. Particip prezenta kao pridjev *dojeća (žena, krava).* Rumunji posudiše *doniță* f < *dojnica* f »sinonim : muzlica, mulctra«, *doică f* »dojilja« pored *daică* f, koje je iz madž. slavizmą *dajka.* Od prefiksame osnove *odoj- : odojak,* gen. *-ōjka* m »(Hrvatska) Spanferkel«, odatle deminutiv na *-e odojče* n »1° dijete napršče; sinonim: *sišče,* gen. *-eta* pored *sisanče,* gen. -eta (Srijem), 2° prase, 3° jagnje«. Kol. na *-ad: odojčad* f.

Glagol je sveslavenski i praslavenski kauzativum. Za prijevojni štěpen *doj-* < **dhoi* nema baltičkih ni ie. paralela, nego za **dhei:* lot. *dēju, dēt* »sisati majčine sise«. Taj prijevojni štěpen nalazi se u *djeva* (v.) i *dijete* (v.). Dalji su ie. srodnici: sanskr. *dhayati* (3. 1. sing.) »siše«, lat. *fēlāre* »sisati« i */emina* »žena«, arb. *dele* f »ovca«, u izvedenici s pomoću formantą *-ma* ili *-ski* toponim *Delminium*

»Ovčarevo« > *Dumno, Duvno* i etnik na *-at Delmatae,* »ovčari«, *Dalmatáé* i odatle *Dalmacija* (v.).

Lit.: ARj 2, 582. 584. 3, 935. 7, 254, 8, 644. *Elezović* 1, 143. Vuković, *SDZb* 10, 383. *Miklošič* 44. *SEW* 1, 205. *Holub-Kopečný* 103. *Bruckner* 91. *Vasmer* 258. *Mladenov* 105. Holthausen, *WuS 2,* 212. Šimčik, *NVj* 39, 226-228. *Gombocz-Melich* 1255.

Dojul, muško ime Vlaha 1348. Sadrži sufiks ili član *-ul* kao *Dracul* > *Drakula, Drăkulić.* Dodan je na hipokoristik *Doja,* upor. *Dojim.*

Lit.: ARj 3, 585.

dòkes m (Dubrovnik), samo u ribarskim izrazima: *ribati na dokes, ići na dokes, biti na dokesu* »ribati ostima o noći u lađi uz svjetlost luči«. Odatle denominai na *-ati dokèsati, -am* impf. (Bella, Stulić) »ribati na dokes« = *dokec* (izmjena *-s* > *-c): hitati ribu na dokec (ako nema mijesecd)* (Blato na Mljetu). U Lastvi (Boka) je stvoren odatle unakrštenjem sa *kresati : ribati noću pod ukrês,* tj. »ribati ostima noću pod svijeću; danas se kaže *žeć feralom pod ostu.* Po svoj je prilici nastalo iz: *piscar e ad accensum lucernarum', accensus* od *accendere* potvrđeno je u logudorskom na Sardiniji. Rijetka je potvrda sa *en* (+ konz.) > *e* u primjerima iz starodalmatskoga.

Lit.: ARj 2, 590. *ZbNŽ* 29, 209. 212. *REW*[3] 67.

doksat m (18. v., Vuk, Pjevanija crnogorska) »divanhana (v.), slar (v.), solar (v.)«. Od ngr. δοξατο < τοξατον, izvedenica na lat. sufiks *-atum* od τόξον »luk«, srgr. τοξάτα »porticus exterior quae aedi objacet«. Promjena τ > δ umiješanjem od δόξα »gloria«. Upor. sličnu semantičku paralelu tal. *gloriétta,* fr. *gloriette,* španj. *glorieta* »paviljon, kiosk u parku«.

Lit.: ARj 2, 599. Skok, *ZRPh* 50, 521. 54, 427. Boissin, *RES* 21, 172-173. Matzenauer, *LF* 7, 45. *DEI* 1831.

doktur, gen. *-ura m* (15. v., Dubrovnik), apstraktum na *-ija doktùrija* f, na lat. *-atus* > *-at dokturāt,* gen. *-ata — düktür* (17. v.) = *duhtor* (sjeverni čakavci) = *doktor* (čakavci, kajkavci *i* štokavci, 15. v.), pridjevi *doktorov, doktorski = (ct > jt,* upor. gen. *nojta < nogīta, lajta < lakta) dojtür,* gen. *-ura* (Šolta, Hvar) »liječnik, Ijekar = likor«. Učena riječ od lat. *doctor,* radna imenica na *-or* od part, perf. = pridjev *doctus* od *decere.* Odatle apstraktum na lat. *-lna* internacionalno *doktrina f,* na *-ar* < *-arius doktrinär* »pristaša izvjesnog učenja«, pridjev *doktrinarski* (16. v.); odatle i talijąnizam *dotrīna* (Dubrovnik) = *dotrina* (Rab) < tal. *dottrina* »vjeronauk, katekizam«. Upor. slov. *dohtar,* arb. *doktuar* (s članom) *-ori.*

Lit.: ARj 2, 600. 715. 880. 882. Kušar, *Rad* 118, 21. Budmani, *Rad 65,* 161. *Pleteršnik* 1, 148. *DEI* 1387. 1388.

dolama f (Vuk, 15. v.) = *dolama* (Kosmet) = *dolom* m (čakavci) = *doliman* m (Vrančić, upor. fr. *doliman)* »janjičarsko paradno gornje odijelo«. Zbog toga je ušlo vrlo rano u naš jezik kao i u sve evropske. U madž. je *dolmány* prvi put potvrđeno također u 15. v. S tim je oblikom u vezi Vrančičev. Na zapadu je raširena riječ sve do u sela na Cresu. U gradu Cresu nepoznata je. Čakavski maskulinum upor. s arb. i crnogorskim *dogram* (v.). Odatle: deminutivi na *-iça dòlamica f* (17. v.), na tur. *-čik: dolamandžuk* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović). Balkanski turcizam (tur. *dolama* »habit de dessous que les janissaires portaient en grande tenue« do *dola-m* »ce qu' on enroule en une fois«, *-ma* je sufiks) iz oblasti vojničkog odijevanja: rum. *dūlama, dulamiță î,* bug. *dolama,* arb. *dolam* m »langes Kleid«, *dolama* f »rotes Brusttuch«, eine. *duluma* m »tunique«, dem. *dul(a)miciu,* ngr. ντο(υ)λαμας/δο(υ)λ-.

Lit.: ARj 2, 604. 608. *Elezović* 1, 144. *Miklošič* 47. *SEW* 1, 206. *Pascu 2,* 131., br. 433. *Mladenov* 138. *Lokotsch* 530. *Deny* § 855. *Gombocz-Melich* 1382. Tentor, *JF* 5, 204. *Vasmer* 360.

dolap, gen. *-ápa* m (Vuk, Srbija, Bosna, narodna pjesma) = *dôlap,* gen. *-apa* pored *dõlop,* gen. *ddlopa* (Kosmet) = *dSlaf (p > f* prema *raf,* v.) »1° ormar u zidu, 2° pržun za prženje kave (Kosmet), 3° čekrk kojim se voda izvlači, kao sprava za navodnjavanje bašta, bostana«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dūlāb* > tur. *dolap* »Wasserrad«) iz oblasti alata i kućnog namještaja: rum., bug. *dolap,* arb. *dollap* »Wandschrank«, ngr. δουλάπι »Schrank«.

Lit.: ARj 2, 604. *Elezović* 1, 144-5. *Mladenov* 138. *GM* 71.

dolèrija pored *dolerije* (dubrovački pisci, 16. i 17. v., npr. *Zlatani,* Gundulić, Palmotić) i *lerijan* (Palmotić) »planinsko božanstvo kao Pan, koji se pominje uz *Hoja, Lerò* (v.)«. Izgleda da je predstava o mitološkom božanstvu i o imenu njegovu nastala u Dubrovniku

iz pripjeva (refrena). Upór. polj. *Ulum polelum.* U rumunjskim kõledama elemenat *1er* dolazi također u pripjevu: *m 1er oi, d'ai 1er oi.* Prvi dio opominje možda na lički impf, na *-kati dolókati, dolōčēm* »pjevati kako neki govedari«. Onomatopeja je stvorena prema ličkom pjevanju *ooo.*

Lit.: ARj 2, 606. Iljinski, *Rešetarov Zbornik 2* (upór. Małecki, *Slávia* 11, 575—576.). Gavazzi, *NVj* 31, 224-227.

dòlija f (Vuk, Srbija, narodna pjesma) »čaša kojom se napija«. Svatovski turcizam (tipa *čauf).* Složenica *dolibaša* m (Vuk, Lika) »čovjek koji kod gozbe upravlja zdravicama: sinonim: nazdravljao, stoloravnatelj (Zagreb)«, odatle pridjev na *-in dòlibasin,* denominal *dolibašiti, -im* (Lika). Prvi dio te složenice izaziva u jezičnoj svijesti predodžbu o glagolu *doliti* »koji lije, puni čaše«, tako da složenica izgleda kao imperativni kompozitum u kome bi bolje pristajao glagol *toKti.* U Lici se naime govori: *tôčibaša f.* Budmani je tumačio *dòlija f* iz tur. pridjeva *dolu* »pun«, iz kojega nastade *dòlija* kao iz tur. *kapu* > *kapija.* Budmani uporeduje tur. *dolusun içdük* »od riječi do riječi: njegovu punu (se. čašu) popili smo (upor. *eks* u zagrebačkom žargonu) > napili smo mu«. Ali treba uzeti u obzir i arb. *doit* f (Toske) »Trinkspruch bei einer Hochzeit« < ngr. εντολή »Befehl, Aufforderung«. Budmani stavlja ovamo i prilog *dolič* »dosta, dovoljno« iz narodne pjesme s nejasnim *-ič,* možda imperativ od *içmek* »ispiti«. Ovamo ide od iste osnove i *dolma f* (Vuk, Mostar) = *doima* (Kosmet) »1° isjeckano meso i pirinač; sinonim: nasap (v., Banat), 2° polusprat *(kuća na dôlmu,* Kosmet)«. Može biti i indeklinabi'ni pridjev: *doima paprika* (Kosmet) »babura, tj.. koja se puni«, odatle izvedenica na *-oca dolmaca* f »široka paprika, blaga«. Deminutiv na tur. *-čik: dolmadžik* m (Banja Luka) »pogača od faširanog mesa«. Denominál na *-iti: dòlmiti, -im (na-'}.* Turcizam iz oblasti hrane (tur. *doima* »tout mets farci«). Sufiks *-ma,* kojim se prave apstrakta (noms ď action), v. još u *basma, burma, dondurma, donanma.* Upor. tur. *doldurmak* »puniti« i odatle rum. turcizam *doldora* = *doldura* »voll strotzend«.

Lit.» ARj 2, 607. 609. 7, 288. *GM* 71., *Tiktin* 560. *Elezović l,* 144. *Lokotsch* 531. Ćorović, *ASPh 29,* 509. *Deny* § 854.

dom, gen. *doma* m (Vuk, Kosmet) = *doma* f (sjeverni čakavci, femininum prema *hiža: svojoj dome, od domí)* »ie., sveslavenski i praslavenski naziv za kuću (štokavski), hižu (čakavski i hrvatsko-kajkavski)«. Danas po deklinaciji na *-o,* nekada po *-u* kao i lat. srodnik *domus,* gen. *domūs.* Osnova stare deklinacija očuvala se u búg, pl. *domove,* u hrv.-kajk. prilogu *dimo(v~)* — čakavski *domov* »kući (kretanje i micanje)« (od 1325. do 17. v., *idoše~, pridošer^,* Statut krčki, Glavinić, Vitezović), stcslav., rus. *aomo* ъ pored *domovi* »domum«, u augmentativnoj izvedenici na *-ina domovina* f (Vuk, 17. v.) »1° (prvobitno) velika, golema kuća, 2° (danas) prebivalište, patria«, u radnoj imenici *domovník* »sinonim: domaćin«, u pridjevu na *-ьn domovan* (16. v.), poimeničenju na *-ica domovnica* f »1° sinonim: domaćica, 2° spis kojim se dokazuje podrijetlo (Heimatsschein)«, u denominalu na *-ati domòvati, -ujem.* Prilozi: (sveslav. i praslav.) *doma* (općenito hrv.-srp.) »kod kuće, kući (mirovanje i kretanje)« tumači se kao prastari ie. lokativ sing. *domõ(u),* rus. *domá.* Ali to tumačenje ne treba da stoji. Može se tumačiti i kao n. ak. pl. za oznaku'kretanja kamo. Da je to tumačenje moguće, dokazuje čakavski izričaj: *prosa je iz dom* (gen. pl.) »otišao je od kuće«. Od toga priloga prave se izvedenice s pomoću sufiksa *-tio:* određeni pridjev (sveslav. i praslav.) *domaći* = *domaći* (ŽK), poimeničen sa individualnim *-inъ domaćin* m (Vuk) = *domaćina* m *(-a* prema *starješina);* odatle hipokoristik *doma,* gen. *dome* »domaćin« (Kosmet); pridjev na *-ov domaćinov,* na *-ski domaćinski* (~a *škola},* poimeničenje na *-ica domaćinovica;* denominal *odomaćitiludom-;* također búg. *domakín* m prema f *domakinja, -ski, -če, -stvo* (iz hrv.-srp.), koji posudiše i Arbanasi: *domaqín* »reicher, angesehner Mann, čorbadžija«. Za *domaćin* m femininum je *domaćica* f, odatle pridjev na *-in domaćičin,* na *-ski domaćički.* Apstraktum na *-stvo domaćinstvo* n (također bug.), od *domaći,* dobio je n prema *starješinstvo, vladičanstvo, veličanstvo.* Od stcslav. *domaštbnz* nastade pridjev na *-ьn: domaćan, -ćna* pored određenog *domašm* (Vuk), gdje je *ćnj* > *šn* prema *sadašnji, sutrašnji.* Od priloga *doma* još je *domaja* f »sinonim: zavičaj (v.), postojbina (v.)«. S perz. sufiksom *-dar: domàdãr,* gen. *-óra* m (Vuk) »domaćin« pored *domòdãr* (Srbija, 16. v.) m prema f *domadàrica* (samo u zagonetki). Važne su i složenice: *domazet* (Vuk, Crna Gora), poimeničen part. perf. pas. *doma* + *zet* (od *uzeti)* »sinonimi: uljez, ukliz (v.), utoskalo itd.«, možda prevedenica od gr. σπιτογάμβρος (Budimir). Odatle apstraktum *domàzetstvo.*

Ovamo još *domačedac,* gen. *-ceca* m (jedanput, 16. v.) pored *domočedac* i *domočedak.* Prilog *domov* »nach Hause« tumači se također kao stari lokativ sing., što ne odgovara značenju jer nije »zu Hause«, nego »nach Hause«. Kasnije u pojedinim slavenskim jezicima pridodano mu je -i prema dativu: *domovi* »»εις τον οἰκον«, odatle rus. *domój,* koje može biti i od lokatīva. Prilog *domov* može biti i gen. pl. po deklinaciji *u (synovъ).* Ako je tako, prilog je nastao iz sintagme s prijedlogom *iz* s gen. pl. na pitanje odakle. To bi se slagalo s: *prosa je iz dom* (ŽK). U čakavskom zamijenjen je dočetak *-ov* priloškim *-om: domom(e)* (Hektorović, 14. v., 1581. *seno domom vozil,* Krašić, *Mon. croat.* 283; ugarski Hrvati). Od osnove *dom* po deklinaciji *-o* izvedenice su: radna imenica na *-ar domar* m (hrv.-kajk. ŽK) »domaće čeljade kao član kućanstva«; deminutiv na *-tk dòmak,* gen. *dòmka* (Vuk). Odatle ne potječe izričaj *na domak doći* jer je to postverbal od *domaknuti se.* Na *-ište: dormite* (jedanput, 17. v.). Denominal *udomiti.* Složenice: pridjev na *-ьn· domòrodan* »sinonim: patriotski«, radna imenica na *-ьc domorodac* m »patriota« neologizmi su 17.—18. v. Prilog *doma* ušao je i u antroponimiju, i to u dvočlanim praslavenskim ličnim imenima: *Domagoj, Domaslav.* Odatle toponim *Domaslavec* kod Samobora. U baltičkoj grupi postoji s prijevojem *e:* lit. *dimstís* f »dvorište, dobro«. Ie. paralele su izvjesne: sanskr. *damas* »gradnja, kuća«, gr. δόμος, δομή »gradnja« od δέμω »gradim« itd. Prema tome je *dom* prijevoj na *o* od ie. korijena **dem(d)* »graditi, sastavljati«, te znači svršenu radnju. Prvobitno je *dom* značio »ono što je sagrađeno«, i dalje po zakonu rezultata (sinegdohe) »kuća, stcslav. hrame«.

Lit.: ARj 2, 613. 615. 616. 618. 619. 621. 622. 628. 629. 630. *Elezović* 1, 145. *MiklošičAS.* Isti, *Lex.* 171. *SEW* 1, 310. /F31, 410. *Holub-Kopečný* 104. 110. *Bruckner* 210. *KZ* 43, 319. *Vasmer* 361. *Mladenov* 138. *WP l,* 788. *Trautmann* 44. Kostiái, *Življenje in svet* 19, 139. Debeljak, ib. 165. Budimir, *NJ 2,* 233. Medic, *ZbNŽ* 26, 274. Bulič, *IF 5,* 392. Wiedemann, *PBB* 30, 207. i sl. Karski, *Izv ORJAS* cf. *AIP* 8, 318. *ASPh 9,*135. Zubatý, *ZSPh 14,* 50-52. *ASPh* 14, 150-152. Milewski, *Slávia* 11, 12. Meillet, *RSl* 6, 132. *Boisacq*[3] 193-196. Hirt, *IF* 32, 238. Joki, *Unt.* 78. *GM* 71.

domanja f (17. v., Divković) »imanje, baština« = *demanija* f (Dalmacija). Od tal. *demànio* m < stfr. *demaine* > fr. *domarne* > internacionalni francuzizam *doména f, domen* m (Srbija) »1° imanje, 2° oblast«, od lat. *dominium* > u nas učeno *dominijom.*

Lit.: ARj 2, 620. *REW** 2740. *DEI* 1243 1379.

domātie m, indeclinabile, (Kosmet) »od crvena patlidžana, paradajza načinjena salata sa crnim lukom, srpska salata (Hrvatska), pomidor«. Upor. arb. *domate* = tur. *domates.* Dočetak *-es* je zacijelo fr. pl., upor. *notes,* v., zamijenjen je deminutivnim sufiksom *-ič* (?). Evropski amerikanizam 16. v. (iz Perua, astečki, Meksiko) *tomati* preko španjolskoga.

Lit.: Elezović 2, 507. *REW*[3] 8773. *Prati* 785.

domuzluk m, (Vuk) = *domăzlak* pored *-hk* (Kosmet) »kol. domaće životinje ostavljene za priplod.« Odatle: pridjev na *-ski domazlački* (npr. *ovca).* Balkanski turcizam (tur. apstraktna izvedenica na *-lik* od *damaz* = *damız* »nastrešnica, naslon, gdje se stoka sklanja«, tur. *damzhk* »1° animal de reproduction, 2° engraissement du bétail, 3° l' endroit où cela se fait«) iz oblasti stočarstva: bug. *domazlăk,* cine. *dumuzllke* f »race d' animaux«. U hrv.-srp. turska se izvedenica unakrstila s prilogom *doma* (v.). Značajno je da takvo unakrštavanje možda pretpostavlja i cincarski turcizam (o > *u),* ali se on može tumačiti uplivom labijala *m.*

Lit.: ARj 2, 621. *Elezović 2,* 507. *Mladenov* 120. *Pascu 2,* 132, br. 438.

Dominik m (15. v.) = *Duminik* (18. v.) prema f *Dominika,* učen oblik imena sveca *Dominicus,* izvedenica na nenaglašen sufiks *-icus* od *dominus,* upor. na istoku gr. κυρι,ακός > *Kurjak* (v.) od κύριος, upravo »božji«. Odatle na *-anus* latinizam *dominikán,* gen. *-a* = prošireno na *-ьc* > *-ac dominikanac,* gen. *-anca* < *dominicanus* (red osnovan 1216. od sv. Dominika od Guzmana, Španjolca), s promjenom sufiksa *dominikar,* gen. *-ara* = *dominisar* (18. v.) = *dominižar* (Kavanjin) = *dominožar* (Kavanjin) = *domnižar.* Razlog ovim izmjenama nije poznat. Ime sveca potvrđeno je i u mlet. obliku *Domenig* (14. v.) = *Dominig* (15. i 16. v.) = *Duminig* (16. i 17. v.) < mlet. *Domènego.* Odatle hipokoristici *Domo* — *Doma* = *Dóme* (17. i 18. v.), na *-ica Domica* od f *Dominika.* Sa deminutivnim sufiksom *-ellus Dominchiellus de Žule* (1334., Rab). Upor. sinkopu u *Dominko* (13. v.). U dalm.-rom. najčešće sa sinkopom penultime i sa

ispadanjem protonike (tip *dum interim > mentre): Menko* u prezimenu *Menković* (15. v.), u Dubrovniku *Menze* (sa našim hipokorističkim sufiksom *-e),* latinizirano *Mencio.* Grafija *Menze* ima se-čitati **Menče,* gen. **Menčeta,* odatle dubrovačko prezime *Menčetić* (13., 14. i 15. v.) = (sa *en > in) Mimela* (kula dubrovačka, Ston), *Mimetic* = (sa sonorizacijom *ni > ndž, nk > ng,* ngr., kao u Južnoj Italiji) *Mengo* (hrisovulj), sa *-oca* (tip *Petrača, Kosaca) Menbgača* (13. v., *Mengača Lombprić (Lampridius),* hipokoristik *Lompre* + *-ič),* pisano *Mengatia, Mengacia, Mengaza* — (sa disimilatornim ispuštanjem *m-n > m-0~) Migocą* (13. v., dubrovačko prezime) = *Mindžeta* (Prčanj, »der höher gelegene Teil von ~«), Ovamo ide sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *-ulus* + *-ínus Minklinić* (15. v., *Mon. croat.* 101), upór. *Minclinus.* Ovamo idu krč.--rom. oblici *Mankânj,* u toponimu *Grdimankânj < gurgus de Menk* + hrv. *-ónja), Latmiküc < lacus de Menk* + *-ūceus.* Ne zna se kakav je sufiks *-aca* u *Mengazza,* hrv. *-oca* ili lat. *-āceus.* Samo *-a* je izvjesno hrv. hipokoristik. Ime se pojavljuje i sa ispuštanjem *Men-* (hipokoristik drugog štěpena prema prvom gdje je ispušten *Do-,* tip talijanski, ne slavenski, upor. *Beppe < Guiseppe}.* Ta skraćenica pojavljuje se sa hrv. hipokoristikom na *-e Gace* 1278. = *Gačić* 1253. U 15. v. izmjenjuje se sa lat. deminutivnim sufiksom *-uceus (u > o* kao u *saloča < sala* H*—ucea) Goçe, Goze, de · Göçüş, Goziis,* odatle *Gučetić* = *Gočetić* 1399. Glede ispuštanja *Do-* upor. prezime *Meneghello* (Split). Ime je u Dalmaciji staro, iz vremena prije 13. v., kad je ustanovljen dominikanski red. Lingvistički je dokaz za to *o* > ъ > 0 u protonici i *i* > ь > *a* u penultimi: *Dmînak,* gen. *Dmînka* (15. v.) poklapa se tačno sa *Dominîcus.* Odatle hipokoristik *Omina* (15. v., Krk) = *Dmine,* prezimena *Dminčić* (16. v.), *Dminić* (14. v., danas *Diminić,* Istra), *Dmînko* (14. v.) = *Dmenko,* odatle napuštanjem suglasničke grupe *dm-,* neobične na početku riječi, *Dimko* (14.—17. v.) = *Dinko* (najstarija potvrda 1375. u Dubrovniku). Potvrđeno je još žensko ime *Domnika* kao izvedenica od vlat. *donmuş.* Upor. *dumna > duvna. Dominicus* je potvrđeno u 15. v. i u madž. obliku *Dumankuš* < madž. *Domonkos.*

Lii.: ARj 2, 627. 401. 472. 473. 616. 622. 628. 715. 884. 886. 6, 600. 601. 602. 645. 715. 717. *Mon. croat.* 97. *MSHSM* 5, 249. Rešetar, *Stok.* 132. *REW*[3] 2738. Jireček, *Romanen* 3, 42. 27.

dòmuz m (17. v.) »sinonim: svinja, prasac«. Odatle augmentativ na *-ina: domuzina* = poimeničenje *domuzovina* »sinonim: krmetira«; složenica: *domuz-balj* m (Skadarsko jezero) »jesetra, upravo svinjska riba«. Balkanski turcizam (tur. *domuz,* vulg. *donuz, bahk* »riba«) iz oblasti domaćih životinja (tip *oroz'):* arb. *domús.*

Lit.: ARj 2, 631. *GM* 71. *SEZb* 13, 193.

donanma f (Kosmet) »1° iluminacija, 2° proslava državnog ili sultanova praznika«. Balkanski turcizam (tur. apstraktum na *-ma: donanma* »1° illumination, 2° Flotte« od refleksivnog *don-an-mak* »être orné, être paré«) iz oblasti administracije: bug. *donanma* f, arb. *donarne* »Flotte«.

Lit.: Elezović 2, 507. *Mladenov* 140. *GM* 71. *Deny* § 854.

dondurma f (Kosmet) = *doldrma* (Beograd, disimilacija *ŋ-m > l-m)* »sinonim: sladoled«. Odatle radna imenica na *-džija: dondurmadžija* m (Kosmet) »onaj što pravi i prodaje sladoled, sladoledar«. Balkanski turcizam *(don-dur-ma* »glaces«, skraćeni infinitiv kauzativuma *don-dur-mak* »učiniti da nešto zamrzne«) iz oblasti hrane: bug. *dondurma* f.

Lit. : ARj 2, 606. *Elezović 2,* 507. *Mladenov* 141. *Deny* § 854.

denkle (Rrab, Ugljan) = *donkle* (Hvar) = *dunkle* (Dubrovnik, Lepetane, Boka) pored čistog talijanizma *dûnkve* (Perast, Dubrovnik). Od tal.-tosk. *dunque* prema sjev.-tal. *donca,* unakršteno sa našim istoznačnim konkluzivnim veznikom *dakle* (v.). Od kslat. *dune,* sa izmjenom početnog *-e* sa *que* (od *ubicumque, ovunque* itd.), *donca* prema *unquam.*

Lit: Kušar, *Rad* 118, 25. Budmani, *Rad* 65, 167. Tomanović, *JF* 17, 205.

dorat m (Vuk, 18. v., narodna pjesma) = *durat* (jedanput, 17. v.) »konj mrke tamnoriđe boje«. Odatle: hipokoristici *dóra, dore, doro* m, na *-în, -in* + *-ьc darin,* gen. *-ina, dorínac,* gen. *-ínca;* deminutiv na *-čie doračić;* pridjevi na *-ov* i *-ost: doratov, doratasi.* Kako je taj balkanski turcizam iz oblasti konjogojstva složen od tur. pridjeva *doru* »mrk« i *at* (v.) »konj«, koji i sam dolazi, može i od samog turskog pridjeva da nastane naša pridjevska izvedenica na *-ast: dorast* (konj) kao i u bug. *dorest.* Odatle s *-uša* (v.): *darusa* f »doratasta kobila«. Od *doru* na *-ija,* kao od *kapu > ka-*

pija (v.), *dolu* > *dalija* (v.), nastade naziv konja *donja* m (Drsnik, Kosmet), tako i u búg. *dórija* pored *dorelija* i u arb. *dori.*

Lit.: *ARj 2,* 658. 663. 895. *Elezović* 1, 148. *GM* 72. *Mladenov* 146. *SEW* \, 2Ц. *Lokotsch* 532.

dorzon, gen. *-ona* m (Kosmet: *da se uzne dorzõri)* = *držan* (Kosmet) »sinonim: jamac«. Od arb. složenice (sintagme) *dore* »ruka« + *zane* = *dořezán* = *dorëdhan,* particip od *me dha* »dati« upravo, »dana ruka«. Od *dore* postoji i prilog *mendôre* (Kosfnet) »u ruke, na besu«, u kojem *men-* sadrži arb. prijedloge *me* »sa« i *m* »u«. Arbanaska sintagma »dana ruka > jamac» slaže se morfološki i semantički sa *manu prisa* (1080) »uzeta ruka > jamac« u dalmatinskom latinitetu Petra Crnoga. O našem izrazu *jamac* = tal. *mallevadore* v. *jamiti.*

Lit.: *Elezović* 1, 147*. *JF* 14, 225-226. *GM 12.* Barić, *Reč.* 106. *SupK* 181. si. 290-1.

dosaija f (sjeverna Dalmacija) »1° prut, 2° udarac prutom«.

Lit.: *ARj 2,* 667.

dosanka f (šatrovački govor, argot u Vranji, Srbija) »svinja«. Naša izvedenica na *-anka.* Od arb. *dose* »svinja«. Odatle na *-ovina: dosovina* (grnčarski = lončarski argot u Prištini) »svinjetina«.

Lit.: Jireček, *ASPh* 8, 102. Trojanović, *JF 5, 222.*

dospjeti, *dospijēm* pf. (Vuk) = (ikavski) *dospiṭi, -'ijëm* (ŽK) »1° maturare, sazreti (hrv.-kajk), finire, 2° imati vremena«, *uspjeti, uspijem* (Vuk) »Erfolg haben«, *prispjeli, -ijēm* »venire«, *nàspjeti, -ijēm* (Vuk, Dalmacijaj Srbija) »iznenada dogoditi se«, *sàspjeti, saspijēm* = *saspiti* (ŽK), bez prefiksa *do-, na-, pri-, u-* ne postoji u hrv.-srp., nego u stcslav. *spēti, spējo* »proficere«, slov., češ., gluž.-srp. i rus., baltoslav. i praslav. **spe-*. Odatle impf, prijevojem duljenja *dospijevati, dospijevam,* isto tako *uspijevati, prispijevati, saspijevati* (Marulić). Na *-tb dospjet,* gen. *-i f* (18. v.) = *dospit,* gen. *-i* (18. v.), s pridjevima na *-ъn dospjetan* (nije ušao u jezik) i *nedospjetan* (Dubrovčani, 17.—18. v.) »beskrajan u prostoru«, odatle na *-bk* > *-ák dòspjetak,* gen. *-tka* (16. v.) pored *dospijetak,* gen. *dospijetka* »termin«, na *-en nedospiven* (18. v.) »nesavršen, beskrajan«. Imenica se pravi istim sufiksom *-h* < *s* kao u *smijeh:* stcslav. *speht* »studium«, kojí se bez prefiksa nije očuvao u hrv.-srp. nego u slov. *špeh* »Eile«, češ. *spěch,* polj. *spiech, u* hrv.-srp. samo s prefiksom м- *uspjeh* pored *uspijeh* m, s pridjevom na *-ъn* > *-an uspješan,* za koji se tvrdi da je iz ruskoga. Odatle denominal stcslav. *spěšiti* »eilen«, hrv.-srp. samo *pospješiti.* Lik *dospêjç* posudiše Rumunji: *a dospi* (objekt: *aluatul)* »gahren machen«, koje se značenje razvilo iz *pine (ne)dospită* »(un)-gesäuertes Brot« > »reifen, maturare«. Ovamo ide možda i rum. *a pripi* »festinare« < *prispėti,* ako je í nestao u refleksīvu *a să pripi* »žuriti se«. Tiktin tumači iz *prèti* (v.), bug. *priprá, pripremaše)* »dränge«, *pripren* »ungeduldig«. Jat je nastao iz ie. *ë* od ie- korijena **spē(i)* kako se vidi iz lit. *spėti, spėju* »imati vremena, snagu«, lot. *spēt,* sanskr. *sphãyati* (3. 1.) »nimmt zu, uspijeva«. V. još *spor.*

Lit.: *ARj 2,* 676. 7, 822. Moskovljević, *NJ* 1, 80. Ivšić, *Slávia* 6, 52. *Miklošič* 317. *Holub--Kopečný* 347. *Bruckner* 509. *Mladenov* 656. *WP 2,* 657. *Trautmann* 274. Buga, *IzvORJAS* 17, 1, 1-52. (cf. *RSI 6,* 338). Persson, *Beiträge* 40, 2 (cf. *IJb* 1, 68). Kretschmer, *KZ* 31, 439. Brugmann, *IF* 16, 503. Mikkola, *IF* 16, 38. Bartholomae, *IF* 7, 79. *GM* 413. *Tiktin* 566. 1260.

dost, gen. *dosta* m (Vuk) = *dós,* pored *das.* gen. *dosta* (Kosmet) »sinonim: prijatelj«. Odatle apstraktum na *-luk: ddsluk* m, *dostluk* (Banja Luka, objekt uz *voditi s kime,* Kosmet) »sinonim: prijateljstvo«. U Kosmetu je taj apstraktum raširen i sufiksom *-ija* (v.): *dostaklja f (a* < tur. z) istog značenja. Značajno je da u Kosmetu pl. m. sadrži turski i naš pluralni nastavak: *doslâri,* gen. *doslãrâ* < tur. *dostlar.* Upor. takve hibridne plurale u cincarskom: *Janotaranl'i* »porodica Janota«. Po pučkoj etimologiji turski apstraktum *dosluk* pretvara se u *dosluh* analogickí prema *posluh.* Upor. još nejasno *dóstul.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *dost)* iz oblasti društvenog saobraćaja: bug. *dost, dostluk.*

Lit.: *ARj 2,* 673. 679. 686. 697. *Elezović í,* 148. 2^5 502. *Mladenov* 148. *NJ* 1, 57-58.

döştür (Kosmet), prilog »dosta, dovoljno«. Od perz. *destur,* izvedenica *dest* s pomoću sufiksa *-ur,* s kojim se unakrstilo naše *dosta.*

Lit.: *Elezović* 1, 149.

dot f (17. v.) = (s prijelazom iz deklinacije -í u deklinãciju *-a) dôta* f (15. v., Kotor, čakavci, štokavci, Lika, sjeverna Dalmacija, Potomje, Korčula, Božava) = *dota* (ŽK) =

slov. *dota* »miraz«. Denominal na *-ati: dotati, -am* pf. (14.—16. v.), *nadotät* (Božava). Na *-ar* < *-arius dotar* (Istra) m prema f *dotàrica* (Cetina, Dalmacija) »djevojka sa mirazom«. Od tal. *dote* f < lat. *dos,* gen. *dotis* (od istog korijena od kojeg i *dare,* u prasrodstvu sa *dati}.*

Lit.: ARJ2, 703. 705. *REW*2156. DEI* 1387. *Pleteršnik* l, 162.

dova f (Bosna i Hercegovina općenito; u narodnim pjesmama: objekt uz *učiniti, dati;* kod Kačica *dovu proučiti)* »muslimanska molitva«. Odatle složenica *(h)air-dova f,* izmijenjeno u *ovrdofa.* Ne zna se ide li ovamo kao naša izvedenica *dâvnik* m (1779., primjer *moj dovniče,* u Kosmetu). Elezović' ne daje značenje za nju. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dwa) :* rum. *dova,* arb. *duva* (Skadar).

Lit.: ARj 2, 717. 9, 498. *GM* 78. *Elezović* 1, 142.

dovale (ak. pl. ?), *~reä komu* (Bosna) »reći pozdrav na rastanku«, odatle denominal na *-iti dovoliti* u istom značenju; *dovale* (imenica ili prilog?) je skraćenica arapskog pozdrava *tawwel allah'umrak* »bog ti život produljio«, po čemu je stvoren pozdrav prosjaka bosanskih: *Bog ti mladost pokloniol*

Lit.: ARj 2, 717.

drač m (Vuk) »sinonim: čalija (v.)« pored *drača* f (Vuk, 16. v.) istog značenja, *drače* pl. f. »riblje kosti«. *Drača* je toponim. Odatle brojni pridjevi: na *-ьn dračan, -ina* (16.— 18. **v.j** danas se ne govori), na *-ast, -av dračast — dračav,* na *-ev dračev* (14. v., danas se ne čuje, ali je čest u toponomastici), odatle poimeničen ž. r. *dračeva f* kao ime biljke, sa *-ica, -ьc dračevac,* gen. *vca* m i *dračevica* f imena biljki i veoma česti toponimi, na *-ski dračkі* potvrđen jedanput, na *-ljiv dračljiv* (17. i 18. v.). Riječ *drača* je potvrđena u Topolovcu (Hrvatska) i u značenju »dolina, kotlina«. To značenje suvisi s etimologijom od *drijeti.* Upor. *poroj* (v.) za takav semantički razvitak. Budmani stavlja ovamo još *dreča* f »sinonim: česta (v.)« sa *a > e* poslije *r* kao u *vrebao* < *vrabac, resti* < *rasti.* Još je kol. *dračje* n (15. v.), danas se ne čuje kao ni na *-ište dračīšte* n). Složenice su: *draievile f.* pl. (Imotski) »vile za draču«, upravo nepotvrđeni pridjev *dračje + vile,* i *dračakljun* (sjeverna Dalmacija), gdje je okamenjen genitiv pridjeva. Mjesto *drače* govori se u bug. i *draka* u značenju »drač m, drača f«. U hrv.-srp. i u ruskom je *draka* apstraktum »gungula«. Glede sufiksa upor. *divljaka f* (v.). Prema Mladenovu u srodstvu je s gr. δῆρις »Kampf, Streit«. Pored *drača* i *draka* postoji još prijevojni štěpen *dirača f* (Belostenac) i kol. odatle *diračje = dirâka* f (Kastav) »1° crna drača, 2° grm od trnja«, odatle kolektivni toponim *Diračje* n (Kastav). Osnova je prema tome u *drač, drača, draka, dirača, diraka dr-* < *dbr-* > *dir-* od *drijeti* (v.) u istom prijevojnom štěpenu kao u *razdrt* i *razdirali.* Što se tiče sufiksa, *-ač* je kao u češ. *dráč,* polj. *drocz.* Prema ovom tumačenju *drač* je prvobitna radna imenica koja se kao takva očuvala u sjevernim slavenskim jezicima, a u hrv.-srp. je postala apelativ, po svoj prilici pod uplivom od *drača* f, koja je nastala od apstraktuma *draka* s pomoću *-гa.* Prvobitno je značenje bilo »ono što dere«. Glede dalje etimologije v. *drijeti.*

Lit.: ARj 2, 275. 734. 758. 765. Ribarić, *SDZb* 9, 144. *Miklósié* 41. *SEW l,* 185. *Holub-Kopečný* 105. *Bruckner* 95. *Mladenov* 151. *SpBA* 6, 73. i sl. *NJ* 7, 187. Matzenauer, *LF* 7, 47-48. Hirtz, *Aves* 88.

drag, *draga,* određeno *dragi* (Vuk), baltoslavenski i sveslavenski te praslavenski *(*dorgu)* pridjev, »1° (konkretno i objektivno, koje nije općenito u hrv.-srp.) velike cijene, sinonim: skup; pretiosus: *dragi kamen* (protivno *jeftin,* v.); 2° (osjećajno, psihološko, koje je općenito) sinonim: mio; *drago mi je = milo mi je; У* (Dubrovnik) »za jelo koje prija«. Negativni pridjev *nedrag* (14. v.) postoji još u ŽK: *tirati nekoga od nemila do nèdraga.* Od *drag* postoje u Kosmetu pridjevske izvedenice na *-at, -očit, -ovetan, -ski,* koje sve služe za pojačanje zamjenice za totalitet *vas, ceo', dragan, dragãcit, drâgovetãn* (upor. *bogovetan), draški.* I sam *dragi* upotrebljava se u toj funkciji. U značenju »skupoća« apstraktum je *draginja* f (ŽK) = *dražinja* (Lika) i denominai na *-éti podrážali* »poskupiti«, *dražati* »im Preise steigen«. Odatle neologizam *dragulj* m »gioiello« i radna imenica *draguljar,* gen. *-ára* m te složen *dragocjen,* odatle *dragòcijenost,* apstraktum *dražba* f »licitacija«, *dragokup, dragovati.* U psihološkom značenju: denominál na *-iti dražiti, -im* (kod dva pisca Slavonca) »činiti što ugodnim« nije se mogao održati zbog homonimije s *dražiti* (v.), nego na *-ali dragati, -am (raz-)* »sinonim: milovati« = *dragati se* (Vodice, Jačke) »ljubiti se«, koji nije došao u sukob ni ś kojom drugom izvedenicom; *razdragavati, -dragavam* (Lika); *razdraginjati, -ãm* (Lika) pf. prema *razdraginjavali, -injãvãm* (Lika). Apstrakta su psihološkog značenja: *drà-*

ginja, dragoća, (ne)dragost, dragata. Hipokoristici su: na *-an* (tip *Milan), dragan,* na *-anьc dràganac,* gen. *-anca* (jedanput, narodna pjesma). Pridjev se zbog afektivnosti deminuira: *dragahan, -ahna.* Põimeničuje se s *-ii: dragii* m, također prezime. Složen je *dragovoljan.* U antroponimiji je veoma čest od najstarijih vremena kao prvi ili drugi elemenat dvočlanih starih imena kao i u hipokoristicima izvedenim od njih: *Dragomir, Dragoslav, Dragomysl, Dragoljub, Miodrag, Drago, Dragutin, Dražen* (odatle prezime *Draženović), Dragas* (također prezime), *Dragoš* (prezimena *Dragošić, Dragošević), Dražoje, Dragača* (odatle pridjevski toponim *Dragačevo), Draginja < Dragihna* (odatle starohrvatsko prezime *Draginić), Dragilo, Dragija, Dragan* (odatle stari pluralni toponim *Draganići* i prezime *Dragami,* ŽK), *Dragua* (odatle *Dragišić), Dragman* (također prezime), *Predrag,* ženska lična imena *Drága, Drăgica,* itd.

Slog *dra-* nastao je po zakonu likvidne metateze (rus. *dorogoj,* polj. *drogi).* Naš pridjev, koji ide u sferu milovanja (upor. rum. *a iubi < ljubiti),* posudiše Rumunji u hipokorističnom sr. r.: *dragă (frate dragă, dragă doamne)* i stvoriše od njega bezbroj svojih deminutivnih izvedenica: *drăguț, dragusor, draguteț, dragucică, draguleană, drăgălaș, drăgălili, uraganele,* kao i apstraktum *dragostb > dragoste,* odatle *a dragosti,* odatle opet *drăgostealǎ* f, itd. Madžari posudiše također *draga.* Od baltičkih jezika posjeduje lotišK potpunu paralelu: *d'args,* u istom značenju. Drugi ie. jezici ne pružaju nikakvih dobro utvrđenih identičnih paralela, ali Mladenov uzimlje da praslav. *dor-gu* pokazuje raširenje formantom *-g* ie. korijena *dor-* koji se u nižem prijevojnom štěpenu nalazi u sanskr. *ã-driyate* »što privlači pozornost«, *a-drtas* »čašćen«, lit. *dora* »saglasnost«, ir. *dir* »kako treba«, lit. *deriù, deréti,* lot. *derét* »valjati«. U vezi s posljednjim upoređenjima treba istaći i Budmanijevo mišljenje da je praslav. **dorgu* prijevojni štěpen *o* (Tiefstufe)' od osnove *drž-* u *držali* »smatrati, ocjenjivati«.

Lit.: ARj 2, 737. 746. 763. 7, 828. *Miklošič* 49. *SEW* l, 213. i si. *Holub-Kopečný* 106. *Bruckner* 97. *Vasmer* 364. *Trautmann* 45. *Mladenov* 151. Ribarić, *SDZb 9,* 144. *Elezović* l, 150. 205. Boissin, *RES* 27,43. Matzenauer, *LF* 7, 47. Živanović, *Branková Kolo* 11, 404.

draga f »sinonim: do (danas običnije od *do,* razlikuje se semantički od *do* time što označuje terenske udubine ne samo između brda, nego i obalske na moru; u posljednjem značenju pravi konkurenciju italijanizam *vala)t.* Raširen toponim sam i s pridjevima. Odatle: deminutiv na *-ica dražica,* augmentativi na *-ina dražina* f (Krk) »općinsko polje i pusto zemljište pokraj mora«, na *-etina dražetina* f (Vuk), radna imenica na *-ar dragar* m »koji živi u draži« (upor. *bregar* m, ŽK, »koji živi na brijegu« glede sufiksa). S prefiksom *sc-jsb- SǴdraga* f »convallis« i možda u imenu starohrvatske župe *Sidraga* (Biograd, Dalmacija), ako je í umetnuto za oblakšanje konsonantske grupe Romanima (izvjesnosti nema zbog toga što se ne zna današnji oblik). Od *drage,* potječe srgr. i ngr. δραγάτης m »custos, vigneron, jardinier«, odatle opet arb. *dragat* m »poljar, bekčija«. Prema εργάτης > *àrgatin* (v.) dobila je naša *draga* sufiks -ατής. Prvobitno značenje nije »vallis«, nego »trag, brazda povučena na terenu«. Zbog toga znači u pojedinim slavinama »put; u moderno doba: željeznica, ulica«. Riječ je sveslav. i praslav. **dorga* bez paralela u baltičkoj grupi. Slog *dra-* nastao je po zakonu likvidne metateze (polj. *droga,* rus. *doroga* »put«). Utvrđene su ie. paralele, naročito germanske: engi. *drag,* got. *dragan,* njem. *tragen,* lat. *Iraho,* odatle evropske riječi *Iraklar, atrakcija,* le. je korijen **dheragh-* »vući«. Upor. *zadrgnili* ZK, *sbdrbgnuli se* (v. pod *dreg-).*

Lit.: ARj 2, 746. 762. *Miklošič* 49. *SEW* l, 212. *Holub-Kopečný* 105. *Bruckner* 97. *KZ* 48, 216. *Vasmer* 263. *WP* l, 862. *Trautmann* 45. *GM* 73. *Matzenauer, LF* 7, 46. Iwaszków, *Lud* 25, 94. i sl.

draganlija f (Dalmacija) »pola bijela pola crvena trešnja« = *dragana* (Mostar) »kisela trešnja«. Od lat. pridjeva *duracmus* (složen od *dūrus + acinus* > tal. *duràcine,* krč.-rom. *drukno,* gr. δωράκινα > ar. *durakin); draganlija* je turcizirano prema *-li* od *dragana,* a to bi mogao biti izopačen dalmatoromanski ili arapski oblik. Ovamo ide *duráncija* f (hrv.-kajk, Belostenec, slov. = *duranclija* (Popović, tako možda u Srbiji) »vrsta breskve« preko madž. *duránci;* slov. *duranca* ĩ = *durancelj,* gen. *-clja* ili *-celjna* »nicht von Kern gehender Pfirsich«. Slov. *dręža* (Toimin) »trešnja« pokraćenica je od mlet. *durès'ega* ispuštanjem nenaglašenog sufiksa *-ica > -ega,* kojim je zamijenjen *-inus.*

Lit.: ARj 2, 894. *Pleteršnik* l, 171. 185. *Gombocz-Melich* 1444. *REW*[3] 2803. *DEI* 1403.

dragatila f (Dubrovnik, Boka) = *dragânja* (Budva, Muo) = *dragana* (Vuk) »trachinus dračo« = *dragana* (Kostajnica, Boka, Prčanj)

= *dragana* (Lepetane) »otrovna dračasta riba, pauk (prevedenica od *pesce ragno di mare)«* = *trachinus draco,* tarantın (Budva)«. Od gr. δράκαινα > *dracaena, dracana,* femininum od *draco,* gen. *-otas (v.),* vjerojatno leksički ostatak dalmatoromanski. Upor. tal. *dragone* »un pesce" di' mare« < δράκων, gen. -οντοζ m prema f δράκαινα. Ovamo još *dracana* f »nekakva riba, tarantola« (nije utvrđeno gdje se govori); *č* mjesto *k* ili *ga* može se objasniti s pomoću **tracina* > tal. *trascina, traggina, tracena* (Napulj), gr. *dracena* ili je unakrštenje sa *drač(a), dračast* (v.).

Lit.: ARj 2, 735. 745. Matzenauer, *LF 7,* 47. *Rohlfs* 300., br. 568. *DEI* 1391. *Prati* 1002. *REW*[3] 8823, b.

drägma f (16.-18. v.) = *drahma* (16.-18. v.) »1° grčki novac, 2° mjera«. Od gr. δραχμή »novogrčka moneta«, riječ možda egejskog podrijetla (prema Battistiju), prema talijanskom i šrednjolatinskom pisanju *dragma, dracma* (14. v.). Stulić ima *drama f* »osmi dio unce«, deminutiv na *-iça dramca* < tal. *dramma.* Ovamo još *dram* m (Vuk, narodna pjesma) »mjera za težinu«, zacijelo preko turskoga, upor. tur. *dirhem.* Odatle pejorativna složenka *dramòser* m (Bosna) »tvrdica«, denominai na *-iti dramòseriti, -lm* impf, »škrtariti«. Drugi je dio postverbàl od *srati.* Na tur. *-li: dràmliia f* = *drămalija* (Dubrovnik) = *dramallja* (Tivat, Lastva: *slievat dramaltje)* »sačma od olova što se sama napravi nožem (ne kupuje se), Schrott; kupovna se zove *balin* m, pi. *balini«* = na *-uša drămuia* (Vuk), na tur. *-luk dramàluk* (Brač).

Lit.: ARj 2, 748. 758. 759. *REW*[3] 570. *DEI* 1391. Vasmer, *GL* 54.

draguleska f (Križišće, Drivenik, Tribalj) = *dragoliska* (Nin, Igrani u Vinodolu) = (zamjenom *-uleska* sa *-aćun) dragaćun* (Omiš) »lanius excubitor«. Hirtz ima kao tál. *drogossá.*

Lit.: Hirtz, *Aves* 93.

drámaian (16. v., Zoranie), pridjev na *-ьn* > *-an,* »neplodan, sterilan«. Poimeničen na *-ica dramatnica* (16. v., čakavac Bernardin) »neplotkinja«. Od kslat. *deramare* > *deramare* 1119. »ammazzare«, prefiks *de* i denominal na *-are* od *ramus* »grana«. Ide zajedno s rum. *dărâma* = arb. *dëromue* (Lukaj). Kako pokazuje protoničko *e* > *ь* (s ispadanjem) balkansko-latinska ili dalmatoromanska riječ.

Lit.: ARj 2, 760. *Bartoli 2,* 269. Vaillant, *RES* 9, 271. *Lukaj* 142. *REW*[3] 2578. *DEI* 1254.

drančiti, *-lm* impf. (Vuk) = *drljančiti, -lm* (Vuk) »neprestano prosjački«. Budmani, u neprilici kako da objasni postanje, uporeďuje s perz. > tur. *derjuz* »prosjačenje«, *derjuzen* »prosjak«, što se poklapa samo semantički, a fonetski je vrlo daleko. Bit će ekspresivna, pejorativna izvedenica od osnove *dr-,* koja je u *drijeti* (v.), *dŕljati* (v.), s pomoću *-amiti,* koje se nalazi u *bančiti, pijančiu* od *pijanka.* V. i pod *dŕljati.*

Lit.: ARj 2, 760. 783.

dr anguille f. pl. (Srbija) »kol. Γ za sitne stvari što se nose na odijelu: palaske, arbija, 2° mašice za vatra«. Dočetak *-lija* upućuje na tursko podrijetlo. Upor. tur. *turu į -turu į engüle* »različita puca«.

Lit.: ARj 2, 760.

Dráva f, predslavenski i predrimski hidronim, odatle pridjev na *-ski dravski,* ime stanovnika (etnik) na *-ьc* m prema *-ka Pôdravac,* gen. *-vca* prema *Podravka,* pridjev na *-ski podravski,* ime zemlje (horonim, regionim) *Podravina* f. Femininum je kao kod većine hidronimą koji su u latinskom bili maskulinum. Tako: *Sava* f (v.) < lat. *Savus* m, *Tısa* f < lat. *Pathisus, Soča* f (slov.) < lat. *Sontius,* tal. *Isonzó,* furl. *Lisunz* m, *Una* < lat. *Oeneo, Bednja* f < *Bathinus* (?). Tako i kod onih gdje je nepoznat latinski rod: *Kupa* < *Klopa,* upor. njem. *Kulpa* < *Colapis, Krka* (slov.) < *Corcoras, Bosna* f (v.) < latinsko ime nepoznato, možda **Bassinus, Vuka* < *Ulcaios* < grčki izvedeni pridjev. U *Neretva* f je i u tal. *Narenta,* lat. *Naro.* Veći pritoci kao *Korana f, Dobra* f, *Lonja* f, *Ukrina* f vladaju se po istom zakonu (bit će također predslavenski hidronimi). Ima doduše i muških predslavenskih hidronimą, kao što su: *Dunav* m = *Dunaj* (slov.) < *Danubius* m, *Vrbas* m < lat. *Urpanus* m, *Bosut* m < lat. *Ad Basante, Lom* m (bug.) < *Almus, Iskăr* m < *Oescus* m. Pitanje roda kod hidronimą stoji u vezi s mitološkim predodžbama o njihovu božanstvu. Godine 1526. dovedeno u vezu s *derati: Deravá.* Pritoka kod Varaždina *Dravica,* deminutiv na *-ica* (kao *Murica* > *Mürz, Neretvica, Savica* kod Zagreba, 16. v., selo u Moslavini). Na *-ka drâvka* f »velika šajka, koja samo po Dravi može ploviti«. Kod Plinija je *Draus* m. Prema Alessiju riječ bi bila mediteranska.

Lit.: ARj 2, 761. Alessio, *RIO* 1, 233. Rudnički, *SO 6,* 370-388.

dražiti, *dražim* impf. (Vuk, 16. v.) *(raz-)* prema *razdraživati, razdražujēm* i *-dražīvām* (Vuk) »reizen, hetzen«. Odatle: pridjev na *-iv j -ljiv draživ* (Stulić) = *dražljiv* (Jambrešić), danas samo s prefiksom *razdražljiv,* odatle apstraktum *razdraživost* f. Imperativne složenice : *draživaška* f (Vuk) i *dražikuja* (Lika). Kao što uistinu postoji prijevojna varijacija *drap-ati* pored *drp-ati* (v.), izgleda da postoji pored *draž* i *drž-* u deminutivu na *-kati: drškati, -am* impf. (Vuk) »sinonim: dražiti, uckati (pseto na svinju)«. Stulić ima *č* mjesto *š: drčkati* u istom značenju. Ali nema potvrda iz narodnih govora za taj oblik. U slovenskom mjesto *ž* stoji *st: (po~)drastiti* pored *draščiti* »reizen«, iz čega izlazi da je ie. *gh* mogao varirati sa *st* i *sk.* Ako je tako, onda bi kao pridjevska izvedenica na *-ljiv* ušla ovamo: *nādršljiv* (ŽK) »koji rado izaziva svađu draženjem«. Miklošič je mislio da je rum. *a îndîrji* = *îndrăji* »dražiti« posuđenica odatle. Ali to ne treba da stoji jer se rumunjski slavizam fonetski bolje tumači kao rumunjska izvedenica od *dir z* < *drъzъ* »drzak«. Kako u rumunjskom slavizmu *z* pred i prelazi u *ž* (pisano /), apstraktna je izvedenica odatle: *dtrjie* f »drzovitost, drskost«. Prema tom apstraktumu *dîrz* mijenja se u *dîrj.* Odatle s rum. prefiksom *în-* < lat. *in* pravilno izlazi *îndîrji.* Upor. i arb. *ndërzénj,* koje se potpuno slaže s rum. *îndîrji.* Glagol *dražiti* nalazi se u svim slavenskim jezicima osim u bugarskom i poljskom. Za praslavenski korijen *drag-* nalazi se paralela u sanskr. *draghat* (3. 1. sing.) »muči« i ags. *dreccan* »dražiti, mučiti«, u oset. *äw-därzin* »idem«. Baltičkih paralela nema. le. je korijen **dhregh-* »idem«.

Lit.: ARj 2, 763. 764. *Miklošič* 49. *SEW* 1, 221. *Holub-Kopečný* 106. *Bruckner* 95. *Vasmer* 366. *WP* 1, 875. Kostiái, *Življenje in svet* 19, 409. Lewy, *KZ* 52, 306. *GM* 300. Scheftelowitz, *KZ* 54, 242. Ramovš, *Slávia* 1, 237. Jokl, *ASPh* 28, 12-14.

drbácati impf., također slov., »kratzen, scharren«, deminutiv na *-acati* (v.) od *drbati,* koji se nalazi u hrv.-kajk. *razdrbati* pf. (objekt: *gnojište, smetje)* »razgrepsti, raščeprkati« (Trebarjevo). Od drugih slavina još u češ. *drbati.* U prijevoju rus. *derebitb* »zupfen, rupfen«, *derbitb* »idem«, *derba* f, *derbina* »krčevina«. Osnovni je korijen i ovdje isti koji i u *drijeti* (v.). Redukcioni prijevojni štěpen, koji se nalazi u *drbati,* slaže se sa sanskr. *drbháti* (3. 1.) »plete«.

Lit.: ARj 13,515. *Pleteršnik l,* 168. *ZbNŽ* 3, 122. *SEW* 1, 254. *WP* 1, 808. *Holub-Kopečný* 106. *Vasmer* 340. 341.

dřdan m (Dubašnica, Krk) »sinonim: ovan«. Možda je u vezi sa stčeš. *ardati* »skupsti«, reduplicirano *dbr-d-* od iste osnove od koje i *drijeti* (v.); *drdan* bi bio »oskubenac«. Treba ipak imati u vidu da smo premalo obaviješteni o dubašl jánskom *dr danu.* Nije nemoguće da stoji u vezi s *drnda* f (Vuk) »sprava za razbijanje vune«, postverbal od *drndati, -am* impf. (Vuk, objekt: *vunu)* »1° razbijati jarinu; sinonim: pucati vunu na kojoj spravi, 2° govoriti koješta«, *izdrndati, -am* (Lika) »1° svršiti drndanje vune, 2° razbrbljati (se)«, *ràzrndati, -ām* (Srijem, Slavonija, Lika, objekt: *vunu).* Pored *drnda* postoji na *-alo: drndalo* m »sprava za drndanje vune«. Odatle radna imenica na *-ar drndãr* m »sinonim: pucar« i pridjevi na *-eu j -ov į -ski drndãrev, -ov, drndarskî.* Glas и je umetnut zbog toga što riječ ima onomatopejski karakter jer nije samo termin iz kulture vune, nego i pejorativ za brbljanje. Upor. *klopòtac* (v.) kao termin za spravu i pejorativ za blebetanje. Da je *n* umetnuto, to dokazuje stčeš. *ardati,* gdje je ekspresivnost izražena reduplikacijom. Glede *n* upor. polj. *dryndać* »agitare caudam«.

Lit.: ARj 2, 765. 784. *Holub-Kopečný* 106. Wood, *KZ* 45, 62. Matzenauer, *LF l,* 161-162.

dř-df (Kosmet) »grupa amorfnih glasova kojima se predstavlja bezvrijedan razgovor, lupetanje«. Odatle podrugljivi (pejorativni) imperfektivi *drkoćat, -em* (Kosmet) »govoriti, preklapati, naklapati« i *drglãt, -am* (ŽK) »budalasto govoriti«, odatle *drglo* m »budala koja neprestano govori«, *drdljati* »plappern; sinonim: brbljati«, sadrži onomatopejsku reduplikacijų *der-der,* koja je ostala gotovo neizmijenjena u bug. *dardór* istog značenja kao i u sanskrtu *dardurah,* dok je u *drdljati* provedena disimilacija *dr-dlj.*

Lit.: ARj 2, 765. *Elezović* 1, 155. 2, 508. *W P* 1, 795. *SEW* 1, 254.

drduriti impf. (Prigorje) (subjekt: *puran)* »šepiriti se«, *nadrdurlti se* (ŽK) »naježiti se« (subjekt: *ljudi, čovjek).* Onomatopeja kojom se oponaša napuhivanje, ne zvuk, nego pokret. Ovamo ide i *nadunduriti se* (Lepetane, Boka) »naijediti se«. Unakrštavanje s *duriti se* »srditi se« je moguće.

Lit.: ARj 2, 765. Tomanović, *JF* 17, 202.

drečati, *-lm* ipf. (Vuk) *(iz-, raž- se,* Lika; subjekt: *koza;* Vinkovci), denominai od *dreka* f (Vuk) »(pejorativno) vika«, na *-éti* pored impf.

dréčiti se (iz- se) i *razdrekati se* (Bosna, subjekt: *čedo),* prema pf. *dreknuti, đreknem.* Odatle na *-alo dr'èkalo* n »strašilo«, pejorativna radna imenica na *-avac drékavac,* gen. *drékãvca* m. Ekspresivnost se pojačava sufiksom *-énjati: drekènjati se, -am;* umetanjem samoglasa *e* u *dr-* prema *derati se : izderečiti se* (Dubrovnik) »razvikali se«. Pf. *izdrečiti se* (18. v.) pored »razvikali se, izdrijeti se« znači još »izbečiti se (v.)«. U ovom značenju pejorativnost se pojačava zamjenom *lj* sa *č: izdréljiti, izdreljim* (objekt: *oči).* Možda je iz istog razloga nastala varijanta *iždračiti, -im* (prema *zrak* od *zreti,* v.) »oči sa strogošću izbečiti poprijeko«. Osnova je ista koja i u *drijeti,* onomatopeizirano prema *jeka, ječati* (v.). Upor. češ. *dřěčeti* »plakati«.

Lit.: ARj 2, 765. 4, 155. 160. 161. *Miklošič* 50. *SEW* 1, 221. Tomanović, *JF* 17, 208. 209.

dređza f (Kosmet) »kujundžijski alat za odvijanje šarafa«. Arbanaska deminutivna izvedenica s pomoću sufiksa *-zë* (v. *đreteza)* od glagolske osnove *dredh-* »drehe zusammen, spinne«. Kao i ostale arbanaske posudenice, ima provincijski karakter.

Lit.: Elezović 1, 152. *GM* 73.

*dreg-: *razdrègnut (se), ràzdregnem* pf. (objekt: *kesu)* »sinonim: razvezati, razriješiti«, *zadrgnit se* (subjekt: *uzal,* g. *uzla,* ŽK) = slov. *zadrgnoti* »1° adstringere, strangulare, 2° zamrsiti se tako da se ne da razriješiti«, *zdregnuti gaće* (Vinkovci, okolina). Bez sufiksa *raž-, za-, z- < sb-* glagol nije potvrđen. Osnova *dreg- į drg-* je baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska, stcslav. *sz-drtgnpti se,* odatle s prijevojem duljenja *ь-i: zadrignuti* pored *zadrići, zadrignem,* particip perf. akt. kao pridjev *zàdrigao* m, *-già* f »robustus«, upór. imperativnu složenicu *zadrijaka* (v.) i bug. *drăgnă* »zupfe«, slov. *dŕgati* »reiben, wetzen«, češ. prilog *na-zadrh-no* »spleteno«, polj. *dziergać* »knüpfen«, rus. *dërgatb* »zupfen, reissen«, lit. *dirginu, dirginti* »(der Hahn am Gewehr) spannen«, lot. *dergltt, -iju* »reissen«, njem. *sergen* »zerren«. Ovamo i *razdrgoliti* pf. »razdrmati koga kad spava; sinonim: razbuditi«. Upor. *razdranuti* (Zagreb). Temeljni korijen je u *drijeti (v.);* v. i *draga.*

Lit.: ARj 13, 515-516. *Pleteršnik 2,* 827. *Miklošič* 42. *SEW* 1, 254-5. *Holub-Kopečný* 107. *Bruckner* 110. *Vasmer* 341. *Boisacq*[3] 940. 975. Matzenauer, *LF 7,* 48. 164-165.

drëha f (Vuk, običnije pl. f.) »sinonim: haljina« = *drea* f (Kosmet) »stara pohabljena haljina«, augmentativ na *-etina dreetina* f (Kosmet). Nalazi se još samo u bugarskom. Kao *dripa* (v.) izvedenica je od korijena glagola *drijeti* (v.).

Lit.: ARj 2, 765. *Miklošič* 50. *Mladenov* 151. Bruckner, *KZ* 43, 304.

drêk[1] m (Podravina) »opora na kolima, kola ponjavom zastrta, da se pšenica na njima nositi može« = *drik* (ikavski) »ljestve kojima se s jedne i druge strane zatvaraju kola (Stulić)«, poimeničen je praslav. pridjev **drekb,* koji se nalazio i u panonskoslavenskom, odakle je madž. *derék.* Kao kolski termin nalazi se i u rum. *dric* m »Wagengestell«. U slov., češ. *dfík* i slvč. *driek,* odatle češ. *dfičný* »lijep«. Odatle pridjev na *-ьn drečan* (hrv.-kajk), slov. *dréčen* = *dričan* (ikavski), nema semantičke veze s kolskim terminom, koji je sekundaran, nego je sinonim »vrijedan (v.), valjan (v.), jak, čvrst, robustan (v.)«. Upor. još *drikulja* f (Kosmet) »žensko čeljade nelijepo i smiješno, zdravo i jedro« i *drkêlja* f (Kosmet) »mrzak starac ili neupotrebiv, konj«. Pridjev **drekb-]z* baltoslavenski: lit. *draikas* »lang gestreckt«. je prema tome nastao iz dvoglasa ie. *oi* > lit. *ai.* U ostalim ie. jezicima nema paralela. Može biti i avarskog podrijetla, srodna s turskim *direk* (v.). Prema Bernekeru niži prijevoj (Tiefstufe) nalazi se u *drkol* m = *drkola* f »sinonim: batina«, riječ koja nije potvrđena u našem narodnom govoru, nego stcslav. *drbkolb / drtk-,* češ. *drkolí,* rus. *dreköhe* »Keule«. Ali se ta praslavenska riječ smatrala i kao složenica u kojoj prvi dio *drb- į drž-* súvisí sa *drvo* (v.), a drugi s *kolac* (v.).

Lit.: ARj 2, 765. 775. 780. 782. *Elezović l,* 154. 155. *Miklošič* 50. *SEW* 1, 223. *Holub-Kopečný* 108. *Vasmer* 369. *Lokotsch* 522. *Gombocz-Melich* 1322. *Boisacq*[3] 201. Šuman, *ASPh* 30, 295. Jagic, *ASPh* 20, 355. Vaillant, *RES* 8, 88-90.

drëk[2] m (hrv.-kajk., općenito Hrvatska, ŽK, slov.) »sinonim: govno (v.)«. Od opće germanske riječi *Dreck.* Ovamo i složenica *pendrek* m (Zagreb) »gumeni štap policajaca«, od njem. *Bärendreck* m »Lakritzensaft, pastille de (jus de) réglisse«, zbog sličnosti s tim lijekom. Posuđenica nastala u ironickom zagrebačkom humoru.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 317.

Drenòpolje (1451.-1481.) = (ikavski) *Drinòpolje,* sa varijantama bez dočetnog *e: Drenopolj l Dri-* = *Drinopol, Adrinopolj,* s umetnutim *n* pred dentalom *Andrnopolj* za gr. Ἀδρ-

ιανοῦ πόλις = lat. *Hađrianopolis,* grad u Traciji prozvan po caru *Hadrijanu.* Prije se zvao u tračkom jeziku *Uscudamaıa* je ispušten u slavenskoj promjeni jer se zacijelo identificirao s lat. prijedlogom *a, ab.* Ali se je i očuvao kao i u *Optuj, Omišalj* i *Oprtalj* u bug. imenu *Odrin* (13. v.), u kojem je ispuštena opća riječ πόλις. Taj je oblik prema lokatīvu *v Odrině* ušao u rum. *Odriiu = Udriiu.* Rum. *i* zamjenjuje slav. *nj.* Potpuni slavenski lokativ očuvali su Turci: *Edrine,* odakle naš turcizam *Jedrene. Značajna* je zamjena *ë* (rį) za lat. i gr. ta u *Drenòpolje = Drinopolje.* Upor. na krajnjem zapadu u Istri *podreka < patriarcha* (v.). Završno — *polje* u *Drenòpolje = Drinopolje* je unakrštenje grčke imenice sa našom *polje.* Upor. još muška imena: *Odren < Hadrianus, Odrjan, Odrám* (dečanski hrisovulj, 15. v.), prezime *Odrančić* (Bosna, 13. v.).

Lit.: ARj 2, 767. 8, 651. 659. 665. 666.

drêsel, *drêsela,* čakavski pridjev (15. —18. v.), danas iščezao, potisnut od sinonima *tužan* (v.), *neveseo, žalostan* (v.). Odatle: apstraktum po deklinaciji i *dresel f = drešelj = drešalj, dresélje* n »tuga«; denominal na *-iti dresèliti (raz-,* Mrnavić). Kao u rus. *drjáhlyj* »nemoćan« dolazi i sa *h* mjesto *s: drehal; e* je nastalo od *ę* (stcslav. *drȩselt* »žalostan«, ukr. *dŕahlyj).* Nalazi se još u slovenskom. Nema paralela u baltičkoj grupi, a ni ie. nijesu utvrđene. Izgleda da je slavenska kreacija od osnove stcslav. glagola *dręgati = rus. drjagátb* »zucken, zappeln«. Osnova toga glagola bila je raširena prema *veseo* (v.).

Lit.: ARj 2, 770. *Miklošič* 50. 420. *SEW l,* 223. *Vasmer* 376. *Boisacq*[3] 200. 334-335. Meillet, *BSLP* 36, 122. Wood, *KZ* 45, 62. *Bruckner* 42. 362. Matzenauer, *LF 7,* 166.

drët, pridjev (Perast, Dubrovnik, Božava, Molat, Brusje, Hvar, Korčula) = *drit* (Dubrovnik) »ravan, uspravan«. Prilog *drèto* (Perast, Boka, Božava, Korčula) = *drito* (Cavtat) »ravno, uspravno«. Od mlet. *dreto,* furl, *dret* = tosk. *dritto* < lat. *directus,* part. perf. od *dirigere* (prefiks *dis-* i *regere,* odatle part. prez. kao internacionalno *regent).* Učen latinizam je *direktan, direktno.* Od part. perf. s pomoću *-iare* je *dīrēctiāre* > tal. *dirizzare > drizzare > dricăt, -am* pf. (Budva) »1° ispravljati mrežu« = *drìcat se* (Dubrovnik, Cavtat) »2° ispraviti se« = *drècat* (Korčula), sa našim prefiksom *sb zdricat* pored *zdretat* (denominal od *dret)* »izravnati«. Ovamo ide i internacionalni francuzizam prema njem. *-ieren > -irati dresirati, dresiram.* Postverbali sa lat. > tal. prefiksom *in- indìric* m (Dubrovnik, Cavtat), glagol *indirìcat, -ām* (Korčula) < tal. *indirizzo, indirizzare — adresa = atris* m (ŽK), na *-atus > -at adresat,* gen. *-ata* »naslovnik«, *adresírati = traksīrati* (ŽK) < fr. *adresse, adresser.* Od glagola *regere, dirigere* još učeni latinizmi, radne imenice na *-ör,* gen. *-oris rektor = rèktur, direktor,* hipokoristik *diša* m hrv.-kajk. *direktor, -ur* (ŽK) »američka necijepljena loza«. Ovamo još od *rex,* koso *rege* > fr. *roi* »kralj«, na *-alis + -ista rojalistą* m »pristaša kraljevstva«.

Lit.: ARj 13, 862. Budmani, *Rad,* 65, 166. Hraste, *JF 6, ZIO. Croma, ID 6. REW*[8] 2645 2648. Budimir, *JF* 15, 159. *DEI* 1318. 1394.

đreteza f (Vuk, Paštrovići, Budva) = *dretaza* pored *drêkaza* (Crmnica) »divlja šumska jagoda«. Jagoda je u krajevima, koji govore tu arbanasku posudenicu, nepoznata. Odarb. deminutiva na *-zë: drethë* f »Erdbeere«, *dredhëz, drédhëzë* f pored *drothë.* U Crmnici pomiješala su se dva arbanaska leksema: *drethëze* i *dreke* »objed«. Razlog za to nije jasan. Prijevoj *e-o* u *drethë-drothë* naliči na glagol *dreth-,* aorist *drodha* »okretati«, ali je teško dovesti u semantičku vezu arbanasku opću riječ s tim glagolom. I ova arbanaska posuđenica, kao i ostale (v. *dorzon),* ima provincijski, periferijski karakter.

Lit.: ARj 2, 771. Miletić, *SDZb 9,* 366. *GM* 74. Barić, *Rei.* 103. *Godin* 124. *WP* l, 863. *IJb* 13, 161.

drëtva f (Vuk, ŽK) »obućarski termin; sinonim: kanap (v.), vrpca (v.)« — *drîtva* (Mikalja, Vodice, Istra) = *dreta* (Belostenec, Jambrešić, Voltidi). U sjevernim slavenskim jezicima mjesto *í > e, i* stoji *a:* češ. *dratev,* polj. *dratva,* rus. *dratva.* Tako je bilo i kod panonskih Slavena, od kojih posudiše Madžari *dratva.* Posuđenica je dakle iz vremena prije 9.— 10. v. Berneker tumači slov., hrv.-kajk. i čakavsko φ > *e, i* iz srvnjem. prijeglasa *draete,* što ne može biti s obzirom na sjevernoslavenske oblike, nego je kod južnih Slavena njem. *r* bilo zamijenjeno s ŕ, pa je *dra- > drě-* kao u *rapa > repa, repa, ripa* (ŽK). Taj obućarski izraz stariji je od hrv.-kajk. *šoštar, -íja, -ski* (Zagreb) < *schōh--sutoere* »Schuster«. Njem. *Draht* bilo je posuđivano i poslije 9. v.: *drát* m (ŽK) »sinonim: žica«, nalazi se i u češ. *drát* = (s *a > o) drot,* danas općenito, također slov., rum. i rus., odatle radna imenica na *-ár drotár = drotnić-*

kar m za »kotlokrp(a)«. Oboje je došlo preko Slovaka, koji su se prije prvog svjetskog rata bavili tim zanatom (slovački *drot, drotár,* češ. *dratenileK).*

Lit.: ARj 2, 761. 771. *Miklošič* 50. *SEW l,* 221. *Holub-Kopečny* 106. *Bruckner* 95. *Vasmer* 367. 372. Ribarić, *SDZb 9,* 144. *Gombocz-Melich* 1416. Jagić, *ASPh* l, 431. 8, 317. van Wijk, *ZSPh* 14. 13.

drevan, *drevna* (narodna pjesma), upotrebljava se kadikad u književnosti kao »sinonim: star«. Kod Vuka ima *starodrevan* kao »sinonim: starinski, arhaičan«. Od slavenskih jezika *nalazi* se kao pridjev u stcslav. *aге ъnъ,* u češ. *drevni,* rus. *drévnyj,* inače kao prilog stcslav. *drevl'e* = rus. *drévle,* slov. *dřeví* »večeras«, češ. *drive* »prije«, polj. *drzewiej* »idem«. Paralele ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima nisu utvrđene. Po mišljenju Brucknerovu u vezi je sa sanskr. *dhruvā-* »čvrst«, avesta *drva* »zdrav«. Kad bi to stajalo, onda bi se moglo pomišljati i na *drvo* (v.). Panj se često upotrebljava kao metafora za starost. Upor. fr. *vieille souche* i naše *kad se upali stari panj* (u ljubavnom govoru).

Lit. : BI 1, 259. 2, 468. *Miklošič* 50. *SEW* 1, 222. *Holub-Kopečný* 108. 109. *Bruckner* 100. *Vasmer* 368. Buga, *RFV* 67, 232. i sl. *(RSl 6,* 270). Kleczkowski, *Baudouin de Courtenay--Festschrift* 175. i sl.

drêzga f (Dubrovnik) »biljka nasturtium officinale«. Nije potvrđeno u značenju »šuma« kao u stcslav. *drezga,* u bug. (imeničkoj i pridjevskoj) izvedenici *drézgav, drezdak* m. To je značenje bilo i praslavensko, kako se vidi iz starog gornjolužičkosrpskog toponima na *-jamnЂ Driježdźany* > *Draždani* m. pl. (= njem. *Dresden).* To značenje ima zacijelo i naš toponim *Drezga,* toponimi i hidronimi izvedeni od pridjeva **dreždbnb,* stcslav. *drężdbnyj* »ἀλσώδης« > rus.-cslav. *drjaždbnz* > *Drežanj,* gen. *Drežnja* m; toponomastička poimeničenja na *-ik* i *-ica: Drežnik, Drežnica,* gdje je *d* ispao kao u *prazan, prazna* (v.). Hidronim *Drežnica* zove se i *Drežanjka.* Praslavensko značenje potisnuto je od brojnih domaćih i stranih sinonima: *česta* (v.), *gòra* (v.), *loza* (v.), *šuma* (V.), *orman* (v.), *korija* (v.), *drmun* (v.). Ime biljke nastalo je po zakonu sinegdohe, jer raste u šumi; *drezga* je srodno i s *drcgb* »ξύλον« > *druga f* (v.). Zbog umiješanja *treska, trijeska ï* (v.)»Splitters (upor. stčeš. *dřieska* f »idem«) ili zbog pseudojekavizma, »neka trava«, koja nažalost nije botanički opredijeljena, zove se u Dubrovniku *drijezga* f = *drijeska* (Stulić). Postoji još botanički neopredijeljeno ime *dreza* pored *dereza ï,* koje će biti identično s rus. *derezá* f »galium aparine, robinia frutescens«, koja se dovodi u vezu s rus. *dergatb* »rupfen«. Prema ovom izvođenju ne bi išlo zajedno s *drezga.* Samoglas *e* nastao je iz *į,* upor, polj. *dręzezg* m »treska« (upor. lit. *dresk* »idem«), rus. *drjazg* m »Reisig, Treibholz«, *drjágva* f (?) »močvara«. Veza s *drogb* i *drjágva* dokazuje da je od praslavenskog prijevoja **drengu* obrazovana stcslav. *drezga* s pomoću sufiksa *-zg-.* Dalje veze v. pod *druga* i njem. *Driesch* »unangebautes, brachliegendes Land«, friz, *traask* »Land, das zur Weide liegt«, koje predstavljaju po svoj prilici prvobitno značenje.

Lit.: ARj 2, 772. *Miklošič* 50. *SEW* 1, 222. *Bruckner* 100. *ASPh* 39, 97. *KZ 45,* 43. 316-317. *Vasmer* 342. 376. *Mladenov* 151. ScheftеJowitz, *KZ* 54, 236. 247. 56, 199. Rozwadowski, *RSl 2,* 112. Matzenauer, *LF 1,* 166.

drezdati, *drešdīm* impf. (Vuk, Dalmacija) = *drēždēt, -im* (Kosmet) »1° sinonim: drhtati. (v., Dubrovnik), 2° bacati sulice (jedanput, 18. v., Kavanjin), 3° čekati zagledavši se u što, stajati uporno na otvorenom polju te kao podrhtavat (Kosmet)«. U Vodicama (Istra) bez *d: dreziti, -in* = *dréžiti* (Poljica) »stajati i čekati«. Mjesto *žd* stoji u slov. i rus. *g: drégati, drêgam* »stossen«, rus. *drjagátb* »zucken, zappeln«, odatle postverbal *drjaga ï* »Krampf«. Posljednje dokazuje da je e u *dréždati* < **drįšdeti* nastao iz *ę; d* je kao u češ. *dráždíti* < stčeš. *dražiti* (v.). Istarsko *dréžiti* < **dręgiti* dokazuje da je *d* umetnuto zbog onomatopeiziranja. Upor. stcslav. *dresaṭi* »halten, innehaben«. Možda ide ovamo i *drêzgat, -am* (Kosmet) »sinonim: rintati (v.), izdirati (v.)«, koji bi dokazivao da je praslav. korijen *drıg-* koji je nastao od ie. *dergh-* umetanjem nazalnog infiksa *n,* bio raširen inhoativnim sufiksom *-sk.*

Lit.: ARj 2, 772. *Elezović* 1, 152. Ribarić, *SDZb* 9, 144. *Miklošič* 50. *SEW* l, 222. *Vasmer* 375. Scheftelowitz, *KZ* 54, 241.

drhtati, *dřšć m* impf. (Vuk) = *drhtjeti* (Crna Gora) pored *drhtati, dfkćem* »trembler«, denominal od *dřhat,* gen. *dfhta* m pored *dřhat,* gen. *dřhata* i *dřkat,* gen. *dfkta.* Odatle pridjev na *-av: drhtav,* poimeničen u radnoj imenici s *-ъc* m prema f *dřhtavac,* gen. *-avca* prema f *drhtavica;* na *-ulja dřhtulja* f »morska riba raja torpedo« = *drtulja* (Kosmet); po-

imeničen part. perf. akt. na *-ice: drhtalice* f. pl. (Vuk) »sinonim: pače (v.), pitije (v.), žuljica (v.), žaladija (v.)«. U ovom značenju i izvedenica na *-ča: drie,* gen. *-d f ča* f. pl. < *drh-če,* koje je unakrštavanje hrv.-srp. osnove s perz. *pača* (v.). Praslavenska je osnova **drbg-* kako se vidi iz slov. *drgáti,* češ. *drhati,* polj. *drgać.* Toj osnovi dodan je sufiks *-a,* koji u prijevoju glasi *-ot* u onomatopejskim izvedenicama típá *topot* (v.): iz **drbgbt* nastade kao iz *nogzti* > *nokat,* gen. *nôkta* m = *novat,* gen. *nôvta* (ŽK) < **nohat,* dijelom *dřkat,* a dijelom *drhat.* Upoř. češ. *drkati* pored slvč. *drkotat'* (o zubima i vozu). Hrv.-srp. *drkati, -ãm* pokazuje semantičku varijaciju: »onanirati« [ali v. i pod *drijeti,* I]. U Vodicama (Istra) *zdřh* m je »vrsta groznice« < **sъdrъgъtъ.* Upor. bug. *drăgla.* Osnova *drzg-* je baltoslavenska: lit. *drugys,* lot. *drudzis* »groznica«.

Lit.: ARj 2, 773. Elezović, Jr[1]14, 187-188. Ribarić, *SDZb* 9, 205. *Mladenov* 153. *Miklošič* 51. *SEW l,* 231. *Holub-Kopečny* 107. *Bruckner* 97. *KZ* 48, 199. *Trautmann* 61. *WP* 1, 873.

dríhati, *dríhãm* impf. (Dubrovnik, Stulić) »tvrdo spavati«. Nalazi se još u slov. *dríhati, drîham* »spavati« i rus. *drýhatb* impf, prema pf. *dryhnutb* »lange, fest schlafen«. Ruski oblik kaže da je *ì* nastao iz ы (jery), a ovaj iz ie. *n.* Budmani uzimlje isti korijen koji je i u *drijemati,* što zbog *y > i* ne može biti; *h* < ie. *s* je također objašnjeno poslije ō > *y.* Lewyjevo uporedenje sa stengi, *drűsian* »träge sein, langsam, stagnierend werden«, engl. *drowse* dobro je.

Lit.: ARj 2, 775. *Pleteršmk l,* 172. *Vasmer* 375.

dri j am **an** (Punat, Krk) »jedno za drugim, sukcesivno«. Od sintagme mlet. *drio* (< kslat. *deretro* > tal. *dietro')* i *mano* »ruka«.

Lit.: DEI 1295. *REW** 2582.

drijemati, *drìjemljem* impf. (Vuk) *(raz- se,* ra-), ekavski *drémati,* ikavski *dřímat* (ŽK), pored *drijèmljeti, drijemim* (16.— 18. v.), odatle *razdrijemljati se* »(prvi aktovi sna) schlummern, sommeiller«. Odatle postverbal *drijem,* gen. *drijema* m (Vuk), *drem* m, *drtm* m (ŽK), odatle na *-ka dremka f* (Kosmet) »drijemanje« i apstraktum na *-ež drijemež* m (Vuk), odatle pridjev na *-ljiv dremežljiv* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) pored pridjeva na *-ьnъ* i *-o ьnъ drêman, drêmna = drêmovan, -ōvna* (Vuk), poimeničen na *-ьc drèmovac,* gen. *-ōvca* m (Vuk) pored *drijemavac,* gen. *-avca* i *drîjemnjãk* m »biljka narcissus poeticus«, na *-ljiv drèmljiv,* poimeničen na *-ъc drèmljivac,* gen. *-îvca* m na *-ulja drimulja* f (ugarski Hrvati), pejorativ na *-alo drijemalo* m (Vuk), deminutiv na *-ucati dremúcati* (Stulić). Postoji još prijevojni štěpen *dr-* mjesto *drije-:* impf. *dŕmljeti, -lm — armiti* (Srijem) = *drmeti* (Hrvatska) »1° besposličiti < 2° kao namrgođen kunjati > biti namršten«. Ovamo *drnjàt, -am* impf, »(podrugljivo, pejorativno) drijemati, spavati« sa *n* mjesto *m zbog* asimilacije prema *d.* Upor. arb. *dermiş.* Od ikavskog oblika *drim-* postoji u Lici deminutivni impf, *drìncati, -ãm* »sprovoditi vrijeme u spavanju«. S prijevojem *dram-* u zapadnim krajevima (Zagreb, Krasić, hrv.-kajk.) *razdrãmiti(sè)* »probuditi (se) od sna«. Prijevoj *dṛm-* odgovara lat. *dormia;* stcslav. *drémati* pretpostavlja prijevoj *drē-* raširen formantom *-m,* kojega nema u sanskrtu *dráti* (3. 1.) »spava«, a *(yaz)dramiti* prijevoj *arom-* [ali kako ovaj prijevoj nije potvrđen u drugim slavinama, može biti da se radi o refleksu *e > a* kao *orah < orčhz,* itd.]; ie. **dh(e)rem-; drijemati* je sveslav. i praslav. **drem-* bez paralela u baltičkoj grupi.

Lit.: ARj 2, 721. 776. *Elezović l,* 152. 155. *Miklošič* 50. *SEW* 1, 223. 256. *Holub-Kopečny* 108, *Bruckner* 100. *Vasmer* 369. *Mladenov* 153. *Trautmann* 60. Güntert, *IF* 30, 19. *Boisacq*[3] 167. Pedersen, *IF 2,* 309. *GM 65.*

drijen, gen. *drijena* m (Vuk) = *dren,* gen. *drena* (Vuk) = *dren,* gen. *drena* (Kosmet, Vodice, Istra) = (ikavski) *drín* (Golać, Istra) »(stablo). cornus mas, cornouiller«. Odatle deminutivi na *-bk: drijènak, gen,, -ènka* m = *drenăk,* gen. *drenka* (ŽK) (plod i stablo) = *drênak,* gen. *drênka* (Kosmet) »(metafora) grožđe koje rodi duguljaste bobice kao drenjine«; na -ić: *drenić* m (Lika); na *-ik* (tip *šljiviK) dremk,* gen. *-ika* m (Vuk) = na *-jak* (tip *slivljâk,* ŽK) *drenjak,* gen. *-âka* = na *-ište drenište* n. Sufiksom se razlikuje plod od stabla: na *-ina, -jak: drenjine* f. pl. (Kosmet) = *drenjina* f (sa *nj* mjesto *n* od kol.) = *drijènjak,* gen. *drijènjka* m, kol. na *-je drijenje* n; na *-ika: dremka* f (Lika); pridjev na *-ov: drènov* = *drendv* (Vodice), poimeničen na *-ica, -ina, -oca, -jak: drènovica f, drenovina = drenovina* (Vodice) »drvo drijen«, *drenovača* f (Kosmet) »batina od drenovine«, *drenovâk* m »štap od tog drveta«. Veoma su česti toponimi pridjevski i izvedenice odatle: *Drenova* f, *Drenova, Drenovac, Orinava* (Hercegovina), *Drenlca*

(Kosmet < **drénbnica).* Pored prijevoja *агепъ,* koji je sveslavenski i praslavenski, postoji i prijevoj *drn* (Stulić), odatle pridjev na *-ov dřnov,* poimeničen na *-ina drnovina,* na *-ište drnovište,* i na *-jula drnjûla* f (Vodice) »jagoda od drijena« = *drnjulić* (Hrvatsko Primorje) »drenjina« pored *drenjula* (Hrvatsko Primorje). Još postoje dvije prefiksalne složenice, jedna tipa *jasen-pajasen* (v.) s umetnutim *ζ* kao u *pozder* (v.) : *pazdren* m i odatle *pazdrenovina.* Slog *paz-* dovela je pučka etimologija u vezu s *pas* i složenica glasi *pàsidrenovina í* (Vuk) = *pasjakovina* f (Vuk) »rhamnus cathartica«; druga sa *su-: sudrenika f* »sinonim šiba (v.)«. Slog *dre-* nastao je po zakonu likvidne metateze: rus. *deren,* stpolj. *drzon.* Nije vjerojatno da je *drijen* slavenska izvedenica od korijena *derç* s pomoću sufiksa -я»; *drijen* ne spada u vrstu bilja kao *drač.* To je veoma tvrdo šumsko drvo, upor. njem. *Hartriegel.* Vjerojatnije su veze s lit. *drignes* pl. i stir, *draigen* »divlja kruška« < kelt. **dragino,* stvnjem. *tirnpauma* »cornea silva«, nvnjem. u narječjima *dierle* »drijen« < ie. **dher(e)ghno.* Može se raditi prema Macheku i o pred ie. leksičkom reliktu. Upor. zbog toga još češ. složenicu *modřin,* gdje *mo-* opominje na *klen* i *makién,* na prefiks koji nije ie. Nije vjerojatno da je arb. *drinjë* »Reisig«, kako misli Barić protivno Joklu.

Lit.: ARj 2, 768. 770. 777. 784. 9, 666. 720. Ribarić, *SDZb* 9, 144. *Elezović* 1, 152. *Miklošič* 42. *Holub-Kopečnji* 108. 229. *Bruckner* 100. *Vasmer* 342. *Mladenov* 153. *Boisacq** 960. Machek, *LP 2,* 151-152. *WP* 1, 863. Uhlenbeck, *PBB 22,* 540. Jokl, *IF* 36, 101. Baric, *ÄA ï,* 205 (cf. *IJb* 10, 164).

drijèti, *drêm* impf. (Vuk) *(iz-, iza-, a-, po-, poda-, pro-, sa-,* 16. v., *u-, raza-)* prema praslav. **deni* > stcslav. *drěti, аъгс* (upor. *preti, prem* v.), pored *derati, derem (iz-, o-,* 15. v., *po-, pro-, raz-, sa-, z-),* infinitiv prema prezentu stcslav. *dero,* upor. *perem, práti* (v.), pored *drti (raz-)* prema osnovi part. perf. pasiva *òdrt, ràzdrt* pored *razdren* (15. v.), *zadrt, p(r)ddro, pôdrla,* također rijetko : *iz(d)dratí \ razarati* (aorist *izadra,* part. perf. pas. *izdrãn j razaran,* Lika), *odrat, odérem* pored *oderat* (Kosmet), = stcslav. *dbrati,* upor. rus. *drau* i *prati,* v.; *sudratïja* f = *sudrtlja* (Kosmet) »luda *(su-* od *sulud,* v.)«, *udříti, üdrim (se,* Dubrovnik, također Kosmet, prema tome ne treba da je ikavizam nego zamjena *-éti* s *-iti) = udříti, udrem* (ikavski, ŽK) »lacerare« = *ariti (~ žabicu,* Vodice; također slov.: *žabica dreti)* »das Rückenblatt brechen«.

Izvedenice i prefiksalne složenice imaju pet prijevojnih osnova: *dr-, der-, dor-, dir-, dar-.*

ï *dr-* u imperativu *udri* (Kosmet), *nadri-* kao zamjena od *pseudo-: nadriliječnik, -pjesnik, -pisar, -obrtnik,* dobiven od imperativnih složenica kao *nadriguz* »igra koja *nadire = dere* guz«; u pejorativnim izvedenicama : *dronjak,* gen. *dronjka* m (Vuk) »krpa, rita«, odatle hipokoristik *dronjo* m od *dronjavac,* gen. *-vca* m »odrpan čovjek«, poimeničen pridjev na *-av drônjav,* prema *drônjavica f* (Lika), odatle hipokoristik *drónja* f (Lika),, također *đronješka;* augmentativ *arancino.* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović); *drolja* f (Vuk, Vojvodina) »žena rđava morala« = *ralja* f (Lika), odatle deminutiv na *-ica roljica* i augmentativ na *-etina roljetina.* S turskim sufiksom: *odrlija* m (Dubrovnik). Od te osnove potječe i rum. izvedenica *zdreanță* f »dronjci«, odatle *zdrențar* m »sakupljač krpa, cunjar (ŽK)«, glagol na *-ovati zdrențui* »razderati«, *zdreală* f od *zdreli* »aufreissen« od prošlog part. akt. **sbdrelt* od *sbdreti* i sa mnogo drugih raznih varijanata koje sve izražavaju pejorativnost. Part. perf. pas. kao pridjev *zadrt* (čovjek), *podrt,* poimeničen na *-ina* pejorativnog značenja *drtina* f (Vuk, 18. v.) »nevaljalu domaće živinče, kljuse«, *odrtina* (Vuk) »konj mršav«, *podrtina* f »trošna kuća«, na *-orina* (sufiks za poreze) *drtarina* f (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »što se preko globe na silu podložnika sadre«; prošli part, aktiva na *-ьс vuci razdroci* (Makarska), apstraktum na *-je razdrtje* (17. i 18. v., također stcslav. i slov.) = *razdrenje* (Mikalja, Habdelić, Belostenac). Ovamo još *drtülja* f (Kosmet) »(podrugljivo, pejorativno) žena, djevojka«, *razdrtak,* gen. *-tka,* odatle pridjevi *razdrtan* i *razdrtljiv, razdrtuša* f »vrsta vinove loze«, *razdrtina* = *razdrtotina* i deminutiv na *-cali arcati* (glede *-cali* upor. *micati), drmati* »onanirati«, *raspandrcati* pf. (Hrvatska, narodna pjesma) »razdirati, rastrgati« (s umetnutim *n* poslije prefiksa ros + *po-* = βα-); odatle i varijanta *otrcan; dr > tr* nalazi se od iste osnove u *dřčati,* hrv.-kajk. pored *trčati.* Sveslav. i praslav. je'izvedenica *аъгпъ* (upor. njem. *Zorn),* zastupljena je samo u *drn* m (Belostenac) »scopulus«, koja se danas ne govori u Dalmaciji. Pf. *dmuti, drnem* »ein wenig stossen« prelazi u onomatopeje. Upor. rus. *derú, dratb* »trčati«. Odatle *trka (u-)* f postverbal. Ovamo bi mogao ići i hidronim *Odra* f »rijeka koja dere«, ali bi to mogao biti i predslavenski naziv s obzirom na *Odru* na sjeveru. Kako je *Odra* veći pritok, posljednja supozicija je

vjerojatnija. Imperativna složenica tipa *čisti-kuča: zàdrijaka* (Vuk) »zadrigao, jak čovjek«. V. *jak* u drugom dijelu.

II Prijevoj *der-* »cijepati« još je brojnije zastupljen. Pridjevi: na *-ъn dêran, dêrna* (voda) »plahovit, vrlovit«, *dèrno godina* (Piva-Drobnjak) »zla godina, kad se upropasti stoka«, *deran* (Kosmet), određeno *dërnî* »miser«; na *-iv, -ljiv (ne-,* raг-) *dèriv* (Stulić), poimeničen na *-ьc razderljivac,* gen. *-vca* m na *-bk dêrak, derka* (Lika) »kad se opanci jednako deru«; apstrakta na *-ba derba f* (Dalmacija, Podgora / ?/, Pavlinović), na *-ocina deračina* f (Crna Gora) »sinonimi: plijen, grabež, pljačkanje«, na *-ina paderina* f (Boka) »stara haljina«, *razderina* (Stulić), *dērlnja* f (Kosmet), *dermca* (Kosmet) »nesreća, püstolina«, *oderina* (Stulić); postverbali *dera f* (Vuk, Bačka) »sinonim: struga (v.), mjesto gdje je prekinut plot«, *izder* m (Vuk), *odera* f »plijen«, na *-ьc uderac,* gen. *-rea* (Miklošič), na *-bk: oderak \ razderak,* gen. *-rka* »sinonim: drnjak«; radne imenice: na *-aiderai,* gen. *-oca* m (Vuk); na *-ьc* od part, perf. akt. *dèralac,* gen. *-aoca* m prema *deralica* f, od prošlog part. pas. *poderánac,* gen *-anca* m; pejorativ za djecu: na *-če dérče,* gen. *-četa* n — *derle,* gen/-era (Bačka, *l* miesto c nejasno) = *derişte, derişle,* gen. *-eta* (Lika); kol. na *-ad dêrcãd = derlād* (Bačka); *deran* pored *derame.* Posljednje znači i »muški i ženski jelek«. Imperativni kompoziti: *deriguša* f (Vuk, također porodično ime), epitet za *oskoruša; izdèrilijeska* f (Vuk) »vrlo zdrava i jaka Ijudeskara«. Glagol *dératise* znači i»!⁰ plakati se, 2° vikati«, v. naprijed pejorative za djecu *(derle, deran).* Odatle iterativi: *derùpati se* (Lika) i *izderívati, izdèrujêm* pored *-voam.* Pf. *dėmuti, -em = dernut* (Kosmet) »udariti« prelazi u onomatopeju. Ovamo s prefiksom *pa- = po-: poderana* f (Brusje, Hvar) »1° stariji komad odijela koji nitko ne će da nosi, pa ga pokloni nekom drugom ili uz jeftin novac proda, 2° (pejorativna metafora) djevojka koju netko zaruči i ostavi«. S istim prefiksom i s umetnutim *z* praslavenska složenica sa *poz = paz-: pòzder* u kolektivnom značenju = *pozder* (Kosmet), odatle *pòzderka* f »jedan komad pozdera«, pridjev na *-ljiv pozderljiv* pored *pozderljiv* (Vuk); *pazďr* m (ŽK) nije ikavski oblik, kako pokazuje rus. i ukr. *pazdira, -rje,* nego je od *dir* (v. *dirati).* Ta složenica je riječ iz kulture konoplje. Posudiše je Rumunji *pozderie = pîzderie* (Moldava) = *puzderie* f (prema ovoj potvrdi riječ je bila u južnoslavenskom femininum deklinacije *i),* odatle glagol α *pozderii = pozdaria* »razlupati«, koji je očuvao prvobitno značenje složenice. Kod Madžara *pazdorja.*

III Prijevoj *dor-* postoji samo u prefiksalnim složenicama: *izdor* m (Lika) = *izder; odor* m (prijevojni postverbali od *izdrijeti 1 odrijeti)* (Belostenec, Crna Gora) »1° plijen, 2° koji plijeni (radna imenica), 3° imovina, svojina, 4° trud (Vuk)«, također toponim (Hvar) značenja kao *nádorina* f .(Brač) »kamenje, zemlja itd., što voda nadre kad je povodanj«. U *odora* f »1° isto što odor, 2° ruho, oprava«, odatle *odorino f* (Lika) »iznošena košulja«, *òdorica* f (Lika) »radna imenica: onaj koji guli«. Značenja »ruho« razvila su se iz prvobitnog »plijen«. To značenje pozna još narodna pjesma, ali je danas nestalo. Paralele su za takav razvitak germ. *rouba* > tal. *roba,* fr. *robe* u romanskim jezicima, u arb. *petke f* odijelo«, i *plaçkë* »prtljaga«. Rumunjska posuđenica *odór,* n. pi. *odoare* »dragulj, blago« upućuje također na prvobitno značenje »plijen«. Ovamo još *udarac* »Angriff« = *udarac,,* gen. *udarca* (Vodice, Istra) »udarac«, *razdor,* odatle pridjev na *-ьn razdoran,* na *-iça zádorica,* na tur. *-džija zaaordzija* (Kosmet) »svađalica, kavgadžija (v.)«, toponimi *Razdorje* n i *Prijedor* (Bosna) »mjesto gdje je u gustoj šumi učinjen prodor«.

IV Prijevoj *dir-* je u *dirati* »sinonim: ticati«, prema Vaillantu depreverbativ od *zadirati,* impf, *zadirívati -ujem; nadirati, -ēm* (Vuk) »početi bježati«, *po(da)dirati, naudirati se, sadirati, zdirati, izdirati, -ēm (se)* »1° sich abmüten, 2° vikati na koga, 3° na sav mah bježati«. Odatle na *-alo izdiralo* n »1° labor, 2° koji bježi bezobzirce«. Ta riječ dobiva još tur.· optativ *ola > ala: izdiralā.* Odatle hipokoristik na *-sa* (upor. *nebojsa) izdirša* m. Ostale izvedenice: *izdirati, izdirām* impf, prema *izdrijeti izd(e)rem* (Vuk), odatle postverbal na *-bk izdirak,* gen. *izdīrka* (16.v., jedanput), *izrazdírati, -ràzdirãm* pf. (18. v., jedanput) »sve razdrijeti«, *odírati (ráz-), -rem,* odatle postverbal *adir* m (Srijem) »1"koji dere, 2° djelo što se odre«, *odirak,* pridjevna *-av razdirav* (Vuk) »koji rado razdire«, odatle poimeničenje na *-ьc razdiravac,* gen. *-avca* (apozicija za vuka, Dalmacija, Senj, Bosna, sjeverozapadna Hrvatska), *dlrav* (Kosmet) »oveštao, poaban«. Pored *dirati* postoji *diriti* impf. (Kragujevac) »1° podbadati, 2° (Srbija) verbum vicarium kao fr. *faire«.* Deminutiv na *-kati: dirkati* (Vuk), odatle iterativ *zadirkivati, -ujem,* pf. *dirnuti* (18. v.) = *zadirkovat, -d'irkujem* (objekt *dijete)* (Kosmet), na *-alo zadirkivalo* m. Važan je post-

verbal *dira* f (Vuk) = *díra* (Dubrovnik)»put kuda voj'ska ide«, bug. *dira* »Spur eines Menschen oder Tieres oder von Rädern«, očuvalo je prvobitno značenje praslav. postverbala öd *diraJQ, dirati.* U tom značenju posudiše ga i Rumunji *díra* f »Spur«. Upór. i rum. α *diri (flori, livezi)* »pflücken«, koje može biti i od *dbrçı dira,* koje se nalazi i u stcslav. i rus,, znači još »rupa« i *dira* pored *dira* f »truha«. U rus. je *dyra* f (prema Sobolevskom) stariji oblik i bila bi u vezi s gr. θύρα.

V Prijevoj *dar-* nalazi se u običnom govoru u prefiksalnim složenicama: u denominalu *udariti, -im (se)* (u štokavskim govorima prema *udŕíti, udrem* kod čakavaca, ŽK), odatle postverbal *udar* m, na *-ьc udarac,* gen. *udarca, (iz)udarati -om (se, o što)* »(iz)biti« i najnoviji neologizmi : pridjev *udarni i* poimeničenje *udarnik, udaran, -rna* (Kosmet, *dèté)* »nemiran, nestašan«, *zaudarati, -am = udarat, -am* prema *udarit* (Kosmet) »mirisati, vonjati«, impf. *podudărat, -am* (Kosmet) pored *podudărit* pf. »podskakavati«, u književnom jeziku *podudarati se* »slagati se«, *nàdariti, -lm* (Vuk, subjekt *đavo)* »navesti, natentati«. U Kosmetu uz glagol *udariti* može biti subjekt *kiša* (upor. arb. *bije shï), sneg,* objekt *pence (na jemenije'), džamove (na pendžere), vërgïju (na narod'), prange* »okovati nekoga« itd. Sve su to prevedenice tur. izričaja s *urmak.* Pf. je *darnutij-em* (Vuk) »dotaknuti se« prema *dărati, -am* impf, (jedanput, narodna pjesma) »doticati se koga«. Kao *drnuti, dernuti,* i *darnuti* prelazi u onomatopeju. Sveslàv. i praslav. prijevoji nastadoše prema praslav. prezentu *dvrg, *derti,* odatle po zakonu likvidne metateze *drijèti, arem* i od *derç, dbrati* (Supraśl.), *szdirati* (produženje *ь > i,* upor. *razdiratb* prema *dratb* i polj. *rozdierać* prema *drzeć,* češ. *dira* prema *dříti,* s prijevojem *e-o:* stcslav. *razdor).* Prijevoj ie. ō > α nalazi se samo u hrv.-srp. Osnova je ie. **der-* »skidati kožu« i baltoslav. : lit. *dini.* lot. *dīrāt* »schneiden«, sanskr. *dṛnati* (3. 1.) »cijepa«, stvnjem. *zëran* »rastrgati«, arb. *djerr* »uništavam«; *der = der* u dalmatinskim listinama *derrus,* »nerezine, vinogradina«, je po svoj prilici predslavenski leksički relikt iz ilirskoga u vezi s arb. *djerr,* srodan s praslav. *dbrnb* »Rasen«.

Lit.: ARj 2, 276. 279. 339. 340. 344. 413. 414. 788. 790. 794. 4, 160. 161. 289. 303. 7, 158. 257. 294. 301. 718. 8, 595. *BI 2,* 63. 70. 619. 624. 859. 867. 868. *Miklošič* 41. 46. *SEW* 1, 179. 184—186. 201. 256. *IF* 31, 401, *Holub-Kopečný* 109. 100. Bruckner, *ASPh 39, 2. KZ* 48, 216. *Vasmer* 343. 344. 352. 386. *Trautmann* 51-52. *WP* 1, 799. Skok, *Slávia* 15, 354., br. 353. 362. Vuković, *SDZb* 10, 383. *Elezović* 1, 131. 132. 138. 156. 189. 473. 2, 92. 93. 344. 581. 533. *Tiktin* 549. 550. 1230. 1081. *REW*[Ž] 7090. Ribarić, *SDZb* 9, 201. 206. *Mladenov* 128. *ASPh* 34, 397-399. Matzenauer *LP l,* 42. 13, 171. Sobolevski, *Slávia 5,* 444. Scheftelowitz, *KZ 56,* 183. 199. Ilijinski, *RPV* 69, 12-23. *IzvORJAS* 20, 4, 133 *(cf.JFS,* 186 i cf. *ljfb* 1, 164). Vaillant, *RES 22, 22. GM* 70. *Boisacq?* 178. 353. Blankenstein, *Unters,* (cf. Oštir, *WuS* 5, 218). Holthausen, *PBB 66,* 269. Ivšić, *HR* 1934, str. 193. *NVj* 15, 525. Hraste, *JP 6,* 213.

drȉjevo n (Crna Gora, Dubrovnik) »1° drvo koje raste, 2° (u starijoj književnosti) brod (prevedenica od tal. *legno* »idem«: *videó silu naših drijeva, po kraljevstvu gdi sem plove,* Palmotić 2, 66; semantem po zakonu sinegdohe)«, u hrv.-srp. osnova na *-o,* u stcslav. na *-es,* u ikavskom *drîvo* n (ŽK, Vodice) »drvo za građu, sinonim japija (v.)« = 3° *drevo* n »plug«, 4° *časno drevo* (Kosmet, kao crkveni izraz). Odatle pridjev na *-en агё ёпъ* (13. v. —18. v.) > *dřeven,* danas očuvan u čakavskom i kod ugarskih Hrvata i u brojnim põimeničenjima s pomoću sufiksa: *dr-evenka* f = *drevenjak* m »modius«, *drevinka* f *(-in < -en* kao u rus. *derevjannyj)* »biljka abrotanum«, kolektivni na *-od drevad* f (narodna plesma) i na *-je drîvlje* n = *drivlje* (ŽK), deminutiv na *-će drevca* n. pl. = *drivce* (ŽK) = *drîvce* (Vodice). Toponim *Drijeva* n. pl., danas *Gabela* (Hercegovina), odatle pridjev na *-ski drivski* (14. i 15. v.) i *Drivenik* (mjesta i otoci). Složenka *drevòdjelja* m, koje se nije očuvalo u današnjem jeziku. U današnjem štokavskom ijekavskom i ekaYskom nestalo je stcslav. *drevo* kao naziv za *drvo* koje raste i služi kao japija, isto tako i u bug. *darva* »Holz« — *darvo* »Baum«. U čakavskom i hrv.-kajk. razlikuje se sing, *drîvo* < prijevoj od praslav. **dervo* > stcslav. *drevo* po značenju od pl. prijevoja *drtva* n. pl. > *drva* n. pl. (ŽK), koja služe za gorivo. Tako u Bednji sing. *drieve* < *drevo* je »drvo za građu« pored *derve* »drvo za gorivo«. Tako i rus. *dérevo* »drvo koje raste, Baum« i *drova* n. pl. »drva kao gorivo«, kao i češ. *dřevo -drva,* slov. *drêvo-drva.* U štokavskom je najvećim dijelom analogijom prema neutrumi plurala *drva* stvoren sing, *drvo,* koji je potisnuo *drevo.* Odatle brojne izvedenice: pridjevi *drven* pored *drven = drven* (Kosmet), određeni *drveni* (Kosmet), *drvenast* (Vuk); poimeničenja na -ica: *drvenica* f (Kosmet) »drveni dio samara bez stelje i ostaloga« = *drvenica* (18. v.) »što je od drva

načinjeno«, *drvenjača* f, *drvljenîk* m (Kosmet, *-Ijen* < sufiks *-eri)* »Holzlager«; apstrakta na *-ilo: drvènilo* n; na *-arija: drvenarija* f, inhoativni denominal na *-iti: drveniu se, -lm.* Kolektivi na *-je drvlje* n i na *-jad drvljād* f, odatle *-la-* u *drvljamk* m (Vuk) = *drvljanîh* (Kosmet) pored *drvnik* = *drvnjak* = *drvara* (noviji neologizam) »Holzlager« prema *drvàlo* na (ŽK) »idem«; deminutivi na *-će: drvce,* gen. *drvca* pored *dřvceta* (Kosmet) i na *-ešce: drvešce* (jedanput). Denominal na *-iti: drviti se.* Radne imenice na *-ar* prema f *-ara, -arica: drvar,* gen. *-ara* (17. v.) prema f *drvara* (Vuk) = *drvàrica* (16. v.), također »lađa za drva«; odatle *drvàrina* f. (Vuk); denominál na *-iti: drvariti.* Složenice: pridjev *drvendedas, -sta* (Kosmet) »krut, nezgrapan«, *drvèndupa* m (Vuk, v. *dupe},* *drvodjelja* m (Vuk, 16. v.) = *drvòdjeljac* (17. i 18. v.). Kako se *drvo* deklinira u štokavskom po deklinaciji *-o* i *-e_t,* gen. *dřveta,* kolektiv na *-je* u značenju »drvo što raste« glasi *drveće* n, odatle deminutiv *drvećice* (Srbija). Riječ je ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska: **dervo,* lit. *dervá* »Kienholz«. Najbliže baltoslavenskom stoji galsko (keltsko) **dervo* »hrast«. U ie. i slav. postoji **drz-* u raširenju s *-m* (upor. *šuma, v.):* rus. *drom* »prašuma« = gr. δρυμά > makedonski *drma* »šuma«. Grčka izvedenica δρυμών »idem« očuvala se preko krčkoromanskoga na Krku u sjevernom čakavskom *drmün* m »idem«. Prijevojni štěpen praslav. **dorvz* nalazi se u *zdrav* (v.). Slog *dre-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *dérevo.* .Za *drvo* nema baltičkih paralela. Ima ih dosta u drugim ie. jezicima: arb. *dru f,* određeno *druja* pored *đuri* (Toske), *druni* (Gege), sanskr. *dru-,* avesta *dru-* pored izvedenica galskog **drullia* > fr. *drille,* krčkoromanskog *Drosclo* (Krk), arb. *drushk.* Slavenska je značajka sufiks *-uo* ne samo u *drevo* nego i u *a'гъ o.*

Lit.: ARj 2, 771. 772. 779. 820. *Elezović* 1, 152. Ribarić, *SDZb 9,* 144. *Mikld'ič 42. SEW* 1, 185. 232. *Holub-Kopečný* 108. *Bruckner* 101. *ASPh* 39, 1-2. *Vasmer* 342. 371. 372. *Mladenov* 156. *Trautmann* 52. 61. *WP* 1, 806. Bratanic, *Sprave 77.* Joki, *Unt. 222.* 320. Meillet, *Etudes* 360. *REW*[8] 2778a *Dauzāt* s. v. *dňlle.* Vincent, *Toponymie* § 636. Skok, *AGI 21,* 101-3. 25, 122—3. Hirt, *IP* 1, 478. Mladenov, *ASPh* 33, 14. Flajšhans, *LP* 21, 469 -471. *Boisacq*[3] 202—203. *GM 75.*

Drina f (Vuk, 14. v.) »1° rijeka, 2° mjesto uz nju (Sarajevo, Hercegovina), 3° kraj u NR Srbiji nasuprot Zvorniku (v.) u BiH«. Odatle: deminutiv na *-ica* (tip *Neretvica, Murica > Mmz): Drinica* (Vuk) »otoka Drine pod Łožnicom, upravo mala Drina«; na *-ka: drinka* f (Vuk) »vodenica na Drini«; na *-jak, -jača* (upravo poimeničen pridjev **drinji,* koji nije potvrđen na *-ák, -ačd): Drinjãk,* gen. *-aka* m »planina (okrug podrinski)«, *Drinjača* »bosanski pritok Drine«; pridjev *drinski* (Vuk, 13. v.: *rijeka, knez),* odatle *Drinsko* n (selo, Sarajevo). Etnik na *-jak, -janin: Drinjãk,* gen. *-aka,* odatle pridjev na *-ski: drinjāčkī* = *Drínjanin* m (Vuk, 18. v.) prema f *Drinjanka* (potvrđeno samo kao žensko ime). Ime kraja (horonim) pravi se s pomoću prefiksa *po-* i sufiksa *-je: Podrīnje* n (Vuk, 14. i 15. v., narodna pjesma). Odatle etnik na *-ьc: Podrinac,* gen. *-nca* (selo, Vranja), pored *-janin Podrinjanin* m (Martić). Dok *Drina* ide u kategoriju feminina predslavenskih i predrimskih imena na Balkanu, kosmetski i arbanski *Drín,* koji kod Lješa utječe u Jadran, a teče kroz tri oblasti Podgore, Prekoruplje i Metohiju i sadrži dva *Drina: Bijeli,* što teče preko Metohije, i južni, *Crni,* što *izlazi iz Ohridskog jezera,* pripada kategoriji masku lina kao *Dunav, Lom, Iskăr, Vrbas, Lab, Ibar.* Tome *Drinu* i fonetski oblik varira. Pored *Drín* govori se i piše *Drim,* gen. *Drima* i *Drima* (13. v., Kosmet). Taj oblik je sekundaran. Osniva se na disimilaciji dentala *d-n* > *d-m* kao u turcizmu *bedem* (v.). Od *Drima* postoji deminutiv na *-ьc* za oznaku pritoka: *Огітъсь* (Danilo, 14. v.: *pod gradom Skbdrom na bregu reky Drimbcd).* To je rijeka, koja združuje *Drín* s *Bojanom* i zove se i *Drinaš.* Taj oblik predstavlja arbanaski izgovor za **Drinac,* koji nije potvrđen. Druga izvedenica na *-ka: drimka* f = *dinka* znači »vrstu grožđa«. Od ovoga hidronimą ne postoje, bar nisu dosada potvrđeni, ni etnik ni pridjev (ktetik). Ali je potvrđen horonim i odatle izvedeni etnik: *Podrīmlje* n (Vuk) = *Podrimije* (svetostefanski hrisovulj, Sava) pored *Podrim* »pokrajina .sa lijeve strane Bijelog Drima, istočno od Drenice«. Taj .posljednji nastao je iz starog lokatīva ъ *Podrim'ji* prema jezičnom shvaćanju Arbanasa, koji su dočetak -i shvatili kao svoj određeni član *-i* te ga odbacili. Isto tako nastade i naziv kraja *Podgor* od *Podgorje* ili *Podgora* (odatle *Podgorica,* danas *Titograd).* Pored *Podrin* govori se u Kosmetu horonim u femininumu *Podrima* f. I taj je oblik nastao arbanaskim prekrajanjem dočetka u *Podrimije.* Upor. arb. *Kraja* < *krajb.* Pridjev je na *-ski: podrimski (srez);* poimeničen na *-ica: Podrimštica* f u dečanskom hrisovulju. Odatle na *-jak* prezime arbanaske porodice iz Kijeva *Podrim-*

čak (*ć* = arb. *q* > *šč*, skraćeno zbog grupe od 3 suglasnika). Etnik je na *-ьc: Pôdrimac,* gen. *-mea* i odatle pridjev *podrimački (piće).* Kod starih autora (Ravennas, Ptolomej, Plinije, Strabo) obje rijeke se zovu *Drinus* m; kod Strabona i Ptolomeja: Δρίλων, gen. -ωνος. Posljednje se odnosi na *Drim* = *Drín.* Stari oblik s / bit će sekundaran. Nastao je po zakonu disimilacije *r-n* > *r-l.* Što mu je značenje, to je teško znati. Razlike u rodu ići će i ovdje na račun slavenske ili rimske mitologije. *Drina* je predstavljala žensko božanstvo, *Drin* muško.

Lit.: ARj 2, 780-1. 10, 313. *Elezavič* 1, 154. 2, 92. Krahe, *GN* 23. 41.

đriskati, *dnskam* impf. (Lika) *(iz-)* = *driskat* (Kosmet) »imati dijareju, proliv, sraćku«, prema pf. *drlsnuti, -ēm.* Odatle: *driska* f »žensko čeljade (pejorativno)« prema *mdriskonja* (Lika); deminutiv na *-e drîšče* n (Lika) »slabunjavo dijete«; pridjev na *-av,* poimeničen s *-ica: drlskavica* f (Kosmet) »dijareja, sraćka«; na *-Ijiv: drišljiv* (Lika), odatle *drišIjivka* f (ŽK) »rana šljiva (plod i drvo), od koje se dobiva dijareja«, sa *ri* > *r dršljivka* (Hrvatsko Primorje) »vrst najljepše smokve«. Također u imenima domaćih životinja: *drisak* m »ime volu« prema *driskulja* f »ime kravi«. Vuk ima *č* mjesto *s: drićkati, drićkam* impf, prema *drićnuti, -ēm.* što pokazuje tendenciju onomatopeiziranja riječi. S toga gledišta treba shvatiti i si mjesto *sk : dristavica* · = *drisnica* f od *dristati, -am* (Belostenec). Metaforickí i pejorativno se prenosi i na govor: *dristlt* (Brusje, Hvar) »govoriti koješta, blebetali«, odatle postverbal *drísta* m, f »lajavac, blebetalo«. Oblici sa sr stariji su jer se nalaze u svim sjevernim slavenskim jezicima, za *sk* koje je samo u južnoslavenskim (slov. *drîsk* m, bug. *driskom).* U staročeskom i poljskom mjesto ili uporedno sa *st* stoji *zd: dřizdati* pored *dristati,* polj. *dry zdać* pored *try stać,* u ruskom *zg* sa ы: *drýzgatb* »beschmutzen« pored *dřistátb* »imati proliv«; *zg* se nalazi i ц hrv.-kajk. (Krasić): *drizgati* pored *đriskati.* Sve ove varijacije · objašnjavaju se pojačavanjem ekspresivnosti. Upor. još slov. *drípa* f »Durchfall, besonders des Viehes«. Ie. paralele nalaze se samo u germanskom: stnord. *drita* »cacare«, *driet* (Westfalija) »Schiss« ags. *dritan,* engi. *dirt* »govno«, *driet.*

Lit.: ARj 2, 781. 782. 794. 4, 162. *Elezović l,* 155. *Mladenov* 152. *ASPh 36,* 120. *Miklósié* 50. *SEW* 1, 224. *Holub-Kopelný* 108. *Vasmer* 370. 375. *Bruckner* 99. *KZ* 45, 43. Sobolevski, *Slávia* 5, 334. Matzenauer, *LF 7,* 161. *KZ 56,* 201. Osten-Säcken, *IF* 33, 212. Scheftelowitz, *KZ* 54, 239. 56, 178.

drlja f (Stulić) = *drlja* (Kosmet) »sinonim: krmelj«, odatle pridjevi na *-ast drljast* (Belostenac), na *-av drljav (Vuk,* Kosmet, određeno *drljâvi)* »sinonim: krmeljiv«, poimeničen s *-ьc, -ko dŕljavac,* gen. *-avca, dŕljavko* m (Kosmet), odatle hipokoristik *drljo* m prema f *drljavica* (Kosmet), denominai *òdrljaviti, -im* »postati drljav«, apstraktum na -osi *drljavõst* f. Nalazi se samo u hrv.-srp. jeziku. Postanje nepoznato. Kavanjin ima *drljoč* f (?) s *-oč,* koje je možda od *oko.*

Lit.: ARj 2, 788. *BI* 1, 867. Perušek, *ASPh* 34, 53. *Elezović l,* 155.

dŕljati, *dfljãm* impf. (Vuk) *(iz-, na-}* = *drljiti* »1° ravnati zemlju drljačom, *2°* (pejorativno) nemarno pisati, škrabati (v.)«, *dzfljât, dzfljam* (Kosmet) *(iz-, na-}* »škrabati, pisati«. Odatle: radna imenica na *-äc drljač,* gen. *-àia* m (Lika), poljoprivredni termin za alat na *-ača* (v.) *drljača* f (18. v., Vuk) »occa; sinonim: brána (sa zubima)«. Ta se izvedenica nalazi i u bugarskom, ali ne kao poljoprivredni termin, nego kao sinonim za *darīja se* »bin besonders zudringlich«. Ekspresivnost glagola pojačava se umetanjem suglasnika *n: dŕljančiti, dŕljančim (iz-)* »neprestano prosjačiti«, pored *izdrljačiti, -im,* iz čega se vidi da je to denominal od *drljača* s umetnutim n (v. i *drančiti}.* Značenje »prosjački« je prema tome metafora. U *drljàpati, -am* je *-pati* od unakrštenja s *čupati* (v.), *drpati* (v.). Ovamo još *drljanuti, drljanēm,* onomatopejiziranje od *drnuti, drnem* (v.) i *razdŕljiti, ràzdrljîm* pf. prema impf, *razdrljívati, -drljujēm* (Vuk) »otkriti koji dio tijela«. Za postanje od *drljati* važna je potvrda kod M. Držića *izdrliti, -im* (objekt: *prüju).* Iz nje se vidi da je denominal na *-iti* postao od prošlog part. akt. *izdro, izdrla.* Od *izdrliti* nastade kao u *izvaliti* pored *izvaljati: izdrljati, izdrilam* (Vuk) = *izđfljat, izdfljam* (Kosmet) »1° svršiti drljanje, 2° (pejorativno) pišući izbrčkati«, odatle deprefiksacijom *dŕljati.* Tako je dobivena pejorativna ekspresivnost korijena *dr-,* koji je u *drijeti* (v.). U *dri-* pojačava se onomatopeja još jače infiksacijom *-en-cati: drlêncati (se) (na-)* (ŽK) »voziti se na seljačkim kolima po rdavu putu«. Semantički se tim onomatopejskim glagolom slaže *droncati (se)* (hrv.-kajk. i slov.) »stossen (namentlich vom Wagen)«.

Upor. lit. *trenkti-trankyti* »stossen, stossend treffen« i lit. *nu-dìr-lioti* »oderali kožu«.

Lit.: ARj 2, 782. 4, 162. *Elezović* 1, 224. 435. *Mladenov* 156. *Miklošič* 41. *SEW* 1, 255. *WP* 1, 799. Murko, *WuS* 12, 320. Jagić, *ASPh 2,* 398.

drmati, *-ām (se)* impf. (Vuk, 17. v., Kosmet, ŽK) *(iz-, pro-, uz-, raz-},* pored *.-raé-drmávati, -drmãvãm* (Lika), također slov. *drmati* »sinonim: tresti, potresali« prema pf. *drmnuti, -ēm* (Vuk, također čakavski). Brojni deminutivi, koji nose onomatopejski karakter: na *-kati drnkati* (Stulić) = *drnjkati* »gegen etwas anschlagen«, također slov., češ. pored *drnčeti, drnkat* (lo mogu bili i izvedenice od *drnuti,* v.); *-usati drmusati* = *drmusât* (Kosmei), na *-zlati drmùzlati* (Lika) *(raz-),* na *-cali arcati, -am* impf. (Vuk) prema pf. *dřcnu'.i* »erschüttern« (s gubilkom *n* zbog disimilacije), odăile prilog *dřcimice* (Lika). U Kosmelu na *-eti* mjesto *-ati:* impf, *dřmet, -im* pored *drmem* »dreždati (v.)«. Odăile s nejasnim sufiksom *-dzina: drmôzina* f »pejorativno: čeljade koje se vuče kao mrcina«. Izgleda kao niski prijevoj (Tiefslufe) od *razdramiti se* (hrv.-kajk. i slov.), ali za nj nema polvrda u drugim slavenskim jezicima. Na južnoslavensku posudenicu od tal. *derimare* > rum. *dărîma* = arb. *dërmonj,* koji išlo znače; ne može se misliti. To ne dozvoljavaju pf. i deminutivne izvedenice. Bil će možda niži prijevoj od ie. korijena **drem-,* koji predstavlja raširenje s pomoću *-m* od **dra-* »trčati«, odatle i gr. δρόμος > *drum* (v.).

Lit.: ARj 2, 764. 4, 162. *Elezović* 1, 155. *Miklošič* 49. *WP* 1, 796. Pedersen, *KZ* 38, 342. Wood, *KZ* 45, 62. Vaillanl, *RES 9,* 272. Malzenauer, *LF 7,* 161. 162.

dfmun, gen. *-una* m (Bunjevci u Lici) = *drmûn* (Krk, 1470., Statul Krčki: objekl uz *držati, razgraditi, v razgrajenih drmunih;* Slami vrbanski, sjeverni čakavci, Kastav) »1° šuma, šumica, ograđena (privalna svojina), 2° veoma raširen toponim na Krku«. Ne postoji na istoku. Samo u makedonskom *drma f* »šuma«. Sjevernočakavski grecizam potječe od ngr. (biz.) δρυμών, gen. δρυμώνας »Eichenwald«. Posuđenica iz doba bizantinskog vladanja dalmatinskom temom (konac 11.v.) kao i *pedisat* = *pedepsati,* i krč.-rom. *drosklo* n »hrasl«. Upor. arb. noviji grecizam *dhrymënjtë.*

Lit.: AR) 2, 784. Vasmer, *GL* 54. *RSI* 3, 266. *GM* 87.

dŕnuti, *drnem se* pf. (Vuk, Piva-Drobnjak) »sinonim: pomamili se«, *zdřnut, -em se* (Kosmei) »poludjeli, pobijesnili«. Odăile: pridjev na *-ovan, -ovit drnován, -vna* = *drnòvit* »sinonim: bijesan« i s madž. sufiksom -o > *-ov drnōv,* gen. *-ova* m (Vuk). Prema tipu *lud--sulud* ima Vuk pridjev na *-uf. sudfnut* »sinonim: obijeslan« = *sudmut* (Kosmel) »zgranul, mâhnii«. U Pivi-Drobnjaku *drnuti se* može se mlijeko: »kad se ne uzvari lijepo«. U Kosmelu uz *drnut, -em* pf. može bili subjekl *ćef* (v.) : *de mu ćef teke jednu neka drne.* Elezović prevodi nejasno kao »drpnuti«. Sva ova značenja dadu se izvesti iz *drnuti* (Dubrovnik), u prijevoju *dernuti, dirnuti* i *darnuti,* od osnove *drijeti* (v.). Semantički su gornja značenja eufemističke melafore kao hrv.-kajk. *vüdren* »lud«, fr. *toqué.* Prvobilno značenje nalazi se još u deminutivu *drnjka* f »mala slvar«, na *-ica dfnjčica* f (Lika), *dfnjčul(ic)e* f. pl. (Lika), *drnjkati, -am* impf. (Vuk).

Lit.: ARj 2, 785. *BI 2,* 490. Vuković, *SDZb* 10, 383. *Elezović* 1, 155. 207. 282. *Miklošič* 41.

drob, gen. *droba* m (Vuk, 15. v.) »1° Eingeweide, upravo silnež (upor. rum. *măruntaie* < lat. *minut-alia), 2°* sitna stoka (ovca, koza)«, sveslavenski i praslavenski postverbal od *drobiti, -lm* impf. (Vuk) *(iz-, na-, po-, raž-, u-, za-, z-}, razdrabati, ràzdrãbãm* (objekt *hljeb), razdrabljati, -Ijem* (13. v.). Odăile: pridjevi sveslav. na *-ыг drôban, -bna* = *drõbàn* (ŽK), s prefiksom *po- podroban* »delaljan«, upor. rus. *podróbnyj,* i deminutiv *drobahan -hna* »minulus«; odăile poimeničenja: apstraktnim na *-ina drobnina* f »res parva, ulroba«, na -osi *drobnost* f, *podrobnost* f »sinonim: pojedinosl, délail«, na *-jak, -jača dròbnjak* m »maleno čeljade«, *drobnjača* f (Dalmacija) »vrst silne masline«, na *-ica drobnica* f (ŽK) »silna šljiva, sitna maslina (Smokvica, Korčula)« i razna druga značenja. Prilog: *podrobno* »detaljno«. Na *-en: drobijen* m »sinonim: mrva«, odatle deminutiv *drobljénak,* gen.' *-enka* (sjeverna Dalmacija) »mali komadić« = *droptma* f (ŽK) »sinonim mrva, mrvica« (s nejasnim *t);* na *-iš: drobiš,* gen. *-iša* m »sinonim: sitnina, sitniš, sitan novac«; na *-arija: drobarlja* f (ŽK) »silna djeca«. Radna imenica i deminutiv na *-ьc: dròbac,* gen. *dropca* m »1° čovjek koji drobi, 2° prezime, 3° deminutiv *drobac* (s drugim akcentom)«. S prefiksom *po-: pòdrobac* = *podrobak,* gen. *-pca* = *-pka* m »kuhan drob zatopljen lojem«. Augmentativi: na *-ina, -usina: drobina* f, *drobušina* f (Ljubiša). Poimeničen part. perf. pas. na *-ьc: drobljenâc,* gen. *-ènea* m

(ŽK) »sir koji se drobi«. Neologizam *drobilica* f »mašina za drobljenje kamena« (bolje nego *drobljača).* Imperativna složenica: *nabiđrob* m (Ljubiša) »čovjek koji se dobro hrani«, od *nabiti, -jem.* Rumunji posudiše: *drob* m, sing. »mrva«, pl. *droburi* »utroba«, *a zdrobi* »razbiti«, odatle_ rum. apstrakta s latinskim sufiksima *zdrobiciune* f »Zerknirschung«, *zdrobițură î* »Vertiefung«, Arbanasi *dr omče* f < *drobnica;* Madžari iz panonskoslavenskoga u oba prijevoja: *darab* »komad« > rum. *darab* »idem«, *dereb* < panonskoslav. **drebi.* Taj su prijevoj očuvali Bugari *drebăn* pored *drobăn* i Rusi *drehen* »fein, klein«, *drébezg* »Scherbe, Trümmer«, odatle *drebezden* i *drebezžátb* »dröhnen«. Od baltičkih jezika pruža lot. *drapnas* »Krümchen, Brocken, Abfälle« istu osnovu s drugim sufiksom i s prijevojem *e: drēbe,* lit. *drebézna* »Splitter« i lit. *trapus* »droban« s varijantom ír- mjesto *dr-,* od drugih ie. jezika samo got. *gadraban* »ausbauen«. Ie. je korijen: **dhrebh-* »zerbrechen, zermalmen«.

Lit.: ARj 2, 785. 789. 791. 4, 162. 7, 207. *Miklošič* 50. *BI* 2, 71. *SEW.* 1, 225-226. *Holub-Kopečný* 107. *Bruckner 97. KZ 43,* 308. 45, 45. 48.. 213. *Vasmer* 368. 370. *Mladenov* 152. *Gombocz-Melich* 1273. Bělic, *NJ 2,* 73. *GM* 75. Uhlenbeck, *PBB* 27, 119. Zubatý, *ASPh* 16, 390-391. *Boisacq*[3] 353-4. Matzenauer, *LF* 7, 162. Scheftelowitz, *KZ* 54, 247. Sobolevski, *Slama 5,* 443. Meillet, *AIF* 8, 196.

dröciti (~ *z rogi, z nožom)* (Vodiče, Golać, Istra) »gurnuti (osobito s nekim oštrim predmetom)«, *prodrôčiti* (ŽK) »oštrim predmetom probosti«; impf, *drokati* prema pf. *drõkniti* (ŽU) slaže se sa slov. *dr ok, dr okati, drókniti* »stossen«, *drcčiti, dróčkati; dračka* f (Kosmet) »posisano mlijeko koje dijete povraća« *(kad mleko prodzukne, udări na drõeke;* semantički možda ne ide ovamo). Brückner ne veže dobro polj. *droczyć się* »sich necken« sa hrv.-srp. *dreka* (v.) = rus. *dročitbsja* »eigensinnig sein, wild herum rennen (von Vieh)« i imenom biljke *drõk,* gen. *draka* »genista«; *dročiti* je prema tome praslavenska riječ, srodna s lot. *draču, dracît,* »schelten, rügen«.

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 144. Popović, *Sintaksa* 34. *Elezović* 1, 155. *Pleteršnik* 1, 176. *Brückner 97. Mladena v* 152. *Vasmer* 372. 373. *SEW* 1, 226. Oštir, *WuS* (cf. *IJb* 1, 48).

drobniti, *-im* impf. (Rijeka) »tvrdo spavati«. Etimologija nepoznata.

Lit.: ARj 2, 790.

drokūn, gen. *-una* m (16. v., Gundulić, Mikalja, Stulić) »1° zmaj, 2° muško ime u dečanskom hrisovulju«, deminutivi *drokunac,* gen. *-unca, drokunčac, drokiinić, drokunčić, drokunica, drokunčica,* pridjev na *-it drokunit (kameri) = drakūn,* gen. *-una* (15. —18. v., Marulić i Dubrovčani). Od lat. *draco,* gen. -orai > tal. *dracene* pored *dragone,* zbog *a > o* u protonici i zbog očuvanog *k* zacijelo leksički ostatak dalmatoromanski. Talijanizam je *dràgun,* gen, *-una* (18. v.) »1° zmaj, 2° austrijska kavalerija (njem. *Dragoner),* 3° drvo diospyros lotus«. Upór. arb. *drangua -oni* (s članom). Upor. slov. *arakon* m prema *drakônka ï.* Ovamo ide možda deminutiv na *-ellus dragunela* f = *dragartela* (Cres) »vrsta vinove loze bijela grožđa«. Deminutiv na *-culus* = *-čellus* nalaze se u slov. *dragóncelj,* gen. *-čija* »artemísia dracunculus«, *drgancéla* f »Mandel in Halse«, sa zamjenom sufiksa *drgánec,* gen. *-nca* (također riba, Ipava) = *drgâl* (Škrilje). Od tal. *dragoncello —, dracunculus* prevedenica od gr. δραϰόντιον. Preko rum. *drač* < lat. nom. *draco:* denominal *drakulăti* (Mune, Istra) »govoriti (za dijalekat istarskih Cica = Rumunja u Žejanima)«; ime muško *Drakul* (11. v.: *Draculus), Drakula* (< strum, s članom *draculu,* koje je bilo identificirano s akuzativom maskulina deklinacije *-a,* odatle nom. *Drakula),* odatle prezime *Drakulić* (15. v., *Vladb Drakulić,* vojvoda vlaški 1462.), *Drakulović Sekula* (narodna pjesma). Ovamo možda na *-ica Drkolica* (ime stonskog biskupa), *Ivan Drkolićić svrh imena Ričić* u latinicom pisanom misalu 16. v. (saopćenje Gianellija). Od rumunjskog potječe zacijelo i *andrak* m »vrag (u pitanju: *koji mu je andrak?)«.* Glede početnog sloga *an-* upór. rum. prefiks *în-* > lat. от- u *a (să) îndrăci* »razbijesniti (se)«, particip pf. *îndrăcit* »besessen«. Može biti i *un* < lat. *unus?* Preko arb. *drek* < lat. nom. *draco* muško ime u narodnoj pjesmi *Dreko (Kosović), Drekić.*

Lit.: ARj 1, 84. 2, 745. 757. 759. 765. 790. Bulat, *JF 5,* 149. Jireček, *Romanen* 3, 25. Ribarić, *SDZb 9,* 141. *Pleteršnik* 1, 166. 167. 172. *REW»* 2759. *GM* 73. Šturm, *ČSJK 6,* 76. Štrekelj, *DAW* 50, 16. *Tiktin* 801.

drom m (15. —17. v., dva pisca čakavca) = *drum,* gen. *drùma* m (13. v., Vuk, Dubrovnik, Ranjina, Menčetić, Đorđić, Marulić) = *drum (na drumu* ŽK) »1° cesta, testa, 2° toponim«. Deminutivi na *-zk > -ak drūmāk,* gen. *-nika,* na *-ьc > -äc drumac,* gen. *-mca,* na *-ič drumić,* na dvostruke deminutivne sufikse *-čac* > -ьc

+ -*ьc drumčac,* na *-ьc* + *-ić drumac.* Pridjev na *-bsk drumski* (~ *razbojnik).* To je općenit hrv.-srp. grecizam i na zapadu kao i na istoku. Nalazi se još u stcslav., bug. i u rum. *drum,* pl. *-uri,* na *-ьc drumeț* = *drūmas* »putnik«. Od gr. δρόμος »put«. Arb. *dhrom* (noviji grecizam). Sa grčkim prefiksom υπό (prema Vasmeru, Štrekelju i Matzenaueru) u ύπόδρομος »Schutzhafen«, ksgr. ύποδρόμιον > *podrum* »1° stabulum equorum, 2° Keller, 3° Erdgeschoss, 4° toponim« (Vuk, Mikalja, Belostenec, Stulić, Ljubiša; glede gubitka u upór. *perper).* Deminutivi *podrumče, podrumčić;* pridjev *podrumski;* na *-ar podrumar,* kol. na *-je podrumlje.* Tumači se i sa ιππόδρομος; *podrum* je općenit hrv.-srp. grecizam kao i *drum.* Nalazi se još u bug., rum. (Erdelj i Banat *podrum* pored *podraní),* ngr. πουδρούμι, tur. *bodrum* > arb. *bodrum,* polj. *padruna.* Za *drum* i *podrum* može se misliti da su ušli u južne slavine preko balkanskog latiniteta. Balkanske su riječi grčkog podrijetla. Upor. srlat. *hypodromum, hypodromos* (Du Cange) »longior porticus, galerie«.

*Lit.:ARj2,*790. 808. 10, 319. Jagić, L4SP/Z 1, 159. *Miklošič* 51. 253. *SEW* 1, 231. *Brückner* 425. *Mladenov* 152. 448. *Tiktin* 517. 1200. *Rohlfs 572. GM* 87. Vasmer, *GL* 54, 119. Matzenauer, *LF* 13, 172. Štrekelj, *ASPh* 12, 466. *DEI* 2098.

dròmbulja f (Vuk) »mala gvozdena sprava za brundanje«, odatle denominál na *-ati drombùljati* (Vuk). Onomatopejska osnova nalazi se ne samo u slavenskim nego i u drugim jezicima, kao rum. *drimba* (upór. ukr. *drymbä),* odatle onomatopejski glagol *drimbai,* madž. *dromb, drombuja* (Baja, iz srp.), *dromblya.*

Lit.: ARj 2, 790. *Gombocz-Melich* 1391. *Miklošič* 51. *SEW* 1, 227. *Brückner 99. Vasmer* 4, 172. *Tiktin* 576.

dropiti, *-im* pf. (Vuk) »sjesti na zemlju, povaliti se«. S prefiksom *iz-* ima tehničko značenje: *izdropiti, -im* (18. v., pisac Slavonac) »izvaditi med iz sati«.' Ne zna se kako se to značenje odnosi prema Vukovu simpleksu kojega je značenje onomatopejsko. Na to upućuje i pf. *drupiti, -īm* (Mikalja) »udariti čim o što«.

Lit.: ARj 2, 791. 809. 4, 162.

droplja f (Vuk, 17. v., Kosmet, također slov. i bug.) »1° močvarna ptica koja se zove i potrk (v.), divlja ćurka (v.), otis tarda L., 2° (metafora) krupna, glomazna žena (Kosmet)«. Rumunji posudiše sa sufiksom *-{a* i bez njega *dropie* f pored *drop* (upór. češ. i polj. *drop).* U ukr. i rus. *drofá* pored *drohvá.* Ide u praslavensko doba. Kako naziv *potrk* od *trčati* pokazuje, uporedenje sa sanskr. *dráti* (3. 1.) »trči« i gr. διδράσκω »idem, izbjegavam« je dobro.

Lit.: ARj 2, 791. *Elezović* 1, 155. *Mladenov* 152. *Miklošič* 51. *SEW* 1, 226. *Holub-Kopečný* 107. *Brückner* 98. *Tiktin* 577. *Vasmer* 373. Specht, *KZ* 68, 123. Hirtz, *Aves* 95.

drosato n (15. v.) »dulsa, aqua rosacea«. Od srgr. δροσάτον < (haplologijom od složenice) ύδροροσάτον »isto« (prvi dio ΰδωρ »voda«, drugi dio lat. *rosatum* od lat. *rosa,* v. *ruža).*

Lit.: ARj 2, 791. Vasmer, *GL* 54.

drost (Kreševo, 1730) »sinonim: ljulj« (v.) < lat. *lolium*

Lit.: ARj 2, 791.

drozd, gen. *drozda* m (Vuk) »turdus merala«. Odatle: sa sufiksima *-ālj* i *-élj dròzdãlj* m (Vuk) = *drozdēlj* (Dubrovnik), s kojima upór. sufiks *-ila* u njem. *Drossel* i galskom *truzdila.* Femininum *drozda* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović), s kojim upor. femininum u stprus. *tresde* f. Deminutiv na *-ovii: drozdović* (18. v., Slavonija). Bella i Stulić imaju varijantu *žd* mjesto *zd: drožd* i odatle deminutive na *-ьc* i *-ič: droždac,* gen. *drošca* i *droždie.* Ta varijanta, koja nije potvrđena iz današnjega govora, nastala je po svoj prilici prema *dužd* < mlet. *doge* < lat. *dux.* Upor. i *drozelj,* koje opominje na njem. *Drossel,* srvnjem. *drostel.* Varijanta sa *zg* mjesto *zd* dobro je potvrđena u narječjima: *drôzg* m (Vodice, Korlevići, gen. *drózga,* Istra) = *drSzgot* (Nerezine) = *drozak,* gen. *droška* (Krnica, Istra) = *drõzak,* gen. *drozga* (prenosi se kao i lat. *merula* na ime morske ribe, Hektorović), odatle deminutiv na *-ović drozgović* (Vuk) i određeni pridjev na *-avlji drozgovljï* i imena pasa *drozgo* i *drozgin.* Varijanta sa *zd* nalazi se u ukr. *drizd,* gen. *drozda,* rus. *drozd,* gen. *drozda,* bug., češ., slov., polj. *drozd* i mora se uzeti kao praslavenska. Kako se nalazi i u baltičkim jezicima: lit. *strazdas,* lot. *strazds,* stpruski *trezde f,* kao i u germanskom stnord. *^rçstr,* sved. *trast,* ir. *truid* < **trozdi,* mora se uzeti i kao ie. **trozdos.* Praslavenska se varijanta osniva na asimilaciji í > *d* prema dočetku. Varijanta *zg* mjesto *zd* je južnoslavenska: srbug. *drozgt,* i slov. i čakavska. Ta se osniva na disimilaciji: *dr-zd* > *dr-zg.* Pored ove dvije varijante postoji i treća koja sadrži niski

prijevoj (Tiefstufe): ie. *tr̥zdos* > lat. *turdus.* Upór. i galsko *truzdila* > fr. *drenne.* Od toga prijevoja potječe čakavsko *dřšć,* gen. *dřSća* (istarska narodna pjesma), slov. *dršč* < praslav. **drbst* sa sufiksom *-ıo.* Ovaj prijevoj osniva se na onomatopejskom oponašanju glasa ptice: *drrti.* Još postoji i četvrta varijanta, u kojoj je zamijenjena suglasnička skupina *zd* > *zg* sa *nj.* Tu je zamjenu teško protumačiti: *dronj* m »turdus musicus L.«. Odatle deminutivi na *-bk* i *-čić: dronjak,* gen. *dronjka* m »cikavac«, *dronjčić.* Upor. ipak izvedenicu s *n:* stčeš., lužičko-srp. *drozn* = južno-češ. *dražen* < *drozden; drozd* je jedina šumska ptica koje naziv potječe iz zapadnog ie. perioda.

Lit.: ARj 2, 790. 791. 792. 794. Ribarić, *SDZb* 9, 144. *Miklošič* 51. *SEW* 1, 277. *Holub-Kopečný* 107. *Bruckner* 98. *KZ 45,* 42. 54. *Vasmer* 372. *Trautmann* 327. *Mladenov* 152. Scheftelowitz, *IF* 33, 156. Joki, *Stud.* : 8. *IF* 30, 207. *KZ* 54, 237. Solmsen, *IF* 13, 138. *ASPh* 25, 435. *Boisacq** 920. *ZRPh* 40, 532.

***drozgati** — *razdrózgati, ràzdrozgãm* pf. = *zdrozgati* (Vuk) pored *razdrúzgati, razdrūzgām* (Vuk) »sinonimi: razmrskati (v.), razgranati (v.)«. Prva varijanta nije potvrđena bez prefiksa *raž-, z-,* druga se nalazi u slov. *(z)drûzgati* »zerdrücken, zerquetschen« = *zdrúzgati* = *(z)drüzgati* (ŽU). Paralele su na sjeveru stpolj. *druzgač* »in kleine Stücke zerbröckeln« i rus. *druzg* m »Reisig, vom Winde gebrochene dürre Zweige«, *druzgä í* »abgefallenes Laub, Reiser«. Varijanta s *o* tumači se unakrštavanjem s *drobiti.* Glagol je baltoslavenski i praslavenski: lit. *druzgu, druzgéti* »zerbröckeln«*;* također sa *sk* pored *zg:* lot. *druska* »mrvica« i *druskât* »mrviti«. V. dalje veze pcd *drozda.* Upor. i bug. *druska* »stosse, rüttle« od *drusīk, drusak.*

Lit.: ARj 13, 521. 523. Popović, *Sintaksa* 34. *Pleteršnik 2,* 908. *Vasmer* 374. *Bruckner* 99. *SEW* 1, 228. *Boisacq*[2] 350. *Trautmann* 61. Scheftelowitz, *KZ* 54, 241. 56, 199.

drožda f (Vuk) »faex«. Odatle: pridjevi na *-av drozdov* (Stolić), na *-ljiv droždljiv* (Belostenec), kol. na *-je drozde* n (ŽK) = *droze* (Krašić), odatle na *-enka droždenka f* »rakija od vinova tropa«, na *-nik dróžnik,* gen. *dróžnika* (Buzet, Sovinjsko polje) »čep na stojećoj bačvi kroz koji se toči vino«. Pored tih oblika sa *zd* > *žd* postoje još varijante sa *zg* mjesto *žd: drôzga î* (Lika) »što otpada od gvozda kad se kuje«, slov. *drózga* »Maische«, odatle pridjev na *-av drõzgav* (Vuk, o gvozdu)*;* sa *tr-* mjesto *dr-* i sa *sk* mjesto *zg: troska f* (Vuk) »što ostane kad se ruda topi; sinonimi: šljaknja (v.), tara (v.)«. Ta se varijanta nalazi i u slovenskom (i slovačkom); *troska* »Bodensatz, Hefe« pored *trôskva.* Ista varijanta sa samoglasom *u* mjesto *o: trûska* f (Stulić) »1° feccia di metalli, 2° staro kolje iz vinograda (oko Zagreba)«. Sa *t-* mjesto *tr-* i s istim *u: tūska f* (Vuk, Boka) »talog što ostane kad se što topi, npr. maslo, olovo, skorup; sinonim trop (v.)«. Baltičke i arbanske paralele omogućuju nam utvrditi osnovu sveslavenskih riječi: lit. *dragės,* lot. *dradži* m. pl. »preostatak od kuhane masti«, stprus. *dragios* pl., arb. *dra,* određeno *drani* (Gege), *drari* (Toske) »troska od ulja«. Ie. osnovica je bila **draga.* Ta je bila u praslavenskom proširena sufiksom *-sqo,* koji može varirati u slavenskom sa *zg.* Upor. *masak,* gen. *maska* pored *mazga* < **muscus* = *mulus.* Tako se objašnjava: *droška,* koja nije potvrđena u hrv.-srp., *troska* pored *drozga.* Proširenjem s pomoću kol. *-la* od *drozga* nastade **droždžbja* > *drozde* n i disimilacijom u grupi *ždž* > *žd: drožda* f. Kako početna grupa *dr-* varira sa *tr-,* upor. *arcati* pored *trčati,* **traginariu* > *trkmar* pored *drkmar* (v.), od nepotvrđenog **droska* nastade *troska.* Varijanta *o* > *u* objašnjava se unakrštavanjem sa *trûo* (v.), *trula* < *trühli, truhla.* Upor. brus. *truščina* f »Bodensatz«. Teško je jedino protumačiti nestanak suglasnika *r* u *tuska.* Kako je riječ i kulturni termin, posudiše je Rumunji: *drojdie* f < kol. *droždųe.* V. dalje veze pod *drozgatt.* Ie. je korijen **dheregh-,* u prijevoju **dheragh-,* raširenje od *dher-* s pomoću *gh* »talog neke tekućine«. Upor. engl. *dregs,* stnord. *dregg,* ags. *daerste,* njem. *Trester.*

Lit. : ARj 2, 606. 792. *BI 2,* 595. *Miklošič* 51. *SEW* 1, 288. *Holub-Kopečný* 107. *Bruckner* 98. *KZ* 43, 308. 45, 43. 48. 204. *ASPh* 11, 125-126. *Vasmer* 391. *Trautmann* 58. *WP* 1, 855. Scheftelowitz, *KZ* 54, 236-237. Matzenauer, *LF 7,* 163. *Boisacq*[3] 350. *GM* 72-73. Sobolevski, *Slávia 5,* 443-444.

drpati, *drpām* impf. (Vuk, 17. v.) *(iz-* Obradović, *o-, raz-* Lika) = *drpat, drpljem (se)* (Kosmet) pored *drpiti, -im* impf, i pf. (16. v.) *(iz-* Dubrovnik, *za kose)* prema frekventativu *izdrpljivati, ràzdrpiti, -ivati* (Stolić), *razdrpljati* impf, *zdrtiti, -im (se)* (Vuk, Kosmet) = *drpati (o-,* ŽU) prema pf. *dîpnuti, - m* (Vuk) »poriti, parati, derati, kidati«. Odatle pridjevi na *-av drpav* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlínović) »sinonim: prnjav, dronjav«,

odatle *òdrpaviti, -vím,* na *-ljiv dȑpljiv, razdrpljiv,* poimeničeni part. perf. pas. na *-ьc, -iça odrpánac,* gen. *-anca, razdrpanac* m prema *odrpánicajrazdrpanica* f, na *-ina òdrpina* »sinonim: rita, dronjak«, na *-ulja odrpulja í (košulja), drpatka í* (Dalmacija) »nekakva trava«. U prijevoju *dráp-* u istom značenju *drápati, drapam (se)* (Vuk) pored *drapljem* (Lika, Vinkovci) *(iz-, o-, po-, raž-) = drapat* (ŽK) pored *(raž-, o-) drapiti, -im* i *(raz)-drapljivati, -Ijujem.* Upor. *odrapan* ŽK prema *odrpan* ŽU, poimeničen na *-ьc odrapanac,* gen. *-anca* m (ŽK) = *razdrapánac,* gen. *-ânca* (Lika, Vinkovci, Kvarnerski otoci) prema *razdrapánica* f. Upor. slov. postverbal *drapa* f »Fetzen« i *drapati.* U šatrovačkom (veškarskom jeziku) *drapati* znači »jesti«, u kajkavskom i sjevernom štokavskom pored »rasstrzati, raskidati« znači i »češati«. Odatle *drăpav* (Vuk). Prijevojni štěpen *drap-* nalazi se u češ. *drápati, polį. drapać,* rus. *dr(j)ápaíb,* prijevoj *drp-* samo u južnoslavenskom (slov. i bug. *dărpam* pored hrv.-srp.). Pored ova dva prijevojna štěpena još je *drip-: drïpiti, -lm* (Mušicki), odatle postverbal *dripa* f »krpa« (također bug.) i uvredljive riječi na *-ьc dripac,* gen. *-pca* m (Srbija). Osnova se nalazi u *drijen* (v.). Ovdje je raširena formantom *-p.* Postoji još raširenje prijevoja *dra-* formantom s: *drásati* s auf lösen, trennen«, odatle postverbal *razdras* m (Belostenec, Habdelić, također slov.) »koji je bez pojasa« od **razdrasati* koji nije potvrđen. Značajno je da je *drapati* onomatopeizirano naknadnim uplitanjem *der-: derùpati se.* Raširena osnova *drap-* je sveslavenska i praslavenska koja ide i u ie. doba: upor. lot. *druõpstala* »mrvica«, gr. δρώπτω, prijevoj δρέπω »kidam«, odatle δρέπανον »srp«. Ie. varijacija korijena: *drop-drip-, dreip-* je raširenje set-baze *dere* od *der-,* o kojoj v. *drijeti.*

Lit.: ARj 2, 78. 760. 793. 4, 163. *Miklošič* 42. 49. *SEW* 1, 220. 224. 256. *Holub-Kopečný* 106. *Bruckner* 95. *Vasmer* 367. *WP* 1, 803. *Mladenov* 152. 156. *ASPh* 36, 119-120. Pedersen, *KZ* 38, 342. Tomanović, JF 17, 205. *Elezović 2, 92.* 156. *KZ 56,* 199. Trojanović, JF 5, 225. Petersson, *ASPh* 36, 155. Matzenauer, *LF* 48. 73. 163. *GM* 418. *Boisacq*[3] 200.

dŕsati, *drsam* i *driem* (slov.) »schleifen, schleifend ziehen, schaben«, odatle *drsavica* f (Sinj) »neka bolest koja drsa (ustresa) životom«. Ide zajedno zacijelo s *dtrskajc.* V. *drmati.*

Lit.: ARj 2, 793. *SEW* 1, 256.

drstva f (Poljica, Dalmacija) »cakli se, nije za zidove, stuče se u praj, š njom kovači zavaruju gožde« identična je sa slov. *dŕstev,* gen. *-štva* m »Kies, Sand zum Scheuern der Kupfergefässe«, stčeš. *drst f* »Kehricht« i rus. *dresva f* »Kies, Griess, angeschwemmte Sandbank«. Iz južnoslavenskoga rum. *dîrstă* f »Walke«, odatle *a darsti,* koje se slaže s bug. *drăst'ă* »Häuf brechen, die letzten Walken geben«. Arb. *dërstilë = trëstilë f* »Walke« i ngr. *drsteli* slaže se. u sufiksu sa bug. *drãstíl = *drstilo (-ilo* kao *mlatilo),* u nas *dŕstelj* pored *dŕsten* (s disimilacijom *г-l > г-n).* Apstraktum **ābrstb* obrazovan s pomoću sufiksa *-stb* (upor. *bolest)* od korijena *dr-,* koji je u *drijeti* (v.), nalazi se i kao toponim na *-nik: Drsník* (selo, Kosmet) < *Dnstbnikb* (14. v.).

Lit.: ARj 2, 793. *ZbNŽ* 8, 194. *Elezović* 1, 156. *SEW* 1, 256. *Holub-Kopečný* 107. *Vasmer* 369. *GM* 66-67.

druga f, u književnom i saobraćajnom govoru malo poznata riječ jer je postala tehnički termin seoskog predenja, koji Vuk ovako definira »kao veliko vreteno što žene konce pripredaju na njega i poslije toga predu, Zwirnspindel«. Poznata je i kao *druk* m = u starijim rječnicima *drug* (Belostenec) »sinonim: motka (v.)«, kao u ukr. i rus. *druk,* gen. *druka* »Stange, Hebel, Hebebaum«. Iz općeg saobraćajnog govora *druga* je iščezla zbog homonimije sa *drug (drugi, -a, -o)* i specijalizirala se u tehničkom govoru. Odatle deminutiv na *-ica: družica f.* Vokal *u* je nastao iz *G,* upor. stcslav. *drcgb* »fustis«, odatle denominal *Vbdrcžiti* »πήγνυμι«, upor. slov. *drog* m »Leiterbaum, Stange«, bug. *drąg* »Stange«, stčeš. *drouh* »Hebebaum«, polj. *drąg* »Stange, Stab«. S nazalom posudiše Rumunji: *dring* i Madžari *dorong* »tojaga«. U rum. je *dring* starija posudenica iz vremena dok je u južnoslavenskom postojao *o > în* (srednjo-bug.). Ali postoje u rumunjskom i posudenice iz hrv.-srp.: *drug* m, *drugă* f (Muntenija, Oltenija) »dicke Spindel«, odatle rum. denominal *îndruga* »mit dem dicken Spindel grob spinnen« (odatle metaforički *a îndruga versi și uscate* »rastorokati se«) i izvedenica *drughineață f* s nejasnim sufiksom. Poklapa se sa arb. *druge f* »Weberschiffchen, Spindel«, sa arb. deminutivnim sufiksom *-zë drugëzë* (Toske) = *drugez* (Gornja Reka, NR Makedonija), ngr. *drug* (Peloponez), »Spindel«, τρούγα (Pontos) »filum«, deminutiv na *-ula drugula* (Sicilija, Romagna) »Weberschiffchen«. Odnos prema stgr. τροία »filum«

nije jasan. Madžarski slavizam ušao je ponovo kao termin: *dorunga* f (Srbija, Beograd) »motka što spaja ajtaše (v.) za vreteno u kolu suvačkom«, *durūnga,* odatle na *-oca durungača* pored *dòronjga, dorangača* f (pejorativna metafora) »1° lijeno žensko čeljade (Lika), 2° visoko žensko (valjda u Vojvodini?)«. Odatle hipokoristik *doruša.* Riječ je baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska: lit. (žemaitis) *dranga,* istočno-lit. *drangos* »kola sa skinutim točkovima«. Ostali ie. jezici, kao stnord. *drengr* »debeo štap, stup«, ir. *dringim* »steigen, klettern«, pokazuju prijevoj *en,* dok je baltoslav. *on.* Oblici sa *k* mjesto *g* osnivaju se na unakrštavanju sa *drņkb* »Stössel«. le. je korijen **dheregh* -s nazalnim infiksom, raširenje od *dher-* sa *gh.* V. dalje veze u *držati.*

Lit.: ARj 2, 662. 796. 807. 814. 896. *Miklošič* 51. *SEW* 1, 229. i si. *Bruckner 96. KZ* 43, 321. 45, 45. *Vasmer* 374. *WP* 1, 859. *Trautmann* 59. *Mladenov* 153. *Tiktin* 576. 577. 803. *Gombocz-Melich* 1393. *GM 75.* Scheftelowitz, *KZ* 54, 236. Much, *WuS* 1, 44. *Boisacq*[3] 980—981. Jokl, *Slávia* Í3, 313. *Corp. glos. lat. 2,* 503. 541.

drugi, *druga,* određeni pridjevski brojnik i neodređena zamjenica »alius, secundus«, razlikuje se danas semantički, morfološki i akcenatski od poimeničenog neodređenog pridjeva *drug,* pl. *druži,* običnije *drugovi* »sočius«; *drugi* ide po složenoj zamjeničkoj deklinaciji, *drog* po deklinaciji *o.* Glede akcenatske varijacije upor. *dug* i *dug* (v.), *múka* i *muka* (v.), koje su etimološki istog izvora kao i *drugi* i *drug.* Rijedak neodređeni pridjev očuvao se samo u složenici f *samodrúga* (ŽK) »sinonim: noseća, u drugom stanju«, *sa(ri)druga* (Crmnica) »idem«. Izvedenice su različite, ali veoma brojne od oba značenja.

I. Od *drugi:* prilozi sa sufiksom *-ъa(a)* (v.): *drûgda,* odatle ima Vuk *drügdaš, -eš* sa *-š* od *dvaš* i *triš,* pored *drükša* (18. v.) = *drukšaj* = *druš* (sjeverna Dalmacija) »sinonim: katkad«; sa sufiksom *dé* (v.): *drugdje* pored *druže* (Crna Gora) = *drugovale* = *drugóvdje* (Matejić) < starije *drugojde,* glede *-oj-* > *ov* v. niže; na *-ice, -ić, -oč, -ič, -ja: drugice* = *drugie* (ugarski Hrvati) = *drugoč(e)* (15. v., čakavci i bosanski pisci), odatle denominal *podrugočlt* (ŽK), *drugoč* (Marulić) = *drugovišti* (15. v.) = *drugojšti* = *drugović* (15. i 16. v.), *drugoviS* = *drugojci* (13. i 14. v.) = *drugovlja* < *drugvo(i)ja;* na *-amo: drugamo* pored *drugoj am(o~);* na *-ako, -ač: drugojako* (Crna Gora, Dubrovnik), *drugak(o)* = *drugoč^}* (ŽK i hrv.-kajk., 17. i 18. v.); na *-ua(ъ — a): drugud(d)* = *drükuda* (Crna Gora, prema *kuda).* Umetak *-oj-* nalazi se i u pridjevima: *drügojak* (17. v.) = *drügak, drugojačī* (18. v.) = *drugojači* (Kosmet) = *drugojàãjl* (Vuk) pored *drugovačijī* (Vuk, Hercegovina, Dalmacija, Dubrovnik) = danas *drugačiji* prema *-iji* u komparativu *(znatniji, finiji)* pored *drukč(ij)ī* — *drukši* (Kosmet), odatle prilog *drukčije,* sa sinkopom samoglasa *a* prema *drugda.* Umetak *-oj-* potječe od pridjeva *dvoj, dvaja, -e, trőji,·* gdje je to ie. sufiks *-oío* (upor. gr. δοιός). Po analogiji izvedenica odatle: *dvojak, trojak* prenijet je *-oj-* i u *drugb* + *oj* + *āķī.* Promjena *j* > *v* nastala je prema *rukovet* za *rukojet* (v.), *vjerovatan* za *vjerojatan* (v.). U složenicama: *druginaest* (17. v.) »sinonim: *dvanaestu, drugobratučed* m (17) prema *drugobratučeda* f, *drugòjagnjenica* f.

II. Od *drug* »sočius« izvedenice su: na *-ić: drugie* m (Hercegovina) »drug kod igre«; na *-ьc: družac,* gen. *drušca* m (narodna pjesma, Istra) prema f *družica,* odatle hipokoristik *druga* f (Vuk) »udata žena«, denominal *družičati se,* odatle opet na *-alo družičalo* n (Vuk) »drugi ponedjelnik po Uskrsu«, važan izraz iz foklora, koji Vuk potanje opisuje; na *-če: drúšče,* gen. *-eta,* deminutiv na *-čio druščić* (14. v.); na *-ina: družina f* = *družina* (Kosmet, ŽK) »1° drugovi, 2° društvo, 3° ukućani (ŽK), 4° Gefolge«, odatle *družinče* n = *družinče,* gen. *-eta* (ŽK, Habdelić) »sluga u kuć^Dienstbote«; apstraktum na *-stvo: družīnstvo* n; pridjevi na *-ъщ: družanj, -žnja,* (16. v.), na *-evan družēvan, -ēvna',* poimeničen na *-ik* m prema f *-ica: drūžēvnīk* prema *druževnical* na *-ovski: drügovskî* (17. v.). Denominal na *-iti: družiti (sé)* impf, *(sa-, u-, za-, z-)* u svim slavenskim jezicima, iterativ *sadruživati į udruž- (sé)* (16.—18. v.), *sadruževati* (16. v.). Odatle apstraktum na *-ba: družba* f, također češki i ruski, odatle deminutiv na *-ica družbica,* prema sufiksu u *družina* također *družbina* f (Vuk, 18. v.), odatle pridjev na *-en,* koji nije ušao u saobraćajni jezik, *družben,* kao ni izvedenica ni poimeničenja njegova: *družbemk* m prema f *družbenica, družbenost.* Riječ *družba* je ušla u madžarski kao radna imenica nastala od apstraktuma *dorosba* »der Brautführer«, osim toga još *druzsa, druzsba.* Radna imenica na *-telj: družitelj* m prema *družiteljica* f. Apstraktum na *-stvo: društvo* n, također češ. i rus. *družestvo* = *društvo* (Sarajevo) = *drústo* = *drûsto* (istočna Stara Srbija, Kosmet). Odatle pridjev na *-en: društven* i apstraktum *društvenost;*

deminutiv na *-će: društvdnce* n (glede umetnutog *-an-* upor. *mjestance').* Prefiksalne su složenice tri: *podrug* m (Kosmet) »suprug, muž«, upor stčeš. *podruh; zadruga* f, također češ., pored *zadruž* m (Kosmet) »veliki broj ukućana«. Imperativna složenica: *plačidrug* m. Stariji neologizmi danas opet u jezik uvedeni jesu: radne imenice na *-ar* m prema f *-arica,* pridjev *-arski* i apstraktum odatle *-arsivo: drugar* m (17. v.) prema *drugarica, drugarski, drugarstvo* n; *draganti, drugārīm — drugovati, drugujem* (16. v.); s tur. sufiksom *drugàrluk* (18. v.). Neologizam *podružnica* f »sinonim: filijala« nastao je prema češ. *podružný* i rus. *podružnyj.* Iz češkog je pridjev *drugotni* »sekundaran«. Glede sufiksa upor. *prvotni.* Vokal *u* je nastao iz dvoglasa ie. *ou* > lit. *au:* lit. *draugas* »drug = prijatelj, suputnik«, lot. *draugs,* stprus. ak. *draugiioaldūnen* »subaštinik«. Od ostalih ie. jezika srodnici su germanski: stnord. *draugr* »Mann«, got. *gatraúhts* »στρατιώτης«. U značenju »drug« riječ je prema tome ie., baltoslavenska, sveslavenska. Značenje »alius« je sveslavenska i praslavenska kreacija. Ie. korijen je **dhereugh-,* u prijevoju **dherough-,* raširenje od *dher-.* V. *druga.*

Lit.: ARj 2, 794. 796. 798. 799. 806. 809. 813. 814. *Miklósié* 51. *SEW* 1, 230. *Holub-Kopečný* 107. sl. *Bruckner* 98. *ASPh* 42, 126. *Vasmer* 373. i sl. *Mladenov* 152. *WP* 1, 860. Miletić, *SDZb* 9, 385. *Elezović* 1, 156. 189. 292. Măreție, *NVj* 3, 191. Jagić, *ASPh* 31, 550. Vaillant, *Slávia* 10, 673-674. Joki, *Unt.* 44. *RSI 5,* 263. Schulze, *KZ* 48, 240. Meillet, *RSI 2,* 64. Osten-Säcken, *IF* 26, 315-316. *NJ* 1, 177-180. *Boisacq*[3] 348-349.

drukati, *-am* impf, (hrv.-kajk. i slov.) *(na-")* pored *druhovati, -ujem* »1° za nekoga raditi, vršiti propagandu, 2° štampati«. Odatle radna imenica *druker* kao sportski termin. Iz njem. *drücken.*

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 317. Jokl, *ASPh* 28, 10-12. Kostić, *NJ·* 1, 200-201.

drusati, *-a* impf. (Mikaija, Belostenec, Stulić, subjekt *konj)* »sinonim: kasati (v.)«. Odatle pridjev na *-av: drusav (konj),* poimeničen na *-ьc drusavac,* gen.- *avca = drusac,* gen. -sca »sinonim: kasavac«. Ovamo možda od iste osnove *druda* f (Kosmet) »(pejorativno) krupna, jedra ali nespretna djevojka«, odatle pridjev na *-ost druslast* »koji ima velike debele posunovraćene usne«. Ne zna se gdje i kako se govori taj pridjev. Zacijelo s glagolom *drusati* ide zajedno *trusati se, -am* (Lika) »kada se čovjek trese u rđavim kolima i po rđavom putu; sinonimi: drlencati se (ŽK, v.) i droncati se (hrv.-kajk., v.)«. Promjena *dr* > *tr* je samo hrv.-srp., kao *drčati* pored *trčati* »laufen« (v.). Kako glagol ide u kategoriju onomatopeja, izmijenjen je s u c i dobiva deminutivne *-kati: truckati se, -ãm* (Vuk); odatle *truckavica f* (Vuk) = *truskavica* pored *trüskalica* (Lika). Postverbal je *trûs* m »sinonim: potres, trešnja«. Vokal *u* je nastao iz *ç:* upor. stcslav. *trost* »potres«, slov. *trošiti,* bug. *tras,* češ. *trousiti,* ukr. *trusyty,* rus. *trusitb.* Vuk ima još pridjev s prefiksom *su-* (tip *sulud) sutrūsan* »kao pijan« i izvedenicu na *-ovina trüsovina* »voda zaboravna«. Praslavenski korijen *trans-* nastao je prijevojem od *trens-* već u praslavensko doba. I taj se prijevojni štěpen nalazi u svim slavenskim jezicima: stcslav. *tresti, tresc,* češ. *třásti,* polj. *trząść (trzęsę),* rus. *trjasti, trjasu: tresti, tresem* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, po-, pre-, pro-, raz-, s-, u-, za-)* prema pf. *tresnuti, -ēm.* Odatle radna imenica na *-oc: trèsač,* gen. *tresača* m (Crna Gora) »sinonim: pucar (v.), drndar (terminologija vune)«, na *-Hac tresilac,* gen. *-ioca,* postverbali *tres* (Omiš, to može biti i onomatopeja) i *potres* m, pridjev na *-ьn potresan, -sna,* izvedenice *trêsavica* f (Risan) »bolest (valjda groznica?)«, na *-et* (kao u onomatopejskih izvedenica tipa *zveket) treset* m »Torf«. Apstraktum na -я/a: *trešnja* f. Imperativna složenica: *tresigača* m. Na *-kati: třeskati,* odatle *trèskavac,* gen. *-vea.* Praslavenski korijen se ne nalazi u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima. Ali se nalazi korijen *trem-:* lit. *trimti* »tresti se od zime«, gr. τρέμω, lat. *tremo* (odatle *tréma* u gradskom govoru), arb. *trem.* To znači da praslav. *trens-ltrons-* predstavlja taj ie. korijen raširen sa *-s.*

Lit.: ARj 2, 809. *BI 2,* 587. 600. *Elezović* 1, 156. *Miklošič* 360. *Holub-Kopečný* 391. 393. *Bruckner* 597. *Mladenov* 638.

drzak, *drska,* sveslavenski i praslavenski pridjev, »audax«, sadrži sufiks *-ъk* od stcslav. *агъгъ,* od kojeg je još pridjev na *-ovit drzovit,* upor. rus. *dérzok, derzká* pored *dérzkyj; drž bez* sufiksa (odatle denominal *držati,* upor. rus. *derzatb),* piše se samo jedanput u knjigama s crkvenim jezikom, u narodnom govoru nije potvrđen, ali se nalazi u dragim slavinama. Upor. češ. *drzý,* slov. *drž.* Sa sufiksom *-ьn: držan,* također jedanput (16. v.). Upor. slov. *derzen, -zna.* Poimeničenje ž. r. tog pridjeva **drzna* (se. *bolest)* postoji u

dȑzma f »bijes«, sa disimilacijom *d-zn* > *d-zm*. Odatle: na *-jak: drzmenjăk* m (Srbija ?) »bijesan čovjek«. Izvedenica na *-avac* je možda *drzavac* m (Pag) »cvijet nalik na scabiosu«. Druge izvedenice kao *drznuli se, -em, drzost î, drznovljenje, drznovjujušti* potvrđene su u knjigama pisanim crkvenim jezikom, ne u narodnom govoru. Pf. *drznuti se* ušao je odatle u saobraćajni i književni govor. Rumunji posudiše *dîrz,* odatle rum. denominal *a îndîrji* (Erdelj) »reizen«, »dreist machen« (Moldavija) pored izvedenica od južnoslav. pridjeva na *-ьn îndrăzneț* »smion« sa rum. sufiksom *-eț* < lat. *-idus, a îndrăzni* »osmjeliti se« i odatle apstraktum *îndrăzneală* f »smjelost«. Baltički se refleksi ne poklapaju posvema glasovno sa praslav. **derzu:* stpras. *dyrsos* pl. »tüchtige (Männer)«, lit. pridjev *drąsa* »smionost«, *dresu, drįsti* »osmjeliti se«, lot. *druošs* »smion« imaju *s* mjesto *z* i nazalni infiks; í mjesto *z* nalazi se i u grčkom θρασύς »smion« kao i u gotskom glagolu *gadars, gadaursan* »usuđujem se«. Izgleda prema ovim upoređenjima da je praslav. *ζ* mjesto *s* sekundarne prirode koje je moglo nastati asimilacijom zvuka u oba sloga kao u *groza* < **grosa* (v.), u *mazga* < *maska* i u *troska* < *drozga;* a *drzak* < **drsak, drska* moglo je nastati kao fausse régression prema femininumu *blizak, bliska, mrzak, mrsak.* Ako je tako, onda *nādršljiv* (ŽK) »svadljiv« sadrži prvobitno j koje nije potvrđeno u drugim slavinama. Upor. s tim pridjevom *nadrškati* »natjerati pseto na svinju«. U daljoj je vezi *držati* (v.).

Lit.: ARj 2, 822. 7, 306. *BI* 1, 266. *Miklošič 43. SEW l,* 257. *Holub-Kopečný* 108. *Bruckner* 85. 108. *KZ* 48. 216-217. *Vasmer 343. Mladenov* 156. *Tiktin* 802. *Trautmann* 60. Maretić, *NVj 3,* 191-192. Uhlenbeck, *PBB 30,* 301. Vaillant, *BSLP 31, 43. 45.* Matzenauer, *LF, 7, 42.* Machek, *Rech.* (cf. *IF 54,* 281). Joki, *Stud.* 14. *GM 64.* Pedersen, *KZ 36, 325. IF 26,* 294. Meillet, *IF 26,* 202. *Boisacq*[3] *334.* Hirt, *PBB 23, 332.* Iljinski, *RSl* 6, 226-227.

držati, *-Im* impf. (Vuk) (inf. na *-éti* kao *imëti,* upór. lit. *turėti) (iz-, o-, ob-, pod-, pri-, sa-, uz-, za-, z-)* »tenere«; impf, na -na- samo s prefiksom kao *izdržavati, izdržavam, sadržavati* (18. v.), *podržavati, suzdržavati se,* koje nije književno, itd. Odatle pridjevi *držeć* »zdrav«, upravo part. prez., koji je izgubio glagolsko značenje; na *-iv (ne)izdrživ, (ne)-održiv;* postverbal *drž* m (Lika), na *-ik držak,* gen. *drška* m, odatle deminutiv *drščić* (Vuk) = na *-alo držalo* n = *držalo* (Kosmet), odatle deminutiv na *-ić držalići* (Kosmet) = *držačica* f = *držalica* = *držaica* (Boka, *držaica* sadrži mlet. sufiks *-aizza* < lat *-aticid).* Apstraktum odprosí, part. pas. na *-stvo: držanstvo*n(16. v., Dubrovnik). Postverbal od *podržati* < *pod-* »sustinere« (13. v.) *podrža* f (jedanput, Bella). U vezi je s njim današnja česta riječ *podrška* f »pomoć«, koja je upravo rusizam *poddéržka* f »Unterstützung, Stütze« od *podderž* m. Na *-aj sadržaj* od *sadržati.* Veoma je važan apstraktum na *-(j)av, -(j)ava* f (tip *mećava, jurnjava) : držav* f (15. i 16. v.), (stcslav., slov., češ., polj., rus.) *država f,* također bug., »1° (prvobitno značenje) possessio, ditio, imperium, 2° kraj, 3° Staat, kod sjevernih Slavena slvč. *stát,* češ. *stat,* polj. *państwo,* rus. *gosudarstvot.* Odatle: pridjev na *-ьn držāvan* = na *-ski državski* (Kosmet), deminutiv na *-ica državica,* apstraktum na- *ina državina* f »possessio«, »1° Hab und Gut (Knjaževački okrug)« = *državina* (Kosmet) »2° prijateljstvo, drugovanje«; noviji neologizmi *državljanin, državnik* »homme ď état«, *državljanstvo* n. Pored sufiksa *-(j)ava* postoji i apstraktum na *-eh* > *-ela: držela* f > *dežela í* (čakavski i slov.). Prevedenica *samodržec* od αυτοκράτωρ »empereur« (od κρατεῖν »être fort, dominer, régner, commander«) govori za to da je i *država* f (= polj. *państwo,* rus. *gosudarstvo)* prevedenica od το κράτος »empire, état, force« = rum. *ținut* m »provincija« = tal. *tenuta,* furl, *tignude* (od lat. *tenere)* »zemljišni posjed«. U svakom slučaju, biła to prevedenica ili samostalna kreacija, *država znaci* »kraj koji drži = ima, posjeduje vladar« (upor. španj *tener* »imati«). Ta riječ predstavlja prema tome srednjovjekovni nazor o državi. Upor. g. 1393.: *budući mi* (= Stjepan Dabiša) *v phni dnžavi rečenih zemalj.* Upor. noviju madž. prevedenicu od *status (et ordines)* > *Staat, état: állam* (1851.) od *állni* »stare«. Među prevedenice (calques) ide i *svedřžitelj* = ó παντοκράτωρ »bog«, riječ koju je Vuk pridržao iz crkveno-slavenskoga u prijevodu Sv. pisma i stavio među onih.47 posrbljenih. U antroponimiji dolazi kao prvi elemenat dvosložnih praslavenskih imena: *Držislav,* odatle hipokoristik *Držihna.* Riječi *držati* i *država* su sveslavenske i praslavenske *(*dbrgeti)* za koje nema paralela u baltičkoj grupi. Uspoređuje se s avesta *dražaitē* (3. 1.) istog značenja kao sveslavenski glagol »hält, hat an sich, führt, il tient ferme«, gr. δράβσομαι. »zusammenfassen, ergreifen« s drugim prijevojem. S posljednjim ide zajedno i stcslav. *podragt* m

»bord, lisière«, odatle *podraža(va)ti* »imitirati« kao rusizam u Srba. Ie. korijen je **dh{e)-regh-*, raširenje od *dher-* »držati«. U daljoj je vezi *drzak* (v.).

Lit.: ARj 2, 823-37. *Elezović* 1, 153. 2, 92. *Miklošič* 42. *SEW* 1, 258. *Holub-Kopečný* 108. *Bruckner* 110. *KZ* 48, 216-217. *Vasmer* 343. *Mladenov* 156. Meillet, *AIF 8,* 196. Sütterlin, *IF 29,* 124. *BoisacqS* 198-199. 980-981. *Gombocz-Melich* 1, 755. *NJ* 1, 187. Ostrogorsky, *Glas SAN* 164, 84, str. 97-189 (upor. Grégoire, *Byzantion* 10, 763 — 775). Štrekelj, *DAW* 50, 35. Ramovš, *JF 7,* 264. Vladikin, *Rodná reč 9,* 7.1-76. *ASPh 6,* 662. *REW*[3] 8646.

dûb m, pl. *dubovi* (deklinacija *u* /?/), f (jedanput, 18. v., Slavonija) »1° vrst hrasta, 2° drvo uopće (Dubrovnik, upor. gr. δρυς u oba značenja), 3° lađa (upor. *drijevo,* rus. *dub* na azovskom moru)«. Odatle pridjevi na *-ov: dubov — dubov* pored *dûbov, dubova* (Kosmet, također u drugim slavinama), poimeničen na *-ina dùbovina* f te na *-ьn duban, -bna* i na *-at dubat,* koji ne uđoše u saobraćajni jezik. Deminutivi: na *-ьc dubac,* gen.- *-tea* (15. v.), s dvostrukim deminutivnim sufiksom *dubačac,* gen.-šca (Vuk) = *dulac* (Brač) < **dupčac* »teucrium chamaedrys«, *dupčac,* gen. *-čaca* (15. v.), na *-čić dupcie* m (17. v.), na *-ík dubok,* gen. *-pka* (16. v.) »različita značenja, također vrsta trešnje«, odatle (metaforickí) prilog *dupkom, duDke* (·—'*pun,* tj. tako pun da ljudi stoje jedan pored drugog kao dubovi, upor. rus. prilog *dúbjo* »zu Berge«, češ. *dubkem,* polj. *dębem stač)* i *dube.* Augmentativ na *-ina: dubina* (Vuk, narodna pjesma). Kol. *dublje* n (također praslav.). Denominal na *-iti: dubiti, dubim* impf. (Vuk, 18. v.) »stajati dupke«. Femininum posudiše Arbanasi: *duba* »cima di albero« (Kalabrija) u vrijeme kad je *ç > u* u hrv.-srp., svakako prije dolaska u Kalabriju. Deminutiv *dobbc* posudiše Rumunji : *dîmbeț* m »teucrium chamaedrys« i dalmatinski Romani na Krku *bos* s ispuštanjem *du-* koje su shvatili kao svoj prijedlog s članom. *Dub* je veoma raširen toponim, sam i s pridjevima, kao pridjev na *-ovo, -ova, -no,* poimeničen na *-ьc: Dubovac, Dubnica* (Kosmet), *Duboštica',* od *dubac: Dubašnica* (Krk), odatle etnik *Dubašljįne* = *Dubašnjane* (Baška draga), pridjev *dubašljanski (tanac).* U rumunjskom kao hidronim *Dîmbovița.* Vokal *u dub* je nastao iz *ç:* upor. stcslav. *anЪъ* »δένδρον«, bug. *dab,* slov. *dôb,* i toponim *Dobová;* polj. *dąb,* gen. *dębu* (po deklinaciji *u).* Riječ je sveslavenska, praslavenska i možda baltoslavenskaj upor. stprus. *dumpbis* »Gerberlohe«. Ne nalazi se u litavskom i lotiškom kao ni u drugim ie. jezicima. Riječ je dakle specifično slavenska. Možda je bila kao hrast posvećena Perunu. Tumači se iz raznih ie. jezičnih elemenata. Po jednom tumačenju ie. oblik bi bio korijen *dheu-* raširen s *-bh* kao gal. *dubrum* (v. *debar, dabar)* i nazalizacijom kao got. *dumbs* »stumm«, stvnjem. *tumb,* danas *dumm.* Drvo bi bilo prema ovom tumačenju nazvano po boji kore kao lat. *robur.* Zabaciti se mora mišljenje da je *dub* složenica od *dom* (v.) i *bhņo-* »graditi« (Uhlenbeck, Kleczkowski).

Od praslavenskih izvedenica važna je na *-r:* srednjobug. *dǫbrъ* »silva«, koja je u svim slavenskim jezicima potvrđena u poimeničenom pridjevu ž. r.: polj. *dąbrowa,* ukr. i rus. *dubrava* »Wald, Eichwald«. Upor. polj. pridjev *dąbrowy* »hrastov«. Izvedenica *anЪгъ* m »silva« i stčeš. *dubra* f »tempe«, tj. »pascuain mqntium convallibus« potvrđena je na hrv.-srp. teritoriju samo u toponomastičkim pridjevskim izvedenicama: *Dubrava* (Poljica), *Dubrovina, Dùbrovsko, Dübrovsko,* gen. *-og(a)* (selo u Drobnjaku, Crna Gora) i *Dumbrowa* (11. v.), *Dubrovac, Dubrovnik* kod Donje Lenda ve i *Dubrovník* (Dalmacija), koji se sudeći po etniku i ktetiku zvao najprije *Dúbrav(α,-o)* + *-äc: Dubrovčanin, Dubravka, Dubrovkinja, dubrovbski* (1378, *Mon. șerb.* 188), *dubrovački.* Pridjevski sufiks *-ova* bio je zamijenjen već u praslavenskom s *-ava,* tako u svim slavenskim jezicima osim u poljskom: *dubrava f* »sinonim šuma«. Odatle pridjev na *-ьn dùbravan* (17. i 18. v.), na *-ski dúbravskí* (16. i 17. v.). S umetnutim *m* (kao u *dumbok, žumboriti): dunbrava* f (narodna pjesma, Istra) = *dumbrov* m kao jedini ostatak poimeničenog pridjeva kod nas. U današnjem književnom i saobraćajnom govoru je to samo literarna riječ dubrovačke književnosti, istisnuta dapače i u narječjima od sinonima *šuma, gora, loza, korija.* Veoma je raširen toponomastikum u sing, i pl., sam j s pridjevima i u põimeničenjima pridjeva: *Dubravnica, Dubravnik.* Da je stcslav. *dobrava* bila nekada opća riječ (apelativ) medu južnim Slavenima, dokazuju posuđenice: rum. *dumbravă f,* deminutiv *dumbravioară* f; odatle naziv biljke *dumbravnic — dobrovnic* »melitis melissophyllum, euphorbium carmabium«, *dumbraveancă f* »smrdivrana«; arb. *dumbrē -ja* »Eichenwald«. Riječ *dnbrb* m prema *dubra f, dubrava = dubrava* ne mogu se, protivno Brücknerovu mišljenju, etimologijski dijeliti od *dub,* kojemu je prvo-

bitno značenje bilo »drvo uopće«. Izvedenica na *-r* je pridjevska, kao u *dobar* (v.), *mokar* (v.), *hrabar* (v.), nije kao u *grab* pored *grobar* (v.). Prema tome može se uporeďivati s gr. δέμω »gradim« i got. *timrjan* »graditi«, stvnjem. *Zimbar* »Bauholz, japija«, danas *Zimmer,* kako misli Mikkola, ili sa lot. *dumbos* »sumpfige Gegend«, kako misli Vaillant. Ima još i drugih uporeďenja s ie. leksemima. Ali iz svih tíh uporeďenja jasno izlazi da nema utvrđene ie. etimologije od *dub* i *dubrava.* Machek misli da je riječ predindoevropska.

Lit.: ARj 2, 842. 851. 885. 891. *Miklošič*48. *SEW* \, 215-216. *Holub-Kopeiný* 105. 109. *Bruckner* 85. *ASPh* 39, 5-9. *ZSPh* 2, 298. *KZ* 45, 48. *Vasmer* 376-378. *RSl* 4, 172-173. *Mladenov* 158.'Skok, *AGI* 24, 50.,§ 79 i 90. *Tiktin* 584-585. *Godin* 389. *GM* 76. Vuković, *SDZb* 10, 383. *Elezović* 1, 157. *WP* 1, 841. Iljinski, *RFV* 78, 187-211 *(IJb* 8, 207). Capidan, *DRom* 7, 124. Jokl, *IF 49,* 288. Isti. *Unt.* 173. 187. Milewski, PF 16, 198-199. Jagić, *ASPh* 6, 135. Lehr-Spławiński, *BZb* 411-414. Vaillant, *RES* 14, 223. i sl. Machek, *LP* 2, 153. *LF 72.* Meillet, *RSl 6,* 132. *Boisacq** 994-995. Van Wijk, *IF* 24, 31-32. Uhlenbeck, *KZ* 40, 552-561.

dubara f (Kosmet) = *dunbara f* (s umetnutim *m* kao u *dumbok)* »prijevara, podvala, intriga« = *dubara í* (Banja Luka) »tajan zdogovor«. Odatle: radna imenica na *-džija dubaradžija* m »sinonim: podvalidžija (Kosmet)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *du-bare* »2 x 2«, »u igi table kad obje kocke pokazuju broj dva«, perz. *du* ie. riječ, v. *dva)* iz oblasti igri: bug. *dubara* i *dubara~džija.* Takva je složenka i *düšeš* = *dušeš* (BiH) m »1° triktrak, u igri tavle kad padnu obje kocke i pokazuju šesticu, 2° srećan slučaj, dobitak«. Od perz. *du* »dva« i *šeš* »šest«.

Lit.: ARj 2, 887. *Elezović 2,* 508. 509. Skok, *Slávia* 15, 342,. br. 181. *Mladenov* 154. *Školjić** 225. 229.

dubitati, *-am* impf. (Radovčić, u amplifikaciji: *ne može se nikako razlo&no sumnjiti ni dubitati}.* Učen latinizam od lat. > tal. *dubitare* (14. v., iterativ od nepotvrđenog pridjeva **dubhos* »dvojni« od *duo}.* Upor. našu semantičku paralelu *dvojiti* (v.), *dvojba* »sumnja, sumnjati« i njem. *zweifeln.*

Lit.: ARj 13, 610. *DEI* 1398.

dubok, *duboka* (I), pridjev (Vuk) »profundus«, također toponomas.tički u vezi s toponomastičkim imenicama. U komparativu i u izvedenicama gubi se sufiks *~ok,* kao u *širok* i *visok: dublji,* apstraktum na *-ina dubina* f (17. v.), denominal na *-iti dubiti (pro-}.* U Istri i Dalmaciji umeće se *m* pred *b: dùmbok* (čakavci, 16. v., Istra, Glavinić, g. 1702.), *dumbina* (18. v., jedanput). Odatle: na *-alj dumbalj* m (Lika) »dubina što ju je u potoku slap izrovao«. Upor. sličnu pojavu u *dumbrava, golumbača, žumbore, bumbreg.* Odatle:' pejorativ na madž. *-ó > -ov: dubov* m (ŽKU) pored *dubočaj* ŽK i *dubočan* ŽU »nezasitan, halapljiv čovjek, kajišar«; na *-ilo dubilo* n (Vuk, Slavonija) »stublina (v.) na bunaru«; na *-ica dùbica* f »zemljana čašica, fildžan (v.)«. Složenica: *dubòdolina f* (Vuk, Crna Gora, Dubrovnik) = *dobodolina* (Vuk, asimilacija *u-o > o-o}.* Prilog: *ûduboko* (Piva-Drobnjak). Od komparativa je *dubljina* f (upor. *visina* ŽK) i *dubljanac,* gen. *-anca* m (Lika) »dublje mjesto u vodi«. I u apelativima kao i u toponimiji ima izvedenica bez ispuštanja sufiksa *-ok: dubočina* f »sinonim: dubina«. Toponimi na *-ьc* i *-ica,* upravo poimeničeni pridjevi s pomoću tih sufiksa: *Dubočica, Dubočac,* gen. *-čca.* Vokal *u* je nastao iz sonantnoga /, kako pokazuje bug. *dălbok* i *dălbina,* jedina paralela medu slavinama; bug. *dălbina* = *dubina* pośudiše Rumunji: *dîlboană,* zamijenivši sufiks *-ina* s *-oana', dubok* nije općenit hrv.-srp. pridjev.

(II) Na zapadu (hrv.-kajk.) se govori *gubok* (ugarski Hrvati, također ukr. i rus., polj. *glibiel},* gdje je mjesto *dub-,* kojemu je isti korijen koji i u *dúpsti* (v., upor. češ. *dlubina* f »Grübchen«), *dlijeto* (v.), došlo do unakrštavanja s *glib* m »sinonim: kao (v.), blato (v.)«, odatle *glibiti (raž-, za-}, glibati, glībām* (Dubrovnik) »hoditi, gaziti po glibu« *(do-, iz-, raž-}, glibež* m, *glibina* f i *glibina* »dubina«, također s umetnutim *m (n)* pred *b: glimbati l glinb-* (Lika) *(do-, iz-, na-},* pridjev na *-ьn, -av -eljav, -ast, -ovit: glîban, glibna, glıbav, glibeljav, gubást, glibòvit.* Toponim *Glibočica* (Istra, 1275).

(III) Unakrštavanje proteže se samo na zamjenu samoglasa *i za u* < / u: *dibôk, dibõka,* određeno *diböki, diboka* (Kosmet, također čakavski), također toponim *Dlboki potok* (Kosmet), *Dibočica;* s umetnutim *m: dimbok;* denominal *udībit se* (Kosmet). Odatle *dibina* f (Kosmet), *Diblje* n (Srbija, okrug ćuprijski).

(IV) ť u *glibok* nastao je iz jeryja: stcslav. *glybokb,* rus. *glýboko,* koji varira sa stcslav. *glcbokb > glubok* (16. v.). Toponim: *Gluboki jarak* (1550., Draganić kraj Karlovca). U

hrv.-kajk. i slov. *globok.* Toponimi: *Globok(i} potok* (13. v., *fluvius* na putu Warosd /= Varaždin/ — Toplicha kod Ludbrega, 1371.), *Globočica* (1213.). Slov. prezime *Globočnik.* Lik *glpbokb* zastupljen je u rumunjskoj toponomastici: *Glîmboacă* f, *Glaboceni* pl. < *glpbočane* (sufiks *-janint}.*

(V) Prijevoj *glbbokb,* koji je mogao nastati prema **dhbok > dubok,* nalazi se kod sjevernih čakavaca: *gubok, gelbôk* (Vrbnik), odatle *gubiņa* i toponim *Gubočani, Na Glbokoj* (Novi), *Od Glbokoga* (1309, Vinodol).

(VI) Još treba razmotriti varijantu s í pored *d* u rum. *tulbina* f (Banat) »Wasserloch, Untiefe« pored *dulbină.* Taj posljednji oblik slaže se s bug. *dălbina.* Oblik sa *t* opominje na slov. *toimina* f »Wasserschlund«, ali pokazuje i značajno odstupanje sa *b > m; toimina* (upor. i poznat toponim *Toimin* u Primorskom) pokazuje još i druge varijante u suglasnicima i u dočetku: *tornina, tolmun > tóműn* m »tiefe Stelle im Wasser, Tümpel« pored *komún* (Stanga, Gorensko) »Vertiefung im Wasser«. Izgleda da u ovim varijantama imamo tražiti predslavenski leksički relikt koji se unakrstio sa slavenskim leksemom, a možda i lat. *turbinio, -one,* očuvan u furl. *tulmignon = tulignon* »turbine di venti; sinonim: burrasca, codebave (-bue)e, fr. *tourbillon* (na Sardiniji također s *m* mjesto *b}.*

Jasno je da su se na hrv.-srp. teritoriju unakrštavala četiri praslavenska pridjeva istog značenja, ali različitih etimologijskih korijena: **dblbokb, gilbokł, glpbokb, glybokb.* Oni se svode upravo na dvije sonove: *dups-ti* i *glib* m; *glibok,* kad se uporedi s lit. *gilus* »dubok«, *gelme* »dubina« predstavlja raširenje s *-bh-* ie. osnove **gel-,* s kojom se unakrstio ie. korijen *glei-* »(zusammen) kleben, schmieren«. Time se objašnjava semantem »blato« u *glib.* Oblici stcslav. *glpbokí,* polj. *głąb, głįboki,* slov. *globok* itd. tumače se najlakše nazalnim infiksom koji se nalazi u sanskr. *gambhiras* »dubok«. Nije nevjerojatno, obzirom na brojne potvrde s umetnutim *m* u *dumbok, glimbok, glimbati,* da je već u praslav. *ghbokt* bilo umetnuto takvo *m,* koje ima onomatopejsko značenje. Oponaša naime šum kod propadanja, kod hodanja po blatu. U tom slučaju *ghbokb* dopušta uporeďenje s gr. γλύφω »dubem«, lat. *giuba* »skidam kožu«, stvnjem. *klubon,* njem. *klauben, Kluft.*

Lit.: ARj 2, 196. 370. 510. 562. 840. 841. 842. 844. 885. *3,* 196. 197. 206. 7, 330. *Miklošič* 47. 66. 420. 422. *SEW* 1, 250. 307. 310. *Holub-Kopečný* 124. *Bruckner* 143. *KZ* 42 345. 46, 235. *ASPh* 11, 128. *Vasmer* 275. i sl 277. i sl. *WP* 1, 621. 867. *Mažuranić,* 287* 323. *CD* 14, 350. *Mladenov* 155. Vuković' *SDZb* 10, 405. *Elezović* 1, 133. 2, 382. Posch *WuS* 16, 26. Machek, *Slávia* 16, 199 209 Hujer, *LF* 44, 25-30. Jokl, *IP* 50, 38. Jagićl *ASPh* 1, 157. 6, 135. Tomanović, *JF* 17, 207. Moskovljević, *NJ* 1, 19. Štrekelj, *DAW* 50, 11. Matzenauer, *LF l,* 180. *Tiktin* 546. 1659. *Pleteršnik* 1, 428. 2, 679.

duciti se, -zm impf. (Vuk, Lika, Srijem) »(pejorativno?) sinonim: mučiti se«. Sa *ć* mjesto *i* i deminutivom na *-kati* (v.): *dućkati, -am* impf, »raditi težak posao«. S prefiksom *na-: nadućkati se = nadućkat se* (Kosmet) »(ekspresivno) najesti se, nagutati se«. Ovo posljednje značenje upućuje i na imenicu *duć* m (Kosmet) »1° ono što je natopljeno vodom, što se napilo vode do grla, 2° (o čovjeku) pijan kao zemlja«. Glede izmjene *ć-č* u riječima onomatopejskog podrijetla upor. *püüti* pored *napučiti* (v.). Zabilježiti treba i onomatopeju iz dječjeg govora: *duc,* kojom se oponaša udarac (Kosmet), odatle pf. *dücnut se* »malo se udariti«. Nijesmo obaviješteni o Vukovim *duć* i *paraduć* u pripovijeci. Glede *para-* upor. *taralaza,* (v.); *duciti* je moglo nastati i napuštanjem reduplikacije iz *dudučiti* (v.).

Lit.: ARj 2, 852. *Elezović* 1, 162. 433.

dućan, gen. *-äna* m (Vuk, 17. v.) = *dućan* (Kosmet) »sinonimi: butiga (v.), štacun (v.), stačun (v.) na zapadu«, danas općenito u književnom i saobraćajnom govoru. Odatle: pridjev na *-ski ducānskī,* deminutivi na *-ьc, -če, -ič, -čić: dućanac,* gen. *-nca, dućanče,* gen. *-eta* n (Kosmet), *dućanić* (Vuk), *dućančić.* Radna imenica na *-Uja, -džija: dućančija* (jedanput) = *dućačija* (štamparska greška ?), *dućandžija* m (Vuk). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *dükkân* > perz. *dük'-k'ân* > tur. *dükyari)* iz oblasti trgovine: rum. *dughiană* f, bug. *dukjan* pored *djukján* i *djugen, djukjandžíja,* arb. *dyqan,* cine, *duchiane* f, ngr. ντονκάνι.. Postoje još važne fonetske i semantičke varijacije koje kažu da je arbanizam putovao i sa zapada na Balkan. Na tal. *dogana,* fr. *douane* sa *g* mjesto ar. *kk* nadovezuje se *doganja f = dogânja* (Kosmet) = *duganja* (17. i 18. v., femininum kao rum. *duchiană* = cine. *duchiane}* = *dugànja* (Kosmet) »sinonim: butiga«. Odatle *dugandžija,* potvrđeno kao prezime sa -ić *Dugandžić* (Kosmet). Odatle arb. *dugajë f* pored *dyqan.* Sa *g* također madž. *dogány* »mesarnica«. Rešetar je zabilježio u Kre-

ševu *dùganja* f u značenju »kovačnica« i *dùganjăr* »kovač«. Upor. još u Dubrovniku *divano,* (v.).

Lit.: ARj 2, 560. 852. Rešetar, *Stok.* 233. *Elezović* 1, 142. 157. *2,* 508. *Mladenov* 154. *Miklošil 52. SEW l, 257.* Korsch, *ASPh 9,* 498. *GM* 77. *Lokotsh* 542. Barić, Ягс. 68.

dud, gen. *duda,* pl. *dudovi* m (Vuk, Bosna) »sinonim: murva (v.), na zapadu«, također toponim. Odatle: pridjev na *-ov dudov,* poimeničen na *-ina dùdovina f,* radna imenica na *-ar dudār,* gen. *-ára* »čovjek koji goji dudove«, na *-ara, dudára* f (Vuk) = na *-injak dùdinjak* (18. v., Slavonija) »mjesto gdje su zasađeni dudovi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *tut* > tur. *dut,* sa *-t* > *-d* kao u *komad* < ngr. κομάτι, ν.) iz oblasti kulturnih biljki: rum. *dud* pored *dudă,* bug. *dud,* arb. *dude,* madž. *dud.*

Lit.: ARj 2, 852. *Mladenov* 154. GM 76. *Lokotsch* 2118. *Gombocz-Melich* 1425. *Miklósié* 52. 3. *Schroder* 533. Pedersson, №46, 139.

duda f, običnije pl. aňa« = *dude,* gen. pi. dada »1° dječija sviraljka, 2° sinonim: gadlje (Slavonija, upor. madž. *duda* »gadlje«)«. Akcenat je hipokoristički jer se osjećalo kao skraćenica od *duduk.* Odatle: deminutiv na *-içe dûdice* f (Jačke), denominál na *-ati dudati, -am* impf. (Jačke). Riječ pripada također djetinjskom govoru u drugom značenju: *dûda* f (Zagreb) »sisaljka«, odatle denominál na *-itt dûdliti* »sisati« (Lika) = *dudliti, -im* (Vuk) »sisati (za odojke)« = *duKti, -гm* (Istra). U značenju »svirala« riječ je baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska onomatopeja : istočno-lit. *daudyte,* deminutiv od nepotvrđenog *douda, dūda* »svirala«, lot. *dūda* »Flöte«, *dudināt* »tiho govoriti, šaptati«. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* > lit. *au.* S tom prastarom onomatopejom unakrstio se, pored dječije riječi, još i balkanski turcizam: *duduk* m (Srbija) »svirala bez piska« = *düduk* (Kosmet) »(pejorativna metafora) lijenčina«, bug. *duduk* < tur. *düdük.* Odatle: denominal na *-ati dudúkati,* na *-iti dudüéit, -im* (Kosmet, objekt *dête, derlšte') (uz-)* »(pejorativno) nositi, uprtiti pa nositi«, *izdudučit se* pf. »namjestiti se da stoji kao duduk za pojasom«, *nadudučit se* »uzdići se«, *ududučit* »uzeti i držati što kao duduk«. Odatle kršćansko prezime *Duduković.* I u turskom *düdük* pejorativna riječ (tur. *düdüğüm* »budala, besposličar«). Zbog toga može ići ovamo i *duciti* (v.).

Lit.: ARj 2, 854. 883. 907. *Elezović l,* 154. 158. 223. 382. 384. 433. *Gombocz-Melich* 1425. *Miklošič 52. SEW* 1, 233. *Holub-Kopečný* 109. *Bruckner* 103. .ÍCZ42, 342. 48,190-191. *Slávia* 3,211. *Vasmer* 378. *Mladenov* 154. Endzelin, *IF* 33,116. Buga, *RFV* 67, 233. i sl. (cf. *RSl 6,*270). Korsch, *ASPh* 9,498. Matzenauer, LF7,166.167.

dug[1], *duga,* određeno *dugi, duga* (Vuk), ie., baltoslavenski, sveslavenski^ praslavenski pridjev »longus« = *dug, duga* (Žumberak, *dugo* je prilog). Homonīmija sa *dûg* m (v.) »debitum« uklanja se štokavskom akcenatskom varijacijom kao u *muka* i *muka* (v.), ili (kao ŽK i u drugim narječjima) dvostrukom deminucijom s pomoću *-bko = dužaéak, -áčka = dugačak, -gačka* (sa naknadnom izmjenom *z* sa *g,* ŽK) = *dugačak* pored *dugačak* (Vuk, Dubrovnik) = *dugački* (Kosmet) *(po-), dugačka* (Kosmet) »tabu za zmiju« (upor. tur. *uzun hajvan* »duga životinja«), na *-ik* + *-bko dužičak* (ugarski Hrvati). U funkciji pojačavanja dodaje se *-âcit: dugđcit* (~ » *dan,* Kosmet). Veoma čest toponomastik, sam u f. i n. sg. *Duga, Dugo, a* najčešće u vezi s toponomastičkim imenicama *groblje, ledina, polje, selo, njiva* u sg. i pl.. *Dugačka ledina, Dugačko Groblje* (Kosmet). U komparativu i izvedenicama osnova je bez *g: dulji* (v. *daleK),* apstraktum na *-ina duljina* f = na *-to dulj f* po deklinaciji *i,* denominali na *-iti duljiti, duljim* (Vuk, 18. v.) *(pro-'),* na *-ati dùljati, -am* (Vuk). Suglasnik *g* došao je po analogiji i u komparativ *duglji* (ŽK) i u izvedenicu *dugina* (15. i 16. v.) = *dugljina* (18. v., prema komparativu), sve mjesto fonetski ispravnih oblika : *dljî, dilji, dūjiņa* (v. *dalek);·* pretvara se po zakonu u ž: *duži* u štokavskom, tako i u izvedenicama sa *-ıo* po deklinaciji i *duž f* (18. v.) »duljina«, također prilog i prijedlog s gen. *duž* pored *uzduž* »secundum« (upor. stcslav. *podlbgb) = uzdug* »idem«, na *-ina dužina* »duljina«, poimeničenje na *-ica dužica* f »duguljasto voće«; denominál na *-iti dužiti, dužim* »duljiti«, određeni pridjev na *-ьn (dužni* »koji ide uzduž« Dostaje u ovim izvedenicama: na *-ala dugača f* »vrst duguljaste smokve«; na *-alija = -ajlija: augalija* f »pokrivač platneni za spavanje«, *dugajlija* m = na *-onja dugonja* m (odatle prezime na *-ič Dugonjić)* = na *-blenda dugòlenda* (pejorativno, Dubrovnik); pridjevi: na *-ast dügast* (17. v., nije ušao u današnji jezik), deminutivni *-uljast duguljast* pored *dugoljast, -ljat* (Vuk), upor. prilog *na dugulj* (Vuk) »u duljinu«, na *-ovit dugòvit* »koji dugo traje«. Apstrakta na *-oca, -ost,-ota: dugost, dugoća, dugòta f ne* govore se više premda *dugòta* ima paralelu u sanskr. *dīrghatā* »daljina« i *dugost* u het. *dalugašti* »duljina«.

Veoma brojne su pridjevske složenice u kojima je *dugo-* u prvom dijelu. Nastale su sve od sintagmi kao *duge brade* itd.: *dugobrad, dugòbrk, dugokos, -nog, -nos, -rog, -rep, -rūk, -vid, -vlas, -vrat, -živ, -vjek* pored *-vječan.* Odatle na *-ka: dugòkljunka* f. Nejasan je drugi dio složenice u *dugovaš* m = *-veš* = *-vesac* = *-vist* = *dugoviška* (sve u Dalmacija) »vinova loza bijela grožđa« kao i u *dugovēz* (Brač) »vinova loza crna grožđa, duga čokota«. Vokal *u* je nastao iz sonantnog /: upor. stcslav. *dlbgb,* bug. *dăl(a)g,* slov. *dolg,* češ. *dlouhý,* slvč. *dlhý,* polj. *dlugi,* ruš. *dólgij* pored *dolog, dolga; l* se pojavljuje u prilogu stcslav. *podblgb* > *pdlag,* prilog i prijedlog s gen., upor. fr. *selon* < lat. *secundum* + *longus; odlag* i *izlag* »osim«, odatle *lägom* (ŽK) »osim«. Skraćivanja suglasničke grupe *dl* > / je kao u *välje* (v.). Nastalo je odatle što se umiješao *kol (= kod)* od *okolo* »circum« (v. *kolo').* Unakrštavanjem s *poli* (v. *dalek)* nastade *pdlik* (ŽK). Od ie. paralela su jasne naročito sanskr. *dīrghas,* avesta *darája* i het. *daluga* kao i u baltičkim jezicima lit. *ilgas,* lot. *ilgs* gdje upada u oči gubitak početnog *g.* Taj je razumljiv zbog toga što je *d* preformami u tim ježićima (Schrijnen). le. je korijen **del-* u svim ovim paralelama bio raširen formantom *gh: delēgh* > **dl-gho-s,* koji se gubi u komparativu i izvedenicama i u ' njih analogickí prodire u pojedinim slavinama. Dalje su veze *dalek* (v.), *dilji* (v.).

Lit.: ARj 2, 833. 854. 862. 908. 911. *Miklošič* 40. *SEW* 1, 251. *Holub-Kopečný* 102. *Bruckner* 90. *Vasmer* 259. *WP* \, 813. *Trautmann* 55. *Elezović* 1, 157. 2, 92. 508. *Mladenov* 155. Petersson, *IF 24,* 38. Meillet, *RÉS 6,* 172. Vaillant, *RES 9,* 5. Matzenauer, *LF 7,* 44-45. 167. Friedrich, *ZDMG* 76, 153. i sl. *(IJb* 10, 80-81). Schrijnen, *KZ 42,* 111. Pedersen, *KZ* 33, 345. Bugge, *BB* 18, 167. Meyer, *Alb. 4,* 81. Jokl, *Stud.* 96. Sütterlin, *IF 25,* 61. *Boisacq*[s] 194. 1107.

dûg[2] m (Vuk, 14. v.) »debitum«; *duga* f (dva puta, 17. v.) nije· potvrđen u narječjima. Odatle: pridjev na *-ьn (ne)dúžan, -žna* (16. v., i u drugim slavinama), poimeničen na *-ik dužnik,* gen. *-ika* i u apstraktumu na *-ost dužnost* f. Denominai na *-iti dužiti, dužim (iz-, o-, ob-, od-, preza-, za-}, -duživati* samo s prefiksima *iz-, o-, za-: izduživati (se), -dužujem,* pored *zadužõvat, -üjem* (Kosmet); na *-ovati dugovati, dugujem.* Odatle postverbal: *ôduga* f (Lika, Dobroselo), *òbduga (kupiti što na ^u).* Vokal *u* je nastao iz /: upor. stcslav. *dlbgi,* slov. *dolg,* bug. *dalg(á)* f, češ. *dluh,* slvč. *dlh,* polj. *dlug,* rus. *dig,* gen. *dolga.* Kao kulturni izraz Madžari po.sudiše *dolog* »negotium, stvar«, s glagolima *dolgos, dolgodik.* Riječ je sveslavenska i praslavenska bez paralela u baltičkim jezicima. Ušla je i u crkveni jezik (u očenaš). Semantički i fonetski se poklapa posvema s got. *dulgs,* ali nije posuđena odatle, kako neki tvrde (Hirt). Od ie. jezika paralelu pruža keltski glagol *dligim* »zaslužujem«, *dligid* »dužnost, pravo«. Izvođenje od pridjeva *dug* (Bruckner), kao »dug = posuđivanje na dugi rok«, nije uvjerljivo. Homonīmija s pridjevom uklonjena je akcentom. Kao ie. korijen pretpostavlja se **dhlgh.*

Lit.: ARj 2, 859. 908. 912. 4, 165. 7, 830. *Elezović* 1, 189. *Mladenov* 155. *Miklošič* 40. *SEW* 1, 244. *Holub-Kopečný* 102. *Bruckner* 90. *ASPh 42,* 140. *Vasmer* 359. *WP* 1, 868. *Trautmann* 55. *Gombocz-Melich* 1383. Meringer, *IP* 18, 230. si. Matzenauer, *LF 7,* 45. Janko, *Slávia 9,* 348. i sl. *Stender-Petersen* § 168. Unbegaun, *RES* 12, 31. Hirt, *PBB* 23, 332.

dúga[1] f (Vuk) »arcus pluvius«. Homonīmija s *düga f* (v.) »dolii lamina«, pridjeva ž. r. *duga* i genitiva *duga* od *dug* (v.) »debitum« uklonjena je akcenatskom varijacijom. Riječ ne čini leksikologijsku porodicu u izvedenicama. Izolirana je, ali je sveslavenska i praslavenska; *u* je nastao iz *G:* bug. *daga,* slov. *dóga,* polj. *dįga* pored *daga* (dubleta). Specijalizacija značenja na »arcus pluvius« je gotovo u svim slavinama. Općenito značenje »luk, zavoj, svinuto drvo« je u rus. *duga, ali* strus. je također »Regenbogen«. U narječjima je zamijenjena perifrazom: *bozi pasāc* (ŽK, Krašić). Istog je postanja i *duga* f »dolii lamina«. Odatle deminutiv na *-ica dužica f.* Prvobitno nespecijalizirano značenje »savinut predmet od drva« ovdje je očuvano: Ali je moguće da je u tom semantemu došlo do unakrštenja romanizma *doga* sa slavenskom riječi. Riječ je sveslavenska i praslavenska također budući da je u lotiškim riječima *dańga* »kut, kolotečina«, *dańdzis* »gobelja« očuvano prvobitno značenje »svinut predmet«. Značajno je da lit. *dangus* i stprus. *dangus* znače »nebo«, što naročito Budmani naglašava. Prema tome već u baltoslavenskoj zajednici riječ je imala mitološko značenje. Upor. rus. **rajduga* > *roduga* u značenju »duga«. Značajno je du početni suglasnik *d* varira s *h* i *p* u hrv.-kajk: *huga* f (Belostsnec) = *puga* (Jambrešić) »iris«. Te varijacije upućuju možda na tabu. Sveslavenska osnova *dpg-* prijevoj je

od *deg-*. Taj prijevojni štěpen očuvan je u sjov. *dega* f »remen za jaram i nošenje« i u l it. *dengiu, dengti* »pokrivati«. Ie. korijen je *dengh-*.

Lit.: ARj 2, 861. 3, 728. *MiklošičĄS. SEW* 1, 217. *Holub-Kopečný* 109. *Bruckner* 88. 104. *KZ 42,* 342-343. *Vasmer* 378. *Mladenov* 158. *WP'l,* 791. 854. *Trautmann* 45. Endzelin, *Don. nat. Schrijnen* 397. sl. *(cf. Ljfb* 15, 103). Buga, *RPV* 67, 232. i sl. *(RSI* 6, 270). *Pleteršnik* 1, 127.

dûga[2] f (17. v., Vuk, opća hrv.-srp., Rab, Račišće; homonīmija sa *dúga f* uklonjena razlikom akcenta) »dolu lamina, njem. *Daube (s* kojom je možda istog romanskog podrijetla)«. Deminutiv na *-ica dužica f* (ŽK). Nalazi se još u slov. *dóga,* bug. *daga,* češ. *duha,* polj. *daga,* ukr. *dogy í* pí. Slovenski, bugarski i poljski pretpostavljaju velami nazal *ç* koji Berneker tumači unakrštenjem rom. **doga* sa *dcga* »luk (upor. *duga)«.* Na unakrštenje upućuje i bug. akcenat *daga.* I hrv.-srp. *u* može da potječe od *G.* Madž. posuđenica *donga* »duga, Daube« pretpostavlja također velarni nazal. Pored toga postoji u madž. i *duga* (Székelyföld) »kis gat, ároktöltes, a patakvizének egy ponton való elzáráza és elvezetése«, koje odgovara značenjem prôv. *doga* »fossato«, fr. *douve* »Flussufer, Damm«; *o* u ukr. *dogy* može' da pptječe iz rum. *doagă.* U istro-rom. pojavljuje se sa *u dúga* mjesto sa dvoglasom *ou.* Može biti posuđenica iz hrvatskoga. U slovenskom pored *-ç dóga* govori se u Notranjskom *duoga* prema furi, *doghe.* Upor. još arb. *dhogë; doga* je potvrđeno u kasnom latinitetu u značenju »recipiente, botte« prema semantičnom zakonu sinegdohe. Nalazi se u svim romanskim jezicima, odatle i njem. *Daube* preko stfr. *dove,* fr. *douve.* Postanje panromanske riječi nije jasno. Prema Battistiju grčkoga je podrijetla: δοκός »gredica« unakršteno sa *doga* < gr. δοχή »posuda« (od δέχομαι »primam«). U slavine je ušla zacijelo u isto doba kad i *buttis, buttia > bačva.*

Lit.: ARj 2, 861. Kušar, *Rad* 118, 22. *Pleteršnik* 1, 146. 147. 166. Storni, *ČSJK 6, 57. Miklósié* 48. *SEW* 1, 233. *Holub-Kopečný* 109. *Bruckner* 104-5. *Vasmer* 1, 378. *Mladenov* 158. *Gombocz-Melich* 1389. 1433. *REW*[3] 2714. *DEI* 1372. *GM* 87.

dugme, gen *-eta* n (Vuk) = *dugme,* gen. *-eta* (Kosmet) »sinonimi: puče (v.), gumb (v.), na zapadu«. Odatle indeklinabilan pridjev na *-li dugmali,* epitet uz *malvut* (narodna pjesma), deminutivi na *-(eri)ce* i udvojeno *-sce < -сьce düğmece* n (18. v.) = *dugménce* (Vuk) = *dugmešce* (Vuk). Balkanski turcizam (tur. *dogme,* stariji oblik za *düyme,* upor. *beg* za današnje tur. *bey,* džag, *liig-me)* iz oblasti nošnje: bug. *dugme = djugmé.*

Lit.: ARj 2, 864. *Elezović 2,* 509. *Mladenov* 154. Matzenauer, *LP 7,* 166. *SEW* 1, 233.

dügnja f (Pavlinović, Kolombatović), augmentativ na *-aia dùgnjaca* (Kolombatović), deminutiv na *-ica dügnjica* (Makarska, Zore), sa *gnj > nj* (kao *jănje* za *jăgnje) dunjača* (Gazarović) »morska riba coris julis, knez, tal. ,donzella«. Od lat. *donax, -acis* < gr. δόναξ, -ακος »riba solea (Georges)«, zacijelo od gr. akuzativa δόνακα, upor. na Sardiniji *donniga,* u tal. **donicella > donzela,* koje se sastalo sa deminutivom *donzèlla* < prôv. *donsela* < kslat. *dom(i)nicella.* Odatle i hrv. naziv *knez (= dominus}* kao prevedenica (calque). Grupa *gnj* nastala je metatezom iz *ng < nk* (grčka sonorizacija kao u *Mengo,* v.).

Lit.: ARj2, 864. 890. *Rohlfs* 561. *DEI* 1382.

duhan, gen. *-äna* m (17. v., također slov.) = *dùvan = duān = duan* (Kosmet, kao objekt uz *piti)* »sinonimi: tutum (v.) i tabak (v.)«. Odatle: pridjev na *-ski duhanski,* radna imenica na *-džija duhándžija į duvan-* m = *duandžija* (Kosmet), na *-ište duhamšte* (Vuk), složenica *duhanćesa 1 -ànkesa j duvànkesa f* pored *duhanéra ï,* s mletačkim sufiksom *-era* < lat. *-aria',* denominal na *-iti duhániti, duhănîm* (Vuk), *naduvániti* »dati kome duvan«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *duhan* »dim«) iz oblasti pušenja: arb. *duhan,* madž. *dohány.* Arapski izraz *duhan sáriba* prevodi se sa *piti.* Odatle *nimam ni kapi duvana* (ŽK). Isto tako i arapsko značenje »dim«: *daj mi da trgnem (poteglini) jedan dim,* ngr. καπνίζω, τραβῶ κάπνον »püsiti«, käo i ô καπνός »fumée, tabac«.

Lit.: ARj 2, 875. 907. 7, 311. *Elezović* 1, 156. 2, 508. *Miklósié 52. SEW* 1, 234. *GM 76. Lokotsch* 539. Korsch, *ASPh* 9, 498.

dühnja f = *dunja* »perina, blazina, Federbett« nalazi se u češ. i polj. *duchna,* odatle češ. *duchenka* f. Tu izvedenicu posudiše Nijemci: *ducket = duchent, tuchet.* Od Nijemaca dođe opet u naše gradove u Hrvatskoj kao *tunica* »blazina za pokrivanje kreveta zimi«. Postanje nije utvrđeno. Prema Miklošiču je posuđenica iz nvnjem. *daune, dune.* Prema Bernekeru je prvobitni apstraktum od *duti*

(v.) »što se nadune > Federbett«. Upor. stcslav. i rus. *dohtor* »Kopfkissen« za *duh-*.

Lit.: ARj 2, 877. 889. *Miklošič 52. SEW* 1, 235. Kretschmer, *Wortgeographie* 166. *Vasmer* 365.

duja f »jama u obali gdje raci žive, iskopaju je sami«. Ne zna se gdje se govori, možda u Bosni. Ne zna se ni kakva se obala misli, riječna ili potočna ili morska. Akcenat i varijante nisu zabilježene.

Lit.: ARj 2, 880.

Dūjām, gen. *Dujma* m (splitski antroponim, potvrđeno od 11. v.). Pridjev na *-ov Dujmov,* odatle prezime *Dujmović,* poimeničen na *-oca Dujmovača* (toponim, Split). Hipokoristici *Duja = Duja = Duje, Dujko, Dujãk,* gen. *-aka, Dujas* (glede *-as* upor. *Bujos, Belas), Dujin, Dujica,* augmentativ *Dujčina.* U 14. v. možda *Dumonja, Dumunja,* ako nije od *Dominicus.* U prvotisku glagoljskog brevijara (kalendaru) 1491. gen. *Duima,* oblik dahn.-rom. potvrđen 1097. gen. *Duimi, Duymo filio, Doymi prioris',* 1250., hrv. *kanunyk svetago Duima',* 1309. *Dūjām.* Grupa *jm* nastala je metatezom iz *mni > mi* (upor. *vindemia > vendima / ben-}.* Ta metateza nalazi se i u hrv. *sujma < sumnja, pojma < pomnja, pomija.* Pored *o > u* nalazi se i *a* (valjda preko dvoglasa *uà,* upor. *locus >* krčko-rom. *luk* pored *luok, luag)* u imenu svetkovine *sudamja* (bez metateze), *dar na sudamju, na splitskoj sudamji, u onom konfušiunu sudamje <* lat. *festa sancii Domnii.* Od *(sanctus) Domnius,* splitski mučenik i biskup, umro 304.

Lit.: ARj 2, 880. 10, 486. *Novosti* 30, br. 128 (9. V. 1936). Stefanie, *Rad* 285, 73-4. 85. *Bartoli 2,* 202. Jireček, *Romanen* 1, 57-8.

Düklja, toponim i horonim (Crna Gora), od rimskog *Doclea,* etnik *Docleates* (gen. na natpisima *Docl(e)atium / -cliatium).* Pučkom etimologijom dovedeno je s njima u vezu ime cara *Dioklecijana. Zbog* te veze u kronikama izmijenjen je toponim i horonim u *Dioklitija,* sa ť mjesto *e* prema grčkom pisanju careva imena Διοκλητιάνος (η = *i).* Ta pučka etimologija potječe još iz rimskih vremena. Ušla je i u naš folklor (narodna pjesma): *car Duklijan* (Vuk 2, 208) = *Dùk-Ijan* (Vuk, crnogorska narodna pripovijetka), car vezan pod Vezirovim mostom u sindžire. Za oblik *Duklja* nema potvrda, nego za *Dukla f* »most na rijeci više Nikšića«. Taj je oblik mogao • • nastati od etnika *Dukljanin* koji također nije potvrđen. Kod Vuka postoji još *Duke* f pl. »zidine u kutu između Zete-Morače gdje se one dvije vode sastaju«. Taj oblik može biti arbanaskog podrijetla. Od *Dukla* pridjev (ktetik) je *Duklin grad* (Pjevanija crnogorska).

Lit.: ARj 2, 882. *Miklošič* 420. Krähe, *GN* 22-3.

důlek m (Srbija) = *dumiek* (Vuk) »vrst dinje i bundeve« = *divljêk,* gen. *-ēka* (Kosmet) »vrsta ozimske dinje koja može dugo da se čuva, čvrsta je i nije krupna«. Odatle: pridjev na *-ьn: dulečan* (Srbija). Balkanski turcizam (tur. *devlek, düvelek* »kleine noch grüne Melone oder andere Frucht« = *dölek* »lubenica i dinja koja nije dozrela kad se obere bostan«) iz oblasti vrtljarstva: rum. *dovleac* »bundeva«, odatle rum. deminutiv *dovlecel,* ngr. ντουβλέ-
n.

Lit.: ARj 2, 883. 886. *Elezović* 1, 134. Skok, *Slávia* 15, 342., br. 182. *Lokotsch* 555.

dulija f (17. v.) »čast što se prikazuje svecima«. Od gr. δουλεία »servitium«, apstraktum od δούλος, upor. složenicu *Hristodul <* biz. χριστόδουλος.

Lit.: ARj 2, 883. Vasmer, *GL* 55.

duli-leb m (Gornja Studena, Niš) »trava anemone hepatica, krstasti kopitnjak«. Izgleda kao imperativna složenica *dulihljeb* od nezabilježenog glagola *dulit* nepoznatog značenja. Nema obavještenja čemu služi.

Lit.: ARj 2, 883.

dulvedū, negativno рхзјасапје: *ja govorim a on ni u dulvedū; ve <* tur. *ve* »i«, ostalo nejasno.

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 342., br. 183.

dúm m (Dubrovnik, indeklinabile ako je u vezi s ličnim imenom), hipokoristik *dumo* (16. v., dubrovačko primorje) = *dun* (u vezi *dun biskup,* Vrčević, narodna pripovjetka, nepouzdano prema *ARj),* zacijelo leksički ostatak dalmatoromanski od lat. *dominus* »naziv katoličkog svećenika, fratra« prema talijanizmu *dom* m (indeklinabile pred ličnim imenom, upor. *gospodinu dom Dujmu Balistriliću,* Marulić; najstarija potvrda 1437.; upor. još u nar. pjesmi *Domdžovan* za *Don Juan d'Austria* prema španjolskom gdje ne znači svećenika, nego u feudalnom smislu »gospodin, gos-

podar«) = *don* (17. v., Rab, također indeklinabile, Dalmacija, Bosna, za katoličkog sekularnog svećenika, kod Vetranića kao pridjev u značenju »glavni« : *don patrona).* Likovi *dum* = *don* su skraćenice. Potpun dalm.-rom. oblik bit će možda *dumam* (Kavanjin u stihu *Duman Ančić... na rajska nas primi vrata)* prema latinizmu *domin* (15. i 16. v., pred ličnim imenom svećenika: *domin simun, Antun, Francisko, Tomas).* Analogno značenje dobiva f u južnoj Dalmaciji: *dûmna* f, gen. pl. *dumana* (16. v., Dubrovnik), pridjevi na *-in dumnin,* na *-bşk dümanski,* deminutiv na *-ica dumnica,* znači također »ptica 1° vanellus, 2° parus palustris«. Stulić ima i denominal *razdumniti, -im* pf. prema impf, *razdumnivati* »učiniti da tko ne bude dumna«, apstraktum na *-bstvo dumanjstvo į -manstvo* (17. v.) = (sa *mn* <*vn* tip *vnogo) dûvna* (18. v., Vuk, kod Kanižlića ne treba da bude raguzeizam, jer *duvna* govore i Bunjevci, Bačka, i senjsko zaleđe), pridjev *duvnamki* = *dumla* (Prčanj) »opatica, koludrica«. Značajno je da Kvarner kao i sjeverna Dalmacija, ne govore latinski naziv nego grčki *koludar* i *koludrica* (v.). Srednja Dalmacija govorila je također *domina* > *duvna* kako se vidi iz potvrde 1298. (Split): *domina Stana abbatissa monesterii sti Benedicti, domina Slaua Carazi (CD 2,* 295). Lik *dumna* > *duvna* je također leksički ostatak dalmatoromanski; *dum* i *duvna* dokazuju da potječu iz vlat. *domnus, domna.* Glede *mn* > *m* upor. *Stamnu* < *Stagnum,* i da *i* nije ispao preko ь < *i.* Ovamo idu još i denominali na -ιζειν > *-idiare* > *-ijati,-ižati: dumijăt se* (Cres) »donneggiare, dameggiare« = *dunijati se* impf. (Vrana, Cres) »zabavljati se sa djevojkom« = *dunižati, -am* impf. (Marin Držíc) »ljubiti žensko«. Ta izvedenica ide u petrarkizam (gradski feudalizam). Ne će biti leksički relikt dalmatoromanski, nego talijanizam kao i *madona* f »1° popova mati (Slovinac), 2° slika Bogorodice na novcu, Bogorodica, 3° biljka stipa pennata, 4° žensko ime, 5° deminutiv *madunica* (Vuk, Dubrovnik), ime kozi«. Denominai *madònati se, -ãm* impf. (Lika, čobanski termin) *(iz-}* »igrati se novčićima od kojih se jedna strana zove *Marko,* a druga *Madonai.* Francuzizam je *madama* f (Primorje, istarska narodna pjesma) < fr. *madame* preko tal. *madama.* Obje iz sintagme *mea domina,* u kojoj posvojni pridjev ima afektivno značenje.

Lit.: ARj 2, 615. 623. 632. 884. 886. 907. 989. 4, 227. 6, 357. Hirtz, *Aves* 100. Budmani, *Rad 65,* 161. Kušar, *Rad* 118, 21. Medie, *ŽbNŽ 27,* 80-82. *RĘW** 2733. *DEI* 1381.

dumača f (Vuk, 18. v.) »1° zemlja jarugasta, vodom izrovana, 2° toponim i hidronim (Srbija)«, *-ača* izgleda kao naš sufiks. Ako je tako, onda se osnova može uporedivati s *duman,* gen. *-ana* m (Lika) »1° vrlo duboka draga, 2° izvor«. Odatle možda toponim *Dumanac,* gen. *anca* (selo, Bosna). Za sufiks *-an* u *duman* nema drugih paralela. Elezović donosi iz Kosmeta turcizam *duman* m »gust dim« < tur. *duman* »dim, magla, para«. To se značenje nikako ne slaže sa značenjem ličke riječi. Daničić misli da *u* potječe od sonantnog *l*> pomišljajući valjda na *dubok.* To mišljenje drži Budmani nesigurnim. Ako je identično s lit. *gelme* »dubina«, može se raditi o praslavenskom, ilirskom (?) leksičkom reliktu. [Usp. pod *dubok* riječi *tolmun, Toimin].*

Lit.: ARj 2, 884. *Elezović* 1, 159. Skok, *GIZM* 29, 142.

dumati, *dūmam* impf, (narodna pjesma iz moravske Srbije, blizu bugarskog jezika) = *dumat se* (Kosmet) »1° govoriti, razgovarati se, 2° zamišljati se (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović), 3° domišljat se (Kosmet), 4° (Obradović, možda iz ruskog)«. Od istog je korijena na *-injati* (upor. *glavinjati): duminjàti, -ãm* (Dubrovnik). Budmani uporeďuje još *dumrijati, -am* impf, »dusiti u sebi tešku bol« (Pavlinović). Posljednje nije dovoljno potvrđeno u narodnom govoru. Imenica *duma* potvrđena je kod južnih Slavena samo u bug. *duma* »riječ«; *duma* i *dumati* nalaze se kod svih sjevernih Slavena osim kod Čeha i lužičkih Srba. Stara je posudenica iz germanskoga: got. *doms* »sud«, *doniján,* nvnjem. sufiks *-tum* u *Herzog-tum, Reichtum.*

Lit.: ARj 2, 885. 886. *Elezović* 1, 159. *Mladenov* 154. *Miklošič 52. SEW* 1, 237. *Holub-Kopečny* 110. *Bruckner* 103. *Kiparsky* 171. Endzelin, *IF* 33, 116. Šuman, US 21, 520-524 *(RSI 2,* 254). Mladenov, *RFV 62,* 260-267. *(RSI* 3, 339). Buck, *AJPh* 36, 1 -18. 125-154. *(IJb* 4, 74). *Boisacq*[3] 361. Hirt, *PBB* 23, 338.

Dúmno n »kraj (hororům) u Hercegovim blizu Hlijevna (.)«;м je nastao iz sonantnog/: *seh Kolo* (odatle etnik *Koljane) na Dhmni, na Dhmno* (14. v.). Danas se govori sa *mn* > *vn* (tip *vnogo): Duvno.* Neutrum se objašnjava prema općoj riječi *polje (duvanjsko).* Ktetikum je *dûvanjskï* pored *düvanskî* i *dûvnanskî,* etnik na *-jak Duvnjak* (narodna pjesma, Jukić) »1° čovjek iz Duvna, 2° krupan čovjek (Dalmacija, Pavlinović)«. Toponim je ilirskog podrijetla.

U rimsko doba glasio je *Delminium.* Tako je potvrđen i na natpisima. Obrazovan je istim sufiksom kao *Ulcīnium* > *Lbcinj, Ocinj,* danas *Ulcinj* (v.), s tom razlikom što naglasak nije na *-īnium* nego na osnovi i što ne reflektira vlat. suglasničku grupu *ni* > *nj* kao *Ocinj* itd., nego sa *n,* što znači da se naglasak pomakao na osnovu, a to je moglo biti samo u lat. lokatīvu *Délmim.* Ista je pojava i *Risan* < *Risini* i u vlat. *Mércurî die* > tal. *mercoledì,* fr. *mercredi.* Sa lingvističkog gledišta ide prema tome *Duvno* u red predslavenskih imena rimskog podrijetla u kojima se još očuvala latinska sintaksa, kao *Omišalj* < *Ad Musculum* (Krk), *Oprtalj* < *Ad portulae* (Istra), *Optuj* pored *Ptuj* < *Ad Poetovia.* Iz tíh se primjera vidi da su Hrvati ovdje zatekli pučanstvo koje je govorilo latinski. Da je na tom polju nastala starohrvatska župa, to dokazuje naziv glavnog mjesta *Županjac,* poimeničen stari pridjev *župan*j »županov« s pomoću *-ъc* > *-ac.* Toponim je važan i za pitanje postanka Arbanasa. *Delminium* se naime veže s arb. *delme* »ovca«. Također se tumači etnik *Delmatae* kao izvedenica od *Delminium* (v.) pa se zbog toga i *Delmatae* smatraju ilirskim plemenom srodnim s Arbanasima. Početak *-inium* bit će latinizacija ilirskog pridjeva srodnog s našim *-ьn* > *-an.* V. *Dalmacija.*

Lit.: ARj 2, 886. 907. Skok, *GIZM* 29, 128. 142-3. Krähe, *GN* 21.

Dunaj m (Vukj dubrovački i dalmatinski pisci; maskulinum kao *Lom, Isker, Vrbas)* = *Podunaj* (3 stare narodne pjesme), deminutiv na *-ьc* > *-äc Dunajac* (ugarski Hrvati) = *Podunajac* (prezime), etnik *Pregdunajac* (Vitezović) »onaj koji živi preko Dunaja«, pridjev *dunajskí* (16. v.) *(po-), pregdunajski* (Vitezović), na *-ka Dunajka* (Palmotić, žensko ime), koL na *-je Podunaje* n (14. v.), upor. slov. *Dunaj* »1° rijeka, 2° Beč« = *Dunav,* gen. *-ava* m (Vuk, danas općenito, bug.), deminutiv na *-ьc* > *-ac Dunávac,* gen. *-vea* »rukav Dunava«, *dùnavka* (Vuk) »1° dunavska vodenica, 2° žensko čeljade«, *Podùnavka* (Vuk), kol. na *-je Dunãvlje* = *Podunavlje* f »1° kraj, 2° toponim«, *Podunavlje* n (Vuk) = *Podunavje* (14. i 15. v.), etnik odatle *Podunavac,* gen. *-avca* m = *Podunavljanin, Podunavci* (toponim, selo Rudnik), *Prekodunavac¡Prik-* (Stulić). Pridjev *dunavski* (17. v., Vuk). Također stcslav. *Ouna* ъ = *Dunava* f (kao *Sava, Drava;* potvrđeno samo jedanput kod Kavanjina; bug. *Dunava)* = *Dunava* n (18. v., Vuk, narodna pjesma, neutrum je nejasan). Bug. *dúnavac* »sjeverni vjetar, gornjak«. Oblik sa *-j* nalazi se još u stcslav., slov., češ., polj. i rus.; *j* predstavlja zamjenu za vlat. grupu *vi* (kao u *Ptuj* < *Poetovia)* od lat. *Danuvius* pored *Danubius.* Oblik sa *v* je balkanski. Poklapa se rum. *Dunăre* i ngr. Δούναβις, Δουναυις < ilirotračka zamjena za lat. *Danuvius* koje je keltskim kretanjem prema ušću Dunava zamijenilo Ἴτρος kako je glasio prijašnji naziv donjeg toka te rijeke. Rum. *-are* tačno reflektira *-avis,* upor. rum. *are* < *habet.* Madžarski se oblik *Duna* (1229.) osniva na *Dunaj.* Dočetno -/ odbaciše Madžari zbog toga što su ga identificirali sa svojim sufiksom -i kojim se izražava potjecanje. Upor. *Būdai »iz* Budima, Budimlija« od *Buda* »Budim«. Na madžarskom se obliku osniva možda i tur. > arb. *Tuna.* A i sami Turci odbacuju *-i* upor. *Kirit* > Κρήτη. Müllenhoff i Hirt tumače *Dunavb* iz nepotvrđenog got. **Dōnavi.* .Dwwa/je dobio i značenje opće riječi »rijeka, Fluss, Strom«. Odatle polj. hidronim *Dunajec.*

Lit.: ARj 2, 887. 10, 338. 11, 513.'*Miklošič* 52. *Bruckner* 'I03. *Mladenov* 157. *Gombocz-Melich* 1439. Müllenhoff, *DA 2,* 362. si. Hirt, *PBB* 23, 332. Skok, *Slávia* 7, 721-731. *Kiparsky* 196. Polívka, *ASPh 29,* 449.

Dunat m (13. v., Zakon vinodoski), prvotisak glagoljskog brevijara 1491. gen. *Dunata;* lično ime *Donatus* (Krk, Zadar). Poimeničen pridjev na *j Dunaća* (toponim).

Lit.: ARj 2, 887. Stefanie, *Rad* 285.

dunda f (Srijem) »veoma debelo, čvrsto (a i tromo) žensko čeljade« = *dunda* (Kosmet) »čeljade više nego obično'puno i jedro«. Odatle pridjev na *-ast dündast* (Srijem) »trom« i na *-ara, -ava dùndara* (Vuk), *dùndava.* Upor. još *dundul* (konj, narodna pjesma) nejasnog značenja. U Dubrovniku je *dundùrilo* sinonim za *dugonja.* Postoji također u bug. *dunda* i pridjev na *-ėst dundesį.* Postanje je zacijelo onomatopejsko koje može stajati u vezi, prema mišljenju Mladenova, s *naduven.* Samo se mora uzeti da je osnova *du-* onomatopeizirana. Druge je prirode onomatopejski glagol *dundorăt, -am* impf. (Kosmet) pored *dundorit, -im* »sinonim za gunđati, govoriti nerazumljivo, govoriti napola nešto što se drugima ne svidja«. Ovdje onomatopeja oponaša glasove.

Lit.: ARj 2, 888. *Elezović* 1, 160. *Mladenov* 154.

dùndar m (Vuk, 17. v.) »1° sinonim: stijeg (v.), zastava (v.), 2° četa, gomila ljudi«; *dunar* u rečenici iz g. 1552. *ča je goder Turak bilo*

pošlo u segerdom (v.)) *malo ih se zawatilo ka dunam* (Šurmin) mora se ispraviti u *dundar.* Odatle na *-nik: dundarnik* (Mikalja). Turcizam perzijskog podrijetla od složenice *dumdār* »koji drži rep«, upor. *mühürdar, tefterdar.* Nije potvrđen u drugim balkanskim jezicima. Prvi dio *dum* je ie. riječ, avesta *duma* »rep«. Turska je zastava imala konjske repove (rugove).

Lit.: ARj 2, 3. *Mažuranii* 1297. *WP* 1, 816.

dimđer(in) m (Vuk, 18. v.) = *dunder,* gen. *-era* pored *dunderin* (Kosmet) »sinonimi: drvodjelja, zidar, cimerman (ŽK), tišljar (v.), na zapadu«. Odatle: pridjevi na *-σv* i *-ski dunderinov* pored *dunderov* (Kosmet), *dunđerski* (Vuk), apstraktum *dunđerluk* »zanat dunđerski«. Antroponim. Denominai na *-isati: dunđerisati* »baviti se tim poslom«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *dülger* < *duruk* + *k'ār* > tur. *dülger* pored *dürger,* upravo »radnik sitnim drvetom«;glede *kâr* »činitelj« v. *zulumćar* i *izmećar)* iz oblasti zanata: rum. *dulgher,* bug. *dulger(in)* pored *dülgerin, đulgerski jezik* »argot u Rodopima«, arb. *dylger.* Karakteristika je našeg turcizma disimilacija *l-r* > *n-r.*

Lit.: ARj 2, 888. *Elezović* 1, 160. *JF* 14, 201. *GM* 78. Jireček, *ASPh* 8, 100,

dûnum m (Bosna) = *dulum* (Srbija) = *duljum* (Kosmet) »mjera za površinu polja, njiva, manja od 1 jutra, 1/10 hektara«. Balkanski turcizam *(dönüm* »tour«, izvedenica s pomoću sufiksa *-um* od *dönmek* »tourner, changer de religion«, v. isti sufiks u *kaldrma, dolama)* iz oblasti mjera (tip *kantar):* bug. *duljum.* Ista se turska osnova sa sufiksom *-me* (v. *basma)* nalazi u *dünne,* gen.- *eta* m (Kosmet) »hebrejski poturčenjak« (tur. *yehudi-den dön-me* »juifs de Salonique islamisés par Rabbi Sabbetaï«).

Lit.: ARj 2, 883. *Elezović 2,* 508. 509. *Mladenov* 158. Skok, *Slávia* 15, 342., br. 185. *Deny* § 854, 855.

dunjàluk m (Bosna) »sinonim: svijet«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. > tur. *duna)* obrazovan s pomoću tur. sufiksa *-lik* > *luk.* Bez tog sufiksa je u arb. *dynjá, dyrnjá* (Skadar), *dullnja* (Gege) i *dunja* »Welt« i ngr. ντουνιάς. Prvi element u složenici *dunjãmal* (Kosmet) »blago ovoga svijeta«, v. *mal.*

Lit.: ARj 2, 890. *Elezović* 1, 160. *GM* 78.

dimjuli m. pl. (Dubrovnik, Zore), u igri riječi napravljeno od lat. *duo* prema *unjuli.* Govori se poslije te riječi (v.). Sa deminutivom vlat. *-ittus* > tal. *-etto dueta* (Dubrovnik) »dvojica kod igre karata«, *duet* m internacionalni talijanizam kao muzički termin. Od složenog brojnika lat. *duodecim* > sttal. *dozzi* < stfr. *doze,* fr. *douze* apstraktna izvedenica na *-ina* (= *-ena, -ana) dozzina* < fr. *douzaine: dùzīna f* (16. v., Dubrovnik) »dvanaestak, dvanaestero, teste«. Upor. arb. *duzine.* Iz francuskog potječe i njem. *Dutzend,* odatle hrv.-kajk. *tucet* m (ŽK) sa gubitkom *n* zbog disimilacije *t-n* > *t-O.*

Lit.: ARj 2, 908. Rešetar, *Štok.* 233. Zore, *Tud. 'I. GM* 78. *DEI* 1389. *REW** 2799.

dupal, f *dupla* (1419., Vinodol, Rab, Vrbnik, Vodice, Istra) = *dupalj, duplja* (18. v.), određeno *dupli* (13. v., Vuk, Vojvodina, hrv.-srp. književno, Dubrovnik, Cres), pridjev »dvostruk«. Od lat. *duplus* (upor. gr. διπλός > *diple,* v.) možda -preko dalmàto-romanskoga ili preko furlanskoga. Prilozi: *duplo* (Božava), unakrštenjem sa njem. *doppelt (topelt* u jednog slavonskog pisca 18. v.) > *duplit* (Belostenec) = *dupljit* (~ *bolje,* ŽK), odatle pridjev *duplitni* (18. v.); na *-ič duplic* »dupliciter«, odatle pridjev na *-ъn* > *-an dûpljišan* (ŽK). Upor. *duplašan* (18. v.) i slov. *dusploh* = *duoplih* < furl, *dopli.* PoimeniČen femininum *dupla* f (Vodice) »1° dupla strana, 2° (18. v.) metalni novac kao dva dukata koji se zove i sa tosk. *pl* > *pí dupija«.* Poimeničenja: na *-ica duplica* f »1° (Statut poljički, Brač) novac, 2° dvostruko odijelo (16. v.), 3° dvostruka dobit, 4° (1695.) dvostruka kazna, 5° dvocjevka, 6° prezime (Dubrovnik)«. Na *-onka dùplonka f* (Bačka, Zagorje, ŽK) »dvocjevka«. Apstraktum na *-ina duplina f* »dvoličnost, laživost«. Na *-ovan duplovan* (Vuk, Vojvodina). Na *-as duplas,* gen. *-òsa* m (Vuk, Hrvatska) »konj čvrst«. Na rom. deminutivni sufiks *-inus* > tal. *-ino duplīn,* gen. *-ina* m (Dubrovnik) »1° bora na lapacıma (burag), 2° zlatni dukat«. Na *-arius* > fr. > tal. *-iere: dùplîr,* gen. *-ira* (Vuk, Srijem, 15. v., Marulić) = *dùplîr,* gen. *-Íra* (Jačke, ŽK, slov.) = *dùblijer,* gen. *-èra* (Vuk, Crna Gora, Boka, Dubrovnik, sa *pl* > *bl* kao u *dubio* < *duplo,* 18. v.) = *dùplijer, -èra* (Lika) = *dupler* (16. v., čakavski, Novljanski blagdanar 1506., hrv.-kajk., slov.) = (sa umetnutim *m* pred labijalom) *dumpler* (narodna pjesma, čakavska) = *dùmblijer* (Perast, Muo) = *dunplir* (Božava) »(crkveni termin) cereus«, upor. slov. *dopliér*

»grosse Kerze« *ıduplir* (Milićević, Mlava) »dvostruka globa koja se ima platiti oštećeniku i u državnu kasu«; *dùblijer* je i ime biljke. Prema tosk. *pl* > *pl dupijer* (17. v.) < tal. *doppière* (14. v.). Prema tome *đuplir, dùblijer* sa očuvanim *pl* potječu ili iz dalmatoromanskoga ili iz srlat. *duplerius* (g. 1288.). Sa *pl* > *bl* ide ovamo još *dùbljenac,* gen. *-nca* (Dubošnica, Krk) »vrst calme« = *dubjenac* (Vrbnik) »žensko pokrivalo od svile«. Denominál na *-ati duplati, -am* (Perast) *(po-* Lika, *pre-)* prema impf, *-va- poduplávati* = *podupljívati,* na *-iti predupliíi, -im* (Kavanjin) »udvojiti«, *duplăti* (Vodice) »zvoniti na sva zvona«. Preko njem. *doppeln* kao postolarski termin .hrv.-kajk. *tomplati (po-)* = *potümplati* (ŽK), slov. *totem-piati* »staviti nove donove«.

Lit.: ARj 2, 84. 842. 886. 891. 892. 893. 10, 338. 11, 504. *Mažuranić,* 287. Jagić, *ASPh* 8, 317. Ribarić, *SDZb 9,* 145. *ZbNŽ* 6, 36. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID* 6. Sturm, *CSJK 6, 72.* 82. Šoć, *NJ* n. s. 1, 255. *Pleteršnik* 1, 185. *REW*[s] 2800. 2802. *Miklošič* 52, 420. *SEW* 1, 238.

duperät, *-am* pf. ili impf. (Rab, Božava, Poljica, Crmnica) »upotřebiti« prema impf, na *-va- doperavati* (Mljet). Postverbal *duper* m (Crmnica) »sredstva, stanje«. Od mlet. *doperar* »adoperare«, lat. *adoperare,* od *opus, operíš.* Izvan jadranske zone ne nalazi se.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 18. Cronia, *ID 6,* 108. *ŽbNŽ* 9, 137. Macan, *ZbNŽ* 29, 208. Miletić, *SDZb 9, 259. 262.* 265. *REW** 190.

dupin, gen. *-ina* m (16. v., Dalmacija, Vetranie, Račišće) = *dupin* (Božava, Ugljan, Muo, Senj, čakavci, 16. v.) = *dupina* f (Istra, narodna pjesma, Dubašnica) »pliskavica«. Odatle sa lat. sufiksom *-aria* > *-ara dupināra f* (Dubrovnik) »mreža kojom se hvata pliskavica« = *dupinova* (ne kaže se gdje, po svoj prilici Hvar). Vokal *u* je nastao iz / kako se vidi iz *dêlpin* (Cres) = *delpina* (Vrbnik). Femininum se objašnjava umiješanjem našeg augmentativnog sufiksa *-ina.* Prema staroj posuđenici iz dalmatoromanskog postoji još posuđenica iz mlet. (sa *e* > *o zbog* labiovelare /) *dolfīn,* gen. *-ina* (Dubrovnik, Kavanjin, otok kod Raba kao toponomastička metafora) = *duljln* (Perast, Muo) = *dulfin* (Rab) = (sa metatezom suglasnika /) *duplin* (Mikalja, nije potvrđeno u narodnom govoru); *dulfin* govore i Arbanasi ribari u Ulcinju (pored grecizma *dhelfln* kod drugih Arbanasa). Prema lat. *delphinus* < gr. δελφΐς, -ΐνος > *delfín,* gen. *-ina* (danas općenito kao učena riječ, tako kod Belostenca i Jambrešića). Oblik *đolfin* je mlet., tršć.-mlet., istro-rom. *dulfein.* Varijanta *dal/ino* ne nalazi se kod nas.

Lit.: ARj 2, 334. 891. Cronia, *ID* 6. Tentor, *JF* 5, 204. Kušar, *Rad* 118, 18. *Ive* 152. *GM* 84. Štrekelj, *DAW* 50, 17. *REW*[s] 2444. *DEI* 1205. 1239. 1375.

dupiti, *-lm* pf. (Vuk, Crna Gora) »sinonimi: udariti (v.), bubnuti (v.)«. Odatle na *-ьc : düpac,* gen. *-pea* m »sinonim: udarac«. U slov. *dupati* »auf etwas holles schlagen« (cf. *duplja),* i češ. *dupati,* odatle *dupot* m, búg. *dúp'a.* Očito se radi o glagolu onomatopejskog podrijetla. Zbog toga dolazi u varijacijama sa í mjesto *d,* sa *b* mjesto *p,* sa *ajo* mjesto *u,* sa deminutivnim glagolskim sufiksima: *-kati, -tati, -sati, -šiti:* impf, *tupali* prema pf. *tupnuti, -ëm,* impf, *lupkati, -ãm (nogama)* pored *tapkati, -ãm (po-, pri-, u-, za-), tapšati (po-, ~ po ramenima), tapšiti, tapšim* (Srbija) »milovati rukom«, impf, *tabati, -am* (Vuk) *(po-, u-)* »kao gaziti«, *loptati, tBpćem,* odatle na *-ot topot.* Ovamo će ići i *dusati se (u prsa),* i *dus* m (hrv.-kajk.) »udarac, onomatopejsko oponašanje zvuka kod udarca«, koje Štrekelj uporeduje sa srvnjem. *duz* »Schall, Geräusch, Gesumme«. Upor. češ. *dusati* i stčeš. *dusanie* = češ. *dupot.* Onomatopejski korijen **deup-* je ie. Upor. lot. *dúpêtês* »dumpf schallen«, gr. δοῦπος, ali taj se u jeziku neprestano obnavljao raznim samoglasnim i suglasnim izmjenama kako je to karakteristično za onomatopeje.

Lil.: ARj 2, 890. *BI 2,* 557, 580. *SEW* 1, 238. *Holub-Kopečný* *l*\. *WP*\, 782. Bruckner, *KZ* 43, 45-44. 321. Endzelin, *KZ* 44, 58-59. Wood, *MPh* 11, 315. i sl. *(IJb* 3, 103.). Štrekelj, *DAW* 50, 17.

duplja f (Vuk, 16. v., poslovice, dubrovački pisci) = *duplje* n (ŽK) = *duplo* (Belostenec, također slov.) »rupa u drvetu, stablu«. Odatle: na *-as dupljaš* m »golub koji živi u duplji«, na *-an dùpljan* m »sulud čovjek (pejorativno)«. Glede *-ljan* upor. *šmokljan* »pejorativno«; *-lja* i *-lo* su nastavci nastali od *-l(o) i -го* (upor. rus.-cslav. pridjev *duph* »šupalj«, slov. *dupel).* Osnova bez sufiksa *-lo* nalazi se u izvedenicama na *-e,* gen. *-eta: dupe* n »pejorativni sinonimi: stražnjica, guzica, anus«, odatle deminutiv na *-će dupence,* gen. *-eta* — na *-ešce dupešce* (Vuk), augmentativ na *-ine dupetine* f, na *-eško* prema *-eška f dupeško* prema *dupeška* »muško, žensko čeljade s debelim dupetom«. Madžari posudiše *dupé.* Iz tih se izvedenica vidi da je *duplja, duplje* izvedeno s pomoću

istog sufiksa kao *šupalj (v.),* drugim riječima da su to poimeničeni pridjevi ž. i sr. roda od *duplo* koje se nalazi u ukr. i rus. *duplo.* U 16. i 17. v. pridjev na *-ьn düpan, dûpna* istisnut je iz upotrebe sinonimom *šupalj.* Odatle poimeničenje na *-ka* u toponimu *Dupnica, vrh dupničbskyj* (14. v.). Mjesto *-lo* postoji *-ka: dupka* f, bez *-lo* je apstraktum na *-ina* (cf. *šupljina) duplina* f, upor. stcslav. *dupina* »σπήλαιον > spilja«. Varijanta *dubio* n (jedanput, 18. v.) »sinonim: pećina« opominje na *pl* > *Ы* u *dublijer* (v.) prema *dupllr* (ŽK), ali može biti i starije s obzirom na litavske reflekse i unakrštavanje s *dubem, dupsti.* Riječ je ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska: lot. *duplis* pored *dupis* »1° so-Ijenka, 2° posuda za mast«, lit. *dauba»* uvala, duboka dolina, spilja«, srvnjem. *tobel* »šumska dolina«. Vokal *u* u praslav. *dup-* nastao je iz ie. dvoglasa *ou* > lit. *au.* le. je korijen *^dheup,- *dheub-,* u prijevoju **dhoub-.* Dalje su. veze *dno* (v.) i *dabar* (v.).

Lit.: ARj 2, 841. 890. 891. 892. 893. *Miklošič* 52. *SEW l,* 237. *Holub-Kopečny* 105. *Bruckner* 104. *KZ* 43/321. 45, 44. 46, 234. *Vasmer* 382. *WP* l, 848. Specht, *KZ* 68, 125. *Boisacq*[3] 334. Wood, *MLN* 26, 41-44 *(AIP* 24, 7). Hirtz, *Aves* 100-101.

dupsti, *dubem* impf. (Vuk) *(iz-, pro-, za-")* = *doṭsti, dobem* (Lastovo) = *diisti* (Krk) = na *-ati dêlbat* (Cres) pored *izdubati, -am* (Belostenec) i na *-iti izdubiti, izdubim* (Lika) prema *izdubljivati, izdubljujem, razdúbiti, ràzdūblm* (Mikalja) »meisseln«. Na *-iti* rus. *dólbitb, dolbljú,* na *-ati* bug. *dălbajă,* ukr. *doubaty,* češ. *dloubati,* slvč. *dlbať,* polj. *dlubač* i sjev.--luž. *dlypaś.* U seslav, nema potvrde. Odatle na *-ač dubač* m (leksikografi) = na *-ka dupka f* »scalprum«. Vokal *u* je nastao iz sonantnog /. Može se uzeti da je hrv.-srp. infinitiv nastao od ništičnog prijevoja u prezentskoj osnovi **dblbc,* čakavsko *diisti* od praslav. prijevoja **del-ti* po zakonu likvidne metateze. V. taj prijevoj u *dlijeto, -sti* mjesto *-ti* je kao u *skupsti, škubem,* analogija prema osnovama na dental *presti* (v.), *mesti* (v.), *jesti* (v.), *sjesti* (v.), *pasti* (v.). Upor. slov. *dólbsti,* ukr. *dousıy,* i slvč. *dlbst.* Glagol je ie., baltoslavenski, sveslavenski, praslavenski: lit. *nudilbti, -dilbstù, detteti* »upirati oči k zemlji«, *délba* »Forkenstiel«, srvnjem. *bitelban* »pokopati«, stengi, *delfan* »kopati«. Ie. je korijen **dhelbh-* »kopati«.

Lit.: ARj 2, 892. 893. 4, 164. *Miklósié* 40. *W P* 1, 866-7. *SEW* 1, 250-1. *Holub-Kopečný* 102. *Bruckner* 89. *Vasmer* 359. Tentor, *JF 5,* 204. *Mladenov* 155.

dür, uzvik (Vuk, 18. v., narodna pjesma; nejasno je kad Vuk veli bez primjera da se upotrebljava kao *i-i, te-te)* — *dura* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: stani, stoj«. Odatle na *-iti: duriti* »stajati na nekom mjestu bez interesa«, kod Slovinaca u Vodicama (Istra) koji su donijeli turcizam iz Dalmacije. Istí uzvik zajedno s *bak: durbak* m (Vuk) = *dūrda-bàk* m (Kosmet) »izreka koja se kaže kad se ne će ozbiljno da se nekom odgovori«, upravo »stani pa gledaj«. Sa tur. sufiksom *-ák* (upor. *jatak) dùrak* m u izreci *ostati na duraku* »ne pomaknuti se«, u Dalmaciji »čovjek odlučan i postojan«. Upor. u Mažuranićevu *Smailagi Čengiću* ime *starac Durak.* Skraćeni infinitiv na *-ma* je prilog *durma* (Vuk, 18. v.) = *durma* (Kosmet) »sve jednako, neprestano, neprekidno, bez prestanka«, odatle s tur. lokativom *durmadan,* prilog (Bosna) »isto«. Od iste je osnove pridjev na *-ećan* (prema *steći, stećak) durećan, -ćna* (Bosna), sa zamjenom sufiksa *-ьn* sa tur. *-li durećli* »stalan« S turskim deminutivnim *-acak: duradzak* m (Kosmet) »dubak, stalak za djecu«. Balkanski turcizam (imp. *dur,* optativ *dura,* imenice *durak, durma,* od *durmak* »stajati«, i dvostruki imperativ *dur* »stoj« i *bak* »gledaj« od *bakmak* »gledati«; između oba umeće se *da,* skraćenica od *dakf):* arb. *dura.* Ovamo ide i složeni prilog *tekdurući* pored *tekdurući* (Kosmet, Peć) »ni kriv ni dužan, za džabe« od tur. *teka* »mirno« i gerundiv složen sa *-iken durexcuurken* »stojeći«. Prvi dio pomiješao se sa hrv.-srp. *tek* (v. *taj).*

Lit.: ARj 2, 894. 895. 896. *Elezović* 1, 161. Skok, *Slávia* 15, 342., br. 187. *GM 77. Deny* § 960, 1351. Ribarić, *SDZb 9,* 145.

duran, *-rna,* pridjev na *-ьn* (Vuk) = na *-ljiv dùrljiv* = na *-ovit durnòvit* pored *drnòvit* »aufbrausend«. Od iste osnove na *-iti: duriti se, durím* impf. (Vuk) »sinonim: srditi se«. Drugi akcenat i drugo značenje pokazuje *d.uriti se, -i* »sinonim: gaditi se«. Miklošič bilježi kao hrv. *oduriti* »hassen«. Veoma raširen je pridjev na *-ьn: oduran, -rna* (Vuk) »sinonimi: gadljiv, gadan, ružan, mrzak«. U Kosmetu: *durljăt, -am* impf, »dizati graju, galamiti, larmati«. Upor. bug. *durila se.* Neobično je značenje u *durnut se, -em* (Kosmet) »otisnuti se, ići« kao i u apstraktumu na *-ost durnost* f (Jačke) »žalost«. Ime otrovne biljke *durman* m (je li zaista potvrđena u Bosni?) »datura stramonium«, upor. rus. *durman* »idem«, ide doduše ovamo, ali je to indoiranska riječ, upor. sanskr. *durmana-* »neprijatelj«. Na *-ak: durak* m je kartaški termin »igra karata« kao

u madž. *durak*. Kod Obradovića *durak* »luđak« može biti i rusizam, ali i kod Vuka *durnuti se = drnuti se* znači »toll werden«. Upor. češ., polj., rus. *durak* »glupan«. Osnova se nalazi još u rus., ukr. i brus.: *durnoj* »1° ružan, zao, 2° lud« = polj. *durny* »lud«, češ. *duřeti* »naduvati se«, a u lit. *su padùrmu* »stürmisch«, *padùrmai* »ungestüm (upor. značenje u Kosmetu)«, stprus. *durai* »scheu« (upor. značenje u Jačkama). Osnova je baltoslavenska i praslavenska. Ie. je korijen **dheu-* koji je i *duša,* ovdje raširen formantom *r*.

Lit.: ARj 2, 785. 894. 896. 8, 695. *Miklošič* 53. *SEW* 1, 239. *Holub-Kopečný* 111. *Bruckner* 104. *Vasmer* 382. *Mladenov* 154. *Elezović* 1, 161. *WP* 1, 842. Uhlenbeck, *PBB* 30, 276.

durati, *-ām* pored *durati* impf. (16. v.. Vuk) = *durât* (Rab, Božava, ŽK, Mljet, Varoš kod Broda) *(do-, iz-, o-, po-, pre-)* »trajati, trpjeti, izdržati, podnijeti« prema impf, na *-va- izdurávati, -duravam (koga), naduravati se s kime* (Lika). Pridjevi *durašan* (Vuk, Srijem, nejasno *-as-), duretan* (Mljet, nejasno *-et-).* Na *-ača durača* (Vuk, Crna Gora), apozicija uz *rasa,* »što dugo traje«. Poimeničen tal. particip prezenta na *-ante durante* m > *dùrenat,* gen. *-enta* m (Potomje) »modro platno za radničke hlače«, s izmjenom *-ente* za *-ante*. Apstraktum na *-antia: duranca* f (Veli otok) »trajanje«. Od lat. > tal. *durare*. Upor. posuđenice iz istog vrela arb. *durónj, dëronj, nduris* »halte aus, ertrage«, nvnjem. *dauern*. Upor. *davoriti* (v.).

Lit.: ARj 2, ,558. 895. 4, 164. 8, 696. 9, 505. Kušar, *Rad,* 118, 25. *ZbNŽ* 25, 107. Macan, *ZbNŽ 29,* 206. 207. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 2805. *GM* 77. *DEI* 1403. *Miklošič* 53. *SEW* 1, 239.

durbijati, *-a* impf. (Dalmacija, Podgora/?/, Pavlinović, subjekt *dim)* »sinonim: sukljati«.
Lit.: ARj 2, 895.

durbin, gen. *-ina* m (narodna pjesma, s epitetima *srčali, zlaćen)* »sinonim: dalekozor (neologizam, prévedenica od njem. *Fernrohr)«* ' = *dîrpîn,* gen. *-Ina* pored *düprîn* (Kosmet) »idem«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. imperativna složenica *dur* »daleko« i *bin* »gledaj«) iz oblasti alata: rum. *dulbun,* bug. *durbin,* arb. *dülbt* pored *diirbi.*

*Lit.: ARj2,*895. *Elezović2,* 507. *Tiktin* 583. *GM* 78. Matzenauer, *LP* 7, 167.

Durmitor m (Crna Gora) »ime planine«. Od rum. glagolskog pridjeva *dormitor/dur-, f dormitoare1dur-* od *a dormi/dur-* < lat. *dormire* »spavati« kao oznaka mjesta gdje ovce prespavaju, lat. *dormitorium* > tal. učeno *dormitorio*. Upor. sličan toponim *Počivala, Počitelj* (Hercegovina). Toponomastički ostatak od kretanja srednjovjekovnih Vlaha. Upor. još *Visitor* (v.), *Palator* (v.). Talijanizam je *dormi* (3. 1. prez.) »spava« u rečenici *musti* »mačak« *dormi* (pored *dormi) u pepelu meju glavnjah* (Smokvica, Korčula).

Lit.: ARj 2, 896.

durovétati, *durovētām* impf. (Dubrovnik, 18. v.) »sinonim: tumarati«.
Lit.: ARj 2, 896.

dusa[1] f »1° komad hljeba bez kore, 2° velika guka, veliki grumen zemlje, tijesta, hljeba (pejorativno, Kosmet)«. Odatle *zdusat, -am* pf. »1° napraviti grudu, 2° (metafora) umijesiti kako mu drago«.

Lit.: ARj 2, 896. *Elezović* 1, 162.

dusa[2] f (Lika) »sinonimi: zavist, zloba, mržnja«. Ovamo možda: *nadúsati se, nadūsām* pf. (Vinkovci) »naljutiti se«.

Lit.: ARj 2, 896, 7, 309.

dušek m (Vuk, 17. v., Bosna) »sinonimi: madrac (v.), blazina (v.), vänjkuš (ŽK) pored vanjkuš (v.)«. Odatle: na *-luk dušekluk* m (Vuk) »kovčeg ili ormar za dušeke«. Balkanski turcizam *(döșek* »matelas, lit«) iz oblasti kućnog namještaja: bug. *djušék,* arb. *düshék,* cine. *dulie.*

Lit.: ARj 2, 902. *GM* 78-79. *Pascu 2,* 132, br. 444. Vasmer, *RSl* 3, 266-7.

dušema f = *düšema* (Kosmet) »1° veliki ručnik (peškir, čaršaf) kojim se ljudi umotavaju kad iz kupatila (hamama) izlaze, 2° pokrivač, prostirka«. Balkanski turcizam *(düşeme)* iz oblasti odjeće: rum. *dusumea̧ldusamea* f »Fussboden, Diele«, bug. *djušemé* n, arb. *dy'sheme* f »Fussboden«.

Lit.: Elezović 1, 163. 2, 509. *Mladenov* 158. *Tiktin* 590.

dusiti, *duším* impf, *(po-* ŽK, objekt pčele, *za-)* »würgen; sinonim: gušiti (v.), u istočnim krajevima prema *guša«.* Odatle pridjev na *-ljiv: zadušljiv.* U češ. *dusiti* »würgen, sticken, den Atem hemmen«, polj. *dusić* »idem«, odatle polj. postverbal *dus* m »Alp«, *š* mjesto s je prema *zadušljiv* ili je nastao deprefiksacijom od *izdušiti* »izvjetriti« od *duh* (v.) ili kontami-

nacijom s *gušiti (za-).* Glagol je baltoslavenski: lit. *dusti* »gušiti se«. U srodstvu je s *duh* »dihati«.

Lit.: ARj 2, 904-5. *Holub-Kopečný* 111. Bruckner, *KZ 42, 343.* Scheftelowitz, *KZ* 56, 198.

dušmanin m (17. v., Vuk) = *duimănin* (Kosmet) = *dušmanin* (Hvar) = *duşman.,* gen. *-ana* (18. v.) »neprijatelj«; *duşman* (Kosmet), pridjev (uz *čôveK)* »neprijatan, surov, nemilostiv«. Pojačava se slogom *din: dindušmanin* (narodna pjesma), kao turski apsolutni superlativ opetovanjem suglasnika. Taj slog ne treba da bude identičan s imenicom *din* (v.). Odatle: pridjev na *-ski dušmānskī* (18. v.) i apstraktum na *-luk dušmanluk* m (Vuk) »neprijateljstvo«. Nije identično sa starim ličnim imenom *Duşman* (14. v.) koje je obrazovano sa *-man* kao *Rodman* od *Dušan* (v.). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *dušmän* od *duš* »zao, rdav« i *mantis')* »misli«, avesta *duš-manah* »kojega je mišljenje rdavo, neprijateljsko« = gr. δυσμενής) iz oblasti rata: rum. *duşman* m prema *duşmancă* f, pridjev *duşmănesc,* bug. *dušmanin, dušmanlak,* arb. *dushmën* »unversöhnlicher Feind«, cine. *duşman.*

Lit.: ARj 2, 404. 905. *Elezović* 1, 164. *Mladenov* 155. *G M 77. Lokotsch* 554. Vasmer, *RSl* 4, 173. Hraste, *BJF* 8, 21. *Miklošič* 53. *SEW 239.*

dûti, *dūjēm* impf. (Vuk, Kosmet, subjekt obično: *vjetar, vihor) (na-, podüt, podujem,* Kosmet, pored *podadüí)* »sinonim: piriti (v.), puhati (v.)«, iterativ na *-vá- dúvati, duvā (iz-, na-},* pf. *dúnuti, dune,* stcslav. *duncti, duno.* Particip *nadùven,* koji je postao i pridjev, poimeničen na *-ьc naduvénac,* gen. *-nca* i na *-ost nadùvenost í; podmień* pored *-en, -êna* (Kosmet) »otečen« upućuje na unakrštavanje s *duti, drnem.* Od osnove *du- s* pomoću sufiksa *-dio* za oruđa: *dùlo* (Mrka Poljana, Srbija) »cijev na mijehu«, *dulo* n (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »rupa odakle izvire vrelo«, također slov. i rus.; odatle deminutiv na *-ьc: dûlac,* gen. *-dulca* (Vuk) »cijev na gadljarskoj mješini«, također bug., slov., polj. *dulec.* Sveslavenski i praslavenski korijen, srodna je s lit. *duja* »prah, kiša, magla, izmago (v.)«, sanskr. *dhūnīti* (3.1.) »trese«, gr. θ-ΰω »bijesnim«, njem. *Dunst; u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou* od prijevoja **dhou* < **dheu* potvrđenog samo u slavenskim jezicima. Od toga glagola treba etimologijski razlikovati *duti, drnem* »blasen, enfler« koji je danas očuvan u prefiksalnim složenicama *naduti, nadmeni (se),* odatle pridjev, upravo part. pas. *nadut,* slov. *nadat,* odatle apstraktum na *-ost nadutost* f i postverbal *nádam,* gen. *nádma* m; *ìzduti, ìzdmem.* Kako je kod ova dva· glagola došlo do unakrštavanja u svim slavenskim jezicima, ide ovamo od prošlog participa aktiva stvoreno *důle* (Dalmacija, Podgora/?/, Pavlinović)« kao nadimak čovjeku navorana vrata«. Od prošlog part, pas. **dut,* koji sam nije nigdje potvrđen, izgleda da su stvoreni impf, *dutlăt, -am* (Kosmet) »šiti loše i nevjesto«, *dutlu, -im* »šiti, krojili nezgrapno i nevjesto« i perfektiv s prefiksom 5 > *z* > *zdutlăt, -am* »sašiti kako mu drago«, *zdütlit, -im* »udesiti aljinu kako mu drago«. Semantički razvoj ide od »nadimanja« > »nabiranja tkiva kod lošeg šivanja«. Ali *ARj* ima za *dutliti* drugo značenje. Nomen actionis *ámenje* n (17. i 18. v.) danas se ne govori. Arbanasi (Toske) posudiše *sodami, sodami* »vernichte« od južnoslav. u Epiru *sbdtmç* koji nigdje drugdje nije potvrđen. U impf, od tih složenica produljuje se a > *ы* > *i* < ie. *ü: nadimati (se), izdimati, izdīmām* pored *izdimljem, naždimati (se), nàzdímãm* (Srbija, Lepenica, Kragujevac, s nejasnim *ž), odadimati, odadīmām* (Lika) prema *odaduti odadmem.* Dalje v. pod *dim.* U **duti, dmem u* je nastao iz *ç.* Stcslav. *dcti* nije potvrđen kao ni *duti, duje,* ali upór. slov. *nadáti se, nadmèm,* češ. *douti, dmu,* polj. *dąć, dmę.* Ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski: lit. *dumiu, dùmti* »piriti, blasen«, sanskr. *dhamati* (3. 1.) »il souffle, bläst«, njem. *Dampf* »para«. Ie. je korijen **dhem-,* u prijevoju **dhom-* istog značenja kao i **dheu-.*

Lit.: ARj 2, 472. 882. 906. 4, 157. 164. 7, 782. 8, 549. *Miklošič* 51. 54. *SEW* 1, 236. 237. 244. 249>. *Holub-Kopečný* 105. *Bruckner* 86. 102. *KZ 42, 342. Trautmann 62-63. Vasmer* 380. 381. 383. *Mladenov* 154. *WP* 1, 836. 852. Jokl, *Zb. Miletic* 138-141. *(IJb* 19, 149). Vaillant, *RES* 21, 168-170. 22, 13. van Wijk, *IF 24,* 35. Meillet, *RES 6,* 171 -172. *MSLP* 20, 135. i sl. *Boisacq** 356-357. *NJ* 1, 107. 109-110. 129-Г43. Kuzmic, *NVj* 24, 54. *(IJb 6,* 96).

dùvak m (Vuk) = *duvak* (Kosmet) = *duhak (v* > *h* prema *muva* < *muha)* »vrlo tanko platno ili koprena od svile, jeftino, bijele, crvene i zelene boje, kojim se pokriva nevjesta«. Epitet *puli* (v.) u Marjanovićevoj narodnoj pjesmi: *tuhnu vitar s visokih planinajpuli duvak podiže divojci.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur.

duvak »tul«) iz oblasti tkiva: bug. *dulak* pored *duvak,* arb. *duvak* pored *dúllak* »Brautschleier«.

Lit.: ARj 2, 907. *Elezović* 1, 157. *GM* 78.

düvar m (Vuk, 17. v.) = *duar* = *duar* (Kosmet) = *duhar (v > h* prema *muha > muva)* »1° zid od nepečené cigle kojemu je u temelju kamen (Kosmet), 2° sinonim: zid«. Odatle deminutivi na *-čac, -čić: duvarčac, duvarčić* (nije potvrđeno u narodnom govoru). Augmentativ na *-ina* (tip *gradina): duarina* f (Kosmet) »stari zid, porušen zid, ruševina«. Oblici *dvor* (Belostenec) i *alvar* (Stulić) nisu također potvrđeni u narodnom govoru. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *divar* > tur. *duvar* pored *divar).*

Lit.: ARj 2, 420. 907. 923. *Elezović* 1, 157.

duž, indeklinabilni pridjev (Banja Luka) »jednostavan (o odijelu bez puno nakita)«. Odatle na *-li duzli,* epitet za *odijelo* (narodna pjesma); *duzen* m »bjelilo i rumenilo, ono što je koketno«; *düzgün,* indeklinabilni pridjev (Kosmet) »ispravan« i složenica *duz-täban* (Banja Luka, Mostar) = *duztabdn,* indeklinabilni pridjevi i m (Kosmet) »kome su ravni tabani, bez izdubljenja, Plattfuss«; *duzen* je balkanski turcizam *(düzen* »ordre, accord, parement, ures« od *düzmek):* arb. *dyzén, karadyzen* »Cithar« cine. *düzene* »accord«, odatle izvedenica *duzin'aren* »d'accord, gracieux«. Druga dva turcizma potvrđena su dosada samo kod nas (tur. *düzgün* »aplani, arrangé« obrazovan istim sufiksom kao *čališkan* /v./, *sürgün* /v./; *düz taban* »idem«).

Lit.: ARj2,907. 908. Skok, *Slávia* 15, 342., br. 188. *Elezović* 2, 508. 509. *Pascu 2,·* 132., br. 447. *GM* 79. *Deny* § 866.

düžd, gen. *-žda* m prema f *düždica* (14. v., Vuk, danas općenito), pridjevi na *-ev duždev;* poimeničenje na *-ьc > -ac duždevac* »njegov stijeg«, f na *-ica duždevica* »njegova žena«, na *-ič duždević = duž,* gen. *-žda* (dodatak *-d* u gen. analogijom prema deklinaciji *daž,* gen. *dažda* /v./, odatle opet analogijski nominativ *dužd) = duž,* gen. *duža* (13.—18. v.), pridjev na *-ev dužev = dužd* (17. v.) = slov. *dožd* m »mletački vladar«. Od mlet. *doge* (13. v.) = *dogio* (14.—15. v.), posuđeno u tom obliku i u arapskom i turskom, od lat. *'dux, ducis.* Odatle na *-atta* kslat. *dūcātus* »duždevo vladanje, njegov teritorij«, odatle latinizam *dukat* m (14. v.) »1° zlatni ili srebrni novac mletački, 2° prezime«, deminutivi na *-ьc > -ac dukatac,* gen. *-aça,* na dvostruki deminutiv *-čić < -ьc + -ić dukačić,* pridjev određeni na *-ьn dukatni* (Vuk), poimeničen na *-ik dukatnik* »koji plaća dukat«, na *-inka dukatinka* »zaova«. Učen pridjev na lat. *-alis dukala* f (18. v.) »pismena naredba dužda mletačkoga«. Od bizantinskog latinizma δούϰας (prema akuzativu od δούξ, δουϰός > ar., tur. *duka) duka* m (14. v., *duka drački; Mi gospođin Hrbvoje... slavni duka splìcki,* 1404;), pridjev *dután,* prezimena *Dukić* (Istra), *Ducii* (Hercegovina) prema f na gr. sufiks -issa > tal. *-essa (arči)dukeša.* Odatle i *Dukadin* (od *Ar so je duka* ili od njegova sina nazvan kraj *Dukagin,* u staroj Srbiji, sjev. Arbanija) = *Dukadin,* gen. *-ina* (14. v.), odatle etnik *Dukađinac,* gen. *-inča.*

Lit.: ARj 1, 103. 2, 881. 908. *Pleteršnik* 1, 165. *Mažuranić* 1, 289. *REW*[3] 2810. *GM 76. 77. DEI* 1372. 1399. Matzenauer, *LF* 8, 39.

dvâ, nom. ak. duala m i n, prema nom. ak. duala f, gen. duala *dvaju* m i n prema *dviju f,* dat. i instrum. duala *dvama* m i n pored *dvoma (o* prema seslav, gen. *dbvoju)* prema *dvjema* f, »duo«. Upor. *oba, obje* (v.). Odatle: pridjev kolektivnog značenja *dvoj, dvaja, dvoje* »duplex«. Poimeničenja: *dvofe* n, na *-ica dvojica* (također stcslav., samo za muško jer je izvedeno od *dvoji-), nadvojica* f »ono što je razdijeljeno *na dvoje,* npr. kućna čeljad«, na *-ka dvojka* f »bačva od dva vijedra; sinonim: dvica (v. niže), *dvojke* »sinonim: blizanci; Zwillinge« = *dvojci* (Rukavac, Istra) = *dvojke* (ák. pl., ŽK) = *dvojci,* gen. *dvojaka* (16. v.); na *-čiča dvojčica* f »badem u kome su dvije jezgre«, na *-ina dvojina* f, odatle na *-ьc dvòjinac,* gen. *-nca* m.

Denominal na *-iti: dvojiti se* (od 15. v.), danas običnije bez *se,* tako od 16. do 18. v. (možda prema njem. *zweifeln)* »upravo: dijeliti na dvoje; sinonim: dvoumiti (v. niže)«, odatle apstrakta na *-ba* i *-nja dvojba* f, *dvojnja* f (Belostenec) = *dvojna* (Habdelić); .s prefiksom sr- > *z-: zdvojiti* pf. prema iteratīvu *zdvajati, zdvajam* »désespérer« i pridjev *zdvoj an* »désespéré«, možda germanizam (prevedenica, calque) prema *verzweifeln; iz-: izdvojiti, izdvojim* pf. prema iteratīvu *izdvajati, izdvajam* (Srbija); *od-: odvojiti, odvojim* pf. prema *odvajati, odvajam* »1° odlučivati, 2° rastavljati«; *po-: podvojit se* (Kosmet) »odvojiti se«; *pre-: predvòjiti, predvojīm* (Vuk) = *predvojlt, -djim* (Kosmet); *raž-: razdvojiti, razdvojim* pf. prema impf, *razdvajati, razdvajam,* odatle postverbal *ràzdvoj* m (18. v.), pridjev

na *-ьn razdvajan,* na *-iv rozdvojiv,* apstraktum na *-iça rázdvojica* f, radne imenice na *-telj* i *-ač razdvojitelj* i *razdvajao,* gen. *-ača',* na *-ati: razdvajati* (samo Bella).

Izvedeni pridjevi od *dvoj:* na *-ák dvojak,* odatle denominai na *-iti dvojačiti, dvojačtm;* na *-ьn* (stcslav. *aъ o]ъnъ) dvõjan,* prilog *dvojno* (Kosmet) »sinonim: dvostruko (v. niže)«, odatle poimeničenja na *-jak dvonjak,* gen. *dvonjha* m (Vuk) < **dvojnak,* gen. *-jnka.nsi*nonim: blizne«. Naknadnim unošenjem samoglasa od *dva* stvoren je *dvánjak,* gen. *dvánjka* m prema f *dvãnjkinja* »blizanac, prema blizanica« i *dvanjka* f »dva komada«, *dvănjke f. pL,* gen. *dvanjākā* »(prevedenica, calque) bisage, bisaci (v.)«. Na *-ica dvojnice* f. pl. (Vuk) = *dvojnice* f. pl. (Vodice, Istra) = *dvoenice* (Piva-Drobnjak, od **dvojen)* »sinonim: dvojice; možda prevedenica (calque) od *diple* (v.)«. Na *-ik: odvojnik* m (Kosmet, s prefiksom *od-}* »sinonim: čudak« prema *odvojnica* f i *odvôjniče,* gen. *-eta,* upravo radna imenica od *odvojiti se.*

Pridjev **aъ ъ +j* > **dvij* potvrđen je samo u poimeničenju *dvlca* f (Dalmacija) »sinonim: dvojka«, ali se ta izvedenica može tumačiti po analogiji od *trica.* Upor. niže *dvič i dviš, dvimjed.* Lik *dvi-* proširen sa *-z* pojavljuje se u pridjevu *dviz* (16. v.) »dvogodišnji«; danas samo u pastirskoj terminologiji i to u poimeničenjima na *-ьc, -ak -ica, -ka, -e* (gen. *-età), -če* (gen. *-četa): dvizac,* gen. *dvisca* = *dvizak* m »dvogodišnji ovan« prema f *dvizica* = *dviska* »dvogodišnja ovca ili koza« = *dzvïska* (Kosmet) »junica«, *dvîze* n »dvogodišnja ovca« = *dvîze* (Kosmet) »jagnje ili jare od jedne godine koje nije postalo ovan ili ovca ni jare«, *dvišče* n, kol. na *-ad* f: *dvlzād — dviščad.* U poljičkom statutu *dviz* je pridjev uz *brav: dvizi bravi* »dvogodišnji bravi«. Odatle još sa složenim prefiksom *-arka, -orka dvizarka* f (1777, Kosmet) »žensko dvize« = *dvizorka.*

Oblik *dvoj* je rijedak u složenim pridjevima nastalim od sintagmi: *dvojèglav, dvojèstruk, dvojerog, dvojerogljast.* Najobičniji je prvi dio *dvo-: dvogodišnji, dvogrla* f (poimeničenje) »dvocijevka«, *dvògub, dvoličan* (18. v.), od **dvolik* je *dvoličiti* (Vuk), *dvòkrilan* (Stulić), *dvònog,* odatle poimeničenje *dvonožac,* gen. *-sca* (Vuk) i prilog *dvonoškē* (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović), *dvòrog,* odatle pridjevi *dvorožan, dvòrogast, dvostruk* »duplex«, odatle *podvostručitiļudvo-* prema *dvostruk* (17. v., Baraković) »od dva struka«, *dvòuman* (17. v.), odatle *dvòumica* (Srbija) i impf, *dvoumiti* (Vuk), *dvožun* (glede *-žun* v. *žumance); dvožut* nije potvrđeno, odatle na *-če dvožuče* n »jaje sa dva žumanca«. Isto tako i u izvedenim imenicama za koje nije potvrđen pridjev: *dvògodac,* gen. *dvogoca* m, odatle na *-e dvògoce; dvògrošac,* gen. *-sca* (Vuk), *dvokolica* (Vuk), *dvokoska* (Vuk, Crna Gora) »koza koja se kozi drugi put«, *dvopek* (Stulić) »(prevedenica, calque) Zwieback = fr. biscuit; piškóta (Hrvatska Krajina)«. Jednom samo *dvi-: dvimjed* »novac, dva mjedena novca«. Dual *dva* nalazi se u stcslav. prilogu *dtvašbdi* ili stcslav. *dvuašbdy* (ako se poimeničeni part. pf. u **šbdt* »grčko όδοζ = put« deklinirao po deklinaciji *5ynъ,* upór. bug., ukr., rus. *dvaždy)* »dva hoda; danas: dva put(a)« mjesto **dva šbda,* po analogiji od *tri, četiri šbdi* (v.), očuvano najbolje u *dvažde* (Crna Gora, gdje je *-i* zamijenjeno sa *e* po analogiji priloga na *-e* ili prema *de* u *nude, jelde;* da je *-de* shvaćeno kao deiksa, vidi se iz *dvaška,* 16. v., Dubrovčani); *-i* je još očuvan u *dvašti* = *dvěčti* (1403, Ostrožac, *Šurmin* 106), gdje je opet *d* > *t* prema *dvaštb* (14. v., *Mon. şerb.* 217, prema *jednušti* = *jednoć),* a tu je *i* ispušteno jer se smatralo deiksom. I -í se ispušta u *dvaš* (Crna Gora). Dočetno *š* mijenja se u *č: dvač* kod pisaca, prema *drugoč, drugač* ili je možda stegnuto od *dvojac,* upor. polj. *dviaki.* Pojavljuje se jedanput *dviš* (16. v., Budinić) = *dvič* (17. v., jedanput) prema *triš.* U *dvaput, dvored, dvakrát* mjesto sintagmi *dva puta, dva reda, dva krata* ispušta se *-a.*

Dual *dva* dolazi u složenim brojevima : stcslav. sintagma *dīva na desete: dvanaest(e)* = *dvãnăjes* (Kosmet) = *dvanâjst* (ŽK), *dvătrinajes* pored *dvatrinajes* (Kosmet); odatle na *-bk dvanaéstak* = *dvanajestak* (Kosmet), aproksimativni brojnik; Određeni pridjev *dvanaesti* = *dvãnâjesti* ı(Kosmet) = *dvanajsti* (ŽK); praslav. dual **dvoa deseti: dvadeset* = *dvadeset* (Kosmet, ŽK) > *dvăjes* = *dvăjset* (ŽK), aproksimativni *dvadesetak* = *dvajsetak, dvadesetakinja* f; pridjev *dvadeseti* — *dvăjesti* (Kosmet), multiplikativni prilog na *-iš* (v. gore) *dvadesetiš;* pridjev: *ďvádeseter, -or,* poimeničen na *-ica dvasetoricaj-terica.* Odatle *dvajespedramče,* gen. *-eta* (Kosmet) »mjera od 25 drama«. Lik *dvjesta* prema *trista* danas je obično mjesto stcslav. nom. i ák. duala *dvêsbte, dvi ste* (14; v.), *dvijesti, dvisti* (Dubrovnik, Boka, Crna Gora), upor. rus. *dvèsti,* bug. *dveste, dvïsto* (ŽK, prema singularu); odatle određeni pridjev *dvjestoti.*

Brojnik *dva* može se vezati s *oba: obadva* pored *obidva* (ŽK), upor. tal. *ambedue, ambedue* < lat. *ambo et duo; dvoj* zamjenjuje

posudenica *păr* m, odatle *nepar,* pridjev na *-ьn paran, neparan,* denominai *pariti (se) (s-};* *dupli, -a, -o* < lat. *đuplus,* prilog *duplju* (ŽK) < njem. *doppelt; dusina f* (Dalmacija) = *tucet* m (ŽK) < njem. *Duzend* zamjenjuju *dvanaestak.*

Brojnik *dva,* stcslav. *diva, dzve* je ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski. Slaže se posvema s lit. *dû (<*dvuō"), dvi,* lot. *divi* m < **duvi* m, stprus. *dtoai,* sanskr. *duvãu, duvã, dvãú, dva, düve, dve,* avesta *dva* m, *duye* f, n, gr. δύω, δύο, lat. *duo, duae,* ir. *dau, dă, di* f, got. *twoi, twos, twa,* arb. *dy.* I pridjev *dvoji,* stcslav. *dvoojb* je isto tako ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski: lit. u prijevoju *ei* za *oi* u slav.: *dveji* f, *dvejos,* lot. *divai, divaju* »dva para«, sanskr. *dvayas* »dvostruk«, gr. δοιός. Za samoglas *i* i za -r u pridjevu *dviz* nalazi se potpuna paralela u lit. *dveigys* »dvogodišnji«; *z* je prema tome ie. formant *gh* > *z* po trećoj palatalizaciji. U stvnjem. *Zīoig,* danas *Zweig* i arb. *degë* poimeničen je ie. pridjev *du̯eígho-.* Složenica *dvogub* u Üt. *dvigubas, dvojak* = lit. *dvejókas.* Za *dvojiti se* potpuna je paralela u rum. *a se îndoi,* odatle rum. apstraktum *îndoi(e)ală.* Ta paralela kaže da je *dvojiti se* upravo »razdijeliti sebe na dvije partije, jedna za *za* i druga za *protiv«* u dvoumičnom raspoloženju. Upor. i lat. *dubium* koje je također složenica sa *duo.* Refleksiv *se* prenosi se analogickí na *vjerovati* u izreci: *ako mi se neš verovati* (ŽK) prema *ako se dvojiš* koje se ne govori u ŽK. Za *šbdy* ili *šbdi* = *put* u *dvaš* i *dvaput* paralela je u švedskom *gang* i u tal. *via, vieppiù.* Riječ *dvojnice,* od **dvojna,* nalazi se možda kao posuđenica u rum. *doină* »rumunjski muzički narodni instrumenat i melankolička pjesma«, madž. *dana.* Stcslav. sintagma *dtva na desete* prevedena je u drum. *doi spre zece* = cine. *doisprădzatse* < lat. *duo super decern* mjesto *duodecim* u svim ostalim romanskim jezicima; isto tako arb. *dymbëdhjétë.* Sintagma *aъ a deseti* prevedena je u drum. *douăzeci* za *vigíntí* u ostalim romanskim jezicima i u cine. *yinghiț* (Capidan,. *Aromânii* 403). Značajna je paralela u ovom posljednjem slučaju s cincarskim i sa arbanaskim: *njizet* ne prevodi slavensku sintagmu nego se drže vigesimalnog sistema, Arbanasi »jedna dvadesetica«, a Cincari zadržavaju latinski brojnik.

Lit.: ARj 2, 913. 918. 922. 923. 924. 925. 933. 934. 935. 937. 951. 954. 4, 165. 7, 315. *BI* 1, 872. *Miklošič* 53. *SEW* 1, 247. *Holub-Kopečny* 111. *Bruckner* 106. *Vasmer* 329-330. 331. *Trautmann* 64. *WP* 1, 818. *Mladenov* 121. Ribarić, *SDZb 9,* 145. Vuković, *SDZb* 10 383. *Ekzovic* 1, 124. 2, 17. 123. Vaillant, *RES 9, 6.* Bělic, *JF 3,* 79. *NJ* 3, 30. Jagić, *ASPh* 31, 549. *Boisacq*[3] 193-194. 205-6. Endzelin, *PBB* 16, 24 *(IJb 22,* 296).

dvgka f (Vuk, 17. v., Hrvatska, čakavci) »od brezove lile kao gust katran čim se kola mažu«. Odatle pridjev na *-av : dvêkav* (~ *kruh,* Hrvatska Krajina) »sinonimi: gnjecav, gnjecovan, mecav«; na *-ovnica* (upor. *kukuruzovnica) : dvekovnica* f ^(Hrvatska Krajina) »dvekav kruh«, *dekóvnica* (Lika) »nekakav krah« pored *dêkav, zdêkan kruh* (Kosi kod Perušića) »gnjecav«. Denominal na *-iti: dvečiti* (Hum) = *dv'ečiti* (Golać, Istra) »1° razmekšati hranu djetetu u svojim ustima, 2° žvakati«. Slov. *dvekati* »žvakati«, *prdvêkati* (Brkini) »preživati (o stoci)«; *žvečit* (Liburnija, sa *ž* mjesto *d* prema *žvakati,* v.). Prema polj. *dżwięga, dźiękwa, dźwiągać* »žvakati«, *e* je nastalo od *į.* U bug. *dăvka* »mastix« pored *dveka* i *davča* »žvakam«. Upor. vlat. *manduco, -are* > fr. *manger,* rum. *mânca.*

Lit.: ARj 2, 333. 923. *Mladenov* 155. Ribarić, *SDZb 9,* 145. *Miklošič* 53. *SEW* 1_3 240. *Bruckner* 1, 112. *KZ* 45, 44. Lidén, *AASF* 27, 115-120.

dvor, gen. *dvóra* m = gen. *dvora* (Kosmet) »1° sinonim: palača, odličnija kuća na selu (upor. toponim u pl. *Novi Dvori,* Zagorje), 2° vlastelinova kuća, Gutshof (upor. toponim *Dvor* u Lici, *Stari Dvor,* danas groblje, nekada stan plemenite porodice *Delišimunović* kod Kostanjevca, ŽK), 3° (u književnom jeziku) vladarev nastań, prevedenica njem. *Hof* = fr. *cour, 4°* najveća državna ustanova: *(računarski) dvor,* upor. njem. *Rechnungshof, 5°* sud, prevedenica tal. *corte,* samo u Krčkom statutu: *da mu ima dvor reći do tri dni kazan (Arkiv* 2, 292), 6° dvorište, avlija (Kosmet), 7° staja za goveda i ovce, mazge i konje; sinonim: štala (Vodice, Istra, Buzet, Sovinjsko polje)«. Nijedno od tih današnjih značenja nije prvobitno, koje se još vidi u prilozima s prijedlozima: *ná dvor* (Poljica, Vareš) = *na dvor* pored *ná dvor* (Kosmet) »van«, *na dvoru* »vani«, upor. polj. *na dworze, = na dvor* (Lumbarda) *»vénkai·* = *nadvo (južni* krajevi, bez *r* po analogiji od *ozgo, juče)* = *nadvô* (Kosmet) = *iz dvora, zdvora* »protivno unutra; sinonim: s polja«; sa deiksom *a nadvora;* odatle pridjev *izdvoran* = *izdvōrnjī, nadvornji* »sinonim: vanjski« i *nădvorica f* (Kosmet) »proliv, dječija bolest«, od sintagme *ide na*

dvor. Prema ovom prilogu *dvor* je značilo »ono što je pred kućom, pred vratima, vani«. Upor. *forestis* > fr. *forêt* »šuma«, tal. *forestiere* »stranac« od lat. *forum,* koje je u srodstvu sa *dvor.* U izvedenici na *-ište: dvorište* n »mjesto pred vratima, basse cour; sinonim: avlija f (v.) < gr. αυλή > tur. *avli«* to je značenje još vidljivije. Kako su i staje u dvorištu, *dvor* dobiva značenje »staja« po zakonu sinegdohe. U Vodicama *dvori* pl. je »kuća i dvorište«. S prefiksom *pod* govori se na Mljetu *podvor* »značajna terasasta kultura nastala iz krčenja šume (Gušić)«.

U vezi je sa historijskim značenjem *dvor* »stan vlastelinove radna imenica na *-nik dvornik* m (također prezime) »upravitelj vlastelinova imanja; sinonim: majurdžija (v.), zapostat (v.)«. Upor. polj. *d'wórznik* »Meier, pored Hofmeister, Vogt«, stprus. *dwarniken.* Ta je imenica, kad je *dvor* proširio značenje na »stan zemaljskog poglavara, koňak (v.)«, postala naziv dvorske časti. U tom značenju posudiše je. Rumunji: *dvornic, zvornik, vornic,* premda su očuvali lat. riječ *curtea* < *cohors, -te* za *dvor.* Madžari, naprotiv, posudiše i feudalni *dvor* > *udvar* i izvedenicu odatle *udvarnak.* Riječ *dvorac* je za današnju našu jezičnu svijest doduše deminutiv na *-ьc* od *dvor* ali nije potvrđen u vrelima za »vlastelinov stan«. To je posudenica iz rus. *dvorec* »palača« i ne stoji u vezi s našom feudalnom riječi.

Denominál na *-iti dvoriti -lm (iz- do- se, po-, u-, u- sé)* »servire, moliti«, *udvarét, -îm* (Kosmet) »gestiti« prema *dodvárati (se)* u najužoj je vezi s feudalizmom, tako je i u drugim slavinama. Semantički je značajna u ovom pravcu i prefiksalna složenica pf. *razdvoriti* »izdijeliti od kuće«. To se vidi i po rum. posudenici *a dvori* i apstraktumu *dvorbă f* < *dvòrba* (16. v.) = *vorba* »riječ«, s kojom se unakrstila rum. *vorbă* < lat. *verbum.* Tako se najlakše objašnjava *o* mjesto *e.*

Riječ *dvor* u našem feudalnom srednjem vijeku dodirivala se i djelomice poklapala sa lat. *villa* = *Hof,* na zapadu. U tom značenju postala je i toponomastikum kod nas kao i na Zapadu: upor. *Dieden hofen* = fr. *Thionville.* U daljem semantičkom razvitku stoji pod uplivom od tal. *corte,* fr. *cour,* pridjeva *courtois,* glagola *courtiser.* Pridjev na *-ьn dvoran* (IS-IS, v) znaci isto što i tal *cortese,* upor. g. 1422. *mnogo nedvornehb* i *nepočteného zlehb reci (Sporn, srp.* 167), *dvorno primiti* (Marulić). Staro je značenje ostalo u poimeničenju *dvornica* f »sinonim: sala« koja je riječ sveslavenska, upor. *dvjornica* »Stube« kod Kašubą i polj. *dworznica* »Acker am Gehöft«. Posljednje značenje dobilo je kod nas još prefiks *pod: pòdvornica* (Dalmacija) »njiva oko kuće«. Najdalje su došle u pravcu semantičkog približavanja romanskim riječima prevedenice impf. *udvarali* (Zagreb) = *udvoravati* (Pavičić) za tal. *corteggiare,* fr. *courtiser,* njem. *hofieren* (koji je također preuzet: *hofirati* ili *praviti hof nekoj darni)* i pridjev *udvoran* »höflich«.

Od *dvor* »nastań vladarev« izvedenica je na *-janin dvoranin* m (Vuk, i u drugim slavinama npr. rus.) pored *dvòraník* (18. v.), pridjev na *-ski dvoranski* za razliku od *dvorski* (Vuk, tako i u drugim slavinama). Od radnih imenica ima još i na *-aja* (v. *tepčija): dvorčija* m (Belostenec, Habdelić), na *-telj dvòritelj* m prema *-Unja dvorkinja* f (Vuk, 16. v.), apstraktum na *-ba dvòrba,* augmentativ na *-ina dvòrina* f. Složenica je današnji neologizam *dvorana* od *dvor* i perz. *hane* mjesto *dvornica,* i prevedenica *kolodvor* < njem. *Bahnhof* »željeznička stanica«. Od prefiksalnih složenica nastalih od sintagmi, osim *podvornica* od *(njiva) pod dvorom,* treba spomenuti još rum. *pridvóru* »galerie, Vorhalle (Muntenija), veranda«, stcslav. *pritvon* < προθύρον, *pridvorija,* slov., češ. *pridvor.* Kod nas nije potvrđeno.

Riječ *dvor* je prijevojni štěpen na *o* prema ništičnom na ь: stcslav. dual *a ьгi* »vrata«. Prvobitno u ie. periodu i u baltoslavenskom, oba su prijevoja značila isto: »dvokrilna vrata, forēs«. Ništični se štěpen upotrebljavao u slabim padežima pred suglasničkim nastavcima, npr. u lök. pl. **dvbréh* a *dvorb* u jakim samoglasnim nastavcima *dvora* (upor. ruš. gen. *dvora), dvoru, a огъ.* Upor. za razlikovanje padeža prijevojima *drevo* sing. prema *агъ a* pl. Analogija je ipak izbrisala ovakva razlikovanja padeža, stvorivši osnovicu za semantičko razlikovanje generaliziranjem obaju prijevoja: *dvbri* »dvokrilna vrata odličnijih kuća«, a *dvor* »Γ kuća s takvim vratima, 2° mjesto pred takvim vratima«; *dvbri* je ušlo i u crkveni jezik: *dveri* (13. v., Kosmet) su kod pravoslavaca »vrata na ikonostasu«, odatle rum. *dveară* f; *dvori* f pl. = *dvora* n duala (prema *vrata)* »sinonim: vrata« govorilo se do 16. i 17. v. ι danas još na Krku; *dveri* i deminutiv *dvercâ* (dual), kao toponim *Dverce* (dual) u ^Zagrebu »stara gradska vrata, danas prolaz iz Štrosmajerova šetališta u Gornji grad«. Postoji još toponim *Dvernica* u Hercegovini, ali *e* mjesto *a* ne ulijeva povjerenje u ispravnost tumačenja prema *Zadvarje* n i *Dvare,* pisano prema tal. izgovoru *Doare* »selo u Dalmaciji blizu Splita,

upravo: vrata za Split«. Deminutiv *dverce* posudiše Madžari *veröcze* »ostiolum, kleine Gittertür«. Ovako zovu oni i grad *Viroviticu.* Upor. u našem narodnom govoru *Virovi* (pl.) za *Virje. Virovitica* je možda poimeničen pridjev *virovit.* Kako je došlo do toga da su Madžari nazvali to mjesto *Veröcze,* ima se ispitati. Oba su oblika *dvari* i *dvor* ie., balto-slavenska, sveslavenska i praslavenska; *dvari* ima paralelu u lit. *durys,* lot. *duris,* got. *daúr,* njem. *Tür,* gr. δύρα, lat. *forts,* arm. *z-durs* »van«, ie, **dhv^e rlos', dvoru* odgovora lit. *dvaras* »imanje«, lot. *dvars,* sanškr. *dvaram* »vrata« prema ak. *duras,* stperz. *duvarayã-maiy* »na mojim vratima«, ie. **dhuoros.*

Lit.: ARj 2, 923. 924. 937. 941. 942. 7, 315. 316. *ASPh* 11, 126. *Miklošič* 53. *SEW* l, 241. *HoЪЪ-Kopečný* 111. 112. *Bruckner* 101. 105. *Vasmer* 330. 331. 332. *Trautmann* 63. *WP* l, 871. Endzelin, *FBR* 11 *(Slávia* l, 211). Hirt, *IF* 32, 242. Pedersen, *LP 2,* 1-3. Románsky, *JberRI* 13, 106-108. lvic *JF* 18, 334. *Boisacq*[3] 358-359. *GM* 63. *Tiktin* 1251. *Mladenov* 121. Ungebaun, *RES* 12, 21. 28. Bezzenberger, *Festsch. Kühn* 258. i sl. *(IJb* 5, 281). Jokl, *Unt.* 248. Kušar, *NVj* 3, 338. Maretić, *Savj.* 21. *Elezović* l, 124. 142.

dzêkar pored *dzêkr* m (Kosmet, primjer: *ufati gi dzêkr,* kaže se za stoku kad se razobada) »obad, štrk (ŽK)«. Zacijelo posudenica iz arb. *zekth* »Stechfliege« (sa zamjenom arb. deminutivnog sufiksa *ih,* tip *zoth* »ptičica«, koji se izgovara interdentalno sa *r)* < tal. *zecca* »ixodes ricinus«, langob. *zekka,* nvnjem. *Zecke.*

Lit.: Elezović l, 215. *REW*[3] 8730. *Prati* 1061. *GM* 482.

Dž

azaba, prilog (Vuk, narodna pjesma, Bosna općenito, Kosmet) = *džabe* (Srbija, *-e* mjesto *a* može biti po analogiji hrv.-srp. priloga) »sinonim: mukte (v.), badava (v.)$_3$ zastunj (ŽK), bez para«, s prijedlogom *nadžaba* (Lika), *za diobe* (Kosmet). Odatle denominál na *-isati* pf. *džabaisati, -Sem* (Vuk) »pokloniti«, na *-laisati d&abalaìsati, -tšēm* (Kosmet) »idem«, od tur. *çabalamak* »ne tražiti naknade«. Balkanski turcizam *(caba = cabe* »bez plijena«) iz oblasti priloga: bug. *džába,* arb. *xhabá,* ngr. τζάμπα.

Lit.: ARj 3, 528. 7, 350. *Elezović* 2, 459. *Mladenov 125. GM 79. Pascu 2,* 136., br. 518.

džáda f (Bosna, narodna pjesma) = *džôda,* gen. *dzãdê* (Kosmet) = *dada* (Konavli, Vodopić) »sinonim: drum (v.), cesta (v.)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla *(ğadde)* iz oblasti saobraćaja: arb. *xhadé,* bug. *diade,* cine, *giadee* f »grande route«.

Lit.: ARj 3, 528. *Elezović 2,* 460. Vodopić, *Marija Konavoka* 153. *Mladenov* 129. *GM* 79. *Pascu 2,* 136., br. 520. Grünenthal, *ASPh* 42, 316.

džägara f (Vuk) »manastirska škola«, nazvana ovako prema *džagor* m »sinonimi: buka (v.), treska (v.)«. Od tur. onomatopeje *cagir = cugur. S* ovom onomatopejom unakrstila se naša *žagor,* gén. *zagara* m (Lika, Kosmet) »graja, razgovor«, odatle denominal na *-iti dêãgoriti — zâgoriti* (Lika) = · *zãgôrit* (Kosmet) »razgovarati, larmati«. Mjesto *g* stoji na zapadu *m: žamor* m i *zamoriti.* Postoji i bez sloga *or: džagati* i s *k* mjesto g impf, *dzâkaïi, -am* (Vuk) »bučiti, vikati« i odatle denominal *džaka f* (Srbija) »sinonim: buka«.

Lit.: ARj 3, 528. *BI 2,* 860. *Elzeović* 1, 178.

džaiz, prilog (narodna pjesma) = *dzãiz* pored *džaiz* (Kosmet) = *idžaz* (Klinavac u Kosmetu, metateza samoglasa *i* da se ukloni dvogląs *ai* s naglasom na *f)* »dopušteno«. Upotrebljava se sa *nije* i *jeste.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ğaiz* > tur. *caiz)* iz oblasti turske uprave: čine. *giaize* »permis, autorisé«.

Lit.: ARj 2, 528. *Elezović* 1, 245. 2, 400. *Pascu 2,* 136., br, 521.

džājilj m i pridjev »neznalica, neprosvijećen«. Odatle *džajko* m »pop« u šatrovačkom govoru u Bracigovu (Rodope). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵahiī).*

Lit.: Elezović 2, 460. Jireček, *ASPh* 8, 101.

ilžäm m (Vuk, narodna pjesma, Bosna; u Kosmetu pored *džam,* pl. *džamovt)* »sinonimi: staklo (v.), okno«. Odatle: radna imenica na *-džija džamdžija = džandžija* (Kosmet) »sinonim: staklar«; pridjev indeclinabile u narodnoj pjesmi na *-li dzamli* »staklen, epitet uz *pendžer«, d&ãmlíja* pored *dzamlîja* (Kosmet) u *soba* i bez toga dodatka »soba sa stakJenim prozorima za razliku onih u kojima su prozori izlijepljeni pendžerijom (v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *cam* »čaša«) iz oblasti gradnje kuća: rum. *geam,* bug., arb. *xham,* cine, *giam,* odatle *giamgi* »verrier«, *giamliche* f »vitrage« = bug. *džamlak,* ngr. τζάμι i τζαμ(ι)λίκι, cine, *giamgiliche* f »profession de verrier«.

Lit.: ARj 3, 529. *Elezović* 3, 460-1. *Mladenov* 126. *GM* 80. *Lokotsch* 650. *Pascu 2,* 136., br. 522. *SEW* 1, 242.

dzàmbãs, gen. *-asa* m (Vuk, 17. v.) = *džambaz,* pored *-âz,* gen. *-äza* (Kosmet) »1° čovjek koji igra na užetu, pehlivan, 2° čovjek vješt konjima, preprodavač konja«. Prezime. Odatle: na *-luk džambāzlbk* m(Kosmet) »cjenkanje« i denominal na *-iti džambazít se, -azim* (Kosmet) »cjenkati se«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *can* »duša« /v./ i imperativ *baz* od *baxtätt*

»igrati se«, upravo »koji sa dušama igra«) iz oblasti trgovine i igara: rum. *geambaş* »1° intrigant, 2° Vieh-, Pferdehändler«, odatle *geambaįKc* »trgovina stokom i konjima«, bug. *džambazin* »Seiltänzer«, arb. *xhambás* = *xhamás* (Skadar) »Aufschneider«, cine, *giambaz* »1° acrobate, 2° marchnad de chevaux, 3° maquignon«, odatle *giambazüche* f »maquillonnage«, ngr. τζαμπάσις »Seiltänzer«. V. *džan.*

Lit.: ARj 3, 529. *Elezović 2,* 460. *Mladenov* 125. *GM* 80. *Tiktin* 668. *Pascu* 2, 136., br. 528. *LokotscH* 660.

džamija f (Vuk, 18. v.) = *džamija* (Kosmet) = slov. *čamija* »muslimanska zgrada za bogosluženje«. Odatle pridjev na -ski *džamijskī* = *džaminskī.* Toponim *Kadi-džāmija* (Kosmet) »kadijina džamija«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gami',* perf. praesens act. od glagola *gama<a* »udruženje«, denominacija kao *sinagoga* i εκκλησία > lat. *ecclesia)* iz oblasti islama: bug. *džamija,* arb. *xhamí,* cine. *gimie ĭ,* ngr. τζαμί.

Lit,: ARj 3, 529. *Elezović 2,* 461. *Lokotsch* 655. *Mladenov* 461. *Pascu 2,* 137., br. 534. *GM* 80. Korsch, *ASPh 9,* 499.

džamutra m »sinonim: mladoženja« (Dibri, Tetovo). Prema Budmaniju valjda ciganska riječ.

Lit.: ARj 3, 529.

džän m (Vuk, Bosna) = *džän* (Kosmet) »duša«. U Kosmetu u izreci *ăjt, e džan* »alal ti vera«. Odatle s tur. posvojnom postpozicijom *džanum* (Vuk, Mostar) = *džanom* (Kosmet) = *džano* (narodna pjesma, kao vokativ prema *ženo)* »čovječe«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *ğan,* tur. *canum* »moja duša«) iz oblasti učitivosti: bug. *džan* i *džanam,* arb. *xhan.* Glede zamjene turskog poluglasa *ı* > *u* upor. *balìk* > *baluk, çapkın* > *čapkun, hanım* > *-hanuma.* Usp. i *džambās.*

Lit. : ARj 3, 529. *Mladenov* 126. *Elezović* 2, 461. *GM* 80.

džänarika f (Vuk, Bosna, Kosmet) = *dženarika* »obla šljiva, drobnica (ŽK)«. Dočetak *-ika* je naš sufiks za biljke. U. bugarskom postoji mnogo varijanata u osnovnom samoglasu *a-e-i.* U svim se ispušta slog *-ar-: džanki* pl. = *dženki* — *džinka* f »vrst šljiva«. U Kosmetu su zastupljene bugarske varijante sa *i: džínkan* 1° vrlo sitna kokoš, 2° sasvim sitna paprika šiljasta ili okrugla«. Odatle deminutiv na *-če,* pl. *-cici: džmčići.* Balkanski turcizam (složenica od *can* »duša /v./ i *erik* »šljiva«). Elezović tumači varijantu *dzînka* u Kosmetu kao izvedenicu od ar. *gin* »dobri duhovi«, što se ne čini uvjerljivo.

Lit.: ARj 3, 529. *Elezović 2,* 461. 467. *Mladenov* 126.

džandoč m (Dubrovnik) »mala lokva ukraj mora između hridi«. Sufiks je deminutivni *-ot* < *-uceus* (upor. *saloca)* iz dalmatoromanskoga.

Lit.: Zore, *Tud.* 25.

džanfez *l -es m* = *dànfez* (Banja Luka) = *džanfez* (Mostar) »tanka svilena tkanina koja se prelijeva u dvije boje«. Balkanski turcizam neodređenog podrijetla, prema Elezoviću perzijskog (od perz. imperativne složenice *can* »duša« (v.) i imperativa *feza* od *fezadan* »koji cvjeta, uzdiše«), prema Skoku talijanskoga (< *genovese,* podrazumi *seta* »svila«) iz oblasti tkiva i trgovine : rum. *geanfes* »Art orientalischer Seidenstoff«, bug. *džanfez,* cine, *giamfese î* »taffetas«, ngr. τζαμφέσι η.

Lit.: Elezović 2, 462. *Tiktin* 669. *Zenker* 346. *Redhouse* 639 a. Skok, *Slávia* 15, 342., br. 189. *Pascu 2,* 136., br. 526.

džanovica f (Dubrovnik) = *džonovica* (Konavli, Vodopić) »vrst smokve« = *d&enòvica* f = *dženovača* (Prčanj ?) »Art Feige mit dicker Schale«. Bit će zacijelo od *Genova.*

Lit.: ARj 3, 530. 539. Rešetar, *Stok.* 237.

džära f (Vuk, Gornje primorje, Boka, Tivat, Dubrovnik, Cavtat) = *žara* (Perast, Lepetane, Korčula, Smokvica, Istra, Lastva, Rab, Božava) = slov. *žara* »velika zemljana posuda, ćup širokog grla za razliku od arkula koji ima usko«. Deminutiv na *-ica džarica* (Dubrovnik). Pridjev slov. *zárást.* Od tal. *giar(f)a,* istrom. (Rovinj) *éara,* furl, *zare* < ar. *garra* »posuda za vodu«.

Lit.: ARj 3, 530. *Pleteršnik 2,* 954. Sturm, *ČSJK 6,* 68. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID 6. REWS* 3944. *DEI* 1804. *Ive* 70. Štrekelj, *ASPh 12,473. Lokotsch* 688. Matzenauei, *LF 7,* 171.

džeba f (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: oklop (v.)« = *džebe,* gen. *-eta* n (Vuk, Cetina) »ploče na ječermi koje stoje iznad ilika (v.) pod grlom«. Odatle: na *-lija* (v.) *džebelija* m »sinonim: zatočnik«. Od perz. *ģephe* > tur. *cebe, cebeli* »u oklopu«. Glede *-e* > *-a* upor. *kesa* i *ćebe* (v.). Ista riječ dolazi u složenici sa

perz. *hane* > *-äna* (v.): *džebana* f (Vuk, narodna pjesma, 18. v., Kačić) = *džebahana* (Vuk, Crna Gora) = *džebehana* (Vuk) = *džefana* (18. v.) = *džephana* (17. v.) = *džepăna* (Kosmet) »municija, prah, olovo, laneta itd. i hrana za boj«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (složenica od perz. *ģephe* > tur. *ceb(è)* i *hane* > *han)* iz oblasti vojništva: rum., bug. *džepané,* arb. *xhephané* — *xhepan* m »Pulvermagazin«, cine. *giuphane* »arsenal«.

Lit.: ARj 3, 531. *Elezović 2,* 465. *GM* 81. *Pascu 2,* 137., br. 545.

džebrāk m (Vuk, Vojvodina) »sinonim: prosjak«. Odatle: pridjev na *-ski džebrāčkī;* denominal na *-iti* impf, *džebračiti, džebrāčīm* (Vuk, 18. v.), pored na *-ati džebrati, -ãm* »prositi«, koje se slaže s češ. i slov. *žebrati,* slvč. *žobrať,* polj. *żebrać.* Od češ. (ili slovačkog ?) *žebrák,* odakle je i madž. *zsobrák, a* ovo od stvnjem. *sefer* »skitnica«. Značajno je turciziranje početnog suglasnika *ž* > *dž.* Upor. *džigerica* (v.) pored *žigerica.*

Lit.: ARj 3, 531. *Miklošič* 406. *Bruckner* 1, 663. *Holub-Kopečný* 443.

džeferdār, gen. *-ara* m (Vuk, 18. v.) = *džefenđar* (disimilacija *r-r* > *n-r)* — *džeferdān* (18. v., narodna pjesma, također biljka) = *džeferđao,* gen. *-ala* (Dubrovnik, disimilacija *r-r* > *Γ-Γ)* = *dževerdan* = *čeverdan* »puška sa cijevi od šarena nada, dimišćija (v.)«. Odatle: hipokoristici *dževeruša* f (Vuk, Risan) i *džeko* m (Vuk, Crna Gora). Prema Miklošiču ide ovamo i fonetski nerazumljiv *kovrdin* (narodna pjesma), epitet za *mač.* Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gauherdār* > tur. *cevherdar,* drugi dio *dar* (v.), a prvi ar. sing, *gauhar* > tur. *cevher,* pl. *gawahir* > tur. *cevahir,* od perz. *gohăr* »dragi kamen, dragulj«). Od tur. *cevher* je *džever* m (Vuk) »šareno damaštansko nado«, u izričaju *pokazati džever* »pokazati da je neko šaren«. Toponim *Džever* (mjesto U Srbiji). Odatle *dževerlija* (Vuk) i denominal na *-leisati dževrleisati, -šēm* (18. v.). Arapski plural nalazi se u *dževáhir* / *-ájir* m (Crna Gora, narodna pjesma, *vlaški dževahin)* i u epitetu *dževajir kamenje* = *dževair* (Kosmet), odatle radna imenica na *-džija dževairdžija* »juvelir«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla: rum. *giuvaer,* odatle *giuvaergiu* m prema f *giuvaerica* »draguljar, -ica«, bug. *dževair,* odade *dževairdžija,* arb. *xhevahir,* cine. *giuvaire* f »bijou«, ngr. τζοβαΐρι = τζεβαέρι, cine. *giuvarico* < ngr. τζοβαϊρικον »bijouterie«. Odatle je i gradska riječ *juvelir,* gen. *-ira* »draguljar (neologizam)«, francuzizam preko njem. *Juvele;* u srednjovjekovnom latinitetu *jocalis* > fr. *joyau, jocalarius* su možda pučke etimologije arapske riječi.

Lit.: ARj 2, 18. 3, 531. 534. 535. 5, 413. *Elezović 2,* 463. *GM* 81. *Miklošič* 412. *Lokotsch* 694. *Mladenov* 126. *REW*[3] 3945. 4588. *Ný l,* 192. *Pascu 2,* 137., br. 547. *Weigand'-Hirt* 958.

džéga f (Srijem) = *džéđža* (Vojvodina ?) »nekakva ženska "kapa«.

Lit.: ARj 3, 531.

dže(h)enem m = *džénem* — *dženem,* gen. *-ema* (Kosmet) »1° sinonim: pakao (prema islamu), 2° bestragija, vir (Kosmet)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ģehenem* < hebrejska složenica *gè ben Hinnom* »vrt sina Hinnomova«, naziv mjesta gdje su se prinosile žrtve Molohu, koje je ukinuo Jozias, nakon toga stovarište otpadaka kao toponim kod Jeruzalema) iz oblasti islama : bug. *džendém* u izričaju *idi v* ~! *kam džendemé* (tur. dativ) »va-t'en au diable«, odatle *džendemos(v)am,* arb. *xheheném.* U bugarskom je značajna disimilacija *nd* < *nn* kao izgovor geminacije pod silu. Upor. *duine* (v.) i *džin.*

Lit.: ARj 3, 581. *GM* 80. *Elezović 2,* 465. *Lokotsch* 705. *Pascu 2,* 137., br. 536.

dzeļat, gen. *-àia* m (Vuk, 18. v.) = *dzēlāt* (Kosmet) = *dželetin* (17. v.) »sinonim: krvnik (neologizam); ostali su sinonimi: *hahar* (v.), *boja* (v.), *manigodo* (v.), strani *izrazi«.* Odatle: pridjev na *-ov dželatov* (Vuk) = *čeletinov* (Divković). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ğellad* »koji bičem šiba, vješa«) iz oblasti turskog pravosuđa: rum., bug. *dželatin,* arb. *xhelát,* cine. *gilát,* ngr. τζελάτης.

Lit.: ARj 3, 532. *Elezović 2,* 464. *Mladenov* 126. *GM* 80. *Pascu 2, 137.,* br. 533.

đželep m = *dzelêp* (Kosmet) »stado volova«. Odatle radna imenica na *-dzija: dželebdžija* m = *dželepčija* (Vuk) »trgovac volova, palócija (v.)«. Odatle pridjev na *-in: džeUbdžijin* — *-pčijin.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ģeleb* »conducteur de tropeaux de moutons«) iz oblasti trgovine: bug. *dželetin* »marchand de bétail«, cine. *gilep* »impôt sur le bétail«, *gilepci* »employé chargé avec la perception de l'impôt sur les moutons«.

Lit.: ARj 3, 532. Skok, *Slávia* 15, 345., br. 223. *Mladenov* 126. *Pascu 2, 136.,* br. 531.

džem, potvrđeno samo u Reljkovićevu Satiru u izričaju: *jerbo se... kojigod plemić u džeme* (ak. pi.) *užmišą.* Danas nije nigdje potvrđen. U Reljkovićevo vrijeme govorio se taj turcizam *(čem* »društvo, množina«) u Slavoniji. Primjer kako iščezavaju turcizmi.

Lit.: ARj 3, 532.

džemadan m (Srbija) = *džemadan* pored *džemedan* (Kosmet) = *džamadan* (narodna pjesma) »prsluk koji se na prsima zatvara, izvezen bućmetom i srmom s metalnim dugmetima (preko njega dođe fermen, v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *gama* »Tuch, Kleid« i *-dan* »Behälter«) iz oblasti nošnje: arb. *xhamadan,* rum. *geamantan,* bug. *džamadán,* ngr., cine. *giumîndane f* »gilet en echarpe boutonné par devant«. Upor. *menten* (v.).

Lit.: ARj 3, 529. 532. *Elezović 2,* 464. *GM* 80. *Pascu 2,* 137., br. 544.

džemat, gen. *-ata* m (Bosna) = *džemai* (Kosmet) »sinonimi: župa, (v.) parohija (v.), općina (v.)«. Odatle prilog s tur. postpozicijom *-ile* »sa«: *džematile* (narodna pjesma) »sa društvom«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵema'at* »skupština«) iz oblasti turske administracije: arb. *xhemát.*

Lit.: ARj 3, 532. *Elezović 2,* 464. *GM* 80.

dženábet m (Bosna, psovka, Srbija) = *dženabet* pored *-abet* (Kosmet), pridjev uz *čovek)* »nečist čovjek, poganin«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *cenabet* »1° homme impur, 2° pollutio involuntária«) iz oblasti psovki i čistoće: bug. *dženabetin* »impudique, méchant, maudit«, arb. *xhenabet* »leichtsinniger Mensch«, cine, *gianabet,* odatle *gianabetliche* f »méchanceté«, ngr. τζαναμπέτης »méchant, malveillant, hargneux.

Lit.: ARj 3, 533. *Elezović* 3, 464. *GM* 81. *Mladenov* 126. *Pascu 2,* 136., br. 519. 530.

dženáza f (Mostar) »sprovod« = *dzenãze* (Kosmet, objekt uz *odnese)* »(muslimanski) mrtvac«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *genäse)* iz oblasti islama.

Lit.: Elezović 2, 464. Skok, *Slávia* 15, 345., br. 225.

džendžīva f (Dubrovnik) »desni«. Neizmijenjeno tal. *gengiva* »isto« < kllat. *gingīva.* Oblik *žinžire* f pi. (Slovinci u Istri, Vodice, nepoznato kod istarskih starosjedilaca Hrvata Bezjaka, Pazin) »isto« poklapa se potpuno sa istrum. *žinžire, zinšure, zinzinna* < **gingina* (onomatopejskom reduplikacijom mjesto *gingīva) ; r* stoji mjesto međuvokalskog *n* kao u *Romer* < *romanus* »Rumunj« kod istarskih Rumunja koji su ostatak velebitskih Vlaha i ostalih iz stare hrvatske države. Ta riječ potječe kod Slovinaca iz govora Cica. Toliko je karakteristična da je postalo porodično ime (prezime): *Zenzerović* (Vodnjan, Bartulio). Ribarić donosi još *gingina* s očuvanim velarnim izgovorom *g* (kao u *galatına* itd.) kao čudnovat sporedni oblik za istrum. *ženžire.* Ne kaže na žalost gdje se upravo govori. To bi bio vrlo interesantan leksički ostatak dalmatoromanski. Potrebno je za nj još podrobnijih podataka.

Lit.: Budmani, *Rad* 65, 164. Ribarić, *SDZb 9,* 206. *Cadastre,* reg., s. v. Pușcariu, *Istrorom.* 3, 114. *REW** 3765. *DEI* 4784.

dženet m (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: raj (kod muslimana)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵennet* »vrt, raj«) iz oblasti islama: arb. *xhenét.*

Lit.: ARj 3, 533. *GM* 81.

dženjak, gen. *dženjka* m (Vuk, narodna pjesma) = *džanak,* gen. *-nka* (objekt uz *započeti,- učiniti, zaturiti s kime)* »sinonim: boj« (v.). Balkanski turcizam *(cenk) iz* oblasti vojništva: bug. *dženk,* cine. *gengă* f »combat,, bataille, guerre«.

Lit.: ARj 3, 529. 534. *Mladenov* 126. *Pascu 2,* 135., br. 494.

džep m, pl. *džepi* i *džepovi* (Vuk, 18. v., Kosmet) = *žep* (zapadni krajevi, ŽK, Brusje, Hvar) »sinonim: čpag > špag (v.)«.Odatle deminutiv na *-će,* pl. *-čiči džěpče* (Kosmet), radna imenica na *-ar žepar* m (Zagreb) »Taschendieb«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵaib* »Tasche, Beutel, Sack« > tur. ceyb / *ceb)* iz oblasti nošnje: bug. *džeb* pored *džob,* čine. *dzopë* (Weigand), pored *gepe ĭ,* arb. *xhep* pored *xhap -ba* f = *xhab* (Gege), ngr. τζέπη, madž. *zseb.* Upor. *džepašče* (v.).

Lit.: ARj 3, 534. *Elezović 2,* 465. *Mladenov* 126. *GM* 81. *Pascu 2,* 135., br. 495. *Miklošič* 409. *SEW* 242. Korsch, *ASPh 9,* 499. Hraste, *JF 6,* 188.

džerä pored *džeraa* m (Kosmet) »kirurg, berberin ili hećim koji vida rane«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (arb. *gérrah)* iz oblasti medicine: bug. *džerah* = *džeraf,* arb. *xherrah,* cine. *girah.*

Lit.: Elezović 2, 465. *GM* 81. *Mladenov* 126. *Pascu 2,* 137., br. 537.

džeríma f (Srbija, narodna pripovijetka) = *džerima* »1° pustinja, püstolina (Kosmet), 2° globa«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gerime* > tur. narodski *cereme) iz* oblasti turske administracije: bug. *džeremé,* cine. *girime î* »amande«, odatle *girimițire* pored *girimitisire* »condamner à une amande« = ngr. τζερεμετίζω.

Lit.: ARj 3, 534. *Elezović 2,* 465. *Pascu 2,* 137., br. 538.

dzēs m (Dubrovnik, Rab) »sadra, gips (hrvatski gradovi)«. Od tal. *gesso* < lat. *gypsum* < gr. γύψος.

Lit.: Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW*[3] 3936. *DEI* 794.

dževāp, gen. *-ápa* m (Vuk, narodna pjesma), objekt uz *dati, učiniti, a* uz dativ *kavzi (pa je teško dževap dati kavzi,* u pjesmi) »smiriti, prekinuti« = *dževap* (Kosmet, objekt uz *dat, davat)* »sinonim: odgovor«. Odatle denominal na *-iti:* impf, *dževapiti, dževāpīm* (Vuk) »sinonim: odgovarati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵeiaāb* > tur. *ćevap) iz* oblasti društvenog saobraćaja: bug. *dževab* = *džuvab,* arb. *xhevá p,* cine, *giuvape.*

Lit.: ARj 3, 534. *Elezović* 2, 463. *Mladenov* 126. *GM* 81. *Pascu 2,* 138., br. 549.

džezaj m (Bogišić) = *džeza* m pored *džezaja* f (Kosmet) »sinonim: globa (v.)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵeza* »plata (u dobrom i rđavom smislu)« > tur. *ceza* »globa«) iz oblasti suđenja: arb. *xhezá* f »Strafe«. Glede dodatka *-/, -ja* na turski samoglasni svršetak upor. *belaj* (v.) i *odaja* (v.).

Lit.: ARj 3, 535. *Elezović 2,* 463. *GM* 81.

džezva f (Bosna, Srbija) = *džezva,* gen. *-vê* (Kosmet) = *džezma* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović) »mali ibrik (v.) za kavu«. Odatle deminutiv: na *-ica džezvica* f i na *-enee džezvenče* (uz pridjev *micko,* v.). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ǵezve* »drveni ugalj« > tur. *cezve* »mali mjedeni sud s dugom drškom za kuhanje i serviranje kave«) iz oblasti kuhinjskog suda: bug. *džezvé,* arb. *xhezvé — xhezé,* cine. *gezve* f »cafetière«. Dočetak *-a* < tur. *-e* kao u *kesa* (v.), tur. *-zv-* > *-zm-* kao u *trezven* pored *trizmen* (v.).

Lit.: ARj 3, 535. *Elezović 2,* 463. *Mladenov* 126. *GM* 81. *Pascu 2,* 135,. br. 496.

dzîbra f (Vuk, Kosmet) »sinonim: komine (v.), drop > trop (v.), iscijeđen kljuk iz kojega se dobila rakija« = *dzîbra* (Mostar) »vosak i med zajedno u satu«. Balkanski turcizam (tur. *cibre* »ausgepresste Weintraube, 2° Treber«) iz oblasti poljoprivrede (pečenja rakije): bug. *džibri* pl., ngr. το τζίπουρον.

Lit.: ARj 3, 535. *Elezović 2,* 465. Skok, *Slávia* 15, 345., br. 230. *Mladenov* 126.

džida f (Vuk) »koplje«. Odatle *džidovanje* n (pisano sa *č* mjesto *dž,* jedanput u 18. v.) »turnir (v.)«. Izvedenica od denominala na *-ati:* impf, *džidat se, -am* (objekt *lêbac)* prema pf. *džidnut se, -ēm.* Turcizam *(cida)* iz oblasti vojničkog oružja.

Lit.: ARj 3, 535. *Elezović 2,* 466.

džidža f (Vuk) = *džidža* (Kosmet) »1° dječje igračke koje zvuče, 2° sve što može poslužiti za igračke (Kosmet), 3° nakit igrački za djecu«. Balkanski turcizam (tur. pridjev *cici* u dječjem jeziku »1° lijep, 2° šaren ukras koji može prevariti dijete, suprotno je *kaka«)* iz oblasti dječijeg govora: arb. *dzidzë.* Ovamo zacijelo i *džidža* f (narodna pjesma) »tetka«. Od tur. *cici* »tetka« s tur. *-e* > *-a* kao u *kesa.* Osnovica je onomatopeja iz dječjeg govora u kojoj je reduplikacija glavno.

Lit.: ARj 3, 586. *Elezović 2,* 467. Skok, *Slávia* 15, 345., br. 231. *GM 79.* Štrekelj, *ČZN* 1909, p. 87. i sl. Bruckner, *KZ* 43, 317.

džidžalo n »raboš za bilježenje mlijeka kad se sva seoska stoka pomiješa«. Govori se u Srbiji (Niš?). Nepoznati su akcenti i varijante. Izvjestan je samo sufiks *-alo* za oruđe.

Lit.: ARj 3, 536.

džigara f (narodna pjesma) = *džiger* m (16. v., Dubrovnik, jedanput) = običnije sa sufiksom *-ica džtgarica* f (Lika, katolici, 18. v., pisano *č* mjesto *dž)* = *džigerica* = *džigerica* (Kosmet) = *džigirica* (18. v.) = *zigerica* (ŽK, Brusje, Hvar) »sinonim: jetra«. S pridjevima: *bêla džigerica* »pluća«, *crna džigerica* »jetra« (Vuk, Kosmet) prema tur. *ák dyer* i *kara dyer.* Odatle: radna imenica na *-jar džlgeričār* (Vuk), »čovjek koji jede džigerice«, na -6Я + *-jak džigeričnjak* = *džigiričnjak* »biljka«, na *-ъn* + *-jača džigernjača* (Vuk) »1° biljka, 2° Leberwurst« = *džigernjača* (Kosmet) »čorba sa džigericama«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (peřz. ie. riječi *ǵigar* > sjeverno-

-tur. *ager,* osmanlijski *dyer)* iz oblastí dijelova tijela (tip *taban):* bug. *džigér* i deminutivi na *-ee* i *-če.*

Lit.: ARj 3, 535-6. *Mladenov* 126. *Elezovic 2,* 465. Hraste, JF 6, 188. *Lokotsch* 719. S£IF 1, 242. GAf 271-272. Wirth, *ZSPh* 16, 96.

-dzîja pored -и/a, balkanski sufiks turskog podrijetla (tur. *-ci, -ci, -a, -eu, -çu).* Služi kao i u turskom za tvorenje radnih imenica m. r. od imenica koje znače nešto čime se ljudi zanatski (obrtimice) bave. · Kad dolazi na domaće ili odomaćene strane imenice onda znači bavljenje onim što te imenice znače i dobiva kadikad pejorativno značenje (tip *intereščija).* Suglasnik *dž* dolazi prema pravilu turskog jezika poslije zvučnih suglasnika ili samoglasa, *č* poslije bezvučnih. Kad po analogiji dođe *-džija* na naš bezvučnik, onda postaje zvučan (tip *tobodžija* od *top).* Raširio se ne samo kod nas, nego i u svim ostalim balkanskim jezicima (rum. *-giù, -du,* bug. *-dzija, -čija,* arb. *-xht, -d,* cine. *-gi, -ci,* ngr. -τζης), i to preko esnafa koje su Turci donijeli na Balkan. Jedino kod nas i kod Bugara dobio je dočetak *-ja* da bi mogao ući u shemu naše deklinacije m. r. na *-a.* Taj dočetak došao je po analogiji naših imenica stcslav. *sǫdii* > *sudija* (v.), *tepčiji* (v.) > *tep(a)čija* i grčkih posudenica na -η i *-e* κεφαλή > *ćefalija,* αυλή > *avlija,* κελί > *ćelija.* Upor. istu pojavu kod tur. *-li* > *lija* (v.). Dolazi najprije u turskim nazivima zanata i u drugim turskim radnim imenicama: *aščija, ćurčija, izmečija, sačija, bojadžija, bostandžija, davudžija, duhandžija, kapidžija, kirajdžija, komitadžija* (pored *komita* < fr. *comite), kujundžija, jorgàndžija, mejdandžija, pasvandžija, simidžija, tobdžija, tulumbadžija,* itd. Zatim u brojnim domaćim ili odomaćenim imenicama: *intereščija, poreščija, miraščija, bundžija, govòrdžija, hvaldžija, lovđžija, prkosdžija, račundžija, sapundžija, vašardžija* itd. Može doći, rijetko doduše, naknadno i na našu radnu imenicu na *-ar: vratardžija.* Kad dolazi na glagolske osnove, postavlja se pitanje samoglasa pred *-dzija.* Kod glagola na *-ati* je prirodno *a', larmadžija* od *larmati, pljačkadžija* od *pljačkati.* Od *šaliti se* pravilno bi bilo *šalidžija,* ali je danas običnije prema pridjevu *šaljivdžija* (to je nastalo unakrštavanjem prema *šaljivčina* (v.); *-idžija* se nalazi još u *pjanidžija;* analogijski se prenosi *-adžija* u *paradžija* »koji radi na par (v.)«; *provodadžija* od *provoditi, trošadžija* od *trošiti.* Od plurala na *-e* nastade *-edžija* u *siledžija, četedžija* [< tur. *çeteci], čizmedžija* [< tur. çizmeci], *kesedžija* (< tur. *kesecf)* od *sila, četa, čizma* i *kesa.* Odatle nastadoše naša prezimena na *-ić: Curai* od *ćurčija, Kujundžīc, Balugdžić* od *balugdžija* »ribar«, *Sapundžīč* od *sapundžija* itd. Femininum se pravi, rijetko, dodavanjem *-ka* na tur. *-ci mirazdžika* f (Kosmet) »djevojka koja donosi velik miraz«. Redovno je poimeničen pridjev na *-in* s pomoću sufiksa *-ica: kujundžijin* > *kujundžinica* sa stezanjem *-iji* > *i* itd. Tada znači »1° žena zanatlije, 2° mjesto gdje on izvršuje svoj zanat«. Na turski oblik može još doći sufiks za apstrakte *-luk* (v.): *kujundžiluk* m, itd., čime se označuje »bavljenje ili življenje od tog zanata«.

Lit.: Marette 259. 269. 271. 274. 279. *Vandrák* l, 670. *Deny* §§ 542-44. 852.

dzîlit m (18. v., narodna pjesma) = *d&ìlit* (Kosmet) = *džilet* (Bela) = *džildit* (jedanput, Dubrovnik 17. v.) = *džildet* (Bella) »koplje bez šiljka za igru seoske jahačke trke«. Odatle: denominal na *-ati* impf, *džilitati se, -ām* (Vuk) = *džilitat se* (Kosmet) »bacati se koplja; sinonim: mlatariti se (Kosmet)« prema pf. *džititnuti se, -êm* (Vuk) = *džilitnut se* (Kosmet), prilog na *-imickē* i *-icē džilitimičkē* = *džiliticē* (Vuk). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *ģirid* = *gilid)* iz oblasti igara (tip *alka):* bug. *džilít* i *džilitka* pored *dźirit, arb. xhelít* »Pfeil« (Gege), cine. *gilit* »javelot, flèche, rayon du soleil, frisson«, odatle *cilistra,* (Dalametra) »rayon du soleil« s nejasnim *-stra,* ngr. ντσιριτι(ς); *Id* < *tl* u *džildet* naliči na *špioda* (v.) < tal. *spilla.*

Lit.: ARj 3, 536. *Elezović 2,* 467. *GM* 80. *Mladenov* 126. *Pascu* 137., br. 532.

džimrija m, f. (Vuk, 18. v.) = *džimrija* (Kosmet) = *džumrija* (Dalmacija, Podgora, Pavlinović) »1° tvrdica, lakomac, 2° sitna lakomila«. Značenje 2° nastalo zbog krivog shvaćanja dočetka *-ija* koji je identificiran s gr. -a > *-ija; i* > *u* kao u *ponistra* (v.) < *fenestra* zbog susjedstva labijalnog suglasnika. Balkanski turcizam (tur. *cimri* »siromašan, škrt«) iz oblasti načina života: arb. *xhemër.*

Lit.: ARj 3, 537. 541. *Elezovic* 467.

džin m (Vuk, narodne pjesme i pripovijetke) »1° duh, ni anđeo ni davao, češće zao nego dobar, 2° div, 3° vrag«. Odatle pridjev na *-ov, -ovski: džinov, džinovski* »(posljednji danas u značenju) divovski«. Balkanski tur-

cizam arapskog podrijetla (ar. *ginn* > tur. *čin* »génie, esprit, démon«) iz oblasti islama: bug. *džin,* arb. *xhint -di* »mauvais esprit, farfadel, lutin«, eine, *ginde* f »furie«. Glede *nn* > *nd* upór. *dženem.*

Lit.: ARj 3, 537. *GM* 81-82. Bulat, *JF 5,* 149. Korsch, *ASPh 9,* 499.

džingafa f (Vuk) »poleđina od lisičje kože, ćurčijski (krznarski) termin«. Od tur. složenice *cil-gafe.* Glede *-e* > *-a* upor. *kesa.*

Lit.: ARj 3, 537.

džingarija f »izvjesna boja u šamijama (v.)«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gengarì).*

Lit.: ARj 3, 537.

džins m (Kosmet) »vrsta«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gins* »vrsta, pasmina, rod«) iz oblasti trgovine: bug. *džins.*

Lit.: Elezovic 2, 467. *Mladenov* 126.

džogati, *-am* (Dubrovnik), impf, na *-va- džogávati, džogāvām* (Dubrovnik) »1° priljubiti, pasovati, 2° kad se što komu dobro steče«. Od mlet. *zogar,* tose, *giocare* < lat. *jocare.* Upor. u Režiji *zujàt* < furl, *zujâ* istog latinskog podrijetla. Slov. *žôgati* impf. »Ball spielen, kuglati se« sa čitavom leksikologijskom porodicom *žôga* f (Kranjska) »weicher Spielball,« *Sogar* m = *žogavec* itd. < mlet. *žogo.* Upor. arb. *xhak.* Ovamo ide francuzizam hrv.-kajk. *kaukljer* m koji je došao preko njem. *Gaukler* < stfr. *jogier,* moderno fr. *jongleur* < lat. *jocularis* > tal. *giocolare.*

Lít.: ARj 4, 902. *Pleteršnik 2,* 971. Zore, *Tuđ.* 25. ДЯИ7[3]4587. 4538. *DEI* 1811. 1820. *GM* 398.

džoka f (zapadna Bosna, Bihać, Banja Luka, Srbija). [Od tur. *tuka, çuha* < perz. *čūhā* »čoha«]. Iz tal. deminutiva vlat. *-itta* > *-eta: jaketa f* (Malínská, Rab, Božava), odatle na *-one* > *-un jaketūn,* gen. *-una* (Tivat, Potomje) »kaput od odijela« = *džaketa* f (Dubrovnik), *džaketūn* (Breno) »župica« < tal. *giacchetta* (16. v.), iz španj. *jaco* »cotta di maglia«, njem. *Jacke,* preko fr. *žaket,* internacionalni arabizam (ar. *šakk).* Upor. arb. *jake, jakne.*

Lit.: ARj 3, 538. Skok, *ZRPh* 38, 546. *DEI* 1801. *GM* 82. 160. *Škaljić** 243.

džolāp f (Vuk) »(pejorativno) noga«.

Lit.: ARj 3, 539.

džora f (Vuk) »mršava svinja (psovka)«. Odatle pridjev na *-ost: džorast* (Vuk) »mršav«. Od tur. *cevre* »mršav«; *o* < tur. *ev* nerazumljivo.

Lit.: ARj 3, 539.

džüdže, gen. *-eta* n »kepec, patuljak, pigmej«. Odatle s hipokorističkim akcentom *dudo* m »malo živinče«. Balkanski turcizam *(cüce, coce* »osoba kratkog rasta«) iz oblasti naziva tijela (vanjština): rum. *giugea* m, bug. *džudže,* arb. *xhuç, -xhi,* ngr. τζουτζές.

Lit.: Elezovic 2, 468. *GM* 82. *Tiktin* 685. *Mladenov* 126. Skok, *Slávia* 15, 343., br. 208.

džugan m (Bosnanska Krajina) »sinonim: kolac, motka«. Od tur. *çuham.*

Lit.: ARj 3, 540.

džukela f (Vuk, Srbija) »pogrdna riječ za psa i čovjeka«. Od cig. *džukel* »pas«, srodno sa *lakal.* Ostali oblici odatle : *džukelija, džukac.*

Lit.: ARj 3, 540. Uhlik, *GIZM 9,* ist.-etn., 1954, 15.

džulus, gen. *-usa* m (Vuk), »po Vukovu tumačenju »lisičija koža, čarape i nešto novaca, što su Turci (do 1804) od svake crkve uzimali«. To će po svoj prilici biti porez koji su uzimali na dan stupanja na prijesto *(džulusi hümâyun).* Prema tom značenju je i značenje pf. denominala *odžulúsiti, odžulūsīm* »oglobiti«; *džulus* (Kosmet) »nemir, potres«. Slično značenje je i u arb. *xhyllys — xhellys* »impeto, foga, furia«. To značenje tumači G. Meyer unakrštavanjem s tur. *acele* »précipitation, empressement«, dok ispravnije Elezovic time što je svaka promjena na turskom prijestolju (u prva 2—3 vijeka) bila praćena nemirima. U rum. *giuluș* (odatle *giulusnamea)* je isto značenje koje i u arapskom izvoru *gulus* »stupanje sultana na prijesto«.

Lit.: ARj 3, 540. 8, 787.

džuma f = *džumah,* gen. *-aha* m (crnogorska narodna pjesma) »petak u muslimana«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gium'a* > tur. *ciim'a) :* bug. *dzumà(ja),* također toponim, arb. (Makedonija) *xhumó.*

Lit.: ARj 3, 540. *Mladenov* 127.

džumaz-el-ahir (15. v., pisano *ž* za *dž)* »mjesec kao nebesko tijelo, luna«. Od arapskog *ǵemād el aher* »dragi mjesec« > tur. *cumazi-yül-ahir.*

Lit.: ARj 3, 540.

džumbus m (Bosna i Hercegovina) = *džimbíš* (Kosmet) = *dzòmbos* (Risan, Vuk) »veselje, smijeh, šala u društvu«. Odatle: radna imenica na *-lija džumbušlija* m = *džimbīšlija* (Kosmet), posljednje i indeklinabilni pridjev uz *čovek* »šaljivdžija, šaljivčina«, denominai na *-iti džimbīšīt, -īšim* (Kosmet) »veseliti se«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. apstraktum *yünbiš* »kretanje« od *gän* »Richtung, Seite« > tur. *cümbüş)* iz oblasti društvenog života: rum. *giumbuș,* bug. *džumbus* i *džumbušlija,* cine. *giumbușe* f »festin, bombance«, ngr. τσιμποῦσ/τσουμπ-. Značajka je bosanskog turcizma -s mjesto *-š.*

Lit.: ARj 3, 539. *Elezović 2,* 467. *Mladenov* 127. *Lokotsch* 752. *Pascu* 2, 137., br. 541.

džumert, indeklinabilni pridjev (Kosmet) »izdašan, široke ruke, kavalir (protivno *tamaćar,* v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenka *ǵivan merd* »otvorene ruke«) iz oblasti moralnih svojstava: bug. *džumert* m, arb. *xhymért* = *çumért,* cine. *giumenti,* odatle *giumertliche* f »générosité«, ngr. τζουμέρτης.-

Lit.: Elezović 2, 468. GM 82. *Pascu 2,* 137., br. 542.

džumle, prilog (Srbija) = *damile* (Bosna) »svi zajedno, skupa«. Balkanski turcizam *(cümle')* iz oblasti priloga: búg. *d&úmle.*

Lit.: ARj 3, 541. Skok, *Slávia* 344., br. 214. *Mladenov* 127.

džuzdan m (Vuk) »sinonim: novčarka, kesa za novac«. Odatle složenica *srma-džuzdan* m »kesica od srebra«, za *srma* v. s. v. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *guz'* »Teil, Band, Kapitel, Heft« i *-dán,* sufiks sličan po značenju našemu *-ište* /v./ > tur. *cüzdan* »portefeuille«) iz oblasti odijevanja: rum. *ghiozdan* = *ghizdan,* bug. *džuzdan.*

Lit.: ARj 3, 541. *Mladenov* 127. *Lokotsch* 758.

Đ

đa-đa, prilog (Vuk, Kosmet) »sad-sad« (npr. *da tamo da amo),* također nerastavljeno *doda* (Vuk, 17. v.) i *dodaš* (dodatak -í prema *dvaš,* v.) »parfois«, *dákod* (Banja Luka, unakrštavanje sa *dekad* »gdjekad«). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *g'ah-g'ah* pored *g'eh* u poeziji »de temps en temps, parfois, tantôt-tantôt)« iz oblasti priloških poštapalica. U narodnoj pjesmi u istoj upotrebi *dol-đol* »sad-sad« s dodatkom / < *K* prema *kadli tadli* i nejasnim *d* > *o.*

Lit.: ARj 2, 954. 3, 9. *Elezović* 165. *Deny* § 974.

dam m (Vuk) »kao debela daska odozgo preko dna u velikoj kaci, da se ne bi dno prelomilo«. Od madž. *gyám* »potpora«.

Lit.: ARj 2 958.

-d(e), pojačano sa *-že* > *-r* (v.), deiktička (enklitika) čestica koja *izražava* identičnost: *tokodé* pored *također* od *tako, sved* = *svěj* (čakavski, Ivanisevic) = *sveda* = *svêder* od *sve, onakođe* (1420, *Mon. şerb.* 302), *tolikoje* (čakavski 1545, *Mon. croat.* 243), *onimedere putem* (Ranjina 155b). Stcslav. *-ždere* u rum. *asijdere* = stcslav. *sikoždere,* od lat. *hac* i *sic* > rum. *aşi* »tako«. Ista osnova u *da* »tako«, u prijedlogu *do* (v.) i dočetku *-da, -de* u *kuda, kude, tuda, tuđe, tudijer, nikada* (v.), *sada* (v.), *jeda(K).* Nalazi se od baltičkih jezika u stprus. ák. sing, *-din* / *-dien* »njega«, u awesti ak. sing. n. *dim* »njega, nju«. Od ie. abl. **dio -d',* ie.: rcA-deiksa od demonstrativne osnove **de-, *de-, *do-, *do-,* U slov. *tulikaj* = hrv.-kajk. *tulikajše,* hrv.-kajk. *tokaj* {ŽK) »također« može biti i deiksa » (v.).

Lit.: Miklošič 46. *SEW* l, 258. Vaillant, *RES 27,* 28. 8^-10. *WP* 1, 769—771.

đeberdžik, gen. *-ērdžika* m (subjekt u izreci: *došao mu* ~) (Kosmet) »pejorativno: čas smrti«, deminutiv na *-džik* od glagola *gebertmek,* od kojega je bug. *geberdis(v)am* = *geberjas(v)am.*

Lit.: Elezović 2, 509. *Mladenov* 98.

đebra f (Vuk) »termin iz konjske opreme: kesa od kostrijeti za čišćenje konja«. Od tur. *gebre.*

Lit.: ARj 3, 2.

deč ma f (Srbija) »na čibuku srebrom okovano parče«. Od tur. *geçme; geçme* je skraćeni infinitiv *geçmek.* U pret. na *-mų* nalazi se u *đečmiš ola* (Kosmet) »turska čestitka nekome ko se pridigne od bolesti, bijede, nesreće; turski upravo: neka bi prošlo«; *ola* je optativ od *olmak:* bug. *gečindis(v)am* od *geçmek.* Glede *-di* upór. *deldi* (v.) Turski umetak *-in.*

Lit.: ARj 3, 3. *Elezović* 2, 509. *Mladenov 99.*

dedżelbk m (Kosmet) = bug. *gedželak* »spavaća haljina, noćnica«. Balkanski turcizam iz oblasti nošnje, izvedenica na *-luk* od *gece* »noć.

Lit.: Elezović 2, 509. *Mladenov* 98.

đeđeren, kajkavski pridjev na *-ьn* (Belostenec) = *dMeran* (ŽK) »sinonim: svjež, frižak, brz, batriv, lagan«. Budmani uspoređuje, madž. *gyönge* »mlad«, što ne objašnjava ni reduplikacijų ni značenje. Upor. *ćećuran.*

Lit.: ARj 3, 3.

đeisija f (Vuk, narodna pjesma) »bogato odijelo« = *dizïja* pored *dïzïja* (Kosmet) »vrst svilene šarene tkanine koja se izrađuje u Maloj Aziji i Siriji«. Od tur. *geysi* »odijelo, rublje«.

Lit.: ARj 3, 3. *Elezović* l, 166.

del zeman dît zeman (Kosmet), prilog »kad-tad, vremenom«. Od tur. imperativa *gel* »dodi«, *git* »otiđi« od *gelmek* i *gitmek* i *zèman* m (v.) »vrijeme«. Imperativ *del* i u bosanskoj narodnoj pjesmi pored optativa *gela* »hodi, dođi«, *kõladele* = *kolađer, ihtijaru* od tur. *kolaj gele* = *iškoladele* pored *-lã-* »uzvik

(Vučitrn) kao pozdrav pri radnji: 1° srećna radnja (upor. ŽK *Bog daj sreću}, 2° ej vala,* s vokativom *majstore«.* Od tur. *iş kolay gele* »posao lak ti bio«. Tur. *gelmek* »doći« također u aoristu: *akšam đeldi dragoj pod pendžere* »vece je došla« (Vuk, narodna pjesma). Također u tur. futuru: *deleđek ti svaku večer* (Vuk, narodna pjesma) »doći će«. Tur. aorist veže se s našim prošlim part, *prišao* preokrenutim prema imperativnim složenicama: *prišiđeldija* m »došljak«. Ovamo bosanske formule za pozdrav i odzdrav pri susretu: *(h)ožđeldum* i *safađeldum,* o kojima potanje v. pod *hošaf.* Ovamo još narodni izričaj iz Grblja za vabIjenje pčela kad se roje: *đelorina, majkol Sjedi mati medena* < tur. imperativ *gel oranyn* »dodi otale«. I u drugim balkanskim jezicima nalazi se turski gramatički oblici gotovo neizmijenjeni, tako 3. 1. prezenta *gelir* u rum. *ghelir* »dobitak«, arb. *geler* »idem«. Takav se semantički razvitak objašnjava prirodom oblika *gelir.* To je u stvari particip »dolazeći«. U bug. imenica *gelina* f »snaha, nevjesta« od tur. *gelin.*

Lit.: ARj 3. 3. 127. S, 150. 318. 534. 12, 176. *Elezović* 2, 509. Skok, *Slávia* 15, 483., br. 560. *Lokotsch* 708. *Mladenov* 98. *GM* 93. 122. Korsch, *ASPh* 9, 518.

dèloz (Perast) = *džilōz* (17. v., Dubrovnik), komparativ *džiloziji,* pridjev na tal. sufiks *-oso* < lat. *-osuš,* od tal. *geloso* »ljubomoran«, srlat. *zeļošus* od gr. ζῆλος. Apstraktom ná *-ij a* < < gr.-lat. -ία *dzelòzija i* (17. v., Dubrovnik) »1° Ijubomornost, 2° (metafora) prozor sa drvenom rešetkom kroz koju čeljade spolja ne može vidjeti ko je na prozoru« = *džilozija* (16. v., Ranjina) = *dilòzija* f (Dubrovnik, Cavtat) = *delòzija* (Perast), kod Marulića *žulizija* i *žalūzija* (danas u Splitu *grilje)* < tal. *gelosia, zelosia.* Upor. francuzizam preko njem. *šalapõrkef* pl. (ŽK) »drveni vanjski kapci na prozoru sa daščicama koje se mogu dizati i spuštati« = *šalukatre* f pl. (Vuk) < austr.--njem. *Schalugatter* »Jalousien«.

Lit.: ARj 3, 532. Budmani, *Rad* 65, 166. *REW³* 9613. *DEI* 1779.

dem m (narodna pjesma) = *gem* (Kavanjin) »žvale«. Balkanski turcizam *(gern)* iz oblasti konjske opreme: bug. *gem.*

Lit.: ARj 3, 3. 127. *Mladenov* 78.

đemija f (18. v., narodna pjesma) = *demija* pored *đimija* (Kosmet) = *gemila* (1558, 17. v. i 18. v.) = *jemija* (čakavizirano, Kavanjin) »sinonim: lađa (v.), brod (v.)«. Odatle radna imenica na *-džija demidžija* »lađar« (narodna pjesma), pridjev na *-ski gèmíjski.* Možda je izopačeno *bila rumija (Hrv. nar. pjesma* 1,24) »u kojoj se hoće voziti diva Marija«. Balkanski turcizam *(gemi)* iz oblasti saobraćaja: bug. *gemija,* arb. *gjemi.*

Lit.: ARj 3, 3. 127. 4," 587. *Elezović l,* 165. *Mladenov* 98. *GM* 138. *Mazuranić* 315.

đene dene, prilog (Vuk, Srbija) »kako tako (suprotno: *zlo i naopako)« = dene dene* »i kojekako«. Balkanski turcizam *(gene = yine* »tout de même, pourtant, mais, malgré cela«) iz oblasti priloga: arb. *gjene.*

Lit.: ARj 3, 4. *Elezović* 2, 509. *GM* 13S. Korsch, *ASPh* 9, 581.

đerakar m (stsrp. *gerakan,* 14. v.) »1° (dvorska čast) sokolar (u starohrvatskoj državi), falconarius, 2° toponimi *Đerekare* (srez Gilane, općina Bostan, Suvodol u srezu Štavica, okrug Raški, okrug Topolica), *Đerekarce* pl. (opć. Trgovište, srez Kriva Palanka), *Đerekaruša* (potok, Topolice), *nad Đerakaru* (stara srpska država, meda selu Vilskoj)«. Od srednjogrčke izvedenice na lat. *-orius* > -αρι(ο)ς > *-ar* γερακάρι(ο)ς od ίεραξ > bug. *gerák, gerekinja* »Sperber« > arb. *geraqinë* »Habicht«, balkanska riječ grčkog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 4. Hirtz, *Aves* 101. Vasmer, *GL* 55. *GM* 139. *Mladenov* 98. *Rohlfs* 809.

đeram, gen. *-rma* m. (Vuk) »1° greda za crpljenje vode iz bunara, 2° toponim« = *đerma* f (Vuk, Srijem, bug.) »1° isto, 2° toponim«, pridjev *dermin.* Augmentativ *Đermina* (toponim). Od gr. γερανός, ngr. γεράνι »ždral«, preko tur. (< perz.) *Kiran* »Rand, Schranke«. Bałkański turcizam grčkog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 4. *Mladenov 99.* Korsch, *ASPh 9,* 516. 519.

đerček, prilog (Vuk) »zbilja, a propos«. Balkanski turcizam *(gerçek* »doista«) iz oblasti priloških poštapalica: bug. *gerčék.*

Lit.: ARj 3, 5. *Mladenov* 99.

đerdan, gen. *-ana* m (Vuk, narodna pjesma) = *đerdan,* gen. *-äna* (Kosmet) = *gendar* (Dobroselo, Lika, Velebit; metateza *r-n* > *n-r* prema) = *gerdan = čer dan,* gen. *-dna* (jedanput u Bogišićevoj bugarštici) »sinonim: ogrlica (v.)«. Odatle na *-uša gendaruša* f (Dobroselo), deminutiv na *-ič derdanić.* Balkanski

turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gardan* »vrat, šija« u srodstvu sa *grlo,* v.) iz oblasti nošnje: rum. *gherdan* = *ghiordan,* bug. *gerdan,* arb. *gjerdan* = *gherdhán* »Halskette, Brustriemen der Pferde«. U svim je balkanskim jezicima ispušten sufiks *-luk', gerdanlık.* Tako bi se očekivalo prema tur. *tepelik* > *tepeluk* (v.) kod riječi takva značenja.

Lit.: ARj 3, 5. 127. 129. *Mladenov 99. GM* 139. *Lokotsch* 675.

đerdap, gen. *-apa* m (Vuk) »mjesto gdje je dno rijeke jako strmo i jaka struja«. Toponim na Dunavu. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od pridjeva *gird* »okrugao« i *ab* »voda« > tur. *gerdap* »mjesto gdje se vrti voda«): rum. *gherdap,* búg. *gerdáp.*

Lit.: ARj 3, 5.. *Mladenov 99. Lokotsch* 724.

đerdek m »sinonim: ložnica, soba za prvu bračnu noć«. Balkanski turcizam *(girdėk):* bug. *gerdek,* arb. *gjerdhék* »Brautbett«.

Lit.: 3, 5. *Mladenov* 99. *GM* 139.

đerđef m (Vuk, narodna pjesma) = *đerdev* = *đerđef,* gen. *-efa* (Kosmet) »okvir za rastezanje tkanja za vezenje«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *kar* »raditi« (upor. car)« i *gah* /upor. *tezgal* > tur. *gergef)* iz oblasti alata: rum. *gherghef,* bug. *gergef.*

Lit.: ARj 3, 5. *Elezović* 1, 165. *Mladenov* 98. *Lokotsch* 1091.

deriz, gen. *-iza* m (Kosmet) »kanal kojim otječe prljava voda« = *deriz* (Banja Luka) »nečist iz ćenife (v.)«. Opći balkanski turcizam perzijskog, podrijetla (perz. imperativna složenica od imenice *gah* »trnje, slamka« i imperativ *riz* od *rihten* »koji prosipa, čini, otječe« > tur. *geriz* »égout, cloaque«) iz oblasti civilizacije: bug. *geriz* = *giriz,* arb. *gjeris -zi* »Kanal einer Wasserleitung«, cine. *ghiriz,* ngr. γκερίζι = γκιρίζι.

Lit.: Elezović 1, 165. 474. Skok, *Slávia* 15, 343., br. 193. *Mladenov* 99. *GM* 139. *Pascu 2,* 135., br. 507.

dèi-landa f (Perast) = *derlãnda* (Lepetane) »vijenac, šertum«. Od tal. *ghirlanda* < prov. *guirlanda,* fr. *guirlande,* prema De Feliceu od složenice **virioranda* < *víria* > tal. *ghiera, vera* (v.) i *randa; l* < *r* je nastalo po zakonu disimilacije. Prema Meyer-Lübku je od franačkog *werôn* »einfassen«. Značajna je promjena *d* < *g,* koja se objašnjava obratnim hiperkorektnim govorom.

Lit.: REW[3] 9524. *DEI* 1800.

ders m = *derz* (Vuk, narodna pjesma) = *džerz* (Dalmacija) = *gerz* (18. v., narodna pjesma) »sinonimi: gizdelin (v.), kicoš (v.)«. Od tur. *gôrz* »golobrado momče«.

Lit.: ARj 3, 6. 129. Matzenauer, *LF 7,* 171.

devdir, gen. *-ira* m (Vuk) = *devdir* (Kosmet) »sinonimi: šupljaka (v.), procjeđuša (v., kašika s rupicama za skidanje pjene)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gjefgir* > tur. *gevgir)* iz oblasti suda: bug. *gevgir* »voûte, édifice en pierre« i cine. *ghevgire* f »idem« (pokazuju drugu semantičku varijantu).

Lit.: ARj 3, 6. *Elezović 1,* 509. *Mladenov* 98. *Pascu* 2, 135., br. 498.

đevđelija f (1348) »Ackerland« = toponim u NR Makedoniji na grčkoj granici. Prema Daničiću isto što *zevgelatija* (1349) »Ackerland«, srgr. ζευγελατεῖον »isto« od ζευγελάτης »laboureur« (od stgr. ζεύγος), zamjenom sufiksa *-alio* > -íja. Promjena *ζ* > *d* nastala asimilacijom *z-d* > *d-đ.*

Lit.: ARj 3, 6. Vasmer, *GL* 149.

đevrek m = *dëvrek,* gen. *đevreka* (Kosmet) »slatki kolač, simit, dvopek«. Balkanski turcizam *(gevrek)* iz oblastí hrane: bug. *gevrek.*

Lit.: ARj 3, 6. *Elezović 2,* 509. *Mladenov* 98.

đezentija f (Kosmet) »hodnik, trijem«. Od tur. *gezendi* »1° mjesto za šetnju, 2° predsoblje«, od *gezmek,* od kojega ar. *gjezdís* »idem na šetnju«.

Lit.: Elezović 1, 165. *GM* 139.

đidi, uzvik čuđenja, zajedno s *aj* (v.) ~ »izvrsno«, uz imenicu u nom. ili gen. sing., koja izražava uzrok divljenja: *konj, kupus, meso, kaurina.* U Kosmetu je *đidi* ne samo uzvik uz *avaj, haj* za tugu, uzbuđenje, čuđenje, nego i indeklinabilni pridjev koji sadrži lak ukor. Balkanski turcizam kojega se značenje dovodi u vezu s *gitmek* »ići« (G. Meyer): rum. *ghidi* uz imenice *ştrengar, potlogar, neruşinat,* upor. *ghidi ghidi ghiduş ce eşti* (Creangă), od *ghiduš* pridjev *ghiduşesc* i imenica *ghiduşie* »šala«, bug. *gidi* i odatle imenice

gidík i pridjev *gidiški,* arb. *gjidi* »fort«. Odatle je zacijelo *đidija* m »Spitzbube« s izvedenicama pridjev na *-ski didijinskī = didinskī,* hiporistik *aida / dido* m (narodna pjesma) i složenica *didibasa* m, f »najgori đidija«. V. *baša.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *gidi* »cocu«, prema Elezoviću *gidu* »koji podvodi, nevaljao«): búg. *gidíja.* Od *gitmek* »ići« je reduplicirani gerundiv na *-(y)e* tur. *gide gide* ili *git git* »progressivement, peu à peu« > *aide dıde* (Kosmet) i imenica na *-iš* (upór. *ališ-veriš"): didîs* m »tok, nacine, od tur. *gidiş* i tur. gerundiv vremena obrazovan s pomoću imeničkog sufiksa *-dik* koji izražava učestalost *dittkče = đitbkčez,* prilog (Kosmet, *z* nejasno) »sve jednako, sve to više« < tur. *gitdikçe.*

Lit.: ARj 3, 6-7. *Elezović* l„ 166. 509. 510. *Mladenov* 99. *GM* 140. *Tiktin* 673. *Deny* § 1334. 1379.

dīga f (Račišće) »lukobran, porporela«. Od tal. *diga* f (17. v.) [upravo < mlet. *giga,* Rosamani] = *dicco* ,(14. v.) = *diche* od nizozemskog *dijk.*

Lit.: REW[3] 2642. *DEI* 1288. 1298.

dìjotaljka f (Vuk, Bačka) = *đuvhaljka* (Vuk) = *đijotka* »bič za tjeranje 4 konja«. Po svoj prilici izvedenica od uzvika za tjeranje konja bičem *đijo = gijo* (ŽK).

Lit.: ARj 3, 7. 18. *GM* 140.

đikati, *dīkām* impf. (Vuk) »rasti u visinu«, *iždikati, izđikam* pf. (Piva-Drobnjak), *nađikati, nàdikãm* (Vuk, Bačka). Od iste je osnove na *-an: đikan* m (Vuk); u antroponimiji *Dikan serdar, Diko,* hipokoristik, *Đikandić* (glede *-and* upor. *Srbenda* »velik Srbin«), *Điknić,* zacijelo sve nazivi za ljude visokog rasta, kao i *dìkela* m pored *džikēla* (Mušicki, valjda Vojvodina ili Srbija; glede sufiksa *-ela* upor. *džukela)* »veoma velik čovjek, momak«. Ista osnova ima i druga značenja koja su gotovo nespojiva s pojmom goleme veličine: pf. *diknuti, dīknēm* (Vuk, Srijem) »krasu (zacijelo ekspresivni argot)«, *dìkàn* m (Banija) »rakija od špirita, špiritanka (ŽK, bit će metafora u govoru pijanaca; ta se metafora bolje razumije ako se veže uz), pf. *diknuti, -ēm = dmuti* (Vuk, Srijem) »1° pasti, 2° skočiti«. Za značenje »skakati« postoje još varijante sa *p:* impf, *đipati, dipam* (Vuk) = *dlpati* (ŽK) = *dzlpăt, dzîpljem* (Kosmet) *(na-}* prema pf. *đlpiti, dipīm* te *dzipit, -im* (Kosmet) i *đlpnuti, -ëm = dzipnut, -em* (Kosmet) »1° skočiti, 2° zgrabiti«. To su izvedenice od onomatopeje *dip = džip* (Ljubiša) kojom se oponaša zvuk proizveden kod skakanja i padanja. Prilog je *đlpimice.* Mjesto *đ* stoji *ć* u *upiti se (konju na ramena)* (Crna Gora). U hrv.-kajk. govoru u Bednji stoji *d* mjesto *đ: dykni vyedu* (haplologija) ili *vy vyedu* »koči u vodu«. Marulić *(Judita* 5, 132) ima isto *d: i on pjan udipa u Karonovu plav.* Sve su te varijante razumljive u onomatepejskim kreacijama. Istaknuti naročito treba da onomatopeje sa *k* i *p* mogu značiti isto: *nađikati se* (Lika) »naskákati se«, isto što i *dipati.* Pored *k 1 p* u tom značenju postoji i varijanta sa *s:* impf. *disati, -ām* pored pf. *disiti* »skočiti«, *nađisati se* »naskákati se«. Još postoji -u Lici / mjesto *k 1 s* u glagolskoj izvedenici na *-osati* (upor. *šepasati = šepesati,* ŽK): *nadilàsati se, -am* je isto što *nadipati se* »narasti«. Kod Vuka impf, *allùsati, -ām* prema pf. *dilasnuti, dilāsnēm* znači »trčati, skakati (subjekt: *divlja zvijer)«.* Odatle crnogorsko prezime *Đilas* koje može značiti »1° čovjek visokoga (dinarskog) rasta, 2° koji skače«. Sudeći prema tim brojnim varijantama, ovamo može da ide i *išdeigljati, iždžigljām* »izrasti« (bez prefiksa nije potvrđen *džigljati).* Ne zna se na žalost gdje se govori; *dž* mjesto *d* je razumljivo u narječjima gdje ne poznaju *đ.* Grupa *glj* mjesto *k* je razumljiva u onomatopeji.

Lit.: ARj 3, 7. 8. 536. 537. 4, 371. 7, 319. Vuković, *SDZb* 10, 387. Skok, *Slávia* 341., br. 166. i 199.

dimidir (Vuk) »u igri prstena«. Vuk nije odredio značenje. Budmani pomišlja na izvor iz turskoga.

Lit.: ARj 3, 7.

đjnđer m (Vuk, narodna pjesma) »značenje nepoznato«. Odatle: pridjev na *-ov đmđerov (pendžer),* denominai na *-iti aînderiti,* pridjev *đinderajli* (u pripjevu narodne pjesme).

Lit.: ARj 3, 7.

đinđiber m = *zinziber* (Sabljar) »mirodija, kao papar«. Od ar. > tur. *zenğebil,* gr. ζιγγιβερις < pali *singivera,* sanskr. *srngavēra* »rogat«. Istog je značenja *dumber* "(Belostenec) = *dùmbîr,* odatle na *-ovac đumbirovac* »lijek u kojem ima dumbira«. Taj je oblik iz madž. *gyömbér.* S prvim se slaže *dunđiber,* ali znači »ribizi, ribes rubnim«. U Jukićevoj narodnoj pjesmi *dindefil* je nekakva trava = *dzendzefil* (Srbija). Kako značenje biljke nije tačno

utvrđeno, ne može se znati ide li ovamo; *dimberika* f »biljka lepidium« sadrži naš sufiks za biljke *-ika*.

Lit.: ARj 3, 7. 12. *Miklošič* 420. *SEW* l, 259. *Lokotsch* 1930.

đinđuha f = *dinđuva* (Vuk) = *dïndûa* pored *đmđuk,* gen. *đinduka* m, pi. *dindûsi* m (Kosmet) = *đunduva* (Ljubiša) »staklena zrnca kao nakit; sinonimi: mrdela (v.), grmjelica«; *dindur* m je »sinonim: derdan (v.)«. Odatle deminutiv na *-ica đinduvica* = *dinamica* i denominal na *-iti nađinderiti* pf. (Dalmacija, Podgora, Pavlinović) »nakititi«. Nije jasna veza sa *đunđ* m (Belostenec) »sinonim: biser«, koje je od madž. *gyöngy* »biserovo zrno«. Odatle pridjev na *-en dünden* i na *-evica dunđevica* f (Ljubiša).

Lit.: ARj 3, 3. 7. 13. 7, 319. *Elezović l,* 166. Korsch, *ASPh 9,* 504.

dip m »biljka pollinia gryllus Spr.«. Odatle *đipovina* i *đipan* m (Vuk) »biljka amaranthus blitum«.

Lit.: ARj 3, 8.

đogat m (Vuk, narodna pjesma) = *đogat* (Kosmet) »sinonim: bijelac (konj)«. Odatle: pridjevi na *-ov* i *-ast dôgatov* = *đogatov* (Kosmet), *dogatasi* = *dogătas, -sta* (Kosmet) (za konja ili hata), hipokoristici *dogo* m (Vuk) = *dóga* f (narodna pjesma), odatle pridjev na *-in dogin,* koji se akcentom i duljinom razlikuje od hipokorističke izvedenice *dogîn,* gen. *-ina:* na *-uša doguša* f (Vuk), odatle pridjev *dògmin.* Od turske složenice od pridjeva *gök* »modar« i *at* »konj kao dorat (v.)«. Sam pridjev *dôg* govori se za konje u Kosmetu. Deminutiv od njega *đokče,* gen. *-eta* (Peć).

Lit.: ARj 3, 9. *Elezović* l, 166.

cioja, prilog (Srbija, Bosna), upotrebljava se sam i u vezi sa *ko* < *kao,* »sinonim : tobože« = *dója* (Kosmet) »sinonim: sanćim (v.)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *guyiya* > tur. *guja)* iz oblasti priloga: bug. *gjúe(m)* = *gjue-mi-ti,* arb. *gıoja* = *gjyja* »als ob, etwa«.

Lit.: ARj 3, 9. *Elezović* l, 166. *GM* 141. Skok, *Slávia* 15, 359., br. 423.

đBl m, pl. *dolovi* (Bosanska Posavina, Mostar) »1° glib od blata na putu, blato u jarugama, 2° bara, 3° jezero«. Balkanski turcizam (go/ »jezero«) iz oblasti geografije: bug. *gjol.*

Lit.: Elezović 2, 510. Sklok, *Slávia* 15, 343., br. 200.

đolđ m (Belostenec, hrv.-kajk.) »tanko platno«. Od madž. *gyolcs.*

Lit.: ARj 3, 9.

dómba f (Banja Luka, u izričaju *jesti ko·* ~ »ne znati mjere u jelu«) = *džumba* (narodna pripovijetka, Vrčević) »kesa, tobolac«. Ovamo možda *diómba* f (Vuk) »džbun site ili šaša u bari ili ritu«. Odatle je pridjev лa *-ovit: dzombovit* (Vuk, za put) »sinonim: čačkovit (v.)« = *džamburovit* (Srbija, Novaković) »put neravan na kojem je ostalo busenje od blata«. U Risnu *džombos.*

Lit.: ARj 3, 529. 539 540. Skok, *Slávia* 15, 359., br. 418.

đon, gen. *đona* m (Vuk, danas općenito i na zapadu) »sinonim: potplat (v.)«. Odatle na *-ka: danka* f (Kosmet) »sinonim: kolombotnjica (v.); hljeb od projina brašna«; denominál na *-iti podoniti* (< *po* + *đoniti).* Od tur. *gon.* Upotrebljava se i kao indeklinabilni pridjev u metaforickom značenju: *đon obraz* »debelokožac«.

Lit.: ARj 3, 9. Skok, *Slávia* 15, 343., br. 203. *Elezović* 1, 167.

donati se, *đonom* impf. (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »sinonim: plovati se (v.); igrati se na ploke (v.) kad se metnu jaspre za cilj«. Ide zacijelo zajedno s Vukovim impf. *džonati, džonām* »čekati sjedeći i drijemajući«.

Lit.: ARj 3, 9. 539.

đonta f (Budva) = *džõnta* (Dubrovnik) »priložak mesa, prìvaga«. *Deonta* = *Džunta f* »selo u dubrovačkom kotaru«; 16. v.: *Giunte di Doli* < tal. *giunta* < *španj. junta* »assemblea, consiglio«. Denominai *dzòntati, -am* = impf, na *-va dzontàvati, -ām* (Dubrovnik) = (иa)-*žontati, -am* pf. (Perast) »dodati« < mlet. *zonta, zontar,* tosk. *giunta, giuntare* < od lat. part. perf. *junctus* od *jüngere.* Ovamo ide *žunta* (Dalmacija), slov. *santa* (Goriška) »Tresterwein, Maische« = *zunda, žundica* (ŽK, glede *nt* > *nd* upor. *brenda)* < furi, *zònte.*

Lit.: ARj 7, 784. Zore, *Tuđ.* 25. *Pleteršnik 2,* 973. Šturn, *ČSJK 6,* 69. *REW** 4620. *DEI* 1822.

đoput m (Belostenec, Jambrešić) »sinonim: pamuk«. Odatle pridjev na *-ьn: đoputan.* Od madž. *gyapjú* »vuna«. Glede dodatka -í na madžarski samoglasni svršetak upor. *faćuk* pored *faćur* (v.) (ŽK) < madž. *fattju.*

Lit.: ARj 3,9.

đorđorice, prilog (Vuk, Bačka) »jedva« [< tur. *zor zorile, Škaljič].*

Lit.: ARj 3,10. *Škaljič[1] 655.*

đorgovac, gen. *-ovca* m (Srbija, Vranja) »kršteni ciganin«.

Lit. : ARj 3,10.

dormiti se, *-ēm* pf. »sinonim: opiti se« prema *nađorati se, nadaram* (Vinkovci) = *nađoriti se, nađonm* »napití se«, deminutiv *nàdorkati se.* U Kosmetu je *nádorét se, -ôrim* znači »namrgoditi se, razljutiti se«.

Lit.: ARj 3, 10. 7, 219. *Elezović* 1, 433.

đotluk m (Vuk) = *đutluk* (Kosmet) »stražnji dio na čakširama, gaćama ili dimijama«. Od tur. izvedenice *götlik* od *göt* »stražnjica«.

Lit.: ARj 3, 10. *Elezović* 1, 170. Skok, *Slama 15, 343.,* br. 203.

dozare f pl., »tijesne čakšire«. Elezović upoređuje podrugljiv (pejorativan) naziv *ddzle* f pl. »stare cipele koje se još vuku po kući, dvorištu«. Budmani izvodi prvi oblik iz tur. *koz-ar* »crepitum ferens«. Odnos ta dva oblika nije jasan.

Lit.: ARj 3, 10. *Elezović* 1, 166.

đozluci m pl. (Bosna) »naočari«. Balkanski turcizam *(gözlük,* izvedenica od *göz* »oko«) iz oblasti odijevanja: arb. *gjyzylýk. I* složenice sa *gaz* su balkanski turzicam, tako *đozbojadžija* m (Kosmet), bug. *gjozbojadzija* »opsjenar, koji zamagli oči (glede *bojadžija,* v. *boja), đoz--baidžija* m »sinonim: mađioničar« (Bosna), od *taı.gözbayici; d3z-apsra(Kosiíisť)* »pritvorenik za lake prestupke«.

Lit.: Elezović 1, 166. 2, 510. *Mlađenov* 117. *GM* 82 Skok, *Slávia* 15, 343., br. 206. i 207.

dubar, gen. *-bra* m (Lika) = *đubre,* gen. *-eta* n (Vuk, 18. v., Srbija, Bosna, danas općenito i na zapadu) »sinonim: gnoj (v.)«. Odatle: pridjevi na *-evit đubrevit* i *-lija đubrellja* (Kosmet: *njiva mlo~);* imenice: radna na *-eška* < tal. *-esca đubreška* f = na *-ara dubretara,* odatle hipokoristik *dúbra* (Lika) »(pejorativna metafora) nečista žena«, mjesta na *-anik, -enik, -enjak dubranîk,* gen. *-ika* (Lika) = *đubrenik* = *dubrenjak* »gnojište«, na *-luk đubreluk* m »smetlište« (Varoš kod Broda, Slavonija), kol. na *-iš đubnš,* gen. *-iša* (Vuk), denominai na *-iti dûbriti, -гm.* Balkanski turcizam grčkoga podrijetla (gr. κόπρος > tur. *göbre* = *gübre)* iz oblasti poljoprivrede: bug. *gjubré.* Početak na *-e,* gen. *-eta* je kao u *ćebe* (v.). Prijelaz u deklinacijų *o dubar* nastao je zbog toga što je riječ pejorativna. Upotrebljava se i za vrijeđanje. Zbog toga sufiks *-e* nije pristajao poljoprivrednom terminu.

Lit.: ARj 3, 311. *Elezović 2,* 510. *ZbNŽ* 24, 61.

dudo m (Banja Luka) prema *duda* f (ibidem) »mala kokoš«, hipokoristički akcenat prema bug. *džudžé.* Od tur. *cuce* »malo živinče«. Ovamo *džudželj* m »divlja mačka«. Tu je tur. doccino *-e* zamijenjeno našim sufiksom *-elj* (upór. *krpelj).*

Lit.: ARj 3, 540. Skok, *Slávia* 15, 343., br. 208. *Mlađenov* 126.

điigum m (Vuk, narodna pjesma, Makedonija) = *dugûm,* gen. *-uma* (Kosmet) »bakarni, mjedeni sud za vodu«. Odatle: hipokoristik *duga* f (Vojvodina ?) »drveni, zemljani ćup (v.)«, deminutiv na *-će düğümce* (Kosmet) »sud koji služi za kuhanje kave i grijanje vode na mangalu«. Balkanski turcizam (tur. *gugum,* pored haplologije *güm):* arb. *gjym* »kupferner Krug«. Upór. *koguma* (v.).

Lit.: ARj 3, 17. *GM* 143. *Elezović* 1, 167.

đul[1] m (Vuk) »1° sinonim: ruža, 2° vrst jabuke CSrbija)«, epitet i indeklinabilni pridjev u narodnoj pjesmi: *đul—koduna, đul-bašča, dul-solufi',* uz jela: *dul-pita* (Bosna), *dul-baklava* (Vuk), *dul-ibrišim* = *đul-imbrišim* (Dubrovnik) »nekakvo drvo«, upravo »ružičasta svila«, *dulistan* (narodna pjesma) »bašta za ruže«, *đulabija* f (Vukj odatle naziv Vrazovih pjesama *Đulabije)* = *đulabija* (Kosmet) = *dulavlija* (Šabac, izopačeno; složenica od *đul* i perz. *ab* »voda«). Veže se i sa hrv.-srp. osnovom: *đul-vezija* f (Vuk) = *đulvezlija* (od *vesti,* v.). Ne zna se nije li složenica *đulašik* (Vuk) = *dulašin* m (Vuk) »biljka lychnis chalcedonica L.« od *đul* i *ašik* (v.). Deminutiv na *-ić: Đulići uveoci* (Zmaj); pridjev na *-ov: đulov, đulsija* f = *đulsija* (Kosmet) = *ćulsija* (narodna pjesma) »1° voda od ruža, 2° miris od nizina ulja« je također složenica: upravo tur. sintagma *gül suyu* »nizina voda«. Tur. početak *-uyu* > *-u* bio je shvaćen kao naš nastavak akuzativa, odatle dijelom nominativ prema *žena đulsa* f (narodna pjesma, Vuk, 4, 299), dijelom zamjena sa čestim *-ija* u turcizmima *đulsija* ili jednostavno odbačeno *đuls* m (Vuk, 18. v.). Bal-

kanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gul* > tur. *gül)* iz oblasti biljki i pjesama: bug. *gjul, gjulsuju,* arb. *gjul.*

Lit.: ARj 2, 153. 3, 11. 12. *GM* 142. *Mlađenov* 117. *Elezović* 1, 168. Korsch, *ASPh 9,* 519.

đul' m (Vuk) = *đule,* gen. *-eta* n (Vuk, Kosmet) = *dumie* n (Nevesinje, Hercegovina) = *đunle* (Vuk) »topovsko tane (v.)«. Odatle kol. na *-ići: aulici* (Kosmet) »tanad«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gola* > tur. *gülle)* iz oblasti vojništva: rum. *ghiule,* bug. *gjulé,* arb. *gjylé.* Glede zamjene geminate *II* > *ml,nl* upór. *minie* (v.). Ispuštanje dočetnog tur. *-e* neobično je.

Lit.: ARj 3, 12. *Elezović* 1, 168. *Mlađenov* 117. Skok, *Slávia* 15, 344., br. 213. *Lokotsch* 730. *GM* 143. .

dumati, *-ām* impf. (Lika) »jesti obilno i na velike zalogaje«, *nađumati se* »najesti se«. V. *gumați.*

Lit.: ARj 3, 12. 319.

đumiš m (narodna pjesma) »sinonim: srebro (čisto)«. Odatle pridjevi: indeklinabilan na *-li đumišli* kao epitet uz *pištolja, gadaza, pule',* deklinabilni na *-lija đumišlija* (narodna pjesma): *kopča đumišlija.* Muslimansko prezime na *-ić: Đumišlić* (Banja Luka). Složenica: *đumišbaluk* (v.) »riba perca cernua L., upravo: srebrna riba«. Balkanski turcizam *(gümüș)* iz oblasti ruda: bug. *gjumjúš.*

Lit.: ARj 3, 12. *Mlađenov* 117.

đunah m (narodna pjesma, Petranović) »sinonim: grijeh«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *günâh* > tur. *günah)* iz oblasti İslama: arb. *gjynáh = gjinãh* = *gjunaf* = *xhynal* = *xhinaf* (Skadar).

Lit.: ARj 3, 13. *GM* 143.

đunija f (Vuk) = *dómja* (Kosmet) »sinonimi: škvadra (v.), neologizam uglomjer, Winkeleisen«. Turcizam grčkoga podrijetla (gr. γωνία > tur. *gunie).* Odatle izričaji u Kosmetu: *biti na dumju, doteran na đuniju* »potpuno«, (metafora) *doći na đuniju* »u ruke«.

Lit.: ARj 3, 13. *Elezović* 1, 167. *NJ 3,* 59-60.

đunulija m (Kosmet) »dobrovoljac« = *džonlija* (Palmotić 78: *bjehu u četi toj ujedno sve džonlije i delije)* »1° dobrovoljac, 2° rod vojske, konjik«. Odatle: muslimansko prezime *Đonlagić* (Tešanj). Upor *gyünli-aga* »konjički kapetan« kod Bartala. Tur. pridjev na *-li: gönülli* od *gönül* »srce, odvažnost«. Ovamo *đumlija = gumlija,* u njemački pisanim izvještajima *gumlija,* odatle današnje prezime u Pokupju *Đumlija* (Svarca, 1652.) i apstraktum *đumlinstvo* n (1656, Varaždin).

Lit.: ARj 3, 539. *Elezović* 1, 168. Skok, *Slávia* 15, 172. *Mažuranu* 317.

dirnuti, *-ēm* pf. (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »udariti turkimice«. Posljednje možda griješka mjesto priloga *đurđimice* (v.).

Lit.: ARj 3, 13.

đurđiti, *-lm* impf. (Dalmacija, Podgora /?/, Pavlinović) »nakriviti se i čvrsto ići, tresimice ići«. Od iste je osnove zacijelo prilog na *-miče* koji je zabilježio isti autor: *đurđimice* »naletice, mahom, navalice«.

Lit.: ARj 3, 15.

đuruntíja f (Kosmet, sela) = *durultija* (Kosmet, varoš) (objekt uz *činiti, miješati se u* <~ *u)* »propast«. Značajna je razlika između turcizma na selu, gdje nema Turaka, i varoši, gdje ih ima. Zbog toga je varoški turcizam bliži turskom izvoru. Balkanski turcizam *(görüldü* »svada«): bug. *gjuruhija.* Glede obrazovanja upor. *buruntija* (v.).

Lit.: Elezović 1, 169. *Mlađenov* Γ7.

durustïsatj-î&OT impf. (Kosmet) »sinonim: parničiti se«. Od tur. *göreșdirmek* »boriti se, rvati se, izazivati na borbu, npr. pijetlove, guske, ovnove«. U bug. samo imenica *gjureš.*

Lit.: Elezović 1, 169. *Mlađenov* 117.

đuskati, *duškom* impf. (Vuk) »raditi što svom snagom«, *nađuskati, nađuskam* pf. »mnogo koješta načiniti«. U Kosmetu *đuskat, -om* »drmusati se, igrati (subjekt *dete)«, nađuskat se, -am* (ibidem) »naigrati se, naskákati se«. Značenja i akcenat ne slažu se. U Kosmetu postoji i pf. *đusnuti se, -em* »drmnuti se, izraziti nezadovoljstvo, rasrditi se«, koje Elezović uspoređuje s tur. *güsmek* »naljutiti«, što ne ide jer se turski preuzeti glagoli svršavaju kod nas bez izuzetka na *-isati* (v.). Uspoređenje G. Meyera s arb. *gjyfqénj* ne ide također, kao ni Budmanijevo sa *ćuskija* < tur. *kuski* (v.).

Lit.: ARj 3, 17. 7, 319. *Elezović* 1, 169. *GM* 142.

đuštra f »nekakva riba«. = *đuštra* (Sutomore) »riba morska«. Nepoznati su akcenat, gdje se govori, varijante, naučni naziv i vrijednost za čovjeka.

Lit.: ARj 3, 17.

đuture, prilog (Bosna, Kosmet, uz *pogoditi se, kupiti, uzeti)* »osjekom, ukupno, zajedno« pored *đuturije* prilog (Peć, uz *ići, hoditi) — huturu* pored *huturu* i s našim priloškim nastavkom na *-ice küturice* (Kosmet) »nasumce, ne gledajući«. Odatle: s priloškim *-icē đuturice* (Vuk), radna imenica na *-jar* m prema *-jarka* f *đuturičar* prema *đuturilarka,* pridjev na *-συ đuturičarov,* »čovjek koji đuturice (= *naprik,* ŽK) radi vinograd«. Balkanski turcizam *(götürlgötürü* prilog i pridjev od *götürmek* »emporter«, *kötürejgötüre* »hrpa«): arb. *huturu* = *huturum* (Gege) »in Bausch und Bogen«, ngr. *κουτουρου* »au hazard«. Doccino *-e* je naš priloški dočetak za tur. *-ü,* koje se nalazi u arbanaskom i novogrčkom obliku, odatle je i kosmetsko *huturu.* Denominal na *-iti: đuturlt se, -úrim* (Kosmet) »petljati se, nošenjem gore-dolje mučiti se« slaže se doduše s tur. glagolom *götürmek,* ali ne potječe direktno od njega nego od našeg priloga.

Lit.: ARj 3, 17. *Elezovič* 1, 170. 510. 2, 524. *Deny* str. 914. Skok, *Slávia* 344., br. 218. *Lokotsch* 734.

đuturum, pridjev koji se mijenja (Hercegovina) = *đuturum* (Kosmet) pridjev i prilog »uzet, klijenit, kriippel«. Balkanski turcizam *(hötrüm = kötürüm = kütürüm)* iz oblasti tjelesnih mana: arb. *gjytrym* = xliytjyrym (Skadar) »gelehmt«.

Lit.: ARj 3, 17. *Elezović* 1, 170. *GM* 143.

đuveče, gen. *-eta* n (Vuk) »1° zemljani sud, tendžera, 2° (po zakonu sinegdohe) meso koje se posebnim načinom kuha u njemu, danas poznato i na zapadu«. UKosmetu *đuvek,* gen. *-ēka* pored *đuveč,* gen. *-èia* i gen. *đuveča* m »veliki zemljani sud u koji bačice (v.) po varošima razlijevaju vareniku da se uhvati kajmak«. U značenju *đuveče* 2° kaže se u Kosmetu *tava* (v.), a u Travniku se prevodi (calque) *lonac* (v.). Balkanski turcizam *(gügec,* prostonarodski *güveç* »tendžera (v.) od zemlje za kuhanje jela«) iz oblasti kuhinjskog suda: bug. *gjuveč = giveč — geveč.* Nejasna je zamjena dočetnog tur. *ç — c* sa *k* u Kosmetu.

Lit.: ARj 3, 17. *Elezovič* 1, 167. *Mladenov* 17. Skok, *Slávia* 15, 344., br. 219.

đuvegija m = *đuveglija* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: mladoženja«. Odatle pridjev na *-in: đuvegijin.* Turcizam *(göjegu — güvegi)* iz svatovske terminologije. Umetak / nejasan.

Lit.: ARj 3, 17.

du v èli Ji j a f (Vuk) = *đuvendija* (Kosmet) »1° krdžalijinska (v.) robinja, 2° laka ženska, uspijuša (a *mori đuvendljo)* (nije posve pejorativno)«. Odatle: pridjev na *-ski đuvendi-(ji)nskī* = *duvëndîski* »na način kako rade đuvendije«. Balkanski turcizam *(güvendi* »kurva« == *govendi* »svečano obučena čengija«) iz oblasti spolnog života: bug. *gjuvendlja* pored *gevendlja.*

Lit.: ARj 3, 17. *Elezović* 1, 167. *JF* 14, 218-220. *Mladenov* 147. Novaković, *ASPh 27,* 480.

đuvez, indeklinabilni pridjev, epitet uz *anterija, vez,* »sinonim rumen, ružičast«. Balkanski turcizam *(güvez* »dunkelrot«) iz oblasti boja: rum. *ghiviziu,* arb. *gjyvés.*

Lit.: ARj 3, 17. *GM* 143.

đuzel, indeklinabilni pridjev, epitet (uz *odijelo, moma)* = na *-li đuzeli (odijelo)* = sa sinkopom (zacijelo zbog deseterca) *đuzli đeisija* (v.) = *đulze* (narodna pjesma) »lijep«. Balkanski turcizam *(güzel)* iz oblasti osobnih svojstava: bug. *gjuzél.*

Lit.: ARj 3, 18. *Mladenov* 117.

düzleme, gen. *-eta* n »slatki kolač«. Od tur. *gözleme.* Glede tur. *-e* > *-e,* gen. *-eta,* upór. *ćebe* (v.).

Lit.: ARj 3, 18.

E

e[1], interjekcija koja se upotrebljava sama i složena s raznim deiksama. U prvom slučaju izrazuje čuđenje (upór. *zar),* pokazivanje (s vokativom), pozdrav pri susretu, potvrdu za postavljeno pitanje (Kosmet). Može se pojačati sa *h* koje stoji pred ili poslije uzvika: *eh* (16—18. v., Dubrovčani). Uzvik *he* pored *he* izriče pristajanje, uzrok, pozivanje, čuđenje. Odatle denominal na *-kati* (v.): impf. *hekati, hecem* i *hekam* (Stulić) »1° vikati *he,* *2°* vikati uopće«. Odatle postverbal *heka f* (17. v., kod jednog Dubrovčanina). Dobiva deiksu *i* (v.): *ej* = *hej* (Vuk, 18.'v.) i *ja* (v., upor. *jest ja)::* *eja* (Jadar, Vuk) »jest«, *eja* (Vuk, Crna Gora, 18. v.). Upor. arb. *eja.* U dubrovačkoj je okolici *eja* odgovor na dozivanje. S naglaskom ê (16. v., Crna Gora, Boka) je konjunkcija (vezica) u značenju uzroka »jer, da« = *e* (Kosmet) »dosta«. Ovo ê može biti i onomatopeja kojom se oponaša glas udarca ili usklik koji ljudi govore kod teškog posla. Odatle denominal na *-kati:* impf, *êkat, -am* (Kosmet) »bacati, trpati« prema pf. *eknut-, -em.* Kod kajkavaca dobiva protezu У: *jêknit, -em: jèknite ga preko plota* »bacite ga«. Kratko *e* dobiva ove deikse: *-i: ej ej* (Kosmet) *izražava* čuđenje i 'rezignaciju; *-no* (upor. strus. *ono* »ecce« i češ. *ano* »jest«): *eno* (16. v., opozicija *evo); -ne* (ák. pl. m, f): *ene* (Kosmet) pokazuje predmete koji nisu blizu, odatle s *-te* (2. 1. imperativa) *enête* (Kosmet) »gledajte« (upor. fr. *voilà); ènë* (Vuk, Resava-Levač) izražava čuđenje i nezadovoljstvo (u vezi je s negacijom, upor. u Crmnici: *ene mogu doc);* prima još i *-de* (v.): *enede;* sa *-ni: eni* (Vuk, Crna Gora) »eno«; sa *-to* (upor. sr. r. od *taj): eto* (13 v.), s protezom *jeto* (Nenadović); *vèto* (Samobor) »onomadne«, upor. hrv.-kaj. *vetomadne;* sa *-te, -te* (ák. pl. m, f): *été* (Vuk, Resava-Levač), *été* pored *été* (Kosmet) »eto«; veže se s pokaznim pridjevima i prilozima: *etovăj, etovolički, etevêliki* »ovoliki«, *etavakô* pored *takăko, ednôde* »ondje«, upor. *-ta* u rum. *iată, tocată* »eto« i u arb. *jate;* sa *-vo* (upor. sr. r. *ovo):* *evo* (14. v.), s protezom *j- l'evo* (Nenadović), upor. *evaj* (čakavski, 16. v.) »ovaj«; sa *-ve* (ak. pl. m, f): *ève* (Vuk, Resava-Levač) = *ève* (Kosmet), također bug. *eve.* U stcslav. dolazi kao deiksa i *se* (sr. r. od *saj,* v.): *ese* = *jese.* U čakavskom narječju (ŽK) očuvano u *s'è* »ecce« (= *ta* u štokavskom): *sé si ti reka, se je.* Vezica (konjunkcija) e veže se s upitnom česticom *-K: el* = *èli* »da li?« značajka je ličkoga i žumberačkog unijatskog govora; kod ostalih prima protezu *j: jeli* (upitna čestica). U narodnoj pjesmi *jíl* (Vuk) znači »jer«. U Kosmetu *eli* je isto što »ili« (v.). Prema dakle *e* dobiva *-le: èie:* pored *hèle* (Vuk, 18. v.) = *ele* (Kosmet) i *izražava* zaključivanje. Može dobiti i *-m: elem.* Oblik *hele* govori u prilog turcizma *hele* »samo, naročito, quant à moi, surtout, tout de même«. Tu je došlo do unakrštavanja našeg uzvika i turskog priloga. Sa deiksom *-že* > *-r* uvodi uzročne rečenice (Đorđić, *Saltijer: A to er njekada Faraun neprimjernu oholas ukaza),* danas obično s protezom У: *jer* koja je u Lici upitna čestica u značenju »zašto, što?«. S veznikom *da: eda* (Vuk), s protezom *j: jeda, jeda li* (14. v.). Raširenje s á v. u *jedan* (v.). Uzvik je sveslavenski, praslavenski ,i ie., ocl demonstrativne partikule *e-* (zamjeničkih osnova) *e-i, f i-ā.* V. zamjenicu *i, ja, je.* Uzvik *ej* zastupljen je u baltičkoj grupi: lit. *el,* lot. *ei.* U lat. *ecce,* vlat. *eccum* > tal. *ecco,* gr. εκείνος pored κείνος.

Lit.: ARj 3, 19. i sl. 23. 24. 28. 33. 34. 587. 588. 589. 4, 509. 512. 573. Rožić, *NVj 3,* 187. *Miklošič* 56. *SEW* l, 260. 263. *Bruckner* 171. *Vasmer* 388. 293. *WP* l, 98. 100. *Mladenov* 158. *Elezović* l, 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. Miletić *SDZb 9,* 614. Barić, *Beiträge* 72-80 (cf. *IJb* 8, 205). *Trautmann* 65. 67. *Boisacq** 207-208. *Deny* §451.

-e^2, gen. *-eta,* sveslavenski i praslavenski sufiks sr. r. za izražavanje mladoga i za tvorenje hipokoristika m. i ž. r. od ličnih imena (1). Nastao je od *ę:* stcslav. *-t,* gen. *-įte.* Veže se s deminutivnim *-ьc: -će, -četa (2).* Taj sufiks ima na istoku deminutivne značenje, u ŽK pejorativno kad se radi o "hipokoristicima, a kad o životinjama, onda individualizira (3). Primjeri: (1) *magare, tele, mače, pile* itd., i od tuđica *onukle* (Krk, v.) < *annuculus* itd.; kod ljudi: *dijete* (v.). U slovenskoj antroponimiji označuje descendenciju u prezimenima tipa *Černé,* gen. *Cerneta* »sin Črnomirov«, *Žele* »sin Želimirov«, upor. toponim *Želeča* (njem. *Schalkendorf); (2)Pere,* gen. *-età* od *Petar, Mare od Marija* itd. Deklinira se i po deklinaciji *-a:* dat. *Péri, Mari;* u ŽK dolazi ovo *-e* samo za djecu kojoj se tepa, ne za odrasle, u drugim krajevima i za odrasle : *Javance* (deminutiv) prema *Jivče* (ŽK, pejorativ), *tepče* itd.; (3) *goveče* od *govedo.* Deminutiv koji označuje mlado: *pisce,* gen. *-eta* (ŽK) »pile«. Zamjenjuje perz. *-ía: parče.*
Lit.: Vandrák \, 662—666.

-ec, neproduktivan sufiks već u praslavenskom; *e* je nastao od *ı:* stcslav. *-есь: mjesec* (v.) < *mesecb* i *zajecb* > *zec* (v.), gdje obrazuje stare radne imenice. Možda je pred-ie. Upor. ligurski *-ingo: Bodincus,* prov.-kat. *-ene* u *aerenc,* na Sardiniji *Bosincu* »stanovnik mjesta Bosa«, španj. *podenco.*
Lit.: Meyer—Lübke, *Gr 2,* 515.

-eca, tal. sufiks ž. r. latinskog podrijetla (kllat. *-ïtiës,* vlat. -ига), koji služi za tvorenje apstrakta od pridjeva; ušao je na Jadranu u priličnom broju posudenica, odatle je dodan u jednom primjeru i domaćem pridjevu: *Ijuteca* (18. v., Kavanjin) »Ijutost, Ijutina«, gdje može biti i zbog rime *(peca: Ijuteca).*
Lit.: ARj 6, 331. *DEI* 1575.

edepsbz m i indeklinabilni pridjev (Kosmet) »bezobraznik < bezobrazan«. Odatle apstrakturn na *-luk: edepsîzhk* m »bezobrazluk«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *edeb* »obrazovanost« i tur. postpozicija *-siz* »bez«) iz oblasti moralnih svojstava: čine. *edepsiz* »immoral, impudique, effronté«, *edepsîzlîche í* »impudence«.
Lit.:Elezovic 2, 510. *Pascu 2,* 132., br. 449.

èdzel m (Lika) = *edželj,* gen. *-elja* (subjekt uz *doći,* Kosmet) »1° što je kome suđeno, 2° samrtni čas«. Turcizam, arapskog podrijetla (ar. > tur. *ecel).*
Lit.: ARj 3, 23. *Elezović* 1, 177.

efendija m (Vuk, 17. v., BiH) = *efendija* (Kosmet) = *evèndija* (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: gospodin kao naziv poštovanja, monsieur«. Odatle pridjevi na *-in* i *-ski: efendilin* = *efēndljin* (Kosmet), poimeničen sa *-ica efend(ij*)inica* »žena efendijina«, *efèndijski.* U međusobnom razgovoru tituliraju se govornici u Bosni s tur. postpozicijom *-im* »moj«: *efèndum,* pored čega se govori i *efèndum b'enum* = *fendum benum* (Vuk, narodna pjesma), tur. *benim* »moj«. Čuje se također u Bosni i *efendisi bênum,* što je tur. nemoguće. To je kao neki krivi hiperturcizam. Balkanski turcizam grčkog podrijetla *(efendi* < ngr. vokativ *ofendi* od αφέντης »gospodin«, a ovo od stgr. αύθ-έντης »qui agit de lui même, maître absolu«, složenka od αυτός i *έντης od ανυμι »dovršiti«; upor. naše učene riječi *autentičan, autentičnost)* iz oblasti društvenog saobraćaja: bug. *efendi.* Taj su naziv upotrebljavali u Turskoj carevini bez razlike muslimani i kršćani. Supruzi su se nazivali naizmjence *efendim.* Za vrijeme okupacije Bosne i Hercegovine muslimani i kršćani upotrebljavali su ga za muslimanske vjeroučitelje. U staro doba taj naslov označavao je u Turskoj ljude od pera, kao opoziciju od *aga* koji ne zna pisati; *divan efendisi* bio je tajnik divana (v.). Upor. *čelebija* (v.).
Lit.: ARJ3, 22. 35. 48. *Elezović* 1, 177. *Deny* 1158. *Boisacq*^{3} 100. *Lokotsch* 44. Korsch, *ASPh* 9, 499. *Pohhfs* 290.

efta f (narodna pjesma) = *èpta* (jedanput, narodna pjesma) = *hèfta* (Bosna, u vezi sa *dana* »nedjelja dana«, narodna pjesma). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hefte* — gr. επτά »sedam«).
Lit.: ARj 3, 22. 29. 587.

ègati, *ègãm* impf. (Hercegovina) : *ioЂani za govedima egaju,* čobanska riječ za goveda: *e\ e\ ega, ega do bubrega.* Ne razabira se pravo značenje.
Lit.: ARj 3, 22.

ëgav, pridjev na *-av* (Vuk) »kriv (o nogama)«. Vuk ima istu osnovu s deminutivom *-ucati* (v. *svjetlucati'):* impf, *egúcati, ègucãm* »polagano hodati«. Budmani pomišlja na tur. glagol *egmek* »poviti«. [Škaljić: tur. *egri* »iskrivljen«].
Lit.: ARj 3, 22. *Škaljič** 263. 327.

ège, gen. *-eta* n = *jege,* gen. *-eta* (Vuk) = *jege,* gen. *-eta pored jēga* f (Kosmet) »sinonim: pila, lima, mala turpija«. Od tur. *eğe* »idem«. Glede tur, *e > a* ili *-e,* gen. *-eta* v. *kesa* i *ćebe.*
Lit.: ARj 3, 22. 4, 568. *Elezović* \, 257.

egede, gen. *egēdā* f. pl. (Vuk, 17. v.) = *hegedé* (Srbija, Šapčanin) »kao gajde; sinonim: violina (gradovi), fidulice (Hrvatsko Primorje)«. Odatle radna imenica *egeduš* m (Vojvodina) = *egedāš* (zamjena madž. sufiksa *-üs* sa na^ šim običnijim *-aš,* v.) = *(j)egeduš,* gen- *-üsa* (ŽK) »guslar«. Odatie prezime na *-ić, -evie: Hegedušić, Hegedušević.* Prezime *Hegedić* (Karlovac) bit će kroatiziranje madž. sufiksa *-üs* sa *-ič.* jer je i u madž. *Hegedűs* prezime. Glede madž, й/o > *u* upor. *Ërdut,* gen. *-úta* (selo u Slavoniji) < deminutiv *erdőd* < sttnadž. *erdeud* »šumica«.

Lit.: ARj 3, 22. 587.

ėgi j e f. pl. (Vuk) »sinonim: madiri (Dalmacija), rebra u lađi«. Od tur. *eyegu* > *egi* »rebro«.

Lit.: ARj 3, 22.

Egipat, gen. *-pta* m, općenit književni oblik (1°) za »ime zemlje *Misir,* gen. *-ira* (v.)«, *υ Ejupti* (Aleksandrida), kod Marulića *ka jfejiptu* = (sa *u* mjesto ť) *Jejupat,* gen. *-pta* (čakavski, 16. v.), s pridjevima *jejupski* (18. v.), *jejupački* = *jejupatajski* = *Jegipat,* gen. *-pta,* pridjev *jègipatskî,* etnik *trgovci Jeđiptane* (16. v.). Upor. arb. *Evgit.* Prema tal. *Egitto* > *Jèjit* m (Korčula, stari ljudi). U značenju (2) »Ciganin« odbacivanjem dočetka *-(a)t:jeđup* = (zamjenom toga dočetka sufiksom -aи > *-ak* s gr.-lat. *-tius) jèdupak,* gen. *-pka* »Misirac«, prema f *jedupka* »1° Misirka, 2° Ciganka«, *Jedupkinja,* s pridjevom na *-bşk jedupačkī* = (čakavski) *jejupački.* U tom značenju dolazi i bez početnog *-e* kao i u drugim jezicima: *dupci* m pl. (Makedonija) »Cigani«, odbacivanjem sufiksa *džupa,* gen. *džūpe* (Kosmet) »1° Ciganin, 2° (pejorativno) čupavo neuljudeno žensko čeljade«. Upor ngr. γύφτος »boémien, forgeron«. Mikalja ima *i* mjesto *je: iđupak,* gen. *-pka* prema f *idupka* »ciganin, cigánka«. Promjena značenja 2 prema 1 tumači se time što su Cigani prije nego će iz Indije doći na Balkan prošli kroz Egipat i tu se zadržali više vremena, radeći zacijelo kao robovi na piramidama. Upor. naš naziv u Bosni *firauni* (v.). Glas/ za *gy* kod čakavaca zamjena je za tal. izgovor prema *meda* > *meja; u* je pravilna zamjena za gr. u (ypsilon). S tim. izgovorom riječ nije potvrđena na Apeninu. To znači da se u starom romanskom dalmatskom izgovarala prema grčkom. Oblik sa *e-* > *je-* je prema gr. Αίγυπτος, s pridjevom αιγύπτιος. Oblik bez *e-* je prema aramejsko-egipatskom *gufi* = koptski *gyptios,* ar. *qubţia* f, pridjev *qubţi,* odatle tal. pridjev *copto* ili *kofto* = kod nas proširen na *-ski koptski,* etnik *Kopti* »kršćani monofizite u Egiptu i Abesiniji«. Upor. ime drugog egipatskog kralja *Cabtim.* Značenje prefiksa *e-* < gr. at- nije jasno. Bez tog prefiksa dolazi možda i naziv židovske ulice u Dubrovniku i u Italiji *geta f,* od tal. *ghetto* (16. v.). U toj je riječi e s gr. υ pravilno, upor. tal. *gesso* < gr. γύψως. Ali je nejasan ocuvani velar, osim ako bi se moglo dokazati da je došao na Apenin preko Dalmacije. Izgovor *g* mjesto *đ* mogao je doći i preko bizantinskog ili novogrčkog. Upor. čine. γíΐα = *ghiftu* = *gheghiftu* m prema f γζ/ία »tzigane, mendiant«, glagol *fiftusire* »rendre pauvre, iésiner« < ngr. γυφτόνω.

Lit.: ARj 3, 130. 769. 4, 565. 568. *REW* 235. *FEW* 1, 43. *DEI* 1099. 1430. 1797. Skok, *ZRPh* 38, 547. 12. *Pascu* 1, 36., br. 617. *Elezović 2,* 468. *GM* 97.

èglen m = *jèglen* (Vuk, 18. v.) = *hèglen* (sa suvišnim *h,* hiperturcizam) = *eglena f* (jedanput) = *jeglena* (narodna pjesma) »sinonim: razgovor, besjeda«; *èglen-bèglen* m. Odatle denominál na *-isati: jeglenisati, -sent* (Lika, Bosna) = *eglènisati (iz-, na-)* = *eglenïsat* (Kosmet) *(na-)* = (sa *d* od tur. aorista) *eglendisati* = *heglendisati* (Dalmacija, Podgora- /?/, Pavlinović, Reljković) = *iglendiHti* (Kavanjin), odatle postverbal *iglendiS* m = (bez početnog *e-) glendisati, -šem* (Imotski) pored *glenditi,* odatle postverbal *glenda* f »sinonim: razgovarati se, zabavljati, ćaskati«, radna imenica na *-džija jeglèndzija* m (Vuk) = *jeglēndžtja* (Kosmet) »1° koji u poslu pšljavi (zabušač u ratu), 2° tko umije da zabavlja«. S tur. sufiksom *-će: jeglendze,* gen. *-eta* n (Vuk) »razgovor«. Balkanski turcizam *(eylen, eylenmek, eyleme* sa starım tur. *y* < *g* kao u *beg* < *bey)* iz oblasti društvenog života: rum. *eglendisesc, eğlendi, eglinge,* arb. pasiv *eglendisem* »zabavljam se«, bug. *eglendzé,* ngr. γλεντίζω = γλεντάρω (sa gubitkom *-e* kao gere), έγλεντζές.

Lit.: ARj 3,23. 195. 772. 4,166. 568. 7, 319. *Elezović* 1, 171. 434. *SEW* 1, 263. Skok, *Slávia* 15, 345., br. 238. *GM* 94. Zore, *Rad* 138, 58.

ëjvalâ (Vuk, Kosmet) = *evala* (Bosna) = *êvalãj* = *vala* (bez *ej)* — *vàlãj* »uzvik za potvrđivanje istinitosti i pohvalu, koji govore muslimani i kršćani; sinonim: aferim (v.)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *ej vallah* »dobro, bogami«, od riječi do riječi *»par Dieu* > *oui, Dieu vous gar de mer di;* partikula *ej* je i perzijska) iz oblasti društvenog saobraćaja: bug, *evala.*

Lit.: ARj 3, 24. *Mladenov* 158. *Elezović* 1, 172. *Deny* 711.

ekmeđžija m (18. v.) = *jekmedžija* (Vuk) = *ekmekčija* pored *ekmekdšlja* (Kosmet) = *jekmeščija* = *ekmeščija* (seje zamjena za tur. *kç)* »sinonim: pekar«. Odatle pridjevi na *-in; jekmèdzijin,* poimeničen na *-ica ekmekdžmica* f »1° pekarnica, prodavnica kruha, 2° peć (furuna) gdje se peče kruh«, na *-ski jekmedži-(ji)nskī* pored *jekmedžijskī* = *ekmedžíškí* (Kosmet) »pekarski *(l'ebac, pinokôti)«* = *jek-meščijskī,* apstraktum na *-luk ekmedziluk* m »zanat ekmedžijin«. Balkanski turcizam *(etmek* = prostonarodski *ekmek* »kruh«, *ekmeci, ekme-ciliK)* iz oblasti zanata: bug. *ekmekčija.*

Lit.: ARj 3, 24. *Elezovič* 1, 172. *Mladenov* 161.

eksarbhb (stsrp. sa dodatkom *vbsěhb srbbb-skyhb zemlb)* = *jekbsanhb* (Dušanov zakonik) »crkveno dostojanstvo, glavar crkve kao za-stupnik vladara«. Učeno od srgr. (biz.) ζξαρχος (prefiks εκ- i -άρχος, v. *patrijarha).*

Lit.: ARj 4, 572. Vasmer, *GL 55.* 69. *DEI* 1529.

eksempal, gen. *-pla* m (15. i 16. v., Marulić, čisti latinizam) = (polulatinizam prema tal. izgovoru *x > z) ezemplo* n (17. v.) = *izempal, gen.-pla* (Smokvica, Korčula) = (ta-lijanizam) *ežempijo* m (17. v.) »primjer«. Od lát. *exemplum* (od *eximere,* prefiks *ex-* i korijen od *emere* sa sufiksom *-lo)* > tal. *esèmpio.* Internacionalan pridjev na *-aris* proširen na *-ьn* > *-an egzemplaran.*

Lit.: ARj 3, 24. *DEI* 1535. *REW** 3003.

èkser m (Vuk, 18. v.) = *jèkser* (Srbija) = *hèkser* (18. v., Kačíc, hiperturcizam) »sinonim: čavao (v.), na zapadu«. Odatle: deminutivi na *-ič, -čić ekserić, ekserčić,* radna imenica na *-džija ekserdžija* m. Balkanski turcizam (tur. *ekser)* iz oblasti alata: bug. *eksér.*

Lit.: ARj 3, 24. 588. 4, 573.

èksik, prilog (Vuk) = *eksik* (Kosmet) »manje, ne dostaje, netačna mjera«. Odatle pridjev koji se mijenja: *ja(K)sika (j}e mnjêra* pored *ja(K)nka, je(k)sika,* rjeđe *jesika* (Crmni-ca); na *-ьn: eksičan* (Vuk, *dukat);* apstraktum na *-luk: eksikluk* m »nedostatak«. Balkanski turci-zam *(eksik, ekşimek* »diminuer«) iz oblasti mjera (tip *kantar):* bug. *eksik, eksildis(v)am,* arb. *esik.*

Lit.: ARj 3, 24. *Elezović* 1, 173. Miletić, *SDZb 9,* 266. 368. *Mladenov* 161.

ekstra, prilog (ŽK) »na stranu«. Latinizam *extra.* Tal. *stra-* nalazi se u složenici *štraura f (pîjê va štraüru)* »nevrijeme, izvan dobe« < sintagma *extra horam* > mlet. *straòra* (Boerio). Ovamo možda *strafanïci* m pl. (Dalmacija) »stvari bez vrijednosti, brêbra n pl. (Paštrović)«. Lat. pridjev na *-aneus extraneus* je možda u imenu *Sestrunj* (Zadarski arhipelag).

Lit.: Skok, *Slav.* 100-2.

-el, -jel, -élj f, praslavenski sufiksi ocuvani u *zagorjel* f, *kupelj f, pogibelj f,* slov. i čakavski *dežela* f (isto što *država,* v.), *obitelj* f = *obitil* m pored *abitila* f (v.); *e* je nastao od *e:* stcslav. *-eiь* > rum. *-ealǎ.* Upor. *pogibelj* > rum. *poghibealǎ* »mauvais sujet«. Poslije *r* prelazi jednom u *a: svirala,* stcslav. *svirelb f.* Dok je kod nas posve neproduktivan, u rum. je *-ealǎ* i danas produktivan. Treba ga razlikovati od *-elj* < njem. *-lin.*

Lit.-.Vondrák 1 § 660. *Mǎreții'"* § 328. van Wijk, *RES* 16, 243-244. Štrekelj, *DAW* 50, 12. Pascu, *Sufixele* 233-236.

eia (Vuk, Kosmet, ŽU) »uzvik za nukanje, rad; sinonim: de, dela, deder, hajde (v)«. Može primiti imperatívne nastavke *-aj, -(j)mo, -(j~)te: èlãj* (Vuk) = *êlaj* (Kosmet), *elate* = *êlãjte.* Balkanizam: bug. *ela,* pl. *elate.* Arb. *ea, eja* < *el'a* mogu također dobiti pluralne nastavke imperativa, ali možda ne ide za-jedno s *ela.* Ngr. έλα, ελατέ »hódi, hodíte« identično je zacijelo s bugarskim i našim uzvikom, sve ako i može da stoji u seman-tičkoj vezi s gr. ζρχομαι. Da se radi o balka-nizmu, dokaz je za to u činjenici što se nalazi na istoku hrv.-srp. teritorija i kod pučanstva koje se selilo u zapadne krajeve (ŽU, Lički pravoslavci). Vjerojatno je arapsko-turskog podrijetla *(ela); dela* je unakrštavanje *de* (v.) + *èia.*

Lit.: ARj 3, 25. *Elezović* 1, 173. *Mladenov* 161. *GM* 93. *SEW* 1, 263. Vasmer, *GL* 56. *RSI* 3, 252.

elbet (Bosna) = *elbet* (Kosmet) = *elbete* (Kosmet) = *elbetena* (Vuk) = *hèlbetenã* (Vuk, hiperturcizam s *fi),* prilog »sinonim: »svakako, bez sumnje«. Balkanski turcizam arapskog pod-rijetla (ar. *elbet,, elbetet, elbette, elbettena* »certainement«) iz oblasti priloških poštapa-lica (tipa njem. *nämlich* u Granici): bug. *elbete,* čine. *élbete* »sans doute, assurément«.

Lit.: ARj 3, 25. 588. *Elezović* 1, 173. *Mla-denov* 161. *Pascu 2,* 132., br. 451.

elčija m (Vuk, 17. v.) = *helčija* (18. v., Reljkovic, hiperturcizam s *K)* »sinonimi: po-slanik, poklisar«. Odatle pridjev na *-ski èlajskï,*

složenica *elčibaša* m (narodna pjesma). Balkanski turcizam (radna imenica na *-ci* od korijena *iljel* »binden, schliessen«: *elci* pored *ilci, elcilik)* iz oblasti međunarodnih odnosa: rum. *elciu,* bug. *ilčija* pored *elčija,* arb. *elçi.*

Lit. : ARj 3, 25. 588. *Mladenov* 222. *Lokotsch* 561. *GM* 94.

éléén m (Vuk) = *jelćen* (Bosna, narodna pjesma) »sinonim: jedro«. Balkanski turcizam *(jelken)* iz oblasti pomorstva: búg. *elken.*

Lit.: ARj 3, 25. 575. *Mladenov* 161.

elèfanat, gen. *-anta* m (16. v., Vuk, Vojvodina), pridjevi na *-j elefanti* (Kavanjin), na *-ov elefantov* = (ispušten *-t')* *elefanj* m (Mikalja), pridjev *(-nj* mjesto *-n* valjda prema pridjevu na *-f) elefanji* (Mikalja) = (ispuštanje početnog *e-~) lefanat,* gen. *-nta* (Belostenec), pridjev *lefanći* (H. Lučić) = *lefanj* (Mikalja, Bella, Baraković) prema pridjevu *lefanji (turné)* u litanijama, *lefanjski* (Vitaljić), *lefanski* (Kavanjin) = (sa ' *nt* > *nd* kao u novogrčkom) *lefanbdinovbjlif- rogb, kopije* (15. v.) = *lifan* = *ljifan* (17. v., dubrovačka poslovica) »slon, slonova kost«. Ušlo preko litanija. Od lat. *elephas,* gen. *-antis* < gr. ἐλέφας, gen. -αντος istočnog (egipatskog?, sanskrt?) podrijetla. Od gr. kosog padeža ελέφαντας potječu got. *ulbandus,* odatle opet stcslav. *vehb(l')cdb* »kamila«, kojemu nema traga u hrv.-srp.

Lit.: ARj 3, 25. 5, 956. 6, 54, 263. *REW*[3] 2841. *DEI* 1437. Vasmer, *ZSPh* 10, 95. *RSI 4,* 188-189. *Miklošič* 380. Uhlenbeck, *PBB* 27, 134.

èleknuti se, *-em* pf. (Lika, sjeverna Dalmacija) »brzo se okrenuti i pobjegnuti«. Sa *c* mjesto *k* (upor. *vrcnuti)* ide zajedno s *elecnuti se, èlecnëm* pf. (Srbija /?/, Lj. Stojanović) »navratiti se«.

Lit.: ARj 3, 26.

elektrika f = *lêtrika* (ŽK), poimeničen učeni pridjev u ž. r., obrazovan s pomoću nenaglašenog sufiksa *-icus* lat. *ēlectricus* od lat. *ēlectrum* < gr. Ιλεκτρον »ambra, jantar«, proširen na *-ьn* > *-an električan.* Apstraktum na fr. > njem. *-itet* < lat. *-itas,* gen. *-tatis elektricitet* m. Složen glagol sa *-ficirati* (od lat. *facio) elektrificirati,* na njem. *-teren.*

Lit.: Ilešić, *JF 12,* 162.

elèmenat, gen. *-enta* m (18. v.), učena latinska riječ *elementům* »(prevedena) počelo; sinonimi: stihija (v.)«, pridjev *elementaran* (< lat. *elementarius).*

Lit.: ARj 3, 26. DEI 1438.

elemozina f (18. v.), odatle na *-ar* < *-arius elemozinar* m = *elemozina* (17. v.) »milostinja (koja je prevedenica od grčke riječi, i danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku)«. Učena riječ od kršćansko-lat. *ele mosyna* (akcenat na *o,* latinska proparoksitona) < gr. ελεημοσύνη (paroksitona) »samilost, dar iz samilosti«, od ἐλεέιν, odatle *kyrie ele son,* ζλεος »pietas«). Pučki su oblici dvovrsni: afereza početnog *e* (talijanizam) i zamjena početnog *e-* sa *a-* (možda prema lat. *alere,* kako misli Battisti, ili je disimilacija *e-e* > *a-é)* u sjev.-tal. *alemosina* (area je Oglaj), fr. *aumône,* engad. *almousna* itd., tako možda i u dalmatoromanskom, odatle u glagoljskom *aimuгьno* = *almužno* (15 — 16. v.) = *almozna* (16. v., Antun Dalmatin). Taj oblik čini utisak kao poimeničen sr. r. (tipovi *dobro, godovno).* Upor. pridjevsku upotrebu u *almužna ladica* i poimeničenja na *-ik, -ica almu&nik* m prema *almužnica* »koji, koja daje milostinju«, madž. *alamizna,* rum. *almojnă,* kao i njem. *Almosen.* Nalazi se u svim slavinama osim u bugarskom gdje se govori *pomana* < *pomĕna,* tako i rum. *pomeană* f »Almosen, Traueressen«. Dalm.-rom. **almosna* bilo je za Marulićevu jezičnu svijest pridjev na *-ьn.* Zbog toga je on stvorio apstraktum odatle *almoštvo* (tako i Glavinić, Knezović) = *almuštvo (almuštvo oliti zadužbina,* Kadčić) pored *almoštvo* (16. v.) = *almuštvo* odbacivši pridjevski nastavak. Upor. tumačenje apstraktuma u *Naručniku* 39b: *almuštvo, ka se uzdrži v smilovanju iskrnjega.* Upor. u slov. *almoštvo* pored *almozna.* Dodavanje sufiksa *-stvo* mogao je sugerirati i dočetak *-yna* u gr. > lat. riječi, koji je u hrv. sufiks za apstrakta; *almuštvo* je moglo nastati i zamjenom sufiksa. Nikako nije posudenica iz njemačkoga. Bernardin upotrebljava *alemozin tvoja.* Ti se oblici danas ne govore u narodu. Rašireniji su oblici sa aferezom početnog *e-: lemojsina f* (18. v., Reljković, Bosna, narodna pripovijetka) = *lemojzina* (18. v., Bosna) = *lemosina* (18. v.), deminutiv *lemosinica — lemozina* (16. v., Dubrovnik, Cavtat), deminutiv *Umōzinica,* na *-arius* > *-ar, -ijer lemozlnar,* gen. *-ara* = *lemozinijer,* gen. *-ēra* (17. v.) < tal. *lemosiniere* = *lemozina* = *limozina* (12. v., zapadni krajevi, Istra) = *limozina* (Belostenec) = *nemazina* (Posilović). Od tal. *lemosina.* Upor. arb. *limoshënë, lëmoshnë, Imoshë* »Totenmahl« (Gege, katolio'). Kašić razlikuje oba oblika: *lemozina* i *almuštvo dueti*

Lit.: ARj 1, 75. 3, 26. 6, 5. 7, 916. *Pleteršnik* 1, 4. *Miklošič 2. SEW* 1, 27. *Holub- Kopečný*

60. *Bruckner* 198. *REW** 2839. *CM* 94. 290. Hirt, *PBB 23,* 331.

-ellus, lat. deminutivni sufiks, došao je na slavenski korijen u *trščel,* gen. *-li* f (slov.) »Röhrchen«, *trščela* f (slov.) »Röhrchen zum Heben einer Flüssigkeit aus dem Fass«. Za tvorenje etnika služi u *Bokelj,* gen. *-elja* = *Bokez* od *Boka* (v.). Od romanskih osnova ide ovamo *Munčēl,* toponim (oronim, Krk, Iz) < *monticellu* »brdašce«, *Trčela* kod Splita < *funicella,* gdje *-ellus* ima pred sobom proširenje *-ic-* prema *-iculus.*

Lit.: Pleteršnik 2, 699. *DEI* 845.

-élj, sufiks različitog značenja. U *Bokelj* m tvori etnik od horonima *Boka.Znači* isto što i *-ez Bòkez* < tal. *bocchese,* od lat. *-emis* > tal. *-ese.* U *poguzijèlji,* gen. *-eļļā* (Vuk) = *poguziēlji* m pl. (Budva, Paštrovići) »dvojica rođaka nevjeste koji joj poslije svadbe donose prćiju (oni su svjedoci prćije; oni reku: »Koliko smo mogli, spravili smo za djevojku«); pohođani«; riječ se shvaća u pejorativnom značenju i sufiks *-elj* zamjenjuje se -as *poguzijaši* »da se mukte najedu i napiju«. Vjerojatno je izopačeno gr. ἀγωγιάτηζ. U istu grupu ide i *smrdelj.* Znači i životinjice: *crnje]'* (Mljet, *stavljaju se za obrum), prndëlj* (Dubrovnik) »debeo leptir malih krila«. Osnova je nejasna. Znači oruđe u *rùcëlj,* gen. *-élja* (Cavtat, Zore, Lastva) »držak kakvog alata« = *rûcelj* (Krtole) »ručica, dio rala kojim se ore«. Potječe zacijelo od *manicellu,* od *mamca.* U toj izvedenici preveden je prvi dio *manus* »ruka«, dok je sufiks ostao. Upor. *mànica* f (Muo) »ručica za potezanje vrata«, gdje je, obratno, romanska osnova zadržana, a sufiks preveden. Očito je da se u *-elj* radi o lat. sufiksu *-ellus* > tal. *-elio,* u kojem je geminata // reflektirana palatalom / kao u *košulja* < *casulla.* Kao u romanskom dolazi i u femininumu, ali sa /: *čumprela* (Dubrovnik) »prosta djevojka« (upor. ngr. τσούπρα, sa umetnutim *m* pred labijalom), *čupjele f* pl. (Stulić) »srebrnaste škarice (.osnova nejasna)«. Ovamo idu možda *kostjela* (v.) »ceitis australis, kopriva, popriva«, *mrkvjela f* (v., Vuk, Dubrovnik) = *mrkvela* (Mikalja), naš augmentativ na *-ina* ili složeni deminutiv *mrkvjelina* »pastinaca silvestris«, od *mrkva;* proširen našim deminutivnim *-tea: sušelica* (Tivat) »smokva koja daje kasnije rod, koji se suši i tako prodaje«, od *suh.* Upor. slov. *tružela* »Zimmermannslade« = *tružica* od *truga* (ŽK, *struga)* < njem. *Truhe; uscanêla* f (od *uscați)* »Pisserin« u zagoneci *oca klobučar, sin bobnar, hći uscanela, mati reggetela.* Bez *lj* kad se radi o udvojenom tal. sufiksu *-ell* + *-ino: gizdèlïn* m (Dubrovnik) »kicoš«, pridjev *gizdelīnskī,* apstraktan *gizdelīnstvo,* prezime *Gizdelinović.* Denominal je bez *-in gizdeliti se* »ponašati se kao gizdelin«. Upor. *gizdulić* »ohol mladić«, gdje je mjesto naglašenog punijeg *-ellus* nenaglašeno *-ulus,* prošireno sa *-ič* (kao u *fićfirić); Krasbelin* (1375, ime muško). U femininumu *gadelina* f (Brač) »gad (zmija)«, *oparelina* (Vrbnik, Krk, od *opariti)* »rana kad se tko opari vrućom vodom«, drugi dio može biti i naš sufiks *-ina* (v.). V. i *-el, -jelj, -elj.*

Lit.: ARj 3, 139, 140. 2, 100. 102. 5, 467. 7, 70. 9, 23. 10, 435. 12, 235. Hirtz, *Pisces 72.* 33. *Pleteršnik* 2, 423. 700. 733. Zore, *Rad* 170, 222. Macan, *ZbNŽ* 29, 211., Schuchardt, *ZRPh* 35, 391. *GM* 450. *REW³* 5362a. 5299a. *Măreție** 271.

eljati, *-am* impf, »jesti ono što ostane iza svatova«. Možda se govori u istočnim krajevima taj glagol iz svatovske terminologije. Akcenat i primjeri nedostaju.

Lit.: ARj 3, 27.

emblastro n (15. v., u medicinskoj knjizi pisanoj crkvenim jezikom) »melem, obliž«. Od gr. Ζμπλαστρον (od ἐμπλάσσω »oblikujem«, prefiks εν-) prema novogrčkom čitanju, prema latinskom je *emplastar,* gen. *-stra* (Belostenec), kod Mikalje *implastar,* gen. *-stra* (možda dalmatoromanski), dok je talijanizam *(pl > Pl) empiastro* = *impjastar,* gen. *-stra* (18. v.) = *impiaštar* (Rab) = *impjastar,* gen. *-štra* (Dubrovnik) = (disimilacija */-/ > j-0) jinpāstar* (Božava). Odatle i njem. *Pflaster* (sa gubitkom *em > iri)* > hrv.-kajk. *flaštar,* gen. -йra (18. v., ŽK) »1° melem, obliž, 2° opeka za kaldrmisanje, 3° vapno za zid«, radna imenica na *-nik flaštarnik,* denominai na *-ati flaširati, -am* »klačiti zid«. U talijanskom postoji ispadanje početnog sloga *im- piastra* »Metallplatte« > *pijastra* »talijanski metalni novac«, sloga *emp-: lastra* f (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Božava) = *lastra* (Lika) »staklo, sklo, cklô (Boka) na prozoru«, deminutiv na *-ica lastrica* f (Pavlinović) »(metafora) nadimak pjesmi sastavljenoj za smijeh i za maškaru«. Ovamo ide još furlanski izvedeni deminutivni glagol *(im)pastrocia* (gubitak / zbog disimilacije *l-r > 0-r,* deminutivni sufiks *-accio)* > (u Kućištu, Rab) sa zamjenom *im-* našim pre-

fiksom *ispastrdća (memo~)* »iskvariti«. Od istog je korijena internacionalni pridjev *plastican, na* -ικός (πλαστικός) raširen našim *-ьn* > *-an*.

Lit.: ARj 3, 60. 826. 5, 919. 9, 837. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 19. *REW*[3] 2863. *Pirana*[1] 426. *DEI* 1468: 1469. Vasmer, *GL* 56.

emendati, *-ām* pf. (16. v., Dubrovnik) »popraviti«. Učeno od lat. > tal. *emendare* (prefiks *ex,* i *mendunf).* Ovamo ide francuzizam *amandman* m < *amendement.*

Lit.: ARj 3, 27. *REW*[3] 2860. *DEI* 1460.

emer m (17. v., Vrčević) = *Smar,* gen. *êmra* (Kosmet, subjekt uz *doći)* »sinonimi: zapovijed, naredba, buruntija«. Od ar. > tur. *emr.*

Lit.: ARj 3, 27. *Elezović* 1, 174.

Emerik nije potvrđeno u *ARj* od *Aimericus* na zapadu. Poznato ime germanskoga podrijetla u starofrancuskoj epopeji južnog ciklusa. Dobro je potvrđeno isto ime sa *-h* mjesto *k,* što ukazuje na srvnjem. vrelo *Jembrih* (17. v.) = (bez umetnutog *K)* 1535. *Jemrih.* Odatle prezime *Jemrihović.* Ovamo ide zacijelo i hrv.-kajk. prezime *Jemrić,* u kojem je njem. *-eh* čitano na mletačku kao *-ić.* Vitezović ima *Imbrih,* odatle hipokoristik *Imbro,* pridjev na *-in Imbrin* u toponimu *Imbrin dvor, Imbrijevci* m pl. (Slavonija), *Imbrijovac.* Zamjenu *e >i* dao je madž. *Imre,* koje dolazi u prezimenu *Imprić* 1577. Od općih riječi ide ovamo *imbrina* f »1° vrsta crnog grožđa«, odatle ispuštanjem početnog sloga *brina* f (ŽK) »vrsta crvenkastog grožđa«. Od hipokoristika možda je *Mirko* pored *Mirko* gdjegdje od *Emerik,* ali je *Mirko* toliko rašireno na istoku i na zapadu da je daleko prirodnije shvatiti kao hipokoristik od *Miroslav.* Odatle rašireno prezime *Mirkovia.* Upor. i kod Rumunja *Mircea,* ime vlaškog vojvode, u narodnoj pjesmi *Mirče,* gen. *-eta,* u Vuka *Mirčeta.* Odatle prezime *Mirčetić, Mîrčič,* toponim *Mirčići, ' Mirčin* u Dečanskom hrisovulju, odatle toponim *Mirčinci* (Valpovo).

Lit.: ARj 3, 27. 813. 826. 4, 586. 537. 6, 739.745.

emil (objekt uz *učiniti bogu,* jedanput u narodnoj pjesmi). Na osnovu tur. *emin* Budmani pretpostavlja značenje »potvrditi«. Nije jasno. [Isto što *j emin učiniti* «zakleti se« < tur. *yemin,* v. *jemin].*

Lit.: ARj 3, 27. Škaljić[2] 368.

emir, gen. *-İra* m = *emirin* (17. v., sa *-in* prema *gospodin, košatin* itd.) »sinonimi: poglavica, vladalac, knez (bez primjera iz narodnog govora ili narodne pjesme)« = *amura* (1371 — — 1393: *načetb gospodovati veliki ~ Pajazitb,* Mon. şerb., 182). Ovamo ide današnja internacionalna riječ *admiral,* gen. *-ala* m i stara naša *imrahor* < ar. *emir ar-rahl.* Balkanski turcizam perzijskog i arapskog podrijetla (perz. *emir* = ar. *amir* od glagola *amara* »zapovijedati«) iz oblasti turske uprave: bug. *emir.*

Lit.: ARj 3, 27. *Mladenov* 162. *Lokotsch* 69.

emrènisati se, *-šēm* pf. (Bosna) = *emrenlsat se* (Kosmet) = *imrènisati, -šēm* (jugoistočna Srbija) »sinonim: zaljubiti se u što«. Od tur. *imrenmek* »wünschen, Lust bekommen zu, Appetit bekommen auf«.

Lit.: ARj 3, 28. 826. *Elezović* 1, 174.

-en m, *-ena, -eno,* sveslavenski i praslavenski, danas neproduktivan pridjevski sufiks za pravljenje tzv. pridjeva građe (njem. Stoffadjektiva). Semaziologijski odgovara lat. *-eus; e* je nastao od *e,* upor. stcslav. *medem,, a* ovo iz ie. *ë,* upor. gr. Λαμψακηνός »iz Lampsaka« i *3io ëninъ* (v.). Nema potvrda za ikavski i ijekavski oblik, nego glasi u svim narječjima *-en.* Primjeri: *lanen* od *lan, drven* od *drvo* prema *driven* od *drìvo* ŽK, *meden* od *med, leden* od *led* itd. Da je *e* postao doista od *e,* dokazuju pridjevi *kozan, kozana* = stcslav. *kožený, rozan, rozana* od *rog, moždan, moгdana* od *mozag, voštan* od *vosak, f kožna* je analogijski prema *-ьn,* od koga je *ê* prijevojni štěpen. Ima oscilacije između *-en* i *-ьn: srebrn* pored *srebren.* Kao i *-ьn,* i taj sufiks ide u kategoriju općih sufiksa bez naročite funkcije. Kvalifikativ je npr. u *šaren* od *šara* ili *šarati, crkven(f)* od *crkva, svojstven* od *svojstvo* jtd. To se Jogada naročito onda kad u jeziku ne postoji imenica od koje je pridjev izveden: *zelen, studen, rumen.* Jače ističe morfološku pridjevsku funkciju. Stoga se dodaje da se bolje istakne. Tako od stcslav. *Iгeг ъ* nastaje *trezven,* a pridjevu *mâl* dodaje se *-en: malen.* Za razliku od *-ьn* > *-an* ne veže se s drugim sufiksom. Udvostručen je samo u *mesněn* (ŽK) »mesni«. Põimeničenje se vrši na *-ica: voštanica.*

Lit.: Maretić § 363, h. *Leskien* § 538. *Vandrák* 1, § 480. *Holub-Kopečný* 456.

-enea, sufiks za apstrakta lat. > tal. podrijetla, lat. *-entia* > tal. *-enza,* poimeničenje lat. > tal. participa prezenta *-ens,* gen. *-entis*

> tal. *-ente,* zastupljen u brojnim posuđenim apstraktima; došao je jednom i na našu osnovu: *obumijenča* f (Ston, ovdje možda relikt iz dalm.-rom., upor. *romijenčd)* »obujam, opseg«, od našeg postverbala *obujam,* gen. *-jma* od *obujmiti.* Kao latinizam pojavljuje se u *tepêndja* f .(Bela Krajina, slov.) »tepež, Prügelei«. Upor. *-andja.*

Lit.: *ARj* 8, 487. *Pleteršnik 2,* 663.

ëndele bëndele, prilog (Vuk) »sinonim: bi ne bi, oklijevajući, hoće li ne će li«. Tvorba istog turskog tipa kao *eglen-beglen, kitab-mitab.*

Lit.: *ARj* 3, 28.

endèze, gen. *-eta* n (Vuk, narodna pjesma) »mjera za duljinu, lakat«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *endaze)* iz oblasti mjera: búg. *endezé,* arb. *endezë* f.

Lit.: *ARj* 3, 28. *Mladenov* 162. *GM* 95.

endivija f = *indivija* f (17. v.) »cikorija, žućenica, rezanica«. Od tal. *endivia, indivia* < ksgr. ἐντύβιον, ἐντύβι > kslat. *intybus,* egipatskog podrijetla, ar. *hindab.*

Lit.: *ARj 3,* 28. 837. *REW*[3] 4521. *DEI* 2005.

endrop m (rukopis 16. ili 17. v.) »živinče ь *morì vojevoda гiЬатъ«.*

Lit.: *ARj* 3, 28.

endžije (Vuk, jedanput u narodnoj pjesmi kao epitet): *sve na njima endžije dukate.* Čini se da narodni pjevač nije razumio tur. *ence* = *indjincü* »biser«, koje se nalazi u arb. *inxht* »Perle«.

Lit.: *ARj* 3, 28. *GM* 159.

enfîıe n (Kosmet, objekt uz *uzmi* »uzmeš«) »burmut«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *enf* = *anf* »nos«, odatle *enfijje* »šmrkanje u nosu, prah od pržena duhana«) iz oblasti duhanske kulture: bug. *enfie.*

Lit.: *Elezović* 2, 511. *Mladenov* 162.

engeča f (Vuk, Vojvodina) »sinonim: skoba (v.)« = *hengić* m (Posavina) »čavao za pribijanje superine (v.)«. Od tur. *yengeç* »rak«. Značajno je ispuštanje tur. *y-* prema *jangin* i ostalima gdje ostaje.

Lit.: *ARj* 3, 28. 590.

engedovati, *-ujem* pf. (16. v, Pergošić, Čakovac, hrv.-kajk.) »popustiti, otpustiti«. Odatle *engedavanje* n (Pergošić) »permissio«. Od madž. *engedni.* Razred glagola na *-ovati* je kao i u ostalim glagolskim posudenicama iz madžarskoga. Upor. *bantovati* (v.). S istim slavenskim glagolskim sufiksom i Rumunji posuđuju vrlo često glagole iz madžarskoga. Primjer: *cheltui* »trošiti« < *költeni* prema *gandi* »misliti« < *gondolni.*

Lit.: *ARj* 3, 28. *Mažuranu* 300.

eninšala, uzvik (narodna pjesma, jedanput, Crna Gora) od ar. *en ša allah* »ako bog hoće«. Upor. *masala* (v.). Začuđuje opetovanje *en.*

Lit.: 3, 28. *REW** 9025a.

enula f (rukopis, 18. v.) = *(n > nj* nejasno) *injola* = *injula* (Stulić) »biljka oman«. Od lat. *inula* > tal. (učeno) *ènula, ìnula,* (pučki) *ella* < gr. ἑλένιον, njem. *Alant.*

Lit.: 3, 851. *REW*[3] 4522. *DEI* 1450. 2078.

epaktb, *epahtb* (stsrp.) = *epakta* f (učeno prema gr. > lat. izgovoru) = *epata* (17. v., prema tal. *et > tt epattd),* pridjev na *-ъn* > *-an* *epatan* (16. v.) = *jepahta* (15. v., prema novogrčkom izgovoru κτ > χτ) = (sa aferezom *e-} pata f* (Kašić, < tal. *patta)* »kalendarski termin od važnosti za određivanje Uskrsa«. Od gr. part. perf. ἐπακτή (se. ἡμερα) »umetnut« (od επάγω »umećem«, prefiks επί i δγω).

Lit.: *ARj 3,* 29. 4, 589. 9, 698. *DEI* 1493. Vasmer, *GL 56.*

eparhija f (Vuk, Srbija, BiH), pridjev *epàrhijski (sud)* — *jepanhija* (stsrp.) = *jepàrhija* = *japarhija* (17. v., Vuk, Srbija) »(pravoslavni crkveni termin) dieceza, biskupija (kod katolika)«. Od biz. επαρχία, apstraktum na -ία od Ζπαρχος > *eparhb* »prefekt, glavar niže upravne jedinice u bizantinskoj carevini« (od επί i -άρχος, v. *patri-arcä}.*

Lit.: *ARj* 4, 462. 589. Vasmer, *GL* 56. *DEI* 1491.

epistola f (16. v., prema lat.), na *-ar* < *-arius epistolar,* gen. *-ára* (18. v., također sa *st > St')* = *jepistola* (Antun Dalmatin) = (prema gr. sa dodatkom *-ja* na *-i* kao *ćefalijd)* *epistolija* (16. v.) = *jepistolija* = (sa aferezom *e-} pistula* (Mikalja, stara književnost) = *pistola* — *pistola* (17. i 18. v.) = *pištula* na *-ar* < *-arius pistular* »onaj koji čita pistulu na svečanoj misi«, *piítularstvo* »služba pistularova«, pridjev *pistulski* (~ *a knjiga)* = (metateza *i-o* > *o-e* ili unakrštenje s našim

poslati) postela »(prevedenica) poslanica«. Od gr. επιστολή > lat. *epištola* (prefiks επί i στέλλω »šaljem«).

Lit.: ARj 3, 29. 4, 589. 9, 885. 891. 11, 40. *DEI* 891. 1501. Vasmer, *GL* 57.

erak, gen. *erka* m (18. v., jedanput). Pominje se uz *doilnuk, adiđar* i *arar* (v.). Prema tome se čini da znači osvojeno oružje. [V. *jarak* »oružje« < tur. *yarak* »isto«].

Lit.: ARj 3, 29. Školjić[1] 362.

erati, *-ani* pf. (15. v., Marulić) »pogriješiti«. Apstraktum *eror* m »pogreška«. Od lat. > tal. *errare* (ie. riječ), *error* > tal. *errore.* Na pridjevski sufiks *-aticus erraticus,* odatle truć.-tal. *radigar,* furl, *radega* »streiten« > slov. postverbal (sa umetnutim *n* pred dentalom) *randiga* »Streit, Handel, Zank« i možda sa dalm.-rom. unakrštenjem sa *cor,* gen. *cordis kòrdekati se (po-)* (Dubrovnik, Prčanj) »zanken«.

Lit.: ARj 3, 29. 31. Rešetar, *Štok.* 270. *REW** 2217. 2904.

erbab m (Bosna) »vještak« = *erbâp* (indeklinabilni pridjev, Kosmet) = *ervap* pored *ervapan* (Vrčević), s našim pridjevskim nastavkom *-ъn,* »sposoban, podoban«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *erbab,* sing, *rab)* iz oblasti sudstva: bug. *erbab.*

Lit.: ARj 3, 30. 32. *Elezović* 1, 175. *Mladenov* 162.

erćek m (Bosna) »1° muško, 2° mužjak (ptica) (Srbija)«. Od tur. *erkek* »muškarac«.

Lit.: ARj 3, 30.

erć lije f pl. (Vuk), u nar. pjesmi: *toke erćelije,* epitet kome se ne zna značenje. Možda ide zajedno s epitetom *gaće erdèlije.*

Lit.: ARj 3, 30.

Èrdelj, gen. *-élja* m (Vuk, 17. v., narodna pjesma) = *Rdelj* (Gundulić) »ime zemlje koja se zove *Sedmogradska* prema njem. *Siebenbürgen* i *Transilvanija* prema lat. prijevodu madž. naziva *Erdély«.* Odatle: etnik na *-janin Erdaljani* (Kavanjin, kojemu su *Maurovlasi = Rumunji,* odatle prezime na *-ovii Erdeljanović),* na *-äc Erdeljac* (17. v., i prezime 1572. i danas još hrv.-kajk.), pridjev (ktetik) na *-ski irdēljskī* (Vuk, 17. v.), zemlja *Rdeljska* (Palmotić) = *Rdeljska zemlja* (Sasin, Gundulić). Od madž. sintagme: *erdőelü* »preko šuma = trans silvam«. U rum. *Ardeal.* Ne zna se je li ista riječ toponim *Ërdelj,* selo u Hrvatskoj Krajini.

Lit.: ARj 3, 30.

erećet m (Bosna) = *ereilt* (Kosmet) »napredno stanje«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hareqet').*

Lit.: Elezović 2, 511. Skok, *Slávia* 15, 346., br. 242.

eremüt m »kapak što pokriva taban (v.) na dugoj pušci«. Ne zna se gdje se govori. Po Budmaniju jamačno turska riječ.

Lit.: ARj 3, 30.

erenda f (sjeverna Dalmacija) »blatava i močvarna zemlja«.

Lit.: AŔj 3, 30.

erènde, gen. *-eta* (Vuk) = *trenda* (18. v.3 Slavonci) = *rènde,* gen. *-eta* (BiH) »sinonim: frenica, strug (v.), ribežanj, gen. -žnja (ŽK)« = *rènda* (Kosmet) »sprava na koju se struže tikva za tikvenik (pitu)«. Odatle: denominali na *risati: (e)rendisati, -šetn* (Vuk) = *rendisat* (Kosmet) = *rendeisati* (Vuk) impf, i pf. prema impf, *rēndisovat.* Na *-alo rendisalo* m (Vuk) »tko rendise«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz, *randa* »Hobel«, postverbal od *rändidän* »schaben, Kratzen«) iz oblasti kuhinjskog alata (pribora): rum. *rindea,* bug. *rendé,* deminutiv *rendénce, rendos(v)am,* arb. *rendé f* (Gége) »Reibeisen«. Dodatak (proteza) *e-* pred *r* je turciziranje perzijske riječi. Upor. protivnu pojavu *rospija* < tur. *orospu* i perz. *rute* > tur. *erişte > jerište* n, (v.). Nejasan je f pl. *rabonke* (Mrka Poljana, Srbija) »veliko stolařsko (e)rende«, ako je u vezi s tim turcizmom.

Lit.: ARj 3, 30. 4, 853. 12, 837. 13, 870. *Elezović 2,* 174. Skok, *Slávia* 15, 346., br. 243, *GM 363.* Korsch, *ASPh* 9, 664. *Školjić*[1] 270.

erèsija f (16-18. v.) = *erezija* (16. v.) = *erezija* »(prevedenica) raskol« od tal. *eresia* < lat. *haeresis* < gr. αίρεσις »izbor«, od αἱρέω »biram«, sa tal. aferezom *e-* nastalom u sandhi *retik* »heretik«, *resia* > *režije* f pl. (Kućište) »psovke, bestîmje«. Pridjev na nenaglašeni gr.-lat. sufiks *-icus eretichi* (16. v.), poimeničan m *éretik* (16. v.) = zamjenom našeg sufiksa *-nik* mjesto gr.-lat. *-ik eretnik,* sa protezom /-*jeretîn* (slov.), *jeretnik* (slov.), *jeretifki = jeretičaski,* apstraktum *jeretieastvo, jeretik,* prid-

jev *jeretikov,* učeno *hereza, heretik.* Prema grčkom *jeres f* (u crkvenom pravoslavnom jeziku).

Lit.: ARj 3, 31. 4, 599. *Pleteršnik \, 366. Mažuranić* 1245. *DEI* 1516.

erèza f (Vuk, narodna pripovijetka) = *reza* (Kosmet) = *reza* (Vuk) = *rezèna* (Hrvatska, Lika) »sinonimi: prijevornica, zavornica, zavor, kračun, katanac, lokot, rigalj, gen. -glja (ŽK)«; škrinja *na rezemi* (Lika) ima lokot. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla *(reza* »gond, verrou, targette«) iz oblasti alata: bug: *reze* pored *reza,* arb. *reze* f »Türangel«, cine. *rize* m »gond«, ngr. ρεζές »gond, fiche«. Glede proteze *e-* upor. *erende* (v.). Dodatak *-na* u ličkom obliku nastao je zbog toga što se htjelo očuvati turski akcenat na posljednjem slogu. To je bilo moguće samo s pomoću takvog dodatka.

Ilit.: ARj 3, 31. *Mladenov* 559. *G M 364. Pascu 2,* 159., br. 890. *Elezovič 2,* 173.

ergela f (Bosna) »sinonim: pastuharna (hrv. neologizam za njem. *Gestutť) = ergela* (Kosmet) = *erđela* pored *herđela* (Vuk, narodna pjesma) = *hergèla* (18. v.) »stado konja«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *har* »magarac« i *gala* »stado« > tur. *hergele* »stado magaradi i konja«) iz oblasti konjogojstva: rum. *herghelie,* odatle *herghelegiu* »Gestüttknecht«, bug. *ergele* = *hergele,* arb. *ergele í.*

Lit.: ARj 3, 593. 494. *Elezovii* l, 175. *Mladenov* 164. 667. *Tiktin* 729. *GM* 96. Korsch, *ASPh 9,* 501.

ërlav, pridjev na *-av* (Vuk, jedanput, narodna pjesma) = *hèrav* = *èrav* — *êrav* (ŽK) = *êrãv* pored *êrav* (Piva-Drobnjak) »1° sinonim: kriv, 2° razrok, zrikav, zrakav«. Osnova *eri-* dolazi još u prezimenu *Naerlović* i impf, *erlúdati* (Vuk), koji se ne može dijeliti od impf, *vrludati, vrludam* i (sa metatezom *Ij-d > d-lj)* impf, *herduljati* (Bosna, narodna pripovijetka). Ova dva opet zacijelo su ekspresivna proširenja od impf, *vŕljati, vf-Ijām* (v.) »ambulo« s pomoću *-udati.* Upor. *krivudati.* Odatle pridjev na *-av: vrljav* »oštećena oka«, složeni pridjev *vrljook,* odatle hipokoristik *vŕljo* m i prilog *na vrije* »schief«. Miklošič pretpostavlja korijen *veri-* zastupljen u hrv.-srp. i u bjeloruskom. Osnova *her-* u *herav* samo je hrv.-srp. Nalazi se u brojnim izvedenicama i složenicama kao i u varijantama sa /- mjesto *h-.* Prilozi na *-o, -ce: nă-(K)ēro, ujero* (ŽK), *na(K)erce* »schief«. U dubrovačkom prilogu *natrhere* »nahero« važan je umetak -ír-. Pridjev na *-ast hèrokast* »herav« zacijelo je složen od *herook* koji nije potvrđen. Poimeničenje na *-ica: jer amca* (Lika) »heravo žensko čeljade«. Odatle s hipokorističkim sufiksom *-sa* (v.): *jerāvša* (Lika) »herav čovjek«. Složenice od sintagme *herave glave, guzice:* pridjev *heròglav* = *jeròglav* (Lika); poimeničen na *-ьc, -čađ, -ɪe, -ica, -sa: heròglavac,* gen. *-avca* = *jeròglavac, heroglavša* m = *jeroglavša', hêreguz* m (Srbija, Stojanović) »kome su krive noge, pa stražnjicom amo tamo«; *herohodac,* gen. *-hoca* (Stulić) = *naheritelj,* radna imenica od denominala na *-iti hériti, herīm* (Stulić), *nahériti se* = *naériti, naērīm* (Piva-Drobnjak), *nakeriti se* (Lepetane, Boka), *preêrit* pf. prema impf, *preerövat, -üjem* (Kosmet) »iskriviti«. Ekspresivnost je pojačana sa *-deciti* u *naerdečiti, -lm* (Lika) »nahériti«. Što se tiče postanja, teško je doći do pouzdanosti : / u *erlav* ima se zacijelo pripisati unakrštenju s *vrljati* i *erluludati,* tako da se ima tražiti izvor samo za *herav.* Berneker pomišlja za nj na strani izvor, koji se dosad nije pronašao, jer Matzenauerov χειρ »ruka« ne objašnjava ni semantičku ni fonetsku stranu. Budmanijevo mišljenje da je *erlav* možda od tur. *eyri* »kriv«, ne objašnjava /, a ni fonetski nije moguće, jer od *eyri* < sttur. *egri* (upor. *Egri Palanka* = *Kriva Palanka)* očekivali bismo *egrav.* Čini se da dubrovački prilog *natrhere* daje ipak mogućnost objašnjenja: *-re* može biti deiksa *-že > -re', *na trhe* stajalo bi tada u vezi s imenicom *trh* »teret, onus« (v.) koja se nalazi u slovenskom i hrv.-kajk. te madžarskom: *nositi na trhe* dovoljno objašnjava semantem »kriv, razrok«. Iz priloga *natrhere* odbacivanjem prijedloga i gubitkom imenice *trh* u štokavskim narječjima mogao se apstrahirati pridjev *herav > erav > jerav.*

Lit.: ARj 3, 31. 591. 593. 594. 596. 4, 596. 601. 7, 319. 702. *BI* 2, 751. Vuković, *SDZb* 10, 381. 391. *Elezovič* 2, 123. *Miklošič* 86. *SEW* l, 386. Matzenauer, *LF 7,* 213. Tomanović, *JF* 17, 205.

erli) a m = *j èrlija* (Srbija) »sinonimi: građanin, mještanin, domorodac«. Odatle složenica *jerlikul* m (Bosna, narodna pjesma) »mjesni zapovjednik«. Drugi je dio *kula* (v.). Od tur. izvedenice na *-li: yerli* od *yer* »mjesto«. Značajno je ispadanje /. Upor. tur. *yular > ular,* v. i *engeča, jerlija.*

Lit.: ARj 3, 31. 4, 601. Marjanović, *NJ 3,* 215-217.

ersak m (17. v., čakavski, jedanput): *handžar aliti ersak.*

Lit.: ARj 3, 31.

erzak m (Bosna) »sinonim: hrana«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *erzak).*

Lit.: ARj 3, 32.

eser m (Vuk, Crna Gora) u izrazu *na eser biti* »novac nije potrošen nego je u gotovu« = *jeser* (Vuk, Boka). Budmani predlaže arapsko podrijetlo (ar. *eser* »biljeg, znak«) koje ne objašnjava semantiku. Bit će ispravnije Mažuranićevo mišljenje da je to tal. *essere* »stanje«, *l'èssere, in buon essere.* Usp. i *jeser.*

Lit.: ARj 3, 32. 4, 621. *Mažuranić* 301.

-ėsk, tal. sufiks franačkog podrijetla (stvnjem. *-isk,* tip *tudešak* < tal. *tedesco* < *theodisk* > *deutsch)* ili iliro-trački *-esc* > rum. *-eseu* (u grčkom deminutiv -ισκος) u Dubrovniku u jednom primjeru dodan domaćoj osnovi *prvi: prveskinja* < *-esk* + *yni* (upor. *gospodinja,* ŽK) »žena koja prvi put rodi«. Očuvano *sk* govori u prilog druge alternative. Ako je tako, ostatak je iz dalmatoromanskog.

Lit.: Zore, *Rad* 115, 151.

eskija f (Vuk, samo u jednom stihu narodne pjesme): *ostala im sa konja eskija.* Značenje je možda »stara potkova«. Vuk ističe da te riječi nije nigdje čuo; *ešći,* indeklinabilni pridjev u narodnoj pjesmi uz toponim: *na ešći Kladušu* »staru«. Od tur. *eski* »star«. [U BiH *eskija* f »starudija, stara konjska ploča, stari bakar«].

Lit.: ARj 3, 32. *Škalji?* 271.

esmêr, indeklinabilni pridjev (Kosmet), komparativ *po esmer u lice* = *èsmer,* pridjev *èsmerast* (BiH) »crnkast, garav«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *esmer* »pšenične boje«) iz oblasti boja: bug. *esmér* »murgav Cv.)«, arb. *esmér* = *usmar* »schwärzlich«, cine. *ismer* »brun foncé, 'basané«.

Lit.: Elezovič 2, 511. *Mladenov* 163. *Pascu* 2, 145., br. 678. *škaljiP* 271.

esnaf, gen. *-áfa* m (Vuk, Bosna) = *esnaf* pored *esnaf* (Kosmet) = *jesnaf* pored *jesnav* (Srbija, Milićević) »sinonim: ceh«, u Kosmetu i indeklinabilni pridjev *esnaf čdvek* »pošten čovjek«. Odatle pridjev na *-ski esnafski* (Kosmet) i složenica *islahana* »šegrtska škola« < *esnaf hane.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *asnā/* od sing. *sanf* »vrsta«, *synyf* > tur. *esnaf)* iz oblasti zanata: bug. *esnaf* = *isnaf.*

Lit.: ARj 3, 32. 4, 622. *Elezovič* 1, 176. *JP* 14, 211. *Mladenov* 163.

esodija f (stsrp., 1379) = *jesodija* (14. v., u crkvenom jeziku) »dohodak«. Od gr. pl. εισόδια, είσοδος (prefiks εις i οδός »put«). Upor. *intrata* > *intruda* u jadranskoj zoni, poimeničen part. perf. od *intrare,* kao istoznačnu paralelu.

Lit.: ARj 4, 622. Vasmer, *GL* 57.

èspap, gen. *-ápa* m (Bosna) = *hespăp* (Vuk, hiperturcizam s *h,* 18. v., Vojvodina) = *jespap* (Srbija, Milićević) = *aspăp,* gen. *-apa* (17. v.), »sinonim: roba (v.)«. Turcizam arapskog podrijetla (tur. *esvab* = *esbab* < ar. pl. *athwâb* »haljine«, sing. *thaub).* U *aspap* je prema arapskom.

Lit.: ARj \, 115. 3, 32. 4, 622.

eš = iš, uzvik za tjeranje kokoši i ptica (17. st., Stulić, Vuk, Belostenec, Hirtz). Varijanta *iša.* Onomatopeja. [v. *iti,* konac].

Lit.: ARj 3, 32. 4, 78.

ešek m (Bosna) »sinonim: magarac«. Odatle apstraktum na *-luk: ešekluk* m »magareći posao«. Interesantan je toponim na *-ovac: Ešikovac* (Vuk), izvor kod Karlovca blizu *Magarčeva Brda,* zbog toga što jedna pored druge postoje istoznačne riječi različitog podrijetla. Ovamo riječ koja izgleda kao naša izvedenica na *-ica eškerica* m, f (Vuk, 18. v.) »sinonim: manjo, maljenica, kršljavac, zaprtak (o čeljadetu i živinčetu)«, a u stvari je metafora i prekrajanje turske sintagme *eșek arisi* »štrk, obad«. Turcizam armenskog podrijetla *(eșek* < armenski pl. *isan-k* od sing. *ēš,* geh. *išoy,* maloazijska riječ, vjerojatno srodna s *asinus)* : iz oblasti životinja (tip *arslan).*

Lit.: ARj 3, 32. *WP* 1, 113. *Lokotsch* 565.

eška f (Božava, Rab) = *eška* (Račišće) = (sa protezom *j-) ješka* (18. v., Račišće, Pag), denominal na *-ati naješkati, -am* pf. (Vrbnik) »metnuti ješku« = *ječka* (Malínská, Krk, ovdje i »vrst gljive«) = *(je* > *ja* i odbacivanjem proteze ili možda dalmato-rom. preko dvoglasa *ta) aška* (Dubrovnik) = (sa protezom *n-,* upor. *nugal,* ili prema tal. *ineskare,* prefiks *in-) nješka* (Prčanj, Dobrota, ovdje znači i »guba, trud«), denominai *nanjeskât na udicu*

(Prčanj) »meka, mamac«. Od lat. > tal. *esca* (od *edere* »jesti«, upor. pridjev *esculentus,* ie. riječ, upor. lit. *eska).* Arb. *eshkë.*

Lit.: ARj 4, 506. 628. 7, 369. 468. 8, 280. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID* 6. Skok, *Term. 72.* Rešetar, *Štok.* 258. *GM* 97. *REW** 2913. *DEI* 1530.

eškerice, prilog (dva pisca čakavca, 17. i 18. v.) = *eškarac* (jedanput) = *eškeriški* (Kavanjin) »odmah, idom (Belostenec)«. Budmani predlaže madž. *egyszer* »jedanput«, što fonetski ne odgovara, a za *idom* postverbal *id-* od *ići* ili madž. *idō* »vrijeme«. Prvo je priličnije. Upor. *mahom* > *mám* (v., ŽK) od *maknuti.*

Lit.: ARj 3, 32.

esküt m (Vuk, Vojvodina) »seoski sudija«, pridjev *eškutov.* Od madž. *esküdt* = *eskütt* »porotnik«, ugrofinskog postanja.

Lit.: *ARj* 3, 33. *Gombocz-Melich* 2, 48.

-ēt, -öt, -at pored **-at,** sveslavenski, praslavenski, danas neproduktivni sufiks za izvođenje onomatopejskih imenica m. r. : *klepet* od *klepati, trepet, treset* od *tresti, zveket* od *zvečati; cvokot, glomot, grohot, klokot, klepot, kokot, sopot, topot; bahat,* gen. *bahta, dřhat* pored *dřhat,* gen. *dfhta* pored *dfhata, glomat, šapat,* gen. *Sapta* pored *šapata.* Prelazeći u deklinaciju *i* sufiksi *-ēt,* gen. *-eti* i *-at,* gen. *-ati* dobivjaju kolektivno značenje i gube onomatopejsko: *golet, vrlet, kočet* i *svojat.* Za *-ot,* gen.- *oti* nema primjera. To značenje gubi se i onda kad napuštaju značenje šuštanja i označuju konkretan predmet: *grot,* gen. *grota* m »provalija (ŽK)«, *Grohote,* toponim (Šolta); ili kad se proširuju sufiksom *-ьc: klepetăc,* gen. *-peca* (ŽK) = *klopòtac,* gen. *-poca.* Onomatopejsko značenje imaju i glagoli na *-et* + *-ati: ćeretati, blebetali, šušketali, pucketati* itd. Za njih nije uvijek potvrđena imenica od koje potječe kao u *klepètati, třepetati,* tako da je *-etati* postao samostalan glagolski sufiks. Tako u *klevetati.* Jednako je kod *-otati* i *-alati: cvokòtati, klokotati; lomàtati, sakatatı.* Onomatopejsko značenje ovih sufiksa vidi se po prijevoju *e-o-a* < *ъ,* koji se ravna prema samoglasu osnove. Sva tri sufiksa mogu se proširiti s *-tk, -ka, -ina.* Tako nastaju konglutinati koji imaju afektivno (deminutivne ili augmentativno) značenje: *-atak,* gen. *-atka: kusátak, težátak, žerátak, -étak,* gen. *-etka: curetak* (Vuk) od *cura, haljétak; -otak,* gen. *-otká: bubotak.* Ti se konglutinati miješaju s *-etak* i *-atak* koji nastadoše drugim putem: *svršetak* stvoren prema *početak, izuzetak, imetak, zadatak.* Augmentativni sufiks *-ina* (v.) veoma se često udružuje s *-et, -ot: babètina, bukvètina, jāmetina* itd. I taj se miješa s *-etina* koji je nastao drukčije: *teletina, ovčetina, guščetina, svinjetina,* gdje nema augmentativno značenje nego označuje konkretan predmet: meso od životinje što je kaže osnova; *-otina: bljuvotina, brazgotina, crkotinajcrkl-, ogrebotina, zarèzotina* itd., gotovo gubi pejorativno značenje. V. još *-ata, -ot, -ota.*

Lit.: Mǎreție· 265. 273. 303. 346. *Leskien* § 450. 473. 489. van Wijk, *Symbolae gram.* 2, 159. i si. (cf. *IJb* 14 269). Štrekelj, *DAW* 50, 11. *Vandrák* l, § 553.

-eta, tal. pridjevski deminutivni sufiks ži r. vulgarno- latinskog podrijetla *-ittus, -itta* > tal. *-etto, -etta,* ušao je na Jadranu u većem broju talijanskih deminutivnih posuđenica; primjeri: *baréta, kaseta.* Odavde ušao je i u žensko lično ime *Aneta* (narodna pjesma, Vuk, Petranović), pridjev *Anetin* (narodna pjesma). Upor. u slov. *šišketa f* »šiška, Gallapfel« i u arb. *ıafeta* (s članom, Ulcinj) »prostor ovratnika oko košulje« od *qafë* »vrat«.

Lit.: ARj l, 89. *Pleteršnik* 2, 629. *DEI* 1562.

état f (deklinacija *i,* Andrijašević *do ove etati;* Zore, 16. i 17. v., Dubrovnik i danàs) »dob«. Značajna je tuđica zbog adaptiranje tal. imenica na *-ta* < sttal. *-tade* našoj deklinaciji na *ť* u kojoj se obično ne nalaze tuđe riječi. To nije živa deklinacija kao deklinacija *a.* Od tal. *età* < lat. *aetate* »isto«. Kod Orbina nalazi se ista tuđica po deklinaciji *a (prva eto).*

Lit.: ARj 3, 33. Zore, *Rad* 115, 170. *REW*[a] 251.

-ev/'Ov, sveslavenski i danas živ produktivan pridjevski sufiks koji dolazi u prvom redu kod živih bića (ljudi i životinja) izraženih osnovama prvobitno na *-u* (tip *sinov),* zatim na *-o.* Znači pripadanje: *očev, kraljev, zečev, Daničićev, zmājev, carev, magorčev, Urošev, stvoriteljev* itd. (palatalne osnove) prema *banov, biskupov, lobudov, prorokov, Vûkov, Markov, čovjekov* (osnove na tvrdi suglasnik). Kad u jeziku ne postoji imenička osnova kao u *jalov, surov,* sufiks *-ov izražava* samo kvalifikaciju. Od imenica za neživo, ako su personificirane, mogu se također obrazovati pridjevi s pomoću ovih sufiksa: *mjesečev, sunčev* prema *jugov, mrazov.* Odatle poimeničenja: m *-evj-ov* u makedonskim prezimenima

Mitrev, Vlahov i f *-evaį-ova* u ženskim prezimenima; toponimi u ž. i sr. r.: *Smederevo, Drenova, Janjevo, Kruševo, Magárévá* (Makedonija), *Ovčarevo, Kupinovo* itd. Od imena biljki ili tekućina mogu biti osnove na *-o, -ū* i *-a.* Tada se s pomoću ovih sufiksa prave tzv. pridjevi materije (Stoffadjektiva): *bôbov, dubov, javorov, bukov, kruškov, vinov,* usp. i imenice *trešnjevac, višnjevac,* toponime *Kruševo* i poimeničenje *Kruševac.* Danas u nominativu ti sufiksi ne dolaze u određenom obliku, ali u starije doba ima primjera i za određeni oblik, tako 1353: *nizb doh u potokb cerovi (Glasnik* 24, 245). Ostatak su toponimi *Zovi Do* < **bbzovi, Grabovi Do* (seoce, Hercegovina blizu Ravna), *Rastavi Do* (Kotor), *Rastavi Potok* (Hrvatska). Posesivno značenje u našem jeziku, za razliku od poljskoga, gdje je opći pridjevski sufiks kao kod nas *-ьn* (v.) (upor. polj. *narodowy* = u nas *naradan),* raširilo se zbog *njegov,* gdje je -yo > *v* došao na genitiv *jego.* Upor. ŽK *njegov* pored *-njegví,* ž. r. *njegvâ* kao u *kakav,* ž. r. *kakva.* Poimeničuje se s *-ьc, -aca, -iça* i *-ina, -ište:* za oznaku štapa: *brezovac, bukovac, lipovac* itd.; veoma česti toponim: *Glogovac, Bobovac, Brestovac* (Zagreb), *Bukovac, Dubovac* itd; u pluralu *-evci, -ovci:* vlaške pastirske porodice *Ratiševci vlasi* kojima je čelnik »knez« bio *Ratiš(a~), Vlasi Kostadinovci* i *Gojetovci* itd. U Makedoniji se ovako zovu i velike porodice. Na *-aca:* također za oznaku štapova, jela ili pića: *cerovača, Ijeskovača, hràstovača; makovača, klekovača komovača.* Brojni su toponimi: *Leskovača* (ŽK) *Trnovača* itd. Na *-ovica: kòmovica* (rakija). Toponimi: *Brezovica* itd. Na *-evina, -ovina:* zemlja: *djedovina, krčevina, Hercegovina, kraljevina;* drvo za gradu: *jelovina, bukovina.* Toponimi *Petrovina, Moslavina* < **Mojslavovina,* madž. *Monoszlo.* Na *-ovište: Bobovišće* (Hvar). Raširuje se pridjevskim sufiksima na *-ьn: -evan, -ovan;* na *-ski: -evskï, -ovskī; na-at:- ovát:* (nema primjera za *-evaťʼ);* na *-it: -evit, -ovit;* na *-j: -evljï, -ovijí.* Utrostručen je u *-evljev, -ovljev.* Nejasna je kompozicija *-ovetan* (nema primjera za *-evetan).* Primjeri za *-ovan: bunovan, drêmovan,* često samo u određenom vidu *svjetovni, duhovni, kupovni* prema *muževan, kućevan, ucevān, knjīžēvan.* Semantički se razlikuju *duševan* i *duhovni* prema *duša* i *duh.* Poimeničen je sr. r. u *godovno* = *godovnô* (ŽK). Uklanja se homonīmija *masovan* prema *mostan,* ž. r. *masna.* Za *-evski: kraljevski, popovski, kumovskî, zêtovskî* itd. Ovdje je raširenje nastalo prema pluralnoj osnovi od nom. *-ovi,* gen. *-ova* i da se izbjegne mijenjanje osnovnog suglasnika *kjgļh* pred *-bski: begovski;* ako je pred *-ski* suglasnička grupa: *lastovski, prištevski* od *Priština, duždevski* od *dužd* < mlet. *doge* < lat. *dux, dùrdevskï* od *Đurađ* < lat. *Georgius;* i da se stvori semantička razlika: *sàrajski* od *sàraj* i *sarajevski* od toponima *Sàraj.* Odatle je pravi novi primitivům *Lastovo* i *Sarajevo* mjesto *Lasta* < *Ladesta* i *Šaraj* (upor. tur. *Bosna--Seraji).* U antroponimiji (Makedonija) grade se prezimena: *Kuluševski, Petruševski.* Za konglutinat *-avat* ima malo primjera, samo *čudnovat,* gdje su upravo tri pridjevska sufiksa. Za *-évit, -ovit: krševit, ognjèvit* prema *brdovit; pjeskòvit* je kvalifikativ prema pridjevu materije *pješčan; strahovit* prema *strašan; plahòvit, vjetrovit.* Za *-evljí, -ovijí: muževljī* prema *sinòvlji.* Za *-evljev, -ovljev : muževljev* = *muževljev (Ž,K), puževljev* prema *bratovljev.* Za *-ovetan: bogovetni, istòvetní* samo u određenom vidu. Poimeničenja sa deminutivnim *-ič* (v.), koji označuje descendenciju, nalaze se u apelativima: *banović, kraljević, carević,* gdje znači sina *banova, kraljeva, careva,* i veoma brojnim prezimenima, u patronimicima, koja su stara. Potvrđena su za hrvatske narodne dinastije, za oznaku porodica koje su imale pravo biranja kralja itd.: kao *Mogorović* od *Mogor* < *Hermagoras,* kao i u imenima Vlaha u hrisovuljima banjskom, dečanskom i arhanđelskom: *Balojevikb* < *Belője* (upor. *Balia* za *Běhša), Dobrinovikb, Gradilovikb* itd. Danas su se neobično raširila po svim narječjima: *Ivanovic, Jdvanovič, Vûković, Lončarević, Kapetanović.* Izvedenice su od ličnih imena kao i od naziva raznih zanimanja i nadimaka. Sufiks *-ović* prenosi se analogijom i na nadimke od osnove na *-a: Kašiković, Kobilović, Vladiković, dokle Zavidović* toponim od starog ličnog imenr· *Zavida;* dapače i na toponime: tako muslimanska prezimena u Bosni: *Bišćević* od *Bihać, Gradaščević* od *Gradačac* (tj. kapetani od Bišća, Gradašca); *Ohmučević (= od Hmuća, Muca,* Dalmacija), *Seliščević* (hrv.-kajk. prezime, 1693, Zagreb, od *selište).*

Lit.: Marette[3] § 363, str. 316. 368. *Leskien* §§ 433. 533. 539. 394. 397. 460. *Holub-Kopečny* 457. 470. 471. Vaillant, *BSLP* 29, 40-43. Kostie, *NJ* 3, 200-206. 229-236. Kadlec, *Valaši* str. 451-463. Stojković, *NVj 37,* 351-359. Stevanović, *NJ* 1, 243. *Vandrák* 1, §§ 471. i 472.

Eva = *Jêva f* (Vuk), biblijsko žensko ime. *Lit.: ARj* 4, 631.

evangeli) m = *evangeljė* n = (latinizam) *evangelium,* pridjev *evangeliumski,* radna imenica na *-ist(a),* odatle na *-arium* > *-ar: -gelista, -gelistar, -gelišta, -gelistar,* pridjev *evangelski* = *(gè > de) evanđelje* n (16. v., danas općenito U književnom i saobraćajnom govoru kod katolika), pridjev *evanđeoski, evanđelista, -delistar,* gen. *-ara,* na *st* > *št* đakon *evanđelist* (16. v.), *-đelišta* (17. v.), *-listar* = (s protezom *j-) jevanđelje* n (kod pravoslavaca) = *jevàndelije* n, *jevanđelist, įevandelskī* = *(je > i) ivàndêlje* n (17. v., Vuk), *-đelski, -eoskī, -delista* (18. v.), *-đelišt* n = (sa aferezom *é- (vandel* (Rab) = *vanjelje* (Cres, izgovori -n'jel'je) = *vanđeo* (Kavanjin), *vanđelista* (Rosa), *poluvanđelistar* (Banovac) = (ar. > tur. grecizam) *inđzil* m (narodna pjesma) = *indželo* (17. v., Mrnavić), *indžilija* (epitet uz *knjiga)* »koran«. Od gr. složenice εύαγγέλιον (ευ »dobar«/ ie. riječ/ i άγγελλιον, apstraktum na -ιόν, »vijest«, od άγγελος, v. *anđeo).*

Lit.: ARj 3, 34. 840. 4, 100. 632. 10, 629. Kušar, *Rad,* 118, 17. *DEI* 1571. Vasmer, *GL* 57. 71.

èvedra f (Vuk, Vojvodina) »ograda od trske«. Budmani predlaže madž. *heveder* »pojas« ili gr. έφεδρα »opkoljenje grada«. Ne zadovoljava ni jedno ni drugo.

Lit.: ARj 3, 35.

evenka f (istočni krajevi) = *evenka* (Kosmet) = *èvënjka* »kita od lóžová pruća sa grožđem (zabodé se za tavan da se suši i čuva za zimu)«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *hevenk, avenk, aveng).*

Lit.: ARj 3, 35. *Elezović 2,* 510.

evet, potvrdni prilog (Mostar) »da, jest«. Ovamo bunjevačku prezime *Evetovii* »potomak nekoga koji je govorio *evet«.* Balkanski turcizam *(evet* »oui«) iz oblasti priloga: bug. *évet* i *evetčíja.*

Lit.: Deny § 375. *Mlađenov* 158.

evica f (Jačke) »stražnjica«. Zacijelo eufemistička metafora, deminutiv od *Eva.*

Lit.: ARj 3, 35.

evkaristija f (16. v.) = *evkarištija* = (učeno prema lat. izgovora) *euharistija.* = *euharistija* »sakrament pričesti«. Katolički crkveni termin od gr. ευχαριστία, apstraktum od εύχαριστέω »zahvaljujem« (složeno: ευ »dobro« i χάρισ »ljubav«).

Lit.: ARj 3, 35.

evlad, gen. *-óda* m (Vuk, .Bosna, narodna pjesma) = *evlad* (Kosmet) »porodica, djeca, porod«. Ovamo *velet* m i indeklinabilni pridjev (Kosmet) »1° prepredenjak, obješnjak, 2° okretan, hitar«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *aulad* > tur. *evlad,* sing, *walad* > tur. *veled* »dijete«). Oblik *velet* je možda skraćena ar. sintagma *veled-i-zina* »kopile« već u tur. gdje *veled* znači »kopilan, intrigant, obješnjak«, jer se kopiladi pripisuju osobita svojstva. Upor. *Miloš Obilić.*

Lit.: ARj 3, 35. Elezović 1, 75.

èvlija m (Mrkonjić grad, Bosna) »koji ima kuću«. Turcizam, izvedenica na *-li* od *ev* »kuća«.

Lit.: Elezović, *JF* 14, 212.

evnuk m (16. v.) = *eunuk* = *eunuh* (prema učenom latinskom izgovoru) »uškopljenik, hadum«. Od gr. složenice εύνυχος, od εύνή »krevet« i έχω »držim, čuvam« > lat. *eunuchus.*

Lit.: ARj 3, 36. *DEI* 1567.

Evpimija f (prvotisak glagoljskog brevijara, 1491, slavi je crkva u Rovinju) = *Jefimija* (14. v., Vuk, narodna pjesma) = *Jefemija,* hipokoristik *Jefa* = *jféva* (Vuk) = (u jadranskoj zoni sa gubitkom ευ-) *Fumija,* hipokoristik *Fume* (Ugljan), odatle *fumîja* (Cres), uvredljiva riječ. Toponim: poimeničen pridjev na *-bsk* s pomoću *-ica Sutomišćica,* tal. *Santa Eufemia.*

Lit.: ARj 4, 567. Stefanie, *Rad* 285, 77. 89. Skok, *NVj* 22, 444. Cvitanović, *SEZb* 46, 559. 257. 533. 568. Filipi, *RIJAZUZ* 4-5, 312.

evtino (1683) = *jeftin* (Vuk) *(pre-)* = *jSvtin* (Vuk, Ljubiša) = *jeftin* (Kavanjin) *(ne-),* danas općenito pridjev za domaće nazive u zapadnim narječjima *cljen* (Dubrovnik), *slaka* (2K, prilog, < *sb lъgъka,* gen., v. *lak).* Apstrakti na *-oca jeftinoća* = na *-ost jevtinost.* Denominal na *-iti jevtiniti (po-).* Balkanski grecizam: rum. *éftin* pored *eftin,* apstraktum na lat. *-tate eftinatale,* glagol *a eftini,* bug. *éviin, effinija,* čine. *eftinie, eftineață,* glagol

eftinipsire. Od gr. εὐθηνός (ngr. izgovor *eftinos).* Grčki su pridjev raširili po Balkanu zacijelo Cincari.

Lit.: ARj 4, 634. 7, 868. 9, 541. *Mlađenov* 158. *Pascu 2, 36. Miklošič* 105. *SEW* 455. Vasmer, *GL* 71.

evzadzïja m (Kosmet) = *hêvzedzija* (Bosna, Banja Luka sa hiperturcizmom *h-)* »sinonim: ljekarnik (hrvatski neologizam), apotekar«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (tur. radna imenica na *-ci* > *-dzija* od ar. pi. *egea,* sing. *géz* »species«: *eczacı)* iz oblasti Ijekarstva: arb. *azarxhi-ja* = *ezarxhi.* Odatle: složenica sa *hane: hevzedžana* f »ljekarna, apoteka« = arb. *ezarxhone-ja* f. Značajna je disimilacija *dž-dž* > *v-dž.* Upor. još búg. *evzá* »Kapsel«, odatle *evzalija puška* = *evzalijka.*

Lit.: Elezović 2, 510. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 319. *Mlađenov* 158. Barić, *Reč.* 14.

-ēz, poimeničen pridjevski sufiks za tvorenje etnika od horonima (imena zemalja) talijanskog podrijetla, tal. *-ese* < lat. *-ensis: Bòkez* m < *Bocchese* (od *Bocche* »Boka«) »Bokelj« (v.), *Englez* m < *Inglese, Holàndez* m < *Olandese* od *Olanda, Francez* < *Francese* od *Francia* pored *Francuz,* gen. *-uza* od njem. *Franzose, Albanez* < *Albanese* od *Albania* »Arbanas«, *Kinez,* gen. *-éza* < *Chinese* od *China* (njem.) > *Čina* (= *Kitaj, Katája,* 18. v., Reljković), *Japonez* (17. v.), danas općenito *Japanac,* gen. *-anca,* od *Japon,* gen. *-óna* < tal. *Giappone, Maltês,* gen. *-ésa* (Bella, prema toskánském i rimskom izgovoru) = *Maltez* = *Maltez* (Belostenec) < *Maltese* od *Malta, Šćepanezi* m pl. (Budva) »stanovnici Šćepana«. Pridjevi od tih etnika proširuju taj sufiks na *-bsk* mijenjajući kadikad *z M. ž* (kao u *Pariz* > *pariški): bokēškī, malteški, japonēškī,* ali *kineski* (18. v.), *franceski* (ŽK), *liolandeski.*

Lit.: ARj 1, 64. 4, 954. 6, 426. 463.

-eza, veoma rijedak deminutivni sufiks arbanaskog podrijetla, v. *drèteza,* u ličnom imenu *Iveza* »Ivić« od *Ivan.* Bratstvo *Iveza živi* u plemenu Grude koje se doselilo iz Sume kod Skadra. Odatle sa *-ić,* koji znači descendenciju: *Ivezići,* koji se rasturiše daleko od matice zemlje na razne strane: *Iveza* ima u Kopaoniku, u okolini Brusa i u Kruševačkoj župi, a *Ivezića* u Zeti, u okolici Titograda (Podgorica), u Lici, gdje su Bunjevci (katolici), u općini Komarane u okolini Prijepolja, u okolini Sjenice i u Peşteri u Krnjeuši kod Petrovca (Bosna), u Podibru u okolini Kraljeva, u Gružu i Žarkovu kod Beograda (saopćenje R. Pavlovića). Deminutivni arb. sufiks je ie. podrijetla: *-dia.* Taj sufiks nema nikakve veze sa dočetkom *-ez* u *găvez* (v.), *Ijêmëz* (v.), kao ni sa *-ez* koji je nastao iz germ. *-ing: knez, pjenez, vitez,* pa ni s *-ezanja* u *bolèzanja,* gdje je nastao iz slav. *-zm* (v.).

ezam, gen. *-ama* m (Rab) »ispit«. Od tal. *esame* < lat. *examen* (prefiks *ex-* i *agmen,* apstraktum ná *-men* od *agere);* unakrštanjem tal. učenog oblika sa lat. *ižāmen* m (ŽK) »ispit mladenaca iz vjeronauka«. Denominal *egzaminati, -am* pf. (latinizam 15. i 16. v.) »ispitivati na sudu« = *ekseminati* (1513) = *ezaminati* (Perast, talijanizam *esaminare)* = (unakrštanjem sa domaćom sintagmom *iz uma) izuminjati* pf. prema *izuminjavati* (Lika) »potanko ispitivati«. Odatle apstraktum na *-antia* > *-anca izumìn(j)anca* f CLika, Zelić) »preslušavanje« pored *izuminjāncija.*

Lit.: ARj 3, 23. 4, 303. Kušar, *Rad* 118, 24. *REW*[3] 2937. *DEI* 1529.

èzan, gen. *ezana* m = *ezan* (Kosmet) = *jèzãn* (Vuk, objekt uz *učiti)* »poziv mujezina sa munare na molitvu«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *azan* > tur. *ezan)* iz oblasti islama.

Lit.: ARj 3, 38. 4, 635. *Elezović* 1, 171.

-ež, sveslavenski i praslavenski, danas neproduktivan sufiks m i f kojim se izvode apstrakta (nomina actionis) od imeničkih i glagolskih osnova: *grabež* m »otimačina« od *grabiti, metež* (Vuk) = *metež* »nemir« od *mesti, drijentež, kŕpež, lavež, mutez, padež, palež, sramež, stalež, stareš* »starudije« itd. Od apstrakta može postati i radna imenica i konkrétum: *lúpež* »lopov«, *bodež* »bajunet«. Kad je f, *-ež* dobiva kolektivno značenje: *mladež* f, *bodež* f »bol u bokovima«. Prvobitno je bio taj sufiks osnova na *-io* i kasnije je prešao među apstrakta deklinacije *i; ž* je nastao iz ie. *-gio.* Upor. gr. *-age* u *harpagē* »krádež«. Pridjev se pravi od tih izvedenica s pomoću sufiksa *-Ijiv: grabežljiv, sramežljiv.* Odatle se osamostalio pridjevski sufiks *-èiljw* koji se daje na osnove glagola *gaditi se, ljubiti se,* kao i na imenice *dar, kurva: gadežljiv, boUžljiv, Ijubežljiv, darežljiv, kurvezljiv, krmezIjiv* (od osnove *krmelj).* Ti se pridjevi poimeničuju s *-ьc (grabežljivac,* gen. *-īvca* itd.) i sa *-ost f: sramežljivost.*

Lit.: Vandrák 1, §§ 612 i 672. *Marette 274.,* § 332. *Leskien* §§ 407. 474. *Holub-Kope£ný4S7.* Bruckner, *KZ 46, 237.* 58, 209-210.

fabrika f (16. v., akcenat prema lat. i prema tal. *fabbrica)* — *fabrika* (ŽK, akcenat prema njem. *Fabrik,* prema *fr. fabrique)* »1° građenje kuća, 2° tvornica (neologizam)«. Radna imenica na *-ante* < part. prez. *-ans, -antis fabrikant,* gen. *-anta* = *fabrikant* (Zagreb) »tvorničar (neologizam)«. Denominai *ofabrìkat nekom nešto* (Dubrovnik, Cavtat) »opraviti«. Od lat. *fabrica* > tal. *fabbrica, fabbricare,* izvedenica od lat. *faber* »kovač« nepoznatog postanja.

Lit.: ARj 3, 39. *REW*[3] 3132. *DEI* 1577.

fabula f (18. v.) »1° basna, 2° (literarno-historijski termin) sadržaj romana, drame itd«. Učen latinizam: lat. *fabula* > tal. *favola, fiabba.* Onomatopeizira se u Dubrovniku *flãflata* m »brbljavac, hvališa«. Sufiks *-ata,* koji nije isto kao lat. *-ata* u *maslinata, -ada* (v.), poklapa se sa ngr. φαυλατας, φαφλατας. Glede značenja upor. fr. *hâbler* < španj. *hablar* < lat. *fabulare.* Iz šatrovačkog jezika (argot) ide ovamo *foljati* »sprechen« < arb. *me fole* < lat. *fabulare.*

Lit.: ARj 3, 39. 60. *REW*[3] 3124. Jokl, *Ijfb* 15, 196.

faca f (Vuk, Dubrovnik: *ani facu od kompasijúna* »sažalno lice«) »obraz, lice«. Deminutiv na *-tea fäiice î* pl. (Kućište) »maleni obrazi«. Od mlet. *fázza,* tosk. *faccia* < vlat. *facia* (7. v.) < kllat. *facies.* Upór. arb. *façkë,* sa slavenskim sufiksom *-ka.* Dalmatoromanski je leksički ostatak *ìncef* m (Dubrovnik, Bella, Stulić) = *incefo* — *incefao* (Mikalja) »pridoltarnik«. Kako Bella i Stulić daju za *incef* genitiv *incefala,* mora se pretpostaviti da je u nominativu *incefo* = *incefao* dočetak *-o* = *-ao* ispao. Budmani misli da se kod Belle i Stulića radi o štamparskoj griješci, što ne treba da bude tačno. Gubici sufiksa su vrlo česta pojava kod izvedenica. Mora se prema ovim potvrdama pretpostaviti da je riječ glasila bez sufiksa *incef,* gen. *incefa* i sa sufiksom *incefo* = *incefao,* gen. *incefala* »pridotarnik«. To značenje .zahtijeva da se pretpostavi kao latinski izvor sintagma **ante faciem* (sa α > *e* kao u *chesa* < *časa* kod Filipa de Diversis) i **antefaciale,* s metatezom *f-ts* > *ts-f.* Upor. port, *anfaz.*

Lit.: ARj 3, 39. 834. Budmani, *Rad 65,* 162. Skok, *ZRPh* 41, 149. 43, 766. 46, 398. *GM* 102. *REW** 3130. *DEI* 1579.

facôl m (16. v., Rab, Pag, Omišalj, Istra, narodna pjesma) = *faco,* gen. *-óla* (Obrovac) = *faco,* gen. *-olā* (Božava, Molat), deminutiv *facoRć* (Molat) = *fačol* (Istra) »rubac na glavi, ubrusac«. Sa tal. deminutivnim *-etto* < vlat. *-iţtus faculèt* m (18. v., Budva, Rab) = *facùlei* (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = (sa umetnutim *n* pred dentálnom afrikatom) *vancùlet* (Krivošije) = (prijelaz u deklinaciją *-e,* gen. *-eta,* tip *tele} facule* m (Kućište, *ovaj ~)* — (sa umetnutim *r,* upor. arb. *farsulate), parcùle,* gen. *-eta* (Travnik) = (sa *ar* > *r) frcùle.,* gen. *-eta* < tal. *fazzoletto* (14. v.) = slov. *facalég* = *facanetêlj,* gen. *-tija* < bav. */α-zenetl.* Od *fazzuòlo* (1270, Mleci), krčkorom. *fazuol, fazul* »fazzoletto« < kslat. *faciolum* (976) > gr. φακιόλι&ν (6. v.) > ngr. φακιόλι. Furlanski *fazzúl* u 'I6. i 17. v. izgleda kao turban, kao ručnik, koji se sada upotrebljava u sakristijama, nekada za pokrivanje glave. Deminutivni latinski sufiks *-olus* zamijenio je pridjevski *-alis* iz dosad neobjašnjenih razloga. Starija posudenica pokazuje */* > *p* i *a* > *o* u nenaglašenoj protonici *poculica* hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Voltiđi, Jačke) = *pecylìco* f (Bednja) = *poculca* (Kaptol kod Požege) = *pocolica* (Jambrešić, Kavanjin). Mjesto *-ulica* stoji *-elica pòcelica* (Vuk) »ženska kapa što se njom samo kosa pokrije« = (pseudojekavizam) *pocjelica* (Stulić) »calantica« = (mjesto *po-* stoji prefiks *pod-}* u *septem potchelicze sic dicte* (1510) = *podcjelica* (Mikalja, »Haube«, Voltiđija, Stulić) = (zamjena sufiksa) *podcjelina* = (mjesto *c* stoji *f) poculica*

(Stulić, nepouzdano) = *počelica* (Sarajevsko polje). Na grčko vrelo sjeća *ć* mjesto *c* (upor. *čifaī) poćelica* (Vuk, Imotski, s opisom). Romanizam *poculicane* pripada jadranskoj zoni. Nalazi se kod Slovenaca: bez deminutivnog sufiksa *-ica tocul* m = *pocel* m i sa tim sufiksom *poculica — poćelica* »Art Haube« (Istočna Štajerska, Prekomurje). Riječ *poculica* je danas karakteristična ženska nošnja od Siska do u Slavoniju i Zagorje. Pokriva čitavu glavu, a nose je samo udate žene pod maramom. Satkana je obično od crvenog pamuka i može biti urešena sirlom. Ide u folklornu umjetnost i domaću radinost. Riječ može da predstavlja ostatak latiniteta gornje Panonije (središte Siscia).

Lit.: ARj 3, 39. 5_3 253. 10, 153. 155. 158. 159. 222. 185. 162. 184. *Pleteršnik* 1, 197. 2, 71. 72. *Mažuranić* 960. *MHZgb.* 3, 93. *Banali* 2, 182. Skok, *ASPh* 29, 480. Kušar, *Rad* 118, 17. 19. *Miklósié 57. SEW l,* 278. Štrekelj, *ASPh* 28, 508. Gentile-Gortani, *Balletina della Società fil. frinì. G. J. Ascoli* 12, 200. Matzenauer, *LF* 13, 171. *GM* 100. *DEI* 1606.

facci m (15. i 17. v., Marulić, Mrnavić) = *vaćel* »koprena« = *pacel* (Vuk) »povezača, ubradač« = *paćeo,* gen. *-ela* (Vuk) »Brautschleier« = *paceḷo* »koprena«. Denominal na *-iti paćeliti, -im* impf, »povezivati paćelom«. Upor. madž. *fátyol* »Florschleier«, rum. *fachiol.* Ovamo ide zacijelo *fajtil* u korizmenoj propovijedi iz 16. v.: *O žene ohole s kūdāmi, s perniami, s fajtili.* Na *-at pacalat* m »1° neko fino platno, 2° calantica (Belostenec, Jambrešić)« = slov. *pacalat* »Flortuch«, *pajčolan* »dünnes Tuch, Flor, Florschleier« i madž. *patyolat* »feinster Leinwand, Batist« i prezime *Pačelatić* (16. v., Hrvatska). Upor. *bãcelj* »Pfropf aus gefasertem Leinwand, 2° Schöpfnudel« = *facelj* »l ° Pfrophcharpie, 2° Schneeflocke, 3° Schöpfnudel«. Upor. arb. *façéll.* Izvor je grčki: *φάκελος* »faisceau«, unakršten sa grčkim latinizmom *φακιόλιον* < kslat. *faciolum* za *faciale.* V. *poculica* i *facol.*

Lit.: ARj 3, 39. *Pleteršnik* 1, 2. 197. *Miklošič* 229. *GM* 100.

faćuk m (Prigorje, Zagorje, Hrvatska) = *faćuk* (ŽK) = *fanćuk* (hrv.-kajk., Bogišić; ne zna se da li je iz narodnog govora) = *faćur* m prema *faćurlca* f (ŽK) = *fot* m (Bogišić; ne zna se gdje se tako kaže) = *fotiv* (16. $v._3$ jedanput, također slov. *fottv)* »sinonim: (balkanska riječ) kopile, kopilan (v.), Bastard, špure (v.)«. Slov. *facek,* gen. *-čká* pored *fačuk.* Od madž. *fattyú.* Najstariji oblik bit će *fotiv,* upor. glede *-yu* > *-iv* ukr. *fatio* »Fratz, Balg«. Odbacivanjem dočetka *-io,* koji se smatrao kao pridjevski sufiks, nastade *fot.* Upor. prezime *Fotić,* ako nije od *Photios,* od *Fotijići* Pitanje je naime kakav je kvantitet od í. Ako je Fòrze, onda je od grčkog ličnog imena. Mlada posudenica iz madžarskoga dobila je suglasnički završetak na *-k, -r,* da može ući u našu deklinaciju na *-o. V.fičor.*

Lit.: ARj 3, 39. 64. *Pleteršnik* 1, 197. *Miklošič* 58. *SEW* 1, 279.

fãfoljak, gen. *-õljka* m (hrv.-kajk.) = *fafuljek,* gen. *-Ijka* (Stulić) = *favoljak* »sinonim: pahalj, kunadra (v.)«. Upor. slov. *fâflja* f »perotnica« i *fafljati* »fliegen, flattern«. Onomatopeja.

Lit.: ARj 3, 39. 46. *Pleteršnik* 1, 197.

faganêl, gen. *-èia* m (Rab) prema f *faganela* (Sv. Jelena kod Crkvenice), deminutiv na *-ьc* > *-äc faganelac* (Zlobin, Sv. Juraj kod Senja, Sv. Jelena kod Crkvenice, Škrljevo), na *-uša faganeluša* (Svinište, Dalmacija) = *ḷagane,* gen. *-ela* (Božava) = (pseudojekavizam) *faganjeo* (Bjelovučić) = *fagànio,* gen. *-nj ela* (16. v., Dubrovnik, Vodopić) = *pagania,* gen. *-njela* (Dubrovnik), deminutiv *paganjelac,* gen. *-ioca* (M. Držić) = na *-ica pagamjelica* (Gruda kod Dubrovnika, asimilacija *p-n* > *p-trì)* = (sa anticipacijom *n* u protonici) *fanganel* (Muzin, Bruvno) = (s umetnutim *r* u protonici) *fraganelac* (Praznice, Brač) »ptica carduelis cannabina«. Ovamo još sa ispuštanjem deminutivnog sufiksa *-ellus fajan* (Nerezine na otoku Lošinju; *j* zamjenjuje zacijelo γ < *g* u tom narječju). Od mlet. *faganel(l')o* = tosk. *fanello,* od vlat. *fagētānm* > **faidano,* sa disimilacijom *d-n* > *g-n* i redukcijom dvoglasa *ai* > *a,* a to od *fagus î* »bukva«, sa sufiksom *-ētutn fagētum* »bukvik«, upor. furl, toponim *Faeidis,* i pridjevskim sufiksom *-anus.*

Lit.: ARj 3, 39. 9, 558. Kušar, *Rad* 118, 18. Budmani, *Rad* 65, 164. Hirtz, *Aves* 104.

fàgot m »svirala niskog glasa«. Radna imenica na *-ist(a) fagotista.* Internacionalni talijanizam: *fagotto,* deminutiv na *-otto* od korijena **fag-* nepoznatog podrijetla, »involto«, a koji se stavlja u vezu sa *baga* »mijeh, otre« i sa egejskim *φάκελος* (v. *focei).*

Lit.: ARj 3, 39. *DEI* 403. 1583.

Fajbänova f (Liješće, Sinac, Prozor) »svetkovina sv. Fabijana (20. siječnja)«. Poimeničen pridjev ž. r. od *sv. Fabijan* = lat. *Fabianus,* oltar *SO. Fajbâna.* Zbog romanske pojave *bı* > *ib* starija posudenica prema *sv. Vabljan* ili *Vabljanica* (Poljica). Hipokoristik *Fába.*

Lit.: ARj 3, 39.

fàjda f (Vuk, 17. v.) = *vajda* (Vuk) = *fãjda,* gen. *fajde* pored *fajde* (Kosmet) »1° korist, hasna, *2°* kamata (Kosmet)«. Odatle: deminutiv na *-ica fàjdica* = *vàjdica* (Vuk) i negativna složenica *nèvãjda* m (Lika) »nevaljao čovjek«, prilog *zafãjdu* (Crmnica, ironički ?), denominali na *-iti ufajdît, -âjdim (se)* »imati korist«, na *-eti fajdeti* (18. v., Rajié, nije potvrđen u nar. govoru), na gr. *-isati fajdisati* (Vuk) = *vàjdisati, -šēm* = *fajdlsat* (Kosmet) »biti od koristi, vrijediti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *fa'idd)* = bug. *faida,* arb. *fáidé* f »l ° Gewinn, 2° Zinsen«.

Lit.: ARj 3, 40. 8, 122. *BI* 2, 695. Miletić, *SDZb 9,* 442. *Elezović* 2, 398. 402. *Miklošič* 57. *SEW* l, 278. *GM* 98. *Mladenov* 659.

fajenčina f »zemlja od koje se gradi skuplje posude kao majolika«. Od tal. toponim *Faenza* < lat. *Faventia* > fr. *faïence.* Sufiks *-ina* može biti *i* tal. *faentina î* pridjev na *-inus* (ktetikum) od *Faenza,* ali je suglasnik *t* zamijenjen sa *č* kao da je naš sufiks *-ina* koji kao augmentativni sufiks nema smisla.

Lit.: ARj 3, 40. *DEI* 1581.

fajta f (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »1° sinonim: farba, čersa (v.), 2° vlaga«. Ta dva značenja ne mogu se izvesti iz istoga etimona. Jednako ni denominal *(na)fajtati* (14. v., objekt *riči: čovik fajta rief)* »1° čersati, 2° vlagati, vlažiti«. Od značenja 2° postoji pridjev na *-ъn fajtan* (hrvatski gradovi) »vlažan« i apstraktum odatle na *-oćafajtnoća* f »sinonim: vlaga«. Jasno je da je značenje 2° od njemačkog pridjeva *feucht* »vlažan«. Značenje 1° stoji možda u vezi s izvedenicom na *-as* (v.): *fajtaši* m pl. (ŽKU) '»Ende des Ärmels am Frauenhemd« = *fojtás* (hrv.-kajk.), iz madž. *fojtás', fajta* mora da je raširena i prema istoku (Vojvodina) jer Radu Flora u svom rječniku prevodi na rum. »soi, fel«.

Lit.: ARj 3, 40. Skok, *ASPh* 33, 161. Štrekelj, *DAW* 50, 18. *Mažuranić* 303. *Flora* 591.

fàkîn, gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) = *fdkm* (Božava, Rab, Hvar, hrvatski gradovi) »1° nosač, trhonoša, hamal, 2° (uvredljiva riječ u hrvatskim gradovima) bezobraznik, neotesan i nemoralan dječak, odrastao čovjek«, f *fakinka.* Od tal. = mlet. (1442.) *facchino* (poimeničen pridjev na *-ino* < *-inus)* »1"portabagagli, 2° uomo grossolano«. Prema Battistiju nepoznatog postanja, prema drugima (Gamillscheg itd.) germanskog (nizozemskog) podrijetla.

Lit.: Hraste, *BJF* 8, 50. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID 6.*

fakultet, gen. *-età* m (19. v.), pridjev na *-bsk fakultetski.* Od lat. apstraktuma *facultas,* gen. *-atis* (sufiks *-tas,* gen. *-tatis,* osnova koja je u *facilis)* preko njem. *Fakultät,* a ovo preko fr. *faculté.* Upor. isti sufiks u *univerzitet, intensitet.*

Lit.: ARj 3, 40. Ilešić, *JF* 12, 159. *DEI* 1581.

falaké, gen. *falaka* pl. f (Vuk, 1566, 18. v., Kosmet) = *fàlage* (1566) = *valake* »sprava za batinanje po tabanima«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *falagaj-aka* ili *fdeka* > ' tur. *falaka)* iz oblasti turskog pravosuđa (kažnjavanja): rum. *falanga,* također polj. *falagi.* Plural je kao u *negve, tomruci.*

Lit.: ARj 3, 40. *BI* 2, 695. *Elezović* 2, 403. *Mažuranić* 303. *Miklošič* 421. *REW** 3151.

falat m (hrv.-kajk., Ozalj, Hrvatska Krajina, 17. i 18. v.) = *falát* (ŽK) »sinonim: komad (kruha, zemlje, sjenokosa), filja (v.), landa (v.)«. Odatle deminutivi na *-ьc falatac,* gen. *falaca,* na udvojeni *-čac falačac,* denominal na *-ati* impf, *falatati, -am (ras-)* »sinonim: komadati« prema pf. *falátniti* (ŽU) »kusnuti«, *zafaldkniti* (ŽU, *tn* > *kn* kao u *Knin* za starije *Tnin),* na *-ovati rasfalatovati* (Belostenec). Od madž. *falat,* koje se nalazi u slovenskom, slovačkom i ukrajinskom jeziku.

Lit · *ARj* 3, 40. Popović, *Sintaksa* 34. Skok, *ASPh* 33, 361. 373. *Miklošič* 57. *SEW* l, 278. *Mažuranić* 303. *Pleteršnik* l, 198.

falde f pl. (ŽK) »nabori (na košulji, suknji)«. Odatle denominai pf. *nàvãldati, -ãm* (Lika, objekt *košulju)* »nabrati, načiniti nabore«. Od njem. *falten.* Zbog *d* mjesto *t* upor. stvnjem. *faldan.*

Lit.: ARj 7, 728. *SEW* l, 278.

fale f pl. (narodna pjesma, objekt uz *pro-učiti,* subjekt uz *kázati).* Glosiranje sa »mudrolije, dosjetke« ne će biti tačno jer se u Bosni upotrebljava *fal* m uz *bacati.* U Kosmetu

fal m (subjekt иг: *otvori mu se)* »sreća, sudbina«. Denominal je na *-etati* (upór. *gonetati): faletati, -am* (Măreție) »gatati« (subjekt *cigánke).* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *fal* »dobra sreća, vračanje«) iz oblasti folklora: arb. *fali.*

Lit.: ARj 3, 41. *Elezović 2,* 403. Skok, *Slávia* 15, 346., br. 250.

falit, -zra pf. (Rab) »pogriješiti«. Taj akcenat dopušta samo tal. *fallire* < kllat. *fallěre* kao izvor. Upór. arb. *falis.* Rašireniji je akcenat *faliti, -im* pf. i impf. (Božava, Perast, općenito hrvatski, čakavski i kajkavski, Glavinić) prema impf, na *-vá faljívati, -ãm* (Dubrovnik) *(o-, po-, uz-} = valiti, -īm* (Vuk, Vojvodina, Lika) *(iz-,* Lika), jednom na *-eti ịaleti* (15. v., Marulić), na *-ati faijāti, -am* (17. v., u dubrovačkoj poslovici; tu postoji mogućnost veze s tal. *faglia* »fallo« < kslat. *fallia)* »1° griješiti, 2° ponestati, manjkati (upór. *ter da Ы užmaukai ali falu,* Glavinić), 3° propasti«. Kod Belostenca *sfalovati, -ujem.* Kod akcenta *faliti* može se pomišljati i na njem. izvor bavarsko *falen* = nvnjem. *fehlen.* Nalazi se još u slov. *faliti.* U jadranskoj zoni mogla su se pomiješati oba izvora. Na njemačko podrijetlo upućuje apstraktum na *-ung', falinga f* (18. v., također slov.) = *valīnka* (Vuk, Vojvodina) »mahana > mana, (po)greška« = (sa madž. sufiksom *-sag* za apstrakta) *fališag* m (početkom 18. v.). Glede sufiksa *-inga* < njem. *-ung* upór. *furingaịfor-, rajtniga.* Kako nvnjem. *Fehlung* nije potvrđeno, nije isključeno da je tal. *fallenza* (sufiks *-enza* < lat. *-entia)* bio zamijenjen sa *-ung = -sag.*

Lit.: ARj 3, 41. 42. 4, 315. 8, 731. *Pleteršnik* l, 303. Cronia, *ID 6.* Kušar, *Rad* 118, 25. Javić, *ASPh* 8, 318. Skok, *ASPh* 30, 307. *REW*[3] 3167. *DEI* 1588. *GM* 98.

fals (Zakon vinodolski, Rab) = (sa umetnutim nepostojanim *a* u dočetnoj suglasničkoj grupi) *falas, ïfalsa* (16. v., Perast, Dubrovnik, Božava, Cavtat), prilog *falšo,* na *-ulja > -uja falšuj a* f (Žrnovo, Korčula) »žena koja se pretvara«, *îfalsa > faosa,* n *faoso* (16. v., Vetranie), analogijom m /005, proširen na *-iv falsiv,* apstrakti na *-ija falsila* »laž«, na tal. *-itat falsitāt,* gen. *-i* f, *falsivost, faljas* (Dubrovnik) »lažan« = *falaš* (Split, Šibenik) = *falsiv* (16. v.) = (zamjena sa *-ljiv) falšljiv* (Belostenec) = proširen na *-ьn fališan,* f *-sna* (ŽK), apstraktumi na *-ija fališija* (Jačke), *fališnost* f = (prema *šn > čn* hiperkorektno izmijenjeno analogijom) *faličan* (hrvatski gradovi, Vojvodina), odatle apstraktum *faličnost* (Leaković) *(ne-)* = (jedna potvrda) *faližan* (18. v.) »kriv, pogrešan, patvoren, lažan«. Izvori tal. *falso* < lat. *falšus* i (u sjevernim stranama) nvnjem. *falsch,* part. perf. od *fallěre.* Upór. još *facno pismo* (Statut župe Grbalj, Novaković 107) gdje je / ispušteno u tročlanoj grupi *lš* + *ьn* i í > *c.* Taj se talijanizam nalazi i u ostalim slavinama kao i na Srednjem istoku.

Lit.: ARj 3, 40. 7, 831. Budmani, *Rad 65,* 163. 166. Kušar, *Rad* 118, 24. Elezović, JF 11, 86. *Miklošič* 57. *SEW* l, 278. *REW*[3] 3171.

falja f (Parčić; Martié, *Osvetnici; ili su im falje poizdalei)* »prašnik«. Od tal. *faglia* »škrip« = fr. *faille* (termin valonskih rudafa). Upor. *faljati, faliti.*

Lit.: ARj 3, 42. *REW*[3] 3168.

fallica f (okolica Splita) »biljka orlava grandiflora Hof fm; sinonim: stidak«.

Lit.: ARj 3, 42.

fáma f (internacionalni latinizam) »glas (o nekome)«. Sa tal. sufiksom *-oso* < lat. *-osus fàmoz* pridjev (Dubrovnik, Cavtat), određeno *famōzī (to ti je onī famōzī Péro)* »glasovit«, kao internacionalna riječ proširen na *-ьn > -an famozan.* Denominal sa privativnim prefiksom *in- infamati, -am* (17. v., Dubrovnik) »ozloglasiti«, part. prêt. pas. *infamai* i *infaman* »ozloglašen«, sa umetnutim *j* (upór. rum. *fama* prema *infamala) infajmati, -am* pf. prema impf, na *-va- infdjmavati, -am.* Od lat. > tal. *fama* (apstraktum od *fari* »govoriti)«, *famoso.*

Lit.: ARj 3, 833. *NJ* 1, 30. *REW*[3] 3176. *DEI* 1591.

famfulja f (Sulek) = *fimfa* = *fimfulja* (Sulek) »sinonimi: 1° dinjica, 2° oskorušica, poterium sanguisorba L.«. Kao da je onomatopeja.

Lit.: ARj 3, 42. 56.

familija f (16. v., Vuk, · Vojvodina) = *familija* (Vodice, Istra) = *vamilija* (Vuk) »1° porodica, 2° družina (Vodice)«. Latinizam. Unakrštenjem latinizma i mletačkog oblika *famêlija* (ŽK) »srodstvo, rodbina«. Od tal.-tosk. *famiglia > farmija* f (17. v., Dubrovnik) »porodica«. Od mlet. *fameglia > famelja* (Riječka nahija, Crna Gora) = *faměja* (Supetar, Brač, Hvar, Vis, Šolta, Rab, Božava). Od lat. *familia* (apstraktum na *-ia* od *famulus,*

također internacionalno) > tal. *famiglia*. Vuk ima još *familijaz,* gen. *-äza* m »đak koji pomaže učitelju«. Dočetak *-jaz* je nejasan. Upor. arb. *ferrale,* u Ulcinju /rar" »djeca« (sa *ke jmi* »koliko djece imaš«?), *famuli* (sa članom -a), »župa«. Talijanizam je postao balkanska riječ (arbanaski, turski i novogrčki), a postojao je i u balkanskom latinitetu (rum. i arb.).

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 145. Hraste, *SDZb* 10, 63. *BJF 8,* 52. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 16. Cronia, *ID 6.* GAT-103. *REW** 3180. *DEI* 1591.

fänag, gen. *fanga* m (Muo, Budva, *riba od fango)* »glib«. Od tal. *fango,* od germanskog pridjeva **fanigs* (ags. *feuni)* »blatan«. Upor. slov. *parafanjk* »Schutzbrett gegen Kot«, od tal. imperativne složenice *parafango.*

Lit.: *REW*[3] 3184. *DEI* 1594. Sturm, *CSJK 6,* 75.

fanat, gen. *fanta* m (18. v., hrv.-kajk.) »1° momak, djetić, mladić«. Nalazi se još u slov. jeziku *fant,* gen. *fánta* »isto« sa priličnom leksikologijskom porodicom. Odatle na tal. deminutivni sufiks *-ino* < lat. *-írna fantin* »Bursche, Knabe«, slov. *fantalîn* < tal. *fantolino.* U Dubrovniku »2° donjak, igraća karta« < *tal. fante* »carta da giuoco che porta la figura d'un fante, uomo d'arme, garzone, servo«. Ovamo ide i internacionalni vojnički termin *infantèrija î* »pješadija«, pridjev *infanterijski, infanterist* (preko njem., a to preko fr.). Tal. *fante* različito se tumači. U značenju »dijete« od lat. *infans,* gen. -rrs (sa gubitkom privativnog prefiksa *in-, fans* particip od *fari),* u značenju »vojnik, pješak« (upor. tal. *fanteria,* fr. *fantasın)* od got. **fanī>ja* = stvnjem. *fendo* »isto«.

Lit.: *ARj* 3, 43. *Pleteršnik* 1, 198. *REW*[3] 4393. *DEI* 1955. *Gamillscheg 2,* 139. *Miklošič* 57. *SEW* 1, 279.

fanatik m (akcenat Budmanijev), pridjev na *-ьn* > *-an fanatičan* (Šulek). Apstraktum na učen sufiks *-izam fanatizam,* gen. *-zrna.* Denominal na gr. sufiks -ιζω > *iz-* i njem. *-ieren* > *-irati fanatizirati, -tiziram,* koji se zamjenjuje sa *-ovati, -ujem fanatìzovati.* Učene riječi od lat. pridjeva na sufiks *-aticus: fānāticus, odfānum* »hram«. Od iste je riječi *profanirati, -faniram.*

Lit.: *ARj* 3, 43. *DEI* 1592.

fàncaga f (Slavonija) = *vàncaga* (Vuk, Slavonija, Srijem) »sinonim: bradva, keser, drvodjeljsko oruđe nalik na sjekiru«.

Lit.: *ARj* 3, 42. *BI 2, 697.*

fanfan m (Muo) »vrsta šarka (v.), crvenkasta morska riba« = (disimilacija *n-n* > *n-r) fanfar* (Dubrovnik, kao u južnoj Italiji) = *fanfara f* »naucrates ductor«. Od mlet. *fanfana,* sic. *fanfaru.* < gr. πόμφιλος > lat. *pompilus.*

Lit.: *ARj* 3, 43. *REW*[3] 6644. *DEI* 1594.

fanfarika f (Dalmacija, Šulek) = *fafarinka* (Dalmacija) »kostjela, koščelica, kopriva, koprivić, ladonja, glangolić, ceitis australis«. Od mlet. *fanfarigola* < lat. *fába africa* = *graeca.* U Bukovici je *fafarikula* (Šulek) »bukov žir«. Za to značenje kaže Budmani da je sumnjivo.

Lit.: *ARj* 3, 39. 43. Schuchardt, *ZRPh* 35, 388. *REW*[3] 3117.

fanta f (hrv.-kajk., Belostenec, Valjavec) = *fanat,* gen. *fanta* (isti) »osveta, odmazda«. Odatle: denominal na *-iti* impf, *fantiti se* (hrvatski leksikografi; 1620, Koprivnica) »svetiti se« = *fantiti se* »sich rächen« (Pleteršnik), pf. *nafantiti se* (17. v., jedanput: u potvrdi je riječ o dugovanju: *ali se i zato hoće nafantiti)* »uzeti jamstvo za isplatu duga (?)« i *sfamiti se* (Belostenec, Brezovački); *fanćenje* n i radna imenica na *-telj fantitelj* m »osvetnik«. Jagić pozna denominai na *-ati: fantati se* s varijantom *fentati.* Od madž. *fánt* »Vergeltung«.

Lit.: *ARj* 3, 43. 7, 319. Štrekelj, *ASPh* 14, 522. Jagić, *ASPh* 8, 318. *Mažuranić* 304. *SEW* 1, 279.

fantazija f (16. v., Perast) »mašta, izmišljotine, sanjarija«. Internacionalni grecizam φαντασία. Na *-irati* < njem. *-ieren fantazirati, -lažiram* impf. Pridjev *fantastičan* od gr. φανταστικός, odatle *fantast* m. Apstraktum φάντασμα sadržan je u internacionalnom francuzizmu *fantom* m. Odatle: *fantasmagorija,* gr. φάντασμα i αγορεύω »skupljam«. Sve učene riječi. U pučkom (narodskom) obliku od *phantasia* potječe pridjev *tdmašnit* (Zlarin) »čudan, smiješan«, sa složenim sufiksom *-ьn* + *-it* od *tamása* f (dubrovački pisci: Vetrame, Gundulić, Đordić, Gučetić) = *tamása* (Riječka nahija) »burla, giuoco, buffone, zvek, poruga, sprdnja«; primjer: *trsiti se bez lamaše* »bez šale« = *tamaža* (Bogišić, narodna pjesma), odatle pridjev na *-ьn* > *-an tamásán* (Bella) *(pre-, pri-)* »smiješan«. Prilog *natamašno* (Stulić) »podosta šaljivo«. Ovamo ide *tanbaškāt* (Lumbarda) = *tambaškat* (Dubrovnik, Zore, Korčula) = *tanbuškit* (Rab, Božava) »brbljati, koješta govoriti, brontolare« < mlet. *tambascar.* Bogišić ima *tamžiti.* Dubrovačko

tamása može biti dalmatoromanski grecizam koji se osniva na metatezi *ph-t* > *t-ph: *tampasia* koja se nalazi u sicilijanskom *tampasiari* < **tambasiare* sa *mb* > *m,* kako se češće nalazi u arbanaskom, npr. *Škumbi-Scornino.*

Lit.: ARj 3, 43. 7, 677. И, 743. Kušar, *NVj* 3, 338. Isti, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID 6,* 128. *REW*[3] 6459. *DEI* 1595.

fanjek gen. -nj&z m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) = *fânjek* (slov., Štajerska) »sinonim: uštipak (v.)«. Od madž. *fánk* istog značenja koje je možda od njem. *Pfannkuchen,* složenica od *Pfanne,* o kojoj v. *povna.* Slovenski oblici pokazuju veliku varijaciju u dočetku: *fâncek,* gen. *-cka* = *fancelj,* gen. *-čija* ili *-celjna* — *fancol* prema njem. deminutivu *Pfanzel.* Ovamo ide zacijelo kao metafora *fanjăk,* gen. *fanjka* (ŽK) »aus Leinwand gemachte kufeisenförmige Unterlage, die unter die Kopfbedeckung kommt und zum Zeichen der verheirateten Frauen dient«.

Lit.: ARj 3, 43. Skok, *ASPh* 33, 361. Jagić, *ASPh* 8, 318. *Pleteršnik* 1, 198.

far, gen. *fara* m (Rab, Cres) = (sa / > *b* kao u *baklja, bačkio) bar* (Vodice: *manji dosa nego zrno od bâra)* = slov. *bâr,* odatle *bârovec* »kaša iz bara«, »1° pir, 2° Kolbenhirse, setaria italica (slov.)«. Od tal. *farro,* istrom, *faro* »orzo brillato« < lat. *far,* gen. *farris,* ie. riječ.

Lit.: ARj 3, 43. Ribarić, *SDZb 9,* 130. *Pleteršnik* 1, 12. 21. *REW*[3] 3186. *DEI* 1601. *Ive* 122. Kušar, *Rad* 118, 17.

fara[1] (Vuk, na Savi kod Brčkoga) »sinonim: krma (na brodu)«. Od madž. *far* »stražnjica«. Kako se radi o ladarskom terminu, može se i sumnjati o ispravnosti te etimologije. Možda bliže stoji madž. *fark* »rep«, odakle je *farka* f = *varka* (Vuk) »1° stražnji kraj od ribe, 2° podex«. Odatle sa madž. sufiksom *farkeš* m = *farkiš* (Hrvatska, Slavonija) »drvena sprava kao ležeće 5 čim opančar gladi opanak«.

Lit.: ARj 3, 43. 44. 45. *BI 2,* 699.

fara[2] f (ŽK, hrv.-kajk. i slov.) »sinonim župa, plovanija (Lika, Hrvatsko Primorje), parokija (pravoslavni, rjeđe katolici)«. Odatle s *-nik: farník* m (ŽK, slov.) »član župe« i /aro/ m »župni dvor«. Od njem. *Pfarre* i složenice *Pfarrhof.* Također češki.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 318. *Pleteršnik* 1, 198-199. Perušek, *ASPh* 34, 54-55. *Holub-Kopečný* 114. *SEW l, 279.*

faràbut m (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »berèkin, prevarant«. Od tal. *farabutto* m < španj. *forante* »intrigant« < fr. *héraut* »glasnik«, upór. češ. *herold* < frnč. *herialt.* U Dubrovniku ide ovamo *farlabuć·* m (Dubrovnik, Zore) = *parlabuć,* gen. *-uća* m prema f *parlabućica* (Gradić) »trgovčić, bakal, ćifta«. Filip de Diversis definira *parlabuchii* »infima vendentes et ementes, ut uva, gailinąs et huius modi«. God. 1347. piše se *pariabuch,* 1363. *parlaputus,* 1372. *parlapuch,* 1373. *perlaput,* 1409. *perlabuc, perlabuchius.* Početni slog varirao je između *per-* i *par-, a b > p.* Čini se da je došlo do unakrštenja između *farabutto* i gr. ρωποπώληξ »mercier« od ρώπος »pacotille«. Dočetno -r > *-ć* je kao u *imbua* (v., Pelješac) < tal. *imbuto, Velebíc* < *Velebit.* Umetnuto / nastalo je možda umiješanjem naziva za novac *follarus* (upór. *fujarka, piljarica).* Upor. toponim *Tarlabuć* (selo u općini Smrekovnica, srez Vučitrn).

Lit.: ARj 9, 652. Zore, *Tuđ.* 16. *Elezović 2,* 301. *REW** 4116b. *DEI* 1796. Jireček, *Romanen* 1, 91. *ASPh* 19, 39.

faraguvača f (Hrvatska i Slavonija) »klupa na kojoj opančar kožu struže«. Izvedenica na *-oca* od madž. *faragó* »drvodjelska bradva«. *Lit.: ARj* 3, 43.

faraon, gen. *-ona* m (Kosmet) = *f ir aûn* pored *firaûn i fir on* (Kosmet) = *firàun* (Bosna) »Ciganin«. Odatle pridjev na *-ski faraonski* u psovki *faraonsku ti veru tvoju* (Kosmet), na *-ka firàunka f* »Ciganka«, hipokoristik na *-ko fírko.* Ovamo još bosanski toponim *Parauni.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *fira'un* »1° pharaon, 2° tyran, personne arrogante«, a ovo iz egipatskog *per-a'a* > koptski *pero* »velika kuća« > hebr. *far'ō* > lat. *pharaō)* iz oblasti naziva naroda: čine. *firaun* »homme méchant«. Cigani su smatrani kao Egipćani (v. *Egipat)* i kao Faraónov narod. U *fira'un kawmi* ispuštena je opća riječ *kawmi* »narod«. To je zbog toga što su prije nego iz Indije stigoše u Evropu, boravili u Egiptu. Ovamo *ifarao* n (Šulek) = *faro* m (18. v., Reljković) = *faraun* (Dubrovnik) »1° igra na karte, njem. Pharao, Pharo«, *faraon* m (13. v.) »2° ime egipatskih vladara«, pridjev *faraónov* (18. v.) < tal. *faraone* > *faràun* (Marulić), *faraunovica* »žena njegova«, *faraunski* (18. v.). Na *-ica faraùnica f* (Dubrovnik) »kokoš« [= tal. (gallina) *faraona].*

Lit.: Elezović 2, 405. 410. Skok, *Slávia* 15, 347., br. 266. *Lokotsch* 1650. *Pascu 2,* 133., br. 470. *Holub-Kopečný* 114.

farba (zapadni krajevi, 16. v.) »sinonim: boja, mast, šara«. Odatle: radna imenica na *-ar farbar* = na *-avac farbavac,* gen. *-avca,* od denominala *farbati, -am* impf. Sa / pored *b* slovenski, sa / > *b* češki, poljski i u oba lužičkosrpska: *barva.* Oblici sa *b* i *v* su iz srvnjem. *farwa.* Naš je germanizam (njem. *Farbe)* prema tome recentan.

Lit.: ARj 3, 44. *Miklošič 7. SEW l,* 44. *Holub-Kopečný* 65. *Bruckner* 17.

farbala f (Dubrovnik) »opšav na ženskim haljinama«. Od tál. *falbala 1 falpalà* > (sa disimilacijom W > *r-l') farpali* (Pisa) »isto«, tur. *farbala,* ngr. φαρμπαλας. Nepoznatog postanja.

Lit.: Zore, *Tuđ.* 23. *DEI* 1585. 1590.

farisei m (15. v., Marulić, Vuk), pridjev *farisejskf* = *farizej* (17. v.), sa individualnim *-in farizejin, farizejski* = *fariseo* m (17. i 18. v.), *fariseoski, farizea, farizeov,* poimeničen *farizeovac* (17. v.) = *faržeo* (dočetak prema talijanskom); *farisajski* prema tal. *farisaico.* Od gr. poimeničenog pridjeva φαρισαῖος = lat. *pharisaeus* > tal. *fariseo,* koji je prilagođenje aramejskog pridjeva u pl. *perīšajja* »rastavljeni«, hebr. *perūšīm.*

Lit.: ARj 3, 44. *DEI* 1599.

fariz m (15. v., dva puta kod Marulića) = *fariž* (često u priči o Aleksandru Velikom) »sinonim: konj«. Od ar. *faras* »isto«. G. 1403. kupuje knez Ivaniš Čavski polaču od bratstva sv. Katarine u Ostrošcu (Bosna) pa se kaže u listini da »služba je od te polače fariža 12, a se dvě čti (»i to dva puta«) do godišća«. Mažuranić misli da se tu radi ne o podavanju službe konjima, nego o nekom novcu, »po liku konja tako nazvanom«. Takvo značenje nije nigdje potvrđeno, a i ne mora se citirano mjesto tako tumačiti jer je lako shvatiti da se od te palače moralo dva puta do konca godine opremiti 12 konja (hrahom, zobi?). Još postoji varijanta / > *p: yariz* m u Aleksandridi i glagoljskom rukopisu iz 15. v., također u značenju »konj«, odatle pridjev na *-ski kakizma pariz'ko oti kože kor'kodilove* »konjski pokrov od krokodilove kože«. Vjerojatno je od iste riječi pluralski toponim na *-evići: Parižević,* selo u Bosni (okružje sarajevsko). Upor. prezime *Paripović* za takvu antroponimiju. Korsch pominje još kao starosrpske varijante *faríja, farisb.* Kako u ar. *fans* znači »Reiter, Ritter«, riječ nije došla k nama iz toga vrela, nego iz srgr. φάρης. S arapskim članom í u arapskom značenju došla je arapska riječ *al-faris* (prema *al faraş* »konj«) zaista u naš jezik, ali ne direktno nego preko tal. *alfiere,* a taj iz španj. *alférez »zastavnik«: olfir* »idem« (Kačić) = *alvir* »policaj« (Banja Luka), odatle apstraktum na *-stvo alfirstvo* (Kačić). Odatle dalmatinsko prezime na *-ević: Alfirević, Alferavići* (spičanska porodica). Upor. tal. *Alfieri.* U tom je značenju potvrđeno i u arb. *alfjer.* Ovamo i u Dalmaciju došao je taj vojnički termin preko služenja u mletačkoj vojsci.

Lit.: ARj 1, 67. 3, 44. 9, 650-651. *SEW* 1, 279. *Lokotsch* 591. *GM* 8. Korsch, *ASPh 9,* 499-500. *REW* 3199. *DEI* 1, 120. *Mažuranić* 304.

farsi pored *farsi* i *farsi,* prilog (Kosmet) »čisto, ispravno *(zna farsi turski, ciganski)«.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *fariši* < perz. *Pars*> tur. *farsi* »perzijski (jezik«) iz oblasti priloških poštapalica: čine. *farsi* »parfait, parfaitement«, ngr. φαρσί »à la perfection«. Razvitak značenja »perzijski (jezik)« > »savršenstvo« opominje na razvitak pridjeva *latinus* »jasno, razumljivo, okretno itd.« u romanskim jezicima kao i na madž. *magyarázni* »protumačiti«. Kod Osmanlija je znanje perzijskog jezika i književnosti značilo savršenstvo obrazovanosti.

Lit.: Elezović 2, 405. *Pascu 2,* 133., br. 456. *REW** 4927.

farzelin m = *frazulin* (Zlobin, Gračac) = *vražulinac* = *(ar* > r) *frzèlîn,* gen. *-ina* (Boka) = *fržulin* (Arbanasi kod Zadra) = *verdzolin,* gen. *-ina* (Dubrovnik) = *verzelin* = *inzulín* (Rab, Božava) = *frizulin* (Perast, Nin) = *frizolin* (Starigrad, Hvar, Dalmacija) = *frizelin* (Poljica, Rava, Omiš) »zeba, serinus meridionalis, gardèlin (Korčula), stàglïn (Dubrovnik)«. Od mlet. *frisolin* pored *frizarin* (Boerio) = *frizolin* (tal., Zadar), istrom. *friźulein* (Rovinj, Vodnjan), deminutiv na lat. *-īnus* > tal. *-ino* od *fringuilla* > furi. *frandzel* »Fink«, tal. *fringuello,* upor. ar. *vars* i mlet. *verdzelá* »farbig«, unakrštenje sa *verde* < *viriais.*

Lit.: ARj 3, 76. Hirtz, *Aves* 108. Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 18. *Ive* § 109. *Boeno* 238. *Tagliavini* 14. Skok, *ZRPh* 38, 546—7. *REW'* 3516. *DEI* 1718.

fastîdijo n (Perast, 16. i 17. v., Dubrovčani) = *faStidij* m (16. v.) »dosada«. Učena riječ od tal. *fastìdio* < lat. *fastídium.* Odatle i fran-

cuzizam *fâché* »posvađen« koji se čuje po hrvatskim gradovima, od vlat. part. perf. *fastidicatus.*

Lit.: ARj 3, 45. *REW** 3217. *DEI* 1604.

fäš m (Golać, Istra) »snop«, *fòla* (Ston, Kućište, Istra) »pas, pojas, odrezak od kože nalik na pas«. Deminutiv na *-ica vašica* (Krivošije) »oko rukava na košulji«. Slov. *faša* »1° donji obojen dio stijene, 2° Binde«. Sa / > *p Paše* f pl. »brijeg, predjel, strmen kod Lastve, kao neke vrsti křemen, kao neki pojasi«, u Kotorskom arhivu *Fasse, Fosze* (saopćenje Stjepčevića). Upor. slov. *fašč, fašeč »1°* un mazzo di fiori, 2° naramak drva« < furi. *fasç.* Od tal. *fascio, fascia* < lat. *faseis,* vlat. *faseia.* Ovamo ide na *-mus, -ina fasîn* m (Lastva, »uz pruća, koliko čovjek može da nosi ispod ruke), *fašina f* (Vuk) = *vašina* (Vuk) »svežanj sirova granja«. Djelomice može da potječe iz balkanskog latiniteta preko rumunjskog i arbanaskog: bug. *faša* »Lederstreifen« < rum. *fase* »Windel«, arb. *fashë* »Binde, Windel«.

Lit.: ARj 3, 45. Ribarić, *SDZb 9,* 153. Zore, *Rad.* 170, 207. Sturm, *ČSJK 6,* 65. *Mladenov* 660. *REW³* 3208. *DEI* 1602.'

fašćurica f (Brač) »mala daska na kojoj se pere platno«.

Lit.: ARj 3, 45.

fašinak, gen. *-nka* m (Rapić, 18. v.) = *fasināk* (ŽK) = *fašenk* (hrv.-kajk., Belostenec) = *fašenjk* fjambrešić) »sinonim: pokladi, -de (v.)«. Hrvatskokajkavsko *fašen(e)k* poštokavljeno je u *fašnik* (hrvatski gradovi). Odatle: pridjev na *-ski fašinski* (ŽK) = *fašenski (dan) = fašenjski (dnevi),* radna imenica na *-ar fašingar* (18. v.), denominal na *-ovati fašenkuvati* (hrv.-kajk.). Od austronjem. *Fasching,* a to srvnjem. *vaschnaht* > *Fastnacht* sa zamjenom drugog dijela složenice sa *-ing,* upravo »uoči posta«.

Lit.: ARj 3, 45. *Weigand-Hirt* 1, 502. 505.

fatagin m (Šulek) = *pangolin* »životinja manis macroura Erxleb. [Prvu riječ donosi Šulek prema njem. *Phatagin}.*

Lit.: ARj 3, 45. *Šulek 2,* 1019.

fatig m (16. v., čakavska propovijed) = *fatiga* f (16. v., Dubrovnik, Perast, Božava) = *fadiga* (Cres, *t* > *d* je stmlet., upor. arb. *fëdige)* »trud, rabota«. Deminutiv *fatižica,* pridjev ne -6И > *-an fatižan,* određeno *na dan fatīžnī* (Dubrovnik, Cavtat) »radni, rabotni dan, rabotnjak«, *potisni dan* (Čilipi). Na *-ati fatigat(i), -atn* impf. *(na džornatu,* 16. v., Dubrovnik, Cavtat, Kućište, Potomje) = *patigati* (Menčetić) = (sa zamjenom í > sonatno *f) patřgati* (Vuk, prema Tomanoviću unakrštenje sa *trgovati).* Od tal. postverbala *fatica, fatiga* < lat. *fatiga* od *fatigare.*

Lit.: ARj 3, 45. 9, 700. Budmani,Яaa 65, 166. Cronia, *ID 6.* Tomanović, *JF* 17, 206. *GM* 102. *REW³* 3220a. *DEI* 1604.

fatum m (učen latinizam) »sudbina«. Odatle pridjev na *-alis* proširen na *-ъn* > *-an fatalan,* radna imenica na *-ist(a) fatalista* m (Šulek) »koji vjeruje u fatum«, apstraktum na *-izam fatàlizam,* gen. *-zrna.* Talijanizam *fata* (f prema lat. n. pl.) *morgana* »miraggio«. Drugi pridjevski dio je žensko lično ime *Morgiana* < ar. *märgan* > *merdžan* (v.).

Lit.: ARj 3, 45. *REW* 3222. DEI* 1604.

fàvûr, gen. *-ura* m (Dubrovnik, Cavtat, u izrazu *ići u favur* »ići u prilog«). Od lat. apstraktuma *favor,* gen. -oris od *favere* > tal. *favore.* Odatle internacionalno sa gr.-lat. *-iz-* < -ιζω i njem. *-ieren* > *-irati favorizirati, -rìziram,* upor. tal. *favorire.*

Lit.: DEI 1609.

fëbar, gen. *-bră* m (Božava, Molat), pridjevi *febrên (danas san ~), febrenă, -nó (ona je febrêna)* »koji ima groznicu«, *febra f* (16. v., Dubrovnik, Cavtat, Rab) = *fibra* (15. v., Marulić i drugi pisci čakavci) »groznica, ognjica, vrućica, temperatura«. Od tal. *fèbbre* = *{èbbra* < lat. *febris* > *febra* (prijelaz u deklināciju *a* kod Chirona), nepoznatog podrijetla. Marulićev ikavski oblik zacijelo je dalmatoromanski leksički ostatak. Maskulinum *febar* nastao je od *febbre* iz f *febra* na taj način što je taj oblik shvaćen kao genitiv. Pomagao.je tome i pridjev na *-en* (varijanta od *-ьn) fébren.*

Lit.: ARj 3, 45. Cronia, *ID 6.* Budmani, *Rad* 65, 166. Kušar, *Rad* 118, 19. *REW³* 3230.

februarij m (16. v., učeni latinizam) = *februar* m (13. v., polulatinizam, dočetak *-ij* ispušten prema tal. *febbraro* i danas njem. *Februar)* — *fevruarii* (stsrp., bizantinski je grecizam,· upor. bug. *fevruari),* prema ovome *fevrar* (1440) = (metateza) stsrp. *frevan* (1303, 1333) = (metateza) *fervar* (13-15. v.) = *(er* ·> *f) frvar* (15. v.), *dokfrevar* (14—17.

v.) ide zajedno sa *frevaru* u Kalabriji, također preko bizantinskoga φεβράριος > φερβρι(ος), prema vlat. *febrarius* (Appendix Probi, sa ispuštenim *u* u grupi od tri suglasnika *bru)* = > tal. *febbraro* > *febrar,* gen. *-ára* (Dubrovnik) = *febrar,* gen. *-ara* (Rab, Lastva, sa / > *p* od biz. oblika), *prevar* (14. v.) = *privar* (16. \.*Y*= *pervar* (14. i 15. v., zapadni krajevi, glagoljski prvotisak 1491) = *рғь агь* {1439). Od lat. *februārim* (izvedenica na *-arius* «d pridjeva *februus,* postverbal od *februare* »čistiti« > tal.-tosk. *febbraio* = *febbraro,* istrom, *frabaro* pored mlet. *fraver, fabrier.* Kako pokazuje arb. *flūr,* naziv je ušao i u balkanski latinitet. Za arbanasku disimilaciju *r-r* > *l'-r* upor. ngr. φλεβάρις koji se poklapa s arbanaskim oblikom. Nastao je iz vlat. **frevario* (upor. istrom, *frabaro).* V. *veljača,* koje može da prevodi latinsko značenje ako se odnosi na *veljanje* »čišćenje« mačaka.

Lit.: ARj 3, 47. 49. 50. 51. 71. 76. 9, 801. 11, 783. 12, 206. *REW*[3] 3231. Rohlfs, *Diz. Cal.* 314. Kušar, *Rad* 118, 23. *GM* 109. *Vasmer* 59. 115. *Ive* § 4. *DEI* 1610. Stefanie, *Rad* 285, 82.

fëca f (16. v., Dubrovnik, Račišće, Potomje) = *peca* (Divković, BiH) »talog (osobito od vina)«. Upor. slov. *leca* »Press-germ« = *germa* (Zagreb). Od mlet. *fezza,* furl, *fezzé,* poimeničen lat. pridjev na *-eus* u ž. *r.faecea,* od *faex,* gen. *faecis,* prema Battistiju mediteranskog podrijetla. Ovamo ide deminutv na nenaglašeni sufiks *-ula faecula* »gebrannter Weinstein« > u Dalmaciji sa sinkopom penultime vlat. **fekla* > *bikla* f (Pavlinović) »mlijeko smiješano s vinom«, denominál na *-iti bìkUt.i, -im* impf, »miješati vino s mlijekom«. Glede / > *b* v. *bačkio, baklja.*

Lit.: ARj 3, 47. 730. *REW*[3] 3119. *DEI* 1611. Strum, *ČSJK 6,* 64.

feda f (18. v.) »vjera, jamstvo«. Od tal. *fede* < lat. *fides.* Odatle na *-ati fidati se* (Perast), *besfideći se* (Kašić) »nepouzdavajući se«, poluprijevod od tal. *sfidarsi.* Prema toj riječi, čini se, nastala je disimilacija *n-n* > *d-n* kao eufemizam nastao na osnovu pučke etimologije *fidanca* (Božava) »1° guardia di finanza, 2° sargus vulgáris, pesce frate«. Upor. drugu disimilaciju *filând* (ŽK). Ovamo poimeničen part. prez. *konfident* m (Zagreb) »špijun«, od lat. *confidere,* apstraktum na *-encija* < lat. *-entia kufidêncija* (Božava).

Lit.: ARj l, 239. 3, 47. Cronia, *ID 6. REW*[3] 3285. *DEI* 1612.

fegati, *-am* impf, (hrv.-kajk.) »koriti«. Odatle radna imenica na *-avac fegavec* (Jambrešić) »koji kara, objurgator«. Od madž. *fegyni.* Nije na *-ovati* kao ostale glagolske posuđenice iz madžarskog jezika.

Lit.: ARj 3, 47.

řehtati se (hrv.-kajk., Jambrešić) = *fektati se* (18. v., hrvatski gradovi) »biti se s kime na megdanu«. Odatle radna imenica na *-αϊ: fektaš* m »megdandžija«. Od njem. *fechten.* Kad nije refleksiv, znači »prosjački«. I to je značenje njemačko.

Lit.: ARj 3, 47. Jagić, *ASPh* 8, 317.

fêla f (Vuk, Vojvodina, Pergošić, Bosna; u Dubrovniku boja karata) = *fêla* (ŽK: *šake fêlé)* = *véla* (Vuk, Vojvodina, Poljica, Dalmacija, također slov.) »sinonim: vrsta«. Od madž. *fel, sokféle* »mnogovrstan«. Odatle *féljek* m »idem« (Mažuranić; ne zna se gdje se tako govori; nejasan je dočetak).

Lit.: ARj 3, 47. *BI* 2, 706. *ZbNŽ S,* 239. *NJ 2,* 185. *Miklošič* 58. *SEW* 1, 280. *Mazuranić* 304.

felćer m (hrv.-kajk. i slov.) = *velćer* (Vuk, Vojvodina) »vojnički kirurg«. Govori se i s *č* mjesto *ć.* Od njem. *Feldsche(re)r,* složenica od *Feld* »bojno polje« i *scheren* »brijati, strići«, jer su brijači bili i Ijekari; upor. *barbír.* Upor. češ. *feltár.*

Lit.: ARj 3, 47. BI 2, 706. *Miklošič* 58. *SEW* 1, 280. *Holub-Kopečný* 114. Jagić, *ASPh* 8, 318.

felelovati, *-ujem* pf. (hrv.-kajk.) = *feledovati* (disimilacija W > *l-d)* »ohrabriti, smiriti«. Od madž. *felelni,* izvedenica od *felel* sa *-ovati* kao i rum. madžarizmi *cheltui, făgădui, tăgădui.*

Lit.: ARj 3, 47.

feletar m (hrv.-kajk,) »kočijašev pomoćnik«. Takoder prezime *Feletãr* (ŽK). Od madž. *feletárs* »dionik«.

Lit.: ARj 3,48.

felonb (stsrp. j 1330) = *peionь* (Danilo) »crkvena haljina (crkveno odijelo)«, također stcslav. deminutiv *felomn.* Od srgr. φαιλόνιον, φαινόλης = φελόνης, ngr. φελόνι(ον) »kabanica«. Crkveni grecizam latinskog podrijetla (lat. *paenula)* balkanski je: bug. *félon,* rum. *felon* »Chormantel«, *cine, filone* »chasuble«.

Lit.: ARj 3, 48. Vasmer, *GL* 59. *Mladenov* 660. Tiktin 616. Miklošič, *Lex.* 1005. *Pascu 2,* 41., br. 723.

fełsata f (Mikalja, Stulić) = (pseudojekavizam) *fjèrsãta* = *jenata* (Dubrovnik, Cavtat, Zore, čilipi) »vuneni pokrivač na postelji, domaće proizvodnje, koperta, linaio od raše, vêlïnca (Korčula)«. Od tal. *felzata* »coperta grossolana« = srlat. *fersata* (tako i u Kalabriji), ngr. φελτσάδα. Dva su tumačenja moguća. Oblik sa / upućuje na tal. *félza, felze* »spazio coperto nella gondola per difesa dalla pioggia, dal vento« sa lat. sufiksom *-ata*. Kako postoji u tal. *farsata* »coperta«;, moguće je izvođenje i iz ar. *faršat* »coperta« *ıfelza* se izvodi iz nvnjem. *Filz* < **fihir*.

Lit.: *ARj* 3, 48. 59. Zore, *Tuđ. 23. REW»* 3305. Rohlfs, *Diz. Cal.* 293. *DEI* 1601. 1615.

f élűn, gen. *-úna* m (Dubrovnik) = *f Hun* (Dalmacija) »riba seriola, orhan«. Nema podataka o tome zašto se zove tako, ako je to postanjem ista riječ kao tal. *fellone* pored *fello* < stfr. nom. *fel,* kosi padež *felon* »izdajnik«, nepoznatog postanja. Sa sufiksom *-ija* < fr. *-ie* upotrebljava se kao internacionalni francuzizam *felonija* f »nepoštenje, izdajstvo«.

Lit.: ARj 3, 48. *DEI* 1614.

fëmena f (Dubrovnik, rukopis 16. v.) »1° žensko kad se govori o rodu ptice, protivno je *mašalj* (v.) < *masculus, 2°* šupljina, bağlama (Mljet: *mašije se stave u femene koje su zabijene u astu od krme)«.* Od tal. *femmina,* mlet. *fëmena* < lat. *fenana,* ie. riječ. Upór. arb. *femëne* (Gege), *fernere* (Toske) »weiblich«. Odatle je i internacionalno na *-ist(a) feminista, feministički,* na *-izan feminizam.*

Lit.: *ARj* 3, 48. Macan, *ZbNŽ 29,* 214. *REW** 3239. *DEI* 1615.

fen m (Vuk, Crna Gora), uzvik u igri dodavanjem i bijenjem turom (v.) u kolu, po uzviku i naziv igre. Vuk u rječniku opisuje ovu igru.

Lit.: ARj 3, 48.

fendik m (Vuk, Dubrovnik, Boka) = *fenek* (Vuk, Vojvodina) = *fenik* (hrv.-kajk.) »maleni mjedeni novac«. S kajkavskim oblikom uporedi *fenyk magister* u predstavci hrvatskog sabora u Cetinu 1527. Dva različita vrela moraju se uzeti u razmatranje. Oba obuka, onaj južnodalmatinski s *nd* mjesto *nn* u nvnjem. *Pfenni(n)g* i hrv.-kajk. *fenik* kao i vojvođanski *fenek* novije su posuđenice prema stcslav. *penegb* pored *peneđzbl fendik* potječe zacijelo od saskih rudara (Priština, Brskovo, Novo Brdo) s kojima su radili Dubrovčani. Upor. *frava.* Șasi su po svoj prilici govorili kao u stvnjem. *(p)fendic* pored *(p)-fendine; fenek* i *fenik* je od nvnjem. *Pfennig. Pfennig* je bakreni novac od 1621. Ali je i ranije bilo bakrenog dodatka. Praslav. i sveslav. **penengb* i *penendzb* »denarius« potječe zacijelo iz daleko starije dobe, ako se i ne može uzeti sa Stender-Petersenom da je iz nepotvrđenog got. **pinnings* »rimski kovani novac«, iz kojega je prema Janku moglo izaći samo **ρìnğgъ.* Teškoća je samo u mjesto germ, *e,* dok je *-ing* > *-ęgъ* i *-ędzb* kao u *kuning* > *knez* (v.) i *shilling* > *dez* (v.). Jat bi se mogao objasniti možda oblikom stvnjem. *pfantine,* stfriz. *panni(n)g,* tj. prijevojno stvnjem. *a* > *e* je kao u *dretva, dritva* (v.) < *draht* > **drety* i u *letva* < *Latte.* Upor. još rom. *ę* > -k u *scutelle* > *zdjela.* Postoji i semantička razlika između novije i starije posuđenice. Dok *fendik, fenek* i *fenik znače* samo »sitni mjedeni novac«, stara posudenica znači »novac uopće (kolektivno)«. Stara je ušla i u antroponimiju, nova nije. Deminutivi na *-ić: Penezić* i *Pmezić* na Krku odgovaraju češ. *Penízek.* Taj razvitak pokazuje i rimski *denarius* u slov. *đnar,* gen. *dnarja* »novac« prema *dinar* < srgr. δηνάρι(ον) (v.). Lik *pjênëz* m, ikavski *pinēzi* (Vuk, Rat niže Dubrovnika) = *penëzi* (Vuk, Dubrovnik, 15. v.) čini malu leksikologijsku porodicu, danas potisnutu doduše u zaborav zbog *novac,* dok je novija posudenica *fenik* riječ izolirana. Odatle pridjev na *-ьn: pjenezan,* poimeničen s *-iça pjen znica* = *peneznica* (Zagreb, 1704), danas zamijenjena neologizmom *blagajnica* (v.), s *-ik pjêneznîk,* danas samo *blagajnik* (v.). Apstraktum *pineztvo* upotrebljava samo Kavanjin. Riječ *pinez* i *penëz* živi danas samo regionalno kod čakavaca, južnih štokavaca, Slovenaca i kajkavaca. U bug. *penez* i deminutiv *pinezki* »sitna moneta od jedne pare«. Da je ova riječ u južnoslavenskom bila nekada općenita, to dokazuju arb. *penes -zi* (Gege) »alte dünne Silbermünze, die nur noch als Schmuck dient« i turski slavizam *penez.* Rumunji, koji posjeduju *bani* za »novac«, nisu posudili *penızb* kao Madžari što posudiše *pénz.* Odatle posudenica u Zagrebu 1413. *decimae frugum wlgo zyrow pynz dictae* u statutu prebendara *(Tkalac 2,* 18 i 5, 299). Rum. *pinzane,* koje navode Miklósić i, prema njemu, G. Meyer, nije od *pînțzb,* nego od *pinza* »Leinwand«. Posudenica *penızb* važna je s kulturnohistorijskog: gledišta. Slaveni su posudili ovu riječ u vri-

jeme kad se kod njih izmjena dobara nije vršila s pomoću novca. Upor. i *platiti* s ovog gledišta.

Lit.: ARj 3, 48. 9, 913. Jagić, *ASPh* 8, 318. *Mažuranii* 305. 926-929. *GM* 327. *Miklošič* 245. *Holub-Kopečný* 270. *Bruckner* 408. *Mladenov* 417. Sobolevski, *RFV '64,* 92-95 (cf. *RSL. 4,* 266.). Melich, *MNy 5,* 172-174 (cf. *RSI* 3, 397.) Rešetar, *ASPh 36,* 540. *Kiparsky* 256. Janko, *Slávia 9,* 351.

feniks m (16. i 18. v., latinizam *phoenix)* »bajoslovna ptica« = (prema tal.-mlet. izgovoru) *fenic* m (18. v.) = *fenica* f (17. i 18. v.) = *fenica* f (16. v.) = *feniža* (Mikalja) = *(ph > p) penice.* U značenju »1° palma, 2° datula« *penik* m = *pinik,* pridjev *pinički — finikb* m (stsrp.), pridjev *finikov = finiksb* (stsrp.) prema bizantinskom *oi > i,* stgr. φοίνιξ, gen. -ικος, nvgr. φοινίκι. Grecizam je balkanski: *finik* m »čahura od svilene bube«, rum. *finie* »1° ptica, 2° datula, 3° purpur«, bug. *finikovo darvo,* arb. *finik* »paoma«, u stcslav. u dva vida zamjene za dvoglas *oi finikz* i *funikz* »paoma«. Prvobitno je značenje »što potječe iz Fenicije«.

Lit.: ARj 3, 57. 9, 772. 855. *Elezović 2,* 410. Vasmer, *GL* 60. *Tiktin* 629. *GM* 105. *Mladenov* 661. *DEI* 1617.

fénja f (Slavonija) = *věnja* (Vuk, Vojvodina) »sinonimi: srnrijek, smreka, kleka, juniperus communis L.« = *frenja* (Šulek, s nejasnim *r)* »abies pectinata DC«. Od madž. *fenyő, fényű* »bor, jela«.

Lit.: ARj 3, 49. 71. *BI 2,* 708.

feràgetiti se pf. (Bosna i Hercegovina) »proći se nečega« = *farakat učinit nešto* (Kosroet) »napustiti, ostaviti, dići ruke«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *feragat* »napuštanje«) : bug. *ferai* pored *feragat.*

Lit.: Elezović 2, 404. Skok, *Slávia* 15, 346,. br. 253. *Mladenov* 660.

ferak (Crna Gora, narodna pjesma) samo u izrazu *uhvatiti čemu ferak* »poznati što, postati čemu vješt« = *ferak,* gen. *f erka* (Bosna) »razlika«. Nije od arapskog *fikr* »misao, mnijenje«, jer se ne slaže ni fonetski ni semantički s *fiêîr* (Kosmet) = arb. *fiqir* »idem«, nego je isto što i *fêrk,* gen. *-a* m pored *fark* bez nepostojanog α (Kosmet) »razlika« (objekt uz *činiš,* subjekt uz *ima).* Odatle indeklinabilni pridjev na *-H* (v.) *farkli* (Bosna) »snažan«. U Imotskom je Zore zabilježio komparativ *vărkliji* u značenju »bolji« i tvrdi da pozitiva дета. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *fark)* iz oblasti mišljenja: arb. *fark = ferk* (Gege) »Verschiedenheit«, cine. *farca î* »différence, distinction«. G. Meyer pominje iz Mikalje *ferk,* čega nema *ARj,.*

Lit.: ARj 3, 49. Skok, *Slávia* 15, 346., br. 254. *GM* 104. 99. *Elezović 2,* 405. *Pascu 2,* 133., br. 455. Zore, *Rad* 138, 67.

feras m (Kosmet) »đubrovnik, posuda za skupljanje mrva i smeća u sobi, Mistschaufel«. Balkanski turcizam *(feras* pored *faraș)* iz oblasti kućnog uređaja: bug. *fáráš,* arb. *ferrasht* »Mistgrube«, cine. *fărașe* f »pelle à ramasser les balayures«, ngr. φαράσι.

Lit.: Elezović 2, 406. *GM* 102. *Pascu 2,* 133., br. 457. *Mladenov* 660.

feràuo, gen. *-ula* m (17. v., Dubrovnik) »kabanica«. Deminutiv *feraulič* »nekakav popovski pregrtač«. Od tal. *ferraiòlo* m (16. v.), od ar. *férjül* < lat. *palliolum,* deminutiv na *-olus* od *pallium,* koje se čuje kao učen latinizam.

Lit.: ARj 3, 49. *DEI* 1622. Meyer, *Ngr. 4,* 75.

feredža f (Vuk, narodna pjesma, Kosmet) = *feredža* (Kosmet) = *fer.eža* (16-18. v.) = *veredža* »1° gornja haljina crne boje koju na ulici nose Turkinje i u Kosmetu kršćanke, 2° stara haljina (pejorativno?, Vojvodina)«. Balkanski turcizam (tur. *ferece)* iz oblasti nošnje : rum. *feregea,* bug. *feredža,* cine. *firiğe.* Postoji mišljenje da je tur. *ferece* iz ngr. φορεσιά, -τά »costume, toilette«. Elezović ima iz Kosmeta *fer ntya* f »nekakva loša haljina, kao anterija«. Čini se kao pejorativizirana *feredža,* ali se ne zna kako je došlo do zamjene dočetka *-dža* sa *-entija.*

Lit.: ARj 3, 49. *BI 2,* 708. *Elezovič 2,* 407. *Mladenov* 660. *Lokotsch* 603. *SEW* 1, 280. *Pascu* 2, 133., br. 471. Vasmer, *RSI 3,* 268. Šimčik, *ZbNŽ 27,* 1, 85-91.

fèreta f (Dubrovnik, Cavtat) »mala gvozdena vilica u kosi, da se ne rasplete, ukosnica«. Od tal. deminutiva na vlat. *-ıttus > -etto ferretto,* od *ferrum > ferro* »željezo«. Femininum prema *vila, igla,* zbog toga što je *-o* u mlađim posuđenicama bilo identificirano s našim akuzativom f. Potpun je talijanizam *ferodestûko* (Božava) »ferro da stucco, arnese«. Stari su romanizmi: *prălica* f (Malínská, Istra) »željezo kojim se kamenje buši kad se hoće razbiti gromača, pai di ferro (Krk),

štrangulin«, od lat. pridjeva na *-ārius ferrārius,* sufiks *-iça* prema *palica.* Ovamo ide možda i *pregalj,* gen. *-gija* m (Vodice, Istra) »onaj drveni ili željezni čavao kojim se učvrsti jaram«, od *ferrìculum.* Postoji mogućnost izvođenja od *prezati* (v.). Na *-ata* od part. perf. s tal.. prefiksom *in- : inferriata > inferată* f (17. v., Dubrovnik) »gvozdena šipka, rešetka na prozoru u ženskom manastiru, kroz koju se dumna razgovara sa spoljašnjom čeljadi u sobi za to naznačenoj« = *inferjada* (Kućište) »željezna ograda«. Sufiks *-ata* odbacuje se u *infer* m (18. v., Dubrovnik) »gvozdena rešetka na prozoru«, a zamjenjuje se našim kolektivnim sufiksom *i(n)ferje* n (Čilipi). Bez prefiksa *in-* tal. *ferriata* (16. v.) > *ferijāda ţ* (Perast) = *ferjāda* (Korčula). Za glagol na *-ižati* < tal. *-eggiare ferižati, -ām* (Perast) nema obavijesti o značenju.

Lit.: ARj 3, 49. 769. 838. Ribarić, *SDZb* 9, 183. Cronia, *ID 6. REW*[3] 3262.

fërija f (16. v.) »1° praznik, 2° dan odmora za škole i sud (obično pl. *férje* f pl., Hrvatska)«. Pridjevi na lat. *-ōlis feriįal* (17. v.), prošireno na *- ъn > -aņ* određeno *ferijalni* (~ *savez).* Učeni latinizam od kslat. *feria, dies fërialis* (korijen isti koji u *festus,* v.), odatle tal. *fièra* f > *fijera* f (Boka) »sajam, dernek«.

Lit. :' ARj 3, 50. 52. *REW** 3250. *DEI* 1635.

ferik m (Martié) = *férik* pored *ferik,* gen. *-ika* (Kosmet) »divizijski general«. Ovamo i *frká* f (Kosmet) »divizija«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ferik* i *firka* »množina, gomila ljudi«).

Lit.: ARj 3, 50. *Elezović 2,* 407.

ferman, gen. *-ana* (Vuk, 18. v.) = *ferman* (Kosmet) = *vèrmãn* (narodna pjesma) »carski, sultanov ukaz«. Odatle na *-lija: fermanlija* (Kosmet) »ukazni«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *färman* »zapovijed« od *färmüdän* »zapovijedati« > tur. *firman)* iz oblasti turske administracije: rum. *ferman,* bug. *ferman,* cine. *firmane* f, ngr. φερμάνι

Lit.: ARj 3, 50. *BI 2,* 709. *Elezović 2,* 407. *Mladenov* 660. *Lokotsch* 594. *Pascu 2,* 133., br. 472.

fermât, *-am* pf. (Božava, Istra, imperativ *ferma* Budva, Mljet, Šolta, Brač, Hvar, Vis) »1° zaustaviti (se), 2° pričvrstiti« = *vèrmati, -am* impf, »mariti za što *(ne vermaju deca roditelje')«.* U crnogorskoj narodnoj pjesmi: *da mi fermas grada Onogošta 1 da mi sretnu vermos građevinu.* Značenje .nije jasno, možda »mariti za što, paziti na sto«. Prilog *férmo* (Perast, Mljet) »čvrsto«. Postverbal *ferma* f (ŽK) »krizmanje«, *fermati.* U tom crkvenom značenju glagol i imenica dolaze sa / > *b berma* f (16. v., Rijeka, Dubašnica, Baška, slov.) »krizma«, *bermati, -am* (16. v.) »krizmati«. Daničić, Jagić i Vasmer pomišljaju na srvnjem. *firmen.* Glede *ir > er* upór *bert* (ŽK) pored *birtija < Wirt.* Sa *lut. i: bîrma* f, *Urmați* (Stulić, Vrbnik, slov.). U slov. *bermati* znači i »werben« kao u sitai, *ferma* (14. v.). Danas u književnom jeziku crkveno se značenje *izražava.* latinizmom *firma* f, *firmati* kao u njemačkom. Latinizam *firma* f ima i dva trgovačka značenja »1° trgovačka kuća, poduzeće, 2° potpis«. U imenu sveca *Firminus f > p Permov dan* (Dubrovnik, Zore). Od tal. *ferma, firma, fermare, firmare* < lat. *firmas.*

Lit.: ARj 1, 237. 323. 3, 50. Hraste, *Rad* 272, 35. Macan, *ZbNŽ 29,* 211. *Pleteršnik* 1, 20. 27. *SEW* 1, 50. *REW*[3] 3318. *DEI* 1620. Jagić, *ASPh* 8, 317. Vasmer, *RSl* 3, 253.

fërmen m (Vuk, Mostar) = *fermên,* gen. *-ena* (Kosmet) = *ferman* (Banja Luka) = *fermene,* gen. *-eta* n (Vuk) »muška kratka haljina bez rukava kod Turaka i našeg naroda, izvezena ibrišimom i srmom s metalnim dugmetima na prsima (ne zakopčava se i oblači se preko mintena)«. Balkanski turcizam (tur. *fermene* pored *fermena)* iz oblasti nošnje: rum. *fermenea,* bug. *fermene* ili (s disimilacijom *m-η > m-l) fermele,* arb. *fermele,* cine. *firmene* f, odatle *firmingi* »tailleur de fermene«, ngr. φέρμελη. Upór. još bug. prezime *Fermendžin < -džijin <* tur. *fermeneci.* Hrv-srp. dubleta maskulinuma i neutruma nastala je tako što je turski dočetak *-e* bio asimiliran s deklinacijom *-e, -eta,* upór. *cebe, a* tur. *'fermena* s gen. sing. m. r., odatle novi nominativ *fërmen.*

Lit.: ARj 3, *50. Elezović 2,* 407. *Pascu 2,* 133., br. 473. *Lokotsch* 604. *Mladenov* 660. *GM* 101. Meyer, *Ngr. 2, 74.* Skok, *Slávia* 15, 346,. br. 256.

ferpot m (1808) »sinonim: sekvestar, zaustava«. Od njem. *Verbot.*

Lit.: ARj 3, 50.

ferta f (narodna pjesma, objekt uz *izučiti)* »sinonim: odgajanje, vaspitanje«. Budmani kaže da je turska riječ, ali joj ne kaže oblika.

Lit.: ARj 3, 50.

fertuh m (hrv.-kajk., Belostenec) = *fertun* (Šulek) = *fértun* (hrvatski gradovi) = *fertuš* = *fértük* = *firtuk* = *fortuk* = *fîrtoh* (Vodice, Istra) = *vèrta* f (Vuk, Srijem) »sinonimi: (s)pregača, kecelja, zastor (ŽK), šircl, na istoku šircla«. Od njem. *Fürtuch* (sa *für* = *vor).* Interesantna riječ zbog zamjene njem. *-eh* s *-n, -k -š,* s gubitkom *h* i zamjenom *-u* s akuzativom ž. r. i odatle nov nominativ na *-a* u *vèrta.* Glede *ü* > *i* > *e* upor. *birtija* i *bertîja* (ŽK). Upor. češ. *fĕrtoch,* slvč. *fiertoch.*

Lit.: ARj 3, 50. *BI 2,* 709. Ribarić, *SDZb* 9, 145. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Holub-Kopečný* 114.

gen. *fèsa* m (Vuk, narodna pjesma, Bosna, Kosmet, Čilipi, Konavli) »1° crvena kapa s kitom i bez nje, koju nose sve religije u Bosni, čak i fratri, 2° sinonim: baréta (Čilipi »ženska kapa«)«. Odatle deminutivi na *-ъk·. fèsak,* gen. *-ska* (Vuk, narodna pjesma) = na *-ič fesić* (Vuk). Vuk ima još igru riječi u narodnoj pjesmi: *da ti vidim glavato, da ti vidim lesalo.* Da nije nastala u kraju s bugarskim članom *-ta* fi *-ăt* m? U Čilipima na *-arica: fêsarica* »djevojčica koja nosi crveni fes, za razliku od *zlatače* f koju sada nose starije neudáte djevojke«. Složenica: *tunofes* (narodna pjesma) = *tûnuz-fes* m (Kosmet) »tuniskí fes, starinski, dinjasta oblika, kakav se nosi u Skadru«, u narodnoj pjesmi prekrojeno *\ifinofes* deminutiv *na-bkfinofèsak,* gen. *-ska,* jer se zaboravilo ili nije znalo za ime zemlje tur. *Tunuz* (upor. ime porodice u Vučitrnu *Tunuzlić* pored *-ić,* od turskog *Tunuzlu* »Tunižanin«). Balkanski turcizam od imena glavnog grada Maroka *Fas* ~ *Fez}* iz oblasti nošnje: arb. *fesë* f = *feste* f (Toske), ngr. *φέσι,* cine. *fese* f.

Lit.: ARj 3, 50. *BI 2,* 604. *Elezović 2,* 347. 408. *GM* 102. *Pascu 2,* 133., br. 460.

festa f (16. v.) = *fešta* (16. v., Božava) »praznik«. Arb. *feste.* Od tal. < lat. *festa* f (od n. pl.) *dies festus,* (protivno *feria* od istog korijena). Deminutiv s prefiksom *-po pofestîc* (od sintagme *po fešti,* Potomje) »manji blagdan (upor. *susvetica)«.* Na *-ārius fêstar* (Božava, Veli otok) »chi fa festa«. Odatle na lat. deminutivni sufiks *-olus *festariolus* > tal. *festaiuolo,* u Dubrovniku *festànjuo,* gen. *-úla* (Zore) »koji priređuje svečanost sv. Vlaha«, dalmatoromanski leksički ostatak (disimilacija *r-l* > *ŋ-l).* Denominál na vlat. *-idiare* > *-eggiare* > *-ižati festižat, -ām* (Dubrovnik, Cavtat) = (talijanizam prema toskanskom) *festeđat* (Korčula) »slaviti«.

Lit.: ARj 3, 51. *REW** 3267. *GM* 102.

fet m (Vuk, narodna pjesma, objekt *fet* ili *feta* uz *učiniti* prema turskom *feth etmek* = arb. *baj fet)* »osvetiti se« = *fet* m (Kosmet) = *f'et* (Bosna) »osvojenje Bosne«. Odatle prilog: *od feta* (Kosmet) »od pamtivijeka«. Radna imenica na *-nik: f etnici* »1° seljaci katolici iz vremena prije doseljenja Turaka u Bosnu (Glamoč), 2° seljaci muslimani oko Visokoga«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *feth* »početak, pobjeda, osvajanje«) iz oblasti historije.

Lit.: ARj 3, 51. *Elezović 2,* 408. *GM* 102.

fètva f (17. v., Bosna općenito) = *fètva* (Kosmet) = *fetfa* (18. v.) = *vetrna* (Vuk) »službeno mišljenje velikog muftije na osnovu kurana i muslimanske tradicije«. Turcizam arapskoga podrijetla (ar. *fatwã* > tur. *fetva* od glagola *fata* »dati mišljenje«) iz oblasti islama. Nalazi se u svim evropskim jezicima.

Lit.: ARj 3, 51. *Elezović 2,* 408. *Lokotsch* 602.

feud m (Šulek) »leno (v.)« s izvedenicama: pridjevi na *-ъn* > *-an feudan, feudski, feudovan,* poimeničen *feudovnik,* na *-alis* prošireno na *-ъn feudalni,* zatim *feudalac,* učeno *feudalizam;* na *-ar feudar, -nik feudnik* prema *feudnica, feudovac* prema *feudovica,* apstraktum *feudstvo.* Za sve te riječi nema potvrde iz vremena prije Šuleka. Ušlo u 19. v. u učeni govor iz srlat. *feudum,* koje potječe iz franačke složenice **fehu-od* »posjed stoke«. Prvi se dio nalazii u njem. *Vieh* (ie. riječ, lat. *pecus),* drugi u srlat. *allodium.* U naš narodni jezik nije ušla ta riječ kao u fr. *fief.*

Lit.: ARj 3, 51. *REW*[3] 3274. *DEI* 1628.

fìbla f (Bijela, Boka) »ili mašlja iznad kenterice (v.)«, u Ulcinju *flble* »reize, reze«. Dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *fibula* sa sinkopom penultime kao u *firla* (v.). Talijanizmi su *fibija* (Mljet) = slov. *fíbja* »zaponka« < tal. *fibbia,* tršć. *fibia; f juba* (Perast, Potomje, Vrbnik) »kopča« < mlet. *fiúba.*

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 211. 16. Sturm, *ČSJK* 6, 79. *REW** 3278. *DEI* 1631. 1661.

fičor m (Šar-planina) »mladić«, na zapadu u prezimenu *Marko Fečor.* Od rum. *fecior,* lat. deminutiv na *-iolus *fetiolus* od *fetus* (pri-

mitìvum u/af m prema *fată* »dječko, djevojka«), ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha. U vezi je *faćur* m prema f *faćurlca* (ŽK) »nezakonito dijete, kopile« pored *faćuk,* koje je iz *madž. fatty ú (v.); faćur* je unakrštenjemadžarizma sa rumunjskom posudenicom. Zbog toga nije nemoguće da *cara* »djevojka« potječe od *fecioară,* ali nema dovoljno dokaza za tu mogućnost. V. *cara.*

Lit · AR) 3, 47. Milosavljević, *ĞISND 3,* 209. si. (cf. Joki, *IJb* 14, 94). Skok, *ZRPh* 38, 545. Capidan, *DRom 3* (cf. *IJb* 11, 200). Barić, *JF 3,* 223.

fićfirić, gen. *-Ha* m (hrv.-kajk., Zagreb) »1° vjetren, lakouman mladić, 2° sinonim: kicoš, gigrl, frakar (Ljubljana)«. Belostenec ima i *fišfirić* m »sinonimi: patuljak^tarmali«, također hrv.-kajk. Glede razvitka značenja »patuljak > kicoš« upor. franc, *petit monsieur.* Kako hrv.-kajk. riječ ne može potjecati od arapskog apstraktuma *ferferet* »lakoumnost«, Budmani pomišlja na madž. složenicu *félférfi* »polučovjek«, što može biti i semantički i fonetski. Upor. u Slavoniji *fićukajla* f [Klaić izvodi od madž. *fityfirity* »mladi vjetrogonja, Knirps«].

Lit.: ARj 3, 51. 58. Ilešić, *NJ 2,* 69-72. *Klate*[1] 394.

fićir m (Kosmet) »misao« = *efčar* (Kosmet) »misao, namjera«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *fikr* > tur. *fikir,* pl. *efkar)* iz oblasti duhovnog života: arb. *fiqir* »Gewissen, Gedanke, Bewustsein«, cine. *fichtre.*

Lit.: Elezovíí 2, 411. *GM* 104. *Pascu* 2, 133., br. 462.

fićkati, *-am* impf. (18. v.; subjekt *kos, zuna) = fićukati, flćukam (kos) — fijùkati, -čem* (Vuk, *kos) = fijučkati* (Parčić) = *fikati, fičēm* »zviždati (v.)«. Onomatopeja od glasa ptica: *fi fi (ff)* (Kanižlić), *fik, fisk, fink, fist. fuk.* Sa *u* umjesto ı: *fućkati, -am* (18. v.) = *fućkati, fućkam* (ŽK) »zviždati, pfeifen«, *fućukati (drozd).* Slovenski na *-eti: ficați, -im* (subjekt *búrja) = fucati, -im* (subjekt *veter), fućkati* »pfeifen«. Odatle: postverbal *fijuk* m i imena ptica *fić, fićak, fikavac = fikalac, fikelj, fista = lista ', finka* f (Gračac) »sinonim: zeba, bitkavac« pored *fink* m (Karlobag, Samobor), odatle na *-ić finkić* (Sali na Dugom otoku) i na *-ulja finkulja* (Dalmacija) »fringilla coelebs« nijesu zacijelo posudenice od njem. *Fink* nego su, jednako kao i ta njemačka riječ, onomatopeje stvorene prema glasu ptice *fink fink.* Isto važi i za pticu *jista* f »anthius pratensis« (Starigrad na Hvaru, Svinišće, Nin) = *fišta* f, nazvana prema glasu *fist* ove ptice. Upor. i onomatopeju *fiska* f = *fijuk* »alarum sibilus«, upravo postverbal od impf. *fiskati, -am* (Vuk, *prutom)* prema pf. *fisnuti* (Dubrovnik) »udariti čim«.

Vuk ima onomatopeju *fis* kao uzvik koji označuje udarac (ćušku), odatle postverbali na *-ьc fiskac* i na *-ka fiska* f (Crna Gora) »vika, grajanje« = *viska* pored *visak,* gen. *-ska (konja)* i *vlsnuti, -ēm* (Crna Gora). U Jukićevoj narodnoj pjesmi impf. *fistati* »sinonim: buktjeti« (subjekt *mavi plamen konju).* S *-éti:* impf, *fištati, -em* (Vuk, Crna Gora) = *vistati, -im,* sinonim s umetnutim *r* impf. *vrištati, -em* (Vuk) prema pf. *vrisnuti, vrisnem,* s umetnutim / *flisniti* pf: (ŽK) pored *blisniti* »ćušnuti«, sa *lj* impf. *fljlskat, -am* (Kosmet) prema pf. *fljtsnit* »udariti po obrazu« od uzvika *fljîs* pored *fljis* »glas kojim se oponaša udar prutom ili slično«, odatle prilog na *-kë fljiske,* imenica *fljiska* f »cuška«. Odatle postverbal *vriska* f = *vrisak,* gen. *vriska* m. Mjesto suglasnika /, *v* stoji A,- koji može i ispasti (zamuknuti): impf. na *-éti: hištati, -a* (crnogorska narodna pjesma) »sinonim: rzati«. Odatle postverbal *iska* f (Boka, Ljubiša). Ovamo treba staviti i impf. *hvistati* (Dubrovnik, 17. v.) *(o-)* prema pf. *hvisnuti* »verberare« sa *ha* < *f* kao u *Hvar* za *Pharia.*

Onomatopeja sa samoglasom *u* prenosi se s oponašanja brzine zvuka na oponašanje brzine kretanja: *fuć = fuk* (Vuk) »onomatopeja za brzo skakanje« = *fuć* (Kosmet) »glas kojim se predstavlja kako se nešto uvuče, proturi, sklizne« pored *fuć* (s različitim akcentom) »glas kako se nešto ili neko neopaženo izvuče ili uvuče«. Odatle onomatopejski glagoli *fukati* impf. (hrv.-kajk., slov.) »coire« prema *fúknuti, -em* (slov.) »einen Pfiff tun«, na *-kati* impf, *fućkat* »uvlačiti« prema pf. *fücnut* »tisnuti« (Kosmet). Varijante *fuk* = *fűké* (Kosmet) su uzvici za »glas kojim se predstavlja naglo uvlačenje ili gutanje i guranje«. Odatle impf. *fúkati, fúkam* (Vuk, Crna Gora) = *fukat* (Kosmet) *(is-, na- se, o-, po-)* »naglo jesti, proždrljivo, halapljivo, dakako u ekspresivnom značenju kao opucati, opreați, ogruhati / -gruvati« prema *pi. fuknutj-em* (Kosmet) »gurnuti, progutati«. Odatle uzvik *ofuk* »udri« i postverbal *ôfuka* (Kosmet) u metaforickom balkanizmu *(izêo Bfuku).* Dalja iz-

vedenica na *-uljati: fukuljăt se, -am* (Kosmet) (pejorativno, subjekt *deed)* »ulaziti«. Upor. i onomatopeju *fik* (Kosmet) »glas kojim se predstavlja, kad se nešto oštrim oružjem odsijeca«, i *pištiti* (v.).

Lit.: ARj 3, 51. 52. 53. 57. 58. 608. 752. 870. 7, 735. 8, 735. 799. *BI 2,* 720. 722. 750. 874. Hirtz, *Aves* 105. 107. 109. 110. *Pleteršnik* 1, 199. 204. Matzenauer, *LF* 7, 172. 772. *Elezović* 1, 242. 2, 46. 117. 408. 411. 413. 414. 415.

fidân m (Kosmet) »mladica od živa drveta, naročito od voćaka (npr. *dva fidana séftelije)«,* u poredbama *tanka kaj fidan, fidan bōjlija* »vitak, vitka stasa, tarjak, visok« = (sa umetnutim *n* pred dentalom) *flndika* f (Vuk, Boka) »mladica od godine dana« (zamjena dočetka *-an* domaćim sufiksom *-ika).* Balkanski grecizam (φυτάνη) proširen preko Turaka (tur, *fidan* »răsad, grana, matica«) : bug. *fidan* »jeune arbre«, *fidarne, fidanka* »jet, rejeton, bourgeon, taille«, *fidanlak* »pépinière«, arb., eine, *fidane* »plante, pousse«, ngr. φυντάνι »isto«. Unakrštenjem sa pridjevom *hud* nastade *hùdika* (Vuk), pridjev *hitdikov,* poimeničen na *-ina hùdikovina = udika* (Vuk) = *ùdljika* (Vuk), *udljikov, udljikovina = (h > /,* Crna Gora, upor. *Hotča > Foča, hurma* pored *furma) fudika* f (Dalmacija) »viburnum lautana«, odatle *fudikovina* (Vuk) = *fudîkovina* (ŽK) = *fudljika > fuljika* (Vuk, Crna Gora). Upor. još *fida* (Otranto) < gr. φυτόν.

Lit.: ARj 3, 57. 77. 723. *Elezović 2,* 408. *Pascu 2,* 40., br. 709. *Mladenov* 660. *GM* 104. *Rohlfs* 2370.

fifati, *-am* impf. (Dubrovnik, Šćepan), u pitanju *Sto f if as* »što places«. Reduplikacija upućuje na onomatopejsko postanje. Upor. ipak tal. šaljivu riječ *fifa* »paura«.

Lit.: REW[3] 3288a. *DÈI* 1636.

figa[1] f (Split, Kolombatović) = *pika* »labrus mixtus, bimaculatus«. Upor. tal. *fico* »gadus minutus«, od ' gr. φυκίς, gen. -ίδος »poisson qui vit dans les algues«, za koju se uzimlje da je posuđenica iz hebrejskog. Raširenost u romanskim jezicima govori u prilog mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 52. 9, 844. *REW*[3] *6473. Boisacq*[3] 1041.

fîga[2] f (hrv.-kajk.) = *figa* (slov.) »1° smokva, 2° *(dati, pokazati figu:)* nepristojno rukom odgovoriti nekome (upor. tal. *far le fiche,* njem. *jemandem die Feige weisen), 3°* riba (Split) Iabraş mixtus«. Deminutiv na *-iça figica* (Jambrešić) »(prijevod od lat. deminutiva) *fīcēdula* »beccafico« = *figojedica,* slov. *figojêdka* »muscicapa albicollis«. Može da potječe iz dvaju vrela: tal. *fica* > mlet. *figa,* istrom, *féiga* (Vodnjan) kao i preko stvnjem. *figa,* nvnjem. *Feige.* Iz dalmatskog romaniteta je dubrovački toponim (naziv rta) *Kantàfig < *capìte fīcī* (upravo rt zvan *Smokvica,* gen. prema tal. sintagmi *la città di Roma; e > ъ > a, pt > nt* zbog disimilacije *p-f* i da se izbjegne neobična suglasnička grupa *pt).* Upor. arb. *fik* m (Zatrebač, Ulcinj *druja e fikut* »drvo smokovo«) samo u pravom smislu. Riječ *ficus* je srodno s gr. σῦκον i s arm. *thuz* i pripada mediteranskom supstratu. V. *smokva.*

Lit.: ARj 3, 52. *Pleteršnik* 1, 199. *REW*[3] 3281. *GM* 104. *Ive* 117., § 151. *DEI* 1633.

figanj m (Vuk, narodna pjesma, objekt uz *činiti) = figân* CBosna) »jaukanje«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. > tur. *figan)* iz oblasti sahranjivanja mrtvih: arb. *figa = fëga* (Gege) »Wehklagen, besonders um einen Verstorbenen«.

Lit.: ARj 3, 52. Skok, *Slávia* 15, 347., br. 260. *GM* 104.

figūra f (16. v., Perast, Dubrovnik) = *figura* (Smokvica, Korčula) »slika, (svetački) kip (na putu), spodoba«. Deminutiv *figurica* (18. v.). Denominal na *-aţi figurat, -ãm* (Dubrovnik, Cavtat: *lijepo figura)* »izgledati«. Učeni talijanizam *figura* < lat. *figura,* apstraktum na *-ura* od *fingere.* Odatle na -traft' < *-ieren figurirati, -gurīrām.*

Lit.: ARj 3, 52. *DEI* 1637.

fìjerla f (16. v., Ston, Dubrovnik, u dubrovačkoj poslovici 18. v. *udřen Manculovom fijerlom)* »štapić« = *ferla* (Belostenec) »packa ili packa (semantički razvoj prema zakonu sinegdohe)«'. Dalm.-rom. leksički ostatak od lat. *ferula* sa vlat. sinkopom penultime, upor. *ferla.* Bez sinkope kao latinizam kod Obradovića *ferula* »prut kojim učitelj pedepse djecu, firgaz ili ferula«. Kao ime biljke ferala communis: *firula* (Dalmacija), odatle zacijelo i toponim *Firule* f pl. kod Splita. Upor. španj. *cañahierla.* Ime biljke dolazi i sa sinkopom *fırla* f (Smokvica, Korčula) »biljka od koje se prave čepovi i koja se daje magarcima kao sustânca kad su deboli ili nemoćni«; ť < *e* upućuje na dalm.-rom. podrijetlo. Sa / > *b* (kao *baklja, bačkio) bérla — bêrgla* (slov., Notranjsko)

»Krücke, Sensenkrücke« = *bengia* (istočna Štajerska) »Prügel, Knittel«. Prema Battistìju *ferula* je mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 50. 52. 58. *6,* 438. Skok, *NVj 29,* 230. *Pleteršnik* l, 20. Zore, *Rad* 170, 207. *REW 3263.* Štrekelj, *ASPh* 11, 461. *DEI* 1625.

fij oka f (Vuk, Vojvodina, Srbija, danas i na Zapadu) »sinonimi: škrabija (v.), čekmedže (v.), ladica, škafet (Dalmacija)«. Od madž. *fiók.*

Lit.: ARj 3, 52.

fikat, *-am* impf. (Žraovo, Korčula) »podvaliti, udariti«. Od tal. *ficcare* < vlat. **fígícare,* iterativ na *-icare* od *figěre* (v. *fīctus)* »fare entrare con forza«.

Lit.: DEI 1682. *REW* 3290.

f îl, gen. *fila* m = *fllj,* gen. *fílja* (Vuk, 17. v.) = *fîl* (Kosmet) = *pilj* (Vetranie) = *vüj,* gen. *vilja* (Vuk) »sinonim: slon«. Odatle pridjevi *na -ev filjev,* na *-ski vttjevskī* i složenka *fildeš* m = *fildìS* = *vildis* = *fildíš* pored *filjdíí* (Kosmet) »slonova kost«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *pil* > ar. > tur. *fil* i tur. *diş* »zub« u sintagmi *fil dişi* »slonova kost«) iz oblasti naziva životinja: rum. *fil, fideş = fildiş,* bug. *fil, fildíš,* arb. *fildish,* čine. *fil, fildiș,* ngr. φίλδισι.

Lit.: ARj 3, 53. 9, 852. *BI 2,* 718. *Elezovič 2,* 408. 410. *Tiktin* 628. *Mlađenov* 661. *Lokotsch* 605. 5ЛН7 l, 281. Pasci/ 2, 133., br. 463. GM 104-105. Matzenauer, *LF l,* 172. Skok, *Slávia* 15, 347., br. 263.

filar, gen. *-ára* m (Vuk, Lika) »ženska crevIja« = *filara* (Mikalja) = *firale,* gen. *flrālā* f pl. (Vuk, Boka, Mostar) »sinonim: jemenije« = *filări* m pl. = *vilari* (Banja Luka) »nepletené cipele od kože«. Odatle na *-ka filãrka f* (Kosmet) »dječije cipelice od crvene kože«, deminutiv na *-ica filârkica.* Turcizam *filar* »idem«.

Lit.: ARj 3, 57. 59. *Elezovič* 2, 409. Skok, *Slávia* 15, 347., br. 262.

filati, *-am* pf. (Budva, objekt *srdelâra, ordenje~)* »baciti (u more)«. Od *filare.*

Lit.: REW[3] 3293. *DEI* 1638.

filer m (17. v., jedanput) = *filler* (18. v., Reljković) = *fuir,* gen. *-ira* (govorilo se za Austrougarske) »mali mjedeni novac«. Odatle po Budmaniju radna imenica ž. r. na *-ka í -icafilarka 1362,* 1466 (hrv.-kajk.) = *filjarka* (hrvatski gradovi) »1° sinonim: fištrovica (v.), srlat. *panestica,* žena koja peče i prodaje hljeb (u starom Zagrebu), 2° žena koja trži živežom«, na *-šćina f ilar schina* (Zagreb, 1321) »daća na preprodaju živeža u Zagrebu«. Mišljenje Budmanijevo prihvaća i Mažuranić. Izvedenica bi značila upravo ženu koja prodaje živež na filir, za sitan novac. To se značenje ne vidi u najstarijim potvrdama što ih donosi Mažuranić; *filir* je zacijelo iz madž. *filler.* Ali ovo neće biti od njem. *Vierer,* kako kažu Budmani, Mažuranić i drugi, nego isto što i češ. *haléř* i polj. *halerz,* riječi koje su stare. Češki i poljski oblik potječu od srvnjem. *halloere* s ispuštanjem opće riječi *Pfennig: haller phenning* (1359) »Pfennig kovan u Schwäbisch-Hallu«, od nepreglašenoga *a,* a madž. *filler* > hrv.-kajk. *filer* od preglašenog srvnjem. *hâller* > *Heller.* Promjena *h* > *f* kao u *febar* m (ŽK) za *Heber.* Što se tiče izvođenja riječi *filjarka* odatle, pitamo se ipak za što u *filarka* od 14. v. dalje stoji uvijek samo *-arka,* nikada *filerka,* ako je izvedenica od *fileri* Tumačenje griješi i o kronologiju. U Zagrebu je *filjarka* zacijelo starije od 1321, a najstarija je potvrda za njem. *Heller* iz 1359. To bi značilo da je hrv.-kajk. *filer* stariji od njemačkoga *Hellera.* Hrv.-kajk. radnu imenicu ž. r. nije moguće odijeliti od Vukove radne imenice na *-ar piIjar,* gen. *pujara* m prema *piljarica* f »sinonimi : preprodalac, -lica«, odatle na *-ina piljarina f* »posao piljara ili piljarice« i denominai na *-iti* impf, *piljdriti, piĩj'ārīm* »činiti piljarinu«. Tu se ne može govoriti o posudenici iz madžarskog jezika jer nema primjera za prijelaz / > *p* u madžarskim posudenicama.

Lit.: ARj 3, 53. 56. 9, 852. *Mažuranić* 305. i si. *Holub-Kopečný* 119. *Bruckner* 167. *Weigand-Hirt* l, 845.

filipenda f (Šulek) »biljka spiraea filipendula«. Od učene kovanice *filipendula* (1737), ispuštanjem sufiksa *-ula* od *filum* (v.) i pridjeva *pendulus* »koji visi«, čime se aludira na gomoljike koje vise na uzici.

Lit.: ARj 3, 54. *DEI* 1640.

Filistei m (17. v.) prema lat. *Philistaeus* < gr. Φιλισταῖος, pridjev *filistejskī, filistinski* (lat. pridjev na *-înus phiHstînus,* proširen našim *-bsK) = (st* > ir) *Filistei* m (17. v.), *filištejski, filištinski,* (prema tal.) *filisteo* m (Vetranie) = *filisteo.* Zamjenom dočetka *-aeus* nenaglašenim sufiksom *-ar* njem, podrijetla *filištar,* gen. *-štra* < njem. *Philister* (Goetheova riječ, 1774) »osoba osobito odana

tradicijama«. Od biblijskog etnika *Filistei* »stanovnici Kanaana« < hebr. *Pelišhti,* odatle horonun *Palestina* (od *Philistini* u Vulgati).

Lit.: ARj 3, 55. *DEI* 1641.

filiz m (Козтеі, objekt uz *poťeralá)* »mladica, ogranak; sinonim: lăstar (v.)«. Balkanski turcizam (tur. *filiz}* iz oblasti poljoprivrede: búg. *fiiig, -ee, -če.*

Lit.: Elezović 2, 409. *Mlađenov* 661.

filolog m (Budmanijev akcenat prema gr. φιλόλογος, ali se govori *filolog* kao u tal. *filòlogo),* prema apstraktumu na -ta φιλολογία > *filologija f.* Pridjevi na *-ov* i *-bsk: filológov, filološki, filologickí, filologijski.* Od gr. složenice koja kod Platona znači »razgovorljiv«. Današnje značenje »nauke o jeziku« došlo odatle što je drugi dio složenice *-log, -logij'a* dobio sufiksalno značenje »nauka ili učenjak koji se bavi određenom naukom«. Pojam je njen izražen obično u prvom dijelu složenice, ovdje iznimno u drugom. Prvi dio od gr. φίλος »prijatelj«, drugi dio λόγος »riječ«. V. *filosof.*

Lit.: ARj 3, 55. *DEI* 1644.

filosof m (15. v., stsrp., Budmanijev akcenat prema gr. φιλόσοφος) = *filozof* = *filosop* (Bačka) = *filozop* (16. v.) = *filozov* (17. v.) = *filoSof* (15. i 16. v.) = *pilosopb* (1520, Dubrovnik). Pridjevi na *-ov* i na *-bșk: filozofov, filosofski* pored *filò-, filozovski,* i proširen na gr. -ικός φιλοσοφικός > *filozofickí.* Apstraktum na *-ija filosofija = filozofija* (17. i 18. v.) = *pilozopija* (Hektorović), *jasofija* (Ljubiša, Boka) u *izrazu kamen od jasofije.* Nejasan je postanak *ja-* za *filo-.* Denominai na *-ati filozofați, -ãm* impf., na *-irait* < njem. *-teren filozofirati, -zofirãm.* Od gr. složenice φιλόσοφος od φίλος »prijatelj« i σοφία »mudrost«.

Lit.: ARj 3, 55. 4, 483. 9, 851. *DEI* 1644. Vasmer, *GL* 59.

f iluga f (Vuk, Boka, Dubrovnik) = *filjuga* (Boka, Dubrovnik) »poveća lađa s jednom katarkom, nepokrivena«. Od tal. *feluca* < ar. pl. *faluk* od sing. *fűik* < gr. ἐφόλκιον. Starija je posuđenica *pelig* m (Vrbnik) »nekakav brod«, *pùlaka* f (Dubrovnik) »vrst starih brodova (Zore)« = *polaka* »neka osobita lađa« < tal. *polacca.*

Lit.: ARj 3, 56. 9, 765. 10, 587. Steiger, *VR 2,* 291. Isti, *Contribución* 115. Skok, *Term.* 150. *Lokotsch* 831. Zore, *Tud.* 18. 23.

fiiján, neodređena indeklinabilna zamjenica (Kosmet, uz *cövek, dán, sat, mesto)* meki« = *filan falan* (Bosna) »sinonim: ornsica«. *Nima doma bõzêga pilijána* (ŽK) »nema nikoga kod kuće« može se i drukčije tumačiti, *v.piljun. Još : fiiján frtüz* (Kosmet) »to ovo, to ono«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *fulãn* pored *falan) :* arb. *filân* »ein Gewisser«, cine. *filean* »un tel, certain«. S turskim narodskim opetovanjem kao u bosanskoj složenici *filan-falan* upor. *spaia, fulano zutano y mengano* »der und der«.

Lit.: Elezović 2, 409. *GM* 105. Skok, *Slávia* 15, 347., br. 261. *REW³ 3553b.Lokotsch* 614.

f în, f *fina* (Vuk, Dubrovčani, ŽK) = hrv.--kajk. *fini* pored *funi* (Bednja, *In* < *nьn* disimilacijom kao rum. *stelniță* v., */ш»ис; talijanski je pridjev bio raširen sa *-ьn* kao i drugi strani pridjevi: *moralan, fališan* itd.), slov. Danas općenit u saobraćajnom govoru *(pre-)* »1° tanak, izvrstan, 2° (Božava) piccolo«. Prilog *fino.* Od tal. pridjeva *fino* koji je upravo postverbal od *finire,* fr. *finer,* od lat. *finis.* Odatle apstrakti: sa tal. sufiksom *-ezza* < kilát, *-îties,* vlat. *-ítia fineca ț* (Dubrovnik), na *-oca finoća* (18. v.), na *-ost finost* (16. v., danas se ne čuje). Talijanski pridjev ušao je i u srvnjem. *fin,* nvnjem. *fein,* a odatle određeno *fájni* (ŽU), kod ŽK indeklinabile *(je fãnj dečko;* upor. u Zagrebu *nâj'gerik* za oba roda.) Na lat. *-alis* > tal. *-ale finale* u sportskom jeziku. Talijanska imenica *fine f* nalazi se kod Marulića *fin* m »svršetak«. S prefiksom *kon- kunfîn* (Božava, Perast) = *kufin* = *kuvin* »međa, granica (sela), sinjor (Makedonija)«. Tal. prijedlog *fino (fino a > fina), perfino: döfîn* (Božava, Molat: *un je döfîn i vidi vapor)* »čak, perfino«, prilog *fitânto-* (Rab) »međutim« < tal. *fintante* (prvo и ispalo zbog disimilacije *n-n > 0-rí).* Lat. > tal. denominai *finire >finuti, -im* pf. (Perast, Dubrovnik, Cavtat, sa zamjenom tal. *ni* našim infiksom *-nu-* < stcslav. *nç,* hiperliterarno) = *finit* (Korčula) prema impf, na *-va- finívat,* u južnoj Italiji hrv. *fumiti* < Abruzzi *férni* < *fenir* (disimilacija *i-i > e-i,* upor. stfr. *fenir,* umetnuto *r* nejasno). Od stfr. *finer* nastade apstraktum *finance f* s pomoću lat. sufiksa *-antia* (part, prezenta *-ant + -ia)* »zaključno, konačno plaćanje, obračun, namira«. Taj francuzizam postade internacionalan, tal. *finanza,* njem. *Finanz,* kod nas naziv financijskog stražara: *financ* m (ŽK, hrv.) = *filane* (disimilacija). U književnom jeziku zamije-

njen je tal. = fr. sufiks latinskim' '-dticija: financija, pl. financije [= finansije na istoku prema fr. izgovoru], pridjev na -ski financijski, na lat. -alis prošireno na -ьn > -anfinancijalni < tal. finanziale, sa fr. sufiksom -ier < -arius finansjê = finansijer (Š'ulek). Na Jadranu talijanizam finanza f > financa (Rab) »financijska straža«, disimilira se u fidanca (Božava) = fidanca (Veli otok) = fidun'ca (Molai).

Lit.: ARj 3, 56. 11, 511. Kušar, Rad Ù8, 21 25. Wędkiewicz, RSI 6, 232. Pleteršnik 1, 200. Cronia, ID 6. REW 3315. DEI 1646. 1648.

findelj m (Vuk, Sinj) »1° od slame ženska kapa kao šuplji tanjir, 2° od lana i konca udešen nakit za žene i djevojke, nalik na češalj i nosi se u pola glave (Banja Luka)«. S ovim nazivom nošnje zacijelo je u vezi konavoski hòndelj m (17. v.) »dosta dug komad drveta pokriven platnom raznih boja sa zabodenim zlatnim i srebrnim iglama, što žene udate nose na glavi«. Upor fonjak (v.) sa sličnom oznakom udatih žena. Nigdje drugdje nije potvrđen sa samoglasom o taj folklorni termin. Čini se da su oba oblika identična sa češ. chundel vlasů, koje se tumači kao afektivna izmjena češ. kudla »jambette« i koudel »kudjelja« (v.), polj. kudlatý. Druga češka afektivna riječ chuchei (vlny) »erotte«.

Lit.: ARj 3, 57. 650. Belovia 1,24. Holub-Kopečný 144. Boskovic, ZbNŽ 40, 45-52.

f ìndika f (Vuk, Boka) »mladica što za jednu godinu izbije iz drveta« = findika (Tivat), deminutiv na -ica findlčica »isto«. Od gr. φυτόν ,>biljka« (od φύω), s našim sufiksom -ika i umetnutim n pred dentalom i nt > nd kao u planda (Boka, v.). U naučnoj terminologiji (naročito botaničkoj) grčka riječ fito- igra veliku ulogu, upor. fitopatologija, fitogeogrdfija itd.

Lit.: ARj 3, 57. Rohlfs 2370.

findžān, gen. -ana m (Vuk, 18. v.) = findžan (Kosmet) = finjdžan = finžan (rukopis, 17. v.) = finčan (Vuk, narodna pjesma) = fildžan (Vuk, narodna pjesma, disimilacija n-n > l-ri) = fildžan (Kosmet) »čašica od mjedi za crnu kavu«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. pingãn > ar. finğan > tur. narodski filcan; u arapskim narječjima disimilacija n-n > ŋ-l: finğal) iz terminologije kahvendisanja : rum. filigean = filingen, bug. fildžan, arb. filxhan, cine, filigeane = fligeane f, ngr. φιλτζάνι = φλιτζάνι.

Lit.: ARj 3, 54. 57. Elezović 2, 409. 410. Mlađenov 661. GM 105. SEW 1, 280. Pascu 2, 133,. br. 467. Korsch, ASPh 9, 500. Grammont, Dus. 279. Lokotsch 608.

fingati, -ânı impf. (17. v., Dubrovnik) »izmišljati nešto lažno«. Od lat. fingere, zbog očuvanog velarnog izgovora g pred e dalmatoromanski leksički relikt kao pengati (v.). Poimeničen tal. part. perf. finta f > finta (Perast, Božava: fintu činit; danas općenit talijanizam u saobraćajnom govoru) »simuliranje«. Ovamo možda findrić, gen. -lia (Zore) »galac, lukavac«. Upor. hrv. prezime Fîndrik.

Lit.: ARj 3, 57. Cronia, ID 6. Zore, Rad 170. 207. REW[a] 3313. DEI 1647. 1648.

finîda f (Vodice, Badema, Istra) »1° gorski pristranak na kojem raste samo slaba trava, 2° površje obraslo travom«. Od lat. *fénëta, izvedenica na -êtum, pi. -età od fēnum »sijeno«.

Lit.: Ribarić, SDZb 9, 145.

fink m (Gračac, Karlobag, upor. oponašanje glasa te ptice finK), deminutiv na -ić finkić (Sali, Veli otok) = finka f (Gračac, Karlobag), na -ulja finkulja (Dalmacija, Kombatović) = finko m (Starigrad na Hvaru) = (/ > h) hinko m (Veli Rat na Velom otoku, upor. oponašanje glasa te ptice hik) = (ispuštenim n u onomatopejskom oponašanju) fikavac, gen. -vca (sufiks -avac) = na -elj fikelj »fringilla coelebs«. Lat. je varijanta onomatopejskog korijena fink- > pinč- u pīrtcio, gen. -oms. Odatle dalmato-romanski leksički ostatak pinküz ni (Omišalj). Dočetak -uz je zacijelo od rom. deminutivnog sufiksa -ūceus (sa -s- za ci). Taj dalmatoromanski deminutivni sufiks zamijenjen je našim -ьc > -ac pinjac, gen. -njca (Parčić) »specie di fringuello« = pгnjac, gen. pînjca m (Korčula) »vrabac, oreb« prema f na -ica pīnčica (Lumbarda), na -ič pinčić (Lumbarda). Oba se sufiksa zamjenjuju sa -avac pinjavac, gen. -avca. Önomatopejski se korijen unakrštava sa pěti »pjevati« u pjenica f (Šulek) »neka mala ptica pjevica« = (ikavski) pinica = (ekavski, Popović) penica. Upor. rus. penka i penočka i slov. pênkica f »Zeisig, linarius spinus« pored pinoz m, pinuša f, deminutiv pinožek, gen. -žka »Bergfink«.

Lit.: ARj 9, 854. 856. 916. Hirtz, Aves 107. 152. Pleteršnik 2, 22. 38. Kušar, NVj 3, 338. REW[3] 6509 a. Maver, AR 6, 251. 12. Vasmer 2, 334.

fintí, određeni pridjev (Kosmet) »sinonimi: puten (Kosmet), isti, šušti, istovetni, pućeni, puki (uz imenice *majka, otac),* sve sami određeni pridjevi za isti pojam«,

Lit.: Elezović 2, 410.

fira f (Kosmet) »1° očinjci, smet u žitu, 2° (kujundžijski termin, Peć) ostatak pri kaljenju«. Odatle na tur. *-li firalija,* indeklinabilni pridjev »koji ima očinjke, otpatke«. Balkanski grecizam: ngr. φυρά »otpadak, smanjivanje«, postverbal od φυραίνω »smanjujem se«, φύρω »pétrir«: bug. *fira* »déchet«, *firalija,* arb. *firë* »1° Abgang einer Sache durch Schmelzen, Verdunsten, 2° Bodensatz, Schlacke«, eine, *fira* f »diminution par evaporation«, *firisire* < aorist φύραισα = bug. *firjas(v)am* »perdre son poids«, arb. *firosem* »diminuer«. Grecizam je ie. podrijetla.

Lit.: Elezović 2, 410. *Pascu 2,* 41., br. 728. 729. *GM* 105. *Mlađenov* 661. *Boisacq*[3] 1042. *WP 2,* 157.

fircati impf, (hrvatski gradovi) »sinonimi: zbaždät (Božava), pribaždat (Lika), ingvazdati (Dubrovnik), priheftati (Zagreb), annähen«. Od njem. *ferzen,* također češ. *fercovat, -uju.*

firidžel m (Čilipi) »bijela pletena vrpca, kurdjelica«. Deminutivna izvedenica na *-icellus* od *filum,* upor. fr. *ficelle,* sa disimilacijom W > *r-l;* upor. *filižeo,* gen. *-èia* (Prčanj) »Seidenwurm« (v.); *filum* postoji još u složenici *filigrana* f (17. v.), *filigran* m (Šulek) preko njem. *Filigranarbeit.*

Lit.: ARj 3, 54. *REW*[3] 3306. *DEI* 1640.

firnis m (Šulek) = *frnãjs,* gen. *-ajza* »pokost« = slov. *fímes* pored *fírnaž.* Od njem. *Firnis* < fr. *vernis,* srvnjem. *virnîs* > bav.-njem. *Firneis,* od posljednjeg je *frnãjs,* od lat. *verorìix,* gen. *-īcis.* Upor. stsrp. *věronikb* (15. v.) »wohlrichendes Harz« < srgr.- βερονίκη »Baumharz«.

Lit.: ARj 3, 58. *Pleteršnik* 1, 200. *REW*[3] 9236. *Weigand-Hirt* 1, 538. Vasmer, *GL* 148.

fís m, pl. *fisovi* (18. v., Srbija, Milićević, Kosmet) »rod, koljeno, pleme, arnautsko bratstvo«, arbanaska riječ grčkog podrijetla koja se i danas upotrebljava u etnografiji kad je riječ o Arbanasima. U arb. *fis* znači »1° Natur, Abstammung, vornehme Geburt, 2° (metafora) männliches Glied«, od gr. φύσις, cine, *fise f* »la nature, le naturel«. Arbanaski pridjev na *-nik fisnìk* pored *fisnîk* m (Kosmet) »arnautski pripadnik jednog fisa (kao *Beriśa, Gaša, Krasnica, Bilica, Šalje* i dr.). Grčki pridjev na -ικός φυσικός poimeničen u m. ili ž. je internacionalna riječ, kao *fizik* m = *fiaik* (16. v.) »gradski liječnik«, pridjev *-bsk fizički; fîsika* (18. v.) = *fizika f* (16. v.) »nauka«, pridjev na lat. *-alis* proširen na *-ьn* > *-an fizikalan* (Šulek); φύσις kao prvi elemenat složenice u *fizijolog* (Budmanijev akcenat prema grčkom) < φυσιόλογος, *fiziologija* < φυσιολογία, *fiziološki, fiziologički, fiziologijski.*

Lit.: ARj 3, 58. *Elezović 2,* 410. *GM* 105. *Pascu 2,* 4L, br. 371.

fisak, gen. *-ska* m (16. v., potvrđeno samo u dativu *komori ali fisku),* danas *fisk,* prema madž. izgovoru *fiskus* m »državni erar«. Od lat. *fiscus* »1° korpa, 2° (metafora) carska apanaža, plata«. Poimeničen pridjev na *-alis fiškal,* gen. *-ala* m (ŽK) »odvjetnik, advokat«. Pridjevi *fiskalni, fiškalski.*

Lit.: ARj 3, 58. *REW*[a] 3326. *DEI* 1654.

fistan, gen. *-ana* m *(i < u* nije kao u *mir < mūrus,* nego je turcizam *fistan;* Vuk) = *füstanj,* gen. *-anja* m pored *füstanj* (stari ljudi) (Dubrovnik, Cavtat) »parhet« = *vìstan* (Leskovac, Srbija) = *füstanj,* gen. *-ãnjã* (Rab, Korčula) »žensko odijelo, suknja« = *fuštan* (Vuk, Dalmacija) »suknja od platna« = *fuštan* (Vodice) < tal. *fustagno,* upor. u Režiji *füstanj* »sukno male vrijednosti. Pridjev *fustan* (Kosmet) < **fustamnb* »nabran« samo u narodnom desetercu: *ja neveste f ustane preg-Ijače.* Od srlat. *fustaneum* > tal. *fustagno,* prema Battistiju prevedenica (calque) od gr. pridjeva ξύλινον od ξύλον = *fūstis* »drvo«. Ovamo ide *ofistan* (Sarajevo) »neka ženska haljina« sa nejasnim *o* (možda jednakog postanja kao *a-* u *alloro* < lat. *laurus,* tj. od tal. člana *lu* s krivim rastavljanjem *l'u,* ili je srašten prijedlog oá u sintagmi *haljina od fistana).* Riječ je balkanska talijanskog podrijetla: arb. *fuštan,* ngr. φουστάνιον, tur. *fistan.* Čudno je značenje *vuštan* (Zagvozd, Vrgorac) »široka brnjica«.

Lit.: ARj 3, 58. 80. 5, 219. 8, 734. *Elezović 2,* 414. Kušar, *Rad* 118, 22. Šturm, *ČSJK 6,* 74. *REW** 3618. *DEI* 1740. *Rohlfs* 2347. *GM* 115. Skok, *Slávia* 15, 482., br. 545.

fiščät, *-am* impf. (Božava). Od tal. *fischiare* prema mlet. izgovoru, od lat. *fistulare,* denominal od *fistula.*

Lit.: Cronia, *ID.* 6. *REW*[3] 3333. *DEI* 1653.

fišek m (Vuk, 18. v.) = *víšek* »1° patrona, 2° snop (npr. *fišek novaca)«* = *fíšek,* gen. *fišeka* (Kosmet) »1° škarnicl, 2° motka od

vatrenog oružja«. Odatle: na *-lija fišeklije* f pl. (Kosmet, apozicija uz *ćese = kese) = višeklije* = na *-luk fišekluk* m = *višekluk* »kesa u kojoj se nose fišeci; sinonimi: fišektôr m (Kosmet) = na *-ъnica fišečnica* f (Vuk), pripojasnica, redenik« i složenica *fišek-ćese f* pl. Ne zna se značenje izvedenici *fišekaća* f (jedanput). Balkanski turcizam *(Jisenk* = prostonarodski *fişek)* iz oblasti vojništva: rum. *fişec = fişic* »Geldrolle«, bug. *fišék, fişeklik,* arb. *füshék,* cine. *fuşeche* f, *fuįediche* f »cartouchière«, ngr. φυσέκι., φυσεκλίκι.

Lit.: AR) 3, 58. *BI 2,* 721. *Elezović 2,* 411. *Mladenov* 661. *Tiktin* 632. *Lokotsch* 610. GM 115. *Pascu* 2, 134., br. 485.

fišpan m »tvar u kitovim ustima slična rožini, mjesto zuba«. Ne zna se gdje se govori taj germanizam. Od njem. *Fischbein.* Glede diftonga *ai > a* upór. *Trakošćan < Drachenstein.*

Lit.: ARj 3, 58.

ristar, gen. *-tra* m (hrv.-kajk., Belostenec) »pekar«, pridjev *fištrov,* poimeničen na *-iça fištrovica* »pekarica«, */islamica* »pekarnica«, slov. *fister,* gen. *-tra* »isto«. Od nvnjem. *Pfister* < lat. *pistor,* gen. *-oris* »isto«. Poimeničen lat. pridjev na *-īnus pistrīna* > slov. *fištrna î* (Gorenjsko) »Dienstbotenzimmer« > *hištrna* < stvnjem. *phistrine.* Ovamo ide dalmatoromanski toponomastički refleks *Pistura* (Split) < *pistonum* »pekama« i možda *puštrin,* gen. *-ina* (Buzet, Sovinjsko polje) »1° žrvanj kojim se gnječe masline, 2° žrvanj ručnog mlina za kukuruz«, istročakavsko *p strna f* »gerula, nosilica«, deminutiv *péstrnica* i *pestrnjača* »isto«; nije jasno zbog akcenta da li su to poimeničeni pridjevi od njem. *pfister* ili od lat. *pīstrīnus.*

Lit.: ARj 3, 58. 9, 804. *Pleteršnik* l, 200. 268. Štrekelj, *DAW* 50, 48. *REW** 6541. Skok, *AHID* l, 29.

fitilj, gen. *-ttja* m (Vuk) = *fitîlj* (Kosmet) = *vitilj* »sinonim: stijenj, 2° upredena krpa mjesto gajtana«. Odatle deminutivi na *-ьћ fitttjak,* gen. *-Ijka* = na *-ič fitiljić,* na *-aia fitiljača* f (Vuk) = *vitiljača* »sinonim: smoIjenica«. Balkanski turcizam (ar. > tur. *fetil — fitil* »Lunte, Docht«) iz oblasti osvjetljenja i oružja: rum. *fitil,* bug. *fMl,* cine. *fitile f,* ngr. φ(ι)τίλι, srgr. φυτιλίον.

Lit.: ARj 3, 59. *Elezović 2,* 411. *Mladenov* 661. *GM* 106. *Tiktin* 633. Korsch, *ASPh 9,* 500.

fitmija f (Banja Luka) = *fitnija* (Sarajevo, Mostar) »coquette« = *vìtmija* (Piva-Drobnjak) »žena ili djevojka koja se zna pretvarati«. U Kosmetu: *fltma* f pored *f itme,* gen. *-a* n »intriga«. Turcizam arapskoga podrijetla (ar. *fitna* > tur. *fitne* »intriga«) iz oblasti društvenog morala; *tn > lm* je disimilacija. Značajno je da je *-ija* od ostalih turcizama tipa *raspila* prenesen na ar. apstraktum i na taj način stvorena radna imenica ženskog roda. Drugih primjera za takvo tvorenje nema.

Lit.: Elezović 2, 441. Skok, *Slávia* 15, 347., br. 269. Vuković, *SDZb* 10, 381.

fitubihac, gen. *-inča* m (Split) »falco tinnunculus L.«. Hirt navodi još 33 razna naziva za »Turmfalke«. Nijedan od njih ne slaže se s ovim.

Lit.: ARj 3, 59. Hirtz, *Aves* 108.

f jeras, gen. *fijersa* m *(na fijersama ima po jedan matafijun uz grativo po lantižalu,* Mljet; pomorski termin). Od tal. *ferzo* (1246) »il telo che cucito con altri forma la vela«, južno-tal. *fersa* »striscia di vela«.

Lit.: DEI 1626. Macan, *ZbNŽ* 29, 214.

fjôndra f (Budva) »praca«. Od tal. *fionda* < lat. deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* od *funda, fundula* > vlat. **flunda; r* je umetnuto poslije dentala kao u *Spalatro, scheletro.*

Lit.: REW[a] 3577. *DEI* 1649.

fläke f pl. (Belostenec, Hrvatska i Slavonija) »sinonim: rublje«. Istovetno sa slov. *fláka* f »Γ krpa, 2° rublje, 3° die Schlampe«, u tom značenju *flaka* f ŽU. Odatle denominal na *-ati flákati, -am* »sudeln« i izvedenica na *-öt flákot* f »isto što i flaka« i varijanta s *n f lank* m »1° komad (npr. mesa), 2° potepuh«, odatle na *-ali flankali = flákati se* (ŽU) *(u-)* »vagabundieren«. Od koruško-njem. *Flanke* f »ein in der Luft wehendes Stück Tuch«, *fiánkéin* »herumschweifen«. Izgubivši *n* riječ je izgubila i pejorativno značenje. Od interesa je zabilježiti unakrštavanje ovog germanizma s tal. *facchino* u *flàkîn,* gen. *-ina* (ŽU).

Lit.: ARj 3, 60. *Pleteršnik* l, 201. Popović, *Sintaksa* 34.

fiam m (hrv.-kajk., Zagreb, Belostenec), također slov.' *flam* »sinonim: podvratnik (u govečeta)« = *lam (govedina u lamu,* ŽK) = slov. *Mam.* Odatle na *-ovina: lamovina* (ŽK) = slov. *flamovina* »Lungenbraten«. Upór. njem. *Flame, Flomen* »Bauch- und Nieren-

fell des Schweines« i *Flenke* f »Weiche, Bauchseite bei Tieren«. Od posljednje njemačke riječi mogla je nastati hrv.-kajk. i slov. odbacivanjem *-kë* koje se identificiralo sa sufiksom *-ka.*

Lit.: ARj 3, 60. *Pleteršnik* 1, 201. 270. *Weigand-Hirt* 1, 544. 557.

flänak, gen. *flanka* m (Belostenec, Stulić) »kamenac, valetudo calculorum, lithiasis«. Prema Budmaniju jamačno romanska riječ, možda tal. *mal di fianco* »srdobolja«. Od frnč. **hlanka > ü. flanc >* njem. *Flanke.* Potvrde romanske sa očuvanim *f l* za taj izraz za bolest treba još tražiti.

Lit.: ARj 3, 60. *REW>* 4150a. *DEI* 1630.

flândra f (Vuk, Vojvodina, varoši) »(pejorativno) raspušteno žensko čeljade«. Odatle augmentativ na *-ètina: flandrètina* f. Sa *a >* и prema njem. *Luder plundra ĩ* (ŽK) pored *fiandra* (ŽKU) i *landra* (ŽK) »idem« prema m *lândravac,* gen. *-vca* »vagabund«. Slov. *flandra* f »liederliches Weib«, odatle *frânarăţi* »tepsti se naokolo«. Pf. sa prefiksom *s-: slandrăti* (ŽK) »nogama uništiti«, *l > hl < fl* kao u *hlam > lam* (v.). Od bav.-njem. *Flănderlein* »flatterhaftes Mädchen«, dnjem. *Flunder.* Upór. polj. *fiadra,* češ. *flandra* »schelchtes Frauenzimmer«, ukr. *flandra,* rum. *fleandură,* mlet. *lódra, siódra.* V. i *flandračina.*

Lit.: ARj 3, 60. *Bruckner* 123. Wędkiewicz, *MRIW* 1, 272. *Boerio* 638. *Pleteršnik* 201. Skok, *ASPh* 33, 161. Popović, *Sintaksa* 35. 37.

f landräčina f (Vodice, Istra) »riječ kojom se kori raskalašena žena«. Upor. *plundra* (ŽK) »isto« i rum. *fleandura,* pridjev *flenduros* i *landravac,* gen. *-vca* (ŽK), ekspresivne riječi. V. *flandra.*

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 145.

flandrijot m (15. v., Marulić) »kao da je nekakvo dumanjsko odijelo«. Budmani uporeduje tal. *fiandrotto* »veste contadinesca«, sa deminutivnim sufiksom *-otto* od *Fiandra* »Flandrija (u Belgiji)«.

Lit.: ARj 3, 60. *DEI* 1630.

flanel, gen. *-èia* m (Šulek, slov., akcenat Budmanijev) »vuneno tkanje« = (disimilacija W > *l-r) flâner,* gen. *-éra* (Vuk). Pridjev na -6И > *-an flanelon.* Na *-ar < -arius flanelar.* Od njem. *Flaneli <* engl. *flannel* od kimričkog (keltsko narječje u Walesu) pridjeva *gwlanen* (od *gwlan* »vuna«, u prasrodstvu sa lat. *lana),* upravo »vuneno tkanje (tekstil)«. U tal. sa raznim disimilacijama *fanello* (rod i sufiks prema *gonelld), franella, frenello < flanella > fànela* (Perast) = *fanila* (Božava), slov. *flanela, fanéila* (Notranjsko) »suknja«, istro-rom. *faniela,* furl, (tršć.-rom.) *fanele,* arb. *fanell .*

Lit.: ARj 3, 60. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* 1, 201. Šturm, *ĞSJK* 6, 82. *lve* 30. *GM* 99.

flastati, *-am* impf. (Belostenec) *= flistati* »sinonim: hvastati (se), -am, s kojim je djelomice istog podrijetla (v.)«. Grupa // nastala je zacijelo iz *hl* (upor. *flam < hlam,* v.). Ta se nalazi u češ. *chlubiti se* i polj. *chełpić się* pored *chełba <* praslav. **cnъIЬ-* istog značenja. Za *i < y* nema potvrde u slavinama; *-astati* nastalo unakrštavanjem sa *hvastati.*

Lit.:,ARj 3, 60. *Holub-Kopečny* 10. *Bruckner* 178.

fläštar, gen. *-Stra* m (ŽK) *= flaster* (hrv.-kajk., slov.) = danas *flaster.* Od njem. *Pflaster,* a ovo od gr.-lat. *emplastrum.*

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 318. *Pleteršnik* \', 201. *REW** 2863.

flat, gen. *-i* (Dubrovnik) »vjetar u ljudskom tijelu, nadim, podrig«. Učena riječ od lat. *flatus,* gen. *-us,* od part. perf. od *flare.* Upor. u Režiji slov. *flat <* furl. *flat.* Od tal. (mlet.) *fiato > fiado* je *fijâd* m (Božava) »dah«.

Lit.: ARj 3, 60. *REW*[3] 3359. *DEI* 1630. 1664. Stürm, *ČSjfK 6,* 81.

flauta f (internacionalni muzički termin, Šulek) »frula«. Radna imenica na učeni sufiks *-ist(a) flautista* (Šulek). Od prov. *flauta* preko tal. *flàuto* ili njem. *Flaute,* riječ nastala unakrštenjem od ar. *laut* (v.) i prov. *flaujol <* vlat. *flabeolum.*

Lit.: ARj 3, 60. *REW** 3360 *DEI* 1664.

flegar, gen. *-ara* (hrv.-kajk., 1663) »sinonimi: provizor, dvornik (vlasteoski službenik)«. Odatle zagorsko prezime *Flegar;* na *-ija* (v.) *flegarija* f (1697) »stan njegov«. Od njem. *Pfleger.*

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 318. *Mažuranić* 307.

flegma f (15—17. v.) »1° sluz, šlajm (hrvatski gradovi), 2° danas učena grčka riječ (apstraktum na -μα φλέγμα »upaljenje« od φλέγω, u prasrodstvu sa *plamen)* u značenju: tihe, trome ćudi«, odatle pridjev na lat. *-aticus flegmatik,* proširen na *-ьn > -an flegmatičan*

(govori se obično *flegmatičan).* U Kosmetu *flama î* (Peć) »kijavica« posuđenica je iz arb. *flame* »Schnupfen (i druge bolesti)« < tal. *flemma* < ngr. φλέμμα »služ« > *pietna* (Poljica) »acquavite debole e cattiva« < istro-rom. *flema* »plaviš (ŽK), ultimo avanzo di acquavite«.

Lit.: ARj 3, 60. *Elezović* 2, 411. *ZbNŽ* 9, 139. Maver, *Slávia 2,* 40-41. *Ive* 172. *GM* 107. *Rohlfs* 2332. *REW*[3] 6468. *DEI* 1666.

flëkta f (18. v., Dubrovnik) »coperta da letto con lenzuolo«, istog značenja i postanja kojega i *plahta* (hrv., Vuk), deminutiv *plahtica* »podvratnik, maramica (Hrvatska, Vrbnik)« na *-ača plahtača = plata* (ŽK) = slov. *plahta* »Flache, Bettdecke, láncún (v.)« = *plahúta* (slov). Kulturni termin *plahta* nalazi se još u češkom, poljskom, gornjolužičko-srpskom, polapskom i u ruskim narječjima. Prema Miklošiču *plahta* je posuđenica (ein entlehntes Wort). Ne kaže odakle je. Prema Brückneru i Vasmeru stoji u vezi s *plat, plašt.* Važan podatak za pitanje postanja pruža arb. *piaf,* s članom *plafi,* pi. *pelféje -t* (Godin) pored *plëfënë* (GM) »bunte, wollene Decke«. Arbanaski je naziv kao i *fara* (v.) longobardskog podrijetla od *blahha — blahjô* »Laken«, odatle kslat. *blaciones* (9. v.) > furi, *bleón* »lenzuolo«, u južnoj Italiji *plaioni* (1028, Bari) kod Grka i Romana. Dubrovački oblik dokazuje da se langobardski oblik unakrstio sa *pKcta* > furl. *plete,* upor. naročito *sot la plete* »a letto« ili sa srlat. *flecta,* postverbal od *flectere* > tal. *fietta* »pannolino con cui si ornano il capo le donne«. Odatle potječe *-ta* u *plahta.* Riječ se širila, čini se, sa Balkana na sjever. Za lat. *et* > *ht* upor. stcslav. *dohìton* »jastuk« < **ductorium* (prema Vaillantu).

Lit.: ARj 3, 60. 9, 946. *Pleteršnik 2,* 46. *Miklošič* 174. 248. *Holub-Kopečný* 275. *Bruckner* 419. *Vasmer* 1, 365-6. Skok, *ZRPh* 54, 425. 482. 499. 500. *Godin 69. GM* 343. *REW*[3] 1143 b. 6602. *Rohlfs* 1718. 1729. *Pirana*[2] 59. 780, Joki, *Stud.* 69-70. Matzenauer, *LF* 12, 345.

flička f (hrvatski gradovi), također sa *ί* mjesto *č* »(eufemizam) sinonim: kurva«. Upor. ukr. *fićka* »leichtsinnige Frau«, madž. *fiche* »lebhaft, munter«. Glede *fi* upor. *flandra* (v.).

Lit.: Stocki, *ASPh* 35, 352.

flînta f (Vuk, sjeverni krajevi, slov.) = •*uluita* (Vuk) »sinonim: puška«. Od njem. *Flinte.* Upor. *glonta, giunta* i *lunta.*

Lit.: ARj 3, 61. *Pleteršnik* 1, 201. *BI 2,* 732.

flok, gen. *floka* (Rab) »svilena čahurica«. Zacijelo dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *floccus* koje pripada i balkanskom latinitetu, kako se vidi iz arb. *flokë* (upor. u Ulcinju *flōkt* »kosa«), odatle naziv stsrp. katuna *Flokovbci* (1348) koji je car Stefan darovao crkvi sv. Arhandela u Prizrenu. To je bio po svoj prilici arbanaski katun, koji se isticao dugom kosom, *flokë.* Upor. *flokate* = ngr. φλοκάτα, izvedenica sa lat. sufiksom *-ata* »weisswollener Überrock, so genannt von eingenähten weissen und roten Wollflocken«, toponim *Flôka* na Kajmakčalanu. Drugog je podrijetla *flôk* m (Božava, Rab, Dalmacija) »trokutno jedarce« < tal. *flocco* pored *fiocco,* od holandeskog *fok* > fr. *foc, foque.* Upor. još slov. *flák* »Bauch« < furl. *floe.*

Lit.: ARj 3, 61. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID 6. GM* 108. Sturm, *ČSJK 6,8\.REW*[3] 3375. *DEI* 1649.

floš m (Jačke) = *fljos* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) = *floș* (slov. //<w)»sinonim: splav (v.)«. Odatle: radna imenica na *-ar: flošar = flosar* (slov. *flôsar)* »splavar«. Od njem. *Floss* i *Flosser,* od *fliessen.*

Lit.: ARj 3, 61. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Pleteršnik l,* 201.

flota f (18. v.) »brodovlje, plavlje, mornarica«. Od tal. *flotta* »isto« < ags. *flota* = engl. *fleet.* Sa // > *fr frota* (M. Držić) »mnoštvo« *(sastah na vratih frotu mladijeK)* < tal. (sic.) *frotta.*

Lit.: ARj 3, 61. *REW*[3] 3383a. *DEI* 1669. 1723.

fiuta f (16. v.) »nekakva riba«. [Od lat. *fiuta,* Columella].

Lit.: ARj 3, 61. *Gaffiot* 676.

fógo (Božava) »calore, forunculo«, čist venecijanizam *fogo* < lat. *focus,* tosk. *fuoco.* Ná augmentativni sufiks *-one* > *-un fògun,* gen. *-una* m (Mikalja) »zemljani sud u kojem se grije oganj, mangal« < mlet. *fogon,* tosk. *focone.* Poimemčen pridjev na *-aris* < *-alis* od deminutiva *foculus,* kslat. *focularis* > tal. *focolare* > *fogular* (Hrvati u južnoj Italiji) »foyer, ognjište«; *c* > *g* nije prema tal. narječju u Abruzzi. Zbog toga je taj talijanizam donijet iz Dalmacije u Italiju prigodom bježanja pred Turcima. Slovenci imaju još *fuželj,* gen. *-zija* (Bohinj) »Docht, stijenj« < furl.

fusil »accendifuoco«, tal. *fucile* pored *focile* < vlat. pridjev **focîlis.* Ovamo možda i *celín* m (Rožansko narječje u Koruškoj) »Flintenschloss« ako je deminutiv na *-ino* od *focile* ili je od *ocel* (v.). Ovamo ide i internacionalni francuzizam *foajê(r),* gen. *-éra* m < lat. *focarium; svagati se, -ām* pf. (Perast) = *sfugăt se* (Božava) »infiammarsi« od tal. *sfogare* < lat. *exfocare* (prefiks *ex-* > tal. 5- i denominai ná *-are* od *focus).*

Lit.: ARj 3, 62. *Pleteršnik* 1, 77. 2, 204. Cronia, *ID 6.* Wędkiewicz, *RSI 6,* 232. *REW*[3] 3400. *DEI* 1673. 1674. 1728. 1736.

fojba f (Pazin, Istra) »kraska jama«. Od lat. *fovea* > (sa *vi* > *ih)* istro-rom. *foiba,* leksički ostatak iz istroromanskoga iz predmletačke dobe na teritoriju Pazina gdje stanuju slavenski starinci (Hrvati) već od prvog doba doselenja.

Lit.: DEI 1676.

folaš m (hrv.-kajk., Belostenec) »sinonim: trijem, naslon, ganjak (v.)«. Od madž. *folyosó.*

Lit.: ARj 3, 62.

folka f (17. v.) »ptica liska, sarka«. Od srlat. *fulca,* tal. *fálica, fòlaga* < kilát, *fulix,* gen. *-ids* i *fulica.*

Lit.: ARj 3, 62. Hirtz, *Aves 6. REW*[3] 3557. *DEI* 1677. 1678.

folj, gen. *fòlja* m pored *főj* (Perast, Dubrovnik, Marulić) = *főj,* gen. *fája* (Rab, Božava, Molat), deminutiv na *-ič fo(l)jić,* gen. *-ića* (Dubrovnik, Cavtat) »1° list hartije, 2° novine«. Od tal. *foglio* < lat. *folium.* Femininum nőm. sing. *foja* (Marulić) »list« od mlet. *foja,* od lat. n. pl. *folia* > tal. *foglia* f (kolektivno *-a). S* tal. prefiksom í- <lat. *ex-*> í-, koji služi kadikad za ukidanje homonimije: *svoja f* (Račišće, Dalmacija) »1° list, zalistak, 2° riba list (prevedenica)«. Latinizam preko madž. izgovora lat. *-us foljuš* m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić Voltiđi, m prema *arkuš papira* ŽK) »list hartije, arak«. Upor. arb. *flēta* (Zatrebač) »list« < tal. deminutiv na vlat. *-itta* > *-etta foglietto* (femininum prema kolektivu *folia* f, koje nije potvrđeno u arbanaskom), *folēta* (Zatrebač) = *fattela* »topola, biljka s plodom crnih zrna koje jedu djeca (plod se zove *kaliboba)«.*

Lit.: ARj 3, 62. Kušar, *Rad* 118, 22. Rešetar, *ASPh* 36, 544-545. *REW*[3] 3415. *DEI* 1677.

follati »govoriti« = *valjati* »versprechen«, govori se u tajnom, šatrovačkom govoru (argot) u Vranju (Srbija). Ista osnova sa *-ideati* (v.): *volidžati* »sprechen« u osaćanskom argotu (Osatica, Bosna). Od arb. imperativa *fol* »govori«, a to od *fias* »reden.«

Lit.: Jireček, *ASPh* 8, 101-102.

fond, pl. *fondovi (stambeni fond,* razni *financijski fondovi),* internacionalni termin narodne ekonomije, riječ talijanskog ili francuskog podrijetla (tal. *fondo* = fr. *fonds),* od lat. *fundus,* gen. *-i, -oris,* prema madžarskom izgovoru *fundus* m (ŽK, južna Štajerska, Hrvatska »1° grünt, toprag, selo, 2° temelj«. Denominal na *-ați fundați, -ām* (18. v., Dalmacija) »utemeljiti.« Odatle radna imenica na *-atme fundàtur,* gen. *-ura* (15. i 16. v.). Od lat. > tal. *fondare,* denominal od *fundus, fundator,* gen. *-oris.* Odatle učeno na *-io* od part. perf. *fundația,* gen. *-onis* > *fundacija* f. Na *-ïlia* (n pi. od pridjevskog sufiksa *-īlis* od osnove kosog padeža *funder, -is) *funderīlia* _ > *pundurilja* (Dubrovnik, M. Držić), dalmatoromanski leksički ostatak. Znači »pastirsko jelo od ostatka rastopljenog maslaca«. Ovamo i: *fundai,* gen. *-aia* (Dubrovnik, Cavtat, Korčula, Molat) »talog od kave u i(m)briku«, venecijanizam je *fondaco,* tal. *fondăcchio* < **fundaculum,* deminutiv na *-aculüm.* Apstraktum na *-menturn* od *fundare fundamentum* dijelom je dalmu--rom. *podümijentaj-menta* (Vuk, Boka, Turska Hrvatska) = *podùmjenat,* gen. *-enta* m (pseudojekavizam, Dubrovnik, Konavli, Kavanjin) = *podùmijenta* f (Dobroselo, srpska sela u Lici) = *podumēnta* pored *poduminta* (hrvatska sela oko Gospića, Zoričić, Potomje, Ančić, također Livno u Bosni), denominal *podumjentati, -am* (objekt *kuću,* Dubrovnik, Zuzeri) *(pod-* Stulić, *pre-)* »1° temelj, 2° donji dio vrata u koji se urezuje stupac (Lika)« < lat. *fundamentum (u < un, o < a* ili unakrštenje sa *pod-,* metateza *u-o* > *o-u* /?/, femininum prema lat. n pl. na *-a fundamenta),* stara je posuđenica, kasnije potisnuta od talijanizma *fondamento* > *fondamijenta* (16. v., Dubrovnik) = *fu(n)domenat* (rukopis, 15. v.) = *fedamenat,* gen. *-Ma* (čakavski, 16. v.), danas u Dubrovniku i Rabu *fundàmenat,* gen. *-enta* (pored *podùmijenta)* — *fudumênt* (ŽK). Učen pridjev na lat. sufiks *-alis* proširen na *-ьn* > *-an fundamentalan.*

Lit.: ARj 3, 47. 62. 78. 5, 563. 768. 10, 337. 11, 180. 667. Zore, *Tuđ.* 17.24. Budmani, *Rad* 65, 162. Kušar, *Rad* 118, 20. Skok, *ASPh* 33, 362. *Pleteršnik 2,* 475. Vežić, *Urbar* 125-6. *REW*[3] 3574. 3585. *DEI* 1680.

fonestra (starodubrovački) = *funèstra f* (Mamiié, Molat, Božava) = (pseudojekavizam) *fùnjestra* (16. v., Dubrovnik, Cavtat) = (ikavski, čakavci, 17. v., Kućište) *funistra* = (sa *f* > *P) ponêstra* (15. v., Cres, Omišalj, 1405) = *(str* > *str* kao u *oštar) poneštra* (Istra, Vrbnik, Hrvatsko Primorje, Mikuličić, Lika), deminutiv *poneštrica* = *pumstra* = *puneštra* (Senj, Malínská) = *pùnjestra* (Čilipi) = *ponîstra* (Marulić, Baraković, Banovac, Drvenik, Šolta, Brač, Brusje, Hvar, Poljica, Bunjevci u Baranji), *ponistrica* (Poljica) = *pumstra* (Žrnovo) »prozor, okno«. Dalmatoromanski leksički ostatak iz graditeljstva (tip *polaca, palača, polata, palata, mir)* od lat. *fenestra,* odakle je i njem. *Fenster,* tal. *finestra; o* = *u* mjesto *e* objašnjava se uplivom prethodnog labiodentale, i to je osobitost dalmatoromanska koja se ne nalazi u ostalim romanskim govorima. U krčko-romanskom *punastra* pokazuje / > *ρ* prema hrvatskom obliku, a *fiństra poiedfiniastra* prema talijanskom. Senjski deminutiv *finešrin* m »okrugao prozorčić broda« je tal. *finestrino* s izbačenim ř zbog toga što je shvaćen kao da je umetnut u grupu *sr* moguću u domaćim riječima.

Lit.: ARj 3, 78. 79. 10, 728. 754. *Banali 2,* 183. Budmani, *Rad* 65, 163. Hraste, *JF* 6, 184. Isti, *Rad* 272, 25. *REW*[s] 3242. *DEI* 1647. Matzenauer, *LF* 13, 178.

fontāna f (15. v., Marulić, Dubrovnik, Pelješac) = *fontana* (Boka, Škaljari, »najbolja voda«) »studenac, točak, izvor-voda«. Deminutiv na lat. > tal. *-ella fantamla* — (pseudojekavizam) *fontànjela* (Dubrovnik) »rana što se navlas načini na čeljadetu i drži otvorena radi zdravlja«. Sa *o* > *u funtâna* (18. v., Rab, Božava) »isto«. Od lat. > tal. poimeničen pridjev ž. r. na *-anus : (aqua) fontana* (protivno *aqua pluvialis},* od *fons,* gen. *-tis.* Toponimi: *Fundina* (Vuk, narodna pjesma, *bitka na Pundini,* mjesto u plemenu Kuci, bogato vodom); *nt* > *nd* kao u *planda* i u arbanaskim latinizmima. Prijelaz *a* > *i* je zacijelo zamjena za arbanaski poluvokal *ë* ili za rum. (vlaški) *ï.* Arbanasi i Kuci zovu to mjesto *Fundana.* Na Krku *Puntura* i *Fintira* dva su različita lokaliteta, prema istrorumunjskom rotacizmu: međusamoglasničko *n* > *r.* Upor. *Remer* < *romanus.*

Lit.: ARj 3, 62. 79. Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 20. Budmani, *Rad* 65, 165. *REW** 3426. Sýkora, *SlRu 7,* 316. *DEI* 1683.

fora[1] (Vuk, Dubrovnik), prilog »napolje, nadvor«, samo u poslovici gdje se rimuje: *Kandelora zima fora.* Od lat. *foras* > južnotal. *fora, fuora,* tosk. *fuori.* Odatle kslat. pridjev *forestis* (obrazovano kao *agrestis, campestris}* > sjeverno-tal. s prijelazom u pridjevski tip *bonus: forèsto* > *fürest* m (Perast, Potomje) = *fürest* (Božava) »stranac«, kolektiv na složen sufiks *-arija* < *-ar* + *-ija furestàrija* »stranci, strana čeljad« = *forestàrija* (Dubrovnik, Cavtat) = (и > ft) *fürest* (Brusje, Hvar: *došli fur'ešti i istirali kućane},* na *-arius* > fr. > tal. *-iere* > *-ir:* tal. *forestière (-o)* > (metateza) *frustir* (Zakon Lige ninske) »stranac«. Od rum. *fără* »bez« < lat. *foras* u čićskim prezimenima *Poropãt* (Omišalj, Krbune, Istra) < istro--rum. *fara pat* »bez kreveta«, toponim *Parapatićev Brig* »selo gdje sjede sad ugarski Hryati (iz predjela *Vlahia* prema Karlovcu, došli iz Bosne)« = *Poropatić* u sv. Vitālu kod Vižinade (Istra), 1594. *Giorgio Poropatich,* 1590. *Mario Poropat Cernogoraz* kod Poreča (Frata), danas *Poropat,* prezime istarskih porodica u Trsteniku, -Rasporu, Danama, Vodicama, Jelovici, Lanišću, Klenovščaku i Golcu, čak i u Črnom-Iju (Dolenjsko, selo Žunić). Ovamo ide i prezime *Vorkapić,* koje se piše i *Forkapić* (Banija), od rum. *fără cap* »bez glave«. Preko nvnjem. *Förstner, Förster* > *fešnar* = *fošnar* (hrv.-kajk., Belostenec) pored *feštar,* gen. *-ara* m »šumar (prevedenica, calque«), izvedenica od njem. *Forst* > slov. *barst,* gen. *bārsta* < kslat. *farestis* (se. *silva)* > tal. *forèsta,* fr. *forêt,* odatle na *-arius forestarius* (904) > *Förster,*

Lit.: ARj 3, 62. 64. 9, 641. Cronia, *ID* 6. Hraste, *JF 6,* 186. *Ma&uranić* 1161. Ribarić, *SDZb* 9, 179-182. *Pleteršnik* 1, 46. *REW** 3431. *DEI* 1684. 1736. Matzenauer, *LF l,* 172.

fora[2] m (Veli otok) »partija« *(a* > *o* kao u *Ukor* »Ijekar«). *Pod fare* (Budva), lokalitet (izvjestilac ne zna što znači *fara}.* Taj toponim, za koji nema drugih paralela, dokazuje da je i u Južnoj Dalmaciji postojala kao posudenica langobardsko *fara* (8. v.) »generazione, lignaggio« kao u arb. *farre.*

Lit.: GM 100. *REW*[3] 3187. *DEI* 1596. Gamillscheg, *RG* 3, 48. 55. 110.

fórca f (Perast, Božava) = slov. *fórca* (Notranjsko) »snaga, sila«. Prilog *par fórca* (Božava), *na prèforac* — *na frforac* (Mrkonjić--grad, reduplikacija se objašnjava onomato-

peiziranjem) »na brzu ruku, kako mu drago«. Denominal na *-ati svorcât* (Perast) = *sforcati (se}, -am* pf. i impf. (15-17. v.) prema impf, na *-va- sfor-cavati, -am* (1520; prefiks lat. *ex-* > tal. î-), na *-irati* < njem. *-ieren* preko fr. *forser forsirati.* Na tal. *-ezza·* < kilát, *-ities forteca* (17. v., Perast, Potomje, Dalmacija), zamijenjeno domaćim deminutivnim sufiksom *-iça fònica* (17. v., Kačić, narodna pjesma) = *fonica* (Božava) »tvrđava (prevedenica, calque)«. S prefiksima *re-* i *in-rinforac,* gen. *-orca* m »napeće, dvojaka koža na peti od crevlje« od tal. *rinforzo,* postverbal od tal. *rinforzare.* Od tal. *forza* < kslat. *fonia,* poimeničen lat. pridjev *fortis* nep'oznatog podrijetla »jak« na *-ία, *fortiare* > *forzare,* srlat. *fortitia.* Pridjev *fortis* > tal. *forte* nalazi se u složenici *fortepijan* pored *pijanoforat,* gen. *-orta* od tal. *fortepiano* (18. v.) = *pianoforte* < spani, *fortepiano* »(neologizam stvoren prema njem. *Klavier* < fr. *clavier)* glasovir«. Prilog *fort* (ŽKU) »neprestano« preko njem. *sofort.* Upor. arb. *forte.*

Lit.: *ARj* 3, 63. Cronia, *ID* 6.. Stürm, *ČSJK 6,* 61. *REW*[3] 3457. *DEI* ,1694. 1695.

foringa f (hrv.-kajk., 17. v.) = slov. *fóringa = f aringa* (ŽK) »Γ kmetska služba; sinonim: podvoz, 2° sinonim kiríja (v.)«. Odatle: radna imenica na *-aš* (y.): *faringas = farengas* (1686) »sinonim: kirijaš, furman«. Od njem. *Fahrung.* Od iste je osnove *fura* f (Posavina) »vučenje lađe« od njem. *Fuhre,* i *furman* m (hrv.-kajk.) od *Fuhrmann.*

Lit.: *ARj* 3, 62. 79. *Mažuranić* 307. *Pleteršnik* l, 201. Jagić, *ASPh* 8, 318.

forinta f (Vuk, / u grupi // ispalo disimilacijom prema tipu *l-r* > *0-r,* upor. *Furjări)* = *forint* m (Vuk, narodna pjesma, hrv.-kajk., Belostenec, Stolić) = *forent* (ŽK) = *vorint(a}* (Vojna Krajina) = slov. *forint* (Dolensko, istočna Štajerska) = (bez disimilacije) *florinai,* gen. *-nta* (Voltidija). Od učenog lat. pridjeva za *Firenze florentinus* ispuštanjem sufiksa *-īnus* (upor. u Trstu *grossi fiorentini}* od *Flõrentia,* upor. fr. *florin* i slov. *florin* i tur. *filmi,* odatle u Bosni na *-džija filuridžije* »koji su plaćali *f(Ąlūri«,* arb. *floŗ* ([s] članom *-ni}.* Od *f los,* gen. *-oris* (grb grada Firenze), sa sufiksom *-inus* tal. *fiorino* (13. v.) > *fijârin,* gen. *-ina* (18. v.), *fiorin* (Rab) = *fjorîn* (Trpanj) = *fjorîn,* gen. *-ina* (Dubrovnik) = *vjorîn* (Budva). Inače je *fios,* gen. *-oris* zastupljeno u francuzizmu *flor* m (Zagreb) »koprena« preko nvnjem. *Flor* < fr. *fleur* i u učenom kolektivnom nazivu *flora* (19. v.) prema lat. božanstvu *Flora* »božica cvijeća«.

Lit.: *ARj* 3, 52. 62. 61. *Pleteršnik* l, 201. Skok, *Slávia* 15, 347., br. 264. Kušar, *Rad* 118,24. Milas, *Rad* 103,68. 78. Cavalli, *Commercio di Trieste XXII.* *REW*[3] 3382. Korsch, *ASPh 9,* 500. *GM* 109. Sturm, *ĞSJK 6,* 81. *Schuchardt* 36.

forkata f (Mljet) »(brodski termin: *na velikoj barci vesla stoje u forkatamd)* škáram (?)«. Poimeničen pridjev na *-atus* od *furca,* upor. srlat. *forcatum,* dalmatoromanski leksički ostatak (?). Talijanski deminutiv na vlat. *-itta* > *-etta* nalazi se u *frokêta* (Cres) < tal. *forchetta.* Lat. deminutiv na lat. nenaglašeni sufiks *-ula fúrcula* nalazi se u slov. *bûrkla* »1° Ofengabel, 2° vrša (ribarski termin, Kobarid)«, odatle deminutiv na *-īnus* > *-in vrklìn,* gen. *-ina* »(ribarski termin, Goriško) pletena vrša, Garnsack«, *fušrka* (Notranjsko) »vilasta rogovila na katero se nasloni kosišče«, hrv.-kajk. *frêyklja* (Bednja) »železne roglje za vađenje lonaca iz peći, rašlje f pl. (ŽK)«; *burkla* = *freykija* 'pripada latinitetu Norikuma; *furca* je pripadala i balkanskom latinitetu kako dokazuje rum. *furcă* »Spinnrocken«, odatle bug. *furka, vúrka* > *úrka,* ngr. φούρκα »isto«. Deminutiv na *-ula* proširen na *-iça* balkanska je riječ: rum. *furculiță,* bug. *färkulíca,* arb. *furkulicë,* ngr. φουρκουλίτσα »vilica, pirun, pinjur (Lika)«; *furca* je i toponim, upor. u Režiji *Forca* < furl. *Forcie,* tal. *Forca.*

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 214. *Pleteršnik* l, 72. Murko, *WuS* 12, 341. Šturm, *CSJK 6,* 54. 55. Capidan, *DRom3,* 195 (cf. *IJbll,* 200). *Románsky* 107. 108. *REW*[3] 3593. *DEI* 1686.

forma f (Vuk, Vojvodina, hrvatski gradovi, 15. v., Dubrovnik) = *furma* (ŽK) = *fûrma* (16. v.) »l"Oblik, obličje, pelda, 2° kalup«. Deminutiv *formica* (Podsusjed, Zagreb) »fascia (taenia, viltà) dorsalis viperáé«. Pridjevi na *-en furmên* (ŽK) »lijep«, na lat. *-alis formalan (~ prijedlog}* u govoru inteligencije. Denominali na *-ati formati, -ām* impf. (16. v., Dubrovnik) »načiniti«, na *-iti oformiti, -im* (neologizam, današnji), na njem. *-ieren* > *fuljmīrat* (ŽK), disimilacija *r - r* > lj . *r}* = *furmiérati* (ZU) »sinnen«, s prefiksima *in- informati se, -ām* pf. prema impf, na *-va- informavau se* (17. v., Dubrovčani), danas na *-irati informirati (se}* pf. i impf., odatle apstraktum na lat. -ario > *-adja informacija î,*

pridjev određeni *információn,* na *re- reformirati,* postverbal *reforma* (Vuk) »1° preobražaj čega, 2° kućna haljina (u Banjoj Luci *reform* m)«, *reformacija,* part. perf. kao pridjev *reforman* (Radovčić). Od lat. > tal. *forma* < gr. μορφή (internacionalno *morfologija,* pridjev *amorfan).*

Lit.- ARj 3, 63. 80. 838. Skok, *ASPh* 33, 362. Hirtz, *Amph.* 31-2. *REW** 3441. *DEI* 1689.

formentun, gen. *-una* m (Rab, Božava) = *furmentin* = *furmètîn,* gen. *-ina* (Boka, Crmnica, disimilacija *n - n > 0 - n,* zamjena sufiksa *-one* sa deminutivnim *-iri) = fermentin,* gen. *-ina* (Vuk, Boka) = *fermentün,* gen. *-una* (Prčanj) = *frementun* (Perast, Prčanj, Korčula, Dalmacija), odatle*fermentùnica* (Split) »pogača od kukuruza« = *farme(n)tun* (Ugljan) = *farmitun, -Una* (Molat) = *framèntun* (Trpanj) = *frmentün,* gen. *-Una* (Korčula) = *ferme(ri)tun* (Vodice) = *(/ > h) hramentun,* gen. *-una* (Brač) = (/ > *h* > ispadanje) *urme(n)tin* (neki govori u Crnoj Gori) = *rumétun* (Boka, Tivat) = *rumetin,* gen. *-ina* (Boka) = *rumetin* (Budva), odatle *rumetimca* (sela oko Budve) »kruh od kukuruza (= *babanăca,* građani u Budvi)«, pridjev *rumetinovo brašno* (Riječka nahija) = *umretin* (Morača, Vasojevići) = **rmetin* (Ljubiša u pridjevu *rmetinov hljeb)* = (ispuštanje *u-* osjećanog kao prefiks) *mrtin* m (Šulek, Boka, Bosna, prema Mareticu nepouzdano, što ne stoji jer se u Risnu govori *mèrtìrì),* slov. *fromentîn* »kukuruz, kukuriza (hrv.-kajk.), kuruza (Lika, Banija), golokud (Dubrovnik)«. Od sjeverno-tal. (mlet), augmentativa na *-one formentone* < *frūmentum,* apstraktum na *-mentum* od glagola *fruì* (v. *fruì).* Interesantan primjer za velike izmjene kojima je izložen i noviji talijanizam u govorima jadranske zone.

Lit.: ARj 3, 50. 71. 75. 80. 679. 7, 88. 9, 698. Zore, *Rad* 115, 157. *ZbNŽ* 13, 124. Rešetar, *Štok.* 233. Ribarić, *SDZb* 9, 146. Elezović, *NJ* 3, 277. *Pleteršnik* 1, 204. Kušar, *Rad* 118, 18. *REW*[3] 3540. *DEI* 1690.

fornaža f (čakavci, 16. v.) »peć, vapnenica« = *frnaža* (slov.) = *frnjážž* m pored *frnjača* i *frnača* (Gorensko), *formo* (Režija) »Hütte zum Dörren«. Od lat. *fornăx,* gen. *-ăcis* (upór. *furunä)* > mlet. *fornasa,* tosk. *fornale f.*

Lit.: ARj 3, 63. *Pleteršnik* 1, 203. Sturm, *ČSJK* 6, 51. *REW*[3] 3451. *DEI* 1692.

fòrspan m (Vuk, Vojvodina) = *fošpan* (ibidem) = *foršpon* = *fôšpon* (ŽK) »1° kmetsko podavanje, 2° upregnuti konji«. Od njem. *Vorspann.*

Lit.: ARj 3, 63. Jagić, *ASPh* 8, 317. *Mažuranić* 331.

fortelj m (hrv.-kajk., Belostenec) »domišljatost«. Odatle denominal na *-iti:* impf. *forteljiti* »lukavo i prevarno raditi«. Prvobitno značenje vidi se bolje *ufortil* (1525) = *fortiel* (Pergošić) = *fortelj* = *fortilj* (1583) »korist«. Od njeni. *Vorteil.*

Lit.: ARj 3, 63. Mazzo-arac 311.

fortuna f (15. v.) = *fortuna* (Mljet, Šolta, Cres, Rab, slov.) = *frtuna* (Mikalja) = *vrtúna* (Vuk, slov.) »vihor, vihar, oluja na moru«. U tom značenju riječ je balkanska, proširena i ná Srednjem istoku kao mletačka ili genoveška posudenica: rum. *furtună,* bug. *januna* = *fratuna, vartana,* arb. *furtime,* ngr. φουρτούνα, tur. *fırtına.* Sa *o > u furtuna* (Žepče, 16. v.), hiperturcizirano u dočetku *furtutma* (Bosna), moglo je doći i preko turskog *(i > u* kao u *koduna* < tur. *kadın).* Poimeničen lat. pridjev na *-aus* tal. *fortunale* (15. v.) > *fortuna,* gen. *-ala* (Božava) = *fortūnai,* gen. *-âlâ* (Rab) = *fortunăo,* gen. *-ala* (Lepetane) »tempesta; sinonimi: *kimpija* i *telembrija* u Lepetanima«. Glede sufiksa *-alis* u nazivima vjetrova na Jadranu upor. *maištral.* Od lat. > tal. *fortuna* »sreća« (uznačenju »vjetar« ję eufemizam), od *fors,* gen. *-tis* »sudbina«. Pridjev *sfrtunan* »malheureux« < tal. *sfortunato* (prefiks lat. *ex- > s-)* (Hrvati u Molise). Na *-atus Fortunatus,* oglejski mučenik > *Purtunat* (prvotisak glagoljskog brevijara 1491).

Lit.: ARj 3, 63. 75. 80. Rešetar, *Štok.* 234. Skok, *Slávia* 15, 348., br. 276. *Pleteršnik* 1, 202. 802. Macan, *ZbNŽ 29,* 213. Kušar, *Rad* 118, 23. *GM* 114. *Mladenov* 662. *Tiktin* 657. Hraste, *Rad* 272, 35. Bartoli, *Jagićev Zb.* 43. *REW*[3] 3458. Vasmer, *RSl* 3, 268. Isti, *GSl* 215. Wedkiewicz, *RSl* 6, 235. *DEI* 1695. Stefanie, *Rad* 285, 69. 79. 86.

fosa f (Perast) = *fosa* (Korčula, Čilipi, također Livno, Bosna) »graba, jarak uz cestu, kùneta (v.)«. Od lat. > tal. *fossa,* poimeničen part. perf. od *fodere.* Upor. arb. toponimi *Fūsha qehàjès* (Ulcinj, velika vrata, malo polje sa velikim zidom), *Fūsha Shinjērdil* (sv. Jurja). Poimeničen part. perf. *fossātum* (3. v., vojni i poljoprivredni termin) od *fossore* > *fosat* (16. v., Dubrovnik) = *fusât* (15. v.)

»jarak oko zemlje kojim se određuje kunfin« = *posāt,* gen. *-âta* m »1° okop Dubrovnika sa sjeverne strane« = *fusdt* (Sutomore, Sušan) »jarak u kojem ide voda kao u jendeku, ali ne ostaje«. Odatle arb. *fshat* = rum. *sat* »selo«. Odatle sa rum. članom i dočetnim *-a* (kao u *Drakula)* toponim *Sătula* f (Srbija, okrug crnorečki, Milićević).

Lit.: ARj 3, 63. 80. 10, 898. Budmani, *Rad 65,* 162. *REW** 3461. *DEI* 1698.

fosfor m (Šulek), internacionalni učeni grecizam za kemijski elemenat otkriven 1669. Od gr. složenice φωσφόρος (φως »svjetlost« i prijevoj od φέρω »nosim«) »nosač svjetlosti = lat. lucifer«.

Lit.: ARj 3, 63. *DEI* 1697. *REW*[3] 6470.

foskīš, gen. *-iša* m (Brlić, Brod) »trava koja se svinjama kuha kao petelić, štir, loboda«.

Lit.: ARj 3, 63.

fota f (Božava, Veli otok: *čini mi fotu)* »nerviranje«. Od tal. postverbala *fotta f* od *főttére* < lat. *futuěre* »koitirati«. S tal. prefiksom *in- infotat se* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »naljutiti se, podmontat se«. Od tal. glagola na *-ieren* > -irait preko austr.-njem. *sich futiarn* > *fumati se koga* (Popović) »was geht er mich an« < tal. *fòttersene di ac.,* fr. *se fouttre de qch.* Ovamo ide možda kao dalmato-romanski leksički ostatak *putiti, -lm* impf. (Vuk, Dubrovnik) kao metafora iz opscenog govora »govoriti koješta, da se sakrije neznanje, smrdati«. Odatle na *-ina putina* (Dubrovnik) u vezi *rutina i putina* »besposlica, male stvari, ništa«. Deminutiv na *-ica putinica.* Složenice s prefiksom na *o-, s-, u-, za-* čine nesigurnom ovu etimologiju: *sputiti* (Dubrovnik) »zamrsiti« = *uputiti* (ibidem), *zaputiti, -im* (ibidem), »pomrsiti,, zavrnuti«, *naòputiti* »naići, nagaziti«. Njih se može tumačiti sa *puto* od *peti* (v.). Deprefiksacijom je moglo nastati odatle *putiti* u gornjem značenju. ·

Lit.: ARj 7, 473. Cronia, *ID 6. REW*[3] 3622. *DEI* 1700. 1701. Štrekelj, *DAW* 50, 19.

fotograf m, internacionalni učen grecizam (19. v.), pridjev na *-ov* i *-bsk fotografov, fotografski,* apstraktum *fotografija* f, denominal na -trari < *-ieren fotografirati -grafīrām — potigrafat* (Vodice). Od gr. složenice φωτογράφος (od φως, φωτός »svjetlo« i γράφω »pišem«).

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 177. *DEI* 1699.

fòza f (čakavski, Istra) »genus« = *oга* (Bruvno) u izrazu *taj čovjek je na vozu ovoga* »sliči, nalik« = *ná ožu Mile Pejnovića* (Perušić) = *na užu* (otoci zadarskog arhipelaga). Od mlet. *foza,* tosk. *fòggia (di vestire, procedere, parlare, trattare)* »forma, taglio, figura« nepoznatog podrijetla.

Lit.: Nemanić 2, 19. Štrekelj, *ASPh* 14, 522. *DEI* 1675.

fr, uzvik (Kosmet), onomatopeja za oznaku »hitrog uzdizanja, lijeta«=/rrr, *brrr, prrr* »sonus pennarum ietu factus (Hirtz)«. Također tur. *fir.* Ta se onomatopeja raširuje *s k, h: ffk,* odatle pf. *frknuti, -ēm* (17. v., Crna Gora, narodna pjesma) = *ffknit* (subjekt *ptica,* ŽK) = slov. *fȓkniti* prema impf, *frkati, frká* »fliegen schnell hin und her« *(ptici ffkajo); f f hnuti, fthnēm* (Bella); *fȓčiti* »letjeti« (Vodice, Istra).

Pored značenja »letjeti« ta onomatopeja ima i značenje »skočiti«: *ffk* »skok«, odatle pf. *ffkniti* pored *frkati* (Vodice) i metafore *frkalàc uifrkalăs* m »mladić od 12 — 15 god. (ibidem)«. Isto značenje i sa c mjesto *k:frciti, -im* (Bosna) »skočiti«; i sa *v* mjesto /: *vȓknuti, vfknem* »skočiti, odletjeti zujeći«. Dalje razvijanje metafore nalazi se u *odvrhnut, - m* (Vuk) »odskočiti« prema *odvrhnut, -em* »ojačati, porasti« = *odfrknut* (Kosmet) »otrgnuti se od neke bolesti«, *ofrknut, -em* (ibidem) »ubrzati razvitak«, s čime upor. arb. *fërk* »sogleich« i Vukovo /r&sbrzo«; bug. *hvărkam* »fliegen«; zatim u: impf, *frcati, -ām* (18. v.) »1° prosilire, 2° (subjekt *iskre,* ŽK)« = *vrcati, -am* (Vuk) »spritzen« i deminutivi odatle *vrckati se, vrcnuti se* (Vuk).

Onomatopeja se prenosi i na oponašanje zvuka pri okretanju predmeta: impf, *frkati, sffkati, -am -čēm* (slov., hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) (s-) »sinonimi: „ukati, okretati, vrtjeti«, *frkati* = *vrkati (na)* »dosadno i zlobno nagovarati«, prema pf. *sfȓknuti, sffknèm* = *safȓkmt se* (ŽK) »savinuti se (od starosti)«, odatle *frkač* m »formator« i *frkalo* n »dlijeto«. Ovamo idu zacijelo i izvedenica na *-bka: frčka* f (Vuk, Crna Gora) »kolo na dršku kojim se maslo tepe u stapu«,upor. arb. *f erli ç* »idem«; na *-aljka: ftčāljka f* (Mikalja, Stulić) »sinonim: čegrtaljka, zvrčaoka«.

Suglasnik *f — v* pojačava se sa z u leksikologijskoj porodici: *zvrk* m, *zvrka* f pored *zvrka,* odatle *zvfčka* f (Vuk, Crna Gora) = *zvrčka, zvȓčak* m, gen. *-čka, zvrhnuti, zvrhne, zvrkétnuti, zvrketnëm, zvȓcnuti, zvȓcati, -am, zvrckati,* odatle *zvȓckalo* n, na *- ti zvrtati,*

svrčím. U svim tim tvorevinama oponašanje je ležalo na sonantu *r.* Postoji i primjer zamjene sa suglasnikom i samoglasom: *frakāti, -am* (Hrvatska, subjekt *suze) = frcati;* zatim u *frisnuti* (Crna Gora) = *frciti* »skočiti«: *pa na hatá próz divan frisnuo.* Onomatopeja čuje se i pri srkanju: *frkat, frčem* (Kosmet, objekti: *mleko, surutkù) (po-),* kao i pri glasnom i silovitom disanju: *frkati, ffčem* (Vuk). Upor. *hrkati.* Onomatopeja *fr* udvostručuje se: *frfeliti* pored *frfeuti,* -ï. (Vodice, Korlevići) »letjeti« (za leptira zvanog *viška),* u slov. *frfljati* = *frfoléti* = *frfolevati* »flattern«, odatle pridjev na *-ast fŕfljast* »leichtsinnig«, na *-ot frfòt, frfotati, frfrati, frfulja, frfura, frfuriti,* kod Belostenca *sfuriti* »uludo što izreći«. Upor. i *filipăor* (Fancev) »leptir«. Redupliciranu onomatopeju čuju Arbanasi kod ptica: *fërfëlin* »vom Rufe des Rebhuhns«.

Lit.: ARj 3, 65. 70. 71. 72. 74. 350. *BI* 2, 750. *Elesovic 2,* 17. 20. 46. 412. *Pleteršnik* 1, 203. Skok, *ASPh* 33, 362. Vaillant, *Gramm,* 1, 26. *GM* 103. Perasek, *ASPh* 34, 58-59. Baric, *AA* 1, 138-160. *IJb* 13, 161. Hirtz, *Aves* 109. Ribarić, *SDZb 9,* 146.

frugola f (Dubrovnik) = *frăgula* (Božava) »jagoda«. Od deminutiva na *-ula *fragula* od *fraga, frãgum,* prema Battistiju mediteranskog podrijetla, tal. *fràgola.*

Lit.: ARj 3, 64. Cronia, *ID 6.* Budmani, *Rad* 65, 164. REW^3 3478. *DEI* 1703.

fràjati, *-am* impf. = *frajät* (Krk) »prositi djevojku«. Odatle postverbal *fraj* m (Hrvatsko Primorje), radna imenica na *-ar frajar* m (Hrvatsko Primorje, Istra). Od njem. *freien,* riječ koja je srodna s *prijati* (v.), got. *f rij on* »ljubiti«. Taj germanizam došao je na čakavski teritorij zacijelo preko Luterove biblije, preko koje je i njem. glagol ušao u gornjonjemački jezik iz donjeg i srednjeg njemačkoga. Drugog je podrijetla čakavski impf, *frajati se* (16. v.) »veseliti se, raspušteno živjeti« koje v. pod *fratar.* Njem. *freien* nema isto značenje koje i pridjev *frei* »slobodan« u kajk. *frajman* m (Bednja 1676, Lobor 1708) »podanik koji ne sjedi na kmetskom selištu« < *Freimann,* u graničarskom *frajt* m (1639) = *vrăjt* < *Gefreiter* (Vuk, Vojvodina) = slov. *frâjtar* u *vràjkõr* m (Vuk, Srbija), odatle na *-ьc vrajkórac,* gen. *-rea,* na *-ija vrajkòrija* f i pridjev na *-ski vrajkōrskī* < *Freicorps.*

Lit.: ARj 3, 64. *Weigand-Hirt* 1, 580. Hrona[2] 339-340. REW^3 3485. *Mažuranu* 311. Jagić, *ASPh* 8, 318.

frâjla f (Vuk, sjeverni krajevi, Hrvatska, Vojvodina) = *frãlja* (ŽK) »sinonimi: gospodična, gospođica«. Odatle deminutiv na *-ica: frajlica.* Od njem. *Fräulein,* upravo od gornjonjem. *Fräule,* deminutiv od *Frau,* od čega je prevedenica (calque) *gospođica.* Od *Frau* u izgovoru rudara Sasa (starije nvnjem. *Frawe~)* je Menčetićeva *frava.*

Lit,: ARj 3, 64. Skok, PPP 18, 298. i si.

frakancâne f pl. (Lepetane, Boka) = (anticipacija suglasnika *n) frankacane* (Bijela, Tivat) »vrsta smokava, kao petrovače«. Nije zacijelo poimeničeni naš part. perf. od tal. *fracassare* jer glagol nije potvrđen do sada kod nas. Talijanski glagol je unakrštenje od *frangere* i *quassare* > fr. *casser,* tal. *squassare.* Prije će biti od tal. *fellacciano* »vrsta smokava«, unakršteno iz nepoznatih razloga s pomenutim glagolom, a i u tal. narječjima taj se naziv izopačuje u *ficaccianë* prema *ficus* > *fico, frelacciano.* Naziv je nastao od ličnog imena *Felicianus.*

Lit.: DEI 1614. 1701.

frankulić m (Božava) »tetrao francolinus«. Od tal. deminutiva na *-ino* < lat. *-īnus,* koji je preveden sa našim istoznačnim *-ić.* Od tal. *francolino* (13. v.) = *franguellina* (19. v.) = *frugolino* (Bembo), sjeverno-tal. riječ, vjerojatno preinačenje od lat. *fringuilla,* koje se nalazi u *vr zelin* (v.).

Lit.: Cronia, *ID* 6. *DEI* 1706.

frapaţi, *-am* (Dubrovnik, Vetranie) *(na-)* »nakititi prišivenim šarovitim komadićima tkanje«, part. perf. pas. kao pridjev *frãpãn* (16. v.), *(na)frapani sajuni.* Od tal *frappare* »affetazione nel vestire«, nepoznatog postanja.

Lit.: ARj 3, 69. 7, 320. *DEI* 1708. REW^3 3173.

fräs m (Vuk) = *fras,* gen. *-za* (ŽK) = *vrăs* (Vojvodina) »sinonim: djetinje«. Ovamo će ići možda i *hrăst* m (Vodice, Istra) »grčevita bolest kod djece«: *hrast lomi dite.* Od austr.-njem. *Fraiss* = *Frais(en)* pl.

Lit.: ARj 3, 69. *BI 2,* 743. Jagić, *ASPh* 8, 317. Ribarić, *SDZb 9,* 151.

Frata f, toponim kod Poreča, isto što i opća riječ *frata* f (slov., Goriško) »Schonungsfläche, Walddichtung, frisch ausgestochter Wald«, kol. na *-je frâtje* n »Reisig«. Od lat. *fracta,* poimeničen part. perf. ž. r. srlat. *frãcta* > tal. *fratta* »macchia«, od *frangere.*

Ovamo i lat. *fragicare ná -icare > sjeverno-tal. fracà »rompere«, odatle postverbal frâka f (Šibenik) »drveni polukrugovi što stískajú torbe sa paštom u mlinu za masline«, upor. tal. fracco, na -atorium frakadûr (Božava) »scarnatoio«.

Lit.: Cronia, *ID 6.* *Pleteršnik* l, 202. *REW*[3] 3466. 3470 *DEI* 1701. 1710.

fratar, gen. -*tra* m (14. v., Dubrovnik, Rab, Cres, Bosna i Hercegovina) = *fratar,* gen. *fratra* (ŽK), pridjevi *frátrov, fratarski,* deminutivi *fratrie* = *fràtrìe,* gen. -*ića^ratrićak,* gen. -*ika* (17. v.), augmentativ *fratrina* = *fratar,* gen. -*tra* (Hvar) = *vratar* (Dalmacija), *Vratarske njive* (Budva) = *pratar,* gen. -*tra* (Divković, Mrnavić, Kavanjin, Poljica, Bosna), *pratarev, pratarski, pratrov* (Poljica), toponim *Pratrovac* (mahala, Tuzla) = (sa zamjenom dočetka na -*or* već u grčkom φρατρωρ prema učenim riječima, upor. *majstor) fratar* (Vuk) = *prâtor* »1° kaluđer, koludar, 2° morska riba sargus, tal. *sargo,* koji se teško lovi jer ne izlazi iz rupe, .metafora odatle (Malínská), 3° ptica sparus > tal. *sparo* (Malínská), pārus palustris, *fratrie* (Praznice, Brač; Zlobin, Sali, Nin), 4° gryllus, žohar (Rab), 5° cvijet legates patula *fratria,* 6° (eufemizam) vrag *(vratar,* Dalmacija, *s fratri* / Cres / = s vragi)«. Kad je u vezi s ličnim imenom redovnika, skraćuje se u *fra* (15. v., npr. Fra *Marko, Fra Petar,* BiH), postaje indeklinabile te na sebe prima glavni akcenat. Razvila se iz pokrate *fratb* = *fradb* (15. v.), deminutiv *fratrie* (18. v.). Odatle možda na -*one* > -*un fràtun,* gen. -*una* (Mikalja) »nekakva obuća«. Na -*ija* < gr. -ία *fratrija f* »stanje onoga koji je fratar« = *fràtilja* (Dubrovnik, *lj* < / obratan ili hiperkorektni govor) »bratinstvo« < gr. φατρία. Tal. *confratèrnita* < lat. *confraternitas* izmijenjeno napola u *kumfratarstvo* n (1491, *primiti koga v* ~) prema *bratarstvo* = *bratinstvo.* Značajno je razlikovanje na Braču, Hvaru, Visu i Šolti između *mostir* < *monasterium,* koji može biti muški i ženski, i *fratar,* gen. -*ara* »muški samostan« u primjerima *Išla njoj je ci u môstir* »postala je duvna«, ali *Sin je iša u fratar* ili *fratre* »postao je fratar«; *fratar* je nastalo zacijelo od lat. sintagme *domus fratorum.* Upor. na galoromanskom teritoriju u značenju »Geschwisterkind«. U svim ovim refleksima riječ potječe iz crkvene terminologije. U *frăja* f (Dubrovnik, Veli otok, Božava) »veselje, *gozba,* obilan ručak, gozba bratovštine, užina (Dubrovnik)« na -*one* > -*un frajûn* m (Božava) »baldoria, crapulone«, denominal na -*are* = -*ati frajât, -am* (16. v., Kvarner, čakavski, Korčula) *(po-,* objekt *sve očevo),* impf, na -*vá- frajávati* (Korčula). Od lat. *fraglia* > *fraia,* furl, *fraye, fradae, fradaja* < vlat. **fratralia* > srlat. *fratalea* (disimilacija *r* - *r* > *r* - *0),* izvedenica na -*alia* (v. *rusalje,* kolektivno značenje kao u *lupercalia,* itd.). Homonim hrv.-kajk. *fraj* m »snubljenje«, *frăjar* »prosac«, *frăjat* »snubiti«, drugog, njemačkog je podrijetla: *freien, Freier.* Upor. *frajati.*

Lit.: *ARj 3,* 64. 69. 5, 778. 11, 380. 385. Kušar, *Rad* 118, 18. Budmani, *Rad* 65, 161. Cronia, *ID 6.* Hraste, *BJF 8,* 20. Bulat, *JF 5,* 144. Hirtz, *Aves* 108. Zore, *Palj.* 108. 231. *REW*[3] 3485. Štrekelj, *ASPh* 28, 511 *DEI* 1702.

frcati se, -*a* (Stulić, Kurelac) »sinonim: goniti se«; *afre,* gen. -»' *(capala te je ofrc,* Smokvica, Korčula) »izraz za živo i veselo kretanje kod ljudi; prevelika veselost i smijeh u vezi s raspirenom seksualnom potrebom«; *frč* m (Vuk: *poći ili udariti u frč)* »kad se mačke gone«. Te onomatopeje zacijelo idu zajedno sa starom riječi *prč,* gen. *přča* m (Vuk, Vodice) »1° jarac, 2° neuškopljen ovan (Lika)«. Taj naziv nalazi se još samo u slovenskom i bugarskom jeziku i kao posudenica u rum. *pirčių* »Bocksgeruch«, odatle glagol *a pirei* »sich begatten«, arb. *pērc,* odatle na -*a perçak* m »unverschnittener Bock, Widder«, glagol *me perçue* »bespringen«, ngr. u Epiru προυτβάλια »Zuchtbock, Zuchtwidder«, προυτσαλίζω »besprin-gen«, od nepotvrđenog *prčalj; prč* je prema tome balkanska riječ južnoslavenskog podrijetla. Izvedenice su pridjevi na -*ji prćiji* (Stulić) i u toponimu *Prči Brijeg,* na -*ev prčev,* na -*evit prčevit* »smrdljiv (o prču)«, deminutiv *ΏΆ-bkpŕčak,* gen. -*čka* m »(metafori.) sinonim: srditko«, na -*ica přčica* m, na -*ić prčić,* augmentativ *přčina,* na -*etina přčetina* f = *přčevina* »njegovo meso«, denominali na -*iti* impf. *prčiti se (na-)* »1° udarati rogom kao prči, 2° biti obijestan kao prč, 3° oholiti se (hrv.-kajk.)«; *prčiti se* (Vodice, Hrvati u južnoj Italiji) »paziti se«, *isprati se, -lm* (Dubrovnik) »ad satietatem futuere (de hirco)«, upor. ukr. *perčyty s'a; napfčiti se, napfčim* (Vuk) »rasrditi se«, metafora je, odatle pridjev *oprčit* »srdit«. Suglasnik *č* nastao je iz *k* + -*го,* kako se vidi iz češ. *prk* »Bockgestank« prema *přčina,* polj. *parkacz* »jarac koji smrdi«, kao i iz *k* > *c* u *prcati (se), -a* (Vuk, glede te promjene upor. *micati* pored *mikati) (o-)* »1° sinonim: teći se, 2° udarati stražnjim nogama (Korčula), 3°

ljutilo vikati braneći se od čega (Riječka nahija u Crnoj Gori)«, deminutiv na *-kati pískati se, -a* (Dalmacija, sa *ek > sk)* »pariti se (koza s jarcem)«. Upór. ime kozi *pŕskulja.* Upór. bug. *pračat se* »sich paaren«. Praslavenska osnova *perkz,* ne nalazi se u baltičkoj grupi kao ni u drugim ie. jezicima. Vjerojatno je u vezi s prijevojem u *prase* (v.) i *praz* (v.), lat. *pario.* Gore pomenuti *frcati* itd. prikazuju onomatopeiziranje starije riječi koja i sama može biti onomatopejskog podrijetla; *prčiti se* »sich begatten« bilo je općejužnoslavensko kako se vidi iz posudenica u rumunjskom i arbanaskom jeziku. Semantička varijacija nastala je na osnovu fonetike izmjenom cic.

Lit.: ARj 3, 71, 426. 7, 520. 9, 108. 11, 427. 12, 42. Ribarić, *SDZb 9,* 183. *Mladenov* 534. 539. *GSU* 13-14, br. 85 (cf. *JF* 3, 212.). *Miklošič* 242. *Bruckner* 396. *GM* 334. *Tiktin* 1168.

frca f (Kosmet, Livno, Travnik u Bosni) »četka«. Odatle deminutiv na *-ica* /raca f, glagoli *ofrčiti (jemenije), isfrčiti (aljine)* (Kosmet).· Balkanski turcizam (tur. *fırça* pored *furca)* iz oblasti alata: bug./mra, ngr. βούρτσα. Rapić (18. v.) ima indeklinabilni pridjev na *-li frčkali* (ricr') »urešen, kićen«, ali teško da je semantički od *fırça,* osim ako bi se uzelo metaforickí »očetkan > očišćen«. Tada ostaje nejasno *k.*

Lit.: ARj 3,71. *Elezović* 2, 413. *Mladenov* 663.

frecet m (16. v., Dubrovnik) »ženski nakit poput strijele«. Od tal. deminutiva na *- îtta > -etta freccetta.* od *freccia* »strijelica«, upravo od */rezza* »isto«, franačkog podrijetla.

Lit.: ARj 3,71. *REW* 9424. *DEI* 1712. 1716.

fregat, *-ām* impf. (Čilipi, Potomje, Žrnovo, Korčula, Šibenik, objekti *pod, kuću) = fregati, -am* (Pag, Malínská, Rab, Veli otok) (zs-, o-) »trti, ribati«. Od lat. *frîcare* > tal. *fregare.* Odatle na *-one > -un fregūn,* gen. *-una* (Korčula) »bruškin, četka za ribanje«, na *-atore fregadûr* (Kućište) »bruškin«. Na deminutivni nenaglašeni sufiks *-ula frêgula* (Veli otok, Božava) = na *-ica frëgulica* (Molat) »komadić«. Od tal. *fregola.* Starija je posudenica *fikun,* gen. *-una* m prema f *frkunića* (Dubrovnik, Prčanj) »dječak, djevojčica od 12—15 godina«. Upor. španj. *fregon* »Küchenjunge«. S tal. postverbalom *frega* f »libidine« stoji možda u vezi/nžan, pridjev (Prčanj) »auf etwas bessessen, auf etwas gefasst« < *fregato < forcātus.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 24. Rešetar, *Stok.* 235. Cronia, *ID 6. REW'* 3501. *DEI* 1720.

f *freska = (sk > ŠK) frèSak,* f *freska* (Perast, Dubrovnik, *fresko je na dvoru, freski kruh, sir, cvijeće, rana,* prilog *fresko je doso, fresko san ga ubo;* Crna Gora: *fresko· meso),* sa tal. prefiksima *re-, in-: refreškati se, -ăm, rimfrešak,* gen. *-ška* .m (Dubrovnik) »okrepa, rashladenje« < tal. postverbal *rinfresco* od *rinfrescare,* impf, na *-va- rinfreškívati, -ujem* (Rab) = (tal. *e > i* ili prema njem. *frisk > frisch) frišak,* f *friška* (16. v., Perast, Božava, Rab), apstraktum na *-oca friškoća,* denominal na *-ati frlškati se, -ām,* na *-va- sfriškavati* (Belostenec) = *vrisak,* f *vriska* (Lika), *razvriškati se* »rashladiti se« = (analogijski prema *težak,* f *teška) frižak,* f *friška* (ŽK) = (hrv.-kajk.) *frižek* = slov. *frišek* (južna Štajerska) »prijesan, taze, hitar, brz, okretan, brzovit, hitan, lišt, naprešit, pospješan«. Od zapadnoromanskog germanizma *frisk* preko tal. *fresco;* u slov. i hrv.-kajk. može potjecali i bez talijanskog posredovanja od stvnjem. *frisk,* nvnjem. *frisch.* Stara je posudenica možda *(fr > pr, i > ь > d) opraskati* pf. »brzo proći dugi put«.

Lit.: ARj 3, 71. 72. 74. 9, 95. Budmani, *Rad* 65, 166. *ZbNŽ* 13, 133. *Pleteršnik* l, 203. Kušar, *Rad* 118, 25. Cronia, *ID* 6. Zore, *Rad* 108, 115. 156, 234. *REW*[3] 3521. *DEI* 1716. Jagić, *ASPh* 8, 317.

frigati, *-am* impf. (16. v., Božava, Rab, hrv.-kajk., slov.) *(is-, o-, po-, pre-, s-,* ra-), postverbal *zāfrik,* gen. *-ga* (ŽK *j'ilo na zafr'ik)* »Einbrenn«, *pofrih* (Mali Lošinj : *broskva na pofrih),* part. perf. pas. kao pridjev *prefrigan,* poimeničen *prefriganac,* gen. *-nca,* poimeničen part. perf. na *-ica friganica* (Dalmacija) »cucurbita clodiensis, bundeva koja se jede frigana« = *frigenjača* (Dalmacija), prema impf, na *-va- sfrigavati, -am* (Belostenec) = *migati (na-, po-* Lika) = *(fr > pr) prigati, -ãm* (Vuk, Dubrovnik) *(do-, is-, na-, o-, pre-},* poimeničen pari. perf. pas. *priganica* f (Vuk, BiH, Kuci) »kolač od jaja«, deminutiv *priganičica* f, postverbali *pòtprig* m = *potpriga* f »zaprška, zapraská«, na *-uša popriguša* f (Slon) »isprigano tijesto oblo i plosnato« = *(ri > f) potrgati, -am* pf. (Sarajevo) »popržiti«. Dalmatoromanski leksički ostalak od lal. *frígere* > tal. *friggere,* kako se vidi po očuvanom velarnom izgovoru *g* pred *e.* Poimeničen ž. r. od parí. perf. /пега > *frita* »frittelle« (Galežan), krčko-rom. *frete* od tal. *fritto.* Dalmatoromanski leksički je ostatak deminutiv na nenaglašen sufiks *-ula prikla* f (Dubrovnik) »Pfannkuchen, tijesto prženo u ulju«, pl. f *prikle,* gen. *prikala,* odăile na *-ar*

priklãr m prema f *priklarica* (Dubrovnik, Kućište, Brač, Potomje) »Pfannkuchenbäcker«, deminutiv *priklica* = *preklica (ï* > *e* jedna potvrda). Taj stari romanizam polisnul je od mlel. *fritola* > *fritula* (Božava, Kućišle). Upor. islro-rom. *freitula,* furl, *fritule.* Na -eft's preko pl. -aft'a: *friktalija* f (kod Nalješkovića) je lakoder dalmatoromanski leksički ostatak koji je potisnut od novije posuđenice *fritălja* (16. v., Prčanj) = *frltaja* (Korčula, Kućište) »Eierspeise, kajgana« < tal. *fritaglia,* slov. *frtalja, vrtalja, fritalja.* Na -ara *fritata* f (Prčanj) »više jaja isprženih^ priganica (Dubrovnik)«. Ovamo ide možda *.prehtati koga (pri-* Zoranie) u metaforičkim, nejasnim doduše, značenjima »1° zlobiti komu, 2° žaliti, 3° čekati, dočekivati« < *frictare,* u kojem su se unakrstila dva lal. pari. perf. *frictus* od *frígere* i *frictus* od *fricare* (v. *fregati}* > tal. *frettare.* Glede *et* > *ht* v. *dohuort* (v.).

Lit.: ARj 2, 650. 3, 72. 73. 859. 4, 3. 7, 530. 761. 8, 735. 9, 113. 10, 362. 819. 11, 184. 292. 535. 548. 681. 873. 12, 3. il. *Pleteršnik* l, 203. 2, 800. Stürm, *ĞSjfK* 6, 76. Kušar, *Rad* 118, 15. 19. Rešelar, Slok. 277. 278. Zore, *Rad* 115, 145. Budmani, *Rad* 65, 162. *REW*[3] 3505. 3504. 3510. Matzenauer, *LF* 14, 82. *Ive* 137. *DEI* İ716. 1717. 1720.

frilj m (Gorski Kotar, Hrvatska) »malena riječna riba« = slov. *fru,* gen. *frila* »leuciscus aspius, Bambelein, Raapfe«. Varijanta pês (?).

Lit.: ARj 3, 72. *Pleteršnik* l, 203.

frîn m (Dubrovnik, Zore) »1° *na "po frina* = na po puta, 2° gdje je najbolje mjesto za ribanje«. Nije jasan odnos ova dva značenja. Prvo značenje kao da je u vezi sa lat. *frĕnum* > tal. *freno.* Ta riječ preko lat. neutruma pl. nalazi se *u frena pored frana f (a* nejasno) »konjska oprema«, u rukopisu 16. v. o Aleksandru Velikom. Drugo značenje je zacijelo u vezi sa mlet. *frima* (Chioggia) od lat. apstraktuma na *-Imen* od *frígeres,* od kojega su druge varijante tal. (mlet., istro-romanski) *fraima* < **frtgīmen* (upór. *frīgus,* gen. *-oris),* dok furl. *fardima, fredina* pokazuju unakrštenje sa *freddo* < *frigīdus.* Talijanska riječ znači »Spätherbst, i primi freddi autunnali« i (pò semantičkom zakonu sinegdohe) »lov na jegulje u to godišnje doba > obilan lov > (u Dubrovniku proširenjem tog značenja na mjesto ribanja) gdje ima dosta ribe«; *frin* može biti i leksički ostalak dalmatoromanski; r je nastao stezanjem *īgi* > *i* (upor. španj. *frio* < *frīgīdum).* Ovamo još kao učena posudenica preko tal. *refridžerijo* n.

Lit.: ARj 3, 71. 72. Rešelar, *Rad* 248, 234. *REW*[a] 3496. 3512. *DEI* 1703. 1715 1718.

frket m (Skadarsko Blato) »vrsla lađe od košlanjevih štica«. Zacijelo je u vezi s pučkim ar. *fergala* > tal. *fergala, ferghetta* »fregata a remi«, preko tur. *fırkata.* Varijanta od internacionalnog talijanizma *fregata,* ar. *fragata* nepoznatog podrijetla, mlet. *fregada* > *frègãda* f (17. v., crnogorska, islarska narodna pjesma) = *frigoda* (Belostenec) = *fregata* »nekada mala lada s veslima, danas bojni brod«.

Lit.: ARj 3, 71. 72. *SEZb* 13, 179. *DEI* 1619. 1712.

frlàb m (Pazin, čakavski) »commealus«. Od njem; *Verlaub* »Erlaubnisse. Glede *au* > *a* upor. *urlábišanj* m (bosanski vojnici nekadašnje monarhije)· < *Urlaubschein.* Ide u išli red s *frajati* (v.), šlo se liče ishodišta germanizama na čakavskom teritoriju.

Lit.: Šlrekelj, *ASPh* 14, 523.

frlòzija f (Dubrovnik, u rečenici: *ona je u frloziji* »izvan sebe«) = *frlèsija* (Dubrovnik) »1° nerazmišljenost, 2° nerazmišljeno čeljade, 3° velika nazeba (Crna Gora, Vuk)«. Vuk ima iz Crne Gore *vrlèsija* »nazeba velika« kao naziv bolesti koja se u Krivošijama zove sa našim augmentativnim sufiksom *vrlesina* f »tussis genus«. U Hercegovini se slična bolesl zove *rora,* hipokoristik od *rorina* (v.). Čini se da je latinizam *irreflexio,* tal. *irriflessione.*

Lit.: ARj 3, 74. *Bl 2,* 720.

fri] ati, *ffIjām* impf. (Vuk) *(na-}* prema pf. *f řijiti, frljīm* (Vuk) = *v řijiti, vfljím* »sinonim: bacali prema baciti«. U 'bug. *hvărlja* = *farija* »idem«. Iz južno-slav. rum. *azvîrli* »werfen«, *azvîrlîta* i *azmrlitură* »Wurf«; *az-* je od prefiksa *ъz,* s kojim nije potvrđen glagol u južnoslavenskim jezicima. Nejasna je semantička veza išle osnove u pridjevu na *-av: frljav* (Bosna) = *vrljav* (Vuk) »u koga je jedno oko oštećeno« (poimeničen pridjev *frljavac* također u Bosni), odàile složenica od sintagme *vrljook, vrljookast* i hipokoristik *vrljo* (Vuk). Upor. pridjev na *-av* islog značenja *drljav* (v.).

Lit.: ARj 3, 74. *BI* 2, 751. *Tiktin* 135. *SEW* 1, 410.

frìia *f* (Prigorje) »sinonim: radiž (v.)«.

Lu.: *ARj 3, 75.*

frnđati, *-am* impf, (subjekt: *mačka)* (Hrvatska Krajina) »kvrčati, presti«. Onomatopeja. Upor. onomatopeje drugog značenja: *brndati* (v.) i *brundati.* Nije jasno da li ide ovamo *frnđati* (Vodice) »kovrčati vunu«, odatle na *-alo fr̃nđalo* n »sprava za kovrčanje vune« i *Frndar* »prezime porodice u čijoj se kući nekada *kovrčala* vuna«.

Lit.: ARj 3, 75. Ribarić, *SDZb 9,* 146.

frnjati, *-am* impf. (Stulić) »dobivati lukavstvom«. Odatle *frnjušiti, finjūšīm* (Stulić) »idem«. Nije potvrđeno u narodnom govoru. Nema primjera iz kojih bi se vidjela afektivna vrijednost.

Lit.: ARj 3, 75.

frnjokula f (Dubrovnik) »zvrčka«, slov. *frnikola* »Schnellkügelchen, Knicker, štajersko-njem. *Pernikeh. Bez* deminutivnog *-ula finjoka* (Perast, kod Vuka *fr̃njovke)* »zvrčka« = *finjok,* pi. *-ci* m (Smokvica, Korčula) »udarac u čelo noktom srednjeg prsta desne ruke na takav način da nokat srednjeg prsta odbije od lica palac«. Sa *ṛ* > *ar famjôku,* gen. *-ula* (Božava) »buffetto«. Prema Štrekelju od mlet. *frigndcula* »Schneller«.

Lit.: ARj 3, 75. Cronia, *ID 6.* Štrekelj, *DAW* 50, 80.

f Ps (Vuk) »uzvik kojim se oponaša zvuk puške«. Odatle *ffsnuti, - m* (Crna Gora, Vuk).

Lit.: ARj 3, 75.

fi-šmāgā (3. 1. sing. prez. : *to mi se fr̃šmaga dělati,* ŽU)»mrsko mi je«. Slov. *fržmágati* »idem«. Od srvnjem. *versmâhen = verschmähen.*

Lit.: Popović, *Sintaksa* 35. Štrekelj, *ASPh* 11, 467.

frtalj, gen. *-alja* m (Vuk, 18. v., Vojvodina) = *vr̃talj* = *frtalj* (ŽK) »1° sinonimi: četvrt, četvrtina, 2° dio općine (ŽK)«. Odatle deminutiv na *-če: frtáljče* n = *vrtaljče* (Vojvodina) »burence od vrtalja akova«. Od madž. *fertály,* a ovo od njem. *Viertel.*

Lit.: ARj 3, 75. *BI 2, 752.*

frudalj, gen. *frudlja* (?) m »(kol.) mlado granje ujedno s lišćem što se ubere za životinje (krave) i ostavi za zimu (za koze), frascame (Parčić)« = *frûdelj,* gen. *frûdelja* pored *frudlja* (Vodice) »lišće koje služi zimi za hranu ovcama i jagnjadi« = (zamjena dočetka *-élj* = *-alj* kolektivnim *-je) frubje* n (Korlevići, Istra, glede izmjene *dj* > *bj* upor. *odgabljati,* ŽK, za *odgad-jatf)* »isto«. Nalazi se još u slov. *fródelj*, gen. *-dija* = *hródelj* = *fruedl* (Notranjsko) »belaubte Zweige als Viehfutter«. Kako pokazuje slovenski oblik, hrv. *u* nastalo je od velarnog nazala *ǫ,* a taj od lat. *on* pred suglasnikom, od neodređene latinske izvedenice od *frōns,* gen. *-dis* > tal. *fronda,* furl, *frind* »ramoscello con foglie«; *-alj* = *-élj* nalazi se u furl. *-ej frindèi* »fogliame secco a sterne il letto agli animali«. Možda je to kolektivni n pl. *-ilium, -ilia.* Od istog je korijena na pridjevski sufiks *-ūtus tronuta* f (Brusje, Hvar) »tanko suho gorivo kojim se užiže i potpiruje vatra«, poimeničen ž. r. *frondūta,* sa *nd* > *p,* up'or. obratno *nn* > *nd pandil* (v.). Posljednja je riječ dalmatoromanski leksički ostatak, prva iz istro(julijsko)-romanskog predfurlanskog doba.

Lit.: ARj 3, 75. Hraste, *JF 6,* 213. Ribarić, *SDZb* 9, 146. *Pleteršnik* 1, 204. Šturm, *ČSjfK* 6, 75. *Pirana*[1] 347. *DEI* 1721. Štrekelj, *DA W* 50, 19. *REW** 3532.

frudati, *-am* impf. (16. v., Vetranie: *ke kūdāmi frudaju i glade}.* Značenje nije jasno. Budmani misli da znači »trti« i uporeduje s tal. *frucare* = sjeverno-tal. *frugare* = *furicare* (Lucca), iterativ na *-icare* od *furare* (od *für* »kradljivac«) i fr. *frotter,* tal. *frettare,* čime se ne objašnjava *d.* Riječ nije dovoljno potvrđena. Nezrela za etimologiju.

Lit.: ARj 3, 75. *REW*[3] 3597. *DEI* 1723. 1724. 1738.

Fruga f, toponim (čestica u šumici na Rabu), dalmatoromanski leksički ostatak, može se upoređivati sa slov. *fruga* (1749), *fruga* (Notranjsko) »Feldfrüchte«, u tršćanskom statutu 1350 *frua (vinea vel frua)* »fructuarium, orto, fruttetto«. Od lat. *frux,* gen. *-gis* (od *fruì,* kao *frūctus, frūmentum,* v.). Upor. *Frajga* ná Šīpanu, ako je м > ъ > *a.*

Lit.: ARj 3, 64. Skok, *Slav.* 61. 236. 238. *REW** 3546. Stürm, *ČSJK* 6, 57. Isti, *ZRPh* 48, 114-119.

Frugy m pl. (Danilo pominje uz *Turbky, Jasi, Tatari i Mogovari* = *Bajovari, Katalani,* Pom. Šišatovac) = *Pruzi* (isti, uz *Rimljane* zvani *Katalani)* = *Frugamo* (Domentijan), pridjev na *-bsk fruškī* (1441, *romenče fruške},* *Pruska (Vruška} gora* ili *planina* (najstarija latinski pisana potvrda iz 16. v. *Frusca gord)* — *Ruska Gora* (narodna pjesma, Petranović) i poimeni-

čenje bez opće riječi *Fruska* = gr. Φραγγοχώριον = madž. *Nagy Olasz* »veliko talijansko (se. *falva* »selo«)« > *Mandelas* = *Franca villa,* kamo dođe *Godefridus dux Lotharingiae* za križarskih ratova, etnik na *-ьc* > *-ac Fruškogorac,* gen. *-crea* (18. v.), ktetik *fruškogorski* (18. v.), od pridjeva f na *-ynji* > *-inja vrüškinja* (Vuk) »vrsta trešnje«. Vokal *u* je nastao od *-an-* pred suglasnikom od srgr. φράγγος *(upor.sancttts > šut* na Jadranu). Ista se pojava nalazi i u toponimu *Frugopulovo selište* (1293 — 1302) od srednjogrčkog antroponima φραγγοπούλος (drugi je dio -πουλος koje odgovara našem *-if).* Prema Jirečeku pridjev u nazivu *Fruska Gora* nastade odatle što su se tamo naselili talijanski Franci 1162. nakon razorenja Milana. Prema Melichu oronim je nastao prije 1162. iza 11. v., i to prema doseljenim Francuzima i Valoncima. Naziv *Frug* živio je još u 15. v. kao etnik, sudeći po pridjevu *fruške romenče,* valjda u značenju »francuski«, jer za »talijanske« važio je naziv *vlaški.* Značajno je da se u rum. *Princ* »Westeuropäer, Lateiner, Francuz«, pridjev *frîncesc (haine frîncești, cărți frîncești* »lateinische Bücher«), *Prinde* (1643) ne nalazi novogrčka (bizantinska) promjena *ne* > *ng* (upor. još *sprpgb).* Prema tome, *Frug* je došlo preko Carigrada.

Kasnija je posuđenica iz lat. > tal. pridjev *franački* (1491. u prvotisku glagoljskog brevijara: *Lodovika kralja frnčkgo ~ franačkoga')* = *pranački, prancija* f (Brod) »neka jabuka«, danas *franak,* gen. *-nka* (novac), *pràncika* = *fràncika* »sramotna bolest«. Naziv za bolest dolazi i preko turskog jezika *frénjak* gen. *-njka* (bolest) = *vrenga, frenga,* denominai *òvrengati, -am* pf. »okužiti *vrengom«* < tur. *firenk ileti,* kao i preko njem. *francôžljiv,* pridjev na *-ljiv* (ŽK) od etnika *Francosé* > *Francuz,* gen. *-uza,* pored *Francez* (ŽK) < tal. *francese,* pridjev *francuski, pofrancúziti.* Vuk ima odatle s ispuštanjem *-ose vrancav, òvrancati* pf. (Hrv.). Dočetak *-uz* je iz njem. prema stfranc. *-ois* < lat. *-ïscus* = *franački, -isk, -ez* je prema tal. *-ese* < lat. *-ensis.* Ovamo idu možda i *pranjga* (Bosna) »mužar, Mörser« (ako je prema turskom izgovoru u Bosni) i *franka* »Art Trauben« (Bosanska Kostajnica), *franko* (Božava). Denominal *frankăti, -am* (Smokvica, Korčula: *justo san franka kontun od Kanpirine kuće},* upor. u Režiji *francat* preko furl, *francia.*

Franački je pridjev *frankisk* > fr. *franceis, français,* nalazi se i u srednjolatinskom antroponimu *Franciscus* koji se nalazi kao latinizam u *Francisko* (i sa c i sa í), odatle prezime *Franciśković,* kao talijanizam *Francesko, -česko, -Češko* (15. v.) prema f *Frančeska* (Brusje), *sveti Francesko* pored *sveti Frane* (Brusje), kao poimeničen pridjev na lat. *-anus* > tal. *-ano* u nazivu redovnika > tal. *francescano* > *frančeškan, -ciškan,* neologizam *franjevac* preko njem. *Franc* (tako i slov.), preko madž. *Ferenac* (1567), odatle prezimena *Ferencié* (ŽK), *Perenčević* (pravoslavci, Bosna). Hipokoristici: *France* (16 v., slov.), *Fran* (15. v.) = *Frana* = *Frâne, Frâne* (Brusje) = *Frano* (15. v.) = *Franjo, Franja* (ŽK) prema *Frana* f (Dubrovnik) sa deminutivima *Franica, Franjica, Frànatica, Franosa, Fránac,* gen. *-nca* (15. i 16. v.), pridjev na *-/ Franai* (1484), *Franko, Franul,* prezime *Franulović* (Krk), na *-če Franjče,* gen. *-eta* (ŽK). Gotovo svi ovi likovi dolaze i sa *fr* > *pr Prančesko, Pranić, Pranović, Pranjić,* toponim *Pranjići* (selo, Bosna), *Pranjkovići* (selo, Bosna).

Lit.: ARj 3, 65. 71. 75. 76. 6, 895. 9, 498. 10, 362. 11, 363. 365. 366. Stefanie, *Rad* 285, 88; 90. Hraste, *JF 6,* 186. Rešetar, *Štok. 233. REW*[3] 3483. *DEI* 1704. 1705. Melich, *ZSPh* 2, 35-51. *Ročiti* 469. Jireček, *Gesch. Serben* 1, 191. Šturm, *ČSJK 6,* 54. Vasmer, *GL* 60. *Tiktin* 648. Korsch, *iiSPh 9,* 500. Lavrov, *ZNO* 8, 1-7. (cf. *IJb* 8, 214).

fruka f (Posavina) »mostić što na obali kod prijevoza stoji da po njemu kola iz lađe na suho prođu«. Od njem. *Brücke.* Nejasan je prijelaz *br* > *fr.* Upor. slov. *fašpan* m = ' *Buchsbaum.*

Lit.: ARj 3, 75. Pleteršnik 1, 204.

frula f (Vuk, slov.) = *flura* (18. v., Obradović) »svirala«. Radne imenice na *-as frulaš* = na *-ar frûlar* (slov.). Lik *frulaš* poklapa se sa rum. *flueras.* Denominali na *-ati frülati, -am·,* na *-iti frúliti* impf. (Dolensko, subjekti *vetar, vihar, burjä)* »heulen«. Od *rum.fluer* m »isto« sa metatezom *l-r* > *r-l* i *er* < *re.* Doccino *-e* u metatezi bilo je identificirano sa nastavkom za nom. i ak. pl. Odatle je stvoren sing. *frula* zacijelo prema *svirala: svirale,* s kojim ide u istu semantičku kategoriju. To je leksički ostatak iz jezika srednjovjekovnih Vlaha kao *kostura* (v.), *fićor.* Riječ *fluer* > *frula* balkanska je riječ grčkoga podrijetla. Iz rumunjskoga potječu i arb. *floere* pored *flojére* f = ngr. φλογέρα, (od gr. deminutiva na -αριον: φλοιάρι(ον) > cine. *fluiară.* Unakrštenjem cincarske riječi i naše *svirala* nastade u Crnoj Gori *svijara* (Vuk). Za rum. *-arius* > *-er* poslije palatala upor. *oier* < *oviarius* »ovčar«, odatle ličko katoličko prezime *Ojerovič.* Od rumunjskih pastira potječe i madž.

furulya pored *furuglya,* odatle opet *faruglje* f pi. (Jačke, ugarski Hrvati), denominal *farugljati, -am* pored *faruljati.*

Lit.: ARj 3, 45. 61. 75. *Pleteršnik* l, 204. *Miklósié* 58. *SEW* l, 285. *REW*[3] 3278. *DR 3,* 589. GM 108. Jagić, *ASPh 6,* 661. Barić, *Alb.* 1 (cf. JF 3, 199). Gržetić-Gašpićev, 13, 247. Matzenauer, *LF 7,* 173.

frûs (Vuk, Perast, Prčanj, Crna Gora) »čibuljica u djece po licu, Masern«, sa tal. deminutivnim *-ino.* < lat. *-īnus frusīn* (Vuk, Paštrović) »isto«. Od tal. *flusso* < lat. part. perf. *fluxus* od *fluire.* Glede // > *fr* upór. arb. *fruth* m »Masern« i u korsikanskom/rwscm. Prvobitno značenje očuvalo se u *brus* (Dubrovnik, okolina) »Sieb an der Giesskanne«, sa *fr* > *br.*

Lit.: ARj 3, 76. Rešetar, *Stok. 229.* 233. *GM* 154. *REW*[3] 3394. *DEI* 1672.

fruš m (Prigorje) »sinonim: utvor = utòr (slov.), njem. Nut, Gergel« = slov. *fróš* m »Zarge eines Fasses«. Od njem. *Frosch* m (u prenesenom značenju).

Lit.: ARj 3; 76. *Pleteršnik* l, 204.

fruštik m (ŽK, hrvatski gradovi), denominal na *-ati früštikati =· müstik* (Lika) »(neologizmi) zajutrak, zajutarkovati, doručak; ručak, gen. ručka, (ŽK) ručevati« = *fruštuk* (Šulek), denominal na *-ovati fruštukovati = froštuk* (Belostenec). Od nvnjem. složenice *Frühstück* preko austrijsko-njem. *Fruštuk;* sa njem. deminutivnim sufiksom *-/ Fruštukl > froštukalj,* gen. *-klja* < austr. -njem. *Frühstück^*

Lit.: ARj 3, 75. 76. *Striedter-Temps* 126. *Schneeweis* 34. *REW*[3] 3538.

frut m (ili f?) (Marulić) »plod, voće«. Od tal. *frutto* < lat. *frūctus,* od *fruì.* Odatle na *-aria* > tal. *-iere* preko fr. *-ière frùtijëra* f (Dubrovnik, Cavtat) »zdjela za voće«. Od denominala *fruttare* > impf, *frutîvât, -tîva* (Rab) »rodît«.

Lit.: ARj 3, 76. *REW*[3] 3637. *DEI* 1726. 1727.

fružata f (Šibenski otoci: *idemo na fružatu;* Makarska, Parčić) = *frugata* (Veli tok) = (sa umetnutim *n* pred dentalom) *{ronzata* (Sipan, Zore) = *frondžata* (Gornje Primorje, Dubrovnik) = *frużada* (Rijeka) = *(on > an) frančada* (Prčanj, *rībat pod frančadu)* »ribanje sa strašilom (grančicama), specie di pesca con rete fornita di spauracchi alle due estremità (Parčić)«. Dalmatoromanski leksički ostatak kao ribarski termin od izvedenice na lat. sufiks *-ata* od *frons,* gen. *frondis* »list«, koi. *frondia* (-ία prema *folia)* > rum. *frunză,* tal. *franza* < **frondiata.* Upór. ngr. φρουνζάτον.

Lit.: Parčić 151. Rešetar, *Stok.* 233. Skok, *ZRPh* 38, 546. Isti, *Rad* 222, 119-125. Schuchardt, *ZRPh* 39, 86. *REW*[3] 3530. *DEI* 1723.

fržela f (Prčanj) »ein Stück Zwieback«. Prema Rešetám od tal. *friscello* m < lat. **floscellus,* od *flos* sa deminutivnim složenim sufiksom *-čellus* (disimilacija *l-ll* > *r-IГ)* »fior di farina«, ali se *ž* ne slaže s tal. *š.* Prije će biti deminutiv na *-ella* od tal. dijal. *fresa* »pane tagliato e biscottato«, poimeničen ž. r. part, perf. *frēsus* < *{rendere* »smrviti«.

Lit.: Rešetar, *Stok.* 233. *DEI* 1715. 1719.

ftikati (~ *u oči,* Mikalja) »prekoriti«. Ne zna se prezent ni gdje se govori. Budmani, ma da ispravno ističe nepoznato postanje, ipak pomišlja bez potrebe na ngr. πτύω »zapljuvati« (φτύω). Cini se da je Mikalja odnekale uzeo hrv.-kajk. *f tikali,* u kojem je / < ъ, književno *u* kao *utíkati* (ŽK), iterativ od *utaći.*

Lit.: ARj 3, 77.

fucati se, *-am* impf, (hrv.-kajk., Belostenec) »sinonim: srditi se«. Ne zna se kako se odnosi hrv.-kajk. značenje prema slov. *fucati* (u igri s novcem, Ljubljana) i prema slov. pejorativu za nestašno dijete *fûcek.*

Lit.: ARj 3, 77. *Pleteršnik* l, 204.

fucman m (Posavina) »jezik prebojcem više puta probijen što stoji na opanku za ures, opančarski termin«.

Lit.: ARj 3, 77.

fučija f (Vuk, 18. v.) »bure, bačva koja se drži uspravno« = *vučija* (Vuk, Šibenik) »bačva za vodu; sinonim: medžarola (Korčula, v.)« »bačva plosnata koju nosi magare ili lađa«. Odatle deminutiv na *-ica : fučijica = vučljca.* Balkanski turcizam (tur. *fuçu, fıçı)* iz oblasti suda : arb. *fuçt* »grosser Weinkübel«. Turcizam stoji u vezi s *Ьъсу,* gen. *-ъ e* (v.).

Lit.: ARj 3, 77. BI 2, 75. GM 115.

fućkara f (Orahovica) = *fićura* (Slavonija) »vrsta trešnje«. Drugih podataka o vrsti i kulturi nema.

Lit.: ARj 3, 52. 77.

fûdra f (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Potomje, Božava, Rab) »postava«. Na *-ati fùdrati, -am* (Perast) = *fudrăti* (Božava) »postaviti«. Od tál. (mlet.) *fodra, fodrare = fòdere, foderare* < langob. i frnc./ooV, nvnjem. *Futter,* a to daje u nas i *futrāli.* Od posljednjega na lat. pridjevski sufiks *-alis* njem. *Futteral* n < srlat. *Jotřale, futrále > futrāļa = futrola* (hrvatski školski izraz) »spremnica za olovke, pera, gumiju«.

Lit.: Budmani, *Rad* 65, 165. Kušar, *Rad* 118, 19. Cronia, *ID 6. REW*[3] 3405a.

fudul m (Kosmet) »hvastavac, gord, bandoglav«. Odatle apstraktum na *-luk: fudüluk* m »drskost, gordost«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pi. *fudul* > tur. *fodul* od sing, *fadl,* pridjev *fuduli* »grossprecherisch«) iz oblasti duhovnih svojstava: rum. pridjev *fudul* »ohol«, apstraktum na *-ie* < gr. -ία *fudulie í, a să fuduli* »oholiti se«, bug. *fudulin, fudulluk, fudulski, fuduljă se* »oholi se« pored *fodul* itd., àrb. pridjev *fodul* »anmassend«, cine. *fudul* »hautain«, apstrakta *fudulie, fuduleafă, fudulire, fuduliche* f, ngr. φουντόλης.

Lit.: Elezović 2, 413. *Mladenov* 663. *GM* 109. *Pascu 2,* 134., br. 483. *Tiktin* 651. *SEW* 1, 282. *Lokotsch* 613.

fufnjäti (Vodiče) = *slov. f uf nj ati* »sinonim: njuškati, (h)unjkati, schnüffeln«. Onomatopeja.

Lit.: Ribarić, *SDZb 9,* 146. *Pleteršnik* 1, 204.

fukara f (Bosna, općenito) = *fukarâja* (Kosmet, dodatak *-ja* kao u *odaja,* v.) »1° siromah, 2° (kolektivno) sirotinja; sinonim: eškija«. Odatle: apstrakta na *-luk fukarăhk* m = na *-ija fukàrija* f (nije potvrđeno u narodnom govoru), pridjev na *-ski fukàrskî* (Bogišić; ne čuje se). S metatezom i ispuštanjem dočetnog *-a: furák* m (Paštrovići, narodna pjesma) »sirotinja«, nije potvrđeno u narodnom govoru. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. > tur. *fukara* od sing. *fakír,* koji se nalazi kao *fakir* u evropskim jezicima) iz oblasti društvenog života : bug. *fukara, fukarlăk,* arb. *fukara,* cine. *fucără* (-α), *fucărliche f* »pauvreté«, apstraktum na *-ame* < lat. *-amen fucărame* »les gens pauvres«, ngr. φουκαράς; *fuk(e)ndušk* (Kosmet) »kačak, siromah, hajduk« sadrži skraćeno *fukara* i arb. *en dushk* »u grmlju«.

Lit.: ARj 3, 77. *GM* 114. *Mladenov* 663. *Elezović 2,* 413. *Pascu 2,* br. 134., br. 481. *JF* 14, 211-12. *Lokotsch* 573.

fulak, gen. *-lka* m (Prigorje) »čep od pamuka čim se uho zatiskuje«. Prema Budmaniju od madž. *fül* »uho«.

Lit.: ARj 3, 77.

fulati se, fûlam impf. (Vuk) »(ekspresivno) vući se«. Taj onomatopejski glagol ide zajedno s impf, *hulati se, hûlam = Mati se, ulam* (Vuk) »sinonimi: šunjati se, smucati se, šumati se« pored *huliti se* (Belostenec, Voltiđi) »pregibati se«, slov. *lüliti* »schleifend gehen«, odatle *fűlika* f »čist vjetar«; *hüljati se* (Belostenec) i dalje sa *šuljati se* (v.). Ovamo još *ofuljìti se* (Liješće K, Lika) »kad se ispusti nečujno prdac«, *fuljati, fuljām* (Stulić) »kod kuglanja ne pogoditi nijedan čunj«. Onomatopeja. Osnova nije ista koja je u *huliti* < stcslav. *chuljĢ* »schmähen«.

Lit.: ARj 3, 77. 78. 731. 732. *BI 2,* 638. *Pleteršnik* 1, 204. Machek, *Slávia* 16, 201. Štrekelj, *DAW* 50, 60. Matzenauer, *LF 7,* 173.

fűimen m, *fùlmine f* pl. (Potomje) = *fulmini* m pl. (Molat) = *furmina* f (Sutomore) »šibice, žigica, šuferini (građani u Budvi)« = *vulminânti* m pl. pored *fùlmini* m pl. (seljaci oko Budve) = *fulmenàt* m *(m-η > m-α* disimilacija). Od tál. poimeničenog pridjeva *fulminante,* upravo part. prez. od *fulminare,* denominai od *fulmine.*

Lit.: DEI 1731.

fûm m »1° dim, 2° (metafora) oholost«. Od tal. *fumo* < lat. *fūmus.* Na *-arium > -ar fumar,* gen. *-ára* (Dubrovnik, Cavtat) »1° mali prozorčić na krovu od kuće, na sufitu = pëtar (Tivat), abaïn (Korčula), 2° (Račišće, sjeverna Dalmacija) dimnjak, komin (Dubrovnik)«. Može biti dalmatoromanski leksički relikt. Od lat. *fūmarium,* tal. deminutiv *fumai(u)olo.* Denominai na *-are > -ati fumati, -ām* impf. (Vuk, Dubrovnik, Potomje) = *fumât* (Rab, Božava) »püsiti«. Sa tal. prefiksom *prò- profumati, -ām* (Dubrovnik). Odatle žensko ime kod Marina Držića *Propumanica* »koja se namirisala«. Odatle i internacionalni francuzizam *parfem,* gen. *-éma* < fr. *parfum.*

Lit.: ARj 3, 78. 12, 386. Kušar, *Rad* 118, 25. Zore, *Tuđ. 24. REW*[3] 3568. 3566. 3572.

funat, gen. *funta* m (17. v.) = *fünt* m (hrv.-kajk., ŽK) = slov. *fönt,* gen. *funta = funta* f (Vuk, 18. v.) »mjera težine«. Slov. pridjev na *-en funten,* poimeničen *funte-*

nica (Belostenec). Na *-as funtãs,* gen. *-áša* (Vuk) »lonac za funtu mesa«, odatle pridjev *funtaškí {kantar),* prošireno na *-ica funtašica f* »vrsta jabuke«. Na složen sufiks *-arka fùntārka* »vrsta kruške«. Denominai na *-ar-ati funtàrati, -arām* impf, »prodavati što na funte«. Od njem. *Pfund* < lat. abi. *pondo* od *pondus* ili *tondum.* Na madž. sufiks *-os* > *-Uš funtuš* (hrv.-kajk.) < *mudž. fontos* »Pfundleder«. Upór. rus. *pudí* (p > и) < stnord. *pund* < ags. *pund* < lat. *pondus.*

Lit.: ARj 3, 78. 79. *Pleteršnik* 1, 204. 2, 577. 625. Štrekelj, *DAW 50,* 19. Jagić, *ASPh* 8, 318. *REW* 6646.* Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 351). *Vasmer 2,* 460. Schneeweis 94. 118.

fundàklija f (u narodnoj pjesmi, apozicija uz *dukat)* = *findbklija f* (Kosmet) »zlatan novac za nakit, oblika kao Iješnik«. Također prezime *Funduk* i *Vunduk* (Lika). Iznad Travnika toponim *Punduklija* »predjel na Vilenici«. Balkanski turcizam grčkog podrijetla: tur. *fındık* »Iješnik«, *fındık (altını)* = *fındıklı* »vrlo cijenjen zlatni novac Sultana Ahmeda III«, današnje tursko prezime' *Fındıkoglu* (preneseno), pridjev »vrlo cijenjen«, odatle prezime; rum. *funduc* »alte Bezeichnung einer Münze«, arb. *fundúq* m »Iješnik«, ngr. φουντούκι »idem«. Iz gr. ποντικόν »mix pontica«. Glede zamjene turskog į > *u* upor. *jastuk, hanuma.*

Lit.: ARj 3, 78. *Elezović 2,* 415. *GM* 114. *Tiktin* 654.

fundați, -āmpf. (hrv.-kajk.) = *fundat,* impf. *fundīvat* (Rab) »(metafora) uništiti, upropastiti, razoriti, zatrti, profućkati« prema impf. na *-va- fundovati, fundavam* (Belostenec) *(pro-, ras-* ŽK), *rasvundati* (Lika) pf. prema impf, *razvundávati, -vundāvām* (Lika), hrv.-kajk. i slov *(Afundați, -am* (Notranjsko) pf. »verderben, vernichten«. Pravo se značenje još vidi *fondava!* »šurgavat (objekt *ankoru u more,* Mljet)«, *fundat, -am* (Dubrovnik) »potiskivati pod vodu, podusiti (u igri djece na moru, Zore)«. Od srlat. > tal. *affondare* »versinken« = kllat. *affunděre,* denominal od pridjeva *affondo — profondo* »dubok«. Glede gubitka prefiksa *a-,* koji nastaje u sandhi, upor. *paričat* < tal. *apparecchiare.*

Lit.: ARj 3, 78. Macan, *ZbNŽ 29,* 213. *Pleteršnik* 1, 199. 204. Zore, *Rad.* 114, 235. *REW*[3] 3581. *DEI 77.*

funeral, gen. *-âlâ* m (Rab) = *funerâ,* gen. *-âlâ* (Božava) = *funèro,* gen. *-ala* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Potomje) »sprovod«. Učena riječ od kllat. poimeničenog pridjeva sr. r. na *-ale* > tal. *funerale* od *-funus,* gen. -ms.

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 21: Cronia, *ID 6.* Budmani, *Rad* 65, 166. *DEI* 1734.

funkcija f (Hrvatska), učena riječ od lat. apstraktuma na *-io funcția,* gen. *-onis* (od part, perf. *fūnctus* od *fungi,* odatle internacionalno na njem. *-ieren ,* > *-ir ați lungirăți, f ungiram;* tal. *funzione* > *funàjon* m (Perast), pridjev na *-olis* proširen na *-ьn* > *-an funkcionalan,* na *-aríus* > *-ar funkcionar,* gen. *-dra m.*

Lit.: DEI 1736. .

f imk j ela f (17. v., Dubrovnik, pseudojekavizam) »svilena čahura, kožurica«. Od vlat. deminutiva na *-icellus* = kllat. *-iculus *follicellus* od *fottii* »mijeh« = kllat. *folliculus* > tal. *filugèllo* m (metateza *u-i* > *i-u* zbog unakrštenja sa *filum* > *filo,* bez metateze kao u Dubrovniku u Kalabriji *funičeddu).* U Dubrovniku očuvan je velami izgovor *c* pred *e* kao u *kimak* i prijelaz u feminina, koji je nastao odatle što je dalmatoromanski dočetak *-u* bio shvaćen kao naš akuzativni nastavak *-u,* odatle nom. na *-a.* Značajno je što se dubrovački oblik izgovara u Konavlima *saf>p* (kao u *pogača")* i *c* prema prvoj palatalizaciji (ne kao u *Cavtat* < *Cīvitāte* po dragoj) *punčela* f »svilena čahura«. U Prčanju je talijanizam potisnuo staru dalmatoromansku riječ: *filižeo,* gen. *-Ша* m »Seidenwurm« < tal. *filugello.* Glede » mjesto *u* upor. *firidzel* (v.).

Lit.: ARj 3, 78. Rešetar, *Štok. 233. REW*[3] 3418. *DEI* 1645. Skok, *ZRPh* 46, 403. 54, 207. 482.

funtig m (Cres) »fenestra in tecto domus« poklapa se u fonetskom pogledu sa stmlet. *fònteco,* mlet. *fondego — fóndaco (-teco* mjesto *-dego* izmijenjeno prema *portico)* »magazin«. Od ar. *fonduk* = *fundúq,* gr. πάνδοχος (složenka' od πάς »sav« i δέχομαι »primam«). Značenje u Cresu je specijalizirano »dućan > prozor«. Na *-arius fundacarii* u historijskim dokumentima »dubrovačka vlastela kao činovnici *che erano preposti super pondus frumenti«.* Ovamo sa izmjenom dočetka *-ak* sa *-ena* < kllat. *-ina fondena* f (1406) »žitnica«, u historijskim ispravama. Upor. srlat. *funda.*

Lit.: ARj 3, 62. Tentor, *ASPh* 30, 190. *REW*[3] 3424. *DEI* 1680.

für[1] (Kosmet) »uzvik kojim se kaže da se haljina noseći pohaba«, načinjeno od osnove impf, glagola *furați, furăm* (Vuk) »baciti«.

Potpuni imperativ (»žderi«, Kosmet) se nalazi u rečenici: *dade mu parče leba pa furaj* (Kosmet). Ista se osnova udvostručuje u arb. glagolu *furfuloj* »werfe weg«. Na *-iti: furiti (nove dimije)* (Kosmet) »nositi«, *dofūrit (se), dofûrim* »donijeti, dovući (ekspresivno)«, *nafurìt* »(pejorativno) nanositi, nagomilati, navući«; *furati* (ŽKU) »schleppen« pored *furati se* i *forati se* (ŽU) »voziti se« ne treba da je germanizam od *Fuhre.* Mušicki ima impf, *furati, -am* u značenju »biti, schlagen«, odatle složenica od sintagme *für budža* »udri, budžo« > »budža koja sama tuče«. Onomatopeja. Ne zna se pravo u kakvoj vezi stoji pf. *ofuriti* (subjekt *sunce)* »opeci« = *safuriti* (hrvatska narodna pjesma). Za značenje »opeci, abbrühen« postoji još očita onomatopeja s reduplikacijom *ofrfuriti* (hrv.-kajk., Habdelić) koja znači i »loše načiniti«. U tom se značenju slaže sa slov. onomatopejom *frbûra* f = *frfulja* »der Übereilige«. Slov. *frfuriti* znači i »schwatzen«. Izgleda da postoje dvije onomatopeje: 1. *f(u)r* »baciti« i *f(u)r* »brzo što činiti, govoriti, ništiti«.

Lit.: ARj 3, 79. 8, 734. 735. *Elezović 2,* 149. 414. 451. *GM* 114. Skok, *ASPh 33,* 362. Popović, *Sintaksa* 35. *Pleteršnik* 1, 203.

für[2] m (Vuk, Slavonija) »klin na plugu za koji je zapeta gužva oračica; sinonim: kurdelj (v.)«. Prema Budmaniju od madž. *fúrni* »probiti, prevrtati«. U Donjoj Podravini Hamm je zabilježio: *fúzov* (sa *-ov* < madž. -ó) »klin (kao kolski termin koji se u ovoj oblasti zove *dêdak, palac, strmoglavać, kurdelj)<t.*

Lit.: ARj 3, 79. *Bratanic* 67-8. 93. Hamm, *Rad* 275, 50.

fura f (hrv.-kajk.) »podstava, Unterfutter«. Od bav.-njem. *fuer — Futter.* Odatle i glagol impf, *fütrati* (hrvatski gradovi) »(pejorativno) hraniti, toviti«, od njem. *füttern, fuara.*

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 19.

furák, gen. *-řka* m (hrv.-kajk.) = *furák,* gen. *furka* (ŽK) »sitíonim: glavnja, cjepanica« = *furka* f »veliki komad drva«. Odatle na *-enica: furčenica* f »testera kojom se pile furke«. Od madž. *furko* »batina«.

Lit.: ARj 3, 79. 80.

fûrben (Rab, Istra), pridjev na *-en* (prijevojna varijanta od *-ьn* > *-an)* »lukav«, od tal. pridjeva i imenice *furbo* »lukav« > *furbo* m (Perast), na *-ost fürbast* »isto«, poimeničen na *-ьc* > *-aç fûrbac,* gen. *-oca* m (ŽK) »lukavac«. Apstraktum na složen sufiks *-ar-ija* (v.) *furbarija f* (18. v.) »lukavština«. Denominál na *-ar-iti* (tip *životariti) furbarit, -im* impf. (Božava) »fare il furbo«. Porijetlo tal. riječi, koja je prvobitno pripadala argotu (jeziku kradljivaca?), nije poznato prema Battistiju. Glagol na *-atifürbati, -am* impf. (ŽK) »očistiti zaklanu živad od perja« je zacijelo germanskog podrijetla, od *furbjan* > tal. *forbire. Zbog* impf. *-ati* mjesto *-iti* može biti dalmatoromanskog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 79, Skok, *ASPh* 33, 362. *DEI* 1685. 1737.

furda f (Srbija) =* *fürda* (Kosmet) = *furda* (Livno, Travnik, Bosna) »1° strizice, ustrišci, krpetine, 2° prosta svjetina (Dubrovnik, metafora)«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hürde* > tur. *hurda) iz* oblasti trgovine: rum. *furda* »Abfälle«, bug. *furdá.*

Lit.: ARj 3, 79. *Elezović 2,* 414. *Tiktin* 659. *Mladenov* 663. Skok, *Slávia* 15, 348., br. 274.

fùrfanat, gen. *-anta* m (Dubrovnik, Nalješković) = *(ur > f) frfanat,* gen. *-anta* (Dubrovnik) = *(/ > p) prfanat* »lopov«. Od tal: *furfante,* poimeničen part. prez. od *furfare = farfare* (prefiks *far-* od lat. *foris* i *fare* < *facere, o > u* unakrštenjem sa *furare).*

Lit.: ARj 3, 71. 79. *DEI* 1688. 1737.

furija f (16. v., slov.) »bjesnoća«. Učena riječ od lat. *furia,* apstraktum na nenaglašeni sufiks *-ia* od *furere* »bijesniti«. Pridjev na lat. *-osus* > tal. *-oso furijōz* (16. v.) »mahnit, bijesan« < tal. *furioso.* Iz dalmatoromanskog potječe možda *irija* f »žestok vjetar« < **fuira* > *ira (ui >* i kao u *Olib).* V. i pod *ăjer.*

Lit.: ARj 3, 79. Pleteršnik 1, 204. Šturm, *ČSJK* 6, 73. *REW** 3596. *DEI* 1"38.

Fur j an m (ŽK), ime sveca, prezime, femininum *Furjanìca* (ŽK) »žena njegova«. Od lat. *Florianus* (disimilacijom ispalo / u tipu *l-r > 0-r,* upor. *forint).*

Lit.: ARj 3, 61. 79-80.

Fùrlan, gen. *-ana* m (Mikalja, Belostenec, Šulek) prema f na *-ka Fùrlanka,* etnik, stanovnik kraja s glavnim gradom *Videm* < *Udine* < lat. *Utinum,* pridjev *furlānskī.* Ime zemlje na *-ija* (naglašen sufiks *-íja* < gr.-lat. -ra) *Furlànija* (Šulek) = na *-bşk Furlanska = (ur >* r) *Frlãn,* gen. *-ana* (narodna pjesma, Istra), *frlānskī = Prljan* (Belostenec), *ftljānski.* U našim prezimenima *Frlan* (Istra), *Pria-*

nić (16. v.)· U općim, riječima (apelativima) *furlânka, frlănka* (slov.) »1° mala sjekirica s kratkim držalom, 2° (pl.) dobre trešnje«. Od rurlanskog pridjeva *furiano* = tosk. *friulano,* izvedeno s pomoću lat. sufiksa *-anus* > *-ano* od imena zemlje tal. *Friuli* > *Frijül,* gen. *-ula* (13. v.) < lat. *Forum* (lokativ *Fori) Julií* »Julijev trg« > slov. *Horjul,* prvobitno ime grada, prošireno na čitav kraj (upor. isti semantički razvitak u *Srijem* < vlat. *Sermi,* lokativ od *Sirmium).*

Lit.: ARj 3, 72. 74. 80. *Pleteršnik* 1, 204. Šturm, *CSJK 6,* 67. *DEI* 1738. 1720.

fùrset (Bosna, općenito) = *fursat* (Sarajevo, Mostar, Travnik) = *fursăt* (Kosmet) »sinonim : prigoda«. Odatle na *-iţi: ofursătiti* (Crna Gora, Riječka nahija) »napasti (na koga)«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla *(ai.fursa* > tur. *fursat,* prostonarodski/«rsaw(<j)i rum. *fursant.*

Lit.: ARj 3, 80. *Elezović* 2, 414. *Lokotsch* 619. Skok, *Slávia* 15, 348., br. 275.

furun m (18. v., čisti turcizam *furun* < ngr. φούρνος) = *fùruna* (BiH) pored *furùna* (18. v., Vuk) = *vuruna* pored *vuruna* (Vuk), femininum kao u bug. *furna* = *vúrna* = *hurna* = *fărnja* = *furnja,* gdje je iz balkanskog latiniteta kako dokazuje ngr. φούρνος < vlat. **furnu* (sa identifikacijom dočetnog *-u* sa nastavkom za akuzativ ž. r. *-u,* i prema tome novi nominativ *furna)* »peć, Backoffen«. Vukova *turuna* = *vuruna* je prema tome unakrštenje turcizma *furun* sa starijom posudenicom *furna.* Deminutiv na *-ica vurunica.* Pridjev na *-bsk fmunskī.* Radna imenica na *-džija furundžija* m (Vuk, bug.) = bug. *furnadžíja* »pećar«. Balkanska je riječ latinskog podrijetla. Talijanizam je *főrnél* m (Milna, Hvar) = *farnel* (Korčula) = *fòrnio,* gen. *-nela* pored *fòrnjela* (Dubrovnik, Cavtat) »1° kuhalo na drvenom ugljenu, 2° udubina u kominu za pečenje ribe, u koju se stavi u muletama žeravica« < tal. *fornello.* Deminutiv na *-ellus* > *-elio.* Dalmatoromanski je leksički ostatak *parnjatak,* gen. *-tka* m (Hvar) »hljeb što se daje pećarici za plaću (ujam)«, poimeničen pridjev na *-aticus* od *furnus,* vlat. **furnaticum (ar* < Γ). V. *fornaźa.*

Lit.: ARj 3, 80. 9, 655. *Mladenov* 663. *Románsky* 103. *REW*[3] 3602. *DEI* 1692. 1693.

fus m (Vuk, Crna Gora) »igra nazvana po uzviku *fuso* kod dodavanja zapaljene slamke«. Igru Vuk opisuje.

Lit.: ARj 3, 80.

fusta f (16—18. v., Vetranie) »gusarska galija« = *fusta* f (16. v., Kačić) »lađa na kojoj su se osuđenici *(fustarii)* vozili« = slov. *fūšta* »Kaperschiff«. Na *-ar* < lat. *-arius fūštār* m »1° čovjek koji vesla na fusti, 2° psovka za živahnu djecu (Dubrovnik)«. Odatle denominal *fuštarati.* Od mlet. *fusta* »isto«, od lat. *fūstis.* »drvo, batina«, koje je postalo balkanska riječ: i novogrčka i turska, arb. *fuste.* Upor. semantičku paralelu lat. *lignum* > *legno* > *drijevo* »lada« (Dubrovnik). Prvobitno značenje od lat. *fūstis* s istim prijelazom u deklinacioni tip α sadrži umetnuto *r* u talijanskom i u našim posuđenicama: *frusto* m, *frusta* f »sferza« > *frusta* (16. v., Vetranie, Dubrovnik i danas) »bič« = *frusta* (Smokvica) »bič za tjeranje stoke«. Denominal na *-are* = *-ati,* tal. *frustare* > *frustati, -am* impf. (15. v.) (o-), iterativ na *-va- frustavate, frustavam* = *frustati, -am* (čakavski i hrv.-kajk.). Postanje umetnutog *r,* koji ukida homonīmiju, a nalazi se ne samo u talijanskom i kod nas nego i u provansalskom, nije jasno. Sa *hv* kao i *Hvar* (v.) ide ovamo bez umetnutog *r* i sa *u* > *i* kao u *mūrus* > *mir* kao dalmatoromanski leksički ostatak *ohvistati* pf. »udariti, verberare vel caedere« prema impf, *ohvistavati, -ivati.* Unakrštenjem sa *hvostb* nastade *ofustina* (Mostar) »ostatak od grozda kad se digne zrnje« = *hùstolina* (Dubrovnik, Bella, Stulić) »racemus nudus«.

Lit.: ARj 3, 76. 80. 8, 735. 737. 799. *Pleteršnik* 1, 204. Budmani, *Rad* 65, 166. *REW*[3] 3618. *GM* 115. Matzenauer, *LF* 7, 173. *DEI* 1725. 1740. Zore, *Tuđ.* 24.

fušar m (hrv.-kajk.) »rđav radnik«. Od njem. *Pfuscher.*

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 318.

fuškac m (Smokvica, Korčula) »(pomorski termin) maglica koja čini horizont mutnim tako da se ne vidi gdje se more spaja s nebom (po njemu ribari predviđaju loše vrijeme: *vanka je fuškac, nećemo isodif)«.* Tal. pridjev *fosco* < lat. *fuscus,,* poimeničen sa *-ьc* > *-ac.*

Lit.: REW[3] 3611. *DEI* 1696.

fuškija f (Vuk) = *vù'skija* (Vuk) = *fuškija* (Kosmet) »1° konjska mokraća, balega, 2° stajsko đubre«. Odatle na *-arnica: fuškarnica* f (boškački govor, argot, Kosmet) »apsana«. Balkanski turcizam (tur. *fişkı)* iz oblasti konjogojstva: bug. *fuškija* = *faškija.* Glede turskog *ı* > *u* v. *jastuk.*

Lit.: ARj 3, 80. *BI* 2, 757. *Elezović 2,* 415. *Mladenov* 663.

fut[1] = *vut* = *fűd* = *pup* »onomatopeja kojom se oponaša glas ptice zvane naučno upupa epops L.«. Odatle nazivi za nju obrazovani s pomoću sufiksa *-ьc, -ač, -avac, -ovac, -as, -mân, -alica, -uš, -ak, -alo:* a) *fut: f útoč* (Hrvatsko *ZagOYle),fûtavac* (Crkveni Bok, Hercegovina), *futac,* gen. *fu(f)ca* (Šašava, Glina), *futaš* (Prigorje), *futovac* (Kutjevo), *futvač* (Koprivnica); b) *vut: vutač* (Gornja Kovačica, Lika), *vutkalica* (Trstenik), *vutkuš* (ibidem), *vutavac* (Grabišno Polje), *vutvac;* c) *fud: fudavac* (Žirovac, Dvor), *vudman* (Vojnić), *vudak, vodák;* d) *pup: pupavac* (Bruvno, Gornji Borci, Staza, Crkveni Bok), *pupovac, pupoljak, puponjak, pupkalo, pupunjac, pupunjak, pupupak.* Ovamo ide i lat. onomatopeja *upupa,* gr. ζποψ, njem. *Wiedehopf* (prvi dio je stvnjem. *vitu* »drvo«), arm. *popop,* lot. *puppukis* itd. Ovamo još manje raširene varijante *kupač, hupkač, lupač, lumpač, putavac* (Vinkovci). Interesantan primjer velikih varijacija ptičjih onomatopeja i bogatstva naziva iste ptice osnovanih na onomatopeji.

Lit.: *ARj* 3, 80. Hirtz, *Aves* 112. 120. 199. 556. *Pleteršnik* 1, 204.

fut[2] **m** (jedanput) = *futa* f (18. v., Ljubiša) »1° sinonim opregača, zastor (ŽK), ferttm, 2° uski šal za oko glave ili pasa (Livno)«. Elezović ima iz Kosmeta *futo* n u poređenju *modar kaj futa.* Odatle na *-iți: of utila se* »žena koja je od žalosti stavila modrinu na glavu«. Balkanski turcizam (tur. *fota* = *futa}* iz oblasti nošnje: bug. *futa* »tablier«, arb. *fuie* »idem«, cine. *fotă* f »étoffe rayée de l'Inde, tablier«, ngr. φουτας.

Lit.: *ARj* 3, 80. *Elezović 2,* 46. 415. *GM* 115 *Pascu 2,* 134., br. 478.

fúté f pl. (Zagreb) »bolest kao vratobolja«.

Lit.: *ARj 3,* 80.

fúzno = *fúzió* sr. r. pridjeva (ŽK) »sklisko«. Odatle na *-iti ofūzmti se* (ŽK) »okliznuti se«, *isfuzniti se* = *sfuzniti se* (ŽU) »idem«, na *-aljka fuzãljka* f (Senj) »kosina na koju se izvlači barka da bi se mogla čistiti«; *hûsti se, huzen* impf. (Vodice, Istra) »sklizati se na ledu ili inače« prema pf. *pohüzniti se* = *pofuznlti se* (ŽK).

Lit.: Popović, *Sintaksa* 35. Ribarić, *SDZb* 9 152.

fuž m (Smokvica, Korčula) »jazbina, prirodna šupljina u zemlji ili kamenju u kojoj nalaze utočište čaglji *(čāgaj,* gen. *čagjd),* kune, manguei«. Primjer: *izvukli su čagja iz fuza.* Dalmatoromanski apstraktum na *-ium* od *fodere* pored *fodire* »scavare«, vlat **j"odium* kao *cubium.* Upor. u južnoj Italiji *foggia,* koje može biti i od *fovea,* ali taj etimon nije moguć za *füž.* Upor. *fodlna* > *fwöna* (kanton Grisoni u Švicarskoj) »focolare scavato per terra«.

Lit.: *REW*[3] 3401. *DEI* 1674. 1675.

G

-ga, ie., baltoslavenski sufiks, mrtav već u praslavenskonı: *slú-ga* (v.) od *slu-šati, müz--ga* (v.) od *muz-ti,* u prijevoju *mlàz,* u toponimu *Stru-ga* (Makedonija), od iste osnove od koje i *struja;* možda i u *snága* (v.), *draga* (v.), *kvrga* (v.)j u pridjevu *nagao,* gdje je proširen sa sufiksom /, dok u *rozga* (v.) pripada osnovi. Upor. lit. *ei-gà, persto-ge.* Isto tako je mrtva i varijanta r od ie. *ğh* u *dviz-* (v.), rašireno sa *-ìk* u *dvizak, dvizica.* Upor. lit. *dveigys* »dvogodišnji«, *treigys, ketvergis.* Održala se samo u pastirskom govoru.

*Lit.: Măreție** 274., § 333 a. *Vandrák* 1, ? 608. Bruckner, *KZ 46,* 236.

ga-gak (Martijanec) »onomatopeja za zov pijetla fazana«, *ga-gi-ga* (Podgorica) »onomatopeja za gonjenje čavke i vrane da ne odnesu pile«, *gak* »onomatopeja za glas čavke«. Odatle: *gak* m = *gaka í* »sinonim: vika«, na *-ati* impf. *gakati, -če* (Vuk) »sinonim: vikati, krieštati (subjekt *ptice~)n* prema pf. *gaknuti,* deminutiv *gaktati; gak,* gen. *gaka* je naziv raznih vrsta ptica (corvus corax, frugilegus; nycticorax nycticorax L.; ardea cinerea, purpurea, colymbus septentrionalis L.). Sa sufiksom *-ot* od onomatopeja: *gakot* m (gusaka). Odatle: deminutivi na *-ъc gacąc,* gen. *gačca* m (Vuk, Levanjska Varoš, Kutjevo, Almaš) »corvus frugilegus L.«, na *-ič gačić* (Srijem) = *gakić,* augmentativ na *-ina gačina* = *gačinac* »nycticorax nycticorax L.«, sa madž. sufiksom *-ov* < *-ó gakov* m (Gradište) »corvus corax L.«, na *-uša gakuša* f (Erdut, Vuk) »vrana«. Varijanta, je ove onomatopeje: baltoslav., sveslav. i praslav. impf, *gàgati, gagam* (hrv.-kajk., Belostenec, subjekt *guska)* »krieštati«. Odaile *gag* m (Ašanja) = *gagac* »nycticorax nycticorax L.«, na *-alica gagalıca* f »corvus frugilegus L.«, = *gagrica* (narodna pjesma), na *-ula gàgula* f (Ašanja, Srijem) »podiceps eristatus L.«. V. još *dahtali.* Onomatopeja je ie. : lit. *gagėti* i lot. *gagât* »schnattern«. Ovamo i rum. onomatopeje *gagai* = *gigli* (Moldavija) = *gtrîi* (Muntenija) za gakanje gusaka.

Lit.: ARJ3, 83. 88. 91. Hirtz, *Aves* 111-114. *Mladenov* 95. *Miklošič* 59. *SEW* 1, 290. 291. *WP* 1, 526. 527. Bruckner, *KZ* 48, 99. *GM* 126. *Trautmann* 75. *Vasmer* 249.

f (Brač) »sinonim: ulozi (v.)«. Odatle pridjev na *-av: găbav* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »kriv na kojem udu ili zglobu«.

Lit.: ARj 3, 81.

gabela f (15 v.) »1° carina, porez, 2° danas samo toponim *Gabela* (Hercegovina) na mjestu nekadašnje *Naronae,* u srednjem vijeku *Drieva,* u Risnu *Čaršija«,* etnik na *-janin Gabeljanin* m prema f *Gabeoka* »1° žena odatle, 2° riba iz Gabele«. Od tal. < srlat. *gabella,* zapadnoevropski arabizam *kabala.*

Lit.: ARj 3, 81. *Miklošič* 59. *SEW* 1, 284. *REW*[3] 46. 48. *DEI* 1744.

Gabrìjel (15 v., prema lat. izgovoru hebrejskog biblijskog imena kod katolika) = *Gabrio,* gen. *-ila,* hipokoristik *Gabro* m = *Gabre* (ŽK) = *Gàvriel* = *Gavrio, Gavrilo,* odatle prezime *Gavrilović,* hipokoristici *Gavra* = *Gavro,* pridjev *Gavrin, Gaia* m (Vuk), *Gaco* (Dobroselo, Lika) = *Gaci* = *Gago* (Dobroselo) = *Gaja* = *Gajo,* pridjev *Gájin, Gajem* (Dobroselo), *Gajčina* (Lika), *Găjica, Gajil, Găjin, Gajša* (Lika), *Gajšica, Gaša* = *Gaso, Gašče,* gen. *-eta* (Dobroselo) (sve prema grčkom izgovoru biblijskog anđeoskog imena). Od hebr. *Gabhri'el* »božji junak«.

Lit.: ARj 3, 82. 88. 91. 115.

Gacka *f* = *Gacka* (1471, jedanput, c prema *Gaščica).* U vrijeme Konstantinovo je to starohrvatska župa *Gutzēkā* (,Γουτζηκά) = **Gbdbska,* pridjev kojemu je dopuna opća riječ *župa,* odatle femininum. Danas, kad je taj poimeničeni pridjev postao samo književni naziv za ponornicu koja ponire u mjestu zvanom *Ponori* kod Švice blizu Otočca (izg.

Otošca), a izvire u *Vrilu* između Liješća i Sinca, nestao je u narodu i zamijenjen je sa *Pučina* (v.)· Prema tome, i ta se opća riječ ima dopuniti pridjevu ž. r. Da se u korijenu pred sufiksom ima tražiti **gъd-,* na to upućuje Einhardov etnik *Guduscani* (818) u *Borna dux Gu*aMscanomm/Goći-.Brucknerovoidentinciranjekorijena *gtd-* sa poljskim nestálím korijenom u *Gdansk, Danzig, Gdynia, Gdowo, Giecz* < *Gdecz-Giedcza,* stprus. *gude* »šuma« opravdano je. Od istog je korijena i *Dinjiška* na Pagu i *Gdinj* na Hvara. Vuk ima za ponornicu naziv *Gaštica* = *Gaščica* »koja izvire u Sincu i u Otočcu se razdjeljuje na troje, pa se dvije lijeve otoke iza varoši sastaju i potom nedaleko poniru i ispod zemlje idu u more, a treća ide oko brda podaleko i kod sela Brloga ponire; Nijemci (valjda graničarski oficiri, moj dodatak) onu zovu *Gàcka-Fluss,* i oko nje polje *Gacko-Felđ«.* Vukov je opis u stvari isto što i *Gacka. Gaštica* je deminutiv na *-ica* kao *Ne. retvica,* pritok od *Neretva, Unac* od *Una, Savica* od *Sava* itd. Označuje zacijelo samo jednu od triju dijelova ponornice *Gacke.* Vukov naziv nije izoliran toponim, *Gaštica* je selo u okrugu banjalučkom pored dviju *Gaśnica,* jedna više Gradiškoga, druga u okrugu kruševačkom. Pridjev od naziva župe *Gacka* glasi *gatanski (katar,* 1476, *biskup* 1486). Mažuranić ispravnu zaključuje da je morao postojati etnik *Gatanac* m prema f *Gatanka,* upor. toponim *Gatanana sela* (1642). Ne zna se da li se i u tim toponimima izvan Like ima tražiti korijen *gīd-* »šuma« jer je moguće da je u tim toponimima isti korijen koji i u *Gacko,* kraj u Hercegovini, također poimeničeni pridjev sr. r., jer se podrazumijeva *polje* (narodna pjesma). Osnovno *a* je potvrđeno kod Dukljanina : *Gazico ;* kod Danila : *vъ žemli rekomej Gacko.* Pridjev *gadačkī* (Jukić, Martic) pored *gätačkí* (Vuk) dopušta postavljanje osnove£âá(v.)»zmija«ili£aí(v.) »agger, saeptum«. Etnik je *Gačanin* pored *Gatačanin* (ovo od pridjeva), *kteiikgačanski* (~ *o polje,* ~ *a nahija)* i toponim *Gaćani* (okružje banjalučko). U prilog izvođenju od *gad* govori činjenica da se uz ravnicu (polje) *Gacko* uzdiže humka *Gad.*

Lit.: ARj 3, 82. 83.85. 111. 112. *Rački320.* 323. 408. *Bruckner* 138. *ASPh* 38, 48. Skok, *Slav.* 68. 184. *Mažuranić* 315.

gäč m (Lika) »želja za jelom«. Čini se da je unakrštenje naše *glad* i tur. *aç,* istog značenja. Upor. i *ždere ko gak* (Hercegovina), reče se za onoga ko oblimice guta hranu.
Lit.: ARj 3, 83.

gačina f (Dalmacija? Zabilježio Čeh prirodoslovac Lambì) »nekakva riba zacijelo morska«. Nema podatka gdje se govori. Prema Budmaniju od tal. *gancina,* koje nije potvrđeno.

Lit.: ARj 3, 83.

gaće, gen. *gaća f* pl. (Vuk) »1° platneno donje odijelo, 2° sinonimu hlače, čakšire, pantaloni (Brač, Čilipi)«. Plural zbog toga što znači udvojen predmet kao i navedem sinonimi. Odatle: pridjev na *-ost: gaćast (pijetao, kokoš, golub}.* Od značenja pridjeva izvedenice: *gaćaš* m, *gaćeša, gaćeška, gaćan,* gen. *-ana, gaćanka, gaćančica* f i hipokoristik *gaća (kokoš).* Upor. rus. *gáči* »noge s perjem nekih ptica«. Na *-nīk gaćnlk* (16. v.) = *gatnjfk* (Dubrovnik) = na *-njak gaćnjak* (hrv.-kajk.) = *gašnjak* (ŽK) »sinonim: turcizam učkur (v.)«. Deminutiv na *-ica gaćice,* augmentativ *gaćetine* (Vuk) = *gaćurine* (Vuk). Denominai: *razgaćiti se* (Vuk) »svući odjeću do gaća« = *rasgaćit se* (Kosmet). Prenosi se ne samo na perad nego i na biljke: *popove gaće.* Rijedak toponim: 1250. *U Gaće* = *u gaćicah* (17. st.) (Brač). Iz antroponimije samo *Gaćelezi,* hrvatsko pleme u Lici 1490. Sveslavenska i praslavenska riječ, bez paralele u baltičkoj grupi. Analogno keltskoj *bracae* (v. *benevreď),* koja u stengi, *brēc* znači »stražnjica«, moguće je da je i praslav. *gat'a* značilo »dio tijela koji gaće pokrivaju«, kao »genitalia, stražnjica«, pa se uzimlje srodstvo s got. *gibus* »Bauch, Mutterleib«, stvnjem. *guiți* »vulva«, sanskr. *gabhas* »vulva« itd. Madžari posudiše iz hrv.-srp. *gatya.* Ie. osnova je *gha-* raširena sa sufiksima -î i *-гa.*

Lit.: ARj 3, 84. *Elezović 2,* 161. *Mladenov* 98. *Mažuranić* 313–314. *Miklósié* 60. *SEW l,* 297. *Holub-Kopečný* 118. *Bruckner* 131. *Vasmer* 262. Ostojić, *Opatija* 43.

gäd m (I) (Vuk), sveslavenska i praslavenska riječ, »1° nausea, 2° (čakavski) vipera«. Odatle pridjevi na *-ьn* praslav. *gadan* (Vuk), na *-ljiv gadljiv* (Vuk), upor. bug. *gadliv.* Miklošič ima hrv. pridjev *gatan, ògatan»* fastidium creans«;i mjesto *d* je zacijelo prema *gatče* > *gače.* Na *-ežljiv gadežljiv* (18. v.), *na-ljavgađ-Ijav* (Dubrovnik), na *-jav gaždav* (Kosmet, *hieb)* »sinonimi: gnjecav, mecav« < **gadjav* sa neobičnim *žd* za *đ.* Poimeničenja: *gădljavac,* gen. *-vca* m »gadan čovjek« prema *gădljavica* f, apstrakta *gadnost* f, *gadljivost,* na *-luk gàdluk* m (Lika), na *-arija gadarija* f (Lika, Dubrovnik, Vrbnik »1°

gadni ljudi, 2° mnoštvo zmija«, na *-élj gadelj* (f?), odatle *gadèlina* (Brač) = *gadèlinja* (16 v.) »gadna stvar, životinja«, na *-es gadèžina* (16 v.), na *-ilo gadilo* n, na *-ija gadija* f »zmija« na *-jača gadnjača f* (Kosmet) »prljavo žensko čeljade«, na *-ulja gadülja* (Kosmet) »žensko koje fizički ili duševno izazivlje gađenje«. Deminutiv na *-če: gače* n (Lika) »nevaljao čovjek«. Rumunji posudiše augmentativ na *-ina:* hrv. *godina* (Čabar, Škrljevo) »vipera ammodytes« (potvrđeno i u bug.) > rum. *godina* f »divlja životinja, das Tier, Geflügel«. Praslav. denominal na *-iti', gaditi (se), -гm* (Vuk) *(o-, sa-, z-, za-).*

(II) Ovamo stavljam i čakavsko, hrv.-kajk. i slov. *kača* (ŽK, Vodice) »sinonim (eufemizam i tabu): zmija, gujina (narodna pjesma)«. Odatle: pridjevi na *-ji kačji (konj, pastir = kačec)* = *kači* (ŽK), zastupljen u botaničkoj terminologiji na *-in kačin = hackin (žir);* deminutivi na *-ica kačica,* na *-tka kačka* (Crikvenica, Dane, 16. v.) = *kaska* (Mikuličić, Punat, Krk), na *-ič kačić* »ptica sterna caspica«; *kača* = *kačka* može biti u mociji f prema m *kačak* (Rakovica, Velebit, Vranjak, Punat, Krk) = *kačak* (ŽK) = slov. *kačôn — kačúr* = *kolec* (hrv.-kajk., oko Zagreba, Vugrovec, Podsused, Lepoglava, Sesvete, Desinić, Pregrada, i slov.) = *kaček* (Vrbnik). Odatle još *kääna* (Hrvatsko Primorje) »coluber leopardinus Bonap.«, *kačjak* (Hrvatsko Primorje) »mjesto gdje se legu zmije« = *kačnik* (Brod na Kupi), *kačkulja* (Hrvatsko Primorje). Upor. još *zmija kačanija,* koja stanuje u *Kačaniku.* Da je to izvedenica od *gad,* dokazuju *gačka* (Kaštel na Rabu) = *gaška* (okolina Raba, tu je *gad* »muška zmija«). Prema tome se fonetski razvila *koča* od *gačka* odbacivanjem deminutivnog sufiksa *-ka,* a *gač-* je od *gadbc^-e.* Taj se oblik nalazi u kajkavskom *gait* m (Podsused) = *gajd* (Zagorje) = *gajt* (varaždinska okolica), iz *gadbcb,* upravo od gen. *gadca* > *gajca.* Upor. slov. *grajski* < *gradski.* Promjena *g* > *k* nastala je po zakonu asimilacije kao u *Kalogaža* > *Gali/gaza* (prezime, upravo »čovjek koji gazi po kalu«) prema *£aičailije nasilno, izvan fonetike, kao tabu.

(III) Prijevoj od *gad* glasi u slav. jezicima **gydb* pored *gyzdł* »nausea«. Oblik **gydt* nije očuvan u južnoslavenskom, nego u rus. *gidkij* »gadan, ekelhaft« i ukr. *hyd* »gad« i *hydkyj* »gadan«, sivč. *hyd* »stjenice, Ungeziefer«; **gyzđb* u češ. *hyzd* »ogavnost«, polj. *gizd* »nečist čovjek«. U južnoslavenskom je taj leksem izgubio vezu sa *gad* i znači sasvim protivno: *gizda* f = *glzdost* f (18. v.) »ures, elegancija, ponos«. Odatle: pridjev na *-av gizdav* (14 v.), poimeničen sa -ač *gízdavac, -avca* m = *gizdalac,* na *-ost gìzdavost* sa udvostručenim talijanskim deminutivnim sufiksom *-ellino gizdelīn,* gen. *-ina* m »sinonim: kicoš, fićfirić«, odatle na *-iti gizdeliniti se;* na *-ulič gizdulić* (Hrvatsko Primorje) m prema *gizduša* f, *gizdulja* »krava«. Ovamo *gizdarka f* »bubica lebia Bon.«. Denominali impf, *gízdati se* (18. v.) = *gizditi* (18. v.). To protivno značenje razvilo se kao u *gord* (v.) »ponosit« prema *grd* (v.) »gadan«. Rumunji posudiše *ghizdav* (Moldavija) »prächtig, venustus«, *ghizdavie* f, *ghizd* »Brunnenkranz«, biljka *ghizdeiu* »medicago sativa, lotus corniculatus«; *gizda* sadrži sufiks *-da* koji se nalazi u *pravda* i *krivda* (v.). Bruckner tumači *d* pored *zd* kao u *gromada* i *gromazditi.* Miklošič rastavlja *gyd-* od južnoslav. *gizda.* Vokali se razvio iz ы (jery) < ie. и.

Riječ *gad* < ie. **guōdh* > njem. *Kot* se *nalaz* i u baltičkim jezicima u prijevojnom štěpenu *e:* lit. *geda* »sramota, stid«, stprus. ak. *gīdan* »stid«. Taj je prijevojni štěpen očuvan u poljskom pridjevu *žádny* »ružan, odvratan«; *gizda* < ie. **gųŭdh-dha* (dvostruki sufiks) ne uzimlje se pod izvjesno kao prijevoj od *gad,* nego kao prijevoj od rus. *gvazda* f »nečist, govno«, kao *kis* prema *kvas* (v.). V. još *ogavan* i *govno.*

Lit.: ARj 3, 83. 84. 86. 87. 137. 4, 711. 712. 713. 886. 8, 735. 738. *Elezović* 1, 92. Hirtz, *Amph. 32. 33.* 51-53. *Miklošič* 59. 83. *SEW* 1, 289. i 374. *Holub-Kopečný* 118. 138. *Bruckner* 131. 174. *KZ* 45, 53. 48, 220. *ASPh* 11, 136. *Vasmer* 249. 262. 268. *Mladenov* 95-6. *Trautmann* 81. *Tiktin* 677. *WP* 1, 658. 659. Matzenauer, *LF 7,* 209. 8, 40. Zubatý, *ASPh* 16, 422. Osten-Säcken, *KZ* 44, 153-156. Wiedemann, *BB* 30, 207-223. 340. Hirt, *IP* 37, 227-236. Štrekelj, *DAW* 50, 31. Mladenov, *RFV* 71, 453. i si. (cf. *IJb 3,* 160). Vaillant, *RES* 12, 142. Skok, *Etnolog* 5-6, 46-61. *Pleteršnik* 1, 376.

gadār, gen. *-ara* m = *gádora f* (Vuk) = *gadarija* (Vuk, Crna Gora) = *kádára* (Srednja Dalmacija, Pavlinović, narodna pjesma) »sablja oštra s obje strane«. Turcizam arapskoga podrijetla (ar. *ghaddãra* > tur. *kadere).* Upor. rum. prezime *Cadere.*

Lit.: ARj 3, 85. 4, 726.

gâdlje, gen. *gâdãljã* f pl. = *gâdlji* f (?) pl. (Vuk) = *gajde* (Vuk, Vojvodina) »narodni muzički instrumenat iz bravlje mješine«. Odatle: radne imenice na *-ar gàdljãr,* gen. *-ára,* od čega pridjevi na *-ev* i *-ski gadljarev, gadljārskī,* na -as *gajdoš,* gen. *-aša.* Denominal

na *-ati* impf, *gàdljati, -ãm.* Balkanski turcizam (tur. *gayda}* iz oglasti muzike (tip *dabulhand):* búg. *gájda.* Oblik *gödije* nastao je po zakonu metateze izazvane od *diple* (v.), odatle i *-lj* **gadje > gadlje.* Plural je također analogickí prema *diple* gdje je u redu.

Lit.: ARj 3, 87. 90. Korsch, *ASPh* 9, 500. Gržetić-Gašpićev, *AnzIF 13,* 247. *Mladenov* 96.

gaga, prilog (Kosmet) »mukte = mufte, besplatno« (mangupska riječ, argot?). Balkanski turcizam *(gaga* »kljun«): bug. *gaga* »rostrum«.

Lit.: Elezović 2, 504. Matzenauer, *LF7,* 173.

gàgrica, f (15. v., Vuk) »1° škodljiva bubica što jede žita, varivo, slaninu, neučinjene kože, vunu, pamuk itd., 2° psovka tvrdici«. Pridjev na *-jav gagričav.* Denominal na *-iti gagričiti, -Г* (Srbija). Prema Budmaniju i Miklošiću *a* je nastao iz poluglasa б. To se ne da potvrditi iz drugih slavina jer se piše samo u srpskim crkvenim tekstovima *gbgrica.* Bit će posudenica iz rum. *gargară,* koje je potvrđeno i sa našim deminutivnim sufiksom *gărgăriță,* odakle i u madžarskom i u ukrajinskom. Nalazi se i u ngr. γαργάρι »Motte«. Prema Meyer- Lübkeu nije izvjesna veza rumunjske riječi sa latinskom kako pretpostavlja Sehuchardt. Rum. slavizam *găgăriță* »idem« sadrži prvobitnu reduplikacijų koja se nalazi i u ngr. γαργάριον, u glagolu γαργαίρω »vrvjeli«. Za onomatopeju **gbr-gw* upór. lat. *curculio > gurgulio; gagrlka* (Kosmet) »vrsta šumskog drveta« je druga riječ.

Lit.: ARj 3, 88. *Miklošič* 82. *SEW* 1, 290. *Tiktin* 663. Sehuchardt, *ZRPh 26,* 586. *REW*[3] 2414. *DEI* 1195.

gaìret m = *gàjret* (Bosna, kod Muslimana općenito, i njihovo društvo za pomaganje tako se zvalo) = *gajret,* gen. *gorjeta* pored *gajrèt* (Kosmet, objekt uz *činiti)* = *garjet* (sa metatezom *jr > rj* kao u *barjak* pored *bajrak)* »sinonim: pomoć«. Odatle denominai na *-iti:* impf, *gàrjatiti,* -zra (Dobroselo, Hrvatska Krajina) »sinonim: brinuti se«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *ghairetun* »nastojanje, trud, junaštvo« > tur. *gayret):* arb. *gairei* pored *gahiret* »Mut, Tapferkeit«, ngr. καιρέτι.

Lit.: ARj 3, 89. *Elezović* 1, 92. *GM* 117. Skok, *Slávia* 15, 349., br. 278.

gâj, gen. *gaja* m (Vuk, 14. v.) »mala šuma«. Veoma raširen toponim, sam i s različitim toponomastičkim pridjevima kao i u složenici *Borongaj,* nekoć *Barangaj,* od **Boronj gaj* »Boronov gaj«, naziv po imenu zagrebačkog kanonika *Barana* (1193 — 1196). Prezime *Ljudevita Gaja* nije od *gaj,* nego je strano *Gay.* Sveslavenska (osim u bug.) i praslavenska riječ, bez paralela u baltičkoj grupi, a ni ie. paralele nisu utvrđene. Odatle pridjev na *-ski găjskî* (također prezime), deminutivi na *-U gajio,* gen *-ića,* na *-ьс gajac,* gen. *-jca* (također toponim), na *-zk gajak,* gen. *-ajka.* Praslavenski denominai na *-iti gajiti, gajim* (14 v.) »prvobitno saditi gaj« (upor. u poljičkom statutu *gaje gajiti* »čuvati« > »gojiti (v.) uopće«. Prema Macheku nije u vezi sa *gatb* (v.), kako misli Berkneker, nego je od korijena *ga}-* (sanskrt. *gãyati* »pjeva«) »pjevati«, tako da bi *gajb* značilo »incantatio«, a *gajiti* »durch Zauberspruch verwunschen itd.«. Riječ bi prema tome išla u praslavensku mitologiju. Ali je prema Vasrrieru moguća veza i sa *gojiti* (v.), za koju su paralele njem. *Schonung, Heger* i *Hegewald* i slov. *ščeden = škeden,* prijevod za tršćansko *Servala* < lat. *silvula.*

Lit.: ARj 3, 90. *Miklošič* 59. *SEW* 1, 292. *Holub-Kopečný* 119. *Bruckner* 162. *ASPh* 39, 11. *Vasmer* 251. Buturac i Šamšalovic, *HE 2,* 217. Machek, *LF* 51, 240-244. Skok, *IČ 3,* 24. *Mažuranic* 314. Stanisavljević, *VHDA* 11, 81-92.

gajeta f (18. v.) = *gajeta* (Molat) = *gàeta* (Dubrovnik, Bijela, Boka) = *gaita* (Muo) = *gaita* (Rab) »1° poveća lađa, nepokrivena, s jednom katarkom, 2° veća ribarska lada koja mrežu nosi« = *gőeta* f (Vuk, Boka) »mala barka bez katarke«. Od srlat. *gayetana* (1432), pridjev na *-anus* od toponima *Gaeta* (Campania) ispuštanjem sufiksa.

Lit.: ARj 3, 90. 241. Kušar, *Rad* 118, 23. *DEI* 1745.

ga(j)ip, prilog ili pridjev uz *učiniti se* (Vuk, narodna pjesma) »nevidljiv«. Arapski turcizam (ar. *ghaib > tur. gaip* »neviden«).

Lit.: ARj 3, 89.

galle, gen. *-eta* n pored *gâjla* f (Kosmet, objekt uz *imati, nemati)* »briga«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. *gajle* »mučan posao«) iz oblasti duhovnih svojstava: bug., arb., cine. *gaile* »soin, souci, embarras, peine«. Deklinacije *-a* i *-e* kao u *cesa* (v.) i *cebe* (v.).

Lit.: Elezović 1, 92. 2, 504. *Mladenov* 96. *GM* 117. *Pascu 2,* 134., br. 490.

gajtan m (Vuk, 16. v.) = *gajtan* (Dubrovnik) = *gajtan,* gen. *-äna* (Kosmet) = *gajtan* (također hrvatsko prezime, upor. i *Gajtanovie)* »tkanje (širit) za ures haljine«. Odatle deno-

minal na *-iti: (o}gajtaniti, -īm* (Vuk). Balkanski turcizam nepoznatoga podrijetla *(gaytan)* iz oblasti nošnje: rum. *găitan,* arb., bug. *gaitan, gajtandžíja,* cine. *găitane* »ganse, cordonnet«, *găitangi* m »passementier«, ngr. γαΐτάνι/γαετ- = deminutiv γαϊτανάκι. Općenito se misli da je turska riječ došla preko grčkoga iz talijanskoga pridjeva *gaetano* od imena grada *Gaeta,* ali nema dokaza da su se ovdje pravili *gajtani.* Du Cange ima iz Marcela Empirika (5. v.) *gaitanum* »zona, cingulum«. Prezime *Gajtan* može biti i od imena *Gajetānus,* a to je zaista od *Gajeta* > *Gaeta.*

Lit.: ARj 3, 91. 248. 8, 736. *Elezović* 1, 93. 2, 504. *Mladenov* 96. *GM* 117. Meyer, *Türk.* 1, 91. *SEW* 1, 291. *Pascu 2,* 138., br. 555. Korsch, *A SPh* 9, 508. Vasmer, *ZSPh* 9, 508. Vasmer, *ZSPh 5,* 152.

gajüfa f (Cres) »džep, taška (Pag)«. Od furl, *gajoje* »tasca, saccoccia« < gr. κέλυφος (υ > *iu,* odatle / > /).

Lit.: REW[3] 4688. *Pirana* 364.

gajun m (Krk) »školjka tapes decussatus«. Upor. mlet. *gaion* »isto«.

Lit.: ARj 3, 91. *REW*[3] 3657.

gajžlati (hrv.-kajk.) »sinonim: bičevati«. Od njem. *geisseln,* a ovo od *Geissel,* od kojega slov. *gajila* f »bič« i izvedenica *gájzelnik* »sinonim: bičnik, držalo biča«. Glede prijelaza njem. *šl* > *žl* upor. *zlăk* (ŽK) < njem. *Schlag* »kap, damla«.

Lit.: Jagić, *ASPh* 8, 318. *Pleteršnik l,* 206.

gala f (najčešće samo u nominativu kao indeklinabile, Zagreb) »svečano odijelo«. Internacionalni talijanizam francuskog podrijetla (stfr. *gale,* postverbal od *galer* »zabavljati se« < stvnjem. *wallon,* nvnjem. *wallen* »ključati«), koji je u hrv.-kajk. ušao preko njemačkoga. Istog je podrijetla i pridjev *galantan* »darežljiv« < fr. part. prez. *galant* > tal. *galante.* Odatle na *-erija* (v.) *galanterija* f pridjev na *-tsk galanterijski* (trgovački termin). Kod Hrvata u južnoj Italiji *gallantom, galantómen* < tal. *galantuomo* »leale«. Ovamo ne ide na *-one* > *-un: galūn,* gen. *-una* m (16. v., Vuk), slov. *galon* (internacionalno) »šeřit, širit« < tal. *gallone* < fr. *galon* < franački *wolõn.*

Lit.: ARj 3, 97. Pleteršnik 1, 206. Wędkiewicz, *RSI 6, 232. DEI* 1747. 1748. 1755. *REW*[3] 9567 a. *Gamillscheg* 452.

galama f (Vük, Lika, Srijem) »sinonimi: vika, buka (v.)«. Odatle: radna imenica na *-džija galamdzija,* glagol *galamiti, galamim* *(do-, za-}.* Postanje nije sasvim jasno. Nazivi za smutnju, svađu i buku su zaista turskog podrijetla na Balkanu. Tako je *gàraz* m = *garez* (Lika) = *garaz* (Kosmet, objekt uz *imati)* »svađa, domaća smutnja« balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ghardh* > tur. *garaz* pored *garez),* odatle *garàsiti se, -im* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) i na *-lija garazlija* (Kosmet) »pizmen« í bug. *garéz,* arb. *garas -zi* »Groll«; *kalabàlak* m (Vuk, Crna Gora, Kosmet) = *kalabàluk* (Vuk, 18. v.) = *kalăbuk* (haplologija, 18. v., narodna pjesma) »mnoštvo, galama, tiska, buka« također je balkanski turcizam arapskog podrijetla sa turskim sufiksom *-luk:* rum. *calabalîc,* bug. *kalabàlak,* arb. *kalaballëk* »Gedränge, Auflauf, Aufruhr«. Ar. *ghalebe* > tur. *kalaba* nalazi se u *galiba* f (Vuk, Vojvodina) »ometa, neprilika«, preinačeno u *gàlidba* (Vuk, valjda također Vojvodina) kao da je naša izvedenica na *-ba.* Također madž. *galiba.* Od tur. *kalaba* je u Boki *raskalabati se* »razići se«. I to je balkanski turcizam arapskog podrijetla: ar. *kallóba* = *kallabë* f (Skadar) »Streit«. Oba arabizma unakrstila su se sa našim glagolima *buriti se* (v.) u impf, *kalabúriti, kalabūrīm* (Vuk) *(s-}* »sinonim buniti, mutiti«, odatle *kalaburnja* f (Vuk), = *kalamútiti, kalamutīm.* Odatle opet *(s)kalamutnja* (Kosmet) i *kalamutnjica* (Srbija). Zbog toga je moguće da se taj turcizam dalje izgrađivao u pravcu onomatopeje: *halabuka f* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »sinonimi: buna, vreva, graja«, odatle denominal *halabučiti* = *halabura* f i *halaburiti* = *halavanja* f (Lovran, Istra, čakavci, 16. i 17. v.) = *haluvanja* (1578) »Tumult« — *halovanja* f (Belostenec, Jambrešić) = *golovanja* (1588, Pettuševac kod Zagreba) »tumultus«. Ta su se onomatopejska preinačenja dogodila podalje od centra turcizma. Možda nećemo pogriješiti ako uzmemo d» je zbog istog razloga tur. i ar. dočetak *-baluk* = *-ba* bio zamijenjen sa *-ma* u *galama.* IŠkaljić < tur. *ağlama* »plač, kuknjava«, metatezom]. Na tu je vezu pomišljao i Budmani. I taj je riječ balkanska: arb. *galiame,* odatle *gallamaxhi.* Upor. slično prekrajanje u rum. *(Kiarabură* (Moldavija) = *alabură* = *ararabură* f »wüstes Durcheinander«. Za *alabuka* Budmani je predlagao tursku složenicu *alak-bulak* »nered«. Upor. rum. *halea-malea* f »vrsta igre djece, Durchkriechspiel«. Međutim iz naprijed potvrđenog *kalabuk* nije teško doći do *halabuka.*

Lit.: ARj 2, 560. 3, 92. 94. 105. 107. 558. 560. 4, 762. 763. 765. *Elezović* 1, 94. 273. 2, 232. 272. 504. *ASPh 34,* 306. *Mažuranić*

325. 372. *GM* 119. 168. *Mladenov* 97. 268. *SEW 2,* 470. Vasmer, *RSl 4,* 185, *Tiktin* 86. 717 Baric, *Rjei.* 194. Machek, ČAÍF13, 17-99 (cf. *IJb* 13, 347). *Školjić*[1] 289.

galanga f (Sulek) »aromatická biljka cyperus longus, peronjica, peronjika«, *galgan* m (Sulek) »alpinia galanga«, *galganat,* gen. -awřo; (Stulić). Učene internacionalne riječi od lat. > tal. = gr. *galanga* < ar. *halangān* < kin. *ko-leung-keung.*

Lit.: ARj 3, 92. 93. *REW** 3997a. *DEI* 1747. *Lokotsch* 795.

galatan, *-tna,* pridjev (Srbija, Milićević) = *galàtan* (Kosmet) »nepristojan, koji psuje, upotrebljava masne i nepristojne riječi«. Odatle: denominal na *-iţi galalit, -im* (Kosmet) »govoriti nepristojne riječi«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *ghalat* »prostaštvo)« iz oblasti društvenog života: bug. *galaten, galatın* »Schmutz-, Dreckfink«, *galatka* f »schamloses Weib«, *galatja* »beschmutzen«, arb. *gailat* »discorde.

Ut.: ARj 3, 92. *Elezović* 1, 93. *Mladenov* 96. *GM* 118

galatına f (16. v., hrv., u lat. pisanim tekstovima 13. v., Dubrovnik, Marin Držić) »(kulinarski i ribarski termin) hladetina, hladnetina, ribe pripravljene tako«. Jedini dalmaloromanski leksički ostatak koji je ušao i u zapadne romanske jezike, talijanski i francuski sa umetnutim *n* pred dentalom *galantina* (16. v.) > fr. *galantine* (već u 12. vijeku, dakle prije nego u Dubrovniku, iz čega treba zaključiti da se Dubrovnik bavio eksportom tako pripravljenih riba već prije 12. vijeka), španj. *gualatina.* Prema mletačkoj izvedenici na gr. -ία *zeladia* raširena je riječ na Jadranu i kopnenoj, Hrvatskoj *želađija* (Budva) = *želađija* (Sv. Juraj kod Senja) = *dželadija* (Lika) = *želađija* (16. v., *Korizmenjak,* čakavski, ŽK, Senj) »hladetina«; *zaladija* (Senj) »misečina, neka bića poput algi što izlaze na veće i plivaju površinom« možda je metafora. Ovamo ide sa umetnutim *n* pred dentalom kao talijanizam arb. *kallndi* f, *kalint* f u kojem je sufiks *-ina* zamijenjen sa *-í* < gr. *-ia; galatına* = *žaladija* su poimeničeni part. perf. *gelātus* od *gelare,* denominal od *gelu,* gen. *-us* »led«.

Lit.: ARj 3, 73. 93. Zore, *Rad* 108, 231. Skok, *ZRPh* 46, 406. Isti, *ASPh* 28, 467. *REW** 3714. 3718. *DEI* 1747. 1779. *GM* 169. *Banali 2,* 288.

galban m (18. v., Sulek) »smola koja se upotrebljava kao lijek«. Učena riječ od lat. *galbanum* > tal. *galbano* < gr. χαλβάνη < hebr. *helbĕnah.*

Lit.: ARj 3, 93. *DEI* 1749.

galben m (šatrovački govor) »dukat«. Od rum. *galben* < lat. *galbinus* »žut«. Ovamo ide etimologijski i talijanski francuzizam u sjevernotalijanskim narječjima *gialdo* = tosk. *giallo* (glede *Id* < *U* upor. *špioda,* v.), mlet. *zaleto* (vlat. *-htus* > *-etto)* »ranzig«, odatle u slov. i hrv.-kajk. pridjev na *-av: žaltav.*

Lit.: Pleteršnik 2, 953. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Jagić, *ASPh* 1, 356.

galde f pl. (hrv.-kajk., Pergošić, disimilacija *g-g* > *g-ď)* = *galge,* gen. *galag* (Ozalj, 1642) = *gălge* (ŽK, slov.) = *găv'ge î* (Vodice, Istra) »sinonim: vješala«. Od njem. pl. *Galgen.* Odatle na *-enjak: galženjak* m (hrv.-kajk.) »obješenjak«. Plural zbog toga što su vješala na vrhu imala tri poprečna stupa. Pridjevski toponim *Galdovo* kod Siska.

Lit.: ARj 3, 94. 97. *Mažuranu* 314. *Pleteršnik* 1, 206. *Weigand-Hirt* 1, 613. Ribarić, *SDZb* 9, 146.

galeb m (Vuk, 16. v., Crna Gora, Dubrovnik) = *galub* (Bakar) = *koleb* (Molat) = *kâleb* (Hvar, Brusje) = *kalēb* (Baraković, 17. v., Rāva, Srednja Dalmacija, Pavlinović) = *kalep* (Prizna, Hrvatsko primorje) »larus, Möwe«. Odatle: prezimena *Kaleb* i *Kalebić* (Dalmacija); deminutivi na *-ьc: galebac* (Obrovac) = *kolebać-* (Jablanac); na *-ъЬ: galebak* (Vetranie) =. *kalebak* (Jablanac) ; na *-če : galepče* »mlado od galeba«; na *-ić: galebić* = *kalebić* (Nin, Poljica); na -äc: *galepčić;* augmentativ na *-ina: galebina* (Dubrovnik) = *kalebina* (Jablanac); ženka na *-ica: galebica* = *kalebica* (Jablanac). Kolektiv na *-ija: kalebija* f (Jablanac); pridjev na *-ji: galeblji.* Glede izmjene *g* > *k* upor. *gavran* pored *kavran* (v.), *kalusa* prema *galesa* (v.). Ta je izmjena nastala možda zbog toga da se ukloni homonīmija sa *gal* »crn«, jer je ptica bijela. Naziv je ograničen na jadransku zonu. Area oblika na *k* je veća od aree na *g,* koja se govori u južnom Jadranu, a prva u sjevernom i srednjem Jadranu. Postanje nije utvrđeno. Matzenauer tumači jednako kao Bulachovskij rus. *galka* »monedula« iz onomatopeje *gal-,* koja za ovu pticu nije potvrđena, A. Mayer iz ie. korijena

ghel-jkel- ili *qel-jqal-,* za koji nema uporišta u drugim ie. nazivima za ovu pticu. Daničić je smatrao *galeb* varijantom od *golub.*

Lit.: ARj 3, 93. 4, 769. Hirtz, *Aves* 115. 175 -176. Hraste, *jfp 6,*185. Matzenauer, *LF 7,* 173. Daničić, *Osnove* 40. Mayer, *KZ 66,* 105.

galen-kamik m (Hrvatsko primorje, Mikuličić) »kamen na kojem crevljar nabija kože«. Ne zna se je li pridjev ili složenica i kakve je boje taj kamen. Potvrđeno je samo u nominativu u pripovijetkama. Upor. tur. paralelu u *garâtes* (Margitić, *Pala* 149): *Donese kamen koji se zove r~^ i oni kamen otrove -odgoni da se ptići ne otruju.* Turcizam *kara taş* »crni kamen«; *galen* može biti pridjev *gal* »crn« raširen pridjevskim sufiksom *-en.* Riječi *garateš* nije registrirao *ARj.*

Lit. : ARj 3, 93.

galerija f (18. v.) »1° pinakoteka, 2° odio kazališta za gledaoce«. Učena riječ, tal. *galleria* ili fr. *galene* preko njem., srlat. *galeria* »trijem, hodnik«. Upor. gr. γαλή. Sufiks *-erija* je nejasan. Ako je to složeni *-orius* + -ία >< fr. *-erie* (v. *-erija'),* nije jasno kako je stvoren takav apstraktum od grčke riječi.

Lit.: ARj 3, 93. *DEI* 1752.

galeta f (18. v.) »sivilena čahura«. Od tal. *galletta,* mlet. *galeta* »isto«, deminutiv na vlat. *-itta* > tal. *-etta* od lat. > tal. *galla* »1° šiška, 2° lagan predmet«. Nije etimologijski istog postanja homonim *galeta* f (Dalmacija) »kolač ili pogačica od tvrda hljeba, bez soli, za brodove«, od tal. *galletta* »isto«, a to od fr. *galette,* deminutiv od stfr. *gal* »kamenčić«, prema De Feliceu mediteranskog podrijetla, a prema drugima keltskoga (srodno s fr. *caillou').*

Lit.: ARj 3, 93. *REW*[3] 3655. *DEI* 1753.

galica f (Vuk, Šulek) = *galicka* (Mikalja) »vitriolum, Kupfervitriol«. Odatle Šulekovi neologizmi: pridjevi na *-ast galičast,* na *-av golicav,* imenice *galičarnica, galičnica, galičnjak.* S novim vinogradima na američkoj podlozi vrlo raširena riječ. Naglašuje se u zapadnim krajevima *galica.* Od prvog dijela njemačke složenice *Galitzenstein,* tj. »kamen iz španjolske provincije *Galicije«.*

Lit.: ARj 3, 94.

galija f (16. v., Perast, Dubrovnik, slov.), složenica *polugalija,* deminutiv na *-ica galijica* = *galija* (Božava) = *galija (15.* i 16. v., stariji oblik, dijelom na istoku, dok je *galija* samo na zapadu), deminutiv *golica* »veliki brod na vesla«. Od tal. *galèa* (od 9. v., u Splitu potvrđeno 1097) < biz. γαλαία koje De Felice svodi na ilirski supstrat **galaia,* ie. podrijetla u prasrodstvu sa *želva* v., od ie. korijena *ghel-,* »zelen«. Naziv bi prema toj etimologiji bio metaforičan, nazvan zbog sličnosti što ih *izaziva* brodski trup s veslima, prema kornjači. Pomorski je toponim: *Galije f* (Paštrovići, Budva, sike uz obalu). Tal. deminutivi na *-otta galeotta* > *găleata* (18. v.) »mala galija«, na *-ola Gallala* (Budva, mala sika iza otoka sv. Nikole). Augmentativ na *-aceus galeazza* > *galijaca* (18. v.) »velika galija«, na *-one* > *-un gollün,* gen. *-una* > *galun* (rukopis 18. v.) »golema galija«, prema tur. *kaliyun* > *kàljun,* gen. *-una* (Vuk, narodna pjesma). Radne imenice na gr. -οτης > tal. *-otto galeotto* > mlet. *galioto* > *galijot* m = pohrvaćeno na *-aš gaujas,* gen. *-aša* (18. v.) »1° čovjek koji vesla na galiji«. Kako je veslanje na galiji bilo i kazna, *galijot* (Budva, Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *galijot* (Božava, Rab, Dubašnica; slov., Notranjsko) dobiva pejorativno značenje »2° raspuštenjak, berekin, mangup, huncut«. Krč.-rom. *gaļot* »furbo, briccone«.

Lit.: ARj 3, 93. 95. 97. 252. 253. 4, 782. 10, 622. Cronia, *ID* 6. *Pleteršnik* l, 206. Rešetar, *JF* 12, 256. *Banali 2,* 185. Kušar, *Rad* 118, 23. Budmani, *Rad* 65, 166. *REW*[3] 3642. *DEI* 1749. Vasmer, *GL* 61.

galiti[1] se, *galīm* impf. (Lika, Slavonija) »vedriti se« = *galit, galint* (Kosmet) »1° vedriti se, 2° rashlađivati, utoliti boli i brige« nastalo deprefiksacijom od pf. *razgaliti, razgalim (se)* »1° razvedriti, 2° razgaliti prsa, raskrili prsa; 3° sasvim ogoliti (17. v.)« = *razgaljiti* (Šušnjevo, selo kraj Ogulina) prema impf *razgaljati, -ám, razgaljívati, razgàljujëm.* U slov. *galiti* (se) = *gallati* »entblössen, enthüllen« = pf. *zàgaliti (se), -im* (objekt *ruke,* Vuk, narodna pjesma l, 86) »entblössen« = *zagalaćiti, -īm* (Vuk, prema *golać)* »rukave uzdignuti i protegnuti prema ramenu«. Prefiks *za-* prema *zasukati.* Deprefiksacijom odatle nastalo je značenje *galiti, -im* (objekt: *gaće)* u narodnoj pjesma »zasukivati, zavracali«. Odatle: postverbal *razgala* f »raskri van j e«, apstraktum *galênje* n (Kosmet) »razblaživanje tuge, ulješne riječi«; prilog *razgalom* (Banja Luka) »polagano, promišljeno, raspoređeno, bez srkleta«. Ovamo treba staviti i značenje *galiti -lm* (Dobroselo, Lika, Stulić, Parčić) »pokrivali nebo oblacima, u igri riječi *sama pali, sama gali* (Lika)«.

To je značenje dobiveno također deprefiksacijom prema *razgaliti (se, z& vrijeme)* »razvedriti«, a može se tumačiti i pridjevom *gao* (v.), kako čini Budmani. Ispuštanjem *raž-* glagol dobiva protivno značenje »(na)oblačiti (od *oblak}«.* Kad se *razgale prsa* = otkopča košulja od vrućine, nastaje olakšanje, razblaženje. To je značenje dalje razvijeno u.Kosmetu i u navedenom prilogu. Zbog toga ovamo treba staviti etimološki i bug. *galla* »verwöhne, liebkose«, odatle *galba* f »Verzärtelung«, pridjev *galen* »zärtlich, lieb« i rus. *pragulina f* »čistina u šumi«, *progalitb* »lichten«. Makedonski Cincari posudiše *(kirolu era) galitu* »vrijeme se razvedrilo«. Osnova *gal-* u ovim glagolima prijevoj je od *goli* »go« (v.) kako uči Berkneker.

Lit.: ARj 3, 96. *Elezović* 1, 93. *Mladenov* 96-97. *Miklošič* 60. *SEW* 1, 294. *Holub-Kopečný* 119. Vaillant, *RES* 22, 26. Bruckner, *KZ 46,*233. Wood, *KZ* 45,62-63. Matzenauer, *LF 7,* 174. *Pleteršnik* 1, 206.

gáliti[2], *gâlïm* impf. (Vuk, Srijem, Martié) »sinonimi: nastojati, čeznuli za čim«. Nije ušao u saobraćajni i književni jezik ni na istoku ni na zapadu. Poklapa se[1] semantički i fonetski posvema s polj. *galií na co.* Ovamo ide i *galiti u koga* (Lika, Kurelac) »uprijeti oči u nekoga«. To se značenje poklapa sa rus. *galitbsja* »umhergaffen, die Augen aufreissen«. Meillet i Matzenaueť uzimaju prijevoj prema *željeti* (v.) < ie. **ghuel-*. Preobraženski i Berneker uporeduju polj. *gala* f »kuglja, oko«, ruš. *galka* f »Glaskugel«, brus. *haly* »oči«.

Lit.: ARj 3, 96. *Miklošič* 60. *SEW* 1, 293. *Bruckner* 133. *Vasmer* 254—255. Matzenauer, *LF* 7, 174. Iljinski, *RSl 6,* 218-219.

gaiţe f pl. (18. v., Vitaljić, Stulić) »sinonim: zvalo«. Nije potvrđeno u narodnom govoru. Od sjev.-tal. *gaita* = tosk. *gota* »guancia, lice« < vlat. *gauta* < klklat. *gabala* > **gabita* < ngr. *gabátha* »zdjela«.

Lit.: ARj 3, 97. *REW»* 3706a. *DEI* 1849·

gaìja f (Split) »vreća na šabaci ili naziv za šabaku, sag (Budva, Zore) < saccus«.

Lit.: ARj 3, 97. *REW*[3] 3657.

galjuf m (čakavski, 16. v.) »1° lopov, 2° hrv.-kajk. prezime«. Sa / > *ρ Galjup* (Dubrovnik), prezime, i sa / > *h galjuh* (Vuk) »oblaporan, gourmand«. U slov. sa α > *o* kao u najstarijim romanizmima *goljuf,* gen. *-ufa* = = *galiif* pored *golef,* gen. *galiifa* (Notranjsko) sa 4 različita značenja: »1° Betrug, 2° seljačke bječve bez donjeg dijela (Savinjska dolina), 3° prednji dio košulje, 4° riba: petromyson fluviatilis« sa razvitom leksikologijskom porodicom: na *-ač goljufač* (Kobarid) »lopov« = na *-ar goljufar* = *goljuf* (Prekomurje), pridjevi *goljufast* = *goljufen* »betrügerisch, varav«, *negoljufiv,* denominali (na *-o, -ob) goljufati* »betrügen« = na *-iti pogoljufiti* »durch Betrug erwerben«. Od tal. *gaglioffo* »Schelm«, denominal *galufà(re)* »rubare«, riječ iz talijanskog argota nepoznate etimologije jer hebrejsko *gănaft* »krada« ne zadovoljava fonetski ni morfološki.

Lit.: ARj 3, 98. *Pleteršnik* 1, 687. 727. 2, 107. 306. Šturm, *ČSJK* 6, 56. *SEW* 1, 321. *REW°* 9695. *Lokotsch* 659. *DEI* 1746.

gamad f (16. v., Vetranie) »1° životinje što gmižu, 2° sitna riba (Dubrovnik)«. Odatle izvedenica na *-in: gamadin* (Zore) »sitna riba«. Ne zna se kakav je sufiks *-in* i kako je došao na kolektivni *-ăd* f (v.). Osnova *gam-* od koje postoji još pridjev na *-av gamav* (Martié) »koji gmiže« nalazi se raširena sa *-iz* u impf. *gàmizati, -žēm (iz-)* (Jablanica, crnorečki okrug, Vuk, Srbija) »kriechen«. Na *-iti: gamižiti, -im* (Srednja Dalmacija, Pavlinović, ż mjesto *z* je iz prezenta), upor. stčeš. *hmyzeti.* Vokal *a* je nastao iz poluglasa *ъ (=* češ. *e,* polj. *ie,* rus. *o)* koje može ispasti *gmlzati, -žēm* (Vuk, 15. v., Marulić, *iz-* 18. v.). Jedanput je potvrđeno po primarnoj vrsti *gmisti* (18. v., Knezović). Odatle postverbal *gmíza* f (Vuk) »(metafora) sinonim dinđuhe, sitna sačma« i radna imenica na *-avac* m prema f *-amca gmizavac* prema *gmizavica,* i pridjev na *-ski gmizavački.* Sa *-eti: gmazeti, -im* (hrv.-kajk., Belostenec, Došen), odatle Šulekov postverbal *gmaz* m koji je danas općenit u zapadnom govoru. Upor. slov. *gomăz.* Na *-iti:* impf, *gmiziti, -im* (Vuk, Jagodnja, Dalmacija) prema pf. *gmiznuti.* Proširenje osnove *gbm-* vrši se i sa *-bz-*. Kad poluglas u proširenju ispadne, postaje u osnovi *a:* na *-êti: gamzdêt, -îm* (Kosmet, α može se produljiti) *(uz-);* na *-iti: gàmziti, -îm* (18. v.); upor. polj. *giemzić,* rus. *homozitb.* Odatle imperativna složenka kao toponim *Gamzigrad* (Vuk), zidine staroga grada u kojima ima mnogo zmija; *ganziti, -im* (Belostenec), odatle *ganzov* (Kurelac) »ime psu«, s madž. sufiksom *-ov* < *-ó.* Vokal ı u raširenju *-iz* nastao je iz jery, upor. stcslav. *gbmyzati; ъ* u raširenju *-ъz-* glasi u rus. *o: gomozitb.* Sam korijen bez tog raširenja u *gamad, gamav* nalazi se samo u hrv.-srp. Raširenje vrši se još sa *-yl:* na *-éti:* impf, *gmüjeti, -Hm* (Vuk,

narodna pjesma) *(po-)* = *hmujeti, -Hm* (Vuk, 18. v.) *'(po-)* = *miljeti, milim (do-)* pored *militi* (Vuk, Homolje) *(raž-).* Ovo raširenje dobiva s prefiksom *kő-* još *ispo-* pf. *ispokohmiljeti, -lim* (Stulić) prema impf, *ispokohmiljivati.* Ali ta složenica nije potvrđena u narodnom govoru. Upor. s prijevojem o za r > au osnovi slov. *gomázati* — *gomezéti, gomízati, gomazéti* »wimmeln« i *gomoléti* »idem«, odatle postverbali *gomas* =-- *gomîz* m, na *-ice gomizice* f pl. »Schauer« Raširenje sa *-ym* potvrđeno je samo u polj. *gmerać.* Raširena osnova *gímyz-l gъmъz-* je sveslavenska i praslavenska. Za nju nema paralela ni u baltičkoj grupi ni u drugim ie. jezicima. Potebnja i Mladenov upoređuju sa sanskr. *gamati* »ide«, zend. *jamaiti* i njem. *kommen,* got. *aiman.* To nije potrebno jer fonemi u ovoj riječi imaju simboličku vrijednost kao u onomatopejama uopće. Izražavaju puzanje reptilija po zemlji. Da ide u onomatopeju, dokazuje impf, *gangeziti se, -im* (subjekt *masline ispod mlina,* Srednja Dalmacija, Pavlinović) »omicati se, puziti«.

Lit.: ARj 2, 623. 3, 98. 99. 106. 213. 635. 4, 167. 176. 936. 6, 706. Him, *Amph.* 33. 35-36. 43. 87. 114. *Elezović* 1, 93. 2, 383. *Miklošič* 82. 423. *SEW* 1, 367. *Holub-Kopečný* 122. *Bruckner* 140. 145. *KZ* 48, 177-178. *Vasmer* 291. *Pleteršnik* 1, 230. 231.

gaman, f *gamna* (Boka, Ljubiša, Paštrovići), pridjev na *-ъn* > *-an* »pohlepan«. Denominal na *—iti gamniti, -im* impf, »biti lakom«. U pogledu značenja može se upoređivati sa rum. pridjevom *gaman* (Muntenija) »proždrljiv«, apstraktum *gămănie* f »proždrljivost«. Ne slažu se u dočetku jer rum. *-an* ima stalno α koje se ne poklapa sa sufiksom *-ъn* > *-an* gdje je *a* nestalno. Štrekeljevo izvođenje od tal. *gana* »gran voglia, desiderio«, riječ germanskog podrijetla (got. **gainon* > nvnjem. *gähnen)* ne zadovoljava fonetski ni hrvatski ni rumunjski oblik. Pridjev na *-ъn* > *-an* od *gana* mogao bi da glasi samo *gan* (upor. *stran)* kad bi postojala posuđenica *gana,* a ona nije potvrđena.

Lit.: ARj 3, 98. Štrekelj, *DAW* 50, 10. 20.

gämata f (Kavanjin), pridjev na *-ъn* > *-an gamatan* = *kamat* m (općenito na zapadu) = *kamata f* (14. v., općenito na istoku), pridjev *kamatán* (16. v.) *(bez-),* poimeničen na *-ih kamatnih* (također bug.), *kămatnikov, kãmatničkī* = na *-jak kamatnjak,* danas u značenju »kamatna stopa«, f *kămatnica,* na *-ljiv kamatljiv,* na tur. *-džija kamadžija* (18. v., Slavonija), na *-ъc* > *-äc kamatac,* gen. *-aca* (18. v.) = na *-arius* > *-ar kâmatãr.* Neutrum *kamato* (Sulek, bug.). Denominali *kâmatovati, okamatiti.* Sa *h* < *k hamate* (18. v., čakavski), *hâmatnik* (17. v., čakavski, Hvar, Brüsje). Između slavina ima još ,u ukrajinskom i ruskom. Rum. *camătă* f slaže se u rodu sa *kamata,* tako i arb. *kamate,* dok madž. *kamat* kao naš maskulinum. Posuđenica je kao *jeftin* (v.) iz gr. κάματος, srgr. (biz.) κάματον »opera, factura«. Na zapadu se govori *interes* (v.) = *interes.* Balkanska riječ grčkoga podrijetla.

Lit.: ARj 3, 98. 564. 4, 782. 784. 8, 806. Hraste, *JF 6,* 185. *Miklošič* 110. *SEW* 1, 476. Vasmer, *GL* 73. *GM* 172. *Mladenov* 229.

gamba f (Šulek) »smola drveta Cambogia gutta, koja se upotrebljava kao žuta mast i kao lijek«. Možda skraćenica od imena azijske zemlje *Kambodža* po kojoj se zove i drvo.

Lit.: ARj 3, 98.

gambali, *-am* impf. (Vuk, ŽKU) *(do-, iz-, na-, za-)* = *glimbati* (Lika) »hodati teturajući; sinonimi: šepeljiti, pendeljiti«, *nagambati* (ŽKU) »naići na što«, *zagàmbati* (Piva-Drobnjak) »zagaziti u snijegu«. Nalazi se još u slov. *gambali, gâmbam* »watscheln, waten, schleudern«; *a* je nastao iz poluglasa *ъ,* kako se vidi iz hrv.-kajk. *(do)gembati* — *dogàmbati.* Budmani s pravom zabacuje Štrekeljevo izvođenje iz tal. *gamba* »noga« i pomišlja na osnovu *gam-* u *gamad* i *gamizati* (v.), što ne ide dobro semantički niti objašnjava slog -бα. Možda postoji gdje *gamba* od *gnati,* upor. *gonba,* odakle je *gambali se* (hrv.) »gimnasticirati«; *glimbati* je unakrštenje sa *glibati* »hoditi, gaziti po glibu.«

Lit.: ARj 2, 560. 3, 98. 196. 197. Popović, *Sintaksa* 35. Vuković, *SDZb* 10, 384. Tomanović, *JF* 17, 201. *Pleteršnik* 1, 206.

gàmbor m (16. v., Dubrovnik, Zore) = *gãmbor* (Perast, Krtole, Muo, Račišće) = *gâmbur* (Budva) »morski rak sličan jastogu«, *grambata* f (Hvar, Zore) »vrsta raka«, nastalo umetanjem suvišnog *r* u početnom slogu (možda unakrštavanjem sa *grmelj)* i zatim disimilacijom *r-r* > *r-t* (upor. tal. *rado* < *raro, armadio).* Femininum je nejasan. Zamjenom dočetnog *-ata* domaćim sufiksom *-alj (Ma·· retić** 261.) *grmâlj* »eriphia spinifrons, vrsta morskog raka« = *grinâj* = *gramaj* »isto«. Upor. istro-rom. *garnéj* (Fazana, Pula). Od lat. *cammarus* < *cambarus* > tal. *gambero.*

Upór. istro-rom. *gomoro.* Prvi oblik potvrđen je u *kamarana; gâmbor* i *kamarana* leksički su ostaci dalmatoromanski. [Lat. < gr. κάμμαρος].
Lit.: ARj 3, 383. 449. 5, 248. *REW*[3] 1551. *Ive* 127.

gamejt m (narodna pjesma, jedanput) »sinonim: mrtvac«. Arapski turcizam. Od ar. *qâmatun* > tur. *karnet.*
Lit.: ARj 3, 98.

gannirà f (Mikalja, Stulić) »gornje odijelo žensko«. Od tal. *gam(m)urra* = *camurra* (14-16. v.) »isto«, zacijelo arabizam pi. *humur,* sing. *himār* »velo da donna«.
Lit.: ARj 3, 99. *DEI* 710. 1759.

gänac, gen. *gânca* m (Dubrovnik, Mikalja) = *gànac,* gen. *ganča* (Hrvatsko primorje, Dalmacija) = *ganai* (Šćepan) = *ganač,* gen. *ganča* (Ljubiša, Risan, Dobrota, Stoliv) = *gänjac,* gen. *ganjca* (Kastavština) = *gandža* f (Vuk, Crna Gora) = *kandža* f (Vuk, bug.) »1° kuka, čengel, čenkin, dr(a)kmar u obliku slova S, čakija, 2° kuka kojom se lanac zakvači (stoji na kraju pojedinih veriga, Kastav), 3° zaklopac za prozor protiv vjetra (Dubrovnik)«. Oblici m. r. serije na *-cj-č* potječu iz tal. *gancio* = mlet. *ganzo,* koje je evropski turcizam grčkoga podrijetla (tur. *kanca* < gr. pridjev καμψός »savinut, od κάμπτω »savijam«). Oblici ž. r. su balkanski turcizam istog podrijetla. Varijante su mu još *pandža* i *prandža* (v.) Od prvog oblika (talijanizma) postoji još deminutiv na lat. *-inus* > tal. *-ino ganči̅n,* gen. *-ina* (Potomje) »kuka za hvatanje vode iz zdenaca«. Denominal je *zagančati, -am* pf. (Potomje) »zadjeti, zahvatiti gančem«.
Lit.: ARj 3, 99. 4, 819. *Mlađenov* 230. *REW*[3] 4673. *DEI* 1769. Matzenauer, *LF 7,* 174. Tomanović, *JF* 17, 204.

gauak, gen. *ganka* m (hrv.-kajk., Belostenec) = *ganăk,* gen. *gănka* (ŽK) = *ganjah,* gen. *-njka* (hrv.-kajk., Jambrešić) = *ganjak* (Donja Podravina) »sinonimi: trijem, naslon; hodnik od drva prislonjen kući«. Od njem. *Gang* »Ort des gehens«.
Lit.: ARj 3, 93. 109. Hamm, *Rad* 275, 43.

ganati (Stulić) »proponere« = *ganati* (1452, Poljane, ~ *na planide)* »proricati po zvijezdama« = *ganati* impf. (Vodice) *(u-)* »rješavati zagonetku, gonetati« = *ganāt* (Cres, Parčić, Vrbnik, Krk) »govoriti«, slov. *ganati* »pogoditi«. Odatle: radne imenice na *-avac ganavac* (u rukopisu 16. *\.,ganafci),* na *-ăcganač* m (Vodice) »gonetalac«; postverbal na *-ka ganka f* (čakavci, 16. v., Istra) = *gănka* (Vodice) »1° zagonetka, pripovijetka, anegdota«, 2° ime biljke chrysanthemum leucanthemum«, odatle deminutiv na *-ica gančica* f (Hvar) »sinonim: bajka, priča«, radna imenica na *-arica gankarica* f »djevojka koja ždrijeba« (Istra); denominal na *-ati gãnkati* (Vodice). Slov. *ganalica* »zagonetka«. Ovamo još pf. (?) *izganjati, -am* (Belostenec, hrv.-kajk.) »izgatati«, *uganjati* (ŽU) »spravljati šale«. Glagol *ganati* je nastao od osnove *gad-nati.* Upor. češ. *hádati* i *hádka* i slov. *godati* »zu erraten suchen«. Ta se osnova nalazi i u *gatati, a ganati* može se tumačiti od *gat-nati,* sa *dn* ili *tn* > *n* kao u *panem* i u *gonenuti; gan-* je prijevoj od *gon-*. Ta se osnova nalazi u impf, *gonetati, -am* pored *-čem* (Vuk, 16. v.) *(od-, za-}* prema pf. *gonenuti, gonēnēm* (16. v., Risan) (od-). Odatle postverbal: *gonet* m (18. v., Kavanjin) »proročanstvo po zvijezdama«, *goneta* f (Vuk, Risan, ovdje sufiks može biti tuđi prema *planeta* > *planida)* = *gonetva S* (Dubrovnik, 18. v., sufiks kao u *molitva')* = postverbal na *-ka: gònetka* f (16. v., Dubrovnik) *(od-,* Lika) = *zagonetka* f (danas općenito u književnom i saobraćajnom jeziku); apstraktum na *-ljaj ôdgonetljãj* m; pridjevi na *-ьn gonetan,* na *-av gonetav,* radna imenica na *-lac* m prema *-lica gonétalac,* gen. *-Ica* (17. v.) prema *gonétalica* (Vuk, Crna Gora). U Kosmetu sa ti < o *gunêtka f* »zagonetka«, odatle impf, *gunetkăt, gunêtkam* »1° zagonetati, 2° (figurativno) zanovijetati«. Raširenje osnove *gon-* vrši se i sa *-at-* pored *-et-: gonetati* (Belostenec, Stulić), odatle postverbal na *-ka gonotka* f, radna imenica na *-nbk gonotnik* = *gonetnik.* Postoje još sa disimilacijom *n-n* > *m-η* ili *l-η: zgumemt* = *pogumēmt* (ŽK) »pogoditi« = *ugleniti* (ŽK, Ognjanovci). Raširenja na *-et-ļ-ot-* osnove *gon-* nalaze se doduše kod onomatopejskih glagola, ali *gon-* i *gan-* nisu onomatopejske osnove. Kako se ta raširenja ne nalaze u drugim slavenskim jezicima, nego samo u hrv.-srp., nije nemoguće tumačiti ovo raširenje uplivom tuđe riječi *planeta,* jer se značenje odnosi i na proricanje po zvijezdama kao što je *-et* preneseno i na turcizam *faletati* (v.). Osnova *gon-* nastala je kao i *gan,* od *god-na-* Upor. slov. *goditi* »baciti«. Obje se osnove nalaze i u drugim slavenskim jezicima: *gan-* u stcslav. *(gananije* »divinatio, propositio«), slov., -ukr.. i rus., *gon-* u rus. i slov. Riječ je prema tome praslavenska.

Lit.: ARj 3, 99. 100. 266. 4, 167. 8, 581. Ribarić, *SDZb 9,* 146. *Elezović \,* 115. Rešetar, *ASPh* 26, 361. 365. Tentor, *JF 5,* 204. *ZbNZ* 5, 83. Skok, *ASPh* 33, 373. Popović, *Sintaksa* 45.

Miklošič 59. *SEW* 288. *Holub-Kopečný* 118-119. *Vasmer* 250. 258. Matzenauer, *LF* 7, 175. Osten-Säcken, *KZ* 44, 159.

gàni, indeklinabilni pridjev (narodna pjesma) = *ganî* pored *gani* prilog (Kosmet) »1° bogat, 2° obilno, mnogo«. Odatle apstraktum na *-luk ganiluk* m »bogatstvo«. Arapski turcizam (ar. *ghanni* > tur. *gani).*

Lit.: ARj 3, 99. *Elezović* 1, 93. Skok, *Slávia* 15, 349., br. 277.

gao, gen. *gala,* isključivo hrv.-srp. pridjev (Mikalja, Gundulić), bez refleksa u drugim slavinama, danas iščezao iz saobraćajnog i književnog jezika, »1° crn, 2° gadan, gnusan«, u izvedenicama naročito brojno zastupljen u zoološkoj terminologiji. Prvobitno se značenje 1° vidi vrlo dobro u poimeničenjima: *gal* m »crna mast«, na *-ьc galac, gen. golca* m »1° vrsta vinove loze crna grožđa, 2° također antroponim (13. i 14. v.), 3° imena biljki, 4° ptica corvus frugilegus (Nin)«; *galava* = *galava* »crna krava«, *galuska* »crna ovca«, odatle hipokoristik *golja* = *gălja* (Kosmet) = *gale* (Dalmacija) »crn brav« i *galinka'; goljak* m (Srbija, Milićević) »crn ovan«; pridjevi *gälast* »crn (o bravu)« i *galešast* »crn (o volu)«, od *galesa* m »crna velika domaća životinja (konj, vo)«, odatle hipokoristik *gála* »krava ili kokoš«, *galin,* gen. *-ina* (Vuk) = *galon* (Vitezović) »konj vran«, *galonja* (Kosmet) »vo mrke boje«, sa madž. sufiksom *-ov* < *-ó gàlõv* (Lika) »sinonim: garov«, sa hipokorističkim sufiksom *-ãn gàlãn,* gen. *-ana* (seljaci na Braču) »sinonim: budac«, *galešina* f »crno grožđe«, *galica* f »vinova loza crna grožđa«, odatle pridjev na *-jast galičast* (Vuk) »crn«. Ovamo bez sumnje i imena crnih ptica: *galica* (Hercegovina, Šibenik, Split) »pyrrhocorax graculus«, *gal* m pl. *galovi* (Miloševo, Srbija) = *galií* = *galac* = hipokoristik *galo* m (Svilajnac, Srbija) »sinonim: gavran«. Ime *galice* je sveslavenske i praslavensko: ukr. *halyća* = brus., strus. *halica,* bug. *galica,* rus. *gálka.* Rumunji je također posudiše: *galiță* = *gaița* = *gaică* = (preokrenuto u) *zaică* = *zaifă* prema madž. *zajgo* = *szajko* < *sojka* = *sojka* (ŽK) (v.). Arbanasi posudiše poimeničen femininum *gale* f »gavran«. Iz ihtiološke terminologije ide ovamo *gâvica* f (Vuk, Hercegovina »1° leucos adspersus Heck.« i još druga vrsta ribe »2° paraphoxinus Ghetaldii Steind.«. .Neobičan je sufiks *-vica.* Iz botaničke terminologije još *galčina f* »primula officinalis Jacq.«. Od predmeta: *galas* m (Vuk, Srbija) »crna traka što se upliće u kosu« i *galjac,* gen. *gâljca* (Kosmet) »klip kukuruza sa mrkim crvenim, zrnima«. Ovamo i toponimi *Galovac* i *Galičnik.* Od značenja 2° *galac,* gen. *gaka* (Crna Gora) »lukav čovjek«, ako je stvorena prema *gala* f »nečista žena«. Kako se pridjev *gal* semantički poklapa sa *garav,* došlo je do unakrštavanja *gal* i *gar* u *garlica* f (Dalmacija) »crna mast ili cakleno crnilo« (riječ nije dobro potvrđena u narodnom govoru). Ne zna se pravo kakav se ovan zove u Grblju *galòbela* (Grbalj) i da li je to složenjca kao *galòvran* m pored *galovrana* f i *golovran* »corvus frugilegus« od nepotvrđene sintagme **gala vrana.* Ako je u drugom dijelu *bela* = *bijela* (Grbalj nije ekavski), onda je nerazumljiva takva protivurječna denominacija. Prema tipu složenice *crnook* postoji *kaločilo* m »ovan koji je oko očiju crn«, od **galo oko* sa sufiksom *-ilo,* ali udara u oči asimilacija tipa *Galogaža* < *kalogaža.* Ovamo ide zacijelo *kaláka* »nadimak žensku nečistu, kaljavu« (Srednja Dalmacija, Pavlinović). Bijela ovca crnih ušiju zove se *kalusa* f, deminutiv *kalmica* od **galo uho.* Nema sumnje da je osnova *gal-* sveslavenska i praslavenska, kako dokazuje zoološki termin *galica.* Pitanje je samo-kako je stvoren pridjev *gao* koji je specifično hrv.-srp. Bulahovski ga tumači pozivom na pridjev *vran,* odakle *vranac* (v.), kao paralelu. Taj je nastao od imenice *vrana.* Na isti je način mogao pridjev *gal* nastati od *galica, galac* itd. Te su se riječi mogle shvatiti pridjevski kao poimeničenja na *-ьc, -ica,* odatle *gal.* Pita se sada što je upravo osnova *gal.* Matzenauer drži da je to varijanta od *gar* (v.), prijevoj od *gorjeli.*

Lit.: ARj 3, 92. 93. 97. 104. 4, 774. 779. *Elezović* 1, 93. Hirtz, *Aves* 115. 116. *Miklošič* 60. *SEW* 1, 293. *Vasmer* 255. *Mlađenov* 96-97. Matzenauer, *LF* 7, 174. *GM* 118. *Tiktin* 662. Bulachovskij, *IzvAN, otd. lit* 7, 102.

gara f (Statut krčki, potvrđeno samo u gen. pl. *gar i menul librica i pol sold* L; samoglasnik *a* može da potječe od lat. *e* u zatvorenom slogu kao u krčko-romanskom *giara,* ali i od lat. *garus)* — *géra* (Vuk, Budva, Lastva, Prčanj, Dubrovnik, Račišće, Baošić, Smokvica, Korčula) = *ghera* (Korčula, 1488), deminutiv *gerica* (Dubrovnik, Smokvica, Muo) = *gira* (17. v., Muo, sjeverna Dalmacija, Mikalja) = *girica* (Senj, Cres, Rab, Božava, Vrbnik, Veli otok, Dubrovnik; Tivat 1069. *piscatores girrum)* »ihtiološki termin, sitna morska ribica smaris vulgáris, slična gavunu, menuli«. Upor. izričaj u Mulu: *gira i gaun korčulanski makarun.* Domaći je naziv za tu sitnu ribicu

strugačica (Boka, Dobrota), tako nazvana jer »je puna skrami i treba je strugat«. Još je zovu u Boki *gavica,* što je ista riječ koja i *gavun* (v.), samo je augmentativni sufiks *-un* zamijenjen domaćim *-ica.* Unakrštenjem od *gavun* i *girica* nastade na Braču *gâvorica* »smaris vulgáris«. Pseudojekavizam *dera.* Dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *gerres* s prijelazom u deklinacijų α, krč.-rom. *giara.* Velarno *g* pred *e* očuvano je kao u *galatına.* Lat. deminutiv na nenaglašeno *-ula gērrula* očuvan je također kao dalmatoromanski leksički ostatak, *gerlica* (Krk), *girlić* (Dalmacija). Na lat. *-aria* > *-ara *gerraria* > *geralica* (Lastovo, disimilacija *rr-r* > *r-l)* »mreža za hvatanje gera« = *gĕrarica* (Mljet, Račišće) »mreža za hvatanje gera«. Na *-arius* > *-ar *gerrarius* > *gerar* »ribar koji lovi gere«. Nejasna je riječ *gernja* (zar n. pl.?) »oči od mreže gerarice (Mljet)«. Deminutiv na *-ula* postoji još u varijanti *gljăra* (Lastva, Boka, Kotor, Tivat, Stoliv), *u giara* gen. pl. (Bijela) = (metateza) *grâlja* (Muo), prošireno na *-ica gljarlca* (Tivat, Prčanj) = *graljica* (Muo). Area te varijante je Boka Kotorska. Samoglas α < *i* može se objasniti dvoglasom *ía* kao u *Criapis* < *crépis* (Kotor), *ćarma* (Spič) < *termes, Ijub-Ijan* < *lupelus.*

Lit.: ARj 3, 4. 115. 104. 129. 136. 212. Kušar, *Rad* 118, 18. Zore, *Rib.* 340. *Banali 2,* 270. Skok, *ZRPh* 38, 546., br. 8. Isti, *Term.* 46. Macan, *ZbNŽ 29,* 208. *REW*[3] 3746. 3694. Barić, *JF* 3, 223.

garbać m = (sa *-ar* > *ŗ) grbač* (16. v.) = (sa zamjenom sufiksa *-ać* grčkog podrijetla < gr. dem. -ακης sufiksima *-oč, -ok, -aca, -aja, -ak,* -an/) *garbóé* (Vodopić), *grbača* (Šulek, rukopis), *grbaja* (ibidem), *grbak, grbica, grbanj,* gen. *-bnja* »nasturtium officinale, agretto«. Kao tal. *agretto* što je deminutiv od pridjeva *agro* < kllat. *acer,* viat. *aerus,* tako *garbać* ishodi od pridjeva *garbo* »kiseo« < langob. *hariu,* nvnjem. *herb,* unakršten s *acerbus* > lomb. *garb.* Ovamo još možda *grbaštica* f »lepidum sativum« ako sadrži složen sufiks *-ać* + *-bsk* + *-ica.* Od tal. pridjeva *garbo* Štrekelj izvodi još slov. *garbasi* (npr. *zid)* »što nije upravo glatko, rauh«; *acerbus* preko sjev.-tal. (upor. milansko) *zerb* nalazi se u određenom pridjevu *Sèrbi (vino žérbo)* u Božavi (Veli otok, Zadar).

Lit.: ARj 3, 105. 392. 394. *REW** 94. 4064. *DEI* 95. 1763. Cronia, *ID* 6, 122.

garbın, gen. *-ina* m (17. v., Vuk, .Dubrovnik, Veli otok, slov.) = (promjenom dočetka prema *-one* > *-un) garbun* (Marulić) = *(ar* > *r) grbîn* (Marulić, Božava, Rab, Skadarsku jezero, slov.) = (s promjenom dočetka na *-us) garbus* (Ščavnica, slov.) »1° jugozapadnjak, lebić, 2° Nordwestwind Qanežič, slov.)«. Od tal. *garbino* < srlat. *garbinus* podrijetlom iz ar. pridjeva *garbi* »zapadni«.

Lit.: ARj 3, 105. *Pleteršnik* 1, 207. 246. Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 23. *SEZb* 13, 175. *SEW* 1, 295. Korsch, *ASPh* 9, 501. *REW*[3] 3683. *DEI* 1763.

gardan.m (Šulek) »vodeni garbać«. Od lat. *cardamum* < gr. κάρδαμον »crescione«, mediteranska riječ. Glede *car-jgar-* upor. *gardun.*

Lit.: ARj 3, 106. *DEI* 759.

garde) O' < /) m = *grdelj* (Sv. Juraj kod Senja) »češljugar«. Deminutivi na *-ъc* > *-ac gardelac,* gen. *-Ica* (Drivenik, Fužine, Grobnik, Hreljin, Križišće, Lič, Škrljevo, Vrata, Senj, Istra) = *gardelec* (Istra) = *gradalac* m (Lič) = *gradelac* (Hreljin, Lič, Vrata) = *gradelec* (Fužine, sv. Križ) prema f *gradelka* (Brač) = (sa *ar* > r) *grdelac* (Begovo Razdolje, Jablanac, Karlobag, Stinica, Škrljevo, Zlobin, Kaštel na Rabu) = *grdeljac,* na *-ič gardelić* pored *grdelić* (Crikvenica), na dvostruki deminutivni sufiks *-čii gardelčić* (Sv. Jelena kod Crikvenice) = *gradelčić* (Lič) = (sa tal. deminutivnim sufiksom *-inus* > *-ino) gardelin,* gen. *-ina* (Perast, Brač, Šibenik, Krk, Vrbnik, Benkovac, Veli Rat na Dugom otoku, Nin, Korčula, Hvar) = *grdelin* (Šolta, Orlec, Cres, Novaija na Pagu, Sali na Dugom otoku, Omiš, Sviništa) = *grdelin* (Boka) = *gardelin* (Rab, Božava), proširen na *-ić grdelinić* (Jesenice, Poljica), na *-uša grdelinuša* (Sviništa) = *gradelin,* gen. *-ina* (Boka Kotorska). Od tal. *cardellino* = mlet. *gardelino* od kllat. *card(u)-elis* sa zamjenom dočetka *-udis* > deminutiv *-ellus,* upor. tal. *cordella,* kslat. *cardellino.* Drugi su nazivi u Dubrovniku *frzelin* (Boka) = *staglin* (v.).

Lit.: ARj 3, 106. 365. Hraste, *Rad* 272, 25. Hirtz, *Aves* 117. 138. Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 18. *REW*[3] 1686. *DEI* 760.

gardinić m (Šulek, po rukopisu 18. v.) »biljka myricaria germanica Desf.; sinonimi: metljika, metljikovina (v.)«. Nema potvrda iz današnjih govora.

Lit.: ARj 3, 106.

gargaša f (Vuk, 18. v.), običnije f pl. *gargaše* (Dalmacija, Pavlinović, Mikalja, Hrvatsko primorje) »1° pecten lanaris, 2° morska

školjka (Vranjic, Split), 3° ostatak od razva-ljena broda, kola, odbačeno staro grožđe od mašine, stara sprava (Korčula)« = (sa zamjenom sufiksa *-aša* > *-aca) gargača* (Vuk) »pecten lanaris«. Taj se sufiks odbacuje *gârga·f* (Šulek, ne zna se gdje se govori). Može biti i postverbal od *gorgati, -ãm* impf. (Dubrovnik, Vuk) *(iz-}* = *gargašati, -ãm* (Vuk, objekt *vunu) (do-, iz-, na-, o-, pro-}* = *gardàšati, -am (iz-),* iterativ na *-ava-, -iva- izgardašavati, -aasavam* (Stulić), *izgardašivati, -dàšujem* (Voltidi); *d* mjesto *g* još u *gardaše f* (Hrvatsko primorje) = (sa *ar* > *r) grdaše* (Lika) »pecten lanaris, kao greben kod kudjelje (posjeduje svaka kuća)«, sa deminutivom *gardašica* f = *grdaša* (Dubašnica) »vuna iz kosnene koze koja se prodaje«, *grdašati vunu* (Vodice) »čihati«. Radne imenice na *-ar* < lat. *-arius* = *-avac gargašavac* = *gargàíãr,* gen. *-ara* m prema f *gargašavica* = *gargašarica* — (sa sufiksom *-lja* kao *prelja, pralja) gargašalja* = *gargašalica* f prema *gargašalac,* gen. *-ka* m. Pridjev *gargašav.* Postoji još s prijelazom *d* > *t kartati, -am* impf, (objekt *jarinu,* Lika) »stavljati vunu sa janjaca zvanu *jarina* prije gargašanja na gargaše«; í mjesto *d* objašnjava se asimilacijom po zvučnosti < lat. **ex-cardare.* Taj termin kućne radinosti postoji i kod Slovenaca: *gradala* = (metateza) *drgaše, gradašati — gradašiti — drgašiti, drgaįšati, ogredéšati (pre-).* Slovenska paralela za *kartati* glasi *prekrtačiti* »durchkrämpeln«. Termin je došao iz Italije. Od tal. *(scardare* (14. v.), prošireno na *-ass scardassare* od lat. *carduus* (sa *uu* > *u* kao u *mortuus* > tal. *morto); gargaša* predstavlja prema tome asimilaciju na distancijų *g-d* > *g-g; gardaša* je pravilan naš postverba! od *(scardassare.* Taj se nalazi u istro-roni. (Bale) *gardaša.* Tal. prefiks *s-* < *ex-* ispušten je zbog toga što on u hrv.-srp. perfektivira glagol, ali je ispao i u istroromanskom. Ovamo ide još *garze* f (Potomje, Pelješac) »sprava za češljanje vune«, postverbal od *garzati, -am* (ibidem) < lat. **cardiare,* u kojem je *-are* zamijenjeno sa *-iare.* Glede *car-* > *gar-* upór. *garbun, gardenal, gardelin.*

Lit.: ARj 2, 561. 3, 106-7. 4, 168. 872., 7, 324'. 8, 738. 12, 293. Ribarić, *SDZb* 9, 150. *Pleteršnik* 1, 172. 235. 243. 246. 247. *REW*[3] 1687. *DEI* 760. *Ive 96.*

gàrgija f (Popović) »koplje«. Balkanski turcizam (tur. *kargı)* iz oblasti vojništva: arb. *gargi* »Lanze, Speer«.

Lit.: ARj 3, 107. *GM* 120.

gàrguz, gen. *-úza* m (Vuk) »naziv Šijaka za onoga koji ne govori *lijepo,* kao oni, nego *lepo* (ekavski)«. To bi, prema tome, bio naziv jekavaca za ekavca. Šteta, što nema i drugih potvrda. Da nije tur. *găgăuz,* ime Turkotatara kršćana, srodnika sa Kumanima u Besarabiji, Rumunjskoj i istočnoj Bugarskoj oko Varne, odatle búg. *gagaúzin,* rum. *gagauf* »glupan«?

Lit.: ARj 3, 107. *Vasmer* 249.

garib, gen. *-iba* m (Vuk, Sarajevo, narodna pjesma) = *garib* pored *gārīp,* pridjev uz *čovek* (Kosmet). Arapski turcizam (ar. *gharīb* »tudinac, stran, neobičan«).

Lit.: ARj 3, 107. *Elezović* 1, 94. *Lokotsch* 680.

garič m (18. v.) »gljiva neodređene vrste (u nekoj Ijekaruši)« = *ogarii* »isto«. Od gr.-lat. *agaricum* (Plinije). Riječ nije potvrđena u današnjem narodnom govoru, ali se vidi da je učeni termin obrnut na narodnu izmjenom dočetka *-icum* na *-ič,* možda preko mletačkog pisanja *-ich.*

Lit.: ARj 8, 738. *REW*[3] 275 a. *DEI* 82.

garîtula f (Hvar, Brusje, Korčula) »vazmeni kolač koji ima jaje u sredini; vrsta kokošice; što je *paršurata* o Božiću, to je za Uskrs *garîtula* (svaki član *faměje* ima pravo o Uskrsu da dobije *garîtulu;* ako dijete ne dobije *garitulu,* znači za nj *kaštig)«.* Upor. furl, *giarígule* »Wasserhuhn«, *gangola* (Tessin) »Möwe« kao deminutivi na *-Icula* od **gallicula* »kokošica« sa disimilacijom *ll-l* > *r-l; garîtula* je dalm.-rom. deminutiv na *-itula* (upor. *-itellus* u lat. *campitellus* > tal. *campitello,* mlet. *campiello}* < vlat. **gallītula.* S tim sufiksom i s navedenim značenjem nije potvrđena u Romaniji; *gailus* i *gallina* potvrđeni su u balkanskom latinitetu: *del'-a* (Ulcinj) »oroz«, rum. *găină* < lat. *gallina.* Upor. u južnoj Italiji kod Hrvata (Molise) *gallinar* »poulailler«.

Lit.: Hraste, *JF 5,* 211. *REW** 3661. 3664. *Wędkiewicz, RSl* 6, 232.

gârma f (Jelsa, Brač, Mljet) »1° naravan procijep između dvije hridi na morskoj obali, pukotina na povećoj stijeni, presjelina« = *guârma* (Molat) »jako velika udubina na morskoj obali«, *garma* (Sukošan kod Zadra) »2° rupa u zidu sa vratima ili bez njih (služi za stavljanje vrijednih stvari), 3° toponim (Podgora, Makarska)«. Odatle na *-alj garmâlj* m (Molat) »vrst malog raka po morskoj obali (živi po garmama)«. Skok pretpostavlja pred-

slavensku ilirsku riječ *gurma* srodnu sa predrimskom *balma* »spilja« u romanskim jezicima, Alessio uspoređuje također sa lig. *balma* »grotte, caverne«, arb. *karme* »rocher«.

Lit.: ARj 3, 108. Vice Adamović, *Rijeka, topogr. i povjesničke bilješke, Dubrovnik* 1904, str. 11., bilj. Alessio, *Onomastica* 2, 187. Isti, *StudiE* 10, 175. Skok, *Romania* 50, 201. Schnetz, *ZNF* 14, 221-226 (cf. Joki, *IJb 24,* 256).

gas m (Šulek) »plin za svjetlost« = *gas* (Piva-Drobtijak, Bcsna) = *gaz,* gen. *gaza* (Kosmet) »petroleum«. Odatle pridjevi na *-ьn gasnī* (Piva-Drobnjak), na *-ljiv gažljtv,* f *-iva* (Kosmet) »umazan od petroleja«, *gàsljiv* (Vojvodina?) »koji zaudara po petroleju« i složenica *gaz-borija* f (Peći) »(kujundžijski izraz) sprava za la-paljivanje ćumura«. V. *borija.* Od alkemističke riječi *gas* (1644). [Načinio Flamanac van Helmont (1577—1644) prema lat. - gr. *chaos* »kaos«].

Lit.: ARj 3, 109-110. *Elezović* 1, 92. Vuković, *SDZb* 10, 382. *Weigand-Hin* 1, 625. *DEI* 1768.

gasiti, *gasim* impf. (Vuk) *(do-, iz-, po-, u-),* ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski glagol iz terminologije vatre: »extinguere, löschen«, prema sveslav. i praslav. pf. *gàsnuti, -em (u-), dogašivati/izga-, -gašujēm* pored *-gašīvām, pogâsnut, -em* (Kosmet) »izginuti, pocrkati, propasti (subjekt: *filici, sirotinja,* metafora kao *ugasiti žeđ, život se ugasnu* = umro je)«. Odatle pridjevi: na *-ьn gâsan* »1"kojigasi, pripada gašenju, 2° koji je ugasio žeđ, napojen (protivno *žedan,* BiH), *neugasan* (Stulić), na *-iv gasiv, neugasiv* (Stulić i danas na zapadu) = na *-ljiv neugašljiv* == *neugašljit* (Marulić), na *-it ugasit, zagasit* »tamnosmeđ«; postverbal *ûgasa* f (Kosmet) »propast, šteta«; na *-ljika* (upor. *trepetljika) gašljika* f (Vuk) »drvo što ne može vatru da drži, nego se gasi i dimi«, odatle pridjev na *-ov gašljikov; gašljika* je kolektivni naziv za vrbovími, jovovinu i lipovinu. Zbog toga je izvedenica na *-ika* od nepotvrđenog kolektiva **gašlje.* Pedersen izvedi i *užas* (također stcslav. i rus.) od dugog prijevoja gaasiste osnove *gues-,* koja je i u *gasiti,* gdje je α nastao od ie. *e* > ō (upor. gr. jonski σβώσσα), ali je mogao doći i od aorista w^ass kao *rijeti* za *reći* od aorista *rehb.* Sveslavenski kauzativum glasi u lit. u prijevojnom štěpenu *e: gesaü, gèsti* »nestajali, dogorijevati«. Litavski kauzativum *gesyti* ima isto značenje kao i *gasiti.* Hrv.-srp. glagol pokazuje tendenciju metaforičkog prijenosa s *vatre* na *žeđ* i *život.* Ta je tendencija još jača u rum. *a găsi* »naći«, *te-ai găsit* (cine.) »Ta sta ti je palo na pamet? mašalą«, *ce v'au găsit* »Sta se dogodilo?«, *găsesc cu cale să* itd. »nalazim za dobro da«, itd. Taj razvitak nije lako objasniti. Naliči i na semantički razvitak lat. *ad/lare* »(na)duhati > naći«. Razvio se u nomadskoj sredini srednjovjekovnih Romana kojima je pri nomadiziranju sretanje izvora za gašenje žeđi značilo dobar nalaz. Glagol *gasiti* je u prasrodstvu sa gr. σβέννυμι, odatle άσβεστος (složenica sa a- »ne«) »neugasive. Odatle internacionalni naučni termin *azbest.*

Lit.: ARj 3, 110. 8, 107. 9, 168. *Elezović* 3, 86. 379. *Miklošič* 64. *SEW* 1, 295. *Holub-Kopečný* 120. *Bruckner* 136. *Vasmer* 261. *Trautmann* 86. *WP* 1, 693. *Mladenov 97. Boisacq*[3] 856. Löwenthal, *WuS* 9, 188. Mikkola, *RSl* 1, 10. Smith, *Vedensk. selsk. skr.* 2, 5, 10. 32. (cf. *IF* 50, 229). Pedersen, *IF* 5, 47.

gasa f (Zore, ribarski termin) »uza koja se provlači kroz provrćen senjo po srijedi kroz svu debljinu, a za nju se veziva tanki konop«. Upor. tal. *gassa* (pomorski termin), španį. *gaza* »stroppa«, *garza* »anello di corda non scorrevole«, *garzella* »piccola garza«.

Lit.: ARj 3, 111. Zore, *Rib. 354. DEI* 1767. 1768.

Gašpar m (14. v.), pridjev *Gašparov,* odatle hrv.-kajk. prezime *Gašparović* = *Gašper* (16. v., prema tal. *Gaspare),* hipokoristici *Gospa* = *Gospe* = *Gašpo,* odat.e dalmatinsko prezime *Gospić* (Solin). Od svetačkog imena.

Lit.: ARj 3, 111.

gaštir (Vuk, Paštrovići) »nekakva trava«, zacijelo ista koja i *goštica* = *gošćica* (u zapadnom govoru) s naučno određenim nazivom te trave »brachypodium Beauv.«.

Lit.: ARj 3, 111. 330.

gât m (Vuk, Pergošić) »1° sinonim: jaz, 2° u brdu iskopan podrum za vino, 3° toponim«. U češ. *hať* = polj. *gać* = rus. *gatb* je femininum. I kod nas je morao nekada postojati *gat* f jer Belostenec ima *gata* f s prijelazom od deklinacije *-i* u deklinaciju-a. Taj femininum je raširen toponim. Denominal *gătiți* (Belostenec, Mikalja, Stulić) danas je običan sa prefiksom *za-: zagatiti, zàgatïm.* Riječ je specifično slavenska u navedenom značenju. Prvobitno se značenje očuvalo u češ. *hať* f »Weg durch Sümpfe

mit Reisig belegt«. Od tog značenja ishodi i značenje »Teich« u gornjolužičko-srpskom. Machekovo mišljenje da je ta sveslavenska i praslavenska riječ, za koju nema paralele u baltičkoj grupi, od ie. korijena *guā-* »ire« (sanskr. *galus* »put«, avesta *gātu-* »mjesto«), uvjerljivo je. Manje je uvjerljivo vezanje Bernekerovo sa *gaj i* Brücknerovo sa *gaće.* Madžari posudiše *gat.*

Lit.: ARj 3, 111. *Mažuranić* 315. *Miklošič* 60. *SEW* l, 296. *Holub-Kopečný* 121. *Bruckner* 131. *KZ* 45, 49. 46, 233. Sobolevskí, *RFV* 64, 170-177 (cf. *RSI 4,* 277). Matzenauer, *LF 7,* 176. Machek, *LF* 61, 240. 244 (cf. *IJb* 11, 464).

gátati, *gátam* impf. (Vuk) *(iz-)* »sinonim: vračati«, sveslavenski i praslavenski glagol iz oblasti mitologije. U Kosmem u pejorativnom značenju *nagantât, -gantam* pored *nagaṇtôvat, -ujem* »zanovijetati«, sadrži umetnuto *n* pred *t.* Odatle radne imenice na *-avac gatavac,* gen. *-avca* = na *-lac gátalac,* gen. *gátaoca* m prema *gatalica* f = na *-ar gatar,* gen. *-ara* m prema f *gatara* = *gatărica* = *gatar* (ŽK) = na *-alo gatalo* m; na *-arma gatàrina* f »plaća gataru«, na *-ka gătka î* (15. v.); apstrakta *gatnja* f, *gatan'je* n (~ *ali kantan'je,* Marulić) »pjevanje«. Ovamo ime žabe »rana viridis« *katalinčica* (Babina Greda) = *katoličanka* (Nijemci, Slavonija), s promjenom *g* > *k* kao u *kača* (v., tabu). U ostalim slavenskim jezicima postoje dvije varijante: *gad-* i *gat-, -d* u slov. *gađati,* češ. *hádati,* polj. *gadać* »govoriti«, rus. *gadatb* »proricati«, búg. *„gádkam,* i -r u bug. *gatatn se* »zadajem zagonetke«, rus. *gátatь* »tamno, zagonetno govoriti«. Miklošič je izvodio obje varijante od iste osnove, Berneker ih rastavlja. Varijanta sa *d* nalazi se u lit. *žodis* »riječ«, *godyti* »herausfühlen«, *godoti* »denken«, sanskr. *gađati* »govori«, r u sanskr. *gîta Agatha)* »pjesma«. Prema tome ide već u prajezik. V. *ganati* i *gonetati.* Rumunji posudiše *a ghici* »pogoditi« < bug. *gadkam, gatka,* odatle *ghiceală* f, *ghicitoare* f »zagonetka; rum. sinonim: *cimilitură* f«.

Lit.: ARj 3, 113. 4, 168. 893. 898. *Miklošič* 59. *SEW* l, 288. 299. *Holub-Kopečný* 118-119. *Bruckner* 131. *KZ 45, 42. Vasmer* 250. 261. Uhlenbeck, *PBB* 30, 267. 304. Matzenauer, *LF 7,* 177. *Boisacq** 1050.

gátre f pl. (Lika) = *gatre* (ŽK) = *katre* (18. v., rukopis) »sinonim: rešetka«. Od njem. *Gatter* n (pored *Gitter)* < lat. *clatri,* tal. *cairo.* Pl. zbog toga što se sastoje od više čestica. Složenica *šalukatre* f pl. (Vuk, Vojvodina) »sinonim: kapci« od austr.-njem. *Schalugatter, die Jalousien* (od fr. *jaloux* »ljubomoran« < gr.-lat. *zeḷošus)* = *šalapôrke* f pl. (ŻK) = *šalapōrke* (ŽU). Izmjena *gaire* u *-põrke* nejasna.

Lit.: ARj 3, 114. 4, 900, Skok, *ASPh* 33, 362. Popović, *Sintaksa* 43. *DEI* 816.

Gavan m (17. v., Vuk, narodna pjesma istarska) »1° naše ime dano bogatašu u evanđelju Lukinu 16,19—31, preneseno u folklornu pripovijest«, njegova je žena *Gavanka,* pridjev *Gavanov* (Vuk), u pričama *Gavanovo jezero* (Lika) = *Blatno jezero* u Madžarskoj = *Crljeno jezero* u Imotskom, *Gavanovi dvori* pretvoreni u jezero, = *gavan* »2° (apelativ) bogat čovjek uopće (Ljubiša, narodna poslovica)«. U našem folkloru stvoreno je to ime za bogataša koji na portienutom mjestu u evanđelju nema imena, da bude paralela prema siromahu koji se zove *Lazar,* kao nadimak valjda prema korijenu koji je u *ogavan* (v.). Narodnu predstavu o *Gavanu* kao ogavnom čovjeku koga jedu zmije, priča Vuk u Rječniku. Kao prezime u Dubrovniku 1343: *Mico Gauan.* Langob. *gaphans,* na koji pomišlja Mažuranić, ne dolazi u obzir ni fonetski ni semantički.

Lit.: ARj 3, 114. Iljinski, *JF* 9, 286-288. Vítkovic, *ZbNŽ* 30, 1-16. *ZSPh* 3, 189. *Mažuranić* 315.

gavèljati, -āra impf. (Lika) *(iz-, na- se)* »teško i mučno hoditi«.

Lit.: ARj 3, 114. 4, 168. 7, 325.

gavēs m (Bella, Voltidi) = *gavez* (Vuk, Lika) »biljka; sinonimi: kunsuo (v.), vaula (v.), naučno cynoglossum officinale«. Pridjev na *-ov: gâvezov.* Vokal *e* je nastao iz *ę,* upór. rus. *gavjaz* = ukr. *háv'az.* Praskav, *gavezt,* nalazi se još u slov. *gavez,* češ. *havez* i bug. *gavez.* Bez paralele u baltičkoj grupi, a ni ie. nisu utvrđene. Berneker i Mladenov tumače kao paralelu grčkoga tipa *cynoglossum,* βοϋγλωσσον od *gav-* i *-ęz-* od *jezik.* Prvi elemenat *gav-* je prijevoj od *gov-* u *gov-edo, gov-no.* Značenje bi bilo »volujski jezik«. Drukčije Bruckner, koji u osnovi vidi *gava* »Ekel«.

Lit.: ARj 3, 114. *Miklošič* 61. *SEW* l, 297. *Vasmer* 248. Bruckner, *KZ* 45, 34. *Mladenov* 95.

gavitëo, gen. *-èia* m = *gavìtió,* gen. *-tjela* (Dubrovnik) »(pomorski termin) znak za kotvu koji stalno stoji u moru da se za nju

privežė barka (svaka barka ima svoje stalno mjesto gdje se surga, komad drva što prazan pluta po moru)«. Od sjev. -tal. *cavedel* < lat. *capitelli** > tal. *gavitello.* Moguće je izvođenje i od **cavitare* od *cavus.*

Lit.: *ARj* 3, 115. *DEI* 828. *REW** 1793.

gavran m (Vuk) = *gãrvãn* (metateza, ŽK, Mrzlo polje, Kosovska Mitrovica, takcđer slov., bug., češ.) = *gârvan,* gen. *garvăna* (Kosmet) = *grâvran* (s anticipacijom *r* kao u *brnistra,* Vodice, Poljica, Sali na Dugom otoku) = *gravljan* (Murter) = *kavran* (Hreljin u Hrvatskom primorju, Drivenik, Martijanec u Zagorju, Beli na Cresu, također prezirne; sa *g* >*k* kao u *kaleb,* tako u ukr. *kávoron,* slov. i dluž.) »corvus corax«. Prenosi se i na sitnu stoku: hipokoristik *gavra* (Kurelac) »crna koza«, *găvranica* »koza«, *gavreš* m »jarac« prema f *gavreša,* »koza«. Izvedenice: deminutivi na *-ìk gavranak,* gen. *-anka* (18. v., Jačke, upór. češ. prezime *Havránek),* na *-ić gavranu* (također prezime), na *-äc gavrančić* »1° prezime, 2° metafora: crno grožđe«, na *-če gavranče* »pile od gavrana« (Zavratnica, Hrvatsko primorje); ženka *gavranica = gavranka,* hipokoristik *gavre;* pridjev na *-ov gavranov (krila, srce, perce) = gãrvanov* (Kosmet), na *-ski gãvrãnski (pleme, grlo).* Sa rus. složenicom *gmvoron* moglo bi se uporedivati *galòvran* m prema f *galovrana = golovran,* što bi značilo da je onomatopeja gavranova glasa *gai* »Dohlengekrächze, Lärm« bila u našoj složenici zamijenjena pridjevima *gal* (v.) i *gol* (v.). Slog *vra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *gawron* (prezime *Gawroński).* Sveslav. i praslav. **gavornz,* u baltičkoj grupi sa *g > k:* lit. *kovārnis,* lot. *kuôvãrnis, kuõwãrna* »Dohle«. Onomatopejski su glagoli koji oponašaju njegov glas veoma brojni : *gakati, grakati, grajati, graktati, graktjeti, kraktati, grcati, grktati, grkati, groktati, groktiti, kloktati, kroktati. Zbog* toga je moguće u prvom slogu *ga-* gledati onomatopeju i slog *vran-* uporedivati sa *vrana* (v.).

Lit.: *ARj* 3, 115. 391. 4, 908. Hirtz, *Aves* 114. 117-118. 183. 183. Ribarić, *SDZb 9,* 149. *Elezović* 1, 94. *Miklošič* 152. *SEW* 1, 298. *Holub-Kopečný* 121. *Bruckner* 137. *KZ 45,* 38. *Vasmer* 251. Iljinski, *KZ* 43, 180-181. *Mladenov* 95. Pogodin, *RFV* 33, 328. sí. (cf. *AnzIF* 7, 161-162).

gávrati se, *gâvrãm* impf. (Vuk, Bačka) »u pastirskoj igri igrati se štapom«.

Lit.: *ARj 3,* 116.

Gavže m (Dubrovnik, 15. v., pisano i *Gauže* 1420, *Gaože* 1423, tal. *Gauze),* dubrovački hipokoristik na *-e* ne od *Gaudentius* > *Gavaient* (osorski svetac), kako je pretpostavljao Budmani, nego od dalm.-rom. *Gaudius,* koje je lično ime potvrđeno u Dubrovniku; *di > ž* kao u *žmulj* < *modiolus.* Da-lm.-rom. deminutiv na *-olus Gauzulus,* također potvrđeno u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima. Upor. 1459. *Gazulb (gospođino Pavah,* gdje *a < au* može biti prema arb. *ar < auruni}* i istarski nadimak *Gavš* (Vodice) = *Gauš* (prezime u Klani) kao i rapsko prezime sa hrv. sufiksom *-inja Galz'inja (au > al* venecijanizirano prema mlet. *aldire),* pisano i *Galsenja,* u srednjovjekovnom Trstu 1365. *torre Galsegna (duo capitami de Galsegna,* tršćanski statut iz 1350). Od mletačkog francuzizma je *zoja* f (15. v:, *nositi .prstene i ine dobre zoje,* 1289. u Zadru *de çois',* Krk se označuje kao *rica zoid),* od tal. *gioia* »pietra preziosa« > mlet. *žoga* »vijenac«; *zôja* f (Korčula) je i brodski termin »daska koja drži ili veže dijelove konstrukcije, Bugband, tal. ghirlanda, krivak (Mardešić)«. Lat. *gaudēre* > tal. *godere* nalazi se u *goditi, -im* impf. (Perast) = *goditi* (Veli otok) »uživati«, apstraktum na *-mentum,* odatle *godimenat,* gen. *-enta* m (Vuk, Crna Gora, jugozapadni krajevi) < tal. *godimento.*

Lit.: *ARJ3,*116. 119. 235. Jireček, *Romanen2,* 37. Skok, *ĞMF6,* 144. lsti, Slav. 52. 56. 62. 65. *Mažuranic* 1962. *REW*[3] 3702. 3705. *VHZA* 3, 248. *Paasche* 17. 18. Szombathely, *Trií. statut* 167. Ribarić, *SDZb 9,* 146. *DEI* 1812. 1838.

gayfum n, u dubrovačkom, kotorskom i zadarskom latinitetu u statutima: *gayfum de lignamine, de pétris, gayfum sine tecto in medio coelo domus cahiphum.* Jireček uspoređuje sa dubrovačkom dalmatoromanskom riječi *kajpica* »kavez, gajba«. Iz pomenutih statuta ne izlazi pravo značenje. Ako se *gayfum* uporedi s istim oblikom u vrelima iz grada Bari i sa terminom koji živi u narječjima južne Italije, izlazi da upoređenje sa *kajpica* nije ispravno. U Kalabriji *gafiu* znači »1° pianerottolo della scala esterna (di una casa), 2° ripostiglio sotto la casa esterna, 3° terrazza sul tetto della casa«, *cafiu* »1° arco che sostiene la scala esterna della casa, 2° vicolo stretto che passa sotto cavalcavia«. Slično u Bāriju: *gayfum extendit super plāteam, gayfo in facie de predicta casa; gayfum* znači dakle jednu vrst današnjeg balkona. Riječ se tumači iz langob. **waifa* »terreno che non appartiene a nessuno«.

Lit.: Jireček, *MHISM 9,* 112. 435. 436. *Rohlfs* 135. 329. *REW*[3] 9483 a.

gäzep pored *gazêp* m (Kosmet) »muka, stradanje«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *gazab* »srdžba, Ijutina«) iz oblasti duhovnog života: bug. *gazep, gazepčija,* arb. *gazep* »1° Gefahr, 2° Zorn«, ngr. γαζέπι.

Lit.: Elezović 1, 92. *Mladenov* 96. *GM* 122.

gazeta f (18. v., Vuk) »1° stari mali mjedeni novac mletački (17 v.), 2° (po zakonu sinegdohe) novine (Dubrovnik) koje su se prodavale po jednu gazetu«. Značenje 2° je internacionalno (evropsko). Na *-njača* < *-ьn* + *-jača gazetnjača* (18. v.) »kruh koji stoji gazetu«. Od mlet. *gazeta* = *gazzetta,* vjerojatno tal. deminutiv na *-lita* > *-etta* od bizantinskog *gaza* »riznica, novac«, a to prema De Feliceu od perz. *gang* »isto«.

Lit.: ARj 3, 117. *DEI* 1777.

gazi (Vuk, $_4$narodna pjesma), indeklinabilni pridjev, epitet uz muslimanska lična imena (Bosna): *gazi Růstem beg, gazi Smailaga.* Deklinabile glasi *gazila* m (Vuk, narodna pjesma) »1° turski junak, 2° (pejorativno) koji se razmeće (Bosanski Petrovac)«. U narodnoj se pjesmi prenosi i na konja: *gazila đogin.* Složenica *gazibaša* (crnogorska narodna pjesma) »poglavica gazijama«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ghāzī* > tur. *gazi)* iz oblasti vojništva: bug. *gazi* = *gaazi.*

Lit.: ARj 3, 118. *Mladenov 96.* Skok, *Slávia* 15, 349., br. 279.

gaziti, *-im* impf. (Vuk, 16. v.) *(do-, iz-, na-, po-, pre-, raz-, z-, za-)* »treten, waten« prema pf. *zgâznut, -em* (Kosmet) i impf. *razgazívatijdogaz-, -gàzujem* i *razgažavati, -gàžāvām.* Odatle: postverbal *gáz* m, pl. *gazovi* »vadum«, *năgaza* f (Kosmet) »mađije na koje čovjek nagazi«, na *-ta gaza* f (18. v. Zuzeri) »blato, glib«, slov. *gáza* »Schneespur«, na *-ьщa zagažnja* f (Vuk) = *zagažnja* (Kosmet) »mreža što dva ribara zagazivši u vodu zategnutu drže«, na *-ina gazina* f (18. v.) »gažena zemlja«, pridjevi na *-ьn gazan,* na *-iv gàziv,* na *-ljiv gažljiv.* Prilog na *-imice: găzimice.* U toponimiji imperativne složenice: *Gazibara, Gazivoda.* Takva je složenica i *gàziblato* m (Vuk) »pejorativ za nižeg činovnika«. Deminutiv : impf. *gàcati, -am* (Vuk) = *gâcati, gaćan* (objekt *snig,* Vodice), impf, *nagacavati* (Srbija), *gánjcati, gânjcam* (Lika, 18. v., čakavci, s umetnutim *n)* < *gaz* + *cati* od *micati, kucati* i sa *se* > *c* kao u *Pelišac,* gen. *Pelica* od *Pelješac.* Od tako dobivenog korijena *gac-* sa sufiksom *-bka* nastade *gačka* (Bella, Stulić) »glib, blato. kao«; odatle opet na *-avina gačkavina* f »idem«. Od korijena *ganj-* s istim sufiksom, upravo postverbal na *-ъka·. ganjka f* (čakavci, 18. v.) »sinonim.: kao, blato«, odatle pridjev na *-av ganjkav* »blatan«. Ovamo i lički impf, glagol *ganjigati se, -ām* »nogama se tući i ritati u krevetu«. Budmani je opazio srodnost sa *ganjcati,* ali zamjena *-cati* sa *-igati* nije objašnjena. Glagol je samo južno-slavenski : slov. *gaziti* i búg. *gázja.* Madžarske posuđenice *gáz* »Furt« i *gazolni* vele da se govorio i u panonskoslavenskom. Nema utvrđenih paralela ni u baltičkoj grupi ni u ie. jezicima. Uporeduje se doduše arm. *kaçan* »staza« i sanskr. *gāhate.* Mladenov nalazi u uraloaltajskom srodan korijen: tur. *gezmek,* dragi slog imena naroda *Kirgiz* i u *Kazak* > *Kozak.*

Lit.: ARj 2, 561. 3, 82. 83. 103. 118. 4, 168. 7, 321. *BI 2,* 771. Ribarić, *SDZb 9,* 146. *Elezović* 1, 187. 431. 512. *Pleteršnik* 1, 208. *Miklošič61..SEW* 1, 299. *Mladenov* 96. Machek, *KZ 64, 266.* Matzenauer, *LF* 7, 173.

gdünja f (rukopis 14. ili 15. v., Šulek; *g* je nastao asimilacijom prema *d;* upor. lično ime *Gdunije,* 17 v., rukopis) = (metateza tipa *ge* <*kbde*> *dge) dgünja* (Bačka) = (asimilacija tipa *gdje* > *dje) dunja* (Perast, Budva, Stoliv, dubrovački pisci, Korčula, Šibenik, Šibenski otoci, Galičnik, Crmnica, danas općenito u književnom i saobraćajnom govoru), odatle deminutivi *dünjica* (Vuk), *dunjac,* gen. *-njca* (Vuk, Resava) »vrsta velike dunje«, na -anca *dunjarica* »cotoneaster«, na *-ik dunjik* = na *-ište dunjište* (Stulić), toponim *Dunjak,* gen. *-aka* (Srbija) = (asimilacija tipa *ge) gunja* (Vuk, Slavonija), pridjev *dgunjev* (18. v., Orfelin), na *-ača gunjaca* (Dalmacija) »1° vrsta smokve, 2° prezime«, pridjev *gunjev,* poimeničen *gunjevača* (Šulek) »vino od gunje«, *gunjevina* (Šulek) »drvo«, *gunjevik* (Šulek) »vino«, deminutiv *gunjica* (Vuk) »trava medicago lupulina«. Svi ti oblici objašnjavaju se iz balkansko-lat. pridjeva (upor. biz. κυδώ- - ю) *cydõneum* »krétski«, pridjev od *Cydon,* gen. *-anis, Cydoneaį-ia,* danas *Canèa* na Kreti. Upor. krč.-rom. *puam koduain* »cotogno«. Oblike koji su posuđeni u jadranskoj zoni karakterizira í mjesto *d* (upor. tal. *cotógna).* U oba slučaja *o* u protonici prelazi u poluglas *ъ* > *a* ili ispadanje: *katünja* f (Dobrinj, Vrbnik) = **ktunja* nije potvrđeno sa početnom suglasničkom grupom (tip *kito)* nego u asimilaciji *tünja* f (ŻK, šibenski otoci, Šibenik, Bunjevci, Senjsko zaleđe) = (metateza tipa *tko) tkunja* (Marulić) = (asimilacija tipa *tko*

> *ko) kunja* (Rab, Cres, Šibenik, Pazin, Vrančić, Istra) = (sa *-va* kao u *murva* < *mora) künjva* (Kastav, Vrbnik) = *(nj* > *j) kùjva* (Kastav, govor starih ljudi). Oblik *katunja* dolazi u Dalmaciji još u složenici *mrkàtunja* f (Vuk, Dubrovnik, Cavtat) »cydonia vulgáris« = (metateza i disimilacija *r-n* > *r-J) mrtakulja* (Pelješac). To je složenica apozitivnog tipa *malva hibiscus,* koja se nalazi i u tršćansko-tal. *mela codogna.* U *mr-* treba gledati ostatak od *mela* sa disimilacijom *l-η* > *r-ń.* Budmani griješi kad dubrovačko *mr-* uporeduje sa rum. *măr.* Upór. gr. κυδώνια μαλα/μήλα. Oblici sa í < *d* mogu se smatrati kao leksički ostaci iz dalmatoromanskoga. Ovamo ide i arb. *ftua* (Zatrebač), sa članom *ftoi* i rum. *gutuiu.* Još postoji u istarskoj narodnoj pjesmi *k* > *h* (upor. *hlače, hruška) hunja* (okolina Pazina). Recentne su posudenice: *kotònjata* f (Dubrovnik, Cavtat) »marmelada, sir od dunja« = *kodònjãda* (Korčula) = *kodunăta* (Budva) iz tal. *cotognata* (14. v.); mlet. *kunja* na Jadranu može se osnivati i na mlet. *cagno* < *codogno.* Iz stvnjem. *chuttina,* bav. *Kütten* potječe hrv.-kajk. i slov. *kutina* pored *kutinja* (također toponim), odatle na *-ača kutinjača* »jabuka crveno-bijela, pjegava, reska«. Odatle odbacivanjem *-ina,* koje se osjećalo kao augmentativni sufiks, *kuta* (Jambrešić).

Lit.: ARj 2, 369. 889. 3, 126. 502. 735. 739. 5, 788. 789. 838. 7, 64. 84. Budmani, *Rad* 65, 164. Kušar, *Rad* 118, 17. Skok, *ZRPh* 41, 148. *Banali 2,* 195. Belić, *Galičmk.116. Pleteršnik* 1, 491. *REW*[3] 2436. Knutsson, *ZSPh* 4, 383-385. *SEW* 1, 299. *Bruckner* 138. *GM* 113. Barić, *AA* 3, 27.

geāk m (Vuk) = *gêjak* (Milićević, Šapčanin) »prost, neotesan čovjek« prema f *geakuša.* Odatle pridjev na *-skī geāčkī,* augmentativ na *-ina geàcina* m (Vuk), denominal *geduti (se).* Postanje nije jasno. Tur. *kıyak* »nemilostiv« Budmani daje s upitnikom. Nije moguće ni fonetski ni semantički. Možda je izvedenica od *ge* < *gdje.* Ali se taj izgovor daje za Crnu Goru, Paštroviće i barsku nahiju, a to nije área pejorativa *geāk.* Inače se narodne skupine često nazivaju prema izvjesnim karakterističnim riječima njihova govora: upor. slov. *Prieki* od *prie* < *prvlje* »prije«, *Mijaci* u Makedoniji od *mije* »mi«.

Lit.: ARj 3, 126.

geben m (Šulek) »sinonim: majčina dušica, thymus serpillum L.«. Govori se u Bosni.

Lit.: ARj. 3, 126. Šulek, *Im.* 86.

Gedeon, svētácko ime = *Đedeon* (prema talijanskom izgovoru). Hipokoristici *Gèco* (prema *Jóco* od *Jovan, Juco* od *Jure,* Lika) = *Géca* (Beograd), *Géjo* (Lika, upor *Jaja* < *Josip), Gena,* augmentativ odatle *Genčina,* prezime *Genčić* (Srbija), augmentativ *Genda,* odatle ličko prezime *Gendić.*

Lit.: ARj 3, 126. 127.

gédža m, f »1° sinonim: starmali, patuljak (istočni krajevi, Srbija), 2° obični vojnik« = *gedžo.* Odatle pridjev na *-av gedžav* (Vuk) »zwergartig« = na *-ast gedžast.* Prema Elezoviću u Kosmetu se za *gedža* govori *gèca,* gen. *gece* m, riječ koja u govoru čaršilija znači »neuka i nespretna seljaka«, odatle pridjev na *-av gêcav* »kržljav, sitan«. Budmani izvodi *gédža* od tur. *gece* »luđak, bena, tepavac«. Značenje se ne slaže posvema sa *gedža.* Prema Elezoviću *gêca* bi moglo biti i od arb. *keq* »rdav«, što se ne slaže fonetski, kako pokazuje *kećav (dête)* (Kosmet) koje je zaista od arbanaskog. Nejasna je zamjena *-ča* za tur. *-dža.* To bi moglo biti samo slaviziranje turske riječi jer Turci zamjenjuju slav. *c* sa *dž.*

Lit.: ARj 3, 127. *Elezović* 1, 95. 289.

Gêga m (Vuk), etnik, naziv za sjeverne Arbanase muslimane i katolike za razliku od južnih Arbanasa muslimana i pravoslavaca za koje i Vuk ima naziv *Taške;* lično ime *Gega kapetane* (narodna pjesma). Od arb. *Gegë,* s članom *-a,* naziv zemlje (horonim) *Gegnī* = *Gegerī* (izgovor Toska) na sufiks gr. -ία, pridjev (ktetik) *gegnisht* = *gegërisht.*

Lit.: ARj 3, 126. *GM* 122.

gegati se, *gegam se* impf. (Vuk, Lika) *(do-,* İA-) »1° sinonim: ljuljati se, 2° lijeno ići« = *gengati* (Martić, s umetnutim *n)* »tromo hoditi«. Odatle: radna imenica na *-vac gégavac* (Vuk, Slavonija) »sinonim: slijepac«, odatle pridjev na *-ski gegavačkī jezik* (Vuk) »njihov argot«, na *-aljka: gegaljka* f »sinonim: Ijuljaška«; deminutiv *gegèljati se* »neskladno ići« = *géljati se* (haplologija, Martić) »tromo hoditi«.' Onomatopeja za oponašanje radnje. Ista onomatopeja sa samoglasom *i* mjesto *e:* impf, *gigati se, gîgăm* (narodna pjesma) »1° sinonimi: cucati (v.), tȑbariti, zidati« = *gigati se, -ãm* (narodna pjesma) »šepiriti se« = s umetnutim *n gingati se, -am* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »valjati se amo tamo kao brod«. Odatle na *-avica: gingavica* f (ibidem) »valjavica u samom brodu«.

Lit.: ARj 3, 127, 128. 133.

gegékati, *gegēče* impf, (subjekt *jare)* »sinonim: drekenjati se (v.)«. Onomatopeja ko-.jom se oponaša glas jareta.

Lit.: ARj 3, 128.

gegić m (Dalmacija, Šulek) = *gegino* n (Šulek, Dalmacija) »vrsta vinove loze bijela grožđa«.

Lit.: ARj 3, 127

gèika f (Vuk, Hrvatska; gdje? Hrvatska krajina?) »sinonim: košuta«. Odatle toponim *Geikavac* (selo, Hrvatska krajina ogulinsko--slunjska). Od tur. *geyik* »jelen«.

Lit.: ARj 3, 127.

gejena stcslav. pored *geona* = *đejena* (14. v., prema talijanskom izgovoru), pridjev *dejenski* (14. v.) = *deona* (14. v.) = *(đ > j) jeona* (16. v.) »pakao«. Biblijska riječ od hebrejskoga toponima *gebene Hinnom* »dolina sinova Ennomovih« kod Jeruzalema gdje su Hebreji žrtvovali fenickom bogu *Moluhu > pakao,* kslat. *gehenna* = gr. γέεννα < aramejska sintagma *gè Hinnam,* tal. *ge(h)ènna.*

Lit.: ARj 3, 3. 4. 4, 589. Lukić, *Bog.* 4, 140-150. *Lokotsch* 705. *DEI* 1778. Miklošič, *Lex.* 127.

gem m (Vuk) »sinonim: bučac, nesit, nenasit, nejāsit, kuf, pelikan, vodena ptica, pelecanus onocrotalus L.«. Od madž. *gém* »ardea«.

Lit.: ARj 3, 127. Hirtz, *Aves* 29, 119.

generao (16. v.), učen pridjev (u gen. *ministra generaloga),* crkveni termin od 14. v., od lat. pridjeva na *-ōlis* od *genus,* gen. *-eriș* »vrsta«. Vojnički je termin poimeničen m. r. u *general,* gen. *-ala* m (17. v., prema lat. izgovoru velara preko njemačkoga), pridjevi *generálov,* poimeničen *generalovica* (Vuk) = *generalica* »žena njegova«, *generalski,* apstraktum *generálija* — (sa disimilacijom *r-l > r-n) generan,* gen. *-ana* (narodna pjesma crnogorska) = (prema talijanskom izgovoru velara) *denèrãl, -rã* (Perast) = *dženerō,* gen. *-ala* (18. v., Dubrovnik) = *dženerao* = (istočni krajevi) *dženeral* (zacijelo preko turskoga) = (metateza *1-n > n-Г) dženenao,* gen. *-ala* (18. v., crnogorska narodna pjesma) = *(dž > ž) ženeral* (Kavanjin) *(pod-, obor-* < njem. *ober-,* Vuk) = *jenéről* (slov.) »vojni zapovjednik (od 15. i 16. v.)«.

Lit.: ARj 3, 5. 33. 128. 8, 426. 10, 360. Budmani, *Rad* 65, 165. 5turm, *ČSJK 6,* 69.

genuti, *génem* pf. (Vuk) »udariti«.

Lit.: ARj 3, 128.

Georgije m (I), učeni oblik u crkvenom jeziku prema grčkom klasičnom izgovoru, samo kao ime sveca kod pravoslavaca, rjeđe kao ime ljudi, odatle prezime *Georgijević* (podrijetlom zacijelo Cincari); kod glagoljaša *moći sgo eorie (ge > je > e* prema novogrčkom bizantinskom izgovoru, u glagoljskom prvotisku iz 1491), odatle *Jorbga* muško ili žensko ime (Novaković), kod Rumunja prezime; *g* mjesto *gı* nastalo je disimilacijom prema početnom *gı,* upor. odatle deminutiv na lat. *-ulus* > tal. *-oío Jorgolo* na Krku (danas talijansko prezime) i grčki deminutiv *Jorgakis* i slov. prezime *Juriga.* Sasvim učenog je podrijetla ime cvijeta *georgina* »boćka« prema ličnom imenu *J. G. Georgi* (umro u Petrogradu 1802.): zapravo ne ide medu botanička imena od imena sveca jer je moderno. Suglasnik *j* ili *gì* prelazi u ti na istoku : učeno *Đeorde* (Novaković), *Đeordij* (13. v.), *Deordije* m (Vuk), pridjev *đeordijev; eo* steže se na istoku u *o: Dôrdij, Đorđija, Đorđije,* hipokoristici *Darde* m (Vuk) = *Dardo* m = *Borda,* pridjev *Đordev,* prezimena *Đ or devii, D ordić, Dóka* (Vük), *Doko, Dole, Bórgo* (Srbija, Vranja, upor. bug. *Gjorgov den).*

(II) Pučka zamjena naglašenog *o > u* kao u *drum* < δρόμος: *Đurđije, Đurđe* = *Đurđa,* s obiljem hipokoristika *Đur* (14. v.), *Dūra, Đure, Đuro,* prezime *Đurić,* pridjev na *-in Đurin, Đurov,* poimeničen na *-aca durovaia* f »velika čaša« (odatle opća riječ *auro* »pijanica«), na *j duri-dan; Đur aã,* gen. *Đurđa,* m (Perast) prema f *Đurđa* = *Đurđija* (taj oblik dolazi i u složenici sa grčkim καλός »lijep« *Kalodurbd* /14. i 15. v., dečanski hrisovulj/, odatle *Kalođurević kanželijer i dragoman srpski* /1454/), *Đurak, Đuran, Duras, Duras, Đurašin* (i prezime), *Durât, Đurdan, Đurđen.* Augmentativ *Đurdešilo* (Lika). Složenica *Kalodmad Gurašević* (Kotor, 1454), sa καλός »lijep«. Pridjev *Đurđev,* prezime *Đurđević,* u toponomastici *Đurđevi stupovi,* poimeničen na *-ìk > -ák đurđevak* »biljka«, *durđevčan* »biljka«, *đurdevče, durdevilo* n »jagnje što se kolje na Đurđev dan«, pridjev *đurđevski,* poimeničen na *-jak đmđevštak* »koji svetkuje sv. Đurđa«. Deminutivi na *-ič Đurđić* (13. v.), na *-ica Burica, đurđica* (< *-dijica)* = *đurđić* = *đurđevo cvijeće* = *đurđevac, đurđevak.* Augmentativi i hipokoristici *Đurdina, Đureta, Durata, Đuriša, Burján, Đurka* = *Đurko, Đuroje, Búrok,* i prijelaz medu tip

dvočlanih imena *Đurisav(a).* Kraćenje na jedan slog *Duka = Buko, Dukan,* prezime *Đukanović, Dukanda, Đukina, Đukela í* (Lika, žensko ime). Na obliku *Điirađ* osniva se zacijelo i *Ćurać* (Perast) koji je nastao unakrštenjem sa gr. χυρ(ιος) > *ćur.*

(III) Zamjena *đ* < *gì* sa *j* samo na katoličkom zapadu: jednom samo tako u prvom slogu *Jurađ,* gen. *Jurâa* (16. v., rukopis), inače u oba redovno *Juri(j)* (14. i 15. v.) (oblik *Juri* ulazi i u stari dvočlani fip *Jurislav* /15. v./, odatle pridjev na *-j Jurislavlji,* 15. v.), potvrđeno samo u nominativu (-0/ > *-i),* slov. *Jurij, (-u > -aj) Jüraj,* gen. *Jûrja* (Hvar; ŽK samo u imenu sveca *sv. Juraj'),* pridjev *Jurjev,* poimeničen ž. r. *Jûrljeva* (ŽK), *Jürjeva* (Vinodol, 1653, Istra), prezime *Jurjević* (15. v.). Najstarija potvrda bi bila iz g. 1086. *Juray setnico,* ali α < *ь* između *r* i *j* u to doba prema *setnico* < *satnih* čini tu grafiju sumnjivom. Odatle mnogobrojni hipokoristici *Jw-ь* (14. v.), *Jura* (ŽK), *Jure* (14. v.), *Jure,* gen. *Jûreta* pored *Juré* (Brusje), *Juro* (17. v.), s prezimenom *Jurović, Juru, Jurićević,* pridjev na / *juridan,* gen. *juridna,* toponim *Jurja ves* kod Zagreba, *Jureta* s prezimenom *Juretić, Jurak* prezime, ^*Juracie* (18. v.), toponim *Jurakovac,* hrv.-kajk. *Jurek* s prezimenom *Jurečič, Juran* (15. v.) s prezimenom *Juranić,* pridjev *Juranj* (u toponimu *Jurandvor,* Baška), *Juranac,* gen. *-ča.* Na *-onja guranja* u imenu župana i đakona *Juranna* (11. v.). Na -as *Juraš* (16. v.) s prezimenom *Jurasic.* Na *-ča Jurca,* pridjev *Jurčin.* Na *-en Juren* (15. v.), na *-ěn *Jurjen* u prezimenu *Jerjenić* (Istra). Na -ία *Jurša* (15. v.), prezime *Juršič, Jureša, Jureševac, Jurešević, Júrešic.* Na *-iš* (tip *Ivaniš) Juriš* (1240) vojvoda bosanski, *Juriša* (16. v.), pridjev *Jürisin,* prezimena *Jurišić, Jurišević, Juriševac, Jurišović* (Vodice, Golać). Deminutiv na *-čac* < *-ьс* + *-ьс Jurčac,* na *-ica Juřica* (15. v.), prezime *Juričić,* pridjev *Juričin.* Na *-ko Jurkc* (13. v.), prezime *Jurković,* toponim *Jurkovo selo,* odatle *Jurketa,* toponim *Jurketinec.* Hipokoristik na jedan slog *Juka* (ŽK), *Juko* (18. v.), prezime *Jukić, Juković, Jukinac; Juco* (Lika). Augmentativi: *Jurîn,* gen. *-ina* (15. v., ŽK), *Jurina* (11. v., kninski župan), prezime *Jurinić.* Na *-etina Juretma* (Vodice). Na *-man* (tip *Rodman) Jurman* (14. v.), prezime *Jurmanović,* hrv.--kajk. toponim *Đurmanec.* Taj oblik igra izvjesnu ulogu u botaničkoj i ornitološkoj terminologiji: *juričica* »fringilla cannabina« (i u drugim slavinama tako), *jurko* »ptica koja se zove zelenko i zelendur«, biljka *jurjevac,* gen. *-vca* »chenopodium album«; slov.: ptica *jurščica* »Flączhsfink«, biljke *jurijevica* (Bela Krajina) »convallaria majális«, *jurijevka* »caltha palustris«, *jurijevščak* »travanj«.

(IV) Četvrta grupa osniva se na romanskom izgovoru grupe *gį* > *z, ž, dž.* Ta je zastupljena samo u Dubrovniku: *Zore* (prezime, Dubrovnik), odatle prezime *Zoretić* (službeno) = (u narodu, ŽK) *Zuretić = Džore,* gen. *Džoreta* (14. i 15. v., Dubrovnik piše se *Zore),* gen. *Dzóre* (16. v., Dubrovnik); *Dzoreta* (16. v., pisano *Zoreta),* upor. u Režiji *Zore,* furl. *Zórz.*

Svi sprijeda pomenuti učeni i poluučeni oblici *I—III* nastali su na osnovi grčkog izgovora. Ovako brojne varijacije svetačkog imena objašnjavaju se velikom omiljelošću imena tog vojničkog sveca u narodu i u folkloru.

Lit.: ARj 3, 4. 9. 127. 539. 4, 677. 689. 688. 692. 691. 774. Hraste, *BJF* 8, 20. *Brajković 6,* § 29. Čajkanović, *PPP* 1, 203-211 (cf. *JF* 3, 255). Lopašić, *Urbari* 144. Ribarić, *SDZb* 9, 89. 155. Stefanie, *Rad* 285, 84. *Sporn, srp. 2,* 91. *Pleteršnik* 1, 374. Ramovš, *Gram. 2,* 250., si., 263. Šturm, *ČSJK* 6, 66.

ger m »biljka; sinonimi: kitica, kičica, erythraea centaurium L.« = *gr* m (Šulek). Odatle: deminutivi *gerčica* = *gřčica* pored *gřčica* (Vuk, Dubrovnik). Oba deminutiva pretpostavljaju osnovu na *-k.* Drugi može bití poimeničenje pridjeva *grk, grka* »amarus« (v.), s čime se ne slaže prvi. Za *ger* postoji paralela u češ. *her* i polj. *gier* = *gir.* Još ima varijanta *girka* f za istu travu. Ta je nedovoljno potvrđena u narodnom govoru. Za nju postoji rumunjski slavizam *ghircă* »triticum durum«.

Lit.: ARj 3, 129. 136. 350. 396. *Tiktin* 676.

géravac, gen. *-avca* m (Lika) = *gêrovac,* gen. *-ōvca* (Lika) »vrsta žućkasta, brašnava krumpira« = *geroči* m pl. (Banija) »iznutra šuplja krtola (v.)«. Po svoj prilici od toponima *Gèrovo* u Gorskom kotaru.

Lit.: ARj 3, 129.

gérga f (Vuk) »gomila, povorka, npr. ljudi«. Prema Budmaniju možda od madž. *gorge* »valjak«, što se semantički ne slaže. [Budmani < madž. *görgő* »Steinwalze, Gartenwalze, Geschiebe, gurancija«].

Lit.: ARj 3, 129.

gèrïn, gen.- *-ina* m (Vuk) »nekaka zvjerka i koža njena«. Budmani upućuje na madž. *gerény* »tvor«.

Lit.: ARj 3, 129.

geslo n, danas domaći sinonim, posuđen (?) iz češkoga, za tuđice »deviza, parola, lozinka«. Sjeverno-slav. češ. *heslo,* polj. *godio* i *haslo,* rus. *haslo,* izvedenice s pomoću sufiksa *-tlo* od rekcionog korijena *gъa-* ili *gad-(ati)* (v. *gatatÎ)* »govoriti«, od kojih je samo posljednji zastupljen u slov. *gađati, gađam* »zu erraten suchen«. Budući da je potvrđena 1578. u vrijeme organiziranja Vojne Krajine kao vojnički termin *(pozabiti geslo na straži),* ne treba da je posuđeno iz češkoga, nego će biti hrv.-kajk. od **gìd-slo* kao i češka riječ.

Lit.: ARj 3, 60. *Miklošič* 60. *SEW* \, 378. *Holub-Kopečný* 122. *Bruckner* 1 69. *Vasmer* 261. Matzenauer, *LP l,* 175. *Mažuranu* 316.

gëte f pl. (Dubrovnik, Cavtat, Krivošije) »gamašne (prave ih žene od vune; na *gete* dolaze *gaće lčakširej;* to su crne bječve koje sižu samo do čkljánka)«. Od sjeverno-tal. *ghetta* < fr. *guêtre* od franačkog *wrist* (engi.).

*Lit.: REW** 9577. *DEI* 1791. *Prati* 486. *Gamillscheg* 497.

gicati se, *-am* impf. (Vuk) »1° jednako micati i mahati nogama kad se leži ili sjedi, 2° skakati (subjekt *šarm}«* prema pf. *gicnuti, -em* »maknuti nogom, koljenom«, *gicnuti se* (Martié) »pasti na um«. Onomatopeja kojom se oponaša brza radnja. Upor. polj. *giczafy* pl. »noge«.

Lit.: ARj 3, 132. *Bruckner* 140.

giđža f (narodna pjesma, istočna Srbija) = *gidža* (Kosmet) »čokot«; *dž* je turciziranje sláv. *ž:* cslav. *gyža vinbnaja.* Nalazi se još u češkom, poljskom (narječja) i u oba lužičko-srpska; ť je nastao iz *y* < ie. й, upór. lit. *gužas* »Knorren, Beule, Kröpf«, pridjev *gužũtas* »knorrig«. Riječ je baltoslavenska.

Lit.: ARj 3, 133. *Miklošii* 83. *Elezovič* 1, 97. *SEW* 1, 374, *W P* 1, 559. Novaković, *ASPh* 20, 63. Jagić, *ib.* 63-64.

gigan m (Šloser) »bubica mecynotharsus Laferté«. Od istog je korijena *giǵuša í* (Šloser) »bubica ernobius Thorns.«.

Liti: ARj 3, 133.

gìganat, gen. *-anta* m (17. v.) »div«. Učena riječ od lat. *gigas,* gen. *-antis* < gr. γίγας, gen. -αντος »isto«, egejskog podrijetla prema gr.-lat. izgovoru, prema tal. *gigante: džiganat,* gen. *-anta* (16. v., zapadni krajevi; kod Kačića *džiganat oli žiganat kako drugi izgovaraju;* Radnić) = *žiganant* = (sa *č* mjesto *dz) aganat,* gen. *-nta* (17. v.). Učena riječ prodrla je i u narodni govor s ispuštenim dočetkom *-ant: gig* m (Vuk, Bosna) »pijetao velike vrste«, odatle f *giga* (Dobroselo) »nadimak ženama koje su visoke«. Na *-an gigan* (Kurelac), sa madž. sufiksom *-o* > *-ov gígõv,* gen. *-ova* (Vuk), *-os* > *-os gigoš* = *giguš* (Lika) = *gmgoš* (Lika) »isto što gig«, prema f *glgulja* (Vuk, Bosna) = *giguša* = *giganka* »kokoš«. Ovamo može dą ide i *gigalje,* gen. *gigãljã* (Vuk) »hodulje, štule«.

Lit.: ARj 2, 22. 3, 133. 535. #£1^3758. *DEI* 1806.

giliknuti, *-em* pf. (crnogorska narodna pjesma, objekt *sarina bakračlijom).* Prijevod »udariti« može biti netačan. Značenje se, kao metafora, može složiti s onomatopejama: impf. *giliu, -im* = *gìlit* (Brusje, Hvar) »čkakljati > škakljati«, upor. njem. *kille kille machen;* od iste onomatopeje ná -caiz impf, *silicati, -čem* (subjekt *ujak ujnu),* koje stoji bez sumnje u vezi s impf, *galicati, -am* pored *-čẽm* (Vuk) = *golicati, -om* (Vuk, Srbija) prema pf. *golìcnuti, gòlicnem* = *galicu, -ičim* pored *goličit, giličit* i *giligičkat,* odatle *giligička* f (Kosmet), a ovo opet sa bug. *godei, gadelićkam,* odakle je rum. *gadili* pored *gîdela* = arb. *gudullis* pored *killëzoj,* čine. *gãdilicu,* ngr. *gudulo* (Zagori). Riječ je ne samo balkanska nego je kao onomatopeja, koja oponaša kretanje, zastupljena i u germanskim i romanskim jezicima; njem. *Kitzel* = stsas. *Kitilon,* fr. *chatouiller* (nije od *chat* »mačka«), lat. *titillare.* Oblici *galicati* — *golicati* pokazuju da se onomatopeja naslanja i na određeni leksem *gol-,* u prijevoju *gal-* kao i u fr. na *chat.* S bug. *gadičkam* slaže se *godičkati se* (Golać, Istra) = *yadickịi* kod pohrvaćenih Rumunja u Žejanima. Sa suglasnikom *k* mjesto *g* u *kadičkati* (Krnica, Medulin), odatle pridjevi na *-av* i *-ljiv kadlčkav* (Medulin) i *kadičljiv* (Krnica i Medulin), dok u Vodicama s metatezom suglasnika *g-d* > *d-g: degečkati (se)* pored *degečati* »škakljati«.

Lit.: ARj 3, 94. 133. 252. *Elezovič* 1, 93. 103. Hraste, *JF 6,* 211. Ribarić, *SDZb* 9, 143. *Tiktin* 677. *GM* 133-134. *Mladenov* 115. *WP* \, 553. *SEW* 1, 367. *REW*[3] 4684. 8757. 8756. 9181. Byhan, *JberRI 6,* 174.

gìljati, *-ām* impf. (Lika) »sinonimi: srtati, ići, gaziti« prema pf. *nagiljati, -ām* (ibidem) »naići, nagaziti, namjeriti se na što«, odatle impf, *nagiljávati.*

Lit.: ARj 3, 133. 7, 326.

gìljtati, *-ãm* (Hrvatsko Primorje, Lika) = *giltati* (hrvatski gradovi) = *gettati* (ŽK) »vrijediti«. Od njem. *gelten; i* je prema prijeglasu u prezentu *(es gilt).*

Lit.: ARj 3, 133. Skok, *ASPh* 33, 362.

Gìman m (Grūž, obalski toponim, gdje je bila crkva *sv. Gimand).* Dalmatoromanski toponomastički ostatak od svetačkog imena *Geminianus* (bez refleksa za *ni* zbog haplologije), u Kotoru *Gimanoi* < dativ **Geminianonf* prema deklinaciji *Petrus, Petronis,* u Splitu pi. *Gumai,*ime porodice < *Geminìanì sani* > *n* > *j* kao u *kiríja* < *cherna (y., e* > *u* kao u *punistra* zbog labijala). Ovamo možda *insula Geloni* (gen. prema romanskoj konstrukciji *la città di Roma)* > *Ugljan* sa / mjesto -razrazbog haplologije i disimilacije *n-n* > *ļ-n.* Postoji još neizvjesno *Gumin* i *Žminj* (Istra, tal. *Cimino).*

Lit.: ARj 3, 133. Jireček, *Romanen* l, 63. 87. 2, 38. 3, 30. Skok, *GIZM* 30, 10. ss. i *Supk 242.* 260. Skok, *Slav.* 104.

gimnazija f »srednja škola klasičnoga tipa«. Učena riječ od lat. *gymnasium* < gr. γυμνάσιον od γυμνάζω, odatle *gimnastika, gimnasticirati,* upravo pridjev od grčke radne imenice γυμναστής, korijen γυμνός »go«. Pridjevi na *-bsk gimnazijski,* na lat. *-alis* prošireno na *-ъn* > *-an gimnazijalni,* poimeničen na *-ьc* > *-ac gimnazijalac,* gen. *-alca.* Imenice sr. r. u lat. i gr. prelaze među feminina ili prema pl. na *-a* ili zbog identifikacije *-ul-o* sa našim nastavkom za ák. sing. ž. r. Upór. δοχεῖον > *dòhija, dovija* (v.).

Lit.: ARj 3, 133. Ilešić, *JF* 12, 159,

gindac, gen. *-aca* m (Račišće) = *gindec* (Mljet; nije li *-ec* mjesto *-äc* možda tiskarska griješka?) = *gindac* (Budva) »konop koji služi za vezanje Iantina, za podizanje jedra, za isavanje (v.) i skalavanje (v.) jedra (veže se na sredini Iantine i provuče kroz bucijo, v.)«. Od tal. pomorskog termina *ghindazzo,* od *ghindare* > *gìndati, -ani* pf. (16. v., Dubrovnik) »uzdignuti upravo jedro na katarku«, *gindati se* (Tivat; primjer: *što si se gindăo* »podigao« *na pêtar,* v.), od fr. *guinder,* a to od stnord. *winda* »podizati«, hol. *windreep* > fr. *guinderesse* > sttal. *ghindaressa.* Dočetak *-ac* < tal. *-azza* zamjena je za *-aressa.* Upór. slov. *vengolati* (Gorica) »schaukeln« < *squindolar.*

Lit.: ARj 3, 133. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Skok, *Term.* 144. 146. Rešetar, *JF* 12, 287. *REW* 9545 a. 9546. Štrekelj, *DAW* 50, 22. *DEI* 1799.

gìngarica f (Dubrovnik) pored *gingara* (Stulić), pejorativan izraz za muzikalnu spravu za guđenje ili udaranje. Budmani pomišlja na gr. γίγγρα i srlat. *gingrinae* »nekakva sviraika«.

Lit.: ARj 3, 133.

gingav, pridjev na *-av* (18. v., hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić," Pergošić, Voltidi, Vuk, Baranja, Jačke) »slab, mekoputan, mlohav, mlitav (čeljade, ljudsko tijelo, pamet, doba)«. Odatle apstraktum na *-oca: gingavoča* f. Od madž. *gyönge* »slab«.

Lit.: ARj 3, 134. *Mažuranić* 316.

giti)eta f (Dubrovnik) »gizdanje«. Denominal na *-āti ginjetati se, -am* impf. (Dubrovnik) »praviti se važan«. Bit će možda deminutiv na *-eita* od tal. *ghigna* ~- *ghigno* »sorriso, faccia, aspetto«, germanskog podrijetla, od frnč. *īvinkan,* nvnjem. *winken.*

Lit.: DEI 1799.

gizba f (Krk, Parčič) »peć za grijanje«. Biídmani pita: zar isto što *izba* < **шъЬа,* njem. *Stube,* fr. *étuve,* tal. *stufa* »peć«? To zaista može biti ako se uzme unakrštenje s glagolom *grijati.* Ako je tako, onda krčki oblik potvrđuje jedno od značenja germanske ili romanske posuđenice *izba* < stcslav. *istbba* koje se ne nalazi u hrv.-srp. nego u rum. slavizmu *izbă* f »peć« prema navodu Miklošičevu. Inače *izba* f (rus. *izba),* ako je sveslavenska posudenica iz vremena prije 9. v. iz stvnjem. *stuba,* znači »1° sinonimi: podrum (ovako i u Kosmetu), pivnica, konoba, štranj, krčma, 2° soba, blagovaonica, trpezarija, 3° soba uopće«. Odatle deminutiv na *-ioa izbica* f »1° sinonim: ćelija, kabinet = mali podrum (Kosmet)«. Toponimi *Izba* (Kosmet), *Izbično* (Hercegovina), *Izbište* (Vršac). Značenje 3° je danas općenito, ali je *soba* f, koja je posuđena iz madž. *szoba,* a ovo iz panonsko-slav. *stbba* < stvnjem. *stuba,* istisla *izbu* iz opće upotrebe. Kod Rumunja, koji posudiše također madžarski slavizam, *soba* f znači i »peć u sobi«, odatle rum. *sobar* »pećar«, pored onoga što znači i hrv.-srp., tako u rumunjskom Banatu. Riječ *izba* je sveslavenska, ali nije praslavenska riječ. Arbanasi posudiše *isbë* f (Gege) u značenju »1° podrum«. Upor. bug. *izba f* »1° Erdhütte, 2° Keller«. Tako i u tur. *izbe* »Keller, Versteck«. Madžarska *soba* je, kao i *varoš,* postala balkanska riječ. Prodrla je u sve balkanske jezike, bug. *soba*

gìljtati, *-ãm* (Hrvatsko Primorje, Lika) = *giltati* (hrvatski gradovi) = *gettati* (ŽK) »vrijediti«. Od njem. *gelten; i* je prema prijeglasu u prezentu *(es gilt).*

Lit.: ARj 3, 133. Skok, *ASPh* 33, 362.

Gìman m (Grūž, obalski toponim, gdje je bila crkva *sv. Gimand).* Dalmatoromanski toponomastički ostatak od svetačkog imena *Geminianus* (bez refleksa za *ni* zbog haplologije), u Kotoru *Gimanoi* < dativ **Geminianonf* prema deklinaciji *Petrus, Petronis,* u Splitu pi. *Gumai,*ime porodice < *Geminìanì sani* > *n* > *j* kao u *kiríja* < *cherna (y., e* > *u* kao u *punistra* zbog labijala). Ovamo možda *insula Geloni* (gen. prema romanskoj konstrukciji *la città di Roma)* > *Ugljan* sa / mjesto -razrazbog haplologije i disimilacije *n-n* > *ļ-n.* Postoji još neizvjesno *Gumin* i *Žminj* (Istra, tal. *Cimino).*

Lit.: ARj 3, 133. Jireček, *Romanen* 1, 63. 87. 2, 38. 3, 30. Skok, *GIZM* 30, 10. ss. i *Supk 242.* 260. Skok, *Slav.* 104.

gimnazija f »srednja škola klasičnoga tipa«. Učena riječ od lat. *gymnasium* < gr. γυμνάσιον od γυμνάζω, odatle *gimnastika, gimnasticirati,* upravo pridjev od grčke radne imenice γυμναστής, korijen γυμνός »go«. Pridjevi na *-bsk gimnazijski,* na lat. *-alis* prošireno na *-ъn* > *-an gimnazijalni,* poimeničen na *-ьc* > *-ac gimnazijalac,* gen. *-alca.* Imenice sr. r. u lat. i gr. prelaze među feminina ili prema pl. na *-a* ili zbog identifikacije *-ul-o* sa našim nastavkom za ák. sing. ž. r. Upór. δοχεΐον > *dòhija, dovija* (v.).

Lit.: ARj 3, 133. Ilešić, *JF* 12, 159,

gindac, gen. *-aca* m (Račišće) = *gindec* (Mljet; nije li *-ec* mjesto *-äc* možda tiskarska griješka?) = *gindac* (Budva) »konop koji služi za vezanje Iantina, za podizanje jedra, za isavanje (v.) i skalavanje (v.) jedra (veže se na sredini Iantine i provuče kroz bucijo, v.)«. Od tal. pomorskog termina *ghindazzo,* od *ghindare* > *gìndati, -ani* pf. (16. v., Dubrovnik) »uzdignuti upravo jedro na katarku«, *gindati se* (Tivat; primjer: *što si se gindăo* »podigao« *na pêtar,* v.), od fr. *guinder,* a to od stnord. *winda* »podizati«, hol. *windreep* > fr. *guinderesse* > sttal. *ghindaressa.* Dočetak *-ac* < tal. *-azza* zamjena je za *-aressa.* Upór. slov. *vengolati* (Gorica) »schaukeln« < *squindolar.*

Lit.: ARj 3, 133. Macan, *ZbNŽ* 29, 213. Skok, *Term.* 144. 146. Rešetar, *JF* 12, 287. *REW* 9545 a. 9546. Štrekelj, *DAW* 50, 22. *DEI* 1799.

gìngarica f (Dubrovnik) pored *gingara* (Stulić), pejorativan izraz za muzikalnu spravu za guđenje ili udaranje. Budmani pomišlja na gr. γίγγρα i srlat. *gingrinae* »nekakva sviraika«.

Lit.: ARj 3, 133.

gingav, pridjev na *-av* (18. v., hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić," Pergošić, Voltidi, Vuk, Baranja, Jačke) »slab, mekoputan, mlohav, mlitav (čeljade, ljudsko tijelo, pamet, doba)«. Odatle apstraktum na *-oca: gingavoča* f. Od madž. *gyönge* »slab«.

Lit.: ARj 3, 134. *Mažuranić* 316.

giti)eta f (Dubrovnik) »gizdanje«. Denominal na *-āti ginjetati se, -am* impf. (Dubrovnik) »praviti se važan«. Bit će možda deminutiv na *-eita* od tal. *ghigna ~- ghigno* »sorriso, faccia, aspetto«, germanskog podrijetla, od frnč. *īvinkan,* nvnjem. *winken.*

Lit.: DEI 1799.

gizba f (Krk, Parčič) »peć za grijanje«. Biídmani pita: zar isto što *izba* < **шъЬa,* njem. *Stube,* fr. *étuve,* tal. *stufa* »peć«? To zaista može biti ako se uzme unakrštenje s glagolom *grijati.* Ako je tako, onda krčki oblik potvrđuje jedno od značenja germanske ili romanske posuđenice *izba* < stcslav. *istbba* koje se ne nalazi u hrv.-srp. nego u rum. slavizmu *izbă* f »peć« prema navodu Miklošičevu. Inače *izba* f (rus. *izba),* ako je sveslavenska posudenica iz vremena prije 9. v. iz stvnjem. *stuba,* znači »1° sinonimi: podrum (ovako i u Kosmetu), pivnica, konoba, štranj, krčma, 2° soba, blagovaonica, trpezarija, 3° soba uopće«. Odatle deminutiv na *-ioa izbica* f »1° sinonim: ćelija, kabinet = mali podrum (Kosmet)«. Toponimi *Izba* (Kosmet), *Izbično* (Hercegovina), *Izbište* (Vršac). Značenje 3° je danas općenito, ali je *soba* f, koja je posuđena iz madž. *szoba,* a ovo iz panonsko-slav. *stbba* < stvnjem. *stuba,* istisla *izbu* iz opće upotrebe. Kod Rumunja, koji posudiše također madžarski slavizam, *soba* f znači i »peć u sobi«, odatle rum. *sobar* »pećar«, pored onoga što znači i hrv.-srp., tako u rumunjskom Banatu. Riječ *izba* je sveslavenska, ali nije praslavenska riječ. Arbanasi posudiše *isbë* f (Gege) u značenju »1° podrum«. Upor. bug. *izba f* »1° Erdhütte, 2° Keller«. Tako i u tur. *izbe* »Keller, Versteck«. Madžarska *soba* je, kao i *varoš,* postala balkanska riječ. Prodrla je u sve balkanske jezike, bug. *soba*

»peć«, arb. *sobe* f »1° Frauengemach, 2° peć« pa i u turskom, ali ne u sva hrv.-srp. narječja, naročito ne na hrvatskom zapadu u hrv.-kajk. i čakavski, i u slov., gdje se govori *hiža, iza* (ŽK). Riječ *soba* je na zapadu gradska riječ. Za nju postoji i turcizam *odaja* (v.). Odatle: deminutiv na *--ica sobica,* augmentativ *sobetina,* radna imenica na *-arica sobarica* f, pridjev određenog vida *sobni,* danas u složenicama *jedno-, dvo-, trosobni (stan); soba* kao madžarizam ide u isti red kao *ostai* m (v.), *parlog, čobanja,* tj. u red madžarskih slavizama koji ponovo uđoše u naš jezik. Još treba spomenuti slov. *ispa* f uz druge varijante, s promjenom *ρ* < *b* kao i u oba lužičkosrpska dijalekta. Stvnjem. *stuba* tumači se kao postverbal od stvnjem. *stioban,* nvnjem. *stieben,* odatle i *Staub,* a rom. *stufa* kao postverbal od *extufare* »pariti«. Slav, ъ u *istzba* najlakše se tumači iz « u stvnjem. *stuba,* a proteza » iz rom. *stufa.* Nema druge nego uzeti da su se u balkanskom latinitetu unakrstile obje riječi i germ. *stuba* i rom. **estūfa.*

Lit.: ARj 3, 136. 4, 125. 133. 135. *BI 2,* 441. *Elezović* 1, 220. *Pleteršnik* 1,, 298. *Miklo~šič* 97. 424. *SEW* 1, 436. *Holub-Kopečný* 155. *Bruckner* 194. *KZ* 45, 298. *Vasmer* 473. *RSI* 5, 139. 6, 198. *Mladenov* 197. 598. *Kiparsky* 237. *Tiktin* 1450. Meringer, *IF* 18, 273. i sl. (cf. v. Geramb, *WuS 3,* 8.). *Stender-Petersen* § 139 (cf. Janko, *Slávia 9,* 346). Oštir, *AA* 2, 365 (cf. *IJb* 11, 223). *REW*[3] *310S.*

glabāti, *-am* impf. (Vuk) *(L·-,* o-) »sinonim : glodati« = sa *o* mjesto *a globali, glöbljem* (ŽK) *(o-)* »nagen« i slov. *globali, glóbljem* »1° dupsti, 2° glodati«. Upor. bug. *glob* m »očna šupljina« i arb. slavizam *glofkë* f »Höhlung, Loch« za prvobitno značenje »dupsti«, koje nije potvrđeno u hrv.-srp. Prema tome je *a* prijevoj od *o.* Odatle: *razglabati, razglabam* impf, (objekt *lijes, plug, uru, pitanje* itd.) »raščlaniti, raspravljati neko pitanje (metafora)« prema pf. *razglòbiti, ràzglobím.* Ovamo bi išao Šulekov neologizam *razglaba* f »seciranje«, ali nije ušao u jezik. Suprotno je impf, *zglobljavati, zglòbljãvãm* prema pf. *zglobiii.* Odatle postverbal *zglob* m »1° Gelenk, 2° bračni drug« (također bug.) = *zglob* (Kosmet) = *zglôbac,* gen. *-pca* »zglavak«. Kolektiv *glSbje* n (Smokvica, Korčula) »kostur, kosti« u vezi je sa značenjem *glodati.* Isto tako impf, *uglobljavati, uglobljãvām* prema pf. *uglòbiti, uglobīm* (objekt *klin u rupu)* »einfügen«. U terminologiji tkalačkoj *òglõblje* (Vuk) »brdila« stoji prefiks *o* mjesto *u* kao u *osoje* (v.) mjesto *usoje; globiti, globim* (16. v., Vuk) (o-) prema iteratīvu *globljávati* bez prefiksa razvilo je prvobitno značenje »1° glodati, 2° creuser« u metaforičnom pravcu i postalo pravni termin za »kazniti novčanom kaznom«. Sa *o* > *a glabljali, glabljam* impf. (Ljubiša). Odatle postverbal *globa* (14. v., Vuk, bug. *globa)* »1° novčana kazna, 2° novac (Gorski Vijenac)« koji se, kao i glagol, nalazi u tom značenju samo kod južnih Slavena, dok kod sjevernih Slavena u ukr. *Moba* znači- »svađa, briga«, u stpolj. *globa* »jadi, briga«. Odatle: radne imenice na *-ar: glòbãr,* gen. *-ára* m (Vuk) »čovjek koji globljava« = na *-džija globadzija* (Milićević) = na *-nik globnik* (18. v., jedanput); pridjev na *-ъn glôban.* Kao pravni termin *globa* je slavenski balkanizam: rum. *gloabă* f »1° novčana kazna, 2° kljuse (prema značenju »glodati«)«, odatle *globnic* »činovnik koji globi«, *a globi,* arb. *gjobë,* ngr. (Epir) γλόμπα, κλόπα »Schaden«. Sveslavenska i praslavenska riječ. U lit. u prijevojima *ėjoj a glėbti, glėbiu* »obuhvatiti« prema *globti* »umotati u kakvo sukno« i *glaboti* »očuvati« razvitak se značenja razlikuje od slavenskoga. Litavski ide u pravcu sastavljanja pojedinih dijelova, u slavenskom, obratno, u pravcu rastavljanja. le. je korijen **gelebh-* »schaben, schabend aushöhlen«, od kojega je i *žlijeb* (v.).

Lit.: ARj 3, 140. 170. 200. 8, 730. 748-749. *BI 2,* 841. *Elezović 2,* 512. *Miklošič* 65. 66. *SEW* 1, 304-305. *Bruckner* 143. *Vasmer 274. WP* 1, 616. 630. *Trautmann* 90. 91. Machek, *IF* 56, 205-206. *GM* 126. 141. Thumb, *IF* 14, 349. *NJ* 3, 56. *Mladenov* 101. *Mažuranić* 322. *Boisacq*[3] 122-123. 150.

glad m (Dubrovnik i sjeverozapadni hrvatski krajevi), f (Srbija, BiH, Crna Gora, Boka) (Vuk, 1431) »fames«, sveslav. i praslav. **goldt, bez* paralele u baltičkoj grupi. Odatle: pridjevi na *-ъn gladan,* na **en* (Kavanjin) *gladen,* poimeničen na *t-ъc gladênac* (Vodice) »plod glogov«, na *-lá giada* f (Vuk, 18. v.), odatle deminutivni pridjev *glădahan* (Vuk) = *gladašan* i denominal *glodati, -am* »sinonim: gladovati« (18. v.), na *-inja gladinja* f (Ljubiša) = na *-otinja gladotinja* f »sinonim: glad«, odatle pridjev *glàdinjî* C18. v.), radne imenice na *-nik* m prema f *-nica gladnih* (16. v.) = *glãdník* (Kosmet) prema *gladnica* f (Vuk) = na -ti *gladiš,* gen. *-iša* m (Lika) = na *-niš glàdnïi·,* na *-anja glodanja* m (Lika) = na *-uš gladuš,* augmentativ *gladničina* m (Dubrovnik). Denominal na *-éti* (inhoativ): impf, *glàdnjeti, -im (iz-* 17. v., o-) = *oglãdnêt* (Kosmet) prema

izglađivati/ogl-, -gladujem pored *-glađivam;* na *-ovati: gladovati, gladujem = gladnovăt, -üjem* (Kosmet). Toponimi: *Gladno selo* (Kosmet), *Gladnici.* Slog *gla-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *glod,* rus. *gólod.* Ništični prijevojni štěpen **ghbḷd-* nalazi se samo u hrv.-srp. inhoativu na *-éti žúdjeti, žúdim* (Vuk)- *(do-, po-)* »željeti u jačem štěpenu, desiderare«, stcslav. srpske redakcije *žlbdeti, žlzždp.* Odatle pridjev na *-ьn žudan* (Vuk) »žedan«, postverbal *požuda* f, odatle pridjev na *-ьn požudan,* apstraktum na .-я/o *žudnja* f i *žuđenje* n. Taj igra veliku ulogu u. dubrovačkoj petrarkističkoj lirici koja ima i posuđenicu za isti pojam: *desiježa* f < **desedium (REW*[S] 2590) u romanskim jezicima. Vokal *u* je nastao iz sonantnog /. Korijen je ie: **gheldh-,* odatle praslav. prijevoj na *o *goldb,* upor. sanskr. *gardha-ķ* »požuda«, *grdhayati* »lakom je, žestoko traži«.

Lit.: ARj 2, 734. 3, 140. 146. 4, 171. 8, 739-740. 9, 346-350. *BI 2,* 875. Ribarić, *SDZb* 9,-146. *Elezović* 1, 97. 2, 11. *Miklošič* 62. *SEW* 1, 320. *Holub-Kopečný* 122. *Bruckner* 143. *Vasmer* 287. *Trautmann* 87. *WP* 1, 633. *Mladenov* 100. Matzenauer, *LF7,*179.Meillet, *IF 2,* 119. Scheftelowitz, *KZ* 53, 267. Wood, *IF 22,* 164. Uhlenbeck, *PBB 22,* 188-193. (cf. *AnzIF* 8, 272). *LF* 11, 84. *Mažuranić* 317.

giada f (Vuk, Crna Gora, narodna pjesma) »čobanska koliba od drveta i pokrivena lubom (14. v., pominje se već u dečanskom hrisovuIju)«. Čini se da je predslavenska riječ srodna sa gal. *dēta* > fr. *claie,* v. *klijet.*

Lit.: ARj 3, 141. *REW** 1983.

gladak, *glatka,* ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski pridjev, (Vuk) »ravan«, izveden s pomoću sufiksa *-bk* koji u komparativu nestaje: *gladi.* Izvedenice su:

(I) od korijena *glad-:* na *-iti gladiti (se), -im (iz-, po-),* odatle radna imenica na *-lac,* gen. *-oca gladilac* m (Šulek), *glàdilica* f (Vuk) = *gladilo* (Vuk, Crmnica) »alat kojim se gladi«, *glàdionica* m »čovjek koji se gladi« = *gladibrk* m (Vuk, imperativna složenica) = na *-ьc glàdac,* gen. *glaca* m = na *-un* (možda romanskog podrijetla < *-o, -onis) glàdun,* gen. *-una* (Vuk, Crna Gora) »kicoš«. Izvedenica na *-iš* u imenu biljke *gladiš,* gen. *-iša* m pored *gladiš* (Vuk, Dubrovnik) = *gladiš* (Vodice) = *gladaš* (sa izmjenom sufiksa) »ononis spinosa« je stara, možda praslavenska. Odatle na *-ika gladišika,* -ik *gladišik,* na *-ka gladiška = gladuška, gladišt,* na *-evina gladiševina,* od slavenskih jezika još slov. *gladež* (sa zamjenom sufiksa), i sa *-yš* u češ. *Mady!* i ras. *gladyS,* iz čega se vidi da je sufiks -zš..nastao iz *-üsıo,* upor. rum. *-us* = arb. *-ysh.* Rumunji posudisegladiş »acertataricum«. *Riječgladiš* je i naziv za guštere (Crna Gora) i zmije. Imperativna složenica *glădi-luk* m (Šulek) »sinonim: prstac, colchicum Bivonae *Guss.«;gladac* je naziv biljke »levisticum«.

(II) Izvedenice od pridjeva *gladak:* poimeničenja na *-ina* (apstraktum) *glačtna* f (Vuk) »Glätte« = *gláčina* (Sutivan, Brač) »sinonim: bonaca«, na *-oca glatkoća* f, na *-ost glătkost* f. Od *glačina* je dobiven korijen *glač-,* od kojega su Šulekove izvedenice *glačah,* gen. *-čka* m »Plattstampfer«, *glačati, -am, glačalo* n »pegla, Bügeleisen«, *glačanica* f »Bügeltuch«, *glačište* »Bügelbrett«, kulturne riječi koje već ulaze u jezik da zamijene turcizme *utija, utijati* (v.). Na *-ati glatkati* (jedanput, 18. v.) = na *-ovati glatkovati, -ujem.* Deminutiv je stvoren spajanjem nastavaka *-tati* i *-kati: glăckati* (18. v.) »laskati (metafora)« prema pf. *glacnuti se* (Vuk) »oporaviti se < dobití glatko lice«.

U litavskom je bez sufiksa *-bko: glodùs* »glatt anliegend«, sa *-no* mjesto slav. *-zko glōdnus = glodnùs* »gladak«, *glósti,* iterativ *glostyti* »gladiti, milovati« = lot. *glāstīt, glāstu* »idem«. Ie. je korijen **ghlădh-,* kao i u lat. *glaber* »gladak« i njem. *glatt.*

Lit.: ARj 3, 141. 143. 144. 146. 164. 4, 170. Ribarić, *SDZb* 9, 146. *Miklošič 65. SEW* 1, 300. *Holub-Kopečný* 122. *Bruckner* 142. *Vasmer* 271. *Trautmann* 90. *Mladenov* 100. *Tiktin* 686. Pedersen, *KZ* 38, 342. Matzenauer, *LF 7,* 179. Vaillant, *BSLP* 31, 43. *RES 9, 8.*

glagol m, danas nije narodna riječ nego gramatički termin za lat. *verbum,* posuđen iz stcslav., gdje je to sinonim za »riječ = verbum«. Odatle:' na *-ica glagolica* za glagoljsko pismo prema nazivu četvrtog slova *g* u stcslav. alfabetu (upor. *azbuka, bukvica).* Radna imenica na -as: *glagolaš = glagoljaš,* gen. *-asa* (Vuk, 18. v.) »svećenik koji glagolja, tj. služi misu prema glagoljicom pisanim knjigama«, izvedenica je upravo od denominala na *-ati, -iti:* impf, *glagolati, izglagolati, -íjam = glagoliti* u starom jeziku »govoriti« (upor. *reći misu);* pridjev na *-ski: glagolski* (1561, *list, pismo, misa, služba božja).* Upor. 1697. njem. *glagolitische Buchstaben', lj* mjesto *l* je prema prezentu *glagoljc.* Iz narodnog jezika bilježi Elezović: *tako da se gradi ka glăgolj,* ali ne daje značenja. Iz narodnog jezika bi

moglo biti i *glagolišiti, -šim* (Stulić) *(iz- = izlangolišiti)* »lukavo što u koga prositi« s umetnutim *n* i *-Hiti* za *-iti,* kad bi bilo dovoljno potvrđeno. Upor. ime plemena *Glagolici* (»u Bužah«, 1450). Riječ je onomatopeja sa reduplikacijom tipa *praporac* (v.): praslav. **golgoli.* Slog *gla-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *gologólitb* »brbljati«. Bez reduplikacije, koja je već u ie. uklonjena po zakonu haplologije, pojavljuje se praši. **gol-* sa formantom *-so* (prasi. **golsī): glas* m (1275) »1° φωνή, gramatički termin, 2° vijest, 3° renomee«, sveslavenska riječ bez baltičkih paralela. Leksikologijska porodica te riječi je daleko veća negoli *glagola.* Pridjevi na *-ъn: glasan, s* prefiksima *sa-, su-, bez-, o-, uz-, raž-: suglasan — suglasan,* upor. stcslav. *stglashnì,* poimeničen sa *-ik suglasnik* m kao gramatički termin, prevedenica od lat. *consonans* = gr. σύμφωνα, izraz u kojem je izražena fonetska činjenica da ne mogu činiti slog nego se oni suglasuju sa samoglasom (prema toj činjenici stvorena je kod nas prevedenica *samoglas* prema njem. *Selbslaut),* poimeničenja odatle na *-je saglasje,* stara riječ, na *-ost saglasnost* f; *bezglasan* (Vuk) *oglasan, razglasan.* Na *-iv: razglasiv,* nije ušlo u jezik. Na *-ovit: glasovit = glasnòvit* (17. v.) = *glasovit* (Kosmet), poimeničen na -osi *glasovitost f.* Na *-ovan: glasovan* (16. i 17. v.), odatle Sulekova *glasovnica* f »cedulja kojom se glasuje« (taj neologizam ušao je u jezik). Na *-at glasat* »sinonim: grlat«, na *-it glàsit.* Složeni pridjevi: *glasoust* (jedanput, 18. v.), *glasonosan* (Stulić), *zloglasan.* Imeničke su izvedenice: Šulekov neologizam *glazba* f »muzika« [Danica 1844], odatle pridjev na *-en glazben (škola, matica),* denominai *uglazbiti,* radna imenica na *-nik glazbenik;* složenica *glasovir* (v. pod *klavir).* Radna imenica na *-nik: glasnik,* gen. *-ika* m (16. v., Vuk) »nuncius« prema f *glasnica* »1° žensko čeljade kao glasnik, 2° glottis, 3° *glasnica* (Vuk), »rupica na karabljama isprijeka« = kao određeni pridjev *glasni* (18. v., Novi Pazar), upor. *posilni.* Augmentativ: na *-ina. glasine* f pl. »(pejorativ) lažne vijesti«, na *-etina glasètina.* Deminutivi: na *-ъЪ. glasah,* gen. *glaska* (17. v.) = na *-ić glasić,* gen. *-ita.* Na *-ilo: glasilo* n. Složenica: *glasonos* (17. v.) = *glasonoša* m (Vuk) = *glasonosac* (Cakovac, 18. v.). Demoninali na *-ati, -ovati, -iti, -jati, -nuti:* impf. *glasati, -am* (Vuk) *(iz-) = glasovati, glasujem* (16. v.), *glasiti, glasim* (Vuk, sveslav. i praslav.). Taj postoji i u sufiksalnim složenicama: *do-,* odatle postverbal *dagias* m, radna imenica na *-nik doglasnik* m, impf, *doglašivati, -glasujem* pored *-glašivdm* (18. v.); *iz-* »izreći, izgovoriti«, odatle *izglãsje* (18. v.), impf, *izglašivati, -glasujem; o-,* odatle postverbal *oglas* m »sinonim: anonsa, objava«, *oglasnik,* gen. *-ika = glasnik,* impf, *oglasivati, -glasujem; pro-,* odatle postverbal *proglas* m; *raž-,* odatle postverbal *ruzgias* m i *răzglasa* f, *razglasje* n, koje nije ušlo u jezik, na *-nik razglasnik* m = na *-telj razglàsitelj* m prema *razglasiteljica* f, impf, *razglasívati, -ujem, -ivam, razglašati, -am, razglaševati* (15. i 16. v.), *razglasívati, -glasujem* pored *-glašivam* (Vuk), *razglašavati, -glašāvām* (Lika); sa- *(se),* impf., *saglasivati se, -ujem* (19. v.). Glagol *glasati* (18. v.) nije ušao u jezik. Pf. *glăsnuti, -em* (Vuk, 16. v., Boka) = *glăsnut se* (Kosmet) »javnuti se«. Složenica nastala iz sintagme *zao glas: ozloglasiti.* Deminutiv na *-ukati: glasukati se* (Parčić).

Slog *gla-* nastao je i ovdje po zakonu likvidne metateze, polj. *głos,* rus. *gólos.* Rumunji posudiše *glas* »Stimme«, *glasi* < *glasiti* i *glasui* »govoriti« < *glasovati.* Potpunu ie. paralelu pruža samo osetsko *galas* »Stimme«. Sa formantom *-n* mjesto -so irski pridjev *gall* < **galno* »slavan, glasovit«. Za formant *-so* u nazivima sličnog značenja ima dosta primjera: lit. *garsas* »zvuk« i *balsas* »glas« od *bilti* »početi govoriti«, sanskr. *bhāsā* »govor«. Još ima germanskih paralela: stnord: *kalla* »reci«, stvnjem. *kallón* »mnogo i glasno govoriti«. Varijanta *k* mjesto *g:* lit. *kalba* »jezik« dokazuje da se radi o prastaroj onomatopeji.

Lit.: ARj 2, 561. 3, 147. 149. 157. 185. 268. 4, 171. 215. 8, 740. i si. *Elezović* l, 97. *Miklošič* 70. *SEW* 1, 321, 323. *Holub-Kopečný* 122. *Bruckner* 144. *KZ* 45, 46. *ZSPh 4,* 216. *Vasmer* 286-287. *Mladenov* 100. *WP* 1, 538. Štrekelj, *DAW* 50, 55. *GM* 123. *Boisacf* 462. Buck, *AJPh* 36, 1-18. 125-154. *(IJb* 4, 73). Gunter, *IF* 37, 40. sl. *Trautmann* 77. Dukat, *PPP* 18, 308-309. Vaillant, *RES 22,* 20. Karski, *RPV* 71, 189. (cf. *IJb B,* 214.). *Mažuranić* 317-320.

glájbiti, *glájbim* (Lika, Dobroselo) »durati ne jedući ništa«.

Lit.: ARj 3, 147.

glămaza m, f »1° čovjek koji na sajmu prodaje svoju robu bezobrazno lažući, 2° čovjek koji hoće bez truda da živi (srednja Dalmacija, Dubrovnik)« — *glamaša* (Voltiđi) »idem«. Odatle na *-ati:* impf, *glamàzati, -àzãm* (17. v., Dubrovnik) *(iz-)* »prodavati na sajmu« = *glamazat* (Lumbarda) »muktariti«

= *glamázati, -aza* (subjekt *goveda,* Lika) »kad ne pasu nego se šeću«. Onomatopeja, koja oponaša zvuk, pojavljuje se i sa o mjesto a i i mjesto *z: glômot* m (Vuk) pored *glômãt* m »sinonimi: buka, čalakanje«, također bug. u istom značenju. Odatle *glomotati* (Parčić) pored *glomatati, -am,* Rumunji posudiše glagol *glomozi,* preinačivši slavensku onomatopeju umetanjem samoglasa *o* u početni slog u *golomoț* i dodavši joj sufiks *-zko* u *glomotoc.* Upor. glede sufiksa *dobitoc.* Onomatopeja se prenosi i na veliki obujam, nespretnost, tromost: *glomazan* pridjev na *-ьn* »trom, nespretan«, prilog *glomazno* (Srbija, Milićević) = *glomāčan* »idem«. Upor. i *nezgroman.* Upor. brus. *hlomozda* i češ. *hlomoz* i stsas. *galm* »sonitus«.

Lit.: ARj 3, 149. 204. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklósié* 66. *SEW* 1, 306. Bruckner, *KZ* 45, 53. 48, 207. Matzenauer, *LF 7,* 179. *NJ* 1, 59.

glambskyj (stsrp. pridjev uz *srebro,* Novo brdo, Srbija, rudarski termin) »srebro pomiješano sa zlatom«. Odatle izvedena danas imenica *glama* koja je potvrđena kao toponim i u dubrovačkom latinitetu *argentimi de glam-(m)a* ili *glatne.* Prema Novakoviću od gr. μάλαγμα.

Lit.: ARj 3, 147. Jireček, *Romanen* 1, 90. Isti, *Handelsstrassen* 47. Novaković, *ASPh* 3, 523. *Rohlfs* 1307. Vasmer, *GL* 61.

glancati, *-ām* impf, »gaziti po debelu blatu«. Ne zna se gdje se govori. Zna se samo prinosnik o kome se ne kaže ništa u 6. t. *ARj.* Možda varijanta od ličkog *glimbati* (v.) sa *-cati.* Sasvim drugog je podrijetla *glancati (cipele)* (hrvatski gradovi) od njem. *Glanz,* sa *-ati,* ne od *glänzen.*

Lit.: ARj 3, 149.

glande, gen. *glanādā* (Perast, Dubrovnik) »gljiva, skrofule«. Dalmato-romanski leksički ostatak od kllat. *glans,* gen. *-dis,* s prijelazom u deklināciju α kao i u tal. *ghianda.* Pridjev na *-av glandav* (Dubrovnik). Latinski deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula* nalazi se u *gljendura* (Rab) »sinonim: gljiva = žlijezda *(gljendura* ili *gljiva* »žlijezda«)« = *glindura* (Hrvatsko primorje) »žabica, žlijezda u grlu« = *glindura* (Parčić, sva sela štokavske i čakavske oaze na visoravni i sva sela Slovinaca u zapadnoj i južnoj Istri; kod Brkina, Bezjaka i u Liburniji nije poznata; znači da je riječ donesena seljenjem velebitskih Vlaha = Cica u Istru) »vratna žlijezda«. Pridjevi *glindurast, glindurav* (Stulić). U Kaštelima unakrstila se sa *gnjida* u *gnjidura* »zaušnjaci«. Riječ pripada govoru Moriaka koji se sele u Istru; *r* mjesto / u *-ula* > *-ura* upućuje na vezu s rum. *ghindura,* ali očuvano *gl* može da potječe iz istog vrela iz kojeg i *glanda; an > en, in* objašnjava se bolje rumunjskom riječi. Upor. arb. *gëndërë* koje isključuje rumunjsko posredovanje.

Lit.: ARj 3, 198. 225. Kušar, *Rad* 118, 51. Ribarić, *SDZb 9,* 68. 147. *REW*[3] 3778. *GM* 140 *DEI* 1798.

glava, gen. *glave, ák. glăvuî* (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. **golva* »1° (dio tijela) caput, 2° (metafora za terenske uzvisine) sinonim: brdo, raširen toponim, 3° kraj = svršetak (Crna Gora, čakavci, prema tal. *capo)«.* Leksikològijska je porodica veoma razgranjena: (I) Izvedenice od čiste imenice: pridjevi na *-ьn glâvan,* općenito u određenom vidu *glavni,* poimeničenja sr. r. *glavno,* gen. *-aga* n (17. v.., Vuk) = f *glavna* = sa *-ica glavnica,* prevedenica (calque) od tal. *capitale,* koje postoji kao posudenica *kapital,* gen. *-ala; glavnica* (Vuk) »danak od oženjena čovjeka«, odatle radna imenica na *-jãr glàvnicãr* (Vuk) »1° bogat čovjek, 2° koji kupi glavnicu«, pridjev na *-jav glavničav* (Vuk) »pun glavnice«, na *-ьn glavničan,* na *-ski glavnički;* na *-ina: glavnina* (Vuk, Crna Gora) = *glavnina* »1° sinonim: glavno, 2° glavarina^0 glavni dio, npr. vojske«; na *-at: glavat* (16. v., Vuk) »capito«, odatle poimeničenje sa *-ica glavatica* f (18. v., Vuk) »1° riba u Neretvi, 2° čioda, 3° glavati kupus«, na *-ьc glavatac,* gen *-aça* m »sinonim: glavaš«, na *-enica glavatenica* f (Dalmacija) »stari rimski novac«, na *-inka glavatinka* f »biljka praskoč, vražji griz«; na *-it glavit* (Vuk, 18. v.) »lijep«, vrlo običan sa prefiksom *po- poglàvit,* prilog *poglavito.* Slabo su potvrđeni: hrv.-kajk. pridjev *glavač* (Belostenec, Jambrešić) »sinonim: tvrdoglav«, na *-ost glavast* (Mikalja) i na *-ji glavlji.* Složeni pridjevi: od sintagme *bezglav* (Stulić, danas općenit, premda ga nema Vuk), odatle proširen sa *-ьn bèzglāvan* (Vuk, 15—16. v.), poimeničen sa *-an bezglàvãn,* gen. *-ana* (Pavlinović) »(pejorativ) budala«; *nezaglavljen,* poimeničen sa m *-ik,* f *-ica: nezaglavljenih,* gen. *-ika* m prema f *nezaglavljènica* (Lika) »koji se ne da uputiti«; *gologlav = razloglav* (Istra) »gologlav« < *raz-* i *gologlav* sa haplologijom; *tvrdoglav, tupòglav.* Izvedenice bez prefiksa: deminutivi na *-bk: glavak,* gen. *glavka* m (Šulek) »vrsta

sijerka što raste u glavu«; na *-ica: glavica* f (Vuk, 14. v.) sa različitim značenjima, s udvojenim sufiksom *glavičica* f (17. v.), augmentativ *glàviãna* f (Vuk) »sjeme od konopalja«, pridjevi na *-jast* i *-jat glavičast* (18. v.), *glavičat;* veoma raširen toponim, dapače i s rum. deminutivnim sufiksom *Glavičor* (brdo, Srbija, čačanski okrug), *Glavičorka* (Istra); na *-ić* (17. v.): *glavić,* gen. *-ica* m; denominal *glavičati se* (Vuk) »uvijati se u glavicu (kupus)«, *oglaviäti se* (objekt *kupus).* Augmentativi za razne nijanse i afektivne vrijednosti: na *-ina glavina* f (16. v., Vuk) »1° capito, 2° *glavina* (ŽK), »sinonim: glavčina, moyeu«, također toponim; odatle *glavinuša* f »vrst loze crnog i bijelog grožđa«; na *-uča: glavudža* (Srbija) = *glàvuča,* odatle deminuirano *glavúčak,* gen. *-učka* (Hrvatska) »krupan papar«; na *-ura: glàvura,* deminuirano *glavūrak,* gen. *-urka* (trebinjska nahija) »sitan crni luk«; na *-urda: glavurda* = *glavùrdan* (Bačka, Lika) = na *-crnja glavonja* = *glavòzan* =- *glavan* (Lika); na *-urina: glavùrina;* na *-etina: glavètina* f (Vuk, 18. v.); na *-as: glavaš* m »1° glavonja, također prezime, 2° biljka šipak«; na *-čina: glavčina* f (Vuk) »moyeu« i toponim; na *-oč: glavoč,* gen. *-òca* m »1° morska riba, gobius (s varijantama *glamoč, glavaš, glavotok* itd., 2° biljka sjekavica«; na *-eš: glaveš* m »1° lično ime (13. i 14. v.), 2° jegulja«; rašireno sa *-ina: glavešina* f (pejorativno); sa *-ka: glaveška* (Lika) »glavato žensko čeljade«; na *-or: glavar* m »1° biljka plantago lanceolata, 2° prvi kraj na samaru, 3° prezime« (nije etimologijski isto što i *glavor* = *blavor,* v.). Ovamo i *glavar,* gen. *-ara* (Piva-Drobnjak) »prednji dio na samaru«. Izvedenice za lica muška i ženska: natur, *-džija: glavadžija* m (Ljubiša« = na *-ar* m prema f *-arica glavar,* gen. *-ára* m (16. v.) = *glavar* (Piva-Drobnjak) prema *glavàrica* f (18. v.). = jednom *glavarija* (16. v.); odatle pridjev na *-evl-ov: glavarev* pored *glavarov,* na *-ski glavārskī,* apstraktum na *-stvo glavarstvo* (17. v.); obično sa *po-: poglavar* (nema f); rašireno na *-nik: glavarnik* m (jedanput, 18. v.); na *-nik: glavnīk,* gen. *-ika,* sa prefiksom *po-, do-: poglavnik* (16—19. v.), *doglavnik* (Vuk). Na *-orina: glavarina* f (Vuk) »porez na glavu«. Prefiksalne složenice nastale iz sintagmi: *do-: doglavača* f »mahrama kojom se povezuje bez odmah do glave«; *na-: naglăvak,* gen. *-âvka* (Kosmet); *o-job-: ôglãvak,* gen. *-ãvka* »sinonim: glavıca, brijeg; *ôglãv* m, *òglavina* f = *òglavina* = *oglàvãr* = *oglàvmk,* gen. *-łka* »što se meće konju na glavi, tur. *lašlukt,* odatle denominal *izoglaviti, izoglāvīm* »skinuti konju oglav«, *oglava* (Bačka) »opanci od oglavine«; *oglavlje* n »povezač«; *po- poglamica* (Čilipi, *m* < *vn)* »jastuk (u govoru mlade generacije za *tunđela* u govoru žena starih 70 god.)«; s- *zglàvac,* gen. *-veo,* (Hrvatska) »prijeklad«; *uz- uzglăvac,* gen. *-avca* (Vodice) »njiva neizorana na oba kraja *(glava* = *kraj)«; uzglavlje* n »dio kreveta kod glave«, upor. *kopto* < *capitale; navrh-: navrglav* m »obješenjak, nestaško«. Složenice: *glavobolja* f (17. v., Vuk) = *glavobolje* n (Vuk), odatle pridjev *glavòboljan; punjeglavica* (Vranjic) »jegulja; sinonimi: glaveš, jamarica«, *punoglavka* = *punoglavac* (Valjevo) »1° mlada žabica sa repićem, 2° pola ribe pola žabe« (Srbija, Lika). Prvi dio složenice varira *puloglavac* (Dubica), *puljeglavacį-ljogl-* (Poljica, Dalmacija), *puljak* (Pelješac) bez drugog elementa. Prvi dio složenice nije jasan. Ne zna se da li je *puno* ili *polu.*

(II) Glagoli (denominali) i postverbali: na *-iti: glaviti, glàvïm* (17. v., Dubrovnik) *(iz-, posa-, raz-, u-, za-).* Od *zaglaviti* postverbal je *záglavak,* gen. *-ãvká* »ono čim se zaglavi sjekira, motika«, impf, *izglavljivatiįuglavljivati, (po-), zaglavljivati.* Značenje pf. *zaglaviti, zaglavim* »pereo«, upor. strus. *gólová* »Getöteter« i *golovbniku* »Mörder«. Od *razglaviti* impf. *razglavljívati, -glàvljujëm* (Lika) postverbal je *zglăvak,* gen. *zglăvka* (Vuk) »sinonim: zglob«, dobiven ispuštanjem *ra-.* Na *-ati: glavati, glavom* (Vuk, Boka) (subjekt *ribe)* »pomaljati glavu iz vode«. Na *-injati: glavinjati, -ām* (17. v.) »tumarati« *(iz-)* = *glavinjät* (Kosmet) »raditi nešto na svoju glavu«. Varijanta sa *r* mjesto » znači onomatopeiziranje: *glavrnjati* (Vuk) (ra-). Od sintagme *bijela povezača* na glavi *objeloglaviti se* (Lika) »udati se«.

Slog *gla-* nastao je po zakonu likvidne metateze (polj. *glovia,* rus. *gólovo).* Rumunji posudiše *glavă, glavința* < *glavica,* sa zamjenom našeg sufiksa *-ica* sa rumunjskim latinskog podrijetla *-infa; glăvațină* (unakrštenje *glava* sa rum. *căpățină* < lat. *capitino).* Madžari posudiše *galocza* < *glavica* .Novogrci (γ)κλάβα »Kopf, Schädel, Dickkopf«. U baltičkim jezicima paralela je potpuna,^ fonetska i semantička: lit. *galva,* lot. *galva.* Prvi slog stoji u vezi s korijenom *gol* proširen formantom *uo.* Upor. njem. *kahl* < stvnjem. *kalo,* gen. *kalwes.*

Lit.: ARj 1, 268. 2, 561. 111. 164. 173. 177. 179. Д80. 184. 185. 4, 171. 278. 7, 761. 8, 146. 369. Vuković, *SDZb* 10, 382. *Elezović* 1, 187. 432. Ribarić, *SDZb* 9, 202. *Miklošič* 70. *SEW* 1, 323. *Holub-Kopečný* 123. *Bruckner*

144. *Vasmer* 286. *WP* 1, 537. *Trautmann* 77. *Mladenov* 99-100. Tomanović, *JF* 17,211. Hirtz, *Amph.* 34-5. 125-126. Zore, *Rib.* 19. Vaillant, Ä£S 7, 203. 22, 20. Jagić, *ASPh* 1, 430. Iljinski, *RSl* 6, 219. Thumb, *JF 2, 72. Boisacq*[3] 430. Szober, *PF* 14, 599. sl. (cf. /5* 15, 296.). *Mažuranu* 322.

giàviij a m (Vuk) = *glámnja* (Vük, Dubrovnik, Boka, sa ия/ > *mnj)* = *glámnja,* gen. *glamnj'è* (Buzet, Sovinjsko polje) = *glamnja* (ŽK) »cjepanica što se loži na vatri« = *glavnji* pored *glavnje* pl *(meju glavnjah u pepelu)* »ostaci od bíja i bijìca (od sinoćnjeg ognja ili današnjeg ili jutrošnjeg), koji nisu dogorjeli«. Odatle: deminutivi na *-iça: glàvnjica* (17. v.) = *glavnica — glàvnjica* (Smokvica, Korčula) = *glamnjica* (ŽK) »1° tizzoncello, 2° Brand im Weizen, urėdo«, s udvojenim sufiksom *glavnjičica;* na *-enica: glavnjènica* (Fužine) »Blagovijesti (jer se na taj dan spusti glavnja u zemlju, tj. misli se da ne će biti više potrebna jer ne će biti zime)«; denominal na *-ati: glàvnjati* (Lika) »turati proso, zapaljene jelove daske u sjeme za sijanje (nejasno značenje)«. Sveslav. i praslav. **golvbnja* iz terminologije ognjišta. Slog *gla-* nastao po zakonu likvidne metateze: polj. *głownia,* rus. *golovnja.* Etimologijski tumači se na više načina. Za izvedenicu od *glava* kao metafore s pomoću sufiksa *-ьn* H—*ta* smatraju je Šuman, Bruckner, Berneker i Vasmer. Upozoriti ipak treba da se metaforickí ne može shvatiti značenje *glavnica* (Vuk) »Brand im Weizen«. Iljinski i Matzenauer vežu je s lot. *pa-galys* »poljeno« i rus. *galka* »goruščaja golovnja nosimaja vetrom pri požare«. Miklošič pominje uporedenje sa *Kohle* < ie. **geulo* ili **goulo* sa sufiksom / od korijena **geu-* »glühen«. Ovamo ide arb. *gllanik* = *glanik* »grosser Stein beim Herde zum Darauflegen der Holzscheibe«, izvedenica sa sufiksom *-ik* koja u južnoslavenskom nije potvrđena. Ir. *guai* »ugljen« u vezi sa pik. *gloue* »glavnja, cjepanica« < gal. **glava* (ne *clava* »batina«) dovodilo bi do veze s keltskim.

Lit.: ARj 3, 181. 182. *Miklošič* 70. *SEW* 1, 325. *Holuh-Kopečný* 123. *Bruckner* 145. *KZ* 45, 49. *Vasmer* 255. i 256. *Mladenov* 100. Joki, *SAW* 168, 109. Matzenauer, *LF* 7, 179. Iljinski, *RFV73,* 218-308 (cf. *Sláyia* 13, 579). *GM* 192. Štrekelj, *DAW* 50, 13. Šuman, *ASPh* 30, 295-296. Meyer-Lübke, *ZRPh* 39, 85. *REW*[3] 1973 (str. 805). *Boisacq*[3] 150.

gledati, *gledam* pored *gledīm* impf. (Vuk, Kosmet) = *gledeti* (hrv.-kajk.), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **glend-* »1° konkretno: očima promatrati, βλέπειν, 2° duhovno: brinuti se, nastojati, 3° masirati trbuh, namjestiti pupak (Kosmet)« *(do-, iz-, izraz-, na-, nad-, o-, pre-, pri-, raž-, sa-, u-, za-, z- se~)* prema pf. *glêdnuti, -em* (Vuk) *(o-) — pòglenuti — oglednut se* (Kosmet) = *gl'enuti* (sa *dn > n), poglédnuti, poglēdnēm* (Piva-Drobnjak). Akcenat *gledati* samo u prefiksalnim složenicama *o-, ogledam* pored *ogledivati, oglèdujem, razgledati* prema pf. *razgledati, razgledivati, -gladujem* i *razgledavati, -edāvām; pogleduvăt, -ujem* (Kosmet). Imperativ se skraćuje *glê, glête* u brzom govoru. Od te skraćenice stvoren je *glâti, glâm* (Vuk, 16. v.) *(o-, po-),* u Kosmetu *glja* pored *glja, gljàj* i *gljăj, gljâjte (po-).* Gerund je *na oči glede* (ŽK) = *glede* = *gled* (Slavonci, 18. v.) kao prilog u značenju »s obzirom«, danas općenito »im Betreff« u zapadnim hrvatskim krajevima, i kao prijedlog s akcentom *glede (toga).* Upor. hrv.-kajk. *gledeti na* »spectare«. Ovamo još poimeničenje *gledeće* n »zjenica«, upor. *zreće* (ŽK). Postverbali od samog glagola ili od složenih glagola s prefiksima *do-, iz-, nad-, o-, po-, pre-, raz-, u-* postverbali su: *gìed* m (16. v.), odatle pridjev na *ьn gledan* (Kosmet) »lijep«, *gledan* pored *gledan* (Piva-Drobnjak); *nedogled; izgled,* odatle na *-nik izglednih; nadgled, ogled, ogledi* m pl. (Vodice) »prvi korak kod sklapanja braka«, *pogled, pregled = prijegled, ugled;* odatle pridjevi na *-ьn: (nè)dòglēdan, izgledan, ogledan, (ne)uglēdan, (n'è)prègledan; negUd* m (Vuk) »nemar« od *ne gledati,* prilog *negledūša* (Srijem, uz *pazariti)* »sinonim: ćor-pazar«; *razgled,* odatle neologizam *razglednica,* prevedenica od njem. *Ansichtskarte; nèzgledan.* Radne imenice: na *-ač: gledač* m, nije ušlo u jezik, na *-lac gledalac* m prema f *glêdalica,* hrv.-kajk. na *-vac gl'edavac,* gen. *-vea.* Sufiks za mjesto *-ište: gledalište* = za alat *-alo gledalo; ogledalo* n »sinonim: zrcalo« = *ogledalo* (Kosmet) »primjer«. Složenica: *mrkogleđa, srđa zlopogleđa. Gled* (14. v.) je potvrđeno samo u antroponimiji, odatle *Gledević.* Rumunji posudiše *oglindă* f »ogledalo«, postverbal od *ogledati.* Današnje *gledište* (Šulek) je prema češ. *hlediště; izgled* je narodna riječ, ali u *izgled na uspjeh* prevedenica je (calque) od njem. *Aussicht.* Vokal *e* je nastao iz *t:* stcslav. *gledati,* polj. *glądać,* rus. *gljadétb.* U baltičkim jezicima potpuno odgovara lot. *glenst, glendêt* »vidjeti, tražiti«. Upor. od drugih ie. jezika ir. *inglennat* »vertigant«, srvnjem. *glinzen* i nvnjem. *Glanz.* Ie. je korijen **ghlendh-,* raširenje korijena

**ghel-jghle-* sa dentalnim infiksom. Taj se nalazi bez infiksa u *zelen* (v.), *zelje* (v.), *zlato* (v.) i *žuč* (v.).

Lit.: ARj 3, 164. 186. 187. i sl. 194. *4,* 178. 289. 7, 818. 835. 8, 22. 154. *BI* 627. *Elezović* 1, 97. 98. 99. Ribarić, *SDZb 9,* 172. Vuković, *SDZb* 10, 396. *Miklošič 65. SEW* 1, 302. *Holub-Kopečný* 123. *Bruckner* 141 *Boisacq*[3] 574. *Vasmer* 278. *Trautmann 92. WP* 1, 625. *Mladenov* 101. Boskovic, *NJ* 1, 275-279). *JF* 12, 300. *NJ 2,* 158. Charpentier, *ASPh* 29, 5. Joklj *ASPh* 29, 14. i sl. *Mažuranić* 322.

gleda f (Vuk) = *gled* m (Srbija) »sinonim: glazura«, odatle s gr.-tur. *-eisati* = *-osati: gleđeisati* (Vuk) = *gledosati* (Srbija, Milićević) »glazirati«. Varijanta sa *t* mjesto á: *guta* f (Vuk, Dubrovnik), sa *č* mjesto *d* bug. *gleč* m »Email auf Porzellan«, odatle na gr. *-os glečosvam* pored *gledžosvam.* U narodnom govoru *glêto* n (Kosmet) u poredbi *teško kaj glêto* gdje je značenje »olovna ruda«. Bug. *glečosvam* = *glečesam* pored *gledžosvam* dokazuje da je prvobitno *č* bilo turcizirano kao u *Džibridža* za *Cibrica.* Prema tome i *d* potječe iz *č.* Dubrovačka varijanta slaže se sa srlat. *gleta* (1300, u Mlecima) i fr. *glene* »olovna gleda«. Nalazi se još u polj. *glejta* pored *gleta* gdje je iz njemačkoga ili srednjolatinskoga. Tal. *ghetta* (14. v.) pokazuje *gì* > *gh* kao u pučkim riječima i isključeno je da može biti posuđeno iz njem. *Glätte* koje je na osnovu pučke etimologije unakršteno vlat. *glena* i njem. *Glätte* »uravnjenost«. Balkansko *gleč* = **gleća* > *gleda* može biti samo **giittium,* pl. **glittia* od gr. γλιττόν (upor. lit. *glitus* »Ijepiv«) koje Hesihije glosira sa γλοιόν (upor. *glina,* v.) »visqueux« iz balkanskog latiniteta.

Lit.: ARj 3, 195. Elezović, *Njf* 1, 245-247. *Mladenov* 101. *Miklošič* 65. *SEW* 1, 301. *Bruckner* 141. *DEI* 1797. *REW*[3] 3780.

glêra f (Bar, Sutomore, Spic — tu se izgovara i *klera)* »1? zemlja pomiješana sa šljunkom u kojoj ima dosta škalje (»ruda plavica u potoku, pobijeli i mjestimice bude bijela, slično kaldrmskom kamenu«, Bosna, Skarić) 2° toponim *(Glêra* tiče se *Banjúla,* 20 minuta hoda od mora više *Prdača,* tu ima mnogo morskog i drugog kamenja)«. Dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *glarea* > tal. *ghiaia, ghiara.* Odatle toponim *Glòron* (izgovara se i Goro«) navrh *Volûice* (Bar), mjestance sa malo kuća, malo polje do Gorka. Ovo je vjerojatno augmentativ na *-one* od **glareone, a* možda je metafora furl, *giere* »Art Weinrebe« > slov. *glera.* Pridjevska je izvedenica na *-īnus* zacijelo tršć.-tal. *giarina* > furl, *gïarina* od mlet. *giara,* furl, *glene* > slov. *jarina* f »Stelle wo das Wasser schäumt«. Ne zna se kako se semantički odnosi prema *glarea,* ako je odatle, ribarski termin *glorati* (objekt *mrežu na skalice* ili *na civijeru) (iz-)* »graditi mrežu na skalice« < **glareare.* Primjer: *mreža se izglora na civijeru., zatim se nosi na sušilo.* U vezi s time je možda i ribarski termin *glâr* m (Ston) »onoliko mreže što čovjek jednom preko škafa složi kod prebira«. Odatle na *-izati* < vlat. *-idiare* > tal. *-eggiare glarižati, -am* impf. (Ston) »prebirati mrežu«. Skarić tumači *glera* < njem. *Gerolle.*

Lit.: ARj 3, 204. 4, 176. Zore, *Rad,* 108, 232. Isti, *Rib. 335. Pleteršnik* 1, 359. Šturm, *ČSJK 6, 79.* Štrekelj, *ASPh* 12, 457. *Pieona* 2387. *REW*[3] *3779. DEI* 1798. Skarić, *Sporn.* 79, 18.

gležanj, gen. *-žnja* m (Vuk, 16. v.) = *glezno* n (Parčić) = *gliježno* (Bella) = *glježno·* (18. v., Voltiđi) = *gližanj* (Voltidi i Rapić) = *glježno* (18. v., srednja Dalmacija, Pavlinović), sveslav. i praslav. **glez^* »talus> Schienbein«. Prvobitni je oblik na *e.* Jekaviziranje i ikaviziranje je nastalo zbog *gl* > *glj* kao u *gljiva* za *gliva* (v.); *ž* mjesto *z* stoji zbog *nj.* Odatle pridjev na *-ost: gležnjast.* Rumunji posudiše *gleznā* f »Knöchel« koje se slaže sa *glezno* kod Parčića i sa rus.-cslav. *glezna* f i *glezno.* Ni baltičke ni ie. pralele nisu utvrđene jer odnos prema lit. *sleznas* »Knöchel« nije jasan zbog početnog í mjesto *g* ili *z,* a odnos sa srvnjem. *Klak* = *klakkr* »Klumpen« semantički ne odgovara.

Lit.: ARj 3, 195. *Miklošič* 65. *SEW* 1, 302. *Holub-Kopečný* 123. *Bruckner* 145. *Vasmer* 272. i sl. *Mladenov* 101. *Tiktin* 687,

glî (ŽK, u vezi sa *kaj* »kao« ili *sê* »sve«) = *gli* (ŽK), prilog »jednako« = *kli* (1527) »odmah« = *glih* (uz *takajše,* hrv.-kajk., Nedeljišče,. 1592) »jednako, upravo, baš«, slov. *glih* »idem«. Od srvnjem. *gilih,* nvnjem. *gleich.*

Lit.: Skok, *ASPh 33,* 362. Popović, *Sintaksa* 35. *Pleteršnik* 1, 217. *Mažuranić 322.*

glida f (18. v.) »vojnički red, stroj« = *glida* (ŽK) = sr. r. pl. *glida* (18. v.) = *glîdi* f pl. (ŽK). Od graničarskog njem. *Glied.*

Lit.: ARj 3, 197.

glina f (18. v.) = *gnjila* (Vuk, sjeverna Dalmacija, metateza *l-η* > *η-l* s prijelazom *n* > *nj* zbog *g* kao u *gnoj* > *gnjoj)* »argilla,

vrsta ilovaste zemlje«; praslavenska i sveslavenska riječ. Veoma raširen toponim, u sing, i pl., i hidronim. Odatle pridjevi na *-ьn:* stcslav. *glinьnъ,* očuvan u *Glina Gora* > *Glina* sa gubitkom opće riječi; danas na *-en: glinen.* Radne imenice na *-ar* prema *-arica glinar* prema *glinarica,* odatle *glinarina* i *glinarstvo, glinenina,* Šulekovi su neologizmi. Osnovno je **glina* poimeničeni pridjev od **glųb: *glubna; *ghjb* posudiše Rumunji *glie (de pamint)* »gruda«. Rumunjska posudenica omogućuje rekonstruirati prvobitno značenje »Ton, Lehm, Lehmboden« kao u rus. *glej.* Rumunjsko *glie* može biti i od **glinja,* koje nije potvrđeno u južnoslavenskom, ali je moguće zbog *gnjila.* Arbanasi posudiše *gline* f »Ton, Lehm«. Formant *-na* nalazi se u gr. γλίνη = γλία »ljepilo«, ngr. γλήνη. Od istog korijena postoji još staro priďjevsko poimeničenje obrazovano sufiksom *-yo: gljiva* f (15. v., Vuk) = *gl'iva* (ŽK, prvobitni oblik *glj* je kao u *gnjoj* zbog *g,* upor. *šljiva* pored *sliva,* ŽK) »1° fungus, 2° bolest glanda«, odatle pridjevi na *-ьn, -ast, -av, -ov, -in: gljivni* (hrv.-kajk., Jambrešić), *gljîvast, gljïvav, gljivov* (Jambrešić), *gljıvin;* radne imenice na *-ar* m prema *-arica: gljivar* prema *gljïvarica,* na *-arka gljivarka* f »neka bubica«; deminutiv na *-ica: gljivica',* augmentativ na *-etina* i *-urina: gljivètina* f = *gljivùrina.* Madžari posudiše *golyva.* Upor. lit. *gleivos* »Schleim«. Prema *gljiva* stoji prijevoj *glevb* potvrđen u drugim slavinama. Kod nas ide ovamo *glevoć* m »vrsta spuža« (nije rečeno gdje se govori, sufiks *-oć* može stajati mjesto *-oč,* upor. *glavoč,* v.). Od iste je osnove s formantom *n glèni,* očuvan danas samo u slov. *glên* m »Schleim, Schlamm, Durchfall beim Vieh«. Da je nekada ta riječ bila raširena u južnoslavenskom, dokazuje rum. *glean* m »Schiefer«. Filipović ima *dlen* m (kod ugarskih Hrvata) »pituita«. Dežman u svome rječniku liječničkog nazivlja u raznim izvedenicama, koje interesiraju liječnika, uzeo je *glen* m »mucus« iz slovenskoga. Ie. korijen **glei-l*glei-,* raširen je u galskom sa -sa: *glisomarga,* prov. *gleza,* fr. *glaise.* U baltičkoj grupi odatle je glagol *giteti* »mazati«; u ir. *glenaid* (3. 1. prez.). Za dalje veze v. *glîb* i *glista.*

Lit.: ARj 3, 197. 212. 213. 225. 199. 195. *Miklošič* 66. *SEW* 1, 303. 304. *Holub-Kopečný* 123. *Bruckner* 142. *KZ* 46, 210. 48, 201. 210. *Vasmer* 272. 273. *Trautmann* 92. *Mladenov* 101. *WP* 1, 621. *Boisacq*[3] 150-151. Matzenauer, *LF l,* 180. Jokl, *SAW* 168, 109.

glista f (Vük) = *gljista* (J. S. Reljković, *gl* > *glj* kao u *gljiva,* v.) »lumbricus«, f pl. *gliste* »bolest helminthiasis« = *glista* (Vodice) »1° glista, 2° dugačke paralelne grede iznad ognjišta za sušenje drva«. Stulić ima *glist* m kao u bugarskom, bjeloruskom i češkom. Sveslavenska i praslavenska riječ. Odatle pridjevi na *-av, -ast gltstav, gustasi,* nepotreban apstraktum na *-ost glistavost* f (Šulek), na *-en glisten* (Belostenec, Jambrešić), na *-in glistin* (Belostenec), deminutiv na *-ica glistica,* augmentativ *glìstina* (18. v.), odatle pridjevi *glistinav, glislinast,* deminutiv *glistinica* f (Stulić). Madžari posudiše *giliszta* — *gdeszte,* Arbanasi *glistrë* (sa dodanim *r* kao u *Spalatro* i *brnistra).* Uzimlje se s pravom da je korijen *gli-* isti koji i u *gljiva* (v.) i *glina* (v.), tj. ie. **glei-* raširen pridjevskim formantom *t,* upor. lit. *glitus* »Ijepiv, gladak, sklizav«. Taj pridjev **gleit* dobio je pridjevski sufiks u femininumu *-ta* koji je poimeničen. To je pridjev od pridjeva. Upor. *mesnen* (ŽK) od *meso', H* > *st* je kao u *plesti, pletem* (v.).

Lit.: ARj 3, 198-9. Ribarić, *SDZb 9,* 147. *Miklošič* 66. *SEW* 1, 304. *Holub-Kopečný* 123. *Bruckner* 142. *Vasmer* 274. *Mladenov* 101. *GM* 126. Matzenauer, *LF* 7, 180.

gliza f (Hercegovina) »sinonim: gliva (kao bolest struma) = glanda (v.) = podvratné (glize) žlijezde od nazebe (mogu biti ko tičija jaja, Livno)« = *gliza* »gonfione delle glandole iugulari (Parčić)« = *gljiza* »(metafore) 1° grumo di farina (nella polenta, Parčić), 2° (u loju) cicciolo carnoso (nel sego, Parčić)«. Od slavenskih jezika samo češ. *hlíza* f »excroissance, *abcès«.;* sinonim: *žláza* < stčeš. *žléza,* ruš. *železa,* polj. *zołza,* slžč. *hľúza.* Odatle češ. *zhliznatěti.* V. *žlijezda* o daljem tumačenju postanja: ie. **gleigh-* od **gel~,* prastaro unakrštenje sa korijenom od *gliva* (v.). Od *gliza* je naziv biljke *gljiznjača* f »scrofularia L.«. Sasvim drugog je postanja homonim *gliza* f, (Vodice) »osušen teleći želudac za pravljenje sira« = *gliza* (okolina Livna) »ukiselo mliko«. To je balkanska pastirska riječ ilirskog podrijetla koja se nalazi još u arb. *gjizë* f = (Skadar) *dziz* »ricotta, Käse, Topfen, gelabte Milch«. Hrv.-srp. oblik pomaže tumačiti postanak arbanaskog oblika. Današnje je arbanasko značenje sekundarno, a prvobitnije hrv.-srp. koje tačno odgovara rom. *formaticum* > fr. *fromage.* Pretpostaviti se mora iliro-tračko **g.lidia* < ie. **gịdia,* od korijena **gel-* »ballen, gerundetes, kugeliges u. dgl.«, ne **serdia* kako je mislio Jokl. Ovdje

je *-dia* > hrv.-srp. *-za* < arb. *-zë* u kolektivnom, ne deminutivnom značenju. Glede *l* > *li* upor. *ṛ* > *ri* u *krümp, čamkrimp* (Pekmezi 22).

Lit.: ARj 3, 199. 200. Meillet, *MSLP* 13, 244. i sl. *GM* 141. 273. 278. Ribarić, *SDZb* 9, 147. Zovko, *ZbNŽ* 1, 110. *Parčić* 168. *WP* 1, 612. 2, 498. Jokl, *Unt.* 89 i *SBW* 168, 28.

globus m »zemaljska kuglja«. Učena riječ (internacionalna) od lat. *globus.* Sa madž. izgovorom dočetnog *s* > *š globus* (hrv.-kajk., Belostenec, 17. v., čakavci) »lopta«. Kavanjinov (18. v.) *globiš* upor. sa *golombiš* (slov., Prekmurje) koja je posve madžarska. Kavanjinova zamjena sa -ir ostaje nejasna.

Lit.: ARj 3, 201. *Pleteršnik* 1, 229. *DEI* 1830.

glodati, *glođem* impf. (Vuk) *(na-, raž-, o-, iz-) = glodati (đ* iz prezenta) = *glodăt* (Kosmet) »rodere«, sveslavenski i praslavenski glagol. Odatle: radne imenice na *-ar glòdãr,* gen. *-ara,* na *-ьc glòdac,* gen. *gioca,* na *-lac gledalac* = na *-vac glòdavac* = na *-alo glodalo',* deminutiv na *-ckati* impf, *glôckati, -am* prema pf. *glõcnuti, -nem.* Postverbal pejorativnog značenja s hipokorističkim akcentom *gioca* f (Vuk, Baranja) »šljiva ili breskva koja se rascijepiti ne da« = *glođva* (Vuk, Srijem, *-va* prema *breskva).* Nema utvrđenih paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Pomišlja se na srodstvo sa *gladak* (v.), ali semantički ne odgovara'kao ni stisl. *glata* »ništiti«.

Lit.: ARj 3, 201. 202. 4, 176. 8, 749. *Elezović* 1, 99. *Miklošič* 66. *Holub-Kopečný* 124. *Bruckner* 163. *Vasmer 275. Mladenov* 102. Pedersen, *KZ* 38, 342.

glođiška f (Brač) »trava zvana zečji rep, lagurus ovatus L.«. Drugih podataka o biljci, po kojima bi se mqglo zaključivati o denominaci)!, nema.

Lit.: ARj 3, 202.

glog, gen. *glòga* m (Vuk, 13. v., 1429) = *slog,* gen. *gloga* (Kosmet) »1° crataegus L., 2° drvena sprava kojom se klepeće« (18. v., upor. *glogovac)«.* Sveslavenska i praslavenska riječ. Odatle pridjevi na *-ov glogov,* na *-ovit glogovu* (Parčić). Poimeničenja: sa *-ina glògovina* (Vuk) »drvo«, na *-ьc glògovac,* gen. *-vea* »glogov štap, kolac« = na *-гħ glogòvãk,* gen: *-âka* (Srbija). Deminutiv na *-če glokče* (Kosmet), na *-äc glasač* (Vuk). Kolektiv *glôž̃je* (Vuk). Plod sa sufiksom *-inja* =· stcslav. *-ynji* kao *gospodinja* od *gospod* kao da je žensko lice: *gloginja* (Vuk) = *gloginja* (Kosmet). To je zbog toga što glog igra veliku ulogu kod čaranja: 1640. zakapa vještica *glogov klin* pod prag kuće da u njoj stanovnike pomori; *glogovim kolcem* probija se mrtvac *vukodlak.* Prema tome je *glog* personificiran. Plod je morao dobiti sufiks ženskog lica. To je značajno. Leptir čija gusjenica živi na glogu: *glogovnjak* »pieris crataegi« (nije potvrđeno u narodnom govoru; možda je Šulekov neologizam). Sa pejorativnim sufiksom *-onja: glogonja* m prema *glogonjača* f »1° šaljiv naziv za čensko čeljade visoka, tanka i poduga vrata (Lika)«, zacijelo je metafora od *glogonjača* f (Bosanska Krajina) »divlja guska«. Kako imamo podataka o dugom vratu te guske, znamo kako je došlo do takve denominacije. Vrat je uporeden, sa štapom od *gloga.* Veoma, je raširen toponim sama riječ i u brojnim izvedenicama: *Glogovo* ili *Glogova, Glogovac, Glogovnica* > *Gloggnitz* (Štajerska), *Glogoštica.* Kako je *glog* pun trnja i teško se prolazi kroz njegovo grmlje, metaforickí se prenosi na psihološko polje. Odatle denominai na -iti *gložiti se, gložīm* (Vuk) *(na-,* Lika) »netrpeljivo se odnositi prema susjedu; sinonimi: prepirati se, svadati se, kavžiti se«. Odatle apstraktum *gloznja* f (srednja Dalmacija. Pavlinović). Nema paralela u baltičkoj grupi. Od ostalih ie. jezika mogućnost za uporeďenje pruža gr. γλώχες »oštrij ci na klasovima«, γλωχίς »vršak oštrice«, γλώσσα < ie. **glogh-ia.* Machek tvrdi da je kao i istoznačno gr. κράταιγος pred- ie. što se fonetski ne da dokazati.

Lit.: ARj 3, 202-204. 205-206. *Elezović* 1, 98. *Miklošič* 66. *SEW* 'I, 306. *Holub-Kopečný* 124. *Bruckner* 144. *KZ* 46, 199. *Vasmer* 275. *Mladenov* 202. *Trautmann* 91. *Boisacq*[3] 152. Hirt, *IF* 31, 10. 32, 300. Petersson, *IF* 24, 250. Sobolevski, *Slávia* 5, 442. Machek, *LP* 2, 152. *Mažuranić* 323.

glogòjati, *glògoje* impf, »sinonim: ključati (v.)«, odatle *glôgõj* m (Stulić, Smokvica, Korčula) = *glogolj* (Pavlinović) »vrijenje vode u loncu na ognjištu«. U Stulića *giogotati, glogoće;* sa *k* mjesto *g: klokotati, klokoče* (subjekt *voda,* Vuk, tako u stcslav., slov., bug., češ., rus.) = *klokSćat* (subjekat *kotlovi,* Kosmet), odatle postverbal *klokot* m (također u istim jezicima i toponim kao i *Sopot).* U rum. *clocot* n p^red *colcot* (Muntenija) »Aufwallen, Sturm«, odatle α *clocoti* »uzavreti«. Sa ispuštanjem jednoga o: *klokun* m pored *klokunj* (18. v., Podgora, Pavlinović) »mjesto

gdje voda izvire, malo vrelo«, *raskloktiti se* (subjekt *vatra,* kad se klada razgori). Onomatopeja oponaša šum vode koja kipi na vatri, i plamena vatre kad gori. Prenosi se na sud iz kojega se pije (upor. Molièrovo: *comme sont doux vos petits glougloux): klokòtica* f (hrv.-kajk.) = *klokotuša* »stakleni sud za vino«. Na biljke: *klokočica* (Srijem) »grah sitan mrki«, *klokoč* m = *klokočika* (Vuk) »ştaphylea pinnata L.«, također toponim, odatle poimeničenje pridjeva *klokočevina* (Vuk, Crna Gora), pridjev na *-ov klokočikov* i poimeničenje na *-ina klokočikovina.* Taj oblik onomatopeje nalazi se u češ., polj. i rus. Prijenos na biljke objašnjava se time što im plod šumi u mahuni. I u rumunjskom ima takvog prenošenja: *clocoţei* = *clocuţă* »clematis«, *clocoţel, clocotici* »evonymus europaeus«, *clocotiį* »ştaphylea pinnata«. Da ta onomatopeja može oponašati i glas ptica, razumije se: *klok-grob* »glas gavrana«. Odatle impf, *klokćati* = *kíòktati, klôkce* (subjekt *gavran) (za-), klokotáš* m »aquila pomeraná; sinonim: kliktavac«; *klokotati, -će* (subjekt *orao}.* Za pticu zvanu *klokočicu* (Srbija) tvrdi se da se tako zove zbog trave *klokotá* u kojoj se najradije leže. Tetrijeb *kloca* impf, prema *klocnuti* pf. (Lika). Ovamo ide *kljoška ï,* rum. *cloşcă* i *closnifa* i varijanta *kvok* u *kvocati, -če,* i *kvočka f.* Također u slov., češ., polj., ukr.. i rus. Dalja je varijanta onomatopeje *kliktali* i *klicali* (v-).

Lit.: ARj 3, 203. 5, 86. Hirtz, *Aves* 192. *Elezović* 1, 295. *Miklošič* 120. *SEW* 1, 521. *Holub-Kopečný* 171. 196. *Bruckner* 238. 283. *Vasmer* 1, 547. *Mladenov* 241. *Tiktin* 377. Matzenauer, *LF* 8, 174.

glosa f (17. v.) = *glosa* (17. v.) »marginalna napomena«. Učena internacionalna riječ od lat. *glossa* < gr. γλῶσσα »jezik«. Odatle na njem. *-ieren* > *-irati giostrati, giostrarti.* Prema lat. varijanti *glosa* > *gloza* (16. i 17. v.) = *glоža* (17. v.). Prema tosk. *chiosato* (16. v.) od *chiosa* < *glosa* unakršteno sa *clausa* (upor. učeno *klauzula* »zaporka«) particip perf. pas. *kužan* »objašnjen«. V. i *kužan.*

Lit.: ARj 3, 204. *REW** 3802. *DEI* 907. 1831. Pintar, *ASPh* 31, 315-6. Jagić, *ASPh* 31, 316.

glota f (Vuk, Kosmet, Crna Gora) »1° sirotinja, porodica, žena i djeca, 2° (preneseno na žito) korov, nečist«. Odatle: pridjev na *-ьn: gldtan (jelo, žito, 17.* v.), protivno *neglotan (zdenac)* »nečist«, poimeničen sa *-ik glotnik* (Stulić) »zao čovjek«. Augmentativ *glòtina* f (Dubrovnik) »svake vrste žita pomiješano, osim pšenice«. Denominai *gioliti se* (Martić) »svađati se, klati se«. Rumunji posudiše *gloată f »1°* Volksmenge, 2° Landsturm«, odatle *gļotas* m »vojnik trećeg poziva«. Nalazi se još u stcslav., slov. u značenju »korov«, bug. u značenju »Herde, Schaar«, ukr. *Mota* »Gedränge«. Praslavenski oblik ne može se rekonstruirati jer je moguće da je između *g* i / postojao poluglas ъ. Ie. paralele su nepoznate.

Lit.: ARj 3, 205. 7, 835. *Elezović* 1, 99. *Miklošič* 66. *SEW* 306. *Mladenov* 102. *Boisacq*[3] 124. Matzenauer, *LF* 7, 181.

glotun m (dubrovački rukopis 16. v.; *o* mjesto *u* prema tal. *ghiotto,* upor. furl, *gloti* uz *glule)* »proždor«. Odatle apstraktum na *-ifa glotunija* f (isti rukopis) »proždorstvo« = *(u* > s > *a* prema čak. *gälte) glatun* (čakavski, 17. v.) »sladokusac«, apstraktum *glatonija* f = *(glu > gib > gl > gu) gutunija* (čakavci, 16. i 17. v., Marulić) »proždrljivost«. Prema *gutvati* (Budinić, upor. *obědvati* /ŽK/ prema *Obed) gutvunija* (čak.). U tom posljednjem obliku unakrstio se romanizam sa stcslav. *gbtb* > čakavski *gälte* f pl. »Schlund, Kehle«. Zamjenom romanskog sufiksa domaćim *-ina glòtina* (Dubrovnik). Dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *gluttō,* gen. *-anis.* Prema tosk. *ghiottone* > *gjòtun,* gen. *-una* (psovka u dubrovačkoj komediji 16. v.). Prema mlet. *ghia-* > *gio-* > *già-* > *j- jutunija* (čakavski, 15. v., Marulić) »proždrljivost, sladokusnost«.

Lit.: ARj 3, 140. 164. 205. 517. 4, 701. *REW** 3808. *DEI* 1800. Štrekelj, *ASPh* 27, 45-46.

gluh, *gluha* (Vuk), sveslavenski i praslavenski pridjev bez paralele u baltičkoj grupi »1° surdus, 2° miran u izričaju: *u gluho doba noći* (upor. isto značenje u polj. *głuchy* i u rus. *gluhaja pora — saison morte;* isto je značenje i u toponimima: *Gluhi Do, Gluha Dolina, Gluha vbsb, Glušinja* ŽU), 3° divlji, neplodan, u imenu biljke *gluha* = *glušina* — (sinonim) *divlja grasica,* vicia crăcea; *glošinj* m *(u > o* nejasno) = (sinonim) *ovsika, vlasulja, grahovina; gluhi smriječ* = *glušak* = *gluhač, glušica* »vrst smokve« = *gluhača, glûhad* f »neplodno žito«; *glùhar,* gen. *-ára* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »šuma poput smriječa«, *gluhovet* f »žuta šibika«, 4° koji ne pjeva: *gluva f* »ptica accentor alpinus Bechst.« = *glušac* za razne ptice: *glùhara* (Vuk) = *glù-*

harka (Srijem) = divlja *tatka,* 5° .bljutav: *gluho zelje* (= *ludo i gluho,* Lumbarda, Korčula)«. S prefiksima *na-, po-: nagluh* (Vuk, Vrbnik, Poljica) »malo gluh« pored *nagluh — naglu nāglua* (Kosmet) »pomalo gluh«; *pògluh* »podosta gluh«. Pridjevske izvedenice: na *-ьn glühan, .gluhna* (Vuk, 18. v., *h* očuvan po analogiji glagola *gluhnutt),* inače *(za)-· glušan = zaglušan* (Kosmet) »bez promahe«; *glušan* bez prefiksa potvrđen je u značenju »miran«: *glušna doba* »gluho doba«, *glušni klanci* (Martić). Na *-ast glühast* prema *glušast (š* mjesto *h* od glagola *glušiti)^* Složeni pridjev *gluhonijem* neologizam je [kalk prema njem., fr., tal. *sordomuto}.* Poimeničenjá na *-iça glušnica = gluha nedjelja* (peta korizmena), za oznaku ljudi sa *-ać gluhač,* gen. *-aća* m (Vuk) prema f *gluhaća,* također toponim u pl., = *-ák gluhak,* gen. *-aka* (Vuk) = na *-an glùhan = gluãn* (Kosmet) = na *-ьc gluhač,* gen. *-hca* (Vuk, *h* očuvan kao u pridjevu *gluhan)* prema *glúšac,* gen. *-sca* (14. v., također bosansko pravoslavno prezime) prema *glušica* f »gluho žensko« = na *-onja glühonja,* odatle hipokoristik *gluho* m (Vuk). Apstrakta na *-oca* i *-ota, -ost, -ilo: gluhoća = gluhòta = glúhost = glušilo* n (Dubrovnik). Denominai na *-iti:* impf, *glušiti (se) (o- se, za-) — oglúviti, -im* (Vuk; *h* nije prešao u *š* prema *gluhnutf),* odatle postverbal na *-ъk oglušak,* gen. *-ška* m »sinonim: neposluh«, na *-ati oglúšati se, òglušām* »ne htjeti slušati (ś analogickí prema tom glagolu i *oglušiti)* prema pf. *glü(K)nuti, -ēm* (17. v.) (o-) = *oglûnut* (Kosmet) »surdescere«, ná *-eti oglúveti = ogluvet, oglûvim* (Kosmet). Složenica *gluhoprđa* m »psovka čeljadetu gluhom, tj. koje prdi, a ne čuje«. U baltičkoj grupi postoji paralela sa *u* kojemu odgovara u slav. *ъ: glusnùs* »pozoran = koji nije gluh« = *klusnus* (sa regresivnom asimilacijom na distanciją), *klusas* »nagluh«, lot. *kluss* »miran«. Iz tog upoređenja izlazi _da praslav. *gluhz* predstavlja ie. diftong *ou i h iz* ie. *s.* U ostalim ie. jezicima nema paralela. Baltičkom prijevoju odgovara stcslav. *ogHhnçti* »surdum esse« očuvanom u slov. *zagòlhniti, zagõlhnem* »verstopfen« prema impf, *zagolhavati,* bug. *glăhnă,* zatim rus. *glõhnutb* »ogluhnuti«, stčeš. *ohlechnuti* i polj. *okchnąć,* kod nas u pf. *oguhnuti* (Divković) prema *oghhati* (18. v., Miklošič, *Lex.* 488). Danas izmjeHa progresivnom asimilacijom *g-h > g-g-* u *ogugnuti* (subjekt *gusle)* i dalje u *ogùvljati — ogùglati* (Vuk) prema impf, *oguglavati, oguglāvām* (Lika) = *ogùgnjati* (Bosna). Asimilacija se dogodila zbog toga što je korijen izgubio vezu sa *gluh; u* je nastao iz sonantnog /. Vukovo značenje »naviknuti se« razvilo se iz *oglušiti se,* kako je u Lici, tj. »postati gluh, na nešto neosjetljiv«. Od istog korijena izvodi se i *glup* (v.).

Lit.: ARj 3, 204. 206. 208-9. 7, 332. 8, 783-784. *Elezović* 1, 99. 187. 432. 2, 11 *Miklošič* 67. *SEW* 1, 308. *Holub-Kopečný* 124. *Bruckner* 145, *KZ* 45, 299. *Vasmer* 275. 277. *Trautmann* 91. *Mladenov* 102. *ASPh* 36, 120-122. Pedersen, *KZ* 38, 343. Bélié, *NJ* 8, 136-142. Mostevljevic, *NJ* 1, 19. Loewenthal, *ASPh* 37, 388. Vaillant, *RES* 22, 43. Kusar, *NVj 3,* 338. Skok, *Slávia* 15, 483 , br. 550.

gluma f (14. v.) = *glum* m (18. ·л Stulić) »1° šala, 2° igra, 3° kazališni komad; sinonimi: lakrdija (v.), komedija (upor. *Divna gluma,* naslov prijevoda biskupa Uccellini Tice za Danteovu *La Divina commedialo,* stcslav., slov., bug., stčeš., polj., ras., praslav. Danas pripada isključivo kazališnoj terminologiji. Prvobitno je značenje očuvano u rum. slavizmu *glumă* f »šala« i u pridjevu *glumeț* »šaljiv« obrazovanom s pomoću rum. sufiksa lat. podrijetla *-ef* < lat. *-idus.* Odatle: radne imenice na *-ьc* m prema f *-ica glumac* (14. v., Dubrovnik, također prezime) prema *glumica* f, s pridjevima *-ev, -in glumčev* prema *glumičin* = na *-ač glumac,* gen. *-ača* (Belostenec, Voltiđi); *glumáčiti, glumāčīm* (Voltiđi). Ovaj glagol posudiše Arbanasi *gumëçoj* »šalim se« i stvoriše odatle imenicu na *-ia > i gumëçî* f »šala«. Na *-ar: glùmar* (Stulić) prema *glumàrica, glumariti;* na *-itelj: glumitei]* (Stulić); *glumčica* (14. d.) »facetia«. Pridjev *glùmljiv.* Denominali na *-iti* impf, *glumiti, glumim* (16.v.), na *-ati giuntati se* »burlare«. Baltička paralela *glaudus* »razbibriga«, *glaudoti* »šaliti se« pokazuje jednakost u sămoglasu (ie. diftong *ou* > lit. *au j* slav. *u),* ali razliku u nastavku, *d* mjesto *m.* Jednakost u nastavku očituje se samo u stnord. *glaumr* »bučno veselje«, ali praslav. naziv nije zbog toga posuđen iz germanskoga. Da je *m* sufiks, dokazuje gr. χλεύη »šala«. Riječ je prema tome germansko-slavenska leksička paralela. Ie. je korijen **ghleu-* (raširenje od *ghel-* »vikati«), odatle prijevoj *ou: *ghlou-mo-s.*

Lit,: ARj 3, 209. 210. *Miklošič 66. SEW* 1, 308. *Vasmer* 276. *Mladenov* 102. *ASPh 36,* 120-122. JF 13, 71. Sommer, *IF* 31, 371. Specht, *KZ* 68, 123. *GM* 134. Hirt, *PBB* 23, 338. *Boisacq*[3] 1062. *Kiparsky* 66. *MažuraniciIi.*

giunta f (Martié) = *glonta* (Šulek) »sinonim: puška«. Ide zajedno s rum. *glonte,* pl. *glonți* (Moldavija) »puščano ili topovsko

tane«. Izvor je njem. *Flinte* s izmjenom *e >u, o* prema *Lunte; fi > gì* ostaje neobjašnjeno.

Lit.: ARj 3, 204. 210. *Tiktin* 688.

glûp, *glupa,* sveslavenski i praslavenski pridjev bez paralela u baltičkom, (Vuk, 18. v.) »stupidus (danas više u govoru školovanih ljudi negoli u narodu koji govor j *budala, bena,* a školovani ljudi i *idiot}«.* Odatle: pridjevi na *-av glupav* (upor. bug. *glupav}, -ost glupost;* poimeničenja na *-ák: glupak,* gen. *-aka* (Lika), *glupačina* m (Lika) = na -on/a *gluponja* ·— na *-an glupan;* u hrv.-kajk. s umetnutim *m predp-.glumpavtglumpastjglumpak* (također prezime), *glumpež* (sufiks *-ež* kao u *lupež,* sve kod Belostenca); apstraktum na -osi: *glupost* f = *glupost,* gen. *-osti* (Piva-Drobnjak). Upor. rum. *neghiob* »tupoglav« nepoznata postanja. Tumačenja postanja variraju. Bruckner, Mladenov, donekle i Vasmer drže da je korijen isti koji i u *gluh,* ovdje samo s- drugim formantom *p;* Uhlenbeck i Berneker tvrde da je posudenica iz stnord. *glōpr* »Idiot« < germ, *glōpa.* Semantički *gluh* i *glup* stoje zaista u ^ezi. Kiparsky otklanja mišljenje Uhlenbeckovo zbog toga što u praslavenskom posudenica iz staro-nordijskog nema. Ie. korijen **ghleu-,* u prijevoju **ghlou -po -s.*

Lit.: ARj 3„ 211. Vuković, *SDZb* 10, 382. *Miklošič 67. SEW* 1, 308. *Holub-Kopečný* 124. *Bruckner* 145. *Vasmer* 277. *Mladenov* 102. *ASPh 36,* 116-135. Uhlenbeck, *PBB 26,* 287-289. (cf. *AnzIF* 15,105). *Kiparsky 26.*

gmacnuti, *-em* pf. *(imanjem,* subjekt *siromašan čovjek,* Srbija) »oporaviti se«. Ekspresivan pf. na *-nu,* ali se ne zna šta je *gmac-.*

Lit.: ARj 3, 213.

gmajna f (hrv.-kajk., 17. v.) = *gmâjna* (ŽK, Lika, Vodice, slov.) »1° zemlja koja pripada općini; sinonim: komunēla, muša (v.)«; *gmanja* (Belostenec) »2° općina«, pridjev određena vida *gmajni* (Hrvatsko primorje) = *gmǎjni* (ŽL) »redov«. Od njem. *Gemeine. Gemeiner.*

Lit.: ARj 3, 213. 7, 344. Ribarić, *SDZb* 9, 147. *Mažuranu 323.*

gmariti, *-im* impf. (Hrvatsko primorje, Mikuličić) *(na-)* »biti, tući«. Ovamo možda i *nagmarati, -am* impf, (južnomoravsko narječje) »proždrljivo jesti«. Ekspresivno.

Lit.: ARj 3, 213. 7, 332.

gmečaljka f (Niš) »sinonim: muljalo (v.),. motka kojom se mulja grožđe«. Ide bez sumnje zajedno s impf, *gméžditi, gmeždīm* (Vuk) »sinonim: gnječiti« (v.),odatle poimeničen part, perf. pas. sa *-ik gmeždenīk,* gen. *-ika* (Vuk) »sinonim: papula (v.), zgnječen grah« = *gneždenik = meždenik.* Miklošič uspoređuje slov. *gnježdžiti* sa srp. *gmežditi* »kneten« i češ. *hmožditi > zmožditi* i stavlja ovamo još slov. *meždžec* »pertica uvis contundendis« = *maždac,* gen. *-aca* (ŽK) i rus. *mozžit* i pretpostavlja praslav. korijen *gmozg-.* Po mojem mišljenju radi se o unakrštavanju *gnječiti, gnjesti* (v.), odatle *g-,* i **mezg-iti* od *mezga* (v.).

Lit.: ARj 3, 213. *Miklošič* 67. 422. *SEW* 1, 311. *Holub-Kopečný* 124.

gmezav, pridjev na *-av* (bosanska narodna pripovijetka, uz *žensko srce)* »1° zao, 2° faul, trag« (Šulek). Korijen *gmez-.*

Lit.: ARj 3, 213.

gmitra f (Pančić, Srbija?) [= *đmitra]* »riba kosač, sabljarka, pelēčus cultratus«.

Lit.: ARj 3, 213. Hirtz, *Pisces* 112. 174.

gnäti, *ženēm = renēm* (narječja, *že > re), -rnēm (rn* mjesto *ren* prema *gri)* pored *gnãm* impf, (analogija prema inf.), upotrebljava se danas samo s prefiksom *do-, dosa-, iz-, iza-, na-, ob-, oda-, po-, poda-, pre-, pri-, pro-, raza-, sa-, u-, z-, za-;* ie., baltoslav., sveslav. i praslav **§ьn-* (mjesto **gbn- > *гьn-)* »agere«. Prefiksi *iz-, raz-,* pred *ž* u prezentu *ženēm* mijenjaju se asimilacijom u *iz-, raž-.* Suglasnička grupa *žž* (geminata) disimilira se u *žd: iždenem, ražden m.* Odatle *žd* uneseno i na ostale prefikse, koji se svršavaju sa vokalom: *zazděném.* Od prezenta *renem* nastao je inf. *renuti* (Dubrovnik, 16.—17. v.), *renose* (Baraković). · Poluvokal a u praslav. korijenu **gbn-* -nastao je iz **gbn* progresivnom asimilacijom prema *a* u infinitivu i ostalim oblicima. Upor. lit. *ginti* »jagen, treiben, goniti stoku na pašu«. Osim prijevoja *e* u prezentu (upor. lit. *genu)* postoji još prijevoj *o* u impf, (iterativ) *goniti, gonim* »agere, pellere« koji se danas redovno upotrebljava mjesto *gnati bez* prefiksa. Odatle *gonjêvati* (Vodice) i praslav. postverbal *gon* m (Vuk). Prijevoj α upotrebljava se u današnjem iteratīvu *ganjati, ganjam* (Vuk, 18. v.) koji je nastao deprefiksacijom iz *proganjati* »persequi«. Bogatstvo leksikologijske porodice prikazat će se najpreglednije prema prefiksalnim složenicama:

Pf. *dognati — dognăt, dorènem* (Smokvica, Korčula, ŽK) = *dorènuti* (Vuk, Lika) = *domati* (Kačić), prema impf, *dogonili* (18. v.) i iteratīvu *doganjati,* postverbal *dogon* m (pejorativHO, Hercegovina, Konavli) »uljez u kuću ili baštinu«.

Pf. *izagnati, izaženēm = izažden m = izrenēm* (a nestaje) = *izìgnati* (čakavski) = *izarnati* prema *izgoniti* (Vuk) i *izganjati, izganjam; izgon;* radne imenice na *-telj, -leljica : izgonitei]* m prema f *izgòniteljica,* na *-lac izgònilac* (Šulek); *izgonjívati, izgònjujêm* pored *-gònjlvãm; izgnanstvo* n.

Pf. *nagnali* »natjerati« = *narenuti* (Lika) = *narnati* (Lastrić) prema *nagonili; nagon* m »instinkt«; na *-ica: nagonica* f »gonjenje svinja u žir«, odatle radna imenica na *-jar nagoničar,* na *-andja* < lat. *-amia nagonancija* (Riječka nahija, Crna Gora).

Pf. *odagnali = odarnali* (Bosna, Dalmacija, čakavski pisci 17. i 18. v.) prema *odgoniti.*

Pf. *prègnati* »1° pretjerati, 2° prestati (Piva--Drobnjak, subjekti *kiša, sever, snijeg)«* prema *pregòniti; prijègon* »1° Kampf, 2° član u vinogradu« = *prìgnati* (Vuk) prema *prigoniți, prígon = pregon* (Lovran) »Weg zum Viehtreiben«.

Pf. *prògnati = premati* prema *progoniti (se)* »pretvarati se, previše se dotjeravati« (Piva--Drobnjak), *progon* m, *progonitelj, progonstvo* n, *prognànstvo* n. radna imenica na *-ica progònica* »žena ili djevojka koja umije da se pretvara ili dovikuje« (Piva-Drobnjak), part, perf. pas. kao pridjev *prognan* (Vodice) »vragoljast«.

Ovamo i *ogon* (sjeverna Hrvatska) »sinonim: slog, postat«.

Pf. *razàgnali* prema *razagònili, razgánjati, razgon* »brazda, razor«, *razgonitelj* m prema *razgoniteljica f.*

Pf. *săgnati* pf. = *sarenuti = sarnati* (Posilović, 1728) prema *sagòniti, zgon,* gen. *zgòna* (Vuk, Dalmacija) »komad zemlje između dva mrginja«, deminutiv na *-čić zgončić* (također toponim).

Pf. *zăgnati* prema *zagonili, zagon* m (Vuk, Crna Gora) »1° impetus, 2° sprava za kravu koja se ne da musti, 3° (u starom jeziku) sulcus«. U tom je značenju kao posudenica kod Arbanasa (Gega) *zagne* »Furche«, upravo postverbal od *zagonj* »ziehe Furchen«. Također toponim (Lika).

Od *goniti* stari je postverbal *gon* m (Vuk) »1° postat oranja (Trebinjska nahija), 2° koliko se u jedan put može goniti konj ili vo«. Sa sufiksom *-jaj* za apstrakta: *gonjaj* (1268, Zadar) »starohrvatska mjera za zemljište kao jutro, koliko se jednodnevnim gonjenjem volova može izorati«. Taj je stari agrarni termin bio latiniziran na *gognate,* tako zbog toga jer je Roman shvatio dočetak *-oj* kao romanski plural od lat. *-olis.* Termini *gon, ogon, zgon, zagon, gonjaj* dokazuju koliku li je važnost imao glagol *goniti* u poljoprivrednoj proizvodnji. Rumunjski slavizam *a goni* »chasser« dokazuje da je igrao ulogu i u lovu. I ostali rumunjski slavizmi interesantni su: *goniță* f »époque du rut«, pridjev *gonitor* »koji lovi« s latinskim sufiksom *-torius,* rum. postverbal *goană f* »chasse, course, potjera«, *a prigoni* »prognati« < *pregòniti, prigon < prĕgon,* rum. postverbal *prigoană* »prepirka«, *izgnanie* f (stari jezik., cslav.) = *izgoană* (Erdelj) od *a izgoni* »vertreiben, jagen«, *odgon* (Moldavija) »brodarsko uže«, *pogon* »mjera za zemlju« (upor. *gonjaj).* Značajno je da je kod Rumunja bila u upotrebi ne samo infinitivna. osnova nego i prezentska sa *že > re, r* kao i kod nas; najbolji lingvistički dokaz za srednjovjekovni bilingvitet Rumunja: *a dojeni* (stari jezik) »ukoriti«, odatle rum. postverbal *dojana* »ukor«, od stcslav. *dognati, dožene* »verfolgen«. Upor. češ. *hanba* pored *hana* »sramota«. Ta je riječ interesantna i sa gledišta semantičkoga. Rum. /»orni nije od *paringti* nego je *pognali = pomati* (14. v.), kako se vidi iz *porrà oile* »tjerati ovce«, *Mihai porni cete spre a lua in goană pe dușman* »Mihalj je poslao čete da u potjeri zauzmu neprijatelja«. Odatle *pomeală.* Madžari i Arbanasi su malo posudili od ovoga glagola u poredenju sa Rumunjima: madž. *pagony* »revir«.

Pored *gonili* postoji i impf, *gonjali, gonjam* (18. v.), odatle apstraktum *gonjba* »goniti se, tjerati se«. Pavlinovićevo (srednja Dalmacija) *gonižanje* n »prepiranje« pretpostavlja nepotvrđeno, *gonižali se* sa rom. *-iêati < -idiare,* Zatim na *-ali* impf, *gónati, gônãm,* odatle *gonavica* f (Sinj) »sinonim: blihanje, protoč«, deminutiv na *-kali gonakali se* (Lika), na *-iati gončati se* (subjekt *psi,* Kurelac). Ostale izvedenice od *goniti:* radne imenice na *-ač gonjāč,* gen. *-ača* (18. v.) »sinonim: kiridžija«, na *-čin* (v.) *gonćin* (Vuk, Lika, Vodice) »trajbar (ŽK), koji goni trgovačku stoku«, na *-lac gònilac,* na *-telj gònitelj;* noviji apstraktum na *-ba: gònidba* prema starom praslav. *gomba* (slov. *gônba,* češ. *honba, polį. goňba,* rus. *gomba)* koje je u hrv.-srp. zbog prijelaza *n > m* izgubilo vezu sa *gonili: gomba* f (Stulić) = *gombanje* n. Odatle denominai *gambali (se)*

(17. v.) »1° sinonim: gložiti se, koškati, 2° danas: gimnasticirati (se)«, *gombalište:* U antroponimiji možda *Gonimer* (850 — 896).

Ie. veze su utvrđene i jasne. Od baltičkih spomenimo još iterative *ganau, ganyti* = lot. *ganu, gonit* »pasti stoku«, lit. *ganas* = lot. *gans* »pastir«, koji sadrže prijevoj *a = o (ganz),* lit. *užugana = zagonb* (baltičke paralele govore o važnosti ie. korijena u pastirskoj terminologiji dok se slavenske odnose više na poljoprivredu); arb. *gjanj* »lovim« i *gjã* »lov«. Gr. φόνος »ubojstvo« odgovara tačno praslav. *gonъ.* Stcslav. *gbnanb* slaže se tačno sa *(ā) ghnānas* u sanskrtu »koji se bije« = avesta *αvαγηαηα* »ubojica«. S prijevojem *o:* ir. *gonim* »ranim«, arm. *gan* »batine«. Ie. je korijen **guheu-* »udarati«, odatle baza set **guhene-.*

Lit.: ARj 2, 560. 562. 565. 661. 3, 213. 103. 263. 266. 270. 4, 116. 120. 167. 178 194. 5, 238. 7, 333. 338. 579. 8, 558. *Miklošič* 62. *SEW* 294. 328. *Holub-Kopečný* 120. 124. i sl. *Bruckner* 146. *Vasmer* 279. 292. *RSI* 3, 269-270. *Trautmann* 85-86. *WP l,* 681. *Mladenov* 105. *Mazuranic* 326. Ribarić, *SDZb* 9, 148. 184. Vuković, *SDZb* 10, 398. 399. *Elezović* 1, 104. Osten-Säcken, *IF 26,* 320 — 322. 28, 420. *KZ* 44, 158. Osthoff, *IF* 4, 268. 273. Bury, *BB* 18, 292-295. *GM* 136. 480. *Boisacq*[3] 336. Iljinski, *ZbJ* 291-8 (cf. *RSI* 2, 240). *RFV* 78, 3, 4, 187-211; 75 *(Slávia* 3, 585. *IJb* 8, 207). *Tiktin* 559. 865. 1080. 1216. Matzenauer, *LP* 7, 183-184. Pokrovski, *IF* 49, 107. Oštir, *ASPh* 34, 126-128. Urlić, *NVj* 15, 139. Bujher, *NVj* 15, 371. Jagić, *ASPh* 1, 431. Grappin, *RES* 25, 108-111. Grubor, *JF 5,* 159-160. Vaillant, *Zlătarii* 1, 333. Rozwadowski, *RSI 2,* 90. Joki, *Unt.* 131. *IF* 36, 127. *ASPh* 34, 305.

gnijezdo n (Vuk) = *gnizdo* (ikavski, Srijem) = *gnjizdo* (Banat, Ivić) — *gnjizdo* (Buzet, Sovinjsko polje) = *gnjézdo* (čakavci, ŽK) = *gnjëzdo* (Kosmet, *gn > gnj* kao u *gnoj > gnj oj)* = *gnjazdo* (ugarski Hrvati, *e > a)* = *njezlo* (Cres, *gnj > nj* kao u *janje* za *jagnje, zd > zl* disimilacija dentala *nj-d > nj-Г)* = *gnjazdo* = *gnjazdo* = *glazno* = *glazlo* = *njăzlâ* = *njăzlô* = *njázlo* (u ekavskim i ikavskim istarskim i primorskim krajevima) »nidus (s kojom je riječi u prasrodstvu)«. Razlog varijantama, za koje se nalaze paralele i u ostalim slavinama, leži u leksikologijskoj izoliranosti. Ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenka riječ. Odatle: deminutiv na *-asce < -ьcьce: gnjezdašce* (18. v.). Denominai na *-iti: gnijèzditi, (se), grìijezdìm* (Vuk) *(raz-, u-) = ugnjēzdìt* (Kosmet). Najbliža je baltička paralela *lizdas* m — lot. *ligzds* i *ligzda* f koja se slaže sa slavenskim u značenju, konsonantskoj grupi *zd* i u rodu, a odvaja se od nje samoglasom i početnim konsonantom / koji se može objasniti disimilacijom dentala i nju smo vidjeli u obrnutom pravcu u čakavskim oblicima. Vaillant je objasnio početnu konsonantsku grupu *gn-* mjesto ie. n- u *nidus* unakrštavanjem s korijenom *gnis* »souiller, salir« (v. *gnjus, gnoj},* slično Mladenov; a *ě* mjesto ie. *ei* > lát. ť faktitivom *gnězditi.* Ie. **nei-zd-os* je složenica od korijena **nei-* > ra- u *ničíce* (v.), *ponikva* (v.) i od ništičnog prijevoja korijena **sed-* u *sjesti* (v.). Paralela je prema Brugmannovu tumačenju za ništični prijevoj *pizda* (v.); značenje »u čem se nisko sjedi«.

Lit.: ARj 3, 214. 225. *Elezović* 1, 99. 2, 279. Tentor, *JF 5,* 204. Małecki, JF 11, 217-219. *Miklošič* 68. *SEW* 1, 313. *Holub--Kopečný* 125. *Bruckner* 146. *KZ* 45, 53. 322. *Vasmer* 279 — 280. *Trautmann* 199. *Mladenov* 103. *WP 2,* 485. Osthoff prema Nehringu, *IF 4,* 398. *Nahtigal* 1, 25. Vaillant, *RES* 18, 253. *Mladenov* 103.

-gnuti, *-gnem,* za razliku od ostalih slavenskih jezika, postoji u hrv.-srp. samo u prefiksalnim složenicama *nagnuti (se), nagnem, pognuti (se), prignuti (se), prègnuti* = *prêgnut se* (Kosmet) »převiti se«, *sprigmti se* (ŽK), *razgnuti, sagnuti, ugnuti (se).* Prema aoristu *nagoh,' sage se* (Banja Luka) stvoren je analogijski infinitiv *nageti se, săgeți se* (Bosna, Banja Luka, Dalmacija), odatle part. perf. akt. *năgeo se, săgeo, sagela se,* i sa zamjenom sufiksa *-eo > -ao: nagao dan.* Prema 3. 1. sing, aorista *šaše se, naže se* stvoren je drugi analogijski infinitiv *nažeti se* (Martić).

(I) Praslavenski je korijen *gbb-,* od kojega je *-b* ispao pred *-no-.* Taj se pojavljuje u postverbalu *Sbga* f (Vuk, Banat, Braničeve, Srbija, bug.) = (sa metatezom kao u *nevge* za *negve) ogba* »sinonim: jufka«. Postverbal *sag* (Vuk, bug.) »savijanje«, od *sagnuti se,* upotrebljava se samo u *sagoh se sagom do zemlje* (bosanska narodna pjesma), upor. *logom ležati* (ŽK). Poluvokal ъ > *e* pojavljuje se u hrv.-kajk. *genuti se, genem* (Belostenec, Jambrešić). Upor. slov. *geniti,* bug. *gana* »lege zusammen, falte«, ъ > *a* u pf. *ganuti, ganēm* »rühren«, tj. u slučaju kad je stcslav. *gtnoti* bez prefiksa, ali i s prefiksom u *(u)gànuti ruku* ili *nogu* »luxer, iščašiti«. U tom izričaju još je očuvano prvobitno značenje »maknuti, krenuti«, dok je *ganuti* prenijeto na duhovno polje »rühren < bewegen«. Odatle postverbal

s prijevojem *o: ugon ruke* ili *noge.* Upor. slov. *ganiu.* Odatle pridjevi na *-iv, -ljiv: ganiv — ganutiv, ganutljiv* od *ganut,* apstrakta *ganuće* n i *ganutljivost,* iterativ *ganjivati, gànjujëm* (17. v.) koji se danas ne upotrebljava.

(II) Praslavenski korijen *gbb-* pojavljuje se u dva prijevoja: *y > i i u: gyb- > gib-* i *gub-,* u oba slučaja s prefiksima i bez njih: *gibati (se), gibam* pored *gibljēm* impf. (Vuk, 15. v.) »flectere« *(ispo-, iz-, na-, pre-, sa-, raž-, spri-, po-).* Postverbali *izglb, pregib = sagib,* s pridjevom *sagibljiv* i *izgībān.* Pred *-nn̦-* u perfektivima i ovdje gubi se dočetno *-b* od korijena: *ginuti, ginem (iz-, po-),* također praslav. pridjev *ginutiv* (Kašić), *izginuće* n. Odatle iterativ *-ginjati* samo s prefiksom *iz-, na-, pré-, sa-,* odatle *izginjivati, -ginjujem* (18. v.). Od tog korijena pridjevi su na *-bk,* -MZ, *-iv, -ljiv, -ući: glbak, gipka,* odatle poimeničenje *givka = gipka* (ŽK) »Topfdeckel« i *gipkost* f *giban, -bna* (Vuk, Crna Gora), poimeničen u sr. r. *gibno* n (Krk) »dva stupica u sobi za ponjave«, *gibiv* (Šulek) = *gibljiv, gibūcī* (15. i 16. v.) »mobilis (pravni izraz)«. Postverbal *gib* m, *zglbenije* (Piva-Drobnjak, iz crkv. jezika). Na *-anica: gibanica* (Vuk, 17. v.) = *gibunjico* f (Bednja) = (sa gubitkom *gi-) banice* (okolina Skoplja) »Kuchen aus Mehl, Eiern und Käse«, kao karakterističan proizvod južnoslavenske kuhinje posudiše Furlani u staro vrijeme dok je još postojao jery: *gubana = bubane* i *gubanize,* odakle se opet vraća Slovencima kao *buganica* < *gubanica* i Madžari *goboncza.* Odatle impf, na gr. *-isati: gibanisati, -šem* »peći gibanice«. Upor. još *gibale* (Bednja, hrv.-kajkr) »nadjev za kolače«. Ovamo ide i apstraktum na *-eiь: izgibil* (Hektorović) = *ïzgibio,* gen. *izgibijeli* f < *izgubêlb, pogyběh > pogibêja* m (Vodice, samo u izričaju *joh i pogibêja je dosa na svít, vanì je pogibêja* »ružno vrijeme«), s promjenom sufiksa *-ao, -ija* za *-eiъ: pogibao,* gen. *-gībli* = f = *pogibelje* = *-bilje* n = (ikavski) = *-Ija* f, *pogibilj, pogibio,* gen. *-la* m, *-li* f, *pogibija* f = *pogibije* n, pridjevi *pogibljiv, pogibeljan* = postverbali *pogiba* f, *pogib* f (Marulić) — *pogibaj* (Vetranie), sve od *pogibati.*

(III) Praslavenski korijen *gub-* pojavljuje se u kauzativu impf, *gubiti (se), gubim* impf. (Vuk) *(iz-, raž-, sa-, 'z-)* »perdere, iščezavati«. To se značenje razvilo deprefiksacijom iz *zagubiti* (Vuk) = *zagubiti* (ŽK, Kosmet) »zametnuti« gdje prefiks *za-* ima isto značenje kao u *zametnuti, zabiti = zaboraviti,* tj. »staviti na krivo mjesto«. Iterativ: *-gubljati, -gubljivati* samo s prefiksima. I u *pogubiti* »hinrichten, umkommen« ovisi razvitak značenja od prefiksa *po-,* koji, kao u *reći -poreći, poricati, poginuti* prema *pogibati, pogibelj ita.,* označuje izvršenje radnje nakon nečije druge, prethodne osude itd. Postverbal *gub (iz-)* m (ŽK) = *gubitak (iz-),* gen. *-tka,* pored *izguba* i *izgubina,* poimeničen part. perf. pas. *izgubljenih* m; pridjevi: *gubljiv, poguban* »štetan«. U *-gub* u *dvògub* »sinonim za dvostruk itd.« vidi se još značenje »gibati«. Radne imenice na *-loc* i *-telj: gubilac,* gen. *-oca = gubitelj.* Složenice: *gubodušnica* (Vuk, Kosmet) »dukat« i u *nàgubnjak* m (Vinkovci i okolina) »na saonama ono što je na kolima prekoruđe« sadrže još prvobitno značenje kretanja kao i slov. *guba* f = *giba* »Falte,, nabor«, uz koju riječ Miklošič stavlja i hrv. pridjev na *-ast gubást* »gibbosus«. Rumunji posudiše a *ghibui* »krümmen« i *pagubă* »šteta* < stcslav. *paguba (pa- = po-),* rus. i bug. *pagub* m, odatle *păgubi, despăgubi* »naknaditi štetu«, sa rum. prefiksom lat. podrijetla *de + ex;* pridjev *pãgubnic* »štetan«. U sva tri prijevojna štěpena glagol je sveslavenski, praslavenski *(gzb-, gyb-, gub-),* baltoslavenski i ie. : slav. *ъ u gib-* nalazi svoju paralelu i u lit. *dvigubas* »dvostruk«, lot. *gubt, gubstu* »sich krümmen«, *gyb-* u lot. *gùbuotiês* »sich bücken«, *gub-* u lit. *gaubti* »wölben«. Od ostalih ie. jezika pružaju mogućnost uporeďenja gr. κύπτω »sich krümmen« i ags. *géap* »gekrümmt«. le. je korijen. **gheubh-.*

Lit.: ARj 3, 100. 134. 163. 489. 936. 4, 168. 169. 188. 7, 783. 252. 325. 349. 8, 558. 830. 10, 374. Ribarić, *SDZb 9,* 178. Vuković, *SDZb* 10, 386. *Elezović* 1, 114. 188. 222. 122. Můrko, *WuS 2,* 90. *Kušar* 214. *Miklošič 82.* 423. *SEW* 1, 360. 366. 373. JF 31, 406. *Holub--Kopečny* 137. i sl. *Brüchmr* 140. 163. *KZ* 43, 344. 45, 26-27. *ZSPh 2,* 298. *Vasmer 267.* 281. 317. *WP* 1, 567. 568. *Trautmann* 100. *Boisacq** 504. 540. 824. *Mladenov* 113. 116. 363. Jokl, *Unt.* 103. Uhlenbeck, *PBB* 26, 569. 30, 268. *Tiktin* 1106. 1107. *Mazuranic* 316. 365. *Pirana** 412. Štrekelj, *LjZ* 9, 98. *DAW* 50, 7. 49. Durnovo, PF 10, 105-109. van Wijk, *ASPh 42,* 295. *ASPh* 12, 483. Vaillant, *RES 22,* 13. Osthoff, *IF* 4, 285. Leskien, *IF* 21, 197-200. Rešetar, *ASPh* 36, 541. Maretić, *Savj.* 92.

gnjât m (Vuk) = *knjat* (18. v., *g > k* progresivna asimilacija prema í) = *knjâk,* gen. *knjăka* (Vodice, *-ák* je zamjena sufiksa prema *krak;* v.) »sinonim: golijen«; *nj* mjesto *n,* kako je u češ. *hnát* i polj. *gnat,* nastade zbog *g* kao *gnjoj* i *gnjida* (v.). Odatle : pridjev na *-ьn gnjatan,* deminutiv na *-ič gnjatić,* augmentativ na *-ina gnjàtina* f. Ne nalazi se

u ruskom i bugarskom. Može se ipak smatrati praslav. *gbn-atzbog* srodstva s *Int. genu* = gr. γόνυ, gen. γόνατος = sanskr. *janu* = got. *kniu* »koljeno«. Glede raširenja *-at* upor. grčki genitiv i gornjošleski glagol *knutzen* »na koljenima čučati«. Ie. korijen *geneu-* »koljeno«, dolazi u slavenskom ne sa *z* nego sa *g* kao u polj. *gwiazda* pored *zvijezda,* za ъ mjesto ъ upor. *gъnati.*

Lit.: ARj 3, 220-221. 5, 117. Ribarić, *SDZb 9,* 158. *Miklósié* 68. *SEW* 1, 315. *Holub-Kopečný* 124. *Bruckner* 146. 45. 39. *IF 23,* 215. *WP I,* 586.

gnjaviti, *gnjavim* impf. (Vuk, 17. v., slov.) *(iz-, raz-)* »collidere« = *gnjãvet* (Lumbarda, Korčula) »hoditi po glibu« = *njáviti se* (Vrbnik, glede *gnj* > *nj* upor. *njazlo)* »zemlja, kad je odveć mokra, pa se hoće kopati«. Odatle apstraktum obrazovan s pomoću fr. sufiksa *-a&a: gnjavaža* f (danas općenito kod školovanih ljudi). Nalazi se još u slovenskom, češkomoravskim narječjima i u slovačkom. Uporeduje se sa ags. *cnn(ш)ian* »im Mörser zerstossen« od ie. korijena **gn-eu-* u prijevoju **gn-au-,* raširenog **gen-* »stískati«. Upor. *gnjāt* (v.).

Lit.: ARj 3, 221. 4, 177. *SEW* 1, 315. Tomanović, *JF* 17, 207. Matzenauer, *LF* 7, 185. *WP* 1, 582.

gnjed (hrv.-kajk.), pridjev »mrk« = *njad* (Kurelac) »sinji« = *njad* »ružičast« = *njđdt* (Lika) »crnkast, zagasit« = *hnjad.* Glede *nj* za *gnj* i α za é upor. *njazlô.* Odatle: pridjev na *-ast njadast,* na *-ilo njadilo* n (Dubašnica) »1° ružičasta boja, 2° tamnocrvena boja za bojadisanje rublja«. Oblik *gnjed* upotrebljava se sam i u izvedenicama kao ime volu, kravi, jarcu i kozi: na *-ьe-, -iça gnjedac* m prema *gnjedica* f = *gnjetka,* na *-in gnjedin,* na *-orga gnjedonja,* na *-os, -osa gnjedoš* m »jarac« prema *gnjedoša f* »koza«. U slov. *gnêd, gnedica* (Gorica, Kras) »vrsta grožđa sa smedocrvenim bobama«. U Zagrebu 1363. *gnied* kao boja konju *(duos equos... unum nigři seu roh, alium nigre quasi rubedinis gnied coloris').* Isključeno je da bi pridjev bio ruskoga podrijetla, kako kaže Stulić, ili češkoga kako tvrdi Maretić. Pridjev je hrv.-kajk. i čakavski. Nalazi se u svim sjevernim slavinama. Praslav. je *gnědí.* Ne nalazi se u baltičkoj grupi, a ni paralele ostalih ie. jezika nisu utvrđene. Upor. *unititi* (v.) = stcslav. *gnětiti.*

Lit.: ARj 3, 222. 8, 272. *Pleteršnik* 1, 222. 221. *Miklošič 67. SEW* 1, *3Ю.HoIuЪ-Kopecny* 25. *Bruckner* 146. *Vasmer* 279. *Mažuranu* 324. Petersson, *Vermischte Beitr.* (cf. *RSI* 8, 301. *IJb* 4,214). *PFL 4,* 114-146 (cf. *JF 7,* 217). Körinek, *LP,* 61, 43-54. Maretić, *NVj* 3, 192.

gnjèsti, *gnjètem* impf. (16. v.) *(na-}* = *gnjès, gnjetêm* (Kosmet) *(pò-, za-)* »premere«. Iterativ na *-va-: ugnjetavati, -gnjètãvãm.* Upor. stcslav. *ugnétati.* Deminutiv na *-cati gnjêcati* (Vuk), odatle pridjev na *-av gnjecav* =· na *-ovan gnjêcovan (hljeb);* pejorativ na *-alo: gnjêcalo* m (Lika) = hipokoristik *gnjéco* m »čovjek koji ide kao da nešto gnječi«. Od deminutivnog korijena je *gnječiti, gnječim* (15. v., Vuk) *(iz-, pri-, raž-, u-),* na *-bk gnjéčak,* gen. *-ika* m »kaca za gnječenje grožđa«, novi deminutiv na *-kati gnječkati,* odatle *gnječkavina* f (Dubrovnik) »glib« = *njaška* (Lumbarda) »idem« (sa α < *e* kao *jačmeň).* Prema *klevetati* promijenjeno je *gnjesti* u *gnjevetati, gnjevećem* (Vuk) »govoriti polagano i nejasno (metafora)«, odatle pejorativ na *-alo gnjevétalo* m »čovjek koji gnjeveće«. Upor. *gnjaviti* u pogledu značenja; *gnj* je nastao iz *gn* kao u *gnjoj* < *gnoj.* U Vrbniku je odatle *nj* kao u *njazlo: nanjetak,* gen. *-tka* m »hljeb koji je nagnjeten«, postverbal na *-bk* od *nanjetat* »nagnjetati«. Pejoratív je poimeničen part. pas. sa *-ičina* < *-ica* + *-ina: nanjeteničina* f »debela žena«. Sveslav. i praslav. **gnet-.* U baltičkoj se grupi stprus. *gnoda* »naćve« s prijevojem *o* može uporedivati, dok je njem. *kneten* s istim prijevojnim stepenom kao u praslavenskom. Čista je slavensko-germanska usporednica. Ie. je korijen **gen-* »stiskati« raširen formantom, *t.* V. *gnjaviti.*

Lit.: ARj 3, 222. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 67. *SEW l,* 311. *Holub-Kopečný* 125. *Bruckner* 147. *KZ* 45, 39. *Vasmer* 280. *Mladenov* 103. *WP* 1, 580. *Trautmann* 93.Tomanović, *JF* 17, 202. Trávniček, *PF* 15, 2, 163-170 (cf. *ZSPh* 13, 412). Berneker, *IF* 31, 400. Aferinger, *WuS* 11, 120. 129.

gnjeteo, gen. *-ela* m (Bella, Stulić, Sulek) = *gnjetelj* (Ettinger) = *gnjetao* (Modec, Korlević) prema f *gnjeteoka* (Šulek) = *gnjetevka* (Trstenjak) = *gnjetelica* (Kišpatić) »sinonim: fazan, fadžan, pazijan, divlji kokot«. Odatle: deminutiv na *-ič gnjetelić, -ljić* za mlado i mnoštvo neologizama za mjesto gdje se gaje i gajitelja *gnjetelana* = *gnjetelara* = *gnjetelinjak* = *gnjetinjak* = *gnjetelište* = *gnjeteljnjak* = *gnjeteonik,* radna imenica na *-ar gnjetelar* m, apstraktum na *-stvo gnjetelarstvo.* Ne nalazi se u drugim slavinama, a ne zna se da li se gdje govori u narodu jer su sve navedene potvrde

knjiške i mogu da potječu od starijih leksikografa. Postanje se tumači na dva načina. Vaillant vidi u *gnjeteo* lokalnu, možda dubrovačku riječ, stvorenu od *gnjeti* (Dubrovnik, Hercegovina) = *gnjili* prema tipu *dfetao* = *djeteo* (v.) i *pijetao* = *pjeteo* = *pjetel* jer se fazanovo meso ostavlja da *gnjije* kako bi bilo bolje za hranu (upor. francuski izraz za taj posao *faisander).* Drugo tumačenje polazi, što se nastavka tiče, takodjer od *djeteo,* ali korijen dovodi u vezu sa jakom bojom te ptice, za koju bi imala bití denominacija prema stcslav. *gnětiti* »anzünden«. Taj glagol u hrv.-srp dolazi bez *g-,* kao i u slovenskom, češkom i poljskom: *nijetiti (vatru),* ikavski *unititi* »naložiti vatru«, odatle na *-ilo nitilo* »Zünder«. Taj je glagol baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski. Paralela mu je u stprus. *knaistis* »vatra«. Druge su paralele u germanskim jezicima: stvnjem. *gneista* »iskra« i *gnîtan* »trti«.

Lit.: ARj 3, 222. 8, 175. Hirtz, *Aves* 124-125. *Miklošič 67. SEW* 1, 312. *Holub-Kopečný* 246. *Bruckner* 239. *KZ* 48, 201. *Vasmer* 280. Lewy, *IF* 23, 162. Vaillant, *RES 4,* 309-310.

gnjev m (Vuk, Kosmet) = *gnjiv* (ikavski), sveslav. i praslav. *gnevb,* bez paralela u baltičkoj grupi, '»sinonimi: srdžba, bijes«, *gnjîv* (Banat, Ivić) »bolest«. Odatle pridjevi: na *-ьn gnjevan* (Vuk), na *-ljiv gnjèvljiv,* deminutivi na *-ahan* = *-ašan gnjêvahan* = *gnjevašan.* Apstrakti: *gnjevnost* f = *gnjevost.* Denominali na *-ati, -iti: gnjevan, gnjeviti, gnjevim (:e)* (Vuk, 18. v.) *(raz-). Zbog* značenja »gnjiloća«, što riječ ima u ruskocrkvenoslavenskom i u ruskim narječjima kao i zbog varijante *gnjeti — gnjili* može se (v. Miklošič, Berneker, Sobolevski i Vasmer) uzeti srodstvo sa *gnjili* (v.) i izvoditi semantiku od »gnjiloća > otrov > srdžba«. Körinek traži vezu š korijenom od *gnětiti* »žeći« > *nijetiti* (v.). I to je moguće naročito zbog toga što je osnovni samoglas korijena *e,* ne *i.* Značenje je tada metaforicko. U oba slučaja radi se o praslavenskoj izvedenici na *-uo* kao *napjev, zapjev* od *pěti, pivo* od *piti, zaliv* od *liti* itd. Glede *gn* > *gnj* v. *gnjoj, gnjida, gnjesti.*

Lit.: ARj 3, 223. *Elezović* 1, 312. *Miklošič* 68. *Holub-Kopečný* 173. *Bruckner* 117. *Vasmer* 279. *Mladenov* 103. Soboleveki, *Slávia* 5, 442. Christiani, *ZSPh* 18, 162. Körinek, *LF* 61, 93-94.

gnjida f = *njlda* (Vrbnik), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *gnida,* naziv za »lens, jaja od ušiju u kosi«. Odatle: pridjev na *-av gnjidav,* poimeničen sa *-ьc, -ica gmdavac,* gen. *-vca* m prema f *gnj'idavica* (Lika), deminutiv na *-ica gnjidica* (Vuk). Glede *gn* > *gnj*> *nj* v. *njazlo.* Baltičke i ostale ie. usporednice su sigurne: lit. *glinda* (disimilacija od prabalt. **gninda),* lot. *gnīda,* nord, *gnit,* njem. *Nisse.* le. korijen **ghen-* »grepsti«, u rustičnom prijevoju **gn-* raširen sa *г* i formantom *d: *ghnīda.*

Lit.: ARj 3, 225. 8, 281. *Miklošič* 68. *SEW* 1, 313. *Holub-Kopečný* 125. *Bruckner* 147. *KZ* 45, 39. 48, 210. *Vasmer* 280. *Trautmann* 93. *WP* 1, 585. Matzenauer, *LF* 7,184-185. Meillet, *MSLP 22,* 142-143 (cf. *IJb* 9, 28). Petersson, *Balt. u. sl. Wortstudien* (cf. *IJb* 8, 199). *Boisacq** 491. 1064-1065. *GM* 90. Lorentz, *ASPh* 18, 87-88.

gnjiti, *gnfijem* (I) pored *gnjím* i *gnjim* = = *gnjît* (Kosmet, ŽK) = *gnjêti* (Voltiđi, Stulić, Dubrovnik, južna Hercegovina, pseudojekavizam kao *kupjena* za *kupina) (iza-, oba-, гага-, sa-, u-),* sveslav. i praslav. **gni-* »putrescere; sinonimi: trunuti, truhliti«. Samoglas í iz infinitiva prenesen je i u prezent mjesto praslav. **gnbjc,* upor. stčeš. *hnu.* Iterativ *-gnjívati* = *-gnjevati* (hrv-kajk.), samo s prefiksima: *izàgnjïvam /sàgnji-* (Vuk) = *gnjī-vêt, gnjivîm* »truhliti« = *iz-, sagnjivêt, -njîvim* (Kosmet); *gnjijăti (sa-)* (Vodice). Glede *gn* > > *g»J* (općenito u hrv.-srp.) upor. *gnjesti* (v.) Odatle part. pret. akt. na */: gnjlo, gnjila* (Vuk), određeni vid *gnjuï* »putridus«, također je sveslavenski i praslavenski (ne pojavljuje se kao pseudojekavizam za razliku od *gnjiti).* Postoji još disimilacija *gn* > *gm: gmio* (Mušicki). Interesantan je semantem *gnflo, gnjila* u Pričanju »eingefleischt, pravi«, ako nije unakrštenje od lat. *genus* ili gr. γενεά sa našim pridjevom. Odatle: pridjev na *-ast, -av gnjîlasl* (17. v.) = *gnjilav* (Stulić), na *-ьn gnjihnb* (14. v.). Poimeničenja: *negnjila* f (Lika) »biljka sorbus aucuparia; sinonim: snardljika«; na *-ьc: gnjilac,* gen. *-Ica* »1° lijenac, 2° krumpir«; na *-ica: gnjuica* (Lika) »jesenja kruška koja je dobra za jelo kad ugnije, tëpka (ŽK)«; apstrakta (kolektiva) na *-od* f = *-ež* m — *-ina* f: *gnjilad* = *gnjilina* = *gnjilez;* na *-oca: gnjiloća;* na *-ost: gnjilost;* na *-otina: gnjìlotina* (Dubrovnik). Složenice: na *gnjilòzub* m (Dobroselo, Lika) »nadimak mladim ljudima kojima su zubi pocrnjeli*, *gnjiloritac* (Fužine) »pejorativ za lijena čovjeka«. Također toponomastički pridjev u vezi s toponomastičkim apelativima i u izvedenicama. Denominal na *-iti, -eti: gnjiliti* (18. v., Vuk) *(u-),* sveslav. i praslav., *gnjileti.*

(II) Praslav. *gni-* pojavljuje se u prijevoju tipa *Kti-laį* u značenju preterita: *gnoj,* gen. *gnoja m,* sveslav. i praslav. *gunojb* »sinonim: turcizam đubar = đubre (v., na istoku, tako da je *gnoj* danas više zapadna hrv.-srp. riječ u tom značenju; na istoku je *gnoj* malo promijenio značenje »Eiter, pus« zbog postojanja turcizma). Razvitak je značenja po zakonu rezultata iz preterita: »ono što je sagnjilo« > »đubre«. Izgovara se u narječjima *gnjôj* sa *gn > gnj,* v. *gnjesti.* Odatle: pridjev na *-ьn gnojan, gnojna* (16. v.), poimeničen na *-ica gnojnica = gnojnica* (ŽK), na *-ik gnojnik = gnojanik,* na *-av gnojav,* poimeničen na *-ica gnôjavica —- na -etnica gnojànica;* na *-ište gnojište = gnojišće* (Buzet, Sovinjsko polje); na *-ulja: gnojulja* (Šulek) »biljka«; augmentativ na *-uStina* (upor. *baruština) : gnojuština* 'f »Eiter«. Denominal na *-iti: gnòjiti (na-, o-, za-)* »đubriti«. Riječ *gnoj* kao poljoprivredni termin posuđuje se: Madžari *ganaj < gъnojь.* Stari madžarski slavizam vraća se kao *gânj,* gen. *ganja* m (Vuk), pl. *gánjevi* (Bačka, Srijem) »od goveđe balege osušene, zgnječene i isječene stvoreno sredstvo za loženje«; Rumunji *gunoi* (sa r > *u* kao u *stío > suta),* odatle rum. pridjev sa lat. sufiksom *-osus > -os gunoios* »gnojan«, *gunoiște* »dubrište«.

(III) Postoji još praslavenska izvedenica od praslav. korijena *gni-* sa formantom *s,* u prijevoju stcslav. *gnьsъ = gnesb.* Samoglas ь varira sa *f, u* i *ъ.* Hrv.-srp. *gnus* m, f (14. v.) = *gnjus* »fimus, sorditudo«, sveslav. i praslav. Odatle pridjev na *-ьn: gnusan,* stcslav. *gnuзьnъ* pored *%nд$ъnъ,* određeno *gnusni,* prilog *gnusno,* deminutiv *gnušnjahan,* poimeničen f *gnusna* = na *-ica gnüsnica* prema m na *-ik gnusnih,* gen. *-ika* (16. v.), apstrakta na *-oba gnusoba* (16. v.), odatle pridjev *gnūsoban,* na *-oca gnusoća* (16. v.) = *gnusnoća = gnúsnost* = na *-ota gnusòta.* Denominal na *-iti* (kauzativ) *gnúsiti (p-),* sveslav. i praslav., iterativ na *-ati gnušati.* U Kosmetu je -MS zamijenjeno grčkim *-os: ognjdsat, ognjSšem* »srati«, odatle pridjev *ognjosan, -äna* prema f *ognjosănica,* i deminutiv na *-če ognjosanče', gnusiti* posudiše Rumunji baš s tom zamjenom *u > o* kao u Kosmetu: *gunosi* od *gunos, agunos.* Glede *-osi* upor. rum. grecizam *mirosi.* Madžari posudiše *gonosz.* O podrijetlu te izvedenice ne postoji jedinstvo mišljenja. Miklošič ju je smatrao istoga korijena kao *gniti,* Bruckner vidi u njoj korijen od *gnjida,* Vasmeru je u prasrodstvu sa stnord. *gnua* »trti« = gr. χναύω; Iljinski i van Wijk uzimlju stari prijevoj. Što se tiče *gniti - gnio - - gnoj,* nema utvrđenih paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Uporeduje se s lot. glagolom *gnlde* »stružem kožu«, stvnjem. *gnîtan* »razmrviti«, gr. χνίει. Riječi su prema tome specifično slavenske. Prema tim uporedenjima bio bi ie. korijen raširen *ghen-* u *ghnei-* »zernagen, zerreiben«.

Lit.: AR) 3, 103. 215. 216. 217. 226. 4, 118. 7, 333. 835. 8, 302. *Elezović·* l, 219. 222. 2, 11. 193. Ribarić, *SDZb* 9, 189. *Miklo- !ič* 68. *SEW* l, 314. *Holub-Kopečný* 125. *Bruckner* 147. *IF* 23, 216. *KZ* 42, 345. 45, 39. 48, 211. *Vasmer* 280. 281. *Mladenov* 103. *WP* 1, 585. *Tiktin* 707. Rešetar, *Stok.* 233. Skok, *ZRPh* 54, 214. lsti, *Slav.* 108. 186. 264. 102. 162. 263. Osten-Säcken, *IF* 28, 418. 42, 189. Iljinski, *ASPh* 29, 489. *Boisacq*[3] 1064, Bernard, *RES* 27, 34. Moskovljević, NJ 1, 19.

gnjúrac (I), gen. *-rea* m (Vuk) »1° sinonim: ronac, 2° rod vodenih ptica mergus« prema *gnjurica* f; to je radna imenica na *-ьc, -ica* od impf, *gnjurati se, -am* (Srbija, Milićević) = *gnjuriti* (Parčić) = *gnjuriti* (Vodice) prema pf. *gnjurnuti se.* Odatle: deminutiv na *-ič gnjurčič* »sinonim, rončić, podiceps minor«, na *-avac gnjuravac* (Svelajnac, Levač i Temnić, Srbija). Pored *gnj-* postoji varijanta *gm* (disimilacija): *gmurac* »idem« od *gmuriti* (Matevac kod Niša) »roniti«. Varijanta *njo-* mjesto *gnju-: njorak* (Božava) = *njorac* m (Bobinj) prema f *njorka* (Dubrovnik) »idem« = *njorba í* (Dubrovnik, sufiks *-ųo)* od *njoriti (iz-, za-)* (Rab) = *noriti* »roniti«. Ova varijanta predstavlja *gnj > nj* kao *njazlo* od *gnijezdo* (v.).

(II) Baltoslav., sveslav. i praslav. varijanta *no-* za *gnj* je zastupljena u *nôr* m (Crna Gora, Skadarsko jezero), polj. *nom* »divlja patka« (upor. prilog *norom* /Kavanjin/ = *ronke* /Jačke/ »ronećі«), *noгac = nórak = norin* m prema *norka* f (upor. rus. *norka* »zmija«) = *norva* (Mostar) od *noriti, -lm* (Vuk, Crna Gora, Svinišće, Veli Rat, Dalmacija) *(iz-, po-, za-)* »roniti«. Ovamo *noгac,* gen. *nârca* m (ŽK) »Knebel«, *ponor* (14.) »1° àbyssus, 2° toponim (Lika)«. Glagol predstavlja metatezu *n - r. > r - n: ronac* m prema f *ronka* (Jasenovac), *rončić* od *roniti (iz-, u-, za-), zaronim,* koji je danas opći književni oblik. Odatle *ponornica* »eau cryptique«, poimeničeni pridjev *ponoran,* prilog *ponorice* »ničke«, *ponorski.*

(III) Baltoslav., sveslav. i praslav. je korijen *ner-.* Stcslav. *(ъ)nые, пьгеп* »ingredi«, zastupljen u *pondreti* (Frankopan) s umetnutim *d* u rijetkoj konsonatskoj grupi *nr.* Sa sufiksom *-ųo* (upor. sprijeda *norba = norva)* nalazi se *ПЫ-* u složenici sa prefiksom *pa-* (v.) *păndrv*

m (Lika) = *pâmrãv* »Wurm« (unakrštenje sa *mrav),* izopačeno u *pundrav* i *pamrak,* strus. *ponor ov* »Érd wurm, polj. *panar ów* »Engerling«. Iterativ je stcslav. *nyrati,* ruš. *nyrjátb, nýrok > -nirati,* samo s prefiksima *po-, u-: panirati, -rem, podmerac* »ptica phalacrocorax Desmaresti«, od *podmerati (se) = podmirati* (disimilacija *dn > dm)* »sub terram abire«. Odatle oronimički postverbal *pònír,* brijeg kod Banje Luke. Od unakrštenja slav. *ner-* i *Narentum* nastade *Neretva.* Od *ner-* je na *-ьc: neгac,* gen. *nerca* m (Posavina) »mala patka«, od *neriti, -im* (Posavina) = *nerāti* (Kavanjin) *(po-) = podmerati (se)* »roniti«. Umetnuto *d* je pravilno u *pondreti, zandreti* (hrv.-kajk.). Odatle je *d* prenijet i u prijevojni štěpen *pondir* (Grabnik) mjesto *potar = pondirak* (Belostenec, Jambrešić, Sušnjevo selo i Čakovec) = *pondurek* (hrv.-kajk., Martijanec) m = *pondurak* prema f *pondurčica — pondurka,* od *ponduriti* »roniti«. Korijeni *nor- = roň-* je prijevoj od *ner-.* Samoglasi stoje u ovom korijenu u dvije serije: *e - o, ъ-u- y.* Samoglas и mjesto *o* u *gnjuriti* dolazi u polj. *nur żyć (za-)* »roniti« i rus. u *ponuryj* »gesenkt (vom Kopfe)«; *nj* mjesto *n-* u *njoriti* nastao je iz prezenta **norjp* prijenosom palatalizacije sä *r'* na *n.* Upor. tal. *ignudo < nud-ius, -eus; g* je bio pravilan umetak u prefiksalnoj složenici **izgnjuriti,* koja nije potvrđena dosada, ali je moguća jer odgovara složenici *iznjoriti.* Upor. u Dubrovniku *ingvazdati < in + bastjan > bastire.*

(IV) Praslav. prijevoj *nor - roń* postao je homonim sa sveslav. i praslav. kauzativom impf, *roniti, -lm (suze, vrata, zidove, tornjeve, bregove} (iz-)* »effundere« = *ronit, -im* (Kosmet, gdje znači i »derati«: *úja voda brêg roni),* sa *ob- obraniti, obranim se* (Vuk) »stresti, srušiti se«, odatle postverbal (neologizam) *obron* »Erdrutsch, Rutschteren«, na *-ík obronak,* gen. *obronka* m (Vuk) »strma strana«, deminutiv *obrońcie* (Lika), s istim prefiksom *o-* i izmjenom sufiksa *-iti* sa *-uti (ronuti, -em)* part, pret. akt. *-io* u *-uo* u *orònuo (starac),* sa *od-* pf. *odroniti (se), odronim* prema impf, *odranjati, o'drănjăm* (objekt *zemlju).* Odatle na *-jača: ronjače* f pl. (Martié) »ostaci od drugog lana«.

Etimologijski su ove dvije leksikologųske serije *gnjúrac = noгac = · r onač* »Taucher, mergus« od *nr ti, nor-iti > roniti* prema *roniti (suze, bregove* itd.), *oronuo, obronak* itd. različitog postanja. U prvoj seriji praslav. **nerti >* stcslav. *meti* ima posvema sigurne ušporednice u lit. *apnirti* »zaroniti«, lot. *nirt = lit nerti,* iterativ *nardyti, naras = nôr»* Taucherente«, *narva* »Zelle der Bienenkönigin« = *norba, norva.* To je izolirani baltoslavenski korijen. Iz ostalih ie. jezika nema za nj sigurnih usporednica. Za drugu seriju nema jednodušnosti niti potpune izvjesnosti u uporeďivanju. Jokl veže" row- sa arb. *perua,* određeno *peroni* »potok«, *krua,* određeno *kroni < kë-rua* »izvor«, od ie. *re-ŋ,* prijevoj *ro-n* (raširenje ie. korijena *er-* »staviti u pokret«). To upoređenje polazi od *roniti,* kad ima objekt *suze* uza se, ne vodi računa o drugim objektima. Rozwadowski upoređuje s got. *-rannjan,* njem. *rinnen;* Solmsen, Boisacq i Matzenauer s grčkim ῥαίνω »bespritzen«. Baltičkih usporednica uopće nema za ovu seriju. — Na koncu treba spomenuti da za vodenu pticu *gnjúrac* postoji posuđenica iz tal. *smergo <* lat. *mergus: šmirak,* dem. *šmirčić* (Bakar) = *žmirak* (Bakar) = *žmerag* (Nova Baška) = *Smerak* (Jablanac, Senj) = *žmerg* (Šilo na Krku) = *zmergo* (Nin). Došlo je i do unakrštavanja hrv. i tal. riječi *žnorac* (Unije) = *žnjorac* (Beli na Cresu).

Lit.: ARj 3, 229. 4, 270. 275. 298. 8, 43. 468. 229. 220. 285. 10, 752. i si. Kušar, *Rad* 118, 7. Hirtz, *Aves* 126-127. 365-366. 591-592. Ribarić, *SDZb* 9, 148. *Elezović 2,* 183. *Miklošič* 212. *Holub-Kopečný* 246. i si. *Bruckner* 365-366. *WP* 1, 130, 320. 2, 334. *Trautmann* 196. *Boisacq*[3] 80. 833. 704-705. Jagić, *ASPh* 31, 545. Jokl, *IF 37,* 91. Isti, *Unt.* 277. Rozwadowski, *AnzIF* 8, 138. 10, 269. Fraenkel, *IF* 52, 144. Holthausen, *IF* 35, 132-133. Solmsen, *KZ 37,* 575. si. 590-2. (cf. *AnzIF* 15, 124). Uhlenbeck, *KZ 39,* 258-261 (cf. *AnzIF* 21, 130). Matzenauer, *LP* 11, 321-322. 17, 1*4-174. Mohl, *BSLP* 6, br. 35., p. CIX. *REW*[3] 5528.

-go[1], nesamostalna deiktička partikula, u prijevoju *e: -že, -r(e),* adversativ *nego (K)* od *ne* pored *nogo* prema *no* (v.) i *nъ, nu* prema rus. *nezeli,* polj. *niž(eli)* i češ. *než.* Ţa se partikula pojavljuje i u prijevoju stcslav. *negili; *negb* se govori *a nék* (2K) = *negda kăko* »nego šta« = *neg* (i slov). Rastavlja prefiks od osnove, na koju se odnosi, u *na-go-vijestiti, raz-go-vjetan, u-go-veo* »porđao (Vuk), marcesco«, upor. *uveo* (v.). Upor. za takvo rastavljanje prilog *năjtomănje* (ŽK) »najmanje«, *-že > -r(e)* dodaje se kao deiksa za isticanje uz padeže zamjenici *i, ja, je,* priloge i ekshortivne *čestice: ježe > jer* (u Lici upitno »zašto«), *juže > jür, jûrve, također* pored *tokodé =* rum. *aịiždere <* lat. *ac sic* (unakrštavanje

rum.-lat. i slav. priloga), *nùder* pored *nude* = *nudare* (ŽU) pored *nuda* (ŽK), *nekada* > *nekădar* (ŽK) »neka«, *zar* (v.), *ter* (v.), *nigdâr* (ŽK) »nikada«. Ie., baltoslavenski i praslavenski je: sanskr. *gha,* gr. -γε pored γα, *lit. negiInegù* »ne«, got. *-k,* njem. *-eh* u *mich.* Ie. partikula *ghe-jgho-* kojom se uspostavlja veza s onim što je naprijed kazano. Postoji još ista partikula s palataliziranim ie. guturalom *ǵ(h)ī* > *-zi* u dat. *njojzi,* gen. *njezi,* odatle pridjev *njezin.* Nalazi se još u sanskr. *M,* avesta *zi.*

Lit.: ARj 7, 835. 12, 822-826. *Miklošič* 68. i sl. *SEW* 1, 315-316. *Holub-Kopečný* 244. *Bruckner* 364 — 365. Brugmann, *Grundr.* 2², 2, 344. si. *IF* 29, 212. Schmidt, *KZ* 36, 90. Nehring, *IF* 4, 400. *Boisacq"* 142. 168. 221. Matzenauer, *LF* 7, 185. 186. 8, 32. *IF* 2, 247. *WP* 1, 542. Grubor, *JF 5,* 159-160.

go², *gala* (16. v., Vuk, Kosmet) = *gol* (čakavski i hrv.-kajk.), sveslav. i praslav. pridjev »midus«. Toponim i oronim sam i u vezi s toponomastičkim apelativima. Odatle: pridjev na *-ьn golan* (18. v.) »1° go, 2° mlad« (Istra); deminutiv *goljahan* = *gólján* = *goljašan* = *gojūšan* (Lika) = *golušav* (18. v.) = *golužav* = *goluždrav* (Vuk, pejorativiziran) ; apsolutni superlativ: *gô gô(l')cat* (Vuk) = *gòlcat* (Dubrovnik) = *gô gôlcít* (Kosmet, Vuk) = *golõgolcit* (Kosmet) = *gottcat* (Lastovo). Prema turskom tipu opetovanja prvog sloga *goz-gd* (Mrkonjić-Grad, Bosna) = *pïr-gô,* f *pir-gSla* (Kosmet, *pir* nejasno) »posve go«. Prilog *năgoli* (Lika, *goli* je lokativ od *gol* f) uz *pazariti* »bez dobiti«. Odatle *năgolica* f (Lika) »posao bez dobitka«. Prilog *na golo* (Ljubiša) = *zgõlja* (Vuk, Cetina) »posve« = *năgolo* (Piva-Drobnjak) »samo za sebe«. Služi za tvorenje apsolutnih superlativa: *zgolja crn, bijel.* Odatle određeni pridjev *zgoljnī* (Lika, *zrno, istina, kajkavac),* koji je ušao i u književni jezik. Poimeničenja su: na *-ьc golać,* gen. *-Ica* m (Hrvatsko primorje, Baška 1400) »1° mladić koji nije brucao (upor. češ. *holec), 2°* gola ptica« prema f *golica* »1° djevojka, (cf. češ. *holka),* 2° riba, 3° kruška, 4° zemlja, 5° vrsta pšenice«. Ovamo ide i *golica* ~f »monoksil« (Mikalja, Voltiđi, Stulić; neće biti deminutiv od *galija* < *galea,* koja je velika). Odatle: deminutivi na *-ič golać* »mali vrnut, mala skuša«, na *-ica golćlca* (Donja Podravina) »motka«, augmentativ na *-ina golčina* m (Istra) »mladić« prema f *goličina* (Istra) »djevojka«; na *-äc golać,* gen. *-oca* m (Vuk) »1° goli sin, 2° puž«; na madž. *-ov* <*-o gólov* (psovka); na *-enda golopenda* m (Ljubiša); na *-esac, -esak* pored *-ešak: golesać* = *golesak* = *golešak* »biljka lychnis dioica«; taj je sufiks varijanta od *-tlak,* koji je raširenje od -tš < rus. *-yš: gološak; golīš* m »mladić bez brade«, upor. bosanski izričaj *kad se digne šis* (v.) *i goliš* (Travnik), tj. kad bukne opći ustanak (mladost oboružana ražnjima) = *goliš* (Kosmet) »1° ptica bez perja, 2° mladi miš bez dlaka«. Odatle pridjev na *-av: golišav* (Vuk, 18. v., Kosmet) i *golišavče* n = *gplišče* (Kosmet). Na *-ić: golić,* gen. *-ića* m »1° siromah, 2° čovjek bez brade«. Hipokoristici *goljo* m = *golja* (i prezime pisano tal. pravopisom *Goglia),* pridjev *góljin.* Na *-jak: goljak,* gen. *-oka* m »1° vrsta pšenice, 2° grožđa«. Na *-ovina: golovina* (Dalmacija) »vrsta vinove loze crna grožđa«. Apstrakta: *gol* f, na *-et* f *golet* (17. v.) »golo mjesto u gori«, odatle pridjev *galetan;* na *-ota galata f* (17. v.), odatle *golotnik* m (18. v., Dubrovnik) »golo čeljade«, možda *golotura* f kao augmentativ na *-ura* »biljka colchicum autumnale«, na *-ina golòtina* = na *-inja golotinja* f, denominal na *-ovati golotòvati, -lòtujem* »biti go«. Na *-ina: galina* = *golinja.* Na *-oca golaća* f (16. v.), *golоćina.* Veoma čest je u složenim pridjevima nastalirri iz genitivnih sintagmi: *golòbrad* = *golobradan* = *golobradast* »imberbis« i izvedenicama na *-ьc, -ica* m, *-če* n: *galobrk* = *golòbrkat, golobrče; gològlav,* odatle na *-äc gologlavac* m i *gologlavka* »pšenica« i *gologlavica* »biljka taraxacum«, prilog *gològlavke* (Risan, Vuk), *gologlavnīk* (Srbija) »jelo zgotovljeno od brašna, zelja, sira i jaja«, *golònog, gologuz,* odatle na *-an gologùzan* (Vuk) »koji nema ništa«, upor. *gola guzica* f (Kosmet) »ništak«, *golòkrak, golòkur* (Vuk), *golopizd* (Lika), *golòprsan, goloruk, golòrep, golòtrb,* odatle *golotrpka* »puška« ; *golôvrat,* itd. Kadikad je drugi dio nejasan: *golopuzast* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »golobradast«. I od pridjevskih sintagmi ima složenka: *golòcijevka* f »puška gole cijevi«, *golòigra* m (Vuk, Srijem) »vjetrenjak«, *golòkapica* f (Vuk, Sinj) »kapa bez ikake šare«, *golòmrazica* f »vrijeme kad je mraz, a nema kiše ni snijega«, *golovran* (Vuk, v. *gavran).* Denominali: na *-iti* i *-eti: goliți, golim* (17. v.) (o-) pored *ogoljeli, ogolim.* Pejorativizira se u *ogolúzniti, ogolūznīm* (Vuk) »oplijeniti koga« i u *goljuždriti se* (Vuk) »vikati, derati se«. Umetak *-uzn-* je po svoj prilici prema *gologuz', razgolićati* (Srbija) »otkriti golotinju«. Unakrštenje *saglabāti* pokazuje*Ogolùbat* (objekt *koru, kosti)* (Lumbarda, Korčula) »oguliti«. Rumunji posudiše *gol* »prazan«, također m *(un gol simțit* »osjetljiva praznina«)

i stvoriše svoju leksikologijsku porodicu: *golan* »goljo«, *golăneț* »bijedaą«, deminutivni pridjevi *golișan = golișor; goliște* »plješivica, ćelavica«, *golătate — goliciune* »golota« i *a goli* »lišiti«. Ovamo se stavlja kao izvedenica sa suf. *-ot,* gen. *-oti: golot* f »kristal, biljur«, koju upotrebljavaju pisci 17. i 18. v. kao posuđenicu iz starocrkvenoslavenskoga. Madžari posudiše *gulacs.* U baltičkoj grupi postoji fonetska paralela u lot. imenicama *gala* f »gladak led« i *gàie* »tanak led«. Semantički je razvitak drukčiji. Germ. **kalwa* > njem. *kahl* ne slaže se u sufiksu *-uo,* ali se slaže u značenju, identitet je prema tome u prasrodstvu kao i u *glava* i *golijen* (v.).

Lit.: ARj 3, 220. 258. 263. *BI 2,* 841. *Elezović 2,* 75. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič* 71. *SEW* 1, 325. *Holub-Kopecnı!* 127. *Bruckner* 149. *KZ* 43, 305. *Vasmer* 288. 289. *Trautmann 76. WP* 1, 527. *Mladenov* 105. Jokl, *UJb l* (cf. *IJb* 13, 167). Štrekelj, *ASPh* 27, 48. Iljinski, *ASPh* 29, 166. *Boisacq*[3] 430. Meillet, *MSLP* 11, 173-186. *Mazuranić* 324. *Tiktin* 691.

gob (Marulić) pridjev, poimeničen *goba* m (Dubrovnik, Lopar, Rab, Malínská, Potomje) »grbavac«. Prošireno na *-av gôbav* (Budva, Perast, Stoliv, Božava, Lika), na *-ost gobast* (17. v., Glavinić) »grbav«, poimeničen na *-ьc > -äc, -ica gobavac, gobavica,* odatle hipokoristik *góba* f (Dubrovnik) »grbavo žensko«. Od tal. *gobbo* < vlat. *gubbus* od kllat. *gibbus* mediteranskog podrijetla. Zamjena kllat. *i* sa *u* nastade unakrštenjem sa *curvus* (v.). Upor. *grba, grbav.* Ovamo možda od lat. deminutiva na *-ula* (upor. rum. *gheabă < gibbuld) žgôbulja* (Muo) »mala školjkica, dobra za jelo (živi uz *sablju)«* = (metateza *g-b > b-g) žbôgulja* (Prčanj). Upor. mlet. *zgorbàr* prema španj. *agobiar* »curvare«.

Lit.: ARj 3, 232. Cronia, *ID* 6. *REW*[3] 3755. *DEI* 1837.

gòbela f (Vuk, narodna pripovijetka) = *gòbelja* f = *gõbelja* f (Lika) »naplatak, platnica (ŽK), Radfelge« = (sa *m* pred labijalom) *gombela* (slov., dolina Soče) »1° obod pri zipki, bešici, 2° Bogen eines Rückenwirbels«. Nalazi se još u arb. *gavell* (Godin), istro-rom. *gavēja* (Galežan) »segmento circolare della ruota«, sa umetnutim *m* u Parmi *gambol* »Radfelge«, tal. *gavio.* Uzimlje se kao prvobitan oblik s umetnutim *m* i dovodi se u vezu s galskim *cambita,* sa promjenom sufiksa *cambella.* Prema toj etimologiji ide u terminologiju od *carrus, carruca,* koje su također galskog podrijetla. Ako je taj oblik prvobitan, onda je *m* ispao zbog disimilacije *ŋ-l > 0-1.* Tako može biti jer bi inače mjesto *b* morao stajati *v.* Ali *v* zaista jest u arbanaskom i istro-romanskom. Prema tome *b* je mogao nastati i iz *u̯* kao u *bolta* (ŽK). Upor. *kamba.*

Lit.: ARj 3, 232. *Pleteršnik* 1, 230. Štrekelj, *ASPh* 28, 512. Isti, *DAW* 50, 3. 20. *ZRPh* 39, 364. *Ive* 138. Schuchardt, *ZRPh* 35, 73 si. (cf. *RSl* 5, 263).

gobino n (Vrančić, Belostenec, Stulić, nije potvrđeno u današnjem govoru) »sinonim: pir (v.), triticum spelta L·.«. Odatle poimeničen pridjev na *-io* ž. r. *gobinja* »pletenica ili trak od lišća ili cvijeća što se stavlja kao nakit na zidove, vrata, pričvršćen na krajevima, a u srijedi visi; sinonim: girlanda«, *gobinji* m pl. (srednja Dalmacija, Pavlinović) »veliki kolači božični koji se postavljaju na trpezu s kićem lovorikovim«. Odatle: radna imenica na *-ar gobinjar* m (Stulić)»čovjek koji gradi girlande«, denominal na' *-ati gobinjati* (Vodidi, Stulić) »kititi girlandama«. Nalazi se još u steslav. *gobino* n (Supr.), rusko-cslav., staroruskom i rus. *gobina* f, *-o* n »bogatstvo«. Posuđenica iz got. *gabei,* gen. *gabeins* »bogatstvo« koje je u prasrodstvu s lat. *habeo, kobac* (v.).

Lit.: ARj 3, 232. *Parać* 173. *Miklošič* 69. *SEW* 1, 316. *Vasmer* 282. *Kiparsky* 198. Osten-Säcken, *IF* 33, 217. Schwarz, *ASPh* 41, 125. *WP* 1, 344.

gBc, gen. *góca* m (Vuk, južni krajevi Srbije, Kosmet) »sinonim: bubanj«. Odatle složenica tipa *vinopija: gočōbīja* m (Kosmet) »ciganin koji bije u goč« = *gočobija* m »bubnjar« (Vuk), pridjev *gočobijin.*

Lit.: ARj 3, 232. *Elezović.* 1, 107.

goče f pl. = *guče* (Dalmacija) »(ribarski termin) 1°- komad mreže rastvorenih oka, 2° podebeo konac pri žvalu vreće u šabake« = *guča* f (Molat) »debela vunena maja ispod košulje«. Od furl, *gude* »1° maglia, 2° farsetto a maglia«.

Lit.: ARj 3, 492. *Pirana"* 412.

gôd, gen. *goda* m (Vuk) ie., baltoslavenska, sveslavenska i praslavenska riječ, vremenska značenja »1° svetkovina; sinonim: praznik, 2° imendan (Vodice), 3° annus (čakavci i hrv.-kajk.), 4° koliko uzraste drvo u godinu dana«. U tim se značenjima gotovo ne upotrebljava u današnjem književnom jeziku.

Vuk ima *godòvati* »svetkovati«. Psihološko značenje ugodnosti »ono što se želi« vidi se u partikuli *-gõd(e) = gođ(e)* = ^Mr'c (Dobroselo, Lika) = *gSdī(r)* = *gõdijer = goder (-a, -e) = gode = gôdar* (čakavci) (koja se dodaje zamjenicama, zamjeničkim pridjevima i prilozima i veznicima: *tko, što, koji, čiji, kakav, kako, gdje, kad, dok, doleK) = kôd-(i)* (ŽK) = *kodir (k* < *g* nastalo u sandhi) = *-goj, -goć* (Kosrnet). Po značenju odgovara talijanskom konjunktivu od *volere (qual') si voglia,* španj. *querer (qual') quiera* itd. Po obliku je to lokativ sing, *gode* (upór. stcslav. *vъ godé bytí)* pojačan sa *-že* > *-r(e)* i bez toga pojačanja i s ispuštanjem samog lokativnog nastavka koji se shvatio kao pokretna deiksa *-e, -i.* To se značenje vidi i u pridjevu na *-ьn gadan* (17. v.), naročito s prefiksima *(ne)-pògodan, (ne)ugodan, (ne)zgodan,* prilog *godno* »1° zgodno, 2° rano«. Odatle apstrakta na *-ost (nelagodnost, pogodnost; gadan* se odnosi i na značenje »annus« *(godni dan,* Kašić). To se značenje očituje u kauzativu na *-iti* impf. *goditi, godim* (Vuk) *(u-)* i u iteratīvu *ugađati — ugãjâti* (ŽK); odatle apstraktum na *-ba godba* (18. v.) i na *-jaj (ne)ugođaj* »(ne)sloga, (ne)-sklad« i na *-et godet* (Vuk, Crna Gora).

Kad se odnosi na imendan, dobiva raširen sufiks *-o ьnъ : godovnjī = godovnī,* poimeničuje se u sr. r. *godovnô* n (ŽK, hrv.-kajk.) — *gedovnjë* (Bednja) = *godovina* (Martié), odatle *godovnjăk* m prema *godovnica = godovnjača.* Značenje *godan* »uspio« vidi se i u denominarti *godati se (na-* ŽK, Prigorje) »dobro uspijeti«, u 16. v. *godati se* znači i »događati se«. Značenje »annus« *izražava* se sufiksima *-ina,, -ište: godina* f, sveslav. i praslav., deminutiv *godinica,* denominai *godinovati* (Vuk) »prebivati godinu dana«. Upor. igru riječi: *Ej godine moje negodine* (narodna pjesma, Hercegovina).

U narječjima u kojima je *Uto = lito* »annus«, ta je izvedenica očuvala i dalje razvila značenje ugodnosti »kiša« (ŽK, Vodice, hrv.-kajk., Habdelić, čakavci). Upor. narodno upoređenje: *plače kaj ljuta godina* (ŽK). Odatle pridjev *gSdinsko (vrime,* ŽK) »kišovito«, *gddinjak* »salamander«. Sa sufiksom *-ište : godište* n (Vuk, čakavci i hrv.-kajk.) = *godište* (Korčula) *(u se vrime godišća) = godíšče* (Lumbarda) »annus«. U književnom jeziku nema daljih izvedenica od *godina* »annus« nego od *godište: godištan* (15. v.) »živinče kojemu je jedna godina«, *godišnji, dogodišnji, ovogodišnji,* poimeničenja *godišnjica* »godišnja daća«, *godišnjak* (18. v., Vuk) »Jahrbuch«, deminutiv *godišnjače,* gen. *-età* »tele ili nešto mlado od godinu dana (Kosmet)« = *godišnjice* (Dvornik), radne imenice na *-nik* m i *-nica godišnīk* (16. v.) m »sluga« prema *godišnica* f (17. v.) »sluškinja«, odatle hipokoristik na *-ulja gòdulja, goduljica, godiština* f »godišnji dohodak«. Sa sufiksom *-bina: gôdižbina f* (Lika, Bosna, katolici) »godišnji pomen mrtvome«.

Značenje cilja ima iterativ *gađati, gađam* (Vuk, Šumadija, Crna Gora, Kosmet, danas općenito) *(po-, z-)* »sinonimi: ciljati, nišaniti«, u pf. samo u prefiksalnoj složenici *pogoditi, zgoditi,* odatle apstraktum *zgoditak,* gen. *-tka.* U refleksīvu ta je složenica očuvala i psihološko značenje *pogađati se, nagađati se* impf, prema pf. *nagoditi seịpogoditi se.* Odatle postverbali *nagoda* = sa *-ba nagodba, pogodba,* s pridjevima na *-en nagodben, pogodben.* Psirhološko je značenje vidljivo i u glagolu na *-ovati ' pogodovati, -ujem* i pridjevu na *-ьn pogodovan (cijena}.* U drugim prefiksalnim izvedenicama jače se ističe vremensko značenje: impf, *događati (se)* (17. v„Vuk) prema pf. *dogoditi se, -im* (15. v.) »sinonim: desiti se«. Odatle apstrakta: postverbal *dogada* f (16. i 17. v.) = *dògoba* (17. v.) = *dogodba,* na *-jaj događaj* (17. v.) = *događaj* (17. v.) i na *-óvština: dogodovština* »avantura« (koje se smatra nepravom i suvišnom izvedenicom). Dalje: *odgađati* impf., *odgoditi* pf.,postverbal *odgoda; prigodan, prigađam* (Vuk) impf, prema pf. *prigoditi,* odatle postverbal *prigoda* f i pridjev na *-ьn prigodan; zgadali, zgadam (se)* (Vuk) prema *zgoditi = zgoditi* (ŽK) ima dva značenja = *sagòditi, sàgodim* »1° pogoditi, 2° zbivati (se)«. Odatle *(ne)zgoda* f = *nezgod* f, odatle *nezgodnih* (Srbija) »nesretnik«. Upor. slov. *zgodovina* »povijest«. S prefiksom *o-* (kao u *osrednji): ağadan, -dna* (Vuk, Srijem) »slab, jedva dostatan« ima psihološko značenje želje. Složenica *nepogoda,* koju Maretić smatra čehizmom ili rusizmom, sadrži vremensko i psihološko značenje, *a razgadati, ràzgãdãm* prema pf. *razgòditi* »raspoređivati, rasporediti«, odatle radne imenice na *-lac* m prema f *-lica: -der* m prema f *-darica* konkretno »cilj, uspjeh« : *razgađalac* (Bella, Stulić), *razgadalica* (Lika), *razgađar* (Lika), *razgađarica* (Lika).

Praslavenski korijen nalazi se u antroponimiji u starim dvočlanim ličnim imenima: *Godêslav* (14. v., dečanski hrisovul) ; župan u Ninu), *Godigoj, Godimir = Godomir, Godêbratb* (14. v., deč. hris.), odatle hipokoristici *Goden, Godeša, Godeč.* Rumunji posudiše dosta izvedenica, medu njima i takvih koje nisu potvrđene u slavinama ili im je promijenjeno

značenje: *gadać* m »odojak = mlado prase«, na *-äc* < *-akb* kao u *gînsac* »gusak«, *godină* f »cucurbita ovifera«, *ogod* < stcslav. *ugodi* = *ogoada,* rum. postverbal od *a ogodi* »Gefallen finden« < *ugoditi,* pridjev *ogodnic* < *ugodbn'b* + rum. sufiks *-ic, -ec; ogodniță* f »Gefallen«, cine. *agudésc, agudire* pored *ugudire* = *apugudire* < *pogoditi* »frapper, battre«; = arb. *godis* »idem«. Madžari *gagy* »gozba«. Baltičke su paralele jasne: lot. *gadît* »treffen, erwerben, finden« = *(po~)goditi;* lit. *gadnùs* »vrijedan«, *pagada* »pogodno vrijeme«, *godine* »doba = *godina;* u germ, jezicima nvnjem. *gütlich* »passend« i *gut,* arb. *nge* »prigoda, slobodno vrijeme«. Ie. je korijen **ghadh-* »složiti«.

Lit.: ARj 2, 560. 563. 3, 87. 233. 234. 235. 239. 241. 5, 148. 7, 336. 846. 8, 107. 151. *Elezović* 1, 92. 102. Ribarić, *SDZb 9,* 148. *Miklošič* 61. *SEW* 1, 290. 316. *Holub-Kopečný* 125-126. *Bruckner* 148. *Trautmann* 74. *Vasmer* 283-284. *Mladenov* 104. *WP* 1, 532. Vaillant, *RES 22.* 26-27. Betuhov, *IzvORJAS* 19, 4. Maretić, *NVj* 3, 192. Schneider, *IF* 58, 47. Christiani, *ZSPh* 18, 161. Uhlenbeck, *P.BB* 22, 544. 30, 283. Wood, *JEGPh* 13, 4,99. i sl. (cf. *IJb* 3, 105). Joki, *Stud:* 62-63. Przyluski, *ROr* 7, 125-129. *Boisacq* 5. GM* 126. Matzenauer, *LF* 11, 333. *Pascu* 2, 178., br. 3-4. *Tiktin* 689.1084. *NJ* 3, 188. Bragmann, *IF* 17, 492. Hirt, *PBB* 23, 333. Kušar, *NVj* 3, 338. Pokrovski, *KZ* 35, 235. Jagdć, *ASPh* 31, 550.

godrnjati, *-ām* impf, »govoriti potiho, da se ne razumije, što se govori«. Ne zna se gdje se govori ta onomatopeja.

Lit.: ARj 3, 241.

goga m (Vuk, Ljubiša) »apelativ: zidar (zidari goge bave se s više zanata, kalajdžijskim i kujundžijskirn)« = *Goga* (Kosmet) »1° sinonim: Cincarin, makedonski Vlah, naučno Macedorumun ili Aromam < Romanus, 2° apelativ: vrijedan radnik, zadovoljan s malim; narodno poredenje: *radi kaj goga* (1793)«. Apelativ je nastao od cincarskog nadimka. Također prezime (Dubrovnik). Toponim u pl. *Gogići*(Bosna), studenac *Goginac.* Odatle: *gogeška* »1° ženska, 2° Gogina žena«. Sufiks *-ka* dodan je na arb. *gogeshë* f *(-eshë* < gr.-lat. *-issa).* Pridjev na *-in gõgin* (Vuk) i na *-ski gôgački* (narodna pjesma crnogorska: *haljina, opanci), gogski* (1765 — 6. u *zemlja gogska* -= sela Voskopole, Grabov, Nikolica i Belica u Epiru i ohridskom kraju). Ne zna se ide li ovamo deminutiv na *-ica gôgica* m »gobav čovjek«, *gogica* f »alat kojim se istuče krjka (Mljet)«. Riječ je balkanska nepoznatog podrijetla, možda arbanaska onomatopeja (upor. *Gege) :* rum. *gog* m »Dummkopf«, *goga* »Spitzname der Rumänen«, također prezime, složenica *gogoman* (Moldavija) = *guguman* m »glupan«, *goglează* »bez smisla«, *gogoașe* f pl. »gluposti«, *gogul mamei* »Dummerchen«, arb. *goge -a* »1° Maurer, 2° Spitzname der Wlachen bei den Albanern, 3° ungeschickter Mensch«; *gogeshë* f »gogeška«.

Lit.: ARj 3, 241. 292. *Elezović* 1, 101 299 *ZbNŽ 29,* 206. *GM* 126. *Tiktin* 690. 706.

gogoljati, *-am* impf. (18. v., Kavanjin) »vreți ispuštajući klobuke«. Odatle: postverbal na *-bk gogoljak,* gen. *-Ijka* »klobuk, mjehur na vodi«, preneseno na vrijeme *gogolj* m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »čas«; *gogolj* se zove i vodena ptica »branta rafina Bóie« (valjda također Dalmacija), upor. rus. *gogoh* »anas clangula« = *gogolj* (Utovo blato, Hercegovina) = *gogol* (Županja) = *gogoljica* = *gugolj* (Županja) = *kokol* (Morović) = *kokaljka* (Dojransko jezero) = *kukaljka* (Doiran). Veoma raširena onomatopeja s reduplikacijom u raznim jezicima. Prva oponaša zvuk koji proizvodi voda kad vrije, druga glas ptice koji prirodoslovci pišu *kök kök kök.*

Lit.: ARj 3, 242. Hirtz, *Aves* 128. 199. 234. *Boisacq*[3] 462-463. *SEW* 1, 318. i sl. *Bruckner* 148. *KZ* 48, 199. *Vasmer* 283.

gój, *goja* m (12. v., Dubrovnik, u amplifikaciji *u miru i goju}* »sinonim: mir«, danas više ne živi u književnom i saobraćajnom jeziku. Sveslav. i praslav. postverbal od impf, kauzativa *gojiti, gojim* (Vuk) »1° colere, 2° saginare; sinonim: toviti, 3° liječiti (ovo značenje na Cresu, kao u češkom, poljskom, ukrajinskom, lužičko-srpskom i polapskom)« koji je i danas živ u saobraćajnom i književnom govoru, na zapadu s prefiksima *odgojiti* »vaspitati (na istoku)«, *uzgojiti* i u postverbalima odatle *odgoj, uzgoj.* Vuk ima *õgoja* f »Pflege« = *odgoja.* Imperfektiv se pravi na *-ati* i prijevojem *o > a: odgajati, odgajam, uzgajati, uzgajam.* Od *nagòjiti, nàgojim* (Vuk) Martić ima *nagoj* »sinonim odgoja, ogoja«, odatle na *-nica nagojnica.* Miklošič ima još *gojština* »copia«, Ljubiša i Pavlinović *gojidba.* S prefiksom *u- ugojlt, ugojim* (Kosmet) »postati debeo« pored *ogolt, -óim* »ugojiti«. Pridjevi: na *-ьn: gôjan* (15. v.) »1° tranquillus, 2° cultas, 3° uzgojen, jak, tust, 4 ugnojer;«, određeni *gòjani* (narodna pjesma). U Kosmetu *ugöjan* »debeo, maştan«. U pridjevu na *-atan: gôjãtan* (Lika, *žito* i *varivo)* »ne-

čist« semantički razvitak nije posve jasan. Odatle kauzativ na *-itt gojatiti, gdjātīm* (Lika) »činiti da što bude nečisto«. I pridjev na *-агныг* (upór. *prijazan): gôjãzan,* stcslav. *gojazmnb* pokazuje isti razvitak kad je uz *žito* (Martié). Ima se uzeti da je u oba ta pridjeva osnovno značenje »tust, debeo«, kad su uz *čeljade* i dijelove ljudskog tijela, *žito* naprotiv kad neprirodno udeblja postaje nečisto. U narodnoj pjesmi indeklinabilni pridjev na *-li* služi kao epitet uz *perein: gojájli* »gepflegt«. Ne zna se ima li kakve veze s ovom osnovom pridjev *gojadan* (Sinj) »uz vrijeme, kad je kiša, krupa, vjetar, led«. Izgleda kap da je od izvedenice na *-ada* od nepotvrđene *gojada = gromada.* Radne imenice od važnosti za pedagogiju i kulturu životinja, cvijeća, povrća itd. tvore se od prošlog participa pasiva i aktiva i na *-telj gojenac = gojenik, gojilac, gojitelj (uz-}* m prema *gojiteljica iıgojilja* načinio je Šulek prema *dojilja. Ovamo* ide možda i ime biljke na *-yš > -iš: goiš* m (Kosmet, Vučitrn) »salata (gaji se po baštama)«. Osnova je obilno zastupljena u antroponimiji za muškarce i ženske u starim dvpčlanim ličnim imenima i u hipokoristicima izvedenim odatle: *Gojis(l)av* m prema *Gojislava, Gojmir* pored *Gojmer,* odatle toponim *Gojmerje > Gomirje, Gojko, Gojak* prema *Gojana, Gojilo, Gojan* itd. Iz slavenskih jezičnih sredstava tumači se kao prijevoj tipa *liti-loj: goj* prema *žiti-živjeti.* U jezičnoj svijesti ne živi više veza sa *eiti* i *goj* je zaseban leksem sa svojom leksikologijskom poiodicom. Prijevoj *goj* prema *,žiti* ima značenje preterita »ono što je živjelo«. Po semantičkom zakonu rezultata to znači »1° mir, 2° tovljenje«. Ne može se označiti kao baltoslavenska riječ, nego samo da je u prasrodstvu s lit. pridjevom *gajùs* »leicht heilend«, *atgajùs* »belebend« i *gijo* »oživio je«, sanskr. *gayas* »kućanstvo«, avesta *gaya-* »život, žice, življenje«, gr. βέομοα »werde leben«. Ie. je korijen **gųei-* »živjeti«, prijevoj **guoi-,* V. dalje veze u *živ, žito, žir, žila, žica.*

Lit.: ARj 3, 242. i si. 7, 337. *Elezović* 1, Ir 2, 380. *Miklošič* 644. 422. *SEW* 1, 319. *Holub-Kopečný* 126. *Bruckner* 144. *Vasmer* 284. *WP* 1, 668. *Mladenov* 107. Jagic, *ASPh* 1, 431. Hirt, *IF* 32, 239. Tentor, *JF S,* 204. Boissin, *RÉS 27,* 43. Sobolevski, *Slávia* 5, 442.

gojba f (Trogir) = *gujba* (Stulić, Parcie, Blato na Mljetu, Župa dubrovačka) »cesello, Grabstichel, Radiereisen (prema Šuleku)« = (talijanizam s tal, prefiksom í- < lat. *ex-* i tal. *gubbia) zgubija* »isto« < istro-rom. *z'goubia* (Vodnjan), *koubia* (Fazana). Crva dva oblika su dalmatoromanski leksički ostatak iz terminologije alata: lat. *gubią,* riječ keltskog podrijetla. Grupa *bı > ib* kao u *Olib < alluvium, odalibati < alleviare* itd. Deminutiv *gujbica* (Stulić) »cesellinoe.Denominalgtt/èaíí, -am impf. (Stulić) »raditi gujbom, cesellare«. Budmani je krivo označio *gujba* kao riječ nepouzdanu.

Lit.: ARj 3, 496. Skok, *Term.* 125. 155. *Ive* 113. 142. *REW*[3] 3906. *DEI* 1889.

golar m (15-18. v., Mikalja, Bella, Stulić) »plitka zdjela, plitica, tanjur«. Stulićevi su deminutivi na *-iac,-čii* i *-ić: golarčac,golarčić, golarić.* Nema potvrde iz narodnih govora. Poklapa se gr. deminutivom γαλάριον = srlat. *callarium* »vas majus ex aere caldano seu fusili confectum«.

Lit.: ARj 3, 249. *Rohlfs* 402.

goleda f (Istra, narodna pjesma, pozajmica zbog *e* mjesto г iz istroromanskoga) »drveni sud za vodu« = *gelida* (Hrvatsko primorje, Vodice; slov., Dolenjsko, Kras) »1° maleni sud u koji se ovce muzu ili iz njega piju, drveni sud za mlijeko«, deminutiv na *-ica golidica* (Hrvatsko primorje, Režija), *galida* (Notranjsko). Sa zamjenom dočetka *-ida* našim sufiksom *-ica golica* (Rijeka) »malen kablić kojim se crpe voda i iz koje se pije«. Ta zamjena nastala je rekompozicijom iz augmentativa na *-čina goličina* (Kvarnerski otoci) < **golid + -čina.* Od srlat. > tai. *gailēta* (potvrđeno u dalmatinskom latinitetu u 11. v., v. Supetarski karttılar) »sic, amper, secchio«. Riječ je pripadala i balkanskom latinitetu, upor. rum. *găleată* > odatle *go-Ijata. ; o* potječe od unakrštenja rum. riječi sa *goleda,* koja je zbog *t > d* pozajmica iz Akvileje, kako dokazuju istro-rom. oblici *galido* (Rovinj), *galida* (Vodnjan, Fazana), *galeda* (Bale, Galežan, Šišan), upor. i furl, *gialede.* U balkanski latinitet i u Oglej (Akvileju) ušla je iz gr. akuzativa γαυλίδα,οα γαυλίς, gen. -ίδος, možda egejskog podrijetla.

Lit.: ARj 3, 250. 252. 253. *Pleteršnik* 1, 227. Šturm, *ČSJK 6,* 55. *Ive* § 103. 122.Štrekelj, *DAW* 50, 20. Pintar, *ASPh* 36, 586. Ribarić, *SDZb 9,* 148. *REW*[a] 3656. *DEI* 1752. *Rohlfs* 418.

golem, *golema* (Vuk, proširen na *zapad* narodnom pjesmom sa г za e) = *golem, golema* (Kosmet), sveslav. i praslav. *golêmb* »velik«. Odatle pridjev na *-ьn: gSlijeman,*

golijemno = *-vno (blago).* Također istočni tpponomastički pridjev u vezi s apelativima. Na zapadu postoji u toj funkciji samo *veli* i *velik.* Odatle arb. ime *Gulamos* i *golemaS* »Herr« u tajnom jeziku (argotu) u Vranji. Izvedenica je stvorena s pomoću izoliranog sufiksa *-ēmo* od korijena koji je u lit. *galiu, galēti* »moći, biti u stanju«, u *galia* »imetak, snaga« i u ir. *gal* »junaštvo« i kimr. *gallu* »moći« < **galnu,* gdje mjesto *-emo'* stoji formant *n.* Prvobitno je značenje, prema tome, bilo »koji može > koji je snažan > velik«. Ie. je korijen *gol-* ili *ghal-* »moći«.

Lit.: ARj 3, 250. *Elezović* 1, 102. *Miklošič* 70. *SEW* 320. *Bruckner* 149. *Vasmer* 290. *Trautmann* 77. *WP* 1, 539. Jireček, *ASPh* 8, 102. Fraenkel, *IF* 53, 57. Durnavo, *Slávia* 6, 222. Otrębski, *LP 2,* 92-93.

golijen f (Vuk), m (17. i 18. v.) = *golin* (ikavski) = *goUjeno* n (prema *koljeno,* upor. stčeš. *holeno,* danas *holen),* sveslav. i praslav. *golënb,* »prednja kost > noga od koljena do gležnja«. Odatle deminutivi na *-zk, -čac* i *-Sic golijènak,* gen. *-nka, golijenčić, golijenčac;* augmentativ na *-ina golijenčina;* na *-ka golijenka* f »oklop za golijen«; na *-ica goljènica* (Srijem) = *goljenjača* »tibia«. Metaforickí toponim *Goliještica* (selo, Bosna) je rijedak, izoliran. Miklošič, Bruckner i Sobolevski izvode od slav. *gólt.* Sufiks prema *koleno.* Berneker i Mladenov uzimlju također u pomoć *koleno,* ali za *g-* pretpostavljaju ie. *gu-* prema gr. γυῖον »udo, ruka i noga« i γύρος »savinut«. Prema Sobolevskom se denominacija odnosi na dohistorijsku nošnju bez rukava i nogavica. Na to upućuje i morfološka činjenica da je *golijen* apstraktum deklinacije í. *Znači* dakle »golotinja, ono što je golo«.

Lit.: ARj 3, 253. *Miklošic* 70. *SEW* 1, 320. *Holub-Kopečny* 126-127. *Bruckner* 149. *Vasmer* 285. Sobolevski, *Slávia 5,* 441—442.

golub m (Vuk) prema f *golubica* = *golub* (Kosmet), sveslav. i praslav. osnova na -t **golombî,* danas na *-o,* »columba«. Prenosi se na ljude, domaće životinje, ptice, ribe i gljive, zbog plave boje: *goluba f* »ime kravi i kozi« = *golubaša* »koza«, na *-jača golubača* f = *golumbača* (s umetnutim *m),* na *-arka golubarka* (ugarski Hrvati) »gljiva tricholoma russula«, na *-ìk golùbak* »ime prasca« (Kurelac), *golubica í* »ime kokoši, ovci« (Gornja Krajina), na *-inac golubinac,* gen. *-īnca* »riba, tal. colombo«, na *-aš golubāš* »vrsta sokola«, na *-an golùban* »ime muško« (narodna pjesma). Ovamo i prezimena: *Golubić* i *Golubović.* Također raširen toponim u izvedenicama kao npr. na *-ьc Golùbac, Golubovac, Golubinac, Golubinja f* itd. Ostale izvedenice: brojni pridjevi na *-ьn goluban* (16. v.), na *-ast golùbast* (Vuk) »boje kao golub« = *golubat* (Imotski) = *golubičast* (upor. rus. *goluboj* »plav«), *golùbiian* (18. v.), na *-ji golublji* (18. v.), *golubičiji* (18. v.), na *-nji golubinjl* (13. v., hrv.-kajk., Belostenec) = na *-inski golubīnski* (16. i 18 v.; hrv.-kajk.), na *-ov golubov,* na *-in golubičin;* deminutivi: na *-ьc golùbac,* gen. *-pca* (Stulić) = na *-ák golùbak,* gen. *-pka* (16. v., hrv.-kajk.), na *-ić golubić* (15. v.) »1° mladi golub, 2° (Srijem, metafora) mali valjušci«, na *-čac golúpčac,* na *-čić golupčić,* na *-če golupče;* na *-ica golubičica* f (Vuk) od f, koji izražava mociju; hipokoristik: *gole* (Dobroselo, Lika); radna imenica na *-ar: golubar* gen. *-ara* = *golubar* (Kosmet) »čovjek koji hrani golube«, odatle Šulekovo *golubdrstvo;* na *-arica: golubarica* (Boka, Crna Gora) »Taubengrotte«; augmentativ *golùbina* f »1° također vrsta grožđa, 2° Taubengrotte«. Brojne su izvedenice za oznaku mjesta gdje se goje ili prebivaju: *golubârnik* (Kosmet) — *golubinac* = *golùbnjak* (Pazarište) = *golubnjača* (Krasno, Lika) = *golubnik* = *golubište.* Apstraktum za oznaku boje na *-ilo golubilo* Šulekova je kreacija, isto tako i *golubovina* »golubinje meso«. Vokal *u* je nastao iz stcslav. nazala p: *golgbb,* slov. *golõb,* bug. *'gâlăb* pored *golăb,* polj. *gołąb.* Denominal na *-iti golubiti se, -í* (subjekt *nebo, vrijeme,* Dobroselo, Brač, *na-* Poljica, Dalmacija) »kad se pokazuju bijeli oblaci«, upućuje također na prvobitno značenje boje kao i pridjev *golubast.* To mogu biti i novije kreacije. Važna je stpr. usporednica *golimban* »plav« jer govori za to da bi prvobitno značenje praslav. *golņbb* moglo biti isto, ali je Briickneru to polonizam. Pored toga iz te se uporednice vidi da je dočetak *-cЂь* prijevoj od dočetka *-eЂъ* u *jastreb, jareb* i *galeb.* Upor. još lit. *gelumbe* »blaues Tuch«. I za tu se riječ tvrdi da je u prasrodstvu. Upor. još lit. *gulbë* »labud« — stprus. *gulbis.* Dočetak *-дЬъ* može se još uporeďivati sa dočecima *-umba, -umbes* u lat. *columba, palumbēs; golçbb* se rastavlja u *gol-on-bhï* i zaključuje se da je *gol-* prijevoj od *zelen* i *žlbtt* > *zut* < praslav. **žel-tt.* Glede sufiksa: *-дЬь* < *-ņ-bhis* upor. i gr. *el-a-fos* »jelen«. Ie. je korijen **gel-* »jasan«.

Lit.: ARj 3, 250. sl. *Elezović* 1, 103. Hirtz, *Aves* 129-130. *Miklošič* 70. *SEW* 1, 322. *Holub-Kopečny* 127. *Bruckner* 149. *KZ* 45, 41. *Vasmer* 289. *Mladenov* 115. *Boisacq*[3] 487. 994-995. Sobolevski, *RFV* 71, 431-438

(cf. *IJb 3,* 156. *JF* 3, 222). Iljinski, *RSl 6,* 219. Mikkola, *RSl l,* 18. Mayer, *KZ 66,* 105. Charpentier, *IF* 35, 253. *KZ 47,* 175. Petersson, *IF* 34, 245. i sl. (cf. *JF* 3, 227-228). Štrekelj, *DAW* 50, 20-21.

gSmba f (18. v., pisac Slavonac) = *komba* (Kosmet, Stulić) = *gumb* m (hrv.-kajk., Jarnbrešić) »sinonim: puce«. Odatle radna imenica na *-ar: gumbar* m (hrv.-kajk.) = *gombár* (18. v.) »čovjek koji ih pravi«. Od madž. *gomb* »idem«. Od madž. izvedenice odatle sa sufiksom -os *gombos* »snabdjeven pucetom« potječe *gumbešnical-baš-* (Krašić) = *gombešnica* (istočna Štajerska) = *gümbašnica* (hrvatski gradovi) »Stecknadel«.

Lit.: ARj 3, 269. 499. 5, 238. *Elezović* l, 306. Štrekelj, *DAW* 50, 21.

gombod m pl. (Bačka) »valjuške, knedli«. Od madž. *gombóc* »idem«.

Lit.: ARj 3, 264.

gomila f (Vuk, 11. v.) = *grornila* (Vuk, 17. v., *r* prema *gromača,* v.) = *gromilja* (Lastrić) »1° congeries, hrpa kamenja, 2° hrpa uopće, 3° ograda od kamena (Milna)« = *gomila* (Cres, Vodice, Buzet, Sovinjsko polje) »đubrište, gnojnik«. Stariji je oblik *mògila f* (14. v.) »1° congeries, 2° Grabhügel, 3° Hügel««. Kao »congeries lapidum« oba oblika služe za oznaku zemljišnih granica. Zbog toga je *gomila* u listinama vrlo rano potvrđena, na Braču u 11. v. kao *gomilia* (latinski tekst, upor. glede *-Ka > -lja gromilja \ gomiljati: i nad Gomile dva oklada,* Povaljska listina, 1250). Premda je u našim tekstovima *gomila* ranije potvrđena, mora se ipak *mògila* označiti kao stariji oblik jer je ne samo sveslav. i praslav. *mogyla,* nego se nalazi i u rum. *măgură* f, u arb. *gamule* f, ngr. μαγούλα = μογούλα; *gomila* je nastala odatle metatezom *m-g > g-m.* Upor. *gamazin* za *magazin.* Od izvedenica semantički je interesantno poimeničenje pridjeva na *-MI gomilan* (15—18. v.), odatle *gomilnica* (1462, 1485, Poljički statut) = *gomilnica* f (Brusje, Hvar) »mala kućica u polju zidana bez vapna«. Isti je pridjev poimeničen sa *-jača: gomilnjača* (Dalmacija) »biljka parietaria officinalis«. Oba oblika potvrđena su u sg. i pl. i u izvedenicama kao toponimi od 14 v. Ne dadu se geografski odijeliti. Vokal *i* je nastao iz jeryja, upor. cslav. *mogyla,* a ovo od ie. и, koji je očuvan u ilirotračkom **magula,* odakle je rum. *măgură.* Nije vjerojatno da je arb. *magul'e* iz rumunjskoga iz doba dok još *l* nije prešao u *r.* Taj se -oblik kao i novogrčki lakše tumači iz cslav. *mogyla,* sa *y > u* kao u *matuke < motyka > motika* (v.). Romani u Krku posudiše *gamayla.* Danas je opći hrv.-srp. oblik samo s metatezom. Odatle denominal na *-ati: gomilati, -ãm* (Vuk) *(na-,* 2-) = *gemußt, -am* (Kosmet) *(za-,* г-). Ovamo ide i *zagomilati,- am* (Piva-Drobnjak) »započeti priču nekom vikom«. To značenje polazi od »gomilati riječi na koga (Daničić)« i od Vukova refleksīva *gomilati se* »bucati«. Naročito treba spomenuti hercegovački toponim *Mogorjelo* (koji se odnosi na rimski castrum) od ilirsko-lat. *magulella,* sa disimilacijom */-/ > r-l* i *-a > -o* kao *vino* i *Diklo.* Rum. slavizam *movilă* f ne potječe iz južnoslavenskog nego iz ukr. *mohyla.* U oba jezika značenje je isto »Grabhügel, Hügel«. Miklošič i Bruckner izvode od korijena *mog- (moči),* uzimajući da je.to termin iz kulta mrtvih (upor. još u kršćansko doba *sv. moći); -ula > -yla > -ila* bio bi rijedak (izoliram) sufiks. Praslav. *mogyla* odgovara *kurgānu,* turskom nazivu u Ukrajini i kod Rusa. Mladenov i Charpentier uporeduju s avesta *ma-fa,* m, *ma-fa* f »jama«. Semantički se to ne slaže. Tagliavini traži veze s Kavkazom.

Lit.: ARj 3, 264. 459. 6, 894. Ribarić, *SDZb 9,* 148. Tentor, *JF* 5, 213. Hraste, *У F* 6, 212. Vuković, *SDZb* 10, 384. *Elezovićl,* 104. 204. 378. 432. *Mažuranić* 326, 676. Ostojić, *opatija* 52. *Miklošič* 199. *SEW 2,* 68. *Bruckner* 343. *KZ 45,* 38. *Mladenov* 302. Skok, *AGI 24,* 52.,§ 83. *GM* 118-119. Schwarz, *ASPh42,* 280. Charpentier, *KZ*40, 425-477 (cf. *Anzi F 24,* 117). Matzenauer, *LP* 7, 186-187. Iljinski, *RPV 63,* 322-341. (cf. *RSl 4,* 262). Tagliavini, *Caucasia 3,* 1-63. (cf. *IJb 12,* 151). Mole, *LP l,* 244-248 (cf. *RES* 26, 142). Wędkiewicz, *RSl 7,* 111-132 (cf. *IJb 5,* 113.). Barić, *Alb.* 1, 52. *(IF 3,* 299-200). Isti, *AA l,* 213-218. Vasmer, *AUD 2. Tiktin* 940. 1014. *Mažuranić* 326.

gomitili m (Korčula) »Stock Wolle«. Od tal. *gomitolo,* deminutiv na *-it-ulus* (cf. *-itellus)* od *ghiomo < glomus; go- < glo-* tumači se gubitkom suglasnika / zbog disimilacije W > *0-1* već u vulgarnolatinskom, upor. *islougomicciolo, gomicello.*

Lit.: DEI 1842. *REW*[3] 3801.

gomolj m (Stulić) »bulbus« = *gomolja* f (Istra) »gruda sira« (upor. češ. *homole* »tvrdi sir«, rus. *gomola* »Klumpen«). Odatle: deminutivi na *-bk gomoljak,* gen. *-Ijka* »tuber«, na *-ica gomoljica* (Stulić) = *gomolica* (Istra) »biljka« = *gomuljica* (Trebinjska nahija); na *-ika gomòljika* f »vrsta gljiva i druge biljke« =

gomòljika (Vodice) »gomolj«; denominál na *-iti: gomolîti* (Vodice) = *gomboūti* (Golać) »vrvjeti, micati se, nicati«. Upor. slov. *grmolja,* unakrštenje sa *grm.* Sveslavenska i praslavenska riječ. U baltičkoj se grupi nalazi *gamalas* »gruda snijega«, ali to može biti i posudenica iz poljskoga. Izgleda da je praslav. korijen *gom-,* prijevoj od ie. korijena **gem-* koji se nalazi u *-Seti, гьмс.* Ne zna se ide li ovamo i pl. t. *gomòlji,* gen. *gomólj* (Istra) = *mogòlji,* gen. *mogolj* (Istra, glede metateze *g-m* > *m-g* v. *gomila},* zbog toga što jestvina tako nazvana nije podrobnije opisana. Svakako s *gomolj* ide zajedno rum. *gămălie* (Muntenija) = *măgălie* (Moldavija) »Kopf einer Stecknadel, eines Streichholzes«. Nejasna posudenica iz južnoslavenskoga sa sufiksom *-ia.*

Lit.: ARj 3, 265. 6, 894. Ribarić, *SDZb 9,* 148. *SEW* 1, 326. *Holub-Kopečný* 127. *Bruckner* 150. *Vasmer* 291. *WP* 1, 573. Šamšalović, *NVj 29,* 419. Buga, *KZ 52, 277.* Štrekelj, *DAW* 50, 34. *Tiktin 662.*

gôndola f (Belostenec), deminutiv *gondolica* = *gûndula* (Mikalja, Belostenec, Perast, Račišće, Božava) »plitka lađica« (pomorski termin). Prvobitno onomatopejsko postanje vidi se u čakavskom *gundulica* »Ringelspiel« od istro-rom. *gongola* »Schaukel«. Istog je postanja zacijelo i dubrovačko prezime *Gundula, Gundui, Gundulić, Gundulović* <lat. *Gundula* > tal. *Gondola* > *Gonbdolić, Gondelić.* Drugo značenje ima onomatopejski korijen *dona-* u slov. *dônda* f = *dunda* »1° Puppe, 2° dickes grosses Mädchen«, *dondec* »Tölpel«.

Lit.: ARj 3, 266. 501. Cronia, *ID 6.* Štrekelj, *DAW* 50, 22. *Pleteršnik* 1, 184.

gondže, gén. *-eta* n (Vuk, Srbija, Bosna, varoši) »1° ruža koja se još nije rascvjetala nego tek napupila, 2° (metafora) djevojka«. Odatle *gondža* m, f kao epitet u narodnoj pjesmi uz muslimansko ili kršćansko muško ili žensko lično ime: *Gondža Mehmed aga, Gondža Ana; Gondželale f,* žensko ime u narodnoj pjesmi. Odatle denominai na *-izati* < vlat. *-idiare: gondžizati, -am* (narodna pjesma) »pupati, pupčiti«. Balkanski pjesnički turcizam perzijskog podrijetla (perz. *gunǵa* > tur. *gońce}:·* bug. *gondže,* arb. *gonxhe* »Knospe«, gr. *κοντσέ.*

Lit.: ARj 3, 268. *GM* 127.

gontunār, gen. *-ára* m (Vuk, Grbalj, Crna Gora) »1° kila ili guka na tijelu, može biti i smrtonosna« = *gutunar* m (Stulić) »2° bolest u konja«. Bez sufiksa *-ar gimtura.* Zamjenom tog sufiksa na *-ać gunturać* m »Rotzkrankheit der Pferde« (glede sufiksa upor. bug. *buturdč* »Rotz, Rotzkrankheit«). Na *-aca guturača* f (Vrčević) »pojavljuje se na konju ili ždrebadi«. Oba značenja idu po svoj prilici zajedno. Najbliža romanska riječ je rum. *gutunar* (sa umetnutim ili anticipiranim *n* pred dentalom), sicilijansko *guttum* »Kröpf« < lat. *guttur.*

Lit.: ARj 3, 270. 517. 591. Skok, *ZRPh* 41, 149., br. 9. *REW** 3930.

gopaf(Šulek, Sabljar) »kukolj, agrostemma githago L.«.

Lit.: ARj 3, 270.

gòra f (Vuk, 1430) »1° brijeg, brdo, 2° velika šuma (1646, ŽK, Vodice) za razliku od *loza (*= šuma uz kuću), 3° vinograd«, baltoslavenska (?), sveslavenska i praslavenska riječ. Veoma raširen toponim, sam i u vezi s toponomastičkim pridjevima. Odatle: od lokatīva *gore* prilog: *gore* — ik. *gSri* (opozicija *dolje* = *doli)* — *goru* prema *dolu* (v.); *zgore* (1437) < *sbgore.* Od sintagme *sì gore pasti -e* je shvaćeno kao pokretna deiksa; može otpasti kao i u *òzgor* (18. v.) = *ozgôr* (Kosmet) pored *ozgôra* (obratno *òzdo* pored *ozdola}* < *od st gora.* Kako se i dočetno *-r* može shvatiti kao *-že* > *-r,* ispada i on: *ozgo* (prema *ozdo).* Upor. *vece i juče.* Odatle pridjev na -и/г: *ozgôrnji* (Kosmet). Može primiti još jednom *od: odozgo* = *odozgôr* (Kosmet) = *odizgor j-raj-ri.* Sa produljenjem *o* > *a : izgar(a), ozgar(d}* (Dubrovnik), *odizgar.* Upor. i *Zagorac* (Crna Gora). Sa dva prefiksa još u *opogor* m (14. v.) »obronak«. Upor. stcslav. *pogorbnu* »praeceps«. Odatle rum. *pogor* — *pogoriș* m »Abstieg« i *a pogorî* »kotrljati se«, onomatopeiziran u *cohorts, coborî* i *oborí* »idem«. Pridjevi na *-ьn: górni* (Hrvatska, Slavonija) »što pripada gori, vinogradu«, poimeničen u sr. r. *górno* n (1598) »jus montanum«. Odatle: poimeničenje sa *-ica gornica f* »1° što kmet plaća gospodaru, jus montanum«, *gornica* (Lika) pored *gornjica* = *gornjište* od *gornji,* »2° gornja soba«; na *-ik: górnik* m »nadglednik vinograda«. Prezime. Od *gora* »šilva« je *gornica* »vrsta kruške«. Tu izvedenicu posudiše Rumunji *gomita,* Arbanasi *garricë* i Novogrci. Također raširen toponim. Ovamo *idugorbnbk* > arb. (sjeverozapadne Gege) *grryk* »leichter Wind«, *granica sitna* f »sinonim: kakrik« = *granica* f (Vuk) »quercus« = bug. *granica* »vrsta duba«, i *magaričar* m (Srbija) »quercus pubescens (Pančić)«, složenica sa *ma-* od *mahlen* prema *klen* (v.) i sufiks *-jar.* Prvo je *r*

ispalo zbog disimilacije *r -r.* Rumunji posudiše *gîrniță* < bug. gr araca. Postoji još sa *-ik* mjesto *-tea granik* »quercus pubescens«. Ovu izvedenicu tumače i od *grana* (Berneker, Weigand, Vasrner), tj. kao »granato drvo«, ali to je svako, ili kao »graničko drvo«. Mladenov izvodi ispravnije od **gornica,* upor. niže *gorun.* Od priloga *gore* pridjev je *gornji.* Odatle poimeničenje na *-jak: gôrnjãk* »1° montanist, koji plaća gornicu ili gorno (glagoljski spomenici), 2° (Lika) čovjek iż gornjeg sela, 3° vjetar (zove se i na *-još: gornjāš,* gen. *-aša,* Sinj)«. Pridjev na *-ski: gòrnjaíki.* Kod kajkavaca i čakavaca 0 u *gon-nji* prelazi u *a: gorânji* (15. v., Belostenec, Marulić, ŽK). Zamjenjuje se sa *e* od *-en* ili prema lokatīvu *gore* nastade *gorinji* (ŽK, u tom kraju selo *Gorinjd),* odatle na *-ьc Gorinâc,* gen. *-inča* m, prerna. *Gorinka f* »stanovnik gornjih žumberačkih sela pod Uskočkom Gorom«, pridjev na *-ski gorínski.* Obratno je *Dolīnāc* (ŽK, v.). *Оогъпъ* raširuje se są *-at: gôrnat* (Vuk, Crna Gora) »gorovit«. Na *-ov: gorov* (Stulić); u složenicama *gorov cvijet* (također bug.) > *gõrocvijet* (Vuk, 16. v.) = *gorocveće* (Kosmet) »biljka adonis vernalis«, češ. *hofikvět,* polj. *gorzykwiat, gorovez m* »vrsta mahovine, usnea florida L.«. Ovamo *gorostasna}* m »div«, odatle pridjev *gorostasan,* imenice *gorostasnica* »koji stoji kao gora«, augmentativ *gorostasina* (obje u Stolića). Od **gorovo oko* je pridjev *gordčan* (Kosmet) »koji ne spusti pogled od stida ili obzira«, *gorôča f* »drska žena«. Ovamo i *gorovêsan* (Kosmet; *t-^sna žena)* »delipala« (drugi je dio nejasan). Na *-ovit : gorovit* (18. v.) »montuosus«. Na *-ski : gorski,* poimeničen sa *-jak gorštak,* gen. *-aka* = *goršćak* pored *gorčah* (1550) »1° čovjek koji prebiva u gori, 2° kmet koji plaća gorno«, sa *-äc gorskač* (Banija) »castanea vesca«, sa *-ina goršćina* (Prigorje) »1° prazno mjesto oko vinograda, 2° (1534) isto što gorno i gornica = daća od vinograda«. Tu izvedenicu posudiše Rumunji: *goștină* f »porez na svinje i ovce«, odatle rum. *goștinar* »ubirač toga poreza« i *goiținarit* m »porez na goveda«. Druge su izvedenice od *gora :* na *-ьc gorac* = na *-janin Goranin* m prema *Goranka* = *Gorankinja f,* etnik od *Gorski Kotar* ili od *Gora* (Kosmet) »župa kod Šarplanine i Prizrena«. Odatle konglutinat *Gòranac,* gen. *-nca.* Odatle i hipokoristik *goro — gorčile* (Vuk) »nadimak za onoga koji se rodio u planini kod stoke«. Na *-arino.: goràrina f* »globa za kvar u gori«; na *-ač: gorač* »trava hypericum perforatimi L.«, *goračica* »idem«, denominal *goračiti* za »hljeb u kojemu ima gorąca«, deminutiv na *-ica gorica f* (Vuk, 11. v.) »vinograd«, odatle *gòricica.* Vrlo star i raširen toponim: arb. *Korça* (preko tur.), *Gorica* > tal. *Gorizia,* njem. *Gürz* (granica Slovenije). Na *-ište* (kao u *derište)* augmentativ *gorīste* »gorovito mjesto«. Vrsta hrasta zove se *gorun,* gen. *-una* m. Glede sufiksa upor. *sladūn* i *štedūn,* a glede denominacije *luznik* = *lužnjak* »quercus«, poimeničenje pridjeva *Iсгьпъ* od *lug.* Rumunji posudiše *gorun* = *gorîn.* Vrsta kestena zove se na *-as gorās* (Glina) ili na *je gorje* n (17. v.). Imperativna je složenica: *razvigorac,* gen. *-rea* (Hercegovina) »ime vjetra«, Prefiksalne složenice koje nastadoše od sintagmi u priloškoj funkciji: *za gorom, pri gori, pod gorom* veoma su stare, neke se nalaze i na teritorijima gdje odavna nema Slavena, kao u Grčkoj;'nastadoše dakle u prvo doba doseljenja Slavena na Balkan: *Zagorje* (Vuk; Hrvatska, Hercegovina, Epir, Arbanija; Grčka: Ζαγορά /Voios/, Ζαγόρι /= Pind/, *Prigorje* (Hrvatska), *Podgora* (Dalmacija). *Ògorje* < *od gore* prema Vuku zovu se sela istočno od brda Sutine, *a. Zagorje* zapadno od njega. Odatle etnik na *-ьc Zagorac* (također prezime) m prema *Zagorka* f, pridjev na *-ski zagorski* = *zagorsticus* (u doba hrvatske narodne dinastije). Od denominala postoji samo pf. *ugorét, -îm* (Kosmet, ~ *očima)* »uprti pogled, drsko i bezočno«. Istaći treba i Pergošićevu sintagmu *gora vinna* »vinova gora > vinograd«. Odatle toponim *Vinagora* i složenica *vinogorje* (hrv.-kajk.). U prasrodstvu je štprus. *garian* »drvo«, lit. *nugara* »1° hrbat životinje i čovjeka, 2° brijeg«, u prijevoju lit. *giria* = lot. *dzirē* »šuma« = gr. δειράς »brdo« = sanskr. *giris* »brdo«, avesta *gairi-.* Upor. imena ilirskih plemena *Derni* i *Derriopes,* ali arb. *gur* »kamen«, za koje se drži da je u prasrodstvu sa *gora,* ne pokazuje istu zamjenu za *gy-* u ie. *gueri-,* nego *g-* kao praslav. *gora.* Drži se da je i gr. βορέης = βορέας u prasrodstvu. Za nj ne govori praslav. *bura* (v.). le. je korijen *guer-,*

Lit.: ARj 3,-270. 272. 277. 278. 279. 283. 284. 291. 293. 296. 387. 4, 179. 8, 596. 9, 77. Ribarić, *SDZb 9,* 148. *Elezović* l, 19. 20. 104. 105. 2, 380. Jagić, *ASPh* 1, 433. 31,532-533. *Miklošič* Isti, 73. Isti, *Lex.* 589. *SEW* 328-329. 346. *Holub-Kopečny* 127-128. *Bruckner* 150. *Vasmer* 293. Isti, *Slav.* 109., br. 7. *RSI 4,* 174. *Trautmann* 78. *Mladenov* 105-106. 109. *WP* 1, 682. Joki, *Zb. Miletu* 144-145 *(IJb* 19, 149). Isti, *Unt.* 173. Baric, *JF* 2, 54-60. *GM* 127. 135. Weigand, *BArch.* 3, 97-112 (cf. *IJb* 13, 310. *Slávia* 8, 678). van Wijk, *ASPh* 42, 289. *Boisacq*[3] 115. 127. 171. Krahe, *IF* 57, 113. i sl. (cf. *IJb* 25, 220). Hirt, *IF* 1, 480. Scheftelowitz, *IF* 33, 166. Charpentier,

IF 29, 378. Lalević, *NJ 2,* 78-81. 278-283. (cf. *JF* 13, 286). *Mažuranu* 327-328. 1313. 1575. *Tiktin* 379. 693. i sl. 1202. Matzenauer *LF 7,* 190.

Gorandža f ime zemlje (horonim) u prezimenu plemenite porodice u narodnoj pjesmi (Vuk, 1824, 1: *Duka zet od zemlje Gorandže; Višnjica kraljica sa Jovanom zetom od Gorandže,* Bogišić, narodna pjesma 319). Naziv zemlje nastao je zacijelo od imena južnofrancuskog grada *Orange,* koji u francuskim *chansons de geste,* igra veliku ulogu (glavni je junak *Guillame d'Orange).* Taj horonim svakako dokazuje da postoje izvjesne veze sa starofrancuskom epopejom. Ime je došlo ovamo preko tal. *Grangia,* tj. preko frankomletačkih preradbi; *g* je naš dodatak, valjda unakrštenje sa *gora.*

Lit.: *ARj* 3, 277,

Gordìjana f (Vuk),== *Gòrdana,* lično žensko ime grčkoga podrijetla od Γορδιανός. Hipokoristici *Gorda* f (Vuk, Crna Gora), deminutivi *Gordica* (Crna Gora), *Gòrdulja* (Vuk, Crna Gora). Prema tipu *Gòrdana* stvoreno Od domaće osnove *Gròzdana.* Prezime *Grozdanić* (Lika).

Lit.: *ARj* 3, 279.

gòrjeti, *gorim* impf. (Vuk) *(iz-, do-, od-, na-, o-, po-, pre-, pri-, raž-, sa-, za-),* ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski glagol na *-eti,* termin iz kulture vatre ;ardere« prema pf. *gõrnut, gôrnem* (Kosmet) »malo gòrjeti«, impf, na *-va-* i duljenjem *-tje-* *-gorijevati, -gòrijevãm* samo u prefiksalnim složenicama, jedanput *dogoravati* (18. v.) *(raž-),* pf. *dogorúnuti* (Lika). Korijen se pojavljuje u prijevoju na šest načina u hrv.-srp.: I *gor-,* II sa duljenjem *o- ō > a: gar-,* III pred suglasnicima po zakonu likvidne metateze *gra-,* IV u prijevoju *ger- > žer-,* V sa duljenjem *e-ē > a* poslije palatala: *žar-,* VI u ništičnom prijevoju *gr-.*

I. Korijen *gor-* u konkretnom značenju »ardere« : pridjevi, part. prez. aktiva u pridjevskoj funkciji *gorecī,* odatle *gorešnik* »biljka kriješ«, *gorući,* odatle na *-ъn gorūčan,* na *-ost gorućnost,* na *-stvo gorućstvo,* na *-ica goručica* (Belostenec) »sinapis arvensis«, na *-iv goriv* (Stolić), poimeničen u sr. r. *gorivo* (Pavlinović, neologizam) »Brennholz«, na *-ljiv gorljiv* u pravom i prenesenom značenju, odatle na *-ьc gorIjivac,* gen. *-vca,* na *-ost gorljivost,* sa cslav. zamjenom *št* za *ć gorušt = gorušć* (Marulić i dubrovački pisci, koji ne miješaju crkveni jezik), odatle na *-stvo = goruštvo* n (18. v.) »fervor«. Pod uplivom ovoga pridjeva izmijenjen je ć u í u *gorušica* (Vuk 17. v.) »sinonimi: slačica (v.), muštarda (v.)«, kako se vidi po *goruśćica* (Dalmacija). To može biti i deminutiv od *goruha* (bug.), upor. slov. *gorjušica* i stcslav. pridjev *gorusbnìl* pridjev na *-ьn: goruŝičan* (Vuk) = *guruš'ični* (Kosmet, <--' *čno zrno).* Inače *gurušica* (Kosmet) znači »podrigivanje neke Ijutine i gorčine iz želuca«. Ovamo ide možda i *goružda* f (Vuk, Crna Gora) sa izmjenom *št > žd* zbog pejorativnosti »1° različite vrsti suda: kutao, 2° vrsta svrdla (u kačarnici, Kosmet), 3° pogrda zlu čovjeku«. Glede posljednjeg značenja v. *gori.* Složeni pridjevi: *gorogašljiv* (Vuk) »drvo koje se gasi«, *gorògozan* »drvo koje rđavo gori« (drugi je dio nejasan). Postverbali: *gòra* f (Vuk, 18. v.) »sinonimi: 1° muka, 2° epilepsija« = *gorska bolest* (Vuk) = *gorica* (Vuk). U vezi s glagolskim korijenom *pad-* nastade složenica *gôropâd* f »epilepsija«. Odatle pridjev na *-ьn: goropadan* (Vuk, 18. v.) »bijesan«, poimeničen sa *-ik* i *-jak goropadnih* m, *goròpadnjàk* m prema *goropadnica* f; na *-õst goròpadnõst* f; *goropadnjača* f »biljka lathrea squamosa«, denominal *goropaditi se, goropādīm (raz-)* »bijesniti«; *izgor* m = *ΩΆ -ъk ìzgorak,* gen. *-orka* »ugalj što ne raste na stijenju«; *odgor* m (Dalmacija) »pripeká, žega«; na *-eh (=* rum. *-eala) zagorijel* f = sa *-ica zagòrelica* »angebrannter Branntwein« = *zagorelôtina* f = *zagorêtina* (Kosmet, pejorativ), *izgorijel* f »rana požiljaka«, *izgorjelica = pogorjelica, izgòrjelina, izgorjetina = izgoròtina* »opeklina« od *izgorjeti;* od *ogòrjeti* postverbal na - »κ *ògorak,* gen. *-orka* i prezime *Ogorelica;* toponim *Ogòrjelica* (Dalmacija, brdo), vrlo je star jer i u Grčkoj dolazi Ἀγορελίτσα; *ogòrjelina* »sinonim: ožeglina«, *ogorjelište* n (Crna Gora); na *-avica goravica* (Kosmet) »vatra u bolesti, temperatora« (upor. *jangïfa* »1° vatra, 2° temperatura«); složena imenica *goroglav* m. (Kosmet) »kad gori glava od posla, žurba, hitnja, mučno vrijeme«; imperativna složenica: *gori-guzica* (Šulek) »biljka kokornjak, komomila«. Rumunji imaju *gor-* u *ogor* »ugar«, deminutiv *ogoraș* i denominai *ogorî, dogar* m pored *dogoare* f, rum. postverbal od *a dogori* »žeći«. < *dogorêti* i odatle *dogoreală* f »žega«, *a prigori* »ožeći«, *prigorisle* »žega« i imena ptica *prigoare = prigoriu* »merops apiaster, etc.«. Kako se već dosada vidjelo, korijen *gor-* prenosi se i na bolesti. Već u praslavensko doba stvoren je pridjev *gorub > gori,* prilog *gore* kao komparativ od *zao; gore* »uzvik, sinonim:

jao«. Odatle apstraktum *görest* f samo u crkvenim knjigama za *gorkast* (Obradović) = *gorost* (jedanput, 16. v.). Prilog *najgorom* (Trpanj) »u najgorem slučaju«. Denominál na *-ati: goršati, -am* (16. v.) *(po-*), pogoršavati* pretpostavlja komparativ *gôrši* pored *gorši* (Kosmet), koji se ne nalazi u štokavskom nego u drugim slavinama, "up'or. *boljšati (po-).* Arbanasi posudiše *gjore* »unglücklich, der Ärmste«. Ovdje je značenje preneseno posvema na moralno polje. Praslav. pridjev na *-ъk·. gorak, górka* »amarus« = *gorak, gorka* »grk, bolan« (Vodice), obrazovan od istog korijena, kaže kojim je putem moglo do toga semantičnog razvitka doći. Taj pridjev znači i »vruć«, a u sjeverozapadnim slavinama »topai«; *gorãca* (Prigorje) »žgaravica« (značenje rdavog okusa razvilo se iz gorenja). U komparativu pridjevi izvedeni s pomoću sufiksa *-zk* odbacuju ga (primjer: *slađi* od *sladak*).* Tako je glasio i od *gorak* komparativ *gori.* Kako je već postojao *zao* kao opozicija od *dobar,* a ovaj je pravio komparativ od druge osnove *bolji,* kod *gorak* nastala je semantička bifurkacija: *gori* u prenesenom značenju je rezerviran za komparativ od *zao,* dok je konkretno značenje »vruć« ostalo kao pozitiv pridjeva za okus. Od *gorak* su izvedenice: na *-ika:.gorčika* »sonchus oleraceus«, *gorčih* n = *gorčina, gorkoća, gorkost,* denominali na *-ati, -iti gorčati, -ām* (16—18. v.) »postajati gorak«j *gorčiti, -гm (o-*)* »činiti da što bude gorko« = *gōrčīt, -îm* (Kosmet, subjekt *brašno*)* prema *ogor cavati, og arcavam* pored *ogorčivati, ogorčujēm;* hrv.-kajk. (Belostenec) i slov. mjesto *gorak* u istom značenju upotrebljavaju *gorup,* sa sufiksom *-ьn gòrupan* (17. v.) »žuk, slan«, denominal *gorupiti,* prezimena na *-ec Gôrupec* (Zagorje) i slov. *Gorup.*

II. Korijen *gar-* nalazi se u iteratīvu *-garați* samo s prefiksima *do-, iz-, pre-, raz-: dogárati, dògãrãm* (16. v.) pored *dogaràvati* (18. v.); *gãriti* (Kosmet) *(o-, u-*).* Postverbali: *gãr* f, m »1° pepeo i drugo što ostane, 2° crn pas, 3° debeli korijen kao gorivo (Cres)« i *ugar* m od *ugáriti, ugārīm* (objekt njivu, zemlju), *ugárnica* »ugarena njiva«, odatle *pougarit, -ärim* (Kosmet) »načiniti ugar«; *izgar* f (18. v.) »svršenje gorenja«; *ugarok,* gen. *-arka* (Kosmet) = *ùgarica* (Vuk), *ugaratak,* gen. *-tka* (Otok, Srijem) = *ogarak,* gen. *-arka* (ŽK, s promjenom prefiksa); *gora* f = *gara* (Kosmet) »ovca čađave boje« hipokoristik od *garava* »crna krava«, od pridjeva na *-av garav* »čađave boje« = *gâras, gărasta* (Kosmet), *garan* »ovan«, *gara* »crna kučka«, *garav,* gen. *-ova,* osobito kod stoke s izvedenicama na *-eš, -eša, -ešica, -ilo, -in, -ónja, -oša, -ulja, -usa-* Na *-avinal-evina: gàravina* »gar«. Denominal *garaviti (o-*); garište* n »ogorelište« =·= *agarina* (Crna Gora) od *ògariti, -lm* (Vuk). Arbanasi posudiše *ugar.*

III. Korijen *gra- nalazi* se u pf. *grànuli, grane* (Vuk, Kosmet, 16. v.; subjekt: *proljeće, sunce) (iz-, o-*) = graniti* (Vodice) »zasvijetliti, zasjali se« prema impf, *granjivati, granjīvā* pored *grànjujë* (Stulić, Dobroselo). Odatle možda postverbal na *-tk granak,* gen. *-ãnka* (Crna Gora) »dohodak od stoke koja se daje na hranu i čuvanje drugome«. Da bi se ovo značenje moglo potpuno shvatiti, trebalo bi još obavještenja. Možda se odnosi na davanje stoke u proljeće ili plaćanje tog dohotka u to doba. Sa prefiksom s- *zgranuti se, zgrânem* pf. (Vuk) prema impf, *zgranjivati se* »bjesnjeti«, sa pejorativnim *-ov* < madž. *-ó zgránov,* gen. *-ova* (Vuk) »bijesan čovjek« . Ovamo i pridjev *sùgranut* »lud« (Šibenik).

IV. Korijen *žer-* nalazi se u *žerav* m = *žeravica* f, izvedenica na *-ica* od stcslav. pridjeva *eeгa ъ* »glühend«. Taj pridjev je poimeničen i u ž. r. *žeravá,* sa metatezom *ževara* (Smokvica, Korčula) i sa *-ka žeravka* (ŽK). Hipokoristik *žéra* (Sarajevo); *žerátak,* gen. *-átka* m (Vuk) = stcslav. *žeratíkb* posudiše Rumunji: *jeraticjjar-* = *jerăgiu* »Glut«.

V. Korijen *žar-* nalazi se u impf, *žariti, žarim (se*)* (Vuk) *(na-, o-, po-, pri-, raž-, u-, za-, zapo-), pužariti se* (negdje u Bosni i Hercegovim) »pocrveniti«. Odatle postverbali: *žar* m, *žara* f (ŽK, ~ *boza)* »ljetna velika vrućina«, *žara* f »kopriva«, upor. slov. *šarja* »Glut«, *požar* (odatle toponim *Požarevac* »mjesto nastalo na tlu, dobivenom primitivnim krčenjem = paljenjem šume«); na *-ač* ili *-ilo žarāč,* gen. *-aca* m = *žarilo* »Ofenstange«, pridjev na *-ast zárást, -sta* (Kosmet) »boja dlake u koži«, na *-bk žarki (sunce, vino,* ŽK) »veoma jako«, na *'-ovit žarkovit (sunce*),* na *-ast žarkast* '(Vuk), na *-ište žarište* »focus« (neologizam), na *-avica žaravica* f (Kosmet) »žeravica«, na *-enik žarenik* (osaćanski argot) »dukat«. Antroponim *Žarko.* Rumunji posudiše: *jar* »žera, žeravica«, *jarișțe* pored *jerișțe* »garište«, *pojar, jēri* pored *jena* < *žariti.* Madžari *zsarat, zserja, zsernyó.* Novogrci u Tesaliji ζιάρα, ζάρα.

VI. Korijen *gr-* proširen formantom *n* dolazi u praslav. *grbnb* > *g f ne,* gen. *-eta* = na *-ьc gfnac,* gen. *gfnca* m (Vuk, 14. v., Kosmet i u krajevima preko Morave) »lonac«, odatle deminutiv *grnênce,* gen. *-eta* (Kosmet), radna

imenica na *-jar gfnčar* »lončar«, *grnčamica* (Kosmet), pridjev *grnčarski (zemlja*)*, pridjevski toponim *Grnčarevo,* na *-jara grnčara* f = *gnjila,* na *-ajka grnjãjka* (Kragujevac) »sud zemljani za skutu ili sirište«, *grno* (Bosna) »žeravica u kovačnici na kojoj se užari željezo«. Radnu imenicu posudiše nomadski Madžari *göröncsér.* Za razliku prema njima nema rumunjskih ni arbanaskih posudenica. To je zbog toga što je na Balkanu njihovo lončarstvo autohtono. To dokazuje njihova leksikologija: rum. *oală* f »lonac« < lat. *olla,* i arb. *vegth* = *vorbe,* riječi iz ilirotračkog substrata. Arbanasi posudiše *grnac* u specijalnom značenju »Blumenscherbe, zerbrochener Krug« : *garráç* = *gërraç* = *gërëç.* Pod ovaj korijen stavljaju se dva pridjeva: hrv.rkajk. i slov. *grenek, grenka* (Belostenec) »bitter, gorak; sinonim: hrv.-kajk. žuhek« i *gfk, grka* (Vuk, Kosmet, protivno od *sladak,* nije općenit u hrv.-srp.) *(na-*).* Prvi pridjev sadrži dvapridjevska sufiksa *-ьn i -ik: grănak, grânka* (ŽK), unakršten *rancidus* > mlet. *granzio* > *grančav* (ŽK) = *grancljiv* (Hrvatsko primorje). U slov. *grenek* ima svoju leksikologijsku porodicu. Drugi se *nalazi* samo u hrv.-srp. i ima isto tako veliku leksikologijsku porodicu. Pridjevi na *-ost : grkast* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) na *-ao (na*)grkao, grkla (2* pisca 17. v.) prema *topao,* sa istim sufiksom kao *gorušti: grkušti* (16. v. Vetranie). Kauzativ na *-iti: greiti, -îm* »činiti da što bude grko«. Odatle apstrakta: *grčilo* n (16. v.) = *grčina* (18. v.) »sinonimi: gorčilo, gorčina« = *grkoća* (16. v.), *gŕkost* (16. v.). Inhoativ: *grknuti, -em* = *grknêt, -im* (Kosmet) »postajati grk« *(o-*).* Na *-avica: grkavica* (Lika) »1° grk zalogaj, 2° uvredljiva, gorka riječ, neprijatnost (Kosmet)«, na *-iš grkiš,* gen. *-Isa* »grki badem«, na *-ica graca* pored *gr čiča* f »trava«. Svih tih šest osnova nalazi se u svim slavinama, izuzevši *granuli* i pojedine izvedenice. U najbližem srodstvu sa *gorėti* su baltičke paralele *gariu, garėti* »idem«, *garas* »para«. Za ništični prijevoj upor. sanskr. *ghṛnōti* (3. 1. sing.) »svijetli, žari«; za prijevoj *e:* gr. θερμός »topao« i θέρομαι »postajem vruć«. Za *grnac* postoji srodstvo u lat. *fõrnus* »furuna, peć« i u sanskr. *ghṛnas* »vrućina«. Ie. je korijen *guher-,* u prijevoju **gyher- Iguhor- ^gnhor-l *guhgr-.*

Lit.: ARj 2, 560. 561. *3,* 108. 109. 111. 284. 272. 279. 280. 283. 288. 291. 297. 388. 396. 442. 452. 4, 179. 181. 7, 348. 371. 782. 8, 582. 10, 409. *Elezović* l, 94. 104. 105. 106. 109. 111. 178. 187. 222. 2, 17. 112. 116. 123. *BI 2,* 625. 841. 862. 866. Ribarić, *SDZb 9,* 148. 149. Tentor, *JF 5,* 204. *ZbNŽ* 6, 156. 7, 137. *KZ* 45, 46. 48. 213. *ZSPh* 4, 214. *Bruckner* 135. 151-152. 661. Joki *SAW* 168, 43. 109. 110. *IJb 9, 7.* Uhlenbeck, *PBB 26,* 290. i si. 298. 572. 30, 323. (cf. *AnzIF* 15, 165). 30, 323. *Miklošič 66.* 73 92 409 *SEW* 1, 294. 233. 232. 334. 371. *Holub--Kopečný* 128.132. *WP* 1, 601. 688. *Boisacf34l* 1105. 1047. *Vasmer* 293. 295. 296. Isti, *SGr* 148. *RSl* 4, 176. *Mladenov* 116. 164 *Sb, Miletić* 263-268 (cf. *IJb* 1, 188. *RSl* 6, 293). Pedersen, *KZ* 36, 321. Matzenauer, *LP 7,* 187-188. 198-199. Joki, *Unt.* 101. 143. 267. a. Hirt, *IF* 32, 302. Vaillant, *BSLP* 31, 46. *RES 9,* 6-10. Reichelt, *Gioita 6,* 70—1 *(IJb* 3, 153). *GM* 456. Zubatý, *ASPh* 16, 423. Scheftelowitz, *IF* 33, 150. Osthoff, *IF 27,* 172. Schwabe, *JEGPh* 17, 585 (cf. *IJb* 8, 193). *Trautmann 79.* 102. *Tiktin* 868. 1252. 1203. 558. 1084. *NJ 2,* 176-180. Lalević, *NJ 2,* 78-80. 278-283. Daničić, *Kor.* 71. Osten-Säcken, *IF* 33, 218. Jiřiček, *ASPh* 8, 102. Marianovics, *MNy 40,* 348. ss. (cf. *RSl* 5, 324). Skok, *ASPh* 28, 467. i si. *Mašuranić* 328.

gospod, gen. *-oda* m (Vuk, akcenat iz vokativa), deklinacija *o,* pripada sakralnom jeziku »1° bog, 2° (1395, Istra) feudalni gospodar«. Slov. *gospod* (u narječju *gospûd*)* nije sakralna riječ, nego *gospodin* m »1° monsieur, 2° feudalni gospodar« = *gospodin* (Kosmet) »vladika« = *gospodin* (Cres) »župnik«. U stcslav. *gospodo,* gen. *-di* m, kao *gostb* po deklinaciji *i,* odatle sakralni vokativ *gospodi.* U značenju vancrkvenom dobio je već u stcslav. sufiks *-in* koji označuje individuum (tip *Srbin, kasapin). Gospodin* kao naslov krati se u brzom govoru ispuštanjem d (upor. *meu* < *među, ne mozi* < *nemoj, preo* < *preko),* u zapadnom govoru *gòspon* (17. v.) = *gospôn* (ŽK) »1° monsieur, 2° (kajkavski, tabu) vrag«. Sveslavenska i praslavenska riječ. PI. se pravi kolektivnim *-a: gospoda,* vokativ *gospodo,* prema ovom akcentu *gospoda* (ŽK), rus. *gospoda.* U stcslav. značilo je »πανδοχεῖον« kao u poljskom i češkom *hospoda* »1° Herr und Herrin, 2° Herberge, Wirtshaus«. Upor. za takav semantički razvitak *camerata.*

Mocija se već u praslavenskom *izražava* u ž. r. sufiksom *-ía* (upor. *gošćo) : gospoda* (Vuk, akcenat iz vokatīva prema dubrovačkom *gospođa* = rus. *gospoža).* Krati se zbog istog razloga kao i *gospodin,* i to stezanjem (kontrakcijom^ *oja* > *a* tipa *pojas* > *pas: gospa* (15. v.) = *gospa* (ŽK). Ovo kraćenje ušlo je u sakralni jezik kao zapadna prevedenica (calque): *Naša Gospa* »Notre-Dame«, *Gospa Sinjska, Žnjanska* itd. (u Splitu se kune *Gospe ti, mi;* na istoku se prevodi za taj pojam gr. δέσποινα = παναγία

sa *Vladičica,* stcslav., *bug.,* rus.). *Velika* i *mala Gospa* = *Gospođina* (13. v.) »Bogorodica« = *Gospojina* (Vuk, 17. v., *j* iz čakavskoga ušlo i u štokavski) »Maria Himmelfahrt, Maria Geburt«. I *gospodin* = *gospodin* (Cres) je prevedenica (calque) od *dominus* > *dum, don* za svećenika, župnika (1506, Novljanski blagdanar). Mocija se izražava i sufiksom *-ija* (v.): *gospodija f* (Levač, Srbija) »ime koje daje mlada ženska u kući«. Stvoreno zacijelo prema *popadija.* Značajna je činjenica što se u češkom i poljskom *gospodb* u značenju »κύριος, Herr, monsieur« izražava avarskom riječi **kopanos* > *pan* < **kpan* > *hpan.*

Izvedenice: pridjevi od sakralnog značenja na *-nji* < *-ьnъ* + *-j: gôspodanj* (15. v.), određeno *gospodnjī* = *gospodnī* (regresivna palatalizacija), na *-ini gospođini bog* (Vuk u svatovskoj zdravici: *Da mi gospođini bog pomaže desnu bandu i lijevu,* pokazajući punom, čašom na obadvije strane), poimeničen na *-jača gospodnjača* (Vuk) »kruška koja dospijeva o gospođinu dne«, na *-nj gospodinjif),* na *-ьn gospodan* —- na *-ski gospodski* = *gospöcki* (Kosmet), poimeničen sa *-ina* za apstrakta *gospoština* (Vuk, Kosmet, 16. v.) = *gospošćina* (ŽK), na *-ov gospodinov* (Vuk); od *gospoda* pridjev na *-in: gospođin* (Vuk, Kosmet, složenice: *gospođindan, gospođini pos,* Kosmet) = *gospojin,* poimeničen sa *-jača gospojinjača* »vrsta kruške« = *gospojčica, gospin,* od *gospojin,* na *-ski gospojinskī,* na *-en gospoden* (16. v.). Deminutivi: na *-ič* = *-ić: gospodič* m = *gospodić* (17. i 18. v.) »plemić«. Prvi je oblik potvrđen u pridjevu na *-ьn: gospodičan,* poimeničen u ž. r. *gospodična* (15. v., Zagreb) »mademoiselle (semantički razvitak isti) < plemićka djevojka«, na *-jak gospodičnjak* »kolovoz« prema značenju *Velike Gospoje* (može biti i kraćenje tipa *Trebišnjica* = *Trebinštica* od *Gospodinštak* koje je potvrđeno) i u pridjevu na *-ski gospodički* i u deminutivu na *-ić gospodičić* (13. v.) »mlado plemićko čeljade«. Od *gospoda* noviji je deminutiv na -»co: *gospođica* = *gospođica* (Dubrovnik), prevedenica prema njem. *Fräulein* i tal. *signorina,* odatle pridjev *gospodičin te gospodičin dan* (Kosmet) »Mala Gospa«. Od *gospa* deminutiv je *gospica.* Denominali su: na *-ati gospódati* »vikati *gospode pomiluj«,* na *-iti gospòditi* (se) »1° graditi se gospodin, 2° gorditi se (Kosmet)«, odatle *gospoditelj,* na *-ovati gospodòvati, -spòdujem.*

Sveslavenska je izvedenica (nije praslavenska) na *-ar* < lat. *-orius: gospodar,* gen. *-ara* m »1° Herr, 2° (Crna Gora) vladar, 3" posjednik, vlasnik, 4° kućegazda, stopanin«. Kad je naslov, krati se u Dubrovniku ispuštanjem *d* i kontrakcijom *oa* > *a* (upor. *gospa"): gospar,* gen. *-ára* (16. v.). Prema Vuku pejorativizira se prema *prditi* u *gôspr* (ü šali). Kad je u ekonomskom značenju, ima svoju leksikološku porodicu: pridjev na *-ьn gospòdãran* (18. v.) »1° koji pripada gospodaru« = *gospòdãran* (ŽK) »2° ekonomičan, štedljiv«, na *-ov gospodarov,* na *-ski gospodarski,* apstraktum na *-stvo gospodarstvo,* zatim *gospodarstven, gospodarstwa, gospodarovati.* Mocija se izražava na *-iça* i *-inja: gospodarica* f (ŽK) »koja dobro upravlja«, u narječju je *gospodinja* (ŽK) »gazdarica« = stcslav. *gospodynji* »κύρια, domina«. Hipokoristik *gasa, gaso* m. Apstraktum na *-stvo gospodstvo* je star. Ima prenošenja na plodove: jabuke i kruške, prema nazivu svetkovine, na mjesec, a i na bilje, na vrst leptira *gospođak; gosposa* »ime koze« (Hrvatska Krajina).

Rumunji posudiše: *gospodar,* odatle pridjev na *-esc, -os,* glagol *gospodari,* apstraktum na *-ie gospodărie, gospodniă* f (značenja se odnose na kućanstvo). Kolektiv u značenju pl. *gospoda* madžariziran je prema tipu *vojvoda* > *vajda, pojata* > *pajta* ispuštanjem samoglasa *o* u sredini: *gazda,* odatle apstraktum na *-sag gazdaság* »gospodarstvo«. Plurale je postao singulare kao i turcizmi *fukara, budala, eškija* što iz arapskih plurala postadoše u turskom i kod nas singulari. Kao *čobanja, parlog, astal* itd. madžarski slavizam omilio je veoma kod nas tako da tvori čitavu leksikologijsku porodicu: *gazda* m (Slavonija, Srbija) »1° bogat seljak, kulak, 2° domaćin, 3° trgovac svinjama«. Odatle na *-ar: găzdăr* (17. v., Vitezović, nije ušlo u jezik, očuvano kao rum. prezime *Gazdaru)* prema f *gazdarica* (Vuk) »domaćica« = *gazdinja, gazdinjka* (Jačke), pridjev na *-in gazdin, gazdaričin* (Kosmet), na *-ski găzdinskî;* apstrakta na *-luk: gazdaluk* (18. v., Varoš, Slavonija) = *gazdiluk* = *gazdàrluk* (18. v.) = na *-Sag gazdaság* (Vuk, Vojvodina) = *gazdarstvo* (18. v.); denominali na *-iti ogazditi se,* na *-ovati gazdovati, -ujem* = *gazdoval* (Kosmet).

Etimologijski je riječ samo slavenska. Iz ie. mogu se tumačiti samo njeni elementi. Uzimlje se općenito da je praslavenska složenica od **gostbpodb* = lat. *hospes,* gen. *hospitis* < *^hosti-potis* kao lit. *dimstipatis* »gospodar«, *viešpats* »monsieur« (prvi dio *vesně* »gošća«) i gotske složenice *brūi'faī'S* »Bräutigam«, *hundafabs* »Befehlshaber«. Prvi je dio *gost* (v.), a drugi se uporeduje sa ie. **potís* >

lat. *potis* »moćan«, gr. πόσις »suprug«, πότνια, sanskr. *patis,* avesta *patti-,* lit. *páts* »1° suprug, 2° sam glavom«. Prema tome bi *gospod* bila slavensko-latinska leksička usporednica kao *pastor = pastýř,* a litavski ili slavenski bi naziv bio prevedenica (calque) iz doba baltoslavenske jezične zajednice. Slabost toga tumačenja, uprkos litavskim paralelama *viešpats* i *dimstipatis* leži u tome što za ie. *patis* nema slavenske paralele i što se ne može iz slavenskih jezičnih sredstava pravo objasniti prijelaz í > *d,* nego samo upućivanjem na paralele δεσπόζω prema δεσπότης i δεκάς, -άδος prema *deset,* osim ako se uzme upliv praslav. *svobodb > sloboda.* Korsch tumači iz iranskoga: perz. *gōspanddār* »posjednik ovaca« (glede *-dar* upor. *domadar, mühürdar, tefterdar, sveznadar).* To tumačenje nije prihvaćeno. Ima još upoređenje sa *yãs -patis* ~ δεσ-ποτης »pater famílias«. Ako je. gornje tumačenje ispravno, onda bi sa sociologičkog gledišta praslav. *gospodb* označivalo ne glavara porodice nego glavara plemena koji odlučuje o strancima (v. prvobitno značenje *gost),* svakako individuum sa pravima i autoritetom koji je kršćanstvo znamenito potenciralo.

Lit.: ARj 3, 117. 297. i si. 308. 319. *Elezović l,* 92. 106. Bulat, *JF 5,* 149. Tentor, *JF 5,* 210. *ZbNŽ* 26, 104. Tomanović, *JF* 17, 213. *Miklošič* 61, 74. *SEW* 1, 290. 334. *Holub-Kopečný* 129. *Bruckner* 137. 152. *KZ* 45, 45. 106. *ASPh* 29, 111. *Vasmer* 299-300. *Trautmann* 208. *Mladenov* 107. Rešetar, *ASPh* 15, 120. Budimir, *JF* 15, 158. Fraenkel, *JF* 41, 402. *ZSPh* 20, 51-89. (cf. *RES* 26, 142). Ivšić, *JF* 17, 120. i sl. Asbóth, *Nýt 3,* 289-293. *WP 2,* 78. Horger, *MNy* 40, 323-325. Menšík, *SbMS* 3, 1-22 (cf. *Slávia 6,* 858). Priszwald, *WuS* 12, 239. Richter, *KZ* 36, 111-123. (cf. *AnzIF* 10, 129). Hirt, *IF* 32, 218. *PBB* 23, 333. *Boisacq*[3] 179. Meillet, *MSLP* 10, 135-143. Węglarz, *SpAu* 41, 313-316 (cf. *IJb* 23, 350). Sobolevski, *RFV* 64, 92-95 (cf. *RSl* 4, 273). Korsch, *IzvORJAS* 755-678. (cf. *RSl 2,* 215). *Mazuranié* 329-331. *Tiktin* 693.

gôst, gen. *gosta* m (Vukj 1428), ie., sveslavenska i praslavenska riječ bez paralele u baltičkom, »hospes«, danas deklinacija *o,* u praslav. * *gosti* deklinacija г, ostaci od nje gen. pl. *gosti,* u čakavskim narječjima ák. pl. *na gosti* (ŽK). Prvobitno značenje »tuđinac, pridošlica, alienígena, advena«, tako stcslav. *gostb* »ξένος«, polj. *gość* »hodočasnik«. Odatle: pridjevi na *-ov gostov* (Vuk), na *-ji gostji* (Kastav, statut), na *-ьn gostan* (nije ušao u jezik), odatle *gostanka* »trava«, nepotvrđen na *-inъ *gostin,* odatle na *-nji gòstinjí,* poimeničen sa *-ьc gostinjac,* gen. -я/ce »hospitium«, na -»co *gòstinjica,* na *-inski gostinski* (Vuk). Od pridjeva *Agostini* na *-ьc: gostinac* »dar što gost daje gazdi«, na *-ik gòstinik* (16. v.), na -»co *gostinica f* (14. v.) »hospitium«. Mocija se izražava sa *-la gošća* (upor. rus. *góstbja), gostìnka* (Kosmet), sa *-enik, -enica gostenica* prema m *gostenik* ~ *gostilja = gostilica* f prema m *gostionik, gošćenik* m (Jambrešić) prema *gošćenica;* od praslav. denominala na *-iti gestiti, gòsttm* (15. v.) *(po-, u-},* odatle apstraktum na *-ba gostidba = gozba* (Vuk) = *gòstinja* (17. v.); *gostionica* (16. v.), *gostioničar, gostionički,* neologizam bez -»'ča *gostiona, (ugostitelj* m prema *(u)gostiteljica, ugostiteljski* (danas stvoren pridjev). Jedan od *gosti* izrazuje se na *-janin: gošćan* (ŽK). Od *gozba* je pridjev *gőzben* (Srbija, Milićević, Ljubiša), *gozbarina* (neologizam), deminutiv *gòzbica,* na *-ija gòzbija* (Crna Gora, Boka), na *-ina gòzbina* (Vuk). Denominali na *-iti gòzbiti,* na *-ovati gozbovati.* Složenice: pridjevi *gostòljuban == gostoljubiv* (16. v.), *gostoprimstvo* n »hospitalité«. U antroponimiji prvi ili dragi elemenat dvočlanih praslavenskih ličnih imena: *Gostimir, Miogost.* Iz toponomastike: *Gostinje* (selo u Hrvatskom Zagorju), mak. *Gostivar,* i stčeš. *Hostiváry.* Arbanasi posudiše *gosht* »gozba«, *gosti-ja* f »Gelage« u specijalnom značenju, premda za *gost* nemaju riječi iz iliro-tračkoga, nego tur.-ar. riječ *musafir* i *ftuem ftes* od lat. *invitare,* dok Rumunji, koji posjeduju lat. *hospes > oaspe,* imaju u Banatu *gost,* i kao Arbanasi u specijalnom značenju *a gosti* (Erdelj), *gostie* f. Postoje jasne ie. paralele uza sve što baltički jezici imaju za *gost* riječ drugog korijena, ali s istim semantičkim razvitkom: lit. *svëczias = svetiš* »gost« prema lit. *svetimas* = lot. *swechs* »tuđ« < ie. **sue-tios* »für sich allein stehend«, tj. »bez veze s porodicom ili plemenom u koje je neko došao«. Glede *sue-* upor. *svoj* (v.). Medu jasne ie. paralele ide lat. *hostis,* koje je prvobitno značilo kao i praslavenska riječ »stranac«, ali se to značenje razvilo, za razliku od praslavenskoga, u neprijateljskom smislu: »neprijatelj«. Jednaki semantički razvitak pokazuje i njem. *Gost. Zbog* toga su neki, kao Solmsen, pomišljali da je praslavenski **gostt* posuđeno iz germanskoga. Semantička je paralela gr. ξένος »stranac > gost«, ξενοδοχεΐον »hotel«. Kao *gospodb* (v.) tako i *gostb* sa sociologijskog je gledišta važna riječ. Značila je došljaka u ie. porodicu ili plemensKU organizaciju. To značenje preuzimlje i naše kasnije komunalno uređenje. U dokumentima 1428. u Kastav-

skom i Vrbanskom statutu *gosti ljudi* (= *gostji ljudi)* znači isto što *hospes* »građanin koji je došao iz vana«.

Lit.: ARj 3, 323. 349. *Miklošič* 74. *SEW* 1, 337. *Holub-Kopečný* 129. *Bruckner* 153. *Vasmer* 300. *ZSPh* 10, 96-97. 11, 5. *Trautmann* 80. *WP* 1, 640. 2, 457. *Mladenov* 107. Matzenauer, *LF* 7, 188. Güntert, /F 32, 394. Hirt, *PBB* 23, 333. *GM* 127. ТШш 693. *Boisacq** 677—678. Boissin, *RES* 27, 43. *Mažuranu* 331-332.

gošćica f (Martié) »bukoč (bubo, Uhu, sova, v.), koji u noći videći vatru, mauče, vreči«. Nije zabilježio Hirtz, koji ima, po.svoj prilici od istog korijena sa *-jara* (v.) *gošćara* f (Požega) »ptica pyrrhula pyrrhula europaea«. Možda izvedenica od pridjeva *gorski* (v.) sa *-ica* i *-jara.* Glede gubitka *r* upor. rum. *goştină* < *gorština.*

Lit.: ARj 3, 329. Hirtz, *Aves* 132.

got m (Boka : Perast, Budva, Krtole, Dobrota, Prčanj, Tivat; Dubrovnik) »čaša, žmuo, putier«. Od sjeverno-tal. *gotto* < lat. *guttus,* možda etruščanskog podrijetla.

Lit.: Rešetar, *y F* 12, 286. *REW*[3] 3931. *DEI* 1849.

gotov (Vuk, 1447), pridjev bez komparativa i superlativa, ie., baltoslavenski, sveslavenski i praslavenski, »promptus, päratus, perfectus«, prilog *gotovo* = *(na)gotovo* (Kosmet, ŽK), danas poimeničen sr. r. u *prodavati za gotovo.* Odatle pridjev na *-ъn gotovan* (17. v., nije se održao), apstraktumi na *-ina gotovina f* (1439) = *gotovština* (Lika) »raspoloživ kapital«, na -osi *gotovost f* (Vuk) = na *-stvo gòtovstvo* n (Stulić) = *gotovnost* (18. v.), na *-ьc gotovac,* gen. *-ovca* (Srbija) »što je gotovo za jelo«. Neologizam za *kapitalist* na *-an gotovan,* gen. *-ana* nije zabilježen u starijim rječnicima nego u Kosmetu *gotovan* »neradin čovjek, koji čeka gotovo«. Denominali na *-ati gotovati* (14. i 16. v.) u starom jeziku, na *-iti gòtoviti, -im (do-, pri-, z-)* odnosi se i na jelo. U tom značenju u Kosmetu ispušta se, kao u bug., o: *gotvit, -im* pored *gotvït, -im* = bug. *gótvjan:* »kuham«, odatle bug. *gotváč* »kuhar« prema *gotváčka* »kuharica«. Iteratív je *gotavljati, -tavljam* (Stulić). Kao *mogyla* tako je i praslav. *gotovъ* slavenska i ilirotračka leksička usporednica: rum. *gata* »idem« = arb. *gate* »idem« < **gatava.* Odatle arb. *gatuanj* »bereite zu, koche, knete, bilde, schaffe«. Rum. *găti* dobilo je u *pregăti* slav. prefiks *pre-* i slav. infinitivni nastavak *-iti* > rum. -r, ali nije posudenica iz slavenskoga jer slav. *o* ne prelazi u rum. u *a. -o ъ* u *gotovъ* nije isti sufiks kao u *njegov* i u tolikim drugim pridjevima gdje je osnova jasna i slavenska nego je identičan sa *-ăvos.* U baltičkoj grupi postoje lit. *gatavas,* lot. *gatavs,* stprus. *gatavnit,* koji se uzimlju bez potrebe kao posuđenice iz slavenskoga (poljskoga ?). Ne može se uporedivati sa got. *gataujan,* jer je to složenica od *ga-* + *taujan.* Vjerojatno je slav. korijen *got-* — ilirotrački *gat-* ie. particip na *-to,* kao sanskr. *gatáh* »išao« od *gamati* = *gacchāti* »ide« = gr. βατός od βαίνω »idem«, aorist sanskr. *agat* — awesta *gât* = gr. £βηv. Prvobitno bi značenje, ako je ovo uporedenje ispravno, bilo »spreman za hod« kao njem. *bereit* (od *reiten)* i *fertig (odfahren). Taj* se korijen nalazi i u baltičkom: lot. *gãtis í* pl. »entrée de la ruche«, *gatwa* »passage«. le. je korijen **guā-.*

Lit.: ARj 3, 330. 333. *Elezović* 1, 107. 432. *Miklošič 75. SEW* 1, 337. *Holub-Kopečný* 129. *Bruckner* 153. *KZ* 43, 307. *Vasmer* 301. *Mladenov* 107. *RPV* 68, 373-388 (cf. *RSl* 6, 278). *-Boisacq"* 668. Machek, *KZ* 64, 265-266. Hirt, *PBB* 23, 347. Jokl, *IF* 49, 290. i sl. *GM* 121. *Mažuranié* 332.

govedo n, češći je pl. t. *goveda* (Vuk, 1449) = *govedo,* pl. *-a* i *-eta* (Kosmet), sveslav. i praslav. kolektiv **govenda* »boves«. Pravi kol. bez *-a gòved,* gen. -»' f govori se u Crnoj Gori (narodna pjesma). Kako je prema jezičnom osjećaju *goveda* kolektiv za »bik, i krava«, pravi se izvedenica na *-če,* koje je deminutivni sufiks (upor. *Jovanče),* za jedno, za singular: *goveče* n (Vuk, 18. v.). Odatle: određeni pridjev na *-ji: goveđi,* stcslav. *goveždb.* Toponomastički pridjev (uz *jaruga, polje).* Poimeničuje se sa *-ina* za oznaku mesa: *govedina* (Srbija). Upor. češ. *hovězina.* Na zapadu se mjesto te izvedenice govori apstraktum (augmentativ) na *-ina* kao u ostalim slavinama *govedina* (Vuk), upor. rus. *govjadina.* Tako i u *teletina, piletina, bravina* (ŽK) za *teletina, pilećina* na istoku (RK). To generaliziranje moglo se dogoditi analogijskim putem: *kokošina* (ŽK) = *kokoševina* (Lika) je od pridjeva *kokošji* > *kokoši* (ŽK), = *kokose meso,* a i prema pojavi da u izvedenicama može nestati sufiks osnove (upor. *Topusko* < *Toplsko* od *Toplice).* Još su poimeničenja na *-ača goveđača* »1° biljka, 2° jabuka«, na *-ák govedak* »goveđa balega«. Na *-ski: govedski* (18. v.) = *govêcki* (ŽK, *juha, čorba),* poimeničen *goveščina* (1676) »daća od goveda«. Deminutivi: sa trostrukim sufiksom *govečešce*

n (Dobroselo), za jedno goveče, za kolektiv *govečaca* (Vuk), (pejorativno) *goveđoj ka* (Lika, sufiks nejasan) »mršava mala goveda«. Na *-njāk: gòvednjãk* (Vuk) »bolest u čeljadeta«. Radna imenica na *-ar: .govedar,* gen. *-ara* m (također vrsta ribe) prema f *govedàrica, -arka, -aruša, govedarev, -ov, govedarski,* deminutiv *govedārče, -äc.* Na *-jar* samo toponim *Govedari* (Mljet). Vokal *e* je nastao od *ę:* stcslav. *govedo,* rus. *govjado.* Po obrazovanju riječ je samo praslavenska. Njen je korijen *gov-* < ie. **guo^,* koji se nalazi u lot. *gùovs,* njem. *Kuh* »krava«, lat. *bos,* gr. βοῦς, sanskr. *gaus; -ę* je sufiks za mlado kao u *tele.* Od **gove* stvoren je crnogorski kolektiv na *-d* (upor. *telad) goved f.* Već u praslavenskom bilo je dodalo kolektivno *-a* (upor. *gospoda)* na taj kolektiv. V. još *gumno* i *govno.*

Lit.: ARj 3, 334. 335. *Miklošič* 75. *SEW* 1, 338. *Holub-Kopečný* 130. Bruckner, *ASPh* 39, 7. *KZ* 45, 313. *Vasmer* 283. *Trautmann* 94. *Mladenov* 104. Matzenauer, *LF* 7, 178. *Boisacq** 129-130. Günther, *IF* 41, 174-183 (cf. *JF* 3, 206). Lohmann, *KZ* 58, 208. *WP* 1, 696. i sl. *Mažuranić* 332. i sl.

gòvjeti, *gòvijem* impf, *(u-,* Vuk) je sveslavenski (osim poljskoga) i praslavenski glagol na *-éti,* potisnut danas »sinonimom: ugađati« u zapadnim krajevima, u Kosmetu *gōvēt, govīm (u-),* sinonim *dvorît, -îm,* folklorni svadbeni termin (koji opisuje Elezović). Prvobitno je značenje »postiti« kao u ruskom i bugarskom i pripadalo je religioznom govoru. To značenje je, kako se čini, i u Marulića: *da boga hvaleći govit njegovu slast.* Odatle pridjev na *-itan: gòvitan* (Levač, Srbija) »čovjek koji popušta«. S tim značenjem upor. češ. *hověti* »schonen«. Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Korijen je ie. : **ghou-* kao u lat. */avere* »biti sklon« i stvnjem. *goumōn* »erquicken, schmausen«.

Lit.: ARj 3, 336. *Elezović* 1, 100. *JF* 14, 194. *Miklošič* 75. *SEW.* 339. *Vasmer* 282. *WP* 1, 636. *Mladenov* 104. Patrubány, *KZ* 37, 427. i sl. Wood, *MLN* 14, 326. (cf. *IF* 47, 185). *Boisacq*[3] 146. Uhlenbeck, *PBB* 30, 285. Štrekelj, *ASPh* 28, 484-485. Škarić, *BZb* 1, 142-144.

govno n (Vuk) = *gómno* (Dubrovnik) = *govno* (Vodice) = *govno,* gen. *govneta(K.osmet),* sveslav. i praslav. *(gcvbnó)* poimeničeni sr. r. pridjeva na *-ъn,* »stercus«. Zbog toga je vrlo vjerojatno da je korijen isti koji i u *govedo* (v.), upor. *govedak* »goveđa balega«. Odatle pridjevi na *-en gôvnen,* poimeničen na *-ica govnènica* (Vuk) »ludorije« = *govnênica* (Kosmet), na *-ov govnov.* Deminutiv na *-će govánce,* gen, *-a, -eta* n. Riječ je pejorativna i služi za psovanje: na *-arije govnarije* pored *-vnj-* f. pl. (Vuk) »ludorije«, *govneš* m (Vuk) »psovka«, *gomnari* (Dubrovnik) »siromašna muška djeca«. Zatim dolaze izvedenice: *gôvãnj* m »biljka plavetnik, salvia silvestris«, na *-juše govnjuše* (Istra) »vrsta gljiva«, na *-ač govnač* (Šulek) »scarabaeus stercorarius«. Taj kukac ima u narodu mnogo varijanata koje ishode od složenice: *gdvnovalj* (Vuk) = *govnovâlj* (Kosmet), upor. češ. *hovni-val,* polj. *gównowal,* drugi dio od *valjati* (v.); preokrenuto *\igundovalj (-j)* = *gundèvãlj,* gen. *-álja* (Brač) prema *gundelj* = *gudelj* od *gudjeti* (v.). Zove se i na *-ar: govnar* (Dubrovnik) = *gõvnjar* (Vodice) = *govnara* (Vuk), itd. Denominali na *-ati gòvnati, -ânı* (Vuk) = *govnogrízati* »bez razloga prigovarati«, na *-iti góvniti, -гm (se)* (17. v.) upravom značenju. Osnovanou- dolaziu prijevoju duljenja *gav-* u pridjevu *ogavan* »sinonim: gadan«, također slov., češ. *ohavný* i smatra se čehizmom. U jezičnoj je svijesti izgubljena veza s *govno.* U stcslav. postoji *ogaviti* »vexare« i češ. *ohavili.* U srednjoj je Dalmaciji Pavlinović zabilježio *gaviti se* »sinonim: gaditi se«. Odatle ima isti autor pridjev na *-ežljiv* (upor. *sramežljiv): gavežljiv.* Ovamo možda Martićev *gavež* m »gamad« /?/. Pavlinovićev glagol govori se i sa *u* mjesto *a:* impf. *güviti, -im* (Lika) »lakomo sakupljati, stjecati blago«, *nàguvati se* = *nàguviti se* (Lika) »nagrabiti se«, *güvi mi se, güviti se* (Vuk) »morati povraćati, stuživati se«. Ta je promjena nastala semantičkim unakrštenjem prema *grūsti mi se* (v.), *gn(j)us.* Baltičkih paralela nema. U drugim ie, ih ima, npr. sanskr. *gúvati* »cacat«. Ie. je korijen **guou-* »govno«.

Lit.: ARj 3, 115. 337. 518. *Elezović* 1, 101. Ribarić, *SDZb 9,* 148. *Miklošič* 61. 75. *SEW* 1, 298. 339. *Holub-Kopečný* 130. 252. *Bruckner* 136. 154. *KZ* 48, 179. *Vasmer* 282. *Mladenov* 104. *WP* 1, 695. Jokl, *Stud.* 61. Matzenauer, *LF* 11, 344-345. Hirt, *IF* 37, 227-236 (cf. *JF* 3, 226). Bélié, *NJ* 1,66. Măreție, *Savj.* 76.

govor m (Vuk), sveslav. i praslav. »sermo«, nije općenit u hrv.-srp., sinonim u narječjima *divân* (ŽK). Denominal na *-iti govoriti, gògorim* impf. (1250) »«inonim: besjediti, divaniti (ŽK)« prema iteratīvu *-govàrati (se)* samo s prefiksima *(do-, iz-, ispri-, izraz-, na-, napri-, naraz-, o-, po-, pre-, pri-, poraz-, raž-, u-, z-, za-, zdo- se).* Od prefiksalnih složenica postverbali: *do-, iz-, na-, o-, po-, pre-, pri-,*

u-, z-, zagovor. Odatle pridjevi: na *-ьn gõvōran,* poimeničen sa *-iça govornica,* neologizam za *tribina; dogovoran* (15. v.), *zagovaran* (ŽK, nekom svecu). *Izgovaran,* na *-ljiv govòrljiv* (Vuk), poimeničen na *-ьc govòrljivac,* gen. *-vea* (18. v.), apstraktum na *-ost govòrljivost* f. Veoma mnogo radnih imenica: na *-nik govornik* (153?), odatle neologizam *govorništvo,* na *-ko govorka m* »govorljivo čeljade« prema f *govorka* (Dubrovnik), *govorajko* m prema f *govorajka* (Pavlinović), na *-džija govordžija* m (Vuk) = *govordžija* (Kosmet) = *govorčija* (Kavanjin) = na *-čin* (v.) *govorčin* m (1490, Kastavski statut, 16. —18. v., Baraković), na *-uša govoruša* (Vuk, 17. v.). Riječ *govor* se pejorativizira sufiksom *-andja: govorancija* (Dalmacija i danas s naglasom *-ancija,* Hrvatska, Zagreb), sa *-otina govoròtina* (Lika) »prazne riječi«. Deminutiv na *-kati: govorkati* (Srbija, danas općenito). Etimologijski sadrži dva elementa: korijen *gov-,* koji se nalazi u lit. *gausti* »zavijati«, lot. *gavilēt* »jauchzen, frohlocken« i u prijevoju ukr. *hava* »svraka«, u slov. izvedenici na *-ec gâvec* »Kiebitz«, *gavka* f »ptica somateria molissima« i onomatopeji *gavkati* »crocitare«, búg. *gavkam.* Svršetak *-oř* je onomatopejski formant kao u *žu-bonti, žagor.* U tom prijevoju postoji u moravskim narječjima *hovořiti* »ćaskati«, *pol].gaworzyć.* Osnova *gov-lgav-* dolazi i u ništičnom prijevoju polj. *gwar* »vika, šum«, *gwara* »narječje«. Riječ *govor* je prema tome stara onomatopeja. Semantički razvitak ide od »buka«, kako' je u stcslav. *govoriti* »bučiti« > »besjediti« (v.), sa gubitkom onomatopejske vrijednosti. U rumunjskom ima samo slučaj unakrštavanja pridjeva *go-огьіі ъ* sa lat. *gola* > rum. *gura:* pridjev *guraliv.* To unakrštavanje bilo je omogućeno fonetskim razvitkom lat. riječi (*/ > r).* Kod Arbanasa (Gega) *guvërrmë* »buka« sa sufiksom *-me* nepoznata podrijetla. Ie. onomatopejski korijen *göy-* dosta je raširen, upor. sanskr. *gavatë* »razliježe se«, gr. γοάω »tužim«, itd.

Lit.: ARj 2, 566. i si. 3, 338. 4, 3. 181. 289. 7, 564. 830. *Elezović* 1, 101. 142. 204. 2, 122. Hirtz, *Aves* 117. *Miklošič* 75. *SEW1, 297.* 339. *Holub-Kopečný* 130. *Bruckner* 137. 154. 164. *KZ* 45, 47. *Vasmer* 282. *Mladenov* 104. *ASPh* 34, 396. *Trautmann* 80. Peterson, *IF* 20, 368. *Boisacq** 125. 154. *GM* 136. Matzenauer, *LF* 7, 178. Buck, *JPh* 36, 1-18. 125-154 (cf. *IJb* 4, 73). *NJ 2,* 123. *Maturami* 333.

Giv/Grk-, početni elemenat u toponomastici otoka Krka: *Grkmõrk,* tal. *Greco morto* (pučka etimologija) < **Gurgus Alarci, Grdimankànj* < *gurgus de Menkonja* (augmentativ na *-ónja* od *Menca* < *Dominicus)* itd., tal. *gorgo* m < kslat. *gurgus* < kllat. *gurgės, -itiș* u terenskoj terminologiji otoka Krka »dolinica, vrtača«, *Gorak,* gen. *Gôrka* m (dio Voluice, Bar, uz Bigovicu i Poljice, mala ravnica). Ovamo idu kotorski toponimi: *Gurdić* (Muo) < *gurgite* od *gurgės* (disimilacija *g-g* sa velarnim izgovorom > *g-d, -it* > *-ič* kao u *Velebíc* za *Velebit],* dalmatoromanski toponomastički ostatak. Sa prijelazom u deklinaciju - a i s prefiksom *ex-* > *s- Skurdą,* jedna na Šuränju *(Suranum,* Škaljari, *Sgurda* u historijskim potvrdama), druga kod Tabačine ispod Pestinjgrada, dvije provalije gdje voda izvire. Ta dva toponima poznata su u Prčanju, Stolivu i Mulu. *Skurdą* je postverbal od **ex-gurgitare.* Glede *t* > *d* upor. *Dumidrana* < *Demetriana* (Kotor).

Lit.: Skok, *AGI* 24, 32. 46. Isti, *Slav.* 31. *DEI* 1847.

grab m (Vuk) = *grobar,* gen. *gràbra* = *graber,* gen. *-bra* (Buzet, Sovinjsko polje) = *grobar* (ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *grabrb* »carpinus betulus«; *grab* sa disimilatornim ispadanjem praslav. dečetka *-гъ* (upor. *bratrъ* > *brat')* govori se u istočnom dijelu, *grobar* u zapadnom dijelu hrv.-srp. Oba oblika su veoma rašireni toponimi. U Nišu *gabar,* gen. *gabra,* hrv.-kajk. *gaber* (Krapinske toplice, slov.) i u búg. *gábar,* toponim *Gabrovo* (ispada *r* u prvom slogu zbog disimilacije). U sr. r. *grabro* (ugarski Hrvati). Odatle pridjev na *-ov grabov* (Vuk) = *grabrov* = *grabrôv* (ŽK), veoma čest toponim sam, poimeničen sufiksima kao *-ьc* itd. i u vezi s toponomastičkim apelativima; poimeničen sa *-ina gràbovina* f = *grabõvina* (Kosmet) »drvo«. Ovamo ide složenica *grabonas* m (Vuk) = *grabònosac,* gen. *-sca* (Vuk, Crna Gora) »debela zmija kojoj po pričanju puška ne može probiti kožu, vipera ammodytes L.« koja se zove i *grabarka* f (Uzice) i *grabosica* (Riječka nahija, Crna Gora). Ovako je nazvana jer je iste boje kao *grabova* kora. Prema tome, složenica je nastala od pridjevske sintagme *grabov nos.* Kako se takve zmije narod boji, moglo bi biti da je *carbanossus* = *crabanossus* u dubrovačkim listinama u značenju »maskierter Mann im Fasching, *kūrent* na sjeveru« isto što *grabonas,* samo u metaforickom značenju plašila. Kol. *groblje* n (Vuk, toponim) = *gràbãlje* (Srednja Dalmacija, Pavlinović u primjeru: *Teško tije Klisu na kamenu, a Zadvarju, jer je na grabalju, a Vrgorcu, jer je na udarcu).*

Deminutiv na *-ič: grabrić.* Na *-īk* (šume): *gràbík,* gen. *-ika* (Vuk) =. *grabrlk,* također toponim. U baltičkoj grupi nalazi se paralela samo u drugom dijelu: stprus. složenica *wosigrabis* »evonymus europaea«. Od drugih ie. jezika pruža samo staromakedonski mogućnost uporedenja: γράβιον »πρινινον ή δρύ'ίνον ξύλον« i umbrijski u ' imenu božanstva *Jupiter Grabovius* u Tabulae iguvinae. Ribezzo upućuje još na *Grabaei proprieque dieti Illyrü* (Plin. IIL 144), i na ime kralja ilirskoga Γράβος, uporedujući Ζευς φηγός sa *Jupiter Grabovius.* Prema tome imamo i ovdje kao u *mogyla, gotov*ъ, praslavensko-ilirsku usporednieu. Riječ je prema tome važna za pitanje slavensko-ilirskog jezičnog srodstva. Dalje veze nisu poznate. Trombetti veže sa *grab* još κραβ(β)ατος, *grabat(t)us > krevet,* nalazeći u mnogim jezicima tu riječ u navedenom značenju. Machek drži da je *grab* u srodstvu sa *carpinus* i da pripada proto-ie. supstratu.

Lit.: ARj 3, 81. 350. 353. 357. *Elezović* l, 107. Hirtz, *Amph.* 37. *Miklošič* 76. *SEW* l, 343. *Holub-Kopečný* 118. *Bruckner* 154. *KZ 46,* 194-195. *Vasmer* 301. *ZSPh* 10, 96. *Mladenov* 95. *ASPh* 33, 11-12. Kretschmer, *Dér Göttername Grabovius = Festschrift Bezzenberger* 1921. *WuS* 12, 73-74. Trombetti, *Saggio* 21. Krähe, *Lex.* 126. Ribezzo, *Croatia* 65. Loewenthal, *WuS* 10, 154. Machek, LP 2, 152.

graba f (15. v., Modruše, hrv.-kajk., sjeverozapadni krajevi, Belostenec, Jambrešić, slov.) = *graba* (ŽK) »sinonim: jarak, prokop«. Deminutiv: *grabića.* Denominál na *-āti: grābāti.* Od stvnjem. *grabo.* U slov. sa *p* mjesto *b grapa* »1° put koji je kiša izdubla, 2° prijekop«, odatle deminutiv na *-ica grapica* »rupica« i pridjevi na *-av* i *-ast grapav, grapast* »rauh, neravan, hrapav« opominje na *ropa = rupa* (v.) i na ilirsko-tračko rum. *groapă* — arb. *grope* »1° graba, jarak, 2° špilja«. Kako se radi u sva tri leksema o terenskom terminu, nije isključen izvor iz predslavenskog (ilirotračkog) supstrata. Drugojačije sudi Berneker koji identificira sa *hrapav* (v.).

Lit.: ARj 3, 351. Koštial, *ŽS* 19, 77. *Pleteršnik* 1, 245. *Mažuranič* 334. Moskovljević, *NJ 7,* 278-279. *Miklošič 75. SEW* l, 574. *GM* 131.

grabancija f (hrv.-kajk., Belostenec). Odatle na *-as grabancljaš,* gen. *-asa* (Vuk) s apozicijom *dijak* (18. v.). Pridjev na *-bsk grabancijaškī.* Od madž. *garabonciascas* (1519)/-я *diak* (1613), to preko njem. *Grabanzen.* tal. *gramanzia < negromanzia.* Slog *ne-* ispušten u talijanskom zbog identifikacije s neodređenim članom *una.* Taj je slog očuvan u *legromanat,* gen. *-anta* m (disimilacija *η-m > l-m)* pored *negromanat* (18. v., Dubrovnik) od gr.-lat. *necromantes* »čaralac« > tal. *negromante.* Apstraktum na *-ia negromancija* f (Marin Držić).

Lit.: ARj 3, 351, 7, 847. 958. Jagić, *ASPh 2,* 451-455. *REW** 5873. Šamšalović, *NVi* 33, 344-346 (cf. *IJb* 11, 485). *Prati* 686.

grabiti, *-im* impf. (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, po-, pri-l raž-, u-, z-, za-* /ie/), baltoslav., sveslav. i praslav. *(^grab-)* »rapere«. Praslav. korijen pojavljuje se još u prijevojnim stepenima; *e greb-,* duljenja *e > e, ь > i greb > greb-, grib-, 0 grob-* i u ništičnom *grbb-.* Prema ovih pet štěpena prijevoja promotrit će se značenja i morfološke tvorbe.

I. Od *grab-* stvaraju se iterativi: *-grabljávati, -grabljāvām* uz prefikse *iz-, raž-* (Lika), pored *-tvati* (Jambrešić, Lika), *-bijāti* (Kašić) 1 deminutivi na *-uljati, -unati, -uškati: nagrabuljati, -am* (Srbija), *razgrabunati, pograbuškat se* (Kosmet) »pograbiti se«. Ovamo *i* deminutiv *grãcnuti* »malo ogrepsti« *(c-* je od *-coti* u *grecati,* v.). U šatrovačkom govoru *grabiti* je prešao, prema *grepsti,* u primarnu grupu: *grapsti* »wegnehmen«. Kao poljoprivredni termin *grabiti* igra veliku ulogu: *o-, pograbiti* (objekt *sijeno).* Izvedenice na -ja: *groblje,* gen. *grabāljā f* pl. je praslavenski alat. Odatle: na *-ište grabljište* (Vuk) »držak od grabalja«, denominai *grâbljati, -om* »kupiti grabljama«. Na *-ulja: grabulje* (Vuk) »sinonim: grablje«, *grabulja* f (Kosmet) = *grabuška* (Kosmet) »alat koji služi za kupljenje slame«. Od *grablje* pravi se radna imenica na *-jač: grabljāč,* gen. *-aca,* a od *grab-* apstraktum na *-ež grabež* m, f (jedanput, Vuk, i rus.; za to u starim našim pravnim spomenicima na zapadu *rubanja,* v.), odatle pridjev *grabežljiv* (Vuk), poimeničen na *-ьc grabežljivac,* gen. *-vca* m prema f *grabežljivica,* na *-ost grabežljivost* f. Postoje još pridjevi na *-ьn graban* u aktivnom i pasivnom značenju (posljednje ŽK *pograbno seno),* na *-eč grabić* (upravo part. prez.), na *-ljiv gràbljiv,* poimeničen *grabljivac* m (18. v.) prema f *grabljivica;* radna imenica na *-lac grabilac* m prema f *grabilica* i apstraktum na *-ih grabilo.* Na ˣa«: *gr obijan* m »nadimak čovjeku koji sve sebi grabi«. Imperativna složenica kao naziv igre: *gràbikapa* (Crna Goral = *ćulanje* (Lika). Pored apstraktuma na *-ež* potvrđeni su apstraktumi na *-iš: grabiš* m (Brusje, Hvar) = *-га* (uspor. *plaća, dača) groblja* f i na *-sa grabša* f (17. v.,

Gundulić) = *grapša* (dubrovački pisci), odatle pridjev na *-at grapšat* (18. v.) »grabežljiv«. Značajna je izvedenica na lat. *-us: grabus* (Vuk, Crna Gora, samo uz *učiniti) = grabus* ili *grabūška* (Kosmet) »uzvik za djecu, među koju se baca novac«. Prema posljednjem obliku uzvik je izveden od pokraćenog imperativa od *grabuškati.* Još postoji *grab-* u *graštiti, -im* impf. (Vuk), u kojem Budmani ispravno gleda unakrštenje sa *(pre)gršt.* Rumunji posudiše glagol promijenivši mu značenje: α ία *grăbi* »žuriti se«, odatle rum. postverbal *grabă* f »žurba« i prilog *de graba* »žurno«, pridjev *grabnic* »brz« < *-ьпъ* + lat. *-icus;* dok mu Arbanasi zadržaše osnovno značenje, ali u pejorativnom smislu: *grabiš, grăbit* »pljačkati«, *grabelis* »plijenim«, *grabi -ja* f »plijen«, *grabiç* = *grabicar* »pljačkaš«. Poljoprivredni alat *groblje* ne posudiše Rumunji, kojima kao srednjovjekovnim nomadima nije bio potreban taj alat, nego Arbanasi *grambëlë* f »Heugabel«' i Madžari *gerebfye,* koji od nomada posudiše poljoprivrednici u panonskoj nizini, a i Arbanasi koncem srednjeg vijeka spuštaju se sa planina u nizine gdje zamjenjuju poljoprivrednike Srbe. Promjena značenja »rapere > festinare, hitati, žuriti se« dogodila se po semantičkom zakonu rezultata. Imperfektiv *grabiti* prenijet je na koračanje: »tko neprestano grabi koracima > taj se žuri«. Upor. za takav razvitak kod Rumunja: lat. *câştigare > câştiga* »kaznom postići popravak == kazniti > postići uopće«.

II. *grèbsti, grèbëm* impf. (Vuk) *(iz-, na-, o-, po-, pre-, za-) = grêps, grebêm* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. *greb-* »strugati, vunu kardašiti«. Stcslav. značenje »veslati« održalo se samo u poslovici: *Bogu se moli, ali k brijegu grebi.* Ovo značenje bilo je razumljivo u stcslav. jer su stari Slaveni plovili na monoksilima, štapom hvatajući dio vode. Za pomorsku terminologiju na Jadranu, gdje su se Slaveni upoznali sa savršenijim brodarstvom u doba svoga dolaska, to je značenje moralo nestati. Infinitiv na *-psti* nastao je iz stcslav. *greti* prijenosom *-b* iz prezenta *grebp* u infinitiv i dodatkom *-sti* mjesto *-ti* prema *plesti, krasti* itd. Postoji još na *-ati: grèbati,grèbljem, -bam = grèbati, -em* (Piva-Drobnjak) (za-) »1° strugati po kotlu da se ostruže ono što je prionulo prilikom varenja mlijeka ili čega drugog za jelo, 2° zakopati (prez. *grèbljem)«* pored *ogrébati, àgrebljëm — grehoti, -êm* (ŽK) »coire (eufemizam)« = *grebákati, grèbãkãm* impf. (Dubrovnik) u istom značenju. Deminutiv na *-kati grepkati, -am* (narodna pjesma). Iterativ *-grebljívati, -grèbljuiem* pored *-ljivam* govori se samo s prefiksima. Postverbal *greb,* gen. *greba* m (Vuk, 15. v., Dubrovnik, Primorje, Marulić) = *grêb* (Brač, Hvar) pored *grieb* »sinonim: grob«. Takvo značenje ima i postverbal *pogreb* m »sahrana« od stcslav. *pogreti* »θάπτειν«. Odatle pridjev *grében* i kol. *greblje* n (Bosna) »groblje«. Deminutivi: na *-ьc grèbac,* gen. *grèpca* (18. v., Dubrovnik, Korčula) »mjesto za svete moći«, na: *-tk grèbak,* gen. *grèpka* pored *grébak,* gen. *grépka* (Lika) »1° nešto kao greben, 2° grob«. Augmentativ na *-ina: grèbina* f »grob«. Na *-išt*e*: grebište* n »sinonimi: groblje, grobište«. Složenica *grebòder* m (Dubrovnik, 17. v.) »čovjek koji nosi mrtvace«. Drugo značenje ima *greb* u toponimu *Zagreb* koji je nastao od sintagme *za grebom* »za obalom potoka Medvešćaka«; *greb* »obala« posudiše Madžari: *geréb.* Da je to tumačenje ispravno, dokazuje naziv *Zabreg* za *Zagreb* u Krašiću i drugdje, gdje je *breg* i danas »obala«. Postoji i *zagreb* kao postverbal od *zagrèpsti, zagrèbëm* pf. (Vuk, *kašikom, u svijet)* kao »naziv za grebulju kojom se lovi morski karas i druge ribe; sinonimi: prigonjac, prigrabač, piigrabanj, prigrnjač«. Odatle i prilog *uzagrepce* »u skok«. Odatle postverbal na *-bk: zagrêbak,* gen. *-pka* m (Kosmet) »1° količina vune koliko se u greben može metnuti za jedno grebenanje, 2° ona vuna što ostane u zupcima grebena koja nije dobra za pređu«. Na *-ice: grêbice* f pl. (Vuk) »sinonim: ostružine«. Na -aca: *(o)grèbaÎa* (Vuk) = *ògreb.* Odatle: *ògrebine í* pi. »ostružine«, *ògrebnica.* Na *-alo: grebalo* (Belostenec) »sinonim: žarač, žarilo« = na *-dio greblo* (Srbija, Uzice, Mikalja) »lopata za izgrtanje pepela iz peći (= furane)«, s prefiksima *o- ogrebla* n »pecten linarius« = *ogrebla* n pored *ogrêblica* (Vodice). Na *-гa: greblje* f pl. »sinonim: grablje«. Deminutiv *grêbljica* (Hrvatska, ŽK, 18. v.) »1° sinonim: greblo, žarilo, 2° lijeha« = *gréblja«* (Dalmacija) »mala jaruga u vrtlu za krumpir, luk«. Na *-nik: grebnik* »biljka« (također toponim, 1348). Na *-anica: grèbanica* (Vuk, Crna Gora) = *ogrebina.* Na -a/a (Lika) »žena koja grebe iz kakve posude što«. Ap'straktum na *-otina: (ogrebotina = ogrebotina* (Kosmet). Složenica kao psovka : *grebostrijek] -strēk.* Glede drugog dijela složenice v. *štrk.* Imperativna složenica: *grèbikôtle* m (Dobroselo) »nadimak djetetu«. Važna je praslav. izvedenica na *-enь* ili *-enъ* kao naziv za alat: *greben* m, f (Dobroselo) »1° pecten, *2°* metafora: hrid«, odatle pridjev na *-ast grebenast* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »kamenit«, na *-it grebenu* (16. v.) »pun stijena«

(metafora), na *-ski grebeški* (Vuk, u vezi sa *gvožđe),* poimeničen sa *-jak grebeštak,* gen. *-oka* (Vuk), epitet u *mači grebeštaci* (Vuk, narodna pjesma). Od poimeničenja nastade promjena **grebenski* u *grebeški.* U poimeničenju *-eštak* ispao je *n* od **-enštak,* upor. *Ivaštanin* od *Ivanjska* (Bosna). Deminutiv na *-ьc: grebénac,* gen. *-ènea* (Vuk, 18. v.), također u značenju »ono što ostane na ogreblu kad se ogreblje kudjelja ili lan«. Na *-ište: grebènište* n (Vuk) »drvo na kojem je greben prikovan«. Radna imenica na *-ar: grebenar,* gen. -ara, odatle pridjev *grebenárov, -ev.* Iz biljne (botaničke) terminologije: *grebenuša* »sinonim: badelj«, *grebenka* »sinonim: gladiš«. Denominal na *-ati: grebènati, -ām* »češljati grebenom kučine, vunu« (Piva-Drobnjak) *(iz-).* Madžari posudiše praslavenski tkalački termin u panonskoj nizini: *gereben.* Poljoprivredni je termin i izvedenica na *-enica: grebènica* (1598) = *grebenīca* (ŽK) »sinonim: položnica, rasklad«, odatle denominal *grebeničati* = *grebèničiti* (Brač), *podgrebeničit* (Smokvica, Korčula). Sa prefiksom *su- : sûgreb,* gen. *sugrêba* (Kosmet) = *sugreb* (Vuk) »kožna bolest, svrab«. Deminutivi na *-cali: grecati, -ām* impf, prema pf. *grêcnuti* (Lika); na *-ušati: ogrebušat* (Lumbarda) »ogrepsti«. Nejasna je izvedenica *grečanjiti, -im* (J. S. Reljković) »mlatiti /?/ lan«, ako je u vezi s *grepsti.* Oba alata *greblo, greben* i odatle deminutiv na *-tk* posudiše Rumunji u interesantnim izvedenicama : *greblă f* »Rechen, Harke« kao i dem. *grebliță, greabăn* pored *greben* i *grebanoc* »grbavac«, pridjev na *-os* < lat. *-osus grebănos* »grbav«, na *-ar* < *-arius grebănar* »remen na konjskom hamu«, pridjev na *-eș greblei* »nalik na vješalicu«, i Madžari *gereb, gereblye* = *meregfye,* koje se pomiješalo sa *grablje* > *gerábla, grablya.* Arbanasi možda *gërvis* = *gre'vis* = *germanį* »wühle, grabe aus«. Na zapadu bi mogla biti posudenica (po jednom mišljenju) *grèbano* (16. v.), riječ istroromanska, furlanska, mletačka, đenoveška i pizanska u značenju »dirupo, morska hrid«, ali se ta riječ tumači i kao mediteranska **grabal *greba,* varijanta od *greppo.*

III. -Prijevoj duljenja *grib.: nagrijèbati, nàgrijebãm* impf. (Vuk, Crmnica, Crna Gora) »ogrtati« (v.). Ovamo može da ide i prijevoj na *i: gribati, gribljem (za-)* iterativ od *grepsti* (narodna pjesma), jer se ne zna gdje se tako govori. Može biti ikavski, a moglo bi se tumačiti i duljenjem ništičnog prijevoja *gnb.* Na *-ıa: giblja f* »sinonim: brazda« = *grivlja* »lijeha« = *griblja* (Vodice) »brazda usred njive«. Deminutiv *gribljica.* Denominal *gribljati, -am* »sinonim: brazditi«; *ôgrib* m (Brusje, Hvar) »komadić daščice kojom se čisti motika od zemlje« — *ôgrib* (Smokvica, Korčula) »u obliku kuhinjskog noža od vrisa izdjelan komad drva za čišćenje motike od prilijepljene zemlje kod kopanja«. Južnoslavenski ekvivalenat za rum. *gripcă* »Schabeisen« ne postoji.

IV. Sveslav. i praslav. prijevoj *grob-* zastupljen je samo u imenici i od" nje stvorenim izvedenicama: *grob,* gen. *groba* (Vuk) »sinonimi greb«. Odatle: pridjev na *-ov grabov,* na *-ьn grôban,* poimeničen sa *-ica grobnica* f = *gromnica* (18. v.), u toponomastici *Grobnik* = *Grornik* (Kastav), odatle ime kraju *Gromišćina* »Grobničko polje« i *Grobnica* (kod *Zadra',* ovi toponimi stoje zacijelo još u vezi s prvobitnim značenjem *grepsti* u poljoprivrednom smislu »krčiti«); deminutivi na *-bk gròbak, gropka* (Vuk), na *-ič grabić,* augmentativ na *-ina grabina,* kol. *groblje* n (14. v.) = *gròbōvlje* (17. v., Vuk, Crmnica) = *-ište grobište* »posudenica: cimitar (v.)«; radna imenica na *-ar grobar,* gen. *-ara* = *grobòder* (pejorativna složenica kao tal. *beccamorti).* U rum. *gropnifă* unakrstila se ilirotračko *groapă f* =· arb. *gropē* »Grube, jama« sa slav. *grobtnica.*

V. Praslav. ništični prijevoj *gnb-* nalazi se u *grlati, -čem* (Vuk) *(iz-, -o-, raž-, z-, ғa-},* sa *é* iz prez. u infinitivu *-ogrćat, -em, -am* (Kosmet), impf, prema pf. *gřnuti, gfn m* (Vuk) *(iz-, o-, ғaғ-, sa-, z-)* »1° grebući kupiti žeravú na jedno mjesto, 2° kao poljoprivredni termin: izgrnuti vinograd, ogrnuti kukuruz« = *ogfnit* prema iteratīvu *ogrnjēvat* (ŽK) = *ogrnjivati* (ŽU). Metafora : *izgŕnjati, -am* (Lika) »naglo uzrasti«. Zatim: *razgrnjati* impf, prema pf. *razgrnuti.* Impf, *razgrćati, -ćem* (Srednja Dalmacija, Paviinović) jsa *č* iz prezenta prema *razgrtati, -čem* (Vuk). Postoji i unakrštavanje sa *grabiti: razgračati, -am (đubre)',* i sa duljenjem *grbb-grib: razgrinjati (ribarske mreže)* (Proroci, Krašić). U Kosmetu sa *rnj* > *rij: nagrljät, -am* pf. »navaliti, doći u velikom broju« prema *nagfnīt* (ŽK). Postverbali: *izgrt* od *izgrtati* i *grm* m »grebeljica od platine ili drva sa držalicom čim se kože po lugu miješaju« = *grn* (Dobroselo, Lika) »daščica nasađena na dugačko drvo za grtanje vatre iz peći«, od *grnäti* (ŽK) »grlati« koji nije zabilježen u *ARj.* Odatle: sa *-jača: grnjača* (Slavonija) »sinonim: grn«, na *-alo* = *gřnalo* (Vuk, Bačka) »daska nasađena na drvo za grtanje žita«, ná *-ivo gmivo* n (Dubrovnik) »ono što se grne«. Na *-ač: gřtač,* gen. -aca m (Srbija?) »greblo, lopata za izgrtanje pepela iz furuna«; *ogrtač* m »Umhangkleid« = *ogrnač,* gen. *-ača*

(Dubrovnik) = *ogrnjač,* gen. -aca (Crna Gora). Za prijevoje *grab-, greb-, grob-, grbb-* postoje slavenske paralele kao i u srodnim ie. jezicima. U *grab- a* je nastao iz ie. o. Tome odgovara u baltičkim jezicima lit. *grobti, grobiu* »raffen, packen«, lit. *grābāti* »greifen«, lot. *grabt* »greifen, harken«, sanskr. *grabhas* »pregršt«. Prijevoj *greb-* nalazi se u lot. *grebt* »izdupsti« i u *greblis* »Hohleisen, Schrapmesser«. Prijevoju *grob-* odgovara got. *groba* »Grube«. Za rustični prijevoj *grbb-* (upor. stčeš. *hfbieti* »sahraniti)« nema paralela u baltičkoj grupi, ali ih ima u ostalim ie. jezicima kao u sanskr. *grbhnáti* »ergreift«. le. je korijen **ghrebh-, *gherebh-* »ergreifen, harken«, **ghrobh-* za rezultat radnje.

Lit.: ARj 3, 351. 353. 357. 358. 359. 389. 391. 410. 414. 425. 437. 449. 453. 454. 472. 4, 185. 187. 7, 344. 347. *Mažuranu* 334. 338. 356. *Elezović* l, 13. 110. 112. 432. *2,* 13. 87. 281. Tomanović, *JF* 17, 208. Ribarić, *SDZb 9,* 149. 172. Vuković, *SDZb* 10, 382. 384. 396. 398. Hraste, *JF 6,* 212. 213. *BJF* 8, 6. 10. 16. Grünenthal, *ASPh 42,* 316. Medie, *ZbNŽ* 27, 54-70 (cf. *JF 9,* 350). Mayer, *HУ l,* (1938), 55-57. (cf. JF 17, 291). Jagić, *ASPh* 12, 315. *Tkalac* 3, p. VIII. Music, *NVj 9,* 507. Skok, *ČSJK 7, l-20.* Lunjak, *JF 5,* 216-218. Kušar, *NVj* 3, 338. *ASPh* 11, 448. Horák, *ASPh* 12, 299. Popović, *Sintaksa* 38. *Miklošič 64.* 75-76. Isti, *DAW 23,* 167. *SEW l, 344.*347—348.353. 372. *Holub--Kopečný* 131. 133. *Bruckner* 155. 157. 135. 161. *KZ 46,* 195. 51, 227. *GM* 125. 128. 131. 204-205. Vaillant, *RES* 12, 234-235. *Slávia 9, 494. Tiktin* 694-695. 698. 702. 704. Pedersen, *KZ* 38, 342. *WP* 1, 653-654. *Vasmer* 302. 305-306. 309. *RSI 3,* 270. *Trautmann* 95. 96. Meillet, *RES 7,* 5-8. *Mladenov* 107—108. 110. 111. Matzenauer, *LF 7,* 190. 192-193. *Boisacq*[3] 155. Hirt, *PBB 23,* 333. *REW*[3] 3857. *DEI* 1867.- Brugmann, *IF 32,* 180. *Ive* 64.

gracija f (15. v.) »1° milost, 2° žensko lično ime«. Učena teološka riječ lat. *gratia* > tal. *grazia,* koja odgovara gr. χάρις, zastupljenoj kod nas. Lat. deminutiv na *-ola* od iste imenice *gracijola* f (18. v., Dalmacija) < tal. *graziola* »biljka gratiola officinalis«. S prefiksom lat. *dis-* > mlet. *des-* protivnog značenja: *dežgracija f* (Rab, Božava) = *dizgracija* (Dubrovnik, Cavtat) »nesreća, nezgoda« < tal. *disgrazia.* Tal. sintagma kao složenica *bonagraci(j)a* (Dubrovnik, Cavtat) »karnisa« < sjeverno-tal. *bonagràzia* = furi, *buine grazie* »palchetto sopra le finestre o le porte da cui pendono i tendinaggi«.

Lit.: ARj 3, 358. Kušar, *Rad* 118, 24. Cronia, *ID 6. DEI* 558. 1866. *Pirone?* 81.

grad[1] m (17. v.) »štěpen, stupanj«. Od lat. postverbala *gradus* (od *gradi,* u prasrodstvu sa *gresti)* > tal. *grado.* Toponim tal. *Grado* (luka Ogiąja) > slov. *Grades,* poimeničen pridjev na lat. *-ensis* > tal. *-ese.* Na dem. lat. sufiks *-ïnus* > *-ino gradin,* gen. *-ina* m (17. v.) »stuba, stepenica«, od tal. *gradino.* Taj je sufiks preveden u *gradići* m pl. (Belostenec) »štule,štenge, skale«. Učen glagol na njem. *-ieren* > *-irati gradirati, gradiram* impf, »odrediti štěpen alkohola«. Poimeničen učen pridjev na *-alis gradual* m (17. i 18. v.) »molitve koje se čitaju na misi poslije pastorala« (upotrebljavao se i kao pridjev uz *psalmi}.*

Lit.: ARj 3, 362. 374. REW[a] 3831. *DEI* 1852.

grad[2] m (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **gordz* »1° (danas) sinonim: varoš f = varoš m, urbs, civitas, πόλις, Stadt, 2° (u feudalno doba) castellum, arx, utvrđenje, Burg«. Feudalni grad bio je utvrđenje na brijegu. Pod njim se razvija naselje, na koje se po zakonu sinegdohe prenosi značenje 1°. Na čitavom Balkanu zove se to naselje madž. *varaš* > *varoš* f. Potvrdu za takvo shvaćanje pruža *Gradb Ključ... i varoš Podbkljuž (Mon. şerb.* 439). Toponomastičke su potvrde za to složenice s prefiksom *pod-* razasute po čitavu Balkanu: arb. *Põrades* < *Podgradbc, Visoki* (se. grad, Bosna) — *Podvisoki* (naselje). Protivno od *Podgrad* je toponim *Visegrad.* Riječ *gradb* je postverbal od praslav. impf, *graditi, gradim* (Vuk) *(do-, iz-, na-, o-, pri-, pre-, raz-, sa-, z-, za-)* u prvobitnom značenju »sepire«. Prvobitno značenje »ograđeno mjesto«, potvrđeno i u lit. *gardas* »obor, ograđeno mjesto za stoku«, očuvalo se u postverbalima *ograda* i *zagrada* od *ogradili, zagraditi* »enclore«. Upor. *ograda* f (Cres, slov.) »püstolina«. Toponim *Grodā,* gen. *Grade* »najstariji dio Hvara koji je ograđen srednjovjekovnim zidinama (Hraste)«. Iterativ *-gradivati, -gradujem* govori se samo s prefiksima. Sveslav. je deminutiv od *gradb* u feudalnom značenju na *-ьс: gradac,* gen. *-ča,* raširen kao toponim i u zemljama gdje nema više Slavena, gr. Κάρδιτζα, *Graz, Windisch Gretz,* arb. *Porades,* kao što se *grad* u vezi s pridjevima *Ьеїъ* i *сгъпь* očuvao kao toponim u krajevima gdje danas nema Slavena: arb. *Berat, Belgrado* na Tilmentu, *Bălgrad* (Rumunjska), *Csongrád* (Madžarska). Upor. lit. *Balgardžiai* »viteško dobro (kod Tilsita)«. Odatle i toponim *Gračani* (kod Zagreba) i *Gračanica.* Sa dvostrukim deminutivnim sufiksom: *gradačac,* gen.-ćca i *-sca,*

također toponim u Bosni, i *Gračac* (haplologija, Lika). Noviji deminutiv na *-ič gradić* pored *gradić* (Vuk, 17. v.) nije od *grad* u feudalnom značenju, nego u značenju »varošica«. Pridjevi od feudalnog značenja na *-ьn: gradon* (13.—18 v.). Upor. hidronim *Grodna* pokraj ruševina samoborskog starog grada. Pridjev na *-ski* je od *grad* u oba značenja: *gradski*. Poimeničen je: *sa -jak grajšćak* (čakavski, 1436.) = *gradbštak* (1422, Konavli) »castellanus« = na *-ik graŠćik* (1070: *Pribigoi gradscic, Zaron gradskich', grašćik* u Hrvatskom primorju, Vinodolski zakon) »(danas) općinski pandur, u prvo doba gradski vojnik sa satnikom na čelu«. Od feudalnog značenja je izvedenica na *-ište* i *-ina: Gradište,* veoma raširen toponim, upor. rum. *Grădişte* (Erdelj) za madž. *Varhely; gradina* f »ruševina staroga grada«. Pridjev na *-ski* je odatle *Gradiški,* odatle toponim *Gradiško i Gradiška,* posljednje i ime zemlje u kraju gdje su danas Slaveni u manjini.

Od novijeg značenja polaze složenice *gradonačelnik* m i *velegrad,* posljednje prevedenica (calque) od njem. *Grosstadt,* dok od prvobitnog značenja »ograđenog vrta« ishode stare riječi *vinograd* i *vrMogradb* (Supraśl. 224, 18; 233, 2). Posljednje se nije očuvalo. Te dvije složenice lingvisti drže posuđenicama iz gotskoga *weinagarl>s* i *aurtigarī>.* To može, ali ne mora biti. Kako je pridjev *inьnъ* dobro potvrđen, *vinograd* može se tumačiti kao složenica iz pridjevske sintagme *inьnъ, inьny] grad* »vinski vrt«. Upor. toponim *Vinagora.* Riječ *vrbtograd* može biti kompozit tipa *Linguaglossa* gdje se prvi dio složenice tumači drugom riječi; *vrt* je pozajmica iz zapadnog balkanskog latiniteta *hortus* > gr. χόρτος. To se značenje objašnjava sa stcslav. *gradì* »ograđeno mjesto, vrtal, κῆπος«. Značenje *gradì* »vrt« očuvano je do danas u augmentativnoj izvedenici na *-ina : gradina.* U tom značenju ne živi danas više u hrv.-srp., nego u bug. *gradina,* ali Vuk ima još značenja »1° hortus, 2° ograda«. Deminutiv na *-iça: gràdinica.* Homonim *gradina* f »ruševina staroga grada« potiskuje *gradinu* u značenju »vrt« u zaborav. Nema potrebe tumačiti stcslav. *gradina* kao posuđenicu iz germ. *gardo* kao fr. *jardin,* i to ne samo sa gledišta semantike, nego i sa gledišta morfologije to je mišljenje gotovo isključeno: *gardo* je osnova na *n,* a *gradina* je izvedenica na *-ina.* Od značenja »varoš« glasi izvedenica na *-janin', građanin* m (15. v.) prema f *građanka* (18. v.), jedanput *građanica* (18. v.), ispravnije u Dubrovniku *graćka* (Marin Držić, Zlatarić) = *grajka* = *gratkinja* (Ljubiša). Odatle: pridjev na *-ski građanski* i apstraktum na *-stvo građanstvo.*

Praslav. kauzativ *graditi, gradim* »praviti, činiti« dao je mnoge izvedenice. Praslav. je apstraktum na *-la: građa* = *graja* (čakavski, 2K) = *graja* (Vodice) = *graža* pored *graza* u selima Slovinaca. U Istri znači i »ograda«. Odatle: pridjev *gradevan* i imenica *građevina* (Vuk). Značajna je arb. posuđenica *ograje* < *ograda* sa *đ* > *j* kao u čakavskom. V. niže *ograda* (Crna Gora). Apstrakta (neologizmi): na *-и/a gradnja* f i na *-ivo gradivo* n kojih nema Vuk. Stari apstraktum na *-ež* (upor. *palež): gradež* m potvrđen je samo u 14. v. jednom. Ovamo još postverbali *zgrada* = *zgrada* (Kosmet) i *pregrada,* posljednje i toponim, *ograda* (Crna Gora). Semantički interesantan je postverbal na *-bk: ogradak,* gen. *-tka* (Crna Gora) »dohodak od zemlje«. Radna imenica na *-telj: graditelj* (17. v.), danas neologizam za *arhitekt* = na *-lac· graditac* m prema f *gradilica.* Poimeničen part. perf. pas. *građenica* f (Dobro-selo) »rakija od špirita načinjena«. Upor. toponim *Ograđenica* (Polje Podgoričko). Nejasna je tvorba *gradljika* f (Vuk) »jedan komad od građe«.

Riječ *gradì* je zastupljena u praslav. antroponimiji od dva člana i u hipokoristicima odatle: *Gradinar, Gradislav, Gradoje* itd. Rumunji posudiše na sjeveru i na Balkanu *gradina* f »vrt« kao i Arbanasi *gradine* f »idem«, na sjeveru još *ograd* m, *grădea* f (Erdelj) »plot«, *ogradă* (Moldavija) »1° staja, 2° povrtnjak«. Odatle rum. radna imenica na *-ar* < lat. *-arius grădinar* »baštovan«. Kako slavenske posuđenice u rumunjskom i arbanskom zadržavaju južnoslavensku likvidnu metatezu, a te nema u rum. *gard* »ograda od pruća, plot« — čine. *gardu,* odatle *gardui* »ograditi« = arb. *garth, gardhi* »Hecke, Zaun«, a u pogledu semantike čuvaju najstarije ie. značenje, treba kazati da ove dvije balkanske riječi ne predstavljaju posuđenice iz južnoslavenskoga nego da su to ilirotračke paralele za praslav. **gord*.*

Slog *gra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: upor. polj. *gród,* rus. *górod.* Još treba spomenuti posuđenicu iz rus. *nagrada* f, od koje je p'f. *nagraditi* prema impf, *nagrađivati.* U hrv.-srp. *nagraditi* znači nešto sasvim drugo »nazidati, postaviti, usaditi, udesiti, naslagati«. Odatle radne imenice *nagrađača* (Vuk) = *nagrađuša* (Vuk) u terminologiji razboja ili stana. Čehizam: *ograditi se* pf. prema *ograđivati se.*

Praslav. *gordí »ograda, vrt« sastojao se od dugog tankog prošća, »Planken, tabula«. To značenje je specijalizirano na »dugo tanko drvo, stangu koja vėže sijeno na kolima«: *žīd,* gen. *žrdi* f (ŽKU, slov. i u ostalim slavinama, osim u štokavskom) = *žrd,* gen. *-i* (Vodice), *žrt,* gen. *žrdi* (Golać) = *šft,* gen. *-a m* (Buzet, Sovinjsko polje). Taj poljoprivredni termin posudiše Rumunji *jãrdie* pored *joardă.* Praslav. **grdb* je ništični prijevojni stepen od **gordì.* Za praslav. *gorđb* ima obilje sigurnih paralela ne samo u baltičkim jezicima, kao već pomenuto *gardas* i u narječju žemaitis *gardis* »lojtre«, nego i drugim ie. jezicima, kao got. *garî>s* »kuća«, sanskr. u ništičnom prijevoju *grhás* »kuća«. le. je korijen **gherdh-* »ograditi«, prijevoj *o *ghordh-.*

Lit.: ARj 2, 569. 3, 360. 361. 363. 366. 369. 373. 374. 7, 344. 345. *Elezović* 1, 208. 187. 432. 204. Ribarić, *SDZb* 9, 184. 149. Maretić, *Savj. 77. NVj* 3, 192. Strohal, *NVj* 36, 49. i si. *Mažuranić* 338-354. Tentor, *JF* 5, 204. *ASPh* 42, 126. si. 138. si. *KZ 46,* 233. *Miklošič* 73. 410. *SEW* 1, 330. *IF* 31, 406. 411. *Holub-Kopečný* 131. 444. *Bruckner* 157. 664. *Vasmer* 297. 419. *Mladenov* 108. 166. *Trautmann* 78. *WP* 1, 608. *Pascu* 2, 191., br. 173. *Tiktin* 663. 695. 1084. *GM* 119-120. 128. 129. *Boisacq*[3] 1067-1068. Uhlenbeck, *PBB* 19, 517-26. 30, 266. 284. Georgijev, *IF 56,* 199. Pogodin, *JF* 13, 276. Hirt, *PBB* 23, 350. Liden, *OHA* 22 (cf. *IJb* 11, 131). *REW*[3] 684. Jakobson, *KZ* 48, 140. Hamm, *KZ* 67, 123. 124. Vaillant, *RES 22,* 20. Jagić, *ASPh* 1, 433. Belíc, *NJ* 1, 66. Moskovljević, *NJ* 1, 82. Joki, *Slávia* 13, 300. Janko, *Slávia* 10, 346. Meringer, *IF* 16, 177.

grad[3] m (Vuk, Korčula) = *grad* (Lumbarda), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *gradi* »sinonimi: tuča, led, krupa«. Vuk razlikuje *krupu* od *grada: krupa* je sitnija i mekša, pada zimi, a *grad* ljeti. Sitan *grad* zove se i metaforickí *solìka* (ŽK). Homonīmija sa *grad* uklonjena je različitim akcentom. Etimologijska je razlika u tome što je slog *gra-* u *grad* nastao po zakonu likvidne metateze, a u *grad* nije, nego je iskonski; *grad* je naime srodan sa lit. *gruodas* »zaleđena zemlja, smrznuto ulično blato«, sa lat. *grando,* gen. *-iniș* (sa nazalnim infiksom). Da je postojala homonimična borba između pomenuta dva leksema, za to govori činjenica da je *grad* na sjeverozapadu gotovo nepoznat. Zamijeniše ga gore pomenuti sinonimi. U bug. je uklonjena homonīmija sa sufiksom: *graduška* (također Srbija) = *graduška* (Kosmet). Pridjev je na *-ovit: gradovit* (Sinj, ali nije ušao u književni saobraćajni jezik). Na *-ovina građevina* f (Bella) = kod Vuka složenica *gradòbitina* f i pridjev *gradobitan* (Stulić) = *gradobitan* (Kosmet, <-~*лпа godina),* stcslav. *gradobitbnz.* U Dubrovniku *sugradica* »sitan grad« s prefiksom *su-* (v.) u značenju »napola« kao u *sugunjica* (v.). Ie. je korijen *g(h)rod-.* V. i *gruda.*

Lit.: ARj 3, 362. 372. 374. *Elezović* 1, 108. Kušar, *NVj* 3, 338. *Miklošič 76. SEW* 1, 344. *Holub-Kopečný* 131. *Bruckner* 155. *Vasmer* 302. *WP* 1, 658. *Trautmann* 99. *Mladenov* 76. Machek, *Slávia* 16, 188. *AnzIF* 10, 48. *Boisacq*[3] 1055. Matzenauer, *LF* 7, 189.

graf m (Kavanjin) »nokat, pandža«. Od tal. *graffa* »unghia del gatto«, *graffio* »uncino« < langob. **krapfo* = stvnjem. *krapfo.* Upor. slov. *škrabati* impf, »kratzen« — hrv.-kajk. *škrabati* »rđavo pisati« < frč. *skrápán.*

Lit.: ARj 3, 378. *DEI* 1853. *REW*[3] 8010.

gragànjati, *-am* impf. (Stulić) *(iz-, raz-, z-}* »unguibus aliquem lacerare«, iterativ *izgraganjávati, -ganjāvām.* Stoji zacijelo u vezi s tal. *grattare* < frč. **kratton,* nvnjem. *kratzen,* ali je morfološki nejasno. Možda onomatopeiziranje. V. *gratakež* i naročito tosk. *sgrandinato* »zerzaust«, furl, *sgrendenòn* »zerzaust« i tal. *sgraffiare.*

Lit.: ARj 3, 378. 4, 181. *REW*[3] 3862. *Pirona?* 1033.

grah m (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. -i praslav. **gorchb* »pisum sativum L.«. Odatle: pridjevi na *-ov grahov* (Vuk, <~д *čorba),* kao toponim veoma raširen u poimeničenju i u izvedenicama: *Grahovo, Grăhovac, Grahovih, Orahovina, Grahovište, Grahovljani.* Poimeničen: sa *-ica grăhovica* (Vuk) »1° Platterbse, 2° Erbsenstroh (ŽK)«, sa *-ina grăhovina* (Vuk) »biljka«, sa *-ište grahovīšte* (Vuk) »njiva na kojoj je bio nekada grah«, na *-njak grahovnjak* »leptir«. Na *-ьn grăsan* (Martie), s prefiksom *o-* (upór. *ovisok) ograšan* »suh«, od iste osnove *ograšiti* »osušiti«. Hipokoristici *graša* (Vuk) »1° grah (u dječjem govoru), 2° (Lika) grahorasta ovca«, *graša* »ovan«. Odatle izvedenice na *-eša grašeša, grašin,* složenice *grašōka* < *grašo-oka, grašorota* »imena koza i ovaca«. Na *-ost: grahast* pored *grašast* »pjegav« od osnove koja je u pridjevu na *-en grasen (hljeb),* poimeničen sa *-ica grašenica* (Trstenik). Na *-Ijiv: grašljiv* (Dobroselo) »žito u kojem ima mnogo graška«. U izvedenicama prenosi se na variva, razne biljke, domaću perad i sitnu stoku. Deminutivi: na *-ьc grašac,* gen. *grašca* (Vuk, 17. v.) = na *-bk grašak,* gen. *graška* m

»petit pois«, odatle pridjev *gráškov,* poimeničen *graškovac* »vrsta kamena«, *graškovica* (Šulek) »školjka«, na *-ica grasica* f »1° vrsta variva, 2° domaća životinja, 3° sitni grad (Vodice)«, odatle pridjev na *-jav: grašičav* (Srednja Dalmacija, Pavlinoyịc) »slanina kad se upali«, na *-íka graška* f »1° zrno graha, 2° koza«. Odatle na *-ar graškar* »bubica«. Na *-ač grahač* m »ptica batokljun«, na *-ača grahača* »puca beretuša«. Na *-lica: grahlica* (Prigorje) »kokoš koja ima bijele točke po perju« = *grahna.* Na *-oljka: graholjka* f »Rotfink«. Na *-jār: grašār,* gen. *-ára* m »1° biljka, 2° posni triod koji se poje u crkvi kad se najviše jede grah (Gornja Krajina)«. Na *-jara: grašara f* (Vuk) »(šaljivo) prkno«. Na *-ika: grašika f* »biljka«. Na *-njak: grašnjak* »vrsta variva«.

Izvedenica na *-or* čini za sebe leksikologijsku familiju: *grăhor* (Vuk, 17. v.) = *graor* (Kosmet) »1° vicia, 2° slama (Baranja)«, odatle *grâhorica, grahorik* -(Zagreb) »lathyrus«, *grâhorika, grahòrovina* »slama«, *grâhõrka* = *gràorka* (kokoš, Kosmet) = *grahorčić* = *grahorek* »ptica carduelis«, pridjev na *-ast grăhorast^* (Vuk) = *grãôras* (kokot, Kosmet) »šaren, šarovit« = na *-at grahorat* (18. v., ~ *a djetelina').* S istim sufiksom na osnovu *graš-: grašor* »biljka«. Na *-evina : graševina* (Hrvatska, Banat) »vrsta grožđa«. Na *-unjak: grahunjak* »biljka«. Složenice su možda: *graholika* »biljka« i *grašalika* »biljka caragana Lam.«. Unakrštenje sa *pasulj* (v.): *gràsulj* (samo u ciganskom govoru). Denominali na *-iti: gràsiti se, -ïm (na-)* (Srednja Dalmacija, Pavlínović) (subjekt: »gora kad pupa«.) Razvitak značenja nije jasan. Glagol *grahorati* = *grăhoriti se* (Brač) »sinonim: grohotati« pokazuje prijelaz u onomatopeju preko metafore »proizvoditi smijeh zvukom kao grah u vreći, sudu« = *graorit* (Kosmet) »puckarati«. Kao kulturnu riječ posudiše je Novogrci γράχος, Turci *grah.* Arb. *groshë* je valjda od hipokoristika *graša.* Slog *gra-* je nastao po zakonu likvidne metateze, upór. polj. *groch,* rus. *goroh;* иje nastao iz ie. *s,* kako pokazuju baltičke i njemačke paralele: lit. *garšas, garšva* »archangelica officinalis«, lot. *garši* »aegopodium«, stvnjem. *gers,* nvnjem. *Giersch.* le. je korijen *gher-,* raširen formantom s koji se nalazi u sanskr. *gharšati* (3. 1. sg.) »riba, tare«, s prijevojem *õ ^ghor-s-os,* koji se nalazi samo u baltoslavenskom. Za dalju vezu v. *zrno,* a za prvobitno značenje lat. *pisum* od *pinsere.*

Lit.: ARj 3, 378. 379. 390. 391. 7, 391. 8, 771. *Elezović* l, 109. Ribarić, *SDZb 9,* 149. Hirtz, *Aves* 135. Trajanović, *NJ* 3, 150-151. *Miklošič 74. SEW* 1, 331. *Holub-Kopečný* 131. *Bruckner* 157. *Vasmer* 297. *RSI 3,* 267. *Trautmann* 79-80. *WP* 1, 605. 611. *MШeno* 109. *GM* 132. *Boisacq*[3] 517. Matzenauer, *LF* 7, 189. 192. Maretić, *Crtice* 63. Tomanović, *JF* 17, 214.

jati, *-e* impf. (Vuk, Crna Gora; subjekt *gavran) (do-)* »1° grakati, 2° bucati«. Sa *-kati:* impf, *grákati, grâce* pored *-kā* (15. *v.,* Vuk) prema pf. *graknuti, -e* (Vuk). Od iste je osnove frekventatiy sa *-tati* (upor. *drhtati): gràktati, -će* pored *graktjeti* (17. v.). Iz potvrde *gracanje* kod Belle može se zaključiti da postoji i na *-cati gracati* = *grakati.* Mikalja i Stulić imaju varijantu *gracati, grace* — *gracati, -če* (Vodice). Onomatopejski korijen *gra-* dolazi i u postverbalima *graja* (Vuk, Crna Gora, 18. v.) = *graja* f »buka« i *graha* f. Na *-го: grač* (Stolić) »corvus corax« je od onomatopeje *gra* = *kra* = *grah* = *kruk* kojima se oponaša glas ove ptice, odatle *grakljanje, graknjava.* Postoji još na *-éti: grájati, grájim* impf. (Vuk) »govoriti«. Postverbal odatle *grai* m »govor, narječje« postoji samo u rumunjskom kao i glagol *grăi* »govoriti« s kojim treba uporediti bug. *graj* »pojanje«, *graja* * »govorim« i *graja* (Negotinska krajina, Crna Rijeka) »govor«. Prvobitna je onomatopeja leksikalizirana i prenijeta na ljudski govor, postavši termin. Izgubivši onomatopejsku vrijednost, mijenja se značenje: *nagrakat se* (subjekt *deca,* Kosmet) »nakupiti se, nagomilati se«. Kao onomatopeja može da mijenja samoglas i suglas, sa *o* mjesto *a: graknuti* (narodna pjesma) mjesto *graknuti; gròktati, grokće* impf. (Vuk, subjekt *guščići, svinje).* Ovamo ide i bunjevački glagol *groktiti pisme,* o kojemu piše Ive Prčić *(Bunjevačke narodne pisme,* Subotica, 1939) u »Pridgovoru« ovo: »Kad sam, još kao đače samouče, počeo sakupljati naše narodno blago,... da je u nas vrlo malo dida i majka, koje još znadu groktiti naše pisme, koje nisu naučile iz knjiga, nego su se prinosile od usta do usta, od pokoljenja na pokoljenje. Slušali su ih od svojih starijih, pa tako í sami pivači«. Odatle naziv *groktalice f* za bunjevačke narodne pjesme. Vuk definira značenje *gròktati, grSkćem* ovako: »pjevajući ili svirajući mijenjati brzo i neprestano dva glasa, te se čini, kao da se glas trese«. U onomatopeji *g* može ispasti: *rõktati, rokće* (Lika). Glas *g* se mijenja u *k: krákati, kráče* pored *-ka* (Belostenec, Jambrešić, Voltiđi) — kod Obradovióa *kraakati, kraače (vrana); kròktati, krokće* (18. v., Kanižlić, subjekt *ptica)* pored *krákati, kroče* (18. v., subjekt *vrana)* = *kročiti (17.* v., Vitezović), odatle imena ptica *krokar* = *kroktač* »corvus corax«,

krokotavac (Hutovo blato) = *grogotati; krokotati,* sve po imitaciji glasa ptice *krak-kruk.* Između *g* i *r* umeće se a: *garaknuti* (Milićević), upor. bug. *garākam* »lärmen (von Kindern beim Spiele)«. Ništični prijevoj je u sveslav. i praslav. onomatopeji *grkati, -če* pored *-ka* impf. (17. v., subjekt *grlica, gavran)* prema pf. *grknuti, -ne (gavran);* na *-tati: grktati, -kće* i *grktjetiy* odatle *grktavac* (Kutjevo) »corvus corax«; sa *č* mjesto *k* iz prezenta: *grcati* (Brač). Odatle postverbal *grka* f. Od onomatopeje *gr gr* dobila je ime *grlica* f (sveslav. i praslav.) »columba țurțur L.«, ali se zbog češ. *hrdlíce* izvodi i od *grlo.* Odatle hipokoristici *grla, grle* (narodna pjesma), *grlja,* deminutiv na *-ica gfličica,* na *-ić grličić,* pridjevi' na *-in, -ji, -jast grličin, grličji, grličast,* na *-jar gflićar* »ptica machetes pugnax«. Prenosi se i na kokoš, kozu i ovcu: *grleša* (Lika), *grla.* Onomatopeja *gr* opetuje se u *grgutati* = *grkutati* »grličati, girren, gemere«. Onomatopeja je ne samo baltoslavenska nego i ie. Upor. lit. *groti, gróju* = *grióju,* njem. *krähen, girren,* lat. *hurire* itd.

Lit.: ARj 3, 104. 359. 360. 381. 382. 442. 443. 458. 5, 428. 610. 448. 608. Ribarić, *SDZb 9,* 149. *Elezović* 1, 432/ Hirtz, *Aves* 135-137. 143. 147. 226. *Miklósié 76. SEW* 1, 344. 369. 370. *Vasmer* 206. 305. *Mladenov* 108. *WP* 1, 592-593. Machek, *ZSPh* 20, 29-51 (cf. *RES* 26, 147). Peter, *BB* 21, 207-217. (cf. *AnzIF 7,* 165). *Trautmann* 94. Iljinski, *RSl 6,* 220. Matzenauer, *LF 7,* 189-190. *GM* 204. *Eoisaccf* 493-394. 511-512. Mahlow, *WuS* 12, 51.

gralić m »ptica piljak, bijelka, Chelidon urbica L.«. Ovu pticu zove Kolombatović i *gralica* (Dalmacija). Čini se da je *a* nastao stezanjem od *-aja-* jer isti autor zove tu pticu i *grajarica.* Akcenat nije poznat. Isto tako nismo upoznati ni s imitacijom njezina glasa, pa ne možemo tvrditi da je to izvedenica od *grajati* (v.).

Lit.: ARj 3, 382. Hirtz, *Aves* 131. 137.

gramada f (Vuk, 14. v.) = *gromada* (Stulić, možda rusizam?), baltoslav., sveslav. i praslav., »kup, hrpa, congeries«; *gramada* je veoma raširen toponim, naročito u Makedoniji. Bug. također *gramada* pored *grămada.* Kako je sufiks *-ada* izoliran (upor. kol. *-ad),* zamijenjen je sa *-aia gromača* (13. v.) »congeries lapidimi«. U Vodicama (Istra) pravi se semantička varijatna: *gromača* f »hrpa kamenja«, *gromada* je »hrpa drva«; *gromača* je specifično čakavska. Također veoma raširen toponim. Unakrštava se sa *gomila* (v.): *gròmila.* Korijen se pojavljuje i u ništičnom štěpenu: *gnnada* f (17. v., Belostenec Jambrešić, Vitezović, hrv.-kajk. i slov.), također sa sufiksom *-ača grmača* f »rogus« (hrv.-kajk., slov.). *Grmača* (1185, toponim na Braču). Izvedenice, pridjev ha *ьn gromadan,* denominal na *-M* pozna samo Stulić. Kako se ovom riječi označuju kupovi kamenja kao međaši, ide u kulturnu sferu. Stoga se posuđuje: Madžari *garmada,* Rumunji na sjeveru i na jugu *grămadă,* odatle deminutiv na lat. *-eola* > *-oarăgrămăjoară* »kupčić«, Arbanasi *gërmadhë,* Romani na Krku *gramazo.* Upor. kod kočevaljskih Nijemaca *grumade* »Grenzstein«. Mlet. *grumada* »Haufen«, furl, *grumade* »idem«" ne treba da su posuđenice iz južnoslavenskoga, nego lat. participi perf. pasiva od denominala *grumare* od *grūmus.* Korijen *grom-* od *gromada* unakrstio se (kontaminirao) sa *grom* (v.) u pridjevu na *-ьn ogroman* (koji smatraju rusizmom), *gromoran* (Vuk) = *gromòradanÇVuk,* Crna Gora) »ingens«. Upor. slov. *grmaden* »ungeheuer«. Čini se da se *gromada* unakrstila i s onomatopejskom izvedenicom na *-or* (upor. *žubor, žamor, žagor): gromor* (v.) od *grmljeti.* Ovamo svakako Martićev pf. *sagramiti, sàgromim* »sazidati«; *gremiti* nije potvrđen u tom značenju; možda i *gromuljica* f »papilla, vrlo sitna bradavičica kojih ima mnogo na jeziku, te se kroz njih osjeća okus hrane« i imena biljki *gromotulja* »alyssum L., kamenita trava« i *gromuljaš* »andrachne L.«.

Lit.: ARj 3, 382. 448. 461. 14, 488. Ribarić, *SDZb* 9, 150. *Miklošič 74. SEW* 1, 345. *Holub-Kopečný* 133. *Bruckner* 158. *KZ* 45, 48. 53. *ZSPh* 2, 299. *WP* 1, 591. *Trautmann* 94. *Mladenov* 109. *Boisacq*[3] 156. *GM* 124. Skok, *AGI* 24, 52., br. 84. Buga, *RFV 67, 232* (cf. *RSl* 6, 270). *Tiktin* 696. *Pascu 2,* 193., br. 195. Koštial, *ASPh 37,* 398. *Njf 2,* 185. Belie, *Ný* 1, 66. *Mažuranic* 361-363.

gramàndio, gen. *-djela* m (16. v., Vetranie) »gvozdeno oruđe za otvaranje brava bez ključa, otpirač, Sperrhapken«. Od tal. *grimaldello,* deminutiv na *-ellus* od prezimena *Grimaldo,* srlat. *grimaldellus* (disimilacija *l-ll* > *n -II i* asimilacija *e -a* > *a -a* u dubrovačkom obliku).

Lit.: ARj 3, 383. *DEI* 1872. *REW*[3] 3688.

grāmata f (Ljubiša) »carsko pismo rusko«, *gramola* (crkveni termin) »dekret za vladiku«, bug. *grāmata.* Od gr. pl. γράμματα. Odatle poimeničen pridjev na sufiks -ικος *gramatik* m (Travnik) »pisar«, tako i u 13., 14. i 15. v. *gramatig* pored *-ik* »scriba, nótárius«, u ž. r. (zacijelo preko lat. *grammàtica} gramatika* (16. v.) < gr. γραμματική (se. τέχνη »ars«) = stsrp.

(15. v.) *gramatikija* (dodatak *-ja* kao u *ćefalijd),* s pridjevima na *-ьn* > *-an gràmatican* (Vuk), *gramatički, gramatičar.* Odatle prevedenica *slovnica* (hrv.)· Ovamo idu učeni internacionalni termini: *gram,* preko jijem. < kslat. *gramma,* i kao prvi i drugi dio učenih modernih složenica, u *telegram, miligram, gramofon, fonogram.*

Lit.: ARj 3, 383. Rešetar, *Štok.* 235. *SEW l,* 345. Vasmer, *GL* 62. *DEI* 1855. 1856.

grâmfa f (16. v., Vetranie) = *granfa* (Perast, Božava, Stulić) = *granai,* g^en^· -"/<* (17. v., Gundulić) »kandža, čapak«, *grânfi* m pl. (Dobrota) »sprave za hvatanje kamenica (ostriga)«. Denominal na *-ati grànfati, -ãm* impf. (Dubrovnik) (tz-) »(iz)grepstí koga noktima«. Ovamo možda Stulićeva izvedenica *garanfarola* f »uže sa tri udice za lovljenje riba« (nije potvrđeno u narodnom govoru, a ni tal. rječnici ne pružaju potvrda za takvu izvedenicu na lat. složeni sufiks --ano/a). Na tal. *-ino* < lat. *-inus rampîn* m (Stoliv) »sprava za lovljenje raka«. Upor. tal. *rampa.* Od tal. (Sicilija, Kalabrija) *granfa* (17. v.) = *granfia* »branca, zampa« germanskog podrijetla < got', *krampa* — langob. *krampfa.* Preko njem. deminutiva *Krämpel, Krampel* > *krampalj,* gen. *-pija* (Istra) »nokat«, odatle na *-äc krampljač,* gen. *-aia* m (Istra) »čovjek ili zvijer koji ima kramplje«, deminutiv na *-ić krampljić* m. Govori se i s prefiksom í- < tal. *ex- škrampalj.*

Lit.: ARj 3, 104. 383. 4, 181. 5, 463. Cronia, *ID 6. SEW* 1, 606. Štrekelj, *DAW* 50, 76. Matzenauer, *LF 7,* 191. *REW[3]4754. DEI* 1860.

grampa f (istročakavski) »crusta vinaria in dolio« = slov. *grampa* »Bodensatz«. Upor. još slov. pridjeve *grampast* = *grampav* »rauh, uneben« i bez *m* pred labijalom *grapa, grapav, grapast.* Štrekelj nije imao jedinstvenog mišljenja o postanju. Dovodio je u vezu najprije s tal. *rappa* »Schrunde, Kraste, Runzel« < srvnjem. *rappe;* zatim je pomišljao na unakrštenje tal. *gromma* (= švicarsko-njem. *grummele}* i *greppo* »ruga, grinza«. Upor. furl. *frape.* Najbliže stoje istrorom. *grapa, gropa* »rugoso«.

Lit.: Štrekelj, *ASPh* 14, 524. Isti, *DAW* 50, 22. *REW** 3863. 4759. *DEI* 1869. 1875. *Nemanič 2,* 25.

grâmula f (Rab) »stroj za mijeranje«. Od tal. *gràmola,* deminutiv na *-ula* od postverbala srlat. glagola *graminare* (upor. lat. *gramen,* gen. *-iniş)* > *gramare.* Ovamo bi išlo prema Štrekelju slov. *granai* »Quecke, gramen caninum« < furl, *grame,* unakršteno sa *granum* (v.). Prema De Felice ostatak iz mediteranskoga (area hispanoligurska).

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 20. *REW[3]* 3834. 3838 a. *DEI* 1856. Štrekelj, *ASPh* 14, 524.

grana[1] f (Prešnjica, Ospo u Istri) »1° triticum repens, 2° sorghum halepense«. Prvi dio tal. sintagme *grano canino* »triticum repens«. Pridjev *grań* u vezi *grana svila* izveden je na *-ьn* (upor. *stran* < *stranbni)* od tal. sintagme *grana d' Avignone* »crveno tkanje«, upravo od prvog dijela je *grana* = slov. *grana* »Purpurkleid«. U određenom vidu *grani plod* (Sabljar) za »čempres = kupres«. Naš je deminutiv od *grana* < tal. *grano: granica* f (18. v., pisci Slavonci). U Boki (narodna pjesma) je pridjev od tog deminutiva na *-jast graničast* (uz *svila)* mjesto *grana svila.* Nije nemoguće da ovamo idu kao nazivi za domaće životinje: *gr anavai granava (krava}, granosa (koza), granata (vδ,* Lika), *granooka (ovca}.* Na lat. sufiks *-ãtus* koji izražava snabdjevenost čime: *granat,* gen. *-ata* »1° šipak« < tal. *granato,* u apozitivnoj složenici *ǵranat-jabuka* (Srbija); 2° *granat,* gen. *-ata* (Vuk) = *granata* f (Dubrovnik) »dragi kamen crvene boje«, 3° *granāta* f (18. v.) »gvozdeno poveće zrno šuplje što se napuni prahom«, odatle izvedenice na *-arius* > fr. *-ier* > *-ir granatīr,* gen. *-ira* m prema f *granàtïrskl* < tal. *granatiere.* Na *-îtus* > tal. *-ito,* upravo part. perf. od *granire: granit* m »tvrdi grahorasti kamen« (internacionalna riječ talijanskog podrijetla) < tal. *granito,* pridjev na *-ьn* > *-an granitan.* Deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ula granula* f (Šulek) »biljka ušljivac, ušljivica, delphinium staphysagria«, na lat. *-icula granīkula* (Dubrovnik) »vrsta cvijeta«. Na *-arium* > *-ar* dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *granarium: granar* m (Kastavština) »pod, tavan« ·= *granar,* gen. *-ara* (Dubrovnik, Ranjiha, 15. i 16. v.) »žitnica« = (sa *a-* > *d) granar* (16. v.) = (sa metatezom *ra* > *ar* > *r* i disimilacijom *r -r* > *r- 1} grnao,* gen. *-ala* (16. v., Dubrovčani) »isto«. Stariji oblik sufiksa zamijenjen je mletačkim *-arium* > *-er: graner,* gen. *-ēra* (Milna) »u kući soba ili spremica za kućne stvari« = *grànijêr* (Perast) = (disimilacija *r-r* > *r-l} granel* (Punat, Krk) »tavan«. Složenice: apozitivna (tip *betterave} granàriz* m (Dubrovnik) »őriz, riza« < *granam* + *oryza* (v.); kao pridjevska sintagma *mogranj* m = *molgranj* »šipak«, toponim *Mogren* (Budva) < *malum graneum* kao dalmate-

romanski leksički ostatak za *malum granátům* »Granatapfel« [njem. riječ kalkirana, v. gore *granat-jabuka].*

Lit.: ARj 3, 384. 387. 388. 385. 452. 462. Budmani, *Rad 65,* 164. Štrekelj, *ASPh* 14, 524. *REW*[3] 3839. 3846. *DEI* 1857. 1860. 1861. *Miklošič* 76.

grana[2] f (Vuk) »1° ramus, 2° na nozi gornja strana od gležanja, 3° margo (Dušanov Zakonik)«. U značenju 1° samo hrv.-srp., slov. i bug. Odatle pridjevi na *-at granat* »ramosus« = na *-ьn gránáton* (jedanput, 17. v.) = na *-ost granasi* — na *-av granav* (Stulić). Na *-lija* (v.): *granalija* — *granajlija* »epitet za pušku po kojoj su grane izvezene«. Deminutivi na *-tka: grãnka* f (18. v., jedanput), odatle na *-ica grančica* i augmentativ na *-ina granana.* Denominai na *-ati', granati se* (18. v.) (гая-) »diffundi ramis«, metafora u Pivi--Drobnjaku impf, *granati -am* »pričati oduševljeno o nečem < kititi priču« prema pf. *razgranati, -ãm* »razviti priču«. U Kosmetu *granja,* gen. *granje* pored *granje* »grana«, odatle *granjuša.* Glas *nj* mjesto *n* je možda nastao u dekłinaciji *i* (stcslav. *granb)* pri prelazu u deklinaciją *a.* Svakako nije isto što i kol. na *-je: granje* n (ŽK). S prefiksom *o-* i sufiksom *-zk: ogranak,* gen. *ogranka* m »1° dio grane, 2° (neologizam) filijala, podružnica (npr. Seljačke sloge)«. Složeni pridjev *granonos* (Belostenec) i imenica *grahonoša* f (Pančić) su zacijelo neologizmi tih autora.

Najstarije potvrđeno značenje »margo« nalazi se u gr.-arb. *grane* »Grenze«. U tom značenju je sveslavenski i praslavenski deminutiv na *-ica: granica* (1499) »sinonim: meda, krajina, krajište, (G-) Vojna krajina«. Odatle: pridjevi na *-ьn: graničan* (18. v., *voda, stup),* na *-ast graničast.* Radna imenica na *-jar: graničar* »1° stanovnik bivše Vojne krajine, 2° (danas) vojnik koji brani granicu«. Denominai na *-iti: graničiti (p-, raz-)* »sinonimi : omeđiti, osinoriti« prema iteratīvu *razgraničavati/ograni-, -ãm* pored *razgraničivatilograni-, -čujem.* Riječ *granica* je očuvala nešto i od prvobitnog značenja »vršak«: *granica* (Lika) »kup snopova (najviše 13) žita« = sa *nj* (upor. *granja* u Kosmetu) *granjica* (Hrvatsko primorje) »četiri oraha, Iješnika«. Kao termin za omeđivanje, *granica* je, kao i primitivna *grana,* kulturna riječ koju posudiše ne samo Madžari *granicz* i Rumunji *graniță,* odatle *granicsar* < *graničar* »Grenzsoldat«, nego i Nijemci *Grenze, Granitz,* bav.--austr. *Gränitz,* premda imaju svoju staru riječ za taj pojam *marka* (odatle *markiz).* Značenje »meda« razvilo se iz stcslav. *granb* »caput, coin > granica«. Nekoji lingvisti stavljaju ovamo i *granica* f »vrsta hrasta« zbog toga što su se u hrastu urezivali znakovi za *granicu.* Ta je riječ semantički identična sa *gorun,* v. *gora.*

Riječi *grana* i *granica* su praslavenske bez paralela u baltičkoj grupi. Prvobitno značenje očuvali su germanski jezici, među njima nvnjem. *Granne* »Ährenstachel« i arb. *kranë* = *krandē* »Stachel, Dorn«. Ie. je korijen baza *ghrō-* »stršati« raširena formantom *n.* Prijevoj *ghro-s* istim formantom и i sa .sufiksom *-га* nalazi se u *granja* f (Vuk) »1° grančica trešnje s plodom, 2° kita voća kao nakit«. Odatle: pridjev na *-at grônjast* »corymbosus«, deminutiv na *-icagrônjica* (Vuk). Upor. polj. *grono* ».grozd«, *winogrono* »vinov grozd«. Likovi *granja, gronjica* i polj. *grono* opravdavaju mišljenje da pod isti ie. korijen treba staviti i sveslav. i praslav. *grôzd* m (Vuk) = *grozd,* gen. *grozda* (Dubrovnik) = *grozd* (ŽK) za koji nema izvjesnih paralela ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Odatle pridjevi na *-ьn: grôzdan* pored *grozan* (analogija prema femininumu), *grozna* (17. v.), *grozni vinogradi* (narodna pjesma), poimeničen na *-ik groznik* m (Gundulić) »vino«, na *-ičarka, -ičavka grozničarka* = *grozničavka* »biljka kitica, kičica, lathraea squamarla«, na *-en grôzden* (Belostenec, Stulić), poimeničen na *-ka grozdenka* »vrsta kruške«, na *-jača grozdenjača* f »vrsta pšenice«, na *-ost grozdast,* na *-ov grôzdov,* poimeničen na *-ina gròzdovina* »sinonim : hustolina«. Deminutivi : na *-ič grozdić,* na *- ъk grozdak,* gen. *graška* (16. v.), na *-čič grošćić* (Stulić). Kol. na *-je: grožđe* (18. v.) = *grôjze* (Kosmet) = *grôzje* (18. v., čakavci) = *građe* (ŽK), odatle deminutiv na *-ice grozdiće* n. Augmentativi: na *-ètina grozdètina, grozdèkanja* (Mušicki, Vojvodina?). Metaforickí se prenosi na kokoš koja mnogo jaja nosi: *grozdulja.* Lični antroponimi: *Grozdan* m prema f *Gròzdana.* U toponiniiji samo *Grozdober.* Madžari posudiše *gerezd,* a ne posudiše Rumunji, kojima služi za taj pojam drugi slavizam *strugure* (v. *struk),* ni Arbanasi, koji imaju ilirotračko (?) *rush.* Za ovu se specijalno praslavensku kreaciju pretpostavlja prijevoj α od ie. korijena *ghrō-* proširen formantom *s: ghrās.* (upor. njem. Gras) sa sufiksom *-dho.* To je tumačenje iz ie. jezičnih sredstava. Ali ima i tumačenje prema kojem je to relikt iz pred-ie. supstrata (Oštir).

Lit.: ARj 3, 385. 387. 386. 462. 465. 466. 467. 468. Vuković, *SDZb* 10, 382. 400. *Elezović* 1, 109. 113. Tesnière, *BSLP* 30, 174

si. 184.-195. (cf. *IJb* 16, 271). Veselinović, *GĞ 26,* 229-238 *(gf. RSl* 1, 299). Lalević, *NJ* 7, 173. *Miklošič 76. 79.* 158. *SEW* 1, 346. 355. *Holub-Kopečný* 132. 133. *Bruckner* 155. 158. *KZ* 45, 54. 48, 219. *Mladenov* 109. 111. *WP Jl,* 606. 646. Joki, *Zb.* Mz7eízc 135-138 (cf. *IJb* 19, 149). Matzenauer, *LF 7,* 190. *Boisacq** 1056-1057. Meillet, *RSI* 6, 132. Oštir (cf. *IJb* 11, 221 i Meillet, *BSLP* 26). *GM* 371. Scheftelowitz, *KZ* 56, 178. *Mažuranić* 354.

granir, gen. *-ira* m (Lika) »ošlingan ogrljak, opleteno platno prišiveno na kiklju«. Skraćeni (haplologijom) francuzizam (internacionalni) *garniture* f, apstraktum od *garnir* < frč. *warnjan,* preko njem. *Garnitur* (18. v.), »Besatz, Einfassung, Auszierung« > danas u Zagrebu *garnitura* »(kolektivno) ukupnost nekih predmeta koji idu zajedno«. Dočetno *-ir* je zacijelo prema fr. *-ure* kao u *lektira.*

Lit.: ARj 3, 388. *REW** 9507.

grasica f (Pančić) »biljka verbascum blattaria, sinonimi: divizma, mrkovina«. Ne zna se gdje se govori, ni kakav je akcenat. Da nije Pančić latinicom krivo zabilježio mjeto *grasica divja* »lotus corniculatus, vicia«. Na to upućuje sinonim *divizma* »divljač«? V. *grah.*

Lit.: ARj 3, 389.

grasta f (17. v., Dubrovnik, Čilipi) »zemljani sud za gajenje cvijeća i za raspaljivanje i hranjenje žeravice«, deminutiv na *-ica gràstica* (17. v., Dubrovnik). Od južno-tal. *grasta* < lat. *gastra* < gr. γάστρα (od gr. γαστήρ »trbuh«) »vaso di terracotta« sa metatezom suglasnika *r* u naglašenom slogu. Upor. rum. *glastră* < ngr. γλάστρα. Odatle na *-aria: *gastraria* potvrđeno u sttal. *anguistara, ingastara, inguistara* > prov. *engrestara, guastarda, guastada* sa- neobičnim izmjenama, dok je prvobitni oblik tačnije očuvan u dalmatoromanskom *gostara* f (15. v., Vuk, Dubrovnik, Maralić) »sklenica, staklo, boca, botilja«, odatle na *-ar gòstarãr,* deminutivi *gòstarica* (Vuk), *gostaričica,* augmentativ na *-ina ģostarina, gostaričār = gùstarica* (17. v., Brač) = *gušterica* (18. v.) = *kostarica f* (18. v.), *gostara* f (slov., Notranjsko) = *gustară* »butilja«. Upor. ngr. γαστέρα.

Lit.: ARj 3, 323. 389. 5, 373. Budmani, *Rad* 65, 165. Zore, *Tuđ. 6. Pleteršnik* 1, 239. 261. Šturm, *ČSJFK 6, 72. REW** 3700. *DEI* 1863. 1888. Skok, *ZRPh* 41, 149., br. 7. Vasmer, *GL* 61.

gräša f (16., 18. v., Dubrovnik, M. Držić) »obilje hrane«. Od tal. *grascia.* Upor. arb. *grashe* »Lebensmittel« istog izvora. Od vlat. **crassia,* izvedenica na *-ia* od pridjeva *crassus* »debeo« > vlat. *grassus,* koji je očuvan u poljičkom oronimu *Mutògras < montem grassum* sa *on > G > u* pred suglasnikom i umetnutim *o* u teškoj suglasničkoj grupi í + *gr.* Naša je ista toponomastička denominacija *Debelo brdo.* Ovamo može da ide kao metafora denominai na *-iti ograšiti, -im* pf. (Vuk, Crna Gora) »obradovati«, *ograšiti se* (čemu, kome); *grauti bez* prefiksa nije potvrđeno.

Lit.: ARj 3, 390. 8, 772. *REW** 2298. *DEI* 1862.

gràtati , *-ãm* impf. (Perast) = *gratâti* (Božava) »strugali«. Od tal. *grattare* »isto«, franačkog podrijetla **gratton* > nvnjem. *kratzen.* Obzirom na dubrovački oblik *grančati,* koji sadrži umetnuto *n* i promjenu *tı > č* (tip *polaca)* iz 1. 1. prez. **grattio,* glagol može biti, mada je germanskog podrijetla, i iz dalmatoromanskoga. Na to mišljenje dovodi imperativna složenica *gratakež* m pored *gratakijež* (Dubrovnik) = *gratakež* (Budva) »strugalica za sir, ribež, strug, strguja (Dobrinj)«, od imperativa *gratta* + (objekt) *caseum.* Prijeglas *a > e* zbog palatala koji slijedi, karakteristično je za dubrovački dalmatoromanski. Upor. *glêra* i *Bibinje.* Splitsko *gratàkaêa* f »isto« poklapa se sa južno-tal. *grattacasa; rakātai* (Ugljan) »isto« sadrži metatezu *t-k > k-t* i redukciju *gr > hr > r* (upor. *roba < graba,* Kastav). Upor. krčko-rom. *gratakuoza* pored *gratasiul* »grattugia«.

Lit.: ARj 3, 386. Zore, *Tuđ. 6.* Cronia, *ID 6.* Rešetar, *Štok.* 259. *REW*[3] 4764. *DEI* 1864. *Banali 2,* 186.

grativo m (Mljet) »(brodarski termin) »uže prišiveno na tri strane jedra« [< mlet. *grativo* »isto«].

Lit.: Macan, *ZbNŽ* 29, 213.

gratošija f (Ljubiša) »vrsta pitome loze i grožđa, kao *dračkinja* (od *Drač < Dyrrhachium)* i *uhvata* (sadi se na vriježe)«.

Lit.: ARj 3, 391.

gràvalja f (Vuk, Boka) = *gràvalja* (Lastva, Crmnica, Crna Gora) »1° velika tigla < lat. *tegula,* što se meće po sljemenu kuća i po ostalim mjestima gdje su tigle onako postavljene, po novijem nazivanju *po г3nica,* 2° (pejorativna metafora, Crmnica) žena lijena, de-

bela, velika«. Dalmatoromanski leksički ostatak od vlat. *gravaria,* izvedenica, upravo poimeničen pridjev ž. r. od mediteranske riječi *grava* = γράβα (u ngr. narječju u Zakoniji, Peloponez) »ausgehöhlter Stein«. Ako je suglasnik *r* u imenu dvaju otočića *Rava* u zadarskom arhipelagu nastao na isti način kao u *rakatač < grattacaseu, ŋ. gr > hr > r* (upór. *raba < graba,* Kastav), onda se i ovi otočki toponimi mogu tumačiti tom mediteranskom riječi. Upor. sinonimne toponime *Lapad* (Dubrovnik) i *Lavdara* u zadarskom arhipelagu. Ovamo može da ide kao predslavenska (i predrimska) izvedenica na *-ūsium* (upor. *Brundusium > Brindisi) gravosium* (dubrovačko-romansko *u > o* kao u *Lokrum-Lacroma < acrumine) > Gruž,* ktetik *gruški* (~a *luka}.* Ovamo ide kao riječ koja pripada predslavenskom i predrimskom supstratu *groblja* f (Kastavština) »navozeno kamenje, kup kamenja«. Razlika je velika prema sinonimu *griza* (v.), koja pripada također predslavenskom (i predrimskom) supstratu. U *groblja* unakrstila se *grava* sa našom riječi *grob.* Dočetak *-Ija* je naš sufiks srodan sa kolektivnim *-je.* To izlazi iz toponima *Grobnik > Grömik* (Rijeka), *Grobnica* (kod Zadra). Mediteransko *grava* obasiže veliki pojas, koji se proteže od sjeverne Španjolske, Francuske, Italije, Dalmacije sve do Peloponeza. G. 1440 u Pordenone *grava* znači »ghiaia, glarea«.

Lit.: ARj 3, 391. *REW** 3851. Ribezzo, *Onomastica 2,* 48. *Rohlfs* 461. *DEI* 1865. Matzenauer, *LP 7,* 192.

gřb[1] m »Wappen«. Novija posudenica iz češ. i polj. *herb* ili rus. *gerb,* koje potječu od njem. *Erbe.*

Lit.: ARj 3, 391. *Mažuranu* 354–356. *Miklošič* 84. *SEW* 1, 378. *Bruckner* 171. *Vasmer* 1, 266.

grb[2] m (15 — 16. v., samo jedanput) »sinonim: leda« = na *-oca grbača* f (Vuk) »(pejorativno) leda«, odatle pf. *nagrbačiti* (Vrbnik, Krk) »učiniti što grbavim«, običniji je f *grba* (Vuk, 16 v.) »1° gibber; sinonimi: gura, talijanizam goba, germanizam pûklja (ŽK), 2° (u pl. *grbe)* vrste leptira«. Odatle: pridjev na *-av grbav* »sinonimi: gobav, pukljav«, poimeničen na *-ьc grbavac,* gen. *-avca* m »1° grbav čovjek, 2° bubica« prema f *grbavica* = na *-tka grbavka* (također biljka); denominali na *-iti, -eti: gfbaviti (se*) (iz-, o-, z-)* »činiti da nešto bude krivo« = *zgrbāvlt, -ovim* (Kosrnet), *gfbavjeti,* iterativ *izgrbavljívati, -bàvljujēm.* Na *-ast: gfbast* (Voltiđi). Deminutivi: na *-ьc gfbac,* gen. *-pea* (Stulić), na *-iça g f bica j* na *-ić grbić* »1° neka riba, 2° vrsta vinove loze«. Na *-an* (tip *Milan,* hipokoristik) : *grban* (Lika) »ovan«. Na *-jača: grbljača* f (Vodice) »pastirski štap sa savinutim držalom«. Augmentativ: na *-ina gfbina* (Vuk) = *grbina* f (Kosmet) »leda«, na *-ura grbura* f (18. v.) »neka riba«. Denominali: na *-ati gŕbati se, grbom* (Vuk) *(iz-)* »sinonim: grbaviti se«, na *-iti grbiti se (po-, z-),* odatle iterativ *grbívati se.* Toponim: *Grbe f* pl. (Zadar). U antroponimiji; prezimena *Grba, Gřbić.* Složenica *garbanos* mogla bi biti romanska posudenica u Dubrovniku *krabonossus,* ako stoji za *grbonos,* ali se može i drukčije tumačiti (v. *grab).* Madžari, Rumunji i Arbanasi posudiše ovaj izraz za tjelesnu manu zbog toga što se strani izrazi osjećaju kao eufemizam (upor. naprijed *grba* i *puklja):* madž. *görbe* = rum *girbă,* deminutiv *gîrbifă* »vrat životinje«, pridjev *girbov,* apstraktum i glagol odatle, *glrbovie* f, *a (să) gîrbovi, a zgreburí* »drhtat od zime«, *a să zgreburí 1 zgrib- — zgribuli* = arb. *gerbe.* Sveslavenska i praslavenska riječ. U stcslav. u m. i ž. rodu: *grbbb* »νώτος« prema *grbba* f »convulsio«. Dok je u slavinama ie. korijen **ger-* »okretati« raširen formantom *b* u ništičnom prijevoju, u baltičkim je jezicima u prievoju *o:* stprus. *garbiš* »terenska uzvisina (očuvano u imenima mjesta, upor. *Grbe* kod Zadra), lit. *garbana* »kovrčica«, ali postoji i u lit. *gurbstù.* Paralele postoje još u ir. *gerbach* »navoran«, isl. *korpa* »bòra« i arm. *karth* »udica«.

Lit.: ARj 3, 391. 392. 395. 4, 181. 7, 345. Ribarić, *SDZb* 9, 149. *Elezović* 1, 109. 512. *Miklošič* 63. *SEW* 1, 368. *Holub-Kopečný* 132. *Bruckner* 134. *Vasmer* 294. *Trautmann* 78. Walde, *IF* 25, 162. Sütterlin, *IF 25,* 69. *Tiktin* 682. 1814. *Boisaca** 156. 499. Buga, *RPV* 67, 232. i sl. (cf. *RSI 6,* 270). Petersson, *LUĂ* 18 (cf. *IJb* 10,340). *GM* 123. Matzenauer, *LF 7,* 196. *Mladenov* 116.

grbulj m (16. v., Marin Držić) »dannar, metež, smutnja«, (s prmjenom sufiksa) *gfbalj,* gen. *grblja* (Dalmacija, Pavlinović) »svađa«. Od tal. *garbuglio* (16. v.) »isto«.

Lit.: ARj 3, 393. 395. *DEI* 1763.

grcati, -am impf. (Vuk, ~ *po snijegu,* metafora: ~ *po svijetu) (do-)* »1° hodati gazeći duboko, 2° ići naglo i u gomili nekamo (subjekt *gomile), У* kad se hrana ne proguta dobro nego zapne u grlu«. S prefiksima *iz-, na-, za-:* pf. *ìzgrcati (se)* (Lika) »izbljuvao«, *nagr-*

coti, -am (se) »napuniti, natrpati«, zagrcnuli, -ēm (Vuk) prema značenju 3° »verschiessen«. Deminutiv na -cati od praslav. osnove gwrt-, koja je u grtati i gŕnuti (v.), ništiěni prijevoji od grabiti i grepsti (v.). Prema tom tumačenju grcati po snijegu znači »razbacivati snijeg nogama da se može ići, hodati > hodati uopće«, s afektivnom vrijednošću: teškoća, u masi. To tumačenje pristaje i onda, kad se deminutiv upotrebljava za naglo jelo, pa zapne u grlu. Možda se grlo i grkljan (v.) umiješalo u *grtcati.

Lit.: ARj 3, 395. 569. 4, 181. 7, 345. *BI 2,* 774. Pedersen, *KZ* 38, 342.

gřckati, -ām impf. (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »kad se što jede pa puckara«, očita je onomatopeja koja je običnija u obliku impf. *(h)řskati, -ām* (Vuk, Dubrovnik i drugdje) *(raž-)* pored *f Scem* i *hřstati, -ām* pored *hrstem,* čakavski *hršćem, krstiti* (Vetranie) od onomatopejskog korijena *hrs-,* koji slikovito (simbolički) oponaša glasove izazvane kršenjem ispod zubi kad se grize tvrdo jelo. Deminutivni glagolski sufiks *-k-ati* (v.) je kao u *bärkati, draškati, drkati* itd. Pf. je na *nç > nu: zafsnut, - m* (Kosmet) u metaforičnom značenju »1° zasjeci, zakačiti, 2° reći odrešito *neću«.* Od postverbalne osnove *grč-* izvedenica je na *-ica: graca* f (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »obla mala rodakva što grčka pod zubima«; ovamo po svoj prilici i značenje koje ova izvedenica ima u Trebinjskoj nahiji »trava od koje se grade metle u ljeto«. Glede drugih značenja upor. pridjev *grk* (v.), koji ovdje ne pristaje. Kao obično, u onomatopeji *grč-, hrs-* variraju samoglasi. Prema *gristi* (v.) ima Vuk iz Slavonije *griska* f i *griskavica* (Banat) »sinonimi: *rskavica* i *fskavac* (Mostar, vrste su trešanja mostarskih) = (sa *št* mjesto *sk) rštavac* »idem«; *hřstavac, gen.-ăvca* je »neka vrsta grožđa«, *hrstavica* (Hrvatsko primorje) pored *hrstavka* »vrst smokve«. Još se pojavljuju iste onomatopeje sa samoglasima *e* u *hrestati* »idem«; *e* je nastao iz palatalnog *rizzala ę,* upor. stcslav. *hrestati,* rus. *hrjašč,* .polj. *chrzęścić.* Sa *o: hrôstati* (Vodice). Sa *u,* koji je nastao iz velarnog nazala *o,* upor. stcslav. *hrcstb,* češ. *chroustati:* impf. *(h)rüskati, -am* (Vuk) »nagen, knirschen« prema pf. *hrusnuti = ruchat, -am* (Kosmet) »sinonim: hrskati«. U Banatu *grūskavica f* »sinonim: hrskavica«. Sa *st* mjesto *sk:* impf, *růstat* (ŽK) *(po-)* = slov. *hrústati.* prema *shrusnuti, -em* (Belostenec) »hrustajući zdrobiti«; pf. *rashrùstati, -am* (Bella, Stolić) prema impf, *rashrustávati, -hrustãvãm;* u metaforickom značenju na *-iti: hrustiti se* »navaljivati vikom i prijetnjama«. Odatle: na *-aca hrustača* f »sinonim: hrskavac«, *hrüstavica,* na *-tka hrùstika* »vrsta trešnje«. Ne zna se ide li ovamo Martićev pridjev *hrust* »čvrst«, *hrusta ruka.* Sa sufiksom *-ļo: (h)rušt,* gen. *(h)rušta* (Vuk, Varoš kraj Broda, Čaglić u pakračkom kotaru, Posavina, srednja Slavonija), pl. *hrúštevi* »1° sinonim: hrskavac, 2"* schwarze Knorpelkirsche, 3° Maikäfer«. Upor. polj. *chrząszcz,* rus. *hrušč.* Odatle *(h)ruštavac,* gen. *-avca,* denominai *bruititi.* Unakrštavanjem nastade *ruškinja f* »tvrda trešnja, koja se hrušti«. S tim samoglasom onomatopeja može da izgubi *r* kao suvišan suglasnik za imitiranje zvuka: impf, *hustati, -am* »sinonim: škrgutati (Vuk)«, *rashustati* (Mikalja), *rashustiti* (Baraković). Onomatopeja je sveslavenska i praslavenska. S nazalom postoji paralela u lit. *kremsti, kremtu* »ogrizam«.

Lit.: ARj 3, 396. 434. 482. 708. 711. 694. 710. 719. 737. *Elezović 2,* 187. 199. Ribarić, *SDZb 9,* 152. *Miklošič* 90. *SEW* 1, 401. 403. 405. *Holub-Kopečny* 143. *Bruckner* 186. *KZ* 42, 350. 51, 234. Leskien, *IF* 13, 171. Machek» *Slávia* 16, 213.

gřč, gen. *gřča* m (Vuk, 16. v.), sveslav. î praslav. **kzrk-* (s prijelazom *k- > g-* u štokavskom i bug.) = *krč,* gen. *krča* (čakavski, Istra, i hrv.-kajk., Belostenec) = *kere* (Cres) »1° spasmus, 2° poklopac na morskim, spužima (porodica trochlidae) (Dubrovnik) = *krč,* pored *žgřč* (Vodice, prefiks *z* od *zgrčiti)·* »spasmus«; *č* je nastao od *k* pred sufiks om *-го* ili je postverbal od kauzativuma *greiti (iz-, z-,* 16. v.) = hrv.-kajk. *krčiti, -im* = *krčiti se* (Vodice) »kriviti se« = *ker cíti* (Cres). Upor. stcslav. *szkrbčtti* »zusammenziehen«. S prefiksom *po- pokrč* m (Vodice) »1° drveni štap kojim se jače napne konop na kolima, 2° vrsta užeta kojim se vežu kola po. dužini«. U femininumu *grča* (Rijeka) »čvor na drvetu«,. također slov. u istom značenju; *grlo* n (Mikalja) »idem« nije pouzdano. Odatle kod Miklpšiča hrv. pridjev na *-av grčav* »nodosus« i na *-ast grčast* (Vodice) »kvrgast«. Ne zna se ide li ovamo *grč,* gen. *grča* m (Mačva) »1° guma elastika, 2° đinduhe nanizane na lastiš«. Na Cresu se govori i oblik *kraati: ovo stablo se kraci* »krivi« *od silna ploda.* Praslav. prijevoj **korč* ili a > *a* kao u *Hlam* (Vrbnik) za *Мъгъ.* Posljednje je vjerojatnije. Madžari -posudiše *görcs,* iz čega se vidi da se *grč* gvorilo i u panonskoj nizini, upor. slvč. *hrča* f. RumunjL posudiše oba oblika: *cărceiu = zgârceiu,* sa sufiksom *-ej* koji se nalazi u bug. *garčej,* odatle

a să cârceia »zusammenkrampfen«, *cârcioc* »Ausflucht, leere Ausreden«, *cârciocă* »Rabulist«. Arbanasi *gërç*. U rumunjskom postoji još cijela leksikološka porodica: α (äa) *zgîrci* »sich zusammenziehen«, *zgîrcit* »škrt«, *zgîrcitură, zgîrciu* »Knorpel, Krampf, Kniff«. Unakrštenjem nastade *zgrgùkljati se* < *zgrčiti se* + *guka* (v.), odatle *zguliti se*. U srodstvu su još *kȑga, kvȑga* i *hfga* »čvor«. Upór. rus. *horga* »Knieholz, verkrüppelter Baum«. Vuk ima *kȑga* f (Podgorica) »1° sinonim: čokot, 2° trupina oko koje se mlin salijeva i u koju žito iz koša kaplje (Lika)«. Ovamo ide izvedenica na *-гa: krza f* (Lika) »sinonim: kvaka«, koja se *nalazi* u slov. *krž* m, deminutivu odatle *kržič* »Fruchtkolben, Brotstiezel«. Ta se izvedenica nalazi i u rum. *cârjă* f »Hirtenstab«, odatle ukr. *kyrža',* i rum. izvedenice *cârjancă, cârjob* i pridjev *cârjobat.* Zacijelo su od iste izvedenice pridjev: na *-αv kržljav,* na *-ak kržak* »najgori duhan«, augmentativ *kȑžina* f (Ston, 18. v.) »komad crijepa zemljanog suda što se razbio«. Odatle Stulićev nepouzdan pridjev na *-ski: kržinski. Zatim : kvfga* (Vuk, 18. v.) »čvor na drvetu«, odatle na *-aja kvrgaja f* (Vuk, Šumadija) »vrst kruške«. Ovamo ide možda s umetnutim *a* (madžarizam?, upor. *krletka* < madž. *kaletka* < *klětka): kavrga* f (Šid) »1° nadimak malenu čovjeku, 2° posuda od lipové kore na izvoru, da se njom pije voda (Srijem)«, odatle impf., *kavrgati -ām* (Lika) »nejednako presti«; *kavrka* (Bruvno) »ime volu«. Upor. još *skvrčiti, -lm* »sinonim: zgrčiti«. Konačno: *hȑga* f (hrv.-kajk., Belostenec i slov.) = *fga* (ŽK) »1° čvor, 2° (Srednja Dalmacija, Pavlinović, u mlinarskoj terminologiji) »drvo na kojem stoji grivna, kroza nj ide senj što drži papricu koja nosi mlin, upor. *krga* (Lika), 3° (metafora) nevelik konj, kljuse (također toponim)«. Odatle pridjev na *-av: hrgav* »nodosus«. Izvedenica na -aca: *hrgača í* (18. v., jedanput) »možda kostur?«. Unakrštenjem sa *lubanja* (v.) nastade *hrganja* f (Habdelić, slov.) »pejorativno za lubanju«. Ovamo prezime *Hergešić* od *hrgeša.* Sa *-ova rgova* f »drvo ostrya carpini filia«. Denominai na *-ati:* impf, *rgati -ām* (Vuk Kosmet) *(iz- po-)* »sinonim: habati, detero« prema pf. *(h)rgnuti, -em* »tresnuti, udariti« = *rgnut, -em* (Kosmet) prelazi već u onomatopeju. Nalazi se i u bug. *răg(v)am, răgnuvam, ragna* »1° (durch)stechen, 2° sich umhertreiben«, koje Mladenov izvodi od korijena *ražanj* (v.), što neće biti. Mjesto *h* pojavljuje se *v: vrká* (hrv.-kajk.), *vrž* (Vuk, zapadni krajevi) »čvor na drvu«, odatle pridjev *vršnovit* (Vuk). To *v* prelazi u /: *frž* m (Mikalja) »idem«, odatle pridjevi na *-av, -iv, -novu fržav* (Stulić), *frživ* (Mikalja), *fržnovit.* Glede prijelaza *v* > *f* upor. *fȑba* (ŽK) »vrba«; *ž* je nastao od sufiksa *-lo,* v. naprijed *krža.* U hrv.-kajk. taj je oblik doživio još promjene u kojima umetnuto *u* ne umijemo objasniti: *fruga* f (Belostenac) »čvor u drvetu«, bez *r fuga* f »otok« = *fućka* (hrv.-kajk.), za koju Budmani misli da je tuda riječ, uporedujući madž. *fügöly* »condyloma«. Belostenac i Jambrešić imaju još *funta* f »tuber«.- Upor. slov. *fronta* f »Rüben, Erdäpfel als Schweinefutter« = *frûnta* f »glavica na palici«. Zacijelo su to druge riječi koje etimologijski ne idu ovamo. Odakle je došao *u* u *hrgaì; hrga* se odnosi prema *krga* kao hrv.-kajk. *hruška* prema *kruška; v* je umetnuto prema *kvaka* (v.); *g* < *k* u prvom slogu *grč* ili u drugom *krga* nastade po zakonu disimilacije: *k-k* > *g-k* ili *k-g.* Uporeduje se sa nazaliranim korijenom koji je u stengi, *crincan* »zusammenschrumpfen«, srengl. *crinkelen* »runzeln« i u njem. *Kring* i *Kringel.* Ie. je korijen *ger-* »okretati« ili *(s)qer-* raširen sa *-k.*

Lit.: ARj 3, 75. 77. 79. 397. 395. 694. 4, 181. 294. 908. 5, 493. 530. 713. 856. *BI 2,* 754. *Pleteršnik* 1, 246. 281. 483. *Elezović* 1, 227. 2, 172. 539. Ribarić, *SDZb 9,* 159. 178. 206. Tentor, *JF 5,* 205. 210. *Miklošič* 80. 423. *SEW* 1, 369. 665. 667. Bruckner, *KZ* 45, 42. *WP* 1, 592. 2, 568. 569. Petersson, *ASPh* 36, 141-142. *LUA* n. f. avd. 1, sv. 18 (cf. *IJb* 10, 340). Wood, *IF* 18, 11. 12. 15. 41. Tomanović, *JF* 17, 208-209. *GM* 125, 135. Siebs, *KZ* 37, 318. Machek, *LP* 51, 125. sl. (cf. *IJb* 11, 465). Daničié, *Kor.* 220. Jagić, *ASPh,* 31, 459. Iljinski, *ZVŠ* t. 2 (cf. *Slávia* 2, 131). *Tiktin* 292. 296. 1812. *Mladenov* 565.

(stsrp., sa individualnim *-in* kao u *Srbin)* = *grbkb* (1293 — 1302), danas općenito *GÎk* m bez *-in* prema *Gȑkinja* f, *Grka* m i f (Vuk) »1° etnik: Graecus, Graeca, 2° Riese (Bela Krajina, slov.)«. Deminutiv na *-e Grče* (18. v., Vuk), na *-ić Grčić* (prezime, u narodnoj pjesmi *Grčić Manojlo* u pravom značenju), augmentativ na *-ina Grčina.* Pridjev na *-bsk grčki,* poimeničen *Grčka* f »1° ime zemlje (18. v., horonim), 2° *(grčka}* dinja, lubenica, 3° toponim«. Na *-anać grkanac,* gen. *-anca* m »vrst vinove loze«. S'oženica *grkocvijet* »carević, zumbul, helianthus orientalis«. Denominal (kauzativ) na *-iti greiti, -lm* (Vuk). Rusizam *Grek* (16. v., Budinić). Unakrštenjem domaćeg i tal. oblika *grg* m (16. v., Vetranie) prema mlet. *grego.* Prema lat. *Graecia: Grčija* (15. v.), *Grčija* (18. v.), *Grecija* (17. v.). Od lat. *graecus,* kako se govori u latinskom dijelu

Balkana. To je pridjev od imena predrimskih susjeda *Grka* u Epiru *Graii.* Izvedenica odatle obrazovana s pomoću nenaglašenog sufiksa *-icus Graicus* < gr. Γραικός, upor. *Griko* (Otranto, i na stbug. natpisima u Šuměnu), Γραικός ime kod Prokopija Justinijanova utvrđenja u Remesijani. Ilirski Messappii, koji su sa Balkana došli u južnu Italiju, donesoše Latinima i *graecus.* Prijelaz *ae* > ь dogodio se zacijelo najprije u nenaglašenom slogu: *graeciscus* (potvrđeno u srednjem vijeku) > rum. *grecesc,* odatle *Grec,* arb. *Grek* < *Graecus* — *grbčbskz* > *grčki.* S poluglasom potvrđeno je u južno-slav. jezicima slov. *grk,* bug. *grăk.* U sjevernim slavinama češ. *Řek,* polj. *rzek,* ukr. i rus. *Grek, grecki* dijelom prema *ae* > *e* u naglašenom slogu ili kao u χριστός > *křest,* rus. *krest.* U apelativima *graecus* dolazi u *kreka* (Istra) »trnošljiva, prunus« = slov. *kréha* (Dolensko), *krehelj,* gen. *-hlja* (Kras), od njem. *Krieche, Kriechpflaume* < *prunus graeca* > fr. *crèque.* U nazivu drveta »ceitis australie« *glangolić* (Bakar) pored *glag, glagovna* »kostjela« sakriva se deminutiv na nenaglašeni sufiks *-ulus graeculus* > **gregolo,* isto tako i u varijanti *fanfarikula* < *faba graecula* za isto drvo. Ovamo možda i *gége* f (18. v., hrv.-kajk., Hrvatska i Slavonija, Lika, slov.) »pantalone« < fr. *grèques.*

Lit.: ARj 3, 40. 127. 149. 396. 414. 423. 441. 443. 5, 501. Zupanić, *Etnolog 7 (cf. JF* 16, 278). *Pleteršnik* 1, 461-462. *SEW Miklošič* 77. *SEW* 1, 359. *Bruckner* 156. *Vasmer* 306. *RSI* 4, 176. Isti, *GL* 62. *Mladenov* 112. *Ciotta* 17, 69, br. 3. *Rohlfs* 463. *Románsky* 105. Schuchardt, *ZRPh* 35, 390. *GM* 124. *REW*³ 3832. 4774. *DEI* 1567. Skok, *SlRev* 5-7, 76-85.

gȑd pridjev (Vuk, ŽK) = *grd* (Vodice), svěsíav. i prastav, *gtrdb* »1° ohol (samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom), 2° strašan (u dubrovačkih pisaca), 3° izobličen, neprikladan, neugodan, ružan (danas .općenito)«. Odatle na *-ьn: grdan, grdna* = *grdan* (16. v., Dubrovnik, Kosmet) = *grdan* (Piva-Drobnjak) »nesrećan«. Odatle poimeničenje na *-ica: granica* f »nesrećnica« (Kosmet), *grdmčica, graniče,* gen. *-eta* (Kosmet). S prefiksom *na-: nagrdan* (Vuk) = *nagȑdan* (Kosmet) »nagrđen«. Glede semantičkog razvitka upor. *gizdan* (v.). Prilog *grdo,* danas *grdno.* Na *-eljiv: grdeljiv* (samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom). U antroponimiji lična imena hipokoristici *Grd* (13 — 14. v., upor. prezime *Grdović), Grdan, Grdeša, Grdman* (upor. *Vukman),* od dvočlanih *Grdimir, Grdoslav.* Ovamo *grda* (Crna Gora, psovka) = *gȑdulja* (Crna Gora), *grdùljina* (Vuk) »grda žena«. Na *-onja: grđonja* m »grd čovjek«. Augmentativ: na *-esija* (upor. *silesija) grdèsija* = (Srednja Dalmacija, Pavlinović) = *-osija grdosija f* (Vuk, Kosmet). Radna imenica na *-äc: grdilac,* gen. *-oca.* Brojni apstrakti: *grdnja* = *gfdav* f, *grdilo* n (Vuk, Crna Gora) = na *-oba grdoba,* odatle pridjev *grdoban,* na *-obina grdobina,* na *-opština gȑdopština* (17. v.), na *-oca grdoća* =" na *-ina grdina* = *-inja g f dinja,* na *-óta grddta,* na *-ost granosi* — *grdost* = *grđos,* gen. *-ti* (Kosmet) = na *-je grđe* (upor. *svetogrđe).* Deverbali: na *-ati grdati se* »grstiti se«, na *-iti grditi, grdim (do-, iz-, po-, raž-, za-),* na *-éti gȑdjeti,* iterativ *-grđivati, -grdujem* pored *-ivām* samo s prefiksima. Odatle postverbali: *pogrda* f, odatle pridjev *pogrdan, razgrda* f »izmet, izrod«. Pored *dogrditi* = *dogrdjeti* govori se *dozlogrditi, -zlogfdïm* pored *-djeti.* Ta složenica je nastala iz sintagmi *do grda* (upor. ŽK *slīpa,* protivno *zgrdd)* i *do zla boga.* U značenju 1° upotrebljava se danas rusizam *gord,* odatle *gordost* i *gordeljiv.* Arbanaski apstraktum na *-ija: gerdi* f »Widerwillen«, *gerais* »ekle mich« ima značenje od *grūstīti se,* glagol koji je u prijevojnom srodstvu sa *grd.* Taj glagol dolazi najprije u istom prijevoju kao *grd:* impf. *grstiti, -im* (17. v.) *(do-),* bezlično *grsti mi se,* pored *grstati se* (Voltiđija), također sa *St.* mjesto *st grstiti se* (Vuk, glede tumačenja v. *pustiti* mjesto *pustiti).* Odatle: pridjevi na *-ьn grštan* (Šulek) = na *-ljiv gȑšljiv* (17. v., Srednja Dalmacija, Pavlinović). Apstrakti: *gfst f* (15. i 16. v.) danas se više ne govori, kao ni *grstina* f = *grstoća,* nego prijevoj *grūsti mi se* (ŽK) = = *grūsti mi se* (Vodice), *dogrus.tjeti, -lm (se)* = *đogrustiti se* pored *dogrústati, -am.* Takoder slov. *grūsti se mi* u istóm značenju kao i hrv.-srp. Upor. rus. *grustitt* »biti žalostan«. Pridjev na *-ьn grustan, grūsna.* Miklošič ima hrv. pridjev *grustljiv* »languidus«. Apstrakti: *grūsta* f (18. v., Belostenec), na *-įa grušča* (čakavski) »nausea«, *grustina.* U apstraktima po deklinaciji » *-st* u *grst* i *grust* nastalo kao u *vlast: grd + t.* U baltičkoj grupi može se upoređivati: pridjev *graudus* »brüchig«, *graudenti* »ermahnen« = *grúdžiu, grūsti,* lit. *grasus* »ekelhaft«, *grasintis* »Ekel empfinden«, *gristi, grisiu* »überdrüssig werden«, got. *kriustan,* a u lat. *grūdus* »glup«. Ie. je korijen **gher-* »trti«, **ghreu* »oštar«, raširen formantom *-dh-.*

Lit.: ARj 3, 279. 397. 471. 472. 482. 489. 4, 185. Ribarić, *SDZb 9,* 150. 188. Vuković, *SDZb* 10, 382. 391. *Elezović* 1, 110." 432. *Miklošič 64.* 80. 423. *SEW* 1, 358. 370. *Holub-*

-*Kopečný* 132. *Bruckner* 135. *KZ* 43, *ЗП.Vasmer, l,* 294. 313. *Mladenov* 106. *WP* 1, 641. 649—50. Osthof *ι, IF* 4, 266. Osten-Säcken, *IF* 28, 419. Charpentier, MO 1, 222. i sl. (cf. *AnzIF* 25, 69). *GM* 123. Jagić, *ASPh 2,* 396. Uhlenbeck, *PBB* 27, 126. 30, 282. 297. Moskovljević, *NJ* 1, 19. Maretić, *Savj. 25.*

greda f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **grenda,* građevinski i poljoprivredni termin, »1° balvan, 2° lijeha (1435), 3° sitno kamenje (dalmatinska Bukovica, Kistanje, Otočac, Dobroselo), 4° stijena na kamenu brdu«. Odatle pridjevi: na *-ьn gredom* (Stulić) u značenju 1°, na *-ovit gredòvit* (Vuk) u značenjima 1° i 3° *(zemlja gredovita).* Deminutiv na *-ica gredica* u značenju 1° i 2°, također toponim, od značenja 2° denominai *grèdiciti.* Augmentativi: na *-ina grèdina,* na *-urina gredùrina.* Od značenja 3°: na *-jak grèdinjak* m (Dobroselo) »gredovita zemlja« i denominál na *-ati grédati se* »tući se kamenjem, baciti kamenje jedan na drugoga«. *Greda* je veoma raširena u oronimiji: *Orlova greda* (Srb, Lika). Zbog toga idu ovamo *gredar* »vrst sokola, cerchneis tinmmculus Turmfalke«, *gredarica* (Rakovica kod Jablanca, Bilen, Prizna) = *gredarka* (Baričevići) »Phoenicurus ochruros gibraltarensis, Hausröting«. Kao poljoprivredni termin važna je ie. sveslav. i praslav. izvedenica na *-elj gredelj* m, u čakavskim narječjima s promjenom sufiksa *-alj,* gen. *-dlja grēdalj, grédlja* (ŽK), upor. slov. *gredelj,* gen. *dija* m — *grêdeja* pored *gredelj* (Vodice) = *gredelj* (Kosmet) = *gradoj,* gen. *gradjă* (Buzet, Sovinjsko polje), u terminologiji pluga. Odatle na *-nica: gredàvnica* f »od grabrova pruća spleteni kolut kojim se spajaju kolica od pluga i gredelj«. Vokal *e* je nastao od nazala *e:* stcslav. *greda,* češ. *hrada, polį. gryęda,* rus. *grjadá,* polj. *grządziel,* rus. *grjadíh.* Značenje »lijeha« je staro. Nalazi se u slovenskom i ruskom. Razvilo se odatle što su se dijelovi njive ograničavali balvanima. Značenje 3° je metaforicko. Nalazi se u hrv.-srp. i u rum. slavizmu *grindă* »Sanddüne«,. ali ima paralela u rus. *grjadá* »trockene Stelle inmitten eines Sumpfes, Sandbank, bewaldete Anhöhe« = polj. *grąd* »Waldinsel, bewaldete Anhöhe«, koje objašnjavaju hrv.-srp. semantički razvitak. Nastalo je odatle što »sitno kamenje čini kao lijehe ili grede u mekšem terenu«. To se značenje razvilo po semantičkom zakonu pars pro toto. Riječ *greda* kao građevinski termin i *gredelj* kao poljoprivredni kulturne su riječi koje se posuđuju. Rumunji posudiše *grind* (upor. bug. *gred* i polj. *grąd),* pl. *grinduri* pored *grinzi,* pored *grindă f,* rum. deminutiv *grindufa* (lat. sufiks *-ūcea),* kol. *grindis, meşter-grindă* »glavni tram« = *grindar. Madžari gerenda* »balvan«, Novogrci γρέντα. Riječ *grędeh* se nalazi kod Rumunja: *grindeiu* m »1° poprečni balvan na vješalima, 2° balvan na kojem se vrti mlinsko kolo« i *grindeiu (de plug) »3°* gredelj«; kod Madžara: *g(e)rendely = gör ondaly = göröndü;* kod Istroromâna: *gręndana* f u svim njihovim naseljima, iz čakavskoga genitiva **gredīla* (posuđeno još u doba dok su se i u čakavskom govorili nazali). Promjena *l > n* nastala je po zakonu disimilacije *r-l > r-n.* Za *gręda* u građevnom značenju postoje paralele u lit. *granda* »kat«, *grandai* »letve«, stprus. *grandico* »Bohle«, lit. *grindis* »pod« i *grįsti, grindžiu* »podiți«. Te paralele jače osvjetljavaju praslavenski građevni termin. Riječ se slaže sa germanskim: ags. *grindel* »zasun«, stvnjem. *grinttt* itd. u tolikoj mjeri da se smatra posuđenicom iz njemačkoga. Vasmer misli da je posuđenica zbog toga što se slaže i morfološki. Ie. je korijen *ghrendh-* »balvan«. To je značenje očuvano baš u slavinama dok ostali ie. ıezici pokazuju specijalizaciju.·

Lit.: ARj 3, 411. 412. Popović, *NJ 3,* 121. *Mažuranić* 357. Hirtz, *Aves* 139. *Elezović* 1, 110. *Holub-Kopečný* 134-135. *Bruckner* 156. 162. Ribarić, *SDZb* 9, 149. *Miklósié* 77. *SEW* 1, 348. *Vasmer l,* 315. Novaković, NJ 3, 152. *Trautmann* 98. *WP* 657. *Mladenov* 110. Hirt, *PBB* 23, 333. Uhlenbeck, *PBB* 30, 284. *Ive* 64.

gregorac, gen. *-rea* m (Pančić) »riba pungitius platygaster L.«. Živi u Negotinskom blatu.

Lit.: ARj 3, 412. Hirtz, *Pisces* 117.

Greǵorije In (17. v., učeno crkveno prema lat. izgovoru *e)* = (disimilacija u crkvenom pravoslavnom obliku *r-r > l-r,* prema grčkom izgovoru) *Gligorije >* pridjev *Gligorev < Gligor, Gligorija* m, odatle hipokoristici *Gligo* (Lika), *Glíša, Glíšo, Glišica,* prezime *GRšić,* augmentativ *Glišenda* (to su istočni narodni oblici praslavenaca) = (metateza *re > er* u starim hipokoristicima prema latinskom izgovoru) *Gergi* (14. v.) = *Gergo* (13. v.), odatle *Gergovica* m ili f (1293-1302); glede metateze upor. madž. *Gergely* odatle hipokoristik *Gecija <* madž. *Ged.* Brojni su. pučki oblici prema lat. izgovoru *e: (re > r) Grgur* (13. v.), pridjev *Grgur ev,* odatle prezime *Grgur évié* na *-bsk grgurevski* (15. v.) za lat. *gregoriánus.* Hipokoristici *Grga, Grgo, Grže,* gen. *-eta,* odatle prezime *Gržetić,* pejorativni deminutiv

na *-če Gr(K)če,* gen. *-eta* (ŽK), odatle prezime *Grčević.* Na *-ulja Orgulja* (Vodice, Istra). Od lat. *Gr gorius* < gr. Γρηγόρι,οζ.

Lit.: ARj 3, 126. 129. 133. 197. 199. Ribarić, *SDZb 9,* 150.

grej m (Novaković, Srbija) »trideset i drugi dio aršiną«.

Lit.: ARj 3, 414.

gremik m (Punat, Krk) »dretva od bravlje kože za šivanje čizama«. Sadrži zacijelo *remik* od *remen* (v.), ali odakle je *g-i.*

Lit.: ARj 3, 414.

grèsti, *grédem* pored *grêm* (1230, Dobrinj, Istra) impf. (Vuk, Crna Gora, i čakavci, Lika, čakavska sjeverna Dalmacija), praslav. **grend-* »sinonim: koračati, ići«. U književnom jeziku očuvan samo gerund prezenta *grede,* u prijedložnim složenicama *ūzgrēd(e)* »usput«, *mïmogred(e),* najčešće bez *-e* koje se osjećalo kao deiksa u *tome, ovome,* pored *tom, ovom.* Vuk ima postverbal *grêd* m »mimohod«, odatle prilog *gredom — zgredom* (Kosmet). U Vodicama frekventativ *grezevati,* gerund *-greže* pored *-griže* u vezi sa *tamo-* i *za-* pored *zagrže; ž* mjesto *d* je od frekventativa. Vokal *e* je .nastao iz *ę:* stcslav. *gręsti, grędp,* polj. *gradai się,* rus. *grjadú, grjasti.* Nalazi se još u slov. i bug. *greda* pored *grenda* s umetnutim *n* pred dentalom. Zbog toga ide ovamo pf. *dograndati, -ãm* »iznenada doći s bukom ili vikom«. Vuk ima u narodnoj pjesmi 5, 520: *razgrandati od jada* s nejasnim značenjem. Prostome *grandati* nema traga. U Lici postoji impf, *grintati, -ãm (do-)* »nespretno hoditi u podrtirn opancima i rasparanim čarapama«. Odatle: pridjev na *-av: grintav* i pejorativ *grinteša* (ibidem). Martić ima *greljiti, -ljim* »ići, hoditi«. Čini se da su to ekspresivne kreacije kojima se pojačava pejorativnost. Infiks *n* je došao u ie. korijen **ghredh-* »koračati« samo u slavenskim jezicima dok ga u baltičkim i ostalim ie. nema: upor. lit. *grìdyti, griduju* »ići, putovati«, sanskr. *grdhyati,* lat. *gradier, ingredior* itd.

Lit.: ARj 2, 529. 569. 3, ,414. 415. 419. 433. *Elezović* 1, 204. Ribarić, *SDZb 9,* 149. *Mažuranić* 357. *Miklošič* 77. *SEW* 1, 349. *Bruckner* 156. *KZ* 45,· 51.. *Vasmer* 315. *WP* 1, 652. *Trautmann* 98. Schmidt, *IP* 1, 75. Osthoff, *IF* 4, 293. -Michelson, *IF* 27, 194.

grëznuti, *-ēm* impf. (Vuk) *(o-, po-, u-},* baltoslav., sveslav. i praslav. *gręz-* »stajati pod vodom > propadati u vodu, krv, blato, snijeg« prema *grèzati, -am* (Lika, Crna Gora) »u snijegu propadati« i prema impf, *nagrezati, -am* pored *nagrijezati* »nabubravati, napijati se« prema pf. *nàgreznuti, -em* (Vuk, Riječka nahija) »nabubriti, nabujati, narasti«, *grëznuti, -ēm* (Bjelopavlići, Crna Gora) »poplaviti«. Razvitak značenja »biti, stajati pod vodom > nabubriti, poplaviti« tumači se po semantičkom zakonu rezultata. Vokal *e* je nastao iz *į* upor. stcslav. *popręznnti,* polj. *grzįnąč* i rus. *grjaznutb.* Postoji još u prijevoju *Ģ-U gruzit* (čakavski) prema *gruznuti* (Stulić) »potopiti«, sveslav. i praslav., upor. slov. *groziti,* polj. *grąz,* gen. *gręzu* m »tiefer Kot zum Versinken« *grazié.* Samo Stulić je zabilježio postverbal *gruz* m »casus, praeceps«. Potpuna paralela postoji u baltičkoj grupi za *ę : grimstu grimzdau grimsti* »potopiti«, lot. *gremdēt* »idem«. Ie' korijen **grem-* »vlažan«, od kojega potječu i *krmelji* (v.) = lat. *gramiae,* prijevoj **grom-,* bio je raširen formantom *ğh > z.* To raširenje nalazi se samo u baltoslavenskom.

Lit.: ARj 3, 422. 423. 484. *Miklošič* 78. *SEW* 1, 350. 356. *Holub-Kopečný* 133. *Bruckner* 162. *Vasmer* 312. 315. *Trautmann* 97. Vaillant, *RES* 22, 14. *GM* 204. Matzenauer, *LP 7,* 202. Iljinski, *RSI 6,* 221-222. Nehring, *IF* 4, 401. Pedersen, *IF* 26, 293. Kluge, *AnzIF* 24, 118.

grgati, *-am* impf. (Vuk, Budva) »sinonim: čačkati zube«.

Lit.: ARj 3, 423.

grgeč pored *grgeč,* gen. *-eča* m (Vuk) »riba perca fluviatilis«. Od madž. *g'örgicse* »cobitis«.

Lit.: ARj 3, 423. *Miklošič* 82. 423.

grgljanka f »biljka crnjevac, križao, crnoglav, prunella L.«. Ne zna se gdje se govori.

Lit.: ARj 3, 423.

grgljati, *-am = grgrati, -am* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »plakati grlo u ustima«. Onomatopeja reduplikativnog tipa. Dolazi s varijantom *k* mjesto *g* kad se oponaša glas vode koja vri: *krkljati, -am* (Vuk) »brausen« = *krklàti* (ŽK), slov. *krklati* »brodeln« pored slov. *grgljati.* I u prvom značenju služi ista promjena: *krkoćati, -čem* (Mikalja) = *grgoćati, -čem = grgoćat, -čem* »krkljati, šikljati«. Odatle postverbal *grgoća* f; *-oćati* je nastalo od *-otati,* kako je obično u onomatopejama, prijenosom *č* iz prezenta u infinitiv. Ovamo: *nagrgútati, nagrgućem* pf. (Lika) »napiti se«. Istom se reduplikacijom oponaša i glas grlice

grgútati, grgūcēm (Vuk) »sinonim: gukati (v.)«, u drugim, slavinama *gbrkati.* Upor. slov. *grgòt* m »Gurgeln« i *grgotáti* »1° gurgeln, 2° girren« pored *grgoljád.* Upor. i bug. *gurguvíca* = *gurgutka* »Turteltaube«. Sve dokazi da *grlica* ne potječe od *grlo* (v.). Ne zna se idu li ovamo imena ptica *grgurela* f »merops apiaster L., sinonim: bregulja«, *gregula* f (školj, otočić Sv. Andrije) »saxicola melanoleuca Giild.« *greguričica f* »chelidon urbica« (Koprivnica). O njihovu glasu nema obavještenja. Ie. onomatopejski korijen **gher-* raširen je.

Lit.: ARj 3, 423. 5, 595 7, 347. *Elezović* 1, 110. *Pleteršnik* 1, 251. Hirtz, *Aves \39.Miklošič* 82. *SEW* 1, 350. *HoIuЪ-Kopeiný* 67. *Vasmer* 295. *WP* 1, 605.

grguljav, pridjev m u zagoneci: *u grguljavom kožuščiću* (= orah), na *-αv* od **grgulja,* deminutiv na *-iça grguljica* u istoj zagoneci. Elezović je zabilježio u Pećima *grguljav, f -ova,* koji glosira sa *grgurav,* ne dajući imenice na koju se odnosi *grgurov* »kovrčast« (o kosi). Upor. Vukovu zagonetku : *Grgur mrgur zgrguk-Ijala ti se crijeva dokle ne ugonetaš.*

Lit.: ARj 3, 424. *Elezović* 1, 110. Tomanović, *JF* 17, 208-209.

grîb m, pl. *gribovi* (Vuk, Skadarske blato, Crna Gora) »vrsta mreže« = *grib* (Bogišić), deminutiv na *-ьc* > *-ac gribac* (Mljet), denominal na *-iti gribiti, grîbîm* impf. (Skadarsku blato) »gribom hvatati ribu«, na *-ište gribište* n (ibidem) »mjesto gdje su gribi«. Nalazi se još u bug. *grib* m pored *griba* f. Od gr. γρίφος > γρίπος > tal. *grifo* pored *gripo; b* mjesto *p* upućuje na tursko posredovanje ili na gr. φ = tal. /. Sa *p: grip,* gen. *gripa* m (Malínská, Vrbnik, Belostenec) = *grip* (Sutomore) »mreža za lokarde, trakta (Sutomore)«, deminutiv na *-ić grlpić* m (Senj), *gripe* f pl. (Hrvatsko primorje od Selca do Crikvenice) »šabaka«, deminutiv na *-ice gripice.* Arb. *grep.*

Lit.: ARj 3, 425. 434. Macan, *ZbNŽ* 29, 209. *SEZb* 13, 207. *ZbNŽ 7,* 303. *Mladenov* 110. *SEW* 1, 352. *GM* 129. Meyer, *Türk. l,* 22. *REW*[3] 3872. *DEI* 1871.

grìbic rn (Marin Držić, 16. v.) »hir«. Od tal. *ghiribizzo* »isto«, nepoznatog postanja.

Lit.: ARj 3, 425. *DEI* 4768. 1800.

grîc[1] (hrv.-kajk., sjeverozapadni krajevi, Vuk, Hrvatska) »1° brežuljak, glavica, 2° velika vrlet, 3° toponim (Zagreb, ŻK)«. Nalazi se još u slov. u istom značenju. Miklošič uporeduje sa arb. *g rç* m, *gërçë* »Spitze«, a Meyer uzimlje da je arbanaska riječ posudenica iz hrv.-srp. Značenje i fonetika arbanaske riječi ne poklapaju se posvema sa hrv.-srp. í slov. riječi. Kad bi postojala identičnost obiju riječi, značilo bi da je nekada *grîc* bila raširena na većem teritoriju nego što je danas. Ie. korijen nije utvrđen. Kako ide medu terenska imena (njem. Geländenamen), predslavensko podrijetlo nije isključeno. Možda je u vezi s tal. *gréto* »1° terreno ghiaioso, 2° letto del fiume non ricoperto dalle acque«, furi. *krete,* mlet. *kreto* »Fels«, ako je *č* < *ti* kao u *polaca,* vlat. *grettius,* varijanta od **gridiu$.*

Lit.: ARj 3, 425. *Miklošič* 78. *SEW* 1, 252. *GM* 124. *Buga, REV* 66, 234-255 (cf. *RSI 5,* 251). Petersson, *LUA* n. f., avd. 1, Bb. 18, br. 2 (1922) (cf. *IJb* 10, 340). *DEI* 1869. *REW*[3] 3857 a.

grič[2] m (Jačke, ugarski Hrvati), ime ptice, pomenuto uz *cajzele* (v.). Hirtz uporeduje *željen grintal* iz šopronjske županije (Jačke) = *gringlič* (Varoš kod Broda) = *gringlin* (Belostenec, Jambrešić, Hrvatsko zagorje) »ptica zelenáč, chloris chloris L.«. Ovo od njem. *grünling.*

Lit.: ARj 3, 245. 432. Hirtz, *Aves* 139. 140.

grif m (17. v., Mikalja, Belostenec, Vitezović) »mitološka životinja: orao i lav ujedno«i Učena posudenica iz tal. *grifo* < lat. *gryphusj griphus* < gr. γρύψ »isto«. Deminutiv na *-ić grific.* Sa tal. augmentativnim sufiksom *-one grifon* m < tal. *grifone.* Kao učena posudenica iz gr. γρύψ pridjev *gripsov* od stsrp. *gripbsb* (Aleksandrida), grecizirano *gripos* (rukopis 16. v.). Pučka je posudenica *gripina* f (Kolombatović, Split) = *(ri > r) grpina* (Praznice, Brač) »gyps fulvus«; *-ina* je naš augmentativni sufiks. Korijen *grip-* može biti i dalmatoromanski leksički ostatak.

Lit.: ARj 3, 425. 434. Hirtz, *Aves* 140. 147. *REW*[3] 3901. *DEI* 1870. 1871.

grijati, *grijem* = *grêjati, grijem* (ekavski, *ile* za é kao u *prije* prema *pre, prede'},* sveslav. i praslav. kauzativum od baltoslav. osnove *gré-* raširene sa *-a (iz-,* zzo-, *o-, pod-, pre-, pri-, sa-, z-, za-)* prema iteratīvu *-grijèvati* samo s prefiksima. Od *ogrijèvati, prigrijèvati, prigrijevam* (Vuk) postverbali su *ogrijev* m na *-ica pregrevica* = *prigrevica* (Vuk, Srijem) »sinonimi: pripeká, žega, prisoje«. Radne imenice: na *-ač* m prema *-ačica* f *grijač* prema *grijačica,* na *-lac* prema *-lica grijalac* m prema

f grijalica, na *-telj grijatelj.* Na *-ina: grijačina* f (Vuk) »plaća za grijanje u hanu«. Na *-aljka: grijaljka* f »sud vruće vode za pranje noge«, Na *-aonica: grijaonica* »mangal«. Ie. korijen *guhrē-* od *gηher-* koji se nalazi u *gorjeli, gorak, gori, žar, žeravá, grnac,* potvrđen je u lot. *gremens* »žgaravica« i arb. *ngroh = ngrof* (Gege) < **engrēsko* »grijem«.

Lit.: ARj 3, 426. 4, 185. 278. 11, 526. 892. *Miklošič* 78. *SEW* 1, 351. *Holub-Kopečný* 134. *Bruckner* 160. *Vasmer* 307. *Mladenov* 113. *GM* 307. *WP* 1, 688.

grijeh, gen. *grijeha* m (Vuk, 1496) = ekavski *grêh* = ikavski *grî,* gen. *grija* (ŽK), sveslav. i praslav. bez baltičkih paralela, »peccatum (kršćansko teološko značenje, koje nije praslavensko)«. Odatle sveslav. i praslav. denominal *griješiti, griješim (iz-, o- se, po-, pre-, sa-, u-, za-)* »1° u smislu kršćanske teologije: peccare, 2° fehlen, 3° s prefiksom *pognuti* (ŽK): vermissen (= slov. *pogrešiti),* 4° *ugriješiti, ugriješím* (Piva-Drobnjak): zaci s puta, izgubiti«. Na *-āti: grešati* (1437), *sagriješati* (13. v. —IS.v.) odatle *sagrešaj* (Lika). Iterativ: *-grešivati -grešujem* samo s prefiksima. Značenje 2° bilo je praslavensko. Očuvalo se u postverbalu na *-ka: gr'iješka f = greška* (Kosmet) = *pogreška* (na zapadu upor. rus. *pogreška),* odatle pridjev *pogrješan* i u prilogu *griješkom = greškom* pored *greškom* (Kosmet) »nehotice« i *greški* pored *greški.* Od kršćanskog termina je pridjev na *-ьn: gr'iješan = grešan* (1493) = *gríšan gríšna* (ŽK), *bezgriješan,* poimeničen sa *-ik* m prema *-ica grešnih* m prema f *grešnica* pored *grešnjik* prema *grešnjica,* odatle pridjevi na *-w grešnič (ruka* ~ α, 1463) i na *-ski grešnički,* na *-ov grešnikov* na *-Ijiv grišljiv* (jedanput, 18. v.), deminutiv na *-ić grešić,* augmentativ na *-ina grešina,* na *-etina grešetina* (18. v.). Apstrakta na *-ota: grehota* f = *greața,* gen. *-te* pored *graota,* gen. *-te* (Kosmet) = *grota* (Lika i Čilipi) = *gri(j~)ota* (ŽK), i hrv.-kajk. postverbali *pregreha* —· *pregreška* (Habdelić). Iterativ na *-ovati: grehòvati, grèhujem = greovăt, greüjem* (Kosmet) pored *greüvat,* odatle pridjev *grehovan,* poimeničen sa *-ica: knjiga grehovnica* (Vuk, narodna pjesma). Ova se izvedenica uzimlje kao potvrda da je stcslav. *grehb* išao i po deklinaciji *u,* ali postoji i *greševati, grešujem,* odatle pridjev *greševan, pogrešôvat, -šujem (se)* (Kosmet) »često griješiti«. Teološko značenje *griješiti* bilo je na zapadu tako jako da je za značenje 2° posuđeno iz srvnjem. *voelen, veilen* < franc, *faillir* < lat. */allere* > *faliti (po-* ŽK), odatle apstraktum s njem. sufiksom *-ung fàlinga f* pored *fălinka* i pridjev *fališan* < njem. *falsch* < lat. *falšus.* Glede njem. *ei > a* upor. *rotálj,* gen. *râtlja* (ŽK) < njem. *Reitel.* Jačina kršćanskog teološkog značenja vidi se i u tome što je *grehb* u čakavsko-ikavskom dobio značenje neodređenog subjekta (fr. *on,* njem. *man) : ča bi niki grî rèka,* i što je *grijeh* postao eufemizam za *đavo.* U rumunjskom, u kojem je ostao tal. kršćanski termin *peccatum* > rum. *păcat,* posuđen je *greși* u značenju 2°, odatle rum. postverbal *greș* »Fehlschlage« i apstraktum na *-eală greșclă* »greška«. Ie. paralele nisu utvrđene. Svakako se u tumačenju postanka ne može polaziti od *greti, grejç* »grijati«, tj. od predodžbe »peče ga savjest > grijeh«. To bi značilo staviti kršćansko značenje kao prvobitno, što ne može biti jer je praslav. riječ pretkršćanska. Berneker uporeduje s gr. χρίω »mažem«, odakle je χριστός > *krst* i *krizma* i sa lit. *griejù, grieti* »skidati skorup«. Ovo nikako ne ide. Najvjerojatnije je, čini se, upoređenje što ga čine Endzelin, Iljinski i Petersson, s lit. *graižąs* = lot. *greizs* »schief« i možda s osnovom rus. *grézit* »u snu govoriti, buncati« i stcslav. *grěza* »confusio«. Od tih riječi ie. paralele nisu utvrđene. Uporeduje se i stvnjem. *grlsenlich* »schrecklich, grässlich« kao i s osnovom *li-* u *obliviscor* »zaboravljam«. Pretpostavlja se ie. **ghroi-so.*

Lit.: ARj 1, 269. 3, 413. 427. 419. 422. 463. 4, 185. Vuković, *SDZb* 10, 405. *Elezović* 1, 110. 109. 2, 87. Bulat, *У F* 5, 147. Jagić, *ASPh* 31, 550. Kostić, *GIPD 29,* 592-598 (cf. *JE* 18, 366). *Mažuranić* 357-358. *Miklošič* 78. *SEW* 1, 350. *Holub-Kopečný* 135. *Bruckner* 161. *Vasmer* 307. *Mladenov* 113. *WP* 1, 646-647. *Tiktin* 699. Charpentier, *ASPh* 37, 46-48. Petr, *AnzIF 7,* 165. Endzelin, *BB 27,* 190. *IF 33,* 110. Petersson, *LU A* n. f. avd. 1, 18 (cf. *IJb* 10, 340). Meillet, *RSl 6,* 131.

grima f (16. v., Šipan, Mikalja, Stulić) »vrst malih riba: alec, srdjelice, tal. marida, hrana drugim ribama«. Deminutiv na *-ica grlmica* (16. v., Dubrovnik). Na *-ar < -arius grlmăr* (Dubrovnik) »ribar koji lovi grimice«. Prema Vuku *grimica* (Korčula) imalo bi značiti isto što *griznica* (Dubrovnik) »moljac«. Upor. arb. apstraktum *grime* »komadić, mrvica«, od *grinj;* gr. γρυμέα(-εία) »friperie, restant du poissoa«. Riječ je dalmatoromanski leksički ostatak iz oblasti ribarske terminologije.

Lit.: ARj 3, 432. Çabej, *REB 2,* 179. *GM* 130. Skok, *ZRPh* 50, 534. 54, 474.

grîmica f (Dubrovnik, okolina) »Maulkorb, den ein Ochs bekommt, damit er nicht fressen kann, (sufiks *-iça* prema sinonimu) brnjica«. Vjerojatno dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *gremium.* Upór. furl, *grim* < *gremium,* tal. *grembio, grembo.*

Lit.: Rešetar, *Stok.* 236. *REW*[3] 3861. *DEI* 1869.

grimiz m = *grimis* — *krimez* (18. v., Kavanjin), odatle denominal na *-ati krimezati, -am* (Kavanjin) »mastiti grimizom« = *krimiz* m (18. v., Kavanjin), pridjev na *-ъn* > *-an krìmizan* (18. v.) = *krimiz* (16. i 18. v., Kavanjin) = (ri > *r~) krmez* m, pridjevi *krmezan,* tur. *-li* indeklinabile *krmezli* > (skraćeno zbog deseterca prema ar. > tur. *kırmızı) křmz.'* > *krzi* !(narodna pjesma), epitet za *peštem.ilje, merdžane, kabanicu, jemenije,* »crvena boja«. Na *-ar* < *-arius krmezar* m »coccus ilicis«. Nalazi se još u slov. *kfmež* = *kermtī,* češ. i polj. Balkanski (evropski) turcizam orijentalnog podrijetla, upravo arabizam iz sanskrta (tur. *kırmız* < ar. *qermasilqirmizi* < sanskr. *krmiğa,* izvedenica od *krmi,* koje je u prasrodstvu sa *crv* i *crven,* fr. *vermeil,* »von Wurm erzeugt«) : rum. *cărmiz,* bug. *karmaz,* arb. *kermes,* sa članom *-zi,* odbacivanjem *-z,* (zbog identičnosti sa deminutivnim sufiksom *-zë) kërmé f* »Kermesröte«. Orijentalna je riječ internacionalna. Preko tal. *carmesino* (ar. *-i* zamijenjen tal. sufiksom *-ino) = chermisino — cremisino* od *crèmisi = chèrmisi* potječe *karmadzin* m (Banat) »crvena ira«, *karmazinq ï* (Posavina) »remenci razne boje kojima se opanci po dužini prepliću«, *karmasın* m »koža«, pridjev *karmazinski* (Belostenec), na *-ьc* > *-ac karmazanac,* gen. *-nca* (zapisano *karamzanac)* »phytolacca decandra«. Ovamo ide i evropski orijentalizam *karmin,* gen. *-ina.*

Lit.: ARj 4, 869. 870. 5, 548. 601. 603. 712. *Pleteršnik* 1, 388. 395. Elezović, *JF* 14, 202-203. *Miklošič* 156. *SEW* 1, 491. *Bruckner* 220. *Mladenov* 266. *GM* 188. *Lokotsch* 1219. *REW* 4703 c. *DEI* 772. 888. 1150.

grinta f (Vuk, 17. v., Risan, Ljubiša, Dubrovnik) »bolest po koži«. Odatle pridjev na *-av: grintav* (16. v.), poimeničen na *-äc* m prema f *-ica, -ka grintavac,* gen. *-avca* = *grînteïa* m (Lika) prema *gríntavica* = *grîntavka.* Prenosi se na vunu prvog sniženja *gríntavica* (Istra) = *grintovica* (Vodice) »vuna od ovce u proljeće« kao i na biljku *grinta* (Varaždin) »cuscula europaea« = *grintava trava = grintavce* »scabiosa arvensis«. Denominál na *-iti: grîntaviti, -lm* (o-). Također slov. Od njem. *Grind.* Drugog je podrijetla: *grintati* (Parčić) »ljutiti se« (v.).

Lit.: ARj 3, 433. Ribarić, *SDZb* 9, 149. *Mažuranić* 359. Strekelj, *DAW* 50, 22. *DEI* 1873. *REW*[3] 3869.

grintati, *grintam* impf. (Dubrovnik) »često ljutiti i karati« pored *grintèjat* (Dubrovnik, Cavtat, subjekti *dijete, staro čeljade, bolestan čovjek)* »cmizdriti«, *grintati* (Korčula, Budva, subjekt *dijete;* primjer: *što grintaš"*,* kaže se djetetu koje svagda plače). Pridjev na *-av grintav* (Korčula, Šćepan) »škrt«, *grintejav* (Dubrovnik, *-ej-* je zacijelo od *-elj-).* Od sjevernotal. *grinta* f »viso arcigno« germanskog podrijetla got. **grimmiî>a,* stvnjem. *krimmida* »bijes«, nvnjem. *grimmig.*

Lit.: ARj 3, 433. *REW*[3] 3869. *DEI* 1873.

grinja f (16. v., Vuk, Crna Gora, dubrovački pisci, Trebinje, Parčić) »1° moljac, grizlica, moljac u mesu i siru, 2° moljac u obliku crvića u zabačenim vunenim stvarima (Kosmet)«, *grinje* f pi. »intignatura«. Odatle deminutiv *grinjica', grinj* m (Cres) samo u kletvi *grinj te zel,* eufemizam za *vrag.* Pridjev *grinjav* (Šulek). Možda odatle kao poimeničenje *grinjavac,* gen. *-avca* »1° biljka conium maculatum, kozalac, 2° glavobolja, trubeljika«. Denominal na *-atí: grinjati* (Ljubiša) *(sa-); sagnnjavina* f »što je od moljca izgrizeno«. Budmani je pomišljao na vezu sa pf. *grinuti, -ēm* (Vuk) »1° pasti, oboriti se, 2° oslabiti (Lumbarda, Korčula), 3° navaliti, udariti«, koji je teško objasniti; možda od *od-rinuti* s unakrštenjem *d* > *g* prema *gurnuti* (v.). Time nije objašnjen ni semantički ni morfološki. Bliže stoji istro-rorn. *greina* »Grinde, insetto del grano«, *grigna, gregna* (L'Aquila, Abruzzi) »baco sia dei legumi che del cacio e del grano«. Zbog geografske aree, u kojoj se ta riječ govori, može biti donje tumačenje. Ili je u vezi s arb. *grinj* »zerhacke, schneide, zerbröckele«, ili je, kako se taj crv zove i *grizica* i *grizlica,* u vezi sa *gristi, grízem* (v.). U oba slučaja unakrstio se lat. *tinea* »Motte«.

Lit.: ARj 3, 433. *Elezović* 1, 111. Kušar, *NVj 3,* 338. *GM* 130. *RßW** 8746. *Ive* 8.

gripa f (Dalmacija) = *(gr >fr) fripa* (Dalmacija, otoci) »1° određena konfiguracija kamena na osami, 2° toponim *Gripe* — tal. *Grippi* (Split)«. Slov. *hríb* m »1° Anhöhe, 2° massiger Berg« = *kriber,* gen. *-bra* (Rož.

Kranjska Gora) s leksikologijskom porodicom: *-arius* > *-ar hrîbar,* gen. *-rja* »1° Bergbewohner« = na -janin *hribljàn,* »2° prezime«; deminutivi *hŕibček, hríbec,* pridjevi *hríbast, hŕíbat, hribčan, hribčast,* kol. *hribína* »Gestein«, *hrib-Ije* n, u Režiji *kripa* »Fels, Stein Klumpen«, dem. *kripica.* Predslavenski i predromanski leksički ostatak koji u sjevernoj Italiji varira *greppo,* srlat. *grippia* »dirupo, scoscendimento«, *crappa* »pietra, roccia, grappa«, na Balkanu arb. *karpe* »isto« *škrapa* (v.), možda sa *criapis* (kotorski latinski dokumenti). Budimir veže *cnгiЬъ* sa gr. 'Ρῖπαι, *gripa* > *fripa* je zacijëfo dalmatoromanski leksički ostatak, a taj iz predrimskog doba, dok je *hrib* leksički ostatak iz jezika keltskih Karna. V. *ripa.*

Lit.: Skok, *Slav.* 91. 93. 114. 136. 178. Skok, *SlRev* 3, 353-5. *Pleteršnik* 1, 281. *REW*[3] 3863. *DEI* 1146. 1869.

gripelj m (Šulek) = *kripelj* (Šulek) = *grižeIj* (Šulek) i u složenici *gripel-zelje* »biljka spiraea filipendula«. Možda narodno izopačenje učenog botaničkog naziva *filipendula,* složenica od *filum* i *pendnulus..*

Lit.: ARj 3, 434. 440. 5, 550. *DEI* 1640.

grìpica f (Lika) = *kripica* (Lika) = *kripica* (ŽK) »gospodska kočijica«ị deminutiv od *kripa* (Istra, 17. v., ŽK) »pleten koš u čemu se kukuruz iz polja vozi«. Također slov. *kripa.* U Balama (istroromanskị) : *grípisa* »sorta di carretina«. Od njem. *Krippe.*

Lit.: ARj 3, 434, 5, 550. *Ive* 105. *Pleteršnik* 1, 468. Strekelj, *ASPh 26,* 412.

gristi, *grízem* impf. (Vuk) *(iz-, izo-, izod-, ispre-, na-, o-, od-, pre-, pri-, raž-, z-, za-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *gryz-* »mordere«. Pored primarnog tipa postoji još na *-ati:* impf, *grízati, -am* (Marin Držić) *(iz-, izod-, ispre-),* odatle *grizalo* n (Vuk) »grizenje«; deminutiv na *-kati griskati, -ãm (iz-)* = *grickat* (Kosmet), na *-ukati, grizúkati, grizūkām,* pf. na *-nu- griznuti, -ēm* (17. v.), iteratív na *-iva- -grizivati, -vam* pored *-grizovati* s prefiksima *iz-, raž-.* Odatle pridjev na *-Ijiv: grizljiv, grižljiv (za-).* Postverbali *gríz* m »napola prožvakano sijeno u želucu govečeta«, odatle augmentativ na *-ina grizina, izgrizine* f pl. (ŽK) = *ògrizine, griza* »sinonim: srdobolja« (upor. bug. *griza),* praslav. na *-ıa griza* f »1° srdobolja, bolest trbuha, 2° briga (upor. bug. *griza* i *griza se* »brinem se«)«. Upor. Vukovu poslovicu: *m muže* (od *musti), ni grize, ni dobre večere.* U čakavskom *griza* znači »kamen od vode izlizan«. Upor. lit. *graužas* »Kies« i polj. posuđenicu *gruz* »Schutt, Mörtel«. Odatle toponim *Grižani* (v. *grižo).* Nije izvjesno da je *griza* u ovom značenju upravo izvedenica od *gristi* kao *griza* u navedenom značenju jer se nalazi i u tršćansko--romanskom i u svim narječjima istroromanskim: *greiza* »quel tratto di selciato, che è davanti alla porta d'ingresso della casa o chiesa«. Ta se riječ, koja je zastupljena i u prôv. *grezo,* tumači neuvjerljivo iz svnjem. *Grioz* »Gries«. Kao terenski naziv po .svoj prilici je mediteranski. Apstraktum na *-ba: grižba = grižba;* na *-nja grižnja* f. Na *-ica grizica = grizlica = grizljica = griznica* (Dubrovnik) »sinonimi: moljac, grinja«, odatle na *-jav: grizličav.* Na *-ov* < madž. *-o grìzov,* gen. *-ova* = na *-jar grižar* »ime psu«. Radne imenice na *-lac, -vac* i *-telj: izgrízalac,* gen. *-oca = izgrízavac,* gen. *-avca* (hrv.-kajk.) = *izgrizitelj.* Imperativne složenice: *grizimijeh* (Brač) »vrsta bube cerambyx heros L.«, *grizivino* m »sinonimi: pijanac, pijanica«. Rumunji posudiše *grijă* »briga«, odatle stvoriše *a (in)-griji — grijui* »versorgen«, pridjev *grijnic = grijuKu = grijiliu* »brižljiv«, s umetnutim *n ogrinji* m pl. »Abfälle von Heu, Stroh«, možda *ogrăza* f = *colac* (v. *kolač)* »Weissbrot in Kranzform, das beim Begräbnis verteilt wird«. Vokal *i* je nastao iz jery: upor. stcslav. *gry ZG, gryźli,* češ. *hrysti,* polj. *gryźć,* rus. *gryztb,* a ovo iz ie. и, kako pokazuje lit. *grūstis, grúztis* »Leibschneiden«, u prijevoju *graužti, graužiu* »gristi«, gr. βρύχω »škrgućem zubima«, arm. *krčem* »grizem«. Ie. korijen **gureugh,* u prijevoju **gurugh-* je po svoj prilici onomatopejskog podrijetla (upor. *škrgutanje).·*

^tit.:ARj 3, 484. 440. 959. 4, 186. 277. 278. *Elezović* 1, 111. 2, 12. 17. *Miklošič* 80. *SEW* 1, 359. *Holub-Kopeíný* 134. *Bruckner* 160. *Vasmer* 314. *Mladenov* 110. *WP l,* 698. Sobolevski, *Slávia 5,* 443. *Boisacq'* 136. Lewy, *ZSPh* 1, 416. Strekelj, *ASPh* 28, 486. Osten--Sacken, *IF* 24, 245. *Tiktin* 701. 1084. *Ive* 148. *REW*[3] 3870b.

griva[1] f (Belostenec, Dalmacija) »meda među vinogradima«. Drugih potvrda iz dalmatinskih narječja nema. Ide zacijelo zajedno sa *grivlja f* (Dalmacija) »lijena«, za koju nema također drugih potvrda. Postanje nejasno. Može biti da je romanskog podrijetla. Možda u vezi sa *crībrum* > tal. *crivo,* deminutiv *crivello* »rešeto«, *garbello,* koje je od istog korijena od kojeg je *cernere.* Upor. i tal. *ciгblo*

»ptica cernivento«. Ako je ta supozicija ispravna, riječ je dalmatoromanska. Za sada ostaje samo lingvistička kombinacija.

Lit.: 3, 437. *DEI* 955. 1167.

griva[2] f, ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »vlasi na konjskom vratu«. Praslav. poimeničeni pridjevi na *-ьn ž. r.* odatle *grìvna* »1° nakit oko vrata, 2° prsten za kosu i vijenac, 3° bracelette, 4° gvozden prsten, kolarska sprava (Kosmet), 5° novac«, odatle deminutiv na *-ica grivnica* (1436), pridjev na *-ast grìvast* = *grivnast* = *grivnat* »bijel oko vrata« i *grinja* f (Vuk) = *grina* (narodna pjesma) < **griwnja* »1° vijenac bisera, 2° biser uopće, 3° *(grivnja,* Zemun) perje kao ogrlica pod vratom«, odatle deminutiv *grînjica* (narodna pjesma: *grinjica bisera),* dokazuje da je prvobitno značenje bilo »vrat, zatiljak«, kao i u sanskr.tu i avesti: *grīva* »vrat« (glede *vnj* > *nj* upor. *grinjac, grimač, grinkaš* za goluba *grivnjaša;* upor. pridjev *njine* < *njivne,* Brusje, Hvar). Na to smjera i bogata zoološka terminologija. Ako se pera u ptica, koja po glavi prave ćubu, pružaju niz vrat, onda se i to zove *griva: griva, grivina, grivašica, grivna, grivnica, grivka, grivnjaća, grivoč* nazivi su jarebica; *grivač* = *grivac* = *grinjac,* gen. *grinjca* = *grivnjāš* (Vuk), *grivan, grivanj, grimač, grimiž, grimljaš, grivaš, griveš, grivenjaš, grivinas, grivljaš, grivnalj, grivnoč* (18. v.), *grivnjač, grivnjak, grivoč* nazivi su za golubove; *griva* (Lika, hipokoristik) »ovca grivasta«, *grivac,* gen. *-vca* »pas, konj grivast«. *grïvan* m »grivasta domaća životinja« prema *grivànica* »grivasta koza«, *grivuša* »kučka«, *grivulja* »ovca«, *grívonja* »vo«; *grivnjača* je i guska. U toj terminologiji postoji i pridjev na *-ьn: grivni* = *grivnji.* Rumunjski slavizam *griv* »pas i životinja sa crnom ili bijelom pjegom«, *griva* (Muntenija) »kuja s tak'vom pjegom«, *griveiu* »ime psa«. Rum. *grivnă* »10 kopejaka« posuđenica je iz ruskoga. Rumunjska specijalizacija na psa nalazi se i u hrv.-srp. *grivo* = *griveš* — *grivoš* = *grigov(-ov* < madž. *-o).* Sveslav. značenje razvilo se po zakonu sinegdohe »ono što raste oko vrata« > »Mähne«. Baltičke paralele još značajnije objašnjavaju to značenje: lot. *grīva* »delta, ušće rijeke«, upor. *Daugav grīva* = *Dünamünde* »ušće Dvine«, kaže da je baltoslav. značenje bilo »okolina ždrijela = vrat rijeke«. Lot. *griws* »duga trava« koja raste na takvim mjestima. Ie. korijen je **guer-* koji je i u *grlo, grotlo, ždrijelo.* Od tog korijena postojao je vjerojatno femininum **gu(e)rī-,* na koji je došao pridjevski sufiks *-ya,* očuvan u prabaltoslav. sanskrtu i avresti: **gu(e)rīṇa.* U rus. *grivna* je naziv za novac. U nas je to značenje potvrđeno od 1393. *grivna* (Počitelj, Brubno, Steničnjak) = *grivnja* (Pergošić) i u varijanti *gr* > *kr kriva* (Vuk, Lika) »novac, čini mi se, od 30 krajcera«, odatle na *-ak krivāk,* gen. *-aka* (Vuk) »novac od 17 krajcera«. Ovaj semantem nastao je odatle što je novac ulazio u nakit ogrlice. Prijelaz *gr* > *kr* nejasan je.

Lit.: ARj 3, 436. 434. 5, 563. *Elezović* 1, 111. Hirtz, *Aves* 140-142. *Mažuranić* · 360. i si. *Miklošič* 79. *SEW* 1, 352. *Holub-Kopečný* 135. *Brükner* 163. *Vasmer* 308. *Mladenov* HO. *WP* 1, 683. *Trautmann* 98. Hirt, í[77] 31, 7. Sütterlin, *IF* 25, 61. Zubatý, *ASPh* 16, 393. *Boisacq*[3] 177. Matzenauer, *LF* 7, 193.

grivinga f (Vodice) »crkveni izraz poenitentia«. Od stvnjem. *kriuwa, hriuwon* »Reue«, sa sufiksom *-inga* < *-ung* kao u *falinga, furinga.*

Lit.: Ribarić, *SDZb* 9, 149.

gríz m (ŽK, hrvatski gradovi) = *krȋs* m (Vuk, Vojvodina) »predrto žito što se kuha u jusi ili u vodi, bungur«. Od nvnjem. *Gries.*

Lit.: ARj 5, 551. *REW*[3] 3870 b.

griza f (Hrvatsko primorje, Škrljevo, Kastav, Vodice, Istra, Dalmacija) »živi kamen, stijena, kamen koji strši u moru ali nije gladak« = slov. *gríža* (Kras) »Schutthalde, Steingerölle« (razlikuje se od *groblja* (v.). Odatle na *-ar* < *-arius grižar* »ime psu«. Toponim tipa etnika na *-janin: Grižani* m pl. (Hrvatsko primorje), 1572. *Grižan* (gen. pl.?), 1275., 1596. *po Grižah* (stari lokativ), 1475. *v Grižah, z Griz,* 1455. *Grižami.* Sa *ri* > *r* na Lastovu *Katalića Grža,* klisura. Nalazi se još u istroromanskom *greiza* »Steinpflaster«, u tršćansko-romanskom *la Grisa* (naziv za *Via lunga di RiborgV)* »passo lastricato; (u istarskim gradovima) quella parte di via che è corsa nel mezzo del selciato«. Istarsko *grisa* isključuje mogućnost vezanja sa *grēdius* ili **gregius* (od *gr ex, gregis)* > *greggia, grezzo,* kako sam mislio. U južnoj Francuskoj raširena je ta istarsko-dalmatinska riječ kao m *grès* i kao f *greso* »terrain graveleux, champ pierreux, sorte de pierre«. Nalazi se i u provansalskoj toponomastici. ' Budmani je pomišljao na nvnjem. *Gries* »Sandstein«, stvnjem. *grioz.* Taj je etimon isključen za južnofrancuske opće riječi i toponime. Prije će biti da sadrži predromanski

korijen *gris-* koji se nalazi u toponimu *Greoulx* (Basses-Alpes), za koji se nalazi potvrda na natpisima u pridjevu *Griselicis* (uz *Nymphis) OIL* 12, 361. Pridjev **griselicus* obrazovan je kao *Aquae Tarbelicae > Tarbes* (Pirineji). Riječ *griza* bit će svakako predromanska, možda leksički ostatak iz jezika keltskih Karna. Usp. *gristi.*

Lit.: ARj 3, 440. Ribarić, *SDZb* 9, 150. *Pleteršnik* 1, 252. *REW*[3] 3857a. 3873a. *Rosttang* 184. 185. *Ive* 148. Štrekelj, *ASPh 26,* 429. *Caprin* 14. Skok, *SIRev.* 3, 353. *Vjesnik* 12, br. 2296, 5 od 28. 8. 1952.

grkljan m (Vuk, 15. v.) = *gȑtljan* (promjena *tlj > klj* kao u *mekla < metla) = gorčan* (čakavski, Hvar, sa *ṛ > ar* i *klj > kj > ć* i *ă > o),* sveslav. i praslav. *girtam* po deklinaciji r, »arteria aspera«. Oblik *grkljan* odgovara posvema bug. *grăkljan.* Sa čakavskim oblikom na Hvaru slaže se hrv.-kajk. *grčanjek* (Belostenec, Jambrešić, sa *klj > kj > č* i sa deminutivnim sufiksom *-tk > -ek).* Odatle: denominai na *-ati* impf, *grkljànati se, -am* (Lika) »svadati se, psovati se, vikati«. Berneker veli da je formant u hrv.-srp. nejasan. Pomažu ga objasniti rumunjski slavizmi: *gîltan* (metateza) pored *gîtlan* (Erdelj) = *gîrtan* (Cantemir) »idem«. Sva tri rumunjska slavizmą južnoslavenskog su podrijetla i poklapaju se sa stcslav. *gritam* (Supr., Ps. Sin.) u svemu osim *u l za r.* Treba objasniti samo odakle potječe *l* u rumunjskom, bugarskom i hrv.-srp. Taj je došao od unakrštenja (kontaminacije) sa *gltíati* i imenice *ghto > gatati(v.)* > rum. *gît* »vrat« = *gut* »Kehle« (v.). Odatle rum. *gitui,* i sa sufiksom *-ee* (kao *grabež, drijemež)* > rum. *-ej gîtlej* m = *gtltej* (metateza kao naprijed) = *giteaja f* »Kehle«. Tako od *gwtanb* nastade *gutan* > rum. *gîltan = gîtlan,* gdje je *r* izmijenjen u */,* dok je u hrv.-srp. i bug. *gartlan* umetnut *1.* Prijelaz *ti > tlj > klj* je kao u *Mekljika* (ŽK) za slov. (i Kr.) *Metlika.* Unakrštenje može da bude i vrlo staro, ako se *grkljan* uporedi -s lit. *gurklys* »1° Kröpf, podvoljak, pútača (ŽK), 2° Adamova jabuka«, stprus. *gurcie* »Gurgel«. U tom slučaju imalo bi se pretpostaviti da je došlo do unakrštenja stare onomatopeje (upor. *grgljati)* sa *grzlanb.* Upor. finougrijsko *kurk* »Kehle, Gurgel« i arb. *grykë* »Hals, Kehle, Schlund, Engpass, Halsentzündung«. To upoređenje izlazi ipak izvan utvrđenih lingvističkih činjenica na Balkanu. Korijen *gr-* je kao u *grlo* i *ždrijeti,* tj. ie. korijen **guer-* »verschlingen« u ništičnom prijevoju **gurs-* kojemu su dodani ie. sufiks *to* (upor. sanskr. *gurtas* »gefressen«) i baltoslav. *-am* = lit., lot. *-unis.* Moguće je tumačiti grupu *-U-* u *grtljan* na jednak način kao i ц *grotlo* (v.), tj. praslav. *gbr-tblo-* rašireno s pomenutim baltoslavenskim sufiksom. Ipak mislim da treba uzeti u razmatranje i rumunjske oblike. Upor. *grlo, grotlo* i *ždrijeti.*

Lit.: ARj 3, 442. 472. 395. 443. Hraste, *BJF* 8, 51. *SEW* 1, 309, 372. *GM* 133. *Bruckner* 271. *KZ* 48, 222. Matzenauer, *LF 7* 198-199. *Vasmer* 298. Isti, *RSl 4,* 176-177! *Miklašič* 63. *Holub-Kopečný* 133.

grlīn, gen. *-ina* m »(pomorski termin na Jadranu) debelo uže, ali manje debelo od čela (v.) i gumine (v.)«. Od mlet. *gherlín, garlin* »piccola gomena« nepoznatog postanja. Deminutivni sufiks *-in* < lat. *īnus* zamijenjen je ili preveden našim *-ica: grlica* f (Brač) »konop što drži lantinu pri jamboru za to da je vjetar od njega ne udaljuje, tal. trozza«.

Lit.: ARj 3, 445. *DEI* 1796.

gȓlo n (Vuk, 14. v., 1496), baltoslav., sveslav. i praslav. **gzr-dlo* »1° YMΐ,λάρυγξ, 2° ušće rijeke«. Razlika između praslav. *gzr-dlo* i lit. *gurklys* »podvoljak, Adamova jabuka« i stprus. *gurcie* je u sufiksu, u praslav. *-dio* (upor. češ. *hrdlo,* polj. *gardło),* u baltičkom *-tlo > klo.* Odatle pridjevi na *-ьn: grlan;* poimeničen sa *-ica : granica* f »svinjska bolest«, pored *gãronica = gãronjica;* s umiješanjem sufiksa *-ovnica* i *-enica: garovnica, gâromnica, garenica* (Crmnica); također s napuštanjem sonantnoga *ṛ* pred samoglasom: *granica* (18. v.) = *granica* »1° bolest u grlu, 2° trava«; sa *-ik: gronīk,* gen. *-ika* (Vuk) »u svinjčeta meso ispod grla; sinonim: naraslica«, odatle augmentativ *granana* j(Srijem) i denominal *ogrōnčati se, -am* »razboljeti se od gronice«. Ovamo ide i poimeničen femininum *grona* f (Martie, Bosna) »ponuda mobi iza večere nakon branja voća, Ijuštidbe kukuruza, o čem je onaj dan radila«, upravo *grona < grīna* (se. *hrana).* Ovamo možda na *-ia: granja (srebrena ·—·,* Kosmet) »vrsta nakita«, ako se odnosi na *vrat,* inače v. *granja.* Na *-en: grlen.* Na *-at: grlat; -jat: gȓljat* (Vuk) »grivast«. Na *-jast: zagrljas, -sta (dunja)* »koja ima oblik vrata, okrugla i duguljasta«. Deminutivi na *-će: grace* (Vuk, 18. v.) = *gfjoce;* na *-tć: grlić* (Kosmet); na *-sce > -jce < -ьce: grlašce = grlajce* (Istra, čakavski); na *-čić: grocie* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »vjedarce kojim se što odlijeva«; na *-ica:* praslav. *gïlica* »columba țurțur« prema češ. *hrdlička,* ali se

ovaj deminutiv može tumačiti i kao izvedenica od onomatopeje (v.). Na *-bk: gȑljak,* gen. *gŕljka* »grlić« i druga značenja koja se mogu svesti na metaforu *grlo.* Na *-avica — -ovica: grlavica — gr lavica* »sinonim: angina«; odatle hipokoristik*grla* (Brač) »bolest u grlu: diphtheritis« pored *grlica* »idem«; odatle denominal: *grličati* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »blagosloviti grlo na dan sv. Blaža«. Na -да, koji je zacijelo tal. deminutivni sufiks *-ino: gfltn,* gen. *-ina* (Vuk, Crna Gora) »grlić u tikve«. Na *-jača: grijača* f »sinonim: tikva«. Na *-ja!: gfljāš,* gen. *-asa* (Vuk) »sinonim: grivnjaš (v.)«. Složenice od sintagmi: 0(06). *ògrõv* f (Čilipi, Konavli) »1° vezani ovratnik, 2° vez na košulji konavoske žene oko grla« < **o -grlb* = stcslav. *ogrth* > *agro* »monile« sa dodanim *-v* i napuštanjem sonantnoǵ *r* pred samoglasom (v. naprijed *gronik)* da se može lakše deklinirati u kosim padežima, gen. **ogrli* a nema takvih tipova; sa *-ica: ogrlica* (Šibenik) »sinonim: kolijer (v.), derdan«, odatle hipokoristik ògra, »idem« i deminutiv *ôgrica* (Šibenik, Vuk); na *-ić: ogrlić* (Bukovica); na *-in: ogrlīn* pored *ogȑlina;* sa tur. *-luk: ogHuk* (Imotski, haplologija — *Kluk* > *-luk)* »ogrlica popovske odjeće«; na *-jač: ogrljāč,* gen. *-aca* (Crna Gora); na *-jača: ogrljača* (također: bundeva); na *-jāk: ogrljãk,* gen. *-aka* (Vuk) »psu oko vrata«, na *-još ogrljaš,* na *-je ogrije* n, sve sufiksalne varijante za *ogrlica',* na *-ina: ogflina* »u ama ono što stoji konju oko vrata«. Složenice: *grlòbolja* f (18. v.), *grlolika f* (poimeničen pridjev) »biljka gnaphalium«. Denominali na *-iti grliti, -im (iz- įsel, o-, ob-, pri-, za-)* = *zagrljit, -tm* (Kosmet), odatle na *-joj ôgrljãj,* gen. *-aja* n »sinonim: ogrlica ogrlina« i na *-a grijati* (Stolić) = *grljât, -ãm* »željeti, voljeti, žudjeti za nečim (kod majke, za kuću) (Kosmet). Iterativ *-grljívati, -grljujēm* samo s prefiksom. Deminutiv na *-ukati: grljukati -čem* (18. v.). Poimeničen part. perf. pas. ž. r. *nagrljena* f (Kosmet) »čarape, stopalo bez grla, gornjeg dijela«. Prilozi: *objegrlice, jednogrlice (zapitati,* Vrčević). Rumunji posudiše *gíria* f »rijeka, riječno korito«, *gîrliciu* m »vrat staklenke« < *grlić,* na *-ica gîrliţă* »željezo oko vrata«. Ie. korijen **gner-,* koji se nalazi u *ždrijeti* (v.), u baltoslavenskom u ništičnom prijevoju **gura-* sa sufiksom *-dio,* koji je i u *selo* (v.). Upor. isti prijevojni štĕpen sa sufiksom *-tlo* u *grkljan* (v.) i *ždrijeti.*

Lit.: ARj 3, 443. 445. 444. 455. 456. 448. 462. 4, 186. 8, 369. 766. 778. 781. Miletić, *SDZb* 9, 277. 393. *Elezović* 1, 112. 177. 188. 433. *МгЫоШ* 63. *SEW* 1, 369. *Holub-Kopečny* 132. *Bruckner* 134. *ZSPh 4,* 215-216. *Vasmer* 296. *Mladenov* 116. *WP* 1, .683. *Trautmann* 89. Vaillant, *RES 22,* 20. Matzenauer, *LF 7,* 193. *Mazurami* 361. *GM* 124. 307. *Boisacq'* 126-127.

gȑm, gen. *grma* m (Vuk, 1275), južnoslav. (slov., hrv.-srp., bug.) i stcslav., od sjevernih slavina samo strus., »1° fnitex, fruticetum, 2° quercus, 3° grana«. Toponim. Odatle: pridjev na -oo *grmov* (Vuk), poimeničen sa *-ina grmovina* (Vuk) »sinonim: hrastovina«, *grmovača* »vrsta gljive«, sinonim na *-oca grmača;* na *-ьn grman,* na *-ost grmast.* Deminutivi: na *-bk g f mak,* gen. *gŕmka,* na *-ić grmić,* na *-ič grmić,* na *-čii grmčić,* na *-čiča grmčica* »biljka salsola tragus L.«. Augmentativ: *gȑmina.* Kol. na *-je: grmlje* n (15. v., toponim) = *grmje* (Jstra, 1275). Ovamo ime sela kod Zagreba u madžarskoj ortografiji *Geremlye, Gurimlya, Gorímlya,* danas po svoj prilici *Grmoš-ćica,* od *grmļski* + *-ica* i / > *o.* Na *-jak grmljak* (Jačke), na *-ik grmîk,* gen. *-ika* (Vuk). Biljke: na *-ika grmika,* na *-otin grmotin* »sinonim: gladiš (v.)«, na *-ela grmjela* (Šulek) »trstika«. Mnogo izvedenica u ornitologiji : *grmar, grmarić* »Zaunkönig«, *grmarica* »Sylvia orphea«, *grmljaš* »golub« = *grmoč* — *grmočar, gȑmuša* (Vuk, Crna Gora) »Sylvia« = *grmušica* (Bag) = *grmuška* = *pogrmuša.* Čobanska je riječ *izgrm* m (Lika) »rupa u kojoj se nadu lješnjaci«. Značajno je što Vuk ima iz Crne Gore *gfmen,* gen. *gfmena* »idem«, sa *-en* prema *grumen* (v.), odatle deminutiv *grméčak* (Dobroselo, Lika) i kol. na *-je gfmēnje* n (17. v., Gundulić, Ljubiša). Nema paralela ni baltičkih ni drugih ie. Arbanasi posudiše *gremshe* f »Feigendrossel« < *grmuša.* Vasnļer uzimlje prijevoj prema rus. *grum* = *grumen* (v.). To mišljenje nije uvjerljivo. Ne zna se ide li ovamo *grmalj* m »vrsta morskoga raka, eriphia spinifrons Desm.«. Možda je metafora, kako se čini, iz učenog naziva.

Lit.: ARj 3, 448. 449. 4, 186. Hirtz, *Aves* 145-146. *Mažuranié* 186. *Miklošič* 80. 423. *SEW* 1, 358. *Vasmer* 313. *Mladenov* 112. *ASPh* 33, 12-13. Jagić, *ASPh* 1, 433. Hirt, *IF* 37, 227. Meillet, *RSI 6,* 132. Buga, *RFV* 67, 232. i sl. (cf. *RSI 6,* 270). Bruckner, *KZ* 45, 43. Loewenthal, *WuS* 10, 155. *GM* 130.

grmiluk m (Bosna) »Korallenband« = *igrmìluk* m »1° nakit oko vrata ili po glavi, 2° nekada novac« = *jirmttik* (Srbija, Donje Povardarje) »metelik koji je vrijedio 20 čaršin-

skih para«. Balkanski turcizam (tur. *yirmi* »dvadeset« < *yıgırmî):* rum. *irmilic* »20 Piasterstück«, bug. *irmilik* »dvadesetak«.

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 349. *ZRPh* 46, 407., br. 85. *Mladenov '223. Tiktin* 353. *Lokotsch* 958. *Škaljie* 292. 371.

grm j eti, *'grmi* impf. (Vuk) *(iz-, za-)* = *gfmêt, -lm* (Kosmet) *(pre-),* baltoslav., sveslav.' i praslav. *gnm-* »bezlični glagol na *-eti:* tonare«. Iterativ (duljenjem *ь* > i) : *grimât* (čakavski). Odatle postverbal *grin* (Cres) u psovci: a) *grin te zel, Ъ) koga grīma.* Iterativ *-grmijèvati (se),* samo s prefiksom *(iz-).* Apstrakta: postverbal *grm* (Belostenec) »grom«, *grmljenje* n = *grminje* (Žice otaca, 14.—15. v.); na *-java gfmljava* f, *grmljavina, grmljavica.* Metaforickí se prenosi i na glas i na psihološko polje: »bučno govoriti u Ijutini«. Prijevoj: *grom,* gen. *groma* m (Vuk) = *grom* (Kosmet), sveslav. i praši, apstraktum (nomen actionis) perfektuma: »ono što je zagrmilo > posljedica grmljavine > tonitrus; sinonimi: trijesak (v.), strijela (v.)«. Odatle: pridjevi na *-ov gramov,* poimeničen sa *-ina gromovina* »sinonim: grmljavina«, *-o ьn* u određenom vidu *gromōvnī,* poirnertičen na *-ik gromovnik,* epitet za Iliju, na *-ovit gromovit.* Osjeća se još onomatopeja što dokazuju izvedenice na *-or, -ot* koje služe za izvođenje od onomatopeja: *gromor* (15.—17. v.) »Lärm, Geräusch«, odatle pridjev na *-ьn grômoran* = *gromòradan* (Crna Gora) »vrlo velik, nezgrapan; sinonim: gromostasan — gromúla« (Vuk). Dočetak *-odan* nastao je unakrštenjem (kontaminacijom) sa *gromada.* Na *-of. grômot* m »buka, lupa«, odatle pridjev na *-ьn grômotan* »sonorus«. Prema *grmjeli* stvara se u 16. v. (tri pisca) *gromjeti, -im,* što dokazuje da se počinje gubiti osjećaj za semantičke varijacije prijevoja. Upor. naprijed hrv.-kajk. *grm.* Na onomatopeju upućuje i *grominjati se, -ām* (Dubrovčani, 17. v.) »padati s lupom«, s gr. *-isati zagromanïsat* pored *zgromomsat, -šem* »udariti gromom« (upor. arb. onomatopeju *gromësinj* = *gromëshinj, gromesis* »rülpse«), *gromékati, gròmēkām, -čēm* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »govoriti psovku: grom te ubio«. Složenice: pridjev na *-ьn gromoglasan; gromòderina* f »cjepka drveta koja je gromom razderana«. Onomatopejske pridjevske izvedenice *gromōran* = *gromòradan* i *grômotan,* koje znače »vrlo velik, golem, grdan«, opravdavaju izvođenje pridjeva *ogroman,* koji drže rusizmom, od *grom.* Upor. rus. *ogrom* »divovska veličina«. Nejasni su prefiksi *ne-z-* u pridjevima koji bez sumnje idu ovamo: *nezgroman* (Poljica, Dalmacija) »1° golem, grdan, 2° nemio, nemilostiv«, sa *-it nezgromnit* (Vetranie), *nezgròmnjast* (Vinkovci, Slavonija) »nepravilan, nezgodan, gadan« = sa *o* > *a* (prema *nezgrapan) nèzgraman* (Riječka nabija, Crna Gora). Vjerojatno su došli semantičkom kontaminacijom (unakrštenjem) sa *nezgodan, neskladan* (v.), *nezgrapan* (v.). Oba prijevoja postoje u baltičkom: lit. *grumù, gruméti* »grmjeli«, stprus. *grumins* »grom iz daljine« prema lot. *gremì, gremju* »mrmljam« i prema lit. *gramēti* »pasti s lupom, stropoStati se«, gr. *χρόμος* »šum, nevrijeme« itd. Iz baltičkih se i grčkih paralela vidi da je ie. korijen **ghrem-l *ghrom-* onomatopejskog podrijetla. Metaforickí prijenos onomatopeje na duhovno polje vidi se u germanskim paralelama: *grimmig, Gram.*

Lit.: ARj 3, 450. 448. 458. 4, 187. 8, 152. *Elezović* 1, 113. 123. 188. 204. Tentor, *JF 5,* 205. *ASPh* 30, 190. *Starine* 40, 183. *Miklošič* 77. *SEW* 1, 353. 360. *Holub-Kopečný* 133. 135. *Bruckner* 158. 162. *KZ* 48, 213-214. *Vasmer* 306. 310. *WP* 1, 656 Belić, *Priroda* 299. *Mladenov* 112. *Boisacq** 1069. Schrijnen, *KZ* 42, 105-106. *GM* 131.

grof m (hrv.-kajk., općenito na zapadu od 16. v., Belostenec, Jambrešić, narodna pjesma) = *grov* (1530) prema f *grofica* za »lat. comes = knez prema f comitissa = kneginja«. Odatle: pridjev na *-ov grófov* (ŽK), poimeničen sa *-ina grSfovina* »grofovska država« i u sr. r. *Grofova* (toponim kod Rijeke), *-ovski grofovski* (Šulek). Apstrakta: na *-ija grafija* »1° grofovska čast, 2° imanje« = na *-stvo grófstvo aliti knežija* (1699). Na istoku *graf* m (18. v.). Od madžarskog feudalnog naziva *gróf* < njem. *Graf* neizvjesnog germanskog postanja, a značenja »poglavar, sudija«, poslije *Fürsta* prvi u rangu. Mlađa posuđenica u poređenju sa češ. *hrabě,* polj. *hrabia.*

Lit.: ARj 3, 378. 456. *Mažuranu* 361-362. *Weigand-Hirt* 1, 755.

grogotati, *-će* impf. (Srednja Dalmacija, Pavlinović, subjekt *dragi kamen),* onomatopeja za djelovanje svjetla kojoj je paralela sinonim *titrati* (v.).

Lit.: ARj 3, 456.

grohot m (Vuk) = *grohot* (Dubrovnik) = *grôt* (ŽK, toporim) = *grohot* (17.—18. v., s promjenom onomatopejskog sufiksa *-of),* sveslav. i praslav., »1° buka, lupa kod padanja, smijeha, 2° sitno kamenje«. Upor. glede su-

fiksa *štropot, topot.* Odatle *grohota* f »zemlja grotljiva«, postverbal od denominala *grohòtati, grohočem (se) (raz-}* »1° zvečati, 2° smijati se grohotom«. Pridjevi: na *-ьn grohotan (smijeh),* na *-ljiv grohòtljiv* (o zemlji punoj sitnog pijeska). Na *-ulja: grohotulja* (Vuk) »niz oraha ili Iješnika na koncu« = *grőtulja* (pravoslavci u planinskim krajevima oko Petrinje) »hrv.-kajk. sinonim: čana f«, s umetnutim *n* pred dentalom *gròntulja* (Vuk). Ovamo možda *grônčur* m (Srbija, Uzice) »načičkani plodovi na grani«, s nejasnom izmjenom dočetka. Na *-Ijika: grohòtljika* (Vuk) »pjeskovita grohotIjiva zemlja« (upor. *Grohote* f pl., Šolta); na *-uša grohotuša* »1° sprava za mamljenje' ptica, 2° neke biljke«. Rumunji posudiše *grohoti* = *grohăi,* uzvik *groh* »grunven« s prijenosom onomatopeje na svinjski glas. Ova praslavenska onomatopeja dolazi i bez sufiksa *-o* (upor. polj. *groch)* u pf. *graknuti, -em = gronuti, gronem* »pasti s lupom«, s ispuštanjem *0* u sufiksu ı *grohtjeti se, grohtim* »ljutiti se (oponašanje zvuka pri ljuljanju)«. Upor. *razgrohtalac* (Stulić) bez *o.* Sa zamjenom *-otati* sa *-itati: grohitati, grohićem* (Vuk). Variraju 1 suglasnici *g i h: \hrohotati se, -čem* (17. v., jedanput) = *hrokotati* (Mikalja, Belostenec, Stulić). Varijacija onomatopeje u prvom samoglasu *o > u* postojala je već u praslavenskom, kako se vidi. u impf, *gruhati|gruvati, gruhām* (Vuk) *(iz-, na-,* Vinkovci *o-, kukuruz,* metafora »pojesti«, *raž-)* »lupati! udarati s bukom«. Upor. polj. *gruchot* s istim sufiksom kao u *grohot.* Odatle: imenica na *-ač gruhač,* gen. *-ăia* (Srbija, Leskovac) »šljunak, belutak« i postverbal *grüh* (Dubašnica, Krk) »kamenje sitno stučeno« (također toponim)«, impf. *grühati, -am* (Dubrovnik) *(iz-)* »drmati, stresati« = *gruat, -am* (Kosmet) *(iz-, o-)* »vaditi žito iz pljeve«, *neogruana (pšenica)* »neočišćena« prema pf. *grühnuti, -ēm* (18. v.). Ta onomatopeja postoji i na *-iti* sa varijacijom značenja: *grušiti, grušīm* (Vuk) »stossen, enthülsen, tundo« prema *grušiti, -trn (z-* Kosmet) »padati s bukom« i impf, na *-a- grušati se* (subjekt *mlijeko) (z-)* »coagulo«. Deminutiv: *grüškati (iz-)* »prati košulju udarajući je o kamen«. Odatle: pridjev na *-ьn ogrušan (jaje)* »sinonim: rovit, rofitan, na umak obaren«, *gruševina* = *grušavina* (Kosmet) = *grušalina* (Vodice) »1° geronnene Milch, 2° Speise von Milch und Eier (Dubrovnik)«, deminutiv na *-ьc grúšac,* gen. *-sca* (Lika) »kamenita so što se prodaje po Bosni«. Ovamo možda i *grujuška f* (Lika) »grebljica kojom se žito u prznici miješa da na jednom kraju ne izgori« ako je deminutiv na **gruhuša.* Za obje varijante sveslav. i praslav. onomatopeje postoje ie. paralele: *grohot* se uporeduje s lit. *grukšéti'* »knirschen« i sa *grukš(t),* i *girgždėti, gurgždėti* »knarren« i njem. *krachen,* a *grühati* sa lit. *griaju, griauti* »srušiti, grmjeli«, *griūvu, griūti* »srušiti«, lat. *ingruō* itd; *h* je nastao iz ie. í koji raširuje ie. korijen **ghrēu- l*ghrgu-* »rušiti« ili od **greus-* »knirschen« s prijevojima *ou* > slav. M Ì O .

Lit.: ARj 3,- 456. 462. 704. 479. 483. 4, 187. 7, 349. Medic, *NVj* 15, 741. Ribarić, *SDZb 9,* 150. *Elezović* 1, 113. 204. 222. 458. *Miklošič* 79-80. *SEW* 1, 353. 357. i sl. *Holub-Kopečny* 133. *Bruckner* 159. *KZ* 43, 311. *Vasmer* 311. 314. *Mladenov* 111-112. *WP* l, 651. 648. Jagić, *ASPh 2,* 396. Matzenauer, *LF 7,* 195.

gronda f (Kanavelić, Stulić) »namršteno čelo«, denominal na *-iti gronditi se* (Stolić) »nakostrečiti se« = *grunda* f (Marulio, objekt uz *spustiti grundu),* pridjev na *-ast grundast* »namršten«. Od tal. *gronda* »finsteres Gesicht«, *aggrondare.* Stoji u vezi s onomatopejskim glagolom *grundîre, *grunniare, grunnire* za glas svinje, odatle u Božavi *runjãt* »brontolare« *(r < gr* kao u *rakatač).*

Lit.: ARj 3, 462. *REW³ 3893. DEI* 1875. 1877.

grop m (15. v., Marulić, Račišće, Dubrovnik, Budva, slov.) »uzao, čvor«. Od tal. *groppo* < lat. *crűppa.* Denominal *zagropăti se* (subjekt *vlaka na postolu)* (Smokvica, Korčula).

Lit.: ARj 3, 462. *Pleteršnik* 1, 256. *REW³* 2344.

groš m (16. v., Vuk) »1° bakren novac određene vrijednosti, put novčića, 2° novac uopće (ŽK, Dalmacija)«. Deminutiv na *-ъk > -ák grašak,* gen. *-âka* (ŽK), na *-ie grošič* »1° novac određene vrijednosti, 2° prezime (Dragué, Istra)«, odatle na *-ar grošićar* m (Vuk) »koji radi na grošić«, odatle na *-ija grošićarija* (Šulek), na *-ina grošićarina* f »plaća grošićaru«, denominal na *-iti grošićariti;* na *-njak < -ьn + jak grdšnjak* »hljeb koji stoji groš«, hipokoristik *gróšo* (Dobroselo, Lika) »svite nakićene grosima po pasu, po kapi ili po prednjacima od prslučića«. Složenice *polgrošica* (17. v.) = *polugrošica* (narodna pjesma) = *golugrošnica* (Vuk) »sitan novac koji vrijedi po groša«. Nalazi se još u slov. *groš,* gen. *groša, grošek,* gen. *-ška, grošič, grošnik* i arb. *grosh.* Od tal. *grosso* (14. v.) u numizmatičkom značenju preko njem. *Groschen* < lat. *grossus.* Ovamo još

složenica *karagroš* m (18. v.) »španjolski talir, kolunat« preko tur. *karaguruş*. Od tal. *grosso* i trgovački termin *grosist(a)* »trgovac na veliko«. Lat. ablativ *grosso modo* »uopće«.

Lit.: ARj 3, 463. 4, 853. 10, 623. *Pleteršnik* 1, 256. *REW*[3] 1876. *GM* 131-132. *DEI* 1876.

grôt m (Vuk, Hrvatska, Prigorje, 1459), praslav., bez baltičke paralele, »1° kao mlinarski termin: sud u kojem stoji žito te se iz njega malo-pomalo presiplje i pada u mlin« = *grot* (Vodice) »2° kolski termin: u gospodarskim kolima prostor od dna do ruba lastavice« = *grot* (Cres) »3° grlo u boce, 4° bolest u grlu«. Riječ postoji u rus.-cslav. »pehar« i u slov. »sinonim: trahtur« (v.). Postojala je i u panonskoslavenskom kako dokazuje madžarski slavizam *garat, garad*. Odatle izvedenica na *-lo: grotlo* = *grotlo* n (Vuk) »1° sinonim klanac = turcizam bogaz, 2° zvalo, 3° u cvijetu mjesto gdje se obod i cijev stiču (Pančić)«. Prema Miklošiču od praslav. korijena *gw-* koji je u *grlo* i *grkljan,* sa sufiksom *-Ulo,* ie. ništični prijevoj *gur-* od **guer-* koji se nalazi u *žderati*. Odatle odbacivanjem sufiksa *-lo: grôt*.

Lit.: ARj 3, 463. Tentor, *JF 5,* 205. Ribarić, *SDZb 9,* 150. *Mažuranić* 363. *Miklošič* 79. 423. *SEW* 1, 354. *WP* 1, 683.

grotati, *-čem* impf, (čakavski). Onomatopejski glagol na *-ati* kojim se oponaša glas purana. Upor. varijantu *groktati* (v.).

Lit.: ARj 3, 463.

groza *f* (Vuk) ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° (štokavska riječ) horror; 2° sinonimi: jeza, ježnja, strah (na zapadu), 3° prijetna (hrv.-kajk., Pergošić)« = *groza,* gen. *groze* (Kosmet) »4° odvratnost, gadost«. Odatle pridjev *grozan* »strašan«, na *-ovit grozavii* = *grozan* (Kosmet) »gadan, odvratan«, poimeničen sa *-ica groznica* f (14. i 15. v.) »febris, (na zapadu) zimica«, s hipokoristikom *graja* i pridjevom na *-av grozničav.,* augmentativom *grozničina,* imenima biljki *grozničarka* = *grozničavka* i denominálom na *-iti ogròzničaviti*. Deminutiv na *-iça: gròzica* (Menčetić). Denominal na *-iti* od *grozą: groziti (se) (sa-, za-, z-)* »1° (u štokavskom značenju) schaudern (Vuk, regionalno), 2° prijetiti (općenito, i u drugim slavinama)«, *ogroz'it, ogrözim* (Kosmet) »izazvati gađenje«, iterativ *nagrãzâti se* (ŽK), s pridjevom na *-ljiv nagražljiv*. Rumunji posudiše južnoslav. folklorni termin: *groza* f i pridjev *groaznic* < *grozbnt* + lat. *-icus*. Apstrakti: na *-ota grozota* f; *groznoća* (17. v.); *grožnja*. Baltičke su usporednice: lit. *gražoju, gražoti* »prijetiti«, lot. *grızuot* »idem«, gr. γοργός »strašan, divlji« i Γοργώ itd. Ie. je korijen **garį-* i **grag-* »što izaziva strah«. Vrlo je vjerojatno Brücknerovo mišljenje da je *groza* prijevoj od rus. *gre'za* f »san, buncanje«, odatle *grézitb* »buncati«, cslav. *greza* »confusio«, *stgreziti sę* »commisceri«. V. *grijeh*.

Lit.: ARj 3, 464. 470. 7, 345. *Elezović* 1, 112. 2, 13. *Mažuranić* 363-364. *Miklošič 79. SEW* 1, 355. *Holub-Kopečný* 134. *Bruckner* 159. *KZ* 48, 219. *ASPh* 4, 216. *Vasmer* 309-310. *Mladenov'lll. WP* 1, 537. Iljinski, *IzvORJAS* 1918, 23, 1, 125-182 (cf. *Slávia* 5, 206). *RSI* 6, 219-221. Scheftelowitz, *KZ* 56, 177. *Boisacq** 154. Pedersen, *KZ* 40, 178-181 (cf. *AnzIF* 24, 44). *IF* 26, 293-294. -Matzenauer, *LF* 12, 325.

gŕst, gen. -í f (Vuk, Boka), sveslav. i praslav. **gzrt-t,-bez* baltičkih paralela, »otvorena ruka za primanje, poignée« = *gfst* u *zagfst* (Vodice) »ručni zglob«, odatle *zagrsnica* f (Vodice) »od domaće vune spletena manšeta«. Upor. slov. *gfst* i bug. *grăstb*. Općenita je s prefiksom *pre-* i sufiksom *-ıo, -ıa: pregršt* = *pregrš* m, f (Kosmet) pored *pregraš* m (sa nejasnim *a,* zar praslav. prijevoj **goršt- > *graš-?)* = *grigršć* (Lumbarda) = *pregašća* (čakavski, ŽK sa *ŗ > ar* i ispadanjem *r* zbog disimilacije *r-r > r-0)* = *pagrīšč* (Punat, Krk, zar praslav. prijevoj **geršt- > grešt-i)*. Prefiks *pré-* je dodan da se izbjegne homonīmija sa *grst* »Ekel« (v.). Upor. rus.-cslav. (12. v.): *prigwbšča*. Arbanasi posudiše *grusht* »idem«. Rum. slavizam *gîrşt,* koji pominje Miklošič, ne nalazi se u rječnicima. Praslav. apstraktna izvedenica na í po deklinaciji *i* od *grlati, grnuti* (v.). Uporeduje se i sa lot. *gurne* »Elachsknorren«, s Homerovim ἀγοστός »ruka zgrbljena za primanje« < *ἀγορτός, od ἀγείρω »skupljam«, αγορά »skupština«. V. dalje *gromada/gramada*.

Lit.: ARj 3, 470. *Elezović* 2, 123. Ribarić, *SDZb* 9, 150. Kušar, *NVj 3, 326. Miklošič* 64. *SEW* 371. *Holub-Kopečný* 133. *Bruckner* 136. *Vasmer* 298. *Trautmann* 102. *WP* 1, 590. *Mladenov* 112. *GM* 133. Jokl, *Unt.* 249. 330-331. *IP* 36, 145. *Boisacq*[3] 6-7. 1087. Agrell, *LU Â (c'. IJb* 8, 203). Brugmann, *IF* 18, 129-130. Petr, *BB* 21, 207-217 (cf. *AnzIF* 7, 165). Persson, *BB* 19, 257-283 (cf. *AnzIF 3,* 200). Zubatý, *ASPh* 16, 394.

gršak, gen. *gȑška* m (Vuk) »kao rešeto u. krčagu kuda voda ulazi i izlazi«. Stoji bez sumnje u vezi sa sveslav. i praslav. korijenom *ktrč-* ili *krti-* u *krčag,* gen. *-ága m* (Vuk, Srbija, u zapadnim krajevima danas ne postoji) = *krčag* pored *krčag* (Kosmet) »Krug; sinonim: konata« i u *krčma* (v.). Odatle deminutiv na *-ić: krčažić* (Vuk). Sufiks *-ag* je nastao od *-eg,* kako se vidi iz bug. *krčeg,* iz ikavskog *krčig,* sa deminutivom *krčižbc* (1468). Taj se korijen nalazi i u madž. izvedenici na -ó > *-öv: korsó > koršōv* (v.), koja nije madžarski slavizam nego potječe iz alt. *kurčuk* »Schlauch«, *kurčū* »Tonnenreif«, tur. *korçak,* iz vremena dok su Madžari nomadizirali zajedno s Turcima. Srodnost s germ. *Krug, Krücke,* fr. *eruche* nije isključena. Bruckner stavlja ovamo i stcslav. *krbčii* »kovač«. Promjena *kr > gr* u *gršak* nastala je semantičnom kontaminacijom (unakrštenjem) sa *grlo, grlić* (v.); *č > š* pred *k* česta je pojava. Arbanasi posudiše *kërçak.* Tur. *korçak* može biti i posudenica iz južnoslavenskoga.

Lit.: ARj 3, 472. 4, 396. *Miklošič* 156. *SEW* 1, 665. *Holub-Kopečny* 186. *Bruckner* 286. *KZ* 48, 191. *GM* 191. *Mladenov* 266.

grûb, f*gruba* (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev *grobi* pored *grubt,* »debeo > neotesan, ružan (Lumbarda, Korčula)«, određeni vid *grubi* (čakavski) »neobično velik«, upor. stčeš. *hrubý* »velik«. To je po svoj prilici prvobitno značenje. Stoji u semantičkoj vezi i pod njenim uplivom s njem. pridjevom *grob,* koji je drugog podrijetla (< *gi-rōb},* kako se vidi po posuđenoj humanističkoj lat. izvedenici na *-ianus: grubìjan* m (Vuk, Vojvodina, Zagreb) < njem. *Grobian* (1494). Odatle deminutivni pridjev *grubahan* (Dubrovnik) pored *-san.* Apstrakti: *grub* m (Jačke); na *-oca, -ota -ost, -ina: gruboća = grubòta* (Poljički statut) »laesio« = *grubost = grubìna.* Denominali: kauzativ na *-iti: grabiti, grubim (iz-, o-, sa-},* eufemizam *sagrubiti* »sagriješiti«, inhoativ na *-éti grublèti, grubim (iz-, o-, po-}.* Vokal *u* je nastao iz *ç:* stcslav. *grobt* i madž. slavizam *goromba* »debeo, divlji, neotesan« iz panonske nizine i strum. *grumb.* Ušao je u mušku i žensku antroponimiju: medu stara dvočlana lična imena *Grubislav,* odatle hipokoristici *Gruba, Grújo, Grujica, Grubeša, Grubiša,* odatle prezime *Grubišić.* Baltičke usporednice, kao i praslavenska pokazuju također alternaciju *-um-* i *-u-',* lot. *grumbt* »postati navoran«, prema lit. *grubus* »neravan«. Poređuje se i sa njem. *Krampf.* Ali se ove usporednice slažu samo fonetski, nikako semantički. Stavlja se pod ie. korijen **ger-* /okretati«, raširen u rustičnom prijevoju i nazaliran sa formantom *b: *gremb-l*gromb-.*

Lit.: ARj 3, 472. Kušar, *NVj* 3, 338. *Mažuranić* 364. *Miklošič* 79. *SEW* 1, 355. *Holub-Kopečny* 133. *Bruckner* 159. *KZ* 42, 345—346. 45, 45. *Vasmer* 311—312. *Trautmann* 99. *Mladenov* 111. *WP* 1, 596. Moskovljević, *NJ* 1, 19. *Tiktin* 706.

gruda f (Vuk, Kosmet) = *grudva* (Vuk, 18. v., Kosmet), kao *crkva* nekada po deklinaciji *u,* sveslav. i praslav., »1° glaeba, 2° (kol.) poljsko zelje (metafora), 3° gruda sira«. Toponim. Odatle pridjev na *-ьn: grudan = grųden* (1491, hrv.-kajk., Habdelić, Patačić, Belostenec, Jambrešić, prvotisak glagoljskog brevijara iz 1491), poimeničen u m. r. prema *mjesec* »prosinac, velikobožićnjak«, prema Patačiću ovako nazvan »od gruda onda zmržnjenoga«; običnije s dvostrukim sufiksom *-ьn* + *-j* kao ostali mjeseci: *grudanj,* gén. *-dnja;* na *-jača grudnjača* (Vuk, Kosmet) »cjedilo od konopljina platna u koje se sipa sir da se ocijedi surutka i da postane gruda«. Na *-ast: grūdasi.* Na *-av: grudav.* Deminutiv na *-ica: grudica (sira}.* Augmentativ na *-ina: grūdina.* Sa sufiksom -ία: *gruda* (J. S. Reljković) = *grudva* (unakrštenje sa *grudva}* i sa starim još u praslav. izumrlim sufiksom *-men *grudmen > grumen* m (Vuk, Kosmet) »idem« = *grum > grun.* Odatle deminutivi: *grumak, grunac, grúnäk, gru(m}čić,* kol. *grunje.* Upor. rus. *grum* »idem«; pridjev na *-ast, -av, -it: grumenasi, -njast, -enit.* Deminutivi: *grumenčić, grumičak* od **grumik* kao *komik = grumenčak,* gen. *-čká* (Lika). Upor. *kam, plam, prám* za *kamen* (v.) itd. Denominal na *-ati: grudati se (iz-}.* Oba oblika pomiješaše se u rum. *grunz.* Tu je *-z* iz rum. plurala *grunzi — grunji* < *grudy* »1° tvrde mrvice kamene soli, 2° zaleđen komad zemlje *(grunji pămîntului)«;* odatle brojni rum. pridjevi na -os < lat. *-osus: grunzos = grunțuros* itd. Arbanasi posudiše *grude* f »Scholle«, epirski Grci od nestalih epirskih Slavena γροϋδα »gruda sira«. Vokal *u* je nastao iz ie. dvoglasa *ou.* Za uporedenje pružaju baltički jezici obilje primjera: lit. *grūsti* »mrviti«, *grudaš* »žito«, u prijevoju *graudus* »dirljiv«, lot. *grauds* »žito«, *graumenys* pl. »prašume«, *grumuñtas* »grosser Erdkloss«, *grumtas* »Klumpen«. Te usporednice kažu da je prvobitno značenje bilo »ono što je razmrvljeno«. To potvrđuju i germanske usporednice : stvnjem. *griol* »pijesak, Gries«. Upor. germanizam

gríz m. Ie. korijen **ghreu,* u prijevoju *ghrōu-* »rastrti, razbiti« bio je raširen formantom *d* kolektivnog značenja (upor. suf. *-od}.*

Lit.: ARj 3, 477. 479. 480. 7, 349. *Elezović* 1, 113. *Mažuranić* 364. *Miklošič* 79. *SEW* 1, 357. *Holub-Kopečný* 133. *Bruckner* 159 -160. *Vasmer 313. RSI 4,* 175. *Trautmann* 99. *WP* 1, 649. Jonke, *Rad* 275, 70. *Tiktin* 706. Jagić, *ASPh* 31,'551. *Boisacq*[3] 424. 1068 -1069. Osten-Säcken, *IF 24,* 245. 28, 419. *GM* 132. Scheftelowitz, *KZ* 56, 178. Stefanie, *Rad* 285, 62-3.

grudi f pl. (Vuk) po deklinaciji *i* kao i »sinonim: prsi«. Osjeća se danas kao pjesnički izraz. Sveslav. i praslav. *grçdb,* bez paralele u baltičkoj grupi. Znači i »brežuljak« (srednja Dalmacija, Pavlinović). Prelazi u deklinaciją *a: gruda f* (Brač) »kost sred prsi gdje se sastaju rebra«. Ova potvrda objašnjava plural: *grudi* se sastoje od više kostiju na obje strane. Odatle pridjev *grûdan, grudna (kost,* <~r *koš,* Piva-Drobnjak), poimeničen sa *-ik* i *-jak grudnik = grudnjak,* gen. *-aka* (Banat) »kožuh kao prsluk«, sa *-jača grudnjača* f »torba od koje se uzice unakrste na grudima«; u botaničkoj terminologiji *grudnjaka* f »pulmonaria L.« i *grudnišnik* »crven sljez, trandofilj«, od nepotvrđenog *grudnica.* Obje su biljke nazvane tako zacijelo zbog toga što se mogu nositi na grudima. Kako se *grudi* upotrebljava i za prsa životinja, ovamo ide s hipokorističkim sufiksom *-an* (tip *Milan, rudan}: grudan* (Doboselo, Lika) »prsat konj«, možda i *grudeša* »koza« (Dobroselo). Taj pastirski (?) naziv izvodi Budmani od *gruda* (Hrvatska Krajina, v. *gruda}* »ovca koja je bijela kao snijeg«. Nema potanjih obavještenja o tako nazvanoj kozi. Neologizam *grudobolan* »tuberkulozan, sušičav«. Vokal M je nastao iz *G:* stcslav. *grçdb,* slov. *grodi,* bug. *gradi,* polj. *grędzi.* Kako polj. *grąd* znači »uzvišeno mjesto u mokrom terenu«, s čime se slaže dalmatinsko značenje »brežuljak«, uvjerljivo je uporedenje s lat. *grandis* »velik«. Upor. i stengi, *grēada* »Busen«. le. je korijen **gņrendh-* »bujati« u prijevoju **gurondh-; grudi* su prema tome nazvane tako što se nadimaju.

Lit.: ARj 3, 478. Vuković, *SDZb* 10, 382. *Miklošič* 79. *SEW* 1, 356. *Holub-Kopečný* 133. *Bruckner* 676. *KZ 42,* 339. 346-347. 45, 53. *Vasmer* 312. *Mlađenov* 112. *WP* 1, 699. *Boisacq*[3] 132. Machek, *Recherches* (cf. Fraenkel, *IF* 54, 282 i *Slávia* 10, 382). Petersson, *LUA* n. f. 1. Bd. 14, nro 31 (cf. *IJb 7,* 115). *ASPh 34,* 378-379. Zubatý, *ASPh* 16, 393. Pedersen, *LP* 1, 1-2. Matzenauer, *LF 7,* 202. *NJ* 1, 123.

graditi, *-im* impf. (Stulić) »frangere« označuje Budmani kao nepouzdano, ali može biti isto što i slov. *grúditi* »rodere, mordere, molestare«, koji Matzenauer uporeduje s ags. *gríndan* »centerére« i lit. *grandau, grandyti* »radere« što bi zadovoljavalo Stulićevu obliku, ali za slov. morala bi se pretpostaviti varijanta bez nazala kao praslav. *grcbb* pored *grubt.* le. korijen **ghrendh-,* raširen je s pomoću formantą *dh* od *ghren-* »rastrti«, u prijevoju **ghrondh~.*

Lit.: ARj 3, 478. *Pleteršnik* 1, 258. Matzenauer, *LF* 7, 194. *WP* 1, 657.

grûg m (Rab, Božava, Senj, Veli otok) = *gruh = grûj,* gen. *graja* (Perast, Kućište, Brač, Bogdašić, Korčula) = *grûj* (Budva, Bijela, Risan, Paštrovići, Muo, Stoliv, Dubrovnik, Mljet, Sutomore, Ljubiša) = *grum* (Belostenec, Hrvatsko primorje, Malínská, Krk) = *grun* pored *grun* (Krk) = *grunj* (Cres, sjeverni čakavci), *grünjeva mat* (Malínská) »motellá tricirrata«. Stara posudenica iz ribarske terminologije kako pokazuje *on* pred suglasnikom > *u; grûg* poklapa se s tal. *gróngo,* sa *-g > h gruh; gruj* predstavlja **congrius* od *conger* sa metatezom *r* kao i *grongo < conger,* gen. *congri,* ák. *congrum; grun* se poklapa sa krčko-rom. *graun; grum* prikazuje hiperkorektan oblik prema mijenjanju -от > *-n.* Taj oblik je nastao odbacivanjem dočetka -CMS u **groncus* koji nije potvrđen u tal., nego je specifičan u našoj ribarskoj terminologiji; *-nj* mjesto -от > *n* može se objasniti iz *ngį: *congrius.* Upor. tal. *cagno* < lat. *congius* (v.). Sve su to naše adaptacije nepoznatih dalmatoromanskih oblika od lat. *conger,* gen. *congri,* mediteranskog podrijetla.

Lit.: ARj 3,479.480. 482. *Pleteršnik* 1,258. Stürm, *ČSJK 6,* 67. *Banali 2,* 156. Macan, *ZbNŽ* 29, 211. Kušar, *Rad* 118, 16. *DEI* 1062. *REW** 2144.

grüna f (Pavlinović, Dalmacija) »draga, pola, kosa, greda«. Značenje je dano neodređeno. Čini se da je kao terenski termin srodno sa ukr. *hruń, hrunok, hruriyk* »Hügel«, rum. *gruiu* »idem«, cine, *grúňu* »idem« < lat. *grunium.* Ovamo još *ogronja* f (Kavanjin) »surla«, pridjev kod istoga *kad pomrmlja s ogronjime* (= vragom) u istom značenju u kojem tal. *grugno* »muso del porco«. Glede početnog *o-* upor. *ofèrao* pored *ferao* (v.), *o(h}šubra* (v.) i glede oscilacije *u-o* u naglašenom slogu upor. *gronda-grunda.*

Lit.: ARj 3, 481. 8, 781. *REW»* 3894. *DEI* 1877.

grȕnat, gen. *grunta* m = *grünt* (hrv.-kajk., 18. v., ŽK, slov), »sinonimi: zemlja kao vlasništvo, baština, imanje, dobro«. Odatle službeni neologizmi za njem. *Grundbuch: gruntovan, gruntovnica* = *zemljišnih* (Dalmacija), *gruntovničar.* Od njem. *Grund.*

Lit.: ARj 3, 481. *Pleteršnik* 1, 258.

grundov, gen. *grundală,* pl. *grundali* m (Buzet, Sovinjsko polje, također *grandov)* »kamene ploče izbečene preko zida ispod žlijebnjaka da štite zidove od kiše«. Istroromanski - leksički ostatak od vlat. **grundarium* > tal. *grondaia, grondaia,* poimeničen pridjev na *-ārius* od srlat. *grunda, gronda, grondarla,* kilát, *suggrunda.* Zamjena sufiksa *-ārius* sa *-olis* nastala je na osnovu disimilacije *r-r* >*r-l.*

Lit.: DEI 1875. *Prati* 523.

grušt m (ŽK, slov.) »skele kod gradnje kuća« = *rast* (hrv.-kajk.) = *rušt* (Virje). Od njem. *Gerüste.*

Lit.: ARj 14, 342. Skok, *ASPh* 33, 362. *Pleteršnik* 1, 259.

gržún m (istročakavski) »puer«. Od tal. *garzóne* m < fr. *garçon* franačkog podrijetla (franački **wrattjo* > nvnjem. *Recke* »junak«).

Lit.: Štrekelj, *ASPh* 14, 524-5. .£>£/ 1768. *Gamilhcheg* 457. *REW* 9510.

gû »onomatopeja kojom se oponaša glas goluba i grlice« (Kralje, Klakar). Odatle imenica oformljena sa *-k* (upor. *zvuk)* i *-ka* (upor. *buka): guk* m (Vuk), *güka* f (Vuk) sa impf. *gúkati, gûiem* (16. v., Vuk) prema pf. *gúknuti, guknêm* (Vuk). S reduplikacijom: impf, *gugútati, guguć m* prema pf. *gugutnuti* i sã *ć* iz prezenta u infinitivu *gugučati* (Ljubiša), s postverbalom *gugūt* (Vuk), pored *gugukati, -ami* pored *-čem* (Stulić, Srbija, Milićević). Na *-avac: golub gukavac.* Glas goluba imitira se i sa *gulu.* Zbog toga izmjenjuje *o* > *u golub* > *gulub* m (Nova Gradiška) prema f *gulubici* (Prespa). Reduplikacija je ušla i u naziv goluba u oformljenju sa *-ka: gùgutka* (Vuk, Kosmet) »sinonim: kumrikuša (v.)« i u rum. *guguịduca* i arb. *guguçe.*

Lit.: ARj 3, 497. 495. *Elezović* 1, 114. Hirtz, *Aves* 148-149. *SEW* 1, 361. *Holub--Kopečný* 130. *Vasmer* 319. Iljinski, *ASPh* 29, 496. Loewenthal, *KZ* 37, 390. Matzenauer, *LF* 203. *GM* 134. 207.

guba f (Vük, Vodice, ŽK), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *goba,* »1° razne vrsti gljiva, 2° spužva, 3° (metafora) bolest na tijelu, izraslina, 4° uvredljiva metafora za ljude«. Odatle: *gübav* (15. v.) »aussätzig, šugav«, poimeničen na *-ьc gübavac,* gen. *-avca* m (1437), sa starim pridjevom na *-j* m *gubavač,* f *gubavča,* na *-ica gubavica,* »žaba« (također toponim), inhoativ *gubaviti se.* Radna imenica na *-ar: gubar* (Fužine) »koji kupi gube po šumi«. Na *-alj* (upor. *putalj): gübalj* »gubav = šugav konj«. Faktitiv na *-ati gubati, -am (se)* (Vuk) *(o-* Kosmet, *raž-)* »činiti da tko bude gubav«. Na *-ač: gubač* (Slavonija) »sinonim: šiška, šišarica«, upor. madž. *gubacs* »idem«. Deminutivne izvedenice na *-ьc* i *-ica* odstupaju semantički od simpleksa: *gübac,* gen *-pea* (Vuk) = *gubica* »1° os animalium, 2° uvredljiva metafora kad se prenosi na usta ljudi«. Odatle pridjev na *-ьn: gubičan* m, f *-čna* (Dobroselo) »debelih usana«, augmentativ *gubičina,* na *-jatigubičatise* »sinonim: potući se«. Deminutivi uklanjaju homonīmiju izmēdu dvaju značenja kao u polj. *gįba* »Mund, Maul« prema *gąbka, gţbka.* Madžari posudiše *gamba* < *goba* »usnice, Maul« i iz hrv.-srp. *gubo* »Gallapfel«, *gubacs, gubics* »Knopper«, *gubas* »gubav«, Rumunji *gubav* »aussätzig«, odatle rum. apstraktum *gubavie* f. Berneker i WP, slijedeći Miklošiča, rastavljaju etimološki ove dvije riječi, dok ih Brückner, Trautmann i Zubatý uzimlju zajedno. Vasmer dopušta mogućnost zajedničkog izvora; *u* je nastao u objema semantemima iz nazala *ρ:* stcslav. *gçba* »spužva«, slov. *goba* »gljiva, vrganji«, češ. *houba,* polj. *gąbka, gębka.* Za oba značenja ie. paralele su jasne: u baltičkoj grupi lit. *gumbas* »Erhöhung, Knorren, Gewächs an einem organischem Körper«, lit. *gémbe* »Nagel, Knagge < Spitze, Vorsprung«, gr. γαμφαί »laloka«. Ie. je korijen *gambh-* odnosno *geu-* ili *gheubh-* »savinuti«.

Lit.: ARj 3, 484. 487. 488. Hirtz, *Amph.* 38. *Elezović 2,* 13. Ribarić, *SDZb 9,* 150. *Mažuranu* 365. *Miklósié* 71. *SEW* 1, 340. *Holub-Kopečný* 129. 135. *Brückner* 138. *KZ* 42·, 332-334. *Vasmer* 316. *WP* 1, 534. 562. 568. *Trautmann* 101. *Mladenov* 117. *Boisacq*[3] 899. Pedersen, *KZ* 36, 334. Janzén, *ZSPh* 15, 57. Christiani, *ZSPh* 18, 161. *PBB* 22, 192.

gûc m (Dubrovnik, Rab) »čamac, mala lađa [(nešto manja od *bragoca,)«.* Riječ je raširena i u Italiji: Korzika, Kalabrija, Sicilija, Napulj, Đenova *gussu, gossu,* Venecija *gozzo,*

guzzo. Vjerojatno od *bragoc (y.),* preko mlet., premda se ne zna zašto je apokopirano *bra-}.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 23. *PE* 1, 558. 3, 238. Skok, *Term.* 149. Isti, *ZRPh* 54, 434. 57, 468-9. 479-80. *DEI* 1851.

guče ili **goče** f pl. (Zore) »pezzi di rete (della sciabica > *šabaka,* v.) dalle maglie larghe e dal filo al quanto grosso« = *guia* (Poljica) »maglia di lana che portano gli uomini (odijelo)« = *guća* (Rab) »vunena košulja« (po semantičkom zakonu sinegdohe) = *guća* (Božava) »maglia«. Od mlet. *gucbia (* izgovori *guća)* »maglia, lavoro fatto cogli aghi« < *aguchiare* (Boerio) < lat. **acücula,* deminutiv od *açus.* Glede *ü > o* v. *Lokrum* i *goša* (v.).

Lit.: ARj 3, 492. Maver, *AR* 6, 242. *ZbNŽ* 8, 310. Kušar, *Rad* 118, 19. Zore, *APJ* 10, 356.

gueula f (Dubrovnik) »guša«, sadrži zacijelo lat. deminutivni sufiks *-ula* ili bolje *-ola* na korijen *guč-,* koji odgovara kao dalmato-romanski ekvivalenat tal. *gozzo,* skraćenici od *gor gazza* < lat. **gurgutia; gozzo* se slaže posvema kao kasniji talijanizam sa *guc* (Božava) »isto«, prošireno sprijeda pomenutim deminutivom *-ul* i hrv. istoznačnim *-ič gucullć.* Marulić ima *-va-* mjesto *u: gvača (čvrljak... s punom gvacom pojde).* Taj *va* reflektira možda dvoglas *ua* (upor. krčko-rom. *suas > sursum, ingvaždat, raklo* i *kvijer < corium).* Mjesto *č, c* stoji u Režiji, Goriškom *ž: goža* »Kröpf«, u Toiminu *golžun* »pútača (ŽK), Hühnerkropf«, upor. tal. *sorgozzone.* Dalja veza sa balkanskom riječi *guša* (v.) je moguća premda je fonetski odnos nejasan.

Lit.: ARj 3, 493. 520. Cronia, *ID* 6. Budmani, *Rad* 65, 166. *Pleteršnik* 1, 242. *REW*[3] 3924. *DEI* 1850. Štrekelj, *ASPh* 12, 457-458.

guć »(onomatopejski) uzvik kojim se vabe i gone svinje (okolina Dubrovnika)« = *gud* (Stulić) »idem«, oformljen u* imenici *guda* f (Vuk, Dubrovnik, Kosmet, dječji govor) pored *guda,* gen. *gūde -- guda f* »krmača, prasica«, *gude,* gen. *-eta* na »prase«, *guče,* gen. *-eta* (Stulić) < *gudče* (označeno u *ARj* kao nepouzdano) prema *gùdin* m (Vuk,. Dubrovnik, Hercegovina, Brač) »prasac«, deminutiv *gudinić* (Vuk), sa drugim suglasnikom *gúdža* f (Vuk) »krmača«. Odatle *gudân* (Kosmet) »vepar«, *gudača* (ibidem) »krmača«. Upor. arb. *guç* »prasica«, *guçenj* »grunze«. Upor. *guči* i *guči* (Kosmet) »uzvici za vabijenje svinja«; *gufala* (ŽK) je u isto doba uzvik za vabljenje i femininum. Ovamo izvedenice: na *-ьc: gudač,* gen. *gulca,* gen. pl. *gúdoc* pored *gúlcih* (Hvar) »prasac« = *gudač,* gen. *guća* prema *gudača, gudaš* (Kurelac), kol. *gudad* (Stulić). Također slov. *guda* = *gudika, güdek, gucey.* Sa *r* mjesto *d: güre,* gen. *-eta* (Kosmet) »sinonim: gude«, deminutiv *gurênce,* gen. *-eta, guran, gurač,* sve iz Kosmeta. Odatle onomatopejski impf, *gurìtati, gurīčē* (subjekt *svinja)* »grunnire« = *gurikati, gurīčē* »idem« prema pf. *guritnuti* (Vuk), s postverbalom *gûrît* m. Upor. ngr. γουγούνα »svinja«. Sa */: gulič* (Vodice) »zov za mlade svinje«. Sa *g* mjesto *d* (onomatopejska reduplikacija): *gugan* »ime prasca«. Uper. slov. *gulja.* Ovamo ide zacijelo i *güdlja* (Krašić) »obarnica (Krasie *lubarnica)* ukuhana kukuruznim brašnom, gusta i ukusna, dok je lubarnica samo rijetka supa« = *gûdla* (Kamena Gorica kod Varaždina) »svinjska juha poslije obarenih kobasica, obarnica (ŽK)«. Samoglas se *u* zamjenjuje sa *i,* a suglasnici *d* i *č* sa *c: gica* f (Vuk, dječji govor) = *gica,* gen. *gice* (Kosmet) »svinja«, prema m *gican* »ime prascu« od *gle g\c* »zov za svinje (Zagreb)« = *gle* (Vuk) »uzvik, 1° glas za vabljenje svinja, 2° kojim se tjera svinja (Kosmet)« = *gici* (Kosmet) »glas kojim se vabi svinja«. Odatle na *-kati* impf, *gïckati, -om* (Vuk) »vabiti svinje« prema pf. *gtcnuti, -em* »povabiti jedanput svinje viknuvši *gic«.* I ovo onomatopeja kojom se oponaša glas svinje. Upor. rum. onomatopejski glagol *a guița* »quieken«, odatle *guițatură* »glas mlade svinje«. Onomatopeja, u daljem razvitku, postaje i folklorni termin za igru. U Šumadiji se u igri tjeranja svinja (ŽK, *svinkanje)* krmača zove pored *budža* (v.) i *gúdža* (Vuk), odatle *gudžati se* »igrati se gudže«. .U bug. *guda* je »Knöchel vom Schwein der beim Spiel (Schweinetreiben) benutzt wird«. I cijela se igra zove tako. Odatle glagol *gúdja, gúždam* »hinlegen, hintun, setzen«. U Kosmetu je *gudža* prenijeta na »nešto kao drvena lopata kojom se djeca igraju«, odatle impf, *güdžat, -ám* »1° gurati, tjerati gudžu, igrati se gudže, 2° bacati bez cilja«. S turskim deminutivnim nastavkom *-čik: gudžadžik* »igra gudže«.

Lit.: ARj 3, 132. 492. 493. 495. 503. *Elezović* 1, 96. 114. 117. 118. Hraste, *BJF* 8, 21. *GM* 136. *Tiktin* 707. *Doric* 68. *Pleteršnik* 1, 259. Matzenauer, *LF* 7, 205. Pedersen, *KZ* 38, 342.

gudura f (Vuk, Srbija, Lika) »1° duboka i uska dolina, 2° (Otočac) toponim«. Ide u sferu kraških pojmova kao *litica, vrtača.* Sa

drugim dočetkom 1402 *(ab ecclesia sancte Marie de Rabac usque ad) Guducha (districtus Sibenicensis in Luka),* danas *Gudüča,* na sjevernoj obali Prokljana; *-uča* je romanski deminutivni sufiks *-ucea.* Od *ganda* (Bregaglia, Bořino) »sconscendimento di sassi in montagna, *erta* di sassi, pendìo« (prema De Felice, Alessio i Ribezzo), .mediteranski leksički ostatak u Španjolskoj, Švicarskoj sve do Furlanije i u hrv.-srp. Sa dočetkom (sufiksom?) na r u španj. *gandara* »piccola catena di montagne«, u baskickom *andar(o)* »pente escarpée«.

Lit.: ARj 3, 495. Šišić, *Starine* 39, 183. Jagić, *ASPh 2, 396. REW** 3670. *DEI* 1760. Alessio, *Onomastica 2,* 185. Bertoldi, *ZRPh* 37, 142. *BSLP* 32, 95. si. Ribezzo, *AGI* 35, 50. Skok, *SIRev* 3,,352. *ZRPh 57,* 142.

guf m (Mikalja) »1° labud, 2° pelecanus onocrotalus« .= *gub* (Stulić kaže da je iz Đorđića, prema Budmaniju nepouzdano). Prema Trstenjaku *guf* i *gub* opći su naziv i za »genus cygnus«. Drugi, su oblici *kûf* m (16.—18. v., Dubrovnik, s epitetima *pribili,* Menčetić, Gundulić, pjesnička riječ), deminutiv *kufić* (Bella) = *kup — kof* (18. v., Kavanjin, prema Budmaniju možda štamparska griješka). Hirtz ima još iz Košića *cunj* m (Konavli) »urinator, Taucher«. Prema Košiću Konavljani zovu njorce *cunji* jer ptica, kad je na kraju, stoji osovno. Prema tom tumačenju čini se da Košić identificira taj naziv sa *cunj = čunj* (v.). Ako je ta identifikacija ispravna, *cunj* nema veze sa *guļ = kuf.* Prema Vaillantu sve te varijante osnivaju se na gr. κύκνος = lat. *cygnus* > tal. učeno *cigno.* Kod te pretpostavke teško je objasniti */ = b = p* za *-cnus > -gnus.* Prije će biti unakrštavanje slične slav. riječi' (v. *kuf)* s grčkom poetskom.

Lit.: ARj 3, 484. 495. 5, 148. 746. Hirtz, *Aves 47.* 147. Vaillant, *RES* 9, 270. *REW** 2435.

gûj m (Prčanj) »morska riba, šiljasta, oveće glave, dobra za jelo (živi u pontama /= obala/, tako u Lastvi i ostaloj Boki, po rupama /i ne udaljuje se daleko od njih/, u mandraćima; težine je do 30 dkg)«. Vrst guja je *murandela,* koja živi u morskoj travi i odatle joj ime (v. *murava).* Zove se u Risnu *gólok = gólok* (Lepetane, Stoliv, Lastva) »glavoč«. U Dobroti *guj* dobiva nastavak *-oč gujôč* prema *glavoč* kako ga neki zovu. Ima dvije vrste *gujoča:* jedni žive u rupama, u pontama, drugi u morskoj travi, u muravu (upor. gore naziv *murandela).* Cozoti ga zovu *guaito.* Taj naziv poznat je u Lastvi *guăt* i u Malinskoj *guato.* U Tivtu izmijenjeno u *guoč,* očito prema *glavoč.* Glasy u *guj* mijenja se u *lj: gulj* (Hrvatsko primorje) »gobius ophiocephalus«, *gulj od blata* »gobius Jozo«. Treća varijanta- sadrži *b* mjesto *j gub* m (Kolombatović; možda u Splitu?), koje ima svoju potpunu paralelu u kslat. *gufus = goto* (Trevisò, Bologna) > *gaf* »seriola Dumerili Risso«. Ribari Arbanasi u Ulcịnju poznaju taj oblik: *gafa f* (dobra im je riba). Naziv *gõf* poznat je u Budvi i u Sutomoru (Špic); *gôfi* se love u mjesecu svibnju. Na Velom otoku zabilježen je za morskog ježa naziv *gujba* koji je možda u vezi sa *guj, gujoč.* Značajno je da se *gujba* fonetski posve poklapa sa lat. *gobius* (glede *bı > ib* upor. *rujba,* v.). U Škaljarima (Kotor) kaže se za gofa *lica* (v.). Očito je da *guj* i *gujoč* stoje u vezi sa lat. *gobio, gobius* < gr. κόβιος. Što se tiče promjene suglasničke grupe *bı > j* može se uputiti s Rešetarom na krčko-rom. *zua* »četvrtak« < *jovia, dies Jovis,* i još bolje na *Ptuj* < *Poetovia.* Sufiks *-oč* postoji doduše i uz naše korijene. Najvjerojatnije je romanski *-uceus,* koji ima doduše deminutivnu funkciju, kako se vidi u dubrovačkom *saloca,* ali odgovara posvema sufiksu *-ozzo* u tal. *ghiozzo* (15. v.) = *gujoč.* Njemu odgovara bez -jjo *-occus > -ok* u bokeljskom *gulok.* U *glavoč* (Budva, Hrvatsko primorje) = *glavoč,* gen. *-òca* (Dubrovnik) varira i osnova i sufiks: na *-äc glavač* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »gobio«; mjesto *v* stoji *m* (upor. *somina* za *sabina) -ъc > -ac glàmac,* gen. *-mea* (Brač) »gobius«, *glamoč,* gen. *-òca* »razne vrste gobiusa«. Još čudnovatija je varijanta *glavotok* m »isto što glavoč i glamoč«. Očito je da je pučka etimologija na razne načine prilagođivala dalmatoromanski naziv, kojemu najbliže stoje *guj i gujba,* domaćoj jezičnoj svijesti. Kako smo naprijed vidjeli, i talijanski su nazivi prekrajanja od lat. *gobius.* U *gub = gafo* ispušten je dočetak *-ita = -io; *gobus > gub, gofo* zbog ovelike glave dovedeno je u vezu sa *glava.* Odatle *glavoč.* Nejasno ostaje prekrajanje *golok.* Ne zna se što je dalo povoda da se u osnovi vidi pridjev *go.* Tal. *guaito* može da sadrži deminutivni sufiks *-atto* (upor. mlet. *tosato* »dječak« od *tonsus > toso)* varijantu od *-otto* sa gubitkom *b > v* poslije velarnog samoglasnika kako je pravilno u mletačkom; poklapa se uglavnom sa *gub = gofo* i sa *ghiozzo.*

Lit.: ARj 3, 147. 148. 173. 183. 184. 241. 484. 499. Rešetar, *Štok.* 236. *Banali 2,* 367. *REW* 3815. 3816. 3907. *DEI* 357. 1800. 1837.

guja f (Vuk, 16. v.) »1° sinonim: zmija (Srbija, Visoko, Bosna), kača, 2° glista (Dubrovnik, sjeverna Dalmacija). Odatle: pridjevi na *-in gujin,* na *-inji gùjinjî* (Vuk, *~ e gnijezdo)* »sinonim: zmijin«, na *-ski gùjskï (kralj)* »sinonim: zmijski«. Deminutivi na *-ić, -ica, -če,* -zac: *gujić, gujica* (Pleternica), *gujičić* (Valjevo), *gujče.* Augmentativ na *-ina gujina* (Peći, Jablanac, Hrvatsko primorje, narodna pjesma iz Istre), odatle *gujinica* (Sali, Dugi otok). Radne imenice na *-ar: gujar — gujinar* (Jablanac, Bokanjac kod Zadra) »koji hvata guje«. Na *-ana: gùjana* (Lika) »glista«, *gùjanica* (Lika) »lumbricus terrestris L.« = na *-avica gujavica* (Vuk). Riječ je hrv.-srp. 'i regionalno bugarska. Budući da ima dva značenja, a naglas kao *bája* (v.), bez sumnje je kao naziv zmije hipokoristik od *guž* (upor. *guja* kao hipokoristik od *guzica),* a kao naziv crva od *gusjenica,* prema Brückneru od *gušter.*

Lit.: ARj 3, 496. Hirtz, *Amph.* 39-40. Vaillant, *RES 8,* 243-245. Tomanović, *У F* 17, 210, Bruckner, *KZ* 48, 219-220.

gujba f (Šulek) »biljka: rani list, bukvica, betonica L.«. Ne zna se gdje se govori.

Lit.: ARj 3, 496.

güka f (Vuk) »Γ gibbus, 2° massa, 3° lopta grnčarske (lončarske) zemlje koliko je dosta da se učini jedan sud (Kosmet), 4° dječja bolest, Drüsengeschwulst (Kosmet)«. Kao toponim potvrđen sa sonantnim /: *na Ghku,* 1318. Odatle: pridjevi na *-av gükav* = na *-ast gûkast* (Stulić). Denominal: na *-ati gükati se, -ām* (Crna Gora) »sinonim: grudati se (v.)«, faktitiv na *-iti guati, -lm* (Vuk) (sa-) »1° činiti guke, 2° grčiti se, u guku svijati (Kosmet) *(pod-,* r-)«. S umetnutim *n* i (prema grčkom izgovoru) s prijelazom *k > g: gûnga* (Kosmet) »sinonim: guka«, pridjev na *-av gûngav* »sinonim: grbav«. Ovamo možda *guknuti, -em* (Hrvatsko primorje) »koga po leđima udariti, zadati mu guku«. Sa sonantnim / nalazi se u rum. *gîlcă* f »Drüsengeschwulst, geschwollene Mandel« i bug. *glăka* »idem«, pl. *gaiki* »enflures aux oreilles«, pridjev na *-av gălkav.* Upor. u prijevoju rus. *gúlja, gúhka* »Beule, Auswuchs«, polj. *gula, gulka, gulba* »idem«. Ie. paralele nisu utvrđene.

Lit.: ARj 3, 493. 497. *Elezović* 1, 115. 117. 2, 89. *SEW* 1, 362. *Vasmer* 320. Bemard, *RES* 27, 31.

guktatí, izolirani onomatopejski glagol stvoren samo za zagonetku od prvog sloga u *gušter: gušter gukče uvrh kuće* (odgonetljaj·: *dim).*

Lit.: ARj 3, 497.

gula[1] f (16. v., Marin Držíc) »grlo« = *gula* (Božava) »gola, buca dell' albero della nave«. Talijanizam ili dalmatoromanski leksički ostatak od lat. *gula* > tal. *gola* »isto«. U prilog drugoj mogućnosti govori naša izvedenica na *-jak: gugljak* m (Dalmacija) »grkljan, kapak, zaklõpac u sudih«. Čist talijanizam je *gola* f (Božava) »sorta di pialla«. Talijanizam je i pridjev na *-osus > -ož, -ož, -už: goluž* (pridjev, Božava) = *gulōz* (Šibenik, šibenski otoci) = *gulõz* (Rab, Kućište) = *gulōz,* f *gulōza* (Dubrovnik, Cavtat), proširen na *-ьn > -an gùlozan* (Vuk, Primorje, Boka, Dalmacija, Dubrovnik) = *gulôzan* (Lastva) »sladokus, popásán, bonkulović (Lastva, talijanizam *bonculo* sa *-ović)«.* Odatle apstraktum na *-arija gulozarije* f pl. (Kućište) »poslastice«. U šatrovačkom jeziku (argou) posuđuje se rumunjski oblik latinske riječi *gurač,* koje sadrži naš sufiks -äc od rum. *gură; goa* (zidarski tajni jezik u Bracigovu u Rodopima) od arbanskog oblika latinske riječi *goje,* s članom *gaja* (Ulcinj).

Lit.: ARj 3, 497. 498. 499. Cronia, *ID 6.* Budmani, *Rad* 65, 162. *REW** 3910. 3914. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Jireček, *ASPh* 8, 101.

gúla[2] f (Prigorje, hrv.-kajk.) »konjušnica za mlade konje«. Od madž. *gula* »goveđe stado«. S tim se značenjem posvema slaže *gulja* f (18. v., Slavonija) »stado goveđe«.

Lit.: ARj 3, 497. 499.

guldin m (hrv.-kajk., sjeverozapadni krajevi, 17. v.) »sinonim: forinta« (v.). Upor. slov. *goldînar* »idem«. Od stvnjem. *guldîn* (13. v.), od *Gold* »zlato«, nekadašnja južnonjemačka i austrijska moneta, danas još nizozemska *(gulden).*

Lit.: ARj 3, 497. *Weigand-Hirt* 1, 779.

guliti, *gulim* impf. (16. v., Vuk) *(iz-, o-, po-, za-, z-)* »decorticare, veliere; sinonim: čupati (Lumbarda), derati« = sa *lj* iz prezenta **gulJQ* u infinitivu *gúljiti, gùljim.* Iterativ *ogulivati, ogulujem* = *-guljívati* s prefiksima. Unakrštenjem (kontaminacijom) sa *kljaštriti* nastade *gulještriti* (Martie). Apstraktum na *-ba: gùlidba* (Vuk). Imperativna složenica: *gulikoža* = *guljikoža.* Na *-evina: gùljevina*

(Lika, Dalmacija) »vuna koja sama otpada s ovce«. Pejorativi: na *-otina guljotine* (Dobroselo) »zguljena kora od krompira«, na *-ačina guljačina* (Lika) »sinonim: deračina«. Ovamo stavlja Vasmer toponim *Ogulin* gen. *-ina,* koji bi imao biti vrlo staro ime, ako je ispravno njegovo upoređenje sa grčkim slav. toponimom Ἀγουλινίτσα na zapadnoj peloponeskoj obali. Grčki se toponim može i drukčije tumačiti (od *jegulja).* Sufiks *-ín* nije jasan i ne govori za izvedenicu od glagola. Moglo bi to biti samo zamjena za *-ina: Ogulina* »oguljeno mjesto pod Klękom«, upór. *agulina* (Kapela kod Bjelovara) »1° kožica na jezgrici oraha, 2° zelena kora od krompira«, *oguljina* (Lika) »zelena kora oguljena s drveta«, *oguljak,* gen. *-Ijka* »1° ostrugane dlake s volujske kože koja je već bila u vapnu (Fužine), 2° očupan stog sijena«. Sa *-ica: gulica* f (Varaždin) »vrsta breskve«. Vokal *u* u *guliti* nastao je od ie. dvoglasa *ou* u korijenu **gou-.* Prijevoj **geu-* zastupljen je u *žulj* m (Vuk) sa sufiksom **1-ьо* »callum« u južnoslavenskim jezicima, dok je *guliti* još samo slov., odatle slov. *gulja* »Schindmähre, kljuse«. Odatle pridjevi: na *-av: žuljav* (Vuk, Kosmet) »mršav, slab, kržljav«, na *-ajvo žu-Ijajiv* »kad oči malo nateknu«. Denominali na *-ati: žuljati, žuljam* (subjekt *obuća, čizme) (na-, o-}* s objektom *gumno* »motikom křesat travu po njemu«, *zažuljati, -am* (Lika, objekt *tratinu, gumno}* i»oguliti«. Sa rijetkim prefiksom *ka-* impf, *kažuljati, -am* (narodna pjesma). Na *-iti; žúliti, žulīm* (Vuk, Crna Gora, sa / kao u *guliti) (o-, po-}* u istom značenju kao *guliti; žuljít, žúljim* (ŽK) »sinonim: blagu brati, po polju, sakupljati hranu za svinje (objekt *Sstak* »čkalj«)« = *ožūljīt, ožüljim* (Kosmet) »oljuštiti, oguliti«. U Crmnici: *žulī, žulē* »guli, gule«, *ožulit* pored rjeđeg *gulit.* U Kosmetu *žūljlt, žuljīm* znači u podrugljivom smislu »jesti kad se jede kukuruzni hljeb ili od miješana brašna, a ne kaže se kad se jede bijela pogača«. Zbog toga će biti takva pejorativna metafora i *guliti, gulim* (Jačke) u značenju »mnogo piti«. Madž. *süly* »Feigwarze, Skorbut« imalo bi biti od *žulj.* Miklošič, Berneker i Vasmer stavljaju ovamo ukr. pridjev *hulyj* »bez rogova« i polj. te rus. *gùlja, guhka* »Beule, Geschwulst, Auswuchs«, koji prema značenju odgovaraju zaista jslav. *žulj.* Ie. korijen nije sasvim jasan; **geu-j*gou-* »trti« ili **geu-l*gou-* raširen formantom / »saviti« jer nema utvrđenih ni baltičkih ni ostalih ie. paralela.

Lit.: ARj 3, 497. 499. 4, 193. 925. *BI 2,* 876. 8, 785. Kušar, *NVj 3,* 338. Miletić, *SDZb* 9, 367. *Elezović* 1, 182. 2, 20. *Miklošič* 80. *SEW* 1, 362. *IF* 10, 156. *Vasmer* 320. Isti, *Slav.* 145. *WP* 1, 556. 562-563. Stoiićević, *ASPh* 34, 115-116. Iljinski, *ASPh 29,* 497. *Boisacq*[3] 158. Sommer, *IF* 31, 371. Mladenov, *RFV* 68, 373-381. *IJb* 1, 184. (cf. *RSl* 6, 278). Petersson, *Vermischte Beiträge* (cf. *IJb 4,* 213). *RSl* 8, 300-301. *FPL* 4, 114-146 (cf. *IF 3,* 217). *IF* 24, 277. Bruckner, *KZ* 43, 326. Matzenauer, *LF* 7, 204. Marianovics, *MNy* 40, 348, si. (cf. *RSl* 5, 324).

guija[1] f (Srbija?) »kuka drvena što se podmeće pod plast kad se hoće da vuče«.

Lit.: ARj 3, ,499.

gülja[2] f (Mikalja, 17. v., jedina potvrda, ali se ne zna da li je iz narodnog govora) »piramida, obelisk«. Iz tal. *guglia,* aferezom od *aguglia* (14. v.) »isto«, od srlat. *aculeo* (izvedenica od *acus* »igla«).

Lit.: ARj 3, 499. *DEI* 100. 1890. *REW** 297.

güma f (Božava, hrvatski školski jezik), internacionalno od kslat. *gumma* > tal. *gomma* = *gumija f* »isto«, od lat. *cummi(s~)* = gr. κόμμι, riječ egipatskog podrijetla *kema(f).* Internacionalne složenice od sintagmi: *gumerābikal-mir-* f < tal. *gommaràbica* »guma koja se dobiva iz arapske biljke« < lat. učeni termin *gummi arabicum; gumelàstika* f ili skraćeno *lastika* (hrvatski gradovi) < tal. *gomma elastica.*

Lit.: Cronia, *ID 6. DEI* 1842.

gumaṭi, *-ãm* impf. (Vuk) »naglo jesti«, s prefiksom *nàgumati se* (Vuk) »nagrabiti se«, specijalizira način jedenja »naglo grabiti«. Odatle: radna imenica na *-lac, -lica gùmalac,* gen. *-oca* m prema f *gùmalica; gumatiti* (18. v., Kavanjin) »idem«. Vjerojatno denominai na *-ati* od pridjeva na *-ьn: glztwib* > slov. *gölten* »gefrässig« sa / > *u* i *tn* > *tm* kao u *lâjtman* < *lieutenant.* Ili je, prema Bernekeru, možda posudenica iz stvnjem. denominala *goumōn* »schmausen« od *gouma* »Schmaus«, a to je manje vjerojatno s obzirom na areu gdje se govori i na značenje. S obzirom na ekspresivni impf, *rumati, -am* »jesti što željno, gušeći se i mljaskajući usnama« još vjerojatnije je da su *gumaṭi* i *rumati* onomatopejske kreacije. Usp. i *dumati.*

Lit.: ARj 3, 499. 7, 349. 14, 302. *SEW* 1, 309. 362.

gumbelija f (hrv.-kajk., Belostenec) »sinonim: đurđica, lilium convallium = convallaria majális« [= *gumbelium,* Šulek]. Od lat. *convallis.*

Lit.: ARj 3, 499. Šulek, *Im.* 106

Gumin = *Hümyn* (Režija), furl. *Glemone,* mlet. *Gemono.* Predrimski i predslavenski toponim iz serije na *-ona* kao *Aemona, Brioni, Albana > Labin, Aenona > Nin, Scardano > Skradin, Stolpona > Stupin, Salonae > Solin.* Za tu seriju postoji mišljenje da je ilirskog podrijetla, ali *Glemona, Aemona, Brioni, Albana* dokazuje da se nalazi i na teritoriju keltskog plemena Karna, Istra i Liburna, rodaka Japoda. Razvitak dočetka *-ona* preko lokatīva *-onoe > -in* i u Režiji kao i na Jadranu, dokazuje da je slavizacija u Režiji iste starosti kao i na Jadranu. To zaključivanje potvrđuje i redukcija *-le* > preko *Iь > u (Gumin < Glmirì),* koja je jednaka kao u *Stolpona > Stupin.*

Lit.: Šturm, *ČSJK* 6, 81.

gümma f (16. v., Mikalja, Perast, Dubrovnik, Rab) »(brodarski termin) debelo uže kojim se vežu lađe«. Od tal. *gomena* (16. v.) < ar. *ǵuma(a}l* »isto«. Odatle na *-arius > -ar guminar* (narodna pripovijetka).

Lit.: ARj 3, 499. Kušar, *Rad* 118, 23. Budmani, *Rad* 65, 162. *REW*[3] 3952 a. *DEI* 1842. *Lokotsch* 750.

gumno n (Vuk, 13. v.) = *gúvno* (Smokvica, Korčula i drugdje, štokavski i čakavski, *mn > vn* kao u *vnogi* za *mnogi) = gubnd* (čakavski) = *jügno* (Vodice, Istra) = *jugnô,* gen. *jugnâ* (Buzet, Sovinjsko polje) = *jagno* (Hrušica, Istra) = *jigna* (Primorsko, slov.), sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi i u ie. jezicima: *gumbno* »ravno mjesto na tvrdom travnatom tlu (betonirano ili starije popločeno) na kojem se vrhlo žito (Smokvica); sinonim: turcizam harman (v.)«. Istarski su oblici nastali metatezom prvog sloga *gu- > ug-* iz **guno* (sa *mn > n,* upor. *nogo, nökrat < mnogo* ŽK i gluž. *huno}.* Metateza je možda nastala, zbog izbjegavanja homonimije sa *gnoj.* Toponim. Deminutivi: na *-ič gumnie,* na *-ica gumnica,* na *-će popovo gumance* n »biljka maslačak, milosavka, leontodon taraxacum« i toponim (1348?). Radne imenice: na *-ьc* (upor. *krovăc* ŽK »pokrivač krovova«) *gumnac* (Mikalja) = na *-ar < -arius gumnar* m »čovjek koji radi na gumnu«: faktitiv na *-iti gumniti* (Stulić) »graditi gumno«. Izvedenice *gumnik* i *gumnište* potvrđene su samo kao toponimi. Prihvaća se općenito staro Pogodinovo tumačenje iz ie. jezičnih sredstava, prema kojem je *gumno* složenica od *gu- <* ie. **guou-* »govedo« i od postverbala od baltoslav. i praslav. glagola koji je zastupljen u stcslav. *mьnp, meti,* slov. *mįti, nanem,* bug. *mana* »Hanf-, Flachsbrechen«, rus. *mjatb, mnu* itd., lit. *minti* »treten« a ne prihvaća se Machekovo mišljenje prema kojem je *gumno* poimeničen pridjev sr. r. na *-ьn* od izvedenice na formant *-mo* .od **guou- > gu-.*

Lit.: ARj 3, 499. 518. Ribarić, *SDZb 9,* 154. *Pleteršnik* 1, 163. 372. 373. Veselinović, *GodČup* 26, 229-238 (cf. *RSl* 1, 299). *Mažuranić* 366. *Miklošič* 81. *SEW* 1, 362. *Holub-kopečný* 136. *Bruckner* 163. *Vasmer* 321. *Mladenov* 114. *WP ï,* 697. Machek, *LF* 53, 343-347 (cf. *JF* 7, 259. *Slávia 7,* 205. *IJb* 12, 261-262). Petersson, *Vermischte Beiträge* (cf. *RSl* 8, '300-301).

gunár m (18. v., Slavonija) »sinonim: gusak«. Od madž. *gunár.*

Lit.: ARj 3, 500.

gundača f (Hrvatska) »obična trnošljiva«.

Lit.: ARj 3, 500.

gunga f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »ženska koja sveđ žepka, zagrizajući ispod glasa govori« prema *m* na *-ić gungić* »muško što izgriza malo govoreći kroz nos«. Postverbal od praslav. *gǫgъn-* u stcslav. onomatopejskom reduplikativnom glagolu *gogncti* »murmeln« zastupljenom u mnogim slavinama; *u* je nastao iz *ç:* slov. *gognjati* »näseln«, bug. *gagnjá* »mucam«, polj. *gęgać, gţgliwy* »näselnd«, gr. γαγγοάνειν. Odatle rumunjski slavizam pridjev *gîngav* »mucav«, *gîngavie* »mucanje«; *n* je umetnuto kao u *gunđati* (v.). Upor. i rum. *goangă* (Oltenija, Erdelj) »Insekt«, *gînganie* f »summendes Tier, Insekt«.

Lit.: ARj 3, 501. *Miklošič* 72. *SEW* 1, 341. *Holub-Kopečný* 136. *Bruckner* 139. *Vasmer* 317. *Tiktin* 689. Osten-Säcken, *IF* 33, 215. *Boisacq*[3] 138.

gungula f (Vuk) = *gungul* m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »sinonim: buna, vika, buka, vreva«. Odatle na *-oca: gungulača* (narodna pjesma crnogorska) »epitet za sablja«. Balkanski onomatopejski turcizam (tur. *gulgule} :* arb. *gurguie f* »Verwirrung, Lärm«, s disimilacijom W > *r-l,* dok je hrv.-srp. */-/ > n-l.* Upor. ngr. γουργουρίζω »grouiller, crier«.

Lit.: ARj 3, 501. *GM* 135. Matzenauer, *LF* 7, 204.

gunuti, *-nem* impf, (čakavski, 17. v. Baraković) »sinonim: grnuti, vrvjeti«. Kako se upotrebljava samo u rimi *(riba bijūne, oganj dune jguneļ),* moglo bi biti da ga je stvorio sam Baraković zbog potrebne rime iz *grnuti* (v.).

Lit.: ARj 3, 501.

gunj, gen. *gunja* m (14. v., Vuk) »1° haljina određene vrste, ženska odjeća (Sutomore), 2° (ŽK) bijelj, ćebe. Maskulinum je poznat i u slov. *gunj* (Bela krajina, jugoistočna Štajerska) »Kotze«. Deminutivi: na -ьc > *-ac gunjac,* gen. *-njca* (18. v.), na *-ić gunjić,* na *-če gúnjče,* gen. *-četa* (Srbija), na *-čii gunjčić.* Složenica *belògunjac,* gen. *-njca* »koji nosi bijelo odijelo«. Augmentativ na *-čina* < *-ьc* + *-ina gunjčina, gunjina.* Pridjevi na *-av gunjav* (Kavanjin, Stulić, upór. slov. *gunjavec),* odatle denominal na *-éti gunjavjeti, -im* impf.; na *-at gunjat* (Ljubiša), na *-bsk gunjski,* slov. *gunjast.* Radna imenica slov. *gunjar* »Kotzenverfertiger«. Maskulinum je specijalitet hrv.--srp. i slov., u ostalim slavinama riječ je femininum i slov. *gunja* »Kotze, kotziges Kleid«, bug. *guna* »Pelz«, *guma* »Mantel vom Ziegenhaar«. Riječ je balkanska u značenju odjeće: arb. *güne* »Mantel von Ziegenhaar«, rum. *gună,* bizantinski = ngr. γoύ(ν)να »isto«. Sa Balkana došla je riječ u madž. *gúnya,* češ., polj., ukr. i rus., širena zacijelo rumunjskim pastirima. Upor. istarsko rašireno prezime *Faraguna,* od rumunjske sintagme *fara gună* »bez pastirske kabanice od kostrijeti«, *Faraguni* pl. zaselak kod Cera (Pazin, Sv. Bartol), kao prezime postoji u Dubravi, Vrećarima, Kunju, Čekutima/Labin, Frata-Presika/, Čimolić, Mala Rogočana. To je ostatak rumunjskog jezika kod istarskih Cica. Glas *nj (n)* iz *nn nalazi* se u hrv.-srp., slov., bug. (pored *guna),* polj. i rus. Upor. *lj Q)* < *U* u *košulja.* Od kslat. *gunna* »Pelz«, riječ neznana izvora, možda keltskoga ili bolje iz praevropskog supstrata > tal. *gonna,* deminutiv *gonnella.* Značajno je da osim engl. *gonne* germanska grupa ne pozna tu riječ.

Lit.: ARj 3, 501. *Pleteršnik* 1, 361. *NJ 7,* 248. Šturm, *ČSJK 6,* 76. *Miklošič* 81. *SEW* 1, 363. *Holub-Kopečný 130. Mladenov* 114. *Bruckner* 163. *Románsky* 106. *REW*[a] 3919. Puşcariu, *Istrorom.* 1, 212. 3, 127. *Cadastre,* reg. Vasmer, *RSI 3,* 270. 6, 195. *GM* 134-135. Pokorny, *ZSPh* 4, 103-104. Joki, *IJb 9,* 69.

gura f (Vuk), bez paralela u ostalim slavinama, hrv.-srp. regionalno, »gybbus; sinonimi: grba, germanizam puklja (v.)«. Odatle: pridjev na *-av gurav* »gybbosus, grbav, pukljav«, hipokoristik *guro* m (Vuk), denominal *guriti se, -im* (Vuk, subjekt *čeljade, od zime)* (г-) »kupiti se, krčiti se, grbiti se«. Berneker, Trautmann, Endzelin i Buga, polazeći od »savinutoga«, uporeduju *guriti se* s lit. *gauras* »1° kosa na tijelu, 2° vlakno«, lot. *găuri* »bruče«, *gurinėti* »ići zguren«, lot. refleksiv *gūraties* = *guôrîtiês* »okretati se desno_ i lijevo« i gr. γύρος »savinut, okrugao«; *gura* predstavlja ie. **gou-ra,* prijevoj korijena *geu-* »savijati«, raširen formantom *r.* Od istog ie. tipa je i *gurati (se), gurām* impf. (Vuk, Kosmet) (oá-, *iz-, na-)* »sinonimi: turati, tiskati, rivati, ići (argot)«, deminutiv *gürkati, -ãm* (Lika) *(iz-),* na *-ovati nagurõvat, -ujem* (boškački, argot, Kosmet) »daviti, dolaziti«, *podgurkôvat* (Kosmet) »gurkati se potajno u cilju ismjehivanja i upozorivanja na nečiju nezgodnu situaciju«. Upor. još slov. *gurati* »abnutzen, anstrengen, plagen«, bug. *guram* »gehe, gebe«, *gurnā, gurkam* »tauche ins Wasser«. U sjevernim slavinama nema paralela. Prilog *gürimice* »gurajući« (Vuk), odatle na *-jati gurmičati, -am* (Lika). Za imperativnu složenicu *gurivreća* Vuk ne daje značenja. Postverbal: *gür* m (Dobroselo) »drvo za miješanje meljta«; odatle *guranj,* gen. *-rnja* (Martić, Bosna) »motka kojom se gura riba ispod kamena u rijeci«. Radna imenica na *-ač gurač* (Šulek) »čovjek koji gura« je neologizam. U šatrovačkom jeziku u Siriniću: *gurati* »ići« *dogurati* »doći«, *nagurati* »dati«, *odgurati* »otići«, *guranka* »noga«. U rum. *a (să) guri* »popeti se«. Od ie. korijena *geu-* raširenog istim formantom je *žuriti (se), žurim* (Vuk) *(po-)* »festinare, hitjeti, hrliti, brzati, (čakavski) pasciti se (ŽK)«. Kao *gurati* i ovaj je regionalan. Postoji još u slov. *žuriti* »nötigen, beeilen«. Odatle: pridjev na *-ьn žuran* »hitan«, apstraktum na *-ba žurba* »hitnja«. Od *žurba užurbati se, -am* (prefiks *uz-* ili je od sintagme *u žurbi),* odatle part. perf. pas. kao pridjev *užurban,* s apstraktumom *užurbanost.* Part. perf. kao pridjev *nažuren (grali)* »nedokuhan«. Ovamo možda *žurma* f (Kosmet, Rasnik) »graja, larma«, sa denominálom na *-iti žūrmlt, šurmin* »larmati«; *-ma* mjesto *-ba* je u turskim imenicama. Kao *gura* prema *gurati* odnosi se *žura* prema *žuriti se,* s pridjevom *žūrav* »1° malen i mršav čovjek«, 2° bolest u konja od koje je bijesan«. Razvitak značenja nije jasan. Prema slov. *žuriti, zurim* »enthülsen, schälen«, *žurjanec* »olupljen orah«, *zurina* »mahuna« bila bi hrv.-srp. *žura* metafora »olupljen čovjek«. Ruske paralele imaju druga značenja: rus.

žuritb »psovati«, ukr. *žuryty* »žalostiti«, *žurba,* »briga«, bjelo-rus. *žurić s'a* »idem«, koju je teško spojiti sa hrv.-srp. Slažu se semantički sa gotskim *gaürs* »ožalošćen«, stvnjem. *gora-ı* »elend, arm, gering«, koje predstavljaju ie. **ghou-ros,* dok ruske prijevoj **gheu-ros.* Petersson uporeduje hrv.-srp. *žuriti se* sa stnor. *keyra* »spomen, antreiben, schlagen, stossen« i nastoji s tim složiti ruska značenja. Ie. usporednice nisu posve jasne. V. još *žustar.*

Lit.: ARj 3, 502. 503. 504. 4, 194. *BI 2,* 876. 7, 784. *Pleteršnik l,* 261. 2, 975. *Elezović* l, 116. 182. 433. 2, 89. 533. *Miklošič* 81. 413. *SEW* l, 363. *Bruckner* 563. *WP* l, 557. 636. *Vasmer* 434. *Mladenov* 114. *Trautmann* 80. *Tiktin* 709. Grünenthal, *ASPh* 42, 316. Trojanović, *JF 5,* 224. Fraenkel, *Slávia* 14, 507. Endzelin, *KZ* 44, 68. Matzenauer, *LP* 7, 204-205. Buga, *RFV* 67, 232. i si. (cf. *RSI* 6, 270). Petersson, *IF* 24, 253. 254. Iljinski, *ASPh* 29, 497. *Boisacq*[3] 139. 1072. Uhlenbeck, *PBB* 30, 282.

gurábija f (Vuk, 18. v.) »mali kolačić od meda i brašna«. Balkanski turcizam (tur. *kurabiye)* iz oblasti hrane: bug. *.gurabija* pored *kurabija,* arb. *gurabi* pored *kurabie* »idem«.

Lit.: ARj 3, 502. *GM* 135. 215. *Mladenov* 114. 263.

gurbe, gen. *-eta* n (Mušicki) = *gurbet* m (Vuk) = *gurbet,* gen. *gurbêta* (Kosmet) = *gurbetin* (Vuk, *-in* kao u *kasapin, Srbin)* = *gurbetin* (Kosmet) == sa *-as gurbetāš,* gen. *-aša* (Vuk) prema f *gùrbetka* (Vuk) = *gurbětka* (Kosmet) »nomadski Ciganin, Ciganka«. Odatle pridjev na *-ski: gurbetski* (Vuk) = *gurbètski* (Kosmet); deminutiv na *-če: gurbeče,* gen. *-eta* (Kosmet), s kol. *gurbečad* f (Vuk). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ghurbet* »migratio«): bug. *gurbet* pored *kurbet* »séjour à l'étranger«, arb. *kurbét* »1° Reise, Fremde, 2° putnik«, *kurbat* »Ciganin«, cine. *curbele* f »pays étranger« i *curbei* m »1° prosjak, 2° Ciganin«.

Lit.: ARj 3, 503. *Elezovič* l, 116. *GM* 215. *Mladenov* 114. 263. Matzenauer, *LF* 7, 205. *Pascu 2,* 128., br. 376 i 377.

gurema f (narodna pripovijetka, Vrčević), u izrazu: *platimo po gurami* »svi podjednako«. Turcizam *gurama* »concours«.

Lit.: ARj 3, 503.

guria f (Perast, Prčanj) »cijev od kamena ili lima kroz koju se cijedi voda i dovodi se u bistiernu« = *gurle,* gen. *gurala* (Dubrovnik, Zore) »čunci od postava za navraćanje vode«. Varijanta *gurna* pored *gurnja* (Budva) »cijev od kamena ili lima za odvođenje vode sa njiva (nema kotale, nego povraz ili povriez)«. Od tal. deminutiva *gorla,* od *gora* ili mlet. *górna* »doccione, condotto d'acqua« = *gurna* (Verona) »grondaia«, u južnoj Italiji »pozzanghera, stagno«, ngr. *gurna* »bacino«.

Lit.: Zore, *Tud.* 6. *REW** 9086. 9578. *DEI* 1846. 1848. 1893.

gusjenica f (Vuk) = *gusênica* (Kosmet) = *gusinica* (ikavski) = *gosênica* (Slunij Istra), sveslavenska i praslavenska riječ, bez proteze *g-* i s njom, »eruca«. Bez *g: usjenica.* Odatle pridjev na *-jav: gusjeničav* (Vuk). Bez sufiksa *-ica: gùsjena* f (18. v., sjeverna Dalmacija, Bosna) = *gušena* (Hrvatsko primorje) = *guslna* (Vrgada, Vodice). Upor. ukr. *husenj* = *vusenj.* Kako se vidi iz potvrda bez sufiksa, *-ica* poimeničuje prvobitni pridjev na *-enъ* (prijevoj od *-ьnъ).* Sa *g-* još u bug. *gâsénica,* češ. *housenka* i polj. *gąsienica,* gořnjolužičko-srp. *guseńca.* Inače se pojavljuje sa *v* mjesto *g:* slov. *vôsenca,* bug. *vasénica* = *văsenik,* kašup. *vansevnica, voselnica,* polj. *wąsienica,* polap, *vôsanaiča,* ukr. *usenyca.* Suglasnik *v* je poznata proteza pred velarnim samoglasom; *u* je nastao od *G.* Upor. citirane oblike. Prvobitni pridjev *сзенъ* od stcslav. psб »barba, mystax« nije nigdje potvrđen, osim u poimeničenju; *gusjenica* znači »bradata životinja«. Primitivům pss je ie., baltoslav., sveslav. i praslav., potvrđen u svim slavinama, osim u hrv.-srp. gdje ga istisnuše sinonimi *dlaka, vlas, brada:* slov. *vos,* bug. *vas,* češ. *vous,* polj. *wąs,* rus. *us* »brada, vuna«; stprus. *wanso* »der erste Bart«, srednjo-irski *find* »Haupthaar« itd. Ie. korijen je **uendh-* raširen u baltoslavenskom sa s i u prijevoju: **uondh-s-o.* Zamjena proteze *v* sa *g* potječe od kontaminacije sa *guščerica* »zelembać«, zbog boje.

Lit.: ARj 3, 506-507. *Elezovič* l, 117. Ribarić, *SDZb 9,* 150. *Miklošič* 223. *Holub--Kopečný* 130. 422. *Bruckner.* 604. *KZ* 42 344. 45, 289. *Vasmer* 323. *Trautmann* 341. *WP* \, 262. *Mladenov* 118. *Boisacq*[3] 378. Uhlenbeck *PBB* 24, 240. Charpentier, *KZ* 46, 31-32. 47, 180-181. Jedlička, *LF* 20, 25-33 (cf. *AnzlF* 3, 242). Lidèn, *IF* 19,347 -348. Pedersen, *KZ* 38, 312. Schmidt, *KZ* 57, 4.

guska f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *gosb* po deklinaciji *i,* »anser«. Deklinacija *-i,* koja nije dozvoljavala jezično razlikovanje mužjaka od ženke (upor. istu deklina-

čiju i u *kokoš),* očuvala se u većini slavina. Sufiks *-ka* koji omogućava tačno obilježenje femininuma, postoji još u bug. *găska* kao i u rum. slavizmu *gîscă* < *gînscă.* Prema tom femininumu stvoren je maskulinum. na *-tk: gúsak,* gen. *-ska* »anser mas«. Prvobitni femininum deklinacije *i* prešao je u deklinaciju *o* u *gúsak* i *gusan,* gen. *-dna* (Slavonija), dok se očuvao u *gusak,* gen. *gusaka* (ŽK) < **gusjăk.* Glede sufiksa *-ák* upor. bug. *găsak.* *S* istim sufiksom i rum. *gînsac* m pored *gîscan* m od f *gîscă.* Maskulinum na *-er* (upor. lat. *anser* < ie. *ğhans-ero)* očuvao se u slov. *goser i* bug. *găser,* upor. polj. *gısior.* Ostatak deklinacije *i* bez sufiksa mocije (upor. *patak,* gen. *patka* prema f *patka}* još u pridjevu na -/г *gusji* u imenima biljki *gusja noga, ružica, trava, gusje rutice,* u izvedenicama *gusinac* (Šulek) »guščje jaje«, *gusjak* »potentina anserina L.«; od nepotvrđenog pridjeva na *-in gusin: gusinja* f (Jačke) »guščje meso (?)«, *gusinjak* (Belostenec, Posavina) = *güšnjak* (Donja Podravina), možda i u toponimu *Gusinje* (planina, varoš). Prijelaz iz ť deklinacije u deklinaciju *a* postoji u *guša,* gen. *guše* (Kosmet, dječji govor), odatle arb. slavizam *guše* f. Inače su izvedenice od mocionih sufiksa *-ъ* , *-ka:* pridjevi na *-ji gušč(i)ji* (16. v.), *guščija traz* »vrsta sljeza«, na *-in güskin,* na *-ak guscāk* (Vuk) »mjesto gdje se guske hrane«, na *-evina guščevina* (Vuk) »gnoj«, kol. na *-ād gūščād i,* deminutivi na *-ič guscio* m, *-ica guščica* f (Vuk), na *-e gušče,* augmentativ *guščetina,* radna imenica na *-jar guščar* m, deminutiv na *-čio guščarčič* »koji čuva guske«. Vokal *u* je nastao iz *ρ',* stcslav. *gosb,* slov. *gos,* gen. *gosî f,* bug. *găser* m prema f *găska,* rum. *gînsac,* polj. *ges.* Baltičke paralele ne slažu se sa praslav. *gcsb* u tome što pretpostavljaju, kao i drugi ie. jezici, ie. *ğh: ǵhans-:* lit. *žąsis,* gen. *žąsį,* lot. *zùoss,* stprus. *sansy* kao sanskr. *hamsa-ķ* m »gusak« prema f *hamsi* »guska«. To odstupanje može se objasniti na dva načina: pozivom na oscilaciju *ğh* i *gh* u polj. *gwiazda* prema *zvijezda* (v.) ili pozivom na utjecaj onomatopeje *ga, gakati* (v.) karakteristične za guske. Ta onomatopeja mogla je spriječiti *ğh.* To bi bilo onomatopeiziranje slavenske riječi. Upor. kinesko *ghan* »guska«. Upor. za slično unakrštavanje fr. *guêpe* < lat. *vespa* + franačko *wefsa.* Trautmann i Vasmer uzimlju sličan upliv germanske *gans* i slav. nepotvrđenog oblika *ZĄSb.*

Lit.: ARj 3, 504. 507. 514. *Elezović* 1, 117. Hamm, *Rad 275,* 43. *Mažuranič* 367. *Miklósié 72. SEW* 1, 342. *Holub-Kopečný* 136. *Bruckner* 139. *KZ* 43, 316. 46, 232. *ASPh 42,* 126. i sl. *Vasmer* 324. *ZSPh 2,* 54-56. *Trautmann* 365. *WP* 1, 536. *Mladenov* 118. *GM* 135. *Tiktin* 683. Hujer, *Sborník Groh* 59-62 (cf *IJb* 11, 352. *JF 7,* 267). Loewenthal, *WuS* 11, 54. i sl. *(IJb* 14, 190. 200.) *Boisacq*[3] 1058. Machek, *Slávia* 16, 188. Meillet, *MSLP* 13, 237. 243-245 (cf. *AnzIF* 24, 44). Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia 9,* 347. i si.). Hirt, *PBB* 23, 332. Paul, *WuS* 20, 39. Conrady, *Leipziger Ber.* 77, 3 (cf. *IJb* 11, 108. 13, 32).

gùsomaca f (Vuk, Crna Gora) = *gusumača* (Vodopić, Konavli?) = *gusomak* m (18. v.) = *kosomača* — *kozomača* (Stulić) = *kusomača* (15. v.) = *kusumača* (Ston, Ošlje) = *ɡųsomača* »barska biljka koja se jede uz gladne godine, capsella bursa pastoris«. [S obzirom na sinonimna imena *kokošica,* češ. *kokoška,* češ. *horobyna kaška* »vrapčija krupica«, njem. *Grützblume,* gdje se uvijek ukazuje na sadržim! tobolca, ploda (usp. lat. *capsella bursa pastoris),* najvjerojatnije je da se radi o složenici od *gus* (stcslav. *gosb,* v. *guska)* i *mak,* dakle kao »guščji mak«, dok su ostali nazivi prekrajanje osnovnog, tako i *rusomača].*

Lit.: ARj 3, 509. 5, 366. 422. 827. 829. Machek, *ČSR* 63—64.

gust[1] m (Dubrovnik, Kućište, Božava) »uživanje, raskoša«. Od tal. *gusto* < lat. *gūstus,* gen. *-us.* Sa lat. prefiksom *dis-,* koji znači odsustvo nečega, *dìzgust* m (17. v., Vuk, Dubrovnik) < tal. *disgusto* (primjer: *ko god ima gusta, ima i aizgūsta).* Pridjev na *-osus gustóso* »ukusno«. Denominai na *-are* = *-ati gustati, -am* impf. (Dubrovnik, objekt *vino)* = *gustat* (Božava) »militi se *(gusta me puno)«* — *(st > št) gustati, -am* (15. v., sjeverni čakavci, Cres) »isto« < tal. *gustare.* Sa vlat. *-īdiare* > tal. *-eggiare* > *-ižati gustižat* (Žrnovo, Korčula) »uživati«. Internacionalni latinizam na njem. *-ieren* > *-irati: gustirati, disgustiran.*

Lit.: ARj 2, 431. 3, 511. 515. Cronia, *ID 6.* Zore, *Rad* 138, 58. Tentor, *JF 5,* 208. Budmani, *Rad 65,* 167. *REW*[3] 3926. 3927.

gust[2], *gusta* (Vuk, Kosmet), sveslav. i praslav. pridjev *gcstb* »densus«, poimeničen u ž. r. »šuma« (šatrovački, Sirinić), kao toponomastički pridjev u vezi s toponomastičkim apelativima: *laz, rastok, šib, hrast, grab, šuma.* Odatle: apstrakta na *-ež gustež* = na *-zs gūstīs,* gen. *-íša* (Vuk) = *gūstīs* m (Kosmet) = *gustiža* = *gustos* f = *gustilo* »sinonim: talog«; na *-oca gustoća* = na *-ota gustata,* na *-ina gustìna* (16. v.). Na-го

gušć, na *-ıa gusta* f = *gušće* n (također toponim) = na *-java gušćava* (Vodice) = *gušćavina* (16. v.) »Dickicht« = *gušćad* f (srednja Dalmacija, Pavlinović) = *gustară* (Vuk, Srijem) = *gušćina* (Pavlinović) »gusta šuma« (upor. rum. *desiş* od pridjeva lat. podrijetla *des, deasă* < *densus* i *česta,* v.). Prilozi: *(pre)gusto* (Cres) »prečesto« = *gustokrat* (čak. i hrv.-kajk., 16. v.) = *gustoput* (Krašić) »često«, *nâgusto (skuvati čorbu)* (Piva-Drobiljak). Složenice: *gustočljen* = *gustošlen* (Hrvatsko primorje) »vinova loza bijela grožđa«, *gustopupac* (Dalmacija, Danilo) = *gustopupica* »vinova loza crna grožđa«. Kauzativ impf, *gustiti, gustim (do-, iz-)* pored *gustjeti* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) prema pf. *gusnuti* (Voltiđi, Stulić) *(z-),* impf, *gušnjivati* pored *gušćivati (z-).* Vokal *u* je nastao iz *ç:* slov. *góst,* bug. *găst,* polj. *gęsty.* le. paralele nisu jasno i izvjesno utvrđene. Uzimlje se srodstvo sa stlit. *ganstus* »bogat«, lot. *guosts* »mnoštvo«, sa gr. γογγύλος »okrugao« i sa lit. *gaužtis,* sa *guzica* (v.), sa *gomolja* (v.) i češ. *hutný* »debeo«. Ako je isto što lit. *gunžys* »Kröpf, podvoljak« i stcslav. *gczb* »stražnjica, ie. korijen je *gong-* »Klumpen, Geschwulst, verdichtet«, raširen participskim sufiksom *-to.*

Lit.: ARj 3, 509. 515. 4, 194. *Elezović* 1, 117. Vuković, *SDZb* 10, 391. Ribarić, *SDZb 9,* 150. Tentor, *JF 5,* 204. 205. *Mažuranić* 368. *Miklošič 72. SEW* 1, 541. *Holub-Kopečný* 136. *Bruckner* 139. *Vasmer* 323. *Mladenov* 118. *WP* 1, 638. *Boisacq** 1103. Specht, *KZ* 55, 20. i sl. (cf. *IJb* 14, 274).

gusti, *gudēm* impf, (do 18. v.) = *gusti* (Jelovica, Istra, upor. slov. *gosti, godem),* baltoslav., sveslav. i praslav. *gcd-ti* primarnog razreda, danas zamijenjen na *-éti: gúdjeti, gudīm* (Vuk, 17. v.), ekavski *gūdēt* (Kosmet), ikavski *gûditi, gûdim* (Vodice, Istra) »1° sonare, *2°* naricati, plakati (subjekt *žene)* za mrtvacem po starom običaju recitirajući stihove (Vodice; *zaguditi koga* »tugovati za nekim koji umire«), 3° unaprijed nagovještavati (Kosmet; *izgudet, -lm* u argou = boškackom govoru »oprezno napustiti mjesto gdje se prije toga bilo, fr. *filer)«.* Odatle: pbstverbal *gud* m, na *-ah gudalo* n (Vuk, 18. v.) = *gùdilo,* sa praslav. *-sli* po deklinaciji *i güsli,* gen. *guslī,* tako rus., danas običnije po deklinaciji *a gusle,* gen. *gusala* (Vuk, 16. v.) »1° cittara, lyra, 2° usna harmonika (Vodice)«, rijedak sing. *gusla* (plural zbog toga što je to praslavenski muzički instramenat od više žica, vrsta harfe), odatle deminutiv na *-ica guslice* (Vuk, 18. v.), na *-ar guslar,* gen. *-ara* = na *-ač guslač,* gen. *-aia* (Martié) = na *-aš guslaš* (pisac Slavonac, jedanput), pridjev na *-ski güslarski.* .Denominal na *-iti* (prema *gusli) gûsliti* (Lika) pored *guslati* (18. v.). Ovamo stavlja Kostić ispravno i imaginarno *poguslo* n u primjeru *prestavi se гаЬь božij... Rajakovićb poguslomb Ugarčićb, surodnikb kralja Marka* (1370, *Mon. şerb. ĪSI);poguslo* se prevodi sa »cognomen«.Za takvo značenje nema nikakve druge potvrde. Mislim da se može rastaviti *po guslam* = *po guslama* »kako se pjeva u narodnim pjesmama«. Radna imenica: na *-ьc gudač,* gen. *guca* (16. v., hrv.-kajk., ŽK *gúci* pl. na svadbi) = na *-ač gudač,* gen. *-ača* = *gudalac,* gen. *-aoca* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Apstrakta na *-nja, -njava: gúdnja, gúdnjava* (Vuk), sa disimilacijom *dnj > dlj gudljavina f* »buka«; *gudnica* (Stulić, Vodopić) »sinonim: gusle«. Na *-elj: gudēlj* m »Maikäfer«, dobio je umetnuto *n gundelj* čime se riječ onomatopeizira = *gundevalj* (Brač), unakrštavanjem sa sinonimom *govnòvãlj.* To se onomatopeiziranje nastavlja u *gunđati, -am* (Ugarski Hrvati) »sinonim, vrndati, presti«; *gunđati, -am* = *gunjđati* (Vuk) »mrmljati«; sa *-or* kao u *žamor, žagor: gundoriti, -īm* (Vuk) »popijevati nešto u sebi da se ne razumije«. Rumunji posudiše *gindac* »Maikäfer«Bistro-rum. (Žejane) *gandi* = *gandi* »gudjeti«; *u* je nastao iz *ç:* slov. *gosti,* bug. *gadúvam,* polj. *gašć.* Baltičke paralele, koje su izvjesne, pokazuju dvoglas *gausti, gaudžių* »muklo zvoniti«, lot. *gaudas* »tužba«, *gàuduôt* »zavijati«, lot. *gàust* »tužiti«. Znáči da je nazalni infiks već u praslavenskom služio za onomatopeizaciju. Ie. je korijen *gou-* »zvati, vikati«, koji i u *govor* (v.).

Lit.: ARj 3, 494. 500. 501. 508. .10, 434. *Elezović* 1, 114. 223. Ribarić, *SDZb 9,* 150. *Mažuranič* 975. *Miklošič* 65. 72. *SEW* 1, 340. *Holub-Kopečný* 130. *Bruckner* 137. *KZ* 45, 42-43. 46, 209. *Vasmer* 318. 323. *Mladenov* 118. *Trautmann* 80. *WP* 1, 635. Kostić, *JF* 12, 47-48. Putanec, *Slovo* 15—16, 204—207.

guša f (Vuk, istočno, danas rijetko u zapadnim krajevima) »1° (u životinja) volja, pútača (ŽK), Kropf, 2° (u čeljadi) guka u grlu (Vodice, Istra), 3° grlo uopće (Srbija), 4° gallinula chloropus«, *guša* (Lika) »gušasta kokoš«, *guša* (Lika) »jabučica u grlu«. Slov. *guša* (Notranjsko) »Kropf« je iz hrv. Upor. slov. *golša* f »isto« *(ol* od *gļtati), goža* (Goriško) »isto« ima *o* mjesto *u* prema furi, *gòse* = tal. *gozzo.* Deminutivi *gušica* (kod Mikalje i Stulića) »mala

djevojka«, *gušičica*. Pridjevi: na *-av gušav*, poimeničen na *-ьc gušavac*, gen. *-avca* »1° gušav čovjek«, odatle hipokoristik *guša* = *gušo* »2° (Cŕha Gora) pelecanus«, na *-ica gȕšavica* »neka trava od uroka«, pridjev na *-ast gȕšast*. Na *-ónja gušonja* (Lika) »ime volu«. Na *-an gušan*, gen. *-äna* »golub sa gušom«. Denominai na *-ati gȕšati, -am* = na *-iti gušiti, gušim* »daviti, dusiti«, inhoativ *ogušaviti, -im* »postati gušav«. Unakrštenjem sa *grlo, grkljan* nastade *gŕša f* »jabučica u grlu«. Složenice *gušobolja* (Srbija), *bjeloguš* (Lika) »ptica cinclus«. Balkanska riječ vjerojatno vlat. podrijetla (a u ovom iz tračko-ilirskoga): rum. *gușă*, s prefiksom *re- a răguși* = *a răgușa*, odatle apstraktum na *-eh* > *-eală răgușeală* »promuklost«, *răgușit* »promukao« > bug. *guša*, arb. *gushë, gusha* »brada« (Ulcinj, za razliku od *mjēkra* »brada kao dlake, Bart«), ngr. γκοῦσα »Kröpf«. Ovo posljednje bilo bi prema Hoegu part, od ἄγχω koje se unakrstilo sa mlet. *angossa* < *angustiae*. Preko rum. ili hrv.-srp. rnadž. *guša* »Kropf«. Nije vjerojatno. Zajednički je izvor vlat. *geusiae* »fauces, gingiva;«. Vlat. zamjena *u* za ilirski dvoglas· *eu* (upór. *Teuta, Tivat, Beuzas*, gen. *-antis)* nije objašnjen. Vjerojatno je došlo od unakrštenja sa *guttur*, gen. *-uris* »gola« kao naprijed *grša*, i u slov. *golša* (od *gutati* < *gltati)* kao i u tal. *gozzo* < **guttium* + *geusiae*.

Lit.: ARj 3, 513. 514. 8, 785. Hirtz, *Aves* 16, 150. *Pleterínik* 1, 229. 361. Sturm, *ČSJK* 6, 71. Ribarić, *SDZb* 9, 150. Elezović, *JF* 14, 229. *Miklósié* 81. *SEW* 1, 363. *'Mladenov* 115. Vasmer, *RSI 2*, 29—30. *Tiktin* 1294. Hoeg (cf. Joki, *Ijfb* 12, 132). Capidan, *DRom* 3 (cf. *IJb* 11, 200). *GM* 135-136. *REW*[3] 3750.

guše f. pl. (Lika), folklorni termin iz kulture konoplje »najtanji vlasi iz konoplje svezani u uzao (privezuju se za preslicu, služe za potku za platno od vlasa)«.

Lit.: ARj 3, 514.

gušter m (Vuk, štokavski) = *gušter* (Kosmet) = *gušćer* (čakavski i hrv.-kajk.) = (sa *k* mjesto *g* prema *koča* < *gaia}* = *kuščar* (Lobor, Jambrešić) = *kušćer* (Cres, Vrbnik, Beli kod Varaždina, Zagreb) = (sa *šč* > *š) kušer* (Prigorje) »1° lacerta uopće; sinonim: zelenac (ŽK), zelembać, 2° mišić (Crna Gora)« = *gustar* (Vodice) »bolest, kad nabubre vratne žlijezde, angina«. Odatle: na *-oca gušterača* »žlijezda u trbuhu«, na *-ica gušterica* (13. v., također toponim) = *gušćerica* (Poljica) = *guštarica* (Bukovica, Imotski, Vodice, *er* > *ar* prema *gustară* »Dickicht«, v.) = *kušíarica* (Istra, Cres, slov. *kuščarica),* na *-čiča gusterčica* (Velebit), na *-ić gušterić* »mladi gušter« (Valjevo), na *-in guštarin* (Vranjak, Hrvatsko primorje) = *kuščerinec* (hrv.-kajk. i slov.). Augmentativ *gušterina* (Stari grad, Dalmacija). Pridjevi: na *-ov gušterov,* na *-ost gušterast.* Denominal na *-ati: gušterati se* »savijati se kao gušter«. Isto znači i *jašter* (Srbija, Lepenica), na *-ica jašterica* (Srijem, štokavsko) = *jašćerica* (Hrvatsko zagorje) »1° lacerta, 2° Hitzpustel auf der Zunge«. Prema *gušter* je *gašterica* (Vodice). Oblik *gušter* nalazi se još u slovenskom, bugarskom, slovačkom i polapskom. Može se označiti kao praslavenski, jednako kao i *jašter* koji se nalazi u svim slavinama, osim u bugarskom; /- je proteza, upor. stcslav. *asteri.* Oblik *gušter* je posudenica u rum. *gușter* »1° lacerta viridis, 2° Kehle, 3° Schlucht, 3° Bräune« pored *gușteriță* »sredstvo protiv bolesti« i ngr. γουστέρα pored γουστερίτσα. *Lik jašter* nije posuđen, već Taj je primaran; *gušter* je nastao unakrštavanjem sa *guz* (v.) već u praslavensko doba. Baltičkih paralela nema. *jašter* i *gušter* tumače se različito, odjeljuje se jedno od drugoga. Berneker traži za *ašter* vezu s ie. korijenom **(s)qer-* »skakati«, koji je u *skoro* (v.), kao u gr. ἀσκαρίζω prema σκαίρω »skačem« sa *a-* < ie. prefiks o-. Ali *gušter* ne skače, nego se savija. Mladenovu je praslav. *guščerb* složenica **gou--sqef-os,* u kojoj je prvi dio identičan s gr. γύπη »jama«, dok praslav. *jaščerb* sadrži istu osnovu koja je u češ. *jeskyně,* polj. *jaskinia* »pećina, upravo šupljina« od pridjeva *ěsko-* »šupalj«, sa sufiksom *-егъ.* Zubatý uporeduje *jaščerí s* gr. imenom ribe εσχαρος (v. *skoranca).* Iljinski vidi μ *ščer-* »koža«, a u *gu-* < *gub-* (v.) »savijati«. Macheku je *aščerz* srodno sa sanskr. *ăscarya-* »seltsam«, itd.

Lit.: ARj 3, 514. 516. 5, 834. *Elezović* 1, 118. Hirtz, *Amph.* 40—42. 49. Ribarić, *SDZb 9,* 146. Tenter, JF 5, 205. *Miklošič* 81. *SEW* 1, 33. 363. *Holub-Kopečný* 152: *Bruckner* 201. *KZ* 45, 43. 289. *Vasmer 2,* 502. *Mladenov* 115. *REV* 71, 453 (cf. *IJb* 3, 160. *JF* 3, 211). *WP 2,* 567. *Boisacq*[3] 290. Matzenauer, *LF* 8, 25-26. 9, 40. Iljinski, *ASPh* 31, 336-343. 32, 337-343. Machek, *KZ* 64, 264. Körinek, *LF 67,* 284-290. Scheftelowitz, *KZ* 56, 207. Jagić, *ASPh* 31, 544. *Tiktin* 740.

gut m (ugarski Hrvati, Vodice, Lika K), sveslav. i praslav. *glztb* »1° guttur, 2° gutljaj (upor. izričaj *ide mi ùz gūt* »podrigava mi se« (Lika K)«. Regionalno, nepoznato u književ-

nom i saobraćajnom govoru. Sveslav. i praslav. denominali na *-ati* impf, *gutati, -am* (Vuk) *(pro-)* prema pf. *ganuti* (Vuk, rijetko), *prògunuti, pregünut, -nem* (Kosmet), impf. *pregünjât, -ûnjam* (Kosmet). Više se govori *gùtnuti.* Odatle na *-jaj: gutnjaj,* sa disimilacijom *tnj* > *tlj* (upor. *tijă* pored *tnjă,* v.) *gutljaj* (Vuk). Na *-iti: zagutìti se* (ŽK) »kada se zaustavi hrana u grlu« (upor. kletvu *bog da se zagùtî* ŽK). Na *-javac: gućavac* »jednjak« (Lumbarda). Ovamo i: *gltun* (čakavski, 1496) »prožrljivac« sa rom. sufiksom *-one* > *-un* prema *glòtun* < *glutto,* gen. *-onis.* Deminutivi: na *-cati* impf, *gücati* (Vuk, 18. v.) prema *gûcnuti* = *gurnuti* (Kavanjin), odatle na *-aj, -jaj gūcāj* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) prema *gučaj* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić), na *-kati guckati* (Srbija), *gukati* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić). Onomatopeizira se: 5ЙС *guć* (Kosmet) »napio se«. Vokal *u* je nastao iz sonantnog /: stcslav. *poglzštati* »καταπίνω«, slov. *gólt,* bug. *gaitam,* češ. *hltati,* rus. *glot, glotok.* Iteratív, veoma dobro zastupljen u slavinama, pravi se duljenjem *ъ* > *y* > *i: poglitati* »καταπίνειν« prema pf. *glinuti, -nem* (Srbija, Leskovac) »progutati kao zmija žabu« (za svako gutanje životinjske) prema impf, na *-va- glivati.* Rumunji posudiše *glbtb* > *gît* m »vrat«, odavde rum. na *-ovati* > *-ui gitui* »(za)daviti«, deminutiv *gîtifa* »Kehle, Schlund«. Metateze: *gítlej* m = *gîltej* (Dosoftci) pored *gîtleajă* f »Luft und Speiseröhre« očuvale su *îl* < *Iъ* > *f,* od kojega je nestao / u *gît* zbog neobičnosti konsonantskog završetka *-h* u rumunjskim riječima. Odatle: *gttlan* »Luftröhre« = *gir tan,* upor. *grkljan* (v.). Sufiks *-ej* < hrv.-srp. *-ež* u *grabež, drijemež.* Prema G. Meyeru bio bi arb. *zgunj* posudenica iz *gunuti,* a to nije vjerojatno. Od baltičkih jezika pružaju za upoređenje samo lot. *glùdzît* »gutati«. Drugi ie. jezici dosta: kao lat. *glūtus* > *gluttus, glūtire* > *gluttirė,* odatle posudenica *glotūn* (v.) < *glutto,* gen. *-onis.* Ie. je korijen **gel-lguel-* »gutati« onomatopejskog podrijetla u ništičņom prijevoju **glfl-,* raširen participskim sufiksom *-to.* Bez toga sufiksa upor. njem. *Kehle,* stir, *gelim* »žerem«. Kao onomatopeja pojavljuje se *r* mjesto / u *ždrijeti* (v.) < praslav. **žer-ti.*

Lit.: ARj 3, 501. 516. 492. 497. 198. Kušar, *NVj* 3, 338. Ribarić, *SDZb 9,* 150. *Elezović* 1, 117. 2, 123. *Mažuranu* 323. *Miklošič* 67. *SEW* 1, 309. *Holub-Kopečný* 124. *Vasmer* 275. *Trautmann* 93. *WP* 1, 621. *Tiktin* 684. *Mladenov* 115. *Boisacq*[3] 173. *GM* 484. Specht, *KZ* 55, 2-3. 6 (cf. *IJb* 13, 222). Osten-Säcken, *IF* 33, 217. Pedersen, *KZ* 38, 342. *REW*[3] 3807. 3808.

güta f (15. v., Vuk, Marulić, Perast, Dubrovnik, Božava, ŽK) »1° (medicinski termin) kostobolja (upor. *guty* ili *kseroponb),* ulozi, Gicht, podagra, chiragra, 2° kap, gen. -i, damla (prevedenica, calque), 3° svaka guka na ljudskom tijelu«. Upor. značenje »Gicht« i u rum. *gută;* značenje »kap, damla« i u slov. *gutam udarjen.* Pridjev na *-av gütav,* poimeničen na *-ьc* > *-aç gûtavac,* gen. *-avca* m »1° gutav čovjek, 2° (metafora) vrsta kruške«. Hipokoristik *guto.* Upor. još slov. *gota* »Fistel«, pridjev na *-ast gátast* = *gotav* »fistulös«. Od lat. *gutta* > tal. *gotta.* U značenju »kap, kaplja, apoplexia« postoji poimeničen pridjev *guttea* > tal. *goccia,* prošireno deminutivnim sufiksom *-ula* > tal. *-ola gócciola* > *gôčula* (16. v., Dubrovnik) = *gueula* (16. v., Perast, Dubrovnik), pridjev na *-av gučulav,* poimeničen na *-ьc* > *-äc gučulavac,* gen. *-avca* m (Stulić) prema *gućulavica,* denominal *žgučulat* (s- > *z-* naš prefiks), *gočulat* (Žrnovo, Korčula) »trpiti od jeda ili zavisti«. Na Velom otoku sa *j* mjesto *g* na neobjašnjen način *juca ti pala* »kap«. U Lici na lat. *-ula* (sa sinkopom penultime) *gutla* »guka, izraslina na tijelu«. Odatle prezime *Gutleša* pored *Guteša.* Kako je *gutta* > rum. *gută,* arb. *gute* pripadalo balkanskom latinitetu, hrv.-srp. *guta* može biti dalmatoromanski leksički ostatak.

Lit.: ARj 3, 233. 493. 516. 5, 714. Budmani, *Rad* 65, 166. *Pleteršnik* 1, 240. *Miklošič* 81. *SEW* 1, 364. Matzenauer, *LF l,* 205. *GM* 135-136. *REW*> 3928. 3929. Štrekelj, *DAW* 50, 44.

gùveran, gen. *-ērna* m (16. v.) »vlada«. Od tal. postverbala *governo* »isto« od *guvernați, -am* (15. v.) = (latinizam) *gubernati* (1496, objekt *ober)* < tal. *governare* < lat. *gubernare* < gr. κυβερνάω, egejskog podrijetla, najprije pomorski termin »upravljati lađom, držati timun (kormilo), kormaniti (v.) > vladati uopće«. Radna imenica na lat. > tal. *-atare* > *-atur governàtur* (18. v., Dubrovnik), *guvernatūr,* gen. *-ura* (15. v.) = (haplologija) *gurnatūr* (Crna Gora) = (mlet.) *guvernadur* (Crna Gora, Boì:a) = (sa umetnutim *n* pred dentalom) *guvernandur* (Crna Gora) = (s prevedenim sufiksom) *guvernalac,* gen. *-aoca* (16. v.) = (latinizam) *gub(e)rnatur* (16. v.,

Glavinić, Kožičić) = (francuzizam, koji je došao preko njemačkog) *guverner,* gen. *-éra* < fr. *gouverneur.*

Lit.: ARj 3, 336. 487. 492. 504. 518. *REW*[3] 3903. *DEI* 1850.

güz m (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. *gçzb* »1° nates«, običnije u deminutivu na *-ica guzica* (16. v.) = *gùica* (Lika), nepristojno kao i njem. *Arsch,* u pristojnom govoru prevedenica *stražnjica* prema njem. *Hinterer,* »2° (uvredljiva metafora) kukavica, tj. čovjek koji iz kukavičluka ne usuđuje se muški ustati protiv nečega nego ostaje sjediti« (takva je metafora i *ogužati se, ogužam* prema *ogužavati se, ogužavam* »oklijevati«, na *-ati* od *oguziti se).* Pridjevi: na *-ьn gúzan,* određeni vid *gūznī (gúznő crijevo,* upór. rus. *gúzno* »Steiss«), poimeničen na *-łk guznīk* »dio ama koji stoji konju na guzici«; na -от *guzičin,* poimeničen na *-jak guzičnjak* ·= *güzišnjak* (Brač) »guzno crijevo«; na *-at guzat* (Vuk). Deminutivi: na *-ić guzić,* na *-ica guzičica.* Hipokoristik *guza* (Dubrovnik, sjeverna Dalmacija), *guja* (Lika) od *guzica; guza* (Lika) »psovka za žensku debele guzice« prema m *gùzan* (Lika) = *güzonja* (Vuk, Srbija) = *guzõnja* (Kosmet) = *guzleša* (Martié). Na *-ara: guzara* f (Virovitica) »suvrst kruške«. Apstraktum na *-elj: gúzelj* m (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »buntovni žamor« (semantički razvitak nejasan). Augmentativi: na *-ina guziiina,* na *-etina guzičetina.* Prema *grubijan* sa lat. *-ianus gúzijan* (Dobroselo) »čovjek koji mnogo ne razumije«. Kao u rus., *guza* f (Belostenec, Stulić) »sinonim: nabor, bora«. Nerazumljiv je sufiks u *guzûtla î* (Kosmet) »čeljade sa debelom stražnjicom, lijeno, teško pokretno«. Složenice iz sintagmi: prilog *naguskē* (Lika) »natraške«, *doguz = doguzac = nagueac,* gen. -sca (Lika) -»oficirski Waffenrock, dolama«, *nagùzl(f)ez* m »rak«, tj. koji Ijeze naguske = natraške (v. *ljestf)4., pôdguz,* gen. *pödgûza* m pored f *pödgûza* (Kosmet) »muško i žensko čeljade neuredno« = sa *-jar podguzičar* m (Kosmet) prema *podguzičarka* »neuredan«, *põdguznica* (Peć) »klupa na kojoj grnoar (lončar) sjedi kad okreće kolo za sudove«. Ovamo možda ide i *poguzljelj* m (Sv. Stefan, Paštrovići) »pphođanin = pővojani (Lika K) »rođaci mlade koji dolaze drugi dan svatova u pohode nevjesti (svatovski termin)«, obrazovan istim sufiksom *-ijelj* < lat. *-ellus* kao *Bokîjelj* < *Bokelj,* ako se tumači kao metafora za one koji dolaze da se najedu iz ostataka svatovske gozbe, upor. *poguzijaš* »Schmarotzer«. Moguće je izvoditi i iz αγωγιάτης > cine. *guriai* »idem«. Složenice sa samoglasom *o* za vezu *guzòbolja* (Vuk), *guzobad* (Srednja Dalmacija, Pavlinović) »sijeno oštro i kratko«, *guzòljubine* f pl. (Sinj) »hrana koju tko voli«; *crnoguz* = *crnorep* (v.) »riba«; *punguza* f (Oriovac) »vrsta šljive«, *pùnguz* m (Vuk) »izmišljeno jelo«. Denominali na *-ati:* impf, *guzăt gúzon* (Brusje, Hvar) »micati«; pf. *naguzati* prema impf, *naguzavati* »nabrati, načiniti nábore« od *guza* »nabor«; *ogužati se* »ojesti se, otrti se, utrti se od mnogog hoda«; na *-iti: guzui se, gûzîm* (Vuk) *(is-, na-, za-}* »pregibati se tako da se guzica diže u vis«, *naguziti se* (Lika) »(pejorativna metafora) naljutiti se«, *uguzlčit se* (Kosmet) »opiti se«. Vokal *u* je nastao iz *ç:* slov. *goza,* bug. *găz(ăt),* polj; *gaz* s potpunom fonetskom paralelom u baltičkoj grupi lit. *gunžys* »podvoljak, pútača (ŽK)«, stprus. *gunsix* »Beule«. Budući da se s velikom vjerojatnošću izvodi od istog ie. korijena i sveslav. i praslav. pridjev *gust* < ie. **gong-to,* opravdana su i dalja upoređenja sa gr. γόγγρος »Auswuchs an Bäumen«, γογγύλος »okragao«, stnord. *kçkkr* »Klumpen«. Prema tome praslav. specijalizacija ie. korijena **gonğ-* na dio tijela razvila se iz denominacije »debela masa«. Po etimologiji *gczb* nije pejorativna riječ. Pejorativnost se razvila pod uplivom lat. *cülus* i njem. *Arsch.* Upor. za pejorativiziranje *rit* .(v.).

Lit.: ARj 3, 496. 518. 519. 4, 194. 7, 349. 350. 10, 448. *Elezović* 1, 114. 2, 89. 380. Hraste, *JF 6,* 212. *SDZb* 10, 59. Skok, *ZRPh* 54, 448–449. Jagić, *ASPh* 20, 529. *Miklošič* 81. *SEW* 1, 341-342. *Bruckner* 164. *KZ* 43, 344. *Vasmer* 318–319. *Trautmann* 101. *WP* 1, 639. *Mladenov* 118. Štrekelj, *DAW* 50, 55. Zubatý, *ASPh* 16, 395-394. Scheftelowitz, *IF* 33, 145. Matzenauer, *LF* 7, 206. *GM* 135–136. 306.

guž m (Vrbnik, Šušnjevo selo i Čakovac kod Ogulina, Veljun i Slunj, Kosinj, Prokop i Počitelj u Lici, Podsused, Varoš u Slavoniji, ŽK, Kruševac, Niš, Pirot, Crikvenica, Hrvatsko primorje, *Zagreb)* = *guš* (Prigorje, Samobor, Pokuplje, Zagorje, gen. nije potvrđen) »anguis fragilis«. Odatle *guževac* (Šulek) »sinonim: slijepić«. Unakrštava se (kontaminira) sa *gužva* i *gužvati se* (v.). Odatle *gužvina* (Grižane, Sv. Jelena, Hrvatsko primorje) »idem«. U slov. *gôž* i *glož.* Sa *g-* ne postoji u drugim slavinama. To nije ni hrv.-srp. ni slov. jedini i prvobitni oblik, nego čakavski *vuž,* gen. *vuža* i slov. *voz,* čemu odgovara u

polj. *ivaz,* gen. *węża,* rus. *už,* gen. *uža.* Vokal *u* je nastao iz *G:* praslav. *pгь; guž* je narodu poznat da pije kravlje mlijeko; zato se govori u poredbi: *pije kao guž* (Sinac, Lika K). Najstarija je potvrda u dečanskom hrisovolju gdje je nadimak. Mjesto proteze *v* govori se /: *fužić* (Brestovac, okrug krajinski) »id.«. Između *guž* i *vuž* postoji kompromisni oblik *gvuž* (Kostajnica). S pridjevom je *slepi guž* (Matevac, Niš), odatle složenica *slepovuž* (Čučurje) = *slepovuš* (Granešina) = *slijepa guja* (Gornja Bukovica, Valjevo), s hipokoristikom *guja* (v.). U toj složenici izgleda *guž* = *vuž* = *uš* kao suvišno i odbacuje se, pa se govori *ślepić, slijepac, slepać, ślepak, slepčina, slipčić* i *slepica.* Velike promjene doživio je i prvobitni oblik *vuž* (Lika) »zmija coluber longissimus Laur.«. Dobiva deminutivni sufiks *-ìk: vužak,* gen. *vuška* (Čačak, Blato na Korčuli) »idem«. Prema gen. stvara se novi nominativ *vušak,* gen. *vuška* »serpens veneno carens«, *vuška* f (Dalmacija) »callopeltis cruentatus«. Proteza *v* se ispušta kao i češ. *užovka,* rus. *už: uzak* (gen. nije potvrđen, Dubrovnik, Vrazogrnac, okrug Zaječar, Jošanička Banja, Kaštela kod Splita, Korčula). Sufiks *-гћ* se zamjenjuje sa *-ić, -ica: užič* (Paraćin), *uzica* (Crna Gora), *užljak* (Rača, Kruševac); *ušak* (Pančić). Kao sveslav. i praslav. je maskulinum deklinacije *-o.* Baltičke i latinske usporednice pretpostavljaju femininum deklinacije *i,* u kojoj se morfološki nije razlikovao maskulinum i femininum (upor. *gçsb* i *kokoš* f): lit. *angis,* lat. *anguis.* Slavenska promjena *g* > *ž* dokazuje da je i u praslavenskom bila u deklinaciji *i* i da je s tom promjenom prešla medu maskulina. Ie. je korijen *angu(h)i-.* V. *ugor* i *guja.*

Lit.: ARj 3, 519. Hirtz, *Amph.* 42. 137 164. 171. *Miklošič* 223. *Holub-Kopečný* 405. *Bruckner* 604. *Trautmann* 8. *WP* 1, 63. Vaillant, *RES* 8, 243-245. *Boisacq"* 213.

gužva f (Vuk, 17. v.) »1° pletenica ili uže od pruća, vimen, 2° metež gomile« = (sa *žv* > *žb) gužba* (Hercegovina, Boka) = *gušva* (Stulić, nepouzdano). Odatle na *-ara: gužvara* (Vuk) »vrst pite«, jednaka denominacija kao *gibanica* (v.). Deminutiv *gužvica.* Denominali na *-ati: gužvati, -am* (Vuk) *(iz-,* г-), na *-eljati.* s prefiksima *ίζ-,ταζ-, ζ-, gužveljati, -ãm* (Vuk, objekt *košulju).* Stariji rum. slavizam *ginj* »remen« dokazuje da je i u južnoslav. kao u sveslav. i praslav. *gąžb* bila bez *-ь a.* S tim sufiksom u stcslav. *gcživica,* bug. *gaz* pored *gažva,* ukr. *hužva,* češ. *houžev,* slov. *hužva,* polj. *gażew, gażwa.* Da je i u hrv.-srp. postojao oblik bez *-va,* dokazuje izvedenica *güževina* f (Mušicki) »ono što je u snopu ispod uža«. Madžari posudiše iz slovačkog ili hrv.-srp. *gúzsba* i *guzs;* Rumunji iz hrv.-srp. *cujbă,* odatle *încujba.* Vokal *u* je nastao iz *Q.* Prema Miklošiču, Bernekeru i Briickneru bila bi to ista riječ koja i *uže* (v.) i *ušao* (v.) od *vezati* (v.); *g-* bi bila proteza kao u *guž* i *gusjenica.* Tome se protivi što *огь* u značenju *gužva* nije potvrđeno. Petersson odvaja stcslav. *gožvica* od *vezati.* To mišljenje prihvaća i Vasmer i vidi ie. prasrodstvo u stnord. *kengr* »Haken, Biegung«, stengi, *cangie* »Einfriedigung«, le. je korijen **gengh-* »drehen, winden,flechten, weben«, sa sufiksima *-io, -ųa.*

Lit.: ARj 3, 816. 4, 194. *Miklošič* 56. *SEW* 1, 343. *Holub-Kopečný* 130. *Bruckner* 137. *KZ* 45, 289. *Vasmer* 318. *Mlađenov* 118. *Mladenov* 118. *WP* 1, 588. Petersson, *IF 24,* 265-266. *Tiktin* 461.

gvala f (Slavonija, 18. v.) »sinonimi: gruda, grumen, guka, kepa (Dubica)«. Odatle deminutiv na *-ica: gvalica.* Budmani misli da je tuda, ali ne zna odakle je.

Lit.: ARj 3, 520. 4, 936.

gvantîra f (Potomje) = *gvantîra* (Kućište) = *gvantifj^era* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Boka) = *gvàntjera* (Čilipi) = *gvantiera* (Rab) = *gvantjera* (Božava) = *gvančera* (Lumbarda) »tasa, pladanj za držat biçerine i za serviranje, poslužavnik za kavu«. Izvedenica na tal. *-iera* < fr. *-iere* < lat. *-aria* od frnč. **wanth,* odatle s prefiksom *a-* < lat. *ad- agguantare* > *agvàntat* (Dubrovnik, Cavtat) »zgrabiti (rukom neku stvar)«, tal. *guantièra* (17. v.).

Lit.: ARj 3, 520. Küšar, *Rad* 118, 20. *NVj* 3, 337. Cronia, *ID 6. REW*[S] 9500. *DEI* 1883.

gvarati, *-am* impf. (17. v., Dubrovnik, Boka) »bacakati se, praćakati«. Početno *gv* upućuje na tal. riječ franačkog podrijetla, ali franačko *waron* »aufmerken« nije u Italiji uopće potvrđeno, a ni značenje ne odgovara. Sa fr. *gare* »pozor« slaže se mlet. *vara* > *vara, vare* (istročakavski uzvik) »eno«.

Lit.: ARj 3, 520. *REW*[3] 9508. Štrekelj, *ASPh* 14, 551.

gvardija f (16. v., Dubrovnik, Božava, Potomje, Rab) »straža, financijska straža«. Od tal. *guàrdia* postverbal od *guardare* sa dočetkom *-ia* kao u *custodia,* od franačkog **a>ardon* »stražiti«, nvnjem. *warten.* Odatle *gvardijan»*

gen. *-ana* m (17. v.) = *guardian* (Rab) »1° stražar uopće 2° starješina nad manastirom sv. Frane«, tal. *guardiano,* srlat. *gardianus* (10. v.), obrazovano kao *scriba,* gen. *-anis* > tal. *scrivano* > *škriban* (v.). Ovamo ide internacionalni francuzizam *garda f,* pridjev *gardijski,* radna imenica na *-ist gardist* (v.). U Vukovoj poslovici iz Risna: *Kad se što ima, ne govori se gvardi me, nego manji me* »čuvaj me, nego jedi me«, nisu naši oblici i ne predstavljaju infinitiv *gvarditi,* koji je prema *guardare* i nemoguć, nego su to tal.-mletački izrazi, kako je već Budmani dobro opazio. Postverbal *riguardo* od *riguardare* (mlet. prefiks *re-)* > *legvord* m (Veli otok) »obzir, pristojnosti«. Imperativna složenica *guardamano* (drugi dio *mano* < lat. *manus* »ruka«) > *guardàmãn* m (Potomje) »1° prsobran na stubama, perda, 2° (Račišće) sprava za tiskanje igle kod šivanja jedra«. Slov. prema mlet. i furl, izgovoru *gu* > *v. vardır,* gen. *-rja* = *vardjân.* Mlet. *varda* f »Wache« i imperativ *varda* »pazi, pozor, attento« postala je preko tal. balkanska riječ, odatle toponim *Varda* (Morinje, Boka), *vardati, -am* impf. (Vuk) »1° paziti, čuvati, 2° (Grbalj) tumarati«, *uvārdati* pf »uvrebati, ukebati«, s drugim akcentom *vàrdati, -ãm* impf. (Crna Gora) »bucati, larmati, torokati, vikati«, *navàrdati* pf. (Piva-Drobnjak, objekt *drva)* »nagomilati«, na *-ište* toponim *Vardište* n (Bosna), bug. *varda* f »1° Wache, 2° uzvik: Achtung«, *vardač* = *vardján* »Wächter«, *varduvam, vardja,* arb. *vardhë* «Wache«.

Lit.: ARj 3, 52U-1. *Pleteršnik 2,* 748. *Mladenov* 58. *Doric* 31. Cronia, *ID 6,* ПО. Vuković, *SDZb* 10, 391. Kusar, *Rad* 118, 21. 24. *REW*[3] 9502. *DEI* 1885. *GM* 463.

gvaštapan (Šćepan, Dubrovnik) »žohar«. Od tal. imperativne složenice *guastatane* od *guastare* < lat. *vantare* i *pane* < lat. *panis* »hljeb«.

Lit.: REW[3] 9168.

gvėra f (narodna pjesma crnogorska, Istra, Perast) = *gvėra* (Rab) »boj, rat«. Od tal. *guèrra* franačkog podrijetla *werra,* koje je na zapadu zamijenilo *bellům* već na koncu carskog doba. Nema ga ni u balkanskom latinitetu, upor. rum. *războiu,* arb. *lufte* < lat. *lucia* > fr. *lutte.*

Lit.: ARj 3, 521. Kušar, *Rad* 118,25. *REW** 9524a. *DEI* 1850.

gvèrok (Mikalja, Bella, Voltidi, Stulić), složen pridjev (kao *razrok)* »strangled«. Sadrži u prvom dijelu istu osnovu koju i tal. *guercio* od langobardskog *dverh-,* nvnjem. *quer* »kos, schräge«. Drugi je dio pridjev od *oko* (tip *crnóok).* S prefiksom *na- nagverok* »podosta gverok« (u Bellimi prijevodu *guercetto).* Prvi se dio nalazi u glagolima, od tal. *guercio ogverčiti* pf., *gveriti, ogveriti* pf. prema impf. *ogverivati* »učiniti koga gveroka«, imperfektiv sa prijevojem *e-i* (tip *metati-mítati) gvírati, gviram* (Mikalja) »hoditi kao slijep« pored *gviriti, -im* (Vuk) »upirati oči u što« = *(gv > hv) hviriti* = *(hv >f) firlt* (ŽK) prema impf. *zafīrīvat.* Početna suglasnička grupa *gv* izmijenjena je (onomatopeiziranje) u *n: niriti* (Došen) = *njiriti, -im* (Vuk), deminutiv na *-kati njîrkati, -ãm* (Lika); *nj* je nastao iz *gnjiriti* kao *janje* iz *jagnje.*

Lit.: ARj 3, 521. 8, 189. 283. 785. *REW*[3] 2812.

gvírati, *gvírãm* impf. (Mikaila, Vuk) »1° kako slijep hodati ili iskati« = *gviriti, gvirim* (Vuk) »upirati oči u što, u knjigu« = *dzviret, dzvirîm* (Kosmet) »gledati kroz kakvu pukotinu, rupu, rešetku, tako da onaj koji dzviri, vidi, a njega ne vide«, *nadzvîrêt, -irim* (Kosmet) »malo pogledati, na jedno oko pogledati Kroz kakvu rupu« = *firlt* (ŽK) < *hviriti* (16. v., Zoranie; *voda hviri u kolo bubajuć;* kao da se ne slaže s tim značenjem), *zafirlvat, -rujem* (ŽK). Odade postverbal sa sufiksom *-ka: dzvírka* pored *dzvìrke* f (Kosmet) »rupica, otvor, kroz koji se može viriti«. U istom značenju imaju Vuk i Stulić *gnjiriti, -im* »gviriti u knjigu«. Odatle deminutiv *njîrkati, -ãm* (Lika) »idem«, *njiralo* m (Lika) prema f *njiralica* »koji njiri u što«; *nj* mjesto *gnj* je kao u *njazlo* »gnijezdo«. Došen sa *n* mjesto *nj: niriti* (objekt: *tvrde planine).* U ovu grupu ide bez sumnje i *viriti, virim* impf. (Vuk) »speciilor, lùkati (hrv.-kajk.)« *(po-, ¹iz-, nad-, /se/, pri-, pro-, raz-, za-),* iterativ *-vířívati, -virujem* pored *-virivam (iz-, nad-, (se), pod-, pri-, raž-, za-)* samo s prefiksima prema pf. *virnuti (za-),* deminutiv *-virkivati, -virkujem,* s navedenim prefiksima.

Lit.: ARj 3, 228. 521. 752. 8, 189. 283, *BI 2,* 720. *Elezović* 1, 214. 435. Tomanović. *JF* 17, 201.

gvišan, f *gvišna* (ŽK), najčešće u prilogu *zagvišno* »uistinu, za sigurno«. Ide zajedno, što se tiče tvorbe pridjeva njemačkog podrijetla, sa *註išan* (v.). Od njem. *gewiss* + *-ъn.*

Lit.: Skok, *ASPh* 28, 468.

gvorilo n (Ljubovija i Azbukovića, Srbija) »obod nalik na sito, pa se na to fes natuče«·

Lit.: ARj 3, 521.

gvozd m »1° elavus, klinac (drveni), ekser, čavao (od gvozda), 2° ferram, željezo« = *gvôz,* gen. *gvozda,* m »ćuskija« (Kosmet). Prvo značenje je sveslavensku i praslavensko bez paralela u baltičkoj grupi. Značenje 1° očuvalo se kod nas samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom. Istisnuto je od posuđenica: tur. *ekser,* mlet. *čavao.* Crnogorska je metafora odatle »kamen izrastao u visinu«. Sa značenjem 1° suvisi i deminutiv *gvozdac,* gen. *gvòsca* pored *gvozdàca* (Lika) »1° fibula, 2° u saponima na opancima« i denominai na *-iti gvozditi (pri-, raž-)* prema *zagvažđati* »sinonim: pričvrstiti klincima«, *zagvdzditi* (Vodice) »verkeilen«, odatle postverbal *zagvôzda* »Keil« = *zagvôzda* »klin kojim se cijepaju drva«. Kad su drveni klinci zamijenjeni željeznima, *gvozd* je mogao po zakonu sinegdohe dobiti značenje 2°, tj. postao je sinonim željezu. To je hrv.-srp. inovacija. Ta je sinonīmija učinila, te je *gvozd* u tom značenju u mnogim našim narječjima propao. Razvitku toga značenja dali su pobudu kolektivi: na *-je gvožde* n = *gvozdje (mlinsko,* Poljički statut) = *gvôjze* (Kosmet); na *-ija* (v.) *gvozdíja* f »ferramenta«, na *-ice gvozdice* n (16. v., Dubrovnik) = *gvozdice* (Mikalja), *gvozdiva* n pl. Pridjevi na *-en: gvozden* (17. v.) =*gvozden* (Kosmet) »ferreus« = *gvozden* (17. i 18. v.), poimeničen na *-jak gvozdènjãk,* gen. *-aka* (Vuk) »oruđe od gvozda i različita druga značenja«, na *-ka gvozdēnka* (Vuk, Srijem) = *gvozdenčina* »gvozdena peraica (ima zube kao eksere)«. Složenica *gvozdènzuba* (Vuk, Srijem) »naprava za plašenje djece kao *baba korizma* i *baba ruga«.* Na *-ovit: gvozdòvit.* Na *-ovica: gvozdovica* (18. v.) »gvozdena ruda«. Radne imenice na *-ar: gvòzdãr — gvoždar,* gen. *-ara* (Vuk), odatle *gvožđariti.* Na *-ara, -arija, -arnica, -orina: gvožđara, gvožđarija, gvoždarnica, gvoždarina.* Augmentativi: *gvoždušina* (Vuk, 18. v.) »staro gvožde« = *gvoždurina.* Neologizam *gvõzdoteg* (18. v.) »magnet«. U značenju »klinac« posudiše Rumunji *găvozd — guvojd,* odatle *a gavozdi* »annageln« i Arbanasi *goxhdë* »klinac, čavao«. Riječ *gvozd* ima još značenje »šuma, dubrava, gora, loza, u ostalim slavinama *Usw.* To je značenje danas posvema nestalo kod nas i u bugarskom. Nije se očuvalo ni onoliko koliko *gvozd* »klinac«. U štokavskom je živjelo do 18. v., a u čakavskom do 16. v. Veoma je raširen toponim *Gvozd, Gvozdac, Gvoznica, Gvozdansko, Zagvozd* po svim našim krajevima. Sinonimi i ovdje istisnuše praslavensko značenje, naročito zbog izbjegavanja homonimije sa značenjem »1° klinac« i »2° željezo«. Živi još u kraju blizu slovenskom: *gôzd* m (Vodice, Istra) = *gvozd,* gen. *gvozda* (Golać), *gvozd,* gen. *gvozda* (Rukavac) »gusta šuma bukova«. Od izvedenica postoje samo deminutivi na *-bk: gozdak* (Vodice) = *gozdii,* na -ьc *gvozdac,* gen. *gvosca* (čakavski, 16. v.). Postavlja se pitanje da li je *gvozd* u ove dvije serije značenja postanjem ista riječ. Ima slavista koji· tvrde da su to različite riječi, postavljajući za prvu seriju ie. korijen **ghasto* = **ghazdo* u lat. *hasta,* a za drugu srodstvo s njem. *Quaste,* arb. *vjeth* »lišće, grane« od ie. korijena gjios-, koji je u slavinama bio raširen kolektivnim formantom *-d.* Vasmer uzimlje da su se obje serije značenja razvile iz istog prvobitno jedinstvenog značenja »grana, oštrica«. Ovo se mišljenje može opravdati dodatkom da je i u najstarije doba kao i kasnije bio na djelu semantički zakon sinegdohe: *gvozd* je označivalo drvenu oštricu izraslu u šumi, neizdjelanu ili izdjelanu, odatle značenje »klinac« kao i mjesto gdje je izrastao, »šuma«. Uporeðenje sa lat. *hasta,* got. *gazds* itd. mora otpasti jer ne objašnjava ni fonetsku stranu, tj. *v* u *gvozd.*

Lit.: ARj 3, 522. 527. 11, 895. *Elezović* I, 94. Ribarić, *SDZb 9,* 148. *BI 2,* 776. *Mažuranić* 369. *Miklošič* 81. 82. 423. *SEW l,* 365. *Holub-Kopečný* 137. *Bruckner* 166. *ASPh* II, 129. 39, 10-11. *Vasmer 263. RSl* 4, 175. *ZSPh 2,* 55. *WP* 1, 541. 644. Jokl, *IF* 30, 204. Uhlenbeck, *PBB* 30, 283. *Boisacq*[3] 1101. *Tiktin* 666. *Mladenov* 98. *GM* 128. Pokorny» *ZSPh* 16, 405 (cf. *Ijfb* 13, 251).

H

ha = *ha* (Dubrovnik), uzvik za razna psihološka raspoloženja, kao čuđenje, žalost, radost, razmišljanje. Ponavlja se za oponašanje zvuka smijeha: *hă hă hă*. Pojačava se dodavanjem *-h: hah* (Zoranie). Internacionalan je, upór. turski *ha, hah, hah*. Oformljen je sa *-kati: hakati, hãkãm* impf, »puštati iz sebe glas *ha hai* = *hakati, hačem* impf. (Bosna, Dalmacija?) »vikatŕ *hă hău* = *hakati, hâcëm* pored *-ām* impf, »sinonim: dihati«, kod Stolića onomatopejska reduplikacija impf, *hakati, haham* prema pf. *hahnuti*. Odatle postverbal *hâk* m (Vuk, Boka) »1° ha, 2° sinonim: dah (Dubrovnik)«. Upor. uzvik *ho*. Vaillant uzimlje oformljenje toga uzvika i u *hajati (se)* (v.) »braniti se«, što zbog semantičkih i drugih razloga ne može biti.

Lit.: ARj 3, 542. 546. 557. *Elezovii 2,* 416. *Deny* § 1023-1026. i 1045. Vaillant, *RES 22,* 191.

hàbat, gen. *hàpta* m (Dubrovnik) = *habàt,* gen. *hapta* (čakavski) = *habod,* gen. *habda* m pored *habd* = *kapat* (Šulek, prema gen.) = *hápta f* (16. v.) = *hvapat* = *kabat* (jedanput) »sambucus ebulus; sinonim: baza, bazga, bzova > zova, burján«. Sa *e* mjesto *a* kao u češ. *chebdí,* polj. *chebd,* u hrv.-kajk. *hebed.* Odatle: na *-ovina habdovina, haptovina,* pridjev na *-ъn habden* = *haptan* (16. v.); kolektivi: *kabatiņa, habatija.* Najčešće je potvrđena bez *h* i sa sufiksima -za biljke *-ika* i *-uga* i sa *t* pored *d: àbdika* (Šulek) = *optika* (Vuk) = *àvtika* (Vuk) = *audiką* (Banja Luka) = *àptuga* = *àvtuga* »bacca ebuli«. Bez sufiksa *abd,* s akcentom kao hipokoristik *atva* = *apta.* Odavde pridjevi na *-ov, -in: abdov* = *àptov* = *avtov,* poimeničen s *-ьc* u toponimu *Ävtovac* (Bosna), na *-ina aptovina* = *avtovina* = *optôvina* (Kosmet, *o* mjesto *a* nejasno, asimilacija ?), *aptin.* Na *-ik: àvtík* = *aptik* (Vuk) »mjesto gdje raste apta«. Budući da ova biljka raste vrlo često na međi između njiva, prenosi se po semantičkom zakonu sinegdohe na »mrđin (v.), sklad, razor (Šabački okrug)«. Hrv.-kajk. i slov. oblici: *hebed,* gen. *hebdajhepta* = *hebãt* dokazuju da je α u hrv.-srp. *kabat* i *avta* moglo nastati iz ъ. Prema tome bi praslav. bio **chbbbtz; b* i *p* osciliraju i u hrv.-srp. zbog deklinacije. Prvobitno je *b.* Ali u češkom, poljskom i ukrajinskom postoje oblici sa *a : hobina, kabzına* = *chebzina, chabovina* (moravsko), *ehab,* u značenju »Gerte, Zweig, Gestrüpp, Unkraut« koje se dodiruje. Zbog toga nema izvjesnosti da je u svim gore navedenim varijantama α'nastao iz ъ. Tumačenja o ie. podrijetlu nisu jedinstvena. Peterssonu je *cЪъЪъIъ* složenica od AS- < ie. korijen *asu-,* koji se nalazi u sanskrt. *ksupah* »džbun«, a u praslav. u *hvoja* i *hvost,* i *-Бъгъ* < ie. **bhgugö, bhugó* »bazga, zova«. Za taj se dio veli da je u srodstvu i sa φυτόν. Machek, koji je *häbina, ЪaЪъ* i *habat* upoređivao sa litavskim *kèbti,* pripisuje je sada pred-ie. supstratu, pozivajući se na slijed suglasnika *sk- p- t* u srvnjem. *Schipiten.* Miklošiču i Vasmeru je grčkog podrijetla αχτή (άχτέα) preko Iračkoga. Berneker je pomišljao na vezu s *hobot* »rep« (v.). Matzenauer na dačko σέβα. Ne može se tvrditi ni to da su sve gore navedene potvrde bez *h* počinjale nekada sa *h-*. Zbog toga treba, čini se, računati s mogućnošću da je *avta* i *aptika* od gr. αχτή »Holunderbaum« kao i njem. *Attich,* stvnjem. *atah, atuh.*

Lit.: ARj 1, 28. 97. 126. 3, 543. 566. 567. 738. 4, 709. *Elezović 2,* 33. *MikloKč* 3. *SEW* 1, 380. 410. 391. 409. 410. *Holub-Kopečný* 139. *Bruckner* 177. Vasmer, *RSl 4,* 178-180. 6, 196. Petersson, *KZ* 46, 140-146. (cf. *JF* 3, 215). Machek, *LP 2,* 154. *Slávia* 16, 179. 180. 215. Machek, *ČSR 221-2.* Loewenthal, *KZ* 51, 238. *WuS* 10, 156. Matzenauer, *LF 7,* 217-218.

habati, *-am* impf. (Vuk) *(po-),* sveslav. i praslav., »1° nošenjem derati haljinu, 2° kvariti uopće, 3° kuditi (Crna Gora)«; na *-iti:*

hobiti se, -im (14. v., čakavski, hrv.-kajk.) (po-) »kvariti se« — *pacanti se* (ŽK) prema iterativu *shabljati* i *shabljivati, -Ijujem* — *kabìti* (Vodice, objekt *sikini)* »otupiti«) (s-). Odatle postverbal *haba* f (1234—1240) »kvar, šteta«. Može biti i poimeničen ž. r. pridjeva *haЂъ* »schlecht«, upór. češ. *chabý*. Pridjevi: na *-ьn šhaban* »pokvaren, oštećen« = *skaban* (Istra), na *-av hăbav* (1496) »sinonim: prljav, gnusan«, poimeničen na *-ьc hăbavac,* gen. *-avca* (Čačak) »kukuruz u kojem su zrna u vrhu uvela«, na *-ljiv shabljiv*. Radna imenica na *-telj: shabitelj* (Belostenac) »koji kvari«. Apstraktum na *-ost: skabost f* (Srbija, Milićević) »slabost«. U stcslav. *hobiti st* znači »sich enthalten«. To značenje teško je spojiti s gornjim. Možda je s njim u vezi i značenje *hebat* (Cres) = *hăbat* (sjeverni Cres, gdje je *ъ > a)* »slušati«. U Kosmetu *obit, -im* znači »buniti, odvući pažnju«, *zaabit* = *uâbit* »1° ne primijetiti, 2° (<—' se) zanijeti se«. Tu je kvarenje materije prenijeto na psihu. To značenje ima i arbanaski slavizam *habis* »zerstreue, setze in Erstaunen«. Stulićev *rashabiti (se)* »cacar qua e là« prema *rashabivati* ide pod materijalno značenje. Ie. srodstvo nije nedvosmisleno utvrđeno. Mladenov i Petersson upoređuju s ie. izrazima za tjelesnu slabost: gr. κωφός »gluh«, lat. *hebes,* arm. *xul* »gluh« i pretpostavljaju ie. korijen **khābh-/*qhōbh-* »kraftlos, abgestumpft«. Bruckner smatra *habati* srodnim ne samo sa *skobia* (v.) nego i sa njem. *schaben,* lit. *skobas* »kiseo« i *skobti* »ukiseliti se«, lot. *skobs*. Machek *hobiti se* »sich enthalten« uporeduje sä sanskr. *kšapati* »Enthaltsamkeit üben, sich kasteien«. To upoređenje tumači *h* prema Pedersenovu zakonu iz *ks-*.

Lit.: ARj 3, 543. Ribarić, *SDZb* 9, 155. Tenter, *JF* 5, 205. *Elezović* l, 2. 183. 2, 375. *Mažuranić* 370. *Miklošič* 84. *SEW* 1, 384. *Holub-Kopečný* 138. *Bruckner* 175. *KZ* 51, 238. *Vasmer 3, 224. Mladenov* 664. *GM* 144. *WP 2,* 348. Machek, *Slávia* 16, 175. 203. 208. Horák, *ASPh* 12, 298. Matzenauer, *LF* 7, 216-217. Loewenthal, *ASPh* 37, 393. Meyer, *IF* 35, 224-237 (cf. *JF* 3, 208). Petersson, -RTZ47, 286. Lewy, *KZ 52,* 310. *Boisacq** 848.

haber m (Vuk, 18. v.) = *aber* pored *aber,* gen. *obera* (Kosmet) = *habar,* gen. *habra* (18. v., narodna pjesma) »sinonim: glas«. Odatle s perzijskom imenicom, kod nas sufiksom *-dar* »koji ima« (v. *defterdar): haberdâr,* gen. *-ara* = (sa disimilacijom *r-r > r-l') habirdãl,* gen. *-ala* = (sa zamjenom sufiksa *-ak* mjesto *-dar* ili *-dal) haberdak,* gen. *-aka* (Vuk) = (sa zamjenom *-nik) habemik,* gen. *-ika* »1° sinonim: glasnik, glasonoša, 2° epitet za pušku, top«. Složenica tipa *glasonoša* je *habronoša* (Vuk) »sinonim: stokućanin, palavra, stokućanka; koji po kući raznosi glasove«; *âjer* (v. *hajir) aber* (Kosmet, Vučitrn) kaže domaćica »kad pred kućom svraka krekeće« = *air aber* (Vuk). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *habär* »Nachricht, Mitteilung« > tur. *haber):* rum. *haber,* bug., arb. *haber, habertâr,* ngr. χαμπέρι.

Lit.: ARj 3, 543. *Elezović* l, 2. *Miklošič* 84. *SEW* l, 780. *Mladenov* 664. *GM* 144. Korsch, *ASPh 9,* 502. Matzenauer, LF 7, 211.

hädnač (Tekelija) »(iliti) poručnik« = *hađnađ* (Belostenec, Pergošić) = (dva) *adnada* (mlada) (Vuk, narodna pjesma 3, 558.). Od madž. složenice *hadnagy* »vojvoda, zapovjednik u ratu«.

Lit.: AR] 3, 544. *Mažuranu* 370.

hädrica f (Dubrovnik, okolica, Budmani) »muška kratka haljina bez rukava, što se nosi više koreta, obično od zelene neizvezene kadife«.

Lit.: ARj 3, 544.

(h)àdum m (Vuk) = *adum,* pridjev i imenica (Kosmet) = *hódún* (Belostenec) = *kodum* (18. v., Kavanjin; prezime u Istri: *Kodun, Kadunić, Koduna, Kõdune)* »uškopljenik«. Odatle mocija na *-ьc* m prema f *-iça: hàdumac,* gen. *hàdumca* prema *hàdumica.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hadim* > tur. *hodini) :* bug. *hadãm(irí),* arb. *hadem* = *hoden.* Glede tur. *г > u* upór. *koduna.*

Lit.: ARj 3, 545. 4, 732. *Elezović* 2, 491. *Mladenov* 664. *GM* 144.

hadži (13. v., Bosna) = *odži* (Kosmet), indeklinabile, bez veze na određenu vjeru, kad stoji pred .muslimanskim ili kršćanskim ili židovskim muškim ili ženskim ličnim imenom ili kad se odatle pravi pridjev na *-ov, -in: Haži Mojsej* 1613, *odži Kȑsta* (Kosmet), *odži Marica, hadži Avdin* (Bosna); kad se čini epitet imenu, tj. kad se upotrebljava samostalno, dobiva *-ja* da bi se moglo deklinirati prema našoj shemi: *hadžija* m (17. v.) prema f na *-ka hadžijka* = *adžika* (Kosmet), »počasni naslov onome (ili onoj) koji je hodočastio u Meku ili Jerusalem«. Odatle pridjevi na *-in* i *-ski: hadžijin,* poimeničen na *-ica hàdzïnicat* »žena hadžijina«, *hadžijski* = *hadzinskl.* Na *-če: adžiče,* gen. *-eta* (Kosmet) »dijete koje je bilo na grobu Isusovu«. Ap-

straktum na *-luk: hadžiluk* »hodočašće u Meku ili Jeruzalem«. Složenica: *hadžinedomak* m »(pejorativno) tko je pošao na hadžiluk, a nije došao do svetog mjesta Meke ili Jerusalema«. Hipokoristik *hadžo* (narodna pjesma i pripovijetke). Veoma rašireno prezime među muslimanima i nemuslimanima: *Hadžić* < **Hadžij(f)č* = *Adžije* 1783 (Peći). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hağğ* »hodočasnik«, u produženom obliku *hağği,* koji se upotrebljava u perzijskom ' i turskom jeziku, odatle tur. *hacılık* i balkanski oblici od semitskog glagola koji znači »ići amo tamo, plesati, slaviti«), iz oblasti islama: rum. *agiu* = *agia* (iz bug. ili hrv.-srpO, bug. *hadžija, hadžūak,* arb. *haxhí, haxhilëk,* cine. *hagi, hăgillîke* f, ngr. χατζής, χατζηλίκι. Na Balkanu je *hadžija* bio znak duhovnog plemstva.

Lit.: ARj 3, 545. *Mladenov* 664. *Elezović* 1, 23. *Pascu* 2, 139. *GM* 144. Đorđić, *NJ 3,* 117. Korsch, *ASPh 9,* 501. Bobčev, *REB 2,* 1-12.

hàe = *ae* »uzvik za tjeranje volova«, odatle na *-kati* impf, *halekati* »vikati *hae* govedima«. Ovamo ide *sa e > j* i *haj — aj* (15. v., Vuk) »uzvik za izražavanje psihičkog raspoloženja: ukora, odobravanja, *zazivanja* pomoći, svraćanja pažnje, pitanja« = *aj* (Kosmet), također slov. i tur. *hay (iz* tur. je *kôma-âj* /Kosmet/ »uzvik užurbanosti i trke«), odatle je oformljen *hajkati, -am* pored *-čem* »goniti životinje« prema pf. *hăjknuti, -ēm* (Vuk), s postverbalom *hâjka* f »tjeranje, lov na četveronožne životinje, kod čega se viče *haj«,* radnom imenicom na *-āč hajkāč* (18. v., Vuk); na *-oca: hajkača f* (Vuk) »bič za goveda«, *hajkara* »žensko koje slabo radi, nego samo švrlja i koješta lupeta«; *haj* m (16.—18. v.) »žalost, nevolja« je možda poimeničenje. Uzvik koji nije samo hrv.-srp. U bug. je *haika* »Treibjagd« i *haita* »Strolch, Räuter«. Za obje riječi' Mladenov uzimlje tursko podrijetlo, što nije nužno; *haită* je i rum., odatle radne imenice *haitaį* = *hăitar,* denominal na *-ovati hăitui* od madž. *haitani* »treiben«. Uzvik može još dobiti *a-: ahăj* (ŽK) »kad služi za tjeranje jastreba od kokoši« = slov. *haj.* U reduplikaciji s izmjenom samoglasa *a-u* dolazi u Kosmetu *aj-uj* u funkciji pridjeva i priloga *ăj-uj cövek* »neozbiljan«, *na âj-ûj uzimati rabotu,* također sa *h haj-hûj.* U ovom obliku uzvik je balkanski turcizam onomatopejskog podrijetla (turski *hay-huy* »brouhaha«): rum. *haihuiu* »étourdi«, cine, *haihui* = *haihúm* »idem«.

Lit.: ARj 3, 545. 547. 555. *Elezović* 1, 5. 8. 2, 306. 417. *Pleteršnik* 1, 262. *Miklošič* 83. *SEW* 1, 382. *Pascu 2,* 139., br. 577. *Tiktin* 714. 715. *Mladenov* 664. Matzenauer, *LF7,* 212.

hàfiz m (općenito u Bosni, zacijelo i na Balkanu) = *afūz* pored *ãfuz,* gen. *afuza* (Kosmet) »koji je na izust izučio cijeli kuran«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hafiz* > tur. *hafiz)* iz oblasti islama.

Lit.: ARj 3, 545. *Elezović* 1, 23.

haham-băša m (Kosmet) »hebrejski svećenik, .nadrabin«. Balkanski turcizam hebrejskog podrijetla *(haham-boįi)* iz oblasti religije: rum. *haham, haham-başă* (preko hrv.-srp.), cine. *haham.*

Lit.: Elezović 2, 416. *Tiktin* 713. *Pascu* 2, 139., br. 5751

hahar m = *hàhar* (Krasie, 16. v., čakavski, hrv.-kajk., slov.) prema f *haharica* »1° sinonim: dzeļat, 2°. (uvredljivo) lopov, lopuža«. Pridjevi na *-ov* i *-ski: haharov, haharski',* na *-nica: haharnica',* apstrakta na *-ija* i *-stvo: haharija* f = *haharstvo.* Denominal : *hahariti* »raditi kao hahar«. Od srvnjem. *hahaere,* bav.-austr. *hoher, Häher* »Henker«.

Lit.: ARj 3, 546. Janko, *Slávia* 7, 786. Krček, *ASPh* 31, 626.

häholjak, *-ōljka* m (Dubrovnik) = *naholjak,* gen. *-oljka* »novčana glavnica skupljena potajno«.

Lit.: ARj 3, 546. 7, 357.

hâin m = *àjin,* gen. *-ina* (Smiljan, Lika) = *hâinin (-in* kao u *Srbin)* »1° psovka za neprijateljskog vojnika (narodna pjesma), 2° uncut, lopov (Lika)« = *ājin,* indeklinabilni pridjev (Kosmet) = *főin, f falna (cövek)* (glede tur. *h > f* upór. *fok)* »zao, nevaljao«. Odatle: pridjev na *-ski hàinskï,* apstraktum na *-stvo hainstvo.* Možda je radna imenica odatle na *-džija: ajnadžlja* m, f (Kosmet) »nesavjestan radnik, zabušant«, apstraktum na *-luk ajnadžlhk* m »izvlačenje«. Denominál na *-iti: pohainiti se.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ha'in* »izdajnik«, part. prez. akt. od *hana* »prevariti, izdati«, tur. *hayinhk* »perfidie«) iz oblasti morala: rum. *hain,* apstraktum *hainie,* arb. *hain* »Dieb«, cine. *hain* »paresseux«, *hainliche* f »paresse«.

Lit.: ARj 3, 547. 10, 436. *Elezović* 1, 6. 2, 402. 492. *GM* 145. Pasc« 2, 141., br. 601.

hàir m = *(h)aer* = *âjer* (Kosmet) = *aer,* gen. *aeri* f (femininum prema *korist,* Crmnica) (objekt uz *učiniti, imati haira)* »sinonimi: 1° sreća, 2° napredak, uspjeh«. Indeklinabilni pridjev uz *dova, air aber* (v.). Sa turskom postpozicijom *-siz: aìrsuz* (Piva-Drobnjak) = *ajersbz* (Kosmet), indeclinabile je u *ajersbz evijad* »štetan, nekoristan«, kao imenica »1° besposličar, 2° nestaško, štetočinja«. Isto tako i (Piva-Drobnjak) sa *-li hairli (ti bilo), hairli djevojka,* kao imenica na *-ja ajerl'ija* (Kosmet) »sretnik«. Radna imenica *hairdžija* m (Vuk, Crna Gora) »koji čini dobro«. Sa imperativom (optativom) *ola* od *olmak: hajròlã* = *âjrola* pored *ajrôla* = *âjrola* (Kosmet) »uzvik: koje dobro, što je (pitanje); odgovor: Dobro, ako bog da« = *aerlaì* (Banja Luka) = *hajirula* (Mostar) »šta je nova?«. Odatle muslimansko prezime *Hajirulahović* (Banja Luka). Ovamo iz narodne pjesme *hàirala* (Vuk) »koje dobro?«. Glede *alā* upór. *hazurala* (v.). Uzvik je i u *Aer, care, naša devletijo* (v. *devlet)\ Eto tebi Kraljevića Marka* (Dalmacija, Pavlinović). Postoji i kao niječna partikula: *hair* »non« = *âjer* (Kosmet »ne«), upor. *ŽK božji* kao pojačanje negaciji a glede ispadanja prave negativne partikule upor. francuski *pas (du tout)* »nipošto«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. hayır) iz oblasti morala: bug. *hair, hairlíja, hairsíz(iri),* arb. *hair* = *hajër* »Glück, Nutzen«, *hairsys* »voleur«, cine, *häire* f »utilité, profit«, odatle glagol sa grčkim nastavkom -oi od aorista i lat. *īre hairusire* »tirer profit«, *hairli* »de bon augure«, ngr. χαίρι. Ovamo još *ajrât* m (Kosmet) »humano djelo, zadužbina« (objekt uz *namestiti,* uz pridjev *krasan).* Od ár. pl. *hajrát,* sing. *hajret.*

Lit.: ARj 3, 545. 556. *Elezović* 1, 7. 2, 492. Skok, *Slávia* 15, 180. Miletić, *SDZb 9,* 616. *GM* 145. Vuković, *SDZb* 10, 195. *Mladenov* 664. *Pascu 2,* 141., br. 603.

hajati, *-ēm* impf. (Vuk, 15. v.) = *ăjat* (Kosrnet) = *hajati, -en* (Vodice) *(do-, ne-, obne-, od-),* i slov. te bug., »sinonimi: brinuti se, mariti«. Negativno *nehajati.* Značenje semantične varijante u Kosmetu: *ăjat, -em* »pridići se u bolesti, biti bolje«, deprefiksacijom od *doăjat* »postati indiferentan«, *odajat* »ne mariti, prežaliti, otuđiti se«. Odatle postverbali *haj* (Marulić, Stulić), *nehaj* (također toponim, Senj, v. niže) = *nehaja* f, danas samo s negativnim prefiksom *nehaj* m (Zoranie), pridjev na *-ьn hajan* (Stulić), danas samo *nehajan,* poimeničan sa *-īk nehajnih* = *nehajalac,* gen. *-aoca,* na *-ljiv nehajljiv* — na *-elljiv: (ne)ajetljîv, -iva* (Kosmet), apstraktum *nehajstvo* n. Toponimi *Haj* i *Nehaj* kao imena feudalnih gradova (njem. Burgnamen). U sveslav. i praslav. češ. *nechati* i polj. *niechać* itd. nalazi se prototip. Odatle je južnoslav. *ha-* sa *-ja-,*i ispuštanjem negativne partikule. Taj korijen govori se sa *-ta- (K)atati, (K)àtãm* (Vuk) »mariti«. Odatle: postverbal *nehat* »nemar« i pridjev na *-ьn nêhãtan* (Vuk) = *neătan* (Kosmet) »négligeas«, apstraktum na *-ost nehatōst* f. Prvobitno *h* > *k* još je u *ăktati se, -am* (ŽK), najčešće u imperativu *aktaj se* »naštoj«. Ovamo ide imperativna složenica *hajđidi* (Vuk) »uzvik koji se govori kad se tko čemu divi i ono hvali«. V. *didi.* Upor. slov. imperativ *haj ga* »lass ihn«. Taj je imperativ upravo od *nechati* »in Ruhe lassen, ablassen, aufhören« s ispuštanjem negativnog prefiksa. Kompromisni je oblik *aj tati, -am* (Lika) »nastojati« od *haj* i *natati.* Nije od madž. *hajtani* »treiben«. Da je *nehati* postojao nekada i u hrv.-srp., to dokazuju dvije partikule za poticanje *:.neka* i *naj; neka* može ďobiti još deikse *-de(r), -der, -dire* (v.), *-da: nekada* (ŽK), *nekadare* (ŽU); i *-/: nekaj* (Jačke). Smatra se sing, prema pl. 2. 1. *nehate* »pustite«. Nalazi se još u bugarskom jeziku. Odgovara češ. *necht,* slvč. *nach,* polab. *nech* i polj. *niech.* Dočetno -α u *neka* ispada u narječjima: *nek (ide)* prema *neg dôjde* (ŽK) kao i u *negder* pored *nekader,* potvrđeno u 17. v. Ispravno je Jagićevo mišljenje da je *-ka* deiktička čestica *-ka,* upor. gore navedeno i *menika, tebika.* Na to upućuje i zamjena *a sa e* kod Marina Držića i Vetranića: *neke,* upor. *dànaske* pored *dànaska.* Samo *neka* odgovara francuskom *que* za 3. 1. imperativa (s konjunktivom). Zamijenio je arhaističke ostatke optativa: *budi, pomozi, ne daj mu Bog* (ŽK). Daje načinsko značenje glagolima, tvoreći 3. 1. imperativa. Nastao je prema ovom izlaganju kao i polj. *niech* od skraćenog imperativa, upravo optativa 3. 1. sg. kao *pomozi Bog: nehaj* > *neh* i dodatka deikse: *-k, -ka, -kë* > **nehka* > *nêka* s ispuštanjem ili bolje asimilacijom *h* prema *k* (upor. *lahka* > *laka* < *hgbka)* u brzom govoru. Ne može biti čista negacija *ne-i-ka,* kako misli Jagić. Da je doista od *nechati,* to dokazuje značenje »pusti, nemoj« s objektom *ga* (Slavonija, Reljković). Po analogiji dobiva u 2. 1. pl. *-te: nehate* »pustite«. S tim se značenjem slaže slov. i hrv.-kajk. *naj* < *nehaj, nâjte* »pusti, pustite«. U hrv.-kajk. je *naj* sinonim za *neka (naj dôjde* »neka dođe«). Upor. ruski *pustb.* Glede stezanja *-eha-* > *a* upor. ukr. *nehaj* > *naj*

»lass, es mag sein«. Ne smije se zamijeniti sa partikulom *naj* u superlativu. Upor. i bugarsko značenje *naj* »so ziemlich, prilično«. U *neka* ispušta se *k* kao u *kao* < *kako, preo* < *preko: nea* (Dubrovnik). Češko i poljsko *nechati* je samo slavensko. Ne postoje utvrđene veze s baltičkim i drugim ie. jezicima. Kako ne može biti negativni kompozitum od češkog *chovati,* ne preostaje drugo nego misliti da to prvobitno nije takav kompozitum, nego da je tako shvaćen u južnoslavenskom gdje je odbačeno *ne-* shvaćeno kao negativni prefiks. Da nije u srodstvu s lat. *laxus,* ags. *sleccan* »slabiti« < ie. korijen *(s)leg-* »schlaff«, raširen s formantom *sì* Upor. za izmjenu / > *d* i španj. *dejar* < lat. *laxare.*

Lit.: ARj 1, 44. 3, 548. 555. 582. 7, 363. 788. 847. 851. 852. 878. 8, 412. *Elezović* 1, 6. 139. 453. 2, 15. Ribarić, *SDZb* 9, 151. *Pleteršnik* 1, 262-263. *MiЫoШ* 212. *SEW* 1, 382. *Holub-Kopečnj/* 242. *Bruckner* 359. *KZ* 51, 241. *Mladenov* 350. 666. Jagić, *JF 2,* 115-116. Maretić, *ARj 7,* 869. Machek, *StudielOJ.* sl. (cf. *IF* 53, 56.). Fraenkel, *Slávia* 13, 24. Lamberti, *IF* 34, 154. *WP 2,* 712. i sl. Belić, *Priroda* 410.

hajda f (Voltici, ugarski Hrvati, hrv.-kajk., slov.) = *(K)ăjda* »Heidekorn«. Odatle: pridjev na *-en* (kao u *srebren) hăjden,* poimeničen sa *-ica hajdenica* »hljeb od hajde«. Taj oblik nalazi se još u češkom i gornjolužičkom jeziku. Naziv je nastao od stvnjem. *haidan* > > *heiden,* odbacivanjem *-an* >- *-en* koji se osjećao kao pridjevski sufiks. To potvrđuje Belostenčev *hajdina,* gdje je *-ina* zamjena za stvnjem. *-an* > *-en.* Njemački je naziv identičan sa *Heide* »poganin« jer je ta kulturna biljka došla iz Orijenta. Njemački naziv može biti i prekrajanje turskog *helda* na osnovu pučke etimologije. Tur. *helda* nalazi se u štokavskom hrv.-srp. i bugarskom: *heljda* f (Vuk, 18. v.) = *eljđa* (Kosmet) = *jêljda* = *jelda* = *helda* »idem«, s pridjevima na *-av heldav,* na *-in heldin,* na *-ovan hèldovan.* Složenica *hèldopita.* Poljaci, Madžari i Rumunji imaju riječ koja se izvodi od *graecus:* polj. *hreczka,* rum. *hrișcă,* madž. *haricska.* To je poimeničenje pridjeva na *-bsk ž.* r. od *grzkz.*

Lit.: ARj 3, 551. 588. 490. *Elezović* 1, 174. *Tiktin* 742. *Bruckner* 173. *SEW* 1, 381. *Mažuranić* 371. Jagić, *ASPh 27,* 582. Spitzer, *WuS* 4, 144.

(h)ájdar m (Srbija?) »magarac«. Od ngr. γάιδαρος (6—7. v.).

Lit.: Čajkanović, *PPP* 1,203-211. *Vasmer* 1, 41.

hajde (Vuk) = *ajde* (Kosmet) »uzvik za kretanje: idi, naprijed«, raširen i na hrv.-kajk. i čakavskom teritoriju kao i u slovenskom. Sjeverni čakavci osjećaju ga kao imperativ. Stoga zamjenjuju *-e* sa *-i: hajdi.* Tako i slov. Na čitavom hrv.-srp. teritoriju ima također značenje imperativa. Stoga dobiva pluralne nastavke imperativa: *hajdemo* pored *hajdemo, hâjdete* (Dubrovnik) = *ajdêmo* pored *ăjdemo* (Kosmet). Skraćuje se *(h)ajd* = *ăjt* (Kosmet), *(h)ajmo, (h)ajte.* Dobiva deiksu *de: hajdedê* u koncesivnom značenju, i dočetak *-äc* (prema *ni makac): hajdac* »ode«. Balkanski turcizam (turski uzvik *haydi* pored *hadi* i *hayde,* složen od uzvika *hay* + *di* ili *de* (v.) ili od glagola *haydamak* »stimuler les bêtes de somme, pousser le bétail, emmener le bétail de vive force«) iz saobraćaja: rum. *aide,* pl. *aidași,* bug. *há(i)de,* arb. *haide,* pl. *haideni,* cine. *(h)aide* »allons, en route«, ngr. (χ)άι,ντε.

Lit.: ARj 3, 551. *GM* 144. *Mladenov* 664. *Pleteršnik* 1, 263. *Miklošič* 85. *SEW* 381. *Vasmer* 7—8. Matzenauer, *LF* 7, 211. *Pascu 2,* 139. *Deny* § 1032.

hajduk, gen. *-uha* m (Vuk, 16. v.) prema f na *-ica hajdučica* = *ajduk* (Kosmet) »1° sinonimi: razbojnik, lupež, kradljivac, *2°* pandur, sluga kod suda (Ugarska, Vojvodina, Srijem), 3° četnik, ugarski pješak (18. v.), 4° nâtega (Požeška nahija)«. Indeklinabile je kad stoji pred ličnim imenom: *Hajduk-Vukosav, Hajduk-Veljko.* Odatle: pridjevi na *-ov, -ski* i *-ljiv hajdukov,* poimeničan sa *-ьc* u toponimu *Ajdukovac* i u prezimenu *Hajdukovič; hajdučki, hajdučljiv* (Dalmacija, Pavlinović) (17. v.); na *-e ajduče* (Kosmet). Augmentativ na *-ina: hajdučina* m (17. v.). Apstrakti: na *-luk hajdukluk,* na *-ija hajdučija,* na *-ina hajdučina,* na *-stvo hajduštvo* (Vuk). Složenica: *hàjduk—trava* = *ajdučka trava* (Kosmet) = *hajdučica.* Denominal na *-ovati hájdukòvati, -dùkujem* i na *-iti hajdúčiti se, hajdūčīm (po-).* Balkanski turcizam madžarskog podrijetla (madžarski plemenski naziv, etnik: *hajdú,* pl. *hajduk,* ák. sing. *hajdút)* iz oblasti vojništva: rum., bug. *hajduk* pored *hajdút(iri),* arb. *haidút* < tur. *haydud.* Prvobitno je značenje madžarske riječi »plaćeni vojnik na turskoj granici protiv Turaka, 1° pješak, 3° sudski sluga (pandur), 3° sluga madžarskih magnata, lakaj«. Za vrijeme Batorija prešla je riječ u ovom značenju i u

poljski i njemački jezik. Na Balkanu je pejorativizirana zbog toga što su hajduci davali glavni kontingent četovanja protiv Turaka.

Lit.: ARj 3, 553-555. *Elezović* 1, 6. *Mažuranić* 371-372. *Miklošič* 85. *ASPh U,* 111. 5£H7 I, 375. *Lokotsch* 781. *Bruckner* 167. *Mladenov* 664. *Simányi* 85. GM 144. Matzenauer, Z,JP 7, 211-212. Alexics, ЛГЛ/у 4, 403-406. (cf. ÄS/ 3, 320.). Rešetar, ЛSPи 31, 479.

hajoš m (Vuk, Vojvodina) »sinonim: ladar«. Odatle pridjev na *-ski: hajoškī* (Vuk). Ne zna se da li je ista riječ i *àjoí,* gen. *ajóSa* m (Srbija, okrug Kruševac) »1° lijenčina, bitanga, 2° lola (okrug rudnički, Valjevo«, 3° turski hajduk (Hercegovina)« = *ajuš* m (ZK) »ukor nevaljancu«. Nema obavještenja o tome kako je došlo do pejorativiziranja madžarskog *hajós* »ladar«.

Lit.: ARj 3, 556.

hajtāš, gen. *-àia* m (Srbija, Milićević, koji daje tačan opis) »1° klin u suvači u vodenici, 2° vitao u vodenici (Slavonija)«. Mlinarski termin. Od madž. *hajtás* »tjeranje« od *hajtani* »tjerati«. Upor. rum. madžarizam *hăitaş* »Treiber« i *hăitaşe* pi. »Treibjagd« pored *haită* »die Meute«, odatle *hăitar* »Hundeknappe«.

Lit.: ARj 3, 556. *Tiktin* 715.

(h)àjvan, gen. *-ana* m (Bosna) »1° domaće živinče, 2° (kol.) stado«. Odatle za vrijeme okupacije *(K)àjvān-efèndija = tìrac,* gen. *-aca* < njem. *Tierarzt* »veterinar«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hajaiān* »život, životinja«): arb. *haiván* »idem«.

Lit.: ARj 3, 556. Skok, *Slávia* 15, 350., br. 291. *GM* 145. Korsch, *ASPh* 9, 501. Vuković, *NJ* 3, 26.

(h)àjvar, gen. *-ara* (Vuk, Srbija, Bosna) = *ajvar* (Kosmet) = *kavijar,* gen. *-ara* (Dubrovnik, 16. v.) = *kavijar* (leksikografi svi osim Vuka[[evropski turcizam) »posoljena ikra«. Balkanski turcizam (tur. *havyar)* iz oblasti hrane : búg. *havjár* = *hajvér* »idem«. Oblik sa *k* mjesto *h* iz tál. (mlet.) *caviare* (18. v.) ili njem. *Kaviar; jv* je metateza prema tur. *vy,* upor. *barjak* prema *bajrak* (v.).

Lit.: ARj 3, 556. 584. 4, 907. *Elezović* 1, 6. *Mladenov* 664. *SEW* 1, 382. *DEI* 829. Korsch, *ASPh* 9, 503. Vasmer, *RSl* 3, 270.

hak m (Bosna, Vuk, 17. v.) = *hâk* pored *ák* (Kosmet, objekt uz *ima, nema, podâj, ize)* = *fak* (Kosmet, glede turskog *h* > / upor. *fain)* »pravda, plata«. Odatle na *-Uja: akltja,* indeklinabilni pridjev uz *biti,* »onaj tko ima pravo«. Izričaj *doći kome haka (glave")* je prijevod od turskog *kakından gelmek* »pedepsati, dosuditi zasluženu kaznu«. Od ove sintagme naš je denominai na *-ati; do(h)àkati, -am pí.* (Vuk) = *doăkat* (Kosmet) »doći haka«. Prilog *bigàjríhâk* (Bosna i Hercegovina) ' »na pravdi boga«, od riječi do riječi »bez drugog (= izuzevši) razloga«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hakk,* pl. *hukuk)* iz oblasti sudstva: bug. *hak,* arb. *hake,* cine. *hache* »droit, justice, raison«, ngr. χακί. Ovamo još *hak-tal* m u Vrčevićevoj narodnoj pripovijeci od ar. složenice *haqq te 'ali* »bog je neizmjerno uzvišen«.

Lit.: ARj 3, 557. 570. *Elezović 2,* 403. 416. 492. Skok, *Slávia* 15, 187., br. 71. *SEW* 1, 383. *Pascu 2,* 139., br. 572. *GM* 145.

hâkalj, gen. *-kija* m (hrv.-kajk., Belostenec, Jembrešić) = *(h)âkalj,* gen. *(h)âklja* (ŽK) »sinonimi: kuka, kvaka (v.)«. Od njem. *Haken,* upravo od deminutiva *häcklin.*

Lit.: ARj 3, 557.

hâl, gen. *hála* m (Vuk, 18. v., narodna pjesma) = *ăl,* gen. *ăla* (Kosmet) »1° bijeda, nevolja, napast, 2° imovno stanje«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kal,* pl. *ahwaÎ)* iz oblasti administracije: rum., búg. *hal* »moyens«, arb. *hall* »Kraft, Vermögen, Mittel, Stand, Umstand, Zufall, Kummer, Seelenqual«, cine. *hale į* »mauvais état«, ngr. χάλι. Od ar. pl. *ahwal* je *aval* m (Petranovićeva narodna pjesma) = *avala* f »zlo«. Ovamo prilog *fiijai* (Kosmet) »odmah« u izričaju *to će fiijai da bidne* < ar. prijedlog *fi* »u« + *el* (član) + *hal.*

Lit.: ARj 1, 122. 3, 557. *Elezović* 1, 9. 2, 409. *GM* 145. *Lokotsch* 790. *Mladenov* 665. *Pascu 2,* 410.

(h)âla[1] f (Vuk, Kosmet, narodna pjesma) »1° folklorni termin; sinonim: zmaj, aždaja, 2° životinja u narodnoj mašti, koja čini zlo ljudima (ako je u ljudima, stvara proždrljivost; odatle kletva *ăla ti pukla,* Kosmet), 3° jak, hladan vjetar«. Pridjevi: na *-av (hıâlav* (Vuk) »čovjek proždrljiv kao hala«, na *-ovit (h)alòvit = olovit* pored *ulovit* (Kosmet) »koji je kao hala, epitet (uz *vranac, glava, vrijeme, vjetar),* čovjek za koga se drži da navodi oblake, grad, oluju, da sve proždire«. Upor. arb. *kulshedra,* koja se također bori u oblacima. Sa sufiksom *-osija* (upor. *grdosija) alòsija* (Stari Vlah) »čovjek tako krupan da prelazi u rugobu« = *alosija* m, f

(Kosmet) »proždrljivac, za koga se vjeruje da u sebi hrani nekakvu alu«. Složenica *hălobija* m (Srbija, Levač, drugi dio od *biti* »schlagen«) »naziv za sv. Đurđa«. Denominai na gr. *-os-ati* (v.): *aldsat,* -fern pf. (Kosmet) »proždrijeti, uništiti«. Odatle part. pret. pas. *àlosãn* (*~a čeljad,* Vuk) »poludio, nagazio na čini«. Balkanski turcizam *(ala* »zmija«) iz oblasti folklora: rum. *hală* »böser Geist, Gespenst«, bug. *hála* f »zmaj koji vodi oblake· grada, tuče, Ungeheuer, Freßsack, Sturm, Wind, Unwetter (Doric)«, *halovit* »kao hala«, *halatski* »samodivski«, *halle* = *hale* »dijete koje je zmaj, začeo«, *halasija* f, *halosvam* »schlagen, stossen, verschwinden«, *alósan* »närrisch«, *halosnik* »Narr«. Kako je aorist ἄλωσα od ἁλίσκομαι »être pris«, u denominam *alosati* može da se krije i grecizam ili se kontaminirao s njime.

Lit.: ARj 1, 76. 3, 558. 560. *Elezović* 1, 10. *Mladenov* 5, 665. Isti, *Reč.* 563. *Doric* 401. Matženauer, *LF 7, 2.*

hála[2] f (Vuk, Srbija, Bosna; homonīmija sa *hâla* »zmaj« uklonjena akcentom kao u *muka* i *múka* v.) »zahod« = *hâla* (Dubrovnik, akcent je kao u *hala* »zmaj«, tj. kao u *băle, balav,* jer se tu riječ *hala*[1] ne govori) »nečistoća, gnusoba na odijelu«. Odatle pridjev na *-av hălav* »sinonim gnusan, prljav«, poimeničen na *-ьс, -iça halavae,* gen. *-avca* (18. v.) m prema f *hàlavica* (Stulić). Denominal na *-iti: haliti, -im* (18. v., Kavanjin) = *hâlaviti, -im* »prljati, gnusiti« = *alii, -im* (Kosmet) (и-) »maziti, navikavati nekoga na poklone«. Odatle postverbal *uala* m, f »razmaženo čeljade«. Glede semantičkog razvitka upor. rum. *desmerda* »verhätscheln« od lat. *merda.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *chala'* > tur. *hala)* iz oblasti kućanstva: búg. *halé,* arb. *hale* f »Abtritt«, cine. *hale f* »latrine, lieux d'aisance«, ngr. χαλές. Bruckner i Petersson rastavljaju obje riječi i zabacuju turski izvor. Petersson uporeďuje s ruskim *chalepa* »nates, Schneewetter«, Matženauer sa srvnjem. *sal* »sordes«.· Oboje neuvjerljivo.

Lit.: ARj 3, 557. 560. *Elezović* 1, 13. 375. *Mladenov* 665. *GM* 145. *SEW* 1, 383. Bruckner, *KZ* 51, 235. 237. *Pascu 2,* 410., br. 581. Petersson, *IF* 43, 77. Matženauer, *LF'l,* 212. *REW*[3] 5520.

halajka f (Martié) »sinonim: ordulja, alâkaca« = *alăjka* (Kosmet, Povardarje) »namiguša«. Odatle pejorativni augmentativ *alajkètina.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *chalaik* od sing. *chalika* > tur. *halayık* »kupljena robinja koja vrši službu nałożnice«) iz oblasti društvenog života: rum. *halaică* »Sklavin der Haremfrauen«, bug. *(K)aláika* pored *halatka* »moma, sluškinja«.

Lit.: ARj 3, 558. *Elezović* 1, 10. *Mladenov* 4 665. *Tiktin* 716. *Redhouse** 859. Korsch, *ASPh* 9, 502.

halak m (Vladika Petrović, Gorski Vijenac 110: / *Novaka poradi halakd).* Budmani predlaže kao izvor arapsko *'alâka* »predanost«.

Lit.: ARj 3, 558.

halii, gen. *-ala* (Vuk, narodna pjesma) »1° sinonim: blagoslov za kupovinu ili dar, 2° oproštenje« = *alal* m (Kosmet) »pravedno stečena zarada«: *sos alalom stečen mâl,* objekt uz *činiti* »kad se nema da se povrati kusur«. Indeklinabilan pridjev u izričajima: *daje halal, halal mu véra, alal ti majčino mlieko* (Crmnica), *alal da tije* (Kosmet) »kaže se nekome kad mu se pokloni kusur«. Denominal na -iri: *haláliti* (ie), *halālīm* (Vuk) »blagosloviti, oprostiti« prema impf, *halaljivati.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. ha/a/ »što je dopušteno« > tur. *halal olsun* »dopušten dobitak, blagoslov«) izoblasti kurana: rum. *halal să ți fie,* bug. *halál* = *harizano* (gr.) »prošteno«, *hálálja se,* arb. *hallall* m »Verzeihung«, kao pridjev »gerecht«.

Lit.: ARj 3, 558. *Elezović* 1, 11. Miletić, *SDZb 9,* 617. *GM* 145. *Mladenov* 665.

(h)àlãs, gen. *-asa* m (Vuk, Srbija? Vojvodina?; bez *h* u narodnoj pjesmi) »sinonim: ribar«. Odatle pridjev na *-ov* i *-ski: halasov, halaski.* Od madž. radne imenice *halász* »idem«. Od istog korijena: *(K)alov* m (Mikalja, Stulić, Vuk, Otok, Slavonija) = rum. *halău* (rum. sinonimi: *crisme, cirstas)* »velika ribarska mreža« < madž. *háló.*

Lit.: ARj 3, 559. 560. *ZbNŽ 2,* 227.

halat m (Sabljar, Šulek) »vrsta morske trave«.

Lit.: ARj 3, 559.

haldunì m pl. (Rijeka, Lovran, Istra) »sinonim: pluća«. Plural tipa *gaće* jer se sastoji od dva dijela.

Lit.: ARj 3, 559. *ASPh* 34, 307.

halhal m (Mostar) = *alal* (Kosmet) = *halhale* f pl. (Banja Luka) = *alala f* (Vuk, Jukićeva narodna pjesma) »narukvica«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla *(halhal* »Beinkette«, jer se grivne nose na nogama) iz oblasti

nakita: rum. *hachai,* arb. *karkale î* »idem«, ngr. χαρχάλι »collier« sa disimilacijom W > *r-l.*

Lit.: ARj 1, 62. *Elezović* 1, 11. Skok, Sfocia 15, 350., br. 275. *GM* 178.

(h)àlka f (Vuk, Spic) = *alka* (Kosmet) »gvozdeni kolut (na kapiji); sinonimi: biočug, veriga, okova, zvekir«, (sinjska igra, 18. v. u Prištini i Dubrovniku, 15. v.) *trčati halku.* Odatle: *(h)àlkãr,* gen. *-ara,* pridjev *(h)àlkãr-skī.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *halka* »Umzäunung, Ring« od ar. glagola *bālāka* »umgeben«) iz oblasti kućnih uređaja i igri: rum. *halcă,* bug. *halka,* arb. *haike f* »eiserner Ring, Ring an der Tür, Armbad«, ngr. χαλκάς.

Lit.: ARj 3, 560. *Elezović l,* 13. *GM* 145. Jireček, *ASPh* 14, 73. i sl. 15, 457-459. Matzenauer, *LF 7,* 212.

haluga f (Vuk) »1° travurina, korov (Bačka, Lika), 2° provalija (Crna Gora), 3° gusta šuma (Hercegovina)«. Praslavenska riječ. Nalazi se još u stcslav., slovenskom, ukrajinskom, bjeloruskom i češkom jeziku u jednoj izvedenici; *u* je nastao iz *G:* stcslav. *chalgga* »Zaun«, slov. *haloga* »Gestrüpp, angeschwemmtes Reisicht, Seegras, Tang«. Toponimi u sg. i pl. Odatle: pridjev na *-ьn hàlu&an,* augmentativ *halùzina.* Postanje, semantički razvitak 1°~3° i sufiks *-cga* neobjašnjeni. Postoje neuvjerljiva upoređenja. Možda predslavenska riječ (skitska?).

Lit.: ARj 3, 561. *Miklošič* 85. *SEW* \, 383. *Holub-Kopečný* 138. Bruckner, *KZ* 51, 235. 237. 241. *KZ* 45, 38. Charpentier, *ASPh 37,* 52-53. Matzenauer, *LF 7,* 217. Machek, Sfocia 16, 193. 209.

(h)älva f (Vuk, 18. v., Srbija, Bosna, Vučitrn) = *alva* (Kosmet) »slatko jelo od oraha i pšeničnog brašna«. Odatle: deminutiv na *-ica ălvica,* radna imenica na *-dzija halvadžija,* apstraktum na *-luk halvaluk* (Srijem, Banat, Bačka) = *alvalbk* (Kosmet) »čast, napojnica uz halvu«. Složenice *tanaivá* »alva od sezamovog ulja«, *kôz-âlva* »halva s orasima (tur. *koz* »orah«)«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *halva* »Süssigkeit«) iz oblasti hrane: rum. *(h)alvă, (h)alvefa* (preko hrv.-srp.), *alvagiu,* búg. *halva.* Ne zna se ide li ovamo *(h)alva f* »marama u igri prstena ili zavitak«.

Lit.: ARj 3, 561. *Elezović* 1, 12. *Lokotsch* 804.

halvát (narodna pjesma) = *avlat* (narodna pjesma), indeklinabilan pridjev kao epitet uz *odaja, podrum.* Kao deklinabile sa *-ьn: avlatan* (metateza *lv* > *vi* kao u *zaova* < *zalva* pored *zăvla,* ŽK) pored *hàlvatan* (Banja Luka, ~iw *odijelo* »široko«). U Kosmetu imenica *âvlet,* gen. *ãvUta* m »odjeljenje u hamamu (»kupaonici«) gdje su česme za kupanje«. Složenica: *isi-âvlet* m (Kosmet) »toplo odjeljenje u hamamu (tur. *isi* »topal«). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *chalwat* = *chalwet* »mjesto na osami, na strani < samoća«) iz oblasti kućnog uređaja.

Lit.: ARj 3, 561. *Elezović* 1, 13. Skok, *Slávia* 15, 351., br. 297.

hálj ш. (Dalmacija, Pavlinović) »1° ženska haljina s krilima straga od Ijepenke i od svile poput iskrivljena lemeša, 2° kostret što se s jedne koze ostriže«, *(K)alja* f (16. v., Vuk, Hrvatska oko Otočca, čakavski i hrv.-kajk.) = *alja* (ŽK) »l ° ženska i muška haljina kratka i bez rukava, 2° muška dugačka plava haljina po kojoj se ne opasuje (Split), 3° odijelo uopće (Baraković)«. Odatle: pridjev *(K)aljav* (Lika), u amplifikaciji *aljav i traljav* (v.) »za čovjeka koji nosi neskladnu odjeću, koja visi«. Deminutivi na *-tk* > *-ák: háljak,* gen. *-Ijka* (Vuk, Sinj) »kratak gunj koji nije našaran; ako je našaran, zove se *koparan* (v.); ako je dugačak, *haljina«,* sa prefiksom *na- nâljak,* gen. *nđljka* (Orahovica) »platnena seoska rekla (kaput)«. Augmentativ na *-ina* koji je izgubio afektivnu vrijednost: *haljina f (Vuk,* 16. v.) »sinonim: halja«, *haljine* f pl. (Crna Gora) »postelja«, na *-ka hâljka* (Vuk), na *-etъk haljétak,* gen. *-étka* (Vuk) »odijelo uopće«. Glede *-et-* upór. augmentativ na *-etina haljètina* (17. v.). Na *-ica: hàljica* (1558.) = *aljica* (ŽK). Augmentativ na *-ina: haljina* f (16. v.) »odijelo (naročito u pl.)«. Odatle deminutivi na *-ъc* > *-ac haljínac,* gen. *-nca* (Vuk, Lika)·, na *-zk* > *-ák haljinak,* gen. *-inka* (Vuk), na *-ica haljinica* (16. v.), na *-ka hàljinka.* Augmentativ na *-čina: haljinčina.* Na *-ar* < *-arius: hàljinãr.* Nalazi se u slovenskom i češkom, *halina* u bugarskom i u rumunjskom *haina* < *haljina.* Opća je južnoslavenska riječ. Etimologija nije jedinstveno utvrđena. Miklošič i Berneker prihvaćaju izvođenje iz perz. *χaK* »Teppich«, što se ne može prihvatiti, jer je riječ iz predturskih vremena. Na to upućuje činjenica da se perzijska riječ nalazi u bugarskom jeziku kao *halíja* u istom značenju kao i u arbanaskom *hali* (Skadar), ngr. χαλί kao balkanski turcizam perzijskog podrijetla bez *lj.* Nije u vezi sa fr. *haillon,* koje je iz stvnjem. **hadtto.* Ne

stoji ni Budmanijevo mišljenje da je od ar. *biľat* > tur. *halat,* pl., od ar. *hil'a* »Ehrengewand«, od čega nastade u zapadnim jezicima (danas internacionalno) *gala,* koja se govori po gradovima i kod nas, odakle pridjev *galantan,* kol. i apstraktum *galanterija.* Turski *halat* nalazi se u rumunjskom, ukrajinskom i ruskom jeziku. Rum. *haină* sa i < *lj* dokazuje da je južnoslavenska *haljina* stara predturska riječ. Poklapa se semantički sa gr. χλαίνα, jonski χλαίνη f »vêtement de dessus, manteau de laine épais et chaud, couverture«. Tu riječ posudiše i Latinei *laena.* Samoglasnik *a* može biti da je predslavenski umetak u grupi χλ, koja inače postoji u slavinama, ali ne postoji kod Romana, upor. tal. *ganascia* < gr. γιάθος, *ganathus* u galoromanskom, germ. *hnap* > tal. *anappo.* Prema tome se može pretpostaviti za balkansko-romanski *halena* > bug. *halina* = hrv.-srp. *haljina* < starije *haljina.* Dočetak *-ina* mogao se shvatiti kao augmentativni sufiks i odbaciti. Odatle *hâlj, hălja* i dalji derivati.

Lit.: ARj 3, 561. *Miklošič* 85. *Isti,* Türk. 1, 307. *SEW* 1, 384. *Holub-Kopečný* 119. *Mladenov* 665. *GM* 146. *Lokotsch* 797. 864. *REW** 3842. 3969. 4153. *Boisacq*[3] 1062.

ham, gen. *hama,* pl. *hámovi* (Vuk, 18. v., slov.) »sinonim: orma, hömut = komot (ŽK = kumet (v.)«. Nalazi se i u češkom, slovenskom, ukrajinskom i rumunjskom jeziku. Denominai na *-iti: hamiti, -im* (Belostenec, Voltidi) »sinonim: uprezati konja *(raz-}«* = na *-ati hamati* (ugarski Hrvati). U Dubrovniku *ishamati, ishamam* »hamanjem posve pokrivati odijelo ili rublje« pokazuje unakrštenje sa *ishabati.* Na *-ište amlšće* (Donja Podravina) »vagir (v.)«. Od madž. *ham* < stvnjem. *harno.*

Lit.: ARj 3, 563. *Mažuranić* 372. *Miklošič* 85. *SEW* 1, 383.

hamal, gen. *-ala* m (Vuk, Srbija, Bosna, varoši) = *amal* (Kosmet) pored *amalin (-in* kao u *Srbin)* »nosač, trhonoša«. Odatle pridjev na *-ski: amâlski (~a rabota"');* apstraktum na *-luk: amălbk (l < ll')* »nosačko zanimanje«. Denominai na *-iti: hamáliti, hamalım* impf. (Dubrovnik) »raditi kao hamal«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *kämmal* »idem« od glagola *kamila* »nositi«) iz oblasti gradskog života: rum. *hamal* pored *mahal* (metateza kao *gamazin* pored *magazin), hamalic,* búg. *hamál-(in), hamalăk,* arb. *hamál* = *ambal,* cine. *hamal* »portefaix«, *hămaliche* f »travail grossier et pénible«, ngr. χαμάλης, χαμαλίκι. Istog je podrijetla *hamájlija* (Vuk, 16. v.) = *hamálija* (17. v., Belostenec) = *hamaglija* (Herman, ako nije štamparska griješka, može biti obratan govor prema *beg* za tur. *bey)* »1° zapis koji štiti čovjeka od zla (upor. rimske *defixionum tabelláé), 2°* kutija u kojoj se čuva takav zapis, 3° čaranje uopće, 4° vrst jabuke (Užička nabija)«. Odatle deminutiv na *-ica: hamajlijica.* Također balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *hama'il,* sing. *himāla* od istog glagola) iz oblasti folklora: búg. *hamájlija,* arb. *haimailt* (metatezom privučen *j* u prvi slog iz drugoga).

Lit.: ARj 3, 564. *Elezović 2,* 493. *Mlad.enov* 665. *Miklošič* 85. *SEW* 1, 384. Bruckner, *ASPh* 11, 129. *Pascu 2,* 141., br. 610. *Lokotsch* 806. 866. *GM* 144. 146.

(h)àtnam, gen. *-ama* (Vuk, 18. v., narodna pjesma) = *amam* (Kosmet) »sinonimi: kupaonica, kupatilo«. Odatle deminutiv na tursko *-džik: hamamdžik* (Vuk) = *amamdžik* pored *amamdžik* (Kosmet), također toponim *Hamandžić* (Bosna, glede *-ič* < *-ik* upor. *Bzović* iz *Bzovik,* v. *zova), Hàmãm-potok* (Srbija). Radna imenica na *-džija: amamdžija* (Kosmet) m prema f *amamdžika* »koji drži kupatilo ili u njemu služi, njegova žena«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hammam)* iz oblasti gradske kulture : bug. *hamam,* arb. *(K)amamj-an,* čine. *hämame* f, ngr. χαμάμι.

Lit.: ARj 3, 564. *Elezović 2, 493. Pascu 2,* 141., br. 612. *GM* 146. Moskovljević, *NJ 2, 235.*

hamisan, pridjev na *-ьn* (17. v., sjeverni hrv.-kajk. krajevi), na *-ski hàmiskî* (ugarski Hrvati) »sinonim 1° prevarljiv, 2° samoživ (Srbija)«. Od madž. *hamis* »laživ«. Glede postupka sa stranim pridjevima upor. *fališan, ranketiv, ćorav.*

Lit.: ARj 3, 565.

hamur m (Banja Luka, Mostar) »Pressgerm, pjenica« = *amur* (Kosmet) »tijesto«. Odatle na *-luk: hamùrluk* = *amûrluk,* gen. *-luka* pored *-Ibk* (Kosmet) »mala sobica u pekarnici gdje ekmedžija (v.) pravi hljeb«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hamyr,* glede i > и upor. *koduna)* iz oblasti zanata.

Lit.: Elezović 2, 494. Skok, *Slávia* 15, 351., br. 299.

hamuža f (15. v.) »tkanje, po svoj prilici demašak, šamaladža«. Od gr. χαμουχας = srlat. *camucus* = *carnuto* (Marco Polo) »sorta di panno prezioso« = *cammuccà* (14. v.) »spe-

cie di stoffa damascata di seta introdotta in occidente nel XIII sec.« < perz. *hamba.* Pridjev na *-ъn* > *-an: gamušan* 1407: *u jednom tobolců gamušnom* »od svite načinjene od kamilje dlake«.

Lit.:-ARj 3, 99. 565. *DEI* 704. 710.

hân[1] m (1492. i 16. v. dva puta, Pjevanija crnogorska) = *kân* (18. v., Kavanjin, Pavlinović) »naslov cara Turaka i Mongola, npr. *Sultán Bajazit han* 1492, koje upor. sa rimskim naslovom *imperator caesar augustus«.* Balkanski turcizam (sttur. *bakan* > *hân* < *kagan* kod Avara, 7. v.,): rum. *han* »tatarski knez«. Ovamo ide kao f *hanúma f* (Bosna, općenito «amo za muslimanke) = *anuma* (Kosmet) »sinonim: gospoda«. Također balkanski turcizam *{hamm* pored *hanüm* »plemenita gospoda, kneginja« f za *han* m) : bug. *hanăma f,* arb. *anem.* Turci upotrebljavaju za evropske gospođe *madame.* Riječ *hanim* je izraz suverenosti kod Mongola, Turaka i Tatara. Kao izraz uljudnosti kaže se i *hamm efendi,* upor. rus. *milostivyj gospodin.* Razvitak je prema tome kao na zapadu *madame* < lat. *mea domina* i prôv. *midons* f < *meus dominus.*

Lit.: ARj 3, 565. 566. 4, 814. *Mazurami* 372. *Elezovii* l, 16. *Mladenov* 565. *Deny* §§ 1160. 1162. *SEW* 1, 468. *GM* 12.

hân[2], gen. *hána,* pl. *hanovi* m (Vuk, narodna pjesma) = *kâm* (18. v., jedanput) »sinonim: gostionica«. Također toponim u vezi s pridjevima kao *Simin han* (Bosna) ili *Kadimana* f (Vučitrn, polje) (ar. *kadim* »starinski«) »(upravo) starinska kuća«. Na *-ište: Hanište.* Odatle: pridjev na *-ski hânski,* radna imenica na *-džija kandžija* m, s pridjevima na *-in hándžijin,* poimeničen u prezimenu na *-ič Hàndíió* < *Handžijić* (Bosanski musliman), na *-ski hdndžijski* — *hàndzi(jÎ)nskï.* V. sufiks *-äna* koji se razvio iz te imenice. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *bana* > tur. *han* »kuća«, ie. riječ) iz oblasti saobraćaja: rum,, bug., arb. *han,* bug. *handžija,* arb. *hanxM,* :ngr. χάνι, χαντζής.

Lit.: ARj 3, 566. 4, 782. *Elezović* l, 269. *Mladenov* 665. *GM* 146. *Lokotsch* 809. *Mažuranić* 372.

hanđžali, indeklinabilan pridjev, epitet uz *oko* (narodna pjesma). Ne zna se pravo značenje. Budmani pomišlja na ar. *inǵila* »sjajnost«, što fonetski ne odgovara. Da nije *handzarlii*

Lit.: ARj 3, 566.

hanđžar, gen. *-ára* m (Vuk, 17. v.) = *hanzar* (sjeverozapadni hrv.-kajk. krajevi) = *hančar,* sveslav., »sinonim jatagan, bodež«. Odatle deminutiv na *-ič: handzarić* (18. v.). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hangar)* iz oblasti oružja: rum. *hanger,* bug. *handžár,* dem. *handžarSe,* arb. *hanxhár,* ngr. χαντζάρι.

Lit.: ARj 3, 566. *GM* 146. *Mladenov* 665. *Lokotsch* 814.· *SEW* 1, 384. Korsch, *ASPh* 9, 502.

hântav, pridjev na *-αv* (Brač) »kad ko hódi preko volje i loše se nosi«. Od istog je korijena *hàntulja f* (Brač) »hantavo čeljade«.

Lit.: ARj 3, 566.

hanjule f pl. (Dalmacija) »dokoljenice koje težaci nose kad kopaju« = *hănjule* »obojci koje zemljoradnik meće kod kopanja na noge« (Korčula).

Lit.: ARj 3, 566.

häp, gen. *hápa* m, pi. *hàpovi* (Sarajevo) = *ap,* pi. *apovi* (Kosmet) »sinonim: pilule«. Složenica *âbu-salátin* m = *avdisalatin* (Šulek, Bosna) »biljka euphorbia lathyris L.«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *habb* »Körnchen, Korn«, *habb-us selatin* »ricinusovo sjeme«) iz oblasti farmacije: rum. *hap* »Pille«.

Lit.: ARj l, 123. *Elezović* l, 16. Skok, *Slávia 15,* 179., br. 2. *Tiktin* 719. *Mladenov* 665.

(h)äps m, pl. *apsovi* (Vuk) = *havst* m (Bosna, narodna pripovijetka) = *hâpsa* f (Srbija) = *(K)avsa* (narodna pjesma, Crna Gora) »sinonim: zatvor«. Odatle: denominál na *-iti hapsiti, -im* (Vuk, Kosmet) (и-), od toga poimeničen part. perf. pas. na *-ik hâpsemk* — *avstenīk* (Banja Luka) »robijaš«, pridjev na *-ski hapseničkī.* Na *-'ana* (v.): *hapsâna f* »tamnica«, s pridjevom na *-ski hapsànskî* i radnom imenicom na *-džija hapsàndzija* m (Srbija, Bosna, Kosmet) »čovjek nad hapsanom«. Složenica *dôz-âps* m (Kosmet) »apsenik kojemu je dozvoljeno da izlazi u varoš, upravo apsenik na oko«. Glede *dóz* v. *dozluk.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *habs* »zatvor(enik)«, ar.-perz. složenica *habs hana,* v. *han)* iz oblasti sudstva: búg. *hapúz* = *hapăz, absan,* arb. *haps* »Gefängnis«, *(K)apsane,* cine. *hapse ț* »prison«, *hapseane* »idem«, ngr. χάψι.

Lit.: ARj 1, 126. 3, 566. 567. 584. *Elezović* l, 17. 166. *2,* 375. *Mlađenov* 666. *GM* 146-147. *Pascu 2,* 410, br. 587. Skok, *Slávia* 15, 183., br. 34.

har[1], gen. *-i* f (13. v.) = *hara* f (Kavanjin, prijelaz iz deklinacije na -í u deklināciju na *-a)* »1° milost, zahvalnost, gratia, 2° briga, pomnja, nastojanje«. Budmani pomišlja za značenje 2° na drugu riječ što nije potrebno, kako *nehar* »neglegentia« i bug. *nehar* »nerad« pokazuje. Danas se ne govori ovaj stari grecizam. Pridjev na *-ъn* > *-an haran* (14. v., Dubrovnik) »gratus«, upor. bug. *haren, haroven* »dobar«, s prefiksom *sb- sharan* (nekoliko potvrda iz starih pisaca) »zahvalan«, apstraktum odatle *sharnost* »zahvalnost«. Poimeničen na *-ik harnih* m, apstraktum na -oíí *hãrnost* (Vuk, Dubrovnik). Denominai na *-izati* > -ί́ζειν > via . *-idiare harizati* pf. (14. v.) »darovati« nije potvrđen u narodnom govoru. Denominál na *-iti hariti, -im* impf, je sinonim od *hajati* (v.). S negativnim prefiksom *ne- nehar,* gen. *-i* — *nehara* f »1° inclementia, nemilostivnost, 2° ingratitude, nezahvalnost, 3° neglegentia, nemar«. Odatle pridjev na *-ъn* > *-an nêharan,* poimeničen *nehãrnik* m prema *nêhãrnica, neharstvo.* Upor. bug. *nehar* »neräd«, *neharen* »lijen«. Prilog *ûhar* = *uvar* (Vuk), s prijedlogom *za zauhar* »na korist, probitak« > *zàuvãr* (Bosna) > *suvar* (Lika) u izreci *zuvor je* »nužno je«. Možda je odatle denominal na *-isati uvàrisati, -šem* pf. = (s promjenom prefiksa) *ovàrisati* (što) (Vuk) »uputiti se u čemu«. Grecizam *har* je balkanska riječ, ali nije ušla u hrv.-srp. jezik putem istočne crkve, nego baš na zapadu kao *pedepsati, prćija.* Upor. rum. *har* »Gnade, Gunst«, pridjev *harnic* < *Ъагъnъ* + *-ïcus* »radljiv, vrijedan«, deminutivni pridjev *hărnicuţ,* denominal *a hărnici* »zum Eifer auspornen«, apstraktum na *-ia* > *-ie hărnicie* »sposobnost, radljivost«. Upor. arb. *uha* »zajam«, i *hir.*

Lit.: ARj 3, 566. 577. 4, 576. 7, 849. 850. Ivančević, *NJ 6,* 224-225. *Miklošič* 85. *SEW* ,1, 384. *GM* 152. 456.

har[2] m (Bosna) »sinonimi: sram, stid«. Odatle indeklinabilni pridjev i imenica obrazovani s turskom postpozicijom *-siz* »bez«: *àrsuz* = *hàrsuz* (Bosna, općenito) »bezobrazan«, odatle apstraktum na *-luk : (h)arsùzluk* m »bezobrazluk« Indeklinabile je balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *'ar):* rum. *arsîz,* bug. *arsăzin (-in* kao u *kasapiti),* cine. *arsiz* »impertinent, effronté, impudent«, ngr. ἀρσίζης »idem«. Nije uvijek lako razlikovati taj turcizam od drugoga istog podrijetla: *(K)rz,* gen. *rza* m (Vuk, Kosmet) »čast, obraz, žensko poštenje« (u istom značenju i u Bosni općenito), u amplifikaciji *rz г obraz,* također s navedenom turskom postpozicijom: *hrsus* (18. v., Lastrić) = *hrsuz* m (18. v., Vuk) »sinonimi: lopov, kradljivac, lupež, tat« = *rsbz* (Kosmet). Odatle: na *-luk rsùzluk* m (18. v.) = *rslzhk* (Kosmet) »krađa, lopovluk« i *-stvo rsustvo.* Odatle: pridjev na *-ski: rsuskī* (18. i 19. v.) »lopovski«, denominal *hrsuziti* (Bosanska Krajina). Rašireno sa individualnim *-in: hr susin* (Vuk) = *(h)ř suzin* (18. v., Vuk) m prema f *hrsuzica* (narodna pjesma). I taj balkanski turcizam arapskog je podrijetla (ar. *4rd* »čast, dobar glas«, tur. *hırsız* »Schelm, Schurke«): arb. *ers-mi* »Ehre«.

Lit.: ARj 3, 568. 577. 708. 14, 203. *BI 2,* 364. *Elezović 2, 111.* 183. *Pascu* 2, 109., br 48. *GM* 16, 96. *Lokotsch* 87. 891. Skok, *Slávia* 15, 181., br. 24. 352., br. 325.

harab m, samo kao objekt glagolu *učiniti* (narodna pjesma, Bosna) »opustošiti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla *(harab* »pustošenje«) iz oblasti građevinarstva: cine. *hărape* f »ruine«. Odatle indeklinabilni pridjev *harabat* (Srbija) *(^posao)* »pokvaren« = *arabât* (Kosmet: *kuća mu je arabai}* = sa sufiksom *-ъn rabatan* »ruševan, zapušten«. Glede gubitka *a* upor. prezimena *Rabatić* (Lika) i *Rabadžīc* < *arabadžija* (v.). Od ar. *harabatļhe-* = *harābet,* sing. *harabe* »ruševine«. Sa sufiksom *-íja (h)arabàtìja* (Banja Luka, Mostar) = *arabãúja* m, f (Kosmet) »koji ne zna gospodariti, rastrošnik« (u Bosni u značenju »ruševno, staro, pohabano«) je perz. *harabati* »disviato,ubbriaco«, a cine. *arăbatie* »maison tombée en ruine« apstraktum od ar. pl. *harabat.*

Lit.: ARj 3, 568. *Elezović* 1, 17. 2, 494. Skok, *Slávia* 15, 351., br. 301. *Pascu 2,* 142., br. 615. Matzenauer, *LF 7, 212.*

harač, gen. *-rea* m (1649, hrv.-kajk., 17. v., Belostenec, Jambrešić) »sinonim: boj, bitka«. Odatle denominai na *-ovati: "harcovati, -ujem* (1578) »biti se, boriti se«. Madžarski vojnički termin *harc* < njem. *harze* »Streit« raširen u slovenskom, češkom, poljskom i ukrajinskom jeziku.

Lit.: ARj 3, 568. 573. *Mazuranić* 373. *Miklošič* 83. *SEW* 1, 377. *Holub-Kopečný* 120. Bruckner, *KZ* 48, 169.

harač[1], gen. *-aca* m (Vuk, 1492) »sinonim: danak, porez, glavarina (danas pejorativno)«. Odatle: pridjev na *-ъn hàrãcan* (15. v.), na *-ski harāčki* (18. v.). Na *-ija: haraìja* f (Kosmet) »porez koji su u Turskoj plaćali kršćani kao otkup od vojske, vojnica, vojna taksa«. Na *-ina: haracına* f ^čakavska narodna pjesma). Radne imenice na *-lija: haračlija* m, s pridjevom na *-skī haračlijski* = *-li(jī)nskī* = na

-čija haračija (Vuk) »koji kupi harač«. Na -ar: haračar, gen. -ara (17. i 18. v.) = na -nik haračnīk m (1480) prema f koračnica »koji je dužan plaćati harač«, upravo poimeničen pridjev na -ьn. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. harağ") iz oblasti turske administracije: bug. harač, arb. haraç, haraçnik »stipendiarius«, cine. harače f »ancien tribut que payaient annuellement les sujets chrétiens **du** gouvernement ottoman«, ngr. χαράτζι.

Lit.: ARj 3, 568. *Elezović* 2, 416. *Lokotsch* 825. *GM* 147. *Pascu 2,* 142., br. 614. *Mladenov* 666. *Mazurami* 373.

(h)ärač[2], gen. -ria m (17. v., Vuk) = arac pored ari (Kosmet) = arac (Mostar K) = harč pored harač (muslimani) »1° sinonim: trošak, 2° materijal za ukras« = arac, gen. arca (Čilipi) »prednji dio na prsima ženske nošnje; sinonim: modrina« = harč (1492) »carina«. Odatle pridjev na -ljiv (Vuk), na -lija harčalija f »velika puška široke cijevi«, harčlija m »sinonim: rasipnik, rasipač«. Denominál na -iti: (K)àrãti (Bosna i Hercegovina) »trošiti« = arat (Čilipi) (iz-, op-, po-, s-). Odatle: na -ivo hārčīvo n (narodna pjesma) »što se može trošiti«, ārdzija (Kosmet) »ono što je za potrošnju«. Na -luk: harčluk »novac određen za kakav trošak«, grupa rčl pojednostavljuje se u H: hašluk m »sinonim trošak« = āšluk pored ašlbk (Kosmet) »sitan svakodnevni trošak, džeparac, Taschengeld«, s denominálom na -iti hašlučiti »trošiti na nekoga«. Balkanski turcizam arapskoga podrijetla (ar. harğ »potrošiti; Bodenertrag, Einkommen, häusliche Ausgaben«, tur. harcı »ono što i prosti svijet može trošiti > prost, jeftin«) iz oblasti načina života: rum. hargiu, bug. harč(ä), arb. harç m = harxhë »Ausgabe, Sold«.

Lit.: ARj 3, 569. 581. *Elezović* 1, 17. 19. 219. 2, 83. 495. Skok, *Slávia* 15, 181., br. 20. *GM* 148. *Mažuranić* 373.

(h)àram, gen. -ama m (Vuk, narodna pjesma) = arăm (Kosmet), protivno od halal (v.), »prokletstvo«; haram i halal ne mogu primiti uza se nikakve dopune ni pridjevske ni zamjeničke. To su kao pridjevi sr. r. i uzvici: haram ti bilo, bez harama. Denominal na -iti: harámiti, haramim (Vuk) »prokleti« prema haramljivati. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. haram »nedopušteno, zabranjeno, nezakonito«) iz oblasti kurana: rum. haram »nichts nutzig, ungeschickt«, bug. haram, arb. (K)arám »ungerecht«, cine. hárâme f »chose illicite«, hărămgi »qui prend des choses illicites«, ngr. χαράμι. U istu kategoriju balkanizama ide i haramija m (Vuk, 16. v.) »1° sinonim hajduk (v.), 2° vojnik pješak u krajini« = arámija m (Kosmet) »nepošten čovjek koji hoće aram da uzima«. Odatle na -luk : aramihk m (Kosmet) »pljačkanje, krađa«. Složenica hàrambaša m »poglavica hajdučki«, sa gubitkom i. Prezime na -ić: Harambašić. Denominál na -ovati: harambašovati; na -iti: har amiti »biti haramija« samo kod Stulića (zbog homonimije sa gornjim teško da se govorio). Ovamo ide bez a- ramija (Medie) »aspius rapax« (ne kaže se gdje se govori). Od ar. haramı, pl. haramija, tur. harami baji. Balkanizam: bug. haramija, arb. harami »Dieb«, cine. harami m »brigand«, haramidliche »brigandage«, rum. harambaį. Složenica s perz. zadä »roden, sin« je također balkanizam: haramzáda m, f (Vuk, 16. v.) »1° sinonim: kopile, 2° lukavo, lažljivo čeljade, 3° psovka« = aramzâda m, f pored aramzăde (Kosmet) »čeljade koje nevjesto uradi neki posao ili se prenemaže kao da ne može ili nema snage«, s pridjevom na -ьn haramzádan »lukav, laživ«, apstraktumom na -luk haramzàdluk m = na -stvo haramzastvo (1[7], v.) »lukavstvo«. Denominal na -iti: haramzáditi »raditi lukavo«. Arb. haramzade »Bastard, Schurke«. Ovamo ide napokon hàrem m (narodna pjesma, Srbija, Bosna) = ārēm (Kosmet) »u Turaka dio kuće za ženske«. Odatle pridjev na -skl: haremski; na -luk: harèmluk m = āremlbk (Kosmet), protivno seljămhk (v.), »odjeljenje kuće gdje žive muslimani sa ženskinjem«. Složenica: arem-ćaja m »momak kojemu je dopušteno ulaziti u harem« (v. čaja). Također balkanski turcizam arapskog podrijetla kao i gore navedeni (ar. haram »verboten« > tur. harem, haremlik) iz oblasti porodičnog života prema kuranu: bug., arb. harém, cine. hareme, ngr. χαρέμι.

Lit.: ARj 3, 750. 571. 576. *Mažuranić* 373. *Elezović* 1, 17. *jfF* 14, 227. *Miklošič* 85. 423. *GM* 147. *Mladenov* 666. *Lokotsch* 819. 820. *Pascu 2,* 410., br. 589. 592. Matzenauer, *LF* 7, 212.

harar, gen. -ara m (Vuk, 18. v.) = arar (Kosmet) »velika vreća od kostrijeti«. Augmentativ na -ina: hararına. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. harar) iz obasti odjeće: rum. (K)arar »Zelttuch« = rar »härenes Zeug, härene Decke«, bug. harar = háral (s disimilacijom r-r > r-Г), arb. harar (Toske) = hanar (Gege, s disimilacijom r-r > n-r) »Sack aus dem' Ziegenhaaren«.

Lit.: ARj 3, 574. *Elezović* 1, 17. *Mladenov* 666. *GM* 147. *Tiktin* 88.

(h)ärati, *-am* impf. (Vuk) *(po-,* s/a/-) »sinonim: pljačkati«, *poärat* (Kosmet) »(p)opljačkati«. U istom značenju bug. *haram.* Odatle postverbal *har* m (dva čakavca, 17. v.) = *hara f* (16. v., jedanput). Na *-avica: harăvice* f pl. (Dubašnica) »sitno granje od isječena drveta«. Prema Miklošiču od stvnjem. *harjan,* nvnjem. *verheeren.* Prema Kiparskom od ar. *harah* (v.), što fonetski ne može biti. Možda od *haramija* (v.). Na *-iti: hariti* (18. v.) u istom značenju. Taj glagol u hrv.-kajk. .znači »biti, tući« = slov. *harati* »prügeln«. Part, perf. pasiva *haran* 1655. Prema Bernekeru od nvnjem. *haaren* »raufen«.

Lit.: ARj 3, 574. 576. *Mladenov 666. Elezović* l, 83. *Kiparsky* 135. *Miklošič* 85. *SEW* l, 384. Hirt, *PBB* 23, 338.

barba f (16. v., Dubrovčani) = *hrba* (Gundulić, Palmotić) »kratko koplje što se baca«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *harbd)* iz oblasti vojništva: bug. *harba.* U istu kategoriju ide i *harbija* f (Vuk) = *arblja* (Kosmet) »gvozdena šipka što se nabija njom mala puška kad se puni«, od ar. > tur. *harbi* iz istog područja terminologije: rum. *arbiu — arbir* »Ladestock«, bug. *harba, harbija,* arb. *(K)arbt* f »idem«.

Lit.: ARj 3, 575. 690. *Elezović* l, 17. *NJ 2,* 49-50. *Mladenov* 666. Isti, *Reč.* 565. *Tiktin* 88. *GM* 147. Matzenauer, *LF* 7, 213.

barbuda f (hrv.-kajk., Belostenec, Šulek) »travuljina, drača«. U slov. u varijantama: *hrabûd* m = *hrbud* pored *robúda f = rabûd* f »schlechtes, grobes Gras, schlechtes'Viehfutter, eine Art Schilfgewächs, Gestrüpp«. Augmentativ na *-ina: rbudina* f (ŽK) »verschiedene Futterpflanzen, die als grobes Gras wachsen«. Sa ŕ mjesto *d: hrbutma* (Istra) »herbą quaedam«, *hrbut* m (Zagorje) »centáurea solstitialis L., žuta sjekavica«. Ovamo možda *hrbotăc,* gen. *-aca* (Vodice), giostrano nažalost neodređeno »neka biljka«, i *(K)ripanj,* gen. *-pnja* »sinonim: lopuh, lappa major«. U češkom jeziku *chrpa* pored *charpa, charba* i *chrapina* »mauvaise herbe«, polj. *charpa, charpęć* »Unkraut«; također sa *b: chaber, chabrek,* ukr. *hrabust, hrobust* »carduus crispus«, rus. *naЬгъ, noЂгъ* »phleum«. Međusobni odnos i postanje nije objašnjeno.

Lit.: ARj 3, 575. 691, 691. 695. 13, 788. *Pleteršnik* 1, 278. 280. *2,* 368. 430. Ribarić, *SDZb* 9, 151. Skok, *ASPh 33,* 369. *SEW* l, 412. *Holub-Kopečný* 142. Machek, *Slávia* 16, 216.

(h)àrdov, gen. *-ova* m (Vuk, 17. v., istočni krajevi) = *ãrdôv,* gen. *ārdōva* m (Kosmet) »bačva, veliko bure sa dva danceta« = *hòrdõv* (ugarski Hrvati, Jambrešić, Stulić). Odatle deminutiv na *-ič, -ica: ardović* (Vuk), *hardòvica.* Radna imenica na *-ar: hardòvãr,* gen. *-ara* (Stulić) »bačvar«. Balkanizam madžarskog podrijetla (madž. *hordó* »Pass«) iz oblasti buradi (upor. *akov):* rum. *hîrdău,* bug. *vordov.*

Lit.: ARj 3, 576. 651. *Elezović* l, 17. *Tiktin* 731. *SEW* l, 385.

haringa f (Šulek) »riba ciupea harengus L«. = *renga* (Belostenec). Od njem. *Haring,* hol. *haring,* upor. tal. *aringa.* Belostenec i Jambrešić imaju *haring,* ali je glosira pogrešno prvi sa *inćun* (v.), a drugi sa *naleć* (v.). Čini se da obojica ne poznaju ove vrste riba.

Lit.: ARj 3, 576. 13, 870. *DEI* 288.

harlına f (Dubrovnik, Vuk, kod Stulića krivo *harlivd) — (K)orlina* (Stulić) = (ar > r) = *hrlina* (Vodopić) »biljka galega officinalis, ruta capraria«, koja se talijanski zove *carlina,* naziv koji legenda dovodi u vezu sa *Karlom Velikim.* Prema Battistiju bit će u vezi sa berberskim *garnīn* = gr. Ακαρνα (mediteranska ili egejska riječ) »čkalj«, odatle sa berberskim članom *ta-* (Upor. *Tabarka* > *Tobruk)* španj. *tagamina.* Prema tome *carlina* je bez tog člana i sa disimilacijom *n-n* > *l-ŋ.* Prijelaz *k* > *h* nejasan je. Upor. *haramine.* Ovamo možda i *kalgan* m (Šloser, Šulek) < njem. *Galgani* »galega officinalis«.

Lit.: ARj 3, 576. 651. 700. 4, 771. *DEI* 770. 1750.

tr

harliti, *-im* impf. (Martie) »gledati u čudu s otvorenim ustima; sinonim: benuti, zjati«. Odatle s madž. sufiksom *-ov* < *-ő: harlov* (Bosna) »zjačina«. Augmentativ na *-ina: harlovina* (Martié).

Lit.: ARj 3, 577.

hármak, samo u priloškoj vezi s prijedlogom *na* ~ (Kordun) »obuhvatom, koliko se obim rukama može obuhvatiti« = *na rmàk* (ŽK) = *na hármak* (hrv.-kajk.) »übereilt, oberflächlich« = slov. *honnak* = *hûrmak* »kdor dela v hitrici, kar děla« (Valjavec, *Ljubljanski Zvon* 1894, 570. 632.). Štrekelj izvodi iz madž. *hamar* [»schnell«, s naslonom na *hamarkodas* »Übereilung«, *hamarkodik* »eilen, sich übereilen«. Prvo značenje vjerojatno u, vezi s *naramak,* v. *rame}.*

Lit.: Štrekelj, *DAW* 50, 23.

harmica f (1388, 1527, sjeverozapadni hrv.-kajk. krajevi, Lika) »1° sinonim: carina, 2° mjesto gdje se ubire«. Kao toponim dio grada Zagreba, Karlovca. Odatle: radna imenica na *-ar, -jar harmicar* (18. v.) = *harmičar* (18. v.) »carinik«, denominal na *-iti (h)armičiti, -im* »cariniti«. Od madž. *harminc* »30«, prevedenica od srlat. *tricesima* (13. v.). Femininum prema *carina; n* ispao zbog disimilacije *m-ŋ* > *m-0.*

Lit.: ARj 3, 577. *Mažuranić* 374.

harmonika f (općenito) = (metateza *ar > ra) ramònika* (Istra) = *(ar > r) rmònika* (ŽK) »muzički instrumenat«. Od tal. < lat. *harmonica,* poimeničen pridjev ž. r. na nenaglašeni sufiks *-icus,* gr. χαρμονικός, odatle internacionalni pridjev na-ъя *harmoničan,* od gr. χαρμονία od χαρμόζω »sastavljam«, χαρμός »veza«.

Lit.: DEI 295. Matzenauer, *LF* 16, 167.

harta f (16. v., Megiser, bug.) »1° papir, 2° list u knjizi, 3° karta kod igre«, deminutiv *kartica.* Složenica *artofilaht* m (17. v.), *hartofilaković* m »sin arhivara« < gr. χαρτοφύλαξ (17. v.). Od gr. χάρτης. Odatle ngr. χαρτί = biz. χαρτίον dodavanjem *-ja* (upór. *ćefalija)* > *(K)àrtija* f (Vuk) = bug. *hartíja,* rum. *hârtie* »papir«. Deminutiv *hărtijica.* Augmentativ *hartiješina* (Vuk) = *hartijètina.* Unakrštenjem sa *karta: kàrtija* f (18. v., Kavanjin, istarska narodna pjesma), dok se *karta* f (Vuk, Dubrovnik; Cavtat, Rab, slov.) = *korta,* gen. pl. *kôrtih* pored *kārot* (Hvar) »1° papir, hartija, 2° list u knjizi, 3° za igre, 4° geografska« nalazi u svim slavinama. Od lat. *charta* > tal. *carta,* njem. *Karte* < gr. χάρτης, koje je sveromansko. Upor. rum. *carte* »knjiga«, arb. *karte.* U lat. znači i »pismo«. Upor. prema tome i dva značenja riječi *knjiga* »1° libro, 2° lettera«. Deminutivi *kartica, kartic* m (18. v.). Pridjev *karten.* U Dubrovniku *karta od mira* »lijep, žbuka« interesantna je metafora, za koju nema paralele u romanskim jezicima, [v. ipak *inkart].* U srlat. *ludus a cartis* (23. v.) > *karta* sa denominálom *kartati (se), -am* = *kartati* (Vuk, Srbija, ŽK) *(is-, o-, pro-, za-}.* Odatle radne imenice na *-ač kartáč,* gen. *-oca* = na *-as kartaš,* gen. *-asa* m prema f *kartašica,* na *-dzija kartadžija,* na *-ar* < *-anus kàrtãr* (18. v.), na *-ara kartára f* (Vuk) »gätalica iz karata«, na *-arina kartàrina* (Šulek, neologizam) »plaća za kartanje«. Sufiks *-ač, -oca* u *kartáč ĺA* (18. v.) = *kanaca* (18. v.) zamjena je za dočetak *-eča* u *karteča* < njem. *Kartätsche* < tal. *cartoccio, cartuccia* = fr. *cartouche* (vojnički termin) > *kartuč* m (Vuk, narodna pjesma). Sa lat. > tal. deminutivnim sufiksom *-ellus: kàrtella* f (18. v.) < tal. *cartella* »1° listić za molitve u sakristiji, 2° za igru tombole«; *kartel* m (trgovački termin) »pismom utvrđeni uvjeti medu industrijalcima«. Sa lat. > tal. augmentativnim sufiksom *-one kartun,* gen. *-una* (Dubrovnik) = *karton* (Zagreb) »debeo papir«, odatle sa francuskim sufiksom *-age* > *-aža* < lat. *-aticum kartonažą* f (Zagreb) »radnja s tim papirom«. Ovamo ide i s tal. prefiksom s- < lat. *ex- škartoc* m (Boka, Korčula) — *škartoc* (Prčanj) = slov. *škrtac* (Notranjsko) »škarnicl (Zagreb)« < mlet.-furl, (tršc.)-tal. *scartoz(z)o.* Ovamo također *škartati, -ām* (Perast) = *skanat* (Božava) = sa njem. *-ieren škartírati, škartíram* (Zagreb), s postverbalom *škart* m »ono što se odbacuje, upravo briše iz knjiga«.

Lit.: ARj 1, 114. 3, 578. 873. 4, 871. 872. 873. Hraste, *BJF* 8, 26. Kušar, *Rad* 118, 22. *Pleteršnik* 1, 389. Cronia, *ID 6. Mladenov* 666. *Miklósié* 85. *SEW* 1, 385. 481. *Holub-Kopečný* 164-5. *REW*[3] 1866. Sturm, CSЖ 6, 54. 57. *GM* 179.

hàrzlak m (Vuk, narodna pjesma) samo u izrazu: *puške sve na jedan harzlak izgonjene, a na jedan čakmak dogonjene.* Piše se i (Vuk, 3 313.) *arzlak.* [Značenje: »kalibar«. Od tur. *arzahk* »id.«].

Lit.: ARj 3, 579. *Školjić** 99.

(h)as m, f (17—18. v., uz *carev* m, f) »što pripada caru«. Također toponim: *Azbukovica,* dva sela u Podrinju (Gornja i Donja); bug. *Haškovo* < *Has köy* »carsko, selo«. U narodnoj pjesmi kao pridjev koji se deklinira i mijenja u rodu *hase janjičare* ák. pl. »carske janjičare«. Kao indeklinabilni pridjev »čist, bez stranih primjesa« *(srma je as,* bug. *has boja;* Kosmet). Odatle na *-ovina* (upór. *banovina) osovina* f (Srbija, Milićević) »carsko ili državno dobro; sinonim: mukade, eminluk«. Kao ime kraja *As* na arbanskoj granici kod Đakovice u kojoj stanuju Arbanasi iz fisa (plemena) *Krásníc.* Odatle na *-janin Äšani,* pečalbari, na Kosovu pekari (imali su *bacila* /v./ po Toplici). Ovamo perz. izvedenica *hāssegi* > *hasećija* m (Palmotić) »čovjek koji stoji uz samog turskog cara i služi ga, gardist kao čast«. Upor. rum. *hasechiuį hasi-* m »Leibgardist des Sultans«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. hass) iz oblasti turske feudalne administracije: rum. *has* »Privatdomäne des Sultans«, bug. *has* »1° feudalno dobro u tursko vrijeme, 2° čist«.

Lit.: ARj 1, 115. 126. 3, 579. 580. *Elezović* 1, 20. 23. *Mladenov* 666. Isti, *Reč. 567.*

hasába f (Vuk, Crna Gora) »(kol.) gumno, zgrada, pojata, kuća itd., što ženska iz očine kuće ne može naslijediti«. Zacijelo je izraz iz turskog prava, od ar. *'asaba* »rođaci po ocu > baština što pripada rođake po ocu«.

Lit.: ARj 2, 579.

hasan[1]**,** gen. *hasni* f (hrv.-kajk.) = *asan,* gen. *äśni (ko bude is kê* asra) »sinonim: korist« = *hàsna* f (1569, Vuk, Vojvodina) »idem« = *osna* f (ne zna se gdje se tako govori). Odatle pridjev na *-ovit: hasnòvit* (1685) »koristan«. Miješa se sa *hazna* (v.)*, haznovit.* Denominali: na *-iti hàsniti, -im* »sinonimi: koristiti, pruditi, pomagati«, na *-ovati hasnòvati, hàsnujêm* »imati hasnu, korist«, na *-isati hasnisati* (18. v., jedanput). Od madž. *haszon = haszna* »Nutzen, Vorteil, Gewinn«. Madžarizam se nalazi još u slovenskom, poljskom i ukrajinskom jeziku.

Lit.: ARj 3, 579. 580. 585. 9, 233. *Mažuranić* 376. *Miklošii* 83. *SEW* 1, 385. Matzenauer, *LF* 7, 213.

hasan[2]**,** pridjev (Srednja Dalmacij'a, Pavlinović) »velik, lijep, silovit (konj, čeljade)«. Nema potvrde za mijenjanje. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hasan)* iz oblasti tjelesnih svojstava. Arabizam je vrlo raširen kao lično muslimansko ime *Hasan* od 16. v.

Lit.: ARj 3, 579.

hasas m (16. v., Marin Držić, tri potvrde: *bojati se hasasa, useru hasasé, sta će kasasi).* Budmani kaže da je značenje nejasno. Elezović ima istu riječ bez *h: asas* pored *asasin* (sa *-in* kao u *kasapin, Srbin)* »noćni čuvar čaršije, ono što je u Bosni pasvandžija (v.), najstarija vrsta turske policije«. Sudeći po Držićevim glagolima, koje upotrebljava uz *hasas,* ista je riječ koja i *asas* u Kosmetu *[ásás, hasas,* BiH]. Turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. 'asai, sing. 'ass »noćni čuvar« > tur. asas kao *fukara, kubura* itd.).

Lit.: ARj 3, 580. Rešetar, *ASPh* 31, 478-479. *Elezović* 1, 20. *Školjić*[2] 100.

básniti se, *-ni,* impf. (Srednja Dalmacija, Pavlinović) (subjekt *mrsa,* v.) »jasiti se, baciti se kao od sile«.

Lit.: ARj 3, 580.

hasora f (Belostenec) = *hasura* (Vuk, 17. v.) = asära (Kosmet, ŽK) pored asîra (Kosmet) »sinonim: rogožina«. Odatle: radna imenica na *-džija hasurdžija* »koji gradi hasure«, s pridjevom na *-in hasurdžijin;* na -as *hasuraš,* koji nije potvrđen, s pridjevom *hasuraški* (Srbija, Milićević). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. hasira »Binsenmatte, Rohrgeflecht« > tur. *hasır, hasıra)* iz oblasti pokrivala (ćebadi): rum. *hasur,* bug. иosar, arb. *haşere* pored *oser* »Strohdecke«.

Lit.: ARj 3, 580. *Elezović* 1, 21. *Lokoísch* 836. *GM* 148. Matzenauer, *LF 7,* 213.

hâsta, indeklinabilni pridjev (Vuk) »sinonim: bolestan«. Odatle apstraktum na *-luk: (h)astâluk* m »bolest«. Složenica: *astoăna f* (Kosmet) < perz. asia *hana* »Krankenhaus, bolnica«. Denominal na *-le(n)isati* < turski *-h + -isati: hastale(n)isati se* »razboljeti se«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hasta)* iz oblasti medicine: arb. *hastaháne* f »bolnica«.

Lit.: ARj 1, 116. 3, 581. Skok, *Slávia* 15, 351., br. 308. *Elezović* 1, 21. *GM* 148.

hâsa[1] f (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: abajija (v.)«; poslovica: *dobra haša i rdave sape pokrije (Kapetanović* 47) = asa (Kosmet) »konjski -pokrivač od čohe preko sedla izvezen srmenim širitima«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *gašija* > tur. *haşa).*

Lit.: ARj 3, 581. *Elezović 2,* 472.

(h)aša[2]**,** uzvik, »ne dao bog«; imenica f, koja ne može primiti dopunu pridjevsku ili zamjeničku nego stoji uz određene glagole kao *udariti, dati u ašu* »nijekanje« = *asa* (Kosmet) »ne«. Odatle na *-āti: hašati, -ām* (Vuk, Bosna) »sinonim: poricati, negirati«, *zaašati* (Piva-Drobnjak) »zatajiti, ne priznati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. naša *te 'ali* »ne dao bog« > tur. skraćeno *haşa jdemekj* iz oblasti gramatičkih *izraza) :* arb. *hash* f »negazione«.

Lit.: ARj 3, 581. Vuković, *SDZb* 10, 384. *GM* 148. *Elezović* 1, 23.

(h)ašar m (narodna pjesma) = *hašir učiniti* (narodna pjesma) = *ašur učiniti* (srednja Dalmacija, Pavlinović), imenica koja ne može primiti uza se nikakav pridjevski ili zamjenički dodatak, nego se upotrebljava samo u određenom padežu i β određenim glagolom: иosar ili *hašarom učiniti* »uništiti«. Odatle na *-iti: uhášeriti* (Banja Luka) »idem«. Naši samoglasi *a/u/e/i* zamjene su za turski *t. Zbog* toga je teško uzeti s Budmanijem da se radi o turskom aoristu *aşar* od *asamak* »satrti, zgaziti, slomiti«. Očekuje se иasrr. Ne zna se ne ide li ovamo *(h)ašarija* m, f (narodna pjesma) »čeljade ne-

stašno, obijesno, vragoljasto«, s pridjevom na *-ast hašarijast* »nestašan, obijestan«. Balkanski turcizam (tur. *haşan)* iz oblasti ljudskih svojstava: arb. *hasharī* m »Wildfang (von Anderen, Gege)«.

Lit.: ARj 3, 581. 582. Skok, *Stavia* 15, 351., br. 310. *GM* 149.

hatâr m (Vuk, 14. v.) »1° teritorij, zemlja, kraj, 2° sinonim: kuním (Dalmacija), sinjor (Makedonija)«. U drugim slavenskim jezicima, kao u slovenskom, slovačkom, moravskim narječjima, poljskom i ukrajinskom dolazi sa *o* mjesto *a: hotar,* tako i u rum. slavizmu *hotar* n »Grenze«, s pridjevom na slav.-rum. *-nic* < *-ьn* + lat. *-icus hotarnic* »granični«, poimeničen *hotarnică* f »Vermessungsurkunde«, apstraktum na *-ie hotărnicie* f »Vermessung«, denominal *hotărî* »1° eine Grenze bestimmen > 2° festsetzen«. Riječ *hatâr* = *hotar* isto je kao i madž. *határ* »Grenze, Feldmark, Gebiet«, sä glešišta fonetike, geografske aree i značenja. Izvodi se od njem. *Hotter.,* od *Hotte* »1° geflochtener Korb, 2° Hürde«, što nije izvjesno. U tom značenju pojavljuje se *kôtarica* (18. v.) »sinonim: košara«, deminutiv *kotaričica* = rum. posudenica *cotanta* (Banat) »Korb«. Augmentativ na *-ina: kotàrina* f (Lika) »1° ograđen stog sijena, slame itd., 2° ambar (v.)«. Na *-ka: kòtãrka* (Vuk) > rum. *cotarea* »sinonim: ambar« = arbanaski slavizam *kotarinë* f »Scheune«. U bug. je *kotara* = *kotara* f = *kotor* »Hürde, trio« > cine. *cutár* »sinonim: rum. *târlă* < *trio«', kotàrina* = *kòtarnica* (Vuk) »porez od trla, sijena«, tome odgovara rum. *cotării* »Aichsteuer, baždarina«. Oblik sa *k-* znači i u bug. »košara«: *kotar* m pored f *kotara.* Miklósié izvodi *kotar* od stvnjem. *kataro* = *gataro* »Flecht, Hurd, Wagenkorb«. Za povijest riječi od važnosti su potvrde iz 1423. i 1433. u kojima je *kotar* »territórium, granica, međa«. Odatle današnje značenje na zapadu (Hrvatska) »Bezirk, arrondissement«. U tom značenju govori se u slovenskom i slovačkom jeziku. 1435. je potvrđen izraz *postaviti kotare* »odrediti međe« = *kotariti se* (1556) »graničiti«. Pergošiću je *kotar* »dio ovećega plemićkog imanja«, Ni *katar* — *hotar* ni *kotar* ne postoje u sjevernim slavinama nego samo u južnim od Panonije do sjevernog Balkana. Razlika između *hatâr* i *kotar* nije toliko semantička, koliko teritorijalna; *hatar* gotovo ne postoji u toponomastici, ima samo njiva *u Atarıma* (Srbija), *kotar* postoji kao toponim *Kotor, Kotorište,* zacijelo već kod Porfirogeneta Κάτερα u Bosni. Oba su važni izrazi stare kulture pletera. U svakom slučaju *kotar* je starije od madžarskog »honfoglalása«. V. još *kot, kotac* (v.)· Zbog toga je moguće Reicheltovo mišljenje da je *kotor* u prasrodstvu s kimr. *cader* »saeptum, castram, locus munitus«, stir, *cathir* »grad«, oboje od ie. korijena **qat-* »rad od pletera«. Sufiksi *-erļ-or* stoje u prijevoju. Glede *-or* upór. ags. denominal *heađorian* »einschliessen, einengen«. Čudno je što se *kotar* ne može označiti kao sveslavenska i praslavenska riječ.

Lit.: ARj У, 582. 5, 395. 396. *Mladenov* 253. *Mažuranić* 1, 529. *Miklošič* 86. *SEW* 1, 386. *GM* 202. *WP* 1, 338. *Tiktin* 424. 739. Melich, *ZSPh* 11, 360-368. Hirt, *PBB* 23, 333. 342.

hàtîb, gen. *-iba* m (17. v., jedanput) »učitelj vjere«. Od ar. harze »propovjednik u džamiji«.

Lit.: ARj 3, 583.

hatmer m, u hercegovačkom desetercu *Capti li joj hatmer i garanfil.* Dolazi još u desetercu što ga je zabilježio Šurmin (u Sarajevu?) : *Da je meni dobro razaznati* »doznati« */Ko će emru hatmer ustrgnuti (emru* stoji možda u vezi s *emrenisati* »zaljubiti se« /v./, *emru* je kao neki epitet od *hatmer;* čini utisak da je to cvijet vrste *karanfila).* Budmani uporeduje s arapskim *hatmi* »bijeli sljez«. To je upoređenje ipak krvio. Budmani nije imao u vidu da *hatmer* dolazi daleko češće u varijanti sa *k* mjesto *h* i da je *h* sekundaran, a *k* primaran ; *katmer* dolazi u narodnoj pjesmi kao epitet za *karanfil: katmer karanfil* kao u turskom. Ali se u narodnoj pjesmi *karanfil* ispušta, pa se doista može shvatiti, kao gore *hatmer,* kao neki drugi cvijet; *katmer* se u hercegovačkoj narodnoj pjesmi sastavlja s tur. pridjevom *al* »crven«: *Vihar puše, alkatmerom diše.* Ova složenica dolazi i u varijanti sa metatezom *alkatrem.* U Kosmetu je *katmer,* gen. *-era* m »sloj, red listova«, odatle indeklinabilni pridjev *katmerli (šeboj, birek* = *burek,* v.) »koji se sastoji iz više redova listova«. Kako se 'vidi, *katmer* = *hatmer* nije uopće naziv kakvog određenog cvijeta, nego je oznaka rasporeda listića u karanfilu. Balkanski je turcizam *(katmer* »qui a plusieurs plis ou feuilles, double, en parlant des fleurs«; izvedenica od *kat* /v/, s pomoću sufiksa *-mer)* iz oblasti građevinarstva: arb. *katmer* = *hadmer* (Gege) »sprüngig, brüchig«.

Lit.: ARj 1, 75. 3, 583. 4, 898. 900. *Elezović* 1, 286. *GM* 165. *Deny* 583.

hatnáma f (18. v.) »carska (sultanova) poslanica«. Prvi dio složenica je ar. haří »pismo«, koje je i u *hat-i-humayun* = *hat-i-šerif* »sulta-

novo kabinetsko pismo«. Drugi je dio perz. *nama* »knjiga«. Palmotićeva *ahtlama* f, sa disimilacijom *η-m* > *l-m,* ide ovamo samo po drugom dijelu složenice, dok je prvi druga arapska riječ <*ahd* »Kontrakt«, odatle turski *ahdname* »ugovor«, protivno tvrđenju Budmanijevu.

Lit.: ARj 3, 583. *Lokotsch* 843. *Mladenov* 666. *Tiktin* 725-726. Korsch, *ASPh 9,* 503.

hátur m (18. v.) = *hdtor* (18. v., narodna pjesma) = *hater* (Vuk, narodna pjesma) = *hatar* (18. v., Srbija, narodna pjesma, u bosanskoj narodnoj pjesmi gen. *hatra,* jednom f gen. *határi* prema *ćudi)* = *atar* pored *atar,* gen. *atara* (Kosmet) = *hájtar* (Vuk, Crna Gora, *j* zbog dugog α u ar.) = *ãjtar,* gen. *ajtara* (Kosmet) = *hajter* (Vuk, Crna Gora) = *hajtor* »1° milost, ljubav, volja, osjećanje, 2° protekcija (Kosmet)«. Ta imenica dolazi samo u određenim vezama: *po hateru* (Vuk), *hatur mije na te.* Ne može primiti ni pridjevske ni zamjeničke dopune. Izvedenice su odatle pridjevi na *-ov hatorov* = *hàterov* (Vuk), samo u poslovici, na *-ьn hatoran.* Radna imenica na *-džija: hatardžija* m (Vuk) »čovjek koji radi po hateru« prema f *atardžika* (Kosmet). Denominali na *-isati: hatèrisati, shatoriti se, -im* (Makarska krajina) »učiniti prijateljsku vezu s nekim«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *haṭir* »Gemüt« > tur. *hatır* »Gemüt, Vergnügen, Wohlbefinden«) iz oblasti psihologije: rum. *hatır,* bug. *hatâr,* arb. *hater* = *hater* »Wunsch«, ngr. χατίρι. U hrv.-srp. refleksima za tur. jery (z) upada u oči množina upotrebljenih samoglasa *aje/o/u,* dakle svih raspoloživih osim ».

Lit.: ARj 3, 556. 582. 583. *Elezović* 1, 8. *Mladenov* 666. *GM* 149. Skok, *Slávia* 15, 351., br. 311. *ASPh 35,* 346.

haubica f (18. v.) »teški top za ispaljivanje granata, karteča; sinonimi: *kubuz, obica«.* Iz njem. *Haubitze* (15. v.) < češ. *houf (etnice* iz husitskog ratovanja. U lat. osudi slovinskih (= slavonskih) plemića 1481. čita se: *ingénia videlicet howfnychas et thrafniczas de eisdem castris exportantem.* Taj oblik stoji veoma blizu češkom. Vuk ima *Sbica* (Hrvatska) »nekakav top koji se zove kubuz«. Tu je *o* mjesto diftonga *au* kao u fr. *obus* (17. v.) = *obusier.* Upor. za *o* < njem. *ou* > *au: škôpa* (v.). Riječ *kubūz* m (Srbija) = (s umetnutim *m* pred 6 kao u *dumbok) kumbus* (Srbija, Milićević) je turcizam njemačkog podrijetla < *Haubitz* (1711). Husitská *houfnice,* koja je prošla Evropom, bio je prvobitno vojnički stroj za bacanje kamena. Potječe iz *houf* < srvnjem. *hūfe,* danas *Haufen.*

*Lit.: ARj3,*583. 5,716. 77.8,331. *Maiuranić* 399. *Holub-Kopečný* 130. *Weigand-Hirt* 1, 820 *REW*[3] 3954. *Gamillscheg* 644.

hava f, pi. m *havaji* (narodna pjesma, Bosna općenito) »sinonim: vezduh, zrak« = *avâja* pored *avaja* (Kosmet, *-ja* kao u *odaja,* v.) »văzduh, podneblje, klima«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. > tur. *haua):* bug. *hava,* arb. *(K)ava,* cine. *avae* f. Čini se da je m pl. *havaji* došlo preko cincarskog oblika.

Lit.: ARj 3, 583. *Elezović l, 2. Mladenov* 664. Skok, *Slávia* 15, 182., br. 32. 351 , br. 312. *GM* 149.

havala f (u spomenicima 15. v.), prema Daničiću »commendatio« = *avale* m, indeclinabile (Kosmet) »1° prenos, nalog, prepona, smetnja da se može gledati u tuđu kuću, dvorište, 2° dominirajuća tačka prema nekoj drugoj, 3° utvrđeno mjesto« (cf. primjer *nemati avale po medu se).* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hawale* »nalog«) iz oblasti prava : búg. *havaié* »tovar, breme«, rum. *havalea* f »1° Anweisung, Kommission, Leistung, Last, 2° steil abfallende Stelle eines Berges«. Ovo posljednje značenje u oronimu i toponimu *Avala/Havala* kod Beograda i na Uni.

Lit.: ARj 3, 583. *Elezović* 1, 2. *Mladenov* 664. *Tiktin 726.*

h(à)van m (Vuk, 18. v.) = *avan* (Kosmet) »sinonimi: 1° mužar, mortar, 2° stupa, sprava u kojoj se nešto tuca na sitno; sprava za rezanje duhana«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hawãn)* iz oblasti vojništva i alata: bug., arb. *haván,* cine. *(K)avane f »1°* mortier à piler, 2° appareil pour hacher le tabac«, ngr. χαβάνι. Postoji još složenica *hàvantop* (18. v.) »sinonim: prangija«. Ne zna se da li je nastala kod nas ili je postojala već u turskom jeziku.

Lit.: ARj 3, 583. *Elezović l, 3. Mladenov* 664. *GM* 149. *Pascu 2,*142., br. 625. Matzenauer *LF 7,* 213.

havli, indeklinabilni pridjev, epitet u narodnoj pjesmi uz *mahrama, košulja.* Kad nije epitet, onda *havtija* f ^Vuk, narodna pjesma) »velika bijela mahrama što zavještaju djevojke kad se udaju« = *āvRja* (Kosmet) »ubrus, peškir«. Balkanski turcizam (tur. *havli* »pamučan

tručnik«) iz oblasti nošnje: bug. *havlíja* »Bademantel«, *hav* »tanka vlakna s jedne strane platna«.

Lit.: ARj 1, 124. 3, 584. *Elezović* 1, 3. *Mladenov* 664. *Dorii* 401.

(h)ävra f (Vuk, Srbija, Bosna, narodno poređenje: *skupiše se kao ćivuti u avri* »nastade velika larma«)) = *avrà* (Kosmet) »sinagoga«. Balkanski turcizam hebrejskog podrl·· jetla (hebr. heßra > tur. *havra* »Gemeinschaft«, od glagola haßar »verbunden sein«) iz oblasti religije: rum. *havră,* bug. *havra,* arb. *avrë ţ,* cine. *havră',* gr. συναγωγή je prijevod (calque) hebrejske riječi.

Lit.: ARj 1, 125. *Elezović* 1, 3. 491. *Mladenov* 664. *Lokotsch* 764. 857. *GM* 21.

(h)a(v)uz m (Banja Luka) = *aus* (Kosmet) »1° bassin, 2° banja, kupatilo« = *hăuz* (Mostar) »jarak za sakupljanje vode, za polijevanje bašte«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *havz}* iz oblasti opće kulture: bug. *havuz,* cine. *havuza* f »bassın à eau, réservoir«, ngr. χαβοϋ(τ)ζα.

Lit.: Skok, *Slávia* 15, 352,. br. 313. *Mladenov* 664. *Elezović 2,* 495.

haz m (Brač) »sinonim: krsta« = *haz* (Marulić, *Judita* 236) »Bauch, Wanst«. Prema Iljinskom praslav. **chbzb,* prijevoj od ie. korijena **kheuğ(h)* »nešto naduto«.

Lit.: ARj 3, 584. Stender-Petersen, *ZSPh* 16, 91. Iljinski, *IzvORJAS 23, 2,* 180-245. (cf. *Slávia 5,* 413)

hazdij m (17. v.) = *(h)àzdija* f (16. v., Vuk, narodna pjesma, Vetranie) »skupocjen plašt (epitet *kalasta r**)«* = *haždija* (16. v., Dubrovnik) = *hazdej* m (15. v.) »kadifa«. Od srgr, χάσδιον > srlat. *chasdium.*

Lit.: ARj 1, 126. 3, 584. 586.

(h)azna f (Vuk, 16. v.) = *ázna* (Kosmet) »1° državno blago uopće i gdje se čuva, zakopano blago, 2° sinonimi: blagajna, riznica«. Odatle na *-iça hàznica* (17. v., jedanput) »riznica«, složenica ili izvedenica na *-dar* (v.) *haznàdar,* gen. *-ara* pored *haznàtar* (Vuk, narodna pjesma, Crna Gora) m »blagajnik« prema f *haznadàrica* = *haznàdãrka,* deminutiv na *-če haznadarče,* gen. *-eta* n »mladi blagajnik«, pridjevi na *-ov, -ev haanadarev,* poimeničen u prezimenu *Haznadarović,* na *-ski haznàdàrskî,* denominal na *-iti haznadariti* (Stulić), *hàzna-ôdaja* (Vuk, narodna pjesma). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hazina* > tur. *hazna,* rašireno i u sjevernim turskim jezicima) iz oblasti financija: bug. *hazna, haznàdar* pored *haznatár,* arb. *hasne.* Značajno je da je još prije dolaska Turaka na Balkan postojala u hrv.-srp. jeziku varijanta sa *k* mjesto *h* u radnoj izvedenici ria *-ъc kàznac,* gen. *-aca* (1323, 1359) »na dvoru srpskih i bosanskih vladara dvorski dostojanstvenik«. Semantički je spao jednako kao *knez* na seoskog glavara ili seoskog kneza u neposrednoj blizini Dubrovnika. Teritorij njegov označuje se sufiksom *-ina: kaznačina.* Odatle prezime na *-ić: Kaznačii.* Ta varijanta postoji ł u ruskom jeziku *kazna* »riznica« i radna imenica odatle sa turskim sufiksom *-ci kaznačej* (1359), oboje posuđeno iz tatarskoga. Dubrovačka potvrda kaže da je taj orijentalizam iste starosti kao i *mogoriš,* tj. da potječe iz avarskog doba.

Lit.: ARj 3, 584. i si. 4, 922. *Elezović.l, 5. Mladenov* 664. *Mazuranić* 499. *Lokotsch* 68. 855. Korsch, *ASPh 9,* 503. *Miklošič* 86. *SEW* 1, 386. *Vasmer* 504.

hazreti (muslimanska narodna pjesma bosanska) u izričaju *Hazreti Alija* »sačuvao me«, u dva deseterca: *Kad bi Sehit* (v.) *pao od Turaka, l Turci viču: Hazreti Alija.* Budmani misli da je to ar. *hadr (hazr)* »sačuvati«. Upor. u Pjevaniji crnogorskoj 16 b: *Hazne mi dobra konja moga* »spremite mi«.

Lit.: ARj 3, 585.

házur, indeklinabiln : pridjev i prilog = *hazor* (narodna pjesma) = *hazŗ* (narodna pjesma, Crna Gora) = *âzr* (Kosmet) = *hazar* (narodna pjesma) »sinonim: gotov«. Odatle pridjev na *-ьn hazuran,* denominali na *-ati hazurati* (Crna Gora), na *-iţi huzuriţi* pf. prema impf, *hazuravati, -zuravam* (narodna pjesma). Složenice sa optativom *-ola* od *olmak: ·házur olā = hazr olā = házuralã = hàzuralãj* »neka je spremno«, *azdür* (Kosmet) »turska vojnička komanda: mirno, pozor«, haplologijom od tur. *hazır dur* »budi spreman«. Možda ovamo i ime psa *hazur* (Kurelac) = *azur* (ŽK). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hādir* > tur. *hazır)* iz vojničkog života: bug. *hazar,* arb. *hazér,* cine. *hazîre,* ngr. χαρίζι »prêt«. Zamjena za turski r je α/o/« i *ir* > *ŗ.* Upor. u tom pogledu *hátur* (v.).

Lit.: ARj 3, 584. 585. 586. *Elezović 2,* 492. *Pascu 2,* 142., br. 629. *Mladenov* 664. Korsch, *ASPh 9,* 502. *GM* 21. 149.

hebar, gén. *hebra* m (hrv.-kajk., Belostenec) = *heber* »sinonim: teglica, natega, šéf (ŽK)«. Od njem *Heber.*

Lit.: ARj 3, 587. *Schneeweis* 36.

(H)èbrej m (16. i 18. v.), etnik od grčkog pridjeva εβραίος prema starogrčkom čitanju (betacizam) = *Äbrej* (Božava) < stmlet. aèreo (disimilacija *e-é > a-é),* pridjev na *-bsk (hjèbrejskī* (17. i 18. v.) = (prema bizantinskom čitanju β = *v) Evrej* (16. i 18. v.) = (sa individualnim *-in) Èvrejin, evrējskī* = (pseudojekavizam) *Evrijen* (18. v., Dubrovnik), prošireno na *-ъc > -ac Evrijenac* m prema *Evrijenka f, evrijenski* (16. i 18, v.) = (s protezom *f) Jèvrejin* m (Vuk), *jevrejski, jevrijenski* (16. i 18. v., Dubrovnik) »Židov, Izraelac«.

Lit.: ARj 3, 20. *4,* 633. Cronia, *ID 6.* Vasmer, *GL* 71. Schwarz, *NVj* 21,68-74. *RSl* 6, 298.

hećim m (Vuk, narodna pjesma) = *ećim* (Kosmet) = *ječim* (Ljubiša) »sinonimi: liječnik, Ijekar«. Odatle: pridjevi na *-ov hećimov,* poimeničen sa *-ić* u prezimenu *Hećimovič* (Lika K), na *-skī hečimskī = ecímski* (Kosmet), poimeničen sa *-ina hećimština* f (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: Ijekarina, plaća hećimu«; apstraktum na *-luk hećimluk* m »Ijekarska nauka, Ijekarstvo«. U Bosni općenito *(h)eam* sa svim izvedenicama. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ha(ịim* > tur. *hekim)* iz oblasti medicine: búg. *hekím(in),* arb. *heqim.*

Lit.: ARj 3, 587. 4, 507. *Elezović* 1, 177. *Mladenov* 667. *G M* 151.

(h)ègbeta n pl. (plural kao *dvanjke, bisage, dvojnice, gaće',* Vuk, narodna pjesma) = *(h)egbe* f pl. (turski dočetak *-e* shvaćen kao naš nastavak *-e* ž. r.) = *helbe* (narodna pjesma iz Hercegovine; teška suglasnička grupa *gb* zamijenjena našom običnijom *lb}* = *hećbeta* n pl. (crnogorska narodna pjesma, zamjena *ćb* nejasna, *č* je možda zamjena za tursko *y)* »kožane dvanjke, bisage«. Odatle radna imenica na *-dzija: egbedžija* m (Banja Luka) »muško lice koje nosi robu po selu, pa daje gotovu robu za lanene prnje; cunjar (ŽK)«. Balkanski turcizam *(hegbe > heybe* »Mantelsack«, s promjenom *g > y* kao u *beg > bey)* iz oblasti alata: arb. *heibé* pored *héibe* (Gege) = *(h)ebet* (Skadar). U hrv.-srp. jeziku turcizam je dekliniran kao *ćebe* prema tipu *tele,* gen. *-eta.*

Lit.: ARj 3, 587. Skok, *Slávia* 15, 345., br. 235.

helać, indeklinabilni pridjev (narodna pjesma), u izričaju (kletvi): *svi duşmani helać bili* »uništeni« =-· *elđć* (Kosmet) »ukaljan, ukvašen« uz *učiniti se elać.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *helaq* »uništenje, iznemoglost«) iz oblasti duhovnih i tjelesnih mana. Dočetak *-k > -ć* kao *Bzović < Bzovik* (Makedonija).

Lit.: ARj 3, 588. *Elezović* 1, 174.

helam, gen. *helma* (14. v.) = *héjam,* gen. *hejma* (rukopis 16. v.) = hrv.-srp. cslav. *ЫІъть* pored *nuemъ = šljem,* pl. *šljemovi* (Vuk i Daničić u prijevodu Sv. pisma, nema BI, 2, 534), odatle *šljemmk* (Stulić) »koji nosi šljem«, »sinonim: kaciga (v.), galea«; *šljem* je po svoj prilici iz stcslav. *nemъ.* Odatle i slov. *šlem.* To je praslavenska posudenica iz pragermanskog **%elmaz* (prema Kiparskom) > lit. *šalmas.* Slog *šle-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upór. ukr. i rus. *šelóm, šolom,* češ. *šlem.* Što se tiče *ЫІъть — hilemъ,* ne mislim da potječe od balkansko-gotskog **hilms,* kad se mogu lakše objasniti iz njem. *Helm sa. el > 1* (dijelom tako, a dijelom očuvano *el > U, *elj > ej).*

Lit.: ARj 3, 588. *Mazuranić 377. Kiparsky* 188. *Miklošič* 338. *Holub-Kopečný* 122.

heida f (15. v.) u rečenici: *plaštb cnljenoga aksamita . . . poustaljenb heldami.* Ne zna se pravo značenje, možda nekakvo krzno.

Lit.: ARj 3, 588.

(H)elena f (Marulić, učeni oblik) = (s protezom /-) *Jelena = Jelena* (ŽK, samo u imenu svetice), *Jelenka* f prema m *Jelenko,* prezimena *Jelenic,* talijanizirano u Dalmaciji *Galineo; Jelenković,* deminutiv *Jelenica* (15. v.), *Jelenuša* (15. i 16. v.), pridjev *Jelenin* = (η > », itacizam) *Jelina,* prezime *Jelinović* (Travnik), *Jelinka* (Novaković), *Jelinäa* (17. v., Dubrovnik). Brojni hipokoristici: *Jela* (ŽK, 15. v.), *Jele,* gen. *-eta,* prezimena *Jelii, Jeletić,* talijanizirano u Istri *Gelettich;* pridjev *J elin,* na *-ka Jelka* (Vuk), prezimena *Jelkić, Jelčić,* talijanizirano *Gelcich (D&\rt»à]sL):Jelika,Jêlica,* pridjev *Jeličin,* prezime *Jelicie, Jelala* (14. v.), prezime *Jelačić, Jelava,* prezime *Jelavić,* jednoslovčani toponimi *Jeka* (Vuk), prezime *Jekić, Jéja* (Lika), augmentativ *Jejina* (Srbija). Maskulinum na *-osin Jelašin* (Vuk), istarski nadimak *Jecko,* pl. *Jêckini.* Prema asimilaciji Ijeljen < *jelen* govori se u Hercegovini *Ljeljena.* Udvostručenje *Lela* (Bačka). Hipokoristik od dočetka *-lena Lenka,* prezime *Lenković.*

Lit.: ARj 2, 590. 26. 4, 577-584. 6, 1. 7-8.

Helija m (16. i 17. v.) = *Ilija = Ilija* (ŽKU), pridjevi *Ilijin,* poimeničen na *-jala ilinjaća* f (Vuk) »jabuka, kruška koja dospijeva

o Ilijinu dne«, na *-bşk ìlijinski = ìlìnski (dan),* poimeničen *ilīnštak* m (Vuk) »1° mjesec srpanj (juli), 2° čovjek koji slavi Ilijin dan«, *ilišnji* (prema *Ijetošnji)* u vezi sa *sunce* (Martié). Od gr. Ηλίας, hebrejski prorok koji je ušao u slavenski folklor kao zamjenik *Peruna.* Brojni su hipokoristici, skraćeni i sa sufiksima: *Īle* (Vuk, Crna Gora, ŽU, Hrvatska krajina) = *lio* (Vuk, narodna pjesma), odatle *Ilii* = *Iljo* pored *Ilja* (Vuk) = na *-ьc* > *-ac İlaç,* gen. *īlca* (Lika) = na *-ko liko* pored *lika* m prema f *lika* (Vuk) pored *ìlìnka* = na *-ča lica* m = na *-an ličan.* Augmentativi na *-as Ilijaš,* gen. *-asa,* odatle *Ilijašević,* na *-etina Ilijetina* (Dobroselo), *ličina.* Deminutiv na *-ica Îlïca* (Hrvatska krajina) < *Ilijica* pored *Ilica* (Dobroselo), *ìlilko* (Vuk). Hipokoristici na *-co Iço* pored *ìca* (Hrvatska Krajina), pridjev *lein* pored *Icin,* na *-an lean* kao i *Ilota* mogu biti od *Ilija* i od *Ivan.* Prenosi se u tip dvočlanih imena *Ilisav* (narodna pjesma).

Lit.: ARj 3, 590. 766. 787. 791. 793. 795.

(h)etn, veznik koji se upotrebljava sam i udvojeno *(K)êm-(K)êm* (Vuk, Srbija, Bosna) = *em* (Kosmet) »izrazuje koordinaciju i protivnost kao i u turskom jeziku *hem-hem* značenjem: »d'une part — d'autre part, tantôt — tantôt,et — à la fois, et puis — et«. Hrv.-kajk. *em* »d'ailleurs« u *Em smo Horváti* možda ne ide ovamo, prije s *ele, elem* (v.). Ovo hrv.-kajk. *em* ne može se upotrebljavati udvojeno kao balkanski turcizam perz. podrijetla iz oblasti sintakse: bug. *(h)em,* arb. *hem-hem* »sowohl — als auch«. Perz. *hem* srodno je sa našim *sam* (v.).

Lit. ARj 3, 590. *Elezović* 1, 174. *Mladenov* 667. *GM* 151. *Deny* § 967.

hemšeriia m (Vuk, narodna pjesma) = *emšerlja* (Kosmet) »sinonim: zemljak«. Odatle: pridjev na *-in hemšerijin,* hipokoristik *hémšo* (Vuk). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hemșehri* »sugrađanin«, složenica od *hem,* srodno sa *sam lv.l,* i od *seher* »grad«) iz oblasti gradskog života. Ta se složenica govori samo u hrv.-srp. jeziku, dok je *šeher* balkanski turcizam istog podrijetla: bug. *šeer,* arb. *sheher.* Apozicija je *šeher-Sarajevo,* toponim *Gornji Šeher* kod Banje Luke.

Lit.: ARj 3, 590. *Elezović* 1, 174.

(h)èndck m (Vuk, 17. v.) = *êndek,* gen. *endêka* (Kosmet) = *jenđek* (Vuk) »sinonimi: jarak, jaruga, rov, šanac (oko varoši, tvrda ili njiva, radi sprečavanja prolaza)«. Toponim. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *handag* > perz. *händäk* > tur. *hendek}* iz oblasti vojništva: rum. *hindic,* bug., arb. *hendek,* ngr. χαντάκι.

Lit.: ARj 3, 590. 4, 588. *Elezović* 1 175. *GM* 151. *Mladenov* 667. *Lokotsch* 812.

henkar m (hrv.-kajk., 1704, Slavonci 18. v.) »sinonim: krvnik, dželat«. Odatle prilog *po henkarsku* (1746). Od bav.-njem *Henker.*

Lit.: ARj 3, 590, *Mažuranić* 377. Janko, *Slávia 7,* 786.

herceg m (Vuk, 14. v.) = *hrceg* (čakavci, 16. v.) prema f *hèrceginja* (Stulić) = *hercežica* (15. v.) »dux, vojvoda«. Odatle: pridjevi na *-ski hercéški,* na *-ji herceginji* (Stulić), na -to *hercegov* (1405), poimeničen sa -ьc *Hercegovac,* toponim, na *-iça hèrcegovica* (15. v.) »hercegova žena«, sa *-ić Hercegovié* (prezime), na *-ina (H)ercegovina,* odatle etnik na *-bcj-ka Hercegovac,* gen. *-vca* m prema f *Hercegovka.* Na *-li Herceglija* (prezime) = *НегсеЦја* (narodna pjesma, Ł8. v.). Na *-ija: hercežija* (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić) »hercegova država«. Hipokoristici: *Hero,* na -ьc *Êrac,* gen. *Érea* »Srbin na zapadu od rijeke Laba« = *Jêrac,* gen. *Jêrca,* pi. *Jêrci* »prema Vuku Srbi istočno od Laba do Kosovske Mitrovice«. Ovako su nazvani zacijelo zbog toga što potječu starinom iz *Hercegovine.* U 18. v. prevodi se austr. *Erzherzog* kao *nadvojvoda* m prema f *nadvojvotkinja.* Od njem. *Herzog* < *haritogo,* od kojega je možda stara praslavenska prevedenica (calque) *vojevoda* (v.), preko madž. *herceg.*

Lit.: ARj 3, 592, 691. 7, 315. *Elezović* 1, 175. 260. *Mažuranić* 378-382.

hered m (16. v., Marulić) = *ered* m (16. v., Senj) = (običnije s aferezom *e-* u sandhi) *red* m (Vinodolski zakon) = *red* (istročakavski, istarski razvod 16. v.) = *rét,* gen. *reda* (Cres, Veli otok, Dobrinj 1100, Vrbnik) »1° baštinik, nasljednik, potomak, 2° potomstvo«. Od lat. *heres,* gen. *-dis* > tal. *erede,* afereza furl. *red.* Apstraktum ná *-tasj-tatis eredha(d')* f (15. v., Dubrovnik) »baština«. Denominál na *-are* = *-ati ereditati, -ām* pf. (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = (sa aferezom) *reditati, -ām* (Veprinac 1589, Kućište, Potomje) = (disimilacija *e-e* > *α-e) areditati* pf. (Zakon vinodolski), od lat. *hereditäre* > tal. *ereditare.* S lat. > tal. prefiksom *des- dezereditati, -ām* pf. (15. v.) »lišiti koga baštine«.

Lit.: ARj 1, 104. 2,368. 3,50. 593. *Mažuranić* 1238. *Miklósié* 274. *REW*[3] 4115. Štrekelj, *DAW* 50, 52.

heresiti (se), *-im* impf. (Stulić) »sinonim: opijati (se)« prema pf. *naheresiti, uheresiti* »opojiti«.

Lit.: ARj 3, 593. 7, 351.

heretisanije n (15. i 16. v.), nomen actionis na *-anije* (crkveni oblik) = *-anje* »pozdravljenje«, pretpostavlja glagol na gr. *-isati* (v.) **heretisati,* za koji nema potvrda, aorist od χαιρετίζω, denominal na -ιζω > *-idio* u romanskim jezicima, > *-išati (burdižati,* Dalmacija).

Lit.: ARj 3, 594. Vasmer, *GL* 63.

(h)èrïr, gen. *-ira* m (Vuk, narodna pjesma) »platno od bijele domaće svile«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ḳarīr* »svila«) iz oblasti tekstila (tkiva).

Lit.: ARj 3, 594.

herotonije n (13. v.) = (1681) *hertunija (vladiki zahlmskago haši kyr Simeon)* »glasanje, glasovanje, izbor«. Denominál na *-isati herotonisati, -šem* (17. v.) pored *herotonisovati, -njem* (rukopis, 16. v.), običnije *hirotònisati, -šem* »rakopoložiti«. Od gr. χειροτονέω.

Lit.: ARj 3, 595. Vasmer, *GL* 63.

heršum m, samo kao objekt uz *učiniti* »navaliti (Jukić, narodna pjesma)«. U Bosni se govori *hȑšum* m »vika na nekoga bez uzroka« — *f šum* m (Vuk) »1° u izričajima: *uzeti, učiniti na nekoga ršum, udariti bakom i ršumom* »povikati hitno«, u narodnom poređenju *zdrav kao ršum* »trijesak«, *sačuvaj bože . . . od toga strašnog ršuma, 2°* plaha kiša s vjetrom (Risan, metafora)«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *odšm* > tur. *hişim* »srdžba), sa r > *r* kao u *kršla, krzluk.* Budmanijevo tumačenje od tur. *uruşmak* »navaliti« nije ispravno.

Lit.: ARj 3, 595. 14, 203. *BI 2,* 356. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 324. *ZbNŽ 6,* 307.

heruvim f kol. (bug. *heruvim)* — *herofim* (rukopis 15. i 16. v.) = (sa *-in* prema *kerubin) heruvin* f kol. »anđeli drugog reda prve hijerarhije sa tri krila«, m »jedan anđeo« = *herubin* m (Stulić, izmjena *m > n cherubino').* Izgovor *b > v* prema srgr. χερουβίν. Pridjev na *-bsk heruvimska (liturđija).* Prema srlat. *cherubinus* > tal. *cherubino,* u kojem je hebrejski pluralski nastavak *-im* (upor. *serafim)* zamijenjen lat. > rom. sufiksom *-inus* > tal. *-ino: kerubin,* gen. *-ina* m (16. v.) »1° isto, 2° lično ime«. Pridjev *kerubīnskī.* Od hebrejskog plurala *kerubhìm,* od sing, *kerūbh* »nadzemaljsku biće« < c.-lat *cherubím* pored *-în.*

Lit.: ARj 3, 595. 4, 938. *Mladenov* 667 *DEI* 889.

hèsab, gen. *-aba* m (18. v.) = *(h)èsãp,* gen. *-apa* (Vuk, 16. v., *-p* umjesto *-b* je prema turskom gubljenju sonoriteta na kraju u arapskoj riječi) = *esăp* (Kosmet, objekt uz *viděti, nemati, bez esâpa)* »sinonim: račun«. Odatle radna imenica na *-džija hesapčija* m »sinonim: račundžija«, na *-ija hesapija* f (18. v., Kavanjin) »računarstvo«. Denominal na *-iti: hesabiti, hesabim* impf, (narodna pjesma) = *hesapiti, hèsapîm* (Vuk, 17. v.) = *esapit, esăpim (se)* = bez *e- sapīt, sãpim* (ibidem) = *sopiti, săplm* (Retkovci, Varoš, Slavonija) »sinonim:· računati, smatrati, držati, misliti«. S prefiksima *pré-: preesãplt (se) = presant (se, ee > e)* »proračunati«. Ovamo ide možda i *sopiti* »denken« i *rasapìti si* »razmisliti« (ŽK). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hisãb* »broj, račun«) iz oblasti financija: bug. *hesap,* arb. *isap,* cine. *isăpe* f »calcul, compte«), složenica *alil-hisap* »acompte« < ar. *hala hisāb.*

Lit.: ARj 3, 595. *Elezovič* 1, 175. 201. Skok, *ASPh* 33, 368-369. *Pascu 2,* 145., br. 676. 677. *Mladenov* 667. *GM* 159.

hi, onomatopeja kojom se oponaša zvuk izazvan smijehom. Opetuje se *hi hi hi.* Odatle sa sufiksom *-ot* (upor. *grohot) hihot* m. Denominali na *-otati hihòtati, -čem* = na *-atati hihatati* impf. (Rijeka) »grohotom se smijati« i *-iriti hihiriti se* (Brač) »smijati se glasno, bez razloga, budalasto«, *-hati hihíštati se, hlhīštām se* (Dubrovnik).

Lit.: ARj 3, 596.

hiba f »dvojba, pogreška«, nestala je u hrv.-srp. i ruskom jeziku, održala se u svim ostalim slavinama. Da je u panonskoslavenskom postojala, dokazuje madž. *hiba* i slvč. *hĺba* »Gebrechen, Fehler«. Da je morala postojati i u južnoslav., dokazuje rum. slavizam *pohibă* »praetextus« = *pofittă* f (Muntenija) »Hohn« = *podhiba* »himba, prijevara« f (Vetranie, Menčetić), odatle pridjev na -ья *podhiban* (16. v. — 18. v.) »himben, prijevaran, dolosus«, kod starih pisaca poimeničen na *-ik podhibnik,* na *-ost podhibnost.* Vokal » je nastao iz jeryja. U prasrodstvu je sa sanskr. *kšúbhyati, kšobhātē* »schwankt, zittert«, avesta *xšaob* »in Aufregung geraten«. Uporeduje se još s lit. *šiaũbiti* »spielend weben«, lot. *šaubit* »wakeln machen«. Glas *h* je nastao *od s* < ie. *qs*

pred *u.* Osnovno je značenje bilo »ljuljati se, drhtati«. Taj je konkrétum prenijet na psihičko polje (metafora): »dvojiti, griješiti«. Upor. sličan semantički razvitak u *kriv* i *prav.* Ie. je korijen *gseubh-* »schwanken, schwankende Bewegung«.

Lit.: ARj 11, 129. *Mažuranić* 960. *Miklošič* 93. *SEW* 1, 412. *Holub-Kopečný* 145. *Bruckner* 188. *KZ* 51, 233. *Trautmann* 144. *WP* 1, 502. Machek, *Slávia* 16, 216. *Tiktin* 1200.

hič (16. v., Srbija) = *ič* (Kosmet), negativni prilog, uzvik, »nipošto, ništa, nikako, nikoliko, išta (npr. *Ima li ič od toga bëloga brasnjaï)«.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *Mč* »gar nichts«) iz oblasti sintakse: rum. *hici,* arb., bug. *(K)ič.*

Lit.: ARj 3, 596. *Elezović* 1, 244. *Mladenov* 668. *GM* 153. *Deny* § 449. *SEW* 1, 387.

hićmet m (narodna pripovijetka) = *ićmet* (Kosmet) »božje čudo«, uzvik uz *more ljudi, more gospodine«.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hikmet* »suđenje, tajna, mudra izreka«) iz oblasti religije.

Lit.: ARj 3, 596. *Elezović* 1, 244.

hijanet m (Bosna, narodna pjesma) = *ijãriêt* pored *ijănet* (Kosmet) »1° nevjeran, zao čovjek, 2° jogunica, tvrdoglavac«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hijanet* »1° onaj koji zlo upotrebljava povjerenje, nepouzdan, 2° izdajstvo otadžbine«) iz oblasti prava.

Lit.: ARj 3, 597. *Elezović* 1, 288. 2, 514.

(h)ila pored *Mia* f (Vuk) = *hinla* (narodna pjesma) = oт/a *(ni < lt* upor. *duine}* »sinonimi: lukavstvo, prijevara« = *île,* gen. *lieta* (Kosmet, objekt uz *učiniti)* »idem« = *Ulje* (Dubrovnik u poslovici zajedno s *milje,* u neutvrđenom značenju). Dobiva sufiks za apstrakta *-ba: liba* (Klina, Kosmet), zbog semantičkog unakrštavanja sa *himba.* Odatle pridjevi na *-av (hiilav* (Vuk, Crna Gora) »lukav«, upor. bug *httav* »schwächlich« koji ide pod *hititi* (v.), na *-ъn bèzilan* (Vuk), *īletan* (Kosmet, ~ftîa *devojka, '—'tno goveče)* »šantav« (= moralni nedostatak prenijet na fizički). Prema tom semantičkom razvitku bilo bi moguće staviti ovamo i pridjev na *-jav: (hjiljav* (Vuk) »vrljav, razrok«, određeno *ujain* (Kosmet), *lljavko* m prema f *lljavica* (Kosmet), ali se bolje tumači osnovom od *hiliti* (v.). Na *-džija iledžlja* m (Kosmet) »podvaladžija«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hile}* iż oblasti morala: búg. *hitté,* arb. *hitte* pored *hitte* f »Betrug beim Kartenspiel«, cine. *hiliete í* »ruse, fraude, fourberie, tromperie«.

Lit.: ARj 3, 599. 603. 605. 597. 841. 1, 269. *Elezović* 1, 229. 2, 514. *Pascu 2,* 143., br. 634. Skok, *Slávia* 15, 353., br. 338. *GM* 152.

(h)ilal, gén. *-ala* m (Vuk) »čačkalica za zube i uho«. Kod Mikalje *ilal* »dentiscalpium«. Turcizam arapskog podrijetla *hilâl* > tur. *hilal.*

Lit.: ARj 3, 597. *Školjić"* 330.

hiliti, *-im* impf. (17. i 18. v., Baraković) *(u-, za-")* »sagibati, progoniti, tlačiti, mučiti«, sveslavenska i praslavenska riječ. Kod Marulića *(Judita* 3, 60): *pogibili kom krvavac oni mnogo jur uhui; i* je nastao od jeryja, ùpor. stcslav. *pochyb* »savinut«, češ. *chylý* »prignut«, polj. *chylić* »pregibati se«. Odatle pridjev, upravo postverbal *prihü* »humilis«. Na *-ati: hiljati, -am* impf. (Mikalja, Stulić) »namigivati očima«. U toj je izvedenici preneseno kretanje tjelesno na kretanje očima. Zbog toga je moguće izvoditi odatle pridjev na *-jav hïljav* (Vuk) »am Auge beschädigt«, Belostenčev pridjev *hiljak,* kojemu po značenju odgovara složen pridjev *hiljok* (upor. *krivook, gverok,* drugi dio *oko)* < **hiljook* »razrok, strangled«. Vuk ima *nahiljivati, -hiljujēm* »sinonim: škiljiti, žmirati« i *zahíljiti, -Míjím* »zaškiljiti«. V. *škiljiti, -im* (Vuk) »blinzeln«, i slov. *na hilje gledati* i *šilasto gledati.* U slov. korijen *hil* ima veliku leksikologijsku porodicu. Korijen od *hiliti* nalazi se još u *kiniti* (v.) i *huliti* (v.). Baltičkih paralela nema. Od drugih ie. najinteresantnija je arb. *(h)unj* »sjednem«, *undu* (makedonski Arbanasi) »sjedni«. Ie. korijen bi bio **skul-* ili **ksul-* »kriv«.

Lit.: ARj 3, 413. 599. 7, 352. *BI 2,* 551. 776. *Pleteršnik 2,* 266. *Miklošič* 93. *SEW* 1, 413. *Holub-Kopečný* 145. *Bruckner* 188. *KZ* 51, 226. *Mladenov* 668. Machek, *Slávia* 16, 216. *GM* 457-458. Matzenauer, *LF 7,* 213-214. *WP 2,* 598.

hilj, gen. *hilja* m (Istra) »vrsta ječma«, odatle na *-jača hiljača* f »tritici genus«.

Lit.: ARj 3, 597.

(h)üjada f (15. v., Vuk, Marulić i drugi zapadni pisci, bug., stcslav.) = *tljađa* (ŽK) pored *iljáde* f pl. »tisuća, jezero, tajnžić (ZK)«. Deminutiv na *-ica hiljadica.* Pridjevi na *-ъn* > *-an Uljadan* (18. v., Vuk, narodna pjesma), na

-»í *Mljadit* (Srbija). Na *-ar* < lat. *-artus hiljadār* m (Vuk). Denominal na *-iti hiljaditi, -im* impf. (Vuk). Hrv.-srp. i bug. grecizam od ngr. ák. χιλιάδα od χιλιάς, -8ος, od χίλιοι (ie., upor. sanskr. *sa-hasra-m).* Odatle i skraćenica *kilo* n = *kila* f (ŽK) pored *čilo* (Rab, prema čitanju *chilo* po mletačkoj grafiji) od učene složenice *kilogram* = tal. *chilogrammo* (1790) i u *kilometar,* gen. *-tra* = tal. *chilòmetro* i *kilolitar,* gen. *-tra* = tal. *chilolitro.*

Lit.: ARj 3, 597. Kušar, *Rad* 118, 23. *Miklošič* 86. Vasmer, *GL* 63.

hìljica f (Istra) »mlada praska«.

Lit.: ARj 3, 599.

hiniti, *-im* impf, (čakavci, kajkavci, dubrovački pisci, 15. v., slov.) *(pre-, s-)* = *hihati* (Zoranie) = *kinjiti, -im* (17. v., *nj* mjesto *n iz* prezenta *hyńn)* prema iteratīvu *hinjivati* = *hinjevati* »sinonimi: simulirati, fingirati, lagati, varati«. Odatle: postverbalni pridjev *hin* »laživ«, poimeničen sa *-ьc hinac* = *hinjac,* gen. *hinjca* »1° koji hini, 2° u ribarskoj terminologiji: od drva ili olova napravljena sipa koja se baci u more, te se na nju baci sipa i ulovi (Krk, metafora)« = *inac,* gen. *inča* »riba crenilabrus« = *hinjica* = *hinjuška* »nekakva morska riba (Zore)«, *hinjavac,* gen. *-vca* m prema *hinjuša* f (Dalmacija), pridjev na *-iv/ -ljiv hiniv* = *hinljiv,* poimeničen sa *-ъn hin-Ijivac* gen. *-vca* (17. v.). Postverbali *hin* f, m (18. v.) Postverbal *hin* f, m (18. v.) = *hina* f »prijevara, laža«. S prefiksom *ob: ôbinja* (Vuk, Srijem) u rečenici *ne zna nikakve obinje* »lukavstvo«. Apstraktum na *-ba: hlmba* f (Vuk, 15. v., zapadni krajevi) = *hinjba,* s pridjevima na *-en himben* »lažan, laživ«, poimeničen na *-ik, -ica, -jak himbenih* (16. v.) m prema f *himbenica, himbenjak* m J apstrakta: na -osi *himbenost* f (15. v.), na *-stvo himbenstvo* (17. v.), na *-zn* (upor. *sablazan* f) *himbezan,* gen. *-zni* f (Zoranie). Kao u *hiliti, i* je nastao od jeryja. Poljskom *chynąć* fonetski jednako je *hiniti,* ali semantički je isto što i *hiliti.* Prema tome ista praslav. osnova *hy-* raširena je u *hiliti* formantom /, u *hiniti* formantom *n.* U ruskom jeziku *hinitb* znači »koriti«.

Lit.: ARj 3, 599. 603. 605. 829. 8, 356. *Miklošič* 93. *SEW* l, 413. *Bruckner* 188. *KZ* 51, 233-234. Machek, *Slávia* 16, 216. *Kiparsky 36.* Vinogradov, *Russkaja reč* n. s. 3, 28-46. (cf. *IJb* 14, 298.). Leowenthal, *PBB* 51, 137. i sl. (cf. *IJb* 13, 272.). Daničić, *Kor.* 308. Matzenauer, *LF* 8, 8—9.

hinkati, *-čem, -kam (se)* impf. (Dubrovnik), onomatqpejski glagol od *hin,* glasa kojim se oponaša dječje plakanje, i *-kati* (v.) »pomalo plakati (kod djece) = fr. pleurnicher« = *hlèncati, -am* (Brač), sadrži drugu varijantu onomatopeje *hlen* = *hin* za dječje plakanje i -cați (v.).

Lit.: ARj 3, 605. 629.

hintov, gen. *-ova* m (18. v.) = *intov* »kola, kočija«. Od madž. *hinio* »idem«, koje se nalazi još u rum. *hinten* (Erdelj) i, prema Miklósiul, u bugarskom i turskom jeziku, što Korsch osporava.

Lit.: ARj 3, 605. 850. *Tiktin* 731. *Miklošič* 84. Korsch *ASPh 9,* 501.

hîp m (14. v., Dubrovčani, Hektorović, zapadni krajevi, Vodice, Istra, Slovenija) = *kip* (Divković, jedanput) »sinonimi: momenat, čas«, također slov., gdje je m i f. Odatle: pridjev na *-ъn hipan,* deminutiv na *-ьc hipàc,* gen. *hipca* (Marulić)', na *-ina ịpina f* »kao nastup«, u rečenici *dođu mu tako ipine, pa ne zna što čini.* Upor. s tim značenjem rečenicu iz Vodica: *prije nego se žena obăbi, ji dôjdu hîpi.* Prilog: *u hip* (Vodice) »odmah«. Možda ide ovamo i denominal na *-iti* = *-éti: hipiti* = *hipjeti,* koji Vetranie upotrebljava uz *šudjeti.* Prema Bernekeru od njem. *Hieb,* čemu se protivi lingvistička geografija jer je riječ ne samo hrv.-kajk. i slov., nego i čakavska i čak kosmetska. Prije će bití oformljena onomatopeja za brzinu, upor. *hip hop,* uzvik od veselja kod ugarskih Hrvata (Jačke) i arbanaski onomatopejski glagol *hip* = *hyp* (Gege),. *hipënj* = *hypij* (Gege) »steige auf, bespringe«. Tu onomatopeju teško je dijeliti od uzvika *hop* (18. v.) = *op* (Vuk, Kosmet), kojim se predstavlja radnja skakanja: *skoči pa onda reci op.* U tom uzviku mijenja se samoglas, kao obično u onomatopejama: *hip hop.* Oformljuje se sa infiksom *-ηρ-: hopnuti, -ēm* pf. »skočiti, skoknuti«. Poimeničen je u arb. *hop* m »Sprung«. Dobiva još -α: ορά (Kosmet) »1° uzvik čuđenja kad dijete padne iznebuha, 2° uzvik djetetu kad se poziva da ide na šetnju«. Vuk ima uzvik za igru skakanja: *opa cupa.* Tome se dodaje još *-la* i *-sa : (h)opala* = *opala* (Kosmet) »uzvik majke kad uzme dijete sa zemlje i kolijevke pa ga digne u naručaj ili u *vis«,hopsa* (Rijeka), opetovanjem *hopsasa* (Istra). Ovamo još *oparăc* pored *oparăc* (Kosmet) »kaže se djetetu kad se naglo digne sa zemlje u vis i kad se malo dijete s mukom uspuze negdje ili odatle skoči«. U češkom oformljena je i ono-

matopeja u *chopiti, pochopiti* »shvatiti, greifen, fassen«, u prijevoju impf, *chápati.* Druga je onomatopeja, različita od pomenute, kojom se imitira glas ptice lat. *upupa epops: hop, hup.* Odatle oformljenje sa *-ot, -ati hopotati* (Istra), premda nije tačno određeno pravo značenje toga glagola već se samo objašnjava primjerom iz istarske narodne pjesme: *Previšani hlopotani* (sic!, u glosi: *govor-eć hopoćii).*

Lit.: ARj 3, 606. 650. *9,* 11. Ribarić, *SDZb* 9, 151. *Elezović* 1, 232. 2, 30. 533. Hirtz, *Aves* 152. 156. *GM* 152. 153. Tentor, *JF 5,* 205. *SEW* 1, 387. *Holub-Kopečný* 141. 396. Bruckner, *KZ* 51, 230-231. 238. *Mažuranić* 391-392. Štrekelj, *DAW* 50, 78. Machek, *Slávia* 16, 178. 201. 212 (bilj.). 215.

hipohondrija f (internacionalno, učeno), sa aferezom početnog *i-* poluučeno *pokùndrija* (Dubrovnik) »(nervozna bolest) mlohavost«, tako i u tal. narječjima na pr. *pucundria* (Kalabrija). Od gr. > kslat. *hypochondria,* izvedenica na -ia od gr. složenice s gr. prefiksom ύπο- i χόνδρος »cartilago«.

Lit.: ARj 10, 568. *DEI* 2098.

hír, gen. *hira* m (Šulek, hrvatski gradovi) »sinonimi: obijest, svojevolja, mušice, kaprice«. Odatle pridjev na *-ovit: hirovit* »kapriciozan, mušičav«. Samo hrv. Ne može biti od madž. *hir* »vijest«, koju posudiše erdeljski Rumunji, nego je vjerojatno postverbal od *Krati, -am* (Vodice) »siechen«, *zahvïrêt* »versiechen« = *zahirêt, zahirim* (Cres) = *zahíriti* (Hrvatska), kao što su i stcslav. *hyra* f »debilitas, morbus« i rus. *hin* f postverbali odatle. Te su riječi praslavenske. Prijevoj *hvorz* > češ. *hory* »bolestan«, *churavěti* »bolovati« nalazi se u svim sjevernim slavinama. Ako je tako, onda je *i* u *hir* nastao iz jeryja. Rumunji posudiše *hira* f »1° Schuppen auf der Haut und in den Haaren, 2° von Läusen krankes Schaf«, pridjev *hirav, firav, hireav* »schwächlich«. Semantički razvitak »bolest, sušica > libido« može se pravdati. Bolesno čeljade je i svojeglavo, mušičavo > nezadovoljno, koje uvijek nešto novo traži. Konkrétum je prenijet na psihičko polje. To odgovara semantičkom zakonu sinegdohe. Belostenec kaže *zahire! sem* »ex mala cura strigosus factus sum«. Upór. i češki semantički razvitak *hýřiti* »sündigen«. Ie. korijen **sųeг-* »bolestan, težak« > njem. *schwer, schwären, Geschwür,* u prijevojima **sųoг-* > slav. *n oгъ, *sūr* > slav. *nyгъ.*

Lit.: ARj 3, 607. *Tiktin* 731. *Mažuranić* 392. Ribarić, *SDZb 9,* 151. Bernard, *RES 27.* 38. *Miklošič* 94. *WP 2,* 529. *SEW* \, 409. 413. *Holub-Kopečný* 141. *Bruckner* 183. *KZ* 75, 83. Machek, *Slávia* 16, 196-197. 214. 216. Jagić, *ASPh* 1, 410. Matzenauer, *LF* 7, 8-9.

hira f (Vuk, Crna Gora) = *īra* (Gojbulja, Kosmet) »slatka surutka, surutka iz bućke što se negdje zove mučenica (v.)«. Od arb. *hirre* f »Molken«, u prasrodstvu sa *sir* < ie. **suro.*

Lit.: ARj 3, 608. *Elezović* 1, 232. *JF* 14, 223. *GM* 273. Jokl, *Unt.* 172. 273. Matzenauer, *LF 7,* 214.

bis m (15. v., glagoljski rukopis) »kuća« = *his* (Zagorje, Prigorje) »klijet« = *'is* (ŽKU) »klijet u vinogradu« = *his* (Bela Krajina) »1° hölzerner kleiner Keller, 2° kleine hölzerne Getreidescheuere, sa deminutivom na *-zk hîsek,* gen. *-ska* »kleines Häuschen im Veinberg« = sa *š* mjesto *s hiš* (narodna pjesma, Istra) »kuća; sinonim: hiža«, *hiša* f (13. v., Marulić, Bezjaci, Šavrini i Brkini u Istri) »kuća«, pl. f *hiše* (1575. *u hišah naših u Beču)* »dvor, palača« = *hiša* (Buzet .Sovinjsko polje), sa deminutivom na *-ica hišica* (15. v.) »kućica«, na *-nica hišnica* (16. v.) f »sinonim: kućnica, sluškinja« = *hıza* f (1439, danas hrv.-kajk., nekada čakavska, Zadar, Marulić, Hektorović, Dubrovnik, bugarski jezik) »1° kuća, 2° porodica, pleme«, f pГ. *kiše* (1569, Ozalj) »dvor, palača« = *iza* (ŽK) »1° kuća s jednom sobom, 2° soba«, pl. *lže* »kuća sa više soba« = *hiža* (Vodice, štokavsko-čakavska oaza na istarskoj visoravni, svi Slovinci u zapadnoj Istri, izuzevši Pomer, Medulin i Premanturu, koji kažu *kuťd)* »1° kuća uopće, 2° prostor u kući koji služi za kuhanje« = *iza* (Pirot, tajni jezik u Vranji) »Haus«, deminutiv *hišica,* augmentativ *hižina* (Vuk) = *ižina* (Kosmet), pridjev na *-ъn hižan (Mini zakon* »matrimoniam«, hrv.-kajk., Pergošić, upór. madž. *házasok},* poimeničen sa *-ik hižnik* m »kućanin, domaći« prema f *hižnica,* na *-ište hižišće* (Bakar, 1585) = *ižišće* (ŽK), apstraktum na *-stvo histvo* n (16. v.) »1° kućno vladanje, 2° ženidba, vjenčanje (ugarski Hrvati), 3° pokućstvo« — *poištvo* (ŽK, značenje 3°) denominal İKİ *-iii hižiti* (1555, Samobor) »o hištvu nastojati, gospodariti« = hiza f (17. v., Zanotti, slov., Domentijan) »kuća« = *hižnica* (Domentijan). Alpinski Nijemci preuzeše od Slovenaca *hiša — hiža > Keische* »kleines Bauernhof«, odatle opet slov. i hrv.-kajk. *kajža* i na *-ar kajžar* (Vodice) »siromašan seljak bez prava da u seoskoj zadruzi uživa zajedničko dobro (šume i pašnjake)«. Vokal r je nastao od jeryja: stcslav. *nyгъ* pored *hysъ* »Hütte«, sveslav. i praslav. posuđenica iz germ. **húzam,* pl. **hūzo* ili sing.

hüzjő, nvnjem. *Haus.* Germ, и > *y* > *i* kao i rom. и > *y* > г upór. *s mūrus* > *mir; s* mjesto *z\š\ž* dolazi samo u specijalnom značenju kod Hrvata i u staročeskom jeziku. Taj je oblik čini se najstariji. Na istočnom teritoriju potisnuta je od sinonima *kuća* i *dom.* Madžari posudiše *hiska.* Glasovi *šjž* nastadoše od slav. sufiksa *-ia* koji je u *kuća.* To znači da se već u najstarije doba unakrstio (kontaminirao) sa *kuća.*

Lit.: ARj 3, 608. 629. *Pleteršnik* 1, 267. 379. Skok, *ASPh* 33, 362. Ribarić, *SDZb* 9, 151. 155. *Elezović* 1, 219. *MaSuranić* 392. 393. 394. *Mladenov* 668. *Miklošič* 94. *SEW* 1, 414. *ASPh* 38, 269. *Holub-Kopečný* 145. i si. *Bruckner* 189. *ASPh* 11, 126-127. *Kiparsky* 177. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 346). Machek, *Slávia* 16, 217. Jagić, *ASPh* 31, 549. Jireček, *ASPh* 8, 102. Schwarz, *ASPh* 42, 276. si. Hirt, *PBB* 23, 338.

(h)ise, gen. *-eta* n (Vuk) = *ise,* gen. *-eta* (Kosmet) = *hiša* f (Kavanjin, 18. v.) = *is* m (narodna pjesma) »dio, čest«. Toponim *Gornja Hiseta* (Sarajevo). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hisse* > tur. *hisse* »1° Anteil, 2° Aktie«) iz oblasti računanja: arb. *hise* = *Mse* (Gege) »Anteil«. Glede turskog dočetka *-e* > 1° *-e,* gen. *-eta, 2° -a* upor. *ćebe* i *kesa.* Prelaz u maskulina nastao prema brojevima *dvije hise, tri isa (vojske}, sedam hiseta* > *isa (sav pašaluk razdijele na iseta).*

Lit.: ARj 3, 608. *GM* 152. *Elezović* 1, 233. Matzenauer, *LF* 8, 13.

hitati, *-am* impf. (Vuk, 17. v.) = *itat* (Kosmet) = *fltati* (Vuk, Perast, sa *h* > /) *(do-, po-, obu-, ras-, s-~)* »1° rapere; sinonim: hvatati, 2° jacere; sinonim: bacati, 3° festinare; sinonimi: žuriti se, pasciti se (ŽK)«; na *-éti Mljeti, -lm* (Vuk, 15. v.) *(po-)* »festinare«, na *-iti hltiti, -im (do-* Vuk, *obu-, ras-, s-)* »1° rapere, 2° jacere«. Sveslav. i praslav. riječ; i je nastao iz jeryja, upor. poljski *chytać,* ukr. *hytaty.* Iterativi na *-va- hitavati, -hićivati,* samo s prefiksima. Na *-ovati rashitovati* (Jambrešić). Od prefiksalnih složenica od interesa je *poitati se* (ŽK) »porvati se«. Odatle pridjevi na *-ъn: hitan* (Vuk, 15. d.) *(ras-}* »eilig; sinonim: brz, express«, poimeničen na *-ik hitnih* m prema f *hitnica,* na *-ost hitnost* (17. v.), *rashićan (ć* iz prezenta *chyťn* > *hićati se,* Reljković) »sinonim: grabljiv«, na *-ljiv hitljiv (do-},* na *-en hitlen* (Vuk, Vojvodina) »koji brzo radi« (/ od *-ъi* od **nyiъlъ* koje nije potvrđeno). Postverbal *Ht* (Vuk, Hrvatska, 17. v.), odatle na *-ьc hitac,* gen. *hica* (Vuk, 15. v.). Apstrakta na *-ja* i *-nja: hica* f = *hitnja* (17. v.). Na *-alo: hitalo* n »sprava za bacanje«. Radna imenica na *-lac: hitalac,* gen. *-aoca.* Prilog na *-icē* od part, prez. pasiva: *hitimicē* od imenice *hitìmica* (Vuk). Upor. glede tvorbe *držimice, vrzimice.* Sa *-cati* (v.) *Meati, -am* impf. (18. v., Kavanjin) »radnja vragova u paklu«. Ovamo s umetnutim *n hincati se, -am* (Belostenec, Jambrešić, subjekt *konj}* »coitum appetere«. Odatle pridjev na *-ljiv: hinciljiv.* Od iste je osnove pridjev obrazovan sa ie. sufiksom *-r* (tip *dobar}: hitar, hitra* »sinonim: brz, lukav (upor. *Hiter Pejo* u makedonskim pripovijetkama)«. Sveslav. i praslav. Upor. stcslav. *nyiгъ,* poljski *chytry.* Poimeničen na *-ьc Mtrec* (14. v., hrv.-kajk. i prezime), na *-ina hitrina* (15. v.) = na *-ija hitrija* (16—18. v.), na *-oca hitroća* (18. v.) = na *-ost hitrost.* Na *-ovati: hitròvati, -ujem* (18. v.). Nije ušlo u saobraćajni jezik. Na *-iti: nitriti·, hitrím* impf, *(iz-, s-}* »lukavo raditi«. Rumunji posudiše: *hitru* (Moldavija) »lukav«, odatle *Mtrie* f »lukavstvo«. U prijevoju tipa *kislkvas* (v.) stoji *hvatati, -am* impf. (Vuk) *(ispri-, po-, na-, s-}* prema pf. *hvaliti, -lm (do-, obu-, podįuį-se, pri-, na-, s-, u-, za-}* = *(s}fatiti* (ŽK) = *ufatiti* (Kosmet) »rapere, capere, comprehendere« = *valati* (Piva-Drobnjak, Lika) tuprezati volove«; *shvãtnjãk* (Lika) »jednostruk obruč«. I ovo je sveslav. i praslav. tvorba. Ovamo i: *hvaćati, -am* impf. (16. v., sa *ć* iz prez. *hvat'ç} (ispri-, na-, s-, za-, zapri-}* = *faćat* (Kosmet). Ovamo *ofaćelat* pf. (Brusje, Hvar) »svršiti nešto veoma brzo, npr. jelo, kad je čovjek gladan«. Sufiks *-el-* nejasan je. Haplologija *dovode* (Lika) < *dohvati de, izàhvat* pf. (Smokvica, Korčula) < *izahvatiti* »iskopati, iščeprkati«; *shvătati* pored *shvaćati* impf, prema pf. *shvatiti* u značenju »razumjeti, pojmiti« kulturna je prevedenica (calque) od lat. *comprehendere* > tal. *comprendere* kao i njem. *begreifen,* dok u pravom značenju ta prefiksalna složenica znači »pogoditi, udariti«. Prevedenica je i *pod(u}hvat,* postverbal od *pod(u}hvatiti,* kalk < njem. *Unternehmung, unternehmen,* fr. *entreprise.* Postverbal *hvât* m mjera je duljine od 6 stopa; odatle *hvàtljika* f (Vuk) = *hvat* »drvo, motka kojom se mjere hvatovi«; *dohvat* m (Vuk). Pridjev na *-ъn hvatan (klada};* na *-ljiv: neshvatljiv* »unbegreiflich«. Na *-avac,* gen. *-avca: hvatavac* »biljka mali broć, broćenica«. Sa crkvenim sufiksom *-anija* (upor. *mostanija): hvatànija* f (Vuk, Baranja). Prilog *napovati* »u pripremi, na ruku« (Srednja Dalmacija, Pavlinović) < *na* + *po* + *hvati.* Ie. je korijen **squd-* prema **sqeud-* »werfen, bacati«, koji se nalazi u *kidati* (v.), postojao je možda s

varijantom *(s)qut-*. Bruckner uporeduje sa litavskim *kūtrus* »hurtige, pridjev *hitar,* a *hitati* sa *kutù, kutéti* »aufrütteln«, što znači da je u baltičkom jeziku ie. korijen bio bez pokretnoga í, a u praslav. s pokretnim *sq* > *h* pred o.

Lit.: ARj 3, 596. 603. 612. 614. 59. 4, 3. 7, 511. 10, 439-42 i si. 13, 83. *BI 2,* 394. 395. *Mažuranić* 392. *Elezović* 1, 93. 141. 149. 185. 196. 202. 243. 450. *2,* 94. 398. 405. Vuković, *SDZb* 10, 381. 405. Tomanović, *JF* 17, 203. *Pleteršnik* 1, 268. Maretić, *Savj.* 131. Hraste, *JF 6,* 212. Moskovljević, NJ 1, 19. *Miklósié* 93. *SEW* 1, 407. 414. *Holub-Kopečný* 145. 146. *Bruckner* 188. *KZ* 41, 239. *Vasmer 2,* 243. *Mladenov* 663. 667. *WP* 2, 554. 601. 602. Budimir, *N3 2,* 230—233. Osten-Säcken, *IF* 33, 264. Machek, *LP* 16, 199. 214. 217. Loewenthal, *WuS* 10, 148.

hizati, *-a* impf. (16. v., čakavci, Marulić, Brač, subjekt *dogo, mazgą}* prema pf. *hìznuti, -ē* (16. v., Marulić); deminutiv na *-ucati: Mzucati, -a.* Pridjev na *-au: hlzav* (Brač) »ritati se, prucati se«. Ako je u vezi sa *Uneați* (v.), može biti isti korijen koji u *hitati,* sa *-izati* < vlat. *-idiare* mjesto *-icati.*

Lit.: *ARj* 3, 621.

(h)izmet m (Vuk, 18. v.) = *izmet,* gen. *izmeta* (objekt uz *činiti)* »sinonim: služba«. Odatle na *-dzija: hizmedžija* m »sinonim: sluga«. Složenica s perz. *-Kar* »koji čini« (prema našem jezičnom osjećaju sufiks) > *-car: hizmećar,* gen. *-ára* m = *izmećar (biti izmećar,* Kosmet) prema *hizmećarica* f = *hizmećarka* f = *izmećarka* (Kosmet) »sluga; prema: sluškinja«, i na *-će izmečarče,* gen. *-eta* (Kosmet) »sinonim: slušče«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hidmä, hidmet* »Dienst« < narodski tur. *hizmet,* odatle *hizmetçi, hizmetqar)* iz oblasti društvenog uređenja: rum. *huzmet* »Abgabe, Unbrauchbares«, bug. *hizmet, hizmekjárin* prema *hizmekjarka,* arb. *(K)üzmét, hüzmeqar* > *üzmecar* CSkadar), cine. *huzmete* f, *huzmichiar* »domestique«, ngr. χουσμέτι.

Lit.: *ARj* 3, 621. *Elezović* 1, 225. *GM* 461. Skok, *Slávia* 15, 354., br. 355. *Lokotsch* 860. 861. *Pascu 2,* 143. i sl., br. 643. 644.

hläča f »1° čarapa«, *hlače f* pl. (16. v., Vuk, Slavonija, ŽK, Jačke, slov.) »2° gaće, čakšire, brageše, nogavice, pantalone«. U značenju 1° deminutiv na *-ica (K)lačice* f pl. (ŽK). Na *-nják hlačnjak* »poramenica, Hosenträger« možda je neologizam jer nema potvrda iz narodnog govora. Upor. ipak slov. *Moćnica, hlačni,, hlačnjak* »isto«. Postoji još varijanta *kla-* mjesto *hla-* u pridjevskom poimeničenju na *-ыг* u ž. r. *klašnja* f *(sn < сьн)* (Vuk, 14. v., Bukovica, Srijem) »1° bječva, dokoljenica, 2° komadić čohe omotan guski ili ćurki oko noge da se raspozna, 3° (Vinkovci) na amu komadić kože kroz koji su provučene stranjke da ne bi strigle konjima po rebrima, 4° (Lika) seljačko pokrivalo od vune«, pl. *klašnje,* gen. *kíãsãnjã* (Vuk, Imotski, 18. v, i danas u Bosni /Livno/ »vrsta vunenog tepiha«) »5° vrsta grubog sukna (semantički razvitak po zakonu sinegdohe), 6° toponim (naziv sela nastao odatle što se klašnjama plaćao porez)«. Deminutiv *klašnjice* toponim *Klašnice* (Bosna). Augmentativ *klašnjetina* (Lika). Na *-avica kläšnjavica* (pejorativno) »rđavo sukno«. Upor. bug. *klašnik, klašenik* »gornje odijelo bez rukava«, *klasna* pl. *klasni* (Galičnik) »sukno«. Čini se da su se unakrstile dvije riječi istog značenja ali različitog postanja *calcea* (upor. tal. *calza* »cipela«) iz balkanskog latiniteta i praslavenska osnova koja nije jasno zastupljena u južnim slavinama nego u sjevernim: *choléva* u poljskom, ukrajinskom i ruskom jeziku te rus. *cholosznie,* ukr. *hološni* »isto«. Kod nas postoji *holjev* m i metatezom *hovelji* (Krk), odatle prezime *Holjac, Holjevac.* Ovamo ide i *holja* »stola«, sa prijevojem ō > *a* za *hälja, haljîca í* (ŽK), od praslav. korijena *hol-*.

Prave posudenice su novijeg datuma. Ne pokazuju likvidne metateze. Očiti su romanski sufiksi. Ovamo ide na deminutivni sufiks *-ittas* > *-etto kalcet* m (Istra), *kàlceta* f (Korčula) = *kalcêta* (Rab, Božava) »bječva«. Upor. toponim *Kalcetino* (Skaljari, Kotor), s odbacivanjem sufiksa *kalce* f (Obrovac). Upor. slov. *kodēta, kovciéta.* Na *-one:* tal. *calzoni* > tur. *kalçın* > *kàlcine í* (Vuk, Srbija, Bosna) = *kalema* (Dosen) = *halcini* m pl. »1° velike suknene čarape, 2° mestve«. Unakrštavanjem sa *klašnja* objašnjava se *klašunići* f (Dubrovnik) »rafiuli, rafioi, raviuli od tijesta u obliku polumjeseca ispunjeni slatkišima ili zeljem«; *-unići* predstavlja hibridni sufiks *-one* ili *-olu* i naš *-ič: *calceone* ili **calceolu.* Upor. u Režiji *ćalčune* »Nudeln« < furl, *-cialzön* i još *klaskun* »odijelo« (Pijero Muzuvijer, Rešetar, *Dram.* 41).

Lit.: ARj 3, 623. 4, 768. 782. 5, 42. *Pleteršnik* 1, 239. *Mažuranić* 394. Cronia, *ID 6.* Novaković, *ASPh* 32, 386. Belić, *Galičnik* 115. 191. Kušar, *Rad* 118, 20. *Miklošić* 86. 117. *SEW* 1, 387. 394. 510. *Bruckner* 182. 184 . *KZ* 45, 37. 51, 235. Sturm, *CSJK 6,* 53. 64. *Mladenov 240.* Oštir, *ASPh* 36, 443. sl. *Capidan, Elementul slav* 3, 203 (cf. *IJb* 11, 200). Koštial, *ASPh* 37, 403-404. *DEI* 695. *REW*[3] 1495. *Pirona*[2] 126. Deanović, *Div.* 36.

hlâd m (15. v., Marulić, Vuk) = *löd* (Kosmet), sveslav. i praslav. **choldb,* »1° ugodna studen, 2° sjena (Istra, ŽK), 3° mjesto u sjeni (Kosmet)«, pridjev samo kod Kavanjina. Odatle: deminutivi na *-ьc i -tk hládac,* gen. *hlača = hladak,* gen. *Matka* (15. v.), pridjevi na *-ьn hladan* (sveslav.), deminutivi na *-jahan hlăđahan* (Vuk) pored *hladan,* poimeničen u ž. r. s bug. članom *ladnata* »die Weinstube« (argot, Bracigovo u Rodopima), sa *-ina hlàdnetina* (17. v.) > sa disimilatornim ispadanjem suglasnika *n* (tip *adina, podiņa* od *dno,* v.) *hladetina* (Vuk, Hrvatska) = *ladètina* (ŽK) »sinonimi: galatına (v.), žaladija (v.), žuljica (v.)«, zacijelo prevedenica od *gelatina;* na *-ik ladnik* (Kosmet) »staja«; na *-jača hladnjača* (Vuk) »jelo«. Sa *-oca, -ost:* apstrakta *hladnoća = Hodnost.* Inhoativ na *-êti: hlàdnjeti, hladnim* (o-) = *lãdnêt* (Kosmet). Na *-ovit: hladovit — ladovït* (Kosmet). Složen pridjev *hladnokrvan,* prevedenica od njem. *kaltblütig.* Denominal na *-iti:* praslav. kauzativum *hladiti, hladim (pre-jras-),* odatle postverbal *râshlada* f, radne imenice na *-teljl-teljica hlàditelj* m prema *hladitèljica, rashladitelj* (Belostenec) i novi impf, na *-va rashlađivati* (Peštalić) pored *rashlađivati, -ládujem* (Vuk). Na *-ište: Modiste* (Marulić): na *-ovina: hladovina* f »hladno mjesto«; na *-Unica: hlâdionica* (18. v.) = *hladelnica f* (Rijeka) »sinonim: lepeza«. Augmentativ na *-ina: hladina* (narodna pjesma) »sinonim: hlad«. Denominai na *-ovati: hladovali, hladujem* (18. v.) »sinonim: počivati«. Deminutiv impf, na *-ukati: hladùkati se* (srednja Dalmacija /?/, Pavlinović). Složenice od glagolske sintagme *ležati na hladu: hladolež* m pored *-dolež* (Vuk, također bug.) »biljka convolvulus sepium, fr. *Useront; hladoleža* m, f »sinonim: lijenčina, fainéant«. Slog *Ma-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. rus. *holod,* polj. *Mód.* Arbanasi posudiše imenicu *ílad* m »Frische« i glagol *fladis* pored *hladiš* (Gege) »erfrische«. Ie. osnova nije nedvojbeno utvrđena. Bruckner i Mladenov postavljaju ie. **skol,* prijevoj od **kel-,* varijanta od korijena **gel-,* koji se nalazi u lat.-rom. *gelu* i germ. *kalt.* Prema ovom shvaćanju praslav. **choldb* bilo bi u prasrodstvu sa nperz. *sard,* oset. *sald,* avesta *saгз-бa* »Kälte bringend«; *t* i *d* varirao bt u lit. *šaltas* »hladan« kao u *tvrd* prema lit. *tvirtas.* Machek veže sa sanskr. *gada* »hladan«. V. još *slana* = lit. *šalna.*

Lit.: ARj 3, 624. Ribarić, *SDZb 9.* 151. *Elezović* 1, 350. *BI 2,* 850. *Miklošič* 88. *SEW* 1, 393. *Bruckner* 180. *KZ* 45, 51. 238. *Holub-Kopečný* 139. *WP* 1, 622. 429. *Gorjaev* 399. *Mladenov* 668. *GM* 107. Hirt, *PBB* 23, 338 Bernard, *RES* 27, 33. Machek, *Slávia* 16 195. 211. Matzenauer, *LP 7,* 218-219. Pedersen, *KZ* 40, 173-181. (cf. *AnzIP* 24 44). Jireček, *ASPh* 8, 101.

Mamina f (Vuk, Dubrovnik) »stara crevlja koja se ne navlači na petu, nego se smúce; sinonim: jemenije (v.)«. Odatle dubrovački denominal na *-Mati* od korijena *hlam- Marnatati, -ām* »hoditi u hlaminama«. Prema tome je *-ina* u *hlămina* augmentativni (pejorativni) sufiks. Za izvedenicu s istim sufiksom od glagola *hlamutati hlamutine* f pl. (Stulić) »što otpada od crevalja kad se deru« veli Budmani da je nepouzdana riječ. Izvedenica u navedenom značenju ne nalazi se ni u jednoj drugoj slavini. Možda stoji u vezi s ukr. i rus. *hlam* »Plunder, Trödel, Gerumpel«. Ako je tako, slog *hla-* nije nastao po zakonu likvidne metateze.

Lit.: ARj 3, 627. *Miklošič* 86. *SEW* 1, 387.

hläp m (dubrovački pisci), sveslav. i praslav. **cholpt, naziv* za najniži štěpen društveni, »1° sinonimi: rob, kmet, težak, 2° (metafora, prijenos značenja nije objašnjen) vrsta jastoga palinurus vulgáris L. koja se zove i *korio* (Brač)«; prema Pavlinoviću u srednjoj Dalmaciji i *slap, 3°* (psovka tipa *rusticus* > fr. *rustre,* njem. *Tölpel)* neotesan čovjek«. Također antroponim *Hlap, Hlapovič, Hlapčić, Hlapčevia* (selo), *Lapčević.* Odatle: *hlapa* f (Bella, Marin Držić) »canaglia«. Deminutiv na *-ьc: hlàpac,* gen. *hlăpca* (zapadni krajevi, Istra 1507) »1° sinonim: sluga (upor. polj. *chłopiec* u istom značenju), 2° (metafora) oruđe za drvodjelje (Rijeka), 3° kuhinjsko oruđe zvano i pečenjar (Belostenec *hlapec),* 4° oruđe od drva za izuvanje čizama *(lapac,* gen. *lapca* ŽK)«. Augmentativ na *-ina: Mapina.* Kao posuđenica govori novonadošlo pučnanstvo sa *hl* > *kl klapać* (Lika) »odrastao momak«, odatle pejorativi *klapčina f* i *klapùzan* (Lika) i deminutiv *klapčić.* Slog *Ma-* nastao je po zakonu likvidne metateze, upor. polj. *chłop* i rus. *holóp.* U stcslav. dolazi još sa sufiksalnim varijantama *-kī, -stb* mjesto *p: hlakī, hlastb* »caelebs, neoženjen«, rus. *holostъ.* U baltičkoj grupi samo posudenice iz slav.: lit. *klapaš, klapčus* »puer, adolescens«, lot. *kalps* »famulus, servus«. Bez sufiksa *-pbl-kzj-stz,* a s prefiksom *pa-* u češkom *pacholek* i polj. *pachoł.* Veze s drugim ie. jezicima nisu utvrđene. Uporeduje se s got. *skalks,* njem. *Schalk* (Bruckner), sa sanskr. *galma-* »Schurke« (Machek).

Lit.: ARj 3, 627. 5, 34. 36. *Mažuranić* 394-395. *Mladenov* 668. Ribarić, *SDZb 9,* 151. *Miklošić* 88. *SEW* 1, 394. *Bruckner* 180. *KZ*

45, 27. 51, 235. *Holub-Kopečný* 139. 261. Machek, *Slávia* 16, 195-196. 211. Oštir, *ASPh* 36, 444. *WuS 5,* 217-222. (cf. *IJb* 1, 48). Matzenauer, *LF l,* 220. Lehr-Spławiński, *JPol* 24, 40-45 (cf. *IJb* 25, 353). Uhlenbeck, *IF* 17, 97. *PBB* 30, 287. Sobolevskij, *RFV* 71, 431. si. (cf. *IJb* 3, 156).

hlapiti impf. (Slavonija) »vjetriti« *(s-, ras-}* — *lapiti, -im* (Vuk) = (metafora) *lapiti (glavi̇̀)* (ŽK) »razbijati sebi glavu različitim mislima«. Postverbal *hlăp* »1° (>-.'*vinski)* para, 2° jutarnja magla koja se diže iz zemlje« potvrđen je samo u slovenskom jeziku. Osnovni samoglas varira u slov. jeziku: *Мгр* »Luftstrom«, odatle *hlípati* »schwer atmen«, *hlup* m »Dampf«, odatle *hlupéti* »dampfen«, *hlópsti* »ausdunsten«. Radi se prema tome o onomatopeji kojom se oponaša disanje. Tom se onomatopejom oponaša i srkanje, brzi rad, brzo hvatanje : *klapati, hlapom* »schnappen, schlappen, schlabben, schlabbern«, *hlapiti, -lm* (subjekt *životinje)* »schnappen«, *shlâpiti, -lm* »zgrabiti«, *salapiti* (Topolovac) »uhvatiti koga na putu«, *Mapnuti, -ēm* (subjekt *pas)* = *hlăpniti* (Vodice) = *lupnuti, -em* (Kosmet) (pejorativno, subjekt *proždrljiv čovjeK);* jedanput sa *hl* > *kl: klapnuti, -ēm; hlăptati, -peem* impf. (Vuk) »jesti što žitko« = *loptati* (subjekt *pas,* Krašić), *s(h)làptati se, s(h)lapćem.* »natisnuti se oko koga«; bug. *lapam.* Upór. gr. λάπτω »lécher«, λαφύσσω »dévorer«. Prema Daničiću, *Kor.* 222 ide ovamo *òklapiti, -fm* »(durch Spekulation) gewinnen«. Sa umetnutim *a* u *hl* od iste je onomatopeje i pridjev na *-ljiv: halapljiv.* Nije izvjesno da li je odatle i *hlapavica* = *klăpavica* (Vuk, Crna Gora) = *lapavica* f »sinonim: susnježica, Regen und Schnee durcheinander«. U tom značenju postoji ta riječ u rumunjskom jeziku *lapoviță* bez *h,* tako i u bugarskom. Ta činjenica ne potvrđuje mišljenje o prijenosu onomatopeje u metaforickom smislu. U onomatopeji *Map-* varira osnovno *a: hlep* m, f (17. i 18. v.) *hlepa* f = *hlépnja* = *pohlepa,* radne imenice na *-ьc, -itelj, -lac: hlépac,* gen. *hlépca* = *hlepilac* = *hlèpitelj* m prema *hlepiteljica* f; *hlepost* (Habdelić); *hlepiti, hleptjeti* (18. v.). Onomatopeja sa *e* ima psihološko značenje »žestoko željeti nešto«, onomatopeja sa *a* gore naznačeno konkretno. Sa i: impf, *hlipati, -am* (Mikalja), *hlipjeti, -im* (16. v., Marin Držíc, Vetranie) prema pf. *Minuti, -em* (17. v.), *nahlipati se, nàhlipam se* (Vuk, Dubrovnik) »najesti se« = *nalipati se* »sinonim: nasrkati se«. Sa *o: hloptati, -će* »jesti« (subjekt *svinja,* Dubašnica, Krk). Prenijeto na atmosferu: *hlop* (Marulić, *hlapom hliditi* za *vjetar), hlopiti* (Marulić, subjekt *vitar)* = *hlopãt* (Brusje, Hvar). Odatle metafora: *hlapiti, -im* (Dubrovnik, prema Milasu *hlapiti, -lm,* subjekt *košulja na prsima)* »kad kod odijela što ne stoji nego strši«. Ta se onomatopeja pojavljuje i sa sonantnim / > *u: kupiti za jelom, hupit (hupi mi srce za krîsama,* Smokvica, Korčula) = *hup'i(t), húpim (po-, za-)* (Brač), *helpat* (čakavski na Cresu); rum. *httpav* (Moldavija) pored *hulpav* = *(K)lupav* = *glupav* »gierig, proždrljiv«. Prema Marelicu ide ovamo i izvedenica na *-or* od sintagme: *oblapor* m (Stulić) prema f *oblaporica* »izjelica, proždrljivac«, odatle pridjev na *-ьn oblaporan* (Vuk), poimeničen na *-ost oblapornost,* na *-stvo oblaporstvo,* glagol *oblaporiti, -rivati.* Ta je složenica stvorena prema *oblo jesti* i *obložder: *oblolapor* > *oblapor* sa haplologijom tipa *zakonoša, časlovac.* Onomatopeja je sveslav. i praslav V. *lap.*

Lit.: ARj 3, 628. 629. 632. 736. 5, 35. 901. 902. *7,* 352. 8, 385. 815. Rešetar, *Š tok.* 237. Tentor, *ASPh* 30, 191. Hraste, *JF* 6, 212. Isti, *BJF* 8, 55. *Elezović* l, 355. Daničić, *Kor.* 222. *Miklošič* 87. *SEW* 387. 390. *Bruckner* 179. *KZ* 51, 229. *Holub-Kopečný* 140. Machek, 16, 206. 209-210. *Boisacf* 561. *GM* 192. Jagić, *ASPh* 31, 549. Matzenauer, *LF 7,* 214-215. 220. 9, 188. 11, 340. Bernard, *RES 27,* 34.

Maštati, *-am* impf. (Belostenec) »sinonim: brbljati«. Ovo se značenje razvilo kao metafora iz »schlagen, udarati«, polj. *chlastać* ili iz značenja »schnappen, haschen« koje je u slov. *Maštati, -am.* U Vodicama *Maštati* impf, prema pf. *hlăsniti na što* »stati naglo na nešto«. Onomatopeja je sveslavenska i praslavenska.

Lit.: ARj 3, 629. Ribarić, *SDZb 9,* 151. *Miklošič* 87. *SEW l,* 387. Bruckner, *KZ* 48, 225. Machek, *Slávia* 16, 209. Loewenthal, *WuS* 9, 193. (cf. *IJb* 12, 230)

hlenuti, *-em* (17. v., Baraković) »lijeniti se, zakašnjavati«, u vezi je sa stcslav. *ohlędanije* »negligentia« < *hled+nc-ti,* u prijevoju češ. *Monditi* »müde werden«. Taj se prijevoj nalazi u čakavskom (Istra) *hlûd* m »motka«. Vokal *u* je nastao iz *G:* slov. *Mód* »Pflugbaum.«, češ. *Moud* »batina«, polj. *Med* »motka«, sveslav. i praslav. riječ za koju Bruckner i Machek tvrde da je u prasrodstvu sa lit. *sklanda* »Riegel«, lot. *sklanda* »Stange«, lit. *sklandyti, sklendžu* »savijati«. Ako je tako, imenica je baltoslavenska u prasrodstvu s arm. *y_eld* »schlinge« (Lewy). Ovamo bi moglo ići s umetnutim *n*

pred dentalom: *Mondaviti, -im* impf. (Dalmacija?), od nepotvrđenog pridjeva na *-av *hlondav* < **hludav,* ali glagol nije dovoljno potvrđen. Glede značenja upor. *baiati, batmjati.*

Lit.: ARj Ђ, 629. 639. *Miklošič* 87. *SEW* 1, 388. 390. *Holub-Kopečný* 140. *Bruckner* 180. *KZ* 45, 47. Machek, *Studie* 97. *Slama* 16, 180. 210. Petersson, *ASPh* 35, 377. Lewy, *ZSPh* 1, 416.

hlëpast (Brač, Dubrovnik), pridjev »o ušima kad su naprijed izvrnute«, obrazovan sufiksom -aii od osnove *hlep-* koja se nalazi u pf. *Meniti, -em* (Vodice) *(po-}* »krivo stati nogom i stoga posrnuli« prema impf, *klepat (zub se hlêplje)* »klima«. Sa onomatopejskim nastavkom *-et-ati: hlepètati, hlepeće* (subjekti: *magarac, pas)* »mahati ušima«. Ako je u vezi s rus. *hljábatb* »wackeln, klappern«, *e* je nastao iz nasala *į*. Svakako je onomatopejskog poslanja.

Lit.: ARj 3, 629. Ribarić, *SDZb* 9, 151. *SEW* 1, 388.

hliđeti, *-i* impf. (Beloslenec, subjekt *hladan vetar)* »sinonim: duhati, puhali« = *hliditi* (Stulić, Marulić, subjekt *grbin,* Kavanjm). Za tu onomatopeju nema drugih paralela.

Lit.: ARj 3, 631.

hlîjev m (nije potvrđeno u jekavskim govorima, možda samo u *Hlijevno,* pridjevskom toponimu izvedenom odatle, upor. *Hlevena* /Porfirogenet/ = *Cleuna* /u dokumentima/, koji kod domorodaca glasi samo *Livno)* = hrv.-kajk. *hlev* (Prigorje, Istra) = *hlev,* gen. *hlevă* (Buzet, Sovinjsko polje) = *lèv* (Donja Podravina) = ikavski *hlív* »sinonim: kotac«. Odatle deminutiv na *-ьc: hlivac* (Jačke) = *livac,* gen. *Uvea* (ŽK) = *Ijïbâc,* gen. *ljipca, u ttpcu* (Liješće, Sinac). Augmentativ na *-ina: hlévina, hlivina.* Sveslav., u hrv.-srp. potvrđeno samo na zapadu, prema Bernekeru i praslav. posuđenica iz gotskog. Prema Kiparskom iz pragerm. **χlaivam,* got. *hlaiws* »grob, spilja za grob, -Grabhügel« iz vremena kad su ljudi i životinje slanovali podzemno, u pećinama, spiljama. Postoje i mišljenja da se ne radi o posuđenici. Mladenov uzimlje da je sveslavenska riječ, srodna s got. *hlaiws.* Bruckner tvrdi da je od istog korijena od kojeg i *klijet,* gen. *-i* (v.), od ie. **sklei-* »plot«. Riječ je važna u kullurno-hislorijskom pogledu.

Lit.: ARj 3, 631. Hamm, *Rad* 275, 43. *Miklošič* 87. *SEW* 1, 389. *Bruckner* 179. *Holub-Kopečný* 140. *Kiparsky* 176. Janko, *Slávia 9,* 346. Machek *Slávia* 16, 210. Uhlenbeck, *PBB* 30, 291. Hirt, *PBB* 23, 338. Poscrк *WuS* 16, 6.

hlip m (zapadni pisci, kao Baraković) »ustva kod vode; sinonimi: slap, katarakta«. Ovamo pl. *lepovi* (Lastrić, 18. v.) = *hljab* (prema Stuliću iz glagoljskog brevijara). Jekavski oblici *hljèp* i *hljeb,* koje daje Budmani, nisu potvrđeni ni u govoru ni kod pisaca. Osnova, čini se, sadrži *e.* Nema drugih paralela za to u slavinama. Možda onomatopejskog postanja. V.· *hlapiti.*

Lit.: ARj 3, 634.

hljeb m = ekavski *(K)leb* (Kosmet, pl. *libоví)* »u istočnom književnom i saobraćajnom govoru sinonimi za kruh u zapadnom, paniš«, u zapadnom čakavskom ekavskom *hjep,* gen. *hjèba (hj < hl) = hlep,* gen. *hlêba* (Buzel, Sovinjsko polje) = *hlib* (Vodice, također Bosna: Livno, Travnik) = *Kp,* gen. *libá* (ŽK) »glava kruha (hljeba), njem. Laib Brot«, u Buzetu i »glava suhih smokava«. Odatle: pridjev *na/-ьn: híjéban* (Vuk), deminutivi na *-ьc hljêbac,* gen. *hljêpca* (16. v.) = *lêbac,* gen. *lèpca* (Kosmet) = *Rbac,* gen. *lipca* (ŽK, Bosna: Livno), na *-če ßpce,* pl. *lepčići* (Kosmet), na *-iac hljêpiac,* na *-čić hljepčič,* na *-ićak lipcîcăk,* gen. *-íčka* (ŽK). Augmentativi: na *-ina: hljêbina,* na *-oca hljebača* (Ljubiša) »pogača« = *hlibača* (Hrvatsko primorje) »vrsta jabuke« = *libača* (ŽK) »božična velika glava hljeba pod koju dolaze ključi, žito itd.«. Radna imenica na *-ar: hljêbar* m prema f *hljèbarica* »sinonim: pekar, ekmegdžija«, odatle *hljebara* (Vuk) = *hljebnica* (Crna Gora) = *hljebarnica* (18. v.), *hljebàrina* »piata pekaru«, pridjevi *hljêbarov, hljebārskī.* Složenice s prefiksom: *bezlèbara* f (Srbija) »neka gljiva koja se može jesti bez hljeba«, iz glagolske sintagme *hljeboždеr.* Sveslav. i praslav. posuđenica (prema Kiparskom samo vjerojatno.) iz got. *hlaifs* »paniš«, nvnjem. *Laib,* prema Stender-Petersenuizgerm. **Xlaibaz.* Prema Mladenovu nije posuđenica nego je u prasrodstvu s navedenom germanskom riječi, ie. *kloibho-.* Ako se uzme da je i lot. *klaips* odatle posuđeno, a uporeďuje se i sa lit. *kliepas* (Buga), onda bi *hljeb* bila baltoslavenska posuđenica iz germanskog.Prvobitno je značenje bilo »u peći ispečeni kruh« kao viši slepen prehrambene proizvodnje prema starijem varenom kao *kaša.* To je i razlog posuđenici.

Lit.: ARj 3, 632. Ribarić, *SDZb 9,* 151. Tentor, *JF 5,* 205. *Miklošič* 87. *SEW* 1, 389. *Holub-Kopečný* 139. *Bruckner* 179. *Mla-*

denov 669. *Kiparsky* 200. *W P l,* 499. Janko, *Slávia* 8, 347. *Boisacq*[3] 470. Machek, *Slávia* 16, 199-200. 210. Hirt, *PBB* 23, 338. Hamm, *KZ* 67, 120.

hljustati, *-am* impf. (Bella, Stulić) *(ras-")* »1° sinonim: žvakati, 2° (metafora) silno koga tući (Dubašnica, Krk)«. Od prvog značenja deminutiv je *hljustukati* (Stulić). Odmetaforičkog je značenja imenica *hljûste,* gen. *-eta* n (Istra, čakavski), odatle deminutiv na *-ić hljusúć* »ružno čeljade« (valjda od udaraca?). Onomatopejskog je podrijetla. Mjesto *-st* dolazi i sa *-p: hljüp* (Dubrovnik) »uzvik kojim se oponaša zvuk kod udaranja ili prijeloma s bukom«. Odatle *hljûpnuti,* · *-êm* (Dubrovnik) »udariti (šakom)«. Dalju vezu v. pod *lupiti* i *lupati.* Vjerojatno ide ovamo i Kavanjinov *hljunuti* premda je značenje nejasno. Zacijelo i pf. *rashljutati, -am* (Stulić) »postati divlji, surov, nakazan«, premda prosti glagol odatle nije potvrđen; *-tati* je od unakrštenja sa *ljut* (v.). Odatle prilog *rashljutano* »nemarno, neuredno« i radna imenica *rashljutanik* m. Možda ovamo i hrv.-srp.-cslav. *hlujati, hluju* »strömen (vom - Blut)«, za koje postoje bugarske i poljske paralele.

Lit.: ARj 3, 635. *SEW* l, 390. Loewenthal, *ASPh* 37, 388.

hm, uzvik koji mjesto potpunog samoglasa sadrži sonantno *m,* jedini primjer iz hrv.-srp. jezika za taj fonem, bez ikakve oformljenosti. Izražava sumnju i neodlučnost. Upor. oformljene u izvedenicama *hukati, huliti, hunjkati.*

Lit.: ARj 3, 635.

hmelj, gen, *hmelja* (Vuk, 18. v.) »biljka za pravljenje piva, njem. Hopfen, fr. houblon«. Stulićev f *hmelja* »nečist kod žita« je nepouzdan. Odatle hrv.-kajk. *hmeljina* (i prezime) i poimeničen pridjev *hmèljavina* (Vuk) »stabljika u hmelju« = *melina* (Jambrešić i Stulić). Ne zna se ide li ovamo *hohmelina* (Istra) »vrpa trave«, ako je izvedenica od sintagme *o(đ) hmelja.* Upor. češ. *vochmelka = ochmela.* Rumunji posudiše *hãmeiu.* Novogrci χούμετο) = χουμέλη. Te posudenice dokazuju da se između *him* govorio debeli poluglas ъ. Sveslav. i praslav. posuđenica sa istoka (od Ugrofinaca, Tatara, Irana?). Upor. vog. *qumlix,* čuv. *xumla* = madž. *komló,* fin. *humala,* tat. i tur. *homlak.* Sa svim tim oblicima ne slaže se potpuno praslav. *ЬlmeГъ,* sa naglašenim *e* mjesto *u,* kako je u lat. posuđenici iz doba seobe naroda *humulus* > f. *houblon* koje se čini da stoji bliže ugrofińskim i tatarskim oblicima. Stari Slaveni su mnogo upotrebljavali hmelj, što se vidi iz rumunjske i novogrčke posudenice i iz semaziološkog razvitka kod Rusa i Poljaka, gdje znači »opojnost«. Kao posuđenica iz istočnih jezika ide u isti red sa *klobuk, konoplja* i *topor* (v.).

Lit.: ARj 3, 635. 647. 5, 597. *Miklósié* 87. Kühn, *KZ* 35, 313. *SEW* l, 411. *Holub-Kopečný* 140. *Bruckner* 180. *Vasmer 2,* 251. Isti, *RSI 6,* 174.-181. *Mladenov* 669. Hirt, *PBB* 23, 338. Gombocz, *Symbolae Rozw. 2,* 71. i sl. (cf. *RES 9, 275. IJb* 14, 279). Machek, *Slávia* 16, 215.

hS, uzvik čuđenja i radosti. Opetuje se *(h)oho.* Veže se sa *o: oho, oho,* uzvik iznenađenja. Dodaje mu se deiksa (?) *i: hõj,* uzvik pozivanja. Upor. *o* i *oj.* Dodaje mu se i enklitički zamjenički objekt *me: hojme* (Marulić), uzvik »sinonim: ajme (v.)«, možda posuđeno iz tal. *ohimè.* Valjda je odatle i pridjev *hSja* uz mitologijska imena *Lerò* i *Dolerije* (v.). Postoji i drugo tumačenje (Gavazzi). Oformljena onomatopeja sa *-ot* (v.), *-otati* i reduplikacijom *hohotati, -ćem* »smijati se u glas«, od stcslav. *hohot* »cachinnus« ne stoji u vezi sa gore pomenutim uzvicima, nego je čisto imitativna i ne izražava njihove semanteme, već oponaša smijeh. Upor. rusku imitaciju s pomoću samoglasa *i: hihikatb* »kichern«, stvnjem. *huoh* »ruganje«, i imitaciju smijeha sa a: *hahaha.* Nalazi se i u drugim jezicima sa istom reduplikacijom, upór. sanskr. *kakhati* (3. 1. sing.) »smije se«, gr. καχάζω, lat. *cachinnus,* arm. *xaxankh* »smijeh«.

Lit.: ARj 3, 636. 647. 648. *SEW* l, 393. Machek, *Slávia* 16, 165-166. Uhlenbeck,Pßß 39, 289. Vasmer, *RSI* 4, 177. Gavazzi, *NVj* 31, 224 sl. *(cLIJb* 10, 358). Meillet, *BSLP* 36, 112. *Boisacq*[3] 423. Matzenauer, *LF 7,* 223.

(h)ôbêr m (Vuk, Poljica, Dalmacija, Pavlinović) = *ober,* gen. *obera* (Kosmet) »1° sinonim: (h)ûhor (v.), krésta (u pijetla) 2° (metafora) brijeg (Crna Gora), 3° jarak ukraj puta (Lika)«. Glede razvitka značenja *ober* »Hahnenkamm > brdska uzvisina, brijeg, Berggipfel« upór. *crista* u rom. jezicima. Izolirana hrv.-srp. riječ nepoznata postanja. Glede sufiksa *-er* upór. *úhor.*

Lit.: ARj 3, 636. *Elezović 2, 2. Miklošič* 87.

hoblati, *-am* impf, (hrv.-kajk.) = *ôblati* (ŽK) = *òblati, -ãm* (Lika) (stolarski tehnički izraz) »sinonimi: strugati (dasku), planjati,

blanjati, erendisati (v.)«. Od njem. *hobeln,* od *Hobel* m, koja je dobila još deminutivni nastavak *-ić* da bi se izbjegla homonīmija sa pridjevom *obh* i njem. sonantno *l: hoblic* m (hrv.-kajk.) »sinonimi: strug, plánja, blanja, erende« = *oblic* (Lika) = *oblic* (ŽK). Ne osjeća se deminucija. Njemačka je riječ u prasrodstvu sa *kup* i *kopa* (v.) < ie. **qeu-p.*

Lit.: ARj 3, 636. 8, 389. 397. *WP* l, 373.

hobotnica f (Daničić, 13. v., Jadran) = *hòbodnica* (Vuk, *d* mjesto í je valjda grijeŠka kao i značenje »ostrea«) = *obStnica* (Krtole) = *hobotnica* (Cres) »morski polip zvan octopus vulgáris L.: sinonimi: ahtapod, aktapod i oktapod, karakatnica (v.)«. Odbacivanjem sufiksa *-nica,* koji se osjeća kao suvišan deminutiv, stvoren je u Dubrovniku *hõbot,* gen. *hdbota* »vrlo velika hobotnica«. Od praslav. *hobotz,* koje se očuvalo u značenju »rep, Rüssel« u češkom, ukrajinskom i ruskom jeziku, stvoren je poimeničen pridjev s pomoću složenog sufiksa *-ъn-ica* u značenju »repata riba«. Praslavensko značenje »rep« izgubilo se kod nas, ali je postojalo u stcslav. i u Panoniji, kako dokazuju madžarski slavizmi *habarcs, habarnica.* U prijevoju dolazi ista riječ u *hъbъtъ* > *hàbat,* gen. *hàpta* (v.) i u nekim slavinama *häbina* »grana«. Sufiks *-bIъ,* u prijevoju -ors, je kao *o ъIъ* > *lakat, nogítb* > *nokat, ЪгъЪъI* > *hrbat.* Bruckner i Machek uporeĐuju s osnovom litavskog glagola *kabėti,* lot. *kabinot* »visjeti«.

Lit.: ARj 3, 636. Tentor, *JF* 5, 205. *Miklósié* 87. *SEW* l, 391. *Holub -Kopečný* 140. Bruckner, *KZ* 51, 238. Machek, *Slávia* 16, 211. Bobrov, *ASPh 25,* 158-159. Iljinski, *RPV* 61, 227-243. (cf. *RSl* 3, 335.). Vaillant, *RES* 21, 165-166.

hoditi, *hodím* impf. (1512, Vuk) *(do-, is-, izi-, izna-, na-, o-, od-, op-, obna-, pre-, pret-, pri-, po-, prò-, ras-, s-, sa-, si-, sna-, sni-, u-, za-},* sveslav. i praslav. faktitiv ná *-i-ti,* -»incedere; sinonim: laziti«. Za razliku od stcslav. *hoždc* suglasnik infinitiva *d* prenijet je analogijski i u prezent. U imperativu može se skratiti *hoj* »idi«, *homo* (Dubrovnik) »hajdemo«. Postoji i faktitiv na *-a-ti: hodati, hodam* (14. v.) »ambulare«, gotovo bez pŕefiksalnih složenica osim *nahodati se* »napješačiti se« i *rashodati se, rashodom se* impf, prema pf. *rashòditi se, ràshodîm se* (objekti *opanke, tamu,* narodna pjesma). Odatle frekventativ *hodovati.* U značenju »šetati se« govori se mjesto *hodati* i posuđenica iz njem. jezika *špancīrat* (ŽK), odatle postverbal *spancîr* »šetnja«. U *izihòditi, izìhodim* (18. v.) stoji prefiks *izi-* mjesto *iz-* prema *izilaziti, nailaziti, obilaziti,* gdje je od *ići* (v.), *obići, naići.* Isto tako *si-* u *uhodili, -im* (narodna pjesma, Jukić) mjesto *shoditi* prema *silaziti.* Važna je stara riječ *shoditi koga* »uhoditi« jer je ušla i u rumunjski jezik *iscodi* »spähen«, odatle *iscoadă* »Späher, Auskundschafter«; *i* je rum. proteza pred *sh* > *se,* nije naš prefiks r'r-. U *shoditi* je prefiks ss- bio zahiijenjen jasnijim *u: uhoditi.*

I. Izvedenice su brojne, od prostog *hoditi* kao i od složenica s prefiksima. Postverbalia su *hod,* gen. *hoda* m (sveslav)., *dohod,* odatle na *-bk dohodak* m možda prevedenica od tal. *intruda* (koje je posuđeno u Dalmaciji); *ishod; náhod* m u značenju »Findelkind, champi«, odatle deminutiv na *-če náhoče* n; *òthod* (neologizam u *othod vlakova), prihod,* glede postanja v. gore *intrada.* Prema ovdme stvoren je *rashod* (Jambrešić, Stulić i ruski jezik), i odatle denominal *rashodovati,* današnji službeni rusizam, kod Šuleka *rashodak; pohod* »vojnica«, prema Maretiću nepotreban rusizam; *pohod* »sinonim: posjet«, *zahod* (sunca) = *sună zahod* (Vodice) i eufemistički neologizam u značenju »nužnik, Abort«, za koji postoje posudenice *pisoar, destar* (ŽK),, *sekret* (ŽK); *prohod,* gen. *prohoda* (sa *h* > *k* u Kosmetu jer je riječ došla sa strane), *prijehod, shod* »1° zbor«, sabor, 2° pristup (Istra)«, odatle na *-zk shòdak,* gen. *shòtka* (Lika) »sabor«, prevedenica od *conventus* = *synodus,* od *shoditi, -im* (13. v.) »sastajati se«. Taj postverbal glasi u Istri (Klena) i na Rijeci *škod* m »natkriven prostor pred vratima kuće u koji se ulazi stepenicama«. Drugdje u Dalmaciji i na Primorju govori se za taj pojam posuđenica *balatur* (v.); odatle *shodici* m pl. (Posavina, Pokuplje) »stube«; *saod* (Pounje) »ishod iz svog toka«, *sahod* »svršetak, kraj«; *ùshod* (Smokvica, Korčula) ribarski termin »za odlaženje barke svićarice na položaj gdje će mirovanjem na jednom mjestu pokupiti ribu potezanjem mreže trajte« (protivno je *považanje,* v. *voziti).* Postverbali na *-a:* radna imenica *uhoda* m, f, od *uhoditi* mjesto *shoditi koga;* u tom značenju govori se pozajmica *špijun,* gen. *špijuna* pored *špijōn, špijuniratiļšpijon-.* Upor. glede postanja gore rum. *iscoadă* »Kundschaft«; *pohode* f pl.; stara riječ *shoda* f »uhoda«. Upor. stcslav. *sbhoda* »spe. ulator« pored *sbhodataj* od *sbhoditi* »explorare«, koje je očuvano u rum. *iscodi* »špijunirati«. Promjena sufiksa nastala je odatle što je grupa *sh* teška za izgovor.

Rumunji je zamijeniše sa *sk,* a *uhodí* »transfuga«, *uhodbstvo* »fuga« se je u značenju dodirivalo i dalo model za sufiks; *sahada î* (Pavlinović); *iznàhoda* f »ono što se iznašlo«. Na -ja: *hoda* (Vuk), *ohođa* f (Crna Gora) = *ophoda* (zapadni krajevi) »Umweg«. Na *-aj: shodaj* m »ishod«. Na *-bk: proõdak,* gen. *-bika* (Kosmet) od *proodh* »prolaziti«, *proda* < *prohoda* (18. v.) »der (gute) Abgang einer Ware«. Pridjevi: na *-ьn: shôdan* (stara riječ) »što priliči, konvenira«, *shodna misa,* prevedenica od crkvenog lat. *missa conventualis;* u složenici od sintagme: *svrsishodan* prema njem. *zweckdienlich, zweckmässig;* odatle *shodnost* f; *neprohodan,* protivno od *prohodan; neophodan,* prevedenica od *unumgänglich,* prema ruskom *neobhodimyj,* s promjenom sufiksa; *zahodan* (Vuk, *BI~)* = *zâodan* (Kosmet) »sputan, zaobilazan, sneruke«; *ôphodan* je potvrđen samo u poimeničenju sa *-ja: òbodnja* (Vuk, Srijem) »red« i u zapadnom neologizmu *ophodnja* f za tuđicu *patrola; prijehodan (prèhodan)* je potvrđen u narodnom govoru u određenom vidu *prèhodnï,* odatle poimeničenja na *-ik ovan prethodnik* prema *prethodnica,* na *-ica prehodnica (ovca),* u Vodicama *prehodîvka* »ovca sa drugim jagnjetom«; *hodnik* »porticus« je novije poimeničenje na *-ik* od pridjeva *hodan* koji postoji. U narječju mjesto toga posuđenice *ganak,* gen. *gănka* (ŽK) ili *gânjak,* gen. *gânjka* < njem. *Gang.* Interesantna je izvedenica sa složenim sufiksom *-un* (upór. *begüm* »bjegunac«) + *-ić: hódúmé* (Brusje, Hvar) »dijete koje je već počelo sarno hodati«. Na *-ište:* neologizam *ishodište ; shodište* (također toponim) »1° sastajalište, zbor, 2° loggia«, *sahodište.* Na *-ulja: hodulje* f pl. (Vuk), upor. rus. *hoduli* i *hodala* n pl. (Belostenec) za posudenicu *štula, šćule* < gr. στύλος. Radne imenice iz starog jezika na *-taj* (upor. *rataj* »oráč«) *hodotaj — hodataj* (16. v.) »mediator«, na *-ъc hodač,* gen. *hòca* (Vuk) »koji dobro hodi«, upor. prezime *(H)odak* i rus. *hodok* »pješak«; *dohodac,* gen. *dohoca* »čovjek koji dolazi«, na *-il* + *-ьc hòdilac,* gen. *-iaca* m prema *hòdilica,* ná *-itelj hòditelj* (Dalmacija, Pavlinovic); na *-nik nahodnīk* (Vuk), *rashodnih* »biljka eupatorium cannabi, solanum dulcamara«, *ûhodnïk* m prema f *ühodnica* pored *uvodnica,* sa *h > v,* od *uhoditi, uhodim.* Upor. rumunjsko *iscodnic.* Ovamo ide i dalmatinsko prezime *Uvodio* od *uhoda.* Upor. u pogledu značenja arb. *shkues = shkus = shkes* »Heiratsvermittler« od *shkoj* »ići«. Ovamo ide na tursko *-džija* sa *h > v: provodadžija* istog značenja. Prilog *odom* (Piva-Drobnjak) »u hodu (kaže se za konja)«. Od *hodati* postoji jedina izvedenica *(h)odavica f* u metaforickom značenju (Dalmacija ?) »kiša kad pomalo poškropi ovdje-ondje, kao da hoda«. Značajna je joS izvedenica *hodočastvo* (15. v., glagoljske potvrde) »peregrinatio > fr. pèlerinage« izmijenjeno *hodočašće* na osnovu pučke etimologije koja je izvedenicu na *-tstvo* (prema Ivšiću) shvatila kao složenicu od sintagme *hodom častiti.* Na osnovu_te etimologije stvorile su se dalje izvedenice *hodočasnik* »peregrinus > fr. pèlerin«, *hodočastiti.* Ima i drugo tumačenje (Đorđićevo) koje uzimlje da je riječ ušla u glagoljske knjige iz pravoslavnih, što je malo vjerojatno.

II. Iterativ od *hoditi* pravi se prijevojem *o > a i* infiksom *-a: *-hađati,* čakavski i hrv.-kajk. *-hajati* samo u prefiksalnim složenicama. Bez prefiksa ima *hodati* Stulić. U književnom jeziku samo *uhodati* impf, prema p£ *uhoditi* od *uhoda* »špijun«, *pohađati, pohađam* (školu), *dohadati* (15. i 16. v.) = *doãjât* (ŽK), *ishajati* (15. v., čakavci i kajkavci) = *(kru se) isája* (ŽK, prije nego se stavlja u peć, da nabubri), *(iz)nahajati (se)* (hrv.-kajk. i čakavski, rjeđe sa *d* mjesto *j* kod štokavaca), *shađati* (Dubrovčani i čakavci sa *j)* »sastajati se«, *obnahadati* (15. v., Belostenec sa *j), rashajati se* (Belostenec, Jambrešić) prema *rashodni se* (1526, Dubovac kraj Križevaca), *zaajat* (ŽK). Od iterativnog korijena *hoda- = haja-* nema izvedenica.

III. Korijen *hod-* postoji i u ništičnom prijevojnom štĕpenu sa ь mjesto *o. Zbog* toga je *h* prešao u í, i to najprije u gerundu stcslav. *šbdy > šdi > -ždi* (plural, singular nije potvrđen) koji je postao sufiks za multiplikativa: *dvaš, triš.* Ovamo *i a se dvečti do godišća* (Šurmin 106) »i to dva puta do konca godine«. Riječ je značila »hod«. U semantičkom pogledu paralela mu je tal. *via, viepiù.* Gerund je još očuvan u poimeničenju dobivenom s pomoću sufiksa *-jak* koji je došao na pridjev na *-sk* od gerunda *šbd: pristok,* gen. *prištaka* »domazet« < *pri + šbd + sk + jak.* U izvedenicama je bolje zastupljen pridjev obrazovan s pomoću *-t,* upravo part, praet. passivi: *šbd + t > -šast* koji se nalazi samo u složenicama s prefiksima: *dosasi* (16. v.), odatle pridjev na *-ьn došastaň* (Marulić) i apstraktum na *-je došašće,* prevedenica za c.-lat. *adevntus* ; prema ovome *Uzašašće Gospodinovo* < *v zzbšbst + -je, ošašće* od *ošast,ošastan,našašće* poimeničenje pridjeva *näsast* od *naći,* odatle *(iz)našašće* (17. v.), sa zamjenom sufiksa *našastvo* >

našanstvo, došanstvo prema *držanstvo, naïastan, našastica, (iz)našasnik* m prema f *našasnica* (Jambrešić), *našastilica,* i neologizam *našastar,* prevedenica od *inventorium* > *inventar; izalašće* (15. v.) u »sinonim: ishod«, odatle na *-nik izašasnik* (17. v.) »renegat«; *išašće* n (17, 18. v.), *mimošast, prosasi, obnašaste* od *obnaći, iznašašće* od *iznaći, obišašće* pored *obašašće* od *obići = obaći, snišašće, sašast* (Sinj, Dalmacija), part. perf. od *šaci,* odatle *sašašće* (1738) »silazak«. Ovamo ide i apstraktum deklinacije *i pošast f* »kolera« i radna imenica na *-nik predšasnik* (upor. rus. *prdšestvenniK).* Sa sufiksom -/, tj. sa nastavkom za part, praet. activi ušao je gerund u konjugacioni sistem glagola *ići: šbdlt* (upor. poljski *szedł) > гыъ > šal* (Vrbnik: *šal ga je jedan pop skonzurati).* Poimeničen na -ьc: *iznašalac,* gen. *-aoca = iznašlac,* gen. *-aca* (17. v.). U književnom jeziku i u narječjima unakrstio se ovaj particip s *ići* i glasi *išao, išla, išlo.* Odatle stvoren je u Vukovaru iterativ *išávati, išavām* »često ići« jer se uzelo da je korijen *iš-.* Tu su se srasle dvije glagolske osnove í- od *ići* i *šbd-* od *hoditi.* V. *ići.* Samo *Шъ* bez *i-* očuvalo se u književnom govoru u *došao, našao, posao, prešao, prišao, ušao* »fr. entré«. Kajkavsko *vüšel* »pobjegao« očuvalo je arhaično značenje od *uhoditi* »pobjeći«, odatle *vujti* »pobjeći«. Upor. slično u fr. konjugacionom sistemu: *aller* < lat. *ambulare,* ali futur *irai* < lat. *īre habeo.* S prefiksom se govori *išao* samo u *naišao* od *naići.* Odatle poimeničenje *došlac,* gen. *došlaca* (17. v., Dalmacija), danas sa zamjenom sufiksa *-ьc* sa *-jak: došljak,* gen. *došljaka,* odatle pridjev *došljāčki* i hipokoristik *došlo* (Hercegovina, Konavli) = *dóšljo* običnije. Rumunjski pridjev *prislep* »tuđinski« obrazovan je s pomoću rum. sufiksa *-eț* lat. podrijetla *-idus,* odatle glagol *prisieti* »naseliti se, preseliti se«. Ovamo i: *našalac,* gen. *našaoca* (jedanput).

IV. Što se tiče etimologijskog postanja, nema jedinstvenog mišljenja u današnjoj lingvistici. Toliko je izvjesno da je riječ samo slavenska, kao i to da nije baltoslavenska i da se može tumačiti iz ie. jezičnih sredstava; *h* je mogao nastati iz ie. í kako pokazuje Pedersenovo upoređenje: sanskr. *ut-sad-* »sich zur Seite begeben, sich entziehen, verschwinden«, čemu odgovara u avesti *apa-had-* »sich wegsetzen, ausweichen«. Jedino se gr. οδός »put«, odatle όδίτης »putnik«, οδεύω »putovati«, poklapa fonetski i semantički sa sveslavenskim postverbalom *hod.* Prema ovom mišljenju, koje prima i Meillet, ie. bi korijen bio *sed-* (v. *sedjetf)* u dvostrukom značenju. Značenje »ići« razvilo bi se depreverbacijon» *od-,* što nije uvjerljivo. Bruckner negira **tu** evidentnu paralelu i izvodi *h* iz suglasničke grupe *sk* u ie. korijenu **sq(K)d-·. skod-.* Taj se korijen nalazi u gr. σκεδάννυμι »zerspringen«, σκάνδαλον (internacionalna riječ, kod nas *skandal,* upravo »kamen smutnje, spoticanja«), lat. *scanda, descendo* i lit. *skendėti* »tonuti«. Ovo posljednje upoređenje našlo bi podršku u rumunjskom jeziku *merge* »ići, hoditi« < lat. *mergere* »tonuti«. Taj semantem nije objašnjen u romanistici. Machek i Budimir upoređuju stnord. *gata* »Weg zwischen zwei Zäunen«, got. *gatwo,* nvnjem. *Gasse* »ulica«. Izmjena *god-* > *chod-* bila bi afektivne prirode.

Lit.: ARj 2, 574. 699. 702. 3, 545. 637. 640. 645. 646. 4, 78. 122. 195. 259. 7, 350. 352. 670. 857. 936. 8, 40. 9. 317. 359. 411. 12, 178. *BI 2,* 630. *Elezović* \, 104. 146. 226. 442. 443. 2, 18. 141. 142. 248. Ribarić, *SDZb 9,* 178. 183. 205. Vuković, *SDZb* 10, 395. Hraste, *JF* 7, 212. Kušar, *JF* 3, 338. Kostić, *NJ* 7, 73-78. (cf. *JF* 18, 366.). *Mažuranić* 397-398. Perković, *NJ 7,* 235. Boskovic, *Ny* 1, 278. *Miklošič* 86. 298. Isti, *Lex.* 964. *Bruckner* 1. 381. 392. *Holub-Kopečný* MOMI. *Bruckner* 181. 545. 546. *KZ* 51, 221. 229. *ZSPh 2, 29. Trautmann* 248. *Mladenov* 670. *WP 2,* 486. 588. Machek, *Slávia* 16, 172. 211. Budimir, *ZbŠ* 612. *JF* 15, 158. Meillet, *MSLP* 19, 299-300. (cf. *JF 3,* 210. i *IJb* 8, 204). Isti, *Slave* 33. *Boisacq"* 685. 686. Debrunner, *IF* 48, 71. Pedersen, *IF* 5, 63. Solmsen, *IF 26,* 106. Maretić, *Savj.* 66. *ZbNŽ* 3, 273. Iljinski, *ASPh* 34, 13-14. *Tiktin* 854. 1261. Vaillant, *RES* 22, 10. 38. 25. 105. Isti, *Zlătarii 2, 263. Ny 3,* 122. Unbegaun, *RÉS* 15, 25. Brugmann *IF 27,* 261. Wiedemann, *BB* 30, 207. si. (cf. *AnzIF* 25, 66.). Ivšić, *NVj* 42, 179-187. (cf. *JF* 13, 283.). *NJ3,* U1-WS.Dord^NJS, 114-118. Jokl, *Stud.* 80-82. Rešetar, *ASPh* 36, 542. Havránek, *Slávia* 7, 782.

(h)odža m (Vuk, Bosna) = *odža* (Kosmet) »muslimanski svećenik«, odatle pridjevi: na *-in hddžin,* poimeničen sa *-ica hSdžinica* »njegova žena«, na *-ski hodžinskī.* Antroponim: muslimansko prezime na *-ić Hodžić,* u vezi s ličnim imenom *Alihodžić* (Bosna). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *häwaga* > *hağe* > ar. *hazuağa* »gospodin, trgovac, Evropejac« izmijenjeno prema tur. *koca* »starac, učitelj« od *koç* »jak, moćan, velik«) iz oblasti muslimanske religije: rum. *hoge,* bug. *hodža,* cine. *hoge* m, ngr. χότζας »prédicateur dans une mosquée«. U Kosmetu je potvrđen i

hibridni plural *odžalari* < tur. *-iar* + naše *-i.* Prema *răspopiți* stvoren je pf. *razodžiti, rà-zodžīm* pored *rashodžiti* (narodna pjesma, Petranović) »ukinuti zvanje hodži«.

Lit.: ARj 3, 647. *Elezović 2,* 534. *Pascu 2,* 143:, br. 638. *Lokotsch* 850. *Mladenov* 670. Korsch, *ASPh* 9, 503.

hofmešter, gen. *-tra* m (1572, hrv.-kajk., Belostenec). Od njem. *Hofmeister,* preko madž. *mester.* Sa *h* < *f: hohmeštar* (Senj, 1437) m prema f *ohmeštrica* (1465). Služba na dvoru feudalca Frankopana. Iz primjera što ih navodi Mažuranić ne vidi se funkcija. Možda je taj germanizam 15. i 16. v. zamjena za ranije domaće izraze *dvornik, dvorski, potknežin* (v.).

Lit.: ARj 3, 647. *Mažuranić* 399.

holba f (hrv.-kajk., 18. v.) = *ôljba* (ŽK) »mjera za tekućine, sadrži oko pola litre«. Od njem. *Halbe.* Odatle je i prevedenica *políc* m (ŽK) za tekućine. Upor. i *mazana* f (ŽK) za žito < tal. *mezzana* < lat. *mediana.*

Lit.: ARj 3, 648. *Mažuranić* 399. 993.

hSljev f (Istra), pl. *bojevi* (Omišalj, Krk) = (prijelaz iz deklinacije *i* u deklināciju *a) kaljeva* (Istra) = (sa metatezom) *hovelji* (Krk), izoliran čakavski naziv za sinonim *bječva* (v.). Riječ je ipak praslavenska jer je poznaju ukrajinska i ruska narječja *holjava,* poljski *cholewa,* gluž. i dluž. Bruckner pretpostavlja korijen *hol-* »wdziewać«. Ako se pretpostavi prijevoj *o-o* > slav. <z, može ići ovamo i *hálja* f, deminutiv *haljica* (ŽK) »sinonim: kaput« i hrv.-srp. *haljine í* pi. »vestimenta« (v.). Nije nemoguće pretpostaviti i ništični prijevojni štěpen *hl* u izvedenici na *-aia: hlače* f »sinonim: pantale, čakšire«, *lače* f (ŽK) »domaće pantale od bijeloga sukna«, deminutiv *làtice* f (ŽK) »bječve«, ali je teško dijeliti ove riječi od *klašnje* i ne izvoditi ih od lat. *calcea.* Možda ide ovamo i pf. *prihoješčit* »sinonim: ožeći, udariti nečim savitljivim« u rečenici: *ako te prihoješčim s ovo ohvisti* (v.), od nepotvrđenog pridjeva *holjevski.* Mažuranić dovodi u vezu prezimena *Hoijevac* (Lika, upor. *Gaćeša)* i *Holjac.* U posljednjem ne vidi se zašto je nestao dočetak *-va.*

Lit.: ARj 3, 649. *SEW* 1, 394. *Bruckner* 182.

homūt m (16. v.) »1° jaram, kao astronomski termin za kometu, 2° *homūt sijena* — šaka sijena« (Vuk) = ono što se rukom zahvati: trave ili sijena, količina zahvata za konja (Bašćanska Draga, Krk), 3° *vlasi u homut spleteni* (Dubrovčani, Vetranie), 4° muhe se skupiše *u homut,* 5° gusta šuma ili trnjak gdje još ima pavita (Srbija, užički okrug)«. S promjenom *t* u *ć* (kao u *Velebíc* za *Velebit) hamué* (Vuk, Baranja). Sveslav. i praslav. **homotb.* Ne zna se ide li ovamo *homot* (Istra) »tačka za lozu«. Nemanićeva naznaka značenja nije jasna. Vokal *u* je nastao iz nazala *G:* slov. *homot,* polj. *chomąto.* Odnos gornjih semantema nije jasan. U drugim slavinama, kao u slovenskom, češkom, poljskom, oba lužičko-srpska jezika, ukrajinskom i ruskom jeziku riječ znači ono isto, što *kômot* (ŽK) = *komot* (Lika) »konjski jaram koji prave sedlari: sinonim u istočnim krajevima: ham (v.), ajam«, deminutiv na *-ić komotić* (Lika) »idem« = *komat,* gen. *-âta* m (Vodice, Buzet, Sovinjško polje) »jaram za vola ili kravu kad voze sami«. U tom značenju i u búg. *homút,* sa prijevojem *o-a hamut, homot* »jaram«. Vetranićev *komut* za *homut* bit će griješka (štamparska ?). Kako se vidi, varijanta *k* < *h* je ograničena na uzak teritorij, i može da potječe od srvnjem. *Komat,* nvnjem. *Kummet.* Za njem. riječ se drži da potječe od slav. *hornatí.* Prema tome se njemački slavizam pomiješao (kontaminirao) na zapadnom teritoriju sa slav. riječi, slično kao ime kraja *Gotschee* < slav. *Hojevče* > *Kočevje* ili *britvulin* (Brusje, Hvar) od tal. slavizmą *britola* < *britva,* turski *kasagi* > *češagija* (v.). Što se tiče etimologijskog postanja, nema jedinstvenog mišljenja. Veoma je vjerojatno da je *-ctb* > *-ut* participijalni sufiks. Upor. poljski sr. rod *chomąto, smudut* (v.) i stčeš. *mohutný,* stcslav. *mogotb.* Prema Brückneru i Mladenovu korijen je ie. *sqom-* (prijevoj od ie. *gern-* »hindern«) koji je u litavskom jeziku bez pokretnog s-: *kamanos* »uzda«, od lit. *kamuoti* »zusammenpressen« stopljeno lot. *kamuot* »quälen, plagen«. Ako je to upoređenje ispravno, onda *k* u *komot* ne treba tumačiti unakrštavanjem sa njem. slavizmom, nego ostatkom iz ie. starine. Ali za to unakrštavanje govori i *o* = *a* mjesto *u.* Prema Bernekeru *homotъ* bila bi posuđenica iz nepotvrđenog gotskog participa **hamands,* nvnjem. *hammen.* Machek dovodi u vezu praslav. *homotъ* sa sanskrtskim kauzativom *śamayati,* od *sam-* < ie. *qem-* »beruhigt, stillt, bezwingt, überwindet, sich unterwirbt«. Prema tome bi značenje praslav. participa prezenta *homctb* bilo »bezwingend« > »jugum«. Ako je to umovanje ispravno, gore pomenuta značenja pod 1—4 bila bi sekundarne metafore. Upor.

s tim značenjima polj. *chomla* »svitak«, češ. *chomáč vlny* »bič vune« = rus. *kom sněga* »Schneeballen« i gr. κόμη »kosa« i odatle κομήτης »1° kosmat, 2° kometa«.

Lit.: ARj 3, 649. 5, 249. 250. 253. *Mažuranić* 400. Ribarić, *SDZb 9,* 158. *Miklošič* 88. *SEW* 1, 395. *Holub-Kopečný* 141. *Bruckner* 182. *KZ* 51, 230. *Kiparsky 33. Mladenov* 670. Machek, *Slávia* 16, 192-193. 211-212. Lagercrantz, *KZ* 34, 396. *WP* 1, 388.

hòndelj m (Konavle, folklorni termin) »nakit udate žene kao fanjak (ŽK, hrv.-kajk.), dugi komad drveta pokriven platnom sa zabodenom zlatnom i srebrnom iglom«. Čini se da je dalmato-romanski leksički ostatak od lat. deminutiva na *-ellus* > dalm.-rom. *-elj* (upor. *Bokelj),* tal. *fondello,* španj. *fondulas.* Glede *U* > *lj* upor. *košulja, jegulja.* Glede *f* > *h* upor. búg, *hurka* > rum. *furka, frumentum* > *rumetin.*

Lit.: ARj 3, 650. *REW*[5] 3585. *DEI* 1681. Gavazzi, *AHID* 3, 119-133. Boskovic, *ZbNŽ* 40, 45-52. Gušić, *RIJAZUZ 3,* 75-118.

ho(n)kijar m (rukopis 15. i 16. v.) = *hojijar* = *honakar* i (sa *h* > *K) konkahar* (rukopis 16. v.), epitet Aleksandru Velikom koji se naziva *(a)nasar* (v.) i *veliki honkijar,* u *Aleksandridi.* Stari turcizam perzijskog podrijetla (perz. *hünkâr* »kralj, car«) koji nije potvrđen ni u narodnim pjesmama ni u narodnom govoru. Mažuranić ima i oblik *hunker,* ali ga ne potvrđuje primjerima.

Lit.: ARj 3, 650. 5, 268. *Mažuranić* 400. 420.

(h)ora f (16. v., Vuk, dubrovački pisci, čakavci, 17. v.) = *ora* (ŽK) »vrijeme, zgodna prigoda«. Sa negativnim prefiksom *ne- nehora* f »nezgodno vrijeme *(doći u nehoru,* upor. *nevrijeme)*; godinice, nehoříce moja* (narodna pjesma). Pridjev na *-ъn* > *-an horan* (Vuk, Srbija) »1° voljan, 2° spreman«. Od gr. ὥρα »vrijeme«.

Lit.: ARj 3, 650. 7,,852.

(h)orjat m (narodna pjesma) = (sa individualnim *-in) (K)òrjatin* m (18. v., Vuk) = *húrjaiéin)* (18. v., Kavanjin, bugarštice) = (sa *h* > *k* prema lát. *ch* za gr. χ) *kurjat(iri)* (Vetranie), *kurjal vlaški* »psovka čovjeku kao uğursuz, arsuz, hulja, lopov« m prema f na *-kinja hòrjatkinja.* Pridjevi na *-ski kàrjatskï* (upor. u Hasanaginici *srca horjatskoga)* — *horjadski* (Kačić) = (zamjena sufiksa) *horjački* (prema *prostački).* Apstrakti na turski sufiks *-luk horjàtluk* m (Vuk) = na *-stvo horjautvo* Balkanski grecizam (χωριάτης, izvedenica na gr. sufiks -ατής »seljak« od χώρα »regio«) > bug. *horiátin,* arb. *horjat* »indecorus«, tur. *korjad* »neotesan čovjek«. Semantički ide zajedno sa lat. *rusticus* > fr. *rustre,* njem. *Tölpel* < *Dorper* od *Dorf,* odatle hrv.-kajk. *tép,* lat. *valanus* od *villa* »selo« > fr. *vilain.* Ispuštanjem sufiksa *-jātin* nastade u Istri *hôr* m •»zao čovjek« prema f *hôrínja* (Istra) »nepošteno žensko čeljade«, s pridjevom na **ast horăst* (Istra) »zao (o čeljadetu)«. Osnovna riječ χώρα > *hora* (13. i 14. v., u historijskim spomenicima, suprotno *grad,* Marulić, Zoranić) »zemlja, kraj«. Bug. *hora* »sinonim: ljudi«.

Lit.: ARj 3, 650. 651. 736. 815. *GM* 153. *Mladenov* 670. *Miklošič* 424. Vasmer, *GL* 64. Gesemann, *ASPh* 38, 31-34.

(h)oro m (istočna Srbija, Crna Gora, Kosmet) »kolo« = *hora f* (Smokvica, Korčula, *ùfatila ga je hora)* »ludo raspoloženje« = *hôr* m (15-17. v., Marulić, bug., u pravom i prenesenom smislu) = *hora f* (16. i 17. v., Dubrovčani). Od gr. χορός »isto«. Prema lat. *chorus* > tal. *coro,* internacionalno *kor,* gen. *kora* = *kôr,* gen. *-oră* (Rab); nominativ *kôr* Zagreb) »zbor pjevača i pjevačica« = hrv.-kajk. *kórus* m (Belostenec, ŽK; = dočetno -s >i prema madž. izgovoru lat. riječi, upor. *juš, prebanuš)* »mjesto u crkvi gdje se pjeva«. Ovamo ide zacijelo i gr. χωρατας »igra, šala« > tur. *horata* > (asimilacija *o-a* > *a) arata* (Vuk, narodna pripovijetka) »veselje, vesela zabava«.

Lit.: ARj 3, 314. 439. 650 651. Kušar, *Rad* 118, 21. Vasmer, *GL* 64. *DEI* 1117. *REW*[3]1884. *Mladenov* 670. Matzenauer, *LF* 11, 165-166.

(h)òroz m (18. v., Vuk, Lika, Slavonija, Turska Hrvatska) = *oroz* = *õrõz,* gen. *Sroza* (Hrvatska) »1° sinonim: pijetao, 2° kokot, tetrijeb, 3° (metafora), vuk, svrdao, orlić u puški (Crna Gora)«. Odatle deminutiv na *-łk: ořoaak,* gen. *oroska* (Slavonija, Virovitica); augmentativ *oròzan* m (Virovitica). Denominal na *-iti: oroziti* (objekt *perje,* Martić) »sinonim: kokotiti se, šepiriti« = *rògiti se, rosím* (Lika) »oholiti se« *(o-* ispušteno jer je bilo shvaćeno kao prefiks) = kao *Kokot* (ŽK) i *Kokotović,* prezime: *Oroz* i *Orozovič* (Bosna). Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *horuz* > tur. *horos)* iz oblasti peradi (upor. *dudo, đuđin),* potvrđen samo kod nas.

Lit.: ARj 3, 652. 9, 174. 14, 194. Matzenauer, *LF* 12, 166.

horugva f (zapadni pisci, 16—18. v.) = *orugva* = *korugva* (neki pisci, 15. —18. v.), prema deklinaciji « (tip *criky* > *crikzve* > *crkva),* pored *horuga* (Marulić) = *koruğa* »sinonimi: zastava, barjak«. Odatle deminutiv na *-ica horugvica,* također oronim i toponim: planina *Horugvica* cara Dušana. Upor. istoznačno ime grčke planine kod Srbice *(Servia,* turski *Serfice) Flamburon.* Prema Mažuraniću ide ovamo i *Rugvica,* náplava i rukav Save kod Zagreba, potvrđeno 1209. *Horonguiza; o* je ispušteno jer je bilo zamijenjeno s prijedlogom *o-, ob-* ili *od-).* Danas zastarjela riječ, potisnuta od sinonima. Sveslav. i praslav. *horogy; u* je nastao iz nazala *ç:* stcslav. *horogy* gen. *-gvue,* polj. *chorągiew.* Posuđeno u avarsko doba iz mong. (= avarskog) *(h)orongo* »zastava«. Lit. *karogs* »Fahne« potječe iz rus. *horugvb.* Posudenica je nastala iz istih pobuda kao i *barjak.* Nomadi okupljaju plijen, roblje i vojsku oko barjaka i dijele se plemenski po barjacima.

Lit.: ARj 3, 652. 5, 348. 9, 178. *GISUD* 15, 296. *Mažuranii* 400. *Miklošič* 89. *SEW* 1, 398. *Bruckner* 182. Vasmer, *RSl* 3, 270. Korsch, *Sborník v čest prof. Dřínová* 59 *(RSl 4,* 180.). Hirt, *PBB* 23, 338. 338. Zevers, *IMM* br. 2, 3, 109-118. i si. (cf. *IJb* 13, 373). Machek, *Slávia* 16, 212. *Mladenov* 670. *Kiparsky* 135.

(h)ošaf m (18. v., Vuk) = *hošap* (Vuk) = *ošaf* pored *ošaf* (Kosmet) »suho voće (kruške, jabuke, šljive; jedu se suhe ili kuhane)« = *ošep* (Lika, ikavci) »1° kuhane šljive, 2° šljive spremljene za pečenje rakije«. Promjena α > *e* podsjeća na *čeräpa* (ŽK) za *čarapa* < tur. *çorap* (v.). Odatle: složenica *ošafana* (Sarajevsko polje) »peć u kojoj se suši ošaf« i izvedenica na *-luk ošafluk* »isto što ošaf«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica *hošāb* > turski prostonarodski *hoșaf,* od pridjeva *koš* »angenehm, dobar« i *âb* »voda«) iz oblasti kulinarstva : bug. *(K)ošav,* arb. *(h)oshaf* pored *hašaf* »Art Fruchtkompot«. Pridjev *hoș* »joli, bon, agréable, délicieux« dolazi u Kosmetu u sintagmi *di ni beš (=* tur. *beș* »pet«) u rečenicama: *dođe, sede, a ne reče ni os beš* »ni bele ni crne«. Ta je rečenica očito nastala iz turskog *hoį-bes-ler* »compliments« kao i iz tur. fraze: *hoș geldik geș gitdik* »nous sommes arrivés avec plaisir, nous partons satisfaits«, iz *hoș geldiniz (2.* 1. pl. preterita), *hoș geldin (2.* 1. sing.), miješanjem prvog (na *-im)* i drugog lica sing. od *gelmek* »doći« nastade u Bosni pozdravna formula *(h)ožđeldum* = *ošđeldbn* (Kosmet) »dobro došao«. Odatle je stvoren apstraktum s pomoću sufiksa *-ija: (h)ožđeldija* f (Vuk, narodna pjesma) »sinonim: dobrodošlica«. Ta je izvedenica izopačena u *ošćedina* (Vuk). Odgovor na ovu formulu *hoș bulduk* (preterit 1. 1. pl. od *bulmak* »naći«) »dobro smo vas našli«, u Kosmetu *ošbuldum* »dobro nađoh«. Elezović dodaje da su tako govorili oni koji znaju turski. U Bosni odgovara se mjesto *hoș buldum: safa geldum* »s radošću dođoh«. U taj izraz učitivosti ušao je *š (safaš geldum)* unakrštenjem od *ožđeldum.* Kao indeklinabilni pridjev u *savadeldi* »noževi za tkanice« (narodna pjesma). Odatle na *-ija: sefađeldija* f objekt uz *dati)* »dobrodošlica«. Ali je naša prevedenica (od *buldum,* calque) *bolje našao* također očuvana u Bosni. Ovo je također balkanski turcizam: bug. *hoš-geldin.* O ostalim refleksima za *gelmek* v. *del.*

Lit.: ARj 3, 652. 673. 9, 316. 317. 318. *Elezović 2,* 48. Skok, *Slávia* 15, 483., br. 560. *Mladenov* 671. *GM* 153. *Deny* 239. 311. prim. 3. Matzenauer, *LF* 12, 176.

hòtjeti (1230) pored *htjeti* = *cèti* = *ktêt* (Kosmet) pored *tkêt* i *cet* = *teti* (ekavski) = *üti* (ikavski, ŽK) (s prijevojem *o-ъ), hoću* pored *ću, ćeš* (skraćeno *-š) ita.,* enklitike koje, analogno rum. *(v)oiu, (v)ei, va, o* < vlat. *voleo, o să* + conj., itd., bug. *sta, ste,* mak. *će da,* arb. *do,* ngr. θα < θέλω να itd., služe kao pomoćni glagoli za tvorenje futura (morfološki balkanizam) (tip: *vidjeću),* s promjenom *ht* < *st, št* u prošlom part. akt. *stto* (Risan), *štel* (hrv.-kajk.), sveslav. i praslav. impf, verbum voluntatis. Samo *htjeti* dopušta složenice s prefiksima: *(pro-, us-, za-) zahteti, -ēm* (Vojvodina), *-htijēm* (Vuk), odatle impf, na *-va -zahtijevati, zahtijevam,* koji je općenit u književnom i saobraćajnom jeziku, *pròhtjeti, prdhtjedmm.* Sa infiksom -яр- : *ktêdnut, -em* pored *ktênut, -em* (Kosrnet). Puniji prezent *hoću* nestao je u bugarskom jeziku, kao što nestadoše u našim narječjima puniji infinitivi *hotjeti,* npr. *tīti, ocu* (ŽK). Praslavenska osnova sa nazalnim infiksom *hont-* nije se očuvala u južnoslavenskim jezicima nego u češ. *hut'* i polj. *chęć.*

I. Izvedenice su od obiju osnova *hot-* i *hbt-.* Prva sa *-la: hoca* f (17. i 18. v.) »volja«, odatle pridjev na -»& *hoiak* (Vuk) »koji je dobre volje«, hipokoristik *hóćo* (Vuk). Taj se pridjev može shvatiti i kao izvedenica od prezentske osnove. Postverbali: *hot* m, f, *hota* f (18. v.). Posljednji je živ i danas u prefiksalnoj složenici *pohota* f = bug. *pohot* f »sinnliche Begierde, Wollust«. Odatle pridjev na *-ьn: hőtan* (14—

18. v.), *nehotan,* poimeničen sa *-ik hotnik* m (16—18. v., Dubrovčani) »čovjek koji živi u grijehu s drugom ženom, kurviš« prema f *hotnica,* sa *-ost hôtnost* = na *-ia hotnja.* Prilozi *něhotě* (upravo stari particip prezenta aktiva), *hotnjo* (18. v.), *hôticë, nehotice,* odatle opet novi pridjev na *-ьn nehotičan; nehotomce = otomcê* (ŽK), *hotomice.* Poimeničeni stari particip prezenta pasiva *hotim* m »adulter« = sa *-ьc hotimac,* gen. *-mca* = sa *-nik hottmnik* prema f *hotimica* »concubina«, odatle *hotimičar* (Marin Držić), apstraktum na *-stvo hotimstvo* »konkubinat«. Od *hotim* stvoren je prilog na *-icē: hotimice, nehoti(mi)ce,* odatle opet pridjev na *-ьn (ne)hotimičan.*

II. Od osnove *hzt-* postoje u hrv.-srp. jeziku samo postverbali *zahtjev* m od *zahtijevati, prohtjev* od *pròhtjeti, prohtjèvati* i *nehtješa* m (Vuk, Boka). U bugarskom jeziku *pohta* »Esslust«, odatle rum. *pofti* »izvoljeti«, *poftă,* pridjevi *poftalnic, pofticios* i apstraktum *pofteală.*

III. Od prezentske osnove čini se da je izveden pridjev *oćak, oćka* (Kosmet), odatle prilog *oćko (veži oćko, nemo slézat mlögo).* Taj tkalački termin glasi kod Vuka *ötko* (tkanje) »koje se može lako tkati«. Stoji dakle bez sumnje u vezi s osnovom *tkati; ćk* za *tk* može biti ono što Dauzāt zove *fausse régression :* prema *ktêt* ili *tkět Scu.* Upor. niže *netkáti se.* Od *neću* (prema Jagiću od *ne hoću,* upór. slov. *noce}* stvoren je u Lici postverbal *nêc* samo u izričaju: *za nei se djeca tuku.* Može se shvatiti i kao postverbal od Vukova impf, *nećati se, nećam,* odatle deminutiv na *-kati nechati se, -am* (Lika, Dalmacija, Vinkovci), odatle opet *nećkalo* m (Lika) prema f *nećkalica* i pridjev *nećkav (konj, dorat)* prema pf. *nećnuti se* (Dobroselo, Lika), hipokoristici *neco* i *nećonja* m (Lika). Čudnovat je pseudojekavizám Ljubišin *nijeckati se.* Nije jasno ni dubrovačko *nevati se, -am* kao ni *névkati se* (Vinkovci). Bella i Stulić imaju *netkáti se,* sa *t* < *ć* kao u *kutnjî* za *kućni.* Radnićeva *saća* f < *sad ću* zacijelo je samo njegova tvorba.

Etimologijsku postanje nije utvrđeno. Izvjesno je da se ne nalazi ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Kuša se tumačiti iz ie. jezičnih sredstava. Berneker uzimlje da je korijen *hot-* nastao iz **hvot-, a* taj da dolazi u prijevoju kao *hvat-, hit-* u *hvatati se, hvatiti* i *hitati (v.).* Kao paralelu navodi lot. *gribēt* »htjeti, zahtijevati, željeti«. U lit. taj isti glagol *griebti* znači »hvatati«. Po ovom tumačenju prvobitno bi značenje bilo konkretna radnja koja je rezultat individualne volje. Kasnije je konkrétum prešao u apstraktum na psihičko polje po semantičkom zakonu sinegdohe. Vaillant uzimlje prijelaz *s* > *h* poslije prefiksa *po-, pri-, u-.* Pozivajući se na armenske *(xand* »žestoka želja) i keltske *(chwant, hvant* »želja«) paralele, svodi osnovu *hot-* na *svo-,* koja se nalazi u *svoj, svak, svat.* Bruckner i Machek opet, pozivajući se na lit. *ketù, ketéti* »zamišljati, htjeti« pretpostavljaju prijevoj ie. korijena *sket-.* Ova osnova ima i nazalni sufiks *kenteti* »trpjeti«. Prema Macheku je *hbt-* oblik allegro koji je nastao iz česte upotrebe, a *hot-* je intenzivni oblik. Meillet, uporeďujući s lat. *sentire,* pretpostavlja ie. **snte* < ie. **sent-.*

Lit.: ARj 3, 655. 637. 639. 762. 7, 100. 169. 811. 853. 854. 9, 124. 280. *BI 2, 777. Elezović 2,* 45. 324. 362. 1, 337. *Mazurami* 400. *Miklošič* 88. *SEW* 1, 398. *IF* 31, 410. *Holub-Kopečný* 144. *Bruckner* 177. *KZ* 51, 228-229. *ASPh* 11, 118. *Vasmer 2,* 267-8. Jagic, *JF2,* 115. Belic, *Glas SKA* 112, 1-18. Vaillant, *BSLP* 42, 12. *RES* 22, 44-45. 190. *Slávia 9,* 249-250. Rešetar, *ASPh 36,* 548. Machek, *Slávia* 16, 212. Ehrlich, *RSl 4,* 260. Fraenkel, *KZ 63,* 103. *IF* 41, 410. 49, 219. Grünenthal, *ASPh* 41, 319-320. Iljinski, *ASPh* 28, 457-460. 29, 168-169. Pedersen, *KZ* 40, 173-181 (cf. *Ant IF* 24, 44). *AnzIF* 10, 47. Schmidt, *KZ* 32, 398. i sl. Štrekelj, *DAW* 50, 60. Meillet, *MSLP* 8, 315-318. Uhlenbeck, *IF* 17, 96. Ramovš, *ČSJK 2,*128. i sl. Wijk (cf. *IJb 9,*198). *Boisacf* 1123.

hovoriljke, prilog (narodna pjesma) »teturajući se kao pjan«.

Lit.: ARj 3, 673.

hovrlica f (13. v.) »rubac ili drugo što na glavi žene u Vinodolu, danas samo u izričaju: *nosit rubac na hovrlicu«,* Mažuranić uporeduje *kovrlj* (te riječi nema ARj) i *kovfljāk (v.).* Ako to uporedenje tačno, onda je *h* > *k* kao u *hlače* pored *klašnje.* Drugi folklorni termini, koji se mogu uporeďivati, ne poznaju *h: ôvflj* m (Srijem) »nekakva ženska kapa«, *ovtljina f* (Srbija, nahija Rudnik) »ženska kapa koja stoji navrh glave kao konjsko kopito; sinonim *ašanjka* (nazvana po imenu mjesta)«. Metafora je možda *ovrljača* (Srbija, Podrinje) »neka jabuka«. Postoje još toponimi *Ovrlje* (Sinj) i *Ovrljica* (Bosna), a'i se ne zna kako se odnose prema apelativima. Postanje nepoznato.

Lit.: ARj 3, 673. 5, 413. 9, 499. *Mažuranič* 401.

hrä, neoformljen uzvik (onomatopeja) za oponašanje hropnje na umrću.

I. Sa *o* mjesto *a* i suglasnikom *p* poimeničena je onomatopeja: *hrop* m (Belostenec) imitira šum vode. Oformljena u imenici na *-ot, -nja: hropót = (k)ropnja* (Vuk) sinonim je za *kašalj.* Odatle *hropac,* gen. *hropca* (Vuk) »extremus spiritus«. Na zvuk (kod spavanja) disanja odnosi se *hropati, -pijem* pored *-am = (h)ròpiti, -im* (17. v., Vuk, Baraković) = *kropiti* (Vodice) »teško disati« = *hropsti, -em* (16. v.) = *liros, krope* (Cres) = *hròptati, -ćem* (Stulić) »sinonim: hrkati«. Odatle *hropavac = hropalać,* gen. *-acca* m prema *hropalica', hroptati, -ćem, hropitati, -ćem* (Vuk); *hropòtina* f (Mikalja) = *hropòtinja* (Vuk) »sinonim: sipnja«. Upor. češ. *ehropíti; roptan, ropćem = rptati, -am* (13—16. v.) »mrmljati, gunđati, bucati«.

II. Sa samoglasom *i: hrípatí, hrîpljêm, -am* (Vuk) = *hrîpati* (Vodice) »anhelare, tossire; sinonim: kašljati«. Odatle: *brita* »Heiserkeit« (Martie, slov.), *hrípavac,* gen. *-avca* (Vuk) »kašalj«, u pl. »bronchiae« (Brač); također bez *h* i sa *k* mjesto *p: rikavac; hripotina* (Stulić) »sinonim: hrakotina«; deminutiv *hriputati, -ćem, -tam; hriputljiv, -ivac; hripelj* (Kavanjin). Upor. *hripelj* pored *hrpêl* (Vodice) = *hrīpeji* (Brusje, Hvar) »nozdrve«.

III. Onomatopeja sa *o* > *a* oponaša zvuk grla kod spavanja i kašljanja: *hrapati, -pijem, -om* (sjeverni čakavci) »sinonim hropiti«.

IV. Pored samoglasa *a/i/o* dolazi u toj onomatopeji i samoglas *u.* Sa imitacije disanja prelazi tada onomatopeja na imitaciju buke: *krupa* f (Habdelić) »strepitose, *hrup* m »buka« (čakavci, 16. v.), također slov., pòstverbal od *rüpiti, -im* (Vuk) »naglo doći; sinonim: bahnuti«, *kŕupnuti, nahrupiti* (Habdelić) = *nàrupiti, -im* (Pavlinović), *hrupjeti* »bucati«. Ovamo ide po svoj prilici *rùpljavina* f (Makarska) »umoran pseći lavež u potjeri za zecom«. Kako se buci, kad se navaljuje, *hrupiti* znači u 17. v. »udarati, navaljivati«.

V. Sa samoglasom ť izražava onomatopeja isto: *narip* m (Gleđević) »navala, udarac«, postverbal od *naripati se, -pijem = narípiti, naripīm* pf. (16. v.) »navaliti« prema *naripivati, naripljivati* impf. Odatle *naripitelj* m prema f *naripiteljica.* Bez prefiksa nije potvrđen *ripiti.* Stolić ima pseudojekavizam *krijepiti (na-).* Madžarska je onomatopeja za *hripot, hrípavac: horiptes.* Ruski *hrip* preko fr. *grippe* > *gripa,* slov. *kripa* postao je internacionalna riječ.

VI. Oduzeto je onomatopejsko značenje leksemų *hrap-, krep-* u sveslav. i praslav *-)* pridjevu na *-av: (Ji)rapav* (15. v., Vuk) »1° raucus (o glasu), 2° (preneseno na neravnu površinu) holperig, ritav, prnjav« = *krepâv* (istročakavski) »raucus«. Miklošič ima u istom značenju *hrpodljav,* nejasne tvorbe ako je od *hrip-.* Poimeničen sa *-ьc: kràpavac,* gen. *-avca* m »1° hrapav kamen, 2° biljka asperugo«. Također toponim. Odatle pridjev *krăpljav; krape* f pl. (Vuk) »nejednakosti, asperitas«; *kráponja* m = *rapeša* m »čovjek hrapave kože«. Slog *hra-* nastao je po. zakonu likvidne metateze, polj. *chropawy.* Prema Bruckneru *h* je nastao iz ie. *sk-* od korijena *skory-,* koji se nalazi bez pomičnog s u lit. *karpa* »bradavica«, dok Mladenov i ovdje polazi od *'^sker-ļskor-* »režem«. Prema ovdje izraženom mišljenju radi se o prastaroj onomatopeji koja ima svoje paralele i u ostalim srodnim i nesrodnim jezicima. Nisu potrebne kombinacije o ie. glasovima kao izvorima fonema.

VII. Na zvuk kod kašljanja odnosi se onomatopeja kad je oformljena sa *-kau:* impf. *krákati, krăcēm* pored *-kam (s-)* »pljuvati služ« (stcslav., slov.) prema pf. *kráknuti, -ēm* (16. v.); *izraknuti se.* Odatle na *-ot: hrakotina f* (17. v., također bug.) = *hrahotina* (16. v.) = *rákotok,* gen. *-tka* (18. v.) = *hračak,* gen. *hračka* = *rāčak,* gen. *racka* (ŽK), *krakalac,* gen. *-aoca.* Drugo je značenje na Rabu: *rakāti, -čem* impf, prema pf. *-raknuti* »revati«. Samoglas varira sa *e: krekati, krećem* (Vrančić), *krekotina, shreknuti (se),* sa sonantnim *r* mjesto *-ra, -re; hrkati, krčem, -am* (17. v.) »sinonim: hrakati, screare«. Odatle *krhotina* (18. v.) = *fkolj* m (Leskovac, Srbija). Ovim se oformljenjem imitira i radnja grla kod spavanja: impf. *(h)ŕkati, krčem* pored *krkam* (Vuk) = *f kat, f čem* (Kosmet) »schnarchen« prema pf. *(k)rknuti, -ēm* (Vuk), *hrtïti* (Voltiđi). Odatle *hrkeša* (Belostenec) »čovjek koji hrče« i postverbal *hrká* (Vuk). Ovamo ide i *hrknjati, -njem* (sjeverni čakavci) = *rnjati, -om = rnjãti, -am* (ŽK) »1° röcheln, teško disati, 2° sinonim: hrkati«. Drugo je *rnjati se (svinje se rnjaju o drveće).* Vuk ima sa *hr* > *fr: frkati, f f čēm* »sinonim: hrkati«. Uporedi još *f f ka* f »frakcija, stranka« (Bosna). U rum. *horeai* »1° röcheln, 2° schnarchen« pored *hîrcîi, horeai* i *horeați,* madž. *horkolni.* Onomatopejom *krk* imitira se zvuk koji nastaje pri brisanju šmrklja iz nosa: *izrknuti (se), izfknem = (iz)rknut* pored *(iz)-fknüt* (Kosmet) »sinonim: 1° useknuti se, 2° smrknuti«. Uzvikom *hrk* oponaša se glas koji nastaje kad sud, upravo tikva, udari o što tvrdo. Uzvik *rk* (Kosmet) predstavlja naglo

zarivanje noža u nešto: *fka, rke,* odatle oformljenje *řknut, -em* (Kosmet) »zabosti, zariti«, *fčkat, -am* (Kosmet) »zavlačiti«, kod Vuka *řške de* »čobanski uzvik za podbadanje volova«. U daljnjem semantičkom razvitku ide ovamo kod sjevernih čakavaca *krkati (se), -am* »hrabriti, sokoliti«, *hrkati se, -am* (Vuk, Crna Gora) »tiskati se, čupati se s kime«.

VIII. Onomatopeja je leksikalizirana u nazivu za životinju *(h)rčak,* gen. *-čka* (Vuk) »cricetos frumentarius«, pored *krčko* m, također slov. *krček* i slvč. *ckrček.* Upor. *(s)krzeczek,* u 15. v., također poljski. Antroponim je (prezime). Taj stari leksem posudiše Rumunji *hârciog* i Madžari *körcsök.* Hrv.-kajk. homonim *krček, -íka* Belostenec i dr.) »gljiva mochella esculenta« bit će možda drugog postanja.

Lit.: ARj 3, 74. 687. 693. 673. 677. 691. 692. 694. 696. 699. 700. 706. 4, 297. 7, 359. 585. 601. 710. 14, 50. 55. *BI 2,* 356. *Elezović* 1, 227. 2, 180. 188. Ribarić, *SDZb 9,* 152. Tentor, JF 5, 205. Hraste, *JF 6,* 212. Kušar, *Rad* 118, 53. Skok, *Slavia\5,* 348., br. 274. *Miklošič* 89. 90. *SEW* 1, 401. 402. 404. 411. 574. *Holub-Kopečný* 142-144. *Bruckner* 176. 179. 183. 184. *KZ* 42, 50. 51, 223. 225. 239,. 240. 242. *Mladenov* 671. 672. 674. *Tiktin* 738. Machek, *Slávia* 16, 212-3. 216. *REW*[3] 1886. Štrekelj, *DAW* 50, 21. i sl. Uhlenbeck, *PBB* 20, 38. Hirt, *PBB* 23, 333. Jagić, *ASPh* 31, 550. Matzenauer, *LP. 7,* 216. 17, 164-165. 191. Marianovics, *MNyö* 40_4 348. i sl. (cf. *RSl* 5, 333).

hrabar, f *hrabra* (Vuk), sveslav. i praslav. *(*horbrb)* pridjev »tapfer«, prilog *hrabro,* poimeničen u m. r. »1° sinonim: junak, 2° *(h)- rabár,* gen. *-bra* (16. v., Vuk, Lučić) »zaručnik, mladoženja, muž« = *(h)robar,* gen. *(k)robra* (Vuk, Crna Gora, narodna pjesma, odnos kao *rob* prema *rab),* hipokoristik *rabro* (Vuk). To poimeničenje u navedenom značenju je semantički balkanizam, upor. *tinir joni* kod meglenskih Vlaha, rum. *mire (< miles)* = hrv.-srp. *vojno = junak,* bug. također, u značenju »1° zaručnik, 2° muž«. Od pridjeva je apstraktum na *-ost hrabrost* i denominai na *-iti hrabriti* (18. v.) *(o-),* na *-ovati hräbrovati* »raditi kao hrabar«. Proširuje se sufiksom *-en hrabren* (Vuk, Primorje), *-enit hrabrena,* što se poimeničuje sa *-ik hrabrenik,* sa *-ost = -stvo, krabrenöst, hrabrēnstvo.* Slog *hra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: polj. *chrobry,* rus. (u narječjima) *horobryj.* Rumunji posudiše *hârãbór* »tapfer, mutig«, apstraktum na *-ie hărăborie* »Kraft«, *a să kărăbori* »Mut fassen«. Ako se sa Brücknerom uzme kao dokazano da je slav. *k* = ie. *sk,* onda se samo od sebe daje upoređenje sa stvnjem. *skarb,* nvnjem. *scharf.* Ie. sufiks *-ro* je kao u *bistar, bodar·., dobar, jedar, hitar, mokar, mudar.* Machek, naprotiv, uporeduje sa sanskr. *pra-galbhd* »mutig, ent-, schlössen«. Mladenov pretpostavlja ie. *sker-* »režim«, njem. *Schere,* prijevoj *(s)kor-* raširen sa *-bh.* Upoređivalo se i sa sanskr. *khard-* »dur«, *kšatrijas* »ratnik = stiran. *kšarkšas* = *Xerxes.*

Lit.: ARj 3, 673. 704. *BI* 1, 881. *Miklošič* 89. Isti, *Rum.* 51, *SEW* 1, 369. *Holub-Kopečný* 142. *Bruckner* 184. *KZ* 51, 233. *Mladenov* 671. Machek, *Slávia* 16, 197-198. 212. *PBB* 23, 333. Skok, *ASPh* 37, 85.

hrâm, gen. *hrama* m (Vuk), sveslav. i praslav. **noгmъ,* bez paralela u baltičkoj grupij »1° kao crkveni izraz: templům«, odatle po zakonu sinegdohe »2° crkvena slava, svetac, svetkovina (kod pravoslavaca), 3° domus (Istra), dvor (Zakon vinodolski)« = *kran* (Marulić) = *kram* (Dubrovnik, Marin Držić) = *kram* (Kosmet, čaršijski govor) = *hram,* gen. *hrama* (Vodice) »1° odijeljen dio u kući gdje se čuvaju različite sprave i suđe za hranu, 2° crkva«. Odatle deminutivna *-ьc: hrămac,* gen. *hràmca* (Krk, Istra) »pastirska koliba« = *krama* »drvarska koliba (Bosna)«. Augmentativ na *-ina: kramiṇa* f (Istra) »dom, kuća«. U Istri postoji još deminutiv sa tal. deminutivnim sufiksom *-uccio* < lat. *-ūceus: hramuč.* Također toponim: *Ram* na Dunavu i *Hramina* u otočkoj Dalmaciji. Rumunji posudiše *hram* kao crkveni termni. Slog *hra-* nastao je po zakonu likvidne metateze: rus. *horom, horomina.* Ie. korijen nije utvrđen. Ako se uzme s Brücknerom da je *h* = ie. *sk,* onda je osnova **skormu, a* to je prijevoj od njem. **skerma > Schirm.* Prema Bruckneru ide etimologijski u isti red kao *hrana* »Schutz«, *cгenъ* »šator«, *krmiti.* Mladenov i ovo izvodi od *sker-* »režem«. Pretpostavlja se još ie. **sormos* od *ser-* (lat. *sero,* odatle internacionalna riječ *inserat* »oglas«). Matzenauer uporeduje sa sanskr. *sarma,* awesta *fšarema* »maison, demeure«, Machek sa sanskr. *karmydm* »festes Gebäude, Burg, Wohnhaus«. Prema ovim upoređenjima bilo bi prvobitno značenje »kuća od pruća, zaštita od neprijatelja«.

Lit.: ARj 3, 678. 5, 461. Ribarić, *SDZb 9,* 151. *Elezović 2,* 476. Skok, *Slav.* 146. *Mažuranič* 401. *Miklošič* 89. *SEW* 1, 397. *IF* 31, 410. *Holub-Kopečný* 142. *Bruckner* 183. Machek, *Slávia* 16, 193-4. 212. Kozlovskį, *ASPh* 11, 384. Endzelin, *SBE* 127. Pederson, *KZ* 38, 395. Budimir, *ZbŠ* 615. *WP 2,* 500.

hrána f (Vuk), sveslav. i praslav. postverbal **horna,* danas samo u značenju »1° Nahrung«, od *hraniti, hraním* (1487) »nähren«. Odatle deminutiv na *-iça: hranica.* Pridjevi na *-iv: hraniv* (Stulić) = *hranjiv.* Odatle *hrănivo* n »čim se može hraniti«. Na *-ba: hranidba* (18. v.). Na *-ište: hranilišće* (čakavci). Na *-ilo: hranilo* n »ono što hrani čovjeka«. Radne imenice: *hranič* = *hranitelj* m prema *hraniteljica, -teljka, hrànilac* m prema f *hrànilica.* Poimeničen part. perf. pasiva: *hranjenih* m (Ljubiša) »naziv za vola« prema f *hranjènica* »krma koja hrani« i *hranjenče* n. Prvobitno značenje od *hraniti »2°* servare, čuvati, custodire« očuvalo se u prefiksalnoj složenici *pohraniti* »verwahren«, odatle postverbal *pohrana* f »Verwahrung, Aufbewahrung«; *dohraniti, dohraním* pf. (Vuk) »1° alere, 2° sinonim: dočuvati« prema impf, *dohranjívati, -hrànjujem* i *-īvām* (16. v.), *ishraniti, ishranim* (Vuk) = *izrãmt* (Kosmet), *nahraniti, nahranim* (Vuk) = *narănît, narânîm* (objekt *dijete},* odatle *nahranče* n (Lika, Primorje) i *nahranka f* »dijete koje se othrani«, *otrãnlt* (ŽK), sve samo u značenju 1°; *rashraniti, rashrānīm* (Orahovica) »sinonim: utoviti se«; *sahraniti (se), sahranim* pf. (13. v., Vuk. objekt *mrtvac)* »1° obaviti pogreb, 2° spasiti (se), 3° odbraniti, 4° sačuvati«, impf, *sahranjivati, -hrànjujem* (Vuk) pored *sahranjevati* (17. i 18. v.) očuvalo je semantičku starinu. Isto tako postverbal odatle *sahrana* f (Vuk) »spas, čuvanje, utočište, grob, pogreb« (Slavonija, Bosna, zapad). Izvedenica na *-ač: sahranač,* gen. *-aia* m (Dubrovnik, Vrgorac) »sinonim: gustijerna«. Na *-ište sahranište* (18. v., uz pridjev *oltarsko)* stvoriše svećenici za *tabernakul,* danas *svetohranište.* Radna imenica *sahranite!]* m (= Isus) prema f *sahraniteljica* iz istoga je izvora. Semantičku starost čuva i pf. *shrániti, shrânlm* (Vuk) »sinonim: spremiti, spraviti (kod kajkavaca i ŽK)« = *shranati* (Vinodolski zakon, 13. i 14. v.) prema 'impf, *sahranivati, -ujem, -njivati, -njevati,* odatle postverbali *shran* m, *shrăna* f = *skramba* f = *shranište* = *shranica, shraniãca* »sinonim: spremište«. U Vinodolskom zakonu čita se i prevedenica *shranjenò ako* za tal. *salvo se* »osim ako«. Kao hipokoristik upotrebljava se vokativ *(h)rano moja,* odatle *(h)ranko, hranče,* s čime upor. ruske riječi od mila *kormílec* m prema *kormilica.* Ne zna se nije li takove prirode i u antroponimiji, u starim dvočlanim iтепiща *Hranislav, Hranimir,* odatle hipokoristici *Hranka* > *Ranko,* upor. prezime *Rankovič, Hranilo^* upor. prezime *(H)ranilović* (ŽU). Tu je moguće i značenje 2°. Slog *hra-* nastao je po zakonu likvidne metateze, rus. *horona,* polj. *chrona.* Rumunji posudiše *hrană* i α *hrăni,* oboje u značenju 1°. Bruckner uzimlje da je *h* nastao od *sk-* u ie. korijenu *sker-,* prijevoj *skor-.* Bez pokretnog *s-* je isti korijen u *krma, krmiti* (v.). Mladenov i ovdje uzima *(s)ker-: (s)kor-* »rezati«. Ali se uporeduje isto tako uvjerljivo i sa lit. *šeriu, sèrti* »krmiti«, *šermem* »karmine«, avesta *haraiti* (3. 1. sing.) »zaštićuje«, *servare* (odatle internacionalni pridjev *servilan).* Tu je korijen *ser-* raširen s pomoću sufiksa *-ua,* a u slav. s pomoću *-n.* Machek uporeduje i sa sanskr. *s'ar-man* »Hut, Obhut, Decke«; *h* iz *k* (ie. *ker-* u lit. *šerti* i *kel-* u sanskr. *çarman), h* iz í < ie. *ser-* (u avesti i lat.) čini dakako velike teškoće. Izgleda da se mora uzeti predslavenska kontaminacija ovih korijena.

Lit.: ARj 3, 679. 681. 7, 358. *Elezović* 1, 227. 445. *Mažuranu* 401-402. Vulović, *ASPh* 8, 137. *Miklošič* 89. *SEW* 1, 397. *IF* 31, 405. *Holub-Kopečný* 142. *Bruckner* 184. *KZ 51,* 232-233. *Mladenov* 671. Vaillant, *RES 22,* 41. Machek, *Slávia* 16, 191-192. Peterson, *ASPh* 35, 366. Arnim, *ZSPh* 13, 101. sl. *GM* 369-70. *Boisacq*[3] 524-525. *WP* 1,408. 432. 2, 498.

hrast, gen. *hrasta* m (14. v., Vuk), sveslav. i praslav. **hvorstb,* »sinonimi: dub, quercus, srč (v.)«. Između *hir* ispao je srednji suglasnik *v,* upor. stcslav. kol. *hvrastije,* stčeš. *chvrast,* rus. *hvorost.* Deminutivi na *-ič: hrastić* (14. v.); sa dvostrukim sufiksom na *-äc: roščić* (Lika, Slavonija); na *-ićak: hrastićak,* gen. *-ika* (Lika, ŽK), kol. *hraste* (16. v.); na *-ik: hrastik,* gen. *-ika* »hrastova šuma«. Pridjev na *-ov: hrastov,* poimeničen s pomoću *-ača krastavaca* »1° batina, 2° lađa od hrastovine«, s pomoću *-ina hràstovina* (Vuk), s pomoću *-ka hrastovka* f »žuta gljiva«. Postoje i specijalna značenja: »drvo uopće, stablo« (Krasica) : *smokve rastu na hrastu.* Upor. takvo značenje za *dub* u Zoranića: *jabuke rastu na dubu.* Iz Hrvatskog primprja ima šulek *narestac,* gen. *naresca* m »ilex aquifolium« < *na* + *hrast* + *-ьc* s promjenom *a* > *e* kao u *resti* < *rasti.* Specijalizacija značenja »dub, Eiche, quercus« nalazi se samo u slov. i hrv.-srp. U bug. znači »grm«, odatle s turskim sufiksom *-luk hrastalăk,* kao i u madž. slavizmu *haraszt,* ali *horozsth, haraszt* znači i »hrast, Eiche«. U ostalim slavinama postoji značenje »grm«: rus. *hvorost* »granje, grm«. U nekima i »suho granje«, kao i u rum. slavizmu: *hreast* (Moldavija) > *hreasc* pored *vrasc* »suho granje uopće, Reisig«. Riječ *hrast* je veoma star i raširen toponim, sam i u izvedenicama, među kojima zagorska *Hraščinaj-šći-* < *hrast* + *-ski* + *-ina,* nekada župa *de Hrosno, Hrastom,*

Hrastovica itd. Nema jedinstvenosti u tumačenju postanja. Izvjesno je da je naziv samo slavenski. Prema Miklošiču je onomatopejskoga postanja kao i *šuma* (v.), od slav. onomatopejskog glagola češ. *chrastěti, -iti,* polj. *ehrostać* »šumiti«. U hrv.-srp. se ta onomatopeja nalazi u *hrustiti se* (v.). Petersson tumači iz ie. složenice **qsu-orsto* »granata raslina«. Prvi se dio složenice nalazi u *hvoja, habat,* a drugi u *rasti* (v.), sanskr. *Tahati.* Machek uporeduje sa stvnjem. *horst,* sard, *colostri, galestri,* bask. *korosti, khorostii, gorosti* »ilex aquifolium«, dopuštajući unakrštenje sa *hvoja,* da bi objasnio *v.* Po njegovu mišljenju *hrast* pripada pred-ie. supstratu. Za Hirta je posudenica iz got. *horst,* a za Mladenova u prasrodstvu s tom riječi. Za Sütterlina **kwereis* u stvnjem., staronord. i nvnjem. Sve puste kombinacije. Glede *hrast* (Vodice) »grčevita bolest kod djece« v. *fräs.* Ime biljke »helminthia echioides« *(K)rastelj* (Dubrovnik), koje se nalazi i u češ. *chrastěl,* treba još obavještenja. Primijetiti još treba da su hrv.-srp. nazivi za vrste *hrasta,* kao *crnika* »ilex«, *gorun, sladun, štedun, gorskać,* domaćeg podrijetla.

Lit.: ARj 3, 688. 7, 581. *Mazurami* 402. Tentor, *JF* 5, 205. *Miklošič* 92. *SEW* 1, 408. *Holub-Kopečný* 142. *Bruckner* 184. *Mladenov* 671. *WP* 1, 501. Machek, *Slávia* 16, 182-183. 214. Siitterlin, *IF* 25, 61. Hirt, *PBB* 23, 338. Petersson, *KZ* 46, 146. (cf. *JF* 3, 215.). Loewenthal, *WuS* 10, 164. *Tiktin* 1779. Matzenauer, *LF 9,* 5—6.

hrb m (Šulek) »sinonim: biljka sporiš, hajdučka trava, achillea millefolium L.«.

Lit.: ARj 3, 690.

hrbat, gen. *hrpta* pored *hirbata* (14. v., Vuk) = *rbat,* gen. *rbata* (Kosmet), sveslav. i praslav. **пгъЬыъ* »1° sinonimi: kičma, leđa, dorsum, 2° (metafora) brdo, jugum«. Augmentativ na *-ina: hrptina-,ŋ̃ῖηα* f (ŽK) »svinjsko meso od kičme«. Pridjev na *-en: hrpten* (hrv.-kajk.), poimeničen s pomoću *-ica, -jača (hyrtènica* (Vuk) = *(h)rtenjača* (Vuk, Srbija) = *rptenjača* (Lika) = *rptenica* (Lika) »kičmenica, kraliješ«. Na *-išće: hrptičte* n (Belostenec) = *rtišće* (Babina greda) »žlijeb u hrptini«. Na *-nica: rbàtnica* (ŽK) »stražnji dio košulje«. Ovamo možda *rtmača* f (Vuk) »zalistak na hlačama« ako je *tm* < *tn* kao u *lajtman* (ŽK) < *lieutenant.* Bez sufiksa -ьг = -«, koji je kao u *nogbtb* > *nokat,* sa ť za ь (prijevoj ?) dolazi u slov. i kod Belostenca i Stulića *hrib* »collis«, od čega je kod Kavanjina pridjev *hribetan.* Toponim u Gorskom Kotaru *(Mukov Hrib, Hrib srednji, Hribac,* gen. *Hripca,* selo). Ovo *hrib* alternira u dočetku sa *hrid* (v.). Prema alternaciji *hred* za *hrid* (v.), sa *hrib* mogao bi stajati u vezi pridjev *hrebeljav* »sinonim: hridan, divlji, pun hridi, kamenja«, *hrebeljast* (Stulić). U češkom je prvobitno *eh* zamijenjeno sa *h* < *g: hřbet* < *chfbet* = polj. *grzbiet.* To još ne opravdava mišljenje Machekovo da osnovno *chrb-* stoji mjesto praslav. **gbrbł* »Höcker, Rücken«, v. *grba.* Za *hrib* kao ni za *hrbat* nema utvrđenih ie. paralela; *hríb* je po svoj prilici relikt iz predslav. i pred-ie. **grîpa* < **grep(p~)-,* koje dolazi u dalmatinskoj toponomastici kao *Gripa, Fripa, Hripa* za uzvisine. Bez *h* < *g* nalazi se u rum. *ripa* f »jäher Abhang, Abgrund, Schlucht«, cine. *aripă* »Abhang, padina«, meg.-rum. *râpă* »padina, kamen«, ц Cica (istro-rum.) *arpe* »kamen, stijena«. Upor. arb. *shkrep* »Abgrund, Fels«, odatle drum. pridjev *ripos* »jäh, steil, zerklüftet« i možda naše *rïpiti, ripnuti* »udariti kamenom«. Značenje ne dopušta izdvođenje od lat. *ripa* »obala«.

Lit.: ARj 3, 690. 691. 694. 707. 709. *Elezović 2,* 172. Skok, *ASPh* 33, 369. Isti, *Slav.* 61. 92. 93. 112. 114. 136. 149. Isti, *SIRev 3,* 353-354. *Miklošič* 90. *SEW* 1, 404. *Holub-Kopečný* 134. *Bruckner* 160. *KZ* 51, 225, Machek, *Slávia* 16, 200-201. 213. *GM* 204. Lewy, *ZSPh* 1, 407. *Tiktin* 1238. Hubschmid, *Vorind. Ostalp,* p. 44 i sl., § 20. Isti, *Alpenwörter* 13. i sl. *REW** 3863. 7328. *DEI* 1869.

(h)r̂bina f (Vuk, Lika, Bukovica, ŽU) »Scherbe; sinonim: krnjaga«, augmentativ na *-ina* od *rb* m (ŽU) »idem«. Toponim. Deminutivi na *-ič rbić* (Lika), na *-tk rbak,* gen. *rpka* »idem«, kôl. *ŕbovlje* n (ŽU). Rumunji posudiše *Mrb* n »Scherben, irdenes Bruchstück«, odatle *a Urbui* »in Scherben,schlagen«, *a să hirbui* (-Ш > *-ujç* < *-ovati)* »aus den Fugen gehen«, deminutiv *hîrbușor.* U bugarskom jeziku *hărbel,* pored *štarbel,* pridjev *hrăbav, harbeliv* »Scharte, Scherbe«. U prasrodstvu s arb. *vorbe* »zemljani lonac za kuhanje«. Kako bugarski oblik pokazuje, u prasrodstvu je s praslav. **skerbt* > *črep, škrbav* (koje i stvnjem. *skirbe,* nvnjem *Scherbe).* Zubatý pretpostavlja **гъЬlna,* upoređujući s lot. *rubināt* »einkerben, nagen« i *hrbina* proglasuje za »schwerlich richtig«, u čem se vara, kako pokazuje bugarski i rumunjski oblik.

Lit.: ARj 13, 738. Skok, *ASPh* 33, 369. *Miklošič* 300. *SEW l,* 405. Zubatý, *ASPh* 16, 410. *Mladenov* 673. *Tiktin* 731.

hrč m (šülek) »vrsta gljive«; deminutiv sa -*bk i -bka: hrčak,* gen. -*čka* (hrv.-kajk., Belostenec) »gljive koje se lat. zovu spongiolus, helvella, morchella« = *hrčka ĩ,* slov. *krček.*

Lit.: ARį 3, 691. *Pleteršmk* 1, 280.

hŕdati, *hrdom* impf. (Dubrovnik) (rei-.)« »sinonimi: bíti, lupati, tući (jako i s bukom)« = *herdăti* (hrv.-kajk., Bednja) prema pf. *hrdnuti, - m* (Martié) = (sa *dn* > *grì) hrgnuti* (Pjevanija crnogorska) = (sa *dn* > *n,* tip *panem) hrnuti, - m* (Dubrovnik). Kao ekspresivan glagol (metafora) *fdati, rđom* (Lika) »jesti«, *naŕdati se, nardám* »najesti se, nabubati se«, *nafdăt ļse).* (ŽK) »I° natovariti, 2° najesti se«, *uīdati* (ŽK) »ubiti«, *zafdat se* »prenagliti se *(zarda si se poc bálit mindele,* Smokvica, Korčula)«. Upór. slov. *hrdati in kopati* »tüchtig hauen«. Osnova *hrd-* dolazi možda i u složenicama: *hŕdoroga* (Vuk, Dubrovnik) »psovka za staru žensku«, *(h)rdobrada* »biljka stipa pennata«. Te se složenice mogu vezati i s pridjevom *rdar* (v.). Bez tačnijih obavještenja o upotrebi i značenju ne može se odrediti pravi etimon. U hrv.-kajk. *rdati* znáči »gristi što tvrdo«. Vuk ima isti glagol s akcentom *Mati, -ãm (po-)* (subjekti *krmača, magla, plug)* »herumweihlen, cunjati, orvati«. S akcentom *rdati, fdam* znači u Lici i »psovati, grditi«. Zacijelo se radi o onomatopeji. Ovamo može ići na *-ut* (upór. *smrduť) řdut,* gen. -*úta* m (Vuk) »trešnja koja se rska«. Dalje veze te onomatopeje v. pod *hrskati.*

Lit.: ARj 3, 694. 702. 7, 564. 12, 789. *Pleteršnik* 1, 280. *Mažuranić* 402.

hreb m (Boka) = *hrev* »sinonimi: panj, stablo, deblo«. Odatle kol. *hreblje* n (Split, Pavlinović). Toponim *Hrebine, Hrebinec* (Zagorje). Bez *h-* pridjev na *-av: rebav* (Županja, Srijem) »u koga su dvi noge iskrenite«, metafora od *reb* m (Vodice, Dalmacija) »prut«, kol. *reblje* »pruće«. Ovamo možda *rebić* m »kornjaš orthoperus« i prezime na *-ić Rebić* pored *Rebić* (Lika, Srbija), ali upor. i *Rêba* (Bosna, katolici). Ovamo ide možda i *rebeljuša f* (Podrinski okrug) »vrsta jabuke«, *Rebelj* je toponim (selo, Valjevski srez), *Rebeljani* (Gorska kosa, Gruža), *Rebeljska reka* (tvori zajedno s *Vujinavačkom rekom* Jablanicu). U značenju »panj, stablo (od vinove loze)« običniji je leksem s *-k* mjesto *-b: hrék,* pl. *hrêkovi* (17. v., Vuk, Dubrovnik) = *krêk* (južni krajevi, Smokvica, Korčula, Ston, Kotor). Odatle deminutiv na *-bk: hréčak,* gen. *hrećka* (Vuk, Dubrovnik) = *kréčak,* gen. *-čka* (Ston), na *-ić hrečić* = *krečio* (Ston), augmentativi na *-ina hrečina,* na *-etina hrečetina,* koL *hrečje.* Obje osnove su samo hrv.-srp.; *hreb* bi moglo biti varijanta od *hrib* (v.) < *grippa,* tal. *greppo.* Postanje nejasno.

Lit.:.ARj 3, 691. 694. 692. *5,* 500. *ZbNŽ 5,* 27. *Miklošič* 90.

hrën, gen. *hrèna* m (Vuk, Dubrovnik, općenito) = *ren,* gen. *réna* (Kosmet) = *rën* (ŽK, ikavci) = *kŕen,* gen. *hrena* (Dubrovnik) = *hrln,* gen. *hrina* (ikavski), sveslav. i praslav. *hrenbj* »raifort«. Lit. *krienas* iz slav. Rumunji posudiše *hrean,* Nijemci *Kren.* Teofrast je zabilježio grčki lik *κεράϊν,* iz čega izlazi da je *e* nastao iz dvogalsa *ai.* Postanje nepoznato. Prema Macheku pripada pred-ie. supstratu.

Lit.: ARj 3, 693. 5, 505. *Elezović 2,* 174. *Miklošič* 90. *SEW* 403. *'Holub-Kopečný* 190. *Bruckner* 185. *Mladenov* 673. Machek, *Slávia* 16, 212. *LP 2,* 158. Hoops, *PBB 23,* 568-569. Mikkola, *Ursl. Gramm,* 1, 11. i sl. (cf. *RSl* 6, 174). Loewenthal, *ASPh* 37, 384. *ZSPh 7,* 407. *Boisacq*[3] 435.

hrepēt m (Stulić) »smijanje u glas«. Odatle njegov pridjev *hrepetan* (koji nije pouzdan), denominal na *-ati hrepètati* (15. i 16. v.) (raj-) »1° grohotom se smijati (Stulić, Dubrovnik), 2° rzati«. Sufiks *-et* upućuje na onomatopejsku vrijednost korijena *hrep-,* koji se nalazi gotovo u svim slavinama, a i u značenju »rzati«. Značenje »navaljivati, nasrtati na koga«, koje ima *hrepiti* kod Kavanjina, zatim *na osvetu hripiti* kod Martića zacijelo su metafore istog onomatopejskog podrijetla. Prijenos onomatopeje na psihičko polje je u slov. *hrepenênje, hrepenéti* »sich sehnen«. Postoji i onomatopejska varijanta sa *b* mjesto *ρ: hrebetati, -čem* (leksikografi) u konkretnom značenju »ne slagati se u dva ili više glasova kod pjevanja i sviranja«, odatle pridjev *hrebetljiv.*

Lit.: ARj 3, 693. 695. *Miklošič* 90. Bruckner, *KZ* 51, 240.

hrétiti se (slov.) »1° sich anekeln, 2° aufgeblasen sein«, u Prorocima 282 b *nad tvojom rashrećenom dicom* kao prijevod Lutherova *über deine zarten Kinder.* Postanje nepoznato. Onomatopeja?

Lit.: ARj 13, 88. *SEW* 1, 401.

hrg m (Slavonija, Reljković, Sisak) »1° posuda u kojoj opančari kožu *moče, 2°* (Srijem) cucurbita lagenaria«, *hrga* f (Dalmacija) »kameni sud pri dnu tijesan, a k rubu izveden, u

kojem se ječam ljušti« = *hrg* m (Smokvica, Korčula) »drveno korito u kojem se poje svinje«, *fg,* gen. *fga* (Orahovica, Saptinovac, Vinkovci, Srbija). Odatle na *-ača: rgača* (osječka okolina), na *-ani rgānj,* gen. *-anja* m (Gornja Krajina) »uzduž prepolovljena tikva koja se kao kutlača uzima za grabljenje vode« = *řganj* (Srbija) = *rganj,* gen. *fgnja* m »listopad, studeni, prosinac, kad ima izobila hrane, pa ju *rgom* uzimaju«. Odatle denominal *rgati, -am* impf. »1° kao *rgom* (velikom kašikom) zaimati, 2° množiti«. S protezom *v- vrg* »krbanj, susak, tukvanj«. Sa *k* mjesto *h: krga* »haustrum e cucurbita«. Oblik s *h* postoji i u slovenskom *hrg,* gen. *hrga* »ein aus einem Flaschen Kürbis gemachter Trichter oder Heber, oder daraus gemachter Schöpfgefäss«, odatle *hrgáča, hrganja, hrgánjica.* Bit će predslavenskog i pred-ie. postanja u vezi sa lat. *orca, urceus* = gr. ὕρχη., etruščanski *ucy., urna.* Gr. ὕρχη je obična βίκος (odatle zacijelo *bicarium)* »Weingefäss mit zwei Henkeln«, prema Izidoru iz Sevilje »vrst amfore«; *krga,* češ. *krbanice* »olla«, slov. *krhla, krhlenka* upoređuje Matzenauer sa srvnjem. *kruoc,* nvnjem *Krug.*

Lit.: ARj 3, 694. *ZbNŽ 6,* 126. *Pleteršnik* 1, 281. *REW*[3] 1181 a. 6087. Lorentz, *REKA* Suppl. 6, 1345. Metzenauer, *LP* 9, 15. *Boisacq*[3] 1006. Alessio, *Onomastica 2,* 201. Skok, *ZRPh* 41, 149., br. 10.

hrid m, f (17. v.) »veliki goli kamen; sinonim: stijena« = *hrida* f == *riđ* (Vuk, Dubrovnik) »golo brdo, gola kosa«, pi. *ridavi* (Srbija, Vranja, Sarajevo, Sutjeska) »kose između rijeka« = *rida* f (Vuk, narodna pjesma, Makarska krajina, Podrinje, Srbija). Pridjevi: na *-ьn hridan* (16. v.), *hädast* (Pavlinović), na *-ski ridski* (sela, okrug vranjski). Kol. *hrîde* n (16. v.). Augmentativ na *-ina: (Klridina.* Na *-ovaca, -ovka, -ovkinja: hridovača* (Srbija, Niš) = *hridovka* = *hridovkinja* »otrovna zmija, vipera ammodytes L.«. Upor. *gričarica* (Drežnica kod Ogulina) od *grič.* Nalazi se još u stcslav. i makedonskom *riđo.* Toponim s prijedlogom *o-, ob-: Ohrid* (upor. u narodnoj pjesmi: *Odvali se rida od Orida i ubila sva tri pobratima,* Vuk 1, 405), gr. *Achrida,* čine. *Oher* pored *Uhîrdă,* turski *Ohir.* U tur. *-d(a)* ispao zbog turske postpozicije *-da* (lokativ). Dolazi i bez prijedloga. Postoji i oblik sa *e* mjesto *i: hred* (sjeverna Dalmacija). Prema Brückneru isti je korijen koji i u *hrib* sa alternacijom sufiksa. Machek pretpostavlja razvitak iz **kriđt,* koji nigdje nije potvrđen, a ovo izvodi kao i Berneker iz got. *dis-skreitan* »zerreissen«, pozivajući se na lat. paralelu *rūpēs* od *rumpo,* slav. *skala* (v.) od ie. *skel-* »spalten, zerreissen«. Pojmovno ide zacijelo u istu sferu u koju i *hrib, griza* i *grič* (v.). To su pred-ie. izrazi za terenske uzvisine koje su u vezi s predrom. **gredius* »neobrađen, prost« > tal. *greggia, gręzso,* srlat. *gregius* (Foru), *grezius* (Padova).

Lit.: ARj 3, 692. 694. 8, 798. 13, 944. Hirtz *Amph.* 37. 43. *Miklošič* 90. *SEW* 1, 402. Bruckner, *KZ* 51, 225. Machek, *Slávia* 16 212. Miletič, *MP 2,* 142-146. *REW*[3] 3857a (drugačije *DEI* 1868. 1870. od lat. *grex,* kao prevedenica od gr. *agélaios* od *agéle* »stado«) Skok, *SlRev* 3, 353. Iwaszków, *Lud* 25, 95. sl (cf. *IJb* 13, 305).

hrisovul m = *hrisovul}* (također f, 13. v.) = *hrisovol, hrisovolj* (14. v.) = *hrisovoj* (14. v., upor. *perivoj)* = *hrisòvulja* f »isprava« (danas općenito u naučnim knjigama) = *hrisijovul, -lj* (14. v., prema grčkom pridjevu χρύσειος) = *(y > u) hrusovol* (14. v.) = *hrusovul* (14. v.) = *rusovoh* (stsrp.) = (prema lat. čitanju gr. *χ) krusovulj* = *krusovulja* f = *krisovulj* (Vuk, Crna Gora, Boka, Ljubiša: *pop Zlovolja čita krusovolja)* = *krusivoj* (14. v.) = *krusivoja* = *krusivolj* (rukopis 1351, prijepis 18. v., nekritički) = *krušivoj* (1351). Od srgr. (biz.) složenice χρυσόβουλλον »zlatna bula«; *lj > j* osniva se na prijelazu u deklināciju *i* i unakrštenju sa *volja, povelja.*

Lit.: ARj 3, 696. 711. 5, 678. Vasmer, *GL* 64. Matzenauer, *LF* 17, 192.

Hristofor = *-hvor, -var* = *Hristofir* (s gr. izgovorom glasa χ) = (sa lat. izgovorom *eh* za χ) *Kristofor* (14. v.) = *Krištofor* = (sa disimilatornim ispadanjem dočetnog *-r* zbog disimilacije *r-r) Krištof* (15. i 16. v.) = *Krištof* (hrv.-kajk., ŽK, prezime) = (sa disimilacijom *r-r > r-l') Kristofal* (14. v.) = (sa sonantnim *ṛ* kao u *krst) Krstofor* (16. i 17. v., Baraković) = *Krštofor* (čakavci, 15. i 16. v.) = *Krstofal (18.* v., Kavanjin) = (sa *ph > p* kao u *Filip) Krstopor* (1493). Od gr. Χριστόφορος, dobro potvrđeno ime u dalmatinskim srednjovjekovnim gradovima. Prilagođuje se dvočlanim praslavenskim imenima time što se drugi dio grčke složenice zamjenjuje sa *-voj* (prema tipu *Milivoj): Hristivoje* (Vuk) = *Kristivoj,* odatle prezime *Krstivojević* = *Kristivojević,* sa *-mir* (prema tipu *Vladimir) Krstimir* (Palmotić), sa hipokorističkim sufiksima *-ilo Krstilo,* odatle toponim *Krstilovica, -iha* (tip *Držiha* od *Držislav) Krstiha* Д3. v.), na *-oje Krstoje,* prezime *Krstojević,* na *-a, -o, -e Krista* m pored *Hristo,* odatle *(H)ristić* = *Kristo* (16. v.,

Dubrovnik, Boka, Perast) prema *Krista* (od *Krištof),* odatle *Kristie, Kŕsta* (18. v., Vuk), pridjev *Krstin,* pored *Kŕsto* (Vuk), pridjev *Krstov,* odatle *Krstić, Krste* (18. v., Dalmacija), na *-an* (prema tipu *Milan) Hrîstan* (Vuk) = *Kristau* (slov. prezime), *Kŕstan* (18. v.) m prema f *Kŕstana* (Srbija), na *-le* (prema tipu *Mile) Krile* (također dalmatinsko prezime) = *Krla* m (Boka ili Crna Gora, narodna pjesma) = *Krie* (Hrvatska, 1535). I sa lat. sufiksima prave se hipokoristici. Ovamo ide na deminutivni sufiks *-inus Hristind,* (mučenica, slavi se 24. VII), koje kod kaluđerica glasi i *Hristijana,* u Dubrovniku *Kristina,* odatle hipokoristici *Krista* (18. v.), *Križa* i *Krila.* Upor. hrv.-kajk. prezime *Križan.* Odatle ženski hipokoristik *Hrista* (Vuk), na lat. nenaglašeni sufiks *-ulus Krstol = Krstul* (1460), odatle dalmatinsko prezime *Krstulić, Krstulović.* Ovamo ide zacijelo i ime vlaškog plemena (1430) *Krisojevići.* Upor. prevedenice *krstonoša* i bizantinsko χριστόδουλος > *hristodul.*

Lit.: ARj 3, 697. 5, 539. 541. 542. 543. 588. 595. 636. 644. 657. Jireček, *Romanen 2,* 30.

(h)rkać, gen. *-aća* m (18. v., Vuk) »naziv što ga daju katolici pravoslavnima u Bosni i Dalmaciji« = *arkač* (Kavanjin, Pavlinović), pejorativna izyedenica stvorena s pomoću sufiksa *-aí* (v.) od osnove kojoj je značenje teško odrediti. Prema Pavlinovićevu obliku *grkać,* za koji se ne zna gdje i da li se govori, bila bi to izvedenica od *Grk.* To bi se slagalo s nekadašnjim nazivom *grčko-istočni, grčko--istočnjaci* u nekadašnjoj Austriji. Budmani se protivi tome. Po njegovu mišljenju može da postaje od *hrkati.* To bi bio pejorativan naziv za pjevanje kroz nos. Bela ima *hrka* mjesto *hrkać.* To bi bio hipokoristik ili postverbal od *hrkati.*

Lit.: ARj 3, 690. 14, 54.

hrmestavac, gen. *-avea* m (Zagorje, Prigorje) »meso što hrušce pod zubima«.

Lit.: ARj 3, 701.

hfcmza f (Bosna, Sarajevo, Kreševo, gdje se kopa) »auripigmentum, mineral žut, kao zlato mekan (upotrebljava se za boju)« = *sali zrno* ili *guša* (Srijem) = *žuti sigan* (Dalmacija) = tur. *altınbaş* > *altunbaš* (Bosna). Prema *erza* (Mostar) *m* kao da je umetnuto [.< tur. *kırmız* < ar. *qirrniz].*

Lit.: ARj 3, 702. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 323. *Školjić** 334.

hrndoline f pl. (Dubašnica, Krk) »oraće zemljište, ali kamenito, loše«.

Lit.: ARj 3, 702.

hį-nkaš, gen. *-asa* m (Pavlinović, Dalmacija), »nadimak na -as volu koji nije dobro uškopljen«. Od istog je korijena pridjev na *-ovit (h}rnjkovit* (Vuk, Srbija, za domaće životinje: *vo, konj}* »1° koji nije dobro utučen, 2° silovit, žicast, subačina« (Pavlinović, Dalmacija). Slaže se značenjem i fonetikom sa rumunjskim *rancatiti* »halb kastriert« = *rîncaş, rincău* »einhodig«, koje Gamillscheg, *RG* s. v. izvodi iz gepidskog (balkansko-germanskog) *wranko* > *rancus* »hinkend, lahm«, Meyer-Lübke iz langobardskog *rank* ili **renicus; hrnkaš* je prema tome leksički ostatak iz govora srednjovjekovnih Vlaha. Ovamo ide još kao talijanizam *rànkati, -am* impf. (Perast; Nalješković: *rankat ću najbrže}* »davonlaufen«. Od tal. *arrancare* »svellere, zoppicare, vogare di forza«.

Lit.: ARj 3, 702. 13, 58. *REW*[S] 7044. 7209 a. *DEI* 299.

(h)rnjaga f (Vuk, BiH) »velika gomila, sila, množina, hrpa«.

Lit.: ARj 14, 56.

(h)fnjav, pridjev na *-av* (Vuk) »sa raspuknutim ili razrezanim usnama«. Imenica *fnja,* gen. *fnjê* f (Kosmet) »svinjska surla, njuška«. Odatle metafora na *-ka: hrnjke* f pl. »vrsta gljive«. Hipokoristik *Hŕnjo* (Vuk) je antroponim i apelativ značenja koje je u pridjevu. U narodnoj pjesmi *Mujo od Udbine* zove se *(H)rnjetina Mujo* i *Hrnjica Mujo.* Odatle i muška lična imena *Hrnjko* (14. v.) i *Hrnjak* (15. v.).

Lit.: ARj 3, 702. *Elezović 2,* 180.

ħгб-ħгб, onomatopeja kojom se imitira glas svinja. Oformljena: *hrycati, kroče* (16. v., Dubrovnik) »sinonim: guritati« = *hrokati, -če* (leksikografi) = *hròktati, hrokće* (subjekt *svinja)* (Vuk). Sa vokalom *u* mjesto *o* kod Marulića i sa c iz prezentske osnove *hručati, hruča.* Sa tim vokalom prenosi se na govor ljudski (pejorativno): *hrukati, -am* (Belostenec) »govoriti 'vičući«.

Lit.: ARj 3, 704. 710.

hrom (Vuk), sveslav. i praslav. pridjev, »lahm«, nije danas općenit na hrv.-srp. teritoriju. Čine mu konkurenciju sinonimi *šepav* (v.) u zapadnim krajevima, *tapalast* (Vuk) = *tapalast* (Banja Luka), izveden na *-ast* od

balkanskog turcizma *topal,* gen. *-ăla* (tur. *topal},* arb. *topal* »lahm«; odatle prezime na *-ovii Topalović.* Poimeničen na *-ьc* m prema f -tea: *hròmac,* gen. *kromca* prema *hrornica,* odatle prezime *(H}romac* i *(H}romčević > Rončević; (h}romica* (Lika) je apozicija za kozu; *hromica* (Dalmacija, Ljubiša) je mjera za duljinu, »širina između paoca i kazaoca kad se raščepe« (ne vidi se, kako se taj leksem semantički odnosi prema značenju pridjeva), Apstrakta se prave sa *-oca = -òta, -atinja = -ost = -stvo'. Qi)romoća* (17. v.) = *hromòta* (15. v.) = *hromòtinja* (Crna Gora, valjda kol. kao *sirotinja} — hromost = hromstvo.* Kauzativ *ohromiti, -im* »učiniti nekoga hromim«. Ljubiša upotrebljava prilog *hromice* u vezi sa *tomice* »na sve načine« u rečenici: *pak su nastavljali tomice i hromice da je k udaji sklone.* Vuk i pisci imaju inhoativ sa *nç > nu: ohronuti, ohronēm* (ŽK) »postati hrom; sinonim obangaviti«. U njemu je izolirana promjena *mn > n* kao u *nokrat* (ŽK) < *mnogokrat.* Ta se grupa čuva u *kinmuti, klimnuti* i *komnuti.* Govori se i piše obično bez *h oronuli, oronem.* Rijedak prijelaz *mn > n* razlog je što se u jezičnoj svijesti izgubila veza sa *hrom,* te se govori kao pridjev »oslabljen«: *oronuo starkelja. Romici* »Cigančad« nema veze s *hrom* nego je to od ciganske riječi *romia* »čovjek«. Iteratív pravi se prijevojem *o-a: hramati, hramljem, -ām* (Vuk, već stcslav.), sa *lj* iz prezenta u impf, *ramljati, -em > ramnjati, -am* (Ljubiša), *nahramivati, -hramujēm* (Vuk) = *naramljivati* (narodna pjesma). Odatle radne imenice na *-ьc: hrámac,* gen. *-mea = hramalac,* gen. *-aoca* m prema *hramalica* i apstraktum *ramota* (Lika, u formulama čaranja) »sinonim: hromota, hromoća.« Ne nalazi se u baltičkoj grupi. Pridjev je slavensko-sanskrtska leksička paralela. Tačno odgovara sanskr. *śrama-h* < ie. *sromo-s,* fonetski i po značenju. Bruckner izvodi bez potrebe od ie. korijena *skrem-: skrom-,* od kojeg je *skroman* (v.).

Lit.: ARj 3, 678. 705. 8, 798. *BI 2,* 579. *Miklósié* 91. *SEW* 1, 403. *Holub-Kopečný* 143. *Bruckner* 184. *KZ 5ĩ,* 234. *Mladenov* 674. *WP 2,* 706. Machek, *Slávia* 16, 131. *IF* 53, 94. Hirt, *IF 23,* 243. Markovié, *NJ* n. s. 1, 248-251.

(h)ropati impf. (Belostenec) »1° sinonim: štropotati, 2° guritati (subjekt *svinja,* Mikalja)«. Odatle sa onomatopejskim sufiksom *-ot: ropot* m »štropot, buka, lupa, prasak, šum«, u stcslav. *гърътъ* i *ropott.* Odatle opet *rapatati, ròpocem* »1° štropotati, bucati, 2° mrmljati« = *hropotati* (hrv.-kajk.) »rikati«, pridjev *ropotljiv; štropot* je ista onomatopeja s prefiksom *s-* i umetnutim -í. Upor. glede prijelaza *str > str oštar.* Razlikovati treba onomatopeju *ropòtina = hropòtina* (v.) »jaka nazeba, kijavica«. Slična onomatopeja: *rônj-kati, -am* impf, »cviliti«. Zacijelo onomatopeja nedovoljno potvrđena. S istim vokalom *roktati* »idem«. Sa *i* mjesto *o řinkati.*

Lit.: ARj 3, 706. 14, 28. 162. 163-4.

(h)rpa f (15. v., Marulić) = *vrpa* (Belostenec, Zore, jug, Zrinskoga *Sirena)* »sinonimi: kup, gomila«. Odatle deminutivi: na *-ica: (h}rpica* f (Lika, Orahovica), na *-ьc rpac,* gen. *rpca* »kamen koji se vadi iz rpe«, na *-ič hrpić* (18. v.). Pridjev na *-at: rpat.* Augmentativ na *-ina: vrpina* (Mikalja). Na *-ište: rpište* n. Vuk ima *řpnjak* »módii genus«. Denominai (faktitiv) na *-ati: rpati (na-},* odatle *narpavati, -am* pored *narpivati,* na *-iti hrpiti* (17. i 18. v.). Semantički se može objasniti *rpiti se, -i* (subjekt *dva ovna, volovi,* Piva—Drobnjak) iz metaforičkog faktitiva »činiti hrpu kad se pograbe«. Prilog: *hrpimice** Vrančić ima varijantu sa *b* mjesto *p: hrba,* koja nije potvrđena. Oblik *vrpa* može se upoređivati s polj. *warp(a}* »der um eine Grube aufgeschüttete Erdhügel«, odatle *warpac* »latać«. Nije jasno da li je u vezi s rus. *verpu* »reisse, pflücke, raube«, stru. i rus.-cslav. *ьгрй, vbrpsti,* a ovo u prasrodstvu s lit. *verpiu, verpti,* lot. *vērpu, vērpt* »presti«, od čega bi *vrpa* bila postverbal »ono što je načupano« > »kup« < ie. korijen *uer-* »okretati se«, raširen sa *p.* Gubitak *v-* mogao bi se objasniti kontaminacijom s protezom *v-,* upor. *uho, ura, uš* prema kajk. *vuho, vura, vus,* a *h* kao spiritus pred sonantnim r> upor. *hrga* pored *fga, hrsuz* pored *fz.* Moglo bi se pomisliti i na prasrodstvo s got. *wairpan,* njem. *werfen.* Postverbal *hrpa* bi tada značio »das Aufgeworfene«.

Lit.: ARj 3, 690. 707. 7, 594. 14, 201. 202. *Mažuranić 665.* 1610. Vuković, *SDZb* 10, 401. *Miklošič* 384. *Bruckner* 602. *KZ* 51, 239. *Vasmer* 189. *WP* 1, 277.

(h)rt m (15. v., Vuk, Marulić) »lovački pas« prema f *hrtica* (17. v.), sveslav. i praslav. Aam. U Kosmetu očuvano samo u narodnom poredenju: *zēbem kaj ft, suh kaj rt.* Odatle pridjevi na *-ov, -in: hřtov, hiŕtičin.* Deminutiv na *-če: hrče* n (Vuk, narodna pjesma). Augmentativ na *-ina: Krtina.* Složenica: *hrtovoda* (Vuk). U baltičkoj grupi nalazi se kao posudenica iz slav.: stprus.

curtis, lit. *kurtas,* lot. *kurts* »idem«. Ie. veze nisu utvrđene. Bruckner i Mladenov izvode od istog korijena od kojeg je i prilog *skoro* (v.), ie. *sker-jskor-* sa sufiksom *-to.* Prema tome bi prvobitno značenje bilo »koji je brz« < ie. **skr-to-s.* Paralela je za to rus. *borzaja sobaka* »hrt«. Tumačilo se (Hirt) kao posuđenicu iz svegerm. *Rüde.* Ali se i, obratno, uzimlje da je *Rüde* posudenica iz slavenskoga (Weigand--Hirt). Veže se (Machek) i sa lit. *kurti* »rennen«, lat. *currere.* U tom slučaju bila bi stara ie. riječ.

Lit.: ARj 3, 709. 14, 204-6. *Miklósit* 93. *SEW* l, 412. *Holub-Kopečný* 143. *Bruckner* 176. *KZ* 51, 233. *Kiparsky 277. Mladenov* 672. Machek, *Slávia* 16, 216. Endzelin, *IF* 33, 116. *Weigand-Hin* 617.

hrümati, *-am* impf. (Bella, Dubrovnik) »žvakati zatvorenim ustima tvrd hljeb; sinonim: hrskati«. Ta se onomatopeja, koja oponaša glas što ga proizvodi žvakanje tvrdog predmeta, nalazi i u slov. *hrumati* i u postverbalu odatle *hrûm* »Getöse, Lärm« kao i u rus. *krúmkatb* »nagen«.

Lit.: ARj 3, 710. *SEW* l, 404.

hrasta f (16. v., Držić) »kora na pečenju«. Stulić ima *hrustalica* »kora na hljebu«, koje Budmani označuje kao nepouzdano. Od lat. *crosta* < lat. *crusta,* sa *cr* > *hr* kao u *hlače* ili unakrštenjem sa *hrùstati, -ām* (v.). Ovamo ide *krustavica* f (Voltiđi, Stulić, Šulek) »(kulinarski termin) vrsta prohe (torte)«, od tal. *crostata* »pasticcio«, izvedenica na *-ata* (v.), koje je zamijenjeno našim složenim sufiksom *-avica.* Na lat. nenaglašeni deminutivni sufiks *-ula: hfstula* f (Mikalja, Stulić) »vrst uštipka«, deminutiv na *-ča hfstulica = hrustulica* (Mikalja) = *hrastule* f pl. (Potomje, Pelješac) »vrst slatkih kolača«, od mlet. *crostali* m pl. = *crustula* »focaccia«, furl, *erőstül; cr* > *hr* zacijelo unakrštenjem sa *hrstati.* Grupa je očuvana u deminutivu *krustuKć* (Mikalja) »komad (kruha)«.

Lit.: ARj 3, 711. 5, 678. *REW** 2345. 2347. *DEI* 1167. 1180.

hrušt m = *rušt* »sinonimi: posuđenice kebar (hrvatski gradovi), skarambež (Dubrovnik)«, sveslav. i praslav. *(hrcštb),* izvedenica s pomoću *-io* od onomatopejskog glagola kojim se oponaša zvuk buke (zubima, zujanja) *hrùstati, -ām* pored *hruščēm* (16. v., hrv.-kajk., Belostenec) »sinonim: (h)rskati, cum fragore comedo« = *rüskati* »isto«; *u* je nastao od nazala *o:* slov. *hrošč,* češ. *chroust,* stpolj. *chrast.* Češki i poljski oblik obrazovani su bez *-ío; hrùstati* dolazi u prijevoju s nazalom *į\ hręstati, hrestajç* > *hręstati, -am* (Belostenec) »knistern, knirschen«. Tome prijevoju odgovara lit. *'kremseti* »idem«. Ovamo i *rustalac* »kukac korh-jäš«. Za praslav. leksikalizaciju onomatopeje nema paralela u baltičkoj grupi. Nije posudenica iz got. *ï>ramstei* »idem«, kako misli Hirt, nego srodna onomatopeja. Od *hrùstati* (16. v.) = *růstati* (ŽK) (po-) postoji u izvedenicama veća leksikologijska familija u nazivima hrskavih predmeta: *hrustača* f (Belostenec) = *hrüstavica* = *hrustika* »Knorpelkirsche«, *hrustavac,* gen. *-avca* »1° cartilago, 2° vrsta gljive«. U ništičnom prijevoju ta se onomatopeja pojavljuje sa dva glagolska oformljenja: *t-, k-: hf stati, -am* (17. v.), odatle pridjev na *-av hřstav,* poimeničen sa *-ьc hřstavac,* gen. *-avca* f »vrsta grožđa'«, sa *-ica hfstavica* (Primorje) = sa *-ka hřstavka* »vrst smokve«. Mjesto *t-ati* Vuk ima *-k: (h)fskati* (SÉ), *-ām,* odatle *hřskavac,* gen. *-avca* »vrsta trešanja; sinonim: hrustača itd.« = *hrskavica* (Vuk, Mostar, Cres) »sinonim: hrustavac«..

Lit.: ARj 3, 708. 711. 712. 13, 202. 203. *Miklósié* 91. *SEW* l, 403. *Holub-Kopečný* 143. *Bruckner* 186. *KZ* 48, 199. 51, 234. Pedersen, *IF 5,* 66. Machek, *Slávia* 16, 178. 212-213. Hirt, *PBB* 23, 338. Uhlenbeck, *PBB* 30, 316. Matzenauer, *LF* 8, 2-3, 17, 192. Scheftelowits, *KZ* 56, 207.

Hrvat, gen. *-ata* m (16. v.) prema f *Hrvatica* (općenito), rijetko *Hrvatka* (18. v.), *-kinja* (17. v.). Sa sufiksom *-in* za individuum potvrđen je nerijetko *Hrvatin* (Korizmenjak, Vetranić, Zoranie, 1436; *Sunnin* 432, pl. *Hrvate,* danas se ne govori). U tom se razlikuje od *Srbin, Bugarin,* a približuje se etnicima *Čeh* i *Rus* (rijetko *Rusin).* U ličnom imenu *Hrvatin* (11. v.), odatle prezime *Rvatln* pored *Rvátin* (ŽK), *-in* je hipokoristički sufiks kao u *Milutin, Dragutin* itd. Zbog toga ostaje u izvedenici na *-ić: Hrvatinić.* Izvedenice su na *-janin: Hrvaćanin* (18. v., narodna pjesma, Bogišić) od imena zemlje *Hrvati* (upór. *Cechy}.* Odatle sa *ć Hrvačka* »Hrvatica«, kod Zlatarića. Pridjevi na *-ski: hrvatski* (1406, Vuk); femininum poimeničen u imenu zemlje *Hrvatska* (18. v.), *hrvāškī* (18. v., narodna pjesma, Bogišić) sa *tš* > *š* kao u *viški, vrbaški.* Ime zemlje na *-ija: Hrvatija* (narodna pjesma, Bogišić), izolirano. Sonantno *r* nastalo je iz *rt.* To se vidi iz Konstantinova grčkog oblika Χρωβάτος kao i iz srednjovjekovnog latinskog

nästalog u romanskoj Dalmaciji *Chroata,* u kojem je dočetak *-t* izmijenjen prema *Dalmata.* Time se razlikuje od latinizacije *Serbus.* Prema srednjovjekovnom lat. stvoren je tal. pridjev i imenica *croato.* Vokal α ima iskonsku duljinu, kako se vidi i iz lat. i tal. oblika; u njima je *v* ispalo prema izgovoru dalmatinskih Romana i sjevernotalijanskih dijalekata, odakle je *croato* došlo i u toskanski govor; *v* > *b* u zapadnim pozajmicama pojavljuje se kasnije, za tridesetgodišnjeg rata (1618—1648), direktno iz hrvatskog oblika, kada *Hrvat* ulazi u njem. *Krabat(e), Krobot* »munteres, wildes Kind«, iz njem. u švedski i francuski (prvi put 1652) »1° konj hrvatske rase, 2° hrvatski konjanik kao plaćenik, 3° *kravata* (tal. *cravatta* < fr. *eravate,* port, *gravata,* neobjašnjeno odstupanje u katal. i španj. *corbata}«.* Švedsko je značenje »divlje dijete« kao u njemačkom. Ovdje je i toponim (dio Stockholma). Suglasnik *v* ostaje i u madž. *horvát.* Kao u *Slavonija,* madž. oblik je ušao i u hrv.-kajk. *(horvatski* 17. v., Slavonci), *Hòrvãt,* gen. *-ata* (16. v., narodna pjesma, prezime kao u madž. *Horvátié, Horvatovic),* također toponim *Horváti* kod Zagreba, Varaždina, *Horvaćani* (Banja Luka), prezime *Husejin Horvaćanin* (odabaša grada Jasenovca, 1676—1692). Razlog činjenice da kajkavci preuzimlju madžarski oblik, treba tražiti u tome što su oni zvali sebe *Slovenci, a* svoju zemlju *Slovinje,* odakle madžarizirano lat. *Slavonija.* Čakavski oblik *Harvat* pojavljuje se u narodnoj pjesmi (u Vuka), kao ime muško *Harvatinb* (u pećskom pomeniku) i u bug. *Harvat(in),* češkom i poljskom *Charvát* (preko glagoljaša u Emausu?). Do 10. v. etnik se pojavljuje na vrlo ograničenom teritoriju: Lika, Bosna do Plive, kraj oko Zadra, koji se još 1527. zove u pl. *Hrvati.* Što je južno odatle, to su *Slovinci (şa ě > i),* a što je na sjeveru, to su *Slovenci* (sa *e > e).* Prema srlat. *Chroatia* upotrebljava se *Hrovat* (Stulić), odatle *hrovatski* (Levaković), u 17. i 18. v. *Kro(v)acija* i *Krovat* (Costa, Kanavelić). Lično je ime već kod Konstantina. Kasnije 'sa hipokorističkim *-in.* Odatle novi hipokoristik na *-oje Hrvoje* (15. i 16. v.). Interesantniji toponimi na istoku i na jugu jesu ovi: *Rváti* m pl. (Vuk) (selo, kruševački okrug, rudnički, valjevski), *Rvatovac* (njiva, Prnjavor—Bešenovo u Pruskoj gori), *Rvatović* (u Osiku kod Gospića u Lici, Listani, okolina Beograda), *Rvātskā* (rječica sela Bučje, brodski kotar), *Řvatska Stubica* na Morači kod Vezirova mosta (Titograd, Crna Gora); na tom su mjestu Turci opljačkali Crnogorce koji su se vraćali iz Carigrada gdje su Crnogorce zvali *Hrvati. Rvatsko* •*selo* pod Avalom blizu Beograda. U Grčkoj je blizu Atene arnautsko selo *Hamati.* Na Prespanskom jezeru također *Harváti.* Kako je do ovih toponima došlo, nije objašnjeno. Na raznim slavenskim stranama također se nalazi taj etnik. U Galiciji oko rusinskog Peremyśla su *Horvāti,* alpski *Hrvati* oko Celovca, polapski *Hrvati* u Češkoj *(Belli Hrvati), Crveni Hrvati* u Crnoj Gori (Dukljanin). Špičane, koji su služili u Carigradu, zvali su Turci *Hrvati.* Njihov poglavica zvao se *Hrvatbaša.* Osim naziva za odijelo *kravata,* koja je postala internacionalna riječ, *rvatka* f je kapa (oko Banje Luke), *'hfvāština* (poimeničen pridjev *hrvatski* s pomoću *-ina)* »1° vino zagorsko i kotarsko (kod Zadra), 2° vrsta vinove loze (Vuk)«, *hrvatlca* (Daruvar, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) »vrsta grožđa boje roza«. U semantičkom pogledu njemačko i švedsko značenje »wildes, unbändiges Kind« nalazi svoju paralelu u sjev.'-tal. *croato* »ostinato«. Brojna su etimologijska tumačenja. Osnovna je teškoća u tome što se ne zna da li je *-ato* sufiks ili pripada i on korijenu. Maretić misli da je sufiks. [Na to da se radi o sufiksu, misli se i u pokušaju etimologije koju daje Porfirogenet: on kaže da riječ »Hrvati na slavenskom jeziku znači oni koji posjeduju mnogo zemlje« (»το δε χρωβάτοι -rfį των Σκλάβων διαλεχτώ ερμηνεύεται τουτέστιν »οι πολλήν χωράν κατέχοντες«). Iz toga izlazi da se ime dovodilo u vezu s gr. χώρα »zemlja« i sufiksom *-at* (tip *brkat, plecat, krákať).* Od prvih pokušaja da se etimološki objasni ime *Hrvat,* valja spomenuti pokušaj Tome Arhidakona koji etnonim *Hrvat* dovodi u vezu s *Curetés* =*Curibantes* te pokušaj Jurja Ratkaja (1652) koji to ime dovodi u vezu s glagolom *(h)rvati.* Vezano je ovo ime i s imenom bugarskog kana *Kuvrata (7.* st.), s gorjem *Karpati* i imenom historijskog naroda *Sarmati.* Šafařík ga veže uz *brib* i *пгъЬыъ,* Miklósié uz korijene *hruv/hnv* »ples«, Daničić uz sar- »čuvati«, Geitler uz *sarv-* »oklopnik«. Oštir ga veže uz *eternata-* »gora«, Županič uz *churava-th* »drugovi, narod«. Prema Nahtigalu valjda je neslavensko ime. Od kada su 1890. u Tanaisu (ušće Dona, 2 — 3. st.) nađeni grčki natpisi na kojima dolaze iranska imena i među njima iransko ime arhonta χορόαθος/χορούαθος, neki povjesničari misle da se ime *Hrvat* može dovodi'i u vezu s perzijsko-iranskim plemenom *Harahvatiš* i njihovom zemljom *Harahvaiti* (Sakač). Ovo mišljenje pri-

hvaća Vasmer, koji ga dovodi u vezu sa stiran. *(fšu-)haumata- »pastir«, avesta *pasu-haurva,* te *haurvaiti* »čuvati, pasti«. Ovo se pleme, po mišljenju nekih povjesničara, selilo iz Azije na Don i tu dalo ime slavenskom narodu, slično kao što su neslavenski Bugari dali etnonim jednom drugom južnoslavenskom narodu. Ni ova etimologija nije od svih prihvaćena.]

Lit.: ARj 3, 652. 712. 758. 5, 607. 618. 14, 361-67. *Mažuranu* 407. i si. *DEI* 1951. Б. Hellquist, *Svensk etymologisk ordbok*[3] 503. *Weigand-Hirt* 1,1131. Novkovic, *Pom.* 110. *Mladenov* 666. Jagic, *ASPh* 31, 531-532. *Gamillscheg* 274. *REW*[3] 2334. Skok, *SupK279.,* § 70. Iljinski, *УF* 3, 26-30. 12, 205. Nachtigal, *Etnolog* 10-11, 384-413. (cf. *RES* 22, 267). Bruckner, *KZ* 51, 223. 237. 53,193. sl. *(IJb* 11, 471). Deanović, *ZbRFFZ* 1955. Mikkola i Sutnar u *ZbJ* 612-617 (cf. *RSl 2,* 254). Sobolevski, *RFV* 64, 174 (cf. *RSl 4,* 158. 277). Niederle, *Slovanské Starožitnosti 2. 2,* l, 244-280. 2, 2, 373-99. 3, 193-5. 223-6. 4, 154-6. Šišić, *GČ* 35, 1-49. Grégoire, *By z.* 17, 88-118 (cf. *RES* 24, 287). Visinski, *Savremenik27,85-S6.* Sakač, *Život* 18, 1-25. Isti, *OChP* 15, 313-340. Grafenauer u *EJ* 4, 37—8. *Vasmer 3,* 261. Putanec, *Rasprave l,* 45-46.

hû, uzvik (onomatopeja) zbog studeni, Ijutine i nakon dugog puta ili truda = *hü* pored *û* (Kosmet) »duvanje u šaku zbog studeni«. Prema *fuj* dobiva *-j huj,* uzvik zbog gađenja, nezadovoljstva, žalosti. Odatle *üjnuti »huj* sagen«. Prvi se oblik oformljuje sa *-k: hukati, huč m* impf, pored *-ãm* (16. v., također bug.) prema pf. *huknuti, hukn m* (Vuk) »buku činiti«. Odatle postverbali *huk* m i *huka* f (16. v.) »sinonim: buka«. Odatle *(h)ukač,* gen. *-aia* (Vuk) i *hùktati, hukiem* (Vuk, 18. v.), kod Marulića *huhlati,* ako nije greška. Na *-éti: hučati, hučim* (18. v., Srbija, subjekt *talasi, ptice) = hučiti* (narodna pjesma, Petranović). Odatle na *-ьc* i *-tka: hučac,* gen. *hučca* »nekakva bolest u uhu«, *hučka* (Vuk) »vika ili mala buna«. Upor. slov. *hüpati* »schreien«. Isti uzvik *hu,* onomatopeja kojom se oponaša zujanje vjetra, zavijanje vuka, oformljuje se sa *j: hujati, hujim* (Vuk, subjekt *vjetar, more) (pro-).* Upor. rum. onomatopeju *a hui, a vui* »rauchen, tosen«, odatle *vuet, vuetoare* f »biljka empetrum nigrům«; apstraktum *vuială* f, ngr. χουγιάζω. Sa drugim akcentom *hujati, hùiăm* (Vuk) »počivati«. Postverbali *(h)üja* f »bijes«. Ovamo i *huja* f (Posavina) »kod lađara stanica kad se lađa na konjima vuče«. Druge je prirode oformljena onomatopeja *hukati, huiem,* odatle također postverbal *huk* m, *huka* f, *huktati* (ra-) od *hu,* imitacije glasa nekih ptica kao sove. Za glas sove ima Kanižlić *huhukati.* Ta se onomatopeja oformljuje i sa *šk > čk: hulkati* (ra-). U hrv.-kajk. taj onomatopejski glagol dobiva metaforicko značenje »1° vikati, bucati, zvati, 2° podbadati na bunu«, *nauškati, -am.* Odatle *huškač* m. Kod Bakšića *rozhuśtani vojnici* (koji su mučili Isusa).

Lit.: ARj 3, 716. 729. 7, 724. 13, 89. *Elezović* 2, 417. Hirtz, *Aves* 155. 157. *Mladenov* 673. *REW*[3] 4221. *Deny* § 1037. Skok, *ASPh* 35, 342. Matzenauer, *LF* 8, 7—8. Bruckner, *KZ* 51, 239. 231. Machek, *Slávia* 16, 213. *SEW* l, 405. Pedersen, *KZ* 38, 342. *Tiktin* 743. 1782. *GM* 210.

hücum m (15. i 16. v.) = *hukjum* (1539) = *ucum* (Kosmet) »zapovijed, naredba, presuda«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *hukm > hüküm)* iz turskog_ sudstva: arb. *hyçm* ÇSkadar) »Macht, Herrschaft, Rechtspruch«. Ovamo ar. izvedenica *ućumat* (Kosmet) m »sud, zgrada gdje uređuju turske vlasti; sinonim: konak«, cine. *huchimate* f »tribunal« < ar. *huqumet* »gouvernement, juridiction«, pl. *hüqümat,* tur. *huqumet konağı* »sudnica«.

Lit.: ARj 3, 716. lvic, *PPP* 5, 136., br. 3. *Elezović 2,* 398. *GM* 155.

hűd, f *húda,* sveslav. i praslav. pridjev »1° mršav (Poljički statut), 2° jadan, nevoljan, žalostan, nevaljan, 3° zao, rdav, loš« = *üd* (Kosmet) »3° taman, koji nije svijetao« = *hűd* (Vodice, Kastav) »1° zločest, 2° poderan (cipele)«. Također imenica *hűd* f = *hudost.* Poimeničen na *-ьc hudac,* gen. *húca* prema *-ica hudica.* Raširen na *-ьn: hudan;* na *-Ijiv: hùdljiv.* Apstraktum na *-oba: hudòba* »eufemizam za vraga« (Smokvica, Korčula). Odatle: na *-iça hudòbica* »žensko čeljade bijesno«, apstraktum sa dva sufiksa *hudobija; hudob(f)-njak, hudobník* m prema f *hudobnica, hudòpština* (17. v.) od *hudòpskí* (16. v.) »diabolicus«; *hudob(i)nji = hudoblji;* na *-ić hùdîc* = slov. *hudič* »hudi duh, vrag« kristijanizmi su. Upor. još slov. *hudîman, hudîmar, hudír, hudér* »vrag«. Apstrakta na *-ina: üdina* (Kosmet) »krto meso, krtina«; na *-inja: hudinja.* Denominali: na *-ati: nudati* nije ušao u književni i saobraćajni jezik, ali se govori na Cresu *hûdat* »koriti«. Kauzativum na *-iti: huditi, -im* (15. v.) *(na-).* Inhoativ na *-éti: húdjeti, -īm* (Vuk) »1° postajati hud, 2° tamnjeti (Dubrovnik)«,

poudêt, -udím (Kosmet) »potamniti, smršaviti, oslabiti, postati ružan«. Prvobitno značenje konkretno »mršav« prenijeto je na psihičko i moramo polje. Kao izvedenica na *-ika* (biljka) ide ovamo *(K)udika* (Vuk) — *fudika* = *hùdljika* (Vuk) = *fuljika* (Crna Gora) »viburnum lantaną L.; sinonim: bikovina«. To rđavo drvo zove se slov. *hudolesovina, hudovitovna,* češ. *chudovina.* Odatle pridjev na *-ov: hudIjikov, fudikov,* poimeničen sa *-ina hudikovina* (Vuk) = *fudikovina* (ŽK). Glede *h* >*f* upor. *Hótča* > *Foča, fuzda* pored *huzda* < *uzda,* bug. *hurmá* pored *fuma.* Za konkrétum pruža dobru paralelu (prema Pedersenovu zakonu ie. *ks* > slav. *K)* sanskr. *kšudrás* »malen, neznatan, nizak, gemein«. Machek upoređuje sa sanskr. *kšodhuka* »gladan«. Prema Brückneru, koji izvodi slav. *h* iz ie. *sk,* bilo bi srodno sa lit. *skaudus* »bolestan«. Korijen te riječi nalazi se u *kuditi* (v.).

Lit.: ARj 3, 716. Bulat, *JP* 5, 145. 205. Ribarić, *SDZb* 9, 152. *Elezović 2,* 381. 382. *Miklošič* 91. *SEW* 1, 405. *Holub-Kopeiný* 144. *Bruckner* 186. *KZ* 51, 231. Jagić, *ASPh* 1, 433. *Boisacq*[3] 504. 526. 1075-6. Machek, *Slávia* 16, 203. Uhlenbeck, *PBB* 30, 289. Meillet, *Et.* 1, 174. Charpentier, *IF* 28, 182. *W P* 1, 502.

hùdut m (narodna pjesma) = *udût* (Kosmet) = *odút,* gen. *-ùta* (Poljica, *o* < *u* je krivo shvaćen prefiks) »sinonimi : granica, međa, kunfin (Dalmacija), sin/j/or (Makedonija)«. Odatle denominál *razudúditi, -udūdīm* »razmeđašiti«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. pl. *hudūd,* od sing. *hadd,* tur. *hudud')* iz turske poljoprivredne administracije: arb. *(Vjudút* »Gränze«.

Lit.: ARj 3, 728. 13, 709. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 327. *ZbNŽ* 8, 100. *Elezović* 2, 383. *GM* 154.

(h)uđžera f (pejorativ) »1° mala huda kućica (Srbija, Bosanska krajina), 2° vajat (Bijeljinska krajina)« = *üdžera* (Kosmet) »klet, ćelija, mračna soba«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *buğra* > tur. *hücre* »cellule«, u derviškoj tekiji) iz oblasti građevinarstva: arb. *hyxhere* f »Schublade«, *uxhe* »Höhle«.

Lit.: ARj 3, 728. *Elezović 2,* 400. *GM* 155. 455.

budžet m (15. v., Bosna) = *ūdžet* (Kosmet) »kadijina isprava, priznanica, sudsko uvjerenje«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *logger).*

Lit.: ARj 3, 728. *Elezović 2,* 4PO.

hudžum m (samo kao objekt uz *učiniti,* Pjevanija crnogorska) = *udžum* (Kosmet) »navaliti«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *huğum).*

Lit.: ARj 3, 728. *Elezović* 2, 400.

h uhelj pored *hûhelj* m (Punat, Krk) »obijest, veselje«. Možda onomatopeja kao češ. *chuchali,* polj. *chuchać* »hauchen«.

Lit.: ARj У, 728. *SEW l,* 405. *Bruckner* 186. *KZ 42, 347.*

(h)ûhor m (Dubrovnik, 16. v.) = *uhoř* (Hercegovina, Vuk) = *üvor* — *ŭoг* »1° sinonimi: (h)ober, krėsta, 2° (metafora) kruška slična uhom, 3° *dizati uhor* oholiti se«. Varijanta *huholj* = *huhulj* = *fufulj* »Federschopf« (Krasica, Hrvatsko primorje). Odatle pridjevi na *-av, -ast: hūhorav* (Stulić, Mikalja) = *huhorast* (Konavli). Na -ača: *huhorača* = *huhorica* = *huhurača* »1° crnokrug, vipera ammodytes L., 2° alauda eristata, ševa koja se zove kukuljava (Brač)« = *huhuljača* (HreIjin). Kurelčevi nazivi za perad: *huhorka* »ime kokoši«, *huholjac,* gen. *-Ijca* »pijetao« prema *huhuljača* — *huholjica* (kokoš), možda i *huhma* = *hukma* »ime kokoši«. Denominal na *-iti: hûhoriti se* (Stulić) »oholiti se«. Prema Budmaniju ista riječ koja i u sjevernim slavenskim jezicima: ukr. *hohol* »Schöpf«, češ. *chochol* »panache«, *chocholouš(eK),* stpolj. *chocholaty* »elevatus«. Ostaje neobjašnjen prijelaz *o* > *u.*

Lit.: ARj 3, 728. Hirtz, *Amph. 44.* 160. Isti, *Aves* 154. *SEW* 1,392. *Holub-Kopečny* 141.

huhuriv, pridjev (Krk) (samo za djevojku) »nagnut na pohotnost«.

Lit.: ARj 3, 729.

huj m (Kolombatović; možda se govori u Dalmaciji) »riba · ophidium barbatimi«; *h* je mogao nastati od *ph* > *h,* upor. (Vrbnik) *prhetov* »prefetov«; *dl* >/? Trebalo bi još potvrda za naziv *huj.*

Lit.: ARj 3, 725.

hüla f (Vuk, Dubrovnik) »1° vrijeđanje Boga, blasfemila, 2° psovka za čeljade«. Sa *lj* mjesto /: *hulja* (Vuk, Vojvodina, Hrvatska, Martié) »sinonim: nitkov«, iz prezenta *hulją* ili je postverbal od *hüljati.* Odatle: pridjevi na *-ьn: hulán;* poimeničen na *-ik: hulnīk;* na *-av: hülav* = *ulav* (Kosmet, pejorativ) »zamlatast, zanesen«; poimeničen sa *-ko, -ica: ûlavko* m prema *ulavica,* kod Vuka *ulo, ulava.* Kauzativ *huliti, -lm* (Vuk) = *ulit na boga*

(Kosmet), odatle radna imenica na *-telj hülitelj* (Gorski vijenac). Apstraktum na *-ba: hulba í* (16. i 17. v.). Sveslav. (osim poljskog) u gotovo istom značenju: u češ. *chouliti* »1° trpiti, braniti se od bolesti«, *chouliti se* »se blottir, Ve'mpêtrer dans son manteau«, i praslav. Glagoli na *-ati, -iti* pokazuju konkretno značenje: *(h)úlati se, hûlam* (Vuk) »sinonim: smucati se«, *huliti (se), -im* (Belostenec, Kavanjin) »pregibati se« = *huliti se (u-)* (Vodice) »šuljati se«, *pohûljen* »zgrbljen«; *hulit se* »napinjati uši (subjekt *magarac,* kad netko u nj dira, a on je pri dobroj hrani,' Brusje, Hvar)«, *hüljati se, kuljam* pored *vuljati se* (Vuk, Belostenec, Stulić) »kriechen«. Upór. glede *v-* kod H. Lučića 288 : *Zato nitkor ne psi, ne vuhli* »neka ne psuje i ne huli«. To konkretno značenje je zacijelo prvobitno. Kršćanstvo mu je dalo apstraktno, moralno značenje »vrijeđanje boga«. Prema tome je očito da je postanjem *hul-* isto što i *hiliti, prihil, hiljav* (v.) kao *surov* i *sirov, sir* i *surutka.* Machek izvodi od *kuditi,* što ne uvjerava fonetski, Meillet iz got. *holon.* Rumunji pdsudiše slavenski kršćanski termin : *hulă.*

Lit.: ARj 3, 731. *Elezović* 2, 388. Ribarić, *SDZb 9,* 152. Hraste, *JF* 6, 212. *BI 2,* 638. *Mažuranu* 418. *Miklošič* 91. *SEW* 1, 406. *Holub-Kopéčný* 141. *Mladenov* 673. Bernard, *RES* 27, 37–38. Machek, *Slávia* 16, 213–214. Meillet, *BSLP* 13, 99. (cf. *AnzIF 24,* 46). Matzenauer, *LF* 8, 4. 216.

hule, gen. *-eta* n (Belostenec, Voltiđi, Stulić) »sinonim: krme, prase« = *hulje,* gen. *-eta* pored *hule* (Istra, čakavski) »svinja«. Zacijelo je u vezi s uzvikom *ffljo uljo,* kojim se tjeraju svinje, pored *kiš kiš* (ŽK). Matzenauer uporeduje madž. *gölye* »sus, scrofa«.

Lit.: ARj 3, 731. Matzenauer, *LF 7,* 216.

hum, gen. *huma* (1388, Vuk), sveslav. i praslav. **HъImъ,* »sinonimi: brežuljak, glavica«. Veoma raširen toponim. Odatle deminutivi: na *-ьc húmac,* gen. *húmca* (Vuk), također raširen toponim, na *-ъk humak,* gen. *-mka* m (Srbija) = prema f *humka* »granično brdašce«. Pridjevi: na *-ьn human (soba je humna,* Banja Luka) »sinonimi: župan, prisojan«, poimeničen sa *-ina hümnina* (Hercegovina) »planinska zemlja (protivno: brdovita)«, na *-ast humast,* na *-ski humski,* na *-ovit humòvit.* Kol. *hûmlje.* Upór. ime zemlje *Zahumlje* (već kod Porfirogeneta **za Ыъmom* > *zahlumi* pl.). Vokal *u* je nastao iz sonantnog /: stcslav. *Hъimъ,* polj. *chelm,* rus. *holm,* bug. *hălm.* Madžari posudiše *halom,* Rumunji *hum.* Miklešičev rum. glagol *httmui (-ui* < *-ovati, uji)* ne nalazim u rječnicima. Uzimlje se (zadnji je Machek) da je praslav. posuđenica iz germ. **χ^ηιαζ.* To mišljenje ne potvrđuje oblik *hlâm* (Istra, čakavski) »idem«, naziv najvećeg brda na Krku, koji pretpostavlja slav. prijevoj **holmt* kao *mlan* pored *mun* (v.). Germanske posuđenice ne pokazuju slavenskog prijevoja. Berneker stavlja krivo *hlam* pqd ruski *Mam* »Plunder, Trödel, Gerumpel«. Jedanput je potvrđen oblik *Mime,* gen. *hlimena* u 17. v., koji je nastao možda unakrštavanjem s ikavskim *slime* (ŽK) < *sleme* (v.)· Nije dovoljno potvrđeno. Nema druge nego prihvatiti Brücknerovo i Mladenovo mišljenje da je *hum* u prasrodstvu s germanskom riječi, da je germ.-slav. leksička paralela od ie. **skulm-,* bez pokretnog *s,* a glede sufiksa *-m* upor. lat. *collis* i *culmen* (odatle internacionalne riječi *kulminirati, kulminacija).* Od ie. *kal-* je lit. *kelmas* »vrh« (i *čelo,* v.) također s istim sufiksom *-m.*

Lit.: ARj 3, 627. 753. Vulović, *ASPh* 8, 137. *Mažuranu* 419. *Miklošič* 92. *SEW* 1, 410. *Holub-Kopečný* 140. *Bruckner* 178. *KZ* 48, 194. 51, 241. Machek, *Slávia* 16, 216. *Kiparsky* 179. Stender-Petersen (cf. Janko, *Slávia* 9, 346). *KZ* 68, 127. *ZSPh 9,* 137. Hirt, *PBB* 23, 338. *Mladenov* 673.

(h)imcut pored *hùncutin* (sa individualnim *-iri)* (zapadni krajevi, Istra, hrv.-kajk.) = *huncút* pored *hûncvut* (Vodice) = *hùncvut* — (sa *cv* > *cm) hùncmut* = *ûncvat* (ŽK) = *huncvrt* (slov.) »sinonim: uğursuz (v.)«. Glede *ivu* > *ću* upor. *skuzi* (ŽK) < *skožě.* Odatle: apstrakta na *-arija uncutarija,* odatle inhoativ *ishuncutariti se* (Lika) »postati posve huncút«, *nahuncutáriti se, -cutārīm;* na *-ija uncvaûja* (ŽK). Od njem. *Hundsfott.* Upor. i madž. *huncút.* Njem. *Hund* govori se i u šatrovačkom govoru za psa: *"unta.*

Lit.: ARj 3, 735. 868. 7, 722. Ribarić, *SDZb 9,* 152. Štrekelj, *DAW* 50, 35. Grünenthal, *ASPh* 42, 316.

hunkaţi, *-am* pored *-čem* impf, (leksikografi) = (sa *nj* mjesto *«n* zbog *k) hûnjkati* (Vuk) »govoriti kroz nos«. Odatle: pridjev na *-av hünjkav* (Vuk), *hunkav* (Stulić), poimeničen sa *-ьc hunkavac,* gen. *-vca,* sa *-ica hûnjkavica* (Vuk), općenito s ispuštanjem *k hünjavica* »bolest u grlu, glavi i nosu«. Taj se on omatopejski glagol pojavljuje s izmjenama *njurhati* (Bella) = *njuhati* (Stulić) »idem«. Onomatopeja se nalazi i u drugim slavinama.

Lit.: ARj 3, 735. 736. 8, 285. 286. Machek, *Slávia* 16, 212. *SEW* 1, 400.

(h)imjēr pored *-er* m (Bosna) »red, znanje u poslu« = *uner,* gen. *ünera* (Kosmet) »hvala, majstorija«. Odatle *iinerlïja* m (Kosmet). Balkanski turcizam arapskoga podrijetla *(hüner* »mérite, talent, habileté, art; science, savoir«, tur. *hünerli)* iz oblasti naziva za duhovna svojstva: bug. *uner,* arb. *hyner* »gute Eigenschaft, Vorzug«, cine. *hunere f* »idem«.

Lit.: Elezović 2, 402. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 328. *Pascu 2,* 143., br. 641. *Školjić*[2] 336.

hunjikati impf. (Dubašnica, Krk) (subjekt samo *djeca)* »igrati se, skakati«.

Lit.: ARj 3, 735.

hupač m (Božjakovina, slov.) = *hupkač* (Križovljan kod Varaždina) = *hubkač* (slov.) »ptica upupa epops«. Izvedenica na *-ač* od *hupp hupp,* oponašanje glasa ove ptice kad doziva ženku. U gornjo-luž. *hupak.* V. *futač.*

Lit.: Hire, *Aves* 156. sl. Matzenauer, *LF* 7, 216. Iljinski, *KZ43,* 182. Loewenthal, *PBB* 51, 137. si. (cf. *IJb* 13, 272).

hurč m (Bosna, narodna pjesma) »velika torba što se nosi na jednoj i drugoj strani sedla«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *hurğ* »Quersack, Satteltasche«) iz oblasti oruđa. Španj. *alforja,* sa arapskim članom.

Lit.: ARj 3, 736. *Lokotsch* 884. *Školjić** 336.

hurija f (narodna pjesma: *dženetske kurije)* = *úrija* (Kosmet) »jedna od prekrasnih djevojaka koje će pravovjernik uživati u raju«. Riječ je ušla iz muslimanske religije i u balkanski folklor, u narodne pripovijetke. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *haura* od *ahviar* »crna oka«, od toga pl. *hür* > perz.-tur. *huri;* perz. *-i* označuje jedninu) iz oblasti islama: bug. *hurija.*

Lit.: ARj 3, 736. *Lokotsch* 848. *Elezović 2,* 393. *Školjić** 336.

(h)urma f (Vuk) = *urma* »sinonimi: datula, datala«. Odatle naša izvedenica *urmăšica* (bosansko-hercegovačke varoši) »pita na brdu, nizalica«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *burma* > tur. *hurma)* iz oblasti orijentalnog voća·: rum. *curmal(a), curma,* bug. *hurma* > *furma,* arb. *hurma(e),* čine. *hurmae,* ngr. χουρμάδι = κουρμας.

Lit. : ARj 3,736. BI 2,659. *Tiktin* 466. *Mladenov* 673. *SEW* 1, 406. *Lokotsch* 885. *GM* 154-155. *Škaljić** 336.

husati, *-am*. impf. (Gundulić) »biti, tući, lupati«. Upor. *ches-lchus-* »stehlen«. U hrv.-kajk. *husiti* »1° hoditi amo tamo, 2° tražiti ne bi li se moglo što ukrasti«, odatle prilog *pohusce hoditi* i postverbal *husa f* »grabež«. Upor. i *hus* m (18. v.) »crv koji grize vinovu lozu«. V. *guša.*

Lit.: ARj 3, 737. Bruckner 52. 348. Valjavec, *Rad* 101, 205. *Mažuranić* 420. ***ZbNŽ*** 15, 133.

hustiti se impf. (Istra) »jesti« = *hustot* (Brusje, Hvar) »1° polagano i mlitavo jesti neku stvar koja se ne voli, 2° polagano i isprekidano govoriti tako da se malo razumije«. Marulić, *Judita 5,* 129. ima s prefiksom pf. *shustiti: vino život shusti Lucida i Krisipa.* Taj perfektiv, koji upotrebljavaju i drugi pisci, głosira Kušar »uništi«, a *ARj* »ščepati«. Možda ide ovamo i *huštra* f (Primorje, Hvar) »zlo i čupavo žensko čeljade« s umetnutim *r* poslije *t* kao *prosinca* (ŽK), *vitrice* (ŽK), tal. *Spalatro* pored *Spalato.* Upor. *huštrav (v.).* Glede *str* > *str* upor. *kištra* < njem. *Kiste,, oštar.* Ne zna se kako se ova značenja odnose prema polj. *chusta* »Tuch, Wäsche«, slov. *hostnik* »fur«. U hrv.-kajk. još *hustiti* (Belostenec, objekt *pse)* »podbadati, nadraživati« *(na-)* značenje je također teško spojivo sa naznačenima.

Lit.: ARJ3,737. Hraste,5F6,212. Bruckner, *KZ* 42, 348. 45, 109. Vasmer, *RSl 3,* 270. *Mažuranić* 420.

huta f (hrv.-kajk., slov.) »sinonim: koliba, Wagenschupfe«. Odatle deminutiv na *-ica: hutica.* Od srvnjem. *hutta,* nvnjem. *Hütte.*

Lit.: ARj 3, 738. Štrekelj, *ASPh* 11, 467. Peterson, *KZ 47,* 283.

hutman m (Bosna, Vuk, Jukić) »sinonim: rudar«. Od njem. rudarskog izraza *Hüttenmann,* od srednjovjekovnih saskih rudara u Bosni, odatle je toponim *Säsina,* termini kao *Hegen, karan, orat.*

Lit.: ARj 3, 738.

(h)uzur, gen. *-ura* m (18. v., Vuk; *ležati na uzmu,* narodna pjesma) »1° sinonimi: dokolica, besposlica, 2° mirovanje, počivanje, mir *(živjeti na uzúru)«.* Odatle pridjev na *-ьn: (h)ūzūran* (Vuk) »sinonim: dokolan, dokon, besposlen, bezbrižan, kornodan«. Na *-lija: uzùrlija* m (Vuk) »otiosus«. Denominál na *-iti: (h)uzúriti, huzurim* impf. (Vuk, Kosmet) *(na^, po-, raz- se)* »sinonim: zevkariti (v.)«, *raz-*

ùzuriti, -im, razuzurívati se, -ùrujêm (бар-canin, Srbija). S arapskim prijedlogom *Ы* »bez«: *biùzur* m »nemir«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *budur* > tur. *huzur* »1° Gegenwart, Anwesenheit, 2° mir, blagostanje, 3° odmor, spokojstvo«, tur. *huzurlu)* iz oblasti naziva za način života: rum. *huzur* »Ruhe, Sorglosigkeit«, cine. *huzure* f »vie commode, tranquille, bien-être, tranquillité«, *huzuripsire* = ngr. χουζουρίζω = χουζουρεύω »se reposer«.

Lit.: ARj 3, 738. 11, 244. 13, 745. *BI 2,* 691. *Elezović* 2, 164. 385. Skok, *Slávia* 15, 188., br. 79. *Lokotsch* 877. *Pascu 2,* 144., br. 645. *Školjić** 337.

hval f (16. v., Hektorović) = (s prijelazom od feminina *i* deklinacije medu feminina *a) hvala* (Vuk, danas općenito), sveslav. i praslav,, »1° laus, 2° merci« = *fala,* gen. *fale* pored *fale* (Kosmet) »1° pohvala, 2° ponos«. Odatle denominai (faktitiv) na *-iti: hvaliti (se), hvalim* impf. (Vuk) = *falit* (Kosmet, ŽK) *(po-, za-)* »1° laudare, 2° remercier, 3° dičiti se«. Odatle postverbali *pohvala, zahvala.* Impf. *zahváljati se, zahvāljām* (Vuk) = *zafāljăt* (Kosmet) »blagodariti«, *zahvaljivati, -hvàIjujēm.* Pridjevi: na *-ьn pohvalan, nahvalan* (Šulek) »absichtlich«, *zahvalan, nezahvalan, hvaležan* (16. v., čakavci) »sinonim: zahvalan« (od imenice *hvalež* m, koja je u slov.); na *-ljiv hvàljiv.* Apstraktum na *-ba: hvalba* f (18. v.). Radne imenice na *-džija: hváldžija* m (Vuk) »sinonim: hvališa«, s hipokorističkim sufiksom *-ία (Ivša < Ivan) hvališa;* na *-lac: hvàlilac,* gen. *-loca* m prema f *hvàlilica* — na *-telj hvalitelj* m prema *hvàliteljica.* Poimeničen part. perf. pasiva na -tea: *hvaljenica* f (Bosna) »sinonim: pozdrav«, obrazovano valjda prema *hvaljen bog, Isus.* Sa gr. *-isati: hvalisati, hvališēm* dobio je faktitiv na *-iti* isto značenje koje je u *hvastati se.* Odatle pridjev na *-av: hvälisav.* Istarska narodna pjesma ima u tom značenju (?) *hvalečati se.* Gotovo u svim slavinama je razvitak značenja »loben > danken > billigen«. Glede posljednjeg štěpena upór. lat. *laudare, collaudare.* Taj semantički štěpen vidi se osobito u prilogu *nahvao* (Dubrovnik) < *nahval* (Lika), *navo* (Vuk) = sa deminutivnim *-tee nà(h)valicë* »sinonim: hotimice« = s a f a > > / i a > o poslije labijala (upor. *Uvoda < livada) nafolica* (Banja Luka) = *navalica* (Hrvatska). Upor. s drugim korijenom *nàvlasticë* i *navlaš(t).* U Vrbniku (Krk) sa dva prijedloga *na + s: nasvalito* »osobito«. Odatle apstraktum *navaliinost* f »Absicht, Absichtlichkeit«, koji nije ušao u jezik. Nejasno je u istom značenju *ne-* umjesto *na- nefàlj* (Perast, Boka, Vuk) za *ufal* gdje je *u* mjesto *na* razumljivo. Korijen *hval-* je ušao i u staru dvočlanu antroponimiju i medu hipokoristike izvedene odatle: *Hvalimir* (10. v.), *Hvalislav, Hvaljen, Hvaloje* i *Hval,* na *-ovii Hvapković* (1478), danas *Valković. Bogohval* je crkvena kreacija. Madžari posudiše *hala* u istom značenju, Rumunji *falā* »slavičnost, oholost«, odatle pridjev *hvalnic* »ohol, ponosan«, sa lat. sufiksom *-osus > -os fălos* »pun hvale, ohol«, odatle *faloši,* Cincari *fălire.* Semantički interesantan je arb. slavizam *fal < hvalję* = bug. *falja* i *falem* »bete an > grüsse > unterwerfe mich«, odatle pozdrav *falem nderës* »čest i poštovanje« i radna imenica na turski *-xhi falëxhi* . »Anbeter, obožavalac«, koje se semantički ne pokriva s Vukovim *hvaldžija.* Taj je razvitak bez sumnje u vezi s arb. pasivom na *-em: hvalim se >* »dičim se čašću« (pri pozdravu, pri susretu s drugim); *fal* se semantički razvija dalje: 1° bringe zur Unterwerfung, gehe unter (subjekt *sunce), 2°* schenke, 3° erlaube, 4° vergebe. Iz izvedenice *hvalisati se* razumljivo je da je u semantičku sferu od *hvaliti* ušao i *hvast* m, f (14. v.) i pridjev (18. v.) = *hvasta* f *(Jacantia oliti* ~ 1496), odatle pridjev *hvastav* (17. v.) »sinonim: hvalisav«, poimeničen sf *-ьc, -ica, -če, -čina: hvàstavac,* gen. *-avca* m prema f *hvăstavica, hvastavče, hvastavima.* Denominal, koji se nalazi i u slovenskom, češkom, ukrajinskom i ruskom, na -ait: *hvastati (se), -ām = fastati se* »sinonim: hvalisati se«. Sa *hv > /* i *sk* mjesto *st: făskanje* n i *făskavac.* Belpstenec ima s umetnutim */: flastati, -am* (v.) »hvastati«, koje potječe od kontaminacije s onomatopejom. Pf. *zafâsnut se, -em* (Kosmet) *u rabotu* »baciti se na posao« možda je od *hvast-ati* sa *ne > nu.* Nije jasan semantički prijelaz. Ni *hvaliti* ni *hvastati* ne postoje u baltičkoj grupi. Ni ie. veze nisu posve sigurno utvrđene. Prema Brückneru *hvala* je u prasrodstvu s nord, *škvalą,* nvnjem. *Schwall* (prijevoj od *skwel >* nvnjem. *schwellen, vom Wasser, von der Rede}* sa prijelazom ie. *sk >* slav. *h,* a *hvast* je slavenski apstraktum od *hvatati,* a možda i od *hvost* (v.), dok Machek veže *hvastati* sa sanskr. *kathate* (3. 1. sing.) »prahlen« < ie. *kväst.* K. H. Meyeru je *hvala < slava* (v.), s metatezom suglasnika. Opozitum je *hula* (v.) »Tadel«. To tumačenje prihvaća i Machek. Iljinski izvodi također iz iste ie. baze *hula* i *hvala:* ie. **Шоųа > hva-* »krik pohvale« prema **khōu > hu-* »krik ne-

godovanja«. Matzenaueru je *hvala* u prasrodstvu sa lit. *kīvola* »laus«, gloria«, ali ovo može biti litavski slavizam.

Lit.: ARj 3, 739. 749. 7, 147. 359. 668. 728. 831. *Elezović* 1, 202. 2, 403. *Mažuranić* 421. *Miklošič* 91. *SEW* 1, 406. *Holub-Kopečný* 144-145. *Bruckner* 186. *KZ* 51, 232. Machek, *Studie* 99. *Slávia* 16, 177. 214. *Mladenov* 666. *GM* 98. Meyer, *Donum natalicium Schrijnen* 413 (cf. *IJb* 15,296-297). *RES 9,*274. Matzenauer, *LF* 8, 5. Iljinski, *IzvORJAS* 23, 1, 128-182. (cf. *Slávia* 5, 207). *Pascu 2,* 191., br. 170. Rešetar, *ASPh* 36, 548. *WP* 1, 445. 2, 531. Boissin, *RES 27,* 43. *NJ 2,* 81. sl. Košuta, *Rie.* 12, 65. ss.

Hvâr, gen. *Hvára* m (15. v.), ime otoka, etnik na *-janin Hvaranin* (16. v.) m prema f *Hvãrka* (Baraković), *Forka.* Ktetik *hvarski.* Prijenos na opće riječi: deminutiv *hvarčica* (Brač) »suvrst smokve«, *hvârka* f (Danilo, Dalmacija) »vrsta vinove loze bijela i crna grožđa«. Od gr. Φάρος, dalmato-romanski prema potvrdama u dokumentima *Farra, Quarra,* femininum kao i ostali otoci dalmatinski u lat. i tal. *(Brazza).* Mletački naziv znatno odstupa: *Liesena, Liesna,* danas *Lésina,* koji se tumači prema Jirečeku od našeg pridjeva na *-ьn lěsbno (ostrvo).* Ali taj naziv nije potvrđen u hrvatskim tekstovima. Tal. *lésina* (riječ germanskog podrijetla u vezi s njem. *Ahle* < *alisna)* kao opća riječ znači »šilo«. Takva metafora potvrđena je u otočkoj denominaci)! na Jadranu. Upor. *Šilo* na Krku. Geografska konfiguracija otoka Hvara odgovara toj metafori.

Lit.: ARj 3, 748. Skok, *Slav.* 181. sl. *REW*[3] 346. Hraste, *HDZb* 1, 346-8. Boeglin, *PPP* 26, 264-71.

Hvllip m (Novaković, *Pom.* 110; *ph* > *hv* kao u *Hvar)* = *(ph* > *p) P'ilip* (12. v., Vuk) m, muško ime, prema f *Filipa,* žensko ime ; prezimena *Pilipić* (Lika), pridjev *Filipov,* prezimena *Pilipovac, Pilipović,* toponim *Filipovo,* deminutiv na *-ьc* > *-äc Pilipac,* gen. *-pca* (Lika), augmentativ na *-enda* (tip *Srbenda) Pilipènda* (Lika), hipokoristik *Pile,* gen. *Pila;* na *-eta Pileta,* odatle prezime *Pilētie;* prezime *Pilić, Pile,* gen. *Pileta,* hipokoristik za nadimak porodice *Pilin,* prezirno, upravo pridjev na *-in* od *Pile,* pl. *Pilini* pored *Filinovi,* (Vodice), *Piljo* (Sratinska K, okrug banjalučki), pridjev *Piljev Dvor, Piljev Do* (toponim), prezimena *Pilj* (Lika), *Piljević, Piljak* (17. v.), *Piljaković, Pilja* (Lika), *Piljuš* (Lika); *Pilac,* gen. *-Ica* (Lika), *Pilek* (hrv.-kajk. prezime), **Pileta,* odatle crnogorsko prezime *Filetin; *Pilun* (prema tipu *Mićun, Maturi) Pilunović* (Travnik), **Pilušin* (tip *Miljušin) Pilušinović* (16. v.), na *-aš Puipas,* gen. *-aša* (Lika), prezime *Pilipašić* (17. v.), reduplikacija: (tip *Pepa, Pepo* = *Péro) Pipa* (Lika) pored *Pipe* (Lika); = *Filip* m (Vuk) = *Filip* (Crmnica) prema f *Filipa,* hipokoristik *Fila* (Slavonija) = *Pilo,* na *-oje Filoje,* pridjev *Filipov,* poimeničen na *-sk* + *-jak filipovščak* (Habdelić) »maj, svibanj«, prezimena *Filipac,* gen. *-pca, Filipović,* na *-/ Filiplje* n (18. v., Slavonija) »dan sv. Filipa« = **Pilep* prema čakavskom prezimenu *Pilepič* (Rijeka, Krk) = *Vilip* = *mp* (Crmnica) = *Bilip (ph* > *b* kao u *bažulj).* Lično muško i žensko ime grčkog podrijetla lat. *Philippus* < gr. Φίλιππος. Ovamo i ime grada u Rumeliji (istočna Bugarska) lat. *Philippopolis* > tur. *Filibe* > bug. *Filibe* (haplologija tipa *zakonoša, -popo-* > *-po-, li* ispušteno jer u turskom *Filibeli,* bug. *filibelija* znači čovjek odatle) > *Filiba* (17. i 18. v.), etnik na *-janin Filibljanin,* pridjev *filibinski;* v. *Plovdiv.*

Lit.: ARj 3, 54. 752. 9, 847. 848. 850. 856. Jagić, *ASPh* 31, 551. Miletić, *SDZb 9,* 360. Ribarić, *SDZb 9,* 177. *Mladenov* 661.

hvistati, *-am* impf. (Gundulić) »sinonimi: biti, udarati, lupati« prema pf. *hvisnuti, -em* (17. i 18. v.). S prefiksom *o(b)- ohvistati* pf. (Stulić) »udariti« prema impf, *ohvistavati, -ivati.* Odatle postverbal *ahvist,* gen. -»' f (Smokvica, Korčula) »šiba ili uopće nešto drveno što se može dohvatiti da bi se nekoga udarilo«: *daj mi bokun ohvisti, da mu dam ménesire.* Zacijelo je onómatopeja kao i *fisnuu* istog značenja (v.). Nalazi se i u drugim slavinama. Ne zna se ide li ovamo *nafištit se, -i* (Kosmet, subjekt *rana,* kad dobije izgled da se pozlijedila).

Lit.: ARj 3, 752. 8, 799. *Elezović* 1, 450. *SEW* 1, 408. *Holub-Kopečný* 145.

hvòja f = *hvòja* (Vuk), sveslav., baltoslav. i praslav., »Baumzweig, bes. junger zarter Zweig« = *hüja* (Vodice, *-vo-* > *-u-* kao u *sura* < *svora,* upor. slov. *hója)* »plemenita jela«. U slov. *hvoja* = *hója* »Nadelholz«, u ras. *hvoja* »Nadel, Zweig der Nadelhölzer«, bug. *hvóina* »Fichtenholz, Fichtenwald«. Hrv.-srp. štokavsko značenje rašireno je na sve drveće ispuštanjem specijalizacije na četinjače. Deminutivi na *-ica, -ka: hvojica, hvôjka* = hrv.-kajk. *hoj ka (zatakne se na desni ugao krova kad se kuća nj, sek digne,* Lobor, Hrvatsko Zagorje). Pridjev na *-ьn hvojan,* poimeničen sa *-ica* u toponimu i hidronimu *Fôjnica*

(utječe u Bosnu), upor. poljski toponim *Chojnice* i rus. *hvojnik* »junger Nadelwald, Tannenzweige«. Slov. kol. *hojevčje* > ime kraja *Kočevje* < njem. *Gotschee,* odatle *kućeber* (hrvatski gradovi) »pokućarac«, *huj če* od *hvojka,* hrv.-kajk. *hejyevja* pored *hejėyvlja* (Bednja) »borova šuma« < *hvojev* + *-je.* Baltičke usporednice imaju *sk-* za sláv. *h:* lit. *skujà* »Tannen- oder Fichtennadel«, lot. *skujas* »idem«. Upor. stir, *see* »Hagedorn« u prijevoju. Nema jedinstva u tumačenju razlike između balt. *sk-* i slav. *h.* Uhlenbeck i Welde-Pokorny uzimlju metatezu *sku* > *ksu,* tako i u *hvala* (v.) za stisl. *skval* »Wortschwall«, dok Pedersen i Berneker uzimlju za slav. *hv* ie. *ghu,* a za balt. *sk-* ie. *sqhu,* tj. tumače tu razliku pokretnim ie. *s-*. Drugi pretpostavljaju ie. korijen **qseu-* > **sqeu-* sa formantom *-ιp.* Bruckner izvodi *ftvoja* od polj. *chwiać* »schütteln« < **chvějç, chvějati.*

Lit.: ARj 3, 753. Ribarić, *SDZb 9,* 152. *Miklošič* 92. *SEW* 1, 407. 408. *Holub-Kopečný* 145. *Bruckner* .181. *KZ* 51, 238. *Mladenov* 667. *Trautmann* 268. *WP* 1, 501. 2, 602. Machek, *Slávia* 16, 203. 214. Joki, *ASPh* 29, 644. Petersson, *KZ* 46, 145. *ZbNŽ* 21, 184.

hvost m »1° rep (Vrančić), 2° (metafora) Traubenkamm«, u slov. *hvôst* = *host* (Hrvatsko primorje), odatle augmentativ na *-ina hostine* f pl. (čakavski), sa *vo* > *u hùstovina* (Mikalja) »sinonim: grozdovina, odatle sufiks *-ovina)«,* »3° (metafora) Dickicht, Reisholz, Gehölz, slov. *host* m prema f *hosta* (sa *vo* > *o* kao u *gozď)«.* Značenje 3° očuvalo se u imenu kraja *HvosUno* (pridjevski toponim na *-ьn* poimeničen u sr. rodu) u Metohiji (Decani i Peć), odatle pridjev na *-sk hvostbnbskyj.* Ovamo *kvost* (15. v.) »biljka konjski rep«. Sa *vo* > *u* kao u *skvoze* > *skuzí* (ŽK): *húst* m (Istra, čakavski) »1° cannabis degener, 2° frutex«. Značenje 2° sa istim fonemom hrv.-kajk. *hustá* f (Belostenec, akcenat Ivšićev) = *husto* f (Bednja) »šuma«, odatle pridjev *hôusni* »šumski«. Kod Marulića u *Juditi* dolazi 4 puta *bust* (2, 38: *oblak gromi u hust;* 6, 90: /gen. pl./ *Betulijani oružanih hust stase nad njimi u strani; 6,* 103 *i da ljudi huste zaskoče na čistih; 6,* 112 *mnogu pratež ondi razuzeše u hust).* Značenje je u *zadnja* tri primjera metaforicko »hrpa, gomila«. Upor. poredbu u *Nauku Bernardinovu: crkva sveta strašna kako hust vojske g boju dobro narejene.* Značenje 3° je kod Marulića 2, 38 i kod Vetranića: *veći broj vila ner li je pčela roj u hustu stojeći. Hust* je toponim u Srbiji. Značenje 2° *izražava* se u slov. *Most* m od praslav. **cholsti>,* drugim korijenom. U čakavskom je taj korijen zastupljen u augmentativnoj izvedenici na *-ina hlostlna* f (Istra) »racemus baccis nudatus«; *o* mjesto *a* je kao u *rob* pored *rob* ili je nastalo unakrštenjem (kontaminacijom) sa *hőst* »idem«. Druga je kontaminacija sa *u* mjesto α prema *hust hljustôvina* (Dalmacija) »idem«; *hùstolina* (16. v., Dubrovnik) »idem« dobila je svoj / mjesto *v* od **holstb.* Upor. i čakavsku kontaminaciju sa *gust: gušć* »cannabis degener (пес mas, пес femina) faex« (Istra). Riječ *hljâst* (18. v., jedanput) mjesto *kljast* (v.) ne ide ovamo; to je semantički i fonetski sasvim druga riječ. Obje praslav. riječi **hvostí* i **cholstb* etimologički su neobjašnjene. Machek i Matzenauer uzimlju da je *hvostī* u prasrodstvu sa njem. *Quaste: *gvostz* > *hvostъ.* Vasmer traži vezu sa avestom. Iljinski tumači polj. *chusta* iz ie. korijena **kseu-* »rezati«, Kawczyński s gót. *húzd.*

Lit.: ARj 3, 632. 635. 738. 753. 754. *Pleteršnik* i; 271. Štrekelj, *ASPh 27,* 48-50. *DAW* 50, 23. *Mažuranić* 420. *Miklošič* 88. 92. *SEW* 394. 409. *Holub-Kopečný* 145. *Bruckner* 187. *KZ* 42, 348. Vasmer, *RSl 6,* 174. Petersson, *KZ47,*278. Iljinski, *Izv ORJAS* 20, 3, 104 (cf. *JF* 5, 186). Machek, *Slávia* 16, 194. 214. Matzenauer, *LFS, 6-7.* Kawczyński, *ASPh* 11, 609-610.

hvrcati impf. (Dubrovnik, 16. i 17. v.), u jednoj poslovici i nejasna značenja u aliteraciji *ne hvrca, ne brca.* Upor. *frcati* (ŽK, subjekt *iskre)* »sprühen« i slov. *frcati, frcam* pored *frkati, frkám* »spritzen«. Zacijelo onomatopeja kao i ovi glagoli.

Lit.: ARj 3, 754. *Pleteršnik* 1, 202-203.

(h)vrknuti, *vfknem* pf. (Vuk) *(od-)* »odletjeti zujeći (subjekt *ptica)«* = *frknuti* (Hrvatska) = *frkmti* (ŽK). Onomatopeja, kojom se imitira zvuk letenja ptice, nalazi se i u bug. *hvărkamb* pored *fărkamb* impf, prema *hvnknâ* pored *fărknă* »letim«. Ovamo i naziv čvorka *hvrljak,* gen. *hvrljka* pored *vrij ák,* gen. *vrljka* (Glina) »sturnus vulgáris L.«, medu raznim drugima kao *brljak, čvrljak, čvrljak, škrljak.* V. glede posljednje i *hvrljati.*

Lit.: ARj 3, 753. 74. *BI 2,* 750. Hirtz, *Aves 25.* 157. 554. *SEW* 1, 410. Machek, *Slávia* 16, 214. *Mlađnov* 667.

(h)vrljati, *vfljãm* impf. (Vuk) *(od-, pro-, na-)* »sinonim: bacati« prema pf. *(h)vrljiti, vfljīm (raz-)* »baciti«. Sa početnim *h-* nije dosada

taj glagol potvrđen na hrv.-srp. teritoriju; *h-* je postavljen prema bug. *hvărljam* pored *farija* »idem«. Iteratív na *-va- zavrljívati, -vrljujēm.* U preflksalnim složenicama postoje interesantni semantemi: *navfljati, nàvfljām* (Vuk) »(metafora) mnogo djece poroditi, izroditi«; *obavrljati, -am* (objekt *šal)* »omotati«. Odatle na *-un: obavrljun* n »nekakva kapa« (Bosna i Hercegovina). Značenje pf. *navŕljiti se, navrljlm* (srednja Dalmacija) »nakriviti se« dopušta da stavimo ovamo Vukov prilog *naovïljcê = naovrljkē* »sinonim: nakrivo«. Pridjev: na *-av vrljav* (Vuk) = *vrljook(ast),* odatle hipokoristik *vŕljo* m. Upor. brus. *verlovokij* »(rus.) kosoglazyj«. Miklošič ima hrv. pridjev na *-ast : žvrljast* »non longe videns«. Onomatopeja kojom se oponaša zvuk što ga proizvodi bacanje predmeta, dopušta i drugi suglasnik, *b* mjesto *hv: brljati* (Vodice, Istra) »bacati kamenje«; *hv-* sa te onomatopeje prenosi se u búg. na stcslav. *vrъgǪ, vrěšti > vra:* bug. *hvărgam* pored *vārgam* »schleudern«. Rumunji posudiše *(a)zvîrli* »schleudern, werfen«, odatle s lat. sufiksom *azvîrlitură* f »Wurf«, *azvírlitã* f »Steinwurf« pored lat. *arunca,* odatle je *a-* u *azvîrli.* Češ. *chrleti, chrliti* »1° werfen, jactare, 2° eilen« dopušta fonetski (gubitak *v* u grupi *hv* pred sonantnim *r̥* i semantički da ovamo stavimo *hrliti, -im* (15. v., dubrovački pisci) »sinonim: hitjeti« i pridjev *hro < hfl, hŕla* (Crna Gora, Vuk) »sinonim: hitar«. Pridjev je i slovenski. Miklošič ga identificira sa *vrli* od *vreti* (v.), što bi u kojem drugom narječju i moglo biti, ali kod dubrovačkih pisaca nema *vr > hr.* Rumunjska zamjena *zv* za *hv* dopušta da se ovamo stavi *švrljati, švrljam* (Vuk, Srijem) »po kući koješta raditi«, hrv.-kajk. *švrljati = švrljati, švrljam* (ŽK) »herumschleudern« prema *vrij ati, vfljãm* (Vuk). Vukov impf, pored »werfen« znači i »schleudern, ambulo« kao i *švrljati.* Upor. zbog *hv > šv* hrv.-kajk. *hel* za *htelb.* Od istoga je korijena bez sumnje *vrludati* pored *erlúdati* (Vuk). Gubitak *h* u *hv-* dopušta da se ovamo stavi i apstraktna izvedenica po deklinaciji r od pridjeva *hrl vrlet ţ* »declivitas«, odatle pridjev na *-ьn vrîetan,* Semasiološki razvitak bio bi od *vri;* bačen > hitar > strm. Možda ide ovamo i lički kolektiv *àvflje* n (Lika, Vuk, Srijem) »herbae inutilis segmenta putrescentia«, upravo »što se odbacuje < *(K)vrljai.* Početno *a* pojavljuje se u *(h)avar,* gen. *(h)avara* m (ŽK) »komad štapa što se baca na krušku ili jabuku da se sruši plod«; *ar* je čakavska zamjena za sonantno f. S rijetkim prefiksom *ko-* (v.) ide ovamo *kovrljati, -ãm* (Vuk, Crna Gora) »sinonim: kotrljati (v.)«, s prefiksima *na-, za-: nakovrljăti, -am* (pejorativno, objekt *vodu u jelo,* Kosmet), *zakovrljati, -ãm* (Piva— Drobnjak). Ta je Onomatopeja leksikalizirana u *kovrljãk,* gen. *-aka* (Vuk, Petrovo Polje, dolina Cetine, Dalmacija) »gužva od crvena i crna što udate žene nose na glavi, preko toga jašmak-bošča«. Taj folklorni termin upor. sa *hondelj, fãnjâk* (v.). Dopustiti se mora da se u mnogim od navedenih leksema nalazi i ie. korijen **uer-* koji je u *vrtjeti* (v.), itd.

Lit.: ARj 1, 125. 3, 703. 4, 413. *BI 2,* 548. 751. Ribarić, *ADZb* 9, 135. Vuković, *SDZb* 10, 385. *Elezović* 1, 438. *Miklošič* 92. 384. 413. *SEW* 1, 410. *Holub-Kopečny* 143. Machek, *Slávia* 16, 215.

I

-i[1]**,** dočetak talijanskih porodičnih imena (prezimena), podrijetlom lat. nom. plur. ili gen. sing, po deklinaciji *o,* kroatizira se od 13. v. sa *-evie, -ović, -ić.* Primjeri: *Mihajlo Majnerević* (Dubrovnik) = *Maineri* 1235. *(Monserb.* 40), *Pikolomenović* (Kačić, *Korabljica)* = *Piccolomini.* Kod *Bartulić* = *Banali* ne može se znati radi li se o prevođenju, jer od *Bartul* može i kod nas descendencija glasiti *Bartulić.*

Lit.: ARj 6, 391. 9, 846.

i[a] (Vuk), sveslav. i praslav. kopulativni veznik, »1° et (kao proklitika može dobiti akcenat od riječi što za njom slijedi: *pop ì fratar), 2°* kao prepozitivna partikula za pojačanje (deiksa) u značenju »etiam« dobiva naglasak (г *on);* kada stoji pred riječju koju ističe, piše se rastavljeno od nje«. Ovamo hrv.-kajk. i slov. *izda* < *i* + *suza* »sinonim: išće, jošće, jošte (se), još«. Kada stoji kao postpozicija poslije priloga i zamjeničkih likova, enklitika je, gubi značenje, leksikalizira se u narječjima i pretvara u *j.* Tada se piše zajedno: *òndaj* pored *onda, tadaj* pored *tada, tûj* pored ία, *to* = *toj* (listina Stjepana Kosače 1465, Lučić), *kao i* > *kaj* > *kî* (Lika K, Prčanj), *onogaj, togaj* itd. pored *onoga, toga.* Prema Maretićevu tumačenju nalazi se i u m *taj, ovaj, onaj, saj.* Toj deiksi odgovara u rum. *și* < *sic* »et«; *același* »ovaj«. Iz pojačanja razvija se koncesivno značenje, »sinonim u prilozima: makar, ma«. U tom se slučaju piše zajedno i dobiva akcenat: *ikad(-a, -ar, -are)* = *igđa(-re,* 15. v.), *igdje* (16. v.), *ikakav, itko* = *tko, isto* pored *išta* (sa *-a* od rana) = *ištore* = *ištarė* (Ranjina, 16. v.), *ikako* = *ikojako* (Crna Gora), *ikaki, ijedan, Ш* (čakavski) = *ikoji* (16. v., Vuk), *ikolik* (18. v.), *ikoli(-e), ikud(a), iole* (prilog) = *jolke* »i malo, samo malo, ako i malo«. Samo *ole* ne dolazi. Postanjem je stcslav. *jeh* »koliko«, prilog *jele* »jedva«. Glede *je* > *jo* uppr. *još* (v.) i bug. *oďvaj.* Od *iole* Golub je stvorio *õlina* »veličina« kao matematički termin, koji se nekada češće govorio u Hrvatskoj, danas rijetko. Ovamo još *ipacno* (Boka, prilog) »malo«. Ne zna se pravo što je *pacno.* Budmani uporeduje sa *ipic* (v.). To će biti prije naš pridjev sr. r. od lat. *paucus* preko dalmatoromanskog izmijenjen u dočetku prema *kolicno* = *kotišno.* Upor. *lino* od *isto.* Ovamo ide još *ipak* (Vuk), jednom *ipako, iako, (sve) ako i* = *iako, da i* = *i da, premda i, ta i, te i.* Kopulativni veznik г »et« spaja se sa *li* (v.) u disjunktivno *ili,* stcslav. i rus. Odatle je impf, *ilicịti* (Voltiđi) »imitirati«. Sa deiksom iz dativa lične zamjenice *ti* (dativom) *Hiti* (15. v.). Pojačava se i sa deiksom iz pokazne zamjenice za *3.* 1. *-no* (v.) *ino* (Jačke, ugarski Hrvati). Upor. slov. *in.* Po postanju je *i* u svim ovim funkcijama ie. lokativ pokaznog zamjeničnog korijena *oje* < ie. *ei,* čemu tačno odgovara grčki hipotetski i koncesivni veznik εί. Može se tumačiti i ie. instrumentalom (socijativom) *ēd,* upór. istočno-lit. *ê.* Paralela bi za to bila semantički razvitak prijedloga *cum* > rum. *ću* = *și* »et«. Razlikovati treba г (Kosmet) »uzvik radosti, čuđenja, Ijutine«, ř (Kosmet) »uzvik čuđenja i negodovanja«. Taj se uzvik veže sa *-i, -h, -ju(ju): ii* (Vuk, uzvik čuđenja), *ih* (veselja i čuda), *iju, ijujû* (veselja). Kao *a(K), u(K)* i taj je rezultat refleksivnih glasovnih pokreta na vanjski podražaj. Neoforniljen je, dok je *i* oformljen, kako se vidi iz ie. etimologije.

Lit.: ARj 3, 754. 770. 781. 851. 782. 784. 786. 788. 791. 794. 841. 4, 86. 89. 91. 146. 98. 657. 8, 893. Rešetar, *Štok.* 265. *Pleteršnik* 304. *Elezović* 216. 229. Maretić, *Stroj.* 77. *Miklósié* 94. *SEW* 1, 415. 589. *Holub-Kopečný* 146. *Bruckner* 189. *Vasmer* 467. 483. *Mladenov* 96. Leskien, *ASPh* 22, 1. *WP* 1, 99. 100. Matzenauer, *LF* 8, 9.· *Boisacq*[3] 219. Music, *Slávia* 8, 226-244. *Rad* 127, 140-209. 134, 1-79. 142, 1-125. Belie, *Príroda* 135., § 105. Hujer, *Dekl.* 56-57. Matzenauer, *LF* 11, 351.

i[3]> *J*[a]> *I*[e] anaforička je, demonstrativna i relativna baltoslav., sveslav. i praslav. zamjenica. Kada se upotrebljava kao demonstrativna, za-

mjenjuje se u hrv.-srp. sa *onaj* (v.). Kao demonstrativ za 3. /. imala je istu sudbinu u slavinama kao lat. *is, ea, id* u romanskim jezicima. Održala se samo u ostacima u hrv.-srp. Već u stcslav. nije se upotrebljavala sama, nego kao relativna zamjenica u vezi sa deiksom *-že> -r(e).* Odatle se očuvao sr. r. sing, kao uzročni veznik *jer = jera = jer(-e, -a)* »quod, cur« < *ježe,* koji u Lici znači »zašto«. Razvitak je sličan kao u *što* = fr. *que* < lat. *quid,* koji mogu imati i uzročno značenje. Upor. rus. *ože* »quod«. Odatle *er* (Dubrovčani, 16. v.) bez/ = *e* »quia, quod« sa gubitkom *r* u dočetku, upor. *jule, vece* (v.), *eda (li), jeda (If); je* se veže i sa *Iь jêl* (Vuk, narodna pjesma) »jer«, *éli; el* može uvoditi i podređene rečenice. Veže se .analogijski prema *zašto = zakaj* s prijedlogom *za* u *zaer* (Lastrić, Margitić, Pavić), *zajer* (Došen) > *zar* (Vuk), *zar* pored *zar* (Kosmet) »1° upitna čestica s intonacijom čuđenja i neočekivanosti, 2° etwa, num, forsan; sinonimi: da li, eda li, počem, valjda, da ako, helbetana, šat, možda«. Glede stezanja *a(j)e > e* kao u *zajecb > zec* upor. i bug. *zer(é)* »wohl, doch«. Oblik *zar,* koji se upotrebljava u istočnom hrv.-srp., tumačio se (Rešetar) i iz tur. *zahir* »scheinbar, anscheinend«, *a i iz zīrā* »jer«; *zaer,* koji se ne može dijeliti, govori protiv takvog izvođenja *;jer* se veže zbog istoznačnosti i sa *bo* u *jerbo* (Levaković, i danas se često čuje na zapadu) = *erbo* (Dubrovčani).

Ák. sing m **jb* očuvao se u *nj* »njega« u vezi s prijedlozima *za nj, po nj, preda nj, poda nj, nada nj* u štokavskim govorima, kod Marulića *sa nj (biti)* »jači biti« (Ivšić), *po ni < po nje.* To *nj* dobilo je analogijom *-ga,* unakrštavajući se s oblikom *njega.* ŽK govore također u formuli *fală njga budi čast i dika* (odnosi se na boga); *n* je došao na *jb* od *njega, njemu, njih, njima, nju, njom, njoj, njegov* (v.), *njen — njezin* (v.), gdje je ostatak od prijedloga *ъn* »u« i *зъn* »sa«. Bez *n* upotrebljavaju se samo enklitični oblici: *ju, je, ih, im.* Druge izvedenice kao *ide, ideže* »gdje«, *iga* »kad« (upor. bug. *koga* glede *-ga), iže,* relativna zamjenica »qui«, *ižekaždo* »tkogod«, prilog *jelma* (upor. *veoma* glede *-ma)* čitaju se na hrv.-srp. teritoriju samo u knjigama pisanim crkvenim jezikom. Pridjev *ider* »sinonim: isti« imaju Mikalja i Stulić. Glede *-der* upor. *također* (v.). Ovamo ide *ižedomac,* gen. *ižedomca* (jugoistočna Srbija) »starosjedilac«.

Izvedenica sa sufiksom *-ako,* koja je također baltoslav., *jakz* nije se očuvala u značenju »qualis«, lit. *jõks,* nego u značenju lat. *talis* > rum. *tare: jak, jaka* »moćan, potens«, prilog *jâko* »sinonim: veoma, vrlo«. Paralela je i u gr. οίος τε. U značenju »snažan, krepak« *jak, jaka,* protivno *nejak* (Grbalj) »slab«, *objači* (18. v., Jambrešić, Stulić) = *pojali,* nalazi se još u slov. i u bug. Zbog toga nema sumnje da je rum. *tare* značenja »stark«, koje se ne nalazi ni u jednom drugom romanskom jeziku, prevedenica (calque) južnoslavenskog semantema. Taj se opet ne nalazi u sjevernim slavinama gdje *jakb* znači »kakav«. Oblik *jak* je dao u našem jeziku čitavu leksikologijsku porodicu. Superlativ u Kosmetu bez *-ji: najjãk* (čovjek). Deminuira se sa dva sufiksa: *-te* i *-bk; jakačak, jahačka* (Kosmet). Apstrakti su na *-ost jakost,* gen. *-osti f* (Vuk, 14. v.), protivno *nejákost,* s pridjevom na *-ъn jakostan > jakosan* i deminutivom *jakosca,* na *-ota jakòta* (znači i »jaki vo«, Lika) = *jokota* (Kosmet) = na *-ina jačina* = na *-ica jačica* (Ljubiša) = na *-oba Jakoba* (Kosmet) »snaga«. Kolektivi po deklinaciji *i: nejal,* gen. *-i* f (Vuk, Dalmacija) = *nejačad* f (Martié). Poimeničuje se sa *-bk* m prema *-ica: nejačak,* gen. *-čka* (Konavli) prema *nejačica* (Vuk). Na *-ušica: nejakušica* (Vuk) »inokosan čovjek«. Denominali na *-iţi: jâliti, -im (ob-, ohne-,* Lika), na *-ja-* impf, *jačati, -am (iz-* »oslabiti« /Lika/, *o-, ob-, ohne-)* = *ojačat* (Kosmet) prema iteratīvu na *-va- -jačavati* samo s prefiksima *(ob-, obne-),* na *-ariti jàkariti se, -lm (s-, u-}* »1° uhititi, 2° rvati se«. Ovamo idu i prilozi *jaka* (Vuk) u izrazu: *nas je jaka* »mnogo« i *jako* (zapadni krajevi) »vrlo«. Značenje »qualis« očuvalo se samo u prilozima *jak* (18. v.), *jakda = jeudi* (17. v.) = *jaki* (16. v., Dubrovnik) = *jakino = jakono = jakore (-re < -že), jakno* (16. v.), koje su istisnuli iz upotrebe sinonimi *kao, kako.* Ovamo možda i složenica *na jakariječ* (16. v.) »riječima, izrijekom, javno«, ali može biti i prilog *jako* (17. v.) = *jakom* (Vuk) »sad«, *odjàko* (Vuk) »odsele«, *dojako* »dosad«, odatle pridjevi *jâkovan* »nov«, *dojakošnjī;* složenica *jakoroče,* gen. *-eta* »dijete istom rođeno« neće biti u vezi sa *jakb* »qualis« nego je od uzvika *ja* = rum. *iacă* »eto«.

Najvažniji je ostatak od *i, ja, je* u službi demonstrativne zamjenice u određenom vidu pridjeva, koji ide također u baltoslavensku jezičnu zajednicu. Upor. *dobrb jb > dobri* sa lit. *geras + -is,* stprus'. *pirmaun + ien, + in.* Slična zamjenička deklinacija nalazi se još u staroiranskom i u sjevernim kavkaskim jezicima koji nisu ie. U tom pogledu postoji osjetna razlika između sjevernih i južnih slavina. U sjevernim određeni vid ima morfološku funkciju

razlikovanja pridjeva od imenica u deklinaciji. U južnim je očuvana prvobitna semantička naporednost, *dobar* pored *dobri.* Naporednosti nema ni u hrv.-srp. kod pridjeva izvedenih s pomoću sufiksa *-sk,* gdje su Poljaci i Rusi očuvali arhaičke oblike bez zamjenice samo u toponimiji kao *Gdansk* > njem. *Danzig, Verhojansk, Jenisejsk, Tobolsk* itd. U hrv.-srp. svi pridjevi bez izuzetka glase na *-skī.* To se dogodilo zbog toga što bi *-sk* kao krajnja suglasnička skupina morao dobiti nepostojano *a: srbbbskb* itd. morao bi u neodređenom vidu glasiti **srpsak,* čime bi se odviše izolirao u deklinaciji. Generaliziran je određeni vid i kod pridjeva na *-nji* (v.) kao *ujutarnji, svagdanji, iskrnji, prvi* itd., kao i u komparativu i superlativu. Morfološka tendencija prevladava međutim danas u deklinaciji i u hrv.-srp. tako da se samo u narječjima drži neodređeni vid, i to samo u prilozima, kao *slīpa, zgrda, prezmàla, kmâli,* itd. (ŽK). Zamjenica *i, ja, je* u određenom vidu: je upravo baltoslavenski član, koji ima svoje paralele u grčkom i rumunjskom kao i u članovima drugih jezika. Prvobitno on se odnosio ne na pridjev nego na imenicu koja slijedi, kao u svim jezicima koji poznaju član. Što se spojio u baltoslavenskom ne sa imenicom nego sa pridjevom, tome je uzrok enkliza, zbog čega se zamjenica koja se nalazila između pridjeva i imenice, izgovarala s pridjevom kao jedna riječ, upravo kao *vidim ga* što se izgovara kao jedna riječ. Jedinstvo se osjeća tako jako u ovim slučajevima da slabo pismeni ljudi teško nauče pisati rastavljeno te grupe. Upor. tal. pisanje *dirmi, darmi* itd. Kako se pridjev jednako deklinirao kao imenica, on se morfološki morao razlikovati od imenice samo određenim mjestom u sintagmi, i to pred imenicom, kao u tur. *Ak hisar* »Beograde. Zamjenica se stavljala pred imenicu, u čemu je mala razlika u gr. б áívS-ρωπος б αγαθός = rum. *omul bun* = *omul cel bun,* u sintagmi *a limbii române.* Kada se član *i, ja, je* srastao s pridjevom u jednu riječ, jednako kao u rum., bug. i arb. imenici, određeni je pridjev mogao mijenjati mjesto (upor. polj. *dzień dobry), -i* u određenom pridjevu bio je živ u •stcslav. kao veoma često i danas u hrv.-srp. U predikativnoj se dopuni može upotrijebiti samo neodređeni pridjev, upravo kao u francuskom što je imenica bez člana kad je predikativna dopuna. Stalna izgovorna veza s pridjevom na prvom mjestu bila je fatalna za baltoslavenski član. Ona ga je uništila i prenijela njegovo značenje sa sintaktičkog na morfološko polje. Ostaci prvobitnog razlikovanja još se vide u južnoslavenskom. Prema tome se u pogledu člana razvitak baltoslavenskog jezika razlikuje od romanskih u toliko što se romanski član razvio iz latinske beščlanosti, a baltoslavenski obratno, iz prvobitnog člana *razvila* se pridjevska morfologija.

U pogledu morfološke vrijednosti demonstrativne zamjenice *i, ja, je* kao baltoslavenskog člana postoji potpun paralelizam sa romanskim jezicima. U gen. sing, *dobra* + *jego* > *dobraago, dobrago,* hrv.-srp. *dobroga,* u gen. pl. *dobrijeh, dobrih* itd. padežni sufiks *-og(a), -ijeh — -ih* karakterizira morfološki gen. sing, i pl. upravo kao u rum. što su u gen. sing. *izvorului* < vlat. *izvor* + *Ului* za kllat. *ïllî,* gen. pl. *izvoarelor* < pl. *izvoare* + lat. *iliorum, -lui, -lor,* dativ i gen. pl. člana, prvobitno demonstrativa za 3.1., upravo padežni nastavci imenica i pridjeva za m. rod u gen. sing. i pl., analogno za ž. r. *-ei (apei* < lat. *aqua* + vlat. *illáéi* kao i u hrv.-srp. *lijepe* sa *-e* < *e* + *je).* Morfolo.ško razlikovanje pridjeva od imenice s pomoću zamjeničke deklinacije člana dade se uporediti sa francuskim članom koji također ima pored sintaktičke i morfološku funkciju u poimeničenjima pridjeva i razlikovanju singulara od plurala kod imenica i pridjeva koji su postali u golemoj većini indeklinabilija u današnjem francuskom govoru. Razlika je jedino u tome što je baltoslavenska zamjenička deklinacija gramatikalizirana mnogo ranije od romanske morfološke vrijednosti člana.

Ie. veze dobro su utvrđene: *e, i* su prvobitne ie. demonstrativne partikule: lit. *jis* »on« m prema f*ji* — ák. f. sing. *ju* < stcslav. *jo, pi.ję.* Od toga demonstrativnog korijena stvoren je relativni *io,* od kojega je *i, ja, je,* sanskr. *yah,* avesta *yo,* gr. ος »kojí«, praslavenska relativna zamjenica i baltoslavenski član.

Lit.: ARj 3, 25. 26. 767. 769. ·4, 383. 391. 429. 422. 430. 431. 432. 433. 434. 437. 438. ' 590. 596. 369. 370. 582. 7, 865. 8, 597. 10, 770. *Elezović* 1, 250. *BI 2,* 405. 632. 808. *Miklošič* 106-107. 399. *SEW* 1, 416. 417. 418. *Holub-Kopečný* 151. 477. *Bruckner* 197. 204. 642. *KZ* 45, 302-303. *ASPh* 11, 130. Meillet, *RSI* 3, 168. *MSLP 9,* 49. 23. 78. *Vasmer* 470. 472. *RSl 6,* 193. *Mladenov* 702. *WP* 1, 98. *Trautmann* 103. Vaillant, *RES* 20, 5-12. *Boisacq*[3] 330. 376. 721. Hamm, *KZ 67,* 118-119. Matzenauer, *LP* 8, 18. 32. *Elezović* 1, 198. 2, 512. *JF* 14, 205. Rešetar, *ASPh* 27, 609. *De-ry* § 998. Jagić, *ASPh* 13, 629-630. Iljinski, *RFV 52, 275.* Fraenkel, *KZ* 51, 246-247. 53, 58. Jagić, *ASPh 2,* 396. Spitzer, *WuS 6,* 209.

ìbar, gen. *-bra* (13. v., Kosmet) = *ìbar* pored *Ihar* (Vuk) = *ìbar* (Budmani) »1° desni pritok zapadne Morave (hidronim), 2° kraj i mjesto kuda protječe *(v Ibru na reče rekomej Studenící)* (horonim i toponim, utječe u Golijsku Moravu kod Kraljeva niže Karanovca)«. Odatle deminutiv na *-ьc: Iharae,* gen. *-rea* »pritok ibra«. Pridjevi na *-ski: ịbarški* (srez), poimeničen sa *-ica: Ibrštica* (mala rijeka u Crnoj Gori: izvire ispod planine Plane i utječe u Moraču kod Jasenova); na *-ov: Ibrovo vrelo* »mjesto gdje Ibar izvire«. Odatle zacijelo prezime *Ibròvac* »čovjek iz Ibra (kraja ili mjesta)«. Upor. još *Ibr* u Volinju (Rusija), pritok Tetereva. Može se uporedivati sa baskičkim apelativima *ibar* »dolina, vallée«, *ibai* »rijeka«, odatle **ibaica, vaica* > španj. *vega* »ravnica« (upor. prezime poznatog španjolskog dramatičara *Lope de Vega),* sard, *bega* »idem«, *ibi* »obala«, arag. *ibon* »Bergsee«; antičko ime španjolske rijeke *Ebrus* > *Ebro,* "Ιβηρ (Steph. Byz., rijeka), "Ιπυρρα (fons, Halaea, *CIO* 332, 15, 17), etnik *IΈегі* = gr. "Ιβηρ, *Virk'* »Gruzinei«, odatle rus. *Iverija.* Manje je uvjerljivo upoređenje sa *eb(K)ura* »tisa, taxus, fr. if«. Svakako predrimski i predilirski hidronim.

Lit.: ARj 3, 764. *Elezović* 1, 216. Bertoldi, *ZRPh* 37, 146. Ribezzo, *RIO 2,* 17. *REW** 9126. Kühn, *Die romanischen Sprachen* 48. *Schrader-Nehring* 1, 532. *Vasmer* 467-8.'

ibret m (Vuk), objekt u vezi sa *zauzeti* glosira Vuk sa »čudo«. Odatle naš denominal *ibretiti se (za-)* »čuditi se«. Pravo je značenje u *ibrêt* (Kosmet) »primjer«: a. *za ibret da ga svet gleda,* b. *svê svêt ibrêt da uzne.* Zbog toga će Vukov izričaj *ibret zauzeti* značiti »ugledati se«. U Vukovu značenju govori se u Banjoj Luci *ibrèndisati = ibrenisati* (Mostar) »vrlo se čuditi«, s umetnutim *n* pred dentalom *t* (upor. *kantar,* /ŽK/ < *katar* i *nt* > *nd* > *n* prema *kulandisati* = *kulanisati,* v.). Turcizam arapskog podrijetla iz oblasti religije i načina života. U njemu su se pomiješale dvije arapske riječi: *'ibret* »primjer u dobrom i rdavom smislu« i *ijbret* »čudo, misterija«.

Lit.: ARj 3, 765. *Elezović* 1, 216. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 330.

ibrik, gen. *-ika* (18. v., Vuk) = *ibrik,* gen. *ibrîka* (Kosmet) = (sa umetnutim *m* pred labijalom kao u *dumbok) itnbrīk,* gen. *-ika* (18. v., Brač) = *imbrih* (15. v.) »sinonim: kogum (v.) (igra veliku ulogu kod religioznog pranja muslimana)«. Odatle deminutivi: na *-ić: ibričić* (narodna pjesma) = *imbričić* (Stulić, Vodopić, Dubrovnik), na *-ьc imbričac* (Stulić, nepouzdano), na *-će,* pl. *-cici ibrice = jebnie* (Kosmet). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. složenica od *ab* »voda« i *rihten* »liti« > ar. *ibrik,* tur. prostonarodno *ebrik* »sud za vodu sa noscem kroz koji se pije voda«) iz oblasti muslimanske religije: rum. *ibric* »Wasserkrug«, bug. *ibrik,* arb. *brík.*

Lit.: ARj 3, 765. 813. *Elezović* 1, 217. *JF* 14, 197. *Lokotsch* 894. *Mladenov* 196. *ASPh* 37, 286-287. (cf. *JF 3,* 212). *SEW* 1, 419. *Brückner* 190. Matzenauer, *LF* 8, 9.

ibrişim m (narodna pjesma, Vuk) »svileni konci za vezenje«. Upotrebljava se i kao prvi elemenat složenice *ibrišim-tkanica, ibrišim-konac.* Shvaćen je i kao naš pridjev *ibrišima serdžaza.* Sa tur. *-li* je indeklinabilni pridjev kao epitet: *ibrišimli uzda.* Odatle prezime *Ibrišimović.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *äbňšum* > tur. *ibrişim* »preden svileni konac«) iz oblasti tekstila: bug. *ibrişim.*

Lit.: ARj 3, 765. Elezović, *NJ* 2, 47-50.

-īc, deminutivni sufiks, varijanta od *-ič,* ako je u korijenu palatami suglasnik. Dolazi i u toponimiji. Tip. : *konjic.*

Lit.: Maretić 275. Boskovic, *JF* 15, 72-77. Belić, *JF* 15, 240. *Leskien* 268. *Vandrák* 1, § 595.

-îca[1], sveslav. i praslav. sufiks grupe *k,* fonetska varijanta od *-ika;* c.je nastao iz *k* iz progresivne palatalizacije. Vrši mnogobrojne morfološke službe. U mociji izrazuje žensko prema muškome, i to prema *-ьc, -in* u maskulinumu: *têpac,* gen. *têpca* — *tepica* (ŽK), *domaćin* — *domaćica, kućanin* — *kućanica, Nijemac* m — *Njemica* f, *Kranjăc* — *Kranjica* (ŽK). Prema ovome i onda kad je maskulinum bez sufiksa, tako *tat* — *fatica* (ŽK) »kradljivac — kradljivka«, *učitelj* — *učiteljica, gospodar* — *gospodarica, Hrvat* — *Hrvatica, Madžar* — *Madžarica.* U toj funkciji raširuje stcslav. *-yńi: rob* — *robinjica.* Ta morfološka funkcija mu je veoma živa i raširena kad tvori apelative i toponime supstantiviranjem pridjeva: *desnica, ljevica, gnojnica, pravo* — *pravica, željeznica* od *željezan, dvojica, trojica, četvorica, sinovica, mladica,* itd. U toponimiji *Srèbrnica* (Bosna) od *srebrn, Mitrovica* (Srijem), naročito kod hidronimą: *Koprivštica, Trebinštica* od *trebinjski* »trebinjska rijeka« (Hercegovina), *Novčića* pored *Noščica* < **Novštica* (izvire kod *Novoga* u Lici),

Slušnica pored *Slunjčica* < *Slunjštica* »slunjska rijeka«. Isto kod luka na otocima: *Šašćica* »luka kod mjesta Sali (Dugi otok)«. U morfološku funkciju ide i onda kad služi za tvorenje imenica od sintagme: *zanoktica* (Vuk) od *za noktom.* U korelaciji sa *-ik* u maskulinima *-ica* izražava ženska lica određenog zanimanja: *predsjednik-predsjednica, zapovjednik-zapovjednica, blagajnik-blagajnica.* Od glagolskih osnova tvori nomina agentis za maskulina: *priča* m od *preti se* (također prezime). Takva pravi i od pridjeva: *tvrdica;* sintagme: *konjokradica, džepokradica;* i od izvedenica na *-alo: varalica* »prevarant«. U semantičkom nijansiranju osnove igra veliku ulogu: *osnova-osnovica, stepen-stepenica, ralo-ralica.* Od supstantiviranja pridjeva na *-ьn* i part. perf. aktiva glagola na *-iti* stvoren je konglutinat *-nica, -ionica,* koji služe kao samostalni sufiks u suvremenom jeziku: *napojnica, gostionica.* Sa *-ē: -icē* postaje priloški sufiks, koji varira sa *-ee, -kë:* od sintagmatskih priloga: *tznova-iznovice, isprva-ispruice.* Nalazi svoju paralelu u arb. *th* kao u *sontënith* (Kalabrija) »noćas«. U svim ovim funkcijama nema nikakve afektivne vrijednosti. Tu dobiva kad postaje deminutivan sufiks, kad *izražava,* ono što je malo, nježno, dragocjeno: *kućica* od *kuća, njzva-njlvica, zjenica, dječica* i bezbroj sličnih. I u toponimiji obilno je zastupljena ta vrijednost: *Njivice* (Krk), *Polačice* (Dalmacija) od^o-*lača* < lat. *palatium.* Kod hidronimą *izražava* pritok: *Neretvica,* pritok *Neretve* (Hercegovina). Ovamo ide i tip *zdravljice,* od *-će.* Ova je funkcija veoma stara, kako se vidi iz zemalja gdje je nestalo Slavena: njem. *Mürz* < *Murica,* pritok rijeke *Mure.* Kao deminutivni sufiks posudiše ga Novogrci, Arbanasi, Rumunji i Madžari.

Lit.: Maretić 275-77. *Leskien* 382. 413. 431. 460. 476. *Vandrák* 1, 615. *Holub-Kopečny* 460. Boskovic, JF 15, 13-29. 35-125. Belić, *JF* 3, 79-81. 15, 235-337. Seliščev, *RES 5,* 41-42. Bulachovski, *JF* 4, 115. Brückner, *KZ 43,* 311-312. *ZSPh* 2, 307. Jagić, *ASPh* 1, 435. Babić, *NJ* 3, 178. Pedersen, *KZ 38,* 383 (cf. *AnzIF* 21, 78). Rozwadowski, *De -ica suffixo linguarum slavicarum* u *Abh. krakovské ak.* 25, 415-19 (cf. *AnzIF* 10, 266). Rešetar, *ASPh 36,* 548.

ïca[s] f (18 v., Vuk, Vojvodina) »sinonim: holba« (v.). Od madž. *itcze* .»idem«. Nalazi se još u ukrajinskom.

Lit.: ARj 3, 766. *Miklósié* 95. 434. *SEW l,* 419.

icati se, *lie mi se* (Vuk) »sinonim: štucati se«. Stulić ima *ikati, -čem, -kam* »idem«. Budmani tvrdi da je to ruska riječ, ali dozvoljava mogućnost da se nalazi i u našem jeziku jer Vuk ima izvedenicu *ikavka* »sinonim: podrig«. Upor. bug. *ikam, ikavica* i rumunjski slavizam *icui* »ächzen, stöhnen«. Ta onomatopeja nalazi se u bug. *ikam,* ukr. *jikaty* i ŕus. *ikãtb* i oba lužičko-srp., češ*, *(zajjikati.* Različita je varijanta onomatopejskog *jecati, ječati* (v.), u kojem je *e* < *į.*

Lit.: ARj 3, 766. *Mladenov* 221. *Miklošič* 95 *SEW* 1, 413. *Holub-Kopečny* 154. *Tiktin* 751. Matzenauer, *LF* 8, 9. *Vasmer* 1, 476.

-īč, sveslav. i praslav. sufiks grupe *k,* praslav. *-ikio,* složen od *-ik* i *-įo.* Služi za tvorenje nomina agentis od imperfektivnih glagola na *-iti: branič* od *braniti, vodič* od *voditi, gonič* od *goniti, jarić* »velika ljubav« < *ono što jari; povratič, zvonič.* Dobiva i deminutivno značenje: **gospodič* od *gospodin,* očuvan u deminutivu *gospodičić* m prema f *gospodična* (hrv.-kajk.) »gospođica«. Dolazi rijetko i na imeničke osnove: *ribič* (hrv.-kajk., slov.) Kao prezime mijenja *-ič* u *-ić: Ribić* (ŽK). Kao hipokoristik: *Radić* (12. v.) od *Radoje.* Upor. *-äc.*

Lit.: Maretić 277., § 334a. *Vandrák 2,* 614., § 594. i § 583. Jagić, *ASPh* 1, 435. *NJ* 2, 160. Jokl, *Unt.* 77. *Holub-Kopečny* 452.

îcaga m (narodna pjesma, Vuk) »komornik«. Turcizam složen od pridjeva *iç* »nutarnji« i *aga* (v.). Taj pridjev dolazi još složen sa imenicom *oglan* »dječak, rob« (od korijena *okjog* »dijete, izdanak«, odatle evropski turcizam *ulan* »lako oružan konjanik s kopljem«): *ičoglan,* također s našim individualnim *-in ičoglanin* (17. v., Gundulić) = *ičolan* (bez *g,* Miklošič) »paž, pitomac«. Balkanski turcizam *(iç oglam* »dječak koji se odgaja u posebnim školama za državnu službu, kao Ivan Kastriotić Skenderbeg«) iz terminologije turske administracije: bug. *ičoglan,* rum. *icioglan* »nekada sultanov paž kod rumunjskih hospodara«.

Lit.: ARj 3, 766. *Mladenov* 224. *Tiktin* 751. *Lokotsch* 895. 1588. *Miklošič* 424. *SEW* 1, 419. Korsch, *ASPh* 9, 659-660.

-ičar, hibridni sufiks složen od lat. *-icus* = gr. ικός > *-ik* u naučnoj terminologiji za nomina agentis raznih nauka i od *-jar* < *-ariuSy.* samo u modernom jeziku: *kemičar, političar, melanholičar, kritičar, kroničar l hro-, historičar*

itd. Prenio se i na izvedenice od naših osnova, kao *dnevničar,* neologizam za *diurnist.* Puristi traže da se mjesto *-ičar* kaže u riječima tuđeg postanja uvijek *-ik: satirik, lirik, kritik, empirik* itd. Strani sufiks lat. *-iça* < gr. -ική nalazi se u nazivima za nauke: *fizika, matematika, botanika, gramatika, stilistika, politika, mehanika, tehnika, harmonika.* I od *-ik* latinskog podrijetla i od *-ika* |rčkoga tvore se pridjevi na *-ski: fizički* itd., *kritički* itd. i radne imenice s pomoću *-jar* < *-irius fizičar* pored *fizik* »liječnik«, koji odbija Maretić.

Lit.: Boskovic, NJ 1, 209. *Holub-Kopečný* 460. 461. Maretić, *Savj.* 193.

ičija f (Hercegovina) »juharod ovčijeg mesa sa krompirima«. Turcizam *(içi* od *içmek* »piti«) iz oblasti hrane, potvrđen samo kod nas.

Lit.: *ARj 3,* 766.

-ić, baltoslav., sveslav. i praslav. sufiks složen od *-it* + *-lo,* stcslav. *-išu,* slov. i rus. *-ič,* češ. *-ic,* lit. *-ytis.* Značajno je što se pojavljuje i u romanskim jezicima bez *-io* sa dugim ili kratkim *i:* vlat. *-ittus* > tal. *-etto,* fr. *-et* s afektivnom geminacijom u deminutivnoj funkciji kao i u slavenskim jezicima, u španjolskom sa dugim *i* i bez afektivne geminacije *-ito (seňorita* »gospođica«). Razlika je samo u tome što je u romanskom adjektivni i imenički sufiks sa sposobnošću izražavanja mocije, čega u slavenskom nema. Budimir ga uporeduje i s ilirskim *-itio* u *tergitio* »negotiator > rum. negustor, trgovac«. Iz toga izlazi da je njegov prvi elemenat možda i pred-ie.; *-ić* nema afektivne vrijednosti kad poimeničuje pridjeve *mlad-mladić* ili kad označuje predmete *grlo-grlić* ili *djetić* »šegrt« od *dijete.*

Kvantitativnu deminuciju bez afektivne vrijednosti izrazuje u *kutíc* »mali kut«, *momčić* »mali momak«. Tada zamjenjuje i sufiks *-ica: ptić* (u narječjima) za *ptica.* Vrši morfološku službu u pluralu *pilići* za sing, *pile, Ture:* pi. *Turici,* veoma često u Kosmetu za sing. *-íe,* pl. *-Ući: sokače, sokačići, Prištevče,* pl. *PriStevčići* itd. Rijedak je u službi hipokoristika: *Radić* (14. v.) od *Rada* ili *Radoje.* Izgubio je posvema afektivnu vrijednost u našim bezbrojnim prezimenima od dva tipa kad *izražava* descendenciju bilo s očeve ili materine strane od antroponima, imena, zanimanja, etnika i nadimaka, kao i kad vrši istu funkciju, poimeničujući pridjeve izvedene s pomoću sufiksa *-in, -ev, -ov* od ličnih muških i ženskih imena, naziva zanimanja, nadimaka, etnika, toponima. To isto, kad *izražava* potjecanje, odakle je neko: *plemić* od *plemena, kućić, Mlečić (iz Mletaka).* Upor. tal. *romagnuolo* od *Romagna,* sa deminutivnim lat. *-olus.* Najstariji je primjer za čistu descendenciju od narodnih hipokoristika iz g. 1492. *v Mohliće* (Lika) ako je od Konstantinova *Muhlo* (7. v.). Tome tipu odgovaraju ova naša prezimena: *Radić, Reljić* = *Relić* < *Hrelja, Radonami, Vukić* pored *Vučić, Hrvatinič, Rajačić, Miloslavić, Dragić, Draganić, Milohnić, Prvšić, Ivšić, Božić, Ladišić* < *Vladišić* (15. v.), *Bijeljić* = *Bijelio* = *Belii;* od muslimanskih imena *Mišić* (od *Meho-Mehmed);* od kršćanskih imena: *Bartulio, Jovanić, Tomi, Lukić, Petrii, Ivanić, Blažić, Mikulić, Mihelić, Markte, Antić, Nikolić, Romanic, Linardić;* od kršćanskih hipokoristika: *Petričič, Perii, Ivić, Jovič, Mijii, Pejić, Pajii, Glini;* od ženskih narodnih imena: *Daničič, Grozdanić, LjubiSić, Mttić — Milić, Jelačii, Milačić;* od ženskih kršćanskih imena: *Marié, Mariui, Marušić, Katié, Katičič, Katušić, Klárié, Latinčić, Jagić, Magdalenie.* U svim ovim tipovima *-ić* je imao deminutivno značenje. Označivao je maloga = sina nosioca navedenih imena. Kad su se u toku vremena, od 15. v. dalje, iskristalizirala odatle porodična imena, na deminutivno se značenje zaboravilo. Isti je razvitak i onda, ako označuje descendenciju nosioca imena zanata: *Sabolić* (od madž. *szabó* »krojač«), *Ribarić* (prema *Ribar), Volarić, Kolarić, Tišljarić, Pelicani* (tal. *pellizjzjaro* »ćurčija«), *Tkalčić* (pored *Tkalac), Carić, Kraljić, Kovačić, Drvodelić, Kujundžić, Čurčić* (prema *Ćurčija* i *Cùrcïn), Kapetanić, Županić, Knežić, Skrivanić* (od tal. *scrivano), Kaluđerčić, Hadžīc:* od nadimaka: *Kraljić* = *Klaić* (od *Kljast), Ćorić, Güši/f, Rogić, Sušić* (prema *suša), Gfbić* (prema *Grba), Rožić, ŠiSić, Ćor-Lukić, Čolak-Antii;* kao i od etnika: *Nijemac, Horvatić, Sarajčić* (od *Sarajac* = *Sarajlija), Maglàjlič;* od toponima *Lovinčić* (od *Lovinac* u Lici), *Budimttć; Dobrečić* (katolički Arnauti kod Ulcinja, arb. *Dobrecaj,* selo *Dobrec), Fočić, Lovčalić* (iz *Loveća,* Bugarska), *Moralīc* (iz *Moreje), Mišitić, Uđvarlić* (od *Ujvar), Tuzlić.* Tako se postupa u jadranskoj zoni i onda kad je nosilac imao strano ime: *Portadić* pored *Portada, Violić* (od tal. *Viola), Kolumbie* (tal. *Colombi), Marulu, Jedrlinić (Andriolim), Balistrilić* (tal. *balestriere), Gunđulić* (tal. *Gondola), Kanavelić, Karnarutić, Palmolić* (tal. *Palmotta), Farkašić* (16. v., od madž. *farkas* »vuk«), *Kišpatić* (upor. *Kišpatova dolina,* Srbija), *Vorkapić* = *Forkapić* (Banija, rum. *fără cap* »bez glave«).

Malo drukčije je prirode sufiks *-ić* kad poimeničuje pridjeve na *-in, -ov, -ev* u istoj funkciji, za koju daje tip i semantem *kraljević, carević, banović, kućević, koljenović.* U ruskom ovaj tip izražava čisti patronimik (otečeskoje), a kod nas jednoga od rodonačelnika velike porodice, rijetko pramajku. Za posljednji slučaj postoji kao primjer *Draginić* (13. v., od *Dragin,* pridjev od *Draga).* Tada *-ić* poimeničuje pridjeve na *-ov, -ev* od slavenskih dvočlanih antroponima i od njih izvedenih hipokoristika: *Milosavljević, Dragosav-Ijević, Radosavljević, Vladimirović, Stratimitović, Blagoj evie, Boga jevit, Bôgovič* (Krk), *Borojević, Predojević > Predović* (ŽU), *Rajaković > Raković* (ŽU), *Milovanović, Dragutinović, Radovanovu, Nigojević* (Brač), *Bozičević, Bogićević, Radičević, Preradovii, Reljković* (od *Hreljko), Vuković,* itd., od kršćanskih imena: *Tomašević = Tomašević* (ŽK), *Malijašević, Matunović, Matošević* (prema *Matoš), jfovanović, Ivanovic, Ivanisevic, Ivančević, Jânković, Markovié, Antunović, Bartakôvié* (ŽK, od *Banak = Bartul), Petrovu, Perović, Petričević, Marojević, Marinović, Mitrinović, Šimunović, Simeonović, Martinović.* Ako je rodonačelnik imao prezime na *-ić* kategorije *Dragić, Milić,* onda se njegovi potomci zovu *Dragićević, Milićević, Franićević,* koji se često pišu krivo sa *č* mjesto *č.* Tako i onda kad je rodonačelnik imao uz svoje ime i kakvu apoziciju, pridjevsku ili imeničku: *Belimarković, Cincar-Marković, Karađorđević;* kao i od čistih pravoslavnih crkvenih imena: *Georgijević* pored *Đordević, Đurđević, Dimitrijević, Petronijević, Antonijević;* od muslimanskih antroponima: *Ridžanović;* kao i onda ako je nosio strano prezime: *Kagrusović* (od *Capogrosso,* Split), *Zogović* (od arb. *zogu* »ptica«), *Bukumirović* (Niš, od arb. *buke mire* »dobar hljeb«), *Pljaković* (Arnauti u Vučitrnu, od arb. *plak* »stranac«), *Hektorović, Gazarović* (od *gazzaro* »krivovjernik, bogomil«), *JVa-Iješković* (od *Nalesco,* mlet. od *Natalis);* kao i kad je obnašao kakvu čast, zvanje ili zanimanje: *Kapetanović, Popovič, Kovačević, Knežević, Pećarević, Pisarevič, Begović, Alajbegović* (od *alajbeg* »pukovnik«), također u vezi s ličnim imenima *Šemsibegović, Rizvanbegovič, Muhurdarević, Bajraktarević, Tefterdašević, Beglerović* (od *beglerbeg), Ajanović* (od *ajan* »prvak«), *Pehlivanović, Biškupović,* ili kad je imao nadimak: *Slijepčević = Slipčević* (Istra), *Gvozdanović, Gvozdenome, Starčevu;* ili pripadao nekoj narodnosti (izvedenice od etnika): *Arnautović, Madarevič, Latinović, Horvatović, BoSnjaković, Hercegovié; Crnogorčevič, Kotorčič* (16. v., Marin Držić' od *Kotoranin = Kotorac), Bićanić* (od **Bihćan > Bišćanin < Bihać).* Rjeđe su takve izvedenice od imena sela (gradova): *Bišćević* (muslimani, *kapetani od Bišća), Gradaščevič* muslimani kapetani od *Gradačca* u Bosni), *Polenaković* (cincarsko prezime od *Palēnāku,* iz *Polině* kod Valone). Stranci izopačuju ove izvedenice. Tako je *Cosulich* (bivši brodovlasnici na Lošinju koji su se osjećali Talijanima) od čestog istarskog prezimena *Kozlovic.*

Sufiks[1] *-ić* može zamjenjivati i drugi antroponimni sufiks *-ovac: Grabovac,* etnik od imena sela *Grab* glasi i *Grabić.* U Istri oscilira kod *Rüpena* i *Poropat* (rum. *fără pat* »bez kreveta«) : pišu se 1558. *Rupenovich* i 1590. *Poropatić.* Isto tako i u Ulcinju: don Marko *Aita,* župnik, zvao se i *AStić.* U toponimiji nastaje *-ić* mjesto *-ik* krivim interpretiranjem mletačke grafije *-ich : Smoković* mjesto ispravnog *Smokovik* (Dalmacija od *smokva), Buković* mjesto *Bukovih* (od *bukva,* ibidem), *Črljenić* (blizu Skradina, pisano g. 1311. *Chrilenik* (od *crljen = crven).* Za razliku od *-ica* ovaj sufiks nisu posudili okolni narodi. Nalazi se samo jednom u rumunjskom: *lacovişte* »lokvić, mala lokva«. Zamjenjuje (rijetko) pejorativni *-iš* u *kurvić* za *kurviš.* Sufiks je živ i produktivan. Nova se imena prave na *-U, -ovii: Vitezović za Ritter* (17. v.), *Jdblanovii za Cortelazzo* (Dalmacija). Za doba renesanse uvriježio se u Dalmaciji običaj prevođenja sufiksa *-ić* sa *-eo* < lat. *-eus: Gělimo < Jelinić, Mladineo < Mladinić, Cettineo < Cetinić.* Tako nastade i *Hektorović = Hectoreus.* Upor. kod Nijemaca isti običaj: *Kurz > Curtius, Wulf > Wulpius* itd.

Lit.: Maretić 278-9. *Leskien* 408. 432. 433-4. *Vandrák* 598-600. Respond, *PKJ* 27, passim. Belie, *jfF* 15, 240-241. Budimir, *JF* 18, 291. *CD* 8, 282. 283. Ribarić, *SDZb* 9, 179. 1-88. *ARj 5,* 12. 401. *Elezović 2,* 82. i passim. Boskovic, *jfF* 15, 97—100. Solmsen, *KZ* 56, 76. i sl. (cf. *IJb* 14, 261). *Holub-Kopečnj!* 459. Putanec, *Rad* 315, 287-361. Rogić, *Rad* 203, 216. Vaillant, *RES 32,* 294.

ica f = *iía* »pravo vrijeme od svačesa,. npr. da padne kiša, kad je *u ići,* tj. kad klasa«. Ne zna se gdje se govori.

Lit.: ARj 3, 766.

ići (štokavski, književno i saobraćajno općenito, korijen *f) = iti* (hrv.-kajk., čakavski), *idem (d* došao analogijom na korijen *i* od *dadem* v., *djedem* od *djeti* v.) = *idem* (Kosmet) = *idem* (zapadni krajevi prema Vuku, Bü-

njevci). Prezentski je korijen *id-* ušao već u staro doba u infinitiv *isti, Idem* (Crna Gora) *(izisti, naisti, abisti, oişti* pored *otīsti, otīdēni) = ts (otis,* Kosmet). Upór. slovački isi', polj. *išć.* Suglasnik *ć* u štokavskom *ići* nastao je iz grupe *jt* (upor. *laćman* pored *lâjtman < lieutenant)* koja se nalazi u složenicama *dõjti, pôjti, prôjti, nǎjti* (15. v.), *iznajti, izâjti* (ŽK), kako govore svi čakavci, a štokavci i književno *doći, obići* »besuchen« pored *obaći, otići, poći, naći, iznaći, obnaći* (Belostenec)$_3$ *izaći* pored *izići, zaci,* iz prezenta *pojbdc > pođem* itd. *idem* je nastao iz *jbdg,* upor. češ. *pojedu* i *jehla* prema hrv.-srp. *igla.* Prema *pođem* itd. reformiran je prezent u *idem,* da bi se izbjegla homonīmija sa *idem* (Bunjevci) < *jedem, jím* (ŽK) od *jesti.* I u čakavskom nastaje iz *pojbdc > pojem,* imp. *poj* (ŽK) = *pem* (hrv.-kajk.) kao iz *dį > j (mèja = mèda),* ali samo u tom primjeru, u ostalim prefiksalnim složenicama grupa *jd* ostaje: *dõjdêm, obãjdêm, projdêm, sãjdêm, nãjdêm, iznãjdêm, izãjdêm* (15. v., ŽK). Značajan je inf. *nâj* (Kosniet) < **najt* prema *is < ist,* ali *zac.* Semantička je razlika između *naći* »trouver« i *naići* »rencontrer; sinonim: nagaziti, ograisati, nagambati«. U konjugacionom sistemu *ići* ima četiri korijena: *i-, id-, iš-* i *š-.* Druga dva su od *hoditi,* prijevoj *šbd, šbl,* koje vidi. Korijen if-, koji je nastao sraštenjem dvaju različitih korijena, kreacija je hrv.-srp., ali u čakavskom postoji *šal* bez *i* kao i u *näsast; iš-* se ne nalazi u drugim slavinama. Kod prefiksalnih složenica ima još ovih osobitosti. Prijedlog *ot* očuvan je u starijem obliku u štokavskom i književnom *otići, otīdēm,* haplologijom *odem, otišao,* u brzom govoru *ošao; očao* sadrži pravilnu stranu < *ot + šblb.* Noviji oblik *od(t > d* izmijenjen prema *nad* i *prod}* govore kajkavci: *odišal, odici, odídem, odídem* (16. v.) = *oteti* (vino, krv). Iz *ošao* analogijom je prenesen *o τι* infinitiv *oči, odem < ójdem* (Smokvica, Korčula, 16. i 17. v.), oία (Smokvica). Ta je analogija bila potpomognuta i sa *doti.* Bernardin i Stulić imaju *odaci, odađem.* Pored *sati, sâdem* postoji *sići* (16. v.) pored *siti, siđem* i *siđem.* Došen ima taj glagol s istim prefiksom u obliku *stn: snići, snide.* Odatle apstraktum *snitije* n (Daničić) »concursus«. Isto tako i s prefiksom *ъn: uniti, unīdēm = uti, uđem* (Vuk). Odatle analogijom *nanići, nànïdem, nadnici, nadnidem* (jedanput potvrđeno). Upor. čak. *unêti, unǎnem* (ŽK) < *ъn + jeti.* Prema tome hrv.-kajk. *vujti — ûjti* (Vodice), *vušel = usai* (Vinodolski zakon) »pobjeći« sadrži prefiks *u* kao *ubog.* Još treba spomenuti da se korijen i- kao sa *iьaъ* spojio i sa *laziti,* kad je u vezi s prefiksom *na: nailaziti.* Prema ovome *silaziti* pored *salaziti.* Kao što postoji dubleta sa različitim semantemom *naći, nađem* pored *naići, naiđem,* tako i *nailaziti* pored *nalaziti.* Očito je da su obje stvorene u isto vrijeme. Ovamo ide i drugi glagol *razmimoilaziti se* pored *razmimoići, -moīdēml-tdēm* pored *razmimoći = -mimođem.*

Glagol *ići* ne dopušta tvorenje novih riječi. Postoje samo apstrakti *iđenje* (Stulić) i *isite < iz- + -it- + -je* (18. v.) »abortus«, ali nisu potvrđeni u narodnom govoru; *dojdući* (18. v.) »venturus« i *idući* govore se kao pridjevi. Impf, *dođuvat, dođu/em* (Kosmet), pf. *otidnut, otîdnut* prema *otls* (Kosmet). U imperativu *pođi >* čakavski *poj* (ŽK) može dobiti za pojačanje deikse *da* (v.) i i (v.): *pojdaj.* Korijen *ei > i* je ie. (prvobitno uzvik prema Kretschmeru), baltoslav., sveslav. i praslav.: lit. *eiti,* gr. είμι, sanskr. *eti* (3. 1. sing.) »ide«. Atematski je glagol. Nalazi se i u egipćanskom (koptskom). Ulazi i u naš uzvik kojim se tjeraju na hod kokoši i druge krilate domaće životinje: *îs* pored *īsa* (za ovce), ы [v. *eš].* Taj se oformljuje: *iškati, -ām* (Vuk) impf, prema pf. *išnuti.* Ovamo ide i uzvik *ididi* (Vuk) kojim se kaže nekome da je otišao, pobjegao. Prema Meyeni Arbanasi posudišeazni, *avitem* »besuche« < *obiti.* Nejasni su ipak prijelazi *b > v* i *o > a. Zbog* toga nije sigurno da je iz hrv.-srp.

Lit.: ARj 2, 546. 582. 3, 767. 4, 78. 86. 92. 194. 199. 255. 258. 7, 410. 240, 363. 8, 523, 590. *BI* 2, 648. Ribarić, *SDZb* 9, 201. *Elezović* 1, 233. 438. *Mazuranić* 440. *Pleteršnik 2,* 715. 779. *Miklošič* 94. *SEW* 1, 420. *Holub-Kopečný* 155. *Bruckner* 546. *Vasmer* 471. *Trautmann* 67. *WP* 1, 102. 2, 486. *NJ* 1, 147. 190-191. *GM* 20. *Trombetti 4.* van Wijk, *IF* 45, 95. Brugmann, *IF* 13, 85. sl. *ASPh* 11, 448. Vaillant, *Rešetarov zbornik* 457-458. Rešetar, *Slávia* 11, 155. Małecki, *Slávia* 11, 576. *Boisacq*[3] 225—256. Kretschmer, *Ciotta* 13, 137. Pedersen, *KZ* 38, 342.

ićinđija f (Vuk, 18. v.) = *ićinđija* (Kosmet) = *ikindija* »1° vrijeme poslije podne do zahoda sunca, 2° treća molitva muslimana (objekt uz *klanjati)«.* Balkanski turcizam (turska izvedenica *ikindi* od *iki* »dva«) iz oblasti islama: rum. *chindie* »Vesper, seoski ples poslije južine«, bug. *ikindija,* arb. *ićindf* f (Skadar). U turskom *ikindi znači* »sat koji poslije podne dijeli u dva jednaka dijela«. Odatle vremensko značenje turcizma. Značenje »treće

molitve« dobio je turcizam kraćenjem, ispuštanjem opće riječi u sintagmi *ikindi namazi* »prière de l'après-midi«. Upor. turcizme *aksam, sàbah* i *jàtija,* koji imaju također dvostruko značenje. Pet muslimanskih molitava zovu se: *sabah-namazi* »prières, du matin«, *öyleikindi, akşam-, yatsi-*. Turski brojnik *iki* nalazi se još u složenici *ić(f)tuglija* (Vuk, 18. v.) »paša od dva tuga; koji ima dva konjska repa na zastavi« < tur. *iki tuğlu*. V. *tug*. Jukić razlikuje *učtuglija* od *ićituglija*.

Lit.: ARj 3, 766. 784. *Elezović* 1, 243. *Lokotsch* 901. *Mladenov* 221. *GM* 159.

icram m (narodna pjesma) = *ikram* (Kosmet) »čast, počast (objekt uz *učiniti* prema tur. *ikram etmek}«*. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *iqram* »idem«) iz oblasti društvenog saobraćaja: rum. *icram,* bug. *ikram,* odatle *ikramosvam* »Ehre erweisen«, arb. *ikrám* pored *iqiram*.

Lit.: ARİ 3, 766. *Elezović* 1, 229. *Mladenov 222. GM* 158. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 331.

idare, gen. *idãrêta* (Kosmet) »načqlstvo«, odatle složenica *idđre-medžKs* »administrativni savjet«; *idare činiti* »siediti, sastaviti kraj s krajem«. Odatle denominai na *-iti: idãrêtit (se)* »izlaziti na kraj« i *iddra f* (Banja Luka) »potpora«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *idare* »okretanje, življenje, ekonomisanje«).

Lit.: Elezović 1, 218. Skok, *Slávia* 15, 352.

ideja f (18. v., Budmanijev akcenat, danas *ideja* po.led *ideja}* »misao, pomisao, pojam«. Učena riječ, internacionalna gr. podrijetla (gr. ἰδέα od ἰδεῖν = lat. *videre,* ie. riječ). Poimeničen pridjev na lat. *-olis ideal,* gen. *-ala,* pridjev na *-ьn* > *-an idealan,* apstraktum na *-izam idealizam* »filozofski smjer«, na *-istia) idealista),* pridjev na *-iiki* < *-ič* + *-bşk idealistički*.

Lit.: ARj 3, 766. *DEI* 1914. *REW*[3] 4254 a.

idiozma f (rukopis, 14. i 15. v.) »metva, metvica«, *idiozam, -zrna,* pridjev (ibidem), pisano *igiozmo*. Ima se čitati možda *idozmo*. To može bití imenica s očuvanim gr. *-o* u dočetku, dok je u *idizma* ili prema gr. pluralu ili je identificirano sa našim *-u* ц akuzativu. Od gr. ἡδύοσμον »isto«, pridjev ἡδύοσμος »mirišljiv«.

Lit.: ARj 3, 767. 769. Vasmer, *GL* 65.

iditiji (samo uz *žito : iditije žito),* komparativ sr. od pridjeva koji nije potvrđen u pozitivu »ono što se ne prodaje, dakle sebičnije«.

Lit.: ARj 3, 767.

îdo, gen. *-ola* m (Vuk, 13. v.) = stsrp. *idoh* m = *idola* f (Marulić) = *idol* rn (danas) »1° statua štovana kao božanstvo, 2° (metafora) lice štovano kao božanstvo, 3° *Idula* f ищ otočiću u zadarskom arhipelagu (f preko tal. *ìdolo* sa *-o* > *-u* kao ak. ž. r., odatle nom. ná -α)«. Učena riječ od lat. *idolům* > tal. *ìdolo* < gr. εἴδωλον (izvedenica od εἶδος »figura«, ie. riječ). Odatle pridjev *idolski,* apstraktum *idolstvo, idolstvovati, idòlija* f (16. v.) »poganski hram« < gr. εἰδωλεῖον > lat. *tdōlēum,* > tal. *idolèo*. Složenica *idòlatar,* gen. *-tra* m < gr. εἰδωλάτρης > kslat. *Idololatres* (drugi dio od gì. λατρεύω »adoro«) > tal. (haplologijom) *idolatra* > *idolatra* m, također i bez haplologije *idololatric*. Apstraktum *idolatrija* f = *idololatríja*. Ta se složenica različito prevodi *idolklanac,* gen.- *nca* (17. v.), *-klanstvo, -klanjac, -klanjalac, idolopoklonik* m, pridjev (na *-bsK) -čki, -poklonstvo, idolosłužba, -služenje, -služitelj, idološtovac,* gen. *-vca, -štovlje, -štovstvo*. Upor. arb. *idhull.*

Lit.: ARj 3, 767. Vasmer, *GL* 65. *DEI* 1917. Skok, *Slav.* 102. 108. *GM* 157.

iđirot m (Vuk, Slavonija, Požega) »biljka acorus calamus«. Možda u vezi sa gr. ucopov, srlat. *agarus, agurus.* Dočetak *-ot* od tur. *otu* »biljka«. V. *perikot, balukot.*

Lit.: ARj 3, 769. *DEI* 44.

iftâr m (Kosmet) »večera za vrijeme posta u mjesecu ramazanu *(zvati na iftar)«*. Kavanjin je ovu riječ izopačio u *hihtar : (Busormanf) večer koju čim ne vidu, hihtar igdar svoj ne jidu.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *iftar)* iz oblasti islama.

Lit.: ARj 3, 597. *Elezović* 1, 244.

igalo n (18. v., Vuk, Dubrovnik, Gruž, Prčanj, Muo, narodna pjesma) = (sa umetnutim *n,* upor. *inkona, iňkunica, anguisigold) ingoio* n (Dubrovnik, narodna pjesma crnogorska) »1° morska obala gdje ima pržine, 2° toponim (Boka, Lopud)«. Pridjev na *-ьn* > *-an igalan* (Stolić), etnik *Igaljanin*. Deminutiv na složene sufikse *-čac* = *-tić igalčac, igalčić*. Ista riječ dolazi i sa á mjesto *g* i sa aferezom *i- žalo* n (Muo) = *žãld* (Milna, Brač, centar Milne) »1° isto što igalo, 2° ribarska pošta u Morinju«; *žal,* gen. *žala* m (Dubrovnik) = *So,* gen. *žala* (Cavtat, Čilipi) »Kieselstein« (semantička varijanta po zakonu sinegdohe). Jovićević ima: *po za-ovima i žalicama na Skadarskom blatu.* Nema objašnjenja o tim dvjema riječima koje idu bez sumnje ovamo. Glede

-r u *žarovi* upor. arb. *shurịzhur* < lat. *saburra* i arb. *zali* »pijesak«. Preko arbanaskoga riječ je mogla postati toponim u Kosmetu *Zalinja* »potes kod Bariljeva (općina *Babin Most* na Labu, srez Vučitrn). U Ulcinju *zali* m je »obala i ribarska pošta«. Sva tri oblika *igalo, žalo, žal* — arb. *zali* potječu od gr. αιγιαλός > *yalo* (Bova) »morska obala«. Grčka je riječ prešla i u tur. *yalı,* odatle u arb. *jali* m (Gege) »offene Ebene« i u naš jezik *jauja* f (Vuk, narodna pjesma: *dođe moru na jaliju,* Vuk 3, 542.) »brijeg kraj mora, obala = *jauja f* (Kosmet) »širina, prazno široko mjesto; pusta neobrađena zemlja, opustjele razgrađerie kuće«. Oblik sa *g* pokazuje očuvano staro dalm.-rom. *g* kao *galatına* < *gelatina* u Dubrovniku. Oblici sa 2 == *z* reflektiraju *gį* kao *di* i *j (źmuo, smula, maz).*

Lit.: ARj 3, 839. 4, 441. Jovićević, *SEZb 13,* 204. *Elezović* l, 192. 251. *Miklošič* 95. 424. *SEW Λ,* 421. ReŠetar, *Stok.* 315. *Rohlfs* 59. Vasmer, *RSl* 4, 180-181. Isti, *GL* 65. Matzenauer, *LF* 8, 9. *GM* 160. 480.

igbâl pored **igbäl** m (Kosmet) = *ìgbal* (Banja Luka, Mostar) »sreća«. Odatle indeklinabilan pridjev *igbal(l)i* »sretan« = *igballja* (Kosmet) »sretan«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *.ikbal,* tur. *ikballi)* iz terminologije općeg života.

Lit.: Elezović l, 217. Skok, *Slávia* 15, 352., br. 334.

Igla f (1475, Vuk) = *jlgla* (Cres) = *igla,* gen. *igle* (Senj) = *jáhla* (17. v.) i *jaglă* (čakavski, Karnarutić) = *jôgla* (Hvar), sveslav. i praslav *(jbglà),* »açus«. Odatle naziv za morsku -ribu *belone belone,* tal. *aguglia: jigla* (Cres), *iglūn,* gen. *igluna* (Senj) = *inglūn* = *jāglūn* »histiophorus bellone«. Sufiks *-un* je zacijelo romanski *-one.* Upor. *agon.* Zbog toga je moguće da se u *jāglūn* unakrstila naša riječ sa romanskom. Početno *i* je nastalo od *jb-,* upor. češ. *jehla* = čak. *jagla* sa ь > *a.* Odatle pridjevi na *-en: ìglen* = *iglên, -êna* (Kosmet), poimeničen ná *-ica igiènica* = *igienica* (Kosmet) »kutija za igle«, sa *-ik iglènīk* »jastučić za igle«, *iglenjarka* = *iglarka* f, prevedenica (calque) »Nadelgewehr«, na -asi *iglast.* Deminutiv па *-iça: iglica f* = *iglica* (Kosmet) »1° biljka, *2°* riba Belone açus (Dubrovnik), 3° prečaga« = *jiglica* (Buzet, Sovinjsko polje) »drvena šipka koja drži kämbu (v.), da ne ispadne iz jarma« = *jiglica* (Vodice) »1° oštrina što nastaje kod bušenja, 2° drveni klin što se tura u kambu«. Odatle opet pridjev na *-jast: igličast.* Na *-jar: igličar* »ptica«. Na *-jala: igličnjača* »biljka scandix pecten«. Na -or: *ìglar,* gen. *igldra* m (1362) prema *iglarica* (1363), odatle pridjev na *-ov, -ev iglárov, -ev; iglàra* = *ìglarnica* = deminutiv *jiglarïc* (Buzet, Sovinjsko polje) »mala okrugla kutija za igle«. Ne može se tvrditi da je *igla* i baltoslavenska, jer se stprus. *ayculo* »igla« dovodi u vezu s ie. **aik* »ražanj«. Rumunji posudiše *igliță.* Ie. veze nisu utvrđene. Prema Macheku *jbgla* je praslavenska izvedenica od *igo* (v.) < *jbgo* sa sufiksom *-ulā,* s prvobitnim značenjem »šipke koje se ubodu sa svake strane jarma da glava volu ne bi izašla van iz jarma« = *kači,* v.). To je značenje očuvano u Istri. Prema Mladenovu stoji u vezi sa *jež* (v.).

Lit.: ARj 3, 771. *4,* 408. 409. 418. Ribarić, *SDZb* 9, 154. *Mažuranu* 422. Tentor, *JF* 5, 205. *Elezović* l, 218. *Miklošič* 95. *SEW* 189. *Holub-Kopečný* 151. *Bruckner* 189. *KZ* 45, 32. 47, 297-298. *Vasmer* 469. *Mladenov* 196. Machek, *Slávia* 3, 593-597. *REW*[3] 189. *DEI* 93. Mikkola, *RSl* 1, 5. Korsch, *ASPh* 9, 504. Lang, *ĞMF* 1, 385-587 (cf. *RSI 5,* 256(. *WP* 1, 7., bilj.

Ignáci) m (17. v.) = *Ignacijų* m (Slavonac, 18. v.) = *Ignadjo* (17. v.) = *(gn* > *gnj* kao u *gnjoj) Ignjatije* m = *Ignjatija* m, kraćenje *Ignat* = *Ignjat,* odatle prezime *Ignjatović.* Hipokoristik *Ignja* m (Vuk) = *Ignjo* m (Vuk). Od lat. *Ignatius* sa čitanjem *ti* > *c* kao u školama. Očuvano í u *Ignjat* itd. upućuje na grčko posredovanje. Postoji i izgovor *gn* na tal. *Injacijo* m (16. v., zapadni krajevi) < tal. *Ignazio.* Hrv.-kajk. *Nado,* deminutiv na *-bk* > *-ek Näcek, Nace* (ŽK) pokazuje aferezu i pojednostavljenje suglasničke grupe. Sa aferezom *Gnjàtija* m (Hrvatska Krajina), odatle hipokoristici *Gnjaco* (Lika?), *Gnjajo* (Lika?), *Gnjale.'* Ilirska je prevedenica *Vatroslav,* koju' je zadržao Jagić do konca života.

Lit.: ARj 3, 220. 221. 773. 851.

igo n (1459), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *(*jb-go >jbgo)* »sinonim: jaram«. Akcenat *Igo* (?) prema bug. i rus. *igo,* slov. *îgo,* gen. *igêsa* pored *ižesa.* Danas zastarjelo i zamijenjeno sa sinonimom. Upotrebljavaju samo književnici (i pjesnici) kad govore o patnjama pod tuđinom. Nekad su *igo* upotrebljavali pisci koji su pisali crkvenim jezikom. Budinić ga objašnjava: *teško i trudno jest igo, to jest jaram njegov.* Vokal *i* je nastao kao *i* u *igla* iz *jb-: jbgo* < **jtgo.* Madžari

posudiše *iga*. Brojne su ie. usporednice, kao lat. *jugum,* gr. ζυγόν njem. .*Joch,* čak i hetitski *jugan.* Lit. *jungas,* lot. *jugs* ima infiks *n* kao lat. *jungo.* Jedan je od prastarih termina za kolsku i plužnu spregu. Odatle je deminutiv na *-ica ižica,* naziv za gr. slovo *ypsilon.* Izvedenica je od ie. korijena **i̯eu-* »vezati«, sa formantom *g: *i̯ei*

Lit.: ARj 3, 773. *Mazurami* 423. *Miklošič* 95. *SEW* 1, 421. *Holub-Kopečny* 153. *Vasmer* 469. 472. *Trautmann* 109. *WP* 1, 201. *Mladenov* 196. *Boisacq*[3] 307—308.

igra f (ak. *igru,* Vuk), sveslav. i praslav *(jbgrd),* »1° ludus, 2° jocus, 3° ples«. U posljednjem značenju sinonimi su i *tanac,* gen. *tanca* i *bal.* Odatle stara radna imenica na *-ьc igrač = igarac,* gen. *-arca* (17. i 18. v.), *igre* (13. v.) »joculator, fr. jongleur«. Tu izvedenicu posudiše Madžari *igrecz = igricz* »tibicen« i Rumunji *igref* »Spielmann« (upor. *cântecele igreţilor).* Posljednji je oblik očuvan u hrv.-kajk. prezimenu *Igr(e~)c.* Denominál na *-ati: igrati, igram* (Vuk) = *igrat, igram* (Kosmet, objekt *oro, u pare, karte} {do-, iz-, ob-, po-, pre-, pro-, s-, za-)* prema iter. *-igravati, -igrāvām,* koji se upotrebljava samo s navedenim prefiksima. Pf. *prèigrati, -ãm* (subjekt *dijete)* »prijetnja djetetu kad je nemirno u igri (nejasno)«. Od glagola pridjev *igraći;* Madžari posudiše *ugrálni* »skakati«; *sigrati se, -Agrām* (Slavonija, Otok, Osijek) izmijenio je *igra* u *sigra* (Riječka nahija, Slavonija), jer se *igra* može shvatiti i kao postverbal od *igrati se.* Od glagola radna imenica na *-äc: igrač,* gen. *igrača* (17. i 18. v.) m prema f *igračica,* odatle pridjevi na *-ski igrački,* na *-ev igračev,* neologizam *igračnica* (Šulek, koji je stvorio i prilog *igračke}* i *igralac,* gen. *-aoca* (17. v.). Neologizam na *-ište igralište = Igrište* kao toponim. U značenju »ples« *igranka.* Augmentativ *igračina* m od *igrač.* Na *-lo: igralo* n, običnije i narodski *igračka = igrajka* (Rijeka) = *igrànija.* Složenica od sintagme *voditi igru: igróvoda.* Vokal *i* je nastao kao u *igla, igo* iz *jb-: *jbgra.* Ne postoji u baltičkoj grupi. Od ie. jezika pruža paralelu sanskr. *jati* (3. 1. sing.) = *ijate,* s infiksom *n ińgati* »miče se« i stnord. *eikinn* »divlji, bijesan, jak«, *îkorne* »pokretno« = njem. *Eichhorn* »vjeverica«. Sanskrtsko značenje kaže da je i praslav. **jbgrati* značilo »kretati se, po svoj prilici u kolu«. Upor. kao semantičku paralelu stvnjem. *spilõn* »živahno se kretati«, danas *spielen* »igrati (se)«. Ie. korijen **aɪg-* (upor. lit. *aikšte* »javno mjesto«, lot. *aîstities* »vikati, larmati«) bio je u praslav. proširen formantom *-r.* To je slavenska inovacija.

Lit.: ARj 2, 579. 3, 579. 764. 769. 773 775. 780. 4, 195. Vuković, *SDZb* 10, 398İ *Elezović 2,* 3. *Miklošič* 95. *SEW* 1, 422. *Holub-Kopečný* 131. *Bruckner* 154. 190. *KZ* 45, 47. *Vasmer* 470. *Trautmann* 103. *Mladenov* 196. *WP* 1, 11. Vaillant, *RES 22,* 14. *JP* 14, 256. Potebnja, *RFV* 1881, 134-155 (cf Jagić, *ASPh 6,* 154). Osten-Säcken, *IP* 23, 376-377.

igrácija f (Vuk) »jaje što ga učenik donese na dar učitelju u četvrtak da ga onaj dan oproste od učenja i da ga puste igrati se«. Primjer pučke etimologije koja nastaje unakrštanjem lat. riječi *recreaţia,* gen. *-onis* (apstraktum od *recreare,* prefiks *re-* i *creare,* upor. latinizam na *-trati kreirati ulogu)* i hrv.-srp. *igrati se.*

Lit.: ARj 3, 775.

iguman m, gen. *igumana* (Ljubiša) pored *igumana* (Vuk) = *igumbnb* (Dečanski hrisovulj) = *igumen* (u knjigama pisanim crkvenim jezikom, bug. *igumen,* arb. */i/gumen) = jegüman, jegümen* (Kosmet), pravoslavni kaluđerski termin koji odgovara *gvardijanu, opatu* kod katolika, prema f *igumànija = igumenija* (18. v., Vuk, *-ja* kao u *ćefalija),* od biz. ηγουμένη. Pridjevi *igumnov* pored *igumanov, igumiski = igumenski,* odatle *igumanštija.* Apstrakti *igumnarija* f, *igumanstvo,* na *-ija igumenija* f »1° manastir gdje je iguman, 2° klijet, ćelija, u kojoj živi iguman«. Denominali na *-isati igumanisati, -šem* (18. V.) »biti iguman« = na *-ovati igumenovati,* na *-iti razigumaniti, -im* (Vuk) »oduzeti igumanstvo«. Sa prefiksom προ- *prõiguman,* gen. *-mna* pored *-mana* (Vuk) = *proigumen* »hegumenus emeritus«. Balkanski grecizam: čine. *imunim;* od biz. ηγούμενος > kslat. *hegumenus* »koji vodi, upravitelj«, particip od ἡγέομαι »vodim«.

Lit.: ARj 3, 781. 12, 315. *SEW* 1, 422. *GM* 134. 158. *Mladenov* 197. *Pascu* 2, 53., br. 959. *DEI* 1432. Vasmer, *GL* 65. 124.

ihtijãr, gen. *-ára* m (Vuk, narodna pjesma i pripovijetke) — *iktijar* (narodna pjesma) »starac«. Čuje se i u Bosni. Turcizam ar. podrijetla (ar. *eiţijar* > tur. *ihtiyar* »starac«).

Lit.: ARj 3, 781.

-ija, živ i produktivan imenički sufiks dvostrukog podrijetla. U našim zamjenama stcslav. imenica na -я, kao što su *scdii >'*

sudija, tepčtí > *tep(a)čija, u* zamjenama za turske imenice i pridjeve obrazovane s pomoću mrskog sufiksa *-li* i *-ci* (tipovi *Stambòlija* < *Istanbulh, kujundžija* < *kuyumcu,* ovamo još *ordu* > *ordija* itd.), u zamjenama za grčke imenice na -η (tipovi *ćefalija* < κεφα->ή, *àvlíja* < αολη itd.) i zamjenama za madžarski dočetak -ť (u prezimenima, primjeri *Tekelija, ErdēRja* ŽK < *Erdödy).* Ne radi se upravo o sufiksu za izvođenje, nego o dodatku *-ja* na *-i,* da bi te riječi mogle ući u naš deklinacioni sistem, jer se danas, kad je dočetak -í postao karakteristika određenog pridjeva m. r., ne može svršavati nijedna naša imenica m. r. na -»'. Pravi sufiks za izvođenje od glagolskih, imeničkih i pridjevskih korijena jeste *-ija* (stari naglasak na *i).* Nalazi se u svim našim narječjima više nego u književnom jeziku, grčkoga je i romanskog podrijetla: -ία = lat. > tal. *-ia,* nvnjem. *-ei.* Kršćanstvo ga je raširilo po svim kulturnim jezicima. Značenje mu je kolektivno sa raznim nijansama. Od glagolskih osnova: *provalija* (od *provaliti)* »bezdan, propad«, *primorija* f »nužda«, tj. »kad nevolja *primari«, morija* »kuga« *(po-)* od *moriti, pogibija f* od *poginuti, trpija* (Crna Gora, Srijem) »duga bolest«, od *trpjeti, lùpija* f (Dubrovnik) »breskva koja se dade rascijepati« od *lupiti, lètija* m (Bačka) »koji mnogo leti«, *poljobranijaļ poljubranija* f (Temnic, Boljevac) »1° blagdan koji se u Srbiji svetkuje 21. maja da bi se polje obranilo od grada, 2° poljobranilac, 3° (Jagodina, Levač, Temnić) »zmaj koji obira polje«, *poloiija* (Dalmacija) »nizbrdica« od *položiti.* Toponimi *Prosječija* (stsrp. država). Od imenica: *kaproKja* (ŽK) »čast koju obnaša kaprol«, *popovija* (ŽK) »čast popova« itd., *kapetanija* »čast, ured, kraj kojim zapovijeda kapetan«, *popišija* (Istra) »popis«. U f, *kalija, selija, vinija, gvoždija* jasno je kolektivno značenje. Upor. toponime *Novoselija* (Banja Luka), *Poljija* (Crna Gora). U *prostorija* f (Vuk) »prostor« ističe se veličina (augmentativno značenje). Apstrakti su *prokšija* f »razmaženost« (pridjev *prokšen,* ŽK). U toponimiji *Prkosija f* (mahala, Bosna, Sarajevski okrug). Stvara apstrakta od pridjeva i participa perf. pas.: *hitrija* f (čakavci, 16—17. v.), *prokletija* »1° prokletstvo, 2° prokleta čeljad, 3° psovka neposlušnoj čeljadi (Kosovo), 4° *Prokletija* (Vuk), ime planine (oronim)«. U *posječenija* (Vuk) »sječa«, *mješanija, pisanija, vezanija* ima pejorativno značenje. Proširuje kolektivni sufiks *-ad* u *Srbadija, Šokadija, prosjadija* (Ljubiša), *prostàdija* (Ljubisa) »prostačina«, horonim *Šumadija.* Veoma je raširena funkcija za tvorenje apstrakta od imenica na *-ar* < lat. *-arius: likarija* (Rab) = *ljekarija* f (književno), *slipàrija* (Rab, ŽK); danas u općoj upotrebi u oznaci zanata: *bravarija, željezarija, limarija* itd., isto i kod imenica na fr. *-erija: karoserija, koterija, bižuterija,, parfimērija* itd.

-ijan, neproduktivan sufiks latinskog podrijetla (lat. *-ianus),* služi za tvorenje pejorativnih naziva za muška lica koja se odlikuju izvjesnom duhovnom manom: *grubijān,* gen. *-dna* (prema njem. *Grobian)* od *grub, gúzijan* m (Dobroselo, Lika) »nadimak čovjeku koji mnogo ne razumije«, slov. *modrijan* m »filosof«, *modrijânec* m prema *modrijãnica* prema *modrijãnka* »Klugler«.

Lit.: Pleteršnik l, 596.

-ik[1], sufiks lat.-gr. podrijetla (lat. nenaglašeni *-icus* = gr. -ιϰός) u internacionalnim riječima kao *(K)istorik,* rašireno na *-jar* < *-arius (historičar.* Rijetko zamjenjuje jednom i domaći nastavak *-ьnъ (pêdanj* ŽK = *pedalj)* u *pedig* m (Istra) »ped, pedalj« *(-ig* < mlet-*-ego* < lat. *-icus).*

Lit.: ARj 9, 756. *Maretu* 280-81. *Leskien* 409. 465.

-ik[2], sveslav. i praslav. *(-ikt)* sufiks za maskulina, i danas još živ i produktivan. U mociji za f *-ica.* Služi najprije u poimeničenju pridjeva za oznaku lica kao nositelja svojstava i odnosa prema izvjesnim radnjama: *učenik,* m prema f *učenica, mučenik* m prema f *mučenica, radnik* m prema f *radnica, bijednik--bijednica, pomoćnik, pravnik^ naučnik* itd. Od ovakvih tvorba odvaja se *-nik* kao samostalan sufiks.

Lit.: Măreție 280-81. *Leskien* 409—465. *Vandrák* l, 613. Boskovic, *JF* 15, 37. 90-100. *Holub-Kopečný* 461. Otrębski, *LP 2,* 282. Brugmann,' *IF* 18, 382. Štrekelj, *DAW* 50, 37.

-ika, sveslav. i praslav. neproduktivan sufiks, varijanta od *-ica* (v.). Služi za tvorenje imena biljki: *perùnika* od *Perun, avdika* od *habat, jagorčika, pisamka* (ŽK) od *pisan* »šaren«, od korijena koji već postoje u jeziku bilo kao imenice bilo kao pridjevi. Razlikovati ga treba od rijetkog sufiksa stcslav. *-yka>* *-ika* kojim se tvori m ili f *vladika* m »knez, biskup«, prevedenica od gr. δεσπότης »idem«, *vladika* f »vlasteoska kći« (Dubrovnik) od

vlastel(irí) (v.), kao i od *-yka* > *-ika* u *motika* (v.) nepoznata postanja. U *ločika* (v.) radi se o posudenici, lat. *lactūca,* u kojoj je sufiks *-nca* > *yka* > *-ika* kao u gal. *carrūca* > fr. *charrue, bulluca, *matteūca* > fr. *massue,* hrv.-srp. *mačuga.*

Lit.: Maretu 281—2. *Leskien* 465. *Vandrák* l, 614. *Holub-Kopečný* 461.

ikavac, gen. *-avca* m, noviji filolojski neologizam za pripadnike narječja koje sa *i* zamjenjuje stcslav. *ë.* Odatle pridjev na *-ski: ikavski (narječje, oblik),* poimeničen sa *-ina ikavština* »ikavski govor«; *ikavac* m (Zagreb) »ptica fringilla montifringilla L.« prema f *ikakva* ima ime od onomatopeje *ik* kojom se oponaša glas te ptice.

Lit.: ARj 3, 784. Hirtz, *Aves* 159.

ikon f (16. v.), m (18. v.) (prema gr. nominativu εἰκών) = *ikona f* (Vuk) = bug. *ikona* prema gr. akuzativu ngr. εικόνα = lat. *eicona,* rum. *icoană,* arb. *ikone,* balkanski grecizam), deminutiv *ikonica* (15. v.) = *ikonija* (16. v., Budinić). Složenice: *ikonoklast* m (17. i 18. v.) < gr. εἰκονοκλάστης. U 14,' 16. i 18. v. prevodi se ε'.κονομάχος u *ikonoborac; ikonopisac* m prema *ikonopisačica* (18. v.) »koji radi ikone«, *ikonos* m (Vuk) = *inkonòsac,* gen. *-sca,* od *ikonostas* < εἰκονοστάσιον (drugi dio pučkom etimologijom obrnuto u *nosač* »koji nosi«) »daska što nosi ikonu«. Na *-nik ikonik* m (16. v.) < *ikonbnikb* (16. v.) »koji pravi ikone«. Na Jadranu dobiva *n* (krivo shvaćen i kao *in) inkun* m (Belostenec) = *inkuna* f (17. v., Zuzeri), deminutiv *inkunica* (17. v., Dubrovnik, Cavtat) = *inkunjica* (Dubrovnik, Čilipi) = *inkona* (15. v.) = *inkonjica* (Potomje) = (disimilacija i metateza) *likunica* (dva čakavca 17. i 18. v.). Umetnuto *n* nalazi se i u sttal. *ancona* (12. v.). Ovamo ide i oblik koji je nastao ispuštanjem *in* i raširen nenaglašenim sufiksom *-îcus* u f: *konika* f. Taj se čita kod Marulića: *pustiv cele i konike* (subjekt: *opatice};* kod Hektorovića: *Pohvali perivoj, ziđe svekolike! i ribe, kim su broj i sve njih konike;* i kod Bernardina: *U toj korablji* (Nojevoj) *vi (=* zna) *se, da su tri koníci-* (nom. duala ž. r.). Ispušteno *i(ri)* nalazi se i u tal. *eona,* deminutivi *conetta, conicella, conedda* (Kalabrija). Lik *inkuna* može potjecati iz dalmatoromanskoga.

Lit.: ARj 3, 784. 840. 5, 268. 6, 91. *REW* 2834. *DEI* 189. Rohlfs, *Diz. cal.* 223. *Miklošil* 95. *GM* 158. Vasmer, *GL* 66.

ikonom m (Kosmet, stsrp., 13—14 v. pravoslavni manastirski termin) *(pod-)* »1° jedan od starješina u pravoslavnom manastiru, 2° prezime, 3° (Kosmet) počasno zvanje sveštenika: pop ikonom«. Pridjev *ikonòmov (ćerka),* apstraktum *ikonomstvo.* Balkanski crkveni grecizam: rum., bug. *ikonom,* prezime *Ikonomov,* čine. *icunom.* Složenica s prefiksom παρά-: *par(d)ikonom* m (14. v., stsrp.) »namjesnik jeklesijarha«. Od srgr. složenice obcoνόμος »isto« *(pi* > *i* u bizantinsko-gr.). Prema lat. *oe* = gr. *oi ekonom* m, na lat. *-atus* > *-at ekonomai* »ured«, apstraktum *ekonomija f.*

Lit.: ARj 3, 785. 10, 240. *Mladenov* 221. *Elezović* 229. Vasmer, *GL* 66. 110. *Pascu 2,* 68., br. 1253.

îkra f (Vuk), sveslav. i praslav. kolektivni naziv za »riblja jajašca; sinonim: kavijar«. Prema ruskom akcentu *ikra* Vukov nije prvobitan, ali se slaže s búg. *ikra.* Odatle pridjevi na *-av* i *-ost: ikrav* = *Ikrast* (Stulić) »pun ikre«. Deminutiv na *-ica: ikrica* f (18. v.). Na *-as, -ašica : ikraš,* gen. *-aia* m prema *ikrašica* f »riba puna ikre«. Šulekova je prevedenica *ikrovac,* gen. *-ovca* od njem. *Rogenstein.* Metaforickí prijenos značenja u denominalu na *-iti: ikriti: more ikri noću,* kad blistaju u njemu kao sitni svijetnjaci. Dočetak *-a* ima kolektivno značenje. Paralele su lit. *ikrai* = lot. *ikri* n. pi. i ir. *iuchair* < ie. **ikor* »Laich«. Prema tome *ikra* može biti i ie. i baltoslav. Sa gledišta kulturne historije važna je riječ jer je potvrda za ribarsku kulturu starih Slavena. Madžari posudiše *ikra,* Rumunji *icre f* pl., odatle deminutiv s lat. sufiksom *icrișoare,* Arbanasi *ikra* f pl. Stavlja se manje izvjesno u vezu i sa ie. nazivima za *jetra :* lit. *jãknos,* lat. *jecur,* gr. ἧπαρ, sanskr. *yakrt,* avesta *yakare,* gdje stoji formant и mjesto formanta *r.* Prema ovom bilo bi u slavenskom značenje specijalizirano na riblju utrobu, protiv čega govori keltska i litavska usporednica.

Lit.: ARj 3, 785. 786. *Miklósié* 95. *SEW* l, 423. *Holub-Kopečný* 154. *Bruckner* 190. *ASPh* 29, 116. *ZSPh* 4, 216. *Vasmer* 477. *Mladenov* 222. *Trautmann* 103. *WP* l, 206. *GM* 158. Kalima, *ZSPh* 9, 376-378. Zupitza, *AnzIF* 13, 51. Mikkola, *RSl* l, 6. Petersson, *LUA* n. f. l, 18 (cf. *IJb* 10, 339). Uhlenbeck, *PBB 29,* 333-4. Matzenauer, *LP* 8, 11. *GM* 158. *Boisaccf* 326-327.

iktibâr m (objekt uz *nema, izgubijo)* »kredit, poštovanje«. Odatle *iktibārija* f (objekt uz *razrezati)* »trgovački porez«. Balkanski tur-

cizam ar. podrijetla (ar. i<tibar) iz oblasti turske administracije: birg, *ihtibar,* čine. *ihiibare* f »considération, estime, crédit«.

Lit.: Elezović 2, 514. *Pascu* 2, 145. *Doric* 137.

il m (16. v.) =5 *ilo* pored *Uja* (Stulić) = *jiló* n (Cresi i u protestantskih pisaca), sveslav. i praslav. naziv za »sinonim: glina (18. v.), gnjila, Lehm, Ton«. Odatle: pridjev na *-ov ilov* (Antun Dalmatin), očuvan u toponimu i hidronimu *Ilova,* poimeničen s pomoću augmentativnog i pejorativnog sufiksa *-oca ilovača* »idem« = bug. *ilovica.* Isti se sufiks nalazi i u toponimu *Ilača.* Deminutiv na *-ica Ilica* = *Vilica* 1699. je prvobitno zagrebački potok, 1252. *puteus scaturiens, fluvius Ilicza,* bujica na ilovastom terenu, danas jedna od najvažnijih ulica grada. *Ilica* je i toponim i oronim u drugim krajevima (Lika), *Hitani* (Bosna). Za stcslav. *iiъ* »lutum« nema paralela u baltičkoj grupi. Uporeduje se samo s lot. pridjevom *ils* »stockfinster«, uvjerljivije sa gr. ἴλῡς »blato« koje je osnova na -κ od ie. korijena **il-.*

Lit.: ARj 3, 789. 795. 786. Tentor, *JF 5,* 205. Laszovski, *Nova Hrvatska* br. 111, str. 8. *Mažuranić* 425. *Miklošič* 95. *SEW* 1, 424. *Holub-Kopečny* 154. Bruckner, *KZ* 46, 197. *Vasmer* 478. *Mladenov* 222. *Trautmann* 103. *WP* 1, 163. Matzenauer, *LF* 8, 11. Uhlenbeck, *KZ* 40, 552-561 (cf. *AnzlF* 24, 116). Bezzenberger, *BB* 27, 164. Scheftelowits, *IF* 33, 167. *Boisacf* 574. Šuman, *ASPh* 30, 296.

ilāč, gen. *-ala* m (Bosna, općenito) = *újai,* gen. *ujala* (Kosmet) »lijek«. Odatle denominal na *-iti: iljačít se, iljălim* (Kosmet) »liječiti se«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *'ilag* »idem«) iz oblasti medicine: bug. *ildi* = *Ujal,* arb. *ilaç.*

Lit.: ARj 3, 786. *Elezović* 1, 230. Skok, *Slávia* 15, 353., br. 336. *Mlađenov* 222. *GM* 158.

Ilari) m = *Harija* m = *Ilarije* = *Ilarijo* = (prema deklinaciji *-o,* -oras) *Ilarijon* = *Ilariju* = *Ilarìjonus* (prema madž. izgovoru dočetnog *-s)* = *ìlar* (iza 15. v., Dubrovnik). Od lat. *Hilarius* < gr. Ἱλάριος. To gr.-lat. světácko ime prevedeno je na dva načina: *Obrad* (14. i 15. v., Dubrovnik), na *-ьc* > *-ac Obradbe* (14. v.), odatle prezime *Obradovič, Obradinović,* hipokoristici *Obren* (Vuk), odatle prezimena *Obrenić, Obrenović,* toponim *Obrenovac; Obro, Obroje;* druga je prevedenica *Veselia,* prezime *Veselinović.*

Lit.: ARj 3, 786. 8, 435.

īlidža f (18. v., Vuk) = *iliđSa* (Bosna, općenito) »sinonim: banja, toplice«. Odatle: radna imenica na *-ar tlidžar* »koji drži ilidžu«, pridjev na *-ovf-ev ilidž'arev, -ov.* Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. > tur. *ılıca)* iz oblasti medicine: arb. *lixhg.*

Lit.: ARj 3, 791. Moskovljević, *NJ 2,* 235. *GM* 244.

ilik m (Vuk) = *ilika* f (Vuk, Lika) »na ječermi sprijeda kao puca od kositera kroz koja su unakrst isprovlačeni gajtani te se čini kao da su toke na prsima, sinonim: toka« (prema ovoj riječi i prijelaz u femmina). Turcizam iz oblasti nošnje (tur. *ilik* »petlja«).

Lit.: ARj 3, 792. Matzenauer, *LF* 8, 11.

ilika f (Lika) »drvena posuda, zatvorena, za vino (ima nosač kao kanta)«. Budmani misli da je turska riječ, ali ne kaže koja bi to turska riječ mogla biti.

Lit.: ARj 3, 792.

Îlîr m (Mažuranić) = na *-ьc Ilírac,* gen. *-irca,* hrv.-kajk. *liera,* prema f *Ilirika,* pridjev na *-bski ilirski.* Ušlo u upotrebu u prvoj polovici 19. v. za ilirskog pokreta, prije toga upotrebljavali su pisci u značenju »hrvatski, slovinskí itd«. U službenu upotrebu ušao je u doba Napoleonovo osnutkom *Provinces illyriennes.* Naši etimolozi (Truhelka, Vukićević), oslanjajući se na hipotezu da su Arbanasi potomci predrimskih *Ilira,* tumačili su postanje tog etnika arb. pridjevom *lir* »slobodan«, *liri* »sloboda« *(i* < gr.-lat. *-ia* > *-ijd).* To je samo po suzvučnosti, bez obzira na gr.-lat. *Illyrios* (praotac *Ilira), Illyricum,* etnici, koji su predrimski i zacijelo iste starosti kao i "Ελ>ην itd. Oni su balkanski starosjedioci, a arbanaski pridjev *lir* je latinska posudenica od *liber.*

Lit.: ARj 3, 793-4. *GM* 247. Vukićević, *SHPr* 1, 32-45 (cf. *AnzlF* 8, 199).

-ilo, produktivan sufiks za tvorenje imenica sr. r., raznog značenja, najčešće od pridjevskih i imeničkih osnova, rjeđe od denominala na *-iti* i *-eti.* Od *mrtav — mrtvilo,* od *bijesan* ili *bjesniti - bjesnilo.* Tako *g'rdilo, kalilo, solilo, temnilo, ćaгno, žutilo, ludilo,* itd. Od *rak ráčilo* »mreža za hvatanje raka«. Od *cijèditi--cjedilo,* od *pojiti-pojilo.* Sufiks je složen od *-lo.* Upravo poimeničen srednji rod participa perf. aktiva, kako pokazuju *cjedilo, gladilo, pojilo, šilo, prelo.* Elemenat *i* apstrahiran je od glagola na *-iti* i prenesen na pridjevske

i imeničke osnove. Upór. *brdilo* (v.). To se vidi i iz konglutinata danas veoma raširenog *-ionica* < *il* + *-ьn* + *-ica* (upór. neologizme slov. *gostilna* sa *gostiona, gostionica'),* kome odgovara *-aonica* (v.) od glagola na *-ati: vježbaonica, gombaonica* itd; u *učionica* od *učiti* apstrahira se i prenosi na *pred-* od *presti* i *plet-* od *plesti: predionica* i *pletionica; o* je nastao vokalizacijom iz /, kako se vidi iz *dionica,* toponim *Delnice* < *delt* + *-ьn* + *-ica.* Razlikovati valja pejorativno *-ilo* za čeljad u *trubilo* m, kojemu je varijanta *-alo: naklapalo* m. Nikakve veze nemaju s ovim sufiksom *-ila* < stcslav. *-yla* u *kobila,* gdje izražava mociju prema *konj* (v.), kao ni u *gomila* pored *grornila* (v.).

Lit.: Maretić 281., § 337. 195., § 347. Maver, *Slávia 2,* 636.

-īlja, složen sufiks od nastavka part. perf. akt. *-ü* glagola na -»-rí i *-ja* (v.) za tvorenje nomina agentis ž. r. Tipovi: *(po)ròdilja* od *roditi, dojilja* (prema ovome i sufiks u *dadilja), nasilja, vodilja,* itd. Odatle otcijepljeno i prenijeto i na osnove primarnih glagola: *vezilja, pletilja, pèrilja, mùzïlja.* Da je taj sufiks nastao poimeničenjem part. perf. aktiva, dokazuju *prâlja, primalja, tkalja, grebenālja* od *-al* + -ία. Analogijski prema *prelja* stvorena je *švelja* od *šiti* (samoglas *e* iz *švžri).* Konglutinat *-īlja* + *-ka nalazi* se u *soptljka f* od *sopiti* i *nosiljka.*

Lit.: Maretić 281., § 337 e i 296., § 348 b. Boskovic, *JF* 15, 143-153.

il) am m (Kosmet, objekt uz *dobíja)* »sudska presuda, sentencija«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *i'lam* »izvještaj«) iz oblasti turskog sudstva: rum. *Ham,* búg. *Ujam,* cine. *il'ame* f »sentence juridique«. Od istog je ar. korijena i *Hum* (objekt uz *proučiti,* narodna pjesma), također balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *ilnf)* iz oblasti nauke arb. *ttlm* m »Weisheit«. Odatle *ilmíja* f (Bosna) »učeni muslimanski svećenici«. Ide li ovamo i *iljãn* m (Kosmet) »zvanična objava« = čine. *ileane* f »sentence« od ar. *ɛ'ian?*

Lit.: ARj 3, 795. *Elezović 2,* 514. *GM* 158. *Pascu 2,* 145., br. 665. *Mladenov 221.*

-ita, pridjevski i imenički neproduktivan sufiks, upravo particip prezenta pasiva: *bratim* »bratski«, pridjev, odatle *bratimiti se* i dalje na *-ski bratimski* > *bratinski, pobratim* m prema *posestrima* f (upor. rum. prošle participe pasiva *firtat* od *frate* < lat. *fráter* i *surata* od *soru* < lat. *soror), pooiгm.* Nije isto u toponimima *Budim, Bušim,* gdje je nastao od pridjevskog sufiksa *-in* (v.) na osnovu asimilacije *b-n* > *b-m.*

Lit.: Holub-Kopečný 461. *Maretić* 281.,

imađinati se, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »zamisliti se«. Od tal. učenog *immaginarsi)* < lat. *imaginari,* denominal od *imago* »slika«. Apstraktum na *-atime* > tal. *-azione imadinacìjon,* gen. *-ani* f < tal. *immaginazione.*

Lit.: DEI 1947.

imam[1], gen. *-ama* m = *imâm* (Kosmet) »vjerski poglavica muslimanski«. Mmavić ima u istom značenju *imamii; -il* je možda ostatak arapskog člana. Odatle na ar. *-et: imamet* m »vjersko starješinstvo«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *imam* od glagola *amma* »prethoditi«) iz oblasti islama: rum. *imam,* búg. *imám.*

Lit.: ARj 3, 795-6. *Elezović 2,* 514. *Mladenov 222. Lokotsch* 222.

imam[2] m »gornji kraj od čibuka (od ćilibara) što se drži u ustima kad se puši; sinonim: mustika«. Odatle deminutiv na *-če: imamče.* Da bi se izbjegla homonīmija sa *imam* »vjerski poglavica«, u Bosni se govori *imamet.* Balkanski turcizam *(imame)* iz oblasti pušenja (upor. *lula):* rum. *imamea,* bug. *imame.*

Lit.: ARj 3, 795. *Mladenov* 222. *Lokotsch* 906.

iman[1], gen. *imna* m (15. i 17. v.) = *imna* f (16. v.) = *himna* (današnja učena riječ), crkvena riječ od gr. ομνος »pjesma svadbena« > lát. *hymnus* > tal. *inno.* Internacionálna riječ. Složenica *imologita* m, pridjevak sv. Georgija, od gr. ύμνολογητής

Lit.: 3, 796. 825. *DEI* 2038.

imân[2], gen. *-âna* (Vuk, narodna pjesma) = *imân* (Kosmet) »sinonim: vjera, *dîn* (s kojim se zajedno upotrebljava: *din i* iwan)«. Odatle s postpozicijom *sız* »bez« *imānsīz* (Kosmet), indeklinabilni pridjev, »1° nemilostiv, 2° neukusan (~ *sirenje)«.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *iman* »vjerovanje«) iz oblasti islama: búg. *imán,* cine. *imane f* »foi, religion«, *imansız* »sans foi, infidèle > cruel, atroce«.

Lit.: ARj 3, 796. *Elezović* 2, 514. *Mlađenov 222. Pascu 2,* 145., br. 667.

imaret m (17. v.) = *imaret* pored *imaret,* gen. *-arėta* (Kosmet) »sinonim: zadužbina«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (tur. *imaret* < ar. *'imarä)* iz oblasti islama; bug. *imaret.*

Lit.: ARj 3, 797. *Elezović 2,* 515. *Mladenov* 222. *Školjić** 346.

imati = *imat* (Kosmet, ŽK), *-ãm* pored *imadëm* (analogijski prema *dadem),* impf, sa *-ati* pored *-éti* > ikavski *-iti,* ekavski (hrv.--kajk) *-eti: imiti* (čakavski) = *imeti* (hrv.--kajk.), sveslav. i praslav. *(imati, imëti,* prvobitno perfektivna osnova *im-* od stcslav. *jęti, imp* v. *j amiti)* »habeo« prema pf. *imădnut, -em* (Kosmet). Izvedenice su od osnove *ima-:* pridjevi na *-w imatan* (Vuk, Crna Gora), poimeničen na *-ik imatnīk* (Vuk, Crmnica), *imatnji* (Ljubiša), na *-it imàvit* (narodna pjesma *(-vit* prema *imoviť).* Apstrakta na *-je: imaće* n (Vuk) = *imaće* (Kosmet) = *imanje* (Vuk) »stoka«, odatle deminutivi na *-ice imanjice* (Milićević), na *-če imanče,* gen. *-četa* n (Varoš, Slavonija) »domaća životinja« (sufiks prema *živinče, živáče* ŽK, glede značenja »stoka« upor. rum. *dobitoc),* na *-sivo imanstvo* n (17. v.). Apstraktum na *-ština* analogijski prema *siromaština* (v.) *imaština* (Milićević), *neimaština* = *nemaština* (Kosmet) = *nemaština* (Srbija, Lika) = *mmanЬIna* (Ston) »sinonim: oskudica«. Odatle pridjev na *-ьn: imašan* pored *гmesan* mjesto **imaštan,* analogijski prema ž. r. Radna imenica na *-lac: imalac,* gen. *-aoca* (18. v.). Iterativ na *-va- imdvati, imavam* (15. v., Vuk, Crna Gora). Odatle pridjev na *-ъn: îmavatan* (Kosmet). Glagol *imati* dolazi samo s prefiksom *za- : zaimati, -am* (Piva-Drobnjak) pf. »kroz kratko vrijeme obogatiti se«, inače je bez prefiksalnih složenica. Općenita je složenica sa negativnim *ne-: néjmati, nêjmam* (Vuk, 18. v., pravilno iz *ne + jvmç)* = *ne imati* (Vuk) = *nemati, nemam* (14. v., Vuk, < *ne* + *ъmn* sa gubitkom *j* kao u *sutra* pored *jutro}* = *nimati* (ikavci, 15. v.) = *nîmât, nimam* (ŽK) < *ne imç* s elizijom *e* pred *i.* Nema veze sa *e.* Nigdje nije potvrđen oblik *nijemati.* Od *imeti* izvedenice su *imetek,* gen. *-tka* (hrv.--kajk., ušlo odatle i u štokavski: *imetak,* Pavlinović) = *imitak, imenje* = *iminje,* upor. češ. *jmění.* Od osnove *im-* dobivene s pomoću sufiksa *-ov* (upor. češ. *movitý)* pridjev na *-ьn: ìmovan* (Milićević), poimeničen na *-ik imovnih* »knjiga imovine« (neologizam), na *-ina imovina* (Vuk), na *-anje* prema *imanje imovanje* n; na *-it: trnovit,* na *-stína imošćina* (Martié). Particip prezenta kao pridjev *imuć, imuća* (Vuk, komparativ *imućijf),* odatle pridjev na *-ьn imućan* (Vuk), poimeničen na *-ik imućnik', imūtnjī* (sa *ćnj* > *tnj* kao *kutnji* za *kućni)',* apstraktum na *-je: imaće* n; *imetak* izmijenjen u *imutak,* gen. *imutka* (Lika) unakrštavanjem s *imūtnjī.* Vokal í je nastao iz *jb-* kao u *igla, ikra* itd. Upor. *jemati, jemam* (Split). Bez í- kao u slov. i češ. potvrđen je *mati.* Semantički razvitak sveslav. i praslav. *'jtti, imç* u »habere« odgovara posvema primitivnom mentalitetu. *ima se* = *posjeduje se* ono »1° što se drži u ruci ili 2° što je uzeto, zaplijenjeno u borbi«. Isti je semantički razvitak u njem. *haben* prema got. *hafja* »držim«, lát. *capia,* lit. *turėti* »imam, držim« prema *tveriu* »fasse«, lat. *habere* prema ir. *gaibim* »hehme, ergreife, halte«, u rom. jezicima španj. *tener,* port. *ter* »imam« < lat. *tenere.* Za značenje 2° upor. *roba, odora* (v.). Glede ie. veza v. *jamiti.*

Lit.: ARj 3, 797. 823. 826. 6, 526. 7, 855. 868. 896. 898. *BI 2,* 400. Vuković, *SDZb* 10, 384. *Elezović* 1, 230. 457. *Mažuranić* 425-426. *Miklósié* 103. *SEW* 1, 425. *Holub--Kopečný* 225. *Bruckner* 331. *KZ* 45, 47. *Vasmer* 479. *Mladenov* 222. Bělic, *Príroda* 73. 452. *WP* 1, 124. Jagić, *ASPh* 10, 174. Wiedemann, *ASPh* 10, 654-655. (cf. Meillet, *RSI* 6, 134-135.). Peterssen, *IF* 2, 304. *NJ* 1, 148. Lalević, *NJ 5,* 19-22.

imbazdät, *-am* pf. prema impf, *imbazdõvăt* (Brusje, Hvar, Stari Grad, Grabje, Vis) »priheftati, fircati«. Postverbal *imbôzd* m. Mjesto tal. prefiksa *im-* stoje naši prefiksi *pri-* (prema *priheftati') pribaždat* (Lika K, Liješće, Janjce), *sz-* u *zbazdăt* (Božava) »imbastire«, *zbaždati* »unordentlich zusammendrehen«, *imbaždit, -im* (Šibenik). Postverbal *imbažd* m »konci za heftanje«. Apstraktum na *-atura* > mlet. *-aora* > *-ura baždara* (Božava) »bordura«. Mjesto suglasničke grupe *mb* stoji *ingvàzdati, -ãm* pf. prema impf, *ingvazdavati, -azdāvām* (Dubrovnik, Stulić, Perast) »heftati, preručiti (Imotski), ujamčiti«. Postverbal *ingvazd* m »konci, ujamak, gen. -mka«. Apstraktum na *-atura ingvazdàtura* f. Metaforicko značenje *ingvàzdat se* (Dubrovnik, Cavtat) »napiti se rakije«. Kod Parčića je *ingvardati (r* mjesto 2) zacijelo štamparska greška. Značenjem poklapa se sa tal. *imbastire,* ali se ne slaže ni po konjugaciji, jer bi za tal. *-ire* očekivali infinitiv na *-iti* (upor. *patiti),* ne *-ati,* ni fonetski, jer it ostaje (upor. *bastati* itd.). Posljednje poklapa se sa mlet. *imbasdir.* Promjena konjugacije može se objasniti postojanjem postverbala od kojih se ponovo mogu praviti glagoli na *-ati* (upor. *pla-*

ća-plaćati pored *plata-platitf).* Promjena suglasničke grupe *mb* > *ngv* može se objasniti na više načina. Može se misliti na dvoglas *ua* za naglašeno *á* (kao u krčkoromanskom: *nbua* > *ngva.* Ali taj dvoglas nije potvrđen za dubrovačko-romanski. Zbog toga se može pomišljati na unakrštenje sa *gvozdac,* gen. *gvosca* »1° fibula, 2° predica« prema glagolu *prigvozditi* pf. prema impf, *prigvaždati.* Može se još misliti na gr. izgovor kao u *Vlaho, Sutvara, ŋv* sa umetnutim *g', sd* u mletačkom *imbasdir* mjesto *imbastir* moglo je nastati unakrštenjem sa germ, *brusdan* > *brodare* (1162) = *brustare.*

Lit.: ARj 3, 840. 11, 895. *Pârlii* 228. Skok, *ZRPh* 54, 494. *Camillscheg* 1, 201. Zore, *Palj.* 110. 205. Vasmer, *ZSPh* 13, 331. *REW*[3] 981.

imbečio, f *-čila* (određeno : *to je oni imbecili Pero), = imbecil* (Korčula) »blesav«. Od tal. učenog *imbecille* (15. v.) < lat. *imbecillis.* Inhoativ je *imbečiliškat, -ãm* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »oblesaviti«, koji je nastao prema 1. 1. prez. *imbecillisco, imbecillire.* Složenica je privativnog sufiksa *in* »sine« i *baculum* »štap«.

Lit.: DEI 1939.

imbidzerati se, *-am* pf. (16. v., Dubrovčanin, Nalješković) »naljutiti se«. Tal. denominal na *-are* s prefiksom *-in* od pridjeva *bizzarro* »iracondo«: *imbizzarirsi.* Taj pridjev živi kao internacionalna riječ u govoru školovanih *bizaran* »neobičan«, od fr. *bizzare.* Veže se s baskičnim *bizar* »brada«, a to je semantički nejasno.

Lit.: ARj 3, 812. *REW*[3] 1141. *DEI* 538.

imbràtati, *-ãm* pf. (17. v., Dubrovčani) »okaljati«. Od tal. *imbrattare,* s prefiksom *in,* od *bratta* »morchia d'olio, fangiglia, brago« < kslat. *bractari* (Fulgencije) »sporcarsi (di vino)«. Predlatinska riječ. Upor. *broie.*

*Lit.: ARJ3,*812. *REW*[3]1279. *DEI* 592.1943.

imbrina f (Moslavina, Šulek) »vrsta crnog (?) grožđa, njem. roter Portugieser« = *brina* (ŽK) »crvenkasto grožđe«.

Lit.: ARj 3, 813.

imbrulj m (Muo) »(ribarski termin) naziv mreže zvane rićaglo (v.), ako mjesto olova ima vèceta (v.)«. Od tal. *imbroglio* m. Odatle denominal s prefiksom *in* (sintagma) *jimbrojăt* (Božava) = *imbrùljati* (Perast) < tal. *imbrogliare,* mlet. *imbrogiar,* od *broglio* »disordine« = *bròlo* »parco, orto, giardino« < srlat. *broilum, brolium* < gai. *brogilus,* fr. *breuil.* V. *rićijaglo*

Lit.: Cronia, *ID* 6. *DEI* 607. *Brajkovič*

imbùj m (Sućuraj na Hvaru, Makarsko primorje) »teret ogromnog opsega koji nije težak«. Od tal. *invoglio* m =' mlet. *invogio* (i u ostalim sjevernotalijanskim narječjima) pored *imboglio* i *imbuglio* »isto«, postverbal od *invogliare* < vlat. **involiare* od korijena *involutus* od *involvere.*

Lit.: REW[3] 4510. *DEI* 1141. 1945. 2085.

imbuititi, *-īm* pf. (Perast) od mlet. *imbunir,* denominal od *bonus* »dobar« s prefiksom *in-.* Hidronim *Buna/Buna* hercegovačka rijeka koja izvire u dubokom ponoru *Pećina,* na zaravanku *Zimomora (Crvanj planina).* Na utoku u Neretvu je *Blagaj,* prevedenica od *Bona,* kako se grad zvao u Porfirogenetovo doba (Bova, 10. v.) Upor. u madž. listinama *Buna* 1199, 1211, 1240. U Hrvatskoj su dva sela ovoga imena. Rijeka se zove u poslovici *Búnac,* gen, *-nca.* Pritok se zove u deminutivu *Bunica* (upor. *Neretvica,* pritok *Neretve).* Upor. izričaj : *Obišao Bunca i Bunicu.* Cilja se na kradljivce koji su bacali jagnjad i ovce u ponor. Postoji mišljenje da je etnik *Bunjevac,* gen. *-vca* od imena rijeke *Buna.* Vjerojatnije od vlaškog imena *Bun* koje dolazi u 13. i 14. v. u srpskim dokumentima. Postoji i kao prvi element složenog imena *Bunislav* (upor. takvu hibridnu složenicu na zapadu u *Jurislav),* odatle hipokoristici *Buniša* (14. v.), *Bunilo* 14. i 15. v.), *Bunoje.* Pridjev *bonus* dolazi u složenicama: *bunašera* (Božava) »silene noctifera« < *bona sera,* cvijet tako nazvan jer se otvara pri zalazu sunca kada se talijanski kaže *bona sera* »dobro vece«; *bandi* < *bonus dies* »dobar dan« u izrazu *ni bondi* (Mostar) »ni mukajet«; *prtàbonjke,* gen. *prtabònjãkã f* pl. (Konavli) »vrsta jabuka, presađenih iz Italije«, od tal. *brutte bone.* Ovamo ide i lično ime *Bonavintura* (Korizmenjak), slavni *doktur.*

Lit.: ARj 1, 733, 735. Cronia, *ID 6.* Zore *Rad* 115, 150.

imbut m (Mikalja) = (sa *t* > *č* kao u *Velebíc* < *Velebit, parlabuć* < *farabutto) inbuć* (Potomje) »lijevak, tratar«. Od tal. *imbuto* »isto« poimeničei- sr. r. part. perf. *imbutus»* od *imbuere,* upravo od *trajectorium imbutum.*

Lit.: ARj 3, 813. *REW*[3] 4286. *DEI* 1946.

ime, gen. *tměna* n (1185, Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. **ьn-me* osnova na *n:* »nomen«. Izvedenice se prave od dviju osnova, najčešće od *imen-,* rijetko od *im-*. Upor. u tom pogledu *rame* i *vrijeme.* Pridjevi na *-ьn: imen* u određenom vidu *imeni, bezimeni* (Ljubiša), poimeničen sa *-jak bezimenjak,* prevedenica od gr.-lat. *anonymus;* u složenici *imendan* od *imenьnъ,* »godovno«; upor. stcslav. *imenъnyiъ,* poimeničen *imenik* (18. v.) »1° sinonim: katalog, registar, 2° imenjak (Kavanjin)«; na *-if. imènit* (također hrv.-kajk., stcslav. i rus.) s prilogom *imènito.* Na *-jak: imenjak* (Vuk) = *imenjak* (Kosmet, ŽK) m prema *imenjaka* f, s pridjevom na **ov imenjakov.* Prilozi *(po}imèncê* (Vuk, 18. v.). Denominal na *-ovati imenovati, -ujem* (1275) pored *Imentovati* (Vuk, posljednje nastalo unakrštavanjem sa romanizmom *mjentovati,* v.) = *obimeniti, -im* (15. v.). Složenice (parasintaktičke) : *nadimak,* gen. *-mha* (Vuk, glede tvorenja upor. *naramak,* v.) pored pravilnijeg *nádiménak* (jednom potvrđeno) i *nadime,* prevedenice od tál. *sopranome; prez-* (v. *bez,* u značenju »preko«): *prezime* = *bezime* (Varoš kod Broda, Slavonija); *naime* (Vuk) = *najme,* hrv.-kajk. *najmre (< na + ime + re < že,* sa sinkopom *e* kao u slov. *namreč < na ime reči}* »nämlich, tj.«. Ovamo idu prevedenice gramatičkih termina: *imenica* »nomen, δνομα«, *zaime* »pronomen«, danas *zamjenica.* U baltičkoj grupi nalazi se samo u stprus. *emmens.* Ie. je korijen sonantno *n̥* - > *ь,* rašireno sufiksom za apstrakta *-men* (upor. *vrijeme}.* Pred ь došla je proteza /, a iz *jb > i* kao u *igla, ikra* itd.

Lit.: ARj 1, 269. 3, 813. 823. 7, 270. 362. 8, 356. *Pleteršnik* 1, 652. *Mažuranić* 426-433. *Elezović* 1, 231. *ZbNŽ 26,* 116. *MikloHč* 95. *SEW* 1, 426. *Holub-Kopečný* 156. *Bruckner* 192. *KZ* 45, 305. *Vasmer* 450. *Trautmann* 70. *WP* 132. *Mladenov* 222. Jagić, *ASPh* 31, 544. Porzig, *IF* 42, 239. *GM* 94. Šuman, *ASPh* 30, 302.

imela f (Vuk) = *mela* (Vuk, sa gubitkom *i-* kao u *mati* za *imati* v.), baltoslav., sveslav. i praslav., »viscum«. Kora *imele* služi kao ljepilo za hvatanje ptica od najstarijih vremena. Marulić, *Judita* 5, 63 ima u pi. *mela,* sg. *melo,* što nije zabilježeno u *ARj.* Glede sr. r. upor. slvč. *imelo.* Odatle na *-as: imelaš,* gen. *-aša* (Srijem) = *melar — mêlas* »kos koji se hrani melom, turdus viscivorus L.«. Deminutiv na *-ica mèlica.* Pored *imela* dolazi kod leksikografa i u jačkama *omela* = *omelj* (Stulić) kao u slôv. i rus., dok u polj. *jemioła* sa *jb > je-,* čemu odgovara í u *imela.* Odatle pridjev na *-ьn: omelan* (Vrančić), denominal *omeljiti, -im* »namazati *omeljem** (Belostenec), *omeljivati, omelivati.* Samoglas *o* slaže se sa α u lit. *amalas* pored *emalas.* Varijacija *jb- > i-, je-* prema *o-* objašnjava se prijevojem. Madžari posudiše *imolya.* le. je korijen **em-,* koji je i u *jeti, imç* v. *jamiti.* Biljka je nazvana po tome što hvata ptice; *i* je i ovdje nastao iz *jb-* kao u *imati, igla* itd.

Lit.: ARj 3, 820. 6, 597. 8, 913. Hirtz, *Aves* 159. 174. *Miklósié 95. SEW* 1, 425. *Holub-Kopečný* 156. *Bruckner* 206. *KZ* 45, 296. *ZSPh* 215. *Trautmann 7. WP* 1, 124. *Mladenov* 222. Matzenauer, *LF* 8, 11.

Imotski m (18. v., Vuk), pridjevski sufiks na *-bsk* kao i *Ljùbuskï* (Hercegovina). Podrazumijeva se kao opća imenica *grad.* Znači upravo grad starohrvatske župe *Imota,* Konstantinova ζουπανία τα Ήμοτα (čitaj *Imota).* Tako se potvrđuje još u 17. i 18. v. Etnik je *Imoćanin* m prema f *ìmocanka* i *Imotkinja.* Ktetik je *imo(f)skï (kadija,* u *Hasanaginicf).* Ranije potvrđen toponomastički deminutiv na *-ica Imotica* (1388), koja se spominje uz *Osaonik,* danas *Osojnik,* kao dubrovački posjed u primorju. Etnik je i ovdje bez sufiksa *-ica Imoćanin* jednako kao od *Imotski.* Pridjevski toponomastički sufiks na *-j Podimoć* (selo u kotaru dubrovačkom, u 14. v. piše se *Podiimoč,* zacijelo greškom kako se vidi iz refleksa *Imota* o čemu ne vodi računa Krahe). Itinerarium Antonini 269, 1 piše taj toponim *Aemate (Emate).* Tabula Peutingeriana i Ravennas pišu možda greškom *Lamatis* jer je *(la}matinos* ČIL III 9864a, baš u slogu koji je u pitanju, oštećeno. Sufiks *-ate* dolazi češće baš u ilirskim toponimima iz ovih krajeva. Upor. *Gedate· > Gatte, Nevate, DelmataeOd Delminium.* Značenje korijena riječi nije jasno. Analiza 'toponima dozvoljava tvrdnju da se starohrvatska župa *Imota* obrazovala na predslavenskom ilirskom naselju. Upor. *Nin* (v.).

Lit.: ARj 3, 820. *Rački* 400. Krahe, *GN 27.*

impačati, *-am* pf. (Zakon vinodolski, u starim dubrovačkim spomenicima) »1° smetati, ometati, 2° miješati se« (= tal. *mettere inciampi fra i piedi) = ìnpacati (se: ja se ne impacam)* = (sa umetnutim *n* pred dentalno-palatalnom afrikatom *c) impancati, -am* (17. v., dubrovačka poslovica) = (sa zamjenom tal. prefiksa *in-* domaćim *iz-} ispačati se, -am* (Lika, npr. *iz duga}* »osloboditi se«. Odatle postverbal *impač* m (Zakon vinodolski)

= *inpač* »smetnja, ometa, zapreka«. Oboje glagol i postverbal potječu iz tal. *impaccio, impacciare* (provansalizam) < prôv. *empachar* < stfr. *empecchier* < lat. *impedicare,* frekventativ od *impedire* od *pes,* gen. *pedis.* Zamjena tal. prefiksa *in-* sa *-iz-* imala je za posljedicu da su mogli doći i drugi naši prefiksi, kao *of. otpačati, -am* pf. (Lika) »svršiti, opraviti kakav posao«, *otpačati se* »oprostiti, kurtalisati se (Bosna)«, *raspačati, -am* pf. (16. v., Perast, danas općenito) »ukloniti smetnje, rasturiti, razdati, rasprodati« prema impf, na *-va- raspačavati, -paļāvām, -jen* i, deprefiksacijom, bez ikakva prefiksa *pačati, -am (se) = pančati se* (Ston) »miješati se u što, immiscera«. S promjenom konjugacionog tipa *(-Îti* mjesto *-ati}: paeiti, pačim* impf, »smetati, priječiti, škoditi, impedire, nocere«. Odatle apstrakti sa stranim sufiksima: lat. *-menturn: pacámét* m (Lika) »pačanje, smetnja, miješanje« < tal. *impacciamento,* u Riječkoj nahiji začudo mjesto tog učenog sufiksa drugi još učeniji gr.-lat. *-ismus > -izam pačarizam,* gen. *-zrna* »pačanje« = *pačariz* m »damnum«. U slov. postoji *pačati se* impf.' pored *pečati se* »sich um etwas kümmern«. Glede promjene *a > e* upor. *veljati* pored hrv.-srp. *valjati.* Od korijena **pač-* postverbal na *-ka: packa* f (Jambrešić, Voltiđi, Stulić) *(s-}* »smetnja, zapreka«. Radne imenice na *-nik < -ьn + -ik pačnik* »onaj koji pači«, na *-uh* (pejorativno) *pačúh,* gen. *-uha* (Istra) = *paćuha* m (Kurelac) »nespretnjak«.

Lit.: ARj 3, 826. 848. 9, 410. 546. 613. 550. 551. *Pleteršnik 2,* 16. *JF* 11, 82. *REW*[3] 4296. *DEI* 1952.

impediti, *-im,* potvrđeno samo part. perf. pas. *impedin* (17. v., čakavski) »nekoristan« < tal. *impedito* (sa zamjenom tal. nastavka *-ito* sa *-in).* Od tal. *impedire* prema 1. 1. sing. *impedisco* postoji impf, *impediškatí, -ãm* (17. v., Kašić) »priječiti, preprečivati«, od *pes,* gen. *pedis* »noga«. Upor. kao semantičku paralelu naš izraz *bacati klipove pod noge.* Apstraktum na lat. sufiks *-mentum impedimentum >* tal. *impedimento* učena posudenica *impedimenat,* gen. *-entá* (čakavac Budinić) = *impedimento* n (18. v., Dalmacija) »zapreka, prepreka«. V. *pačati.*

Lit.: ARj 3, 826. *REW*[a] 4298. *DEI* 1957.

imperij m (17. v., Kašić) = *imperija* f (u novije vrijeme, *-ja < -um* kao u *gimnazija},* učen latinizam od lat. > tal. apstraktuma na *-гum* öd *imperare* »zapovijedati«: *imperium >* tal. *imper(f)o.* Odatle u 19. v. na *-alis + -ismus, -ista imperijalizam,* gen. *-zrna, imperijalist(a).* Radna imenica na *-atore imperàtur,* gen. *-ura* (16. v.) m prema f na *-ica imperatùrica* (17. v.) = *imperatur,* gen. *-ura* (Rab) = *iperatur* (16. v.) = *jinperatür* (Božava) »car, cesar« = (mlet.) *imperadur* m (16. v.), jadranski talijanizam < lat. > tal. *imperatore* (14. v.).

Lit.: ARj 3, 826. 848. 852. Kušar, *Rad* 118, 21. Cronia, *ID* 6.

impijeg m (Perast, Dubrovnik) = *inpiêg* (Rab) = *jinpjêg* (Božava) »služba«. Od tal. postverbala *impiego* m od *impiegare* < lat. *implicare* (prefiks *in + plicare}* > (odbacivanjem prefiksa) *pjègat, -am* impf. (Smokvica, Korčula) »služiti«, s tal. prefiksom *s-* < lat. *ex- spjegãt, -ãm* (Božava) < tal. *spiegare* < lat. *explicare.* Tal. poimeničen part. perf. *impiegato > impjègãt,* gen. *-ata* (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Potomje) = *inpiegăt,* gen. *-ata* (Rab) = *jimpjegăt* (Božava) »činovnik«. Upor. slov. *přepégniti, -em* pf. (Soška dolina) »nagnuti (kotao) < *piegare.* Latinizmi su: *suplika î* (Banovac) = *šupljika* (ŽK) »molba«, postverbal od *supplicare* (prefiks *sub* i *plicare},* *replika* f (Boka) (pravni termin) »utok, opetnica, protuodgovor«, od *replicare > replikán, -am* (Kastavski statut, 1650) = na *-irati replicirati, -plicirăm* impf. Latinizmi su prilog *implicite, eksplicite,* od lat. part. perf. *implícitas.*

Lit.: ARj 3, 826. Budmani, *Rod* 65, 165. Cronia, *ID* 6, 110. *REW*[3] 6601. Kušar, *Rad* 118,21.

impònjat, *-ãm* pf. prema impf, *imponjávat, -ponjavom* (Dubrovnik, Cavtat) »kočiti se«. Dubrovački je infinitiv stvoren prema *-io* u 1.1. prezenta **ponio* = tal. *pongo.* Kao internacionalna riječ preko njem. na *-ieren > -irati imponirati, -paniram.* Od lat. *imponere* (prefiks *in-* i *panere).* Ovamo ide i fr. part, prez. *imposant* proširen na *-ьn impozantan,* preko njem. *imposant* (Goethe).

Lit.: DEI 1965. *REW*[3] 4314. *Weigand--Hirt* 1, 920.

impòrtati, *-a* (Dubrovnik, 17. v.) »stalo mi je, marim«. Od tal. *importare* (prefiks *in-* i *portare}.* Ovamo idu internacionalni trgovački talijanizam i latinizam *import* m, *eksport* m, postverbali ci *importare, exportare,* preko njem., na *-irati imponirati, eksportirati, -portirom.* Imperativna tal. složenica *pôrtalêttera*

(Budva) ima čudno značenje »riba koja se hvata na parangal«. Internacionalni talijanizam *porto* »poštanski termin«.

Lit.: ARj 3, 826. *REW*[3] 6672.

imra(h)or m (Vuk, narodna pjesma uz *Nenad)* »sinonim: konjušar«. Turcizam ar. podrijetla (ar. složenica *emirachōr;* glede drugog dijela upor. *ahar > ar)* > tur. *imbrohor, mirahor)* iz oblasti konjogojstva. Ovamo možda pridjevski toponim *Nahorevo* kod Sarajeva.

Lit.: ARj 3, 826. *Školjić** 346.

imros m (u turskim pismima 17. v.) = *imris* »nekakvo tkanje, može biti ogrtač, odijelo« = *imris.* Odatle deminutiv *imroščić* m (17. v., Mikalja) »sinonim: zubunić«.

Lit.: ARj 3, 826. *Mažuranu* 434.

în[1] (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. pridjev, »danas sinonim: drugi, alius«, u određenom vidu »m. Prvobitno značenje bilo je isto koje i u *jedan* »unus« < *jedbnz,* od kojega *-ъnъ* sadrži ь kao štěpen prijevoja od *i.* Upor. *jedini, jedinajst* (ŽK). To se značenje očuvalo u stcslav. pridjevu i imenici *-inokì* (1348), koji sadrži sufiks *-okb* (upor. *svjedok}.* U stvari je to prevedenica (calque), kod nas samo u starim dokumentima pisanim crkvenim jezikom, od gr. μοναχός. Taj je pridjev poimeničen s pomoću sufiksa *-ia: inoča* f »1° •druga žena, 2° priležnica (Slavonija)«, ali u značenju »drugi«. Odatle: deminutiv na *-tea inačica* (Vuk) i pridjev na *-ski inočki.* Značajno je što pored *inoča* postoji i *inoča* (Maretić), koji se slaže sa stcslav. *inasta.* Moguće je da je postojala i izvedenica na *-ia* od apstraktuma **inota,* na *-ota.* U starim knjigama pisanim crkvenim jezikom dolaze od *inokz* »monachus« još ove izvedenice. Pored m je i f *inokinja* »monialis, kaluđerica«. Stulić ima na *-bnik inočnik* »manastir«. Tu riječ označuje Budmani s pravom kao nepouzdanu. Značenje »unus« još je u prilogu *ъinc* »uvijek« > *vinu* (1275), *vinure* (čakavski), odatle i búg. *vínagi* kao i u pridjevu izvedenom od *inokost* (apstraktum na *-ost)* »stanje onoga koji je sam«, upor. *inost* (Bella) »ono što je drugo«, *inokos(f)an* (17. v.) »sam, samac u kući«, poimeničen sa *-ik inokosnih* i *-ina inokoština (š* mjesto *s* prema *siromaština)* — bez *i* (v. *mati* pored *imati) nòkostan, nokosna* i *nokoština* (Lika). Upor. poslovicu *inokoština siromaština* (Bogišić). Od sintagme *inъ kup (inъ* »jedan«, v.) stvoren je pridjev *inòkupan* (15. v.) »universus, generális«. Odatle na *-ost: inokupnost,* i prilog *inòkupnice.* Vaillant se vara kad proglasuje *inokoština* učenom tvorbom. To se vidi po pridjevu *neòkosan* (Ston) »onaj koji nema dovoljno čeljadi u kući prema poslu koliko ga je«. Taj je pridjev stvoren po zakonu haplologije iz **nenokostan* prema *nòkostan* (Lika) bez *i.* Kao učena kreacija mogu se označiti *inovlad* m »monarh« i *inovlada* f »monarhija«, što ih je stvorio Šulek, kao i pridjev *inostruk,* što ga je stvorio vjerojatno sam Stulić prema *jednostruk; inorog* m »monoceros = rhinoceros« (Divković, Margitić itd.) posudiše Rumunji u značenju »Einchorn«. Ovamo ide i prilog *inostajno* (1442) »neprestano«. Razlog propasti značenja *inъ* »unus« leže u tome što je za *unus* postojao brojnik *jedan* koji je ma »unus« pored ma »alius« kao nepodnošljivu homonīmiju istisnuo iz saobraćajnog govora. Današnje općenito značenje »drugi« nije lako objasniti. U pridjevu izvedenom sa *-ıo: -înjî* (Vuk) = *înji* (Kosmet) znači »tuđi«, i to samo u *ínja véra* »islamska vjera«. Složenice sa ma »drugi« brojne su: *indvjerac,* gen. *-vjērca* (14. v.) m prema f *inovjerka* (17. v., Vuk), *inòvjeran; inostrànac* (1527) m prema *inòstrãnka, inostrànica, inòstrãnkinja, inostranih; inòstran(ì), inòstranskì, inostranstvo, inòkrajan, inokrājskī, inòkrajac* m prema *inòkrajkinja, inòplemen, inòplemenac* = (sa haplologijom) *inòplemac* = *inòplemenik, inòputan, inòrodac, inòrodan, inòselac* (Bogišić), *ìnozemac* (Šulek, prema ruskom). Da bi objasnili promjenu značenja *unus > alius,* mnogi lingvisti, kao Meillet, misle da se pod značenjem »alius« krije druga riječ, kao sanskr. *anyás* »anderer«. Miklošič razlikuje *inu* 1 i *inu 2.* Za prvi daje uobičajene ie. paralele, za drugi ne daje jer ih ne zna. Od ma toga su značenja ove izvedenice: sa sufiksom *-ako* (v., upor. *drugak, drugačiji),* sveslav. i praslav. pridjev *inak* (15. v.) »diversus«. Odatle prilog *inače* = *inekle* (Lumbarda, *-je < -Ije* prema *dakle)* i denominai *inaliti (pre-);* prema *kakav inakav* (17. v.), *inakov* (16. i 17. v.). Prema *gdje* prilog *inde* (Vuk, Dobrota) = *indi* (Vinodolski zakon) = *indje* »alibi«; prema *druguda Inud* i *odnud(a)* (ŽK). Sa komparativnim sufiksom *-iji* kao u *drukčiji (drugačiji)* i sa istom sinkopom: *maji* (Brač), prilog *incile,* (ibidem). Prilog sa *-kida: inagda* = *inogda* = *inada* (16.—18. v.) = sa sinkopom *inda.* I ovdje je ť nastao iz /ь- kao u *imati, igla,* kako pokazuju *jed-ъnъ > jedan* í *ot-bnçd- > odnud(a)* (ŽK), gdje je 6 po pravilu bez proteze /. Nalazi se i u dvočlanoj stslav. antroponimiji: *Inos(l)av* (13. v.). Odatle hipekoristik *Inoš.* Ie. je ko-

rijen *ei-nos. To je izvedenica od ie. demonstrativne zamjeničke osnove *e-i-* za m prema *i-α* za f (v. *i, ja, je).* To Brugmannovo izvođenje dobro objašnjuje i dvostruko značenje »1° unus, 2° alius«. Pokazuje se odijeljeno lice, to je »drugo i samo« u isto doba. Upor. sanskr. *ēna* »on«. U toku vremena nastade odatle semantička bifurkacija koju je kasnije uklonio brojnik *jedan; inъ* »unus« ima potpunu paralelu u stprus. *eins,* lit. *vienas* i lot. *viens,* stlát, *oinos* > lat. i rom. *unus; inokt* u got. *oinana.*

Lit.: ARj 3, 827. 835. 841. 851. 7, 935. 8, 227. *Elezović* l, 232. Kušar, *NVj* 3, 338. *Mazurami* 434. 437. *Miklošič* 96. *SEW* l, 430-432. *Holub-Kopečný* 154. *Bruckner* 365. *Vasmer* 484. *WP* l, 101. *Trautmann* 3. Brugmann, *Dem.* 32. i sl. 110. *IF* 28, 358. van Wijk, *IF* 30, 382. i sl. *Mladenov 222.* Matzenauer, *LF* 8, 12 — 13. *Boisacq*[3] 691. Osten--Sacken, *IF 26,* 318. *Tiktin* 824. Meillet, *MSLP* 22, 144. sl. *(ljfb* 9, 28). Hirt, *PBB* 23, 333-334. Schulze, *KZ* 45,333. Lang, *ČMF l,* 97-99 (cf. *SRI 5,256).* Baudouin de Courtenay, *BZb* 1921, 225. i si. (cf. *IJb,* 199). Buga, *REV* 67, 232. sl (cf. *RSl 6,* 270). Vaillant, *Slávia* 10, 673-674.

-in[2], baltoslav., sveslav. i praslav. imenički sufiks za m. r. lica kao jedinice iz cjeline, danas samo štok. i čak. Pojavljuje se samo u singularu, nikada u pluralu, da se označi individuum pripadnika skupina (etnika). Zbog toga je vjerojatno istog podrijetla kojeg i pridjev *tn* »unus«. Upor. postpozitivni baltoslav. *i, ja, je* (v.). U čakavskom govoru, ako ga ima, zacijelo je posuđen i prenosi se i u pl. Primjer: *Turčin,* pi. *Turcim* (ŽK) prema štokavskom *Turčin,* pl. *Turci.* Veže se sa sufiksom za pravljenje etnika i imena pripadnika skupina *-jan* (v.) i *-čan.* Primjeri: a) individuum od kolektiva: *vlastelin* od *vlastela, gospodin* od *gospoda,* b) imena naroda: *Arnàutin, Bugarin, Srbin,* c) imena stanovnika: *Béčanin, Sênjanin, Zagrepčanin,* d) *građanin, goranin, ukućanin, sèljanin, varošanin, kršćanin = hrišćanin, pučanin.* Mocija se izražava ispuštanjem *-in* i dodavanjem sufiksa za žensko *-ica: Madžarin-Madžarica; -ka: Béčanin-Béčanka, Bùgarin-Bugarka, građanka, púlanka; -kínja: Srbin-Srpkinja.* Deminutiv na *-če: Bugarče., Lâtince.* Drugu afektivnu vrijednost i postanje ima *-in* od hipokoristika na *-o: darin* od *doro, dorat, đogin, šarin.* To je hipokoristički sufiks koji ostaje i u pluralu. Nalazi se i u antroponimima: *Milutin, Dragutin, Milašin.* Razlikovati treba ova dva sufiksa od pridjevskog *-inъ* koji je ie., sveslav. i praslav. kao i *-in* u *gospodin.* Značenje mu je pridjevsko pripadanje. Iste je semantičke kategorije kao *-ov,* upor, *njegov* i *njezin.* Tvori adjectiva possessiva od feminina, od maskulina na *-a* i od hipokoristika na *-a, -o.* Primjeri: *băbin, materin, kabilin, ženin, vojvodin, gazdin, komšijin, mladoženjin, vladičin, gosin.* Dolazi i u toponomastici, rijetko sam (poimeničen u sr. r. kao *Kozino* kod Zadra od *Kože < Cosmos),* najčešće u vezi s toponomastičkim apelativima: *Babina Greda;* u imenima krajeva: *Vojvodina.* Taj pridjevski sufiks može se raširiti sa *-ski* i *-lo.* Za razliku od *-in,* koji ostaje uvijek u neodređenom vidu, ovi poznaju samo određeni vid -m/i, nije vezan za spomenuto pravilo o kategoriji riječi, dok se *-inski* drži toga pravila: *àginski, gàzdinskî, papinski, komšinski.* Sufiks *-injï* služi najčešće za tvorenje adjectiva possessiva od imena životinja: *golùbinjì* od *golub, kokošinji,* ali i od drugih riječi: *djetinji, očinji.* Nikakve veze s ovim sufiksom nema dočetak *-in* u toponimima madžarskog podrijetla *-in: Varaždin* od madž. deminutiva *várasd* »gradić«, *Kuveždin* od madž. *kövesd* »kamenito mjesto«, *(Petro- »Petiov<f)Varàdîn,* od madž. *várad* »gradić«; *Segèdin* prema madž. *Szeged.* Taj *-in* potječe od madžarske lokativne postpozicije *-en, -on* »u«. Upor. lit. *-inas* u *käiminas* »susjed«.

Lit.: Marette 282., § 337 h, i. 316., § 364 h i j. *Leskien* §§ 535, 536. *Holub-Kopečny* 461. Boskovic, *JF* 15, 37. si. *KZ* 58, 212. Skok, *Quatrième congrès* 496.

-in[3] < lat. *-ona,* toponomastički sufiks u predrimskim toponimima: *Albana > Labin, Aenona > Nin, Scardona > Skradin, Salonae > Solin, Stelpona = Stalpona = Stolpona* (14. v.) = Στόλπον (Porfirogenet), upor. *Stlupi* Ptol. = *Stulpini* (Plinije) > *Stupin, Narana > Norin, Norilj.* Promjena *ō > y > i* nastala je iz lokatīva *-ōnae* > vlat. *-one >-uni* (Reichenkron). Najzapadniji je primjer *Humin* (Režija) < *Glemona* > mlet. *Gemona.* Značajno je što se lokativ nije očuvao kod Talijana. Ovamo ide *Brioni* (m pl., upravo *i* < tal. *-as)* od *Breona* u 6. v. Kod nas se lokativ nije očuvao u imenu planine *Promina* koje predstavlja rimsko *Promona.* Tu *-a* može biti sekundarno prema *planina.* Za *Aemona = Ljubljana* nema domaćeg refleksa. Ribezzo uspoređuje taj toponomastički sufiks sa sikanskim sufiksom -ων u ličnim imenima i u hidronimima, upor. Νάρων, lično ime, antroponim, i *Naro,* hidronim. Kako pokazuje

epihorski oblik *Eman* za *Aemona, -ona* je rimska adaptacija predrimskog (ilirskog, venetskog?) sufiksa.

Lit.: Skok, *N'Vj* 23,347. 11. *Banali 2,* 306. Ribezzo, *RIO* 1, 51. *StudiE* 1, 324.

-in[4], dosta produktivan deminutivni sufiks u jadranskoj zoni, od tal. deminutivnog *-ino* < kslat. *-inus.* Nalazi se ne samo kod posudenica iz tal. (tip *nevera-neveriri),* nego je odatle prodro i na domaće osnove: *brčini* pl. »kraji saka (Muo)«, *brčin* m (Ston) »gvozdeno zavinuto rebro od svjećala«, od *brk* (v.); *burín,* gen. *-ina* (Senj) od *bura; ci(n)gulin* (otočić Zverinac) »turdus musicus«; *ćućurin* m prema *ćućurinka* »Gimpel«, *ćurležin* »aegialitis hiaticola«, *ćurlin* (Dalmacija, Omiš, Veli rat, Drvenik) »oedicnemus oedicnemus«, *grlīn,* gen. *-ina* (Vuk, Crna Gora, Dobrota, Prčanj) »grlić u tikve ili od arkúla«, *kòzlìn,* gen. *-ina* (Dalmacija, Pavlinović) »1° kozle, 2° mješina od jareta«, *mišarin* (Krk) pored *mišar* »ptica buteo«, od *miš,* naziv što ta ptica grabilica lovi i jede *miševe·, norin,* gen. *-ina* m »velika vodena ptica«, od *noriti* (v.); *ogrlin* m = *ogrlina* f »rubac oko grla«, deminutiv *ogrlinić* (upor. *ogrluk;* sufiks prema *kolarin,* v.); *papràdina* f (Perast) od *paprada* < *paprat,* upor. *papradica* (Prčanj); *božji petelin* m (Veli rat, Dugi otok) »upupa epops« od *pijetao* (v.); *Pijerin* (Marin Držić) od *Pij ero; pilīn,* gen. *-ina* m (Dubrovnik) »pile, pilešce«; *pizdùlïn,* gen. *-ina* (Lika) »čovječuljak«; *pohraštīn,* gen. *-ina* (Ston) »nekakav grah (upor. *pohrast* f »napola skuhan grah«)«, *sjevèrïn,* gen. *-ina* m (Boka) »bura« (sufiks prema *neverin), stàplïn,* gen. *-ina* m (Dubrovnik, Cavtat) »češljugar, fringilla carduelis« (sufiks prema *f r zelin) = gardelin* (Korčula), *grdelîn* (Boka); *šmigttn,* gen. *-ina* m (Dubrovnik) »koji neopaženo oko ženskinja obigrava« prema f *šmigtinica* (Dubrovnik) »la civetta, koja kradom muškarcima se ozivlje«; *večerin* m (Drniš) »vjetar koji se zove i *malomlija,* jer kad on puše, zemlja se suši, pa narod ima malo da melje«; *magùttn,* gen. *-ina* (Dubrovnik). Isto tako brojno je zastupljen i u slov. U Pleteršnika se nalaze: *bledin, brkolm, capîn, ladin, dolgîn, fantin, gizdalîn, kapîn, lezîn (po-), mavrîn, modrín, nagrlîn(a), ogrlîn* (-ῖηα), *potepin, prezîn, rezîn, robatin, skakalîn, Sarin, Siapîn, tepîn, vedovîn* (upor. *vedovina;* unakrštenje sa tal. *indovino), vžgalín, zmrzlín, zarîn.* čini se da nije ista efektivna vrijednost na Jadranu i u Sloveniji gdje je kadikad pejorativan, osim kod imena životinja. U slovenskom se unakrstio i sa domaćim *-in.* Na Jadranu veže se i sa lat. *-ellus* u *gizdelin* kao i sa *-ulus vragulin.*

Lit.: ARj 3, 445. *5,* 421. 6, 421. 769. 8, 229. 778. 9, 840. 850. Zore, *Palj* 208, 215. 170. 225. Hirtz, *Aves* 10. 39. 77. 80. 81. Zore, *Tud.* 21. *Pleteršnik* 1, s. v. 2, s. v. *DEI* 2040.

in-[5] = *jin-* (Božava) = *-im* pred labijalima, talijanski prefiks ili preverb koji je ušao *XL* novije glagolske talijanizme u učenom govoru na Jadranu zajedno s posuđenicama. Primjeri iz Perasta: *imbriljati, imbuniti, imponiti, imbatiti se* prema *induriti se, inkartati, inkaštati, ingvàzdati, inđeriti se, inkarikati se* itd.; u Božavi: *jingord, jinkatramat, jinkolat.* Odgovara potpuno u učenim latinizmima kao *infiltracija, inkubacija.* Primjeri su za taj preverb brojni. Ipak nije došlo do toga da se prenosi na domaće osnove. Jezična ga svijest smatra često suvišnim u posuđenicama, zbog toga dolazi do deprefiksacije, v. *pačati se, duSijati.*

-ina, baltoslav., sveslav. i praslav. imenički sufiks veoma različitih značenja: 1° kolektivno: *družina, skupina, omladina, 2°* augmentativno: (u slučaju 2° može dobiti pejorativnu intonaciju: *hridina, glasina, junačina, ljudina lancina, lijenčina, tmina* prema *tama* itd.; u ovom značenju upotrebljava se i u antroponimiji: brojna su prezimena na *-ina Brebèrina, Gubèrina, Torbàrina;* u toponimi)!: *Kutina;* pejorativnost se pojačava raznim sufiksalnim dodacima: *ženetina, baburina;* 3° koža ili meso životinje: *teletina, govedina* pored *govedina* (v. 7°), *kòzletina, piletina, ovčetina;* 4° posao koji neko obavlja: *pisàrina* »pisárov posao«, *prosjačina.* I ovdje se može prefiksalnim dodavanjem pojačati pejorativnost: *premetačina.* Ovu službu vrši običnije tur. *-luk* (v.). 5° plata za posao, porez: *carina, vozarina, brodàrina;* neologizmi: *dohodarina, kućarina.* 6° Rezultati iz onoga što osnova znači i sadržina glagolske radnje (nomina actionis): *ljetina, mjesečina, paucina, godina, dolina, krajina; razvalina, pomrčina, istresine, paderina, potrbušina, dubòdolina, umotvorina, pustopoljina.* Kako se vidi, u ovoj su sekciji moguće izvedenice iz sintagmi i složenice. Stvara se i semantička varijanta: *peć* f f »furnus« prema izvedenici *pećina,* koja je preuzela staro značenje očuvano još u slov. *peć* »stijena«. 7° Veoma raširena je morfološka služba poimeničenja pridjeva, tvorba tzv. pridjevskih apstrakta: *bjelina, brzina, dužina, Ijutina, milina, toplina, trećina, petina.* U ovoj

se funkciji veže s pridjevskim sufiksima *-ov, -ev: brêzovina, jasènovina, očevina, kraljevina, carevina, banovina.* Posvojno je značenje određeno pridjevskim sufiksom. Osnova izvođenja je komparativ: *visina* (ŽK); ili plural: *nekolicina; -ski: siromaltina.* U ovoj funkciji je i toponim i ime kraja: *Đakovština, Skadanjšćina.* Veže se i sa *-ba: otadžbina, postojbina.*

Lit.: Maretić 282., § 338. *Leskien* §§ 449. 478. 496. 499. 501. 502. *Holub-Kopečny* 461. Belić, *JF* 3, 79-81. Stevanović, *NJ* 1, 243. Bulahovski, *JF* 4, 115. 127-128. *KZ* 58, 212. i si. Stojković, *NVj* 37, 351-354. *IJb* 15, 307. Lohmann, *KZ* 56, 73. i si. Ivšić, *HJ* 1, 92.

inad, gen. *inada* m (18. v. i u starim dubrovačkim spomenicima) »1° svađa, 2° tvrdoglavost, 3° prkos« = *inada* f (prema *svoda* ili postverbal od *inaditi se).* Odatle pridjev na *-ьn: inadan.* Denominál na *-iti: inaditi se* (18. v.) *(do-), doinadivati se* (Stulić). Doccino *-d* je prema ar. *i'nād.* Dobro je potvrđen *-t* mjesto *-d* prema turskom izgovoru: *inat,* gen. *inata* (18. v., Vuk) = *inat* (Kosmet), *inatiti se, inatim = inatlt se* (Kosmet). Odatle: radna imenica na *-džija inadžija* m, f (Vuk, 18. v.) = *inadžija* (Kosmet) »Svadljivac« i glagolski apstraktum na *-luk inadžihk* (Kosmet). Balkanski · turcizam arapskog podrijetla (tur. *inat, inata)* iz oblasti svagdanjeg života: rum., bug., arb. *inat,* ngr. Ενάτι.

Lit.: ARj 3, 829. 834. *Elezović* 1, 231. *GM* 159. *JF* 11, 82. Korsch, *ASPh* 9, 504.

inaš m (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Voltiđi, Stulić) = *inoš* (Jagić) = *inoša* m (16. v., sa *a* u dočetku kao u madžarizmima *bitanga, Kikindd) = inuš* (Pribić) = *injuš* (ŽK, sa *-uš* kao u madžarizmu *birui,* v.) »sinonimi: sluga, šegrt = djetić«. Muško ime *Inoš* 1348., potvrđeno sa *-ovii Inošević* u dečanskom hrisovulju neće biti posudenica iz madžarskoga, nego od *In-* u *Inos(l')av* (13. v.), *Inosava* (1773), sa sufiksom kao u *Miloš, Nikoš.* Od madž. *inas* »idem«, ovo *odjunošb* (v.).

Lit.: ARj 3, 834. 848. *Mažuranić* 437. *Elezović* 1, 232.

ìncef m (Dubrovnik, Budmani) »predotarnik (v. *oltar),* antependium«. Druge potvrde su zamršene. Kašić (17. v.) ima *incefo.* Taj se oblik može tumačiti na dva načina, kao imenica *o-* deklinacije sr. roda, ili kao nominativ na *-o, -ao,* gen. *-ala.* Kod Belle i Stulića uz nominativ *incef* stoji gen. *incefala* koji pretpostavlja **incefao > incefo.* Drugih potvrda, naročito iz današnjeg govora, nema. Riječ je svakako dubrovački romanizam crkvenoga podrijetla. Može se objasniti postanjem od lat. sintagme *ante faciem* (se. *altaris) > incef* m i lat. izvedenicom *-ale,* odatle *antefaciale* n > *incefo,* gen. *-ala.* Glede *an- > in-* upor. *intela* (v.), *intijerna < lanterna* (v.). Glede *a > e* upor. kod Filipa de Diversis *chesa = casa, teta < tata, pen < pane, recna.* Glede *cı > ç nepca, parcogna* i *s* na Krku. Prema šp'anj. *anfaz, enfaz* »Schleier der Maurinnen« pokazuje dubrovačko *incef* metatezu *f-c > c-f.* Upor. i gr. άντιμήνβίον »το επί της αγίας τραπήζας« te *andekonnale* (Napulj) za složenice s prefiksom *ante-.*

Lit.: ARj 3, 834. *Banali 2,* §§ 306, 386. Skok, *ZRPh* 41, 149. *REVC™* 2399. 3130. Meyer, *Ngr. 3.*

inčensijer, gen. *-jèra* m (18. v., Dubrovnik) = *inčensir* (Mikalja) = (odbacivanjem prefiksa i asimilacijom *č-s > č-f) ciníijer,* gen. *-jèra* (Prčanj) »(crkveni termin) kadilo, turribulum«. Od tal. *incensiere <* fr. *encensier,* izvedenica na *-arius >* fr. *-ier >* tal. -l'ere od poimeničenog učenog part. pērf. od *incendere* (prefiks *in-* i *candere).* Glede gubitka prefiksa u *činčijer* v. *centa.*

Lit.: ARj 3, 835. *REW** 4347 a. *DEI* 1984.

inćar, gen. *-ára* m (Vuk, *udariti u ~ = udariti u bah, basiti,* v.) »negirati«. Narodna je poslovica: *od inçara boljeg cara nema.* Denominal na *-iti: incanti, incārīm* (Vuk). Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *inkâr)* iz oblasti svagdanjeg života (tip *jok):* bug. *inkjar,* arb. *inqár.*

Lit.: ARj 3, 835.

indāt, gen. *-ata* m (Vuk, narodna pjesma) = *indát* (Kosmet) »sinonim: pomoć«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *imdãd)* iz oblasti svagdanjeg života: bug. *imdat.*

Lit.: ARj 3, 835. *Mladenov 222.*

ìndi (Belostenec, Slavonija, sjeverozapadni krajevi, 17. v.), zaključni veznik »sinonim: dakle« = *ìndi* (Kosmet) »hajde, dede«. Balkanski turcizam (tur. *imdi* »donc« uz imperativ) iz oblasti sintakse: bug. *indi.* Ne čuje se u Bosni. Značajan primjer za turcizam ove kategorije u sjeverozapadnim kajkavskim krajevima kamo je. mogao doći samo iz Slavonije za turskih vremena.

Lit.: ARj 3, 835. *-Elezović 222. Deny* § 1044.

indìjot m (Vuk, Dubrovnik) »tukac, ćurak, puran«. Budmani stavlja u pitanje postojanje tog oblika u Dubrovniku za »puran«. Potvrđen je f *indijota* (Bella, Stulić) »cura, pura, tuka«. Bella i Stulić imaju odatle sa sufiksom *-ka indijoka í* < **indijotka*. Deminutiv je *indijočica* (Stulić). Maskulinum se izrazuje u Dubrovniku tal. sufiksom *-one* > *-un* (upór. fr. *dindon) indìjun,* gen. *-una*. Prema tome se u Dubrovniku izrazuje mocija te domaće životinje tal. sufiksima *-one, -otta* < gr. -οτης. Značajno je da ta mocija nije potvrđena u Italiji. Još je jedan specijalitet dubrovačko-bokeljski u tome da se suglasnička grupa *nd* zamjenjuje sa *nt: ìntusa* (narodna pripovijetka, Vrčević), odatle m *intušac* (Vuk, narodna pjesma), sa madž. sufiksom *-á* > *ov intov* (narodna pripovijetka, Vrčević) = (s protezom *v) vintov* (Budva) »tukan« = (na *-one* > *-uri) imun,* gen. *-una* (Prčanj) prema *intuša* (Vuk, Perast), *vintuša* (Dubrovnik) = *vintuša* (Budva) »tuka«. Puru su u Evropu donijeli Španjolci iz zapadne Indije, iz Meksika. Zbog toga se u sjevernotal. zove pravilno s prijedlogom *de dind(f)o,* fr. *dindon*. U hrv. gradovima puran se zove *îndijan*. Sa tal. sufiksom *-otto* u Buzetu (Sovinjsko Polje) *dindijot* m »puran«. Sa tim *de* i *dindiján* (čakavci) »lintei genus« < mlet. *indiana* »sorta di tela bambagina dipinta a molte maniere«. Lat. pridjev na *-anus* kod Nalješkovića *(štap od trsti) indijane.* U Dubrovniku i Korčuli postoji *indijotski* pored *indijanski*. Sa gr.-lat. sufiksom *-icus indicum* (folium) > tal. *indaco, indico,* mlet. *indego,* internacionalno *indigo* > *indik* (16. v., Dubrovnik) »čivit«.

Lit.: ARj 3, 836. 837. 850. Budmani, *Rad65,*164. *Miklósié 96. SEW* 1, 430. *Bruckner* 192. Matzenauer, *LF* 8, 12. Štrekelj, *ASPh* 14, 521. *DE!* 1309. 2002. *REW*[3] 4377.

indikat, gen. *-kta* (14. v.) = *indiktą í* (18. v.) = *jendikat,* gen. *-kta* (14. v.), latinizam prema *indicium',* talijanizmi *indicija f* (14. v.) < *indizio, indicijon* m (18. v.) = *indicijom* (15. v.) < tal. *indizione',* latinizmi *indikcìja* f = *indikcijon* m = *indikcijona* f = *indikcijun* = *indikcijone,* grecizmi *indiktijon* m = *jendiktijon* (13. i 14. v.) < ενδικτιών uz ίνδικτιών »l° hronologički period od 15 godina u dokumentima, 2° saziv koncila«. Od lat. apstraktuma *indictio,* gen. *-õms* > tal. *indizione*.

Lit.: ARj 3, 837. *REW*[3] 4374. *DEI* 2006.

indudžati, *-am* impf. (16. v., Dubrovnik; danas se ne čuje) »odgađati«. Sa gubitkom prefiksa *in-* (upór. *centa) dućijati, -am* (Dalmačija) »oduljivati, odgađati« (sa *ğ* >*j* i unakrštenjem sa domaćim komparativom *duži)*. Od tal. *indugiare,* od lat. *indutiae î* pf. »primirje«.

Lit.: ARj 2, 911. 3, 838. *REW*[3] 4388. *DEI* 2008.

induldžencija f (17. v., Dubrovnik) »(crkveni termin) oprost«. Učena riječ .od lat. *indulgentia (g* izgovoreno na talijansku), apstraktum od part. prez. na *-ia* od *indulgere, indulgens,* nepoznatog postanja.

Lit.: ARj 3, 838. *REW*[3] 4385. *DEI* 2008.

indžirica f (Vuk, Užička nahija) »vrsta kruške«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. > *incir* »smokva«) iz oblasti voća. [Ovamo u BiH *indžīr* »smokva«].

Lit.: ARj 3, 840. *Školjić*[1] 347.

indžirlija m (narodna pjesma) kao epitet uz *Turci* i slaže se (rimuje) s epitetom *topi sindžirlije* (v.). Jedanput potvrđeno. Značenje nejasno.

Lit.: ARj 3, 840.

inđeriti se (Perast). Od tal. *ingerirsi* (prefiks *in-* i lat. *gerere'),* odatìe internacionalno *gerirati se* (učeno, Zagreb).

Lit.: Brajković 17.

Infisat se, *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat, Čilipi) = *infišat (u nekoga,* Korčula) »zagledati se, zaljubiti se u nešto«. Od tal. prefiksa *in-* i *fissare,* od part. perf. *fisso* < lat. *fixus* od *fīgere* > tal. *figgere)*.

Lit.: REW[3] 3335. *DEI* 1656. 1657.

ingoiai, *ingoiale* impf, (subjekt *vjetar,* Split) »puše iz vale«. Od tal. *ingolfare* (prefiks от- i *gola,* v. *gula)*.

Lit.: 4434. *DEI* 2031.

ìngvast m (16. v., Dubrovnik, Cavtat u govoru starijih ljudi) = *ingvost* »mastilo, crnilo, tinta«. Od lat. *encaustum* < gr. Ζγκαυστον (sa *av* ili *ov* za lat. /gr./ dvoglas *au,* kao u *Mavar, Movreša* < *Maurus)* i metatezom, da se izbjegne trosložna suglasnička grupa u ngr. *ne* > *ng*. Dalrnatoromanski leksički ostatak. Odakle dalmatorom. varijanta sa umetnutim r poslije *st* (tip *Spalatro, scheletro): ingvastar,* gen. *-stra* (17. v., Kašić) = *ingvostar* (rukopis 16. v.), kao u tal. *inchiostro*. Odatle na *-jenica ingvaštenica* (Bella, Stulić) »tintarnica«. Varijanta u Božavi *jingâstar* slaže se sa krčko-rom. *inghiastro*. Venecijanizam je

indostar, gen. *-stra* (Dobrota) »mastionica za crnilo« = *inđoštar,* gen. *-štra* (Rab) »mastilo« < mlet. *ingiostro,* tosk. *inchiostro* > *inkjostro,* pored *-star* (Korčula) = *njoštra* f (Hrvati u južnoj Italiji) < *gnosta* (Napulj). Upor. češ. *inkoust.*

Lit.: ARj 3, 839. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 22. Cronia, *ID 6.* Wędkiewicz, *RSI 6,* 234. *REW*[3] 2869. *DEI* 1472.

ìnkanat, gen. *-anta* m (17. v., Dubrovnik, Cavtat) »(neologizam) dražba«. Ispuštanjem prefiksa *in-* denominal na *-ati kantatı, -am* impf, (objekt *zemlju,* 15. v.; primjer: *zemlja ka se ne kanta, svagda se more odkupit,* Trsatski statut; u Vinodolskom zakoniku *Andrij Radulović ki kanta od naše strani tu zemlju),* odatle s našim prefiksom í *skantati, -am* pf. (ibidem, *i kada se skanta svi* 4 *put, svaku drugu nedilju, to je termen* 7 *tjedan, slobodno ustaje, na čigovu instancu se skanta)* »proda(va)ti na dražbi«. Od tal. *incanto* < od lat. sintagme *in quantum* > srlat. *inquantus.* Upor. našu sintagmu *ko će veće* > rum. *cachi vechi,* madž. *kotya vetye* i slov. *kánt,* gen. *kanta* m »Bankrott < njem. *Ganu; kvanta* f »Posse«, na *-ač kvdntáč* »Possenreisser«, *kvantati (na-, pře-, při-}* »possenreissen«, *kvantúra, nakăntnik* »Execut«, tal. *tutti quanti.*

Lit.: ARj 3, 840. 4, 825, 3. *Tiktin* 381. *Pleteršnik* 1, 385. 492. 643. 647. 2, 247. 314. *REW*[3] *6933. DEI* 1981.

inkarai, gen. *-arta* m (Prčanj) »(zidarski termin) malter, koji dolazi na daske od muligina (v.)« = *inkarat,* gen. *-arta* (Dubrovnik, Cavtat, Korčula) »žbuka, mješavina cementa i vapna«. Od tal. postverbala *incarto,* od *incartare* > impf, na *-va- inkartavat, -kanavam.* [V. *ịkarta}.*

inkvìzito m (Potomje) »istražni zatvor«. Tal. učena riječ, poimeničen part. perf. *inquisito,* od *inquisire* < lat. *inquisitus* (od *inquirere,* prefiks *in* i *quaerere).*

Lit.: DEI 2044.

Inocenci) m (15. i 18. v., latinizam) = *Inocencijo (17.* i 18. v.) = (talijanizam) *Inocence* m (18. v.) = *Inočenco* (18. v.) = (ģrecizam) *Inoćentije* m (kaluđerske ime). Od lat. *Innocentius* > gr. Ιννοϰέντιος, tal. *Innocenza.*

Lit.: ARj 3, 841. 842.

inomistrb, gen. *-stra* m (stsrp., 14. v.) = *nomistn,* gen. *-stra* (14. v.). Značenje nije utvrđeno. Spominje se uz *travninu,* iz čega Daničić zaključuje da se radi o danku u vinu i pretpostavlja složenicu οίνος + μισθός (prasrodstvo sa *mazda,* v.), koja u grčkom nije potvrđena. Vasmer pretpostavlja složenicu οίνόμυστρον, koja također nije potvrđena. Drugi bi dio bila ista riječ koja i *mistrija* (v.).

Lit.: ARj 3, 844. Vasmer, *GL 67.*

insaf m (Kosmet, objekt uz *ima, nema)* »duša, srce, milost«. Odatle indeklinabilni pridjev s turskom postpozicijom *-sız: insafslz* »bez milosti, osjećanja«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *insaf,* tur. *insafsız)* iz oblasti psihologije: bug. *insóf.*

Lit.: Elezović 2, 515. *Mladenov* 223.

insan, gen. *-ana* m (Vuk) = *inşân* (Kosmet) = *hinsãn* (Bosna) = *ɛsan* (Vuk) = *iksān* (Banja Luka) »sinonim: čovjek, čeljade, protivno: *hajvan* (v.)«. Odatle pridjev na *-ski: insānskī.* Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *insan)* iz oblasti društvenog života: bug., arb. *insan.*

Lit.: ARj 3, 786. 855. *Elezović* 232. *Mladenov* 223. *GM* 159. Skok, *Slávia* 15, 353., br. 339.

insidija f (južna Dalmacija?, Slovinac) »litavica«. Metaforicko značenje učenog latinizma tal. *insidia* (od *in* i *sedere).* To značenje ne donose talijanski rječnici.

Lit.: ARj 3, 849. *REW*[3] 4460. *DEI* 2049.

insula f (17. v., čakavski, Glavinić, latinizam) = *ížula* (Rab, 17. v.) »otok, ostrvo«. Arb. *izul.* Od lat. *insula* > tal. *isola* »isto« (mediteranska riječ, srodno s gr. νησίς, gen. -tSoc > *Nisida* ime otoka kod Napulja ili po drugom manje vjerojatnom ali starom tumačenju lat. kreacija od *en salo* »u solnoj vodi = moru«, pučka etimologija). Odatle internacionalno preko njem. na *-ieren* > *-irati izolirati* < tal. *isolare,* fr. *isoler.*

Lit.: ARj 3, 849. 4, 372. Kušar, *Rad* 118, 16. *GM* 160. *REW*[3] 4475. *DEI* 2116. Skok, *Gioita 25,* 217-222.

inšalāh, uzvik (narodna pjesma) = *išala* (Kosmet) »ako bog da (ŽK)«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. sintagma *in-sa-jaßlah* »ako bog hoće«, koja se upotrebljava u molitvi) iz oblasti islanda. Upor. španj. *ojalá* < *ua-ša-allah* »idem« i *masala* (v.).

Lit.: ARj 3, 849. *Elezović* 1, 245. *REW"* 9025a.

inšenja f (17. v.) »cimer, znak nad dućanom«. Od tal. *insegna* (13. v.) »isto«, od lat. n pl. *insignia* (prefiks *in-* i *signum).* Učen latinizam *insignije f* pl. »znakovi vlasti, dostojanstva«.

Lit.: ARj 3, 849. *DEI* 2047. *REW*[3] 4463.

inštromenat, gen. *-nta* m = *instrumenat,* gen. *-nta* (15. v.) = (gubitak *n* zbog disimilacije *n-n > 0-ri) istrumenat* (15. v.) = (gubitak prefiksa *in-* kao u *centa) štrumenat,* gen. *-entá* (Hvar) »1° javan (notárski) spis (sudački termin), 2° sprava za vađenje zubi«. Od lat. *instrumentum* (apstraktum od *instruere,* prefiks *in-* i *struere) >* tal. *istrumento.* Pridjev na *-alis* proširen na *-ьn > -an instrumentalan (muzika).*

Lit.: ARj 3, 849. 4, 91. Hraste, *JF 6,* 186. *REW*[3] 4473. *DEI* 2123.

intačiti, *-im* impf. (Dubrovnik, Stulić, 18. v., Slavonija) (za-) »raditi neprestano što«. Stulić ima na *-ati intačati, -am,* koje *ARj* označuje kao nepouzdano. Od iste osnove postoji i pridjev na -ья > *-an ìntaian* (16. v. — 18. v., Dubrovnik) »neprestaň, dosadan«. Rum. *a inteti* »anfeuern, antreiben«, refl. *a să inteti* »heftig werden« ide zacijelo zajedno sa *intačiti.* Iz tog uporeďenja bi izlazilo da je hrv.-srp. *a* nastalo iz poluglasa *ь >* rum. *e.* Postoji još paralela u tal. *stizzire* »reizen«, *suzzare* »auslöschen«, mlet.-furl, *stítsar* »isto«. Rum. i tal. paralele izvode se iz lat. *titio, attītiare >* tal. *a(tt')izzare* (14. v.) »podjarivati«, *extitiare.* Ali se hrv.-srp. s nategom može tumačiti i kao domaća složenica od *inъ* (v. tra) i **tbk-,* v. *taknuti.* Može se pomišljati i na posuđenicu od lat. *incitare* (metateza *i-t > t-í).* Sve su to neizvjesne etiomologije.

Lit.: ARj 3, 849. *NJ* 2, 58. *Tiktin* 834. 769. 4356. 8758.

intanto (Perast, Dubrovnik, Cavtat) = (disimilacijom *n-n > e-n) jitânto* (Božava), prilog »međutim, insomma, eppure«. Talijanizam *intanto* (prijedlog *in + tanto <* lat. *tantunt).* Ovamo možda denominal slov. *otäntati* pf. "»überlisten«.

lit.: Cronia, *ID 6,* 110. *Pleteršnik* 1, 868. *REW*[3] 8562. *Prati 964.*

intela f (Dubrovnik) »vrata sa caklom«. Mlet. *intela.*

Lit.: Zore, *Rad* 108, 230. *Rosamani* 507.

intèlet m (17. v., Kašić). Od tal. *intellètto* (13. v.) < lat. *intellectus* (prefiks *inter-* i *legeré).* Internacionalne su riječi čisti latinizmi pridjev na *-alis* poimeničen kslat. *intelectualis > intelektualan > intelektualac, intelektualizam,* part. prez. *intelligens,* gén. *-tis > inteligentan,* odatle na *-ia* apstraktum *inteligencija f <* lat. *intelligentia >* tál. *intelligenza.*

Lit.: ARj 3, 849. *DEI* 2056.

intêndit, *-im* pf. (Rab) = (gubitak suglasnika *n* zbog disimilacije *n-n > 0-n) {tenditi se* »razumjeti, razumjeti se u posao«. Od lat. > tal. *intèndere* (prefiks *in-* i *tendere').* Apstraktum ná *-io,* od part. perf. *intentus intenția,* gen. -orai > (latinizam) *intencija* — (talijanizam) *intencìjon,* gen. *-oni f* (18. v., Dubrovnik, Cavtat) = *intencijūn,* gen. *-uni* f (18. v., čakavski) »namjera« < tal. *intenzione* (14. v.). Pridjev od participa perf. *intensus* na *-ivus,* proširen našim *-ьn > -an* je internacionalno *intenzivan.*

Lit.: ARj 3, 849.

interes m (17. v., Dubrovnik, Potomje) = *interes* (Vuk, Vojvodina) = *(K)īntereš* (18. y., ŽK, hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, sa -s < lat. -í prema madž. izgovoru) »1° zanimanje, korist, 2° kamata«. Odatle *interesat* (18. v., Rapić), pridjev, upravo lat. ili tal. part. perf. *interessato;* na tal. *-oso <* lat. *-osus interèsoz* m »samoživ(ac), koristoljübac«. Radna imenica na tur. *-džija intereSdžija* m (Lika) = *intereščija* (Bosna »1° kamataik, 2° koji gleda svoju korist«. Od poimeničenog lat. infinitiva *interesse >* tal.-njem. *interesse.* Internacionalno na *-irati interesirati, -resīrām* impf. *(za-),* part. prez. proširen na *-ьn > -an interesantan.*

Lit.: ARj 3, 849. 850. Jagić, *ASPh* 1, 431. *DEI* 2063.

intijer (Dubrovnik, Cavtat) = *inttr* (Potomje), pridjev »cjelovit, čitav, cio«. Od talijanskog francuzizma *intéro* (14. v.) < fr. *entier <* lat. *integer.* Internacionalni je latinizam pridjev odatle nä *-alis* proširen našim *-ьn > -an integralan <* kslat. *integrális.*

Lit.: Ný 1, 288. *REW** 4479. *DEI* 2065.

intìntela f (Dubrovnik, Korčula, Šibenik, istro-čakavski) »navlaka na tunđeli, Küssenüberzug«. Od tršć.-tal.-mlet.-furl. deminutiva na lat. > tal. *-ella intintela* »federa« od

entima (istroromanski, Rovinj, mlet.) > *ìntima od stràmaca* < gr. ζνδυμα »vesta« unakršteno sa lut. *intīmus.* Od posljednjeg internacionalni pridjev na *-ьn* > *-an intiman.*

Lit.: *Nemanić 2, 59. REW*[1] 4503. *DEI* 2069. Štrekelb *DAW* 50, 23-24. *Ive* 61.

intonat (se), *-am* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »1° započeti, 2° (refleksiv) obući se (primjer: *vii ga kako se intono'),* 3° pretendirati na koga (primjer: *ženska se intona)«.* U Hrvatskoj na *-irăti* preko njem. *intonirati, -tonìràm* »početi pjesmu«. Od tal. < lat. *intonare* (prefiks *in-tõnus).*

Lit.: *REW*[3] 8786.

intraţi, *-ām* pf. (Smokvica, Korčula) »ući« = *intraţi se* (Perast). Od tal. *entrare, intrare* < kllat. *intrare* (od priloga *intra).* Može biti i leksički ostatak iz dalmatoromanskog. Odatle poimeničen part. perf. ž. r. *intrata* f (16. i 17. v., Dubrovčani, Potomje) = *(t > d* iz starijeg mletačkog koje je potislo stari dalmatoromanski oblik) *intrăda* f (16. v., Perast, Rab, Vrbnik) »dohodak, ljetina, plodina« = *jintrãda* (Božava) < mlet. *entrada.*

Lit.: *ARj* 3, 850. *REW*[3] 4511. *DEI* 1488. 2074.

introït m (17. v.) »(crkveni termin) početak mise«. Latinizam *introitus,* gen. *-us* (od *introire,* prefiks *inter* i *ire)* »ulazak« > tal. *intròito.* Lat. eo, *ire* zastupljeno je još u posudenici zacijelo dalmateromanskoj *piriti, -im* impf. (Stulić, Ljubiša, Vrčević, Dubrovnik, Ston) *(iz-)* »rasti, napredovati«, kojemu odgovara arb. *prîn pri* (Gege) »gehe vorne«, radna imenica *pris (-s < -tio* kao u *tergitio) < praeire* (prefiks *prae-* i *ire* > tal. *gire).*

Lu.: *ARj 3,* 850. 933. *DEI* 1816. 2076. *GM* 353. *REW*[3] 4545.

inžinj m (Šibenik, Marulić) = (disimilacijom ispalo *и*) *ižinj* ,»1° um (Marulić), 2° oštroumlje« (Šibenik, Bukovica), primjer: *ižinj babu valja.* Od tal. *ingegno* < lat. *ingenium* (prefiks *in-* i *genius').* Odatle tal. *ingegnate > indzènjat se, -ām* (Dubrovnik, Cavtat) »snaći se«, *inzénjat* (Kućište: *vaja se znat inženjat')* = *inžinjati, -ām* pf. prema impf, na *-va- inzinjävati, -ām* (Lika: *sve ja inžinjavam kako ЬI to napravio)* = *ižinjati* (Bosanski Petrovac) »izmisliti«. Od iste je osnove fr. *ingénieur > inžinjĕr,* gen. *-éra* (danas književno), *ižunir* = *uzunîr* = *žunír* (ŽK). Učene internacionalne riječi *genij(e),* pridjev na *-alis* proširen na *-ьn > -an genijalan, genijalnost.* Te se riječi govore i prema fr. izgovoru g^e > *z.*

Lit.: *ARj* 3, 851. *REW*[3] 4419. *DEI* 2027.

-inja, sveslav. i praslav. *(-yńi),* veoma plodan sufiks. Služi u dvije funkcije. U mociji tvori kod imena lica femininum za maskulinum. Kao sufiks za apstrakta rašiiruje druge apstraktne sufikse *(-ost, -ota)* i poimeničuje pridjeve. U prvoj funkciji dodaje se osnovi kad se odbaci sufiks za maskulinum: *gospodinja* f prema m *gospodar (v.).* Najčešće se dodaje maskulinumu: *beginja, prõsjakinja, kneginja, robinja.* Ovako se tvore i ženski etnici: *Bošnjakinja, Gr̃kinja, Vlahinja.* Tada se odbacuje individualno *-in: Turkinja* od *Turčin.* Veže se u konglutinat *-krnja* kontaminacijom sa *-ka* (v.) istog značenja: *Srpkinja* f prema *Srbin, Arapkinja, Bečkinja;* odatle i ü apelativima: *trgovkinja* f prema *trgovac, dojkinja, dvorkinja.* Značajno je da se i plod biljke gramatički predstavlja (animira) kao žensko lice; *gloginja* od *glòg, smrèkinja,* kao i sama biljka: *brêkinja.* Ovako se može tumačiti i *boginje* »kozice« (ŽK), bolest *od boga poslana* (prema Marelicu), od *boginja* »božica«. Izvan mocije služi rijetko za tvorenje pridjevskih apstrakta: *svetinja, gŕdinja, pustinja, mèkinje* f pl.. *(mekine,* ŽK), *slabinja* (ŽK), *trginja* (ŽK). Rasiruje *-ost: milostinja* prema *milost; -ota: bosòtinja, golotinja, samòtinja, sirotinja.* Vokal *i* je nastao iz *y* < ie. и, što je prijevoj prema *-un* (v.) u *begun** »bjegunac«, *pelin* < *peiynъ* prema češ. *pelun.* Dočetno *-i* je prešlo u deklinaciją *-a zbog* istog razloga zbog kojeg i *crkva* (v.). Nije germanskog podrijetla kako misli Vaillant.

Lit.: *Mărеţii* 285., § 339 d. *Leskien* §§ 461. 504. 505. *Holub-Kopečný* 477. Vaillant, *RES* 10, 31. 24, 181-184. Zubatj), *ASPh* 25, 355-366. Boskovic, JF 15, 29-34. Belićj *JF* 15, 237-238.

înje n (Vuk, 'kol. na *-je)* = *inj* m (18. v., jedanput) »Reif«, baltoslav., sveslav. (osim u poljskom) i praslav. *(inu).* Nije općenita hrv.-srp. riječ. Hrv.-kajk. i čakavski sinonimi *sríš,* gen. *sríža* (v.) i *pruina* (čakavski) (v.). Odatle inhoativ *obinjiti, -im* (Martie) »postati bijel kao inje«: *i njem (ţ].* Novici) *obinjili brci.* Rumunji posudiše *inie* »der erste Reif«. Sigurna je paralela lit. f *ynis* »idem«. Drugih nema u ie. jezicima jer uporeďenje Mladenova sa sanskr. *eni* »glänzend« ne uvjerava.

Lit.: *ARj* 3, 85'. *Miklošič* 96. *SEW* 1, 432. *Holub-Kopecny* 154. *Vearner* 483. Vaillant-, *RES 26,* 132-133. *KZ* 45, 86-89 (cf. *RSl 6,* 271). *Trautmann* 104. *Tiktin* 818.

iperdulija f (Kašić) »čast koja se iskazuje bogorodici«. Od gr. ύπερδουλεία (složenica od υπέρ- i apstraktuma δουλεία).

Lit.: ARj 3, 852.

iplik m (Srbija, Milićević) »konac, žica«. Turcizam (tur. *iplik* »Nähfaden«) iz oblasti tekstila.

Lit.: ARj 4, 852.

ipokrit m (16. v.) = *ipokrita* m (16. i 17. v.) »licemjer« < tal. *ipòcrita* od gr. υποκριτής (.složenica od prefiksa ύπο- i -κριτής od . κρίνομαι »odgovaram«), v. *kritika, kriza.* Apstraktum *ipokrižija* f (16. v.), s aferezom početnog *i pokrišija* < tal. *ipocrisia,* internacionalno *hipokrizija f* < gr. υποκρισία > lat. *hypocrisia* > *ipokritstvo* (16. v.).

Lit.: AR] 3, 852. 10, 559. *DEI* 2098.

īpolit = *Ipolito* (16. i 17. v.) = (sa umetnutim *m* pred labijalom) *Impolit* (15. i 16. v.), pridjev *Impolitov* (Hektorović) = *hipolit* (Hektorović). Od gr. Ιππόλυτος.

Lit.: ARj 3, 826. 849. 853.

ipostas f (14. v.), búg. *ipostás* »osoba«, personifikacija u teološkoj terminologiji (Bog ima tri *ipostasa),* odatle pridjev na *-ьn* > *-an trijipostasbnb* kod Domentijana. Od srgr. ύπόστασις »isto« (složenica od prefiksa υπό »pod« i -στασις, v. *ikonostas,* od ϊστημι »stavljam«).

Lit.: ARj 3, 852. *Mladenov* 223. Vasmer, *GL 67.*

-ir, veoma rijedak sveslav. i praslav. *(-угь)* sufiks za nomina agentis u *pastir,* gen. *-ira.* Upór. lat. i panromansko *pastor, -ore.* Ovamo još Vukov *plà(K)ír* »vo koji se plaši«. U nazivima za stvari, kamo je došao animizacijom, varira sa *-ur: mjèhír* (Boka, upor. polj. *męchyrz)* pored općenitog *mjehur, vodīr* pored *vòdijer.* U femininumu je samo *sjekira* < *sekyra.* Vokal *i* je nastao iz *y.* Mora se tačno razlikovati od *-ir* < gr. -ήριον u *psàltír, cimitir* i od *-ir* < tal.-fr. *-iere* u *komandir,* te od fr. *-ieur* u *inžinīr* pored *гпέгпјег.*

Lit.: Măreție 286., § 340. Meillet, *Ë.* 186. Vaillant, *RES* 24, 184.

īra pored *ira f* (Vuk) = *irha* pored *irha* »ovca koža ustrojena«. Nalazi se u slov. *irh* m = *irha* = *jer(i)h* (sa većom leksikologijskom porodicom) »Weissleder«, češ., polj., gornjolluž.-srp. Od stvnjem. *irch* »1° Bock, 2° (sinegdoha) Bockleder, Weissleder« < lat. *hircus.* Iz slavenskoga je rum. *erhă* i madž *irha* »isto«.

Lit.: ARj 3, 852. *Pleteršnik* 1, 297. *Miklostč* 96. *SEW* 1, 432. *Bruckner* 193. *Tiktin* 597. *REW** 4140.

irada f (Kosmet) = *irada* (Bosna) »ukaz sultanov; sinonim: ferman (v.)«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *irade* »volja, zapovijest, želja«) iz oblasti turske administracije: bug., cine. *irade.* Prijelaz *-e* > *-a* kao u *kesa.*

Lit.: Elezović 2, 515. *Pascu* 2, 145., br. 673. *Školjić*[1] 348.

-írati, glagolski sufiks imperfektivnog vida. Prilično je produktivan. Njemačko-francuskog podrijetla. Složen od prvog elementa njem. *-ier-en* < fr. *-ir* ili *-er* < lat. *-are.* Upotrebljava se najčešće u stručnom govoru. Sinonim mu }e na istoku *-isati* (v.). Dolazi u hrvatskom gradskom jeziku najprije od glagola fr. podrijetla: *pârliräți, pârlirăm* < fr. *parler, angažirati, abonírati* < *s'abonner,* odatle apstraktum *abonomăn* (Zagreb), *bazirati, masirati, kopirati (pre-), deplasirati, ženirati se* < *gêner, politirati* < *polir (ti-* je prema *politura);* ili od fr.-tal. imenica kao *bankrotirati* od *banqueroute* > *bankrot* (ŽK), imenica i indeklinabilni pridjev; i uopće na strane imenice: *fotografirati, telegrafirati.* Ušlo je ovdje-ondje i u[r] narodni govor: *traksîràt* (ŽK) < *adresser, studirati* = *štundīrat* (ŽK), *špancirat* (ŽK), *kumendīrat* (ŽK). Zamenjuje i íat. glagolske *-are, -ere: diktirati, negirati, abortirati* od lat. *abortus, abortare, dirigirati* < *dirigere, rezignirali.* Rijedak je u domaćim osnovama: *urudžbirati* (Zagreb, u uredskom govoru) »upisati u urudžbeni zapisnik«, *skrozirati* (Donja Podravina: *oplečki su onda bili skrozirani ko merečūv).* Veže se sa *-iz-* < fr. *-iser: kritizirati, špiritizirati, narkotizirati.* Došao je u zapadni jezik njemačkim posredništvom. *V. -isati, -ovati.*

Lit.: Marette 347., § 388. Isti, *Savj.* 194. Hamm, *Rad 275, 22.* Skok, *Jezik 3, 25.* Jernej, *Filologija 2,* 31—41.

irmos m (Obradović) = *ermosb* »(pravoslavni crkveni termin) himna«. Od gr. ειρμός.

Lit.: ARj 3, 853. Vasmer, *GL 67.*

ironija f (Šulek, internacionalno), pridjev na *-bsk ironický*, od lat. *ironicus* > tal. *irònico'*, *iranski* (Šulek) stvoreno prema njem. *ironisch* zamjenom njem. sufiksa *-isch* našim *-bsk* (nije prodrlo). Od gr. ειρωνεία.

Lit.: ARj 3, 853.

-isati[1], veoma produktivan glagolski sufiks imperfektivnog i perfektivnog vida. Raširen je u istočnom književnom i saobraćajnom govoru. Sinonim rnu je na zapadu *-irati.* Podrijetla je grčkoga. Varijanta *-sa* (bez í-) nastala je od nastavka grčkog aorista *Upsati* < gr. έλειψα od λείπω, *malàksati* < έμάλαξα, *pedepsati* od έπαίδευσα od παιδεύω. Prvi *(Upsati)* je raširen u istočnom govoru, drugi *(pedepsati)* u zapadnom. Od grčkog glagolskog sufiksa -ίζω, koji služi za pravljenje denominala, aorist je -ίσα. Odatle potječe *-isati,* kao što je od grčkog denominala na -όνω aorist -ώσα (tip p^ovtood ρίζα »korijen«) što je stvoren *-osati.* Upor. bug: *-os(v)am. -osati* nije ni izdaleka tako produktivan kao *-isati.* Oba se nalaze najprije u našim glagolima grčkog podrijetla: *ćerdisati, mirisati, metànisati, trònosati. -isati* dolazi daleko češće kod glagola turskog podrijetla negoli kod grčkih. Kod tih postoje dvije kategorije. U jednih dodaje se *-isati* turskom korijenu dobivenom odbacivanjem turskog infmitivnog nastavka *-mak, -mek: begènisati, bitisati, nagràisati/ogr-, osànisati* itd. Kod drugih dodaje se *-isati* turskoj aoristnoj osnovi na *-d: kulàndisati.* Tako nastadoše dvije varijante *-isati* i *-disati* kod naših glagolskih turcizama, koji služe za tvorenje glagola od imeničkih turcizama: *budàlisati* od *budala, kaldrmisati* od *kaldrma, satàrisati* pored *saturiti, bojàdisati* od *bója* »sinonim: farbati« *(po-, pre-), testèrisati* od *testére, -osati* i *-isati* mogu doći i na naše osnove: *žigosati* od *žig, šakosati* od *šaka, cigànisati, -seni* ili *-sam = ciganlt* (ŽK) *(is-), djeverisati, hvalisati se, krunisati, majstòrisati, manisat* od *mana, sabòrisati, ugljenisati* »sinonim: karbonizirati«, *vragolisati.* Ovamo će još ići *šepasati* pored *šepesati* (ŽK) od *šepav.* Sa turskih glagola prenosi se i na učene latinskog podrijetla: *definisati, deklamisati, informisati, prenumerisati,* gdje je na zapadu zamijenjen sa *-irati* (v.), *-osati, -isati* je balkanizam koji se nalazi u rum., bug,, arb. i cincarskom. Ishodište mu je kod turcizama cincarski govor.

Lit.: Măreţii 347., § 388 a. Isti, *Savj.* 194. Pascu, *Sufixele* 403-405. Mázon, *Mélanges Vendryes 265* (cf. *IJb* 11, 474). Stevović, *NJ 4,* 130-133. Skok, ЛSP/z 35,337-48.

isati[2] **(se),** *-ãm* pf. (Perast, Dubrovnik, Cavtat, Čilipi, Mljet, Voltiđi, Stulić) *(pod-) = išat, -am* (Rab) *= jiSat, -am* (Božava) prema impf, na *-vá- isãvati (se), isāvām* (Voltiđi, Stulić, Mljet) »(pomorski termin, obratno je *kalāt, maināt)* podignuti, uzdignuti«. Odatle nomen actionis *tsavanje (jedra)* n (Mljet). Od gr. denominala ύψόω = ύψῶ »lever, hausser, élever«, άνυψῶ »hisser«, od το ΰψος »hauteur«, prilog βψι »en haut« > tal. *issare,* fr. *hisser,* hol. *hijsen,* koje je zacijelo iz francuskoga, južno-tal. *išarė, izare* »alzare«. Krivo je izvođenje kod romanskih etimologa da su romanski izrazi refleks holandeskoga.

Lit.: ARj 3, 855. Kušar, *Rad* 118, 25. Macan, *ZbNŽ 29,* 213. Rohlfs, *Diz. Cal. 373. REW** 4149. Matzenauer, *LF* 8, 13. *DEI* 2118.

Isidor m (15. v.) prema f *Isidora monaha = Isidorija = Isidoro* m (17. v.), odatle hipokoristik *īso* m (17. v.), koje može biti i od biblijskog imena *Isak.* S aferezom od *i- Sidar,* gen. *-dra* »sudac od Labina (Razvod istarski)«. Taj oblik pretpostavlja naglasak *Isidor, s* kojim se slaže krčko-rom. toponim *San Sidro* kod Krka. Naglasak na početnom *i-* pretpostavlja splitski toponim *Sučidar,* gen. *-dra* < **Sçt + jidar* od *sanētus īsidōrus* (sa gubitkom *s* zbog disimilacije s-s > *s-0* i s protezom *j).* Odatle prezimena: *Sidorić* (Bihać, 1540), *Sidrović.* Ime je složenica: prvi elemenat ime božice *Isis,* drugi gr. δῶρον »dar«.

Lit.: ARj 3, 868. 914. 16, 878. Skok, *AHID* 1, 36.

isijét m (Stulić) = *isiot* m (17. v., Vuk) = *isiot* (Kosmet) »1° biljka amomum zedoaria L.), 2° suho korijenje s istoka, od kojega prašak upotrebljavaju salepčije zbog mirisa i Ijutine«. Turcizam (složenica od sintagme, pridjeva ш' »vruć« i *ot* »trava«) iz oblasti botanike.

Lit.: ARj 3, 869. *Elezović* 1, *233. Školjić*[1]· 349.

-isk- < tal. *-Isc,* inhoativni infiks u konjugaciji prezenta, prema kojem se u Dubrovniku prave naši infinitivi posuđeni od tal. glagola na *-ire* (tip *divertiškati < divertire);* ušao je jednom, i na našu osnovu: *namladinškati se, -ãm* pf. (Lastovo) »izbiti djecu na mladijence (tj. 28. XII) .jer se na taj dan biju djeca«.

Lit.: ARj 7, 458.

iskati, *īštēm* (1436, Vuk) *(iz-, ob-, po-, raž-, za-) = iskat* pored *iskat, ištem* pored *ıskam (po-)* (Kosmet) = *iskat* (Lumbarda),

ie., baltoslav., sveslav. i praslav. impf, »sinonimi: 1° tražiti, quaerere, petére, 2° zahtijevati« prema pf. od druge osnove *dobiti* (v.). U značenju »tražiti uši« mijenja se akcenat *{skati, īštem (se)* i u narječjima dobiva *b- biskati, bīštēm* (Vuk) = *biskät, btščen* (Vodice) < *obískati, òbístèm* (15. v., Vuk). U tom značenju upotrebljava se u Kosmetu *paîskat = poiskât (vüši, ZK).* Dodatak *b* nastao je krivim rastavljanjem *o-bískati.* Upór. *buliti* pored *ulju* (ŽK) »začiniti uljem«. Uporediti ipak treba češ. *vískati* i polj *wiskać* (početno *v-* od *veš* »uš«) u istom značenju kao i *získati (z-* od *zvati* kao *h-* u njem. *heischen* < stvnjem- *eiscôn* od *heissen).* Iterativ se pravi sa *-va-: -iskavati;* običnije *-kivati* samo s prefiksima: *iziskavati, iziskivatijobisk-, iziskujem* pored *-Ivom.* U 17. v. mjesto *-ivati* i na *-ovati izìskovati* prema prezentu *iziskujem.* Odatle radne imenice na *-lac = -vac = -telj: izìskalac,* gen. *-aoca* (17. v.) m prema f *izìskalica = izìskatelj* (16. v.) = *iziskavac,* gen. *-vea* (16. i 17. v., hrv.-kajk.), *iziskavalac,* gen. *-aoca, iziskivalac,* gen. *-aoca* m prema f *iziskívalica.* Podrijetlom je ie. inhoativni glagol na *-sko* kao *cognosce', eisskō.* le. su paralele sigurne: lit. *ieškoti* »tražiti«, lot. *ieskāt.* Korijen **eis-j*ais-* nalazi se u sanskr. *éšati, icchati* (3. 1. sing.) »traži, želi« itd. Rumunji posudiše *iscăli* »potpisati«, odatle *iscălitură* »potpis«. Taj glagol načiniše od formule: *Ja N. iskalb.*

Lit.: ARj 3, 874. Kušar, *NVj* 3, 338. Ribarić, *SDZb* 9, 132. *Mazurami* 438-439. *Miklošič* 96. *SEW* 1, 432. *Holub-Kopečný* 417. 436. *Bruckner* 193. *Vasmer* 488. *Mladenov* 223. *Trautmann* 67. *WP* 1, 12. Vaillant, *RES* 22, 8-9. Fraenkel, *KZ* 61, 267-268. *Slávia* 13,9. Porzig, *IF 45,* 157. Leumann, *IF* 58, 129. *Boisacq*[3] 375-376. Endzelin, *ZSPh,* 16, 107. 111. sl. Hirt. *PBB* 23, 333-334. Scheftelowitz, *KZ* 56, 189-190. Perušek, *ASPh* 34, 27. *ASPh* 25, 491. *Tiktin* 854.

iskra f (Vuk), sveslav. i praslav. *(*jbskra)* »1° scintilla, 2° (metaforickí prijenos na morsku školjku) buccina (Dubrovnik)«. Odatle: deminutiv na *-ica iskrica* i pridjev na *-ast, -av iskrast* (upór. bug. *iškrési) = ïskrav* (Stulić), na *-en iskren* (18. v.) = bug. *iskren,* danas općenito u metaforickom značenju »sinceras«; poimeničen sa *-ost: iskrenost.* Po drugom tumačenju, koje ispravno identificira taj hrv.-srp. i bug. pridjev s rus. *iskrennij* »aufrichtig, wahrhaft«, to je izvedenica od stcslav. *iskn* »πλησίον, blizu«, o kome vidi *iskrnji.* Ali se prvobitno značenje toga pridjeva »svijetao« vidi u poimeničenju na *-ica iskrenica* (Fužine) »sinonim: Blagovijest, Kandelora«. Madžari posudiše *szikra,* Arbanasi *iskre.* Denominai na *-iti: iskriti se* — bug. *iskrja se.* Litavski paralelni pridjevi *aiškus, (epiškus* »deutlich, offenbar« objašnjavaju prirodu dočetka *-ra.* To je ž. r. pridjevskog ie. sufiksa *-ro* kao u *dobar.* Prema tome je *iskra* praslavenski poimeničeni pridjev ž. r. Ie. korijen **ãi-jãi-* »brennen, leuchten« zastupljen je pored *jar* »proljeće« i *jarac* (v.) još u izvedenici na *-s jasan* (v.), kao i u *iskra* koja prema tome sadrži dva ie. pridjevska sufiksa. Vokal *i-* je nastao kao i u *igla* (v.) od *jb-.*

Lit.: ARj 3, 896. 898. *Miklošič* 96. 101. *SEW* 1, 433. *Holub-Kopečný* 154. *Bruckner* 193. *KZ* 45, 47. 306-307. *Vasmer* 488. *Mladenov 224. WP* 1, 2. Scheftelowitz, *KZ* 54, 251. Iljinski, *ASPh* 34, 6-9. *RFV 65,* 212. i sl. *GM* 159. Uhlenbeck, *IF* 17, 95. Mikkola, '*RSl* 1, 6. *Boisacq*[3] 290. 1110.

iskrnjī (1497., Vuk, Dubrovnik, Međumurje), pridjev određenog vida, = *ískrn* (čakavci, 17. v., Voltidi, slov.). Nalazi se u svim slavinama bsim u češkom i poljskom i praslavenskom, »sinonim: bližnji«, odatle mu određeni vid. Izvedenica je s pridjevskim sufiksom *-ьn* (upór. *srebrn* pored *srebren* glede *-τη < -гьnъ)* od stcslav. priloga i prijedloga s gen. *iskn* »blizu« koji se upotrebljava kod nas samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom; *iskr* je složenica od prijedloga *iz* (v.) i *-kr,* ništičnog prijevoja od *kraj* (v.) ili *korijen* (v.) prema Vasmeru, a prema Bernekeru lot. *krija* »kora« = lit. *krijà* »obruč sita«, prema Mažuraniću *krv.* Čini se da je *iskr* poimeničen sa *-ьc* u *iskre* m (Topolovac, upor. *igre* glede *-ne > -rč)* »prodor u živici na glavnom putu iz vinograda u polje«, ako je to »blizak put«. Glede *iskren* v. *iskra.* Kao i u *iskra* i ovdje je *ì- <jb-.*

Lit.: ARj 3, 897. 902. *Mažuranić* 439. *Miklošič* 137. *SEW* 1, 434. *Vasmer* 488-489. Zubatý, *RSl 2,* 18.

islam. gen. *-ama* m (narodna pjesma) = *isljăm* (Kosmet) »1° naziv muslimanske vjere, 2° muslimansko lično ime«. Toponim je u *Islam (greco, latino), naziv* sela kod *Zadra,* koja su označivala granicu između mletačkog i turskog posjeda. Odatle: pridjevi na *-ov islamov,* na *-ski islamski.* Opća evropska riječ ar. podrijetla (ar. *islam,* upravo inf. glagola *salama* IV »podvrći se /volji Allahovoj/«).

Lit.: ARj 3, 913. *Lokotsch* 915. *Elezović* 1, 237. *Školjić** 350.

islèisati, *islèisêm* impf, (subjekt *rana)* »1° teći, curiti«. U Banjoj Luci je *eslèisati* »upotrebljavati«. U *(gusli lijepo ne isleišu* (Vuk, narodna pripovijetka) sadrži značenje »teći« u metaforickom smislu, kako misli Budmani. U Kosmetu za to se značenje kaže *išleisat, -išem* (subjekt *oluk, rana, dim),* koji se tačno slaže s tur. *islemek* »1° raditi, 2° gnojiti se, curiti«. Prema tome je *s-í* u *isleišem* nastao na osnovu disimilacije *š-š* > *s-š*. S tim glagolom pomiješao se tur. *eslemek* »écouter, obéir«. Odatle u Banjoj Luci *eslèisati.*

Lit.: ARj 3, 913. *Elezović* l, 245. Skok, *Slávia* 15, 346., br. 246. *Školjić** 353.

isop m (15. v., Marulić, Vetranie) = *iгор* (15. v., Marulić) »mirisna biljka hyssopus officinalis«. Od gr. ὕσσωπον > lat. *hissōpum* > tal. *issopo* pored *isopo* < hebrejski *ēsōbh.* Ovamo također varijanta *sipant,* m (Parčić) »issopo«, *sipant,* Kod Dubrovčanina Ivanovića *opant,* što Maretić smatra greškom mjesto *sipant.* Neobično preinačenje koje je nastalo aferezom početnog *i-* i umetanjem *n* pred dentalom (upor. *Krklant)* i time nije objašnjeno.

Lit.: ARj 3, 914. 371. 9, 22. 15, 47. 17, 610. *Parčić* 907. *DEI* 2119. Miklósié, *Lex.* 1171.

ispat m = *ispat* (Kosmet) »1° dokaz, potvrda, svjedodžba, 2° svjedok, 3° makovska karta, tref, spălat (Dubrovnik)«. Denominal na *-iti ispaliti, ispatim (ob-), podispătît* (Kosmet) »1° potvrditi, 2° posvjedočiti«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *ithbăt* > tur. *isbat)* iz oblasti turskog sudstva: bug., arb. *ispat.* Ngr. το σπαθί »mač« kaže da je značenje 3° turcizam samo u pogledu proteze i- koja u turskom dolazi pred početne suglasničke skupine: *islav* < *Slaven.* U navedenom značenju *ispat* je grecizam.

Lit.: ARj 3, 918. 8, 358. *Elezović* l, 237. 2, 90. 515. *Mladenov* 224. *GM* 159. *Škaljič** 350.

ispolàkanije n (Vuk uzimlje ovu riječ u komičnom smislu kao oponašanje govora kaludera) »čaša vina što se poslije gozbe popije za plakanje usta«. Prema Vuku to bi bila naša riječ *isplakanje* n koja se nalazi kod Stulića. U tom slučaju nejasno bi bilo *o.* Samo dočetak *-anije* je uistinu oponašanje kaluđerskog govora, dok je osnova nastala od grčke nazdravičarske sintagme εἰς πολλά ζτη »(prevedenica) na mnogaja ljeta«, koja u Galičniku glasi *spolajti.*

Lit.: ARj 3, 937.

ispolin m (16.—18. v.) »sinonim: div« = *ispolina* (Stulić, prema Budmaniju nesigurno) = *orijaši ili spolloni* (Belostenec) = bug. *ispolin.* Odatle pridjev na *-ski: otb ispolimska rodn* u prijevodu srpske redakcije Hamartola, *ispolinski* (Stolić i srpski pisci, kao Šapčanin). U stcslav. dolazi i bez proteze »'- *зpoiinъ.* Za protezu i- još je primjer *izba* (v.). Mjesto grape *sp* dolazi u poljskom si i *stia: stolím, stwolin, stoíyn, stoliman,* kod Kašubą *stolem* »ein grosser, grausamer Mensch; sinonim: *olbrzym* < *Obři* (v.)«. Identificira se s imenom naroda koji Jordanes zove Σπάλοι, Plinije *Spalaei,* Prokopije *Sporoi.* To su Slaveni koje su Goti pobili u 2. v. naše ere u južnoj Rusiji. Kako za početnu grupu *sp-* ne treba u slavinama proteza *i,* mora se uzeti da je riječ ušla u slavenske jezike preko sjevernih Turaka (Tatara ili Avara?). Razvitak značenja »div« < »ime naroda« je kao u *Obrt* (v.).

Lit.: ARj 3, 938. *Mažuranić* 439. *Miklošič* 318. *Bruckner* 517. *ASPh* U, 139. *Vasmer* 489. Horák, *ASPh* 12, 299. *Mladenov* 224.

Israel m, pridjev *israelski, Israelević* »sin (potomak) Israelov« (18. v.) = *Izra(j)el* (18. v., zapadni pisci prema lat. čitanju hebrejskog *ë), izrájelski,* odatle sa grčkim sufiksom -ίτης *Izraelu* = *Izraelita* m < lat. > tal. *Israelita* prema *Izraelkinja,* sa dodanim našim sufiksom *-janin Izraelićanin* (18. v.) = (bez *-ita) Izraeljanin,* sa lat. *-anus* + *-ьc Izraelitanac* (18. v.), pridjevi *Izraelov, izraelski* = (sa umetnutim *d* u suglasničkoj grupi *zr,* tip *zdrak* < *zrak) Izdra(j)el* (16. v.) = *Izrael* (17. v.) = *Izdraelita* (16. v.), *Izdraelitanin, izdra(j)elski* = (sa grčkim izgovorom hebrejskog *e,* itacizam, danas samo na istoku) *israil* (Marulić) = *Israilj* m prema f *Izrailjka, israiljev, Israiljita* = *Izrail* (Marulić i 18. v.), *izrailski* = *Izrauj, Izrailjac,* gen. *-Ijca* (Vuk), *Izrailjev, izrailjski* = *izraioski* (16. v.) = *Izdrailj* (već stcslav. *izdrailb), Izdrailjev, izdrailjski* (14. v.) = (sa ukidanjem hijata s pomoću *v) Izraviljev, izraviljski* = *Izdravilj* (16. v., Antun Dalmatin), *Izdravi-Ijev, izdraviljski.* Hebrejski etnik *Yisra'el* od imena rodonačelnika Jakova (v.), od 1948 ime države > gr. Ἰσραήλ, Ἰσραηλίτης > lat. *Israel.* Prema Meilletu posuđeno prije prijevoda sv. pisma.

Lit.: ARj 4, 161. 286. 288. 372. *DEI* 2118 Meillet, *MSLP* 20, 1-25.

-ist pored *-ista,* produktivan internacionalni sufiks za muška lica učenog, grčkog podrijetla. Femininum se pravi dodavanjem *-ica: -istica.*

Služi za pravljenje nomina agentis od latinskih i grčkih osnova. Značenja su: onaj koji se bavi izvjesnom naukom, npr. filološkim disciplinama: *slavist, germanist, romanist, lingvist* itd. U tom slučaju veže se sa *-ika* (v.) također stranog (gr.-lat.) podrijetla za oznaku nauke: *slavistika, germanistika* itd. Odatle mogu se praviti pridjevi na *-ski: slavistički* itd. Može označivati i lice zabavljeno pri nekom poslu ili negdje: *jurist, statist, novelist, kapitalist, kancelist, modistica* itd. Tada može doći i na francusku osnovu: *žurnalist.* Može označivati i pristašu izvjesnog uvjerenja, duhovno raspoloženje: *komunist, materyalist, idealist, nihilist, pesimist, optimist.* Vuk ima *jevanđelist* ali i *jurista,* Daničić samo *-ista* prema gr. -ιστης > lat. *-ista.* Oblik *-ist* usvojiše Nijemci, po njima i Rusi. Poljaci i Česi imaju *-ista.* U zapadnom govoru uvijek je naglašen. Prema novijem naglašivanju taj se pomiče za jedan slog naprijed. Zamjenjuje se domaćim *-ar: dentist = zubar.* Nije još došao na domaće osnove kao u češkom *(houslista, májista).* Apstrakta se prave raširenjem sa njem. *-eraj < -ie modisterăj, juristerâj* (Zagreb), najčešće sa gr. *-izam,* gen. *-izma* (v.).

Lit.: Măreție 286., § 340 d. Đorđić, *NJ 2,* 145-150. *Holub-Kopeiný* 462.

ista f (Miklošič, hrv., *ARj* nema) = *jisto* n (Cres) = *obišlo* n ili *obista* f (prema gen. pl. *obist,* Proroci) = *obistje* n (hrv.-kajk.) = *obišće* (Kastavski statut, Lovran Istra »Schlachtgeld«), baltoslav., praslav., »sinonim: bubreg«. Slov. također s prefiksom *ob- (pbîst* f »idem«) koji je dobio stcslav. *isto,* gen. *istese* da bi se uklonila homonīmija sa *īstī* (v.). Odatle pridjev na *-ьn: abistan* (Belostenec), slov. *obistna pečenka* »Nierenbraten«. Homonimijska kolizija sa *obist* f »obijest« skrivila je da je taj, leksem propao već u starije vrijeme i zamijenjen turcizmom *bubreg* (v.). Od slavina još bez *ob-* u strus. kao u stcslav.; *i-* je nastao iz /&- kao u *igla.* Riječ je praslav.-germ. leksička paralela: u siisi, *eista* n »mudo«. Baltičke paralele sadrže nazalni infiks: lit. *inkstas,* lot. *îksts,* stprus. *inxcze* »bubreg«. Pripada možda ie. korijenu **oid-* »bujati«, kome i *jad = ijed* (v.) i *jedar* (v.).

Lit.: ARj 8, 358-359. Tentor, *JF 5,* 205. *Miklošič* 96. *SEW* 1, 435. *Vasmer* 490. *WP 2,* 166. Matzenauer, *LF* 8, 14. Wood, *JEGPh* 13, 499. si. (cf. *IJb* 3, 104). *ASPh* 34, 306.

istersum (Slavonija, 18. v., samo kod Matije Reljkovića) »ako će«. Turcizam iz oblasti rečeničnih izričaja (lokucija): tur. *isterse', isterìe* aorisna tema na *r* koja znači navadnu radnju, od *istemek* »htjeti«. Reljkovićev *-šum* stoji u 1. 1. (upor. *bujrum,* v.) mjesto ispravnog *-se* sufiksa za hipotezu 3.1.: *isterse* »ako hoće«. U Kosmetu se kaže aorist *ister-* i u vezi s negativnim *mez: ištermez* kao prilog »silom ili milom; upravo: htio nehtio« < tur. *ister istemez* »malgré tout«.

Lit.: ARj 4, 30. *Elezović* 1, 240. *Deny* § 555. 614. 622.

îstï (1485, Vuk) = *jisti* (Vrančić), sveslav. i praslav. pridjev, danas određenog vida prema neodređenom stcslav. *istt,* »verus, purus«. Danas je to zamjenica identiteta »idem, ipse«. ,Na zapadu u saobraćajnom i pismenom govoru zamjenjuje »on«. U istročakavskom konglutinira se s tal. *stesso* (v. *išteso).* Pojačava identifikaciju demonstrativnih zamjenica *taj, ovaj, onaj, on.* Odatle srašteno slov. *tišti,* u Kastvu *tīsti.* Stoji najčešće poslije demonstrativa, ali i pred njim. Prilog je *ïstô (Isto tako) = īsto* (18. v.) s prijedlogom *obista* (Vuk), *zaista* pored *zaista = zīsto* pored *zīsta* (Kosmet) = *doista* pored *doista, odista.* Veže se sa *-r < -že: îstor* (16. v., Martić). Tome obliku dodaje se na početku za pojačanje *U* (v.): *listo* »samo, istom«, *listom, listar* (16. v., Frankopan), *listare* (16. v., čakavci), *svi listom* (danas obično). Upori. slov. *lestor.* Za prilog i veznik *istom* (Vuk) = *istom* (Stulić, glede *st > št* upor. *oštar)* sinonimi su: *samo, daj (budi), barem, tek, netom, jedva.* Prilozi *istom* i *isto* vežu se sa *da, ako, kad; istom da* »samo da« (Vuk). U semantičkom razvitku prilog i veznik *isto* i *istom* sjećaju na lat. *ipse* kao pronomen identiteta u romanskim jezicima: lomb. *is(a),* eng. *uossa* »sada < tek«, rum. *însă* »ali < barem, samo«, stfr. *neîs* »nicht einmal«. Ovamo ide još prilog *na istekar* (Vuk) »nanovo, iznova« < *na + iste +* deikse *-ka-r < -ze.* Pridjev se umanjuje sa *-ahan, -alan, -ahti, -ocat: isfahan* (16. v., Dubrovnik) = *istašan* (18. v., jedanput). = *istahti — istacat,* sa opetovanjem da bi se dobio apsolutni superlativ: *isti istacat* »posvema isti«. Dolazi vrlo često kao prvi elemenat složenih pridjeva: *{stoljetan* (Stulić), *istodoban* (Stulić), *istokračan, istostran, istovremen, istovrstan* za *homogen, istoplemen, istorodan, istosmjeran* za *paralelan* itd. Mnoge takve složenice moderni su neologizmi. Dozvoljavaju poimeničenje sufiksom *-ost* za tvorenje pridjevskih apstrakta i radne imenice na *-nik: istomišljenik.* Prema *kakov, takov* stvoren je s pomoću sufiksa *-ov* stari pridjev *istov* »isti, pravi, istinit« koji

se nalazi u stcslav. i kod nas u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. U narodnom govoru i u književnosti iščezao je, ali je ostao u složenici *istovet* pored *istov(j)etan* »baš isti« sa dodatkom, *-vet-an* od *razgovijetan, ciglovetan, bogovetan.* Odatle apstraktum na *-ost: istovetnost* za *identitet,* denominali *istovetiti (po-)* i *istovetovati (po-).* Maretić kaže da se mogu podnijeti. Oblik *isti* se poimeničuje sa *-ьc: istac,* gen. *istàca* m (1487, 18. v., *a* očuvan u gen. zbog suglasničke grupe sr, Dalmacija) »1° onaj koji je jednake valjanosti, 2° (Bella, Voltiđi) zakoniti sin«. Sa negacijom *neistac,* gen. *-oca* »nezakonit«, prilog *neistačno* »nezakonito«. Deklinira se i *istac,* gen. *isca* m »1° dužnik, 2° krivac (13.-15. v.)«. Upor. bug. *istéc* »tužitelj«. Sa *-ina: Istina* f = *istina* (Kosrnet, 1275) »veritas«, sa negacijom *neistina.* Prilog *uistinu* = *vaistinu* (Piva—Drobnjak). Odatle pridjev na *-ьn: istinwiz,* stcslav. i rus., *istinan* (1230), s negacijom *neistin,* ne govore se kao ni poimeničenja na *-ost istinost f* i *istinoća.* Na *-it: Istinit, neistinit,* poimeničen na *-ost istinitost* f. Na *-ski: istinski (Ì.8.* v.) = *istinski,* uz *zistina* »zaista«. (Kosmet). Na *-jak: istinjak* m (14. v., Radnić), ne čuje se danas, kao ni denominal na *-iti: istiniti, -im (se)* (17. v., *do-* 16. v.). Čuje se s prefiksom *obistiniti se, -im* pf. prema impf, *obistinivati se* pored *-njivati* i *-njavati.* Ne govori se na *-ovati istinovati, -ujem* (17. i 18. v.). Složenice su brojne: *istinoljubac* itd. Rumunji posudiše *istbcb* > *isteț,* pridjev u značenju »pametan, oprezan, domišljat, iznalaziv«. U rum. pridjevu je slav. imenički sufiks *-ьc* zamijenjen pridjevskim rum. *-et* < lat. *-idus.* Slavenska radna imenica *istKb* > rum. *isteț* nije se očuvalo u rumunjskom u slavenskom značenju. Ali se rumunjski semantem ne može drukčije tumačiti nego ako se uzme da se i u rumunjskom nalazio kao i u slavenskom juridički termin *isteț* »réus, parać, pritužitelj, jamac« (v. *Mažuranić* 439). Kod tih pravnih radnji potrebna je inteligencija na koju upućuju rumunjski semantemi. Od pridjeva *isteț* tvore Rumunji svoje izvedenice: apstrakta *istelie* = *istețime* = *istețiune* »Klugheit« i inhoativni glagol *a (să) isteți.* I pridjeVsku izvedenicu *istovz* (upor. rus. *istovyj* = *istij)* posudiše Rumunji; odatle njihov prilog *istov* »posvema« i glagol *istovi* »dovršiti«. Ovamo ide i rum. prilog *útit* »upravo«. Od baltičkih jezika pruža paralelu lot. *īsts (īstens, îstans)* »istinit«. Ali Vasmer s pravom uzimlje da se taj lotiški oblik ne može dijeliti od *ïkst* i od lit. *yščias* »jasan«, koji je od iste osnove od koje i *jasan* (v.). Prema tome, ne može se kazati da je ***Isti*** baltoslavenski pridjev. Berneker i Stang uzimIju da je u -si- isti korijen koji i u *stati* kao u stcslav. *prisbnb* < **pristbnb* (v.), kod nas *prísni (prijatelj)* »pravi«, upor. rus. *pristojaščij* »sadašnji > pravi, istinit«), ali sřa- ne pruža opravdanja *zajb-* > *i-*. Tome su htjeli udovoljiti Mohl, Meillet, Fortunatov, koji izvode *is-ti* od ie. korijena *es-* > *jesam;* ω- bi bio niži prijevoj od *es-* + demonstrativna zamjenica ía. To je gotovo najprihvatljivije tumačenje. I Miklošičevo tumačenje stcslav. *prisbnb* od *pri-jes-t-ьnъ* je prihvatljivije. To je ie. particip na *-to: *s-e-to,* proširen s općim pridjevskim sufiksom *-ьn.* Upor. gr. ἐτυμός »istinit«. Odatle internacionalne riječi *etimon, etimologija.* Ali postoji još tumačenje Machekovo i Fraenkelovo, koji *isti* vežu za lit. *justi, juntu* »osjećati«, odatle lit. *pa-justinas* »isti«, upor. i lat. *justus.* Za to tumačenje veli ispravno Vasmer da je neuvjerljivo. Prema tome *isti* je samo slavenska riječ, bez utvrđenih ie. paralela. V. još *prisni.*

Lit.: ARj 3, 30. 31. 36. 62. 63. 24. 26. 47. 45. 57. 90. 6, 115. 117. 7, 115. 8, 358-389. 12, 125. *Elezović* 1, 210. 240. Tentor, *JF* 5, 205. Lukić, *Bog.* 4, 140-150. *Mažuranić* 439 — 440. Maretić, *Savj.* 31. Vuković, *SDZb 9,* 381. *Miklošič* 105. *SEW* 1, 435. *Holub-Kopečný* 155. *Bruckner* 193. *KZ 45,* 298. *Vasmer* 491. *WP* 1, 203. *Trautmann* 105. *Mladenov* 224. *Tiktin* 858. Štrekelj, 50, 24. *REW*³ 4541. Mohl, *MSLP* 1, 355-358 (cf. *AnzIF l,* 80). Lewy, *KZ 52,* 310. Fraenkel, *KZ* 60, 261.

istibeč m pored *ustiibeč* (Kosmet) »bijela zemlja (mineral kao lijek za rane)«. Balkanski turcizam (tur. *istibeç* »olovna boja«) iz oblasti minerala: bug. *istjubeč* »bijela so od kursuma«.

Lit.: Elezović 1, 240. *Mladenov* 224.

istitak m (Hercegovina, Crna Gora, genitiv nepoznat) = *istintak* (Bosna, *Uzeti na ~*) = *istintak* (Kosmet) »preslušavanje kod suda«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *istintak)* iz terminologije turskog sudstva: čine. *istintache* f »interrogatoire«. Vrlo je vjerojatno da je naša jezična svijest rastavila *iz-tit-ak* i odatle stvorila u Kosmetu impf. *utkat, -am* »istraživati potanko« *(is-)* i odatle iterativ *istitkāvat, -avam* »više puta ispitivati«.

Lit.: ARj 4, 47. *Elezović* 1, 241. 2, 323. Skok, *Slávia* 15, 354., br. 347. *Škaljić** 352.

istiva pored *istiva î* (Vuk) »bijela zemlja za lule«. Turcizam: *istife.*

Lit.: ARj 3, 47.

istizan m (Kosmet) »nužda, potreba«: *kome je ~, neka traži; meni nije ~.* Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *iktiza}:* bug. *iktizâ* »idem«.

Lit.: Elezović 1, 240. *Mladenov* 224.

istorija f (15. v., pisano također *historija* kao latinizam) = *(is >* ft) *istorija* (16. v.) = (s aferezom *i-* u sandhi sa članom, talijanizam) *storija* (čakavci), slov. *starla,* arb. *utori* »1° povijest, 2° pripovijest«. Pridjev na *-bsk istoríjski (događaj, datum).* Deminutiv *istorijica.* Radna imenica na lat. nenaglašeni sufiks *-icus istorik* (17. v.) = *ištorik* (Belostenec), odatle na *-jar < -arius istoričar,* pridjev na *-icus* proširen na *-bsk istorički.* Denominai na *-ati istorijati, -am* impf, (okolica dubrovačka) »šaliti se, igrati se«.

Lit.: ARj 4, 62. 90. *Pletèršnik 2,* 581. *GM* 159.

Istra f (1395), ime zemlje (horonim), od lát. *Istria* = (Plinije III, 129) *Histria,* prema pučkom razvitku grupe n > *r* (upor. *Kopara < Capraría),* tako i u istrorom. *Bistra* (Rovinj), prema učenim nazivima *Istrija* f (14. v., Belostenec) < tal. učeno *Istria.* Etnicum na *-janin* od pučkog oblika *Istranin,* od učenog *Istrijan(iri)* (17. v.) < tal. *istriano.* Pridjev na *-bsk* od pučkog naziva *istarski* = *(ar > ṛ) istrski,* odatle ime zemlje *Istrska* (Antun Dalmatin), od učenog *istrijanski, istrinski* (16. v., *iji > i).* Naziv je pred-ie. Upor. južno-fr. toponim *Istres* (Bouches--du-Khone), 964. *Ystro* i ime donjeg Dunava *Istros.*

Lit.: ARj 4, 63. 68. 69. 70. 91. *Ive* 20. *Rostaing* 66.

Īsus m (Vuk, 13. v.), tako već stcslav., općenito kod Srba i Hrvata bez razlike vjere prema grčkom izgovoru (η > *i,* itacizam) hebrejskog imena Ιησούς iz doba prije prijevoda sv. Pisma prema Meilletu = (s aferezom) *Sus* m (Vodice) prema *Jésus* (nije dosta pouzdano) = *Jezus* (15. v.) = *Jēzus* (ŽK, 17. v., prema madžarskom izgovoru početnog *-s* lat. *Jesus* > tal. *Gesù. Jezus* se govori u ŽK samo u psovci *(Jezuša tf),* inače kao crkveni termin samo *Isus.* Izvedenice postoje od oba oblika, od *Isus* pridjev *Isusov* (Vuk), poimeničen na *-ьc > -ac isusovac,* gen. *-ovca* (16. i 18. v.), prevedenica od *Jesuita,* na *-ьni isuSnji* (jedna potvrda, 18. v.). Deminutivi na *-bk > -ak Isusak,* gen. *-ska* (18. v.) = na *-ič isušio* (18. v.) nisu ušli u jezik. Složenica Ἰησοῦς Χριστός »pomazani Isus« > *Isuhrist* (16. v.), gubitak početnog *-s* od *Isus zbog* disimilacije *s-s > s-0* i izbjegavanja grupe od tri suglasnika *shr > skr* ili prema gen. *Jesu,* pridjev *Isukristov* (18. v.), *Isukrist* (16. i 17. v.), *Isukrst* (15. v.), pridjevi *Isukrstov, Isukrstovac,* gen. *-ovca* »Isusov čovjek«, pridjev *isukrsti* (18. v.), složenica *Isukrstorodica* (18. v.), (čakavski) *Isükarst* (Molat), prefiksalna složenica *Predisukrst* (Kavanjin) »antikrist«, s aferezom *i- Sükrst.* Lat. oblik dolazi također u složenici *Jesukrst* (18. v., Boka), *Jesukrstov* = *Jezuhristov* (18. v., Dubrovnik), *Jezukrst, Jezukrstov.* Na gr. sufiks -ιτης *Jezuīta* (16. v.) > *jezuit* m (18. v.), pridjev *jezuitski, jezuvit* (Dubrovnik) = *jezovit* (18. v.), *jezovitski* = *jezovit,* gen. *-ita* (Vuk) = *jezuvit* (17. i 18. v.) = *ježvitar* (Kavanjin).

Lit.: ARj 4, 74. 76. 627. 648. 650. 9, 450. Ribarić, *SDZb 9,* 73. 195. Meillet, *BSLP* 19, 11.

-īš, neproduktivan sufiks m. r. Nalazi se i u drugim slavinama (češ, rus. *-yš,* polj. *-ysz)* pa se može smatrati i praslavenskim. Kad taj izvodi imena nosilaca svojstava od glagolskih osnova, veže se s hipokorističkim *-a: -iša.* Tada ima meliorativnu boju. Kad *-iš* služi za izvođenje od imenica i pridjeva, i od ličnih imena, uz kolektivno .značenje ima kadikad i pejorativnu boju. Od glagola: *blüttš* »blebetalo« od *blútiti, nemarīš* »nemaran čovjek«, prema *hvališa, štediša, radiša.* Od imenica: *dubrtš* »đubre«; od pridjeva: *oblīš* »neka riba«, *slatkiš, plavīš* m (ŽK) »slaba rakija«, *siš i goKš* (Travnik) »raja«; od priloga: *okoliš,* odatle *okolišati;* od ličnih imena: *Ivanis, Nikolis,* (prezime na Baniji), *Radiš* od *Rade.* Pejorativan je u *kurvis,* gen. *-iša* (ŽK) od *kurva, šteklīš* (hrv.-kajk.) »naziv političke opozicije« od pridjeva *stekel* »bijesan«, *jeliš, piliš* od participa perf. akt. *jel* i *pil.* Rumunji ga posudiše i dodaju svojim osnovama lat. podrijetla: *repeziş* »Absturz« od *repede* < lat. *rapidus* »brz«. Služi im i za tvorenje priloga: *curmeziş* »koso«. Kod izvedenica od ličnih imena može stajati u vezi sa starim sufiksima *-iha* i *-ihna: Vojihna* (odatle toponim *Vojnić).* Varira s prijevojem u *-u!* (v.).

Lit.: Măreţie 286., § 340 e, f. *Leskien* §§ 369. 416. *Vandrák* 1, 636., § 635-636. *Holub--Kopeinỳ* 477. Pascu, *Sufixele* 352-359.

išáret m (Vuk) = *išaret,* gen. *išarėta* (Kosmet, objekt uz *učinit)* »sinonim: mig«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *išare* > tur. *işaret)* iz oblasti dnevnog života: arb. *išaret* (Gege) = *išarė, šjarét* »Wink, Zeichen«.

Lit.: ARj 3, 78. *Elezović 2,* 516. *GM* 159. *Škaljič** 352.

išćil m (Vuk) = *išćil* (Kosmet, objekt uz *begenlsat, poznávat),* u igri prstena u pitanju: *Gdje je tvoj išćil* (= gdje misliš da je prsten?). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *šeql, išqal* > tur. *iįkil* »sumnja, mučno pitanje«) iz terminologije igara.

Lit.: AĄj 4, 85. *Elezović* 1, 246. *Škaljić"* 352.

išlij ât m (Kosmet, subjekt uz *sudit)* »sud dobrih ljudi za mirenje zakrvljenih porodica«. Turcizam arapskog "podrijetla (ar. pl. *İslahat, İslah)* iz sudske turske terminologije. Sing. *İslah* (Banja Luka, Mostar) kao indeklinabilni pridjev »lijep, razabrat (hljeb)«. Glede *šl* < *si* upor. *iljiva* < *sliva.*

Lit.:Elez-ović 1, 245. Skok, *Slávia* 15, 353., br. 342.

išpartati, *-am* p'f. (Vuk) »špartanjem zabilježiti«, *prešpartati, -ãm* (Bosna) »precrtati«. Od lat. *sportům* < gr. σπάρτον, σπαρτή »tesárska žnora«.

Lit.: ARj 4, 86. Matzenauer, *LF* 8, 14. *REW** 8122.

ištāh, gen. *-aha* m (18. v.) = *išta,* gen. *-äa* (Kosmet, subjekt *došao mu* ~, objekt *nemam* ~) = *iStal,* gen. *-ala* (Vuk) »sinonimi: apetit, tek«. Odatle indeklinabilni pridjev *ištdli* »sinonim: tečan«. Denominal *zaištaliti se.* Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *iStiha'* > tur. *iştah) iz* oblasti hrane: bug. *ištdh,* arb. *eshtáf.*

Lit.: ARj 4, 87. *BI 2,* 778. *Elezović* 1, 245. Skok, *Slaula* 15, 354., br. 350. *GM* 97. *Školjić*[2] 353.

-ište n (štokavski) = *-išće* (čakavski) = *-išče* (hrv.-kajk., slov.), veoma produktivan sveslav. i praslav. sufiks, složen od *-isko* (ovako češ. i polj.; upor. češ. *ohnisko,* polj. *ognisko* prema u nas *ognjište)* i kolektivnog *-je* (v.). Stoji u vezi s pridjevskim *-bsk* sa prijevojem *ь-i.* Veže se s imeničkim i glagolskim osnovama. U posljednjem slučaju poimeničuje particip perf. aktiva na *-l.* Tada nastaje konglutinat *-alište, -ilište.* Osnovno mu je značenje sadašnje ili nekadašnje mjesto neke stvari (biljke, građevine) ili radnje. Primjeri: *zemljište, danište,* danas *obdanište, noćište, lovište, pristanište* »luka«, *gledište, počivalište, kazalište, šetalište, gradilište* itd. Iz lokalnog značenja, koje uključuje i kolektivno, razvija se značenje množine i veličine. Tako sufiks dobiva augmentativno značenje, čak i pejorativno: *blatište, čoečište* (Crna Gora), *godište* »cijelo vrijeme u godini« (upor. fr. *année* prema *ari)* prema *godina, derişte* »zlo dijete«, *twiste* (Kosmet) od *türe* »tursko dijete«, *mesiste* (Kosmet) od *meso.* Sufiks dozvoljava izvođenje pridjeva *-ьn: zemljišni (posjed),* odatle *zemljišnih* (Dalmacija) = *gruntovnica* (Hrvatska). Rumunji posudiše *-iste,* koji dodaju i svojim latinskim osnovama: *rariįte* pored *rariş* (v. *-iš)* »čistina u šumi« od *rar* < lat. *rarus.*

Lit.: Măreţii 287., § 340. *Leskien* §§ 387. 388. 455. *Holub-Kopečný 462. Elezović 2,* 349. Boskovic, *NJ* 1, 275-278. Paunov, *NJ* 1, 273-274. Kolman, *NJ 2,* 13-19. Bruckner, *ASPh* 29, 118. Pintar, *ASPh* 32, 131. i si. Pascu, *Suf.* 250. 254.

išteso (Rab) »jednako«, *ištesi* (istročakavski) »idem«, unakrštenje od domaćeg zamjeničkog pridjeva *isti* i tal. *stesso* < vlat. složenica *iste* -(- *ipse.* Bez z- (afereza ili čisti talijanizam) *stèsi, stési, stèso, stešon* (istročakavski, *-on* prema *zdolon, smiron* »semper« < priloško *-om)* »nihilominus«, *stèso* (Božava) sr. r. »lo stesso«.

Lit.: Cronia, *ID* 6. Kušar, *Rad* 118, 25. Štrekelj, *DAW* 50, 24.

ištuvati (se), *-ám* pf. (Perast, Boka, Vuk) »ugasiti«. Od mlet. *stuar* < lat. *extufare.* Lat. prefiks *ex-* > tal. s- zamijenjen našim *íz-.*

Lit.: ARj 3, 91. *REW** 3110. Matzenauer, *LF 8,* 14.

išumiti, *išumim* pf. (Čilipi) »podjetinjiti, rebàmbi je (Korčula)«, prema impf, *išumjekati, -am* (Dubrovnik, Cavtat) kao sinonim od *rebamttškat* < tal. *гimЬamЫ(ni)гe.* Izvjesno je samo da taj glagol sadrži prefiks *iz-.* Samo **šumiti* riije potvrđeno. Glagolski sufiks *-ijekat* nije jasan.

-ît je vrlo rijedak neproduktivan sufiks, varijanta od *-et,* u *gürît* »glas prasecí«. Sasvim drugog je podrijetla u *rakita* f »drvo«, *kopito*

i *korito.* U sve te tri imenice *i* je nastao iz *y.* Tu je sveslav. i praslav. *(-yta, -yto)* u prijevoju sa *u (fiuto, homut,* možda *smudut); -ita, -ito* posvema su neproduktivni i mrtvi (leksikalizirani). Živ je pridjevski *-it,* identičan s part, pret. pas. glagola na *-iti.* Sveslavenski je i praslavenski. Pravi pridjeve od imeničkih i glagolskih osnova: *bremenit, čestit, -istinit, kamenit, očit, zakonu* itd., *srdit, ljutit, temelja, odjelit;* od sintagmi: *poglavit.* Može se vezati sa *-ov: osnovit* (ŽK), *vjekovit.* Sve ove sufikse treba tačno razlikovati od *-it* pored *-ita,* učenog internacionalnog sufiksa grčkog podrijetla -ιτης: *arhimandrit, mitropòlit/metr-, jezuit = jezovit, kozmopolitád).* Taj dozvoljava pridjevske izvedenice na *-ov* i *-sk .* Učeni sufiks *-it* produktivan je u kemijskim, mineraloškim i drugim učenim nazivima: *pirít, teodolit, stalaktit,* itd. Razlikovati ga treba i od *-ît: apetit,* gen. *apetita* »tek« i *petit,* gen. *-ita* »formulirani zahtjev u molbi«, gdje je latinskog podrijetla (part. perf. pasiva od *petére)* < *-Uus.*

Lit.: Măreție 287., § 341. 317 § 364 1. *Holub-Kopečný* 462. Brückmer, *ZSPh 2,* 308.

Itālija f (15. v.), naziv zemlje (horonim) u cjelokupnom književnom jeziku, od učenog kllat. > tal. *Italia.* S aferezom, koja je sjevernotalijanskog podrijetla, *Talija* (ŽK, Lika, Vojna Krajina, Knežević, Kavanjin). Etnik je u današnjem zapadnom književnom samo s aferezom *Talijan,* gen. *-ana* m < furl. *taliana* (lat. > tal. sufiks *-anus),* u istočnom književnom *Italijon,* gen. *-ana* (16. i 17. v.). U književnosti i na zapadu ima potvrda za *Italijánac,* gen. *-anca* (17. v.), *Italijanaš* (Pavlinović). Na *-janin Italijanin* (Bella) nije prodrlo. Proširuje se mocionim sufiksima *-ьc* > *-äc* m prema f *-ka Talijdnac,* gen. *-nca* (Dalmacija) m prema *Talijanka* (upor. *Slovenac* prema *Slovenka).* Pridjev je također tai. na *-ano* proširen sa *-bsk talijanski* na zapadu prema *italljanskī* (16. v.) na istoku < furl, *taliana, (lij* > *lj,* hrv.-kajk.) *Taljăn, tâljanski* (Hrvatsko primorje), upor. arb. *talan.* Na *-as Talijanāš,* gen. *-aša* »Slaven (Hrvat) koji je postao Talijan«. Denominali od *Talijanac: potalijančiti* (Pavlinović); od *Talijan: potalijaniti* (Vuk). Poimeničen part, perf. pas. *potalijanjenik* (Vuk) »talijanaš«. Naziv je učenog (knjiškog) podrijetla jer Kožičić još piše *Vlah ili haliján.*

Lit.: ARj 4, 92. 480. 9, 109. *Pirono?* 1167. *GM* 423. Skok, *Jezik 2* (1953-4), 60-61. *DEI* 2124.

-itat, gen. *-di,* tal. sufiks ž. r. lat. podrijetla (kllat. *-itas,* gen. *-atis* koji služi za tvorenje apstrakta u priličnom broju posudenica apstraktnog značenja na Jadranu; došao u dva slučaja i na domaće osnove u narječjima na Jadranu: *pomoritat,* gen. *-di* f (Dubrovnik, Žrnovo) »pomor«, *sloboditad,* gen. *-di* f (Krtole) »sloboda« (primjer: *hoće da ima sloboditad).*

itlak-, prvi dio složenice *itlak-bujruntija f* (narodna pjesma, Jukić) »naredba kojom se pušta na slobodu«. Turcizam ar. podrijetla (ar. *Mag* »puštanje na slobodu«) iz turske administrativne terminologije.

Lit.: ARj 4, 98. *Škaljić** 354.

-iv, ie., sveslav. i praslav. pridjevski sufiks (upor. *-av).* Znači sklonost, mogućnost, snabdjevenost onim što znače imeničke ili glagolske osnove: *milostiv, jeziv, pljesniv, plašiv, nepokolebiv* (15. v.) itd. Veže se već u staro (praslav.) doba sa sufiksom *-ьi'* u *-ljiv* stcslav. *-ь i ъ: kašljiv, krmeljiv.* Odatle se apstrahira *-ljiv.* Ta se varijanta upotrebljava daleko češće nego *-iv.* Naročito je česta od glagolskih osnova koje su u stvari bezvremenski participi: *éutljív, šutljiv, dočekljiv, harčljiv* (od tur. *harc), pažljiv, govòrljiv (raž-)* itd. Odatle se prenosi i na imeničke osnove: *kišljiv, smješljiv, mirišljiv* (od grecizma *miris), ušljiv = vašljiv, svrabljiv* itd. Od izvedenica kao što su *grabežljiv* od *grabež* apstrahira se *-ežljiv* i prenosi na imenice: *krmežljlv* prema *kfmelji* (ŽK), *boležljiv* pored *bolešljiv.* Pred *-ljiv* velari postaju palatali, jer se nalaze pred ь: *brižljiv* od *briga.* Pravilo nije ipak dosljedno provedeno, kako pokazuju *dočekljiv, potràgljiv, pobjegljiv; siz* redovno se asimiliraju u s i *ž: ponošljiv* od *ponos, prelažljiv* od *prelaziti, snošljiv* itd.

Lit.: Maretta 318. 319., §§ 364 m, 365 c. *Leskien* §§ 520—523. Havránek, *Slávia* 8, 103-108. *Slavio.* 7, 772., bilj 2. 779. 781-783. Vaillant, *Slávia* 11, 38. Hirt, *IF* 3l, 6. *Holub-Kopečný* 462. 464. Šojat, *Filologija 2,* 93-110.

îva f (Vuk), ie., baltoslav., sveslav. i praslav., »1° naziv za razne vrste vrba (salix), *2°* za trave koje imaju boju sličnu plodu ive: lythrum salicaria, teucrium montanum«. Najstarija je potvrda 1252: *ad arborem yva id est salix* (zagrebačka nadbiskupija), iz kraja gdje je riječ danas nepoznata. Odatle deminutiv na *-ica: ivica* (1513). Pridjev na *-ov: ivov,* poimeničen sa *-ina ivovina* (Vuk) »ivovo

drvo«. Na *-ik, -jak: lvík* (Vuk) = *ivljak* (Vuk) ».ivova šuma«. Prvobitno je značenje ploda: ie. *огџа, ₒгџа, luă* > gr. οιη, ὄος, lat. *uva* »jagoda«. Po zakonu metonimije drvo je nazvano po jagodastom plodu. Kad je postalo sinonim za vrbu, izgubilo se u hrv.-srp. narječjima. Toponim je: *Iva* (planina, Srbija), *ìvak, ìvar, Îvîk, ìvljak.* Baltičke su paralele: lit. *ievà,* lot. *ieva* »prunus padus, cremuša«. Germanske i keltske usporednice slažu se i u nazivu drveta: stvnjem. *îwa,* nvnjem. *Eibe,* ir. *eo* < **īvos,* kimr. *ywen* »tisa, iva«.

Lit.: ARj 4, 98. *Mažuranić* 440. *Miklósié 97.* 424. *SEW* l, 438. *Holub-Kopečný* 155. *Bruckner* 194. *KZ* 46, 200. *Vasmer* 467. *Trautmann* 68. *WP* l, 165. *Mladenov* 196. Lidén, *IF* 18, 502. Bezzenberger, *BB* 23, 314. Šuman, *ASPh* 30, 300-301. Bertodi, *WuS* 11, 145. sí. 158. (cf. *IJb* 14, 20). Jokl, *Unt.* 199. Hirt, *PBB* 23, 334. Waillant, *RÉS* 22, 192-193. *Boisacq*[3] 682.

ivaljičar m »ptica fringilla spinus L., chrysomitris spinus: sinonimi: cajzić, cajzl, çiz, cič, čižak«. Ne zna se gdje se govori. Kako se njem. zove *Erlenzeizig,* nije nemoguće da je u osnovi izvedenica od *iva* (v.). Ali izvedenica *ivaljica* nije nigdje potvrđena.

Lit.: ARj 4, 99. Hirtz, *Aves* 161. Fink *Im.* 17.

ìvan m (Vuk, pravoslavci i katolici, stcslav., bug., rus. *Ivan),* najstarija potvrda *luuanus* (1100), deminutivi na *-ьc* > *-ac Ivanac,* gen. *-nca* (13. v., prezime i toponim), pridjevski toponim na *j Ivanca,* na *-ьc* + *-ьc* > *-čac Ivančac,* na *-le Ivance* (prezime *Ivančevič),* na *-U Ivanić, Ivahan* (1332), na *-ák Ivak,* na *-ko Ivanko,* na lat. *-ulus* > tal. > *-ol Ivano!* (13. v.) prema f *Ivana,* deminutiv na *-ica Ivanića,* na *-ka Ivanka,* na *-ula Ivanola.* Augmentativi *Ivanda,* na *-iš Ivanis* (14. v., Vuk), prezime *Ivanisevic* prema f *Ivanisa,* na *-ša Ivanša* (14. v., dečanski hrisovulj), na *-uš Ivanus* (14.—16.-v., prezime) = *Ivanusa* (rstra). Pridjevi na *j ivanj (dan,* gen. *ivanja dne,* Vuk) = *zvanja f* = *ivanje* n »svetkovina«, *ivan-veče* (Ljubiša, я < *nj)* »vece uoči sv. Ivana«, poimeničen na *-ica ivanjica* = *ivanjčica* »hypericum perforatum«, na *-jača ivanjača* (Vuk) = *ivičica* »jabuka«, proširen na *-bsk ivanjski (kriješ, noć), ìvanov* (čakavski, određeno *Ivanovi),* prezime *Ivanovic.* Hipokoristici *Ive, Ivo, īva, Iveta, Ivica, Ivić* (također prezime), *îvko* m prema f *îvka, Ivoje* (14. v., dečanski hrisovulj), *Ivša,* prezime *Ivšić, Ivača, Ivčak* (15. v.), *Ivčin* (15. v.), *ìvelja,* prezime *Iveljič,* pridjevi *Ivin, Ivovi* prezime *Ivović* (Boka). Reduciranje na jedaa slog *İka* (Vuk). Sa protezom *j- Jivăn* (Zadarski lekcionář, Hrvatsko primorje, Vodice), *Jive* = *Jívě* (Vodice, Cres), *Jíva* (ŽK), *Jlvce* (ŽK), *Jîvica* (ŽK), f *Jivka, Jivaníš,* porodica *Jivamšovi, Jivamšovica,* žena *Jivaniševa, Jivanja* f (ŽK, Vodice, svetkovina), *Jikola* jivandca* »dva sraštena sunovrata«. Ovamo ide i talijanizirano dalmatinsko prezime *Gjivoje,*

Ime je hebrejskog (biblijskog) podrijetla od *Johanan,* stegnuto *Jehochanan* (haplologija) teoforičkog značenja »bog daj« prema gr. izgovoru Ἰοχάννης > lat. *Johannes; i* < *ji* je nastao ili iz *je-* (upor. *Isus* i stfr. *Jehan* > sada fr. *Jean)* ili iz *jo-* > *jb-,* svakako prije prijevoda Sv. pisma.

Drugi je oblik očuvao početni slog grčki *jo-,* sa *v,* koji zatrpava hijat; *yòvan* m (kod pravoslavaca). Deminutiv na *-ьc* > *-ac Jovánac* (ŽK) prezime *Jovaniić, Jovanče, Jòvānče,* gen. *-eta* prezime *Jovanievič, f Jòvanka.* Pridjevi *Jovanov,* prezime *Jovanovič,* poimeničen *Jòvanovica,* žena *Jovanova,* na *j Jovanj,* poimeničen na -ьc > *-ac jovanjac* = na *-sk* + *-jak jovanjštak* »koji slavi sv. Jovana«, *Jovankin.* Hipokoristici *Jóvo* (18. v.), pridjevi *Jovin, Jovov,* prezime *Jovović,* prezime *Jović* = *Jáva* m, *Jőve, Jovica,* pridjev *Jovičin,* prezime *Jovičič, Joveta* (Novaković), prezime *Jovetić, Joviša,* prezime *Jovišić, Jovaš,* pridjev prezime *Jovašev, Jovča* = *Jovko,* prezime *Jovčić,* f *Jovka, Joviša,* prezime *Jovišić, Jovša* prema prezimenu *Jovšić.* Reducirano na jedan slog *Jfao* m, pridjev *Jócov, Jocin,* prezimena *Jocić, jfočić, Jocović; Jojo* m prema f *Jojka,* prezimena *Jojić, Jojkić; Jako* (15. v.), pridjev *Jokov,* prezimena *Jokić, Joković,* f *Joka* (Dobroselo, Lika). Na *-on Jokan,* prezime *Jokanović, Jokica, Jokeša, Jole, Jolo,* prezimena *Jolić, Jalovic, Jošo, Joša, Jošan, Jošovica* »žena *Jošova«,* prezime *Jošović.* Rijetke su kreacije *Jakna* (Vuk), *Jovbna* (Novaković), ime žensko. Ovamo idu možda još *Joksa* i *Joksim,* prezimena *Joksić, Joksimović, Jota* (obrazovano prema *Mitai"),* pridjev *Jotin,* toponim *Jotina Pojata* (Srbija), prezimena *Jotie, Jotović.*

Bez *v* za ukidanje hijata *Joan* m (13. v.) prema *Joana, Joanica,* stcslav. *Ioanъ.* Oblik *Jon* je zacijelo rumunjski, odatle prezime *Jonović,* koji je bio zacijelo Rumunj jer se zvao *Lapadat.* Oblik *Jánjo* (narodna pjesma) = *Janja* (15. v., u Sterijinoj komediji *Kir Janjci)*

je novogrčki *Jännis,* odatle na gr. -ακης > *-ač Janai, Janacko.* Taj se nalazi već u srednjem vijeku u vezi s gr. καλός »lijep« *Kalojanj* m (13. v., dečanski hrisovulj, 1423), *Kalojoan* (Domentijan, grčki car) = *Kálóján* = *Kalo-janić* (Novaković), toponim *Kalujanjevci,* selo sevastokratora Dijana. Kao u grčkom, stezanjem *oa > a,* (upor. *Acini)* nastaje i kod nas *Jan* (13. v., Nalješković), *Jan Viđali Krkranin* = Korčulanin, prezime *Janovic* (15. v.), oblik koji se nalazi u češkom i poljskom. Odatle deminutiv na *-ьc > -ac Janac,* gen. *Janca* (13. v.), pridjevi na *-j Janač,* gen. *-anča* (selo, Hercegovina), možda i *Janjce* (selo, Lika), na *-bsk janjšica* (Strmac, kod Klanjca) »vrsta kruške«, deminutiv *Janbče,* ime muško, prema *Janica* »1° ime žensko, 2° prezime«, na *-ko Janko* m prema f *Janka* (Novaković), pridjev *Jankov,* prezime *Jan-ković, jankovčica* (Zagreb) »vrsta grožđa«, deminutiv *Jànketa* (Lika), *Janáka,* na rum. *-ui Jänkul* = *Sibinjan Janko,* pridjev *jfanku-lov,* prezime *Jankulović, Janküla* (Vodice) pored *Jenkula, Jinkula,* deminutiv *Jankić* (ŽK), na *-io Jankio,* gen. *-ita* (Vuk), *Jănkote* (Vodice), *Janküljа, Jânkovica* »žena *Jan-kovat.* Grčko stezanje *oa > a* nalazi se i u *Janičije* = *Janićija* = *Janikije* < Ἰωαννίκιος (sufiks lat. *-idus* < gr. -ικιος). Ovamo ide možda i žensko ime *Janisa* = *Janiseja* = *Janisija,* svakako *Janojla* (narodna pjesma, Novaković), *Janjojka* (narodna pjesma).

Ime je ušlo i u stari dvočlani sistem koji se dade potvrditi prezimenom *Janosaljić* kod Kačića. Nije izvjesno ide li ovamo žensko ime *Janja,* odatle na *-uša Janjuša djevojka* (narodna pjesma, Petranović), *Jánjuška.* Preko madžarskog dođe *Jánoš* m prema f *Jánosa,* prezime *Janošević,* hrv.-kajk. *Januš* (15. v.) prema f *Januša,* pridjev *Janušev,* poimeničen sr. r. *Januševo* (ŽK) »treći dan Božića«. Preko njem. *Hans* u toponimu *Sent Janž* i u prezimenu *Janžečić* i *Jan&eković. Ané* ne ide ovamo. To je od *Anžul* (v.) < *Angelus.* Upor. slov. *Janez,* prezime *Janežič, janževka* »hypericum perforatum«, *(šenť) janževec,* gen. *-yca* »Johanniskäfer«. Svi se ovi oblici osnivaju na grčkom izgovoru hebrejskog ličnog imena.

Na zapadu poluglas í postaje suglasnik. Na toj se pojavi osnivaju oblici u Dubrovniku, Dalmaciji i Istri. U Dubrovniku *Džan* m (12. v., pisano *Žanb,* također *Žani), Deano* (Dubrovnik, Zore, < tal. *Gianni),* hipokoristik od *Džanikola* < tal. *Gian* + *Nicolo, Dzanbatista* (16. v.). Prezimena *Žanić* (Hrvatsko primorje), *Žanko* (Dalmacija). Toponimi *Žankovići* (Sutomore), *Žanjica* (casale na poluotoku Luštici sa crkvicom *sv. Ivana), Žanić* (iza Rosa), *Ždnjev do* ispod Lovćena (Muo). *Džono* (Dubrovnik) »Giovannino«. *Dšove f* (16. v.) »Ivana«. Ovamo ide *džovo* (Dubrovnik) »budala« = *Džóvo* »Ivan«. Sa *o > u Džuho* (Dubjovnik), *Žuva* (Marulić, Gazarović) = *Žuva* (Cres), sa lat. deminutivom *Žüvela* (Korčula), zacijelo hrv. hipokoristik od dalmato-romanskog oblika = *domina Žuvica de Berberio* 1420. Ovako se može tumačiti (prema *judaeus > židov)* i dubrovački oblik *Dživa* (16. v., Dubrovnik) = *Džive,* gen. *Dživetej-a* (14. i 15. v.) = *Dživa* (16. v.), pridjev *Dšivin, Dživko* (14. i 15. v., pisano također *Živko),* s dvostrukim tal. deminutivnim sufiksom *Dživulin* (15. v.). Upor. lastovsko prezime *Gjivoje.* Prezime *Dživović.* Preko mletačkoga *Zuan* ušlo je u Istru *Zdane, Žvanic,* također u značenju »budala«. Upor. slov. *Zvan* < furi. *Zuàn.* Preko arbanaskog ušlo je u stsrp. *Gin* (dečanski hrispvulj), *Gimt, Ginović, Oino ьci, Gon* (dečanski hrisovulj, 14. v.), selište *Gona Beloga, Oonьc-Arbanasin* (1348?), *Brata Gonovićb* (dečanski hrisovulj), **Gonša,* pridjev *Gonšin.* Ovamo možda i *Gonoma* (dečanski hrisovulj). Upor. kao našu prevedenicu *Božidar* [kada nije od *Theodorus].*

Lit.: ARj 3, 133. 266. 270. 537. 540. 782. 784. 4, 103. 451. 452. 453. 454. 455. 459. 652. 654. 656. 663. 670. 671. 774. *Pleteršmk* 1, 358. Šturm, *ČSJK 6,* 69. Ribarić, *SDZb* 9, 64. 152. 154. *Starine* 42, 374. 402., bilj. 50. Jireček, *Romanen 2,*40. *SEW* 1, 198. 438. *Mladenov* 196.

iver m (Vuk), sveslav. i praslav., »sinonim: ošćela (Dubrovnik) < *astella,* deminutiv od *assula«.* Prenosi se (metafora) na umjetno šareno tkanje: *iver* »narodno tkanje na torbi u dvije šare«, odatle denominal *naiverati* (Drniš) od *iverati* »šare utkivati«. Pridjev na *-Ijiv: iverljiv* »pun iverja«. Deminutivi na *-bk: iver ák,* gen. *iverka;* na *-ič: iverić;* na -cíc': *iverčić.* Kol. *ívelje* n (Vuk). Ie. veze nisu utvrđene.

Lit.: ARj 4, 103. 7, 363. *Miklošič* 97. *SEW* 1, 439. *Bruckner* 623. 45. 47. 46. 198. *Vasmer* 468. *Mladenov* 196. Matzenauer, *LF* 8, 15.

ivica f (Vuk, Milićević, istočni krajevi) »sinonim: rub (na platnu, suknu itd.)«. Nije opća hrv.-srp. riječ. Nalazi se još samo

u bugarskom. Odatle denominal na *-iți: îvičiíi, -im* (o-). Deminutiv na *-iça* nepoznate osnove. '

Lit.: ARj 4, 104. 8, 500. *Miklošič* 97. *SEW* 1, 439. *Mladenov* 196. Lukić, *Spomenica Više pedagoške škole Beograd* (cf. *JF* 15, 265). Vaillant, *RES 22,* 192-3.

iz, pred samoglasima = *iš, iš, iz,* asimilacija prema kvalitetu početnog suglasnika ili suglasničke grupe; tipovi *ispitati, iščupati, ižeći* = iza pred suglasničkim grupama (tipovi *izagnati)* ili kad se sprečava asimilacija *(izàsati, izasebice, izasjati),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav *(jbz-)* prijedlog s gen. lokalnog i temporalnog značenja i prefiks, »ex«. Kao prefiks služi za perfektiviranje imperfektivnih glagola i znači da je glagolska radnja stigla do potpunog završetka ili da je njom postignut neki dobitak kao rezultat (tipovi: *iscijediti, izmoljakati).* Veže se s drugim prijedlozima lokalnog značenja: *iznad = iznad, ispod, ispred, Između* pored *Izmed* (ŽK), *iza* < **izza* (dođe *iza kuće, iza kiše* sunce), s prilozima *izvan, ižde zora* (Dubrovnik, 18. v.) = *iz dne zora* (Dubrovnik, 18. v.). U čakavskom kao prefiks *izi: iziznăti, izibrăti* (ŽK). Kao *sas* (v.) opetuje se: *ziz* (Jačke). U tom opetovanju sadržano je *z* (čakavski i hrv.-kajk.) < *iz* sa gubitkom početnog í kao u *mati* < *imati* (upor. češ., slov., polj. *z); zvan, zvun,* pored *izvan, zvanji,* 1275, Istra, pored *izvanji, saki, zručiti,* 1453, Krk, *vun spuditi* /Pergošić/, *zkupiti* (Petruševac, 1588) jer je *i* nastalo od *jb-* i od potpunog *iz.* Rumunji posudiše taj prefiks zajedno sa brojnim glagolima i imenicama slavenskog podrijetla kao: *išbūti, isprăvi, izbăvi, izbi, izbîndi, izbrani, izbucni, izgoni, izgori, izīdi, izmeni, izumi, izvîrși, izvod, izlaz, izvor, izvori,* ali ga nikada ne daju svojim glagolima latinskog podrijetla. Baltičke su paralele potpune: lit. *iš,* lot. *iz.* Upor. arb. *ith* »hinter«. Druge ie. pokazuju *e* mjesto praslav. *jb- > i-.* To · stvara teškoće; *z* je nastalo iz *ǵh.* le. *eǵhs.*

Lit.: ARj 4, 106. 371. *Mažuranić* 444. 447. 451. *Miklošič* 97. *SEW* 1, 439. *Holub-Kopečný* 429. *Brüchner* 641-642. *KZ* 45, 47. *Vasmer* 473. *Trautmann* 105. Bělic, *JF* 18, 87-101. Fraenkel, *KZ* 54, 297-298. *Maretić* 351., § 392. Slonski, *Slávia* 8, 689-727 (cf. *IJb* 16, 277). Meillet, *MSLP* 20, 111 (cf. *IJb 5,* 259). *JF 3,* 210. *RSl 6,* 126-127. Kuljbakin, *JF* 5, 329. Ljapunov, *Slávia 7,* 755-765. *ASPh 42, 65.* Iljinski, *ASPh* 34, 9. i si. *GM* 158. Baudouin de Courtenay, *Brücknerov Zbornik (IJb* 13, 310). Uhlenbeck *PBB* 27, 114. Rozwadowski, *RSl 2,* 89-90 Hermann, *KZ* 48, 112. *NJ* 3, 81-83. *Boisacq** 259-260.

izanđati, *-am* pf. »pokvariti se (o suknu, kad dugo stoji)«. Osnovni glagol **anđati* nije zabilježen. Govori se u Srbiji (Vuk, Milićević). U Kosmetu je zabilježen glagol pf. *zaandat, -am* »zauzeti se, zadržati se zbog nekog posla«. Mjesto *d* tu stoji *d.* Možda ta dva glagola stoje u vezi, iako semantička veza nije posve jasna. Zbog toga treba još potvrda iz narječja. Budmani drži prvi glagol posuđenicom ali ne kaže odakle je.

Lit.: ARj 4, 120. *Elezović* \, 183.

-izati, -ižati, neproduktivan glagolski sufiks romanskog podrijetla *-idiare* > tal. *-eggiare* od gr. -ίζ^ιν koji tvori denominale: **gonižati* potvrđen u nomenu actionis *gonijanje* n (Dalmacija, Pavlinović), *gondžizati, -am* impf, (narodna pjesma, Hercegovina) »pupčiti« od perz. *gunca* > tur. *gonce,* koje se nalazi ü svim. balkanskim jezicima; *(o)tvarîzati, -tvàrīzam* (Slavonija), *otvarizanje* n, *otvorizati* (Lika, Slavonija) »više puta, često otvarati vrata (frekventativ)«, *napariziti se, -parizīm* pf. (M'ostar, bez prefiksą nije potvrđen), prema Maretiću u vezi s *parati, parakāti, párnuti;* možda idu ovamo i *dužijati, -am* impf, (sjeverna Dalmacija) »oduljivati, odgađati« (tu je *-ijati* < *-idiare* kao u *dunijatise* pored *duniiati*< < **domnidiare)*; *kurbécati, kùrbecam* impf. (Brač) »psovati ženu, potvárajúci je da je kurba«. Tu je *-idiare* > *-ecati* kao u tal. *-ezzare,* varijanta od *-eggiare.* Kao postverbal od nekog glagola onomatopejskog podrijetla ide ovamo naziv sove »athene noctua« koji na Jadranu jako varira: *kukuviza, -iza, -vježa,* (sa sinkopom intertonike) *kukveža, -viježa, kukviza, kukvizuza, -iza, kukviška, kuviz(a), huhviježa, (-ija* mjesto *-iza* kao naprijed, *kukovija/kukuvija, kukuvijada* f, (zamjena *ć* za *k) ćućumija, cućuviz, ćuviz(a)* »vavellus«. Glas je ptice *kyu.*

Lit.: ARj 2, 911. 3, 268. 270. 5, 810. 7, 477. 9, 460. 469. Hirtz, *Aves* 76. 155. *GM* 127. *REW*[3] 4800. *Rohlfs* 806.

izdat f (Srbija, Milićević, termin medicinskog folklora) »grč r. stomaku«. Odatle *izdat-Ijivica* f, epitet za travu koja liječi od *izdati.* Prema Popoviću bio bi to arapski turcizam *ıstırap* »bol uopće, muka u stomaku«, što

ne može biti ni fonetski ni semantički ni morfološki. Nijedan turcizam *ne* ide po deklinaciji ».

Lit.: ARj 4, 153.

izìjet m (Kosmet) = *izijet* (Banja Luka) = *ezijjet* (Mostar) »muka, trud«. Odatle denominal *ezijjetit koga.* Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ezijjet)* iz oblasti svagdanjeg života.

Lit.:'Elezović 2, 514. Skok, *Slávia* 15, 351., br. 354.

łzlempo m (Dubrovnik, Zore) = *izlêmpo* »eine gespensterhafte Person«. Glagol pf. *iz-Umpat* se (od straha, Dubrovnik, Cavtat) »jako se uplašiti, zihnuti od straha (Korčula) = zijehnuti (Cavtat)«, part. perf. *izlempăn* (Dubrovnik) »ausser sich vor Schrecken«. Možda ide ovamo i *slemo,* na *-onja slémonja* (Dubrovnik) »Dummkopf«. Možda je od osk. **lunfu* < kllat. *lumbus* sa lat. prefiksom *ex-* > tal. s-, zamijenjenim našim *iz.*

Lit.: Rešetar, *Štok* 239. 290. *REW*[3] 5160.

iznebrüta (Smokvica), prilog »iznenada«. Unakrštenje domaćeg i lat. priloga u tal. izgovoru *ex abrupto* zbog istoznačnosti. [V. *iznebuha}.*

izun m (Vuk, objekt uz *dati)* = *izum* (narodna pjesma, *m* mjesto *n* kao u *bedem)* = *izan,* gen. *izana* pored *izna* (Kosmet, tur. *i* između *z* i *n* zastupljen nepostojanim *a)* pored *izъn* »sinonim: dopuštenje«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *iznlidn* > tur. *izin)* iz oblasti administrativne terminologije: bug. *izin,* arb. *izén* m prema *izë* f.

Lit,: ARj 4, 303. 305. *Elezović* 1, 219. 225. *Mladenov* 203. Skok, *Slama* 15,354., br. 356. *Školjić*[3] 355.

izvintat, *-am* pf. (Kućište) = *zventăt se·* (Rab) »izmisliti«. Od tal. *inventare,* ili lat. *exventare* s prijevodom ili zamjenom tal. prefiksa, od *invenire,* part, *inventum,* ili od *ventus* »vjetar«. Od posljednjeg i *žventuljica* (istro-čak.) »Fächer, *ventaculum* > *ventaglio** < tršć.-tal. *sventola,* postverbal od deminutivnog **exventulare.*

Lit.: Kušar, *Rad* 118, 25. *REW** 3112. 3113.

J

-j, ie. (-jto), baltoslav., sveslav. i praslav. pridjevski sufiks,, danas potpuno mrtav, u starijem hrv.-srp. produktivan. Služi za tvorenje posjedovnih pridjeva od apelativa koji označuju živo i od ličnih imena. U ž. r. i sr. r. poimeničuje se u značenju svetkovina. U m. r. veže se s apelativom *dan* u složenicu istog značenja: *Ivanj-dan* prema *Jivânja* (ŽK) i *Ivanje* (štokavci), *Miholj dan* (štokavci) pored *Miôlja* (ŽK). Očuvao se u toponimi)! u vezi s apelativima i u složenicama i u poimeničenju sva tri roda: *Banja Lúka* prema *Knežpolje* (Bosna), *Međeđa* (Bosna) prema *AAedvêja* (Istra), *Crnomelj* (Slovenija) <**Grnom* + *-lo* prema *Černomerec* (Zagreb), *Dobrinj* (Krk) < *Dobrína* od *Dobroslav, Radimlja* < *Radim* + *-ia* od *Radimir, Jelenje* (Istra, od *jelen). Živ* je u nazivima krajeva: *Slovinje* > madž. *Slavonija, Podrinje, Pòsãvlje, Podunavlje, Zagorje* (u gr. *Zagori* = *Pind)* itd. Poimeničuje se s *-ьc: Bokanjac* (kod Zadra) »Bokanov zdenac«. Živ je kao komparativni sufiks u određenom vidu: *viši* od *visok, duži* pored *dulji* od *dug, kraći* od *kratak, bolji, manji* itd.*; -j* je i imenički sufiks iste starosti i raširenosti u ie. jezicima kao pridjevski sufiks, danas potpuno mrtav. Tip: *mlad* m u kojem je poimeničen pridjev *mlad, vod* m pored *vođa* od *voditi.* Čest je u imenicama ž. r.: *rđa, duša* prema *düh, teža* prema *težak, želja, volja, plača* od *željeti, voljeti, platiti* itd. U srednjem rodu *polje, more* (upor. hrv.-‑kajk. *morje).* Kao *-je* pravi kolektiva. U vezi s part. perf. pasiva na *-an, -en, -t* živ je i stvara bezbroj nomina actionis: *imenovanje, govorenje, pouzeće* (neologizam). Veže se sa *s* + *}o* > *š,* u određenom vidu *-šī.* Tako nastaje komparativni sufiks: upor. hrv.-kajk. *bolsi* »bolji«. Veže se s imeničkim sufiksom: *-oca, -od, -aj, -ák, -ar, -ura, -uša,* koje vidi. Ovamo ide i hipokoristička funkcija: *-jo, -ja: Kojo* od *Konstantin,* odakle prezime na *-ič Kojić, Jója* (Lika, K) od *Josip, maja* f odatle *majka* od *mati.*

Lit.: Maretić 288-293. 318., §§ 342. 343. 344. 365a. *Leskien* §§ 389. 484. 459. 485. 486. 438. 531. 532. 506. 515. Boskovic, *JF* 15, 105-114. i si. Belić, *JF* 15, 242. i si. *Holub-Kopečný* 463.

ja[1], sveslav. i praslav. zamjenica za 1. lice sing. za osobu koja za sebe kaže da govori ili radi. Značajka je hrv.-srp. gubitak početnog *-z* prema slov. *jaz* i búg. *az* i čakavskom *jaz* (1454, Lovran). Tometići kod Kastva i stariji ljudi u Liburniji govore *jas* u samostalnom položaju, inače *ja,* kajkavci u Bednji *jBz* pored *jo.* Nema obavještenja o tome kad govore jedan oblik, kad drugi. Upor. opažanje Baudouinovo za Režiju: *jaz* (muškarci) prema *ja* (žene). Gubitak *-z nalazi* se i u drugim slavinama, češkom, poljskom i ruskom pored stčeš. *jaz* i strus. *äz.* Prema ovome, *z* je ispao u toku vremena. Najvjerojatnije je tumačenje Solmsenovo toga gubitka. U sandhi **jaz znam, *jaz sam* asimilacijom i krivim rastavljanjem dobilo se *ja.* Kako je to *z* deiksa identična sa *-zi* (upor. u bug. ponovno dodavanje njeno u *azi, tizeka, nazi, vazi* <i *nas, vas* + *zi),* a gotovo svaka je deiksa fakultativna, taj gubitak ne pruža naročitih teškoća tumačenju. Teže je tumačiti *ja* prema ie. **eghom* > lat. *egō,* gr. εγώ (odatle internacionalno *egoista).* Najjednostavnije je prijevojno produljenje **eghom.* Upor. duljenje u *ti* < *tu* > *ty.* Ali i Brugmannovo je .uvjerljivo. On uzimlje da se *ja* razvilo iz *hic* — deikse *e-a* i da je prvobitno značenje bilo »ovdje«. Upor. *amo* (v.), bug. *to-(v)a,* rum. *a-cel-a* < *a* + *ecce* + *ille-a* i *tom-e, kom-e,* gen. pl. *dugov-a* (?). Nije uvjerljivo Bernekerovo tjjmačenje da je *a* u *ja* nastalo stezanjem **aez* < adverzativno *a* (npr. *piši ti, a ja ću mu kazati)* + *e.* Početno *j-* je proteza koja se razvila u sandhi, npr. ì *ja.* Vokal *e-* kao u grčkom i latinsko m očuvao

se i u baltičkoj grupi: stlit. *eš* > ai, lot. *es,* stprus. *as.* Zamjenica *ja* kao i *ti* pravi kose padeže singulara kao i plural od druge osnove *(mt, mene,* odatle *moj,* v„ *mi, nas, nama,* odatle *naš,* v.). Tako je i u svim ie. jezicima. To je arhaizam ne samo praslavenski nego i ie. Ti su se oblici razvili u praie. vrijeme dok još nije postojalo mijenjanje padeža prema nastavcima.

Lit.: ARj 4, 373. Ribarić, *SDZb 9,* 153. *Mažuranii* 463. *MiЬIoШ 5. 69. SEW l,* 35. *Holub-Kopečný* 147. *Bruckner* 195. *Vasmer 6. Trautmann 72. WP* 1, 1116. Brugmann, *BSGW П,* 38. Belić, *Priroda 53.,* §§ 42. 46., bilj. 1. Meillet, *MSLP* 23, 141-145. Machek, *Slávia* 16, 190. Zubatý, *RSl* 2, 6. Kuntsson, *ZSPh 12,* 94-102. Hujer, *IF* 30, 49. i sl. Rozwadowski, *RSl 2,* 98. *Boisac<f* 214. Baudouin de Courtenay, PF 14, 228 (cf. *RES IO,* 92).

ja[2] = jah (й prema *ah* v.), uzvik čuda i želje (narodna pjesma: *ja kakva je, jada ne dopala^.* Opetuje se: *ja ja* (Kosmet). Balkanski turcizam iz oblasti sintakse: arb. *ja,* čine. *ia* »oui, si, certes«. Upór. *jest ja* (Bosna). Razlikovati treba uzvik od disjunktivnog veznika *jă-jâ* u značenju *ili.* Dobiva i *-li* (v.) kao *iti, oli: jali* (Kosmet), *jâl-jăl* (Crmnica) = *ja tíja Sna; jal tăko jăl ovako.* I to je turcizam *(ya musulman olmak ya Istamboldan çıkmak* »poturčiti se ili otići iz Carigrada«).

Lit.: ARj 4, 382. 440. Miletić, *SDZb 9,* 448. 572. *Elezović* 1, 251. 2, 516. Skok.Sbwta 15, 354.. br. 357. *Pascu 2,* 144., br. 646. *Deny* §§ 976. 1035. 1036. *GM* 160. Korsch, *ASPh 9,* 505. *SkaljiP* 356.

-ja', deklinacijski dodatak na imenice, najčešće turskog podrijetla koje se svršavaju na naglašene turske samoglase *-a, -i, -u.* Nalazi -se i u bugarskom. Dodatak nema veze s turskim jezikom, nego je nastao iz težnje da bi turske imenice navedenih tipova mogle ući u imeničku deklinacijų na *-a* m. ili ž. r., prema tome da li znače muška lica ili predmete. Primjeri: *odaja f* < tur. *oda* prema m tur. sufiksi *-dži, -li kujundžija* itd., odatle brojna prezimena na *-ić Kujundžtć (i* je nastao stezanjem od *-iji-), Beilija,* odatle prezimena na *-ić MaglajKć* od toponima *Maglaj; kutija* < tur. *kutu* itd. To raširenje pokazuje i slavenske riječi: *sudija* pored *sudac* < stcslav. *scdii, tepčija* od *tepti.* I posuđenica iz gr. *čefalija* (v.) < gr. κερα)ή kao i madž. prezimena na *-i Erdeltja* (ŽK) < *Erdody, Tekelija* < *Tekeli* i biblijski toponim *Gethsemani* > *Getsimanija* (Vuk).

jab âna m, f (Vuk, Bosna) = *jobana* (Kosmet) »1° tuda zemlja, tuđi narod, 2° čovjek iz tuđe zemlje, iz tuđeg kraja, stranac (suprotno: svoj, poznat)«. Izričaj *govoriti na jabanu* »govoriti bez smisla« prevedenica (calque) je od tur. *jabane söylemek.* Dočetno *-a,* koje se nalazi i u bug. *jobana,* naš je dodatak ili je stvoren prema turskom padežnom dodatku -a ili *-e.* Kako pokazuje bugarski naglasak, posljednja je pretpostavka vjerojatnija. Odatle pridjev *jàbanskï* (Vuk). U značenju 2° dobiva naš sufiks *-ьс jabanac, -nca* (Vuk, Statut Knežine Grbalj, Boka) ili tur. *-džija jabandžija* (Bosna) = *jaband&lja* (Kosmet) m prema *ijabandžika* i pridjev na *-ski jabandzîjski.* Početno *ja-* varira sa *je-* u Kosmetu kao u *jesen* pored *jasen.* Na *-lija: jabanUja* (18. v.). Sinonim /je *tudinac.* Balkanski turcizam perz. podrijetla (perz. pridjev i imenica *yaban* »1° divlji, 2° pustinja, planina«, perz. *biyãbãn* »pustinja«) iz terminologije saobraćajnog života; rum. *iabangiu* »Bummler«, bug. *jabanec, jabandžíja,* arb. *abanxM* pored *jabanxltt.*

Lit.: ARj 4, 383. *Mažuranić* 1540. *Elezović* 1, 248. 256. *Lokotsch* 921. Skok, *Slávia* 15, 354., br. 358. *GM* 160. *Mladenov* 701. *NJ 3,* 89. Matzenauer, *LF* 8, 16. *školjić* 356.

jablan m (Vuk) = *jablan* (ŽK) = *jablana f* (čakavci, 15. v.), prijenos iz deklinacije *i,* kako je u stcslav. *jablanb* f, baltoslav., sveslav. i praslav. *(*jabolnb)* »1° jabuka (Belostenec, Voltiđi), pomus, pyrus malus«), tako i 1252. u dokumentu zagrebačkoga biskupa *ad arborem -jablan id est poníerium* = fr. *pommier); 2°* danas prenijeto zbog jednake boje drveta (metafora) na populus nigra, pyramidalis, platanu i čak na javor (acer) i na cvijet malva«. Nerazumljiv je oblik *janj* m (kotar Otočac) ako je od *jablan.* Vrlo raširen toponim; odatle deminutiv *Jablanac,* gen. *-anca* i poimeničen pridjev *Jablanica* (vode uz koje raste *jablan)* < *jablanb-nica,* jedan od najstarijih toponomastičkih tipova, kako pokazuje *Aflenz,* ostatak od alpskih Slavena, i *Jablanovec.* Deminutiv na *-ić Jablanić* i prezime. Slog *la* osniva se na likvidnoj metatezi: polj. *jabłoń,* struś, *jabolonb.* Kad se riječ specijalizirala na *populus,* za *pomus* bila je upotrebljena izvedenica od iste osnove na *-bko : jabuka* n (čakavski, Istra, narodna pjesma i tekstovi pisani crkvenim jezikom), kao u ostalim slavinama jer se podrazumijeva *drvo;* f je prema *kruška: jabuka.* To je također praslavenska izvedenica; *u* je nastao od sonantnog *l,* upor. makedonski toponim *Ja-*

bolce, češ. *jablko,* polj. *jablko.* Brojne su izvedenice od *jabuka:* deminutivi na *-ica/jabučica,* na *-ьc jabučac,* gen. *-čca* »biljka cyclamen europeum«, nazvan po boji. Hipokoristik *jabá:* f »ime ovci i kozi«. Pridjevi na *-ьn, -ast, -ov jabučan,* poimeničen sa *-jak jabučnjak* »biljka«, *jabučast, jăbukov,* poimeničen sa *-ača jabukovača* »vino, rakija od jabuke«. Na *-jar: jabučar* m (17. v.) različita značenja, medu njima »(sinegdoha) momak, djevojka kod ugovaranja vjenčanja (Srijem)«. Na *-ilo* prema ličnom imenu: *Jabučilo* »ime konja vojvode Momčila (naziv prema boji)«. Riječ *jablan* je baltoslav. pridjevska kreacija s pomoću sufiksa *n:* stprus. *wobalne.* Izvedenica na *-bka* je praslavenska kreacija koja je izvela semantičku bifurkaciju. U baltičkoj je grupi bez tog sufiksa: lit. *obuolas, abalas, -is,* lot. *âbela.* Ie. korijen **abel-,* koji se nalazi samo u sjevernim i zapadnim ie. jezicima (lat., kelt., germ. i slav.), pripada možda praevropskom supstratu. Budimir smatra *a-* u *abel-* prefiksom.

Lit.: ARj 3, 383. 387. 389. *Mažuranić,* 455. *CD 4,* 519. *Miklósié* 1. *SEW* 1, 22. 23. *Holub-Kopečný* 148. *Bruckner* 196. *KZ* 45,106. *Trautmann* 12. *WP* 1, 51. Vasmer, *RSl 6,* 192. *Vasmer* 3, 477. Sobolevski, *RFV* 71, 431. i si. (cf. *IJb 3,* 156). Loewenthal, *WuS* 10, 157. Fraenkel, *KZ 63,* 175. Popović, *NJ 3,* 121. Budimir, *Rad 282,* 17.

jabušoliti, *-im* impf. (Lika, Bogdanović) *(do-}* »teško hoditi«. Denominal na *-iti* od rum. priloga *umbla de-a-buseleį-šile* »ići četveronoške« (Muntenija, Banat), od apstraktuma na *-eiь* > *-ealâ busala* od *a busi* »mit der Faust kräftig stossen« od *bušiti* (v.), kod Cincara *îmnă t'abusila* s glagolom *aЬщIaгi* »a merge de abuselea«. Rumunjski slavizam došao natrag ü jezik pokretnog pučanstva zvanog Vlasi. Upor. *parlog,* koje može biti i iz madžarskoga. Stulić ima prilog *pobušelice* »pužući«.

Lit.: ARj 2, 581. 4, 390. 10, 153. Skok, *ZRPh* 41, 153. 3. *Tiktin* 492'. *DLR* 1, 706. Tagliavini, *Mars.* 149.

jacera f (Molat) »ledenica«. Primjer: *zima je ko u jacêri.* Od mlet. *iazera* < vlat. **glacerium,* pridjevska izvedenica od kllat. *glacies* > vlat. *glacia* > tal. *ghiacciaia.* Odatle i njem. *Gletscher,* koja se i kod nas upotrebljava kao naučni termin.

Lit.: DEI 1797. *REW** 3771. *Rosāmam* 469.

jàcija f (Vuk, Bosna) »1° peta muslimanska molitva, 2° vece poslije akšama«. Značenje 1° razvilo se kraćenjem (ispuštanjem) opće riječi u turskoj sintagmi *yatsı namazi* »prière de la nuit«. Turcizam *(yatsi* »lijeganje, spavanje« od *yatmak,* od istog korijena je *jatak,* v.) iz oblasti islama.

Lit.: ARj 4, 390. *Školjić*[3] 357.

jácint m (17. v.) = *jalint* (Kavanjin), deminutiv *jačintič* = *jacinto* »1° cvijet carević, zumbul, 2° dragi kamen«. Muško ime *Jadnto* (17. v.). Od gr. ὑάκινθος > lat. *hyacinthus* > tal. *giacinto* mediteranskog podrijetla zbog sufiksa -ινθος. Ovamo još *jakic* m (Boka, Ljubiša) »kremík crvene boje, ženski nakit« unakrštenjem sa ar. > tur. *yakut* »rubin«, istog podrijetla. y

Lit.: ARj 4, 390. 391. *DEI* 1802. *Lokotsch* 930.

jacu (Stulić) »io credo, ego puto, sentio«. Budmani tvrdi da je riječ nejasna postanja i sasvim nepouzdana, te da nije fajde tražiti kako je Stulić do nje došao. Od Rešetara usmeno imam oblik *jacun.* Značajno je da se poklapa s polj. *jacy* »tylko, samo« ili *jarcy* u vezi s upitnom zamjenicom: *jacy komu, jarcy czyją* < stcslav. *jaiti, -e, asti, aste* ili možda *ja* + imp. *rei* od *reči* (v.).

Lit.: ARj 4, 390. *Bruckner* 196. *SEW* 34.

jačití, *-im* impf, »sinonim: pjevati«, odatle na *-bka jačke* »pjesme ugarskih Hrvata«. Budmani izvodi od *jak* < *djak* < *diaconus,* što neće biti ispravno.

Lit.: ARj 4, 392..

jad m »bol, brige« pored *jad* (opće čak. i slov.) »otrov, gnjev, Ijutina« — *jada,* gen. *jade* (Kosmet) »bolest stomačna« prema *ijed* »žuč, otrov, bijes« = *jed,* gen. *jêda* (Kosmet, ekavski) »1° bolest stomačna, 2° otrov (Obradović)« = *jîd,* gen. *jídi f* (Vodice) »srdžba«, sveslav. i praslav. *eaъ.* Idu etimologički zajedno. Prvi oblik pokazuje semantičku varijaciju u akcentu. U izvedenicama nalaze se obje akcenatske varijacije i oba različita refleksa za *ẑ.* Od *jad* su izvedenice: pridjevi na *-ьn: jadan* »sinonim: bijedan«, poimeničen na *-ik* m prema f *-ica jadnik* prema *jadnica,* odatle na *-ţ jadnice* (Kosmet); apstraktum *jadnoća* (Crna Gora). Pridjev na *-ov* samo uhidronimima *Jodova* pored *jfadava.* Ova se rijeka po narodnom pričauju zvala *Muova,* ali je promijenila ime, kad se u njoj utopilo dijete (pučka etimologija). *Jađovno,* zaselak kod

Gospića. Upór. *objađoviti* (16. v.; »ojaditi«. Pridjev na *-ъn* može se deminuirati: *jađahan.* Na *-ovit: jadòvit;* na *-ovan: jódován* (također rus., sufiks prema *otrovan); -ov-* može bití i od prvobitne osnove *u.* Denominali na *-ati: jadati (se)* »tužiti se«, na *-ovati: jàdikovati (iz-) = jadisati, -išem* (18. v., Dubrovčani), odatle *jadikovka, jódovati, jadujēm (do-, iz-, raz-).* Na *-ič:. jadič* »trava aconitum aquileia«. Kauzativum na *-iti: jādīti, -īm (na-, o-, ob-, s-).* Odatle pridjev *ojađeli* (jugozapadni krajevi) »jadan, žalostan«, poimeničan *ojađelica* f prema *òjadelìk* (Piva) »nesrećnik«, poimeničen part. perf. pas. *ojađenih.* U kletvi *ojaditi se: bog, da se ojadi* (ŽK) »otrovati se(?)« prema iteratīvu na *-va- izjadivati, izjàdujëm* pored *-ivom.* Na *-ika: jàdika f* »vrsta vrbe«, odatle *jàdikovina.* Na *-ulja: jadnija* (Srbija) »jadnica«. Od *jad* je samo izvedenica: na *-āti razjadati se* (Lika) »iskazivati svoj jad«, na *-iti jdditi, j adîm (do-, na-, raž-)* »sinonim: jediti«. Ovamo još uzvik *jatka* (Vuk) »bijeda«. Od *ijed = jed* su ove izvedenice: pridjevi na *-ъn jêdan* (16. v.), na *-ovan jedován* »sinonim: koleričan«, na *-ovát, -ovit jedovat* (Stulić) = *jedòvit* (Vuk) »pun ijeda«, na *-bko jedak* pored *jédak, í jetka pored jetka* (15. v.) »srdit, ljutit«, na *-ljiv jèdljiv* »koji se lasno jedi«; denominali na *-ati: ledati se, -am* (Lika) *(raz-)* »ljutiti se« prema *ijèditi (se), -īm* »srditi se«, *jediti se, -im (iz-, raz-,* Dubrovnik) »srditi se«, na *-ovati jedovati, jedujem* »ijèditi se«. Još postoji *jad* u značenju »jelo, jedivo« kod nas samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Ovo je evidentan postverbal od *jesti* (v.). I druga tri oblika *jad, jad,* i *jada* mogla bi se shvatiti tako prema romanskoj semantičkoj paraleli lat. *potto,* gen. *-onis* > fr. *poison* »otrov«. U prilog bi takvom izvođenju govorio jekavski, ekavski i ikavski oblik *ijed, jêd, jîd.* U obim serijama nalazio bi se prijevoj duljine. Upor. variranje prijevoja po duljini u *jesti* < ie. **ed-ii* i prez. *ìjem < ēd-mь,* i *objed.* Stvnjem. *eiz.* Razlika je samo u refleksu za *e.* U prvoj je seriji zastupljen sa starijim potvrđenim na Balkanu *ja,* upor. stcslav. *jadz* »ίος«, ovako poljski i ruski; u drugoj običnim hrv.-srp. refleksima. Ali se ovi refleksi izvode i od dvoglasa *oi* od ie. korijena **oid-* »schwellen«. Fonetski može biti i od ie. korijena **ed-* »pridavati, přibírati« (v. *nevjesta* i *Mitgift* »miraz«) prema njem. paraleli *Gift* »otrov« od *geben.*

Lit.: ARj 2, 581. 4, 208. 210. 393. 405. 489. 507. 512. 522. 7, 364. 8, 363. Ribarić, *SDZb* 9, 395. *Elezović* 1, 249. 257. Tentor, *JF 5,* 204. *Miklósit* 98. *SEW* 1, 271. *Holub--Kopečný* 150. *Bruckner* 196. *WP* 1, 119. 166. Osten-Säcken, *IF 24,* 242. *Boisacq*[3] 688-689. Matzenauer, *LF* 8, 26.

jadac. gen. *jaca* m (Vojvodina) »ptičja, kokošja kost u obliku vila« = *jadac* (Kosmet) »podvala (objekt uz *udariti)«.* Odatle na *-iti: jadačiti se* »kladiti se«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. sintagma *yad ăst* »ima, postoji lomljenje« > tur. *yadesjt/* »kladiti se lomeći kokošju kost kao vile«, *yadest gemigi):* rum. *iodes* »Schlüsselbein«, bug. *jadec* m »1° Brustbein (beim Geflügel), 2° ein Wettspiel damit«. Značenje 2° razvilo se ispuštanjem opće turske riječi *gemik* u navedenoj sintagmi. Odatle se razvilo značenje »podvala« u Kosmetu. Zamjena perz. > tur. dočetka *-äst* sa *-ьc* u hrv.-srp. i bug., u rum. sa *-eș* prema *leneș, culpes.*

Lit.: Elezović 1, 249. Barić, *Reč.* 290. *Doric* 428. *Mladenov* 702. Isti, *Rei.* 603. *Tiktin* 746. Pascu, *Suf.* 283. *Školjić*[3] 357.

Jadran (najnoviji naziv), stvoren od pridjeva *jadranski* (Pavlinović i Šulek) = *Jadransko more,* nije star naziv nego je uspjela moderna adaptacija antičkih naziva *mare Hadriaticum* (Cezar, Livije i dr.) ili samo *Hadriaticum* kod Katula. Ljubiša ga zove *Sinje more.* Upor. u Ranjininu prijevodu Bernarda Tassa: *i ono, ki brode strašne i pogibne dubine sinjega mora* za lat. »i pericolosi seni del mar solcando«. Kod Ariosta *(Orlando fur. 4,* 11) zove se *mar schiavo* »slavensko more«. Mlečani ga zovu jednostavno *Coifo = Golfo* < gr. κόλπος, odatle naši otočani *Kűlaf,* što se glosira u *ARj* »pučina mora daleko od kraja«. Taj je naziv već bizantinski. Caru Konstantinu je to κόλπος της Δαλματίας. Stariji pisci i pjesnici zovu ga prema tal. imenu iz doba renesanse: *adrianski, adriatik, adriatinski.* Iz doba narodne dinastije ima naziv *mare nostrum.* Naziv dolazi u antici i za Mediteran, a nastao je po imenu grada Ἀδρία na teritoriju Veneta: gr. Ἀδρίας »Jadransko more«. Piše se i *Hadria oppidum* na teritoriju Veneta. Ἀδρία pisano i *Atria* dolazi i u Picenumu, danas *Atri* na ušću rijeke *Vernano.* Spominje se još "Αδριον δρος i "Αδρά *oppidum* (Dalmacija). K tome na našem kopnu *Adra oppidum* (Ptolomej) = *Hadre* (lat. lokativ, Tabula Peutingeriana) = (sa sufiksom *-ense* > vlat. *-ise) Adrise* (Ravennas). Već u starom vijeku bilo je rašireno mišljenje da je *Jadransko more* dobilo naziv venetskoga Ἀδρία. Kako se vidi, stari toponim i oronim po kojem je prozvano

Jadransko more, nalazi se na obim obalama, i na zapadnom Balkanu i na Apeninu. Misli se (Ribezzo) da je etruščanskog podrijetla.

Lit.: ARj 1, 33. 4, 405. 5, 768. Skok, *Term.* 18 i 19. Burr, *ZONF* 12, 252. Pervanoglù, *AT,* n. s. 7, 290-301. Ribezzo, *RIO l,* 66. *Krake* 12.

jSfta f (narodna pjesma, Kosmet, objekt uz *isturiti)* = *javta* »1° objava, 2° cedulja za stan > 3° stan uopće«. Turcizam (tur. *yafta)* *iz* terminologije turske administracije.

Lit.: ARj 4, 405. 499. *Elezović 2,* 518. *Skaljić** 357.

jag m »mirisno ulje, mirisna mast, parfem« = *jâg* (Kosmet) »tursko masno ulje«. Odatle sa *-luk: jàgluk* (Vuk) = *jaglbk* (Kosmet) »1° marama, svileni ubrusac za znoj, 2° salvet« = *jàglàk* (Vuk, Crna Gora; za tur. *ı* > *a* upor. *tepelak* u Makedoniji) = *jakanica* (Istra, interesantna zamjena turskog sufiksa *-luk* našim *-anica,* trebalo bi znati koje pučanstvo istarsko tako govori, stari čakavci ili novi Slovinci) »sinonim rubac, ubrusac«. Na *-li: jaguja* m i indeklinabilni pridjev (Kosmet) »maştan (sirenje) > (metafora) laskavac koji se izvlači lijepim riječima«. Složenice: *jag-kutija* f, *inti-jagi* m, indeklinabile (tur. -»' očuvano!) »ricinus«. Turcizam (tur. *yağ, yağlı, hind-yogi)* iz oblasti kemijskih termina (kozmetike).

Lit.: ARj 4, 405. 409. 429. *Elezović 2,* 516. Skok, *Slávia* 15, 355., br. *359. Školjić** 358.

–jaga[1], neproduktivan i rijedak sufiks augmentativnog i pejorativnog značenja koje se gubi, složen od -zo (v. /-) i *-aga,* koji sam nije potvrđen: *brljaga* »bara, kaljuža« od *brljati* (v.), *prečaga* »daska što leži poprijeko« od *prijek* (v.). Za *vinjaga* od *vino* (v.) postoji i drugo tumačenje, v. *jagoda.* Veže se i sa nastavkom -/ part. perf. aktiva u *-ljag(a) : mùtljag* »mutez«, *müjaga* m »koji mnogo govori i laže«, od *mutiti* (v.)«, *prtljag* m pored *prtljaga f* od *prtiti.* Veže se i sa *-ьc* u *-čaga: rupčaga* od *rupa* (v.).

Lit.: Măreția 289., § 342. i 297., § 348. *Leskien* § 444. Vaillant, *RES* 18, 78.

Jaga[2] f (Vodice) = *Jaga* (ŽK), ženski hipokoristik, deminutiv *Jägica* pored *Agica* (Hrvatsko Zagorje), odatle prezime *Agio* (Hrvatsko Zagorje), *Jagić* (1552, Hrvatsko Zagorje), *Jagić,* kako je u *ARj 4,* 408, nije zagorski akcenat. Augmentativ *Jagètina* pored *Jigètina* (Vodice). Toponim *Jagêtin Brîg* pored *Jegêtin* i *Jigêtin Brîg* (Vodice). Od gr. lat. *Agatha.* Postoji još prezime *Jagetić* (1465) i toponim pl. t. *Jagetići,* iz čega se može zaključiti da je postojalo ime **Jageta* za *Agatha* ili hipokoristik *Jage* prema *Mare,* gen. *-eta.*

jaga[3] f (Istra) »sinonim: lov«. Od njem. *Jagd.* Dočetno *-d* ispalo prema radnoj imenici *jagar* m (sjeverni hrv.-kajk., ŽK) »lovac, kao vlasteoski službenik« < njem. *Jäger,* stvnjem. *jagari.*

Lit.: ARj 405. 407. *Mažuranić* 455.

jàgaz m (Bosna) = *jàgrz* (Vuk) »bijel konj sa ridastom pjegom«. Odatle pridjevi: *-ost jagrast* »bijel sa ridastom ljagom«, na *-ov jàgrzov* »mrk«. Turcizam *(yağız)* iz konjske terminologije. Zamjena tur. *ı* > *a, r* je kao u *kršla* (v.), *Kazlaraga* pored *Krzlaraga* (v.).

Lit.: ARj 4, 407. 416. Miklósié, *ASPh* 11, 106. *školjić*[3] 358.

jagizati, *-žem* impf. (Dalmacija, Pavlinović) == (sa umetnutim *n) jangizati, -žem* (isti) »micati se amo-tamo«. Osim Pavlinovića nema drugih potvrda za taj glagol, koji bi mogao biti važan sa gledišta romanističkoga. Čini se da predstavlja izvedenicu na *-idiare* > tal. *-eggiare,* fr. učeno *-iser,* (narodski) *-oyer,* od lat. *agere,* koji postoji kao učena riječ u fr. *agir* > tal. *agire.* U narodskom govoru Romanije *agere* je bio potisnut od *facere.* U učenom govoru očuvao se i kod nas kao i u internacionalnom: *agent* m, odatle apstraktum na nenaglašeno *-ia agencija í, adžent* m (Režija, slov.), gerund *agende* f. pl. Očuvano *gè* (kao u *girica, galatına)* upućivalo bi na posuđenicu iz dalmatoromanskoga. Za sufiks *-izati* < *-idiare* upor. *(o)tvarizati* (v.).

Lit.: ARj 4, 408. *DEI* 89. Stürm, *ČSJK 6,* 70.

jagła f (Vuk) »kukuruzove zrno što je puklo kod kokanja«. Bit će isto i *jagli* pored *jdgli* m pl. (Hrvatska, Istra) = *jagle* f pl. (Posavina) »prosena kaša«. Isto značenje kao *jdgla* ima deminutiv na *-ica: jaglica* (Srbija), a kao pl. t. deminutiv na *-ič jaglići* (Istra). Denominal na *-iti: izjàglitì se, -г* (subjekt *kukuruz,* Srbija), *razjàgliti se* (Vuk) »prsnuti kao jagla«. Deminativ na *-ьc: jaglac* (Lika) »žuti cvijet« = *jaguc* (sa / > *u)* »primula veriş« (ne zna se gdje se tako govori). Na *-tka: jàglika* (Vuk, Crna Gora) »biljka bellis peren-

niš«, odatle pridjev na *-ov jàglikov,* poimeničan sa *-ina jaglikovina* »idem« i deminutiv na *-į jegliče* n (Srbija, Niš) »primula acaulis«. U bug. zastupljena je izvedenica na *-iha* pojavom *ja > ikaojagla — igla: ig'líka* »idem«. Oblik sa *J > u* doživio je razne varijante. Unakrstio se sa *jagoda: jagudac* »primula veriş L.«; *u* je zamijenjen sa *a: jagačevina = jagaana* »primula acaulis«, sa *o* od *jagoda jagóčevina* (Vuk), izvedenica *odjagoca* »idem«. Umeće se *r* iz nepoznatih razloga: *jagorčevina* (Vuk, Srijem) »primula veriş«. Odatle *jagorčika* (Dalmacija), koja je ušla u hrvatsku srednjoškolsku botaničku terminologiju. Sa umetnutim *v* mjesto r: *jagavana* (Vuk). Napokon *jadotac,* gen. *-oca.* Riječ *jagla* se nalazi u slov., češ., polj. i u oba lužičko-srp. jezika. Upor. još rus. *jaglica* »aegopodium podagraria«, *jaglit'sja* »sich rühren, sich bewegen« i lit. *uoglas* »neka biljka, lot. *uoglis* »Zweig, Schoss, Trieb«. Čini se da je praslavenska riječ, srodna možda s *jagoda* i *igla.*

Lit.: ARj 4, 208. 405. 408. 413. 416. 417. 568. *Miklošič* 99. *SEW* 1, 443. *Holub-Kopečný* 148. *Bruckner* 197. Bernard, *RES 27,* 32–33.

jagma f (Vuk, 16. v., i kod čakavaca i kajkavaca, objekt üz *dati,* Zanotti) = *jagma* (Kosmet) »l "plijen, pljačka, grabež, 2° navala, juriš, stiska«. Prilog: *na jagmu.* Denominali: na *-iti: jagmiti, -im (se)* (17. v., Vuk) (raг-) »grabiti, otimati se oko čega«, *dojagmiti* (Jačke); na *-ati: jagmiti (raž-).* Sa metatezom *gm > ng: dojagančati se* (Lika) »dočepati se«, *izjagančati, -am* (Lika) (raž-) od *jagančati* »dobiti mukom«, nastalo je od **jagmačati* prema tipu *istančati* od *tanak.* Balkanski turcizam *(yağma etmek > yama)* iz ratničke terminologije: rum. *iama (a da, a face), iagmaladisi* »pljačkati«, bug. *jama, jagmosvam* »piller, saccager«, cine. *jıama* pored *jiamă* »pillage«, ngr. διαγουμίξω »piller«.

Lit.: ARj 2, 581. 4, 208. 405. 409. *Elezovic* 2, 516. *Mažuranić* 455. *Tiktin* 747. *Miklošič* 99. *SEW* 1, 443. Korsch, *ASPh 9,* 506. Matzenauer, *LF* 8, 16. *ShaljW* 358.

jägnje, gen. *-eta* (Vuk, Kosmet) = *janje* (danas općenito, Vodice) »agnus«. Prema Budmaniju nastao je prijelaz *gnj > nj* u genitivu izvedenice na *-ьc: jăgnjac,* gen. *jâgnjca > janjca,* i to zbog teškoće izgovora suglasničke grupe. To tumačenje nije potrebno; *gn > gnj* je vjlo rašireno: *gnj oj, gnjusan, gnjida.* Dalja asimilacija te grupe u *nj* (upor. lat. *gn > nj* u romanskim jezicima) nije ograničena na ovu riječ. Upor. *njažlo < gnězdo* kod čakavaca, žensko ime *Jdnja < Agnés* i *Nježa,* odatle prezime *Nežić.* Sufiks *-e* je kao u *tele, štene, magare, kljrne* itd. Označuje mlado. Odatle pridjevi na *-/: jagnjeći = janjeći,* na *-ъn* samo u ženskom rodu s prefiksom *s-* kao u *skotna, skozna, zdjetna* itd.: *sjãnjna (ovca) = sjănja* (Vuk) pored *sjagnja,* u narječjima sa disimilacijom *nj-n > j-n* (tip *Kostanjicd) sjajna* (Vodice), *sjajna* (Bosna, Kreševo) = *sjanjana* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Denominal na *-M: jăgnjiti (se) (o-, ob-, s-) = ò(b)janjiti* (17. v., Lika). Upor. bug. *bagni se* i češ. *bahniti se* sa gubitkom *o-* kao u *buliti* (v.). Mjesto jagnjenja na *-ilo: jăgnjilo* pored *jâgnjïvo* n. Deminutiv na *-ьc jaganjac,* gen. *-ānjca* (16. v.) je crkveni termin, stcslav. *agnbcb,* prema *janjac,* gen. *janjca* (Istra, 14. v.), također »vrsta morske ribe« (Hektorović), sa *n* mjesto *nj* pored c (upor. za gubljenje palatalizacije pred *c* toponim *Sinac,* gen. *Sînca* od *sinji,* Lika) *janac,* gen. *j anca* (čakavski). Interesantan je pl. *jagad* od sing, *jägnje* (Kosmet) sa gubitkom *nj* pred *c '< jaganjci.* Odatle pridjevi na *-/: janii* (Istra), *janče zelje* »biljka«, i toponim *Janjce* (Lika), na *-ev jančev jezik* »biljka«, poimeničen sa *-ina janjčevina* »jagnjeće meso«. Na *-ič: jagnjić — janjić,* također prezime. Sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *-čić: jagànčić (Vuk),janjčec* (hrv.-kajk.),yanac [i prezime]; na *-ence : jagnjence,* gen. *-eta = jagnjênce* (Kosmet); na *-šce'. jagnješce.* Mocija se izražava s *-ьc* m prema *-ica f: jăgnjac = janjac* prema *jâgnjica = jănjica* (Vodice) »od rođenja do sv. Jakova, kad se striže«. Radna imenica na *-jarica: janjčarica* »žensko koje čuva janjce«. Augmentativ na *-ina: janjcina* (Istra). Na *-etina: jàgnjetina = janjetina* »1° biljka, 2° jagnjeće meso, 3° koža jagnjeća«. Sa *ja > je* (upor. toponim· *Jesenice* od *jasen* i češ. *jehňe* potvrđeno je u Pivi-Drobnjaku *objenjiti, -ї* »objagnjiti se«. Riječ je ie. **ogyhno-,* sveslav. i praslav. *(*agne).* Nije potvrđena za baltoslavensku zajednicu kao ni u azijskim jezicima. Možda pripada protoevropskom supstratu.

Lit.: ARj 4, 208. 209. 407. 413. 456. 8, 363-364. Medic, *NVj* *16, 190-194. 696-697 (cf. *RSI 2,* 276). Ribarić, *SDZb* 9, 152. *Elezović* 1, 248. Vuković, *SDZb* 10, 394. *Mažuranić* 455. *Miklošič* 1. *SEW 24. Holub--Kopečný* 151. *Bruckner* 197. *Vasmer* 5. *Trautmann* 2. *WP* 1, 39. *Boisacq*[3] 54. Meillet, *B.SLP 24,* 183. si. (cf. *IJb* 10, 51). Vaillant, *RES* 22, 6. Bulat, *NVj 25,* 273-291 (cf. *IF 3,* 202). *ASPh* 25, 435.

jàgnjëd m (1498) = *jagnjeda f* »vrsta topole, populus nigra«, praslav. **agnędt.* Nalazi se u slov., slvč., češ. i rus. Da se govorila i u panonskoslav., dokazuje madž. slavizam *jegenye* »Espe«. Odatle pridjev na *-ov: jagnjedov,* poimeničen sa *-ina jagnjedovina.* Kol. *jagnjeđe.* Kao i kod *janje,* i ovdje prelazi *gnj* u *nj,* kako se vidi iz deminutiva na *-ić: janjić* »populus nigra L.«, od hipokoristika *jdnja* (Vuk, Hrvatska) »populus nigra L.«, odatle sa *-ьc* mjesto *-ić janjac,* gen. *janjca* (Bakar) »idem«, sa *-ikovina janjikovina* »jagnjeda«, koje pretpostavlja izvedenicu sa *-ika *janjika,* odatle *janjičnjak* »biljka linaria vulgáris Mill«. Kako se vidi, došlo je do fonetskog unakrštenja sa *janje* < *jagnje.* To se vidi u pridjevu *jănjetnjî* »crn« (Istra) sa í mjesto *d.* Postanje nepoznato. Paralela nema u ie. Nije vjerojatno da je od *jagnje* (v.).

Lit.: ARj 4, 411. 456. 457. 458. *Maiuranić* 456. *Miklošič* 1. *SEW* l, 25. *Holub-Kopečný* 151. Lidén, *IF* 18, 506. Specht, *KZ* 66, 56.

jagoda f (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. »baca«. Kao metafora igra ulogu u ženskim ličnim imenima. Odatle hipokoristik *Jaga, jagica,* ime ovci (Bruvno) i *jagodarica* »ptica sylvia curruca«. U toponimiji u poimeničenjima: *Jagodnje, Jagodnjak,* od pridjeva na *-ъn.* Odatle f *lagodna* (17. v., strani putnici i *Mon. şerb.* 571), *u Jagodnoj,* danas samo *Jagodina* (Srbija) sa umetnutim *i,* valjda zbog turskog izgovora suglasničke grupe, kao i f *Jăgodna* (Kosmet) i n *Jagodno* vrlo često. U baltičkoj grupi bez *-oda: úoga,* lot. *uoga* »Beere« od lit. *augti* »rasti«. Upor. *augmentům* od *augeō.* Uzimlje se da se osnova **jaga,* koja u slavinama nije potvrđena, nalazi kao dio složenice u *vinjaga f,* riječ baltoslav., stcslav., hrv.-srp. i slov. »wilde Weinrebe«. U baltičkoj grupi održalo se prvobitno značenje »Weinbeere«: lit. *vynuoge,* lot. *vīnauoga,* ali *vinjaga* dopušta i drugo tumačenje (v. *-jaga); -oda* u *jagoda* smatra se sufiksom kao u *sloboda, lagoda, razonoda,* premda u *jagoda* označuje konkrétum, ne apstraktum, ali u gr. -ας, gen. -αδος (λαμπάς > *lampa,* νιφάς »sniježna pahuljica«) ima konkretno značenje. Upor. u prijevoju *-ada* u *gromada* (v.) i kol. *-ad* (v.). Ie. je korijen **ōg-,* koji znači »rast, (terminativno) plod > jagoda«.

Lit.: ARj 4, 405. Hirtz, *Aves* 164. *Miklošič* 99. *SEW l,* 25. *Holub^Kopečny* 148. *Bruckner* 197. *KZ* 45, 307. *Vasmer 2,* 481. *Trautmann* 202. *WP* l, 173. *Mladenov* 701. Iljinski, *IF* 40, 145. Fraenkel, *IF* 50, 5. Lidén, *GHÅ* 1916 (cf. *IJb* 11, 131). *Boisacq*[3] 682.

jagurida f (Kosmet) »zeleno grožđe što poslije berbe ostane u vinogradu, koje djeca beru i jedu«, balkanska je riječ grčkog podrijetla: drum. *aguridă* f »unreife Weintraube«, biljka *agurizar* (od pl. *agurizi)* pored *aguridar* (Muntenija) »hedera quinquefolia«, bug. *agórida = jagurida* »isto«, arb. *aguride.* Od ngr. αγουρίδα f, ák. od άωρίς od άγουρος = άωρος, άγουριδόζουμον »ocat od zelenog grožđa«.

Lit.: Elezović l, 249. 517. *Mladenov 2. Tiktin* 39. *GM 4. Pascu 2,* 8., br. 64. *BB* 12, 62. sl.

jahati, *jasem* impf. (Vuk) *(do-, iz-, ob-, od-, pro-, raz-, s-, sa-, uz-),* sveslav. i praslav., »caballicare«. U narječjima prema prezentskoj osnovi *i* na *-iti: jăšiti* (17. v., ŽK) *(ob-, s-); jäati* (ŽK) govore samo žene da u psovci zamijene opscenu riječ. U Kosmetu stvoren je analogijski infinitiv sa s mjesto *h* prema prezentu: impf, *jásat, jašem (na-, po-, pro-, uz-*)* prema pf. *janut, -em (uz-)* ;= *jahnuti* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »uzjahati«, skup *-aha-* se steže u *a: dojati, izjāti.* Iterativ se pravi sa *-va-: -jahivati* pored *-jaševati,* samo s prefiksima. Radne su imenice na *-lac* m prema f *-lica, -ač: jăhalac,* gen. *-aoca* prema *jahalica = jâlica, jašilac,* gen. *-ioca* prema *jašilica, jahač.* Pridjevi na *-aći* < *-at + -j: jahaći* (Vuk) = *jaeći* (Piva—Drobnjak), poimeničen sa *-ak jaečāk* m »jahaći konj«. Mjesto *e* stoji r u *jaićak,* gen. *-aká* »idem«, odatle *ujaićiti* (Hercegovina). U sufiksu *-at a* je shvaćen kao nepostojan *a: jahat,* gen. *jahta, jahti konj* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Postverbal: *joha f* (1640, Bosna). Odatle neologizam *jăhovina* »Reitgeld«, koji se ne govori. Glagol *jahati* je raširenje s pomoću ie. korijena *ļā-,* koji je varijanta od ie. **ei-* u *ići.* Od tog je korijena i stcslav. *jati,* koji' pravi prezent kao *iti: jadç.* Za nj postoje baltičke paralele: lit. *joti,* lot. *jat* »jahati«. Nalazi se i u sjevernim slav. jezicima, u južnoslav. je propao. Raširenje sa -i- je praslav. inovacija. U etimološkoj je vezi s *jato* (v.). Miklošič izvodi od istog korijena i *jezditi* (v.), dok Brugmann i Berneker rastavljaju *jahati* od *jezditi.*

Lit.: ARj 2, 581. 4, 208. 416. 417. 419. 441. 487. 7, 363. 364. Vuković, *SDZb* 10, 387. *Elezović l,* 253. 436. 2, 94. 141. 385. *Mažuranić* 456. *NJ 4,* 159. *Miklošič* 98. *SEW* l, 441. *Holub-Kopečný* 151. *Bruckner* 196. 203. *KZ* 45, 54. 304. *Vasmer* l, 392, 393. *Trautmann* λ06. *WP* l, 104. Osten-Säcken, *IF* 33, 205. Matzenauer, *LF 8,* 17-18. *Mladenov* 704. Boskovic, *NJ,* n s., l, 127.

jahlica f (hrv.-kajk., Belostenec, Jambrešić, Martić) »oruđe za češljanje lana«. Odatle denominai na *-ati: jahljati* impf, »češljati lan jahlicom«. Izvedenica na *-ica* (v.) od srvnjem. *Hachel, hachein,* nvnjem. *Hechel.*

Lit.: ARj 4, 418.

jáhni ja = *janija* (Vuk, narodna pjesma) = *janija* (Bosna) = *janija* (Kosmet) = *jänjija* (Slavonija, J. S. Reljković) »jelo načinjeno od mesa, vrsta paprikaša«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *jachni)* iz kulinarske terminologije : rum. *iahnie* »Ragout«, (sa *ịa > i) ihmeluța* (rum. deminutiv na *-uța* od lat. *-ucea),* bug. *jahnija.*

Lit.: ARj 4, 458. *Elezović* l, 252. Skok, *Slávia* 15, 355., br. 363. *Mladenov* 704. *Lokotsch* 926. *Školjić*[2] 359.

Jahùdija m = *Jakudija* (18. v.) = *Jehudija* (Bosna, u muslimanskim poslovicama) prema f na *-ka Jahudinka (i < ijf),* pridjevi *jahùdijin, jahudinski* (Mikalja), od ar. pridjeva *jehudi,* od hebrejskog ličnog imena *Jehūoā,* četvrtog sina patrijarhe Jakova. Po njegovu imenu nastade etnik (ime plemena) i horonim (ime kraljevine) *Juda* < gr. Ιούδας = *Ijuda* (prema gr. izgovoru, narodna pjesma, dečanski hrisovulj) < babilonski asirski *ja udu* »koji je hvaljen, slavan«. Arapski je oblik došao u hrv.-srp. i preko tur. *čīfut, avutiti* (v.). Upór. sličan turski etnik *Osmanlije* prema rodonačelniku *Osmanu.* Pomoću gr. sufiksa -αῖος > lat. *-aeus* = ar. -Γ nastade gr. > lat. *judaeus,* odatle učen horonim Ιουδαία > *Judeja,* učen etnik *Ijudej* (16. v.), na *-ьc > -ac Judejac,* gen. *-ejča* m prema f *Jùdejka,* pridjev *judejski = judajski* (16. i 17. v.). Žensko ime Ἰούδιθ > *Judit* (Marulić) = *Judeta = Judita = Juditka* (18. v.), pridjev *Juditin* (Marulić). Drvo *albero di Juda > juda, judii, judika, judino drvo. Judejac* se kroatizira *Judinac,* gen. *-nea, Judinovac,* kod Kačića: *Ispravnije je Judinovci nego Žuditi.* Pridjev *Ijudin — judin* (18. v.) mjesto *Židov* nije ušlo u jezik. Prije prijevoda sv. Pisma uđe u pučki govor lat. pridjev i imenica *judaeus* u tri vida: *Židov* m, u kojem je gr.-lat. sufiks bio zamijenjen domaćim *-ov* (mjesto *-ev* zbog tvrdog suglasnika *d),* sa individualnim *-in* stcslav. *Židovinь* m prema f *Židovka = džidovka divojka* (narodna pjesma), na *-ec* hrv.-kajk. prezime *Židovec.* Taj oblik preuzeše Rumunji *jidov* m prema *jidofcă,* pridjev *jidovesc,* apstraktum na lat. *-imen > -ime jidovine* »židovski narod«, *jidan* m prema *jidancă* (Moldavija, u Bukovini kukac), *jidanime, jidancuță* »vrsta plesa«, madž. *zsidó.* Prema tome je *Židov* ne samo balkanskoslavenska nego i panonsko-slavenska i dačkoslavenska riječ. Kako naš pridjevski sufiks *-ov* nema u toj riječi pravog smisla, odbačen je u hrv.-kajk. *Žīd* (ŽK, Bandulavić), *šuški,* slov. *Žid,* gen. *Žida.* U ovom obliku lat., и > ť (poslije palatala) kao u *mūrus > mir.* Na Jadranu je možda dalmatoromansko ili iz mlet. *žudio* potisnuo stari oblik *Žid, Židov: Žudij* m = *Žudija = Žudio* sa analogijskim (prema *dio: dijela)* genitivom *Žudjela* (Dubrovnik) = *Žudila* (Kačić), pl. *Žudjeli* (Rosa), gen. pl. *onijeh Žudjela,* ák. pl. *Žudile* (Kačić), pridjev *(crkva) žudimska (lm < ijin).* Denominal *požudijiti se* (Bandulavić) = *požudjeliti* pf. (Stulić).

Lit.: ARj 3, 535. 782. 4, 439. 674'. 9, 185. 317. 11, 349. *Pleteršnik* 2, 961. Budmani, *Rad* 65, 163. Šturm, *ČSJK* 6, 69. *Lokotsch* 949. *Tiktin* 871. Boháč, *LF* 35, 436-437. 369-374. 432-444 (cf. *RSI* 2, 261). *ASPh* 33, 96. bilj. Endzelin, *ASPh* 33, 116. Schwartz, *NVj* 21, 68-74 (cf. *RSI* 6, 298). Pereferković, *ŽMNP* n. s. 47, 260. si. (cf. *IJb* 2, 165). *Borno* 824. *Školjić* 359. 367.

jàija m (narodna pjesma) »pješak«. Turcizam (tur. *yaya).* Iz vojne terminologije.

Lit.: ARj 4, 419. *Školjić*[2] 359.

jàiz m (Vuk) »vodena tica kao čaplja«. Budmani uspoređuje s rus. *aist* »crna roda«. Upor. polj. *hajstar* < dnjem. *heistr.*

Lit.: ARj 4, 419. Hirtz, *Aves* 164. *SEW* 1, 25. *Vasmer* 1, 7.

jaj[1] (hrv.-kajk.) »uzvik boli i žalosti« = *jao* = sa dodatkom *-h* (prema *ah, oh, uh) jàoh — jaog* (15. v.) = *jaok* (prema glagolu na *-kati')* = *jàohi* (16. i 17. v.) (upór. tal. *ohimè)* = (sa dodatkom ličnih zamjenica u dat. i ák., kao deikse) *jaohsive* > (metateza, *ve* »vas«) *jaohvesi* (upor. *jao si ga vama}* = (sa stezanjem *ao > o) jo* (15. v., Marulić, ŽK) = *jōh* (16. v., Vodice, Istra), poimeničen *joh,* gen. *joha = joj* (17. v., Vuk) = *jpjeh* (narodna pjesma, Istra) = *juj* (Vuk). Oformljuje se sa *-kati:* impf, *jàokati, -čem* (Srbija) prema pf. *jaoknuti, -em',* impf, *jàukati* pored *jaukati, -čem* prema pf. *jaùknuti, -em,* s postverbalom *jauk* m = *jauka* f i pridjevom na *-av jàukav* (Vuk, Dubrovnik), poimeničen sa *-ьc* m prema *-ica f jaukavac* (17. v.) prema *jaukavica* (Pavlinović) = *jăvkati, -čem* (ugarski Hrvati) = *jãvkàti, javčem* (ŽK) — *j okati,*

jačem (Istra) = *jõkâti* (ŽK) = *j okati* (Bosanska krajina) »vikati joooo, kad se što prebije«. Sa *-iti: jaočiti, -im* (18. v., jedanput).

Lit.: ARj 4, 419. 655. 459. 656. 491. 496. 653. 656. 676. Ribarić, *SDZb 9,* 154. Vaillant, *RES* 22, 190. Matzenauer, *LF* 8, 27.

jaj[2] m (Kosmet) »pruglo, zamka, pero«. Balkanski turcizam (tur. *yay* »luk za strijelu«) iz terminologije oružja: búg. *jaj,* pl. *jajove* »Feder am Wagen« itd.

Lit.: Elezović 1, 250. *Doric* 428. *Mladenov* 702. Isti, *Reč.* 603.

jaje, gen. *jaja* pored *jajeta* (17. v., štokavski) = *jaje,* pl. *jajca* (Kosmet) = *jajce,* gen. *jajca* pored *jajceta* (zapadna narječja, bug.) = *jajce,* gen. *jajceta* (1453, sa deminutivnim *-će* za *-e),* ie., sveslav. i praslav. **aje* za *ovum,* s kojim je u prasrodstvu. Metaforickí je eufemizam u značenju *mudo* (v.), koje se smatra nepristojnom riječi. Nepristojnost se uklanja i turcizmom *tašak* (v.). Ponovno se deminuira u *jajašce* < *jajačbce* (kao *sunašce).* Dočetno *-e* je deminutivni sufiks *-ξ* gen. *-ete.* Izvedenice su od oba oblika. Od jaje: pridjevi na *-irgi: jàjinjí* (Vuk), poimeničen u neologizmu *jajinjak* »ovarium« = na *-aki jajski,* na *-ьn jaján, sjajna (kokoš,* Srbija, Smederevo, Morava) »koja ima u sebi jaje«, poimeničen na *-īk jajnik* »uskrsni kolač od jaja«, na *-at jājat,* odatle Šulekov neologizam *jajatnica* »ovalna crta«, koji nije ušao u jezik; na *-ast: jajast (ob)-,* složen *jajonos.* Na *-ača: jajaca* = na *-ara: jajara f* »vrsta šljive«, *jajàrica* »hljeb za Uskrs«. Na *-ar: jajar τα,* gen.-ara »čovjek koji sporo ide«. Na *-(j)ak* prefiksalna složenica *Bezjak* (v.). Na *-uša: jājuša* »pita od kukuruzna brašna, jaja, sira i masti«. Denominál na *-ati: jàjati se* (Lika) »uzrigivati sesavonjem od smrdećih jaja«. Od *jajce* su ove izvedenice : na *-jak : jajčak* (Hrvatsko zagorje) »samac od svinje neškopljene«; na *-jar: jajčar* (ŽK) »koji sakuplja jaja za prodaju«. Pridjev na *-ьn* i *-en: jajčan* — *jajčen* (hrv.-kajk.), poimeničen sa *-ica jajčenica* »uskrsni' kolač«. Denominál na *-ati: jàjcati se, -a* (Srbija, Smederevo) »nositi jaja«. Toponim *Jajce* (Bosna), odatle pridjev na *-ski jàjaçkî,* etnik (također prezime) *Jajčanin.* Toponim je prevedenica od napuljskog *Castello dell' uovo.* Ie. je korijen o-, odatle sa sufiksom *-io* praslav. **ajį,* pored *õu-,* srodno sa korijenom *auei-* »ptica« > lat. *avis* itd. Značajno je da se u slavinama nije očuvao drugi korijen, nego prvi, dok za značenje *avis* postoji praslav. korijen **pы-,* koji u lit. *pautas* znači »jaje«. Kako u svim slavinama naziv za *jaje* sadrži deminutivne *-ę* koje označuje mlado, nije nemoguće da je ie. *oųe* značilo i »ptica«, odatle *jaje* kao *ptice.*

Lit.: ARj 4, 421. 422. 8, 363. *Elezovič* 1. 250. *Mažuranu* 456. *Miklošič* 99. *SEW* l, 26. *Holub-Kopečný* 411. *Bruckner* 197. *KZ* 45, 300. *Vasmer* 3. *Trautmann* 202. *WP* lj 22. 2, 76. *Mladenov* 702. Loewenthal, *WuS* 9, 187. *Boisacf* 1082-1083. Prusík, *Krok 6* (cf. *AnzIF* 3, 104). *Pirana* 57.*

-jāk, sufiks složen od *-io* i *-ák* (v.), živ je ł produktivan. Tvori etnika od imena zemalja i naseljenih mjesta: *Bošnjak, zemljak* od *zemlja, Zemiak* m od *Zenica* prema f *ZMčka, Glamočāk* od *Glamoč, Livnjāk* od *Livno, Travnjak* od *Travnik* itd. Odatle prezimena na *-ovič: Bošnjaković.* Poimeničuje pridjeve da izgradi nosioca svojstva: *veseljak, bezbožnjāk, slobodnjak, crkvènjãk, stručnjak, poštenjak, pòkrštenjak* itd. U ovoj funkciji može značiti i predmete i imena mjeseci: *voćnjak, slivljāk* (ŽK), *măslenjak* »lonac za maslo«, *potkožnjāk* »čir pod kožom«, *svečnjak* (hrv.-kajk.) »februar« od *svijeća* »kandelora«, *medmašnjak* (ŽK) »august« od *maša* »velika i mala gospa«. Kad znači predmete ima i f prema radu glavne imenice: *vàrènjaka* »tikva koja se vari za jelo«, *vodenjaka* »tikva u kojoj se nosi voda«, *požnjaka* »voćka koja pozno dospijeva« itd. Kad poimeničuje pridjeve na *-ski,* znači mjesece, ljudi određenog krsnog imena. Upor. *imenjak* m prema f *imenjaka.* Oblik je toga konglutinata *-štak* (štokavski), *-šćak* (čakavski) i *-ščak* (hrv.-kajk.): imena mjeseci: *jakošćak* (ŽK) »srpanj« (od sveca *Jakov), sesvešćak* (od *svi sveti)* »novembar«, *mioljšćak* (ŽK) (od *mihôlja* »sv. Mihael«) »septembar«, *m-koljštak* (slavi *sv. Nikolu), mztrovštak* itd. Znači i stanovnike: *gorštak.* Pravi etnika od kojih su brojna prezimena (hrv.-kajk.): *Draganišćak* (ŽK, od sela *Draganići), Polanšćak* (zagorsko prezime, od *Poljana), Dolovčak* (Medumurje). Upor. selo. *Gorišek, Bezenšek* (od *bezdbnb* > *bezdan).* U mociji označuje muško lice: *rođak* pored *ròdjāk* i *rôdijāk* prema f *rodica* (ŽK) = *rođaka* = *rođakinja; mužjak, mlađak* pored *mlâdijak, prosjak* m prema *prosjàkinja.* U ovom slučaju imao je pred sobom poluglas ь.

Lit.: Maretić 289., 9 342 j. *Leskien* 255., § 402 b.

f (18. v., Vuk) »ogrlica, kolijer« = (sa umetnutim r, nejasno) *jarka* (Crna Gora) »isto«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (tur.

yaka »Kragen« < ar. *šakk* »oklop«): rum. *iacă* »Halskragen«, bug. *jaká,* arb. *jakë* »Mantelkragen«. Na nápadu sa deminutivnim sufiksom *-etta* < vlat. *-itta* kao venecijanizam *jaketa* (Hvar, Brusje, Istra) »muško gornje odijelo« < mlet. *jacheta, giacchetta,* prošireno tal. sufiksom *-one* > *-un jaketûn,* gen. *-una* (Molai) »kratki kaput«, isto preko tosk. *giacchetta* ili engl.-fr. *jacket* > *deákét* (Mostar), *žaket* (Zagreb). Ovamo još *džak* m (Dubrovčani) »oklop spleten od gvozdene žice« < tal. *giaco* < španj. *jako.* Odatle augmentativ na *-ulja džakulja* f (Vuk). Upor. ličko prezime *Zakula, Džakula.*

Lit.: AR), 3, 528. 4, 429. 471. Hraste, *JF 6,* 187. Ćorović, *ASPh 29,* 509. *GM* 160. Mladenov, *LF* 8, 18. *REW*[3] 7519 a. d. *DEI* 1801. *Škaljić** 359.

jakija f (Vuk) »mehlem od sapuna, rakije i jaja za ranu koju je natrio sedlo«. Balkanski turcizam (tur. *yakı)* iz konjske terminologije: búg. *jakíja* »Wundpflaster«, arb. *jakí* f »Zugpflaster«.

Lit.: ARj 4, 430. *GM* 160. *Doric* 428. *škatjiŕ* 359.

Jàkîn, gen. *-ina* m (15. v., narodna pjesma, Petranović). Od tal. *Ancona,* a to od gr. akuzativa od ἀγκών gen. -ωνος »ugao«. Upor. tal. (u narječju) *ancóna* f »angolo della strada«. Odatle etnici na tur. *-li Jaktnlija* (narodna pjesma), na *-janin Jakinjanin* (Mikalja, Bella) m prema f na *-ka Jàkînka* (18. v., Dubrovnik), pridjev *jakīnskī* (17. v.). Grčki dočetak *-ona* nalazi se tu u jednakom vidu kao i tzv. ilirsko *-ona* u *Aenona* > *Nin, Scardano* > *Skradin, Stolpona* > *Stupin, Glemona* > *Humin, Salonae* > *Solin* za razliku od *Solun* (v.), znak da su svi oblici jednake starosti, tj. iz doba prvog susreta na Jadranu (7. v.).

Lit.: ARj 4, 430. *DEI* 190.

Jakov, gen. *-ova* m (pravoslavci i katolici), biblijsko muško ime hebrejskog podrijetla prema grčkom izgovoru dočetnog hebrejskog *Ja'akoß,* prema f *Jakova* »1° žensko lično ime, 2° jabuka«, pridjevi na *-j jakovalj,* poimeničen f *jakovlja* (ŽK) »svetkovina«, *Jakovov* (17. v.), *Jakòvljev,* prezime *Jakovljevič, jakovski,* poimeničen *jakošćak* (ŽK) »juli«; *Jakovlna* (augmentativ, Vodice), prezime; deminutiv na *-ьc* > *-äc Jakòvac,* gen. *-ovca* (lično ime i prezime), *jaková* »vrsta kruške« = *jakof* (Lika) = (prema lat. izgovoru) *Jakob* (13. v.), pridjev *Jakabov,* odatle na *-ka jäkobōvka* »kruška koja dozrijeva o sv. Jakovu«, na *-/ Jakoblje* (18. v., Slavija) »dan sv. Jakova«, *Jàkobljev* (18. v., *-j* + *-ev).* Deminutiv na lat. *-ūceus* > *-uč* (daim.-rom. ?) *Jákobul* (1406) = *(-b* > *-p) Jâkoț* (16. i 17. v.), *jakopaljka* »jabuka« = *jakopovka, jakopščica* = *jakopčica, jakopovščak* (Habdelić) »juli« = *(o* > *u) Jàkup* (narodna pjesma) muslimansko ime ar. podrijetla, *Jahupov,* toponim *Jakupovci;* sa *k* > *g jagupaljka* »jabuka«. Hipokoristici: *Jako* (13. v., Bosna), prezime *Jakić, Jake, Jaketa,* gen. *-e* (Vuk, Dubrovnik), *Jace, Jaka* f »žensko ime« (17. v.) < tal. *Jàcobo; Jakoje* (16. v., dečanski hrisovul)), *Jakota* (14. v.), poimeničen pridjev u ž. r. kao toponim *Jakotina* (Bosna), na *-uša Jakuša* = *Jakova* ime žensko, na -ία (tip *Ivša, Lukša, Vukša) Jakša, Jakše,* gen. *-eta,* prezimena *Jakšič* > *Jahšić* (Dubrovnik), *Jakšetić, Jdšo* = *Jaša* (Vuk). Sa *b* > *m* kao u tal. *Giacomo,* furl. *Jacum* > *Jakom.* Ovamo još internacionalno *jakobinac,* gen. *-inča* (iz fr. revolucije) »pristaša ekstremnih nazora, ekstremista«. Naziv je nastao od sastajališta u samostanu *sv. Jakova.* Odatle prema tal. *díakàbína* f (Dubrovnik).

Lit.: ARj 4, 437. 438. 439. 487. Sturm, *ČSJK* 6, 67. Jagić, *ASPh* 31, 551. Ribarić, *SDZb 9,* 89.

jakrep m (Vuk, narodna pjesma) »sinonimi: škorpija, škrpijun, škorpijon (ŽK), špurak (v.)«. Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. *'aqrab* > tur. *akrep)* iz terminologije životinja.

Lit.: ARj 4, 438. *GM* 409. *Lokotsch* 47. *Školjić' 79.* 359.

jal m (hrv.-kajk. i slov.) »sinonim: zavist, nenavidnost«, *hrvatski jal* (uzrečica). Odatle pridjev na *-ьn: jalan* (17. v., čakavci) = slov. *jalen* »dolosus«, poimeničen na *-ik* (Belostenec) *jalnih,* na *-ost: jalnost* (Belostenec, ugarski Hrvati). Miklošič, *Lex.* ime *aiъ* »nequitia« u neodređenom glagoljskom rukopisu. Martié ima *jal* u značenju »jad, zlo, nesreća«, odatle pridjev *jalan* »jadan«. Što se tiče postanja MiMošič uporeduje sa tur. *al* »fraus«. Upor. *jalan* (v.). Tome se pridružuje Berneker. Kako se taj tobožnji turcizam ne nalazi u balkanskim jezicima u značenju »zavist, zavidan«, nego daleko u krajevima izvan turskog upliva (hrv.-kajk. i slov.), može se sumnjati u ispravnost Miklošičeva uporedenja. Moglo bi se doduše raditi o avarskom posredovanju. Upor. *Čazma* pored *Česma* (ime rijeke i to-

ponim) prema Dickenmannu. Uporeduje se još s gót. *alján* »žēlus«. Budmani uzimlje isti korijen koji je u *jalov* (v.).

Lit.: ARj 4, 439. *Mažuranić* 456. *Miklošii* 99. Isti, *Lex.* 4. *SEW* 'I, 28. *Boisacq*[3] 309. *Bruckner* 45. 298. Solmsen, *IF* 14, 436.

jalà(h) (narodna pjesma) »uzvik za soko-Ijenje, čuđenje ili žalost« = *jala* pored *jala* i *jala* (Kosmet) »uzvik naglog početka neke radnje«. Upor. *ala.* Odatle impf, na *-kati: jalàkati, -čem* pored *--kam* (Vuk) = *halakati* = *álakat, -am* (Kosmet, subjekt *dèca)* »larmati, grajati«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *ja allah* > *jalah* »o, bože«) iz oblasti islama: búg. *jattá* > *jala* »hajde«, arb. *alla.*

Lit.: ARj 4, 440. *Elezović* l, 11. 251. *Mladenov* 702. *GM* 7-8. *Školjić*[1] 359.

jàlak m (Vuk, genitiv nepoznat) »sinonimi: jarak, jaruga«. Toponim (Srbija). Turcizam (tur. *yalak* »korito«) iz terminologije za teren.

Lit.: ARj 4, 440. Matzenauer, *LF* 8, 19.

jàlan m (narodna pjesma, Petranović) »sinonim: laž«. Odatle radna imenica na *-d&ija: jalandžija* »laživac, laža, lažov« = *jalandžija* m, f; na *-ija* < gr. -ία: *jalànija* f (narodna pjesma, Petranović) »laž«; na *-li* u složenici *jalànli-zèmãn* »lažno vrijeme, u kojem nije dobro« (Travnik); *jalan,* određeno *jalni,* je pridjev »lažan, neprav, pretvoren« u primjerima *jalan biser* (Šulek, hrv.-kajk.), *jalna pečat* »falsum sigillum«, *jalna vera* »perjurium«, *jalno* »mala fide«. Drugih primjera iz štokavskog narodnog govora nema. Kako su poznati f, n i deklinacija, išlo bi ovamo kao naša izvedenica od tur. pridjeva *jala* f (1452) u primjeru: *breza vsake jale ili prehine, volja* (»ili«) *privarka, ali hitrosti.* Denominai odatle na *-iti: jaliti se, -im* (također hrv.-kajk i slov.) »pretvarati se, hiniti«. Belostenac ima *jalnih* u značenju »laživ čovjek«. V. *jal, jalov* i naročito *jalovišće* n (Istra, i jedan čakavac 16. v.). Izgleda da su se u ovom balkanskom turcizmu (tur. *yalan* »falšus, mendacium«) iz oblasti morala unakrstile dvije osnove, starija, koja možda i nije turskog podrijetla, i mladi balkanski turcizam: bug. *jalan, jalandžija,* arb. *jallan* »falsch«. Najvjerojatnije je da su *jala, jalan, jalna* (hrv.-kajk. i slov.) panonske posuđenice iz madž. *ai* »falšus, falsarius, dolosus«, odatle *alt* »täuschen« > *jaliti.* Madž. *dl* je posuđenica iz turskog prije »honfoglalása«, iz vremena dok su Madžari nomadizirali u društvu turskog naroda. Tur. *yalan* »koji vara, laže« je obrazovano kao *čalan, delen* s pomoću participskog sufiksa *-(y)enl-(y)an.*

Lit.: ARj 4, 440. 442. *Elezovii* 1, 25L *Mažuranić* 456. Skok, *Slávia* 15, 355., br. 360. *GM* 160. Matzenauer, *LF* 8, 19. *Gombocz--Melich 55. Deny* § 733. *Školjić*[1] 359.

jàlapa f »biljka što joj je smola lijek za želudac«. Tal. učena riječ *ialappa,* njem. *Jalappaharz,* lat. *Ipomea jalappa,* španj. *jālapo,* od imena jednog meksičkog grada.

Lit.: ARj 4, 440. *Dauzāt* 417. *DEI* 1906.

jaíduzlí, indeklinabilni pridjev, epitet uz *čaša, stolac, pjena* (narodna pjesma) »pozlaćen«. Balkanski turcizam (tur. *yaldız):* bug. *jaldăz* »Goldstück«, *jaldăzli* »vergoldet«. Tur. *ı* > *u* kao u *hanuma, koduna.*

Lit.: ARj 4, 440. *Dorii* 428. *Mladenov* 702. *Školjić*[1] 360.

jalito n (Lika) = **jelito** (Mikalja, Stulić) »djevenica, kobasica velika od najdebljeg crijeva, od krvi i brašna«. Čakavsko *olito* (Bakar) = *olito* n (Hrvatsko primorje, Rijeka, Krk, Istra, Buzet, Sovinjsko polje) = *olito* (Cres) »1° crijevo, *2°* krvavica«. Slov. također *olito* pored *jelita.* Sveslavenska i praslavenska riječ. Danas nije općenita hrv.-srp. riječ. Istisnuše je sinonimi: *kobas(ic)a, krvavica, sudžun; a-, e-* i *o-* su različiti prefiksi. Bez njih je stprus. *laitian* »kobasica«, srodno sa lat. *Uno,* prema Brückneru sa *īlia.*

Lit.: ARj 4, 442. 482. 8, 893. Tentor, *JF* 5, 206. *Miklošič* 102. *SEW l,* 452. *Holub-Kopečný* 151. *Bruckner* 206. *KZ* 45, 301. 46, 193 — 217. Vasmer, *RSl 4,* 182. Endzelin, *ZSPh* 18, 122. *WP* 1, 163. Scheftelowitz, *KZ* 53, 248. Matzenauer, *LF* 8, 28.

jalkunići m pl. (Vuk, narodna pjesma, akcenat Budimirov), apozicija uz *tići: tu se tiči jalkunići legu.* Hirtz ne zna kakva je to ptica. Izvjesno je da se apozicija svršuje na *-ič* koji rimuje sa *tić.* Takovih primjera ima dosta: *tic golubić, tić lastavić, orlović, sokolić, ždralović, smjelović, jadović.*

Lit.: ARj 3, 442. Hirtz, *Aves* 164.

jalov (Vuk) = *jalav* (Kosmet, s promjenom sufiksa *-ov* > *-av),* sveslav. i praslav. pridjev, »neplodan, sterilis«. Bez sufiksa *-ov* rus. *jályj* »idem« i hidronim *Jala* (Tuzla). Hidronim se može i drukčije tumačiti. Poimeničen sa *-ьc: jalavae,* gen. *-ovca* »neplodan ovan koji je uškopljen« prema *-ica, -ka jā-*

lavica = *jālōvka* »1° neplodna krava, 2° mlada krava«. Rumunji posudiše *ialoviţă* (Moldavija) »fette Mastkuh«. U sjevernim slavinama poimeničenje na -ьc znači »borovica«. I na romanskom području smatra se *borovica* kao neplodno drvo. To dolazi odatle što je to drvo dvodomna biljka, sa samim muškim ili ženskim cvijećem. Ovo značenje održalo se možda u starom toponimu *Jelovice* f pl. (Vodice, g. 1320. *Geloiz),* odatle pridjev *jelovački,* koji kaže da se prvobitno selo zvalo *JelovbCb,* a zatim zamijenilo sufiks *-ьc* sa *-ica* (upor. *Mitrava* prema *Mitrovica).* Livada *jelovačka* zove se *Jelovišta* n pl. Na teritoriji toga sela raste samo *borovica.* Sa toponimom *Jelovišta* iste je formacije *jalovišće* n (Istra, i jedan čakavac iz 16. v.) »eška, meka, mamac«. Poimeničenje sa *-ina : jalovina* (Ozalj) »1° batvići koji se posijeku uz glavno batvo. kukuruze, *2°* jalova zemlja (16. v., rukopis)« = (sa *ja* > *je) jelovina* pored *jalovina* (Vodice, kol.) »neplodne ovce«. Pridjev *jalov* raširen je sa *-ъn: jălovan* (18. v., J. S. Reljković i Nenadović). Odatle toponim *Jalovnica,* s kojim se slaže rum. hidronim *Jalamita,* rijeka što protječe pustim Teleormanom, deminutiv *Jalomicioră,* njezin pritok. Upor. gore *Jala.* Glede dodavanja sufiksa *-o* ъ upor. stcslav. *istb* i *istovъ.* Sa *-an* (kao *Milan): jălovan,* gen. *-ana* (Lika) »čovjek koji volove i konje jalovi, kopljar (ŽK)«. Denominai na *-iti: jăloviti, -lm* »sinonim: kastrirati«, pf. *izjaloviti (se\ -lm* (17. v., Vuk) »ne uspjeti (metafora)« prema impf, *izjalovljivati se,* odatle *izjalovče,* gen. *-eta* n = *jalovce,* gen. *-eta* (Kosmet) »izmetak«, *õbjalovití, -lm* (Brač) »obřezati sve prutiće na čokotu«. Bez sufiksa *-ov* pridjev se može označiti kao baltoslavenski: lot. *jēls* »sirov, nezreo«, lot. *paegle* »borovica«, sa *gl* prema *eglė* »jela« (v.). Za lotiško *jēls* nema paralela u drugim ie. jezicima, dok za značenje »borovica« ima. Machek svodi i pridjev i izvedenicu na *-ьc* na korijen **al-j*el-,* s kojim veže *oiъ* »pivo« i prema lot. *jēls* pretpostavlja i za *jalov* kao prvobitno značenje »nezreo« > *neplodan. *ja-* je nastao prijevojem iz ie. *ë* s očuvanom prvobitnom diftonškom zamjenom ja poslije /-.

Lit.: ARj 4, 442. 8, 363. *Miklošič* 99. *SEW* I, 272 i 443. *Holub-Kopečny* 148. *Bruckner* 198. *KZ* 45, 31. *ZSPh* 4, 215. *Vasmer 2,* 488-9. *Trautmann* 69. 107. *WP* 1, 152. .Machek, *Slávia* 8, 213-217. Fraenkel, *ZSPh* II, 36-39. *Tiktin* 747. *Boisacf* 237-238. Körinek, *Slávia* 12, 353—356. Ettmayer, *MIG* 37, 646.

jama f (1475, Vuk), sveslav. i praslav., »sinonim: graba, rupa, obrov, spilja, pećina; u toponomastici Istre *Fojba* < lat. *fovea«.* Veoma raširen toponim u sing. i pl. Odatle pridjevi: na *-ъn jaman* (Stolić), koji se u *ARj* označuje kao nepouzdan, ali dolazi u toponomastici *Jamno* (selo, Varaždin) i poimeničen sa *-ica Jamnica (jamnįčka kiselica'),* na *-ost jamast,* na- *-ski janiški* u toponimiji *Jamski Lipar* (Srbija) i kao noviji izraz (1950) *jamski radnik.* Deminutivi na *-ica: jamica* (Vuk), s pridjevom *j amicasi* i denominálom *lamicati, -ãm,* na *-ii jâmié* (Vuk, Beograd), na *-bka jamka* (Rijeka) = *jănka* (Brač) »rupica izdubena u zemlji u koju djeca uspu žita, prosa, kad napinju ploke (»pločice«)«. Čudne je tvorbe *jannčak,* gen. *-ika* m (Slavonija) »sinonim: trnokop, budak«, jer izgleda kao deminutiv, a značenje mu je drugo. Možda je nastala zamjena sufiksa *-ičāk,* gen. *-ičáka* sa deminutivnim *-ičak,* gen. *-íčka.* Augmentativi: na *-ina jarnina,* također toponim, na *-etina jāmetina* (Vuk), na *-urina jamùrina* (17. v., Vuk), na *-uža* (analogijski prema *kaljuža) jamuža* (Šibenik). Radna imenica na *-ar: jamār* m »koji živi u jami« prema f na *-ica jamarica* »1° biljka cortusa, 2° jegulja«. Denominal na *-iţi: jâmiti, -im* (Vuk) »kopati jame«. Ne postoji u baltičkoj grupi, a ni u drugim ie. jezicima nema paralela koje bi posve odgovarale značenju praslavenske riječi. Uzimlje se da je srodna s gr. αμη »lopata« i odatle αμάρα »tranchée, fosse, conduite d'eau«, ἐξαμάω »iskopavam«. le. korijen je **iăm-jiăm-* »kopati«, toharski *yarn yarn.* Lidén pretpostavlja ie. *oų-ma> *ōma.*

Lit.: ARj 4, 444. 447. 448. 450. 453. *Mažuranić* 457. *Miklošič* 99. *SEW* 1, 444. *Holub-Kopečny* 148. *Bruckner* 198. *Vasmer 2,* 489—70. *Mladenov* 703. *WP* 1, 198. Jagic, *ASPh 2,* 396. Lidén, *KZ* 41, 395-396. Schneider, *IF* 58, 42. Scheftelowitz, *KZ* 56, 207. Solmsen, *Beiträge zur griech. Wortforschung* 195. i sl. Persson, *KZ* 48, 128. *Boisacq** 295. 1094.

jàmak m (Vuk, narodna pjesma) »barjaktarev zamjenik«. Odatle' prezime na *-ovio: Jamaković.* Turcizam *(yamak* »pomoćnik«) iz oblasti vojništva.

Lit.: ARj 4, 447. Matzenauer, *LF* 8, 21. *Škaljiff·* 360.

jambo (16. v.) = (danas učeno školski) *jamb* »(metrički termin) u — (uzlazna stopa)«, od lat. *iambus* < gr. ἴαμβος nepoznatog (možda azijatskog = maloazijskog) podrijetla.

Lit.: ARj 4, 447. *DEI* 1803.

jân, gen. *jăna* m, pl. *jănovi* (Kosmet) »zastirač za minderluk« = *jân* (tuzlanski kraj) »strana na čamcu«. Odatle prilog *jàndal* (Vuk) = *jandal* (Kosmet) = *jändan* (narodna pjesma, Bosna) »na stranu, na strani« = s prijedlogom *na jandal(u).* Prvi je element u složenicama: *janostup* »nogostup = (metateza) gonostup (tuzlanski kraj«, *jànkesa î* (17. v.), odatle na *-džija jankesedžijajjanćes-* (Kosmet) »džeparoš«, *janporoz,* prilog (Kosmet) »na(h)ero, natraške, nabusito«. Balkanski turcizam *(yan* »côté, flanc«) iz terminologije za teren: bug. *jankesedžija.* Prilog *jändan* sadrži tursku postpoziciju *-dan* za ablativ. Odatle *jandal* na osnovu disimilacije *n-n* > *n-l; jandal* odgovara po značenju crnogorskom m *sompas* < *sam* + *pasti: puštijo stoku onako jandal* (Kosmet). U prilogu *janpordz* prema tur. *yanpuri* »krivo, naopako« *-oz* nije jasno. Tur. *yan* nalazi se kod nas još kao deminutiv na *-dzik : jándžik* m (Vuk, Srbija) = *jandźik* (Kosmet) »seljačka, čobanska kožnata torba, što se nosi oko vrata; sinonim: zagrčik (v.)«. Sa recipročnom turskom postpozicijom kojom se tvore inhoativni glagoli: *-Us: janliš* (Bosna) = *janhš* (Kosmet, uz *biti,* subjekt *esap, sat* itd.) »pogrešan, netačan«.

Lit.: ARj 4, 451. 452. 453. 454. *Elezović* 1, 252. 253. 2, 517. Korsch, *ASPh* 9, 506, *Deny* § 840. *Škaljić*[3] 361.

j angin, indeklinabilni pridjev (Travnik) »žestoke ćudi (ili spolno) čovjek, životinja«, metaforicko značenje prema *jàngija* f (Bosna) = *janglja* (Kosmet) »požar, gorävica«. Balkanski turcizam *(yangın* »požar«) iz terminologije običnog života: bug. *jangăn.* Sufiks *-gin* je kao u *sürgün* (v.) ili *čavkun* (v.). Oblik *jàngija* nastao je ispadanjem dočetnog tor. *-in* na osnovu disimilacije *n-n* > *n-0* i deklinacijskim dodatkom *-ja* (v.).

Lit.: ARj 4, 452. *Elezović* 1, 252. Skok, *Slávia* 15, 355., br. 361. *Školjić*[2] 361.

Jangura (stsrp. spomenik), maloazijski grad, antički lat. *Ancyra.* < gr. "Αγκυρα, danas obično *Angora* (novogr. *nk* >. *ng),* tur. *Engüriye.* Stsrp. je preko biz. (ngr.). Značajno zbog proteze.

Lit.: ARj 4, 452.

janičar (17. v., apozicija uz *Turci)* = (sa individualnim *-irí) janičarin* (18. v., Obradović, Nenadović), pridjev na *-ski janičarskī* (Mrnavić, Kavanjin), apstraktom na *-stvo janičarstvo.* Taj oblik sa dentalnim nazalom nije prodro u književni i saobraćajni jezik, nego s palatalnim *nj,* koji bolje odgovara turskom napola palataliziranom *n: janjičar* (16. v.) = *janjičarin* (17. v.), *janjičārskī* = (sa *je* kao u tor.) *jenjičar* (Vuk) = *jeničar* (Kosmet) = *jemčarin* (Kosmet) »1° član nove turske vojske obrazovane od nemuslimanske djece (ustanovio ju je Orhan, otac sultana Murata), 2° (metafora) nasilnik, 3° *(janjičar* Lika, Oštarije), bjeloglavi jastreb, gyps fulvus«. Odatle hrv.-kajk. prezime *Jančer.* Balkanski turcizam (složenica od pridjeva *yeni* »nova« i *çeri* »vojska«) iz vojničke terminologije:, bug. *janiiarin* = *eničarin,* arb. *xhaniçér.* Evropski turcizam. Upor. pridjev *yeni* u toponimiji: *Jènji-Pàzar* i *Jenji-Šeher.*

Lit.: ARj 4, 452. 458. 489. *Elezović* 1, 260. Hirtz, *Aves* 165. *Miklošič* 99. *SEW* 1, 445. *Holub-Kopečný* 148. *Bruckner* 198. *GM* 80. Korsch, *ASPh 9,* 506. *Lokotsch* 954. Skok, *Slávia* 15, 355., br. 362. *Mladenov* 703. *Školjić*[1]· 361.

-janin m, pl. *-jani,* sveslav. i praslav. produktivan i živ sufiks, složen od tri sufiksalna' elementa (konglutinat): *{o-* > *j* (v.) + *-an,* prema kojem se pravi plural (tip *Rimljanin,* pl. *Rimljani)* + *-in* (v.), koji znači individuum, jedno lice, i nedostaje u pluralu. Prvobitno označivao je samo muška lica. Stoga mu u mociji odgovara *-bka* (v.) ili *-ica* (v.) (tip *Hvaranin* prema *Hvarka).* Analogijom prenijet je elemenat *-an* i u ž. r. Tako nastaje *-jānka.* Danas se kaže f *Rimljanka* prema m *Rimljanin.* Budući da i sufiks *-ьc* > *-ac* služi istoj funkciji, veže se od starih vremena *-janin* i s njime u *-čanin* m prema f *-čanka.* Tako se mjesto nekadašnjeg *Zagrebec* m prema f *Zagrepka* kaže danas općenito *Zagrepčanin* m prema ї *Zagrepčanka.* Služi za tvorenje etnika od imena zemalja i naseljenih mjesta, kao i od općih riječi koje znače zemlju, grad, selo, puk ili ljudsku grupaciju. Odatle i u prezimenima: *Jajčanin, Šidanin, Oreščanin* itd. *Biščan* (Samobor) od *Bihać* i dalje *Bićanić.* Primjeri: *Hrvaćanin* (od pl. t. *Hrvati* kao oznake zemlje, koja se danas zove *Hrvatska), Zećanin* od *Zeta* i si., *Kotoranin, brđanin, goranin* (prezime *Goran), građanin, varošanin, seIjanin, pučanin, kršćanin* itd. Označuje i pojedince iz ljudskih grupacija: *kućanin, ukućanin, šerežanin, gošćan* (ŽK) »jedan od gostiju«. Može se proširiti sa *-ьc* na koncu: *Krašićanac,* gen. *-anca, KгapШaнec* (hrv.^kajk.) od *Krapina.* U toponimiji u pl. *Brckovljani,* naselje oko crkve *sv. Breka* < lat. *Briccius, Gračani*

(Zagreb), kmetovsko naselje koje je nekada pripadalo *Gradbcu, Varikašane* kod Zadra, kmetovi zadarske porodice *Varikaša*. Raširuje se sa *-nica Gračanica,* 1332. hram Bogorodice *gradbčanbskije (Mon. şerb.* 562). Samo za svaki pojedini elemenat postoje ie. paralele. Tako za *-an:* lat. *-anus (Romanus* od *Roma),* gr. -ηνος (Λαμψακηνός od Λάμψακος). Konglutinat je praslavenska tvorevina. [Usp. i *-anin].*

Lit.: Maretić 290., § 343 ab. *Ĺeskien* 249., § 391. *Holub-Kopečný* 450. Bělic, *JF* 15, 239. Boskovic, *JF* 15, 37. si.

jantar m »sinonimi: ambar (v.), ćelibar, agata (v.), okstan (v.)«. U novije vrijeme uzeto iz ruskoga. Odatle pridjevi na *-ьn: jantaran,* koji nije ušao u jezik; na *-ov: jantarov,* poimeničen na *-ina jantarovina',* na *-ski jantar ski.* Na *-un: jantarun.* Sve Šulekovi neologizmi. Ruska je riječ posuđenica iz ugrofmskog ili lit. *gentîras, gintaras.* Upór. još madž. *gyantar* pored *gyanta* i bug. *jantár.* Važna riječ iz kulture Baltika.

Lit.: ARj 4, 455. *Miklošič* 99. *SEW* 1, 445. *Holub-Kopečný* 149. Bruckner, *KZ* 45, 28-30. *Vasmer 2,* 491. *Mladenov* 703. Matzenauer, *LF* 8, 27. *NJ* 3, 158.

januári) m (Vük, latinizam) = *januar* (18. v., također ime muško) = (prema gr. γενάρις = arb. *jenar,* Toske) *jenar* m (1100) = *envar* (1491, kalendar prvotiska glagoljskog brevijara) — *jenvar* (Zakon vinodolski, historijski dokumenti 15. v.) = (prema tal.-mlet. *gennaro /= gennaio/) cenar* (15. v.) = *dzènãr,* gen. *-ara* (15. v., zapadni krajevi) = *đenar* (14. i 15. v.), *đenvar* (unakrštenje sa *envar,* 14. i 15. v.) = (latinizam) *đenvarije* m (15. v.) = (mlet. *ğ >j) jenar,* gen. *-ārā* (Božava, Rab), u Režiji *ženár = žanar* < furl, *zenar.* Od kllat. *januarius* (se. *menšíš)* > vlat. *jenuarius,* pridjevska izvedenica na *-arius* od imena boga *Janusa.*

Lit.: ARj 1, 938. 4, 455. 3, 4. 533. Kušar, *Rad* 118, 23. Cronia, *ID 6.* Stefanie, *Rad* 285, 93. *GM* 162. Stürm, *ČSJK 6,* 67. *ASPh* 14, 234. Putanec, *JZb 4,* 106.

Jánja f (Vuk, hipokoristik 17. v.). Odatle prezime *Janjio* (Bosna). Deminutiv na *-ica Janjica.* Hipokoristik na *-ša Jaša* (Lika). Hipokoristik ispuštanjem početnog sloga *Neža* (Hrvatsko zagorje), odatle prezime *Nežić* (Prigorje). Ančić ima: *Jagica ali Janje ttti Jagnja,* iz čega se vidi da bi *Janja* mogla predstavljati hipokoristik i od drugih svetica, kao *Agatha* (v.). *Anna* glasi u ŽK *Äna, Jana,* deminutiv *Janica,* toponim *Sveta Jana,* s etnikom *Svetojanac, svetojanski.* Pridjevski je toponim *Jânjina* (Pelješac). Na *-ika Janíka.* Novaković ima ženska imena *Jagnija* i *Jagnita.* G. 1459. potvrđena su prezimena *Jagnetić* i *Jagnežić,* iz čega izlaze varijante *Jagneta* i *Jagneša.* Svetica se zove i *sveta Janje.* Gdje *Janje, Jánja* predstavlja *Agnes,* tu je *gnj > nj* kao u *jagnje > janje* (v.); *janinčica* f »vrsta kruške« u Samoboru je od *Anna* (kruška je flazvana tako jer dozrijeva na *Anino,* koje se slavi u Samoboru).

Lit.: ARj 4, 410. 452. 453. 455. 458. 486.

janjus m (Dubrovnik, 16. v.) = *jänkus* (Dalmacija, Pavlinović) »kolačića umiješana od kostiju svetaca (ostia papale), kojoj na dvije strane metnu staklo, a okrajke oklope srebrom i vješaju o zažuku« = *ognjuš* m (Hvar) »hamajlija«. Deminutiv na *-ić ahjušić = jànjušić* (čakavski, Istra) »amuletům«. Prvi dio od lat. sintagme *agnus dei — agnus dea* »jaganjac božji = Isus« > mlet. *agnusdei.* Prema Budmaniju taj se crkveni latinizam izgovara u Italiji i Dalmaciji *(j)agnus,* odatle metateza *jànkùs,* ali zacijelo i sa *gn > n,* odatle *janjus.* Upor. arb. metatezu od *gn > ng peng,* određeno *pengu < pignus* i *ćinđi* (Zatrebač, Crna Gora) = *kind* pored *ćinć* (izgovor arbanaskih ribara u Ulcinju) = *čin = kini* (Sestáni) < **agniculus* »mlado jagnje«.

Lit.: ARj 4, 407. 454. 459. 8, 759. Parać 296. Štrekelj, *ASPh* 14,514. *REW*[3]290. *DEI92.*

japa m (hrv.-kajk.; prema Vuku ide u varoški jezik) »sinonim: tata, ćaća, otac«. Odatle: deminutivi na *-zk japek* (hrv.-kajk.), na *-ica jaţica* (Vuk, također slov. i slvč.). Iz madž. *aţa* »idem«. Kako se nalazi i u arbanskom, ne mora biti posuđenica iz madžarskoga, nego zajednička riječ djetinjeg govora kao *tata,* koja je internacionalna. Upor. *appa-n, appã* (vokativ) »otac« u jeziku tamil.

Lit.: ARj 4, 461. *Miklošič* 100. 414. *SEW* 1, 29. *Gombocz-Melich* 106. Jokl, *Unt.* 39. *UJb* 7 (cf. *IJb* 13, 166). Trombetti, *AA* 3_3 89.

jäpad f (Vuk) »mjesto gdje sunce ne grije; sinonim: osoje (v.)«. Odatle pridjev na *-ьn: jâpadan* »schattig«. Deminutiv na *-tk: japadak,* gen. *japatka.* Toponim pl. t. *Japodi* (Srbija). Denominál na *-iti: japaditi* (objekt *lozu* »vinograd«) »činiti hlad kome«. Složenica sa rijetkim prefiksom *ja-* < ie. e- > praslav.

e-, od ie. prijedloga *e\e*. Taj prefiks je i u *jälita* (v.) i prema Matzenaueru u *jareb* (v.), *jastreb*. i *jašter* (v.); *-tad* f je kao u *zapad f.*

Lit.: ARj 4, 461. 462. *SEW l,* 441. Matzenauer, *LF* 8, 21. 22.

jàpaga f (srednja Dalmacija, Pavlinović) »u šumi duboka jama među škripima«. Toponim: zaselak u požeškoj dolini, pl. t. *Japage* (Bosna, Donja Tuzla). S promjenom sufiksa *-aga* sa *-juža* (prema *kaljuža): japuža* (Šibenik). Miklošič uporeduje s tur. glagolom *jap-mak* »pokriti«, v. *jàpija;* Matzenauer s džagatajskim *jap* »fossa«.

Lit.: ARj 4, 462. Matzenauer, *LF* 8, 21. Miklošič, *Türk.,* Nachtrag 2, 133.

jàpija f (Vuk, 18. v., Bosna) =. *japtja* (Kosmet) = *àpija* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »1° građa za kuću, najčešće od drvljadi, 2° materija uopće, 3° (metafora) jak čovjek«. Odatle na *-ar: jàpijar* m (Pavlinović) »koji dijeli japiju«. Balkanski turcizam *(yapu* pored *yapi* »Gebäude« od *yapmak* »pokriti«) iz oblasti građevinarstva: bug. *jàpija,* arb. *japi f.* Od istoga tur. glagola je i Vukov *jdpití (od- sé)* »stajati otvoren (subjekt *vrata,* mna)«. Upada u oči da je turski glagol dobio kod nas protivno značenje od značenja u turskom jeziku. To se može objasniti time što je *japiti* obrazovano na *-iti* ne od tur. infinitivne osnove, nego od imperativa *kapuju yap* »zatvori vrata koja su bila otvorena«. Miklošič spominje još *japašiti, -im* »uhvatiti, zgrabiti«, ali ne kaže gdje se tako govori. To bi bila naša izvedenica od tur. recipročnog glagola *yapışmak* »s'attacher, se coler« od *yapmak.* I ovdje upada u oči što tur. glagol ne glasi kao obično na *-isati: *japašisati.* Možda je *-ošišati* stegnuto haplologijom u *-ašiti.* Za takvu pojavu nema drugih primjera. Upor. bug. *japtărdis(v)am.* Od tur. *yap-* je prilog *jăpma* (Kosmet) »patvoreno, fabricirano«, također balkanski turcizam: bug. *japmá.* Balkanski je turcizam iz oblasti nošnje i gerundi) na *-incak: yapıncak* sa refleksom *a* ili *u* za tur. jery i -sa zamjenom tur. *-ák* sa *-a* ili *-e,* gen. *-eta: japundža* f = *japandža* (Kosmet) = *japundže,* gen. *-eta* n (17. v., Vuk) = *japundže* (Kosmet) »vrsta kabanice protiv kiše«. Upor. rum. *ipingea* »Regenmantel«, bug. *japandžak* — *Japanca,* arb. *(j)opanxhe* (Gege), ngr. γιαπουντζές. -

Lit.: ARj 4, 462. 463. 8, 598. *Elezović* 1, 253. 2, 517. *Miklošič* 100. *SEW* 1, 445. *Lokotsch* 934. *Deny* § 1392. *Mladenov* 703. *GM* 161. 163. *Matzenauer, LF* 8, 21. Bruckner, *KZ* 45, 293. Korsch, *ASPh* 9, 506. *Školjić** 362.

japràklija f »(drvodjeljski termin) lenjir nalik na ćirilsko slov Γ«. Budmani kaže samo da je riječ turska, a ne navodi koja.

Lit.: ARj 4, 463.

japuriti se (Banja Luka) *(za- se,* Krašić) »crvenjeti se«. Ovamo zacijelo i *japražiti se* (u amplifikaciji sa *pužariti se)* »crvenjeti se«, denominal od nepotvrđene imenice *japraga* obrazovane s pomoću sufiksa *-jaga* (v.). Tako se govori negdje u Bosni i Hercegovim. Upor. i *zajaprìti se.* Ovamo bi mogao ići i naziv za lišaj *japrika* f (Sinj, Šulek) »lichen«. Nema na žalost opisa njegove boje. Možda i hidronim *Japra f* pritok Save kod Bosanskog Novoga. Semantička veza postoji sa *jara* (v.).

Lit.: ARj 4, 463. *ZbNŽ* 6, 156.

jar, gen. *jari f* (i-osnova) »ljetni usjevi« = *jar* m »ječam što se ljeti sije«; *jar,* pridjev *(jaro žito}.* Prvobitno je značenje »proljeće ili ljeto«. To se dvoje ne razlikuje. Upor. lat. *ver* »proljeće« prema rum. *veară* »ljeto« i *prímavara* »proljeće«, španj. *veruno* »ljeto«. Sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi. Pridjev i imenica poimeničuju se raznim sufiksima. Te se izvedenice odnose na proljetne i ljetne usjeve, plodove i mlade životinje što se lęgu u to godišnje doba. Poimeničenje: na *-ih jàrîk,* gen. *-ika* »jaro žito, povrće, lan što se sije u proljeće«, na *-ica jarica* (18. v., Vuk) = *jarica* (Kosmet) »pšenica što se sije u proljeće«, na *-ič jaru* = *jarić* »biljka sedum sexangulare«, na *-ie jarić,* gen. *-ica* »biljka«, odatle na *-evica jarićevica* »hljeb od jarića«, na *-bka jarka (jarka)* (Istra) »kukuruz što se ljeti sije«, na *-ьc jarac,* gen. *-rea* »jari ječam«, na *-ika jarlka* (Korlevići, Istra) »kukuruz koji se sije po žetvi za krmu«. Odatle na *-inica: jarčanica* »muka od jarca«; na *-sa: jarša* f »vrsta kruške«; na *-ina: jarina* f (Vuk) »proljetno i ljetno voće«. Pridjev *jar* proširen s *-ьn,* koji je potvrđen samo u poimeničenju sa *-ik jarník* »jari ječam«, morao je postojati i u hrv.-srp., jer ga preuzeše Arbanasi *jarine* »zreo« < *jannz.* Na domaću sitnu stoku odnose se ova poimeničenja: na *-ьc* m prema f *-ica; jarac,* gen. *jarca* m »Bock« prema *jarica* »mlada koza koja nije bila skozna«. Za ženku od *jarca* kaže se *koza. Zbog* toga je *jarica* zadržala prvobitno značenje. Kod sjevernih čakavaca i kajkavaca *jarac* znači i »ovan«, u ukr.. i rus. *jarec* »mlado od bebra, psa, ovce«. To je bilo prvobitno značenje, koje se očuvalo u hrv.-srp. samo u f na *-ica, Ájarac* je u mociji postao m za f *koza.* Deminu-

tiv na *-ić: jarčii.* Augmentativ na *-ina: jarana.* Odatle je uzvik *jac jaco* kojim se vabe *jarci.* Pridjevi su na *j-: jarčjī;* na *-ski: jàračkī* (17. v.) »koji pripada jarcu ili jarcima«; na *-ev: jarčev* (17. v.), poimeničen sa *-ina jarčevim* »jarčje meso«; na *-en: jarčen* (Ranjina). Kol. *jarčad* f (Stulić). Radna imenica na *-jãr: jàrcãr* »koji čuva jarce«. Denominai na *-iti: jarčiti se, -im* »coire (uopće i kad se radi o drugim životinjama)«. Deminutivi' na *-ę* gen. *-eta: jare = jarić,* pl. *jarići* (Vuk, 15. v.) »mladi jarac ili koza«. Odatle pridjev *jareći* (Vuk), poimeničen sa *-jak jaretnjak* »mijeh od jareta (srednja Dalmacija, Pavlinović)« — *jarećak* »jareća mješina«. Na *-ina: jāretina = jāretina* (Kosmet). Od iste se osnove pravi kol. *järad î = j ar énje,* odatle na *-ar jăradar* (Lika) pored *jaràdãr,* gen. *-ara* m prema *jaradàrica* f »koji čuva järad«, kao i ostali deminutivi *jarečce* (Kurelac), *jarénce* (Vuk), *jarešce.* Od osnove *jar-* u istom značenju postoji kod čakavaca i izvedenica na *-uh: jarúh,* gen. *-uha* (Hvar) »sinonim: jarac« = *jarûh* (Lovran, Vodice) = *jàruh* (zapadna Srbija) »mladi zec«. Odatle na *-e: jaruše* »janje od Jakovlje do Đurđeva« prema *jaružica* f »idem«. Odatle na *-jak: jarušak* »mladi zec«; na *-ica: jaružica* »mlado djevojče do 12/13 g.«. Na *-ič: jaŕic* m prema *jarica* »kozle«. Denominal *jārit se* (Kosmet) »pariti se« (subjekt *petao* i *kokoši).* Na *-ica: jarica* (1628, Vodice, Rukavac) »mlada kokoš«, odatle *jaričica* f (Lika) »l "mlada koza, 2° mlada kokoš«. Upor. bug. *jarica* »junge Henne, die noch nicht gebrütet hat, piščenka (ZK)«, *jarička* »pile«. Madžari posudiše *jérce = erce = jerke = yerke.* Teško je izdvojiti iz ove leksikologijske porodice *järina f* (Vuk) »jagnjeća vuna« = bug. *jarina* »1° Ziegenhaar, 2° zweite Wolle« pored *jarènica,* u kojoj je poimeničen nepotvrđen pridjev **jaren.* Ta riječ dolazi još u stcslav. i ruskom. Etimolozi rastavljaju pridjev *jar* i *jarina.* Pridjev izvode od ie. korijena **ai-lai-* »grijati, svijetliti«, koji se nalazi s raširenjem u *jasan* (v.), *iskra* (v.) i *jesen* (v.), a s raširenjem *r *al(e)r-* u praslav. *jarb,* avesta *yâr* »godine«, gr. <Spx3 lat. *hornus,* stnord. *ar* »guter Ernteertrag«, njem. *Jahr,* dok za imenicu *jarina* »jagnjeća vuna« vide paralelu u lit. *eras,* lot. *jērs* »jagnje«, lat. *aries.* Prema tome bi *jarina* bila praslav. pridjevska izvedenica *Aerina; ja* je u obje riječi nastalo iz *e > la* sa diftonškim izgovorom jata koji se održao poslije */.*

Lit.: ARj 4, 463. 371. 464. 470. 472. 467. 390. 468. *Elezović* 1, 254. *ASPh* 34, 306. Hraste, *BJF* 8, 20. Ribarić, *SDZb 9,* 152. *Doric 429. Miklošič* 100. *SEW* 1, 441. *Bruckner* 199. *Trautmann* 108. *WP* İ, 3. 105. *Mladenov* 703. *SpBA 6,* 73, br. 2 (cf. *IJb* 8, 198). *GM 96.* 161. *Boisacq*[3] 279. 281. 1083. Bugge, *PBB* 21, 424. Joki, *Stud.* 26. Brugmann, *IF* 28, 386. i sl. Schneider, *IF 57,* 202. Petersson, *KZ* 47, 257—258. Sandsjoe, *Strená philolog. Upsalensis* 119 si. (cf. *IJb* 10, 215).

jära[1] f (Vuk, sjeverna Dalmacija, Istra, dalmatinski otoci, Vrana, Tribanj, Obrovac, Jadrtovac, Pag; Tommaseo, *Iskrice,* XXVIII: *kao ovce koje leže u jednoj jarí)* »1° kao naslon gdje stoka zimi stoji, ograđen zidom pred torom, pokriven kao mošuna na Krku, 2° toponim *Jare* (Mostarsko Blato)«. Na *-ište jăriste* n »mjesto gdje je više jara«. S prefiksom *pod- padjára* (Krk) »staja za goveda, sa dvije strane (sa bure i od sunca) suhi zid, krov potporom uzdržan«. Od tal. (milansko narječje) *ara* < lat. *hara* »stalla per ammali, porcile«.

Lit.: ARj 4, 463. 10, 246. *Bartoli* 2, 189. Skok, *ZRPh* 38, 547. Maver, *AR 6,* 242., br. 5. *REW*[3] 4039. *DEI* 263.

jara[2] f »vrućina u peći«, postverbal od *janti, jarím* impf, *(od-* Bačka, srijemsko Podunavlje, Futog, *pod-, s-, za-,* objekt *peć);* (metafora) *juriti se* »bijesniti«, *razjariti* »nekoga raspaliti, razbijesniti«, *razjarati* (Danilo); iter, na *-va-: sjarivati, sjarujem* (objekt *glavnje)* (Vuk); *podjarővat, -ujem* (Kosmet); *järnuti, -ēm* (Lika) »sinonim: jariti (vatru)«. Deminutiv *jărkati* (Lika, *s-* Dubovica), odatle postverbal *jarka* (Bosna) »prijesan hljeb, tj. hljeb napola pečen zbog male vrućine«, v. još *japurili.* Sveslav. i praslav. *(jari),* bez paralela u baltičkoj grupi. Pridjev *ЛПГЪ,* koji postoji u bug., češ., polj., rus. i u lužičko-srp. jeziku, raširen je u hrv.-srp. sufiksom *-ъk* (tip *sladak): jarak, f jarka, jarko (sunce)* i jedanput *-ьn jaran, jarna* (18. v.). Da je postojao i bez toga proširenja dokazuje *jarost* f »1° vrućina, 2° (metafora) bijes, gnjev«. Odatle pridjev *jarostan.* Upor. još složenicu *jar-kopriva* (18. v.). Poimeničen je sa *-ič: jarić* (Hrvatsko primorje) »nutarnja vatra od ljubavi«. Poimeničenje pridjeva na *-ica* postoji samo u denominalu *ojaričati se, -ãm* (Bukovica, Dalmacija) »okrášliti se oko usta«, (sa *ja > je) najeričat se* (Kosmet, subjekt *kraste}* »kada kraste, bubuljice, izbiju u velikom broju poslije groznice«. U onomasiologiji (antroponimiji) dolazi još kao prvi elemenat dvočlanih imena: *Jaromír, Jaroslav* (1060) = *Jeroslaus*

(1259) = *Jeroslav* (16. v., Zoranie), *Jarognêvb,* odatle hipokoristik *Janje, *Jarohna* u toponimu *Jarohlin do* (disimilacija *n-n* > *n-l).* Upoređuje se s gr. epitetom za vino ζωρός »fort, pur« i lat. *ira.* Upor. sa formantom / mjesto *r:* gr. ζῆλος (fr. *jaloux)* i *jal* (v.).

Lit.: ARj 4, 471. 464. 467. 602. 8, 802. *Elezović 2,* 90. 436. Aleksić, *NJ* 4, 89-90. *Miklošič* 100. *SEW* 1, 447. *Holub-Kopečný* 149. *Bruckner* 199. *Mladenov* 704. *WP l,* 197. *Trautmann* 108. Matzenauer, *LF* 8, 21 — 22. *Boisacf* 376. 312. 309. 1097. Osten-Sacken, *IF* 23, 380. Horák, *ASPh* 12, 299. Fröhde, *BB* 20, 186. Matzenauer, *LF* 11, 348.

jarabí, uzvik (narodna pripovijetka, uz *Bože) = jarabí* (Kosmet, uz *amân)* »ah, gospodine Bože moj«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *ya rabim,* pored *jā rabbi, aman jarabbi* »milost, o Gospode«) iz oblasti islama.

Lit.: ARj 4, 464. *Elezović 2,517. Školjić*[1] 362.

jarak[1]**,** gen. *-rka* m (16. v., Vuk) = *jarak,* gen. *jarka* (ŽK) »duga i široka jama; sinonim: graba, brazda«. Odatle deminutiv na *-ić: jarać.* Govori se na čitavom hrv.-srp. teritoriju, na hrv.-kajk. i slov. Potvrđen je 1277: *fossatum ark vulgariter dictum (CD 6,* 191). Dočetak *-ák* osjećao se kao deminutivni sufiks kojemu odgovara augmentativ na *-uga: jaruga* f (Vuk, Hrvatska). Odatle opet deminutiv na *-ica jaružica* (Vuk) i augmentativ na *-ina jaružina.* Rumunji posudiše *erugă = irugă* »Mühlgerinne«, Arbanasi (Zadar) *jerug* m »potok«. Iba oblika nalaze se i u polj. i rus. u značenjima koja suviše sa *jarak* i *jaruga.* Oba apelativa su rašireni toponimi, sami i u vezi s toponomastičkim pridjevima. Sufiks *-uga* i *-ák* zamijenjeni su sa *-oca: jaraca* f (Šulek) »sinonim: spláká (u nju zapadnu kola), Regenpfütze (u Šulekovu prijevodu)«. Kavanjin ima *jarca* f. To bi bio postverbal od denominala na *-iti od jarak: jar üti* (Prigorje) *(ob-)* »kopati jarak oko čega« prema iter. *objarčivati* (19. v.). S odbacivanjem *-ъk, -uga* postoji u bug., polj., rus. i samo *jar.* U turskim jezicima tome odgovara sjeverno-tur. *yar* »strma obala, provalija«, južno-tur. (osmanlijski) *yarık* »rascijep« i džag. *yarn"*,,* koje se poklapa s osmanlijskim. To su izvedenice od glagola *yarmak* »rascijepati«. S tim riječima pomiješao se tur. (osmanlijski) *arik* »Wassergraben, kanal«, odatle slov. i ukr. *jarok* »idem«. Ovamo idu i naše *jarak* i, *jaruga,* u kojima se zamjenjuje tur. jery sa β i *u.* Zbog starine turcizma i njegove raširenosti u slov. i hrv.-kajk. mora se uzeti da potječe iz avarskog doba.

Lit.: ARj 4, 464. 468. 8, 364. *Mažuranu* 459. *Miklošič* 100. *SEW* 1, 445. *Mladenov* 703. *Gombocz-Melich* 142. *GM* 163 335 Vasmer, *RSl 2,* 28. Vulović, *ASPh* 8, 137* Korsch, *ASPh 9,* 506. Jagić, *ASPh* 2, 396-397. *Tiktin* 598. 854. *Škaljiś** 362.

jarak[2]**,** gen. *-aka* m (18. v., Vuk, narodna pjesma) »sinonim: oružje«. Odatle možda denominál na *-iti: jàraciti, -im* (Vuk) »pripremiti konja za trku«, *najaračiti, -im* (Srbija, Milićević) »pripremiti sokola za lov«. Turcizam *(yarak]* iz vojne terminologije.

Lit.: ARj 4, 465. *Školjić** 362.

jaram,,gen. *-rma* m (Vuk) = *jaram,.*gen. *jarma* (ŽK) = (sa *ja > je) jerôm, jermă* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav. *(*janmъ),* bez paralela u baltičkoj grupi, »jugum; sinonim: *igo* (v.)«. Odatle deminutivi na *-ьc jàrmac* = na *-ъk: jarmok* (Vuk, genitiv nije potvrđen) »ono što se zove vagir (ŽK v.)«, na *-ica jarmica* (18. v.) »najgornje svećeničko odijelo, planeta, planila«. Pridjev na *-ьn: jarman, f jarmna* (14. i 15. v.) = na *-en jařmen* (Istra, narodna pjesma), poimeničen u m slov. *Jemen* »Riemen«, sa *-ica jarmènica* (Vuk, Srijem) »drvo u lađara preko prsiju kad vuku lađu« = *jarmenica* f pl. (ŽU) = *jermenice* pored *jar-* (ŽK) »Jochwiede«, sa *-jača jarmènjača* »donja letva na jarmu što stoji volovima ispod vrata«, sa *-jak jărmenjak* »svrdlo za probijanje jarma«. Na *-ka: jarmenka* (Prigorje) »gvožde za jaram«. Od sintagme *pod jarmom: pòdjarmica* çVuk, Srijem) »podgrljača, polica, puža kao dio jarma«. Denominál na *-iti: jarmiti, jarmim (iz-, pod-, raž-* Vuk) prema *-jarmljivati* samo s prefiksima. Madžari posudiše *jarom,* Arbanasi *jarm* »plug« sa interesantnom semantičkom specijalizacijom. Ie. korijen je **ar-* »pričvrstiti«, upor. gr. αρμός »Fuge, Gelenk«, ἅρμα, lat. *arma.* Sufiks je isti koji u *ječam* (v.), *remen* (v.): *-ьmy,* gen. *-mene,* upor. lat. *armentumı jaram* je prema tome prvobitno značio »pričvršćenje«.

Lit.: ARj 4, 209. 465. 471. 10, 246. Skok, *ASPh* 33, 363. Popović, *Sintaksa* 35. *Miklošič* 100. *SEW* 1, 31. *Holub-Kopečny* 149. *Bruckner* 199. *KZ* 38, 310. sl. 43, 323. *GM* 161. *WP* 1, 73. JoW. *Stud.* 26. *Boisacq*[3] *79.*

jaràmaz m (narodna pjesma) = *jaramâz* (Kosmet) »sinonim: zlikovac, zločinac«. Odatle apstraktum na *-luk: jaramàzluk* »zločinstvo«.

Bunjevačko prezime na *-ovii: Jaramazovič.* Balkanski turcizam (negativni aorist *yaramaz* na *mez* »ne« kao *biljmez, pekmez}* iz pravne terminologije: arb. *(paramas* »Übeltäter, Raufbold«.

Lit.: ARj 4, 467. *Elezović* 1, 254. *GM* 161. *Školjić*-362.*

jaran, gen. *-dna* m (Vuk, narodna pjesma) = *jaran* (Kosmet) »sinonim: drug, prijatelj, ljubavnik«. Mocija se izražava sufiksima *-īk* m prema f *-ica, -ika, -a: jarànik* m (Vuk) prema *jararaca* (18. v.) = *jararaca* (Kosmet) = *jarànika* (narodna pjesma) = *jarana* (18. v.) »sinonimi: drugarica, prijateljica«. Apstraktum na *-luk: jarànluk* = *jaranstvo* (Vuk). Prezime na *-ović: jfaranović.* Denominali na *-iti jaraniti se, jàranîm* (Vuk) *(s-, u-}* »milovati se«. Na *-ati járati se* (Zore, južna Dalmacija) »hitati se kamenom«. Taj denominal potvrđuje da je i kod nas kao i u arbanaskom postojao *jaran* u liku *jar.* Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. sing, *jar,* pl. *jaran* > tur. *yaran* kao obično kod arabizama *fukara, eškija,* koji su arapski plurali) iz oblasti ljubavnog života: bug. *jaran,* arb. *jar* pored *jaran* »Liebhaber, Bursch, Krieger«.

Lit.: ARj 4, 467. *Elezović* 1, 254. *GM* 161. *Mladenov* 703. 'Zore, *Rad* 138, 59. *Školjić*[1] 363.

jàrdum m (Bosna) »pomoć« = *jardwn,* gen. *jardžma* (Kosmet, objekt uz *ispratiti)* »vrsta mobe«. Odatle, radna imenica na *-džija: jardundžija* »zaštitnik«. Balkanski turcizam (tur. *yardım, yardımcı)* iz svagdašnje terminologije: bug. *jardam.*

Lit.: ARj 4, 468. *Elezović* 1, 254. *Mladenov* 703. *Škaljić** 363.

järeb m (Vuk) »perdix saxatilis«; ptica bolje poznata u deminutivu na *-ica: jarebica* (Vuk) = (sa *ja* > *je* kao u *jasen* > *jesen) jerèbica* = *jerebïca* (Vodice, Kosmet) = *orebica* (Cres) = *orèbica* (Lumbarda, Korčula, Dračevac na Braču) = *rebica* (Krivi Put), baltoslav. (?), sveslav. i praslav. *(^егеЬъ).* Toponim. Odatle ponovni deminutiv na *-ica: jarebičica.* Pridjevi na *-ji: jarebičjī* = *jerèbicjï;* na *-inji: jarèbinjî,* poimeničen sa *-jak jarebinjak,* biljka. Sa zamjenom sufiksa *-ica* sa *-usa* i *-ьc: rebusa* i *rebac* (Vrgada) = *jarebac* (Pakoštane, Dalmacija). Denominal *jarebiti se, -ï* (subjekti *kokoš* i *ptica* kad gubi perje), *jarćbavati se* (Kosmet u zagoneci). Gubitak *e* > *ja-, je-, o-,* koje se tumačilo i kao prefiks (Matzenauer), dolazi u rus. *rjabčik,* u pridjevu *rjabyj* i u stcslav. *геЬъ* »šaren«. Iz slavenskih jezičnih sredstava dade se prema tome utvrditi da je jarebica dobila ime po boji perja. Upor. bug. pridjev *jarebat* »gefleckt, gesprenkelt, grau«. Vokal *e* je nastao iz *nazala ι:* stcslav. *jarębł, геЬъ,* polj. *jarząb,* češ. *jaf ab* i rus. *rjabčik.* Od baltičkih jezika pruža paralelu lot. *irbe* »idem« i gr. pridjev ορφνός »taman, tamne boje«, s prijevojem *e* > *o.* Ie. korijen bi bio **erebh-.* Nazalni infiks u **егеЬъ* je praslavenska inovacija. Stcslav. *геЬъ* »šaren« uporeduje se s lit. *raïbas* »bunt«, stvnjem. *erph, suši. iarpr,* ir. *riabach* »buntgesprenkelt«.

Lit.: ARj 4, 468. 13, 802. *Elezović l, 254.* 260. Ribarić, *SDZb 9,* 154. Jurišić, *NVj 45,* 92. Hirtz, *Aves 2,* 412. Kušar, *NVj 3, 324.* Tentor, *JF* 5, 204. *Doric 429. Miklošič 275. SEW* 1, 274. *Holub-Kopečny* 152. *Bruckner* 200. *KZ 45,* 318. *ZSPh 4,* 215. *KZ 45, 295-296. Vasmer 2,* 561. *Mladenov* 702. *Trautmann* 104. *WP* 1, 146. Rozwadowski, *RSl 2,* 102. Vaillant, *RES* 13, 101-102. Matzenauer, *LF* 8, 23. Zubatý, *ASPh* 16, 409. Sobolevski, *Slávia* 5, 439. Iljinski, *Slávia 2,* 266-267. Štrekelj, *ASPh* 28, 514. Petersson, *IF 24, 273.* Mayer, *KZ 66,* 105. Mikkola, *RSl* 1, 18. *Boisacq*[3] 719. Zupitza, *KZ* 36, 67. Much, *ZDWf 2,* 283. sl. (cf. *AnzIF* 15, 104).

járma f (Kosmet) »krupno mljeveno žito za stoku«. Balkanski turcizam (tur. pridjev i imenica *yarma* »1° prosječen, cijepan, 2° žito krupno samljeveno«, od *yarmak)* iz mlinarske terminologije: bug. *jarma* »grobes Mehl als Viehfutter«.

Lit.: Elezović 1, 254. *Mladenov* 704. *Doric* 429. *školjić* 363.*

jàsak, gen. *jaska* pored *jāsaka* m (15. v., Vuk, objekt uz *utinitf)* = *jasak,* prilog (Kosmet) »sinonim; zabrana«. Odatle radna imenica *jasakčija* »kavaz, koji viče *jasak«,* s pridjevom na *-in jasàkcijin.* Balkanski turcizam (izvedenica na *-ák* kao *jatak* /v./ od *yas* »red, pravilo, zakon«, također uzvik *yasak* »stoj«) iz vojne terminologije: bug. *jasak,* arb. *jasak* — *jesák* = *jasakt.* Ovamo ide možda na *-li: jasllja,* indeklinabilni pridjev »u žalosti« (subjekt *žena* uz *biti)* < tur. *yash* »ožalošćen, u crno zavijen«.

Lit.: ARj 4, 474. Elezović l, 255. *Mladenov* 704. *GM* 161. *Škaljić** 363.

jasan, *jasna* (Vuk), sveslav. i praslav. *(_*ênsí)* pridjev, »clarus«. Poimeničen u apstraktima na *-ota, -oca, -ost: jasnost* = *jasnoća* =

jasnota; na *-ina: jasmna* (17—18. v.). Novi pridjev na *-ovit: jasnòvit.* Inhoativ na *-éti jàsnjeti, -im;* kauzativ na *-iti:* impf, *jasniti, -im (iz-, ob-, raz-)* prema iterativima na *-va- -jasnivati, -ujem, -jašnjavati, -jašnjivati, -ãm,* samo s prefiksima. Postoji još *jas* m, f (18. v.) s čistom osnovom bez sufiksa. Zbog toga postoji mogućnost da se ovamo stavi i impf. *kòjasiti se* (Vuk) »sresti se, javiti se, pozdraviti se kod sretanja« s rijetkim prefiksom *ko-* (v.). Upor. *jásati,* stčeš. *jásávati.* Početno *ja-* je nastao iz *ê* (e), koji se razvio iz ie. diftonškog korijena *ai-lai* »gorjeli, svijetliti«. Taj je bio raširen formantom *sk-*. Upor. lit. *aiškus* »jasan«. Praslav. je inovacija dodatak formantą *n.* S drugim prijevojem i formantom je *iskra* (v.).

Lit.: ARj 4, 474. 8, 364. *Miklošič* 101. *SEW* 1, 276. *Holub-Kopečný* 149. *Bruckner* 200. *Vasmer 2,* 497. *Mladenov* 704. *Trautmann 4. WP* 1, 2. Vaillant, *RES* 22, 32. Sobolevski, *Slávia* 5, 450. ' Scheftelowitz, *KZ* 56, 195. Matzenauer, *LF* 8, 24-25. 186.

jasen m (Vuk) = *jasan* (jedanput, upór. češ. *jasan) = jasin* (jedanput, 18. v., ikavski) = (sa *ja >je) jesen* (1427, Ozalj, Cres, Belostenec, Voltidi, Vuk) = *jesen* (Buzet, Sovinjsko polje), sveslav. i praslav. *(*asent),* »njem. Esche« (s kojim je u prasrodstvu). Odatle deminutivi: na *-ьc jasénac,* gen. *-ènea* »dictamnus albuş L.« = na *-bk jasenak,* gen. *-nka* (Vuk) = *jasenak* = na *-ič jašenie* = sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *jasenićak,* gen. *-ćka.* Pridjev na *-ov: jasènov* = *jesenov* (Istra) pored *jasenov,* poimeničen sa *-aca jasenovača* »jasenova batina« i sa *-ina jasènovina* »jasenovo drvo«. Na *-ik: jasènïk,* gen. *-ika* »šuma jasenova«. Na *-ište: jasenīšte* n (Bella, Voltidi, Stulić, Piva-Drobnjak) = *jeseniste* (Voltidi) »mjesto gde su nekada bila jasenova drveta«. Kolektiv na *-je: jasenovlje* (Jambrešić), *jasinje* (18. v., Reljković). Veoma raširen toponim i hidronim: *Jasenovac, Jesenice* (Poljica, Dalmacija). Za slov. *Jesenice* sinonim njem. *Assling* dokazuje postojanje starijeg *Jasenice.* Neobični su *Jasjenice* (selo, Bosna) kao jekavizam i *Jasinak* (Srbija, Valjevo) kao ikavizam. Upor. gore *jasin.* Sa *jasan* upor. *Jasanica,* voda u Hercegovini. Baltičke paralele nemaju formanta *-en:* lit. *uosis,* lot. *uôsis,* stprus. *woasis* < ie. **ősis.* Praslav. se poklapa u pogledu formanta sa lat. *õrnus* < ie. *õsen-os,* a germ. stvnjem. *ask,* langob. *oska,* nvnjem. *Esche* slažu se u pogledu odsustva formanta *n* sa arb. *ah* »bukva«. Upor. u Iberiji toponim *Huesca* < ie. *oska.* Možda pripadaju protoevropskom supstratu kao termin za drveće.

Lit.: ARj 4, 477. 480. Tentor, JF 5, 203. *Mazurami* 460. Vuković, *SDZb* 10, 387 *Miklošič* 100. *SEW* 1, 31. *Holub-Kopečny* 149. *Bruckner* 200. *Trautmann* 203. *Mladenov* 704. *WP* 1, 184. Bartolomae, *IF* 1, 304. Johansson, *IF 2,* 52. Uhlenbeck, *PBB* 30, 262. *Boisacq** 107.

jàsika f (Vuk), baltoslav., sveslav. i praslav. (*oj-) »populus tremula« = slov. sa *ja- > je- : jesika.* Sufiks *-ika* je kao u imenima biljki. Bez tog sufiksa dolazi u izvedenici na *-īk jàsïk* gen. *-ika* (Vuk) »jasikova šuma«. Vrlo čest toponim kao i izvedenica na *-ika.* Mjesto *-ika* potvrđeno je *jesina f* (18. v.: *drvo jovina oliti jesina).* Glede *-ina* upor. polj. i rus. *osina.* Varijanta *je-* za *ja-* potvrđena je u toponimiji: *Jesikovac* (brijeg, Srbija), *Jesikovb doh* (međa selu *Vhčju* kod Treskavca u Makedoniji). Suglasnik s nastao je iz 'grupe *bš > ps.* Upor. u baltičkim jezicima lit. *apsa, apse,* stprus. *abse,* lit. *apuse* pored *epusg,* stvnjem. *Espe.* Razlika je između sjevernih i južnih slavina u tome što sjeverne imaju *o-* mjesto *ja-* : češ., slvč. *osika,* polj. *osa, osika,* rus. *osina.* Naziv možda pripada protoevropskom supstratu. Upor. tur. *apsak,* čuv. *ewes.*

Lit.: ARj 4, 480. 619. 621. *Miklošič* 100. *SEW l,* 31. *Holub-Kopečny 257. Bruckner* 383. Vasmer, *RSl 4,* 151. *Trautmann* 11 — 12. *WP* 1, 50. *Mladenov* 704. Hirt, *IP* 1, 483. Loewe, *PBB* 60, 163. Uhlenbeck, *PBB 26, 295.* Meillet, *RSl* 2, 70. Sütterlin, *IF 25,* 60. Matzenauer, *IF* 12, 168.

jasla f (hrv.-kajk., slov., Belostenec, Voltidi, Stulić) »poganac, gnojnica, smrad koja teče iz rane«. Od njem. *Aissl, Assel* »Geschwür«.

Lit.: ARj 4, 480. *Miklošič 4. lstí, Vgl. Gram.* 1, 354. *SEW l, 32.* Štrekelj, *DAW 50,* 60. '

jasmin m (sinkopa samoglasa u intertonici prema učenom lat. *jasmínům)* prema *jasemin-čibuk* (složenica) = *jāsamin* (Dalmacija, balkanski oblik prema ngr. γιασεμί, arb. *jasemi, asemin)* = *jelšamin* (Brač) = *jelžemin* (Šulek, Sabljar) prema *đelsamin,* gen. *-ina* (Vuk, narodna pjesma) < tal. *gelsomino* »biljka jasmínům officinale«. Od perz. *jāsamin* > tal. *gelsomino.* Sa starijim *č* za tal. *dz* i sa *ja- > je-* kao u *jenvar, cesmín* m.

Lit.: ARj 1, 946. 3, 3. 4, 474. 583. 584. *REW*[3] 4577. *DEI* 1780. *GM* 161. *Lokotsch 942. Škaljić*[2] *363.*

Jasòfija f (narodna pjesma, u sintagmi, desetercu: ~ *cara Kostadind)* < ngr. *Aja Sofia* < "Αγια Σοφία, carigradska crkva.

Lit.: ARj 4, 483.

-jast, živ pridjevski sufiks složen od *-iṇ ì -ast* (v.) istog značenja, s kojim može da se izmjenjuje, upor. *kučast* pored *kukast.* Služi za izvođenje pridjeva od imenica: *šiljast* od *šilo, pepeljast* od *pepeo.* [Usp. *-as].*

Lit.: Maretić 318., § 365 d.

jastog m (Vuk, 16. v., Hektorović, Ljubiša, Muo, Malínská, Mljet, Pučišće, Budva, Krtole, Senj, slov. iz hrv.) = *jàstok* (Kavanjin, Perast) = *jastof* (Cres) = (sa umetnutim *r* poslije dentala) *jăstrog* (Božava, Rab, Ugljan) »morski rak«. Nejasna je dubrovačka varijanta *zastog.* Odatle sa mlet. sufiksom -era < lat. *-aria* za oznaku mreže *jastogêra* (Senj). Od lat. *astacus* (Plinije) < gr. αστακός preko dalmatoromanskoga. Sa grčkim akcentom u arb. *stoko, stahús,* rum. *stacós,* riječ ie. podrijetla. Postoji u tal. isti grecizam i s promjenom sufiksa **astax,* gen. *-äcis* = **astix,* gen. *-ids* > tal. *àstice* (18. v.), mlet. *àsteze* > *astēž* m (Korčula, školovani ljudi) = *ástize* (Krk).

Lit.: ARj 4, 484. Budmani, *Rad* 65, 161. Kušar, *Rad* 118, 14. Cronia, *ID 6.* Macan, *ZbNŽ* 29, 208. *Pleteršnik* 1, 360. *Miklošič* 104. *SEW* 1, 449. *REW*[3] 738. *DEI* 336. 339. Vasmer, *RSI* 4, 181. Isti, *GL 69.* Joki, *IF* 44, 69.

jastreb m (Vuk) = (pseudojekavizam) *jăstrijeb* (16. v., Vuk) = (sa *š* kao u *oštar) jastreb* (Boka), sveslav. i praslav. *(*astrebb)* »vultur, aquila«. Pridjevi: na *-ji* samo u poimeničenju na *-jak jastrebljak* »biljka«, na *-ov jăstrebov,* na *-ast jastrëbast* (Vuk) »boje kao u jastreba«. Deminutivi na *-ьc: jastrébac,* gen. *jastrepca;* na *-it: jastrebič.* Augmentativ: *jastrèbina.* Na *-aca: jastrebača* (Bastali) »ime puri«. Na *-tiša: jastrebuša* »jastrebasta kokoš«. Radna imenica na *-ar: jastrèbãr,* gen. *-ára* (14. v.) »feudalni službenik koji hrani jastrebe«. Raširen toponim i oronim u različitim izvedenicama; među njima *Jastrebarsho,* skraćeno *laska.* Vokal *e* je nastao iz nazala g, upor. stcslav. *jastrebъ, poìj. jastrząb.* Paralela nema ni u baltičkoj grupi ni u ostalim ie. jezicima. Ali se ipak tumači iz ie. jezičnih sredstava na razne načine. Jedni (Lang) vide u toj riječi izvedenicu od ie. pridjeva **akros* ili **okros* > gr. ώκύς »brz«, obrazovanu s pomoću rijetkog sufiksa *-ebb* < ie. **embho* kao u *galeb* (v.) ili u prijevoju *-cЬъ golub* (v.) i lat. *palumbēs.* Semantička bi paralela bila lat. *acdpiter* = sanskr. *ašu-patvan* »brzo leteći«. Bruckner uzima isti sufiks s polj. pridjevom *jastry* < praslav. **astrb,* »bistar«, češ. *jastřiti* »oštro gledati«, slov. *jastřiti.* Odatle su možda i naša imena ovaca *jàstroka* (Grbalj) = *jastrovka* (Kurelac). Jagić, Vasmer i Uhlenbeck vide složenicu od **jastb* < *ěstb* + *rebz, jerφ* »koji jede jarebice«. Oštir, Meillet i Petersson pretpostavljaju relikt iz praslavenskog supstrata. Matzenauer traži u *ja-* prefiks, a u korijenu sanskr. *srimbh* »ferire« itd.

Lit.: ARj 4, 484. *Mažuranić* 460. *Miklošič* 101. *SEW* 1, 32. 429. *Holub-Kopečný* 152. *Bruckner* 201. Vasmer, *RSI* 4, 166. *WP* 1, 172. *Mladenov* 704. Sobolevski, *Slama* 5, 439-440. Budimir, *JF* 15, 158. Körinek, *Slávia* 12, 194-202. Oštir, *Razprave* 8, 193 (cf. *Ijfb* 16, 169). Loewenthal, *WuS* 11, 54. sl. (cf. *ijb* 14, 200). Lang, *LF* 51, 20-28 (cf. *IJb* 11, 465. *ZSPh* 5, 214). Uhlenbeck, *KZ* 40, 552-561 (cf. *AnzIF* 24, 116). Meillet, *MSLP* 11, 173. Petersson, *IF* 34, 246-247. Charpentier, *IF* 35, 253. Matzenauer, *LF* 8, 23-24. Mikkola, *RSl* 1, 17-18. Mayer, *KZ* 66, 104. sl. Iljinski, *RFV* 60, 421-440 (cf. *RSl* 2, 239).

jàstuk m (Vuk) = *j ástak* pored *j astia,* gen. *jastîka i jastuk* (Kosmet) »1° sinonim: blazina, vanjkuš, 2° (metafora) drvo na osovini«. Odatle deminutivi na *-ić: jastučić* (18. v., Vuk); na *-bk: jastučak,* gen. *-čka* (18. v., Vuk); na *-e: jastūče,* pl. *jastučići* = *jastbče* — na *-će jastučence* (Kosmet). Nije općenit hrv.-srp. turcizam, ali je tendencija da to postane. Tur. jery > и kao u *kõduna* (v.). Balkanski turcizam (izvedenica s pomoću sufiksa *-dik* od *yarmak* »être couché«: *yazdık* pored *yastık)* iz kućne terminologije: bug. *jastăk,* arb. *jastëk, jashtëk, jastek, jestek, jostik.*

Lit.: ARj 4, 486. *Elezovic* 1, 255. *Mladenov* .704. *SEW* 1, 449. *GM* 161. Vasmer, *RSl* 4, 181. *Deny* § 1275. *Šhaljić** 364.

jašāk m (genitiv nije potvrđen; ne kaže se gdje se govori, možda na Braču, jer je riječ saopćio Ostojić) »sud od zemlje sličan vrču, sa dva rucelja jedan prema drugome, amfora«. Upor. još slov. *jolek* »Wasserbecken« < stvnjem. *ase* »Schlüssel, Becken, Boot«.

Lit.: ARj 4. 486. *Pleteršnik* 1, 360. *Miklošič 4. SEW* 1, 32.

jäšlja f, pl. *jašlje,* gen. *jaíâ//*'(Istra, Korlevići, svi Slovinci zapadne i južne Istre osim Vodica) »1° iver = jiver (Vodice), 2° mali iz-

rast na cjepanici, na orupku, koji treba odsjeći da se orûpci povezu u faš, u gocu«. Od lat. *assula,* deminutiv od *assis.* Upor. tal. *aşchia* < vlat. *ascia* (Kasiodor). Taj vlat. oblik bio je prenesen u kllat. *astiila.* Odatle nastade puniji kslat. deminutiv na *-ella astella* > *ostjela* (Stulić) »assulae, segmenta, ramentą« > *ošćela* (Dubrovnik, Vuk, Vodopić) »ostružine od drveta, oblinje (hrv.-kajk.). = planjadūra (Korčula)« = (unakrštenjem sa *kostf) kostjele* = *kostile* (Mikalja, odatle Stulić) »ostruge, strugotine«. Ovamo ide zacijelo u Klani (Istra) *ašćerica* »čačkalica«. Izmjena *o* > *a* i *l* > *r* kao i akcenat nije jasno. Kod Istromána *stiela,* s aferezom *a-*.

Lit.: ARj 5, 375. 9, 318. Ribarić, *SDZb 9,* 129. 153. *DEI* 316. 337. *Ive* 5. *REW*[3] 740.

jašma f »sinonim: jaspis; kantaš« (Popović). Ruski turcizam arapskog podrijetla (ar. *jašm* > tur. *.yesem).* Upor. *jašpar* (15. v.), apozicija uz *kamen.* U pogledu vjerovanja o ljekovitosti upor. *bojni kamen* (Kosmet).

Lit.: ARj 4, 487. *Elezović* 1, 53. *Lokotsch* 941.

jašmak m (Vuk, Dalmacija, Lika) = *jašmak* (Kosmet) »koprena za lice muslimanke, kad izlaze na ulicu; sinonim: povezača, zabradak«. Turcizam (tur. *yaşmak)* iz terminologije nošnje. Odatle na *-jar* (v.): *jašmačar* (Vuk, Kotor) »postav za jašmake«.

Lit.: ARj 4, 487. *Elezović 2,* 518. *Školjić** 364.

jat[1] m (jedanput, narodna pjesma) = *jäto* n (Vuk, tako općenito) »sinonim: množina (ptica)«. Odatle pridjevi: na *-ьn: jätan* (18. v.), poimeničen na *-īk jātnīk* (Vuk, Crna Gora) »čovjek od bratstva u kojem ima preko 50 pušaka«; sa *-ica: jamica* (18. v.) »ptica koja pripada jatu«; *sjätan* (sin) »onaj koji se združuje u *jato«;* na *-ast: jâtast* (Bella, Voltiđi, Stulić, prema Budmaniju nepouzdan) »zbit, zbijen, sabit«; složen prema sintagmi *voditi jato: jatovodan* (Došen, 18. v.). Na *-onja: jatonja* (Bruvrio) »ime volu«; na *-oša: jatoša* f (Bosanska Krajina) »najstarija ovca, koza, svinja, koja vodi stado«. Prilozi *jätno* — običnije *jatomice* (Vuk) = *jatmicg* (18. v., J. S. Reljković). Denominali: na *-iți: jätitt, -īm (se)* (Vuk, Kosmet) *(s-};* na *-ovati: jãtovati se, -ujem* (Martie), prema *bratimiti se* analogijski *jatimiti se, -īm.* Nalazi se još u slov., bug. i rus. *játvo.* Kao izraz primitivne kulture (stado) riječ *je* praslavenska bez paralela u baltičkoj grupi i u ostalim ie. jezicima, ali se postanje tumači iz ie. jezičnih sredstava. Bruckner izvodi od korijena **ja-,* koji je u *jahati* (v.), i dovodi u vezu sa sanskr. *yatati, yatate* (3. 1.) »reda, okružuje«, *yatanı* »hod, put«, avesta *yat-* »kretati se«. To je dakle ie. korijen **ei* u obliku **ıa-,* koji je i u *eo, ire* i u. *ići* (v.), raširen formantom *t* kao stir, *āth* »Furt«. Brücknerovo tumačenje za *jato* je prihvatljivo. Samo se mora rastaviti od *jata* (v.). Matzenauer uporeduje s lot. *ada* »grex«, za što *d* čini teškoće.

Lit.: ARj 4, 489. 490. *Elezović* 1, 256. *Miklošič* 101. *SEW* 1, 410. *Bruckner* 201. *Holub-Kopečný* 149. *Mladenov* 704. *WP* 1, 104. Matzenauer, *LF* 8, 26-27.

-jat[2], živ pridjevski sufiks složen od *-io* i *-at* (v.) istog značenja. Služi za izvođenje pridjeva od imenica: *domišljat* od *domisao f>* i od sintagmi: *umiljat* od *u milu* upor. *umilan.*

Lit.-: Maretić 318., § 365e.

jäta f (čakavski, Cres, Punat na Krku, Vodice) »1° zaklon od vjetra, kiše, 2° krov, zid, stablo, kabanica« = *jato* n (Istra »zavjetrina. Izričaj *daj se za jatu* reče mati djeteta (Punat) »zagrnuti rupcem«, prilog *zajatu* (Cres) u rečenici *onje^, tuje'—'* »u zaklonu od vjetra«. Odatle denominal *razjätiti dvor* (Vodice) »otvoriti vrata staje, da unutrašnjost ne bude zaštićena od vjetra», u značenju, »koliba« nalazi se *jata* u slov., češ. i polj. Morala je postojati i na hrv.-srp. kopnu (terra ferma), jer u Lici postoji izvedenica odatle na *-ara* (tip: *brvnara* »kuća od brvana«, *stračara* »vrlo rđava kuća«): *jatara* f »vrlo mala seljačka kuća«, sa deminutivom na *-iça: jàtarica.* Kako ne postoji denominal **pojatiti,,* ne može se uzeti da je *pojata* f postverbal odatle. Protiv shvaćanja *po-* kao prefiksa govori i oblik *pajata,* koji se čita u dokumentu iz g. 1566. (Izačić). Riječ *pojata* je vrlo stara. Nalazi se u stcslav. u značenju »krov kuće«, u bug. »staja za ovce, obor, tor«, u slov. »Scheune«. Posudiše je Dakorumunji »Stall, Kuhstall«, Cincari *pueată* i Madžari *pajta* (sa gubitkom *a* u penultimi kao u prezimenu *Pozsgaj* »Požežanin« od *Požega).* Bruckner izvodi *jata* i *jato* (v.) od korijena *ja-,.* koji se nalazi u *jati, jahati* (v.). Ne vidi se pravo semantična veza. Po svoj je prilici *pojata* nastalo unakrštavanjem predromanske alpinske, južno-fr. i pirenejske riječi *baita,* (upor. baskičko *baita* »kuća«, v. posuđenim *bajta),* koja se nalazi u sjeverno-tal. narječjima,

sa *jata.* Lidén izvodi *jata* iz ie. **oitā* i upoređuje s fin. *aitta.* Matzenauer uporeduje *pojata* sa stprus. *poyato* »nomen predii« i proglašuje korijen kao nepoznat; *jata* se uporeduje i sa sanskr. *jātam* »hod, put« (od iste osnove od koje i *ići,* v.), što semantički ne odgovara. Upor. i tračku riječ *bàita, baite* »1° šator od kože, 2° pastirska koliba«, gr. *boites* (natpis iz 1. v.) »erupta, krypta« = *bêtes* (Hesych) »sakriven dio hrama«, hebr. *baith* »kuća«. Vjerojatno se radi o mediteranskoj riječi, koja se raširila i kod Slavena; *jata* je mogla nastati od *pojata* odbacivanjem *po-,* koji, shvaćen kao prefiks, nije pristajao.

Lit.: ARj 4, 488. *Pleteršnik* 1, 360. 2, 115. *Mažuranu* 887. Tentor, *ASPh* 32, 191. *JF* 5, 205. Ribarić, *SDZb 9,* 153. *Mikloiič* 101. 254. *SEW* 201. *KZ* 45, 54-55. *Mladenov* 502. Skok, *ÄA* 4, 138-143. Vasmer, *RSl 6,* 193. Lidén, *MOr 5,* 195-207 (cf. *RSl 5,* 256). Matzenauer, *LF* 8, 26. *REW** 884. *DEI* 409.

jatagan m (Vuk, narodna pjesma) = *jatagan* (Kosmet) »veliki turski nož malo nakrivljen s oštre strane (nosi se za pojasom)«. Balkanski turcizam koji je ušao i u sve evropske jezike *(yatagan,* izvedenica na *-agan* od *yatmak,* »être couché«) iz terminologije vojnog oružja: rum., bug., arb. *jatagán,* cine. *yiatăgane* f, ngr. γιαταγάνι.

Lit.: ARj 4, 488. *Elezović* 1, 256. *Lokotsch* 944. *GM* 162. *Pascu* 2, 139., br. 566. *Deny* 569., § 865. *Školjić*[1] 364.

jàtak m (Vuk) = *jatak,* gen. *jataka* (Kosmei) »1° sinonimi: postelja, krevet, ležište, 2° (prema semantičkom tipu *camerata* > fr. *camarade)* čeljade koje sakriva hajduke ili kradljivce«. Odatle pridjev na *-ov jàtakov* u drugom značenju kao i denominali *jàtakovati* (Srbija), *sjatačiti se* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Unakrštavanjem s *pojata* (v.) *pojãtak* m »Schlafgemach für ein Ehepaar«. Balkanski turcizam (tur. *yatak* »krevet« od *yatmak* »être couché« sa sufiksom *-ak* kao *konak* od *konmak,* v.) iz oblastí pravne terminologije: rum. *iatac* »1° Schlafstube, Nebengemach,2"Hehler«, bug. *jatak* »1° leglo, 2° sakrivao«.

Lit.: ARj 4, 488. *Elezović* 2, 518. *Mladenov* 704. *SEW* 1, 450. *Lokotsch* 945. *Tiktin* 750. *Škaljić*[2] 364.

jatoran, f *-rna* (Vuk, Srbija, Stolić), pridjev »sinonimi: jak, snažan«. Kao *jak* (v.) i ta je izvedenica na *-ьn* od zamjenice *jeterъ* »irgend wer, pl. einige, manche« s prijelazom *je- > ja-* (upor. *jaklo,* v.) i komparativnim sufiksom *-ter, -tor* kao *šestero* pored *šestoro.*

Lit.: ARj 4, 490. *SEW* 1, 419.

-jav, živ pridjevski sufiks složen od *-i̯o* i *-av.* Znači snabdjevenost onim što znači osnova kao i *-av* i konglutinat od *-ica* + *-jav* > *-ičav.* Osnove od kojih se izvode pridjevi s *-jav* i *-ičav* obično su imeničke izvedenice na *-ica, -ik: sušičav, grozničav, ospičav* itd.

Lit.: Măreții 318., §§ 365f. 364c.

j à vaš, prilog koji se može, kao u turskom, reduplicirati da se izrazi komparativ = *javai* (Kosmet), indeklinabilni pridjev (pejorativan, *javaš duãn* »blag duhan«, suprotno *sen,* v.) »sinonimi: sporo, polagano; spor, polagan«. Odatle pridjev na *-ost* (v.): *javašast* »sinonim: slab«. Apstraktum na *-luk: javašluk* (Bosna) = = *javašlbk* m (Kosmet) »sporost, polagan rad«. Denominai na *-ati: javašati* (Bosna *(s-)* »slabiti«. Stulić ima *avaš* m »illiteratus«. Daničić s pravom sumnja da se tako igdje govori. Balkanski turcizam (tor. *yavaş* od *yav-* »eitel, schlecht«) iz terminologije moralnih svojstava: rum. *iavaș,* búg. *javas* »langsam, gemächlich, leicht (za pića)«, arb. *javash.*

Lit.: ARj 4, 493. *Elezović* 1, 516. *Doric* 427. *GM* 162. *Lokotsch* 946. *Deny* § 369. *Školjić** 364.

jáver m = *jāver,* gen. *javéra* (Kosmet) »sinonimi: pomoćnik, pobočnik, adutant«. Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz > tor. *yaver)* iz vojne terminologije: arb. *javer.*

Lit.: ARj 4, 494. *Elezović* 1, 248. *GM* 162. *Škaljić*"· 365.

javiti, *javim (se),* (1496/ Vuk) pf. *(do-, iz-, na-, ob-, od-, po-, pre-, pri-),* sveslav. i praslav. osnova **a ъ,* odatle kauzativum, »1° nuntiare, 2° voditi stado (Crna Gora, Hercegovina),. 3° uputiti se, ići naprijed«, *najaviti* »natjerati, nagnali (stoku)«, *prejaviti ovce* (Vuk), *sjaviti, sjavīm* (objekt *ovce, blago)* »1° povratiti s paše, s planine, 2° skupiti se«. Pf. je *jǎvnuti, -ēm* (Vpk). Imperfektivi su na *-a-ti, -va-ti: javljati, javljam,* iterativ *-javljívati, -jàvljujem (do-, ob-, pri-),* samo s prefiksima. Deminutiv na *-kati: jävkati (se), -am* (Srbija). Prema Vaillantu značenje 2°, koje je vezano na pastirsko kretanje, nastalo je deprefiksacijom prema *prijaviti* i *odjaviti,* koji znače »dolazak i odlazak stada«. Postver-

bal je sa sufiksom -afc: *sjâvak,* gen. *sjăvka* m (Crna Gora) »zdig, slaženje stoke pod jesen s planine«. Značenje Γ razvilo se iz priloga stcslav. *javi >javi* (16. v., Vuk) »otvoreno, očito«, protivno »u snu«. Upor. kol. *jâvlje* n (Crna Gora, Boka, Ljubiïa) »stanje kad čovjek ne spava«: İ657. *ne v jave, nev vu sne* (Zagreb). Danes je propao taj prilog. Očuvao se u bug. *ave.* U hrV.-srp. potisnuše ga sinonimi, u Bosni turcizam perzijskog podrijetla *ašićare* (v.). Odatle je/âb m (upor. polj./aai) = *jâv f = java f* (supremo *san,* v.). Postverbali su od prefiksalnih kauzativa: *izjava, Sbjava, pojava, prijava.* Praslav. je pridjev na *-ьn: javan {ob-);* poimeničen na *-ost: javnost* (Stolić). Radne su imenice na *-lac, -ač, -telj, -alo: javilac,* gen. *^oca, javhelj (ob-), javljač (do-),*javljalo.* Sa sufiksom *-vka* (upor. *plavka* Niš): *jàvka f* (Leskovac, Srbija, Tetovo) = na *-ț: javle* (upor. *piovče)* »mlada kokoš, pilića == piščerika (ŽK), koja prvi put pronese jaja«. Složenicu potvrđuju samo hrv. neologizmi *brzojav* m »telegram«, postverbel od sintagme *brzojavni* »telegrafirati«, *brzojavka f* »telegram«. Izvedenica bez *j- avet* f (v.) zbog gubitka *j-* i zbog sufiksa *-et* f izdvojila se iz te leksikologijske porodice. Rumunji posudiše prilog *ave > avea* i *javiti > ivi,* odatle njihov apstraktum na *-tală < -Яь iveală; Arbanasi: avis, avit* (ToSke) »erscheine«. Prilog *jave,* stari lokativ od *java,* koji smo označili kao ishodište od *javiti* i *avet f,* aalazi se u lit. *avyje* u istom značenju. Zbog toga se praslav. korijen **a ъ* može označiti i kao baltoslavenski, Ič. je korijen *<)#- »osjetiti, čuti«, koji se nalazi u *ûm* m. Taj zbog različitog fonetskog razvitka i drugog sufiksa *-mo* čini posebnu leksikologijsku porodicu: pridjevi -ьп: *(ne)uman, bezuman, bezumlje.* Upor. sanskr. *avati* (3. 1.) »beachten«. Taj ie. korijen bio je raširen i formantom í u sanskr. *avih,* zend. *avii* »offenbar«, koji se samo u osnovi poklapa s *javiti.* Nalazi se u pomenutom turcizmu *ašićare* (v.) = bug. *ašikeré <* nperz. *ãskãr* i u gr. αίσθάνομαι, odatle *estetika, esteta, (ne)estetičan, estetski* i lat. *audio, oboedio < *avisdio,* odatle *audijencija, auditor > avitôr* (ŽK) = *avlttōr,* gen. *-óra* (Kordun).

Lit.: ARj 4, 2tO. 493. 496. 497. 8, 364-367. H, 540. Л/J 2,215. Skok, *Slávia* 15,182., br. 31. *Mazuranić* 460-463. *Miklošič* 101. *SEW* 34. *Holub-Kopečny* 153. *Bruckner* 201. *KZ* 46, 204-205. *Trautmann* 21. *WP* 1, 17. *Mladenov* 31. 701. *Tiktin* 862. Vaillant, *RES* 22, 24. Joki, *Stud.* 105 (cf. *RSl5,322).* Fraenkel *ZSPh* 11, 36., bilj. 3. Buga, *IzvORJAS* 17, 1. 10. 35. si. Meillet, *RES 6,* 173. *Boisaccp* 31.

javor, gen. *javora* (Vuk) = *jahor* (Crna Gora), sveslav. i praslav. *(*a огъ)* »naziv za različite vrste drveća kao: acer, õrnus platanus, jasen i jablan«. Odatle pridjevi na -ьп: *jávoron,* poimeničen sa *-ik* u toponimu *Javorník;* na *-ov javorov,* poimejričen na *-ina javor ovina* (Vuk) »javorovo drvo«. Deminutiv na *-tk: jávorok,* gen. *-árka.* Augmentativ na *-ina javorina.* Kolektiv na *-je jàvorje.* Cest toponim. Značenje »lovor« nema nikakve veze s ovim drvetom, nego je *javor < laurus* isto što i *lavor, lovor* (v.), samo je / ispalo jer se identificiralo sa romanskim članom. Madžari posudiše *javor, juhar, ihor, ihar.* Neki uzimlju (kao Schwarz, Vasmer) da je *javor* praslav. posuđenica iz stvnjem. *ahorn >* bav. **ăhor* u 6.—8. v. *< õkr* sa gubitkom dočetnog *-n* zbog 'töga ito se identificirao s općim pridjevskim -sufiksom *-ьn.* Loewenthalu je iz ie. **ățforos* »ausflessend«. Prema Macheku *javor,* stvnjem. *ăhorn* i lat. *acer* pripadaju pred-ie. supstratu. To je najvjerojatnije. ,

lit.: AKjA, 419. 407. *MUđoSič* 101. *SEW l,* 34. *ШиЬ-Kopecny* 150. *Bruckner* 202. *KZ 46,* 200. *Mladenov* 701. *Kiparsky* 229. Schwarz, *ASPh* 40, 284-292. Vasmer, *RSl* 3, 26Í. *Loewenthal, WuS* 10, 153. Machek, *LP 2,* 154. *ASPh 42,* 300.

javùklija f = *jaukKja* (Vuk, sa gubitkom *v* kao u *TSukbašta,* Priština, za tur. *tavuk* »kekoš») ^ *jauklica* (Boeaa, akcenat *jaùkiìcaì; i < -iji)* »zaručnica« prema *jaukia!* m (narodna pjesma bosanska) »sinonim: zaručnik«. Turcizam (t. *yavuk* »Verlobung« *> yavuklu yavuklt* »Verlobt, der Verlobte«) iz svadbene. terminologije.

Lit.: ARj 4, 499. *Školjić"* 364.

jaz» m (1499, Vuk) = *jaz f* = (sa *ja- > je-) jež* (1525, hrv.-kajk. i čakavski) = *jaza f* (prijelaz iz f deklinacije *-i* u f deklinaciјų -α) = (sa sufiksom *-ịa) jaza* (Vuk, ŽK) = *jaza* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. *(*гգъ)* termin za primitivnu drenažu, »kanal za odvođenje vode kroz branu za mlinove; sinonimi: starije romanske posuđenice *canalis > kimao,* gen. *-ala,* novija *kanal,* gen; *-ala* (odatle *kanalizirati, kanalizacija), canabula >* ime kraja *KonavK,* gen. *Kònavãlã, konavaa,* gen. *-via* (Crna Gora), perz. > tor. *bento.* Odatle pridjevi na *-ьn: jazan* (17. v.); na *-ovit: jazòvit* (17. v.), danas mrtvi. Deminutiv na *-ica jàzica.* Denominal na *-iti: jaziti, jâzîm* impf, »navraćati vodu« *(iz-, pre-, raz-, za-).* Rumunji posudiše *iaz* n »vještački

kanal«, u Moldavi)! »ribnjak«. Upor. ngr. ἁγος »canalis, aquaeductus«. Složenica *vodojaža.* U baltičkoj grupi fonetski potpuno odgovara lit. *eėe,* lot. *eža,* stprus. *asy.* Ali semantički odstupa od praslav. U baltičkom je poljoprivredni termin značenja »okrajak, brazda, lijeha, granica«. Drugo ie. srodstvo, zajedno s *jezero* (v.), vidi Meillet u arm. *ezr,* od *ie. *eg(K)-.*

Lit.: ARj 4, 210. 499. 502. 503. 634. *Elezović* 1, 190. 249. *Mažuranić* 463. *SEW Miklošič* 102. *SEW* 1, 277. *Holub-Kopečny* 153. *Bruckner* 202. *KZ 45,* 288-290. *Trautmann* 73. Charpentier, *ASPh* 29, 9. Joki, *ASPh* 28, 8. 29, 29 i sl. Meillet, *MSLP* 10,282 (cf. *KZ* 54, 240). 29, 38-40 (cf. *IJb* 14, 260). Matzenauer, *LF* 8, 27-28.

jaz[2] m (ovako i polj. i rus.) = (sa *ja- > je-) jez* (Sisak, ovako slov. i češ.), praslav. naziv ribe »idus melanotus«. Ista se riba zove sa sufiksom *-ava: jazava* f (Pančić); *jaz = jež* bit će sporedni oblici prema češ. *ježdík* »Bars« i polj. *jazde, jaźgarz, jazgier* »Kaulbars«, koji imaju paralelu u lit. *ež(e)gys < ěz + -dio.* Madžari posudiše *jász.*

Lit.: ARj 4, 500. 501. 503. 634. *Miklošič* 102. *SEW* 1, 450. *Holub-Kopečný* 153. *Bruckner* 202. Scheftelowitz, *KZ* 54, 247. Janzén, *ZSPh* 18, 29-32. *Vasmer* 2, 486.

jazavac, gen. *-avca* m (Vuk) = (sa *o* mjesto *a* zbog *v,* upór. *Uvoda* za *livada) jăzovac,* gen. *-ōvca* (ŽU) — *jazvec* (hrv.-kajk.) = *jăozvec* (Bednja) = *jăzvac* (Mikalja, toponim *Jazvaci,* Hrvatska, upor. hipokoristik *Jazvo* kao prezime u Livnu) = (sa *zv > zb) jăzbac,* gen. *-aca* (ŽK, Vodice) = sa *zv > zl jazlac* (ugarski Hrvati) = *jazbavac* (Kosmet, unakrštenje *jazavac + jazbac)* = bez sufiksa *-ьc jazav,* gen. *jazva* (Martie), sveslav. i praslav. *(*ёг ъ)* »erinaceus, meleš taxus«. Od *jazvb* su izvedenice na *-etina jazvetina* »kapa od jazavčje kože«, *jazovina* (17. v.) »jazavčja koža«. Od izvedenice na *-ьc* je pridjev na *-j jāzavčjī* (Vuk) i noviji neologizam na *-jar jazavičar* »Dachshund«. Riječ *jazavac* je izvedenica na *-ьc* od *jazva* f (14. v., objekt uz *činiti)* »rana, metafora od značenja: fovea«, stcslav., bug., rus. *jazva,* odatle *objazviti* (15. v.) »raniti«. Pavlinović (srednja Dalmacija?) potvrđuje ovu riječ u značenju »zvijer (uopće)«, semantem prema zakonu sinegdohe od »zvijer koja živi u jami«. U ovom značenju je *jazva* potisnuta u zaborav od grecizma *špilja, špila <* σπήλαιον (v.). Prvobitno se značenje ipak očuvalo u izvedenici na *-ina: jâzvina* f, također toponim u sg. i pl., običnije sa *zv > zb jazbina* (Vuk, Kosmet) »1° jama u kojoj živi jazavac, 2° (metafora) zapuštena prostorija u kojoj živi čovjek«, također toponim. Odatle *jasbinka* (Bruvno) »ovca«. Novogrci posudiše *ег ъ >* ζσβος sa makedonskog teritorija gdje je danas slav. riječ pobijedio turcizam *harsuk.* Rumunji posudiše *įazuina, ezim, ezune, ezure,* koje pominje Miklošič, ali je ne poznaju rumunjski leksikografi. Inače se u rum. i arb. za praslav. termin govori đačka i ilirska riječ rum. *viezure = vjedhulle,* koje su u prasrodstvu s **ег ъ; *ēzvb* je izvedenica s pomoću ie. sufiksa *-uo* kao *krava, děva.* Između maskulinuma i femininuma nastala je semantička bifurkacija: **ezvb* je postao termin za životinju, f **ezva* za rupu u kojoj živi. Femininum je baltoslavenski: lit. *aiža* »fissure«, lot. *alza* »pukotina u ledu«, stprus. *eyswo* »rana«. Jat se razvio iz ie. dvoglasa *ai* u korijenu **aig-.*

Lit.: ARj 4, 501. 502. 8, 367. *Mažuranić* 463. *Elezović* 1, 250. Ribarić, *SDZb* 9, 153. *Miklošič* 101-102. *SEW* 1, 276-277. *Holub--Kopečný* 153. 156. *Bruckner* 202. *KZ 46,* 197. *Vasmer 2,* 484-5. *Trautmann* 68. *WP* 1, 9. *Mladenov* 702. Scheftelowitz, *KZ* 54, 250. Osten-Säcken, *IF* 24, 242., bilj. 1. Matzenauer, *LF* 8, 27. *Boisacq*[3] 1079-1080. Hoffmann, *BB* 21, 137-144 (cf. *AnzIF 7,* 12).

jàzija f (Vuk, Bosna) = *jääaja* (Kosmet) »1° pisanje, rukopisanje, 2° na turskim novcima ona strana gdje nije *tura* (u igri djeca bacaju novac u vis, pogađaju i pitaju: *tura mi jazi* »da li je pismo ili lice« — odgovor: nije tura no *ıazııa,* Kosmet)«. Složenica *jàzi-câge* n (Banja Luka) »papir za pismo«. Turcizam *(yazı)* iz kulturne terminologije.

Lit.: Elezović 1, 250. Skok, *Slávia* 15, 355., br. 367. *Škaljić*[2] 365.

jàzuk m (Vuk, Bosna, narodna pjesma) = *jăzak* (Kosmet) = *jazlk* (Kosmet) »1° sinonim: grehota, šteta, škoda; najčešće uzvik sažaljevanja uz ono za čim se žali, čega se netko treba da stidi, zbog onog što ne dolikuje; sinonim: avaj (v.)«. Uzvik je proširen u Kosmeta *jazbklarasumj-rosum* od tur. sintagme *yazıklar* (pl.) *olsun* »bili ti oprošteni grijesi«: *jazbklàrasum da ti je i na tvoje godine.* Balkanski turcizam *(yazık* »grijeh« od *yazmak* »griješiti«) iz religijske terminologije: bug. *jazák.* Samoglasi *u* pored α za tur. jery (r) su kao u *koduna* i *tepalak.* Turski sufiks *-ik* nije rijedak

u našim turcizmima: *saruk* »tarban« (v.) od *sarmak, buljuk, bešika* od *beşik* (v.), *eksik* (v.) od *ekşimek* »umanjiti«.

Lit.: ARj 4, 502. *Elezović* 1, 249. *Mladenov* 702. *Deny* § 1052. *Škaljić*[3] 365.

-je, stcslav. *-bje,* neobično plodan sveslav. i praslav. sufiks za neutra. Od prošlog participa pasiva na *-an, -en* i *-t* tvori apstrakta radnje (nomina actionis), koja mogu kadikad postati i konkréta: *vjenčanje* od *vjenčati* prema *imanje* od *imati, proščenje* (hrv.-kajk.) »sinonim: hram« od *prostiti, nošenje* od *nositi* i bezbroj drugih. Po pravilu su glagoli imperfektivni, ali ima dosta izvedenica i od perfektivnih kao *rođenje, postanje,* naročito kod -гь + *-bje: uskrsnuće, uzeće, ubiće,* ovamo i neologizam *pouzeće,* prevedenica od njem. *Nachnahme.* Ako se radi o crkvenim izrazima, onda je kod pravoslavaca prema crkvenom jeziku *-ije: bdênije, vaskresenije.* U . starijem jeziku još se nije sraslo *-nųe* i *-tue* u *-nje* i *-će.* Tako je danas djelomice u hrv.-kajk. i čakavskom. Nastavak *-ije* iz crkvenog jezika pejorativiziran je u *-ija* iz plurala: *mostanija, jebànija* (Vuk), *petljànija.* U morfološkoj funkciji služi *-je* u tvorenju pridjevskih i sintagmatskih apstrakata: *poštenje* od *pošten, zdravlje, veselje* od *veseo* itd., *pòdgõrje* od *pod gorom, pòdgrãde* od *pod gradom, predgrađe.* Ovamo idu i nazivi za krajeve uz rijeku, more, goru: *Podrīnje, Podunavlje, primorje, zagorje,* vrlo stara izvedenica, jer se nalazi i u Grčkoj (Pind) u krajevima gdje je nestalo Slavena, *Prigorje* (Hrvatska), *Međumurje.* Toponim *Međurič* < *Međuričje.* U tvorenju kolektiva je također vrlo plodan i živ: *borje, briješće, perje, groblje, vlaće, klase* (ŽK) od *klas, mlađe* (ŽK) itd., također u toponimiji *Bučje* od *bukva* prema *Bukóvje* (ŽK), *Brûsje* (Hvar), *Orãšje* itd. U ovoj funkciji veže se sa *-ov, -ev: grobōvlje, valovlje, ugljevlje, zrnevlje* pored običnijeg *z f nje.* Ovamo treba staviti i ime zemlje *Slovinje* od *Sloven* + *-je* za srednjovjekovnu Slavoniju sa glavnim gradom Zagrebom. *Slavonija* madžarska latinizacija odatle. To je jedini primjer za kolektiv od imena naroda.

Lit.: Măreţii 274., § 333g. 291., § 344b. 305., § 354e. *Leskien* §§ 389. 486. 515. Belić, *NJ* 1, 262. *Holub-Kopečný* 459. *Mazurami* 1330.

jebati pored *jipsti* (primarni razred), *jebem* impf. (Vuk) pored *jébiti se, -im* (Vuk, hrv.-kajk.), ie., sveslav. i praslav., bez paralela u baltičkoj grupi, »coire, futuere«. Upotrebljava se veoma često u psovkama. Odatle postverbal *jêb* m (Vuk, ŽK) »sperma«. Radne imenice na *-ьc* m prema f *-iça: jèbac* prema *jèbica* (Vuk), s augmentativom na *-ina jèbičina* f (Vuk); na *-ač: jebač,* gen. *-ača* (Vuk). Apstrakta na *-ina: jebačina* f = *jebànija* (Vuk). Deminutiv na *-ucati: jebùcati, -am se* (Vuk). Kako je glagol posvema prostački, žene mu oduzimlju pejorativnost unakrštavanjem sa *gr'epsti* > *grebàti* (ŽK), a uljudne ga osobe zamjenjuju s lat. *koitirati* ili eufemističkim perifrazama kao *spolno općiti* itd. Paralele su u sanskr. *yabhati* (3. 1. sing.) i gr. οίφέω. le. je baza **oiebh-: *iabh-* »dotaknuti se, postaviti ruku na ženu« > »futuere«.

Lit.: ARj 4, 501. *Miklošič* 102. *SEW l,* 432. *Holub-Kopečny* 150. *Mladenov* 158.· *WP* 1, 198. *Trautmann* 107. Pick, *KZ* 42, 85. Brandt, *RPV 74, 2,* 251-356 (cf. *Slávia* 3, 580). Brugmann, *IF* 32, 323. Osten-Säcken, *IF* 33, 193. Pedersen, *IF 2,* 325. *Boisacq*[1] 694. 1097. 1119.

jecati, *-am.* impf. (Vuk, slov.) »singultire«. Odatle pridjev na *-av jecav* (Istra) »sinonim: mucav«, poimeničen sa *-ica jecavica* (upor. isti sufiks u *štucavica)* i u augmentativu na *-čina* < *-ьc* -\—*ina jecavčina* m (Istra) = *jecalo* m (Grbalj, Istra) »sinonim: muco«. Deminutiv na *-kati: jêckati, -ām,* s pridjevom *jeckav,* poimeničenim sa *-ьc* m prema *-ica f: jêckavac* prema *jêckavica* (Dubrovnik). Pored *jecati* postoji i oblik *icati* (v.), slov. *ikati* »schluchzen« itd., ali drukčijeg postanja. Upor. glede *k* > *c mucati* prema *muk* (v.) i *micati* prema čakavskom *nukati* (v.). Sa *č* < *k* mjesto *c* glagol je sveslav. i praslav. *(*ekt)* bez paralela u baltičkoj grupi: *ječati (< -ěti), ječim* impf, *(iz- se)* »resonare«, *ječiti* (Vodice) »ječati, stenjati«; *č* je nastao od *k* pred inhoativnim *-eti.* Prema tome su postverbali *jek* m (također bug.) = *jeka* »echo«, *odjek* od impf. *odjekivatiịraz-, -jèkujëm* prema pf. *odjéknutiļraz-, -jêknem.* Sa onomatopejskim sufiksom *-et: jēkēt* (17. i 18. v.), odatle *jekètati, jekeć m.* S drugim akcentom i značenjem *jěknuti, jêknem* (Dubrovnik) »1° pasti na tle, 2" baciti na tle (hrv.-kajk.)«. Radna imenica na *-lac, -lica: jéčalac,* gen. *-aoca* m prema f *jéčalica.* Hipokoristik *jéko* m »čovjek koji ječi«. Deminutiv na *-tati* (upor. *drhtati): jektati, jèkcêm, jèktjeti, -im* (16. i 18. v.) »odjekivati« = *jehūt, -îm* (Kosmet) »ubrzano disati od velikog plača« > *jéhtjeti, -im* (Vetranie). Vokal *e* nastao je u oba glagola od nazala *ę.* Upor.

pol), *jįk, jęczeć* i rus. *ječátb.* Onomatopejski korijen **enk-* je ie. Upor. arb. *gëkonj, nëkonj* (Gege) = *angoj* »jecam, tužim se«, s prijevojem *enk > onkj-g:* lit. *ùnga,* stvnjem. *anken,* stir, *ong* »uzdah«.

Lit.: ARj 4, 505. 569. 570. 571. *Elezović* l, 259. *Miklósié* 104. *SEW* l, 267. *Hoìub-Kopečny* 150. *Bruckner* 208. *KZ* 45, 325. *Vasmer* 476. Matzenauer, *LF* 8, 34. *Trautmann* 70. *WP* l, 133. *GM* 94. 139. 304. *Boisacq** 683.

ječam, gen. *ječma* m (Vuk, danas općenit oblik u književnom i saobraćajnom jeziku dobiven desufiksacijom od pridjeva *ječmen < jįčbmen + ьnъ,* određeno *ječmeni,* odbacivanjem *-em) = ječmen,* gen. *-ena* (Vuk) = *ječmen* (Buzet, Sovinjsko polje) = *jačmeň* (kajkavski i čakavski, ŽK) = *jačmik* (čakavski < *jęčbmy + -k,* dodatak *-k* kao u *kamik,* da bi se imenica na *-y > -i* mogla deklinirati), također bug. *ečmik,* sveslav. i praslav. *(*įčbmy,* gen. *-ene)* »hořdeum«. Izvedenice se prave od dvije osnove, od stare konsonantske na *n ječmen-* i od nove *ječm-* bez *n.* Od prve su pridjevi na *-ьn ječmen(í) = ječmen, f -ena (leb,* Kosmet) = *jačmenī,* u kojēm je *-nьnъ* stegnuto u *n* kao u *stran* (v.). Taj je poimeničen sä *-ica ječmenica* (Vuk) = *ječmenica* (Kosmet) = *jačmenica* (hrv.-kajk.) »1° jeemeni hljeb, 2° jabuka« = na *-īk ječmenīk,* gen. *-ika* »hljeb«, sa *-ika ječmenika* »jabuka«, sa *-jača ječmenjača* »kruška«, sa *-jak ječmenjak* »hordeolum«. Deminutiv na *-ъc: jačmēnāc,* gen. *-enea* (hrv.-kajk. i čakavski, ŽK). Na *-ište: ječmenīšte* n (Hrvatska) »polje na kojem je bio ječam*. Na *-ka: jačménka* (ŽK) »vrsta kruške koja dozrijeva kad i ječam«. Pridjev na *-ov: ječmenov = jačnienov* (~a *kaša* ŽK) = *jačmikov* (Istra) od nominativa *jęčbmy* proširenog sa *k.* Od korijena *ječm-* su izvedenice: pridjev na *-ov ječmov* i imenice na *-aia ječmača,* na *-îk jècmi̇̀k* pored *ječmēk* »sinonim: hordeolus > frčug, Gerstenkorn«, sa deminutivom na *-bk ječmičak,* gen. *-čka* (Vuk, Srbija) = (sa gubitkom *je-") čmičak,* gen. *-čka* (Vuk, Boka) = (sa metatezom) *čimíček* (Peroj, Istra), na *-ьc čmičac,* gen. *čmičca* (Vuk), na *-Tak ječmak* (Dubrovnik) = *ječmīk* (Lika). Na *-oca: ječmača* »kruška«. Na *-ika ječmika* »biljka«. Na *-išteječmište.* Na *-er = -ir* (upór. *vodijer): jačmēr* (Banja Luka, srednja Dalmacija, Pavlinović) = *jačmir* (Brač) »Augenlidentzündung«. Denominal (faktitiv) *ječmiti, -im* »hraniti ječmom«. Suglas / je proteza, upor. bug. *ečmik; e- = a-* (čakavski) nastao je iz nazala *ę.* Upor. polj. *jęczmień* i rus. *jačmem.* Za važnu praslav. kulturnu biljku, *ecьny,* gen. *-ene* nema ni baltičkih ni drugih ie. paralela. Tumači se ipak iz ie. jezičnih sredstava. Uzimlje se da je *-ьmy, -ьmene* sufiks kao u *jaram* (v.), a **eč-* da je redukcijski prijevoj *nk* od ie. *anq-* »savijati«. Taj se korijen nalazi u stcslav. *okotb* »uncinus« i u *pauk* (v.). Značenje bi od *jęčbmy* bilo »bodljikavost, bodljikava, oštrIjata biljka«. Taj se semantem uporeduje sa njem. *Ähre* »klas« i gr. ακοστή »ječam, ječmičak« < ie. *nkostd,* koje također sadrže onomasiologiju po podljikavosti, oštrljavosti. Ide dakle u isti red s *proso* (v.) i *pšenica* (v.), koje su također samostalne praslavenske kreacije iz ie. jezičnih sredstava.

Lit.: ARj 2, 55. *4,* 392. 505. *Elezović l,* 262. Ribarić, *SDZb 9,* 141. *Miklošič* 104. *SEW* 265. *Holub-Kopečný* 150. *Bruckner* 208. *Mladenov* 163. Machek, *LF* 63, 129-133 (cf. *IJb 22,* 325). Vaillant, *RES* 16, 82. *Slávia* 9, 495. Hirt, *IF* 37, 227. *GM* 165. *Boisacq** 37.

ječerma f (18. v., Vuk, narodna pjesma) = *jačerma* (Gornje Primorje, srednja Dalmacija, Pavlinović) = *dečerma* (Vuk, južni krajevi) ·= *đečerma* (Kosmet) = *gičerma* (Kralje, »Turska« Hrvatska) = (sa gubitkom *je-* upor. *grmiluk) čerma* (Vodice, Istra) = *čérma* (Čilipi) »1° kratko odijelo do pasa, bez rukava i zapučavanja, 2° haljina za ženske od pleća do nogu iz ovčije vune, bez rukava (Vodice), 3° sinonim: presomitača (Čilipi), 4° vrsta džemadana (v.) (Kosmet)«. Deminutiv na *-icaječermica = jačermica — čérmica.* Turcizam *(geturme = yeçürme)* iz terminologije za odijela.

Lit.: ARj 3, 2. 4, 506. 391. *Elezović* \, 166. *ZbNŽ 6,* 108. Ribarić, *SDZb* 9, 138. Korsch, *ASPh 9,* 515. *Školjić*[2] 247. 366.

jedamak m (Levanjska Varoš, genitiv nepoznat) »prazan klip kukuruza«. Možda je izvedenica od *jedan* (v.) sa *-bk* nastala iz gen. **jedanka > *jedcanka.*

Lit.: ARj 4, 513.

jedan, *jedna* (Vuk), sveslav. i praslav. *(*eaъnъ)* pridjevski brojnik »unus«. Emfatični pridjev istog značenja u određenom vidu *jedini* sadrži *im* (v.), tako da se danas još vidi prijevoj duljine *ь > a* prema ». Sa gubitkom *d* (upor. *gospőn): Jean* (16. v.) > *jen* (ŽK). Pojačava se *svi do jedan* (Kosmet). Postoji potvrda u starijem jeziku (1497) i u narječju da je *jedin* bez emfaze značio »unus«. Upor. složeni brojnik *jedinâjst* (ŽK) = *jedino-*

naest pored *jedanaest* u književnom jeziku. Upor. bug. *edin, edna* oba oblika zajedno za »unus«. Izvedenice se prave od jednog i drugog oblika. Prilozi: *jêdnõm(e)* = skraćeno *dn > n jenom* (Istra), odatle po svoj prilici denominal *jednoničit (m > n* je asimilacija prema *dri)* (Kosmet) »postiti cijeli dan, tako da se samo jednom jede, i to uveče«; *objedno* (17. v.) = *objednám* »odmah«, *na(j)edno, ujedno, zajedno = zăjno* (Kosmet), *izjedno* (Kosmet) »neprekidno«, *podjedno, jedno* (Piva—Drobnjak, ŽK) »oko, otprilike«, *svedno* (Lika, *eje > e* upor. *pre), jedno na drugo* (Kosmet) »prosječno, ne birajući«, prevedenica od tur. *bir biri üstüne* »ukupno«. Apstrakta: na *-ina jednina,* na *-stvo jednastvo* (nije prodrlo). Kao *inak* (v.) i *jed(d)n* dobiva sufiks *-ako: jednak, nejednak* (Vukov akcenat) = *nejednak,* odatle apstraktum na *-ost (nejednakost* f. Denominal (kauzativum) impf, na *-iti jednaciu, jednacím, (iz-, po-, ispo-, sa-, s-)* prema iteratīvu na *-va- -jednačívati, -načujēm,* samo s prefiksima. Prilozi: *jednako (na-} = jednak* (Vuk, Crna Gora, Kosmet) : *jedànak* (Vuk) *(na-)* »jedanput, odmah«, *jedanákak* (Vuk) sa dvostrukim sufiksom. Kao ostali brojnici* *(dvaš, triš}* dobiva i *jed(a)n* sufiks *-šbdy* u značenju multiplikacije u prilozima *jednúž* »jedanput« = *jednūč* = *jednõš* (Vuk) = *jednoč(e)* (16. i 17. v.) = *jednoć (ć* mjesto *č* analogijski prema *sinoć)* = *jednušt(i)* u crkvenim tekstovima, s nejasnom promjenom *š > č.* Sa *-aga* kao u bug. *vínagi* »uvijek«: prilog *jednaga* (Dubrovnik, 16. v.) *(ob-) = jednâga* (Brusje) »odmah, skupa, u isti čas«. U tom prilogu *jedna-* je n. pl. kao i *vina-; -ga* je deiksa koja se nalazi u prijevoju *go (nego, na-go-vijestiti, raz-go-vijetari).* Glavnina izvedenica osnove *jedn-* nalazi se u složenicama: sa *ni: nijedan* »nec unus«. U Krašiću izražava u psovci *nesnaga' nijedna* odvratnost. Prilozi *jedäred* (Vuk) sa analogijskim gubitkom *n* prema *dvored, trired; jednokrat, jedamă* pored *-â* i *-âmaín)* (Kosmet) < *jedan mah* »jedanput«. Pridjevi: *jednolik,* sa *-ьn jednoličan, jednodušan* (Vuk), prevedenica od *unanimis,* apstraktum je *jednodušnost,* prilog *jednodušice* (Lika), *jednoplasan* (16. v.), prilog *jednòglasice, jednòruk, jednostavan* (Vuk, 18. v., Lika), *jednostran, jednostruk* (16. v.), *jednovrstan* (18. v.). Apstraktum *jednoženstvo* n prevedenica je od *monogamia.* Ovamo ide brojnik 11, koji je nastao od sintagme *jedbnb na desete,* upor. rum. prevedenicu *un spre zece* < lat. *unus super decern* za *undecim* u zapadnoj Romaniji: *jedànadest(e)* (15.—17 v.), danas općenito *jedanaes(t')*. Odatle određeni pridjevski brojnik *jedanaesti,* neodređeni *jedànaester,* poimeničeno *jedanaestinja = jedanaestèrical-tòrica.* Prilog na *-š < -šbdy jedanaestiš* »jedanaest puta«, označen u *ARj* kao nepouzdan. Emfatički pridjev *jedin(f)* »unicus«, koji može postati i deminutiv *jedihan, -hna* (16.—18. v., Vetranie i drugi Dubrovčani) = *jediktl* (Boka, Ljubiša) < **jedihti > jediti* (Vuk, srednja Dalmacija, Pavlinović), *jedit* (Kosmet), a može se i proširiti sa *-ьn: jèdinan, jedina* (pisano *jedinna, jedinno)* (15. v., Pergošić) »složno sjedinjen« i dobiti pojačanje emfaze sufiksom *-cat* (tip *samcaf) jedincat;* poimeničuje se sa *-ьc: jedinac,* gen. *-inča* (17. v.) = na *-ak jedinak* (također češ., polj., rus.) = *-jak: jedinjâk* (Kosmet), odatle *jedinjăjka* (disimilacija *Kk > jk)* »atribut za majku«, na *-bk jedinak,* gen. *-inka* (17. v.) »1° jedini sin, 2° glava bijelog kruha (Samobor)«. Odatle kolektiv na *-jad jedinčad* f i deminutiv na *-e jedince* n (Vuk), hipokoristici *jedinko,* m (Lika) prema f *jedinka.* Ovamo *pojedinac,* obično u pl. *pojedinci,* i pridjev *pojedinačan* i prilog *pojedinačno.* Na *-ica:jedinica f = jedinka* (neologizam). Apstrakta na *-ost: jedinost* (Vuk; nalazi se u stcslav., slov., češ., polj., rus., ali se ne govori; mjesto toga na *-stvo), = jedinstvo* (Vuk, Boka), odatle pridjev na *-en jedinstven* i apstraktum *jedinstvenost.* Prilozi *jedino* »samo« (Poljički statut), na *~(ï)ak jedinak — jedinako* (1490) = *jedinjak = jedina* (Niš). U složenicama u *jedinoroden,* prevedenica od *unigénitas* u religijskom jeziku. Denominal (kauzativ) na *-iti: jedíniti, jedinim (iz-, o-, sa-, s-, u-)* »unificare«, inhoativ *objediniti, -im* »ostati sam, inokosan«, *sjedinjati* (Radnić, Matijašević) prema iteratīvu na *-va- s(à)jedinjivati (se), -njujem* pored *-njivom* (16. v. 18. v.) i *s(d)jedinjavati, -am* (Iveković). Što se tiče etimologije, izvjesno je da je *jed-ъnъ* složenica koja ne ide u baltoslavensku jezičnu zajednicu, nego je praslavenska inovacija. Drugi elemenat je etimologijski objašnjen u *inъ* (v.). Ovdje treba istaći samo niži prijevojni štěpen *-ьnъ.* Kao *ovaj* što je ie. pokazna zamjenica, tako je i pojačanje *ed-* istog podrijetla. Upor. lat. *id,* neutrum sing, pokazne zamjenice. Složenica *jedan* je iste prirode kao u romanskim jezicima *ecce* ili *eccum + istum >* stfr. *cest >* nfr. *cet,* tal. *questo,* i češ. *tento.* Pojačanje sa **ed* postalo je potrebno kad je prijetila homonīmija da *inъ* »1° unus, 2° alius« postane nejasan i nezgodan za saobraćij.

Lit.: ARj 4, 412. 513. 524. 525. 527. 528. 8, 367. 368. 7, 368. 867. *Mažuranić 463. BI* 1, 881. Hraste, JF 6, 212. Vuković, *SDZb* 10,

388. *Elezović* 1, 143. 257. *2,* 518. *Miklošič* 68-69. 102. Kostić, *NJ 7,* 62-65. *Holub-Kopečný* 150-151. *Bruckner* 204. *KZ* 45, 290. sl. 46, 202. sl. Vasmer, *RSI* 4, 155. *WP* 1, 99. Iljinski, *Rodná reč 6,* 17. *Slávia 2,* 267—270. Belie, *Prírodą* 309. *Mladenov* 159. *Boisacq** 691. Meillet, AÍSLP 22, 144. Hujer, LF 49-50 (cf. *ijfb* 10, 372). van Wijk, *IF* 30, 382-4. Osten-Säcken, /F 33, 270-271.

jédar, *fjédra* (Vuk), praslav. *(*eagъ)* pridjev bez paralela u baltičkoj grupi, »1° snažan, čvrst, 2° debeo, 3° brz«, očuvan je samo u hrv.-srp. i bug. *édär,* u polj. kauzativu *jįdrzyč* i u rus. inhoativu *ujadretb* »ojačati, jačati se«. Poimeničenje u sr. rodu sveslav. je (osim u čakavskom): *jedro* »nucleus«, češ. *jadro,* polj. *jedro,* rus. *jadro.* U čakavskom taj pridjev je põimeničen sa *-zka: jadřka* (ŽK) = *jadrka* (Krasić) »nucleus«. Upór. polj. *jąderko* n. U čakavskim narječjima praslav. je pridjev proširen sa *-ьn: jadrn* = *jedrn* (narodna pjesma, Istra), poimeničen sa *-ica jed(a)rnica* »nezrela smokva« = sa *-en jadren* (narodna pjesma, Istra). Od *jedar* poimeničenja su na *-ost* i *-oca: jedrost* f (18. v.) = *jedroća* (Šulek). Denominali su na *-iti: jedriti, -īm* (Lika, srednja Dalmacija, Pavlinović) *(na- se).* Za *najadriti se* Maretić kaže da je krivo zabilježeno. Na *-ati najèdrati* (Vuk). Vokal *e* = *a* je nastao od nazala *į.* Upór. polj. *jądro, jįdrzyc* i rus. *jadro, ujadretb.* Kako je pored *jedro* »nucleus« postojao i homonim *jedro* »velum«, *jedro* u značenju »nucleus« propalo je u štokavskom i nadomješteno zamjenom grupe *đr* sa grupom *zgr,* u kojoj *g* < *d* potječe od kontaminacije sa *mezga* (v.). U toj riječi *e* potječe od *e.* Ali ni u jednom narječju nije zamijenjeno sa *i* ili *ije.* To je odatle što je tom kontaminacijom bio zamijenjen sa *e; mezga* je dobila odatle i *r.* Govori se i *mezgra.* Tako nastade *jezgra* f (Vuk) pored *jezgro* n (17. v.). Odatle deminutiv na *-iça: jezgàrica* (18. v., Vuk) »1° nucleus, 2° lijeska« i neologizam *jezgarnica* »kožica od jezgre, membrana«. Pridjev na *-ovit jezgrovit* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Zamjena *đr* sa *gr* nalazi se u Kosmetu: *jegrăt, -am* (subjekt *čir) (na-)* pored *najedrăt* (subjekt *pšenica),* inhoativ *najegrět, -im* »nabujali«. Ovamo ide još hrv.-kajk. pridjev *đeđeren* (Belostenec) = *đeđeran* < *jedrn* u značenju »hitar, valjan, agilis«. Ima više mogućnosti kako da se objasni postanje. Najvjerojatnija je da bi ie. korijen mogao biti *įndro-,* iskonstruiran od gr. αδρός »pun, izrastao, zreo, jak«. Ta je gr. tiječ dosta izolirana medu ie. jezicima, ali upor. lot. *idrs* »jezgra«. Mogao bi se uzeti i ie. korijen **oid-* »nabujali« s nazalnim infiksom, koji se *nalazi* u lit. *inkstas* «bubreg«, stprus. *inxcze,* srodno sa *isto, istese,* propali u hrv.-srp. Upor. stcslav. *jedro* »mudo« sa sanskr. *anda-* »Ei, Hode«.

Lit.: ARj 4, 524. 560. 563. 640. 7, 368. *Elezović* 1, 257. 436. *Mažuranić* 464. *Miklošič* 104. *SEW* 1, 455. *Holub-Kopečny* 148. *Bruckner* 203. *Mladenov* 160. *WP* 1, 166. Machek, *KZ* 64, 261-262. Iljinski, *ASPh* 28, 453-454. *Boisacq** 688-689. 1088. *RES* 23, 51. *AO* 12, 143-154 (cf. *RES* 23, 166). Scheftelowitz, *KZ* 54, 241. Charpentier, *ASPh 29,* 4. Jokl, *ASPh* 28, 15. 29, 46. Matzenauer, *LF* 8, 33. Bugge, *IF* 1, 442.

jèdek m (Vuk) »1° lijep konj, rezerviran za svečane prigode, 2° oruđa: uže, alat na lađi, užeta« = *jedek* pored *j'edek* (Kosmet) »rezerva«. Toponim. Balkanski turcizam *(yedek* »1° povodac, prazan konj koji se za ular vodi, 2° svaka stvar koja se u pripravnosti drži«) iz terminologije svagdanjeg živoťa: bug. *edék* »1° Ersatz, *2°* Ersatzpferd«.

Lit. : ARj 4, 525. *Elezović* 1, 257. *Mladenov* 159. *Dorii 92. Školjić*[2] 366.

jedro n = *jutro* (štokavci, Istra; ikavski, Vodice, narodna pjesma) = *Idro* = (sa *e* > *ia) jadro,* pi. *jadra* (čakavci, Istra, i zapadni štokavci), stcslav., slov. i hrv.-srp. brodarski izraz »platno koje prima vjetar da goni lađu, velum«. To je sekundarno značenje, prvobitno je »1° sinus kao dio tijela oko pasa, 2° (metafora) Meerbusen, κόλπος«. To je sveslav. i praslav. riječ *(*edrö).* Odatle s prijedlogom *ъn* (stcslav. *vbnědrěh,* upor. rus. *njama* prema *jama)* krivim rastavljanjem (deglutinacijom) u vrijeme kad je *vъ* »u« postao jedini oblik prijedloga, nastade već u praslav. nova riječ *nedra* > *njedra* n. pl., gen. *njedara* (Vuk) = ikavski *njidra* = *nldra, nidro* (Vodice) = *nádra* (ŽK) = *nadre* (Jačke) = *nadra* (Istra) bez *j,* kako je po pravilu nakon prijedloga, ali se govori u Istri i *njădra* pored *njãdra* »sinus«; *jedro, jadro* »sinus« nalazi se samo u crkvenim tekstovima. Izvedenice su od obje riječi. Od *jedro* deminutiv na *-ъc jedárac,* gen. *-rea* (Ljubiša) = na *-će jedárce* (17. v., Vuk, Dubrovnik) = *jidarce* (ikavski, Baraković), sa dva deminutivna sufiksa *-sce* < *-cьce jedrašce* (Istra). Pridjevi na *-nji jedamji* »koji pripada jedru« = na *-ski jedarski.* Neolo\ogiztni: *jedrenjak* (Šulek) = *jedrenjača* »Segelschiff« = *jedrinjak* (Stulić). Denominal (faktitiv) *jedriti, -%m* (15. v., Vuk) *(do-, iz-, od-)* = *jădrit* (čakavci, Istra) = *jîdriti* (ikavski) =

jadriti (15. v., čakavski) *(do-)*. Na *-ilo: jedrilo* »sinonim: katarka«. Od *njedra* je deminutiv *njêdarce* (Vuk). Kolektiv na *-je: njedarje*. Pridjev *njèdrast* (Stulić), na *-ьn* postoji samo u izvedenici na *-ica nădarnica* (ŽK) »dio košulje koji pokriva njedra«. Na -«ία: *njedreša* »ime kozi«. Denominal na *-iti: iznjedriti^ -im* (Stulić) »izvaditi iz njedara«. Tako se spriječila već u praslav. homonīmija s pomoću prijedloga *ъn*. Dva su tumačenja o postanju. Budući da je prvobitno značenje »sinus kao dio tijela«, koje se može napuhavati, najvjerojatnije je vezanje praši. **edro* na ie. korijen **oid-* »bujati«, koji, je zastupljen u armenskom *aitnum* »bujam«, gr. οἶδος »otok, Geschwulst«, οἰδάω »naduvam se«. Taj je korijen bio raširen formantom *-ro*. Upor. nvnjem. *Eiter*. Drugo, manje uvjerljivo tumačenje polazi od ie. korijena **eter-* »Eingeweide«, gr. ἦτορ »coeur«, ἦτρον »bas-ventre«, koje sa nazalnim infiksom postoje u *utroba* (v.). Ima ih koji rastavljaju *jedro* i *njedra* kao etimologijski dvije različite riječi: *jedro* »velum« izvode od korijena *ja-*, koji je u *jahati*, sa sufiksom *-dro* < ie. *e-dhro*.

Lit.: ARj 2, 582. 4, 212. 275. 524. 562. 7, 299. 8, 273. Ribarić, *SDZb 9,* 154. Małecki, *JF* 11, 218. *Miklošič* 99. *SEW* 1, 270. 442. *Holub-Kopečny* 238. *Bruckner* 196. *KZ* 45, 318. *WP* 1, 117. Brugmann, *IF* 18, 436. Šahmatov (cf. *AnzIF* 15, 121). Fraenkel, *ASPh* 39, 73. Iljinski, *RSl 6, 225.* Vaillant, *RES* 19, 301. Rocher, *ČMF* 10, 14-16 (cf. *IJb* 10, 341). Jokl, *IF* 36, 117. *Boísacq*[3] 330. 688.

jedva (Vuk) = *jedva* pored *jedva* (Kosmet) = *jedva* (Cres) = (sa deiksom *-i) jedvaj* (hrv.-kajk., Habdelić), sveslav. i praslav. prilog, »vix«, sa osebujnom komparacijom. Komparativ se pravi reduplikacijom i priloškim *-icē: jedva jedvice* »mit Genauer Not«. Superlativ se opisuje pridjevom *jèdvini* i *jad: u jêdvine jade* (Vuk). Sinonimi su u Bosni turcizam *düz belãjle* (v.) i na velikom prostoru *kõma(j)* (Hrvatska) = *koma* (Lika) = *kûma* (ŽK) = *komač* (v.). Između *div* ispao je *ъ:* stcslav. *jedvsa.* U sjevernim slavinama pojavljuje se / mjesto/: upor. češ. *ledva* prema partikuli *leda* < stčeš. *jeda,* upor. *jedaĢi)* od zamjenice *i, ja, je.* Mjesto *je-* postoji *o-* u makedonskom *odvà(j)* pored bug. *edvá,* rus. također *edva* pored *odva* u narječjima, isto tako slov. *jedva* pored *odvaj.* Upor. *jomuža* pored *jemuža* (v.) za promjenu *je- > jo-,* Za tumačenje postanja od važnosti je bug. *dava* »wohl, vielleicht, etwa« i deiksa *-va* u *tova* »dieses«, češ. *sotva, sotvic, sotvičko* »jedva« prema pridjevu *sotny* »difficilis«, stčeš. *sotně* od *sotona* »đavao« i rus. *odín* »jedan«. Iz ovih uporeďenja izlazi da u *jedva* moramo razlikovati dva elementa. Prvi je elemenat isti koji i u *jed* + *-ъnъ, -inъ.* Uporedili samo ga sa romanskim *ecce, eccum,* kojim se pojačava značenje demonstrativnih zamjenica: stfr. *cest* < *ecce istu(m),* tal. *quello, questo* < *eccum ülu(m), eccum istu(m).* Drugi se dio *-va* uporeďuje sa lit. prilogom *vas* »kaum«, koji se takoďer reduplicira u osebujnom komparativu *vösnevõs* »jedva jedvice«. Zabaciti se mora Bernekerova identifikacija prvog elementa *jed-* sa lat. prijedlogom *od.* Ali nije neprihvatljiva njegova identifikacija drugog elementa *-ъ a* < ie. **uas* sa sanskrtskom pąrtikulom za pojačanje *vai, vā-va, i-va, ē-va, ë an* »tako« od ie. demonstrativa *u-, uè-, yo* i *aų* »onaj«, koji se nalazi u *ovaj* (v.). Odatle deiksa *-va* u *dava* i *tova.* Naše *tako,* kad se reduplicira u odgovoru na pitanje *kako ti jeì—— tâko-tàko,* dobiva značenje »teško«. Nije prema tome nemoguće gledati ü *jedva* složenicu od dva demonštratívna elementa.

Lit.: ARj 4, 563. *Elezović* 1, 257. Tentor, *У F* 5, 205. *Miklošič* 102. *SEW* 1, 452. *Holub--Kopečný* 151. 200. 345. *Bruckner* 293. 45. 302. 46. 201. *Vasmer* 391. *Trautmann* 343. *Gorjaev* 102. van Wijk, *IF* 30, 384. Jagić, *ASPh 5,* 579. 31, 543. *Boisacq*[3] 691.

jedžek m (Vuk, 18. v.) = *jéček* (17. v., Ančić, Dobretić, Lastrić, Pávic, Radnic, *č* je starija zamjena za tur. *c)* »jelo, jestvina, hrana«. Turcizam iz oblasti hrane *yeyecek* obrazovan s pomoću sufiksa *-yecek,* kojim se izražava budućnost i mogućnost, tako te *yeyecek* znači »ono što se može jesu«, od *yemek* > *jèmek* m (Bosna) »nourriture, repas« = *jímek,* gen. *jerríêka* (Kosmet).

Lit.: ARj 4, 587. 5, 506. *Elezović 2,* 518. Korsch, *ASPh 9,* 499. *Deny* §§ 698. 716. *škaljiŕ* 367.

Jefrosim m (15. v.) = *Jevrosim* (Novaković) = *Jerosim* (Vuk), odatle prezime *Jerosimović* = *Jefrosen* prema f *jfèfrosima* = *Jefrosina* (15. v.) = *Jevrosima* (Vuk, narodna pjesma) = *Jerosima* (Vuk), hipokoristik *Jevra* (Vuk) = na *-ka Jefrojka* = *Jevrosimija,* muško i žensko kaluđersku ime. Od gr. Ευφρόσυνος i Ευφροσύνη.

Lit.: ARj 4, 567. 633.

jēgai) m ptica »caprimulgus europeus« = *leganj* (Poljica, Dalmacija, promjena *j* > *l* kao u tal. *luglio* < *Julius, nj* < *lj* kao u *pedalj* ~ *pedanj* ŽK) = *legar* m (Nin, Dalmacija). Postoji još prevedenica od *caprimulgus* sa *posizkoze* »leganj« (obje u Poljicima). Gen. sing, nije zabilježen. Značenjem slaže se sa gr. u Bovi" (.Južna Italija) *éga* »koza« < αἰγα od αἴξ, gen. αἰγός. Dočeci *-alj,* -an/, *-ar* ostaju neobjašnjeni. Taj grecizam mogao je ući preko starodalmatskoga (upor. za takav put *prćija, igalo).*

Lit.: ARj 5, 956. Hirtz, *Aves* 170. 171. *Rohlfs* 58.

jegerača f (Beograd) »vunena košulja doktora Jägera«. Primjer za apelativum s našim nastavkom *-ača* od ličnog imena iz novijeg jezika.

Lit.: Kostić, *NJ* 1, 48.

jegulja f-ÍMuo, Bogdašić) = *jegulja* (Krtole) = *jèguja* (Račišće), slov. *jegulja* = (sa umetnutim *n* kao u *kalendar) jenguja,* búg. *engúlja* (Gerov) pored *egida,* denominali na *-ati jeguljati se* impf. (Ston) »(metafora) kaže se ra svilenu bubu kad odraste do najveće veličine«, na *-iti* slov. *jeguljin* »Fische fangen«, pridjevi *jegulji, jegûljski, jegûljast, jeguljen,* poimeničen sa *-ik jegùljnik* — na *-jak jeguljnjak* — *angula* (Voden, Đevdelija, Jenidže) = *angülja* (Ugljan, Božava, Split) = *jagula* (Prilep, Bitolj, Skoplje) = *jăgulja* (Ohrid, Stonga) = *jangulja* (Dubrovnik) = *janguja* (Split) = *iogulja* (Kruševo, Galičnik) = *anguja* (Split) — *angvela* (Malínská) »mala ribica srebrna« = *janjula* (Zore) »1° anguilla vulgáris, 2° coluber longissima, ugor«. Na *-era* (mlet.) < *-aria angvelêra* (Malínská) »mreža za angvële«. Upor. arb. (Ulcinj) *năl'a* »jegulja«. Vokal *e* u *jegulja* nastao je od nazala; *ję-* > *je-* prešao je u *ja-,* upor. čakavski *jati* < *jeti; jegulja* — *jagulja* je stara posuđenica; *angvela* slaže se ь istro-rom. *angvela* (sa *e < f); janjula* slaže se sa krčko-rom. *angiola; angulja* — *jangulja* predstavlja metatezu **angullia* < *anguilla.* Na toj se metatezi osniva i *jegulja.*

Lit.: ARj 4, 459. Hirtz, *Aves* 50. *Pleteršnik* 1, 366. *Ive* § 106. Matzenauer, *LF* 8, 33. Šturm, *ČSjfK* 6, 76. *Banali* 2, 170. Cronia, *m 6,* los.

jej, gen. *jẽja* m (15. v.) = *jéja* f (Hercegovina, Lika) = *eja* = *héja* (Varaždin) = *veja* (Ašanja) »sinonim: buljina, ćuk, kukuvija, kukuvježa, sova, sovuljaga«. Odatle deminutiv na *-ić jejić* (Split), augmentativi na *-ina* i *-etina jèjina* (17. v., Plitvice, Rakovica, Štirovača, Stinica, Kotari u Dalmaciji) = *jehina* (Martié) = *jeina* = *jejètina* (Stulić). Postoji još varijanta *hrija* (Varaždin). Onomatopejski nazivi kojima se oponaša glas sove. Taj se čuje kao *hi, he, hri, hui.* itd.

Lit.: ARj 4, 570. Hirtz, *Aves* 103. 152. 153. 171. 533.

j ēka j êk (Kosmet), prilog »ravno, taman«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *jeka jek* »jedan po jedan«). Od perz. *jek* sa tur. postpozicijom za ablativ *-den* je i prilog *jektên* (Kosmet) »sasvim, odjednom«. Možda ide ovamo i prilog *jekan* (16. v., Sasin) »domalo, do brzo, odmah«. Bez drugih potvrda.

Lit.: ARj 4, 571. *Elezović* 2, 518. *ŠkaljiP* 367.

jektenija f (Srbija) »(pravoslavni crkveni termin) molitva«. Od gr. ἐκτένεια.

Lit.: ARj 4, 573. Vasmer, *GL* 573.

jëktika f (Vuk, Vojvodina = *jèhtika* (Lika) = *-jetika* (ŽK, Istra, slov.) »suha bolest, sušica, tuberkuloza«. Pridjev na *-jav jektičav* (Vuk) = *jetičav,* slov. *-ast jétičast.* Augmentativ *jetičina.* Sa *je* > *o* (upor. *jelito* > *olito) òktika* (Leskovac, Srbija), upor. rum. *oftică, -ga* (Moldavija), pridjev *ofticos, -gos* i ngr. δχτικος. Oblici sa *kt* > *ht* potječu od gr. ἑκτικός, lat. *hectica,* tal. *ettica,* istrorom. *jetico.*

Lit.: ARj 4, 569. 573. 630. 8, 877. *Pleteršnik* 368. *Ive* 48. *REW** 4091. *Tiktin* 1083. *SEW* 1, 454. Vasmer, *RSI 4,* 182. Štrekelj, *DAW* 50, 24.

jéla f (Vuk) = *jela* (Lika) = (sa *-va* mjesto *-a* prema *bukvaì jalva* (hrv.-kajk.) = *jêlva* (čakavci i slov.) pored *jêvla* (sa metatezom kao *zăvla* . ŽK »zaova«) (Vodice) = *jélva* (ŽK). baltoslav., sveslav. i praslav. *(*edla)* »abies«. Raširen toponim sam i u izvedenicama. Odatle pridjevi na *-ov jelov* = *jelov* (Vodice) = *jalov* (hrv.-kajk.), upor. makedonski toponim *Elovo,* poimeničen sa *-ina jelovina* »jelovo drvo«, sa *-ača jelovača* »bačva od jelovine«, sa *-ica jelovica* (Cres, toponim), na *-ost jêlast* (Šulek, neologizam), na *-in jetin* pored *jêlin* »sinonim: jelov«. Deminutivi na *-ica j^lica* »1° božično drvce, 2° biljka« = *jalvica* (hrv.-kajk.), na *-ič jelić.* Augmentativ na *-etina jelètina.* Na *-ik: jèlîk,* gen. *-ika* »jelova šuma«. Na *-ika: jèlika* (Vuk) »od-

rasla jela«. Na *-ište jelište = jelovište* »sinonim: jelik«. Kol. na *-je: jélje* n < stcslav. *jelije.* Ovamo ide nadimak *jelačkinja* (srednja Dalmacija, Pavlinović) »djevojka visoka i tanka kao jela«. Suglas / je nastao iz *dl.* Upor. češ. *jedle,* polj. *jodla.* Paralela je u baltičkoj grupi lit. *eglė,* lot. *egle* (po deklinaciji e), stprus. *addle;* upor. i gr. ελάτη, koje govori za pred-ie. **edhlo* sa lat. *ebulus* »zova«. Kod šumskog drveća ima sličnih semantičkih divergencija koje se osnivaju na simbiozi drveća, pa se lako prenosi jedan naziv na drugi. Upor. *Ьъгъ > zova, bazga* i *bukva.*

Lit.: ARj 4, 384. 573. 579. 580. Ribarić *SDZb* 9, 153. Tentor, *JE 5,* 204. *Miklo'sič* 102. *SEW* 261. *Holub-Kopečný* 151. *Bruckner* 208. *Trautmann* 66. *Mladenov* 161. Nitsch, *ŁudSł. 2,* A, 206-222 (cf. *IJb* 17, 259). Machek, *LP* 2, 148. *Naie řeč* 30, 67. Matzenauer, *LE* 8, 28. *Boisacq*[3] 1091.

jèlek m (17. v., Vuk) = *jílek,* gen. *-ēka* (Kosmet), deminutivi na *-e jeleče,* gen. *-eta* n (Srbija) = *jeleče* (Kosmet), na *-ič jelečić* (Srbija) »pamuklija bez rukava, dečerma (pred kojom je indeklinabilni epitet na *-li jelèklf)«.* Balkanski turcizam (tur. *yelek* »Weste, minten bez rukava, većinom s otvorenom prednjom stranom«) iz oblasti nošnje: rum. *ilic* »Tuchjacke«, bug. *elék, eléče,* arb. *jelék,* ngr. γελέκι. Taj je turcizam postao i evropska riječ u krojačkim krugovima, gdje se raširila preko fr, *gilet > džttet* m (Dubrovnik, Cavtat) = *đilek* (Šibenik).

Lit.: ARj 4, 576. *Elezović* 1, 259. *Mladenov* 161. *Lokotsch* 951. *Tiktin* 753. *GM* 162. *REW*[3] 9582. *DEI* 1807. 1820. *Školjić** 367.

jelen m (Vuk, Buzet, Sovinjsko polje) = (asimilacija *j-l > j-ļ* kao u *jeljda, Jeljaširi) jèljen* (Vuk, Hercegovina, 16. v., Dubrovčani) = (asimilacija *j-ļ > 1-1* kao *Ljeljena < Jelena} Ijeljen* (Vuk, Hercegovina, Bosna, Baranja, Dubrovnik) = (zamjena sufiksa *-en* sa *-en > -in,* ikavski) *jèlin* (15. v., Marulić), ie., baltoslav., sveslav. i praslav. (po suglasničkoj deklinaciji **ely,* gen. *elene,* upor. Suprasl. 223, 7 dativ *eleni)* »1° gr. ελαφος (s kojom je riječi u prasrodstvu), 2" vo crvenkaste dlake kao jelen« = (sa *ë > ja* u sufiksu *-en) Ijeljan* (Brač) »kukac cerambyx heros, Hirschkäfer«. Femininum je na *-ica: jelènica* (Voltidija) = *jèljenica* (16.—17. v.) »košuta«. Izvedenice su od svih pet oblika. Pridjevi na *-ьn: rogb eienьni* (lekcionář 13. v.) = određeni *jelení* (15.—16. v.) = *jeleni = jèljenï,* na *-bji jeleniji = jelenji* (Vuk, 15. v.) = *jetinji· = je-Ijenji.* Taj je pridjev poimeničen sa *-âk: jelenjak* (Lobor) = *jelinjak* »biljka pastinaca sativa«. Nalazi se i u složenicama sa *n* mjesto *nj* (upor. *Banbrdo* »banovo brdo«) *Jèlendô* (toponim), *jelen-rog* (Vuk), *jelen-gljiva, jelen-buba* »kukac lucanus cervus«, u sr. rodu *Jelenje* (toponim, Istra). Na *-ov jeleňov* = *jèlinov* (odatle prezime *Jelinović,* Travnik) = *Ijeljenov.* Na *-ski: jelenski = jèlinskî.* Deminutiv na -oc, *-tk* m prema *-ka* f: *jelénac,* gen. *-ènea* (ugarski Hrvati, odatle prezime *Jelen-iu) = jelenők,* gen. *-énka* »kukac božji vő; sinonim: jelen-buba«,*jelínak,* gen. *-inka* (16. v., Zlatarić, Baraković) = *jeljenak* (16. v.), sa dvostrukim deminutivnim sufiksom *-čac jelenčac* (16. v.) = *jelinčac* (Menčetić) = *je-Ijenčac = jeljenčak = jeljenčić, jeljenić* (upor. prezime *Jelinić* Dalmacija, *Jelenic* Bosna), na *-če jelēnče* (Vuk, 18. v.) = *jèttnie = Iji-Ijenče,* s kolektivom na *-od jelenčad* f = *Ije-Ijenčad = jelinčad* (upor. *jeljenad,* Stulić, nepouzdano). Na *-ina: jèlenina* »meso jelenovo«. Imena volova: *jelen* (Buzet, ŽK), *jelínka = Jelenko* (također lično ime, Kosmet, i prezime na *-ović) = Ijeljanko* (Požega) = *Ijeljenko* (Vuk) prema *Jelenka* (Kosmet) »ime kravi« = *jelínka* »ime ovci«, odatle hipokoristici *jelo, jelota* »ime volova« (glede sufiksa upor. *Likota* »Ličanin«). Ovamo još na *-ač* od *jelo* (?): *jelai* m »kukac božji vo«. Ista praslav. osnova zastupljena je još u prijevoju **oln-i,* stcslav. *aiьnці,* također ie. i baltoslav., gr. έλλός, stprus. *alne,* s kojima je u prasrodstvu; po zakonu likvidne metateze i sa sufiksom *-ę* za mlado: *lane,* gen. *-eta* n (Vuk) »mlado od srne i jelena«. Odatle pridjev na *-ji: lănecî* (16. v.). Deminutiv na *-će: ianece* (16. .v.). Kolektiv na *-od: lănad* (15. v., Vuk). Prenosi se i na domaće životinje kao i *jelen: lanak* (Kurelac) »ime volu« prema *Ionica* »ime ovci«. U baltičkoj grupi mjesto *-en, -en* stoji formant u ništičnom prijevoju: lit. *elms,* lot. *alms,* upor. gr. ζλαφος < ie. **eln-bhos* prema έλ>óς < ie. *eln-ós.* Značajno je da se i u jukagirskom za *jelena* kaže *ilen.*

Lit.: ARj 4, 576. 580. 5, 897. 898. *Miklósié* 2, 102. 160. *SEW* 1, 263. *Holub-Kopečný* 151. 199. *Bruckner* 205. 306. *KZ* 45, 290. sl. *ZSPh 2,* 299-300. *WP* 1, 154. *Mladenov* 161. *Trautmann* 68-69. *Meščaninov* 71. Petersson, *KZ 47,* 241. Mayer, *KZ* 66, 105. Mikkola, *RSI* 1, 14 Iljinski, *Slávia 2,* 253-254. Lang, *ČMF 8,* 97-101. 202-205 (cf. *ZSPh 5,* 215. *IJb* 10, 335). Niedermann, *IF 26, 46. Boisacq*[3] 238. 245.

jelha f (samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom) »alnus«, odatle pridjev **jeov,* poimeničen na *-ina jeovina* (Sinj) < **jeohov,* poimeničen na *-ъc Jeohovbc* (1381) = *Jelbhovbc,* selo između Morave i Kuca, sa *oho* > *o* toponimi *Jeovac* (Srbija), *Jeovača* (Bosna). Taj je oblik proširen sa -ja: *flüa* (Vuk, Hrvatska), odatle pridjev *jelšov,* poimeničen na *-ka ješovka f* (hrv.-kajk., Valjavec) »vrsta crvenkaste jabuke pjegave kao joha«. Ovamo idu stari hidronimi *Jelšanica* (13. v.), danas *Jošanica* (rijeka, Srbija), *Jelšenica* (14. v.), *Jelševac* (13. v.), *Jelševik* studenac (14. v.), kol. *jelbšije* (14. v., Brod kod Prizrena) = *jelāšje* n (Vuk). Ovamo i *Jelša* (Hvar), koja je danas zamijenila ispravno *š* sa í prema tal. izgovoru *Gelsa.* Ovamo još ime ribe (Pančić) *jelšovka* »telestes Agasizii Heck«. Dvoglas *eo* steže se u E: *jéha* (ŽU, Bojici); *je-* varira sa *ja- joha* > *java* (ŽK), s pridjevom *jãov* i poimeničenjem *jàovina* f »johovina«. U štokavskim govorima *ja-* može se shvatiti i kao stezanje od *jao-,* sa *o* < *l* pred suglasnicima. Tako sa može shvatiti i *joha* = *java* s pridjevom na *-ov johov,* poimeničenim na *-ina johovina,* na *-oca johovača* »vrsta jabuke«, također toponim i hidronim* Odatle na *-īk jošīk* »šuma johova« = na *-jak jošljāk* (Vuk, sufiks *-ljak* analogijski prema *slivljak),* na *-ika jošika* (Gornja Krajina), odatle *jošikovina,* augmentativ na *-ina jošina,* kol. na *-je jôšje.* Ovamo još *jošovična* »vrsta jabuke pjegave kao joha«. Vokal *o* može se shvatiti i kao kontrakcija dvoglasa *eo* > *o.* Upor. toponim *jfošani* (u zadarskom kraju), koji je potvrđen u obliku *Elsani, Gelsani,* i gore hidronim *Jošanica.* Raširenje *jehha* sufiksom *-ja* nalazi se na hrv.-kajk. području *jaUa* f, s pridjevom *jalšev* (~ *o drevo).* Iz ovih potvrda izlazi da se na hrv.-srp. teritoriju ne da dokazati postojanje dvaju praslav. likova: **ehha* i prijevoj *olbha* kao u ruskom, premda bi i taj dao *joha.* Upor. slov. *jolša* i češ. *olle,* polj. *olcha* pored *olsza.* Bugari imaju također samo *elha* pored *elsa.* U Kosmetu pored *jeovina* govori se *jaovina* i *joovina* »drvo od jove, ovdje *jöa,* gen. *jõê* (Drsník)«. Značajan je pridjev *lvovo drvo* (< *lovo* s umetnutim *v* za uklanjanje hijata) »drvo od jove«, gdje *i* može biti samo od *je* (Kosmet). Prema rodu drveća *brijest, jasen* prešla je praslav. **ehha* među maskulina (upor. rus. *olëK): jelah* je potvrđeno samo kao toponim *Jelah* (Bosna), odatle u pl. *Jelasi, Jelaš, Jelalak,* pl. *Jelašci, Jelašca.* U praslav. **ehha h* je nastalo iz *s,* kako dokazuju usporednice kelt. *alisa* > fr. *alise* »sorbus«, mediteransko *alisa* »pioppo bianco«. Upor. i makedonsko όΐλιζα -λευκοδένδρον i u tal. narječjima kal. i luk. *aušinu* < *alsino* »joha«. U baltičkoj grupi lit. *alksnis, alksni (k* je umetnuto) ne slaže se s praslav. ni u samoglasu ni u formantu. Kao lat. *alnus* < **alsnos* lit. oblik pokazuje formant *n* (upor. *jablan,* v.), koji ne postoji u praslav. Samoglas *e* je praslav. zasebnost koja ne dolazi ni U germ.-got. *aliso* (upor. španj. *aliso),* stvnjem. *élira,* nvnjem. *Erle.* Ta se zasebnost pokriva s ie. korijenom **el-.*

Lit.: ARj 4, 414. 579. 584. 628. 655. 664. *Elezović* 1, 217. 253. 260. *Miklósié* 163. *SEW l,* 453. *Holub-Kopečný* 254. *Bruckner* 378. *KZ* 45, 301. *Trautmann 6.* Iljinski, *Slávia 2,* 258-261. Baric, *AA* 3, 213-221. Bonfante, *KZ* 64, 129. Kretschmer, *Gioita* 15, 305. sl. (cf. *IJb* 13, 78). Scheftelowitz, *KZ* 56, 188. Matzenauer, *LF* 8, 29. Ribezzo, *AGIT* 35, 32.

Jelīn, gen. *-ina* m (Vuk), pl. *Jelíni* = na *-janin Jelinjanin* (Stulić), stsrp., f *Jelínka,* etnik »Grk prema Grkinja«, pridjev *jelinskī* (Vuk, Pavlinović), *jelinska kuća* (međa metoha Treskavca kod Prilepa, upor. s *m* mjesto *n ilimi/Elimi* (Makedonija, narodne priče). Prema Vuku *Jelini* su, kako narod priča, gradili mnoge gradove po našim zemljama. To mišljenje zastupljeno je i na Jadranu u toponimima *(vala) Garška* (Hvar) itd. Od stgr. "Ελληv, naziv koji je živio samo u učenim, krugovima kao «tnik, inače u narodu je dobio značenje »poganin, div«. Nigdje nije kao u novogrčkom zamijenio naziv *Grk* < *Graecus* (v.).

Lit.: ARj 4, 580. Vasmer, *GL* 69. Skok, *Slav.* 182. 226. *GM* 94.

Jelisáveta = *Jelisavet* f = *Jelisava,* žensko osobno ime, od hebrejskog Ελισάβετ preko biz.-grč. pisanja. Pokračuje se *Jelisava,* odatle na *-ka Jelisavka* (Vuk), (ispuštanjem *Jeli-) Safta* (Dobrinj, rum.) = *Savia* .(Vrbnik), prezime *Savtić* (1596, Grižani), *Savka* (15. v„ Bosna), *Sáveta, Sava, Sovica* (Lika, Krbava), na *-qja Savója, Savojka, Savuka, Savuna* (Lika, Krbava). Prema Jat. pisanju *Elisabeth Jalžabeta* (hrv.-kajk.), *Jalžabet* (selo, Varaždin), *Jalžabetina* pusta, prezime *Jalzabetić,* hipokoristik *Jalža.* Ispuštanjem početnog *e: Lizabeta* (16. v.) < mlet. *Lisabeta,* hipokoristik *Lízá* (18. v., Dubrovnik), tal. *Lisa.*

Lit.: ARj 4, 501. 581. 6, 129.

Jelisej m = *Jeliseje* m kaluđerske muško ime = *Jelèsije* (Vuk) ·= *Jelisije,* prezime *Jelisić.*

Pridjevi na -/ *Jeliseji studenbc* (toponim), na -*in Jettsina poljana* (Srbija). Od gr. Ἐλισσαῖος = lat. Elisaeus.

Lit.: *ARj* 4, 579. 581.

Jeltruda f (17. v., čakavski), žensko lično ime germanskog (franačkog) podrijetla *Gertruda* preko tal. *Geltrude* (disimilacija *r-r* > *l-r).* Upor. slov. *Jedri.* Toponim *Svêta Géra,* najviši vrhunac u Gorjancima, sadrži naš hipokoristik od njem. oblika.

Lit.: *ARj* 4, 584.

jêlj m (srednja Dalmacija, Pavlinović) »sitan pijesak kojim se ceste posiplju; sinonimi: sodar, sudar (ŽK, v.)«. Odatle denominál na -*ati jéljati, jeljām* »pute posipati jeljem«.

Lit.: *ARj* 4, 584.

jemenija f (Vuk, narodna pjesma) »šarovita obuća, šarovito tkanje (iz Jemena)« = *jemenija* »duga mahrama što se ovija oko fesa ili druge kape i oko pojasa« = *jemenija* (Kosmet) »plitka obuća crvene ili druge boje, vrsta starinskih cipela koje i danas stari ljudi nose« = (disimilacija *m-η* > *m-l jêmelija* (narodna pjesma) = *đemelija* (Vuk, Sinj) = *jêmenlija* (prema tur. *yemenli* »iz Jemena«). Balkanski turcizam ar. podrijetla (ar. pridjev *yemeniyye* > *yemeni* »jemenski«) iz terminologije nošnje: rum. *imineu* (Muntenija) »Art Pantoffeln der Bauern«, bug. *emeníja,* najčešće u pluralu *emenii* kao i u hrv:-srp. *jemenije* f pl., arb. *jamullí.*

Lit.: *ARj 3,* 3. 4, 587. *Mladenov* 161. *Elezović* 1, 259. *Tiktin* 759. Novaković, *ASPh* 32, 387-388. Matzenauer, *LF* 8, 29. *GM* 161. *Školjić* 368.

jèmin[1] m (15. v., Dubrovnik) »1° činovnik komu je što predato u nadzor ili upravu, 2° upravitelj sela koja nemaju spahije, 3° konsul (Dubrovnik)« = *emin:* pridjev (Kosmet). »koji se ne boji, pouzdan, kome se što povjerava«, odatle složenice *buljuk-emîn* »podoficir računovođa«, *sanduk-emîn* »blagajnik po kajmakamijama (okruzima)«. Odatle pridjevi na -*ov jeminöv,* poimeničen sa -*ъc jèminovac,* gen. -*ovca,* na -*ski jèminskî.* Apstraktum *jemìnluk* (Vuk). Turcizam arapskog podrijetla (ar. *emin)* iz turske administracijske terminologije.

Lit.: *ARj* 4, 587. *Školjić*[2] *267-S.*

jèmin[2]**,** gen. -*ina* m (Vuk, objekt uz *učiniti* »zakleti se«, narodna pjesma) »zakletva«. Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *yemin* »desna ruka > zakletva«) iz sudske terminologije: arb. *jemin* n »Eid«.

Lit.: *ARj* 4, 587. *GM* 162. *Školjić"* 368.

jemiš (Vuk, Crna Gora) = *fimi!,* gen. -zia (Kosmet) »1° voće, 2° suho voće«. Složenica *mīšana* f (Srbija, gubitak početnog *e-)* »zgrada u kojoj se suši voće; sinonim: pušnica«. Balkanski turcizam (tur. *yemų, yemişhane)* iz poljoprivredne terminologije: búg. *emíS.*

Lit.: *ARj* 4, 587. 6, 768. *Mladenov* 162. *Elezović* 1, 85. 259.

jenđija f (Vuk) = *enđija* = *jenđa* (Vuk, hipokoristik od *jenđija* ili *jèndibuld)* = *enda* = *jengija* (narodna pjesma) = *enga* (Poljica, Dalmacija) »ženska koja sa svatovima ide po nevjestu da joj bude pratilica među muškarcima«. Deminutiv na -*ica: jenđijica* (narodna pjesma). Apstraktum na -*luk: jenđiluk* (narodna pjesma), s glagolskim *dati, poći u.* Složenica : *jèndibula* = *endebula* (narodna pjesma) »sinonim: jenđija«. V. *bula.* Turcizam (tur. *enge* = *yenge* »strina«) iz svatovske terminologije.

Lit.: *ARj* 4, 588. *ZbNŽ* 10, 81. *Škaljić** 368-369.

jenorija (stsrp.) = *inorija f* (14. v., Dušanov zakonik, Vuk, Crna Gora), odatle na -*as inorai,* gen. -*aša* (narodna pripovijetka) = *inurija* (Vrčević, narodna pripovijetka) = (bez »'-) *norija* (Dušanov zakonik) = *nurija* (Vuk, Srbija, Paštrovići, Divković:~oun'z«pa) »župa, parohija«, *nürijas,* gen. -*áša* (Vuk, Srbija) »župljanin, farnik (ŽK)«. Od gr. ενορία »isto«.

Lit.: *ARj* 3, 845. 851. 8, 229. Vasmer, *GL* 67.

jenjati, *jenjam* pf. = *jenjati* (Vodice) »popustiti, umanjiti (osobito o kakvom zlu)« = *ènjati, -am* pf. »1° šuštati, umoriti se, 2° aufhören (Megiser)« = *hènjati, -ām* pf. (hrv.-kajk., Habdelić 1711, 1743) »pustiti« = *henjujem* (Frankopan) = *venjati* = (s alternacijom *je-* > *ja^* kao u *jasen* > *jesen* i gubitkom /-) *anjati, -ām* pf. (Vuk, Daničić) »popustiti, prestati (ne smije se miješati sa impf, *prianjati* od pf. *priorati,* v.)«. Prema Daničiću *ànjati* je od "vnjem. *anen,* od stvnjem. *äna,* nvnjem. *ohne,* u prasrodstvu sa stcslav. *ъnъ* > *van,* *ъne* > *vani.* Prema Budmaniju su to naše glagolske izvedenice na -*ati* od madž. pridjeva *henye* »besposlen, lijen«. Prema

Miklošiču su od slov. *nehati* (metateza *n-h* > *h-n)* = *enjati* (Megiser) »aufhören«, prema Gruboru od *ne hajati* > **njajati* (stezanje *-eha-* kao u slov. i hrv.-kajk. *noj")* > (metateza) **janjati* > *anjati* (sa *ja* > *jé) jenjati,* prema Matzenaueru od madž. *enyhít* »mollire, lenire, levare«.

Lit.: *ARj* 1, 94. *3, 29.* 591, 4, 389. Ribarić, *SDZb 9,* 154. *Mažuranu* 377. *Miklošič* 212. Matzenauer, *LF S, 29.* *SEW* 1, 382. *Holub-Kopečny* 242. *Bruckner* 359. *Weigand-Hin 2,* 335.

jepitrop m = (sa aferezom *e-) pitrop* (14. i 15. v.), odatle na *-ija pitropija* (15. v.) »posao pitropov« = (s anticipiranim *r,* upor. *brnistra,* možda i unakrštenjem sa našim prefiksom *pri-) pritrop* (Skopska Crna Gora) = (umiješanje našeg prefiksa *po-) potrop* »koji čuva crkveni novac, crkvenjak«. Od gr. επίτροπος (prefiks επί i -τρόπος od τρέπω) »curator«. Upor. arb. *pitróp.*

Lit.: *ARj* 4, 590. *9,* 904. 11, 210. 12, 197. Vasmer, *GL* 70. *GM* 341.

jSr m (Mrkonjić-grad, Bosna), u izrazu *on je na jeru* »na zgodnom mjestu«. Odatle sa *-U: erlija* = *jerlija* m »Turčin, građanin koji se bavi zanatom, trgovinom« = *jerlija* (Kosmet) »domorodac (suprotno *jabandzija, mudđžer,* v.)«. Sa postpozicijom *-ile:* prilog *jerile* u izričaju: *jèrile ga je udario* (Mrkonjić-Grad) »baš na mjestu gdje je najzgodnije«. Složenica *jerâlma* f (Kosmet) »vrsta jabuke sasvim niskog stabla«. Drugi je dio *alma* »jabuka«. Turcizam (tur. *yer* »zemlja, mjesto«) iz svagdanje terminologije. Ovamo ide možda i *jēriņa* pored *jerinja* (Kosmet) »starinske ruševine, gradine ili što liči na starinske ruševine«, sa našim sufiksom *-ina* (v.) za ruševine kao *gradina, Crkvine, Manastirine.*

Lit.: *Elezović* 1, 260. 261. 2, 518. Marjanović, *NJ 3,* 216. *školjić** 370.

jerân m (Božava) »ime biljke geranium«, od gr. γερανός »ždral«, tako nazvane zbog toga što joj plod naliči na ždralov kljun. Od tal. *geranio* prema zamjeni *j* za mlet. 3 *(gè-)·*

Lit.: Cronia, *ID 6.* *DEI* 1789.

m (14. v., stsrp.) = *jerarha* — *jerarho* (14. v.) od gr. Ιεράρχης (složenica od ἱερύς »svet« i -αρχής od ἄρχω »vladam«), pravoslavni crkveni termin za najviše crkvene poglavare. Apstraktum na -ία *jerarhija.* Prema lat. izgovoru *x* > *eh* > *k jer árkija* (15. v.). Belostenec i Voltiđi imaju sa disimilacijom *r-r* > *0-r jejarkija* f.

Lit.: *ARj* 4, 569. 596. Vasmer, *GL* 70. *DEI* 1790.

jerej m (pravoslavni crkveni termin) »svećenik« < gr. ιερεύς. Složenice *protojerej,* kráceno *proto, prota* m (u Dubrovniku *proto* je od *protomajstor), arhijerej.* Pridjevi *jerejev, jerejski.* Apstraktum *-stvo jerejstvo.*

Lit.: *ARj* 4, 596. Vasmer, *GL* 70.

Jeremija m (Vuk), muško lično ime pravoslavaca, pridjev na *-in Jerèmijin* — *(iji* > *i) Jeremln* = *Jeremije* m, *Jeremijev.* Prezime *Jeremie* (bosansko pravoslavno). Od hebrejskog (biblijskog) *Jeremias.* Ovamo možda na složen deminutivni sufiks *-čak* < *-ьc* + *-ik jeremičak,* gen. *-čka* (Šulek) »biljka daphne blagayana«. Bilježi je Pančić za Srbiju i Šulek za Sloveniju.

Lit.: *ARj 4,* 598.

jeres f (Domentijan i u knjigama pisanim crkvenim jezikom, i danas na istoku) = (na zapadu) *(h)eresija* (Lastrić, Kašić, Kanižlić, 16. i 17. v.) = *jerežija* (Kožičić, Kraljić) = *herezija* f = *herežija,* s apstraktumom *herezijarka* (od lat. *haeresiarcha)* > *herezijarstvo,* danas *hereza.* Od gr. apstraktuma αΐρεσισ f »izbor« je *jeres,* od αίρέομαι »biram«. Na zapadu je grčka riječ upotrebljavana prema lat. *hairesis* = tal. *eresia.* Gr. pridjev .αίρετικός = lat. *haereticus,* tal. *eretico* poimeničen u m. r. *jèretik* m = *jeretlk* (Kosmet) = *heretik* (18. v.), izmjenom gr. sufiksa domaćim *-nik heretnik* (17. i 18. v.), odatle pridjev na *-bsk heretički,* apstraktum na *-bstvo heretištvo.*

Lit.: *ARj 3, 593.* 4, 599. *Elezović* 1, 260. 2, 518.

jergot m (Zagreb) = *jergota* f = *jergud* »biljka divlja žućenica, leontodon taraxacum«. Ide zajedno sa slov. *regrad* = *rĕgrat* = *regvat* = *regvant,* od njem. složenice *RohrGein)-kraut.* Početno *r-* je ispalo zbog disimilacije *r-r* > *0-r, au* > *a, o.*

Lit.: *ARj* 4, 599. *Pleteršnik 2,* 416. Štrekelj, *DAW* 50, 52.

Jèrina f (15. v„ Vuk, Dubrovnik), pridjev *Уeгinгn,* prezime *Jerimć* (Dalmacija) = *Jerena* (Novaković) = *Jēriņi* (prema grčkom), hipokoristik *Jere* f (17. v.), žensko lično ime Ειρήνη, danas gradsko ime *Irena* (na zapadu),

Irina (Kožičić), *Irinja* (Novaković), *Irene* f (17. v.). Upor. m *Ireneo* (16. i 17. v.) = *Irenej* (18. v.) = *Irineo* (18. v., Kavanjin).
Lit.: ARj 3, 853. 4, 600.

jerište n = *erište* = *jeršitev* m (Bosna ?) »sinonimi;. rezanci, satrica, tarana«. Turcizam perzijskog podrijetla (perz. *rište > erişte,* s tur. protezom zbog *r)* iz terminologije hrane. Oblik *jerištev* nerazumljiv. Možda štamparska greška.
Lit.: ARj 4, 600. 603. *Školjić** 370.

Jeronim m (15. v.), pridjev *svetojeronimski* = (disimilacija *η-m > l-m) Jerolim,* pridjev *jerolīmskī* (18. v.). Hipokoristici *Jére* m (Lučić, Hektorović), *Jéro,* pridjev *Jérov,* prezime *Jerić,* na *-oje Jeroje* (Novaković), na *-iça Jêrica,* na *-ko Jirko (Jêrko),* prezimena *Jerkić, Jirkovu, Jerkula* (Nalješković), prezime *Jerkulić.* Ispuštanjem početnog sloga (valjda u sintagmi **svetijerunim) Rumin* (metateza *η-m > m-η)* Dobrinj 1321., Istarski razvod 1325, toponim *contrata S. Rumini districtus Besehe,* pridjev na *-j Rumenj* »Jeronimov« 1308. u Senju *in ydiomate Sclauico Rumegna urata idem est porta sancti leronimi — Rumenja vrata* 1370; 1358. *va vrime Rumina arhibiskupa splitskoga,* odatle hipokoristik na *-ko Rûnko,* prezime *Runković.* Potvrđen je i oblik *Romin.* Od gr. Ιερώνυμος.
Lit.: ARj 4, 598. 599. 602. Rogić, *ZA* 1, 272.

Jerosolim (14. v.) = *Jerozolim* (15. v.), pridjev *jerozolimski* (15. v.) = *Jerusolim* (16. v.) = *Jerosolima* f (16. v.), na *-it* < gr. -ιτης etnik *Jerosolimit* (13. v.) = = *Jerusalem* (18. v.) = *Jeruzolim* (15. v., Marulić) = *Jersolim, jersolimski, Jeruzolima* (18. v.), *Jeruzolimitanin* (17. v.), *jeruzolimitanski, Jeruzolimljan, jeruzolimski,* prošireno na lat. *-anus > -an Jerosolimitan* (18. v.), pridjev (ktetik) *jerosolimitanski* (16. i 18. v.) = *Jerusalem* (15. v.), *jerusalemski* = *Jèrusalim* (Vuk), *Jerusalemac,* gen. *-emea, jerusalimski* = *Jerusalem* (Belostenec), *jerusalemski* = *Jeruzalem* (15. v.), *Jeruzalemac, Jeruzalemov, jeruzalemski* = *Jeruzalim* (15. v.), *Jeruzălimac, jeruzalimski* pored *jeruzalski* (17. v.), *Jeruzalem, jeruzalemski.* Od gr. Ἱεροσό>υμα pored Ιερουσαλήμ, Ἱεροσολυμίτης.
Lit.: ARj 4, 602. 604.

Jeròtej m (16. v.), kaluđerske muško ime = *Jerotija* = *Jerotije* m. Prezime *Jerotijevič.* Od gr. Ιερόθεος.
Lit.: ARj 602.

J rud m (Prčanj, prema lat. čitanju tal. *Erode)* = (prema itacizmu) *Irud* m (14. v.) uz f *Irudica* (15. v.) = *Irudovica,* od gr. Ηρώδης »kralj u Judeji« prema f Ἡρωδίας. Pridjev *Irudov, Irudičin.* Na *-ianus herodianus* »Irudov vojnik« > *irudljanm ·— irudovac* = *irodjanin* (16. v.). *Herodijadino* ime postala je opća riječ: *irudica* f »vještica koja se pojavljuje za vrijeme oluje kao predznak grada«.
Lit.: ARj 3, 854. Rešetar, *Štok.* 240. Stojković, *NVj* 37, 177-179. (cf. *JF 9,* 353).

jesen, gen. *-i* f (m dva puta, 18. v.), baltoslav. (?), sveslav. i praslav. *(*esem)* »autumnus«. Odatle pridjevi na *-ji: jesenji* (Vuk), poimeničen na *-ača jesenjača* (Vuk) »vrsta kruške«, na *-ski jesenski.* Prilozi *jesenas* = *jesenas* (Kosmet) (accusativus temporis od *jesenb* + pokazna zamjenica sb »ove jeseni«^ odatle pridjev na *-njī jesenašnji,* sa deiksom *-kë jer*[1] *sènaske* = čakavski gen. temporis *sê jeseni* (ŽK), *jeseni* (stari lokativ). Deminutiv na *-ča jesénica* f (Vetranie). Apstraktum na *-ina Jeseninq* f (13. i 14. v.) »jesenska žetva«. Sufiksi *-ko* m prema f *-ka* služe za obrazovanje imena domaćih životinja i voća: *jesenko* »ime volu« prema *jesenka* »ime kravi«, *jesenka* »1° vuna koja se dobiva jeseni (Vodice), 2° vrsta kruške (Kosmet), 3° vrsta jabuke«. Pojam *jesen* se zamjenjuje na Grobniku (između Rijeke i Karlovca) i u drugim slavinama sintagmatskom izvedenicom na *-tk podzimak,* gen. *-mka.* To se dogodilo zbog toga da se izbjegne homonīmija sa *jasen > jesen* (v.). Od baltičkih jezika nalazi se samo u stprus. *assanis* »Herbst«. Bruckner misli da je to posuđenica iz pruskoga. Poklapa se i sa got. *asans,* nvnjem. *Ernte,* iz čega izlazi da je prvobitno značenje apstraktuma na *-i* stcslav. *jesenb* bila »berba«. Ako se uzme Brücknerova misao kao ispravna, *jesem>* je germarisko-slavenska leksička usporednica. Ie. je 'korijen *es* + *-en* »Erntezeit, Sommer«.
Lit.: ARj 4, 621. Ribarić, *SDZb 9,* 153. *Elezooić* 1, 261. *Miklósié* 105. *SEW* 1, 265. *Holub-Kopečny* 152. *Bruckner* 206. *KZ* 45, 290. sl. *Mladenov* 163. *WP* 1, 161. Iljinski, *Slávia 2,* 252-253. *Boisacq*[3] 709.

jeser (Kotor, u prijedloškom prilogu *ná* <–, u rečenici *još je ono imanje na jeser)* < tal. *all' èssere* poimeničen infinitiv *èssere* < lat. *esse.* Ovamo ide kod Hrvata u južnoj Italiji *pares* »možda« < iz dijalekta u Abruzzima *po resse* < *può essere.*
Lit.: ARj 3, 32. 4, 621. *DEI* 1546. Wędkiewicz, *RSI* 6, 234-235.

jesetra f (Vuk), praslav. *(jesetři),* »slatkovodna riba *acipenser sfurio* (> fr. *esturgeon),* schypa Güld«, riba važna za dobivanje kavijara. Nalazi se u svim slavinama osim u slov. i češ. i muškog je roda. I u južnoslavenskom je bila maskulinum, kako se vidi iz bug. *esitar* pored *esétra* i iz rum. slavizmą *isetru.* U hrv.-srp. postala je femininum prema općoj riječi *riba,* premda su ostala domaća imena slatkovodnih riba maskulina *(klen, Kpen, šaran, okun, som* itd., prema posudenici *kečiga* f). Odnosi prema baltičkim nazivima stprus. *esketres,* Jit. *eršketas* pored *eršketras* kao i prema stvnjem. *sfurio* > fr. *esturgeon,* nvnjem. *Stör* nisu jasni. Misli se da su se u lit. riječi pomiješale dvije riječi **ešetra* i *erškltis* »Dornpflanze, čkalj«, jer se riba odlikuje oštrim perajima na hrptu. Već je Miklošič pomišljao na vezu s korijenom *os-* u *oštar.* Upor. rus. *osëtr; es* bi bio prijevoj od *os-,* a sufiks kao u *vjetar* (v.). Macheku je pred-ie.

Lit.: ARj 4, 621. *Miklošič* 105. *SEW* 1, 265. *Holub-Kopečný* 152. *Bruckner* 206. *KZ 45,* 31. 299. *Trautmann* 72. *Mladenov* 163. Buga, *RFV 67,* 232. sl. (cf. *RSI 6,*270). Iljinski, *Slávia 2,* 256-258. Machek, *LP 2,* 150.

jèsîr, gen. *-ira* m (Bosna, objekt uz *učiniti)* = *jesîr* (Kosmet) »1° rob, sužanj, 2° ropstvo, sužanjstvo«. Turcizam arapskog podrijetla (ar. *esir)* iz vojne terminologije.

Lit.: ARj 4, 621. *Školjić** 370.

jesti (Vuk, jekavski, ekavski) = *jês* (Kosmet) = *jisti* (ikavski) = *jasti* (16. v., Antun Dalmatin), *jêm* (jekavski, ekavski, Kosmet) = *yem* (ijekavski, ŽU) = *jím* (ikavski, ŽK) *(do-, iz-, na-, o-, ob-, pre-, pri-, raz-, u-),* ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *(êstf)* glagol primarne kategorije (ie. **ēd-ti, *ēd-mf).* Sveslav. i praslav. je korijen *ed-, ēd-,* koji se pojavljuje pred samoglasnicima *jedu* = ikavski *jidu* (ŽK) 3.1. pl., odatle analogijski u čitavom konjugacionom sistemu *jêdem=îdem* (Bunjevci) za razliku od *idem* »idem, eo« (v.) itd. Upor. stcslav. *jamt, jastb* prema *jadftb.* Prema prezentu *jamb* stvoren *zaujatí, -am* (Piva— Drobnjak) = *zaujesti se, zaùjedem se s kim* (Vuk). Prefiksalna složenica *ujesti* glasi prema prezentu *uvijem,* gdje *v* zatrpava hijat, u inf. analogijski *ùvjesti, ùvjedêm.* Ovamo ide na *-iti ijèditi se* (v. *jad)* i iterativ na *-ati lèdati, jêdãm, -ijèdati (iz-, na-, raz-)* — *jediti se (na-).* Taj se odnos upotrebljava samo s prefiksima *iz-, iza-, o-, ob-, raz-, po-.* Postverbali, jer su se i oni svršavali na poluglas -»: *jêd f* (Vodice) »jelo«; sveslav. *objed* = *oběd,* gen. *obeda* (Kosmet) »Malzeit« (prefiks *ob-* se odnosi na vrijeme), deminutiv *obedec* (hrv.-kajk.) = *objedak* (Stulić) > madž. *ebéd,* pridjev *objedno (vrijeme),* odatle na *-va-* ili *-ova- : obědvati* = *obědvati* (Krasić) = *obidvati* (hrv.--kajk. i čakavski), *obidvavati* (Poljica), *objedivati, obidovati* (Jačke), pridjev na *-ьn objedan,* poimeničen na *-ica objednica* »trpezarija«). *(obědvati* prema *objed* može se tumačiti i osnovom na *-u,* upór. *medv-jed); objedovati -ujem* = *obědovat* (Kosmet) (štokavski); *ûjed* m = *Sjid* f (ŽK), *izijed* f (16. v., Vuk) »kad koga iziju vještice od izijedi« (v.); *jad* = *jed,* koji čini zasebnu leksikologijsku porodicu; složenica *medvjed* = *mèded* = *medvlt* (ŽK), odatle pridjevski toponim na *-j: Međeda* (Bosna) = *Medvëja* (Istra) = tal. *Medvea.* Na *-ivo: jedivo* (18. v.) »jelo«. Sa sufiksom *-njak* < *-ьn* + *-jak* (upor. *pòjedan* od *pojedati se): jednjak,* izmijenjen u *Ijetnjak* (asimilacija *j-nj* > *Ij-nj,* upor. *Ijeljen* < *jelen)* = *Rjetnjak* (Ljubiša) = *ljetnih* (Vuk, Crna Gora). Deminutiv na *-hati: jêtkati, -am* (Vuk). Zatim: *obed,* gen. *obedì* f (Cres) »obijest« = *obijed f* = *objid* = *obljid f* (Dubašnica, Krk), odatle pridjev na *-ьn: objidan* = *obljidan* »1° obijestan, 2° prokšen«; *obijest* f »1° proždrljivost, 2° razuzdanost, nestašnost: sinonim: obijed« tumači Jagić također kao apstraktum od *objed* obrazovan s pomoću *-tb* kao u *vlast,* s pridjevom na *-ьn obijestan, f obijesna* i denominálom *izobijèstiti se, -òbijestim,* ali postoji i drugo tumačenje koje u toj riječi vidi bez potrebe sufiks *-ěstb* u vezi s gr. οίστρος < ie. korijen *eis-įois-* »žestoko se kretati«. Prema Miklošiču i Bernekeru *obijest* je nastalo od *bijes* tako što je pridjev *bijesan* »wütend« bio prema f shvaćen kao **bijestbnt* i odatle deprefiksacijom *bijest.* Ovamo *nàijest* f »1° sitost, 2° lakomost«. Bez prefiksą *o-* u Cromici je *blješnjôča* f »1° ugoje'nost, 2° obijest«, komparativ *blješnjt.* Jagićevo ' tumačenje je prihvatljivije i bolje odgovara primitivnom mentalitetu. Postoji još izvedenica sa *-fa* od *ēd- : jèda,* baltoslav., sveslav. i praslav., očuvana kod nas samo u narječjima. Dolazi i u složenici *nakojeđa* f (Vuk) »bolest na noktu«, sa *v* mjesto / *nakoveda* (Ston). Raširenje s pomoću formantą s (ie. *ed-s)* postoji u dvije izvedenice: sa *-įa: ješa í* (17. v., Dubrovnik) »jelo«, s pridjevom na *-bnješan,* s prefiksom *iz- izješa* m »prožderuh«, s pridjevom *iziješan* (Vuk). Sa *-lo: jasle* f, pl. gen. *jāsāla* (Vuk) = *jăsli* (po deklinaciji *i),* sing, *jăslo* n (16. v., Istra) = *jäsla,* gen. *jāsola* n pl. (Kosmet) = *jàsla,* gen. *jasal* (ŽK). Ovako u bug., ukr. i polj. Taj sveslav. i

praslav. leksem ima svoju leksikologijsku porodicu. Pridjev na *-ьn: jasion* (14. v.), na *-en jasień* (Stulić), poimeničen na *-jak jaslenjak* (Šulek) »biljka asperula odorata«. Deminutivi na *-ce: jâsaoce* n (Divković) = *jaselce* (hrv.-kajk.) = *jasalce* (čakavski). Kako *v.jasle* nije nigdje potvrđena promjena *ja- > je-,* mora se uzeti da je ie. korijen **ed-s-lo,* u prijevoju **od-s-lo.* Glede raširenja sa í upor. lat. *esca* »meka« posuđena u primorskim narječjima *ješka = jlčka.* Tvorba *jasle* je samostalna slavenska inovacija, jer je lit. *édžos* pl. »jasle« drukčije obrazovano. Riječ *jasle* je kulturna i posudiše je Madžari *jászol, jászla* i Rumunji *esle f* pl. Još postoje izvedenice od supina **Istun > *jestl·* sa sufiksom *-va jistva* (Marulić), odatle na *-ina : jêstvina* (15. v.) = *jlstvina* »razne vrste jela, kolektiv«, pridjev *-iv jestiv* i *jestivan,* poimeničen srednji rod *jestivo* »jelo, hrana«, odatle neologizam *jestvenik* »jelovnik« za njem. *Speisezettel; jestivo* tumači se i sufiksom *-two* (upor. *tetivo)* od *ēd-.* Apstraktum na *-je : ješće* n. Pridjev na *-j: ješć, ješća, j šće* »koji mnogo jede«, *ješci stol* »trpeza« = *jíst* (Vodice) »proždrljiv«. Ovamo na *-stvo: pojištvo* (ŽK) »sve što se može pojesti«. Sa sufiksom *-ba* (upor. *gozba) jêzba* f (Dubrovčani, 17. i 18. v.) »jelo«. Odatle *jêzbina* (Vuk) = *jizbina* »jelo, hrana«, deminutiv *jêzbinica,* denominal *jezbovati* (17. i 18. v.); odbacivanjem sufiksa (desufiksacijom) stvorio je Kavanjin *jež* m (18. v.) »jelo«. Od supina je još izvedena *jestost* (16. i 17. v.) i čudnovata tvorba *jèstõjska = jestojka < jestost* + *-ska* sa *t > j* kao u *Captajka.* Deminutiv *jestojčica.* Sa sufiksom *-lo: jelo* n = *jllo* (ŽK), praslav. *(^ed-lo)* je izvedenica. Upor. češ. *jídlo.* Odatle na *-iš* (v.) *jeliš* m (čakavci) »jelo«. Tu riječ posudiše Arbanasi *gjellë.* Odatle neologizam *jelovnik, jelonoša* za *Speisenträger.* Part. perf. aktiva poimeničen je sa *-ьc: jelac,* gen. *jelca = jîlăc* (ŽK) »čovjek koji jede uopće ili mnogo«, *izijèlac,* gen. *izioca* (17. v.), na *-ica izjelica* m. Oblik *jesti* prema prezentu *yem* tumači se prijevojem: *jesti* je od ie. **ed-ti, yem* je od duljenja **ed-mi.* Korijen je ie. *ed-.*

Lit.: ARj 2, 583. 4, 214. 275. 303. 486. 525. 565. 574. 622. 625. 628. 630. 5, 83. 6, 256. 7, 361. 399. 404. 8, 367. 368. 371. 406. *BI 2,* 823. *Mažuranić* 466. *Elezović* 1, 255. 261. 436. 2, 2. Popović, *NJ* 3, 151-152. Ribarić, *SDZb* 9, 154. Tentor, *JF 5,* 213. Miletić, *SDZb 9,* 367. *Vuković, SDZb* 10,386. *Miklošič* 12. 98. *SEW* 1, 56. 272. 275. *Holub-Kopečny* 152. 154. *Bruckner* 207. 200. .KZ 46, 209. *Trautmann* 66. *WP* 1, 107. 118. 119. *Mladenov* 704. Jagić, *ASPh* 30, 458. Maretić, *Savj.* 39. *GM* 138. Osten-Sacken, *IF* 23 276-277. Matzenauer, *LF* 8, 30. 11, 336 *Boisacq*[3] 216. *Tiktin* 599.

jeti (Vrančić) = *jeti (na-, ob-, obu-, pre-, pri-, u-)* = (bez *j) snêti* (ŽK), *odnětí, izneti, zněti* (Vodiče) (prefiks *sin-), oteti, zêti* (ŽK, Veprinac, 1618) *(z- < ъz-, ъ-* odbačen) = *uzeti (iz-, od-, na-, ob-,'pod-, pred-, pri-, raž-, sa-, za-), izeti* (Ranjina), *najeti* (ŽK), *zajet* (Cres) »posuditi«, *najet se* (Cres, kod kakve bolesti); *jati* (Marulić i drugi čakavci), *prijati* (Poljica), *dojati se* (Brač, srednja Dalmacija, Pavlinović) »latiti se«, *prijati* (1465, Modruše), *jamēm, imēm, jemljem* (hrv.-kajk.), *snămem, zămem* (ŽK) = *zemem* (Vrbnik), *uzmem = uznem* (Kosmet), *obimem* (Belostenec), *jamem* (čakavski), itd., ie., baltoslav., sveslav. i praslav. *(*e-ti, ьmд)* »1° šumere, capere, auferre, 2° početi (čakavci, Marulić)«. Danas očuvan u književnom i saobraćajnom jeziku kao i u narječjima samo u prefiksalnim složenicama. Postoji još analogijski infinitiv *uzesti* (Kaštela, Travnik) = *uzês* (Kosmet)· prema *sjesti* (v.). Prema tome kakve reflekse daju stcslav. *jbm-* i *ję-* postoji u hrv.-srp. devet osnova: *jam-, am-,* koja se izmjenjuje s *jem-, em-, im-,* bezvokalskim *jm, m* i vokalska *e- = ja-* pred *t* odnosno */.*

Osnova *jam-* nalazi se najprije u glagolima na *-ati* i *-iti: jâmati, -ām (ob-)* pored *jamljêm* (Split, Vuk), sa infinitivom prema prezentu *jamljati jàmljăm,* odatle *jàmatva* (Split) »berba«, prevedenica od *vindemia > bandıma* (Istra); *jămiti, -im* (Vuk, Dubrovnik, imperativ *jami* Mostar) *(do-, ob-, od-, na-);* pridjev *odjamiv* (Stulić). Sa sufiksom *-ьc* za radne imenice (tip *sudac) jamac,* gen. *jamca* (Vuk) = *jamac* pored *jamac,* prevedenica od dalmatinskog romanskog *manupriso* = tal. *mallevadore <* lat. *monum levature* »koji uzima, diže, daje ruku, uzimlje što na se«. Odatle neologizmi *jamčevan, jamčevina, jamčarina.* Ovamo i pridjev *jamăčan* i prilog *jamačno* »zacijelo«. Upor. za taj pojam drugi čakavski izraz *poruk* m (ŽK) i *talac* (v.). Odatle denominal *jamčiti, -im (iz-, u- se), jamčivati* s prefiksima, *zajamčiti* (Lika,Perušić) »sinonim: pribaždati,fereați« = *jamčiti* »pričvrstiti dugim šavom prije nego će se zakrpati definitivno«, i -apstrakta *jamstvo* (15. i 16. v.) = *jamšćina.* Brojni su postverbali s prefiksima: *dojam, najam, objam, obujam, pójam, pri'im, újam* pored *újam* »sinonim: ušur, vaganac (ŽK)« = *üjam,* gen. *ujma* (Kosmet), *zajam,* gen. *zajma* itd. od

dojmiti se prvobitno »dodirnuti se« (srednja Dalmacija, Pavlinović), danas »impressionner«, *najmiti, odujmiti, pojmiti (se), pojmim* (Piva — Drobnjak, subjekt *goveda)* »popraviti se« = *pojmlt, pojmim* (Kosmet) »početi«: *pčenica lepo pojmila da raste,* postverbal *pojma* f, *(ne)pojmljiv, zajmiti (po-, raž-),* iterativ *-zajmljivati, -zàjmljujem* s prefiksima; *pozajmice, uzajmicē.* Od tih je sveslav. i praslav. *sajam,* gen. *sajma* (16. v., Vuk) = *sajam,* gen. *sajma* (ŽK) = sa/am (Krasić) = *sejem* (hrv.-kajk.) pored í = *sbn senjem* (hrv.-kajk., Vitezović) = *semtnj* (toponim na Krku) = *somSnj* (Omišalj) = *samanį,* gen. *samnjâ* (Bakar) (sve sa metatezom *nj-m > m-nj)* »sinonim: zbor, trg, pazar, panadur, vašar« s pridjevima na *-en* i *-ski sajmen (dan), sajmeni — sejmeni dnem* (hrv.-kajk.), *sajamski* (Šulek), na *-ište sajmište* (hrv.), *samnjišće* (Istra). Taj je postverbal potvrđen i bez metateze nazala: čakavski *sanam,* gen. *sanma* (1490, Lika, Veprinac, Istarski razvod), odatle *sanmica, sanmišće* (Korizmenjak) = *sanjam,* gen. *sanjma* (Í6. v., sjeverno primorje, hrv.-kajk.), *posamnjič* (Istra) od sintagme »dan poslije sajma«, pridjev *sanjmen,* denominai *san/movati* (Belostenec). Postoji još metateza *j < nj* (disimilacija) *-m > m-j: șantaj* (Bakar, Gorski Kotar). Osnova *jam-* sa *-bka: jânka* (Dubrovnik, Vela Luka, Blato, Korčula) = *anka* (Smokvica) »mreža sa vrećom na drvetu za hvatanje ribe«, s denominálom *jankati, -am* »vaditi jankom ribu iz šabakine vreće«.

Osnova *jem-* koja je nastala prema *ja-ije-* u *jasen > jesen,* nalazi se u istim leksemima u kojima i /am-: *jèmatva* (Vuk, Dubrovnik, sufiks kao u *molitva) = jemanje* (.Boka) »berba, beridba, branje, vinober(je)« od *jèmati, jèmām* (Vetranić) pored *jemljēm* (14. v., Vuk Dubrovnik, hrv.-kajk, *obu-) (ob-, od-)* »trgati«;, radna imenica na *-ač: jemač,* gen. *-oca* m »berač« prerna *jemačica,* pridjev *jemački* i denominal *jemáčiti; jêmac,* gen. *jêmca* (14. v., Kosmet) odatle *jemčiti (u-),* također u značenju »ingvazdati, f frcati«, *jemstvo* (13. v., Ljubiša), *ujemak,* gen. *-mka* »faufilure«, neologizmi *jemčevan,* poimeničen na *-ina jemčevina;* Pridjev *jemāčan* i prilog *jemačno* »zacijelo«. Postverbal *prijem, objem.* Bez *j* osnova *em-* dolazi poslije suglasničkih prefiksa u prezentu, npr. *zritmem* (Vodice).

Osnova *am-,* koja se izmjenjuje sa *m-* zbog nepostojanosti *a,* dolazi zbog gubitka / poslije prefiksa: *izam,* gen. *izma* (13. v.) »izuzetak«, postverbal od *ìzeti, izmēm* »uzeti iz nutra« < *izjeli.* To je i pravni izraz značenja »uzimanje, otimanje«. Upor. prilog *izmi* »osim« (16. v.), upravo imperativ. Ovamo ide važan crkveni termin *vázám,* gen. *vàzma = vazam* (ŽK), postverbal od pf. *vazeti,* koji se ne govori u književnom jeziku, nego u čakavskom, a odgovara posvema književnom *uzeti* (zamjena *ъz- > uz-).* Upotrebljava se kao objekt uz *(u)činiti* (subjekt *Isus,* Bernardin, Zadarski lekcionář, Ranjina) = *uzmi* pl. m (Brusje) = *uzma* (Smokvica). Glede semantičkog razvitka v. *vazam.* Ovamo ide i Hektorovićev gerund *vazam* »uzevši« u rimi sa *pram: Idosmo puzeći potiho kraju pramj Jedan njih vozeći, drugi ostan vazam* »uzevši ostve (v. *ostan)«.* U narječjima dolazi *am-* poslije suglasničkih prefiksa u prezentu: *snàmem* (ŽK). U štokavskom u tom slučaju samo *m: (ob)uzmem = uznem, õtnem, odüznem* (Kosmet), disimilacija *zmltm > znjtn* ili analogija sa *počnem: otmica,* odatle *otmičar* od *oteti.*

Osnova *im-* (upor. stcslav. *imo)* nalazi se u *imati = imeti,* koji čini zasebnu leksikologijsku porodicu (v.). Ovamo ide gerund *izim* »osim«, upravo »izuzev(si), excepté, hormis« = *izmi* (imperativ) »isto«. Pored tog oblika postojao je i prijedlog *izam* s gen. (~ *turske sile,* 1449) u istom začenju i istoga postanja, također i kao imenica *bez izma, preko izma* »preko mjere«. Najčešće dolazi ova osnova u imperfektivnim prefiksalnim izvedenicama: *doimati, poimati, zaimati, obuimati, naimati,* impf. *primati* prema pf. *primiti,* odatle pridjev na *-ьn: priman,* impf, *snímati, snímam* pored pf. *snimiti,* odatle neologizam *snimak,* gen. *-mka* m, *snímka* f, *snimati, smmljem* (ŽK) sa disimilacijom *slimati, slimām, uimiți, slîmïm.* Ovamo prevedenica *uzîmanje-davănje* (Kosmet) za tur. *alil-verių;* prema ovome *(f)znimati* (Brusje, 1500) i Martićevo *podnimiti se* (na lijevu ruku); impf, *izimati* od pf. *izeti, iznimati (n* prema *snimati),* odatle pridjev *izniman,* prilog *iznimno, iznimka, obimati, -am* pored *obimljem* »obuhvatiti«, odatle postverbal *obim,* radna imenica na *-vac obimavac,* gen. *-avca; ràzimati* pored *razimiti, poimati se* (Piva—Drobnjak, subjekt *stoka), otimati* (sa starijim *ot-* mjesto mlade analogije oá-), *uzimati (iz-, obu-, pod-, pre-, pri-, za-).* U Kosmetu prema pf. prezentu *ôtnem* impf, je *otînjat, -em, uzïnjat* pored postverbala *uzma* u kletvi *uzma te uzela* (Kosmet). Dolazi i u prezentu *obimem* od *objeti* (Marulić).

Osnova *je-* pored *e-* poslije suglasničkog prefiksa = *ja-* (kod čakavaca) razvila se iz palatamog nazala *e* u stcslav. *ję̨ti.* Nalazi se

pred nastavcima *-t, -l* (infinitiv, part. perf. pasiva i aktiva) *jeti = jati, uzeti (obu-), objece* (Belostenec), *poduzeće, pouzeće, pred-* (neologizmi), *sauzeće* (17. v.), s pridjevom *sauzetan* (17. i 18. v.), *rukovet í < rckojetb* (apstraktum deklinacije *i; v* mjesto *j* kao u *lojišće* za *lovište},* upor. rus. *ruko(v)jdtka,* u Srijemu i Bačkoj *rükoved* f, odatle *rukovèdati, -am* sa -í > *-d* zbog toga što se krivo tumačila bez^ vučnost *(fausse régression* kod Dauzata), pridjevi na *-ьn vjerojatan = vjerovatan* (prema *vjerovati)* od sintagme *vero jęti, neponjatan* (rusizam), *izećan* »sinonim: izvrstan«, prevedenica od lat. *eximiu,* od apstraktuma *izecē < izet-je* od *ìzeti, îzmemı* poimeničen part, perf, pas. sa *-bk izuzetak,* gen. *-étka* od pf. *izuzeti, izuzmem* prema impf, *izuzimati,* odatle *izuzetan.* Pridjev *uzet* upravo je part. perf. pasiva (tip *načitan)* »paralyticus«; *objetím* (Krk, Vrbnik) »vrsta vune« čuva*j.* Upor. *objeti* »obuzeti« (Marulić), *objemati* (14. v.). Još treba spomenuti zamjenu *izećan* sa *izuć* (15. v.), sa *-ьn izućan* (Dubrovnik), prilog *izućno,* apstraktum *izućnost f,* u kojem je nastavak part, prezenta *izeći* zamijenjen sa *-ući* kao u *imućan* u *orete.*

Rumunji posudiše **щьmъ* od *ujeti, uimç: uium, oiem* »monture«, *a uimi* »iznenaditi«, odatle rumunjska izvedenica *a să uimâd,* unakrštenjem *a să buimăci,* apstraktum na *-eală < -eiь uimeală* »začudenje«, *primiti > a primi, najmiti > a năimi,* odatle apstraktum na *-eală naimala* »najam«. Arbanasi posudiše *ujem* »gemischte Getreide«, *imete* (Gege) »klein, fein« < hrv.-srp. *im-* + arb. *te* (?). Ie. i baltoslav. paralele su utvrđene i sigurne: lit. *imu, imti* »emere«, *pri-imti, išimtis* »iznimka«, lat. *emere,* itd. Ie. baza: **enemo,* odatle gr. νέμω, got. *rumân,* nvnjem. *nehmen.*

Lit.: ARj 2, 581. 585. 4, 119. 166. 209. 238. 269. 303. 309. 447. 448. 449. 453. 575. 585. 586. 587. 629. 5, 302. 7, 361. 365. 8, 355-356. 363. 367. 368. 373-374. 597. 601. 9, 356. 371. 10, 892. 13, 111. 195. 264. 269. 284. 461. *Mažuranić* 441. 457-459. *BI 2,* 437. 440. 685, 689. 726. Tentor, *JF 5,* 204. *NJ* 1, 100-110. 129-143. 2, 118-119. Belić, *NJ* 1, 66. Belić, *Priroda* 301. Jonke, *Rad 275,* 68. Stojićević, *ASPh* 34, 113-124. *Elezović* 1, 190. 201. 259. 2, 20. 42. 384-5. 386. Vuković, *SDZb* 10, 397. 399. Ribarić, *SDZb 9,* 183. 205. Skok, *Rad* 292, 18., bilj. 17a. Unbegaun, *RES* 12, 25. *MiЬloЬli* 103. *SEW* 1,425-430. *Holub-Kopečny* 156-157. *Bruckner* 202. Isti, *KZ* 45, 305. *Mlađenov* 65. *Trautmann* 103-104. *WP* 1, 124. *GM* 158. 456. 483. Baudouin de Courtenay, *IF* 21, 196. Vaillant, *RES* 6, 81. 15, 236. 22, 23. *BSLP* 24, XXII. Istí, *Zlătarii* 1, 235-255. Havránek, *Slávia* 7, 782. Joki, *Unt.* 134 Meringer, *IF* 18, 239. *Boisacq*[3] 662-669.

jètïm m i indeklinabilni pridjev (Bosna) = *jetím* (Kosmet) »malodobnik, malodoban«. Pridjev na *-ski jetīmskī.* Deminutiv na *-le jetîmce,* gen. *-eta,* pl. *jetîmciü* (Kosmet). Balkanski turcizam arapskog podrijetla (ar. *jetim* »sirota«) iz sudske terminologije: bug. *etim,* arb. *jetim.* Kao indeklinabile stoji pred imenicom *jetim-sabiluci* (muslimanska narodna pjesma).

Lit.: ARj 4, 630. *Doric* 94. *GM* 163. Skok, *Slávia* 15, 356., br. 371. *Elezović* 1, 262. *Školjić*[1] 370.

jetra f sg., n pl. (sing. *jetro* ne postoji, pl. zbog toga što se sastoje od više komada) = *játra* (čakavski), ie. (*íz-íro), sveslav. i praslav. *(*etra),* »foie«, bez paralela u baltičkoj grupi; *e* je nastao od nazala *e.* Upor. češ. *játra,* polj. *jątrznica.* U prijevoju *o* dolazi u *utroba* (v.). Upor. *pol].· wątroba* »jetra«. Odatle su pridjevi na *-ьn, -en: jetren, jetrn(f),* poimeničenja na *-jak jetrenjak* = na *-ka jetrenka* = na *-jata jetrenjača* »jetrena trava«, na *-ica jetrnica* »djevenica«. Riječ je ie. izvedenica od prepozicije *njen* (v. *vm* »u«, upor. *unutar,* v.), s pomoću komparativneg sufiksa *-tro,* rustični prijevoj od *-tero,* koji se nalazi u lat. *inter, interior; jetra, utroba* i *unutra* znače »ono što je u nutrinji tijela«.

Lit.: ARj 4, 630. Tentor, *JF S,* 204. *Miklošii* 104. *SEW* 1, 269. *Holub-Kopečny* 150. *Bruckner* 203. Isti, *KZ* 45, 49. *Trautmann* 69. *WP* 1, 127. Bugge, *IF* 1, 445. 459. *Brugmann 2,* 177. Wirth, *ZSPh* 16, 95. *Leskien* 116. Rešetar, *ASPh* 36, 544. *Boisacf* 258.

jêtrva f (Vuk) = *jêtrva* (Vodice) = *jētfva* (Kosmet) = *jetfva* (ŽK), ie. *(*įengter),* baltoslav., sveslav. i praslav. *(*jįtry)* »žena, supruga brata, belle-soeur«. Odatle deminutiv *jêtrvica* (Vuk) = *jetfvica* (Kosmet), pridjev na *-in jêtrvin* (Vuk) = *jētrvin* (Kosmet). Vokal *e* je nastao iz nazala *ę.* Upor. polj. *jątrew* i lit. *jentė,* lot. *iëtala* sa drukčijim sufiksom. Praslav. je inovacija deklinacija na й prema *svekrva,* stcslav. *svekry,* lat. *socrus,* gen. *-us* i sanskr. *çvaçrü.* U ie. je ta riječ imala sufiks *-ter* koji je i u *mater, disii > kći* (v.), *pater* i *fráter:* ie. *lena-ter.*

Lit.: ARj 4, 631. *Elezović* 1, 262. Ribarić, *ZDZb* 9, 154. *Miklošič* 104. *SEW* \, 456. *Bruckner* 203. Istı, *ASPh* 11, 131. *Trautmann* 107. *WP* 1, 208. *Boisacg*[3] 250.

jeverđetica f = *jevergetica* (apozicija za *Bogorodica,* pravoslavni crkveni termin) od ksgr. Εύεργέτισσα = εύεργέτις, gen. -ιδος. U *Vita Savae* prevodi se *rekbše blagodatehnica.* Složeno od ευ »dobro«, ζργον »djelo«.

Lit.: ARj 4, 632. Vasmer, *GL* 71.

Jevđenije m (Novaković), hipokoristici *Jenda* m = *Jevdo,* ime muško, prema f *Jevđenija,* liipokoristik *Jevdija,* ime ženske monahinje. Prezimena *Jevdić, Jevdević, Jevđenijević.* Od gr. Ευγένιος od ευγενής »blagorodni«, f Ευγενία. Na zapadu se čuje po gradovima prema njem. izgovoru *Eugen.*

Lit.: ARj 4, 632.

Jevrem = *Jèfrem* m prema f *Jefrema* = *Jefremija,* pridjev *Jêfremov.* Hipokoristici *Jéša* m (Vuk, Novaković) = *Ješo,* koje može biti i od *Jéfto (-sa* kao u *Jaksa, Ivša}.* Augmentativ *Jèhila.* Prezimena *Ješić, Ješović.* Od hebrejskog (biblijskog) *Ephrem.*

Lit.: ARj 4, 567. 628. 629. 633.

Jevtimije m (kaluđerske ime), odatle prezime *Jevtimijević,* hipokoristici *Jévta* m (Vuk) = *Jevto,* odatle prezimena *Jevtić,* pridjevi *Jévtin, Jevtov* s prezimenom *Jevtović,* na *-an* (tip *Milan) Jèvtan,* odatle prezime *Jevtanović* (Sarajevo), deminutiv *Jévtica* m (Vuk). Od gr. Ευθύμιος.

Lit.: ARj 4, 634.

jeza f praslav. *(*įza}* »1° bolest (u starijoj književnosti), 2° sinonim: groza (istočni krajevi), 3° srdžba (zapadni krajevi, slov.) = *jeza* (Vodice) = *jeza,* gen. *jeze* (ŽK) »srdžba«. Odatle pridjevi značenja Γ i 2° *jeziv* (Vuk) »1° bolestan, slab, 2° pogibeljan, opasan«, s apstraktumom na *-ost jezivost* »pogibao«. Na *-ina ježina* »mršavost sa unutrašnjom bolesti«. Na -и/a *jeSnja* (Vuk) »horror«. Od značenja 3° pridjevi na *-ъn jêzan* (Istra, Vodice) = *jêzân, î jézna* (ŽK) »srdit, ljut«, na *-ljiv jez-Ijiv* (Rijeka) »koji se uvijek srdi«. Denominal na *-iti ježiti (sé)* (ŽK) »srditi (se)« (rar-), *razjêziti se* »razljutiti se«. Sa *je- > ja- jaza* (u tekstu pisanom crkvenim jezikom) »groznica« (možda rusizam). Odatle na *-ba jăzba* (Dobroselo, Lika) (objekt uz *uzeti na nekoga}* »rasrditi se na nekoga«, sa denominalima na *-iti izjdziti se, izjazïm* »rasrdim se« (16. i 17. v., Vetranie) pored *izjazbiti se, -im* »ozlobiti se«. Vokal *e = a* nastao iz *nazala ț,* upór. stcslav. *jeza* »μαλακία, νόσος« i *poi),jędza; z* je nastao iz ie. palatala *ǵ.* Imperativni kompozitum *ježibaba* (također češ.) »ženski demon, slavenska Gorgona«. Kako je tabu, izopačuje se u *baba jaga.* Upór. češ. *jedinka.* U baltičkoj grupi pruža paralelu s nazalom lit. *engti* »raditi s mukom i nespretno«, odatle pridjev *ingos, angùs* »lijen«, lot. *īgstu, îdzu* »trpim«. Nazal pokazuje još ags. *inča* »doute, scrupule« prema lat. *aeger* bez nazala.

Lit.: ARj 4, 210. 500. 501. 634. 635. 647. 650. Ribarić, *SDZb* 9, 154. *Mažuranić* 466. *Miklošič* 104. *SEW* 1, 268. *Holub-Kopečný* 153. *Bruckner* 208. Isti, *KZ* 45, 318. *Trautmann* 70. *WP* 1, 9. *Mladenov* 160. Brugmann, *IF* 2'8, 364. Scheftelowitz, *KZ* 54, 250. Pogodin, *RFV* 33, 328-330 (cf. *AnzIF* 7, 161). *GM* 157 (cf. Joki, *Stud.* 29-30). Matzenauer, *LP* 8, 35. *Boisacq*[3] 371.

jezditi, *-im* impf. (1275, Vuk) *(do-, iz-, ob-, od-, na-, po-, s-}* = *jizditi* (ikavski) = *jazditi* (u starijoj književnosti i stcslav.) = *jezdati* (nova kreacija prema , postverbalu *jezda},* sveslav. i praslav. (fed-) »1° sinonim: jahati, caballicare, 2° voziti, vehere«. Iterativ *-jezdívati (s-,* Stulić), *-ješdívati, -ježdujem* samo s prefiksima; *ódjezdriti* (Dubrovnik) »otputovati«, s umetnutim *r* prema *odjedriti.* Odatle postverbali *jezd* m (Gundulić) »equitatio« = *jezda f* = *jizda* (Vinodolski zakon), *najezda* f (14. v.) »navala, napad«. Pridjev na *-ьn: jezdan* (Vrbnik, hrv.-kajk., Pergošić, *~konf),* na *-iv jèzdiv.* Radne imenice na *-ьc : jèzdac* = na *-ak jezdāk,* gen. *-aka* = na *-ar jezdar* = na *-īk jèzdïk,* gen. *-ika* (prema *konjik* = *konjanik}* = na *-lac jezdilac* = na *-telj jezditelj.* Na -ja: *jezda* (18. v., narodna pjesma); *nàjeznîk* (Milićević) je rusizam, rus. *naezdnikt.* U antroponimiji *Najezda* (12. v.), *Pojezda, Prijezda, Jezdimir,* prezime na *-ovii Jezdimirović.* Tri su tumačenja o postanju praslav. glagola. Brugmann pretpostavlja prefiksalnu složenicu *e >ja-,* vrlo rijetku, i ništični štěpen ie. korijena **sed- > zd* (upor. *šbd-, išao} : *e-zđ > ězd- > jazd-, jezd-.* Najstarije značenje nije bilo »caballicare«, nego, kao u češkom i poljskom »veho«. Berneker vidi u *jezditi* unakrštena dva glagola */oi- > jahati* i iterativ *gaditi,* koji je prema lit. *jddit,* iterativ *joti, jati.* Bruckner uzimlje korijen *"-ja- <* ie. *(a-, i -, eia-,* koji je u *idem, ieo, ire* i u *jahati,* polj. *jechać,* stcslav. *jado,* češ. *jetí, jedu* i *zd* kao u *u-zda* (v.).

Lit.: ARj 4, 635. 8, 375. *Mažuranić* 465-468. *Miklošič* 98. *SEW* 1, 450. *Holub-Kopečný* 152. 153. 156. *Bruckner* 202. *Mladenov* 702. Tomanović, *JF* 17, 202. Osten-Sacken,

IF 33, 218. Nehring, *IF 4,* 400. Brugmann, *IF* 15, 102. si. Scheftelowitz, *KZ* 56, 178. Rozwadowski, *RSI* 2, 102.

jezero n, pl. *jezera* (1465, Vuk, Kosmet, ŽK) = *jezer,* gen. *jezera* (16. v.), baltoslav., sveslav. i praslav. »lacus«. Odatle pridjevi na -*ъn jezeřan, f jêzërna* (15. v.), poimeničen na -*iça jezemica* »biljka«, na -*ski jezerski* (18. v.), poimeničen sr. rod u toponimu *Jezerska.* Deminutiv na -*će: jezerce* n (1465) = *jezerce* (Vuk, Kosmet). Augmentativ na -*iria jēzerīna* (Vodice) »močvarno udubijenje« = *jezèrina.* Na -*ište: jezerlšte* n (Kosmet) »močvarno zemljište«. S prijevojem *e-o* kao u rus. *azero* nalazilo se i u južnoslavenskom, kako pokazuje toponim "Οζερος u Epiru. Razlikovati treba *jezero* n (hrv.-kajk., ugarski Hrvati) u značenju brojnika »tisuća, hiljada«, *jezero vragi* (ŽK, u psovci). To je posuđenica iz madž. *ezer* »idem«, koje je opet posuđenica iz nperz. *hazar* = sanskr. *sahásram,* riječ koja je srodna s gr. χίλιοι »tisuća, kod nas odatle posuđenica *hiljada,' iljade brojí* ŽK, *îljada vragôv* (neka ide sa iljadu vraga) < χιλιάς, gen. -άδος. Dočetak -*o* u brojniku je zaista od *jezero.* Rumunji posudiše *ezer,* pl. *ezere,* odatle denominal *ezeri.* Današnje rum. *lac* je latinizam. Značajno je da u hrv.-srp. *jezero* zamjenjuje *blato,* tako *Skadarska blato* = arb. *liqeni Shkodrës* i turcizam *dol,* pl. *dolovi* (Bosanska Krajina); *jezero* je raširen toponim, sam i u izvedenicama *Jezemica, Jezeřane* (Lika). U baltičkoj grupi odgovara stprus. *assaran,* lit. *ežeras, azeras,* lot. *ezers* »idem«. Dalje veze s ie. nisu utvrđene. Riječ je prema tome zasebnost baltoslavenska. Indoevropljani nisu imali jedinstven izraz za ovaj pojam, možda zbog toga što njihova pradomovina nije imala jezera. Gr. λίμνη (> tur. *Uman,* v.) »udubina« ide zajedno s lat. *ūmus* < ie. **elei-, *lei-* »savinuti«; lat. *lacus* srodno je s *lokva* (v.). Njem. *See* = got. *saiws s* formantom *u* od ie. *sē(i)-, sai-, se,* »curiti« značilo je prvobitno »močvara«. Meillet i Iljinski uzimlju vezu između praslav. *jazb* (v.) < praslav. *ëzъ* i *jezero.* Prema tome bi' ie. korijen bio **egh-, *egh-,* a -*ero* sufiks. Uzimlje se i srodstvo s imenom podzemne rijeke gr. Ἀχέρων.

Lit.: ARj 4, 638. 639. *Elezović* 1, 258. Ribarić, *SDZb 9,* 154. *Mažuranić* 465-466. *Miklošič* 105. *SEW* 1, 455. *Holub-Kopečný* 153. *Bruckner* 207. Isti, *KZ 45,* 290. sl. 46, 236. *Trautmann* 73. *Mladenov* 160. Meillet, *BSĹP29,* 38-40 (cf. *IJb* 14, 260). Loewenthal, *ASPh* 37, 383. Sobolevski, *ZSPh* 2, 52. Iljinski, *Slávia 2,* 250-252.

jezik m (Vuk) = *jezik* (Kosmet, ŽK)-= (sa *je* > *ja}jazik* (čakavski) = (metateza *j-g* > *z-j} zajïk* (Buzet—Sovinjsko polje), sveslav. i praslav, *(*ęzykz)* »1° (dio tijela) lingua, Zunge, 2° (po semantičkom pravilu sinegdohe) sinonim: govor, Sprache«. Odatle pridjevi na -*ьn: jezičan* = *jezičan* (Kosmet), danas običnije u određenom vidu *jezični,* poimeničen na -*ik jezičnih* (18. v.) m prema f *jezičnica,* na -osi *jezičnost,* na -*jak jezičnjāk* »biljka«, na -*ski jezičkī,* na -*jast jezičan,* na -*jav jezičav* (Lika), na -*ljiv jezićljiv.* Deminutivi na -*ьc: jezičac,* gen. -*čca* = na -*ić jezičić* = na -*zk jezíčak,* gen. -*íčka.* Hipokoristik *jaze* (čakavski, Brač). Augmentativ na -*ina: jezičina* (Vuk). Denominali: *objezičiti, -im* (Perast) »iskazati, izgrliti«, *jezikati, jezikovati* (Vuk), *jezičati se* (Bosna). S tur. -*džija: jezičija* (18. v., Kavanjin). Neologizam *jezikoznanstvo,* prevedenica od *Sprachwissenschaft.* Vokal *e* je nastao od nazala *ę,* upor. stcslav. *językb,* polj. *język,* rus. *jazyk.* Iz tih se primjera vidi da je t nastao od jeryja. Prema tome je to osnova na *u: *ęzy* (upor. stiran., avesta *hizū, hízva,* sanskr. *jizva}* koja je već u praslav. dobila -*k* kao *kamik, kremík, plamik* (v.); *z* je nastao od ie. palatala *ğh.* Ie. usporednice pokazuju osobitosti. Lat. *dingua* > *lingua* i got. *tuggo,* nvnjem. *Zunge* zahtijevaju ie. korijen s početnim *d- *dņģhū-.* U praslav. i stprus. *insuwis d* je ispao kao u *dug* (v.) prema lit. *Ugas* i u našem prilogu i prijedlogu *yolak = palik* (ŽK). Ta se pojava može označiti kao baltoslavenska. što se tiče -*ykt,* nema baltoslavenskog jedinstva: lit. *liežuvis (l-* je analogija prema *li zti* »lizati«).

Lit.: ARj 4, 501. 642. 8, 375. *Elezović* 208. *NJ* 1, 129. si. *Miklošič* 105. *SEW* 1, 270. *Holub-Kopečny* 150. *Bruckner* 208. *Mladenov* 160. Meillet, *RES 6,* 173. Johansson, *IF* 2, 1. Charpentier, *ASPh* 29, 2. Scheftelowitz, *IF* 33, 145. Vondrák, *KZ 4Ì,* 135. Ehrlich (cf. *RSl 4,* 260). Buzuk, *Ł7Z* 2, 13. si. (cf. *Ijfb* 10, 336). Loewenthal, *WuS 9,* 190-191.

jež, gen. ježa, *ježa* (ŽK) m = *jeza, gen. ježe* (Kosmet), baltoslav., sveslav. i praslav. (*гаь) »ericius« prema f na -*ica ježića* (Belostenec). Prenosi se metaforickí na domaće životinje: *ježa* »ime kozi«, *ježak* »ime prasca«; na morsku faunu *: jež* »bodljar«, *ježina* (Hektorović) »isto«; na biljke: *jezika, ježevika, jéževac, ježevina, ježinac, ježinak, ježinjak.* Pridjevi na -*ji ježjī* (danas se ne čuje); na -*ev ježev* s poimeničenjem *ježevac, ježevina;* na -*ast ježast* »sličan ježu«; na -*in ježin,* f *ježina* (Kosmet), s po-

imeničenjima *ježinac* »bodljar« = *ježinak* i *ježinjak*. Deminutiv na *-ić ježić* (također prezime, upor. češ. *ježek*, opća riječ i prezime). Augmentati v *ježina* [i prezime]. Prijevoj r-okoji je u strus. *ožb, ožikb* nalazio se i u hrv.-srp., kako se vidi iz imena biljke *oževika* = *ježevika*, veliko-rus. *oževika*. Te nazive navodi Iljinski. Nema ih *ARj*. Denominál na *-iti ježiti se, ježim (s-, na-)*. Glagolski deminutiv *ježúkati se* i augmentativ *ježúriti se (na-)*, odatle postverbal *jèzur*, gen. *-ura*, s deminutivom na *-bk ježurak*, gen. *-urka*. Unakrštenjem od *jeza* i *jež* nastade *ježnja* »horror«. Arbanasi posudiše *esh*. Upor. bez *j-* bug. *ež*. U baltičkoj grupi lit. *ežys* == lot. *ezis* »idem«. Suglasnik *ž* je nastao od *z* + *i̯o* < ie. *ēĝhio*. Upor. gr. ἐχῖνος, njem. *Igel*.

Lit.: *ARj 4*, 648. 649. *Eleeović* 1, 258. *ASPh 25*, 436. *Miklošič* 106. *SEW* 1, 266-267. *Holub-Kopečný* 153. *Bruckner* 207. Isti, *KZ* 45, 299. *Trautmann* 73. *WP* 1, 115. *Mladenov* 160. Iljinski, *Slávia 2*, 254—256. *GM* 97. Specht, *KZ* 66, 57. *Boisacf* 302.

jica f (Vodice) »1° žestina, 2° uporno svojstvo«. Odatle na *-kati: jicikati* »hetzen, stänken«, s imenicom m ili f *jicika* »peckalo, Hetzer, Stänker«. Nije od njem. *Hitze* zbog toga što proteze *j-* nema u novijim posuđenicama iz njemačkoga, a ni u starijim mjesto *h* (upor. *Mža*, v.), nego je od sttal. *izza* »Zorn«, koja ima svoju leksikologijsku porodicu u tal., u sjevernim tal. narječjima . Meyer—Lübke je izvodi od onomatopeje (Schallwort) *its*. Kao romanizam može dobiti *j-*, upor. *ješka* < *esca*, *Jakin* < *Ancona*.

Lit.: Ribarić, *SDZb 9*, 154. *REW*[3] 4558.

jinputät *-am* impf. (Božava) »pripisivati, predbacivati nekome nešto«, od učenog tal. *imputare* (prefiks *in-* i *putare)*. Kao evropeizam preko njem. *-ieren* > *-irati imputirati, -pùtïram* (nekome nešto).

Lit.: Cronia, *ID* 6. *DEI* 1972.

Joakim m (Marulić, Novaković) = *Joakin* (isti, glede *-n* upor. tal. *Gioachinò) = (oa > o) lokin* (Novaković) = (prema gr. *k* pred palatalom > *ć) Joaćim* (isti) = *(oa > a) Jakim* (potvrđeno samo u poimeničenom toponomastičkom pridjevu sr. r. *Jakimovo)* = *Jačim* (18. v.), pridjev *Jaćimov*, prezime *Jaćimović* = (odbacivanjem / kao da je naša proteza prema tipu *ùlar-jùlur*, upor. *Osîb} Acini* (Vuk, nosioci većinom pravoslavci), *Aćimov, Aćimović*. Hipokoristik *Äco* m = *Aca* m (Srbija). Od hebrejskog (biblijskog) Ἰωακίμ = lat. *Joachim*. Ne zna se da H je ušao u stcslav. dvočlani sistem: *Jakimir* (17. v., Palmotić), jer se prvi dio može tumačiti i od *Jakov* (upor. kod Palmotića takvu tvorevinu *Pavlimir)*.

Lit.: *ARj* 1, 31. 4, 430. 653. 656.

jogún m prema f na *-ica jogunïca* (Kosmet) »inadžija (v.)« = *jogun, fjoguna*, pridjev (srednja Dalmacija, Pavlinović) »naprášit«, običnije sa sufiksom *-ast jdgunast* (Vuk) »koji neće tuđoj volji da se pokori«. Sa *-ica: jogùnica* m, f • (Vuk, 18. v.), s augmentativom *joguničina* m, f. Na -as (v.) *jogunaš*, gen. *-áša* m prema f *jogunašica* (Lika). Augmentativ na *-čina: jogūnčina* m (Lika). Apstraktum na *-luk* = *-stvo: jogùnluk* (Vuk) = *jogunstvo*. Denominal *jogúniti se, jogūnīm*. Turcizam (tur. pridjev *yoğun* »debeo, gust, nezgrapan«) iz svagdanje terminologije (ljudska svojstva).

Lit.: *ARj 4*, 654. Korsch, *ASPh* 9, 506. *Školjić** 371.

jok (Vuk, 18. v.) = *jok(e)* (Kosmet), prilog za odricanje »ne, nije«. Pojačava se sa *vala* (v.). Veoma je raširen. Čuje se i kod čakavaca: *a jok brojne* (ŽK) »to ne ide«. Dolazi još u vezi *jòktur* (Vuk) < tur. *yoktur* »nema«, koje se u narodnim poslovicama upotrebljava kao indeklinabilna imenica i bez mogućnosti primanja pridjeva: *udario joktur u kesu* »nema novaca, prazna kesa«. Balkanski turcizam (tur. *yok* »inexistence« prèma *var* »existence«, uvijek u predikatu, kao u tur. pjesmi u Prištini: *evinda var, yaran yok* »imam kuću, dragoga nemam«) iz sintakse: arb. *joqë jo*, gdje je pojačano još s arb. *jo*. To *jo* posudiše i Srbi u Kosmetu (Rasnik): *jo vala* »ne«.

Lit.: *ARj* 4, 656. *Elezović* 1, 262. 263. *JF* 14, 224-225. *GM* 163. Korsch, *ASPh 9*, 498. 506. *Školjić*[3] 371.

jol m (Banja Luka, *ućerati u~)* »put, red«. Odatle na *-džija joldžija* m (Bosna) = *jōldžlja* (Kosmet) »sinonim: putnik«. Odatle bosansko pravoslavno prezime *Joldžtć* (Banja Luka). Turcizam *yolci* od tur. *yol* »put«, koje se nalazi u toponimu *Dorćol* (Beograd), složenica od brojnika *dört* »četiri« i *yol* »put« u značenju »raskršće, quadrivium«; *yol* dolazi i u drugim složenicama: *jSida!* m (Vuk, narodna pjesma) »drug« = *jolđeša* (srednja Dalmacija, Pavlinović). Tu je *-as* zamijenjeno našim sufiksom *-eša*. Također bug. *joldaš* »drag upravo suputnik« i rum *toldás* =*= *ghioldás*, ngr. γιολδάσης »Kamerad« < tur. *yol-*

das; tava (v.) u drugom dijelu *joitava* f »putnička tava« < tur. *yol tavast.* U *jôltās,* gen. -asa (Banja Luka) drugi je dio fr. *tasse,* koja je arapskog (perz.) podrijetla *(tassa).*

Lit.: ARj 4, 657. *Elezović* 1, 263. Skok, *Slávia* 15, 356., br. 373 i 374. Korsch, *ASPh 9,* 496-497, Matzenauer, *LF* 8, 30. *Tiktin* 677. *Shaljić*[3] 372.

Jontulović, prezime (Srbija), zacijelo od rum. *unt,* sa članom *untul* »maslo« < *lai. unetum,* poimeničen part. perf. od *ungere* »mazati«. Upor. nadimak *šmôljcar* »Mäsiari« za žumberačke unijate, od njem. *Schmalz.* Od osnove *ungere* je učeno internacionalno *ungvijenat,* gen. *-enta* m (Dubrovnik) »pomast« < tal. *unguento.*

Lit.:·ARj 4, 657. *REW** 9057. 9070 Zore, *Tud,* 23. *Prati* 1020.

jordām, gen. *-ama* m (Vuk, narodna pjesma) = *jardam,* gen. *-ama* (Kosmet) »oholost, ponosito držanje« = *Jordan* (Vuk, sa *m > n,* objekt uz *prodavati* »ponositi se nečim pred očima drugih«). Odatle na *-dzija jordámdžija* m (Vuk) prema f *jordamdžlka* (Kosmet) »žena koja umije da se ponosi«. Indeklinabilni pridjev na *-li jordámli.* Apstraktum na *-luk jordàmluk.* Denominai na *-iti jordámiti, jordāmīm* (Vuk) »oholiti se«. Balkanski turcizam (tur. *yordam* »1° moda, 2° gordost«) iz terminologije društvenog života: arb. *jerdam.*

Lit.: ARj 4, 657. *Elezović* 1, 264, Skok, *Slávia* 15, 536., br. 375. *GM* 162. *Školjić*[1]· 373.

jordija f == *ordija* (Vuk) »1° sinonim: logor, 2° vojska« = *horda* (evropski turcizam). Balkanski turcizam (tur. *ordu* »Heer, Lager, Tross, Schaar«) iz vojničke terminologije: rum. *ordie — urdie, (h)oarđa* »Heer, Lager«.

Lit.: ARj 4, 658. 9, 161. *.Miklošič 225. Lokotsch* 128. *Tiktin* 1093. *Školjić*[3] 503.

jorga f (17. v.) »konj kasač koji podiže u jedan mah obje desne ili lijeve noge«. Turcizam (tur. *yorga)* iz oblasti konjogojstva.

Lit.: ARj 4, 568. *Školjić*[2] 373.

jorgan m (17. v., Vuk) = *jorgan,* gen. *-äna* (Kosmet) »sinonim: poplun (v.)«. Odatle deminutivi na *-ie jõrgânce,* pi. *jorgančići,* na *-čić jorgančić.* Na *-džija* (v.) *jorgandžlja* m »koji izrađuje i prodaje jorgane«. Upor. makedonsko prezime *Organdžijev.* Na *-luk* (upor. *tepeluK) jorgànluk* (Vuk) »lice od jorgana«. Balkanski turcizam (tur. *yorgan)* iz kućne terminologije: rum. *iorgan, ìorgangiu,* bug. *jorgan,* arb. *jorgan = jergän* »Bettdecke«.

Lit.: ARj 4, 658. *GM* 163. *Mladenov* 223. *Elezović* 1, 264. 518. *Škaifia** 373.

jorgòvan, gen. *-dna* m »syringa vulgáris« = *jergòvan* (Vuk, 18. v.) »biljka dubačac« = *jàrgovan* (Vuk, Baranja). Balkanski turcizam perzijskog podrijetla (perz. *ârguwãn* < asirski *argamannu* »roter Purpur«) iz oblasti botanike: rum. *iergovan, iorgovan,* arb. *jargavan,* madž. *orgovány-fa.*

Lit.: ARj 4, 599. *SEW* 1, 454. *GM* 161. *Školjić*[3] 373. *Lokotsch* 97.

Josef (18. v., Mikalja, prema lat. čitanju hebrejskoga *ë,* upor. tal. *Giuseppe) = Josep = Jozef* (16. v.), pridjev *Jozefov,* prezime *Jozefović = Jozev — Jozep* (16. v.), *Jozepov,* odatle hipokoristik *Jazo* (18. v., Travnik) = *Jolo* (Dubrovnik), deminutiv *Jôzica,* pridjev *Jožov,* prezime *Jozović, Jozin,* odatle *Jozinica* »žena Jozina« (Travnik) = *Ozep* (bez proteze *f)* = *Jõžef* (ŽK, samo kao ime sveca), prezime *Jožefić* (s prema lat. *Joseph, s > z* prema *Giuseppe* i internacionalno), hrv.-kajk. hipokoristik *Józa, Józe* (ŽK), augmentativ *Jôšče,* gen. *-eta* (ŽK) = (prema grčkom izgovoru hebrejskog *e* = η, itacizam) *Josif* (kod pravoslavaca), *Josifov,* prezime *Josifović — Josip* (katolici, 16. v.), *Josipov,* prezime *Josipovič* (Turopolje), augmentativ na *-enda Josipenda,* hipokoristici *Juso = Jósa* (18. v.) = (s shvaćeno kao proteza koja može i ispasti, upor. *Acini) Osîb,* gen. *Osîba* (Hvar, Brusje, Maralić, Terzić, Jerković), pridjev *Osibov = Osip* (Hrvatsko primorje, Istra, 1468, Vodice, Cres, Kavanjin) = *Síp* (Vodice, bez O-, koje je shvaćeno kao vokativno *o)* = *Sîbe,* gen. *Sîbeta* pored *Šibe,* gen. *Sibetà* (Brusje, Hvar) = *Jozip.* Od hebrejskog > lat. *Joseph* = gr. Ιωσήφ.

Lit.: ARj 4, 659. 671. 9, 191. 197. 509. Hraste, *JP 6,* 184. Ribarić, *SDZb* 9, 81. 173.

jošte (Vuk) = *jošće = jdh* (odbacivanjem *-e* kao u *jur < ju + že)* = (asimilacijom dočetnog *-t* suglasničkom početku u sandhi) *još,* sveslav. i praslav. *(*ešće,* s prijevojem *e-o *ošče)* prilog bez paralela u baltičkoj grupi. Služi za pojačanje trajanja, za dodavanje »adhuc, atque, usque ad«. Upor. slov. kraćenje *i!že > iše > še.* Prvobitno je značenje dodavanje u vremenu i prostoru > trajanje. Prijevoj *o* nalazi se samo u južnoslav., slov.

joiie, bug. *oste,* u sjevernim slavinama kao i u stcslav. *jeste,* češ. *ještě,* polj. *jeszcze,* rus. *esce* pored brus. *josi.* Pojačava se dodavanjem deikse *-že* > *-re: joštere.* Dočetno *-e* zamjenjuje se deiksom *-a: joha* (18. v.), *jaštera; e* se ispušta kao u *jur, zar jašter* (Vuk) = *jašter* (Dubrovnik). Prema *dosti* (v.) govori se i *jošti* i s deiksama *-iça, -ice, -ka : jašterica, jašterice, jošterka.* Uzimlje se isti korijen kao u lat. *et, at, ac, ad s* dodatkom *s* kao u *obs* i *usque* < *osane* i ie. deiksom *que: et-s-que* > *ješče, jeste* i *at-s-que* > *jõite.* Tumačenje je sub judice. Iljinski uzimlje *ed-ļod-* + **tje* (odatle *ća, tjd),* Vaillant priloški neutrum od glagolskog pridjeva **jestb* < ie. **es-to* »bio« od *biti* (v.), izvedenog s pomoću *io.* Prvobitno bi značenje imalo biti »réellement, vraiment«. To je tumačenje imaginarno i morfološki i semantički.

Lit.: ARj 4, 664. 667. *Miklošič* 105. *SEW* 454. *Holub-Kopečný* 152. *Bruckner* 105. Isti, *ZSPh 2,* 299-300. 4, 215. Isti, *KZ* 45, 301. *WP* 1, 45. Iljinski, *Slávia 2, 272-275.* Isti, *ZSPh 9,* 78-82. Vaillant, *RES 25,* 104-106. Raić, *ASPh* 3, 721. *ASPh* 13, 631. Rešetar, *ASPh* 36, 542.

jòva f (Vuk, Srbija) »sinonim: bitanga; (Bačka, Srijem) kljuse u selu bez gospodara« = *java* (Mačva) »konj bez gose«. Možda je isto *joha* (Bosna) »sinonim: alàvãnta, ono što se hoće džabe, badava« u izrazu *ubijati johu od svijeta.* U *ARj* se izvodi od perz. *jave* »izgubljen«, što ne odgovara fonetski.

Lit.: ARj 4, 668. Skok, *Slávia* 15, 180., br. 13 i 356., br. 372.

ju, uzvik od žalosti (16. v., Zoranie), oformljen na *-kati: jukatí, jučem* impf, »vikati ju u žalosti«. Veže se s *ť*: *iju;* opetuje se *îju jû.* Drugu afektivnu vrijednost ima uzvik *ju* (Srbija). Taj je zacijelo u vezi s tur. uzvikom *yuf* koji izrazuje negodovanje. U Kosmetu je *jūf* uzvik u dječjoj igri klisa kad pokušaj igre ne važi. To je očigledni turcizam.

Lit.: ARj 4, 672. Elezović 1, 266. 475.

juđica f (Split, Vetranie-Čavčić, Vodopić) »Bachpieper, vodena ptica anthus campestris«. Od lat. pridjeva *udus* »mokar«, s našim sufiksom *-ica.* Možda dalm.-rom. leksički ostatak. Upor. krčko-rorn. *yoit* »mokar«.

Lit.: Hirtz, *Aves* 173. *REW** 9030.

jùfka f (Vuk, Bosna, Srbija) = *jufka* (Kosmet) = *jùpka* (Baranja) = *jupka* (Zore, južna Dalmacija?) = *juhka* (Bosna) = *juvka* (Lika) »tanki plat tijesta za rezance, pitu; sinonim: obga (v.)«. Balkanski turcizam (tur. pridjev i imenica *yufka* »1° tanak, 2° pita« od korijena *yuf* »reiben, kneten«) iz oblasti kulinarske: rum. *ejča,* pl. *efcale* »Art Kuchen«, bug. *jufka,* arb. *jufk* = *jufëk* f »Art Nudeln«.

Lit.: ARj 4, 674. 676. 701. Zore, *Rad* 138, 59. *Mladenov* 700. *GM* 164. *Lokotsch* 76. *Školjić*[2] 373.

jûg m (1420, Vuk), sveslav. (osim polj.) i praslav. *(*ugb* pored **jugt),* bez paralele u baltičkoj grupi, »1° (prvobitno) položaj sunca u podne kada je na najvišoj tački > (sinegdoha) podne, 2° strana svijeta (opozicija sjever, upor. lat. *meridies* »1° podne, 2° strana svijeta, Süden«), 3°· topao vjetar (opozicija hladnom sjevernjaku) koji duva s južnog sektora u Dalmaciji, posuđeni sinonimi: šilok = široko, lebić (v.)«. Prema tal. *ostro* < lat. *auster* i *scirocco* dobio je *-o jugo* (Dalmacija). Pridjevi na *-ьn južan,* poimeničen na *-jak jüžnjak* »1° vjetar Südwind, auster, 2° čovjek s juga (Šulek)«, na *-ov jûgov* (Vuk, uz *snijeg, vihar, kraj),* uz pridjev *mrazov* jedini primjer sa *-ov* od imena stvari. Taj je pridjev nastao rekompozicijom iz *-ovina: jügovina* »sinonim: jugo«. Tu je upotrijebljen složeni sufiks umjesto jednostavnog *-ina* da bi se uklonila homonīmija s *južina.* Proširuje se sufiksom *-ьn: jugovan (vrijeme jugovno,* J. S. Reljković). Čest je u toponomastici: poimeničen s. r. *Jugovo* i *Jugovo polje.* Tu je po svoj prilici od ličnog imena *Jug,* odatle prezimena na *-ović Jügović* i na *-ovac Jugovac* (Istra, potalijančen u *Meriggiali).* Nije jasno kako je praotac *Jûgovīcā Jug-Bògdãn* (u narodnoj pjesmi) došao do tog imena. Upor. *Sever* i *Severović* (ŽU). Za nj narod misli da je vladao jugoistočnom Srbijom, tamo gdje je *Hisar* kod Leskovca. Možda je to lično ime u vezi s dva *Bogdana,* od kojih je jedan *Rumunj* (u Fogaraşu) i osnivač rumunjske kneževine *Karabogdanske* (tur. *Karabugdan)* = Moldavije. To je sjeverni *Bogdan.* Za taj predikat nema potvrda. Hisarski *Bogdan* je uistinu prema ovom shvaćanju *Jug-Bogdan.* "Prema njemu nastadoše brojna naša prezimena *Jugovići* i *Jugovci,* kao kod Rumunja prezimena *Bogdanu* i *Bogdanescu.* Odatle hipokoristik *Juga* (14. v.). Arbanasi posudiše *juge* »Süd«. Ovamo će ići *jûgavac,* gen. *-avca* (Ston) »leptir zvan prndelj« i *jugonja* »ime volu«. Denominai na *-iti: jüšiti (se), -lm* »1° duhati, 2° kopnili, kraviti«, (o-), *objužiti, -im* (Mostar, Poljica) »ovlažili« pf. prema impf, *objuživati, -ujem* (Stulić).

Odatle Šulekov neologizam *južište* »Mittagspunkt«; *sju&iti = sjužniti* (srednja Dalmacija?, Pavlinović) »ugrijati kao jugom«. Kao prvi elemenat složenica *jugoistok, jugozapad, jugoistočni, jugozapadni,* poimečeni na *-jak jugoistoinjãk, jugozápadnjãk* »vjetrovi«, *Jugoslaven = Jugoslaven, jugoslavenski, Jugoslavija* (Pavlinović), *Jugoslavac* (Milutinović, bug.), sve neologizmi. Sveslav.-i praslav. je izvedenica na *-ina: južina f = uêina* (ŽU, Srbija, bug.) »1° (prvobitno) podne" (bug. narječja), 2° objed, ručak, jelo u podne (Lika K, Vodice), 3° jelo poslije podne prije večere = *mâla južina* (Vodice), 4° jelo u jutro; sinonim: *ručak,* gen. *ručka* (ŽK), 5° jugovina (17. v., Vuk); sinonim: jugo«. Odatle *užinara* (Vuk) »torba za užinu«. Složenica *pòuiina* »jelo u 4 sata« je postverbal od *použinati = pausina* »mala užina«. Denominai na *-ati jüžinati* (Lika K) *(do-)* pored *usínati, -am (naše)* prema impf, *u&inavati, užināvam* »1° ručati u podne, 2° jesti u 4 sata (hrvatski gradovi)«. Madžari posudiše *uzsonna, assonna;* Dakorumunji *ojină = ūjina* (Erdelj, Moldavija). Njem. *Jause,* koje je također njem. slavizam, posuđeno je u hrv. gradovima *jauzņ* m pored *jâuzna f* i *jâuznati.* Ie. paralele nisu posve izvjesno utvrđene. Tumači se iz ie. jezičnih sredstava. Ako se uzme značenje 1° kao prvobitno i praslavensko, vrlo je vjerojatno da se praslav. korijen nalazi u lat. *augeo.* Taj se odnosi na visinu i imaju ga mnogi ie. jezici. Takva interpretacija odgovara primitivnom mentalitetu u pogledu, određivanja vremena. Upor. *mjesec.* Uporeďuje se i s gr. αυγή »lumière éclatante«, αύγάζω »sjati se« i sa sanskr. *yogam* »vezanje, rad« i s ie. korijenom *ēug-* (?) »gorjeli«, odakle je *oganj, viganj;* s gr. υγρός »vlažan«.

Lit.: ARj 2, 717. 4, 674. 675. 701. 702. 8, 375. 9, 710. *BI 2,* 693. Ribarić, *SDZb 9,* 155. *Mazurami* 499. *Miklošič* 106. *SEW* 1, 457. *Holub-Kopečny* 154. *Mladenov* 699. *GM* 164. Jokl, *Stud.* 26. *Tiktin* 1085. Baudouin de Courtenay (cf. *AnzIF* 21, 132). Iljinski, *RFV* 74,119-140 (cf. *Slávia* 3, 580). Meillet, *BSLP* 23, 78. Loewenthal, *WuS* 11, 54. Sullerlin, *IF* 4, 103. Bruckner, *KZ* 45, 289. Zubatý, *SbPil* 189-239 (cf. *IJb* 1, 185). Kuzmić, *NVj* 25 (cf. *IJb 6,* 95). *Boisacq*[3] *99.*

juha f »soupe« = *júva* (ŽK) »(metafora) žitka tekućina od šljiva spremljenih za pečenje rakije«, baltoslav., sveslav. i praslav. »sinonimi: župa < njem. *Suppe,* čorba (v.)«. Odatle na *-ar: jùhar,* gen. *-ara* (Dubrovnik) = *juhopija,* denominál *juháriti.* Sa sufiksom -ja *sjúfa* f »sinonim: mlaćenica«; *sjuhnutí se, -em* (Zore) »postali juhom«. Vokal *u* je naslao od dvoglasa *au,* upor. lit. *jauti* »sipati vruću vodu na nešlo«, lot. *jaut* »mijesiti«; *h* je naslao od formanla *s.* Upor. lil. *juíé* »riblja juha, rđava juha« (rašireno sufiksom -ja), slprus. *iuse* »juha od mesa«, lai. *jus.* le. korijen **ieu-* »primiješati kod priprave jela« bio je raširen formantem í. Nijemci posudiše *Jauche* u pejorativnom smislu.

Lit.: ARj 4, 676. 15, 180. 181. *Miklošič* 106. *SEW* 1, 458. *Holub-Kopečný* 154. *Bruckner* 208. *Trautmann* 110. *Mladenov* 760. *WP* 1, 199. Kretschmer, *Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache 242* (cf. *RSl* 8, 368). Meillet, *BSLP* 23, 78. Scheflelowilz, *KZ 56,* 168. *Boisacf* 311.

jühta f = *jūfta* »volujska koža iz Rusije«. Od rus. *juht = juft,* riječ turskog podrijetia.

Lit.: ARj 4, 676. Korsch, *ASPh 9,* 495. *Škaljtí'* 373.

jukluk m = *jükluk,* gen. *-ūka* (Kosmel) »nepokretan ormar u starinskim kućama; sinonimi: orman, kovčeg«. Izvedenica je od *juk,* potvrđeno u bug. *juk* »leret«. Odäile na *-K juklìja* m (Kosmel) »bogalaš«. Balkanski turcizam (tur. *juk* »lerei«, *yüklük, yüklü* »olerećen«) iz kućne terminologije: bug. *jukluk.*

Lit.: ARj 4, 677. *Elezović 2,* 475. 518. *Mladenov 699. Lokotsch 954. Školjić** 374.

jùksuk m (Bosna) »naprstak, napršnjak«. Turcizam (tur. *yüksük)* iz terminologije švenja.

*Lit.: ARj 4, 677. Školjić** 374.

jumak, gen. *-aka* m = *jûmak,* gen. *-âka* (Kosmel) »mosurić, klupko konca za pletenje čarapa, za vez«. Turcizam (tur. *yumak)* iz terminologije švenja. Osnova dolazi i u složenici *jumbasma* f (Kosmel) »ıkanina delin«.

Lit.: ARj 4, 677. *Elezović* 1, 265. 2, 518. *Školjić*[2] 374.

junak, gen. *-aka* (1527, Vuk) »1° sinonimi: delija (v.), heroj« (općenito), 2° suprug (u narječjima, upor. bug. *mlad suprug* i kod meglenskih Vlaha *tinir goni* »vjerenik« < lat. *tener* i *goni* < lat. *juvenis,* upravo »mlad junak«), 3° sluga, famulus (čakavski, 1611, Senj, Cres, Brač, *junak,* gen. *-aka* Smokvica, Korčula, *junek* Lumbarda)«. Izvedenica je na *-ák* od sveslav. i praslav. pridjeva *(juni),* koji je propao u hrv.-srp. zbog homonimije. *mlad* (v.), a očuvao se samo u izvedenicama.

U leksikologijsku porodicu od *junak* idu pridjevi na -MZ *junačan,* na *-ov junákov,* na *-ji junačji* (16. v., jedanput), na *-ski junački;* (mocija) f *junakinja* prema *junačica* (Stulić), deminutiv na *-ič junačić,* augmentativ na *-ina junačina* m, prezime na *-ovií Junákovu* i apstraktum na *-stvo junaštvo* (16. v.) = *junaštvo* (Kosmet, upor. za *-stvo* mjesto *-stvo društvo* Sarajevo). Stari pridjev *junt* postoji u izvedenicama *junost* = *junota* »mladost«, *junoš* = *junuS* (jedanput) »mladić« (upor. polj. *júnoch)* s pridjevom *junoški* = *junoša* samo u tekstovima pisanim crkvenim jezikom. Inače je taj pridjev prešao sasma u terminologiju za mlado goveče: na *-ьc junač,* gen. *-nca* = *junač,* gen. *júnca* (ŽK) = *junôc,* gen. *junca* (Buzet, Sovinjsko Polje) = *junac,* gen. *junca* (Kosmet) s izvedenicama: deminutiv *junjčić* (18. v., sa *nj* mjesto *n* pored *K)* = *junčić* = *juničić* = *-ьc junčac* (Stulić) = *junčac,* gen. *-aca* (ŽK), augmentativ *junčina,* pridjev na *-ev júnčev,* na *-ji junčiji* = *junčjl* (Vuk). Femininum od *junac* je na *-ica junica* = *junica* (Kosmet) »mlada krava; sinonim: telïca (ŽK)«. Augmentativ *juničetina.* Pridjev *juniiin.* Sa sufiksom za mlado *-ę* (upor. *tele) júne,* gen. *jùneta* (Vuk, 16. v.) = *june,* gen. *juríêta* (Kosmet) »muško ili žensko tele poodraslo« prema deminutivu *junice,* gen. *-eta* od *junica.* Deminutiv *jünešce.* Pridjev na *-ji juneći.* Kol. na *-adija* (tip *Srbadija, Sakodīja") junàdija* od *junăd* f. Madžari posudiše *junošb* > *inas* »sluga«, riječ koja se povratila kao *inoš* i si. (v.). Za pridjev *junt* baltičke i ostale ie. paralele su sigurne i brojne: lit. *jaunas* = lot. *jauns* »mlad, svjež, nov«. I za *junac* i *junica* postoji lit. paralela *jaunikis* »1° mlado od životinja, 2° mladić, 3° vojnik«. le. je korijen */««- »mlad«, raširen sufiksom *-no* prema *seno-s* »star«, lat. *senex.* Praslav. *u* je nastalo od dvoglasa: **iouno,* prijevoj od *^ieu-.* Semantička je paralela tur. *cigit* »mladić > junak«.

Lit.: ARj 4, 681. 685. *Elezović* l, 265. Tentor, *JF* 5, 204. Kušar, *NVj 3,* 338. *Mažuranić* 469. *Miklošič* 106. *SEW* \, 459. *Holub-Kopečný* 154. *Bruckner* 200. Isti, *KZ 45,* 36. *Mladenov* 700. *WP* 1, 200. *Trautmann* 106. Isačenko, *ZSPh* 13, 99. Jokl, *Unt.* 33. Machek, *Slávia* 16, 166-167.

junij m (15. v.) = *ijunij* = *jutuje* = *jun* (15. v., latinizmi) prema *junj* (15. v.) = *džünj* (15. v., Dubrovnik pisano *zuni)* — *žunj,* gen. *Hunja* (Rab, Božava, Cres) = *đunj* (Lastva, Mljet) »lipanj«. Od lat. *június* (od *Juno,* gen. *-õnis,* »Junonin mjesec«) > tal. *giugno.* Lično ime *Džunj* m (12 — 15. v., pisano *Zuňb* Dubrovnik), *Džunjko.* Pridjev *Džunjev,* prezime *Džunjević.* Sa *u* > dalm.-rom. *o* (upor. *Lacroma) Džóno* (16. v., hipokoristik), *Džonko* (15. i 16. v., pisano *Żonko).* Upor. prezime *Žunković.* Rimski toponim na *-anum Junianum* (fundus, praedum) > *Zunano* > *Žnjan* (Split, *Gospa od Žnjana), Žjan* (Blato na Korčuli).

Lit.: ARj 3, 539. 541. 4, 678. 685. Kušar, *Rad* 118, 23. Macan, *ZbNŽ 29,* 208. Skok, *Slav.* 202.

jur (1475, zapadni krajevi, ŽK, Vodice) = *jure* (čakavci, 15. v. —18. v., Poljički statut) = *jurve* (16. v., Vuk) = *jura* (Ranjina) »sinonimi: već, jamačno, doista«, sveslav. i praslav. *(*uźe* pored **juže)* prilog, obrazovan od deikse *-ie* > *r(e)* i stcslav. *ju,* koje potpuno odgovara lit. i lot. *jàu* »već, ta«. Dolazi i bez *j-* u slov. *ure, uźe* > *vže* > *že* »schon«. Upor. češ. *už* pored *již.* Na *uźe* došla' je i proteza *v-*. Upor. brus. *veo* i rus. *vže,* s kojim se slaže hrv.-kajk. *vrê,* sa deiksom *-k vérek.* Sinkopa samoglasa *u* od **vuže* opominje na sinkopu samoglasa *ť* u prilogu *do sita* > *dosta.* Upor. sličnu sinkopu rum. samoglasa *ă* u lat. prilogu *de satullu* > rum. *destul* »dosta«. Baltički oblici kažu da je *u* nastao od dvoglasa. le. je korijen **įou-,* kojega se postanje različito tumači. Miklošič pomišlja na postanje od anaforičke zamjenice *i, ja, je* (v.). Budmani vidi isti korijen koji je u *ju-tro* (v.), *ju-nac* (v.); *jur* se može uporedivati i s got. *ju* i lat. *jam; jurve* sadrži dvije deikse: *ju* + *že* > *r* i *-ve* (upor. bug. *tova).* U *jura -e* je zamijenjeno s deiksom *-a* (v.).

Lit.: ARj 4, 686. 687. 688. 692. *Mažuranić* 470. Ribarić, *SDZb 9,* 154. *Miklošič* 370. *SEW* 1, 456. Isti, *IF* 10, 157. *Holub-Kopečný* 156. *Bruckner* 210. Brugmann, *IF* 33, 175.

jürdîsat, *-isem* pf. (Kosmet) »navaliti, napasti«, sinonim je impf, *jurišati, -ãm* (Vuk) = *jurišiti, -im* (Vuk), bez *j- urišati* (Crna Gora) prema iteratīvu na *-va juriševati, jurišujem* (Crna Gora, narodna pjesma) = *jurišivatil-šavati, jurišujēm, jurišāvam* = bez/- *urišivati.* Ova dva glagola svojom osnovom postadoše od tur. *yürümek* »marširati«; *jurdisati* sadrži doduše tur. *yürü-* prema *-disati,* koje suglasnikom *d* potječe od turskog aorista (upor. *sevdisati* i *kulandisatf),* dok je *-isati* grčko-slavenski konglutinat koji se bez izuzetka daje turskim glagolima; *jurišati* i *jurišiti* su, na-

protiv, naši denominali (faktitivi) na *-ati, -hi* od imenice *juriš* m (Vuk, objekt uz *juļ'či-nitt)* = *juriš* (Kosmet) = *uriš* (bez *j~,* Vuk, narodna pjesma *3,* 273, Crna Gora) »navala, udarac«. To je balkanski turcizam *(fax. yürüyüş,* glagolska imenica od *yürümek,* kao naše obrazovane na *-anje, -enje* /v./ »navala, Vormarsch, Sturm«) iz turske vojničke terminologije (kao graničarsko *stürm, šturmą, šturmirati* ili francuzizmi *ataka, atakirati, marš* uzvik /imperativ/, impf, *marširati):* rum. *iuru}* = *iureş,* bug. *jurjúš,* arb. *yrysh,* cine. *iurușe ĩ* »assaut, attaque«, ngr. γιουρούσι. Tur. *-üyü-* stegnuto je u i kao *-iji-* u *MaglajHć.* Turski glagol dolazi kod nas i u tur. imperativu: *jùrun* (2. 1. sing.) = *jùrum* (glede *m* mjesto *n* upor. *bujrum)* < tur. *yürün* u izrazu *jurun kardas* (Pjevanija Crnogorska«), *jurun na kaure, jurùnuz* m < tur. *yürünüz (2. ï.* pl., objekt uz *vikati,* Pjevanija Crnogorska). Tur. *yürü* > *jurlja f* (Kosmet) »prazno polje, neobrađen prostor«, toponim *Jurija* (jedan dio Skopskog polja). Od istog je korijena obrazovano ime makedonskih nomada u okolici Štip.a (podrijetlom iz Anadola, Male Azije) *Juruk* = *yüruk* m, pl. *Juruci* (Kosmet). Još prije Osmanlija živjeli su pastirskim životom u solunskoj oblasti. Od njih potječe naziv planine *Kajmăk-čalan* »ukraden kajmak« (tako je nazvana planina zbog rđave trave). Tur. *yürük* »skitnica« obrazovano je s pomoću istog sufiksa kao naši turcizmi *kapak, jatak, dušek, devrek, jasak.*

Lit.: ARj 4, 432. 690. 692. *BI 2,* 659. *Mazuranić* 470. *Mladenov* 702. *Elezović* 1, 265. 2, 475. 518. 519. *Lokotsch* 967. *GM* 461. *Pascu 2,* 146., br. 684. *Miklošič* 106. *SEW* 1, 461. *Škaljic** 374. 375.

juriti, *jurim* impf. *(Vuk,* Srbija, Martié) *(do-, iz-, na-, od-, po-, raž-, s-)* »tjerati, goniti« prema pf. *jurnuli, jurnèm* (Vuk, Srbija) = *jurnuli* (Piva—Drobnjak) »turnuti«, nije općenit hrv.-srp. glagol.' Upor. još búg. *jurvam* impf, prema pf. *jurnă.* Nalazi se još u rus. *juritb* »žuriti se, tiskati se«. U drugim slavinama s drukčijim značenjem. U zapadnm krajevima *juriti* znači »hititi«. Nije potvrđeno primjerima. Odatle apstrakti *jurnja, jurnjava, jurênica* (Kosmet). Uspoređuje se s lot. *aurēt* »loviti, tjerati pse, duvati u lovački rog«.

Lit.: ARj 2, 585. *4,* 214. 691. 692. *Elezović l, 265.* Vuković, *SDZb* 10, 388. *Miklošič* 106. *SEW l,* 461. *Bruckner* 209. *Mladenov* 702. Kuzmić, *NVj 24* (cf. *2Jb 6,* 95).

j uro vika f (Lumbarda, Smokvica, Korčula) »šumsko drvo mirta za koje postoji u Dalmaciji mnogo varijanata: mrta, mrča, mrtva«. Sufiks *-ika* (v.) za biljke je jasan. Upor. *čemerika, paprika* < *piper.* Za konglutinat *-ovika* nema primjera. Svakako se *jurovika* nalazi u arei μύρτος > lat. *myrta, murta, *mųnea.* Zbog toga nije isključeno da súvisí s tom riječi. Nije jasno kako.

Lit.: Kušar, *NVj* 3, 337. *REW'* 5801.

justo, prilog (Božava, Smokvica, Korčula) = *đusto* (Perast) = *džusto* (Dubrovnik, Cavtat) = *jušto* (Brešca, sjevernočakavski, Istra), u Režiji *just* »upravo tako, tačno, pravo, uprav, zbilja«. Od tal. *giusto* < lat. *justus* od *jūs.* Lično ime *Just* (15. v.) = *Justo,* sa lat. > tal. deminutivnim sufiksom -ira« *Justín* m (Hektorović) = *Justín* m prema f *Justína* (Glavinić, Kavanjin), na *-ianus Justinijan* = *Juštinijan.* Denominai *justivati* (Hrvati, Molise). Lat. *jūs* govori se sa madž. izgovorom dočetnog -í > -f yuf m (ŽK: *nimaš jušd).* Od *jus* izvedenica na *-ar jusar* m (Vodice, Istra) »seljak koji u seoskoj zadruzi ima *jūs* da uživa zajedničko dobro«. Sa lat. *s* > *r* ide ovamo *džūrat se, -ãm* pf. (Dubrovnik, Cavtat) »zakleti se« < tal. *giurare* < lat. *jurare,* sa dva prefiksa (naš *s-* i lat. *con-) skondurati, -om* pf. (Marin Držić) »obrlatiti koga« = (sa mlet. izgovorom *z-* < *giù-) skonzurati, -am* imp. (Vrbnik) »zaklinjali«.

Lit.: ARj 4, 694. Šturm, *ČSJK 6, 67.* Ribarić, *SDZb* 9, 127. 155. Wędkiewicz, *RSl 6,* 233. *REW³* 4620. 4635. *DEI* 1823. 1824. 1825.

jutro n (1500, Vuk) »matutinum«, baltoslav., sveslav. i praslav. *(Jutro* pored **utro* i **ustro).* Značenje »ral, gen. rali« je prevedenica (calque) od njem. *Morgen* = srlat. *diurnalis,* oznaka je za onoliko zemlje koliko se može jednim upregom izorati za jedan dan, tj. jutro, kada se uprežu volovi, uzeto je po zakonu sinegdohe za cio dan. Oblik *ustro* nije se očuvao u hrv.-srp. On se tačno pokriva s baltičkim izrazima za zoru: lit. *auštra,* lot. *austrą* »praskozorje, prva svjetlost danja«, lit. *austa* = lot. *aust* »razdanjuje se«. Suglasnik *t* kod **ustro* ne pripada osnovi, nego uklanja tešku suglasničku skupinu *sr* kao u *oštar* (consonne intercalée). Upor. stcslav. *гa ustra* »το πρωί« i makedonski *zastra* »id«. Izvedenice postoje samo od *jutro.* Prilozi : sintagma *sjûtra* (gen., Vuk, južni krajevi), *sjutraveče* (Vuk) > *sutra* (Piva-Drobnjak, ŽK), opće-

nito *sutra* (i Istra, od *utro), preksutra, izjutra* (Kosmet) »u jutro« prema *Izutra* (Mikalja) = *zjutra* (Glavinić, Cvit) = hrv.-kajk. i čakavski (Korizmenjak, Vrbnik, Cres) *zütra.* Razlikovati treba prilog *sutra* od s *jutra: kad bio danak s jutra svane* (Vetranie 1, 14). Pojačava se s akuzativom vremena *sjûtradan* = *sjutradne* (Martié) = *sjütradanek* = *sutradan.* U istom značenju očuvao se i sam lokativ *jutre* (ovako stcslav., bug. i rus.): hrv.-kajk. *jutri = jutre* (Kosmet), *jutredăn* pored *jütredan = jutridan* (čakavci, 14. v.). Unakrštenjem od *sjutra* i *jutri* nastade *sjutri* (Martié), *sjütredan* = *sjutrīdān* (Vuk, Crna Gora). Prema ovima *jùtrodan* (Istra) mjesto *sutradan.* Od sintagme ák. vremena *jutro + se* »ovo« nastade *jutros(e)* s odbacivanjem dočetnog *-e* kao u *ljetos, proljetos,* jer se smatralo deiksom. Mjesto *-e* dodaje se nova deiksa *-ka jutrōsha, jutrōskē* (Vuk). Pridjevi su: na *-ьn: jutrni* (Brusje, 1498) = *jutarni* (Voltidi) = *jutrani* (Stulić). Na и/г'-: stcslav. *utnnjb, jutarnji* (ŽK, Vuk, Crna Gora) = *jutrnji.* Upor. češ. *jitřní.* Miješanjem s prilogom *jutri* i *sjutra: jutrinji* (Marulić), *sjûtranji* (srednja Slavonija). Poimeničenja su ž. r. *jutrna* (Senj, 1380) »matutina«, *jütrnja î* (13. v.) = *jutarnja* »ora canonica«, na *-iça jutrnica* (13. v.) = na *-jak jutrnjāk* (Stulić) = *jutrnjica* (18. v.). Pridjev na *-en: jùtren* (18. v.), poimeničen na *-iça jütrenica.* Na *-nji jutrenji* (18. v. Vuk), poimeničen u sr. r. *jütrenje* n (Vuk) = *jutrenja = jutrinja* f u religijskom jeziku. Od prilioga *jutros* pridjev je na *-nji: jutrošnji* pored *jutrošnji* (17. v.) = *sjutrašnji* prema *današnji;* od *izjutra izjutrašnji,* od *sjutra sjutrašnji* (Transit). Deminutiv na *-ce jûtarce* n (Vuk, 18. v.). Prenosi se na domaće životinje *jutronja* »1° krava, 2° vo«, *jutrulja* »krava«. Složenice su *jutroklek* m »stercus« *{jutro* + postverbal od *kleknuti), jutrocel* m »biljka achilea millefolium« (također češ., drugi dio je *ceh* »cio«). Ovamo još neologizam *zajutrak,* možda iz ruskoga *zavtrok; objutro* n (narodna pjesma) postverbal od denominala (inhoativ) *objutriti, -im* (Boka, Ston, Lumbarda) »nastati jutro«; *odjutriti, ojutriti* i *jutriti (sé).* Oblik *jutro* od *ustro* može se tumačiti na osnovu disimilacije *s-s > s-0.* Prema stcslav. *za ustra* > bug. i makedonski *zastra,* iz priloga **s ustra* moglo je nastati *sutra.* Upor. polj. *juslrzenka* »stella matutina« s očuvanim s. Ima ih koji tumače *jutro* kao posebnu riječ koja nije u vezi s **ustro.* Ti vide u *jutro* poimeničeni sr. rod od lot. pridjeva *jautrs* »munter, lebhaft, frisch«. Prema tome bi **jutrb* značio »čio, svjež poslije noćnoga spavanja«. Prema ovom bi tumačenju dočetak -r bio stari ie. sufiks kao u *dobar, mokar* itd. Tada bi se *jutrica* (1487, Vrbnik) »matutina« moglo tumačiti kao poimeničenje pridjeva na *-ica.* Uzimlje se prema ovom tumačenju da su se u praslav. *utro* i *ustro* pomiješala dva različita ie. korijena. Baltički oblici dozvoljavaju vezu s ie. korijenom **aues-* »svjetlost«, koji se nalazi i u lat. *aurora* i u nazivu vjetra *auster,* odakle i ime • zemlje *Australija,* od lat. pridjeva *australis* »južni«. Vezalo se manje sretno i sa *jug* (v.).

Lit.: ARj 4, 214. 307. 697. 699. 701. 8, 375. Vuković, *SDZb* 10, 400. *Elezović* 1, 224. *Maturarne* 471-472. Miklošič, *Lex.* 1077. 373. *SEW* 1, 462. Berneker, *IF* 10,156, *Vasmer* 1, 437. NJ 5, 90. *Holub-Kopečný* 155. *Bruckner* 209. Isti, *KZ 45,* 289. 46, 193-217. Isti, *ZSPh 2,* 297. Istí, *ASPh* 29, 119. *Trautmann* 19. *WP ì,* 22., bilj. 1 i 27. *Gorjajev* 389. *Mladenov* 657. *Weigand-Hirt 2,* 219. Meillet, *Slávia l,* 197-199. *BSLP* 21, 32-33. Baric, *Alb.* 1, 59 (cf. *JF* 3, 199). Osten-Säcken, *ASPh* 35, 55-59. Brugmann, *Zu den Wörtern für* »heute«, »gestern«, »morgen« *in den idg. Sprachen* (cf. *IJb 6,* 52). Otrębski, *LP 2,* 201-202. Vaillant, *RES* 15,78-79. Loewenthal, *WuS* 11, 54. Mikkola, *IF 23,* 125. Fay, *IF* 33, 364. Prusík, *Krok 7* (cf. *AnzIF* 5, 260-261). Pedersen, 7F 5, 70. Thurneysen, *KZ* 48, 48-75 (cf. *JF* 3, 226).

jùzbasa m (Bosna, Srbija, Kosmet) »sinonim: kapetan«. Odatle prezime *Juzbašić,* koje imaju kršćani. Balkanski turcizam (tur. *yüzbaşı* »komandir čete«, složenica od brojnika *yüz* »sto« i *bas* »glava«, upor. semantičku paralelu sthrv. *sUbnikb* u lat. dokumentima *selenico, sitinico* > *satnik,* v.) iz turske vojne terminologije: bug. *juzbašija,* arb. *juzbdsh.*

Lit.: ARj 4, 701. *Elezović 2,* 518. *GM* 164. *Školjić*[1] 375.

SADRŽAJ — SOMMAIRE

Petar Skok
ETIMOLOGIJSKI RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA
Knjiga prva, A—**J,** *pretisak*

Izdavači pretiska
JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI — ZAGREB
ČGP DELO, OOUR GLOBUS,
Izdavačka djelatnost — ZAGREB

Za izdavače
HRVOJE POŽAR
TOMISLAV PUŠEK

Izdanje pretiska
sufinancirale su
SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
ZNANOSTI SR HRVATSKE i
REPUBLIČKA SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA
KULTURE SR HRVATSKE

ISBN 86-407-0064-8

Tisak
Štamparski zavod OGNJEN PRIČA, Zagreb, 1988.

CIP — Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 801.322.2=861/=862

SKOK, Petar
Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika / Petar Skok. — [Pretisak]. — Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1988. — 3 sv. ; 25 cm

ISBN 86-407-0064-8 (za nakladničku cjelinu)

Knj. 1 : A — J. — XXXVIII, 788 str.

Novi otisak izdanja iz 1971.